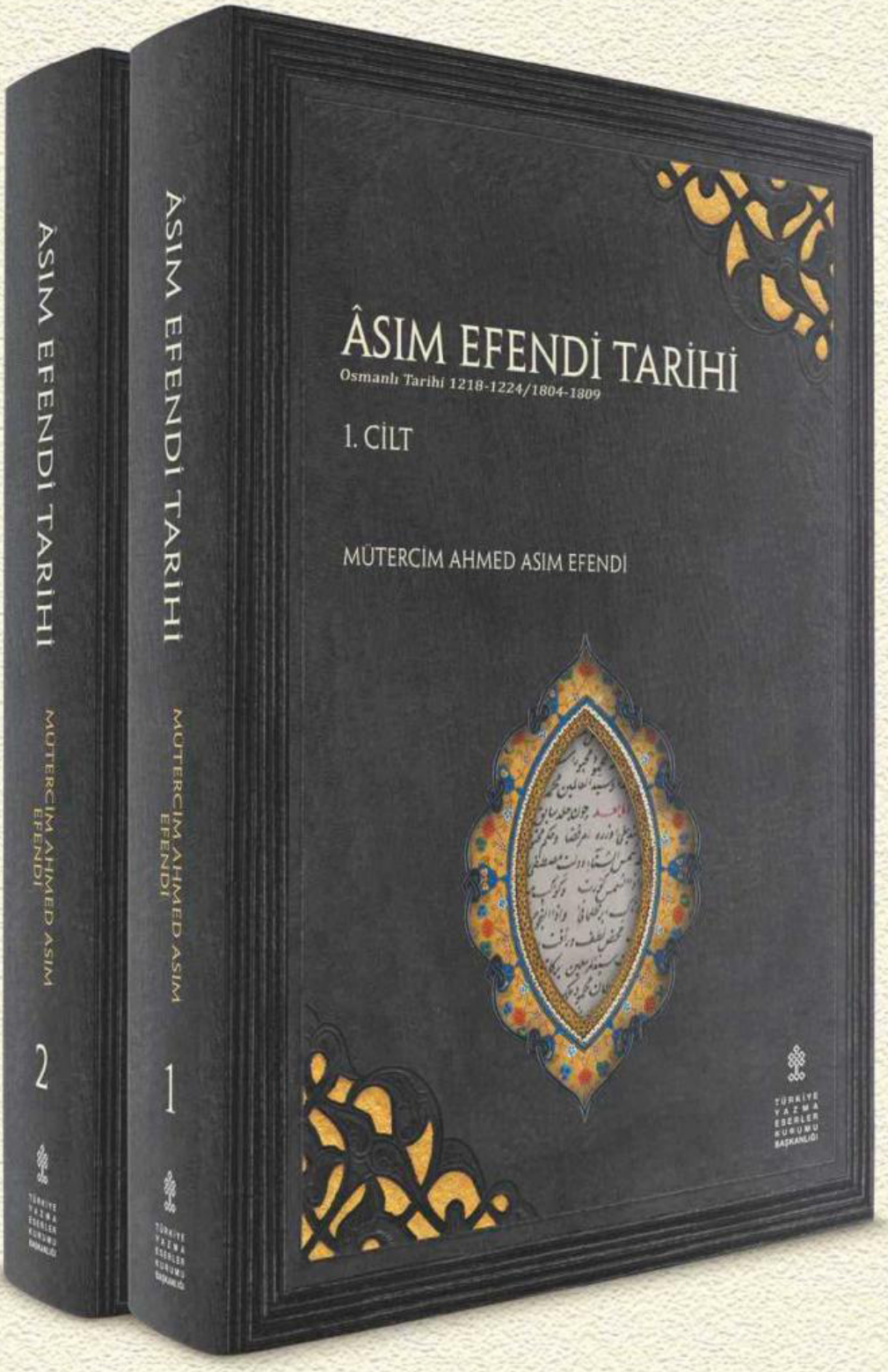
ÂSIM EFENDİ TARİHİ
MÜTERCİM AHMED ASIM EFENDİ
2
TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI
ÂSIM EFENDİ TARİHİ
MÜTERCİM AHMED ASIM EFENDİ
1
TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI
ÂSIM EFENDİ TARİHİ
Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809
1. CİLT
MÜTERCİM AHMED ASIM EFENDİ
TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI

ÂSIM EFENDİ TARİHİ

MÜTERCİM AHMED ÂSIM EFENDİ

2 . CİLT

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 58

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 5

Kitabın Adı : ÂSIM EFENDİ TARİHİ
(Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)
2. Cilt (2 Cilt)

Müellifi : Antepli Seyyid Mütercim Ahmed Âsım Efendi (1755-1819)

Özgün Dili : Osmanlı Türkçesi

Hazırlayan : Prof. Dr. Ziya Yılmazer
Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
İslâm Tarihi Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi

Arşiv Kayıt : İstanbul Ünv. Nadir Eserler Kütp., No. T 6014, T 6018

Baskı : Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş. Cihangir Mh. Güvercin Cd.
No:3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar / İstanbul
Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 12026

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2015

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress CIP Catalog Record
Mütercim Ahmed Âsım Efendi
Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)
1. Tarih, 2. Osmanlı Tarihi, 3. Vekâyi'nâme, 4. Âsım Efendi, 5. XIX. Yüzyıl
ISBN: 978-975-17-3809-7 (Takım) 978-975-17-3811-0 (2. Cilt)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

ÂSIM EFENDİ TARİHİ

(OSMANLI TARİHİ 1218-1224/1804-1809)

(İNCELEME - METİN)

Hazırlayan

Ziya Yılmazer

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

‘ÂSIM TÂRÎHİ CİLD-İ SÂNÎ[1]

1 **‘ÂSIM ..... SÂNÎ** M2 : — N1 : Arkeoloji Müzesi, nr. 371'deki nüshanın numaralanmamış ilk sayfasının orta kısmında "Min kütübi'l-Fakîr Mehmed Nûrî *'ufiye 'anhu*" kaydı vardır. Ardından gelen bir varaktan sonra yine numarasız sayfalarda aşağıdaki şekilde içindekiler kısmı yer almıştır: "Lâyiha **1**; Fesâd ve gulûyî-i yamakān-ı Kal‘a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i‘dâm-ı Kavak Ağası ve me’mûr-i inşây-ı tabya İngiliz Mahmûd Efendi **11**; İrsâl-i Kazgâncı Mustafa re’îs-i fitne ber-def‘-i fitne **13**; Vürûd-i yamakān be-Top-hane ve ittifâk-kerden bâ-Topciyân ve ahz-ı kazgān ve me’mûriyyet-i Şeyhulislâm ve i‘dâm-ı ba‘zı ricâl-i devlet ve nefy-i Râgıb Paşa ve nasb-ı ricâl ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref‘-i Ocağ-ı Nizâm-ı Cedîd **14**; İbrâm-ı şekâvet-kârân be-irsâl-i pâsdârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Sultân Mahmûd **17**; Hal‘-i Sultân Selîm ve cülûs-i Sultân Mustafa ve i‘dâm-ı ba‘zı kurenâ ve vukū‘ât-ı sâ’ire **18**; Cem‘iyyet-i ‘acîbe berây-ı mukāvele ber-şekāvetkârân ve tertîb-i hüccet-i garîbe **25**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **25**; Sûret-i hüccet-i garîbe **25**; Sûret-i sened-i Ocak-ı Yeniçeriyân **26**; Ağrebü'l-gara’ib **27**; İstitrâd **28**; Zikr-i tevcîhât-ı Bîrûn ve Enderûn **28**; Tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn **28**; Garîbetü'l-gara’ib **29**; Sûret-i hüccet-i garîbetü'l-mazmûn **29**; Tetimme-i metîne **29**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **30**; Sûret-i beyân-nâme ve takrîr-i mersûl bâ-sefîrân-ı Devlet-i ‘aliyye ve divel-i ecnebiyye **30**; Lâyiha **32**; Sûver-i nevâmic-i hümâyûn **32**; Sûret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa firistâde-şud **32**; Sûret-i nâmehâ **33**; Nakl-i mehd-i ‘ulyây-ı Saltanat **33**; Ba‘zı tevcîhât **33**; Alay-ı tekallüd-i seyf **34**; Ru’yây-ı ‘acîbe-i Müverrih **37**; Bahşiş-i cülûs-i hümâyûn **38**; ‘Azl-i Ser-segbânân **38**; Tevcîhât-ı vüzerâ **38**; Tevcîhât-ı ‘ulemâ **38**; Hasbihâl-i Müverrih **39**; İn‘izâl-i Kā’im-makām Mûsâ Paşa **39**; Tevcîh-i Kā’im-makāmî ve zuhûr-i ba‘zı tevcîhât **40**; Tebeddülât-ı garîbe-i Şeyhulislâmî **41**; Lâyiha **43**; Nefy-i Seyyidâ bâ-Tarsûs **43**; Nefy-i Şeyh Emîn Efendi-i Burusevî be-Burusa **44**; Zikr-i fitne-i Yamakān ve ‘azl-i Ser-segbân **46**; Hakk-ı esâmî-i ba‘zı müderrisîn **48**; Tebeddül-i Kā’im-makāmî **48**; İrsâl-i hatt ve mühür ve teşrîfât bâ-Sadrıa‘zam **49**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **49**; Tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn **50**; Ba‘zı havâdis-i Ordu-yi hümâyûn **50**; Tebeddül-i Sadâret be-zûr Ağa-yı Yeniçeriyân **51**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **52**; Lâyiha-i lâzimü'l-istimâ‘ **52**; Tevcîhât-ı vüzerâ **54**; Ba‘zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn **54**; Harb ü inhizâm-ı Çarkacı ‘Ali Paşa **54**; Gulû-yi yeniçeriyân ve katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Pehlevan Ağa **54**; ‘Akd-i mütâreke bâ-Rusya **55**; Kezâlik Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde mün‘akıd olan mütâreke mâddesinden Sırplu'ya dâ’ir olan senede, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tesyîr olunan tasdîk-nâme sûreti **57**; ‘Avdet-i Ordu-yi hümâyûn ez-Ada ve vûsûl-i be-Silistire **57**; Tulû‘-i necm-i dünbâle-dâr **57**; ‘Avdet-i Ordu-yi hümâyûn be-meştâ **58**; Vefât-ı Kādî-i Ordu-yi hümâyûn **58**; Tevcîhât-ı ba‘zı vüzerâ **58**; Ba‘zı tevcîhât-ı ‘ilmiyye **59**; Âmeden-i Tayyâr Paşa ve tevcîh-i Eyâlet-i

Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri her ne denlü ol bâbda izhâr-ı cevher-i gayret ve îsâr-ı hazâ'in-i sa'y ü hamiyyet eylemiş ise de, me'mûrlarm 'adem-i liyâkatleri ve ba'zılarınm televvün ü habâsetleri ve vükelânın ol savb-ı me'âlî-evbe[1] kıllet-i mübâlâtlarından münba'is ba'zı mertebe tehâvün ü rehâvetleri sebebiyle, kutr-i pâkîze-i[2] Hicâz, Havâric kabzasına giriftâr olup, bir iki sene ne hâl ise 'ibâd-ı Müslimîn hacc-ı şerîfe nâ'il ve bu sâl-i nuhûset iştimâlde Medîne'ye bir merhale mahalden ye's ü haybetle kāfil ve min-ba'd tarîk-ı Hac mânend-i bâb-ı murû'et mesdûd olmağla, 'âmme-i ehl-i İslâm dâğdâr-ı ekdâr-ı

Trabzon **60**; 'Azl-i Kethudây-ı Rikâb **60**; 'Avdet-i Refîk Efendi **61**; Tevzî'-i mevâcib **61**; Takrîr-i ders-i Tefsîr der-huzûr-i Pâdişâh **61**; Ziyâret-i Hırka-i şerîf ve mu'âyede **61**; Tevcîhât-ı hümâyûn **61**; Tevcîhât-i ba'zı menâsıb-ı dîvâniyye **61**; Ba'zı tevcîhât-ı Rikâb-ı hümâyûn **62**; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye **62**; Tebdîl-i Kāyim-makām **62**; 'Avdet-i Vahîd Efendi ez-Sefâret **64**; 'Avdet-i huccâc ve inkıtâ'-ı tarîk-ı Hicâz **64**; Nasb-ı Emîn-i Surra **66**; Peyvendî-i iltihâm ü karâbet ve hîşâvendî der-miyâne-i Müftî ve Kā'im-makām **66**; Âmeden-i Elçi-i 'Acem **66**; Katl-i Tercemân-ı Dîvan **67**; İstitrâd **67**; Katl-i Mütesellim-i Amasya Sekā-zâde **68**; Emîn-i Gümüş-hâne-yi sudûr-i Kazgāncı Hacı Mustafa **69**; 'Avdet-i Sefîr-i İran **69**; Nasb-ı 'Osmân Efendi be-Kethudây-i Esmâ Sultân **69**; **VEKĀYİ'-İ SENE SELÂS ve 'İŞRÎNE ve Mİ'ETEYN ve ELF** 69; Nüzûl-i sandal ve fülke-i nev **71**; Garîbe-i Sûhte-i Lâz **71**; Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ **72**; İstitrâd **73**; Acîbe **73**; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye **74**; 'Azl ü nefy-i Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi **74**; 'Azl-i Kā'im-makām Tayyâr Paşa **74**; Âmeden-i Kethudây-ı Ordu-yi hümâyûn ve vuku'ât-ı sâ'ire **79**; Ba'zı havâdis-i seferiyye **79**; Zuhûr-i ba'zı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyan **79**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **81**; Dîğer havâdis-i Avrupa **81**; Âhar havâdis-i Avrupa **82**; İrsâl-i hedâyâ bâ-İmperator-i Fransa **82**; Lâyiha **84**; Sûret-i mulahhas-ı takrîr **85**; Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât der-evâsıt-ı mâh-ı âzer **89**; Ref'-i Vezâret ve nefy-i Tayyâr Paşa bâ-Dimetoka **89**; Fevt-i Hazînedâr Ağa **87**; 'Arbede-i Üsküdar **87**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **87**; 'Azl-i Defterdâr-ı Rikâb-ı hümâyûn **87**; Nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yi hümâyûn **87**; Tedâbîr-i Sadr-ı Anadolu **88**; Reften-i sefâ'in-i İngiltere ez-Boğaz **88**; 'Afv u itlâk ve me'mûriyyet-i Tayyâr Paşa **88**; Nefy-i 'İzzet Beyefendi ez-sudûr **89**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **89**; 'Avdet-i Elçi-i Fransa Sebestiyan-ı şeytân **90**; Vürûd-i ba'zı asâkir ez-cânib-i Anadolu **90**; Hânden-i mevlid-i şerîf **90**; Te'hîr-i esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i bereh **91**; Âmeden-i Elçi-i İran **91**; İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne **91**; Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; 'Azl-i Emîn-i Darb-hâne **93**; İstimâ'-ı âmeden-i Donanma-yı Fransa **93**; Şu'bede-bâzî-i ba'zı rehâbine **93**; Hubûb-i sarsar-ı kıyâmet-eser **93**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **93**; Nüzûl-i kalyon **94**; Nüzûl-i bârân **94**; Zuhûr-i vak'a-i 'ibret-nümâ ez-pes-perde-i hafâ ve tebeddül-i Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i bünyân-ı Devlet-i 'aliyye **95**; Cümle-i mu'tarıza **96**; Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve 'Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katl-i Kabakcı ve nefy-i 'ulemâ ve şehâdet-i Sultân Selîm ve cülûs-i Sultân Mahmûd-i 'Adlî-i Sânî **102**; Terceme-i hâl-i Sultân-ı sa'îd Hâkān-ı şehîd **111**; Mesned-ârây-ı Vekâlet-i kübrâ der-'ahd-i ân Pâdişâh-ı ma'delet-ârâ **118**; Tesâdüf-i garîbe-i târîh **118**; Zikr-i meşâyih-ı İslâm der-zemân-ı û **119**; Teznîb **119**; Tevcîh-i Vezâret ve Eyâlet-i Silistire be-Râmiz Efendi **125**; Tertîb-i asâkir-i cedîd be-ism-i Segbân ve tenzîl-i esâmî-i yeniçeriyân be-Gümrük-i Emti'a **126**; İ'dâm-ı Kahveci-oğlu **127**; Hücûm-i yeniçeriyân ve ihr[â]k-ı Bâb-ı 'âlî **128**; İ'dâm-ı Refîk Efendi ve Tahsîn Efendi ve sâ'ire **130**; Da'vet ve cem'-i 'ulemâ ez-taraf-ı eşkıyâ ve vürûd-i Râmiz Paşa ve Kadı Paşa be-asker-i Segbân bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı cihân be-muhâfaza-i Seray-ı hümâyûn ve nasb-ı Kā'im-makām Memiş Efendi **131**; Gulû-yi eşkıyâ be-Seray-ı hümâyûn ve da'vet-i 'ulemâ ve sâ'ire **134**; Endâhten-i top be-Donanma-yı hümâyûn ve emân-hâsten-i eşkıyây-ı şekāvet-nümûn **134**; İrsâl-i sudûr-i kirâm be-Seray-ı hümâyûn ve intikāl-i Sultân Mustafa **135**; Zuhûr-i Kandıralı ve cem'iyyet-i eşkıyâ be-Seray

nâ-mahdûd oldular. Bu musîbet-i tâmme-i şenî'a, sâ'ir esbâb ve[1] havâdis-i beşî'aya ser-bâr[2] olup, cemî' Ümmet-i Muhammed'i mâtem-zede ve sügvâr[3] ve dîdelerini hem-hâl-i sehâb-ı hûnbâr ederek, vükelâ'-i devlet tarafına bütün bütün gayz u kîne-i derûnları câygîr ve cânib-i Saltanat'a da min-ba'd münharifü'z-zamîr[4] oldular;

*Ez-heme sû ejdehây-i fitne be-küşâde dehen**.

Bi'l-cümle bu keyfiyyât-ı sâmân-rübâ[5] meşîme-i mâder-i dehr-i bî-vefâdan ser-nümâ olacak mevâlîd-i havâdise[6] 'ilel ve esbâb-ı neşv ü nemâ olmuşdur. [Mısrâ]':

*Tenevve'ati'l-esbâbü ve'd-dâ'u vâhidun***

Kıssa-hân-ı kalem-i perîşân-güftâr mâ-sadak-i *"el-Miksâru mihzârun****" bu vâdîde bir mikdâr uzaklıkla imlâl-i tab'-ı mütâla'a-kârâne nâ-çâr olmağla, 'afv u ıgmâzları müsted'âdır. **[N1 188a]**

Çün[7] Pâdişâh-ı kerîm ve Şehriyâr-ı halîm ü selîm hazretleri ise, bi't-tab' refîk u şefîk, leyyinü'l-'ıtf[8], sehlü'l-me'haz, rakîku'l-kalb, nerm-hûy, teng- **[M2**

---

ve firâr-ı Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa ve Kadı Paşa ve sâ'ire **136**; Tefrîk-ı cem'iyyet-i ashâb-ı şekâvet **137**; Gulû-yi eşkıyâ ve ihrâk-ı Kışla-i Selîmiyye ve Levend Çiftliği ve şehâdet-i Bin-başı Arnabûd **138**; Şehâdet-i Ağa-yı Ocağ-ı Segbân **138**; Şehâdet-i Bin-başı ez-segbânân **138**; Şehâdet-i Hacı Ahmed-zâde **138**". Nüsha yanlış olarak kaydedilmiş şu başlıkla başlamaktadır: "Celâl Bey-zâde'nin Sultân Selîm-i Sâlis Târîhi" A2

1 ba'zılarının ..... evbe N1 : vükelânın ol savb-ı me'âlî-evb-i 'âliye A2, M2

2 pâkîze-i N1, A2 : — M2

1 kabzasına ..... ve N1 : -i nâ-sâz-i fâside kabzasına girîftâr ve bilâhare tarîk-ı Hac mesdûd olmağla, 'âmme-i ehl-i kıble ol derd-i dil-fikâr-ile dâğdâr oldu. Bu hâdise-i şenî'a, sâ'ir A2, M2

2 ser-bâr N1, M2 : ser-bâz A2

3 sügvâr N1 : سوكدار A2 : şîven-güzâr M2

4 hem-hâl-i ..... zamîr N1 : hûnbâr eylemekle, vükelây-ı devlet tarafına/tarafından sû'-i zann vechile gayz u kîneleri müzdâd ve cânib-i Saltanat'a dahi min haysü lâ yeş'ur hâtır-mânde ve şikeste-fu'âd A2, M2

* از همه سو اژدهای فتنه بکشاده دهن = Fitne ejderhâsı her taraftan ağzını açmış" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

5 rübâ N1 : rübây A2, M2

6 ser-nümâ olacak mevâlîd-i havâdise N1 : ser-'amâdan olacak mevâlîd-i havâdise A2 : ser-nümâ olacak mevâlîde havâdis-i M2

** تَنَوَّعَت الأَسْبابُ والداءُ واحدٌ = Sebepler çeşitlidir, ama dert birdir" anlamına gelen Arapça bu cümle İbn Nübâte'nin şiirlerinden biri olarak kaydediliyor; bk. meselâ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* thk. Şu'ayb el-Arna'ût ve Muhammed Nu'aym Arkasûsî, Beyrût 1403/1983, XVII,234.

*** المكثارُ مهذارٌ = Çok söz söyleyen saçmalar" anlamma gelen Arapça atasözüdür.

7 Kıssa-hân-ı ..... Çün N1 : Ve A2, M2

8 bi't-tab' ..... 'ıtf N1 : tînet-i asliyye-i asîle ve fıtrat-ı zâtiyye-i nebîleleri muktezâsınca et-tab'/bi't-tab' halîm ü hamîm —/ve ra'ûf u kerîm —/ve şefîk u refîk, leyyinü'l-'atf/yüsru'l-'ıtf A2, M2

3] rûy, tabî'ati be-gāyet mülâyim ve cibilleti sirişte-i zamîr-i[1] mekârim, cûd ü sehâ ma'deni ve[2] lutf u 'atâ mahzeni, erbâb-ı me'ârife dil-beste ve[3] zümre-i hüner-mendâna ihsân ü in'âmı peyveste, heşûş u beşûş, 'atâ-bahş ve hatâ-pûş, deryâ-dil ve hûş-mend ü kâmil[4], nüktedân ve zarîf, hurde-şinâs ve 'arîf[5], mâ'il-i ülfet, şîfte-i üns ü sohbet, letâ'ife meyyâl, tab'-ı hümâyûnları, tarâ'if-i zarâ'ife meşgūf ve seyyâl-i keff-i keremleri, mânend-i menba' cümleye küşâde ve bî-dirîğ[6], mürû'eti çok, kerem ü merhametine[7] nihâyet yok ve'l-hâsıl hulk-ı mücessem, rûh-i mükerrem bir vücûd-i bihbûd-i[8] mu'azzam idi. Lâkin vüs'at-i sadr-ı sâmî ve rıfk u[9] mülâyemet-i tab'-ı kirâmîleri hadd-i i'tidâlden mütecâviz derece-i ifrâta mütenâhiz olmağla, mu'âhaze ve[10] siyâsetleri havfından kulûb-i enâm emniyyet-i tâmm üzere[11] idi.

İttifâk-kerde-i hükemâdır ki şecâ 'at ve[12] hilm ü vekār ve hikmet makūlesi ahlâk-ı fâzıla ve şemâ'il-i cemîlenin ifrât u tefrît cihetleri, nakīsa vü rezîle olup, husûsan mütekeffil-i umûr-i enâm[13] olan selâtîn-i kirâm ve vülât ve hükkâmda 'âmme-i[14] mülk ü millete sereyânı hasebiyle mü'eddî-i zarar ve ser-dâde-i mahzûr u hatar olduğu emr-i mukarrerdir[15].

Ve mukaddemâ bi'l-münâsebe Eflâtûn-i İlâhî'nin: *"Zuhûru'n-nefsi yu'azzimü's-sagīre ve ihtifâ'uhâ yusaggiru'l-'azîme fe'l-isâbetü*[16] *fîmâ beyne zâlik*"* makâlesi tastîr ve mezâyâsı şerh u tafsîl olunmuşidi. Beyt[17]:

Kenâre-gerd hatarhây-ı bî-geran dâred

---

1 tabî'ati ..... zamîr-i A2 : ra'ûf u 'atûf, sîreti mülâyim, tıyneti ser-rişte-i hamîr-i N1 : tabî'ati be-gāyet halîm ve cibilleti ser-rişte-i zamîr-i M2

2 ve A2, M2 : — N1

3 ve A2, M2 : — N1

4 deryâ-dil ..... kâmil A2 : — N1 : deryâ-dil, hûş-mend ve kâmil M2

5 'arîf N1, A2 : + zarâ'ife meşgūf (مشعوف) M2

6 letâ'ife meyyâl ..... bî-dirîğ A2, M2 : — N1

7 mürû'eti çok, kerem ü merhametine N1 : مرواتی çok, rahm ü şefekatine A2 : mürû'eti çok, rahm ü şefekatine M2

8 bihbûd-i N1 : 'azîzü'l-vücûdi'l- A2, M2

9 u N1, M2 : — A2

10 hadd-i ..... ve N1 : derece-i ifrâta bâliğ olmağla A2, M2

11 emniyyet-i tâmm üzere N1 : fâriğ A2, M2

12 hükemâdır ki şecâ 'at ve N1 : hükemâdır ki şecâ 'at A2, M2

13 enâm A2, M2 : 'âmme-i N1

14 'âmme-i A2, M2 : — N1

15 ser-dâde-i ..... mukarrerdir A2, M2 : müstelzim-i hatardır N1

16 Eflâtûn-i ..... fe'l-isâbetü N1 : Eflâtûn'un: *"Zuhûru'n-nefsi yu'azzimü's-sagīre ve ihtifâ'uhâ yusaggiru'l-'azîme fe'l-isâbetü* A2 : Eflâtûn'un: *"Zuhûru'n-nefsi bi-'izami's-sagīr ve ihti-fâ'uhâ bi-sıgari'l-'azîm bi'l-izâfeti* (ظهور النفس بعظم الصغير و اختفاؤها بصغر العظيم بالاضافة فيما بين ذلك) M2

* ظهور النفس يُعَظِّم الصغير و اختفاؤُها يُصَغِّر العظيم فالاصابة فيما بين ذلك = Nefsin öne çıkarılması, küçüğü büyültür; nefsin gizlenmesi ise büyüğü küçültür. İsâbetli olan ise bu ikisinin arasındadır" anlamına gelen bu cümleler burada Eflatun'un bir sözü olarak nakledilmektedir.

17 mezâyâsı şerh u tafsîl olunmuşidi. Beyt M2 : me'âl ü mezâyâsı şerh u tefsîr olunmuşidi N1 : me'âl ü mezâyâsı şerh u tefsîr olunmuşidi. **Fârisî** A2

*Miyâne-rûz[1] dü-cânib nigâhbân[2] dâred**

Menkabe-i Mu'âviye der-hilm

Menkūl-i ehl-i nukūldür[3] ki, ser-levha-i hükümdârân-ı Emeviyye olan Mu'âviye, nihâyet derecede halîm[4], deryâ-dil ve vâsi'u's-sadr ve mütehammil olup[5], hattâ beher cum'a ihtirâ' eylediği mevkib-i şevket ve debdebe-i dârât ü haşmetle mescide i'tizâmlarında[6] bir meczûb şahıs müstevlî olmağla, seng-i rikâbdan esb-süvâr-ı 'izz ü ihtişâm olduklarında, ol dahi[7] seng-i merkūmdan pertâv edüp, Mu'âviye'ye iyâb ü zehâbda redîf olur idi. Meczûbun bu resme muhıll-i[8] âyîn-i devlet ve manzara-i ecnâs-ı nâsda [**N1 188b**] müstevcib-i züll ü[9] hıffet olan vaz'-ı nâ-hemvârına tehammül birle kat'â redd ü men'ine mübâlât eylemez[10] idi. Ba'de vefâtihî ferzend-i nâ-pesendi olacak Yezîd-i bedter câ-nişîn-i peder oldukda, ibtidâ cum'asında meczûb-i merkūm 'âdet-i me'lûfesine ibtidâr eyledikde, derhâl cellâda emr edüp, tîmâr-hâne-i hâmûşâna irsâl eyledi. Ba'de'l-'avd su'âl-i mukaddere cevâb olmak üzere kurenâ' ve mukarreblere: *"Kad katelehû hilmü ebî"** 'ibâretiyle ol meczûbun katlinin sebebi pederinin hilm ü müsâmahada ifrâtı olduğunu işrâb[11] eyledi. Bu bâbda delâ'il-i 'akliyye ve nakliyye ve hikâyât ve emsâl ile kütüb-i tevârîh u edebiyye[12] mâl-â-mâldir.

el-Kıssa[13]: Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretlerinin bir tarafdan fart-ı hilm ve suhûleti ve bir cânibden bi-kazâ'illâhi Te'âlâ memkûr u mübtelâ olduğu

---

1 *rûz* N1 : *dûz* A2, M2

2 *nigâhbân* N1, A2 : *nekâbetân* M2

* ميانه روز دو جانب نكاهبان دارد * كرد خطرهاى بيكران دارد = Günün ortasında iki tarafta bekçi olduğunu bile bile var olan sonsuz tehlikeleri bir kenara attı" anlamına gelen bu cümle, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin bir gazelinden alınmıştır; bk. meselâ Sâ'ib-i Tebrîzî, *Külliyyât-ı Dîvân-ı Sâ'ib,* M.Ü. İlâhiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr.12, vr.97b.

3 **Menkabe-i** ..... nukūldür [Buradaki "Menkabe-i ..... hilm" kısmı kırmızı mürekkeple başlık şeklinde N1 188a'nın sol kenarında ve bu satırların hizâsında yazılmıştır] N1 : Menkūldür A2, M2

4 Mu'âviye, nihâyet derecede halîm M2 : Mu'âviye, be-gāyet halîm ü N1 : Mu'âviye'nin nihâyet derecede halîm ve A2

5 olup A2, M2 : idi N1

6 şevket ..... i'tizâmlarında N1 : haşmet ve debdebe-i fer'r u şevketle mescide i'zâmında A2, M2

7 seng-i rikâbdan ..... dahi N1 : binek taşından eşheb-süvâr-ı 'azm ü ihtişâm olduklarında, meczûb-i merkūm dahi hemân A2, M2

8 iyâb ü ..... muhıll-i N1 : redîf ve ol haysiyyetle 'âzim-i mescid-i şerîf olurlar idi. Meczûbun bu resme muhıll-i/mahall-i A2, M2

9 müstevcib-i züll ü N1 : müstelzim-i A2, M2

10 tehammül ..... eylemez N1 : mütehammil olup, zecr u men'ine kā'il olmaz A2, M2

** قد قتله حلم ابى = Onu babamın müsâmahası öldürdü" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

11 merkūm ..... işrâb N1 : mezbûr 'ale'l-'âde —/mevki'-i redâfete ten-dâde olmağla, derhâl cellâda emr ile tîmâr-hâne-i hâmûşâna îsâl eyledi. Ba'de'l-'avd nüdemâ ve mukarrebîn ol meczûbun vaz'-ı ma'hûduna **[M2 4]** pederleri Mu'âviye niçe/nice sinîn tehammül edüp, kendüsünün ibtidâki haftada katl eylediğinin sebebinden isti'lâm eylediklerinde: *"Kad katelehû hilmü ebî"* kelâmıyla ol sâ'illeri ilzâm A2, M2

12 edebiyye N1 : nevâmîs A2, M2

13 el-Kıssa N1 : Pes A2, M2

Nizâm-ı Cedîd beliyyesi sebebiyle tegāfül ve müsâmahati, teng-zarfân-i ricâl ü mukarrebînin meydân-ı emn ü[1] ümniyyeti olmağla, maslahat-ı merkūmeyi serrişte-i behâne ve vesîle-i cem' ve[2] iddihâr-ı hızâne ve zerî'a-i icrây-ı mezâkk-ı sefîhâne eylediler. Ve kat'â Pâdişâh-ı mekârim-dest-gâh hazretlerinin kuvvet-i müdâfa'aları olmamağla, bilâ-mübâlaga bir günde bir mâdde zımnında yekdîğere mu'ârız dört beş def'a irâde zuhûr eylediği vâki' olur idi. Bu haslet ise[3] televvün-i tabî'at mazannesi, ircâfa bâ'is ve ba'zı mertebe makālât ihdâsına sebeb-i hâdis olur idi. Vech-i meşrûh üzere rükn-i rekîn-i bünyân-ı devlet ve pâyendân-ı rehîn-i kasr-ı Saltanat olan emr-i siyâsetden be-gāyet tevakkī ve tekdîr-i kulûb şâ'ibesinden ictinâbı hadd-i nihâyete müterakkī olup, hattâ in'izâli vâcibe-i hâlden olmuş olan ehl-i menâsıbı dahi mütekeddir ve zâ'ika-i dimâğı, şûrâbe-i 'azl ile mütegayyer olur endîşesiyle 'azl eylemeyüp, muztarr olduğu vakitde, vücûbu kertesinden çend mâh güzerânında ancak sûret verebilür idi. Ve kurenâ ve ümenây-ı vakte küllî i'timâdları olmağla, esrâr-ı lâzimetü'l-esrârı kat'â anlardan ketm ü ihfâ eylemamekle, ekser-i esrâr-ı hafiyye efsâne-i efvâh-ı berriyye olur idi.

Lâyiha

Bâlâda icmâlen rakam-zede-i işâret ü ifâde olunduğu üzere işbu Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'in bir beliyye-i mekr u gezendi kendi ra'iyyeti ve gerden-dâde-i ribka-i zimmeti[4] olan Rûm-i bed-tıynet[5] tâ'ifesidir. Bunlar iki sınıf olup[6];

1 bi-kazâ'illâhi ..... ü N1 : der-dest olan maslahat-ı terūb-i askerî sebebiyle nev'an müsâmaha sûreti, teng-zarfân-i ricâl-i umūrun meydân-ı emniyyeti ve terk-i mu'âhaze vü siyâseti, o makūlelerin bâzâr-ı/pâzâr-ı râyic-i A2, M2

2 cem' ve A2, M2 : — N1

3 Pâdişâh-ı mekârim- ..... ise N1 : Ve kat'â Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerinin kuvve-i müdâfa'a ve tab'-ı mekârim-neb'-i hümâyûnlarının redd ü dirîğ semtine yârây-ı kudret ve mutâva'ası olmamağla, ez-cümle bir mâdde zımnında —/vukū'-yâb —/olan mu'ârız-ı recâ ve munâkız-ı istid'âları, karîn-i is'âf ü kabûl eylemekle nâ-çâr u mecbûl idi. Hattâ bu haslet-i A2, M2

4 makālât ihdâsına sebeb-i —/ve hâdis olur idi. Vech-i meşrûh üzere rükn-i rekîn-i bünyân —/-benân-ı devlet ve pâyendân-ı/pâ-bendân-ı rehîn-i/rasîn-i kasr-ı Saltanat olan emr-i siyâsetden be-gāyet tevakkī/mütevakkī ve tekdîr -i kulûb/kılunup şâ'ibesinden ictinâbı hadd-i nihâyete müterakkī olup, hattâ in'izâli vâcibe-i hâlden olmuş olan/— ehl-i menâsıbı dahi, mütekeddir ve zâ'ika-i dimâğı, şûrâbe-i 'azl ile mütegayyer olur endîşesiyle 'azl eylemeyüp, muztarr olduğu vakitde, vücûbu kertesinden çend mâh güzerânında ancak sûret verebilür idi. Ve kurenâ ve ümenây-ı vakte küllî i'timâdları/i'timâd —/ü —/i'tināları olmağla, esrâr-ı lâzimetü'l-esrârı/istârı kat'â anlardan ketm ü ihfâ eylemamekle, ekser-i esrâr-ı hafiyye efsâne-i efvâh-ı/berriyye olur idi. **Lâyiha** Bâlâda icmâlen rakam-zede-i işâret ü ifâde olunduğu/olduğu üzere işbu Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'in bir beliyye-i mekr u gezendi —/dahi kendi ra'iyyeti ve gerden-dâde-i ribka-i zimmeti A2, M1 : güft-gû tehaddüsüne sebeb-i hâdis olmakda idi. Güzâreş-pezîr olduğu üzere bu Devlet-i 'aliyye'nin bir büyük beliyyesi dahi kendü ra'iyyeti N1

5 -i bed-tıynet A2 : N1, M2

6 sınıf olup A2 : sınıfdır N1 : sınıf olarak M2

biri Moskovlu'ya ve biri Fransalu'ya hevâdâr iki sınıfı dahi sürh-bâd gibi dâhil-i 'urûk u a'sâb-ı Devlet-i ebediyyü'l-karâr'dır. Her sınıf müstenid ü müntesib olduğu[1] tarafdan câsûs-i esrâr-ı devlet ve sühan-tıraş-ı ahvâl-i Saltanat olmağla, Tercemânlık ve Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları ve kapu kethudâlıkları gibi vesîle-i zâhire ile **[M2 5]** 'umde-i âmâl ve hulâsa-i mâ-fi'l-bâlleri olan cezb-i esrâr ve celb-i ahbâr[2] ve ba'zı mertebe politika ve şîrîn-kârî-i mekr ü dehâ birle gâhîce muzırr-ı dîn ü devlet ve muhıll-i mülk ü Saltanat olacak etvâr u tedâbîre[3] sevk u tesvîl ve İblîs-i dillîl[4] gibi tadlîl eylemek içün tuhaf ve nefâyis-i dest-âvîz ve hedâyây-ı girân-behây-ı şu'ûr-engîz ve mevki'lerinden yed-i irtişâ' ve vâsıtatü'l-'akd-i [**N1 189a**] cevâhir-i inti'âş ü intişâ' olarak ervâh-ı şerîre gibi evliyây-ı umûrun kuvây-ı za'îfelerine hulûl[5] ve mânend-i mûş, ol berzede-hûşların sûrâh-ı derûnlarına duhûl edüp, câ-be-câ halvet ve lübb-i mesâlih-i devleti[6] der-meyân-ı sohbet ederek, hakāyık u dekāyık-ı umûra vâkıf ve cân gibi nihân olacak serâ'ire bi'l-cümle 'ârif olup, muktezâsı üzere ol müsteşîrleri tarîk-ı hatâya[7] delâlet ve sevk-ı semt-i dalâlet eyledikden sonra, der-himyân olan esrâr-ı mesrûdeyi hemân müte'allik-i devlet-i a'dâ tarafına îsâle isti'câl ve vükelâ' ve mukarrebînin başdan kara seref ü sefâhet ve istiğrâk-ı ahz u rişvet ve Devlet-i 'aliyye'nin za'f u ihtilâlle sûrîde ve ekser İslâmiyân'ın cânib-i Saltanat'dan remîde olup[8] ve sâ'ir düşmen-kām, keyfiyyât-ı bî-nizâmlarından bahisle, tarîk-ı tegallübü istishâl ederler idi. Husûsan bî-dimâgân-ı Ocakluyân beynlerine birer takrîble ba'zı gûne[9] eraçîf-i cân-hıraş ve bâ'is-i vehm ü telâş olacak türrehât ilkāsıyla fitne-pâş olmakdan dahi hâlî olmazlar idi. Hattâ İngilizlü'nün Bahr-ı Marmara'ya geldiklerinde Ocaklu derûnuna ilkāy-ı fesâdları dahi bu mel'ûnlar vesâtatiyle olduğu menkūldür.

Agreb-i garâ'ibdendir ki vükelâ'-ı zemânın ekser re'y (رای) ü tedbîrleri zikr olunan Rûm tâ'ifesinin irâ'et ve delâletleriyle hayyiz-pezîr-i sûret olup,

1 ve biri ..... olduğu N1 : hevâdâr ve birinin nisbet ü mahabbetleri Fransalu'ya derkâr olup, her sınıf müstenid ü müncezib oldukları A2, M2

2 Tercemânlık ve Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları ve/— kapu kethudâlıkları gibi vesîle-i zâhire ile **[M2 5]** 'umde-i âmâl ve hulâsa-i mâ-fi'l-bâlleri olan cezb-i esrâr ve celb-i ahbâr A2, M2 : her bâr cezb-i esrâr ve celb-i dekāyık-ı ahbâr edüp N1

3 dehâ birle ..... tedâbîre N1 : dehâ ile gâhîce muzırr-ı dîn ü devlet ve mûcib-i vehn ü halel-i mülk ü saltanat olacak etvâr-ı nâ-be-hencâra A2 : vegā ile gâhîce makrûn-i devlet ve mûcib-i vehn ü halel-i saltanat olacak etvâr-ı nâ-be-hencâra M2

4 dıllîl N1, M2 : dalîl A2

5 tuhaf ve ..... hulûl N1 : bâligan mâ-belağ hedâyây-ı girân-behâ ve tuhaf ve nefâyis-i ve/— dest-âvîz-i dil-ârâ ve mevki'lerinden/mevkıflerinden yed-i irtişâ A2, M2

6 lübb-i ..... devleti N1, A2 : kütüb-i mesâlih dersini M2

7 olup ..... hatâya/nâ-savâba N1, A2 : muktezâsı üzere ol müşîrleri tarîk-ı nâ-savâba M2

8 mesrûdeyi ..... olup N1 : mesrûdeyi/mesrûdeleri hemân müntemî olduğu taraf-ı a'dâya îsâl ve vükelânın seref ü sefâhet ve istiğrâk-ı celb-i rişvet ve Devlet-i 'aliyye'nin za'f u ihtilâlle/ihtilâl ile şûrîde-hâl olduğundan A2, M2

9 Ocakluyân ..... gûne N1 : Bektâşiyye meyâmna bir takrîb ile ba'zı A2 : Bektâşiyye meyânma bir takrîble ba'zı M2

hemîşe mahrem-i râz ü serîretleri iken, bir gün 'uzamâlarından birisi merhûm Yağlıkcı Emîn Paşa'nın sefer husûsunda Dîvân Tercemânı Nikolaki re'yiyle 'amel ü hareket eylediğine vücûh-i müstehcene îrâd ederek seng-endâz-ı i'tirâz olduğu, hayret-bahş-ı huzzâr olmuşdur.

Ve bir cânibden[1] Firenk ve Rûm tabîbleri, Enderûn u Bîrûn'a tabâbet vesîlesiyle reh-yâb-ı ittisâl olup[2] ve nabz-gîrlik şîvesiyle bir koldan dahi anlar tecessüs birle ihtilâs-i serîre-i hâl eyledikden sonra[3], pes-perdeden 'ulûfe-hâr oldukları küffâr devleti cânibine bi'l-vâsıta itâre-i tuyûr-i ahbâr eylemeleriyle, muhadderât-ı Devlet-i 'aliyye'yi rüsvâ ve râz-i serbesteyi başı açık rûsbîye hem-pâ ederler idi. 'Acîbdir ki milleti muhâlif tabîb isti'mâli şer'an müntehî ve memnû' olduğundan başka, lillâhi'l-hamd Devlet-i 'aliyye sâyesinde İbn Sînâ ve Sokrât [**N1 189b**] ve Bukrât gibi hâzık hakîm-i mü'min mevcûd iken, mâ-tekaddemden berü mazarratları mücerreb ve müsellem olan dîn düşmeni kâfirlere teslîm-i vedî'a-i hayât eylemek ne ma'nâdır. Cân iki değildir ki, birini ol mel'ûnlar uğuruna fedâ edüp, âharı isti'mâl oluna. Lâkin İstanbul'a mahsûs hasâ'isdendir ki, bir tabîb-i Müslim fi-zâtihî nefs-i Calînûs olsa, İslâm'ı haysiyyetiyle anın edâ vü devâsına kat'â ihale-i sem'-i ısgā eylemezler. Belki mücerred tabîb kısmının ismi Andon ve Peres ve Yorgāki lâzım ve bi-eyy-i hâl başlarında kalpak, husûsan şabka bulunmak akdem-i levâzımdır. Bu makūle bî-dîn hakîmlerin ehl-i İslâm'a içürdükleri şerbet, tevârîh-ı sâlife mütâla'a eden ehl-i dirâyete ma'lûmdur. İşte bu kâfirler dahi bu sûretle rişte-keş-i esrâr olmakdadır. Ve[4] bunlardan başka huddâm-ı harem-seray-ı selâtîn-i 'izâm, taşra halkına nisbet nâ-mahrem 'idâdından ma'dûd ve tarafeyne dervâze-i düstûr-i tereddüd, mânend-i bâb-ı ikbâl-i hüner-mendân beste vü[5] mesdûd iken, kıllet-i mübâlât ü ihtimâm sebebiyle bi'l-cümle Enderûn-i hümâyûn ricâli, güsiste-mehâr ve Paşa-kapusu gibi merci'-i erbâb-ı mesâlih u züvvâr ve çukacı ve kumaşcı ve cevâhirci ve sâ'ir esnâf ve ehl-i hiref metâ'ları der-bagl bî-mâni' ve bî-hâ'il Has-oda'ya ve Kilar ve sâ'ir mahâll-i muhsanaya dâhil olup, bit-pâzârı gibi açıkdan mu'âmele-i bey' u şirâ ve'l-hâsıl Bâb-ı hümâyûn'dan makarr-ı hâssa varınca Dîvân-yolu'ndan nümûne olduğu merreten ba'de uhrâ bu Fakīr'in ve 'âmme-i ehl-i İstanbul'un manzûr u mu'âyenleri olur idi.

Ol makūle hademe-i havâssın hammâmlarda ve ezikka ve esvâkda ve mesîrelerde ve nâ-sezâ mahallerde müseyyib ve bî-pervâ taşra iç ağaları gibi seyr u safâ eder oldukları cümleye hüveydâ idi. Bunlar ise kînedâr oldukları Sır

1 pâş olmakdan ..... cânibden N1 : pâş/bâş olmakdan hâlî olmayup, kezâlik A2, M2
2 olup N1 : — A2, M2
3 birle ..... sonra A2 : -i ahvâl ve N1 : birle ihtilâl-i serîre-i hâl oldukdan sonra M2
4 küffâr devleti cânibine ..... Ve N1 : devlet-i küffâr cânibine bi'l-vâsıta itâre-i murg-ı peyâm ve setâ'ir-i muhaddere-i Devlet-i 'aliyye'yi rüsvây-i 'âmm ederler idi A2 : Devlet-i 'İseviyye cânibine bi'l-vâsıta itâre-i murg-i peyâm ve sitâre-i muhaddere-i Devlet-i 'aliyye'yi rüsvây-ı 'âlem ederler idi M2
5 mânend-i ..... vü N1 : bâb-ı ikbâl-i hüner-mendân-âsâ A2 : bâb-ı (باب) ikbâl-i hüner-mend-âsâ M2

Kâtibi ve Hazîne Vekîli ve sâ'ir Mâbeyinci taraflarına rağmen cânib-i Saltanat'a gûnâ-gûn 'uyûb ve nekāyıs isnâdiyle sâmi'a-i nâsı serşâr ve savb-ı 'âlîlerinden dil-gîr u bîzâr ederler idi. Zikr olunan mukarrebîn[1] ise her biri iktâ'-ı cesîme ve îrâdât-ı 'azîme ile birer iklime dest-resâ ve Halîfe[2] kîsesinden birer Seray-ı mu'allâ ve sâhil-hâne-i bî-hemtâya[3] mâlik olmalarıyla, külle yevmin ba'de'l-'asr Bâb-ı 'âlî ricâli gibi [**N1 190a**] mesken ü me'vâlarına âmed-şud ve subh-gâh yine Seray-ı hümâyûn'a tereddüd edüp, her gice konakları **[M2 6]** gümrük-önü gibi müzdehim-gâh-ı eşhâs-ı âfâk olup, kimi iltizâmcı ve kimi kapu kethudâsı ve kimi kağıd kavvâfı ve sâ'ir gûne ehl-i hâcâtla memlû ve'l-hâsıl ecnâs-i ashâb-ı umûr ile toptolu olur[4] idi. Ba'zı ehass-ı âşinâ vü enîs ve mudhik ü mashara makūlesi kâselîs ve mârru'z-zikr Rûm kapu kethudâları olacak iblîsler ile bezm-i hâss ve encümen-i ihtisâs tertîb ve hânende ve sâzende ve bâzendeler seyr-i âheng-i 'îş[5] ü neşât ve germâ-germ-i cünbiş ü inbisât olup, mehtâb gicelerde takımlarıyla sû[6]-be-sû zevrak-rân-ı bahr-ı kebûd-i 'îş ve 'âlem-i âb safâsiyle deryâ-keş-i keyf-i bî-teşvîş edüp ve hılâl-i germî-i üns ü mu'âşeretde[7] bir tarafdan dahi da'vây-ı mahabbet ve hulûs-ı serhoşâne ile râz-i meknûn-i devleti anlar tesbîb[8] ederler idi.

Bunların lâ-ubâliyâne bu resme hârice zehâb ü iyâb-ı mülâzemetleri, sâ'ir huddâm-ı Harem-seray-ı hümâyûna da sirâyet eylemekle, anlar dahi bî-kayd ü pervâ subh u mesâ bîrûna hurûc u vülûc ederler idi. Hattâ gılmânân-ı hâssaya ba'zı hammâm ve bâzîce-gâh makūlesi mecma'-ı ecnâs-i nâsda musâdefetle erbâb-ı elbâb bu derecede tevsî'-i meydânda istigrâb ederler idi. İşbu evzâ'-ı mezkûrenin müstetba' olduğu envâ'-ı hecnet ü mahzûr, semt-i sâha-i beyân ü tezkîrden dûrdur. 'Ahd-i merkūmda bir gün[9] Kā'im-makām Paşa'nın ma'zûl

---

1 erbâb-ı mesâlih ..... mukarrebîn N1 : ashâb-ı mesâlih u züvvâr olup, hattâ Bâb-ı hümâyûnla/ hümâyûn ile ârâm-gâh-ı hâssa meyânı Dîvân-yolu gibi kesret-i âmed-şudegânla/şudegân ile pür-izdihâm olduğu, meşhûd-i Muharrir-i erkām olur idi. 'Uzamây-ı kurenâ A2, M2

2 -resâ ve Halîfe N1 : -resâ ve fülk-i A2 : -res ve fülk-i M2

3 bî-hemtâya N1 : bihişt-âsâya A2, M2

4 mesken ü me'vâlarına ..... N1 : meskenlerine âmed-şud ve subh-gâh yine Enderûn-i hümâyûn"a tereddüd edüp, her gice konaklarında **[M2 6]** her cinsden mültezim-i mukāta'at ve sâ'ir ehl-i sâhib makūlesi eşhâs ve eydî-i rişvet ve maslahatları olan milel-i şettâdan mürekkeb havâsla ratk u fatk-ı umûr ve hall ü 'akd-i mesâlih-i cumhûr ederler A2 : meskenlerine âmed-şud ve subh-gâh yine Enderûn'a tereddüd edüp, her gice konaklarına **[M2 6]** her cinsinden mültezim-i mukāta'at ve sâ'ir erbâb-ı hâcât makūlesi eşhâs ve eydî-i rişvet ve maslahatları olan milel-i şettâdan mürekkeb halk ile ratk u fatk-ı umûr ve hall ü 'akd-i mesâlih-i cumhûr ederler M2

5 seyr-i âheng-i 'îş N1 : ile seyr-i âheng-i bezm-i 'îş A2 : ile pür-âheng-i bezm-i nahş (نحش) M2

6 takımlarıyla sû A2 : ise sû N1 : takımlariyle sûz M2

7 keyf-i bî-teşvîş ..... mu'âşeretde N1 : zevk-ı bî-teşvîş edüp ve hılâl-i germî-i üns ü mu'âşeretde A2 : zevk-âbî-i teşvîş ve hılâl-i germî-i üns-i me'âşlarında M2

8 anlar tesbîb A2 : anlara keşf ü tesyîb N1 : anlar tesyîb M2

9 Bunların lâ-ubâliyâne bu resme hârice zehâb ü iyâb-ı mülâzemetleri, sâ'ir huddâm-ı Harem-seray-ı hümâyûna da sirâyet eylemekle, anlar dahi bî-kayd ü pervâ subh u mesâ bîrûna hurûc

olacağı, on gün mukaddem bir takrîble bir Rûm Kapu Kethudâsı[1] lisânından mesmû'-i Muharrir-i Hakīr ve mûcib-i infi'âl-i zamîr olmuşidi.

Bundan agrebi budur ki, bir gün Seray-ı hümâyûn'da Mahbûbiyye nâm kasr-ı cedîdde[2] be-gâyet nihânî Şûrây-ı Hâssa-i Sultânî vâki' olup, ol meclise Kā'im-makām-ı vakt dahi mahrûm olmayup, hemân ehass-ı havâss-ı kurenâdan beş kimse mevcûd ve dilsiz dahi nâ-bûd imiş. Müddet-i kalîle murûrunda Şûrây-ı ma'kūde-i mezkûrenin mevzı'ı ve günü ve sâ'ati ve mevzû'[3] u mebhasi ve ehl-i meclisin yegân yegân ber-âverde-i zebân eyledikleri kelimât[4], mukaddime ve netîcesiyle basma gazete olarak Paris tarafından vürûd ve tercemesi bir takrîble pek hafî olarak bilâ-hılâf mütâla'a-kerde-i Muharrir-i bî-vücûd oldu; *f'a'tebirû yâ uli'l-ebsâr**.

Ve'l-hâsıl Pâdişâh Selîmü'l-bâl ve sâfî-derûn hazretleri[5] ber-muktezây-ı tâli' u erven[6], bidâyet-i saltanatlarından berü hayr-hâh ve sâdık ve mütedeyyin ve kanâ'atkâr ve veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin nâmûs-i mülk ü millet ve devlet ve şâyân-ı şân-ı saltanatlarını muhâfız ve nigeh-dâr olan kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olamayup, evâ'il-i vakitde Şemseddîn Bey **[M2 7]** ve Kamereddîn Bey ve fulân ve fulân bey nâmına ahvâl-i zîr u bâlâdan bî-haber[7], gâfil, bî-magz ve sebük-dil bir alay lâyık-ı tîmâr-hâne, ser-mest ve dîvâneler ihâta edüp, ba'dehû Sır Kâtibi ve sâ'irleri gibi

---

u vülûc ederler idi. Hattâ gılmânân-ı/gılmân —/ve —/zenân-ı hâssaya ba'zı hammâm ve bâzîce-gâh/yazıca-gâh makūlesi mecma'-ı ecnâs-i/— nâs da musâdefetle/musâfetle erbâb-ı elbâb bu derecede tevsî'-i meydânda istigrāb ederler idi. İşbu evzâ'-ı mezkûrenin müstetba'/mütetetba' olduğu envâ'-ı hecnet ü mahzūr, şemt-i sâha-i beyân ü tezkīrden dûrdur. 'Ahd-i merkūmda/kadîmde bir gün/— A2, M2 : Gārâ'ibdendir ki devr-i merkūmda bir N1

1 takrîble ..... Kethudâsı N1 : takrîble bir Rûm kapusu A2 : takrîb ile bir Rûm Kapu Oğlanı M2

2 Bundan ..... cedîdde N1 : Kezâlik bir gün Top-kapusu'nda A2, M2

3 mahrûm ..... mevzû' N1 : dâhil olmayup, serîre-i mâddeden gāfil idi. Müddet-i yesîre murûrunda şûrây-ı mezkûrun mevzı'/mevzû' ve mevzû'/mevzı' A2, M2

4 eyledikleri kelimât N1, A2 : eylediklerini M2

* فاعتبروا يا اولى الابصار = Ey akıl sahipleri! İbret alın" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Haşr 59/2. âyetin son kısmıdır. "Ol makūle hademe-i ..... ebsâr" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,143'te kaydedilmiştir.

5 tercemesi ..... hazretleri N1 : bi'l-mütâla'a vâkıf olan ahbâba mûcib-i ta'accüb-i nâ-ma'dûd oldu. [Mısrâ]'/— Var kıyâs et vüs'at-i deryây-ı rahmet nidüğin. Ve'l-hâsıl A2, M2

6 erven N1 : + ol Pâdişâh-ı selîmü'l-kalb ve sâfî-derûn hazretleri A2, M2

7 berü hayr-hâh ve sâdık ve mütedeyyin ve kanâ'atkâr ve veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin nâmûs-i mülk ü millet ve/— devlet/— ve şâyân-ı şân-ı saltanatlarını muhâfız ve nigeh-dâr olan kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olamayup/olmayup, evâ'il-i vakitde/vaktinde Şemseddîn Bey **[M2 7]** ve Kamereddîn Bey/— ve/— fulân ve fulân bey nâmına/nâmında ahvâl-i zîr u bâlâdan bî-haber A2, M2 : nihâyetine kadar hayr-hâh, sâdık, mütedeyyin, kāni', mü'mih muhâfız-ı nâmûs-i Saltanat, mürâ'î-i hakk-ı veliyy-i ni'met vükelâ' ve kurenâya muvaffak olmayup, evâ'il-i vakitlerinde nısf deli 'adedinde olan beğ nâmına ahvâl-i zîr u bâlâdan N1

gerçi zekâ vü ferâsetde İyâs* ve dehâ ve kiyâsetde Ebû Nüvâs** 'adîli olan bir gürûh dühât ve mûşikâfân, mülâzım-ı dergâh-ı felek-'unvân-ı Şâhâne'leri olup[1], lâkin her birinin *"Ellezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fizzate****"* âyet-i kerîmesi, sıfat-ı kâşife-i cibillet-i zemîmesi olmağla, leyl ü nehâr sa'y ü gayretleri cem' u iddihâr ve zevk u şevk ve 'îş ü nûş-i hoş-güvâr tarafına masrûf ve himmetleri zimmetlerine munhasır u mevkūf ve ser-i kârân-ı Bîrûn'un dahi her biri anların birine murtebıt ve miyânelerinde dâd ü dihiş-i maslahatları munzabıt idi. Ve Vekîl-i hazret-i Pâdişâh ve tekallüd-i mühr-i Sadâret'le mutasarrıf-ı umûr-i ra'iyyet ü sipâh olacak zevât-ı kirâm, bu iki fırkanın beynlerinde bi-'aynihî[2] 'âlem-i berzah gibi 'amel-mânde ve güm-nâm ve tendîse-i bostân-ı[3] ihtişâm idi. Ve garâ'ibdendir ki, **beyt**[4]:

Her zemân hâtıra, endîşe-i râhat gelmez

Şehrdir bunda Müslimânla[5] mülhid bulunur*[4]

Vech-i âtî üzere kurenâ'[6] ve vilkelâdan ba'zıları henûz 'ilm-i hâl ile mu'abber 'âmme-i ehl-i İslâm'a vâcibe-i zimmet olduğu mukarrer olan 'akā'id-i[7] dîniyye ve ferâ'iz ve ahkâm-ı sâ'ire-i yakīniyyede Ebû Cehl-i zemân ve

---

* Metnimizde söz edilen, Emevîler'in Basra kadılarından, özellikle sezgisi ve zekâsıyla tanınmış ve bu özellikleri sebebiyle darbımesellere konu olmuş İyâs (ö.122/740?) için bk. meselâ Ahmet Ağırakça, "İyâs b. Muâviye", *DİA,* İstanbul 2001, XXIII,498.

** Metnimizde söz edilen, Abbâsîler'in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren, müstehcen şiirlerine rağmen sanatında zamanının İmruülkays'ı kabul edilen, üstün zekâsı ile tanınan şâir Ebû Nüvâs (ö.198/813?) için bk. meselâ Nasuhi Ünal Karaarslan, "Ebû Nüvâs", *DİA,* İstanbul 1994, X,205-207.

1 ve dîvâneler ihâta edüp, ba'dehû Sır Kâtibi ve sâ'irleri gibi gerçi zekâ/re'y ü ferâsetde —/yâ —/'adîlî İyâs/İbâs ve dehâ ve kiyâsetde Ebû Nüvâs 'adîli/— olan bir gürûh-i dühât ve mûşikâfân, mülâzım-ı dergâh-ı felek-'unvân-ı Şâhâne'leri olup A2, M2 : dîvâneler istî'âb edüp, ba'dehû Sır Kâtibi ve Hazîne Kethudâsı ve sâ'irleri gibi 'akl-ı şeytânîye [**N1 190b**] mâlik bir takım dâhiyeler istîlây-ı Rikâb-ı müstetâb edüp N1

*** الذين يكنزون الذهب و الفضة = Onlar altın ve gümüşü yığarlar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/34. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısmıdır.

2 ve zevk u şevk ..... bi-'aynihî N1 : tarafına masrûf ve himmetleri hemân zimmetlerine munhasır u mevkūf olup ve Bîrûn'dan ser-i kârân-ı ma'hûdun her biri zikr olunan müstevliyân-ı Enderûn'un birine murtabıt ve miyânelerinde merâsim-i dâd ü dihiş/dehşet munzabıt idi. Ve Vekīl-i mutlak-ı hazret-i Pâdişâh ve bi'n-niyâbe mutasarrıf-ı umûr-i ra'iyyet ü sipâh olacak hâmil-i mühr-i Vekâlet ve murabba'-nişîn-i mesned-i Sadâret olan zevât-ı kirâm bu iki fırkanın beyninde A2, M2

3 bostân-ı ihtişâm idi. Ve N1 : bostân-ı ihtişâm idi A2 : estân-ı ihtişâm idi M2

4 **beyt** N1, A2 : — M2

5 Müslimânla N1 : Müslimân ile A2, M2

*4 Metnimizde yer alan bu beyit, "Şehrdir bunda Müslimânla mülhid" kelimeleri yerine "'Âdet-i şehr budur, mü'min ü kâfir" kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* I,511.

6 Vech-i âtî üzere kurenâ' N1 : Vicdânı üzere kurenâ A2 : Vech-i âtî üzere kurenâ M2

7 'akā'id-i N1 : 'akāyid-i A2, M2

Kitâbü't-tahâre mesâ'ilinden[1] gāfil, 'âmî ve nâdân iken, *Mektûbât-ı Fârûkī*[*] ve *Terceme-i Fusûs*[**] gibi[2] Türkî lisâna terceme olunmuş[3] tasavvuf kitâblarına mütevaggil ve zu'm-i câhilânesince mutasavvifenin ekāvîl-i mermûza vü bî-gâneye nâ-mahrem şuhûd ü[4] zâ'ikaya müte'allık serâ'ir-i meknûzelerinin fehm ü ıttılâ'ı külfetine müştagil olmuşlar idi. **Beyt**:

Mülhidân-râ[5] *zarâfetî başed*

Tü ki mülhid, velî zarîf ne[***]

Husûsan kisve-i[6] şerî'atden 'uryân sûrat uğrusu bir alay bî-gâne-i dîn ü îmân [mısrâ][7]:

Çene (چکه) haffâfı, yalan dellâlı

Kimi Cebriyye ve Kaderiyye[*4] ve kimi Hulûlî[8][*5] bir alay melâhide ve zenâdıkaya i'tikād edüp[9], istidâme-i mebânî-i ikbâl ve istikāme-i de'âyim-i câh u[10] iclâlleri gûyâ ki, anların yed-i irâdelerinde[11] olmak üzere rabt-ı fu'âd eylemeleriyle, ol dünyâ-perestler dahi: "Erenler şöyle eyledi ve böyle söyledi. Şu gûne[12] edecekler" deyü düzme ve musannâ' füsûn ve fesâneler ile ol sâde-

---

1 tahâre mesâ'ilinden N1, A2 : t[ah]âre mesâ'ilinde M2

* Metnimizde *"Mektûbât-ı Fârûkī"* diye zikredilen eser, Nakşibendiyye Tarîkatı'nın Müceddidiyye kolunun kurucusu olan İmâm Rabbânî'nin (1034/1624) mektuplarından oluşan *Mektûbât* adlı eseri olmalıdır; bk. meselâ Hamid Algar, "İmâm Rabbânî", *DİA*, İstanbul 2000, XXII,194-199.

** Metnimizde *"Terceme-i Fusûs"* diye zikredilen eser, Muhyiddîn ibnü'l-'Arabî'nin (ö.638/1240) bütün fikirlerinin özeti sayılan temel eserinin Türkçe tercümelerinden biri olmalıdır; bk. meselâ Mahmûd Erol Kılıç, "Fuṣûṣü'l-Hikem", *DİA*, İstanbul 1996, XIII,233-234.

2 Mektûbât-ı ..... gibi N1 : — A2, M2

3 terceme olunmuş A2 : mütercem N1 : terceme olmuş M2

4 ü N1, A2 : — M2

5 **Beyt**: *Mülhidân-râ* A2, M2 : *Mülhidân-râ* (ملحدانرا) N1

*** ملحدان را ظرافتی باشد * تو که ملحد ولی ظریف نه = Dinsiz, imansızların zarâfeti olur. Sen ki dinsizsin, fakat zarîf değilsin" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

6 kisve-i N1 : kisvet-i A2, M2

7 bir alay ..... [mısrâ]' M2 : bî-gâne-i ahkâm-ı İslâm ü îmân N1

*4 Metnimizde söz konusu edilenlerden Cebriyye, İnsanlara ait ihtiyârî fiillerin ilâhî irâde ve kudretin zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunan grupların ortak adı (bk. meselâ İrfan Abdülhamid, "Cebriyye", *DİA*, İstanbul 1993, VII,205-208), Kaderiyye ise sorumluluk doğuran fiillerin sadece insan irâdesiyle gerçekleştiğini ileri süren itikâdî mezheptir; bk. meselâ İlyas Üzüm, "Kaderiyye", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV,64-65.

8 Kimi Cebriyye ..... Hulûlî N1 : Kimi Hulûlî ve kimi Cebriyye ve Kaderiyye A2, M2

*5 Metnimizde söz konusu edilen Hulûlî, İlâhî zâtın veya sıfatların yaratıklardan birine veya tamamına intikal edip onlarla birleştiğine inananların adı olmalıdır; bk. meselâ Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm Düşüncesinde Hulûl", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII,341-344.

9 edüp N1 : ve A2, M2

10 de'âyim-i câh u N1 : 'umde-i A2, M2

11 irâdelerinde N1 : idârelerinde A2, M2

12 eylemeleriyle ..... gûne N1 : edüp, anlar da: "Erenler şöyle eyledi ve böyle A2 : edüp, anlara şöyle eyledi. "Erenler böyle M2

levhânı bend-i kemend-i teshîr ve dâne-i fend ü firîble üftâde-i dâm ü tezvîr ederek[1], kîse kîse dirhem ü dînâr ve boğça boğça[2] emti'a-i girân-mikdâr ve hâne vü hânkâhları levâzımını şâbdan şekere varınca ru'yet ve iltizâm etdikleri mesâlih-i sâ'iri der-sâ'at karîn-i temşiyet ederler idi[3]. [**N1 191a**] Ve giderek ehl-i 'ilm ü şerî'atden teb'îd ü tenfîr ve ma'âzallâhi Te'âlâ 'akīde-i dîniyye-i Muhammediyye'yi sahâyif-i kulûblarından **[M2 8]** mahv u tagyîr eylediler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh**.

Nüzûr u sadakāt ve 'atâyâ ve meberrât ve bi'l-cümle hânkāhlara ve ol makūle melâhide-i gümrâhlara münhasır ve mahdûd olmağla, medâris ve kıbâb ve bikā' ve tullâb pîş-gâhlarından güzârişleri dahi munkatı' u mesdûd olup, müderrisîn ve 'ulemâ 'indlerinde hem-cürm ve müttehem bir alay nüfûs-i zâ'ide ve mâ-lâ-yelzem kabîlinden ma'dûd oldu; ve *men yudlilillâhü fe-lâ-hâdiye leh***.

Çün tarîka-i nemîka üzere Enderûn u Bîrûn eşhâs-ı mesrûdeye serbest-i inhisâr ve mecmû'u cism-i vâhîd gibi yek-laht ve yek-reng olarak yemîn ü yesâr-ı Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karâr'da gülbâng-zen-i *"Leyse fi'd-dâri gayranâ deyyâr****" olup, hasbe'l-iktizâ bir mâdde zımnında şeref-sudûr olan fermân-ı 'âlîye mashûb sanâdîd-i mersûmenin birinden mektûb olmadıkca[4], mahallinde ol maslahat pezîrây-ı temşiyet olmayup, belki kā'imeleri fermân

---

1 füsûn ve ..... ederek N1 : füsûn/efsûn ve efsâneler ile/fesâneleriyle ol sâde-levhânı teshîr ve üftâde-i dâm-ı tezvîr edüp A2, M2

2 boğça boğça N1, M2 : boğca boğça A2

3 -mikdâr ve ..... idi N1 : -bâr i'tâ A2 : - behâ i'tâ M2

* لا حول و لا قوة الا بالله = Kuvvet ve kudret ancak Allah'a mahsûstur" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** من يضلل الله فلا هادى له = Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-A'râf 7/186. âyetin ilk yarısıdır.

*** ليس فى الدار غيرنا ديار = Evde bizden başka hiçbir kimse yoktur" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

4 teb'îd ü tenfîr ve ma'âzallâhi/ma'âz[all]âhi Te'âlâ 'akīde-i dîniyye-i Muhammediyye'yi sahâyif-i kulûblarından **[M2 8]** mahv u tagyîr eylediler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh/b[ill]âh.* Nüzûr u sadakāt ve 'atâyâ ve meberrât ve bi'l-cümle hânkāhlara ve ol makūle melâhide-i gümrâhlara münhasır u mahdûd olmağla, medâris ve kıbâb ve bikā' ve tullâb pîş-gâhlarından/pîş-gâhından güzârişleri dahi munkatı' u mesdûd olup, müderrisîn ve 'ulemâ/'ulemâ 'indlerinde hem-cürm ve müttehem bir alay nüfûs-i zâ'ide ve mâ-lâ-yelzem kabîlinden ma'dîd/— oldu; ve *men yudlililâhu/yudlil[ill]âhü fe-lâ-hâdiye leh.* Çün tarîka-i nemîka üzere Enderûn u Bîrûn eşhâs-ı mesrûdeye serbest-i inhisâr ve mecmû'u cism-i vâhid gibi yek-laht/cihet ve yek-reng olarak yemîn ü yesâr-ı Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karâr'da gülbâng-zen-i *"Leyse fi'd-dâri gayranâ deyyâr* olup, hasbe'l-iktizâ bir mâdde zımnında şeref-sudûr olan fermân-ı 'âlîye mashûb sanâdîd-i mersûmenin birinden mektûb olmadıkca/olmadıkça A2, M2 : taraf-ı Saltanat'ı dahi tenfîre ibtidâr ve ol zümreye 'atâyâ vü idrârât-ı 'aliyyelerini kat' ile mahrûm-i teveccüh-i â'tıfet-medâr eyledilar. Ve Devlet-i seniyye'ye istîlâları şol dereceye bâliğ oldu ki bir mâdde zımnında bin emr-i 'âlî sâdır olsa, bunlardan birinin mektûbu olmadıkca N1

ısdârı külfetinden müstağnî olduğu, ma'lûm-i şerîf ü denî idi[1]. Sâ'ir hademe-i Enderûn ve ricâl-i Bîrûn'dan mütedeyyin ve müte'affif ve sâlih ve munsıf rüşd ü istikāmetle muttasıf, 'âkıl ü kâmil, hayr-hâh-ı dîn ü devlet ve gayret-keş-i mülk ü millet olan zevât-ı kerîmetü's-sıfât[2] esâbi'-i zâ'ide ve nüfûs-i zâyi'a-i bî-fâ'ide gibi sâkıtu'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve resm ü râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüler ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlarıyla alup endâzeleriyle satarak ve meydân-ı 'izz ü devletde çevgân-ı ikbâl ü sa'âdetle kûy-i merâm u mes'eletlerini atup tutarak dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt:

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest-i mağrûrun humârm görmüşüz[3*]

Kütüb-i hikemiyye ve ahlâkda mastûrdur ki, i'tidâl-i mizâc lâ-mehâle[4] 'anâsır-ı erba'anın izdivâcından hâsıl[5] olduğu gibi, mizâc-ı Saltanat dahi zikri[6] âtî erkân-ı erba'anm iktirân ü[7] imtizâcından hâsıl olur.

Rükn-i evvel: Ehl-i kalemdir ki, 'ulemâ' ve kuzât ve fukahâ'[8] ve küttâb ve hüssâb ve müneccim ve mühendis ve tabîb ve şu'arâ zümresidir. Bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilesindedirler[9], *Ve mine'l-mâ'i kulle şey'in hayy** hâssası üzere mesâlih-i mülk ü milletin bunlar medâr-ı kıvâmı ve vesîle-i hayât ü devâmıdır.

---

1 olmayup ..... idi A2, M2 : olmaz idi. Ve N1

2 ricâl-i ..... -sıfât/-'ifâf A2, M2 : Bîrun bunların 'indlerinde N1

3 sâkıtu'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve resm ü râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüler ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlarıyla alup endâzeleriyle satarak ve meydân-ı 'izz ü devletde çevgân-ı ikbâl ü sa'âdetle kûy-i merâm u mes'eletlerini atup tutarak dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt: Çok da magrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde * Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz A2 : 'add olunur idi. Kasîratün 'an-tavîlih Pâdişâh-ı felek-dest-gâh hazretlerinin ism-i sâmîleri hemân hutbe ve sikkede mesmû' ve manzûr ve bunlar lâ-teşbîh her kûşede Sultân Murâd gibi birer Şehriyâr-ı sâhib-zuhûr idi. **Hikmet** N1 : sâkıtu'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir alay sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüleri ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlar ile alup endâzeler ile satarak, meydân-ı 'izz ü devletde dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt: Çok da magrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde * Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz M2

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* II,696.

4 lâ-mehâle N1 : — A2, M2

5 hâsıl N1, M2 : — A2

6 zikri N1, M2 : zikr-i A2

7 ü N1, A2 : — M2

8 'ulemâ' ve kuzât ve fukahâ' N1 : 'ulemâ ve kuzât ve fukahâ A2, M2

9 tabîb ve ..... menzilesindedirler M2 : etıbbâ' ve şu'arâ' zümresidir. Ve bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilindedir N1 : etıbbâ ve şu'arâ zümresidir. Bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilesindedirler N1

Rükn-i sânî: Ehl-i seyfdir ve bunlar 'anâsır-ı[1] nâr mesâbesindedir.

Rükn-i sâlis: Ehl-i mu'âmeledir ki, tüccâr ve ashâb-ı bizâ'ât[2] ve erbâb-ı hiref u sınâ'atdır. Bunlar 'anâsır-ı[3] hevâ makāmındadır ki, bunların hareketleriyle mâ-bihi **[M2 9]** 'l-ihtiyâc olan eşyâ'[4], Dâru's-saltana'da ve Memâlik-i mahrûse'de müheyyâ olur.

Rükn-i râbi': Ehl-i zirâ'atdir. Bunlar türâb mevkı'indedir. Ve ba'zı hükemâ' erkân-ı erba'a-i Saltanat'ı 'ulemâ'[5] ve küttâb ve askerî ve ra'iyyet gürûhuna taksîm eylediler. Ve pâdişâhlar bunların beynlerinde[6] rûh ve nefs-i nâtıka merkezindedir. Pes 'anâsırın birinin kıst-ı vâcibinden tecâvüzü, mûcib-i zevâl-i i'tidâl ve müstevcib-i fesâd ü inhılâl olup[7], kezâlik birinin aksâm-ı selâseye tegallübü, sebeb-i butlân-ı nizâm ve mü'eddî-i hudûs-i ihtilâl ü inhizâm[8] olduğu bî-kīl ü kāldir. [**N1 191b**] Bu cihetle rûh-i beden-i memleket ve nefs-i müdebbire-i vücûd-i Saltanat olan selâtîn-i 'izâm hazerâtı, zikr olunan erkân-ı erba'anın 'ale'd-devâm i'tidâl ve iltiyâmları husûsuna ihtimâm ve bir tarafın lutf u 'unf cihetleriyle mîzân-ı tesviyelerini tefâvütden hıfz u tebriye emrine ikdâm eylemek, emr-i muhâmdır. Çünki Devlet-i 'aliyye'de ber-vech-i meşrûh sûret-i mezkûre mütehavvil ve bir şıkkın galebe vü şiddeti[9] mütehakkak olmağla, hey'et-i i'tidâliyye mütebeddel olmuşidi. Ve kaldı ki zikr olunan vükelâ ve ser-i kârân-ı ma'hûde[10], yeke-tâz-ı 'arsa-i devlet[11] ve kûy-endâz-ı ma'reke-i ikbâl ü rif'at olup ve dâ'imâ sevb-ı Saltanatı işgāl içün: "Her mâdde olur biter, hemân lâzım olan vücûd-i Şehriyâr-ı 'âlî-güherdir" deyerek mizâc-ı hümâyûn muktezâsı olan dâ'imâ seyr u sahrâ vü mehtâblara ve merhûm Sultân Selîm-i Sânî ve Sultân Murâd-ı Râbi' hazerâtının meşrebleri üzere zevk u safâ semtlerine tahvîl ü tenkîb ve kimini edhâ behâne ile Der-i devlet'den tard u tagrîb ve taşra a'yânlarına aslâ şikâyetci tevârüdüne ruhsat vermemek bâbında

---

* و من الماء كل شئ حى = Her canlı şeyi sudan (yarattık)" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enbiyâ' 21/30. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısmıdır.

1 ve bunlar 'anâsır-ı M2 : ve bunlar 'unsur-i N1 : bunlar 'ânâsır-ı A2

2 mu'âmeledir ..... bizâ'ât N1, A2 : mu'âmele ve ashâb-ı sınâ'ât M2

3 sınâ'atdır. Bunlar 'anâsır-ı M2 : sınâ'âtdır. Bunlar 'unsur-ı N1, A2

4 olan eşyâ' N1 : eşyâ A2 :olan eşyâ M2

5 mevkı'indedir ..... 'ulemâ' N1 : mevkı'indedir ve ba'zı hükemâ erkân-ı erba'a-i Saltanat'ı 'ulemâ A2 : menzilindedir. Ve ba'zı hükemâ erkân-ı erba'a-i Saltanat'ı 'ulemâ M2

6 beynlerinde N1 : beyninde A2, M2

7 olup N1 : — A2 : ve M2

8 hudûs-i ..... inhizâm N1 : ihtilâl A2, M2

9 iltiyâmları ..... N1 : iltiyâmı husûsuna ihtimâm eylemek, ehemm-i mehâmm olduğu mâ-lâ-kelâmdır. Çünki Devlet-i 'aliyye'de vech-i meşrûh üzere sûret-i mezkûre mütehavvil ve her şıkkın galebe ve tuğyânı A2, M2

10 vükelâ ..... ma'hûde M2 : vükelâ'-i ma'dûde N1 : vükelây-ı ma'hûde ve ser-i kârân-ı ma'hûde A2

11 devlet N1 : şevket A2, M2

dem-be-dem tenbîh-nâmeler irsâl ve ser-i râha mübâşirler vaz‘ u ta‘yîniyle vürûd edenleri redd ü ikfâl eylemek husûslarında terk-i tekâsül ü ihmâl ederler di. Ve ‘ulemâ’-i tarîk nâmına olan ‘azîzler[1] ise birer vechile müttehem ve ‘aybnâk ve içlerinden Şemseddîn* ve Keçeci-zâde** ve ‘İzzet Bey*** gibi[2] ehl-i tenahnuh ve pür-gûy ve bî-bâk olanların[3] ba‘zı pâye ve semüz çifte arpalıklar ve mevsime göre boğçacıklar ile kat‘-ı lisân, belki kendülere senâ-hân ederler idi. Bu üslûbla fezây-ı teferrüd ü te‘ayyünleri[4], hâr-ı âzârdan hâlî ve dâd ü sitâd-i umûr-i devletde âsûde ve lâ-ubâlî oldular. Ve tevârîh-i sâlifeye kat‘â rağbet ve ahvâl-i pîşînden istifâde-i hıbret[5] ü ‘ibret eylemek, zu‘mlarınca münâfî-i de’b-i[6] hikmet olup, Kitâb ve sünnetde mansûs u müsbet olan evâmir u nevâhî-i İlâhî, hâşâ nizâm u gafletden ‘ibâret, yâhûd efsâne-i Îsrâ’iliyyât kabîlinden emr-i vâhî ve şer‘-i mutahhar ile mânend-i şîr u şekker mümtezic ve zamîr-i müstetîr-âsâ zımn-ı şerî‘atde münderic olan de’b-i dîrîn ve kānûn-i kadîm-i pesendîde-âyîn ise, vaz‘-ı insânî olmak zu‘muyla âyet-i mensûhatü'l-‘amel **[M2 10]** gibi teceddüd-i mesâlih-i kevniyye ile gâyâ-kī hadd ü gāyete müntehî olmağın[7],

1 rif‘at olup ve ..... ‘azîzler N1 : menkabet olup ve dâ’imâ taraf-ı Saltanat'ı işgāl içün vücûd-i bihbûd-i mükerremleri lâzime-i ‘âlem olmağla, âyîne-i tab‘-ı rûşenâları, hemîşe gerd-i kederden musaffâ ve ‘unsur-i hümâyûn-i dil-ârâları hemâre şâ’ibe-i inhirâf ü fütûrdan müberrâ olmak ‘âmme-i enâma maksad-ı aksâdır” deyerek seyr u sahrâ ve zevk u safâ semtine sevk u igrâ ve müsteş‘ir oldukları kimseleri birer tarîkle tahzîl ü tenkîb ve kimini Der-i devlet'den ednâ behâne ile tard u teh‘îd ve ‘ulemâ nâmına olan a‘yân ü ‘uzmâ hazerâtı A2 : menkabet olup ve dâ’imâ taraf-ı Saltanat'ı işgāl içün vücûd-i bihbûd u mükerremleri lâzime-i ‘âlem olmağla, âyîne-i tab‘-ı rûşenâları, hemîşe gerd-i kederden musaffâ ve ‘unsur-i hümâyûn-i vâlâları hemvâre şâ‘ibe-i inhirâf ü fütûrdan müberrâ olmak içün ba‘zı kimesneleri birer tarîkle tahzîl ü tenkîb ve kimini Der-i devlet'den ednâ behâne ile tard u tagrîb ve ‘ulemâ nâmına olan a‘yân ü ‘uzmâ hazerâtı M2

* Müellifimizin Şemseddîn dediği, metnimizde söz konusu edilen, III. Selîm'in kurenâ ve mukarreblerinden Mîrahûr-i sâbık Şemseddîn Bey olmalıdır; bk. Metin, s.752, 870, 874.

** Müellifimizin Keçeci-zâde dediği, Dîvân şiirinin XIX. yüzyıldaki son temsilcilerinden Keçecizâde İzzet Molla olmalıdır; bk. meselâ Naci Okçu, “İzzet Molla, Keçecizâde”, *DİA,* İstanbul 2001, XXIII,561-563.

*** Müellifimizin İzzet Bey dediği, son dönem Osmanlı şâirlerinden 1224/1809-1810 tarihinde idam edilen ve metnimizde de tarih mısrâları olan Beylikci İzzet Bey olmalıdır; bk. Şemseddîn Sâmî, *Kāmûsu'l-A'lâm,* İstanbul 1311, IV,3147.

2 Şemseddîn ..... gibi N1 : — A2, M2

3 olanların M2 : ise N1 : olanları A2

4 semüz çifte ..... te‘ayyünleri N1 : semüzce/semizce arpalıklar ile iskât ve gâhîce boğca/poğça ve tuhaf hediyyeler ile mazhar-ı iltifât ederler idi. Bu üslûb-i saltanat-ı mashûbla fezây-ı teferrüd ü istîlâları A2, M2

5 sitâd-ı ..... hıbret N1 : sitâd-ı mesâlih ve menâhicde âsûde ve lâ-ubâlî olmuşlar idi. Ve tevârîh-i sâlifeye kat‘â rağbet ve ahvâl-i pîşînden istifâde-i tebassur A2 : sitâd ve mesâlih ve menâhicde âsûde ve lâ-ubâlî olmuşlar idi. Ve tevârîh-i sâlifeye kat‘â havâle-i sem‘-i i‘tibâr ve ahvâl-i pesendîdeden istifâde-i tebassur M2

6 de’b-i N1, A2 : edeb ü M2

7 Kitâb ve sünnetde/sünende mansûs u müsbet olan evâmir u nevâhî-i İlâhî, hâşâ nizâm ve gafletde/‘aklîden ‘ibâret, yâhûd efsâne-i Îsrâ’iliyyât kabîlinden emr-i vâhî ve şer‘-i mutahhar ile mânend-i şîr u şekker mümtezic ve zamîr-i müstetir/müstenîr-âsâ zımn-ı şerî‘atde

miyânelerinde hemân maslahat-ı vakt ma'nâsına olan [**N1 192a**] politika-yı Efrencî, aslu'l-a'mâl ve düstûr-i 'âmme-i ef'âl olmuşidi.

Husûsan *"Men teşebbehe bi-kavmin*[1] *fe-huve minhum**" hatî'esiyle müttehem olmak seyyi'esinden[2] 'adem-i mübâlâtla, ekser etvâr ve ebniye ve âsârlarım fırka-i Fireng-i bed-âhenge taklîd ü tatbîk ve "Usûl-i Avrupa" deyerek celâ'il ve kalâ'il-i umûrlarını merâsim-i küffâra[3] kıyâs ü telfîk ederek, hilye-i isâbetden 'ârî ve İslâmiyân'a nâ-çesbân[4] olduğu gayr-i mütevârî olan 'akl-ı sırf ile 'amel ve ekser 'amelleri dahi agrâz ile mu'allel olmağla, savâb ve dürüst 'add ü cezm eyledikleri emr-i mumzâ, dâ'imâ ser-dâde-i[5] habt u hatâ olur idi. Ve cemî' mühimmât ve hıdemâtda[6], ber-mûceb-i *"el-Cinsiyyetü 'illetü'z-zammi***" kendü şâkile ve şiyemlerinde olan hazele ve furû-mâye ve hâne-harâb pes-pâye makūlesini[7] istihdâm ve isti'mâl ve hemîşe Memâlik-i mahrûse[8] umûruna ol misillü Hudâ nâ-teres ve peygamber ne-dân olanları teslît u irsâl edüp[9], ednâ vesîle ile behâne-cûy-i tahsîl-i mâl olan a'yânân-ı gürg-hısâlân[10] ittifâklarıyla taraf taraf şâhi çınar-âsâ dest-i tetâvülü dirâz ve dervâze-i zulm ü sitem-i bî-endâzeyi bâz edüp ve mahzâ taleb-i mâla zerî'a-i nesâk ve tarîka-i icrây-ı mezâk olmak içün, ol makūle a'yânları ber-vech-i muharrer merâtib-i seniyyeye ısʻâd birle, müte'ayyinân-ı Devlet-i 'aliyye'ye ilhâk eylemişler[11] idi. Ve her mükâta'a tasdîk mesâbesinden mütebâ'id derece-i az'âf-ı fâhişeye[12] mütesâ'id ve sâlyâne ve tekâlîf ise beyne'l-ehâlî hafta devri gibi 'ale't-tevâlî dâ'ir ve mütevâlî olmakda idi.

---

münderic olan de'b-i dîrîn ve kānūn-i kadîm-i pesendide-âyîn ise —/de, vaz'-ı insânî olmak zu'muyla âyet-i mensûhatü'l-'amel **[M2 10]** gibi teceddüd-i mesâlih-i kevniyye ile gûyâ ki hadd ü gāyete müntehî olmağın A2, M2 : şerî'at-i mutahhere hâşâ nizâm-ı 'aklîden 'ibâret ve kavânîn-i eslâf sarîhan vaz'-ı insânî olmağla, teceddüd-i ahvâl sebebiyle müntehî-i nihâyet olup N1

1 politika-yı ..... *bi-kavmin* N1 : politika-yı/politika-i Efrencî, aslu'l-a'mâl ve düstûru'l-ef'âl olup ve *"Men teşebbehe bi-kavmin/kavmen* A2, M2

* من تشبه بقوم فهو منهم = Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır" anlamındaki bu cümle Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b. Hanbel 2/50'de geçen bir hadîstir; bk. Wensinck, III,62.

2 olmak seyyi'esinden A2, M2 : olmakdan N1

3 kalâ'il-i ..... küffâra N1 : dekāyık-ı umûrlarını merâsim-i küffâra/Hıristiyan'a A2, M2

4 nâ-çesbân A2 : nâ-cesbân N1, M2

5 agrâz ile ..... ser-dâde-i N1 : agrâzla/a'râzla mu'allel olmağla, savâb 'add ü cezm eyledikleri emr-i mumzâ/mahz, dâ'imâ müveddî-i/mü'eddî-yi A2, M2

6 hıdemâtda N1, A2 : hıdemât M2

** الجنسية علّة الضم = Aynı cinsten olmak, birbirine eklemenin sebeplerindendir" anlamına gelen bu cümle, bir kuralı ifâde eden Arapça cümlelerdendir.

7 makūlesini N1 : makūlesi A2, M2

8 Memâlik-i mahrûse N1, A2 : memâlik M2

9 olanları ..... edüp N1 : olanlar teslît/taslît u irsâl olunup A2, M2

10 gürg-hısâlân N1 : eş'ab-hısâlânı A2 : eş'ab-hısâlâtını M2

11 edüp ve mahzâ .... eylemişler/etmişler A2, M2 : ederler N1

12 derece-i az'âf-ı fâhişeye N1 : medâric-i az'âfa A2, M2

Zamîme-i fâhişe-i Mukāta'a-i 'Ayntâb ki vatan-ı aslî-i Müverrih-est

*"Küllü'mri'in a'rafu bi-vesmi kıdhıhî"** vukūfunca bi-tarîkı's-sened kendü vatanımız olan Medîne-i 'Ayntâb Mukāta'ası'nın hâlini îrâd edelim. Belde-i mezbûre mukāta'ası ez-kadîm Hasan Ağa ve Mûsâ Ağa nâm kimselerin müştereken mâlikâne 'uhdelerinde olup, Mûsâ Ağa İstanbul'da sâkin olmağla, beher sene nısf hissesini yedi bin beş yüz guruş fâ'izle Hasan Ağa'ya ilzâm edüp, ol dahi yed-i vâhidden zabt eder idi. Otuz sene mikdâr bu minvâl üzere güzâr eylemişidi. Pes bu bâzârlığa göre temâm mukāta'a beher sene on beş bin guruş fâ'ize olmuş olur. Tâ ki iki yüz beş senesi◊ bi-iznihî Te'âlâ iki hissedâr bir senede 'âzim-i dâru'l-karâr olmağla, Âsitâne ricâlinden olup, ol esnâda zikr olunan müstevliyân müte'allikātından olan Feyzî Bey-zâde Mehmed Bey nâm dîvâne ve gaddâr **[N1 192b]** mahlûlünden harîdâr olup, temâmını der-'uhde-i mâlikâne eylemişidi. Beher sene şart-nâmesini etrâf ve havâlî-i beldede olan bir zâlim ve mütegallibeye irsâl edüp, ez-cümle bir iki sene Mar'aş Mutasarrıfı Maktûl 'Ömer Paşa'ya, ba'dehû Mısır Vak'ası'nda şekāveti âşikâr olup, Cezzâr Paşa vefâtından sonra 'Akkâ'ya ve muhallefâta müstevlî olmağla, bilâhare ahz ve Âsitâne'de cezâsı tertîb olunan İsmâ'îl Paşa'ya ve iki sene Kürd 'Alo Paşa dedikleri tâgīye ki, asıl mansıbı olan Rakkalu zulm ü gadrine tehammül eylemediklerinden nâşî, ceng-i 'azîm ederek istiskāl eylemişler idi. Ba'dehû ol hengâmda Ma'den Emîni olup, ba'dehû Vezâret ve iki def'a Sadâret'le kâmyâb olan müctehid fi'z-zulm Yûsuf Ziyâ Paşa'ya tefvîz ve beher sene on bin ve on beş bin guruş zamîmeden başka "At-behâ" ve "Boğça-behâ" nâmiyle tayyâreler ihdâs ederek ve'l-hâsıl on beş bin guruş fâ'izlü mukāta'ayı tayyârelerden mâ'adâ yüz yetmiş beş bin guruşa iblâğ edüp, kendüsi şart-nâme gönderdiği vezîrlerin sarrâflarından bekirce alup, sefâhet ve tekbîr-i lihye ederek 'unvân-ı kâzible zevk u 'işretine sarf eder idi.

Gelelim ol vezîrlere: "Mukāta'a bana geldi" deyerek bi'n-nefs beş altı bin asker ile beldeye vürûd ve evvel emirde mukāta'a sâhibinin akcasını sâlyâne ve üc gün zarfında tahsîl eyledikden sonra, ol kadar askerin mânde ve 'ulûfelerini beldeye hisâb ederek tahmîl edüp, darb ve kahr u musâdere ile birkac bin kîse akca dahi 'ibâdullahdan ahz ile hazînesini tekmîl eder idi. Çend def'a ehâlîden niçe 'ulemâ': "Min ba'd şart-nâmeyi sâ'ir tarafa irsâl eyleme. Kendü tarafından bir âdemini ik'âd, yâhûd ehâlîden kadîmî hânedânımız ve muhtârımız olan fulâna irsâl eylediğinizde cenâbına Âsitâne'de sarrâf gösterelim. Ma'a-ziyâdetin ol sana edâ eder" 'ibâretiyle dâd-hâhâna tezallum ü istirhâm içün Âsitâne'ye vürûda mübâderet eyledikde, hem-kîş ve hem-hâllerine ismâ' edüp, anların dahi ahvâli bu gûne olmağla, hemân Gegbüze ser-i râhına mübâşirler ta'yîn ve

---

* كُلُّ امْرِء اَعْرَفُ بِوَسْمِ قِدْحِه = Herkes kendi okunun izini daha iyi bilir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

◊ 1 Muharrem 1205 = 10 Eylül 1790 Cuma.

tezallume gelan efendilerin her birini birer mahalle nefy ile nâle vü feryâdlarını teskîn eylediler. Hattâ içlerinden es-Seyyid İhsânullah Efendi nâm zât-ı şerîf **[N1 193a]** bir takrîble alargada bulunmağla, çalılar aralığında ihtifâ edüp, yalın ayak baş kabak dağdan dağa gürîzân olarak İstavroz'da gam-hânemize vürûd ü ilticâ eyledi. Çend rûz murûrunda Haleb Müftîsi Kudsî Efendi ile bi'l-ma'iyye zâlim-i mezbûra varup, istişfâ' kaydında olduğumuzda: "Min-ba'd ol şehrin yerine arpa ekdirmedikce ârâm eylemek ihtimâlim yokdur" deyü sû'-i kasdını yemîn ile te'kîd eyledikde, bu Fakīr'e gayret-i dîniyye galebe edüp, hazret-i Müntakım ü Kahhâr *celle şânühû* üc yüz bin kadar nüfûs-i İslâmiyye'yi müştemil ve feth-i hazret-i Fârûkī'den berü îmân ve İslâm'a makarr u menzil olmuş belde-i 'Ömeriyye'ye seni tahrîb derecesinde teslîtden 'âlî-terdir. İn-şâ'allâhu Te'âlâ ol belde kıyâmete kadar âbâd ve 'an-karîb senin ve müstenidlerinin bünyân-ı 'ömr u 'âfiyetleri harâb u berbâd olur" kelâmiyle kıyâm olundu. Birkac seneden sonra ol bî-dîn dîvâne ba'zı mertebe mülâhaza-i 'ayyârâne ile nısf hissesini Hazîne Kethudâsı Sâlih Bey'e ferâgat edüp, ol şakıyy-i tâlih (طالح) dahi fi'l-asl 'Ayntâb'da kassâb şâgirdliğinden türemiş hem-hâl-i deccâl-i a'ver *"Leyte 'ayneyhi sevâ'un*"* dü'âsına sezâver, sefîh ü le'îm ve furû-mâye, mu'în-i eşirrâ', mehîn-i ehl-i 'ırz u fukarâ', vâcibü'l-izâle, mefrûzu'l-i'dâm, dîn ü îmândan bî-haber İbrâhîm nâm zorba kâfir-i bed-tere kasr-ı yed etmekle, ol şehr-i dil-ârâ *"Ne-nişeste yekî 'arbede âşûb-i dîğer-hâst**"* nâ'ibesince belâdan belâya mübtelâ oldu. On altı târîhinde Muharrir-i Hakīr Hicâz'dan 'avdet ve sıla-i rahm ve evlâd ü 'iyâli Âsitâne'ye nakl eylemek niyyetiyle beldeye vürûd eylemişidim. Bizden çend mâh mukaddem Mısır 'avdetiyle Ordu-yi hümâyûn nasbe't-tarîk belde-i mezkûreye güzâr ve fenâ'-i şehirde üc gün karâr olunduğu esnâda, Serdâr-ı ekrem Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Ümmü'd-dünyâ ganâyiminden zâhiren istiğnâ gelmamekle, ol harâbe beldeden "Kudûmiyye" nâmiyle darb ve zecr u tazyîk ederek üc günde üc yüz kîse akca tahsîl ve ba'dehû mücedded resm-i Haccâc-ı zâlim olan Haleb Vâlîsi Muhassıl İbrâhîm Paşa'nın fazla-i tabî'îsi, ya'nî ferzend-i nâ-ercümend-i sulbîsi olup, ba'de-müddetin Vezâret'le Vâlî-i Haleb eylediği Hamûd Paşa nâm **[N1 193b]** gaddâr ve zallâmın üc yüz kîse rişvetini ahz ve temâmen fâ'izini sâhib-i mukāta'aya poliçe etdirmek vechiyle 'uhdesine ihâle vü tefvîz eylemişler. Muharrir-i Fakīr beldeye vürûdumda ol zâlim-i hûnhâr altı bin dîvânegân ve iki bin sâ'ir tâ'ife-i askeriyye ile beldede âyîn-i Cengîzî'yi icrâya ibtidâr birle, ol belde-i bihişt-âsâyı cehennem gibi lehbgâh-ı nâr eylemişidi. Haleb'den hareket ve belde kazâsına duhûl ederken, nâgâh piş-gâhımızdan bir sevâd-ı 'azîm zuhûr edüp, tekarrub olundukda, üc yüz kadar ser u pâ-bürehne piyâde maglûlü'l-yed esîrler sevk ederek, dört beş yüz mikdâr dîvânegân süvârî müteşahhas oldu.

* لَيْتَ عَيْنَيْهِ سَوَاء = Keşke iki gözü de eşit olsa" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** ننشسته يكى عربده آشوب ديكر خاست = Bir arbede bastırılmadan, başka bir karışıklık ortaya çıktı" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

Ba'de's-su'âl meğer ol esîrler 'Ayntâb'ın hâllûce kişi-zâde ve rutûbetlüce esnâflardan imiş. Her birini onar bin on beşer bin guruşa kat' edüp, Haleb zindânına vaz' ve bâ-defter tahsîl içün pederine gönderir imiş. Şimdi hâl ve keyfiyyete vâkıf olup, ol bîçârelerin bu kıyâfetle Nemçe ve Moskov esîri gibi 'unf u kahr ile gitdiklerini gördüğümde bilâ-hılâf 'abd-i Hakīr'e gaşy gelüp mevte muzâf olmağa ramak-ı yesîr kaldı. Ne hâl ise 'Ayntâb'a vârid ve fakīr-hâneye nâzil olup, ne gördüm ki her tarafdan el-emân sadâları dâd ü feryâd istigāseleri velvele-sâz-ı künbed-i devrân olup, beldeden infikâkimden berü temâm on sekiz mahalle kā'an safsafen harâb ve bakıyyenin dahi selâse-i irbâ'ları peyveste-i türâb olmuş ve'l-hâsıl geldiğime hezâr bâr nâdim ve müte'essif olup, hele çend rûz murûrunda bâr-hâne-i külfeti tehammül birle Âsitâne tarafına ılgār olundu. Şehirden hurûcumuzda bir ma'mûr karyeye tesâdüf ve nüzûl müyesser olmamağla, nâ-çâr Behisni Kazâsı'na kadar sevk-ı matıyye ile it'âb-ı vücûd-i bî-tâb olundu. İşte *"el-Kalîlü yedüllü 'ale'l-kesîri*"* delâleti üzere bilâd-ı sâ'ire ahvâli bundan istidlâl oluna. "Âteş düşdiği yeri yakar" meselince kendi beldemiz olmağla, ahvâline elbette ıttılâ' ve idrâkimiz, husûsan anda ecdâd mânde emlâk ve 'akārâtımız olmağın, ol zulm u cefâlarda ve harâblıkda sâ'ir mazlûm ve mağdûrlar ile cihet-i iştirâkimiz vardır. Fi'l-vâki' eğer ol belde harâb olmasa bize kâfî, anda vech-i me'âşımız olmağla, her bâr getürdüp, Âsitâne'de **[N1 194a]** anınla te'ayyüş ederek geçinülür idi. Lâkin ne çâre bir pâre gelmek ihtimâli yokdur. Ana binâ'en böylece zîk-ı me'âşla mübtelây-ı kalak u ızdırâb ve:

Gün başına bir hil'at-i Şâhî verir ammâ
Dâmânım âlûde-i hûn-i ciğer eyler

nân-pâre-i hûnîn ü pür-mihneti, ya'nî ma'îşet ve arpalık minneti ile bî-tâb olunmakdadır.

Gelelim dâstânımıza. Zikr olunan müstevliyânın ba'zılarının nâ-be-câ seref ü sefâhet ve bî-vech itlâf ü izâ'atleri temsîlâtmdan olmak üzere ez-âncümle İbrâhîm Kethudâ'nın: "Beher mâh yalnızca matbahım mesârifine elli bin guruş kifâyet etmeyor" dediği ve bir def'a dahi halka vererek: "Tavîlemizde elhâletü hâzih altmış re's at kalmış, min-ba'd pederim mezârdan kalkup, bir dâne at iltimâs eylese vermek ihtimâlim yokdur" dediği, ol hılâlde mesmû'umuz olan garâ'ibdendir. Ve Defterdâr Feyzullah Efendi'nin ba'de'l-katl gılmân-ı mütekarribesinden birinin ekserî[1] fermâyiş olarak yalnız otuz beş 'aded zî-

* القليل يَدلُّ على الكثير = Az çoğa delâlet eder" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 'ale't-tevâlî ..... ekserî [Bu kısımda başlık olarak yer verdiğim "**Zamîme-i ….. -est**" kısmı kırmızı mürekkeple N1 192a'nın ve buradaki satırların sol tarafına yazılmıştır] N1 : dâ'ir/dâ'ire ve mütevâlî olmakda idi. Ez-ân-cümle vatan-ı aslîmiz olan Medîne-i/'Ayntâb Mukāta'ası iki yüz altı senesine kadar ez-kadîm on beş bin guruş/guruşa maktû' u mukarrer iken, bi't-tedrîc yüz yetmiş bin guruşa bâliğ olduğu ma'lûm-i Muharrir-i Hakīr'dir. Fukarâ ve mesâkîn/mesâkin ve zu'afây-ı 'acz-ekînin ise nâle-i âteş-te'sîrleri, kürre-i zemherîre şu'leres ve âh-ı şerer-feşân-ı 'âlem-gîrleri, sûziş-fiken-i felek-i/— atlas olup, [mısrâ]': *Her ki*

kıymet[1] şâla mâlik olduğu resîde-i rütbe-i sıhhatdir; *ve kıs 'alâ zâlike sâ'ire'l-memlûki ve'l-mâlik*[*2].

Yûsuf Ağa ve Sır Kâtibi ise ber-fehvây-ı *"İnne'l-insâne le-yatgā en-ra'â-hü'stağnâ*[**]*"* mânend-i cehennem dem-be-dem gûyây-ı *hel min mezîd*[***] ve cûyây-ı tarîf ü telîd olarak subh u şâm cem'-i hutâm kaydıyla bî[3]-ârâm ve şeb'-i[4] imtilâya düşmen-kâm idiler. Bunlarda müctema' olan nukūd ve emvâl ve ecnâs-i cevâhir-i zevâhir[5] ve nefâyis-i bî-hemâl: "'Ahd-i 'Osmânî'den berü müterâkim olan[6] hazâ'in-i Hâkāniyye'ye hem-seng-i vezân ve genc-i Kâvûs ve dahme-i

---

zahmî hored elbette figānî dâred (هر كه زخمى خورد البته فغانى دارد = Yaralanan kişinin elbette feryâdı olur" anlamına gelen bu cümle Farsça bir mısrâdır) feryâdiyle Der-bâr-ı 'adâlet-âsâr-ı/karâr-ı Mülûkâne'ye isti'dâd-ı/istigāse-i bess-i tezallum ü şekvâ birle dâda gelenlere, mukaddemâ tarh-endâz oldukları dest-gâh-ı mel'anet-pervâz üzere ol bî-çâre ve tîğ-i muhannetle/muhtelle dil-i âvâreleri sad-pâre olanlar kimi İznikmid'den/İzmid'e ve kimi Gegbuze'ye ve sâ'ir ol gûne havâlî ve emkineye henüz vürûdlarında ve kimi Âsitâne'de müceddeden dûçâr-ı sadme-i bî-dâd olup, kimi tekdîr u ta'zîb ve kimi nefy ü tagrîb ve kimi beste-i zencir **[M2 11]** -i hadîd/— olarak pençe-i işkenc̈elerinden dâd-hâh oldukları, müstevliyân-ı belde taraflarına bî-rahm mübâşir teslîtıyla/teslîtla i'âde vü tesrîb ederler idi. Ve'l-hâsıl tefâsîl-i/— ahvâllerine evrâk-ı Firengistân kâfî ve aklâm-ı Hindistân vâfî değildir. Binâ-berân *"el-Mülkü yebkā ma'a'l-küfri ve lâ yebkā ma'a'z-zulmi* (الملك يبقى مع الكفر و لا يبقى مع الظلم = Devlet küfür ile ayakta kalır, zulüm ile kalmaz" anlamına gelen bu cümlenin din âlimlerinin sözü olarak nitelendirildiği yer için bk. meselâ Nizâmülmülk, *Siyâset-nâme,* thk. Yûsuf Huseyn el-Bekkâr, Katar 1407, s.48)" nümûnesi nümâyân oldu. Ve Pâdişâh-ı zemân-ı kerîmü't-tab' ve selîmü'l-cenân hazretleri ise, vaz' u ihtirâ' olunan esâs-ı cedîd ve bünyâd-ı/bünyân-ı sedîd üzere leyl ü nehâr teşyîd-i mebânî-i devleti 'umde-i efkâr ve hulâsa-i kâ[r]/kâr u girdâr eylemeleriyle, hemîşe sarf-ı nakdîne-i sa'y ü iktidâr üzere olup, lâkin ne çâre ol vesîle ile Âsitâne-i sa'âdetlerinde şüreka peydâ ve Memâlik-i mahrûse'lerinde mezâlim ve te'addiyât ve mehâyif/mehâ'if ise birûn-i havze-i hadd/'add ü ahsâ olmağla/oldu. **Beyt -'Arabî**/—: *Erâ elfû bânin lâ tekūmu bi-hâdimin * Fe-keyfe beyânun halefehû/halekahû elfû hâdimin* (ارى الف بان لا تقوم بهادم * فكيف بيان خلقه الف هادم = Bina eden bin kişinin bir yıkıcıya karşı duramadığını görüyorum. Yıkıcıların sayısı bin olursa halkın durumunun nasıl olacağını sen düşün" gibi bir anlama gelen Arapça beyittir) sadme-i hedemesi rû-nümâ oldu ve ba'zılarının seref ü sefâhet ve bî-vech itlâf u izâ'at ve endâzeden hâric tavr u hareketleri temsîlâtından/temessülâtından olmak üzere İbrâhîm Kethudâ'nın beher mâh matbah masârıfına elli bin guruş kâfî olmayor/olmayup ve bir def'a dahi i'tâ ederek, "el-Hâletü hâzih tavîlemizde altmış re's at kalmağla, min-ba'd pederim mezârdan kıyâm ve bir re's at iltimâsiyle ibrâm ile/eylese vermek ihtimâlim yokdur" dedikleri, ol hılâlde gûş-zed-i Muharrir-i şikeste-bâl olmuşidi. Ve Defterdâr Feyzullah/Feyz[ull]ah Efendi'nin ba'de'l-katl gılmân-ı mukarrebesinden birinin ekser/ekserî A2, M2

1 zî-kıymet N1 : enfes ve efhar A2 : enfes ve e'azz ü efhar M2

* و قس على ذلك سائر الملوك و الممالك = Diğer hükümdârları ve ülkeleri buna kıyas et!" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

2 *ve kıs ..... ve'l-mâlik* A2 : — N1 : *ve kıs 'alâ zâlike sâ'ire'l-mülûki ve'l-memâlik* M2

** ان الانسان ليطغى ان رأه استغنى = (Gerçek) şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-'Alak 96/6-7. âyetleridir.

*** هلْ منْ مزيد = Daha var mı?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

3 hutâm kaydıyla bî N1 : hutâmla bî-gâne-i A2, M2

Efrâsiyâb'dan firâvân idi" dimek mübâlagaya gayr-i mahmûl bir ma'nây-ı nâdiru'l-vukū' ve[1] muhayyiru'l-'ukūl idi*. **Beyt**[2]:

Keff-i mîzânını doldurmaz iken kevn ü mekân
Bir avuc toprağla iki gözün dolsa gerek

Ammâ çi-fâ'ide bir akcası beytülmâl tarafına 'â'ide olmayup, sâhibleri gibi hebâ'en mensûr, beyâbân-ı telef ü hedere perîşân ü menşûr oldu. Neteki mahallerinde beyânı mevkûl-i vazîfe-i kilk-i râst-beyândır. Pes[3] ol gûne ittifâkları ittihâda makrûn olan mütegallibe-i Enderûn u Bîrûn, Pâdişâh-ı rub'-meskûn[4] hazretlerinin [**N1 194b**] dâ'ire-i zâhire-i devletlerini[5] **[M2 12]** hısn-ı hasîn, belki kal'a-i âhenîn gibi muhât ve mestûr[6] eylemeleriyle, hâricden ecsâm değil, ervâh ve evhâmın dahi hulûlü, havze-i imkândan beder idi. Pâdişâh-ı sâf-serîret dahi ol bed-nihâdların 'arz-ı sıdk u sedâdlarına vüsûk u i'timâd ve nîreng ü[7] füsûnlarına i'tikād edüp, hattâ 'ulûm-i garîbe ve me'ârif-i cüz'iyyeye müntesib olan ba'zı Megāribe ve Hindû makūlesini her birini[8] tecessüs ü istihbâr ve taraflarına celb ve[9] in'âm-ı bî-şümâr ederek, evfâk ve neyyir-i necât ve ba'zı meşâyih-ı hânkāha hufyeten tevhîd ü 'azâyim gibi te'hîz ve teshîr-i kalb-i Şâhâne esbâbına teşebbüs[10] eyledikleri, zebân-zede-i şinâsân-ı esrârdır. Bu resme istîlâ sebebiyle hâricden ferd-i âferîdede yârây-ı takdîm-i 'arz-ı hâl ve dâd ü tezallum ü iştikâ ve ifâde-i sûret-i ahvâl-i[11] berâyâya mecâl, mümteni'u'l-ihtimâl olur idi. Ve muktezây-ı şân-ı şevket-penâh-i[12] Şâhâne'leri üzere gâh ü bî-gâh çigûnegî-i ahvâl-i 'âlemden istiknâh eyledikce, tezyîn-i kelimât ve terzîk-ı ta'bîrâtla[13], zemân-ı devletlerini vücûh-i 'adîde ile ezmine-i sâlifeye

4 şeb'-i N1, M2 : + u A2
5 -i zevâhir A2, M2 : — N1
6 'Osmânî'den berü müterâkim olan N1 : 'Osmâniyye'den berü müterâkim A2 : 'Osmânî'den berü terâküm eden M2
1 gayr-i ..... ve N1 : gayr-i mahmûl bir ma'nây-ı A2 : mahmûl bir ma'nây-ı M2
* "Gelelim dâstânımıza. ..... idi" bilgiler özetle ve "*Târîh-i 'Âsım*'da mezkûrdur" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,144-145'te kaydedilmiştir.
2 Beyt M2 : — N1
3 kevn ü mekân ..... Pes N1 : ilâ âhırihî A2, M2
4 enderûn ..... -meskûn N1 : derûn u bîrûn, ol nokta-i merkez-i lutf u eşfâk-ı Pâdişâh-ı/— melekiyyü'l-ahlâk A2, M2
5 zâhire-i devletlerini A2, M2 : zâhirelerini N1
6 mestûr A2, M2 : müsevver N1
7 bed-nihâdların ..... ü N1 : dost-i düşmen-sîretlerin 'arz-ı sıdk u ihlâslarına vüsûk u i'timâd ve nîreng-i u/— A2, M2
8 Hindû makūlesini her birini N1 : Hindû/Hind makūlesini her biri A2, M2
9 ve N1, A2 : birle M2
10 kalb-i ..... teşebbüs M2 : Şâhâne esbâbına teşebbüs N1 : kalb-i Şâhâne A2
11 şinâsân-ı ..... ahvâl-i A2, M2 : şinâsây-ı esrârdır. Bu cihetle hâricden 'arz-ı hâl ve ifâde-i keyfiyyet-i N1
12 olur idi ..... -penâh-ı M2 : idi. Ve muktezây-ı şân-ı N1, A2
13 terzîk-ı ta'bîrâtla N1 : terzîk-ı ta'bîrât ile A2 : terzîn-i ta'bîrâtla M2

tercîh ve: "Hasbe'l-iktizâ' ba'zı tahmîlât ve teklîfât[1] vukū'u derkâr ise de[2], 'ankarîb aksây-ı merâm olan Nizâm-ı Cedîd mâddesi sûret-yâfte-i[3] itmâm ve üslûb-i müretteb üzere bâlig-i karârgâh-ı hıtâm oldukda, Devlet-i 'aliyye'ye ve Memâlik-i mahrûse'ye kuvvet-i tâmme 'ârız ve def'[4] u izâle-i mu'ârız olundukdan[5] sonra, a'dây-ı dînden dahi ahz-ı intikām ve min-ba'd 'adl ü dâd ve terfîh-i bilâd ü 'ibâdda[6] sa'y ü ikdâm birle herkes âsûde ve râhat ve sagīr u kebîr taraf-ı Şevket-masîr'den müteşekkirâne da'avât-ı hayriyyelerine mülâzemet[7] edecekleri bî-iştibâhdır" deyerek hüsn-i 'avâkıbı telmîh eyledikce, Sadrıa'zam hazerâtı dahi[8] havf-ı sadâret ü cân ve câ-nişîn-i müctehidîn olanlar muhâfaza-i câh u mekân zımnında, **beyt**[9]:

Öğren rusûm-i 'asrı, lisân-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa, vakte münâsib tekellüm et![10]

ta'lîmi üzere her biri "Belî, bes, zâhir, evet[11], şübhe mi var, fi'l-vâki'" te'kîdiyle tasdîk-ı makāl-i hizâm ve meydân-ı mümâşâtda ıtlâk-ı zimâm ederler idi[12].

Şâh vâkıf gerekdir ahvâle
Vükelâya kalursa vay hâle

Agreb-i garâ'ibdendir ki, ol hılâllerde Şehriyâr-ı Selîmü'l-bâl hazretleri, zâhiren ba'zı mertebe[13] [**N1 195a**] delâ'il-i 'akliyye ve ba'zı emârât-ı hâriciyye ve gālibâ bir takrîble bir râst-gû, hayr-hâh lisânından istimâ'la 'âlemin herc ü merc ve berbâdı ile muhtellü'l-hâl[14] ve şürekây-ı devletin tesallut u istîlâları, vâsıl-ı derece-i kemâl olduğuna intikāl eylemeleriyle, 'ırk-ı hamiyyeti nâbız olup, bir gün nâgehânî Bâb-ı 'âlî'ye bir mufassal ve müşebba'[15] **[M2 13]** hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr ve mefhûm-i şehâmet-mahsûru, vükelây-ı devlet nâmına olan gaddâr-ı bed-nihâdlarm[16] 'ibâd ü bilâd üzere tesallut u bî-dâdlarını

1 iktizâ' ..... teklîfât N1 : iktizâ ba'zı teklîfât ve tahmîlât A2 : iktizâ ba'zı tahmîlât ve teklîfât M2
2 de N1, M2 : — A2
3 yâfte-i A2, M2 : pezîr-i N1
4 tâmme 'ârız ve def' N1, A2 : tâmme (تام) 'ârız ve vâki' M2
5 olundukdan A2 : oldukdan N1, M2
6 'ibâdda A2, M2 : 'ibâda N1
7 mülâzemet N1, A2 : müdâvemet M2
8 hazerâtı dahi N1 : olanlar A2, M2
9 **beyt** A2 : — N1, M2
10 -i 'asr-ı ..... et! N1 : ilâ âhırihî A2, M2
11 belî, bes, zâhir, evet M2 : belî, bes, zâhir, eved N1 : [mısrâ]': Belî, pes, zâhir, eved A2
12 hizâm ..... idi N1 : hizâm/huddâm ve meydân-ı müdâhene ve mümâşâtda irhây-ı licâm ederler idi. **Beyt** A2, M2
13 hılâllerde ..... mertebe N1 : hılâl-i bî-ihtilâlde Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretleri, ba'zı A2, M2
14 ba'zı emârât-ı ..... muhtellü'l-hâl N1 : emârât-ı hâriciyye ile cihânın şûrîde-hâl A2, M2
15 vâsıl-ı ..... müşebba' N1 : bîrûn-i hadd-i i'tidâl olduğunu teferrüs eylemeleriyle, bir gün nâgehân Bâb-ı 'âlî'ye müşebba'/müşeyya' ve mufassal **[M2 13]** bir kıt'a A2, M2
16 şehâmet- ..... bed-nihâdların N1 : münîfi, vükelây-ı devletin A2, M2

mücmelen ta'dâd ve bu gûne evzâ' u etvârlarına kat'â rızây-ı hümâyûnları olmadığını îrâd birle, herkesin[1] rakabe-i zimmetlerine ta'lîk-ı ribka-i vebâl ile[2] vukū'-i hâli rikâb-ı 'âlîlerine 'arz u ifâdeye[3] isti'câl eylemelerinden 'ibâret ve muhâtab olan[4] Sadrıa'zam hatt-ı merkūmu bi'l-cümle a'lâ vü ednâ müvâcehelerinde 'alenen[5] kırâ'et ve mazmûnunu i'lân u işâ'at eylemek emr u tenbîhinden kinâyet idi. Sadrıa'zam-ı vakt olan Yûsuf Paşa hazretleri[6] ba'de'l-mütâla'a vakt-i vâsi'a talîk u te'hîr ve ez-kadîm hem-nâmı olan Yûsuf Ağa'nın nişânde-i dest-i ihtiyâr u tedbîri olmağla, hâssaten taraf-ı mûmâ ileyhe rızâ-cûy olduğundan nâşî, hatt-ı hümâyûnu hufyeten ana irâ'et birle keşf-i setr-i setîr edüp, ol dahi sâ'irleri habîr eyledikden sonra, sındîd-i a'zam olan Sır Kâtibi tarafına itâre-i haber eylediklerinde, hatt-ı hümâyûn-i merkūm kendü yazısı olmayup, ma'âzallâhi Te'âlâ politikalarına münâfî bu resme hatt-ı şerîfden kat'â haber ve vukūfu olmadığını beyân eyledi.

Pes bu kazıyyeden her biri münfa'il ve şuyû'undan tersîde-dil olmalarıyla, Enderûn u Bîrûn'un zikr olunanı meydân ricâlleri bu bâbda i'mâl-i efkâr ve icâle-i ezhân-ı şeytanet-şi'âr ederek, bu re'y-i hıred-fersâya dest-resâ oldular. Sûreti budur ki on günden ziyâdedir ki, Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr hazretlerinin mizâc-ı şerîflerinde galebe-i sevdâ' sebebiyle mess-i cin misillü ihtilâl peydâ ve dimâğ-ı münîflerine efkâr-ı fâside ve tehayyülât-ı nâ-be-câ rû-nümâ olmağla, hûrd u kābdan dûr ve huzûr u râhatdan mehcûr olup, akvâl ü ef'âlleri perîşân ve câ-be-câ mahmûm ü mübersem gibi bî-ser ü bün jâjhâyân olmağla, leyl ü nehâr **[N1 195b]** Hekîm-başı Efendi tedbîr u tîmâra ibtidâr üzere olduğunu izhâr-ı hüzn ü te'essüf ederek, her biri evvel emirde kendü mahrem ve akreblerine şart-ı kitmânla keşf ü ibrâz edüp, anlar dahi kezâlik kendü mütehassıslarına neşr-i râz ederek, *"Küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ'a"* şu[y]û'uyla mîş yâş havâss beynine fâş olmağa başladı. Ve kendüler dahi taraf taraf etıbbây-ı Rûm ve Firenkler'i gûyâ ki gizlüce sûretlerle da'vet ve yebûset ve sevdâ' galebesine müte'allık sohbetler edüp ve'l-hâsıl beynlerinde mektûm sırr-ı hafî olmak üzere cismânî ve rûhânî mu'âlecâta ve tedâbîr u müdâvâta müsâra'ât ve bir tarafdan rukye-hânân ve 'azâyim-kârâna mürâca'at ve sû-be-sû

---

1 evzâ' u ..... herkesin A2 : evzâ' u etvârlarına kat'â rızâ-dâr olmadığını îrâd birle, cümlenin N1 : etvâr u evzâ'larına kat'â rızây-ı hümâyûnları olmadığını îrâd birle, herkesin M2

2 ile A2, M2 : ederek N1

3 'âlîlerine 'arz u ifâdeye N1 : hümâyûnlarına 'arz u ifâdeye A2 : müstetâblarına 'arz u ifâdede M2

4 muhâtab olan N1 : — A2, M2

5 müvâcehelerinde 'alenen N1 : müvâcehesinde A2, M2

6 emr u ..... hazretleri N1 : bâbında musarrahan ve mü'ekkeden me'mûr olmağla, Sadr-ı müşârun ileyh A2, M2

* كُلُ سرّ جاوَزَ الاثنين شَاع = İki kişiden fazla kişinin bildiği sır yaygınlaşır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

baltacılar ve hasekîler ile gürûhen[1] gürûh Enderûn-i hümâyûn'a âmed-şud ve tekâyâ ve hânkâhlara tereddüd ve her birine mahsûs kurbânlar ve 'atıyye ve ihsânlar nezr u[2] irsâliyle bu gubârın indifâ'ı zımnında kelime-i tevhîd ve ed'iye ve def'iyyelere himmetlerini tavsıye vü recâ ve etbâ' ve havâşîye ismâ' ederek yine kendü beynlerinde gitdikce 'illet-i merkūmenin iştidâdına ve perîşânî-i zihn-i Şehriyârî'nin izdiyâdına dâ'ir musanna' ef'âl ü akvâl sudûrunu isnâd ü inbâ edüp, kimi cismânî olduğuna ve kimi Nizâm-ı Cedîd askeri a'dây-ı dînin menfûru olmağla, savb-ı Saltanat'a rahne vü ızrâr kasdiyle sihr u efsûn-i kâfirâne ve kimi kendü mülkünde olan bed-hâhların kahriyye kırâ'eti te'sîrine haml birle bu 'ârızanın rûhânî olduğuna haml ederler idi. Bu hâdise iki üc gün zarfında 'âmme-i nâs miyânına münteşir olup, berber dükkânlarında ve kahvehânelerde söylemeğe başladılar. Anlar dahi gûnâ-gûn vücûh ü me'ânî verdiler.

Hulâsa-i kelâm Pâdişâh-ı enâm hazretlerine ihtilâl-i dimâğ iftirâsiyle hatt-ı merkūmu ilgā etdiler*. Ve bir tarafdan ise merhûme Vâlide Sultân cenâbları şefekat-i mâderî ve re'fet ü sıyânet-i püserî cihetiyle nefs-i nefîs-i Şâhî'ye te'sîr ve zamîr-i münîrlerini tagyîr u tekdîr edecek havâdis [**M2 14**] ü hâlâtı îkā' u tezkîrden dem-be-dem sadrıa'zamları ve sâ'ir Enderûn u Bîrûn'da kâ'in[3] maslahat-güzârları nehy ü tahzîr ve ol makūle umûrları kendü beynlerinde tedbîr ile temşiyet-pezîr eylemek zımnında [**N1 196a**] tenbîhât ve tehdîdât îkā'ından hâlî olmadığı, zümre-i müstevliyâna ilâve-i esbâb-ı istibdâd

1 u te'hîr ve ez-kadîm ..... gürûhen N1 : birle, ba'zı nakd-i girânlara keşf ü irâ'e/irâ'et ve beynlerinde cümle müvâcehesinde feth u kırâ'et olunduğu tedbîrât-ı musanna'a ile 'arz-ı huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender/İskender-serîret eylediler. Bu serîre beher-hâl miyâne-i nâsda şâyi' olacağı agleb-i ihtimâl olduğundan, bâğteten Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerine mess-i cin makūlesi bir hâlet-i rediyye 'ârız olup, dimâğ-ı devletlerine efkâr-ı fâside ve tehayyülât-ı kâside tareyâniyle gûyâ ki akvâl ü ahvâlleri perîşân ve mahmûm ve/— mübersem/müressem gibi bî-mefhûm hezeyân eder olmalarıyla, taraf taraf Enderûn u Bîrûn'dan cismânî ve rûhânî mu'âlecât/mu'âlece ve tedbîr u müdâvâta müsâra'atla etıbbâ ve 'azâyim-i hânâna mürâca'at ve sû-be-sû hasekîler ile gürûh A2, M2

2 'atıyye ..... u N1 : 'atıyyeler A2, M2

* "Pes bu kazıyyeden ..... etdiler" bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve "'Âsım Efendi der ki" ve "'Âsım Efendi'nin dediği gibi" şekillerinde *'Âsım Efendi Târihi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,146-147'de kaydedilmiştir.

3 kelime-i tevhîd ..... kâ'in N1 : leylen ve nehâran kelime-i tevhîd ve ed'iyelere ibtidârlarını tavsiye vü recâ ve'l-hâsıl kûşe-be-kûşe telâş-ı ebleh-firîbâne ve kavlen ve fi'len sa'y ü gûşiş-i müzevvirâne ile sânî-i 'akl -ı evvel/— olup, kalb/kavl ü dimâğları/dimâğlarını dürüst ve âsûde ve âyîne-i tab' u mizâcları, şâ'ibe-i keder u 'ârızadan dil-i mü'min gibi nâb-nâk/tâb-nâk ve zerdûde/zûde olan olan/ol Şehriyâr-ı celîlü'l-mikdâr hazretlerine ihtilâl-i dimâğ iftirâsıyla hatt-ı merkūm havâdisini ilgā edüp ve dakīkadan bî-haber olan 'avâmm-ı nâsın bu cihetle seleme-i ezhânlarını/ezhânlarına endûde eylediler. Niçe/Nice niçe/nice bu makūle mevki'lerinde politikalar isti'mâliyle gûyâ ki tedvîr-i dolab-ı devlet ve/— ser-i kârî ve tedbîr-i esbâb-ı 'izzet/gayret ü kâm-kârî ederler idi. Ve bir tarafdan ise mehd-i 'ulyây-ı Saltanat Vâlide Sultân-ı *'aliyyetü'ş-şân* hazretleri, şefekat-i mâderî ve sıyânet-i püserî cihetiyle nefs-i nefîs-i Şâhî'ye te'sîr ve/— zamîrlerini/zamîr-i —/münîrlerini tekdîr edecek havâdis **[M2 14]** ve hâlâtı ismâ' u tezkîrden hemîşe sadrıa'zamları ve sâ'ir A2, M2

olmuşidi. İşte bu minvâl üzere Âl-i 'Osmân Devleti ecânibler yedinde karâr bulmuşidi. Kaldı ki 'âmmeye ma'lûm olan mevâddandır ki, bir Pâdişâh-ı 'âlî-mikdâr her ne denlü bi't-tab' zâlim ve sitemkâr olsa, elbette kendü memleketi ehâlîsine mihr u mahabbet-i tabî'îsi olmağla, zulm ü sitemde ifrât eylemeyeceği derkâr, husûsan ehl-i İslâm'dan ise ehâlî-i memleket kendüsüne vedî'a-i Rabb-i 'izzet olup, *"Küllüküm râ'in ve küllüküm mes'ulün 'an-ra'iyyetihi*"* Hadîs-i şerîfi mûcebince anlar cihetinden mes'ûl olacağını i'tikād birle mehmâ-emken 'adl ü ri'âyetlerine himmet eyleyeceği âşikârdır. Ve ehâlî-i memlekete de kendünün îkā' eylediği zulm ü âzârı cihet-i[1] vâhideden cârî olduğundan başka, kalem-rev-i Saltanat'ında kâ'in ehâlî vü ra'iyyet kendü pâdişâhları olmak hasebiyle elbette taraf-ı Şâhâne'lerine cümlenin teveccüh ve mahabbet-i zarûrîsi olmakdan nâşî *"Darbü'l-habîbi zebîbün***"* fehvâsmca bi-nefsihî ol Pâdişâh'ın vaz'ına püşt-dâde-i sabr u tehammül ve emr u nehyi ve ahz ü mutâlebesinden şiddet ü huşûnetle mukābele etmeyüp, her ne hâl ise niyâz ü istirhâm ederek telakkī vü tekabbül ederler. Makālât-ı meşhûredendir ki, 'abd ile ma'bûdu beynine kimse tehallül edemez ve pâdişâh ile ra'iyyeti ve peder ile evlâdı ve efendi ile hıdmetkârı ve üstâd ile şâgirdi ve zevc ile zevcesi beynlerine ferd-i vâhid duhûl semtine gidemez. Be-tahsîs ber-vech-i mezkûr Pâdişâh-ı müşârun ileyh Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn, Halîfe-i Rasûl-i güzîn ise elbette hâmil-i şerî'at olan 'ulemâ' zümresini istishâb edeceği bî-irtiyâbdır. 'Ulemâ'-i kirâm dahi Pâdişâh tarafına bizzât ve bi'l-vâsıta ahkâm-ı şer'iyye ve evâmir u nevâhî-i dîniyyeyi ferîza-i zimmetleri olduğu üzere teblîğ ve rıfk u mülâyemetle pend ü nasîhat ederek râh-ı 'adl ü ihsâna delâlet ve tesvîg edüp ve bir cânibden âhâd-i nâsa tedrîs ve va'z ü tezkîr hılâllerinde bi'l-münâsebeti ve bi'l-iktizâ' mülûk-i kirâm haklarında sâdır olan ez-cümle [**N1 196b**] *"Men ra'â*

---

* كلّكم راعٍ و كلّكم مسؤلٌ عن رعيّته = Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz" anlamına gelen bu cümle Peygamberimiz'in Buhârî, Cum'a 11, Cenâ'iz 32, İstikrâz 30, Vesâyâ 9, 'Itk 17,19, Nikâh 81,90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 30; Ebû Dâvud, İmâre 1,13; Tirmizî, Cihâd 37; Ahmed b. Hanbel 2/5,54,55,108,111,121'de yer alan bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,273.

1 Enderûn u ..... cihet-i N1 : kendiler beynlerinde temşiyet ü tedbîr eylemek bâbında dem-bedem tenbîhât ve tehdîdât îkā'/îkā vü tesyîrden hâlî olmaz idi. Bâlâdan berü kalem-zede-i tafsîl ü ıtnâb, rakam-kerde-i işbâ' u ishâb olduğu üzere, 'ulemâ ve 'ukalânın ıtbâk u ittifâkla istihsân ve vaz u/— bünyâd ve cihet-i îrâdının inşâ vü îcâdmda teşmîr-i dâmân eylemeleri, Nizâm-ı Cedîd'in inşi'âb-ı mezâlim ve mehâyif/muhâlif sebebiyle giderek sûret-i bedy bedîd oldu. Hakāyık-şinâsân-ı rûzgâra bedîdârdır ki, bir Şehriyâr-ı tâcdâr her ne denlü zâlim ü sitemkâr olsa da zulm ü âzârı tarîka-i A2, M2

** ضَرْبُ الحبيبِ زَبيب = Dostun vuruşu kuru üzüm yemek gibidir (=lezîzdir)" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

2 Saltanat'ında kâ'in ..... haklarında [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak N1 16a'nın sol kenarında kırmızı mürekkeple başlık gibi yazılmış şöyle bir kayıt vardır: "**Nehy ez-sebb ü düşnâm-ı mülûk-i 'izâm**"] N1 : Saltanat'ında/Saltanat'da olan ehâlî ve ra'iyyet kendi pâdişâhları olmak hasebiyle bi-nefsihî anın vaz' u tavrına bi'z-zarûre püşt-dâde-i sabr/ecr u tehammül ve emr u nehyine sûret-nümây-ı telakkī ve tekabbül olurlar. Husûsan Sultân

min emîrihî şey'en yekrehuhû[1] *f'elyasbir 'aleyhi fe-innehû men fâreka'l-cemâ'ate fe-mâte fe-meytetün*[2] *câhiliyyetün**" ve *"Kemâ tekûnû yüvellâ*[3] *'aleyküm***" ve *"İnnemâ a'mâlüküm <'ummâlüküm> turaddü*[4] *ileyküm****" Hadîs-i şerîfleri ve *"Ene melikü'l-mülûki kulûbü'l-mülûki bi-yedî ukallibühâ keyfe eşâ'u eyyümâ kavmin raziytü 'aleyhim ca'altü kulûbe'l-mülûki 'aleyhim rahmeten ve eyyümâ kavmin sahıttü 'aleyhim ca'altü kulûbe'l-mülûki 'aleyhim nıkmeten felâ teşgilû enfüseküm*[5] *bi-sebbi'l-mülûki tûbû ilâ erfakıhim*[6] *biküm**4" Hadîs-i Kudsî'sinin mefhûm-i münîflerini tefhîm ederek, itâ'at ü inkıyâd tarîk-ı sedâdına irşâda sa'y ü müsâberet eder. Âhâd-i nâs ise dâ'imâ 'ulemâ'-i kirâm akvâlini müstema' olmalarıyla, anlar dahi 'ulemâ' gibi cânib-i Pâdişâhî'den keff-i lisânla[7] beheme-ân emr u fermânma munkād u mutâvi' olurlar, lâkin halk

---

Selîm-i selîmü's-seciyye, Emîru'l-mü'minîn ve İmâmü'l-müslimîn olmağla, 'ulemây-ı devleti mülûk hakkında A2, M2

1 *yekrehuhû* N1 : *yekrehu* A2, M2

2 *fe-meytetün* N1, A2 : *fe-meytetün* (ميتة) M2

* من رأى من اميره شيأ يكرهه فليصبر عليه فانه من فارق الجماعة فمات فميتة جاهلية = Bir kimse hükümdârını beğenmediği bir durumda görürse, sabretsin; çünkü bir kişi cemaatten ayrılır ve ölürse, şüphesiz câhiliyye ölümü ile ölmüştür" anlamına gelen bu cümle el-Buhârî, Ahkâm, 4, Fiten, 2; Müslim, İmâre, 55,56; ed-Dârimî, Siyer, 75; Ahmed b. Hanbel, 1/275,297,310'da geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, I,103.

3 *tekûnû yüvellâ* A2 : *tekûnûna yüvellâ* N1 : *tekûnû* (تكونى) *ebevânî* M2

** كما تكونوا يولّى عليكم = Nasılsanız öyle idâre olunursunuz" anlamına gelen bu cümle, el-Kuzâ'î'nin rivâyet ettiği Hz. Peygamber'in hadîslerdendir; bk. el-Kuzâ'î, Ebû 'Abdullah Muhammed b. Selâme, *Şihâb'ül-Ahbâr,* trc. Ali Yardım, İstanbul 1999, s.120.

4 *a'mâlüküm 'ummâlüküm turaddü* N1, A2 : *leküm terüddû* (تردو) M2

*** انما اعمالكم تردّ اليكم = Muhakkak siz amellerinizle karşılaşacaksınız" anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla birlikte Ebû Nu'aym'ın Hassân b. 'Atıyye'den rivâyet ettiği Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak belirtildiği yer olarak bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.653, I,216.

5 *kulûbi'l-mülûki ..... enfüseküm* N1, A2 : *bi-yedî ukallibühâ keyfe mâ şâ'e eyyümâ fûm razîtü 'anhum ca'altü kulûbe'l-mülûki 'alîmun nakameten felâ teştagilû nefseküm* M2

6 *tûbû ilâ erfakıhim* N1, A2 : *ve tûbû ileyye erfakıhım* A2 : *ve tûbû ilâ erfe'iküm* M2

*4 انا ملكُ الملوك قلوبُ الملوك بيدى أقلّبها كيف اشاء ايّما قوم رضيتُ عليهم جعلتُ قلوب الملوك عليهم رحمة و ايّما قومٍ سخطتُ عليكم جعلتُ قلوب الملوك عليهم نقمةً فلا تَشْغلوا نفوسَكم بِسَبِ الملوك تويوا الى ارفقهم بكم = Ben hükümdârların hükümdârıyım. Hükümdarların kalpleri benim elimdedir, nasıl istersem öylece değiştiririm. Hangi kavimden hoşnut isem, hükümdarlarının kalplerini onlara merhametli yaparım. Hangi kavme azap edeceksem, hükümdarlarının kalplerini onlara ezâ verici kılarım. Bu sebeple nefislerinizi hükümdarlarla oyalamayın, onların içinde size en merhametli olanına tövbe edin" anlamına gelen bu cümleler burada Kudsî Hadîs olarak belirtilmişse de Dâvud *aleyhi's-selâmın* Zebûr'unda yazılı olduğu bildirilerek ihmâl edilebilir değişikliklerle el-Beyhakī'de (bk. *Şu'abü'l-îmân,* thk. Muhammed es-Sa'îd Zaglûl, Beyrût 1410, VII,187) yer almakta, el-Elbânî tarafından ise çok zayıf olduğu bildirilmektedir; bk. *Silsiletü'z-za'îfe,* Riyâd ts., nr.602, II,68.

7 kudsîsinin ..... lisânla N1 : kudsîsine/kudsiyyesine sarf-ı nazar-ı im'ân ü dikkat ve irşâd-i nâsa sa'y ü mübâderet edüp, Pâdişâh tarafına da/— bizzât veyâ/ve bi'l-vâsıta pend ü nasîhat ederek, râh-ı 'adl ü ihsâna/insâfa delâlet ederler. Âhâd-i nâs ise dâ'imâ 'ulemâ tarafına nâzır ve mütâbi' olmalarıyla, anlar dahi 'ulemâ gibi cânib-i Pâdişâhî'den/Pâdişâh'dan keff-i lisân edüp A2, M2

Pâdişâh'dan mâ'adânın[1] tehakküm ü te'addî ve tesallut u tesaddîlerini bi't-tab' istiskāl edecekleri vâreste-i kayd-ı işkâldir.

Niteki tafsîl-i meşrûh üzere sû-be-sû zulm u ezâ ve cevr u cefâ, 'âmme-i nâsı zâr u zebûn ve hâllerini dîğer-gûn eylemekle, Devlet-i 'aliyye tarafından cümlesini samîmî müteneffir ve kulûblarını mütegayyir eylemişiken, yine bizzât cânib-i Pâdişâh-ı kerîmü's-simâta ferd-i vâhid izhâr-ı sûret-i dil-gîrî eylemeyüp: "Hayf ve sad hayf ki Pâdişâhımız sâdık ve muvâfık kurenâ' ve vükelâya muvaffak olmadı" deyü sûz-i derûnla yanup yakılarak istid'ây-ı Tevfîk ederler idi. Ol bed-mestler ise aslâ neş'elerine faysal vermeyüp, gitdikce izdiyâd ve her-çi-bâd-âbâd velvelesine iştidâd verirler idi.

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest ü medhûşun humârın görmüşüz*

Husûsan vezâ'if-i[2] Nizâm-ı Cedîd vesîlesiyle zahîre ve revgan u 'asel ve fahm u hatab makūlesi bi'l-cümle[3] havâyic-i 'âmmeye, vaz'-ı yed-i ta'arruz ve gümrükleri ve muhdesâtları taz'îf birle eşyâ ve emti'anın 'ale'l-'umûm fâhiş pehâlara terakkīlerini mûcib olup, ez-cümle lahmin vakıyyesi on pâreye iken bir guruşa ve hatabın çekisi vaktine göre otuz ve kırk pâreye iken dörder guruşa ve revgan-ı zeyt on beş pâreye iken altmış pâreye **[N1 197a]** ve mest ve pâpûc yüzer pâreye iken yedişer sekizer guruşa mütederric olmağın, cemî' me'kûlât ve melbûsât ve müsta'melâtda az'âf-ı muzâ'af galâ' ve 'izzet ve kıymet zuhûruyla ahvâl-i enâm pek dîğer-gûn ve bây ü gedâda dahl cihetinden harc u masraf keffesi girân u efzûn olmağla, bu keyfiyyet Dârus's-saltana ehâlîsine ve 'umûmen sekene-i Memâlik-i mahrûse ve serbâr-ı mihnet oldu. Mâhiyye yüz guruş îrâd-ı mu'ayyeni ile nizâm-ı dahl ü harcını buldurmuş âdem, şimdi dört beş yüz guruş mâhiyyeye muhtâc olup, îrâdı ise vech-i mezkûr üzere ancak yüz guruşdur. Buna kıyâs ile 'âmme-i nâs ne gûne mihnet ü ıztırâba dûçâr ve kimi dahi zarûrî gûnâ-gûn ihtiyâl ü irtikâba nâ-çâr olduğu istinbât oluna. Bu resme sûret-i perîşânî-i sıgār u kibâr, ba'zı mahremleri lisânından Yûsuf Ağa'ya bi-

1 mutâvi' ..... mâ'adânın N1 : mutâvi'/mutâ' olurlar, lâkin Pâdişâh'dan mâ'adâ halkın A2, M2

* Metnimizde yer alan bu beyit, "medhûşun" kelimesi yerine "mağrûrun" kelimesi değişikliği ile Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* II,696.

2 tesaddîlerini ..... vezâ'if-i N1 : tesaddîleri bi't-tab' nüfûs-i nâsa girân ve hâr-ı halîde gibi ciğer-gâhlarına âvîzân olmağla, elbette evzâ'larını istiskāl edecekleri bî-kīl ü kāldir. Niteki/Nitekim vetîre-i zebîre üzere kol kol zulm u ezâ ve cevr u cefâ, nâsı tenfîr ve taraf-ı devletden dil-gîr eylemişiken, yine bizzât cânib-i Pâdişâh-ı/Pâdişâ[h]-ı kerîmü's-sıfâtdan izhâr-ı rûy-i hoşnûdî birle hayfâ/— muvâfık-ı kurenâ ve ümenâya Pâdişâhımız kat'â muvaffak olmadı" deyü te'essüf ü telehhüf ederek istid'ây-ı Tevfîk'le/Tevfîk ile herkes niyâz-mend-i dergâh-ı mu'âllâ-res/meded-res olur idi. **[M2 15]** Ol yâdigârlar ise aslâ mestlik neşvesine faysal vermeyüp, gitdikce ejdehâ-vâr kesb-i/rekb-i intifâh edüp, feryâd-dâd-hâhânı rânde-i semt-i sımâh ederler idi. Husûsan vezâ'if-i/vezâyif-i A2, M2

3 revgan ..... bi'l-cümle N1 : yağ ve bal ve fahm u hatab makūlesi A2 : bal ve yağ, fahm ve hatab makūlesi M2

tarîkı'l-hikâye ifâde vü iş'âr olundukda, savt-ı mahsûs-ı cuhûrânesiyle: "'Acâyib! İşbu Dâru's-saltana mevki'-i ricâl ü kibâr ve ashâb-ı servet ü yesâr olmağla, buraya me'âş kaydında olan fukarâ' fırkası yakışmaz. Ve devlet-mendân aralığında müflisân zümresi sığışmaz" cevâbıyla kat'-ı rişte-i hıtâb eylediği, nısâb-ı sıhhate resîdedir. Bu kelâmı *Târîh-i Na'îmâ*'da mebsût olduğu üzere ocak ağaları nâmına bir alay mütegallibe dahi tefevvüh eylemişidi*. Müddet-i endek murûrunda anlar ne gûne munkatı'u'd-dâbir oldular ise bunlar dahi ol köprüden 'âbir oldular. Ve sanâdîd-i ma'hûdeden birine dahi halkın bu ahvâl-i felâket-iştimâli işrâb olundukda, izhâr-ı inbisât ederek bu mazmûnda cevâb-ı nâ-savâb serd eylemiş ki: "Bu keyfiyyet-i galâ'-i es'âr politika kabîlinden bir vaz'-ı sâzkârdır. Zîrâ bunda der-dest olan maslahatımıza iki cihetden 'â'ide vardır. Biri müstelzim-i galâ' olan muhdesât, asker-i cedîd vezâyifine mahmûl olmağla, kıvâm ve tekessürlerine medâr olur. Ve birisi budur ki, âhâd-i nâs emr-i me'âşlarına mütevaggıl olmağla, bu takrîble umûr-i nefsiyyelerine müstağrak ve müştagil olup, lâzime-i bî-kâr olan ahvâl-i devlet güft-gûsundan fârığ u zâhil olurlar. İşte halka bundan eltaf vesîle-i eşgāl olmaz, idâre-i sedd-i ramak gā'ilesinden nâfile kelimâta fursat bulmaz"; **[N1 197b]** *ve kıs 'alâ hâzâ***.

Gelelim Hacı Bektaş takımına; bu tâ'ifenin ise dem-be-dem hıkd ü kîne-i derûnları muzâ'af ve Nizâm-ı Cedîd'in revnakı mezîd oldukca, bunların râhat u huzûrları ber-taraf olup, asker-i mu'allem resîde-i hadd-i musammem oldukda, bâdî-i emrde kendüleri tahrîr-i ta'lîm ve sâyis-i siyâsete tavîle-i teslîm olmak üzere i'tikād ve dem-i fursata dest-res-i ruhsat oldukları anda ocakları uğuruna yeksere fedây-ı ser u cân eylemeğe 'akd-i fu'ad eylemişler idi. Ancak şuyû'-i mezâlim ve tevâtür-i cüyûş-i tekâlîf ü mezâhim sebebiyle 'âmme-i 'ibâd berzede-i hâl ve herkes taraf-ı devlete bed-siğâl olduklarını verây-ı perdeden hamûşâne seyr u temâşâ ederek: "Elbette sipihr-i bî-mihrin havsalası teng olmağla, peymâneleri doldukda başka reng izhâr eylemek 'âdet-i dîrînedir" deyü nihânî bu hâletlerden kesb-i tesellî vü şâdmânî ederler idi[1].

---

* *Na'îmâ Târîhi*'nde bahsedilen ocak ağaları için bk. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, III,1195-1196.

** و قس على هذا = (Diğerini) buna kıyas et" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 ve muhdesâtları ..... idi N1 : taz'if birle eşyâ ve emti'anın fâhiş behâlara terakkīsini mûcib olduklarından, gitdikce eşyây-ı sâ'ireye de/— sirâyet ve bi'l-cümle melbûsât ve me'kû-lâtda kademe-i nerdübân-âsâ dem-be-dem tederrüc-i galâ vü 'izzet zuhûruyla ahvâl-i nâs dîğer-gûn ve harc —/u dahl tarafından efzûn olmağla, herkes/— 'alâ kaderihî idâre ve/— me'âş-i/ — me'lûf husûsunda perîşân ve zebûn olmağa başladı. Sûret-i perîşânî-i me'âş -i nâs/—, müdîr-i umûr taraflarına ba'zı mahremleri bi-tarîkı'l-hikâye iş'âr u işmâm eyledikce, kimi nâs kendü/kendi gā'ilelerine iştigāl birle hemîşe zikr u endîşeleri te'ayyüşleri emrine munhasır olup, ol vechile ahvâl-i devlet mübâhasesinden zâhil ve umûr-i nefsiyyelerine mütevaggıl olmalarıyla: "Âhâd-i nâsa bundan a'lâ vesîle-i iştigāl olmaz" deyü cevâb ve kimi: "İşbu Dâru's-saltana/sa[l]tana, mevki'-i ricâl ü kibâr ve mehatt-ı rihâl-i ehl-i servet ü yesâr, ya'nî agniyâ beldesi olmağla, buraya —/ba'zı fukarâ kısmı yakışmaz ve/— devlet-

Bir tarafdan ise karşu yakada Beyoğlu Serayı'nda ârâm ve subh u şâm ni'am-ı Şehiyye ve 'atâyây-ı behiyye-i Pâdişâh-ı enâm ile[1] igtinâm eden mâr-ı munakkaş-nümâ, düşmen-i dost-edâ Fransa elçileri her bâr yesakcıları[2] hıdmetinde pîşkâr olan orta kokonoslarına[3] aralık aralık tuhaf ve bahşiş ve mülâyemet-i Firengâne ile[4] ikrâm ve nüvâziş sûretinde[5] dâne-pâş-ı mekr u mekîdet olarak, ol kuş gibi âzâde-i magz u dirâyet olan tâ'ife-i behâyim-hasleti, efgende-i dâm-ı ülfet ü âmîziş edüp, temâmca germî-i tennûr-i[6] üns ü mahabbet ve miyâneden ref'-i külfet-i mübâyenetle râbıta-i[7] üstüvâr-ı emniyyet tahsîl eylemekle, gâhca[8] esnây-ı sohbetde takdîm-i eymân ve tevsîk-ı peymânla: "Bizler bu Devlet-i 'aliyye'nin neş'etinden berü[9] mahabbet ü gayretinde olup, Mısır vak'ası ise ibtidây-ı emirde vükelây-ı devletin irâde ve hâlâ 'indimizde mahfûz olan tuğralı fermânlarıyla vâki'[10] olmuş bir mâdde iken, nâsa karşu bi-hasebi'z-zarûre sûreti tebdîl ve me'mûriyyetimizi zâhiren gadr u hıyânet şîvesine[11] tahvîl eylediler.

---

mendân arasında müflisân fırkası sığışmaz" edâsıyla kat'-ı hıtâb ederler idi. Haremeyn gâ'ilesi zuhûrundan mukaddem, beher sene 'alel-'âde Haremeyn ehâlîsi, mev'il-i hâcet-mendân ve müşri'-i lutf u ihsân olan Âsitâne-i —/ve geyvân-'unvân-ı 'âlîye tevârüd eyledikce: "Âh şu Arablar'ın siklet ü istilâlarından tahlîs-i girîbân ve tefsîh-i meydân göre-bilür miyiz?" zemînlerinde istiskâl ile âzürde-hâl eyledikleri akvâl ü ef'âlleri, 'âmme-i nâsın ciğer-gâhlarında dâğ-ı dil-dûz iken, mârru'z-zikr bî-rahimâne ta'bîrât-ı dürüştâneleri/dürüştâne ser-bâz-ı/bâr-ı âteş-i ciğer-sûz olmağla, bi'l-küllîyye sagîr u kebîrin kendülerden tefrîdi/ten-fîri müsellem ve tâ'ife-i Bektâşiyye'nin/ Bektâşiyye ise gerçi dem-be-dem hıkd u/— kîne-i derûnîleri muzâ'af ve Nizâm-ı Cedîd'in revnakı az'af oldukca, emn ü râhatları ber-taraf olup, asker-i mu'allem resîde-i hadd-i musammem oldukda, bâdî-i emirde kendüleri tahti'e-i ta'lîm ve/— sâyis-i/desâyis-i siyâsete tavîle-i/tobla teslîm olmak üzere, i'tikâd ve/— dem-i fursata dest-res-i ruhsat oldukları anda, ocakları u'gûruna yek-ser fedây-ı cân eylemeğe 'akd-i fu'âd edüp, şuyû'-i/cuyû'-i mezâlim ve/— tevâtür-i/— cüyûş-i/ meşâkk/— u/— mezâhim/ — sebebiyle/— 'âmme-i/— 'ibâd/— perzede-hâl/— ve/— herkes/— taraf-ı— vükelâya bed-şigâl/sigâl ve cânib-i **[M2 16]** Saltanat'a dahi ol mülâbese ile münfa'il ü münkesiru'l-bâl olduklarını temâşâ ederek, elbette sipihr-i bî-mihrin havsalası teng olmağın, peymâneleri doldukda icrây-ı cezây-ı/— sezâlarına kasd u âheng eylemek, bî-şâ'ibe-i şekk ü merâdır" deyü nihânî bu hâletlerden kesb-i tesellî ve şadmânî eyleyerek, lîmânlamış deryâ gibi sâkin ve hamûş/hâmûş ve bir kûşeden ihtizâz-ı bâd-i nüzhet/nezâhet ve fursata revzen-güşây-ı dîde vü gûş olmuşlar idi, [mısrâ]'/—: *Be-hâmûşî zi-mekr-i düşmen be-derk* (بخاموشی زمکر دشمن بدرك = Düşmanın hîlesini sessizlikle savuştur!" gibi bir anlama gelen Farsça cümledir) A2, M2

1 Pâdişâh-ı enâm ile A2, M2 : — N1
2 -edâ Fransa ..... yesakcıları A2 : -edâ ..... yesakcılıkları N1 : -ârâ Fransa elçileri ve her bâr yesakcıları M2
3 kokonoslarına N1 : müte'ayyinlerine A2 : ma'iyyetlerine M2
4 mülâyemet-i Firengâne ile N1 : — A2 : ma'iyyetlerine M2
5 sûretinde N1 : birle A2, M2
6 temâmca germî-i tennûr-i N1 : temâm germî-i A2 : temâm germî-i tennûr-i M2
7 ref'-i ..... râbıta-i N1, A2 : def'-i külfet-i mübâyenetle M2
8 gâhca N1 : gâhî A2, M2
9 neş'etinden berü N1 : ez-kadîm A2, M2
10 irâde ..... vâki' N1 : irâdeleriyle vukū'-yâb A2, M2
11 zâhiren gadr u hıyânet şîvesine A2, M2 : ma'nây-ı âhara N1

Orası lâzım değildir[1]. el-Hâletü hâzih yine bizler 'ahd-i kadîm ve tavr-ı kavîm üzere Devlet-i İslâmiyye'ye muhibb-i sâdık ve samîmî yek-dil[2] ü müttefik olup, dostuna dost ve düşmenine düşmen olduğumuz, 'âmme-i 'âlemiyâna rûşendir. Kaldı ki[3] işbu yeniçeri ocağı, bu devletin pâyendân-ı[4] bünyânı ve a'zam-ı erkânı olup, [**N1 198a**] bidâyet-i saltanat-ı 'Osmânî'den[5] berü mahsûs yarar askeri ve selâtîn-i sâlife[6] bu askerin dest-yârî-i tîğ u hançeriyle[7], bu kadar mülk ü kişverin serveri olduğu, cümle-i ehl-i cihâna 'iyândır. Hâlâ dûr-endîş olmayan[8] ba'zı seri kârân, mahzâ Devlet-i 'aliyye'ye bilâ-müzâhim tegallüb[9] eylemek kasd-ı fâsidine mebnî, havf u[10] istiş'âr eyledikleri yeniçeri ocağını ref' u ilgā ve asker-i cedîd[11] içün envâ'-ı bid'at ü zulmiyyeden îrâdât-ı mahsûsa peydâ eylemeleriyle, bu kadar mevâcibi kendüler ihtisâs ve beynlerinde îrâd-ı hâss eylemek murâd ederler. Ve'l-hâsıl[12] bu resme Nizâm-ı Cedîd Ocağı ihdâsından[13] gāyet-i **[M2 17]** merâm, yeniçeri ocağını ref' ile[14] güm-nâm eylemek olduğundan, İmperatorumuz dahi haberdâr, belki anın tertîb ü tensîbi olduğu 'indimizde[15] bedîdâr ve hâlâ Dalmacya ve sâ'ir re's-i hudûdlarda câ-be-câ[16] askerimiz olmağla, iktizâ eder ise hemân Âsitâne'ye imdâd[17] zımnında îsâli derkârdır. Beş yüz senelik Bektâşiyye Ocağı'na pek çeşm-i rikkat ve te'essüfle nazar[18] ve Devlet-i 'aliyye hakkmda dahi usûlüne tegayyür gelmek endîşesiyle be-gāyet keder[19] ederiz" deyerek ol kavm-i nâr u nûr[20], sûret-i mihribânîde ol bî-hûşlarm sûrâh-ı gûşlarına havâle-i mâr u mûr eyledikce, ol bâbda i'tikādları müzdâd olup, gayz u 'adâvetleri iştidâd bulur[21] idi.

---

1 değildir A2, M2 : değil N1
2 yek-dil N1 : müttehid A2, M2
3 'âmme-i ..... ki N1 : 'âlemiyâna rûşenâdır A2 : 'âmme-i 'âlemiyâna rûşenâdır M2
4 bu devletin pâyendân-ı N1,A2 : pâ-bendân-ı M2
5 'Osmânî'den N1 : 'Osmâniyye'den A2, M2
6 sâlife N1, A2 : sâ'ire M2
7 hançeriyle A2, M2 : hanceri ile N1
8 serveri ..... olmayan N1 : serveri/serdârı oldukları, 'ârıza-ı şekk ü şübheden berî olan mevâdd-ı zâhiredendir. Hâliyâ A2, M2
9 mahzâ ..... tegallüb N1 : nâmına olan hâ'inân, Devlet-i 'aliyye'yi mezâhim-i tegallüb ü istîlâ A2, M2
10 fâsidine mebnî havf u N1 : fâsidesine mebnî A2 : fâsidine mebnî M2
11 asker-i cedîd N1 : mu'allem asâkir A2 : mu'allem asker M2
12 eylemeleriyle ..... Ve'l-hâsıl N1 : eylemeleriyle/eylemekle, bu kadar mevâcibi kendüler/kendülere ihtisâs ve beynlerinde dahl-i hâss eylemek murâd eylediler. Hulâsa-i kelâm A2, M2
13 Ocağı ihdâsından N1 : Ocağı ihdâslarından A2 : Ocağı'nı ihdâslarından M2
14 ocağını ref' ile N1 : ocağını kal' ile A2 : oçağını kal'la M2
15 tertîb ..... 'indimizde M2 : ta'lîmi ve tertîbi semeresi olduğu N1 : tertîb ü teşbîbi olduğu 'indimizde A2
16 Dalmacya ..... câ-be-câ N1 : re's-i hudûdlarda taraf taraf A2, M2
17 hemân ..... imdâd N1 : Âsitâne-i sa'âdet'e imdâd/imrâr A2, M2
18 Beş yüz ..... nazar N1 : Sizlere be-gāyet rikkat ve te'essüf A2, M2
19 usûlüne ..... N1 : usûlüne/usûle tegayyür gelmek sebebiyle dirîğ ü telehhüf A2, M2
20 u nûr N1, A2 : nûru M2
21 olup ..... bulur N1 : ve gayz ve bugz-ı samîmîleri ziyâd-ber-ziyâd olur A2, M2

Ba'zı vâkıf-ı râz-nâme-i dehr olanlardan mesmû'umuza göre, Fransa İmperatoru ba'zı memleket-i İslâmiyye'ye yine ârzû-mend-i[1] neyl ü zafer ve memâlik-i mağsûbesine zamm u ilhâkla tevsî'-i dâ'ire-i memleket eylemeğe[2] gerçi hâhişker olup, lâkin mukaddemâ muhâsara-i Kal'a-i 'Akkâ[3] hengâmesinde Âsitâne'den meb'ûs bir mikdâr mu'allem topcu ve tüfengcilerin[4] erliklerini ve bir dakîkada ondan ziyâde musîb ve hedef-zen top ve darbzenler ile bünyân-ı tabur-i makhûru hâk-efgen eylemeleriyle inhizâmma bâdî ve sâhibsiz ocak iddi'âsının butlânına mü'eddî olduğu meşhûd u mu'âyeni olmağla, asâkir-i merkûme elli bin[5] kadara bâliğ olduğu sûretde, 'âmme-i asker-i[6] Avrupa anlara mukāvemet behresinden mahrûm olacağını teyakkun ve belki 'âkıbet Mısır[7] mâddesinin intikāmına kıyâmla Devlet-i İslâmiyye[8] kendüsüne kılâb-endâz-ı ta'arruz [**N1 198b**] u[9] tesallut olmak hâtırasını[10] te'emmül ü tefattun eylediğine mebnî, ol halef-i İblîs envâ'-ı hud'a vü telbîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'ırkına dâhil olup, hissî ve ma'nevî mekr u mel'anetle ekser usûl-i[11] devleti mütebeddel, husûsan ez-dil ü cân Nizâm-ı Cedîd askerinin ref'[12] u imhâ ve Bektâşiyye'nin ref'-i livây-ı şerr[13] u şekā eylemeleri bâbında, mâ-hasal-i vüs'-i şeytanetini[14] bâzil oldu. Ve bir cânibden Rusyalu ve Nemçelü taraf-gîrleri olan melâ'în dahi ol bâbda himyân-ı makderetlerini ifrâğ ve keyd ü mel'anetlerini mertebe-i nihâyete iblâğ eylediler. Karîne-i hâl mücârî-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl, işbu şu'ûn-i mesrûde üzere güzerân ve dûr-endîşân, 'avâkıb-ı ahvâle nigerân iken, nâgehân bâlâda beyân olunduğu üzere İngiliz Vak'ası hâdis ve Bahr-ı Marmara'ya duhûlleri hâdise-i dîğer-gûnu mûris olup, sefer takrîbi **[M2 18]** ve İngilterelü'nün müdâfa'ası ve Boğaz kal'alarının muhâfazası husûslarında

1 memleket-i ..... -mend-i N1 : milket-i İslâmiyye'ye ârzû-mend ve A2 : memleket-i İslâmiyye'ye ârzû-mend-i M2
2 memleket eylemeğe M2 : etmeğe N1 : milket eylemeğe A2
3 Kal'a-i 'Akkâ A2, M2 : Hısn-ı 'Akkâ N1
4 topcu/topçu ve tüfengcilerin A2, M2 : topcu ve tüfekcilerin N1 :
5 hedef-zen ..... bin M2 : nişâne-zen top ve darbzen atdıklarını ve tabur-i makhûrlarını biri birine katdıklarını re'ye'l-'ayn müşâhede eylemekle, asker-i merkûm elli bin N1 : hedef-zen top ve darbzenler ile bünyân-ı tabur-i makhûrunu hâk-efgen eylemeleriyle inhizâmına bâdî ve sâhib-hurûcluk iddi'âsının butlânına mü'eddî olduğu meşhûd u mu'âyeni olmağla, asker-i merkûme elli A2
6 'âmme-i asker-i N1 : temâmî-i leşker-i A2 : temâmen leşker-i M2
7 'âkıbet Mısır N1 : her A2 : 'âkıbet her M2
8 İslâmiyye N1 : 'aliyye A2, M2
9 ta'arruz u N1 : — A2, M2
10 hâtırasını N1 : şîvesini A2, M2
11 halef-i ..... usûl-i N1 : İblîs-i pür-telbîs envâ'-ı hud'a vü tedlîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'urûkuna dâhil olup, hissî ve ma'nevî mekr u mel'anetle ekser usûl-i A2 : İblîs envâ'-ı hud'a vü tedlîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'urûkuna dâhil olup, hasbî ve ma'nevî mekr u mel'anet ve ekser ahvâl-i M2
12 ref' A2 : def' N1, M2
13 şerr N1, M2 : şûr A2
14 şeytanetini N1, A2 : şeytaneti M2

kendülerinden neferât tahrîr u tertîbi vesîlesiyle tâ'ife-i Bektâşiyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Hüseyn Ağa fî zâtihî bir jâjhây-ı herze-hâbe[1] şahıs olmağla, İngiltere gemileri[2] ricâl-i devletin câzibe-i hıbâl-i mekr u mekîdetleriyle, vârid ve sandal sandal mellâh-ı hiyel[3] ü dagal 'amelleri sâ'ik u kā'id olmağla, Devlet-i 'aliyye'ye[4]: "Ayâ dahi ne gûne hıyânet ve ne dürlü[5] habâsetleri vardır. Küffâr bizim içimizdedir" zemînlerinde 'alenen darb-ı hezeyân-ı dağdağa-rîz ve remy-i türrehât-ı şûr-engîz ederek, vükelây-ı devleti nişâne-i mühre-i ta'n u nefrîn ve zebâne-i zebân-ı pür-ziyânıyla derûnlarını sûht ve zahm-kîn eylediğinden başka, Bektâşiyye'nin belki 'âmme-i sipâh ve ra'iyyenin sû'-i zann u raybetlerini tehyîc ve lücce-i kîn ü husûmetlerini[6] temvîc eylemişidi. Hele[7] ne hâl ise 'atâyây-ı[8] bî-şümâr ve mu'âmelât-ı hâtır-şikâr ile Ağa-yı merkūmun murg-ı dilini sayd ve rişte-i teslîm[9] ü inkıyâda kayd eylediler. Vaktâ ki İngiliz gā'ilesi dahi zâ'ile olup, Ordu-yi hümâyûn Âsitâne'den hareket ve zikr olunan sanâdîd-i vükelây-ı[10] devlet, Rumeli ehâlîsinden ve Bektâşiyye'den istiş'âr eylediklerinden başka, râhat-ı hazarı mihnet-i sefer üzere tercîh u ihtiyâr birle Âsitâne'de ârâm u ikāmet eylediler.

---

1 hâbe N1, M2 : hâye A2

2 Rusyalu ve Nemçelü taraf-gîrleri olan melâ'în dahi ol bâbda himyân-ı makderetlerini ifrâğ ve keyd ü mel'anetlerini mertebe-i nihâyete/intihâya iblâğ eylediler. Karîne-i hâl mücârî-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl, işbu şu'ûn-i mesrûde üzere güzerân ve dûr-endîşân, 'avâkıb-ı ahvâle nigerân iken, nâgehân bâlâda beyân olunduğu üzere İngiliz Vak'ası hâdis ve Bahr-ı Marmara'ya duhûlleri hâdise-i dîger-gûnu mûris olup, sefer takrîbi **[M2 18]** ve İngilterelü'nün müdâfa'ası ve Boğaz kal'alarının muhâfazası husûslarında kendülerinden/kendüler neferât tahrîr u tertîbi vesîlesiyle tâ'ife-i Bektâşiyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Hüseyn Ağa fî zâtihî bir jâjhây-ı herze-hâbe şahıs olmağla, İngiltere gemileri A2, M2 : düşmen-i kavî olan Rusyalu ve Nemçelü taraf-gîr ve hevâdârları dahi ol husûsda enbân-ı makdûrlarını ifrâğ ve fesâd ü mel'anetlerini mertebe-i nihâyete iblâğ eylediler. Ve Bahr-ı Marmara'ya duhûl eden İngilizlü'nün dahi bir cânibden saçdıkları tohm-i fitneden mâ'adâ müdâfa'aları ve sefer takrîbi Boğaz kal'alarının muhâfazaları zımnında Bektâşiyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Ağa herze-çâne bir şahs-ı küstâh olmağla, İngiliz sefîneleri N1

3 ve sandal ..... hiyel A2 : ve sandal sandal mellâh-ı degā N1 : sandal mellâh hayl M2

4 sâ'ik ..... 'aliyye'ye N1, M2 : sâyik u kâyid olmağla, Devlet-i 'aliyye A2

5 dürlü N1, A2 : gûne M2

6 darb-ı hezeyân-ı ..... husûmetlerini A2 : darb-ı hezeyân-ı dağdağa-rîz ve remy-i türrehât-ı şûr-engîz ederek, vükelây-ı devleti nişân-ı mühre-i ta'n ve zebâne-i zebân-ı pür-ziyânıyla derûnlarını sûht ve zahm-kîn eylediğinden başka, Bektâşiyye'nin belki 'âmme-i sipâh ve ra'iyyenin sû'-i zann ve reyblerini tehyîc ve lücce-i kîn-i husûmâtlarını N1 : ıtlâk-ı zebân ve darb-ı hezeyân ederek, 'âmmenin sû'-i zann ve tahmînlerini tehyîc ve lücce-i kîne vü husûmetlerini M2

7 Hele N1, A2 : Her M2

8 'atâyây-ı N1, M1 : 'atây-ı A2

9 Ağa-yı ..... teslîm A2 : murg-ı dilini sayd ve rişte-i sükût N1 : Ağa-yı merkūmun deli sayd ve rişte-i teslîm M2

10 zikr ..... vükelây-ı A2 : sâbıku'z-zikr sanâdîd-i N1 : zikr olunan sanâdîd ve vükelây-ı M2

Ve mu'allem askerden bu sefere ve gerek Boğaz kal'aları muhâfazasına 'adem-i imtizâc endîşesine mebnî bir nefer irsâl ve ta'yîn olunmadı. Bunların bu resme Âsitâne'de ibkā olundukları, Bektâşiyye'nin hadşe-i zamîrleri olmağla, 'azîmetden mukaddemce beynlerinde kalacak segbânlar ile kılâ' neferâtiyle dil-hâhları üzere mukāvele edüp, lede'l-iktizâ' ne resme 'amel ü hareket olunacağını tedbîr u tevsîk eylemişler. Çün vükelâ' cenâbları mehmâ-emken Âsitâne'yi Bektâşiyye'den ıhlâ ve asker-i cedîdi ibkā eylemeleriyle, [**N1 199a**] *el-'uhdetü 'ale'r-râvî** emr-i menvîye dest-zen-i şurû' u ibtidâ oldular.

Tü cehd künî velî kazâ mî-gûyed
*Bîrûn zi-kifâyet-i tû kâr-ı dîğer-est***

'Âmmeye ma'lûm olan mevâddandır ki, bi-iznihî Te'âlâ hükm-i kazâ bir emrin hudûsünü[1] iktizâ eyledikde, bi'l-cümle esbâb-ı 'âdiyesini[2] vech-i sühûletle cem' u telfîk ve vesâ'il ve vesâ'it-ı sûriyye ve ma'neviyyesini yekdîğere vasl u tevfîk eylediği, rûşenây-ı erbâb-ı tedkīkdir[3]. Bu bâbda dahi esbâb-ı meşrûhaya mukārin vükelâ' cenâbları /gûyâ ki leyyinü'l-cânib ve sehlü'l-me'haz ve sehlü'l-kıyâd cemî' emr u dil-hâhlarına râm ve munkād olur zu'muyla ez-kadîm kendülerin düşmen-i cânı ve 'adû-yi ciğer-hâr ve bî-emânı olan fî-zâtihî nâ'ib-i şeytân, belki şeytân kendüden isti'âze ile gürîzân olan enbân-ı mekr u hiyel, hemyân-ı degā vü dagal, dâhiye-i hamûş, beliyye-i âmâde-hurûş, 'ayyâr u tarrâr, fettân u mekkârı mesned-i Kā'im-makāmî'ye ihtiyâr ve mütevellî-i kâr u yâr ve gûyâ ki bi't-tay gerdenlerini teslîm-i yed-i cezzâr eylediler[4].

Çün Ordu-yi hümâyûn tayy-ı menâzil ve leff-i bisât-ı merâhil[5] ederek mâh-ı rebî'ulevvelin on altıncı günü◊ Silistire'ye vâsıl olup, mukaddemâ

---

* العهدة على الراوى = Günâhı rivâyet edenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** تو جهد كنى ولى قضا ميكويد * بيرون زكفايت تو كار ديكر است = Sen gayret ediyorsun, fakat kazâ ve kader: 'Bu senin başaramayacağın bir iş' demektedir" anlamına gelen bu cümle, ufak bir değişiklikle Hâfız'ın *Dîvân*'ında geçen rubâîlerindendir; bk. *Hafız Divanı,* s.541.

1 Ve mu'allem askerden ..... hudûsünü N1 : Bi-iznihî Te'âlâ şîve-i kazâ bir emrin husûlünü A2, M2

2 'âdiyesini N1, A2 : 'âdiyeyi M2

3 eylediği ..... tedkīkdir A2, M2 : eylemekle N1

4 meşrûhaya mukārin ..... eylediler N1 : mezkûreye mukārin vükelâ ve ser-i kârânın ez-kadîm düşmen-i cân ve 'adû-yi/'adüvv-i ciğer-hâr/hârı ve/— bî-emânı olup, fî-zâtihî halef-i şeytân, belki/— şeytân/— kendüden isti'âze-künân verây-ı Kûh-i Kāf'a gürîzân olan Mûsâ Paşa nâm enbân-ı mekr u hiyel ve hemyân-ı vegā ve dagl-i dâhiye-i hamûş-i beliyye-i âmâde-hurûş, 'ayyâr u tarrâr, fettân u/— sehhâr/—, fettân/— u/— mekkâr, kûsec —/ve fitne-kârı, mesned-i Kā'im-makāmî'ye ihtiyâr ve zimâm-ı umûr-i devleti ol hâ'in-i bed-tıynete sipârişle mütevellî-i kâr u bâr/— ve/— ma'nâ rikāblarını teslîm-i yed-i cezzâr eylediler **Fârisî**/Beyt: *Tü cehd künî velî kazâ mî-gûyed * Bîrûn zi-/— kifâyet tû/nîv kâr dîğerest* (تو جهد كنى ولى قضا ميكند بيرون ز كفايت تو كار ديكرست) A2, M2

5 ve leff-i bisât-ı merâhil A2, M2 : — N1

◊ 16 Rebî'ulevvel 1222 = 24 Mayıs 1807 Pazar.

kendüsüne mü'ekkeden sipâriş ve gûş-i hûşuna îdâ' u güzâriş olunduğu üzere Sadrıa'zam ve Sâlâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm Paşa hazretleri ba'zı mertebe 'illet isnâdiyle Yeniçeri **[M2 19]** Ağası olan Pehlevân Ağa'yı 'azl ü tenkîl ve müte'âkıben ibkā' ve Vezâret'le tebcîl eylediği, mukaddemâ pâ-zede-i hâme-i imlâ olmuşidi. Ol eyyâm-ı felâket-encâmda şu'bede-kâr-ı rûzgâr-ı zûr-i kârın Dâru's-saltanati'l-'aliyye'de ashâb-ı i'tibâra izhâr eylediği, nîreng-i bî-reng-i turfa-âsârın[1] mulahhası budur ki, çün Âsitâne-i devlet, Bektâşiyye'den nev'an kesb-i hıffet edüp, lâkin vükelây-ı ma'hûdenin sefere gitmeyüp Âsitâne'de ikāmetleri ve ba'zı tevâbi' ve müte'allikātları lisânlarından olarak gûyâ ki emr-i musammeme mübâderetleri câ-be-câ mesmû' ve münteşir olduğunu[2] ser-rişte ederek, bir tarafdan Rûm ve Efrenc'in[3] zîrgâh-i mekr u mel'anetden[4] icrâ eyledikleri çirk-âbe-i[5] ekâzîb-i mûhişe ve bir cânibden devlet küskünlerinin ve Enderûn'dan kurenây-ı ma'hûde-i müteşahhısa bed-hâhları olan sâ'ir hademe-i Seray-ı mu'allânın[6], husûsan esâme-hâr olan **[N1 199b]** bir alay sûka ve siyeh-kâr eşhâs-ı bed-gûy u bed-kirdârın sû-be-sû ve kû-be-kû[7] neşr-i erâcîf-i müdhişelerinden kahve-hâneler ve berber dükkânları gibi mecma'-ı nâs olan mahaller memlû ve bi'l-cümle mecâlis ü mehâfil bu mâddeye münhasır gûnâ-gûn güft-gûlar ile dopdolu oldu[8];

'Acebdir hâl-i 'âlem bilmeyen söyler, bilen söyler

güftârınca kimi: "Pâdişâh-ı ekrem hazretleri bundan akdem yeniçeri hakkında[9]: 'Ben anları cins-i âhar ile terbiye vü te'dîb ederim' dimiş olmalarıyla işbu sefer husûsu re'sen muvâza'a olmağla, merâm ancak Rusya askerini teslîtle kavm-i mezkûru kahr u i'dâm eylemekdir". Ve kimi: "Belî belî! Orduda olanlarının hemân çend rûz zarfında kârlarını itmâm haberi geldiği ânda, bağteten

1 Silistire'ye ..... turfa-âsârın N1 : Silistire'ye/Silistire —/Vilâyeti'ne vâsıl olup, sipâriş gûş-i hûşuna güzâriş/vâsıl olduğu üzere Sadrıa'zam ve Sipehsâlâr-ı ekrem Hilmî Paşa Yeniçeri **[M2 19]** Ağası'nı 'azl ve müte'âkıben i'âde ve ibkā eylediği, mukaddemâ zebân-zede-i kilket-i/kilk-i imlâ olmuşidi. Ol eyyâm-ı garâbet-encâmda şu'bede-kâr-ı rûzgâr-ı/— Âsitâne-i sa'âdet-medârda, erbâb-ı i'tibâra/i'tibâr izhâr eylediği nîreng-i muhayyiru'l-ebsârın A2, M2

2 Bektâşiyye'den ..... olduğunu N1 : Bektâşiyye tâ'ifesinden nev'an kesb-i hıffet edüp, lâkin mârru'z-zikr iclây-ı vükelânın sefere gitmeyüp Dâru's-saltana'da ikāmetlerini A2, M2

3 Efrenc'in N1, A2 : Efrenc M2

4 mel'anetden N1, M2 : mel'anetlerinden A2

5 çirk-âbe-i A2, M2 : — N1

6 kurenây-ı ..... mu'allânın N1 : ashâb-ı teşahhus ve tehassus olan müte'ayyinân-ı kurenây-ı ma'hûdenin zîr-i tehakküm ü tegallüblerinde/tegallüblerinden makhûr u mehân ve bâlâ-pervâzlıklarından nefret ü infi'âlle/infi'âl ile zevâl ü izmihlâllerini cûyân olan sâ'ir hademe-i Serayı mu'allâ-erkânın A2, M2

7 kirdârın sû-be-sû ve kû-be-kû A2, M2 : kirdârların N1

8 mecâlis ü ..... oldu N1 : ve mehâfil gûnâ-gûn güft-gû ile dopdolu olup, [mısrâ]' A2 : meclis ü mehâfilde gûnâ-gûn güft-gû ile dobdolu olup, [mısrâ]' M2

9 Pâdişâh-ı ..... hakkında N1 : bundan akdem/— "Pâdişâh-ı mu'azzam hazretleri yeniçeri husûsunda A2, M2

kışlaların cümlesine Nizâm-ı Cedîd askeri ve Segbân-başı yerine ağalarını ik'âd edeceklerdir". Ve kimi dahi: "Zâhir bu kadar müddetden berü derkâr olan ihtimâm elbette başa varmak lâzımdır. Lâkin bakalım deryâ dümen alur mı?" Ve kimi dahi: "Tahkîkan haber ve ıttılâ'ım vardır ki, hâlâ Enderûn'da nefs-i hazret-i Pâdişâh ve 'âmme-i ricâl ü küttâb ve serân-ı sipâh içün birkac[1] yüz terzîler subh u şâm Nizâm-ı Cedîd kisvetlerini sûzen-zen-i sa'y ü ikdâm olmakdadırlar. İşbu[2] rûz-i cum'a selâmlığa yek-sere[3] kisve-i ma'hûde-i mukarrere ile hurûc olunmak musammem ve şekk ü şübheden 'ârî[4] emr-i müsellemdir". Ve kimisi: "Leylen asker-i[5] mu'allemi İstanbul'a nakl ve nefîr-i 'âmm vechiyle hemân râst geldikleri kolluk neferâtını[6] ve kışlalarda ve sâ'ir mahallerde bulunan yeniçeri kısmını katl edüp, Ordu-yi hümâyûn'da Sadrıa'zam dahi mu'allim ve sâ'ir kâr-bendân-ı umûr bi'l-cümle mahrem olmağla, anlar dahi orada bulunanları miyânelerinde karâr-dâde olunan rûz-i mu'ayyende cümlesini i'dâm ve imrâr-ı kantara-i tîğ-i hûn-âşâm edecekler[7]" zemînlerinde tefevvüh eyledikleri ekāvîl-i müntine ve ebâtîl-i müte'affine, telvîs-i[8] sevâmi'-i enâm ve tâ'ife-i düşmen-kâmı sersâm eder idi. Zümre-i hûşmendân ise **[M2 20]** bu hâletlerden serâsîme ve hayrân ve verâsında top gibi patlayacak sa'ka-i nâgehânîden bîm ü hirâsla lâ-havle-gûyân kûşe-i inzivâya şitâbân olurlar idi. Ser-i kâr-ı umûr olan guffâl ve mağrûrlar aslâ bu kīl ü kāle tevcîh-i sâmi'a-i ısgā eylemeyüp, bî-bâk ü [bî-]pervâ yine keç-külâh-ı 'izz ü nahvet pâ-der-hevâ olmakda idi. [**N1 200a**] Şâyed erâcîf-i mezkûrenin menşe' ve mebde'ini, cüst-cû ve ba'zı mertebe âb-ı nâb-ı tedbîr-i savâb isâlesiyle ol gûne urcûfe-i murdârı, şüst ü şûy eylemek hayyiz-i imkânda olup[9], lâkin hükm-i kazâ gālib ve 'ukūl ü

1 dimiş olmalarıyla ..... birkac N1 : buyurmuş olmalarıyla/olmaları, işbu sefer mâddesi muvâza'a olup, maksad-ı aksâ kavm-i mezkûru Rusya askeriyle/askeri ile kahr u ifnâ eylemekdir" ve kimi andan başka: "Sefer takrîbiyle —/bu —/tarafda Âsitâne'yi yeniçeriden ihlâ birle, bağteten kışlalara Nizâm-ı Cedîd askerini imlâ edüp ve hâlâ Enderûn'da nefs-i Pâdişâh ve bi'l-cümle ricâl ve ser-i kârân-ı sipâh içün birkaç A2, M2

2 kisvetlerini ..... İşbu N1 : kisvetlerine sûzen-ger-i hayt u ihtimâm olmalarıyla A2 kisvetlerini sûzen-ger-i hayt-ı ihtimâm olmalarıyla M2

3 yek-sere N1, A2 : yek-ser M2

4 ve şekk ü şübheden 'ârî N1 : olduğu A2 : ve olduğu M2

5 asker-i N1, M2 : asâkir-i A2

6 râst ..... neferâtım A2 : tesâdüf eyledikleri kolluk neferâtını N1 : râst geldikleri kolluk neferâtı M2

7 yeniçeri kısmını ..... edecekler A2 : yeniçeri kısmını katl ü i'dâm edüp, Ordu-yi hümâyûn'da dahi yevm-i merkūmda küffâr ile muhâbere ederek nâgehânî tâ'ife-i mezbûreyi Sadrıa'zam hazretleri aralığa alup, cümlesini kahr u ifnâ edeceklerinden gerçeği yokdur N1 : miyânelerinde karâr-dâde olan rûz-i mu'ayyende cümlesini i'dâm ve imrâr-ı kantara-i hûn-âşâm edecekleri M2

8 telvîs-i N1 : dimâğ-ı âlây-ı A2, M2

9 hâletlerden ..... olup N1 : keyfiyyetlerden serâsîme ve hayrân ve verâsında/verâsından zuhûr edecek sa'ika-i nâgeh-resden bîm ü hirâsla lâ-havle-gûyân künc-i inzivâya şitâbân olur idi. Ashâb-ı umûr olan mağbûn ve mağrûrlar ise aslâ bu havâdise tevcîh-i sâmi'a-i ısgā etmeyüp, bî-bâk ve bî-pervâ yine/— keç-külâh-ı 'izz/gurûr u nahvet ü/— isti'lâ olmakda idi. Bi'l-cümle/— çeşm-i basîretleri perde-pûş-i gaflet olmuşidi. Şâyed erâcîf-i mezkûrenin mebde' ü

efkârı sâlib olmağla, ber-mantûk-ı *"Ve mâ teşâ'ûne illâ en-yeşâ'[all]ah*"* sûret-i muktezây-ı hükm-i kader, lâ mehâle 'alem-i zuhûra cilve-ger olmak vâreste-i külfe-i iştibâhdır. *Lâ râdde li-kazâ'ihî ve lâ mâni'a li-hükmihî*[**1].

Bu hengâmda Enderûn-i hümâyûn tarafından bir ükzûbe dahi sâmi'a-kûb-i 'avâmm[2] oldu ki, Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr[3] hazretleri Ser-bostâniyân-ı hâssa Şâkir Bey'e, gûyâ ki Bostâniyân zümresine de[4] 'umûmen Nizâm-ı Cedîd kisvetini ilbâs eylemek samîmî matlûb-i Mülûkâne'leri olduğunu iş'âr ve ırzâ ve iksâ husûsundan[5] istifsâr eyledikde, ol dahi: "Eğer emr u irâde-i hümâyûn müte'allık olursa[6] cümlesine hâşâ şebka ilbâs ederim" cevâbıyla izhâr-ı kemâl-i inkıyâd ü imtisâl eylemiş olup[7], bu kelâm-ı nâ-fercâm dahi üftâde-i efvâh-ı 'avâmm[8] olmağla, bir cânibden deverân eden havâdisi te'yîd ve dağdağa-i derûnlarım teşdîd[9] eyledi. Bu sebeble Bektâşiyye ve Bostâniyân, Şâkir Bey'e 'akd-i kîne vü 'udvân eylediler***.

Bi-hikmetihî Te'âlâ Devlet-i 'aliyye *sânehallâhu 'an tavârıkı'l-beliyyeti*** münâfıkı kesîr, hayr-hâhı kalîl, düşmeni içinde, yılanı koynunda bir devlet dir. Hemîşe Hakk *celle ve 'alâ* hafîz u zahîri olup, âfitâb-ı cihân-tâb-ı münîrî olan hâlâ Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat ve Erike-pîrây-ı mecd ü menkabet, Halîfe-i bî-hılâf, Şehinşâh-ı 'adl-uttisâf Pâdişâhımız Sultân Mahmûdü's-sîre ve Muhammediyyü's-serîre hazretlerinin her hâlde yâr u yâver ve dest-gîri ola, âmîn bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn.

---

menşe'i, cüst-cû/cüst-cûy ve bazı mertebe miyah-ı tedâbîr-i hakîmâne isâlesiyle ol/o gûne urcûfe-i murdârı, safha-i rûzgârdan süst u şû/şûy eylemek mümkin idi A2, M2

* و ما تشاؤن الا ان يشاء الله = Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-İnsân 76/30. ve et-Tekvîr 81/29. âyetlerinin ilk yarısıdır.

** لا راد لقضائه و لا مانع لحكمه = Kader geldi mi hükmüne kimse mâni olamaz" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 ber-mantûk-ı *"Ve mâ teşâ'ûne illâ en-yeşâ'allah/yeşâ'[all]ah"* sûret-i muktezây-ı hükm-i kader, lâ mehâle 'alem-i zuhûra cilve-ger olmak vâreste-i külfe-i iştibâhdır. *Lâ râdde li-kazâ'ihî ve lâ mâni'a li-hükmihî* A2, M2 : ol makûle tedâbîr-i hakîmâneden gâfil ve müşta'il olacak nâ'ireyi henûz şerâresi ser-zede-i zuhûr etmeksizin itfâ' kaydından zâhil oldular N1

2 'avâmm N1 : enâm A2, M2

3 mikdâr N1 : tebâr A2, M2

4 gûyâ ..... de N1, A2 : Bostâniyân zümresine M2

5 husûsundan N1, A2 : husûsunda M2

6 olursa N1, A2 : olur ise M2

7 olup A2, M2 : — N1

8 'avâmm N1 : enâm A2, M2

9 değdağa-i ..... teşdîd N1 : hadşe ve dağdağalalarını teşdîd A2 : hadşe ve dağdağalarını teşyîd M2

*** "Pâdişâh-ı ekrem hazretleri ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,152-153'te kaydedilmiştir.

*4 صانها الله عن طوارق البلية = Allah, başına belâların gelmesinden onu korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Fesâd ve gulûyî-i yamakān-ı Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i'dâm-ı Kavak Ağası Halîl Hasekî ve me'mûr-i inşây-ı tabya İngiliz Mahmûd Efendi

Mukaddemâ Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ[1] tabyaların bünyâd ü ihkâmı husûsuna ricâl-i mutevassıtadan Selîm Sâbit Efendi me'mûr u[2] mu'ayyen iken, zikr olunan galeyân-ı havâdis aralığında[3] Re'îs-i sâbık İngiliz[4] Mahmûd Efendi dahi tabyalara nezâret ve kemâl-i takviyet ve karâ'in-i hâliyyeden münfehim olduğu üzere[5] Boğaz Nâzırı olan Kavak Ağası Hasekî Halîl Ağa ile bi'l-ittifâk kal'alarda olan yamaklara 'atâyâ ve mevâ'îd-i hıred-fersâ 'arz ederek kisve-i ma'hûde ilbâsıyla asker-i hâssaya ilhâk eylemek bâbında me'mûr olup, lâkin miyâne-i nâsda dâ'ir olan havâdis-i[6] gûnâ-gûn, Âsitâne'den yoldaşları poliçesiyle mukaddemce[7] sâmi'a-i yamakānı meşhûn edüp, bu def'a müşârun ileyh[8] Mahmûd Efendi'nin me'mûriyyetini mahzâ mâdde-i mersûmeye haml ü i'tikād birle, pîşînce[9] kal'alara itâre-i hammâm-ı peyâm eylemeleriyle, kisvet kıssasından yamakları[10] haberdâr ve igrâ vü isti'vâ ederek, ol 'av'ava-zen-gûy şikāk u şekāların[11] gayret-i câhiliyyelerini tahrîk ü tehyîce[12] sarf-ı enfâs-i vüs' u iktidâr eylediler.

---

1 Bi-hikmetihî Te'âlâ Devlet-i 'aliyye *sânehallâhu/sâneha[ll]âhu 'an tavârıkı'l-beliyyeti/beliyyeh* münâfıkı/münâfığı kesîr, hayr-hâhı kalîl, düşmeni içinde, yılanı koynunda bir devletdir. Hemîşe Hakk celle ve 'alâ hafîz u zahîri/zahîr olup, âfitâb-ı cihân-tâb-ı münîrî olan hâlâ/— Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat ve Erîke-pîrây-ı mecd ü menkabet, Halîfe-i bî-hılâf, Şehinşâh-ı 'adl-ittisâf Pâdişâhımız Sultân Mahmûdü's-sîre ve Muhammediyyü's-serîre hazretlerinin her hâlde yâr u yâver ve dest-gîri ola, âmîn bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn/Seyyidü'l-mürselîn. **Fesâd ve gulûyî-i/gulâ-yi yamakān-ı Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i'dâm-ı Kavak Ağası Halîl —/Ağa —/ve Hasekî ve me'mûr-i inşây-ı/inşâ'-i tabya İngiliz Mahmûd Efendi** Mukaddemâ Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ A2, M2 : Ve mukaddemce Bahr-ı siyâh Boğazı'nda mebnâ cedîd N1

2 husûsuna ..... me'mûr u N1 : husûsunda ricâl-i mu'tediletü **[M2 21]** 'l-ahvâlden Selîm Sâbit/Sâbit (ثابت) Efendi A2, M2

3 -ı havâdis aralığında N1 : miyânmda A2, M2

4 İngiliz A2, M2 : mülakkab N1

5 karâ'in-i ..... üzere N1 : *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* (العهدة على الراوى = Günâhı rivâyet edenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir) A2, M2

6 'atâyâ ..... havâdis-i N1 : kisve-i ma'hûde ilbâsıyla asker-i/asâkir-i hâssaya ilhâk eylemek zımnında me'mûr olup, lâkin vech-i mezkûr üzere mânend-i mesel sâ'ir-i elsine-i sığār u kibârda dâ'ir olan havâdis-i/havâdisât-ı A2, M2

7 mukaddemce N1 : — A2, M2

8 bu def'a müşârun ileyh A2 : bu def'a N1 : bu (bu) def'a müşârun ileyh M2

9 mahzâ ..... pîşînce N1 : 'alâ zu'mihim mâdde-i merkūmeye haml ü i'tikād birle, mukaddemce A2 : 'alâ zu'mihim mâdde-i merkūmeyi 'amel ü icrâ içün olduğunu i'tikād birle, mukaddemce M2

10 kisvet fıkrasından yamakları N1 : kendi vicdân-ı isâbet-fikdânlarında tahkīk u tasdîk eyledikleri kisvet fıkrasından A2, M2

11 ol 'av'ava-..... şekāların A2 : ol 'av'ava-zen-gûy şekā vü şıkākları M2 : — N1

12 tehyîce N1 : tahdîşe A2, M2

Vukū'-ı fetret der-kılâ'-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh[1]

Mahmûd Efendi bî-çâresi lokma-i nâ-hoş-güvâr[2] gibi resîde-i Boğaz ve nezâret vesîlesiyle berü ve[3] öte tabyalara nazar-endâz [**N1 200b**] ve *el-'uhdetü 'ale'r-râvî** cihet-i me'mûriyyetine de[4] nihânîce sûret-perdâz olur[5] iken, bi'l-cümle kılâ' yamakları yek-dîğere itâre-i ahbâr ve isâre-i gubâr-ı nefâr edüp, beynlerinde rişte-bend-i kavl ü karâr oldukları üzere şehr-i rebî'ulevvelin on yedinci yevm-i isneyn◊ her tarafdan mânend-i seyl-i belâ tevârüd ve misâl-i gumûm-i zemâne-i mihnet-fezâ[6] tehaşşüd edüp, ağaları olan Hasekî Halîl işitdikde[7], derhâl mecma'larına isti'câl ve sebeb-i cem'iyyetlerinden su'âl eyledikde[8]: "Mahmûd Efendi ile Âsitâne'den bizler[9] içün Nizâm-ı Cedîd esvâbı vârid ve sen dahi ilbâsı husûsuna müte'ahhid olduğun tahkīk-kerdemiz olmağla, bir vechile[10] kabûlümüz gayr-i mutasavver ve hılâf-ı Ocak[11] ziyy ü hey'etine[12] girmek kāmet-i imkândan bâlâ-terdir" deyü feryâd ve îkād-ı kânûn-i fitne vü fesâd edeceklerini[13] îmâ vü îrâd eylediklerinde, Ağa-yı mûmâ ileyh her ne kadar[14] bast-ı eymân-ı şedîde ve serd-i delâ'il-i ekîde ederek inkâr ve te'mîn ü teskînlerine[15] sarf-ı sühan-ı sa'y ü iktidâr eylediyse de, dil-i sengîn ve[16] derûn-i pür-kînlerine bir dürlü kârger olmadığından kat'-ı nazar, bî-çâreyi[17] küşte-i tîğ-i heder eylediler[18].

Bu hâdise-i fâci'a Mahmûd Efendi'nin hârik-ı perde-i[19] sâmi'ası oldukda, ser-pençe-i gussa-i cân-feşâr, gülû-gîr-i ârâm u karârı[20] olup, hemân Boğaz'ı

---

1 **Vukū'-ı ..... siyâh** [Bu kısım muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple başlık şeklinde N1 200b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 nâ-hoş-güvâr N1 : beşî'a A2, M2

3 ve M2 : — N1, A2

* العهدة على الراوى = Günâhı rivâyet edenin boynuna) anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

4 cihet-i me'mûriyyetine de A2 : mâdde-i me'mûresinde N1 : cihet-i me'mûriyyetden M2

5 olur A1 : — N1, M2

◊ 17 Rebî'ulevvel 1222 = 25 Mayıs 1807 Pazartesi.

6 mânend-i ..... mihnet-fezâ N1 : seyl-i belâ gibi tevârüd ve gumûm-i zemâne-misâl A2, M2

7 Hasekî ..... işitdikde N1 : Halîl Hasekî istimâ' eyledikde A2, M2

8 eyledikde A2, M2 : eylemekle N1

9 Efendi ile Âsitâne'den bizler N1 : Efendi'yle Âsitâne'den bizler A2 : Efendi ile Âsitâne'den bizim M2

10 bir vechile A2, M2 : — N1

11 Ocak N1, M2 : Ocağ A2

12 hey'etine N1, M2 : hey'ete A2

13 kânûn-i ..... edeceklerini A2 : kânûn-i fitne vü fesâda ser-dâde olacağını N1 : fitne vü fesâd edeceklerini M2

14 mûmâ ileyh her ne kadar A2, M2 : merkūm her ne denlü N1

15 te'mîn ü teskînlerine N1 : tatmîn ü istimâlet ve teştît-i/teşettüt-i şeml-i şekāvetlerine A2, M2

16 dil-i sengîn ve N1, A2 : ol sengîn M2

17 bî-çâreyi A2, M2 : derd-mendi N1

18 eylediler A2, M2 : + [N1 200b'nin sağ kenarında bu kısımlarla ilgili olarak kırmızı mürekkeple ve başlık şeklinde şöyle bir kayıt vardır "**Katl-i yamakan-ı Kılâ' Hasekî Halîl Ağarâ ve Re'îs-i esbak Mahmûd Efendi-râ**" kaydı yer almaktadır] N1.

19 hârik-ı perde-i N1 : perde-i der-i A2, M2

20 -i cân-feşâr ..... karârı N1 : vü haşyet, gülû-gîr-i ârâm u ikāmeti A2, M2

[M2 22] ele vermeksizin ol dar[1] boğazdan gasyân-ı mi'de gibi infilâta 'azîmet ve kasılmaksızın fûshat-serây-ı Âsitâne'ye 'avdeti 'umde-i maslahat 'addiyle, [mısrâ]'[2]: "Yapmayınca ma'bûd, nişlesün[3] Mahmûd" deyerek olduğu mekândan zevrak-süvâr-ı firâr ve Âsitâne'ye doğru micdâfe-zen-i sa'y ü ılgār[4] oldu. Lâkin 'akab-gîrlerin emvâc-ı Bahr-ı siyâh-âsâ[5] telâtumları ve mecrây-ı luhûk u idrâkde teşeddüd ü tezâhümleri sebebiyle Mahmûd Efendi kayığını karaya çalmak îcâb ü iktizâ[6] eylemekle, Büyük-dere Ocağı'na ilticâ kasdıyla pâ-nihâde-i rûy-i zemîn olduğu ân, ol cellâd-nihâdân ve gaddârân hemân yetişüp, hemân seyf ü gaddâre ile ol bî-çâreyi[7] sad pâre eylediler*. Vefâtına Sürûrî-i şâ'irin târîhidir:

Nüzhet-seray-ı me'vâ olsun makām-ı Mahmûd

(نزهتسرای مأوی اولسون مقام محمود)

'İzzet'in dahi söylediği târîhdir:

Kıldı Mahmûd Efendi huldü makām[8]

(قیلدی محمود افندی خلدی مقام)

Hele Selîm Sâbit Efendi isim ve mahlasının sırrına mazhariyyetle[9] selâmet yakasını hâ'iz [**N1 201a**] ve ramak-ı hayâtının[10] sebât ü bekāsına fâ'iz oldu. Bu haber-i vahşet-perver ol[11] gün vakt-i magribde erkân-ı devlet nâmına olan bir alay bî-gâne-i basîret ü intibâh m gûş ü hûşlarını sadme-gâh eyledikde, der-'akab[12] 'akd-i encümen-i hâss ve resm-i meşveretleri[13] üzere tarh-ı meclis-i ihtisâs edüp, taraf-ı Saltanat'dan zikr olunan yamakların[14] tedâbîr-i hakîmâne ile tefrîk-ı ictimâ' ve galeyânlarının indifâ'ı tarîkına sa'y ü ihtimâm olunmak

---

1 ol dar N1 : — A2, M2

2 infilâta ..... [mısrâ]' A2 : infilâta 'azîmet ve kasılmaksızın fûshat-âbâd-ı İstanbul hevâsıyla Boğaz-kesen Kal'ası suyuna N1 : inkılâbâta 'azîmet ve beklemeksizin (بعلمقسزین) fûshat-seray-ı (فستحسرای) Âsitâne'ye 'azîmeti, 'umde-i maslahat 'addiyle, [mısrâ]' M2

3 nişlesün N1 : ne yapsun A2, M2

4 olduğu ..... ılgār A2, M2 : micdâfe-zen-i firâr u müsâra'at N1

5 Bahr-ı siyâh-âsâ N1 : bahr gibi A2, M2

6 idrâkde ..... iktizâ A2 : idrâke tezâhümleri, Mahmûd Efendi'nin kayığım karaya çalmak mihnetini ilcâ N1 : ekdârda teşeddüd ü tezâhümleri sebebiyle Mahmûd Efendi kayığını karaya çatmak mihnetini îcâb ü iktizâ M2

7 ân ..... bî-çâreyi A2 : ân, ol cellâd-nihâdân yetişüp, hemân seyf ü gaddâre ile ol bî-çâreyi dahi N1 : anda, ol cellâd-nihâdân ve gaddârân hemân yetişüp, seyf-i dâğdâr ile bî-çâreyi M2

* **"Vukū'-ı fetret** ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,155'te kaydedilmiştir.

8 Vefâtma ..... makām N1, M2 : — A2

9 Efendi ..... mazhariyyetle N1 : Efendi'ye dest-dirâz-ı ta'arruz olmayup, ol cihetle A2, M2

10 hayâtının N1, A2 : hayâtın M2

11 vahşet-perver ol N1 : cân-gâh ol A2 : cân-gâh o M2

12 devlet ..... der-'akab A2 : devlet nâmına olan bir alay bî-gâne-i basîret ve tenbîhâtım gûş ü hûşlarını sadme-gâh eyledikde, der-'akab M2 : devletin mesmû'u oldukda derhâl N1

13 meşveretleri A2, M2 : me'nûsları N1

husûsu emr u irâde ve vükelây-ı devlete telkīn ü[1] ifâde olunmuşiken, mâdde-i mezbûreyi emr-i vâhî 'addiyle mübâlât eylemeyüp, Şeyhulislâm ve sâ'ir ricâl taraflarından ketm ü ihfâ kaydında olmaları cümle-i garâ'ibâtdandır.

Telâşî-i ricâl-i devlet ez-istimâ'-i fetret[2]

Hattâ sülesâ, ya'nî salı[3] günü◊ Kā'im-makām Paşa ve İbrâhîm Nesîm Efendi ve Segbân-başı ve bir iki havâss, müşâvere-i zâhire zımnında Çardak nâm kolluğa nüzûl ve Segbân-başı'yı ve hâzır bi'l-meclis olan ba'zı sanâdîd-i Bektâşî'yi[4], hâdise-i merkūmenin asıl ve sûretinden mes'ûl eylediklerinde, Segbân-başı tevriye ve îhâmluca cevâba tesaddî edüp[5]: "Yamakların hevâları 'isyân ve sevdâları âşûb u tuğyândır. Mesmû'umuza göre tecemmu' edüp, berü[6] cânibe doğru hatve-cünbân-ı teveccüh ü kudûm ve şerâre-feşân-ı[7] şerr u hücûm olmak fikr-i fâsidinde olmalarıyla, def' u teskînleri tedbîri menût-ı re'y-i devletdir" dedikde, İbrâhîm Nesîm Efendi hemân pür-çîn-i cebîn hışm u kîn olup, mütehevvirâne ve mütecellidâne[8]: "Ol makūle hazele vü sefelenin cem'iyyetleri karga derneğidir, mühimseyecek[9] mâdde değildir. Sûret-nümây-ı itâ'at[10] olmadıkları hînde, kahran tarîk-i indifâ'ına mübâderet olunur" deyüp[11], aslâ ol asılacakları, çengâl-i müjgân-ı çeşm-i[12] i'tibâra âvîzân ve nazar-ı i'tidâd ü istiş'âra[13] şâyân eylemeyerek, def'-i meclise ibtidâr eyledi. Vâkı'â bidâyet-i hâlde ol cem'iyyet gerçi karga derneği olup, lâkin sonra gurâbü'l-beyn gibi meş'ûm ve her biri göz oyan kuzgūn gibi muzırr u mezmûm zuhûr etdiği, 'an-

14 Saltanat'dan ..... yamakların N1 : Saltana'dan eşkıyây-ı merkūmenin A2 : Saltanat'dan eşkıyây-ı merkūmenin M2

1 galeyânlarının ..... ü N1 : teskîn ü indifâ'larına sa'y ü ikdâm olunmak üzere emr u irâde ve vükelây-ı devlete A2 : teskîn ü indifâ'larına sa'y ü gayret ve ikdâm olunmak üzere emr u irâde vükelây-ı devlete M2

2 eylemeyüp ..... **fetret** [Buradaki kısımlardan "**Telâşî-i ..... fetret**", başlık olarak düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 201b'nin sol kenarına yazılmıştır] N1 : eylemediler A2, M2

3 sülesâ, ya'nî salı A2, M2 : sülesâ' N1

◊ 18 Rebî'ulevvel 1222 = 26 Mayıs 1807 Salı.

4 İbrâhîm ..... Bektâşî'yi N1 : Segbân-başı ve İbrâhîm —/Besîm Efendi ve sâ'irleri li-ecli'l-müşâvere Çardak ta'bîr olunan/olunur kolluğa nüzûl ve Segbân-başı ve hâzır bi'l-meclis ba'zı ağavât-ı Bektâşî'yi/Bektâşiyye'ye A2, M2

5 mes'ûl ..... edüp N1 : mes'ûl/su'âl eylediklerinde, Segbân-başı A2, M2

6 berü N1, A2 : bir M2

7 teveccüh ..... -feşân-ı N1 : kudûm ve şerâre-feşân-ı A2 : kudûm ve şerâre-efşân-ı M2

8 def' u ..... mütecellidâne N1 : tedbîr-i def' u sükûnetleri gümâşte-i re'y-i/ârây-ı devletdir" deyü tevriye ve îhâmluca cevâb eyledikde, İbrâhîm Besîm Efendi hemân tecellüd ü tehevvür ile A2, M2

9 mühimseyecek M2 : mühimm edecek N1, A2

10 itâ'at N1, M2 : tâ'at A2

11 deyüp N1 : deyü A2, M2

12 çeşm-i N1 : — A2, M2

13 istiş'âra N1 : iltifâta A2, M2

karîb ma'lûm olur. İbrâhîm Efendi cenâbları[1] henûz siyeh-mest-i **[M2 23]** bâde-i ikbâl ü huzûr ve neş'e-dâr-ı silâfe-i[2] gaflet ü gurûr olmağla, madde-i mersûmeyi istisgâr ve sinîn-i medîdeden berü esbâb-ı gayr-ı 'adîde ile perveriş bulmuş[3] ve dem-be-dem ejdehâ gibi müntefih olmuş ve hâliyâ mânend-i karn-i şeytân[4] nümûnesi **[N1 201b]** nümâyân olan fitne-i 'azîmi istihkār edüp[5], *"Ferubbe cezvet-i nârin ahrakat beleden*"* te'sîrine hergiz[6] tevcîh-i zamîr ve "Yılanı küçük iken öldürmek" meselinin muktezâsına i'mâl-i fikr u tedbîr eylemediler**. Ez-cümle *"Bâ-dostân telattuf, bâ-düşmenân mudârâ***"* vefkınca ba'zı mertebe in'âm ve bahşiş ve esâme ve terakkī makūlesi taltîf ü nüvâziş ve sâ'ir gûne üslûb-i hakîm üzere zunûn u şübehâtlarını izâle vü ilgā edecek müdâhene ve müdârâ gibi tedâbîr-i dil-pezîr, çâre-cûyî-i müdâfa'aya sa'y ü gûşiş edüp, husûsan Levend Çiftliği'nde ve Üsküdar'da bir orduluk asker-i mu'allem hâzır ve ser-i kârları emr u fermâna nâzır olmalarıyla, hurûc 'ale's-sultân gulgulesiyle kendüleri müttehem ve bu hareketden fârig olmazlar ise, bagy u tuğyân fetvâsıyla izâleleri emr-i mütehattem olduğuna mebnî, haklarında bâz gûne mu'âmele tehaddüsünü iş'âr ve nezâketle asker-i mezbûrun teheyyü' ve isti'dâdlarını ihbâr ederek, ol nâ'ire-i sâ'ireyi (ثائره یی) ihmâd ü teskîne bir takrîble reşha-pâş-i verziş olmakdan tekâsül ve rehâvetle, habbenin kubbe olmasına 'illet oldular. *İzâ erâdallâhu infâze kazâ'ihî ezhebe 'an-zevi'l- 'ukūli 'ukūlihim*****. Ve'l-hâsıl[7]

---

1 eyledi ..... cenâbları N1 : ve A2, M2

2 silâfe-i N1 : rahîk-ı A2, M2

3 mersûmeyi ..... bulmuş N1 : mezbûreyi istisgâr ve sinîn-i medîde ve esbâb-ı gayr-ı 'adîde birle perverîde A2, M2

4 müntefih ..... şeytân N1 : remîde vü bâlîde olup, el-hâletü hâzih mânend-i karnu'ş-şeytân A2, M2

5 olan ..... edüp N1 : fitne-i 'azîm ve fesâd-ı cesîmi istihkār ile **'Arabî**/— A2, M2

* فرب جذوة نار احرقت بلدا = Nice ateş koru bir ülkeyi yakmıştır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

6 hergiz N1 : kat'â A2, M2

** "**Telâşî-i ricâl-i devlet** ..... eylemediler" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,157'de kaydedilmiştir.

*** با دوستان تلطف با دشمنان مدارا = Dostlarla latîfeleşme, düşmanlarla geçinme" anlamına gelen bu cümle, "telattuf" kelimesi yerine "mürüvvet" kelimesi değişikliğiyle Hâfız'ın *Dîvân*'ındaki gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Hafız Divanı,* s.5.

*4 اذا اراد الله انفاذ قضائه اذهب عن ذوى العقول عقولهم = Allah kazâsını gerçekleştirmek istediği zaman akıl sahiplerinin akıllarını başlarından alır" anlamma gelen Arapça bu cümle, ihmâl edilebilir değişikliklerle ed-Deylemî tarafından Hz. Enes ve Hz. Ali'nin rivâyet ettikleri bir hadîs olarak gösterilmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ,* nr.195, I,79-80.

7 eylemediler. Ez-cümle ..... Ve'l-hâsıl A2 : eylemamişler. Ez-cümle "Bâ-dostân telattuf, bâ-düşmenân mudârâ" vefkınca (وقفنجه) ba'zı mertebe in'âm ve bahşiş ve esâme ve terakkī makūlesi taltîf ü nüvâziş ve sâ'ir gûne üslûb-i hakîm üzere zunûn u şübehâtlarını izâle vü ilgā edecek müdâhene ve müdârâ gibi tedâbîr-i dil-pezîr, çâre-cûyî-i müdâfa'aya sa'y ü gûşiş edüp, husûsan Levend Çiftliği'nde ve Üsküdar'da bir orduluk asâkir hâzır ve mu'allimleri ve ser-i kârları emr u fermâna nâzır olmalarıyla, hurûc 'ale's-sultân gulgulesiyle kendüleri müttehem ve bu hareketden fârig olmazlar ise, bagy u tuğyân fetvâsıyla izâleleri emr-i

bunların bu mâddeyi istisgārları, anların 'utüvv ü istikbârlarına[1] bâdî ve sükûnları, hareketlerine mü'eddî oldu. [Mısrâ]'[2]:

Mestlik pâyâna erse, erişür elbette hâb*

Ol hılâlde bu uhdûseyi enefe ve nahvetlerinden nâşî, 'ulemâ ve sâ'ir ricâl-i Ocak ve iclâ tarafına kat'â îmâ vü inhâya mütenezzil olmayup, de'b-i dîrînleri üzere beynlerinde muhâvere-i kīl ü kāl-i bî-tâ'il ile iktifâ eylediler.

İrsâl-i Kazgāncı Mustafa, re'îs-i fitne ber-def'-i fitne[3]

Fi'l-asl tâ'ife-i Lâz-ı nâ-sâzdan olup, yirmi beş bölüğün mütevellîsi olan Kazgāncı Hacı Mustafa nâm kimse[4], zâtında mâldâr ve sâhib-i servet ü yesâr olmağla, her bâr kendü sermâyesiyle Gümüş-hâne[5] ve Trabzon taraflarından bakır ve sâ'ir eşyâ'[6] celb ü îrâd birle, kisb ü kâra cidd ü[7] ictihâd edüp ve nefsinde işinin eri ve ol makūle mu'âmelâtın dilâveri, **[M2 24]** kesûb[8] ve mutasarrıf ve muhtâl ve mütekellef bir şahıs olmağın; hemân Dâru's-saltana'da bakırcılık hirfetini[9] kendüsüne inhisâr ve bi'l-cümle kazgāncılık kazancı, keff-i kifâyetine tahsîs birle ol ticâretde kâmkâr[10] idi. Ancak Nizâm-ı Cedîd mülâbesesiyle vükelây-ı devlet müdâhale-i bidâ'a-i san'at ü ticâret eylediklerinden[11], mezbûr dahi kendü hisâb-ı sayrafi-i me'mûlünden beher nevbet dûçâr-ı noksân ve gâhca rahnedâr-ı[12] zarar u ziyân olduğundan başka, Ocağ-ı[13] Bektâşiyye'ye fart-ı ta'assubu ve gayret-i câhiliyyelerinde kemâl-i şiddet ü tesallubü olmağla, iki

---

mütehattem olduğuna mebnî, haklarında ba'zı güne mu'âmele tehaddüsünü iş'âr ve nezâketle asâkir-i mezbûrenin tehayyü' ve isti'dâdlarını ihbâr ederek, ol nâ'ire-i sâ'ireyi (ثائره يى) ıhmâd ü teskîne bir takrîble reşha-pâş-i verziş olmakdan tekâsül ve rehâvetle, habbenin kubbe olmasına 'illet oldular. *Izâ erâd[ah]âhu infâze kazâ'ihî ezhebe 'an-zevi'l-'ukūli 'ukūlihim.* Ve'l-hâsıl M2 : eylemediler N1

1 istikbârlarına N1, A2 : istikbârına M2

2 [Mısrâ]' A2 : — N1, M2

* Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Bakî, Dîvânı,* s.137.

3 Ol hılâlde ..... **fitne** A2 : Ol hılâlde bu uhdûseyi enefe ve nahvetlerinden nâşî, 'ulemâ ve sâ'ir ricâl-i Ocak ve iclâ tarafına inhâya ve 'atf u îmâya mütenezzil olmayup, de'b-i dîrînleri üzere beynlerinde muhâvere-i kīl ü kāl-i bî-tâ'il ile iktifâ eylediler. **İrsâl-i Kazgāncı Mustafa, re'îs-i fitne ber-def'-i fitne** M2 : **Tedbîr-i garîb** N1

4 kimse N1 : şahıs A2, M2

5 sermâyesiyle Gümüş-hâne N1 : mâlıyla Gümüş-hâne'den A2, M2

6 eşyâ' N1 : eşyâ A2, M2

7 kâra cidd ü N1 : kâra A2 : kâr M2

8 ol makūle ..... kesûb A2, M2 : mu'âmelât-ı dünyeviyyenin dilâveri, kâsib N1

9 Dâru's-saltana'da bakırcılık hirfetini M2 : İstanbul'da bakırcılık hirfeti N1 : Dâru's-saltana'da bakırcılık hirfeti A2

10 kazgāncılık ..... kâmkâr A2, M2 : kazancılık kazancı keff-i kifâyetinde derkâr N1

11 bidâ'a-i san'at ü ticâret eylediklerinden —/nâşî A2, M2 : bidâ'at ü sınâ'at eylediklerinden nâşî N1

12 beher nevbet ..... rahnedâr-ı N1 : câ-be-câ dûçâr-ı husrân ve giriftâr-ı A2, M2

13 Ocağ-ı M2 : Ocak-ı N1, A2

cihetden[1] a'yân-ı devlete samîmî kîndâr ve dendân-efşür-i ıstıbâr olarak mutarassıd-ı[2] kemîn-gâh-ı fursat ve dîde-dûz-i hulûl-i vakt-i nühzet olup, Ocaklu beyninde Hacı Bektâş-ı Sânî ve ol dûdmânın a'zam-ı erkânı 'add olunmağla, bu mâddenin mebâdî ve gāyâtında 'ilel-i muharrike[3] olanların eşbehi ve ol şu'bede-bâzların dünbâle-cünbân-ı rûbehi idi. Dest-yârî-i kazâ'[4] vü kader ve hendese-kârî-i sipihr-i sanâyi'[5]-perver ile mü'esses olan ol bünyân-ı fitneye, mezbûr pâyendân[6] ve 'amîdü'l-erkân oldu.

Sûreti budur ki, ol rûz-i fitne-endûzda ba'zı ser-i kârânın def'-i tabî'î mesâbesinde olan re'y-i şenî'i üzere: "Çünki ehl-i şikāk olan[7] yamakların ekseri Lâz tâ'ifesi olup, mezbûr Kazancı Lâziyyü'l-asl[8] olmağla, beynlerinde cihet-i câmi'a mülâbesesinden başka, [**N1 202a**] Oçaklu[9] miyânında te'ayyün ve teneffüs sâhibi mer'iyyü'l-hâtır ve[10] içlerinde menfa'at-dîde, müte'allikātı vâfir gûyende[11] ve hemîşe iktizâ eden umûrlarına pûyende, kâr-güzâr, söz bilür, her işin 'uhdesinden gelür bir merd-i dirâyet-disâr[12] olmağın, bunların temrîn ve telyîn ve ne tarîk ile[13] olursa iskāt ü teskînleri husûsunu ol gürg-i bârân-dîdenin[14] bâr-i günâh gibi dûş-i himmetine tahmîl birle, merkūmlara ba's ü tersîl olunursa, vech-i sühûletle indifâ'ları agleb-i melhûzdur" dedikde, savâb-dîd-i huzzâr üzere ol çigûnegî-i netîce-i hâle çâr-çeşm-i terassud u intizâr olan mezbûr Kazancı'yı[15] ihzâr ve mevâ'îd-i bî-gerân ve temellükāt ve teşeddükāt-ı firâvânla[16] yamaklara karşu 'azimet ve perîşânî-i 'ıkd-i ictimâ'larına sa'y ü gayretinin[17] lüzûmunu tekrîf ü tezkâr eylediler. Mezbûr dahi zâtında sühan-ver ve mizâc-şinâs ve lisân-perver, pür-gû ve rûbeh-hû, fettân ü mekkâr, [mısrâ]':

1 câhiliyyelerinde ..... cihetden N1 : câhiliyyede kemâl-i tesallubü olmağla A2, M2
2 efşür-i ..... mutarassıd-ı A2 : efşür-i fehâmîl ü ıstıbâr olarak mutarassıd-ı N1 : kaşîr-i ıstıbâr olarak mutarassıd-ı (مترصد) M2
3 nühzet ..... muharrike N1 : nühzet/nüzhet olup ve bu mâddenin mebâdî ve mekāsıdında 'ilel-i müteharrike A2, M2
4 kazâ' N1 : kazâ A2, M2
5 sanâyi' N1 : sun' A2 : menba' M2
6 ol ..... pâyendân N1 : ol bünyân-ı fitnede merkūm pâyendân A2 : bünyân-ı fitnede, merkūm pâ-bendân M2
7 olan ..... olan N1 : derkâr olan re'y-i murdârı üzere, çünki A2, M2
8 Kazgâncı dahi Lâziyyü'l-asl A2 : Kazancı Lâziyyü'l-asl M2 : Kazgâncı dahi mecânisleri N1
9 mülâbesesinden başka Oçaklu A2 : iltiyâmından başka Ocaklu N1 : hemşehriyyete mülâbesesinden başka ocaklar M2
10 ve N1, A2 : — M2
11 müte'allikātı vâfir gûyende N1, M2 : gûyende A2
12 söz bilür ..... disâr N1 : bir merd-i dirâyet-şi'âr A2, M2
13 tarîk ile N1 : tarîkle A2, M2
14 ol ..... dîdenin N1 : mezbûrun A2, M2
15 tersîl ..... Kazancı'yı N1 : tesbîl olundukda, sühûletle indifâ' ve perîşânî-i ictimâ'ları agleb-i melhûzdur" dedikde/dendikde, —/re'y-i savâb-dîd-i huzzâr üzere çigûnegî-i netîce-i ahvâle çâr-çeşm-i intizâr olan merkūm Hacı Mustafa'yı A2, M2
16 firâvânla N1, A2 : firâvân ile M2
17 perîşânî-i ..... gayretinin N1 : bu mâddenin indifâ'ına sa'y ü gayretin A2, M2

*Dil-i piyâle-keş ve çeşm-i pârsâ dârîm**

nümâyişiyle sûrat uğrusu huddâ' u 'ayyâr ve böyle günlerin âfîtâb-âsâ bî-karârı, [mısrâ]'[1]:

Sen kaçan çârpâre çaldın, ben sana raks etmedim?

hengâmelerinin bâzende-i sâz-kârı olmağla, niçe derelerden su getürerek ve dârû-yi hûşber-i hâssasında[2] efsûnlu müzevvir efsâneler ile ol medhûşların mâye-i hûşlarını yitürerek[3], her birini ser-geşte-i mekr u firîb ve bu maslahatın ser-rişte-i temşiyeti, kendü[4] kabza-i iktidârında gibi ma'nâlar serd ederek derûnlarım tatmîn ü tatyîb eyledikden sonra, hemân oradan teşmîr-i sâk-ı[5] 'azm ü şitâb ve Boğaz'a doğru hayye gibi cery ü insiyâb eyledi. Bilâ-şübhe pâpûc hırsızını câmi'e mütevellî eylediler[6]. Kal'alardan Âsitâne'ye doğru sebük-hîz-i[7] teveccüh ü ikbâl ve *"Ellezîne tagav fi'l-bilâdi***"* müfâdına hem-hâl olan haşerât-ı şerr-âyâta, Yeni-köy semtlerinde idbâr gibi mülâkāt ve dü-tarafdan merâsim-i merhabâ ve hâl ü hâtır-istînâsı, resîde-i hadd-i[8] gāyât oldukdan sonra, mukaddemce Bâb-ı 'âlî'de, beyt[9]:

Bâzî-i fitnede er başı idi
Buk'a-i şerde kemer-başı idi[10]

me'âli hasbihâli[11] ve çehre-i bî-behre-i hısâl ü fi'âli, mehâsin-i sıdk u emânetden hâlî ve Şeyh-ı Necdî'nin*** nâ'ib-i menâbi ve sûku'l-Yehûd-i mekr u mel'anetin mâlik-i nisâbı, Sâmirî-seciyyet, Kıbtî-tabî'at Kûse[12] Mûsâ Paşa'nın ve sâ'ir

---

* دل پیاله کش و چشم پارسا داریم = İçki içen bir gönüle ve dindar bir göze sahibiz" anlamına gelen Farsça mısrâdır.

1 dahi zâtında ..... [mısrâ]' A2, M2 : ise iş'âr olunduğu üzere böyle günlerin âfîtâb gibi bî-karârı ve N1

2 ben sana ..... hâssasmda N1 : hengâmelerinin bâzende ve sâz-kârı bir şahs-ı tarrâr olmağla, **[M2 25]** hezâr vâdîden su getürerek/getürmek ve mânend-i dârû-yi hûşber A2, M2

3 medhûşların ..... yitürerek A2 : medhûşların dest-mâye-i hûşlarını yitürerek N1 : bî-hûşların mâye-i hûşlarını bitürerek M2

4 kendü N1 : — A2, M2

5 serd ederek ..... sâk-ı N1 : serdiyle kulûblarını tatmîn/tathîr u tatyîb edüp, hemân oradan teşmîr-i kadem —/edüp A2, M2

6 hayye gibi ..... eylediler N1 : lokma-i harâm gibi cereyân ü insiyâb/iltiyâb eyledi A2, M2

7 sebük-hîz-i N1 : — A2, M2

** الذين طغوا فى البلاد = Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Fecr 89/11. âyetidir.

8 idbâr gibi ..... hadd-i N1 : bâd-ı idbâr gibi mülâkāt ve tarafeynden merâsim-i merhabâ ve hâtır-istînâs, resîde-i A2 : bâdâvbâr gibi mülâkāt ve tarafeynden merâsim-i merhabâ ve hâtır-istînâs, resîde-i M2

9 beyt M2 : — N1 : [mısrâ]' A2

10 er başı ..... idi N1, M2 : ilâ âhırihî A2

11 me'âli hasbihâli N1 : mefhûmu hasbihâli A2 : mefhûmu hasbihâl M2

*** Metnimizde Şeyh-ı Necdî diye kendisine atıf yapılan kişinin, Vehhâbî Mezhebi'ni kuran Muhammed b 'Abdülvehhâb olduğunun belirtildiği yer için bk. meselâ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet,* VII,182.

12 Sâmirî ..... Kûse N1 : olan Kûsec A2, M2

ba'zı huzzârın [**N1 202b**] evzâ' u etvârlarından ve reftâr u güftârlarından ol hurde-bîn ve rumûz-âşinâ, tırâş-i mecârî-i mezâyâ ve mebhas-i hâllerinden istinbât-ı mefhûm u[1] ma'nâ eylemiş olmağla, *"Yukaddimü riclen ve yu'ahhıru*[2] *uhrâ**" hatevâtıyla reh-neverd olan cem'iyyet-i eşirrâya takviyet-i[3] kalb ve ma'nevî da'vetcilik eylemekle, tebâtî ve terâhî şîvelerini selb ederek, tecdîd-i şevk ve te'kîd-i sevk eyledi.

Bu dahi[4] sâmi'a-res olan havâdisdendir ki, Paşa-yı müşârun ileyhin nihânî istimâleti ve sâ'ir ba'zı eşhâsın igrâ vü işâreti, zümre-i eşirrâya tâziyâne-i şevk u cesâret ve câzibe-i hâhiş-i[5] ikdâm ü emniyyet olmuş, hattâ Şeh-zâde-i bâ-safâ[6] Sultân Mustafa hazretlerinin vâlide-i mâcidelerî[7] Kahveci-başısı 'Abdurrahmân Ağa, mukaddemce Kā'im-makām Paşa'ya mahfîce gelüp, hâmil olduğu makāleyi edâ ve semîr-i zamîrine lâzime-i te'kîd ü takviyeti îfâ eyledikden sonra[8], tebdîlen kal'alara 'azîmet ve çend sâ'at murûrunda 'avdet eylediğini Rumeli yakasında kendü yalısında sâkin sikāt-i ruvâtdan bir merd-i râst-zebân beyân eyledi[9]. Ve Hammâl-oğlu Mustafa Efendi nâm herze-vekîl dahi ba'zı ecille-i 'ulemâ', 'alâ rivâyetin Şeyhulislâm Hâcesi Münîb Efendi tarafından mersûl[10] sûretiyle yamaklara ihtilât edüp: "Bu husûsda fursat u nusrat bizimdir, aslâ endîşe vü ictinâb iktizâ eylemez" deyerek teşvîk[11] u isti'vâ ile Top-hâne'ye kadar berâberce geldiği[12] menkūl ve ba'de'l-cülûs mezbûra senevî üç kîse akça[13] Darb-hâne'den me'âş ta'yîn olunması müdde'âyı mezkûra sened-i ma'kūldür.

Ferdâsı yevm-i erbi'â'[14◊], ol şirzime-i şerr-intimâ pîş ü pesden ve çep ü râstdan fâyiha-i kuvvet ve lâyiha-i cihet-i vahdet bularak tahsîl-i cür'et eyleme-

---

1 ve reftâr ..... u N1 : tırâş-i mezâyâ ve lişân-ı hâllerinden istinbât-ı A2, M2

2 yu'ahhıru N1, A2 : yuvahhıru M2

* يُقدّم رجلا و يُؤخّر اُخْرى = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,428.

3 reh-neverd ..... takviyet-i N1 : tevârüd eden cem'iyyet-i eşirrâya/eşrâra kuvvet-i A2, M2

4 dahi N1 : def'a A2, M2

5 istimâleti ..... hâhiş-i A2 : istimâleti ve sâ'ir ba'zı eşhâsın sû-be-sû igrâ' ü işâreti, zümre-i eşrâra tâziyâne-i cesâret ve câzibe-i N1 : istimâletini ve sâ'ir ba'zı eşhâsın 'azv ü işâreti, zümre-i eşirrâya tâziyâne-i şevk u cesâret ve câzibe-i hâhiş-i M2

6 Şeh-zâde-i bâ-safâ N1 : — A2, M2

7 vâlide-i mâcideleri A2, M2 : vâlideleri N1

8 mukaddemce ..... sonra N1 : — A2, M2

9 yakasında ..... eyledi N1 : tarafında kendü sâhil-hânesinde sâkin sikātdan bir merd-i râst-zebân/güftâr nakl ü beyân eyledi/— A2, M2

10 herze-vekîl ..... mersûl N1 : kimesne dahi gûyâ ba'zı ecille-i 'ulemâ tarafından ve/— 'alâ rivâyetin Münîb Efendi firistâde-i mahsûs/mahsûsu A2, M2

11 husûsda ..... teşvîk N1 : bâbda nusrat bizimdir, endîşe ve ictinâb husûn-i derûnunuza/دورنكزه reh-yâb olmak devr-i tarîk-ı savâbdır" deyerek igvā A2, M2

12 berâberce geldiği N1 : berâber geldiği A2 : berâber geldiği dahi M2

13 üç kîse akça M2 : üc kîse akca N1 : üç kîse akca A2

14 müdde'ây-ı ..... erbi'â' N1 : dahi musaddak-ı ma'kūldür. Ferdâsı olan yevm-i erbi'â A2, M2

◊ 19 Rebî'ulevvel 1222 = 27 Mayıs 1807 Çarşamba.

leriyle[1], Rumeli-**[M2 26]**hisârı'ndan Âsitâne'ye doğru revân olup, pîş-gâhlarında münâdîleri: "Ey ümmet-i Muhammed! Bizim hemân garazımız, 'ibâdullah üzerinden şu Nizâm-ı Cedîd beliyyesini ref' ve Pâdişâhımızı igfâl birle Memâlik-i mahrûse'sini tahrîb ü berbâd eden Devlet-i 'aliyye mütegallibelerini def' eylemekdir. Billâhi'l-Kerîm[2] bundan başka niyyetimiz ve sâ'ir gûne kasd ü[3] hareketimiz yokdur. Ehl-i İslâm olanlar ve[4] kendüsini Ocaklu bilenler bize iltihâk ve bu mâddede rabt-ı rişte-i[5] ittifâk eylesünler" deyü nidâ ederek, etrâf ü eknâfdan **[N1 203a]** ve reh-güzerlerinden[6] kati vâfir ecnâs-i nâs inzımâmiyle cem'iyyetleri izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür'et ü ikdâmları iştidâd buldu*.

Vürûd-i yamakān be-Top-hane ve ittifâk-kerden be-Topciyân ve ahz-ı kazgān ve murûr be-İstanbul ve ihrâc-ı kazgān be-Meydân-ı Lahm ve me'mûriyyet-i Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kādî-i İstanbul be-Ağa-kapusu ve da'vet-i eşkıyâ ve 'azîmet-kerden-i û-râ be-Meydân ve i'dâm-ı İbrâhîm Kethudâ ve Selânikî Memiş Efendi ve Safî Efendi ve Bekir Efendi ve Şâkir Bey ve ref'-i Vezâret ve nefy-i Râgıb Paşa bâ-Kütahya ve Vekîl-i Kethudâ-şuden-i Hasan Tahsîn Efendi ve Re'îs Hâlet Efendi ve Beylikci Seyyidâ Efendi ve فرنجا Seyyid Mehmed Efendi ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref'-i Ocak-ı Nizâm-ı Cedîd

Fitne-i mezkûre[7] leyle-i hamîsde◊ sâ'at dört sularında Top-hâne'ye kademnihâd ve orada her tarafdan ve Üsküdar'dan ve ol havâlîden miyâh-ı evdiye gibi

1 pîş ü ..... eylemeleriyle N1 : — A2, M2

2 revân olup ..... Kerîm N1 : kādime-cünbân olup, pîş-gâhlarında münâdîler: "Yâ 'ibâdallah/'ibâd[all]ah! Bizim hemân garazımız, üzerimizden Nizâm-ı Cedîd beliyyesi/beliyyesini ref'/def' ve Devlet-i 'aliyye'den bu dâhiyeyi ve Saltanat-ı seniyye'yi igfâl birle tahrîb-i Memâlik-i mahrûse'ye bâdî olanları def'/ref' eylemekdir A2, M2

3 kasd ü N1 : — A2, M2

4 ve N1, A2 : — M2

5 mâddede rabt-ı rişte-i N1 : bâbda rabt-ı rıbka-i A2, M2

6 reh-güzerlerinden N1, A2 : reh-güzârlardan M2

* "**İrsâl-i Kazgâncı** ..... buldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirme ve ilâvelerle ve "'Âsım Efendi rivâyet eder" şeklinde *'Âsım Efendi Târihi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,158-159'da kaydedilmiştir. Yalnız burada Cevdet Paşa'nın, 'Âsım Efendi'nin Münîb Efendi ile ilgili değerlendirmesini pek doğru bulmadığını belirtelim.

7 izdiyâd ve ..... mezkûre A2 : mütekâsir olup [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak N1 203a'nın sol kenarında kırmızı mürekkeple başlık olarak yazılmış şöyle bir kayıt vardır: "**Vurûd-i eşkıyâ' be-Top-hâne**"] N1 : izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür'et ü ikdâmları iştidâd buldu. **Vürûd-i yamakān be-Top-hane ve ittifâk-kerden be-Topciyân ve ahz-ı kazgān ve murûr be-İstanbul ve ihrâc-ı kazgān be-Meydân-ı Lahm ve me'mûriyyet-i Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kādî-i İstanbul be-Ağa-kapusu ve da'vet-i eşkıyâ ve 'azîmet-kerden-i û-râ be-Meydân ve i'dâm-ı İbrâhîm Kethudâ ve Selânikli Memiş Efendi ve Safî Efendi ve Bekir Efendi ve Şâkir Bey ve ref'-i Vezâret-i Râgıb Paşa ve nefy-i û be-Kütahya ve Vekîl-i Kethudâ-şuden-i Hasan Tahsîn Efendi ve Beylikci Seyyid Efendi ve Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Efendi ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref'-i Ocak-ı Nizâm-ı Cedîd** Fitne-i mezkûre M2

◊ 20 Rebî'ulevvel 1222 = 28 Mayıs 1807 Perşembe.

akışup gelenler ile cem'iyyetleri büyût-i şatranc hisâbı[1] gibi bîrûn-i havze-i ta'dâd oldu.

Vakt-i merkūmda bu haber-i pür-dehşet[2] sâmi'a-zed-i ricâl-i devlet ve dehşet-bahş-ı kulûb-i erkân-ı Saltanat[3] oldukda, derhâl Kā'im-makām-ı pür-mekr u âl Rikâb-ı müstetâb'a şitâb ve keyfiyyet-i hâli 'arz-ı 'izz ü[4] huzûr-i Dâver-i Dârâ-cenâb eyledi. Pâdişâh-ı felek-dest-gâh[5] hazretleri fî-zâtihî leyyinü'l-cânib ve teşdîd-i siyâset ve sefk-i dimâ ve âzâr-ı kulûb makūlesi hasletden müctenib[6] olduklarından başka, ol makūle eşhâs-ı kalîlenin bu misillü hutûb-i hatîre vü celîleye cesâret ü ikdâmları, elbette takviyet-i ma'neviyye[7] eseri olup, bu kumâşın târ u pûdu üstâdlar yediyle[8] çarh-ı dagal-bâzîde tâfte ve san'at-ı Firenk-pesend nakş-endâzî birle, dest-gâh-ı hayâl-perdâzîde[9] bâfte olmağla, bu minvâlde sûret-yâfte olduğunu teferrüs ve tehaddüs eylediklerinden nâşî[10], dîğer-gûne mu'âmele-i dürüştâne ve mukābele-i dürüstâneye kat'â[11] rızâ-dâde olmayup, [mısrâ]'[12]:

Yapılmış hâzır **[M2 27]** olmuş senden evvel cümlenin kârı[13]
Senin tedbîrine ey çerh zahmet çekme hâcet yok*

mebnâsını nâzikane îmâ[14] ederek, tedâbîr-i hakîmâne ile kulûb-i kāsiyelerini telyîn ve ol fi'e-i füccârın çâr-mevce-i şürişlerini bi'l-cümle matlûblarına[15] müsâ'ade makūlesi bir çâre ile teskîn eylemelerini tenbîh ü telkîn buyurdular.

Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr hazretleri bu hâdiseden be-gāyet mükedder ve mahzûn ve çehre-i ârâm u huzûrları kırgun olmuşidi. Ba'de-bürhetin Muharrir-i Hakīr müşârun ileyh Mûsâ Paşa'nın birâderi Mehmed Bey'e: "Eğer birâderiniz ol günlerde rehâvet eylemeyüp müteccellidâne hareket eylese, yamakların Yeni-köy sınurunu 'ubûra cür'et ü ikdâm eylemeleri sâha-i imkândan dûr idi" zemîninde edille vü berâhînle îrâd-ı i'tirâz eylediğimde, kelâmımı tasdîk ve

1 -nihâd ..... hisâbı N1 : kadem/kudûm-nihâd ve orada cem'iyyetleri beyt-i şatranc A2, M2
2 pür-dehşet N1 : dehşet-eser A2, M2
3 ve dehşet- ..... Saltanat A2, M2 : — N1
4 'izz ü A2, M2 : — N1
5 felek-dest-gâh N1 : dil-âgâh A2, M2
6 teşdîd-i siyâset ve sefk-i dimâ ve âzâr-ı kulûb makūlesi hasletden/hasletlerden müctenib A2, M2 : âzâr u siyâset ve sefk-i dimâ' misillü hasletden mütecânib N1
7 misillü ..... ma'neviyye N1 : rütbe emr-i 'azîm ve hatb-ı hatîr u cesîme cesâretleri, elbette takviyet-i ma'neviyye/ma'neviyyeleri A2, M2
8 üstâdlar yediyle A2, M2 : üstâzlar yedleriyle N1
9 endâzî birle ..... perdâzîde N1 : perdâzî birle, dest-gâh-ı hayâl/hıbâl-endâzîde A2, M2
10 nâşî N1 : — A2, M2
11 kat'â N1 : — A2, M2
12 [mısrâ]' A2, M2 : — N1
13 senden evvel cümlenin kârı N1, M2 : ilâ âhırihî A2
* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* II,756.
14 Senin ..... îmâ N1 : mebnâsmı şîve-i nâzikane ile edâ A2, M2
15 matlûblarına N1 : merâmlarına A2, M2

yemîn-i mugallaza ile tevsîk ederek dediler ki: "Fi'l-vâki' birâderim Mûsâ Paşa'ya bu i'tirâzı bi-'aynihî bir gün ben dahi îrâd eylemişidim" cevâbında: "Belî! Hâl bu minvâl üzeredir. Lâkin Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretleri kat'â ol gûne **[N1 203b]** mu'âmele-i şedîdeye rızâ-dâde olmadılar. Hattâ Rikâb-ı müstetâb'larına rûy-mâl olduğumda, bunlara ednâ rehâvet ve müsâmaha sûreti irâ'et olunur ise cür'ete gelüp ve mizâc-ı nâsda fesâda isti'dâd olmağla, etrâf u eknâfdan evbâş ü evgād ve hammâl ve cemmâl makūlesi tâlân-gerân mezbûrların cem'iyyetlerine iltihâkla katre iken seyl-i bî-gerân ve ol vakitde müdâfa'aları hâric-i hîta-i imkân olur. Hemân ruhsat-ı hümâyununuz ile bu kulunuz Segbân-başı ve sâ'ir Ocak zâbitlerini alup, bir mikdâr asker ile karşu Top-hâne'ye güzâr ve kadem-be-kadem yukarıya doğru 'azm-i velvele-nisâr olalım. Bi-'avnihî Te'âlâ cümlesi mer'ûbü'l-kalb olup, ric'-i kahkarî ile kal'alara 'avdet edecekleri derkârdır" deyü teshîl-i mâdde ederek mukābeleye istîzân eylediğimde, hemân kā'im bi'l-meclis olan Sır Kâtibi söze gelüp: "Paşa bunda göz büyüklüğü edeyor. Bunlar kilâb makūlesidir. Bunlara mukābele ve müdâfa'a kaydına düşmek, redâ'etden münba'is bir hâletdir" deyü kelâmımızı hezl-gûne redd edüp ve cânib-i dîğerden Şehriyâr-ı 'âlî-güher hazretleri: 'Rıfk u mülâyemetle hareketden gayriye rızây-ı hümâyûnum yokdur. Şimdi varup İbrâhîm Efendi ve sâ'irleriyle bi'l-ittifâk tedbîre şedd-i nitâk edesiz' deyü beni sür'atle ircâ' buyurdular" deyü cevâb eylemişidi.

Fakīr derim ki Mûsâ Paşa'nın bu meclisi vâkı'dır. Lâkin hakīkī yâhûd muvâza'a gûne midir? Şübhe orasındadır. Her ne ise 'âmme-i serâ'ir, mahkeme-i kübrâda Ahkemü'l-hâkimîn huzûrunda zâhir olacakdır.

Cem'iyyet-i 'ulemâ' ve 'âmme-i erkân der-Bâb-ı 'âlî[1]

Pes 'ale's-seher bi'l-cümle 'ulemâ' ve erkân-ı devletden kihter u mihter Bâb-ı 'âlî'de halka-bend-i ictimâ'[2] ve çâre-cûy-i indifâ' olmak irâdesine mebnî, Şeyhulislâm ve sudûr-i kirâm ve 'âmme-i ricâl-i devlet, taraf-ı[3] Kā'im-makāmî'den da'vet olunmağla, hamîs günü fecr-i sâdık vaktinde cümlesi Bâb-ı 'âlî'ye müsâra'at eylediler. Öteden berü böyle fetret vukū'unda cemî' 'ulemâ' ve erkân Seray-ı hümâyûn'a varup, iktizâ eden tedâbîr, kurb-i Pâdişâhî'de tasvîr u takdîr olunmak de'b-i dîrîn olduğunu tezkîr mukaddimesiyle istîzânı hâvî taraf-ı Şeyhulislâmî'den Rikâb-ı müstetâb'a takrîr gûne 'arîza irsâl olunup, cevâbında: "Gelmeğe hâcet yokdur. Bâb-ı 'âlî'de meks **[N1 204a]** ü ikāmet ve hakîmâne tedbîrlerine sa'y ü gayret eylemelerini" müş'ir hatt-ı hümâyûn şeref-

1 Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr ..... Bâb-ı 'âlî [**"Cem'iyyet-i ..... der-Bâb-ı 'âlî"** başlığı, kırmızı mürekkeple N1 203b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 'ulemâ' ..... ictimâ' N1 : 'ulemâ ve erkân-ı devletden mihter u kihter Bâb-ı 'âlî'de halka-bend -i ictimâ'/— A2, M2

3 taraf-ı N1 : cânib-i A2, M2

rîz-i sudûr olmağla, hasbe'l-emr kemâ-kân Bâb-ı 'âlî'de karâr ve müdâvere-i kü'ûs-i müşâvereye ibtidâr eylediler. Ekser-i huzzâr[1];

Sübha ber-keff, tevbe ber-leb, dil be-tasvîr-i günâh

Ma'sıyet ez-zîr-i leb handed[2] *be-istiğfâr-ı mâ**

telvînine derkâr idi[3]. Ol hılâlde şirzime-i şerâ'ir Top-hâne'ye seyl-i sâ'ir (ثائر) ve gubâr-ı mâ'ir gibi munsabb u münhadir olup: "Topcu Ocağı kadîm ocak ve bidâyet-i Saltanat'dan berü bizimle hem-pây-i ittifâk olduğuna mebnî, miyânede cihet-i yegânegî sâbitdir" deyerek ta'lîm-i esâtize üzere Topcu[4] Kışlası'na dâhil olup, kazgānlarını ihrâc ve miyân-ı hamiyyetlerine bend-i çebrâst-i iltiyâm ü imtizâc eylemek dâ'iyesinde oldukları[5], Topcu-başı Ağa tarafından nihânî cânib-i Kā'im-makām-ı cânîye[6] inhâ olunmağla, keyfiyyet-i hâli havâss-ı huzzâra[7] inbâ eyledikde, Hacı İbrâhîm Efendi tîz-dest kağıd ve kalem alup, Topcu-başı'yı muvâfakatdan zecr u[8] tahzîr zımnında tavîlü'z-zeyl bir tezkire tahrîr edüp, hâmil-i tezkire 'avdet ve tezkireyi[9] Topcu-başı'ya teslîm ederken, ba'zı sergerdegân-ı yamakānın[10] mahsûsları olmağla, ilhâh u ibrâmlarıyla[11] tezkireyi istitlâ' ve muz'ic ü müzelzil mefhûm u mezâyâsına kesb-i ıttılâ' eylediklerinde, lodos deryâsı gibi pür-cûş ve Nehr-i 'Âsî-sıfat mevcen-mevc-i hurûş olup ve *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl*[12]** Kā'im-makām Paşa sırran

---

1 eylediler. Öteden berü ..... huzzâr N1 : edüp, ka'ide-i kadîme üzere Seray-ı hümâyûn'a varılmak zımnında/üzere taraf-ı eşref-i Şâhâne'den isticâre eylediklerinde, iş'âr olunan dakīkaya mebnî, Bâb-ı 'âlî'de tedbîr olunmak bâbında emr u irâde şeref-sudûruyla sedd-i dervâze-i icâze olunduğuna binâ'en, kemâ-kân Bâb-ı 'âlî'de bast-ı bisât-ı cem'iyyet ve 'akd-i encümen-i meşveret edüp, keşmekeş-i habl-i muhâvere ve keyfiyyet-i vak'anın zîr ü bâlâsını mülâhaza ederek müzâkereye şurû' ve müdâvele-i usûl ü furû' eylediler. Ekser-i huzzâr, **beyt** A2, M2

2 handed N1, A2 : hande M2

* سبحه بر کف توبه بر لب دل به تصویر کناه * معصیت از زیر لب خندد باستغفار ما = Tesbih elde, tövbe dudakta, gönül günâhları tasarlamakta; günâh da dudak altından bizim tövbemize gülmektedir" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

3 idi N1, M2 : — A2

4 şirzime-i ..... Topcu N1 : Top-hâne'ye seyl-i sâ'ir ve gubâr-ı mâ'ir gibi vârid ve münhadir olan seriyye-i serkeşân ve reme-i âteş-efşân Topcu Ocağı kadîm oçak ve öteden berü bizimle hem-dest-i vifâk olduğuna mebnî, bizim ocakdan ma'dûddur" deyü doğru Top-hâne A2 : Top-hâne'ye seyl-i nâ'ir ve 'ibâr-ı me'âsir gibi vârid ve münhadir olan seriyye-i serkeşân ve reme-i âteş-feşân Topcu Ocağı kadîm ocak ve öteden berü bizimle hem-dest-i vifâk olduğuna mebnî, bizim ocakdan ma'dûddur" deyü doğru Topcu M2

5 kazgānlarını ..... oldukları N1 : kazgānlarını/kazgānları ihrâc ve miyân-ı gayretlerine bend-i çeprâst hıltat/gılzat ve imtizâc eylemek dâ'iyesinde olduklarını A2, M2

6 Kā'im-makām-i cânîye N1 : Kā'im-makāmî-i şeytânîye A2, M2

7 huzzâra N1, A2 : hademe-i rızâ-dâra M2

8 tîz-dest ..... zecr u N1 : —/ve Topcu-başı'ya muvâfakatdan A2, M2

9 'avdet ve tezkireyi N1 : — A2, M2

10 ederken ..... yamakānın N1 : eder iken, ba'zı/— sergerdegân-ı fitnenin A2, M2

11 ibrâmlarıyla N1 : ibrâmla A2, M2

12 olup ..... *-nâkıl* N1 : edüp ve *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl* A2 : olup ve *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* M2

** العهدة على الناقل = Günâhı bunu nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

hâmil-i tezkireye sipârişle Topcu-başı'yı gürûh-i[1] mezkûra muhâlefetden tahzîr u tehdîd ve muvâfakat ve murâfakati bâbında tenbîh ü te'kîd eylediğine mebnî, Topcu-başı **[M2 28]** sûret-i inkârda hamûş ve selb-i yârây-ı mukāvemetle muvâfakat-nümây-ı cüyûş olduğundan, birinci bölüğün kazanını[2] ihrâc ve topcu ocağını ber-âverde-i kabza-i ittifâk u izdivâc eylediler.

İhrâc-ı kazgān-ı Topcuyân ve ittihâd-ı îşân ve murûr bâ-Âsitâne-i sa'âdet-nişân[3]

Ol hengâmda dahi Üsküdar ve Galata câniblerinden gürûhen gürûh hammâl ve cemmâl ve Arnabûd ve bî-kâr ve herze-kâr takımları, ol kavm-i mekrûha inzımâmla sevâd-ı cem'iyyetleri[4] enbûh ve müzdehim ve târikî-i şerr u şekāvetleri efzûn ve mürtekim[5] olup, hemân sandal ile[6] Âsitâne tarafına 'ubûr ve Balık-pazarı ve Un-kapanı[7] ve Yemiş iskelelerinden Ağa-kapusu'na, ba'dehû yeniçeri ortaları miyânında vâki' Et-meydânı'na murûr eylediler. [**N1 204b**] Esnây-ı râhda bülend-âvâz ile merâm-ı şamîmîlerini[8] ibrâz ü i'lân ve kulûb-i ehâlîyi pezîrây-ı sükûn ü itmînân ederek, cümlesi ârâste-i silâh ve âmâde-i harb ü kifâh olduğu hâlde revân oldular. Deryây-ı ney'-i insân olan Âsitâne-i fesîhu'l-erkânda kâ'in hammâl ve dellâk ve evgād ve Etrâk makūlesi eşhâs-ı bî-idrâk ve boş gezen seyirci makūlesi âşüfte-i suver-i şerr u fiten olan hasbî muzırr[9] bir alay hazele vü rezele-i bî-bâk[10]: "İşte şimdi Devlet-i 'aliyye tathîr ve bu denlü[11] zulm ü cefâya ve kaht u galâya bâ'is olan Nizâm-ı Cedîd[12] ricâli kahr u tedmîr olacak ve dîn ü âyînimiz[13] eski hâlini bulacakdır" deyü biribirini tahrîk ü igrâ ve teşvîk-i[14] yağmâ ederek, balta ve mütrıkalar ile haşerât-i mersûmeye mültehak olarak[15], Et-meydânı'na rekz-i 'asây-i ikāmet ve der-sâ'at 'âdet-i bî-

1 gürûh-i A2, M2 : gürû[h]-i N1
2 olduğundan ..... kazanını N1 : olmağla, birinci bölüğün kazgānını A2, M2
3 **İhrâc-ı ..... -nişân** [Metnimizdeki bu başlık muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 204a'nın sol kenarına yazılmıştır N1 : — A2, M2
4 sevâd-ı cem'iyyetleri N1, M2 : sû'-i cem'iyyetler A2
5 ve müzdehim ..... mürtekim A2 : — N1 : ve müzâhim ve târikî-i şerr u şekāvetleri efzûn ve müterâkim M2
6 ile M2 : sandal N1, A2
7 Un-kapanı A2, M2 : Un-kabanı N1
8 samîmîlerini A2 : samîmlerini N1, M2
9 cümlesi ..... muzırr A2 : cümlesi ârâste-i silâh ve âmâde-i harb ü kifâh oldukları hâlde revân oldular. Deryây-ı nev'-i insânî olan mahrûse-i Dâru's-saltana'da kâ'in hammâl ve tellâk ve ırgād ve Etrâk, boş gezen âşüfte-i şerr u fiten N1 : Âsitâne-i fesîhu'l-erkânda kâ'in hammâl ve dellâk ve ırgād ve Etrâk makūlesi eşhâs-ı bî-idrâk ve boş gezen seyirci tâ'ifesi, suver-i şerr u fiten, hasbî muzırr M2
10 -i bî-bâk A2 : -i bî-pâk M2 : — N1
11 tathîr ..... denlü/kadar N1, A2 : evsâh-ı eyâdî-i mütegallibe tathîr ve bu kadar M2
12 bâ'is ..... Cedîd N1, A2 : Nizâm-ı Cedîd ve M2
13 dîn ü âyînimiz N1 : dînimiz A2, M2
14 biribirini ..... teşvîk-ı N1 : birbirini igrâ vü tahrîk ve igvâ vü teşvîk-ı A2 : birbirini bâ'is olan igrâ ve tahrîk ve teşvîk ve M2
15 olarak N1 : olup A2, M2

sa'âdetleri üzere kışlalardan ihrâc-ı kazgāna müsâra'at eylediler. Ve karakullukcular ta'yîni ile[1] tavâ'if-i Bektâşiyye'yi 'umûmen bayrakları altına celb edüp ve sû-be-sû i'lâm-ı merâm ve sûret-i hakdan nümâyişle tatmîn-i enâm ederek, kulûb-i sekene-i Dâru's-saltana'dan gubâr-ı hadşe vü vahşeti[2] izâleye sarf-ı enfâs ve[3] sa'y-i bî-kıyâs eylediler.

Ref' u ilgāy-ı Nizâm-ı Cedîd

Bu[4] keyfiyyet Bâb-ı 'âlî'den ma'rûz-ı[5] savb-ı Saltanat oldukda, dervâze-i Seray-ı hümâyûn[6] sedd ile tahsîn ve "Zümre-i 'ulemây-ı güzîn benim muhlis ve emînlerim[7] olmağla, Şeyhulislâm ve Sadreyn Ağa-kapusu'na varup, Nizâm-ı Cedîd'in merfû' olduğunu ihbâr ve tâ'ife-i mersûmenin cemî' mültemislerine müsâ'ade-i hümâyûnum derkâr olacağına te'ahhüd birle def'-i cem'iyyete bezl-i himmet ü iktidâr[8] eylemeleri" bâbında hatt-ı hümâyûn şeref-sudûruna binâ'en[9] sudûr ve mevâlî tevkīf-kerde-i Bâb-ı 'âlî olup, Şeyhulislâm es-Seyyid 'Atâ'ullah Efendi ve Sadr-ı Rum Ahmed[10] Muhtâr Efendi ve Sadr-ı Anadolu 'Âşir Efendi-zâde[11] Hafîd Efendi ve İstanbul Kadısı **[M2 29]** Murâd-zâde Mehmed Murâd[12] Efendi, Ağa-kapusu'na i'zâm[13] ve Nizâm-ı Cedîd'in irtifâ'ını i'lâm ve bundan mâ'adâ[14] merâmlarını isti'lâm içün taraflarından Fetvâ Emîni Efendi'yi cem'iyyet-gâha[15] irsâl ve hâmil olduğu ahbârı iblâğ u îsâl eyledikden sonra, istis'âl-i hakīkat-i hâl eylediklerinde, Şeyhulislâm'ın[16] mecma'larına vürûdunu irâde ve gulgule-i ilhâh u ibrâmı işâde[17] eylemeleriyle, [**N1 205a**] Bâb-ı 'âlî'ye ba'de'l-ifâde Sadreyn ve Kādî-i İstanbul[18] ve Segbân-başı murâfakatlarıyla[19] meydân-ı cem'iyyete kadem-nihâde oldular.

---

1 kullukcular ta'yîni ile N1 : kullukcular ta'yîniyle A2 : kullukcuların ta'yîniyle M2
2 vahşeti A2, M2 : vahşiyyeti N1
3 ve A2, M2 : — N1
4 **Ref' u** ..... Bu ["Ref' u ..... Cedîd" başlığı, muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 204b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : Ve gûyâ fesâdî-i 'âlemin salâhına sa'ylerini söylediler. Ber-vech-i bâlâ A2, M2
5 ma'rûz-ı N1 : inhâ-kerde-i A2, M2
6 hümâyûn N1, A2 : hümâyûn'u M2
7 'ulemây-ı ..... emînlerim N1 : 'ulemâ benim emîn ve/— hulûskârlarım A2, M2
8 bezl-i himmet ü iktidâr N1 : teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü ibtidâr A2, M2
9 binâ'en N1 : mebnî A2, M2
10 'Atâ'ullah ..... Ahmed N1 : 'Atâ'ullah Efendi ve Sadr-ı Rum A2 : 'Atâ'[ull]ah Efendi ve Sadr-ı Rum M2
11 'Âşir Efendi-zâde A2, M2 : 'Âşir-zâde N1
12 Murâd A2, M2 : — N1
13 i'zâm A2, M2 : i'tizâm N1
14 mâ'adâ N1, A2 : — M2
15 Efendi'yi cem'iyyet-gâha A2 : Efendi cem'iyyet-gâhlarına N1 : Efendi cem'iyyet-gâha M2
16 istis'âl-i ..... Şeyhulislâm'ın N1 : istiknâh-ı hakīkat-i hâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi'nin A2, M2
17 gulgule-i ..... işâde N1 : velvele-i ilhâh u ibrâmlarını işâre A2, M2
18 Kādî-i İstanbul M2 : Kadı N1, A2
19 murâfakatlarıyla N1, M2 : murâfakatlarını A2

'Azîmet-i Şeyhulislâm ve Sudûr bâ-Meydân-ı Lahm; taleb-i eşkıyâ' katl-i ba'zı ricâl ü kurenâ'[1]

Şeyhulislâm Efendi, Nizâm-ı Cedîd'in ilgā olunduğunu[2] beyân ve matlûbât-ı sâ'irelerine de müsâ'ade-i 'aliyye-i Pâdişâh-ı cihân sudûrunu âverde-i zebân eyledikde, Enderûn u Bîrûn'dan on bir nefer kimsenin i'dâmları kusvây-ı[3] merâmları olduğunu inhâ ve defterini yed-i Fetvâ-penâhî'ye i'tâ eylemeleriyle, müşârun ileyh dahi[4] der-'akab Şehriyâr-ı 'âlî-neseb hazretleri tarafına[5] 'arz u iş'âr eyledikde, her biri ahz u i'dâm olunmak bâbında Kā'im-makām Paşa'ya hıtâben mü'ekked[6] hatt-ı hümâyûn ısdâr buyuruldu*.

Bu hılâl-i pür-ihtilâlde[7] kurenây-ı Saltanat, huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i[8] Pâdişâh-ı 'âlî-menziletde ba'zı tedâbîr ilkāsına mübâderet eylemeleriyle, Pâdişâh-ı âgâh hazretleri bu mukaddimenin netîcesini fikr-i sâ'ible istiknâh eyledikde[9]: "Varın kendü hâlinize bakın. Nefsinizin halâsı içün[10] beni meydâna koyup, 'Padişâhımızın matlûb u murâdı sudur budur' deyü i'lân eylediğiniz evrâkı âteşe yakın![11]" deyü izhâr-ı çehre-i nefret eylediklerinde, her biri me'yus ve[12] çâre-cûy-i tahlîs-ı nüfûs oldular.

Bâb-ı 'âlî'de mevkūf[13] olan bakıyye-i mevâlî ve sudûr, şu'bede-bâz-ı çerh-ı sîmyâ[14]-perdâzın ibrâz edeceği sûret-i hayret-endâza kesb-i idrâk ü şu'ûr eylemeleriyle, her biri harâret-i dil-i pür-zucretlerinden vükelây-ı devlete kinâye ve sarâhatle zebûn-küşlük vâdîsinde[15] serzenış ü melâmete âgāz, husûsan Sadr-ı Rum-i sâbık Şemseddîn Efendi zâtında câhil ve cesûr[16], mürtekib, bî-fütur, tama' u irtişâ ile mecbûl, herze-kâr, hu'l-fuzûl, cakcaka-i âsiyâb gibi[17]

1 "'**Azîmet-i ..... kurenâ**'" şeklinde birbirini takip eden başlıklar, muhtemelen burada yer verilmesi düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 205a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 olunduğunu N1, M2 : olduğunu A2

3 bir ..... kusvây-ı A2 : nefer kimsenin ..... aksây-ı N1 : nefer kimesnenin i'dâmları kusvây-ı M2

4 müşârun ileyh dahi A2 : müşârun ileyh N1 : — M2

5 hazretleri tarafına N1, A2 : hazretlerine M2

6 Paşa'ya ..... mü'ekked N1 : tarafına mü'ekked A2 : tarafına mü'ekkeden M2

* "**İhrâc-ı kazgān-ı Topcuyân** ..... buyuruldu" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,162-163'te kaydedilmiştir.

7 hılâl-i pür-ihtilâlde M2 : hılâlde N1 : hılâl A2

8 hazret-i A2, M2 : — N1

9 eyledikde M2 : eylediklerine mebnî N1 : eylediğine mebnî A2

10 halâsı içün N1 : salâhiyçün A2 : ıslâhiyçün M2

11 evrâkı âteşe yakın! N1 : evrâkı işte bakın A2 : evrâka işte bakın! M2

12 ve M2 : — N1 : me'yûs A2

13 Bâb-ı 'âlî'de mevkūf/mahbûs A2, M2 : Ve Bâb-ı 'âlî'de mevkūf N1

14 sîmyâ N1 : — A2, M2

15 kinâye ..... vâdîsinde N1 : kinâye ve sarâhatle A2 : kinâyetle ve sarâhaten M2

16 sâbık ..... cesûr N1 : esbak Şemseddîn Efendi fî-zâtihî câhil ve cesûr —/ve A2, M2

17 cakcaka-i âsiyâb gibi N1, A2 : çakçaka-i âsiyâb-âsâ M2

pür-gû ve boş değirmen gibi tehî-gülû olmağla, sûret-i ahvâlin tehavvül ve usûl ve makāmātın tebeddülünü ihsâs eyledikde, bâb-ı cerb ü şütûmu bâz edüp, İbrâhîm Kethudâ'yı muhâtab ederek: "Bre sefîh ü gaddâr, zâlim ü cebbâr! Devlet-i 'aliyye'yi harâb ve veliyy-i ni'met olan zât-ı şevket-nisâbı dahi gadr u hıyânet ve kizb ü habâsetle mağbûn u meftûn ederek sepend-i âteş-i renc ü ıztırâb edince kadar sa'y ü şitâb eylediniz. İşte şimdi bu derdin dahi bir politika ile çâresini bul!" zemînlerinde sebb ü düşnâm ve hedef-i ta'n ü melâm eyledi. **[N1 205b]** Lâkin ne lutfu var; felâket deryâsı taşdı ve mihnet mevcesi başdan aşdı. Çün hâzır bi'l-meclis olan vükelâ'-i ma'hûde vâkıf-ı serîre-i hâl olmalarıyla, min-ba'd hayâl-i zıll mesâbesinde olan hengâme-i ikbâllerinin ma'kûs ve livây-ı istidrâc-ı câh ü celâllerinin menkûs olduğunu teyakkun ederek[1], *"Men necâ bi-re'sihî fe-kad rabiha*"* penâhına isti'câl eylediler**.

İbrâhîm Kethudâ hemân kendü hânesine varup, tebdîl-i kıyâfet ve yalnız mehter-başısıyla[2] nihânî Kum-kapu cânibine doğru sebük-hîz-i[3] 'azîmet olup, meğer dâ'imâ hânesinde sükāta[4]-çîn-i nevâl ü ni'meti olan[5] bir hammâl-ı nemek-be-harâm mûmâ ileyhin mütegāfilâne verâsından tilkü gibi[6] kollayarak Kum-kapu'da dülger zümresinden Küllâbî-oğlu nâm zimmînin hânesine duhûlünü mu'âyene eylemekle, cüst-cûsuna[7] tekâ-pû edenlere ihbâr u i'lâm

---

1 olmağla, sûret-i ..... ederek N1 : olup/— hediyye ve piskeş ihdâsından müsâmahkâr olan ricâl ü kibârı kadh u fasl ile rüsvâ ve her mahalde mesâlib ü mesâvîlerini âyende vü revendeye ifşâ edüp, yine ol gün mezmûmu/mîr-i —/mûmâ —/ileyh tarafından hediyye zuhûr eyledikde, medh u senâ file efâke ıs'âd ve "Amîdü'd-devle'dir" deyerek gûnâ-gûn mehâsin -i etvârını/tavrını ta'dâd eder/idi. el-Hak/Ancak **[M2 30] 'Arabî**: *Ahtı kemâ hatti'd-dehru/hatte'd-dehru * Ve ecri kemâ cera'u-nehru/ecre'n-nehru* (اخط كما خطى الدهر * و اجر كما جرى النهر = Zaman senin üstünü çizdiği gibi sen de üstünü çiz, nehir nasıl akıp gidiyorsa sen de öylece olayların akışına kapıl git!" gibi bir anlama gelen Arapça beyittir] dolabmın/dûlâbeteke sâhibi ve "*ed-Dünyâ kabbânun ve nahnü ma'a'r-ruchân* (الدنيا قبان و نحن مع الرجحان = Dünya bir kantardır, biz de ağır basan kefesindeyiz" anlamına gelen Arapça atasözüdür]" mîzânının Kapan Nâ'ibi idi. Ol mütelevvin-meşreb, hak-nâ-şinâs ve nâ-mühezzeb, sûret-i ahvâlin tehavvül ve usûl ve makāmātın tebeddülünü ihsâs eyledikde, bâb-ı cerb ü şütûmu bâz edüp, husûsan İbrâhîm Kethudâ'ya sefîh ve rezîl ve kâfir-nihâd 'unvâniyle Devlet-i 'aliyye'yi berbâd ve velîyy-i ni'metiniz olan zât-ı şerîfi dahi gadr u hıyânetle bu resme muztaribü'l-fu'âd eylediniz" deyü sebb ü düşnâm ve hedef-i sihâm-ı ta'n ü melâm eyledi. Anlar dahi vâkıf-ı serîre-i hâl olmalarıyla A2, M2

* من نجا برأسه فقد ربح = Kellesini kurtaran gerçekten kazanmıştır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,299.

** "Bâb-ı 'âlî'de mevkūf ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,164'te kaydedilmiştir.

2 mehter-başısıyla A2, M2 : mehter-başısı ile N1

3 sebük-hîz-i N1 : hatve-rîz-i A2, M2

4 sükāta N1, A2 : sefâle M2

5 olan N1 : — A2, M2

6 mütegāfilâne ..... gibi N1 : verâsından A2, M2

7 cüst-cûsuna N1 : cüst-cûsunda A2, M2

eyledikde, varup[1] ikisini dahi mahzenden ahz u[2] ihrâc ve keşân keşân darebât u türrehât-ı bî-pâyânla râh-ı meydâna inhâc edüp, ba'de'l-vusûl[3] bî-terâhî vü te'hîr müzâhame-i süyûf ve hanâcir-i hârâ-te'sîr ile kethudây-ı nefs-i nefîslerini, seray-ı dil-ârây-ı cism-i nezâket-enîslerinden[4] 'azl ü iz'âc eylediler. Vefâtına 'İzzet'in dediği târîhdir.

Kıldı Hakk firdevsi İbrâhîm Efendi'ye makām[5]

(قیلدی حق فردوسی ابراهیم افندیه مقام)

Bî-çâre mukaddemâ gâh ü bî-gâh kendüsüne pend ü irşâd kaydında olan hayr-hâhlarına: "Bu devletde[6] bizim ayağımızı ısırır yokdur" ta'bîriyle mağrûrâne kinâye ile cevâb ederken, ayağını değil belki ez-ser tâ-be-nâhun bir alay kilâb-ı kanâre ten-i nâzik-terini[7] pâre pâre eylediler. Derd-mend Mehter-başı dahi efendisine peyrevlikle tîğ-ı kazâya gerden-dâde-i teslîm ve sûhte-i âteş-i İbrâhîm oldu.

Merkūm İbrâhîm Kethudâ berây-ı[8] ihtiyât bir kîse derûnunda bir mikdâr zî-kıymet cevâhir ile vâfir dînâr ve bir mücevher girân-kadr hançer istishâb etmiş[9] olup, lede'l-katl kîse meydâna münteşir ve denânîr ve cevâhir her cânibe perâkende vü münteşir olmuşiken, el-'aceb sümme'l-'aceb haşerât-i mezbûre cümlesini cem' ve 'alâ mele'i'l-eşhâd[10] yine kîsesine yaz' ve bir dânesini ketm eylemeyüp, mecmû'unu ve hancer-i mezkûru zâbitleri alup, Kā'im-makām Paşa'ya iblâğ u teslîm eylediler. Bunların bu resme nâ-me'mûl tenezzüh [**N1 206a**] ü i'tisâmları, ba'dehû 'an-karîb zikri âtî muhallefât mâddesinde ümenâ' nasb olunan tabaka-i sâniye ricâlinin her-'aks-i kazıyye gāret ü intihâba hırs u ikdâmları, ehl-i basar u basîreti gavta-hâr-ı bahr-ı hayret eyledi*.

Âdemde vefâ olmaya da ola köpekde

---

1 varup N1 : — A2, M2
2 ahz u A2, M2 : — N1
3 darebât ü ..... -vusûl N1 : türrehât-ı bî-pâyânla/bî-pâyân ile îsâl-i meydân edüp A2, M2
4 nefs-i ..... enîslerinden N1 : rûh-i bihbûdunu seray-ı vücûdundan A2, M2
5 Vefâtına ..... makām [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak N1 205b'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış olan "**Katl-i İbrâhîm Kethudâ**" şeklinde bir kayıt vardır] N1 : — A2, M2
6 kaydında ..... devletde N1 : eden hayr-hâhlara A2 : eden har-hâhlara M2
7 mağrûrâne ..... nâzik-terini N1 : kinâye ederken, cism-i nâzik-terini bir alay kilâb-ı kanâre A2 : kinâye eder iken, cism-i nâzik-teri bir alay kilâb-ı kanâre M2
8 Mehter-başı ..... berây-ı N1 : Mehter-başısı dahi efendisine peyrev ve/— sûhte-i guluvv oldu. Merhûm İbrâhîm Kethudâ li-ecli'l A2, M2
9 girân-kadr ..... etmiş M2 : hancer istishâb eylemiş N1, A2
10 denânîr ..... -eşhâd N1 : cevâhir ve denânîr her tarafa münteşir olmuşiken, haşerât-i merkūme cümlesini cem' ve A2, M2

* "İbrâhîm Kethudâ hemân ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,166, 168-169'da kaydedilmiştir.

Katl-i Memiş Efendi Vekîl-i Kethudâ ve Safî Efendi Vekîl-i Re'îs ve Emîn-i Darb-hâne Ebûbekir Efendi[1]

Ba'dehû pey-der-pey matlûb-i sâ'irelerini mutâlebede ısrâr u ibrâm[2] ve taraf-ı devletden dest-res olanlara beşer bin **[M2 31]** guruş va'diyle tecessüs ve istikrâ' bâbında[3] sa'y ü ihtimâm olunup, talebden bî-haber ve gāfil ve mülâhaza-i gürîz ü ihtifâdan bî-kayd ü zâhil olarak Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olan ricâlden Kethudâ Vekîli[4] Selânikî Memiş Efendi ve Re'îs Vekîli bî-çâre[5] Safî Efendi ve Darb-hâne Emîni Ebu'z-zeheb Bekir Efendi ve nükte-i sâbıka-i kisvete mebnî Bostancı-başı Şâkir Bey Bâb-ı 'âlî'de[6] bâ-emr u ma'rifet-i Kā'im-makāmî, mahnûkan efgende-i nat'-ı siyâset ve ru'ûs-i maktû'aları meydâna irsâlle galtîde-i zemîn-i 'ibret ve bâzîçe-i pây-ı eşrâr-ı bed-tıynet kılındı. Merkūm Bekir Efendi'nin vefâtına 'İzzet'in târîhidir.

Sâbıkā sâhib-'ayârın nakd-i 'ömrü oldu kāl

(سابقا صاحب عيارك نقد عمرى اولدى قال)

Kezâlik Re'îs-i merkūm içûn söylediği târîhdir.

Gitdi me'vâya Re'îsülküttâb

(كيتدى مأوايه رئيس الكتاب)

Ve Şâkir Bey'in vefâtına da târîhidir.

Oldu Şâkir Bey'e cennet mesken

(اولدى شاكر بكه جنت مسكن)

Merkūm Safî Efendi henûz nev-reste-i hadîka-i ikbâl, ya'nî kat'â[7] i'râbdan mahalli olmayup, âzâde-i sadme-i[8] kīl ü kāl olmağla, ism ü resmi hâric

1 **Katl-i Memiş ….. Efendi** [Burada verilen bilgilerle ilgili olan bu başlık, kırmızı mürekkeple N1 206a'ının sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 eylemeyüp mecmû'unu ….. ibrâm N1 : etmeyüp, bi-'aynihâ hancer-i/hançer-i mezkûr ile ma'an/— Kā'im-makām Paşa'ya iblâğ eylemeleri, ba'dehû karîben beyânı, mevkûl-i/müvekkel-i 'uhde-i kalem-i râst-zebân olan muhallefât mâddesinde ümenây-ı vârisenin/veresenin ber-hılâf-ı sâbık tama' u intihâba —/sa'y —/ü cesâretleri agreb-i garâ'ibden ma'dûd bir mâdde-i nâdire-i hayret-endûd olmuşdur. Ba'dehû pey-der-pey matlûblarını mutâlebede ısrâr u ikdâm A2, M2

3 va'diyle ….. bâbında N1 : va'd ile cüst-cûda A2 : va'diyle cüst-cûda M2

4 ve gāfil ….. Vekîli N1 : terk-i mülâhaza-i meferr eylemekle, Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olan ricâlden Kethudâ Vekilî A2 : terk-i mülâhaza-i meferr eylemekle, Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olan M2

5 bî-çâre N1 : — A2, M2

6 Ebu'z-zeheb ….. Bâb-ı 'âlî'de N1 : Bekir Efendi ve Bostancı-başı Şâkir Bey A2, M2

7 irsâlle galtîde-i ….. kat'â N1 : irsâl ile galtîde-i meyân-ı/meydân-ı cem'iyyet ve bâzîçe-i/bâzîce-i pây-ı eşirrây-ı bed-tıynet kılındı. Merhûm Safî Efendi henûz nev-reste-i/resîde-i devha-i ikbâl, ya'nî A2, M2

8 sadme-i N1, A2 : — M2

ez-defter ve zâtı nâ-ma'lûm ve nâ-mu'teber[1] iken, meğer Kā'im-makām Paşa'nın mukaddemâ merkūma bir mâdde-i cüz'iyye zımnında igbirâr ile kîne-i sîne-i siyeh-târları olmağın, ol derd-mend-i nev-demîdeyi dahi sîga-i muttarideye keşîde ve ser-i felâket-eserini bürîde eylediği, sem'i Muharrir-i Hakīr'e resîde olan havâdis-i dakīkadandır*.

Ba'zı tevcîhât-ı Bâb-ı 'âlî

Ve ol gün Hasan Tahsîn Efendi, Kethudâ ve Sa'îd Hâlet Efendi, Re'îs[2] ve Âmedî hulefâsından Seyyidâ Efendi, Beylikci[3] ve Seyyid Mehmed Efendi Nâzır-ı Darb-hâne oldu**. Yevm-i mezbûrda[4] aslu'l-usûl-i fitne vü fesâd ve 'illet-i mûcibe-i cem'iyyet-i eşrâr u evgād olan Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın bi'l-külliyye ilgā ve irtifā'ını müş'ir[5] hatt-ı hümâyûn sâdır olmağla, 'âmmeye i'lân içün: **[N1 206b]** "Pâdişâhımız Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nı kaldırdı!" deyü kûşe-be-kûşe ezikka ve esvâkda[6] münâdîler nidâ ve mesâmi'-i tavâ'if-i müctemi'aya ismâ' u inhâ eylediler.

Ve ol esnâda Bolu Voyvodası olup, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbinde Çapar-zâde gibi taraf-ı Saltanat'a inkıyâd ve mâdde-i mezkûreye cidd ü ictihâd üzere olan Hacı Ahmed-zâde'nin Kapu Çukadârı dahi eydî-i eşrârın giriftârı olmağla, ol müstemendin dahi çehre-i vücûduna bâb-ı hayâtı bend eylediler***.

---

1 ve nâ-mu'teber N1 : -i mihter u kihter A2, M2

* "Merkūm Safî Efendi ..... dakīkadandır" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,165'te kaydedilmiştir.

2 merkūma bir ..... Re'îs [Bu kısımdaki "**Ba'zı tevcîhât-ı Bâb-ı 'âlî**" başlığı, muhtemelen burada yer verilmesi düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 206a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : merkūm tarafına bir mâdde zımmında kîne-i derûn-i hıyânet-makrûnları olmağla/olmağın, ol derd-mendi sîga-i muttaride-i mersûmeye keşîde ve mahzâ ser-i felâket/serflik eserini bürîde eylemekle, garaz-ı nefsânîsini icrâ eylediği, resîde-i sem'i Muharrir-i bî-nevâ olmuşdur. Maktûlân-ı müşârun ileyhim yerlerine Hasan Tahsîn Efendi, Kethudâ Vekîli ve Sa'îd Mehmed Hâlet Efendi, Re'îs Vekîli A2, M2

3 Beylikce N1 : + Vekîli A2, M2

** "Ve ol gün Hasan ..... oldu" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,165'te kaydedilmiştir.

4 Nâzır-ı ..... mezbûrda N1 : Emîn-i Darb-hâne ta'yîn olundu. Ol esnâda Bolu Voyvodası olup, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbinde Çepar/Çebar-zâde gibi/— taraf-ı saltanata inkıyâd ve husûs-ı mezkûra/mezkûreye sa'y ü ictihâd/ictihâdı üzere/— olan Hacı Ahmed-zâde'nin Kapu Çukadârı dahi eydî-i eşkıyânın giriftârı olmağla, ol derd-mendin/mendi yüzüne muğlâk-ı tîğ-i berrâkla bâb-ı hayâtı bend eylediler. Ve A2, M2

5 ilgā ve ..... müş'ir N1 : irtifā'ına dâ'ir A2, M2

6 kûşe-be ..... esvâkda N1 : taraf taraf A2, M2

*** "Ve ol esnâda ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,169'da kaydedilmiştir.

Ref'-i Vezâret-i Râgıb Paşa[1]

Ve mukaddemce rütbe-i Vezâret'le Karaman Eyâleti tevcîh olunan Şâmlı[2] Râgıb Paşa dahi[3] Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbine müte'ahhid olmak sebebiyle zebân-zede-i eşkıyâ[4] olmağın, Vezâret'i ref' u ilgâ ve Kütahya'ya nefy ü iclâ birle Der-i devlet'den def'i* ve Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarına Nizâm-ı Cedîd'in intişâr-ı haber-i ref'i bâbında fermânlar tahrîri ile hademe-i aklâm-ı[5] devlet iştigâl ve bir tarafdan fi'e-i bâgıye ve bir cânibden ümenâ'-i Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbât[6] olan eşhâsı bi'l-cümle **[M2 32]** dervâze-i Dâru's-saltana'ya vaz'-ı hurrâs ile[7] sû-be-sû tetebbu' ve cüst-cûda bezl-i vüs' u mecâl üzere oldular.

İbrâm-ı şekāvet-kârân be-irsâl-i pâsdârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Sultân Mahmûd[8]

Nâ-gâh ol kavm-i gümrâhın mezbele-i hevâcis ve Yehûd-hâne-i vesâvis ü desâyis olan hâtır-ı hıyânet-mezâhirlerine[9] hutûr eden safsata ve maglata cümlesinden ve netîcetü'n-netâyic olan kazıyye-i menviyyeye üstâzlar ta'lîmiyle gālibâ mukaddime[10] olmak üzere hâlâ kafes-nişîn-i inzivâ ve bülbül-âşiyâne-i vahdet ü ihtifâ olan şeh-zâdegân-ı 'âlî-tebârân efendilerimize eslâfda misli mesbûk[11] isâbet-i zarar ihtimâli, cümlemizin dağdağa-engîz-i bâli olmağla, hıfz u hirâsetleri husûsuna[12] dikkat ü ihtimâm ez-dil ü cân matlab u merâmımız olduğuna binâ'en, kulûbumuzu te'mîn ü tatmîn içün 'ulemâ' ve Ocakluyân taraflarından nigeh-bânlar[13] ta'yîn ve "Vücûd-i bihbûdları hıfz u himâyetle tarsîn olunsun" deyü 'ufûnet-nümây-ı zuhûr ve hayret-fezây-ı[14] ehl-i

---

1 Ve ol esnâda ..... **Paşa** [**"Ref'-i Vezâret-i Râgıb Paşa"** başlığı, muhtemelen burası ile ilgili olarak kırmızı mürekkeple N1 206b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 Şâmlı M2 : Şâmlu N1, A2

3 dahi N1, M2 : — A2

4 sebebiyle ..... eşkıyâ N1 : behânesiyle zebân-zede-i süfehâ A2, M2

* **"Ref'-i Vezâret-i** ..... def'i" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,156-157'de kaydedilmiştir.

5 Cedîd'in ..... aklâm-ı N1 : Cedîd Ocağı'nın intişâr-ı haber-i ref'i zımnında fermânlar tahrîriyle mü'ekkilân-ı/müvekkilân-ı umûr-i A2, M2

6 ümenâ'-i ..... matlûbât N1 : ümenây-ı Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbât A2 : ümenây-ı Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbâtdan M2

7 ile A2, M2 : birle N1

8 oldular ..... **Mahmûd** A2 : iken N1 : oldular. **İbrâm-ı şekāvet-kârân be-irsâl-i süvârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Mahmûd** M2

9 desâyis ..... -mezâhirlerine A2, M2 : desâ'is olan havâtırlarına N1

10 ve netîcetü'n- ..... mukaddime N1 : — A2, M2

11 eslâfda misli mesbûk N1 : — A2, M2

12 hirâsetleri husûsuna N1, M2 : hırâsetlerine A2

13 ez-dil ü cân ..... nigeh-bânlar N1 : güzîde-i cümle-i merâm olmağın, emn ü itmînân ve izâle-i teşvîş ü halecân içün 'ulemâ ve Ocaklu taraflarından/tarafından âdemler A2, M2

14 tarsîn ..... fezây-ı A2 : tahsîn olunsun" deyü 'ufûnet-pâş-i zuhûr ve hayret-sâz-ı N1 : tarsîn olunsun" deyü 'ufûnet-nümây-ı zuhûr (ظهور) ve hayret-fezây-ı M2

şu'ûr olan irâde-i eşkıyâ, cânib-i Şeyhulislâmî'den savb-ı[1] Saltanat'a 'arz u inhâ olundukda, Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh[2] hazretleri: "Ben mahrûm-i ni'am-i evlâd olduğum hasebiyle muhâfaza-i sülâle-i 'Osmâniyye ve murâ'ât-ı zürriyyât-ı[3] tâhire-i Hâkāniyye'den başka iki şeh-zâde-i güzîn [**N1 207a**] ve nüvîn-i nâzenîn[4], bi-'aynihî dü-merdümek-i çeşm-i[5] cihân-bînim ve her biri süveydây-ı dil-i hazînim mesâbesinde olduğu cümlenin ma'lûmu iken, bu cefây-ı cân-sûz ve âteşîn kelimât-ı ciğer-dûz hakkā ki zâ'id değil midir?" deyerek pek mahzûn ve gam-nâk ve bu serbâr-ı cevr u âzârdan be-gāyet şikeste-dil ve çâkçâk olduğu hâlde: "Bi'l-cümle sudûr-i devlet te'mîn ü tevsîk zımnında hâme-keş-i zamân ve kefâlet olsunlar" deyü sûz-i dil ve dem'-i sâ'il birle ısdâr buyurdukları hatt-ı hümâyûn, mazhar-ı telakkī-i imtisâl ve sudûr u ricâl li-ecli'l-kefâle mühürleriyle tahrîr-i kabâleye yerâ'a-cünbân-ı isti'câl oldular. Bundan sonra yine firârîler bulunmadığı sûretde âteş-i fitnenin 'umûma sirâyet edeceğini ve çok kimseler bu ma'rekede top yoluna gideceğini ifâde birle, anların bulunmaları husûsuna karâr-dâde ve tazyîk u ibrâmı hadden ziyâde eyledikleri, taraf-ı Şeyhulislâmî'den Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr u i'lâm olundukda, Kā'im-makām Paşa ve sâ'ir Bâb-ı 'âlî'de mevcûd sudûr-i kirâm firârîleri aratmakda it'âb-ı serheng-i ihtimâm eylediklerini ifhâm ve Şeyhulislâm'ın bî-tab' sükûtî olduğundan başka, aslâ bu makūle cem'iyyetlerde ve muhâvere-i 'âmmede bulunmadıklarından nâşî, 'acz ü a'yâsı ma'lûm olduğuna mebnî, müşârun ileyhe i'ânet ve iktizâsına göre mübâhasede sarf-ı meleke-i istitâ'at eylemek içün Şeyhulislâm Efendi'nin hâcesi olup, beher vücûh müstağrak-ı bahr-ı 'inâyet-i Şâh-ı Ferîdûn-şükûh olan İslâmbol'dan ma'zûl Mehmed Münîb Efendi'yi Meydân-ı Lahm'e irsâl ve kendüler firârîleri aratmağa iştigâl eylediler.

Ve çünki eslâfda bu gûne vak'alarda erâzil ü eşhâsın yüz bulup, şehir yağmâsına dest-dirâz oldukları mesbûk olmağla, ol havf u haşyetle herkes esvâk ve dekâkîni sedd ü bend eylemeğe müsâra'at ve akvât-i çend rûze tertîb ü i'dâdına sa'y ü mübâderet eylemişler iken, hâssaten Şeyhulislâm'ın ve sâ'ir 'ulemânın tenbîh ü te'kîdlerine mebnî taraf taraf Ocak zâbitleri ezikka ve esvâkları geşt ü güzâr ve rûy-i hakkāniyyet izhâr ederek havâyic-i zarûriyye **[N1 207b]** bir hılâli zâyi' olan âdemin edây-ı az'âfına zimmet-i himâyetlerinin zamîn ü kefîl olduğunu beyân ü iş'âr ederek sedd-i dekâkîn ve terk-i mu'âmelâtdan ve telâş ü ıztırâb üzere harekâtdan tahzîr birle herkes emn-i hâl ve ferâğ-ı bâl ile mu'âmelesine iştigāl eylemeleri bâbında yesağ-ı ekîd ve tehdîd-i şedîd eylediklerinden nâşî, kulûb-i enâmdan def'-i vahşet ü tehâşî eylediler. Vâkı'â ol tâ'ifenin ser-i kâr ve mekkârları bu gûne fünûnun üstâdı ve

1 savb-ı N1 : taraf-ı A2, M2
2 merâhim-dest-gâh N1 : 'âlî-nijâd A2, M2
3 zürriyyât-ı N1 : ensâl-i A2, M2
4 -i nâzenîn N1 : ü behîn ve nâzik-terîn A2, M2
5 çeşm-i N1 : dîde-i A2, M2

bu kârların cellâdı olup, neferler dahi aslâ sözlerinden çıkmayup, husûsan usta ta'bîr etdikleri eşhâsın kelâmlarını Hacı Bektaş ağzından sudûr etmiş gibi istimâ' ve ittibâ' eder oldukları öteden berü meşhûd olan hâlâtdandır. Selefde çend def'a bu resme hal' ve cülûs vak'alarında ne gûne hasâretler vâki' olduğu târîhlerde mazbût iken, bu def'a bu rütbe emn ü emân, mahzâ Pâdişâh-ı Selîmü'l-cenân hazretlerinin sıyâneten li'l-'ibâd mukâbele ve ısrâr ve 'inâd makūlesi hâlâtdan rû-gerdân olduklarının semere-i tayyibeleridir; *câzâhullâhu Te'âlâ hayra'l-cezâ'*[*].

Beytûtet-i 'ulemâ' der-Kışla

Çün Şeyhulislâm ve kadı'askerler ve İstanbul Kadısı ve Münîb Efendi ve Segbân-başı'nın dâmenleri meydân ustalarının ellerine girmekle, cümlesine ta'zîm ve tevkīr-i bî-gerân ederek, ol şeb-i pür-'acebde kışlalarına[1] mihmân

---

* جازاه الله تعالى خير الجزاء = Yüce Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1 dil-i hazînim mesâbesinde ..... kışlalarına ["**Beytûtet-i 'ulemâ' der-Kışla**" başlığı, N1 207b'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple başlık şeklinde yazılmıştır] N1 : kalbim/kalb-i —/hazînim mesâbesinde oldukları cümlenin ma'lūmu ve bu âna kadar hıfz u vücûd-i mükerremleri nefsimden ezyed mültezimim olduğu 'âlemiyânın meczûmu değil midir?" deyerek be-gāyet mahzûn ve müte'essif ve bu/— serbâr-ı âzârdan/ser-bâzârdan hezâr-bâr-hezâr endûh-nâk ve mütelehhif olarak: "Bi'l-cümle sudûr-i devlet-te'mîn ü tevsîk zımnında hâmekeş-i damân ü kefâlet olsunlar" deyü sūz-i dil ve dem-i sâ'il birle, ısdâr olunan hatt-ı hümâyûn, mazhar-ı/— telakkī-i imtisâl ve sudûr ve ricâl li-ecli'l-kefâle mühürleriyle tahrir-i kabâleye yerâ'a-cünbân-ı isti'câl oldular. Müverrih-i Hakīr'in çâkçâk-i girîbân-ı sabr u karâr ve sîne-tirâk-i tehammül ü ihtiyâr olduğu mevâdd-ı/sevâd-ı hıred-fersâ ve nevâd-ı/bevâdir-i ârâm-rübâların/evâmir-i —/zî-bâlden birisi dahi vaz'-ı mezkûrdur. [Mısrâ]':/— At ölür, don yırtulur, ilâ âhırihî. Bu mertebeden sonra ol dost-i düşmen-kâm olan bugāt-i şirret-encâmlara kanâ'at gelmeyüp, gûyâ ki müdde'âları muhâfaza-i devlet ve def'-i şürekâ ile tasfiye-i sâha-i saltanat olduğunu sûretâ te'kîd ü inbâ ve bir/bu takrîble **[M2 33]** netîce-i cem'iyyet-i fesâdları olan mâdde-i nâddeyi/nâ-dîde, Enderûn ehâlîsine de işrâb ü îmâ kasdına mebnî, hirâset-i şeh-zâdegân-ı sa'âdet-mendân içün pây-efşür-i ısrâr olmalarıyla, teklîf-i mezbûrdan sudûr, sâ'ire bi'l-cümle te'ebbî ve imtinâ' ve her biri izhâr-ı sûziş ü iltiyâ' eylemişler iken, ezkadîm perverde-i ni'met-i Şehriyârî ve dem-be-dem 'avârif ü 'avâtıf-ı 'aliyyelerine/'aliyyeleriyle pîşvây-ı cemâ'at-i servet ü kâmkârî olan sudûrdan İmâm-ı evvel-i cenâb-ı Tâcdârî Dervîş Efendi bî-mehâbâ pes-endâz-ı taylesân şerm ü hayâ/hayâ' olarak bu maslahatı tekabbül edüp, Segbân-başı ma'zûllerinden bir/— şahıs/— ile/— bi'l-ma'iyye/— Seray-ı/— hümâyûn'a/— 'azîmet/— eylediler./— Ol/— rûz-i/— mihnet-endûzda/— bu vechile ihtişâm ve bu/— mukaddimât-ı garîbe ile netîce-pezîr-i/pezîrây-ı encâm oldu. Lâkin bidâyet-i hâlde herkes esvâk u dekâkîni sedd ü bend eylemeğe müsâra'at ve akvât-i çend rûze i'dâdına sa'y ü mübâderet eylemişler iken, taraf taraf Ocak zâbitleri kûçe ve esvâkları/esvâkı geşt ü güzâr ve rûy-i/— hakkāniyyetle havâyic-i zarûriyye esnâfına bir hılâli zâyi' olan kimesnenin/kimsenin edây-ı ez'âfına zimmet-i himâyetlerinin zamîn u kefîl olduğunu beyân ü iş'âr ederek, sedd-i dekâkîn ve terk-i mu'âmelâtdan tahzîr birle, herkes emn-i hâl ve ferâğ-ı bâl ile mu'âmelesine iştigāl eylemeleri bâbında yesâğ-ı ekîd ve tenbîh-i şedîd eylediklerinden nâşî, kulûb-i enâmdan def'-i/ref'-i vahşet ve tehâşî eylediler. Vâkı'â ol tâ'ifenin ser-i kâr-ı mekkârları, bu gûne fünûnun/fitnenin Ka'bü'l-ahbâr'ı [Metnimizde söz konusu edilen Benî

eylediler. Anlar dahi *"el-Leyletü hublâ*"* deyerek ol ümmü'l-fesâd me'vâlarında beytûtetle harâm-zâde-i havâdis-i[1] ferdâya dîde-güşâ oldular. İşbu Meydân-ı Lahm mâddesinde ser-zede-i vukū' olan akvâl ü ef'âl, Muharrir-i Hakīr'e pûşîde olmağla, erkânlarından 'Âşir-zâde Hafîd Efendi'ye ba'de müddetin yemîn-i mugallaza 'arzıyla istihbâr ve ol dahi half billah ederek nakl ü ihbâr eylemekle, kalb-i 'âcizâneme vusûk-ı küllî gelmeğin, tıbk-ı ihbârı üzere nüvişte-i kilk-i dürüst-güftâr olmuşdur.

Çün 'ulemâ' ve zâbitânın ber-vech-i iltizâm tenbîh ü ihtimâmları mûcebince[2] ahzâb-ı müctemi'a taraflarından şeb-i merkūmda muhayyiru'l-'ukūl u fuhûm olacak mertebe, muhâfaza-i Dâru's-saltana[3] husûsunda ibrâz eyledikleri sa'y ü dikkat, bi'l-cümle sekene-i İstanbul'u gunûde-i pister-i emniyyet eylemişidi[4].

Hal'-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis ve cülûs-i Sultân Mustafay-ı Râbi'** ve i'dâm-ı Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ ve Sır Kâtibi-yi sâbık Ahmed Efendi ve giriften ve halâs-yâften-i Defterdâr-ı [M2 34] Îrâd-ı Cedîd Ahmed Bey, Divriğî ve nefy-i Kaban Nâ'ibi 'Abdüllatîf Efendi ve nefy ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa bâ-mekr-i Kā'im-makām Paşa-yı vizr-intimâ[5]

Bâb-ı 'âlî'de olan 'ulemâ' ve ricâl dahi hânelerine gidüp, Bâb-ı 'âlî'de hemân erkân fırkası kalmışidi. Ve kışlalarda olan efendiler dahi emniyyet-i şehr husûsunda [**N1 208a**] ve sâ'ir mâddelerde Ocaklu tarafma sözlerinin te'sîri müşâhedesiyle hayriyyet-i ser-encâma mütefe"ilen âsûde-i hâb-ı huzûr u ârâm oldular.

Mûmâ ileyh Hafîd Efendi'den yine mesmû'umdur ki[6], ol şeb-i yeldây-ı hıred-fersâda sâ'at dört sularında Şeh-zâde-i 'âlî-nijâd[7] Sultân Mustafa

İsrâil'e dair rivayetleriyle tanınan tâbiî olan Ka'bü'l-Ahbâr için bk. meselâ M. Yaşar Kandemir, "Ka'b el-Ahbâr", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV-1-3] ve bu resme sanâyi'in Cüheynetü'l-ahbâr'ı/ahyâr'ı olduğu ehl-i im'âna gayr-i mütevârîdir. Çün Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kādî-i Dâru's-saltana'nın ve Segbân-başı'nın dâmenleri dâhil-i dest-i şekāvetleri olmağla, 'azîmet eyledikleri mâdde-i şirret/işret pezîrây-ı sûret-peyker-i kuvvet olup, cümlesine/cümlesini ol şeb-i bu'l-'acebde i'zâz-i bî-pâyânla/bî-pâyân (بی پایان) ile kışlalarında A2, M2

* حبلی اللیلة = Gece, yarın olacaklara gebedir" anlamma gelen Arapça bir deyiştir.

1 havâdis-i N1 : — A2, M2

2 İşbu Meydân-ı ..... mûcebince N1 : Ve A2, M2

3 saltana N1, A2 : saltanat M2

4 eylemişidi N1 : eyledi A2, M2

** Metnimizde "Mustafay-ı Sâlis" denilerek hatâ yapılmış gözüküyor.

5 **Hal'-i Sultân ..... intimâ** A2 : — N1 : **Hal'-i Sultân Selîm-i Sâlis ve cülûs-i Sultân Mustafay-ı Sâlis ve i'dâm-ı Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ ve Sır Kâtibi-yi sâbık Ahmed Efendi ve giriften ve halâs-yâften-i Defterdâr-ı [M2 34] Îrâd-ı Cedîd Ahmed Bey, Divriğî ve nefy-i Kapan Nâ'ibi ve nefy ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa bâ-mekr-i Kā'im-makām Paşa-yı vizr-intimâ** M2

6 Bâb-ı 'âlî'de olan ..... ki N1 : — A2, M2

7 -i 'âlî-nijâd N1 : — A2, M2

hazretlerinin ba'de'l-cülûs vâlideleri Kahveci-başısı olan 'Abdurrahmân Ağa, yine mahfiyyen ve mütenekkiren kışlaya vârid ve oda-başıları ile ba'zı mükâleme-i nihânî ve müzâkere-i şeytânî vukū'undan sonra, yine ric'-i kahkarî ile 'â'id olmuşdur. Çün ol fi'e-i bâgıye ve şirzime-i lâgıye, bu derecelerde tegallübleri kârger ve dil-hâhlarına mütehakkimâne pençe-zen-i zafer olduklarından nâşî, temâm mertebe şergîr ve kimi hasbî muzırr ve kimi nehb ü gārete müsta'idd ü hâzır ve eydî-i tegallübleri müşmir olan evbâş ü erâzil ve ecnâs ü esâfil makūlesinin dâ'ire-i cem'iyyetlerine telâhuk ve hem-destân ve tevâfuk olduklarına igtirâr birle, âgāz-ı nâ-sâz-ı sâmi'a-gîrleri tanîn-endâz-ı künbed-i esîr olup, pes-perdeden ba'zı münâfık-sîret ve bed-kâr ve bed-kirdâr ve cîfe-i dünyevî tu'me-hârlarımn ve ba'zı devlet küskünlerinin ve Sultân Mustafa hazretleri tebe'alarının ve ricâl ve kurenâ ve hasede-i fesedelerinin dahi tahdîş ü takviyetleri ve sû-be-sû igvâ vü istimâletleri, rakz-ı huyûl-i me'mûllerine temâmca meydân ve 'arsa-i çevgân-bâzî-i bî-gerân olmağla, ferdây-ı şeb-i merkūm olan yevm-i cum'a -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci günüdür◊- Kahremân-ı mülk-i hâver olan mihr-i enver-i tîğ-i furûğ-ı tâbende-gevher ile meydân-ı[1] âsümâne velvele-bahş olup, mevâkib-i kevâkib-i vâpesîn-rahş, hem-nakş-ı benâtü'n-na'ş oldukda, ol fi'e-i nâ'ime fitne-i[2] kā'ime gibi îstâde-i makām-ı tuğyân ve yek-sere yine efendilere varup, gûnâ-gûn türrehâtla mutlaku'l-lisân olmağa başladılar. Evvel emirde gûyâ ki müdde'âları muhâfaza-i devlet ve ref'-i şürekâ' birle tasfiye-i sâha-i Saltanat olduğunu ve şeh-zâdegân-ı 'âlî-tebârân hazerâtmın muhâfazalarına nezâret eylemek husûsu, sûretâ te'kîd ü inbâ ve bir takrîble netîce-i cem'iyyet-i fesâdları olacak mâdde-i nâddeyi Enderûn ehâlîsine de işʿâr u îmâ kasdına mebnî, hasbe'z-zâhir

◊ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma.

1 Ağa yine mahfiyyen ..... meydân-ı A2 : Efendi diğer bâre mütenekkiren ve mahfiyyen kışlaya vârid ve er-başılar ile ba'zı mükâleme-i nihânî ve muhâvere-i dost-kânî vukū'undan sonra yine geldiği semte 'â'id oldu. Kezâlik ba'zı taraflardan tebdîl baltacılar dahi tereddüd ve îkā'-ı te'âhüdden hâlî olmadılar. Bu minvâl üzere ol şeb-i pür-şagb güzer edüp, ertesi -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci yevm-i cum'adır- Kahremân-ı milket-i hâver olan hûrşîd-i enver tîğ-ı furûğ-ı tâbende-gevher ile 'arsa-i N1 : Ağa yine mahfiyyen ve mütenekkiren kışlaya vârid ve oda-başılarıyla ba'zı mükâleme-i nihânî ve müzâkere-i şeytânî vukū'undan sonra, yine ric'-i kahkarî ile 'a'id olmuşidi. Çün ol fi'e-i bâgıye ve şirzimei lâgıye, bu derecelerde tegallübleri kârger ve dil-hâhlarına mütehakkimâne pençe-zen-i zafer olduklarından nâşî, temâm mertebe girü kimisi hasbî muzırr ve kimi nehb ü gārete müsta'idd ü hâsır idi. Tegallübleri müsmir olan evbâş ve erâzil ve ecnâs ü esâfil makūlesinin dâ'ire-i cem'iyyetlerine telâhuk ve hem-destân ve tevâfuk olduklarına igtirâr birle, âgāz-ı nâ-sâz-ı sâmi'a-gîrleri tanîn-endâz-ı künbed-i esîr olup, pes-perdeden ba'zı münâfık-sîret ve bed-kâr ve bed-kirdâr ve cîfe-i dünyevî tu'me-hârların ba'zı devlet küskünlerinin ve Sultân Mustafa hazretlerinin tebe'aları ve ricâl ve kurenâ ve hasede-i fesedelerinin dahi tahdîş ü takviyetleri ve sû-be-sû igvâ vü istimâletleri, rakz-ı huyûl-i me'mûllerine temâmca meydân ve 'arsa ve çevgân-bâzı bî-gerân olmağla, ferdâsı şeb-i merkūm olan yevm-i cum'a -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci günüdür- Kahremân-ı memleket-i hâver olan mihr-i enver-i nebg-ı furûğ-ı tâbende-gevher ile meydân-ı M2

2 fitne-i N1, A2 : — M2

muhâfaza-i şeh-zâdegân bâbında musırr olmalarıyla, elbette bir iki 'ulemâ' ve zâbitânın Enderûn-i hümâyûn'a 'azîmet eylemelerini ilhâh u ibrâm eylediklerinde, ibtidâ Münîb Efendi'ye teklîf olunmağla, kendü hakkında sâbıka-i 'inâyât-i bî-gâyât-i Hidîvâne'leriyle yâd ü ta'dâd ederek nükûl ve sâ'ir sudûr dahi girîbân-efşân-ı sem' u kabûl olmuşlar iken, ez-kadîm perverde-i ni'met-i Şehriyârî ve leyl ü nehâr 'avâtıf-ı 'aliyye ve merâtib ü revâtib-i seniyyeler ile pîşvây-ı cemâ'at-i servet-mendân ve kâmkârî olan sudûrdan İmâm-ı Evvel-i hazret-i Tâcdârî Dervîş Efendi dedikleri bed-kîş hemân bî-mehâbâ pes-endâz-ı taylesân-ı şerm ü hayâ olarak bu maslahatı tekabbül edüp, Segbân-başı [**N1 208b**] ma'zûllerinden biriyle bi'l-ma'iyye Seray-ı hümâyûn'a 'azîmet ve hamûlesini Enderûn ricâline hattâ veliyy-i ni'meti dergâh-ı şevket-iştimâline dek ifrâga güzelce gayret eylediler. Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretlerinin gālibâ muktezây-ı tâli' u ervenleridir ki, hemîşe lutf u 'inâyetine mazhar u makrûn olanlardan sûret-i isâ'et ve bed-hâhî rû-nümûn olur idi. Çün Enderûn'a müte'allık mâdde dahi ber-taraf olmağla, yine eski püskü bi'l-cümle müteşahhısân-ı meydân mânend-i reme-i gürg-i tîz-dendân, efendilerin olduğu odaya hücme-rîz-i duhûl olup, her kafâdan bir ses ve her sesden sad terâne-i nâ-sâz heves ve her hevesden gûnâ-gûn matlab u mültemes zuhûr edüp, henûz bakıyye-i matlûblar bulunmadığından başka bunca müddetdir pâdişâhımızı igfâl ve Devlet-i 'aliyye'ye istîlâ birle 'âlemi berhem-zede-hâl edenlerin mecmû'u izâle olunmadıkca, Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl eski suyuna gelmek muhâldir. Ez-cümle Sâlih-zâde Efendi zemân-ı medîd Şeyhulislâm olup, huzûr-i Pâdişâhî'de vazîfe-i vâcibesi hakkı söyleyüp, 'âmme-i 'ibâdın zulm ve cevr u bî-dâd ile berbâd olduğunu ihbâr ve râh-ı 'adl ü insâfa irşâd eylemek iken vükelâ' nâmına olan gaddârlar ile akd-i rişte-i ittihâd ve anlardan ezyed pâdişâhımızı kizb ü müdâhene ile magbûn ederek, bir tarafdan da ol bed-nihâd, rişvet kapusunu küşâd ve Hâric Ru'ûsu dört biner guruşa ve Sadâret'e kadar derece-be-derece her rütbeye narh-ı mu'ayyen vaz' ve 'alenen bey' u şirâ gibi tevcîh eder olduğu cümlenin ma'lûmu, husûsan Kadı Paşa vak'asında bî-vech bi'l-cümle Ocaklu'yu ve Rumeli ehâlîsini tekfîr edüp, Moskovlu gibi katl ü istîsâllerine fetvâ vermekle, ol fetvâyı kankı kitâbdan verdi ve pâdişâhları aldatmak ve cebâbire-i vükelâdan ziyâde rişvetler alarak menâsıb-ı 'ilmiyyeyi Selânik Yehûd-zâdelerine varınca[ya] kad[ar] 'alenen satmak müftî olanlara lâyık mıdır? Ekser 'avâmmın ızlâline bâ'is değil midir? Ve'l-hâsıl efendi-i müşârun ileyhin fi'l-vâki' sıfat-i kâşifesi olan irtikâb ve telâ'ub ve kizb ü firîblerine dâ'ir ef'âl ü etvârını bast ederek bi-eyy-i hâl izâlesi kezâlik Rüstem Efendi'nin Kahveci-başılık'da bunca müddetdir kurb-i [**N1 209a**] Saltanat'da nüfûzu mukarrer ve ahvâl-i 'âlemden bâ-haber iken âgâh eylemeyüp, kendi menfa'atine nazar u himmet ederek îrâdât-ı vâfire ve cennet-âsâ konak ve sâhil-hâne peydâ, kezâlik Hazîne Kethudâlığı'ndan Mevleviyyet'le hurûc eden Halîl Efendi, on seneden mütecâviz Hazîne Kethudâlığı'nda pâydâr ve nezd-i

Pâdişâhî'de Sır Kâtibi'ne mu'âdil nüfûz ve tekarrubu derkâr olmağla, 'ibâdullaha ve Pâdişâh'a muzırr ve kendüsüne nâfi' hezâr umûr ve mesâlihe âlet ve her birinin zımnında isticlâb-ı rişvet ve bu tarîkle istihsâl-i mâl ü servet edüp, bir tarafdan da ol gaddâr-ı cesûr müdâhene ve mümâşât ve hem-pâlarıyla muvâfakat ve mücârât ederek taraf-ı Saltanat'ı memkûr ederek, üc dört yüz kîselik îrâda dest-res oldukdan sonra, der-sandûk sirkat ü iddihâr eylediği nukūd ü cevâhir ve nefâyis ü fevâhırın hadd ü pâyânı olmayup, temâm mertebe gınâ geldikden sonra, bu meslekin nihâyeti başka vâdîye varacağını fehm ü iz'ân eylediğine mebnî, bir takrîble fülk-i vücûdunu ilkāy-ı sâhil-i selâmet kaydına düşüp ve'l-hâsıl 'ilm ü 'irfândan gāfil iken, tarîk-ı emn u râhat olmak mülâhazasıyla Mevleviyyet tahsîl ve Hazîne Kethudâlığı müddetinde dâd ü sitâdları hisâbını vermek gā'ilesinden bir takrîble âsûde olarak bu denlü emvâl-i bî-gerânla i'dâd eylediği seray ve sâhil-hânesinde çâr-bâliş-nişîn-i 'izz ü ikbâl olmağla, gerek Rüstem Efendi'nin ve gerek Halîl Efendi'nin ve Sâlih-zâde Efendi'nin ve 'âmmeyi dîvânelikle dil-gîr eden Emîn Bey'in ve Yûsuf Ağa'nın pes-perdeden yed-i zulmü olan 'Irfân-zâde'nin ve Bekir Efendi dâmâdı Şâkir Efendi'nin ve hâlâ Enderûn müte'ayyinâtından Sâlih Bey'in ve üc dört nefer selâtîn baş ağalarının i'dâmları vâcibeden olmağla, anlar dahi devlet tarafından ahz ve tertîb-i cezâ olmaz ise bizim bildiğimiz bizim elimizde" deyü pây-efşür-i makām-ı ta'assub u ısrâr ve zehr-efşân-ı çehre-i hüzzâr oldukda, Şeyhulislâm Efendi söze gelüp: "Bâ-defter matlûbunuz olan eşhası pâdişâhımız fedâ edüp, düşmeniniz olan Nizâm-ı Cedîd'i ref' ve cem' mes'ûlâtınıza müsâ'ade eylemişler iken, şimdi nağmeyi ziyâd birle [**N1 209b**] niçe vakitden berü maslahatdan çıkmış 'ulemâ' tarîkine girmiş âdemleri, husûsan Şeyhulislâm ve Kadı'asker olmuş zâtları ve tevâbi'-makūlesi kimseleri dahi taleb ve i'dâmlarına kasd eylemek ne ma'nâdır? Zâhiren bunlardan sonra nevbet bizlere gelecekdir. Hulâsa-i kelâm defterinizden hâric bir ferdin, husûsan 'ulemâ' zümresinden olan âdemin bir mûylarım âzürde eylemeğe rızâmız olmayup, muhâfazaları bâbında vüs'umuzu sarf eylemek ferîza-i zimmetimizdir. Çünki bizlerin sözümüze kā'il olmaz idiniz, bizi niçün ibrâmlar ile buraya celb etdiniz?" deyerek bir dürlü kelâmlarına mümâşât eylemeyüp, izhâr-ı hüzn ü tegayyür ederek ısrâr ile sükût eyledi. Sâ'ir efendiler dahi Şeyhulislâm'ı te'yîd edüp, husûsan Münîb Efendi Hazîne Kethudâsı Halîl Efendi ile zâhiren hukūk-ı kaviyyesi var imiş ki, anın istishâbı bâbında izhâr-ı telâş ederek ba'zı mertebe mehâsinini yâd ü tezkâr birle teşdîd eyledi. Şeyhulislâm bi't-tab' sükûtî ve epsem ve Muhtâr Efendi mübtelây-ı samem ü herem olup, içlerinde Münîb Efendi, husûsan İstanbul Kadısı Murâd-zâde pîr-i perverde, germ ü serd-hûrde, umûr-âzmûde, cihân-peymûde, çok ahvâl görmüş, hükûmet ve seyâhatlerinde çok zûr-bâzûlar burmuş, zebândân ve mantîk ve levend-nâme fenninde sâhib-i tahkīk olmağla, küşt-gîr-âsâ meydâna per-tâb ve her kelâmlarına müdellel ve müberhen cevâblar vererek kat'-ı hıtâb eylemekle, sanâdîd-i kavm beyne'r-

reddi ve'l-i'tizâr haşerât-ı müctemi'ayı başka odaya sevk eylediklerinden sonra Murâd-zâde'yi alup, yine mecma'larına vardılar. Ba'dehû Münîb Efendi'yi dahi taleb edüp ve'l-hâsıl çend def'a Murâd-zâde'nin berüye öteye tereddüd birle nakl-i kelâm eylemesi vâki' oldu.

Tebeddül-i hevâ der-miyâne-i merdân-ı Meydân

Bu hengâme hılâlinde nâ-gâh haşerât miyanında usûl mütebeddel ve saded-i müdde'â semt-i âhara mütehavvel oldu. Hafîd Efendi'nin nakline göre Murâd-zâde Efendi'nin yalnızca ve 'âmme-i nâsın beyânına göre Münîb Efendi ile bi'l-iştirâk mukaddemce Bâb-ı 'âlî'de Kā'im-makām Paşa'nın ve sâ'ir huzzârın marzîleri ve ba'zı Enderûn ricâlinin irsâl-i peyâmları üzere taklîb-i serîr-i Saltanat cümleye semîr-i zamîr-i emniyyet olduğunu tahkīk u teyakkun ve vakt-i vüs'atde [**N1 210a**] Sultân Selîm hazretleri eslâfda olduğu gibi kendülerini dahi idhâl-i katâr-ı kahr u intikām edeceklerini te'emmül ve tefattun birle nihânîce mecma'-ı sanâdîd olan odada sergerdeler ile sırran hasbihâl ve hengâm-ı fursatda 'ale'l-'umûm tîğ-ı Sultânî ile istîsâl olunacaklarını sâmi'-i intibâhlarına ilkā ve bidâyet-i fitneden berü ol kavm-i şerîrin hem-hâbe-i zamîrleri olup, vech-i meşrûh üzere savb-ı Saltanat'dan 'âlemin mübâ'adet ve ba'zı mahall-i ma'lûmdan dahi kendülere pey-der-pey vürûd eden mevâ'îd-i cehîle ve teshîlât-ı mâdde zımnında te'kîd ü takviyete mebnî lehce-i lisânlarında dâ'ir olup, lâkin Şeyhülislâm'ın tarafdâr-ı savb-ı Pâdişâhî olduğunu hiss ü müşâhede sebebiyle tasrîhden kāsır oldukları mâdde-i muzmerreyi ber-vefk-ı dil-hâh efendiler izhâr eyledikde, cümlesi tasdîk u ikrâr eylediler. Bu aralıkda Kā'im-makām Paşa tarafından dahi bir iki def'a peyâm-âverler âmed-şud eylemekden hâlî olmaz idi.

İstiftâ' ve iftâ' der-husûs-ı hal'

Çûn efendiler cem'iyyet içinden Şeyhulislâm olduğu odaya 'avdet ve usûlün tebeddülünü nakl ü iş'âra mübâderet eylediklerine mu'âkıb sanâdîd-i kavm, haşerât-ı müstahikku'l-levm ile seyl-i hâ'ic gibi müctemi'an dehşet-endâz-ı vürûd ve Şeyhulislâm Efendi'ye hıtâben: "Efendi hazretleri! Şu hısâlde ve bu ef'âlde olan gayr-i müstakıll Halîfe'nin Hılâfet'i sahîh ve ahkâmı şer'î midir? Cenâbınızdan şer'an istiftâ ederüz" deyü cümlesi yek-dehen ve yek-sühan gûnâ-gûn hâric ez-edeb makāl-i nâ-mühezzeb serd ederek istiftâ' ve iftâ' bâbında tazyîk ve tekāzâ eylediklerinde, Şeyhulislâm Efendi bâlâda tahrîr olunduğu üzere bu makūle cem'iyyet-i ecnâs değil, kendü cinsi olan 'ulemâ' cem'iyyetinde ve iki dakīka tâmmen muhâvere mihnetinde bulunmuş ve perde-bîrûn harekât-i tevâbi'ine dahi türş-rû ve âzâr eylemamiş, münzevî-tabî'at,

muhteriz-i üns ü ülfet olmağla, iki günden berü bu resme cem'iyyet ve renc ü sikletden mahnûk ve dem-beste olmuşiken, tarafeynden te'alluk ve mahabbet üstüvâr ve her bâr 'inâyât-i 'aliyyelerine mazhar u sezâvâr olduklarından başka, beyne'l-emsâl a'zam-ı merâtib-i insâniyye olan Şeyhulislâmlık mesnediyle kâmkâr ve teşekkür-güzârları olan Şehriyâr-ı [**N1 210b**] celîlü'l-mikdâr hazretlerini bu resme sû' bi'z-zikr ile yâd ü tezkâr eylediklerinden başka, hal'-ı hil'at-i Hılâfet'lerine ibtidâr eylediklerini müşâhede eyledikde, dervâze-i nâtıkası fart-ı hayretle beste ve silsile-i şu'ûru güsiste olup, çend dakîka kadar sükût ve istiğrâkdan sonra 'âdeti üzere âhestece efendilere müteveccihen: "Pâdişâhımız 'âmme-i mes'ûlâta müsâ'ade buyurdular. Rukabây-ı devlet ve müstevliyân-ı Saltanat olanlar işte bi'l-cümle zâ'il ve mündefi' oldu. Min-ba'd taraf-ı Saltanat'a tesaddî olunmamak ma'kūldür" 'ibâretiyle gûyâ ki efendilerden bu bâbda isti'ânet eyledikde, cümlesi husûsan fahl-i katâr-ı hall ü 'akd olan sâlifü'z-zikr iki efendiler söze gelüp: "Vâkı'â kelâmınız be-mahal ve cümlenin 'indinde makbûl ve mu'avveldir. Lâkin takrîr-i meşrûh üzere bi't-tab' 'adem-i istiklâli ve televvün-i hâl ü bâli olmağla, tagyîr-i ahlâk eylemek mümkin değildir. Evvelen ve âhıran şu gûne ve bu gûne münâfî-i hakk-ı Hılâfet olan evzâ' u harekât sebebiyle mesned-i Hılâfet'den sâkıt olup ve min-ba'd Hılâfet'i bi-hasebi'ş-şer' sahîh olmadığı ma'lûmunuzdur. 'Ale'l-'umûm Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olanlar kezâlik Enderûn'da bulunanlar ve ehâlî-i şehir sagīr u kebîr bu bâbda yek-dil ü yek-cihet, hâlâ bi'l-cümle muntazır-ı haber-i hal'-ı Saltanat'lardır.

Yapılmış hâzır olmuş senden evvel cümlenin kârı
Senin tedbîrine ey çerh, zahmet çekme hâcet yok!*

Bundan başka hengâm-ı fursatda sâbıklarda olduğu gibi işbu tâ'ifeden fazla size ve bize ve sâ'ir ebnây-ı cinsimize ve kapuda bulunan ricâl ü erkâna seyf-i kahr u siyâset-i Sultânî'den emn ü necât mutasavver midir?" zemînlerinde metîn ve dil-nişîn ecvibe serd eylediler. Pes Şeyhulislâm Efendi bu mebhasin vâfir zemân hakā'ik u dekāyıkını te'emmül ve tasavvur ve ba'zı emsâl-i güzeşte istihzârîyle zîr u bâlâsını tehayyül ü tedebbür eyledikden sonra, istiftâ olunan mes'ele-i ma'hûdeye bir kelime ile lisânen iftâ' eylemekle, bu denlü tekellüfâtla müretteb olan mukaddime netîce-resâ oldu.

Katl-i Mâbeyinci Ahmed Bey

Der-'akab taraf-ı Şeyhulislâmî'den keyfiyyet-i mezkûre [**N1 211a**] Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr u inhâ ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlînin meydâna tevârüdleri

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, II,756.

istid'â olunmağla, 'ale'l-'umûm meydâna vâsıl ve ashâb-ı ratk u fetk mecma'ına dâhil olduklarında, Şeyhulislâm Efendi süvâr ve rikâblarında bir mikdâr müsellah neferât-ı ejdehâ-kirdâr ve verâlarında rütbeleriyle sudûr ve mevâlî ve ser-segbâniyân ve sâ'ir sanâdîd-i Ocak müretteb alay ile Bâb-ı 'âlî'ye vusûl buldukda, nâ'ib-i 'azâzîl-i fitne ve fesâd-ı merkūma hemân asl-ı asîl olan Kā'im-makām Paşa bişr u beşâşetle istikbâl edüp, sâ'ir erkân-ı devlet ve bi'l-cümle ocakların ağaları rûz-merre destâr ve hey'etleriyle bulunduklarından, tedârük-i esvâb-ı Dîvâniyye'ye meşgūl iken, firârîlerden Mâbeyinci Ahmed, Kadırga Limanı semtinde bir zimmî hânesinde ihtifâ eylediği mahalden üftâde-i dest-i mütecessisân ve girîbân-dâde-i pençe-i saht-gîr-i cellâdân olup, Alay Köşkü altına geldikde müzâhame-i hancer ve gaddâre ile Hezâr-pâre Ahmed Paşa* gibi pâre pâre eylediler. Vefâtına 'İzzet'in dediği târîhdir.

Hemdem olsun şühedâ zümresine Mîr Ahmed

(همدم اولسون شهدا زمره سینه میر احمد)

'Azîmet-i 'âmme bâ-Serây-ı hümâyûn

Ve ol hılâlde sûret-i hâl-i nâ-fereâm taraf-ı Şeyhulislâmî'den bâ-tezkire Dârussa'âde Ağası'na i'lâm olunup, 'akabinden Şeyhulislâm ve Kā'im-makām ve sudûr ve mevâlî ve makrûllerin yerine câ-nişîn olan Kethudâ Hasan Tahsîn Efendi ve Şeyhulislâm hânedânına nisbet-i kadîmi sebebiyle Riyâset Vekâleti'yle hâ'iz-i te'ayyün u imtiyâz olan Sa'îd Hâlet Efendi ve Nâzır-ı Darbhâne Seyyid Mehmed Efendi ve sâ'ir Âsitâne'de bulunan ricâl ü kibâr ve her ocağın sergerdeleri alay ile Bâb-ı 'âlî'den kıyâm ve hareket ve Ahmed Bey'in âguşte-i hûn u hâk olan cesed-i çâkçâkine medd-i nazar-ı 'ibret ve Bâb-ı 'âlî'den ve Ayasofya sokaklarından Bâb-ı hümâyûn'a kadar iki taraflu kātender-kāt pür-sâz ü seleb ü âlât müctemi'an muntazam olan haşerâtın hasbe't-ta'lîm bir ağızdan: "Sultân Selîm'i istemezüz[1], Sultân Mustafa'yı isterüz!" deyü

* Metnimizde söz edilen ve öldürüldükten sonra parça parça edilen Hezâr-pâre Ahmed Paşa (1058/1648) için bk. meselâ Abdülkadir Özcan, "Hezârpâre Ahmed Paşa", *DİA,* İstanbul 1998, XVII,300-301.

1 olmağa başladılar. Evvel emirde ..... istemezüz [Bu uzunca kısımda yer alan ve muhtemelen benim yerleştirmiş olduğum yerde bulunmaları düşünülen başlıklardan "**Tebeddül-i ..... meydân**", N1 209b'nin sağ kenarına; "**İstiftâ' ..... hal'**", N1 210a'nın sol kenarına; "**Katl-i ..... Bey**", N1 211a'nın sol kenarına; "**'Azîmet-i ..... hümâyûn**", N1 211a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmışlardır] N1 : oldular. Her kafâdan bir ses ve her sesden bir terâne-i nâ-sâz-ı heves/hûş ve her/— hevesden yek-dîğere münâfî envâ'-ı mültemis zuhûr edüp, ba'zı mes'ûllerine/su'âllerine ser-cünbân-ı müsâ'ade ve hâric ez-tavk u/— tehammül olanlarına/olanlara hakîmâne bi'l-müdâfa'a ilzâmlarına mücâhede olunup, Şeyhulislâm Efendi bi't-tab' sükûtî ve epsem ve Muhtâr Efendi mübtelây-ı 'illet-i samem olup, Kadı Efendi pîr u/— perverde ve germ ü serd hûrde, kâr-âzmûde ve umûr-peymûde, zebândân u/— mantîk/mantık ve levend-nâme fenninde ehl-i tahkīk/tahkîm olmağla, mütekellim vahde

velvele-rîz-i[1] künbed-i esîr olan sayha vü[2] feryâd-ı 'âlem-gîrlerine ihâle-i sem'-i dehşet ederek, Bâb-ı hümâyûn'a vusûl ve savb-ı Şeyhulislâmî'den efrâd-ı askerî olarak, ferd-i vâhidin [**N1 211b**] Seray-ı hümâyûn'a tehattî eylemekden ictinâbları[1] bâbında zecr u tenbîhlerine cümlesi ser-fürû-bürde-i te'ahhüd ü kabûl oldukdan sonra derûn-i Seray'a duhûl eylediler. Bu hâl-i pür-melâli Sultân Selîmü'l-bâl huzûruna ifâde vü i'lâma Dergâh-ı 'âlî huddâmlarından bir kimse ikdâm edemeyüp, *el-'uhdetü 'ale'r-râvî** yine sâbıku'z-zikr İmâm Efendi cenâbları bî-pervâ huzûr-i sâmîlerine iktihâm ve ba'de'l-istifhâm: "Cümle nâs

---

menzilinde her biriyle gâh ocakca ve gâh devletce muhâvere ve beyne'l-leyyin ve'l-huşûneti/ve'l-huşûneh münâkaşa ve münâzarada **[M2 35]** icrây-ı hakk-ı sühan-verî ve îfây-ı dâd —/ü dilâverî eyledi. Bilâhare el-hâletü hâzih firârîler bulunmadığı sûretde âteş-i fitnenin 'umûma sirâyet edeceğini ve çok kimseler bu bâbda top yoluna gideceğini ifâde birle, anların bulunmaları husûsuna karâr-dâde ve tazyîk u ibrâmı ziyâde eyledikleri, taraf-ı Şeyhulislâmî'den Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr u i'lâm olundukda, Kā'im-makām Paşa ve sâ'ir Bâb-ı 'âlî'de mevcûd sudûr-i kirâm firârîleri cüst-cûya kıyâm ve it'âb-ı cevâsîs-i/cevâsîse ihtimâm eylediklerini ifhâm ve iktizâsına göre tedârük-i kelâmla/kelâm ile iskât ü ifhâm eylemek içün Şeyhulislâm Efendi'nin hâcesi olup, beher vücûh müstağrak-ı bahr-ı 'inâyet-i Şehriyâr-ı Ferîdûn-şükuh olan İstanbul'dan ma'zûl cihâbeze-i fuhûl Mehmed Münîb Efendi ba'zı tavsıyelere makrûn Meydân-ı Lahm'e irsâl ve kendüler/kendü firârîleri aratmakda/aranmakda sa'y ü ikdâmlarını menzîle-i encâma îsâl —/eylediler. Karîne-i hâl eski püskü bi'l-cümle müteşahhısân-ı ashâb-ı dalâl-i zulmet-misâl yine efendilerin etrâfını alup, ba'zı mertebe dehl-i hırâş-ı kīl ü kāle tağra-zen ve sâmi'a-i dil ü cânlarına şûriş/teşvîş-fiken/efken olup, yine muktezâsı üzere berü tarafdan beyne'l-lutf ve'l-'unf mukābeleye dehme/dehen-güşâ ve işte Pâdişâhımızın cümle mes'ûlâtınıza mutsâ'adeleri rû-nümâ oldu. Bundan sonra tavr u hareketiniz hurûc 'ale's-sultân hükmüne ser-dâde ve iftirâk-ı cemâ'ati rû/berü-nihâdedir. Min-ba'd ferâgat ve herkes muhâfazasına me'mûr olduğu kılâ' u bikā'a 'avdet eylemek/— ber-muktezây-ı vakt, cümlenize ferîza-i ümmetdir" vâdîlerinde tehdîd gûne nasîhat esnâsında bağteten beynlerinde usûl-i hengâme mütebeddel ve saded-i müdde'â semt-i âhara mütehavvel oldu. *el-'Uhdetü 'ale'r-râvî* Murâd-zâde Efendi hâdise-i mezkûrenin mebâdî ve mekāsıdını tefekkür ve usûl ü furû'unu tedebbür ve sipihrin Pâdişâh-ı cihân tarafından kat'-ı 'alâka-i mihr ve ınin-ba'd maglâb-ı saltanatın âmîhte-i zehr olduğunu tezekkür eylediğinden/eyledikden başka/sonra, işbu sûret-nümây-ı sâha-i zuhûr olan uhdûse-i sâlibü'ş-şu'ûr/sâlibetü'ş-şu'ûr sâhte-i üstâdân ve perdâhte-i smâ'ân-ı çîre-destân olup, taklîb-i evreng-i saltanat cümleye semîr-i zamîr ve bu resme kat'-ı berg u şâh eylemeleri/eylemeleriyle, ser-dâde-i kat'-ı dıraht olduğu matlab-ı bernâ vü pîr olduğunu/olduğun teyakkun ve bundan sonra Sultân Selîm hazretlerinin vakt-i fursatda bi'l-mülâsebe/bi'l-münâsebe kendüleri dahi pençe-i 'ikāblarına/'ikāb-gîrlerine giriftâr olacaklarını **[M2 36]** tefattun birle, nihânî min-ba'd bu Pâdişâh'ın tarafından emniyyet mutasavver midir?" deyerek mecma'-ı sanâdîd olan odaya 'azîmet ve sergerdeleriyle sırran ba'zı sohbet eyledikden sonra, efendiyân meclisine 'avdet edüp ve verâsından sanâdîd-i merkūme seyl-i hâyic gibi müctemi'an dehşet-endâz-ı vürûd ve Şeyhulislâm Efendi tarafına izhâr-ı çehre-i hışm-âlûd ederek, cümlesi yek-dehen ve hem-sühan saltanatda 'adem-i istiklâl ve zimâm-ı devleti süpürde-i eydî-i zaleme-i Haccâc-hısâl edüp, kendüleri dâ'imâ —/icrây-ı mezâkk-ı nefsânî ve hevây-ı şehevânîlerine münhemik ve gümâştegân-ı umûr-i ümem olanlar bi'l-cümle cevr u zulm ü sitemle/sitem ile vedâyi'-ı Hâliku'l-berâyâ olan fukarâ vü re'âyânın mâl ü cânlarına mütehâlik olup ve sâ'ir bu makūle taraf-ı saltanata hâric ez-edeb sûzende-i dehen ü leb olan türrehât ve gûnâ-gûn hezeyânât ve müftereyât serd ederek, 'adem-i sıhhat-i Hılâfet'ini/Hılâfet'i istiftâ ve iftâ bâbında tazyîk u tekāzâ eylediklerinde, huzzâr dahi ser-cünbân-ı tasdîk u muvâfakatden

sizi istemeyorlar, Sultân Mustafa'yı isteyorlar. İşte geldiler" ta'bîriyle çehre-i sa'âdet-behre-i Şâhâne'ye felâhun-dehân-ı pür-hezeyânından ol mutbık-ı dîvâne seng-endâz-ı herze-i küstâhâne olmağla, şerm ü edeb kā'idesini itmâm eyledi. Sultân Selîmü's-serîre hazretleri ise[1] bir müddetden berü dağdağa-i dehr-i bukalemûndan[2] derûn-i nezâket-makrûnları tîre ve dîde-i dil ü cânları berk-ı 'âlem-sûz-i mihnet-i cihândan[3] hîre olduğundan başka, **beyt**[4]:

Birûn âyend âhır rû-siyâhân[5] *ber-veliyy-i ni'met*

---

gayri çâre kalmadığını tebyîn ü tahkîk eylemeleriyle, bi'l-âhıre Sultân Selîm Hân hazretlerinin kāmet-i bâ-nehmetlerinden hal'-ı hil'at-i Hılâfet ve selb-i kisve-i saltanat zımnında iftâ ve mukaddimât-ı mertebe bu vechile netîce-resâ oldu. Der-sâ'at keyfiyyet-i/keyf[iyy]et-i mezkûre Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr u inhâ ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlînin meydâna tevârüdleri istid'â olunmağla, taraf-ı Şeyhulislâmî'den âdemleri/âdemler ba's ü tesyâr ve sudûr-i kirâm dahi med'uvv u matlûb olduklarını taraf-ı hümâyûna 'arz u istîzân ile me'zûn ve murahhas olarak 'acele-süvâr olup, meydâna vâsıl ve mecma'-ı ashâb-ı fetk u ratka dâhil olduklarında, Şeyhulislâm-ı Nu'mânî-makāmın rükûblarına ibrâm ve anlar dahi bi'z-zarûre râkib-i matıyye-i i'tizâm olduklarında, rikâblarında bir mikdâr tüfenglü ile iki bayrak ve verâlarında/verâlarından rütbeleriyle sudûr ve mevâlî ve Segbân-başı ve sâ'ir sanâdîd-i Ocak, tertîb-i alay ile Bâb-ı 'âlî'ye vüsûl ve nâ'ib-i 'azâzîl ve/— hemân fitne-i merküma/merkümeye asl-ı asîl olan Kā'im-makām Paşa, bir u beşâşetle istikbâl edüp, sâ'ir erkân rûz-merre destâr ve tey'etleriyle bulundukları[n]dan, tedârük-i esvâb-ı dîvâniyyeye meşgül iken, ["Her kafâdan bir ses ..... iken" kısmında yer alan bilgiler A2'ye uygun olarak özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,172-173'te kaydedilmiştir] firârîlerden Mâbeyinci Ahmed Bey kisvet-i kalenderîde ihtifâ eylediği mahalden üftâde-i eydî-i mütecessisân ve girîbân-dâde-i pençe-i şaht-gîrân-ı cellâdân olup, Alay Köşkü altına geldikde, müzâhame-i **[M2 37]** hançer u gaddâre ile pâre pâre eylediler. Ve ol hılâlde sûret-i hâl-i pür-melâl, taraf-ı Fetvâ-penâhî'den bâ-tezkire Ağa-yı Dârı's-sa'âde tarafına i'lâm ü imlâl/inhâ —/ve —/imlâ olunup, 'akabinde Şeyhulislâm ve Kā'im-makām ve sudûr ve mevâlî ve maktûllerin yerine, [mısrâ]':/— *"Mesâ'ibü kavmin 'inde kavmin fevâ'idü* (مصائب قوم عند قوم فوائد = Bir kavmin başına gelen belâ ve musîbetler, diğer bir kavim için fayda olabilir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.)" terekesine vâris olan Kethudâ Hasan Tahsîn Efendi ve Re'îs Hâlet Efendi ve Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Efendi ve sâ'ir mevcûd olan ricâl ve e'âlî alay ile Bâb-ı 'âlî'den kıyâm ve hareket ve Hezâr-pâre Ahmed Bey'in âguşte-i hûn —/ü hâk olan cesed-i çâkçâkine medd-i nazar-ı/— 'ibret/basîret ve ol havâlîde Bahr-ı siyâh-âsâ cûşan u hurûşân gürûh-enbûh-i askerînin bir ağızdan vech-i ta'lîm üzere: "Sultan Selîm'i istemeyüz A2, M2

1 rîz-i N1 : endâz-ı A2, M2

2 vü N1, A2 : — M2

1 Seray-ı ..... ictinâbları N1 : Enderûn'a tehattî eylemameleri A2, M2

* العهدة على الراوى = Günâhı rivâyet edenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 oldukdan sonra ..... ise N1 : eyledikden sonra, derûn-i Seray-ı hümâyûna duhûl edüp, Pâdişâh-ı mekârim-ifşâ tarafına *"Tü'ti'l-mülke men teşâ'u ve tenzi'u'l-mülke mimmen teşâ'u* (تؤتى الملك من تشاء و تنزع الملك ممن تشاء = Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın" anlamına gelen Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/26. âyetin baş taraflarında yer alan bir kısmıdır)" âyet-i kerîmesini tilâvetle kazıyye-i nâ-marzıyyeyi iş'âr ve tavâ'if-i müctemi'anın hal'-ı hil'at-i teba'iyyet eylediklerini ihbâr birle, ol Hümây-ı evc-i saltanatın kafes-güzîn-i inzivâ vü 'uzlet ve âzâde-dil-i gā'ile-i siklet olmaları zımnında bast-ı i'tizâr eyledikde, ol Sultân-ı Selîmü's-serîre hazretlerinin A2, M2

*Küsûf-i âfitâb-ı bî-zevâl ez-mâh mî-âyed**

'ârızasınca Bîrûn halkının bu resme hem-dest-i ittifâk ve yegânegî ve savb-ı Saltanat'a sûret-nümay-ı tebâ'ud ü bî-gânegî olup, Enderûn ehâlîsinin dahi semere-i kurb-i Sultânî çend nefer eşhâs-ı ma'dûdeye inhisâr birle, her biri sikke-zen-i nukra-i ikbâl ü kâm-rânî oldukları münâfesesine mebnî, kîne vü infi'âl-i nefsânî ile 'umûmen kenâre-gîr-i dâ'ire-i Şevket-medâr ve be-şart-ı selâme 'arsasında pâydâr olup, zümre-i Bostâniyân ve bi't-tab' mecbûl-i hıyânet ve meftûr-i habâset olan Baltacıyân, Ocak gayretini aslâ elden bırakmayup, dâ'imâ Bektâşiyân'a hem-hâl ü hem-pâ olduklarından başka, sâlifü'z-zikr kisvet mâddesinden nâşî cümlesi cânib-i Saltanat'a münfa'il ve cumhûr tarafına muttasıl olduklarının müşâhedesi bi'l-külliyye gavgây-ı Saltanat'dan mübâ'adesine sâ'ik u kā'id olmağla, terk-i tâc ü taht ve ber-taraf-sâz-ı gā'ile-i ikbâl ü baht, belki pes-endâz-ı renc ü mihnet-i saht olmağla, hemân derûn-i Harem-seray'a 'azm ü âheng edüp, [**N1 212a**] şevk-ı tâc ü evreng ile nüzhet-seray-ı sabr u ârâmları[1] teng olan Şeh-zâde-i safvet-intimâ Sultân Mustafa hazretlerine ifâde-i keyfiyyetle, nefs-i nefîslerini tevdî'-i 'uhde-i himâyet ve'l-hâsıl işbu "'Âmü'l-fetreti" târîhiyle müverrah olan bin iki yüz yirmi iki senesi[2] mâh-ı rebî'ulevvelinin yirmi birinci cum'a günü◊ sâ'at üçde[3], ol Pâdişâh-ı pâkîze-tıynet hazretleri tâc u tahtdan ferâgatla Şeh-zâde-i Edhemî-ârâ müşârun ileyh Sultân Mustafa hazretlerine tebrik-i serîr-i Hılâfet ve tehniye-i dîhîm-i 'izz ü Saltanat edüp, [mısrâ]':

---

2 dehr-i bukalemûndan N1 : 'âlemden A2, M2

3 berk-ı ..... cihândan N1 : ve mîza'l-berk-ı mihnet ü 'âlemden A2 : ramîzu'l-berk-ı mihnet ü elemden M2

4 **beyt** A2, M2 : — N1

5 rû-siyâhân N1, A2 : sipâhân M2

* برون آیند آخر رو سیاهان بر ولی نعمت * کسوف آفتاب بی زوال از ماه می آید = Zevâli olmayan güneşin tutulması aydan geldiği gibi, siyah yüzlüler (= günâhkârlar) de sonunda velînimetlerine karşı gelirler" anlamına gelen Farsça bu cümleler, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin bir gazelinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0L8M (erişim tarihi 3.02.2014).

1 vü infi'âl-i nefsânî ..... ârâmları N1 : vü infi'âl-i nefsâniyle bi'l-cümle be-şart-ı selâme sâhasında kıyâma karâr-dâde ve kenâre-gîr-i dâ'ire-i se'âde olduklarının müşâhedesi, bi'l-külliyye gavgây-ı saltanatdan samîmî mübâ'adasine sâ'ik ve kā'id olmağla, hemân derûn-i Harem-serây'a 'azm ü âheng ve şevk-ı tâc **[M2 38]** u evrengle havsala-i sabr u ârâmı A2 : infi'âl-i nefsâniyyetle bi'l-cümle beşere-i İslâm sâyesinde kıyâma karâr-dâde ve kenâre-gîr-i dâ'ire-i se'âde olduklarının müşâhedesi, bi'l-külliyye gavgây-ı saltanatdan samîmî mübâ'adesine sâ'ik ve kā'id olmaz, hemân derûn-i Harem-serây'a 'azv-i âheng ve şevk-ı tâc **[M2 38]** u evreng ile havsala-i sabr u ârâmı M2

2 ve'l-hâsıl ..... senesi [Bu kısımda yer alan " عام الفترة = *'âmü'l-fetreti"* kelimelerinin altına kırmızı mürekkeple rakam değeri olan **1222** tarihi yazılmıştır] N1 : mukaddimesine mukārin işbu **'âmü'l-fetreti 1222** A2, M2

◊ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cum'a.

3 üçde A2, M2 : ücde N1

Gitdi cânân bir yana serv-i hırâmân bir yana

reftâriyle[1] hırâmende-i semt-i ferâğ-ı vahdet oldular. **Beyt**:

Gice pervânelerle bezmi germâ-germ idi şem'in

Seher gördüm ne şem'-i meclis[2]-ârâ var ne pervâne[3]

el-Mülkü lillâhi'l-Vâhidi'l-Kahhâr, zâlike takdîru'l-'Azîzi'l-'Alîm *. Kıt'a[4]:

Ân Mısr-ı memleket ki tû dîdî harâb şud

Ve ân Nîl-i mekrümet[5] ki şenîdî serâb şud

Hem-peyker-i selâmet ve hem nefs-i 'âfiyet

*Ez-dîde-i nezzâre-geyân[6] der-hicâb şud***

*Küllü na'îmin[7] ilâ nefâd ve küllü karîbin ilâ bi'âd ve küllü hubûbin ilâ rukûd ve küllü nifâkın ilâ kesâd ve küllü kevnin ilâ fesâd[8] ve küllü mülkin ilâ zevâl v'allâhu[9] hüve'l-bâkī lâ yezûlü ve lâ yezâlü****.

---

1 reftâriyle A2 : reftârında M2

2 meclis A2 : 'âlem M2

3 Şeh-zâde-i Edhemî-edâ/ârâ ..... pervâne A2, M2 : hasbe'l-kā'ide müstehakk bi'l-irs olan Şeh-zâde-i kebîr Sultân Mustafa-ibn Sultân Abdülhamîd Hân hazretlerine teslîm-i serîr-i Hılâfet ve tebrîk-i dîhîm-i Saltanat eyleyüp, kendileri cân gibi gözden nihân ve kûşe-güzîn-i 'ubûdiyyet-i Rabb-i Müste'ân oldular N1. Metnimizde yer alan bu beyit, Şeyhulislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı,* hzr. Hasan Kavruk, (e.kitap), www.kulturturizm.gov.tr, s.382.

* الملك لله الواحد القهار ذلك تقدير العزيز العليم = Hükümrânlık, tek ve kahredici olan Allah'ındır. Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir" anlamına gelen bu cümlelerin birincisi Kur'ân, el-Mü'min 40/16. âyetin ikinci kısmı gibi gözükmekle beraber, "el-Mülkü" kelimesinden sonra âyette bulunan "el-yevme" kelimesine yer verilmemiştir. İkinci cümle ise Kur'ân, el-En'âm 6/96; Yâsîn 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerin son kısımlarını teşkîl etmektedir.

4 Kıt'a M2 : — N1 : **Beyt** A2

5 *mekrümet* A2, M2 : *memleket* N1

6 *geyân* N1, A2 : *künân* M2

** آن مصر مملکت که تو دیدی خراب شد * و ان نیل مکرمت که شنیدی سراب شد

هم پیکر سلامت و هم نفس عافیت * از دیده نظاره کیان در حجاب شد = O Mısır ülkesini harâb olmuş gördün. O mübârek Nîl'in serâp olduğunu işittin. Hem vücut selâmette, hem nefis âfiyette, ama onlar bakanların gözlerine görünmez oldular" anlamına gelen bu cümleler Hâkānî'nin bir kasîdesinden alınmıştır; bk. Hakānî, *Güzîde-i Eş'ar-ı Hâkānî-yi Şirvânî,* s.50.

7 na'îmin N1, A2 : ni'amin M2

8 *ve küllü ..... fesâd* N1 : — A2, M2

9 *v'allâhu* N1 : *ve küllü kevnin ilâ fesâd v'allâhu/v[all]âhu* A2, M2

*** کل نعیمُ الی نفاد و کل قریب الی بعاد و کل هُبُوب الی رکود و کل نفاق الی کساد و کل کون الی فساد و کل ملك الی زوال و الله هو الباقی لا یزول و لا یزال = Her nimetin bir tükenme durumu vardır. Her yakının bir uzaklığa dönüşümü vardır. Her esintinin bir sakinleşme durumu vardır. Piyasadaki her canlılığın bir durgunluğu vardır. Her oluşun bir bozuluşu vardır. Her hükümrânlığın bir sona erişi vardır. Allah, sadece o bâkîdir, zevâli yoktur, her dâim var olur" anlamına gelen Arapça bu cümlelerin "Her nimetin ..... vardır" kısmı Nişaburlu birinin kasîdesinden bir kısım gibi gösteriliyor; bk. meselâ İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kıra'd-Dayf,* thk. 'Abdullah b. Hamdu'l-Mansûr, Riyâd 1997, III,268. "Gitdi cânân bir ..... yezâl" kısmındaki

Vukū'-i bey'at bâ-Sultân Mustafa Hân ibn Sultân 'Abdülhamîd Hân[1]

Pes ber[2]-kā'ide-i mu'tâde-i Devlet-i ebed-kıyâm, emr-i bey'at ü teba'iyyet resîde-i hadd-i temâm[3] olup, vakt-i zuhrda gā'ile-i bey'at-ı sagīr u kebîr, vaktiyle edây-ı salât-i cum'aya mûcib-i te'hîr olmağla, sâ'at altı buçuk sularında Pâdişâh-ı nev-câh *eyyedallâhu Te'âlâ ve akvâhu** Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ü zehâblarında cumhûr-i mevfûra bahşende ve nisâr-ı selâm-ı taltîf buyurdular. E'âzım-ı şe'â'ir-i İslâmiyye'den olan böyle bir emr-i celîl ile ibtidâları fâl-i hüsn ittihâz olunacak emr-i müstahsen vukū'u, bâdî-i sürûr ve bâ'is-i şâdmânî vü hubûr olup, cümle erkân-ı devlet[4] mekânına ve efvâc-ı bahr-ı mevvâc-ı müctemi'a dahi bakıyye-i matlûblarını buldurmağa ısrâr ile Et-meydânı'na ric'at eylediklerinde, firârîlerden Hacı[5] İbrâhîm Efendi dahi ol kilâb-ı dârre vü dâriyelerin üftâde-i pençe-i ahz ü[6] şikârı oldu.

Sûreti bu resme menkūldür ki, çün yevm-i[7] sâbıkda Bâb-ı 'âlî'den İbrâhîm Kethudâ, raht-çîn-i ikāmet ü sevâ (ثوا) oldukda, müşârun ileyh dahi[8] ol varta-i hâ'ileden nefsini incâ kaydına düşüp, mihânî yalnız başına müstetiren[9] sâhil-i bahra âb-ı revân gibi şitâbân ve Eyvânserây nâm mahalde vâki' olup, ol esnâda Avrupa diyârında[10] sefîr olan Vahîd Efendi'nin[11] hânesine **[N1 212b]** cân atup,

---

bilgiler buradan istifâde ile ve yeni bir tertiple *Târîh-i Cevdet,* VIII,175'te kaydedilmiş gözüküyor.

1 **Vukū'-i ..... Hân** [Bu kısım muhtemelen burada yer alması düşünülen başlık şeklinde kırmızı mürekkeple N1 212a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2

2 ber N1 : — A2, M2

3 resîde-i hadd-i temâm N1 : itmâm A2, M2

* ايد الله تعالى و اقواه = Yüce Allah onu desteklesin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

4 sâ'at altı buçuk ..... devlet A2 : vaktinden iki sâ'at sonraca Pâdişâh-ı nev-câh hazretleri Ayasofya ma'bed-i kadîminde edây-ı nemâz eyledikden sonra 'izz ü nâz ile makarr-ı sa'âdetlerine ihtizâz eylediler. Ba'dehû herkes N1 : sâ'at altı buçuk sularında Pâdişâh-ı nev-câh *ebbedehu[ll]ahu Te'âlâ ve ahhar[all]ah* (ابده اه تعالى و اخر اه = Yüce Allah onu pâyidâr kılsın ve onun zevâlini geciktirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır) Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ü zehâblarında cumhûr-i mevfûra bahşende-i nisâr-ı selâm-ı taltîf buyurdular. E'âzım-ı şe'â'ir-i İslâmiyye'den olan böyle bir emr-i celîl ile ibtidâları fâl-i hüsn ittihâz olunacak emr-i müstahsen vukū'u, bâdî-i sürûr ve bâ'is-i şâdmânî vü hubûr olup, cümle erkân-ı devlet M2

5 firârîlerden Hacı A2, M2 : el-Hâc N1

6 dârre vü ..... ahz ü A2 : dârr u dârîlerin üftâde-i pençe-i N1 : kanâre ve dâriyelerinin üftâde-i pençe-i ahz ü M2

7 yevm-i N1, M2 : — A2

8 müşârun ileyh dahi A2 : mûmâ ileyh dahi N1 : — M2

9 yalnız başına müstetiren N1 : — A2, M2

10 vâki' ..... diyârında N1 : ol esnâda Avrupa'da A2, M2

11 Vahîd Efendi'nin N1, M2 : + [Vahîd Efendi ile ilgili olarak A2 21a'nın sol kenarında metindeki aynı elden çıkmış şöyle bir kayıt vardır: "Efendi-i müşârun ileyh Vahîd Paşa olarak Rûm Vak'ası'nda Eski İstanbul muhâfazasında iken hulûl-i ecel-i mev'ûduyla fevt olmuşdur"] A2

hâricden ferd-i vâhid haberdâr ve hâne-i mezbûrda Vahîd Efendi'nin kethudâsından mâ'adâ deyyâr ihtirâz edecek agyâr olmayarak ve oraya kat'â peyk-i mazanne yol bulmayarak pinhân olmuşiken, tahrîk-i hükm-i kazâ ve iktizây-ı ru'yet-i ser-nüvişt ü cezâ birle bî-ihtiyâr teb ü tab-ı zucret ü ıztırâba giriftâr ve bî-vech dermânde-i lahza-i ârâm u karâr olup, Kethudây-ı merkūm her ne denlü te'mîn ü tesliyet cihetine sarf-ı enfâs-i makderet eylediyse mûmâ ileyhin pîç ü tâbı izdiyâd ve ru'b u inkılâbı iştidâd bulup, encâm-ı kâr ol sâhil-i tenhâda bir pîr fakīrin bir çifte[1] kayığına yektâ-süvâr ve şâl-pûş-i tenekkür ü[2] istitâr olarak Beylerbeyi nihâyetinde vâki' kendü sâhil-hânesine muttasıl zokāk iskelesine ittisâl ve telaş ü ıztırâbından[3] nâşî bî-mülâhaza gûyâ ki selâmetle vusûlüne teşekküren kayıkcıya hılâf-ı cibillet ve münâfî-i tabî'atı[4] olarak bir mikdârca Filori i'tâsına isti'câl edüp, kayıkcıyı ba'de'l-i'âde kendüsi verâdan sâhil-hânesine kadem-nihâde oldu. Sâhil-hâne hâlî olmağla, bâğbânı olan zimmî ma'rifetiyle derûn-i sâhil-hânede kâ'in[5] serdâb tarzında mebnâ musanna' hücre gibi su maksemine duhûl ve pinhân olup[6], bâğbâna ketm ü ihfâ bâbında tavsıye ve tenbîh-i firâvân eyledi. Bidâyetinden[7] berü Nizâm-ı Cedîd mesâlih-i külliyyesinin müdîr u müdebbiri[8] ve Gizlü Sıtmā (ستمه) lakabının muktezâsınca, ekser suver-i mücesseme-i[9] bida' u uhdûsenin ressâm ve musavviri olduğundan[10] nâşî, sâ'irlerden ezyed mebgūz u mahkūr-i[11] kavm-i Bektâşî olmağla, sû-be-sû ve kû-be-kû cüst-cûsunda tek ü pû ederler iken, kayıkcı olacak sâlifü'z-zikr pîr-i bu'l-fuzûl[12]: "Fulân iskeleye şu sıfatda ve şu üslûb ü hey'etde bir mülebbes şahs-ı mestûru'l-hâl îsâl edüp, hattâ vâfirce[13] dînâr ile keff-i âmâlimi mâl-â-mâl eyledi" deyü ihbâr eyledikde, hemân mübâşirân-ı Bâb-ı 'âlî'den ve zâbitân-ı Bektâşî'den vâfirce[14] cellâd-nihâdân üştür-i dîvâne[15]

1 hânesine ..... çifte N1 : konağına cân atup, anda nihân olmuşiken/olmuş iken, tahrîk-i hükm-i kazâ ile **[M2 39]** orada mübtelây-ı/— teb ü tab —/u ıztırâb ve bir lahza ârâm u karâra rubûde-i tâb olmağla, bir pîr fakīr kayıkcının bir çifte/cifte A2, M2

2 tenekkür ü N1 : — A2, M2

3 kendü ..... ıztırâbından N1 : sâhil-hânesine muttasıl zûkāk/sûkāk iskelesine ittisâl ve ıztırâb-ı hâl/bâl ve şûriş-i bâlden/hâlden A2, M2

4 teşekküren ..... tabî'ati A2 : teşekküren kayıkcıya cibilletine muhâlif tabî'atına münâfî N1 : teşekkür ve kayıkcıya hılâf-ı cibillet ve münâfî-i tabî'ati M2

5 kâ'in A2, M2 : — N1

6 su maksemine ..... olup N1 : makseme duhûl ve pinhân ve A2, M2

7 Bidâyetinden N1, A2 : Bidâyetlerinden M2

8 müdîr u müdebbiri N1, A2 : müdebbir ve müdîri M2

9 mücesseme-i N1, A2 : cesîme-i M2

10 olduğundan A2, M2 : olmakdan N1

11 u mahkūr-i A2, M2 : — N1

12 iken ..... fuzûl N1 : iken, kayıkcı olacak mezbûr bâlig-ı mebâlig pîr-i nâ-bâliğ A2 : idi. Kāyıkcı olacak mezbûr, belegan-mâ-belag pîr u nâ-bâliğ M2

13 üslûb ü ..... vâfirce N1 : kıyâfetde bir mülebbis ve mültebis bir şahs-ı mestûru'l-hâl îsâl edüp, hattâ vâfirce/vâfir A2, M2

14 zâbitân-ı ..... vâfirce N1 : sergerdegân-ı kavm-i müstevlîden kati/— vâfir A2, M2

15 dîvâne N1 : sermest A2 : mest M2

gibi zebed-efşân-ı kîne[1] vü 'udvân olarak, zevrak-süvâr-ı 'azm ü şitâb ve sâhil-hâneye varup, feth-i bâb eyledikden sonra, seg-i şikârî gibi miyâne ve kenârı arayı arayı bî-tâb olup, bilâhare nevmîd olarak iyâb sadedinde iken nâgehân taşradan bağçevân zuhûr edüp, yalı bekcisi olduğuna kesb-i şu'ûr eylediklerinde, [**N1 213a**] hemân girîbânını girifte-i ser-pençe-i[2] batş-ı şedîd ve istintâk husûsunda katl ü ihlâk derecesinde[3] tazyîk u teşdîd eylemeleriyle, nâçâr nihân olduğu mevki'i ihbâr eyledi. Hemân fûshat-serây-ı cihâna sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi'yi, kabr-i münâfık-âsâ tîre vü tengnâ[4] olan mahall-i mezbûrdan iz'âc ve züll ü hakāretle İstanbul'a[5] inhâc edüp, Bağçe-kapusu'ndan bir kirâ bârgîrine irkâb ve Bâb-ı 'âlî'de Çavuş-başı odasında ilkāy-ı[6] neşîmen-gâh-ı havf u ıztırâb eylediler.

Katl-i Hacı İbrâhîm Efendi[7]

Ba'dehû emr-i Kā'im-makāmî ile [**M2 40**] ol âvâre-i hürmet ü ihtişâmı piyâdece ahz ve etrâf u eknâfdan bir alay[8] zebûn-küşler buzâk-efşân-ı izdirâ'[9] vü şemâtet, husûsan bi't-tab' düşmen-i İslâmbol olan hammâl takımları, cehûl ve fuzûl Etrâkler: "Bre musîbet, arvadını şöyle eylediğim kaltaban! Kani Nizâm-ı Cedîd'in gelüp seni kurtarsun" deyerek kalem ü lisâna gelmez herzeler yeyerek remy-i kāzûrât-ı teşnî' u melâmetle Dîvân-yolu'ndan dürterek ve omuzlayarak Sultan Bâyezîd'e dek îsâl edüp, lâkin bünyesi 'an-asıl za'îf ü nahîf, medkūku'l-mizâc, 'alîl olduğundan başka, öteden berü kibâr-zâde, nâz ü na'îmle perverde ve müddetü'l-'ömr kûşe başına değin piyâde yürümeğe alışmamış ve ebedî ferd-i vâhidden çîn-i cebîn görmamiş, nâzik ve nâzenîn neş'et eylemiş olmağla, bir alay ehrîmen-hey'et, kâbûs-hılkat nesnâsların latemât ve sademâtlarıyla ne hâl ise mahall-i merkūma[10] vusûlünde bi'l-külliyye

---

1 kîne N1 : gayz A2, M2

2 miyâne ve ..... pençe-i N1 : her câyı ve ercâyı ve bağçe ve verâ/verâyı ve mesken ü memşâyı cüst-cû ve tazı gibi her sû/sûyu tek ü pû edüp, bilâhare nevmîd olmaları kazıyye-i ric'ati temhîd esnâsında, bağteten bağçevân zuhûr/— ve/— yalı bekcisi olduğuna tâ'ife-i cûyendegân kesb-i şu'ûr eyledikde, hemân girîbânını girifte-i/— ser-pençe-i/pence-i A2, M2

3 derecesinde N1 : derecesine kadar A2, M2

4 fûshat-serây-ı ..... tengnâ N1 : fûshat-serây-ı cihâna sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi'yi, kabr-i münâfık-âsâ tîr u teng A2 : fûshat-serây-ı (فستحسراى) cihân içre sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi, kabr-i münâfık-âsâ tîr u tengnâ M2

5 İstanbul'a M2 : Âsitâne'ye N1, A2

6 odasında ilkāy-ı A2 : odasında tarh-ı N1 : odasına ilkāy-ı M2

7 **Katl-i ..... Efendi** [Kırmızı mürekkeple başlık gibi yazılmış bu kısım, her ne kadar N1 213a'nın sol alt kenarında ise de, olması gereken yeri olarak düşünüldüğünden tarafımdan buraya kaydedilmiştir] N1 : — A2, M2

8 ol âvâreyi ..... alay N1 : bî-çâreyi yine ahz ve etrâf u eknâfdan A2, M2

9 izdirâ' N1, M2 : izdirâ A2

10 İslâmbol olan ..... merkūma N1 : İstanbul olan cehûl ve fuzûl hammâl takımları, remy-i kāzûrât-ı teşnî' ve melâmet ederek, Dîvân-yolu'ndan Sultan Bâyezîd'e kadar îsâl ve 'an-asl

furû-mânde-i tâkat ü mecâl olmağla, hemân mânend-i berg-i hazân efgende-i rûy-i zemîn olup, lisân-ı hâlle dermânde-i kıyâm u hareket olduğunu ifâde vü tebyîn ve nüvişte-i levha-i cebînini orada icrâ eylemelerini gûyâ ki telkîn eylemekle, havâle olan iki yüz mikdâr cellâd-ı hûnhâr Meydân-ı Lahm'ı idrâk edemeyeceğini teyakkun eylemeleriyle, üşüntü ile yekbâre ol bî-çâre üzere havâle-i pellûş u gaddâre ederek[1], vücûdunu pâre pâre ve ser-i bürîdesini kuş[2] gibi Meydân-ı Lahm'e itâre eylediler*.

Katl-i Sır Kâtibi Ahmed Efendi[3]

Yine yevm-i merkūmda Sır Kâtibi Ahmed Efendi Bozdoğan Kemeri semtinde Aşcı-başı hânesinde nihân olduğu, yine hasbî muzırr u ziyânkâr ve bi't-tab' ricâl ü kibâra ve ashâb-ı servet ü yesâra 'adû-yi siyehkâr olan [**N1 213b**] hammâlete'l-hatab fırkasından bir hammâl-ı hıyânet meşrebin gamz u irâ'etiyle mütecessisân zümresine 'iyân olmağla, ahzı içün hâne-i merkūma duhûle ibtidârlarında muhtefî-i merkūm tavan arasında bir bilinmez ve bulunmaz hısn-ı hasînde gaybûbet etmişiken, ba'de-vaktin hâne sâhibesinin nakli üzere bir dürlü ârâm edemeyüp, her çend te'mîn ve tatmîn eyledim ise aslâ müte'essir olmayup, zimâm-ı ihtiyârı rubûde-i dest-i iktidârı olmağla, hemân hânenin sathına su'ûd eylemekle, etrâf u havâlîden[4] meşhûdu olanların *"Zeydün 'ale's-sathı!"*** sadâları gûş-zed-i ru'b-endûdu olıcak[5], firâr kasdıyla mânend-i segsâr bâmdan bâma güzâr ederek Kalender-hâne Câmi'i hızâsında bir menzilin damı kenârına gelüp, miyânesi haylîce[6] küşâde ve 'umku on zirâ'dan ziyâde olan mahalden fart-ı havf u haşyet sadmesiyle ol hâlde dimâğı masrû'-i ihtilâl olmağla, murg-misâl pertâv eylemek hayâliyle ellerini biribirine çalup, ol meydân-ı dûr u dirâzdan pervâz eyledi. Çün ol furû-mâye-i bed-güher ve fart-ı

---

za'îfü'l-bünye, nahîfü'l-vücûd, 'alîl ve medkūku'l-mizâc olduğundan başka, nâz-perver kibâr-zâdelerden olmağla, hadâsetinden berü piyâde yürümeğe bî-gâne-i ülf ü imtizâc —/olmağın, mahall-i mezbûra A2, M2

1 hâlle dermânde-i ..... ederek N1 : hâlle/hâl ile dermânde-i/dermânende-i kıyâm u hareket olduğunu îmâ ve tebyîn ve ser-nüvişlini orada icrâ eylemelerini telkîn eylemekle, havâle olunan iki yüz mikdâr/kadar cellâd ve gaddâr/evgād, Meydân-ı Lahm'ı istidrâk eylemeyeceğini idrâk eylemeleriyle, üşüntü ile yekbâre/yekpâre üzerine ihâle-i tîğ ve gaddâre edüp A2, M2

2 kuş N1, A2 : kol M2

* "Sûreti bu resme menkūldür ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,176-177'de kaydedilmiştir.

3 **Katl-i ..... Efendi** [Bu başlık, muhtemelen buradaki bilgilerle ilgili olarak N1 214b'nin sağ kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır] N1 : — A2, M2

4 Kemeri ..... havâlîden N1 : Kemeri'nde aşcı -başı/— hânesinde nihân olduğu bir hammâl gamzıyla 'iyân ve ahziyçün kasd ve hücûmları müstebân oldukda, hemân ol hânenin bâmına su'ûd edüp, etrâfdan A2, M2

** زيد على السطح = Aradığınız adam damda!" gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.

5 gûş-zed-i ..... olıcak N1 : sâmi'a-zed-i ru'b-endûdu olıcak A2 : sâmi'a-zed-i ru'b u endûh olarak M2

6 haylîce N1 : — A2, M2

kibr u 'azametinden bir ferdin yüzüne bakmaz olan İblîsî-eser, necm-i sâkıt ve racîm-i hâbıt gibi rûy-i zemîne[1] zîr u zeber oldukda, beyne'l-hayât ve'l-memât tabîde-i ıztırâb u mukāsât iken, hemân hâzır olan[2] cellâdândan bir çîre-dest ve hancer-be-meyân burc-i beden-i gadr u gurûr u[3] fiten güllesi olan kellesini kat' edüp, derhâl îsâl-i meydân ve 'arsa-i 'ibretde galtân eyledi. Ve sâ'irleri ayağına ip takup, zecren ve rağmen[4] Erâmine hammâllarına süriderek, ol nâz ü na'îmle perverde olmuş ve tedbîr u tîmârla neşv ü nemâ bulmuş cesed-i nâzenîn ve ten-i nâzik-terînini[5] mecma'a irsâl ve terk-i[6] mezbele-i **[M2 41]** hevân ü ihtizâl eylediler[7]; *inne fî zâlike le-'ibreten li-meni'i'tebere ve tabsıraten ve zikrâ li-men tebassare v'eddekere*[*].

Münîf merhûmun işbu makta'ı, gûyâ ki bunun me'âl-i hâline işâreti müş'ir intâk-ı âsümânîdir.

Üftâdegân-ı bî-ser ü pâyin gören Münîf
Meydân-ı devletin leb-i bâm olduğun bilür

Maktûl-i mezbûr vak'a-i merkūme zuhûrunda sûret-i encâmı müteferris ve şem' ve pervânegânın inkılâb-ı hâllerini mütehaddis (متحدّس) olmağla, mâh-ı merkūmun on sekizinci günü[8] târîhiyle◊ bâ-Hâmîse Mîr-i mîrân Medresesi'ne

1 haşyet sadmesiyle ..... zemîne N1 : haşyetinden nâşî ol hengâmda 'akl ü dimâğı şûride ve mütelâşî olmağla, murg-misâl tayerân etmek hayâliyle el-galup, ol dûr —/u dirâz —/olan mahalden pervâz eyledi. Ol esnâda el çalması gûyâ ki hademe-i mevti bi'd-da've istihzâr, yâhûd metâ'-ı hayâtı safka-i vâhidede hîçe/hîçe satıldığını/satdığın iş'âra dâl idi/eyledi. Ve'l-hâsıl ol bed-ahter necm-i sâkıt ve recm-i hâbit gibi rûy-i hâke A2, M2

2 tabîde-i ..... olan N1 : hemân A2, M2

3 çîre-dest ..... gurûr u N1 : çîr-dest ve hançer-be-meyân burc-i beden-i A2 : çîre-dest ve hançer-i belbân burc-i beden-i M2

4 zecren ve rağmen A2, M2 : rağmen N1

5 ol nâz ü na'îmle perverde olmuş ve tedbîr u tîmârla/tîmâr ile neşv ü nemâ bulmuş cesed-i nâzenîn ve ten-i nâzik-terînini/nâzik-terîni A2, M2 : — N1

6 terk-i A2 : tarh-ı N1, M2

7 eylediler N1 : eylediler. **Beyt**: "Uçdu damdan, etdi tamuyu makarr * Bir köbeğe bu kadar ucmak yeter" beyt-i kadîm-i meşhûrunun hurûf-i menkūtasını zürefây-ı 'asrdan ba'zı zevât-ı kirâm, şümürde-i benân-ı hisâb ü târîh vâki' olmak garîbesini ihdây-ı meclis-i isti'câb eylediler. Münîf merhûm sanki işbu beyt-i: "Üftâdegânı bî-ser ü pâyin gören Münîf * Meydân-ı devletin leb-i bâm olduğun bilür" beytini gûyâ ki merhûmun bu vak'asına gûyâ olmuşdur A2 : Beyt: "Uçdu damdan, etdi tamuyu makarr * Bir kûbeğe bu kadar uçmak yeter" beyt-i kadîm-i meşhûrunun hurûf-i menkūtasını zürefây-ı 'asrdan ba'zı zevât-ı kirâm, şümâr-kerde-i benân-ı hisâb ü târîh olmak garîbesini ihdây-ı meclis-i isti'câb eylediler. Münîf merhûm sanki işbu beyt-i: "Üftâdegânı bî-ser ü bün gören Münîf * Meydân-ı devlet leb-i bâm olduğun bilür" beytini gûyâ ki merhûm vak'asına gûyâ olmuşdur M2

* ان فی ذلك لعبرة لمن اعتبر و تبصرة و ذكرى لمن تبصر و ادّكر = Onda elbette ibret alabilene bir ibret vardır. Bakabilene ve hatırlayabilene ise gözünü açmasını sağlayacak bir husus vardır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

8 *v'eddekere* ..... günü N1 : v'eddekere/ve ezkere. Merhûm-i mûmâ ileyh vak'a zuhûrunda vehâmet-i encâmı müteferris olmağla, şehr-i mezkûrun on sekizi/sekizinci A2, M2

◊ 18 Rebî'ulevvel 1222 = 26 Mayıs 1807 Salı.

hatt-ı hümâyûnla Müderris[1] olup, lihye-i bî-hilyesini irsâl [**N1 214a**] ve gûyâ ki bu vechile dest-mâye-i necât ü selâmeti[2] istihsâl eylemiş olmağın, ser-i maktû'unda sakal başını[3] görenler ve "Sakal başa fedâ" meselini bilenler bunun hakkında "Baş[4] sakala fedâ" usûlüne tebdîl birle, harf-endâz-ı hezl ü istihzâ oldular*.

Ve kaldı ki maktûl-i merkūmun tam kenârında pertâv etmeğe nehzat ederken el çırpdığını, mukarreblerinden ba'de-zemân ihtilâl-i 'akl ü dimâğına haml ederek su'âlimizde, bu gûne bir cevâb verdiler ki, çün maktûl-i mezbûr kat'â cins-i 'ulemâdan mahzûz olmayup, dâ'imâ anların kadh ü mesâvî ve buğz u tahkīrlerinde olup, hemîşe i'tikād ü i'tidâdı ehl-i tarîkate, husûsan melâhide-i Kalenderî ve Hindî ve Megāribe** tâ'ifelerinden sihir ve efsûn ve neyyir-i necât sadedinde olan dîn ve mezhebden berî eşhâsa olup ve dâ'imâ anlardan te'allüm ve te'ammül etmek üzere olmağla, ez-cümle: "Bir mahall-i mazîkde şu efsûnu tefevvüh edüp, el çalarak yüz bin zirâ' yerde olursa da iki ellerin cenâh-ı ma'nevî olmağla, öte cânibe tayerân ve vâsıl-ı semt-i emân olursun" deyü ol câhil-i bed-fi'âli igfâl, ol dahi ana 'akd-i 'ukde-i bâl eylediğine mebnî idi. Pes vâkı'â sâhil-i dünyâdan şatt-ı 'ukbâya pervâz eyledi.

Vech-i zarîfânesi budur ki, çün el çalmak mahdûm-i de'bî olmağla, mezbûr dahi el çalmağla, buddâm-ı mevt ü helâki bi'd-da've istihzâr, yâhûd kâlây-ı girân-behây-ı 'ömr ü hayâtı safka-i vâhidede hiçe satdığını iş'âr dakīkasına mahmûldür. Hele tu'me-i şîr-i şemşîr-i kazâ olan sâ'ir kurenâ' ve vükelânın zehirleri var ise de, bir tarafdan tiryâkları dahi var idi. Lâkin bu bed ez-heme-kes le'îm ve furû-mâye ve nâ-kes, zehr-i mahz ve ziyân-ı sırf idi. Kibr u ceberûtu ise eğer neşr olmak iktizâ eylese, her zerresinden bin İblîs ve bin Fir'avn zuhûr edeceği, mübâlaga-i şâ'irâneye gayr-i mahmûl, teslîm-kerde-i ashâb-ı şuhûd ü 'ukūl ve ferd-i vâhid hakkında huzûr u gıyâbda hayr ve delâlete dâ'ir harf-i vâhide zebân-zedesi olmadığı, kendü müte'allikātından ve 'âmme-i ehâlî-i Enderûn'dan menkūldür. Ve aslâ yüzü gülmez ve kimse kendüden yüz bulmaz, hemîşe müte'abbis ve hışm-nâk ve bed-zebân ve dürüşt-gûy ve bir âdeme bir söz söylese yere bakarak zişt-çehre ile söyler, [**N1 214b**] hâric ez-ahlâk-ı beşer bir bed-güher ve bed-hûy idi. Hattâ veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlî-menzilet hazretlerine dahi hâric ez-hadd ü edeb gılzat ü fezâzetle mu'âmele eylediği ba'zı râst-gûlardan mesmû'umuzdur.

---

1 Medresesi'ne ..... Müderris N1 : Medrese A2 : Medresesi Müderrisi M2

2 dest-mâye-i ..... selâmeti N1 : sermâye-i halâsı A2 : sermâye-i halâs-ı M2

3 başını A2 : başı N1, M2

4 Hakkında "Baş N1, A2 : "Başı M2

* "Sûreti bu resme menkūldür ..... oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,176-178'de kaydedilmiştir.

** İslâm dünyasının batı kısmını (Mağrib) teşkil eden Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaşayan müslümanlara Megâribe denilmektedir; bk. meselâ İsmail Yiğit, "Meşrikîler", *DİA,* İstanbul 2004, XXIX,377.

Dünyada gülmez idi, kabirde hem gülmeyesi

*'Aleyhi mâ-yestehıkku**.

Yevm-i mezbûrun[1] ferdâsı yevm-i sebt◊, Nizâm-ı Cedîd Defterdârı olan[2] Ahmed Bey dahi bir takrîble sayyâdânın, cân-şikârânm üftâde-i şust-saydı ve peyvend-i silsile-i ahz u kaydı olmağla, ol cism-i bî-cânı dahi keşân-ber-keşân kışlalara îsâl eylediklerinde[3], hâric ez-defter olduğundan başka, sâ'irlere nisbet hâmil (خامل) ve bî-nâm ü şöhret olup, husûsan Segbân-başı ile hukûk u ülfeti olduğuna mebnî, anın[4] şefâ'ati ve mukaddemce Binâ Emîni olup, yapdığı kışlalar yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve ba'dehû dem-be-dem istitbâ'-ı kerem ü müvâneset etmiş olmağla, anların müsâ'ade vü himâyeti 'afv ü ıtlâk birle ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt zindelerine bâ'is-i ilhâk oldu.

Ve Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde Es'ad Efendi, mahallinde keşîde-i musattar-ı tahrîr olduğu üzere, ol tâ'ifenin zu'm ü i'tikādlarına göre Nizâm-ı Cedîd mürevvicleri gürûhuna girmiş ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nın Rumeli yakasına güzârişleri vak'asında Bektâşiyye hakkında fetvâ vermiş olmağla, defter[de] muharrer olan ahade 'aşere cümlesinden ihde'l-kiber olmağla, anların ve Enderûn'a mütehassas sâ'ir ba'zı 'ulemânın dahi taleb ü izâleleri meydânında bâd-pây-ı ilhâh-ı nâ-ber-câylarını gerçi rakz-ı ricâle edüp, lâkin hakk budur ki, ol bâbda mütesebbit-i Şeyhulislâm'ı cerîde-i matlûbeden sebeb, mahv-ı esâmîleri[5] oldu.

Ve müddet-i medîdeden berü Kapan[6] Nâ'ibi olup, sâhib-i yesâr u servet ve nakd-gerân-ı zemân, husûsan Kethudây-ı Vâlide Sultân ile bî-teklîf[7] germâ-

---

* علیه ما یستحق = Allah layığını versin" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 Ve kaldı ki ..... mezbûrun N1 : — A2, M2

◊ 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi.

2 olan N1 : — A2, M2

3 bir takrîble ..... eylediklerinde N1 : sayyâdân-ı cân-şikârânm üftâde-i yed-i şast şikârı olmağla, keşân-ber-keşân kışlalara vardıkda A2 : sayyâdân-ı cân-şikârânm üftâde-i dest-i bed-şest şikârı olmağla, keşân-ber-keşân kışlalara vardıkda M2

4 sâ'irlere ..... anın N1 : Segbân-başı A2, M2

5 yapdığı kışlalar/kışlalarda yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve ba'dehû dem-be-dem istitbâ'-ı/iştişbâ'-ı kerem ü müvâneset etmiş olmağla, anların müsâ'ade vü himâyeti —/ile 'afv ü ıtlâk birle ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt zindelerine bâ'is-i ilhâk oldu/— ve Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde Es'ad Efendi, mahallinde keşîde-i musattar-ı tahrîr olduğu üzere, ol tâ'ifenin zu'm ü i'tikādlarına göre Nizâm-ı Cedîd mürevvicleri gürûhuna girmiş ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nın Rumeli yakasma güzârişleri vak'asmda/vak'asmdan Bektâşiyye hakkında fetvâ vermiş olmağla, defter-i/defterde muharrer olan ahade 'aşere cümlesinden ihde'l-kiber olmağla, anların ve Enderûn'a mütehassas sâ'ir ba'zı 'ulemânın/gılmânın dahi taleb ü izâleleri meydânında bâd-pây-ı ilhâh-ı nâ-ber-câylarını gerçi rakz —/u ricâle/ihâle edüp, lâkin hakk budur ki, ol bâbda mütesebbit-i/tesebbüt-i Şeyhulislâmî cerîde-i matlûbeden sebeb, mahv-ı esâmîleri A2, M2 : yapdırdığı kışlalar yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve müvâneseti olduğuna mukābil, anların dahi istishâb ve himâyeti, mûmâ ileyhin sebeb-i ıtlâk u selâmeti olmağın ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt 'arsasına vesîle-i 'avdeti N1

6 Kapan A2, M2 : Kaban N1

7 bî-teklîf N1 : her bâr A2, M2

germ-i üns[1] ü hıltat ve anların şâhîn-i dest-yârî-i kuvvet ü muzâheretleriyle[2] keffe-i mîzân hadd ü vazîfesinden hâric mütehakkimâne ve mütecebbirâne[3] evzâ' u etvâr ve çekisiz **[M2 42]** ve tartısız[4] mu'âmelât-ı girân-bâr ile herkesi dil-gîr ve dil-fikâr, be-tahsîs taraf-ı nâ'ibânesine mürâca'at-i nâ-çârı olan zümre-i tüccârı zarar u hasâra dûçâr eylediğinden başka, ricâl ve kurenây-ı ma'hûde kati[5] çok mâddelerde yed-i rişvet ve 'indlerinde[6] kadı'askerden ezyed sâhib-i vak' u nüfûz ü haysiyyet olmuşidi. Ve fî-zâtihî hod-bîn ve mütekebbir, haddini bilmez ve ayağını yorganı kadarınca uzatmak mikdârına ri'âyet kılmaz bir şahs-ı küstâh ve bî-edeb olduğundan başka, müstevliyân-ı devletin ol bed-tıynete hasbe'l-maslaha ta'zîm ü tekrîm ve her da'vet ve ziyâfetlerine ihzâr ve mahrem-i cümle-i esrâr edüp ve aralıkda anın dahi da'vetine varmak gelmek ve tayyârâtlarına karışdırmak gibi mu'âmelâtları, ol dil-kûru bi'l-külliyye mağrûr eylemekle, hadem ü haşem ve İstanbul ma'zûlü nümâyişinde **[N1 215a]** müte'addid müzeyyen merâkib ve hadem ve libâs-i muhteşem ile müstenedi olan zevât-ı ma'hûde konaklarına ve gâhîce Bâb-ı 'âlî'ye vürûd ve sudûr-i 'ulemâ' hey'etinde izhâr-ı vücûd eder idi. Mağrûr-i nâdânın fart-ı kibr u istignâsından nâşî, ricâl-i sâ'ire semtlerine kat'â iltifât eylemeyüp, husûsan hem-cinsi olacak 'ulemâ' ve sudûrun piş-gâh-ı derlerinden güzer eylemez idi. Ve'l-hâsıl haddini bilmez, bî-edeb ü erkân bir câhil ü cesûr ve bed-şiyem-i vâcibü't-te'dîb, mâl hammâlı, hutâm-ı dünyâ delisi şahs-ı bî-mihr ve bî-emân idi. Bu resme kirdâr-ı nâ-hemvârından nâşî ekser 'ulemâ' ve esnâf, husûsan Kaban tüccârları, Ocaklu mülhakātından olmalarıyla, ocakdaşları sâ'ir eclâf kendüsüne düşmen-i cân ve set-nigûnî-i terâzû-yi ikbâl ve zindegânîsini dirhem dirhem cûyân oldukları hasebiyle, anın dahi nâmı dâhil-i defter-i esâmî olmağın, husûs-ı i'dâmı, zebân-zede-i a'dâ ve ol bâbda pây-efşür-i merkez-i lecc ü i'tidâ olup, lâkin merkūm 'Abdüllatîf Efendi zümre-i müderrisînden olmağla, sâ'irin güzâr eyledikleri kantaradan imrârı bir vechile karâr-gîr-i zamîri olmamağla, gerçi tecessüsü husûsuna ikdâm edüp, lâkin sûret-i izâlesine icâle-i efkâr eylemekden hâlî olmaz idi. Meğer mezbûr yevm-i firârda tebdîl-i karâr birle bir mahall-i mestûrda istitâr eylemiş ve mukaddemâ kayınpederi olan merhûm Keçeci-zâde vesîlesiyle bâzîçe-i irtişânın sâhib-i fendi olan Şemseddîn Efendi'ye bî-teklîfâne te'alluk peydâ ve 'ulemâ' zümresinden fekat ana 'arz-ı bendegî vü intimâ eylemekle, aralık aralık ba'zı tuhaf-ı hedâyâ ve gülûy-i âsiyâb-ı hırs u âzına az ve çok dakīk-ı 'urûz u kurûz ilkā eylemekle, ol

1 üns N1, A2 : ülfet M2
2 kuvvet ü muzâheretleriyle N1 : kuvvetiyle A2, M2
3 vazîfesinden ..... mütecebbirâne N1 : vazîfeden hâric nahvet-i furûşâne A2, M2
4 tartısız N1, A2 : tartısız (طارطيسر) M2
5 herkesi ..... kati N1 : nâsı dil-gîr/— ve/— bîzâr/bünyâr ve bâ-husûs tarafına mürâca'at-ı nâ-çârî olan ashâb-ı ticâreti dûçâr-ı zarar u hasâr eylediğinden başka, pençe-zen-i emvâl-i 'ibâd olan ricâl-i ma'hûde-i Enderûn u Bîrûn'da A2, M2
6 'indlerinde N1, M2 : içlerinde A2

herze-dehânı beste-zebân eder imiş. Bu vetîre üzere el-hâletü hâzih Şems Efendi zimmetinde bâ-temessük on bin guruşu olmağla, mahall-i muhtefâdan temessük-i mezbûru nihânî redd ü irsâlle zîr-i himâyetine ilticâ edüp ve 'afv ü rehâ bâbında direm-nisâr-ı niyâz ü recâ olmuş. Şemseddîn Efendi dahi bi'l-vâsıta mezbûrun keffe-i sâmi'asını miskāl-i va'd-i girân-vezn ile mel'ân ve dil-i tersânından batman batman menevân-ı tesliyetle izâle-i bîm[1] ü hafakān eylemişidi. [**N1 215b**] Lâkin mevâ'îdi ed'iye-i bî-hulûs gibi eserden 'âtıl ve va'z-ı[2] kavvâl-âsâ bî-hûde vü bâtıl olup, ancak Şeyhulislâm Efendi'nin nev'an sükût ve tesebbütleri, nihân olduğu mahalde bulunmaksızın Sinob'a nefy ü iclâyı mûcib ve[3] hıfz-ı nâmûs-i tarîkat-i 'ilmiyyeyi müstevcib oldu*.

Katl ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa[4]

Sâbıkā Vâlide Kethudâsı, belki Ümmü'd-dünyâ'nm mâlik-i fermân-fermâsı olan Yûsuf Ağa'nm, çünki vefât-ı Vâlide sebebiyle kevkeb-i istidrâcı sâkıt ve revnak u revâcı mâh-i sîmyâ-kārî-i nahşeb gibi çâh-ı tedennî vü idbâra hâbit olup, Sultân-ı Selîmü'l-bâl hazretlerinin bi't-tab' mûmâ ileyhe mahabbet-i samîmiyyesi yoğiken, vâlidelerinin istishâbı sebebiyle irhây-ı 'inân edüp, lâkin gitdikce evren gibi şişüp kabararak 'arsa-i devleti istî'âb ve atabek ve cümletü'l-mülk olarak eslâfda misli nâ-mesbûk ve havsala-i Devlet-i 'Osmâniyye'ye vechen mine'l-vücûh güncîde vü cesbân olmayan sûretle te'ayyün ve istibdâd ve cüz'î ve küllî her ne denlü umûr ve mesâlih-i 'ibâd var ise kable't-temşiye Bâb-ı 'âlî'den kendüsüne 'arz u îrâd olunmak cihetiyle

1 vak' u ..... bîm N1 : nüfûz u hâysiyyet olup, sâyelerinde tahsîl-i mâye ve/— kesb-i emvâl-i bî-gāye/bî-gāyeleridir ederek/ki, ser-firâz ve neşve-dâr-ı rahîk-ı 'izz ü nâz olan müderrisînden 'Abdüllatîf Efendi'nin bîrûn-kerte-i hadd —/ü evzâ'-ı nâ-be-hencâr-ı bî-haddinden, ekser 'ulemâ ve esnâf ve kapan tüccârları ve ekserî Ocaklu olmak mülâbesesiyle ocakdaşları olacak/olan sâ'ir eclâf kendüsüne düşmen-i cân ve ser-nigûnî-i terâzû-yi ikbâl ve huyâneti dirhem dirhem cûyân olmalarıyla, anın dahi nâmı dâhil-i defter-i esâmî olmağın/olmağla, husûs-ı i'dâmı, zebân-zede-i a'dâ ve ol bâbda pây-efşür-i merkez-i lecc ü i'tidâ olup, lâkin mûmâ ileyh Latîf Efendi letâyifü'l-hiyel ve degā/vegā ve dagal katında/fenninde 'ârif-i bî-bedel olmağın, yevm-i firârda tebdîl-i karâr ile bir mahalde istitâr eylemişidi. Mukaddemâ Şemseddîn Efendi'ye aralık aralık tuhaf hedâyâ ve gülûy-i —/âsiyâb-ı hırs u âzına az ve çok dakīk-ı enîk 'irâza ve kurûz/kurûs ilkāsına dikkat ü i'tinâ birle, ol ratbü'l-lisânın zebân-ı gûyâsını/gûyâsı, tecfîf ve dil-i cûyâsını/cûyâsı, taltîf eder/— olmağın, beynlerinde mu'âmelesi latîf olup ve el-hâletü hâzih zimmetinde bâ-temessük yirmi beş kîse/bin akcası/guruşu olmağla, mahall-i muhtefâdan temessük-i mezkûru/mezbûru redd ile tarafına ilticâ ve 'afv ü rehâ bâbmda direm nisâr, niyâz/dînâr ve/dâr-ı irticâ/necâ oldukda, keffe-i sâmi'asını miskāl-i va'd-i girân veznle/vezniyle mel'ân ve dil-i tersânmdan batman batman/— tesliyetle izâle-i ru'b A2, M2

2 va'z-ı N1, A2 : vâ'iz-i M2

3 iclâyı mûcib ve N1, A2 : iclâ, mûcib-i M2

* "Ve Şeyhulislâm-ı sâbık ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirme ve ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,178-179'da kaydedilmiştir.

4 **Katl ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa** N1 : Ve A2, M2

tesallut ve infirâd birle lâ-teşbîh Sultân Murâd gibi kesb-i nâm ü şân ve 'ulüvv-i cenâb edüp, bu vaz'-ı müstevliyâne her ne kadar Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretlerinin meczûm-i Şâhâne'leri ise de, vâlidelerine kemâl-i itâ'atlerinden başka aslâ kuvvet-i müdâfa'aları olmamağla, hazm ederek sükût ederler idi.

Vaktâ ki Vâlide cenâbları vefât eyledikde, mûmâ ileyhin çerâğ-ı ferr u ikbâli merhûmenin mişkât-i (مشكوة) devlet-i teveccüh ü istishâblarından müstefîz olmağla, pertev-i kadîmine noksân, belki 'âdet-i ebnâ'-i zemân üzere südde-i seniyyeleri piş-gâhından güzâr şerefiyle iftihâr edenlerden nazar-ı dîğer nümâyân olmağa başladı. Ve kendüsi Girîdiyyü'l-asl olmağla, töre-i Ervâm üzere hânesi derûnunda i'tizâl ve yâs ve mâtem şîvesine iştigâl birle ihtilât ve mülâkātdan dâmen-keş-i ferâğ olup, bir müddet hamûl ve 'uzletle gûyâ ki dağdağa-i nâsdan âsûde-i serâğ olmuşidi. On beş seneden berü zimmetine hacc-ı şerîf farz olmuşiken, Cezzâr Paşa merhûma evvel ve âhır açıkdan 'adû-yi mücâhir olup ve'l-hâsıl tarafeyn [**N1 216a**] biribirinin bi'n-nefs katl ü i'dâmiyle mütesellî olmaz idi. Cezzâr Paşa merhûm fî zâtihî Devlet-i 'aliyye'ye fermân-ber, husûsan taraf-ı Saltanat'a be-gâyet hayr-hâh ve mutî' ve hulûs-perver olup ve nefsinde celâdet ve hamiyyet ve gayret ü şehâmet sâhibi bir Vezîr-i sâfî-zamîr olmağla, vükelâ' nâmına olan müstevliyân-ı mezkûrların husûsan Yûsuf Ağa'nın bidâyet-i saltanat-ı 'Osmânî'den berü dîn ü devlete ve mülk ü millete misli nâ-mesbûk bu mertebe tesallut ve istîlâ ve iştirâk-i Saltanat, belki Pâdişâh-ı felek-bârgâh hazretlerinin hemân ism-i sâmîlerini hutbe ve sikkede ibkā eylediklerine havsala-i gayret-i sâdıkânesi bir vechile mütehammil olmadığından, 'alenen her birine 'akd-i kîn ve dâmen-i imkâna dest-res olduğu anda bilâ-te'hîr pâle-i hûn-pâlâsı ile her birini ibret-i 'âlemîn eylemeği temennâ ve açıkdan dâ'imâ bunların mesâvî ve mekâbihlerini zikr u ihsâ eder idi.

Hattâ Muharrir-i Hakīr Şâm tarafında olduğum esnâda merhûm bir gün şîr-i şerze gibi garrân ve ağzından köpükler saçarak lodos denizi gibi cûşân olup: "'İbâdullah bu ne dimekdir ki, Girid Rûmyözleri'nden olup, henûz âyîn-i Rûmiyâne'ye eb ü ceddi gibi murâ'at eder olan bir münâfık habîs, beş yüz senelik Devlet-i 'Osmâniyye'ye Sultân-ı fermân-rân olup, veliyy-i ni'metimiz Pâdişâhımız olan zât-ı şerîfin mülk ü mevrûsünü gasb ve kendülerini 'adem menziline tenzîl eylesün? Pâdişâhlığına hürmet eylemez ise, bu kadar müddetden berü hânedân-ı selâtîn-i 'Osmânî hulâsası değil midir, ana hürmet eylesün. Geçen gün huzûr-i hümâyûnlarına cebhesinde kaş basdı merbût olarak ve makarr-ı sa'âdet kapusunun iç tarafında elindeki tütün çubuğunu manzara-i Şâhâne'de etbâ'a vererek dâhil olmuş, bu ne resme edebsizlikdir? Cezzâr Paşa bu vaz'-ı murdâra nice tehammül eylesün?" zemînlerinde vâkı'â Yûsuf Ağa'nın 'âmme-i evzâ'-ı nâ-hemvârını ta'dâd ederek bir gûne telâş ü ıztırâb eylediği, cümleyi hayret ve buğz u 'adâvet istî'âb eyledi. İşte Cezzâr Paşa merhûmun mezbûra ve sâ'ire mahzâ gayret-i dîn ü devlet zımnında kîne vü husûmetleri

ma'lûmları ve fursat hengâmında bin cânları olsa birini tahlîs edemeyecekleri meczûmları olup **[N1 216b]** ve Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerinin Vezîr-i müşârun ileyh tarafına samîmî teveccüh-i Şâhâne'leri olmağla, şâyed Sadâret'e îrâd ederler, mülâhazasıyla dâ'imâ isnâd-ı mehâzîr ederek tenfîre sa'y ederler idi. Bu cihetden tarafeynde 'adâvet müstekarr olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhin havfından 'Arabistân değil, Anadolu'nun berü kıyılarına dahi güzâra ictisâr edemezler idi. Bu dakīkalar Sultân Selîm hazretlerinin dahi bi'l-ictihâd ma'lûm-i şerîfleri idi. Ana mebnî Yûsuf Ağa, Cezzâr Paşa hayâtında hacc-ı şerîfden mahrûm olup, şimdi mâni' kalmayup ve dâ'imâ hacc ârzûsunda olduğunu yâd ü tezkâr ile izhâr-ı te'essüf eder idi. "Bu sene-i mübârekede Surre Emâneti ile gitsünler" deyü emir buyurmalarıyla, Bâb-ı 'âlî'ye ihzâr ve emr-i Pâdişâhî iş'âr olundukda, hacc-ı şerîfe i'tizâm sûretine ibrâz-ı sûret-i hâhiş edüp, lâkin: "Surre Emîni'ne elli bin guruş imdâd edeyim ve ben hod-ser hacc-ı şerîfe gideyim" deyü niyâz eylemekle, âhar kimse Surre Emîni nasb ve hasbe'l-va'd mûmâ ileyh Surre Emîni'ne elli bin guruş i'tâ ve huccâc alayında 'azm-i Hicâz-ı mağfiret-ihtivâ eylemişidi. Vedâ' için huzûr-i Şâhâne'ye dâhil oldukda, giryenâk olarak verâsından Vezâret irsâl buyurulmamak bâbında be-gāyet recâ edüp, eğer Vezâret firistâde buyurulur ise tek ü tenhâ Urbân-ı Bâdiye içre firâr edeceğini half billah ile ifâde vü inhâ eyledikde, taraf-ı Şâhî'den tevsîk u te'kîd ile te'mîn buyurulmuşidi. Çün bâlâda nakş-zemîn-i ifâde olunduğu üzere ol sâl-i nuhûset-me'âlde bi'l-cümle huccâc, Havâric mümâna'atiyle kurb-i Medîne'den mu'âvedet edüp, bu cihetle Âsitâne'de vak'a-i merkūme zuhûrunda Ağa-yı mûmâ ileyh hılâl-i râhda bulunmuşidi. Dâhil-i defter olmak mülâbesesiyle anın dahi i'dâmı bâbında emr-i 'âlî sâdır olup, lâkin[1] ba'zı müte'allikātı vesâtatiyle Segbân-başı ve ba'zı 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i Bektâşî, *"er-Resî'etü*[2] *tefse'ü'l-gazab**" telyîni ile[3] **[M2 43]** bi'l-cümle mum ve *"er-Rişvetü rişâ'*[4]*ü'l-hâceti***" ristesiyle, leb ve dehânları mahît olmağın, samîmî güzârende-i katl-i[5] merkūm olduklarından başka, mukaddemâ ol kârdân ve[6] kâr-âzmâ, meğer

---

1 belki Ümmü'd-dünyâ'nın ..... lâkin N1 : Yûsuf Ağa, mukaddemâ hacc-ı şerîfe 'azîmet ve duhûl-i Medîne-i münevvere ve rûmâlî-i Ravza-i mutahhere şerefinden Havâric tâ'ifesinin sadd/sedd ü mümâna'atlarına mebnî ye's ü hırmânla 'avdet etmiş olup, ol hılâl-i/hılâlde pür-/— ihtilâlde/— esnây-ı râhda bulunmağın, anın dahi izâlesi bâbında emr-i 'âlî sahîfe-ârây-ı vukū' olup, ba'dehû A2, M2

2 ba'zı ..... er-Resî'etü (الرثيئة) N1 : sâ'ir sergerdegân-ı Bektâşî, er-Resî'etü (الرثيئة) A2 : sâ'ir 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i Bektâşî, الرثيئة M2

* الرثيئة تفثأ الغضب = Taze sütle karışık ekşimiş süt bile gazabı yatıştırır" anlamına gelen Arapça bu cümle, "Az bir hediye dargınlığı giderir" denilecek yerde söylenen Arapça atasözlerindendir; bk. Muallim Nâci, *age,* s.131-132.

3 telyîni ile A2 : mu'âmelesiyle N1 : meseli ile M2

4 رشاء A1 : N1 : رسن ماء M2

** الرشوة رشاء الحاجة = Rüşvet ihtiyacın ipidir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

5 olmağın, ... katl-i N1 : olduğundan, güzârende-i hûn-i A2, M2

6 ve N1 : — A2, M2

Sultân Mustafa hazretleri tarafına reh-yâb-ı intisâb ve bir[1] takrîble sermâye-i te'alluk [**N1 217a**] u husûsıyyet iktisâb eylemiş olmağın, 'afv ile Kütahya'da ikāmete me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' olmuşidi[2]; *el-'uhdetü 'ale'r-râvî**.

Kā'im-makām Paşa hazretleri[3] Ağa-yı mûmâ ileyh tarafına sâbıka-i kîne vü 'adâvetinden başka, anm dahi muhallefâtından melhûz ve mukarrer olan tayyârâta el sunmak ve ol hazîne-i bî-gerânede konmak ârzûsuna[4] mebnî, anm dahi istîsâline nasb-ı şebeke-i ihtiyâl edüp, bilâhare vech-i âtî üzere tasvîr ve ol merâmını dahi sahn-ı husûlde câygîr[5] eyledi.

Sûreti budur ki, çün Yûsuf Ağa tarafına Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretlerinin teveccüh-i sâmîleri mahsûs-i Kā'im-makāmî olup, ol günlerde bir mâdde-i[6] âhar zımnında sanâdîd-i cumhûr ve pençe-zen-i ratk u fatk-ı umûr olan ashâb-ı şerr u şûrdan cemm-i gafîr Bâb-ı 'âlî'ye gelmiş olup, ittifâkıyyâtdan olarak ba'zı maslahat[7] içün mukarrebân-ı dergâh-ı Saltanat'dan birisi, taraf-ı Şâhî'den[8] me'mûren Kā'im-makām Paşa'ya vârid olmağla, edây-ı me'mûriyyetinden sonra 'â'id olacağı[9] hengâmda hufyeten izhâr-ı endûh u melâl ve ibrâz-ı 'acz ü kelâl ederek, işbu mûctema' olan[10] sanâdîd-i hâzıra Yûsuf Ağa'nın 'afvı husûsunu istimâ' eylediklerinden nâşî, Ocak tarafından elbette mezbûrun i'dâmı eşedd-i merâm olmağla, 'afv ü ibkāsı fitne-i 'azîme tehaddüsünü müstelzim olacağını iş'âr ve bu bâbda teşdîd ü ısrâr ederler. Bu sebeble merkūmun bekāsı mûcib-i fenâ olmağın, lâ-mehâle mezbûrun izâlesi emr-i lâzım ve ol bâbda fermân-ı 'âlî sudûru akdem-i levâzım olup, rehâvet ve ihmâl sûretinde hâlâ galeyân üzere olan fitne ve tuğyânın müceddeden severânını müstelzim[11] olduğunu südde-i Saltanat-ı seniyye'ye sırran ifâde vü

1 bir N1, A2 : bu M2

2 ve husûsıyyet ..... olmuşidi N1 : iktisâb eylemiş olmağın, 'afv ile Kütahya'ya me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' oldu A2 : iktisâb etmiş olmağın, 'afviyle Kütahya'ya me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' oldu M2

* العهدة على الراوى = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu haberi verene aittir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 hazretleri N1 : — A2, M2

4 muhallefâtmdan ..... ârzûsuna N1 : muhallefâtmdan/mülhakātından melhûz olan hazîneye dest-yâz ve terekesinden nâ'il-i ihtiyâz olmak kasdına A2, M2

5 edüp, bilâhare ..... câygîr A2, M2 : — N1

6 budur ki ..... mâdde-i N1 : bu gûne kehce-/lehce-nümûn-i mînâ-hâne-i nümâyiş oldu ki, ol günlerde bir husûs-ı A2, M2

7 maslahat N1 : mâdde A2, M2

8 Şâhî'den N1 : Şâhâne'den A2, M2

9 edây-ı ..... olacağı N1 : me'mûriyyetden sonra 'â'id olacak A2 : me'mûriyyetinden sonra 'â'id olacak M2

10 izhâr-ı ..... olan N1 : müşârun ileyh zebân-endûh ve sûret-i inkisârla/inkisâr ile A2, M2

11 mezbûrun ..... müstelzim N1 : mûmâ ileyhin dahi i'dâmı ehemm-i mehâmm olmağla, 'afvı sûreti müstelzim-i fitne vü hasâr olacağını tezkâr ve ol bâbda ısrâr ediyorlar. Bu vechile mûmâ ileyhin dahi i'dâm u izâlesi bâbında emr-i 'âlî ısdâr buyurulmak lâzım ve illâ hâliyâ galeyân üzere olan şûriş-i fitnenin müceddeden feverânı derkâr olmağla, vech-i mezkûr

ihbâr eylemesini, berg u şâhlar izâfesiyle nihânî tavsıye-i belîğ[1] edüp, ol dahi hâmil olduğu vedî'a-i firîb ü[2] hadî'ayı 'atebe-i Saltanat'a te'diye eyledikde, bî-tereddüd ü[3] te'hîr anın dahi i'dâm ü tedmîri bâbında hatt-ı hümâyûn ısdâr ve katli husûsuna Hasekî-i mahsûs havâle ve[4] tesyâr ve İslâmbol'da olan emvâl ü eşyâsı[5] ol hılâlde yâverî-i sa'âdet ve dest-yârî-i baht u devletle[6] Defterdâr bulunan Sa'dullah[7] Efendi ma'rifetiyle dâhil-i kabza-i igtinâm ve muhallefât-ı sâ'ire gibi taksîm-i hevâyî ile beyne'l-guramâ'[8] 'ucb-i iktisâm olundu.

İstitrâd

İnsân kısmı 'ucb, zalûm ve cehûl ve kasvet-i kalble mecbûldür ki, vech-i **[M2 44]** mesrûd üzere küşte-i tîğ-i erzâl-i ecnâs olup[9], rikkat ü te'essüfe dâ'ir makāle, bî-gâne-i efvâh-ı nâs olduğundan başka, dem-i vâpesînlerinde bi'l-müvâcehe ve ba'de'l-intikāl verâlarından seng-i felâhun-i la'n ü nefrînle seng-sâr ve'l-hâsıl hâric ez-ta'bîr-i gûnâ-gûn ihânet ü tahkîr ile ol makūle sâhib-i haşmet ü şân, belki tavâ'if-i mülûk mâkıma şâyân olan 'uzamâ ve kibârın cümlesi, hurûf-i mücevvefeden mürekkeb tama' u âz-ı *"Hubbü'd-dünyâ re'sü küllü hatî'etin*"* seyf-i cân-güdâziyle bî-cân[10] ve henûz bismil-gâhlarında hûnları Ceyhûn gibi revân ve cesedlerinin her kıt'aşı tu'me-i segân olduğu der-pîş-i nazzâre-i temâşâ'iyân[11] iken, halefleri olacak yâdigârlar bunlardan aslâ 'ibret-mend olmayup, hazîne[12] hazîne muhallefât ve ıktâ' ve 'akārâtlarına aç[13] kurd koyun sürüsüne girişür gibi bir gûne hücûm u şavlet ve bir mertebe nehb ü

üzere def' u teskîni mütehattem A2 : mûmâ ileyhin dahi i'dâmı ehemm-i mühimm olmağla, 'afvı sûreti müstelzim-i fitne vü hasâr olacağını tezkâr ve ol bâbda ısrâr ediyorlar. Bu vechile mûmâ ileyhin ibkāsı vahîm ve müstetba'-ı hatar-ı 'azîm olmağın, lâ-mahâlete mûmâ ileyhin i'dâm u izâlesi bâbında emr-i 'âlî ısdâr buyurulmak lâzım ve illâ hâliyâ galeyân üzere olan şûriş-i fitnenin müceddeden feverânı derkâr olmağla, vech-i mezkûr üzere def' u teskîni mütehattem M2

1 -i belîğ N1 : — A2, M2
2 firîb ü N1 : — A2, M2
3 bî-tereddüd ü N1 : bî-vakfe-i A2, M2
4 mahsûs havâle ve N1 : — A2, M2
5 İslâmbol'da ..... eşyâsı N1 : İstanbul'da olan emvâl ü eşyâsı/eşyâsını A2, M2
6 sa'âdet ..... devletle N1 : tâli' u ikbâl ile A2, M2
7 Sa'dullah N1, A2 : Sa'd[ull]ah M2
8 hevâyî ..... -guramâ' N1 : hevâyiyle beyne'l-guramâ A2 : hevâyî ile beyne'l-guramâ M2
9 erzâl-i ecnâs olup A2 : erâzil-i ecnâs olup, haklarında M2
* حب الدينا رأس كل خطئة = Dünya sevgisi her hatânın başıdır" anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekte, sadece Beyhakî ve Deylemî gibi hadîsçilerin kitaplarında zikredilmekte, ama zayıf bir hadîs olarak değerlendirilmektedir. Bazı eserlerde Hz. Îsâ'nin bir sözü olduğu da belirtilmektedir; bk.el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.1099, I,344.
10 seyf-i ..... bî-cân A2 : hatî'esiyle mürtekib, çünki öyle heyecân M2
11 temâşâ'iyân A2 : temâşâyân M2
12 hazîne A2 : — M2
13 aç M2 : ac A2

gārete müsâra'ât eylemeleri[1] cümleye mûcib-i veleh ü hayret ve bâ'is-i nevmîdî-i salâh-ı hâl-i devlet oldu; *mâ-nîz be-kıssa-i mâ-âyîm*[2*].

Mûmâ ileyhin[3] menfâsı Burusa'ya tahvîl olunmuş olmağla, sinîn-i vefireden berü mi'mâr-ı Sinimmâr-ikbâl ile esâs-efken olduğu devleti zîr u zeber ve etrâf u ahbâbı, rehîn-i teferruk u teşettüt olduğuna ihâle-i nazar-ı hasret ve itâle-i nigâh-ı gayret ederek[4], rehberî-i ıztırâb-ı cângâh ve hem-râhî-i [**N1 217b**] nâle vü enîn ü âh ile savb-ı me'mûriyyetine imâle-i güsiste-mehâr-ı esb-i 'azîmet ve Burusa'da bast-ı kilîm-i pâre-i ikāmet eyleyüp, bu vechile libâs-i devletden ta'riye ve izâka-i zehrâbe-i terbiye olunduğu muhâliflerine tenbîh olunması, nâr-ı gayzların ihmâd ve severân-ı gazabların ıhmâd etmamekle, bâlâda ifâde olunduğu vechile serd-i zemîn ü zemânla i'dâmına istihsâl irâde olunmağla, çend rûz sonraca[5] mübâşir-i i'dâmı olan Hasekî varup, hıdmet-i me'mûresini sûret-pezîr-i temşiyet eylemekle, ser-i bürîdesi rebî'ulâhırın[6] on yedinci günü◊ Bâb-ı hümâyûn pîş-gâhında nişânde-i seng-i[7] 'ibret kılındı[**].

Şu serverler dağlar gibi baş eğmezdi eflâke
Yaturlar şimdi pest olmuş, ne tîğ ve ne kemer peydâ[***]

Katl-i Nâ'ib-i Kaban

Merkūm gerçi ber-vech-i mersûm Sinob'a nefy ü iclâ olunmağla, nazardan teb'îd olunup, lâkin kat'â 'afv ü ıgmâzı nâ-kābil ve izâlesine cümle mukaddem ve[8] kā'il olmağla, ibtidâ medresi nokta-i fâside gibi hakk ve

---

1 gārete ..... eylemeleri A2 : gārâta müsâra'ât eylemeleri M2

2 *mâ-âyîm* M2 : *mî-âyîm* A2

* ما نيز بقصه ما آييم = Biz de kendi hikâyemize gelelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

3 **İstitrâd** ..... ileyhin A2, M2 : Ve bi'l-cümle Yûsuf Ağa'nın N1

4 sinîn-i vefireden berü mi'mâr-ı Sinimmâr-ikbâl ile esâs-efken olduğu devleti/devlet-hânesi zîr u zeber ve etrâf u ahbâbı, rehîn-i/vehn-i teferruk/tefrika vü teşettüt olduğuna ihâle-i nazar-ı hasret ve itâle-i/itâre-i nigâh-ı gayret/'ibret ederek A2, M2 : — N1

5 enîn ü âh ile savb-ı me'mûriyyetine imâle-i güsiste-mehâr-ı esb-i 'azîmet ve Burusa'da bast-ı kilîm-i pâre-i ikāmet eyleyüp, bu vechile libâs-i devletden ta'riye ve izâka-i zehrâbe-i terbiye olunduğu muhâliflerine tenbîh olunması, nâr-ı gayzların ihmâd ve severân-ı gazabların ıhmâd etmamekle, bâlâda ifâde olunduğu vechile serd-i zemîn ü zemânla/zemân ile i'dâmına istihsâl irâde olunmağla, çend rûz sonraca A2, M2 : âh ile savb-ı me'mûruna güsiste-mehâr-ı matıyye-i 'azîmet ve Burusa'da seccâde-güster-i karâr u ikāmet oldu. Çend rûz güzerânında N1

6 rebî'ulâhırın A2, M2 : şehr-i âtînin N1

◊ 17 Rebî'ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

7 seng-i N1, A2 : — M2

** "**Katl ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,194-195'te kaydedilmiştir.

*** Metnimizde yer alan bu beyit, Usûlî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Usûlî Divanı,* hzr. Mustafa İsen, Ankara 1990, s.97.

8 Şu serverler ..... ve N1 : Kapan Nâ'ibi mûmâ ileyh 'Abdüllatîf Efendi'nin 'afvı/bekāsı nâ-kābil ve izâlesine cümle A2, M2

tırâşîde ve rütbe-i Mîr-i mîrânî tevcîhiyle 'ulemâ'[1] silsilesinden bürîde olmağla, bâ-hatt-ı hümâyûn Burusa'da ruste-i rişte-i[2] küştegân ve şehr-i âyendenin[3] yirmi dördüncü günü◊ ser-i maktû'u Latîf Paşa 'unvâniyle bâzîçe-gâh-ı 'ibret-i şuyûh u sıbyânda kûy-i eydî-i enzâr-ı temâşâyiyân oldu*.

Tevcîh-i Emânet-i Tersâne bâ-Reşîd Efendi ve ba'zı ahvâl-i û[4]

Umûr-i **[M2 45]** Bahriyye Nezâreti nâmiyle el-Hâc İbrâhîm Efendi 'uhdesinden münhall olan Tersâne Emâneti, rûz-i mezkûrda◊◊[5] Mustafa Reşîd Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve bu sûretle defterlü matlûblardan olmadığı işâ'a vü i'lân kılındı. Müşârun ileyh gerçi[6] bidâyet-i hâlde Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın mahsûs[7] müdîri olmuş ve ekser edevât ve[8] ahvâli anın dest-yârî-i himmet ü tanzîmiyle vücûda gelüp, ber-vefk-ı dil-hâh[9] revnak u revâc bulmuş olduğundan, tâ'ife-i Bektâşiyye kendüsüne cümleden akdem düşmen-i cân ve bulsalar bir kaşık suda boğacakları bî-reyb ü gümân olup, hattâ Vidin 'avdetinde Anadolu askerlerini Beşiktaş taraflarından Anadolu yakasına mürûr eder[10] iken, mûmâ ileyhin sâhil-hânesini hisâr ve tegerg-i belâ gibi tüfeng-i ra'd-âhengler ile mühre-bâr olup, der u dîvârlarını ve pencere çâmlarını rahnedâr etmişler idi. Ve dâ'imâ lisânlarında: "Bre musîbet Köse Kehye! Bir günümüz de var ise senin içündür" zemînlerinde izhâr-ı kîn ve ol bâbda 'akd-i 'ahd ü yemîn ederler idi. **[N1 218a]** Bu cihetle mûmâ ileyh ser-defter ve sâ'irlerden mukaddem demi heder olmak sürbe-i haşerâtın eşedd-i matlûbudur zann olunur iken, ismi defterde mastûr olmadığından başka, aslâ lisânlarında bile sû-bi'z-zikr ile mastûr olmaması, ber-fehvây-ı *"İnne hâze'ş-şey'u 'ucâbun"*** 'âmme-i şeyh u şâba mâdde-i isti'câb

---

1 'ulemâ' N1 : 'ulemâ A2, M2

2 Burusa'da rüste-i rişte-i A2 : ruste-i katâr-ı N1 : rişte-i M2

3 âyendenin N1 : mezkûrun A2, M2

◊ 24 Rebî'ulâhır 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.

* **"Katl-i Nâ'ib-i Kaban** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,197-198'de kaydedilmiştir.

4 bâzîçe-gâh-ı ..... **ahvâl-i û** N1 : bâzîce-gâh-ı 'ibretde, kûy-i ebedî-i enzâr-ı temâşâ'iyân oldu. Ve A2 : bâzîce-gâh-ı 'ibrete, kûy-i ebedî-i enzâr-ı temâşâyân oldu. Ve M2

◊◊ 24 Rebî'ulâhır 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.

5 Tersâne ..... mezkûrda N1 : Tersâne Emâneti, yevm-i mezbûrda A2 : emâneti, yevm-i mezbûrda M2

6 işâ'a vü i'lân kılındı. Müşârun ileyh gerçi A2, M2 : nümâyân oldu. Mûmâ ileyh N1

7 mahsûs N1, M2 : bi-husûsihî A2

8 edevât ve N1 : — A2, M2

9 ve tanzîmiyle ..... dil-hâh N1 : kâr-güzârî birle A2, M2

10 bî-reyb ü gümân ..... eder N1 : vâreste-i şâ'ibe-i gümân idi. Hattâ bir def'a hasbe'l-iktizâ Anadolu yakasına Rumeli'den asker/asâkir imrâr olunur A2, M2

** ان هذا الشئ عجاب = Doğrusu bu tuhaf bir şeydir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, Sâd 38/5. âyetin sonunda yer alan ve aynı anlama gelen "*İnne hâzâ le-şey'un 'ucâb* = ان هذا لشئ

oldu. Meğer 'âkıbet-endîşliği pîş-nihâd ve inkılâb-ı âsiyâb-ı gerdûnu mülâhaza birle esbâb-ı selâmetini mehmâ emken takdîm ü i'dâd eylemiş, ya'nî[1] Mısır seferinde ber-muktezây-ı dâniş-i[2] kûsecî, ol kavm-i bî-magz ü[3] hemeci câ-be-câ ihsân ü ikrâm ve hemîşe muhtâc ve furû-mândelerine zâd ü zahîre ve 'atıyye ve merkûb makûlesiyle i'ânet ve imdâd husûsunda ri'âyet ü ihtimâm edüp, her birine mülâyene ve müdârât ve müdâhene ve müvâsât ederek, matmûre-i derûnlarından kîne-i meknûnları bi'l-külliyye zâ'il ve cümlesini tarafına meclûb ü mâ'il edüp ve'l-hâsıl bu vechile âmiziş ü ülfet ve umûr-i lâzimelerinde bezl-i nakdîne-i himmet[4] ve Nizâm-ı Cedîd husûsunda kat'â kendüsünün[5] re'y ü rızâ ve medhal ü[6] tedbîrleri olmayup, *"el-Me'mûru ma'zûrun*"* kazıyyesince muhâlefete dahi imkân mefkûd olduğunu iş'âr ederek dehenlerini mesdûd ve mecmû'unu kendüden hoşnûd eylemiş imiş. Ve bundan[7] başka, Âsitane'de Top-hâne'ye me'mûr oldukda, mülâyemet-i tab'ı muktezâsmca[8] Topcu Ocağı'nı dahi celb ve sagîr u kebîrini zencîr-i ihsân ü tedbîr ile nahcîr gibi[9] tarafına merbûtu'l-kalb edüp, hulâsa-i kelâm yoluyla ol haşerâtı kendüden rızâ-dâr ve kadh u 'adâveti dursun, cümlesini kendüsüne senâkâr eylemiş[10] ve ez-cümle harîkler vukû'unda ve eyyâm-ı ma'dûdelerde mahsûs kebîr kazgânlar ile konağında dâ'imâ[11] pilâv ve zerde tabh ve etrâf ve havâlîde bulunanlarına[12] ve harîk mahallinde[13] pâsdâr olanlarına[14] irsâl ve it'âm ve sâ'ir bu resme mürâ'ât ü in'âm ile[15] beynlerinde

---

عجاب " kısmından mülhem olarak söylenmiş gözüküyor.

1 olup, der u ..... ya'nî N1 : olmuşlar idi. Ve hemîşe lisânlarından: "Musîbet-i Köse Kethudâ ho şimdi/hûş-mendi yâ!" deyerek dendân-efşûr-i gayz u kîn ve cümleden evvel anın vücûdunu nâ-bûd eylemek bâbında dest-bend-i ittihâd ü yemîn olurlar idi. Meğer/— A2, M2

2 dâniş-i N1 : mâye-i A2, M2

3 bî-magz ü N1 : — A2, M2

4 hemîşe ..... himmet N1 : pey-der-pey muhtâclarına zâd ü zahîre ve merkûb makûlesi i'âne vü igâsede bezl-i vâye-i ihtimâm edüp, her birine müdârât ve müvâsât ederek, sahîfe-i bâlleri/me'âlleri pâkîze-i leke-i kîn ü infi'âl oldukdan sonra, havze-i takrîrden bîrûn beynlerinde âmiziş ü ülfet ve yegânegî derecesinde mahabbet rû-nümûn A2, M2

5 kendüsünün N1 : — A2, M2

6 medhal ü N1 : — A2, M2

* المأمور معذور = Emir alanın bir günahı yoktur" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

7 kazıyyesince ..... başka N1 : kazıyyesini dahi i'lâmla cümlesi kendüden hoşnûd ve bu tarîkle dehenlerini mesdûd eylemiş olduğundan A2 : kazıyyesini dahi i'lâmla kendüden hoşnûd ve bu takrîble dehenleri mesdûd olduğundan M2

8 mülâyemet-i tab'ı muktezâsınca N1 : — A2, M2

9 nahcîr gibi N1 : mânend-i nahcîr A2, M2

10 hulâsa-i .....eylemiş N1 : el-hâsıl 'avâmm-firîb, vaz'-ı latîf ve tavr-ı 'acîb ile ol makûle nesnâslar ile kemâl-i istînâs A2, M2

11 dâ'imâ A2, M2 : hemîşe N1

12 bulunanlarına N1 : bulunanlara A2, M2

13 mahallinde A2, M2 : mevki'inde N1

14 olanlarına N1 : olanlara A2, M2

15 mürâ'ât ü in'âm ile N1 : ri'âyet ü in'âmla A2, M2

tahsîl-i nîk-nâm ve *"el-İnsânu 'abîdü'l-ihsâni*"* silsilesine cümlesini rüste-i peyvend ü intizâm edüp: "Hey babam Çelebi Efendi!" dedirmiş. Sad tahsîn ki Nizâm-ı Cedîd meslekinin tarîk-ı gayr-i nâfize olduğunu [**N1 218b**] tahkīk u îkān birle *"'İlâc-ı vâkı'a pîş ez-vukū' bâyed kerd*[1]*"* çâresini der-meyân eylemiş, binâ'en 'aleyh ol rûz-i ricâl-sûzda emn ü selâmetden başka mu'azzezen Tersâne Emâneti'yle de kesb-i mufâharet eyledi**.

Vâkı'â mûmâ ileyh nefsinde 'âkıl ve dûr-endîş ve nisbetle mu'tedil ve munsıf ve merhamet-kîş ve eshel ü ehven ve oldukca emîn ve mü'temen, tarîk-ı hayrâta sâ'î, 'ırz u nâmûs-i Devlet-i 'aliyye'ye murâ'î olup, hakk budur ki kendüsüyle kat'â ülfetimiz ve yalnızca hem-nişîn olarak sohbetimiz olmayup, aslâ tarafımıza hukūku müte'allık değil iken *"el-Hakku yukālu****" makālince bir ferdin lisânından bu ana kadar mûmâ ileyhin gaddârlığma dâ'ir harf-i vâhid mesmû'um olmadı. İstanbul halkı ise mektûbu verâsından okur bir ferâsetlü tâ'ifedir. Bu beldede aslâ bir mestûr hâl olmaz. Ahûr-kapu'da bir veled tevellüd eylese, vâlideyni ve mevlid ve sıfâtı ve mahalli ol anda Edirne-kapusu'nda kemâ-hiye mesmû' olur; *ne'ûzu billâhi min-havâdisi hâzihi'l-beldeti*[*4].

Mûmâ ileyh Reşîd Efendi, Sultân Selîm hazretlerinin pederleri Sultân Mustafa merhûmun sadrına'zamları ve seksan iki seferinde[*5] serdâr-ı ekremleri olan Yağlıkcı Emîn Paşa'nın kāymı ve cümletü'l-mülk-i umûru olup, Vezîr-i müşârun ileyh mazhar-ı şemşîr-i gazab ve 'ikāb-ı Sultânî oldukda, 'âmme-i müte'allikātı dahi mu'âhaze ve kimi katl ve kimi nefy ü musâdere ile mu'âkıb olmuşlar idi. Efendi-i mûmâ ileyh mahrem-i hassı ve hazar u seferde sâhib-i tekarrub u ihtisâsı olmağla, bi'n-nefs huzûr-i hümâyûna ihzâr ve takrî' u tehdîd ederek serzeniş ü âzâra giriftâr eylemiş iken, meğer ol bâbda dahi 'âkıbet-endîşlik ile mütebassırâne hareket etmiş olmağla, tedârüklü bulunup, her su'âl ve takrî'-i Pâdişâhî'ye 'indinde müstashabı olan hatt-ı hümâyûn ibrâziyle ve gâh müdellel kazıyyeler ile tela'süm-i cevâb vererek bilâhare taraf-ı Saltanat'ı ilzâm ü iskât eyledikden başka, teveccüh ve iltifâtlarına mazhar olduğu dahi menkūldür.

---

* الانسان عبيد الاحسان = İnsan iyiliğin kulu kölesidir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 علاج واقعه پيش از وقوع بايد كرد = Olan bir olayın ilacı, olay gerçekleşmeden yapılmalıdır" anlamına gelen bu cümle Farsça bir mısrâdır.

** "**Tevcîh-i Emânet-i Tersâne** ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,179-180'de kaydedilmiştir.

*** الحق يقال = Hak/gerçek söylenmelidir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*4 نعوذ بالله من حوادث هذه البلدة = Bu beldenin hâdiselerinden Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*5 Metnimizde söz konusu edilen seksen iki seferi, Lehistan'ı himâye için 26 Cumâdelûlâ 1182/8 Ekim 1768'de Rusya'ya açılan seferdir; bk. meselâ Danişmend, *İOTK,* I,43

Zikr u beyân-ı tahrîr ve i'tâ'-i hüccet ve kabûl ez-cânib-i Saltanat

Yevm-i mezkûrun ertesi ahad[1] günü◊ Kā'im-makām Paşa ve Sadreyn ve Nakībüleşrâf[2] [**N1 219a**] Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Efendi ve Kādî-i İstanbul Murâd-zâde[3] ve bir gün mukaddem[4] umûr-i hâriciyye-i devlet mükâlemesine mu'âyyen olan Hâce[5] Münîb Efendi ve İstanbul Kadısı Murâd-zâde Efendi[6], hâne-i Şeyhulislâmî'ye da'vet ve zânû-zede-i nihâlî-i[7] mücâleset olup, Segbân-başı delâletiyle bi'l-cümle fi'e-i Bektâşî er-başıları[8] hâzır-ı encümen-i müvâneset olduklarında, 'akd olunan[9] meclis-i hatîrde ber-muktezây-ı takdîr-i Mümteni'u't-tagyîr cilve-nümây-ı 'ibret-serây-ı zuhûr olan vak'a-i garîbe ve hâdise-i 'acîbe[10] zımnında tavâ'if-i Bektâşiyye'den bir ferd[11] mu'âhaze olunmamak üzere tevsîk ve anlar dahi fîmâ-ba'd umûr-i Devlet'den cüz'î ve küllî bir emr u maslahata müdâhale ve ta'arruz etmeyeceklerini[12] samîmî takrîr ve tekabbül ve tahkīk birle, Münîb Efendi'nin eser-i kalem-i Câhiziyyü'r-rakamları* olan hüccet-i bedî'u'l[13]-mazmûn ve bâlâsına keşîde kılınan hatt-ı hümâyûn bi-'ibâretihâ li-ecli'l-'ibre bu mahalle kayd ü imlâ olundu[14].

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

İşbu hüccet-i şer'iyyede derc ü tastîr olunan kâffe-i şerâ'it-ı mu'tebere harf be-harf ma'lûm ve manzûr-i[15] Şâhâne'm ve zeylini hatem ü imzâ eden

---

1 silsilesine cümlesini ..... ahad N1 : silsilesiyle cümlesini peyvend-i iltiyâm eylemiş olduğuna mebnî, ol rûz-i ricâl-sûzda emn ü ferâğ-ı bâtından başka mu'azzezen/— Tersâne Emâneti'yle de kesb-i mefâhir eyledi. Vâkı'â kendüsi dahi nefsinde **[M2 46]** 'âkıl ve kâmil ve mu'tedil ve eshel ve ehven/zuhûl —/ve nisbetle emîn ve mu'temen olup, bu resme 'âkıbet-endîşlik ile hazm u ihtiyâtı derpîş eylediğinden, öyle hengâm-ı heyât u meyâdar-ı râh-yâfte-i keşmekeş-i pençe-i ahlât oldu. **Cem'iyyet-i 'acîbe berây-ı mukāvele ber-şekāvet-kârân ve tertîb-i hüccet-i garîbe** Cum'aertesi A2, M2

◊ 23 Rebî'ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar.

2 Nakībüleşrâf N1, A2 : Nakībüleşrâf ve M2

3 'Abdullah ..... Murâd-zâde N1 : 'Abdullah Efendi A2 : 'Abd[ull]ah Efendi M2

4 mukaddem N1, A2 : akdem M2

5 mu'âyyen olan Hâce N1 : me'mûr buyurulan A2, M2

6 ve İstanbul Kadısı Murâd-zâde Efendi N1, A2 : — M2

7 nihâlî-i N1 : pister-i A2, M2

8 bi'l-cümle ..... er-başıları N1 : fi'e-i Bektâşî er-başıları A2 : fi'e-i Bektâşiyye er-başılarıyla M2

9 'akd olunan N1, A2 : ma'kūd olan M2

10 cilve-nümây-ı ..... 'acîbe A2, M2 : 'ibret-seray-ı zuhûrda meşhûde olan vak'a-i ma'hûde N1

11 bir ferd A2, M2 : ferd-i vâhid N1

12 Devlet'den ..... etmeyeceklerini N1 : Devlet'den bir emre ta'arruz ve müdâhale etmeyeceklerini A2 : Devlet-i 'aliyye'den bir emre ta'arruz ve müdâhale etmeyeceğini M2

* Metnimizde kendisine atıf yapılan, Arap edebiyâtının en büyük nesir yazarlarından ve Mu'tezile kelâmcılarından biri olan Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinâ-nî (ö.255/869) için bk. meselâ Ramazan Şeşen, "Câhiz", *DİA,* İstanbul 1993, VII,20-24.

13 bedî'u'l N1 : 'acîbü'l A2 : 'acîbetü'l M2

14 'ibre ..... olundu N1 : 'ibre/'ıbret nigâşte-i hâme-i tarafa imlâ kılındı A2, M2. "**Zikr u beyân-ı tahrîr** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,182'de kaydedilmiştir.

15 ma'lûm ve manzûr-i N1 : manzûr u ma'lûm-i A2, M2

Şeyhulislâm-ı *sellemehu's-selâm* ve Kā'im-makām-ı 'âlî-makām ve 'ulemâ'-i[1] a'lâmım hatem ü imzâları makbûl-i Pâdişâhâne'm olmuşdur. Mâdâmki işbu sened-i mu'teberde olan şerâ'ite yeniçeri kullarım taraflarından[2] ri'âyetle muktezây-ı te'ahhüdleri üzere bundan sonra[3] umûr-i Saltanat-ı seniyye'me cüz'î ve küllî müdâhale olunmayup[4], ecdâd-ı 'izâmım zemânlarında olduğu gibi her bir husûsda emr u fermân-ı Şâhâne'me inkıyâd ü mütâba'at ve zâbitlerine her hâlde itâ'at edeler. Ben dahi 'âlemleri yokdan var eden Allahu[5] 'azîmü'ş-şânın ism-i pâki ve iki cihân serveri Peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa[6] *'aleyhi efdalü's-salavâti ve't-tahâyâ*[7*] hazretlerinin rûh-i tâbnâklerini yâd ile **[M2 47]** te'ahhüd ederim ki, bu husûs içün gerek taraf-ı Hılâfet-penâh'ımdan ve gerek vüzerây-ı 'izâmım ve vükelây-ı fihâmım ve zâbitân-ı devlet-i ebed[8]-kıyâmım taraflarından ferd-i âferîde hiçbir[9] vakitde mu'âhaze ve mes'ûl olmaya[**].

Sûret-i hüccet-i 'acîbe

Sebeb-i[10] tahrîr-i kitâb-ı şerî'at-nisâb ve bâ'is-i[11] tastîr-i hüccet-i[12] hakîkat-intisâb **[N1 219b]** oldur ki, Devlet-i 'aliyye *dâmet fi'l-himâyeti'r-Rabbâniyye*[***]'de havâss-ı Enderûn-i hümâyûn[13] ve ricâl-i Devlet-i ebed-makrûn'dan ba'zı dûr-endîş olmayan kimseler[14] bundan akdem me'mûr oldukları hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye'de Nizâm-ı Cedîd ta'bîriyle misli nâ-mesbûk bid'at-i 'azîme ve Îrâd-ı Cedîd nâmiyle mezâlim-i kesîre ihdâs ve netîcesini ancak kendüler[15] celb-i menâfi' ve icrây-ı sefâhetlerine[16] inbi'âs, her

---

1 'ulemâ'-i N1 : 'ulemây-ı A2, M2
2 taraflarından N1 : tarafından A2, M2
3 sonra M2 : + cüz'î ve küllî N1, A2
4 seniyye'me ..... olunmayup M2 : seniyye'me/seniyye'ye müdâhale etmeyüp N1, A2
5 Allahu N1, A2 : [All]ahu M2
6 Muhammedü'l-Mustafa N1, A2 : Muhammed Mustafa M2
7 *salavâti ve't-tahâyâ* N1 : *salâti ve ezkâhâ* A2, M2
* عليه افضل الصلوات والتحيايا = Salât ve selâmın en güzeli onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan duâlardandır.
8 'izâmım ..... ebed N1 : 'izâm ve vükelây-ı fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed- A2 : 'izâm, vükelây-ı <ve> fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed-(ايد) M2
9 hiçbir N1, A2 : hicbir M2
** "**Sûret-i hatt-ı hümâyûn** ..... olmaya" kısmındaki bilgiler aynen *Târîh-i Cevdet,* VIII,356'da kaydedilmiştir.
10 **-i 'acîbe** Sebeb-i A2 : Sebeb-i N1 : **-i şerîfe** Bâ'is-i M2
11 bâ'is-i N1, A2 : sebeb-i M2
12 hüccet-i N1, A2 : mahabbet ve M2
*** دامت فى الحماية الربانيه = Rabb'in himâyesinde devam etsin" anlamına gelen Arapça duâdır.
13 hümâyûn N1, A2 : hümâyûn'dan M2
14 kimseler N1, A2 : kimesneler M2
15 netîcesini ancak kendüler A2 : netîcesi ancak kendi N1 : netîcesi ancak kendü M2
16 sefâhetlerine N1, A2 : nefsânîlerine M2

biri ebniye ve elbise ve kâffe-i umûrlarını kefereye taklîdden başka, Devlet-i ‘aliyye'yi dahi divel-i Nasârâ kavâ‘idine ircâ‘ ve ol vechile ‘âmme-i Müslimîn'i tekdîr ve Devlet-i ‘aliyye'nin ez-kadîm envâ‘-ı fütûhât-ı ‘aliyye[1] ve esnâf-ı hıdemât-ı celîle ile makbûl ve mu‘teberi olan bi'l-cümle ocaklılarını[2] tenfîr ve Hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Selîm Hân hazretlerini dahi[3] ba‘zı mehâsin-i müzevvire ile[4] igfâl ve mecmû‘u agrâz-ı nefsâniyyelerinden ‘ibâret olan tedâbîr-i muzahrafalarını sâha-i husûle îsâl etmiş[5] olmalarıyla, Devlet-i ‘aliyye'nin ez-kadîm gayret-keşleri olan Ocağ-ı ‘âmire ağaları ve neferâtı, mücerred ıslâh-ı ‘âlem niyyet-i hâlısasıyla kıyâm ve bi'l-cümle[6] ‘ulemây-ı a‘lâm ve ricâl-i Devlet-i ‘aliyye'den sâ'ir erkân-ı sadâkat-irtisâm[7], ittifâk u iltiyâm ve mûceb-i şer‘ u kānûn üzere Hudâvendigâr-ı sâbık müşârun ileyh hazretlerinden kat‘-ı rişte-i teba‘iyyet ve hâlâ Erîke-pîrây-ı taht u iclâl ve Revnak-efzây-ı şevket ü ikbâl olan şevketlü mehâbetlü kudretlü ‘azametlü Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mustafa Hân ibnü's-Sultân ‘Abdülhamîd Hân hazretlerine *"İnnellezîne yübâyi‘ûneke innemâ yübâyi‘ûnallah, yedullâhi*[8] *fevka eydîhim**" vech-i mesnûn ve tarîka-i hakkāniyyet-nümûnu üzere medd-i eyâdî-i teba‘iyyet olunup, *"Ve izâ eradnâ en-nühlike karyeten emernâ mütrafîhâ fe-fesekū fîhâ fe-hakka ‘aleyhe'l-kavlü fe-demmernâhâ tedmîrâ***" nass-ı kerâmet-fassının esrâr-ı hidâyet[9]-mühtassı, sâha-zîb-i zuhûr ve mârru'z-zikr havene-i dîn ü[10] devlet, dünyâda mahzûl ü makhûr ve bakıyye-i ‘ukūbetleri vâbeste-i yevmü'n-nüşûr[11] olup, bi-hamdihî Te‘âlâ Devlet-i ‘aliyye bir müddetden berü dûr olduğu hüsn-i nizâma nevsûl **[M2 48]** ve Ocağ-ı ‘âmire'nin bu hareketleri taksîr u töhmete gayr-i mahmûl ve gerek nezd-i Şâhâne'de ve gerek ‘âmme-i ehl-i İslâm ‘indlerinde [**N1 220a**] mu‘teber u makbûl olmuşdur. Ancak bundan böyle Ocak-ı ‘âmire'nin ‘alâ vechi'l-iltizâm[12] iltimâs eyledikleri mâdde ki, *"el-*

---

1 envâ‘-ı fütûhât-i ‘aliyye A2 : fütûhât-ı seniyye N1 : envâ‘-ı fütûhât M2

2 ocaklılarını A2 : ocaklarını N1, M2

3 dahi N1 : — A2, M2

4 ile N1 : beyâniyle A2, M2

5 etmiş N1 : eylemiş A2, M2

6 bi'l-cümle N1, M2 : cümle A2

7 sadâkat-irtisâm N1 : ittisâm A2, M2

8 *yübâyi‘ûnallah, yedullâhi* N1, A2 : *yübâyi‘ûn[all]ah, yed[ull]âhi* (يبايعون اه يداه) M2

* ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم = Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Fetih 48/10. âyetin baş tarafında yer alan bir kısmıdır.

** و اذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا = Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur, biz de orayı darmadağın ederiz" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-İsrâ' 17/16. âyetidir.

9 hidâyet N1 : hikmet A2, M2

10 ü N1, A2 : — M2

11 yevmü'n-nüşûr N1, A2 : yevm-i nüşûr M2

12 Ocak-ı ..... iltizâm N1 : Ocağ-ı ‘âmire'nin ‘alâ vechi'l-iltizâm A2 : Ocağ-ı ‘âmire'nin ‘ale'l-iltizâm M2

Fukahâ'u ümenâ'u'r-Rusuli"* Hadîs-i belâgat-tahdîsi üzere 'ulemâ'-i[1] a'lâm dahi lâzime-i zimmet-i diyânet-irtisâmları olan emr-i ma'rûf ve nehy-i münkere kıyâm ve ricâl-i devletden hılâf-ı şer' u kānûn ba'zı hareketleri rû-nümûn oldukda, kelime-i hakkı tekellümde sa'y ü ihtimâm eylemeleri istid'âsını bast u itmâm eylediklerinden[2] sonra, kendülerinin dahi zâbitân ve neferâtı öteden berü 'uhde-i sadâkatlerine ihâle olunan umûr-i lâzimelerinden mâ'adâ, umûr-i Devlet-i 'aliyye'ye müdâhale etmeyüp, her birisi öteden berü şerî'at-i zâhire (زاهره)[3] ve kā'ide-i Ocağ-ı 'âmire eylediklerinden sonra[4], oldukları hıdemât-ı sâdıkānelerinde kıyâm ve tahsîl-i rızây-ı Bârî ve tekmîl-i irtizây-ı Şehriyârî eylemek mesâlih-i sâlihalarında[5] sa'y ü ihtimâm edeceklerine[6] te'ahhüd ü iltizâm ve bu[7] güftâr u reftârlarına[8] sıdk u istikāmetleri bedîdâr olup, hılâfına vaz' u[9] hareket zuhûr eylemedikce[10], gerek taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i Mülûkâne'den ve gerek vüzerây-ı 'izâm ve vükelây-ı kirâm ve zâbitân-ı zevi'l-ihtirâm taraflarından husûs-ı merkūmda gerek zâbitân ve gerek âhâd ü efrâdından[11] bir ferde mikdâr-ı zerre bir[12] hıtâb u 'itâb ve serzeniş ü 'ikāb teveccüh etmeyeceğine, evvelâ Şehriyâr-ı adâlet-şi'âr şevketlü kudretlü mehâbetlü 'azametlü[13] Pâdişâhımız efendimiz[14] Sultân Mustafa Hân *halledallâhu*[15] *hılâfetehû ilâ yevmi'l-mîzân*** hazretleri ve sâniyen vükelây-ı devlet ve zâbitân-ı sadâkat-menzilet taraflarından dahi 'ahdullah ve 'ahd-i Rasûlullâh'ı[16] yâd ü tekrâr ve bu 'ahd-i istikāmet-'akd üzere sâbit ü pâydâr olunacağına[17] 'an-samîmi'l-bâl kat'iyyü'l-âsâr olduğu sâbit ü üstüvâr ve bâlâsı mübârek[18] hatt-ı

---

* الفقهاء امناء الرسل = Fakîhler, peygamberlerin güvenini kazanmış kimselerdir" anlamına gelen bu cümle meşhûr hadîs kitaplarında zikredilmemekle beraber, el-'Askerî'nin Hz. Ali'den zayıf bir senedle merfû olarak rivâyet ettiği bir hadîs olarak gösterildiği yer için bk. *Keşfü'l-hafâ,* nr.1838, II,87.

1 'ulemâ'-i N1 : 'ulemây-ı A2, M2
2 eylediklerinden N1 : eyledikden A2, M2
3 zâhire N1, A2 : tâhire M2
4 eylediklerinden sonra N1 : üzere me'mûr A2, M2
5 mesâlih-i sâlihalarmda N1 : mesâlih-i musâlahalarında A2 : mesâlihinde M2
6 edeceklerine N1, A2 : edeceklerini M2
7 bu N1, A2 : — M2
8 reftârlarma N1 : reftârlarında A2, M2
9 vaz' u N1, A2 :— M2
10 eylemedikce N1, A2 : eyledikce M2
11 efrâdından N1, A2 : efrâddan M2
12 bir N1, A2 : — M2
13 'azametlü N1, A2 : — M2
14 efendimiz N1, A2 : — M2
15 *halledallâhu* (خلد الله) N1, A2 : *halled[all]âhu* (خلد اه) M2

** خلد الله خلافته الى يوم الميزان = Allah onun hilâfetini kıyâmet gününe kadar sürdürsün" anlamma gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

16 'ahdullah ve 'ahd-i Rasûlullâh'ı/Rasûlulah N1, A2 : 'ahd[ull]ah ve 'ahd-i Rasûlullâh'ı M2
17 olunacağına N1, A2 : olacağına M2
18 mübârek N1, A2 : — M2

hümâyûn-i kerâmet-nisâr[1] ile zînet-medâr ve zeyli hâlâ Şeyhulislâm semâhatlü fazîletlü es-Seyyid 'Atâ'ullah Efendi hazretleri[2] ve Kā'im-makām-ı 'âlî-makām sa'âdetlü 'atûfetlü es-Seyyid Mûsâ Paşa hazretleri ve hâzır bi'l-meclis kibâr-ı 'ulemâ'-i[3] a'lâm hazerâtının imzâ'[4] ve hatemleriyle revnak-dâr ve bilâ-nizâ' ve bilâ-cidâl ebediyyü'l[5]-âbâd düstûru'l-'amel kılınup, mehâkim-i şer'iyyede tescîl ve Baş-muhâsebe ve Dîvân-ı hümâyûn kalemlerine kayd ü[6] tekmîl **[N1 220b]** ve Ocağ-ı 'âmire tarafına sened-i şer'î olmak üzere işbu vesîka teslîm ü i'tâ **[M2 49]** ve ol vechile hıtâm-ı maslahat tetmîm ü îfâ[7] olundu; tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis[8] ve'l-'işrîn min şehr-i rebî'ilevvel li-senet-i isneyn ve 'işrîne ve mi'eteyn ve elf◊. el-'Abdü'd-dâ'î Ahmed Muhtâr el-Kādî bi-'asker-i Rumeli; bende Mûsâ Kā'im-makām-ı Rikâb-ı hümâyûn; ed-dâ'î es-Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah *'ufiye 'anhu**; el-'abdü'd-dâ'î es-Seyyid Mehmed Murâd el-Kādî bi-Dâri's-saltana; el-'abdü'd-dâ'î es-Seyyid Mehmed Münîb el-Kādî bi-Dâri's-saltana sâbıkā; el-'abdü'd-dâ'î Mehmed Hafîd el-Kādî bi-'asker-i Anadolu; el-'abdü'd-dâ'î Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah en-Nakīb[9].

Ve taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye Ocağ-ı 'âmire[10] tarafından verilan sened dahi hüccet-i sâlife metninde zînet-medâr lafzına gelince müttefiku'l-'ibâre olup[11] ve zeyli ber-vech-i âtî nigâşte-i kalem-i bedî'u'l-işâre olan sûretidir.

Sûret-i sened-i Ocak-ı Yeniçeriyân[12]

Ve zeyli ağayân-ı sadâkat-kârân-ı Ocağ-ı[13] 'âmire ve zâbitân-ı hamiyyet-şi'ârlarının hatem ü imzâlarıyla şâyân-ı yüsûk u i'tibâr kılınup, taraf-ı Devlet-i

---

1 nisâr N1, A2 : meşhûn M2
2 'Atâ'ullah Efendi hazretleri N1 : 'Atâ'ullah Efendi A2 : 'Atâ'[ull]ah Efendi M2
3 'ulemâ'-i N1, A2 : 'ulemây-ı M2
4 imzâ' N1 : imzâ A2, M2
5 bilâ-cidâl ebediyyü'l A2 : lâ cidâl ebedü'l N1, M2
6 ü N1, A2 : — M2
7 ü îfâ N1, A2 : — M2
8 fi'l-yevmi's-sâlis M2 : fi's-sâlis N1, A2
◊ 23 Rebî'ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar. "**Sûret-i hüccet-i 'acîbe** ..... elf" kısmındaki bilgiler aynen *Târîh-i Cevdet,* VIII,354-356'da kaydedilmiştir.
* عفى عنه = Allah affetsin" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.
9 el-'abdü'd-dâ'î Ahmed Muhtâr ..... en-Nakīb N1 : el-'Abdü'd-dâ'î Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah/'Abd[ull]ah en-Nakīb 'ale'l-eşrâf; el-'abdü'd-dâ'î Ahmed Muhtâr el-Kādî bi-'Asker-i Rumeli; Bende/— Mûsâ Kā'im-makām-ı Rikâb-ı hümâyûn/Şâhâne; ed-dâ'î es-Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah/'Atâ'[ull]ah *'ufiye 'anhu*; el-'abdü'd-dâ'î/el-'abdü'd-dâ'î (العبداعى) Murâd-zâde Mehmed Murâd el-Kādî bi-Dâru's-saltana; el-'abdü'd-dâ'î es-Seyyid Mehmed Münîb el-Kādî bi-Dâru's-saltana sâbıkā A2, M2
10 Ocağ-ı 'âmire M2 : Ocak N1, A2
11 olup N1, A2 : — M2
12 sûretidir. ..... **Yeniçeriyân** A2 : sûretidir. **Sûret-i zeyl-i sened-i Bektâşiyân** N1 : sûretdir M2
13 Ocağ-ı A2, M2 : Ocak-ı N1

'aliyye'de mahfûz olmak[1] üzere işbu senedimiz teslîm olundu; tahrîren fi't-târihi'l-mezbûr. Süleymân Çavuş-i Ocak-ı sâbıkā; el-Hâc Mehmed Ser-segbânân-ı sâbıkā; 'Osmân Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed 'Ârif Ser-segbânân; 'Abdî Ser-kâtib-i Ocak; Mustafa Vekîl-i Ser-çavuş; el-Hâc Süleymân Mütevellî-i[2] 25; Mustafa Ser-turnây-i Ocak; es-Seyyid 'Ali Ser-turnây-i Ocak ve gayrihim.

Ber-âverden-i hüccet be-Ağa-kapusu[3]

İşbu bâlâsı hatt-ı şerîf ile[4] ma'nûn hüccet-i şer'iyye[5] kalemlere ba'de'l-kayd, ferdâsı ahad günü[6*] ru'esây-ı ma'reke-i verrâsdan ehass-ı havâss-ı Şeyhulislâmî[7] Re'îs Vekîli nasb olunan[8] Hâlet Efendi, ahz-ı hüccet edüp, Hâce Efendi cenâblarıyla[9] hâlet-i zâhire vü bâtınada hâ'iz-i cihet-i vahdet olarak kerr u ferr ü[10] haşmet ile tafra-furûş-i dârât ü menkabet ve elçi alayı şeklinde müretteb alay ile[11] Ağa-kapusı'na feres-rân-ı teveccüh ü 'azîmet oldular.

Ba'de itmâmi'l-maslaha mûmâ ileyh Re'îs Efendi'nin kendi dest hattıyla üslûb-i emr-i me'mûru[12] mübeyyin Kā'im-makām Paşa tarafına tahrîr u tesyâr eylediği nemîkanm sûret-i kerîhesidir; nakş-ı nigâr-hâne-i **[M2 50]** eser-i 'ibret-nümâ kılındı[13]. **[N1 221a]**

---

1 olmak N1, A2 : kılınmak M2

2 Mütevellî-i M2 : + ﷺ N1

3 Süleymân Çavuş-i ..... **Ağa-kapusu** N1 : 'Osmân Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed 'Ârif Ser-segbânân; Hacı Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Süleymân Çavuş-i Ocak; Seyyid 'Ali Ser-turnayî; Hacı Süleymân Mütevellî fî 25; Mustafa Vekîl-i Ser-çavuş; 'Abdî Ser-i kâr-ı Ocak ve gayrihim A2 : Mehmed 'Ârif Ser-segbâniyân; Mehmed Ser-segbân-ı sâbık; 'Osmân Ser-segbân-ı sâbık; Mustafa Ser-çavuş; Süleymân Çavuş-i Ocak; 'Abdî Ser-kâtib-i Ocak; Hacı Süleymân Mütevelli-yi 25; Hacı Mehmed Ser-segbâniyân; Seyyid 'Ali Ser-turnalı-yı sâbık M2

4 şerîf ile M2 : şerîfle N1, A2

5 -i şer'iyye M2 : — N1, A2

6 ahad günü M2 : yevm-i ahad N1

* Hüccet 23 Rebî'ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar günü hazırlandığına göre, ertesi gün diye ifâde edilen bu günün belirtildiği gibi Pazar değil, Pazartesi olması gerekirdi. Burada herhalde hilâlin görülmesinden kaynaklanan bir durum söz konusu olmalıdır.

7 verrâsdan ..... Şeyhulislâmî N1 : verrâsdan A2 : verâsetden M2

8 nasb olunan A2, M2 : — N1

9 edüp ..... cenâblarıyla N1 : ve Münîb Efendi ile A2, M2

10 ü N1, A2 : — M2

11 tafra- ..... ile N1 : tarfa-furûş-i 'izz ü mefharet olarak A2, M2

12 Re'îs .....me'mûru N1 : Hâlet Efendi'nin vetîre-i hâli A2, M2

13 Paşa tarafına tahrîr u tesyâr eylediği/eyledikleri nemîkanm sûret-i kerîhesidir/kerîhesi, nakş-ı nigâr-hâne-i **[M2 50]** eser-i 'ibret-nümâ kılındı A2, M2 : Paşa'ya tahrîr eylediği nemîkanın sûretidir N1

Sûret-i nemîka-i Re'îs Hâlet Efendi Kā'im-makām-râ[1]

Devletlü efendim! Çâker-i kemîneleri Bâb-ı 'âlî'den kemer-raht ve kesmelü esbe süvâr ve Teşrîfâtî Efendi ve Muhzır Ağa ve Yazıcı ile ma'an kullarının pîşinde ve ilerüde Karakulak[2] Ağa giderek sened-i şerîf ibtidâ Teşrîfâtî Efendi'nin âgūşuna verilüp, 'ulemâ'-i[3] kirâm tarafından ta'yîn olunan fazîletlü Münîb Efendi dâ'îlerinin[4] Bâb-ı 'âlî'ye karîb hâneleri hizâsına varıldıkda, Efendi-i[5] müşârun ileyh dahi[6] destâr-ı 'âdî ve ferâce ve saçaklu ile süvâr olup, devletlü, semâhatlü Şeyhulislâm efendimizin ta'yîn buyurdukları Süleymâniyye Vâ'izi Efendi ve müşârun ileyhin telhîscileri efendi ve askerî[7] ve İstanbul Vekāyi' Kâtibleri ve Nakībüleşrâf Baş-çavuşu ile[8] bir alay olup, Düğmeciler içine varıldıkda, askerî zümresi[9] kimi müsellah ve kimi silâhsız kāt-ender-kāt selâma durup, çâkerleri dahi Teşrîfâtî yedinden sened-i hümâyûnu[10] ahz ve göğsümden yukarıca iki ellerim üzere alup, yemîn ü yesârda olan askerlere[11] başımla selâm-ı işâret eyledikce, her biri kemâl-i ta'zîm ile[12] selâmlayarak sebîl piş-gâhında[13] Muhzır Ağa Yazıcısı ibtidâ selâmlayup, ba'dehû Baş-yazıcı ve Muhzır Ağa, ba'dehû sokak kapusunda[14] cümle zâbitân selâmlayup, rikâbda yürüyerek havlunun[15] ortasına varıldıkda, 'atûfetlü Segbân-başı Ağa, yer öper gibi sened-i şerîfi selâmlayup, ahza tâlib oldukda, çâkerleri dahi derhâl[16] takbîl ve başıma vaz' edüp, yedine[17] teslîm, ba'dehû binek taşında atdan nüzûl[18] ve çâkerlerini ta'kîben Münîb Efendi hazretleri dahi nüzûl eyledikde, Efendi-i müşârun ileyh[19] vasatda ve Segbân-başı sağda ve çâkerleri[20] solda binek taşının sağ tarafında ayak üzere[21] durup, karşımızda dahi Turnacılık[22] ve Kapudanlık ihsân

1 **Sûret-i ..... Kā'im-makām-râ** N1 : — A2, M2
2 Karakulak N1, M2 : Karakulluk A2
3 'ulemâ'-i N1 : 'ulemây-ı A2, M2
4 Efendi dâ'îlerinin N1, A2 : Efendi'nin M2
5 Efendi-i A2, M2 : — N1
6 dahi N1, A2 : — M2
7 telhîscileri efendi ve askerî N1 : telhîsîleri efendi ve asker/askerî A2, M2
8 Baş-çavuşu ile M2 : Baş-çavuşu'yla N1, A2
9 askerî zümresi N1 : asker A2, M2
10 Teşrîfâtî ..... hümâyûnu M2 : sened-i hümâyûnu Teşrîfâtî yedinden N1, A2
11 askerlere N1 : asâkire A2, M2
12 ta'zîm ile M2 : ta'zîmle N1, A2
13 piş-gâhında A2 : piş-gâhından N1, M2
14 ba'dehû sokak kapusunda N1, A2 : zokāk kapusundan M2
15 havlunun N1, A2 : havlinin M2
16 çâkerleri dahi derhâl N1, A2 : derhâl çâkerleri dahi M2
17 yedine N1, A2 : yedine (بدينه) M2
18 nüzûl N1, A2 : tenezzül M2
19 hazretleri ..... ileyh N1 : dahi nüzûl eyledikde, Münîb Efendi A2 : — M2
20 çâkerleri N1, A2 : câkerleri M2
21 tarafında ayak üzere M2 : cânibinde ayakda N1 : tarafında ayakda A2
22 Turnacılık N1, M2 : Turnacılar A2

buyurulan ağalar ve sâ'ir zâbitân kāt-ender-kāt saf bağlayup durmuşlar idi. İbtidâ Segbân-başı Ağa[1] mührünü fekk ve: "Şevketlü kerâmetlü[2] Pâdişâh'ımız efendimizden gelan bâlâsı hatt-ı hümâyûn ile[3] müzeyyen hüccet-i şerîfedir[4]" dedikden sonra, Münîb Efendi hücceti savt-ı bülend ile [**N1 221b**] kırâ'et ve içinde derc olunan âyât-i kerîme ve ehâdîs-i şerîfenin ma'nây-ı münîflerini vâ'izâne tefsîr ederek, temâm kulûb-i huzzâra rıkkat îrâs ederek[5] tekmîl ve birer birer zîrde olan[6] imzâları dahi kırâ'et ve ba'dehû çâkerlerine verüp: "Re'îs Efendi dahi hatt-ı hümâyûnu kırâ'et eylemeğe[7] me'mûrdur" dedikde, cümle cân kulağıyla istimâ'a[8] izhâr-ı hâhiş ederek **[M2 51]** nigerân olmalarıyla, çâkerleri dahi[9] hatt-ı hümâyûnu âvâz-ı bülend ile kırâ'et eyledikde[10], huzzârın cümlesine bükâ'-i[11] 'azîm 'ârız olmuşdur. Temâm oldukda Süleymâniyye Vâ'izi dahi du'âya şurû' ve muhtasar ve mü'essir du'â edüp[12] tekmîl oldukda, çâkerleri hemân sened-i şerîfi sağ elime alup, âvâz-ı bülend ile: "İşte ağalar ve[13] yoldaşlar! Bu töhmetdir havfıyla sened istediğiniz mâddeyi şevketlü ve[14] kerâmetlü Pâdişâhımız ve[15] cümle 'ulemâ'[16] ve ricâl-i devletleri size hıdmet saymışlardır. Şimdi kalbiniz mutma'inn oldu mu?" dediğimde: "Hay, hay, Allah[17] Te'âlâ şevketlü Pâdişâhımızın kılıcım keskîn eylesün!" dediklerinde: "İşte şimden sonra sizlere lâzım olan zâbitânınıza[18] itâ'at ve kendi[19] umûrunuzdan gayrı umûr-i devlete te'addî[20] etmeyüp, dînimizin ve veliyy-i ni'metimiz olan Pâdişâhımızın düşmenlerinden intikâm almak içün me'mûr buyurdukları mahallere cân u başla[21] çalışmakdır. İmtisâl eder misiniz?[22]"

---

1 Ağa N1, M2 : — A2
2 kerâmetlü N1 : — A2, M2
3 hümâyûn ile M2 : hümâyûnla N1, A2
4 şerîfedir M2 : şerîfdir N1, A2
5 ederek N1 : etdirdik A2 : etdirerek M2
6 olan N1 : — A2, M2
7 hümâyûnu kırâ'et eylemeğe N1 : şerîfi kırâ'et eylemeğe A2 : şerîfi kırâ'ete M2
8 istimâ'a N1, A2 : istimâ'ına M2
9 olmalarıyla çâkerleri dahi A2 : çâkerleri N1 : olmalarıyla çâkerleri M2
10 eyledikde N1, A2 : eylediğimde M2
11 bükâ'-i N1, A2 : bükây-ı M2
12 edüp N1, A2 : + ve M2
13 ve N1, A2 : — M2
14 ve A2 : — N1, M2
15 ve N1, A2 : — M2
16 'ulemâ' N1 : 'ulemâ A2, M2
17 saymışlardır ..... Allah N1, A2 : saymışdır. Şimdi mutma'in oldunuz mu?" dedikde: "Hay, hay, [All]ah M2
18 zâbitânınıza N1, A2 : zâbitinize M2
19 kendi N1, A2 : kendü M2
20 te'addî N1 : müdâhale A2, M2
21 başla N1, A2 : baş ile M2
22 eder misiz N1 : ederseniz A2 : eder misiniz? M2

dediğimde, cümlesi bir uğurdan: "Bâşımız ve câmmız, yolunda[1] fedâdır!" deyü ağlayarak du'â eylediler[2]. Ve anlar dahi senedi teslîm edüp, derhâl hil'atleri[3] ilbâs olunup, sergerdelerinin cümlesi Münîb Efendi'nin ve Segbân-başı'nın[4] ve çâkerlerinin eteklerimizi öpüp bilâ-tevakkuf kapudan çıkup gitdiler. Ve Münîb Efendi[5] ile çâkerlerini Segbân-başı Ağa Tekelü[6] Köşkü'ne çıkarup, birer kahve içdiğimiz esnâda Un-kapam'ndan mavnalara[7] süvâr olup, gitdikleri müşâhede olundu*.

Tezyîl[8]

Vech-i meşrûh üzere işbu dâd ü sitâd-ı[9] sened mâddesiyçün bu resme kılıc ve Sancak-ı şerîf[10] ve surre alayı gibi alay tertîbine aslâ Bâb-ı 'âlî'den ve Enderûn tarafından emr u tenbîh ve tavsıye yoğiken, hod-be-hod şân-ı devlete muhıll ü nâ-revâ ve 'âmme-i nâsa ve divel elçilerine ve sâ'ir tavâ'if-i ecnâsa bâ'is-i udhûke vü istihzâ olan böyle bir alay-ı vâhî [**N1 222a**] neden iktizâ eder[11] idi? Ve ol gün seyircilerin bir mertebe[12] izdihâmı var idi ki, zikr olunan alayların birinde vukū'u mesbûk değil idi. *"Evvelü kārûretin küsirat fi'l-İslâm**"* fehvâsınca[13], hal'-i Selîm Hân'dan hâlâ[14] irsen ve istihkāken[15] mâlik-i ehakk ve Halîfe-i bi'l-hakk olan sahîh veliyy-i ni'metimiz ve bâ'is-i hayât ve bereketimiz[16] Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mahmûdü'ş-şiyem *hafezahullahu Te'âlâ 'ani'l-kederi ve'l-elem*[17]*** hazretlerinin devlet ü ikbâl ve şevket ü iclâl ile

---

1 Bâşımız ve cânımız, yolunda A2 : Bâşımız cânımız, yolunda N1 : Cânımız ve bâşımız M2
2 eylediler N1 : etdiler A2, M2
3 hil'atleri N1, A2 : hil'atler M2
4 Segbân-başı'nın N1 : Segbân-başı A2, M2
5 Münîb Efendi N1, A2 : efendiler M2
6 Tekelü N1, A2 : Tekelü (تکه لو) M2
7 içdiğimiz ..... mavnalara A2 : icdiğimiz esnâda Un-kabam'ndan mavnalara N1 : icdiğimiz esnâda Un-kapanı'ndan ma'ûnalara M2
* **"Ber-âverden-i** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,182-183'te kaydedilmiştir.
8 **Tezyîl** N1 : Agrabü'l-garâyib A2, M2
9 sitâd-ı N1, A2 : sited-i M2
10 Sancak-ı şerîf N1 : sancak A2, M2
11 aslâ .... eder N1 : ne hâcet A2, M2
12 seyircilerin bir mertebe N1 : bir mertebe temâşâcının A2, M2
** اول قارورة کسرت فی الاسلام = Bu İslâm'da yapılan ilk hatâ değildir!" gibi bir anlama gelen Arapça deyiştir.
13 *"Evvelü* ..... fehvâsınca M2 : — N1 : *"Evvelü kārûretin küsirat"* fehvâsınca A2
14 hâlâ N1, A2 : — M2
15 istihkāken N1 : kisben ve zâten ve zemânen A2, M2
16 bi'l-hakk ..... bereketimiz A2 : bi'l-hakk olan veliyy-i ni'metimiz, vesîle-i ârâmiş ü râhatımız N1 : hakk olan sahîh veliyy-i ni'metimiz, bâ'is-i hayâtımız ve bereketimiz M2
17 حفظه الله تعالی عن الکدر و الالم N1 : حفظه الله من الافات و سلم A2 : حفظه اه من الافات و سلم M2
*** حفظه الله تعالی عن الکدر و الالم = Yüce Allah onu keder ve elemden korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

cülûs-i hümâyûn-i meyâmin-makrûn-i Hidîvâne'leri beyninde güzerân eden zemân ki, ledâ ehli'l-insâf[1] zemân-ı fetret ıtlâkına liyâkati, masûn-i şâ'ibe-i hılâfdır. İşte ol eyyâm-ı hâliyede vukū'-yâb olan esâlîb-i 'acîbe ve mâ-lâ-ya'niyyât-ı garîbenin evvelü kārûre-i meksûresi işbu kurılan sened alayıdır. 'Ukalâ' ve ehl-i temkîn cinsinden ta'n u nefrîn etmedik kimse kalmadı. Alay erbâbı olan yâdigârlar, husûsan Sultân Selîm'in ser-tâ-pâ müstağrak-ı ihsânı ve üstünde ve altında bulunan elbise ve esb ve vesîle-i te'azzumu olan rütbe-i 'aliyye bi'l-cümle Şâh-ı müşârun ileyh hazretlerinin eser-i lutf u imtinânı iken ve kıyâfetine nizâm vererek ve 'âdeti üzere baş ve boyun döndürerek dâbbetü'l-arz şeklinde Ahûnd-i Kebîr olacak Münîb Efendi cenâbları, ba'dehû ana peyrev ve Re'îs Vekîli nâsa karşu izhâr-ı bişr u beşâşet ederek sened-i mezkûru eli üzere iki cânibe selâmlatdırarak götürmek ne derecede müstehcen olduğu erbâb-ı rikkate rûşendir. Nihâyet bu tarza reviş ü reftârları Münîb Efendi hakkında tefevvüh olunan sû'-i zannı te'kîd edüp, Hâlet Efendi tarafına da zann-ı dîğer 'urûzuna vesîle-i temhîd oldu.

Tetimme: İhsân-ı rütbe ve mansıb bâ-sergerdegân-ı eşkıyâ

Ve ol[2] gün sergerdegân-ı yamakânın eşbehleri ve it ta'bîr olunan ol[3] gürûh-i mekrûhun kerâhet-i tahrîme ile ekrehleri olan[4] Kabakcı Mustafa nâm gürâz, Turnacı-başılık'la ser-firâz olup, hem-pây-ı râh-ı şekāveti olan Süleymân

1 devlet ..... insâf N1 cülûs-i meyâmin-me'nûs-i hümâyûnları beyninde olan eyyâm ki, lede'l-insâf A2, M2

2 esâlîb-i 'acîbe ve ..... Ve ol [Başlık şeklinde yer verdiğimiz "**İhsân-ı ..... eşkıyâ**" kısmı, muhtemelen burada bulunması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 222a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : mekrûhât ve mâ-lâ-ya'niyyâtın evvel-i kerîhesi sâbıku'z-zikr sened alayıdır" —/deyü ta'n ü teşnî' eylemedik 'ukalâ kalmadı. Bir sûretle mütevakkırâne ve müte'azzımâne ve/— 'âmmeye karşu bişr u beşâşet **[M2 52]** ve neşât ve şükr u sipâs ve inbisât 'arz ederek, edây-ı hıred-rezâ/hıredzâ ile başlarıyla ve gözleriyle ve kaşlarıyla işâret selâmı vererek, husûsan 'ilminden ve ak sakalmdan ve henûz üstünde/üstünde (وستنده) ve altında olan ihsânât-ı Selîm Hânî'den ve sâyesinde nâ'il olduğu rütbesinden utanmayarak, sakalına ve kıyâfetine nizâm vererek dâbbetü'l-arz şeklinde kodoş kıyâfetlü Ahûnd-i kebîr Münîb Efendi cenâbları ve Re'îs Vekîli olacak yâdigâr-ı güzeştelerden 'ibreti hâtıra getürmeyüp, bir alay dîn ü devlet düşmenlerine —/karşu bu resme nesek ve üslûb ile çiçeği/hücceti yarılarak/— ve/— el üzere tutarak kağıd/— getürmek/götürmek Lillâhi ve'r-Rasûl ne müstaskal ve müstekreh evhâm u 'ukūldür/'ufûldür. Evvelâ Bâb-ı 'âlî'den bu tarz u revişle gitmeğe me'mûr ve mu'allem değillerdir. Bu kıyâfet kendülerinin muhtera'ı ve kâr-ı destleridir. Sâniyen Münîb/Münîf Efendi bu resme hareketi, kendünün hakkında ekser nâsın remy etdikleri sû'-i zannı te'kîd ve Hâlet Efendi'ye dahi cedîd ü ekîd sû'-i mazanne ve makāleye mûcib-i temhîd oldu. Hele bu vaz'-ı mekrûh ve müstehcen idi. Cins-i 'ukalâdan ferd-i vâhid bu revişi istihsân eylemedi. [Mısrâ]': *Huz mâ safâ da' mâ keder* (خذ ما صفا دع ما كدر = Berrâk olanı al, bulanık olanı bırak!" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır) **Tetimme**/— Ol/— A2, M2

3 ol N1, A2 : — M2

4 olan N1, A2 : — M2

dahi kendü talebiyle Kapudanlık rütbesini ihrâz ve Kāzgāncı Hacı Mustafa, Boğaz Muhâfızlığı'yla kesb-i imtiyâz eyledi. [**N1 222b**] Ve[1] ortalarına tevzî' içün cülûsiyye ve hıdmetlerine mukābil olmak üzere hazîne-i tasavvura güncâyiş-pezîr[2] olacak mertebeden efzûn ve orta sarrâfının ta'dâd ü şümârı havsalasından[3] bîrûn taraf-ı Mülûkâne'den nukūd ve 'atâyâ irsâl ü i'tâ olunup[4] ve yamakların ve[5] sâ'ir müte'ayyinânına hıla'-ı fâhire iksâ ve ta'yîn-i revâtib ile[6] her biri hayâl ü hâtırlarına gelmez dirhem ü dînâra dest-resâ olarak[7], geldikleri semte reh-peymây-ı[8] *"Ve teferrakū eydiye Sebâ[9*]"* oldular.

İstitrâd: Kelâm-ı 'acîb-i Kabakcı Mustafa[10]

Vech-i meşrûh üzere zümre-i eşrâr-ı Meydân-ı Lahm'e sâbıku'z-zikr efendileri istihzâr edüp, henüz tarafeynden müdâvele-i ke's-i mükâlemeye ibtidâr eyledikleri[11] esnâda, sergerde-i hâss-ı ehl-i fesâd ve sükāta-i nev'-i kedd ü üftâd olan Kabakcı Mustafa, haylîce dirâyet-mend ve gûyâ olmağla, Şeyhulislâm Efendi'ye[12] ve sâ'ir efendiyâna mukābil koynundan bir sâ'at ihrâc[13] edüp: "Pâdişâhımız işte şu[14] sâ'at gibidir. Dâ'imâ çarhı yolunca[15] devrân üzere iken, hâricden bir niçe[16] böcekler [**M2 53**] girüp, önüne hâciz olmağla, deverânına mâni' olmuşdur" deyü ricâl-i ma'hûdenin[17] lüzûm-i izâlesini ve mahzâ matlabları anların i'dâmları[18] olduğunu ve taraf-ı Saltanat'a[19] kat'â havâlî-gerd-i emel ü niyyetleri olmadığını kināye vü telmîh, belki beyân ü tasrîh[20] edüp, ba'dehû

---

1 Ve N1, A2 : — M2
2 güncâyiş-pezîr N1 : nâ-güncâyiş-pezîr A2, M2
3 havsalasından N1 : havzasından A2, M2
4 olunup N1 : — A2, M2
5 ve M2 : — N1, A2
6 revâtib ile N1 : revâtible A2, M2
7 hayâl ..... olarak N1 : kâmkâr ve dest-res-i servet ü yesâr oldukdan sonra A2, M2
8 peymây-ı M2 : peymâ N1, A2
9 *teferrakū eydiye Sebâ* N1, A2 : *teferrakū* (تفرقوا) *eydiye Sebe'* M2
* و تفرقوا ايدى سبا = Sebe kavmi gibi fırkalara ayrıldılar (= Çil yavrusu gibi dağıldılar)" anlamına gelen Arapça deyimdir.
10 **Kelâm-ı ..... Mustafa** N1 : — A2, M2
11 zümre-i ..... eyledikleri N1 : eşkıyâ tâ'ifesi, —/efendileri Meydân-ı Lahm'e efendileri/— istihzâr edüp, tarafeynden müdâvele-i ke's-i/ke'ûs-i güftâr olunduğu A2, M2
12 sükāta-i ..... Efendi'ye N1 : mazhar-ı sergerd-i üftâd olan Kabakcı Mustafa, Şeyhulislâm Efendi A2, M2
13 ihrâc N1 : ibrâz A2, M2
14 işte şu N1 : işbu A2, M2
15 çarhı yolunca A2 : yolunca çarhı N1, M2
16 niçe N1, A2 : nice M2
17 ma'hûdenin N1, A2 : ma'hûdelerin M2
18 i'dâmları N1, A2 : i'dâmı husûsu M2
19 taraf-ı Saltanat'a A2, M2 : savb-ı Saltanat N1
20 beyân ü tasrîh N1 : vech-i eblağ üzere telvîh A2, M2

vetîre-i mesrûde üzere hevâ, tebeddül ve[1] usûl, tehavvül eylediğini gûş-dâde-i[2] muhâvere-i mersûmeden biri Muharrir-i Hakīr'e nakl ü beyân[3] eyledi*.

Vürûd-i hatt-ı hümâyûn

Ve[4] ferdâsı yevm-i isneyn, Hudâvendigâr-ı sâbık *ravveh[all]âhu bi-kâ'isâtin min-tesnîmin rahîkın***[5] hazretlerinin ba'zı ahvâli ve kurenâ'[6] ve ricâlinin etvâr u ef'âllerinden[7] bahsi hâvî ve sâ'ir gûne evâmir u zevâciri muhtevî Bâb-ı 'âlî'ye bir kıt'a hatt-ı hümâyûn vârid ve lâzımü'l-huzûr[8] olan a'yân ü erkân[9] müvâcehelerinde 'alenen kırâ'etle sem' u itâ'at âvâzesi[10], künbed-i nîlgûn-gerdûne mütesâ'id oldu.

Zikr-i ba'zı tevcîhât-ı Bîrûn ve Enderûn[11]

Mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü günü◊, Fodula Kâtibi Mehmed Efendi sâbıka-i te'allukuna mebnî, bâ-irâde-i Pâdişâh-ı safvet-intimâ 'iffetlü[12] Vâlide Sultân hazretlerine Kethudâ nasb olundu. Ve mâh-ı merkūmun[13] yirmi altıncı günü◊◊, sâbıkā[14] Muhâsebe-i Evvel 'Abdülkerîm Efendi dâmâdı, [**N1 223a**] Vekâlet-i Rûznâmçe-i Evvel[15] ile rûznâme-i ikbâle dest-resâ olup ve sâbıkā Küçük Rûzname[16] Hâfız 'Ali Efendi, Şehir Emâneti'yle kesb-i i'tilâ ve Kahveci-başı-yı sâbık Hüseyn Efendi Kapucu-başılık'la Emânet-i Gümrük-i

---

1 hevâ, tebeddül ve N1, A2 : heybetden M2
2 gûş-dâde-i A2, M2 : gûş-dârân-ı N1
3 ü beyân A2, M2 : — N1
* "**İstitrâd: Kelâm-ı** ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,171'de kaydedilmiştir.
4 Ve A2, M2 : — N1
** روح اه بكأسات من تسنيم رحيق = Allah onu Tesnîm (=cennetteki ırmaklardan) kaynağından doldurulmuş şarap kadehleriyle ferahlatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
5 *ravveh[all]âhu ..... rahîkın* M2 : — N1 : *revâhullâhu bi-kâ'isâtin min-tesnîmin râhıkın* A2
6 kurenâ' N1 : kurenâ A2, M2
7 ef'âllerinden N1, A2 : ef'âlinden M2
8 huzûr N1 : şühûd A2 : vücûd M2
9 ü erkân N1 : -ı zemân A2, M2
10 sem' u itâ'at âvâzesi A2, M2 : âvâze-i sem' u tâ'at N1
11 **Zikr-i ..... Enderûn A2** : **Ba'zı tevcîhât** Ve N1 : **Zikr-i tevcîhât-ı Bîrûn ve Enderûn** M2
◊ 24 Rebî'ulâhır 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.
12 sâbıka-i ..... 'iffetlü N1 : 'ismetlü A2, M2
13 nasb olundu. Ve mâh-ı merkūmun N1 : ve A2 : — M2
◊◊ 26 Rebî'ulâhır 1222 = 3 Temmuz 1807 Cuma.
14 sâbıkā N1, A2 : sâbık M2
15 -i Evvel N1 : — A2, M2
16 dest-resâ olup ve sâbıkā Küçük Rûznâme N1 : resâ olup ve sâbıkā/sâbık Küçük Rûznâmçe A2, M2

Duhân'ı der-'uhde-i i'tinâ eyledi[1]. Ve Kahveci-i Sânî Hâfız Efendi, Ağa-yı Dârussa'âde Yazıcılığı ile[2] iktisâb-ı sa'âdet ve Yazıcı-i sâbık İbrahîm Efendi, Muhâsebe-i Cizye ile tahsîl-i nukūd-i 'izz ü rif'at[3] edüp ve Kâtib-i Kethudâ Mehmed Sâdık Efendi bâ-Pâye-i Muhâsebe-i Evvel, Tob-hâne'ye[4] Nâzır ve Mühürdâr-ı Kā'im-makāmî Recâyî-zâde[5] Celâleddîn Bey Kâtib-i Kethudâ olmağla, dâhil-i cerîde-i ecille vü ekâbir oldu*. Ve Anbar Kâtibi İbrâhîm Efendi nâm şahs-ı hâmil-i (حامل) mekr[6], mukaddemâ bir takrîble savb-ı Saltanat müte'allikātı zümresine dâhil olmağla, hakkında 'inâyet-i 'aliyye-i Husrevâne zuhûr ve hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr eylemekle, ber-mûceb-i emr u irâde Hâcegân zümresine idhâl ve Muhâsebe-i Evvel Vekâleti'yle karîn-i 'izz ü ikbâl oldu. Ve Enderûn-i hümâyûn'da Silahdâr-ı Hudâvend-i sâbık Süleymân Bey, Ağa-yı Dârussa'âde kemâ-kân ibkāy-ı mekân şerefine nâ'il oldular.

Ve maktûl Sır Kâtibi, hal' sudûrundan iki gün mukaddem gaybûbet eylemekle, Hâne-i Hâssa'dan es-Seyyid Feyzullah Efendi müstahdem olmuşidi. Ba'de'l-inkılâb Hudâvendigâr-ı sâbık bendegânından olmak töhmeti, 'azlinden başka Enderûn dahi mûcib-i mübâ'adeti olup, yerine Hâne-i Hâssa gılmânından Tayfûr Bey Nâ'ib-i menâb kılındı. Kezâlik Süleymân Bey dahi töhmet-i mezkûrede müşterek olmağla, 'âdet-i kadîme üzere teka'üdlük ile ihrâc olunup, yerine Turna[cı] Ahmed Bey Silahdâr oldu. Ve evâhır-ı 'ahd-i Saltanat'da ol dahi ber-taraf olmağla, 'İzzet Paşa-zâde Mehmed Bey makām-ı Silahdârî'de mazhar-ı 'izz ü şeref oldu.

Garîbe-i hüccet-i 'ömr

Maktûl[7] Yûsuf Ağa'nın evrâk-ı mazbûtası hılâlinde hâlâ târîh-i tahrîrde[8] Pâye-i Mekke-i mükerreme **[M2 54]** ile mu'azzez ve târîh-i hüccet-i âtiyede

---

1 Şehir ..... eyledi A2 : Emânet-i Şehir ile kesb-i i'tilâ ve Kahveci-başı-i sâbık Hüseyn Efendi Kapucu-başılık'la Emânet-i Gümrük-i Duhân'ı der-'uhde-i i'tinâ eyledi N1 : Şehr Emâneti'yle kesb-i i'tilâ M2

2 Efendi .... ile N1 : Ağa-yı/Ağa, Dârussa'âde Yazıcılığı'yla A2, M2

3 'izz ü rif'at N1 : emniyyet A2, M2

4 Top-hâne'ye A2 : Tob-hâne'ye N1, M2

5 Recâ'î-zâde A2 : Recâyî-zâde N1, M2

* "**Vürûd-i hatt-ı** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,184-185'te kaydedilmiştir.

6 nâm şahs-ı hâmil-i mekr N1 : — A2, M2

7 takrîble ..... Maktûl N1 : takrîble/takrîb ile taraf-ı Saltanat'a mütehassas olmağın, ol esnâda hâcegân zümresine ilhâk ve Vekâlet-i Muhâsebe-i Evvel ile şöhre-i âfâk oldu. **Tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn** Hudâvendigâr-ı sâbıkın/sâbık —/hazretlerinin Silahdârı Süleymân Bey ve Ağa-yı Dârussa'âde makāmlarında/makāmlarınd[a] ibkā ve Baş-çukadarlık-la/çukadâr ile Fettâh Ağa'nın/Ağa, 'inân-ı tevsen-i ikbâli irhâ ve Hazînedârlık'la Nezîr Ağa gencîne-i/— lutf-i/— bî-intihâya/— Hazîne/— Kethudâlığı'yla/— Selîm/— Ağa/— genc-i bâd-âver-i iclâle resâ oldu. **Garîbetü'l-garâ'ib** Maktûl Vâlide Kethudâsı A2, M2

8 hılâlinde ..... tahrîrde A : arasından hâlâ A2, M2

hil'at-i câh ve menzileti[1] Galata Mevleviyyeti'yle mutarraz olan Haffâf-zâde Mehmed[2] Emîn Efendi'nin hatem ü imzâsıyla bir kıt'a hüccet, dâhil-i[3] dest-i ümenây-ı devlet ve mazmûn-i garâbet-makrûnu [**N1 223b**] delâlet-i nass-ı kātı' ile intikās u izdiyâd kabûl eylemeyeceği müsbet olan a'mâr-ı mukadderenin hibe vü iştirâsından[4] 'ibâret olup, beyne'n-nâs şuyû' ve cilve-ger-i sâha-i zuhûr u zuyû' oldukda, kimi vâhibi tefsîk ve kimi mevhûbun ileyhi tazlîl ü terhîk edüp, kimi nusûs-ı kātı'aya muhâlefetine binâ'en ikfâr ve kimi etvâr u ef'âlleri muktezeyât-ı hükm-i hikmet-nümây-ı İlâhiyye üzere olan enbiyây-ı 'izâm *'aleyhimü's-salâtü ve's-selâm* hazerâtına kıyâsı inkâr ederek dürlü dürlü güft-gûyu mûcib ve gûnâ-gûn kīl ü kāli müstevcib[5] olmağla, hüccet-i merkūmeye kalem-zen-i imzâ olan Efendi-i mûmâ ileyh, sene-i merkūme[6] cumâdelûlâ evâ'ilinde◊ Gelibolu'ya nefy ü iclâ ta'zîrine[7] sezâ oldu. Hüccet-i mezbûre havâdisi memâlik-i sâ'ireye münteşir olup, hattâ Firengistân'da Devlet-i 'aliyye süferâsını ol bâbda keşîde-i ma'raz-ı su'âl eyledikleri, resîde-i sem'-i Muharrir-i makāldir. Vâkı'â hüccet-i mezkûre şâyân-ı nazar-ı istiğrâb olmağla, zafer-yâb olduğumuz bir sûreti sebt-i sahîfe-i isti'câb kılındı.

Sûret-i hüccet-i garîbetü'l-mazmûn[8]

Mahrûse-i Galata müzâfâtından Beşiktaş Nâhiyesi'nde Paşa Mahallesi'nde kâ'in[9] mehd-i 'ulyây-ı saltanat devletlü inâyetlü Vâlide Sultân-ı *'aliyyetü'ş-şân* hazretlerinin Kethudây-ı 'âlî-kadrleri semâhatlü[10] atûfetlü Yûsuf Ağa ibnü'l-merhûm İsmâ'îl[11] Ağa hazretlerinin sâhil-hânelerinde ma'kūd meclis-i şer'-i enverde el-Hâc Sa'dullah Ağa ibn Ahmed[12] işbu bâ'isü'l-kitâb Ağa-yı[13]

1 câh ve menzileti N1 : câhı A2 : — M2
2 Haffâf-zâde Mehmed A2, M2 : mülakkab N1
3 dâhil-i N1 : vâsıl-ı A2, M2
4 delâlet-i ..... iştirâsından A2, M2 : 'ömr-i mukadder ve mahtûmun [**N1 223b**] hibe vü ithâbından N1
5 hazerâtma ..... müstevcib A2 : — M2
6 merkūme A2 : merkūmda M2
◊ 1-10 Cumâdelûlâ 1222 = 7-16 Temmuz 1807.
7 ta'zîrine A2 : ta'zîbine M2
8 şuyû' ..... **mazmûn** A2, M2 **:** şâyi' ve mesel-i sâ'ir gibi dâ'ir-i devâ'ir-i sevâmi' oldukda, kimi vâhibi ve kimi müttehibi tazlîl ü ithâm ve 'ale'l-'umûm bu bâbda hüküm ve imzâ birle hüccet tahrîr ve i'tâ eden Galata Kadısı-yi galat-kâr-ı cehâlet-şi'ârı tafzî' u bed-nâm ederek havâdisi mûcib ve misli nâ-mesbûk keyfiyyet olmağla, güft-gûyu müstevcib olmağın, Efendi-i mûmâ ileyh şehr-i âtî evâ'ilinde Gelibolu'ya nefy ü iclâ ta'zîrine revâ görüldü. Hüccet-i mezbûre havâdisi âfâk-ı 'âleme münteşir olup, hattâ Firengistân'da Devlet-i 'aliyye elçileri dahi ol bâbda mu'âmele-i hezl ü istiğrâbla ruhbânlardan sitem-i zarîfâne su'âl ü cevâb muzâyakasına giriftâr oldukları sahîhan mesmū'-i Muharir oldu. **Sûret-i hüccet** N1
9 kâ'in A2, M2 : vâki' N1
10 semâhatlü N1 : sa'âdetlü A2, M2
11 İsmâ'îl A2, M2 : İsma'îl N1
12 el-Hâc ..... Ahmed N1, A2 : — M2
13 Ağa-yı N1 : — A2 : el-Hâc Sad[ull]ah ibn Ahmed M2

müşârun ileyh hazretleri mahzarlarında[1] bi't-tav'ı ve'r-rızâ ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm edüp, ibtidây-ı hılkat-i ervâhda takdîr ve[2] Levh-ı Mahfûz'a sebt ü tahrîr olunan ecel-i mev'ûdumdan 'ömrümün yedi sene-i kâmilesini müşârun ileyh Yûsuf Ağa hazretlerine hibe edüp, anlar dahi hazret-i Âdem *'aleyhi's-selâm* 'ömr-i şerîf-i mukadderlerinden ma'lûmü'l-mikdârım Şît* (شيث) *'aleyhi's-selâm* hazretlerine hibe ve Şît (شيث) *'aleyhi's-selâm*[3] ithâb u kabûl buyurdukları ma'lûmları olup, *"Yemhullâhu mâ-yeşâ'u ve yüsbitü ve 'indehû ümmü'l-kitâbi****"* nazm-ı celîlinin ma'nây-ı[4] şerîfini tefekkür ve mülâhaza birle ithâb ve kabûl buyurduklarında, hıfzan li'l-makāl ol ki vâki'u'l-hâldir, bi't-taleb ketb ü imlâ olundu; hurrire fi's-sâbi'i[5] ve'l-'işrîne min şehr-i rebî'ulâhır li-sene ihdâ 'aşerete[6], mi'eteyn **[M2 55]** ba'de'l-elf◊. Şuhûdü'l-hâl: 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi; Kethudây-ı müşârun ileyh Ahmed Efendi; Kapu Çukadârı 'Ömer Ağa; Musâhib Sâdık Ağa *ve gayrihim mine'l-huzzâr****[7]. [**N1 224a**]

Tetimme

Hüccet-i mezbûrenin mebnâsı olacak hibe-i 'ömr-i Âdem *'aleyhi's-selâm* mâddesi, gerçi ba'zı tevârîh-i nâ-mu'tedde hevâmişinde Şît (شيث) *'aleyhi's-selâm* hazretlerine ve ba'zında Dâvud *'aleyhi's-selâm* hazretlerine olmak üzere 'ale'l-ihtilâf nazar-ı resîde olup, lâkin bir mahall-i mevsûk u mu'avvelde meşhûd u mazbût olduğu hâtır-nişânımız olmamağla, vukū' u sübûtü re'sen 'indimizde sihhate merbût değildir. Ve *lev süllime*[4] hasâ'is-ı enbiyâ'-i 'izâm olan hezâr umûr-i garîbe-i hârıka vâki'dir ki, âhâd-i nâsda zuhûru hayyiz-i imkândan dûrdur. Beyâzî-zâde recm mâddesi gerçi sadr-ı sa'âdetde vâki' olup,

---

1 mahzarlarında N1 : mahzarında A2, M2

2 -i ervâhda takdîr ve N1, A2 : ve takdîr-i ervâhda M2

* Hz. Âdem'in üçüncü oğlu olan ve Şîs (شيث) olarak da kaydedilen Şît için bk. meselâ Şinasi Gündüz, "Şît", *DİA,* İstanbul 2010, XXXIX,214.

3 selâm hazretleri ..... selâm A : selâma hibe, anlar dahi A2 : selâma hibe edüp, anlar dahi M2

** يمحو الله ما يشاء و يثبت و عنده ام الكتاب = Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, er-Ra'd 13/39. âyetidir.

4 ma'nây-ı N1, M2 : müfâd-ı A2

5 hurrire fi's-sâbi'i N1, A2 : fi'l-yevmi's- M2

6 rebî'ulâhır li-sene ihdâ 'aşerete A2 : rebî'ulâhır li-seneti ihdâ ve 'aşere ve N1 rebî'ulevvel li-sene ihdâ ve 'işrîn ve [17 Rebî'ulevvel 1221] M2

◊ 17 Rebî'ulâhır 1211 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

*** و غيرهم من الحضار = Ve hazır bulunanlardan diğerleri" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

7 ba'de'l-elf ..... *huzzâr* A2 : ve elf 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi; Kethudây-ı müşârun ileyh Ahmed Efendi; Kapu Çukadârı 'Ömer Ağa; Musâhib Sârım Ağa *ve gayrihim mine'l-huzzâr* M2 : ve elf. İşbu hüccet-i mesrûde zeylinde 'ale'l-kā'ide çend nefer esâmî-i şuhûd dahi muharrerdir N1. "**Sûret-i hüccet-i** ..... huzzâr" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,359-360'da kaydedilmiştir.

*4 لو سلم = Kabul edilse bile" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

lâkin 'asr-ı sahâbîden berü vukū'u kar'-ı sevâmi' eylemamekle, ol bâbda 'ulemâ'-i zemân her çend emr-i meşrû' iken ne rütbelerde istihcân ve Beyâzî-zâde'nin vech-i hükûmetini tesvîd ederek ne resme sihâm-ı ta'n ü melâma nişân eyledikleri Na'îmâ merhûmun *Târîhi'*nde mersûmdur*. Bunun ise şerî'atimizde medhali ve vakten mine'l-evkāt sebk u vukū'u olmadığı cümleye zâhir u celîdir. Yûsuf Ağa Kādî-i mezbûr nefslerinde dühâtdan sâhib-i derk ü şu'ûrlar iken, kendüler-den bu mâdde-i nâdde sudûru, zâhiren cehâlet-i seyyi'âtından olmak gerekdir[1].

Ve vâhibü'l-'ömr olan mezbûr Sa'dullah Ağa dahi musâhibîn[2] zümresinden be-gāyet mûsikī-şinâs, hoş-âvâz ve hattâ penbe-hâre şarkısının gûyende ve mürekkibi ve zâtında rüşd ü dirâyet sâhibi bir âdem olup, lâkin 'Arab bozuntularının[3]: "Yâ 'Ammâre! Kıl bir hîle al bin pâre" kavillerince, bu tarîkle bir mikdâr harclığa konmak garazına mebnî, yâhûd ol dahi cehâletinden nâşî böyle bir mu'âmele etmiş olduğu muhtemeldir. Hattâ bu mu'âmeleye mukābil Yûsuf Ağa kendüsüne üc bin beş yüz guruş verdiği mukarreblerinden mesmû'umuz oldu; *"Mevtü'l-himâri 'irsü'l-kilâbi"*** [4].

Ve garâ'ibdendir ki, beş ay kadar müddet murûrunda Sa'dullah[5] Ağa vefât eylemişdir. Müverrih-i[6] Hakīr der ki: "Yûsuf Ağa gerçi fî-zâtihî 'ilm ü

---

* Na'îmâ'mn Beyâzî-zâde'nin recm hükmü ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ,* III,1464-1465.

1 **Tetimme** ..... gerekdir N1 : -i ten[b]îh/menkabe: Hüccet-i merkūmun/merkūmenin mebnâsı olmak üzere hazret-i Âdem 'aleyhi's-selâmın/selâm[ı]-'ömründen bir mikdârını hibe eylediklerinin vukū'u *ve lev süllime* Şît 'aleyhi's-selâm hazretlerine midir, yoksa/yohsa Dâvud 'aleyhi's-selâm hazretlerine midir? Ba'zı tevârîhde 'ale'l-ihtilâf resîde-i nazar u gûş olup, lâkin hakk budur ki, bir mahall-i mevsûkda mer'î ve mazbût olduğu hâtır-nişânımız değildir. Ba'de't-teslîm hasâyis-ı enbiyâdan olarak niçe/nice umûr-i garîbe vâki'dir ki, âhâd-i ümemde/ümeme mümkin olmadığı vâreste-i kayd-i tefhîmdir. Ve Beyâzî-zâde'nin recm mâddesi gibi zemân-ı sa'âdetden bu âna kadar bunun dahi vukū'u olmadığı ve naks ve ziyâde-i 'ömr mes'elesi, 'Ilm-i Kelâm'm mesâ'il-i mahsûsasmdan olup, ne gûne ihtilâfât ve tevcîhâtı müştemil olduğu ma'lûmdur. Kur'ân'da ve ehâdîsde ve ictihâd bâbında hibe-i 'ömr mâddesi vâki' olmadığı emr-i meczûmdur. Hele/— bu mâdde be-gāyet agreb ve tevârîhe yazılacak hâdise-i a'ceb olduğuna mebnî, it'âb-ı cevâd-ı kaleme ibtidâr olundu. Müşârun ileyh Yûsuf Ağa zâtında bu makūle mesâ'ili idrâk eder olup, Hâkim-i mûmâ ileyh dahi haylîce dühâtdan iken bu sakata/safsata, zâhiren cehâletden nâşî bir ma'nâdır A2, M2

2 mezbûr ..... musâhibîn N1 : Sa'dullah Ağa, musâhib A2 : Sad[ull]ah Ağa, musâhib M2

3 hoş-âvâz ..... bozuntularının N1 : ve hoş-âvâz ve zâtmda 'akl ü dirâyet sâhibi ve penbe-hâre/hârâ şarkısının nâzım ve mürettibi, hele ol yâdigâr bu takrîble/takrîb ile bir mikdâr meblağ/meblağı almak garazıyla irtikâb eylediği te'vîline salâhiyyeti vardır. 'Arablar'm: "Yâ/— 'Ammâre/— A2, M2

** موتُ الحمار عرسُ الكلاب = Eşeğin ölümü köpeklerin düğünüdür" [anlamma gelen Arapça atasözlerindendir

4 pâre" ..... *'irsü'l-kilâb* N1 : akça" dimelerince, lâkin garâbet ol iki dühâtdan olan devletlülerin kabûl ve imzâlarmdadır. Hattâ mukābilinde/— Ağa-yı müşârun ileyhin —/mâ-beynde Sa'dullah/Sad[ull]ah Ağa'ya yedi kîse akça verdiği, resîde-i sıhhatdir A2, M2

5 Sa'dullah A2 : Sa'd[ull]ah M2

6 Müverrih-i A2 : Mü'errih-i M2

ma'rifetden sâde olup, lâkin hemîşe ehl-i 'ilm ve me'ârifle ülfet ve sâhib-i zihn ü[1] fetânet olmağla, ol misillü mesâ'il ü mebâhisi idrâk eder makūleden olup, fî-zâtihî mulâtafeye mâ'il ve mizâh u irtiyâha[2] şîfte-dil olup, kezâlik Efendi-i mûmâ ileyh dahi fî-zâtihî dânâ **[M2 56]** ve dekāyık-âşinâ olmağla, sâlifü'z-zikr hüccet mâddesi mahzâ mulâtafe gûne vâki' olmak agleb-i melhûzdur*. Biz yine sadede gelelim[3].

Ferdây-ı yevm-i cülûsda vukū'-i cülûs-i hümâyûnu müş'ir ve ibkāy-ı sadâret ve serdârîyi muhbir[4], Ordu-yi hümâyûn'da **[N1 224b]** Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm Paşa hazretleri tarafına 'acâletü'l-vakt bir kıt'a muhtasarı hatt-ı şerîf[5] ba's ü tesyâr birle, Âsitâne'de bedîdâr[6] olan sûret-i havâdisden haberdâr eylediler.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Serdâr-ı ekrem'im İbrâhîm Hilmî[7] Paşa'sın. İşbu şehr-i rebî'ulevvelin yirmi birinci günü◊ cülûs-i hümâyûnum vâki' olup, kemâkân düşmen-i dîn ile sefer-i hümâyûnum muhakkak olmağla, seninle bile Ordu-yi hümâyûn'umda olan vüzerây-ı 'izâm ve ümerây-ı kirâm ve Yeniçeri Ağası ve sâ'ir vükelây-ı Devlet-i 'aliyye'mle[8] bi'l-ittifâk mehâmm-ı seferiyyemi[9] lâyıkı üzere tertîb ve yeniçeri kullarım ve sâ'ir sunûf-i askeriyyemin iktizâsı üzere istihdâmlarma dikkat edüp[10], serdârlık umûruna dâ'ir kâffe-i mesâlihin ru'yetine gice ve gündüz ihtimâm eyleyesin[11], Cenâb-ı Nâsır-ı mutlak seni ve seninle bile sefer-i hümâyûnumda çalışan vüzerâ' ve vükelâ'[12] ve yeniçeri kullarımı mansûr u muzaffer eyleye, âmîn.

1 zihn ü A2 : — M2
2 irtiyâha A2 : inbâha M2
* "**Garîbe-i hüccet-i 'ömr** ..... melhûzdur" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle ve "'Âsım Efendi der ki", "Müverrih-i Fakīr der ki" şekillerinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,195-196'da kaydedilmiştir.
3 Ve garâ'ibdendir ki ..... gelelim A2, M2 : Ve'l-hâsıl işbu mâdde-i garâ'ibden olup, târîhe yazılmağa şâyân olmağla, bu mecelleye de takyîdi müvecceh görüldü; *ne'ûzü billâhi Te'âlâ mine'l-cehâleti* (نعوذ بالله تعالى من الجهالة = Cehâletten Yüce Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir). **Sudûr-i hatt-ı hümâyûn** N1
4 sadâret ve serdârîyi muhbir N1 : sadâreti müzekkir A2, M2
5 Sadrıa'zam ..... şerîf N1 : Sadrıa'zam tarafına bir kıt'a muhtasarı hatt-ı hümâyûn A2 : Sadrıa'zam'a bir kıt'a muhtasar hatt-ı hümâyûn M2
6 bedîdâr N1 : vukū'-yâfte A2, M2
7 Hilmî A2, M2 : — N1
◊ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma.
8 'aliyye'mle A2, M2 : 'aliyye'ye N1
9 seferiyyemi A2 : seferiyyeyi N1, M2
10 edüp N1 : eyleyüp A2, M2
11 gice ..... eyleyesin A2, M2 : ihtimâm edesin N1
12 vüzerâ' ve vükelâ' N1 : vüzerâ ve vükelâ A2, M2

Firistâden-i beyân-nâme-i cülûs ber-divel-i sâ'ire ve sefîrân-ı Devlet-i 'aliyye

Ve hasbe'l-'âde Âsitâne-i sa'âdet'de[1] mukīm divel elçilerine verilan takrîrâtın ve Paris'de sefâretle ikāmet-güzîn[2] olan Muhibb Efendi ve ba'dehû yine sefâretle Bonaparta kıbeline[3] 'azîmet eylemiş olan Vahîd Efendi taraflarına Bâb-ı 'âlî'den irsâl olunan[4] beyân-nâmelerin ve tahrîrâtın sûretleri[5] bi-'aynihâ bu mecelleye tersîm ü imlâ olundu.

Sûret-i beyân-nâme ve takrîr-i mersûl bâ-sefîrân-ı Devlet-i 'aliyye ve divel-i ecnebiyye ez-taraf-ı Devlet-i 'aliyye[6]

Ba'zı dûr-endîş olmayan vükelây-ı Saltanat ve mukarrebîn-i hazret, mücerred tahsîl-i nüfûz ve celb-i mâl niyyet-i fâsidesiyle bir müddetden berü Nizâm-ı Cedîd nâmiyle îcâd ü ihtirâ' olunan nizâmât-ı muhdesenin ihdâsına sebeb ü 'illet ve bu mâddeyi kendülerinin cerr-i[7] menfa'atlerine ittihâz-ı âlet ile 'ulemây-ı 'izâmı ve sâ'ir hademe-i Saltanat-ı seniyye'yi ve cümle Ocaklu'yu tenfîr eylediklerinden gayri, bu[8] vesîle ile sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi **[M2 57]** envâ'-ı mezâlim ile tecrîm ü tekdîr eylediklerine binâ'en[9], a'lâ vü ednâ ve bây ü gedâ ve fukarâ' vü zu'afâ[10] mahzûnü'l-fu'âd ve şikeste-hâtır olarak, havâss u 'avâmm[11] ve 'âmme-i enâm kendülerden[12] dil-gîr olmuşidi. Ve[13] bundan akdem **[N1 225a]** Rusyalu'nun Bahr-ı siyâh'da olan donanması gā'ilesinden emîn olmak içün[14] Bahr-ı siyâh Boğazı'nın takviyesi zımnında tabya inşâsına me'mûr kılınan Re'îs-i esbak Mahmûd Efendi kendi[15] kâr-ı mefsedetine revâc vermek içün Boğaz-ı mezkûr kal'aları neferâtına 'unf u şiddet mu'âmelesini[16] ibrâz ve tavr u reftâr-ı gayr-i lâyıka üzere harekete âgāz

---

1 Firistâden-i ..... sa'âdetde N1 : Ve hasbe'r-resm Âsitâne'de A2, M2
2 ikāmet-güzîn N1 : mukīm A2, M2
3 yine ..... kıbeline N1 : sefâretle A2, M2
4 irsâl olunan A2, M2 : firistâde N1
5 sûretleri N1 : sûreti A2, M2
6 mecelleye/mahalle tersîm ü imlâ ..... **'aliyye** A2, M2 : mahalle resm ü imlâ kılındı. **Sûret-i kā'ime ki ez-Bâb-ı 'âlî Muhibb Efendi-râ ve Vahîd Efendi-râ firistâde-şud.** Ba'de'l-elkāb N1
7 cerr-i N1, A2 : cerr u M2
8 bu N1, A2 : — M2
9 eylediklerine binâ'en N1 : eylediklerinden A2, M2
10 fukarâ' vü zu'afâ' N1 : fukarâ ve zu'afâ A2 : fukarâ vu zu'afâ (ضعفا) M2
11 olarak, havâss u 'avâmm N1 : olarak ve hâss u 'âmm A2, M2
12 kendülerden N1 : — A2, M2
13 Ve N1 : — A2, M2
14 içün N1 : üzere A2, M2
15 kendi N1 : kendü A2, M2
16 mu'âmelesini A2, M2 : mu'âmelesi N1

etmek sûretlerini irâ'eye[1] mübâderet ve Kavak Ağası Halîl Ağa[2] ile neferât beynine[3] ilkāy-ı burûdet eylediğine mebnî, neferât-ı merkūme bir kāt dahi tekdîr ve âteş-i gazabları 'alev-gîr olmakdan nâşî, mâh-ı rebî'ulevvelin on yedinci günü◊ neferât-ı mezbûre mûmâ ileyhi ve merkūm Kavak Ağası Halîl Ağa'yı katl ü i'dâm eyledikden[4] sonra, kânûn-i derûnlarında müşta'il olan âteş-i hamiyyet[5] teskîn olmayup, Memâlik-i mahrûse'de vukū'a gelan mezâlim ve te'addiyâta ictirâ eden vükelâ'[6] ve mukarrebîn-i Saltanat'ın mütecâsir oldukları fezâyıh ve cerâyimini[7] 'arz u inhâ ve izâle-i vücûdlarını istid'â içün cem'iyyet ile[8] mâh-ı mezbûrun yirminci günü◊◊ Top-hâne'ye ve andan Ağa-kapusu'na, ba'dehû At-meydânı'na gelüp ifâde-i hâl eylediklerinde, ber-vech-i muharrer havâss u 'avâmm[9] münkesiru'l-bâl olduklarından, herkes bu bâbda ihtiyâr-ı sükût eylemeleriyle, yevm-i mezkûrda[10] istid'âları üzere Kethudây-ı Rikâb Memiş Efendi ve Re'îs-i Rikâb Safî Efendi ve Darb-hâne Nâzırı Bekir Efendi[11] ve Bostancı-başı Şâkir Bey'in[12] Bâb-ı 'âlî'de tertîb-i cezâ ve ser-i maktû'ları[13] At-meydânı'na isrâ kılındı. Kethudây-ı sâbık İbrâhîm[14] Besîm Efendi firâr[15] ve Yeni-kapu kurbünde bir zimmî hânesinde ihtifâya karâr vermekle, ol dahi ele geçüp doğru[16] At-meydânı'na îsâl ile üzerine sell-i seyf olunarak pâre pâre eylediler.

Ferdâsı cum'a günü◊◊◊ cem'iyyet-i mezkûre[17] piş-gâh-ı Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, 'ulemây-ı a'lâm ve ricâl-i devlet dahi Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olmalarıyla, bu cem'iyyet müntic-i hal' u[18] bey'at olduğundan, cümlesi Seray-ı hümâyûn'a 'azîmet ederken[19], Mâbeyinci Ahmed Bey ahz olunup, Bâb-ı 'âlî'ye getürilür

1 harekete ..... irâ'eye N1 : hareketleri sûretini irâ'eye A2 : hareketleri sûretini izâleye M2
2 Ağa N1 : Hasekî A2, M2
3 beynine N1, A2 : beynine (بينه) M2
◊ 17 Rebî'ulevvel 1222 = 25 Mayıs 1807 Pazartesi.
4 mezbûre ..... eyledikden N1 : merkūme mûmâ ileyhimâyı katl ü i'dâm eyledikden/etdikden A2, M2
5 hamiyyet N1, A2 : cem'iyyet M2
6 vükelâ' N1, A2 : vükelâ M2
7 cerâyimini N1, A2 : cerâyimi M2
8 cem'iyyet ile N1 : cem'iyyetle A2, M2
◊◊ 20 Rebî'ulevvel 1222 = 28 Mayıs 1807 Perşembe.
9 havâss u 'avâmm N1 : hâss u 'âmm A2, M2
10 mezkûrda N1 : mezbûrda A2, M2
11 Bekir Efendi A2, M2 : — N1
12 Şâkir Bey'in A2 : Bey'in M2 : — N1
13 ser-i maktû'ları N1 : ru'ûs-i maktû'ları A2, M2
14 İbrâhîm M2 : — N1, A2
15 firâr A2, M2 : karâr N1
16 doğru N1, A2 : — M2
◊◊◊ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cum'a.
17 mezkûre N1 : mezbûre M2
18 hal' u N1 : hal'-i A2, M2
19 ederken M2 : eder iken N1, A2

iken Soğuk-çeşme[1] kapusunda tesâdüf olunmağla, anın üzerine de kılıc üşürülüp pârelendikden[2] sonra, Seray-ı hümâyûn'a varılup, şevketlü kerâmetlü Pâdişâh-ı 'âlem-penâh Sultân **[M2 58]** Mustafa ibnü [**N1 225b**] 's-Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretleri taht-ı 'Osmânî'ye sâye-endâz-ı teşrîf ü iclâl oldular. Firâr eden Tersâne Defterdârı Hacı İbrâhîm Efendi ve Sır Kâtibi Ahmed Efendi dahi ahz olunup, anların dahi cezâlarını tertîb eylediler. Ve Kapan Nâ'ibi'nin dahi Burusa'ya nefyiyle[3] iktifâ ve bu esnâda rütbe-i Vezâret'le Karaman Eyâleti tevcîh olunan Râgıb Paşa, tedbîr-i umûrdan gâfil olmak hasebiyle mûcib-i kīl ü kāl olacak ba'zı etvâr u güftâra tesaddîsine mebnî Vezâret'i ref' ile[4] Kütahya'ya nefy ü iclâ ve kavânîn-i Saltanat-ı seniyye'nin mugāyiri olarak îcâd ü ihtirâ' olunan Nizâm-ı Cedîd askeri ve Îrâd-ı Cedîd Defterdârlığı külliyyen mahv u ilgā olunup, ya'nî Nizâm-ı Cedîd ref' olunduğunu müş'ir Memâlik-i mahrûse'ye evâmir-i 'aliyye neşr u isrâ ve kadîmi vechile Tersâne Emâneti Reşîd Efendi'ye tevcîh ile[5] hil'ati iksâ olunup, cezâları tertîb olunan[6] eşhâs-ı merkūmeden mâ'adâ hiçbir ferdin kendüne[7] ve mâlına ta'arruz şöyle dursun, neferât-ı askeriyyeden bir kimsenin[8] çehresine kec-nigâh dahi vâki' olmayup, neferât-ı merkūme[9] fîmâ-ba'd zâbitlerine kemâl-i inkıyâd u mutâva'at ve me'mûr oldukları hıdemât-ı Saltanat-ı seniyye'de cân u bâş fedâsıyla çalışacaklarına cümle zâbitân tekeffül ve neferât dahi te'ahhüd etmeleriyle, bu husûs zımnında neferât-ı merkūme kat'an ve kātıbeten mes'ûl ü mu'âteb olmayacakları husûsuna va'd-i Şâhâne erzân kılındığını, 'ulemây-ı 'izâmdan Münîb Efendi ve[10] Re'îs Vekîli Hâlet Efendi Ağa-kapusu'na varup, cümleye i'lân ve selâtîn-i pîşîn hazerâtının zemânlarında olıgeldiği[11] vechile kavânîn-i 'Osmâniyye bi-tıbkıhâ icrâ ve Dergâh-ı 'âlî yeniçerileri ve sipâh ve silahdâr ve bölükât-ı erba'a ve cebeci ve topcu ve 'arabacı ve humbaracı ve bostancı ocakları[12] kadîm olmalarıyla, anların dahi her umûrları kā'ide-i Ocak üzere ibkā[13] kılınmak ve rusûm-i Saltanat-ı seniyye[14], kâdîmi vechile olmak husûsuna irâde-i kātı'a-i Şâhâne müte'allık olmakdan nâşî, neferât-ı merkūme hıdemât-ı lâzimelerine kıyâm içün kal'alarına[15] 'azîmet ve Nizâm-ı Cedîd

1 getirülür iken Soğuk-çeşme A2 : getürilür iken Sovuk-çeşme N1 : getürilürken Soğuk-çeşme M2
2 pârelendikden N1, A2 : pârelendikd[en] M2
3 Burusa'ya nefyiyle A2 : nefyi ile şimdilik iktifâ N1 :Burusa'ya nefy ile M2
4 ref' ile N1, M2 : ref'le A2
5 tevcîh ile M2 : tevcîhle N1, A2
6 tertîb olunan A2, M2 : müretteb olan N1
7 hiçbir ferdin kendüne A2 : hicbir ferdin kendüye N1 : hicbir ferdin kendüsüne M2
8 kimsenin N1, M2 : kimesnenin A2
9 merkūme N1, A2 : merkūm M2
10 ve N1 : — M2
11 olıgeldiği N1, A2 : olageldiği M2
12 ve bostancı ocak-ı/ocakları A2, M2 : ocak-ı N1
13 Ocak üzere ibkā A2 : Ocak üzere îfâ N1 : Ocağ üzere îfâ M2
14 saltanat-ı seniyye N1 : saltanat A2, M2
15 kal'alarına M2 : kal'alara N1, A2

mâddesinden mahzûnü'l-kalb olanların [**N1 226a**] cümlesi nâ'il-i meserret olup, bu vechile ferd-i âferîde üzere hâtır olmayarak maslahat ber-vech-i sühûlet karîn-i hüsn-i husûl olmuşdur. Ve Saltanat-ı **[M2 59]** seniyye'nin dostları hakkında mu'âmele-i dostî ve musâfât icrâ ve resm-i kadîm-i[1] Saltanat-ı seniyye ne ise kemâ fi's-sâbık ibkā[2] kılınmak ve düşmenleri üzere ibrâz-ı satvetle müdâfa'a-i mezârrlarına[3] i'tinâ olunmak husûsu dahi emr u fermân-ı Husrevâne buyurulmağla[4], hamden lillâhi Te'âlâ kavânîn ve rusûm-i Saltanat-ı seniyye hey'et-i ûlâsına ircâ'la[5] emn ü âsâyiş ü istirâhat rû-nümûn olmağın[6], vukū'-i cülûs-i hümâyûnu iktizâ edenlere resmen ifâdeye mübâderet ve vukū'ât-ı mezkûre bu vechile oduğunu dahi tefhîme dikkat ve Devlet-i 'aliyye'nin öteden berü münselik olduğu tarîk-ı[7] nasfet ve hakkāniyyetden kat'â 'udûl etmeyerek, merkez-i dostî ve müsâlemede sâbit-kadem ve râsih-dem olup, dostları hakkında icrâ kılınan mu'âmelât-ı safvet ve muhâlesat ve levâzım-ı vüdd ü müsâlemet[8], kemâ fi'l-kadîm îfâ[9] kılınacağı beyâniyle işbu takrîr ve beyân-nâme tahrîr[10] u irsâl olundu.

Lâyiha

Tevârîh-i sâlifede mastûr olduğu üzere bu makūle vekāyi'lerde ecnâs-i nâs bi'l-cümle îstâde-i makām-ı şekāvet ve ehl-i 'ırz ve esnâfın büyût ve dekâkîni[11] 'urza-i târâc ü gārât olageldiğine mebnî, ibtidây-ı zuhûr-i vak'ada kimi zâd ü zevâde kaydına pûyân ve kimisi serdâblara gürîzân olmak gibi sûretler ile tedârük-i ihtimâya şitâbân ve kümûn ü[12] kemîn-i hafâdan nümâyân olacak çehre-i mehûl ü müdhişeye nigerân iken, [mısrâ]'[13]:

Ne kān saçıldı, ne dükkān açıldı

mü'eddâsınca zeyl-i tâhir-i[14] 'ırz u mâlı, âlûde-i çirk-âb-ı zarar u ziyân[15] olmaksızın ve harîm-i mâl ve nâmûsuna pây-i ecânib yol bulmaksızın[16] ve bu

1 kadîm-i A2, M2 : — N1
2 ibkā A2, M2 : îfâ N1
3 üzere/üstüne ..... mezârrlarına N1, A2 : üzerine ibrâz-ı satvet ile müdâfa'a ve ihsârlarına M2
4 buyurulmağla N1, A2 : buyurulmakla M2
5 ircâ'la N1, A2 : ircâ' ile M2
6 olmağın N1, A2 : olmağla M2
7 tarîk-ı N1, A2 : — M2
8 müsâlemet N1 : muhâdenet A2, M2
9 îfâ N1, A2 : ibkā M2
10 tahrîr A2, M2 : ketb N1
11 dekâkîni M2 : dekâkînleri A2
12 ü M2 : — A2
13 [mısrâ]' A2 : — M2
14 zeyl-i tâhir-i A2 : zeyl-gâha M2
15 -ı zarar u ziyân A2 : — M2
16 ve harîm-i ..... bulmaksızın A2 : — M2

kadar cem'iyyet-i akvâm-ı mütehâlife[1] arasında bir pištov atılmaksızın ve metâ'-ı 'âlem-behây-ı 'ırz u nâmûslarından bir kimsenin dellâl-ı yağmâ-gîr-i kazâ yedinde ednâ palas pâresi dahi satılmaksızın, yirmi dört sâ'at zarfında mukaddimât-ı âmâlleri netîce-pezîr-i[2] encâm ve bâ-husûs matlûb olan hûn-i giriftelerin hâk ü hâşâk-i 'amelleri melfûk-ı akdâm-ı karâr[3] ve böyle az vakitde giriftârlıklarıyla lehib-efrûz-i heyecân olan âteş-i fitnenin şerâre-feşân-ı husrân olmadan karîn-i hıtâm ve mahzâ zıll-ı hayâl gibi bazîçe-i[4] sâhte mesâbesinde nümayiş-i tîz-güzârişle sâzkâr-ı a'mâl ü itmâm olması, mutlak-ı kerem-i mevlây-ı Hâdi's-sübül ve mu'cize-i bâkıye-i hazret-i Fahru'r-rusül[5] idüği âşikâr ve misli Devlet-i 'aliyye'de değil, divel-i sâ'irede dahi vukū' bulmadığı[6] **[M2 60]** mütetebbi'ân-ı âsâr-ı ümem ve tevârîh-âşinâyân-ı kurûn-i mâzıyye-i 'âleme ma'lûm-i[7] mâ-bihi'l-iftihâr ve ulu'l[8]-ebsâra sermâye-i teyakkuz u i'tibâr bir sûret olduğu zâhir u bedîdâr ve ibtidây-ı zuhûr-i vak'ada zorba ıtlâk ve cumhûr-i istikāmet-i mevfûra bu ta'bîrde iltifât olunmuşiken, bu vechile hareket ve insâfâne cünbiş ü gayretleri manzûr oldukda: "Bunlar âdem değil belki melek, yâhûd te'yîd-i dîn ü devlet içün min-tarafillah[9] mürsel bir kavm-i mübârekdir" deyerek şâbâş[10] ü senâları iltizâm ve secde-güzâr-ı şükr-i hazret-i Melik-i 'allâm oldular.

Sâniha

Müverrih-i[11] Hakīr der ki, vak'a-i mezkûrenin vukū' ve istikmâli mukaddeminden ta'lîm-i esâtize-i cihâbeze[12] ile musavver olduğuna dâl ve belki burhân-ı kâtı'u'l-me'âl olduğu, hakāyık-âşinâyana rûşenâdır.

Sûret-i nevâmic-i[13] hümâyûn

Cülûs-i hümâyûndan çend rûz murûrunda Rikâb-ı müstetâb-ı[14] Mülûkâne'den cülûs-i hümâyûnu muhbir, dost olan devletlere birer kıt'a nâme-i hümâyûn tahrîr ve elçileri tarafından devletlerine tesyîr olundu. Ez-ân-cümle

1 mütehâlife M2 : mütehâlif A2
2 pezîr-i A2 : pezîrây-ı M2
3 melfûk-ı akdâm-i karâr A2 : melfûf-i akdâm-i firâr M2
4 bâzîçe-i A2 : bâzîce-i M2
5 Fahru'r-rusül A2 : Fahr-i rusül M2
6 bulmadığı A2 : bulduğu M2
7 ma'lûm-i A2 : — M2
8 ulu'l A2 : uli'l M2
9 min-tarafillah A2 : min-taraf[ill]ah M2
10 şâbâş A2 : sâpâs M2
11 Müverrih-i A2 : Mü'erih-i M2
12 cihâbeze A2 : cihâbede M2
13 **nevâmic-i** A2 : nâmehây-ı M2
14 **Lâyiha** ..... müstetâb-ı [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : Ve çend rûz güzerânmda rikâb-ı N1

Fransa Devleti tarafına tahrîr ve Vahîd Efendi tarafına tesyîr olunan nâme-i hümâyûnun sûretidir; işbu mecelleye nigâşte kılındı.

Sûret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa firistâde-şud[1]

İftihâru'l-ümerâ'i'l-'izâmi'l-'İseviyyeti[2], Muhtâru'l-küberâ'i'l-fihâmi'l-Mesîhiyyeti[3], Muslihu mesâlih-i cemâhîri't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü[4] ezyâli'l-haşmeti ve'l-vekār, Sâhibü[5] delâ'ili'l-mecdi ve'l-i'tibâr Fransa[6] ve ana tâbi' memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin[7] İmperatoru ve Pâdişâhı ve İtalya Kıralı haşmetlü, miknetlü ulu dostumuz Napolyon-i Evvel *hutimet*[8] *'avâkıbuhû bi'l-hayri ve'r-reşâd ve hüdiye ileyhi*[9] *sebîle's-savâbi ve's-sedâd** tevkī'-i refî'-i hümâyûnum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, cenâb-ı mâlikü'l-mülki ve'l-melekût *tekaddese zâtühû 'an-vasameti'l-hudûsi ve'n-nâsût***'un mevâhib-i kâmile-i bî-gāyâtı ve iki cihân güneşi Sultân-ı serîr-i Risâlet ve[10] Pâdişâh-ı kişver-i Nübüvvet, Mefharu'l-enbiyâ' ve senedü'l-asfiyâ'[11], Habîb-i Hudâ ve[12] Şefî'-i rûz-i cezâ Muhammedü'l-Mustafa *'aleyhi mine's-salavâti*[13] *ezkâhâ ve mine't-tahiyyâti evfâhâ**** hazretlerinin dest-yâri-i mu'cizât-ı [**N1 226b**] şâmiletü'l-berekâtiyle[14] câh-ı 'azamet-penâh-ı Hilâfet ve Cihân-bânî ve emr-i celâlet-destgâh-ı Saltanat ve[15] Gîtî- **[M2 61]** sitânî zât-ı nasafet-simâtımıza bi'l-irsi ve'l-istihkāk müyesser ve işbu bin[16] iki yüz yirmi iki senesi mâh-ı rebî'ulevvelinin[17]

---

1 olundu. Ve ..... şud A2 : **Sûret-i nâme-i hümâyûn ki Vahîd Efendi-râ firistâde-şud berây-ı Devlet-i Françe** N1 : olundu. Ve ez-ân-cümle Fransa Devleti tarafına tahrîr ve Vahîd Efendi tarafına tesyîr olunan nâme-i hümâyûnun sûretidir; işbu mahalle nigâşte kılındı. **Sûret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa firistâde-şud** M2

2 'İseviyyeti N1 : 'İseviyye A2, M2

3 Mesîhiyyeti N1 : Mesîhiyye A2, M2

4 Sâhibü (ساحب) N1, A2 : Sâhibü M2

5 Sâhibü N1, A2 : Sâhibü (ساحب) M2

6 Fransa A2, M2 : Françe N1

7 mesâlikin N1, A2 : mesâlik M2

8 *hutimet* N1 : *hatemallâhu* A2 : *hatem[all]âhu* M2

9 *hüdiye ileyhi* A2 : *ülhim* N1 : *ileyhi* M2

* ختمت عواقبه بالخير و الرشاد و هدى اليه سبيل الصواب و السداد = Sonu hayır ve güzellikle bitsin, doğruluk ve güzellik yoluna yönlendirilsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** تقدس ذاته عن وصمة الحدوث و الناسوت = Onun zâtı sonradan peydâ olmalardan ve insanlara ait özelliklerden yüce olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

10 ve A2, M2 : — N1

11 enbiyâ' ve senedü'l-asfiyâ' M2 : enbiyâ' senedü'l-asfiyâ' N1 : enbiyâ senedü'l-asfiyâ A2

12 ve M2 : — N1, A2

13 salavâti N1, M2 : salâti A2

*** عليه من الصلوات ازكاها و من التحيات اوفاها = Salâtların en güzeli ve selâmların en bolu onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan bir duâdır.

14 berekâtiyle N1, A2 : berekâtı ile M2

15 ve N1, A2 : — M2

16 bin A2, M2 : — N1

17 rebî'ulevvelinin N1, M2 : rebî'ulevvelin A2

yirmi ikinci cum'a gününde◊ taht-ı 'âlî-baht-ı 'Osmânî ve evreng-i kişver-sitânî üzere cülûs-i meyâmin-me'nûs-i hümâyûnumuz mukadder olup, cümle Memâlik-i mahrûse'mizde mecma'-ı Mü'minîn ve ma'bed-i Müslimîn olan cevâmi'-i kudslevâmi'in menâbir-i şeref-me'âsirinde nâm-ı nâmî ve ism-i kirâmımıza hutbeler okunup, Dâru'd-darb-i nukūd[1] nâ-ma'dûd olan mahallerde vücûd-i[2] denânîr u derâhime ism-i sa'âdet-resmimiz[3] urulup, ahkâm-ı münîfe-i ma'delet-iltizâmımız kâffe-i memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikimizde cârî ve eşi"a-i hûrşîd-i 'adl ü dâdımız leme'âniyle zulmet-i zulm ü sitem zâ'il ü mütevârî olmağla, bi-'avnillâhi'l[4]-Vehhâb vukū' bulan cülûs-i hümâyûn-i feyz-iktisâbımız, Devlet-i 'aliyye'miz ile râbıta-bend-i sulh u musâfât ve mü'essis-i kavâ'id-i silm ü müvâlât olan mülûk-i sütûde-sülûke i'lân ü iş'âr, dîdene-i[5] kadîme-i eslâf-ı şeref-disârımız olmağın, bu 'âdet-i cemîleye murâ'âtiyle[6] cülûs-i behcet-me'nû-sumuzun peyâm-ı meserret-irtisâmını i'lâm ü ihbâr içün işbu nâme-i hümâyûn-i mülâtafet-makrûnumuz ısdâr u irsâl olunmuşdur. İn-şâ'[all]âhu Te'âlâ[7] lede'l-vusûl hânedân-ı şâmihu'l-erkân ve dûdmân-ı râsihu'l-bünyânlar ile[8] müstahkem ü pâydâr ve müşeyyed ü üstüvâr olan 'uhûd-i sâbıka[9] ve şurût-ı vâsika muktezâsı üzere vâki' olan cülûs-i hümâyûnumuzdan dostluğa lâyık, meserret-i bî-nihâye izhâr ve taht-ı hükûmetinizde olan hükkâm-ı memleket ve a'yân-ı vilâyetinize iş'âr edüp, mabeynde mün'akıd ve müstahkem ve tarafeynden murtebat ve mürtesem olan şerâ'it-ı[10] 'ahd ü peymân ve vesâ'ik-ı zavâbit-ı[11] sevgend ü eymân ve[12] zemân-ı sa'd-iktirânımızda dahi bir üslûb-i sâbık mukarrer u mu'teber tutulup, mâdâmki tarafınızdan[13] sulh ve salâh-ı müstelzimü'l[14]-felâh kemâ-kân mu'teber ve mer'î ola, cânib-i hümâyûnumuzdan dahi vechen-mine'l-vücûh hılâfına cevâz gösterülmeyüp, mâ-beynde mevsûk ve müstahkem olan müvâlât ve musâfâtın merâsimine[15] kemâ-hiye hakkuhâ murâ'ât olunması, bâ'is-i âsâyiş-i re'âyay-ı

◊ 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

1 nâm-ı nâmî ..... nukūd A2 : nâmımıza hutbeler okunup ve Dâru'd-darb-i nukūd N1 : nâm-ı nâmî ve ism-i kirâmımıza hutbe okunup, Dâru'd-darbi'n-nukūd M2
2 vücûd-i N1 : vücûh-i A2, M2
3 ism-i sa'âdet-resmimiz N1 : Dâru'd-darb sikkeler A2 : Dâru'd-darb sikkeleri M2
4 bi-'avnillâhi'l N1 : bi-'avni'l-Meliki'l A2, M2
5 kavâ'id-i ..... dîdene-i N1, A2 : kā'ide-i M2
6 cemîleye murâ'âtiyle N1 : cemîle murâ'âtiyle A2 : cemîleye murâ'âtla M2
7 irsâl ..... Te'âlâ M2 : (.....) ile irsâl olundu. İn-şâ'allâhu'l-Mevlâ N1 : (.....) ile irsâl olunmuşdur. İn-şâ'allâhu Te'âlâ A2
8 bünyânlar ile N1 : bünyânlarıyla A2, M2
9 sâbıka A2, M2 : sâdıka N1
10 şerâ'it-ı N1, M2 : şerâyıt-ı A2
11 vesâyik-ı zavâbit-ı A2 : vesâyik-ı zavâbit-ı N1 : vesâ'ik-ı zavâbit ve M2
12 ve M2 : — N1, A2
13 tarafınızdan N1, A2 : taraflarından M2
14 müstelzimü'l N1 : müstevcibü'l A2, M2
15 merâsimine M2 : merâsimi N1, A2

tarafeyn [**N1 227a**] ve sebeb-i ârâmiş-i ehâlî-i cânibeyn idiği[1] bî-iştibâhdır; *ve's-selâmü 'alâ meni't-tebe'a'l-hüdâ*[*].

Sûret-i dîğer bâ-'unvân[2]

Hâlâ İsvec ve Got [=Goths] ve Dendâl [=Vandales][3] tâ'ifelerinin Kıralı ve Danimarka ve Norvecya vârisi ve İslesvik [=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] ve Avusturya<rya> ve Dilmarsiya (ديلمارسيا = Sudermania?) Dukası ve Oldenburk [=Oldenburg] ve Delmenhûdest [=Delmenhorst][4] Kontesi ve Hükümdâr-ı bâ-i'tibârı olan rağbetlü hürmetlü dostumuz Güstar Adolf [=Gustave Adolphe][**]; *hatemallâhu*[5] ***[M2 62]*** *'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâd*[***].

Sûret-i âhar[6]**.** Hâlâ Felemenk Kıralı haşmetlü rağbetlü dostumuz Lüyis[*4]; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*[7].

Sûret-i âhar[8]**.** Hâlâ Büyük İspanya Kıralı ve sâ'ir eyâlât ve tevâbi'âtının[9] Hükümdârı olan haşmetlü rağbetlü dostumuz Dördüncü Karlos[*5]; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*[10].

---

1 idiği N1, A2 : idüği M2

* و السلام على من اتبع الهدى = Selâm hidâyete tabi olanların üzerine olsun" anlamına gelen bu cümle el-Buhârî, Bed'u'l-Vahy, 6, Cihâd, 102; Müslim, Cihâd, 74; Ebû Dâvud, Edeb, 119, Ahmed b. Hanbel, 1/263, 2/58'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, VII,78.

2 **dîğer bâ-'unvân** N1 : **nâme** A2, M2

3 Dendâl N1 : Vendal A2 : Dendân M2

4 Danimarka ve Norvecya vârisi ve İslesvik ve Holstin ve Avusturyarya (اوستوريا) ve /دلمارسيا ديلمارسيا Dukası ve Oldenburk ve Delmenhûdest (دلمحودست) N1, A2 : ve Ligoni Dukası ve Oldenburg ve Delhûhes (دلحوهس) M2

** Metnimizde Güstar Arolof-i Râbi' (كوستار اولوف رابع) okunacak şekilde kaydedilmiş olan Danimarka Kralı Gustave Adolphe IV (1778-1837) için bk. meselâ *Biographie des Contemporains, par Napoléon,* Paris 1824, s.147-150.

5 Güstar ..... *hatemallâhu* A2 : Güstar Arolof-i Râbi' (كوستار اولوف رابع); *hutime* N1 : Gustav Odolf (كستاو اودولف) *hatem[all]âhu* M2

*** ختم الله عواقبه بالخير و الرشاد = Allah âkıbetlerini hayreylesin ve doğruya iletsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6 âhar N1 : **nâme** A2, M2

*4 Burada söz edilen kişi, Napoléon I'in üçüncü kardeşi, 1806-1810 yılları arasında Hollanda Kralı olan Louis Bonaparta (1778-1846) olmalıdır; bk. meselâ "Bonaparta (Louis)", *Büyük Larousse,* IV,1790.

7 haşmetlü ..... *reşâdi* A2 : haşmetlü rağbetlü dostumuz Lüyis; *hutime 'avâkıbuhû* N1 rağbetlü haşmetlü dostumuz Pavlos; *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* M2

8 âhar N1 : **nâme** A2, M2

9 tevâbi'âtının N1, A2 : tevâbi'âtın M2

*5 Metnimizde Karlos okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1788-1808 arasında İspanya Kralı, 17-18 Mart 1808 gecesi oğlu Fernando lehine tahttan çekilmek zorunda kalan Carlos (1748-1819) 'tur; bk. meselâ "Carlos IV", *Büyük Larousse,* V,2190.

10 *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* A2 : *hutime 'avâkıbuhû* N1 : *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* M2

Sûret-i âhar[1]**.** Hâlâ Danimarka ve Norvecya ve Dondal [=Vandales][2] ve Got tâ'ifelerinin Kıralı ve niçe[3] memleketlerin Dukası ve ana tâbi' yerlerin Kontesi ve Hükümdârı haşmetlü hürmetlü dostumuz Kıristerin-i Sâbi' (قريسترين سابع = Christian)*; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*[4].

Sûret-i nâme[5]**.** Hâlâ Prusya Kıralı ve Markarolos [=Margrave] ve Brande[n]burk[6] Roma İmperatorluğu'nun Baş-kameraryos'u [=Kamerari] ve Hersek ve Brenc [=Princeps Elector] ve Silezya[=Silésie]'mn[7] Baş-dukası ve sâ'ir vilâyetlerin Hükümdârı olan haşmetlü rağbetlü dostumuz Fredrik Gilon (كيلون = Guillaume)** -i[8] Sâlis; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*[9].

Sûret-i nâme[10]**.** Hâlâ Napoli[11] Kıralı rağbetlü hürmetlü dostumuz Jojef [Joseph]***; *hutime 'avâkıbuhû*[12].

Sûret-i nâme[13]**.** Hâlâ Avusturya İmperatoru ve Nemçe ve Macar ve Çeh Kıralı ve sâ'ir niçe[14] yerlerin Hükümdârı haşmetlü rağbetlü dostumuz Fransuva Jozef Şarl-ı Evvel*4; *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*15*5.

---

1 âhar N1 : **nâme** A2, M2

2 Norvecya ve Dondal M2 : توركيا ve Dondal N1 : توركيا ve Vendal A2

3 niçe N1, A2 : nice M2

* Metnimizde Kıristerin-i Sâbi' (قريسترين سابع) diyo kaydedilen Danimarka ve Norveç Kralı Christian VII (1749-1808) için bk. meselâ P. L. Möller, "Christian VII", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours,* Paris 1854, X,428-432.

4 dostumuz ..... *reşâdi* A2 : dostumuz Kıristerin-i Sâbi' (قريسترين سابع) *hutime 'avâkıbuhû* N1 : Hıristin Sac (خريستين ساج) *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* M2

5 **-i nâme** A2, M2 : — N1

6 Markarolos ve Brandeburk N1, A2 : Makrilos ve Brandburg ve M2

7 Baş-kamraryos'u .....Silezya'nın N1, A2 : Baş-kamaryos ve Hersek ve Prens ve Şilezya'nın M2

** Metnimizde söz konusu edilen Prusya Kralı Frédéric-Guillaume III (1770-1840) için bk. meselâ "Frédéric-Guillaume III", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours,* Paris 1858, XVIII,723-730.

8 Fredrik Gilon N1 : Kradrin (قره درين) Gilon A2 : Fridrik Gilon (كيلون) -i M2

9 *hatemallâhu/hatem[all]âhu ..... reşâdi* A2, M2 : *hutime* N1

10 **-i nâme** A2, M2 : — N1

11 Napoli N1, A2 : Anapolu M2

*** Metnimizde söz edilen, çeşitli görevleri arasında 1806-1808'de Napoli, 1808-1813'te İspanya Krallığı olan I. Napoléon'un ağabeyi Joseph Bonaparte (1768-1844) için bk. meselâ "Bonaparte (Joseph)", *Büyük Larousse,* IV,1789.

12 hürmetlü ..... *'avâkıbuhû* N1 : dostumuz Jozef; *hatemallâhu/hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* A2, M2

13 **-i nâme** A2, M2 : — N1

14 niçe N1, A2 : nice M2

*4 Metnimizde söz konusu edilen imparator, 1768-1835 yıllarında yaşayan son kutsal Roma-Germen İmparatoru Franz II. (1792-1806) ve Franz I. ünvanıyla tahta çıkan ilk Avusturya İmparatoru (1804-1835) olmalıdır; bk. meselâ "Franz II.", *Büyük Larousse,* VIII,4282-4283.

15 Şarl-ı Evvel; *hatem[all]âhu ..... reşâdi* M2 : Şarl-ı Evvel; *hutime 'avâkıbuhû* N1 : Şâmil-i Evvel; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* A2

*5 ختم الله عواقبه بالخير و الرشاد = Allah âkıbetlerini hayreylesin ve doğruya iletsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Ve bir kıt'a nâme-i hümâyûn dahi[1] tahrîr ve hâlâ[2] İran'da sefîr olan Refî' Efendi tarafına[3] tesyîr olundu. [**N1 227b**]

Nakl-i mehd-i 'ulyây-ı Saltanat ez-Seray-ı 'atîk[4] be-Seray-ı cedîd

Mâh-ı rebî'ulâhırın gurresi pazar günü[◊] Dârussa'âde Ağası ve[5] Haremeyn takımı ve Vâlide Kethudâsı ve bi'l-cümle huzûrları kā'ide-i Devlet-i ebediyyü'l-karâr[6] olan ricâl ü kibâr 'iffetlü[7] 'ismetlü Vâlide Sultân hazretlerinin rikâbına düşüp[8], eslâfda cârî olan minvâl üzere Seray-ı 'atîk'den mükemmel alay-ı şehr-ârây[9] ile Seray-ı hümâyûn'a nakl ü îsâl hıdmetine ibtidâr edüp, rusûm-i mu'tâde-i kadîme[10] erbâbına hıla' u 'atâyâ merâsimi icrâ olundu[11].

Ba'zı tevcîhât-ı rikâb[12]

Karîben Küçük Rûzname[13] Vekâletine mutasarrıf olan Hâfız 'Ali Efendi, mâh-ı mezbûrun ikinci günü[◊◊] mun'azil[14] olup, yerine Vekîl-i Ser-halîfe-i Mektûbî 'Abdülhamîd Bey nâ'il oldu. Ve[15] ferdâsı Şıkk-ı Sânîlik, kadîmî vech üzere Yûsuf Âgâh[16] **[M2 63]** Efendi'ye vesîle-i 'izz ü câh oldu.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'

Livây-ı[17] Çirmen, mîr-i mîrândan mutasarrıfı 'Alâ'eddîn Paşa'ya ve Livây-ı Kars, mutasarrıfı Mehmed Paşa'ya Vezâret rütbeleriyle ibkā ve Livây-ı

---

1 dahi N1, A2 : — M2
2 hâlâ A2, M2 : — N1
3 Efendi tarafına A2, M2 : Efendi'ye N1
4 **mehd-i** ..... **'atîk** A2, M2 : **Vâlide Sultân** N1
◊ 1 Rebî'ulevvel 1222 = 9 Mayıs 1807 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.
5 rebî'ulâhırın ..... ve N1 : rebî'ulevvelin gurresi olan bazar/pazar günü A2, M2
6 Devlet-i ebediyyü'l-karâr N1 : devlet üzere mu'tâd A2, M2
7 'iffetlü N1 : devletlü A2, M2
8 hazretlerinin rikâbına düşüp A2, M2 : hazretlerini N1
9 ârây N1, A2 : ârâ M2
10 -i kadîme N1, A2 : — M2
11 olundu A2, M2 : kılındı N1. "**Nakl-i mehd-i** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,185'te kaydedilmiştir.
12 **-i rikâb** N1 : — A2, M2
13 Rûzname N1, A2 : Rû[z]nâmçe M2
◊◊ 2 Rebî'ulevvel 1222 = 10 Mayıs 1807 Pazar.
14 mun'azil N1, A2 : ma'zûl M2
15 Ve N1 : — A2, M2
16 Âgâh N1 : — A2, M2
17 vesîle-i ..... Livây-ı N1 : ihâle olundu. Ve Livây-ı/Livâ'-i A2, M2

Akseray, sâbıkā Çorum Sancağı'na mutasarrıf[1] mîr-i mîrândan Bağdâdî Seyyid Ahmed Paşa'ya ve Livây-ı[2] Çorum, 'Ali Rızâ Paşa'ya tevcîh ve bu vechile menşûrları taraflarına isrâ olundu[3]. Ve Koca-ili Sancağı, İç-il Mutasarrıfı Vezîr Seyyid Ahmed[4] Paşa'ya ve Anadolu Eyâleti, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı es-Seyyid 'Alâ'eddîn Paşa'ya ve Bahr-ı sefîd Muhâfazası şartıyla, Karamân Eyâleti ibkāy-ı Vezâret'le Sadr-ı esbak İsmâ'îl[5] Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, vech-i âtî üzere Ordu-yi hümâyûn'da[6] bulunup, Ordu Kā'im-makāmı nasb olunan Ebûbekir Paşa'ya tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı. Ve ol gün ba'zı muhdesât ve Nezâret-i Hubûbât ref'iyle gûyâ ki teşebbüs-i[7] tahfîf-i beliyyâta ibtidâr olundu[8].

Alay-ı[9] tekallüd-i seyf

Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri resm-i ecdâd-ı emcâdlarına iktidâ'[10] vü ri'âyetle mâh-ı mezbûrun beşinci hamîş günü◊ müretteb alay ile Türbe-i mu'attara-i hazret-i Hâlid'de tekallüd-i[11] seyf içün süvâr-ı esb-i devlet olup, huzûrları 'adet olan bi'l-cümle erkân-ı saltanat yerlü yerlerinde izhâr-ı[12] ferr u haşmet ederek Dîvân-yolu'ndan[13] reftâr ve Eski Odalar piş-gâhına tekarrüb olundukda, Altmışbir Cemâ'ati'nin[14] Oda-başısı ber-nu'tâd-ı dîrîn 'arz-ı şerbet-i şîrîn eyledikde, kâseyi dinâr ile [**N1 228a**] reşk-sâz[15]-ı kîse-i serşâr eylediler. Ba'dehû saf-beste-i güzergâh olanlara[16] nakdîne-i nisâr-ı nigâh olarak Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân *fetehallâhu*[17] *rûhahu bi-nesîmi'r-rahmeti ve'l-gufrân**

1 mutasarrıf N1, A2 : mutasarrıfı M2
2 Livây-ı N1, A2 : Livâ'-i M2
3 tevcîh ..... olundu M2 : — N1 : bu vechile menşûrları taraflarına isrâ olundu A2
4 Seyyid Ahmed N1 : Seyyid A2 : Reşîd M2
5 Anadolu ..... İsmâ'îl A2, M2 : Karaman Eyâleti, ibkāy-ı Vezâret'le Sadr-ı sâbık Hâfız İsma'îl N1
6 Ordu-yi hümâyûn'da N1 : orduda A2, M2
7 teşebbüs-i N1 : — A2, M2
8 beliyyâta ibtidâr olundu A2 : beliyyâta ibtidâr kılındı M2 : beliyyât kılındı N1
9 **Alay-ı** A2 : **Zikr-i** N1 : — M2
10 emcâdlarına iktidâ' N1 : emcâdına iktidâ A2, M2
◊ 5 Rebî'ulâhır 1222 = 12 Haziran 1807 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.
11 Hâlid'de tekallüd-i N1 : Hâlid'de taklîd-i A2 : Hâlid'e tekallüd-i M2
12 yerlerinde izhâr-ı N1 : yerinde A2 : yerinde izhâr-ı M2
13 Dîvân-yolu'ndan N1, A2 : Dîvân-yolu'na M2
14 Cemâ'ati'nin N1 : Cemâ'at'in A2, M2
15 sâz-ı N1 : bahş-ı A2, M2
16 olanlara A2, M2 : olarak N1
17 *fetehallâhu* N1, A2 : *feteh[all]âhu* M2
* فتح الله روحه بنسيم الرحمة و الغفران = Allah onun ruhunu rahmet ve mağfiret esintilerine açsın" anlamına gelen Arapça duâdır.

hazretlerinin merkad-i münevverlerine nâzil ve ziyâret-i şerîfeleriyle[1] rûhâniyyetlerinden ravh u reyhân-ı ferhat u hubûra[2] nâ'il oldukdan sonra süvâr olup[3], Karaman yoluyla hazret-i Hâlid mazca'-ı mâcidine doğru irhây-ı 'inân-i esb-i dilkeş reftâr buyurmalarıyla, ba'de'l-vusûl ol mîzbân-ı Server-i enbiyâ' ve[4] ber-güzîde-i Ashâb-ı Seyyidü'l-ahyâr *radiyallâhu*[5] *'anh** hazretlerinden istifâza-i[6] envâr-ı rûhâniyyetle iktisâb-ı safâ[7] eylediler. Ba'dehû 'alâ resmi'l-eslâf[8] Şeyhulislâm Efendi du'âlar ederek ve[9] Nakîbüleşrâf, miyân-ı Mülûkâne'lerine taklîd-i şemşîr-i 'adüvv-tedmîr[10] ile hasm-i (حسم) rişte-i maslahat eylemeleriyle[11], bahran Seray-ı hümâyûnlarına şeref-endâz-ı 'avdet oldular[12]. **[M2 64]**

Sultân Mustafa Hân hazretlerinin cülûs-i şevket-me'nûslarına Sürûrî'nin târîhidir.

Cülûs-i Mustafa Hân bâdî-i emn oldu ekvâna

(جلوس مصطفى خان بادئ امن اولدى اكوانه)

Kezâlik İhyâ Efendi'nin imlâ eylediği târîhdir.

Verdi ferr dünyâya Sultân Mustafa, kıldı cülûs

(ويردى فر دنيايه سلطان مصطفى قيلدى جلوس)

Zikr-ü beyân-ı kabz-ı emvâl-i küştegân

Vech-i meşrûh üzere küşte-i tîğ-i siyâset olan bergeştelerin her biri bilâ-mübâlagatin[13] Kārûn-i zemân, mâlik-i hazîne-i bî-gerân olup, şöyle ki mes-mû'umuza göre[14] her ne kadar nakkād-ı vehm ü hayâl, şumâr-ı fart u

1 şerîfeleriyle N1, A2 : şerîfleriyle M2
2 ravh u ..... hubûra N1 : ravh u reyhân-ı inşirâh u ferhate A2 : ravh-ı reyhân-ı inşirâh u ferhate M2
3 olup N1 : ve A2, M2
4 doğru ..... ve N1 : vâsıl olup, ol A2 : — M2
5 Seyyidü'l-ahyâr *radiyallâhu* A2 : vefâ' *radiyallâhu* N1 : Seyyidü'l-ahyâr *radiy[all]âhu* M2
* رضى الله عنه = Allah ondan razı olsun" anlamına gelen ve Sahâbe için kullanılan Arapça duâ cümlesidir.
6 istifâza-i N1, A2 : istifâde-i M2
7 iktisâb-ı safâ N1 : dîde-i dil ü cânlarını ziyâ-dâr A2, M2
8 eslâf N1, A2 : İslâm M2
9 du'âlar ederek ve M2 : du'â ederek N1, A2
10 -i 'adüvv-tedmîr N1 : — A2, M2
11 eylemeleriyle N1, A2 : eylediler M2
12 "**Alay-ı tekallüd-i seyf** ..... oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,185'te kaydedilmiştir.
13 Sultân Mustafa Hân ..... bilâ-mübâlagatin N1 : **Zikr-i muhallefât-ı maktûlân** Vech-i mezkûr üzere küşte-i tîğ-i kazâ olan 'uzamânın her biri bilâ-mübâlagatin/bilâ-mübâlaga A2, M2
14 şöyle ..... göre N1 : 'ale't-tahkīk A2, M2

mübâlaga[1] vü îgāli, îsâl-i hadd-i muhâl eylese, yine hezâr mertebe andan füzûnter ve'l-hâsıl hisâb[2] u kadri, gümâşte-i[3] 'ilm-i Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader[4] olan envâ'-ı nukūd ve[5] esnâf-ı cevâhir-i nevâdirü'l[6]-vücûd ve gûnâ-gûn tuhaf ve tefârîk-ı eşyâ' ve rengâ-reng turaf-ı emti'a ve tensûkāt-i[7] girân-behâ, her birinin husûsan Vâlide Kethudâsı[8] Yûsuf Ağa'nın hâne ve mahzenlerinden ve ba'zı hân odalarından sepetler ve sandûklar ve çuvallar ve garârlar ve çekmeceler ile[9] hayyiz-i zuhûra resîde ve niçe[10] leyl ü nehâr katâr-bâr-katâr ümenây-ı cârîde[11] sûretinde âstîn-i hîn-i[12] kâr u bâr olan yâdigârların yed ü ma'rifetleriyle Seray-ı hümâyûn tarafına keşîde kılınup, [**N1 238b**] yağmây-ı ni'amâya a'lâ nidâ[13] ile, "es-Salâ!" ve "Alan, tâlân![14]" meseli beynlerinde icrâ kılındı.

Sübhânallahi Te'âlâ[15*]! Bâ'is-i taklîb-i devlet ve vesîle-i[16] tahvîl-i Saltanat olan mârru'z-zikr eşkıyâ ıtlâk eylediğiniz[17] ecnâs-i haşerât ve evbâş ü kallâş-i şerr-âyât, vech-i meşrûh üzere ahyâ'[18] ve emvâtdan bir ferdin bir hılâline medd-i târ-ı nazar-ı rağbet eylemeyüp, taraf-ı devletden bahşende olan in'âmâta kanâ'atle herkes[19] bî-kīl ü kāl[20] âsûde-hâl olarak mahallerine 'avdet eylemişler iken, ümenâ'-i cedîde nâmına olan nüfûs-ı şedîde, güzeştegândan kat'â ahz-ı 'ibret etmeyüp[21], 'örfen cânib-i[22] mîrîye 'â'id ve hâlâ sefer-i 'azîm[23] kazıyyesi der-meyân olmağla, mesârif içün akçanın vücûb rütbesinde[24] lüzûmu vâreste-i

1 mübâlaga N1 : guluvv A2, M2
2 hisâb N1, A2 : ahsâb M2
3 gümâşte-i N1 : muhavvel-i A2, M2
4 kader N1, M2 : + derd A2
5 ve N1, A2 : — M2
6 nevâdirü'l N1 : zevâhir-i nâdiru'l-A2, M2
7 tefârîk-i ..... tensûkāt-i N1 : tefârîk ve eşyâ ve rengâ-reng turaf emti'a ve tensûkāt-i A2 : tefârık ve eşyây-ı rengâ-reng turfa emti'a ve mensûcât-i M2
8 Vâlide Kethudâsı N1 : — A2, M2
9 hâne ..... ile N1 : esfât ve sanâdîkle A2 : iskāt ve sanâdîkle M2
10 niçe N1, A2 : nice M2
11 ümenây-ı cârîde N1 : ümenâ A2, M2
12 âstîn-i hîn-i N1 : mütesaddî-i A2 : mütesaddî-yi M2
13 ni'amâya a'lâ nidâ N1 : yağmâya a'lâ sadâ A2 : mu'ammâya a'lâ sadâ M2
14 tâlân N1 : nâlân M2
15 Sübhânallâhi Te'âlâ A2 : Sübhânallah N1 : Sübhân[all]ah M2
* سبحان الله تعالى = Yüce Allah'ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
16 vesîle-i N1 : medâr-ı A2, M2
17 eşkıyâ ıtlâk eylediğiniz A2 : eşkıyâ ıtlâk eylediğimiz M2 : — N1
18 -i şerr-âyât .... ahyâ' N1 : vech-i mezkûr üzere ahyâ A2, M2
19 in'âmâta kanâ'atle herkes N1 : in'âma kanâ'atle A2 : in'âma kanâ'at ile M2
20 kāl N1 : + herkes A2, M2
21 ümenâ'-i ..... etmeyüp N1 : ümenâ nâmına cây-gîr-i katîlân/kutelâ olan saht-cânlar, güzeştegândan zerre-vâr 'ibretdâr olmayup A2, M2
22 cânib-i N1 : taraf-ı A2, M2
23 hâlâ sefer-i 'azîm N1 : hâlâ sefer A2 : hâl-i sefer M2
24 akcanın vücûb rütbesinde N1 : akcanın şiddet-i A2 : akçanın şiddet-i M2

delîl ü şâhid iken, ol kûşelere aslâ birisi[1] imâle-i zamîr eylemeyüp, 'ale'l-'umûm ac kurd sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi taraf taraf hücûm edüp, Enderûn'a giren muhallefât orada menhûb, Bîrûn'da bulunan burada mağsûb olmağla, bu keyfiyyet dûrdan nigerân olan 'ukalâ' ve hayr-hâhânı âvâre-i 'akl u şu'ûr ve te'essüf ü telehhüfle bî-gâne-i ârâm u huzûr eyledi[2].

*Be-bîn tefâvüt-i reh ez-kücâst tâ be-kücâ**

*Allahumma'hfaznâ 'ani't-tama'i v'ec'alnâ mimmen yekna'***.

Muhallefât-ı mezkûreden setr u ihfâ ve rubûde-i dest-i yağmâ olan tırâf[3] u tilâd nukūd ü nefâyis-i bî-ta'dâddan başka altmış bin kîse nakd akca[4] zâhire ihrâc ve nakıllerine göre Seray-ı hümâyûn'a îsâl[5] ü idrâc olunup ve mikdâr-ı mezbûrdan ezyed mukāta'ât ve eshâm[6] ve îrâdât mahlûl olduğu yine kendü lisânlarından menkūldür[7].

Devr-i Selîm Hânî'de sekiz seneliğine mu'âmele olunagelmişiken, ol hengâmda nihâyeti üç senelikden bir seneliğine kadar menhûb ve bu denlü emvâl-i mîriyye harâmîler elinde meslûb ü magsûb olmağla, hayr-hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl dâğ-ber-dâğ sûziş û melâl oldular. [Mısrâ]'[8]:

*Ez-bâd-ı hevâ âmed ve ber-bâd-ı hevâ reft****

---

1 birisi N1 : — A2, M2

2 'ale'l-'umûm ..... eyledi N1 : bi'l-cümle muhallefât-ı mezkûreye/mezkûre mânend-i 'ukāb, pençe-zen-i nehb ü igtisâb oldukları/olduklarından dûrdan nigerân olan erbâb-ı elbâbı engüşt-güzây-ı ta'accüb ü te'essüf ve ser-cünbân-ı tehayyür u telehhüf eylemişdir. [Mısrâ]' A2, M2

* ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجا = Aradaki aykırılığa bak, yol nereden nereye gidiyor" anlamına gelen Bu mısrâ Hâfız'ın Dîvân'ından alınmıştır; bk. Gölpınarlı, s.8.

** اللهم احفظناعن الطمع و اجعلناممن یقنع = Allahım bizi tamahkârlıktan kurtar, kanaatkârlardan eyle!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 *Allahumme* ..... tırâd N1 : [Mısrâ]'/— Âdemde vefâ olmaya da ola köpekde. Setr u ihfâ ve rubûde-i eküff-i/keff-i ehl-i yağmâ olan tırâf/etrâf A2, M2

4 nakd akca N1, A2 : akça M2

5 nakıllerine ..... îsâl N1 : Seray-ı hümâyûn tarafına nakl A2, M2

6 ve eshâm N1 : — A2, M2

7 olduğu ..... menkūldür N1 : olup A2, M2

8 seneliğine ..... [Mısrâ]' A2 : seneliği mukābiline mu'âmele cârî iken, ol hengâm-ı câhiliyyet-irtisâmda nihâyeti üc seneliğinden bir seneliğine dek menhûb ve Âl-i 'Osmân devletinin 'avâ'id ü revâtibi bir alay harâmîler ellerinde gāret-zede-i meslûb oldu N1 : senelik mu'âmele olunagelmişken, ol hengâmda nihâyeti üç senelikden bir seneliğine kadar menhûb ve bu denlü emvâl-i mîriyye harâmîler elinde meslûb ü mağsûb olmağla, hayr-hâhân-ı **[M2 65]** Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-ikbâl dâğ-ber-dâğ sûziş ü melâl oldular. [Mısrâ]': M2

9 ve N1, M2 : — A2

*** از باد هوا امد و بر باد هوا رفت = Bedava bir şekilde gelen bedava olarak gider" anlamına gelen Farsça özlü sözlerdendir.

Hattâ bir müddet[1] murûrunda Defterdâr-ı sâbık Penâh-zâde[2] 'Osmân Efendi ordudan Âsitâne'ye vürûd edüp, hasbe'l-iktizâ' bir gün[3] hâne-i Şeyhulislâmî'de bir encümen-i meşveret ma'kūd olup[4], mûmâ ileyh dahi mevcûd olmağla, siyâk-ı bahs-i kelâm [**N1 229a**] fikdân-ı nukūd ve huluvv-i hazîne sebebiyle orduya mevâcib ve sâ'ir gûne dest-mâye-i imdâdın in'idâmına serdâde ve zarûrî cebeli küşâdına rû-nihâde olduğu der-meyân kılındıkda, 'Osmân Efendi bî-ihtiyâr berhem-zede-i sabr u karâr olup, lehce-i sengîn ü istinkâr ile meclise bu zemînde seng-endâz-ı istifsâr oldu ki: "Gerçi vak'ada bizler burada bulunmayup, lâkin bulunmuşdan ziyâde tahkīk-kerdemiz olduğu üzere[5] Yûsuf Ağa'nın terekesinden şu mikdâr ve fulân ve fulânm şu mikdâr ihrâc olunmağla, cem'-i yekûn altmış bin kîse nukūda[6] bâliğ olup, kezâlik gayr-i vâhid Defterdâr olduğum hasebiyle cümlenin mukāta'ât ve îrâdâtı mazbûtum olmağla, fulânın şu kadar ve fulân ve fulânm bu kadar mahlûlâtı olmağla[7], min-haysü'l-mecmû' altmış beş bin kîseye müntehî olmağla, cevâhir ve sâ'ir eşyâ' dursun yalnız nakd akca ve îrâdât dahi nakd cümlesinden olmağla, yüz yirmi beş bin kîse akcaya dest-res olunmuşiken, Devlet-i 'aliyye fikdân-ı nukūd sebebiyle[8] cebeli küşâdına nâ-çâr olmak sadedi, havze-i 'ukūl ü efkârdan dûrandûr ve çâk-efken-i girîbân-ı sabr u şekîbdur. Bi'l-cümle ehl-i meclis bu sahra-i sommâ' su'âl-i vâki'u'l-hâlden masrû' u sersem ve her biri ağzına taş almış gibi hamûş u epsem olup, bu kadar vüzerâ' ve 'ulemâ' ve ricâl ve Ocakluyân'dan bir kimseden bint-i şefeh sudûr eyledi. Fekat Hâce-i büzürgvâr[9] Münîb Efendi vaz'-ı mahsûsu üzere leglek gibi baş salarak ve kāz gibi boyun uzadarak[10]: "Vâkı'â su'âl-i 'azîmdir" 'ibâresini[11] tefevvüh eyledikden sonra ol dahi mânend-i hût[12] ser-be-girîbân-ı sükût oldu.*

---

1 bir müddet N1 : çend mâh A2, M2
2 Penâh-zâde N1 : — A2, M2
3 edüp, ... gün N1 : ve hasbe'l-iktizâ A2, M2
4 olup A2, M2 : ve N1
5 siyâk-ı ..... üzere N1 : hılâl-i muhâverede bi'l-münâsebe mûmâ ileyh muhallefât-ı maktûlîni âverde-i zebân ve/—: "Tahkīkimize göre A2, M2
6 ve fulân ve ..... nukūda A2 : ve fulânın ve fulânm şu mikdâr zâhire çıkup, cem'-i yekûn der-dest olan yalnız cins-i nukūd altmış bin kîseye N1 : ihrâc olunmağla, cem'-i yekûn altmış bin kîse nukūda M2
7 gayr-i vâhid .....olmağla N1 : her birinin mukāta'ât-ı mahlûlesini bi-'aynihâ ta'dâd ü beyân ederek A2, M2
8 altmış beş bin ..... sebebiyle N1 : yüz yirmi bin kîseden ziyâde olduğunu tasrîh u beyân edüp/ederek hâl, minvâl-i mesrûde üzere iken iki mâh murûr etmeksizin Devlet-i 'aliyye mesârif-i seferiyye içün A2, M2
9 olmak sadedi ..... büzürgvâr N1 : olması bî-gâne-i havze-i 'ukūl ü efkâr bir ma'nây-ı muhayyiru'l-ebsârdır" zemîninde meydâna felâhun-i ta'rîfle/ta'rîzle seng-endâz-ı istihbâr oldukda, bi'l-cümle hemyân-ı dehânlarına/zebânlarına mühür-zen-i sükût olup, fekat A2, M2
10 leglek (لگلك) .....uzadarak N1 : kalensüve-cünbân-ı ta'accüb ü tasdîk olarak A2, M2
11 'ibâresini N1 : kelimesini A2, M2
12 ol dahi mânend-i hût N1 : ol dahi A2 : — M2

* "Hattâ bir ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,279'da kaydedilmiştir.

İstitrâd

Gerçi küstâhâne bir fıkradır. Lâkin kāfiyesi olduğundan terk ü ihmâline kudretimiz te'alluk eylemamekle tahrîrine nâ-çâr olduk, 'afv buyurulmak mercûdur.

Ekrâd tâ'ifesinden bir kimse âşinâsı olan bir 'avratın hânesine varup, ortalık ağyârdan hâlî olmağla, 'avrat ile dâd ü sitâda mübâderet eylemiş. Bunlar bu hâlde iken nâgehân 'avratın kocası bir niçe müte'allikātiyle çıkagelmişler. Müştagil-i kâr olan Kürd-i nâ-bekâr şaşurduğundan nâşî, mîl-i mikhele içre olarak [**N1 229b**] hemân kalkup oturduğu yerde 'avrata hıtâben: "Cânım Eşece Kadın! Bunu şunun içine kim kodu" dimiş. Burada Eşece lafzı Ekrâd ta'bîrâtındandır; 'Âyişece lafzından galatdır.

İşte Hâce Efendi'nin dahi: "Vâkı'â su'âl-i 'azîmdir" cevâbı fıkra-i mersûme gibi mefhûm u münâsebetden 'arî bir kelâm-ı nâ-fercâm idi. Nihâyet Hâce Efendi'nin hükmünü icrâ ile beyza-i horos-âsâ bir kelâm ilkā etmiş oldu. Ve bi'l-cümle bu makāmı mütâla'a eden erbâb-ı reviyyet ü reşâd bâlâ vü peste dâ'ir me'ânî ve ahkâm-ı kesîre ictihâd ederler.

Taşrada ise[1] baş-yağmâcı Kā'im-makām Paşa olup, her ne kadar cevâhir u nefâyise müte'allık tuhaf-ı eşyâ' zuhûr etdi ise[2], ibtidâ müşârun ileyhin huzûruna ihzâr ve pîş-gâh-ı nazar-ı eş'ab[3]-şi'ârlarına güzâr olunup, kimine kadr-i mi'şârı ile ta'yîn-i kıymet ederek, sûretâ kendü[4] işirâ ve kimini bî-mehâbâ dolab-ı tesâmüh u ihfâya[5] ilkā edüp, bir tarafdan mu'ârızların def'iyle atabek-i devlet ve bir cânibden hâric ez-hisâb ü kısmet bu kadar cerr-i menfa'at eylemekle, [mısrâ][6]:

Felek benim nazarımda kelek değil şimdi

terânesiyle kec-külâh-ı[7] batar u şâdmânî ve sermest-i piyâle-i dost-kânî-i kâm-rânî olmuşidi[8].

Pâdişâh-ı nev-reste ve nev-câh hazretleri ise ecdâd-ı emcâdlarından hem-nâm-ı nâmîleri olan merhûm[9] Sultân Mustafay-ı Evvel, nihâdında[10] sâfî-fu'âd olup, hacer u güher nezd-i Mülûkâne'lerinde[11] berâber olduğundan başka, niçe müddetden berü ârzû-mend-i hasret oldukları[12], şâhid-i dil-ârây-ı Saltanat ve

1 sükût oldu ..... ise N1 : samût olmuşdur. Taşrada A2, M2
2 eşyâ' zuhûr etdi ise N1 : eşyâ sahn-ı zuhûrda cilve-nümâ olur ise/olursa A2, M2
3 nazar-ı eş'ab A2 : nazar M2 : nigâh-ı eş'ab N1
4 ile ta'yîn-i ..... kendü N1 : ta'yîn-i behâ ile sûretâ kendi/kendü A2, M2
5 bî-mehâbâ ..... ihfâya N1 : bî-mehâbâ/bî-ma'nâ dolab-ı müsâmahaya A2, M2
6 [mısrâ]' A2 : — N1, M2
7 kec-külâh-ı N1, A2 : keç-külâh-ı M2
8 kânî-i kâm-rânî olmuşidi N1 : kânî A2 : kâmî M2
9 ecdâd-ı ..... merhûm N1 : hem-nâm-ı kirâmîleri/kirâmı olan A2, M2
10 nihâdmda N1 : nihâdında/nihâd-ı sâde-levh ve A2, M2
11 Mülûkâne'lerinde A2, M2 : 'âlîlerinde bes- N1
12 niçe ..... oldukları N1 : niçe/nice müddetden berü der-âgūşuna ârzû-keş-i hasret olduğu A2, M2

mahbûbe-i 'âşık-keş-i Şâhî vü şevket[1] evvel-be-evvel ol mahalle-i belât-ı hîle vü dagalin eser-i dest-yârî-i kâr u 'ameli[2] olmağla, ol Fir'avn'ı mevkib-i Saltanat-ı seniyye'lerine ferr u[3] 'avn-i i'tikād ve ol Nemrûd'u gülzâr-ı şevket ü übehhetlerine **[M2 66]** neşv ü nemâ veren nem-rûd 'add ü i'tidâd eylediklerinden[4] nâşî, hakk-ı nâ-müstahakkında misli gayr-i sâbık ruhsat ü nüvâziş ve bi'l-vücûh tatyîb ü taltîf ve ârâmişi mebzûl ü fâşî[5] eylemişler idi. Enderûn'da dahi müte'allikān ve mukarrebîn[6] nâmına olan nev-devletân ve niçe[7] zemândan berü cân-dâde-i yek-pâre-i nân olan[8] gürisne-çeşmân, kilar kapusunu açık bulmuş **[N1 230a]** fâre sürüsü gibi sû-be-sû hecme-rîz ve müzekkir-i tâlângerî-i Kavm-i Cengîz olup, niçe hasret-keş-i peşîz-i nâ-çîz olanlar[9] bir gün zarfında *"Emseytü fakīran ve esbahtü ganiyyen*"* defînesine dest-res olmalarıyla, mısr-ı gınâ vü servetde 'azîz oldular.

Hulâsa-i makāl ol denlü sunûf-i emvâl ve güncâyiş-pezîr-i hızâne-i hayâl olmakdan efzûn ecnâs-i nukūd-i ba'îdü'l-menâl bi'l-cümle telef ü heder ve kat'â devletin ve mîrînin bir yâresine em ve bir derdine merhem olmayup, sabr-ı 'âşık gibi[10] *teferrekū şezer mezer*** olmuşdur. Hayf ve sad hayf ki anlardan nebze-i yesîre hâsıl ve efsûs hezâr efsûs ki, ehl-i istihkāk u liyâkat, ol hutâm-ı bî-nihâyetden fülüs-i ahmere nâ'il olmadı; *inne fî zâlike le-'ibraten li-uli'l-ebsâr****.

Bidâyet-i devr-i Osmânî, belki Hüşeng ü Keyânî'den berü devlet, def'aten bu kadar mîrâs-ı bestat igtinâm eylediği nâdir, belki vukū'u gayr-i zâhirdir. Bunlardan başka Hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri, berây-ı ihtiyât yirmi

---

1 ve mahbûbe-i ..... şevket N1 : — A2, M2

2 ol mahalle-i ..... 'ameli N1 : Paşa-yı müşârun ileyhin dest-yârî-i himmet-i desîse-kârîleri âsârı A2, M2

3 ferr u N1, A2 : ferd-i M2

4 veren ..... eylediklerinden N1 : bahşende-i nem-rûd/temerrüd —/ü ta'dâd eylediğinden A2, M2

5 misli ..... fâşî N1 : misli/— nâ-mesbûk ruhsat ü nüvâziş ve her cihetle tatyîb ü ârâmişi/ârâmiş mebzûl ü fâşî/fâş A2, M2

6 müte'allikān ve mukarrebîn N1 : müte'allikān A2 : müte'allikāt M2

7 niçe N1, A2 : nice M2

8 olan N1 : — A2, M2

9 kilar ..... olanlar N1 : gürk-i câyi' gibi taraf taraf hücûm edüp, niçelerinin/nicelerinin A2, M2

* امسيت فقيرا و اصبحت غنيا = Fakir olarak akşamladım, zengin olarak sabahladım" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

10 defînesine ..... gibi N1 : menkabesi, sahîfe-i hâlinde mersûm oldu. Hulâsa-i güftâr ol/o kadar mâl-ı bî-şümâr ve cevâhir-i zevâhir-i gālî/'âlî-kıymet ve 'âlî/gālî-mikdâr —/iken, iki mâh müddete varmaksızın mânend-i habt-ı/hayt-ı a'mâl yek-sere/yek-ser telef ü heder ve sabr-ı 'âşık ve 'akl-ı mecnûn-misâl A2, M2

** تفرقوا شذر مذر = Çil yavrusu gibi dağıldılar" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*** ان فى ذلك لعبرة لاولى الابصار = Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/13. âyetin sonunda yer alan ufak bir kısmıdır. "Taşrada ise ..... ebsâr" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,185'te kaydedilmiştir.

bin kîselik hâlis yıldız altûnu cem‘ u iddihâr ve şâyed iktizâ eder mülâhazasıyla hıfz u ilkāsına ibtidâr etmişler olup, hazîne-i mezbûre dahi tereke-i mezbûreye mülhak olduğu ve yok yere sûret-i ‘adem bulduğu, resîde-i derece-i sıhhatdir*.

Ol hılâlde tahrîr-i tereke me’mûrlarının birinden bi'n-nefs mesmû‘-i Muharrir-i Hakīr'dir ki[1], Yûsuf Ağa'nım muhallefâtını tahrîr esnâsında bir gün[2] ahşâm tekarrub edüp ve me’mûr olan küttâb ve ümenâya fütûr ve se’âmet ve[3] bî-tâbî gelmekle, bir memlû[4] sandûkanın kuflü feth olunmayup, sâ’ir ecnâs-i cevâhir ile memlû sanâdîka[5] ilhâkla hammâllara tahmîl ve Bâb-ı ‘âlî'ye nakl ü îrâd[6] olundu. ‘Ale'l-‘âde yevm-i mezbûrun dahi muhallefât-ı mahmûle-i meclûbesi[7], defteriyle Kā’im-makām Paşa'ya ‘arz u[8] irâ’e ve sandûk-ı mukaffel-i mezkûr dahi henûz küşâde olunmadığı[9] ifâde olundukda, huzûr-i huzzârda anı dahi küşâd eylediler. Derûnu[10] mücevher kutular ile mâl-â-mâl olmağla[11] yine kilidlenüp, mecmû‘unu[12] Seray-ı hümâyûn'a irsâl eylemek üzere iken, girüde temhîre me’mûr küttâbdan birisi sür‘atle vârid olup[13]: “Sizlerden sonra bir[14] dolab kûşesinde işbu mücevher kutuya dest-res oldum ve henûz[15] keşf eylemedim” deyürek[16] pîş-gâh-ı Kā’im-makāmî'ye vaz‘ eyledi[17]. Ol dahi

---

* “Taşrada ise ..... sıhhatdir” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,279'da kaydedilmiştir.

1 olmuşdur ..... ki A2 : olup, ancak vech-i meşrûh üzere mekâsib-i habîse ve mecârî-i mezâlimden cem‘ u iddihâr edenler yevmü'l-cezâda vizr ü vebâllerine musîb ve ‘âlem-i dünyâda nisâb-ı safâları sürrâk u nehhâblarına nasîb oldu. Dedi gerçi gerd-i eşref har * Ân mazlame bürd ü cânı zer. **Garîbe** [“Garîbe” kelimesi kırmızı mürekkeple başlık olarak N1 230a'nın sol kenarına yazılmıştır] Mütenemmât-ı mebâhis-i merkūmedendir ki N1 : olmuşdur. Hayf ki anlardan nebze-i yesîre hâsıl ve efsûs hezâr (بلی) efsûs ki, ehl-i istihkāk u liyâkat ol hutâm-ı bî-nihâyâtdan fülüs-i ahmere nâ’il olmadı; *inne fî zâlike le-‘ibraten li-uli'l-ebsâr.* Bidâyet-i devr-i ‘Osmânî, belki Hûşeng ü Keyânıyân'dan berü devlet, def‘aten bu kadar mîrâs ü bestat igtinâm eylediği nâdir, belki vukū‘u gayr-i zâhirdir. Bunlardan başka Hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri, berây-ı ihtiyât yirmi bin kîselik hâlis yaldız altûnu cem‘ u iddihâr ve şâyed iktizâ eder mülâhazasıyla hıfz u ibkāsına ibtidâr eylemişler olup, hazîne-i mezbûre dahi tereke-i mezbûreye mülhak olduğu ve yok yere sûret-i ‘adem bulduğu, resîde-i derece-i sıhhatdir. Ol hılâlde tahrîr me’mûrlarının birinden bi'n-nefs mesmû‘-i Muharrir-i Hakīr'dir ki M2

2 bir gün N1 : — A2, M2

3 se’âmet ve A2, M2 : — N1

4 gelmekle bir memlû N1 : ‘ârız olmağla, bir memlû/— A2, M2

5 ecnâs-i cevâhir ile memlû sanâdîka/sanâdıka M2 : sanâdîk-ı makbûzaya N1

6 nakl ü îrâd N1 : istishâben ictilâb A2, M2

7 dahi ..... meclûbesi N1 : muhallefâtı A2, M2

8 ‘arz u N1 : — A2, M2

9 -i mezkûr ..... olunmadığı N1 : dahi henûz nâ-küşâde/nâ-küşâd olduğu A2, M2

10 huzûr-i ..... Derûnu N1 : cümle huzûrunda anı dahi feth eylemekle A2, M2

11 mâl-â-mâl olmağla N1 : leb-rîz görülmekle A2, M2

12 kilidlenüp, mecmû‘unu N1 : kilidleyüp A2 : kilidlenüp M2

13 girüde ..... olup N1 : ‘akabimizden temhîre me’mûr küttâb zümresinden biri vürûd ve A2, M2

14 bir N1, A2 : — M2

15 ve henûz N1 : lâkin A2, M2

16 deyürek N1 : deyü A2, M2

17 eyledi N1 : — A2 : ve M2

kutunun zâhirini elli bin guruşa takvîm[1] ederek keşf eyledikde, içinde üç[2] dâne elmâs-i engüşterîn zuhûr edüp, hâzır olan mukavvime[3] 'arz eyledikde, **[M2 67]** üçüne sekiz yüz kîse kıymet takdîr eyledi. Bundan başka[4] ol kutu derûnunda bir küçük[5] pusula zuhûr edüp, Yusuf Ağa'nın dest hattıyla mâh-ı[6] fulânın yevm-i fulânında Sarrâf Yehûdî Şemento[=Shimon Tov?]'ya[7] teslîm olunan [**N1 230b**] dört bin kîse akçadır[8]" deyü muharrer olmağın, derhâl mersûm Şemento ihzâr ve ba'de's-su'âl ikrâr eylemekle, ol dahi mahalline îsâlle mahalsiz yerlere ihdâr olundu.

Garîbdir ki bir küçük kutuya dört bin dokuz yüz kîse akca güncîde olmuşdur. Kezâlik bir mukaffel sandûka-i lebrîz derûnunda birkac yüz meşdûd ve surreler olup ve her birinin bendinde 'aded ü mikdârını mübeyyin yâftalar pîçîde olarak müddet-i medîdeden kalmış, gûyâ ki unudulmuş sûretinde sikke-i Efrencî filoriler zuhûr eylemekle, râyicü'l-vakt hisâbına tatbîk olundukda, her altûndan dörder guruş baş olmak üzere ribh-i mütefâvit hâsıl olmağın, cem'-i yekûn (جمعيكون) baş hisâbından üc yüz kîse akca rû-nümûn olması dahi garâ'ib-i hâdisât-ı gerdûndan ma'dûddur.

Ve Sır Kâtibi Ahmed Efendi'nin[9] Enderûn u Bîrûn'da zuhûr eden mukaffel ve mahtûm nukūd ü cevâhir ve[10] tuhaf u nevâdirîn hasr u ahsâsından bilâ-mübâlaga[11] aklâm-ı muhâsibîn şikeste-zebân ve erkâm-ı mühendisîn, müntehî-i hadd-i 'ıkd-i pâyân idi. Ve Darb-hâne Nâzırı Ebûbekir Efendi'nin ve Hacı İbrâhîm Efendi'nin ve sâ'irlerin[12] tecvîz-i 'akl derecesinden ba'îd nukūd ve eşyâları niçe zemân dûş-zîb-i[13] dellâl-i *hel min mezîd** oldu. Hulâsa bunların

1 elli bin guruşa takvîm N1, A2 : altı bin guruş takdîr M2
2 içinde üç N1, A2 : derûnunda üc M2
3 mukavvime N1, A2 : merkūma M2
4 kîse ..... başka N1 : guruş kıymet/— takdîr eyledi. Ve A2, M2
5 küçük N1 : kıt'a sagīr A2, M2
6 mâh-ı N1 : şehr-i A2, M2
7 Yehûdî Şemento'ya N1 : Şemento'ya A2 : Şemanto'ya M2
8 akçadır M2 : akcadır N1, A2
9 derhâl mersûm ..... eylemekle N1 : Şemento/Şemanto ihzâr u ikrâr ve meblağ-ı mezbûr mahalline teslîm ü îsâl olundu. [Mısrâ]': Var kıyâs et vüs'at-i deryây-ı rahmet nidüğin. Bu makūle sarrâflar yedinde ve ba'zı gümnâm —/ve habâyây-ı zevâyâda nihân ve bî-nişân/perîşân olanlardan mâ'adâ, ser-dâde-i ihrâc/ihrâcât ve bakıyye-i târâc olarak hazâ'in ü defâ'in-i bî-hisâb 'ale't-tahkīk güncâyiş-i nâ-pezîr havsala-ı aklâm-ı —/hisâb olup, ancak üç mâh murûr etmeksizin cebelî küşâdı derdine düşmek ve musâdere ve sâir gûne ihtiyâl tarîkıne dürüşmek, verây-ı 'ukūl-i beşerden bîrûn bir ma'nây-ı dîger-gündür. Sır Kâtibi'nin ise A2, M2
10 ve N1, A2 : — M2
11 bilâ-mübâlaga N1 : — A2, M2
12 mühendisîn ..... sâ'irlerin N1 : kâtibîn resîde-i hadd-i 'ukūd-i tenâhî ve pâyân idi. Darb-hâne Emîni Bekir Efendi'nin ve sâ'irlerin/sâ'irlerinin A2, M2
13 niçe zemân dûş-zîb-i N1 : niçe zemân dûş-i A2 : nice zemân dûş-i M2

* هلْ منْ مزيد = Daha var mı?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

muhallefâtlarından rû-nümûn olan sunûf-i emvâl, güncâyiş-pezîr-i hızâne-i hayâl olmayup, her biri Kārûn'a müdânî, belki Kārûn anlara sânî imiş.

A'ceb-i 'acâyibden biri dahi budur[1] ki, İbrâhîm Kethudâ'nın muhallefâtı cümlesinden Selâmlık odalarından[2] bir mukaffel oda dolabında yalnız hotoz ta'bîr olunan kisvet-i ser-i nisvâna mahsûs mücevher iğneler ile memlû bir pîş-tahta zuhûr edüp, ehl-i hıbre takvîmleriyle ol iğnelerin kıymeti sekiz yüz kîse akcaya bâliğ oldu. Ba'zı vâkıf-ı serâ'irînin ihbârı üzere ol iğnelerin mecmû'u etrâfdan vârid pîşkeş olup, Harem tarafının anlardan istiğnâları olduğuna mebnî Harem'e verilmeyüp, Selâmlık'da ol pîş-tahta içre vaz' olunarak öylece müctema' olup kalmış.

Ve yine Selâmlığ'ında bir büyük oda tâ-be-sakf her birinin üzerinde dörder beşer yüz guruş dahi ziyâde olarak kıymetleri mersûm yâfteler merbût boğca boğca Hindî ve Firengî gûnâ-gûn zerbaft ve mezerkeş kumaşlar ile memlû olmağın, kabz-ı mâla mü'ekkel ümenâ' ve küttâb[3] [**N1 231a**] sebbâbe-gezây-ı hayret olmuşdur. Ve maktûlerin nümûne-i Havernak-serîr olan Seray-ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri, dil-i câhil gibi hâlî ve her biri şâyeste-i mevki'-i temekkün-i[4] e'âlî vü ehâlî olmağla, Mâbeyinci Ahmed Bey'in, [mısrâ]':

Hâne mi, yâ cennet-i a'lâ mıdır?

makāli, nakş-i kitâbe-i vasf-ı icmâlî olan hânesi, bi'l-iltimâs Segbân-başı'ya, [mısrâ]':

*Reft menzil be-dîgerî perdâht**.

---

1 Hulâsâ ..... budur A2 : Hulâsâ bunların muhallefâtlarından rû-nümûn olan sunûf-i emvâl, güncâyiş-pezîr-i hazîne-i hayâl olmayup, her biri Kārûn'a müdânî ve belki Kārûn anlara sânî imiş. A'ceb-i 'acâyibden biri dahi budur M2 : Ve yine 'idâd-ı garâ'ibdendir N1

2 muhallefâtı ..... odalarından N1 : muhallefâtından Selâmlık'da A2, M2

3 yalnız hotoz ..... küttâb N1 : bir büyücek pîş-tahta içinde, fekat futtâs muharrefi hotoz/hotos ta'bîr olunan kisvet-i ser/— zenân dolu ve hepsi mücevher ile memlû olup, ehl-i hıbre takvîmiyle kıymetleri sekiz yüz kîse akcaya/akçaya bâliğ olmuşdur. Zâhiren Harem takımının anlardan istiğnâları derkâr olmağla, etrâfdan tevârüd etdikce, Selâmlık'da pîş-tahta-i mezkûra vaz' olunup, öylece müctema' olarak durup kaldığı âşikâr olmuşdur. Ve yine Selâmlık'da bir kebîr odada tâ-be-sakf mukaffel sandûkalar/sandûka leb-rîz ve derûnunda niçe/nice yüz surreler meşdûd olup/— ve her birinin bendinde 'aded ve mikdârını mübîn yâftalar pîçîde olarak müddet-i medîdeden —/berü kalmış ve gûyâ/— ki/— unudulmuş/unudulmuş (اونوتلس) sûretinde sikke-i Efrencî filoriler/filorileri zuhûr eyle-mekle, râyicü'l-vakt hisâbına tatbîkle her dînârda dörter/onar guruş/— baş/— olmak/— üzere/— ribh/— hâsıl/— olmağın/—niçe/— yüz/— bin/— guruş istîfâ olunduğu garâyibden/garâ'ibâtdan ma'dûd olmuşdur. Ve/— yine bir oda **[M2 68]** içinde boğca/boğça boğca/boğça Firengî ve Hindî zerbaft kumâşlar dolu olup, her birinin üzerinde dörter/dörder ve/— beşer yüz guruş kıymetlerini muhbir yâfta merbût olduğu kabz-ı mâla me'mûrlara/me'mûr olanlara A2, M2

4 temekkün-i A2 : temkîn-i M2

* رفت منزل بديكرى پرداخت = [Bu dünyaya gelen bir binâ kurdu]. Ölünce başkasına bıraktı, yerine gelen de onun gibi kuruntuya kapıldı" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ının dîbâcesinden alınmıştır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* s.314.

tedâvülüyle in'âm ve Mîrahûr-i sâbık dü-rûy-i münâfık, mürâyî ve mümârık Şemseddîn Bey, mukaddemâ bir takrîble savb-ı Saltanat'a müte'allık olmağla, İbrâhîm Kethudâ'nın sâhil-hâne-i bî-behânesi dahi ana ikrâm olunup, Şeyhulislâm Efendi'nin konakları Sultân Selîm-i kadîm civârında olup, Bâb-ı 'âlî'ye ve Seray-ı hümâyûn'a ba'îd olduğundan başka, bi'l-infirâd ve'l-istibdâd merkez-i dâ'ire-i devlet ve merci'-i 'âmme-i maslahat olduğuna mebnî, elbette[1] noktaveş vasat-ı dâ'irede sâkin olmaları lâzimeden olmağın, maktûl Sır Kâtibi'nin Süleymâniyye'de vâki' hânesi dahi taraf-ı hümâyundan gerçi kendüye temlîk irâdesi ser-zede-i sudûr olup, lâkin kabûlünden teverru' eylemekle, veresesinden iki yüz elli guruş mâhiyye kat'ıyla istîcâr ve konağ-ı mezbûra nakl ile[2] müddet-i mukadderesi inkızâsına kadar anda ferş-i seccâde-i karâr eylediler[3].

Ru'yây-ı 'acîbe-i Müverrih-i Fakīr[4]

Çünki *"İzâ tekārebe'z-zemānü lem teked*[5] *ru'ye'l-mü'mini tekzibü*"* Hadîs-i şerîfinin vücûh-i ma'nîsinden birisi dahi budur ki, bir devr u müddet resîde-i hadd-i kemâl ü gāyet[6] olacağı vakitlerde ki, ol devrin muhâlifi olarak[7] bir beliyye vü musîbet ve tebeddülât ü tegayyurât makūlesi 'aks-i kazıyye[8] zuhûr edecekdir. Ol esnâlarda mukaddime olmak üzere zuhûr edecek vak'aya dâ'ir Mü'minîn tâ'ifesinde ru'yâlar mütekessir ve ekserî vâkı'a mutâbık ve

1 elbette A2 : — M2

2 nakl ile A2 : nakliyle M2

3 eylediler A2 : eyledi M2. "Ve Sır Kâtibi Ahmed ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,185-186'da kaydedilmiştir.

4 olmuşdur. Ve ..... **Fakīr/Hakīr** [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : ü isti'câb oldular. İşte ehl-i vicdân işbu emsile-i cüz'iyyeden emvâl-i metrûkeleri ne rütbelerde küllî ve firâvân olduğuna intikāl edenler sarrâflar yedlerinde ve müte'allikān ve mahremân nihân-hânelerinde ve ba'zı bî-nâm ü nişân habâyây-ı zevâyâda mektûm ve pinhân olanlardan mâ'adâ, bakıyye-i ser-pençe-i nehb ü târâc olarak sâha-i zuhûra ser-nümây-ı ihrâc olunan nukūd ve eşyâ' 'ale't-tahkīk mâverây-ı hadd-i hasr u ahsâ idi. Hâl bu minvâl üzere iken müddet-i kalîle murûrunda cebelî küşâdıyla akca derdine düşmek ve musâdere ve sâ'ir gûne ihtiyâl tarîkıne dürüşmek, medhal-i 'ukūl-i beşeriyyeden bîrûn ma'nây-ı dîğer-gûn olduğu vâreste-i şükûk ü zunûndur. **Garîbe-i ru'yây-ı Müverrih-i Hakīr** N1

5 *teked* N1, A2 : *tükeddir* M2

* اذا تقارب الزمان لم تكد رؤيا المؤمن تكذب = Âhır zaman yaklaştığında, müminin rüyası neredeyse hiç yalanlanamayacak bir hal alacaktı" anlamına gelen bu cümlenin, aynı anlama gelen ve "tekârebe" kelimesi yerine "ıkterebe" kelimesiyle, el-Buhârî, Ta'bîr, 26; Müslim, Ru'yâ, 6; Ebû Dâvud, Edeb, 88; et-Tirmizî, Ru'yâ, 1; İbn Mâce, Ru'yâ, 9; ed-Dârimî, Ru'yâ, 7'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,344.

6 ma'nîsinden ..... gāyet N1 : ma'nâsından biri dahi budur ki, bir müddet-i zemâniyye hadd-i kemâle resîde A2 : ma'nâsından biri dahi budur ki, bir müddet ve zemân kemâle resîde M2

7 ki, ol devrin muhâlifi olarak N1 : —/ki, ol müddetin muhâlifi olacak A2, M2

8 'aks-i kazıyye N1 : hâdise ve nâ'ibe A2, M2

kimi ta'bîre mülâyim ve kimi bi-'aynihî zuhûr ile ta'bîrden müstağnî olur. Öteden berü bu resme inkılâb-ı küllî vukū'undan mukaddemce bu gûne ru'yây-ı sâdıka şu'ûnât-i kevniyyedendir. Pes bu vetîre üzere vak'a-i merkūme beş altı ay mukaddeminden berü câ-be-câ ba'zı hüsn-i zann eylediğimiz mü'minlerde vak'a-i mezkûra delâlet eder ru'yâlar mesmû' oldukca, mütehaddişü'l-bâl ve isti'âze-kün-i dergâh-ı Lâ-yezâl olunur idi. Cümle-i garâ'ibdendir ki ol siyâk üzere terakkīdâr-ı çigûnegî-i encâm-i kâr olunur iken vak'a-i mezbûre zuhûrundan tahmînen kırk gün mukaddem bu Hakīr-i pür-taksîr bir gice 'âlem-i ru'yâda[1] müşâhede ederim ki, İstavroz Bağçesi'nin üst tarafında karye-i merkūme imâmı ve birkac[2] bellü başlu ehâlîsiyle durup sohbet eder idik. Nâgâh karşu Beşiktaş cânibinden[3] fırka fırka beş on bölük arz ve semâ' beyninde sevâd-ı 'azîm zuhûr ve âheste âheste sühûlet ü vekār ile berü Anadolu yakasını veche-i vech-i murûr[4] ederler. [**N1 231b**] "Aya bu nedir ve böyle zemîn ü âsümân miyânında kuş gibi mu'allak nireye gelür?" deyü te'accüb ederek muhâdese ederken, hâricden bir âdem zâhir olup: "Bugün kibâr ve mukarrebînin atları çayıra çıkayor. İşte bu vürûd eden fırka fırka gürûhlar anların takımlarıdır" deyü ihbâr eyledi[5]. Der-'akab evvelki fırka İstavroz sâhili üstünden câmi'i pîş-gâhında vâki' meydânın tabaka-i müvâzîsine gelüp durdu. Ber-kā'ide çayır takımı, ellerinde sâyis-hâne üzerinde sâyis ve harbende ve mîrahûr ve'l-hâsıl cemî' edevât ve âlâtlarıyla[6] bir 'azîmü'l-heykel at yederek evvelki gelan[7] âdemden bu fırkayı[8] şu'âlimizde İbrâhîm Kethudâ'nın takımı olduğunu

1 esnâlarda mukaddime ..... ru'yâda A2 : hengâmda mukaddime-i muhbire olmak üzere zuhûru mukadder olan vâkı'a ve hâdiseye dâ'ir ru'yây-ı Mü'minîn mütekessir ve kimi ta'bîre mülâyim ve kimi ta'bîrden müstağnî bi-'aynihi zâhir olur. Bu üslûb-i 'âdîye muvâfık vak'a-i merkūmeden çend mâh mukaddem taraf taraf bu bu resme ru'yâlar gûş-zedimiz oldukca, dergâh-ı Lâ-yezâl'den hayrıyyet-i 'âkıbet-i hâl istid'â olunur idi. Ol aralıkda Muharrir-i Hakīr dahi bir ru'yây-ı garîbeye musâdif oldu. Sûreti budur ki vak'a-i mezbûreden tahmînen kırk gün mukaddem 'âlem-i menâmda N1 : esnâlarda mukaddime olmak üzere zuhûr edecek vak'aya dâ'ir Mü'minîn tâ'ifesinde ru'yâlar mütekessir ve ekserî vâkı'a mutâbık vukū'undan mukaddemce bu gûne ru'yây-ı sâdıka, şu'ûnât-ı kevniyyedendir. Pes bu vetîre üzerine vak'a-i merkūme beş altı ay mukaddemden berü câ-be-câ ba'zı hüsn-i zann eylediğimiz mü'minlerde vâkı'a-i mezkûreye delâlet eder ru'yâlar mesmû' oldukca, münhadişü'l-bâl ve isti'âze-ken-i dergâh-ı Lâ-yezâl **[M2 69]** olunur idi. Cümle-i garâ'ibdendir ki, ol sipâh üzere şerefdâr-ı çigûnegî-i encâm-ı kâr olunur iken, vak'a-i mezbûre zuhûrundan tahmînen kırk gün mukaddem bu Hakīr-i pür-taksîr bir gicede 'âlem-i ru'yâda M2

2 merkūme imâmı ve birkac N1 : mezbûre imâmı ve birkaç A2, M2

3 karşu Beşiktaş cânibinden N1 : Beşiktaş tarafından A2, M2

4 arz ve semâ' ..... murûr N1 : beyne'l-arz ve's-semâ' sevâd-ı 'azîmler/gaymler zuhûr ve mu'allekan âheste âheste berü Anadolu yakasma doğru teveccüh ve kudûm A2, M2

5 bu nedir ..... eyledi N1 : bunlar ne ola!" deyü te'accüb ederek yek-dîğerimize su'âl eder iken/ederken, hâricden bir âdem zuhûr ve bugün kibârın atları bu tarafa çayıra çıkmalarıyla, bu gelan eşbâh-ı mütetâbi'a fırka fırka anların takımlandır" dedi. Pes A2, M2

6 câmi'i pîş-gâhında ..... âlâtlarıyla A2, M2 : ber-kā'ide çayır takımlarıyla N1

7 evvelki gelan M2 : ol N1, A2

8 fırkayı N1 : bölüğü A2, M2

beyân eyledi. Ba'dehû bi-tıbkıhî Sır Kâtibi'nin, ba'dehû[1] Hacı İbrâhîm Efendi'nin, ba'dehû Ahmed Bey'in anın 'akabinde bi-'aynihî[2] 'Alem-dağı cüssesinde bir a'ceb ve agreb bakla kırı bârgîr[3] yederek bir bölük dahi geldi. İstiğrâb ederek[4], su'âlimizde: "Nâzır-ı Darb-hâne Bekir Efendi'nin olduğunu" ifâde eyledi.

el-Kıssa: Vak'a-i merkūmede mesned-i hayâtdan munfasıl olan eşhâsın pey-der-pey[5] takımları gelüp, beyne'l-arzı ve's-semâ' meydân-ı mezbûrun tabaka-i müvâziyesinde biribirine muttasıl durdular. Ba'de't-temâm[6] nâgehân curf-i münhâr ve sakf-ı sath-ı münsâl gibi birden der-top[7] ol meydâna sâkıt olup, zemîne vak'larından peydâ olan tarrâka-i 'azîme-i mehîne velvele-endâz-ı künbed-i mînâ oldu. Ve cümlemiz bunların yek-bâre sükūtlarından mütedehhiş ve zuhûr eden tarrâkadan bîm-nâk ve mütevahhış olduk. Karîne-i hâl bu 'Abd-i bî-mecâl İmâm'a teveccühle: "Bunların mecmû'unun hurd-i haşhâş oldukları gerçi bî-irtiyâbdır. Lâkin düşdükleri meydân güzergâh-ı hem-künân olmağla, 'acebâ sâ'ir nâsa da[8] zarar u ziyân îsâbet eyledi mi ola?" dediğimde, İmâm hemân sür'atle ol cânibe revân olup, ba'de'l-müşâhede yine mu'âvede edüp, düşenlerin mecmû'u hâksâr ve bi-iznihî Te'âlâ temhâlık olmağla, ferd-i vâhid rahnedâr-ı zarar u hasâr olmadığını ihbâr eyledi. Ferdâsı sulehây-ı ahbâbdan birine ru'yây-ı merkūmeyi nakl birle isti'bâr eylediğimde[9], *"Nefsüke matıyyetüke f'erfak bihâ"** Hadîs-i şerîfi mûcebince merkûb-i insânî, nefs ve zât

1 beyân ..... ba'dehû N1 : ihbâr eyledi. Ba'dehû bi-'aynihî Sır Kâtibi'nin ve A2, M2

2 anın 'akabinde bi-'aynihî N1 : andan sonra A2, M2

3 bârgîr N1, A2 : bârgîri M2

4 bölük ..... ederek N1 : fırka dahi geldi A2, M2

5 Nâzır-ı ..... pey-der-pey N1 : Darb-hâne Nazırı Bekir Efendi'nindir" dedi. Bârgîrin cesâmetine be-gāyet ta'accüb eyledik. Ba'dehû hulâsa pey-der-pey maktûl olan vükelânın birer/bir birer/— A2, M2

6 mezbûrun ..... ba'de't-temâm N1 : mezkûr/mezkûrun üst tabakasında mu'allakan birbirine muttasıl durdular. Ba'de't-tekmîl A2, M2

7 sakf-i ..... der-top N1 : sakf-ı-münsâl-âsâ birden der-top mecmû'u M2 : sakf-ı sath-misâl birden der-top mecmû'u M2

8 zemîne ..... nâsa da N1 : vak'larından/vak'larında peydâ olan tarrâka künbed-i gerdûna velvele-sâz ve kulûbumuza ru'b/— u/— haşyet/vahşet-endâz oldu. Bu Fakīr İmâm'a hıtâben bunların mecmû'u bî-şübhe hurd u haşhâş/hâş olup, lâkin bu düşdükleri meydân, güzergâh-ı reh-revân olmağla, 'acebâ sâ'ire de A2, M2

9 ola?" dediğimde ..... eylediğimde N1 : ola?/— dediğimde, İmâm sür'atle gidüp, ba'de'n-nazar 'avdet ve düşenlerin/dostların mecmû'u tebâh u helâk ve hâksâr olup, lâkin bi-iznihî Te'âlâ murûr eden bulunmamağla, ferd-i vâhide zarar u rahne isâbet eylemamişdir" deyü ihbâr eyledi. Hakīr-i bî-mikdâr bu hâlde iken bî-dâr olup, sabâh vakti mütekarrib **[M2 70]** olmağla kıyâm ve müştagil-i mehâmm olarak ru'yây-ı merkūmenin sûret ü keyfiyyetine imâle-i efkâr eder iken/ederken, sulehây-ı ahbâbdan biri vürûd edüp, ru'yâyı bi-musattarihâ nakl ü beyân birle, ta'bîr u te'vîlini cûyân olduğumda A2, M2

* نفسك مطيتك فارفق بها = Nefsin senin bineğindir, onu gözet, hor kullanma!" anlamına gelen ve burada hadîs gibi gösterilen Arapça bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında bulunmamakta, diğer eserlerden *el-Mebsût*'ta hadîs olarak zikredilmektedir; bk. Ebû Bekr Şemsü'l-e'imme

ile mu'abber olmağın, zâhiren bunların cümlesi[1] [**N1 232a**] zemân-ı vâhidde leked-hâr-ı sütûr-i kazây-ı âsümânî olup, efrâd-ı sâ'ire kûşe-güzîn-i hısn-ı savn-i Samedânî olmak ile ta'bîr u te'vîl eyledi. *Fe-sâre'l-emru kemâ kāle. V'allâhu hüve'l-bâkī ve mâ sivâhu sâ'irun ile'z-zevâli. 'Asemenallâhu Te'âlâ ve iyyâküm min sû'i'l-kazâ' ve derki'ş-şekâ' ve şemâteti'l-a'dâ'i bi-câh-i Seyyidi'l-enbiyâ' 'aleyhi's-salavâtü ve't-tehâyâ**.

Tetimme

Ve maktûllerin nümûne-i kasr-ı Havernak u sedîr olan Seray-ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri dil-i câhil gibi hâlî kalup, her biri şâyeste-i temekkün-i e'âlî-i ehâlî olmağla, Mâbeyinci Ahmed Bey'in;

*Reft ve menzil be-dîğerî perdâht***

mısrâ'ı, nakş-ı kitâbe-i vasf-ı hâl-i icmâli olan ikbâl-hânesi bi'l-iltimâs Segbân-başı olacak nesnâsa in'âm ve gars-i yemîn-i Selîm Hânî olan mecnûn-i mutbık, dü-rûy ve münâfık Şemseddîn Bey dedikleri mahsûfu'l-'akl ve'd-dirâyeye, mesmû'umuza göre mukaddemâ bir takrîble Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretlerine kesb-i te'alluk eylediğine mebnî, İbrâhîm Kethudâ'nın sâhil-hâne-i bî-behânesi ikrâm olunup ve Şeyhulislâm Efendi'nin menzilleri Sultân Selîm-i kadîm civârında olmağla, Seray-ı hümâyûn'a ve Bâb-ı 'âlî'ye ba'îd olduğundan başka, bi'l-infirâd ve'l-istibdâd merkez-i dâ'ire-i devlet ve merci'-i 'âmme-i erbâb-ı maslahat olduğuna binâ'en, nokta gibi elbette vasat-ı havmede bulunmak tarafeyne evfak olmağın, maktûl Sır Kâtibi'nin Süleymâniyye'de vâki' devlet-hânesi dahi savb-ı Saltanat'dan kendüsüne temlîk olunmak irâdesi ser-zede-i sudûr olup, lâkin kabûlünden teverru' ve istinkâf eylemekle, vereseden iki yüz ellişer guruş mâhiyye kat'ıyla istîcâr ve mesken-i mezbûra nakl ile müddet-i mukadderesi inkızâsına kadar anda ferş-i seccâde-i karâr eyledi; *kezâ ed-dünyâ nüzûlün ve irtihâlün****.

Muhammed b. Ahmed b. Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût,* Kâhire ts., XXX,269.

1 insânî, ... cümlesi N1 : nefs ile mu'abber olmağla, bunların mecmû'u A2, M2

* فصار الامر كما قال و الله هو الباقى و ما سواه صائر الى الزوال عصمناالله تعالى و اياكم من سوء القضاء و درك الشقاء و شمامة الاعداء بجاه سيد الانبياء عليه الصلوات و التحايا = İş dediği gibi oldu. Bâkî olan sadece Allah'tır, ondan başkaları zevâle mahkûmdur. Allah sizleri ve bizleri kötü yazgıdan, bedbahtlığın bize erişmesinden ve düşmanların bize gülmesinden, Peygamberlerin efendisi hürmetine -salât ve selâm üzerine olsun- korusun" anlamına gelen bu cümleler, duâ ile karışık Arapça ifâdelerdir.

** رفت و منزل بديكرى پرداخت = [Bu dünyaya gelen bir binâ kurdu]. Ölünce başkasına bıraktı, yerine gelen de onun gibi kuruntuya kapıldı" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ının dîbâcesinden alınmıştır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* s.314.

*** كذا الدنيا نزول و ارتحال = İşte dünya bu! Konaklamak ve göçmek" anlamına gelen Arapça deyiştir.

Bahşiş-i cülûsiyye[1]

Gerçi cülûs 'akabinde cülûsiyye nâmiyle ocaklara bahşiş ihsân eylemek, şîme-i kerîme-i eslâf-ı şâhân olup, lâkin bu def'a gencîne-i havsala-i[2] sipihr-i gedâ-çeşmi dolduracak derecede[3] nukūd ve emvâlin kesret ü vefretine mukaddemâ Bektâşiyye Ocağı'na taraf-ı Saltanat'dan[4] mesbûk olan mevâ'îd-i sâbıka ve fart-ı feyezân-ı [**N1 232b**] meserrât-ı[5] lâhıka inzımâmiyle, Bektâşiyye Ocağı'na taksîm içün Segbân-başı 'Ârif Ağa tarafına surre-i tasavvurdan bîrûn akca[6] i'tâ olunup, kendüsüne ve sâ'ir bellü başlu sergerdelere ve 'âmme-i[7] a'yân-ı zemâna ve sâ'ir ocaklara yegân yegân kîse kîse filoriler ihsân olunmağla, her bir fırka 'atıyye ve serika vesîleleriyle Ebu'd-derdâ'*-i fakr iken Mâlik bin[8] Dînâr** ve fülüs-i ahmer mülk-i yemînleri olmadığına yemîn-i mugallaza serd ederler iken, nâ'il-i dest-mâye-i[9] servet ü yesâr oldular.

'Azl-i Ser-segbâniyân

Segbân-başı 'Ârif Ağa, zâtında[10] 'ârif-i fünûn-i mekr u degā olup, neşve-i rahîk-ı[11] ikbâl ü kâm-rânîden serhoş ve buhâr-ı bâde-i âmâl ü şâdmâniyle berzede-i dimâğ u[12] hûş olmağla, şütür-gürbe evzâ'-ı cesûrâne ve dâ'ire-i edeb

---

1 hâr-ı sütûr-i kazây-ı ..... **cülûsiyye** N*Y* : hâr-ı sütûr-i kazâ olup, ahbâbmdan ferd-i vâhide zarar u rahneleri isâbet eylemeyeceği, muktezây-ı 'ibâret-i ru'yâ olduğunu inbâ eyledi; *fe-sübhânallâhi Te'âlâ* (فسبحان الله تعالى = Yüce Allah'ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzîh ederim" anlamına gelen Arapça bir duâdır). **Bahşiş-i cülûs-i hümâyûn A2 :** hor-i sinnevr-i kazâ olup, ehibbâsından ferd-i vâhide zarar u rahneleri isâbet eylemeyeceği, muktezây-ı 'ibâret-i ru'yâ olduğunu inbâ eyledi; *fe-sübhân[allâ]hi Te'âlâ.* **Bahşiş-i cülûs-i hümâyûn** M2

2 havsala-i N1, A2 : — M2

3 dolduracak derecede N1 : imtilâ edecek mertebede A2, M2

4 taraf-ı Saltanat'dan A2, M2 : — N1

5 feyezân-ı [**N1 232b**] meserrât-ı N1 : inbisât-ı A2, M2

6 bîrûn akca N1 : hâric ve mertebe-i istihâleye 'âric mebâliğ-i lâ-yuhsâ def' u A2, M2

7 bellü ..... 'âmme-i N1 : ser-i kârâna ve bi'l-cümle A2, M2

* Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan Ebu'd-Derdâ', Dımaşk Kadılığı, Kur'ân muallimliği yapan ve dünya malına değer vermeyen sahâbî Ebu'd-Derdâ (ö.32/652?) olmalıdır; bk. meselâ Abdullah Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", *DİA,* İstanbul 1994, X,310-311.

8 fırka ..... bin N1 : fırka/firkaya 'atıyye ve serika sebebleriyle Ebu'd-derdâ'-i fakr u iftikār iken, Mâlik bin/ibn A2, M2

** Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan Mâlik b. Dînâr, ilk zâhidlerden Mâlik b. Dînâr (ö.138/748) olmalıdır; bk. meselâ Mehmet Demirci, "Mâlik b. Dînâr", *DİA,* İstanbul 2003, XXVII,505.

9 olmadığına ..... mâye-i N1 olmadığına/olduğuna yemîn-i mugallazalar serd eder iken, dest-res-i A2, M2

10 **'Azl-i** ..... zâtında N1 : **'Azl-i Ser-Segbânân** Segbân-başı 'Ârif Ağa fî zâtihî A2 : Ser-segbân 'Ârif Ağa, fî-zâtihî M2

11 degā ..... rahîk-ı A2 : vegā olup, neşve-i câm-ı N1 : vegā olup, neşve-i rahîk-ı M2

12 berzede-i dimâğ u N1 : berbâd-kerde-i mâye-i A2, M2

ü erkândan hâric[1] etvâr-ı fuzûlâne izhâriyle kibâr-ı[2] vakti dil-gîr ve kulûb-i kurenâyı[3] tenfîr eylediğinden mâ'adâ, dest-res olduğu hevâyî tayyârâta ve[4] hâssaten zafer bulduğu 'atıyyât-ı bî-gāyâta[5] hursend olmayup, zümre-i Bektâşiyye'ye tevzî'[6] olunacak mebâliğin dahi vâfircesini ketm[7] birle, hissemend olduğu ma'lûm-i erbâb-ı umûr ve bu sebeble[8] Ocaklu tarafından dahi menfûr[9] olmağın, lede'l-hisâb medfû'u makbûzundan[10] az ve ziyâdesini nihâde-i himyân-ı tama' u âz eylediği **[M2 71]** sıhhat-yâb[11] olduğuna mebnî, mâh-ı mezbûrun on yedinci günü◊ sadme-i 'azl ü tenkîl ile tezlîl olunup, mebâliğ-i mağsûbe dahi yed-i gāsıbasından istirdâd olundukdan sonra[12] Burusa'ya tard u ib'âd ve yerine Baş-çavuş Vekîli olan[13] Mustafa Ağa ik'âd olundu*.

Tevcîhât-ı cüz'iyye[14]

Mâh-ı merkūmun on yedinci günü◊◊ Rumeli Eyaleti, Vezîr Hurşîd Ahmed Paşa hazretlerine[15], Sofya Ser'askerliği'yle tevcîh olunup[16], mutasarrıf olduğu Mora Eyâleti[17], rütbe-i Vezâretle Tepedelenli 'Ali Paşa-zâde Veliyyüddîn Paşa'ya ve Selânik Sancağı[18], sâbıkā Rumeli Vâlîsi Vezîr[19] 'Osmân Paşa'ya tevcîh ve her biri mansıblarına isti'câl eylemek husûsu yarlığ ile[20] taraflarına teblîğ u tenbîh kılındı. Ve[21] yevm-ı merkūmda Barut-hâne Nâzırı olan

1 hâric N1 : bî-gâne A2, M2
2 izhâriyle kibâr-ı N1 : ile 'uzamây-ı A2, M2
3 kurenâyı N1 : vükelâyı A2, M2
4 ve N1 : — A2, M2
5 'atıyyât-ı bî-gāyâta N1 : 'atıyyâta A2, M2
6 tevzî' N1 : i'tâ A2, M2
7 mebâliğin ..... ketm N1 : vâfircesini ketm ü ihfâ birle A2 : mebâliğin vâfircesini ketm ü ihfâ birle M2
8 erbâb-ı umûr ve bu sebeble N1 : evliyây-ı umûr ve bu takrîble A2, M2
9 menfûr N1, M2 : mutasavver A2
10 medfû'u makbûzundan N1 : teslîmi tesellümünden A2, M2
11 sıhhat-yâb N1 : vâreste-i kalem-i irtiyâb A2, M2
◊ 17 Rebî'ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.
12 sadme-i ..... sonra N1 : 'azl ile hânumân-ı tafra vü te'ayyünü harâb-âbâd ve mebâliğ-i mağsûbe yed-i gāsıbasından ba'de'l-istirdâd A2, M2
13 olan A2, M2 : — N1
* "**'Azl-i Ser-segbâniyân** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,192-193'te kaydedilmiştir.
14 **cüz'iyye** N1 : **vüzerâ** A2, M2
◊◊ 17 Rebî'ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.
15 hazretlerine N1 : Paşa'ya A2, M2
16 olunup N1 : — A2 : ve M2
17 Eyâleti N1 : Sancağı A2, M2
18 Selânik Sancağı A2, M2 : Livây-ı Selânik N1
19 Vezîr N1 : — A2, M2
20 yarlığ ile N1 : yarlığla A2, M2
21 kılındı. Ve N1 : olundu. Ve A2 : olundu M2

merfû'u'l-Vezâre Râgıb Paşa-zâde Tâhir Bey[1] mün'azil ve 'Arabacılar Kâtibi Vekîl-harc Seyyid Mehmed Efendi [**N1 233a**] Nezâret-i[2] mezkûre ile rûşen-dil oldu.

Tevcîhât-ı 'ulemâ'

Hâlâ[3] Kādî-i İstanbul zalûm ve cehûl Murâd-zâde Murâd Efendi, çünki[4] kavm-i müstahikku'l-levmin murâd ve matlablarına muvâfık[5] akvâl ü ef'âlin masdarı ve ol meydânın Ferhâd gibi işini başa varmış kûh-ken-i zûr-âveri olmağla, ferkadeyn mesâbesinde olan Münîb Efendi'nin ve mûmâ ileyhin haklarında şâbâş ü tahsîn ve 'atâyâ ve teşrîfât-ı behînler sudûrundan başka, Münîb Efendi şimdilik mükâlemeye ihtisâs birle nâ'il-i imtiyâz olup, mûmâ ileyh dahi bi'l-fi'l kadı bulunmağla, yerinde ikrâm irâdesiyle mâh-ı mezbûrun evâsıtından[◊] müddet-i mu'tâdesine altı mâh medd[6] ihsâniyle zemân-ı hükûmeti temdîd ve cihât-ı mezâlime bî-pervâ[7] medd-i bâ'-ı tetâvül ü iktinâ[8] eylemek içün menşûr-i tesallut u savleti tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâfa inşâb içün hadîd-i nâhun-i istîlâ ve cevleti tahdîd olunmağla, ber-murâd ve sicill-i pergel-i fu'âdı meşhûn-i huzûr u hubûr-i bî-ta'dâd[9] kılındı. Fi'l-mesel bu keyfiyyet, gürg-i gürisneye dendân ve belenge pençe-i derende vü berrân ve dağlu harâmîsine tüfeng ve Gavur-dağı bâgîsine âlât-ı ceng vermekle vezân olduğu, ehl-i im'ân 'indinde[10] nümâyândır.

Kezâlik yevm-i merkūmda cumâdelûlâ gurresinden[◊◊] târîh-i rütbesi mu'teber olup, yirmi üç[11] muharremi gurresinden[◊◊◊] zabt eylemek[12] üzere hâlâ

---

1 Bey N1, A2 : Beyefendi M2

2 Nezâret-i A2, M2 : + Nezâret-i N1

3 **Tevcîhât-ı 'ulemâ'/'ulemâ** Hâlâ A2, M2 | **Medd-i müddet-i Kazâ'-i İstanbul** N1

4 çünki N1 : — A2, M2

5 matlablarına muvâfık N1 : matlabları üzere A2, M2

◊ 11-20 Rebî'ulâhır 1222 = 18-27 Haziran 1807.

6 Ferhâd ..... medd N1 : işi başa varmış dilâver-i zûr-âveri olmağla, hakkında teveccühât-ı seniyye zuhûr edüp, mâh-ı rebî'ulâhırın yedinci günü târîhiyle müddet-i mu'ayyenesine altı mâh A2 : iş başarmış dilâver-i zûr-âveri olmağla, hakkında teveccühât-ı seniyye zuhûr edüp, mâh-ı rebî'ulevvelin yedinci günü târîhiyle müddet-i mu'ayyenesine altı mâh M2

7 bî-pervâ N1 : ale'l-'âde A2, M2

8 ü iktinâ N1 : — A2, M2

9 savleti ..... bî-ta'dâd A2 : istîlâsı tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâf u ehl-i hirefe halîde eylemek kasdıyla hadîd-i şedîd savleti tahdîd N1 : savleti tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâfa inşâb içün hadîd-i nâhun-i istîlâ ve cevleti tahdîd olunmağla ber-murâd ve muhayyel-i pergel-i fu'âdı, meşhûn-i huzûr u hubûr-i bî-ta'dâd M2

10 bu keyfiyyet, gürg-i gürisneye dendân ve belenge/pelenge pençe-i derende vü berrân/rân ve dağlu harâmîsine tüfeng ve Gavur-dağı bâgîsine âlât-ı ceng vermekle vezân olduğu, ehl-i im'ân 'indinde A2, M2 : mûmâ ileyhe medd ihsân eylemek, ac kurda dendân ve yırtıcı cânevere pençe-i berrân vermekden farkı olmadığı, kahr u tegallüble sûret-i irtikâbını bilenlere N1

◊◊ 1 Cumâdelûlâ 1222 = 7 Temmuz 1807 Salı.

11 üç A2, M2 : üc N1

◊◊◊ 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.

12 eylemek N1, A2 : etmek M2

Şâm-ı şerîf Mollası[1] Ahıshavî Halîl Efendi'ye Mekke-i mükerreme Kazâsı ve yine cumâdelûlâ gurresinden târîh-i rütbesi **[M2 72]** mu'teber olup, yirmi üç[2] muharreminden[◊] mutasarrıf olmak üzere hâlâ Mısır Kadısı[3] Halîl Hamîd Paşazâde Mehmed 'Ârif Efendi'ye, Medîne-i münevvere Kazâsı ve mâh-ı[4] rebî'ulâhırın on beşinci gününden[◊◊] mutasarrıf olmak[5] üzere furû'-i Feyziyye'den sâbıkā Burusa Kadısı[6] es-Seyyid Mehmed Emîn Efendi'ye, Mekke Pâyesi ve mâh-ı mezbûrun yirminci gününden mutasarrıf olmak üzere hâlâ Edirne Pâyesi olup, sâbıkā Üsküdar Kadısı olan[7] Çelebi-zâde hafîdi es-Seyyid Zeynel'âbidîn Efendi'ye, Mekke Pâyesi ihsân olunmağla, her biri mümtâz-ı emâsil ü akrân kılındı.

Hasbihâl-i Müverrih

Cihet-i ma'îşet-i Müverrih-i nâ-tüvân, Rumeli'de Pıravadi Yeni-bazarı nâm kazây-ı muhtasara menût olup, mukaddemâ temennu'-i a'yânân-ı müstevliyân sebebiyle ve ba'dehû hasr-gâh-ı İslâm ve kâfirân olmak hasebiyle, evvelen ve âhıran cihet-i mezbûreden bâd-be-dest ve tehî-himyân olup, mukaddemleri gâh bî-gâh Hudâvendigâr-ı sâbık Pâdişâh-ı dil-âgâh hazretleri tarafından ba'zı 'atâyâ zuhûruyla sedd-i ramak olunur iken, tebeddülât-i hâlden dolayı ol kapu mesdûd ve garîbü'd-diyâr olup, bi'l-ehli ve'l-'iyâl cihet-i te'ayyüş-i zindegânîmiz min kabîl-i *"Leyse fi'd-dâri gayrahû deyyâr*"* olmağla, sûret-i cidâr-âsâ bî-tâb ü tüvân kaldığımız, ba'zı ahbâbın ma'lûmu olmuş olduğundan, ahvâlimize rikkatle mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba'-nişîn-i deşt-i câh ü iclâl, mutasarrıf-ı mülk-i 'Osmânî ve müstevlî-i hazâ'in-i Hâkānî, fer'-i hânumân-ı se'âmet-nesl, dûdmân-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, âhız ve gayr-i mu'tî, mürâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmen-i ehl-i haysiyyet, hâsid-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mütekebbir ve mütevâzı'-sûret, müstehzî-i tevkīr-haslet, dânende-i mekr-i dakīk, sâzende-i keyd-i rakīk, ya'nî Şeyhulislâm Efendi'ye hod-be-hod ahvâl-i pür-melâlimi ifâde birle: "el-Hâletü hâzih münhall olan yüz elli guruşluk bir kadı mansıbıyla ma'îşet-i mezbûru mübâdeleye 'inâyetleri sudûru, Efendi-i mûmâ ileyhin bâ'is-i hayâtı gibi bir ma'nâ olduğu gayr-i mestûrdur" zemîninde niyâz-kâr oldukda,

1 -ı şerîf Mollası A2 : Kadısı N1 : -ı şerîf Mollası M2
2 üç A2, M2 : üc N1
◊ 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.
3 Kadısı N1 : Mollası A2, M2
4 Efendi'ye ..... mâh-ı N1 : Beyefendi'ye Medîne Kazâsı ve A2, M2
◊◊ 15 Rebî'ulâhır 1222 = 22 Haziran 1807 Pazartesi.
5 mutasarrıf olmak N1 : zabt eylemek A2, M2
6 Kadısı N1 : Mollası A2, M2
7 Pâyesi ve mâh-ı ..... olan N1 : -i mükerreme Pâyesi ve mâh-ı mezbûrun yirminci gününden mutasarrıf olmak üzere hâlâ Edirne Pâyesi olup, sâbıkā Üsküdar Mollası A2 : -i mükerreme Pâyesi ve sâbıkā Üsküdar Mollası M2
* ليس فى الدار غيره ديار = Evde ondan başka bir kimse yok" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Şeyhulislâm cenâbları: "Kānûna muhâlif evzâ'a mübâderet bî-gâne-i dâ'ire-i meşreb-i hasletimdir" deyü cevâb ile sedd-i bâb-ı hıtâb eyledikleri, ba'de-bürhetin mine'z-zemân gûş-güzâr-ı 'Abd-i bî-sâmân olmağla, hezâr sûzişle ol ahbâba levm ü serzeniş eylemişidim. **[M2 73]** İşte fesîhat-i meydân, bu kıssadan nümâyân ola. Gûyâ ki Hudâvendigâr-ı sâbık ihsân-dîdesi ve berkeşîdesi furû'undan olduğuma mebnî, 'abd-i Hakīr'i tahkīr edüp ve hemîşe hakkımda ri'âyetlerini taksîr eder idi; *kahherehullâhu ve demmerehû**[1].

İn'izâl-i Kā'im-makām Mûsâ[2] Paşa [N1 233b]

Müşârun ileyh fî zâtihî kasîru'l[3]-kadd, hafîfü'l-hadd, ya'nî vasame-i zişt-rûyî ve 'abâsetle[4] safha-i vechi şâhetü'l-vücûh gürûhundan 'add olunmak emr-i müvecceh[5] ve hilye-i cemâl ü behcetden[6], ya'nî mehâsin ıtlâk olunan lihye-i vecâhetden[7]

---

* قهره الله و دمره = Allah onu kahretsin ve mahvetsin" anlamına gelen Arapça bedduâdır.

1 biri mümtâz-i emâsil ..... *demmerehû* A2 : biri mümtâz-i emâsil ü akrân kılındı. **Hasbihâl-i Mü'errih** Cihet-i ma'îşet-i Mü'errih-i nâ-tüvân, Rumeli'de Pıravadi nâm kazây-ı muhtasara menût olup, temettu' mukaddemâ a'yânân-ı müstevliyân sebebiyle ve ba'dehû haşr-gâh-ı İslâm ve ehl-i tuğyân olmak hasebiyle, evvelen ve âhıran cihet-i mezbûreden bâd-be-dest ve tehî-himyân olup, mukaddemleri gâh bî-gâh Hudâvendigâr-ı sâbık Pâdişâh-ı dil-âgâh hazretleri tarafından ba'zı 'atâyâ zuhûruyla sedd-i ramak olunur iken, tebeddül-i hâlden dolayı ol kapu mesdûd-i garîbü'd-diyâr olup, bi'l-ehli ve'l-iyâl cihet-i ma'îşet-i zindegânî-miz min kabîl-i *"Leyse fi'd-dâri gayrahû deyyâr* [=Evde ondan başka hiçbir kimse yoktur" anlamına gelen Arapça bir deyiştir] " olmağla, sûret-âsâ bî-tâb ü tüvân kaldığımız ba'zı ahbâbın ma'lûmu olmuş olduğundan, ahvâlimize rikkatle mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba'-nişîn-i deşt-i câh u iclâl, mütasarrıf-ı mülk-i 'Osmânî ve müstevlî-i hazâ'in-i Hâkānî, fer'-i hânumân-ı şe'âmet-nesl-i mehîn, dûdmân-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, ahz u gayr-i mu'tî, mürâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmenân-ı ehl-i haysiyyet, hasid-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mütekebbir ve mütevâzı'-sûret, müstehzî-i (مستهزئ) tevkīr-haslet, dânende-i mekr-i dakīk, sâzende-i keyd-i rakīk, ya'nî Şeyhulislâm Efendi'ye hod be-hod ahvâl-i pür-melâlimi ifâde birle: "el-Hâletü hâzih münhall olan yüz elli guruşluk bir kadı mansıbıyla ma'îşet-i mezbûru mübâdeleye 'inâyetleri sudûru, Efendi-i mûmâ ileyhin bâ'is-i hayâtı gibi bir ma'nâ olduğu gayr-i mestûrdur" zemîninde niyâz-kâr oldukda, Şeyhulislâm cenâbları: "Kānûna muhâlif evzâ'a mübâderet bî-gâne-i dâ'ire-i meşreb-i hasletimdir" deyü cevâb ile sedd-i bâb-ı hıtâb eyledikleri, ba'de-bürhetin mine'z-zemân gûşdâr-ı 'abd-i bî-sâmân olmağla, hezâr sûziş ile ol ahbâba levm ü serzeniş eylemişidim. **[M2 73]** İşte füshat-i meydân, bu kıssadan nümâyân ola. Gûyâ ki Hudâvendigâr-ı sâbık ihsân-dîdesi ve berkeşîdesi furû'undan olduğuma mebnî, 'abd-i Hakīr'i tahkīr edüp ve hemîşe hakkımda ri'âyetlerini taksîr eder idi; *kahherehu[ll]âhu ve demmerehû* M2 : birinin cânib-i Şeyhulislâmî'ye te'alluk ve mülâzemeleri müstebân oldu N1

2 **Mûsâ** A2, M2 : — N1

3 kasîru'l A2, M2 : kûtâh N1

4 rûyî ve 'abâsetle A2 : rûyî ile N1 : rûy-i habâsetle M2

5 gürûhundan ..... müvecceh N1 : efrâdından 'add olunmak emr-i müvecceh A2 : efrâdından 'add olunmak mercûha M2

6 ü behcetden N1 : cemâlden A2, M2

7 vecâhetden N1 : vecâhet-iştimâlden A2, M2

menbit-ı çehre-i kıyâfet-behresi, **'Arabî**[1]: *"V'ellezî habuse lâ yahrucu illâ nekidâ*"* mısdâkınca vech-i vecîhi şebîbe şebîh[2] olup, hîn-i hadâsetinden berü aktân[3] ü aktârı, mesâlih ve menâhic ile[4] geşt ü güzâr ve deşt-i yemîn ü yesâr ederek her cihetin mizâc ü tab'ına âşinâ ve[5] sevâd-hânlıkdan dahi behredâr olmağla, her bâr mütâla'a-i tevârîh u âsâr ederek, şu'ûnât-i kevniyyeye dahi müdrik ü dânâ[6] olup ve müddet-i medîde eyâlât-ı 'adîdeye Vâlî ve her cins ins ile üns ü ülfet ederek, sahâyif[7]-güzâr-ı eyyâm ü leyâlî olmağla[8], tabâyi'-i envâ'-ı eşhâsa 'ârif ve esâlîb ü efa'îl-i devrâna vâkıf, temâm gürg-i bârân-dîde ve şigāl-i şeb-resîde ve kelb-i[9] şebân-perverîde ve mâr-ı âheste-hazîde ve saht-güzîde ve düzd-i germ ü serd keşîde[10], mû-şikâf ve hurde-dân ve[11] 'akl-ı şeytânîde üstâd-ı[12] 'azâzîl olmağa şâyân, meydân-ı fitnede kasr-ı kaddiyle sâhib-i yed-i tûlâ ve san'at-ı dekk ü hîlede başka[13] çıkmış ser-halîfe-i çîre-dest ve çâpük-pâ idi.

Hattâ Trablus-Şâm tarafında olduğu hılâlde[14] merhûm Cezzâr Paşa zâtında[15] sâhib-i tecribe ve dehâ olmağla, beyne'l-ciddi ve'l-hezl: "İsmi Mûsâ (موسه), boyu kısa, sakalı köse, böyle âdemden hayrdan gayrısı me'mûl ve şerrinden istiâ'ze eylemek emr-i ma'kūldür" deyerek istiş'âr birle ol havâlî ve aktârdan vücûd-i bed-bûdunu istiskāl eylemişidi**. Ol muhîl-i rûbeh-meniş, dürüst-nümâyiş ve bed-keniş[16], i'mâl-i sanâyi'-i mekr u fusûn ve icrây-ı bedâyi'-i mekîde-i[17]

---

1 kıyâfet-behresi, **'Arabî** A2 : kabâhat-behresi N1 : kıyâfet-behresi M2

* والذى خبث لا يخرج الا نكدا "Kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-A'râf 7/58. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

2 mısdâkınca vech-i vecîhi şebîbe şebîh M2 : mu'eddâsına vech-i şebeh N1 : mısdâkmca vech-i vecîh-i şebeh A2

3 aktân N1, A2 : kuttân M2

4 menâhic ile N1 : menâhicle A2, M2

5 ve deşt-i ..... ve N1 : edüp ve niçe/nice zemân hıdemât-ı Devlet-i ebediyyü'l-erkân'da pûye-kâr oldukca A2, M2

6 şu'ûnât-ı ..... dânâ N1 : âşinây-ı şu'ûnât-ı ekvân ü edvârdan A2, M2

7 sahâyif N1, M2 : sahâ'if A2

8 olmağla N1, A2 : olmak ile M2

9 kelb-i A2, M2 : seg-i N1

10 ve saht-güzîde ve düzd-i germ ü serd keşîde A2, M2 : — N1 : ve saht-güzîde ve derd-i germ ü serd keşîde M2

11 ve N1, A2 : — M2

12 üstâd-ı M2 : üstâz-ı N1, A2

13 başka N1, A2 : başa M2

14 hılâlde N1, A2 : hâlde M2

15 zâtında N1 : fî-zâtihî A2, M2

** "Hattâ Trablus-Şâm ..... eylemişidi" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,153'te kaydedilmiştir.

16 böyle âdemden ..... bed-keniş N1 : böyle âdemden hayrdan gayrısı me'mûl ve şerrinden istiâ'ze eylemek emr-i ma'kūldür" deyerek, muhîl-i rûbeh-meniş ve dürüst-nümâyiş ve bed-keniş A2 : nümâyiş ve bed-kîş M2

17 bedâyi'-i mekîde-i N1 : bedâyi'-i mekr u âl-i A2 : medâric-i mekr u âl-i M2

gûnâ-gûn ile levha-i musavveresinde tasvîr eylediği heyûlây-ı merâmına mücessem sûret verüp ve hezâr gûne[1] tilkülükler ile 'âkıbet mâkiyân-gâh-ı maksad ü[2] kâm-rânîye girüp, def'-i mevâni' ve ref'-i rukabâ'[3] ve revâdi'le dil-hâh üzere sayd ü şikâr ve envâ'-ı nukūd u cevâhir ve ecnâs-i 'alâ'ık-ı[4] fevâhır iddihârından başka, müft ü meccân mukāta'ât ve îrâdât-ı bî-gerânı âverde-i[5] kabza-i gasb u igtinâm edüp, muhassal-i kelâm **[M2 74]** tâ-be-gülû dil-sîr-i nevâle-i mâl[6] ü menâl ve mülk ü merâm olmuşidi[7]. [**N1 234a**] Bu mertebeden sonra ahvâl-i 'âleme[8] imâle-i efkâr ve i'mâl-i 'âmile-i te'emmül ü istibsâr ile[9] muhâsebe-i nefs eylemeğe ibtidâr edüp, gerçi ol rûz-i pâzâr-ı[10] nehb ü yağmâda emel ü irâdesinden sad mertebe[11] ziyâde alup satdı ve atup tutdu ve bâlû'a gibi bu kadar tu'meleri yutdu. Lâkin bu ni'met-i müsâ'adeyi felek-i teng-havsalaya hazm etdirmek düşvâr ve bu neş'e bilâhare ser-dâde-i renc ü humâr olmak, âyîn-i devr-i sipihr-i devvâr olduğunu endîşe-i dûran-dûr ile tefekkür[12] edüp, bundan başka Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri ifrât-ı inbisâtdan serşâr ve kemâ-yenbagī temekkün-i[13] şîve-i Saltanat istihsâli, vâbeste-i edvâr-ı bî-şümâr[14] olup, der-ceng-i evvel bir alay ahvâl-i 'âleme echel kurebâ'-i kurenâ'[15] etrâf ü eknâfa kemend-endâz-ı tesallut u istîlâ ve mesâlih-i devlete dest-dirâz-ı tegallüb ü isti'lâ[16] ve taşrada ise umûr-i hâriciyyeden bî-behre efendiyân ve nev-devletân, husûsan sanâdîd-i Ocakluyân bi'l-cümle celâ'il ü dekā'ık-ı[17] umûra kesb-i şu'ûr eylemek, lâzime-i hâl ve inzımâm-ı ârâ' ü tedâbîrleri[18] ehemm-i a'mâl olduğuna mebnî, her maslahatda uduhûke-i mecânîn ve urcûfe-i mübersemîn[19] olacak bî-

1 ve hezâr gûne N1, A2 : hezâr M2
2 ü N1, A2 : — M2
3 rukabâ' N1 : rukabâ A2, M2
4 'âlâ'ık-ı N1 : 'alâyık-ı A2, M2
5 âverde-i N1, A2 : — M2
6 mâl N1, A2 : âmâl M2
7 olmuşidi N1 : oldu A2, M2
8 'âleme N1, A2 : me'âle M2
9 ile N1 : birle A2, M2
10 pâzâr-ı N1 : bâzâr-ı A2, M2
11 mertebe N1, A2 : mertebeden M2
12 atup tutdu ve bâlû'a gibi bu kadar tu'meleri/ta'âmları yutdu. Lâkin bu ni'met-i/— müsâ'adeyi felek-i teng-havsalaya hazm etdirmek düşvâr ve bu neş'e bilâhare ser-dâde-i renc ü humâr olmak, âyîn-i devr-i/dehr-i sipihr-i devvâr olduğunu endîşe-i dûran-dûr ile tefekkür A2, M2 : tutdu atdı. Lâkin bu ni'met-i müsâ'adeyi teng-havsala olan sipihr-i bî-mihre hazm etdirmek emr-i düşvâr ve bu neş'e-i serşâr encâm-ı kâr serdâde-i âzâr-ı humâr olmak, âyîn-i devr-i felek-i devvâr oldu ğunu tefekkür ve tefattun N1
13 temekkün-i N1, A2 : — M2
14 edvâr-ı bî-şümâr N1, A2 : devvâr M2
15 kurebâ'-i kurenâ' N1 : kurebâ kurenâ A2 : kurenâ M2
16 kemend- ..... isti'lâ N1 : halka-bend-i istîlâ ve mesâlih-i devlete ve menâhic-i memlekete dest-dirâz-ı tesallut u istîlâ A2 : halka-bend ve mesâlih-i devlet ve menâhic-i memlekete dest-dirâz-ı tesallut u istîlâ M2
17 dekā'ık-ı N1, A2 : dekāyık-ı M2
18 ârâ' vü tedâbîrleri N1 : ârâ ve tedbîrleri A2, M2
19 mübersemîn N1, A2 : mîr-i semîn M2

ser ü bün şütür-gürbe mâ-lem-yekün tedbîrât-ı[1] ebâtîl ve her mâddede rişvet ve tayyârât[2] ve berâtîl cereyân edüp, sûret-i mümâna'a ve müsâmaha[3] hâric-i yârây-ı imkân ve birtakım ac ve muhtâcm siperi ve imtilâları[4] dahi mevkūf-i zemân olmağla, vakt-i yesîrde ahvâl-i memâlik şûran-şûr olacağı bedîhiyyü'z-zuhûr olduğundan mâ'adâ, bir tarafdan seferin ve Ordu-yi hümâyûn'un ahvâl-i mechûletü'l-'avâkıbı neye müncer olacağı nâ-ma'lûm ve 'an-karîb ejdehâ gibi[5] mesârif-i seferiyye tekāzâsı ilcâ[6] edeceği meczûm ve bir kûşeden Hudâvendigâr-ı sâbık tarafına 'asabiyyeti olan Çapar-zâde[7] ve Kara 'Osmân-zâde ve sâ'ir ba'zı şedîdü'ş-şekîme nâmdâr Memâlik-i mahrûse ser-i kârlarının serkeşâne ve mütemenni'âne[8] etvâra ibtidârlarını teyakkun eylemekle, bir an[9] akdem ibtilâ' eylediği tu'me-i cesîme ve lokma-i hârre vü hamîme[10] üzere bir sovuk[11] su içmek ve bir takrîble keçesini[12] sudan çıkarup selâmet yakasına geçmek dâ'iyesiyle bî-karâr ve ol bâbda meslûbü'l-ihtiyâr oldu. Çünki kendüsi zâtında[13] nahîfü'l-bünye, **[N1 234b]** za'îfü'l-vücûd olup, germ ü serd-i rûzgâr ve mihen ü meşâkk-ı seyr u sefer-i cân-güzâr çekerek, kühen-diz-i (کهندز) cism-i nizârı ma'rekegâh-ı 'ilel-i nâ-ma'dûd, husûsan[14] ez-kadîm mübtelâ olduğu dîk-ı nefes 'ârızâsıyla âsâyiş-i sadr-ı pür-gadri[15] **[M2 75]** mefkūd idi. Fikr-i ahvâl-i 'âkıbete mukārin 'Arabî[16]:

*Ve le-rubbemâ sıhhatü'l-ecsâmi[17] bi'l-'ileli**

tedbîrine teşebbüs edüp, gālibâ ba'zı mertebe te'ammül[18] ve tasannu'la bu esnâda 'illeti iştidâd ve ıztırâb u rencişi[19] izdiyâd bulup, ol sebeble[20] idâre-i

---

1 mâ-lem-yekün tedbîrât-ı N1 : tedbîrân-ı A2, M2
2 ve tayyârât N1 : — A2, M2
3 edüp ..... müsâmaha N1 : ve sûret-i mümâna'a A2 : ve sûret-i mümâna'at M2
4 siperi ve imtilâları N1 : seyri A2 : biri M2
5 ejdehâ gibi N1 : — A2, M2
6 tekāzâsı ilcâ N1 : zarûreti ilcâ A2 : zarûreti îcâb M2
7 -ı sâbık ..... Çapar-zâde N1 : hazretleri tarafına 'asabiyyet-dâr olan Çepar-zâde/Cebbâr-zâde A2, M2
8 ve mütemenni'âne A2 : ve mümteni'âne M2 : — N1
9 ibtidârlarını ..... an N1 : ibtidârları derkâr olduğunu zihn-i sâkıble tedebbür/tedbîr u tasavvur/tasvîr edüp, bir sâ'at A2, M2
10 ve lokma-i hârre vü hamîme A2, M2 : — N1
11 sovuk N1 : soğuk A2, M2
12 bir takrîble keçesini N1, A2 : bu takrîble gicesini M2
13 zâtında N1 : fî-zâtihî A2, M2
14 vücûd ..... husûsan N1 : cism ve A2, M2
15 gadri A2 : 'özrü N1 : gavrı M2
16 ahvâl-i ..... 'Arabî M2 : encâm-ı ale mukārin N1 : 'âkıbet-i ahvâle mukārin, **'Arabî** A2
17 الاجسام N1, A2 : الاساد M2
* و لربما صحة الاجسام بالعلل = Belki de bu bedenlerin sağlıklarına kavuşması, hastalıklar sebebiyledir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
18 mertebe te'ammül N1, A2 : na'mel M2
19 rencişi N1 : mihneti A2, M2
20 sebeble N1 : vechile A2, M2

umûrdan izhâr-ı[1] 'acz ü kelâl ve a'yân-ı devlete solugān hayvân gibi beher meclis tevâtür-i enfâs ile[2] irâ'et-i sûret-i hâl edüp[3], hattâ bir iki[4] def'a huzûr-i hümâyûnda gaşy ve bî-hûd mertebesinde dembeste olduğu, manzûr-i Mülûkâne oldukda[5], hâline rahm ü rikkat ve izhâr-ı mihr u şefekat buyurduklarını, ol fettân-ı bî-'adîl, halef-i sıdk-'azâzîl, ejreng-i mekr u reng olan derûn-i pür-füsûnunda musavver sûret-i emel ü ârzûya vesîle-i nîgû-ter ittihâzıyla, işbu meyyit-i müteharrike mesâbesinde olan vücûd-i nâ-bûdun hareke-i mezbûha-i bî-mehâbâ evzâ' u ef'âliyle idâre-i dolab-ı umûrdan kāsır u 'âciz ve gā'ile-i bedeniyye, nazar u tedbîr-i umûr-i hâriciyyeye hâ'il ü hâciz olmağla, çend rûz dahi bu resme güzâr eder ise, bi'l-külliyye 'amel-mânde ve bî-tâb ve mesâlih-i Devlet-i 'aliyye'nin mühmel ve mu'attal kalacağı, masûn-i şâ'ibe-i irtiyâb olduğu serdiyle bast-ı i'tizâr ederek isti'fâ ve kar'-i halka-i bâb-ı niyâz ü istid'â etmekle[6], mâh-ı merkūmun yirmi ikinci günü◊ makām-ı Kā'im-makāmî'den munfasıl ve Burusa'da ikāmete me'zûniyyetle[7] hurrem-dil ve bu takrîble kenâre-gîr-i dâ'ire-i mihnet ve reh-girây-ı[8] menzil-i emn ü selâmet oldu.

Tevcîh-i Kā'im-makāmî ve zuhûr-i ba'zı tevcîhât

Bu sûretle hâlî kalan mesned-i Kā'im-makāmî'ye[9] Çavuş-başı Şehsüvâr-zâde Hamdullah[10] Bey, Vezâret'le câ-nişîn ve el-Hâc Mustafa Efendi Kethudâ olup, Kethudây-ı Rikâb[11] Hasan Tahsîn Efendi, Çavuş-başılık merkezine ta'yîn kılındı[12].

1 izhâr-ı N1, A2 : — M2
2 enfâs ile N1 : enfâsla A2, M2
3 edüp A2, M2 : eder idi N1
4 bir iki N1 : çend A2, M2
5 gaşy ve ..... oldukda N1 : magşiyyun-'aleyh derecesinde dem-beste olduğu, manzûr-i Pâdişâh-ı merâhim-destgâh oldukda, keyfiyyet-i A2 : magşiyyun 'aleyh derecesine vâbeste olduğu, manzûr-i Pâdişâh-ı merâhim-destgâh oldukda, keyfiyyet-i M2
6 buyurduklarını, ol fettân-ı bî-'adîl, halef-i sıdk/sırf-'azâzîl, ejreng-i/erjeng-i mekr u reng/deng olan derûn-i pür-füsûnunda musavver sûret-i emel ü ârzûya vesîle-i nîgû-ter ittihâzıyla, işbu meyyit-i/hey'et-i müteharrike mesâbesinde olan vücûd-i nâ-bûdun hareke-i mezbûha-i/mercûha-i bî-mehâbâ evzâ' u ef'âliyle idâre-i dolab-ı umûrdan kāsır u 'âciz ve gā'ile-i bedeniyye/ebediyyeye nazar u tedbîr-i umûr-i hâriciyyeye/hâriciyye hâ'il ü hâciz olmağla, çend rûz dahi bu resme güzâr eder ise, bi'l-külliyye 'amel-mânde ve bî-tâb ve mesâlih-i Devlet-i 'aliyye'nin mühmel ve mu'attal kalacağı, masûn-i şâ'ibe-i irtiyâb olduğu serdiyle bast-ı i'tizâr ederek isti'fâ ve kar'-ı/fer'-i halka-i bâb-ı niyâz ü istid'â etmekle A2, M2 : buyurmuşlar idi. Ol şîveyi vesîle ittihâziyle bast-ı a'zâr ederek isti'fâ ve kar'-ı halka-i bâb-ı niyâz ü recâ eylemekle, N1
◊ 22 Rebî'ulâhır 1222 = 29 Haziran 1807 Pazartesi.
7 me'zûniyyetle N1 : me'mûriyyetiyle A2, M2
8 reh-girây-ı N1, A2 : reh-güzâr-ı M2
9 oldu. ..... Kā'im-makāmî'ye A2, M2 : olmağla, yerine N1
10 Hamdullah N1, A2 : Hamd[ull]ah M2
11 Kethudây-ı Rikâb A2, M2 : — N1
12 kılındı N1 : olundu A2, M2. "**İn'izâl-i Kā'im-makām** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,196-197'de kaydedilmiştir.

Ve çend rûz sonra[1] Baş-bâkī-kulu Süleymân Ağa 'azl olunup, yerine Dârendevî Ahmed Bey mu'ayyen ve Ahmed 'Azmî Efendi, 'iffetlü Beyhân[2] Sultân cenâblarına[3] Kethudâ ve Tevkī'î-i sâbık Sâlih Efendi, Mühimmât Nezâreti'yle ma'nûn* ve sâbık Bostancı-başı 'Ali Bey, Ser-humbaracıyân Vekâleti'yle serfirâz olup ve Lağımcı Ocağı kemâ fi'l-esbak Humbaracı Ocağı'ndan ifrâz birle, Bostancı-başı-yı[4] esbak Hüseyn[5] Ağa, Ser-lağımcıyân Vekâleti'yle kesb-i imtiyâz eyledi. **[M2 76]**

İntikāl-i Neş'et Efendi

Neş'e-dâr-ı rahîk-ı hakīkat, mest-i silâf-ı sâf-ma'rifet olan Fârisî Hâcesi Neş'et Süleymân Efendi'nin mâh-ı rebî'ulâhırın beşinci yevm-i cum'ada◊ verkā'-i bülend-pervâz-i rûh-i revânı âşiyân-sâz-ı ravza-i rahmet-i Rahmânî olmağla, hânesi ittisâlinde Molla Gûrânî Câmi'i hazîresinde gevher-i vücûd-i behînleri hâk-i siyâha defîn oldu.

Terceme

Merhûm-i merkūm hâk-i tâbnâk-i feyz-iştimâli, ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i hüner ü kemâl olan [**N1 235a**] Dâru's-saltana Kostantıniyye'den neş'et edüp, sevk-ı sâ'ik-ı tevfîk u hidâyetle evâ'il-i hâlinde 'ulemâ'-i 'asr dâru'l-ifâdelerine mülâzemet ve mikdâr-ı hâcet 'ulûm-ı zâhire istihsâline cidd ü müsâberet eyledikden sonra, dimâğ-ı cânına bûy-i fenâ vezân olmağla, terk-i kīl ü kāl ile semt-i hakīkat ü hâle revân ve ba'z-ı pîrân-ı Nakşibendiyye'nin dâmen-i himmetine âvîzân olarak matlûb-i dilî olan mürşid-i kâmile muttasıl ve halka-i kemend-i terbiyetine dâhil olup, ol 'azîzin nazar-ı himmet-i bî-hemtâlarıyla cevher-i isti'dâdını pûte-i ictihâdda kāl ederek, iktisâb-ı kemâlât-ı kudsiyyeye verziş ü iştigāl eylemişidi. Ve'l-hâsıl niçe zemân zîr-i dest-i pîrânda mânend-i kemân çille-keş-i merdân olup, 'âkıbet sehm-i sâ'ib-sıfat, ser-menzil-i kâm-ı dil ü cânını buldukdan sonra Molla Gûrânî Câmi'i ittisâlinde kendüsüne mahsûs hâne-i dilârâda post-pîrây-ı irşâd olup, dergâh-ı kerâmet-penâhları menhilü'l-'azb-i tullâb u ruvvâd oldu. Lisân-ı râz-ı hakīkat ve tercemân-ı esrâr-ı ma'rifet olan zebân-ı şîrîn-i Fârisî'ye bî-sühan âşinâ ve Sa'dî ve Câmî* ve Kelîm** gibi ol zebân-ı şeker-efşânda nazmen ve nesren sâhib-i lehce-hânâ ve gûyâ olup,

---

1 sonra A2, M2 : murûrunda N1
2 Beyhân N1, A2 : Bîcân M2
3 cenâblarına N1 : hazretlerine A2, M2
* "Ahmed 'Azmî ..... ma'nûn" kısmındaki bilgiler hemen hemen aynı ifâdelerle, fakat 3 Cumâdelûlâ târîhiyle *Târîh-i Cevdet,* VIII,198'de kaydedilmiştir.
4 Bostancı-başı 'Ali ..... Bostancı-başı-yı A2, M2 : Bostancı-başı-ı N1
5 Hüseyn N1, A2 : Hasan M2
◊ 5 Rebî'ulâhır 1222 = 12 Haziran 1807 Cuma.

husûsan Mesnevî ve Ma'nevî buhûrunda gavvâs ve berârende-i gevher-i hâs olmağın, bi'l-cümle kibâr-ı zâdegân ve mukbilân-ı kābilân kendüsünden hemîşe Fârisî te'allüm ve az müddetde te'sîr-i enfâs-ı tayyibesi berekâtiyle her biri ol zebân-ı 'azbü'l-beyânda tahsîl-i melekât birle bî-mehâbâ kudret-yâb-ı serd-i tekellüm olur idi. Ve tedrîs-i kütüb-i Fârisiyye'de kendüsüne mahsûs bir vaz'-ı dil-nişîn ve nesak-ı nâzik-terîn ibdâ', ya'nî 'ulûm-i 'Arabiyye ve âliyye tertîbi gibi mukaddimât ve nüsah olmak üzere kütüb-i Fârisiyye'ye dahi tertîb-i dil-firîb ta'yîn ü ihtirâ' eylemişidi. İbtidây-ı emirde manzûme-i Şâhidî, ba'dehû Pend-nâme-i 'Attâr, ba'dehû Gülistân ve Bostân ve Dîvân-ı Hâfız ve Sâ'ib ve Şevket ve Şeh-nâme-i Firdevsî ta'lîm edüp, en sonra Mesnevî-i şerîf tedrîsiyle maslahatı tetmîm birle ol vakit tâlib-i merkūma icâzet-nâme ketb ve teslîm eder idi. Ve kendüsüne mahsûs tarz ve tavr-ı levendâne ve câme ve destârı silahşorâne, **[N1 235b]** âlâyiş-i zâhirîden bî-kayd ü pervâ, hem-vâre kûşe-güzîn-i vahdet ü inzivâ, hânesi hânkāh, âsitânı beledî ve âfâkīye merci' u feyzgâh, 'ârif-i billah, merd-i âgâh idi. Ekser evkātde şâhbâz-ı nazarı dîde-dûz-i 'âlem-i ıtlâk, garka-i muhâsebe-i nefs ve gavta-hâr-ı bahr-i istiğrak idi. Türkî ve Fârisî 'âşikāne eş'ârı ve sebk-i Fârisî üzere fenn-i tasavvufa dâ'ir *Tûfân-ı Nûh* nâm bir yâdigârı olup, hâlâ telâmizesinin zîver-i dest-i i'tibârlarıdır. Her gâh dergâhları şark u garbdan ecnâs-i müsâfirînle mel'ân ve sofra-i ziyâfeti keff-i kerîm gibi cümleye küşâde vü râygân idi. Şâbdan şekere ve tuza ve bûbere varınca[ya] kadar mühimmât-ı matbah, kâr-sâzân-ı kibâr-ı zemân taraflarından sâzkâr ve ru'yet-i me'ûnet zımnında yek-dîğere tesâbuk birle münâfese ve müzâhame ederek ibtidâr olunur idi. Vefâtlarına Sürûrî'nin söylediği târîhdir.[1]

Neş'et Efendi göçdü, cinân ola menzili
(نشئت افندی گوچدی جنان اولہ منزلی)

Ba'zı tebeddülât-ı Enderûnî

Enderûn-i hümâyûn'da Silahdâr-ı Hudâvendigâr-ı sâbık Süleymân Bey gerçi ibkā olunup, lâkin izâfet sebebiyle müstaskal olmağla, yerine Rikâbdâr Ahmed Bey, Silahdâr olmuşidi.

İşbu mâh-ı cumâdelûlânın altıncı günü Ser-çukadâr-ı Şehriyâr-ı sâbık ile Kethudây-ı Hazîne Sâlih Bey dahi ihrâc ve Kütahya'ya nefy ü iz'âc olunup, ba'de-bürhetin Sâlih Bey Surre Emâneti'yle ıtlâk olunmağla, semt-i Hicâz'a minsâk olup, çâkerân-ı Mülûkâne'den Fettâh Ağa, Baş-çukadâr ve Selîm Ağa, Hazîne Kethudâlığı'yla behredâr oldu[1].

---

* Metnimizde söz konusu edilen Câmî, Fars şiirinin en büyük üstatlarının sonuncusu sayılan, Nakşibendî Tarîkatı'na mensup âlim ve şâir Câmî (ö.898/1492) olmalıdır; bk. meselâ Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *DİA,* İstanbul 1993, VII,94-99.

** Metnimizde söz konusu edilen Kelîm, İranlı şâir Kelîm-i Kâşânî (ö.1061)1651) olmalıdır; bk. meselâ Dâvud İbrâhimî, "Kelîm-i Kâşânî", *DİA,* Ankara 2002, XXV,212.

1 **İntikāl-i Neş'et Efendi** ..... oldu N1 : — A2, M2. "**Ba'zı tebeddülât-ı** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,186'da kaydedilmiştir.

Tebeddülât-ı garîbe-i Şeyhulislâmî

Merhûm Hayrî Efendi'nin birâderi;

Sebû-yi meyle ibrîk-ı vuzû bir hâkden ammâ
Ne hikmetdir bilinmez biri sâlih, biri fâsıkdır*

muhâlefeti üzere sırr-ı şerr u şûrun mazharı olan müderrisînden[1] Seyyidâ Efendi nâm tehî-gülûy ve herze-gûy, 'illet-i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l-kavl, bed-zebân ve bed-zât ve bed-hûy[2], câhil-i cesûr, kâr-sâz-i *yek-zerre bî-hayâyî, bâkī heme-huzûr*** olup, hemîşe pîşesi[3] devr-i mecâlis-i kibâr ve haremi tarafından merhûme Vâlide Sultân [**N1 236a**] dâ'iresine te'alluk ve nisbeti[4] olmak mülâbesesiyle herkes kendüsüne ma'a'l-kerâhe[5] izhâr-ı rûy-i inbisât u i'tibâr etmekle, bulunduğu meclisleri[6] ayuları boşanmış Kulleli-bağçesi'ne döndürüp ve bi't-tab' cerrâr ve zîb ü zînete ve hadd ü mikdârından hâric kibârâne ferr u haşmete şîfte[7] bir sefîh-i bed-kâr ve hâtır-şiken ve hazelecesine harf-endâz ve dil-âzâr olduğundan, tabaka-i sâlife ricâli[8]: "Şerrine la'net" deyerek zebân-dirâzlığından ve harf-endâzlığından tevakkī ve mücânebetle matlûbâtına müsâ'ade ve muhâlefetinden mübâ'ade[9] ederek, zu'm-i fâsidince te'ayyün peydâ ve Kethudâ ye defterdârâna[10] mahsûs murassa' raht u setâm ve müzeyyen serc ü licâmla dâ'imâ mümtâz ve müstesnâ atlara süvâr ve hadden bîrûn ve endâzeden efzûn rikâbında etbâ' ve hadem-i gûnâ-gûn birle tafra[11]-furûş-i 'izz ü iftihâr olup, ve be-tahsîs 'ulemâ' ve mevâlî taraflarını ism ü resmleriyle 'alâ mele'i'n-nâs sitem-i zarîfâne fasl ü mezemmet ve taklîd ü

---

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, I,586.

1 Efendi'nin ..... müderrisînden N1 : Efendi birâderi ve ser-şerik-i mazharı olan müderrisînden A2 : Efendi birâderi ve ser-şerîk-i mazharı olan A2, M2

2 'illet-i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l-kavl, bed-zebân ve/— bed-zât/— ve bed-hûy A2, M2 : — N1

** يكذره بى حيايى باقى همه حضور = Birazcık hayâsızlık, gerisi hep huzûr" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

3 hemîşe pîşesi N1, A2 : pîşesi (پیشسی) M2

4 te'alluk ve nisbeti N1 : müte'allak A2, M2

5 kendüsüne ma'a'l-kerâhe N1 : nâ-çâr kendüsüne A2, M2

6 meclisleri A2, M2 : mecâlisi N1

7 bağçesi'ne ..... şîfte N1 : bağçesi'nden nümûdâr edüp ve fî-zâtihî cerrâr-tabî'at ve şîfte-i âlâyiş ü zînet A2, M2

8 ve hazelecesine ..... ricâli N1 : ve dil-âzâr olduğundan kibâr-ı selef A2 : ve dil-âzâr olduğundan, harf-endâzlığından, kibâr M2

9 zebân-dirâzlığmdan ve harf-endâzlığından tevakkī ve mücânebetle matlûbâtına müsâ'ade ve muhâlefetinden/muhâlefetden mübâ'ade/mübâ'adet A2, M2 : matlûbât ve mes'ûlâtına müsâ'ade ve muhâlefetden mübâ'ade N1

10 ve defterdârâna N1 : Bey ve Defterdâr Efendi makūle ecillâya/ecilleye A2, M2

11 setâm/senâm ve müzeyyen serc ü licâmla dâ'imâ mümtâz ve müstesnâ atlara süvâr ve hadden bîrûn ve endâzeden efzûn rikâbında etbâ' ve hadem-i/hademe-i gûnâ-gûn birle tafra M2 : setâm (ستام) ve mezerkeş-i zîn ü licâmla her bâr Mısrî atlara süvâr ve rikâbmda şâlpûş, orta kuşak etbâ' u hadem birle kevkebe N1

tahkīr ile[1] kahkaha-fermây-ı ricâl-i devlet olmakda idi. Mânend-i derûn-i ehl-i dilân vâsi' ve bî-gerân olup[2], te'dîb ü ta'zîrden sâde ve siyâset ü tahzîrden âzâde olan devr-i sâbıkda ol sefîh-i bî-edeb, bed-kâr ve bed-meşreb *"İzâ lem testahi f'asna' mâ-şi'te*"* meydânında ser-firâz ve *"İnne's-sefîhe izâ lem yünhe me'mûrun**"* hevâsında bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a zirve-i vak' u i'tibârdan efgende-i[3] hâk-i hevân, husûsan ol mâr-ı 'akreb-girdârın vaz'-ı sefâhet-rîz ve nîş-i ser-tîz, zebân-ı zehr-âmîzinden ekser nâs âzürde ve zahm-hûrde olmağla, nevbet-i dâ'ire-i felâket kendi âsiyâb-ı ser-i bî-sa'âdetine de gerdân olup, işbu 'âlem-i âhıret gibi[4] dâru'l-mücâzât ve[5] deyru'l-mükâfât olan dehr-i bî-sebâtda cezây-ı sû'-i ahvâlini ber-muktezây-ı [mısrâ][6]:

*Pîçîde-şeved be-pây-ı[7] herkes 'ameleş****

pîçîde-i pây-i a'mâli olacağını endîşe ile bîşe-i[8] hâtır-ı pür-habâsetleri[9], haşr-gâh-ı vuhûş u[10] vahşet ve husûsan ser-levha-i tarîk-ı 'ulemâ'-i kirâm olan Şeyhulislâm tarafını 'ahd-i sâlifde nasl-i nâvek-i fasl ü âzâr ile zahm-dâr ve sâ'irleri dahi 'ale'l-'umûm münfa'il ve dil-fikâr etmiş olmağla, *"el-Hâ'inü hâ'ifün*4"* hadşesiyle lerz-nâk-i[11] havf u haşyet olduğuna mebnî, bir takrîble

---

1 olup ve be-tahsîs ..... tahkīr ile N1 : edüp/olup, be-tahsîs 'ulemâ ve mevâlî tarafını fasl u mezemmet ve tahkīr u ihânetle A2, M2

2 Mânend-i ..... olup A2, M2 : — N1

* اذا لم تستح فاصنع ما شئت Utanmadıktan sonra dilediğini yap!" anlamına gelen bu cümle, insanların peygamberlerden duyduğu ilk söz olarak Hz. Peygamber tarafından dile getirilmiştir; bk. el-Buhârî, Enbiyâ', 54; Edeb, 78; Ebû Dâvud, 6; İbn Mâce, Zühd,17; el-Muvatta, Sefer, 46; Ahmed b. Hanbel 4/121,122,5/273; Wensinck, I,540.

** ان السفيه اذا لم ينه مأمور = Sefih yasaklanmadıkça sefihliğini yapacaktır" anlamına gelen bu cümle 'Abdullah b. Muhammed b. 'Asım el-Ensârî'nin *Dîvânü'l-Ahvas* adlı kitabında yer alan şiirlerindendir.

3 bed-kâr ..... efgende-i N1 : rezîl-i haysiyyet, rûsbî-meşreb, bu cihetle ser-firâz ve müte'ayyen ve bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a ol makūle zirve-i vak' u i'tibârdan efgende-i A2 : rezîl ve habîs, rûsbî-meşreb, bu cihetle ser-firâz ve müte'ayyen ve bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a ol makūle zirve-i i'tibârdan figende-i M2

4 vaz'-ı sefâhet-rîz ..... gibi N1 : evzâ'-ı nâ-hemvâr-ı/hemvâre-i habâset-engîzinden ve nîşter-i sitîz-i zebân-ı zehr-âmîzinden ekser halk rencîde ve âzürde ve remîde olmağla, bi't-tedrîc nevbet-i dâ'ire-i felâket kendi ser-i bî-sa'âdetine intikāl edüp, işbu A2, M2

5 ve N1, M2 : — A2

6 dehr-i bî-sebâtda ..... [mısrâ]' A2, M2 : dünyây-ı bî-sebâtda N1

7 be-pây-ı N1, A2 : be-bây-ı M2

*** پیچیده شود بپای هرکس عملش = Herkesin ameli kendi ayağına dolanır" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır..

8 pîçîde-pây-ı a'mâli a'mâl olacağını endîşe ile bîşe-i/pîşe-i A2, M2 : cezâsını endîşe ile bîşe-i N1

9 habâsetleri N1 : habâseti A2 : habâsetini M2

10 u N1 : — A2, M2

*4 الخائن خائف = Hıyânet eden korkaktır" anlamma gelen Arapça bir atasözüdür.

11 'ulemâ'-i ..... lerze-nâk-i N1 : 'ulemâ olan Şeyhulislâm Efendi tarafına 'ahd-i sâlifde/sâbıkda **[M2 77]** nasl-i/nadl-i (تضل) nâvek-i fasl ü izdirâ ile zahm-dâr ve zebâne-i zebân-ı/jeyân-ı

Şeyhulislâm'ın mesned-i Fetvâ'dan izâlesiyle sâ'irlerin dahi tedennî-i revnakleri tarîkı dil-i vesvese-nâkinde câ'il idi. Çünki[1] mukaddemâ Boğaz Nâzırı olan İsmâ'îl[2] Ağa ile [**N1 236b**] mezbûr miyânında luhme-i karâbet 'alâkasıyla imtizâc ü ülfet-i tâmmesi olup[3] ve yamaklar beyninde sergerdelikle mümtâz ve ba'de'l-vak'a Turnacı-başılık[4] Pâyesi'ne mukārin Boğaz Nezâreti'yle hil'at-pûş-i tekrîm ü i'zâz olan Kabakcı Mustafa nâm şahs-ı nâ-fercâm, selefde Ağa-yı merkūmun hıdmetkârı[5] olduğuna mebnî, merkūm[6] Seyyidâ ile hem-kadeh-i[7] bezm-i 'işret ve harîf-i encümen-i üns ü sohbet olmak mülâbesesiyle, ol hılâlde yine[8] bir gün mezbûr Kabakcı Mustafa'yı çend nefer hem-pâ ve hem-hasletiyle[9] hânesine da'vet ve bast-ı sofra-i 'îş ü 'işret edüp, germî-i[10] bâzâr-ı ülfet esnâsında: "Şeyhulislâm'ın Meydân-ı Lahm'de hal'-ı Saltanat[11] mâddesine kat'â rızâ-dâde olmayup, ol bâbda tesebbüt ve ısrâr ve sükût ve inkârı cümlenizin re'ye'l-'ayn manzûru olup ve[12] el-hâletü hâzih keyfiyyet-i mezkûreden münfa'il ve Ocaklu'nun te'ayyünü husûsundan âzürde-dil ve bilâ-hılâf zamîrinde yine inkılâb-ı Saltanat tarîkasının imkânı ârzûsu câ'il olduğu, sâ'ir 'ulemânın[13] 'indlerinde dahi bedîdâr ve anlar dahi müşârun ileyhin bu vaz'mdan dil-fikâr olup ve hâlâ Ocaklu tarafına kıllet-i i'tibâr u[14] mübâlât ve ekserî mes'ûllerinden[15] rû-gerdân-ı müsâ'ade vü iltifât olmağla[16], dâ'imâ zamîri Hudâvendigâr-ı sâbık tarafına[17] 'â'id ve reh-yâb-ı semt-i imkân olsa, i'âdesine sâ'î ve müctehid olacağı, vâreste-i delâ'il ü şevâhiddir. Husûsan kendüsi Şehriyâr-ı sabık nasb-kerdesi ve hemîşe 'atıyyeler ve merâtib-i seniyyeler ile ihsân-hûrdesi olup ve

---

âteş-zebân-ı ziyân-kârî birle sühte-i renc ü ârâz/âzâr etmiş olmağla, hâssaten cânib-i müşârun ileyhden lerze-nâk-i/lerz-nâk-i A2, M2

1 Şeyhulislâm'ın..... Çünki N1 : mesnedinden izâle vü infikâki tarîkı hemvâre câ'il-i dil-i vesvese-nâki idi A2 : mesnedinden izâle vü infikâki tarîkı hemvâre câ'il-i sâha-i dil-i vesvese-nâki olup M2

2 İsmâ'îl A2, M2 : İsma'îl N1

3 -i tâmmesi olup N1 : edüp A2, M2

4 ba'de'l-vak'a Turnacı-başılık N1 : ba'de'l-vâk'a Ser-turnacılık A2 : ba'de'l-vâkı'a Ser-turnacılık M2

5 hıdmetkârı N1, M2 : hizmetkârı A2

6 merkūm A2, M2 : — N1

7 hem-kadeh-i A2, M2 : hem-kâse-i N1

8 yine A2, M2 : — N1

9 mezbûr Kabakcı ..... hasletiyle M2 : Kabakcı'yı çend nefer hem-pây ve hem-güherleriyle N1 : Kabakcı'yı çend nefer hem-pâ ve hem-hasletiyle A2

10 germî-i N1 : — A2, M2

11 Meydân-ı Lahm'de hal'-ı saltanat N1 : hal' A2, M2

12 manzûru olup ve N1 : meşhûdu olup, ve/— A2, M2

13 ve Ocaklu'nun ..... 'ulemânın N1 : ve'l-hâsıl Ocaklu'num te'ayyünü/ta'yîni husûsundan/husûsuna âzürde-dil olduğu sâ'ir 'ulemâ ve mevâlî A2, M2

14 i'tibâr u N1 : — A2, M2

15 mes'ûllerinden N1 : dil-hâhlarına A2, M2

16 olmağla A2, M2 : olup ve'l-hâsıl N1

17 tarafına A2, M2 : cihetine N1

nefsinde[1] muta'assıb ve saht-ser ve mütesallib olmağla, bir takrîble 'ulemâyı kendüye râm edeceği agleb-i ihtimâl ve Ordu ricâli bi'l-cümle Hudâvendigâr tarafdârları olduğu bî-kīl ü kāl olmağla, elbette böyle giderse, taklîb-i Saltanat edeceği derkârdır. Bu sebeble müşârun ileyh tarafına bir dürlü[2] emniyyet câ'iz olmayup ve hasbe'r-rikâb cânib-i Fetvâ-nisâb, merci'-i şeyh u şâb olmağın, elbette[3] Ocaklu'nun re'y ü intihâblarıyla bir Şeyhulislâm nasbını[4], muktezây-ı vakt ü hâl îcâb eylemişdir" deyerek ol ser-kelle-i hâm-kârân-ı bî-dimâgān[5] olan Kabakcı'nın [**N1 237a**] gedûy-i pûç[6]-magz kellesini âb-ı bârân-ı füsûn ü fesâne[7] ile suvarup, mezbûr ve hemdemleri olan şûrîde-şu'ûrlar dahi her sözünde[8] ser-cünbân-ı tasdîk ve "Belî, belî!" deyerek[9] büzâk-efşân-ı te'yîd ü tahkīk olmalarıyla, beynlerinde[10] tebdîl-i Şeyhulislâmî [**M2 78**] husûsu[11] karâr-dâde ve tevsîk-ı 'ahd ü peymânla ol bâdire-i[12] nâdireye dil-nihâde oldular. Der-'akab Seyyidâ-yı bed-mezheb delâletiyle ez-kadîm beynlerinde ribka-i ülfet ü âmizişleri[13] muhkem ve serâ'ir-i bevâtın ve zevâhirlerine yek-dîğer-i mahrem olduğu[14] Vezâret'den mütekā'id, havâss-ı Vezâret'le Kasaba-i[15] Ebî Eyyûb'de refâh-ı hâl ve ferâğ-ı bâl ile ikāmete me'mûren[16], müdâhale-i umûr-i devletden mütebâ'id olan Kā'im-makām-ı esbak[17] es-Seyyid Mustâfa Paşa devletlüsünün meclisine duhûl ve hûn-i fâsid gibi 'ırkına hulûl edüp, Şeyhulislâm-ı vaktin[18] ba'zı mukaddimât-ı müzevvire serd ü beyâniyle[19] in'izâlleri, bi'l-cümle sanâdîd-i Bektâşiyye'ye 'umde-i âmâl ve bu bâbda mecmû'u müttefiku'l-makāl olduklarını ihbâr ve inhâ birle[20] ol sâde-levhi igfâl ve muktezây-ı mizâc-ı[21] vakt

1 Husûsan ..... nefsinde N1 : Âle'l-husûs kendüleri Hudâvendigâr-ı sabık-ı müşârun ileyhin nasb-kerdesi ve hemîşe ihsân-hurdesi olup ve fî-zâtihî A2, M2
2 takrîble ..... dürlü N1 : vechile zuhûr-ı A2 : vechile M2
3 olmağın, elbette N1 : olmağla A2, M2
4 bir Şeyhulislâm nasbını N1 : nasbı A2 : bir nasbı M2
5 -ı bî-dimâgān A2, M2 : — N1
6 pûç N1, M2 : pûc A2
7 fesâne N1, A2 : efsâne M2
8 mezbûr ..... sözünde N1 : ol dahi her kelâmında A2, M2
9 "Belî, belî" deyerek N1 : — A2, M2
10 olmalarıyla, beynlerinde N1 : olmağla A2, M2
11 husûsu N1 : + beynlerinde A2, M2
12 peymânla ol bâdire-i N1, A2 : peymân ile ol bâdire vü M2
13 oldular ..... âmizişleri N1 : oldukdan sonra, merkūm Seyyidâ delâletiyle öteden berü miyânelerinde merâ'ir-i/merâtib-i ülfet ü mu'âşeretleri A2, M2
14 olduğu A2, M2 : olan N1
15 Kasaba-i N1, A2 : — M2
16 refâh-ı ..... me'mûren N1 : ikāmete me'mûren A2 : ikāmete me'mûr M2
17 Kā'im-makām-ı esbak N1, A2 : — M2
18 devletlüsünün ..... vaktin N1 : yâdigârının meclisine duhûl/duhûlü ve rûh-i habîs gibi müşârun ileyhin 'urûkuna hulûl edüp, Şeyhulislâm'ın A2, M2
19 serd ü beyâniyle N1 : serdiyle A2, M2
20 makāl ..... birle N1 : bâl olduklarını ifâde vü beyân ile A2, M2
21 mizâc-ı N1 : — A2, M2

ü hâle nazaran 'azlini derece-i vücûba îsâl eylediler. Ol sersem ve bî-dimâğ ve ma'tûh ve kem-serâğ dahi Seyyidâ dedikleri nefs-i emmâreden ahbes, fettân ü mekkârın[1] ne rütbede fuzûl ve herze-kâr ve ne derecede jâjhây ve yâve-güftâr olduğuna imâle-i efkâr[2] eylemeyüp, mâddeyi i'zâm ve teşdîd ü ikdâmı hâvî[3] Vâlide Sultân tarafına tezkire tahrîriyle inhâ[4] ve mukarrebân-ı sâde-zamîr ve mulkıyân-ı nâkıs-ı 'akl ü tedbîrler[5] dahi Şeyhulislâm'ın Meydân-ı Lahm'de Hût gibi sükût-i tabî'îsini[6] sûret-i inkâra haml birle[7] mâdde-i muharrereyi tasdîk ve takrîr ederek, 'azli zımnında Sultân-ı enâm hazretlerini dâm-ı ibrâmlarına râm eylemeleriyle[8], mâh-ı cumâdelûlânm yedinci günü◊ Re'îs Efendi irsâliyle mesned-i Fetvâ'dan 'azl ü[9] tenzîl ve Şeyhulislâm-ı esbak Samânî-zâde[10] 'Ömer Hulûsî Efendi sâniyen ol câh-ı celîl ile tebcîl olundu*. Sürûrî'nin söylediği târîhdir.

'Ömer Efendi yine oldu müjde Müftî-i dîn[11]

(عمر افندی ینه اولدی مژده مفتئ دین)

Şeyhulislâm-ı cedîdin derûn-i İslâmbol'da hâne-i mahsûsu[12] olmamağla, [**N1 237b**] dâmâdları Mekkî-zâde Efendi'nin[13] konağmda bir tarafdan tertîb-i hademeye mübâderet ve bir cânibden[14], tehniye ve tebrîkine fevcen fevc müsâra'at eden 'ulemâya âdet ve tabî'atı muktezâsınca 'unf ü gılzatle bî-vech tekdîr u tahkîr mu'âmelesine ri'âyet[15] edüp, lâkin ser-i kârân-ı umûr nâgehânî[16] tebeddül-i mezkûr vukū'undan, husûsan şiddet ü hiddetle meftûr ve mu'lem ve her bâr düşnâm ü âzâr ile kesr-i kulûb etmeğe mütehâlik ve mugrem olan Samânî-zâde'nin nasbından sığār u kibār, dil-fikâr olup, hele kâr-bendân-ı dest-gâh-ı umûr olanlar bi'l-cümle berzede-i sâmân-ı şu'ûr olmalarıyla, bu kazıyye-i

1 eylediler ..... mekkârın N1 : eylediler. Ol sersem ve kem-râğ dahi Seyyidâ habîsinin A2 : ve ol sersem ve kem-serâğ dahi Seyyidâ habîsinin M2
2 derecede ..... efkâr N1 : kertede yâve-güftâr habîs ü bed-kirdâr olduğuna imâle-i dimâğ A2, M2
3 ikdâmı hâvî A2, M2 : ikdâm ederek N1
4 tahrîriyle inhâ A2 : tahrîr N1 : tahrîriyle nühâ M2
5 mulkıyân-ı ..... tedbîrler N1 : mulkıyân-ı nâkıs-ı tedbîr A2 : mukbilân-ı nâkıs-tedbîr M2
6 Hût gibi sükût-i tabî'îsini A2, M2 : meşhûd olan sükûtünü N1
7 birle N1 : ile A2, M2
8 tasdîk .....eylemeleriyle N1 : bi't-tasdîk, 'azli zımnında ibrâm u i'zâm —/ve A2, M2
◊ 7 Cumâdelûlâ 1222 = 13 Temmuz 1807 Pazartesi.
9 Re'îs ..... 'azl ü N1 : mesned-i Fetvâ'dan 'azl ile A2 : mesned-i Fetvâ'dan 'azliyle M2
10 Samânî-zâde N1 : — A2, M2
* "**Tebeddülât-ı garîbe-i** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,198-199'da kaydedilmiştir.
11 Sürûrî'nin ..... dîn N1 : Ve A2, M2
12 İslâmbol'da hâne-i mahsûsu N1 : İstanbul'da konağı A2, M2
13 Mekkî-zâde Efendi'nin A2, M2 : Mekkî-zâde'nin N1
14 cânibden N1 : + 'ulemâ ve ricâl A2, M2
15 eden ..... ri'âyet N1 : — A2, M2
16 nâgehânî N1 : — A2, M2

gayr-i razıyyenin 'illet-i[1] mâddiyye ve gā'iyyesini teftîşde hadd-i mübâlagayı derpîş eylediler.

Vech-i mesrûd üzere bu mâdde mahzâ Seyyidâ'nın mefsedet ve ilkāsıyla Kabakcı Mustafa'nın sanî'ası ve Mustafa Paşa ma'tûhunun bî-hûde teşdîdât-ı şenî'ası eseri olduğunu istirâk ve sâ'ir Ocaklu'nun ve Enderûn-i hümâyûn tarafının bu bâbda fatîr-i hamîrleri olmadığı[2] şemmesini meşâmm-ı tahkīka istinşâk eylemeleriyle, *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl** Eski Seray hizâsında vâki' hadnâ-şinâsân ve vazîfe ve mikdârını bilmez, tafra-furûşân gürûhundan Kerîm Bey-zâde Müderris Dervîş Bey'in[3] hânesinde **[M2 79]** Şemseddîn Efendi ve Münîb Efendi ve Kadı[4] Murâd-zâde ve çend nefer a'yân-ı 'ulemâ' müctema' olup, derhâl Ocaklu tarafına tevbîh u ta'yîr[5] ve bu hâdise elbette teferruk ve infikâki[6] müstelzim olmağla, Ocaklu'ya 'an-karîb küllî rahne vü âsîb vukū'unu tezkîr birle, îkāz[7] ü tahzîri mutazammın tezkire tahrîr ve merkūm Dervîş Bey ma'rifetiyle nihânî tesyîr eylediler**.

Ertesi[8] hasbe't-ta'lîm cumhûr-i pîrân ve dûdmân-ı Bektâşiyân[9] Câmi'-i Süleymâniyye'de saf-beste-i soffa-i ictimâ' ve i'âde-i nasb-ı ma'zûl zımnında isâre-i gubâr-ı nefâr[10] u nizâ' eyledikleri, Segbân-başı tarafından huzûr-i hazret-i Şehriyârî'ye 'arz u inhâ ve ol fî'e-i müctemi'amn istid'âları üzere Müftî-i ma'zûlün i'âdesi[11] recâ olundukda, mukaddemâ verdikleri hüccetde fîmâ-ba'd umûr-i devlete 'adem-i müdâhale meşrût ve bu sūretle ribka-i[12] mu'âhedeleri, **[N1 228a]** evtâd-ı vüsûka merbût olduğundan, hilâf-ı şart-ı mazbût bu gûne küstâhâne hareketleri sebebinden, husûsan Seyhulislâm 'azl ü nasbı gibi emr-i 'azîme tasdîklerinin asıl ve fer'inden istifsâr olundukda[13], Ocaklu nâmiyle çend

---

1 meftûr u ..... 'illet-i N1 : mecbûl olup, bî-vech âzâr-ı kulûba dil-dâde olan müşârun ileyhin nasbından bi'l-cümle berzede-i dâmân sâmân u/— şu'ûr olmalarıyla, 'ilel-i A2, M2

2 bu mâdde ..... olmadığı N1 : mâdde Seyyidâ ile Kabakcı sanî'ası ve Mustafa Paşa bî-hûşunun bî-hûde teşyîdât-ı şenî'ası eseri olduğunu/olduğu istirâk ve sâ'ir Ocaklu'nun bî-haber oldukları A2, M2

* العهدة على الناقل = Günâhı, vebâli nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 vâki' ..... Bey'in N1 : Kerîm Bey-zâde Dervîş Bey A2, M2

4 Efendi ve ..... Kadı N1 : ve Münîb ve A2, M2

5 'ulemâ' ..... ta'yîr N1 : 'ulemâ ictimâ' ve Ocaklu tarafına ta'yîr/ta'bîr A2, M2

6 infikâki N1 : iftirâkı A2, M2

7 'an-karîb ..... îkāz N1 : encâmı vahîm-i 'azîm olduğunu tezkîr birle, tenbîh A2, M2

** "Vech-i mesrûd ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet,* VIII,199'da kaydedilmiştir.

8 ve merkūm ..... Ertesi N1 : eylediler. Ferdâsı A2, M2

9 ve dûdmân-ı Bektâşiyân M2 : ve dûdmân-ı Bektâşiyye N1 : dûdmân-ı Bektâşiyye A2

10 nasb-ı ..... nefâr N1 : ma'zûl husûsunda isâre-i gubâr-ı girîv A2, M2

11 tarafından..... i'âdesi N1 : Mustafa Ağa tarafından huzûr-i Pâdişâhî'ye 'arz u inbâ ve kavmin istid'âları mûcebince i'âde-i nasbları A2, M2

12 ribka-i N1 : habl-i metîn A2, M2

13 gûne ..... olundukda A2, M2 : resme küstâhâne hareketlerinin bâ'is ü 'illetinden, husûsa Müftî 'azl ü nasbı gibi a'zam-ı umûra ta'arruz ve mücâseretlerinden istifsâr olunmağla, cevâbmda N1

nefer müfsid ü[1] nâ-bekâr, hod-be-hod böyle bir hatb-ı büzürgvâra ibtidâr etmeleriyle, bunların sözleriyle 'amel mutlakā Ocağ-ı Pâdişâhî'ye müstevcib-i töhmet ü halel olmağın, bu vechile sûret-i muhâlefetde vâki' olan[2] hareketlerine mûcib-i cür'et, fi'l-hakīka şurût-ı mezkûra i'tinâ vü ri'âyetlerinden neş'et eylediğini ba'de'l-ihbâr, beher hâl Şeyhulislâm-ı ma'zûl makāmına i'âde bi'l-cümle Ocaklu'nun matlûb u müsted'âları olduğu, pâye-i Saltanat'a ifâde olunmak niyâzları idüğüni te'kîd ü tekrâr ederek rekz-i livây-ı gavgā ve ref'-i sadây-ı teşdîd ü tekāzâ[3] eylediler. Çâr u[4] nâ-çâr mekmûn-i zîr-i hâkister-i[5] sükûn olan ahker-i fitne vü fesâdın sarsar-ı sitîz ü 'inâd ile 'alev-hîz-i[6] şerr u hasâr olması endîşesiyle irtikâb-ı nakīsa-i 'âr-ı televvün[7] ihtiyâr olunup, Re'îs Efendi Şeyhulislâm-ı[8] yek-rûze hazretlerine hil'at-i beyzây-ı Fetvâ'nın hasbe'l-iktizâ dûş-i liyâkat-intimâlarından nez'le istîlâb olunacağını[9] işrâb ü iş'âr ve 'illet-i şeyhûhetle idâre-i emr-i Meşîhat'e 'adem-i iktidârlarım serd ü inhâ ederek, rûh-i izâfîsi mesâbesinde olan câh-ı[10] Fetvâ'dan isti'fâ zımnında 'arîza tahrîrine icbâr ve irâde-i devlet olmak üzere basbayağı kerhle ısrâr[11] eylemekle, olur olmaz i'tizârına kalem-zen-i ictisâr olmayup, zarûrî imâle-i gerden-i teslîm ü rızâ ve vech-i merkūm[12] üzere dergâh-ı **[M2 80]** Saltanat'a 'arîza terkīm ü inhâ eyledi. Binâ'en 'aleyh müşârun ileyhin selefî ve halefî olan 'Atâ'ullah Efendi hâssaten Silahdâr-ı hazret-i[13] Şehriyârî vesâtatiyle huzûr-i hümâyûna da'vet olundukda, doğrusu budur ki[14], mesmû'umuza göre be-gāyet mütegayyer ve perîşân-hâtır olarak: "Bu keyfiyyet Devlet-i 'aliyye'ye mûcib-i şeyn ü mezellet, husûsan rahne-sâz-ı nüfûz-i savb-ı Saltanat'dır" deyerek icâbetden[15]

1 ü N1 : — A2, M2

2 hod-be-hod böyle ..... olan N1 : böyle bir hatb-ı cesîme ibtidâr etmeleriyle/eylemeleriyle, sözleriyle 'amel Ocağ-ı 'âmire nâmûsuna mûcib-i/müstevcib-i halel olmağla, bu vechile A2, M2

3 şurût-ı mezkûra/mezkûreye ..... tekāzâ A2, M2 : şart u 'ahd-i mezkûra kemâl-i i'tinâ' ve ri'âyetden neş'et eylemiş bir ma'nâ olduğunu takrîr u ihbâr ve te'kîd ü tekrîr ederek rekz-i 'asây-ı ısrâr N1

4 u N1 : — A2, M2

5 hâkister-i N1 : remâd-ı A2, M2

6 'alev-hîz-i N1 : şerâre-feşân-ı A2, M2

7 endîşesiyle ..... televvün N1 : havfiyle 'âr-ı televvün A2 : havfiyle irtikâb 'âdetleri M2

8 Şeyhulislâm-ı A2, M2 : Müftî-i N1

9 hil'at-i beyzây-ı ..... olunacağını/olunacağı A2, M2 : keyfiyyeti N1

10 emr-i ..... câh-ı N1 : emr-i/— Fetvâ'ya 'adem-i kudretlerin inhâ ederek, câh-ı vâlâ dest-gâh-ı A2, M2

11 ve irâde-i devlet olmak üzere basbayağı kerhle ısrâr A2, M2 : — N1

12 kalem-zen-i .....merkūm N1 : hâme-zen-i ictisâr olamayup, eşrât-ı sâ'atden şümâr ederek 'azl-i nâ-mesbûk ile perîşân-hâtır ve bu resme teklîf, muktezây-ı tab'-ı mütesallibânelerine göre haml-i 'anîf olmağla, be-gāyet mütekeddir olarak külfet-i tahrîre mütehammil —/ve ol/— vech/evvelce telkīn ü tezkîr —/olunan —/vech A2, M2

13 Saltanat'a ..... hazret-i N1 : Saltanat tarafına bast-ı me'âzîr ile isti'fâyı mutazammm 'arîza tahrîrine kā'il oldular. Binâ'en 'aleyh halef ve selefî olan müşârun ileyh hâssaten/hâssa-i Silahdâr-ı A2, M2

14 doğrusu budur ki N1 : — A2, M2

15 be-gāyet ..... icâbetden N1 : giryân olarak: "Bu keyfiyyet mûcib-i züll-i devletdir" deyerek ecânibden A2, M2

girîbân-efşân ve çend mertebe tarafeynden münâzara ve mübâhase güzerân olup, bilâhare giryân olarak hareme gürîzân olmuş. Müşârun ileyhin bu rütbe imtinâ'ından Silahdâr Ağa be-gāyet muztarib ve harâret-i teb ü tâb ile sîh-i kebâb gibi hırâş ü telâş-i âteşîze mütekallib olmağla, tekrâr haremden istihrâcına ikdâm edüp, bu imtinâ' ve istinkâf, bî-şâ'ibe-i şekk ü hılâf elbette fitne-i nâ'imenin uyanmasına bâdî [**N1 238b**] ve mi'de-i devletin bulanmasını mü'eddî olacağını ifâde vü i'lâm ederek zarûrî râm ve bi'l-ma'iyye Seray-ı[1] hümâyûn'a i'tizâm eylediler. Pâdişâh-ı kadr-şinâs[2] hazretleri bişr u beşâşetle telakkī ve ikbâl ve hakkında iltifât ü ibcâl kā'idesini ikmâl ederek, i'tizâr u istînâs birle ez-ser-i nev ferve-i beyzây-ı Fetvâ'yı ilbâs buyurmalarıyla, bi'l-cümle Ocaklu'yu hâ'iz-i dest-mâye-i[3] memnûniyyet ve ma'zûl-i müşârun ileyhin zâtında merkûz olan şiddetden başka be-gāyet mübattın ve kînedâr ve müntakım olmalarıyla, ednâ münfa'il olduğu kimesneden elbette ahz-ı intikām birle teşeffî-i gayz eylemek 'âdeti olmağın, kazıyyede medhali olup ve olmayanlar taraf-ı müşârun ileyhden hemîşe tenahhî vü mücânebet üzere olmağla, bu keyfiyyet cümlesine mûris-i[4] inbisât u mesîrret oldu. Gālibâ meftûr oldukları dürüştî ve salâbet, muktezây-ı te'sîr-i ism-i sa'âdetleri olmağla, *"Mâ tereke'l-hakku li-'Ömere min-sadîkın*"* sırrı cilve-nümây-ı meclây-ı tahkīk olmuşdur[5].

Lâyiha

Bu münâsebetle bu hikâye sebt-i sahîfe-i rivâye kılınmak revâ görüldü. Ser-mezhebimiz[6] İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfeti'l-Kûfî *cûziye bi'l-hayri ve kûfiye*** hazretlerinin civârlarında[7] revâfiz-ı bed-milletden bir mükârî nâ-bekârı[8] var

---

1 tarafeynden ..... Seray-ı N1 : münâzaraya âgāz ile istinkâfı nümâyân oldukda, Silahdâr Ağa teb ü tâb-ı ıztırâba giriftâr olup, elbette bu imtinâ'ın fitne-i nâ'ime uyanmasına ve mi'de-i devletin bulanmasına bâdî ve mahzûrât-ı 'azîmeyi mü'eddî olacağını ifâde vü iş'ar birle, kazıyye-i nâ-marzıyyeyi tezkâr eylediğine mebnî, bi'z-zarûre râm ve ma'iyyetle huzûr-i A2, M2

2 kadr-şinâs A2, M2 : felek-bârgâh N1

3 ikbâl ..... dest-mâye-i N1 : der-sâ'at müceddeden hil'at-i beyzây-ı Fetvâ ilbâs ve i'tizâr-ı bî-kıyâs ile taltîf ü istînâs etmeleriyle, bi'l-cümle Ocaklu'ya bâ'is-i A2, M2

4 zâtında ..... mûris-i N1 : zâtlarında/zâtlarında (داترنده) merkûz olan mâye-i şiddet ve vâye-i kînedârî ve savlet ü salabet, zâhiren muktezây-ı ism-i sa'âdetleri olarak, *"Mâ tereke'l-hakku li-'Ömere min-sadîkın"* sırrını tahkīk eylemekle, 'âmme-i 'ulemây-ı tarîk taraf-ı müşârun ileyhden mücânebet üzere olduklarından, bu keyfiyyet cümlesine/cümleye mûcib-i A2, M2

* ما ترك الحق لعمر من صديق = Hakkı hâkim kılma yolunda Hz. Ömer'in gözü eşi dostu görmezdi, onları terkederdi" anlamına gelen Arapça bu cümlenin Ebû Zer'in bir sözü olarak belirtildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ,* nr.2198, II,183.

5 Gālibâ ..... olmuşdur N1 : — A2, M2

6 Bu münâsebetle ..... mezhebimiz N1 : — A2, M2

** جوزی بالخیر و کوفی = Allah ona hayırla karşılık versin ve ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 civârlarında N1, A2 : civârında M2

8 nâ-bekârı N1, A2 : nâ-bekâr M2

idi. İki re's bâr-keş kātıra mâlik olmağla, dâ'imâ bâr-ı te'ayyüşü anların zahrlarına[1] mahmûl idi. Lâkin[2] Şeyhayn-i mükerremeyn *radiyallâhu 'anhumâ*[*] hazretlerine nihâyet derecede buğz u 'adâveti olup, hattâ fart-ı buğzundan nâşî, kātırın[3] birinin ismini Ebûbekir ve birinin 'Ömer tesmiye etmişidi ve mücâhereten her birine ismiyle nidâ eder idi. İmâm-ı a'zam hazretlerinin şâgirdleri[4], husûsan İmâm Ebû[5] Yûsuf, ol Râfızî-i bed-mezhebin[6] bu vaz'ından dil-gîr olmalarıyla, hemîşe İmâm hazretlerine şekvâ ve 'arz-ı te'essüf ve telehhüf ederler idi. Bir gün ol Hâricî-i bed-kirdâr kātırlara tîmâr ederken, kātırın birisi ol har-ı bed-güherin cebhesine bir tepme 'aşk eylemekle, kellesi kuru kabak gibi târumâr ve vücûdu mu'allak-zen-i hufra-i nâr-ı bevâr oldu. İmâm Ebû Yûsuf bu haber-i behcet-eseri[7], istibşâr ederek huzûr-i İmâm'a nakl **[M2 81]** ü ihbâr eyledikde, hazret-i İmâm[8], "Esmânın müsemmeyâtda te'sîri" sırrına i'tibâr birle: "Bu mâye-i gayret, 'Ömer ile[9] müsemmâ olan kātırdan **[N1 239a]** zuhûr u bürûz eylemek, agleb-i melhûzdur" buyurdular. Vâkı'â ism-i merkūmla mevsûm olan kātırdan sudûr eylediği mütehakkak ve zâhir oldu; *mâ be-kıssa-i hod-âyîm*[**][10].

Tetimme

Hele bu inkılâb hâdisesi dahi şey'un 'ucâb olup, matla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı 'Osmânî'den berü vukū'-yâb olmadığı bî-iktiyâbdır. Ol gün pîş-gâh-ı bâbda kürsî-nişîn olan zümre-i müsevvidîn beyninde zuhûr eden herc ü merc hâleti, kimi henûz gelüp dûş-ı hammâldan kürsîsini alup vaz' ederken, dîğeri istişmam-ı havâdis etmekle, hemân kürsîsini ol gelan hammâla tahmîl ile

1 zahrlarına N1 : zahrına A2 : zuhûruna M2

2 Lâkin A2, M2 : Ancak N1

* رضی الله عنهما = Allah her ikisinden razı olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

3 *radiyallâhu* ..... kātırın N1 : hazretlerine kemâl-i buğz u 'adâvetinden nâşî A2, M2

4 şâgirdleri N1 : telâmizeleri A2, M2

5 Ebû N1, A2 : — M2

6 ol Râfızî-i bed-mezhebin N1 : hazretleri, mesfûrun A2, M2

7 İmâm hazretlerine ..... eseri N1 : telehhüf ederek huzûr-i İmâm'a şikâyet eder idi. Bir gün Râfizî-i mersûm 'ale'l-'âde kātırları tîmâr eder iken, nâgehân kātırın birisi ol har-ı bed-güher-i berbâd-/bî-îmânım table-i cebhesine kanş/cünbiş ve 'işve-i/şîve-i esterâne ile tek durmayup, bir çifte-i leked-pây-i sa'âdet-güsterâne 'aşk eylemekle, harîfin gedûy-i mezbele-i rafz u hıyânet/habâset olan kelle-i pür-şe'âmeti/şe'âmetini târumâr ve bir/— baş/başı mu'allak-zen-i hufra-i pür-mûr u mâr oldu. Bu haber-i behcet-eser İmâm Yûsuf'un mesmû'u oldukda A2, M2

8 hazret-i İmâm N1, A2 : — M2

9 te'sîri .....ile N1 : te'sîri/te'essürü" nüktesiyle: "Bu gayret-i dil-furûz 'Ömer ile/ismiyle A2, M2

** ما بقصه خود آییم = Biz kendi hikâyemize gelelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

10 zuhûr u bürûz eylemek, agleb-i melhûzdur" buyurdular. Vâkı'â ism-i merkūmla/merkūm ile mevsûm/müsemmâ olan kātırdan sudûr eylediği mütehakkak ve zâhir oldu; *mâ be-kıssa-i hod-âyîm* A2, M2 : zuhûru agleb-i melhûzdur" dediler. Vâkı'â andan sâdır olduğu zâhir oldu N1

dergâh-ı mansûba 'azîmeti keyfiyyeti, temâşâ edenlerin mûcib-i hande vü hayreti olmuşdur. Sürûrî'nin bu vak'aya da dediği târîhdir.

Kıldı Hakk câhm 'atâ Müfti'l-enâm-ı sâbıka
(قیلدی حق جاهن عطا مفتی الانام سابقه)

'İzzet'in dediği târîhdir.

Sâniyen Fetvâ'ya Allah sâhibin kıldı 'atâ
(ثانیا فتوایه الله صاحبن قیلدی عطا)

Vech-i mezkûr üzere Hulûsî Efendi'nin Meşîhat'inden cins-i 'ulemâ' mütegayyer olup, husûsan ratk u fetk erbâbı olan meydân 'ulemâları gâyetle mütekeddir oldular. Münîb Efendi ise fart-ı keder ü gussasından helâk rütbesine varmışidi. Zîrâ beynlerinde münâfese-i sâbıka olmağla, müşârun ileyhden bir dürlü emniyyeti yoğidi. Hattâ def'a-i ûlâsında nefyini ilhâh eylemişiken, Münîb Efendi'nin Enderûn'da olan müstenedleri himâyesi ve beynlerinde olan mâdde-i mübâgaza, mahzâ münâfese-i dünyeviyyeye mebnî olduğu, Sultân Selîm hazretlerinin kemâ hiye ma'lûm-i Şâhî'leri olmağla, nefyine rızâ-dâde olmamışlar idi. Lâkin hüzûr u gıyâbda tahkîr u tezlîline ikbâb eyleyüp, hattâ bir meclisde ana kahve verdirmediği menkūldür. Ve beynlerinde mü'esses olan münâfesenin mâddesi budur ki, Münîb Efendi İzmir Kadısı iken Hulûsî Efendi Anadolu Kadı'askeri idi. İzmir'de bir cesîm kısmet düşüp, Münîb Efendi hasbe'l-kazâ' tahrîr ve halkın nakline göre andan elli altmış kîse akca almış. Âsitâne'de Hulûsî Efendi'nin bu tayyâre mesmû'u oldukda, Anadolu Kadı'askerliği münâsebetiyle tarafından âdemler yollayup, Münîb Efendi'den ol akcayı taleb, ol dahi: "Mansıb benimdir, vukū'ât dahi benimdir" cevâbıyla redd ü ibâ eylemişidi. İslâmbol'a geldikde, Hulûsi Efendi Enderûn u Bîrûn'u [**N1 239b**] ta'cîz ederek taleb ü iltimâsda tehâlük ü ibrâmı, evvelen bir vechile 'ulemâya münâsib olmayan tama'-ı hâm, sâniyen şer'-i şerîfe muhâlif cihetden celb-i hutâm mâddelerine mebnî olmağla, ta'n u nefrîn-i havâss u 'avâmdan gayri bir fâ'ideyi müntic olmadı. İşte ol husûsdan Münîb Efendi'ye nefsâniyyeti olup ve 'afv ü 'inâyet dahi münâfî-i tıyneti olmağla, bu cihetden bu mâddede zâhiren Ser-çeşme-i cumhûr Münîb Efendi olduğu 'akla yakîn emr-i gayr-i mestûrdur. Kaldı ki hutâm-ı dünyâ içün mutlakā be-tahsîs beyne'l-'ulemâ' buğz u nefsâniyyet, muhâlif-i rızây-ı hazret-i Hudâ olduğu, ehâdîs ve âsâr tetebbu' edenlere hüveydâdır. *Ve minhu kavlühû 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm: Hubbü'd-dünyâ re'sü küll-i hatî'etin* *[1].

---

* و منه قوله علیه الصلوة و السلام : حب الدنیا رأس کل خطیئة = Hz. Peygamber'in (salât ve selâm onun üzerine olsun) sözlerindendir: Dünya sevgisi her hatânın başıdır" anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekte, sadece Beyhakî ve Deylemî gibi hadîsçilerin kitaplarında zikredilmekte, ama zayıf bir hadîs olarak değerlendirilmektedir. Bazı eserlerde Hz. İsâ'nin bir sözü olduğu da belirtilmektedir; bk.el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.1099, I,344.

1 **Tetimme** ..... hatî'etin N1 : — A2, M2

Yevm-i merkūmda Muharrir-i nâ-tüvân, ba'zı ihvânla[1] müşârun ileyh Hulûsî Efendi'nin te'diye-i tehni'elerine[2] şitâbân olup, lâkin duhûl ü hurûc hâlâtında[3] derûn-i dâ'irede nev'an sûret-i tegayyür[4] ihsâs olunmağla, henûz temekkün-i esbâb-ı nizâmın mütemekkin olmadığına sarf olundu[5]. Meğer ol hengâmda Re'îs Efendi halvet-gâhda işrâb-ı kazıyye-i cây-gâh birle tezkire tahrîrine[6] ilcâ eylemiş, 'avdetimizde pîş-gâh-ı bâbda kürsî-nişîn olan zümre-i müsevvidînden kimi kürsîsini nasb u ik'âd ve kimi dûş-i hammâlda henûz îrâd eder olup, bizler enâsiyy-i merkūmenin[7] evzâ'-ı muhtelife-i kerâsîlerine temâşâ-kâr iken, nâgâh emr-i Fetvâ'nın tebeddülü havâdisi şâyi' ve perde-der-i[8] sevâmi' oldukda, bi'l-cümle züvvâr ve ehâlî-i dâ'ire ve temâşâciyân[9] beynlerinde ordu-yi münhezim gibi bir garîb sûret-i perîşânî, husûsan zikr olunan sokak müsevvidleri beyninde bir herc ü[10] merc-i bî-sâmânî zuhûr eylemekle, 'Arabî[11]:

*Keze'd-dünyâ nüzûlün ve irtihâlün**

mısra'ı irticâlen zebân-zede-i Muharrir-i mütehayyirü'l-bâl olmuşdur[12].

Nefy-i Seyyidâ bâ-Tarsûs[13]

Ve yevm-i merkūmda "Bu kadar fitne vü âşûba sen oldun bâdî" serzenişiyle[14], Seyyidâ dedikleri fettân ü habîs ve müteseyyid ü nigûhîde Tarsûs'a tard u tagrîb[15] ve bu makūle harekât-i nâ-ma'kūleden emsâli var ise terhîb olundu.

Gerekdir kendi özin bilmezlere kendüyi bildirmek[16]

---

1 ba'zı ihvânla A2 : — M2
2 tehniyelerine A2 : tehni'elerine M2
3 hâlâtında A2 : hâlâtından M2
4 tegayyür A2 : tagyîr M2
5 sarf olundu A2 : haml olunmuşidi M2
6 cây-gâh birle tezkire tahrîrine A2 : cân-gâh birle tezkire tahr[îr]ine M2
7 merkūmenin M2 : merkūmun A2
8 tebeddülü ..... der-i A2 : tebdîli havâdisi şâyi' ve bürûz-i M2
9 temâşâciyân M2 : temâşâcinân A2
10 ü M1 : — A2
11 'Arabî M1 : [mısrâ]' A2
* كذا الدنيا نزول و ارتحال = İşte dünya bu! Konaklamak ve göçmek" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
12 Yevm-i merkūmda ..... olmuşdur [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1
13 **bâ-Tarsûs** N1, A2 : — M2
14 Bu kadar ..... serzenişiyle N1 : bîdâr-ken-i fitne-i hâbîde A2, M2
15 fettân ü habîs ve müteseyyid/müfsid ü nigûhîde Tarsûs'a tard u tagrîb A2, M2 : müteseyyid ve bed-meniş Tarsûs'a tard u tagrîble te'dîb N1
16 Gerekdir ..... bildirmek N1 : — A2, M2

Ve Baş-çukadâr-ı sâbık Mehmed Bey, 'Alâ'iyye'ye ve Kethudây-ı Hazîne-i hümâyûn Sâlih Bey, Kütahya'ya nefy ü iclâ olunup, 'akabinden Sâlih Bey, Surre Emâneti'yle cânib-i Hicâz'a ta'yîn ü isrâ kılındı[1].

Nefy-i Haffâf-zâde ve ba'zı meşâyıh-ı hânkāh

Sâlifü'l-beyân hibe-i 'ömr-i mü'eccele müte'allık hüccet-i garîbeye imzâ-nüvîs-i hükm ü 'unvân olan Haffâf-zâde Emîn Efendi, Gelibolu'ya iclâ olundu. Ve meşâyih-ı hânkāh zümresinden olup 'acâyib[2] evzâ' u etvâr ve garâ'ib-nümâyiş-i 'avâmm[3]-şikâr ile kulûb-i sâde-dilân-ı ricâl ü kibârı ahz ü esîr ve sütûr-i suhre gibi bir bölük hevâmm-ı 'avâmmı[4], vâbeste-i katâr-ı zabt u teshîr eden Burusevî Emîn Efendi en-Nakşibendî tarafından hemîşe[5] zâhir-i şer'-i şerîfe mugāyir **[M2 82]** akvâl ü ef'âl-i nâ-savâbları Dâru'l-hılâfeti's-seniyye'den iz'âcını[6] îcâb eylediğine mebnî, yevm-i[7] merkūmda◊ me'vây-ı me'nûseleri[8] olan Burusa'ya iclâ birle, ol gā'ileden Âsitâne-i sa'âdet ihlâ olundu.

Şeyh-ı mezbûr[9] mesmû'umuza göre ifrât derecede[10] hubb-i dünyâ ile meftûr olmağla, cem'-i mâla harîs u magrem, ya'nî 'abdü'd-dünyâ[11] ve'd-dirhem olup, evâ'il-i sülûkünde fart-ı mücâhedet **[N1 240a]** ve kesret-i riyâzate mukārin rusûh ve müdâvemetle ba'zı havâss-ı garîbeye, husûsan besmele-i şerîfe hâssa-i mü'essiresine mâlik ve anınla[12] te'hîz ü teshîr ve celb ü cezb ve selb ü teshîr[13] makūlesi a'mâle mütemellik olmağın, devr-i sâbıkda bulunan bi'l-cümle dünyâ-perestân ve ikbâl-cûyânı, ya'nî a'yân ü erkânı ve

1 Ve Baş-çukadâr-ı sâbık Mehmed Bey, 'Alâ'iyye'ye ve Kethudây-ı Hazîne-i hümâyûn Sâlih Bey, Kütahya'ya nefy ü iclâ olunup, 'akabinden/'akabinde Sâlih Bey, Surre Emâneti'yle cânib-i/— Hicâz'a ta'yîn ü isrâ kılındı A2, M2 : — N1

2 **Haffâf-zâde** ..... 'acâyip [Ayrıca burada verilen bilgilerle ilgili olarak N1 239b'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple başlık şeklinde yazılmış şöyle bir kayıt vardır **"Hâl ü şân-ı Burusevî Şeyh Emîn"**] N1 : **Şeyh Emîn Efendi-i/Efendi-yi Burusevî be-Burusa** Mûmâ ileyh meşâyihden olup 'acâ'ib/'acâyib A2, M2

3 garâ'ib/garâyib-nümâyiş-i 'avâmm A2, M2 : garâ'ib-nümâyiş-i 'âmî N1

4 sütûr-i ..... 'avâmmı N1, A2 : sinnevr-i suhre-gîr gibi bir bölük 'avâmm-ı hevâmmı şikâr ve M2

5 en-Nakşibendî tarafından hemîşe N1, A2 :-i Nakşibendî tarafından M2

6 akvâl ü ..... iz'âcını A2 : akvâl ü ef'âl-i nâ-savâbları Dâru'l-hılâfeti's-sünniyyeti's-seniyye'den iz'âc ü izhâbını N1 : ahvâl ü akvâl ve ef'âl-i nâ-savâbı, Dâru'l-hılâfeti's-seniyye'den iz'âcını M2

7 yevm-i N1 : mâh-ı A2, M2

◊ 7 Cumâdelûlâ 1222 = 13 Temmuz 1807 Pazartesi.

8 me'nûseleri N1, A2 : me'nûsesi M2

9 mezbûr N1 : mûmâ ileyh A2, M2

10 ifrât derecede A2, M2 : zâtında N1

11 olmağla ..... -dünyâ N1 : ve 'abdü'd-dînâr A2 : ve 'abdü'd-dünyâ M2

12 evâ'il-i .... anınla N1 : kesret-i müdâvemetle/müdâvemet ile besmele-i şerîfe hâssasına mâlik ve ol sebeble A2, M2

13 teshîr N1, M2 : tahsîr A2

cehâlet sebebiyle bir alay sahîfü'l-'akīde olan melâhide-i za'îfü'l-îmânı mânend-i nahcîr keşîde-i[1] zencîr-i teshîr edüp, 'ale'l-'umûm[2] husûsan Bâb-ı 'âlî ricâli ve ketebe ve hademe-i sâ'iresi 'ale't-tahkīk[3] bi-esrihim 'abd-i esîr mesâbesinde ser-fürû-bürde-i makām-ı teslîm ü inkıyâd ve bî-şübhe kutb-i vakt olmasına cümlesi imzâ-zen-i cezm ü i'tikād olmalarıyla, her tarafdan nâvdân gibi cereyân eden idrârât-ı bî-hisâb ve nukūd ve nefâyis ve emti'a ve esvâb bilâ-mübâlaga hazâ'in-i[4] ezmine vü emkineyi tazyîk u istî'âb eder idi. Âsitânesi tavâ'ir-i tayyârâta âşiyâne ve pîş-gâhı pîşkeş-gâh-ı âşinâ vü bîgâne olup[5] ve zâtında kendüsi sâhib-i zihn ü zekâ ve ehl-i tecribe vü dehâ olmağla, cîm lafzından cemâle intikāl ve kâf harfinden kemâli derk ü istidlâl edüp, ya'nî fart-ı hads ü kiyâsetinden nâşî dergâhına vürûd edenlerin[6] *"ez-Zâhiru 'unvânu'l-bâtın*"* delâletiyle mâ-fi'l-bâlini teferrüs ve kiminin ahvâlini 'ayyârâne ve nâzikâne lisân-ı hâlinden ahz u fehm, yâhûd verây-ı perdeden[7] tecessüsle, hulâsa-i âmâlini tehaddüs eder olmağla, gâh intâk-ı 'âlem-i bâlâ ve gâh keşf ü ilhâm ü ilkā vetîreleriyle ol sâde-dilleri[8] şîfte ve güftâr-ı Sâmirî-esmârına[9] firîfte eder idi; *li-külli sayyâdin şebeketün*[10]**.

Garâ'ibdendir[11] ki, tarafına bende ve iksîr-nazar-ı[12] himmetlerini cûyende olanların bi-ecma'ihim merâm ü[13] matlûbları dünyâya dâ'ir ve câh u mâl ve[14] ikbâl-i lâ-bekāya münhasır olup, hasbî yâhûd[15] emr-i dînî ve uhrevî zımnında dergâhına şahs-ı vâhid vârid olmadığı ve ol sûretde olanlar def' u istiskālden gayri yüz bulmadığı, mukaddemâ kendüsüne samîmî mürîd olup, ba'dehû diyânete münâfî kendüden ba'zı münkerât müşâhedesiyle bi'l-ihtiyâr

---

1 olmağın ..... keşîde-i N1 : olmağın, devr-i mezbûrda bulunan bi'l-cümle a'yân ü erkân ve kurenâyı mânend-i nahcîr beste-i A2 : devr-i mezbûrda bulunan bi'l-cümle a'yân ü erkân ve kurenâyı mânend-i nahcîr (تخجير) beste-i M2

2 'ale'l-'umûm N1 : cümlesi A2, M2

3 ve ketebe ..... 'ale't-tahkīk N1 : küttâb ve hademe-i sâ'ire 'ale'l-hakīka A2, M2

4 teslîm ü ..... hazâ'in-i N1 : inkıyâd ve şâ'ibe-i şekk ü şübheden 'ârî Kutb-i vakt olmak üzere, cümlesi cezm ü i'tikād edüp, her tarafdan mânend-i mîzâb cereyân —/eden idrârât-i/vâridât-ı bî-hisâb ve tevârüd-i/nevâdir-i nukūd-i nefâyis, i'lâk ve esvâb-ı havsala-i A2, M2

5 pîşkeş-gâh-ı ..... olup M2 : pîşkeş-gâh-ı âşinâ vü bîgâne idi N1 : pîş-gâh-ı âşinâ vü bîgâne olup A2

6 kendüsi ..... edenlerin N1 : ehl-i dehâ ve fıtnat ve sâhib-i zekâ/zühd-i vü/— tecribet olmağla, bi'l-cümle âyendegânın A2, M2

* الظاهر عنوان الباطن = Dış görüntü için aynasıdır" anlamına gelen Arapça deyiştir.

7 'ayyârâne ..... perdeden N1 : nezâketle 'ayyârâne A2, M2

8 gâh intâk-ı ..... -dilleri N1 : intâk ve keşf ü müşâhede ve ilhâm vetîreleriyle ol/on sâde-levhi A2, M2

9 esmârına N1 : âsârına A2, M2

10 şebeketün N1, A2 : şebîketün M2

** لكل صياد شبكة = Her avcının kendisinin avlanacağı bir ağ vardır" anlamma gelen Arapça atasözlerindendir.

11 Garâ'ibdendir N1 : 'Acâyibdendir A2, M2

12 nazar-ı N1, A2 : nazar u M2

13 bi-ecma'ihim merâm ü N1 : — A2 : bi-ecma'ihim M2

14 ve N1, A2 : — M2

15 hasbî yâhûd N1 : — A2, M2

tereddüdünden ba'îd olan [**N1 240b**] bir mevsûku'l-kelim zâtdan mesmû'-i muharrir-i Hakīr'dir. Bunlar *"<Ve minhum>[1] [Fe-minhum] men yekūlü rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ <haseneten> ve mâ [lehû] <lehum> fi'l-âhıreti min halâk** Âyet-i kerîmesine mısdâk oldukları mukarrerdir. Ve'l-hâsıl ol 'ahd-i câhilde bir tarafdan dahi ol pîr-i bed-sîret, maraz-ı zâtü'l-cenb-sıfat ser-nümây-ı yek-cânib-i devlet olup, Fransız politikasına bu deccâlın mekr u dagal ü âli 'ilâve olarak, eşhâs-ı ma'hûdeyi küfr u zendeka beyninde bir menzileye tenzîl ve kendüsi dil-hâhı üzere hazâ'in tahsîl eyledi. Garâ'ibdendir ki ol nefs-i emmâre-sıfat, sâhib-i kibr ve 'ulüvv ü ânefet olan yâdigârlar, merkūmun dergâhına duhûllerinde kedi görmüş fâre gibi[2] tersân olup, çehrelerinde ân ve benizlerinde kān kalmaz idi. Ve her biri bir hıdmete[3] pûyân ve makām-ı rızâ-cûyîde müterakkıb-ı emr u fermân olup, ez-cümle zümre-i gümrâhândan 'uhdesine hakk-ı üstâd te'alluk eylemamiş 'âmî-i bî-hûş ve bî-intibâhândan olup ve el-hâletü hâzih e'âlî-i mevâlîden ma'dûd olan Râşid-zâde Ca'fer Bey, leyl ü nehâr kahvecilik hizmetinde derkâr, husûsan a'yân-ı zemândan İbrâhîm Besîm Efendi[4] ve Mehmed Tahsîn Efendi ve Mektûbcu Refîk Efendi ve Beylikci ve Mâbeyinci Ahmed Bey ve sâ'ir bu kertede olan müteşahhısân ve kibâr ve[5] kibâr-ı zâdegân ve mehâdîm-i sâdç-dilândan kimi meclisin duhâncılık ve[6] kilarcilik ve kimi sofracılık ve ibrîkdârlık makūlesi hıdmetlerde[7] pervâne gibi

1 dergâhına şahs-ı ..... *Ve minhum* N1 : yek-lahza/lahzada teveccüh ü tasarruf istid'âsında leb-cünbân-ı niyâz ü recâ oldukları/olmadıkları, yine kendi/kendü mürîd-i müstereddidînden gûş-zede-i muharrir-i Fakīr'dir. *"Fe-minhum* A2, M2

* <و منهم> [فمن الناس] من يقول ربنا آتنا فى الدنيا <حسنة> و ما [له] <لهم> فى الاخرة من خلاق = İnsanlardan öyleleri vardır ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur" anlamına gelen bu cümleler müellifimizin bir sonraki âyetle biraz karıştırmış da olsa Kur'ân, el-Bakara 2/200. âyetinin son kısmıdır.

2 Âyet-i kerîmesine ..... gibi N1 : Ne'ûzü billah/b[ill]ah bu mâdde-i hızlân-me'âb, *"Mevtü'l-hamîri 'irsü'l-kilâb* [موت الحمير عرس الكلاب = Eşeğin ölümü köpeklerin düğünüdür" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir]" meselinin mıdrâb-i/madrib-i hakīkīsi olduğu bî-irtiyâbdır. Hulâsa-i kelâm ol rûz-i/rû[z]-i fetretde/firûzda bir tarafdan dahi ol pîr-i nâ-fercâm, râyet-efrâz-ı zuhûr ve şu'bede-i mekr u dagl ve çeşmende-i/çeşm-bend-i füsûn ü hiyel ile pûc-/bûç-magzân-ı devlet-cûyânı berzede-i şu'ûr edüp, her birini ber-vefk-ı âmâl isti'mâl ve isticlâb-ı dürre-i mâl/âmâl ü menâl eyledi. Garâ'ibdendir ki, ol nefs-i emmâre-sıfat, sâhib-i **[M2 83]** 'uluvv ü ülfet olan yâdigârlar, Şeyh-ı mûmâ ileyh huzûruna duhûl ve dergâhına müsüllerinde kebek-i/geyik-i hirâsân gibi lerzân ve gencişk-i şâhîn-i dîde-mânend A2, M2

3 bir hıdmete M2 : hıdmete N1 : hizmete A2

4 müterakkıb-ı emr u fermân olup, ez-cümle zümre-i gümrâhândan 'uhdesine hakk-ı üstâd te'alluk eylemamiş 'âmî-i bî-hûş ve bî-intibâhândan/bî-intibâhdan olup ve el-hâletü hâzih e'âlî-i mevâlîden ma'dûd olan Râşid-zâde Ca'fer Bey, leyl ü nehâr kahvecilik hizmetinde/hıdmetinde derkâr, husûsan a'yân-ı zemândan İbrâhîm Besîm Efendi A2, M2 : rızâ-cûyîde berzede-i dâmân olup, hıdmetde mürîd ve dervîşâna yol vermezler idi. Ez-cümle hâlâ mevâlîden olan Râşid-zâde Ca'fer Bey dîvânesi leyl ü nehâr kahveciliği hıdmetinde derkâr ve tereddüd etdikce, İbrâhîm Kethudâ N1

5 Mektûbcu ..... kibâr ve N1 : Mektûbî Refîk Efendi misillü müteşahhısândan ve sâ'ir A2, M2

6 meclisin kilârcılık ve N1 : duhâncılık ve —/kimi A2, M2

7 ve ibrîkdârlık makūlesi hıdmetlerde N1 : makūlesi hizmetlerde A2 : makūlesi hıdmetlerde M2

dâ'ir ve kimi İç Ağası gibi pîş-gâhda[1] kā'imen hâzır ve sudûr-i işâret-i hıdmete nâzır olur idi. Ve huzûr u gıyâbda karâr ve ba'de'l-istifsâr muvâfık-ı mizâc-ı girift ü şikâr olan züvvâra çıkup, 'arz-ı dîdâr eder idi. Hâsılı bi't-tevâtür bir kallâş ü feyyâş, 'ayyâr u tarrâr bî-magz gürûhunu inandırıcı, habb-i hubb-i dünyâ şîftelerini değirmen gibi döndürüp dolandırıcı bir şahs-ı mekkâr idi. Düz-oğlu işi gibi düzme musanna' ru'yâ ve teveccühât ve murâkabâtda müşâhedât-ı asfiyâ', husûsan sadr-ı a'lâ ve bedr-i esnâ işrâfına dâ'ir müdde'â nakl etdikce, ümmet-i dâllesi mesâbesinde olan gümrâh-ı bî-intibâhân, saddaknâ-gûyân, emr u işâretleri olan 'amel ü cihete [**N1 241a**] şitâbân olurlar idi. Ve bi'l-cümle serâ'ir-i ahvâline âgâh olanların nakıllerine göre bir zerrâk u sâlûs, dânâ-yı fenn-i celb-i nüfûs dâhiye-i dehyâ idi. Gerçi bu ma'rekenin âhâd-i nâsa ma'arra-i[2] mazarrası olmayup, ancak şer'-i şerîfe musâdim ve nusûs-ı kātı'aya müzâhim ba'zı türrehât-ı mülhidâne, husûsan sırr-ı vahdet-i vücûd[3] ve haşr-ı cismânî ve tekâlîf ve ahkâm-ı Müslimânî[4] misillü umûr-i dîniyye ve şe'â'ir-i hakka-i[5] yakīniyyeye ta'arruz-ı zındîkāne birle 'akā'id-i İslâmiyye'yi berhem-zede-i ihtilâl ve kabiliyyetden berî niçe cehele ve hâliyetü'l-ezhân kimseleri bizzât ve bi'l-vâsıta efgende-i hufra-i ilhâd ü dalâl eylediğine mebnî, dâru'ş-şerî'a olan İslâmbol'dan def' u ref'i vâcibe-i hâl olmağla, mesken-i aslîsi olan Burusa'ya nefy ü irsâl olundu. Bi'l-fi'l görenlerin nakline göre yalnız emti'a ve eşyâ olarak üç İznikmid kayığı lebâ-leb memlû olup, mukaffel ve meşhûn sandûkalar ise kıyâsdan efzûn imiş. Burusa'da ve Âsitâne'de olan ekser kumaşcılarda ve ipekcilerde sermâyesi olup, mudârabe ve şirket-i 'inân* mu'âmelâtıyla lâ-yenkatı' taraf taraf tevârüd-i irbâhdan bir lahza hâlî kalmadığı menkūldür.

Evliyâ' mâla tenezzül mü eder?
Siklet-i nâsa tehammül mü eder?

Lâyiha-i fâyiha-i dîniyye der-sıfat-ı evliyâ'-i kirâm

Muharrir-i Hakīr'in *Merahu'l-Me'âlî fî Şerhi'l-Emâlî* nâm *Manzûme-i Emâlî* şerhinde kerâmât-i evliyâ' mebhasinde bast u beyân eylediğimiz

---

1 İç .....-gâhda N1 : İç Ağası tarzında pîş-gâhda A2 : İc Ağası tarzında pîş-gâhmda M2

2 işâret-i hıdmete ..... ma'arra-i N1 : emr u işârete nâzır olup ve'l-hâsıl hayâl-i zıll gibi bir bâzîce-i'acîb ve dâm-ı mekr ve fırîb-i sâhte ve ber-vefk-ı dil-hâh bir alay gümrâhdan mezâkk u mesâkk-ı nefsânîsini berdâht/perdâhte eylemişidi. *"Mevtü'l-hamîri 'irsü'l-kilâbi* = موت الحمير عرس الكلاب = Eşeğin ölümü köpeklerin düğünüdür" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir]" sûdu üzere bu ma'rekenin âhâd-i nâsa ma'reke-i A2, M2

3 -i vücûd N1 : — A2, M2

4 -ı Müslimânî N1 : — A2, M2

5 dîniyye ve şe'â'ir-i hakka-i N1 : dîniyye ve şe'â'ir-i A2 : dîniyyeye ve şe'â'ir-i M2

* Metnimizde söz edilen mudârabe, bir taraftan sermâye, diğer taraftan da emek olmak üzere aktedilen bir tür ortaklık; şirket-i 'inân ise ticâret gibi bir maksatla iki veya daha fazla kimse tarafından sermaye konularak aktedilen şirket demektir; bk. meselâ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü,* 3. baskı, İstanbul 2010, s.387,528-529.

'akā'id-i hakkayı hâvî tafsîlâtın mülahhası, münâsebet-i mezkûre incirâriyle bu mahalle kaydı sezâvâr görüldü.

Ma'lûm ola ki dâr-ı dünyâda enbiyây-ı 'izâm gibi evliyây-ı kirâmın dahi vücûdları sâbitdir. Yedlerinde zuhûr eden hârik-ı 'âde kerâmetleri hakk ve vâki'dir. 'Örf-i şer'de evliyâ' hasbe mâ-yümkinü 'ârif-i billâh ve 'ârif-i sıfâtullah olup, tâ'âte muvâzıb ve me'âsîden müctenib ve lezzât ü şehevât-ı hayvâniyyeden mu'rız olan zevâta ıtlâk olunur. Ve velâyete elbette 'ilim şartdır. Zîrâ Hakk *celle ve 'alâ* Kur'ân-ı Kerîm'de buyurdular ki: *"İnnemâ yahşallâhe min 'ibâdihi'l-'ulemâ'"**, ya'nî ancak Hudây-ı müte'âl'den 'ulemâ' kulları havf [**N1 241b**] u ittikā ederler. Kezâlik Kur'ân-ı mübîn'de buyurdular ki: *"İn evliyâ'uhû ille'l-müttekūn"***, ya'nî ancak evliyâ'ullah hazret-i Hudâ'dan havf u ittikā eden kullarıdır.

Pes işbu sugrâ ve kübrâ ile müretteb olan kıyâsdan şeref-i velâyetin ancak 'ulemâya muhtass olduğu sâbit oldu. Bu cihetle erbâb-ı havf u takvâ olmayan, ya'nî 'ilmin muktezâsı olan a'mâl-i sâliha ile muttasıf, husûsan re's-i cümle-i hatî'ât olan hubb-i dünyâdan müctenib ve müstenkif olmayan 'ulemâ' zümresi cühelâdan ma'dûd olmağla, ol hâlde oldukca, anlardan velâyet mutasavver değildir. Nihâyetü'l-emr 'ilim sebebiyle 'akā'idi dürüst ve metîn olup, velâyet-furûş olanların şu'bede ve ekâziblerine firîfte olmazlar. Ve ol 'akā'id-i hakk anları menzil-i necât ü rıdvâna îsâl eder. Ana binâ'en hazret-i Fahr-i 'âlem *sallallâhu 'aleyhi ve sellem: "'Âlimün fâsikun hayrun min 'âbidin câhilin"**** buyurdular.

el-Kıssa: Evliyây-ı kirâm zerre kadar şer'-i şerîfe mugāyir vaz' u 'amel eylemezler. Anlar mir'âtü's-safâdırlar. Gıyâr-ı dünyâ ile mugberr olmazlar. Sırr-ı hazret-i Rasûlullah'a cümleden ezyed ü evfer anlar mazhar olmalarıyla, hazret-i Rasûlullah'a her anda mütâbi' ve muktefîlerdir. Zât-ı Nebevî'den sâdır olmayan ef'âl anlardan sâdır olmak muhâldir. Pes mü'mine lâzımdır ki, iddi'ây-ı velâyet ve kerâmet sadedinde olanların ahvâllerine çeşm-i dikkat ile im'ân-ı nazar-ı tahkīk ve celâyâ' ve hafâyâ'-i etvâr u ef'âlini kalîl ü kesîr ve celîl ü hakīr keffeteyn-i Kitâb ve Sünnet'den mürekkeb olan mîzân-ı şer'-i münîre tatbîk eyleyüp, eğer zerre mikdâr şer'a mugāyir andan kavl ü fi'l sâdır olursa, *"Sagīru'l-kebîri kebîrun"** fehvâsınca ol cebel-i 'azîmle berâber olmağla, andan tecennüb ve hazer eyleye. Evâ'ilde kulûb-i nâsda hubb u

---

* انما يخشى الله من عباده العلماء = Metnimizde meâli verilen bu âyet Kur'ân, Fâtır 35/28. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

** ان اولياؤه الا المتقون = Metnimizde meâli verilen bu âyet Kur'ân, el-Enfâl 8/34. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

*** عالم فاسق خير من عابد جاهل = Günahkar bir âlim, ibâdet eden bir câhilden daha hayırlıdır" anlamına gelen Arapça bu cümle, her ne kadar burada Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak kaydedilmişse de hiçbir hadîs kitabmda böyle bir hadîse rastlanılamamıştır.

'alâka-i dünyâ hafîf olmağla, evliyây-ı kirâm çokluk tesettür eylemezler idi. Lâkin evâhır-ı zemânda ma'âzallâhi Te'âlâ halka mehabbet-i dünyâ ve tehâlük-i câh u gınâ gâlib ve müstevlî olmağın, izdihâm-ı nâs gâ'ilesiyçün zevâyây-ı ihtifâda pinhân olurlar. *"İn müdde'iyân der-talebeş bî-haberânend***"* müdde'âsınca, ıstılâhât-ı sûfiyâne ve etvâr-ı mürşidâne ile velâyet-furûşlar, köy imâmı bile değillerdir; *el-hazer sümme'l-hazer!* [**N1 242a**] Şekl ü şemâ'il ve makāle-i mekr-âmîz ve bî-tâ'ile mağbûn olmayup, kâr u kirdârı şer'-i şerîfe mutâbık ve Kur'ân ve Hadîs'e muvâfık olmadıkca, rekz-i 'asây-ı i'tikād olunmaya. Anların dahi serâ'ir-i ahvâllerine ıttılâ' müte'assir olmağla, hakīkatine vâkıf olmak müte'azzirdir.

Bu takrîr mûcebince tahsîl-i îmânda istidlâli şatr edenlerin kelâmı zemâneye nisbetle evfak görünür, tâ ki herkes erbâbından nazar u istidlâlin hakīkat ve tarîkatini te'allüm ile müstedell olup, rakabesini ribka-i taklîdden tahlîs birle dem-i fâsid gibi 'urûk-ı ebnâ'-i dehre hulûl eden melâhidenin akvâl-i müzevvire-i bâtılasını musaddık olmayup, edille ile ibtâl etmekle, sırât-ı müstakīmde müsebbet olalar. Hattâ fukāhây-ı 'izâm icmâ' ve ittifâk eylediler ki, her üc konak mesâfede izâle-i şübehât-ı emredîn ve ilzâm-ı mülhidîn ü mu'ânidîn ve irşâd-ı müsterşidîn eylemeğe muktedir bir 'âlimin vücûdu lâzım olup, İmâmü'l-Müslimîn ve Halîfe-i Raşûl-i güzîn hazretlerine de zikr olunan üc konak mesâfeyi bu sıfatla muttasıf 'âlimin bulundurması vâcib ve andan hâlî eylemek harâmdır. Niteki her nısf merhale mahalli, zevâhir-i ahkâm-ı şerî'ate 'âlim zâtdan hâlî kılmak harâmdır. Gerçi bi-hamdihî Te'âlâ Anadolu iklîmi mücâveret-i arz-ı mukaddese ve kıdem-i nûr-i İslâm sebebleriyle oldukca ehl-i 'ilm ve 'asabiyyetden hâlî olmayup, lâkin mesmû'umuza göre Rumeli memâlikinde nemâz ve âbdest mes'elesini ta'lîm ve te'allüm eder kimse nâdir kalmışdır. Ve bu keyfiyyet ne rütbe vehâmet-i şe'âmeti müstevcib olduğu nümâyân-ı ehl-i basîretdir; *"ed-Dînü bede'e garîben ve se-ye'ûdu garîben****"[*4].

---

* صغير الكبير كبير = Büyüklerin küçük hataları da büyük hata olarak görülür" gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.

** اين مدعيان در طلبش بيخبرانند = Bu iddiacılar, onun talebinin farkında değillerdir" anlamına gelen Farsça bir cümledir.

*** الدين بدا غريبًا ر سيعود غريبًا = Dîn garîp başladı, garip olarak sona erecektir" anlamına gelen bu cümle ihmâl edilebilir birkaç değişiklikle Müslim, Îmân, 232; et-Tirmizî, Îmân, 13; İbn Mâce, Fiten, 15; ed-Dârimî, Rikāk, 42; Ahmed b. Hanbel, 1/184,398 2/177,222,389 4/73'te geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir.

*4 Müellifimizin **Lâyiha-i fâyiha-i dîniyye der-sıfat-ı evliyâ'-i** kirâm başlığı altında evliyânın kerâmeti ile ilgili olarak buraya kadar ifâde ettiği kısım, *Merahu'l-Me'âlî fî Şerhi'l-Emâlî* adındaki tercümesinde özetle, değişik ifâdelerle ve konunun esasında bir değişikliğe gidilmeksizin zikredilmiştir; bk. Ahmed 'Âsım Efendi, *Merahu'l-Me'âlî fî Şerhi'l-Emâlî*, Der-sa'âdet 1304/1886-1887, s.123-127.

Tekmile

İşte devr-i sâbıkda taraf taraf vech-i mezkûr üzere melâhide ve kallâşân tâ'ifesi Âsitâne-i sa'âdet'e istîlâ ve hizb-i şeyâtîni gûnâ-gûn desîse vü füsûn ile idlâl ü igvâ edüp, kimini Cebriyye ve kimini Kaderiyye ve kimini Dehriyye* ve Mu'attıla** hâviyelerine ilkā ve kendüler akcalar ve boğçalar celb ü istîfâ ederler idi.

Du'ây-ı hazret-i Pâdişâh-ı 'âlem-penâh

Fe-hamden, sümme hamden hâlâ serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ ve evreng-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ olan Pâdişâh-ı Mahmûdü'ş-şiyem ve Şehinşâh-ı Sikender-haşem efendimiz hazretleri, [**N1 242b**] mü'min-i sâfî-nihâd ve sünnî-i pâk-i'tikād, müttakī ve müteşerri' ve 'âlim ve müteverri' olmalarıyla, hamele-i şerî'at-i garrâ' olan zümre-i 'ulemâya samîmî teveccüh ve rağbet buyurmaları hasebiyle melâhide tâ'ifesine tedennî ve kıllet gelmeğin, 'akā'id-i hakka-i İslâmiyye tetarruk-ı ihtilâlden masûn ve ahkâm-ı şerî'at-i 'aliyye ta'arruz-ı ashâb-ı dalâlden me'mûn olmuşdur. *Allâhümme sebbithu fî sıratıke'l-müstakīm ve şer'ike'l-müstebîn; v'ahfazhu 'an-şû'i'l-kurenâ'i ve'l-mülhidîn ve münâfıkīn, âmîn, âmîn*[1]***.

Beher şeb meclây-ı teveccühleri cilve-gâh-ı Seyyidü'l-'Acem ve'l-'Arab *'aleyhi salâtü'r-Rab*[*4] olduğunu her birinde bir gûne tezvîr-i sûret ve terzîk-ı 'ibâretle zümre-i mu'tekıdîne nakl ü ibrâz ederek, tafra-furûş-i fahr u i'tizâz olur idi. Hattâ bir gün 'ukde-i[2] bend-i fişte-i i'tikādı olduğu merede-i bed-nihâd-ı hızlân-i'tiyâdlarından olup[3], müstevliyân-ı dâ'ire-i devlet ve dest-

---

* Metnimizde söz konusu edilen Dehriyye, âlemin ezelî olduğunu ve bir yaratıcısının bulunmadığını savunan materyalist felsefe akımıdır; bk. meselâ Hayrani Altıntaş, "Dehriyye", *DİA,* İstanbul 1994, IX,107-109.

** Metnimizde söz konusu edilen Mu'attıla, Allah'ın zâtını sıfatlarından tecrit edenlere verilen isimdir; bk. meselâ Mustafa Sinanoğlu, "Muattıla", *DİA,* İstanbul 2005, XXX,330-331.

1 'akā'id-i İslâmiyye'yi berhem-zede-i ..... âmîn, âmîn [Burada ilk başlıkta "**der-sıfat-ı evliyâ'-i kirâm**" şeklinde yer alan kısım, N1 241a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Buradaki son başlık olan "**Du'ây-ı hazret-i Pâdişâh-ı 'âlem-penâh**" kısmı ise N1 242a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır.] N1 : bir takım hâliyetü'l-ezhân, sâliyetü'l/sâlibetü'l-'ilmi ve/— sâlibetü'l-/ve'l-'irfân olan behâyim-sîretânın Birgivî Risâle-si'nden me'hûz olan 'akāyid-i hakkasına berhem-zede-i şûriş ü ihtilâl ve efgende-i hâviye-i ilhâd ü dalâl eylediğine mebnî, def'i vâcibe-i hâl olmuşidi. [Mısrâ]': *İlâ haysü elkat/'l-'idâl ilâ âhırihî* = الى حيث القت الى اخره = ([Ölümün] yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar) ve devamı" anlamına gelen Arapça mısrâının bir kısmıdır) A2, M2

*** اللهم ثبته فى صراطك المستقيم و شرعك المستبين و احفظه عن سوء القرناء و الملحدين آمين آمين = Allahım onu doğru ve apaçık yolun, sağlam şeriatin üzere sâbit kıl! Onları kötü arkadaşlardan, inkârcılardan koru! Allahım duâmızı kabul et, Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça duâdır.

*4 عليه صلوة الرب = Rabb'in salâtı onun üzerine olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

2 bir gün 'ukde-i A2 : 'akd M2

3 hızlân-i'tiyâdlarından olup A2 : ve hızlân-i'tikādlarından M2

bürdân-ı Saltanat olanlardan Sır Kâtibi ve Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ[1] makülesi nakd-gerânlara bu[2] gice 'iyânen ve mücâhereten, Sultân-ı Enbiyâ *'aleyhi ekmelü't-tehâyâ** taraf-ı eşreflerinden **[M2 84]** Pâdişâh-ı cihân[3] Sultân Selîm Hân hazretlerine ba'zı evâmir ve nevâhî teblîgine me'mûriyyetim şeref-sudûruna mebnî mülâkātları vâcibeden olmağla, huzûr-i Şâhâne'lerine sizler iblâğ ve *"Mâ 'ale'r-Rasûli ille'l-belâğ**"* hamûlesiyle 'uhde-i me'mûriyyetimi ifrâğ eylemek mütehattem-i zimmetim olmağla, lâ-mehâle mülâkātımıza tahsîl-i ruhsat olunmak vâcibeden[4] olduğunu ifâde eyledikde, her biri sercünbân-ı tekabbül ve bu teklîfi der-gerden-i tehammül edüp, taraf-ı Mülûkâne'ye şitâb ve keyfiyyet-i vâkı'ayı Pâdişâh-ı İskender-cenâb hazretlerine işrâb birle, kudûm-i merkūm zımnında istid'ây-ı düstûr ve ibrâm ü ilhâhda gerçi terk-i tüvânî vü kusûr eylemediler. Lâkin[5] Pâdişâh-ı bâ-intibâh hazretleri[6] fî-zâtihî 'ârif ü âgâh ve mazhar-ı sırr-ı *"İttekū firâsete'l-mü'mini fe-innehû yenzuru bi-nûrillah****"* olmağla Hadîs, mevzû'-i ru'yâya[8] intikāl ve ma'nây-ı mezbûrun nâ-mu'tenâ olduğunu şevâhid ü[9] beyyineler ile hod-be-hod istidlâl edüp, ol vâsıta-i bî-râbıtalara hıtâben: "Ben kendi nefsimin ve[10] nihâdımın mertebe-i liyâkat ü isti'dâdı vicdânımda bedîhiyyâtdan olmağla, benim gibi 'âsî ve garîk-ı bahr-ı me'âsî bed-kâr u siyeh-kârın Şehinşâh-ı kişver-i nübüvvet, Server-i serîr-i hatemiyyet *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm** hazretlerinin mazhar-ı sırr-ı *'Ve mâ yentıku 'ani'l-hevâ**'* âşinây-ı ma'nây-ı *'İn huve illâ vahyun yûhâ**'* olan lisân-ı şerîf ve nutk-ı münîflerine bir vechile liyâkat ve ednâ mertebe[11] mülâbesesi olmadığı derkâr ve nâm-ı kemînem kat'â zebân-zede-i yâd ü

---

1 Kethudâ A2 : Besîm Efendi M2

2 bu A2 : bir M2

* عليه اكمل التحايا = Selâmların en güzeli onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

3 cihân M2 : zemân A2

** ما على الرسول الا البلاغ = Resûle düşen (vazife), ancak duyurmadır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mâ'ide 5/99. âyetin ilk yarısıdır.

4 vâcibeden A2 : vâ[ci]beden M2

5 Lâkin A2 : — M2

6 hazretleri A2 : — M2

7 bi-nûrillah A2 : bi-nûr[ill]ah M2

*** اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله = Mü'minin öngörüsünden sakının, çünkü o Allah'ın nuruyla bakar" anlamına gelen bu cümle Hz. Peygamber'in et-Tirmizî, Tefsîru Sûre 15/6'da yer alan bir hadîsidir; bk. Wensinck, VI,476.

8 ru'yâya A2 : rivâyâta M2

9 ü M2 : — A2

10 nefsimin ve M2 : nefs ü A2

*4 عليه الصلاة و السلام = Salât ve selâm onun üzerine olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

*5 و ما ينطق عن الهوى = O arzusuna göre de konuşmaz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tûr 52/3. âyetidir.

*6 ان هو الا وحى يوحى = O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tûr 52/4. âyetidir.

11 ve ednâ mertebe M2 : -i kurb A2

tezkârları olmayacağı âşikâr olmağla, beni kendi hâlimle tahliye[1] eylemek tarafıma cemîle-i bî-şumârdır" cevâbıyla mütevâzı'âne ve müteceşşi'âne izhâr-ı sûret-i istinkâr ederek[2] ma'raz-ı mülâkāta rızâ-kâr olmadılar. Tarafeynden vech-i mersûm üzere mütedâvel olan şîve-i mezkûr[3] ba'zı elsine-i sikātdan mesmû'-i Muharrir-i pür-kusûr oldukda, mazanne-i kirâmeden[4] ba'zı zevât-ı kirâma taraf-ı Mülûkâne'den bast olunan mukaddime-i i'tizâr nakl ü iş'âr birle, mutazammın olduğu latîfe-i dakīkadan istifsâr eylemişidim. Bu vechile dakīka-i enîkasını ilmâ' ve cevâb-ı şâfî ve müşebba' ile iknâ' eylediler ki, işbu sülâle-i selîle-i nebîle-i Âl-i 'Osmân *dâmet müselseleten bi-silsileti'd-deverân ve*[5]*'l-ezmân**, bi-hamdillâhi'l[6]-Mennân ser-levha-i şevket ü şân olan Sultân 'Osmân'dan berü haddeden çekilmiş sîm-nâb[7]-âsâ pâkîze-ter bir dûdmân-ı murabbây-ı kamer ve hamîriyye-i[8] şems-i enver gibi sâfî-güher bir hânedân olup, savn-ı Samedânî ve Halîfe-i bilâ-hılâfları olduğu Rasûl-i Rabbânî ve Peygamber-i bî-müdânî **[M2 85]** hazretlerinin teveccüh-i rûhânî ve evliyâ ve 'ulemây-ı ümmetin dest-yârî-i himem-i bî-gerânları[9] berekâtiyle cümle müteşerri' ve muttakī ve mütevekkil ve mu'tekıd mü'min-i muvahhid ve mûkın-i[10] müzehhid olup, aslâ zülâl-i pâkîze-nihâd i'tikādlarına gerd-i küdûret-i zeyg[11] u ilhâd âmîhte ve cevher-i fu'âd-ı safvet-i'tiyâdlarına şeva'ib-i şekk ü tereddüd rîhte olmayup, ilâ hâze'l-ân her biri Sünnî[12] pâkîze-'akīdet ve isr-i 'asâbe-i Sahâbe-i kirâmda sâhib-i 'asabiyyet, peyrev-i reh-revân-ı şerî'at olmakdadırlar. Hulefây-ı Emeviyye ve 'Abbâsiyye'nin ekserî gûnâ-gûn tahlîtâta mübtelâ ve habt u hatâ ile ne rütbe perde-der-i şerî'at-i semhâ oldukları târîhlerde mazbûtdur.

Fe-hamden, sümme hamden, sümme hamden işbu hânedân-ı me'âlî-bünyân-ı 'Osmânî, mebde'-i zuhûr-ı Cihân-bânîlerinden berü ilâ yevminâ hâzâ mecmû'u sünnet ü cemâ'ata iktidâ vē şerî'at-i mutahhereye ihtidâ üzere olup, aslâ safâyih-i 'akāyid-i hakkaları, gubâr-ı tegayyür ile gül-'izâr[13] ve hılâf-ı şer'-i akvâl ü ef'âlle mânend-i lâle-i sürh 'izâr u[14] dâğdâr olmamışlardır. Bu

1 tahliye A2 : tahlîs M2
2 mütevâzı'âne ..... ederek A2 : — M2
3 mezkûr A2 : mezkûre M2
4 kirâmeden A2 : kirâmdan M2
5 ve M2 : — A2
* دامت مسلسلة بسلسلة الدوران و الازمان = Zamanların birbiri ardınca devam ettiği gibi devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
6 hamdillâhi'l A2 : hamd[ill]âhi'l M2
7 sîm-nâb A2 : sîm-âb M2
8 murabbây-ı kamer ve hamîriyye-i A2 : ve murabbây-ı kamer ve humbara-i M2
9 bî-gerânları A2 : bî-gerânîleri M2
10 -i muvahhid ve mûkın-i A2 : ve muvahhid ve M2
11 zeyg A2 : rîg M2
12 biri Sünnî A2 : birisi M2
13 tegayyür ile gül-'izâr A2 : tagyîr ile külfedâr M2
14 u A2 : — M2

cihetle hemîşe ‘avn ü savn-ı Samedânî kendülere yâr u yâver ve ‘izz ü nasr-ı Câvidânî'ye hemâre mazhar olageldikleri mukarrerdir. Bu mülâbese ile Sultân Selîm hazretleri dahi merkūmun kurbet ve duhûl ü ülfetinden melhûz olan mehâzîr-i dîniyyeden mahfûz ve kemâ-kân huzûz-ı millet-i müstakīme-i Ahmediyye ile mahzûz oldular. Selefde Ebu'l-Feth eyyâmında Hurûfiyye'den bir harîf-i mahzûl, bir takrîble dâ’ire-i zâhirelerine reh-yâb-ı duhûl olmak sadedinde iken, dûr-bâş-i savn-ı Hafîz-ı bî-çûnla[1] ne resme hufra-i nîrâna sernigûn olduğu, tevârîh-i ‘Osmâniyye'de sıhhat-i beyâna makrûndur*. *Allahümme sebbit ‘âlâ sırât-ı şer‘ike'l-müstakīmi'l-müstebîn v'ahfazhum ‘an-sû’i'l-kurenâ’*[2] *ve'l-mülhidîn ve'l-münâfıkīn*.**

Zikr-i fitne-i Yamakān ve ‘azl-i Ser-segbânân[3]

Halîc-i Bahr-ı siyâh'da vâki‘ kılâ‘-ı ma‘hûdeden İslâmbol[4] tarafında kâ’in kılâ‘-ı hamseden Kavak-kal‘ası yamaklarından çend nefer süfehây-ı bed-güherlerin[5] perde-bîrûn harekât-ı nâ-sâz'a ağāzları, ehl-i ‘ırz makūlesini bî-zâr ve beğ bellüsüz ve meydân ıssısız[6] ‘arsa-i vesî‘[9]sında güsiste-mehâr geşt ü güzâr ve Boğaz-içi sükkânının[7] açıkdan emvâl ü a‘râzlarına dest-dirâz-ı[8] te‘addî vü âzâr oldukları vaz‘-ı nâ-hemvâr[9], ağaları olan Emîn Ağa'yı zecr ü terbiye vü tenkîlleri[10] husûsuna nâ-çâr **[M2 86]** eylemekle, Segbân-başı Mustafa Ağa[11] tarafına keyfiyyeti tahrîr u inhâ ve muktezây-ı şerr u şekāvetleri üzere te’dîblerini istid‘â birle, merkūmları[12] ma‘iyyetlerine bir mikdâr neferât ta‘yîn edüp, mâh-ı rebî‘ulâhırın yirmi altıncı günü[13◊] mahbûsen Âsitâne'ye

1 dûr-bâş-i savn-ı Hafîz-ı bî-çûnla A2 : dûr-pâş-i savn-ı Hafîz-ı bî-çûn ile M2

* Fâtih Sultân Mehmed'i etkileyecek bir nüfûza sahip olan ve sonunda yapılan tartışmadan sonra Edirne'de yakılarak öldürülen Hurûfîler'den bu kişi ile ilgili bilgi için bk. Taşköprî-zâde, *eş-Şekā'iku'n-Nu'mâniyyetü fî 'Ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyyeti,* Beyrût 1395/1975, s.38-39.

2 *sırât-ı ..... -kurenâ’* A2 : *sırâtıke'l-müstakīmi'l-müstebîn ve şer'ike'l-metîn v'ahfazhum ‘an-sû’i'l-kurenâ* M2

** اللهم ثبت على صراطك المستقيم المستبين و شرعك المتين و احفظهم عن سوء القرنا و الملحدين و المنافقين = Allahım doğru ve apaçık yolun, sağlam şeriatin üzere sabit kıl! Onları kötü arkadaşlardan, inkârcılardan ve münâfıklardan koru!” anlamına gelen Arapça duâdır.

3 Beher şeb meclây-ı teveccühleri ..... *ve'l-münâfıkīn* [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : **Def‘-i fitne-i ba‘zı Yamakān** N1

4 İslâmbol N1 : İstanbul A2, M2

5 süfehây-ı bed-güherlerin N1 : süfehây-ı bed-güherin A2 : süfehâ’-i bed-güherin M2

6 beğ ..... ıssısız N1, A2 : pek bellüsüz meydân-ı sitîz ve M2

7 sükkânının A2, M2 : sükkânlarının N1

8 dest-dirâz-ı N1 : dest-yâz-ı A2 : dest-bâz-ı M2

9 oldukları vaz‘-ı nâ-hemvâr N1 : eyledikleri A2 : oldukları M2

10 zecr ü terbiye vü tenkîlleri N1 : terbiye vü tenkîleri A2 : terbiye vü tenkîlleri M2

11 Mustafa Ağa A2, M2 : — N1

12 merkūmları A2, M2 : mezbûrları N1

13 rebî‘ulâhırın yirmi altıncı günü A2, M2 : mezbûrun evâhırında N1

◊ 26 Rebî‘ulâhır 1222 = 3 Temmuz 1807 Cuma.

irsâl ve bu vechile zâbitlik zâbıtasını icrâ vü i'mâl eylemişidi. Mezbûrların râh-ı fesâd ü tuğyânda[1] yoldaşı ve bâdiye-i şekā vü[2] şekāvetde ayakdaşı olanlardan, Macar Kal'ası neferâtının sergerde-i füccârı 'Abdülkerîm nâm nâ-bekâr ve ana hem-pâ çend nefer süfehây-ı bed-kirdâr, mezbûrların süvâr[3] oldukları kayığı tevkîf ve yollarından ircâ' ile terk ü tesvîf[4] içün Macar Kal'ası'ndan toplar atup, lâkin atılan toplar mâni'-i güzer olmamağla, geçdikleri gibi anlar dahi[5] kayıklara süvâr ve 'akablerinden micdâfe-zen-i sür'at ü ılgār olup ve pey-der-pey verâlarında sayha-keş-i tehdîd ü terhîb olarak Âsitâne'ye değin[6] ta'kīb eylediler. Lâkin bir vechile idrâkine zafer-yâb olmamalarıyla, mahbûsların zevrakı Çardak İskelesi'ne vâsıl ve âharları dahi Un-kabanı'nda kadem-res-i sâhil oldular. [**N1 243a**] Ve 'akabgîrler dahi Kapan İskelesi'ne hurûca isti'câl ve Un-kabanı kolluğuna[7] ilticâ eden neferât-ı mersûmeyi[8] taleb ü su'âl eylediklerinde, kolluğa iltiyâz ve ortamızı penâh ittihâz edenler matlûbları olan mahbûslar olmayup, îsâle me'mûr neferât olduğunu ifâde vü i'lâm ve teslîm husûsunda 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşî'ye 'urûz[9] edecek, 'arîza-i şeyn ü nakīsayı[10] ifhâm birle, kollukda olan neferâtı vermemek[11] bâbında Ocak gayretini izhâr ve mahbûsların Çardak'da olduklarını ihbâr etdiklerinde, hervele-i segâne ile sa'y ü[12] müsâra'at ve Çardak'a varınca nebâh ve sıyâh-ı 'akūrâneleriyle herze-gerdân-ı sefeh ü sefeleden peyrev olan ekâlîb-i mütelehhise-i[13] hazele vü evgādın mertebe-i a'dâdları derece-i ulûfa bülûğla, mûcib-i teksîr-i sevâd-ı cem'iyyet olup, Elli Altı neferâtiyle beynlerinde peyvend-i[14] kemer-i in'ikād olan rişte-i cihet-i vahdet-i fesâd, bir kat dahi zûr-bâzûy-i şirretleriyle imrâr[15] etmekle,

---

1 Mezbûrların râh-ı fesâd ü tuğyânda A2, M2 : Merkūmların râh-ı fesâd ü şirretde N1
2 şekā vü A2 : fitne vü N1 : — M2
3 nâm nâ-bekâr ..... süvâr N1 : ve ana mu'âdil birkaç 'utulllin —/ve zenîm, râkib A2, M2
4 kayığı ..... tesvîf M2 : kayığı tevkîf N1 : kayıkı tevkīf ve yollarından ircâ'la terk ü tesvîf A2
5 güzer/güzâr olmamağla, geçdikleri gibi anlar dahi A2, M2 : güzer olmamağla, derhâl N1
6 sür'at ..... değin N1 : şitâb ü ılgār olarak pey-der-pey verâlarından sayha-i firâr-ı tehdîd ü terhîb olarak Âsitâne'ye kadar A2 : şitâb ü ılgār olarak Âsitâne'ye kadar M2
7 idrâkine ..... kolluğuna N1 : idrâkine zafer-yâb olamamağla, zevrak-ı mahbûsân Çardak İskelesi'ne vasl ve âharları dahi Un-kapanı'nda pâ-zede-i sâhil oldular. Ve 'akab-gîrler dahi Kapan İskelesi'ne hurûca ibtidâr ve Un-kapanı kolluğuna A2 : zafer-yâb olamamağla, zevrak-ı mahbûsân Çardak İskelesi'nde hurûca ibtidâr ve Un-kapanı'na M2
8 mersûmeyi N1 : merkūmeyi A2, M2
9 Bektâşî'ye 'urûz N1 : Bektâşiyye'ye 'urûz A2 : Bektâşiyye 'arz M2
10 nakīsayı N1 : şinârı A2, M2
11 vermemek N1 : vermamek A2, M2
12 olduklarını ..... sa'y ü A2 : olduklarını ihbâr etdiklerinde sa'y-i segâne ile sebk-hîz-i râh-ı N1 : olduğunu ihbâr etdikde, hervele-i segâne ile sa'y ü M2
13 Çardak'a/Çardağ'a varınca nebâh ve sıyâh-ı 'akūrâneleriyle herze-/reh-zen-gerdân-ı sefeh ü sefeleden pey-rev/bîrûn olan ekâlîb-i mütelehhise-i A2, M2 : Çardağ'a varınca mültehik olan N1
14 peyvend-i N1 : bâz-beste-i A2, M2
15 şirretleriyle imrâr A2 : şirretlerine imdâd N1 : şiddetleriyle imrâr M2

hem-'ayârları olan salîfü'z-zikr[1] tebehkârları istishâb ve burût-i pîç-i hasra tafra-i hîç-ender-hîç olarak galat-ı tabî'at gibi[2] Galata cânibine şitâb eylediler. Bu resme vaz'-ı nâdir-berâber, husûsan Âsitâne'den cebren ihtilâs-i mahbûs eylemek tavr-ı[3] bed-ter, telâş-efken-i kihter u mihter[4] olmağla, sanâdîd-i fi'e-i Bektâşiyye ve kudemây-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân[5], Ağa-kapusu'nda Segbân-başı huzûrunda 'akd-i dâ'ire-i meşveret[6] ve istitlâ'-ı hakîkat-i mâddeye havâle-i talâyi'-ı fikr u reviyyet eylediklerinde, Elli Altı Bölüğü'nde[7] Baş-yesakcı olan Hasan Ağa'nın aslı Ahısha'dan neş'et edüp[8], kal'a **[M2 87]** yamaklarının ekseriyle[9] hem-şehrî ve hem-tıynet olduğundan[10] mâ'adâ, bu makûle fesâdlarda mehâreti mücerreb ve husûsan mesned-i Segbân-başı kendüsüne e'azz-i[11] matlab olmağla, bu mâddeyi isnâd-ı taksîr-i zabt ile medâr-ı tahsîl-i ümniyye ittihâz edeceği[12] ba'zı karâ'in ile sübût-yâfte olmağın[13], hem-râz-ı vifâk olduğu, ehl-i şikāk ile[14] te'dîbleri lüzûmünü tahkîk edüp, lâkin ahşâmın tekarrubü ol emri ferdâya bâ'is-i ta'lîk olmağla, hall-i 'ukde-i[15] cem'iyyet ve ağalarını nişânde-i kûşe-i ferâğ u gaflet eylediler. Müsta'idd-i tevlîd-i şerr u şûr olan ol leyle-i hublây-ı[16] deycûrda 'Abdülkerîm ve mühre-endâz-ı tâs-ı **[N1 243b]** fitne-i nâ-sâz[17] oldukları bir alay şerîr u fe'îm ile Çardak'a[18] turûk ve aç kelb[19] ile hem-'aded[20] olan Elli Altı neferâtı dahi cem'iyyetlerine inzımâm u luhûk edüp, pîş-âheng-i katâr-ı erbâb-ı[21] fiten, Serdâr-ı zümre-i eşirrâ'-i şûriş-fiken Baş-yesakcı mersûm[22] Hasan delâletiyle Ağa-kapusu'na kudûm ve: "Ağa efendi-

1 sâlifü'z-zikr N1 : mersûm A2, M2
2 burût-i ..... gibi A2 : galat-tabî'at gibi N1 : burûdet-i pîc-i hasra tafra hîc-ender-hîc olarak M2
3 mahbûs ..... tavr-ı A2 : mahsûs eylemek misillü cesâret-i N1 : mahsûs eylemek makûlesi tavr-ı M2
4 kihter u mihter N1 : mihter u kihter A2, M2
5 ve kudemây-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân A2, M2 : [illegible] N1
6 meşveret A2, M2 : cem'iyyet N1
7 Bölüğü'nde M2 : Bölük'de N1, A2
8 edüp N1 : ve A2, M2
9 ekseriyle A2, M2 : ekserî N1
10 olduğundan A2, M2 : olduklarından N1
11 mesned-i ..... e'azz-i N1 : Ağa efendimize —/hâşâ isnâd-ı/üstâd-ı noksân zabtıyla mesned-i 'âlîlerine vusûle/vusûlüne behâne-berdâz-ı/perdâz-ı tahsîl-i A2, M2
12 mâddeyi ..... edeceği N1 : mâdde-i nâdiretü'l-vukū'da ittihâdı hüveydâ ve A2, M2
13 sübût-yâfte olmağın N1 : de/— sûret-i müdde'âları meclây-ı tahkīkde rû-nümâ olduğundan A2, M2
14 ehl-i şikāk ile N1 : ehl-i şikākla A2 : erbâb-ı şikāk M2
15 edüp ..... 'ukde-i N1 : ve ahşâm tekarrub etmekle, mukaddimât-ı musammemelerinin intâcını ferdâya ta'lîk birle, hall —/ü 'akd-i A2, M2
16 leyle-i hublây-ı A2, M2 : şeb-i âbesten-i N1
17 tâs-ı [A 243b] fitne-i nâ-sâz N1 : tâk-ı fesâd A2, M2
18 Çardak'a A2, M2 : Çardağ'a N1
19 aç kelb A2 : ac kelb ["kelb" kelimesinin altında kırmızı mürekkeple yazılmış "'an 56" yazısı vardır] N1 : ac kelb M2
20 'aded N1 : hudûd A2, M2
21 erbâb-ı A2, M2 : ehl-i N1
22 eşirrâ'-i ..... mersûm N1 : eşirrây-ı şûr-efgen Baş-yesakcı merkūm A2, M2

mizin emr u matlûbları olan mahbûsları işte[1] getürdük" deyerek kapuyu açdırup[2] içerüye hücûm eylediler. Lede'd-duhûl[3] hemân bir takımı Segbân-başı'nın yâr u kafâdârı ve celâ'il ü[4] kalâ'il-i umûrda bıtâne vü müsteşârı olan Kara-kulak 'Abdullah[5] Ağa'nın odasına, mânend-i dûd-i kebûd âgāz-ı su'ûd edüp[6], bî-çâre siyeh-gûş, dârû-yi hûşber-i hâb-ı hargûş ile[7] medhûş iken, ol sibâg-ı tıbâ' ve rûbeh-kirdârın dâm-ı belâlarına giriftâr oldu. Ve[8] bir mikdârı dahi doğru Zindân Yazıcısı'm kaldırup, cebr u ikrâh ederek[9]: "Emirleri olan mahbûslar geldi" deyerek Harem-kapusu'nu çaldırdılar. Ağa cenâbları dahi[10] dünki gün meclisde zebân-zed[11] olan kilâblardan birine zâhiren dest-resâ[12] olmuşlardır, mülâhazasıyla hurûca ibtidâr eyledikde, hemân giriftâr-ı pençe-i[13] eşrâr ve Nahviyyûn'un *"Harectü fe-ize'l-esedü fî bâbi'd-dâri*"* misâli[14] nümûdâr oldu. Pes Kara-kulak ile berâber ol derrende câneverler, hasbe'l-kānûn mîşe-i ocaklarında şîr-i ner mesâbesinde[15] olan ağalarını darbe-i harbe-i serzeniş ü âzâr ile âzâr ederek[16], Tütün Gümrüğü kurbünde baş-yesakcılara mahsûs odada[17] îvâ ve etrâfını bir alay silâh-pûş küştenî-yi güsiste-mehâr, dâre[18]-mâ-dâr dâ'iretü's-sev'-âsâ[19] ihâta ile mevkūf-i şeşder-i[20] ibtilâ eylediler. Bu haber-i pür-vahşet, sâmi'a-der-i ru'esây-ı devlet ve be-tahsîs Ocaklu zümresine[21] **[M2**

1 işte N1 : — A2, M2
2 açdırup A2, M2 : acdırup N1
3 Lede'd-duhûl N1 : — A2, M2
4 ü N1, M2 : — A2
5 'Abdullah N1, A2 : 'Abd[ull]ah M2
6 -i kebûd âgāz-ı su'ûd edüp N1 : âgāz-ı su'ûd —/edüp A2, M2
7 hargûş ile N1, M2 : hargûşla A2
8 sibâg-ı tıbâ' ..... Ve N1 : rûbeh-mişân güftâr u kirdârın dâm-ı belâ vü âzârlarına giriftâr oldu. Ve/— A2, M2
9 cebr u ikrâh ederek N1 : cebren A2, M2
10 dahi N1, M2 : — A2
11 zebân-zed N1 : zebân-zede A2, M2
12 zâhiren dest-resâ A2 : zâhiren dest-res N1 : zâhir-i dest-res M2
13 giriftâr-ı pençe-i A2 : girifte-i pençe-i N1 : giriftâr-ı ser-pence-i M2
* خرجت فاذا الاسد فی باب الدار = Çıktım, bir de ne göreyim arslan evin kapısında" anlamına gelen bu ifâde, Arap gramercilerinin "اذا = izâ"nın cümlede kullanıldığı yerlerden biri için verdikleri örneklerdendir.
14 *Harectü fe-ize'l-esedü fi/bi- bâbi'd-dâri"* misâli N1, A2 : *Harectü fe-ize's-seb'u bi-bâbi'd-dâri* (خرجت فاذا السبع بباب الدار = Çıktım, bir de ne göreyim yırtıcı hayvan evin kapısında" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir"] meseli M2
15 derrende ..... mesâbesinde N1 : sibâ'-ı derrende-i habâset-perver, hasbe'l-kānûn/hasbe'z-zunûn ez-cümle ocaklarında mesâbe-i gazanfer A2, M2
16 ile âzâr ederek A2 : eyleyerek N1 : ile M2
17 odada N1 : odaya A2, M2
18 küştenî-i güsiste-mehâr dâre A2 : ehrimenler dâ'iren N1 : küştenî-yi güsiste-mehâr dâ'iren M2
19 sev'-âsâ A2, M2 : sû'-vâr N1
20 şeşder-i N1 : dâm-gâh-ı A2, M2
21 pür-vahşet .....zümresine N1 : dehşet-eser, perde-der-i sâmi'a-i erkân-ı devlet ve husûsan Ocaklu tâ'ifesine A2, M2

88] 'alev-rîz-i dev'at ü[1] dehşet oldukda, sıgār u kibâr-ı[2] dûdmân-ı Bektâşî, bu mâddeden nâşî[3] müdde'âları olan câme-i 'asabiyyet-i nâmûs[4] ü 'ârları, lekkedâr olduğunu bi'l-mülâhaza muztarib ve mütelâşî olmalarıyla[5], der-sâ'at Ağakapusu'nda cem'iyyet birle kimi ağalarını[6] tahlîs husûsuna isti'câl ve kimi hücûmla ol kavm-i şûmu istîsâl sûretlerinde tedâbîr-i garîbe serdiyle vâmânde-i mevkıf-i hayret iken, Devlet-i 'aliyye tarafından[7] **[N1 244a]** Başyesakcı dâ'iresinde olan cem'iyyet-gâha âdemler irsâl ve mebâdî ve mekāsıd-ı merâmlarından istis'âl olundukda, Segbân-başı'nın[8] 'azlini istid'â ve müsâ'ade olunmadığı sûretde i'dâmına ikdâm olunacağını îmâ etmeleriyle, mezbûrun nefsini sıyâneten[9] nâ-çâr 'azlinin lüzûmu[10] bedîdâr ve yerine âharın nasbı tefrikalarına[11] bâdî olacağı âşikâr olmağın, Ağa-kapusu'nda müctema' olan gürûh-i enbûha Ağa'nın 'azli lüzûmunu[12] ihbâr ve muhtârlarından istihbâr olundukda, husûs-ı merkūmu erkân-ı devlet irâdesine ihâle etmeleriyle, Muhzır Vekîli olan Hayrabolulu Mustafa Ağa'ya* ilbâs-i hil'at ve kā'ide üzere kapuya îsâle mübâderet olundukdan sonra, Ağa-yı mahbûsun Burusa'ya nefy ü ib'âdı[13] bâbında emr-i 'âlî tahrîr ve Ocak[14] tarafından mübâşir ta'yînî ile[15] cem'iyyet-gâha tesyîr olundukda, ber-vech-i mu'âhede teferruk[16] ile sebîli tahliye ve bîm-helâk-i zehre-tirâkden halâsını tebşîr birle tesliye eylediler. Mukaddemâ hal' u iclâs husûsunda haylîce pûyân ve berzede-i dâmân-ı sa'y-i bî-pâyân olmağla, hıdmet-i sâbıkasının[17] tezkîri zemînlerinde, nazm[18]:

Hemî goft Şâh-ı civân-baht-râ
*Men âverdem eknûn tu-râ[19] taht-râ***

---

1 dev'at ü A2 : rev'as ü M2 : — N1
2 sıgār u kibâr-ı N1 : kehân ü mehân-ı A2, M2
3 mâddeden nâşî N1 : mâddenin vukū'uyla A2, M2
4 nâmûs N1, M2 : — A2
5 olmalarıyla N1 : olup A2, M2
6 Ağa-kapusu'nda ..... ağalarım N1 : Ağa-kapusu'na cem'iyyetle kimi ağalarını/Ağa'yı A2, M2
7 serdiyle ..... tarafından N1 : ve ârâ'-i/ârây-ı 'acîbe serdiyle dermânde-i şeşder-i hayret iken, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den A2, M2
8 istis'âl olundukda, Segbân-başı'nın A2, M2 : su'âl olundukda, Ser-segbâniyân'ın N1
9 mezbûrun nefsini sıyâneten N1 : sıyâneten li'n-nefs A2, M2
10 lüzûmu N1, M2 : lüzûmunu A2
11 tefrikalarına A2, M2 : teferruklarına N1
12 'azli lüzûmunu A2, M2 : vücûb-i 'azlini N1
* Bu bilgiler metnimizden alınmakla beraber buradaki isim *Târîh-i Cevdet*'te Mehmed Ağa olarak kaydedilmiştir; bk. VIII,293.
13 ib'âdı N1 : iclâsı A2, M2
14 Ocak N1, M2 : Ocağ M2
15 ta'yînî ile N1, A2 : ta'yîniyle M2
16 mu'âhede teferruk N1 : mukābele tefrîk A2 : mukāvele tefrîk M2
17 sâbıkasının N1, A2 : sâbıkanın M2
18 nazm M2 : — N1 : **Fârisî** A2
19 *âverdem eknûn tu-râ* N1 : *âverdem eknûn berrîn* (اکنون برین آوردام) A2, M2
** همی گفت شاه جوانبخت را * من آورده م اکنون ترا تخت را = Bir bahtı açığa Şâh: 'Ben şimdi sana tahtı getirmişim' diyordu" anlamma gelen Farsça bir beyittir.

mü'eddâsım[1] hemîşe îmâ ederek nâz ve dellâl-ı serhoşî ile endâm-nümây-ı te'ayyün ve[2] hod-furûşî eder[3] iken, furûhte-i bâzâr-ı heder ve dil-sûhte-i nâr-ı hecer u[4] keder olarak, Burusa cânibine bâdbân-güşây-ı zevrakçe-i 'azm-i zarûrî ve Kara-kulak dahi me'mûren bi'l-ma'iyye zehrâbe-keş-i[5] devrî oldu. Ancak öteden berü ehâlî-i beldenin gunûde-i pister-i ârâm[6] u râhat olmaları, zâbitânın bîdâr-çeşm-i basîret olmalarına[7] menût ve anların kıyâm u hareketleri, ehl-i 'ırz makūlesinin ârâm ü sükûnetlerini[8] müstelzim olduğu, düstûr-i siyâsetde mazbût olup, ber-vech-i muharrer zâbit nâmına olan eşhâsın giriftâr-ı eyâdî-i eşirrây-ı bed-güher[9] olması, mûcib-i dehşet ve sekene-i Dâru's-saltana'ya[10] müstevcib-i ru'b u vahşet olmağla, kû-be-kû güft-gûlar hâdis ve havâdis-i mütenevvi'a tehaddüsüne[11] **[M2 89]** bâ'is olduğu ba'zı mesâlih müzâkeresiyçün hâne-i Fetvâ-penâhî'de encümen-sâz-ı müşâvere olan evliyây-ı umûr beyninde **[N1 244b]** bi'l-münâsebe mezkûr oldukda[12], fi'l-hakīka bu mâddeden igmâz ile[13] gaflet, fîmâ-ba'd dahi îkāz-ı dâhiye-i nâ'ime-i şekāvete vesîle-i[14] cesâret olduğundan, iktizâ eden cezây-ı sezâyı icrâya şitâb, hazm u ihtiyât erbâbına vâcib[15] olduğu bî-şâ'ibe-i irtiyâb olmağla, meclisde bulunan Segbân-başı-ı cedîd tarafından pîrân-ı dûdmân-ı Bektâşiyân, meclis-i ma'kūd-i ma'hûda da'vet ü ihzâr ve bu fezâhata cesâret edenleri te'dîb, ol makūle müsta'idd-i 'inâd ü fesâd olanlara medâr-ı[16] zecr u terhîb olduğundan başka, icrây-ı cezâ birle tathîr-i dâmen-i sadâkat, Ocaklu'ya mûcib-i tebri'e-i[17] zimmet olacağı iş'âr olundu. Hattâ ecille-i[18] sudûr-i kirâmdan 'İzzet Beyefendi Ocaklu'ya hıtâben: "Öteden berü mesmû' ve mazbûtumuzdur ki, kolluklar pîş-gâhından sirkat-i[19] kandîl

1 mü'eddâsını N1 : magzâsını A2, M2
2 ve N1, A2 : — M2
3 eder A2, M2 : olur N1
4 hecer u N1 : — A2, M2
5 zehrâbe-keş-i N1 : cur'a-keş-i zehrâbe-i A2, M2
6 ârâm M2 : emn N1, A2
7 bîdâr-çeşm-i basîret olmalarına N1 : dîde-güşây-ı basîret olmalarına/olmasına A2, M2
8 makūlesinin ârâm ü sükûnetlerini A2, M2 : fırkasının ârâm u itmînânlarını N1
9 eşhâsın ..... bed-güher M2 : şahsın girifte-i dest-i eşirrây-ı şekāvet-perver N1 : eşhâsın giriftâr-ı eşirrây-ı bed-güher A2
10 sekene-i Dâru's-saltana'ya N1 : kuttân-ı şehre A2, M2
11 mütenevvi'a tehaddüsüne N1, A2 : mütenevvi'aya M2
12 müzâkeresiyçün ..... oldukda N1 : müzâkeresiyçün hâne-i Fetvâ-penâhî'de encümen-sâz-ı müşâvere olan evliyây-ı umûr beyninde bi'l-münâsebe müzâkere olundukda A2 : müzâkere olundukda M2
13 mâddeden igmâz ile N1 : mâddede igmâzla A2 : mâddede igmâz ile M2
14 fîmâ-ba'd ..... vesîle-i N1 : îkāz-ı fitne-i nâ'imeye zerî'a-i A2, M2
15 hazm u ..... vâcib N1 : erbâb-ı hazm u ihtiyât zimmetlerine vâcibeden A2, M2
16 'atâd ve fesâd ü 'inâd olanlara dûrbâş-i N1 : 'atâd [ve] fesâd ü 'inâd olanlara medâr-ı A2 : 'inâd ü fesâd olanlara medâr-ı M2
17 tebri'e-i M2 : tefrîg-ı N1, A2
18 ecille-i N1, A2 : — M2
19 Beyefendi ..... sirkat-i N1 : Bey, şâhsâr-ı igrâ/egarr u teşcî'de/teşcîde 'andelîb-nâtıka-i sâdıkānelerini bu terâne ile tefrîd ü teşcî'/tescî' eyledi ki, öteden berü sâmi'a-res-i iz'ân ve

zâbitlerine lisân-ı hâlle[1] gûyây-ı hâzır-ı kandîl, ya'nî mûcib-i zecr u tenkîl olup, haklarında icrây-ı ta'zîr, belki gerden-i gafletine ta'lîk-ı kandîl[2] birle teşhîr olunmak, ber-muktezây-ı kā'ide-i Ocak gîrây-ı[3] râbıta-i ittifâk iken, kapuda ağanız olan şahs-ı gāfil, girifte-i eydî-i erâzil olmak ocağınıza ne rütbelerde şeyn ü 'âr ve ne derecelerde udhûke-i 'âmme-i sıgār u kibârdır" dedikde, cümlesi şerm-sâr olmağla, ol harâretle[4] doğru Ağa-kapusu'na varup, Ocak halkını 'umûmen cem' u ihzâr ve sûret-i meclisi zikr[5] eylediklerinde, çehre-i nâmûsları reng-pezîr-i haclet ve kânûn-i 'asabiyyetleri lehb-gîr-i[6] hamiyyet olmağla, orta aşcılarını Çardağ'a[7] irsâl ve peyk-i herzelây-ı kûy-i fiten, ya'nî mersûm Yesakcı Hasan, ba'zı mertebe üstühân-pâre-i firîb ü ihtiyâl ve kılâde-i câzibe-i mekr u âlle kapuya celb ü[8] idhâl olundukda, 'alâ sâkı'l-ittifâk ehâlî-i mevcûde-i[9] Ocak bi'l-cümle mersûm üzere hücûm ve zebân-dirâz-ı la'n ü şütûm olarak i'dâmmı irâde ve bâ-takrîr Bâb-ı 'âlî'ye ifâde eylediklerinde, şeref-zây-ı sahîfe-i sudûr olan fermân-ı mütehattemü'l-iz'ân mûcebince hemân Ağa-kapusu'nda medhal-i enfâs olan mecrây-ı enfâsını, resîmân-ı kemend-i külûfşâr ile bend ve küştenî-i merkūma[10] tertîb-i cezây-ı kâr-ı nâ-pesend eylediler.

Hasan'ın ahzı hasen, katli dahi müstahsen[11].

Ba'de-hâzâ[12] Kılâ'-ı sı'a Nāzırı olan Kabakcı Mustafa Ağa'yı ta'yîn birle Macar Kal'ası'ndan sergerde-i merkūm-ı [**N1 245a**] 'utüllin ve zenîm[13]

---

vâsıl-ı mertebe-i idrâk ü îkānımız olduğu üzere kolluklar-pîş-gâhından/pîş-gâhında sirkat-i/sûhte A2, M2

1 hâlle N1 : hâl ile A2, M2

2 -ı kandîl N1, M2 : — A2

3 gîrây-ı N1 : küberây-ı A2 : gîrî M2

4 ocağınıza ..... harâretle N1 : çehre-i nâmûs-i dûdmânınıza leke-i/mahkeme-i 'âr ve udhûke-i 'âmme-i sıgār/kibâr u kibârdır/sıgārdır" kelâmları, cümlesini hacîl/tahcîl ve şerm-sâr eylemekle, cümlesi meclisden kıyâm ve A2, M2

5 Ocak ..... zikr N1 : bakıyye-i ehâlî-i Ocağ'ı cem'a ikdâm ve sûret-i meclis-i evliyây-ı umūru bir takım har-ı lâ-yefheme ifhâm içün yâd ü/— iş'âr/— A2, M2

6 'asabiyyetleri lehb-gîr-i N1 : 'asabiyyetleri 'alev-efrûz-i A2 : gazabları 'alev-efrûz-i M2

7 Çardağ'a N1, M2 : Çardak'a A2

8 peyk-i ..... ü idhâl N1 : ve seg-i herzelây-ı berzen-fiten merkūm Baş-yesakcı Hasan, üstühân-pâre-i ihtiyâl ile kapuya A2 : ve seg-i herzelân Ruften-i merkūm Baş-yesakcı Hasan, üstühân-pâre-i ihtiyâl ile kapuya M2

9 mevcûde-i A2, M2 : — N1

10 üzere/üzerine hücûm ve zebân-dirâz-ı la'n ü şütûm olarak i'dâmını irâde ve bâ-takrîr Bâb-ı 'âlî'ye ifâde eylediklerinde, şeref-zây-ı/şeref-efzây-ı sahîfe-i sudûr olan fermân-ı mütehattemü'l-iz'ân mûcebince hemân Ağa-kapusu'nda medhal-i enfâs/hannâs olan mecrây-ı enfâsın, resîmân-ı/rîsmân-ı kemend-i külûfşâr ile bend ve küştenî-i merkūma A2, M2 : üzere hücûm ve ıtlâk-ı lisân-ı nefrîn ü şütûm ederek medhal-i hanâs olan menfez-i enfâs-i nâ-sipâsını kemend-i külûfşâr ile bend ü N1

11 Hasan'ın ..... müstahsen N1 : — A2, M2

12 Ba'de-hâzâ N1 : Ve A2, M2

13 birle ..... zenîm N1 : ile Macar Kal'ası'nda olan mezbûr/— A2, M2

'Abdülkerîm ve rufekâsı olan rezîl ü le'îmlerin[1] **[M2 90]** dahi bi-esrihim ser-i hızlân-eserleri izâle ve âb-yârî-i tîğ-i tâbdâr ile cûy-i hûnları Boğaz-içi'nde isâle olunmağla, fitne-i merkûme zâ'il ve ol dağdağadan dahi ârâm-ı dil hâsıl oldu*.

Nükte

Hâtır-ı fâtıra lâyih olur ki, işbu Bektâşî tâ'ifesinin dâ'imâ kendü cinslerine ve sâ'ire şerâre-feşân-ı şerr u şûr olmaları, *"el-Esmâ'u ve el-elkābu tenzilü mine's-semâ'"*** refîkası üzere gālibâ hey'et-i cem'iyyetlerine Ocak ıtlâkının sırrı ve kendülerin ekserî kuş 'akıllu olup, kezâlik derrende cânever gibi, husûsan seg-i dîvâne-misâl mu'âkara ve muhâreşeden hâlî olmadıkları dahi, Turnacı ve Kuşcu ve Zağarcı ve Segbân ve Samsoncu gibi cânever mülâbesesinin eseri olmak gerekdir. Zîrâ 'aklı dürüst ve usluca şahıs bunlara mültehak oldukda, az vakitde tabî'atleriyle muntabı' olmakdadır. Ve bu ma'nâ bunların ocaklarında 'araz-ı gayr-i mufârıkdır. Ve bir hâl dahi vardır ki, bidâyet-i vaz' u tertîblerinden berü tecribe olunduğu üzere bunlar ile uğraşmak, mahzâ şe'âmeti mûrisdir, Ve elbette bilâhare bir takrîble yine bunlar gālib olayorlar. Yalnız Devlet-i 'aliyye'de değil, kendi beldemizde ve civârımızda bi'd-defe'ât meşhûd ve mücerrebimiz olup ve tevârîh-ı Saltanat-ı seniyye dahi nâtıkdır. Pes bunları hakîmâne kullanmakdan gayri çâre yokdur. Zîrâ el dokundukda lâşe gibi te'affün edeyorlar. Gālibâ evâ'ilde bunlar Sultân Orhân ve Ebu'l-feth Sultân Mehmed ve Sultân Süleymân *'aleyhimü'r-rahmeh**** gibi veliyy ü mücâhid pâdişâhların enfâs-ı hayriyyelerine mazhar olmuşlardır ki, dâ'imâ yağ gibi suyun yüzüne çıkarlar. Bu cihetle vükelây-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl bunları mîzân-ı hikmet vefkmca isti'mâl eylemek lâzime-i hâldir.

Bildiğim budur benim, *vallâhu a'lemü bi's-savâb*[*4]*

Hakk-ı esâmî-i ba'zı müderrisîn

Bâlâda vech-i ıtnâb üzere tahrîr u ifâde olunduğu üzere[3]: "Bermuktezây-ı herc ü merc-i rûzgâr, cemî'-i turuk-ı Devlet-i sermediyyü'l-karâr

---

1 rezîl ü le'îmlerin N1 : pâdâş-i şeytân-ı racîmin A2, M2

* "**Zikr-i fitne-i Yamakān** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,291-293'te kaydedilmiştir.

** الاسماء و الالقاب تنزل من السماء = İsimler ve lakaplar gökten iner" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,258.

*** عليهم الرحمه = Rahmet onların üzerine olsun" anlamma gelen Arapça duâ cümlesidir.

*4 و الله اعلم بالصواب = Allah doğrusunu en iyi bilendir" anlamma gelen Arapça deyiştir.

2 ol dağdağadan ..... *bi's-savâb* N1 : beyne'l-enâm sükûnet ü ârâm hâsıl oldu A2, M2

3 tahrîr ..... üzere N1 : keşîde-i satr-ı ifâde olunduğu/olduğu vechile A2, M2

berhem-zede-i ecnâs-i[1] ahşâr olup, husûsan eşref-i turuk-ı resmiyye olan tarîk-ı 'aliyye-i 'ilmiyye, ihtılât ve izdihâm-ı ahlât ile [**N1 245b**] sefîne-i hazret-i Nûh-sıfat, müzekkir-i cem'iyyet-i *"Ve ize'l-vuhûşu huşirat*"* olmuşidi. Ortalıkda narh-ı cârî gibi rişvet ve tehakküm ve şefe'ât cevelâniyle âvâre-i istihkāk u liyâkat ve bürehne-i kisve-i 'ilm ü ma'rifet olanlar bi'n-nefs kendüleri ve ekser kibâr ve agniyây-ı esnâf dahi umûr-i hâriciyyeye müsta'idd olmayan, yâhûd fıtratında fısk u sefâhet mecbûl olmağla, terbiye-i ebevân ve esâtize ile behre-i perveriş bulmayan evlâdlarını[2], "Âzâde-i tarîkdir" deyerek akcalar ve bokcalar ile ol enfes-i nefîs ve vaz' u te'sîsi ancak 'ulemâ' ve dânişmendâna mahsûs olduğu ma'lûm-i her şerîf ü hasîs olan tarîk-ı enîka duhûl ü idhâl ederek, az vakitde zümre-i cühelâ' ol tarîk-ı garrâyı ihlâl, belki istîsâl eylediler.

Ra'eynâ mine'l-eyyâmi külle'l-'acâ'ibi
*Ve esbehati'l-eznâbü fevka'z-zevâ'ibi***

Bu resme bî-pervâ rişvetle ru'ûs-i müderris ve pâye ve menâsıb furûhtu kerîhesinin kapusunu en evvel Dürri-zâde Ârif Efendi açup, ba'dehû halefi olan 'Âşir Efendi dahi mahdûmu Hafîd Efendi nâm mürtekib-i bedv (بدو) vesâtatiyle her mertebeye vaz'-ı es'âr ve ma'îşetleri ve arpalıkları tehammüllerine göre üçer beşer mâhiyyeleri kendü taraflarına tâ'id olmak üzere ta'yîn-i karâr ederek tevcîh edüp, hattâ nüvvâbların dahi ekserî kendi taraflarından ihtiyâr olunur idi. Ba'dehû Samânî-zâde Efendi ana cânişîn olup, gerçi zâtında irtikâb ve tenezzülü olmayup, ancak dîvâne-mizâc ve mütelevvin ve mubattın-ı sa'bu'l-imtizâc olduğundan başka, bi't-tab' ehl-i 'ilm ve haysiyyeti sevmez, dâ'imâ anları tezlîl ü tahkîr ve kibâr-ı vakte, husûsan Enderûn-i hümâyûn'a ednâ te'alluk u izâfeti olanlara hadlerinden ezyed ikrâm ü tevkîr eder olmağla, anm dahi şütür ü gürbe evzâ'ından nâşî ihtilâl-i tarîk evvelkiden beter olmuşidi. Halefi olan Sâlih-zâde'nin ise 'âmme-i havâss u 'avâmma ma'lûm olduğu üzere hamîr-i mâye-i tıyneti, hubb-i mâl ve câh u menzilet olmağla, ru'ûs ve rütbe ve mansıbların kadılığa varınca kadar es'âr-ı ma'hûdesine [**N1 246a**] terakkī vaz'ıyla bir derece-i mu'ayyenede bî-naks u ziyâde karâr-dâde eylemişidi. Ez-cümle ru'ûs-i tedrîs ekall-i mâ-yekün dört binden altı bine kadar ve takdîm-i medrese ve mahrec ve pâye ve sadâret bilâ-hılâf ber-kā'ide-i mu'âmelât-ı ehl-i hirfet ü esnâf, te'âmül ve tedâvül eyler idi. İslâmbol

---

1 -i sermediyyü'l-karâr ..... ecnâs-i N1 : -i 'aliyye berhem-zede-i A2 : berhem-zede-i M2

* و اذا الوحوش حشرت = Vahşî hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tekvîr 81/5. âyetidir.

2 eşref-i turuk ..... evlâdlarını N1 : tarîk-ı 'ilmiyye, eşref-i turuk olduğu kazıyye-i bedîhiyye/bedîhiyyeden olup, ancak bir zemândan berü rişvet ve tehakküm cihetleriyle âvâze-i/idâre-i zât ü zemân ve bürehne-kisvet-i 'ilm ü 'irfân olanlar/olanlara A2, M2

** رأينا من الايام كلّ العجائب * و اصبحت الاذناب فوق النوائب = Yaşadığımız bu günlerde her türlü acayipliği gördük. Kuyruklar saç örgüsünün daha yukarısında oldu" anlamına gelen bu cümleler Arapça bir beyittir.

Müderrisliği, Âsitâne'ye mahsûs iken gerek sâlifü'z-zikr 'azîzler ve gerek müşârun ileyh zemânmda Burusa ve İzmir ve Selânik ve Haleb ve Edirne sükkânına dahi tevcîh olundukdan başka, bi'l-fi'l mevleviyyetler dahi verilerek taşrada yüz kadar molla ve müderris türemişidi. Hattâ ol devr-i 'acîbü'l-kevrlerde yedi yüze karîb müderris müctema' olup, mevâlî-i sâ'ireden başka on sekiz nefer sudûr-i mu'âsır olmuşidi. Ma'îşetler kibâr-zâdeler ile dest-âvîz verenlere mahsûs ve arpalıklar dahi bâzâr-ı ma'hûda girenlere mansûs idi. Ve 'ilm ü haysiyyet 'indlerinde müsteskal ve erbâbı nüfûs-i zâ'ideden ma'dûd ve mühmel ü mu'attal idiler. İşte ol eyyâmda muharrir-i Fakīr gibi bî-kes ü nâ-kâmın ne derecede mühân ve ne mertebede cihet-i te'ayyüşden 'âciz ü nâ-tüvân olduklarını, bu mahalli mütâla'a eden erbâb-ı 'irfân derk ü îkān edeler. İn-şâ'allâhu Te'âlâ mâlik-i vaktimizin taraf-ı a'lâlarından ol muzâyaka ve mihnetimize mükâfât ve ol zillet ü hakāretimize mücâzât zuhûru meczûm ve müsted'âdır. İşte tarîk-ı 'ilmiyyenin dahi hâl ü keyfiyyeti bu sûretledir.

Çün Şeyhulislâm Efendi eban-'an-ceddin ol tarîkın müte'assıbı ve eslâfına nisbetle 'ilm ü dâniş cihetinden ol zümrenin mütesallibi olmağla, nev'an ol râh-ı münîfi gümrâhlardan tanzîf ve oldukca fâhiş sikletini tahfîf kasdıyla keyfiyyeti Rikâb-ı müstetâb'a 'arz u istîzân birle tahsîl-i izn-i sultân[1] eyledikden sonra, Selânikî ve sarrâf Tınkır-oğlu'nun mühtedî hafîdi[2] misillü on dokuz nefer müderris ismîlerin defter-i tedrîsden esâmîlerini nokta-i habîse-âsâ hakk ü imhâ edüp ve Yûsuf Ağa-zâde ve fulân-zâde gibi taferât-ı mufrıta ile kâm-res-i menzil-i vâlâ olan ve henûz dest-hûş-i bâzîçe-i taşt (طشت) u hâye olmağa liyâkat-i mâyesi mevcûd sâde-rûy ve sîmîn-vücûd iken, ak sakallu meşâyih-ı tarîka tesaddur u tefayyuk birle [**N1 246b**] altdan üste çıkan ve aşağıdan yukarı mu'âmeleye ruhsat bulan ahdâs-i bî-hayâların rütbe-i fâhişelerini tenzîl eylemekle, oldukca nâmûs-i tarîkı tekmîl eyledi. Ol esnâda[3] tâze-gûyân-ı zemândan biri ol keyfiyyete işbu kıt'a ile nagme-serây-ı gülşen-i beyân oldu; **kıt'a**[4]:

Defter-i tedrîsi tashîh etmek içün bî-garaz

1 akcalar ve bokcalar ..... sultân N1 : tehallül ve 'ulemâya mahsûs olan ru'ûs-i medreseye ol makūle eznâb tedâhul —/ederek, fi'l-hakīka dânişmendân-ı tullâba cehele-i müderrisîn tegallüb ü tetâvül eder olmağla, mekādîr-i 'ilm-i şerîf, müşrif-i inhitât ve 'ulemây-ı hakīkī ef'âli berhem-zede-i heyyât u meyyât olmuşidi. Şeyhulislâm Efendi ma'a-mâ-fîh zübde-i zâdegân/âzâdegân ve ehl-i 'ilm ü 'irfân olup, ve tarîkın muta'assıbı ve ehl-i haysiyyetin mütesallibi olmağla, nev'an tarîk-ı 'ilmiyyeyi tathîr u tanzîf ve siklet-i nâ-sezâyı/nâ-sezâyânı (ناسزايانى) tahfîf kasdiyle, bu keyfiyyeti taraf-ı Saltanat'a 'arz u istîzân ve istihsâl-i/tahsîl-i izn-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-'unvân A2, M2

2 ve sarrâf .... hafîdi N1 : Tınkır-oğlu'nun mühtedî nebîresi A2 : Tıngır-oğlu'nun mühtedî nebîresi M2

3 müderris ismîlerin ..... ol esnâda N1 : müderrisin defter-i tedrîsden ismi hakk ü imhâ ve taferât-ı nâ-be-hemvâr ile bâlâ-rû menzil ve henûz dest-hûş-i bârîgerân/bârgîrân olmak kertesinde iken, meşâyih-ı tarîka tesaddur eden ba'zı ahdâs-i bî-hayâların rütbelerini tenzîl eylemekle, el-hak/ancak erbâb-ı haysiyyet tarîkı müteselli/müttesi' ve hoş-dil eylediler. A2, M2

4 ol keyfiyyete ..... **kıt'a** A2, M2 : bu kıt'ayı safha-zîb-i nazm ü beyân eylemişdir. N1

Şeyhulislâm'a buyurdu Dâver-i 'âlî-cenâb
Yanlış imiş on dokuz dâne müderris, kıldı hak
Dahi (داخی) var gibi hatâ, *v'allâhu a'lemü bi's-savâb*[*].

Fezleke

İşbu Şeyhulislâm-ı vakt es-Seyyid 'Atâ'ullah Efendi nefsü'l-emr 'ulemâdan ve hânedân-ı fuhûl u fuzalâdan olup, eslâfına nisbetle mesned-i Fetvâ'ya lâyık ve Müfti'l-enâm ıtlâkına müstehakdır. Eğer ma'âzallah sümme ma'âzallah sevk-ı kazâ ile vâkı'a-i fâci'a-i merkūmede re'îs-i 'ahd ve rişte-tâb-ı hall ü 'akd bulunmayaydı, 'ale't-tahkīk eshel-i mevcûd ve e'azz-i mefkūd dinmeğe hakīk idi. Mukaddemâ herkesin kulûbünde vak' u mahabbetleri derkâr ve hüsn-i hâlleri zebân-zede-i sıgār u kibâr iken, ol vak'adan sonra kulûbda teveccüh ve incizâb hâleti tedennî ve inkılâba mütehavvel oldu. Kaldı ki ol mâddenin sûret-i vukū' ve îkā'ı rükn-i meclis olan Hafîd Efendi'den ve sâ'irden vefk-ı muharrer üzere tahkīk-ı 'âcizânemiz olup ve ol minvâl üzere kayd-ı sahîfe-i târîh olundu. Ve bitâne-i serâ'iri var ise 'âlimü's-sırrı ve'l-hafiyyât olan Hallâk-ı kâ'inâtın ma'lûm-i 'izzetidir. Vâkı'â her kimin anda bi-hasebi'l-agrâzı'd-dünyeviyye medhali var ise *"Yevme tüble's-serâ'ir*[**]*"* her gizlü 'iyân ü zâhir olacak ve herkes hayr u şerr 'ameli cezâsım bulacakdır. Ahkemü'l-hâkimîn huzûrında şâh u gedâ berâber olup, rütbe ve pâye ve berây-ı hâtır şîveleri mütemessâ olmayacağı ezherdir. *<Fe->se-ya'lemü'llezîne zalemû eyye münkalebin yenkalibûn*[***]*.*

Tebeddül-i[1] Kā'im-makāmî

Mûsâ Paşa'ya câ-nişîn olan Şehsüvâr-zâde Hamdullah Paşa hazretleri zâtında[2] sâde-dil ve ebnây-ı 'asra göre ise de hemec ü hâmil, belki nefs-i lâ-tâ'il olup[3], dekāyık-ı umûr-i devletde isti'mâl ve ratk u fetk-ı mesâlih-i mülk ü millet husûsunda[4] iştigāl eylemediğinden başka, ol vaktin muktezâsı Eflâtûn'u hayrân ve Nizâmü'l-mülk'ün [**N1 247a**] 'akl ü şu'ûru perîşân eder olduğundan nâşî, müşârun ileyh bi'l-külliyye mütehayyer ve keff-i kifâyeti idâre-i emr-i

---

* و الله اعلم بالصواب = Allah doğruyu en iyi bilendir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** يوم تبلى السرائر = Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, et-Târık 86/9. âyettir.

*** سيعلم الذين ظلموا ایّ منقلب ينقلبون = Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, eş-Şu'arâ 26/227. âyetin son kısmıdır.

1 **Fezleke** ..... **Tebeddül-i** N1 : **Tebeddül-i** A2 : **Tebdîl-i** M2

2 Şehsüvâr-zâde ..... zâtında N1 : Hamdullah Paşa fî-zâtihî A2 : Hamd[ull]ah Paşa fî-zâtihî M2

3 ise de ..... olup N1 : hemec ve hâmî, belki lâ-tâ'il ve hâmil olup A2, M2

4 millet husûsunda A2, M2 : milletde N1

cüz'îden bile kāsır olup, bir tarafdan dahi[1], 'illet-i şeyhûhet ü herem dahi oldukdan başka, Devlet-i 'aliyye gûyâ ki devlet-i müteceddide sûretine munkalib olmağla, [mısrâ]':

Efendi! Genc beye hızmet eylemek güc imiş*

su'ûbeti derkâr ve husûsan mahdûm-i civân ve hâdim-i pîr-i nâ-tüvân oldukda, bir vechile tevâfuk bulunmayacağı vâreste-i külfe-i iş'âr olup, dem-be-dem şütür-gürbe-i evzâ'-ı 'âlem bî-çâreyi medhûş ü sersem eylemekle, gitdikce nîrû-yi bâzûy-i tâb ü tüvânı halel-dîde-i vehn ü tüvânî olmağın, bi'l-külliyye furû-mânde ve 'âtıl-ı halâb-ı hayret ve ser-gerdânîde pâ-dergil olduğuna mebnî, zebân-ı zemân nefs-i nâ-sâmânlarına hıtâben, Fârisî:

Ve lîkin[2] în reviş-i reh-revân-ı çelâkîst
*Tû nâzenîn-i cihânî kücâ[3] tüvânî kerd***

mefhûmunu serzeniş-gûne gûyân olurlar idi[4]. Binâ-berîn müşârun ileyhin 'acz-i hâli, yakîn-kerde-i a'yan-ı Devlet-i ebed-karîn olmağın[5], cumâdelûlânın ikinci günü◊ mesned-i Kā'im-makāmî'den hürmet ü tebcîl birle, fasl u tenzîli istisvâb[6] ve Kadı-köyü'nde tekā'üd ve bin guruş mâhiyye me'âş ile[7] kayd-ı zarûretden dahi âzâde[8] kılınup, cüz'-i a'zam-ı terkîb-i[9] devlet ve Tarâmûn-i Hıtâyî-i[10]

1 başka ..... dahi N1 : ol makûle mevâdd-ı menâhicin hall ü 'akd **[M2 91]** ve nakz u ibrâmı husûsunda keff-i kifâyeti kasır ve nâhun-i re'y/zedây ü/— reviyyeti gayr-i mü'essir olduğuna A2, M2

* Metnimizdeki bu mısrâ, Sâbit'in gazellerinde geçmektedir; bk. Bosnalı Alaeddin Sabit, *Divan,* hzr. Turgut Karacan, Sivas 1991, s.433.

2 dahi —/munzamm oldukdan/ başka, Devlet-i 'aliyye gûyâ ki devlet-i müteceddide sûretine munkalib olmağla/—, [mısrâ]': Efendi! Genc beye hızmet/hıdmet eylemek güc imiş su'ûbeti/salâbeti derkâr ve husûsan mahdûm-i civân ve hâdim-i pîr-i nâ-tüvân oldukda, bir vechile tevâfuk bulunmayacağı vâreste-i külfe-i iş'âr olup, dem-be-dem şütür-gürbe-i evzâ'-ı 'âlem bî-çâreyi medhûş ü sersem eylemekle, gitdikce nîrû-yi bâzûy-i tâb ü tüvânı halel-dîde-i vehn ü tüvânî olmağın, bi'l-külliyye furû-mânde ve 'âtıl [ve] halâb-ı hayret ve ser-gerdânîde pâ-dergil olduğuna mebnî, zebân-ı zemân nefs-i nâ-sâmânlarına/nâ-sâmânîlerine hıtâben, Fârisî: *Ve lîkin/Ve lâkin* A2, M2 : kendüsünü bî-mecâl ve sersem eylemekle, seme gibi sime-i tedbîrden furû-mânde vü 'âtıl ve halâb-ı hayret ü bî-tâbîde pâ-dergil kaldığına binâ'en zebân-ı zemân kendüsüne hıtâben: *Ve lîkin* N1

3 *çâlâkîst * Tû nâzenîn-i cihânî kücâ* N1 : *çâlâkîst * Be-nâzenîn-i cihânî kücâ* A2 : *celâkîst * Be-nâzenîn-i cihân* M2

** ولیکن این روش رهروان چلاکست * تو نازنین جهانی کجا توانی کرد = Fakat bu tarz, hızlı gidenin yürüyüşüdür. Sen bir dünya nazlısısın, buna nasıl güc yetirebilirsin?" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

4 olurlar idi A2 : olur idi M2 : oldu N1

5 a'yan-ı ..... olmağm A2, M2 : e'âlî-i ehâlî olmağla, şehr-i N1

◊ 2 Cumâdelûlâ 1222 = 8 Temmuz 1807 Çarşamba.

6 fasl u tenzîli istisvâb N1 : ta'zîli muktezây-ı irâde-i me'âlî-ifâde A2, M2

7 bin guruş mâhiyye me'âş ile N1 : mâhiyye bin guruş me'âşla/ me'âş ile A2, M2

8 dahi âzâde A2, M2 : rehâ-yâb N1

9 terkîb-i N1, A2 : — M2

10 Hıtâyî-i N1, A2 : hıtâbî- M2. Metnimizde "Tarâmûn-i Hıtâyî" denilirken, bir dolandırıcının iddia ettiği, Hıtâ ülkesinde bulunan Tarâmûn adlı madde ile altın

iksîr-i saltanat olan Kā'im-makām-ı sâbık Mûsâ Paşa, münâsib-dîd-i Mûseviyan ile tekrâr kurb-i saltanat-ı Mustafavî'ye celb ü îrâd ve dûşüne iksâ'-i hil'at ve umûr-i Devlet-i[1] Muhammed'i, ol Müslim-nümây-ı[2] Kıbtî-nihâdın dest-i istibdâdına teslîmle yine mesned-i[3] Kā'im-makāmî'ye ik'âd olundu.

Zikr-i irsâl-i hatt-ı hümâyûn ve mühür ve teşrîfât[4] bâ-Sadrıa'zam

Nakş-ı harîr[5]-tahrîr olduğu üzere yevm-i cülûsün ferdâsı* 'acâleten[6] bir Hasekî ile Ordu-yi hümâyûn'da Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem İbrâhîm Hilmî Paşa hazretlerine[7] icmâlen bir kıt'a hatt-ı hümâyun[8] ısdâr u irsâl olunmuşidi. Ba'de't-tekarrur hâssaten mühr-i cedîd-i Sadâret'le hil'at ü şemşîre mashûb bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-i şeref[9]-üslûb ba's ü tesyîr kılmmağla, hatt-ı şerîf-i meb'ûsun[10] sûreti bu mecelleye tahrîr olundu[11].

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Vekîl-i mutlak'ım ve bi'l-istiklâl Serdâr-ı ekrem'im İbrâhîm Hilmî[12] Paşa'sın. Seni selâm-ı Şâhâne'mle teşrîf eylediğimden sonra ma'lûm ola ki, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında **[M2 92]** sâdık olmayan ba'zı vükelâ', kendü cerr-i menfa'atleriyçün[13] biraz mezâlim ve bid'at îcâd edüp, memleketleri harâb ve kâffe-i Ümmet-i Muhammed'in [**N1 247b**] kulûbünü tenfîr eylediklerinden başka, umûr-i[14] Saltanat-ı seniyye'ye beyağı şerîk olmuşlar idi. Gayret-i İlâhiyye zuhûruyla cümlesi cezâlarını buldular.

---

yapılabileceği hikâyesine telmîh söz konusudur; bk. meselâ Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, hzr. Cemal Kurnaz, İstanbul 1996, s.469.

1 dûşüne ..... Devlet-i M2 : rişte-i umûr-i Devlet-i N1 : rişte-i umûr-i A2
2 nümây-ı N1, A2 : nümâ M2
3 teslîmle/teslîm ile yine mesned-i A2, M2 : teslîmle makām-ı N1
4 olundu. ..... **teşrîfât** N1 : eylediler. **İrsâl-i hatt ve mühür ve teşrîfât** A2 : olundu. **İrsâl-i hatt-ı hümâyûn ve mühür ve teşrîfât** M2
5 harîr N1, M2 : Harîrî A2
* Sultân Mustafa'nın cülûsü 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma günü olduğuna göre (bk. İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,88), bu gün 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi günü olmalıdır.
6 'acâleten A2, M2 : — N1
7 İbrâhîm ..... hazretlerine N1 : ekreme A2 : tarafına M2
8 hümâyûn A2, M2 : şerîf N1
9 şeref A2, M2 : sa'âdet N1
10 şerîf-i meb'ûsun N1 : şerîfin A2, M2
11 mecelleye tahrîr oludu A2 : mahalle sebt ü tahrîr kılındı N1 : mahalle tahrîr u imlâ olundu M2
12 Hilmî A2, M2 : — N1
13 vükelâ' ..... menfa'atleriyçün N1 : vükelâ, kendi cerr-i menfa'atleriyçün A2 : vükelâ, kendi cerr u menfa'atleri içün M2
14 başka, umûr-i N1, A2 : sonra M2

Taht-ı 'Osmânî benim zât-ı Hılâfet-penâhımla[1] teşerruf eyledikde, Nizâm-ı Cedîd askerini kaldırdım. Ecdâd-ı 'izâmım zemânlarında olan kānûn-i kadîm üzere yeniçeri ve sipâh ve silahdâr ve dört bölük ve cebeci ve topcu ve top 'arabacı ve lağımcı ve humbaracı ocaklarını ibkā ve Nizâm-ı Cedîd'e ilhâk olunan eyâletlü askerinin dahi vaz'-ı kadîmi üzere tanzîmine emr eyledim ve dîn ü devletimin düşmeni olan Moskov keferesiyle[2] kemâ-kân sefer-i hümâyûnum muhakkak olup, sen dahi taraf-ı hümâyûnumdan bi'l-istiklâl Vekâlet-i mutlaka'm hıdmetine ta'yîn olunmanla[3], mühr-i hümâyûnum mahsûs kulum ile[4] tarafına irsâl olunup ve ruhsat ü istiklâlini cümleye i'lân içün hıla'-ı fâhire-i Mülûkâne'mden bir sevb semmûr-i müstevcibü's-sürûr-i Sultânî ve bir kabza şemşîr-i 'adüvv-tedmîr-i Hâkānî gönderdim. Vusûlünde hil'at-i hâssa-i[5] Mülûkâne'mi dûş-i hamiyyetine iktisâ ve şemşîr-i Cihân-gîr-i Pâdişâhâne'mi miyân-ı gayretine bend edüp, sana verdiğim istiklâl muktezâsınca[6] kâffe-i umûr-i seferiyye ve sâ'ir mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye'min vech-i lâyıkı üzere idâre ve ru'yetine dikkat ve seninle bulunan vüzerây-ı 'izâm ve ocaklarım ricâli ve vükelây-ı saltanatım ile bi'l-ittifâk 'avn-ı Hak'la düşmen-i dînden intikām almağa ve bir maslahat girüye[7] kalmayup, vaktiyle görülmesine sa'y ü gayret eyleyesin. Ve[8] işbu sefer-i hümâyûnumda Hakk Te'âlâ seni ve seninle bile dîn-i mübîn uğurunda dâr u diyâr ve evlâd ü 'iyâlini terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikām içün fî sebîlillahi Te'âlâ[9] cihâd ü gazâya kıyâm edenleri[10] dâreynde mazhar-ı sa'âdet eyleye. Senin gayret ü sadâkatın her vechile ma'lûm-i Şâhâne'm olduğundan başka, Ordu-yi hümâyûn'um Ser'askeri 'Alemdâr[11] Mustafa Paşa'nın ve Yeniçeri Ağası'nın dahi dîn ü devletim uğurunda sa'y ü ihtimâmlarını dahi[12] işideyorum, berhûrdâr olsunlar. Sana her vechile ruhsat ve istiklâl-ı Şâhâne'm derkâr olup, senden cüz'î ve küllî bir[13] mâddede taraf-ı hümâyûnuma 'arz u istîzân iktizâ etmez; emr u re'yin [**N1 248a**] benim emr u re'yimdir. Sana sadâkat üzere hıdmet[14] edenler dîn ü devletime hıdmet[15] ü i'ânet [**M2 93**] ve hılâfı hareket edenler dîn ü devletime

1 penâhımla N1 : simâtımla A2, M2
2 Moskov keferesiyle N1 : Rusya keferesiyle A2 : Rusyalu ile M2
3 Vekâlet-i ..... olunmanla N1, A2 : Vezîr-i mutlak'ım hıdmetine ta'yîn olunmağla M2
4 kulum ile [Bu kelimelerin öncesinde birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] N1 : kulum ile A2 : kulumla M2
5 hâssa-i N1, M2 : hâss-ı A2
6 muktezâsınca N1 : muktezâsı üzere A2, M2
7 girüye N1 : girü A2, M2
8 Ve M2 : — N1, A2
9 sebîlillâhi Te'âlâ A2 : sebîlillah N1 : sebîl[ill]âh-i Te'âlâ M2
10 edenleri N1, M2 : edenlere A2
11 'Alemdâr A2, M2 : — N1
12 dahi A2, M2 : — N1
13 bir N1, A2 : — M2
14 hıdmet N1, M2 : hizmet A2
15 hıdmet N1, M2 : hizmet A2

hıyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb ederek, muktezây-ı istiklâlini icrâya sa'y eyleyesin. Ve'l-hâsıl sana her vechile istiklâl-i tâm verdim. Göreyim seni Hakk Te'âlâ Habîbi hürmetine bu 'abd-i 'âcizini[1] ve münkesiru'l-hâtır olan cemî'[2] Ümmet-i Muhammed'i karîben mesrûr eyleyüp, mansûr u muzaffer[3] 'avdetinizi müyesser eyleye, âmîn, bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn[4].

Tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn

Vetîre-i muharrere üzere maktûl Sır Kâtibi, vak'adan iki gün mukaddem gaybûbet etmekle, Hâne-i hâssa'dan es-Seyyid Feyz[ull]ah[5] Efendi dü-rûze Sır Kâtibliği'nde istihdâm olunup, ba'de't-tekallüb Hudâvendigâr-ı sâbık müntemiyânmdan olmak ithâmıyla 'azl ü iz'âc ve yerine Hâne-i hâssa'dan Tayfûr Bey istishâb olundu. Ve Silahdâr Süleymân Bey çend rûz makām-ı Silahdârî'de kıyâm edüp[6], ihrâc olunmağla, Turnacı[7] Ahmed Bey Silahdâr olup, evâhır-ı 'ahd-i Saltanat'da 'İzzet Paşa-zâde Mehmed Bey, makām-ı Silahdârî'de kā'im ve[8] mazhar-ı 'izz ü i'tibār oldu. Eyyûb'de kûşe-güzîn-i hamûl ve gümnâmî olan Silahşorân-ı Hâssa'dan merhûm Sultân 'Osmân Mâbeyincisi[9] Ağa-zâde Seyyid Ağa, taraf-ı Şehriyârî'ye nisbet-i kadîmesi mülâbesesiyle Büyük Mîrahûrluk'la kesb-i büzürgî vü 'unvân eyledi[10].

Ba'zı havâdis-i Ordu-yi hümâyûn

Çün sûret-i muharrere üzere Ordu-yi hümâyûn, Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem[11] İbrâhîm Hilmî Paşa istishâbiyle Âsitâne'den hareket ve Tuna sevâhiline tevcîh-i mevkib-i[12] 'azîmet eyledikde, gerek zehâ'ir ve gerek emr-i sâ'irede Ruscuk Vâlîsi ve Tuna Ser'askeri 'Alemdâr Mustafa[13] Paşa'nın dest-yârî-i himmet-i müşîrîlerine hâcet mess edeceği[14] zâhir ve taraflarına celb içün

1 Habîbi hürmetine bu 'abd-i 'âcizini/'âcizi A2, M2 : bu 'abd-i 'âcizini N1
2 cemî' N1 : — A2, M2
3 mansûr u muzaffer M2 : mansûran N1 : mansûran ve muzafferen A2
4 bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn N1 : — A2, M2
5 Feyzullah A2 : Feyz[ull]ah M2
6 kıyâm edüp A2 : mazhar-ı 'izz ü kıyâm ve ithâm-ı (اتهام) mezkûr ile 'azl ü M2
7 Turnacı M2 : Turna A2
8 kā'im ve M2 : — A2
9 -i hamûl ..... Eyyûb A2 : olup M2
10 **Tevcîhât-ı** ..... eyledi [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1
11 ve Serdâr-ı ekrem N1 : — A2, M2
12 tevcîh-i mevkib-i N1 : — A2, M2
13 zehâ'ir/zehâyir ve gerek emr-i/umûr-i sâ'irede Ruscuk Vâlîsi ve Tuna Ser'askeri 'Alemdâr Mustafa/— A2, M2 : zehâ'ir [bu kelime metinde hem ye'li, hem hemze'li olarak yazılmıştır] ve gerek emr-i sâ'irde Silistire ve Ruscuk Vâlîsi 'Alemdâr Mustafa N1
14 müşîrîlerine hâcet mess edeceği A2, M2 : müşîrânelerine mess-i hâcet eylediği N1

sarf-ı nakdîne-i medâr eylemek, karâr-dâde-i ârâ'-i ehl-i besâ'ir olmağla, cânib-i müşârun ileyhe bezl-i mâ-hasal-i rızâ-cûyîde bi'l-cümle[1] erkân-ı devlet, *"Arzıhım*[2] *mâ-dümte fî-arzihim**" düstûruna ri'âyet eylemekde iken, müşârun ileyh kendü kethudâsı olan[3] el-Hâc Ebûbekir Ağa ile[4] Baş-muhâsebe Pâyesi'yle Sevâhil-i Tuna[5] Mübâya'acısı olan ve Ruscugiyyü'l-asıl olmak münâsebetiyle müşârun ileyhin[6] Kapu Kethudâsı olan es-Seyyid[7] Mehmed Emîn[8] Behîc Efendi'yi irsâl ve Edirne'de Ordu-yi hümâyûn'a icrây-ı merâsim-i[9] hoş-âmedî vü istikbâl eyledikde, ser-i kârân-ı[10] devlet mûmâ ileyhimânın makdemlerini mahz-ı ni'met ve maslahat-ı **[M2 94]** melhûzalarına zerî'a-i teyessür ü[11] sühûlet bilmekle[12], müşârun ileyhin hadşe-i derûnunu izâle ve te'mîn-i küllî ile taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye[13] imâle eylemelerini ifâde ve merkūm Ebûbekir[14] Ağa'ya Mîrahûr-i Evvel Pâyesi'yle Kapucu-başılık ve mûmâ ileyh[15] Behîc Efendi'ye asâleten Baş-muhâsebe tevcîhiyle i'âde eylediler. Mûmâ ileyhimâ dahi[16] hasbe't-tavsıye Devlet-i 'aliyye'nin müşârun ileyh hakkında derkâr olan hüsn-i teveccüh ü i'tikādımı iş'âr u beyân ve ne hâl ise ol vahşî-i remîdeyi kayd-ı peyvend-i sekîne[17] [**N1 248b**] vü itmînân etmeleriyle, beş on bin merd-i neberd-azmâ[18] ile sevk-ı semend-i ılgār ve Pıravadi Kazâsı'nda kurb-i muhayyem-gâh-ı Sipehsâlâr'a nasb-ı hıyâm-ı nüzûl ü karâr eyledikde, bi'l-cümle erkân ve ricâl kadem-i i'zâz ü ihcâlle hıdmet-i istikbâli ikmâl edüp, ta'zîm ü tekrîmle Ordu-yi hümâyûn'a celb ve[19] Vekîl-i saltanat dahi tatmîn-i

---

1 karâr-dâde-i ..... bi'l-cümle N1 : karâr-dâde-i ehl-i besâ'ir olmağla, taraf-ı müşârun ileyhe bezl-i mâ-hasal-i rızâ-cûyîde bi'l-cümle A2 : karâr-dâde ve ârâ'-i M2

2 *Arzıhim* M2 : *Arzı* N1 : [mısrâ]: *F'arzıhim* A2

* ارضهم ما دمت فى ارضهم = Yerlerinde oturdukları sürece kendilerini hoşnut etmeye çalış" anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. meselâ Muallim Nâci, s.45.

3 kendü kethudâsı olan N1 : kethudâları A2, M2

4 ile N1, A2 : ve M2

5 Sevâhil-i Tuna N1 : Tuna A2 : Tuz M2

6 ve Ruscugiyyü'l-asıl ..... ileyhin N1 : fi'l-asl Ruscugiyyü'l-asl olup, müşârun ileyhe A2 : fi'l-asl Ruscuklu olup, müşârun ileyh M2

7 es-Seyyid A2, M2 : — N1

8 Emîn N1, M2 : + Efendi A2

9 merâsim-i A2, M2 : resm-i N1

10 ser-i kârân-ı N1 : erkân-ı A2, M2

11 maslahat-ı ..... teyessür/yüsr u A2, M2 : melhûzları olan mesâlihe zerî'a-i N1

12 bilmekle N1, M2 : bilmeğe A2

13 Devlet-i 'aliyye'ye N1 : devlete A2, M2

14 merkūm Ebûbekir N1 : mûmâ ileyh Ebûbekir A2 : mûmâ ileyh Bekir M2

15 mûmâ ileyh A2, M2 : — N1

16 dahi N1 : — A2, M2

17 teveccüh ü ..... sekîne N1 : teveccühünü ifâde vü beyân ve her ne hâl ise 'akd-i peyvend-i emniyyet A2, M2

18 etmeleriyle, beş on bin merd-i neberd-azmâ A2, M2 : eylemeleriyle bir mikdâr süvâr N1

19 muhayyem-gâh-ı Sipehsâlâr'a ..... ve N1 : muhayyem-gâh —/ve Sipehsâlârî'de hâk-i râh-ı istikbâl ve cebhe-i tekrîmi fersûde-i reh-güzer-i/güzâr-ı iclâl edüp A2, M2

kalb ederek sâha-i zamîrinden gubâr-ı tereddüd ü istiş'ârı bi'l-külliyye selb eyledi[1]. Müşârun ileyh dahi izhâr-ı hoşnûdî vü inkıyâd[2] ve Ordu-yi hümâyûn'a irsâl-i levâzım ve[3] mühimmâtla te'ahhüd-i yârî vü imdâd eylemekle, ehâlî-i ordu münşerihu'l-fu'âd oldular. Binâ'en 'aleyh kadr u menziletini terfî' ve dâ'ire-i 'izz ü haşmetini tevsî' kasdıyla Livây-ı şerîf Ser'askerliği 'unvâniyle menşûr-i şân-ı müşîrânesi pîrâyedâr-ı tevkī' olundu. Pes tarafeynden ber-vefk-ı merâm sûret-i tevâfuk u iltiyâm hâsıl ve iki cânibe de emniyyet-i külliyye vâsıl oldukdan sonra, Mustafa Paşa hazretleri Ruscuk tarafına imâle-i licâm-ı 'avdet edüp, Ordu-yi hümâyûn dahi savâb-dîd-i re'y-i müşârun ileyhle Silistire savbına nakl-i bâr-hâne-i 'azîmet eyledi.

Zikr-i çigûnegî-i hâl-i ehâlî-i Ordu-yi hümâyûn der-vürûd-i hatt-ı şerîf-i mezkûr

Çün Serdâr-ı ekrem hazretleri yech-i meşrûh üzere Ordu-yi hümâyûn'la Silistire Sahrâsı'na vürûd ve çend rûz ikâmet ve temkînden sonra ittihâd-ı kulûbla karşu yakaya asker imrârı husûsuna teşmîr-i sâ'id-i mechûd üzere iken, nâ-gâh Âsitâne-i felek-destgâh tarafından yevm-i cülûsun üçüncü günü Hasekî yediyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn zuhûr edüp, mazmûn-i hatt-ı şerîf mücmelen Sadrıa'zam ve sâ'ir erbâb-ı umûrun ma'lûmu ve Hasekî-i merkūmun dahi tafsîl ü takrîrinden[4]:

Be-yek-sâ'at, be-yek-lahza, be-yek-dem-i
*Şeved berhem-zede ahvâl-i 'âlem**

inkılâbı cümlenin meczûmu oldukda, fermân-ı kader[5] ü kazâya teslîm-kerden-i rızâdan gayri çâre olmadığı âşikâre[6] olmağla, herkes edây-ı resm-i[7] bey'at ve

---

1 tatmîn-i kalb ..... eyledi N1 : bast-ı mecâlis-i/mecâlis-i (مجالس) müvâneset ederek, nîreng-i emniyyet, kābil-i resm-i vücûd ve heykel-i/habl-i itmînân, reng-pezîr-i enmûzec-i maksûd oldukda A2, M2

2 hoşnûdî ve inkıyâd N1 : yek-cihetî ve ittihâd A2, M2

3 ve N1, A2 : — M2

4 ehâlî-i ordu münşerihu'l-fu'âd ..... takrîrinden N1 : müşârun ileyhin kadrini terfî' ve dâ'ire-i vüs' u i'tibârı/i'tibârını tevsî' içün Sancağ-ı şerîf Ser'askerliği nâmiyle menşûr-i şöhret-i 'izz ü şânı tevkī' olundukda, Ser'asker Paşa Ruscuk cânibine ric'at ve Ordu-yi hümâyûn savâb-dîd-i/savâb-dîdârı re'y-i/— müşârun ileyhle Silistire tarafına/cânibine nakl-i hıyâm-ı satvet, karâr-dâde-i erkân-ı devlet olmağla, Ser'asker Paşa Ruscuk tarafına esb-rân-ı 'avd ü kufûl ve Serdâr-ı ekrem Ordu-yi hümâyûn'la Silistire'de hayme-zen-i sahrây-ı nüzûl oldu/oldukda, çend rûz ve/— ittihâd-ı kulûbla karşu yakaya asker imrârı husûsuna mübâderet üzere iken, bâlâda zikri sebkat eden muhtasarı hatt-ı hümâyûn bir Haseki'yle/Hasekî ile zuhûr edüp, mazmûnu cümle-i evliyây-ı umûrun ma'lûmu ve Hasekî'nin tafsîl ü takrîrinden/takrîrinde, **beyt** A2, M2

* بيك ساعت بيك لحظه بيك دم * شود برهمزده احوال عالم = Bir saat, göz ucu ile bir bakış ve bir anda dünya birbirine geçer" anlamına gelen bu cümle Farsça bir beyittir.

5 kader N1 : kahr A2, M2

6 âşikâre N1 : derkâr A2, M2

7 resm-i N1, A2 : — M2

îfây-ı lâzime-i sem‘ u tâ‘at ve teba‘iyyet edüp[1], Sadrıa‘zam kemâ-kân mesned-i Sadâret ve Sipehsâlârî'de murabba‘-nişîn[2] ve sâ'ir vüzerâ' ve erkân dahi mansıb-ı sâbıklarında karâr-dâde-i temkîn oldular. [**N1 249a**] Gerçi Ocaklu'dan ve Rumeli müstevlîlerinden mâ‘adâsı bu hâdiseden mükedder ve mahzûn olup, lâkin sûretâ anlardan efzûn beşâşet-nümûn oldular. Çend rûz murûrunda ber-vech-i mezkûr tafsîl-i vâkı‘a ve ibkāy-ı Sadâret ve takrîr-i emr-i sefer bâbında mufassalan sâdır olan hatt-ı hümâyûn ve Şeyhulislâm ve Kā'im-makām ve Ocakluyân ve sâ'ir ricâl ve erkân taraflarından mufassal ve meşrûh tahrîrât vürûd ve bidâyet ü nihâyet-i vekāyi‘ ma‘lûm-i efrâd-ı cünûd oldukda, birkac gün top şenlikleriyle izhâr-ı meserret ve i‘lân-ı keyfiyyet edüp, husûsan Bektâşiyye zümresi[3]:

Mâ-râ be-cihân hûş-ter ezîn yek-dem nîst[*]

zemzemesiyle "Hacı Bektâş Velî[4] demine hû" deyerek gülbâng-keş-i sürûr u şâdmânî ve hây u hûy ile gulgule-endâz-ı kubbe-i zeberced-kevn-i âsümânî olup, lâf u iftihâr u güzâf ise Tuna Suyu gibi mebzûl ve râygân ve[5], *"Hâzâ min bereketi'l-Berâmike*[**]*"* vetîresince[6], gâh Hacı Bektâş Velî'nin[7] sırr-ı rûhâniyyetine ve gâh Ocağ'ın feyz u[8] kerâmetine haml ederek, Ordu-yi hümâyûn'u hem-reng-i mey-kede-i bed-mestân ve hem-hâl-i tîmâr-hâne-i dîvânegân eylediler[***]. [Mısrâ][9]:

Cân-sitânım verdiği ma‘cûn dü-hâssiyyetlüdür[*4]

---

1 ve teba‘iyyet edüp A2 : edüp N1 : ve teba‘iyyet-i M2

2 Sipehsâlârî'de murabba‘-nişîn M2 : Sâlârî'de mekîn N1 : Sâlârî'de murabba‘-nişân A2

3 vüzerâ' ve erkân dahi..... zümresi N1 : vüzerâ ve erkân-ı menâsıb-ı sâbıklarında ibkā vü temkîn olunup, cümlesi bu şîveden derûnu mahzûn ve Ocaklu ve Rumeli ehâlîsine karşu sûretâ münşerih ve beşâşet-nümûn, çend rûz murûrunda güzâreş-pezîr olduğu üzere teşrîfât-ı hümâyûn ile mühr-i **[M2 95]** hümâyûn irsâli/irsâl ve takrîr-i sefer bâbında mufassalan sâdır olan hatt-ı hümâyûn ve Kā'im-makām ve Şeyhulislâm ve sâ'ir ricâl-i rikâb taraflarından tahrîrât vürûd ve bidâyet ve nihâyet-i vekāyi‘, ma‘lûm-i efrâd-ı cünûd oldukda, Bektâşiyye tâ'ifesi, [mısrâ]‘ A2, M2

* مارا بجهان خوشتر ازين يكدم نيست = Bize dünyada bu andan daha güzeli yoktur" anlamına gelen bu cümle Sa‘dî'nin *Gülistân*'ında geçen Farsça bir mısrâdır; Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* trc. Kilisli Rıfat Bilge,12. Baskı, İstanbul 1980, s.336.

4 Bektâş Velî M2 : Bektâş'm N1 : Bektâş A2

5 gülbâng-keş-i ..... ve N1 : gülbâng-ı meserretle, meserret tanîn-endâz-ı künbed-i fîrûza kevn ve âheng-i lâf ü mefharetle gulgule-sâz-ı şehr/deşt ü hâmûn olup A2, M2

** هذا من بركة البرامكه = Bu Bermekîler'in bereketindendir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

6 *Berâmike"* vetîresince N1 : *Berâmike"* vetîresiyle A2 : *Berâmik"* vetîresiyle M2

7 Bektâş Velî'nin M2 : Bektâş'm N1, A2

8 feyz u A2, M2 : feyz N1

*** **"Zikr-i çigûnegî-i hâl-i** ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,188'de kaydedilmiştir.

9 Ordu-yi hümâyûn'u ..... [Mısrâ]‘ A2, M2 : türrehât ve hurâfât hâric-i hadd ü pâyân olmağla ve'l-hâsıl birkac gün Ordu-yi hümâyûn'u mâ-lâ-ya‘niyyât ile halt-ı kelâm megārasından nişân ve hem-reng-i ‘arbedegâh-ı bed-mestân eylediler N1

*4 Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* I,523.

serîresince[1], bu keyfiyyet-i hûşmendâne şehd-i zehr-âmîz ve sebük-mağzâna mahz-ı tiryâk-ı 'âfiyet-engîz hâssiyyetlerinde[2] te'sîr edüp, ne hâl ise herkes mizâcı muktezâsını tecerru' ve havsala-i hazmı[3] mikdârınca tebellu' ederek[4], ber-mûceb-i emr-i cedîd, me'mûriyyet-i kadîmelerine mübâderetle bünyân-ı maslahatlarını teşyîd[5] eylediler. Mesel-i meşhûrdur ki, "Câmi' her ne kadar büyük olsa imâm bildiğini okur; kezâlik "Muktedâ nemâzda ta'cîl edüp, imâmdan evvel selâm veremez"[6].

Gulû-gîr-i selâmetdir tereddüd, hükm-i takdîre
Hakîmin şerbet-i nâ-hoşgüvârın bî-mehâbâ çek

Tebeddül-i makām-ı Sadâret ve Sâlârî der-Ordu-yı hümâyûn

Çün hayâl-bâz-ı şu'bede-perdâz-ı[7] dehr-i bukalemûn verây-ı perde-i hafâ' vü[8] kümûndan, vech-i meşrûh[9] üzere sûret-i dîğer-gûn[10] izhâr eylemekle, Âsitâne'de ve orduda [**N1 249b**] şu'ûnât-ı sıgār u kibâr dahi başka hey'etlere münkalib olup, husûsan Ocaklu tâ'ifesi şiddet-i şâdmânîden[11] 'âleme sığmayup, her biri bir gûne tavr-ı[12] nahvet-ü tenemmür ve şumûh-ı enf-i[13] tecebbür birle, esrâr çekmiş[14] eşrâr gibi harekât-ı nâ-ma'kūleye ibtidâr ve[15]:

Var mıdır meydân-ı 'aşkın bir dilâver serveri?
İşte meydân, işte er, merdim deyen gelsün beri!

edâsiyle dünyâya salâ-hân-ı dilâverî oldular. Sâ'ir ser-i kârân-ı[16] Ordu-yi hümâyûn dahi 'an-asl iki fırka olup, kimi müstevliyân-ı sâbıkaya[17] gayz u kîne sebebiyle sûret-i tebeddülden[18] memhûn ve kimi anların[19] şu'belerinden olmağla, ez-derûn[20] gam-kîn ü mahzûn olmuşlar idi. el-Kıssa, [mısrâ]'[21]:

1 hâssiyyetlüdür serîresince N1 : hâssılüdür esrârınca A2 : hâssiyyetlüdür esrârınca M2
2 hâssiyyetlerinde N1, A2 : hâssiyyetlerinden M2
3 havsala-i hazmı N1 : havsalası A2, M2
4 tebellu' ederek N1 : hazm edüp A2, M2
5 mübâderetle ..... teşyîd N1 : cehd-i cehîdi tecdîd ü/— teşyîd/— A2, M2
6 Mesel-i meşhûrdur ..... veremez A2, M2 : — N1
7 Gülûgîr-i ..... perdâz-ı N1 : **Tebdîl-i Sadâret be-zûr-i Ağa-yı Yeniçeriyân** Çün şu'bede-kâr-ı A2, M2
8 hafâ' vü N1 : — A2, M2
9 meşrûh N1 : mezkûr A2, M2
10 gûn N1 : — A2, M2
11 tâ'ifesi şiddet-i şâdmânîden N1 : eşirrâsına şiddet-i eşerr u batardan nâşî A2, M2
12 tavr-ı A2, M2 : — N1
13 şumûh-ı enf-i N1 : semûh-ı enf ü A2 : şumûh-ı enf ü M2
14 çekmiş A2, M2 : içmiş N1
15 nâ-ma'kūleye ..... ve N1 : nâdir-berâbere ibtidâr, **beyt** A2, M2
16 dünyâya ..... kârân-ı N1 : her biri dünyâya salâ-hân sûretinde nümûdâr ve sâ'ir vükelây-ı A2, M2
17 müstevliyân-ı sâbıkaya A2, M2 : vükelây-ı güzeşteye N1
18 sûret-i tebeddülden A2, M2 : tebeddül vukū'undan N1
19 anların N1 : mûmâ ileyhimin A2, M2
20 ez-derûn A2, M2 : — N1
21 [mısrâ]' A2, M2 : — N1

Gördün zemâne uymadı, sen uy zemâneye

tavsıyesince bi'l-cümle bi't-tav'ı ve'l-ıztırâr[1] şîve-i **[M2 96]** nâgeh-zuhûr kader-i makdûra süpürde-i rişte-i ihtiyâr ederek, isticmâ'-ı tevsen-i zihn ü dimâğ ve mesâlih-ı me'mûrelerinde cilve-gâh-ı sa'y-i bî-ferâğ eylediler. Karîne-i[2] hâl Yeniçeri Ağası Pehlevân Hüseyn Ağa[3] dahi güzâriş-pezîr olduğu üzere makāmında ibkā ve rütbe-i Vezâret inzımâmiyle de Ağa Paşa olup[4], der-'akab tebeddül-i Saltanat'la cülûs-i hümâyûn haberi, Ocaklu tâ'ifesinin[5] gubâr-ı hadşe-i hâtırlarını berkende-i seylâb-ı emniyyet, husûsan Yeniçeri Ağası'nm[6] bıyığını balta kesmez olup, dü-bâlâ neşve-mend-i silâfe-i meserret olmağla[7], bi'l-cümle erkân-ı devlet ve yeniçeri ve sâ'ir ocakların sergerdegânı[8], tebrîk-i cülûs-i hümâyûn vesîlesiyle bârgâh-ı Sadâret-penâhî'ye[9] 'azîmet ve te'diye-i merâsim-i tehniyet edüp, taraf-ı Sadrıa'zamî'den dahi cümleye, hâssaten Ağa Paşa'ya[10] cevâhir-pâş-i nüvâziş ü tatyîb[11] ve bi'l-ittihâd uğur-i dîn ü devletde me'mûr oldukları gazâ vü cihâd emrinde bezl-i yârây-ı cidd[12] ü ictihâd eylemeğe teşvîk ü tergîb eyledikde[13], huzzâr dahi ser-cünbân-ı kabûl ü mutâva'at olarak dest-keşîd-i[14] âhır-ı sohbet ve herkes çadırlarına mürâca'at eylediler. "Bu cihetle miyâneden[15] buhâr-ı küdûret ve gubâr-ı[16] burûdet zâ'il oldu" deyerek a'yân-ı Ordu teşekkür-güzâr-ı sipâs ü minnet oldular[17].

Ferdâsı Kethudâ Refîk Efendi ve Re'îs Gālib Efendi bi'r-refâka[18] tebrîk-i ibkāy-ı mansıb zımnında yeniçeri ordusuna 'azîmet ve Ağa Paşa ile[19] tarh-ı külfet ederek, üns ü[20] ülfet hılâlinde yeniçeri neferâtınm, Sadrıa'zam tarafından emn-i derûnları olmamağla[21], tebdîl-i Sadâret [**N1 250a**] talebinde

---

1 bi't-tav'ı ve'l-ıztırâr A2, M2 : bi'l-ıztırâr N1
2 ederek, isticmâ'-ı ..... Karîne-i A2, M2 : eylediler. Mukārin-i N1
3 Hüseyn Ağa N1 : -âsâ A2 : Ağa M2
4 ve rütbe-i ..... olup N1 : olunup A2, M2
5 Ocaklu tâ'ifesinin N1 : bi'l-cümle Ocaklu'nun A2, M2
6 Yeniçeri Ağası'nın A2, M2 : mûmâ ileyhin N1
7 olmağla A2, M2 : olmuşidi. Çün N1
8 erkân-ı devlet ..... sergerdegânı A2, M2 : erkân ve müte'ayyinân ve sergerdegân-ı Ocakluyân N1
9 penâhî'ye A2, M2 : penâh'a N1
10 hâssaten Ağa Paşa'ya N1 : —/ve Yeniçeri Ağası tarafına A2, M2
11 tatyîb N1 : taltîf A2, M2
12 gazâ ..... cidd N1 : emr-i cihâdda yârây-ı miknet A2, M2
13 teşvîk ..... eyledikde N1 : igrâ vü tergīb edüp A2, M2
14 dest-keşîd-i M2 : dest N1, A2
15 cihetle miyâneden N1, A2 : vechile miyânede M2
16 gubâr-ı N1 : âsâr-ı A2, M2
17 a'yân-ı ..... oldular N1 : vükelây-ı devlet teşekkür-/şükr-güzâr-ı minnet iken A2, M2
18 bi'r-refâka N1 : bi'l-mürâfaka A2, M2
19 ve Ağa Paşa ile N1 : edüp A2, M2
20 külfet ederek üns ü N1 : külfet-i A2, M2
21 Sadrıa'zam ..... olmamağla N1 : — A2, M2

olduklarını bi'l-iltizâm[1] Ağa-yı mûmâ ileyh tezkâr ve bu matlabın müsâra'at-i husûlü[2] lâzimeden olduğunu iş'âr birle[3] ol bâbda teşeddüd ve[4] ısrâr eylemekle, nâ-çâr mahall-i merkūma erkân-ı Ordu'dan[5] ba'zıları dahi ihzâr olunup[6], muktezâsı vechile kavl ü karâr olundukdan sonra[7], alay ile sâyebân-ı[8] Sadrıa'zam'a vürûdlarında pîş-ezîn Kā'im-makāmî-i Serdâr-ı ekremî husûsiyçün[9] Ordu-yi hümâyûn'a teşrîf eden[10] Kā'im-makām-ı esbak Ebûbekir Paşa hazretlerini 'âmme-i[11] ağayân-ı Ocak ve erkân-ı Devlet-i 'aliyye bi'l-ittifâk Ordu-yi hümâyûn Kā'im-makāmı nasb u ta'yîn ve Livây-ı nusrat-iltivâ'yı yed-i emânetlerine[12] teslîm ve cümle ma'rifetiyle Serdâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm[13] Paşa'dan mühr-i Sadâret[14] ahz olunup, vukū' bulan hâleti müş'ir 'arz u[15] mahzar tahrîr ve temhîr olundukdan sonra, ahşâma karîb Sadr-ı ma'zûl[16] Ordu-yi hümâyûn'a iki sâ'at mesâfede vâki'[17] bir karyeye Kapucu-başı Cihân-zâde mübâşeretiyle[18] def' u tesrîb olundu. Vech-i mezkûr üzere **[M2 97]** müretteb olan mahzar-ı mezbûr[19] Rikâb-ı müstetâb'a vâsıl ve müşârun ileyh hakkında tahrîr u tezvîr[20] eyledikleri makālâta mebnî, min-ba'd Sadâret ve Sipehsâlârlığı ordunun ihtilâline[21] mü'eddî olacağına kârdânân-ı[22] devletin 'ilm ü ıttılâ'ları şâmil[23] oldukda, dûr-endîşân-ı a'yân, [mısrâ]': *"În heme evvel-i âsâr-ı cihân-efrûzest*"* deyerek şûriş-i nizâm-ı devlete istidlâl eylediler Pes

1 bi'l-iltizâm N1 : — A2, M2
2 bu matlabm ..... husûlü N1 : tehakkuku A2 ; tahkik M2
3 birle N1 : ile A2, M2
4 teşeddüd ve N1 : — A2, M2
5 mahall-i ..... Ordu'dan N1 : meclis-i mezkûra erkân-ı devletden A2, M2
6 olunup N1, A2 : ve M2
7 olundukdan sonra N1 : ve ba'dehû A2, M2
8 sâyebân-ı N1 : hayme-i A2, M2
9 husûsiyçün A2, M2 : içün N1
10 teşrîf eden A2, M2 : vârid olan N1
11 Paşa hazretlerini 'âmme-i N1 : Paşa'yı cümle A2, M2
12 yed-i emânetlerine N1 : — A2, M2
13 İbrâhîm N1, A2 : — M2
14 Sadâret N1 : hümâyûn A2, M2
15 hâleti müş'ir 'arz u N1 : hâlet/hâline nakīr u kıtmîr 'arz u/— A2, M2
16 ma'zûl N1 : sâbık A2, M2
17 vâki' N1, A2 : — M2
18 Kapucu-başı Cihân-zâde mübâşeretiyle N1 : kapucu-başılardan Cihân-zâde mübâşeretiyle A2 : Kapucu-başı Cebbâr-zâde ma'rifetiyle M2
19 müretteb olan mahzar-i mezbûr N1 : mahzar-ı mezbûr A2 : mahzar-ı mezkûr M2
20 tahrîr u tezvîr A2 : tahrîr u tezbîr M2 : tezvîr u tastîr N1
21 Sipehsâlârlığı ordunun ihtilâline M2 : Serdârlığı ordunun ihtilâline N1 : Sipehsâlârlığı emri ordunun ihlâline A2
22 olacağına kârdânân-ı N1 : olacağını vükelây-ı A2 : olacağına vükelây-ı M2
23 ıttılâ'ları şâmil N1 : ıttılâ'ı hâsıl A2, M2

* این همه اول اثار جهان افروز ست = Bütün bunlar cihânı aydınlatanın (= pâdişâhın) eserlerinin ilkidir, (arkası çok daha fazla olarak gelecektir)" anlamına gelen Farsça bu cümle, "ازار = keder, felâket" yerine "اثار = eserler" değişikliğiyle muhtemelen Sa'dî'nin bir kasîdesinden

keyfiyyet-i mezbûre rikâb-ı[1] Şehriyârî'ye ba'de'l-'arz, hâne-i Şeyhulislâmî'de 'akd-i halka-i[2] cem'iyyet ve mizâc-ı şehr u dehre cesbân[3] bir Vezîr-i 'âlî-şân tedârükü zımnında tertîb-i mukaddime-i meşveret edüp, bilâhare 'an-asl yeniçeri ocağından ber-keşîde ve gûyâ ki efrâd-ı[4] evtâd-ı Devlet-i 'aliyye'de perverîde olmağla, vakt ü hâle evfak ve hâssaten mizâc-ı askerîye uygun[5] olmak tasavvuruyla Anadolu Vâlîsi Çelebi Mustafa Paşa, sencîde-i mîzân-ı ihtiyâr-ı ehl-i ârâ' olmağın, derhâl cânib-i[6] müşârun ileyhe Hazînedâr Ağa vesâtatiyle hâtem-i Vekâlet-i Tâc-dârî ve menşûr-i sa'âdet-nüşûr-i[7] Sipehsâlârî'ye mashûb teşrîfât-ı seniyye irsâl ve Ordu-yi hümâyûn tarafına ıtlâk-ı zimâm-ı 'azîmet eylemeleri[8] isti'câl olundu. Hatt-ı şerîf-i mersûmun sûretidir ki, bi-'aynihâ bu mahalle derc ü imlâ kılındı[9].

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Vekîl-i mutlak'ım [**N1 250b**] ve bi'l-istiklâl Serdâr-ı ekrem'im Çelebi[10] Mustafa Paşa'sın, seni selâm-ı Şâhâne'mle teşrîf eylediğimden sonra ma'lûm ola ki[11], Sadr-ı sâbık İbrâhîm Hilmî[12] Paşa idâre-i umûr-i askeriyye ve tanzîm-i mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye'me[13] 'adem-i liyâkatine binâ'en 'azl olunmağla, seni karîha-i sabîha-i Mülûkâne'mden Vekâlet-i mutlaka'm hıdmetine[14] bi'l-istiklâl ta'yîn ve ruhsat-ı kâmile ile Serdâr-ı ekrem nasb edüp, mühr-i hümâyûnumu Hazînedâr Ağa kulum ile

---

mülhem olarak söylenmiş gibi gözükiyor; bk. Sa'dî, *Külliyyât-ı Sa'dî, Mevâ'iz, Kasâyid,* s.719.

1 dûr-endîşân-ı a'yân [mısrâ]'/— ..... rikâb-ı A2, M2 : rikâb-ı hazret-i N1
2 Şeyhulislâmî'de 'akd-i halka-i N1 : Fetvâ-penâhî'de 'akd-i A2, M2
3 cesbân N1, M2 : çesbân A2
4 gûyâ ki efrâd-ı N1 : miyâne-i efrâd ü A2, M2
5 uygun N1 : çesbân A2 : cesbân M2
6 mîzân-ı ..... cânib-i N1 : güzîneş ve ıstafâ olmağla, derhâl taraf-ı A2, M2
7 Ağa .... nüşûr-i N1 : —/Ağa vesâtatiyle mühr-i Vekâlet-i Cihan-dârî ve menşûr-i A2, M2
8 hümâyûn ..... eylemeleri N1 : hümâyûn'a 'azîmeti emr u A2, M2
9 Hatt-ı şerîfin ..... kılındı N1 : — A2, M2
10 Çelebi A2, M2 : — N1
11 ma'lûm ola ki N1 : ma'lûmun/ma'lûm ola ki, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında sâdık olmayan ba'zı vükelâ kendü/kendi cerr-i menfa'atleriyçün/menfa'atleri içün biraz mezâlim ve bid'at îcâd edüp, memleketleri harâb ve kâffe-i ümmet-i Muhammed'in kulûbünü tenfîr eylediklerinden başka, umûr-i Saltanat-ı seniyye'ye beyağı şerîk olmuşlar idi. Bi-'inâyetillâhi/'inâyet[ill]âhi Te'âlâ taht-ı 'Osmânî/'Osmânî'ye benim zât-ı Hılâfet-penâhımla/simâtımla teşerrüf eyledikde, Nizâm-ı Cedîd askerini/asâkirini kaldırdım ve ecdâd-ı 'izâmım zemânlarında olduğu vechile kâffe-i umûrun tanzîmini emr eyledim. Ve dîn ü devletimin düşmeni olan Rusya/Rusyalu keferesiyle/ile kemâ-kân sefer-i hümâyûnum muhakkak olup A2, M2
12 Hilmî A2 : — N1, M2
13 seniyye'me A2, M2 : seniyye'ye N1
14 hıdmetine N1, M2 : hızmetine A2

sana irsâl eyledim ve ruhsat ü istiklâlini cümleye i'lân içün hıla'-ı fâhire-i Mülûkâne'mden bir sevb semmûr-i **[M2 98]** müstevcibü's-sürûr-i Sultânî ve bir kabza şemşîr-i 'adüvv-tedmîr-i Hâkānî gönderdim. Vusûlünde[1] hil'at-i hâss-ı Mülûkâne'mi dûş-i hamiyyetine iktisâ[2] ve şemşîr-i Cihân-gir-i Pâdişâhâne'mi[3] miyân-ı gayretine bend edüp, sana verdiğim istiklâl muktezâsı üzere kâffe-i umûr-i seferiyye ve i'mâl ve idâre-i askeriyye[4] ve sâ'ir mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye'min vech-i lâyıkı üzere idâre ve ru'yetine dikkat eyleyesin. Seninle bulunan vüzerâ' ve ocaklarım ricâli ve vükelây-ı Saltanat'ım ile bi'l-ittifâk 'avn-i Hakk'la düşmen-i dînden intikām almağa ve bir maslahat girüye kalmayup, vaktiyle görülmesine sa'y ü gayret eyleyesin![5]. İşbu sefer-i hümâyûnumda Hakk Te'âlâ seni ve seninle bile dîn-i mübîn uğurunda dâr u diyâr ve evlâd ü 'iyâlini terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikām içün fî-sebîlillah cihâd ü gazâya kıyâm edenleri dâreynde[6] mazhar-ı sa'âdet eyleye. Senden her hâlde gayret ü sadâkat me'mûl-i Şâhâne'm olduğundan başka, Ordu-yi hümâyûn'um Ser'askeri Mustafa Paşa'nın ve Yeniçeri Ağası'nın dahi dîn ü devletim uğurunda sa'y ü ihtimâmlarını işideyorum, berhûrdâr olsunlar. Sana her vechile ruhsat ve istiklâl-i Şâhâne'm derkâr olup, senden cüz'î ve küllî bir[7] maddede taraf-ı hümâyûnuma[8] 'arz u istîzân iktizâ etmez. Emr u re'yin benim emr u re'yimdir. Sana sadâkat üzere hızmet edenler, dîn ü devletime hızmet ü i'ânet ve hılâfı hareket edenler, dîn ü devletime hıyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb edüp, muktezây-ı istiklâlini icrâya sa'y eyleyesin[9]. Ve'l-hâsıl sana her vechile istiklâl-i tâm vermişimdir[10]; göreyim seni ne gûne hızmet ve ibrâz-i sadâkat edersin. Hakk Te'âlâ Habîbi hürmetine cemî' Ümmet-i Muhammed'i karîben envâ'-ı fütûhât-ı celîle ile mesrûr eyleye, âmîn bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn[11].

---

1 Vusûlünde N1, A2 : Vusûlde M2
2 iktisâ N1 : iksâ A2 : iktizâ M2
3 Pâdişâhâne'mi N1, A2 : Şâhâne'mi M2
4 i'mâl ve idâre-i askeriyye/askeriyyeyi A2, M2 : idâre ve i'mâl-i askeriyye N1
5 Seninle bulunan ..... eyleyesin! N1 : Ve A2, M2
6 dâr u diyâr ..... dâreynde A2 : bulunanları dâreynde N1 : dâr u diyâr ve evlâd ü 'iyâlini terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikām içün fî-sebîl[ill]ah cihâd ü gazâya kıyâm edenleri M2
7 bir N1, A2 : — M2
8 hümâyûnuma A2, M2 : hümâyûnumdan N1
9 Sana sadâkat ..... eyleyesin A2 : Sana sadâkat üzere hıdmet edenler, dîn ü devletime hızmet/hıdmet ü ri'âyet ve hılâfı hareket edenler, dîn ü devletimize hıyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb edüp, muktezây-ı istiklâlini icrâya sa'y eyleyesin M2 : — N1
10 -i tâm vermişimdir A2, M2 : verdim N1
11 ne gûne hızmet/hıdmet ..... -mürselîn A2, M2 : muktezây-ı Sadâret ve istiklâlini icrâya sa'y ü gayret eyleyesin N1

Lâyiha-i lâzimetü'l[1]-istimâ'

Bi'd-defe'ât iltizâm-ı mâ-lâ[2]-yelzem tarîkasınca it'âb-ı kıdem-i kalem ve isrâf-ı midâd ü rakam olduğu[3] üzere, bir müddetden berü zevâl-i[4] mâye-i 'asabiyyet sebebiyle ehl-i İslâm 'ale'd-devâm kefere-i dûzah-encâmdan[5] leged-kûfte-i kahr u inhizâm ve her hareketde niçe[6] erâzî ve memlekete dest-zede-i igtisâb-ı 'adüvv-i nâ-fercâm[7] olduğuna mebnî, derûn-i İslâmiyân'da mahz-ı hamiyyet-i dînîyyeden nâşî olan gazâ vü cihâd 'azîmeti, bi'l-külliyye nefsânî kîne ve husûmete mütebeddel ve hemîşe ahz-ı intikām[8], karâr-yâfte-i e'âlî vü esâfil olmağla, dâ'imâ sefere müte'allık hutût-ı hümâyûn ve evâmir-i 'aliyye ve sâ'ir gûne tavsıye[9] vü tenbîhât ve muhâverâtın mütûn ve 'ibârâtları bi'l-cümle **[M2 99]** küffârdan ahz-ı intikām ta'bîrâtmı[10] mutazammın olup, ferîza-i zimem-i Müslimîn olan[11] gazâ vü cihâd ta'bîri, bi'l-külliyye[12] mehcûr ve havâlî-i lisân ü beyândan dûr olmağla[13], nefsânî hareketin müntic-i hayr u bereket olmayup, ne resme serdâde-i hızlân ü vehâmet olduğu, vâreste-i külfe-i beyân ve bu şîve-i nâ-ma'kūl, mahzâ gaflet ü zühûlden neş'et eylediği nümâyân olmağın, tenbîh ü ihtâr kasdıyla cümle-i mu'tarıza sûretinde bu mahalde işâret ü iş'âra[14] sezâ görüldü; *mâ be-kıssa-i bâz-âyîm*[*15].

Tebeddülât-ı cüz'iyye der-rikâb

Mâh-ı cumâdelûlânın evâsıtında Ahmed 'Azmî Efendi, Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ ve Tevkī'-i sâbık Sâlih Efendi, Nâzır-ı Mühimmât ve Bostancı-başı-i esbak 'Ali Bey, Vekîl-i Ser-humbaracıyân nasb olunup, Lağımcıyân Ocağı Humbaracıyân Ocağı'ndan ifrâz olunmağla, Bostancı-başı-i esbak Hüseyn Ağa, Vekîl-i Ser-lağımcıyân ta'yîn olundu. [**N1 251a**]

---

1 **lâzimetü'l** M2 : **lâzimü'l** A2
2 lâ M2 : lem A2
3 olduğu M2 : olunduğu A2
4 zevâl-i M2 : zâl-i A2
5 kefere-i dûzah-encâmdan A2 : düşmen-i bed-fercâmdan M2
6 niçe A2 : nice M2
7 nâ-fercâm A2 : güm-nâm M2
8 -ı intikām A2 : ü intikām dâ'iyesi M2
9 tavsıye A2 : tevcîh M2
10 'ibâretleri ..... ta'bîrâtım A2 : 'ibâretleri bi'l-cümle **[M2 99]** a'dâdan ahz-ı intikām ta'bîrini M2
11 olan A2 : olup M2
12 bi'l-külliyye A2 : bi'l-cümle M2
13 olmağla M2 : — A2
14 mahalde işâret ü iş'âra A2 : mahalle işâret ü iş'âr M2
* ما بقصه باز آییم = Yeniden kendi hikayemize dönelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.
15 **Lâyiha-i lâzimetü'l-istimâ' .....** bâz-âyîm [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1

Zikr-i vusûl-i mühr-i Sadâret bâ-Sadrıa'zam Mustafa Paşa

Vech-i meşrûh üzere[1] hatt-ı hümâyûn ve teşrîfât-ı şeref[2]-efzûn-i Şâhâne ile Hazînedâr Ağa, Vezîr-i müşârun ileyh hazretlerine hâtem-i[3] Vekâlet'i iblâğ ve hemyân-ı[4] hâfızasına mevzû' tuhaf-ı vesâyâ ve turaf-ı tenbîhât-ı[5] Pâdişâhâne'yi ser-pençe-i nâtıka-i sâdıkāne[6] ile kîse-i sâmi'a-i müşîrânelerine[7] ifrâğ eyledikde, mâye-i merkûz-i fıtratı olan hıffet ve bî-temkînîye ni'met-i gayr-i müterakkıbe mesâbesinde olan mühr-i Sadâret zuhûrunun fart-ı ferah u meserreti 'ilâve olmağla, raksdan gayri hıffeti izhâr ederek[8] eşheb-süvâr-ı sür'at ü ılgār olup, mâh-ı mezbûrun üçüncü günü[9] Ordu-yi hümâyûna kâm-resây-ı vusûl* ve otak-ı[10] Sadâret ve Serdârî'ye sâye-sây-ı kudûm ü nüzûl eylediler[11].

Merâsim-i mu'tâde husûsu te'diye vü ikmâl ve Hazînedâr Ağa nâ'il-i hızâne-i pîşkeş ü[12] 'atâyâ olarak Âsitâne cânibine ircâ' u ikfâl[13] kılındıkdan sonra, mevkûl-i 'uhde-i liyâkat-iştimâlleri[14] olan umûr-i seferiyye ve mesâlih-i askeriyyeye dest-yâz-ı[15] mübâşeret ü iştigāl oldular.

Müşârun ileyhin Sadâret'ine Sürûrî'nin söylediği târîhdir.

Olup orduya 'âzim, aldı mührü Mustafa Paşa

(اولوب اردویه عازم آلدی مهری مصطفی پاشا)

'İzzî Çelebi'nin dediği târîhdir.

Kudûm-i Mustafa Paşa'yı Sadr'a sa'd ede Allah

(قدوم مصطفی پاشایی صدره سعد ایده الله)

---

1 **Tebeddülât-ı cüz'iyye** ..... üzere N1 : Çün A2, M2
2 şeref N1, A2 : — M2
3 ileyh hazretlerine hâtem-i N1 : ileyhe mühr-i A2, M2
4 hemyân-ı A2 : enbân-ı N1 : hemân M2
5 vesâyâ ve turaf-ı tenbîhât-ı A2, M2 : vesâyây-ı N1
6 sâdıkāne A2, M2 : sâdıka N1
7 müşîrânelerine A2, M2 : müşârun ileyhe N1
8 mâye-i merkûz-i ..... ederek N1 : der-sâ'at A2, M2
9 sür'at ü ılgār olup, mâh-ı mezbûrun üçüncü günü N1 : 'azm ü müsâra'at olup A2, M2
* Çelebi Mustafa Paşa'nın İbrahim Hilmi Paşa yerine sadrâzamlığa getirilişi, 11 Rebî'ulâhır 1222 = 18 Haziran 1807 Perşembe günü olduğuna göre (bk. meselâ İ.H.Danşmend, *İOTK*, IV,88), eğer verilen bilgi doğruysa, burada belirtilen ayın Cumâdelûlâ olması gerekir (3 Cumâdelûlâ 1222 = 9 Temmuz 1807 Perşembe).
10 otak-ı N1 : serâ-perde-i A2, M2
11 eylediler M2 : oldular N1, A2
12 hızâne-i pîşkeş ü N1 : genc-i A2, M2
13 Âsitâne cânibine ircâ' u ikfâl N1 : i'âde-i sûy-i Âsitâne-i âsümân-misâl A2, M2
14 liyâkat-iştimâlleri A2 : sadâkat-iştimâlleri M2 : ikbâlleri N1
15 dest-yâz-ı N1, A2 : dest-bâz-ı M2

'İzzet'in târîhidir.

Aldı mührü Mustafa Paşa, cihânda verdi nâm

(آلدی مهری مصطفی پاشا جهانده ویردی نام)

Lâkin[1] mersûm-i hâme-i tahrîr olduğu üzere[2] devr-i Saltanat'ın tebeddül ve intikāli ve İbrâhîm Hilmî[3] Paşa'nın kul yediyle sûret-i kerîhede in'izâli ve 'ale'l-ıtlâk Bektâşiyye'nin lodos denizi gibi içinden[4] galeyânları ve: "Anlar İstanbul'da olanları kahr u[5] tedmîr eylemeleriyle, bizler[6] dahi burada olanları tu'me-i şemşîr edelim" zemînlerinde hezeyânları, ordu ricâlini havf-ı cânla[7] teb ü tâb-ı mihnet ü[8] ızdırâba mübtelâ ve hücûm-i ehrimenân-ı vahşet ü dehşetle dest-mâye-i 'akl ü ârâm u râhatlarını berhem-zede-i târâc ü yağmâ[9] eylemekle, Ordu-yi hümâyun'da esbâb-ı nizâm bi'l-külliyye nâ-bûd ve bu derd-i cângâha vech-i âtî üzere Çarkacı[10] Paşa'nın inhizâmı 'ilâve-i renc-i nâ-bihbûd olmağın, nâ-çâr 'Alemdâr Paşa'yı Ordu-yi hümâyûn'a da'vete ibtidâr eylediler. [**N1 251b**] Müşârun-ileyh dahi da'vetlerine icâbetle mu'askere vürûda 'inân-rîz-i müsâra'at olup, bu vechile[11] tâ'ife-i bâgıyenin nev'an sevret-i tegallübleri zâ'il ve ordu ehâlîsine sekîne ve itmînân-ı dil hâsıl oldu. Zümre-i Bektâşiyye'nin bu derecede âheng-i bagy ü tuğyân ve bâligan-mâ-belag mevâcib ve revâtiblerini alup, iktizâ eden hidmetden, husûsan ceng ve muhârebe ismi yâd olunan mahalden rû-gerdân oldukları mukaddeminden müşârun ileyh 'Alemdâr Paşa'nın ma'lûmu olmayup ve kendi Ocaklu'dan neş'et eylemekle, bi-hasebi'l-câhiliyye gayret ve istishâbları tarafında olduğundan nâşî, bunların mesâlib ve mesâvîlerini zikr edenleri nefsâniyyete haml birle kat'â tasdîk ve i'timâd eylemez iken, bu def'a etvâr-ı tâgıyelerini re'ye'l-'ayn mu'âyene ve tahkîk eylemekle, mâhiyyetlerine kemâl-i fehm ü şu'ûru şâmil ve karşu yakada olan a'dâdan ezyed bunların Devlet-i 'aliyye'ye hasm-ı eledd ve zarar-ı eşedd olduklarına 'ilm-i yakīni hâsıl olmağın, darb-ı lisân-ı istinkâr u tahzîr ile ser-i kârlarını serzeniş ü ta'yîr ve deste-çûb-i tafzî' u istikzâr birle terbiye vü ta'zîr eyledikce, sudûr-i erbâb-ı umûr nev'an

1 Müşârun ileyhin Sadâret'ine ..... Lâkin N1 : — A2, M2
2 üzere N1, M2 : — A2
3 Hilmî A2, M2 : — N1
4 kul yediyle .... içinden N1 : sûret-i beşî'ada in'izâli ve/— Ocaklu'nun A2, M2
5 olanları kahr u A : olanı A2, M2
6 bizler N1 : biz A2, M2
7 cânla A2, M2 : cân ile N1
8 mihnet ü A2, M2 : — N1
9 hücûm-i ehrimenân ..... yağmâ N1 : dehşet ü vahşet ile bî-tâb ü tüvân A2, M2
10 esbâb-ı nizâm ..... Çarkacı N1 : bi'l-külliyye esbâb-ı nizâm nâ-bûd ve bu derd-i cân-gâha Çerhacı A2 : bi'l-külliyye esbâb-ı nizâm nâ-bûd ve öte cânibde Çerhacı M2
11 nâ-çâr 'Alemdâr ..... bu vechile N1 : erkân-ı devlet pâ-dergil-i hayret ve halîde ve/— gülzâr-ı dehşet olduklarından, Ser'asker Paşa'yı da'vet ve ol dahi hez/hezâr rimâh-ı/mâh-ı (ماح) icâbet ve mu'asker-i zafer-rehbere rekz-i sinân-ı satvet eyledikde A2, M2

tesliyet-i huzûr bulur idi. Bu sûretle dem-güzâr ve mühr-i Sadâret'in kendüden tehallüf ve insırâfına kat'â ihtimâl vermeyerek dîde-güşây-ı şâhrâh-ı intizâr iken, nâgehân mühr-i Sadâret'le Çelebi Mustafa Paşa'nın ferr u 'unvân bulduğu haberi, seng-i siyâh-ı râh-ı muntazarı olmağla, gāyetü'l-gāye münfa'il ve Âsitâne'de müdebbirân-ı umûrun işbu tercîh-i bilâ-müreccih-gûne re'y-i kabîhlerinden âzürde-dil olup, Pâdişâh-ı nev-câh hazretleri tarafından dahi istinfâr-ı[1] **[M2 100]** derûnî hâsıl olmağla, mukarrebân-ı dergâh-ı Saltanat'a ibrâz-ı sûret-i igbirâr ve Sadrıa'zam tarafına da mu'âmelât-ı bâz-gûne[2] izhâr ederek, fekk-i tınâb-ı ikāmet ve Ruscuk cânibine irhây-ı 'inân-ı 'azîmet eyledi. Ve[3] min-ba'd şumûh-ı[4] enf-i enefe vü istikbâr birle, mu'âmele-i igmâz u[5] re-hâvete ibtidâr ve hemân[6] 'uhde-i idârelerine münhasır olan zehâ'ir ve sâ'ir mühimmât-ı asâkir husûsunda tegāfül ve[7] müsâmaha, belki pes-perdeden mümâna'a vâdîlerinde reftâr edüp, bu behâne ile refte refte Sadrıa'zam ile miyânelerinde gubâr-ı nefret severân ve lücce-i buğz u bürûdet [**N1 252a**] galeyân etmeğe başladı. İki taraf dahi Ocaklu'dan neş'et eylemiş fazz u galîz olup, 'Alemdâr Mustafa Paşa'nın zu'munca Rumeli'ye hükümdârlık istiklâli ve Sadrıa'zam'ın dahi elbette mu'allâ mesned-i Sadâret ve Serdârî şân ü iclâli yek-dîğere musâdim olmağla, Sultân Mustafa hazretlerinin iki Mustafa Paşası biri birine düşmek kertesine ser-dâde ve bu cihetle ordu ahvâli şûriş ü ihtilâle rû-nihâde olmağın, bu münâfese ve münâkaşadan ordûda bulunan ehl-i şu'ûr, üftâde-i hılâb-ı mihnet ü[8] ızṭırâb ve Âsitâne'de olan müdîrân-ı umûr, efgende-i mengene-i zucret[9] ü inkılâb oldular. Gerçi gerek Ordu ricâlinin ba'zı mertebe tedâbîr-i hikmet-âmîzleri ve Rikâb-ı müstetâb'dan pey-der-pey tevârüd eden

1 nev'an sevret-i tegallübleri ..... istinfâr-ı N1 : fi'l-cümle âsâr-ı tegallüblerin imâha ve bu vechile Ordu-yi hümâyûn ehâlîsini irâha eyleyüp, kuvvet-i kāhiresiyle/zâhire —/sebebiyle hayme-nişîn-i igtirâr ve mühr-i hümâyunun kendüden tehallüfünü hâtıra getüremeyerek/getüremeyüp, dîde-güşây-ı şehrâh-i intizâr iken, Çelebi Mustafa Paşa'nın Sadâret'le kâm-revâ buyurulduğundan be-gāyet münfa'il ve müdebbirân-ı umûrun işbu tercîh bilâ-müreccah gûne re'y-i kabîhlerinden pek âzürde-dil ve Pâdişâh-ı nev-câhdan dahi istinfâr-ı/istifây-ı A2, M2

2 tarafına da mu'âmelât-ı bâz-gûne N1 : hakkında dahi mu'âmele-i garîbe A2, M2

3 cânibine .... Ve N1 : tarafma kerem-i rikâb-ı 'azîmet edüp A2, M2

4 şumûh-ı N1, A2 : semûh-i M2

5 mu'âmele-i igmâz u N1 : izhâr-ı A2, M2

6 hemân A2, M2 : — N1

7 zehâ'ir ..... tegāfül ve N1 : zehâ'ir ve sâ'ir mühimmât-ı asâkir husûslarında A2 : zehâyir ve mühimmât-ı asker husûslarında M2

8 vâdîlerinde .... mihnet ü N1 : vâdîsinde reftârları refte refte Serdâr-ı ekrem'le miyânelerinde nev'an severân-ı gubâr-ı nefâra ser-dâde ve Sadrıa'zam dahi vak'-ı mesned-i Sadâret ve Serdârî hükmünden başka Ocaklu'dan neş'et eylemekle/etmekle 'arîzu'l-visâde olup, müdâhene ve mülâyene makūlesi kelimât-ı hakîmâneden piyâde olmağla, müşârun ileyh 'Alemdâr —/Mustafa Paşa cânibine 'unf u şiddetle mu'âmeleye âgāz eyledikce, müşârun ileyh tarafından dü-bâlâ —/<dür> dürüştâne veyâ/ve dürüstâne/nâ-dostâne evzâ'-ı nâ-becâ ibrâz olunarak, Ordu-yi hümâyûn ahvâli ihtilâle rû-nihâde olup, bu münâfese ve münâkaşadan Ordu-yi hümâyûn'da bulunan erbâb-ı şu'ûr üftâde-i hılâb-ı A2, M2

9 efgende-i mengene-i zucret N1 : mevkūf-i şeşder-i telâş ü A2, M2

nüvâziş-nâme-i[1] gayret-engîzleri te'sîriyle, yine[2] miyânelerine 'ârız olan gerd-i küdûret münselib ve oldukca[3] sûret-i silm ü safvete münkalib olup, lâkin [mısrâ][4]:

Künâd[5] etsen yine 'ayb-ı şikâf-ı kâse bâkīdir*

nişânesi üzere tarafeynin zamîrlerinde eser-i nefâr u dilgîrî[6], nâ-pezîrây-ı safâ ve[7] *"Yüsnî 'aleyye ve üsnî*[8] *'aleyhi ve fi'l-kulûbi zagā'inü"*** kînesi, karâryâfte-i sudûr-i[9] her dü Mustafa olup, bilâhare evvelen bizzât insırâf-ı mühr-i Sadâret ve sâniyen bi'l-'arz Sadrıa'zam ile beynlerinde güzerân eden serdî vü mübâyenet ne gûne vâkı'a-i fâkı'a zuhûruna mü'eddî olduğu, in-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde tahrîr u imlâ olunmak der-'uhde-i kalem-i râst-edâmızdır[10].

Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn[11]

---

1 nüvâziş-nâme-i N1, A2 : nüvâziş-mâye-i M2

2 yine N1, A2 : — M2

3 oldukca N1 : — A2, M2

4 münkalib olup, lâkin [mısrâ]' A2 : münkalib olup, lâkin N1 : muntazır olup, [mısrâ]' M2

5 Künâd A2, M2 : Küned N1

* Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, II,1058.

6 tarafeynin ..... dilgîrî N1 : derûn-i tarafeynde eser-i münâfese A2 : derûn-i tarafeynden eser-i münâfî M2

7 ve N1, A2 : — M2

8 یثنی علیّ و اثنی N1 : اثنی علیه یثنی A2, M2

** یثنی علیّ و اثنی علیه و فی القلوب ضغائن = O bana övgüde bulunuyor, ben de ona övgüde bulunuyorum. Oysa kalplerde kinler var" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

9 *zagā'inün* ..... sudûr-i N1 : *zagāyinün*" kînesi temkîn-yâfte-i sudûr A2 : *zagā'inün*" kînesi temkîn-yâfte-i sadr-ı M2

10 evvelen bizzât ..... râst-edâmızdır N1 : bu ser-nâme-i mübâyenet ve nefâr ne gûne mü'eddî-i kâr-ı nâ-hemvâr olduğu, in-şâ'allâhu/şâ'[all]âhu Te'âlâ mahallinde tahrîr u tezkâr der-'uhde-i kilk-i Müverrih-i/Mü'errih-i râst-güftârdır A2, M2. Lâkin mersûm-i hâme-i tahrîr ..... edâmızdır" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,189-191'de kaydedilmiştir.

11 **Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn** N1 [N1 252a'da bu başlığın altı boş bırakılmıştır. Anlaşılan 'Âsım Efendi buraya kadar yazdığı kısımla, hazırladığı tarihin ilk cildini bitirmiş ve ikinci cildine başlamıştır. Gerçi daha sonra II. cilde II. Mahmûd'un cülûsundan itibâren başlama karârı ile bu fikrinden vazgeçmiş gözüküyor. Ardından gelen varak boş bırakılmış, karşısında yer alan numarasız varağın a yüzünün sol üst köşesinde ise metindekinden farklı bir kaligrafi ve siyah mürekkeple "Ahvâl-i ordu ve hal'-ı Sultân Selîm Hân ibn Mustafa Hân" yazılmıştır. Başlık şeklinde ve farklı bir kağıtta yer alan bu yazının arka yüzünde ise 'Âsım Efendi'ye göre tarihin ikinci cildinin içindekiler kısmı yer almaktadır. Metinde yazılmasına gerek görmediğim bu kısım şöyledir: "Zikr-i ba'zı tevcîhât-ı ordu; Ahvâl-i harb u inhizâm **1**; Katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân bâ-fitne **2**; 'Akd-i mütâreke bâ-Moskov ve sûret-i tasdîk-nâme **3**; Terâcu'-i ordu ez-Ada; Tulû'-i necm-i dünbâle-dâr **5**; 'Avdet-i ordu, vefât-ı Kādî-i Ordu; Tebdîl-i Sadr-ı Rumeli; Vefât-ı Sadr-ı esbak Hâfız İsma'îl Paşa **6**; Ba'zı makāle der-Ma'den-i Şirvân **6**; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; Ve nebze ez-hâl-i Münîb Efendi; Âmeden-i Tayyâr Paşa ez-Kırım bâ-Âsitâne **7**; 'Azl-i Kethudây-ı Rikâb; 'Avdet-i Refîk Efendi; Tevzî'-i mevâcib **8**; Takrîr-i ders der-mâh-ı ramazân; Ziyâret-i hırka-i sa'âdet; Tevcîhât **8**; Ba'zı tevcîhât-ı rikâb; Peyvendî-i iltihâm-ı karâbet der-miyâne-i Müftî

Anadolu Eyâleti, Çelebi Mustafa Paşa'nın Sadâret'i takrîbiyle münhall olmağın[1], sâbıkā Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf[2] olan Vezîr es-Seyyid[3] 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcîh ü ihsân olundu.

Ve[4] mâh-ı cumâdelûlânın on beşinci günü◊ Refîk Efendi, Ordu-yi hümâyûn'da[5] Kethudâlık'dan **[M2 101]** ma'zûl ve Tevkī'î-i Dîvân-ı hümâyûn[6] 'Osmân Efendi ol makāma mevsûl olup, Çavuş-başı-i[7] sâbık Mehmed 'Ârif Efendi'ye de Riyâset ve Yeğen[8] İbrâhîm Ağa'ya Çavuş-başılık ve Re'îs-i sâbık Gālib Efendi'ye Nişâncılık sezâ ve her biri merkez-i me'mûriyyetde pâ-ber-câ oldu. Refîk Efendi güzeştegân gürûhundan be-tahsîs İbrâhîm Kethudâ'nın ehass-ı havâssından olmak mülâbesesiyle sû'-i kasd ile zebân-zede-i askerî ol-

---

ve Kā'im-makām **9**; Tebdîl-i Kā'im-makām Mûsâ Paşa **10**; Sâniha-i matbû'a **11**; 'Avdet-i Sefîr-i Françe Vahîd Efendi; Sûret-i sefâret-nâme-eş **12**; 'Avdet-i donanma bâ-çend sefîne-i korsân; Katl-i Lâleli Hâncısı **31**; Katl-i kallâbân; İhrâc-ı Kâtibü's-Sırr Tayfûr Bey **32**; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Rikâb; Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kazgāncı Hacı Mustafa **32**; Katl-i Mütesellim-i Amasya; Kethudâ-şuden-i 'Osmân Efendi be-cânib-i Esmâ' Sultân **32**; Âmeden-i Elçi-i 'Acem; İstitrâd **34**; Ta'yîn-şuden-i mukāta'ât ez-ser-i nev be-mezâd **35**; Zikr u beyân-ı nasb-ı Vekāyi'-nüvîs **36**; Ta'yîn-i ba'zı 'ulemâ' bâ-mükâleme **38**; 'Avdet-i Sefîr-i İran; Vekāyi'-i sene selâse ve 'işrîn; İhrâc-ı mevâcib ve irsâl-i hazîne be-ordu; Lâyiha **39**; Nüzûl-i sandal ve filike-i nev; Vak'a-i garîbe-i sühte der-Câmi'-i Fâtih 'aleyhi'r-rahmeh **41**; Ba'zı tevcîhât; İstitrâd **43**; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; Garîbe-i tevcîh-i Kazâ'-i Haleb **45**; Zikr-i sebeb-i katl-i Civân Kātil **47**; Hikâyet; 'Azl ü nefy-i Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi; 'Azl ü nasb-ı Kā'im-makām **49**; Âmeden-i Kethudây-ı Ordu 'Osmân Efendi **52**; Rusya Musâlahası'yçün Sefîr-i Françe tarafına mersûl ta'lîm-nâme sûreti **52**; Ordudan Re'îs Efendi'nin irsâl eylediği ta'lîm-nâme sûreti **55**; [**N2 1a**] Zuhûr-i bazı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyân-ı nâ-bekâr **58**; Ba'zı havâdis **63**; Havâdis-i dîğer **64**; İrsâl-i hedâyâ ez-taraf-ı saltanat bâ-İmperator-i Fransa; Ba'zı havâdis **65**; Lâyiha; Havâdis-i dîğer; Sûret-i mülahhasa-i takrîr-i mesfûr **67**; Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât **68**; Ref'-i Vezâret-i Tayyâr Paşa ve tesyîr-i û bâ-Hacıoğlu-pazarı; Fevt-i Hazînedâr Ağa; 'Arbede-i Üsküdâr **69**; Ba'zı havâdis; 'Azl-i Defterdâr-ı Rikâb; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'; Nasb-ı Defterdâr Behîc Efendi **70**; Tebdîl-i Sadr-ı Anadolu; Reften-i sefâyin-i İngiliz ez-Boğaz **71**; Itlâk-ı Tayyâr Paşa, nefy-i 'İzzet Bey **72**; Ba'zı havâdis-i Avrupa 73; Ba'zı havâdis-i Avrupa ve ba'zı tevcîhât **74**; 'Avdet-i Sebestiyan; Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; Te'hîr-i hurûc-i esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i be-reh **75;** Âmeden-i Elçi-i İran; İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne **66;** Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; 'Azl ü nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne; İstimâ'-ı âmeden-i Donanmay-ı Françe bâ-Cezâ'ir-i seb'a **78**; Şu'bede-bâzî-i ba'zı ladika ve papas-i tâ'ife-i Sırb; Hubûb-i sarsar-ı tûfân-hîz **78**; Ba'zı havâdis-i Avrupa; Nüzûl-i kalyon **79**; Nüzûl-i bârân-ı bî-pâyân; Zuhûr-i vak'a-i tebdîl-i saltanat **80**; Cümle-i mu'tarıza; Latîfe **81**; Latîfe-i Sultân Mustafa-yı Sânî **84**; Latîfe **90**; Terceme-i Selîm Hân-ı 'aleyhi'r-rahmeh **101**. [**N2 1b**] **Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn**"] N2 : **Tevcîhât-ı vüzerâ** A2, M2

1 olmağın N2 : olmağla A2, M2
2 -ı sâhib ..... mutasarrıf N2, A2 : mutasarrıfı M2
3 es-Seyyid A2, M2 : — N2
4 Ve N2 : **Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn** A2, M2
◊ 15 Cumâdelûlâ 1222 = 21 Temmuz 1807 Salı.
5 Ordu-yi hümâyûn'da N2 : — A2, M2
6 -i Dîvân-ı hümâyûn N2, M2 : — N2
7 mevsûl olup, Çavuş-başı-i N2 : mevsûl ve Çavuş-başı-i A2 : Çavuş-başı-yı M2
8 de Riyâset ve Yeğen N2 : hizmet-i Riyâset ve Yeğen A2 : hıdmet-i Riyâset ve yeğeni M2

mağın[1], çend rûz murûrunda Refîk Efendi[2] evlâd ü 'iyâlini görmek hâhişiyle[3] Sadrıa'zam'dan bi'l-istîzân ba'zı tahrîrâtla Âsitâne tarafına revâne[4] oldu.

Harb ü inhizâm-ı Çerkacı 'Ali Paşa[5]

Çün güzâriş-yâb olduğu üzere 'Alemdâr Paşa, tehallüf-i[6] Sadâret sebebiyle, vükelây-ı Devlet-i 'aliyye'ye çehre-nümây-ı infi'âl ve bâr-ı girân-ı dil-i gayz-âlûdü olan[7] Sadrıa'zam'ın vücûdunu istiskāl eylemek hasebiyle[8] Ordu-yi hümâyûn'da şîrâze-i nizâm-ı hâl[9], dest-zede-i şûriş u ihtilâl olup ve bir tarafdan bir müddetden berü ocaklarının kal' u izâlesi[10] endîşesiyle, mengene-i ru'b u ıztırâbda[11] efşürde ve nüfûs-i zâ'ide hükmünde olduklarını teyakkun birle dimâğ-ı dil ü cânları birer derd-i[12] hadşe vü inkılâbla efsürde iken, tebeddül-i dîhîm ü tâc sebebiyle yine bâlâr u bâm-ı istidrâc olup, gā'ile-i hâ'ile-i derûnîleri zâ'ile olmağla, emn ü sükûn peydâ ve Devlet-i 'aliyye askerîsi kemâ fi'l-esbak kendilerden[13] 'ibâret olmak rû-nümâ olmağın, Kulleli Bağçesi'nde bendden kurtulmuş ayılar sürbesi[14] gibi bî-bâk ü pervâ etrâf u enhâya gubâr[15]-efşân-ı şerr u şekā olarak, mütegallibâne[16] galeyânları ve mevâcib ve ta'yînât ve sâ'ir hâlâtda[17] serkeşâne bagy ü heyecânları, bîrûn-i havsala-i tehammül [**N2 2a**] ve teklîfât ve tahmîlâtları bîgâne-i 'uhde-i[18] telakkī vü tekabbül olup, ol esnâda karşu yakada asker-i küffâr-ı[19] bed-nihâd, tabur-bend-i tehazzüb ü ihtişâd olmağla, Çarkacı[20] 'Ali Paşa ma'iyyetine mikdâr-ı vâfî süvârî[21] ve piyâde asker[22] ta'yîn ve ne hâl ise bir mikdâr dahi yeniçeri neferâtı

1 merkez-i ..... olmağın N2 : merkez-i me'mûriyyetinde pâ-ber-câ oldu. Ve A2 : mahall-i me'mûriyyetinde pâ-ber-câ ve M2
2 Refîk Efendi A2, M2 : — N2
3 hâhişiyle N2 : hulyâsıyla A2, M2
4 revâne A2 : revân N2, M2
5 **Harb ü inhizâm-ı Çerkacı/Çerhacı 'Ali Paşa** A2, M2 **: Ahvâl-i harb ü inhizâm** N2
6 -yâb ..... tehallüf-i A2 : -pezîr olduğu üzere 'Alemdâr Paşa, tehallüf-i sadr-ı N2 : pezîr olduğu üzere Ser'asker Paşa'nın tehalluf-i (تخالف) M2
7 olan N2, A2 : — M2
8 hasebiyle N2 : sebebiyle A2, M2
9 hümâyûn'da ..... hâl N2 : hümâyûn'un nizâm-ı hâli A2, M2
10 ocaklarının kal' u izâlesi N2 : Ocaklu'nun ocakları kal' u izâlesi/izâle A2, M2
11 ıztırâbda N2, A2 : ıztırâbdan M2
12 birer derd-i A2 : berd-i derd ü N2 : birer M2
13 kendilerden N2 : kendülerden A2, M2
14 bendden ..... sürbesi N2 : bend-i 'ikālden rehâ-yâb seriyye-i ziyâb/debbâb A2, M2
15 pervâ ..... gubâr N2 : bî-pervâ etrâf u enhâya gerd A2 : pervâ etrâf u enhâya gerd M2
16 mütegallibâne N2, A2 : müte'alliyâne M2
17 hâlâtda N2 : husûsâtda A2, M2
18 tahmîlâtları bîgâne-i 'uhde-i N2 : tahmîlâtları/tahmîlâtları (تحميلاتلرى) kāsımetü'z-zuhûr A2, M2
19 küffâr-ı N2, A2 : a'dây-ı M2
20 Çarkacı N2, A2 : Çerhacı M2
21 süvârî A2, M2 : süvâr N2
22 asker A2, M2 : — N2

terfîk olunarak karşu tarafa imrâr ve çigûnegî-i 'âkıbet-i kâra çâr[1]-çeşm-i intizâr oldular. Askerînin sâzkâr ve[2] pâydâr-ı meydân-ı tesebbüt ü ıstıbârları[3] olmadıkları, münhezimen 'avdetlerine mufzî ve hasâret-i külliyye vukū'unu muktezî[4] olmağla, bu keyfiyyet-i keder-şi'âr, cânib-i İslâmiyân'a bâ'is-i teretttüb-i za'f u inkisâr ve taraf-ı düşmenâna mûris-i kuvvet ü istizhâr[5] oldu. **[M2 102]**

Gulû-yi yeniçeriyân ve[6] katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Pehlevân Hüseyn[7] Ağa

Meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere Ağa Paşa-yı müşârun ileyh[8] fî zâtihî şedîdü'ş-şekîme, 'asîru't-tab'[9], dürüşt-hûy ve[10] bed-gûy, tîz-zebân[11], yâve-dehân, herze-kâr ve dil-âzâr[12], cesûr ve nefsânî, cân-dâde-i câh u[13] celâl ve kâm-rânî bir merd-i cânî[14] olup, şîve-i tebeddül ve ibkā vukū'undan sonra ise serşâr-ı neşve-i gurûr ve mest-i silâfe-i sürûr olarak mânend-i İblîs-i merdûd, nahvet ü[15] vücûd birle ser-be-hevâ ve a'yân-ı vükelâ'[16], keffe-i mizân-ı i'tibârında hem-seng-i zerre vü[17] heba olduğundan başka, kendi kavmine de bâd-ı burût-i[18] mu'âmele-i nâ-güvâra âgāz ve sâ'irlerin[19] 'avâ'id ü mevâciblerine dahi itâle-i[20] dest-i tama' u âz edüp, hemvâre dil-şiken ve hâtır-âzâr akvâl ü etvâr ile anları dahi bîzâr ve dil-fikâr eylediğine mebnî, bi'l-külliyye evzâ'-ı beşî'ası hazmdan kalup, kendi ber-keşîdeleri dahi tarafına[21] bed-sigâl ve behâne-hâh-ı[22] lagzeş ü zevâl olmuşlar idi.

---

1 çâr N2, A2 : — M2
2 ve N2, A2 : — M2
3 tesebbüt ü ıstıbârları A2 : tesebbüt ve ıstıbâr N1 : sebt ü iztıbârları M2
4 'avdetlerine ..... muktezî N2 :'avdetlerini müfzî/muktezî ve hasâret-i külliyyeyi muktezî/müfzî A2, M2
5 düşmenâna ..... istizhâr N2 : a'dâya mûris-i terakkī-i kuvvet ü istizhâr/istithâr A2, M2
6 **Gulû-yi yeniçeriyân ve** A2, M2 : — N2
7 **Hüseyn** N2, A2 : — M2
8 Ağa Paşa-yı müşârun ileyh N2 : Ağa-yı mûmâ ileyh A2, M2
9 'asîru't-tab' A2, M2 : — N2
10 ve A2, M2 : — N2
11 tîz-zebân A2, M2 : — N2
12 herze-kâr ve dil-âzâr M2 : herze-zebân N1
13 u A2 : — N2, M2
14 bir merd-i cânî A2, M2 : — N2
15 nahvet ü N2 : bi'l-külliyye teneffüs-i A2, M2
16 a'yân-ı vükelâ' N2 : a'yân-ı vükelâ A2, M2
17 zerre vü N2 : — A2, M2
18 kendi kavmine de bâd-ı burût-i N2 : kendü kavmine dahi bâd-ı burût-i A2 : kendi kavmine dahi bâd-ı bürûdet-i M2
19 sâ'irlerin N2 : sâ'irin A2 : sâ'ir M2
20 dahi itâle-i N2 : de ihâle-i A2 : itâle-i M2
21 bi'l-külliyye ..... tarafına N2 : cümlesi kendüye A2, M2
22 behâne-hâh-ı N2 : behâne-cûy-i A2, M2

Ol hâle mukārin mâh-ı cumâdelâhırenin evâ'ilinde hasbe'l-iktizâ' râkiben[1] cem'iyyet-gâh-ı neferâtda vaz'-ı zâbitâne üzere[2] debbûs-be-keff tekellüf ber-taraf[3] ahz u batş u ta'nîf ve zecr u tahvîf ederek[4] resm-i dâr u gîre mübâderet ve sü'bân gibi[5] zehrâbe-feşân-ı düşnâm olarak, gûyâ ki ol kavm-i hod-kâmın[6] terbiye vü te'dîblerine ikdâm ü gayretle, pîr-i[7] post-pîrây-ı Bektâşî hükmünü icrâya teşmîr-i sâ'id-i satvet etmekde iken, *"İzâ câ'e ecelü'l-'îri yehûmu havmete'l-bi'ri**"* sırr-ı setîri zuhûr [**N2 2b**] u 'iyân ve lisân-ı nâsıh-ı zemân kendüsüne işbu mazmûn-i beytle serzeniş-künân oldu.

Tevsen-i hod tünd me-sâz ân-çünân
*Keş ne-tüvân bâz-keşîden 'inân***

ya'nî[8] âzürde-i nîş-âzârî olan neferât-ı nefret-âyât, hemân her-çi-bâd-âbâd edâsıyla zenbûrek-i tüfeng-i râst[9]-âhenge yek-bâre[10] küşâd verüp, derhâl safha-i vücûd-i bed-bûdunu[11] nümûne-i gırbâl eylediler. Hakkında *"Lâ yentatıhu fîhi 'anzânü*[12]*"**** meseli derkâr, ya'nî mânend-i dem-i 'Acemâ' hûn-i mahkūnu[13] bî-çûn ü çerâ heder ü cubâr oldu. Bu cihetle münhall olan Ağalık, sâbık Kul Kethudâsı Selîm Ağa'ya lâyık görüldü.

Terceme[14]

Ağa-yı maktûl, mahzûl ve[15] pîr-i pîş-kadem-i tâ'ife-i fuzûl olup[16], çend rûz nümâyiş-i rûy-i dil-i[17] ikbâl-i lâ-bekāya gurûr u[18] istinâd ve zehr-hand-i[19]

---

1 olmuşlar ..... râkiben N2 : iciler. Karîne-i hâl câh günü hasbe'l-iktizâ —/râkiben A2, M2
2 vaz'-ı zâbitâne üzere N2 : — A2, M2
3 ber-taraf N2, A2 : bir tarafa M2
4 u ta'nîf ..... ederek N2 : ile A2, M2
5 sü'bân gibi N2 : mânend-i sü'bân-ı A2, M2
6 -ı düşnâm olarak, gûyâ ki ol/— kavm-i hod-kâmın M2 : olarak N2
7 ikdâm ü gayretle, pîr-i N2 : gayret ü ikdâmla pîr-i A2 : gayret ü ikdâm birle, pîn-i M2
* إذا جاء أجَل العير يَحُوم حومة البئر = Eceli gelen köpek cami duvarına işer" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindendir.
** توسنِ خود تند مساز آنچنان * كش نتوان باز كشيدن عنان = Dizginleri o şekilde hızlı bir biçimde geri çekmeye muktedir olamazsın" anlamına gelen Farsça bu beyit Genceli Nizâmî'ye ait gibi gözüküyor. Bu şekilde gösterildiği yerlerden biri için bk. meselâ http://www.hawzah.net/fa/magazine/magart/3280/4377/35678 (erişim tarihi 15.II.2014).
8 *İzâ câ'e* ..... ya'nî N2 : — A2, M2
9 râst N2 : hoş A2, M2
10 yek-bâre N2 : — A2, M2
11 vücûd-i bed-bûdunu A2, M2 : vücûdunu N2
12 *yentetıhu fîhi 'anzânü* N2 : *yentıhu fîhi ganrânun* A2 : *yentetıhu fîhi garânün* M2
*** لا ينتطح فيه عنزان = İki keçi o konuda toslaşmaz" anlamına gelen ve arada bir olumsuzluk olmadığı zamanlarda söylenen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,225.
13 'Acemâ' hûn-i mahkūnu N2 : 'Acemâ hûn-i nâ-mahkūnu A2 : 'Acemâ hûn-i mahkūnu M2
14 **Terceme** N2 : — A2, M2
15 mahzûl ve M2 : — N2 : mahzûl A2
16 fuzûl olup N2 : fuzûl A2 : ebu'l-fuzûl M2
17 nümâyiş-i rûy-i dil-i N2 : rûy-i A2 : — M2
18 bekāya gurûr u N2 : bekāy-ı dünyâya A2, M2
19 zehr-hand-i N2, A2 : zehr-hande-i M2

dehr-i pür kahr u belâya tesammud u i'timâd birle[1] lakab-ı ittifâkīsi olan Pehlevânlık dâdını i'tâ[2] ve kahremânlık hükmünü icrâ kaydına düşüp, muktezây-ı zât-ı bed-sirişti üzere 'ucb u pindâr ile endâzesinden efzûn akvâle ve misâha-i vazîfesinden bîrûn ef'âle ictisâr edüp, husûsan ancak savb-ı Saltanat'a mahsûs olan 'azl-i Sadrıa'zam hatb-ı hatîrine[3], ol küstâh-ı bî-edeb müstakil sebeb olmağla, bu cihetden nağme-i nâ-râst-i çegâne-i çengâne-i lâf u **[M2 103]** güzâfı[4], perde-bîrûn sâmi'a-hırâş-ı ricâl-i Ordu-yi hümâyûn olmağa başladı. Sûret-i kerîhe-i mezkûre üzere tebdîl-i Sadâret, mahz-ı ihlâl-i nâmûs-i devlet olduğundan başka, bir sâ'at mesâfede ikāmet-güzîn olan düşmen-i dîn tarafına ihtilâl-i ârâ' ve ihtilâf-ı ehvâ'-i[5] Ordu-yi hümâyûn'u i'lân ü irâ'et birle, dü-bâlâ şergîrliklerine bâdî olduğu hüveydâdır[6]. Ve gâh ü bî-gâh ol şahs-ı güm-râh, Âsitâne-i sa'âdet'de[7] küşte-i tîğ-i tebâh olan ricâl-i ma'hûde[8] şu'belerinden, hâlâ orduda dahi niçe bakıyye-i gayr-i nakıyye[9] kalmağla, anların da[10] Nehr-i Tuna gibi Ceyhûn-i hûnların ihrâk ile[11], eclâf-ı eslâflarına ilhâk eylemek lâzime-i zimmet-i Bektâşiyye'dir[12]" deyerek telmîhan ve tasrîhan kâr-bendân-ı Ordu-yi hümâyûn'u[13] ciğer-hûn ve havf-ı cân[14] ile her birini zâr u zebûn edüp, anlar dahi hakîmâne temelluk u müdâhene ve izhâr-ı 'ubûdiyyet ü mülâyene[15] ederek imrâr ve havâle-i kahr-ı Melik-i kahhâr ederler idi. Ve bir tarafdan kendi[16] kavmine dahi [**N2 3a**] mütehakkimâne tavr-ı nâ-güvâre izhâr ve zâtında gedâçeşm[17] ve tama'-kâr olmağla, dâhilî ve hâricî revâtib ü meclûbâtından başka[18]

---

1 tesammud u i'timâd birle N2 : i'timâd birle A2 : i'timâd ile M2
2 dâdını i'tâ N2 : tâtini i'tâ A2 : dâdını igtâ M2
3 u pindâr ..... hatîrine N2 : u pindârî ile tenemmür ve herkese furûşî-i temerrüd ü tecebbür edüp, endâze-i haddinden efzûn evzâ'-ı nâ-behemvâra mübâderet ve misâha-i isti'dâdından bîrûn tavr u kirdâra cesâret, husûsan ancak hasîsa-i Saltanat olan 'azl-i sadr-ârây-ı Vekâlet mâddesine A2 : pindârî ile tebahtur ve herkese hod-furûşî-i temerrüd ü tecebbür edüp, endâze-i haddinden efzûn tavr u kirdâra cesâret ve misâha-i isti'dâdından bîrûn evzâ'-ı nâ-hemvâra mübâderet, husûsan hasîsa-i Saltanat olan 'azl-i sadr-ârây-ı Vekâlet mâddesine M2
4 u güzâfı N2 : mübâhâtı A2, M2
5 düşmen-i dîn tarafına ihtilâl-i ârâ' ve ihtilâf-ı ehvâ'-i N2 : düşmen-i dîne ihlâl-ârâ'î ve ehvây-ı A2 : düşmene ihlâl-ârâ ve hevl-i M2
6 hüveydâdır N2, A2 : bedîdârdır M2
7 gümrâh Âsitâne-i sa'âdet'de A2 : gümrâh Âsitâne'de N2 : merkūm-i güm-râh, Âsitâne-i sa'âdet'de M2
8 ma'hûde N2 : hüsrân-me'âl A2, M2
9 niçe/nice bakıyye-i gayr-i nakıyye A2, M2 : niçe bakıyye N2
10 da N2 : dahi A2, M2
11 ihrâk ile N2 : ihrâk birle A2 : icrâ birle M2
12 lâzime-i ..... Bektâşiyye'dir N2 : vâcibe-i zimmet-i himmet-i guzât-ı Bektâşiyye'dir/ Bektâşiyye'dendir A2, M2
13 Ordu-yi hümâyûn'u A2, M2 : orduyu N2
14 ve havf-ı cân N2 : rîş-i renciş u âzâr A2, M2
15 'ubûdiyyet ve mülâyene N2 : husûsiyyet ve mülâyene A2 : husûsiyyet ve mülâyemet M2
16 kendi N2 : kendü A2, M2
17 nâ-güvâre ..... gedâ-çeşm N2 : nâ-güvâr ve fî-zâtihî şûh-ı çeşm A2, M2
18 dâhîlî ..... başka N2 : revâtib ü meclûbâtına harsend olmayup A2, M2

mevâcib ü ta'yînât-ı neferâta dahi dest-dirâz olarak selefde Bektâş Ağa gibi tehâlük[1] cem' u iddihâr eylemekle ve'l-hâsıl her vechile cümleyi kendüden dilgîr ve hem-cins ve nâ-cinsi münharifü'z-zamîr eylemişidi[2]. Tâ ki peymâne-i 'ütüvv ü istidrâcı leb-rîz ve hakkında nebtîz-i[3] gayret-i Rabb-i 'azîz ser-tîz olup, zahm-hûrde-i şemşîr-i kalem-i tahrîr olduğu üzere, *"İzâ câ'e ecelü'l-ba'îri hâme havle'l-bi'r"** şefîr[4] hafrine sevk-ı tâziyâne-i kazâ'-i bî-behâne ile revâne ve bir alay kādir-endâz şehbâzların mühre-i dürüst[5]-âheng-i tüfenglerine hedef-i cism-i bî-şerefî nişâne oldu; [mısrâ]'[6]:

*Mûr hemân bih ki ne-bâşed pereş***

maktûl-i merkūmun peyâm-ı in'idâmı, Sadr-ı sâbık Hilmî Paşa'ya henûz mahall-i me'mûriyyetlerine[7] vusûlden mukaddemce vâsıl olmağla, dil-i gamkînine inşirâh-ı küllî hâsıl olup, ol haber-i hayr, mânend-i âyet-i secde kendülerine mûcib-i sücûd ve müstevcib-i teşekkür-güzârî-i dergâh-ı Rabb-i[8] ma'bûd oldu. **Beyt**[9]:

Müntakımdir bir ismi Mevlâ'nın
Çokdurur lutfu Hakk Te'âlâ'nın[10]

'Akd-i mütâreke bâ-Rusya[11]

Çün Fransa İmparatoru Leh Ülkesi'nde câri Nehr-i Tilsit[12] kenârında Rusyalu ile terk-i mükâfeha ve 'akd-i musâlaha[13] edüp, Devlet-i 'aliyye'yi dahi

---

1 olarak ….. tehâlük N2 : -ı hırs u âz olarak, mütehâlik A2, M2
2 eylemekle ….. eylemişidi N2 : olmağın bi-külli'l-vücûh cümleyi kendinden dilgîr ve sagīr u kebîri münharifü'z-zamîr etmişidi A2, M2
3 nebtîz-i A2 : nîze-i M2
* اذا جاء اجل البعير حام حول البئر = Eceli gelen köpek cami duvarına işer" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindendir.
4 şefîr A2 : sa'îr M2
5 dürüst A2 : dest-i M2
6 lebrîz ….. [mısrâ]' [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : serşâr ve kendi 'avene ve hevâdârları yedleriyle hedef-i mühre-i kahr u demâr oldu N2
** مور همان به که نباشد پرش = Karmcanın kanatlı olmaması hayırlıdır" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân'ı*nda geçen bir mısrâdır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* s.413.
7 me'mûriyyetlerine A2, M2 : me'mûrlarına N2
8 Rabb-i N2 : Hayy-ı A2, M2
9 Beyt M2 : — N2
10 ismi ….. Te'âlâ'nın A2, M2 : adı Mevlâ'nın N2
11 **Rusya** A2, M2 : **Moskov** N2
12 Ülkesi'nde câri Nehr-i Tilsit N2 : Ülkasi'nde câri Nehr-i Tilsit A2 : Ülkesi'nde câri Nehr-i Tilzid M2
13 mükâfeha ve 'akd-i musâlaha A2, M2 : muhâsama ve 'akd-i müsâleme N2

üç[1] mâdde ile mu'âhedelerine idhâl **[M2 104]** ve Françelü mütevassıt[2] olduğu haberini ta'yîn eylediği mütevassıt ma'rifetiyle Ordu-yi hümâyûn'a îsâl ve Â-sitâne'de mukîm elçisi Sebestiyan dahi bâ-takrîr 'arz-ı Dergâh-ı muhalledü'l-ikbâl eylemekle, ber-mûceb-i mu'âhede 'akd-i ribka-i mütâreke eylemek içün Ordu-yi hümâyûn'dan Tevkī'î-i Dîvân-ı hümâyûn[3] Gālib Efendi ta'yîn olunduğuna binâ'en, Yergöğü civârında Françelü tarafından me'mûr[4] Murahhas ma'rifetiyle mâh-ı cumâdelâhırenin yirminci günü◊ mukaddime-i sulh u salâh olarak emr-i mütâreke râbıta-pezîr ve iktizâ eden temessükler ba'de'l-mübâdele şurût-ı mütâreke[5] cânib-i Serdâr-ı ekremî'den ve Rusya Cenerali tarafından kabûl ve tasdîk birle tanzîm ve takrîr olunup, ol vechile tarafeyn askerîsi âsûde-i meşgale-i dâr u gîr oldu. Vech-i muharrer[6] üzere Devlet-i 'aliyye[7] ile Rusya Devleti beyninde 'akd olunan[8] mütâreke mevâddını müştemil senede[9], taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tahrîr olunan tasdîk-nâmenin sûreti, bi-'aynihâ bu mahalle kayd ü imlâ olundu.

Sûret-i tasdîk-nâme

[**N2 3b**] Bâ'is-i tahrîr-i kitâb-ı hakîkat-nisâb oldur ki, Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karâr ile Rusya Devleti beyninde bundan akdem tehaddüs[10] eden muhâsama ve şıkākın mübeddil-i[11] müsâleme vü vifâk olmasına, haşmetlü Fransa İmperatoru ve İtalya Kıralı cenâblarının[12] devleteyn cânibinden[13] kabûl olunan tevassutuyla bu def'a tarafeynden hüsn-i niyyet ve rağbet sünûhuna mebnî, mukaddime-i sulh u salâh olan mütârekenin bi'l-hayri ve'l-meymeneh 'akd ü temhîdine cânib-i me'âlî-menâkıb-ı Saltanat-ı seniyye'den hâlâ Tevkī'î-i Dîvân-ı hümâyûn 'izzetlü meveddetlü Seyyid Mehmed Sa'îd[14] Gālib Efendi terhîs ve Rusya Devleti tarafından haşmetlü Rusya İmperatoru'nun müsteşâr-ı hâssı ri'âyetlü Ceneral Serciyo Laskaro [= Général Sergio Lascaroff][15], bâ-

1 üç A2, M2 : üc N2
2 Françelü mütevassıt N2 : Fransalu müte'ahhid A2, M2
3 -i Dîvân-ı hümâyûn A2, M2 : — N2
4 Françelü tarafından me'mûr N2 : Fransalu tarafından me'mûr A2 : Fransalu'dan me'mûr ve M2
◊ 20 Cumâdelâhıre 1222 = 26 Temmuz 1807 Pazar.
5 mütâreke N2, A2 : + üzere M2
6 muharrer N2 : mezkûr A2, M2
7 -i 'aliyye A2, M2 : -i seniyye N2
8 'akd olunan A2, M2 : mün'akıd olan N2
9 senede N2, A2 : senedi ve M2
10 tehaddüs N2 : tekevvün A2, M2
11 mübeddil-i N2, A2 : mütebeddil-i M2
12 cenâblarının M2 : cenâbının N2, A2
13 cânibinden N2, A2 : beyninde M2
14 Sa'îd N2, A2 : — M2
15 Laskaro (لاسقارو) N2 : Laskelero (لاسقلرو) A2 : Laskelerd (لاسقلرد) M2

ruhsat tahsîs olunmağla, Fransa İmperatoru müşârun ileyh tarafından işbu mütârekeye dâ'ir mecâlis-i[1] mükâlemeye me'mûr kılınan Kolotel Ajotan [=Colonel Adjudant][2] Kumandan rağbetlü Kilmino (كلمنو = Guilleminot)* hâzır olduğu hâlde bi'l-mükâleme zikri âtî şurût-ı mütârekeyi[3] rabt edüp;

Birinci[4] **mâdde:** İşbu sened-i mütârekenin imzâ'[5] ve hatemi 'akabinde berr u bahr[6] ve nehirde ve[7] kâffe-i mevâzı'da Devlet-i 'aliyye ve Rusya askerleri[8] beyninde cümle harekât-i hasmâne terk ü ref' oluna ve bu bâbda cemî' me'mûrlara cânib-i Sadrıa'zamî'den ve Rusya Devleti cenerali[9] **[M2 105]** Enşef [= en Chef] Cenerali tarafından 'acâleten ulaklar ihrâcıyla tenbîh-nâmeler erişdirile[10]. Şöyle ki bundan sonra tarafeyn askerleri[11] miyânında mugāyir-i silm ü safvet bir gûne harb[12] ü husûmet olmayup, mu'âmelât-i[13] dostî icrâ oluna.

İkinci mâdde: Devlet-i 'aliyye ile Devlet-i Rusya beyninde müvâlât-ı tâmmenin müceddeden rabtına[14], tarafeyn-i mu'âhedeyninden[15] niyyet-i hâlısa derkâr olmakdan naşî, işbu mütârekenin imzâsından sonra vakit geçmeksizin musâlaha-i hayriyyenin dahi 'akd ü temhîdi zımnında cânibeynden murahhaslar ve mahall-i mükâleme ta'yîniyle[16] ictimâ' ve müzâkere ve sulh u salâhın[17] 'akdine mümkin mertebe ta'cîle tarafeyn müte'ahhid ve ba'de-ezîn musâfâta[18] mugāyir hâlet tekevvün etmamesine cânibeyn mukdim ve mücidd[19] olup, lâkin ihtimâl-i ba'îd olarak şâyed bir tarafdan su'ûbet vukū'uyla maslahata halel gelür ise, beyne'd-devleteyn mütâreke evvel-behâra, ya'nî [**N2 4a**]

---

1 mecâlis-i N2 : meclis-i A2, M2

2 Kolotel Ajotan (قولوتل اژوتان) N2 : Kolonel (قلونل) Ojonan (اژونان) A2 : Kolonel Ojonan (اژونان) M2

* Mütârekenin imzâsında Rusya adına bulunan ve benim metindeki imlâlarına uygun olarak okumaya çalıştığım kişilerin esas imlâlaları sırasıyla Général Sergio Lascaroff ve Colonel Adjudant – Commandant Guilleminot'dur; bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855,* London 1855, s.521.

3 şurût-ı mütârekeyi N2 : yedi mevâdd üzerine/üzere şurût-ı mükâlemeyi A2, M2

4 **Birinci** A2, M2 : **Evvelki** N2

5 imzâ' N2 : imzâ A2, M2

6 berr u bahr N2, A2 : bahr u berr M2

7 ve N2, M2 : — A2

8 askerleri N2 : askeri A2, M2

9 cenerali M2 : — N2, A2

10 erişdirile N2, A2 : erişdirilerek M2

11 askerleri N2 : askeri A2, M2

12 harb N2 : hareket A2, M2

13 mu'âmelât-i N2, A2 : mu'âmele-i M2

14 rabtına N2, A2 : rabtı M2

15 mu'âhedeyninden N2 : mu'âhedeynden A2, M2

16 ta'yîniyle N2, A2 : ta'yîn ile M2

17 sulh u salâhın M2 : — N2, A2

18 ba'de-ezîn musâfâta A2 : ba'de-zîn musâfâta N2 : ba'de-ezîn M2

19 mücidd N2, A2 : müceddid M2

sene-i hicriyyenin iki yüz yirmi üç[1] senesi şehr-i saferu'l-hayrı[2] gurresine[◊] ve târîh-i 'Îseviyye'nin[3] bin sekiz yüz sekizinci senesi nîsânmm[4] üçüncü gününe kadar mümtedd ola.

Üçüncü mâdde: Devlet-i 'aliyye'nin Rusya askeri tarafından işbu seferde istîlâ olunan bi'l-cümle kılâ' ve memâlikini ve Eflâk ve Boğdan memleketlerini şimdiden işbu mütârekenin in'ikādı[5] 'akabinde hîn-i istîlâda bulundukları hey'et ve eşyâ'[6] ve top ve mühimmât ile tahliyeye başlayup[7], evvelki hudûduna çekile. Şöyle ki Eflâk ve Boğdan memleketleri ve kal'alar ve sâ'ir yerlerin tahliyesi işbu sened-i mütâreke[8] imzâsı târîhinden otuz beş gün zarfında tekmîl oluna[9]. Ve eyyâm-ı merkūme zarfında mahâll-i mezkûre tahliye olundukca, kal'alar teslîmi içün[10] Devlet-i 'aliyye tarafından Komisar[11], ya'nî ba'zı me'mûr tesyîr oluna. Vakt-i musâlahaya kadar Devlet-i 'aliyye askeri dahi Memleketeyn-i merkūmeteynde bî-hûde durmayup, eyyâm-ı merkūme zarfında Tuna'nm sağ tarafına[12] çekile. Kezâlik hîn-i musâlahaya kadar İsma'îl[13] ve İbrâ'îl ve Yergöğü kal'alarında dahi mikdâr-i kifâyeden ziyâde asker kalmaya. Ve evvel emirde Eflak ve Boğdan'dan Rusya askeri çekilür iken, tarafeynden muhâbere olunup, 'Osmânlu[14] askeri dahi beraberce[15] çekile. Ve musâlaha murahhasları vürûduna dek Eflak ve Boğdan'ın idâresine müdâhale olunmaya. Ve işbu şart muktezâsınca Rusya askeri tarafından tahliye olunacak **[M2 106]** kal'alara[16] ehâlîsinden mâ'adâ, 'akd-i musâlahaya değin asâkir-i 'Osmânî[17] idhâl olunmaya.

Dördüncü mâdde: Zikr olunan üçüncü şart mefhûmu üzere Rusya Devleti, Bozca-ada'yı ve işbu mütâreke-i hayriyyenin haberi Akdeniz'e varıncaya[18] kadar sâ'ir istîlâ olunmuş mahal var ise anları dahi tahliye ve teslîm edeceği

---

1 üç A2, M2 : üc N2
2 saferu'l-hayrı N2 : saferi A2, M2
◊ 1 Safer 1223 = 29 Mart 1808 Salı.
3 'Îseviyye'nin N2, A2 : 'Îsevî'nin M2
4 nîsânmm M2 : şehr-i nîsânın N2 : şehr-i nîsânınm A2
5 in'ikādı N2 : 'akdi A2, M2
6 eşyâ' N2 : eşyâ A2, M2
7 mühimmât ile tahliyeye başlayup N2, M2 : mühimmâtla tahliyeye başl[ay]up A2
8 sâ'ir ..... mütâreke A2 : sâ'irlerin tahliyesi işbu sened-i mütârekenin M2 : sâ'irlerin tahliyesi işbu sened-i mütâreke N2
9 oluna A2, M2 : eyleye N2
10 teslîmi içün M2 : tesellî içün N2 : teslîmiyçün A2
11 Komisar N2, A2 : Komiser M2
12 tarafına N2 : cânibine A2, M2
13 İsma'îl N2, M2 : İsmâ'îl A2
14 'Osmânlu N2 : Devlet-i 'aliyye A2, M2
15 beraberce N2 : beraber A2, M2
16 kal'alara N2, A2 : kal'alar M2
17 asâkir-i 'Osmânî N2 : Devlet-i 'aliyye askeri A2, M2
18 varıncaya A2 : varınca N2, M2

misillü, Akdeniz Boğazı'nın tarîkını[1] küşâd içün ol tarafda olan gemilerini dahi[2] kaldırup kendü[3] lîmânına gider iken, Akdeniz'de şedîd furtuna ve[4] yâhûd âhar gûne eşedd-i ihtiyâcla[5] hâcet mess edüp bir mahalle uğradıkda, Devlet-i 'aliyye me'mûrları tarafından mümâna'at olunmayup, i'ânet oluna. Şöyle ki mukaddemce Akdeniz Boğazı tarafında[6], esnây-ı muhârebede Rusyalu tarafında kalan [**N2 4b**] Devlet-i 'aliyye kalyonu ve esîrleri[7] ve sâ'ir bu makûle tutulmuş sefîne ve eşyâ'[8] var ise anlar dahi redd ve muhârebe-i merkûmede taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den alınmış Rusya sefînesi var ise kezâlik i'âde olunup ve[9] zikr olunan Rusya donanması gider iken Akdeniz'de Devlet-i 'aliyye re'âyâsından kimseyi[10] istishâb eylemeye.

Beşinci mâdde: Kezâlik Sünne ve ol taraflarda[11] vâki' sâ'ir boğazlar tarîkında dahi mevâni' olmamak ve Devlet-i 'aliyye'nin sefâyini[12] geşt ü güzâr etmek içün, ol havâlîde Rusya Devleti'nin ince donanma[13] takımından ma'dûd kayıkları var ise, cümlesini boğazlardan[14] taşra çıkarup hâricde dokunulmamasını, Devlet-i 'aliyye lâzım gelenlere tenbîh eyleye. Ve hâcet mess edüp bir lîmâna girerler ise mümâna'at olunmaya.

Altıncı mâdde: Hukûk-ı efrâd-ı beşere[15] ri'âyet, lâzime-i nasafet olmağla, tarafeyn-i mu'âhedeynde[16] ne mikdâr üserâ var ise te'hîr olunmayup, Rusyalu tarafından[17] Devlet-i 'aliyye'de dîn-i[18] İslâm'ı kabûl ve 'Osmânlular'dan[19] Rusya tarafında tenassur edenler olur ise, bi't-tahkîk anlardan mâ'adâ zükûr u inâs ve Devlet-i 'aliyye ve Rusya re'âyâsından kangı[20] rütbeden olur ise olsun bilâ-semen ve lâ-'ivaz temâmen sebîlleri tahliye oluna. Ve el-yevm Rusya Devleti tarafında[21]

---

1 tarîkını N2 : turukunu A2 : etrâfını M2
2 dahi N2, A2 : — M2
3 kendü N2, A2 : kendi M2
4 ve A2, M2 : — N2
5 ihtiyâcla N2, A2 : ihtiyâc ile M2
6 mümâna'at ..... tarafında N2 : — A2, M2
7 esîrleri N2, M2 : esîrler A2
8 eşyâ' N2 : eşyâ A2, M2
9 ve N2, A2 : — M2
10 kimseyi N2 : kimesneyi A2, M2
11 taraflarda N2, A2 : tarafda M2
12 sefâyini N2, A2 : sefâ'ini M2
13 donanma N2, A2 : — M2
14 boğazlardan N2 : boğazdan A2, M2
15 beşere A2 : beşerde N2, M2
16 mu'âhedeynde N2 : mu'âhedeynden A2, M2
17 Rusyalu tarafından M2 : Rusyalu'dan N2, A2
18 dîn-i N2, M2 : dîn ü A2
19 'Osmânlular'dan M2 : 'Osmânlu'dan N2, A2
20 kangı M2 : kankı N2, A2
21 tarafında N2, A2 : tarafından M2

olan Devlet-i 'aliyye kal'a muhâfızları ve me'mûrları ve sâ'ir cümle ehâlîsi, işbu mütâreke 'akabinde bulundukları yerlerden bilâ-noksân ihrâc ve göç[1] ve eşyâlarıyla taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye irsâl kılına.

Yedinci mâdde: İşbu mütâreke senedinin cânib-i Serdâr-ı ekremî'den ve[2] Rusya Devleti **[M2 107]** Enşef [=en Chef] Cenerali[3], rütbetlü ri'âyetlü Mikelson [=Michelson]* Ceneral[4] tarafından iktizâ eden tasdîk temessükleri bilâ-imhâl gönderilmek üzere Türkî ve Efrencî'si[5] tarafımızdan Rusya Devleti murahhası[6] ve mutevassıt-ı mûmâ ileyhimâ cânıblerinden[7] hatem ü imzâ ve mübâdele olunmağla, zikr olunan tasdîk[8] temessükleri dahi: "Bir hafta zarfında ve mümkin ise daha[9] evvelce mübâdele oluna" deyü[10] sened olmak üzere tarafeynden ketb ü imlâ ve işbu yirmi iki cumâdelâhıresinin otuzuncu[11] günü◊ Yergöğü Kal'ası havâlîsinde İslabozye [=Slobosia][12]** Karyesi'nde mübâdele ve i'tâ olunmuş olmağın, cânib-i Şevket-menâkıb-ı hazret-i Cihândârî'den[13] vekâlet-i mutlaka **[N2 5a]** ve ruhsat-ı kâmilemiz muktezâsmca, tarafımızdan dahi şurût-ı merkûme temâmen kabûl ile ri'âyet olunacağı hasebiyle, tasdîkan li'l-makāl işbu temessük tahrîr ve mübâdeleten i'tâ vü tesyîr olundu***; hurrire fi'l-hâdî ve'l-'işrîn min-cumâdelâhıre li-seneti isnâ[14] ve 'işrîn ve mi'eteyn ve elf◊◊; fî Sahrây-ı Silistire. İmzâ[15] el-Müstemiddü minallâhi'l[16]-ekrem Çelebi es-Seyyid[17] Mustafa el-Vezîrü'l-a'zam.

---

1 göç N2 : göc A2, M2
2 ve N2 : — A2, M2
3 Enşef Cenerali N2, A2 : tarafından Ceneral Enşef M2
* Mütârekeyi Rusya adına imzalayan Général en Chef Michelson'dur; bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855,* London 1855, s.521,523.
4 Ceneral N2, A2 : — M2
5 Efrencî'si N2 : Firenkce'si A2, M2
6 murahhası N2, A2 : murahhas M2
7 cânıblerinden M2 : cânıbinden N2, A2
8 tasdîk N2, A2 : tas[dî]k M2
9 daha M2 : dahi N2, A2
10 deyü N2, A2 : Ve bu M2
11 otuzuncu N2 : yirminci A2, M2
◊ 20 Cumâdelâhıre 1222 = 25 Ağustos 1807 Sah.
12 İslabozye (اسلابوزيه) N2 : İslabozi A2, M2
** Metnimizde İslabozye okunabilecek şekilde yazılan bu yer Slobosia olmalıdır, bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855,* London 1855, s.520,523.
13 Cihândârî'den N2 : Tâcdârî'den A2, M2
*** **"Sûret-i tasdîk-nâme** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,226-227'de kaydedilmiştir.
14 li-seneti isnâ N2 : li-sene isneyn A2, M2
◊◊ 21 Cumâdelâhıre 1222 = 26 Ağustos 1807 Çarşamba.
15 fî Sahrây-ı Silistire. İmzâ A2, M2 : — N2
16 minallâhi'l N2, A2 : min[all]âhi'l M2
17 es-Seyyid N2 : Seyyid A2, M2

Kezâlik Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde mün'akıd olan mütâreke mâddesinden Sırplu'ya[1] dâ'ir olan senede, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tahrîr u tesyîr olunan tasdîk-nâmenin[2] sûretidir[3].

Bâ'is-i nemîka oldur ki, Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde mütâreke 'akdi zımnında cânib-i Devlet-i 'aliyye'den Murahhas olan hâlâ Tevkī'î 'izzetlü meveddetlü Seyyid Mehmed Sa'îd[4] Gālib Efendi ve Rusya Devleti tarafından Murahhas ri'âyetlü Ceneral Serciyo Laskaro[5] [= Général Sergio Lascaroff] miyânmda, işbu yirmi iki cumâdelâhıresinin yirminci gününde[◊] imzâ ve mübâdele olunan bir mâdde, el-hâletü hâzih Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde 'akd olunan mütâreke şurûtu muktezâsınca her tarafda terk-i harb[6] olunmak iktizâ eylediğine binâ'en[7], el-yevm Vidin ve Fethulislâm beyninde tecâvüz etmiş bulunan[8] Sırplu içinde olan[9] Rusya askerinin ol tarafda bulunması cihetiyle, ol cânibde[10] dahi terk-i[11] harekât-i hasmâne olunmak lâzimeden olmağla, musâlaha murahhasları vürûduna kadar[12] ol semtde dahi mütâreke olunmak üzere[13] tefahhüd olunur[14]" deyü tahrîr olunmağla, tasdîkan li'l-makāl tarafımızdan dahi işbu temessük ketb ü imlâ[15] ve i'tâ olundu; hurrire fi'l-yevmi'l[16]-hadî ve'l-'işrîn [**M2 108**] min-cumâdelâhıreti li-senet-i isnâ[17] ve 'işrîn ve mi'eteyn ve elf[◊◊]. İmzâ: el-Müstemiddü min[all]âhi'l-ekrem Çelebi Mustafa li-Vezîri'l-a'zam[18].

---

1 **mâddesinden Sırplu'ya** A2 : **mâddesinden Sırblu'ya** N2 : **mâddesinde Sırplu'ya** M2

2 **u tesyîr ..... -nâmenin** N2, A2 : **olunan tasdîk-nâme M2**

3 **Kezâlik** ..... **sûretidir** A2, M2 : + [Metnimizdeki bu başlık N2'de siyah mürekkeple yazılmıştır] N2

4 Sa'îd A2, M2 : — N2

5 Serciyo Laskaro (سرجيو لاسقارو) N2 : Serçiyo Laskaro A2 : Serçiyo Laskarid (سرچيو لاسقارد) M2

◊ 20 Cumâdelâhıre 1222 = 25 Ağustos 1807 Salı.

6 her tarafda terk-i harb N2 : her tarafda terk-i terk A2 : memâlik-i Sırpiyye, tarafeynden terk M2

7 binâ'en N2 : mebnî A2, M2

8 bulunan N2, A2 : olan M2

9 olan N2, A2 : bulunan M2

10 cânibde N2, A2 : hâlde M2

11 terk-i N2, A2 : + ve M2

12 kadar M2 : değin A2 : dek N2

13 üzere N2, A2 : [ü]zere M2

14 olunur N2, A2 : olunup M2

15 ü imlâ A2, M2 : — N2

16 yevmi'l M2 : — N2

17 min-cumâdelâhıreti li-senet-i isnâ N2 : min-şehr-i cumâdelâhıre li-sene isnâ A2 : min-şehr-i cumâdelûlâ li-sene ihdâ M2

◊◊ 21 Cumâdelûlâ 1222 = 26 Ağustos 1807 Çarşamba.

18 minallâhi'l-/min[all]âhi'l-ekrem Çelebi Seyyid/— Mustafa li-Vezîri'l-a'zam A2, M2 : — N2

'Avdet-i[1] Ordu-yi hümâyûn ez-Ada ve vûsûl-i be-Silistire[2]

Bundan akdemce gerçi râyiha-i silm ü salâh istişmâm olunup, lâkin elbette[3] âmâde-i hey'et-i harb ü kifâh olunmak kā'ide-i ihtiyâtıyyesine mebnî, Ordu-yi hümâyûn asker-i mansûr[4] ile Silistire ile[5] Karalaş miyânmda kâ'in Ada'ya 'ubûr etmiş olmağla, ba'de 'akdi'l-mütâreke yine muhayyem-gâh-ı Silistire'ye 'avd ü kufûl ve mahall-i kadîmine hatt-ı rahl-i nüzûl olundu. **[N2 5b]**

Tulû'-i necm-i dünbâle-dâr

Mâh-ı receb-i şerîfin[6] ikinci gicesi[◊] garb-ı şimâlî semtinden[7] zenebi şark cânibine müteveccih bir kevkeb-i dünbâle-dâr-ı tâbdâr[8] tâli' u bedîdâr olup[9], kutb-i şimâlî savbına[10] doğru seyr ü hareket ederek, iki[11] mâh müddet 'arz-ı dîdâr eyledikden sonra, dünbâle-kes-i rânîn-i[12] istitâr oldu. Tulû'-i necm-i mezkûr[13] nevâdirden olmağla, Sürûrî'nin hâver-i tab'-i enverlerinden ser-zede-i tulû' olan ahter-i tâli'-i nigûterdir. [Mısrâ]'[14]:

Ahter-i dünbâle-dâr-ı âsûmân kıldı tulû'

(اختر بمباله دار اسمان قيلدى طلوع)

Lâyiha-i Nücûmiyye[15]

Riyâziyyûndan Batlemyos ve hükemây-ı Hind 'indlerinde zevâtü'z-zevâ'ib, sâ'ir kevâkib hey'et-i mer'iyyeleri üzere on iki nücûma mahsûsadır[16],

---

1 **'Avdet-i** A2, M2 : **Terâcu'-i** N2
2 **ve vûsûl-i be-Silistire** A2, M2 : — N2
3 akdemce ..... elbette N2 : akdemce/mukaddemce istişmâm-ı revâyih-i silm ü salâh olunmağla, yine/— A2, M2
4 asker-i mansûr N2 : asker-i mansûre A2 : asâkir-i mansûre M2
5 Silistire ile N2, A2 : — M2
6 receb-i şerîfin N2 : recebin A2, M2
◊ 2 Receb 1222 = 5 Eylül 1807 Cumartesi.
7 semtinden N2 : semtinde A2, M2
8 dünbâle-dâr-ı tâbdâr A2, M2 : tâbende-i dünbâle-dâr N2
9 olup N2, M2 : + ve A2
10 savbına N2 : cânibine A2, M2
11 iki N2 : üç A2, M2
12 rânîn-i N2 : — A2, M2
13 mezkûr M2 : merkūm N2 : mezbûr A2
14 hâver-i tab'-i enverlerinden ser-zede-i tulû' olan ahter-i tâ'li-i/târîh-i nigûterdir. [Mısrâ']'/Târîh M2 : dediği târîh-i matbû'dur N2
15 **-i Nücûmiyye** N2 : **Lâyiha** A2 : — M2
16 on iki nücûma mahsûsadır A2 : nücûm-i mahsûsa olup N2 : on iki nücûma mahsûsdur M2

kimi gîsû-dâr ve kimi dünbâle-dâr ve kimi sûver-i uhrâda nümûdârlardır[1]. Hak *celle ve 'alâ* hazretlerinin umûr-i külliyyeden bir emr-i 'azîm[2] izhârına irâde-i İlâhiyye'leri[3] te'alluk eyledikde, anlardan[4] emr-i mezkûr zuhûruna müntabi' olan bir kevkebi izhâr ve dekāyık-şinâs olan 'ibâdına istibsâr ve tebettül ü istiğfâra ibtidâr eylemeleri içün[5] hikmet-i rahmet-şi'ârı zımnında kable'l-vukū' işâret ü iş'âr buyururlar[6]. Ve kevâkib-i mezkûre[7], sâ'ir nücûm gibi on iki burcda seyr ü hareket edüp, derecât-ı felekiyyeyi 'alâ hılâfi'n-nücûm menkûsen[8] kat' ederler. Ve hükemây-ı Fürs 'indinde gerçi kevâkib-i sâ'ire şeklinde olup, lâkin[9] Hakk Te'âlâ hazretleri murâd-ı şerîfleri olan emr-i 'azîmi li-hikmetin izhâr irâdelerinde kimine gîsû-dâr[10] ve kimine dünbâle-dâr izâfesiyle irâ'e[11] ederler. Ve ba'zı hükemâ'[12] 'indinde bunlar nücûm olmayup, belki evzâ'-ı cevviyyeden[13] buhâr-ı muhterikdir; suver-i mezkûre[14] üzere mer'î olurlar. Ve bunlar yedi sûretlerdir; "Sevâniye'n-nücûm" derler; menâhıs-i felekiyyedendir[15]. **[M2 109]** Beher şebân-rûz, hareket-i mu'tebereleri müteşâbih ve ma'kûs olarak hemân yirmi dört sâniyeye bâligdir[16]. Her birinin ism-i mahsûsu vardır. Mevâ'id-i nahsiyye-i felekiyyeye[17] burclarına göre istişhâd[18] ederler. Husûsan mukārenet-i kamerde cümle-i mahzûrâtdan 'add ederler. Hulûl eyledikleri burcların cevherlerinden[19] ve mensûbâtlarından hurûb ve fiten ve tâ'ûn ve sâ'ir havâdis-i şenî'aya istidlâl ederler. Meselâ anlardan biri Hamel burcunda nümâyân olsa, Hamel mensûbâtı olan 'Irâk ve Fars ve Azerbeycan[20] ve bilâd-ı Efrenc ve Yemen ve Filistin **[N2 6a]** makūlesi memâlikde[21] fiten ü hurûb ve helâk fi'l-mülûki ve'r-ru'esâ'[22] ve isti'lâ'-i eşrâr

1 suver-i uhrâda nümûdârlardır N2 : sûret-i uhrâda nümûdârdır A2, M2
2 -i 'azîm N2 : — A2, M2
3 İlâhiyye'leri N2 : 'aliyyeleri A2, M2
4 anlardan N2 : — A2, M2
5 istiğfâra ibtidâr eylemeleri içün/— A2, M2 : istiğfâr eylemeleri N2
6 buyururlar N2 : ederler A2, M2
7 mezkûre N2, A2 : mezbûre M2
8 menkûsen N2 : ma'kûsen A2, M2
9 lâkin N2, M2 : — A2
10 gîsû-dâr M2 : gîsû N2, A2
11 dünbâle-dâr izâfesiyle irâ'e M2 : dünbâle izâfesiyle irâ'et N2, A2
12 hükemâ' N2 : hükemâ A2, M2
13 cevviyyeden N1, M2 : cedyeden A2
14 mezkûre N2, A2 : münkedire M2
15 "Sevâniye'n- ..... felekiyyedendir A2 : "Sevâniye'n-nücûm" ta'bîr ederler; menâhis-i felekiyyedendirler N2 : Sevâbiteyi'n-nücûm" derler ve menâhis-i felekiyyedendir M2
16 bâligdir N2 : + 'alâ kile'l-kavleyn A2, M2
17 felekiyyeye N2, A2 : felekiyye M2
18 istişhâd N2, A2 : ictihâd M2
19 cevherlerinden N2 : hevcerinden A2 : hevdeclerinden M2
20 Fars ve Azerbeycan N2 : Pars ve Azerbaycan A2, M2
21 memâlikde N2, M2 : memâlike A2
22 ve'r-ru'esâ N2 : ve'r-ru'esâ A2, M2

misillü ahdâs-i 'azîme zâhir olup ve eğer ibtidâ meşrık semtinden nümâyân olursa[1], ahkâm-ı külliyyesi ol aktârda lâyih olurlar[2]; *ve kıs 'aleyhi'l-bevâkī*[*].

Ol hengâmda ba'zı âşinây-ı fenn-i nücûm olanlar, kevkeb-i mezkûrun tulû'undan[3] burc-i Esed'de olduğunu takdîr ve niçe ahkâm ve havâdis[4] takrîr edüp, bi-iznihî Te'âlâ bi't-tedrîc hüveydâ oldu[**]. *Sübhâne men sehhare cemî'a'l-eşyâ'i'l-'ulviyyeti ve's-süfliyyeti*[5] *bi-kabzati kudretihî ve kahherehâ yemîne meşiyyetihî*[6]*, fe-huve'l-Kādiru limâ*[7] *yeşâ'u ve lehu'l-i'âdetü ve'l-inşâ'u*[***].

'Avdet-i Ordu-yi hümâyûn be-meştâ[8]

Emr-i mütâreke sûret-pezîr-i hitâm olup, Ordu-yi hümâyûn'un Silistire havâlîsinde ikāmetini[9] mûcib hâlât kalmamağla[10], Rikâb-ı müstetâb'dan ba'de'l-istîzân mahall-i merkūmdan mâh-ı recebin ikinci sebt[11] günü[◊] ref'-i hıyâm-ı ârâm ve meştâ ta'yîn olunan Edirne cânibine tevcîh-i matâyây-ı i'tizâm eylediler. Mâh-ı mezbûrun beşinci günü[◊◊] Şumnu'ya vürûd ve on gün kadar hasbe'l-iktizâ'[12] anda meks ü ârâm eyledikden sonra[13] nehzat ü kıyâm ve mâh-ı mezbûrun[14] yirmi birinci hamîs günü[◊◊◊] Edirne'ye vusûl birle, mukaddemce tehyi'e olunan mesken ü[15] me'vâlara hatt-ı sikâl-i nüzûl olundu[16].

---

1 semtinden nümâyân olursa/olur ise N2, A2 : semtinde nümâyân olursa M2
2 olurlar A2, M2 : olur N2
* و قس عليه البواقى = Ve diğerlerini de buna kıyas et" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
3 âşinây-ı ..... tulû'undan N2 : fenn-âşinây-ı nücûm olanlar, kevkeb-i/kevâkib-i mezkûrun tulû'u A2, M2
4 niçe ve ahkâm ve havâdis N2 : niçe ahkâm A2 : niçe ahkâm M2
** **"Tulû'-i necm-i** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle ve "'Âsım Efendi bu mebhasde der ki" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,210-212'da kaydedilmişse de kuyruklu yıldızın görülmesi 22 Receb gecesi olarak belirtilmiştir.
5 eşyâ'i'l-'ulviyyeti ve's-süfliyyeti N2 : eşyâ'i A2, M2
6 meşiyyetihî N2, A2 : meşî'etihî M2
7 limâ N2, A2 : 'alâ mâ M2
*** سبحان من سخر جميع الاشياء العلوية و السفلية بقبضة قدرته و قهرها يمين مشيّته فهو القادر لما يشاء و له الاعادة و الانشاء = Ulvî ve süflî her bir şeyi kudretinin kabzasıyla ve meşiyyetinin gücüyle hükmü altına alanın şânı ne yücedir. O kadirdir. Dilediğini tekrar yeniden ve hiç yoktan da yaratır" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.
8 **be-meştâ** A2, M2 : — N2
9 ikāmetini A2, M2 : ikāmeti N2
10 kalmamağla N2 : olmamağla A2, M2
11 recebin ikinci sebt A2, M2 : receb-i şerîfin ikinci N2
◊ 2 Receb 1222 = 5 Eylül 1807 Cumartesi.
◊◊ 5 Receb 1222 = 8 Eylül 1807 Sah.
12 iktizâ' N2 : iktizâ A2, M2
13 ârâm eyledikden sonra N2 : ârâmla A2, M2
14 mezbûrun N2, M2 : mezkûrun A2
◊◊◊ 21 Receb 1222 = 24 Eylül 1807 Perşembe.
15 mesken ü N2 : — A2, M2
16 olundu N2, M2 : oldu A2

Vefât-ı Kādî-i Ordu-yi hümâyûn ve nasb-ı Sıdkī-zâde Ahmed Reşîd Efendi[1]

Ordu-yi hümâyûn Kadısı es-Seyyid Mehmed Emîn[2] Efendi, bu esnâda tayy-i[3] sicill-i zindegânî eylediği peyâmı[4], taraf-ı Sadrıa'zamî'den vâsıl-ı rikâb-ı Cihân-bânî olmağla, sâbıkā[5] İzmir Kadısı Sıdkī-zâde Reşîd Efendi'nin zât-ı reşâdet-simâtına şâygânî görülmekle, bâ-emr-i Sultân-ı zemân[6] Ordu-yi hümâyûn cânibine germ-'inân oldular[7]. **[M2 110]**

Tebdîl-i Sadâret-i Rumeli

Sadr-ı Rum Ahmed Muhtâr Efendi'nin müddet-i 'örfiyyesi temâm olmağla, mesned-i Sadâret'den mün'azil ve gurre-i şa'bânda tekerrür cihetiyle Şemseddîn Efendi ol derece-i refî'aya muttasıl oldu[8].

Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ'[9]

Karaman Vâlîsi olup Bahr-ı sefîd Boğazı Ser'askerliği'yle muhâfazaya me'mûr olan Sadr-ı esbak Hâfız[10] İsmâ'îl Paşa'nın gulû-yi[11] hayâtı, füşürde-i dest-i ecel olduğu haberi erbâb-ı hall [**N2 6b**] ü 'akd-i 'amel sem'ine vâsıl olmağla[12], eyâlet-i mezbûre sâbıkā[13] Eğriboz ve Karlı-ili[14] sancaklarına mutasarrıf ve[15] Ordu-yi hümâyûn Çarkacısı olan[16] el-Hâc 'Ali Paşa'ya tevcîh olup, ba'de eyyâm sâbıkā Erzurum Vâlîsi Hakkı Paşa'ya tevcîh[17] olunmağla, müşârun ileyh dahi Boğaz'a debdebe-endâz-i[18] vürûd ve emr-i muhâfazada

---

1 **ve nasb-ı Sıdkī-zâde Ahmed Reşîd Efendi** A2, M2 : — N2
2 Emîn A2, M2 : — N2
3 tayy-i N2 : hatm-i A2, M2
4 peyâmı N2 : — A2, M2
5 sâbıkā M2 : sâbık N2, A2
6 Reşîd ..... zemân N2 : Ahmed Reşîd Efendi kāmet-i liyâkatine çesbân/cesbân görülmekle A2, M2
7 germ-'inân oldular N2 : germ-'inân oldu A2 : 'inân-rîz oldu M2. "**Vefât-ı Kādî-i** ..... oldular" kısmındaki bilgiler muhtemelen buradan alınarak özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,203'te 24 Cumâdelâhıre târîhiyle kaydedilmiştir.
8 **Tebdîl-i** ..... oldu N2 : — A2, M2
9 **Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ'/vüzerâ** A2, M2 : **Vefât-ı Sadr-ı esbak Hâfız İsma'îl Paşa** N2
10 Sadr-ı esbak Hâfız N2, A2 : Sadrıa'zam-ı esbak M2
11 gulû-yi N2, A2 : — M2
12 olmağla N2, A2 : olmakla M2
13 sâbıkā N2, A2 : sâbık M2
14 Karlı-ili N2, A2 : Karlice M2
15 ve A2, M2 : — N2
16 Çarkacısı olan A2 : Çarkacısı N2 : Çerhacısı olan M2
17 olup/olunup, ba'de eyyâm sâbıkā Erzurum Vâlîsi Hakkı Paşa'ya tevcîh/teveccüh A2, M2 : — N2
18 debdebe-endâz-i A2 : debdebe-engîz-i N2 : dîde-endâz-ı M2

ibrâz-ı yed-i tûlâyı sa'y ü[1] mechûd eyledi. Ve Mar'aş Eyâleti, sâbıkā Rakka Vâlîsi el-Hâc 'Abdullah[2] Paşa'ya ve Haleb Eyâleti, sâbıkā Rakka Vâlîsi Muhassıl İbrâhîm Paşa'ya ve Trablus-Şâm, Cerde Başbuğluğu ile[3] hâlâ Şâm Vâlîsi olan Genc Yûsuf Paşa'ya ilhâkan tevcîh ve Rakka Eyâleti, hâlâ Habeş Eyâleti Vâlîsi[4] Melek Ahmed Paşa-zâde 'Osmân Paşa'ya ilhâkan[5] ve Bağdâd ve Basra ve Şehrizor eyâletleri[6] ilhâkıyla Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya ve Erzurum Eyâleti, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından müşârun ileyh[7] Ziyâ Paşa Kethudâsı 'Osmân[8] Ağa'ya rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le[9] ve Köstendil Sancağı, mîr-i mîrândan Pilaslı[10] Veliyyüddîn Paşa'ya ve Selânik, Vezâret'i ibkāsıyla Sadr-ı sâbık İbrâhîm Hilmî[11] Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, hâlâ Ordu-yi hümâyûn Kā'im-makāmı[12] olan Ebûbekir Paşa'ya ve Livây-ı Akşehir, Ordu-yi hümâyûn[13] Konakcısı, mîr-i mîrândan Seyyid Mehmed 'Ârif Paşa'ya ve Livây-ı Akseray[14], İsakcı muhâfazasma me'mûr mîr-i mîrândan Mehmed Sâlim Paşa'ya ve Livây-ı Koca-ili, hâlâ İç-il[15] Sancağı'na mutasarrıf Vezîr[16] Seyyid Ahmed Paşa'ya ilhâkan tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı.

Ba'zı makâle der-Mâ'den-i Şirvân[17]

Diyârbekir Mutasarrıfı Murâd Paşa'nın bu esnâda[18] vefâtı haberi mün'akis olmağla, eyâlet-i mezbûre bundan akdem merfû'u'l-Vezâre olan Şerîf Paşa'ya, Vezâret'i ibkāsıyla tevcîh ve muhıll-i şân-ı Vezâret olan etvâr-ı nâbe-hemvârdan inzicârı bâbında[19] tarafıma mü'ekkeden tenbîh buyuruldu[20].

Bundan akdem gendîde-i tîşe-i kalem olduğu[21] üzere Şirvan tarafının erâzî vü enhâsı, me'âdin ve[22] cevâhir ile memlû olup ve me'âdini gāyet a'lâ ve

1 ü N2, A2 : — M2
2 'Abdullah N2, A2 :'Abd[ull]ah M2
3 Başbuğluğu ile N2 : Başbuğluğu'yla A2, M2
4 hâlâ Habeş Eyâleti Vâlîsi A2 : hâlâ Habeş Eyâleti'ne mutasarrıf N2 : Habeş Vâlîsi M2
5 ilhâkan N2, A2 : ilhâk M2
6 eyâletleri A2, M2 : eyâleti N2
7 müşârun ileyh A2, M2 : — N2
8 'Osmân N2, A2 : 'Osmâ[n] M2
9 rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le A2, M2 : bâ-rütbe-i Vezâret N2
10 Pilaslı A2, M2 : Bilaslı N2
11 İbrâhîm Hilmî A2 : Hilmî İbrâhîm N2 : İbrâhîm M2
12 Ordu-yi hümâyûn Kā'im-makāmı A2, M2 : Ordu Kāyim-makāmı N2
13 Ordu-yi hümâyûn A2, M2 : Ordu N2
14 Livây-ı Akseray A2, M2 : Akseray N2
15 İç-il N2, A2 : İc-ili M2
16 Vezîr N2 : — A2, M2
17 **Ba'zı ..... Şirvân** N2 : — A2 : Ve M2
18 bu esnâda N2 : — A2, M2
19 bâbında N2 : — A2, M2
20 buyuruldu A2, M2 : olundu N2
21 kendîde-i tîşe-i kalem olduğu N2 : peymûde-i kıdem-i kalem buyurulduğu/olduğu A2, M2
22 ve A2, M2 : — N2

güzîde ise de mahall-i mezkûrun etrâf u cevânibi Diyârbekir ve Van eyâletleri ve kûh-i menî‘ ve sengistân olduğundan başka[1], sükkân ü kuttânı ‘âsî Yezîdî ve cibâlî Ekrâd ve ehl-i bagy ü şiddet ü fesâd olmak mülâbesesiyle[2], bunların izâle-i şerr ü şûrları **[M2 111]** ile[3] me‘âdin-i mezbûreyi teshîr eylemek zımnında kaviyyü'l-iktidâr bir Vezîr'e Diyârbekir Eyâleti tevcîhiyle[4] bu emr-i ehemme me’mûr kılınması husûsunda [**N2 7a**] Hudâvendigâr-ı[5] sâbık hazretlerinin emr u[6] irâde-i ‘aliyyeleri te‘alluk eylediğine mebnî[7], mîr-i mîrândan ber-vech-i yurdluk ve ocaklık Mûş mutasarrıfı Murâd[8] Paşa'nın ma‘den-i merkûma kurbiyyeti derkâr olduğundan nâşî, ma‘den-i mezkûru hâvî[9] olduğu erâzîye müstevlî olan Yezîdî tâ’ifesinin ve ehl-i bagy ü fesâd olan Ekrâd'ın havâlî-i mezkûreden kat‘-ı ‘urûk u a‘sâblarıyla[10] ma‘den-i mezkûrun zâhire ihrâc ve germiyyet ile[11] i‘mâli esbâbmın istihsâline bezl-i sa‘y[12] eylemek şartıyla, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi'yle Diyârbekir Eyâleti, Paşa-yı müşârun[13] ileyhe tevcîh olunup ve mûmâ ileyhin sûret-i me’mûriyyeti hikâye olunarak, lede'l-iktizâ’[14] mühimmât i‘tâ eylemek bâbında Erzurum ve Trabzon eyâletleri[15] vâlîlerine hitâben ve Yezîdî tâ’ifesinin ve Konsi (قونسى) ‘Aşîreti eşkıyâsınm[16] ve sâ’ir gürûh-i[17] bagy ü ‘inâdın izâle-i mazarratları emrinde Paşa-yı mûmâ[18] ileyhe mütâba‘at eylemek bâbında Şirvân ve Cezîre[19] beylerine hitâben ba‘de-hû işbu yirmi iki cumâdelûlâsı gurresinde[◊20] mûmâ ileyhin sûret-i me’mûriyyeti beyân olunarak, mûmâ ileyhin emr u re’yi üzere ‘amel ü hareket eylemek üzere[21] başka ve mâdde-i merkûme hıtâm-pezîr olunca Paşa-yı mûmâ[22] ileyhin

1 başka N2, A2 : — M2
2 mülâbesesiyle N2, A2 : üzere M2
3 şûrları ile M2 : şûrlarıyla N2, A2
4 tevcîhiyle N2, A2 : tevcîhle M2
5 husûsunda Hudâvendigâr-ı A2, M2 : husûsuna [**N2 7a**] Hudâvend-i N2
6 emr u A2, M2 : — N2
7 mebnî N2 : ve A2, M2
8 Murâd N2, A2 : Dâvud M2
9 kurbiyyeti ..... hâvî N2 : kurbiyyeti/ehliyyeti derkâr olduğuna mebnî, ma‘den-i mezkûrun hâvî/— A2, M2
10 a‘sâblarıyla N2, M2 : a‘sâbları ile A2
11 germiyyet ile N2 : germiyyetle A2, M2
12 sa‘y N2 : vüs‘ A2, M2
13 müşârun N2, M2 : mûmâ A2
14 lede'l-iktizâ’ N2 : lede'l-iktizâ A2, M2
15 eyâletleri A2, M2 : — N2
16 eşkıyâsının N2 : — A2, M2
17 gürûh-i M2 : ehl-i N2, A2
18 mûmâ N2, A2 : müşârun M2
19 bâbında Şirvân ve Cezîre N2 : Cizre ve Şirvân beylerine A2, M2
◊ 1 Cumâdelûlâ 1222 = 7 Temmuz 1807 Sah.
20 cumâdelûlâsı gurresinde N2 : senesi cumâdelâhıresinin evâhırında A2, M2
21 üzere N2 : içün A2, M2
22 merkûme .....mûmâ N2 : mezbûre hıtâm bulunca/bulunçaya kadar Paşa-yı mûmâ/müşârun A2, M2

kapusu halkına ve gerek tehaşşüd eden asâkire iktizâ eden zehâ'irin[1], Diyârbekir ve Muş dâhilinde vâki' kazâlardan râyici üzere akçasıyla[2] mübâya'a ve iştirâsına mu'âvenet olunmak içün başka ve zikr olunan kazâların[3] hükkâmına ve sâ'ire cumâdelâhırenin evâhırı[◊] târîhiyle başka evâmir-i 'aliyye sâdır olup, Paşa-yı mûmâ ileyh dahi[4] te'ahhüd-i sâbıkına mebnî emr-i mezkûra berçîde-i dâmen-i[5] himmet olduğu esnâda dâr-ı bekâya rû-nihâde olmağla, maslahat-ı mezkûre 'alâ hâlihâ kaldı[6].

Vâkı'â vech-i muharrer üzere me'âdin-i mezkûre, dâhil-i kabza-i teshîr olsa, Devlet-i 'aliyye[7] hazînesine imdâd-ı küllî olacağı gayr-ı setîrdir. Dergâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan müsted'âmızdır[8] ki, *"Utlubu'r-rızka*[9] *min-habâye'l-arzı*[*]*"* Hadîs-i şerîfinin sırrı üzere bu resme me'âdin ve mehâzinleri[10] halk ve tesyîr birle, vükelây-ı devleti mezâlim ve musâderât-ı fukarâ vü zu'afâ te-be'asından[11] müstağnî ve dil-sîr eyleye, âmîn.

Ba'zı tevcîhât-ı[12] 'ilmiyye

Şa'bân-ı şerîfin[13] on dördüncü günü[◊◊] Üsküdar Kazâsı, yirmi iki zilka'desi **[M2 112]** gurresinden[◊◊◊] zabt eylemek[14] üzere Hâmise-i Süleymâniyye ile [**N2 7b**] Nûr-ı 'Osmânî Medresesi[15] Müderrisi olan Mehmed

1 zehâ'irin N2 : zehâ'ir A2 : zehâyir M2
2 akçasıyla A2, M2 : akcasıyla N2
3 kazâların N2, A2 : bilâd M2
◊ 21-29 Cumâdelâhıre 1222 = 26 Ağustos – 3 Eylül 1807.
4 mûmâ ileyh dahi N2, A2 : müşârün ileyh M2
5 mezkûre berçîde-i dâmen-i N2 : mezkûru/mezkûr dâmen-be-miyân-ı A2, M2
6 rû-nihâde ..... kaldı N2 : 'azîmet eylemekle, maslahat-ı merkûme 'alâ hâlihî kalmışdır. A2, M2. "Bundan akdem gendîde-i ..... kaldı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,208-209'da kaydedilmiştir.
7 'aliyye A2, M2 : seniyye N2
8 hazret-i Kibriyâ'dan müsted'âmızdır N2 : Hudâ'dan müsted'âdır A2, M2
9 Utlubu'r-rızka N2, A2 : Utlubu'r-rızka (اطلبوا الرزق) M2
* اطلبوا الرزق من خبايا الارض = Rızkı yerin gizliliklerinden talep ediniz!" anlamına gelen bu cümle ihmâl edilebilir bir değişiklikle Ebû Ya'lâ, Taberânî ve Beyhakî'nin zayıf senedle Hz. Âişe'den rivâyet ettikleri Hz. Peygamber'in bir hadîsi gözükmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.396, I,138.
10 Hadîs-i ..... mehâzinleri N2 : ma'den ve mahzenlerini A2, M2
11 tesyîr/teysîr birle vükelây-ı devleti mezâlim ve musâderât-ı fukarâ vü zu'afâ tebe'asından/şenî'asından A2, M2 : teysîr birle Devlet-i 'aliyye'yi cihât-ı nâ-marzıyyeden N2
12 **tevcîhât-ı** N2, A2 : **tevc[î]hât-ı** M2
13 Şa'bân-ı şerîfin A2, M2 : Şehr-i şa'bânın N2
◊◊ 14 Şa'bân 1222 = 17 Ekim 1807 Cumartesi.
◊◊◊ 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.
14 eylemek N2, A2 : etmek M2
15 Medresesi A2 : — N2, M2

Ni'metullah[1] Efendi'ye tevcîh olundu[2]. Ve Hâce-i Şeyhulislâm-ı sâbık İzmir Kadısı[3] Münîb Efendi'ye yevm-i tevcîhinden mutasarrıf olmak üzere Anadolu Pâyesi ihsân olunup, taklîb-i devlet mâddesinde[4] mukaddimât-ı sa'y ü gûşiş-i firâvânları[5] şimdilik bu netîceye iktirân eyledi. Evvel ve âhır hakkında nâ-mübârek olduğu in-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur[6].

Mûmâ ileyh Sultân Selîmü'l-bâl hazretlerinin menfûrları[7], husûsan Müfettiş-i Haremeyn, ba'dehû İzmir Kadısı olduğunda, ba'zı mertebe[8] münâfî-i nâmûs-i 'ilmî tama' u irtikâbâtı mesmû'ları olmağla[9], samîmî meb-gûz-ı derûn-i pür-nûrları olmağın[10], mertebe-i iltifâtdan dûr[11] ve derece-i vak'-ı kadîminden gerçi mehcûr olmuşidi. Lâkin Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretle-rinin kerem-i cibillîleri muktezâsmca yine senede iki üc def'a 'atıyye-i cezîle ve boğça-i celîle ve ferve-i girân-behâ makūlesi teşrîfât-ı cezîle-i Şâhâne'le-rine mazhar eylemek 'âdet-i sa'âdetleri idi. Ve bir def'a ba'zı kurenâ' vesâtatiyle gālibâ Fıkh-ı şerîfe dâ'ir bir te'lîf 'arz edüp, mukābilinde Bilâd-ı erba'a Pâyesi ihrâz ve bir def'a dahi Mekke Pâyesi ve ba'de müddetin *Siyer-i Kebîr*'i terceme ve takdîm eylemekle, Yûsuf Ağa ve Kahveci-başı niyâzlarıyla İstanbul Pâyesi'ni intihâz eylemişidi. Bu def'a dahi *"Kad kīle zâlike in sıdkan ve ve in kizben*"* Sultân Selîm hazretlerinin 'aleyhine olan ma'rekede haylîce üstâdâne vaz'-ı dilîrânesi serzede-i sünûh olmağla[12], bâb-ı devlet-me'âbları

---

1 Ni'metullah N2, A2 : Ni'met[ull]ah M2

2 olundu A2, M2 : olunup N2

3 Hâce-i ..... Kadısı N2 : Hâce-i Şeyhulislâm İzmir Kadısı-yı sâbık ve hâlâ herze-vekîl-i kâ'inât A2 : Hâce eş-Şeyh İzmir Kadısı-yı sâbık ve hâlâ herze-vekîl-i kâ'inât M2

4 taklîb-i devlet mâddesinde N2 : — A2, M2

5 gûşiş-i firâvânları N2 : gûşişi A2, M2

6 Evvel ve âhır hakkında nâ-mübârek olduğu in-şâ'allâhu/şâ'[all]âhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur M2 : Efendi-i N2

7 Sultân ..... menfûrları N2 : merhûm cennet-mekân hazretlerinin menfûru A2, M2

8 ba'zı mertebe N2 : — A2, M2

9 tama' ..... olmağla N2 : irtikâb-ı kerîhesi ma'lûmları olmağın A2, M2

10 derûn-i ..... olmağın N2 : dil-i pür-nûru olmağla A2 : dil-i pür-nûrları olmağla M2

11 dûr N2 : sâkıt A2, M2

* قد قيل ذلك ان صدقًا و ان كذبا = İster doğru olsun, ister yanlış olsun o söylenilmiştir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

12 gerçi mehcûr ..... olmağla N2 : hazîz-ı zillete hâbıt olmuşidi. Min-ba'd karîha-i sabîhadan revâtib ve merâtib zuhûr etmeyeceği meczûmu olmağın, lâkin yine ba'zı kurenâ niyâzıyla muttasıl akca/akça ve boğca/boğça makūlesi 'atıyyeden hâlî olmayup, ancak iki def'a Sır Kâtibi şefâ'atiyle, gālibâ fenn-i usûle dâ'ir bir mü'ellef takdîm ve hezâr ibrâmla Mekke Pâyesi tahsîl edüp, ba'de müddetin *Siyer-i kebîr'i/kebîr Terceme/Tercemesi* ve taşradan/taşrada Yûsuf Ağa ve içerüden Kahveci-başı ve sâ'ir ba'zı nâfizü'l-kelim şüfe'â himmetiyle İstan-bul Pâyesi'ne su'ûd ve hemân Anadolu sadrını veche-i ümmîd ü maksûd eylemişidi. Bu def'a vak'a-i mezbûrede "el-'uhdetü 'ale'r-rüvât/râvî" haylîce pehlevânlıkları ve Şeyhulis-lâm Efendi/— sükûtî ve umûr-i hâriciyyede nâdân olmağla, üstâzâne/üstâdâne ta'lîmâtla/ta'lîmâta hâcelik vazîfesini dü-bâlâ icrâ 'arsasında kahremanlıkları mesbûk olduğundan A2, M2

merci'-i dünyâ-perestân ve meclis-i menkabet-nisâbları pâyegâh-ı[1] hâcet-mendân olup, der-ceng-i evvel[2] mükâlemeye ta'yîn birle kesb-i te'ayyün[3] ü şân ve bu def'a Anadolu Pâyesi'yle celb-i[4] terakkī-i menzilet ü 'unvân eyledi. Hem-pâyelerinden Süleymân Molla, Efendi-i mûmâ ileyhin tebrîkine gelüp, hilâl-i sohbetde: "Cenâbınız[5] her pâyeye bir te'lîf ve terceme makūlesi eser sebebiyle mazhar olur idiniz[6]. Bu pâye dahi 'ale'l-'âde bir te'lîf takdîmiyle mi müyesser oldu?" deyü istifsâr etdikde, de'b ü kirdârı üzere nîm-dehen, zîr-i burundan hande-zen olarak hezl ü mefharetle âmîhte-i vaz'-ı şeyhâne ile[7]: "Bu def'a da Ebussu'ûd gibi[8] bir Şeyhulislâm te'lîf edüp, Devlet-i 'aliyye'ye ve temâmen **[M2 113]** memâlik-i 'Osmâniyye'ye yâdigâr eyledim" 'ibâretiyle icâde-i cevâb eylemesi, bâ'is-i isti'câb-ı şeyh u şâb oldu. Zîrâ te'lîfi olan yâdigârın el-'iyâzü billâhi Te'âlâ dîn ü devlete fâ'ide-i 'â'idesi nümâyân oldu. *Allahumme a'sımnâ mine'z-zeleli ve veffiknâ ilâ hayri'l-'amel**, âmîn[9].

Âmeden-i Tayyâr Paşa ez-Kırım be-Âsitâne-i ebed-rehîn ve tevcîh-i Eyâlet-i Trabzon

Cild-i evvelde rakam-zede-i tafsîl olduğu[10] üzere Canikli Battâl Paşa-zâde **[N2 8a]** Tayyâr Mahmûd Paşa, sadme-i seng-i kahr-ı Selîm Hânî havfından eb ü ceddi gibi Kırım Ülkesi'ne tayerân edüp, cezîre-i merkūmede

1 meclis-i menkabet-nisâbları pâyegâh-ı N2 : muhâlif-i şân-ı 'ulemây-ı kirâm olan hırs u irtikâba âlâyişle, meclisi pâyegâh-ı/pâyegân-ı A2, M2

2 evvel N2, A2 : evveli M2

3 te'ayyün N2, A2 : ta'yîn M2

4 celb-i N2, A2 : — M2

5 Efendi-i ..... cenâbımz N2 : Efendi mûmâ/müşârun ileyhin tehniyesine gelüp, hilâl-i musâhabetde cenâb-ı fazîlet-me'âbınıza/me'âbınız A2, M2

6 sebebiyle mazhar olur idiniz A2, M2 : ile mazhar olurdunuz N2

7 etdikde, de'b ü kirdârı üzere nîm-dehen, zîr-i burundan hande-zen olarak hezl ü mefharetle âmîhte-i vaz'-ı şeyhâne/şecî'âne ile A2, M2 : eyledikde, ol dahi vaz'-ı şeyhâne ile N2

8 da Ebussu'ûd gibi N2 : da A2 : — M2

* اللهم اعصمنا من الزلل و وفقنا الى خير العمل = Allahım bizi yanlışlardan koru ve hayırlı işlere muvaffak kıl!" anlamına gelen Arapça duâdır.

9 temâmen **[M2 113]** memâlik-i 'Osmâniyye'ye yâdigâr eyledim" 'ibâretiyle icâde-i cevâb eylemesi, bâ'is-i isti'câb-ı şeyh u şâb oldu. Zîrâ te'lîfi olan yâdigârın el-'iyâzü billâhi/bi[llâ]hi Te'âlâ dîn ü devlete fâ'ide-i 'â'idesi nümâyân oldu. *Allahumme a'sımnâ mine'z-zeleli/min-zevâli'd-dîn ve veffiknâ ilâ hayri'l-'amel,* âmîn —/sümme —/âmîn A2, M2 : yadigâr eyledim" deyü 'arz-ı iftihâr ederek cevâb vermesi, bâ'is-i isti'câb olmuşidi N2. "Ve Hâce-i Şeyhulislâm-ı ..... âmîn" kısmındaki bilgiler özetle ve "'Âsım Efendi makām-ı kadh u tezyîfde hikâye" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,210'da kaydedilmiştir.

10 **Paşa ez-Kırım** ..... olduğu A2, M2 : **Mahmûd Paşa be-Âsitâne** Mukaddemâ itâre-i hammâme-i kayd ü imlâ olunduğu N2

kâ'in çiftliklerinde âşiyân-sâz-ı ârâm u itmînân olmuşidi[1]. Bu esnâda ber-muktezây-ı şîve-i[2] kazâ vü kader, tebeddül-i Saltanat vukū'uyla müntesib olduğu Şehriyâr-ı 'âlî-güher hazretlerinin serîr-ârây-ı Saltanat olduğu haber-i rûh-perveri[3] mesmû'u oldukda, 'alâ rivâyetin bi'd-da've hemân sefîne-süvâr-ı[4] isti'câl ve mâh-ı cumâdelûlâ evâ'ilinde[05] Bahr-ı siyâh Boğazı'nda vâki' sâbık Kapu Kethudâsı 'Ömer Ağa'nın sâhil-hânesine sükkân-resâ-yı ittisâl oldu. Pes[6] müşârun ileyhin vürûdu, sâmi'a-res-i Pâdişâh-ı mes'ûd oldukda, merreten ba'de-uhrâ huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'lerine da'vet ve ihzâr ve şeref-i hitâba sezâvâr buyurup, hakkında envâ'-i nüvâziş ve alay-ı telattufât-ı şeref-efzâyiş-i Şâhâne'leri erzânî buyurulmağla, mazhar-ı 'izz ü iftihâr edüp, müşârun ileyh fî zâtihî sâhib-i dürbet ü dirâyet, şâ'ir ve mantîk ve ehl-i sohbet olmağın, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı 'âlî-tebârda[7] sencîde ve ba'zı mertebe re'y ü tedbîri, nezd-i Mülûkâne'de be-gâyet[8] pesendîde olduğundan, hakkında envâ'-ı nüvâziş ve âlây-ı telattufât-ı şeref-efzâyiş-i Husrevânî'leri erzânî buyurulmağla[9], evvelâ Canik Mukāta'ası'na mashûben Trabzon Eyâleti kemâ fi's-sâbık 'uhdelerine[10] tevcîh ve sâniyen Der-i devlet'den 'adem-i mübâ'adeti niyyetini izmâr-ı zamîr-i nebîh buyurdular. Ol[11] dahi tertîb-i levâzım-ı dâ'ire-i Vezâret'le mansıbı tarafına nehzat kaydına düşüp, ibtidây-ı emirde[12] mansıbına Mütesellim irsâl eylemekle, kendüsi dahi[13] ba'de'l-'id 'azîmet eylemek[14] niyyetiyle el-hâletü hâzih sâhil-hâne-i mersûmda murabba'-nişîn-i huzûr u[15] ikāmet oldu*.

1 sadme-i ..... olmuşidi N2 : tîğ-i kahr-ı Selîm Hânî'den-peder ü ceddi gibi Kırım Adası'na firâr ve cezîre-i merkūmede kâ'in/— çiftliklerinde karâr üzere olup A2, M2
2 şîve-i N2, A2 : — M2
3 Saltanat olduğu haber-i rûh-perveri A2, M2 : sevket oldukları haberi N2
4 sefîne-süvâr-ı A2, M2 : süvâr-ı sefîne-i N2
◊ 1-10 Cumâdelûlâ 1222 = 7-16 Temmuz 1807. Cevdet Paşa buradaki bilgileri 'Âsım Efendi'den almakla beraber bu târîhi 17 Cumâdelûlâ olarak kaydetmiştir; bk. VIII,218.
5 mâh-ı cumâdelûlâ evâ'ilinde N2 : — A2, M2.
6 sâhil-hânesine ..... Pes N2 : hânesine ittisâl eyledi A2, M2
7 merreten ba'de-uhrâ huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'lerine da'vet ve ihzâr ve/— şeref-i hitâba sezâvâr buyurup, hakkında envâ'-i nüvâziş ve alay-ı telattufât-ı şeref-efzâyiş-i Şâhâne'leri erzânî buyurulmağla, mazhar-ı 'izz ü iftihâr edüp, müşârun ileyh fî zâtihî sâhib-i dürbet/reviyyet ü dirâyet, şâ'ir ve mantîk ve ehl-i sohbet olmağın/olduğu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı 'âlî-tebârda A2, M2 : gayr-i vâhid huzûr-i 'âlîlerine da'vet ü ihzâr ve şeref-i hıtâb-ı mükâlemeye sezâvâr buyurup, fî-zâtihî sâhib-i dürbet ü dirâyet, şâ'ir ve gûyende ve ehl-i sohbet olmağla, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Şâhâne'de N2
8 Mülûkâne'de be-gâyet N2 : Şâhâne'lerinde A2, M2
9 hakkında ..... buyurulmağla N2 : — A2, M2
10 fi's-sâbık 'uhdelerine M2 : fi'l-esbak 'uhdesine N2 : fi'l-esbak 'uhdelerine A2
11 devlet'den ..... Ol N2 : devlet-medâr'dan 'adem-i mübâ'adeti niyyetini/niyyeti izmâr-ı zamîr -i nebîh/tenbîh buyurdular. Müşârun ileyh A2, M2
12 mansıbı ..... emirde N2 : mansıbları tarafına nehzat ve tevcîh-i veche-i 'azîmete mübâderet eyledi A2, M2
13 eylemekle kendüsi dahi N2 : edüp kendüsi A2, M2
14 eylemek N2, M2 : etmek A2
15 mersûmda ..... u N2 : mezkûrda murabba'-nişîn-i huzûr/— u/— A2, M2
* "**Âmeden-i Tayyâr Paşa** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,218-219'da kaydedilmiştir.

'Azl-i Kethudây-ı Rikâb

Şa'bânın yirmi ikinci günü◊ Rikâb Kethudâsı Reşîd Efendi ma'zûl ve yerine sâbık Tezkire-i[1] Evvel Vekîli Mustafa Efendi mevsûl olup[2], Mustafa Mazhar Efendi Tezkire-i Evvel makāmına becâ ve Reşîd Efendi, Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa ma'iyyetine Boğaz Defterdârlığı'yla isrâ kılındı[3]. **[M2 114]**

'Avdet-i Refîk Efendi

Müşârun ileyh bundan akdemce[4] zâhiren evlâd ü 'iyâlini görmek arzûsuyla me'zûnen Âsitâne'ye vürûd edüp ve in-şâ'allâhu[5] Te'âlâ 'an-karîb şerh u beyânı, mahmûl-i zimmet-i kalem-i râst-zebân olan[6] hamûlesini mahalline îsâl birle, teşebbüs-i[7] dâmen-i [**N2 8b**] maksûd edüp, emr-i meknûn[8] ta'lîk-ı vakt-i merhûn olunmağla[9], Refîk Efendi'nin elbette Ordu-yi hümâyûnda vücûdu, cüz'-i lâ-yetecezzâ kabîlinden[10] olduğunu tezkâr ederek, Riyâset'le 'avdeti, samîmî matlûb-i Cihândârî[11] olduğuna mebnî, ol halef-i İblîs, bir alay ehl-i telbîse[12] re'îs olup, Âsitâne'de mütevaggıl-ı keşmekeş-i umûr ve mütehâlik-i hâyâ-hây-ı mesâlih-i cumhûr olan erkân-ı 'ulemâ'[13] ve kâr-bendân-ı bî-şu'ûra sûret-i sıdk u ihlâsla ibrâz-ı müdâhene vü meskenet ve istid'ây-ı hüsn-i teveccüh ü[14] himâyet ederek lisân-ı hâli, beyt[15]:

Sevfe terâ ize'ncele'l-gubâru
E feresun tahteke em hımârun?[16*]

◊ 22 Şa'bân 1222 = 25 Ekim 1807 Pazar.

1 Şa'bânın ..... Tezkire-i N2 : Kethudây-ı Rikâb Reşîd Efendi 'azl olup/olunup, yerine sâbık Tezkire-i/Tezkireci-i A2, M2

2 mevsûl olup N2 : Kethudâ ve A2, M2

3 Defterdârlığı'yla isrâ kılındı N2 : Defterdârlığı'na isrâ olundu A2 : Defterdârlığı'na sezâ oldu M2. "'**Azl-i Kethudây-ı** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,210'da kaydedilmiştir.

4 Müşârun ileyh bundan akdemce/mukaddemce A2, M2 : Mûmâ ileyh bundan akdemce N2

5 Âsitâne'ye ..... in-şâ'allâhu N2 : İstanbul'a vürûd ve in-şâ'allâhu A2 : İstanbul'a vürûd ve in-şâ'[all]âhu M2

6 mahmûl-i ..... olan N2 : mevkûl-i —/zimmet-i kilk-i râst-beyân olduğu üzere A2, M2

7 teşebbüs-i N2, A2 : müteşebbis-i M2

8 edüp, emr-i meknûn N2, A2 : olup, emr-i meknûna M2

9 olunmağla N2 : olmağla A2, M2

10 elbette ..... kabîlinden N2 : vücûdu, beher hâl Ordu-yi nusrat-intimâ'da cüz'-i lâ-yetecezzâ A2, M2

11 Cihândârî N2 : Şehriyârî A2 : Şehriyâr M2

12 ehl-i telbîse A2 : ehl-i tedlîse N2 : telbîse M2

13 Âsitâne'de ..... 'ulemâ' N2 : İstanbul'da meşgūl-i keşmekeş-i umûr olan sâde-levhân 'ulemâ'/'ulemâ A2, M2

14 ihlâsla ..... ü N2 : ihlâsla/ihlâsda ibrâz-ı tevâzu' u meskenet ve istid'ây-ı nazar-ı A2, M2

15 beyt M2 : — N2 : '**Arabî** A2

16 E feresun tahteke em hımârun? M2 : — N2

* سوف ترى اذا انجلى الغبار * افرس تحتك ام حمار = Toz duman kalkınca altındakinin at mı yoksa eşek mi olduğunu görürsün (= sen benim gâlip geldiğimi göreceksin)" anlamına

mefhûmunu tâlî olarak her birini müstakıllen vedâ‘ eyledikden sonra, bermûceb-i emr-i Cihân-mutâ‘[1], Ordu-yi hümâyûn tarafına isrâ‘ eyledi[2]. Refîk Efendi'nin Riyâset'i takrîbi ‘Ârif Efendi Çavuş-başılığ'a[3] müntakıl ve Refîk Efendi'nin orduya vusûlü olan ramazânın on beşinci[4] günü◊ Ruscuk tarafından Gālib Efendi dahi ittifâkī orduya vâsıl oldu*.

Tevzî‘-i mevâcib

Taraf-ı hazret-i[5] Şehriyârî'den Ordu-yi hümâyûn'a hazîne irsâl olunmağla, mâh-ı[6] ramazân-ı şerîfin on dördüncü günü◊◊ iki kıst mevâcib tevzî‘ olundu.

Takrîr-i ders-i Tefsîr der-huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender-serîr

Sinîn-i medîdeden berü mu‘tâd olduğu üzere eyyâm-ı mübâreke-i şehr-i ramazânda◊◊◊[7] huzûr-i fâ’izü'n-nûr-i Şehriyârî'de[8] *Tefsîr-i Beyzâvî*[9], ders ve takrîri kā‘ide-i behiyyesini[10] ri‘âyet ve icrâ ve müverrih-i Fakīr gibi niçe fukarâ’-i ‘ulemâ’ ramazân ve bayram harçlıklarıyla nev‘an kesb-i nevâ eylediler[11].

Ziyâret-i Hırka-i şerîf[12] ve mu‘âyede

Resm-i dil-ârây-ı[13] saltanat-ı ‘Osmânî *lâ-zâle mü’eyyeden bi't-te’yîdi's-Sübhânî*[14*] üzere Hırka-ı şerîf[15] **[M2 115]** ziyâreti ve tehniye-i ‘îd-i sa‘îd hıd-

---

gelen bu cümle el-Hemedânî'nin şiirlerinden alınmış bir beyittir; bk. Ebü'l-Fazl Ahmed b. Hüseyn b. Ya‘kūb Bedî‘üzzemân el-Hemedânî, *Dîvânü Bedî‘üzzemân el-Hemedânî,* thk. Yüsrî ‘Abdülganî ‘Abdullah, Beyrût 1987, s.145.

1 Cihân-mutâ‘ A2, M2 : mutâ‘ N2
2 isrâ‘ eyledi A2, M2 : ‘inân-rîz-i semend-i isrâ‘ oldu N2
3 Çavuş-başılığ'a N2, M2 : Çavuş-başılık'a A2
4 olan ramazânın on beşinci A2, M2 : — N2
◊ 15 Ramazân 1222 = 16 Kasım 1807 Pazartesi.
* "**Avdet-i Refîk Efendi** ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,217'de kaydedilmiştir.
5 hazret-i N2 : — A2, M2
6 mâh-ı N2 : — A2, M2
◊◊ 14 Ramazân 1222 = 15 Kasım 1807 Pazar.
◊◊◊ 1-30 Ramazân 1222 = 2 Kasım – 1 Aralık 1807.
7 **Sikender-serîr** ..... ramazânda N2 : **cihân-gîr** A2, M2
8 Şehriyârî'de N2, A2 : Şehriyârî'de (سهرياريده) M2
9 Beyzâvî N2 : + sinîn-i kesîreden berü —/ve mu‘tâd olduğu üzere eyyâm-ı mübâreke-i ramazânda A2, M2
10 behiyyesini A2, M2 : behiyyesi N2
11 müverrih-i ..... eylediler N2 : bu Fakīr gibi hâzır olan fukarây-ı ‘ulemâ’/‘ulemâ ramazân harclıklarıyla/harclıkları ile mazhar-ı sâmân ü nevâ oldular A2, M2
12 **şerîf** A2, M2 : **sa‘âdet** N2
13 dil-ârây-ı N2, A2 : vâlây-ı M2

meti kemâ fi's-sâbık icrâ olunup, Şehriyâr-ı[1] bâ-safâ hazretleri nemâz-ı 'îdi[◊], âlây-ı dil-ârâ[2] ile Câmi'-i Ahmed Hanî'de edâ eylediler[3].

Tevcîhât-ı hümâyûn[4]

De'b-i kadîm-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl üzere rûz-i[5] çârum-i şevvâlde[◊◊] Ordu-yi hümâyûn'da ba'zı mertebe tevcîhât olup, Rakka Eyâleti, Vezîr Yûsuf[6] Paşa'ya ve Diyârbekir, mîr-i mîrândan [**N2 9a**] 'Abdî Paşa'ya rütbe-i Vezâret'le ve Eskişehir Sancağı, mîr-i mîrândan [Ebû]bekir Paşa Mühürdârı Dervîş Mehmed Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, sâbıkā[7] Trabzon Vâlîsi Vezîr[8] Behrâm Paşa'ya ve Livâ'-i[9] Kırşehri, mîr-i mîrândan Kahremân Paşa-zâde 'Ali Paşa'ya ve Eğriboz ve Karlı-ili, sâbık Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf Vezîr[10] Ebûbekir Paşa'ya tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i menâşîr-i meserret-resân kılındı[11].

Tevcîhât-i ba'zı menâsıb-ı dîvâniyye[12]

Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı, Zimmet Halîfesi Mehmed Emîn Efendi'ye ve Şıkk-ı Sâlis, Ahmed 'Azîz Efendi'ye ve Büyük Rûznâme[13], Feyzî Bey-zâde'ye ve Baş-muhâsebecilik, muvakkaten tevcîh olunmuş olan Behîc Efendi'ye ve Haremeyn Muhâsebeciliği, Yazıcı-i esbak Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği, Mektûbî-i Defterî Sâdık Lebîb[14] Efendi'ye ve[15] Tersane

---

14 mü'eyyeden bi't-te'yîdi's-Sübhânî N2 : mü'eyyeden bi't-te'yîdâti's-Samedânî A2 mü'ebbeden bi't-te'yîdâti's-Samedânî M2

* لا زال مؤيدا بالتاييد السبحانى = Allah'ın desteğiyle desteklenmiş olarak devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

15 şerîf A2, M2 : sa'âdet N2

1 şerîf hizmeti/hıdmeti kemâ fi's-sâbık icrâ olunup, Şehriyâr-ı A2, M2 : sa'îd hıdmeti kemâ fi's-sâlif icrâ olunup, Pâdişâh-ı N2

◊ 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.

2 dil-ârâ N2 : vâlâ A2, M2

3 eylediler N2 : buyurdular A2, M2

4 **hümâyûn** A2, M2 : — N2

5 üzere rûz-i N2, A2 : olduğu üzere M2

◊◊ 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.

6 Yûsuf N2 : Şerîf A2, M2

7 sâbıkā N2, A2 : sâbık M2

8 Vezîr N2 : — A2, M2

9 Livâ'-i N2 : Livây-ı A2, M2

10 Sancağı'na mutasarrıf Vezîr N2 : Sancağı Mutasarrıfı A2, M2

11 menâşîr-i meserret-resân kılındı N2 : fermân olundu/kılındı A2, M2

12 **Tevcîhât-i/Tevcîh-i ..... dîvâniyye** A2, M2 : Kezâlik N2

13 Rûznâme A2, M2 : Rûznâmcılık N2

14 Lebîb A2 : Lebîd N2 : — M2

15 ve N2 : — A2, M2

Emâneti, İstanbul Gümrüğü[1] Emîni Hasan Ağa'ya ve[2] Matbah-ı 'âmire[3] Emâneti, Tâhir Ağa-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve[4] Arpa Emâneti, sâbık Kassâb-başı 'Osmân Ağa'ya ve[5] Anadolu Muhâsebeciliği, sâbık 'Osmâniyye Mütevellîsi Hacı[6] Emîn Efendi'ye ve[7] Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti, 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi'ye ve[8] Top-hâne-i 'âmire Nezâreti, Yıldırım Bâyezîd Mütevellîsi Mustafa Nazîf Efendi'ye ve[9] Kalyonlar Kitâbeti, 'Ali[10] Rızâ Efendi'ye tevcîh olunup[11] ve cülûs esnâsında merhûm Sultân 'Osmân Mâbeyincisi Eyyûb Ağa-zâde Silahşor-i hâssa Seyyid Mehmed Ağa, Mîrahûr-i Kebîr nasb olunup[12], ba'dehû receb gurresinde◊ Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden Mustafa Tâhir Efendi, Kapucular Kethudâsı nasb olup[13] ve işbu tevcîhâtda Çayır[14]-zâde Ahmed Bey inhilâlinden Küçük Mîrahûrluk[15], kapucu-başılardan Bekir Bey'e tevcîh olundu[16]. Ve Ordu Kassâb-başılığı, 'Osmân[17] Ağa inhilâlinden Menteşa Mütesellimi hâcegândan Hüseyn Efendi'ye ve İstanbul Gümrük **[M2 116]** Emâneti, sene-i âtiye martından◊◊ zabt eylemek üzere hâcegândan Hüseyn Efendi'ye tevcîh ü ihsân buyuruldu[18].

Ba'zı tevcîhât-ı Rikâb-ı hümâyûn[19]

Çavuş-başılık Vekâleti, kapucu-başılardan Mehmed Sa'îd Bey'e ve Tezkire-i Evvel Vekâleti, Mustafa Mazhar Efendi'ye ve[20] Teşrîfâtcılık Vekâleti, Burusa Pâyesi olan Ahmed Reşîd Bey'e ve Kethudâ Bey Kitâbeti, Reşîd Efendi Mühürdârı Edhem Efendi ref'inden[21] Mehmed Tayfûr Efendi'ye ve

1 Gümrüğü N2, A2 : Gümrük M2
2 ve N2 : — A2, M2
3 'âmire A2, M2 : — N2
4 ve N2 : — A2, M2
5 ve N2 : — A2, M2
6 Hacı N2 : Mehmed A2, M2
7 ve N2 : — A2, M2
8 ve N2 : — A2, M2
9 ve N2 : — A2, M2
10 'Ali N2 : — A2, M2
11 tevcîh olunup N2 : — A2, M2
12 merhûm ..... olunup N2 : Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden ve silahşor-i/silahşorân-ı hâssadan Seyyid Mehmed Ağa, Büyük Mîrahûr olup A2, M2
◊ 1 Receb 1222 = 7 Eylül 1807 Pazartesi.
13 olup A2 : — N2, M2
14 Çayır N2 : Câbir A2 : Câbir M2
15 Mîrahûrluk N2, A2 : Mîrahûr M2
16 tevcîh olundu A2, M2 : — N2
17 'Osmân N2 : Ahmed A2, M2
◊◊ 15 Muharrem 1223 = 13 Mart 1808 = 1 Mart 1223.
18 tevcîh ü ihsân buyuruldu A2, M2 : tefvîz olundu N2
19 **-ı hümâyûn** A2, M2 : — N2
20 Tezkire-i Evvel ..... ve A2, M2 : — N2
21 Reşîd ..... ref'inden N2 : — A2, M2

Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti[1], Mâlikâne Halîfesi Mehmed[2] Râgıb Efendi'ye ve Nişancılık Vekâleti, [**N2 9b**] sâbık Rikâb Kethudâsı[3] Hacı Mustafa Efendi'ye ve Defter[4] Emâneti Vekâleti, Tevkī'î-i sâbık[5] Sâlih Efendi'ye ve[6] Büyük Rûznâmçe Vekâleti[7], Mehmed Hasîb Bey'e ve[8] Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti, Selîm Sâbit Efendi'ye ve[9] Masraf Kitâbeti Vekâleti[10], Şâm Kapu Kethudâsı İbrâhîm Şeref[11] Efendi'ye tevcîh buyuruldu[12].

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı mezbûrun on birinci[13] günü◊ mâh-ı[14] rebî'ulâhır gurresinden◊◊ zabt eylemek üzere Kudüs-i şerîf Kazâsı, Mûsıla-i Süleymâniyye ile Hayreddîn Paşa Medresesi[15] Müderrisi es-Seyyid 'Abdurrahîm Efendi'ye ve[16] zilka'de gurresinden◊◊◊ mutasarrıf olmak üzere Burusa Kazâsı, sâbık[17] Yenişehir-i fenâr Kadısı[18] Çerkes Bey-zâde Mîr Mehmed Rahmî Efendi'ye ve Havâss-ı refî'a Kazâsı, iki yüz yirmi üç[19] muharremi gurresinden◊4 zabt eylemek[20] üzere Hâmise-i Süleymâniyye ile Nûr-i 'Osmânî Müderrisi Yahyâ[21]-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye ve Galata Kazâsı, sene-i âtiye rebî'ulâhırı[22] gurresinden◊5 zabt eylemek[23] üzere Mûsıla-i Süleymâniyye ile Gevher Hân Sultân[24] Müderrisi

1 Vekâleti N2 : — A2, M2
2 Mehmed N2 : — A2, M2
3 sâbık Rikâb Kethudâsı N2 : Kethudâ Kâtibi-yi sâbık A2, M2
4 ve Defter N2 : Defterdâr A2 : Defter M2
5 Tevkī'î-i sâbık A2, M2 : sâbık Tevkī'î N2
6 ve N2 : — A2, M2
7 Rûznâmçe Vekâleti M2 : Rûznâmcılık N2 : Rûzname Vekâleti A2
8 ve N2 : — A2, M2
9 ve N2 : — A2, M2
10 Vekâleti N2 : — A2, M2
11 Şeref N2, A2 : Eşref M2
12 buyuruldu A2, M2 : olundu N2
13 on birinci N2, A2 : dördüncü M2
◊ 11 Receb 1222 = 14 Eylül 1807 Pazartesi.
14 mâh-ı N2 : — A2, M2
◊◊ 1 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.
15 Medresesi M2 : — N2, A2
16 ve N2, A2 : — M2
◊◊◊ 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.
17 sâbık N2 : — A2, M2
18 Kadısı N2 : Kadısı-yı sâbık A2, M2
19 üç A2, M2 : üc N2
◊4 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.
20 zabt eylemek M2 : mutasarrıf olmak N2, A2
21 'Osmânî Müderrisi Yahyâ N2, A2 : 'Osmâniyye Müderrisi Muhibbî M2
22 rebî'ulâhırı N2 : muharremi A2, M2
◊5 1 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.
23 eylemek N2 : etmek A2, M2
24 Sultân N2 : — A2, M2

Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri menşûr-i nâşiru's-sürûr ile şâdân kılındı.

Ve şehr-i mezbûrun yirmi yedinci günü◊ zilka'de gurresinden◊◊ mutasarrıf olup, rütbesi yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere İstanbul Kazâsı, Murâd-zâde inhilâlinden sâbık Medîne Kadısı Nûrullah[1] Efendi-zâde Mehmed Hidâyetullah[2] Efendi'ye kezâlik gurre-i mezbûreden[3] mutasarrıf olmak üzere Mekke-i mükerreme Pâyesi olup, sâbıkā Üsküdar Kadısı[4] 'Ömer Vahîd-zâde Mehmed Celâleddîn Efendi'ye gınây-ı hâline i'tibâren Pâye-i İstanbul tevcîh u ihsân olunmağla, ahadühümâ hakīkī ve âhır-ı lafzı olarak Kazây-ı İstanbul 'unvâniyle hâ'iz-i haşmet ü şân oldular. **[M2 117]**

Peyvendî-i iltihâm-ı karâbet ü hışâvendî der-miyâne-i Müfti'l-enâm ve Kā'im-makām

Mâh-ı mezbûr evâsıtında Şeyhulislâm Efendi'nin perverde-i harem-seray-ı 'iffetleri olan kerîme-i muhteremeleri Kā'im-makām Mûsâ Paşa'nın fî akrebi'l-hîn dâhil-i zümre-i müderrisîn olan mahdûmları beye 'akd ü nikâh olunmağla, beynlerinde maznûn olan cihet-i câmi'a, rütbe-i tehakkuka resîd ve hakkında tefevvüh olunan makāleniñ vech-i sıhhati bedîd oldu. 'Ukalâ'-i 'ulemâ' bu mâddeyi be-gâyet istimkâr edüp, **[N2 10a]** Şeyhulislâm tarafına sû'-i zann ile recm ü ta'n ü infi'âlde bî-ihtiyâr oldular. Garâ'ibdendir ki emr-i nikâh, sûret-pezîr-i in'ikād olduğu rûz-i bî-firûzda Şeyhulislâm Efendi'nin resîde-i hadd-i bülûğ olmuş bir duhter-i diğeri hulûl-i ecel-i mukadder ile minassa-i 'ukbâ semtine hevdec-fân-ı 'azm ü sefer olmağla, me'lûf-i tefe"ül olan elsine-i nâsda *"Eş'emü min-Tuveys*"* meselinin mâ-sadakı olan tetayyurgûne ba'zı makāle dâ'ir ve bi-iznihî Te'âlâ ma'nây-ı mevhûm-i teşe"ümleri vefku'd-darb sûret-i mezâhirde zâhir oldu.

Agreb-i garâ'ibdendir ki, kendi zu'munca sâ'ir nâs bi'l-cümle mecnûn, hemân kendüsi 'âkıl ve halk-ı 'âlemin 'ale'l-'umûm re'y ü hareketi nâkıs, fekat kendünün meleke ve isti'dâdı kâmil olup, umûr-i dünyeviyyede mâhir ve mesâlih-i hâriciyyede 'adîl ve hemtâsı nâdir olmak üzere velvele-i gurûr u iddi'âsı, tanîn-endâz-ı kubbe-i nuh-kıbâb ve kibr u nahvet ve hod-bînlikden nâşî ednâ terk-i evlâ derecesinde sagīresi olan kimseyi ele alup ve dile dolayup,

---

◊ 27 Receb 1222 = 30 Eylül 1807 Çarşamba.

◊◊ 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.

1 sâbık ..... Nûrullah N2 : Medîne-i münevvere Kadısı Nûrullah/Nûr[ull]ah A2, M2

2 Hidâyetullah N2, A2 : Hidâyet[ull]ah M2

3 mezbûreden N2, M2 : mezbûrdan A2

4 olup, sâbıkā Üsküdar Kadısı N2 : olup, Üsküdar Kadısı-yı sâbık A2 : Üsküdar Kadısı M2

* اشأم من طويس = Tuveys'ten daha uğursuz" anlamına gelen bu ifâde, çok uğursuz kimseleri anlatmak için kullanılan Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age,* s.52-53.

bi'l-müvâcehe tîşe-i ta'n ü âzâr ile binây-ı hâtırını hemîşe harâb eylemek, 'âdet-i nekbet-me'âbı olan ser-âmed-i zümre-i fazz u galîz ve seng-dilî, ya'nî Köstendilî Tâhir Efendi cenâbları ba'de müddetin ol bakıyye-i pîşâ-pîş-i çend şevher olan pîş-hûrde duhter-i bed-ahterini mîr-i merkūma tervîcle dâmâd ve ol metâ'-ı pûsîde-i nâ-râyici ana dahi pîş-nihâd eylemekle, gûyâ ki bâziçe-i münâhasede tasvîr-i mübâhase ve münâfese eylemiş olup, lâkin ol zâğ-pâ, mansûbe-i şe'âmetde Efendi-i mûmâ ileyhe de gālib gelmekle, ol nigâr-ı dil-ârâyı dahi müddet-i yesîrede mu'allak-zen-i hâk-i fenâ eyledi[1].

Tebdîl-i Kāyim-makām[2]

Sâhir-i Sâmirî-nihâd, musavvir-i fitne-i mücessem-fesâd, bakıyye-i Benî İsrâ'îl-i pür dâll ü dalîl olan[3] Kā'im-makām Mûsâ Paşa-yı şûriş-efşâ[4], def'a-i ûlâda hora geçürdüğü gayr-i mesbûku'l-misl nevâl-i nâdirü'l-misâl-i Devlet-i 'Osmâniyye'yi hazm ü istîfâ[5] recâsiyle zâhiren mübtelâ olduğu 'illet-i bedeniyyeyi rû-pûş-i 'özr-i kavî ederek, idâre-i dolab-ı umûrda izhâr-ı süstî vü rehâveti mesned-i Kā'im-makāmî'den mûcib-i mufârakatî olup, becâyi şi olan Hamdullah[6] Paşa, ol vâdîde [**N2 10b**] râcil olmağla, gitdikce halâb-ı hayret ü inkılâbda pâ-dergil[7] olduğundan fazla, bünyân-ı vücûd-i nâ-tüvânı, sadme-i herem ü sekamla mütehallelü'l-erkân ve umûr u mesâlihe kat'â dimâğ u sürâğı kalmadığı nümâyân olmağla, merkez-i mezbûrdan mu'âf ve Kadı-köyü'nde ta'yîn-i me'âşla meşgūl-i du'ây-ı Pâdişâh-ı dâd-ittisâf olup, münâsib-dîd-i erbâb-ı hall ü 'akd üzere[8] sâniyen ol menba'-ı şurâbe-i şerr u fesâd, ya'nî Mûsâ Paşa-yı şeytanet-i'tiyâd, Şeyhülislâm Efendi ve Münîb Efendi re'yleriyle makām-ı[9] Kā'im-makāmî'ye celb ü ik'âd[10] olunmuşidi. Bu def'a ol rûbeh-

1 Celâleddîn ..... eyledi [Bu kısımda yer alan "ba'de müddetin" kelimeleri, 2 rakamı ile ilgili yerine girmesi işaret edilerek aynı kaligrafiyle sayfanın ve satırın sol tarafına yazılmıştır] N2 : Celâl Efendi'ye tevcîh ü ihsân olunmağla, ahadühümâ hakīkī ve âhır lafzı olarak Kazây-ı İstanbul 'unvâniyle ferr u şân-ı furûşân oldu A2 : Celâleddîn Efendi'ye tevcîh ü ihsân olundu M2

2 **Kāyim-makām** N2 : **Kā'im-makām** Bakıyye-i Benî İsrâ'îl A2, M2

3 bakıyye-i ..... olan N2 : — A2, M2

4 Paşa-yı şûriş-efşâ/efşân A2, M2 : Paşa N2

5 istîfâ N2, A2 : istibkā M2

6 becâyişi olan Hamdullah N2, A2 : becâyiş olan Hamd[ull]ah M2

7 olmağla ..... pâ-dergil N2 : ve a'yâ min-bâkıl A2 : ve a'bâ min-bâkıl M2

8 sadme-i herem ü sekamla mütehallelü'l-erkân ve umûr u mesâlihe kat'â dimâğ u sürâğı kalmadığı nümâyân olmağla, merkez-i mezbûrdan mu'âf ve Kadı-köyü'nde ta'yîn-i me'âşla meşgūl-i du'ây-ı Pâdişâh-ı dâd-/mekârim-ittisâf olup, münâsib-dîd-i erbâb-ı hall ü 'akd üzere A2, M2 : herem ü sekam sademâtlarıyla rû-nihâde-i hâk-i tezelzül ve nâ-sâmânî olmağın, merkez-i Kā'im-makāmî'den munfasıl ve Kadıköyü'nde ta'yîn-i me'âş birle du'ây-ı Devlet-i seniyye'ye müştagil olmaları münâsib-dîd-i erbâb-ı dâniş ü dîd olmağla N2

9 fesâd ..... makām-ı N2 : fesâd mesned-i A2 : şûr u fesâd, mesned-i M2

10 ik'âd N2 : îrâd A2, M2

meniş, fettân-ı dagal-kiniş[1], sûret-i ahvâl-i cihâna çeşm-i dikkat ü im'ânla[2] tahdîk-ı nigâh ve sefer u hazar ashâbınm ve Enderûn u Bîrûn'da celb ü cem' u iddihâr erbâbmın[3] resm ü râh u revişlerini ve tasarruf-i umûr-i devlet ve tegallüb-i sevânih-i Saltanat dâ'iyeleriyle tek ü pûy[4] u cünbişlerini bi'l-mütâla'a şîve-i harekât ü sekenâtlarından çigûnegî-i ser-encâm-ı şu'ûnâtı derk ü iktinâh eyleyüp, her tâ'ifenin nihâdında mevâdd-ı hırs-ı ikbâl ü devlet dem-be-dem terakkī-yâb-ı iştidâd olup[5], husûsan nev-devletân mütegallibe-i Enderûn'un ve bir tarafdan ise[6] galeyân-ı gayret-i câhiliyye ve severân-ı hırs u[7] tama'-ı eş'abiyyeye mebnî, hengâme-perdâz-ı 'arbede vü gavgā[8] olan selâtîn başağalarının[9] menâsıb ve mukāta'ât ve iltizâmât ve tedrîs ve kazâ'[10] ve sâ'ir cihâtın taraflarına izâfet ve[11] ednâ mülâbese ile kendi taraflarına[12] mürâca'at ve 'arz-ı dest-âvîz-i hediyye ve[13] rişvet edenlere münâsebet ve liyâkatinden[14] kat'-ı nazar, kâ'inen-men-kâne[15] tevcîh ü ihâlesi bâbında mütehakkimâne ve teşdîd ü[16] tehdîdi mutazammın dürüştâne vaz' u güftâr[17] ile teklîf-i 'anîflerine Devlet-i 'aliyye'nin vüs' u mecâlinde yârâ-yı tehammül 'adîmü'l-ihtimâl ve be-tahsîs[18] havene-i Enderûn'un aralık âralık Pâdişâh-ı mahlû'un izâlesi husûsunu serd ü beyân ve[19] ibrâmları ise müşârun ileyhi berzede-i 'akl ü ârâm eylemekle, bir an akdem bu girdâb-ı mihnet ü iztırâbdan ve berzah-ı devâhî-i tüvân-tâbdan[20] kenâre-i selâmete îsâl-i kadem eylemek kasdiyle bir takrîb yine zevrakçe-i[21] vücûdunu ol varta-i hevl-nâk-i helâkden teb'îd ü tecnîb **[M2 118]** eyledi. Ol esnâda Âsitâne-i ebediyyü's-se'âde[22] bi-'aynihî şikeste-sebû, sernigûn-i kedû, tehî-câm, câ-be-câ rîhte-i[23] müdâm, [**N2 11a**] pâre pâre sefâl-i

1 ol ….. kiniş N2 : ol/— rûben-meniş, fettân-ı dâgl-perveriş A2, M2
2 im'ânla A2, M2 : im'ân ile N2
3 Bîrûn'da ….. erbâbının N2 : Bîrûn mütegallibânnın A2, M2
4 tasarruf-i ….. pûy N2 : gerdiş A2, M2
5 mevâdd-i ….. olup N2 : galebe-i dem-i fesâd ve A2 : galebe-i dem-i fâsid ve M2
6 ise N2 : — A2, M2
7 hırs u A2, M2 : — N2
8 'arbede vü gavgā N2 : ma'reke-i 'arbede vü degā/vegā A2, M2
9 baş-ağalarının N2 , A2 : + ve M2
10 kazâ' N2 : kazâ A2, M2
11 taraflarına izâfet ve A2, M2 : — N2
12 kendi taraflarına N2 : — A2, M2
13 hediyye ve A2, M2 : — N2
14 liyâkatinden M2 : liyâkatden N2, A2
15 kâ'inen-men-kâne N2 : — A2, M2
16 teşdîd ü N2 : — A2, M2
17 dürüştâne vaz' u güftâr A2, M2 : vaz' u güftâr-ı mütegallibâne N2
18 'aliyye'nin ….. be-tahsîs N2 : 'aliyye'de yârâ-yı tehammül ü miknet tekabbül olmayup, 'ale'l-husûs A2, M2
19 beyân ve A2, M2 : — N2
20 ıztırâbdan ….. tüvân-tâbdan N2 : iztırâb ve devâhî-i berzah-ı pür-teb ü tâbdan A2, M2
21 zevrakçe-i N2 : fülk-i A2, M2
22 ebediyyü's-se'âde A2, M2 : se'âde N2
23 câ-be-câ rîhte-i N2 : taraf taraf A2, M2

zîr-i pâ[1] nukl ü nevâl, ehâlîsi siyeh-mest, kec-dehen ve[2] beste-çeşm, perîşân-hîz ve perâkende-nişest, kimi lâ-yu'kal, kimi mütezelzil, kimi na'ra-zen, kimi gasyân-efken ve bir cânibden şûriş[3] ü gavgā ve bir cânibden tezâhüm ü ihtilât ile beri öte tereddüd-i bî-ma'nâ ve bir semtden serhoşâna mahsûs bî-asl u mesâs iddi'ây-ı hulûs u velâ ile mâl-â-mâl mey-kedeye hem-hâl olmuşidi[4].

Lâ cerem mesned-i mahlûl-i Kā'im-makāmî'ye münâsib-i vakt[5] bir Vezîr-i mükerrem temkîni elzem olduğuna mebnî, mukaddemâ[6] müşârun bi'l-benân beyân ü imlâ[7] olduğu üzere hâlâ Kapu Kethudâsı sâhil-hânesinde ârâm edüp, mansıbı olan Trabzon tarafına[8] âmâde-i i'tizâm olan Tayyâr Mahmûd[9] Paşa, merreten ba'de uhrâ serâbistân-ı huzûr-i Şehriyâr-ı gîtî-sitâna celb ü da'vet ve her birinde[10] dûr u dirâz muhâtabât-ı Pâdişâh-ı bende-nüvâz birle hâ'iz-i dest-mâye-i şeref ü rıf'at olup, zâtında okur-yazar, şâ'ir ve sühan-ver, tevârîh-âşinâ, hoş-sohbet, ehl-i ülfet, sâhib-i dirâyet[11], sabîhu'l-cemâl, huluvvü'l-makāl, fenn-i tedbîrden habîr, kâr-bend-i re'y-i dil-pezîr olup, Hidîv-i pâkîze-sıfât hazretleri bu resme çok söz bilür, gûyende ve dânende zevât ile 'unfüvân-ı mülâkātları olmağla, murg-ı dil-i letâfet-şi'ârları müşârun ileyh mahabbetine tayyâr, ya'nî nakd-i vücûdu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Şâhâne'lerinde[12] kâmilü'l-'ayâr görünmekle[13], karîha-i sabîha-i hümâyûnlarından zikr olunan Trabzon ve Canik eyâletleri[14], kemâ-kân 'uhdesinde takrîr u ibkā kılınarak[15] Kā'im-makāmlığ'a şâyân ve dûş-ı liyâkatine ilbâs-i hil'at-i pür-behcetle tırâzîde-i zînet-i 'izz ü 'unvân buyurdular. Selefi olacak nâ-sipâs dahi kendi niyâz[16] ü iltimâsiyle mukāta'ası olan İstanköy Adası'na ığrâk-ı bâdbân-ı 'azîmet edüp, bir müddet murûrunda ihtilâl-i Bahr-ı sefîd[17] sebebiyle me'zûnen

1 zîr-i pâ N2 : — A2, M2
2 kec-dehen ve M2 : kec-dehen N2 : keç-zihn A2
3 cânibden şûriş A2 : tarafdan girîv N2 : tarafdan şûriş M2
4 tezâhüm ü ..... olmuşidi N2 : serhoşâna mahsûs bî-hûde ve vâhî iddi'ây-ı hulûs u mahabbeti hâvî hezeyân-ı bî-ma'nâ ile mâl-â-mâl mey-hâneye hem-hâl olmuşdur A2, M2
5 münâsib-i vakt A2, M2 : — N2
6 mebnî, mukaddemâ A2, M2 : — N2
7 ü imlâ A2, M2 : — N2
8 olan Trabzon tarafına A2, M2 : cânibine N2
9 Tayyâr Mahmûd N2 : Mahmûd Tayyâr A2, M2
10 Şehriyâr-ı ..... birinde N2 : Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb'a ictilâb ve A2, M2
11 Pâdişâh-ı ..... dirâyet N2 : Şehriyâr ser-firâz birle şeref-yâb olup, zâtında sevâd-hân, şâ'ir ve sühandân, tevârîh-âşinâ, zebân-âver gûyâ, hoş-sohbet, sâhib-i dürbet A2 : Şehriyârî ile ser-firâz birle şeref-yâb olup, zâtında sevâd-hân, şâ'ir ve sühandân, tevârîh-âşinâ, zebân-âver gûyâ, hoş-sohbet, sâhib-i dirâyet M2
12 kâr-bend-i ..... Şâhâne'lerinde N2 : ehl-i re'y ve/— dil-pezîr olmağla, nakd-i vücûd-i pâkîze-nümûdu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı/Şâh-ı 'âlî-tebâr'da A2, M2
13 görünmekle N2, A2 : görülmekle M2
14 zikr ..... eyâletleri N2 : Trabzon Eyâleti A2, M2
15 kılınarak N2 : birle A2, M2
16 dahi kendi niyâz N2 : kendi recâ A2, M2
17 sefîd M2 : sepîd N2, A2

belde-i[1] İzmir'e nakl ü hareket ve anda vak'a-i âtiyyü'z-zikr zuhûruna kadar bast-ı kālîçe-i ikāmet eyledi*. Tayyâr Paşa'nın Kā'im-makāmlığı'na 'İzzî Efendi'nin dediği târîhdir[2].

O Mahmûdü'ş-şiyem Paşa gelüp Kā'im-makām oldu

(او محمود الشیم پاشا کلوب قائممقام اولدی)

Sâniha-i matbû'a[3]

Müşârun ileyh Mûsâ Paşa'yı[4], Vassâf-kalem-i letâ'if-ifşâ, [**N2 11b**] Sâmirî ta'bîriyle[5] vasf eylemekle, Sâmirî'nin[6] zât ü ahvâlini beyân ma'kūl görülmüşdür. Ma'lûm ola ki[7], mersûm Sâmirî, Benî İsrâ'îl kabâ'ilinden bir kabîleye[8], yâhûd bir mevzı'a nisbeti olup, anın dahi ismi Mûsâ ve san'at-i zergerîde üstâz-ı[9] bî-hemtâ idi. Benî İsrâ'îl Mısır'da iken sûr u sürûrları içün herkes âşinâ ve akrıbâlarından[10] hüliyyât ve murassa'ât isti'âre edüp, ashâblarına[11] kable'r-red **[M2 11]** Mısır'dan ref'-i râyet-i hicret eylemeleriyle, vedâyi'-i merkūme kendilerde kalmışidi. Mısır'a ba'de'l-'avd Sâmiriyy-i mesfûr[12] vesâvis-i şeytâniyye ile anları bi'l-cümle izâbe eyledikden sonra, ibrîz-i hâlısden bir buzağı sûreti sâhte ve kālıb-ı tekvînde perdâhte eyledi. Mukaddemâ hazret-i Cibrîl[13], cenâb-ı Kelîm hazretlerini mahall-i mükâlemeye da'vet zımnında Feresü'l-hayât nâm esb-i kudsî-hırâm üzere mütemessil-i huzûr-i hazret-i Peygamber-i güzîn[14] oldukda, li-hikmetin nazar-ı Sâmirî'de perde-pûş-i ihticâb olmamağın, mersûm ol feres-i[15] 'arş-peymânm hassa-i hâk-i pâyine 'ârif olmak hasebiyle, mevâtî-i akdâmından bir kabza hâk-i tâb-nâk ahz ü hıfz eylemişidi. Pes ol türâbdan bir mikdâr ol düzdüğü buzağı sûreti[16] üzere nisâr

1 belde-i A2, M2 : — N2

* "Lâ cerem ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,219'da kaydedilmiştir.

2 'İzzî ..... târîhdir N2 : Sürûrî'nin zebân-ârây-ı güftâr olduğu târîhdir. [Mısrâ]'/Târîh A2, M2

3 **-i matbû'a** N2 : — A2, M2

4 Paşa'yı N2 : Paşa A2 : Paşa'ya M2

5 ifşâ, Sâmirî ta'bîriyle N2 : inşâ, Sâmirî ta'bîri ile A2 : inşâ, Sâmirî ta'bîriyle M2

6 Sâmirî'nin N2 : mesfûrun A2, M2

7 görülmüşdür. Ma'lûm ola ki A2, M2 : görüldü N2

8 kabîleye N2 : kabîle A2, M2

9 zergerîde üstâz-ı N2 : sıyâgada üstâz-ı A2 : sıbâgada üstâd-ı M2

10 herkes âşinâ ve akrıbâlarından N2 : âşinâ ve ahbâblarınan A2 : herkes âşinâ ve ahbâblarından M2

11 ashâblarına N2 : ashâbına A2 : ashâbına (اصحابینه) M2

12 kendilerde ..... mesfûr N2 : kendülerde kalmışidi. Mersûm A2, M2

13 sûret-i ..... Cibrîl N2 : sûreti sâhte ve kālıb-ı tekvînde berdâhte [eyledi]. Mukaddemâ Cibrîl-i emîn A2 : sûretini sâhte ve kālıb-ı nigûyende perdâhte birle, mukaddemâ Cibrîl-i emîn M2

14 hazret-i Peygamber-i güzîn A2, M2 : Mûsâ N2

15 ol feres-i N2 : 'an-asl ol bâd-pây-ı A2, M2

16 tâb-nâk ..... sûreti N2 : tâb-/tâp-nâk ahz ü iddihâr eylemişidi. Lâ-cerem andan bir mikdâr ol sûret A2, M2

eyledikde, bi-iznihî Te'âlâ ol kālıb-ı bî-cân cilve-gâh-ı rûh-i hayât-resân[1] olmağla, ber-kā'ide demsâz-ı âvâz oldu. Hâşâ hulûl tesvîliyle sebük-mağzân-ı Benî İsrâ'îl'i ıdlâl edüp, niçe[2] rîş-i gâv meseline ma-sadak[3] har-ı bedteri, ol buzağıya[4] perestiş tarîkasına sevkle[5] dünyâ ve âhıretde sezây-ı cezây-ı[6] 'ıkāb ü nikâl eyledi. Ve mel'ûn-i mersûm mukaddemâ Fir'avn-ı 'aleyhi'l-la'nenin etfâl-i Benî İsrâ'îl'i 'umûmen katl[7] eylediği sâlde, sahn-ı dünyâya[8] vaz'-ı kadem-i şûm eylemekle[9], vâlidesi nihânîce ahz ve âbâdânlıkdan[10] ba'îd bir mîşe-zâr kûhistânda vâki' bir gār içre vaz' u[11] ilkā eylemişidi. Bâ-emr-i İlâhî Cibrîl-i emîn tağdiye ve terbiye ederek, ol megārada[12] neşv ü nemâ bulup, ba'dehû kavm ü kabîlesine iltihâk[13] ve isbât-ı vücûd edüp, zâtında dühâtdan olup[14], husûsan bereket-i hazret-i Cibrîl şerefiyle fünûn-i[15] me'ârifde kâmil ve serfirâz-ı eşbâh u emâsil olmuşidi. Mersûmun hulâsa-i hâline nazaran hemîn tevfîk-ı Rabb olmadıkca, ferd-i vâhid mazhar-ı nûr-i hidâyet olmayacağını ve[16] istifâza-i nûr-i hidâyet ise[17], vâbeste-i tevfîk-ı Rabb-i 'izzet olduğuna ba'zı üdebâ'-i şu'arâ' bu kıt'a-i bedî'a ile işâret eylemişdir[18]. ***[N2 12a]***

İze't-tıflu lem-yektüb neciben tehallefe
İctihâdü mürebbîhi ve hâbe'l-mü'emmelü[19]
Fe-Mûse'llezî rabbâhu Cibrîlü kâfirun
Ve Mûse'llezî rabbâhu Fir'avnu mürselün[*]

---

1 hayât-resân N2 : revân A2, M2
2 niçe N2, A2 : nice M2
3 mâ-sadak N2 : mazhar A2, M2
4 buzağıya N2, A2 : buzağuya M2
5 tarîkasma sevkle M2 : tarîkasma sevk ile N2 : tarîkıne sine sevk ile A2
6 cezây-ı A2 : — N2, M2
7 Ve mel'ûn-i ..... katl N2 : Mukaddemâ Fir'avn'un katl-i 'âmm A2 : Mukaddemâ Fir'avn'un etfâl-i Benî İsrâ'îl'i katl-i 'âmm M2
8 dünyâya N2 : şuhûda A2, M2
9 eylemekle N2, A2 : etmekle M2
10 âbâdânlıkdan N2 : âbâdânîden A2, M2
11 kûhistânda ..... u N2 : içinde vâki' bir gārda A2 : içinde vâki' bir gāra M2
12 terbiye ..... megārada N2 : terbiyesiyle ol gārda A2, M2
13 iltihâk N2, M2 : ilhâk A2
14 olup A2, M2 : — N2
15 bereket-i ..... fünûn-i N2 : bereket-i Rûhu'l-emîn birle şeref-karîn olduğundan, fünûn ve A2 : bereketü'r-Rûhu'l-emîn ile şeref-karîn oldukda, fünûn ve M2
16 Mersûmun hulâsa-i ..... ve A2, M2 : — N2
17 ise A2, M2 : — N2
18 Rabb-i 'izzet ..... eylemişdir N2 : Rabbü'l-'izzet olduğunu telmîhan şu'arây-ı 'Arab'dan biri bu ebyât-ı rengîn-teri gûyâ olmuşdur. **'Arabî** A2, M2
19 *necîben* ..... *'l-mü'emmelü* (نجيبا تختلف * اجتهاد مربيه و خاب مؤمل) N2 : *necîben tehallefet * Zunûn mürebbiyeh ve hâbe'l-mü'emmelü* (نجيبا تختلفت * ظنون مربيه و خاب مؤمل) A2 : *neciyyen tehallefet * Zunûn mürebbiyeten ve hâbet mevâkılü* (نجيا تختلفت * ظنون مربية و خابت مواقل) M2

* اذا الطفل لم يكتب نجيبا تختلف * اجتهاد مربيه و خاب مؤمل

'Avdet-i Sefîr-i Françe[1] Mehmed Emîn Vahîd Efendi ez-Sefâret

Mûmâ ileyh Hudâvendigâr-ı[2] sâbık tarafından sefâretle Fransa[3] İmperatoru tarafına 'azîmet edüp, Leh **[M2 120]** Ülkasi[4] derûnunda hamûlesini mahalline îsâl 'akabinde tebeddül-i Saltanat vukū'una mebnî, cülûs-i hümâyûn haberini mutezammın tarafına mersûl nâme-i hümâyûn iblâğı hıdmetine de[5] me'mûr olup, itmâm-ı emr-i sefâretle işbu mâh-ı şevvâlin 'aşr-i evvelinde◊ vâsıl-ı Âsitâne-i devlet olmağın, *Sefâret-nâme* siyâkında rikâb-ı Şehriyâr-ı âfâka takdîm eylediği takrîr, her ne kadar ba'zı mertebe zevâ'idi müştemil ise de fevâ'id-i 'adîdeyi muhtefil olmak mülâhazasıyla sûreti bi-'aynihâ bu mecelleye sebt ü imlâ kılındı*.

Fransa Sefâret-nâmesi

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd ü şükr-i bî-nihâye Mâliku'l-mülk olan Hudâvend-i bî-hemtâya sezâdır ki, irsâl-i rüsül ü resâ'il ile hak ve bâtılı bildirdi. Ve salât ü selâm-ı bî-gâye hazret-i Peygamber-i âhıru'z-zemân ve âl ü ashâb ü a'vânına lâyık u

---

فملوحی الذی رباه جبریل کافر * و موسی الذی رباه فرعون مرسل = Çocuğun kaderinde soylu oluşu yazılmadıysa, terbiye edenin çabası boşa çıkacak, ona bağlanan ümitler de yok olacaktır. Bak işte Cibrîl'in terbiye ettiği Mûsa kâfir, Firavun'un terbiye ettiği Mûsa ise peygamber olmuştur" anlamına gelen Arapça bir kıt'adır.

1 **Sefîr-i Françe** N2 : — A2, M2

2 Mûmâ ileyh Hudâvendigâr-ı A2, M2 : Efendi-i mûmâ ileyh Hudâvend-i A2

3 sefâretle Fransa A2 : sefâretle France N2 ; Fransa M2

4 Ülkasi A2, M2 : — N2

5 hıdmetine de N2 : hizmetine A2 : hıdmetine M2

◊ 1-10 Şevvâl 1222 = 2-11 Aralık 1807.

* Buradan itibaren N2 31b'ye kadar Vahîd Efendi'nin Fransa Seyahatnâmesi yer almaktadır. Bu seyahatnâme, sadece N2 nüshasında yer aldığı için ilim dünyasının pek haberdar olmadığı bir metin olarak kalmıştır. Ben hem N2 nüshasmda yer aldığı, hem de üzerinde bazı çalışmalar olmakla birlikte şimdiye kadar ilmî bir neşrinin yapılmamasından hareketle bu seyahatnâmenin oldukça tam bir metninin ortaya konulmasının faydalı olacağını düşündüm ve metni yine Âsım Efendi'nin yer verdiği bu kısımda, ilgili nüshalarla karşılaştırarak neşre hazırladım. Metni neşre hazırlarken, nüshalar arasındaki farkların aksettirilmesi, metinde geçen yer ve şahıs isimlerinin asıllarının belirtilmesi ilâve bir çalışmayı gerektirmiştir. Vahîd Efendi'nin kendi yazdığı metni birkaç kere gözden geçirip, bazı ilâve ve düzeltme ve çıkarmalar yaptığı görüldüğünden, ben metindeki bütün bilgileri aksettirmeye yönelik bir çalışma yürüttüm. Bunu sağlamak için burada yer alan sefâret-nâmeyi, matbû nüshaların en tam ve en düzgünü olan ve Ebuzziyâ'ının bazı açıklamalarını ihtivâ eden 1304 tarihli üçüncü baskısı **[B3]** ile bire bir karşılaştırdım. Bu ikisini diğer yazma nüshalardan muhtemelen Vahîd Efendi'nin tashîhinden geçen Kütahya'daki nüsha ve Es'ad Efendi Ktp.'ndeki nüsha ile karşılaştırdım. Yalnız bunlarda bütün farklılıkları gösterip dipnotları arttırmak yerine metni düzeltecek ve ilâve bilgi getirecek kısımlara metinde ve dipnotlarda işaret edip tam bir metin ortaya çıkarmaya çalıştım. Çalışmamızda da görüleceği gibi diğer nüshalarla da karşılaştırıp metne katkı sağlayacak kısımlarına dipnotlarda işaret ettim.

ahrâdır ki te'yîd-i dîn-i mübîn ve terbiye ve te'lîf-i küffâr ve münâfıkīn içün Ümmet-i Nâciye'sini emr-i gazâ vü cihâda kandırdı.

Emmâ ba'd; ma'lûm ola ki *"Âhıru mâ yemlikü ümerâ'e ümmetî Benû Kantûrâ"** eser-i sıdk muhbiri üzere esâs-i masûnu'l-indirâs Saltanat-ı seniyyelerinde resânet ve bünyân-ı dostî ve mu'âhede-i 'aliyyelerinde kuvvet ü metânet olan Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân ve Şehinşâh-ı cihân hazretleriyle istizhâra sülûk eden **[B3 4]** mülûkün sâ'ireye tefavvukları derkâr olmağla, hâlâ Fransızlar[1] İmperatoru Bonapart Napolyon, semend-i mefsedet-peyvend-i 'azîmetini Rusya Devleti memâlikinde cevelân etdirmek ârzûsunda olmuş ise de kümeyt-i kasd u niyyetinin meydân-ı yüsr [**K 27a**] u sühûletde pûyân ve suheyl-i kahr u galebe vü gazab ile ceriyyü'l-lisân olması, Rusyalu ile hem-hudûd bulunan divelin, husûsan Devlet-i kaviyy-i şevket-i 'Osmâniyye'nin mevkūf-i murâfakati ve menût-ı hem-rikâbî-i çâpük-süvârân-ı mu'âvenet ü muzâhereti olup, bu kâr-ı düşvâra yalnız mübâşeret ve irhây-ı 'inân-ı 'azîmeti gözine kesdiremediğinden, evvel-emirde Devlet-i 'aliyye ile mukaddimât-ı i'-tizâd ü istizhârı temhîd ve esâs-ı mevâsîk ve 'uhûd-i hîlekârî vaz' u teşyîde tahrîk-i tâziyâne-i şevk-engîz tahrîs u iğrâ içün akrabâsından mâhir-i fünûn-i şerr u şûr Sebastiyan nâm bir ceneral-i sefâretle Der-sa'âdet'e irsâl ve me'mûr etdikden sonra Ceneral-i mersûmun kāl ü kalemi vâsıtası ve pey-der-pey takdîm-i hâk-i pây-i Şehenşâhî kılınan nâme-i mahsûslar maglatasıyla Rusyalu'nun cânib-i Saltanat-ı seniyye'ye derkâr olan 'adâvet-i kadîme ve agrâz-ı rediyye-i müstedîmesini ta'dâd ü beyân ve gûyiyâ kendüsi hayr-hâh-ı Pâdişâh-ı İslâm-penâh olmak hasebiyle bu def'a emr u irâde-i hümâyûn buyurulacağı vech-i vecîh üzere Moskovlu 'aleyhine hareketi, ferîza-i zimmet-i dostî vü meveddet [**K 27b**] 'add etmekle, hemân kûy-i murâd-ı devletin çevgân-ı sa'y

---

* آخر ما يملك امراء امتى بنو قنطورا = Ümmetimin emirliği en sonunda Kanturaoğulları'mn eline geçecektir" anlamına gelen Arapça bu cümle, her ne kadar burada Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak zikrediliyorsa da, mevcut hadîs kitaplarında böyle bir hadîse tesâdüf edilememiştir.

1 **Fransa** ..... Fransızlar [B3'ün 1. sayfasmda şunlar yazılıdır. "Kitâb-hâne-i Ebuzziyâ. Fransa Sefâret-nâmesi. Sultân Selîm-i Sâlis tarafından 1221 senesi Fransa İmperatoru Napolyon Bonapart nezdine sefâretle i'zâm kılman ricâl-i Bâbı'âlî'den Seyyid Vahîd Efendi'nindir. Temsîl-i sânî. Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i celîlesinin ruhsatıyla. Kostantîniyye 1304. Matba'a-i Ebuzziyâ"] B3 : **Sûret-i Sefâret-nâme-i Vahîd Efendi** Ba'de'd-dîbâce hâlâ Françe N2 : **Sefâret-nâme-i Seyyid Mehmed Emîn Vahîd Efendi** Hamd ve şükr-i bî-nihâye Mâlikü'l-mülk olan Hudâvend-i bî-hemtâya sezâdır ki irsâl-i rusül ü resâ'il ile hak ve bâtılı bildirdi. Ve salât ü selâm-ı bî-gāye hazret-i Peygamber-i âhıru'z-zemân ve âl ü ashâb ve a'vânına lâyık u ahrâdır ki, te'yîd-i dîn-i mübîn ve terbiye ve te'lîf-i küffâr ve münâfıkīn içün Ümmet-i Nâciye'sini emr-i gazâ vü cihâda kandırdı. Emmâ ba'd: Ma'lûm ola ki rûy-i zemînde kendü zâtından mâ'adâ sâhib-i nüfûz u i'tibâr bir pâdişâh ve hükümdâr burakmamak fikr-i fâsidiyle Evropa'da âteş-efrûz-i ceng u vegā ve yâverî-yi baht ü istidrâc ile az müddetde Alamanya ve İtalya taraflarına imâle-i dest-i te'addî ve istîlâ eden Fransızlar K

ü himmetle meydân-ı husûlde cilve-ger olması, bu vakte merhûn, ya'nî İklîm-i Kırım'a dek memâlik-i magsûbe-i Devlet-i 'aliyye'yi ednâ bir hareketle istirdâd ve zabt eylemek zemânınm hulûlü 'ind-i dostânesinde zâhir ve rû-nümûn olduğuna edille ve berâhîn ityân ederek sûret-i hakdan yek-rân-ı hîleye süvâr ve emr-i mevhûm-i sefere icbâr eylemek üzere 'azîmet-nümây-ı ta'cîl ü ısrâr olup, ma'a-hâzâ erkân-ı devlet ve kurenây-ı Saltanat'ın tavr-ı dil-firîb-i nâzikâne ile tarafeyni elden çıkarmamak semt-i selâmetine zehâbdan gayri vechile fi'len bir gûne tedbîr ve tasavvurları olmayup, le'alle ve 'asâ ile subh u mesâ geçürmekde oldular ise de, ol esnâda zarûriyyü'l-vukū' olan ba'zı etvâr-ı hâtır-âzâr kīl ü kālden Rusyalu dilgîr ve bu takrîb ile hudûd-i İslâmiyye'ye asker sevk u tesyîr eylemesi, Françelü yâdigârların revâc-ı metâ'-ı ısrârlarına medâr ve bilâhare şer'an ve tab'an sefer-i hümâyûnun lüzûmu celî ve âşikâr[1] olmakdan nâşî, zâhir-i hâlde düşmen-i müşterek görinan Rusyalu üzerine tarafeynden iktizâsı vechile[2] asker i'mâli ve ana dâ'ir 'akd-i râbıta-i[3] ittifâk misillü hatar-nâk ve vahîmü'l-'âkıbe mevâdd-ı hafiyyenin[4] tanzîm ve isti'câliyçün hasbe'l-vakti ve'l-hal tarafı Devlet-i 'aliyye'den İmperator-i müşârun ileyh cânibine bir elçi nasb u irsâl buyurulmak[5] lâzım gelüp, tasvîb-kerde-i ârây-ı sâ'ibe ve karâr-dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı umûr üzere bu 'abd-i 'abîd[6] Mevkūfâtî Seyyid Mehmed Emîn Vahîd'i Nişâncılık rütbe-i re-fî'ası inzımâmiyle[7] Murahhas Elçi olarak me'mûr ve birkaç[8] gün **[B3 5]** zar-fında 'ale'l-'acele kalkup gitmeğe muhtâc ve[9] mecbûr buyurmalarıyla, târîh-i hicrînin bin iki yüz yirmi bir senesi şevvâlinin[10] on sekizinde vâki' [**N2 12b**] târîh-i mîlâdın bin sekiz yüz altı senesi[11] kânûn-i evvelinin on yedinci isneyn

---

1 semend-i mefsedet-peyvend-i ..... âşikâr K : mu'âhede-i Devlet-i 'aliyye bâbında sa'y ü gayreti efzûn ve va'd ü 'ahd-i gûnâ-gûn edüp, ez-ân-cümle bundan akdem Devlet-i 'aliyye'nin memâlik-i mağsûbesini Rusyalu'dan istirdâd ve mukābele-i gayret-i İslâm'da dahi Kırım'ın ahzına imdâd edeceğini îrâd eylemesiyle, vükelây-ı devlet ile İmperator-i müşârun ileyh beyninde ziyâdece bir dostluk peydâ ve ol aralıkda Prusya Devleti'yle müttefikan Françelü 'aleyhine hareket eden Rusyalu'nun Bonaparta'ya rağmen Memâlik-i mahrûse-i 'Osmâniyye'ye dahi sû'-i kasd ve te'addîsi rû-nümâ N2 : bu bâbda sa'y ü gayreti efzûn ve Devlet-i 'aliyye hakkında va'd ü 'ahd-i gûnâ-gûn ederek, vükelây-ı devlet ve kurenây-ı saltanat ile İmperator-i müşârun ileyh miyânmda ziyâdece bir dostluk peydâ ve aralıkda Prusya Devleti'yle müttefikan Françelü 'aleyhine hareket eden Moskovlu'nun Memâlik-i mahrûse-i 'Osmâniyye'ye dahi sû'-i kasd ve te'addîsi rû-nümâ B3

2 vechile N2 : vech üzere B3

3 râbıta-i N2 : — B3

4 hatar-nâk ..... hafiyyenin B3 : mevâdd-ı lâzimenin N2

5 buyurulmak B3 : olunmak N2

6 ârây-ı ..... 'abîd B3 : ârâ' üzere bu 'abd-i 'amîd N2

7 rütbe-i ..... inzımâmiyle B3 : Pâyesi'yle N2

8 birkaç B3 : birkac N2

9 muhtâc ve K : — N2, B3

10 buyurmalarıyla ..... şevvâlinin N2 : etmeleriyle târîh-i hicretin 1221 senesi şevvâl-i şerîfinin B3

11 bin sekiz yüz altı senesi N2 : 1806 B3

günü◊, müsta'înen billâhi'l-Meliki'l-'Allâm Âsitâne-i sa'âdet'den kıyâm ve Der-'aliyye'de[1] mukīm Fransız Elçisi Ceneral Sebestiyani[2] tarafından Mihmândâr nâmiyle teslît olunan Pıravd (پراود)[3] nâm şahsın vürûduna müterakkıben Dâvud-paşa Kasrı'nda dört sâ'at ârâm olunup, ol gice Çekmece-i sagīr Kazâsı'nda beytûtet ve andan Silivri ve Çorlu ve Bergos[4] ve Baba-yı 'atîk deyerek Edirne'ye 'azîmet ve esnây-ı râhda sa'âdetlü Re'îsülküttâb[5] Efendi tarafından vârid olan mektûb mûcebince ma'rifet-i bendegânemle İmperator'a ve sâ'ir me'mûrlara[6] verilecek olan nâme-i hümâyûn ve hedâyây-ı mürettebe-i gûnâ-gûnu celb ü istishâb[7] içün Edirne'de dört gün tevakkuf ve ârâm[8] olundu.

Nükte

Rumeli'nde[9] bundan mukaddemce zuhûra gelan Nizâm-ı Cedîd **[B3 6]** mâddesi ve Kadı Mustafa[10] Paşa yak'asından dolayı Edirne ve havâlîsinde bulunanların kimi[11] havf-nâk ve kimi usûl-i hâliyyeden bî-haber ve bî-bâk olmak hasebiyle, bu def'a küffâr üzerine vâcib olan[12] sefer-i hümâyûn tertîbâtını kendüleri 'aleyhine musanna' bir hareket zanniyle ol günlerde kûy-be-kû kīl ü kāl ve güft-gûya başlamışlar[13] idi. Bendeleri Edirne'ye vusûlümden sonra keyfiyyeti iktizâ edenlere ifâde ve şifâhen me'mûr olduğum vech üzere a'yân ve eşrâf-ı beldeyi teşcî' ederek, tîz elden Ruscuk Ser'askeri[14] tarafına sevk-ı mühimmât ve piyâde[15] olunmak lüzûmunu ifrâğ-ı kālıb-ı irâde-i fevka'l-'âde eder[16] iken, zikr olunan hedâyây-ı hümâyûnu Ruscuk ve[17] yâhûd Vidin taraflarına vusûlümüze kadar ancak ikmâl ve irsâl edebileceklerinden[18] bahisle, bunun içün berü taraflarda tevakkuf olunmayup, âheste âheste ilerü gidilmek

◊ 18 Şevvâl 1221 = 29 Aralık 1806 = 17 Kânûn-i Evvel 1220 Pazartesi.

1 Der-'aliyye'de B3 : Der-i devlet'de N2
2 Sebestiyani N2 : Sebestiyan B3
3 Pıravd (پراود) B3 : Pıravo (پراوو) N2
4 ve Bergos N2 : — B3
5 sa'âdetlü Re'îsülküttâb B3 : Re'îs N2
6 sâ'ir me'mûrlara B3 : sâ'irlere N2
7 mürettebe-i ..... istishâb B3 : Şâhâne'yi celb N2
8 tevakkuf ve ârâm B3 : ikāmet N2
9 Rumeli'nde N2 : Rumeli'de B3
10 Nizâm-ı ..... Mustafa B3 : Kadı N2
11 Edirne ve ..... kimi N2 : ehâlînin kimi cerâyim-i sâbıkalarından B3
12 bu def'a ..... olan N2 : — B3
13 kûy-be-kû ..... başlamışlar B3 : kû-be-kû güft-gû ederler N2
14 Ser'askeri N2 : — B3
15 ve piyâde N2 : âmâde B3
16 eder B3 : eyler N2
17 ve N2 : — B3
18 ikmâl ve irsâl edebileceklerinden B3 : erişdirebileceklerinden N2

emrini muhtevî[1] taraf-ı Riyâset-penâhî'den dîğer tahrîrât vürûd etmekle[2], mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü Edirne'den kalkup[◊], **beyt:**

Himmetem bedreka-i râh kün ey tâ'ir-i Kuds!
Ki dirâzest reh-i maksûd ve men der-seferem[*]

beyti vird-i zebânım olarak Cisr-i Mustafa Paşa ve Hasköy ve Papaslı ve Filibe ve Tatarbazarı ve Palanka'da şeb-güzâr ve ba'dehû[3] İhtiman ve Yeni-hân merhalelerinde tezyîd-i esbâb-ı[4] ihtişâm ü vekār eyleyerek, Rumeli Vâlîsi Vezîr-i mükerrem sa'âdetlü Seyyid[5] 'Osmân Paşa hazretleri tarafından istikbâl eden zevât ve yanımızda mevcûd etbâ' ve agavât alayı ile Sofya'ya dâhil ve ol havâlîde şiddet-i[6] berd ü bârâna tesâdüf olunmağla[7], [**N2 13a**] zarûrî iki gün ikāmete kā'il olduk. Bâlâda iş'âr olunduğu üzere Âsitâne'den 'acele hurûcumuza mebnî Fransa İmperatoru ve sâ'irlerine i'tâsı iktizâ eden nâme-i hümâyûn ve hedâyây-ı Şâhâne'yi verâdan tarafımıza erişdirmeğe va'd buyurmuşlar idi. Binâ-berîn Sofya'dan hareket edeceğimiz gün[8] mahsûs Tatar ile nâme-i hümâyûnu[9] erişdirüp, hedâyâyı mahalline vardığımızdan[10] sonra göndereceklerini inhâ ve bunun içün hiçbir[11] mahalde eğlenmeyüp, hemân savb-ı maksûda 'azîmet olunmak matlûb-i 'âlî idiğini[12] işâret ü îmâ buyurmuş olmalarıyla, tıbk-ı tahrîr u irâdeleri üzere hareket olunacağını hâvî ve Rumeli havâlîsine[13] dâ'ir tahkîk-kerde-i sâdıkānem olan ba'zı ahvâli muhtevî ma'rûzât[14] ile Tatar-ı merkūmu i'âde eylemek üzere iken, Françelü'nün Vidin yolundan[15] bir kuryeri[16] gelüp: **[B3 8]** "Fransız askeri Saksonya memâliki

---

1 muhtevî N2 : hâvî B3
2 dîğer tahrîrât vürûd etmekle N2 : tahrîrât vürûd etmeğin B3
◊ 27 Şevvâl 1221 = 7 Ocak 1808 Çarşamba.
* همتم بدرقه راه کن ای طائر قدس * که درازاست ره مقصود و من در سفرم = Ey mukaddes kuş! Bana himmetini yolumda kılavuzluk yaparak göster; çünkü ben yola çıktım ve gitmem gereken yol uzundur" anlamına gelen bu cümle Farsça bir beyittir.
3 **beyt:** ..... ba'dehû K : üc günde Filibe Kazâsı'na vusûl ve ba'zı esbâba mebnî iki gün dahi anda ikāmet etdikden sonra Tatar-pazarı Kazâsı'na nüzûl olunup, ba'dehû Palanka dimekle ma'rûf derbendde şeb-güzâr ve N2 : Cisr-i Mustafa Paşa ve Hasköy ve Papas ve Filibe **[B3 7]** ve Tatar-pazarı ve Palanka'da şeb-güzâr ve ba'dehû B3
4 esbâb-ı B3 : — N2
5 eyleyerek ..... Seyyid B3 : ederek, Rumeli Vâlîsi N2
6 şiddet-i B3 : kesret-i N2
7 tesâdüf olunmağla N2 : tesâdüfümüzden nâşî B3
8 olduk. Bâlâda ..... gün N2 : olup, üçüncü rûz-i fîrûz hareketimizde B3
9 nâme-i hümâyûnu B3 : nâmeyi N2
10 vardığımızdan N2 : vusûlümüzden B3
11 hiçbir B3 : hicbir N2
12 'azîmet ..... idiğini N2 : 'azîmetimiz matlûb-i 'âlî idüğüni B3
13 Rumeli havâlîsine K : Rumeli'ye N2 : Rumeli Vâlîsi'ne B3
14 sâdıkānem B3 : 'âcizânem olan ba'zı mevâddı muhtevî tahrîrât N2
15 eylemek ..... yolundan N2 : kaydında iken, Vidin yolunda Françelü'nün B3
16 kuryeri N2 : + ["kuryeri" kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Tatarı" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3

tarafından Varşav Şehri'ne duhûl ve Varşav'da olan Moskov askeri[1] dahi şehr-i mezkûrun karşusunda kâ'in Praga Karyesi köprüsünü ihrâk eyleyerek[2] altı sâ'at girüye kufûl eyledi[3]" haberini vermekle, kuryere hasbe'l-iktizâ bahşiş i'tâ ve hil'at iksâ eylediğimizden mâ'adâ Der-sa'âdet'e bir an akdem gitmesiyçün kazâlar zâbitânı ve sâ'ire hıtâben Vezîr-i müşârun ileyh hazretleri tarafından bir buyuruldu ahz[4] ve bizim Tatar dahi Yesakcı Pâyesi'yle beraber irsâl olundukdan sonra Sofya'dan kalkup, Petric [=Petarch] ve Çinse [=Gintsi][5] nâm karyelerde birer gice kalarak ve ilerüde kırk elli nefer re'âyâ, ellerinde kazma kürek buzları[6] kırup yol açarak, balkān dedikleri seng-lâh ve şevâhıkdan Berkofca [=Berkovitsa] Kazâsı'na murûr ve ferdâsı Lom Kasabası'na ılgār[7] edüp, Lom'dan dahi Vidin'e kadem-nihâde ve ol hısn-ı hasîn-i devlet ü dîni etrâfiyle görmek[8] içün Vidin'de bir gün tevakkufa cevâz-dâde olduk.

İcmâl-i hâl-i[9] Kal'a-i Vidin

Vidin Kal'ası'nın Tuna ve İstanbul kapuları etrâfında olan dîvârları, Kapudân-ı esbak müteveffâ Hüseyn Paşa muhâsarasında[10] rahne-dâr ve iç kal'ası esâsından tecdîd olunmadıkca işe yaramayacak derecelerde[11] harâbiyyeti bedîdâr ve hendek ve tabya ve meteris misillü elzem şeyleri muhtâc-ı ta'mîr idüği zâhir ü[12] âşikâr iken, müddet-i medîde muhâfazası emrinde istiklâl-i tâm ve nüfûz-i mâ-lâ-kelâmı olan Vezîr Pâsbân-zâde, kal'a ta'mîrâtının külliyyen terkini irâde birle[13] ba'zı cevâmi' ve tekye ve kışlaklar i'mâr ve ehâlî-i serhadd-i mezkûrdan işe güce yarar kimesneleri li-hikmetin i'dâm u ızrâr etmiş olmak mülâbesesiyle, bu def'a Moskovlu kalkup[14] Eflâk cânibini istîlâ **[N2 13b]** ve berü yakadan sırp tâ'ifesi Vidin taraflarına tecâvüz ve i'dâ eylediği anda Vezîr-i müşârun ileyh şaşırup, ızırâbından haste-mizâc olduğu şöhret bulmuşidi. Çok zemân geçmeksizin **[B3 10]** 'azm-i râh-ı âhıret

1 memâliki ..... askeri B3 : tarafından Varşavya Şehri'ne duhûl edüp, düşmen ordusu N2
2 Karyesi ..... eyleyerek B3 : Karyesi'nden N2
3 kufûl eyledi N2 : 'avd ü kufûl eylediği B3
4 kuryere ..... ahz B3 : kuryer-i mersûma hasbe'l-müdârâ bahşiş i'tâ N2
5 Çinse N2 : Cinse B3
6 buzları B3 : buzlar N2
7 ılgār N2 : duhûle ılgār u zûr B3
8 görmek B3 : seyr N2
9 olduk ..... **hâl-i** K : olundu. **Beyân-ı hâl-i** N2 : olduk. **[B3 9] İcmâl-i** B3
10 Kapudân-ı ..... muhâsarasında N2 : Deryâ Kapudânı-yi esbak Hüseyn Paşa muhâsarasıyla B3
11 derecelerde N2 : derecesinde B3
12 şeyleri ..... ü B3 : şey'leri muhtâc-ı 'imâr idiği N2
13 istiklâl-i ..... birle N2 : tegallüb ve istiklâli olan Pâsbân-zâde 'Osmân Paşa, kal'a ta'mîrâtından sarf-ı nazar ile fekat B3
14 i'mâr ve ..... kalkup B3 : i'mâriyle ehâlî-i serhaddi işgâl etmiş olduğuna binâ'en, bu def'a Moskov keferesi N2

etmiş olmağla, ba'dehû câ-nişîni olan Vezîr[1] İdrîs Paşa hazretleri, iktizâ eden mahallerini tahkîm ve siper u sed[2] gibi tîz elden lüzûmu olan şeyleri[3] tecdîd ü tanzîmden başka, varoş etrâfına 'arîz u 'amîk meterisler hafr etdirmiş idüği[4] bu def'a 'avdetde cilve-ger-i mir'ât-i nazar-ı sâdıkānem olmuşdur.

Vidin'den ba'del-hareke Nikotin[5] [=Negotin] ve Fethulislâm kazâlarında birer gice beytûtet olunarak, müntehây-ı serhadd-i İslâmiyye olan Ada Kal'ası'na[6] hareketimizin yirmi dokuzuncu günü vâsıl ve andan bir gün[7] sonra Tuna Nehri'ni geçmek[8] içün Ada Muhâfızı hıdmetinde olan çete kayıklarına binüp, kal'adan top endâht etdirilerek karşu tarafa güzâr ve Nemçelü'nün Hırşova [=Orşova] nâm mahaldeki Nezâret-hâne'sine nat'-endâz-ı ikāmet ü karâr olundu. Zikr olunan Nikotin[9] [=Negotin] Kazâsı fi'l-asl etrâfı açık bir kazâ ve re'âyâsmın çoğu Sırblu gibi eşkıyâ olup, geçen sene Sırblu'nun Belgırad havâlîsinde tuğyân ü galeyânı vukū'unda bunlar dahi hareket ve izhâr-ı bagy u şekāvet etmiş olmalarıyla[10], Vidin Muhâfızı tarafından me'mûrlar[11] gidüp, vâfirini katl ü ifnâ ve derûn-i kasabada altı 'aded kulleli taşdan[12] bir palanka inşâ etmiş olmalarına binâ'en, bi-hamdihî Te'âlâ kazâ'-i mezbûra Sırblu eşkıyâsı dest-res olamamış[13] ise de, bu sefer ol havâlîde muhârebât-ı 'adîde vukū'undan nâşî ehâlîleri tevahhuş edüp, Vidin tarafına[14] gelmiş olmalarıyla, ber-muktezây-ı vakt ü hâl Nikotin [=Negotin] Palankası ve Fethulislâm Kal'ası muhâfazasında başluca asâkir bulunmaklık lâ-büdd idüği[15] vâreste-i kayd ü beyân ve Ada Kal'ası dahi divelden bir devletin mâlik olmadığı[16]

1 berü yakadan ..... Vezîr B3 : bir tarafdan Sırb tâ'ifesi dahi tecâvüz ve i'tidâ eylediği anda cûyende-i tedbîr u devâ ve kemâl-i ıztırâbından nüzûl gibi bir 'illete mübtelâ olmuşidi. Müşârun ileyhin vefâtından sonra câ-nişîni olan N2

2 mahallerini ..... sed B3 : mahalleri tahkîm ve siper u seped N2

3 şeyleri B3 : şey'leri N2

4 idüği B3 : idiği N2

5 cilve-ger-i ..... Nikotin (نيقوتين) B3 : manzûrumuz oldu. Vidin'den kalkup Nifotin (نيفوتين) N2

6 Ada Kal'ası'na N2 : Adapazarı Kal'ası'na İstanbul'dan B3

7 bir gün N2 : — B3

8 geçmek B3 : murûr N2

9 kal'adan ..... Nikotin (نيقوتين) ["Nezâret-hâne'sine" kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Lazaret olacak ki karantina mahalli dimekdir; li't-tâbi'" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : karşu tarafa murûr ve Hırşova'dan 'ubûr birle Nemçelü'nün nezâret mahalline dâhil olduk. Zikr olunan Nifotin N2

10 kazâ ve ..... olmalarıyla N2 : mahal olduğundan, geçen sene Sırplu'nun Belgırad **[B3 11]** havâlîsine ısyân ü tuğyânları vukū'unda bu tarafın re'âyâsı dahi bâgıyâne hareket ve izhâr-ı habâset ü mel'anet etmiş olduklarına binâ'en B3

11 me'mûrlar N2 : me'mûr B3

12 taşdan N2 : — B3

13 etmiş ..... olamamış N2 : etmişler B3

14 Vidin tarafına N2 : Vidin'e B3

15 Fethulislâm ..... idüği B3 : Fethulislâm Kal'ası ve Nifotin Palankası muhâfazasında başluca asker bulunmakdan lâ-büdd idiği N2

16 divelden ..... olmadığı N2 : başka bir mahalde nazîri bulunmayan B3

kal'a-i metîne olmağın, kadr-i kifâye[1] mühimmât ve zehâ'irine vaktiyle dikkat ü himmet olunur ise, hiçbir[2] tarafdan havf olunmayacağı zâhir ü nümâyândır[3].

İstitrâd

Firengistân'a gitmek üzere taşra mahallerden[4] vürûd eden a'lâ vü ednâ [**N2 14a**] ve bây ü gedâ her kim olur ise[5] olsun **[B3 12]** sınur başında ve lîmân ağzında[6] otuz-kırk gün tevakkuf u ârâm[7] edüp, sahîhu'l-mizâc olduğunu Nezâret'e me'mûrlar[8] tahkîk etmedikce, ilerü murûruna[9] ruhsat vermek ve yanlarına gelüp alış-veriş etmek[10] 'âdet-i Efrenciyye'den değil iken, Fransa[11] İmperatoru tarafına âmed-şud edeceklerin zâhir-i hâllerinde hastalık mahsûs olmadıkca yirmi dört sâ'atden ziyâde te'hîr olunmamaları bâbında Avusturya İmperatoru tarafından Nemçelü'nün smur başında olan zâbitlerine[12] hıtâben ol esnâda bir tenbîh-nâme gelmiş olmağın*, mûcebince yirmi dört sâ'at murûrunda Nezâret, ya'nî Lazaret hekîmleri yanımıza gelüp, hademe ve havâşîmizin[13] nabzlarını yokladıkdan sonra hareketimize[14] ruhsat verdiklerine binâ'en, mahall-i mezbûrdan Nemçe menzillerine dört günde Mehâdiye [=Mehadia] ve Teregora (ترہ غورہ = Teregova] karyelerini ve Şebeş** (شیش = Caransebeş] ve Logoş [=Lugoj] kasabalarını görüp geçerek Temeşvar'a varıcak, anda hasbe'z-zarûr etbâ'ımıza hinto mübâya'ası ve levâzım-ı sâ'ire tanzîmiyçün iki gün ikâmete mecbûr olduk. **[B3 13]**

1 kadr-i kifâye B3 : — N2
2 dikkat ü ….. hiçbir B3 : himmet ü dikkat olunur ise, ebedî N2
3 zâhir ü nümâyândır B3 : nümâyândır. Hırşova'dan ötecikde 'âdet üzere Nezâret olmak ve 'araba ve hinto bulmak gā'ilesiyle kırk sekiz sā'at mikdârı durup, ba'dehû Nemçe menzilleriyle dört günde Mehâdiye ve Teregoya (ترہ غویہ) karyelerini ve Şebeş ve Logoş kasabalarını murûr ve Temeşvar Kazâsı'nda hasbe'z-zarûre iki gün ikāmet birle huzûr olundu N2
4 taşra mahallerden N2 : hâricden B3
5 ve bây ….. ise B3 : her kim olursa N2
6 ve lîmân ağzında B3 : gâh yirmi ve gâh N2
7 u ârâm B3 : — N2
8 me'mûrlar B3 : me'mûrları N2
9 murûruna N2 : + da B3
10 gelüp ….. etmek B3 : tekarrub edüp alış-veriş eylemek N2
11 Fransa B3 : Fransız N2
12 başında olan zâbitlerine N2 : başları zâbitânına B3
* Buradaki bilgilerle ilgili olarak K 31a'nın sol üst kenarında farklı bir kaligrafi ile şunlar yazılıdır: "Bonaparta'nın kuvvet-i askeriyye ve nüfûz ve i'tibârı bu maddeden dahi ma'lûm olur".
13 Nezâret ….. havâşîmizin B3 : hakîmleri gelüp, hademe ve havâşimizin N2
14 hareketimize B3 : izin ve N2
** Şebeş kelimesinden sonra B1 nüshasında 1 numara ile işaret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Şebeş Kasabası'nda ceneralleriyle ma'an bir reciment [=regiment (=İtalyanca "alay")] asker kışlağı olmağla, kasaba-i merkūmeden Hırşova'ya kadar yirmi sâ'at mahallin cevânib-i erba'asını muhâfazaya bu kışlakdan asker ta'yîn eyledikleri menkūldür" B1

Vasf-ı Kazâ'-i[1] Temeşvar

Kazâ'-i mezbûr Macar Hükûmeti'nde kâ'in[2] Banat Eyâleti'nin baş-şehri olarak otuz dokuz[3] derece tûlünde ve kırk beş derece ile kırk dakîka 'arzında vâki'dir. Dokuz yüz altmış[4] târîhlerinde Sultân Süleymân merhûm feth edüp, müddet-i medîde Devlet-i 'aliyye'nin zabtında kaldığı tevârîhde mastûrdur[5]. Amma kal'a ve şehir ol vakit bu hey'et-i matbû'a üzere[6] olmayup, 'ahd-i karîbde başka sûret kesb etmiş ve belki mahalli bile tebdîl olunmuş idüği menkûl ve mefhûmdur[7]. el-Hâletü hâzih cevânib-i erba'ası ebniyeden tehî[8] düz sahrâ ve varoş mesâbesinde kal'aya yarımşar ve birer sâ'at bu'd-i[9] mesâfe ile etrâfında vâfirce[10] kurâ olup, yalnız kal'a derûnunda sokakları zarîf ve nazîf[11] ve vâsi' ve her biri dörder ve beşer kât kârgîrden kebîr ve refî'[12] iki yüz kadar hânesi ve tuğla ve horasândan masnû' üc kât metîn bir[13] kal'ası vardır. **[B3 14]**

Vasf-ı Kal'a-i Temeşvar[14]

Bu kal'anın dâ'iren-mâ-dâr biribiri içinde tolos[15] kemerli kârgîr üzerine çim siperli fıkra fıkra üç[16] takım tabyası ve bir tabyadan dîğerlerine[17] murûr içün kebîr hendekler üzerinde müte'addid asma köprisi[18] olup, tabyaların tahtında kâ'in mahzenler derûnunda mühimmâtu envâ'ı müheyyâ ve manzûrumuz olan edevât-ı harbiyyesinin cümlesi eyâdî-i üstâdından yeni çıkmış gibi temîz ve mücellâ[19] olduğundan mâ'adâ, iç[20] kal'ası i'tibâr olunan şehrin bir cânibinde mahsûs top-hâne ve döküm-hâne ve cebe-hânesi vardır[21]. [**N2**

---

* Bu kelime ile ilgili olarak K 31a'nın sol kenarında farklı bir kaligrafi ile "Şimdi fayton dimek; sene 1295 [1878]" şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

1 mahall-i mezbûrdan ….. **Kazâ'-i** B3 : müddet-i kalîle-i merkûme zarfında Hırşova'dan hareketimiz vâki' oldu. **Vasf-ı** N2

2 Macar Hükûmeti'nde kâ'in B3 : — N2

3 otuz dokuz N2 : 30 B3

4 kırk beş ….. altmış N2 : 45 derece 2 dakîka 'arzında vâki' olmuşdur. 960 B3

5 medîde ….. mastûrdur N2 : vâfire Devlet-i 'aliyye zabtında kaldığı ma'lûmdur B3

6 bu ….. üzere N2 : hey'et-i matbû'ada B3

7 idüği ….. mefhûmdur B3 : idiği menkûldür N2

8 ebniyeden tehî N2 : — B3

9 bu'd-i N2 : — N2

10 vâfirce B3 : ma'mûrca N2

11 derûnunda ….. nazîf N2 : içinde sokakları zarîf B3

12 kârgîrden ….. refî' B3 : kârgîr olmak üzere N2

13 horasândan ….. bir N2 : horasân ve kireçden memzûc ve masnû' bir güzel B3

14 **-i Temeşvar** B3 : — N2

15 biribiri içinde tolos N2 : birbiri derûnunda tûlen B3

16 üç N2 : üc B3

17 bir tabyadan diğerlerine B3 : beher tabyadan dîğerine N2

18 üzerinde ….. köprisi B3 : üstünde müte'addid asma köbrisi N2

19 manzûrumuz ….. mücellâ B3 : mevcûd humbara ve topları a'lâ N2

20 iç B3 : ic N2

21 vardır N2 : ve B3

14b] Beş bin sultata mütehammil üç 'aded[1] kebîr kışlası ve işbu üç kışlaya mukābil ve muhâzî üç[2] büyük dâ'iresi olup, bu dâ'irelerin birinde memleketin Umûr-i Dâhiliyye[3] Nâzırı ve birinde Umûr-i Askeriyye Nâzırı olan ceneraller ikāmet ve ol birinde lede'l-iktizâ husûs müzâkeresiyçün 'akd-i meclis-i meşveret eder[4] imiş. Ehâlîsi takrîben sekiz **[B3 16]** bin nüfûs olup, ekserîsi zî-kudret ve hûb-sûret[5] görinür, lâkin hevâsı fenâdır[6]. Temeşvar'dan kalkılup, Kılankanije [=Magyarkanizsa/Kanizsa/Kanjiža] nâm karyede ve ferdâsı Horgas [حورغاس = Horgoš] postasından Tays (تايس = Theiss/Tisza][7] nâm nehr-i kebîri Açık ta'bîr olunur kayıklar ile 'ubûr ve:

"Feth oldu kal'alar = فتح اولدى قلعه لر "

974 târîhinde cânib-i Devlet-i 'aliyye'den zabt olunan Segedin [سكتين = Szeged]* ve Vezatme (وزاتمه = Szatymaz] ve Kistelek kasabalarından murûr olunarak Petri [=Péteri] ve Örken (اوركن = Örkény][8] karyelerinde birer gice kıyâm ve kırk birinci gün Peşte nâm şehr-i dil-ârâma varılup, anda dahi hinto tebdîli ve ba'zı levâzımât tekmîli içün iki gün meks ü[9] ârâm olundu.

İstitrâd

Târîhlerde gördüğümüz Peşte Kal'ası bundan akdem hedm birle şehri tevsî' etmiş olmalarıyla, el-hâletü hâzih kal'adan 'ârî bir şehr-i 'âlîdir[10].

Vasf-ı Şehr-i Peşte

Şehr-i mezkûr 37 derece ve 5 dakika tûlünde ve 47 derece 28 dakika ve 30 sâniye 'arzında Macaristân'ın en büyük kasabası ve etrâf ve enhâsıyla ibtidâ dokuz yüz otuz iki[11] târîhinde feth olunup, ba'de zemân Nemçelü yedine

---

1 üç 'aded B3 : üc N2
2 üç ..... üç B3 : üc kışlaya mukābil üc N2
3 Dâhiliyye N2 : Dâhiliyyesi B3
4 lede'l-iktizâ ..... eder N2 : ba'zı kerre husûs müzâkeresiyçün cem'iyyet ederler B3
5 sûret B3 : sîret N2
6 fenâdır N2 : fenâ olmak gerekdir B3
7 postasından Tays (تايس) N2 : postası ma'berinden Nays (نايس) B3
* Segedin 28 Eylül 1526 (= 21 Zilhicce 933) tarihinde fethedilmiş (bk. meselâ I.H.Danişmend, *İOTK,* II,119); 23 Ekim 1686 (= 5 Zilhicce 1097)'da Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştır; bk. meselâ Sándor Papp, "Segedin", *DİA,* İstanbul 2009, XXXVI,308.
8 'ubûr ve ..... Ürken (اركن) K : güzâr ve سكتين ve Zatma ve Kîstelek kasabalarından ılgār olunarak Petri ve Örken (اوركن) N2 : 'ubûr ve: "Feth oldu kal'alar 974 târîhinde cânib-i Devlet-i 'aliyye'den zabt olunan سكتين ve Vezaime (وزائمه) ve Kistelek kasabalarından murûr olunarak Petri ve Örküt (اوركوت) B3
9 anda ..... ü B3 : iki gün N2
10 **İstitrâd** ..... 'alîdir N2 : — B3
11 dokuz yüz otuz iki K : — N2 : 902 B3

geçmekle **[B3 16]** Devlet-i 'aliyye'nin bir belde-i magsûbesi olup, düz[1] ovada vukū'u hasebiyle etrâfı bağçe[2] ve bostân ve karşusunda kâ'in Budin Kal'ası'yla bu şehir beyninden murûr eden Tuna Nehri serî'ul-cereyândır[3]. Derûnunda mükellef ve müzeyyen büyût ve dekâkîn-i vâfire ve kenâyis-i mütekâsire ve asker kışlaları ve zahîre enbarları olup[4], sekenesi Rûm ve Bulgar ve Nemçe ve Macar tâ'ifelerinden[5] 'ibâret ve cümlesi ehl-i hırfet ve sâhib-i ticâret olmağın[6], rakabe-i ra'iyyetleri hablü'l-metîn-i himâyet-i Pâdişâh-ı Müslimîn'e bend ve ser-rişte-i galebe-i cünûd-i Muvahhidîn kadîmî üzere bu taraflara vâsıl ve peyvend olmak niyâziyle dü-dest-i du'â berdâşte-i bârgâh-ı cenâb-ı Hudâ kılınarak Tuna'yı Açıklar ile murûr ve 'avdetimizde ise Açıklar üstüne ma'mûl mi'ber-i 'âriyetden 'ubûr olundu[7]. **[B3 17]**

Vasf-ı Kal'a-i Budin

Budin Kal'ası dahi[8] Tuna sevâhilinden kurşun menzili bir püşte üzerinde[9] cenûbdan şimâle memdûd ve sevâhilde tûlânî ve mükellef varoş ile muhât ve[10] mahdûd, takrîben yirmi beş bin nüfûsu câmi' bir kal'a-i vâlâ[11] ve derûn u bîrûnunda kâ'in hâneleri Peşte'den a'lâ denilse lâyık u sezâ olup, etrâfında[12] bağ ve bağçe ve mu'teber ılıcaları vardır[13]. Macar kıralları fi'l-asl bu mahalde ikāmet edegelmiş ve Macar tâ'ifesi me'lûf oldukları serbestî-i kadîmlerinin bekāsını 'ale'd-devâm iltizâm eylemiş olmağla, hâlâ metbû'ları olan[14] [**N2 15a**] Avusturya İmperatoru'nun bir karındaşı Macar Kırallığı vekâ-

1 mezkûr ..... düz B3 : mezbûr otuz yedi derece beş dakîka tûlünde ve kırk yedi derece yirmi sekiz dakîka ve otuz sâniye 'arzında vâki' Macaristân'ın en ma'mûr kasabası olup, bir düz N2

2 etrâfı bağçe N2 : cevânib-i erba'ası hadâyık B3

3 şehir ..... -cereyândır K : şehir mâ-beyninden Tuna Nehri revân olup N2 : şehrin beyninde murûr eden Tuna Nehri serî'ul-cevelândır B3

4 kenâyis-i ..... olup B3 : kilisaler ve asker kışlakları ve zahîre enbarları vardır N2

5 tâ'ifelerinden B3 : olarak dört cins âdemden N2. Bu kısımlarda verilen bilgilerle ilgili olarak T 5b'nin sağ alt kenarında ayrı bir kaligrafi ile şöyle bir kayıt vardır: "Rum milletine mahsûs bir kenîsaleri olduğu bi'l-ihbâr tahkîk olunmuşdur".

6 olmağın B3 : olmağla N2

7 ve ser-rişte-i ..... olundu ["olundu" kelimesinden sonra, burada geçen "Açıklar" ve "mi'ber-i 'âriyet" kelimeleri ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Vahîd Efendi'nin Açık ta'bîr etdiği kayık, Tuna işlipleri tarzında altı düz bir nev' dubadır ki, 'avdetinde üzerinden geçtiği mi'ber-i 'âriyet dahi duba üzerine inşâ olunmuş köprü olacakdır" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : olmak niyâziyle dest-i du'â berdâşte-i dergâh-ı icâbet-peyvend kılındı N2

8 dahi N2 : — B3

9 püşte üzerinde B3 : dağ üzere N2

10 sevâhilde ..... ve B3 : sâhilde tûlânî ve mükellef varoş ile N2

11 câmi' ..... vâlâ B3 : müştemil bir kal'a-i bâlâ N2

12 denilse ..... etrâfmda B3 : ve etrâfı N2

13 mu'teber ..... vardır B3 : meşâhid-i şühedâdır N2

14 mahalde ..... olan B3 : kazâda ikāmet edegelmiş olmalarıyla, hâlâ Macaristân Kıralı N2

letiyle kırala mahsûs[1] serayda ikāmet ve Macaristân umûruna nezâret eyler. Ol havâlîde nazîri olmamakla[2] meşhûr bir mektebleri olmağla, hikmet ve hey'et ve hendese[3] ve politika ve lisân ve fünûn-i sâ'ire ta'lîmiyçün[4] ehâlî ve agyârdan câm isteyenler bu mektebe gelür[5] gider. **[B3 18]** Peşte'den kalkup, Tuna'yı karşu geçdikden sonra Nizker (نیزکر =Nyeryes?] ve Nordos (نوردوس = Nesmuhl?] postalarında ve Rab [=Raab/Győr] Kal'ası ve Kitse[6] [=Kittsee] Karyesi'nde birer gice beytûtet ve İrşova'dan berü işbu cerîdede esâmîsi mezkûr mahallerden mâ'adâ fîmâ beynehum vâki' olan kasabât ve kurânın hiçbirinde ilişmeyüp, hemân huyûl-i gerdûne-i seyr u harekete havâle-i esvât-ı sa'y ü gayret[7] ederek Beç dimekle ma'rûf Viyana Şehri'ne kırk altıncı gün vusûl ü duhûlümüz müyesser olmuşdur.

Vasf-ı Kal'a-i[8] Rab [=Raab/Győr]

Rab [=Raab/Győr] Kal'ası, Rab [=Raab] ve Raybinc[9] [=Rabnitz] isimleriyle müsemmâ bir nehir kurbünde olup, şehrin etrâfı metînce[10] bir hisâr ile mahsûr ve ehâlîsi on üç[11] bin nüfûs olmak üzere meşhûr ve işbu[12] kal'a dahi vaktiyle Devlet-i 'aliyye tarafından zabt olunduğu târîhlerde mastûrdur.

Vasf-ı Kal'a-i Viyana

Bec Kal'ası otuz dört buçuk derece tûlünde ve kırk sekiz derece on üc dakīka 'arzında vâki' bir fezây-ı müstevîde[13] Tuna Nehri'nin bir şıkkı kenârında 'arîz u 'amîk hendek ile[14] tuğla ve horasândan masnû' bir hısn-ı hasîn ve hâricinde[15] varoşlarını muhît olan meteris yollu kârgîr dîvârları dahi bir hisâr-ı metîndir. Asıl kal'a derûnunda ekserî[16] dörder ve beşer ve ba'zan

1 Macar ..... mahsûs B3 : Kıral vekâletiyle bir N2
2 eyler ..... olmamakla B3 : eder. Bu ülkede nazîri olmamak üzere N2
3 ve hendese N2 : — B3
4 ve ..... ta'lîmiyçün B3 : tahsîli ve fünûn-i sâ'ire te'allümü N2
5 isteyenler ..... gelür N2 : isteyanler bu mektebe gelüp B3
6 Peşte'den ..... Kitse N2 : Budin'i görüp geçdikden sonra نیزکر ve تودروس postalarında ve Rab Kal'ası ve Kinse (کنسه) B3
7 ve İrşova'dan ..... Beç B3 : ederek Bec N2
8 gün ..... **Kal'a-i** B3 : günü vusûlümüz müyesser oldu. **Vasf-ı Kazâ'-i** N2
9 Raybinc (ریبنج) B3 : Rabinc (رابینج) N2
10 olup ..... metînce B3 : kal'asından başka hâricinde N2
11 ehâlîsi on üç B3 : güzelce kazâ olup, ehâlîsi on üc B3
12 işbu B3 : bu N2
13 **Vasf-ı Kal'a-i** ..... müstevîde N2 : **Evsâf-i Beç** Beç Kal'ası 30 buçuk derece tûlünde ve 48 derece **[B3 19]** 13 dakīka 'arzında bir fezây-ı müstevînin yokuşcuk dinebilür cüz'î firâzmda ve B3
14 hendek ile N2 : hendeklü B3
15 hâricinde B3 : hâricde N2
16 kârgîr ..... ekserî B3 : dîvârları dahi kezâlik bir hısn-ı metîndir. Kal'a derûnunda ekserîsi N2

altışar kāt olmak üzere kârgîr ve kebîr bin üç yüz hâne ve fünûn-i şettâya mahsûs kati mekteb ve medrese ve müte'addid sanem-hâne ve minkār-ı pîşekâr ile taşları fahrî oyması gibi intikār[1] olmuş musanna' bir kilîsa ve mu'anven kütüb-hâne ve kezâlik cebe-hâne ve teşrîh ve tıb-hâne ve asker kışlaları ve komadiyeler[2] ile kâr-ı kadîm bir kıral serayı vardır.

Vasf-ı Kütüb-hâne

Kütüb-hâne'sini seyr etdim; fevkānî[3] bir cesîm dîvân-hâne resminde ortası[4] kubbe **[B3 20]** ve tarafeyni vasatından küçük suffa resminde sokağa çıkmalı[5], dâ'iren-mâ-dâr mahfil ve şürfe[6] tarzında şirvanlı ve zîr u bâlâsında kanadları tel örme fıkra fıkra dolablı ve zevâyây-ı erba'asında beheri kitâblar ile memlû dört odalı fevkānî[7] bir büyük dâ'ire olup, derûnunda 300.000[8] cild kitâb olduğunu ihbâr ve bize müte'allık olanlardan sîm ve sırma mahfazalar derûnunda mahfûz ve muvazza' ve mahallerine nazaran lihâza-i ri'âyet ü ihtirâmlarıyla manzûr ve melhûz Bağdâd tarafında yazılmış üç[9] kıt'a *Mushaf-ı şerîf* ve bir kıt'a *Kasîde-i Bürde* ile cennet-mekân[10] Râbi' Sultân Mehmed Hân'a gelince zînet-bahş-ı erîke-i saltanat olan Âl-i 'Osmân *nevverallâhu merâkıdehum ilâ yevmi'l-haşr-i ve'l-mîzân'* hazerâtının[11] tasvîrleri murakka'ını ibrâz ü izhâr etmişlerdir[12]. Ve nâ-dîde olarak bir cins ağac kabuğu tellerinden nesc olunmuş evrâk üzerinde[13] muharrer bir eski [İ]talyan kitâbı ve hey'ete dâ'ir ba'zı edevât ve musanna'ât-ı garîbe göstermişlerdir[14]. **[B3 21]**

---

1 intikār K : — N2 : infitâr B3

2 ve kebîr ..... komadyalar ["komadyalar"] kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Komadyadan maksûd komedi ve andan merâmı ise tiyatro olacak" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : hân resimlerinde beherini ellişer yüzer âdem istîcâr etmiş bin üc yüz hâne ve vâfir mekteb ve medrese ve sanem-hâne ve gāyet musanna' bir eski kenîsa ve bir mu'anven kütüb-hâne ve cebe-hâne (حبه خانه) ve teşrîh ve tıb-hâne ve müte'addid kışlaklar ve komadyalar N2

3 Kütüb-hâne'sini ..... fevkānî N2 : Kütüb-hâne B3

4 ortası N2 : vasatı B3

5 sokağa çıkmalı B3 : çıkmalı ve N2

6 ve şürfe B3 : — N2

7 fıkra fıkra ..... fevkānî B3 : müte'addid dolablı ve zevâyây-ı erba'asından dört odalı N2

8 300.000 B3 : üc yüz bin N2

9 olanlardan ..... üç B3 : olanlarından Bağdâd ve 'Acem hatlarıyla üc N2

10 kıt'a ..... -mekân B3 : *Kasîde-i Bürde* ile N2

* نور الله مراقدهم الى يوم الحشر و الميزان = Allah onların türbelerini kıyâmet gününe kadar nurlandırsm" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

11 Hân'a ..... hazerâtmm B3 : Hân **[N2 15b]** *'aleyhi'r-rahme* hazretlerine gelince selâtîn-i 'Osmâniyye'nin N2

12 ü izhâr etmişlerdir B3 : eylediler N2

13 üzerinde B3 : üstüne N2

14 ve ..... göstermişlerdir B3 : göstördiler N2

Vasf-ı Cebe-hâne

Cebe-hânesi tahmînen ve[1] takrîben yüz ellişer arşun tûlünde ve on beşer zirâ' 'arzında fevkānî, kârgîr hâne resminde murabba'u'ş-şekl dört koğuşu olup, beherinin ser-tâ-ser derûnunda koğuş ortasında[2] dîvârlar tarafına açılur tel kafes örme ikişer kapulu ve içleri ağaçdan ıskaralı takım takım dolablar[3] vardır. İsti'mâle el verecek tabanca ve tüfeng ve sâ'ir edevât-ı harb ü cengi bu dolablara ta'biye ve râbıtalu 'ummâl ve nuzzâra teslîm ve tavsıye[4] etmiş olduklarına mebnî, cümlesi âyîne gibi mücellâ ve temîz durduğundan başka, cüdrân ve sukūf-i cebe-hâne[5] esliha-i mütenevvi'a ile memlû ve bir mahalde dahi nümûne olarak dürlü dürlü[6] barut terâzûleri ve top ve tüfeng çarhları ve envâ'-ı kālıb ve miskab ve köprü kayıkları ve esnây-ı muhârebâtda taraf-ı husamâdan me'hûz tabl u nakkāre **[B3 22]** ve bıçak ve nacak ve gûnâ-gûn elviye ve sancak doludur. Ve Paris Cebe-hânesi'nde bu kadar vüs'at ve zînet olmayup, fekat nevâdir ve tuhaf makūlesi ba'zı âlât ve edevât görüldü ise de, pek dikkat olunsa Beç'de anların dahi nazîrleri vardır[7]. Geçen sene İsterlic Muhârebesi'nde* Françelü Beç'e gelüp, bu cebe-hânede beğenüp[8] aldığı mikdârdan ve el-yevm sultatları yedlerinde olanlardan ve serhadlerinde mevcûd bulunanlardan başka olarak, el-yevm dolablarda mahfûz tüfengin[9] mikdârı yüz seksan bine bâliğ idiğini haber verirler. Ancak ekserisi eski zemânda yapılmış eslihadan olup, onda biri işe yaramayacağı zâhir ve el-hâletü hâzih Nemçelü'nün asker ve mühimmât hususuna dikkati ziyâde olmağla, tüfenghânelerinde mâhiyye beş altı bin tüfeng i'mâl ve ihzâr olunduğu[10] mütevâtirdir[11].

---

1 Cebe-hânesi tahmînen ve [**"Cebe-hâne"** kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Cebe-hâne'den murâdı Silâh-hâne'dir" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : Cebe-hânesine girdim N2

2 koğuş ortasında K : — N2 : koğuşu ötesine ve B3

3 zirâ' ..... dolablar B3 : arşun 'arzında fevkānî ve kârgîr dört kebîr koğuş olup, ser-tâ-ser dîvârlarından munfasıl tarafeynde kapuları tel örme kafesli ve içleri ağacdan ıskaralı dolabları N2

4 ve tavsıye K : — N2 : ile tasfiye B3

5 tabanca ..... cebe-hâne B3 : takımlarını dolablarda hıfz etmiş olduklarına binâ'en, beheri dest-gâhından henûz çıkmış gibi mücellâ ve temîz olduğundan mâ'adâ, zikr olunan dört kebîr koğuşun dîvârları ve sakfı N2

6 bir ..... dürlü B3 : nümûne olmak üzere N2

7 envâ'-ı ..... sancak B3 : köprü kayıkları ve humbara ve top resimleri gibi levâzımât N2

* Napoléon'un 2 Aralık 1805'te Avusturya - Rus kuvvetlerini yenerek üçüncü koalisyonu çökerttiği Austerlitz Savaşı için bk. meselâ "Austerlitz savaşı", *Büyük Larousse,* II,1020. İsterlic kelimesi ile ilgili olarak K 34b'nin sağ üst köşesinde "İsterlic (استرليج), Nemçe memâlikinden bir mahaldir" şeklinde bir kayıt vardır.

8 Muhârebesi'nde ..... beğenüp B3 : Muhârebesi hengâmmda Françelü Beç'e girüp N2

9 yedlerinde ..... tüfengin B3 : yedinde olanlardan ve serhadlerde bulunanlarından başka olarak, cebe-hâne-i merkūmda mevcûd olan tüfeng ve sâ'ir edevât-ı harb ü cengin N2

10 idiğini ..... olunduğu N2 : olup, bir tarafdan dahi mâhiyye beş altı bin tüfeng i'mâl ve ihzâr etdirildiği B3

Vasf-ı Teşrîh-hâne

Teşrîh ve Tıb-hânesi üç kāt bir dâ'ire-i kebîredir. Derûnunda hasta ve tabîb mekânları[1] ve şâgird ve üstâd odaları olarak görilan hucurât nizâmâtını ve edevât ve âlât cem'iyyetini kemâliyle ta'rîf etmek muhâl, ez-ân-cümle şu şey'ler Avrupa'da nâdiru'l-emsâldir ki, on kebîr odanın cüdrân-ı erba'asında kütüb-hâne misillü müzeyyen ve mücellâ[2] dolablar derûnuna ve yaymacı mahfazaları gibi câmdan masnû'[3] sandukalar içine bi-tıbkıhî insân sûreti misillü balmumudan rîhte [**N2 16a**] dürlü dürlü[4] sûretler vaz' edüp, ol sûretler üstünde[5] 'ilel ve emrâz-ı muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân ve a'zâları dahi başka başka[6] tasvîr u beyân ve cemî' 'urûk u a'sâbı reng u levniyle tasrîh ve haml ve meşîme ve veled ve velâdet ahvâli gibi sâ'ir şeyler[7] hakāyık ve dekāyıkıyla tersîm ve tashîh[8] olunmuş ve bir haml tekmîl[9] müddetine kadar rahm-ı mâderde ânen-fe-ânen ne sûret kesb etdiğini bilmek ve etıbbâ' ve cerrâhîne bildirmek içün "Beş günlük ve bir aylık ve beş haftalık ve şu kadar sâ'atlik" deyü yâfteleriyle ma'an hulkī ve hakīkī sıktları ve iki başlu bir vücûd ve bir vücûdda iki ve üç başlu ve üç dört **[B3 24]** kollu küçük meyteleri Teşrîh-hâne'ye celb ve cem' ve sâf[10] ve keskîn ruhlar ile memlû billûr surâhî ve kâseler içre hıfz ve raflara dizdirilmiş olmağla; beyt:

Fe-fî-külli şey'in lehû âyetün
*Tedüllü 'alâ ennehû vâhidün**

vefkınca her birini müşâhede ve mütâla'ada kudret-i Rabbâniyye'ye istidlâl derkâr ve bu sebebe mebnî Beç'de ta'lîm ile perverde olan etıbbâ ve cerrâhînin hazâkat cihetiyle sâ'irlerine rüchânı müsellem-i sığār u kibârdır.

---

11 mütevâtirdir B3 : + Paris Cebe-hânesi'nde bu kadar vüs'at ü cem'iyyet olmayup, fekat nevâdir ve tuhaf makūlesi ba'zı edevât ve âlât görüldü ise de pek dikkat olunsa Bec'de anların da nazîri olmak gerekdir N2

1 Teşrîh ..... mekânları B3 : Teşrîh-hâne'sini seyr etdim. Üc kāt olarak büyük bir dâ'iredir. Derûnunda tabîb-hâne ve hasta-hâne N2

2 mücellâ B1 : mahallî N2 : — B3

3 nizâmâtını ve ..... masnû' N2 : nizâmlarını **[B3 23]** ve edevât-ı lâzime ve cem'iyyetini lâyıkıyle ta'rîf etmek muhâl ve ez-ân-cümle şu şeylerin Avrupa'da nâdiru'l-emsâl idüğüne cumhûr-i hükemâ ve etıbbâ müttefiku'l-makāldir ki, dokuz on odanın içinde kütüb-hâne misillü müretteb ve müzehheb dolablar ve yaymacı mahfazaları gibi üzerleri câmlı B3

4 balmumudan ..... dürlü N2 : balmumundan rîhte B3

5 sûretler üstünde B3 : sûretlerde N2

6 a'zâları ..... başka B3 : a'zâ'-i insâniyye dahi kıt'a kıt'a N2

7 şeyler B3 : şey'ler N2

8 tashîh B3 : teşrîh N2

9 tekmîl B3 : dokuz ay N2

10 beş günlük ..... B3 : hulkī ve hakīkī sıktlar ve iki başlı bir vücûd ve iki vücûd bir başlı insân gibi niçe niçe 'acâyibler cem' N2

* ففی کل شیئ له آیة
تدل علی انه واحد = Herşeyde Allah'ın birliğine işâret eden bir delîl vardır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

Divel-i Nasârâ'da mu'allem süvârî askerinden[1] mâ'adâsınm ata binüp inmekde mehâretleri olmayup, erbâb-ı iktidârı ve 'ale'l-'umûm ricâl ü kibârı 'araba ve hinto ile geşt ü güzâr eylediğinden[2], medâr-ı sühûlet-i seyr u hareket ve nev-'ammâ[3] nezâfet ve zînet olmak üzere şehr-i mezkûrun kal'a derû**[B3 25]**nunda olan kaldırımları serâpâ çâr-kûşe ve tırâşîde seng-i siyâhdan mefrûş[4] olup, lâkin sokakları dar ve hâneleri[5] yüksek yapılmış olduğuna binâ'en, mahalle[6] araları pek rûşen değildir. Gürûh-i mekrûh-i küffâr, husûsan ta'assubla meşhûr Nemçelü yâdigârların sûret ü büte rağbeti ve perestiş ve hürmetleri derkâr olmağın[7], ba'zı meydâncıklarda ve köprü başı ve bağçe araları ve büyük konaklarda taşdan ve tuğladan masnû' dürlü dürlü suver[8] u nişâneler olup, şimdi dahi[9] Nemçe İmperatoru-yi esbak İkinci Yozef'in* sûreti olmak üzere kütüb-hâne kurbünde kâ'in seray meydâncığına summâkī gibi ebrûli[10] bir nev' taşdan mücellâ ve mürtefi' bir 'amûd üstüne tu[n]çdan rîhte bir esbe süvâr olmuş 'ibret-nümâ tasvîr-i kebîr inşâ olunmakda olduğu ve 936 senesi muhâsarasında şuc'ân-ı ehl-i îmândan cânib-i İslâmiyân'da yararlığı zuhûra gelenlerin eşbeh ve eşheri olmak üzere menkûl serhadli yeniçeri kıyâfetinde **[B3 26]** dalkılıc bir gāzînin taşdan ma'mûl sûreti[11] kal'a derûnunda kâ'in bir

1 içre ..... askerinden B3 : içinde hıfz etdirilmişdir. Ve Paris'de dahi bir Teşrîh-hâne olup, lâkin bu derecelerde mükellef ve ma'mûr değildir. Divel-i Nasârâ'da süvârî olmak üzere mu'allem askerîden N2

2 mehâretleri ..... eylediğinden B3 : mehâreti olmayup, erbâb-ı iktidâr 'araba ve hintolar ile geşt ü güzâr eylediklerinden mâ'adâ N2

3 nev-'ammâ B3 : nev'an N2

4 mefrûş B3 : — N2

5 dar ve hâneleri N2 : teng ve hâneleri mürtefi' ve B3

6 mahalle N2 : mahallât B3

7 ta'assubla ..... olmağın B3 : Nemçelü'nün bütlere rağbeti ve perestişi olmağla N2

8 başı ve ..... suver N2 : başları tuğla ve taşdan masnû' ve ma'mûl 'acîb ve garîb heykel ve sûret B2

9 dahi B3 : — N2

* Metnimizde İkinci Yozef diye söz edilen Germen İmparatoru ve Habsburg devletlerinin ortak nâibi olan Joseph II (1741-1790) için bk. meselâ, "Joseph II", *Büyük Larousse,* XII,6109-6110.

10 ebrûli B3 : ebrli N2

11 tuçdan ..... sûreti ["sûreti" kelimesinden sonra bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Sâhib-i takrîrin 936 senesi muhâsarasında dimesi, galat-ı tahkīkdir. Ta'rîf etdiği dalkılıc ki bir serdengeçdidir, 1683 senesi<ni> sâl-i mîlâdîsine musâdif olan 1095 sene-i hicriyyesinde Kara Mustafa Paşa'nın def'a-i sâniye olarak Viyana'yı muhâsarasmda asker-i 'Osmâniyye tarafından hasr edilan lağımdan şehre dâhil olmuşdur. Viyanalılar'ın rivâyetine göre bu mücâhid-i bî-bâk elindeki kazma ile tahte'l-arz hafriyyâtda devâm etdiği sırada üzerinde bulunan bir etmekci furununda gice yarısı hamîr yoğurmakla meşgūl olan biri semt-i kademinde bir patırdı hiss etmekle, derhâl muhâfaza-i beldeye ihbâr-ı keyfiyyet etmiş ve tefahhusa ta'yîn olunan me'mûrlar furuna dâhil oldukdan biraz sonra gāzî-i merkūm dahi zîr-i türâbdan sath-ı zemîne hurûc eylemişdir. Kendisi o anda tevkīf olunmuş ve o kadar zahmet ü himmetle açılan yol tekrâr hafri kābil olamaya[cak] sûretde derhâl doldurulmuşdur. El-yevm şehrimizde hilâl şeklinde i'mâl olunan bira **[B3**

hânenin üzerinde ve bir kaçı dahi tasvîr-hânelerinde bâkī kaldığı manzûrumuz oldu[1].

Kıral hazînesi ve Arslân-hâne **[B3 29]** ve Şemron[2] [=Schönbrunn] Bağçesi gibi şöhretlü mahallerin seyr u temâşâsı dahi bir iki gün mûcib-i inbisât u ferhatimiz olup, lâkin[3] hazînelerinde olan mücevherât ve fağfûrî ve eski ma'den ve sîm surâhî ve bardak ve tabak gibi tecemmülât, zemân-ı sa'âdetlerini idrâk ve üns ü ülfet ve iltifâtlarıyla müftehir ve şerefnâk olduğumuz ekâbir-i ricâl-i **[B3 28]** Devlet-i 'aliyye'de bulunur şeylerden olup, fekat[4] Hindkârî ve çini pîş-tahta ve dolablar[5] ve şîr-i mâhî ve abanosdan oyma ufak tefeng tuhaf ve nâdir oyuncaklar ile mücevher bir tâc ve bir mücevher 'asâ şâyeste-i istishân ü pesend olur denilse be-câdır.

Şehr-i mezkûrun varoşlarında olan hâneleri sûr-i[6] kal'adan beş kāt ziyâde ve sokaklarının vüs'ati fevka'l-'âde olarak bu şehrin mecmû' sekenesi üç[7] yüz bin nüfûsa bâliğ olur olmaz derecesinde ma'dûd[8] ve Avrupa'nın merkezi olmak takrîbiyle ticâret hıdmetinde ehl-i İslâm ve Nasârâ ve Yehûdî'den dürlü dürlü âdemler bulunduğu ma'lûm ü meşhûrdur. Kurb ü civâr-ı şehirde ve varoşları etrâfında[9] mükellef bağçeler ve müte'addid mesîreler ve fağfûrî ve âyîne ve câm fabrikaları*, misillü niçe niçe[10] kâr-hâneler vardır. Fağfûrîlerini

---

27] francalası, işte o furuncunun vak'a-i mezkûreyi muhtır olmak üzere îcâd etdiği ekmekdir. Zikr olunan serdengeçdi neferinin tıraş edilen hey[ke]li ise mezkûr furunun damına ikāme edilmiş imiş ki, mu'ahharan furun kaldırılarak Müze Belveder'in bağçesine rekz edilmişdir. 1877 senesinde Viyana'ya 'azîmet-i âcizânemde Kara Mustafa Paşa ordusundan mugtenem edevât-ı harbiyyenin hıfzına mahsûs olan mezkûr Belveder Müzesi'ni ziyâret eyledigim sırada sâlifü'z-zikr yeniçeri heykeli dahi müşâhede edilmiş idi. Zikr olunan yeniçeri neferinin başında millet-i 'Osmâniyye'nin 'alâmet-i fârikası olan hilâl şekli mevzû'dur" şeklinde Ebuzziyâ'mn bir açıklaması vardır] B3 : tûcdan rîhte esbe süvâr olmuş bir sûret-i garîbe dahi der-dest-i inşâ olunmakda idiği ve Sultân Süleymân merhûm zemânmda Bec Kal'ası muhâsara olunup, şuc'ân-ı İslâm'dan derûn-i kal'aya duhûl edenlerin eşbehi olınak üzere meşhûr serhadli şeklinde dalkılıc bir zâtın taşdan masnû' sûreti N2

1 üzerinde ..... oldu N2 : sakfı üzerinde bâkī idüği manzûr-i nazar-i 'ibret ve B3

2 Şemron N2 : + ["Şemron" kelimesinden sonra bu kelime ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Ya'nî meşhûr Şen Brun [=Schönbrunn] Bağçesi" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3

3 şöhretlü ..... lâkin B3 : meşhûr yerleri dahi görüldü. [**N2 16b**] Ve N2

4 eski ma'den ..... fekat B3 : surâhî ve tabak gibi edevât, ricâl-i Devlet-i 'aliyye'nin ekserîsinde bulunur mevâddan olup N2

5 ve dolablar N2 : — B3

6 ufak ..... sûr-i B3 : oyuncaklar ile evânî-i sîm ü zere dâ'ir ba'zı eşyâ' ve âb-rûy-i hazîneleri olan mücevher bir tâc ile bir 'asâ şâyeste-i seyr u temâşâ idi. Varoşunda olan hâneleri sevâd-ı N2

7 üç B3 : üc N2

8 derecesinde ma'dûd B3 : mikdâr N2

9 hıdmetinde ..... etrâfında B3 : zımnında her cins âdem bulunduğu âşikârdır. Kurb ü civâr ve varoşları kenârında N2

* Metinde geçen "fabrika" kelimesi ile ilgili olarak ayrı bir kaligrafi ile K 36a'nın sol kenarında "Fabrika kâr-hâne dimekdir" şeklinde bir açıklama getirilmiştir.

10 ve câm ..... niçe B3 : fabrikaları misillü dürlü N2

Avusturya dâ'iresi ve Macar Ülkasi'nden meclûb ve mudahhar[1] kirec gibi beyâz iki nev' toprakdan i'mâl ve pek temîz ve nefîs şeyler yapmağa **[B3 29]** sûret vermiş olduklarından, bu kâr-hâne 'ummâli sâ'ir mahaller saksonyacılarına tefavvukda iddi'ây-ı mehâret ü kemâl ederler. Vâkı'â kıral içün altı yüz kîse akçaya pâzâr olunup yapılmış bir ta'âm takımı çanak çömlek görüldü ki, üzerlerinde olan nigâr ve nukūş-i bî-müdânî mâhî-i nişân-ı Bihzâd ü Mânî'dir. San'at-ı 'ameliyyesi süferây-ı sâbıka-i Devlet-i 'aliyye'nin sefâretnâmelerinde mastûr olmağla, tafsîlinden 'udûl olundu[2]. Şehr-i mezkûrun cânib-i şarkîsinde olan varoşları kenârında ağaçları bir çırpıda muntazam ve câdde yolları her gün sulanup, süpürülmesi mu'tâd ve mültezem avgâh[3] ve ormanları olup, eyyâm-ı sayfda ahşam üzerleri ve[4] bâ-husûs yortu ve pazar günleri lâ-ekall yirmi bin nüfûs bu ormanda âmed-şud ile evkāt-güzâr ve derûnunda mu'anven ve muhteşem kahve-hâne ve lostaryalar olmağla[5], gice yarılarına kadar oralarda zevk u şevk ve mahabbetle def'-i humâr ederler[6].

Kurâ'-i meşhûre ve ma'mûreşinden Beç'e altı yedi sâ'atlik **[B3 30]** mesâfede[7] hammâm ma'nâsını mutazammın Baden nâm bir müferrah karyede müte'addid kaplucaları ve mükellef lostaryaları olmağla, kezâlik eyyâm-ı sayfda Bec ehâlîsinden ba'zıları bu karyeye hicret eder. Ve etrâfdan dahi erbâb-ı zevk gelür gider. Hammâmları 'umûmen Varşavya'da[8] ve Paris'de görüldüğü vech üzere beyağı tahta ve taş döşemeli ahşâb[9] odalar derûnunda fey'âtı maktû' birer fuçıdan 'ibâret olup, ekserîsinde[10] suları koğalar ile hâricden getürüp, fuçılara vaz' u imlâ ve hammâm niyyetine gelenler ördek gibi dalup çıkmamağla iktifâ ederler. Bunların eğerçi ba'zılarında[11] musluk olup, lâkin suyu yine vezn ve hisâbıyla icrâ ve güyâ seref ü telef etdirilmamek dakīkalarına dikkat ü i'tinâ eder olmalarıyla, 'âdetden ziyâde su sarf ve isti'mâl eyler[12] müşterî olur ise ana göre su hakkı alurlar. Bu Fakīr'e Beç'de

---

1 dâ'iresi ..... mudahhar B3 : ve Macaristân'dan menkūl N2

2 ve pek ..... olundu B3 : ederler. San'at-ı 'ameliyyesi Seyyid 'Ali Efendi'nin Paris Sefâretnâmesi'nde zikr eylediği vech üzere olmağla, tafsîle hâcet yokdur N2

3 ağaçları ..... avgâh B3 : ağacları muntazam ve her gün yolları sulanup süpürülmesi mültezem bir kebîr saydgâh N2

4 ve B3 : — N2

5 ormanda ..... olmağla B3 : ormana revân ve derûnunda mu'anven kahve-hâneler ve müte'addid lostaryalar olmak hasebiyle N2

6 oralarda ..... ederler B3 : anda mukīm ve mihmân olurlar N2

7 sâ'atlik **[B3 30]** mesâfede B3 : sâ'at mesâfede vâki' N2

8 kaplucaları ve ..... Varşavya'da N2 : kaplıcaları olmağla, kezâlik mevsim-i sayf u behârda Beç ehâlîsinden fezây-ı istîfây-ı hevây-ı nefsde herze-gerd olanlar bu karyeye hicret ve etrâf u eknâfdan dahi erbâb-ı zevk gelüp ikāmetle icrây-i âyîn ü 'âdet eylerler. Beç'in hammâmları 'umûmen Varşav B3

9 taş döşemeli ahşâb N2 : tas döşemeli ahşâbî B3

10 ekserîsinde B3 : ekser vakitde N2

11 fuçılara ..... ba'zılarında B3 : fucılara doldururlar. Ve ba'zılarında gerçi N2

12 ve hisâbıyla ..... eyler B3 : ile icrâ eder olmalarıyla, 'âdetleri mikdârından [**N2 17a**] ziyâde su sarf eder N2

olan ma'hûd hammâmlardan bi-hasebi'l-iktizâ bir musluklu fuçı mahalli haber alıncaya kadar **[B3 31]** teyemmüm ile evkāt-güzâr olduğum iki gün iki gice zarfında çekilan 'azâb-ı derûn havsala-i hâme-i[1] ta'rîfden bîrûndur[2].

Fıkra

Françe İmperatoru'na gitmek üzere bizden bir gün mukaddem[3] Beç'e gelmiş olan 'Acem Şâhı Sefîri Mîrzâ Muhammed Rızâ Hân'a[4] Beç'de mukīm Fransız Elçisi Ceneral Andreyosi [=Andreossi][5] müstakıl ziyâfet etmiş ise de ferdâsı bizim içün tertîb eylediği ziyâfet meclisinde dahi Sefîr-i mûmâ ileyhin huzûrunu irâde ve istediğimiz ta'âmların mâ-lezimesini Ceneral-i mersûm verüp, kendü aşcılarımız[6] tabh ve âmâde etmişler idi. Esnây-ı tenâvülde 'Acem Sefîri bizim halvamızdan dimâğ-ı alay-ı lezâyiz olduğuna binâ'en[7], "Güzel olmuş!" ta'bîriyle müdâhene edeyim der iken, berü tarafdan "Hay hay bizim gāzîler halvamız meşhûrdur, buyurun!" deyü halva tabağını önüne sürmem ile: "Kerem etdiniz" cevâbından gayrı söz bulamaması **[B3 32]** kızılbaşa bâ'is-i ser-fürûyî ve hicâb ve hem-bezm olan ricâl-i Nemçe ve sâ'irleri bu mazmûndan mahzûz ve zevkyâb olmuşlardır.

İstitrâd

Bir ulu devletden âhar devlete me'mûr ba'zı murahhas ve büyük elçilere güzergâhlarında olan pây-i taht-ı memleketlerin küberâsı ve îcâb-ı vakt ü hâle göre kıral ve vükelâsı ikrâm ü ziyâfet ve hakkında icrây-ı merâsim-i hoş-âmedî ve hürmet ü ri'âyet eylemeleri öteden berü âyîn ü 'âdet iken kemâl-i kibr u nahvet ile Beç'de ikāmet ve ol esnâda semere-i gālibiyyetleri olmak üzere Avusturya Devleti'nin kātıbe-i harekât ve etvârına[8] dahl ü dikkat eden Fransız Elçisi Ceneral-i mersûmun şerrinden ihtirâzen Devlet-i müşârun ileyhâ vükelâsını Elçi-i merkūmun ziyâfet meclislerinden mâ'adâda görüp sohbet etmek vâki' olmadıysa da taraflarından mahremâne vürûd eden âdemleri vesâtatiyle bu bâbda 'arz u ifâde eyledikleri **[B3 33]** 'özr-i ma'kūl ve hâl-i mağlûbiyyet-

1 hâme-i K : — N2, B3
2 alurlar ..... bîrûndur B3 : taleb ederler N2
3 mukaddem B3 : mukaddemce N2
4 Şâhı ..... Hân'a B3 : Sefîri 'Ali Rızâ Mîrzâ'ya N2
5 Andreyosi (اندره يوسى) N2 : Andreyosi (اندريوسى) B3. Metnimizde Andreyosi (اندره يوسى) okunacak şekilde yazılmış olan General Antoine François Andreossi (1761-1828) için bk. meselâ Lavrence P. Phillips, *The Dictionary of Biographical Reference Containing One Hundred Thousand Names,* London 1871, s.40.
6 ta'amların ..... aşcılarımız B2 : ta'âmları li-hikmetin kendi aşcılarımız başka başka N2
7 Esnây-ı ..... binâ'en B3 : 'Acem Sefîri halvamızdan yeyüp N2
8 etvârına K : etrâfına N2, B3

iştimâllerine nazaran karîn-i sem'-i i'tibâr ve kabûl oldu. Bu şehr-i şehîr-i 'adîmü'n-nazîr ki muvâfık-ı mesel-i *"Cennetün ter'âhe'l-hanâzîr*"*dir[1].

Çend eyyâm ârâm-gâh-ı 'abd-i Fakîr-i müstehâm oldukdan sonra[2] zilhiccenin dokuzuncu 'arefe gicesi Beç'den[3] fekk-i râbıta-i müsâferet edüp, oradan Veliksderof (ولكسدروف = Wolkersdorf) ve Maryaklif (ماریاکلف = Mikulov?)[4] nâm karyelerde ve ba'dehû Brunn Kal'ası'm seyr ederek Vişu (ویشو = Wischau) Kasabası'nda ve andan Olmuc (اولوج) [=Olomouc] Kal'ası'm görerek Heravjed [=Hranice?] nâm köyde bir[5] gice beytûtet olundu.

Vasf-ı Kal'a-i Brunn

Brunn Kal'ası cenûbdan şimâle[6] mümtedd olmuş iki püşte üzerinde tarafeyni bağ ve bağçe ve tarla ve pîş-gâhı düz ova ve[7] sahrâ olarak Moravya Eyâleti'nin ticâretgâh ve kılâ'-ı meşhûre ve ma'mûresinde[8] tahmînen on beş bin nüfûsu câmi' ferah-fezâ bir çây-ı ra'nâdır[9]. Kal'a ve varoşu derûnunda kati çok çuka[10] kâr-hâneleri ve sahtiyân dest-gâhları ve a'lâ konak ve zîbâ[11] kışlakları vardır. **[B3 34]**

Vasf-ı Kal'a-i Olmuc [=Olomouc]

Olmuc [=Olomouc] Kal'ası[12] dahi egerçi on iki bin nüfûsu câmi' bir mahal olup[13], kal'asının her tarafı bâlâda vasfı murûr eden Temeşvar Kal'ası gibi kât ender kât metîn ve derûnunda olan büyût ve dekâkîn gâyetü'l-gâye dilnişîn ve rengîn olduğundan başka[14] ehâlîsi dilber ve hüner-ver görünür. Bunlarda dahi çuka kâr-hâneleri[15] ve sanâyi'-i sâ'ire dest-gâhları ve[16] 'ulûm-i

---

* جنةٌ تَرْعاها الخَنازير = Domuzların otladığı bahçe" anlamına gelen Arapça bu ifâde, âdî insanların yaşadığı güzel beldeleri tavsîf için kullanılan deyimlerdendir; bk. meselâ el-Meydânî, *age,* I,190.

1 ki muvâfık-ı ..... dir K : — N2, B3
2 bizim ..... sonra B3 : gâzîler halvası güzel olur, buyurun!" deyerek tabakı önüne sürmem ile bir tatluca ma'nâ güzerân eyledi N2
3 Beç'den N2 : — B3
4 Veliksderof (ولكسدروف) ve Maryakilif (ماریاکلف) N2 : Deliksderof (دلکسدروف) ve Madyakilif (مادیاکلف) B3
5 Heravjed (هراوژد)..... bir B3 : Heravjer (هراوژر) nâm köyde birer N2
6 Kal'ası ..... şimâle B3 : Kazâsı cenûbdan şimâle doğru N2
7 ova ve B3 : — N2
8 ticâretgâh ..... ma'mûresinde B3 : ticâretgâh-ı meşhûre ve kılâ'-ı ma'mûresinden N2
9 çây-ı ra'nâdır B3 : fezâdır N2
10 çuka N2 : — B3
11 a'lâ konak ve zîbâ B3 : müzeyyen ve mu'anven konaklar ve askerî N2
12 Kal'ası B3 : Kazâsı N2
13 mahal olup B3 : küçük kazâ olup, ancak N2
14 olan ..... başka B3 : kâ'in büyût ve dekâkîn be-gâyet mükellef ve müzeyyen ve N2
15 çuka kâr-hâneleri N2 : çok kâr-hâne B3
16 ve B3 : olduğundan kat'-ı nazar, N2

cüz'iyye ve külliyye te'allümüne mahsûs bir büyük mektebleri vardır. Varşavya'dan 'avdetimizde hinto ta'mîri içün bu mahalde yirmi sâ'at kadar ârâm u ikāmet[1] vâki' olmağla, askerî [**N2 17b**] ve ehâlîsinden ziyâretimize gelanlerin ba'zıları[2] sikke-i hasene-i 'Osmâniyye'den taleb ve teberrük kasdlarına mebnî[3] birer ikişer rub'iyye verildikde, bî-çârelerin basma kağıd ve bakır akçadan gayri şeyleri olmadığı ecilden, "Birkaç altûn[4] ile gûyâ memleketlerini ihyâ eyledik" gibi du'â vü senâ ve izhâr-ı **[B3 35]** mahzûziyyet ve safâ etmişlerdir. Sâlifü'z-zikr Heravjed [=Hranice?] Karyesi'nden ilerü Kranberk (قرانبرق = Frydek?) ve Şekotşu (شقوتشو =Skoczow)[5] kasabalarında birer gice beytûtet ve ba'dehû Krakoya [=Krakow] şehirlerine varılup, 'Acem Sefîri mûmâ ileyh ile bu mahalde dahi mülâkat ve[6] musâdefet olundu.

Vasf-ı Şehr-i Krakoya [=Krakow]

Şehr-i mezkûr Vistül Nehri'nin otuz yedi derece kırk sekiz dakīka tûlünde ve elli derece on[7] dakīka arzında vâki' semtinde ve Galiçya[8] dâ'iresi derûnunda vesî'u'l-enhâ ve kesîru'l-kurâ bir şehr-i dil-ârâ olup, fî'l-asl Leh kırallarınm ibtidâ tâc geydikleri ve bilâhare ekserîsinin defn olundukları mahaldir[9]. Derûnunda cesîm konaklar ve müte'addid mektebler ile şumârîde-i tahmîn-i basar olmuş yetmiş beş kilîsa ve bir kışlak ve bir komadya ve şehir etrâfında kurşun ve timür ve tunc[10] ve tuz ve a'lâ mermer ma'denleri ve mükellef[11] bağçeleri vardır. İç kal'ası olan bir yokuşçuk üzerinde kâ'in büyük kilîsalerinde[12] **[B3 36]** i'tikād-ı bâtılları üzere vâsıl-ı Hakk olarak mürd olan ba'zı Leh kıralları ve papas ve[13] piskoposlarının li-ecli'z-ziyâre başlarını ve ellerini kesüp, altûn tas ve mücevher zarf içre hıfz etmişlerdir[14]. Ve bir bağçede dahi Paris'de görüldüğü misillü edviyeye dâ'ir envâ' nebâtât ve eşcârı cem' eylemişlerdir.

---

1 kadar ….. ikāmet B3 : mikdârı ârâm N2
2 gelanlerin ba'zıları B3 : gelenlerin ba'zılarına N2
3 taleb ….. mebnî B3 : — N2
4 akçadan ….. altûn B3 : akcadan gayri nesneleri olmadığına binâ'en, "Birkac rub'iyye N2
5 du'â ….. Şekotşu (شقوتشو) B3 : izhâr-ı senâ vü safâ eylediler. Zikr olunan Heravjer Karyesi'nden ilerü Feranberk (فرانبرق) ve Sekotşu (سقوتشو) N2
6 şehirlerine ….. ve B3 : Şehri'ne muvâsalat ve 'Acem Sefîri ile bu mahalde dahi N2
7 Nehri'nin ….. on N2 : Şehri'nin 37 derece ve 48 dakīka tûlünde ve 50 derece ve 10 B3
8 Galiçya B3 : Galicya N2
9 mahaldir N2 : + ve B3
10 kilîsa ….. tunc B3 : kenîsa ve bir asker kışlası ve bir komadye mahalli ve şehrin etrâfında kurşun ve timür ve tûc N2
11 mükellef B3 : müzeyyen N2
12 yokuşçuk ….. kilîsalerinde B3 : yokuşcuk üzerinde kâ'in büyük kenîsalerinde N2
13 papas ve B3 : Leh N2
14 zarf ….. etmişlerdir B3 : zurûf içinde hıfz N2

Şehr-i mezkûr 1117 sene-i hicriyyesinde vâki‘ 1702 sene-i ‘Îseviyye'sinde İsveçlü'nün ve 1768 senesinde Rusyalu'nun ve 1773[1] senesinde Nemçelü'nün eyâdî-i zabt u tasarruflarına geçüp, ba‘dehû hâlâ Paris'de mukîm Lehlü Kocoşko[2] nâm Ceneral sa‘yiyle 1794[3] senesinde Nemçe ve Rusya askeri bu taraflardan külliyyen tard u teb‘îd olunmuş ise de, mu’ahharan Galiçya'yı[4] bütün bütün Nemçelü zabt eylemek hasebiyle şimdi Avusturya İmperatoru'nun yed-i temellük ve[5] istîlâsında ve kal‘ası kılâ‘-ı kadîmeden olup, vaktiyle işe yaramayacağı ecilden İmperator-i müşârun ileyh bu def‘a[6] hedm edüp, şehri büyütmek sevdâsındadır.

Fransız **[B3 37]** İmperatoru bu sefer Devlet-i ‘aliyye'yi işgâl ve tarafına Murahhas Elçi celbiyle müttefik-ı devlet şâyi‘asını vererek sâ’ir divel ü mileli tahdîş ü igfâl etmekden nâşî, bu ittifâkın semere-i nâfi‘asından hisse-mend olmak ümmîdine düşmüş[7] ba‘zı Lehlü'nün taraf-ı Saltanat-ı seniyye'ye hürmet ü ri‘âyetlerini îcâb eder hâlâtdan olmağın, Krakovya'ya ibtidây-ı murûrumuzda[8] ricâl ü nisvân ve kibâr u sıbyânı gürûh gürûh ziyâretimize gelüp, icrây-ı merâsim-i hoş-âmedî eyledikleri esnâda: “Çok zemândan berü ‘Osmânlu görmeğe hasret-keş idik; burayı teşrîfinizden memnûn ve mesrûr olduk. Ah ne olur üç beş gün ikâmet edüp, doya doya sizi[9] görmek şerefine nâ’il olsak” yollu politika olmak üzere her gürûhdan[10] bir gûne ta‘bîr-i dil-pezîr ile ikrâm ve sâkin olduğumuz hânenin kapusuna bir bölük Nemçe askeri ta‘yîniyle icrây-ı merâsim-i i‘zâz ü ihtirâm etmeleriyle, iki gün anların hâtırı içün tevakkuf ve ârâm ve vücûh-i beldeye **[B3 38]** gülyağı ve tenzûh ve çevre misillü hedâyâ ile dahi iltifât ü ikrâm[11] olundu. Krakovya'dan ileri Varşavya'ya doksan sâ‘at mesâfede vâki‘ İvanovice (ايوانوويجه = Iwanowice] ve Zarnovic (زارنوويج = Zarnowiec] ve Sinisko (سنسقو =Szczekocin] ve Malagos (مالاغوس = Malogoszcz]

1 görüldüğü ….. 1773 B3 : olduğu misillü edviyeye müte‘allık her dürlü eşcâr ve nebâtâtı cem‘ etmişlerdir. Şehr-i mezkûr bin yüz on yedi sene-i hicriyyesinde vâki‘ bin yedi yüz iki sene-i ‘İseviyye'sinde İsveclü'nün ve bin yedi yüz altmış sekiz senesinde Rusyalu'nun ve yetmiş üc N2

2 Metnimizde adı Kocoşko (قوجوشقو) okunacak şekilde yazılmış olan Polonyalı yurtsever Tadeusz Kościuszko (1746-1817) için bk. meselâ “Kościuszko”, *Büyük Larousse,* XIV,7007.

3 1794 B3 : yedi yüz doksan dört N2

4 Galiçya'yı B3 : Galicya'yı N2

5 eylemek ….. ve B3 : etmek hasebiyle el-hâletü hâzih Avusturya İmperatoru'nun yed-i N2

6 İmperator-i ….. edüp B3 : Nemçelü bu def‘a mahsûs N3

7 ümmîdine düşmüş K : — N2 : ümmîdiyle düşmen B3

8 sevdâsındadır ….. mürûrumuzda B3 : i‘tinâsındadır. Leh ehâlîsinin bu seferde li-hikmetin taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'ye mahabbetleri [**N2 18a**] teceddüd etmekle, Krakovya'ya ibtidây-ı vürûdumuzda N2

9 burayı ….. sizi B3 : teşrîfinizden memnûn olduk. Kâşki burada üc beş gün ikâmet ve istirâhat edüp, sizi doya doya N2

10 yollu ….. gürûhdan N2 : yollu (يوللو) politika olmak üzere her gürûhdan B3

11 sâkin ….. ikrâm [“tenzûh” kelimesinden sonra bununla ilgili olarak 1 numaralı dipnotta “Kurs ta‘bîr etdiğimiz mankır şeklindeki mu‘attar nesnedir ki, doğrusu tânın fethi ve nûn ile hâ’-i mu‘cemenin sükûnları ve zamm-ı sîn ile tensühdur” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : iki gün hâtırlariyçün ârâm N2

ve Lobosno (لوبوسنو = Lopuszno] ve Radoziş (رادوزيش = Radoszyce] ve Konski (قونسكى = Konskie] ve Apoçeto (اَپوچتو = Opoczno] ve Çuyse (چويسه = Drzewica] ve Lumyasto (لومياستو = Nowemiasto] ve Muzlinika (موزلينيقه = Mogielnica] ve İstiravic (استراويچ = Skierniewice?] ve Darşın (دارشين =Tarczyn] ve Raşin (راشين = Nadarzyn] postaları fenâ ve yolları bozuk olmağla, 'araba[1] devrilüp, göllere düşerek ve çamurlara batup çıkarak on gün on giçe gitmekle gücile Varşavya'ya vusûl ve Fransa tarafından tehyi'e olunan konağa nüzûl olundukdan sonra der-ân-hâl tercemânlarımızm birini Taleyran* nâm Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı tarafına irsâl ile[2] Varşavya'ya vürûdumuz haberi resmen takrîr u ifâde olunduğu hînde ber-kā'ide konak muhâfazasiyçün beş **[B3 39]** on nefer sultât gönderilmekle iktifâ, ya'nî me'kûlât ve sâ'ir levâzımâtımıza igmâz-ı 'ayn ile muktezây-ı denâ'et-i cibilliyyelerini izhâr u icrâ eylediklerinden, tedârükât-i mâ-lezimeye tarafımızdan ibtidâr ve 'avdetimize kadar sâye-i Devlet-i 'aliyye'de sarf-ı nukūd-i mevcûdem ile şân ve übbehet-i Saltanat-ı seniyye'nin muhâfazasına dikkat ü i'tinâ olundu.

İstitrâd

'Acem Sefîri mûmâ ileyhe yevmiyye on ikişer Macar Altûnu ta'yînât-behâ verilüp, hîn-i 'avdetinde dahi kendüye kırk bin ve âdemlerine beş bin guruş harc-ı râh ile 10.000 guruş kıymetli mücevher ve musavver bir kutı ihdâ eyledikleri tahkīk olunmuşdur.

Nâzır-ı merkūm Taleyran [=Talleyrand], İtalya'da kâ'in Nebaven (نباون) [=Benévent] Ülkasi'nin Hükümdâr Prençi **[B3 40]** ve ol vakit Françe Devleti'nin Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve Baş-vekîli olup, mevâdd-ı[3] me'mûriyyetimiz anın-

---

1 İvanovice (ايوانوويجه) ….. 'araba N2 : İvanovice (ايوانوويچه) ve Zadnovic (زادنوويچ) ve Sinisko (سنسقو) ve Malagos (مالاغوس) ve Lubosto (لوبستو) ve Radoziş (راد وَ زيش) ve Konski (قونوسكى) ve Apoçeto (اَبوجنو) ve Cuvise (جوويسه) ve Lumyasto (نومياستو) ve Muzlinika (موزلنيقه) ve İstiraviç (استراويچ) ve Darşın (داريشن) postaları bozuk-düzen ve yollarının râbıtasızlığı bâdî-i envâ'-ı meşâkk u mihen olmağın, esnây-ı tarîkde hinto B3

* Metnimizde adı geçen Fransız siyaset adamı Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) için bk. meselâ "Talleyrand-Périgord", *Büyük Larousse,* XXI,11189.

2 gün ….. ile B3 : günde gücle Varşavya'ya varup, derhâl tercemânımızm birini Taleyran cenâbına tesyîr ve N2

3 u ifâde ….. mevâdd-ı ["Prençi" kelimesinden sonra, bununla ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Sâhib-i takrîrin 'Hükümdâr Prençi' ta'bîrinden murâdı Müsyö Taleyran'a Napolyon tarafından verilmiş olan 'Prens' 'unvânıdır. Yoksa Vahîd Efendi'nin zannı gibi Taleyran sâhib-i mülk ü necâbet prenslerden değildi" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3 : olundukdan sonra, 'Acem Elçisi hakkında icrâ eyledikleri merâsim-i mihmân-nüvâzîleri bizim meşhûdumuz olmadığı ecilden, levâzım-ı zarûriyyemizi tertîb ü tanzîme mübâderet ve sâye-i Devlet-i 'aliyye'de sarf-ı nukūd-i simâhat eyledik. Mûmâ ileyh Taleyran cenâbları İtalya'da vâki' Benaden (بنادن) dâ'iresinin hükümdâr prenci ve ol hînde Françe Devleti'nin Baş-vekîli ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı olup, mâdde-i sefâret ve N2. Taleyran ile ilgili olarak T 11b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ile şunlar kaydedilmiştir:

la mülâkāt ve musâhabete tevakkuf etmekden nâşî, resmî takrîrimiz kendüye[1] vâsıl oldukdan sonra, mülâkāt içün vakit tahsîsiyle[2] tarafımıza da'vet tezkiresi göndermiş olmağla, vürûdumuzun üçüncü günü[3] etbâ' ve tercemânlarımız ile hintolara süvâr ve mersûmun hânesine 'atf-ı 'inân-ı[4] reftâr olundu. Leh hudûdunda otuz seneden berü 'Osmânlı Elçisi görülmüş olmadığına mebnî[5], seyr tarîkıyle yollarda tecemmu' eden eşhâs galebeliği ile bir takrîb hâne-i mezkûra varıldıkda, Taleyran âdemleriyle[6] nerdübân başlarından istikbâl ve bizi alup divel-i sâ'ire elçileri ve Fransız ceneralleriyle memlû bir odaya idhâl etdiler[7]. Zikr olunan odaya [**N2 18b**] duhûl eder iken mukābelesinde vâki' bir[8] oda kapusundan Taleyran [=Talleyrand] zuhûr ve izhâr-ı hande-rûyî ve sürûr ederek odanın ortasına kadar geldikden sonra[9] kanapa ta'bîr etdikleri tûlânî bir sandalî iskemle[10] üzerine ku'ûdumuzu işâret **[B3 41]** ve bu Fakīr oturup, kendüsi biraz zemân ayağ üzere kıyâma rağbet edüp[11], ba'de'l-ku'ûd dostluğa lâyık ve muktezây-ı vakt ü hâle muvâfık[12] nüvâzişlüce su'âl-i hâtır u hâl ve sâ'ir âfâkī sohbetlere[13] iştigāl esnâsında haşmetlü Fransa İmperatoru bu taraflara, ya'nî Leh hudûduna mücerred[14] sevkeylü Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân hazretlerinin hıdmetiyçün geldi. Ve sizin sefâret ile me'mûriyyetinizi ve ism ü resm ü şöhretinizi bundan akdemce[15] haber aldığı gibi mahzûz olarak, 200.000 asker ile ilerü düşmen üzerine gitdi ve şimdiye değin[16] haylî iş gördü. Devlet-i 'aliyye ile Fransa Devleti'nin biribirlerine meyl ü mahabbetleri kemâlde olmağın, sizinle bizim beynimizde dahi zâten hüsn-i ülfet ve 'akd-i hulûs[17] u meveddet olmak me'mûlündeyim" deyü 'arz-ı safvet ü sadâkat ve ertesi gün tertîb-i ziyâfet etmekle, biz[18] dahi te'kîd-i esâs-ı vudd ü velâyı mûcib olur çeramonyalı cevâblar vererek kelâma hıtâm verildiği[19] anda ihzâr ve âmâde eyledikleri

"Tilsit Musâlahası'ndan sonra Büyük Hersek rütbesiyle çırağ olup, yerine Şampanı nâm ministiroları Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı olmuşdur".

1 etmekden ..... kendüye N2 : eylediğinden, ووودمزك haber-i resmîsi B3
2 tahsîsiyle B3 : ta'yîni ile N2
3 vürûdumuzun üçüncü günü N2 : üçüncü gün B3
4 'atf-ı 'inân-ı B3 : — N2
5 görülmuş olmadığına mebnî B3 : görülmamiş olduğuna binâ'en N2
6 eşhâs ..... âdemleriyle B3 : eşhâsın hadd ü hasrı olmayup, zihâm-ı nâsdan dolayı Taleyran'ın âdemleri gücle N2
7 Fransız ..... etdiler N2 : Françe ceneralleriyle mâlâmâl bir odaya idhâl eylediler B3
8 eder ..... bir B3 : ederken mukābelesinde kâ'in dîğer N2
9 odanın ..... sonra B3 : — N2
10 iskemle B3 : — N2
11 bu ..... edüp B3 : biraz zemân kendüsi ayağ üzere ikāmet etmişdir N2
12 muvâfık B3 : + tarafeynden N2
13 sohbetlere B3 : sohbete N2
14 Fransa ..... mücerred N2 : Françe İmperatoru bu taraflara ve ya'nî Leh hudûduna B3
15 sefâret ile ..... akdemce N2 : sefâretle me'mûriyyetinizi bundan mukaddemce B3
16 olarak ..... değin B3 : olup, iki yüz bin asker ile ilerüde vâki' düşmen üzere gitdi ve şimdiye kadar N2
17 zâten ..... hulûs K : hüsn-i ülfet ve dostî N2 : hüsn-i ülfet ve hulûs B3
18 safvet ..... biz B3 : hulûs u sadâkat ve ertesi günü ta'âmlarına da'vet etmekle, ben N2
19 kelâma hıtâm verildiği B3 : kelâmımız hıtâm bulduğu N2

kahveler[1] içilüp, biraz dahi âfâkī sohbet **[B3 42]** olundukdan sonra geldiğimiz hey'et üzere 'avdet ve iki sâ'at murûrunda Nâzır-ı mûmâ ileyh Taleyran [=Talleyrand] dahi hılâf-ı resm-i 'âdî ikrâmen[2] bizim konağımıza gelmekle*, tekrîr-i da'vây-ı hulûs u mahabbet olunup, ba'de-ezîn ara ara mükâlemeye girilmişdir[3].

Vasf-ı Şehr-i Varşavya

Varşavya Şehri[4] Vistül Nehri kenârında kal'a ve sûrdan 'ârî ve takrîben 90.000 nüfûsu hâvî 38 derece 40 dakīka ve 30 sâniye tûlünde ve 52 derece 14[5] dakīka 'arzında kumsal düz ovada vâki' cesîmce bir şehir olup, derûnunda kati çok medrese ve mekteb ve kilîsa ve müte'addid bîmâr-hâne ve eslihadan tehî cebe-hâne ve kütüb-hâne[6] ve zahîre enbarları ve asker kışlaları ve mükellef konaklar ve komadya-hâneler vardır. Kitâb-hânesinden 200.000[7] cild kitâb çıkarup, Rusya İmperatoriçesi-yi esbak Katerina zemâmnda Petreburk'a **[B3 43]** getürdüklerini ehâlîsi hüzn ile nakl ü îrâd[8] ve Leh'in def'a-i sâniye mukāsemesinden bir sene mukaddem İmperatoriçe-i müşârun ileyhâ cânibinden Varşavya ve havâlîsine[9] vaz' olunan Rusya askerinin mecmû'unu **[N2 19a]** ehâlî-i kazâ i'dâm ü ifnâ eylediklerini kemâl-i sürûr ile yâd ü tezkâr ederek, şehir sekenesinden gayr-ez-Yehûdî[10] zükûr u inâs evlâdlarını elsine-i muhtelife ve hikmet ve hendese ve sâ'ir me'ârif[11] tahsîli ve mûsikī ve raks ta'lîmiyçün terbiyeye sa'y ü ihtimâmları[12] derkâr ve içlerinde zarâfet ve nezâket ve hüsn ü ân ve nezâfet[13] ashâbı kesîru'l-mikdâr olup, rumûz u mazmûn ve kelâm-ı mevzûn ile birbirlerin medh u zemm eylemek dahi şi'ârlarından idüği ecilden[14],

1 kahveler N2 : kahve B3
2 Nâzır-ı ..... ikrâmen B3 : Taleyran [=Talleyrand] min-gayr-i resmin N2
* "gelmekle" kelimesinden sonra burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Divel-i ecnebiyye elçilerinden hiçbirinin ziyâretine baş-vekîllerin vürûdu mesbûk değil iken, Varşavya ve mahall-i sâ'irede Taleyran dört def'a konağımıza gelüp gitmekle bu husûsda beyne'l-etrâd tezâyüd-i kadr u şân ile şöhret-yâb olduğumuz sermâye kâfîdir" B1
3 da'vây-ı ..... girilmişdir B3 : 'arz-ı hulûs u meveddet olundu N2
4 Varşavya Şehri B3 : Şehr-i mezbûr N2
5 takrîben ..... 14 B3 : tahmînen ve takrîben doksan yüz bin nüfûsu hâvî otuz sekiz derece kırk dakīka ve otuz sâniye tûlünde ve elli iki derece on dört N2
6 kütüb-hâne N2 : kitâb-hâne B3
7 mükellef ..... 200.000 B3 : cesîmce konakları vardır. Kütüb-hânesinden iki yüz bin N2
8 getürdüklerini ..... îrâd B3 : götürdüklerini N2
9 İmperatoriçe-i ..... havâlîsine B3 : mesfûre tarafından Varşavya'ya N2
10 ehâlî ..... Yehûdî B3 : <mecmû'unu> Varşava ehâlîsi katl ü i'dâm eylediklerini haber verirler. Şehr-i mezkûr ehâlîsinden gayr-ez-Yehûdiyân N2
11 hikmet ..... me'ârif B3 : hey'et ve hendese ve me'ârif-i sâ'ire N2
12 ihtimâmları B3 : gayretleri N2
13 nezâfet B3 : letâfet N2
14 birbirlerin ..... ecilden B3 : biribirlerini medh u zemme ibtilâları dahi 'indimizde zâhir olmağla N2

ba'zılarıyla müşâ'are olunup, me'âl ve mezâyâsı tarafeynden terceme etdirilmekle, ma'lûm olan sözlerden bir takım Türkî eş'âr ol tarafda âvîhte-i dîvâr-ı i'tibâr u iştihâr olmuşdur.

Bu âdemlerin fi'l-asl Çerkes çebkânı resminde kisve-i mahsûsaları var iken, âfitâb-ı devlet ü ikbâlleri karîn-i ufûl ü zevâl[1] oldukdan **[B3 44]** sonra tâbi' oldukları divel-i sâ'ireye muvâfakat sûretleriyle[2] resm ü hey'etlerini tebdîl ü tahvîl etmiş olmalarıyla, el-hâletü hâzih erkeklerinin kılığı, Firenk ve karılarının libâsı, Paris karıları libâsiyle[3] hem-rengdir. Hâneleri bilâd-ı sâ'ire-i cesîmede[4] görüldüğü misillü 'umûmen matbû' ve ma'mûr ve hemvâr olmayup, ba'zı mahallerinde ve büyük konaklar arasında[5] ahşâbdan birer ikişer kât harâbe-zâr evleri var. Ve sokaklarının ekserîsi, Paris sokakları gibi müte'affin ve murdârdır[6]. Mesîre olarak Saksonya Serayı ve Kıraşinski [=Krasiński] Bağçesi nâmiyle derûn-i şehirde fekat yolları muntazam[7] ağaclık iki meydânları ve iki komadye-hâneleri olmağla, ikindi ta'âmlarından sonra câm isteyanlerden[8] bây ü gedâ bu meydânlara gidüp aşağı yukarı[9] gezinürler. Ve ekseriyyâ balo nâmiyle kibâr-ı kavmi hânelerinde cem'iyyet edüp, o makûle cem'iyyetlerde ricâliyle nisvânları[10] berâber çift çift raks u âheng etmek ve med'uvven gelmiş **[B3 45]** olanlara ba'zen ta'âm ziyâfeti ve ba'zı def'a yalnız kahve ve dondurma ve çay verilmek 'âdetlerindendir.

Ta'rîz[11]

Balo gicelerinin birinde 'Acem Sefîri'yle musâdefet[12] ve mahall-i cem'iyyetde bulunan nisvândan başına yeşil kurdele sarmış bir 'avratı ru'yet

1 me'âl ve ..... zevâl B3 : mazmûn u me'âli tarafeynden terceme etdirilerek teşhîr kılman eş'ârdan Kamer nâm bir güzel kız hakkında âvîhte-i dîvâr-ı deyr-i iştihâr olan sûrlardandır. Rast geldim gice agyâr ile şakk-ı kamere / Dedim: "Ayâ nedir ol 'ârızın üstünde bere?" / Nâz ile hande edüp, dedi o hûrşîd-i cemâl: / "Şehper-i Rûhu'l-emîn'dir ki dokundu kamere". Bunların fi'l-asl Çerkesî çepkân resminde kisve-i mahsûsları var iken, devletleri muzmahil N2

2 divel-i ..... sûretleriyle B3 : divele mümâşât içün N2

3 erkeklerinin ..... libâsiyle N2 : erlerinin kılığı, Firenk ve 'avratlarının libâsı, nisvân-ı Efrenc'e müşâbih ve B3

4 cesîmede B3 : meşhûrede N2

5 ve ma'mûr ..... arasında N2 : ve hemvâr olmayup, ba'zı sokaklarında ve büyük konaklar aralarında B3

6 evleri ..... murdârdır B3 : evler var. Sokaklarının ekseri müte'affin ve murdârdır. Paris dahi gerçi müte'affin olup, eyyâm-ı hârrede gezilmek müşkildir N2

7 nâmiyle ..... muntazam B3 : nâmında fekat yolları N2

8 komadye-hâneleri ..... isteyanlerden B3 : komadyeleri olmağla, ahşâm ta'âmından sonra câni isteyenlerden N2

9 yukarı N2 : yukarı B3

10 kibâr-ı .... nisvânları B3 : cem'iyyet edüp, giceleri sabâha kadar ricâliyle nisvânı N2

11 etmek ..... **Ta'rîz** B3 : ederler. Bu makûle baloların ba'zısında ta'âm ziyâfeti ve ba'zısında sâde kahve ve dondurma sefâhetleri vardır N2

12 Sefîri'yle musâdefet B3 : Sefîri ile ma'iyyet N2

vâki‘ olmuş idi[1]. [**N2 19b**] Sefîr-i mûmâ ileyh[2] merkûz-i tıynet-i asliyyesi olan sefâhetinden nâşî: "Bu ‘avrat Varşav[3] emîrlerinden olmak gerekdir" deyü nahl-i gülşen-i siyâdetime seng-endâz-ı istihzâ olayım deyicek[4], ben dahi: "Bu-alarda emîr ile Ermenî'yi fark etseler, imtiyâz içün sarmışdır zann olunur idi. Amma fark ve temyîz yokdur" cevâbını verdiğim gibi dûçâr-ı[5] hicâb ve karîn-i nedâmet ü ıztırâb olmuşdur.

Kā‘ide

Firenk tâ'ifesi gündüz ta‘âmlarını karılar ile[6] berâber **[B3 46]** ederler. Lâkin gice yemeklerinde ve ba‘zen büyük ziyâfetlerinde[7] karı galebeliği olduğu takdîrde[8] sofra başında karılar oturup, erkekleri verâda[9] ayak üzere durarak ac köpek kassâb çengaline bakar gibi karıların[10] ellerine bakarlar. Eğer insâf edüp karılar anlara birkaç lokma şey verirler ise alup yerler, vermezler ise aç gelüp ac giderler. Da‘vetsiz gidenlerin ve ‘umûmen hıdmetkâr makūlelerinin bu ziyâfetlerden nasîbleri olmamağla, med‘uvven ziyâfetlere gideceğimiz vakit, ma‘iyyeti lâzım gelan âdemlerim Fakīr-hâne'de ta‘âm etmeksizin kalkup gitmek vaki‘ olmamışdır.

Varşav ehâlîsinin ‘ulûm-ı edebiyye ve fünûn-i cüz'iyyeye meyl ü rağbetleri kemâlde olmak hasebiyle kibâr takımının çocuklarına varınca saz ve söz bilmezleri nâdirdir. Ve kelâm-ı mevzûn ile birbirlerini medh u zemme ibtilâları ‘indimde zâhir olmağla, ba‘zılarıyla müşâ‘are olunup, mazmûn ve me'âli tarafeynden terceme etdirilerek teşhîr kılman eş‘ârdan Kamer nâm bir güzel kız hakkında âvîhte-i deyr-i istihâl olan sözlerdendir; **[B3 47]** kıt‘a:

Rast geldim gice agyâr ile şakk-ı kamere
Dedim: "Ayâ nedir ol ‘ârızın üstünde bere?"
Nâz ile hande edüp, dedi o hûrşîd-i cemâl:
"Şehper-i Rûhu'l-emîn'dir ki dokundu kamere"

---

1 nisvândan ….. idi B3 : karılardan şabkası üzerine yeşil kurdele sarılı bir ‘avrat görüldü N2
2 mûmâ ileyh B3 : merkūm N2
3 sefâhetinden ….. Varşav B3 : ihânet kasdiyle: "Varşavya N2
4 nahl-i ….. deyicek B3 : bana hıtâb edicek N2
5 zann ….. dûçâr-ı B3 : sû'-i zannı olur idi. Amma fark etmeyorlar" cevâbını verdiğim anda dûçâr-ı sürh-rûyî ve N2
6 karılar ile K : — N2 : karılarıyla B3
7 olmuşdur ….. ziyâfetlerinde B3 : oldu. **Kā‘ide** Firenkler'in büyük ziyâfetlerine med‘uvv olan müsâfirînde N2
8 takdîrde N2 : takdîrce B3
9 verâda N2 : orada B3
10 ac köpek kassâb çengaline bakar gibi karıların N2 : — B3

Şehr-i mezkûrun kurb u civârında[1] Marimot [=Marymont] ve Bilanova [=Bielany] ve Muçin [=Mlociny?] ve Lazenki [=Łazienki] ve Korilikānya [=Królikarnia] ve Vilanova [=Wilanów] ve Arkadya [=Arkadia] nâmiyle müte'addid mesîre ve müferrah[2] karyeleri ve ba'zı kibârlarının sayfiyye konakları vardır. Varşavya'da ziyâdece[3] ikāmet ve her tarafını ru'yet ve ekâbir ve vücûh-i memleket ile ülfet ü ünsiyyet[4] ederek semâ'an ve 'iyânen çok şeylerine vâkıf ve bu seferden agrâz-ı rediyye-i Efrenciyye'yi ol tarafda müteferris ve 'ârif olarak usûl ve furû'-i me'mûriyyetime Varşavya'da çekedüzen vermekle, veliyy-i ni'metim olan Devlet-i 'aliyye'ye varta-i hevl-nâk-i ittifâk-ı Firenk-i pür-renge [**B3 48**] uğratmakdan kemâl-i tehâşî ve ictinâb-ı beyne'l-etrâb bâ'is-i terakkī-i kadr u i'tibârım olacağı bî-irtiyâbdır[5].

Sâniha

France İmperatoru işbu sefer ü hareketim birkaç dürlü işâ'a[6] edüp, şöyle ki evvelâ "France'nin devlet ve milletine hasm olanların[7] haddini bildirmek lâzım geldi" da'vâsıyla kendü askerini tahrîk ü teşci' etmesi; sâniyen iddi'ây-ı lafzîsi olan[8] hakkāniyyet sûretiyle Lehlü'yü eyâdî-i agyârdan kurtarup: "Leh Devleti'ni kadîmi üzere ihyâ vü[9] ibkādan gayri maksûdum yokdur" dimesi; sâlisen "Devlet-i 'aliyye'nin 182 senesinde[10] gasb olunmuş memâlikini Rusyalu'dan[11] istirdâd ile şân ü şükûh-i Saltanat-ı seniyye'nin tezâyüdü hıdmetine mecbûrum" yollu gayret ü sadâkat 'arz eylemesi ve bunların emsâli her bir tarafa bir gûne söz söylemesi, mücerred kendü menfa'ati zımnında hiyel-i harbiyyeden 'ibâret ve hattâ Kâtib Çelebi merhûm: "Her kavmin bir nisbeti olmağla, [**B3 49**] Leh'in köprüsü, Çeh'in râhibi, İtalya'nın takvâsı, Alaman'm orucu dedikleri gibi, Fransız'ın 'ahdi derler, ya'nî fâ'idesiz ve kizb ü durûğ ve asılsız şey deyecek yerlerde bunların mensûbâtiyle darb-ı mesel ederler" deyü

---

1 birkaç lokma ..... civârında B3 : bir lokma şey' verirlerse alup yerler, vermezlerse ac gelür ac giderler. Şehr-i mezkûrun etrâfmda N2

2 Korili-kānya ..... müferrah N2 : Korili ve Kārya ve Vilanova Ova ve Varkān nâmiyle müte'addid meşhûr ve ma'mûr mesîreleri ve müferrah çiftlikât ve B3

3 ziyâdece B3 : müddet-i medîde N2

4 ekâbir ..... ünsiyyet B3 : Lehlüler'in ekserîsiyle ülfet N2

5 şeylerine ..... irtiyâbdır B3 : şey'e vâkıf olduk N2

6 işbu ..... işâ'a B3 : ol taraflara vürûdunu birkac vechile şâyi' N2

7 olanların B3 : olan a'dâların N2

8 olan N2 : — B3

9 ihyâ vü B3 : — N2

10 182 senesinde B3 : — N2. Burada söz konusu edilen, Lehistan'ı himâye için 26 Cumâdulûlâ 1182/8 Ekim 1768 cumartesi günü Rusya'ya açılan seferdir; bk. Danişmend, *İOTK,* I,43

11 Rusyalu'dan B3 : — N2

Cihân-nümâ'da tahrîr eylediği vech üzere Fransızlar'ın bî-vefâlığı öteden berü müsellem ve müsbet olup, kâffe-i akvâl ve ef'âlleri hîleden gayri bir şey olamadığı 'inde'l-'ukalâ zâhir u hüveydâ ise de ba'zı kec-fehm olanlar[1], geçen sene İsterlic Muhârebesi'nde* Nemçelü âteşlere yanup, ocağı yıkılmış ve Prusyalu'nun[2] dahi bu def'a mağlûbiyyetiyle kolu kanadı kırılmış ve Rusya Devleti dahi birkaç koldan sıkışdırılmış olduğuna binâ'en[3] Rusya Leh'ini almak kolay ve ol taraf da alınup[4] ele geçdikden sonra Nemçelü'nün Galiçya Memleketi[5] tabî'atiyle alınur uyar i'tikādında olup, **[N2 20a]** lâkin Moskovlu fi'l-asl çoban makūlesi bir tâ'ife iken, bin yüz elli iki târîhinde Devlet-i 'aliyye ile 'akd eylediği Belgırad Musâlahası'ndan** sonra Nemçelü ve sâ'ir milletler i'ânesiyle mu'tâddan ziyâde tedârük ve techîz etmiş olduğu cengâver askerini otaracak yerlere muhtâc olup, bu takrîble sağına soluna el atarak ve yetmiş altı senesi esnâsında◊ Forlande[6] Eyâleti'ne Rusyalu tarafından Duka nasbiyle Leh'e[7] tırnak ilişdirerek, **[B3 50]** tedrîcî tedrîcî matlabına nâ'il ve Leh erâzîsinden[8] fâ'ide-i külliyye hâsıl etmişiken, "Böyle bir ayak patırdısıyla Leh'den vaz geçer mi, geçmez mi?" gibi hâtıra şübheler hutûr etmekle, buna dâ'ir mahremâne vâki' olan sohbetler arasında[9] söz ayağıyla gelmek kûşelerine dikkat olunarak Leh memâlikinin icmâl-i ahvâline kesb-i vukūf u ma'rifet olunmağla, bi-fazlillâhi Te'âlâ Devlet-i ebediyyü'd-devâm'ın vaktiyle işine yarar me'mûlüyle[10] ber-vech-i âtî zikr u beyâna tesaddî olundu[11].

---

1 her bir ..... olanlar B3 : niçe niçe sözler söylemesi, mücerred kendi menfa'ati zımnında etrâfdan imdâd ve i'âneti mūcib olur hiyel-i harbiyyeden gayri ma'nâlara haml olunur nesne değil ise de, Lehlü'den ba'zı kec-fehm olanlar, Nemçelü N2

* Napoléon'un 2 Aralık 1805'te Avusturya - Rus kuvvetlerini yenerek üçüncü koalisyonu çökerttiği Austerlitz Savaşı için bk. meselâ "Austerlitz savaşı", *Büyük Larousse,* II,1020.

2 Prusyalu'nun K, N2 : Rusyalu'nun B3

3 Nemçelü ..... binâ'en B3 : gereği gibi yılmış sınmış ve Prusyalu'nun dahi bu def'a işi bitmiş olduğundan N2

4 taraf da alınup B3 : taraf N2

5 Galiçya Memleketi B3 : Galicya hissesi N2

** Avusturya ve Rusya ile Belgrad Musâlahası, 14 Cumâdelâhıre 1152 = 18 Eylül 1739 Cuma günü aktedilmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,28.

◊ 1 Muharrem 1176 = 23 Temmuz 1762?

6 Metnimizde Forlande gibi okunabilecek olan bu yer, o zaman Prusya'da bugün Rusya'da olan ve Pravdinsk adını taşıyan Friedland olmalıdır; bk. meselâ "Friedland", *Büyük Larousse,* IX,4306.

7 lâkin ..... Leh'e N2 : ma'a-hâzâ 1152 târîhinden berü Moskovlu nizâm verdiği askerini otarmak içün sağa ve sola el atarak ve 76 senesi esnâsında Leh'in Korlande Eyâleti'ne B3

8 ve Leh erâzîsinden B3 : netîce-i merâm Leh erâzîsinden sûrî ve ma'nevî N2

9 etmişiken ..... arasında N2 : etmiş iken: "Tavr u mişvârları ma'lûm Fransalu'nun bir ayak patırdısıyla girü çekilür mi, çekilmez mi?" deyü hılâl-i münâvele-i silâfetü's-sahbây-ı makāl u hıtâb ve esnây-ı müfâkehe-i semâr-ı şehd-engîz-i su'âl ü cevâbda B3

10 bi-fazlillâhi ..... me'mûlüyle B3 : — N2

11 olundu B3 : kılındı N2

Beyân-ı keyfiyyet-i Memâlik-i Leh

Litvanya ve Leh Devleti'nin hudûd-i kadîmesi bundan otuz beş sene mukaddem ki, bin yedi yüz yetmiş iki sene-i 'Îseviyye'sinde[1] otuz iki Voyvodalık i'tibâriyle dâ'ire dâ'ire tefrîk u tahdîd olunduğu üzere hudûd ve sınuru 35[2] derece ile ellinci derece tûl ve 48[3] derece ile elli altıncı derece 'arz-ı şimâlî **[B3 51]** miyânında vâki' bir ülke-i cesîme olup, hevâsının[4] burûdet-i zâ'idesi 24 dereceye ve harâreti 26[5] dereceye bâliğ olarak bu ülkade bir senenin 5 ayı kış ve 7 ayı sayf ve behâr ve güzdür[6]. Zikr olunan voyvodalıklardan Rusyalu'ya tâbi' Litvanya ve Poloçika[7] dâ'irelerinde ba'zan küçük püşteler ve Nemçelü'ye tâbi' Sandomir ve Radom ve Lublin ve Krakoya ve Helüm ve Zator ve İsviçi voyvodalıklarıyla Piliçe[8] [=Pilica] Suyu boğazından Vistüle Nehri'nin Krakoya tarafındaki şıkkına kadar vâki' olan kasabât ve kurâ ve Rusya (روسيّه) ve Piliçe [=Pilica] eyâletleri ve yine Rusyalu'ya tâbi' Podolya ve Vulina ve Praslo[9] ve Kiyuya dâ'irelerinde biraz dağlar olup, kusûr yerleri düz ovadır. Toprakları[10] siyâh ve 'umûmen kumlu olup, derûnunda Helûn ve Yağlı-ağac ve birkaç[11] nev' boya damarları ve kehrübâ parçaları vardır. Ve dağları olan devâ'ir-i merkûmede dahi birkaç[12] nev' kimür ve nuhâs ve kurşun ve mıknâtîs[13] **[N2 20b]** ve ma'den kömürü ve ba'zan sîm ü zer ma'denleri var[14]. Ve Krakovya'dan Boğdan **[B3 52]** ve Eflâk taraflarına doğru Karpat Dağları kenârında temiz tuz ve a'lâ[15] kükürd ve çakmak taşı ve alçı taşı ocakları derkâr ve Nemçelü'de olan Sandomir ve Krakovya [=Kraków] toprakları Leh'in erâzî-i[16] sâ'iresinden ziyâde mahsûldâr olup[17], tuzlasından yevmiyye dört beş yüz 'araba yükü tuz çıkup satıldığı âşikâr olduğundan başka, bu havâlîde Volinya (وولنيا =Volhynia) ve Podolya[18] ve Ukranya eyâletlerinde

1 ki, ... 'Îseviyye'sinde N2 : — B3
2 hudûd ve sınuru 35 B3 : otuz beş N2
3 tûl ve 48 B3 : tûlu ve kırk sekiz N2
4 ülke-i ..... hevâsının N2 : ülka-yi cesîm olup, hevâsında B3
5 24 ..... 26 B3 : yirmi dört derece ve harâreti yirmi altı N2
6 ülkade ..... güzdür B3 : ülkede bir senenin beş ayı kış ve yedisi sayf ve behâr ve güz olayor N2
7 Litvanya ve Poloçika B3 : Livvanya ve Poloçka N2
8 İsviçi ..... Peliçe B3 : İsvici voyvodalıklarıyla Yiliçe N2
9 Podolya ..... Praslo N2 : Yodolya ve Volina ve Braslev B3
10 Toprakları N2 : Topraklar B3
11 birkaç B3 : birkac N2
12 birkaç B3 : birkac N2
13 mıknâtîs B3 : mığnâtîs N2
14 zer ..... var N2 : zîr ma'denleri B3
15 Eflâk ..... a'lâ B3 : Eflâk'a doğru Karpak Dağları kenârında a'lâ tuz ve N2
16 erâzî-i B3 : mahâll-i N2
17 olup B3 : ve yalnız N2
18 satıldığı ..... Podolya N2 : satıldığından başka, işbu Krakovya havâlîsinde Duvlinya (دوولينيا) ve Porolya B3

güzel at ve boynuzlu hayvânât ve kavun ve karpuz ve enginar misillü esmâr ve[1] nebâtât bulunur. Ve[2] mârru'z-zikr Podolya ve Ukranya topraklarında Mısır güherçilesi gibi a'lâ güherçile hâsıl olur.

Hey'et-i hâliye-i erâzî-i Leh

Ve bütün Leh ve Litvanya hudûdu yüz yirmi[3] kıt'a i'tibâriyle yirmi üç kıt'asını tarla ve dokuz[4] kıt'asını çayır ve iki kıt'asını mesken ve otuz dört kıt'asını tarîk ve enhâr ve elli iki[5] kıt'asını orman ve eşcâr farz **[B3 53]** ve i'tibâr ederler.

Fevâ'id-i[6] Erâzî-i merkūme[7]

Bâlâda beyân olunduğu üzere bütün Leh'in altı bölükde bir bölüğü farz olunabilan tarlaların siyâh topraklı[8] olanlarına hınta ve kumsal yerlerine çavdar ve yulaf ve yer elması ve ya'nî patates zer' olunagelmekle[9], hıntadan mâ'adâsının bir kîlesi yirmi misli kadar mahsûl verdiği menkūldür. Hınta tarlalarına beheri bir buçuk İstanbulî kîle[10] olmak üzere bundan otuz sene mukaddem on dokuz milyon keyl tohm zer' ve hadd-i i'tidâle ri'âyeten[11] birine beş misli mahsûl takdîr[12] olunarak senevî doksan beş milyon kîle[13] mahsûl aldıkları mazbût ve ma'lûmları[14] olup, lâkin o vakit erâzî-i mîriyyelerinin ekserîsi Leh Kıralı'yla üç beş ricâli beyninde[15] mâlikâne ve hâss olarak zabt u idâresi husûsları, kendi yurtlarında[16] kayd-ı esre giriftâr olan, ya'nî diyâr-ı ecnebî ve agyâra çıkmamak üzere Eflâk kıbtîleri misillü fekat birbirleri ve kendü memleketleri arasında alınup satılan 'aceze-i re'âyânın[17] rakabe-i sa'y ü gayretlerine rabt **[B3 54]** olunup, re'âyâ dahi haftada iki gün ister istemez

---

1 esmâr ve B3 : — N2
2 Ve N2 : — B3
3 yirmi N2 : + üç B3
4 üç kıt'asını tarla ve dokuz B3 : üc N2
5 tarîk ve enhâr ve elli iki N2 : turuk ve enhâr ve elli B3
6 **Fevâ'id-i** K : — N2, B3
7 farz ..... merkūme B3 : 'add ü i'tibâr ederler. Ve N2
8 topraklı B3 : topraklu N2
9 ve ya'nî ..... olunagelmekle B3 : zer' olunup N2. Burada geçen yulaf ile ilgili olarak T 15a'nın sol alt kenarında ayrı bir kaligrafi ile şöyle bir kayıt vardır: "Bunların merkûbâtı şa'îr ile me'lûf olmayup ata ve bârgîre yedirdikleri yulafdır".
10 kîle N2 : keyl B3
11 ri'âyeten B3 : ri'âyet birle N2
12 takdîr B3 : farz N2
13 kîle N2 : keyl B3
14 ma'lûmları B3 : ma'lûm N2
15 üc beş ricâli beyninde N2 : ricâli yedlerinde B3
16 husûsları ..... yurtlarında B3 : husûsu, kendi yurdlarında N2
17 diyâr-ı ..... re'âyânın B3 : Eflâk kıbtîleri gibi biribirleri beyninde alınup satılan re'âyâ fukarâsının N2

bunlara[1] bâd-ı hevâ hıdmet ve eyyâm-ı sâ'irede başka işler[2] ru'yet eyledikleriyçün çok yerleri güzelce idâre olamayup, mu'attal kaldığı herkesin ma'lûmu olduğundan, mu'ahharan erâzî-i emîriyye-i merkūmeden[3] Nemçe ve Prusya devletleri zabtına geçenleri parça parça âhara îcâr ve temlîk ve mâlikâneye mutasarrıf olanların vefâtından sonra evlâd [**N2 21a**] ve ahfâdına tefvîz ve cebren ve kahran bir kimesne[4] âharı istihdâm eylemamek gibi ahz ü i'tâ ve mu'âmelât-ı bây ü gedâya dâ'ir müceddeden bir kā'ide-i lâyıka[5] vaz'ıyla fukarây-ı ra'iyyeti kayd-ı esr u ızrârdan kurtarup, istedikleri gibi eküp biçmeğe igrâ vü tahrîs[6] etmiş olduklarına binâ'en, çorak ve sulak olan yerlerine kadar[7] bir tarafdan ıslâh u iflâh olunarak, el-hâletü hâzih Leh hudûdunda senevî yirmi beş milyon kîle tohm zer' olunduğunu[8] Danska* İskelesi ve Bahr-i Baltık lîmânlarından ve Hâce-bey[9] taraflarından sefâyine tahmîlen diyâr-ı âhara nakl ü irsâl **[B3 55]** olunan zehâ'irin[10] mikdârından istidlâl ve tahmîn ederler. Ve fukarâsının çoğu etmek yerine yer elmasını âteşde[11] kebâb edüp yerler**. Erâzî-i merkūmenin ekserîsi, hîn-i mukāsemede Moskovlu tarafına geçmiş olmağla, Moskovlar'ın yakîn vakte dek[12] re'âyâya derkâr olan cevr u ezâsı, sûret-i ûlâsından bedter olup, şöyle ki zikr olunan yerleri zabt u idâreye me'mûr Rusyalular'ın insâf ve idâresine göre re'âyâyı haftada üç gün ve ba'zan dahi ziyâde i'mâl ü[13] istihdâm ederler imiş, hattâ Rusya İmperatoriçesiyi esbak Katerina'nm dahi ü harcı yed-i tasarrufunda olan Zobof*** nâm şahs-ı

1 re'âyâ ..... bunlara N2 : anlar dahi haftada iki gün hâh u nâ-hâh B3
2 başka işler B3 : gayri iş N2
3 olamayup ..... merkūmeden B3 : olunamayup, mu'attal kalmadığı zâhir olmağla, mu'ahharan bu topraklardan N2
4 mâlikâneye ..... kimesne B3 : herkesin mâlik olduğu yerler ba'de vefâtihî evlâd [**N2 21a**] ve ahfâdına kalmak ve cebren ve kahran N2
5 kā'ide-i lâyıka B3 : kā'ide ve kānûn N2
6 ızrârdan ..... tahrîs B3 : âzârdan kurtarup, istedikleri vech üzere eküp biçmeğe tahrîs u teşvîk N2
7 olan yerlerine kadar B3 : üzere yerler dahi N2
8 beş milyon kîle tohm zer' olunduğunu N2 : milyon kîle tohm zirâ'at olunduğu B3
* Metnimizde söz konusu edilen ve yazılışına göre okumaya çalıştığım Danska, Polonya'nın başlıca limanı ve voyvodalık merkezi olan Danzig veya Dantzig, bugün Gdansk denilen şehirdir; bk. "Gdansk", *Büyük Larousse,* IX,4444-4445).
9 lîmânlarından ve Hâce-bey N2 : lîmânları ve Hoca-bey B3
10 irsâl ..... zehâ'irin B3 : tesbîl olunan zehâyirin N2
11 âteşde N2 : — B3
** "yerler" kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Bunların yer elması herkesin bildiği şekilde olup, lâkin ta'âm ve lezzeti başkadır" B1
12 merkūmenin ..... dek B3 : mîriyye ve kıral hâssı olan yerlerin ekserîsi, hîn-i mukāsemede mesfûrların ta'yîn-i vakte kadar N2
13 zabt u ..... ü B3 : idâre eden Rusyalu'nun dilhâh ve irâdesi üzere re'âyâyı haftada üc gün ve dahi ziyâde N2
*** Metnimizde söz edilen Katerina'nm sevgilisi Plato Zubof için bk. meselâ William Tooke, *The Life of Catharine II. Empress of Russia,* 4. baskı, London 1800, III,286,312,353,354, 374, 385.

be-nâm ibrâmiyle re'âyâ bî-çâreleri[1] haftada altı gün bâd-ı hevâ kıral hâssı olan topraklarda çalışmağa mecbûr oldukları meşhûrdur. Lâkin mu'ahharan ba'zı mülâhazaya mebnî Leh re'âyâsını te'lîf ve müsta'id olanlarını aşağı yukarı istihdâm ile celb ü[2] taltîf etmek sûretine teşebbüs etmiş olduklarından başka, bu def'a vâki' olan Fransalu muhârebesinde Lehlüler'den akçasız bir habbe almamağla, anlar dahi kemâl-i hoşnûdîlerinden yerlü yerinde **[B3 56]** mekîn olup, Françelü tarafına meyl ü mümâşât etmedikleri zâhirdir[3].

Mikdâr-ı sekene-i Leh

Bütün Leh Ülkesi'nde gül-i rûy-sepîd[4] Krakoya ve Lublin ve Varşavya misillü cesîmce üç beş şehir ve belde[5] olup, kusûr kasabalarının sevâd ü cem'iyyet ve resm ü hey'etleri köylerinden fark olunmaz. Ve Leh ehâlîsi kalîl olmağın, rencberlikden gayri sanâyi'-i garîbe[6] ile iştigâl eden âdem çoğa çıkmaz. Ülka-yi merkūmeyi bundan 31 sene mukaddemki 1776[7] sene-i 'Îseviyye'sinde hem-civârları olan divel-i selâse [**N2 21b**] taksîm ve her biri yed-i zabt u tasarrufuna geçen yerlerin sekenesini mikdâr ve terkīm eylediklerinde, mecmû' Leh sekenesi[8] on dört milyon nüfûsa bâliğ olarak, bunların iki milyon yedi yüz bini Nemçe[9] İmperatoru tarafında ve iki milyon dokuz bini Rusya İmperatoru cânibinde ve yalnız dokuz yüz bini Prusya Kıralı semtinde ve yedi milyon dört yüz bini Leh Kıralı **[B3 57]** ra'iyyetinde kalmış. Ve işbu on dört milyon nüfûsun içinde takrîben bir milyon mikdârı Yehûdî var imiş. Ba'dehû bin yedi yüz doksan beş sene-i 'Îseviyye'sinde Leh Kıralı ve cumhûr-i ricâli def' u ref' olunup, bakıyyeleri dahi[10] divel-i selâse-i merkūmeye geçdikden sonra tekrîr-i tahrîr eylediklerinde, Avusturya[11] İmperatoru tarafında beş milyon yüz otuz bin ve Rusya İmperatoru cânibinde[12] beş milyon otuz bin ve Prusya Kıralı semtinde[13] dört milyon yüz bin nüfûs kaldığını[14]

---

1 Rusya ..... bî-çâreleri N2 : İmperatoriçe-i esbak Katerina zemânında B2
2 te'lîf ..... ü B3 : bi'l-vücûh te'lîf ve işe yararlarını aşağı yukarı istihdâmla N2
3 Lehlüler'den ..... zâhirdir B3 : Lehlü re'âyâlarından akcasız habbe-i vâhide almadığı ve anlardan dahi bir ferd kalkup Prusya Lehlü'sü gibi Françe askerine karışmadığı bi'l-ihbâr tahkīk olundu N2
4 gül-i rûy-sepîd B1 : Ülkesi'nde gül-i rûy-seped N2 : Ülkasi'nde gül-rûy ve B3
5 misillü ..... belde B3 : gibi üc beş şehir ve beled N2
6 -i garîbe K : -i kâr N2 : — B3
7 sanâyi' ..... 1776 B3 : kâr ile iştigâl edecek âdem bulunmaz. Ülke-i merkūmeyi bundan otuz bir sene evvelki bin yedi yüz yetmiş altı N2
8 her biri ..... sekenesi N2 : ta'dâd ü terkīm eylediklerinde, mecmû'u B3
9 Nemçe B3 : + ve Avusturya N2
10 cumhûr-i ..... dahi B3 : cumhûru ref' olunup, yerleri külliyyen N2
11 tekrîr-i ..... Avusturya N2 : tekrâr tahrîren eylediklerinde, Nemçe B3
12 Rusya İmperatoru cânibinde N2 : Rusyalu'da B3
13 Prusya Kıralı semtinde N2 : Prusyalu'da B3
14 nüfûs kaldığını B3 : kalmış idiğini N2

tezkîr u beyân etmeleriyle, hisâb-ı mezkûra nazaran taksîm-i evvel tahrîrinden sonra mecmû‘ Leh Ülkesi'nde[1] iki yüz altmış bin nüfûs ziyâde zuhûr etmiş[2] olur. Bu ziyâdeliğin hikmeti tefahhus u[3] istiknâh olundukda, Leh Ülkasi asıl Fransa Ülkasi'nden vâsi‘ olup, lâkin Leh sekenesi Fransa ehâlîsine nisbeten[4] pek az ve toprağının feyz ü bereketi cümle ‘indinde[5] müsellem ve mümtâz olmakdan nâşî, tâ’ife-i Yehûd'dan mâ‘adâ re‘âyâsınm[6] cümlesi zirâ‘at ve hirâsete meşgûl ve Yehûdîler dahi bâde-furûşluk gibi kâr-ı mekrûh ile **[B3 58]** me’lûf u[7] mecbûl olup, divel-i sâ’ire misillü sanâyi‘-i ‘ameliyye fâ’idelerinden[8] behre-mend olmağa ihtilâs-ı vakt edemediklerinden kat‘-ı nazar, levâzım-ı zarûriyyelerinden olup, Françe[9] ve İngiltere ve Felemenk devletlerine mahsûs ince çuka ve dülbend ve patiska[10] ve berkāl ve penbe ve harîr-târ kumaş ve sâ’ir emti‘a-i turfa-nakş ve dil-hırâş[11] mübâya‘asiyçün ellerindeki akçayı[12] diyâr-ı âhara ihrâc ve bu takrîble sermâye-i devlet ve servetlerini[13] berbâd ü târâc etmeleriyle, o makūle lüzûmu olan emti‘a ve eşyâyı Leh'de[14] nesc ü i‘mâle sûret vermek kasdiyle[15] ehâlîyi çoğaltmak içün bir müddetden berü veled-i zinây-ı kavmlerini pîç-hânelerde[16] besleyüp büyütmek ve vücûd-i insâna ‘ârız olan çiçek dedikleri ‘illeti[17], resâ’il-i mahsûsalarında muharrer aşı[18] ‘ilâcıyla savuşdurmak ve Ecnebî devletler[19] memâlikinden [**N2 22a**] re‘âyâ celb etmek misillü[20] tedbîrlerin icrâsına ihtimâm ve dikkat olunur idi. Ve kenîsa defterleri mantûkunca: “Bi-hikmetihî Te‘âlâ[21] ol vakitden berü tevellüd eden insân fevt **[B3 59]** olanlardan yüzde üç[22] ziyâde olur idi” cevâbını vermişlerdir[23].

1 tahrîrinden ..... Ülkesi'nde N2 : defterinden B3
2 zuhûr etmiş B3 : olmuş N2
3 tefahhus u B3 : — N2
4 Ülkasi ..... nisbeten B3 : Leh Ülkesi asıl Fransa erâzîsinden vâsi‘ olup, ma‘a-hâzâ Leh sekenesi Françe ehâlîsine nisbet ile N2
5 cümle ‘indinde B3 : — N2
6 Yehûd'dan ..... re‘âyâsının B3 : Yehûdî'den mâ‘adâ re‘âyânın N2
7 mekrûh ..... u B3 : mekrûhu irtikâba N2
8 fâ’idelerinden N2 : fevâ’idinden B3
9 Françe B3 : Françа N2
10 patiska B3 : patista N2
11 ve dil-hırâş B3 : — N2
12 akçayı B3 : akcayı N2
13 takrîble ..... servetlerini N2 : takrîb ile sermâye-i servetlerin B3
14 makūle ..... Leh'de N2 : makūl levâzım-ı zarûriyyelerini kendü memleketlerinde B3
15 kasdiyle B3 : niyyetiyle N2
16 kavmlerini pîç-hânelerde N2 : kadîmlerini pîç-hânelerinde B3
17 dedikleri ‘illeti N2 : ‘illetini B3
18 aşı B3 : âş N2
19 Ecnebî devletler N2 : divel-i Ecnebiyye B3
20 celb etmek misillü B3 : kaldırup getürmek gibi dürlü dürlü N2
21 kenîsa ..... Te‘âlâ N2 : kilîsa defterleri müfâdınca: B3
22 üç B3 : üc N2
23 vermişlerdir B3 : verdiler N2

Beyân-ı nizâm-ı Pîç-hâne

Bunların pîç-hâneleri[1] târike-i dünyâ şeklinde olan siyâh-pûş karıların zîr-i dest-i idârelerinde kâ'in kilîsaler[2] derûnunda bir takım hucurâtdan 'ibâret olup[3], devlet ü milletleri tarafından ücret ile hıdmet eder müte'addid süd analar ve üstâd[4] ve hâceler terbiyesiyle veled-i zinây-ı kavmlerini bunlar büyütdükden[5] sonra, ba'zılarını beslemelik sûretiyle ona buna i'tâ ve ba'zı müsta'idd-i me'ârif ü hüner olanların ı Pîç-hâne'den çıkarup başka medreselere sevk u isrâ ederler.

Semere-i fu'âddan bî-behre ve nâ-murâd olan bu Fakīr'e beğeneceğim bir çocuğu hibe ve teslîm edeceklerini va'dlerine mebnî bir gün mahsûs pîç-hânelerine varılup, yüz elli kadar sıbyâna 'atf-ı nazar-ı im'ân olundukda, ol bed-güherlerin cümlesi basar-ı basîrete *"Eskalü min-Sehlâne*[6*]*"* **[B3 60]** medlûlünce girân-cân ve sakīlü'l-vech ve nâdân görünmekle, hemân takım takım odalarına bahşişler i'tâsiyle 'avd ü ric'at olunmuşdur.

Bu pîç-hânelerin sokak kapusu ittişâlinde dönme dolabları olmağla, pîçleri ekseriyyâ gicelerde götürüp[7], dolaba vaz' u ilkā ve içerü tarafdan me'mûrlar alup, vakt ü sâ'atini sebt-i def[t]er etdirdikden sonra süd anaların yedine[8] teslîm ü i'tâ ederler. Lâkin çocuğu götürüp dolaba koyan vâlidesi olup da hâricde bir zâbite râst gelmekle[9] elé geçüp tutulur ise, getürdiği veled-i zinâsından başka, mütehammil olduğu mertebe evlâd ırzâ'iyçün[10] altı ay müddet Pîç-hâne'de habs ve tevkîf ederler imiş.

Beyân-ı[11] mikdâr-ı asker-i Leh

Mukaddemâ[12] Prusya Devleti dâ'iresine on milyon nüfûs dâhil ve anlardan senevî[13] yüz doksan sekiz milyon Filorin îrâd hâsıl olup, işbu îrâdın

1 pîç-hâneleri N2 : Pîç-hânesi B3
2 siyâh- ….. kilîsaler B3 : siyeh-pûş karıların zabt u idârelerinde kâ'in kenîsaler N2
3 olup B3 : 'ibâretdir N2
4 analar ve üstâd B3 : anaları ve üstâz N2
5 zinây-ı ….. büyütdükden N2 : zinâ perverde-i isti'dâd oldukdan B3
6 ثهلان K : — N2 : شهلان B3
* اثقل من ثهلان = Sehlân Dağı'ndan daha ağır" anlamına gelen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* I,155.
7 ona buna ….. götürüp B3 : üçer beşer altun bedeli tâlib olanlara verirler ve ba'zı müsta'idd olanlarını 'ulûm-i riyâziyye ve funûn-i harbiyye tahsîline sevk edüp, ma'ârife isti'dâd ve kābiliyyet kesb etmeyenler beyağı sultât olurlar. Bu pîç-hâne sokak tarafında tahtânî dönme dolabları olmağla, çocukları ekseriyyâ gicelik hâlde getürüp, usûl ile N2
8 vakt ü ….. yedine B3 : süd anaların birine N2
9 götürüp ….. gelmekle B3 : getürüp dolaba sokan vâlidesi olur, ol hînde N2
10 getürdiği ….. ırzâ'iyçün B3 : kendi çocuğundan başka mütehammil olduğu kadar evlâd emzirtmek emrinde N2
11 ederler imiş. **Beyân-ı** N2 : olunmak 'âdetdir B3
12 Mukaddemâ N2 : — B3
13 senevî N2 : — B3

doksan altı milyonunu **[B3 61]** umûr-i seferiyyeye sarf ile Prusya Devleti iki yüz kırk bin mikdârı muvazzaf ve mu'allem asker besler imiş.

Divel-i Nasârâ'da tecribe olunduğu vech üzere taht-ı ra'iyyetlerinde olan nüfûs-i mevcûdenin beher yüzde iki neferini askerî kayd etmek mümkin olduğundan, Leh'in nizâmı Prusyalu'ya tatbîk ile râbıta-bend olsa, Leh hudûdunda lâ-ekall iki yüz elli bin asker otarmak âsân ve Leh ehâlîsi Prusyalu'dan ziyâde gösterişli ve gayretlü âdemler idüği müstağnî-i ta'rîf ü beyândır.

İstitrâd

İstanbul'da râyic-i vakt üzere[1] beheri dörder pâreye kabûl olunabilür Prusya'nın bir nev' guruşu vardır ki, o guruşun[2] yirmi dördüne bir Taler ta'bîr ve beher Taler'e altı Leh Filorin'i i'tâ ve[3] takdîr etmeleriyle, bu hisâb üzere yüz doksan sekiz milyon[4] Leh Filorin'i, otuz üç[5] milyon Prusya Taleri olmak lâzım gelür[6]. **[B3 62]**

Lâyiha

Her devletin mesârif-i mu'ayyenesine kâfî[7] vâridât-ı mukarreresinden fazla, hîn-i iktizâda umûr-i seferiyye ve mehâmm-ı sâ'ire-i zarûriyyesine harc u sarf içün nukūd-i mevcûde-i mektûmesi[8] olmak lâzım gelür. Ve bu tedârükât, zâ'ide-i imtidâd-ı vakt-i âsâyiş ile husûl-pezîr[9] olabilür. "Siz şimdi sâbıkı üzere devletlik sûretini kesb edüp, ba'dehû hem-civârlarınızdan biriyle muhârebe ve mücâdeleniz îcâb eder ise, akça[10] husûsunda zahmet çekilmez mi?" deyü Leh vücûhundan ba'zı kimseler ile beynimizde sohbet güzerân eyledikde: "Vâkı'â dediğiniz gibidir[11], ancak memâlik-i kadîmesini zabt ederek müceddeden Leh'e kıral[12] nasb olunduğu hâlde fi'l-asl mîrî ve rehâbîn vâridâtı olan yerleri furûht ve tuz-hânelerini dahi mâlikâne vechiyle âhara tevcîh ederek tîz elden

---

1 mikdârı ..... üzere B3 : asker besler imiş. İstanbul'da N2
2 o guruşun N2 : — B3
3 i'tâ ve B3 : — N2
4 milyon B3 : — N2
5 üç B3 : üc N2
6 gelür B3 : + Divel-i Nasârâ'da tecribe olunduğu vech üzere taht-ı himâyelerinde bulunan nüfûs-i mevcûdeden yüzde iki âdemi askerî etmek mümkin olduğundan, Leh'in nizâmı Prusyalu'ya tatbîk, ya'nî anlar gibi îrâd ve masraf husûsu [**N2 22b**] tedkīk olunarak murâd olunsa, Leh hudûdunda iki yüz elli bin asker otarmak âsân ve Leh ehâlîsi Prusyalu'dan ziyâde göstörüşlü ve gayretli idiği müstağnin 'ani'l-beyândır. Ve N2
7 kâfî N2 : mukābil B3
8 fazla ..... mektûmesi B3 : başka, lede'l-iktizâ' umûr-i seferiyye ve mehâmm-ı sâ'iresine sarf etmek içün nukūd-i mevcûdesi N2
9 zâ'ide-i ..... -pezîr B3 : vakt ile N2
10 ba'dehû ..... akça B3 : sonra hem-civârlarınızdan biri ile mücâdeleniz îcâb etse, akca N2
11 Leh ..... gibidir N2 : istitlâ'-ı ahvâl olundukda: "Vâkı'â mülâhazanız becâdır B3
12 Leh'e kıral B3 : Leh Kıralı N2

dokuz[1] yüz milyon Filorin sermâye tedârük olunabilür" kelâmını ifâde ve ol[2] ümmîd ile bu def'a yalnız Prusya Lehi'nin Françe istîlâsında kalan **[B3 63]** sülüsânı mikdârından[3] kırk elli bin güzîde asker techîz ü âmâde edüp, mecmû'u[4] Françelü ve müttefikleri ile ma'an[5] iki yüz bini mütecâviz olur nüfûs-i askeriyyenin zehâ'ir ve levâzimât-ı sâ'iresini bî-çâre Lehlüler i'tâ ve'l-hâsıl Varşavya ve tevâbi'âtından işbu Françelü seferine tevâtüren seksan bin kîse akça harc[6] ü ifnâ etmişler idi. Sonra Tilsit Musâlahası* üzerine Prusya'nın cebren ve kerhen keff-i yed eylediği Leh erâzîsinin Moskovlu'ya ve birer parçası[7] Vestfelya [=Westphalie] ve Saksonya kırallarına ilhâk u i'tâ olunduğu[nu] istirâk[8] eylediklerinde, cümlesi mecrûhu'l-fu'âd ve bu sûretle[9] hâlleri Prusyalu vaktinden fenâ olacağına esbâb-ı vâfire îrâd olunmuşdur. Dokuz yüz milyon Filorin râyic-i vakt üzere her milyonu beşer yüz kîse-i Rûmî'den dört yüz elli bin kîse akca etmekle, kati fâhiş hisâb görünür. Ancak Firengistân'da ma'lûm olan virgülerinden mâ'adâ kimsenin mâlına dahl ü ta'arruz olunmayup, mâl ve emlâk ve 'akārlarının evlâd ü ahfâd ve akrıbâ tevârüsüyle zî-kudret ve mâldâr olduklarına binâ'en, bütün Leh Ülkesi'nde tîz elden ol mikdâr [**N2 23a**] akcanın husûlü 'akla ba'îd değildir[10].

Menâfi'-i[11] divel-i selâse ez-Ülke-i Leh

Mukaddemâ Prusya Kıralı'nın[12] zabtına geçen ma'lûmü'l-hudûd Leh erâzîsinden senevî otuz altı milyon ve ol erâzîde furûht olunan müskirât ve husûsan Lotarya ve Piyango[13] **[B3 64]** ta'bîr eyledikleri kumarbâzî ve lu'bdan dört milyon Filorin ve Avusturya Devleti dahi mazbûtu olan erâzî-i mîriyye ve memleha mahsûlünden[14] otuz altı milyon ve Lotarya ve enfiyye mukāta'a-

1 yerleri ..... dokuz N2 : erâzî ve emlâk furûht ve tuzla-hânelerini dahi mâlikâne ederek tîz elden doksan B3
2 kelâmını ifâde ve ol N2 : yollu sözler ifâde ve B3
3 Françe ..... mikdârından B3 : sülüsânı mikdârı yerlerden N2
4 techîz ..... mecmû'u B3 : âmâde edüp, mecmû' N2
5 ma'an N2 : + topu B3
6 akça harc B3 : akca ihrâc N2
* Metnimizde söz edilen Tilsit Musâlahası, Fransa ile Rusya (7 Temmuz 1807) ve Fransa ile Prusya (9 Temmuz 1807) arasında Tilsit'te (=eski Doğu Prusya'da) imzalanan antlaşmalardır; bk. meselâ "Tilsit antlaşmaları", *Büyük Larousse,* XXII,11536.
7 üzerine ..... parçası B3 : üzere Prusyalu'nun keff-i yed etdiği Leh erâzîsinin birazı Moskovlu'ya ve birazı N2
8 olunduğu istirâk B3 : olunduğunu idrâk N2
9 sûretle B3 : sûretde N2
10 olunmuşdur ..... değildir N2 : olundu B3
11 **Menâfi'-i** K : **Metâ'-ı** N2, B3
12 **Ülke-i** ..... Kıralı'nın N2 : **Ülka-yi Leh** Mukaddemâ Prusyalu'nun B3
13 ve husûsan .....Piyango K : husûsan Lotarya nâm-i dîğer Biyanko N2 : ve husûsan Lotarya ve Piyanko B3
14 Devleti ..... mahsûlünden B3 : İmperatoru dahi erâzî-i mîriyye ve mahsûl-i memlehadan N2

larından seksan altı milyon Filorin ki, cem'an Avusturya Devleti[1] yüz yirmi milyon ve Prusya Devleti[2] altmış milyon Filorin îrâd ahz ve bundan başka mîrî nâmiyle askerî tâ'ifesi içün[3] 'öşr misillü 'aynen zehâ'ir dahi kabz ederler imiş. Rusya İmperatoru'nun zabt eylediği ülke[4] hâsılâtı, Nemçelü'nün iki kātı olmak mümkin ve muhtemel ise dahi ber-vech-i tahmîn yüz milyon Filorin farz u ta'yîn olunarak mecmû'u Leh ve Litvanya erâzîsinden gayr-ez-a'şâr-i[5] zehâ'ir divel-i selâse-i merkūmenin iki yüz seksan[6] milyon Filorin vâridât-ı mukarreresi olduğunu haber verirler.

"Lotarya ta'bîr eyledikleri[7] kumarda birden doksana varınca rakamlı doksan 'aded[8] kâğıd olup, işbu doksan 'adedin tâlibleri tekmîlinde kağıdların mecmû'unu[9] bir tobraya vaz' **[B3 65]** ve sıbyândan bir sabînin eliyle karışdırtdıkdan sonra üç def'ada içinden üç kağıd ihrâc ve meclisde olanların[10] cümlesine irâ'e olunur ve[11] çıkan kağıdlarda muharrer rakamlara pey verüp yazılmış var ise, verdikleri akçanın kā'ideleri[12] üzere beş on kātını alur imiş" deyü menkūldür[13].

Hisâb-ı Filorin

Hafî olmaya ki Filorin dedikleri şey, Nemçelü'nün mu'âmelesinde ufak pâre misillü beheri altmış Krayç ve Krayç* dahi bakırdan beşlik akça cirminde pâre yerine geçer bir nev' sikke olarak üç Filorin'e bir Macar[14] ve Lehlü mu'âmelesinde onar pâre olmak üzere[15] on sekiz Filorin'e bir Macar Altûnu i'tibâr olunmuş olunmağın, bu takdîrce[16] beher Filorin onar pâreye[17], ya'nî

1 Devleti B3 : İmperatoru N2
2 Devleti B3 : Kıralı N2
3 tâ'ifesi içün B3 : tâ'ifesiyçün N2
4 ülke N2 : ülka B3
5 mecmû'u ..... a'şâr-ı B3 : mecmû' Leh ve Litvanya hudûdundan gayr-ez-'öşr-i N2
6 seksan B3 : + bin N2
7 eyledikleri B3 : etdikleri N2
8 rakamlı ..... 'aded B3 : rakamlu doksan parça N2
9 mecmû'unu B3 : cümlesini N2
10 karışdırtdıkdan ..... olanların B3 : karışdırdıkdan sonra üc def'ada üc kağıd ihrâc edüp, meclisde mevcûd eşhâsın N2
11 ve N2 : — B3
12 verüp ..... kā'ideleri B3 : vermiş olanlar, verdikleri akcanın kā'ide N2
13 deyü menkūldür N2 : — B3
* Metnimizde Krayc, Krayç ve Krayçer okunabilecek şekilde yazılmış olan bu kelime, Florin'in yüzde biri değerinde eski Avusturya-Macaristan bakır parası olan Kreuzer olmalıdır; bk. meselâ, "Kreuzer", *Büyük Larousse,* XIV,7093.
14 dedikleri ..... Macar B3 : ta'bîr etdikleri akca, Nemçelü muâmelesinde Krayc nâmiyle meşhûr pâre misillü bir nev' bakır sikkelerinden beheri altmış Krayçer olarak üc Filorin'e N2
15 pâre olmak üzere B3 : pâreye olarak N2
16 olunmağın, bu takdîrce B3 : olunmuş olmağla, bu sûretde N2
17 pâreye N2 : pâre B3

Macar Altûnu dört buçuk guruşa râyic hisâb olunarak[1], fi'l-asl Leh Devleti'nin senevî yüz kırk bin ve Prusya Devleti'nin gayr-ez-hisse-i Leh doksan dokuz bin kîse-i Rûmî îrâdları olmak iktizâ eder. **[B3 66]**

İstitrâd

Bâlâda hâme-güzâr-ı iş'âr olduğu vech üzere Leh Devleti'nin teceddüd ve ibkâsı takdîrinde tîz elden hûlyâ olunan dokuz[2] yüz milyon Filorin, râyic-i vakte göre her milyonu beş yüz kîse-i Rûmî'den dört yüz elli bin kîse akçaya bâliğ olacağına mebnî[3], farz-ı muhâl ve 'abese iştigâl kabîlinden bir fâhiş hisâb denilebilür. Lâkin Firengistân'da ma'lûm olan rusûm ve 'avâ'idden mâ'adâ ferd-i vâhidin mâl ü menâline müdâhale olunmayup, her devlet-mendin mâl ve 'akārını evlâd ü ahfâd ve akrıbâları tevârüs eylediğinden ve serserî ve bî-kâr geşt ü güzâr eder kimesne olmayup, dîde-i dünyâdan mahrûm a'mâ makūlelerine varınca herkes birer kâra meşgūl olduğundan, mâldâr ve zî-kudret görinan vücûh-i memleket ve sunûf-i ra'iyyetlerinden hîn-i iktizâda mezkûru'l-mikdâr dirhem ü dînârın husûlü 'akla ba'îd değildir. **[B3 67]**

Beyân-ı enhâr ve esriye-i Leh

[N2 23b] "Avrupa'da cereyân eden mecmū' cedâvil ve esriyeden kesîr olmak üzere bu ülkada[4] dört bin sekiz yüz on dokuz nehir ve ırmağ[5] vardır" deyü haber verirler. Enhâr-ı mevcûde-i ma'dûdenin ba'zısı Poloçya ve Litvanya[6] semtlerinde olan cebelden ve ba'zıları Karpat dağlarından ve Poloçika[7] gölleri ve bataklarından tenebbu'[8] ve ekserisi Moskovlu zabtında olan Pinsk Eyâleti'nde kâ'in âb-gîr ve gadîrlerde terâküm ve[9] tecemmu' ederek bir takımı Bahr-ı siyâh'a ve bir takımı Bahr-ı Baltığ'a cârî ve[10] munsabb olur. Zikr olunan ırmakların ekberi Dinyeper ve Turla ve İstir ve Bug ve Porozi ve Viyeper ve Vistül ve Vislufe ve Dunepey ve San ve Nide ve Proşte ve Varte ve Piliçe ve Narfeka ve Narev ve Birad[11] ve Niyemen ve Horin ve Usluc nâm nehirlerdir

1 râyic hisâb olunarak N2 : 'add ile B3
2 dokuz K : — N2 : doksan B3
3 mebnî K : — N2, B3
4 olmak iktizâ ..... ülkada B3 : olunmuşdur. **Beyân-ı enhâr-ı mevcûde-i Leh [N2 23b]** Avrupa'da mevcûd olan cemî' enhârdan kesîr olarak Leh ve Litvanya hudûdunda N2
5 ve ırmağ K : — N2, B3
6 vardır ..... Litvanya B3 : isbât edeyorlar. Bunların ba'zıları Poloçka ve Livanya N2
7 cebelden ..... Poloçika B3 : cibâlden ve ba'zıları Karpan dağlarından ve Poloçka N2
8 tenebbu' K : tetebbu' N2, B3
9 âb-gîr ..... ve B3 : göllerde N2
10 Baltığ'a cârî ve B3 : Baltık'a N2
11 ırmakların ..... Birad B3 : enhârın ekberi Niyeper ve Turla ve İstir ve Burg ve Porozi ve Diyeper ve Vistül ve Visluka ve Runepey ve San Vinde ve Proşte ve Darte ve Piliçe ve Narev ve Narkake ve Birda N2

ki, içlerinde büyük[1] kayıklar geşt ü güzâr ve bereket ve suhûletle küllî ticâret ve kâr ederler. **[B3 68]**

İmkân-ı iltikāy-ı bahreyn be-yekdîğer

Enhâr-ı mevcûde-i[2] mezkûrenin çoğu müctema' olduğu mârru'l-beyân Pinsk Eyâleti'nin zemîni, Karadeniz'den otuz iki kadem ve Bahr-ı Baltık'dan on yedi kadem mürtefi' olup, husûsan Poloçka semtinden murûr eden suların mecrâları hemvâr ve birbirlerine kurbiyyetleri zâhir u âşikâr[3] olmakdan nâşî, İstilanislavus Avustos[4] nâm en sonraki Leh Kıralı zemânında bahreyn-i mezkûreyni biribirlerine vasl u icrâ eylemek[5] fikriyle Litvanya Büyük Hatmanı Okinski [=Michael Kasimir Oginski] ve Leh ümerâsından Mohavcski [Malachowski?] nâm kimesneleri me'mûr ederek biri Piliçya [=Pilica][6] Suyu'nu Bug ve Niyemen nehirlerine ilhâk[7] etmişler imiş. Bunlara kıyâsen bu iki nehir dahi karışdırılsa ve Hidrografya'ya[8], ya'nî su harîtasına nazar olunsa, zikr olunan iki deryânın biribirine iltihâkı tecvîz olunur[9]. Ve ol taraflarda bu kadar ırmak ve gadîr **[B3 69]** ve batak olduğuna binâ'en[10] bahreyn-i mezkûreyn mâbeyni fi'l-asl deryâdan bir kıt'a imiş denilür; *vallâhu â'lemü bi-hakīkati'l-hâl**.

Beyân-ı fevâ'id-i orman ve[11] cengelistân-ı Leh

Françe Ülkasi'nde husûsan Paris Şehri'nde dürlü dürlü virgülerden nâşî[12] bir çeki hatab otuz kırk guruşa mübâya'a ve celb olunabilür. Lâkin Leh'in çok mahalli şecerât ve ormanlarında serviden mâ'adâ[13] her cins ağac peydâ ve nehren ve bahran istedikleri tarafa nakl ü irsâlinde sühûlet zâhir ve rû-nümâ

---

1 içlerinde büyük B3 : derûnunda N2

2 bereket ….. mevcûde-i B3 : suhûletle ticâret ve kâr olunur. Ve enhâr-ı N2

3 husûsan ….. âşikâr B3 : bâ-husûs Poloçka semtinde murûr eden enhârın mecrâsı basît ve hadd-i fâsılaları yek-dîğere karîb N2

4 İstilanislavus Avustos N2 : + ["İstilanislavus Avustos"dan sonra bu kelimelerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "استانيسلاس اوغوست Stanislas Auguste" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3. Metnimizde kendisinden bahsedilen son Polonya Kralı Stanisław II (1732-1798) için bk. meselâ "Stanisław II August Poniatowski", *Büyük Larousse,* XXI,10781.

5 birbirlerine …..eylemek B3 : biribirine vasl u ilhâk etmek N2

6 Mohavcski ….. Piliçya B3 : Mohavcki nâm şahısları me'mûr ederek Peripenciya N2

7 ilhâk B3 : vasl N2

8 bu ….. Hidrografya'ya B3 : bir iki nehir dahi biribirlerine karışdırılsa ve Hidografya N2

9 deryânın ….. olunur B3 : deryâyı biribirine karışdırmaklığm imkânı bulunur N2

10 gadîr ….. binâ'en B3 : batak olduğuna nazaran N2

* واللہ اعلم بحقیقۃ الحال = İşin gerçeğini en iyi Allah bilir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

11 **orman ve** K : — N2, B3

12 denilür ….. nâşî B3 : zann olunur. Ve Françe Ülkesi'nde husûsan pây-i taht-ı İmperator olan Paris Şehri'nde İstanbulî N2

13 mübâya'a ….. mâ'adâ B3 : ancak tedârük ve celb olunup, lâkin Leh'in çok yerleri şecrâ' ve derûnunda serviden gayri N2

olmak mülâbesesiyle hatab ve sâ'ir ecnâs-i keraste hep[1] rahîs behâ ile bey' u şirâ olunur ise de Baltık sevâhilinde[2] külliyyetlü sefâyin ve kayıklar inşâ ve menâzil ve hânelerinin çoğu ahşâb binâ olmak takrîbiyle, ormanlardan vâfir îrâd hâsıl olduğunu ve Leh'in yukaru[3] eyâletlerindeki, Radom ve Karapak semtlerinde kâ'in ormanlar kerastesi tuzla ve mıknâtîs ve timür-**[B3 70]**hâne gibi kârgâhlarında işe yaradığını ihbâr ederler. Ağac dikmek[4] neşr ve kat' etmekde vâki' olan ihtimâm ve 'âdât ve nizâmlarının tafsîli müstakıl bir risâle olmağa lâyıkdır.

Galat-ı garîb

Ba'zı cedîd[5] atlas tercemelerinde zikr olunduğu ve halkın zann u tahmîn eylediği vechile elvân[6] çit ve şerît envâ'ı, Leh'in cümle-i emti'asından ma'dûd iken Memâlik-i 'Osmâniyye'de ru'yet ve isti'mâl eylediğimiz çitlerin a'lâsı Brandeburg [=Brandenburg] ve Prusya ve Felemenk ve İngiliz memâlikinde ve kılabdan ve sîmlü şerit Danska'da* nesc[7] olunup, Leh'in bundan akdem Podolya Eyâleti taraflarında bir iki bayağı[8] çit kâr-hânesi var ise de[9], müddet-i vâfireden berü anları da terk ü ta'tîl etmiş olmalarıyla, mukaddemâ ve hâlâ Lehlü'nün mahsûl-i diyârlarından ticâret ve kârları ecnâs-ı hubûbât ve 'asel ve şem'-i 'asel **[B3 71]** ve revgan-ı şem' ve güherçile ve gön ve yepağı ve yün ve timür ve tuz ve keraste ve kendir ve helat ve yelken bezi gibi şeylere munhasır olduğu ecilden "Leh Çiti" dimek galat idüği ma'lûm-i 'âcizânemiz olmuşdur[10].

Zuhûr-i mukaddime-i mülâkat bâ-İmperator-i Fransa

Bâlâda güzâreş-pezîr-i hâme-i takrîr olduğu üzere kat'-ı menâzil-i dûr u dirâz ve tayy-ı merâhil-i neşîb ü firâz ederek Varşavya Şehri'ne vusûl ü

---

1 tarafa ..... hep B3 : mahalle nakl ü irsâlinde sühûlet olmakdan nâşî, hatab ve ecnâs-i keraste her ne kadar N2

2 de Baltık sevâhilinde B3 : dahi Baltık lîmânlarında N2

3 menâzil ..... yukarı B3 : Leh karyelerinin çoğu ahşâbî binâ olmak hasebiyle [**N2 24a**] bu ormanlardan vâfir îrâd olduğunu ve Leh'in yukarı N2

4 dikmek K : — N2 : ve kemik B3

5 hâne ..... cedîd B3 : hânelerde isti'mâl olunduğunu ihbâr ederler. Ba'zı N2

6 zann u ..... elvân B3 : i'tikâd eylediği vech üzere N2

* Metnimizde Danska veya Daniska diye bahsedilen yer, Polonya'nın başlıca limanı ve Voyvodalık merkezi olan, geçmişte Danzig veya Dantzig denilen, bugün ise Gdansk olarak bilinen yerdir; bk. meselâ "Gdansk", Büyük Larousse, IX,4444-4445.

7 emti'asından ..... nesc B3 : emti'asındandır zann eder idim. Ma'a-hâzâ Memâlik-i 'Osmâniyye'de isti'mâl olunan çitlerin a'lâsı Brandeburg ve Felemenk ülkelerinde ve kılabdanlı şerit Danska'da nesc ü i'mâl N2

8 bayağı B3 : yapağı N2

9 de N2 : dahi B3

10 güherçile ..... olmuşdur B3 : gühercile ve gön ve yepağı ve timür ve tuz ve keraste ve helat ve yelken bezi gibi nesnelere munhasırdır N2

duhûlümüz temâm şiddet-i şitâya tesâdüf edüp, Fransa İmperatoru dahi düşmen karşusunda açıkdan açığa pâ-ber-cây-ı sebât ü karâr olan askerleri ahvâlini tecessüs ve tanzîm içün bizim Varşavya'ya vürûdumuzdan çend rûz mukaddem hareket ve 'azîmet etmiş olduğundan, Varşavya'ya 'avdet etmedikce mülâkatımız mümkin olamayacağını Vekîl-i mûmâ ileyh Taleyran [=Talleyrand] dostumuz ifâde ve olduğu mahalle gidüp görüşmeği **[B3 72]** murâd edüp, her ne zemân ruhsat talebinde oldum ise, nağme-i bî-âheng-i a'zâr-ı vâhiyeye şu'beler ziyâde etmeğin, me'mûlün gayri bi'z-zarûre temâmca üç[1] ay te'hîr ve mukaddemâ: "Devlet-i 'aliyye tarafından murahhas elçi ol tarafa vardığı anda Saltanat-ı seniyye'nin dilhâh ve matlûbu vech üzere her şey tanzîm olunacakdır" deyü Fransız Elçisi Ceneral Sebastiyani'nin Der-sa'âdet'de resmen ve sarîhan iddi'â ve izhâr eylediği muvâfakat ve dostluk sûretini Fransa vükelâsı tebdîl ve tagyîr edüp, şöyle ki müddet-i ikâmetimizde Taleyran [=Talleyrand] ile mülâkat ve mükâlememiz vâki' oldukca, politika kā'idesi üzere bast-ı mukaddimât-ı dostî ve dürüstî ederek, hasbe'z-zâhir asker-i İslâm'a imdâd ve hakîkaten memâlik-i 'Osmâniyye'ye ilkāy-ı fitne vü fesâd kasdiyle Karadağ ve Sırp taraflarına ve İstanbul ve Akdeniz Boğazı câniblerine Fransız askeri sevk u ta'yîn olunmak ve İngilterelü ile bozuşulmak husûslarını bu Fakîr'e tecvîz-i ruhsat-ı kâmile ile me'mûriyyetimize mebnî istediği gibi yedimizden bir takrîb **[B3 73]** sened ahziyle bütün dünyâyı tahrîk ve tehzîz etdirmek[2] misillü usûl-i devlet ve kavânîn-i mülk ü millet-i İslâmiyye'ye uymaz niçe niçe teklîfât-ı garîbeye âgāz ve bu cihetle tarafımıza gâh ihâfe ve gâh niyâz ü nâz ederek haylîden haylî sıkı şdırdılar îse dahi, mâye-i diyânet ve sermâye-i sadâkat ü[3] istikāmetim muktezâsınca akvâl ü harekâtımı ta'lîmâtım ve tahkīkātıma[4] tatbîk ve vakt ü hâlin mûcibâtına tevfîk birle ba'zı mevâddı Der-i Devlet-i 'aliyye'den istîzâna ta'lîk ve ba'zılarını dahi hiçbir gûne hüküm terettüb eylemeyecek ecvibe ile te'hîr u ta'vîk eyleyerek kazıyye-i ahvâl-i ceng ü kıtâlin netîcesine[5] terakkub u intizâr ve vukū'ât-ı hâliyeyi pey-der-pey Âsitâne-i sa'âdet'e tahrîr u iş'âr ile imrâr-ı leyâl ü enhâr etmişidim*.

---

1 **bâ-İmperator-i** ..... üç B3 : **be-İmperator-i Fransa** Bâlâda zikr olunduğu üzere Varşavya'ya duhûlümüz eyyâmı kışa müsâdif ve Fransa İmperatoru dahi asker ve ordu nizâmlarını takviye içün etrâfda gezüp dolaşacağı vakitler olup, Varşavya'ya gelmedikce kendü ile görüşmek uymayacağı Taleyran [=Talleyrand] cenâbları ifâde ve her ne zemân su'âl ve gidüp görmeği taleb etdim ise "Bugün yarın gelecekdir" cevâbını i'âde ederek, me'mûrun gayri temâmca üc N2

2 ol tarafa ..... etdirmek B3 : talebinde Fransız Elçisi Ceneral Sebestiyani'nin Der-sa'âdet'de izhâr u iddi'â eylediği mülâyemet ve muvâfakat sûretlerini Taleyran [=Talleyrand] ile mülâkat ve musâhabet vâki' oldukca, Karadağ ve Sırf taraflarına ve İstanbul cânibine Fransız askeri sevk u ta'yîn ve tecâvüzî ittifâk 'akdiyle iki devlet dâ'imâ biribirlerine mu'în olmak N2

3 niçe niçe ..... ü B3 : teklîfât-ı garîbeye âgāz ve o makūle teklîfâtını kabûl ve tasdîk etdirmek zu'muyla tarafımıza gâh ihâfe ve gâh nâz ederek haylîce sıkı şdırdılar ise de, mâye-i diyânet ve vâye-i N2

4 ta'lîmâtım ve tahkīkātıma B3 : ta'lîmâtıma N2

5 netîcesine K : — N2 : netîcesinde B3

Zikr olunan üç ay zarfında [**N2 24b**] 'Acem Sefîri mûmâ ileyh Rızâ Hân[1] ile Françelü'nün vâki' olan mükâlemeleri hıtâm-pezîr ve mevâdd-ı mevâ'îd ve 'uhûdları tarafeynden ber-vech-i hafî senedâta rabt u imzâ[2] ve temhîr olunup, Sefîr-i mûmâ ileyhi mu'azzez ve mükerrem i'âde eylediklerinden sonra, mersûm Taleyran [=Talleyrand] **[B3 74]** Varşavya'dan kalkup, imperatorlarının olduğu mahalle revân olacağı zâhir ve nümâyân olmak mülâbesesiyle, mersûma tarafımızdan tavr-ı dil-firîb ile[3] bir tezkire tahrîr ve "Siz dahi buradan gitdikden sonra bizim işimiz ne asıl olacakdır?" zemîninde[4] su'âller îrâd ü tezkîr eylediğime binâ'en, mûmâ ileyh der-ân-hâl[5] konağımıza gelüp, ol gice hakîkaten gideceğini ikrâr ve beş gün zarfında 'avdet edüp gelmek niyyetinde ise de, hasbe'l-mesâlih ziyâdece meks ü tevakkufu[6] lâzım gelür ise[7], tarafımıza mektûb irsâl edeceğini ifâde vü ihbâr ile vedâ' eylemişidi. Vaktâ ki 'azîmetinden on sekiz gün sonra[8] Françe İmperatoru'yla mülâkātımıza sûret verdiğinden bahs ederek, da'veti mutazammın mektûbu vârid olmağın, mûcebince Varşavya'dan yanımıza[9] terfîk olunup, harc-ı râh ve mesârif-i sâ'irelerini bedenimizden i'tâ ve hıtâm-ı hıdmetlerinde kendülerine 'arz-ı dest-âvîz ve[10] hedâyâ eylediğim iki nefer Lehlü ofiçyal ve birkaç nefer etbâ'ım ile sebükbârca[11] kalkup, **[B3 75]** Prusya Lehi'nde ve[12] Vistul[e] Nehri kenârında kâ'in Koyavya ve İnorcilo[13] ve Pozen ve Kelm eyâletleri derûnundan dolaşarak Rizenberh ile İstrod[14] kasabaları miyânında vâki' Finkeşten [=Finkenstein] nâm karyeye revân ve anda İmperator'un mukīm olduğu seraya konup, üç gün üç gice[15] mihmân olduk.

---

* "**Zuhûr-i mukaddime-i** ..... etmişidim" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,220-221'de kaydedilmiştir.

1 birle ba'zı ..... Hân B3 : edüp durmuşidim. Zikr olunan üç ay zarfında [**N2 24b**] 'Acem Sefîri N2

2 mevâ'îd ..... imzâ B3 : ittifâkıyyeleri her ne ise tarafeynden senedâtı tahrîr N2. "ittifâkıyyeleri" kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Şurût-ı ittifâkıyyeleri birkaç def'a su'âl ve dostâne taleb olundu ise dahi ketm ü dirîğ eylediklerine binâ'en tahsîl-i vukūf olunamadı" B1

3 mu'azzez ve ..... ile B3 : İmperator ile dahi görüşdürüp, cânib-i İstanbul'a mu'azzez ve mükerrem i'âde eyledikden sonra, Taleyran bir gice Varşavya'dan kalkup, İmperator'un olduğu mahalle gideceğini haber vermeleriyle, tavr-ı dil-firîb-i nâzikâne ile mersûma N2

4 buradan ..... zemîninde B3 : gitdiğiniz sûretde bizim işimiz ne gûne olacakdır?" yollu N2

5 der-ân-hâl N2 : der-ân B3

6 tevakkufu K : — N2 : tevkîfi B3

7 gün ..... ise B3 : on gün zarfında 'avdet edüp, yine Varşava gelmek niyyetinde ise de, hasbe'l-maslaha ziyâdece eğlenüp kalması iktizâ ederse N2

8 ifâde ..... sonra B3 : iş'âr ile vedâ' edüp gitmişidi. On sekiz gün murûrunda N2

9 bahs ederek ..... yanımıza B3 : bahisle, da'veti mutazammm tarafımıza mektûbu vârid olmağla, mûcebince Varşavya'dan ma'iyyetimize N2

10 hıdmetlerinde ..... ve B3 : hıdmetde kendülere 'arz-ı N2

11 ofiçyal ..... sebükbârca B3 : oficyal ve muhtasarı birkac etbâ'ım ile Varşavya'dan N2

12 ve N2 : — B3

13 İnorcilo N2 : Enborcilo (انبورجلو) B3

14 Rizenberh ile İstrod N2 : Dizenberc ile Esrod B3

Sûret-i mülâkāt bâ-İmperator-i müşârun ileyh

Finkeşten [=Finkenstein] Serayı'na[1] vürûdumuz Danska [=Gdansk] Kal'ası'nın temâmca zabtı târîhi olan yirmi iki rebî'ulevvelinin yirmi dördüncü günü olup◊, ferdâsı sabâhında dîvân tercemânları[2] makāmında olan Jober [=Jaubert]* nâm şahıs gelüp, bir nefer tercemânımız ile ma'an bizi da'vet ve sâkin o[ld]uğumuz[3] dâ'irenin üst katında kâ'in Marşal ve Ceneral ve sâ'ir ofiçyal[4] ve ricâlleri iki tarafda saf-beste-i kıyâm olmuş, Dîvân-hâne resminde tûlîce bir mahalden imrâr **[B3 76]** ile mahall-i mülâkāta idhâle delâlet eyledi. Mahall-i mezkûrda İmperator-i mesfûr cenâbları beyağı sultat esvâbiyle şabkası koltuğunda, bir ağac[5] enfiyye kutusu elinde, ayak üzerinde durur olduğu ve bizim dahi başımızda destâr-ı 'âdî ve arkamızda âl sâya çukadan şemseli kerrâke kaput bulunduğu ve dest-âşinâyî ve selâm-ı suver-i nüvâziş ü ihtirâm üzere bilâ-hareket levendâne durduğu hâlde lede'l-mülâkāt gûyâ İmperator başka bir mahalde minassa-zîb-i 'izz ü huzûr olup, bu yalnızca duran âdem kurenâsından bir kimesne olmak zanniyle resm-i ri'âyet-i lâyıkayı icrâya davranamadığımı Tercemân-ı mersûm Jober'e [=Jaubert'e] bakarak îmâ eyledikden sonra, Fransa Devleti'yle[6] Devlet-i 'aliyye[7] beyninde derkâr olan hubb ü vedâd ve vifâk[8] u ittihâdın te'kîdini mûcib olur esbâb ve vesâ'ilin istihsâliyçün bâ-ruhsat-ı kâmile[9] sefâret ve me'mûriyyetle ta'yîn buyurulduğumu şifâhen takrîr ederek hâmil olduğum nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi yeden-bi-yedin teslîm eylediğimde, ba'de'l-ahz nâme-i hümâyûndan[10] **[B3 77]** ve me'mûriyyet-i

15 karyeye ….. gice N2 : karyede İmperator'un sâkin olduğu seraya nüzûl ve ol anda bizim içün tahliye ve tahsîs eyledikleri iki odalı bir dâ'ireye duhûl birle lâ-havle-gûyân on gün gicesiyle mu'azzeb B3

1 bâ-İmperator-i ….. Serayı'na B3 : **-i İmperator** Finşten Karyesi'ne N2

◊ 24 Rebî'ulevvel 1222 = 1 Haziran 1807 Pazartesi.

2 yirmi iki ….. tercemânları B3 : şehr-i rebî'ulevvelin yirmi dördüncü günü vâki' olup, ferdâsı Dîvân Tercemânı B3

* Metnimizde sözü edilen Fransız diplomat, akademisyen, çevirmen ve gezgin Pierre-Amédée Jaubert (1779-1847) için bk. meselâ tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Amédée_Jaubert (erişim tarihi 10.IV.2014)

3 da'vet ….. o[ld]uğumuz B3 : ahz ve oturduğumuz N2

4 ofiçyal B3 : oficyal N2

5 bir ağac K : — N2 : birkaç B3

6 ile mahall-i ….. Devleti'yle B3 : ve mahall-i mülâkāta idhâl eyledi. Zikr olunan mahalde İmperator-i müşârun ileyh beyağı sultat kisvesiyle şabkası elinde ayağ üzere yalnızca ikāmet eder olduğu ve bizim dahi arkamızda âl sâye çukadan [**N2 25a**] kerâke kaput ve başımızda destâr-ı 'âdî bulunduğu hâlde lede'l-mülâkāt Devlet-i 'aliyye ile Françe Devleti N2

7 Devlet-i 'aliyye K : — N2, B3

8 vifâk B3 : ittifâk N2

9 esbâb ….. kâmile B3 : esbâbın istihsâliyçün N2

10 mahsûs-i ….. hümâyûndan B3 : mahsûsu yeden-bi-yedin kendüye teslîm eylediğimde, ba'de'l-ahz nâme-i Şâhâne'den N2

bendegânemden memnûn ve mahzûz olduğunu Tercemân Jober'e [=Jaubert'e] telkīn ve ol dahi Türkî elfâz ile tarafımıza tefhîm ü tebyîn edüp, ba'dehû nakīr u kıtmîr Der-i Devlet-i 'aliyye'ye inhâ vü tahrîr eylediğim vech[1] üzere mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'ye dâ'ir ratb u yâbis kelimât ile[2] bir sâ'at mikdârı sohbet olunup, oradan kendü dâ'iremize 'avd ü kufûl birle Âsitâne-i sa'âdet'e tahrîrât ve kuryer (قوريئر) ihrâcına meşgūl olmuşidik. Çok vakit geçmeksizin Taleyran [=Talleyrand] gelüp, selâm ve kelâm-ı 'âdî merâsimi icrâ olunduğunu müte'âkıben: "İmperatorumuz hazretleri[3] cenâbımızdan hazz etmiş ve tavr u güftârınızı beğenmiş olduğundan muhibbinizi mahsûs 'arz-ı hulûs etmeğe me'mûr eylediler" yollu kelimât ile taltîf ve zu'mlarınca kavlen celb ü te'lîf etmekle, tarafımızdan[4] dahi kavlen ve fi'len lâzım gelan mu'âmele-i dostâne ve mücâmele-i hâlisâne izhâriyle mûmâ ileyhi def' eyledikden sonra, İmperator ve Baş-vekîl-i mersûm[5] ve sır kâtiblerinin imzâlarıyla mumzâ ruhsat-nâme ile **[B3 78]** mükâlemeye terhîs u ta'yîn etmiş oldukları büyük mîrahûrları Ceneral Kolenkort[6] [=Caulincourt] ile ba'zı mevâdd müzâkeresine mübâşeret ve bir gün sonra cümlemiz birden kalkup, Danska[=Gdansk]'ya 'azîmet ve Danska'da dahi üç gün ikāmet esnâsında mazbataları nâtık olduğu vech üzere on sekiz mâdde üzerine birkaç meclis germiyyetli mükâlemeler ile tarafımızdan îzâh kasd ü niyyet[7] olundu.

Ta'rîf-i asl u fasl-ı İmperator-i Fransa

Fransızlar İmperatoru Bonapart Napolyon 1184 sene-i hicriyyesinde vâki' 1769[8] sene-i 'İseviyye'si ağustosunun on beşinci günü menba'-ı mâr u mûr olan Korsika Adası'nda kadem-nihâde-i 'arsa-i şuhûd ve fülke-i vücûdu sâhil-i fark u temyîze varmaksızın Françe diyârına bâdbân-güşây-ı nakl ü

1 Tercemân ..... vech B3 : Tercemân-ı mesfûr Jober'e telkīn ve ol dahi Türkce tefhîm ü tebyîn eyledikden sonra, keyfiyyeti Der-i devlet-medâr'a mufassalan tahrîr olunduğu N2

2 ratb ..... ile B3 : — N2

3 hazretleri K : — N2, B3

4 kendü ..... tarafımızdan B3 : kendi dâ'iremize 'avdet birle Âsitâne-i sa'âdet'e kuryer ve tahrîrât ihrâcma meşgūl iken Taleyran [=Talleyrand] gelüp: "İmperatorumuz cenâbımızdan pek hazz etmiş, etvâr u güftârınızı beğenmiş" yollu kelimât ile taltîf etmekle, ben N2

5 ve mücâmele-i ..... mersûm B3 : izhâriyle iltifât ü ikrâm ederek savdukdan sonra, İmperator ve Taleyran N2

6 mükâlemeye ..... Kolenkort ["Kolenkort" kelimesinden sonra konulan 1 numaralı dipnotta, bu kelimenin latin harfleriyle olan "Caulincourt" şekli yazılmıştır] B3 : terhîs u ta'yîn olunmuş büyük mîrahûrları Ceneral Kolenkor N2

7 bir gün ..... niyyet B3 : ferdâsı Murahhas-ı mesfûr ve Terceman Jober [=Jaubert] ve İmperator ile ma'an Danska'ya 'azîmet ve Danska'da dahi üc gün ikāmet ve mazbatası manzûr-i evliyây-ı umûr olduğu üzere bir iki meclis germiyyetlü mükâleme N2

8 -ı Fransa ..... 1769 B3 : **Bonaparte** Fransızlu İmperatoru olan Bonapart Napolyon bin yüz seksan dört sene-i hicriyyesinde vâki' bin yedi yüz altmış dokuz N2

vürûd olup, evvel emirde[1] Şampanya [=Champagne] Eyâleti'nin Biryen[2] **[B3 79]** nâm kasabasında kâ'in Ekol Militer [=Ecole Militaire] ta'bîr eyledikleri mektebe duhûl ve isti'dâd-ı mâder-zâdî olmak hasebiyle[3] ba'de-zemânin Paris'e gelüp, Fenn-i Muhârebe Ta'lîm-hânesi'ne hulûl birle anda kemâliyle kesb-i ma'rifet ve izhâr-ı cerbeze vü mehâret eyledikden sonra, bin yedi yüz seksan dokuz senesi hılâlinde Françe'de zuhûra gelan ihtilâl [**N2 25b**] ve fursat-bînleri olan İngilterelü gelüp, Tolon nâm lîmânlarını muhâsara ve zabt eylediği sâlde Françe cumhûru tarafından bir bölük topcu askerine oficyal[4] ve ol seferde sebk eden hıdmeti mukābili bin yedi yüz doksan üc senesinde dâhil-i zümre-i ceneral oldukdan sonra, yine cumhûr-i mezkûr tarafından İtalya ile Françe hudûdu beyninde[5] hadd-i fâsıl olan Alps[6] dağlarına mulâsık Nis [=Nice] nâm kasabaya vürûdunda ba'zı esbâba mebnî[7] tutulup, bir müddet mahbûs ve bir takrîb zîr-i idâresinde olan[8] topcu ortasından dahi münfekk ve me'yûs olmakdan nâşî, mahbesden sebîli tahliye olunduğu esnâda Françelü hıdmetkârlığım fedâ edüp, Der-sa'âdet'e gitmeği ve mümkin olur ise[9] Devlet-i 'aliyye hıdmetinde olmağı **[B3 80]** dilhâh ve taleb etmiş ise de, vükelây-ı cumhûr tarafından ruhsat-yâb ve me'zûn olmadığına binâ'en, ba'de-müddetin yine cumhûrları tarafından İtalya semtlerine varup, Cenevre ve Milan muhârebelerinde gûyâ[10] iş görmüş ve bundan başka Roma ve Napoli kıralarıyla vâki' olan muhârebelerinde re'sen mütâreke senedi imzâ etmiş ve ba'dehû Paris'e getürilüp, Nemçelü ile Rastad [=Rastatt] Şehri'nde 'akd olunan mükâleme-i 'âmme meclisine me'mûr Françe sefîrlerine terfîk olunmuş ve bu makūle me'mûriyyetler ile[11] esâs-ı dirâyet ve cesâretine metânet gelmiş olmağla, cumhûrun altıncı senesi herkesin ma'lûmu olduğu usûl[12] üzere kül-

1 menba'-ı ..... emirde B3 : Korsika Adasında tevellüd ve hadd-i temyîze varmaksızın Françe hudûduna vürûd edüp, evvelâ N2

2 Biryen N2 : + ["Biryen =برين" kelimesinden sonra konulan 2 numaralı dipnotta, bu kelimenin latin harfleriyle olan "Brienne" şekli yazılmıştır] B3

3 eyledikleri ..... hasebiyle B3 : etdikleri mektebe duhûl ve N2

4 kemâliyle ..... oficyal N2 : ve tahsîl-i cerbeze-i 'akl ü dirâyet eyledikden sonra, sâl-i ihtilâlleri olan 1789 sene-i 'İseviyye'sinde yirmi yaşında iken, cumhûr tarafından ofiçyallik ile bir bölük topcu askeri üzerine zâbit nasb u me'mûr B3

5 bin yedi ..... beyninde N2 : 1793 senesi ceneral-i cumhûr-i mesfûr oldukdan sonra, İtalya ile Fransa hudûdu miyânında B3

6 Alps N2 : + ["Alps" kelimesinden sonra konulan 1 numaralı dipnotta, bu kelime ile ilgili olarak "ya'nî Alp" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3

7 kasabaya ..... mebnî N2 : kasabada B3

8 bir takrîb ..... olan B3 : ol zemân ma'iyyetinde kâ'in N2

9 sebîli ..... ise B3 : sebîlini tahliye eyledikleri hînde Der-sa'âdet'e gitmeği ve N2

10 dilhâh ..... gûyâ ["Cenevre=جنوره" kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Cenova olacak" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3 : etmiş ise de, cumhûr-i mezkûr tarafından ruhsat-yâb olmadığından, ba'de-zemânin yine Françe cumhûru tarafından me'mûriyyet ile İtalya taraflarına gidüp, Cenevre ve Milan muhârebelerinde haylî N2

11 senedi ..... ile N2 : senedleri imzâ etmiş ve bunlardan başka me'mûriyyetler ile dahi B3

12 usûl B3 : minvâl N2

liyyetlü donanma ve asker ile Malta Adası'nı ba'de'l-ahz Mısır'a 'azîmet ve orasını zabt u istîlâ eyledikden sonra, yerine Kleber* nâm cenerali Ser'asker nasb u ta'yîn ederek, kendüsi beş on âdem ve iki fırkateyn yükü mâl ile kaçup, Paris'e 'avd ü ric'at etmişidi; [mısrâ]':

Nâ-mübârek kademi Nîl ile Furat'ı kurudur

fehvâsınca[1] mersûm Paris'e vürûdundan birkac gün[2] sonraca Yakobin tâ'ifesinin cevr u zulm **[B3 81]** ve te'addîlerinden nâşî ihtilâl peydâ ve bu takrîb ile müceddeden verilmesi musammem olan bir nizâmın ihdâs ü icrâsı esbâbına Bonapart nâzır ve ma'iyyetine me'mûr bir takım asker ve top ve tüfeng ile meydân-ı münâza'ada mevcûd ve hâzır olarak 1214 senesi cumâdelâhıresinde Müdîrân-ı Hamse usûlleri, Konsolosluk nizâmına mübeddel ve Bonapart dahi Baş-konsolosluk ile mükerrem ve mübeccel olup, idâre-i umûr ve zabt u rabt-ı bilâd ü sugûr müsellem-i dest-i ihtiyârı kılındıkdan sonra, hakkında dürlü dürlü kîl ü kâl ve husamâsı taraflarından i'dâm ü izâlesine niçe niçe i'mâl-i edevât-ı mekr u âl olunmuş ise de, Baş-konsolosluğu hengâmında Nemçelü ve sâ'irleri ile gālibâne ve magrûrâne ba'zı musâlahalara[3] sûret vermesi ekser ehâlî-i Françe'nin memnûniyyetlerini mûcib olduğundan nihâyetü'l-emr 1219 senesinde vâki' 1804[4] sene-i 'İseviyye'si kânûn-ı evvelinde ber-muktezây-ı müsâ'ade-i baht-ı kârsâz[5] **[B3 82]** İmperatorluk 'unvâniyle mümtâz** ve müte'âkiben İtalya Kıralığı'yla hâ'iz-i rehine-i fahr u imtiyâz olmuşdur[6].

Müşârun ileyh orta boylu, çukur elâ gözlü, kalın kaşlı, esmeru'l-levn[7] ağzı büyük bir şahıs olup, ekl ü şürbü kalîl ve uyhusu az olduğunu haber verirler. Cihângîrlik hûlyâsıyla umûr-i mülkiyye ve nizâm-ı askeriyyeye tekayyüdden gayri bir zevki olmamak gerekdir. Tashîh ve tahkîk ve tecribe ve tedkîk eylediğim vech üzere Prusya Kıralı-yı esbak Fredrik gibi Cengîz Hân ve

* Metnimizde söz edilen Fransız generali Jean Baptiste Kléber (1753-1800) için bk. meselâ "Kléber", *Büyük Larousse,* XIII,6831.

1 etmişidi ..... fehvâsınca K : — N2, B3

2 vürûdundan birkac gün K : — N2 : vürûdunda birkaç günden B3

3 musâlahalara K : — N2 : mesâlihlere B3

4 Malta ..... 1804 ["Yakobin=ياقوبين" kelimesinden sonra, 1 numaralı dipnotta bu kelime ile ilgili olarak "Jakoben" yazılmıştır] B3 : Mısır'a 'azîmet ve Mısır'dan dahi fekat iki fırkateyn gemileriyle kurtulup, Paris'e ric'at eyledikden sonra, Françe cumhûrunun Müdîrân-ı Hamse-i Usûlü, Konsolosluk usûlüne muhavvel ve Bonapart Napolyon dahi hâlâ Roma'da mukīm olan büyük karındaşı Bonapart Lüsyan[=Lucien]'in i'ânesiyle Baş-konsolos olup, ba'de-zîn dahi İtalya'ya 'azîmet ve Nemçelü'ye gālib olarak Paris'e gelüp tahrîk-i 'avene vü millet eylemekle, nihâyetü'l-emr bin iki yüz on dokuz senesinde vâki' bin sekiz yüz dört N2

5 ber-muktezây-ı ..... kârsâz B3 : — N2

** Napolyon'un imparatorluğunu ilan etmesi, 2 Aralık 1804 = 28 Şa'bân 1219 Pazar günüdür; bk. meselâ "Napoléon Ier", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours,* Paris 1861, XXXVII,276.

6 hâ'iz-i ..... olmuşdur B3 : da ser-firâz oldu N2

7 kalın ..... -levn B3 : esmeru'l-levn, tenû-mend ve N2 : kalm kaşlı, verem çehreli K

Tîmûrleng ve anların emsâli[1] sâhib-i hurûclar tevârîhini mütâla'a fâ'idesi ve kemâliyle tahsîl ve idrâk etmiş olduğu politika fenni kā'idesince, muhtâc olduğu divel ü milele kendü mesâlihini gördürünceye kadar hakkāniyyet ve dostluk[2] izhâr ve hiyel-i harbiyyeden olmak üzere kendi ofiçyal ve ricâline[3] ziyâdece iltifât ve i'tibâr eylediğinden mâ'adâ, esnây-ı[4] cengde mecrûh ve 'amel-mânde olan sultatlarının ba'zılarına imtiyâz nişânları i'tâsiyle[5] ve ba'zılarımn bizzât **[B3 83]** yanlarına varup, hâl ve hâtır su'âliyle celb-i kulûbuna dikkat ü i'tinâsı ve husûsan Françe Devleti'ni tevsî' eylemek iddi'âsiyle işe güce yarar ve i'mâl-i asker ve sâ'ir husûslarda istihdâma liyâkati âşikâr kati çok 'aveneye mâlik ve bu takrîb ile[6] dâ'imâ ceng ve gavgāya harîs ve mütehâlikdir.

İstitrâd

İmperator-i müşârun ileyhin zîbâyiş-i câmeye rağbet ü i'tibârı olmayup, ekser evkātde beyağı sultat esvâbiyle geşt ü güzâr eylediğinden, mülâkātımızdan sonraca kurenâsından bir şahıs ile miyâne-i Çâkerî'de sebk eden ihtişâm ü zînet sohbetleri esnâsında şahs-ı mersûm İmperator'unun bu tavrını 'aklma vererek medh sûretine koyup, kāmet-i güftârına libâçe-i lâ ve na'am talebinde oldukda, bu husûs isti'lâm-ı mahsûsları idüğüni iz'âmından[7] nâşî, **[B3 84]** beyt:

Libâs-i köhne kadr-i âdemî-râ kem nemî-sâzed
*Eğer cevher-şinâsî tîğ-râ 'uryân temâşâ kün**

beytinin mefhûmuyla cevâb verilmiş idi. Bu ma'nâ sem'-i İmperatorî'ye îsâl ü ilkā olundukda, mazmûn-i mezkûr ile tarafımızdan* hil'at-i tahsîn ü tasdîk iksâ olunduğuna kemâliyle hazz eylediğmi birkaç kimesne gelüp ihbâr etmeleriyle, zevk olarak işâret olundu[9].

---

1 ekl ü ..... emsâli B3 : nuhbe-i efkârı cihângîrlik olmakdan nâşî, tedâbîr-i mülkiyye ve nizâm-ı askerîden gayri [**N2 26a**] bir gûne zevki yokdur. Tashîh ve tecribe ve tedkîk eylediğim üzere Prusya Kıralı-yı esbak Büyük Fredrik'in tavrına taklîden Cengîz Hân ve Timur misillü N2

2 mesâlihini ..... dostluk B3 : maslahatını gördürünce kadar hakkāniyyet ve dostluk mu'âmelesi N2

3 ofiçyal ve ricâline B3 : oficyal ve ricâllerine N2

4 esnây-ı B3 : esnâ'-i N2

5 sultatlarımn ..... i'tâsiyle B3 : sultatların ba'zılarına nişân i'tâsı N2

6 kulûbuna ..... ile B3 : kulûba dikkat ü i'tinâsı ve husûsan Françe'nin devlet ve milletini büyütmek iddi'âsiyle işe güce kādir ve i'mâl-i asker ve sâ'ir husûslara muktedir kati çok eşhâsa mâlik ve bu takrîble N2

7 iz'âmından K : — N2 : iz'ândan B3

* لباس کهنه قدر آدمی را کم نمی سازد * اکر جوهر شناسی تیغ را عریان تماشا کن = Eski elbise adamın değerini azaltmaz. Eğer değerli taştan anlıyorsan, kılıcı çıplak olarak seyredersin" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

8 tarafımızdan K : — N2, B3

9 **İstitrâd** ..... olundu B3 : — N2

Vasf-ı Kal'a-i Danska[1] [=Gdansk]

Zikri murûr eden Danska [=Gdansk] Şehri 54 derece ile 21 dakīka 'arzında ve 36 derece 17 dakīka ve 45 sâniye tûlünde vâki'[2], takrîben ve tahmînen elli bin nüfûsu câmi' olarak Bahr-ı Baltık sâhilinde[3] ve Vistüle ile Morlavya nehirleri beyninde ebvâb-ı 'adîde ve cusûr-i musanna'a-i müte'addideli hendek dîvârlarından yukarısı toprakdan masnû' çim siperli metîn[4] bir kal'a olup, hendekleri dâ'iren-mâ-dâr Morlavya Nehri suyu ile memlû ve taraf-ı cenûbîsi on sekiz[5] sâ'at tûl çeker bir düz ova ve şarkan Bahr-ı Baltık ve şimâl ve garb tarafları sagīr ve kebîr dağlar olup, kal'a derûnundaki ebniyenin cümlesi mürtefi' ve a'lâ kârgîr ve medha şâyân menâzil ve megāza[6] ve dükkânları kesîr olduğundan başka, asıl şehir ve kal'adan sâhil-i bahr-ı mezkûra kadar Galata ve Eyyûb Halîci misillü bir sâ'atlik mesâfenin yemîn ü yesârında[7] aralık aralık zahîre enbarları ve keraste mahzenleri ve nehreyn-i mezkûreyn ile Bahr-i Baltığ'a[8] âmed-şud eder kati çok tüccâr gemileri görülmüşdür. Mârru'l-beyân Morlavya Suyu'nun şehir derûnunda bir bendi vardır. Ol bendin kapuları lede'l-iktizâ'[9] sedd olundukda, suyun ovaya intişârı, kal'anın [**N2 26b**] pek büyük istihkâmâtından olmağın, Françelü'nün ova tarafından vürûd ve hücûmunu men' u def'[10] içün Prusyalu bu def'a ol 'ameli icrâ birle sahrâda[11] vâki' **[B3 86]** kurâdan bâ-defter on iki bin hânevi suya igrâk ve varoşunun[12] dağ taraflarında kâ'in hânelerini dahi sonradan hark eyledikleri, mahallinde tahkīk u ifâde ve gark u muhterik olan ebniyenin âsârı[13] ile'l-'ayn müşâhede olunmuşdur. Sâlifü'z-zikr dağların mecmû'u biribiri[14] üzerinden kal'a derûnuna nâzır ve her biri kudretden birer tabya mesâbesinde vâki' olmak[15] hasebiyle,

---

1 Danska N2 : Danjik (دانزق) ["Danjik"-kelimesinden sonra bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Dantzig Şehri'dir ki, el-yev[m] 89.250 nüfûsu hâvîdir" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3

2 54 ..... vâki' B3 : elli dört derece ile yirmi bir dakīka 'arzında ve otuz altı derece on yedi dakīka ve kırk beş sâniye tûlünde vâki' ve N2

3 sâhilinde B3 : kurbünde N2

4 hendek ..... metîn N2 : ve hendek ve dîvârlarından yukarusu **[B3 85]** toprakdan ma'mûl ve çim siperli metîn ve rasîn B3

5 on sekiz N2 : 18 B3

6 olup ..... megāza B3 : ile muhât olup, kal'a derûnunda kâ'in ebniyenin cümlesi kârgîr ve medha şâyeste menâzil ve megāza (مغازه) N2

7 asıl ..... yesârında B3 : kal'adan Bahr-i Baltık'a kadar bir sâ'at mesâfede N2

8 Bahr-i Baltığ'a N2 : — B3

9 şehir ..... -iktizâ' N2 : kal'a derûnunda bir bendi olup, lede'l-iktizâ ol bendin kapuları (قپورلری) B3

10 pek büyük ..... def' B3 : <kal'anın> pek büyük istihkâmâtmdan olmağla, Françelü'nün ova tarafından hücûmunu men' N2

11 sahrâda B3 : ovada N2

12 igrâk ve varoşunun B3 : gark ve varoşun N2

13 sonradan ..... âsârı N2 : bi-hasebi'l-maslaha sonradan hedm ü ihrâk etmiş oldukları mahallinde B3

14 biribiri N2 : birbiri B3

15 ve her ..... olmak N2 : gibi garâbet vukū'u B3

fi'l-asl bu taraflara atım atım[1] şanslar inşâsı ve toplar ta'biyesiyle ikmâl-i istihkâmât-ı kal'aya dikkat olunmakdan lâ-büdd iken, Prusya Kıralı kesret-i ehâlî ve askerine i'timâd ve kal'anın metânetiyle ma'an derûnunda bir iki senelik zehâ'ir-i mevcûdesine igtirâren ve istinâden[2] yalnız varoş hâricine şeranpo ve andan ilerü kurşun menzili yerlerde birkaç[3] tabya inşâsiyle iktifâ etmiş olduğundan ve Françe me'mûrları dâ'imâ gezüp yürütdükleri memâlikin ahvâlini karış karış bildiklerinden, ibtidâ dağ taraflarını zabt ile eyyâm-ı şitâda beş mâha karîb girîbân-ı zerrîn-târ-ı bâmdan müşkbâr-ı[4] şâma dek bî-şâ'ibe-i futûr ve iktizâsına göre **[B3 87]** tabyalar inşâsı ve meterisler hafri ve ilerü asker sevkı misillü umûr-i kal'a-sitânîde bezl-i vüs'-i makdûr ederek, varoş etrâfına geldikleri anda dâne-i top u tüfeng ve humbara ile âteşler nisâr ve mukâbelelerinde olan asker-i a'dâyı sûhte-i sâ'ika-i idbâr eyledikleri ve derûn-i kal'ada yirmi otuz kadar hânenin fekat damları üzerine birer ikişer humbara düşdüğü lede'l-müşâhede ehâlî-i memleket hânelerini[5] muhâfaza içün kal'anın vire tarîkıyle teslîmini ihtiyâr ve bu aralık varoşda muhârib olan askerin bakıyyetü's-süyûfu dahi kal'aya firâr etmelerinden nâşî[6], sagîr u kebîr yedi sekiz yüz pâre top ve külliyyetlü mühimmâtlarını göz göre terk ve evvel ve âhır halt[7] u hatâlarını iz'ân ü derk ederek[8], sene-i merkûme rebî'ulevvelinin on dokuzuncu günü Prusya ve Rusya askerleri olarak on sekiz bin cân bi'l-istîmân silâhlarıyla kal'adan[9] çıkup mahall-i âhara revân ve Françelü zabt-ı kal'a ile mesrûr u kâm-rân olmuşdur. Ehâlînin istîmânları İmperator ile bizim **[B3 88]** mülâkat edeceğimiz vakte[10] ve düşmen askerinin kal'adan hurûcları dahi İmperator-i müşârun ileyh ile bi'l-ma'iyye kal'aya duhûlümüz gününe musâdif olmakdan nâşî tarafımızdan tehnîye yollu bir hareket lâzım geldiğinden; târîh:

Ben andaydım[11] hezâr u heft ü heşt sad-sâl-i 'Îsâ'da

---

1 atım atım B3 : — N2

2 kesret-i ehâlî ..... istinâden K : askerine i'timâd ve kal'anın metânetine istinâden N2 : kesret-i ehâlî ve askerine i'timâd ve kal'anın metânetiyle ma'an derûnunda bir iki senelik zehâ'ir-i mevcûdesine igtirâr (اغتراض) ve istinâd ile B3

3 birkaç B3 : birkac N2

4 zerrîn- ..... müşkbâr-ı K : — N2 : zeyn-târ-ı bâmdan tâ Zengibâr B3

5 yürütdükleri ..... hânelerini B3 : yürütdükleri yerlerde harîta yapmak 'âdetleri olduğuna binâ'en, mukaddemâ Daniska (دانيسقه = Gdansk) harîtasını dahi alup, taraf-ı takrîbini bildiklerinden, ibtidâ bu dağları zabt ve tîz elden seped tabyaları inşâ edüp, ba'dehû kā'ide-i hendese üzere gizlü yollar ve müte'addid meterisler hafriyle tedrîcî tedrîcî ilerüye asker sevk ederek varoş etrâfma yaklaşup, bir tarafdan tüfeng cengine âgāz ve bir tarafdan top endâhtiyle yirmi otuz hânenin fekat damları üstünde birer ikişer sûrâh açdıkda, şehir ehâlîsi mâl ve cânlarını N2

6 aralık ..... nâşî B3 : takrîble Prusya askeri dahi varoşdan kalkup firâr etmeleriyle N2

7 halt K : — N2 : habt B3

8 mühimmâtlarını ..... ederek B3 : mühimmât ve zehâyirlerini göz göre terk ederek N2

9 kal'adan K : — N2, B3

10 vakte K : — N2 : vakti B3

11 andaydım K : — N2 : anda i[di]m B3

Danska'yı Büyük Napolyon ahz etdi[1] a'dâdan
Ana târîh olur berceste bu mısrâ'-ı Vahîdâ[2]
Danska Şehri'ni aldı Fransızlar Prusya'dan 1807
(دانسقه شهرینی آلدی فرانسزلر پروسیادن)

demişidik. Tercemesi manzûr-i İmperator olup, be-gâyet hazz eylediğini dâ'ire-i refâkatde bulunan İtalya Elçisi gelüp, resmen ifâde eylediğinden sonra ikrâmen yanımıza terfîk olunan bir Ceneral delâletiyle şehir ve kal'anın cevânib-i erba'asını temâmca gezüp görmek müyesser olmuşdur.

İstitrâd[3]

Danska Kal'ası'nı esnây-ı seyr u temâşâmızda Bahr-ı Baltık sâhilindeki tabyaları tahkîm ve top ve humbaralarım ta'biye ve tanzîme sa'y eden Fransız ile ba'zı kavâ'id-i **[B3 89]** hendesiyyeye dâ'ir müzâkere olunur iken, içlerinden biri: "Bu ta'rîf buyurduğunuz şeylere Fransalu kemâliyle dikkat ve lede'l-hâce icrâsına mübâderet eyler, ammâ cenâb-ı şerîfiniz bu tarafda iken İngiliz donanması gelüp, muhârebe olur ise ne yaparsınız?" ta'bîriyle istikşâf-ı zamîr eyledikde: "Vâkı'â Devlet-i 'aliyye ile İngiltere Devleti miyânında dostlukdan gayri bir mu'âmele vukū'undan resmî haberdâr olmadığım ecilden, bana göre uzak durup muhârebenizi seyr etmekden başka bir şey yapmak iktizâ etmez ise de, el-hâletü hâzih bulunduğum mahallin düşmeni zâten benim dahi düşmenim olmak lâzım geleceği[4] cihetle, hasmâne tavr ile her kim gelür ise sizinle berâberce toplara fitîl vermekden mücânebet eylemem" cevâbiyle ilzâm ve isrâf-ı sermâye-i kelâm olundu.

Mâdde-i kehrübâ

Kehrübâ taşlarını Danska [=Gdansk] sevâhili[5] sığlarında sayd eylediklerinden, hakîkat-i hâle vukūf tahsîliyçün[6] **[B3 90]** keyfiyyeti bâzergânân ve

1 etdi K : — N2 : eyledi B3
2 Vahîdâ K : — N2 : garrâmız B3
3 **İstitrâd** K : — N2, B3
4 geleceği K : — N2 : geleceğini B3
5 olarak on ..... sevâhili B3 : kal'adan çıkup gitmeğe mecbûr ve Françe marşallarından bu cânibe me'mûr olan asker başbuğu Marşal Laforin [Metnimizde Laforin okunacak şekilde kaydedilmiş olan Fransız mareşallerinden Danzig Dükü François Joseph Lefèbvre (1755-1820) için bk. meselâ R. P. Dunn-Pattison, *Napoleon's Marshals,* London 1909, s.268-276.] bu bâbda sa'y ü gayreti meşkûr olmakdan nâşî, kal'anın iki sâ'atlik etrâfiyle ma'an hükûmeti mefrûzü'l-kalem bir Dukalık i'tibâriyle kendüye teslîm ü temlîk olunmağla, Marşal-i mesfûr karîn-i envâ'-i behcet ü sezâvâr olmuşdur. [**N2 27a**] **Mâdde-i kehrübâ** Kehrübâyı Danska N2
6 tahsîliyçün B3 : tahsîli içün N2

sâ'ir yerlü mu'teber kesândan istiknâh olundukda[1]: "Serdî-i hevâ ve telâtum-i deryâ ile Baltık Denizi bu taraflara getürüp bırakdığından gayri vechile aslı gavrına vâsıl olmuş âdem yokdur" cevâbını vermişlerdir. Âteşi olan parçalar içinde ba'zı şeyler[2] müşâhede olunduğuna binâ'en, ahvâli mechûl bir mahalden Bahr-ı Baltığ'a dökülüp yonga parçaları gibi dalga ile geldiğini i'tikād edenler sâ'ir gûne zann edenlere[3] gālib ve bâlâda iş'âr olunduğu vech üzere Leh'in Baltığ'a yakın yerleri[4] derûnunda ba'zan zuhûr eden kehrübâ parçalarını dahi vaktiyle deniz getürüp toprağa defn etmiş olduğuna zâhiblerdir; *el-'u[h]detü 'ale'r-râvî**.

Behâsını tahkīk içün bir iki mahalden kehrübâ getürüp, mübâya'ası irâde olundukda: "İstanbulî yüz elli dirhem olmak üzere bir livre** a'lâ kehrübâyı yirmi beş Macar Altûnu'ndan noksâna vermeziz" deyü cevâb etmişlerdir. **[B3 91]**

Vukū'-i[5] 'avdet ez-Şehr-i Danska [=Gdansk]

Françe İmperatoru ve Murahhas Kolenkort [=Caulaincourt] ve sâ'ir me'mûrları ve Danska[=Gdansk]'dan Kenzberk [=Königsberg] taraflarına ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı Taleyran [=Talleyrand], müzâkere-i mevâdd içün[6] Varşavya'ya 'avdet ü 'azīmet edeceklerini ifâde ve bu cihetle[7] bizim dahi Varşavya'ya gidüp, Nâzır-ı mûmâ ileyhin vürûduna terakkubumuzu işrâb ü[8] irâde etmeleriyle, geldiğimiz yoldan gırü dönüp gider iken, mukaddemâ Murahhas Kolenkort[9] [=Caulaincourt] ile vâki' olan mükâleme meclislerinde bulunan çend nefer[10] me'mûrlarından âmedcileri makāmında olan Ruyi nâm şahıs verâdan ayrışup, Maryanbuh Kazâsı'nda beytûtet eylediğim[11] gice re'sen

---

1 istiknâh olundukda N2 : su'âl ü istiknâh olunduk<duk>da B3

2 taraflara ..... şeyler B3 : sevâhile getürüp bırakdığmdan gayri vechile aslına vâsıl olmuş kimse yokdur" cevâbını verdiler. Âteşi olan parçalar içre ba'zı nesneler N2

3 Baltığ'a ..... edenlere B3 : Baltık'a dökülüp yonka gibi geldiğini i'tikād edenlerin zannı N2

4 vech ..... yerleri B3 : üzere Leh'in Baltığ'a karîb erâzîsi N2

* العهدة على الراوى = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu haberi verene aittir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** Metnimizde livre (ليوره) şeklinde okunmaya uygun kelime, Fransızca'da livre, Latince'de libra denilen yarım kilograma eşdeğer ağırlık ölçüsü birimi libre olmalıdır; bk. "Libre", Büyük Larousse, XIV,7467.

5 el-'u[h]detü ..... **Vukū'-i** B3 : — N2

6 Kolenkort (قولن قورت) ..... için B3 : Kolenkor ve sâ'ir me'mûrları, Danska'dan Kenzburk taraflarına ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırları Taleyran, müzâkere-i mevâdd zımnında N2

7 cihetle B3 : sûretle N2

8 işrâb ü B3 : — N2

9 Kolenkort (قولن قورت) B3 : Kolenkor N2

10 çend nefer B3 : — N2

11 olan ..... eylediğim B3 : kâ'in Rubi nâm şahs verâdan erişüp, Maryanburg Kazâsı'nda ikāmet etdiğim N2

bir mükâleme murâd ve gûyâ kendi[1] karîhasından olarak İngilterelü ile Devlet-i 'aliyye beyninde husûmeti tervîc edecek birkaç lakırdı îrâd edüp, hulâsa-i merâmı: "Devlet-i 'aliyye'nin İngilterelü 'aleyhine i'lân-ı harb etmesi mâddesi tecvîz- **[B3 92]** kerde-i sâdıkānem olur ise Françelü tekâlîf-i sâ'ireden vazgeçmek muhtemeldir" dimeği tefhîmden 'ibâret olmağın, mâdde-i mezkûreye dâ'ir mukaddemâ Taleyran ve Kolenkort[=Caulaincourt]'a verdiğim cevâblar tekrâr ve iktizâsına göre bast-ı mukaddime-i i'tizâr olundukdan sonra, bilâhare şeb-i mezkûrda mahall-i mezbûra Âsitâne-i der-sa'âdet'den vürûd etmiş olan kuryerin getürdüğü tahrîrât-ı seniyyeyi[2] hall edeyim. Ba'dehû yine müzâkere olunur" cevâbıyla meclise faysal verdiğime[3] müte'âkiben: "Bu def'a kuryer (قوريئر) ile gelan bizim vilâyetler metâ'ıdır" deyerek[4] Taleyran'a mükemmel bir boğca tertîb ü irsâl ve oradan Varşav'a gelüp iki ay dahi ikâmetim esnâsında Françelü, Prusya askerlerine gālibiyyeti vukū buldukça, yapdıkları şehr-âyîn ve donanma gicelerinde izhâr-ı merâsim-i dostî ve ittifâk içün biz dahi olduğumuz hânenin derûn u bîrûnuna zîb ü zînet vermek ve şükrâne pâre ve pul saçmak misillü mûcib-i mahzûziyyetleri olur esbâb ü vesâ'ili istihsâl etmişidik. Vaktâ ki **[B3 93]** *"el-Küfrü milletün vâhidetün"** fehvâsı iktizâsı Françe askeri Niyemen Nehri kenârında kâ'in Tilsit Şehri'ne geldikleri hînde[5] Françe ve Rusya İmperatorları biribiriyle buluşup, mütâreke ve musâlaha sohbetlerine girişdiklerinden vesâtat-i câsûs-i maslahat ile haberdâr olunmağla, der-'akab Taleyran'a [=Talleyrand] kağıdlar[6] tahrîr ve mahsûs âdemler ba's ü tesyîr olunarak, Françe İmperatoru'nun Devlet-i 'aliyye'ye derkâr olan va'd ü te'ahhüdlerini ihtâr ve iki devletin musâlahası birden 'akd olunmak husûsunu yâd ü tezkâra ibtidâr eyledim ise dahi Rusyalu tarafından müttefikı bulunan Prusya ve Françelü cânibinden 'Osmânlı maslahatı iltizâm olunmamak husûslarını esâs-ı musâlaha etmiş olduklarından, vaktiyle kağıdlarımıza bile cevâb tahrîr olunmayup, münferiden ve 'acâleten kendü musâla-

---

1 kendi N2 : kendü B3

2 birkaç ..... seniyyeyi B3 : birkac mes'ele îrâd etmekle, husûs-ı mezkûra dâ'ir mukaddemâ verdiğim cevâblar te'kîd ve iktizâsına göre mukaddimeler temhîd olundukdan sonra, şeb-i mezkûrda Âsitâne-i sa'âdet'den gelmiş olan kuryerimin getürdüğü tahrîrâtı N2

3 faysal verdiğime K : — N2 : hıtâm verdiğime ve B3

4 cevâbıyla ..... deyerek B3 : kelâmıyla iktifâ ve oradan Baş-tercemânımız yediyle N2

* الكفر ملة واحدة = Küfür tek millettir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

5 boğca tertîb ü ..... hînde B3 : boğça dahi irsâl ü ihdâ olundukdan sonra, Varşavya'dan doğru 'azîmet ve "Taleyran gelüp maslahat müzâkere edeceğiz" me'mûlüyle anda iki ay dahi meks ü ikāmet ve Françelü'nün gālibiyyeti mesmû' oldukca, Varşavya'da vâki' olan şehr-âyîn ve donanmalarda merâsim-i yek-cihetî ve ittifâka ri'âyet ve her hâlde te'lîf ve taltîflerini mûcib olur esbâb ü vesâ'ilin [**N2 27b**] istishâline dikkat eylemişidik. "Hased-i kalb-i 'adüvv lütufla olmaz zâ'il". Çekdiğimiz zahmet ve etdiğimiz sa'y ü gayretin derece-i me'mûlde fâ'idesi olamayup, Françe askeri Niyemen Suyu kenârında vâki' Tilsit Şehri'ne geldiği hînde *"el-Küfrü milletün vâhidetün* mâ-sadakı üzere N2

6 girişdiklerinden ..... kağıdlar B3 : şurû' eylediklerinden haberdâr olunmağla, ol esnâda dahi Taleyran'a birkac mektûb N2

halarının[1] 'akdiyle Françelü Tilsit'den kalkup Paris'e mu'âvedet ve esnây-ı râhdan Taleyran [=Talleyrand] iki kıt'a mektûb irsâliyle keyfiyyeti tarafımıza işâ'at[2] etmişdir. **[B3 94]**

Terceme-i mektûb-i evvel-i Taleyran [=Talleyrand]

Devletlü Elçi Bey hazretleri!

Haşmetlü Fransa[3] İmperatoru ve İtalya Kıralı ile cemî' Rusyalular'ın İmperatoru beyninde musâlaha 'akd[4] ve 'ahid-nâmeleri dahi bu günlerde mübâdele olunmuşdur. Zikr olunan 'ahid-nâmede: "Şevketlü Âl-i 'Osmân Pâdişâhı'yla Rusya İmperatoru[5] beyninde derkâr olan 'adâvet ve husûmet dahi[6] 'ale'l-fevr terk oluna" deyü kayd u şart kılmmışdır. Mu'ahharan Fransa[7] Elçisi'ne mu'âmele-i bâride izhârıyla tebrîd ve 'ahd-i karîbde işe yaramış olan birkaç bölük Fransa topçularını[8] İstanbul'dan tard u teb'îde hâhişker olduklarını işitdiği anda Fransa[9] İmperatoru münfa'il olabilür idi. Lâkin Devlet-i 'aliyye hakkında derkâr olan mevviyyât-ı dostânesine nazaran terk-i sefer etdiği vakitde bile, Âl-i 'Osmân memleketleri düşmen te'addiyâtına dûçâr olduğunu revâ görmek istemedi. **[B3 95]**

Terceme-i mektûb-i sânî-i Taleyran [=Talleyrand]

Devletlü Elçi Bey hazretleri!

Ber-muktezây-ı vakt ü hâl Danska[=Gdańsk]'dan Tilsit'e ve andan Drasde [=Dresden] Şehri'ne[10] vardığım ecilden, mukaddemki niyyetimiz üzere Varşavya'ya gidüp, cenâb-ı şerîfiniz[11] ile görüşemedim. el-Hâletü hâzih [**N2 28a**] bu şehirde dahi müddet-i kalîle ikâmet edeceğimize binâ'en, sizin

---

1 'aliyye'ye ..... musâlahalarının B3 : 'aliyye hakkında sebkat eden va'd ü te'ahhüdlerini ihtâr ve Devlet-i 'aliyye tarafından bir dahi Rusyalu ile olan meclis-i mükâlemelerinde bulunmak lüzûmunu yâd ü tezkâra ibtidâr etdim ise dahi huzûrumuzu irâde şöyle dursun vaktiyle mektûblarımıza bile cevâb verilmeyüp, münferiden musâlaha N2

2 mu'âvedet ..... işâ'at N2 : 'avdet ve Taleyran [=Talleyrand] esnây-ı râhda irsâl eylediği iki mektûbuyla keyfiyyeti tarafımıza ihbâr u işâret B3

3 Fransa N2 : Françe B3

4 'akd B3 : — N2

5 "Şevketlü ..... İmperatoru B3 : "Rusya İmperatoru'yla şevketlü Âl-i 'Osmân Pâdişâhı N2

6 dahi N2 : — B3

7 Fransa B3 : Fransız N2

8 birkaç ..... topçularını B3 : birkac bölük Fransız topcularını N2

9 Fransa B3 : Fransız N2

10 ve andan Drasde Şehri'ne N2 : — B3. B1 nüshasında "Drasde" kelimesinden sonra 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar yazılıdır: "Drasde Şehri, Saksonya Kıralı'nın tahtgâhıdır" B1

11 Varşavya'ya ..... şerîfiniz B3 : Varşava'ya gidüp, cenâbmız ile N2

mülâkātınızdan nâ-ümmîd olduğumdan gayri, cenâbınızı Varşavya'dan[1] kaldırup buraya gelmeği îrâda vakit yokdur. Siz dahi devletiniz tarafından ta'lîmât gelinceye kadar Varşavya'da durmak niyyetindesiniz[2] zann ederim. Ve gelecek ta'lîmât dahi[3] eğer sizinle görüşmemi teshîl eder ise[4], be-gāyet mahzûz olacağım[5]. Şimdiye değin sizinle olan 'alâkamın bundan böyle dahi devâmını istediğim vâreste-i kayd ü beyândır.

Lüzûmî-i hicret ez-Şehr-i Varşav

Taleyran'ın[6] zikr olunan mektûblarında îmâ eylediği mezâyâ Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti'nin musâlahasına Françe İmperatoru mutevassıt olmak şartını kendü **[B3 96]** mu'âhedelerine 'ilâve etmiş olduklarını ifâdeden 'ibâret ve ol dahi sûrî ve ma'nevî fesâd ve hîleden kinâyet olup, ol aralık İstanbul'da ihtilâl zuhûruyla[7] ricâl-i devletin ekserîsi sâkī-i bezm-i 'âlem-i bâkī elinden câm-ı şehâdet nûş ve bakıyyeleri dahi humâr-ı bâde-i ihtilâl ile perîşân-hâl ve medhûş oldukları haber-i bârid Fransız kuryerleriyle[8] vârid olduğundan, vak'a-i hâ'ile-i ma'hûdenin usûl ve furû'unu tashîh etmek gā'ilesi bir dürlü ve netîce-i ahvâl-i sefer mülâhazası dîğer dürlü ıztırâb verdiğinden ve Rusyalu ile musâlahalarından evvel gice ve gündüz hem-bezm-i sohbet olduğumuz Françe ricâli, ba'de'l-musâlaha tarafımızdan yan çizüp yüz çevirdiklerinden, Varşavya'da yalnızca ikāmetimizin ma'nâsı kalmayup, lâkin Lehlü ve sâ'irlere karşu izhâr-ı hüzn ü esef etmek dahi münâsib-i vakt ü hâl olmadığından, mukaddemâ Büyük Elçilik ile nezd-i İmperatorî'de ikāmete me'mûriyyetim şâyi'asını ser-rişte edirek Paris'e 'azîmet sûretiyle evâhır-ı şehr-i cumâdelûlâda **[B3 97]** kalkup Beç'e hicret ve sünûh-i irâde-i seniyye-i cedîdeye terakkub ile[9] Beç'de kırk beş gün ikāmet olundu.

---

1 Varşavya'dan B3 : Varşava'dan N2

2 ta'lîmât ..... niyyetindesiniz B3 : ta'lîmât-ı cedîde gelince[ye] kadar Varşava'da durmak niyyetindesiz N2

3 dahi N2 : — B3

4 eder ise B3 : ederse N2

5 olacağım B3 : + ve N2

6 **Lüzûmî-i** ..... Taleyran'm K : Taleyran N2, B3

7 Buradaki bilgilerle ilgili olarak K 63a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ile "Sultân Selîm Hân hal'i mâddesidir" yazılmıştır.

8 bârid Fransız kuryerleriyle K : — N2 : bâridi Fransız kuryer (قوريير) ile B3

9 Taleyran zikr olunan ..... ile B3 : **Lüzûm-i hicret ez-Varşava** Françelü'nün Tilsit'de musâlaha eylediği hengâm, İstanbul'da zuhûr eden ihtilâlin haberleri Varşava'ya geldiği eyyâm olup, vâkı'a-i hâ'ile-i cem'iyyetin usûl ve furû'unu tashîh etmek gā'ilesi bir dürlü ve musâlahadan sonra halkın tarafımıza bârid mu'âmelesi bir dürlü ıztırâb verdiğinden ve ba'dehû Varşavya ikāmetimizin ma'nâsı kalmadığından, zarûrî Paris'e gitmek şâyi'asıyla evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda kalkup Beç'e hicret ve iktizâsıyla Der-i devlet'e tahrîr u işâret olunmağla, sünûh-i irâde-i seniyyeye müterakkıben N2

Netîce-i ahvâl-i muhârebe-i Françe ve Moskov ve Prusya

Françelü'nün bu sefer Prusya askerine ibtidâ 1221 senesi teşrîn-i evvelinin on dördüncü günü[1] Yena nâm mahalde vâki' olan galebe-i külliyyesinden* ve mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü Berlin'e duhûlünden sonra kânûn-i sânînin yirmi altıncı günü Prusya[2], Rusya askerleriyle Varşavya kurbünde ve Poltos [=Polotsk][3] semtlerinde ve andan sonra Eylo[=Eylau]'da ve ba'dehû Danska [=Gdansk] Kal'ası'nda ve anı müte'âkıben Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde vâki' Helsberk [=Heilsberg] Karyesi ve Fird-lan[4] [=Friedland] Kasabası'nda ve müte'ahhıran[5] Kenzberk [=Königsberg] Kal'ası'nda zuhûra gelan muhârebât-ı 'adîdesi ve Silezya [=Silésie] dâ'iresinde kâ'in Prusya kılâ'ının **[B3 98]** ekserîsini harben ve hasran zabt eylemesi takrîbiyle hîn-i musâlahalarında Vestfalya [=Westphalia] Kıralı ve Varşavya ve Danska [=Gdansk] duka-i cedîdeleri[6] taraflarında kalmak ve Vestfalya Kırallığı i'tibâr olunan nev-hudûs devlet, Elb[e][7] Nehri'nin sağ tarafında kâ'in erâzîden 'ibâret olmak üzere verdikleri râbıtaya göre[8] Prusya Devleti'nden külliyyetlü memâlik ve re'âyâ münfekk olmağın, devlet-i mezkûrenin[9] bu def'a vâki' olan zarar u zâyi'âtı, mukaddemâ Nemçelü'den ahz eylediği erâzî ve emlâkden ziyâde idüğüni beyân[10] ederler.

Rusya İmperatoru dahi eğerçi **[N2 28b]** külliyyetlü asker telef etmiş olup, lâkin kendü Françelü'ye harben bir şey[11] kapdırmadığından kat'-ı nazar, tahkîk-kerde-i 'âcizânem olduğu üzere Françe İmperatoru yıldırım gibi[12] Tilsit'e vürûdunda, süvârî askerleri Kenzberk[=Königsberg]'de kalmış olup, yanında yirmi beş bin piyâde neferâtdan[13] gayri kimesne bulunmadığından ve anlar dahi Firtlan ve Kenzberk gavgâlarından[14] **[B3 99]** henûz kurtulmuş olarak bîtâb

---

1 **muhârebe-i** ..... günü B3 : **musâlaha** Françelü'nün bu seferde Prusya askerine ibtidâ iki yüz yirmi bir senesi teşrîn-i evvelinin on dördüncü N2

* Metnimizde bahsedilen savaş, Napoléon tarafından Prusya ordusuna karşı 8-14 Ekim 1806 tarihlerinde gerçekleştirilen ve Fransızlar'ın gâlibiyeti ile neticelenen Jena Savaşı'dır; bk. meselâ "Jena savaşı", *Büyük Larousse,* XII,6082.

2 Prusya N2 : + ve B3

3 Varşavya ..... Poltos B3 : Varşava kurbünde ve Poltosk N2

4 Ferdlan N2 : Kardlan (قردلان) B3

5 müte'ahhıran N2 : mu'ahharan B3

6 duka-i cedîdeleri B3 : dukaları N2

7 i'tibâr ..... Elb[e] (ألب) B3 : Elb[e] N2

8 verdikleri râbıtaya göre B3 : — N2

9 olmağın ..... mezkûrenin B3 : olmağla, devlet-i mezkûrun N2

10 ahz ..... beyân B3 : aldığı erâzî ve emlâkden müzdâd idiğini yâd N2

11 etmiş ..... şey B3 : edüp, ancak kendi memâlikinden Françelü'ye harben bir şey' N2

12 yıldırım gibi B3 : — N2

13 yanında ..... neferâtdan B3 : İmperator-i müşârun ileyhin ma'iyyetinde yirmi beş bin piyâdesinden N2

14 gavgâlarmdan K : — N2 : gavgâlarmda B3

ve yorgun olduklarından, o aralık Rusyalu'nun cenge hâhişi olsa idi, galebe-i külliyye ile gālib olacağı agleb-i ihtimâlâtdan iken[1], hemân Prusya Lehi'nden Bug ve Loson (لوبسون) ve Bobra[2] ve Narev ve Liza (ليزا) ve Norjon nehirlerinin öte taraflarında kâ'in kasabât ve kurâyı istishâb ve bu cihetle müttefikı olan Prusya Kıralı'nı sîh-ı gadr-i fedâkârîde kebâb ederek kendüye nâfi'[3] sulha sûret vermesi ve Françe İmperatoru dahi: "Devlet-i 'aliyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve tezâyüd-i şân ve übbehet ü iclâli husûl-pezîr olmadıkça Rusya[4] ile musâlaha edüp, kılıcı kınına koymam" iddi'âsmda iken, vech-i muharrer üzere maslahatı görüp savuşması ve husûsan[5] Devlet-i 'aliyye'ye 'arz-ı safvet ü hulûs eder iken, evvelen Dubravnik [6]cumhûrunu zabt ve sâniyen Cezâyir-i seb'a'yı alup Françe'ye ilhâk ve rabt eylemesi, mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı 'akl ü dirâyetle sencîde olunacak[7] hâlâtdandır. **[B3 100]**

Vukū'-i 'azîmet be-cânib-i Françe[8]

Fülk-i dil çıkmadan kenâre dahi
Rûzgâr atdı bir diyâra dahi*

Varşavya'dan Beç'e 'avdetimizde[9], Der-sa'âdet'e meb'ûsum olan evrâkda muharrer hafâyâ ve mezâyâya binâ'en Devlet-i 'aliyye'nin umûr-i seferiyyesine dâ'ir Françelü hiç bir gûne medâr olamayacağı bedîdâr ve bu cihetden bendelerini İstanbul'a celb eylemek lüzûmu zâhir ü âşikâr iken, rişte-i bâryek-i ümniyyeleri munkatı' olmayan ba'zı zevâtın sû'-ı tedbîri üzere me'mûriyyet-i sâbıkamız tecdîd ve taraf-ı eşref-i Pâdişâhî'den Françe İmperatoru'na nâme-i mahsûs yazılup, tarafımıza gönderilmekle, yeden[10]-bi-yedin teslîm ederek îfây-ı me'mûriyyete dikkat olunmak husûsu tahrîr u te'kîd buyurulmuş ve tecdîd-i me'mûriyyet-i sâbıka-i bendegânemi müş'ir Der-sa'âdet Fransa Elçisi Sebastiyani'ye **[B3 101]** resmî takrîr verilmiş olmağın;

Çâre yok şîve-i takdîre rızâdan gayri

---

1 Firtlan ..... iken B3 : Firdlan ve Kenzberk muhârebelerinde yorulmuş bulunduğundan, o aralıkda Françelü üzerine bir hücûm etseler gālib olacaklarını idrâk edemeyüp N2
2 Bobra N2 : Yobra B3
3 ve bu ..... nâfi' B3 : ederek N2
4 istiklâl ..... Rusya B3 : istiklâli husûl-pezîr olmadıkca Rusyalu N2
5 vech-i ..... husûsan B3 : yalnız kendi maslahatını görüp savuşması cây-ı ta'accüb ise de Fransa İmperatoru N2
6 eder ..... Dubravnik N2 : eylediği hâlde, evvelen Dubravnik (دوبروندیك) B3
7 Cezâyir-i ..... olunacak B3 : Korfa ve tâbi'âtı adaları dahi alup Françe'ye rabt eylemesi, mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı dirâyet ile sencîde olacak N2
8 **Françe** N2 : + beyt B3
* Bu beyit Nergisî'nin şiirlerindendir; bk. Nergisî, "Nihâlistân", *Hamse-i Nergisî*, İstanbul 1285, s.9.
9 'avdetimizde B3 : vürûdumuzda N2
10 yeden K : — N2 : yede B3

deyerek hâh u nâ-hâh bedreka-i âh u vâh ile Beç'den kalkup[1], Avusturya ve Bavyera [=Bavière/Bayern] ve Vürtemberk (وُرتمبرق = Wurtemberg] dâ'ireler-inden murûr ve İştrasburg [=Strasbourg] tarîkıyle tayy-ı merâhil-i[2] dûran-dûr ederek receb-i şerîfin on dokuzuncu günü◊ Paris'e vusûl ve andan ikâmete me'mûr Devlet-i 'aliyye Elçisi 'Abdurrahîm Muhib Efendi'nin mukîm olduğu[3] konağa nüzûl birle Paris [**N2 29a**] ve havâlîsinde yirmi iki gün ikâmet ve teblîğ-i nâme-i hümâyûna ruhsat-yâb oluncaya kadar, meşhûr olan kârgâh ve mesîrelerini görmekle kanâ'at olundu.

Beyân-ı şehir ve belde ve çigûnegî-i kılâ'[4] u serhadd der-râh-ı Paris

Beç'den Françelü'nün re's-i hudûdları olan İştrasburg [=Strasbourg] Kal'ası'na kadar 104[5] mîl-i Alaman olmak i'tibâriyle kırk üç posta ve İştrasburg[=Strasbourg]'dan[6] Paris'e **[B3 102]** varınca dahi altmış dört mîl ücreti verilerek, otuz sekiz mahalde bârgîr tebdîl olunageldiği ve Alaman mîli[7], meşy-i mutevassıt ile ikişer sâ'atlik mesâfeden ibâret olmağın[8], bu takdîrce Nemçelü'nün Hırşova ve Nezâret mahallinden Baltık sâhilinde kâ'in Danska'nın reh-i[9] râstı iki yüz altmış dört buçuk mîl ki[10], beş yüz yirmi dokuz

1 hafâyâ ve mezâyâya ..... kalkup B3 : irâdelerime binâ'en İstanbul'a 'avdetim irâde buyurulacağı meczûmum ise, "Çâre yok şîve-i takdîr[e] rızâdan gayri". O aralıkda yine ümmîd-i müzâheret eden vükelây-ı Saltanat tedbîriyle France İmperatoru'na hıtâben sudûr eden nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi taraf-ı bendegâneme göndermiş ve ma'rifetimiz ile teslîmini sarâhaten emr u ferman buyurmuş olmalarıyla, mukaddemce yazdığım sâlifü'z-zikr evrâkın cevâbları vürûduna bakılmayarak, hemân nâme-i hümâyûnu teblîğ içün hâh u nâ-hâh Beç'den Françe tarafına rû-be-râh olup N2

2 İştrasburg (اشتراسبورغ) ..... merâhil-i B3 : İstrasburc (استراسبورج) tarîkıyle tayy-ı menâzil-i N2

◊ 19 Receb 1222 = 22 Eylül 1807 Salı.

3 andan ..... olduğu B3 : anda Devlet-i 'aliyye elçilerine mahsûs olan N2

4 iki ..... **kılâ'** B3 : gün ikâmet ve seyr u seyâhat etdik. **Beyân-ı ba'zı bilâd** N2

5 Beç'den ..... 104 B3 : Bec'den Fransalu'nun re's-i hudûdları olan İstrasburh Kal'ası'na kadar yüz dört N2. B1 nüshasında "Beç'den" kelimesinden sonra 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar yazılıdır: "Hırşova'dan Beç'e kadar iki yüz on dört sâ'at olmak üzere kırk altı postada ve Beç'den Varşavya'ya kadar iki yüz elli yedi sâ'at olarak kırk bir postada ve Varşav'dan Danska'ya kadar yüz on dokuz sâ'at olmak üzere yirmi iki postada menzil bârgîri tebdîl olunur" B1

6 üç ..... İştrasburg'dan B3 : üc menzilde ve İstrasburh'dan N2

7 Alaman mîli B3 : mîl-i Alaman dedikleri N2. B1 nüshasında "dedikleri" kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Posta ve mîl ta'bîri vech-i muharrer üzere olup, lâkin her postada bârgîr tebdîl olunmayup, ba'zan iki ve ba'zan üç postada bir bârgîr değişdirildiği vâki' olmuşdur" B1

8 sâ'atlik ..... olmağın B3 : sâ'atden 'ibâret olmağla N2

9 ve Nezâret ..... reh-i N2 : Nezâret mahallinden Baltık Denizi sâhilinde kâ'in Danska'nın râh-ı B3

10 ki B3 : ve N2

sâ'at ve Beç'den[1] Paris'e varınca yüz altmış sekiz mîl hisâbı üzere üç yüz otuz altı sâ'atlik ve Beç'den berü Hırşova[2] [ve] Nezâret yerine kadar yüz mîl olarak[3] iki yüz sâ'atlik mesâfe idiği ve Nemçelü'nün[4] bu taraflarda kâ'in husamâsma sedd olacak İn[5] [=Inn] Nehri üzerinde Bavyera ile Avusturya sınurunun kilîdi mesâbesinde Beravnav [=Braunau] nâm[6] kal'a-i metîneden gayri kılâ'ı olmayup, ol dahi rehn tarîkıyle el-yevm Françelü yedinde kaldığı cihetle ehâlîsi mülâhaza-i encâm-ı kâr ile mahzûn ve a'dây-ı devlet ü milletleri elinde mübtelây-ı belây-ı gûnâ-gûn oldukları bî-reyb ü zunûndur. **[B3 103]**

Sâlifü'z-zikr[7] Bavyera dâ'iresi fi'l-asl Nemçe İmperatoru'na tâbi' ülkeden[8] iken, el-hâletü hâzih Françelü'nün Reyn [=Rhein] Nehri ümerâ'-i müttefikasından Bavyera Kıralı olan şahsın yed-i[9] istiklâlinde olmağla, taht-gâhı olmak üzere yirmi dokuz derece dört dakîka tûlünde ve kırk sekiz derece sekiz dakîka ve kırk iki sâniye 'arzında vâki' Munik[10] ismiyle müsemmâ bir şehr-i dil-ârâsı ve Tuna Nehri üzerinde Ulm nâm bir kal'ası ve Orsburg [=Würzburg?] ve Oksburg [=Augsburg] ve Korcuburh [=Fürstenfeldbruck?] tesmiye olunur güzelce birkaç kazâsı vardır. Dâ'ire-i merkûmenin cânib-i[11] cenûbîsinde gümüş ve kal'ay ve timür ve kurşun ve mermer ve tuz ma'denleri ve taraf-ı şimâlîsinde münbit ve mahsûldâr[12] erâzî ve bez kâr-hâneleri ve arpa suyu ve sahtiyân ve yapağı ve kettan ve kendir ticâret-gâhları olduğu[13] ve ehâlîsine kifâyet edecek mikdârından ziyâde olan zehâ'iri Tirol ve Salçburk [=Salzburg] semtlerine ve tuzları Suvâbya [=Suabia][14] ve İzviçer [=Svizzera? =İsviçre] ve Frakonya [=Franconia] taraflarına satıldığı[15] ve aslından Bavyera **[B3 104]** Dukası'nın hükm etdiği yerlerde iki milyon yüz on beş bin nüfûs [**N2 29b**] var iken Duka-i mersûm Kıral olup, tevsî'-i dâ'ire-i hükûmet eylediğine binâ'en, şimdi dört milyona karîb nüfûs sâhibi idiğini[16] haber verirler.

1 Beç'den B3 : Bec'den N2
2 hisâbı ….. Hırşova B3 : ve üc yüz otuz altı sâ'at ve Bec'den berü Hırşova ve N2
3 olarak B3 : ve N2
4 idiği ve Nemçelü'nün N2 : idüği ve Nemçelü B3
5 İn (اين) N2 : İd (ايد) B3
6 Beravnav nâm B3 : Berav nâm bir N2
7 olmayup ….. -zikr B3 : olmadığı ol taraflara âmed-şud edenlerin ra'nâ ma'lûmları olduğundan, bunları uzun uzun ta'rîfden sarf-ı enzâr ile yalnız memâlik ahvâli icmâl olundu N2
8 ülkeden N2 : ülkaden B3
9 Nehri ….. yed-i N2 : Şehri ümerây-ı müttefikasından ma'dûd ve Bavyera Kıralı 'unvâniyle mu'anven olan şahsın B3
10 yirmi dokuz ….. Munik N2 : 92 derece 4 dakîka tûlünden ve 48 derece 8 dakîka ve 42 sâniye 'arzında vâki' Munik, ya'nî Münih (مونيخ) B3
11 Orsburg ….. cânib-i B3 : Orsburh ve Oksburk ve Kocburk dedikleri birkac güzel kazâsı var. Dâ'ire-i merkûmenin taraf-ı N2
12 ve mahsûldâr B3 : — N2
13 ve ….. olduğu B3 : ticâret-gâhları olduğunu N2
14 olan ….. سوابيا B3 : zehâ'irleri Yetrol ve Salcburk semtlerine ve tuzları سوابيا N2
15 satıldığı K : satıldığım N2, B3
16 idiğini N2 : idüğüni B3

Ümerâ'-i Müttefika-i Reyn'den[1] kezâlik Vürtemberk [=Wurtemberg] Kıralı'nm dahi münbit yerleri ve gümüş ve kalay ve kükürd ve timür[2] ve fağfûrî toprağı ve mermer ve kömür ma'denleri olduğunu söylerler; lâkin bizim reh-güzergâhımız[3] olan yerleri sengistân ve dağıstân olmak hasebiyle tarlalarında mısır buğdayı ve yer elması ve halvacı kabağı ve turp[4] ve lahana misillü mahsûlât ve dağ üzerlerinde[5] vâfirce bâgât ve ba'zı dere içleri ve yol kenârlarında güzel meyve ağacları ve sebzevâtdan gayri nesne görülmamişdir.

Vürtemberk [=Wurtemberg] Kırallığı, Nemçelü'nün Süvabya [=Suabia][6] dâ'iresinde kâ'in hükümdârlarından bir Dukalık iken, Françe İmperatoru'nun zûr-bâzûy-i himmetiyle[7] 'ahd-i karîbde Bavyera Kırallığı misillü Kırallık sûretini kesb etmiş olmağla, makarr-ı hükûmeti yirmi altı derece elli dakîka tûlünde ve kırk sekiz derece kırk altı dakîka 'arzında vâki' Ustutgār[8] [=Stuttgart] nâm cesîmce bir şehir olup, bundan mâ'adâ gördüğümüz kasabât ve kurâsında letâfet ve erâzîsinde çendân[9] feyz ü bereket görülmediği vâreste-i kayd-ı beyândır[10].

Vürtemberk'ın cânib-i garbîsinde Baden Dukalığı nâmiyle bir küçük ülkeden[11] geçilüp, Morik [=Murg] Nehri üzerinde Raştad [=Rastatt] ismiyle müsemmâ bir küçük şehr-i şehîr görüldü ki, 1213 sene-i hicriyyesinde üç nefer Françe murahhaslarıyla bütün Nemçe memâlikinin hükümdârları bu şehirde bir seneden ziyâde mükâleme ve ba'zı husûsât dahi tanzîm etmişler iken, Nemçe İmperatoru Françelü ile muhârebeye şurû' edüp, mükâleme-i mezkûre meclisi bî-lüzûm olduğundan, Françe murahhasları, cumhûrları tarafından ba'de'l-istîzân Avrupa kā'idesi üzere 'avdetleriyçün pesaport kağıdı ahz ve Nemçelü tarafından dahi yanlarına bir mikdâr neferât terfîkıyle şehr-i mezkûrdan kalkup taşra çıkdıklarında, muhâfazalarına me'mûr Nemçelüler Françe murahhaslarını katl ü ifnâ ve mâl ü eşyâ ve evrâklarını **[B3 106]** nehb ü yağmâ eyledikleri mesmû'dur[12].

---

1 Reyn'den B3 : merkūmeden N2
2 kalay ..... kükürd B3 : kal'ay ve timür ve kükürd N2
3 reh-güzergâhımız B3 : reh-güzârımız N2
4 turp N2 : turb B3
5 üzerlerinde N2 : üzerinde B3
6 Süvabya B3 : Sü'abya N2
7 Françe ..... himmetiyle B3 : Françelü'nün zûr-bâzûy-i savlet ve hücûmuyla N2
8 olmağla ..... Ustutgār N2 : olduğu ve makarr-ı hükûmeti **[B3 105]** 26 derece ile 50 dakîka tûlünde ve 48 derece 26 dakîka 'arzında vâki' Uştutkārt B3
9 kurâsında ..... çendân B3 : kurâlarında letâfet ve erâzîsinde N2
10 görülmediği .... beyândır K : yokdur N2, B3
11 ülkeden N2 : ülkaden B3
12 Raştad ..... mesmû'dur B3 : Rastad ismiyle müsemmâ bir şehr-i şehîr görülmüşdür ki, bundan sekiz sene mukaddem Françe murahhaslarıyla bütün Nemçe memâlikinin hükümdârları bu şehirde mükâleme edüp, âhıru'l-emr Françe murahhaslarını Nemçelüler katl eyledikleri meşhûrdur N2. Metnimizde söz konusu edilen görüşmelere başlamak için

Andan ilerü Reyn [=Rhein] Nehri'nin berü yakasında Kel [=Kehl] nâm-ı dîğer Şanic (شانيج = Sundheim?) Kasabası olup, kasaba-i mezkûrede Mühendis Voban[1*] resmi üzere Françelü tarafından mukaddemâ İştrasburg'u[2] [=Strasbourg'u] tahkîm içün yapılmış bir kal'ayı yüz yirmi seneden berü defe'ât ile[3] gâh Nemçe ve gâh Françelü zabt ederek, nihâyetü'l-emr[4] bin iki yüz on altı sene-i hicriyyesinde yine Françelü zabt ve hedm ve etrâfiyle ma'an ihrâk bi'n-nâr eyledikden sonra, Lonovil[5] 'Ahid-nâmesi[**] mûcebince Nemçelü'ye ve ba'dehû Baden Dukası'na verilmişiken, şimdi yine Fransızlar alup, re's-i hudûd eylediklerine binâ'en, müceddeden bir kal'a yapmak üzere vaz'-ı esâs etmiş oldukları görülmüşdür.

İştrasburk[6] [=Strasbourg] Kal'ası bu kasabanın karşusunda ve Reyn [=Rhein] Nehri'nin **[N2 30a]** öte yakasında be-gâyet metîn ve müstahkem[7] bir kal'a olup, derûnunda cesîm konaklar ve kârgâh ve kışlaklar vücûduyla ma'mûriyyeti kemâlde olduğundan başka, Nemçelü vaktinde yapılmış ba'zı ebniye-i garîbesi[8] vardır. **[B3 107]** Françelü'nün bundan altı mîl ilerüde Beravnev [=Braunau] Kal'ası resminde Kalsbug [=Phalsbourg][9] nâm bir cesîm kal'ası ve daha[10] ötecikde Tul [=Toul] ve Vetri [=Vitry] isimlerinde iki palankası ve Sarburg [=Sarrebourg] ve Nansi [=Nancy] ve Şalon [=Châlons] ve Aperne [=Obernai?] nâm birkaç[11] büyük kasabası ve bu kasabaların dahi en ma'mûr ve dilber[12] ve ra'nâsı takrîben otuz bin nüfûsu câmi' olan mârru'z-zikr[13] Nansi Kasabası olup, kusûr kazâ ve kurâsmı[14] Nemçe memâlikinin ma'mûriyyetine nazaran harâb ve ehâlîlerini fakîr ve bî-tâb olmuş gördüm.

---

16 Kasım 1797 tarihi öngörülmesine rağmen, birçok delegenin bu tarihten sonra gelmesi sebebiyle görüşmeler 9 Aralık 1797 - 23 Nisan 1799 arasmda cereyan etti, 28 Nisan 1799'da ise Avusturya tarafmdan Fransız temsilcilerinin kılıçtan geçirilmeleri gerçekleşti; bk. meselâ "Rastatt kongresi", *Büyük Larousse,* XIX,9712.

1 kasaba-i ..... Voban N2 : bunda Mühendis Roban B3

* Metnimizde söz edilen Fransız Mareşali ve mühendis Vauban (1633-1707) için bk. meselâ "Vauban, Sébastien Le Prestre de" *Büyük Larousse,* XXIII,12122.

2 İştrasburg'u B3 : İstrasburh'u N2

3 defe'ât ile N2 : defe'âtle B3

4 nihâyetü'l-emr N2 : nihâyet B3

5 bi'n-nâr ..... Lonovil B3 : eyledikden sonra, Onedil N2

** Metnimizde Lonovil gibi okunabilecek olan bu kelime, "Lunéville"; yapılan antlaşma da 9 Şubat 1801'de Fransa ile Avusturya arasmda imzalanan Lunéville Antlaşması olmalıdır; bk. meselâ "Lunéville Barışı", *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1976, XXIII,99-100.

6 İştrasburk B3 : İstrasburh N2

7 ve müstahkem N2 : — B3

8 garîbesi B3 : garîbeleri N2

9 Beravnev ..... Kalsbug (قالسبوغ) B3 : Beravnad Kal'ası resminde Kalsburk N2

10 daha B3 : dahi N2

11 Sarburg ..... birkac N2 : Saburk ve Nansi ve Şalon ve Ayerne nâm birkaç B3

12 ma'mûr ve dilber B3 : a'lâ N2

13 câmi' ..... -zikr B3 : hâvî olan N2

14 kurâsım B3 : kurâsı N2

Nükte

Françelü'nün[1] seferleri imtidâdından tekâlîfe tâkat gelmamesi ve emr-i ticârete halel târî olup, evvelki gibi bir mahalde alış-veriş olmaması sebebiyle bütün Françe ehâlîsini, husûsan Paris sekenesinin[2] çoğunu fakr u fâka istîlâ etmiş olmağla, ba'zıları kemâl-i 'acz ü ıztırâblarından kendülerini helâk ve Sen ta'bîr etdikleri nehr-i nâ-pâke atup, helâk etdikleri tahkîk olundu[3].

Bu Fakîr Paris'e varmazdan mukaddem Françe İmperatoru bi'l-cümle vükelâsiyle ma'an Paris'den kalkup, on beş sâ'at ilerüde kâ'in Fontenblu* Kasabası'ndaki serayına gitmiş olmağla, Paris'e geldiğimizi resmen ifâde siyâkında ol vakit[4] baş-vekîlleri Şampani**'ye mektûb tahrîr u irsâl ve ol[5] dahi hoş-âmedî mukaddimesiyle yazup gönderdiği[6] cevâb-nâmesi zeylinde: "Fransız İmperatoru'nun re'yi[7] munzamm olarak, Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde 'akd-i meclis-i musâlaha etmek emrini muhtevî ruhsat-nâmeniz var mı?" deyü su'âl olunduğuna binâ'en, bi-hasebi'l-iktizâ Vekîl-i mûmâ ileyh ile[8] kirâren ve mirâren mükâtebe ve bir def'a dahi taraflarından vârid olan Tercemân Jober [=Jaubert] ile bu mes'ûlleri[9] müzâkere olunmakda iken, mukaddemâ Beç'den Der-sa'âdet'e meb'ûsum olan tahrîrâtımın âsâr-ı nâfi'asından olarak[10] İstanbul'a 'avdetimizi hâvî fermân-ı 'âlî şeref-bahş-ı vürûd ü zuhûr **[B3 109]** olmağın, du'ây-ı tezâyüd-i fer u şevket-i Pâdişâhî tekrârına ibtidâr kılındı.

Garîbe

Bu mâddelere[11] ibtidây-ı me'mûriyyetimizde sûret-i sühûlet göstererek İstanbul'dan 'acâleten i'tizâmımıza ikdâm eden evliyây-ı umûrun ta'rîflerine

---

1 **Nükte** Françelü'nün N2 : **İstitrâd** Françelü B3

2 alış-veriş ..... sekenesinin N2 : ahz u i'tâ olmaması sebebiyle gayr ez-asker Françe ehâlîsinin B3

3 ıztırâblarından ..... olundu N2 : ıztırâb-ı hâllerinden kendülerini âbâr ve enhâra atup, gark u helâk oldukları **[B3 108]** tahkîk olunmuşdur B3. Buradaki bilgilerle ilgili olarak T 31b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ile şunlar yazılıdır: "Kılıklı kıyâfetli Firenkler, husûsan Françeli sultatlar sâ'illerine tarafımızdan defe'atle sadaka i'tâsı vâki' olmuşdur".

* Metnimizde Fontenblu şeklinde okunabilecek olan bu yer, Fransa'da Paris yakınlarında ormanı ve müzesi ile meşhûr, ayrıca bugün önemli kurumların bulunduğu Fontainebleau kentidir; bk. meselâ "Fontainebleau" *Büyük Larousse,* VIII,4191.

4 ol vakit B3 : — N2

** Metnimizde Şampani okunacak şekilde yazılmış olan Fransız siyâset adamı Jean-Baptiste Nompère de Champagny (1756-1834) için bk. meselâ "Champagny (Jean-Baptiste Nompère de)" *Büyük Larousse,* V,2317.

5 ol N2 : mersûmun tarafından B3

6 yazup gönderdiği N2 : vürûd eden B3

7 re'yi B3 : tevassutu N2

8 olunduğuna ..... ile B3 : olunmağla, iktizâsma göre cevâblar vererek Vekîl-i mûmâ ileyhle N2

9 mes'eleleri K : — N2 : mes'ûlleri B3

10 dahi ..... olarak B3 : taraflarından vârid Tercemân Jober ile dahi ana dâ'ir mükâleme etmekde iken, mukaddemâ Bec'den Der-sa'âdet'e irsâl eylediğim 'arîza ve evrâkın semere-i nâfi'ası olmak üzere N2

11 mâddelere K : — N2 : mâddeleri B3

göre maslahatın husûliyle üç dört ay zarfında gidüp gelmek me'mûl iken, "Evdeki pâzâr çârşûya uymaz" meseli üzere diyâr-ı küffârda ikâmet ve seyr u hareketimiz mümted olmak emâreleri zuhûra geldikde, cânım sıkılarak feryâd ve e'izze-i kirâmdan isti'âne ve istimdâd eylediğim günlerde bir gün Kutb-i Rabbânî ve Gavs-i Samedânî merhûm Sezâyî *kuddise sırruhu'l-'âlî** hazretlerinin *Dîvân-ı* şerîflerinden tefe''ül olundukda, beyt[1]:

Vechine îmân getürdük kayd olup zülfeynine
Anm içün rûz u şeb zünnârdır eğlencemiz**

beyti cilve-nümây-ı minassa-i zuhûr olmağla, beyt-i mezkûrun **[B3 110]** çehre-i ibkâr-ı hayâlâtından ref'-i nikâb-ı ıztırâb edecek ma'nâlar tahşiyesiyle sahîfe-i derûn reşk-i evreng ü engelyûn ve belki nümûdâr-ı nakş-ı bukalemûn olmuş idi. Sonra yine i'ânet-i rûhâniyyet-i 'Azîz-i müşârun ileyh mülâhaza ve hisâb ü kitâb olundukda, mısrâ'-ı sânîde olan "rûz" lafzı, me'yûsen Varşav'dan kalkup Beç'e hicretimize ve "şeb" lafzı, Paris'e varup girü 'avdetimize ve "zünnâr"*** lafzı dahi Firengistân'a pâ-nihâde olduğumuz günden 'avdetimiz fermânı yedimize vâsıl olduğu müddete temâmen başka başka üç târîh idüği nümâyân olmağla, teberrüken iş'âr u îşâret kılındı.

Bedî'a

Bu 'abd-i 'Âciz'in hâ'iz olduğu Tevkî'îlik rütbesi, hulefâ'-i 'Abbâsiyye'den berü zuhûra gelan divel-i mu'azzamanın ekserîsinde, husûsan Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'de rüteb-i refî'adan olup, mevki'lerin usûl ve furû'-i hizmet ü me'mûriyyetleri ehlinin ma'lûmu ise de ecnebîlerin mechûlü olmak mülâbesesiyle Nişâncılık lafzına dâ'ir su'âle âgâz ve ol vakit resm ü terkîmi ve irâ'esi lâzım gelan tuğrây-ı garrây-ı Cihân-bânî'ye 'atf-ı nigâh-ı tahsîn ü i'zâzât eylediklerinden sonra, ma'nây-ı şekl-i ra'nâsı kendülere bildirilmek husûsunu recâ vü niyâz edenlere bi-'inâyetillâhi Te'âlâ şu vech-i latîf üzere ifâde vü ta'rîf olundu ki, bu tuğrây-ı garrânın yemm-i cânib-i yemîninde olan iki kavlinden biri şerî'at ve ol biri kânûn-i Devlet-i ebed-müddet'e işâret olup, yekdîğere mütekârib keşîde kılındığının hikmeti, şerî'at ile kânûn-i devlet birbirinden ayrılmayup, Pâdişâh-ı İslâm dahi bu iki şey'in ahkâmını iltizâm buyurduğunu tebe'asına ifhâmdan kinâyetdir. Sütûnlar ki her biri bir iklîme 'alâmet olarak Âl-i 'Osmân hazerâtının Afrîkā ve Asyâ ve Avrupa mem-

---

* قدس سره العالی = Yüce sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen ve evliyâullâh için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

1 beyt K. : — N2, B3

** Bu beyit, birinci mısrâı "Dâm kurmuş zülfünü, sayd eylemiş dil-i murgunu" şekli değişikliğiyle gerçekten Sezâyî-i Gülşenî'nin *Dîvân*'ındaki gazellerin birinde geçmeketdir; bk. Sezâyî-i Gülşenî, *Dîvân-ı Sezâyî,* Der-sa'âdet 1267/1851, s.57.

*** Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Kitapları, K 55'teki nüshanın vr.15b'sinde ilgili kelimelerin rakam olarak karşılıklarını ifâde etmek üzere "rûz" kelimesinin altında "213", "şeb" kelimesinin altında "302", "zünnâr" kelimesinin altmda "358" yazılmıştır.

leketlerinde saltanat ve hükûmetleri olduğunu beyân ve sütûnlar üstüne ta'lîk olunan üc memâliki eyâdî-i a'dâdan keskîn kılıclarıyla aldıklarını i'lân eylediği misillü, beyzîlerin ma'nâsı, Bahr-ı sefîd ve siyâh'ı dahi dâ'iren-mâdâr tasarruflarını iş'ârdan 'ibâret **[C 16a]** ve ortalarından murûr eden muzaffer'in râ'sı beyzîleri tecâvüz edüp, hâricde ser-nümâ olmasının sırrı, bahreyn-i mezkûreynin mâ-verâsına dahi hükm-i Cihândârî'lerinin nüfûzuna emâret olmağla: "İşte mâ'adây-ı ma'nâ'-i imzâ Sultân ibnü's-Sultân üzere ism-i Sâmî-i Pâdişâh-ı zemândır" dediğim anda ta'rîfât-ı mezkûreyi lisânları üzere beş altı kişi birden tercemeye mübâderet ve li-ecli'l-irâ'e keşîde olan sûret-i nişân-ı hümâyûnu dahi teberrüken alup, beynlerinde hıfzını zerî'a-i mufâharet etmişlerdir.

Lâhika*

Hulâsa-i kelâm Paris'e vusûlümüzden[1] sonra 'avdet fermânı vürûd edince[ye] kadar, Şampani [=Champagny] ile gā'ibâne vâki' olan mükâtebelerimizde imperatorlarıyla mülâkātımızı teshîl eder ma'nâlar olmayup, beyağı: "Neye geldiniz?" gibi[2] vâhî su'âller ile [**N2 30b**] imrâr-ı vakt ve ta'vîk eylemek niyyetleri derkâr iken, fermân-ı 'âlî mûcebince 'avdete **[B3 111]** himmet ve terk-i dağdağa-i sefâret edeceğim hâlen ve kālen ma'lûm ve meczûmları olmakdan nâşî, *"Lâ li-hubb-i 'Aliyyin"*** mücerred nuhustîn-i nâme-i Pâdişâhî'yi kabûlde tereddüd töhmetinden vâreste ve berî[3] olmak içün bizi Fontenblu [=Fontainebleau] Şerayı'na da'vet ve şifâhen müzâkere ve mükâlemeye dahi izhâr-ı hâhiş ü rağbet[4] etmeleriyle, şa'bân-ı şerîfin onuncu günü◊ hintolarımıza süvâr ve Fontenblu[=Fontainebleau]'ya lede'l-vusûl, ibtidâ başvekîlleri Şampani [=Champagny] ile mülâkāt ve müzâkere olundukdan sonra, ber-kā'ide kâffe-i mesârifâtimizi bedenimizden ru'yet ve idâre eylemek üzere üç gün üç gice bir lostaryada evkāt-güzâr olduk[5]

---

* **"Bedî'a** Bu **Lâhika"** arasında yer alan bilgiler, diğer hiçbir nüshada yer almamaktadır. Sadece buraya girmesi 33 rakamı ile işaret edilerek Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Kitapları K 55'te (C nüshası) 33 rakamı ile işâret edilerek vr. 15b'nin sağ kenarında ve devâmı olduğu 55 rakamı ile işâret edilerek vr.16a'nın sol kenarında bulunmaktadır.

1 şeref-bahş-ı vürûd vusûlümüzden B3 vârid oldu. Kaldı ki Paris'e duhûlümüzden N2

2 edince gibi N2 edinceye kadar, Vekîl-i cedîd mersûm Şampani ile vâki' olan mükâtebelerimizde İmperator ile mülâkātımızı teshîl eder mu'âmele görülmeyüp, 'âdet-i me'lûfeleri üzere B3

** لا لحب على = Ali'ye olan sevgiden dolayı değil" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 ve berî K — N2, B3

4 eylemek niyyetleri rağbet B3 sûretlerine teşebbüs etmişler idi. Fermân-ı mezkûrun vürûdu ma'lûm ve mûcebince harekete dikkat edeceğim meczûmları olmakdan nâşî, mücerred hâmil olduğum nâme manzûr olmak içün celbine rağbet ve: "Sizinle şifâhen mükâlemeye dahi hâhişkerim" zemininde tezkire irsâliyle bizi Fontenblu'ya da'vet N2

◊ 10 Şa'bân 1222 = 13 Ekim 1807 Salı.

Vasf-ı Fontenblu [=Fontainebleau]

Zikr olunan kasaba, yirmi derece ile yirmi [dört] dakîka tûlünde ve kırk sekiz derece ile yirmi dört dakîka 'arzında vâki' olup, sekenesi tahmînen[1] dokuz on bin nüfûsa bâliğ olur olmaz derecelerinde[2] bir küçük **[B3 112]** şehir ise de, etrâfında olan avgâh ve ormanları Fransa Ülkasi'nde[3] olan cemî' ormanların ahseni olmak üzere meşhûr, Yedinci Lidovikos (لدويقوس), ya'nî Yedinci Lu'î[4] zemânından berü Françe pâdişâhları sayd ü şikâr behânesiyle aralık aralık[5] burada ikâmeti 'âdet eyledikleri menkûl ve mezkûrdur.

Bâlâda hâme-güzâr-ı iş'âr olduğu vech üzere Françelü'nün bu def'a[6] Prusyalu üzerine Yena nâm mahalde vâki' olan galebesinin* re's-i senesi ve Vestfalya[7] [=Westphalie] Kıralı Bonapart Yeronimo**'nun velîmesi dernekleri mâh-ı mezkûrun on ikinci çehârşenbih[8] gününe◊ tesâdüf edüp, yevm-i mezkûrda İmperator tarafından Fontenblu[=Fontainebleau]'ya bâ-tezkire üç[9] bin âdem da'vet ve takım takım tertîb-i ziyâfet etmiş olmalarıyla, biz dahi Şampani [=Champagny] tarafından vârid olan[10] tezkire müfâdınca ol gün tercemânımız ile ma'an kendi[11] hintomuza binüp, Seray-ı İmperatorî'de elçilerin müctema' oldukları[12] odaya vürûd*** ve anda yarım sâ'at mikdârı kıyâm ve

---

5 hintolarımıza olduk B3 gidüp, ibtidâ Şampani ile mülâkât eyledikden sonra, anın re'yiyle kasaba-i mezkûrede üç gün ikâmet ve bir lostaryada şeb-güzâr-i müsâferet olundu N2

1 kasaba, tahmînen N2 : Fontenblu [=Fontainebleau] kasabası, 20 derece ile 24 dakîka tûlünde ve 48 derece ile 20 dört dakîka 'arzında vâki' olup, ehâlîsi takrîben B3

2 derecelerinde B3 — N2

3 şehir ise Ülkasi'nde B3 : şehirdir. Etrâfında olan ormanları Fransa'da N2

4 Yedinci Lu'î B3 ve Yedinci Lidovikos (لديوويقوس) N2. Metnimizde kendisinden bahsedilen Fransa Kralı, 1120-1180 yılları arasında yaşayan, 1137-1180 yıllarında kral olan VII. Louis olmalıdır; bk. meselâ "Louis VII Genç", *Büyük Larousse,* XV,7552.

5 sayd aralık B3 — N2

6 menkûl def'a B3 menkûldür. Bâlâda beyân olunduğu üzere Françelü'nün N2

* Metnimizde bahsedilen savaş, Napoléon tarafından Prusya ordusuna karşı 8-14 Ekim 1806 tarihlerinde gerçekleştirilen ve Fransızlar'ın gâlibiyeti ile neticelenen Jena Savaşı'dır; bk. meselâ "Jena savaşı", *Büyük Larousse,* XII,6082.

7 galebesinin Vestfalya B3 :galebe-i külliyyesinin re's-i senesi ve Vestfelya N2

** Burada söz konusu edilen Napoléon I.'in en küçük erkek kardeşi, Westfalen Kralı, Fransa Mareşali Jérôme Bonaparte (1784-1860) için bk. meselâ "Bonaparte, Jérôme", *Büyük Larousse,* IV,1790. Bu kişinin isminin metnimizde Yeronimo olarak yazılması, bunun İspanyolca'daki söylenişi olan Jerónimo ile ilgili olmalıdır.

8 mezkûrun çehârşenbih B3 mezbûrun on ikinci N2

◊ 12 Şa'bân 1222 = 15 Ekim 1807 Perşembe. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır

9 üç B3 üc N2

10 olan B3 — N2

11 kendi N2 — B3

12 oldukları N2 olduğu B3

*** B1 nüshasında "vürûd" kelimesinden sonra burada verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotta şunlar yazılıdır: "İspanya Kıralı'nm Paris'de mukîm büyük elçisinden

ku'ûd **[B3 113]** ile birer kahve içdikden sonra, mecmû' süferâ ile beraber kalkup İmperator'un Dîvân-hânesi'ne girildi.

Resm-i mülâkāt-ı elçiyân der-Dîvân-ı îşân[1]

Françe Devleti'nin ricâl ü kibârı esvâb-ı resmiyyeleri olan sırma işleme kenârlı çuka gāşiye gibi kisveleriyle mülebbes ve 'alâ merâtibihim imtiyâz nişânlarıyla müvessem ve müzeyyen olarak[2] İmperator'un sol tarafında kıyâm ve süferâ ve ekâbir-i[3] müsâfirîn dahi mahlûtan ve kā'imen sağ cânibinde ve karşusunda tevakkuf u ârâm eyledikden sonra, İmperator cenâbları 'âdet-i me'lûfeleri üzere tevâzu'an şapkasını koltuğu altına alup, baş açık olduğu hâlde dâ'ir-i halka-i cem'iyyet ve lâ 'ale't-tertîb câm istediği âdeme harf-endâz-i âşinâyî ve sohbet olup, resm üzere 'arz-ı tahrîrât ve nakl-i mâ-cerâ edecek me'mûrların her biri İmperator karşusuna gelüp, kendüye iltifât edinceye kadar samt ü sükût ediyor. Bu meclisde nevbet-i sohbet[4] Danimarka **[B3 114]** Devleti Elçisi'ne teveccüh-nümây-ı veche-i rağbet oldukda, hemân İngilterelü'nün[5] anlara etdiği hasâret-i külliyyeden müte'essif olduğunu beyân ve binâ-berîn: "Böyle hâ'in ve gaddâr devletle ba'de-ezîn[6] musâlaha ve elçisini kabûl eden kırallar[7] ile seferim vardır" deyü İngilterelü ve anınla dostluğu olanlar haklarında i'lân-ı 'adâvet ü tuğyân ederek bizim hizâmıza gelüp, su'âl-i hâtır ve hâl-i bendegîye istigāl hılâlinde hâmil olduğum nâme-i mahsûsa-i Şâhâne'yi ibrâz ve: "Hâlâ serîr-ârây-ı taht-ı 'âlî, bahr-ı 'Osmânî şevketlü kudretlü veliyy-i ni'metim Pâdişâhım[8] efendim Sultân Mustafa Hân hazretlerinin siz ulu dostlarına olan mahabbet-nâmeleridir" ta'bîriyle berâber ser-i ta'zîm ü i'zâz eylediğimde, ol dahi alup Baş-vekîl'i Şampani[=Champagny]'ye teslîminde izhâr-ı şîve-i nâz ve der-'akab öte tarafa dönüp, sâ'irleriyle su'âl ü cevâba âgāz eyledikden sonra kelâma hıtâm verdiği anda rukû'a varır gibi

---

başka, o esnâda vürûd eden murahhas elçisi dahi yevm-i mezkûrda mülâkāt etmekle, Elçi-i mesfûr ve Sır Kâtibi ve âdemlerine altışar bârgîrli üç 'aded hinto irsâl ve teşrîfâtcılarından birini dahi da'vetine ta'yîn birle hakkında hürmet ve rağbet izhâr etmişlerdir" B1

1 ile birer **îşân** B3 eyledikden sonra, elçiler ile beraber kalkup İmperator'un resm odasına girildi. **Resm-i mülâkāt-ı İmperator-i Françe** N2

2 çuka olarak B3 gāşiye gibi kisveleri ve imtiyâz nişânlarıyla 'alâ merâtibihim N2

3 süferâ ve ekâbir-i B3 süferâ' ve kibâr-ı N2

4 -i sohbet K — N2, B3

5 ve karşusunda İngilterelü'nün B3 ârâm eyledikleri hâlde, İmperator 'âdet-i me'lûfesi üzere şabkasını koltuğu altına alup, ortada gezinerek cânı istediği âdemin önüne gelüp, [**N2 31a**] kiminin sâde hâtırını su'âl ve kiminin devletine dâ'ir kīl ü kāl edeyor. Bu meclisde nevbet Danimarka Elçisi'ne müsâdefet eyledikde, İngilterelü'nün bu sefer N2

6 beyân ba'de-ezîn B3 ifâde ve: "Ba'de-zîn İngilterelü ile N2

7 kırallar B3 devletler N2

8 İngilterelü ve Pâdişâhım B3 i'lân ederek bizim yanımıza gelüp: "Niçe mizâcınız, ne gûnesiz?" yollu su'âl-i hâtır etmekle, ben dahi iktizâsına göre muhtasarî cevâblar verdikden sonra: "Hâlâ Âl-i 'Osmân Pâdişâhı veliyy-i ni'metim şevketlü kudretlü N2

başiyle üç def'a selâm vermesiyle fesh-ı Dîvân ve def'-i meclis-i süferâ ve a'yân olmağla, oradan **[B3 115]** Fakīr lostaryaya revân ve Şampani [=Champagny] ile[1] muhâbere olundukdan sonra, me'zûnen Paris tarafına kādime-cünbân olup, ferdâsı İstanbul'a 'avdetim içün ruhsat vermeleri bâbında resmî takrîr i'tâ ve nâme-i hümâyûnun cevâbını istinbâ etmişidim. Üç gün sonra nüvâzişlice bir mektûbiyle ma'an pesaport[2] kağıdını Şampani [=Champagny] irsâl ve "Nâme-i hümâyûnun cevâbını İstanbul'da mukīm Fransız Elçisi takdîme me'mûr kılınacakdır" me'âlinde ifâde-i hâl etmiş olmağın[3], *"Razîtü mine'l-ganîmeti bi'l-iyâbi*"* mefhûmu üzere Paris'den şa'bân-ı şerîfin on yedinci günü◊ kalkup gice gündüz ılgār ve mukaddem geldiğimiz[4] yollardan güzâr olunarak yirmi günde Ada Kal'ası'na vürûd[5] ve anda on aydan berü hasret-keş olduğumuz mescid ve menâre müşâhedesiyle tenvîr-i dîde-i maksûd eylediğimizden[6], hıdmet-i şükr-güzârî-i cenâb-ı Bârî edâsiyçün hâk-i sücûda vaz'-ı cebîn-i iftikār olundu. Ada Kal'ası'nda iki gün istirâhatden sonra Çam ta'bîr olunan büyücek kayık[7] ile Vidin'e ve andan Lom ve Rahova ve Plevne ve Lofça[8] ve Servi [=Sevlievo] ve Kızanlık ve Zağra-i 'atîk ve Mustafa Paşa menzilleriyle meştây-ı Ordu-yi hümâyûn olan mahrûse-i Edirne'ye vusûl ve[9] Edirne'de üç beş gün ikāmetim esnâsında dâmen-bûsî-i hazret-i Sadrıa'zamî ile müşerref ü müsûl olduktan sonra me'zûnen ve me'mûren İstanbul'a vürûdumuz müyesser ve'l-hâsıl bir şeme-i kâmile temâmında vatanımıza gelmek mukadder olmuşdur[10]

Fe-hamden sümme hamden sümme hamden.

---

1 berâber ser-i ile B3 : nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi yedine teslîm, ol dahi alup kā'ide üzere Baş-vekîl'i mûmâ ileyhe i'tâ eyledikden sonra öte tarafa yan çizüp, süferây-ı sâ'ire ile de birer ikişer sohbet ve ba'dehû girüye çekilüp başıyla üc def'a selâmlayarak cümlemizin birden 'avdetine ruhsat vermekle, oradan yine lostaryaya gelüp, Şampani ile tekrâr N2

2 Paris pesaport B3 Paris'e 'azîmet ve ferdâsı cevâb-nâme talebiyle 'avdete ruhsat dâ'iyesinde olduğumuzu takrîre mübâderet etmişidik. Üc gün sonra nüvâzişlüce bir mektûbiyle ma'an pesaporta N2

3 olmağın B3 olmağla N2

* رضيت من الغنيمة بالاياب = Ganîmet olarak dönüşe razı oldum" anlamına gelen Arapça bu cümlenin Câhiliye döneminin meşhûr şâirlerinden İmru'u'l-Kays'ın bir şiiri olarak belirtildiği yer için bk. meselâ es-Se'âlibî, *et-Temsîl ve'l-Muhâzara,* thk. 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, 2. baskı, Riyâd 1983, s.46.

◊ 17 Şa'bân 1222 = 20 Ekim 1807 Salı.

4 geldiğimiz B3 gitdiğimiz N2

5 vürûd B3 vâsıl N2

6 tenvîr-i eylediğimizden B3 küllî meserret hâsıl olmağm N2

7 iftikār kayık N2 iftihâr ve 'ıkdü'l-cevâhir-i dem'atü's-sürûru güsiste-târ eyledikden sonra, Çam ta'bîr olunur büyücek kayıklara **[B3 116]** girüp Nehr-i Tuna B3

8 Lofça B3 Lofca N2

9 Edirne'ye vusûl ve K — N2, B3

10 hümâyûn olan olmuşdur B3 hümâyûn'a vusûl ve anda dahi üc beş gün ikāmet olunup **[N2 31b]** ve'l-hâsıl senesi temâmmda vatanımıza gelmek müyesser oldu N2

Hâtime

Her pâdişâhın ‘unvân-ı nâme-i kirdârı ve mazmûn ve meknûn-i esrârına resûlünün güftâr u reftârı[1] delîl-i sarîh ve burhân-ı sahîh olmak mülâbesesiyle risâlet ve sefâretle bir cânibe me’mûr kılınacak kimesne, kavminin a‘kal ve efsah ve efdal ve ekmeli olmak lüzûmunu ‘ulemây-ı hikmet-âşinâ te’kîdât-ı kaviyye ile tezkîr u inbâ eyledikleri **[B3 117]** ve mülûk-i sâlife ekser-i risâlete hükemâ’-i fazîlet-intimâ ihtiyâr edüp, hattâ Hakîm-i hâfikayn İskender-i zü'l-karneyn gibi ba‘zı mülûk-i sütûde-sülûk dahi ‘akl ü fazlına i‘timâden lede'l-iktizâ tarîk-ı risâlete bi-nefsihim kendüleri ‘azîmet etdiği mahkeme-i ruvât-i[2] sikātda mukayyed sicill-i isbât olduğundan, bu bâbda âmir ve me’mûrdan her biri ârâ’-i ‘âlem-ârây-ı hükemâya iktifâ, ya‘nî âdâb-ı risâlet ve esbâb-ı sefâret[3] olan ‘unf u hışm ve hilm ü kahr u mihr ve ‘inâd ü inkıyâd ve va‘d ü va‘îd ve bîm ü ümmîd ve ahz ü i‘tâ ve izhâk (اضحاك) ü ibkâ kā‘idelerini bilüp îfâ ve icrâsına dikkat etmek ve kavâ‘id-i merkūmeden külliyyen gāfil ve husûsan usûl ve furû‘-i maslahatdan bî-haber ve câhil kimesnelerin sefâretle âmed-şudlarında ma‘âzallâhi Te‘âlâ züll ü hakāret ve hüsrân ü nedâmetden gayri bir şey’ müfîd[4] olmayacağı muhakkak bilinüp, îcâb ve iktizâ eylediği hâlde ana göre me’mûr tasmîm ve esâs-i me’mûriyyeti gereği gibi te’sîs ü tahkîm olundukdan sonra vukū‘ât **[B3 118]** ve zuhûrât dahi ân-be-ân kendine tahrîr u tefhîm olunmak farz-ı ‘ayn ve ‘ayn-ı farz idiği, ba‘de-ezîn erbâbına vesîle-i ıttılâ‘ olmak mülâhazasıyla zeyl-i sahâyif-i risâle kılındı; temme[5]

Bâkī emr u fermân men lehu'l-emr hazretlerinindir[6]

‘Avdet-i donanma bâ-çend sefîne-i korsân

Ber-muktezây-ı mu‘âhede-i mütâreke sefâyin-i düşmen-i bed-millet, bir mikdârca irhây-ı bâdbân-ı savlet eylediklerinden başka, Boğaz cânibinden âmed-şudegân bi'l-külliyye munkatı‘ olmağla, ol havâlîde sayd ü şikâr nâ-yâb olup, Cezâ’ir-i seb‘a sularına da Françelü sefâyinleri vürûdu şöhret-yâb olduğuna mebnî, Boğaz'a çendân ihtimâm ve dikkatleri kalmamağla, tedrîcî Korfa taraflarına çekilüp gitdiler. Lâkin huluvv-i meydân sebebiyle adalar aralıklarında izbândûd tâ’ifesi peydâ olup, tereddüd eden ebnâ’-i sebîle ta‘arruz ve îsâl-i zarar u hasâret eylemeleriyle, Kapudan Paşa tarafından birkac donanma sefîneleri ta‘yîn olunup, Sakız verâsında ve Ayneroz suyunda dört

1 reftârı K — N2 etvârı B3
2 ruvât-i K — N2 devât-ı B3
3 sefâret K — N2 sa‘âdet B3
4 müfîd K — N2 muzîf B3
5 **Hâtime** temme B3 Halâs oldum hele kâfir ilinden / Eğer isterse görmek bir Müslimân / Gider ârzûsunu yâ Rabb dilinden. Temme Sefâret-nâme-i Vahîd Efendi N2
6 Bâkī hazretlerinindir K — N2, B3

'aded izbândûd sefînelerini bi'l-muhârebe ahz ü teshîr eyledikden sonra, hasbe'l-mütâreke Boğaz'da ârâm min-ba'd bî-hûde olmağın, ber-mûceb-i emr-i 'âlî Kapudan Paşa Donanma-yı hümâyûn'la Âsitâne-i sa'âdet'e tahvîl-i sükkân-ı 'avdet ve süfün-i harâmiyânı, manzara-i hazret-i Sultânî'den imrâr ve hil'at-i iltifât-ı Şâhâne ile kesb-i ibtihâc ü iftihâr eyledi.

Katl-i Lâleli Hâncısı

Kā'im-makām Tayyâr Paşa hadâset-i sinn ü sâl ve kuvvet-i bedeniyyeden başka, yeniden dünyâya gelmiş gibi şevk u neşât-ı bâl ve müsâ'ade-i vakt ü hâl ile dil-hâh-ı hazret-i Şehriyâr-ı enâm üzere umûr-i me'mûresine kıyâm ve dâhilî ve hâricî intizâm-ı esbâb-ı nizâmât emrine teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm edüp, her bâr mütenekkirâne devr-i kûçe vü pâzâr ederek, ta'dîl-i es'âr ve tesviye-i mu'âmelât-ı ehl-i kisb ü kâr maslahatına sarf-ı mâ-melek-i vüs' u iktidâr eylemekle, nev'an sekene-i İslâmbol'a nakş-ı sekîne vü âsâyiş, mânend-i sûret-i sîmyâ tehayyül-i şekl ü sîmâ eder oldu. Bir gün 'ale'l-'âde tebdîl-i kıyâfetle piyâde geşt ü güzâr ederken, Akseray semtinde ecnâs-i nâs ile memlû [**N2 32a**] bir kahve-hâneye duhûl edüp, alarga mahalde kûşe-nişîn-i hamûl ü intizâ' olup, mütegâfilâne ekāvîl-i hûzzâra sâmi'a-dâşt-i istimâ' olmuşidi. Ol cem'iyyet-i miyânesinde meğer Lâleli Hâncısı dahi mevcûd olup, zâtında küstâh ve herze-çâne pür-gûy-i bu'l-fuzûl bir âdem olmağla, hemân hall-i rıbât-ı hemyân-ı dehân edüp, Devlet-i 'aliyye'ye ve savb-ı Saltanat-ı seniyye'ye dâ'ir envâ'-ı mesâvî ve tu'ûn ü mesâlib nukūd-i nâseresini dermeyân eylemekle, der-sâ'at mezbûru pîş-gâh-ı kahve-hânede hâk-nişîn-ı sâhire-i siyâset edüp, çend rûz cesedini tehî-gulûyân zümresine tendîse-i 'ibret eyledi; *"Kelimetü'ş-şerri yükeddirü'n-nefse ve yutayyiru'r-re'se**"*

Ve min-ba'd kahve-hâne ve berber dükkânı makūlesi mecma' mahallerde kat'â Devlet-i 'aliyye'ye müte'allık lafz-ı vâhid tefevvüh olunmamak bâbında ekîd ü şedîd yesak u tenbîh ve her cânibe mütenekkir tebdîller ta'yîn ü tevcîh olunmağla, bir zemân ol makūle erâcîf ü hezeyân hasret-keş-i zebân ü dehân oldu.

Katl-i kallâbân

Mâh-ı zilka'de evâ'ilinde Fenar'da çend nefer kallâb-ı sîm ü zer bir takrîble kullâb-ı zâbitâna giriftâr olmağla, âlât ü edevâtları, ol bed-kirdârların gerden-i murdârlarına âvîze olarak bi'l-cümle âvîhte-i ser-i dâr-ı 'ibret-medâr kılındı.

* كَلِمَةُ الشرّ يُكَدّر النَفْس و يُطَيّرُ الرأس = Kötülük ifâde eden söz insanı üzer, başın kesilmesine sebep olur" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

İhrâc-ı Kâtibü's-Sır Tayfûr Bey

Mîr-i merkūm nev'an hoş-nüvîs ve kâtibâne sebk-âşinâ olmak hasebiyle mukaddemâ Rüstem Efendi Enderûn'da Kahveci-başı iken, iktizâ eden hıdmet-i kitâbetde mezbûru hâme gibi istihdâm ve umûrunu der-'uhde-i iltizâm etmekle, bir iki def'a dest-yârî-i himmet-i mûmâ ileyhle emsâline takdîm olunarak, Hâs-oda'ya çırâgıyyetle şem'-i ikbâli fürûzân ve ricâl-i erba'îne iltihâk birle mazhar-ı kurb-i hudâygân olmuşidi. Tebeddül-i Saltanat vukū'unda 'acâletü'l-vakt Feyzullah Efendi'ye becâyiş olup, lâkin zâtında hemec ve zihn ü fikri kec ü mec ve resm-i kitâbetden, husûsan muktezây-ı hâle muvâfık hutût-ı hümâyûna münderic olacak ta'bîrât-ı lâyıkadan bî-haber olduğundan başka, ba'zı akvâl ü ef'âli menfûr-i tab'-ı Şehriyâr-ı 'âlî-güher olmağla, mâh-ı merkūmun evâ'ilinde◊ [**N2 32b**] Seray-ı hümâyûn'dan ib'âd ve niyâzına mebnî İkinci Altmışlı Medresesi'yle, istihkāk sorulmaz, muhtesib tutmaz olan müderrisîn gürûhundan ta'dâd olunmağla, nev'an münşerihu'l-fu'âd oldu.

'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Rikâb

Mâh-ı mezbûrun yedinci günü◊◊ Rikâb Defterdârı Râgıb Efendi ma'zûl ve yerine Tersâne Emîni Yûsuf Âgâh Efendi mevsûl olup, anm yerine maskale-i dest-gâh-ı umûr olan Gümrükcü Hasan Ağa yine Gümrükcülük 'uhdesinde ibkā vü temkîn olunarak Tersâne'ye Emîn oldu. [**N1 135a**]

'Avdet-i huccâc ez-civâr-ı Medîne ve inkıtâ'-ı tarîk-ı Hicâz

Beher sene şehr-i receb-i şerîf istihlâlinde mahsûs zînet ü zîble Surre Alayı tertîb ve berren ve bahran fevc fevc mânend-i mevc min külli feccin 'amîk ziyâret-i Ravza-i mutahhere ve tavâf-ı Beyt-i 'atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm cânib-i Hicâz'a mahmil-bend-i teveccüh ü i'tizâm ve ol sûr u sürûr-encâm da'vetine lebbeyk-zen-i icâbet ü ikdâm olunagelmişiken, sâl-i güzeşte vekāyi'i hılâlinde midâd-ı sirişk-i hûnîn ile rakam-zede-i imlâl ü tebyîn olunduğu üzere[2], bundan akdemce bâ-irâde-i hazret-i Pâdişâhî sâbık[3]

◊ 1-10 Ramazân 1222 = 4-13 Ekim 1807.

◊◊ 7 Ramazân 1222 = 10 Ekim 1807 Cumartesi.

1 emr-i sefâretle işbu mâh-ı şevvâlin oldu N1 emr-i/— sefâretle mâh-ı şevvâlde vâsıl-ı Der-sa'âdet olmuşdur A2, M2

من كل فج عميق = Nice uzak yoldan" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Hacc 22/27. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareketle söylenmiş gözüküyor.

2 **'Avdet-i huccâc** üzere A2 **'Avdet-i huccâc ez-civâr-ı Medîne ve inkıtâ'-ı tarîk-ı Hicâz** Beher sene receb-i şerîf istihlâlinde mahsûs zînet ü zîble Surre Alayı tertîb ve tavâf-ı Beyt-i 'atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm cânib-i Hicâz'a mahmil-bend-i teveccüh ü i'tizâm ve ol sûr u sürûr-encâm da'vetine lebbeyk-zen-i icâbet ü ikdâm olagelmişiken, sâl-i güzeşte vekāyi'i hılâlinde midâd-ı sirişk-i hûteyn (خوتين) ile rakam-zede-i imlâl ü tebyîn olduğu üzere M2 **Zikr-i beliyye-i 'avdet-i huccâc ez-kurb-i Medîne ve inkıtâ'-ı râh-ı Hicâz** N1

3 hazret-i sâbık N1 Şehriyârî sâbık A2 Şehriyârî M2

Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa, Surre Emâneti içün[1] ilbâs-i hil'at olunmak zımnında Bâb-ı 'âlî'ye da'vet[2] olunup, keyfiyyete vâkıf oldukda, müddet-i medîdeden berü kendüsi hacc-ı şerîf şevkıyle bî-karâr ve bu sene-i mübârekede 'azîmete mübâderet-kâr olduğunu iş'âr eyledikden sonra, bir âhar kimesnenin Surre Emîni nasbında kendüsi tâyi'an elli bin guruş imdâd edeceğini inhâ birle, haml-i sakīl-i Emânet-i Surre'den isti'fâ eylemekle[3], Moralı Bekir Bey Surre Emîni nasb ve baltacılardan Hasekî-başı birâderi dimekle ma'rûf fermeson, bî-mezheb 'Osmân Ağa dahi Sekā-başı ta'yîn olunmuşidi. Receb-i şerîf istihlâlinde◊ 'ale'l-'âde Surre alayı tertîb ve berren ve bahran fevc fevc mânend-i mevc *min külli feccin 'amîk** ziyâret-i Ravza-i mutahhere ve tavâf-ı Beyt-i 'atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm, cânib-i Hicâz'a mahmil-bend-i teveccüh ü i'tizâm oldular**

Ancak çend sahîfe sonraca Medîne Kadısı Sü'adâ Beyefendi'nin hasbi-hâl-nâmesinden ma'lûm olacak vech üzere[4] halef-i Şeyh-i Necdî, sergerde-i melâhide Su'ûd-i merdûd, Tîbe-i Tayyibe'yi dahi vücûd-i bed-bûduyla levs-âlûd edüp, ol Harem-i muhterem'e dahi zıll-i sakīl-âsâ kesâfet-endâz-ı tesallut u istîlâ ve kuvve-i derrâke-i muhâsibân, hasr u ihsâsından 'âciz ü nâ-tüvân oldukları, hazâ'in-i dürr ü güher-i Merkad-i mutahher'i bi-temâmihâ rûfte-i[5] cârûb-i gasb ü istîfâ ve makarr-ı dalâlet-nihâdı olan muhtâr-ı (مختار) rafz u ilhâd Dir'iyye-i nuhûset-âbâd tarafına nakl ü isrâ[6] eyledikden sonra, bi'l-cümle kıbâb-ı merâkıd-i kibârı hedm ü imhâ ve niyâz-mendî-i ehâlî-i Medîne'ye müsâ'ade birle hemân kubbe-i Ravza-i şerîfeyi[7] ibkā edüp ve nâm-ı nâmî-i cenâb-ı Pâdişâh-ı[8] **[M2 121]** İslâm'ı hutbelerden dûr ve minber-i münîrleri elkāb-ı hümâyûndan[9] mehcûr eyledi*** Ve mâ-ba'd Memâlik-i 'Osmâniyye'den

---

1 Emâneti içün N2, M2 Emâneti'yçün A2

2 da'vet N1 celb A2, M2

3 müddet-i medîdeden eylemekle/ederek A2, M2 kendüsi hıdmet-i merkūmeden 'afv ve sâ'iri nasb olunduğu sûretde tâ'i'an ana elli bin guruş i'tâ edeceğini ifâde ve isti'fâ eylemekle, iyâzına müsâ'ade zuhûruyla N1

◊ 1 Receb 1222 = 4 Eylül 1807 Cuma.

* من كل فج عميق = Nice uzak yoldan" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Hacc 22/27. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareketle söylenmiş gözüküyor.

** "sâl-i güzeşte oldular" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,80'de kaydedilmiştir.

4 ve baltacılardan üzere N1 olunup, vâkı'â mîr-i mûmâ ileyhe Yûsuf Ağa elli bin guruş i'tâ ve kendüsi hod-ser huccâc-ı Müslimîn'le/Müslimîn ile 'azm-i cânib-i Beyt-i Hudâ eylemişidi. Ancak 'an-karîb Medîne Mollası Es'ad/Sü'adâ Bey'in hasbihâl-nâmesinden ma'lûm olacağı vechile A2, M2

5 rûfte-i N2, M2 rufte-i A2

6 makarr-ı dalâlet- isrâ A2 makarr-ı dalâlet-nihâdı olan Der'a-i fazz u ilhâd ve ru'be-i nuhûset-bâd tarafına nakl ü isrâ M2 — N1

7 Ravza-i şerîfeyi N1 âsumân-sây-ı hazret-i Nebevî'yi A2, M2

8 Pâdişâh-ı N1 Sultân-ı A2, M2

9 minber-i hümâyûndan N1 elkāb-ı hümâyûna minber-i münîrleri hasret-keş ü A2, M2

*** "Ancak çend sahîfe eyledi" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,123'te kaydedilmiştir.

hâk-i Hicâz'a tereddüd bâbını sedd ve tarîk-ı âmed[1]-şudegânı sadd eylemek kasd-ı fâsidine mebnî, Medîne'nin dervâze ve[2] hisârını tahsîn ve tabyalar ve toplar ile esbâb-ı hasânet ü metâneti tekmîl ü[3] temkîn eyledikden sonra, 'aded-i rîğ-i beyâbândan efzûn ve merâtib-i erkām-ı 'aded[4] ü beyândan bîrûn piyâde ve süvâr, ahşâr-ı vuhûş-i [**N1 135b**] cüyûş-i A'râb-ı behâyim-girdâr ile rekb-i huccâc-ı kirâm kudûmüne çeşm-dâşte-i Mısır u Şâm olmuşidi, ki nâgâh Emîru'l-Hâcc[5] Genc Yûsuf Paşa istishâbiyle huccâc-ı kirâm Medîne'ye[6] bir merhale Curf nâm mahalle hatt-ı rihâl-i ârâm eyledikleri peyâmı, cevâsîs ih-bâriyle sâmi'a-zed-i dalâlet-medârı[7] oldukda, tehyi'e-i edevât-ı harb ü sitîz ile[8] muhayyem-i huccâc üzere hücme-rîz olmağa âmâde oldu. Medîne Müftîsi ve vücûh-i sâ'ire hemân beynlerinde 'akd-i encümen-i[9] meşveret edüp, huccâc-ı Müslimîn haşerât-ı mülhidîne yek-lokma-i çâşt[10] olmayacağı derkâr ve bir hamlede mecmû'u pâymâl-i şütür-i kahr u hasâr olacakları âşikâr olduğunu der-miyân ve ol bî-çârelerin emniyyet-i mâl ve cânları cihetine çâre-cûyân olup, bilâhare yek-pâre[11] huzûr-i Su'ûd-i tebeh-kâra varup, bu sene-i mübâre-kede[12] Şâmiyân'dan keff-i yed-i ta'arruzla bi'l-emni ve's-selâme 'avdetleri zımnında recâ vü ilticâ ederek, ol mülhid-i bed-mezhebi irtizâ eylediklerine mu'âkıb, mûmâ ileyh[13] Müftî ve refîkleri hemân muhayyem-i huccâca sevk-ı hecîn-i müsâra'at ve mâ-cerâyı a'yân-ı huccâca nakl ü beyânla 'avdetleri, mâl ü cânlarına mûcib-i selâmet olup, yek-şebâne ikāmetleri mü'eddî-i istîsâl olacağını[14] eşk-efşân-ı te'essüf ve sîne-sûzân-ı telehhüf olarak tefhîm ü i'lân[15] eyledikleri-nde, ol dûr u dirâz ve[16] neşîb ü firâz beyâbân-ı bî-emân mihnetine[17] tehammül birle giceyi gündüze katup, Ravza-i mükerreme ve Ka'be-i mu'azzama'ya cân atup, ne hâl ise hezâr derd ü ta'b ve renc ü nasab çekerek müşrif-i ser-menzil-i maksûd, ya'nî kûy-i dil-cûy-i mahbûb-i Rabb-i vedûd'a

1 sedd ve tarîk-ı âmed N1, M2 ve tarîk-ı âmed ü A2
2 Medîne'nin dervâze ve N1 Medîne-i dâru's-sekîne'nin dervâze-i A2, M2
3 tekmîl ü N1, A2 — M2
4 'aded N1, M2 'add A2
5 ki nâgâh Emîru'l-Hâcc N1 nâgâh Mîru'l-Hacc A2, M2
6 Medîne'ye N1 Tayyibe'ye A2, M2
7 medârı N1, A2 medâları M2
8 ile A2, M2 birle N1
9 encümen-i A2, M2 — N1
10 haşerât-ı çâşt N1 asker-i mülhidîne yek-lokma-i çâşt/câşt A2, M2
11 bilâhare yek-pâre A2, M2 encâm-ı kâr yek-bâre N1
12 -i mübârekede N1 — A2, M2
13 mülhid-i bed-mezhebi irtizâ/irzâ eylediklerine mu'âkıb/müte'âkıb, mûmâ ileyh A2, M2 zındıkı irzâ eylediklerine murâdif zikr olunan N1
14 beyânla olacağını N1 beyânla/beyân ile hemân ric'-i kahkarîye kādime-cünbân-ı/cünbâb-ı şitâb ü dikkat olmaları, bâ'is-i selâmet-i cân ü mâl olup, yek-şebâne ikāmetleri ma'âzallâhi/ma'az[all]âhi Te'âlâ mü'eddî-i istîsâl olacağını cümleye A2, M2
15 ü i'lân M2 — N1
16 ve A2, M2 — N1
17 bî-emân mihnetine N1 mihnete A2, M2

rû-nihâde-i şeref-vürûd[1] olmuşiken, çehre-i ikbâlleri müşt-i hûrde-i redd-i dil-fikâr[2] ve sadme-i *"Ve [hum] <ellezîne> yesuddûne 'ani'l-Mescidi'l-harâm**" birle leked-zede-i sadd[3] oldukları, ahker-i haber-i dil-sûzu **[M2 122]** ciğergâhlarında lehîb-efrûz olıcak "el-Meded, el-meded!" miyâne-i[4] zümre-i ebrârda nümûne-i *"İzâ veka'ati'l-vâkı'atü***" nümûdâr ve ol[5] tâmme-i (طامّه) tâmme-i *"el-Kāri'atü me'l-kāri'ah****" bedîdâr olmağla, 'akl u şu'ûrları târumâr oldu[6] Nâçâr dest-i kazâya teslîm-i zimâm ihtiyâr edüp, dîde-giryân, dil-nâlân, cân-sûzân olarak 'avdete karâr ve semt-i idbâra şedd-i hizâm-ı kâr u bâr ile bedreka-i âh-ı demâdem ve hem-râhî-i hezâr-endûh u gam ile mürâca'at ve[7] Tîbe-i Tayyibe tarafına [**N1 135c**] terdîd-i nigâh-ı hasret ederek, cânib-i Şâm'a idâre-i matıyye-i rucû' u[8] 'azîmet eylediler. Misli nâ-mesbûk bu gûne bir vâkı'a-i 'uzmâ ve emr-i dînde böyle bir dâhiye-i dehyâ zuhûrundan 'âmme-i ehl-i İslâm'ın kulûbu dâğdâr ve husûsan milel-i bâtıla ashâbınm kinâye ve ta'arruzuyla şemâtetlerinden[9] sûhte-i âteş-i hüzn ü inkisâr oldu. **'Arabî**:

Feyâ kürbetâ vâ hasretâ vâ musîbetâ!
*'Alâ sedd-i bâbi'l-hacci vâhâ ve veyletâ!**[4]

Ol sâl-i mihnet-me'âlde sâbık Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa, dâhil-i rekb-i Hicâzî olmağla, mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdet'de medhûş-i girân-i rıtl-i ikbâl ü devlet olduğu eyyâm-ı nekbet-encâmda[10], sâlifü'z-zikr Medîne Müftîsi ba'zı

1 maksûd, ya'nî -vürûd A2, M2 : matlab N1
2 -i dil-fikâr A2, M2 — N1
* الذين يصدون عن المسجد الحرام = Onlar (müminleri) Mescid-i Harâm'dan geri çevirirler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enfâl 8/34 âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısmıdır.
3 birle sadd N1 ile nevmîd ü nâ-kâm leked-zede-i sadd-ı cân-güzâr A2 ile nevmîd-i dil-kâm leked-zede-i sadd-ı cân-güzâr M2
4 miyâne-i N1 — A2 muhayyem-i M2
** اذا وقعت الواقعة = Kıyamet koptuğu zaman" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Vâkı'a 56/1. âyetidir.
5 vâkı'atü" nümûdâr ve ol A2, M2 vâkı'ah" nümûdâr ve N1
*** القارعة ما القارعه = Kapı çalan! Nedir o kapı çalan!" anlamına gelen bu ifâdeler Kur'ân, el-Kāri'a 101/1-2. âyetleridir.
6 el-Kāri'ah oldu N1 dehşetinden 'akl u şu'ûru târumâr olup, her biri gurka-i mâtem ü şîven ve âh u enîn ile çarh-ı berreyne âteş-efken oldular A2, M2
7 semt-i idbâra şedd-i hizâm-ı/hırâm-ı kâr u bâr ile bedreka-i âh-ı demâdem ve hem-râhî-i/râh-ı hezâr-endûh u gam ile mürâca'at ve A2, M2 — N1
8 terdîd-i rucû' u N1 tevcîh-i nigâh-ı hasret ü hanîn ederek, â'ibîn-i hâ'ibîn taraf-ı Şâm'a imâle-i matıyye-i A2, M2
9 husûsan şemâtetlerinden N1 — A2, M2
*[4] فيا كربتا وا حسرتا وا مصيبتا * على سد باب الحج واها و ويلتا = Ey sıkıntım, üzüntüm, belâm! Hac kapısının kapanmasına yazıklar olsun" anlamına gelen Arapça bir beyittir.
10 **'Arabî**: *Feyâ kürbetâ vâ hasretâ vâ musîbetâ! * 'Alâ sedd-i bâbi'l-hacci vâhâ ve veyletâ!* Ol sâl-i mihnet-me'âlde sâbık Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa, dâhil-i rekb-i Hicâzî olmağla, mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdet'de medhûş-i girân-i rıtl-i ikbâl ü/— devlet olduğu eyyâm-ı nekbet-encâmda A2, M2 — N1

vücûh-i Medîne ile mukaddemâ dâd-hâhâne Âsitâne'ye gelüp: "Bu sene-i mübârekede Medîne'nin emr-i muhâfazasında müsâmaha olunur ise, ol Harem-i muhterem dahi[1] Havâric istîlâsına giriftâr olup, min-ba'd bâb-ı hac mesdûd ve tarafeynden âmed-şudegân masdûd olacağı derkârdır" deyerek[2] devr-i ebvâb-ı kibâr u ricâl ederek, sûziş-i bâl ile derd-i derûnlarım vükelâ nâmına olan mağbûnlara 'arz u ifâde birle, istigâse vü istimdâd bâbında sarf-ı enfâs-i nâ-ma'dûd eylemişler iken, [mısrâ]*:

*Men gûş-i istimâ' ne-dârem li-men tekūlü**

tesâdümüyle feryâd ü istinsârlarına penbe-der-gûş-i isgā vü i'tibâr olduklarından başka, beynlerinde: "Bu 'Arab gā'ilesi ne belâdır. Medenî ve Mekkî nâmına beher sâl bu resme tezâhüm ve tehâcüm birle râhat u huzûrumuzu berhem-zede-i ihtilâl eylemek ne ma'nâdır?" deyerek, ol cîrân-ı Rasûlullah ve mükrim-i zayfân-i[3] dergâh-ı felek-destgâhın vücûdlarını istiskāl eylemeleriyle, anlar dahi lâ-havle-gûyân havâle-i bârgâh-ı müntakım-i Deyyân ederek, haybet ü hirmânla[4] taraf-ı Hicâz'a rû-gerdân olmuşlar idi. Binâ-berân Yûsuf Ağa'ya sell-i seyf-i lisân edüp: "İşte Âsitâne'ye varup size dâd **[M2 123]** ü feryâd ederek istigâse vü istimdâd eylediğimiz bu günler içün idi. Bizleri Der-i devlet'den istiskālinize mukābil yevm be-yevm mümâvebesiyle hâk-i pâk-i Haremeyn-i muhteremeyn'den sîlî-hor-i redd[5] ü istiskāl ve nûr-i Muhammedî mültemi'u'z-ziyâ olan cây-ı cennet-âsâ civârına gelmişiken, haybet ü hizlân istikbâliyle rû-be-kafây-ı nekbet ü melâl olup, huccâc-ı[6] sâ'ire dahi sizin şe'âmet-i vücûd-i bed-bûdunuz te'sîriyle mahrûm-i rûy-i âmâl ve bu musîbet isâbetiyle şûrîde-hâl oldular" makāliyle serzeniş ü düşnâm ve fi'l-cümle ahz-ı intikām ile tebrîd-i dil-i müstehâm oldular. Amma çi fâ'ide *sâre mâ sâre ve'l-emru âle ilâ mâ âle***

Cümleye ma'lûm olan mevâdd-ı zâhiredendir ki, tebâşîr-i subh-i Saltanat'dan berü selâtîn-i güzîn-i 'Osmâniyye *dâmet devletühüm bi't-te'yîdâti's-Samedâniyye**** hazretleri, hemîşe gazâ vü cihâd ve icrây-ı ahkâm-ı şerî'at-i

1 ba'zı vücûh dahi N1 ve refîkleri olan ba'zı vücûh ile dâd-hâhâne Âsitâne'ye vürûd edüp, bu sene-i mübârekede dahi Medîne-i münevvere'nin emr-i muhâfazasında müsâmaha olunduğu sûretde ol Harem-i muhterem dahi nâ-mahremân A2, M2

2 masdûd deyerek N1 masdûd/ma'dûm olacağını, sâ'il-i derbeder-misâl A2, M2

* من كوش استماع ندارم لمن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum" anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısrâdır.

3 Rasûlullah ve mükrim-i zayfân-i A2 Rasûl[ull]ah ve mükrim-i صيفان M2

4 hirmânla A2 hirmân ile M2

5 sîlî-hor-i redd A2 siz dahi sîlî-hored M2

6 huccâc-ı A2 huccâc ve M2

** صار ما صار والامر آل الى ما آل = Olan oldu ve iş olduğuna vardı" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

دامت دولتهم بالتاييدات الصمدانيه = Onların devleti ilâhî desteklerle devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

garrâ emrinde bezl-i nakdîne-i cidd ü ictihâd eyledikleri fazîletine Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn olmak meziyyeti dahi 'ilâve ve munzamm olmak hasebiyle, 'âmme-i selâtîn-i Müslimîn lisânlarında Dergâh-ı 'âlem-penâhları kıbletü'l-İslâm ve zât-ı melekiyyü's-sıfâtları Halîfe-i seyyidü'l-enâm 'unvâniyle yâd ü ta'zîm ve iclâlleri ahkâm-ı dîniyyeden ta'dâd oluna gelmişiken, bir alay Hudâ nâ-teres ve peygamber-ne-dân, ya'nî vükelâ nâmına olan çend nefer süfehây-ı tebehkârânın mahzâ umûr-i Hicâziyye'yi mühimm 'add etmediklerinden, ol bâbda tekâsül ü ihmâl edüp, Sultân-ı Selîmü'l-bâl hazretleri dergâhına da sâ'ir tarafdan ifâde-i hakîkat-i hâle mecâl emr-i muhâl olmağla, ehl-i İslâm'a bu gûne bir musîbet-i gayr-i mesbûka rû-nümûn olup, Pâdişâh-ı cihân hazretlerini ve kâffe-i ehl-i îmânı ciğer-hûn eyledi. Pâdişâh-ı Selîm ve Şehriyâr-ı halîm hazretlerinin mukaddemâ Edirne vak'asında hutbeden ism-i sâmîleri çend cum'a sekte-i vukūf 'ârızasiyle mevkūf olup, bu def'a Haremeyn'de bi'l-külliyye inkıtâ'ından kulûb-i hûş-mendân başka gûne fâl[1] ile hadşesi cevelân eylemişidi. Bi-takdîrillâhi[2] Te'âlâ ol hâtıre-i hatîre berhe-i yesîre güzerânında zâhirde bi-'aynihî mümâyân oldu. Beliyye-i mezkûre ser-bârındandır ki, *"A'zamü'l-mesâ'ibi şemâtetü'l-a'dâ'i*"* mü'eddâsınca, bu mâdde sebebiyle ümmet-i İslâmiyye düşmen-i dîn olan küffâr-ı bed-âyîn, husûsan Yehûd-i merdûd-i habâset-âğîn[3] tâ'ifesinin nişâbe-i şemâtetlerine nişâne olup, kinâye vü ta'rîzle cîğergâh-ı İslâmiyân-a halîde etdikleri nîş-âzâr-ı hezel ü izdirâya **[M2–124]** tehammül, yârâ-yı vüs' u tâkatden bîgâne[4] olmuşidi; *felâ havle ve lâ kuvvete illâ billah*[5]**

Dergâh-ı icâbet-penâh-ı Kibriyâ'dan recây-ı sâdık[6] ve ümmîd-i vâsık budur ki, henûz tâ'ir-i rûh-i revân lâne-gîr-i fevha-i ten-i nâ-tüvân iken, 'an-karîbi'z-zemân şâh-râh-ı Hicâz-ı mağfiret-iktirân[7] bâb-ı cinan-âsâ ke'l-evvel küşâde[8] olup, huccâc-ı Müslimîn emn-i bâl ve selâmet-i hâl ile yine Haremeyn-i muhteremeyn'e zehâb ü iyâb birle, ol hâk-i tâbnâk-i sa'âdet-me'âba rû-nihâde olduklarını[9], bu bende-i mahrûru'l-fu'âda ru'yet mukadder ve bu vechile de nâmûs-i Hilâfet-i seniyyenin istikmâlini müyesser eyleye, âmîn[10]

---

1 fâl A2 hâl M2

2 Bi-takdîrillâhi A2 Bi-takdîr[ill]âhi M2

* اعظم المصائب شماتة الاعداء = Musîbetlerin en büyüğü düşmanların sevinmesidir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

3 dîn olan -âğîn A2 bed-âyîne, husûsan Yehûd M2

4 bîgâne A2 ببكانه M2

5 billah A2 b[ill]ah M2

** فلا حول و لا قوة الا باه = Allah'ın izni olmaksızın ne bir zararı defedebilir, ne de bir menfaati elde edebiliriz" anlamına gelen Arapça cümledir.

6 sâdık A2 sıdk M2

7 iktirân A2 iktirâna M2

8 küşâde A2 : küşâd M2

9 olduklarını A2 oldukları M2

10 ederek, sûziş-i bâl âmîn [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu uzunca kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 ve yanup yakılarak 'arz-ı ahvâl etdiklerinde feryâdları

Nasb-ı Emîn-i Surre-i hümâyûn

Mukaddemce Kütahya'ya nefy[1] olunan Hazîne Kethudâsı-yı sâbık el-müsemmâ bi'n-Nakīz Sâlih Bey, Enderûn u Bîrûn'da ba'zı tarafgîrleri re'y ü recâları ile[2] selâmetine vesîle olmak şîvesine mebnî, Surre Emâneti nâmiyle itlâk olunmağla, bu sene-i mübârekede dahi lafzî murâd Surre Emîni ta'yîn olunup, müntehây-ı seyr ü seferi hıtta-i Şâm olmağın, Şâm işi hacc eylemek fazîletine rehîn oldu.

Peyvendî-i iltihâm ü karâbet ve hîşâvendî der-miyâne-i[3] Müfti'l-enâm ve Kā'im-makām

Şeyhulislâm Efendi'nin perverde-i harem-seray-ı 'iffetleri olan kerîme-i muhteremeleri, Kā'im-makām Paşa'nın fî akrebi'l-hîn dâhil-i zümre-i müderrisîn olan mahdûmlarına 'akd ü tezvîc olunmağla, tarafeynin pâzâr-ı iltihâm ü iltiyâmları tervîc olundu. Garâ'ibdendir ki, emr-i nikâh sûret-pezîr olduğu rûz-i fîrûzda Şeyhulislâm Efendi'nin resîde-i hadd-i bulûğ olmuş bir duhter-i dîğeri hulûl-i ecel-i mukadder ile minassa-ı bekā semtine hevdec-rân-ı 'azm ü sefer olmağla, me'lûf-i tefe''ül olan elsine-i 'avâmda tetayyür gûne ba'zı makāle dâ'ir ve bi-iznihî Te'âlâ ma'nây-ı mevhûm-i teşe''ümleri[4] vifka'd-darb sûret-i mezâhirde zâhir oldu.

Ve min agrebi'l-garâ'ib ba'de eyyâm Köstendilî Tâhir Efendi ki fezâzet ve seng-dilî ile meftûr ve rüşd ü reviyyet ve dürbet ü dirâyet-i teferrüd id-

kimesnenin kulağına girmediğinden başka 'âle'l-gafle cümlesini nefy sûretiyle Mısır cânibine iclâ eylemek içün İbrâhîm Kethudâ Kadı-köyü açığına bir kalyon tenzîl etdirmişiken hele ba'zıların mümâna'atiyle ol sûret fi'le çıkmamışıdi. Ve mûmâ ileyh Yûsuf Ağa dahi Müftî-i mûmâ ileyhe ve refîklerine zikri müstehcen darb-ı ekāvîl ederek istiskāl ve'l-hâsıl hâ'iben ve mahzûnen ircâ' u ikfâl eylemeleriyle bu def'a Efendi-i mûmâ ileyh Yûsuf Ağa'ya sell-i seyf-i lisân-i serzeniş ü melâm ederek nev'an tebrîd-i dil-i müstehâm eyledi; amma çi fâ'ide *sâre mâ sâre ve âle'l-emru ilâ mâ-âle, lâ-havle ve lâ kuvvete illâ billah* (صار ما صار و ال الامر الى ما ال لا حول و لا قوة الا بالله = Olan oldu ve iş olduğuna vardı; güç ve kuvvet Allah'ındır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir). **Nükte** Sultân Selîmü'l-bâl hazretlerinin mukaddemâ Edirne Vak'ası'nda ism-i sâmîleri bir ki cum'a hutbeden sekte-i vukūf sadmesiyle mevkūf olup, bu def'a Haremeyn'de bi'l-külliyye mahzûf olduğundan merâyây-ı kulûb-i sâfî-dilânda başka gûne kāl-i bed hadşesi cevelân eylemişidi. Bi-iznihî Te'âlâ 'âlem-i zâhirde bi-'aynihî nümâyân oldu. **Tevcîh-i Kazâ'-i Haremeyn** [Burada karşılaştırmasını yaptığımız "**Avdet-i huccâc ez-** .....**Haremeyn**" kısmı, N1 nüshasının 135. ve arkasındaki numarasız varağın {benim N1 135c diye kaydettiğim} ön yüzündeki bilgilerdir. Orada da belirttiğim gibi bu durum yanlış ciltlemeden meydana gelmiş gözükmektedir. Numarasız varağın arka yüzü ise boş bırakılmıştır] N1

1 nefy M2 menfâ A2
2 recâları ile M2 : recâlarıyla A2
3 **hîşâvendî der-miyâne-i A2 : hîşâvendî (خويشاوندى) der-miyân-ı** M2
4 mevhûm-i teşe''ümleri A2 mefhûm-i nişânları M2

di'âsıyla[1] lâf-zen-i 'arsa-i gurûr idi. Bakıyye-i pîşâ-pîş-i çend şevher olan pîş-hûrde[2] duhter-i bed-ahterini mîr-i merkūma tezvîcle dâmâd ve ol metâ'-ı pûsîde ve kes-me-harı[3] ana dahi pîş-nihâd eylemekle, gûyâ ki bâzîce-i münâhasada tasvîr-i **[M2 125]** mübâhase ve münâfese eylemiş olup, lâkin ol *"Eş'emü min Tuveys*"* mansûbe-i şe'âmetde ol nigâr-ı pîre-zen-i kirdâra[4] da gālib gelmekle, anı dahi müddet-i yesîre mu'allak-zen-i hufra-i gayâbetü'l-leyl[5] eyledi. **Beyt**:

Nâ-mübârek kademin basa eğer Hind İli'ne
Zulumâtı savuşup, âb-ı hayâtı kurudur[6]

Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kazgāncı Hacı Mustafa bâ-rütbe-i Serbevvâbîn

Pîr-i tarîkat-i Bektâşiyân, post-nişîn-i sadr-ı soffa-i oda-başıyân olan ocağın eskisi, müte'ayyinlerin yenisi Kazgāncı Hacı Mustafa, bâlâda pâymâl-i yerâ'a-i imlâ olduğu üzere zümre-i mezbūre ye bir tarafdan pîş-âheng olup, *"Taşt ez-bâm üfted**"* tantanasıyla meydânı Kazgāncılar Çarşusu'yla hem-reng ederek, encâm-ı kâr mukaddime-i kâr u kirdârları bi-hasebi't-takdîr netîce-pezîr ve heyûlây-ı merâmları dil-hâhları üzere sûret-gîr olmuşidi. Bu takrîble merkūm haylîce kesb-i te'ayyün ve her meşveretde rükn-i rekîn-i cem'iyyet olarak hall ü 'akd-i umûr-i devlete ihtilât birle iktinây-ı şöhret ü tebeyyün eyledi. Ancak fi'l-asl tâ'ife-i Lâz-ı nâ-sâzlarından furû-mâye, 'âmî ve câhil ve tencere ve çömlek çakırdısından gayrı lakırdı söylemekden 'âciz u 'âtıl ve "Devlet dimek nedir ve emr u maslahat ne ma'nâdır?" Bu makūle fenn ü şîveden bi'l-külliyye nâdân ve gāfil iken, her meclisde hezeyân-ı sâye-zedegân gibi tedâbîr-i hayret-resân ve zu'munca takviyet-i mizâc-ı devlet zımnında dîk-i teng-mâye-i havsalasında ta'biye eylediği muglâb-ı tedbîr u dermân bi-'aynihî şerbet-i kannâletü's-sâ'a-i tabîb-i nâdân gibi 'ayn-ı 'illet ve devâ kıyâs eylediği, mahz-ı dâ'-i 'udâlden 'ibâret olmağla, kâr-bendân-ı zemânm teşvîş-i ezhânına bâdî ve şûriş-i mesalih-i devlete sebeb-i 'âdî olduğuna binâ'en, bundan akdemce Ocaklu ma'rifetiyle Burusa tarafına tagrîb ve

---

1 reviyyet iddi'âsıyla A2 ru'yet ü dirâyet bâbında M2
2 pîş-hûrde A2 nîş-hûrde M2
3 kes-me-harı M2 kesharı A2
* اشأم من طويس = Tuveys'ten daha uğursuz" anlamına gelen bu kelimeler, çok uğursuz kimseler hakkında söylenen deyimlerdendir; bk. Muallim Nâci, s.52-53.
4 nigâr-ı pîre-zen-i kirdâra A2 : pîre-zen-i bed-kirdâra M2
5 mu'allak-zen-i hufra-i gayâbetü'l-leyl A2 güzerânında mu'allak-zen-i gayâbetü'l-lübs M2
6 **Nasb-ı Emîn-i** kurudur [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] M2 — N2
** طشت از بام افتد = Gizli sırları ortaya çıkıp rezil rüsvay oldu" gibi bir anlama gelen Farsça deyiştir.

indifâ'-ı siklet-i vücûdu fi'l-cümle kulûb-i vükelâyı tahfîf ü tatrîb eylemişidi. [**N2 33a**] Ba'de-müddetin yine Âsitâne-i sa'âdet'e celb olunup, bir mikdârca sevretine inkisâr gelmekle, min-ba'd hareket-i fuzûlâneden ferâgat ve hadd ü vazîfesi olan kisb ü kârına mübâderet üzere olmuşidi. Lâkin te'ayyün neş'esini tatmış olduğundan, beher-hâl ol zâ'ikayı istihsâl içün ba'zı mertebe tahrîk ü tahrîş sadedlerine dest-zen-i cesâret ü iştigāl olacağı mülâhazasından başka, Kabakcı ve sâ'ir sergerde-i fi'e-i ma'hûde birer gûne merâtib-i Devlet-i 'aliyye ile imtiyâza nâ'il olup, mezbûr henûz ol makūle teveccühât-ı seniyyeden 'âtıl olduğundan fazla, tagrîb ile de tekdîr u ta'zîb olunmağla, elbette tek durmayacağı derkâr olduğuna mebnî, bu esnâda Kapucu-başılık rütbesiyle i'zâz olunup, bir müddetden berü Gümüş-hâne umûru muhtell ü mütedennî olup, mezbûr Hacı Mustafa zâtında sâhib-i yesâr ve kadîmî hirfeti olan rûy ve mis ticâreti sebebiyle ol ahvâle vukūf u ıttılâ'ı bedîdâr olduğundan nâşî, mâh-ı mezbûrun on ikinci günü◊ bâ-irâde-i seniyye Bâb-ı 'âlî'ye ihzâr ve Gümüş-hâne Emâneti 'uhdesine tevcîh birle dûş-i liyâkati hil'at-i mûrisü'l-behce ile zînetdâr kılındı. Pes bi-hasebi'l-emr çend rûz zarfında tedârükünü ru'yet ve mansıbı tarafına ıtlâk-ı licâm-ı 'azîmet eyledi*

Katl-i Mütesellim-i Amasya

Sefer-i nusrat-eser me'mûrlarından Amasya Mütesellimi Sekā-zâde dahi me'mûr olduğu mikdâr piyâde ve süvâr ile Ordu-yı hümâyûn tarafına 'âzim olarak mâh-ı mezbûrun yirminci günü◊◊ Âsitâne-i sa'âdet'e vürûd ve ma'iyyetinde olan askeri Dâvud-paşa tarafına imrâr eyledikden sonra Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, Kā'im-makām Paşa ile mülâkat eyledi. Mukaddemâ tafsîl olunduğu üzere Amasya Kazâsı müşârun ileyhin 'uhdesinde iken Çapar-zâde nez' edüp ve merkūm Sekā-zâde müşârun ileyh tarafına kesr-i küllî îrâs etmiş olmağla, ol vakitden berü Çapar-zâde'ye ve müte'allikātına ve mezbûra sînesinde kîne vü husûmet muzmerr olmağın, izhâr-ı nefsâniyyetle der-sâ'at merkūmu Kummeydânı'nda küşte-i tîğ-i 'adâvet eylemekle, erbâb-ı rüşd ü elbâb bu zebûnküşlük irtikâbını bi'l-vücûh emr-i mezmûm ve mekrûh 'add eylediler.

Kethudâ-şuden-i 'Osmân Efendi be-cânib-i Esmâ' Sultân

[**N2 33b**] Hâlâ Ordu-yi hümâyûn'da Kethudây-ı Sadrıa'zamî olan 'Osmân Efendi, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı rûy-i zemîn işbu mâh-ı zilhicce gurresinde◊◊◊

◊ 12 Zilka'de 1222 = 11 Ocak 1808 Pazartesi.

* "**Emîn-i Gümüş-hâne** eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,210'da kaydedilmiştir.

◊◊ 20 Zilka'de 1222 = 19 Ocak 1808 Salı.

◊◊◊ 1 Zilhicce 1222 = 30 Ocak 1808 Cumartesi.

Esmâ' Sultân cenâblarına Kethudâ nasb u ta'yîn olunmağla, keyfiyyet taraf-ı Sadrıa'zamî'ye tahrîr u işâret olunduğuna mebnî, dü-bâlâ Kethudâlık hil'atiyle hâ'iz-i dest-mâye-i 'izz ü mefharet olup, kendüsi kemâ-kân Ordu-yi hümâyûn'da Kethudâlık hıdmetinde mukīm ve Âsitâne'de hıdemât-ı dâ'ire-i müşârun ileyhâyı Kethudây-ı sâbık 'Ömer Ağa'nın kâtibi ru'yet etmek üzere tanzîm olundu[1].

Âmeden-i Elçi-i 'Acem be-Dergâh-ı Pâdişâh-ı[2] Cem-haşem

Hudâvendigâr-ı[3] sâbık zemânmda Rusyalu'nun İran tarafına dahi[4] dest-dirâz-ı te'addî ve Şirvan Ülkesi'ne kemend-enzâr-ı tesallut u tesaddî olduğuna mebnî, Françelü[5] igrâsiyle 'akd-i ittifâk-ı müselles eylemeği mutezammın Der-i devlet'den nâme-i hümâyûn ile hâcegândan Seyyid Refî' Efendi İran cânibine sefâretle irsâl olunmuşidi. İran Şâhı bu mâddeyi cânına minnet 'add eylemekle[6], Sefîr-i mûmâ ileyh ma'iyyetine fuhûl-i[7] 'ulemâdan Hoy Müftîsi Akā[8] İbrâhîm nâm Ahûnd'u kendi tarafından elçilikle terfîk u[9] tesyîr eylediği haberi, bundan akdemce Bağdâd[10] cânibinden vâsıl-ı sem'-i ümenâ'[11] olmuşidi.

Mâh-ı merkūmun üçüncü günü◊[12] Üsküdar'a vârid olduğunu evvelce mûmâ ileyh[13] Refî' Efendi gelüp Bâb-ı âlî'ye ihbâr eylemekle, şân-ı devlete şâyân resm ü 'unvânla[14] istikbâl ve Sepetciler kurbünde âmâde olan hâne-i dil-ârâya[15] inzâl olunup, refîk-ı tarîkı olan[16] Efendi-i mûmâ ileyh Mihmândâr ta'yîn ve bi'l-cümle levâzımâtı cânib-i mîrîden tertîb olundu.

Çend rûz murûrunda Kā'im-makām Paşa ile ba'dehû Şeyhulislâm ile[17] mülâkāt ve ihrâc-ı mevâcib günü mürettеb olan Dîvân-ı hümâyûn'da huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'ye ruhsây olmağla, kesb-i şeref-i bî-gāyât edüp, hâmil

1 **Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i** olundu N2 — A2, M2
2 **Pâdişâh-ı** A2, M2 **Husrev-i** N2
3 Hudâvendigâr-ı N2, M2 Hudâvend-i A2
4 Rusyalu'nun İran tarafına dahi A2, M2 Moskovlu'nun İran tarafına da N2
5 Ülkesi'ne Françelü N2 Ülkasi'ni/Ülkasi'ni (الكاستى) teshîre tesaddî eylediğine mebnî, Fransalu A2, M2
6 eylemekle A2, M2 etmekle N2
7 fuhûl-i N2 — A2, M2
8 Akā N2 Ak A2, M2
9 kendi terfîk u N2 elçilikle ta'yîn ü A2 tarafından elçilik ile ta'yîn M2
10 akdemce Bağdâd N2 akdem A2 akdem Bağdâd M2
11 ümenâ' N2 vükelâ A2, M2
◊ 3 Zilhicce 1222 = 1 Şubat 1808 Pazartesi.
12 Mâh-ı günü N2 Bu esnâda A2, M2
13 vârid ileyh N2 vâsıl olduğunu akdemce A2 vârid olduğunu akdemce M2
14 'unvânla N2, A2 'unvân ile M2
15 hâne-i dil-ârâya N2 hâneye A2, M2
16 refîk-ı tarîkı olan N2 — A2, M2
17 Şeyhulislâm ile N2, M2 Şeyhulislâm'la A2

olduğu nâme-i Şâhî'yi ba'de't-teslîm i'zâz ü tekrîmle menziline ruhsat-yâfte-i 'avd ü insırâf oldu*

Katl-i Tercemân-ı Dîvân

Mezkûrun Fransalu'ya nakl-i havâdis ve sâ'ir gûne mefsedete bâ'is olduğu mesmû'-i Şâhâne olmağla, bâ-hatt-ı hümâyûn katl ü i'dâm olundu[1]

İstitrâd

Elçi-i mûmâ ileyh zâtında fuhûl-i fuzalâdan olup, ol zümreye 'araz-ı[2] gayr-i mufârık mesâbesinde olan iddi'ây-ı nefsânî ve te'sîr-i ebhıre-i 'ulûm-i zâhire ile intifâh-ı dimâğdan nâşî[3], hod-pesendî ve enânî galeyânına[4] **[M2 126]** gurûr-i 'Acemâne dahi 'ilâve[5] olmağla, Merzbûm-i Rûm hey'et-i sâlifesinden inhirâfla el-hâletü hâzih tehî-mânde-i ashâb-ı fezâ'il ü 'ulûm ve te'lîfât ve tasnîfât misillü âsâr-ı 'ilmiyyeden mahrûm[6] olduğunu câ-be-câ zebân-zede-i güftâr ve belki kendünün bu sefârete ihtisâsla ihtiyâr olunması, imtihân-ı 'ulemâ'-i İslâmbol dakīkasını mutazammın olduğunu **[N2 34a]** iş'âr ve;

Söyleyenler kendüsün bilmez, bilenler söylemez**

makālesince mutlakā erbâb-ı kemâle 'ayn-ı noksân, belki ma'nevî cehâletini ikrâr u i'lân 'add olunan vücûd ve teneffüs izhâr ederek[7], esnây-ı râhda refîkı olan Refî' Efendi'yi bîzâr eder imiş. Ol dahi mevcen-mevc-i gayret olarak: "Dâru's-saltanati's-seniyye hîlkan 'an-seleften me'vây-ı 'ulemâ' ve mesvây-ı fuzalâ' olup ve hâlâ Seyyid ü Celâl'e mesîl niçe 'ulemây-ı bî-'adîl mevcûd ve fünûn-i mütenevvi'adan her bâr te'lîf ve tedvîn-i âsâra kalem-zen-i müsâberet ü ibtidâr olmalarıyla, manzûm ve mensûr me'âsir-i fezâ'il-mahsûrları ânen-fe-ânen zîb-dest-i şuhûd ve bi'l-cümle ecdâd-ı 'izâmları vetîresi üzere Pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin câ'ize ve in'âm ve merâtib ve menâsıba dâ'ir lutf u ikrâmlarına her biri 'alâ mekādîrihim mazhariyyetle be-kâm olmakdadırlar[8] Hattâ

---

* "**Âmeden-i Elçi-i 'Acem** oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,233'te kaydedilmiştir.

1 Çend rûz murûrunda olundu A2, M2 — N2

2 zâtında 'araz-ı N2 fî-zâtihî fuhûl-i 'ulemâdan olup ve ol zümreye A2, M2

3 te'sîr-i nâşî N2 — A2, M2

4 galeyânına N2 sıfatına A2, M2

5 'ilâve N2 munzamm A2, M2

6 hey'et-i mahrûm N2 tehî-mânde-i 'ulûm A2 dahi tehî-mânde-i 'ulûm M2

** Metnimizde yer alan bu beyit, Şeyhulislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı,* hzr. Hasan Kavruk, (e.kitap), www.kulturturizm.gov.tr, s.160.

7 belki ederek N2 berây-ı imtihân 'ulemâ hâssaten/hâssına sefârete ıstıfâ olunduğunu nefsine vücûd vererek lâf-ı 'Acemâne ile A2, M2

8 eder imiş olmakdadırlar N2 eyledikce, ol dahi temevvüc-i lücce-i gayretle Âsitâne-i 'aliyye bahru'l-'ulûm olup, hâlâ seyyid ü sa'de'd-dîne/sa'deyne hemtâ niçe/nice a'lâm-i

sefârete 'azîmetim hılâlinde *Burhân-ı Kātı'* mütercimi olan 'Ayntâbî 'Âsım Efendi[1], *Kāmûs-i Muhît* tercemesine de şurû' edüp, pâ-der-rikâb-ı semend-i i'tizâm[2] olduğum hengâmda rub' mikdârını terceme ve imlâ[3] eylediği mesmû'um olmuşidi. Yâverî-i hazret-i Perverdigâr ile şimdiye dek[4] nısf derecesini güzâr eylediği melhûzdur" zemînlerinde bi'l-mukābele tebkît ü[5] ifhâmına sarf-ı nefes-i ihtimâm eyledikce, Ahûnd cenâbları *"Zâlike fazlullâhi yü'tîhi men-yeşâ'"** istîsârından sarf-ı basar birle zâhir-i hâle nazar ederek, terceme-i *Kāmûs* mâddesinin cihet-i imkânını inkâr ve belki *Kāmûs*'un bir mâddesinin vech-i lâyıkı üzere istihrâcına muktedir el-hâletü hâzih İstanbul'da 'ulemânın vücûdunu selb ü istinkârda ısrâr eylediğini[6] Efendi-i mûmâ ileyh muharrir-i Hakīr'e lisân-ı hamiyyetle nakl ü inbâ ve İran'dan Üsküdar'a gelince her merhalede şukka-güşây-ı lâf u temeddüh olduğundan bast-ı makāle-i renciş ü iştikâ ederek, mütercem olan mahalden bir mikdâr kerârîs istishâbiyle mülâkātma ibrâm ü igrâ eylemişidi. Karîne-i hâl bi-hasebi'r-resm Sefîr-i mûmâ ileyh Şeyhulislâm 'Atâ'ullah Efendi ile mülâkât ve tarafeynden te'ayyün-i mâhiyyât olup[7], hılâl-i sohbetde ba'zı a'yân-ı **[N2 34b]** 'ulemânın huzûr u istînâs içün tarafına tereddüd eylemelerini recâ vü[8] iltimâs eylediğine mebnî, müşârun ileyh dahi[9] ba'zı cehâbize-i fuzalây-ı 'asra ol bâbda tenbîh-i belîğ eylemişiken, birinden[10] rûy-i icâbet bedîd olmayup, hattâ İraniyyü'l-asl müderrisînden[11] 'Ali Behâr Efendi'ye dahi[12] teklîf eyledikde, bezâzet-i hey'etini rûpûş-i[13] i'tizâr ederek mülâkātdan temennu' eylemişler. 'Abd-i ahkar bu kıssadan bî-haber Refî' Efendi ile ta'yîn-i rûz-i mülâkât eylemek[14] münâsebe-

'ulemâ mevcûd olmağla, dem-be-dem her fende te'lîfât ve tasnîfât izhâr ve destres-i rüteb ü i'tibâr olmakdadır A2, M2

1 'Ayntâbî 'Âsım Efendi A2, M2 fulân N2

2 de şurû' i'tizâm N2 dahi ibtidâ/ibtidâr ve pâ-der-rikâb-ı i'tizâm/'azîmet A2, M2

3 imlâ A2, M2 terkīm N2

4 Yâverî-i dek N2 Bi-'avnihî Te'âlâ şimdiye kadar A2, M2

5 bi'l-mukābele tebkît ü N2 bi'l-mukābele A2 mukābele birle M2

* ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء = Bu Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mâ'ide 5/54. âyetin sonlarına doğru yer alan ufak bir kısmıdır.

6 eyledikce Ahûnd eylediğini N2 eder oldukca, Sefîr-i mûmâ ileyh re'sen *Kāmûs*'un terceme kabûl etmeyeceğini, husûsan terceme değil bir mâddesini kemâ yenbagī istihrâc eden 'ulemânın el-hâletü hâzih Rûm'da sâlis-i 'Ankâ vü kîmyâ olduğunu iddi'â ve makāmı inkârda pây-efşür-i ısrâr olarak dâ'imâ hod-furûş ve hod-sitâ/pesend olduğunu A2, M2

7 lisân-ı hamiyyetle olup N2 nakl ü îmâ ve ehl-i kemâle 'ayn-ı noksân olan temeddüh ve lâf ve iddi'âsından bast-ı iştikâ ederek mütercem olan mahalden/mücelledden bir mikdâr eczâ istishâbiyle mülâkātına tesvîk/teşvîk u igrâ eylemişidi. Hasbe'r-resm Elçi-i mûmâ ileyh taraf-ı Şeyhulislâm'la mülâkātlarında A2, M2

8 huzûr vü N2 tarafına tereddüd ve ziyâretlerini istînâs recâsiyle A2, M2

9 dahi N2 — A2, M2

10 tenbîh-i birinden N2 tenbîh ü te'kîd eylemişiken, birinden/birinde A2, M2

11 müderrisînden A2, M2 — N2

12 dahi N2 — A2, M2

13 rû-pûş-i N2, A2 redyûş-i M2

14 mülâkāt eylemek N2 telâkī A2, M2

tinde iken, cânib-i Şeyhulislâmî'den ihzârımız vâki‘ olmağla, lede'l-müsûl bende-i bî-tâba hıtâben Elçi-i İran ‘ilm ü fazîlet cihetinden be-gāyet sâhib-i i‘tinâ ve ehl-i iddi‘â bir zât-ı fezâ'il-iktirân olup, hattâ bi-husûsihî emr-i sefâreti sâniyen bi'l-‘arz ‘ulemâ’-i Devlet-i ‘aliyye imtihâniyla imtihânlarını (امتهانلرینی) mutazammın bir ma‘nâ[1] ve ma‘iyyetinde bir şâ‘ir-i pâkize-edâ ve bir müneccim-i hikmet-âşinâ olmağla[2], **[M2 127]** vücûh-i şettâ ile dânişverân-ı Rûm'a cebâ-furûşluk vâdîsinde olduğu reftâr u güftârından[3] hüveydâ olmağın, ilhâh u iltimâslarına mebnî, ziyâretlerine âmed-şud etmek zımnında[4] müte‘ayyinân-ı ‘ulemâya, hattâ Behâr Efendi'ye de[5] tarafımızdan tenbîh olunmuşiken, bu ana kadar ferd-i vâhid semt-i icâbete mütereddid olmamış, size bi'l-vücûh[6] hüsn-i zannımız olmağla, bir def‘a ziyâretine tevcîh-i kādime-i ‘azîmet eyleseniz ma‘kūldür[7], zann olunur” hikâyesiyle bi'l-kinâye me’mûr eylemeleriyle, ‘abd-i Hakīr[8] dahi ferdâsı günü âmâde[9] olan mütercem otuz kırk mikdâr eczâ’[10] istishâb ve Refî‘ Efendi delâletiyle Sefîr-i mûmâ ileyh hânesine ‘azm ü zehâb[11] edüp, ibtidây-ı mülâkātda *Kāmûs Tercemesi* münâsebetiyle[12] feth-i bâb-ı kelâm eylemekle, hemân der-bagal olan eczâ’-i mashûbeyi şîve-i tevâzu‘ u mahviyyete mukārin ‘arz u teslîm eylediğimde, fart-ı hırsından nâşî ıhtitâf-gûne yedimden ahz ve sohbetden inzivâ birle sahîfe be-sahîfe nigeh-endâz-ı dikkat ü im‘ân ve üç sâ‘at mikdârı mütâla‘asına bâsıra-güzâr-ı itkān birle, matrahu'l-enzâr olan niçe mahall-i düşvâr eczây-ı merkūmede münderic ve iştikâ eylediği niçe şübehât ve ebhâs o kerârîsde mündemic olup, tevfîk-i Bârî ve teshîl-i Gird-kârî ile bi-hamdillâhi Te‘âlâ[14]

---

1 olmağla ma‘nâ N2 ve Elçi-i ‘Acem ‘ilm ü fazlına mu‘tenî ve müdde‘î ve müteneffis ve hod-bîn bir zât-ı bâlâ-pervâz olup, ta‘arruz-ı ‘ulemâ’-i/‘ulemây-ı Rûm imtihâniyla imtihânlarına (امتهانلرینه) mebnî, bir/ber-ma‘nâ/mu‘tâd A2, M2

2 şâ‘ir-i pâkize-edâ olmağla, A2, M2 şâ‘ir ve bir müneccim dahi olmağla, gûyâ ki N2

3 reftâr u güftârından N2 — A2, M2

4 ilhâh u ….. zımnında N2 iltimâslarına mebnî A2, M2

5 de N2 bile/— ziyâretlerine âmed-şud etmek zımnında A2, M2

6 bu ana bi'l-vücûh N2 bi'l-cümle tekeffüf ve imtinâ‘ eylediler. Tarafımza her vechile A2, M2

7 ma‘kūldür A2, M2 : ma‘kūl N2

8 eylemeleriyle, ‘abd-i Hakīr A2, M2 eylediler. Binâ-berîn bende-i kemîn N2

9 âmâde A2, M2 der-dest N2

10 kırk mikdâr eczâ’ N2 cüz’/— kadar eczâları A2, M2

11 Sefîr-i zehâb N2 mesken-i mûmâ ileyhe şitâb A2, M2

12 münâsebetiyle A2, M2 makālesiyle N2

13 eczâ’-i ve N2 eczây-ı mashûbeyi ‘arz ve münâveleye ibtidâr eyledi ğimde/eyledikde A2, M2

14 sahîfe be-sahîfe nigeh-endâz-ı/enzâr-ı dikkat ü im‘ân ve üç sâ‘at mikdârı mütâla‘asına bâsıra-güzâr-ı itkān birle, matrahu'l-enzâr olan niçe/nice mahal/— düşvâr eczây-ı merkūmede münderic ve iştikâ/iştikâl eylediği niçe/nice şübehât ve ebhâs o/ol kerârîsde mündemic olup, tevfîk-i Bârî ve teshîl-i Gird-kârî ile bi-hamdillâhi/hamd[ill]ahi Te‘âlâ A2, M2 mütâla‘asına istiğrâk ve mahzî tevfîk-ı hazret-i Müsehhilü'l-murâdât ile mehâsin-i ittifâkıyyâtdan olmak üzere niçe matrahu'l-enzâr mahall-i düşvâr eczâ’-i merkūmede münderic bulunmuş ve teshîl-i Rabb-i celîl ile N2

vech-i lâyıkı üzere şerh ve terceme olunmuş olmağla, mütâla'asından istîfây-ı hazz-ı vâfî eyledikden sonra hall ü keşf ve beyânı, hasbe'z-zâhir bîrûn-i 'uhde-i imkân mesâbesinde olan mahâll-i mezkûrenin bu resme inkişâfından ta'accüb-künân ve âferîn-gûyân dehân-ı tahsîn ü teslîmi bâz ve[1] *"Lâ fuzzâ fûk ve ve cezâkallâhu hayra'l-cezâ'*[2*]" du'âsını [**N2 35a**] berdâşte-i[3] dergâh-ı Kerîm-i Müste'ân eyledi.

Ahûnd-i[4] mûmâ ileyhin gavta-hâr-ı mütâla'a-i dûran-dûr[5] olduğu hilâlde hâzır bi'l-meclis olan şâ'ir ve müneccim cenâblarıyla da[6] bi'l-münâsebe müşâ'are ve münâceme gûne muhâvere ve mükâlemeye[7] âgâz ve tarafeynden ba'zı mertebe âsâr ve dekāyık-ı fenn-i nücûm ve edebiyyât ve eş'âr[8] ibrâz olunup ve'l-hâsıl gurûba kadar ekserî 'ulûm ve mebâhis-i gāmızaya[9] dâ'ir musâhabet-i letâ'if-güster mütedâvil olup, ez-her-dü-cânib te'ayyün ü 'ayâr ve tebyîn-i mikdâr ile huzûz-i bî-şumâr hâsıl oldu. Bu esnâda[10] mûmâ ileyh Refî' Efendi fart-ı neşât u inbisâtından[11] bülbül gibi bî-ârâm olarak makāmdan makāma cünbiş-nümây-ı kıyâm ve çehre-i hamiyyet-behresi[12] lebrîz-i beşâşet olur idi. Ba'de'l-vedâ' hâricde basıt-ı rûy-i ittizâ'la çend def'a dest-bûsî-i sipâs-dârî ve meclis-i mezbûru gıyâbımızda Bâb-ı âlî'de ve sâ'ir mehâfil-i kibârda nakl ü beyân birle **[M2 128]** İran'dan berü hemîşe hadeng-i lâf u güzâf ile dil-fikâr olduğuna mukābil, bi-'avnihî Te'âlâ ahz-ı sâr olunduğuna îfây-ı resm-i teşekkür-güzârî eylemişdir[13] Çend rûz mürûrunda Elçi-i mûmâ ileyhe[14] ma'a mülhakātihî cânib-i Şeyhulislâmî'den mahsûs[15] ziyâfet olunup, esnây-ı soh-

1 olmağla, mütâla'asından istifây-ı hazz-ı vâfî eyledikden sonra hall ü keşf ve beyânı, hasbe'z-zâhir bîrûn-i 'uhde-i imkân mesâbesinde olan mahâl-i/mahall-i mezkûrenin/mezkûrun bu resme inkişâfından ta'accüb-/'aceb-künân ve âferîn-gûyân dehân-ı tahsîn/— ü/— teslîmi bâz ve A2, M2 olmağın, ez-ser-i insâf isti'zâm-ı bî-kıtâf ile te'accüb-künân, âferîn-gûyân N2

2 *Lâ fuzzâ hayra'l-cezâ'* A2 *Lâ fuzzâ fûk ve lillâhi derrük* (لا فُضّ فوك و لله دَرّك = Hay ağzın dert görmesin, ne güzel söyledin! ve Maşaallah, âferin, bravo sana! anlamlarına gelen Arapça iki takdîr ifâdesidir) N2 *Lâ fuzzâ fûke ve cezâk[all]âhu hayran bi-hayrin* M2 لا فضا فوك و جزاك الله خير الجزاء = Hay ağzın dert görmesin, ne güzel söyledin! Allah seni en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça takdîr ve duâ cümleleridir.

3 berdâşte-i N2, A2 bergâşte-i M2

4 Müste'ân eyledi. Ahûnd-i N2 bî-enbâz eyledi A2 bî-niyâz eyledi M2

5 mütâla'a-i dûrân-dûr A2 mütâla'a-i dûr u dirâz M2 lücce-i mütâla'a N2

6 şâ'ir da N2 müneccim ve şâ'ir birle A2 müneccim ve şâ'irleriyle M2

7 müşâ'are mükâlemeye N2 münâceme ve müşâ'are gûne muhâdese ve muhâvereye A2, M2

8 âsâr ve dekāyık-ı fenn-i nücûm ve edebiyyât ve eş'âr A2, M2 hakāyık ve dekāyık N2

9 kadar gāmızaya N2 karîb vakte kadar ekserî 'ulûm u ma'ârife A2, M2

10 ez-her-dü-cânib te'ayyün ü/— 'ayâr ve tebyîn-i/tebeyyün-i mikdâr ile huzûz-i bî-şumâr hâsıl oldu. Bu esnâda A2, M2 ve ez-her-cânib te'ayyün-i mişvâr ve tebeyyün-i 'ayâr u mikdâr birle huzûz-ı vefîre hâsıl oldu. Ol esnâlarda N2

11 neşât u inbisâtından N2 cünbiş ü neşâtından A2, M2

12 olarak behresi N2 ve gül gibi çehresi A2 ve gül çehresi M2

13 olur eylemişdir A2, M2 ü ibtisâm olmakda idi. Ertesi Refî' Efendi mahsûs ziyâretimize gelüp, 'arz-ı şükrân ve sıdk-ı müdde'âsı zuhûrunu serd ü beyân ederek du'ây-ı bî-pâyân eyledi N2

14 ileyhe M2 ileyh N2, A2

15 mahsûs N2 — A2, M2

betde ‘abd-i Hakīr'in mülâkātından izhâr-ı memnûniyyetle, Terceme-i mezkûrenin vasf u sitâyişinde[1] ıttırâ ve *Burhân-ı Kātı‘ Tercemesi*[2] gibi matbû‘ oldukda, bir nüshasını[3] Bağdâd Vâlîsi vesâtatiyle tarafına isrâ olunmasını mü’ekkeden istid‘â eylemiş. Bu Bende-i[4] kemter meclis-i merkūmdan[5] bî-haber ba‘de-eyyâmin bi-hasebi'l-iktizâ’ bâb-ı Şeyhulislâmî'ye vardığımda[6], bi'l-müşâfehe Elçi-i mûmâ ileyhin medh u senâ makālesini nakl ü hikâye eylemeğe tenezzül edüp ve min-ba‘d hemân bu kadarca ile iktifâ ve Âsitâne-i sa‘âdet'de bir akca ve bir habbe medâr-ı me‘âşımız olmamak hasebiyle perîşânî-i hâl-i pür-melâlim yakīnen ma‘lûmları olduğuna mebnî, gerek bir ma‘îşet tevcîhiyle imdâd ve gerek taraf-ı Şâhâne'ye ‘arz u ifâde-i keyfiyyetle hakkımda istimdâd eylemekden ancak sükût ü dirîğ ile cezâ eylediler.

Garâ’ibdendir ki min-ba‘d hakkımda gālibâ hasedi efzûn olmuşdur ki, mu‘âmelesi gitdikce dûn olmağa başladı. Ve ba‘zı mertebe ahvâlimize vâkıf olan bir ‘azîz, Elçi-i mûmâ ileyhin hakkımızda senâlarını ve Devlet-i ‘aliyye'de kadr u me‘âş ve mertebeye dâ’ir istiksâlarını istimâ‘ eyledikde gayrete gelüp, bir gün müşârun ileyh Şeyhulislâm Efendi'ye bi'l-münâsebe ahvâlimizi ve elçinin câ-be-câ tefahhus ve su’allerini nakl ü beyân ile: [**N2 35b**] “Hiç olmazsa şu âdeme bir iki yüz guruşluk bir ma‘îşet tevcîh buyurulmak vâcibedendir” dedikde, Şumnu kurbünde bir ma‘îşeti var, yetişmez mi?” deyü cevâb eylemekle, ‘azîz-i mûmâ ileyh dahi mukaddemâ ol havâlî bi'l-cümle Tirsinikli-oğlu zabtında olmağla, kankı kazâdan ashâbına bir akca gönderdiği oldu? Şimdi ise ol kazâlar sefer takrîbiyle ma‘dûm mesâbesindedir. Fekat işitdiğime göre Efendi-i merkūma birkaç def‘a otuzar kırkar guruş gelüp, ba‘dehû bi'l-külliyye munkatı‘ oldu” kelâmıyla mukābele eyledikde, izhâr-ı rûy-i mülâyemetle: “Hâzır ma‘îşet yokdur. Şimdi kimin ma‘îşetini tevcîh edeyim?” buyurmuşlar. Bu def‘a ol merd-i gayûra gayret galebe edüp: “Behey sultânım! Rumeli'de ve Anadolu'da husûsan Bosna'da ve Arnavudluk'da bu kadar bin kadılık yerler vardır, cümlesi cühhâl ve oğlanlıkdan türemiş bed-hâller zabtındadır. Hasbeten lillâhi Te‘âlâ anların biri vücûh-i ‘adîde ile ehil ve müstehak olduğuna binâ’en, bu âdeme tevcîh olunduğu sûretde hatâ mı olur, yohsa savâb mı olur?” dedikde: “Ben hılâf-ı kā‘ide iş etmem” deyü cevâb edüp ve min-ba‘d kat‘ olacağı lisânını sükûta çekmişler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-‘aliyyi'l-‘azîm* *[7]

---

1 vasf u sitâyişinde N2 medh u sitâyişinde A2 medh u sitâyişinden M2

2 *Burhân-ı Kātı‘ Tercemesi* N2 *Terceme-i Burhân* A2, M2

3 bir nüshasını N2 nüshasının birini A2 nüshasının birisini M2

4 isrâ Bende-i N2 ihdâ olunmasını istid‘â eylemiş, bu ‘Abd-i ahkar-i A2, M2

5 merkūmdan N2, A2 merkūmdan (مرقومدن) M2

6 bi-hasebi'l- vardığımda N2 hasbe'l-iktizâ bâb-ı Şeyhulislâmî'ye vardıkda A2, M2

* لا حول و لا قوة الا بالله العلىّ العظيم = Yüce Allah'ın izni olmaksızın ne bir zararı defedebilir, ne de bir menfaati elde edebiliriz” anlamına gelen Arapça cümledir.

7 medh u senâ makālesini ‘azîm N2 makālesini bende-i bî-nevâya lisân-ı şükrân ile nakl ü inbâya tenezzül edüp, bu kadar ile iktifâ ve câ’ize makūle revâtib ve merâtib gibi

Sâniha

Bende-i nâ-tüvân Âsitâne-i sa'âdet'e vürûdumuzdan ilâ hâze'l-ân 'ulemâ tarafından zerre kadar himmet ü 'inâyet hukūkuna mazhar olmayup, bi-iznihî Te'âlâ evâhır-ı 'ahd-i Hudâvendigâr-ı[1] sâbıka kadar câ-be-câ ancak taraf-ı Pâdişâh-ı[2] müşârun ileyhden 'inâyet-dîde olup ve'l-hâletü hâzih hâlâ sâye-i sâyebân-ı lutf u ihsânlarında âsûde[3] ve mâye-i 'inâyet-i bî-gerânlarıyla hoş-hâl olduğumuz Pâdişâh-ı zemân ve Halîfe-i Peygamber-i Yezdân, Kurratü'l-'ayn-i Mü'minîn ve Kuvvetü'z-zahr-i Muvahhidîn, Veliyy-i ni'metimiz Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mahmûd-i Muhammediyyü's-sîre[4], 'Ömeriyyü'l-'adl, Murtazaviyyü's-serîreti *ca'alallâhu*[5] *'ömrahû ve ikbâlehû mezîden ve mecdehû ve iclâlehû medîden** hazretlerinin ni'met-i pür-bereket in'âm ü[6] 'âtıfetleriyle mütena"im ve perverîde olduğuma mebnî, İslâmbol'da taraf-ı Saltanat'dan gayri ferd-i vâhidin bu 'abd-i Hakīr üzere yed-i minneti olmayup, belki selefde taraf-ı kemterâneme i'ânetden başka hasbî gezend ü ihânetleri[7] ser-zede-i zuhûr eylemişdir.

Hakk celle ve Te'âlâ[8] dergâhından recây-ı sâdık ve niyâz-ı vâsıkım budur ki, Mefhar-ı 'âlem Peygamber-i ekrem *sallalâhu 'aleyhi ve sellem*** hürmetine bu 'abd-i Hakīr'i kemâ fi'l-evvel zümre-i merkūma muhtâc ve mürâci' eylemeyüp, taraf-ı Saltanat'dan gayri mahlûkun memnûnu ve nâ'il-i nevâle-i 'inâyet-i rûz-efzûnu olmayup[9] ve hâliyâ zülâl-i birr u[10] nevâl-i Şâhâne'lerinden reyyân ve nesîm-i lutf u ifdâl-i Pâdişâhâne'leri birle küşâde vü şâdân olduğumuz Şehinşâh-ı enâm ve Pâdişâh-ı İslâm efendimizin 'ömr ü ikbâl ü şevketlerini[11] efzûn ve âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı fer ü saltanatlarını şa'şa'a-bahş-ı rub'-meskûn eylediği hâlde, seyf-i satvetlerini mülk-i[12] rakabe-i a'dây-ı **[M2 129]**

himmetden ve yakīnen ma'lûmları olan hâl-i perîşânımıza rahm ü imdâd birle i'ânetden sükûtla icrây-ı cezây-ı hayret-fezâ eylediler A2 makālesini bende-i bî-nevâya lisân-ı şükrâne ile nakl ü inbâya tenezzül edüp, hemân ma'lûmları olan hâl-i perîşânımıza rahm ü imdâd birle i'ânetden sükûtla icrây-ı cezây-ı hayret-fezâ eylediler M2

1 Hudâvend-i A2 Hudâvendigâr-ı M2

2 Pâdişâh-ı A2 — M2

3 âsûde A2 âsûde-hâl M2

4 Muhammediyyü's-sîre A2 Muhammedü's-siyer M2

5 *serîreti ca'alallâhu* A2 *serîre ca'al[all]âhu* M2

* جعل اه عمره و اقباله مزيدا و مجده و اجلاله مديدا = Allah onun ömrünü ve ikbâlini arttırsın, büyüklüğünü de uzatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6 ü A2 — M2

7 ihânetleri A2 i'ânetleri M2

8 eylemişdir. Hakk celle ve Te'âlâ A2 olmuşdur. Hakk celle ve 'alâ M2

** صلى الله عليه و سلم = Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun" anlamına gelen ve Peygamberimiz için kullanılan bir duâ cümlesidir.

9 olmayup A2 eylemeyüp M2

10 birr ü A2 pür M2

11 ü şevketlerini A2 -i Şâhâne'lerini M2

12 mülk-i A2 meleke-i M2

dîn-i bed-millet[1] da'vâsında burhân-ı kātı' ve harbe-i savletlerini def'-i harbî mâddesinde simâk-i râmih gibi sened-i sâtı' edüp, bed-hâhân-ı Devlet-i 'aliyye'ye hemîşe gālib ve tünd-bâd-ı şehâmet-i Şâhâne'leriyle hudûd ve sugūr-i memâlikden hâşâk-i şerr ü[2] şekā ve eşrâki müzîl ü sâlib ve sâye-i hemâpâye-i Hidîvî'lerini 'âmme-i mefârık-ı 'âlemiyân, husûsan bu 'Abd-i kûşe-gîr, beytü'l-ahzân olan şikeste-cenânları üzerine[3] memdûd ve feyyâza-i dâ'imü'l-idrâr eltâf-ı seniyyeleriyle[4] vâye-mend-i emel ü maksûd eyleye, âmîn[5]

Ta'yîn-şuden-i mukāta'ât ez-ser-i nev be-mezâd

'Urza-i tîğ-i kahr u nekâl olan tabaka-i sâlife ricâllerinin mahlûlleri olan eshâm ve mukāta'ât, mahallinde beyân olunduğu üzere üçer ve ikişer ve birer seneliğine ve kimi müft ü meccânen dest-zede-i gārât olmağla, bu hâl-i pürmelâle dûrdan nigerân olan hayr-hâhân, dâğ-ber-dil-i te'essüf ve sûhte-i âteş-i telehhüf olmuşlar idi. Bu esnâda Hazîne'de bir akca olmayup ve istînâf-ı sefer dahi mukarrer olmağla, ejdehây-ı heft-ser gibi ez-her-taraf ebvâb-ı mesârif küşâde olmağla, vükelây-ı vakt be-gāyet muztarib ve ârâm u râhatları münselib olmuşidi. Bu cihetle beher gün hâne-i Şeyhulislâm meşveret-gâh-ı kârbendân-ı umûr-i enâm olmakda idi. Bir gün a'yân-ı ulemâdan 'İzzet Beyefendi bu vech üzere ıtlâk-ı zimâm-ı kelâm eylediler ki: "Kazâ-zede olan eşhâs-ı ma'hûdenin mukāta'ât-ı mahlûleleri [**N2 36a**] bi'l-cümle hebâ vü heder olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin kat'â işine yaramadığı cümle 'indinde emr-i mukarrerdir. Eğer mukāta'ât-ı merkūme ber-mûceb-i defter ez-ser-i nev mezâda verilüp, bi-hasebi'ş-şer'i ve'l-'örf müzâyede olunarak, yâhûd kadîmî vech üzere yedişer sekizer ve hiç olmaz ise altışar seneliğine mu'ayyen kılınarak tanzîmine ibtidâr olunur ise, bu teng vakitde cânib-i mîrîye küllî menâfi' vârid ve mesârif-i mühimmeye imdâd-ı 'azîm olacağı vâreste-i delîl ü şâhiddir" dedi. Pes yoğurd damlasını pâre zanniyle pâre pâre olan kâr-bendân-ı umûr-i devlet bu kûşeyi gûş etdiklerinde, mukāta'ât-ı mezkûreden hisse-yâb-ı gāret olmayanlar, samîmî ve sâ'iri zarûrî olarak re'y-i merkūmu pesend ü kabûl eylemeleriyle, Rikâb-ı müstetâb'a ba'de'l-'arzı ve'l-istîzân cümlesi yeniden i'mâl olunmağla, vâkı'â vakt-i yesîrde îrâd-ı kesîr istihsâl olundu. Ve bu kazıyye ber-vech-i muharrer marzıyye oldukdan sonra, yine mûmâ ileyh 'İzzet Beyefendi bir gün Şeyhulislâm Efendi ve Kā'im-makām Paşa ile tenhâca hılâl-i musâhabetde vetîre-i mezkûre üzere mukāta'âtm istînâf-ı müzâyede

1 dîn-i bed-millet A2 bed-haslet M2
2 şerr ü A2 — M2
3 üzerine A2 üzere M2
4 seniyyeleriyle A2 seniyyeleri ile M2
5 **Sâniha** âmîn [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 — N2

mâddesinden hâsıl olan menâfi'-i 'azîmeyi mukaddime siyâkıyla îrâd zeylinde bu resme sevk-ı kelâm eylediler ki, Darb-hâne-i 'âmire tarafından ve sâ'ir mahallerden beher sene iltizâm oluna gelan eshâm ve mukāta'ât-ın ekserî dûn ve rahîs bedeller ile verilüp, husûsan Ödemiş ve Bayındır gibi cesîm mukāta'a rub' bedel ile verildiği, yakînen ma'lûmumdur. Min-ba'd ümenây-ı devletden birisi bâ-hatt-ı hümâyûn 'ale'l-ıtlâk cânib-i mîrîden iltizâm olunacak mukāta'ât mâddesine Nâzır nasb olunup, mecmû'u anın ma'rifetiyle verilüp ve zikr olunan Ödemiş ve Bayındır mukāta'alarının iltizâmı husûsu, hâssaten kendi tarafına tahsîs olunduğu sûretde, beher sâl cânib-i mîrîye hızâne-i tasavvurdan efzûn fevâ'id-i külliyye 'â'id ve rû-nümûn olacağı bî-şâ'ibe-i işkâldir. Mûmâ ileyhin bu re'yi dahi istihsân ve Şehriyâr-ı 'azîmü'ş-şân hazretleri rikâb-ı kamer-tâblarına 'arz u beyân olundukda, re'y-i mezkûr savb-ı Saltanat'dan dahi sahîfe-i pesend ü kabûle mastûr oldukdan sonra, zikr olunan nezâret-i âmme ve mukāta'ateyn-i [**N2 36b**] mezkûreteynin iltizâmları husûsunda vilâyet-i hâssa mâddesi, mulka'r-re'y olan mûmâ ileyh 'İzzet Beyefendi'ye teklîf olundukda, yedine te'bîdî müş'ir hatt-ı şerîf ile müveşşah berât-ı hümâyûn verilmek şartıyla 'arz-ı sûret-i kabûl eylemekle, vâkı'â dil-hâhı üzere bâlâsı mü'ekked hatt-ı hümâyûnla müzeyyen ve müraşşah ve beher sene kendülerine nezâret cihetî ve vilâyet 'â'idesi olmak üzere on bin guruş tahsîs kılındığı musarrah bir kıt'a berât-ı 'âlî-şân i'tâ olunmağla, hemân ol sene zarfında icrây-ı me'mûriyyetine mübâderetle, tîz elden vâfirce fâ'ide-i zâ'ide tahsîline himmet edüp, ol vechile taraf-ı Şâhâne'de rüşd ü reviyyeti zâhir ve 'atıyye-i zâhıre ile mazhar-ı te'ayyün ü mefâhir oldu.

Zikr u beyân-ı nasb-ı Vekāyi'-nüvîs

Nakş-ı harîr-tahrîr olunduğu üzere Ordu-yi hümâyûn'da Vekāyi'-nüvîs olan Pertev Efendi'nin Şeb-i Mi'râc-ı pür-ibtihâcda rûh-i kudsî-imtizâcları, 'âric-i me'âric-i 'illiyyîn ve dâhil-i ni'met-gede-i behişt-berrîn olmağla, orduda vekāyi' tahrîrine müste'hil bulunmadığından nâşî, Rikâb-ı müstetâb'dan ihtiyâr olunmak husûsu, ol esnâda ordu tarafından 'arz u iş'âr olunmuşidi. Kaldı ki işbu Vekāyi'-nüvîslik mâddesi, nev'an mahall-i bast u beyân olmağla, kümeyt-i hâmeye ol meydânda bir mikdârca irhây-ı 'inân kılınmak müvecceh görüldü. İcmâlî budur ki, çünki Hudâvendigâr-ı sâbık zemânmda Vekāyi'-nüvîs olan Vâsıf Efendi merhûm bir def'a 'araz-ı maraz ile haste ve zücâc-ı mizâcı sadme-i seng-pâre-i 'illet birle şikeste olmağla, 'uhde-i istîhâlinde olan hıdmet-i mezkûre bu Fakīr'e muhavvel olmak hâtırası zihn-i Şâhâne'ye mütebâdir ve nâtıka-ı sâdıka-i Husrevâne'lerinden sâdır olmuşidi. Ba'dehû Efendi-i mûmâ ileyh maraz-ı mezbûrdan hâ'iz-i dest-mâye-i necât ve bir zemân dahi hırâmân-ı gülşen-i hayât oldukdan sonra mesned-nişîn-i Riyâ-

set olmağla, kemâ-kân kendüsi tahrîr eylemeği hod-be-hod te'ahhüd eylemekle, cânib-i 'abd-i Hakīr'e ihâle husûsuna zınnet edüp, lâkin meşgale-i Riyâset sebebiyle kat'â harf-ı vâhid sebt ü tastîr eylemamiş. Ba'de-vefâtihi ber-mûceb-i emr u irâde tahrîr-i vekāyi' husûsu [**N2 37a**] ba'zı kibâr ve kurenâ' tarafından Bende-i nâ-murâda ifâde olunup: "Gerçi hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye vâcibe-i zimmetim ve bâ'is-i 'izz ü mefharetim olup, lâkin ol hılâlde zahr-ı âhıretim olacak *Kāmûs Tercemesi*'ne ibtidâ olunup, hattâ bir mikdârı dahi keşîde-i musattar-ı tesvîd ü imlâ olunmuşidi. Şugl-i merkūmu beyân ve hikâyet ve müsvedde-i mastûreyi dahi 'arz u irâ'et birle el-hâletü hâzih Âsitâne-i sa'âdet'de vekāyi' tahrîrine muktedir niçe kavâbil-i ehl-i me'ârif ü fezâ'ilin vücûdu kābil olup, lâkin tekāsur-i himem sebebiyle terceme-i mezbûre derece-i imtinâ'a vâsıl ve kitâb-ı merkūm bi'l-cümle lugāt-ı âyât ve ehâdîsi muhtefil olmağın, hayr-ı 'azîmi ve nef'-i 'amîmi müştemil olduğundan nâşî, terk ü te'hîr muvâfık-ı rızây-ı Husrev-i Dârâ-serîr olmayacağı, melhûz-i 'abd-i Hakīr olduğundan başka, sefer mülâbesesiyle elbette erbâb-ı aklâmdan birinin 'uhde-i istîhâline sipârîş olunmak lâzime-i hâlden olup, ber-vefk-ı murâd ehl-i isti'dâd bulunmasına ilcây-ı zarûret sûretinde hıfz-ı mevâdd içün bârî vekāyi'-i kevniyyeyi târîhleriyle fihrist gûne zabt edüp, in-şâ'allâhu Te'âlâ ba'de'l-kufûl meşgalemizin dahi ol vakte kadar teyessür-i hıtâmı dergâh-ı Müyessirü'l-murâd'dan mes'ûl olmağın, ber-mûceb-i emr-i celîl bi'l-cümle mevâdd-ı mazbûtayı vech-i lâyıkı üzere bast u tafsîl ve rûz-merreyi dahi tezyîl eylemek, zimmet-i hâme-i bî-nevâya deyn-i vâcibü'l-edâdır" mefhûmunda serd eylediğimiz 'özr-i ma'kūl, câygîr-i gûş-i kabûl olmağla, vetîre-i zebîre üzere Pertev Efendi'nin zimmet-i himmet-i yerâ'a-i bâhiru'l-berâ'alarına ihâle ve mansıb-ı âhar ve bâ'zı mertebe revâtib-i şevk-âver 'inâyetine makrûn Ordu-yi hümâyûn ma'iyyetiyle vech-i teveccühü cânib-i cihâda imâle olunmuşidi. Ba'de vefâtihî ber-vech-i muharrer hıdmet-i mezkûre Âsitâne tarafına muhavvel olmağla, meclis-i şûrây-ı kübrâda emr-i mezbûr dermeyân ve ma'lûmları olan münâsebet-i sâbıkadan mâ'adâ kaht-ı ricâl-i fenn-i edeb ü inşâ sebebiyle yek-zebân, Bende-i nâ-tüvân tarafına rekz-i 'asâ ve *"el-Kâtibü kâtimün**" mefhûmunca bi't-tab' ketûm ve mazbûtu'l-lisân ve girîzende-i ihtilât u ülfet ve sâhib-i furûtenî vü meskenet olduğumuza dâ'ir ba'zı hasâ'il-i [**N2 37b**] kemterânemizi 'ilâve-i vech-i istihkāk ederek, hıdmet-i mezbûreye me'mûriyyetimiz bâbında 'akd-i nitâk-ı vifâk eylediklerini, a'yân-ı meclisden biri taraf-ı Şeyhulislâmî'den me'mûr olarak 'Abd-i bî-mikdâra teblîğ u iş'âr eyledikde, sâlifü'z-zikr *Kāmûs Tercemesi* henûz pezîrây-ı hıtâm olmadığından başka, câmi'u'l-kelim-i i'tizâr olarak hâlen ve mâlen, zemânen ve mekânen ol makūle hıdmete kat'î liyâkatim olmadığını îmâ birle emr-i merkūmdan isti'fâ olundu. Ber-vech-i muharrer i'tizâr-ı 'Abd-i ahkar

* الكاتبُ كاتمٌ = Kâtip sırdaş olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

meclis-i âtîde der-meyân oldukda, 'uzamâdan birisi kadr-dânî ve insâf vechiyle 'özr-i mesrûdumuzu tasdîk u te'kîd ve: "Vâkı'â her vechile i'ânet ü imdâda muhtâc olup, hattâ selefde zümre-i müderrisînden sâhib-i târîh Râşid Efendi'ye ve Çelebi-zâde'ye Vekāyi'-nüvîslik zımnında çifte arpalıklar verildiği, kendi târîhlerinde mastûr ve Vâsıf Efendi'ye menâsıb-ı 'âliye ve cevâ'iz-i gāliyeler tevcîh u ihsân olunduğu ma'lûm-i cumhûrdur" senedleriyle müdde'ây-ı merkūmu temhîd eylemiş, lâkin Şeyhulislâm Efendi düşmen-i haysiyyet, hasûd ve sâhib-i zınnet olmağla, bunda dahi 'âdet-i bî-sa'âdetleri üzere müsâ'adeden mübâ'ade ederek iltizâm-ı sumût-i hût eylemişler. Binâ-berân hıdmet-i mezkûre çend mâh müddet mu'attal olup, bir kimesnenin 'uhdesine muhavvel olmayarak kaldı. Bir gün Kā'im-makām Tayyâr Paşa hazretlerinin Vekāyi'-nüvîslik mâddesi hâtırına hutûr edüp, bi'l-istiknâh serîre-i hâlden âgâh oldukda, keyfiyyeti şifâhen Rikâb-ı müstetâb'a 'arz u takrîr eylemekle, me'ûnet-i lâzimesi 'ale'l-kemâl ta'yîn ü tanzîm olunarak, 'abd-i Hakīr'in me'mûriyyeti bâbında irâde-i seniyye şeref-sudûr buyurulduğuna mebnî, Şeyhulislâm Efendi ile beynlerinde tertîb eyledikleri vetîre üzere mâh-ı zilka'denin dokuzuncu günü◊ taraf-ı Şeyhulislâmî'den Bende-i bî-mikdâr ihzâr ve ma'iyyetimize bir âdem terfîkıyle "Bâb-ı 'âlî'ye başka bir emr-i muktezî var" deyerek ba's ü tesyâr edüp, Kā'im-makām Paşa'ya bi'd-delâle su'ûd ve henûz kā'imen mülâkāta müte'allık edây-ı resm-i ma'hûda mübâderetimizde, nâgehân verâmızdan alkışlar ile ilbâs-i haftân ve çend rûz sonra bir kıt'a ru'ûs-i hümâyûn münâvele vü ihsân [**N2 38a**] ve ol vechile Vekāyi'-nüvîslik hıdmetini zâhiren tevcîh ve fi'l-hakîka mülâbese-i sâbıkaya mebnî ibkā vü takrîr olmak üzere bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı zemân süpürde-i 'uhde-i 'Abd-i nâtüvân eyledikden sonra, esbâb-ı lâzime ve me'ûnet-i mühimmemizin;

Yapılmış hâzır olmuş senden evvel cümlenin kârı*

mısrâ'ını zebân-zede-i tezkâr ederek, 'ale'l-kemâl temşiyet ve tanzîmi husûsunu takdîm-i cümle-i eşgāl edeceklerini dahi iş'âr eylediler. Ancak çend rûz güzerânında müşârun ileyh makām-ı Kā'im-makāmî'den mün'azil ve 'abd-i Hakīr kemâ-kân esbâb ve me'ûnetden sülâsî mücerred sâlim sîgası gibi mütecerrid ü 'uryân olarak melâl-i bâl ve perîşânî-i hâl ve za'f-ı vücûd ve 'illet-i mizâc-ı fütûr-âlûd ile bir tarafdan dahi hıdmet-i merkūmeye müştagıl oldu; *fe-sübhânallâhi Te'âlâ***

"el-Umûru merhûnetün bi-evkātihâ"* ta'lîkı üzere işbu me'mûr ve derkâr olduğumuz hıdmet-i mezbûre zımnında icmâlen Sultân Selîm Hân ve

◊ 9 Zilka'de 1222 = 8 Ocak 1808 Cuma.

* Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* II,756.

** فسبحان الله تعالى = Yüce Allah'ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

tafsîlen Sultân Mustafa Hân hazerâtı taraf-ı eşreflerinden hakkımızda mev'ûd olan 'inâyet ü ihsân hâlâ sâye-i sâyebân-ı lutf-i bî-gerânlarında âsûde-bâl ve dest-mâye-i feyz u re'fet-i bî-pâyânlarıyla hoşhâl olduğumuz Halîfe-i bî-hılâf, Şehinşâh-ı pür-'adl ü insâf, Kurretü'l-'ayn-i Mü'minîn, Kuvvetü'z-zahr-i Muvahhidîn, Veliyy-i ni'am-ı 'âlem, Pâdişâh-ı a'zam ü ekrem Sultân Mahmûd-i Muhammediyyü'ş-şiyem *meddallâhu zılle devletihî 'alâ mefârıkı'l-enâm ve ca'ale a'dâd-i 'ömrihî ve şevketihî zâ'iden 'an-'idâdi'l-erkām*** efendimiz hazretlerinin cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı Cihân-bânî'den şeref-zuhûr ve harâb-âbâd-ı hâl ü şân-ı 'âcizânem, dest-yârî-i mi'mâr-ı lutf u idrâr-ı Şâhâne'leriyle ma'mûr oldu. Hazret-i Kerîm-i Mennân *celle şânühû ilâ hâze'l-â̂n*, işbu Âsitâne-i sa'âdet-âşiyânda bu 'Abd-i bî-dermânı taraf-ı eşref-i Saltanat'dan gayri mahlûkun memnûn-i ihsânı ve mahzûz-ı yed-i imtinânı eylemamişdir; *fe'l-hamdü lillâhi 'alâ-zâlik****

İstitrâd

İşbu te'lîf ve tahrîr-i tevârîh ve vekāyi' mâddesi hatb-ı hatîr olup, eslâfda İmâm Beyzâvî ve 'Aynî ve Süyûtî ve İbn Hacer ve sâ'ir e'izze-i kirâm ve Devlet-i 'aliyye'de İbn Kemâl ve Hâce Sa'deddîn ve 'Abdü'l-'azîz misillü [**N2 38b**] efâzıl-i meşâyih-ı İslâm ve İdrîs-i Bidlîsî ve Molla Lârî ve Molla Celâl ve bu devletde kezâlik Râşid Efendi ve Şeyhulislâm Çelebi-zâde gibi fuhûl-i a'lâm her biri tahrîr-i tevârîh ve sebt ü tezbîr-i vekāyi' eylediler. Fenn-i târîh, dîbâcede tafsîl olunduğu üzere ervâh-ı eslâfı ihyâ ve mu'âsırîn ve ahlâfa medâr-ı istirşâd ü ihtidâ olduğundan başka, fevâ'id-i sâ'ireyi müştemil olmağla, her karn ü tabakada işbu Vekāyi'-nüvîslik mâddesine Devlet-i 'aliyye cânibinden mezîd-i ihtimâm ü i'tinâ olunmak vâcib ve Vak'a-nüvîs olanların hâtırları, dağdağa-i me'âş ve gā'ile-i zindegânî vü inti'âşdan musaffâ kılınmak akdem-i mevâcib olduğu, erbâb-ı rüşd ü nühâya hüveydâdır. Eslâfda işbu Vak'a-nüvîslik celâ'il-i menâsıb cümlesinden olup, mahsûs ru'ûs-i hümâyûn ile tevcîh oluna gelmişiken, elli altmış seneden berü ru'ûs kā'idesi mehcûr ve münsâ olmağla, bu 'abd-i Hakīr iktisây-ı haftân 'akabinde ba'zı ricâl-i Bâb-ı 'âlî'ye ihtâr ve tezkîr eylediğimde, bi't-tereddüd kuyûda mürâca'at etmeleriyle, vâkı'â mecrây-ı kadîm üzere kuyûdları bulunmağla, kayd-ı dîrîn üzere terkīm ve taraf-ı 'âcizâneme teslîm eylediler. Ru'ûs-i mezkûrun teberrüken sûreti bu mecelleye imlâ olunmak revâ görüldü.

---

* الا مور مرهونة باوقاتها = Herşeyin bir vakti, saati vardır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

مدّ الله ظلّ دولته على مفارق الانام و جعل اعداد عمره و شوكته زائدًا عن عداد الارقام = Allah, devletinin gölgesini halkın üzerinde uzun etsin, ömrünü ve kudretini de hesapsız kılsın " anlamına gelen Arapça bir duâdır.

فالحمد لله على ذلك = Bu hususta şükür Allah'adır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Sûret-i ru'ûs-i Vekāyi'-nüvîs

Vekāyi'-nüvîslik: Zikr olunan Vekāyi'-nüvîslik, müderrisîn-i kirâmdan Kıdvetü'l-'ulemâ'i'l-muhakkıkīn es-Seyyid Ahmed 'Âsım Efendi *zîde 'ilmuhû** erbâb-ı me'ârifden ve her vechile mahall-i re'fet ve sezâvâr-ı 'inâyet olup, miyân-ı ricâl-i devletde mâlik-i nisâb-ı hüner ü ma'rifet ve hâ'iz-i destmâye-i reviyyet ü dirâyet olduğundan, vukū' bulan vekāyi'i zabt u tahrîre dikkat eylemek şartıyla 'avâtıf-ı 'aliyye-i Husrevâne'den tevcîh olunmak.

Ta'yîn-i ba'zı 'ulemâ' bâ-mükâleme

Mukaddemâ nüvişte-i kilk-i pâkîze-edâ olduğu üzere Münîb Efendi mükâlemeye ta'yîn olunup, lâkin Efendi-i mûmâ ileyh Hâcelik'den neş'et etmiş olmağla, umûr-i hâriciyyeden gāfil, husûsan muhâverelerinden Aristo ve Eflâtûn âciz olan divel elçileriyle, be-tahsîs Frınçe Elçisi olan [**N2 39a**] Sebestiyan dedikleri Firenk-i pür-nîreng ile mükâleme ve mücâvebe 'arsasında râcil olmağla, mâh-ı zilhiccenîn evâ'ilinde◊ Sadr-ı Rum-i sâbık 'Arab-zâde 'Ârif Efendi ve 'İzzet Beyefendi ve Emîn Beyefendi dahi zamm u terfîk ve gûyâ ki perîşân eczây-ı nüsha-i mükâleme telfîk olundu[1]

---

* زید علمه = İlmi artsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊ 1-10 Zilhicce 1222 = 30 Ocak – 8 Şubat 1808.

1 **Ta'yîn-şuden-i mukāta'ât** ... olundu N2 : **Katl-i Mütesellim-i Amasya Sekā-zâde** Rusyalu ile —/'akd-i mütâreke/musâlaha mukaddimesinin musâlahayı müntic olmayacağı agleb-i melhûz olmağla, ez-ser-i nev Memâlik-i mahrûse ye bir an akdem Ordu-yi zafer-bûya isti'câl eylemek bâbında evâmir-i 'aliyye-i şeyy ü irsâl olunmağla, karîb mahallerden pey-der-pey asker tevârüd ve Ordu-yi hümâyûn'da tehaşşüd etmeğe ibtidâr eylemeleriyle, hasbe'l-me'mûriyye Amasya Mütesellimi Sekā-zâde dahi birkaç yüz süvârî istishâbiyle sefere müteveccihen Üsküdar'a hatt-ı rahl-i nüzûl ve Kā'im-makām Paşa ile mülâkāt kasdiyle Bâb-ı 'âlî'ye müsûl eyledikde, müşârun ileyh tarafından zâhiren ba'zı mertebe reşâşe-pâşî-i cerâ'im/cerâyim ü töhmet ve leke-sây-i bagy-i zulm ü şakāvet olarak, bâtınen mukaddemâ meslûk-i kadem-i imlâ olduğu üzere Çepar-/Cebbâr-zâde ile beynlerinde/— Amasya gavgāsında merkūm Sekā-oğlu'nun Çepar-/Cebbâr-zâde hevâdârlığıyla müşârun ileyh pîş-gâhına saf-keş-i mukāvemet ve süpürdî-i/süpürde-i savlet ü mümâna'atle müşârun ileyhin Amasya'dan me'yûsiyyetine medâr-ı küllî olduğu kîne-i dîrînesine mebnî, merkūmu/merkūm Kum/kavmi -meydânı'nda küşte-i tîğ-i siyâset ve bu vechile teşeffî-i sadr-ı pür-gayz u 'adâvet eyledi.

Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kāzgāncı Hacı Mustafa Merkūmun hâl ü şânı vak'a hılâlinde beyân olunmuşidi. Pür-gûy/gû ve herze-hây olduğuna mebnî mukaddemce/— Kastamonu'ya nefy ü tagrîb ve ba'de-eyyâm ıtlâk olunmağla/olunarak İstanbul'a/İslâmbol'a gelüp/geldikde tatyîb olunmağla, fî-zâtihî muharrik ve herze-kâr ve fettân/fettân (فتنان) ve müfsid ü mekkâr olmağla, dem-be-dem kavmini tahrîk ü ifsâd birle, aslâ mütenebbih olmayup, belki şiddeti efzûn ve Kāzgāncı midakası gibi hemîşe —/lisân-ı pür-zebân/ziyânı ü/— lisânı/— çekçeke-nümûn olarak dâ'imâ **[M2 130]** pûç-magzân kavmini tahrîk ü igvâ birle, tahdîş-i kulûb-i vükelâ eylemekden hâlî olmayup ve bir vechile izâlesi dahi hasbe'l-vakt nâ-mümkin olmağla, bi'l-cümle ser-i kârân merkūm tarafına dendân-efşür-i kîne vü 'udvân iken, Gümüş-hâne'den müstahrac olan filizzât-ı feyyâzası tedennî bulduğundan, bir ehil ve erbâbına ihâlesinin lüzûmu, miyâne-i evliyây-ı umûrda der-miyân olmağın,

'Avdet-i Sefîr-i İran

İşâret-kerde-i benân-ı beyân olduğu[1] üzere Sefîr-i İran Ahûnd İbrâhîm, ber-muktezây-ı teşârük-i dînî, te'kîd-i kazıyye-i ittifâk ve tesdîd-i bâzûy-i 'ahd ü mîsâk içün nâme-i Şâhî ile Âsitâne-i sa'âdet'e vârid olup, işbu mâh-ı zilhicce evâsıtında◊[2] ruhsat-yâfte-i 'avd ü insırâf olmağla, Moskovlu ile muhârebe ve musâlaha mâddelerinde[3] İran Devleti tefkîk olunmayup, elbette beheme-hâl[4] teşrîk olunacağını müş'ir ve sâ'ir gûne ba'zı hâlâtı müzekkir savb-ı[5] Saltanat'dan ve makām-ı Meşîhat'den ve cânib-i Kā'im-makāmî'den nevâmic-i[6] seniyye terkīm ve mûmâ ileyhe teslîm olunup, kendüsüne ve hem-râhlarına külliyyetlü 'atıyye ve teşrîfât-ı behiyye i'tâ ve i'zâz ü ikrâm merâsimi kemâ yenbagī[7] îfâ olunarak, Bağdâd yoluyla cânib-i İran'a ikfâl[8] ü isrâ kılındı[9]

VEKĀYİ'-İ SENE[10] SELÂS ve 'İŞRÎNE ve Mİ'ETEYN ve ELF

İhrâc-ı mevâcib ve irsâl-i hazîne bâ-Ordu-yi hümâyûn

Mâh-ı muharremü'l-harâm evâ'ilinde[11◊◊] lezez mevâcibi meşgalesi Âsitâne-i sa'âdet-makrûnda ve Ordu-yi hümâyûn'da[12] itmâm olunup, **[M2 131]** herkes yağmây-ı ni'amây-ı[13] Devlet-i 'aliyye'den igtinâm eyledi. Ve berây-ı mesârif Ordu-yi hümâyûn Hazînesi'ne[14] tekrâr bin kîse akça[15] hazîne-

---

merkūm Kāzgāncı ol sanâyi'in 'ârifi ve ma'den husûsunun gereği gibi âgâh ve vâkıfı olduğuna mebnî, merkūm Bâb-ı 'âlî'ye ihzâr ve Kapucu-başılık rütbesiyle dâhil-i katâr-ı a'yân-ı rûzgâr olup, bâ-emr-i 'âlî Gümüş-hâne 'uhdesine ihâle ve bu vechile siklet-i vücûdu def' u izâle olundu. Bürhe-i yesîre murûrunda hubsü'l-hadîd vücûd-i nâ-mahremi, be's-i şedîd-i hadîd ile endâhte-i zîr-i hâk-i 'adem kılındı A2, M2

1 benân-ı beyân olduğu N2 beyân olunduğu A2 beyân olduğu M2

◊ 11-20 Zilhicce 1222 = 9-18 Şubat 1808.

2 Âsitâne-i .....evâsıtında N2 vürûd edüp, bu esnâda A2, M2

3 insırâf mâddelerinde N2 kufûl olmağla, Rusyalu ile muhârebe ve musâlahada A2, M2

4 beheme-hâl N2 beher hâl A2, M2

5 gûne savb-ı N2 ba'zı hâlâtı müzekkir taraf-ı A2 ba'zı hâlâtı mutazammın merkez-i taraf-ı M2

6 nevâmic-i N2, A2 nevâmîh-i M2

7 i'tâ yenbagī N2 ve haklarında merâsim-i i'zâz ü ikrâm kemâ huve'l-ahrâ A2, M2

8 ikfâl N2 i'âde A2, M2

9 kılındı N2 + **Nasb-ı 'Osmân Efendi be-Kethudâyî-i/Kethudây-ı Esmâ Sultân-ı 'aliyyetü'ş-şân** Ordu-yi hümâyûnda Kethudâ olan 'Osmân Efendi, bâ-irâde-i seniyye Sultân-ı müşârun ileyhâ hazretlerine Kethudâ nasb u ta'yîn ve taraf-ı Sadrıa'zamî'ye tahrîr ve ilbâs-i hil'atle dü-bâlâ tevkīr olundu A2, M2

10 **SENE** A2, M2 **SENET-İ** N2

11 **İhrâc-ı** evâ'ilinde N2 Mâh-ı muharremü'l-harâmın evvelinde A2, M2

◊◊ 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.

12 Âsitâne-i hümâyûn'da N2 rikâbda ve orduda A2, M2

13 ni'amây-ı N2, M2 : yağmây-ı A2

14 hümâyûn Hazînesi'ne A2, M2 hümâyûn'a N2

15 akça M2 akca N2, A2

bend ve Sadrıa'zam hazretlerine mahsûs teşrîfât-ı dil-pesend[1] tertîb olunup, hatt-ı hümâyûn-i nüvâziş-makrûnla[2] hâssaten Nezîr Ağa irsâl[3] olundu.

Lâyiha

Ba'zı serîre-dân-ı râz-nâme-i zemân olanlardan mesmû'umuza göre Nezîr Ağa, hasbe'z-zâhir Sadrıa'zam'a teşrîfât[4] ve hazîne ve sefere müte'allık ba'zı sipârişâtla[5] 'âzim olup, lâkin re's-i hamûlesi[6] Sultân Selîm'in indifâ'-ı vücûd-i bihbûdlarına[7] dâ'ir idi. Mulahhası budur ki, Devlet-i 'aliyye'nin bir zemândan berü tâli'-i cihân-gîrî[8] nâ-sâzkâr ve giriftâr-ı 'ukde-i vebâl ü idbâr olmağla, taraf-ı Saltanat-ı seniyye[9] şakıyyen-'an-şakıyyin [**N2 39b**] nâ-muvâfık-ı kurenâya mağlûb ve ol vechile Devlet-i 'aliyye'den[10] nizâm ü âsâyiş meslûb olup, zuhûr-i gayret-i Rabbâni'yle ol makūleler, şeb-be-hayr-ı rûz-i zindegânî eylediler. Bi-hikmetihî[11] Te'âlâ işbu devr-i Mustafavî'de dahi [mısrâ]*:

Kedû üftâd ve bâdincân[12] *ber-âmed*

münâvebesince tâ be-âfitâb resîde[13] olan mâr-ı sermâ-dîde gibi bir alay[14] *"Lâ ya'rifu'l-kabîle mine'd-debîr*** " hüsâre-i nâs ve mânend-i nesnâs, zemîn ü zemân-ı nâ-şinâs olarak niçe zemândan berü humyâze-keş-i cur'a-i ikbâl ü devlet ve zencîr-beste-i tîmâr-hâne-i hayâl ve hulyây-ı câh u celâdet olan hebenneka-i rûzgâr yâdigârlar dâ'ire-i Saltanat'ı ihâta ve hayr-hâhân makūlesini imâta edüp, mat'reke-gîr-âsâ her gün bir gûne nakş-ı garîb ve

---

1 Sadrıa'zam pesend N2 Sadrıa'zam'a teşrîfât-ı seniyye A2, M2
2 hümâyûn-i nüvâziş-makrûnla A2, M2 şerîf-i şevket-redîfle N2
3 irsâl A2, M2 tesrîb N2
4 **Lâyiha** teşrîfât N2 Ba'zı serîre-/şerîre-dân-ı râz-nâme-i ahvâl-i zemân olanlardan mesmû'a göre Nezîr Ağa, bi-hasebi'z-zâhir Sadrıa'zam'a devr hil'ati A2, M2
5 sipârişâtla N2 sipârişle A2, M2
6 hamûlesi N2, A2 mes'elesi M2
7 indifâ'-ı vücûd-i bihbûdlarına N2 vücûduna A2, M2
8 'aliyye'nin cihân-gîrî N2 'aliyye bir vakitden berü tâli'i A2, M2
9 Saltanat-ı seniyye N2 Saltanat A2, M2
10 vechile Devlet-i 'aliyye'den N2 cihetle Saltanat-ı seniyye'den A2, M2
11 gayret-i Bi-hikmetihî N2 gayret-i/'ibret-i Rabbâni'yle kurenây-ı sâbıka şeb-be-hayr 'âlem-i zindegânî eyledi. Bi-hikmetillâhi/hikmet[ill]âhi A2, M2
12 Kedû üftâd ve bâdincân N2 Kedû üftâd ve bâzincân A2 Keded üftâded bâd necât M2
* كدو افتاد و بادنجان بر آمد = Kabak gitti, patlıcan geldi" gibi bir anlama gelen ve olumsuzlukların sürdüğünü ifâde eden Farsça bir mısrâdır.
13 münâvebesince tâ-be-âfitâb resîde N2 mü'eddâsınca tâb-ı âfitâb resîde A2 mü'eddâsınca tâ be-âfitâb resîd M2
14 alay N2, A2 : takım bî-gâne-i re'y ü tedbîr M2
** لا يعرف القبيل من الدبير = Yaptıklarının önünü ardını bilmez" gibi bir anlama gelen bu cümle Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,269.

hayâl-bâz gibi her lahza bir dürlü bâzîçe-i kûdek-fîrîb[1] izhâriyle hayret-bahş-ı kulûb-i şeyh u şâb[2] olurlar idi.

Cümle-i tedâbîr-i müdebbirânelerinden biri budur ki, kûşe-i ferâgatde mukîm olan Hudâvend-i sâbık[3] Sultân Selîm hazretlerinin gerek Âsitâne'de ve gerek Ordu-yi hümâyûn'da ve Memâlik-i mahrûse'de hemîşe tarafgîrlerini mülâhaza birle, derûnları künâm-ı mûr u mâr-ı vesvese[4] vü endîşe olduğuna mebnî, bir takrîble vücûd-i hazret-i müşârun ileyhi[5] nâ-bûd eylemekle, gûyâ ki gülzâr-ı ikbâl ü devletlerinden hâr-ı âzârı berkende ve gonçe-i âmâl ü kâm-rânîleri[6] leb-i dilber gibi pür-hande[7] olup, ol vechile[8] meydân-ı devlet kendülerine kalmak ve dil-hâhları üzere zevrakçe-i câm-ı şerâb gibi lücce-i 'âlem-i âb-ı zevk u safâya[9] dalmak heves ü hevâsiyle bî-ârâm olup, zu'mlarınca a'yân-ı vakti dahi bu merâmlarına râm eylemek sevdây-ı bî-sûduna[10] düşmüşler idi. Bi'l-münâsebe mâdde-i mezkûreyi[11] Kā'im-makām-ı sâbık Mûsâ Paşa'ya ve Şeyhulislâm Efendi'ye ve ba'zı mütehassısânına[12] ve Ocaklu müteşahhısânına işrâb ü îmâ[13] eyledikce, her biri **[M2 132]** derûnlarından isti'âze-künân-i hakîmâne beyne'r-redd ve'l-kabûl, vakt-i sâ'ire tevkîfle redd-i cevâb[14] ederler idi. Hattâ Mûsâ Paşa'nın def'a-i sâniye kā'im-makāmlığında mezbûrların şergîr-i ibrâm ü şiddet[15] olmaları, müşârun ileyhin tahlîs-ı girîbân recâsiyle umûrunda izhâr-ı tehâvün ü rehâvet birle in'izâline 'illet-i hafiyye olduğu, ba'zı ashâb-ı dirâyetden menkūldür. Ve ol aralıkda Şeyhulislâm Efendi dahi bir mahremine bu mazmûnda **[N2 40a]** ibrâz-ı râz edüp, şûriş-i derûn ile Hudâvend-i sâbık hazretlerinin inhılâ'ından izhâr-ı hüzn ü nedâmet ve şütür-gürbe-i evzâ'-ı rûzgârdan te'essüf ü şikâyet eylediğini a'yân-ı rikâbdan şîve-i rehâvet ihsâs edüp ve ba'zıları dahi def' u tecnîb kas-

1 husâre-i nâs ve mânend-i fîrîb N2 bîgâne-i 'akl ü idrâk ve tedbîr-i sûret-i nâsda husâre-i nesnâs, humyâze-/humyâre-keşân-i cur'a-i ikbâl ü kâm-rânî ve zencîr-bestegân-i bîmâr-hâne-i/âne-i —/ikbâl âmâl ü emânı hebenneka-i zemân eşhâs-ı nâdân dâ'ire-i Saltanat'ı istî'âb edüp, etfâl-i mahalle-i ma'reke-gîr-âsâ her lahzada bir nakş-ı garîb ve her demde bir bâzîçe-i/bâzîce-i 'acîb A2, M2

2 şeyh u şâb A2, M2 ehl-i ebsâr N2

3 kûşe-i ferâgatde sâbık N2 kûşe-güzîn-i inzivâ olan/— A2, M2

4 mûr u mâr-ı endîşe N2 mûr-i mâr-ı hadşe A2, M2

5 vücûd-i ileyhi N2 müşârun ileyhin gevher-i vücûd-i bih-bûdunu A2, M2

6 gûyâ kâm-rânîleri N2 gülzâr-ı ikbâllerinden/— hâr-ı âzârı/zârı berkende ve her birinin gonce-i âmâl ü/— kâm-rânîsi A2, M2

7 pür-hande N2, M2 پر خنده A2

8 ol vechile N2 — A2, M2

9 zevrakçe-i safâya N2 bahr-ı ikbâl ü sa'âdete A2, M2

10 vakti bî-sûduna N2 rûzgârı dahi maslahatlarına râm eylemek/etmek sevdâsına A2, M2

11 mâdde-i mezkûreyi A2, M2 bu mâddeyi N2

12 ba'zı mütehassısânına N2 sâ'ir ba'zı nakd-gerâna A2 sâ'ir ba'zı nakd-gerân M2

13 işrâb ü îmâ A2, M2 îmâ vü işrâb N2

14 redd-i cevâb N2 icâde-i A2, M2

15 mezbûrlarm şiddet N2 merkūmlarm ol bâbda şergîr-i ibrâm A2, M2

diyle evvel emirde mümâşât ederek: "Vâkı'â bu mülâhazâtınız vârid ve müşârun ileyh hazretlerinin vücûdları vaktiyle fitne hudûsüne sebeb-i müsâ'id olup, lâkin bu mâdde a'zam-ı umûr ve mevkūf-i ittifâk-ı cumhûr[1] olmağla, rikâb ricâli bi-vechin mine'l-vücûh hod-be-hod ana[2] cesâret edemeyüp, elbette Ordu-yi hümâyûn'da[3] Sadrıa'zam ve küberây-ı ricâl-i devlet, husûsan asıl Ocaklu orada olmağla, elbette re'y ü ma'rifet ü ittifâkları mevcûd olmadıkca şâhid-i maksûd, cilve-rîz-i sâha-i vücûd olmak hayyiz-i imtinâ'dadır" 'ibâretiyle ordu tarafına havâle ve bu vechile Âsitâne'den bu belâyı def' u izâle eylemişidi*

Ve bi'l-cümle ol raht-ı menhûs, rikâb tarafından me'yûs olmalarıyla, beynlerinde re'y-i kec ve fikr-i mu'avvec ile tertîb ü tasvîr ve sâhte-i dest-i tedbîr etdikleri üzere zâhiren hazîne ve teşrîfât îsâli ve fi'l-hakīka merâmlarının istihsâli zımnında nahs-i ekber ve çehre-i bî-behresi[4], *"Bâlâ-ter ez-siyâhî reng-i dîğer ne-bâşed*"* sevâdına mazhar, Nezîr dedikleri hınzîrin Ordu-yi hümâyûn'da irsâli lâzım gelmekle, mâh-ı mezbûr evâsıtında Âsitâne-i sa'âdet'den vücûd-i pür-nuhûseti beder olup, çend rûz murûrunda Ordu-yi hümâyûn'u dahi kudûm-i şûmlarıyla tûfân-zede-i gerd-i keder eyledi[5]

Ol hılâlde müte'ayyinân-ı ricâl-i ordudan ba'zı zevât ve sikāt[6] nakli üzere, ol mâr-ı esved[7], mel'ûn-i ebed[8], nahs-i sermed Edirne'ye vâsıl[9] ve hamûlesini ba'de't-teslîm taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den fevka'l-melhûz i'zâz ü tekrîm mu'âmelesine nâ'il oldukdan sonra, gâh u bî-gâh cenâb-ı Sadâret-

1 tehâvün ve rehâvet cumhûr N2 : rehâvetle in'izâline sebeb-i küllî olduğu menkūldür. Ve'l-hâsıl rikâb a'yânı tarafından bu husûsda rehâvet ihsâs edüp ve ba'zıları dahi def' kasdiyle maslahat-ı merkūme a'zam-ı umûr [A2, M2

2 bi-vechin ana N2 beheme-hâl hod-be-hod bu mâddeye A2, M2

3 Ordu-yi hümâyûn'da N2 orduda A2, M2

* "Cümle-i tedâbîr-i müdebbirânelerinden eylemişidi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,218'de kaydedilmiştir.

4 elbette re'y ü ma'rifet bî-behresi N2 elbette/elbetde maslahat-ı merkūmenin/merkūme cümlenin ittifâk-ı ârâlarıyla husûle gelecek mâdde-i 'azîme olduğunu beyân ü tefhîm birle başından def' eylemişidi/eylemişler idi. Beynlerinde ma'nây-ı mezbûr tasvîr ve keşmekeş-i dest-i tedbîr birle Ağa-yı merkūmun zâhiren teşrîfât ve hazîne îsâli behânesiyle orduya gitmesi lâzım gelmekle, bu sûretle ol nahs-i ekber Âsitâne'den beder ve çend rûz murûrunda ordugâha kadem-nihâde-i nuhûset-eser olup, kudûm-i şûmuyla ol ser-zemîni âşiyâne-i bûmdan nişâne eyledi. [Mısrâ]'/ki A2, M2

بالاتر از سیاهی رنك دیکر نباشد = Başka bir renk, siyah renkten daha üstün olamaz" anlamına gelen Farsça bu cümle, ihmâl edilebilir bir değişiklikle Nizâmî'nin *Heft-peyker* adlı eserinde geçen şiirlerinden biri gibi gözüküyor; bk. Nizâmî-i Gencevî, *Külliyyât-ı Hamse-i Hakîm Nizâmî-i Gencevî*, s.814.

5 sevâdına mazhar eyledi N2 — A2, M2

6 ricâl-i sikāt A2 Ordu-yi zafer-simât'dan ba'zı sikāt-ı ruvât N2 ricâl-i ordudan ba'zı zevât-ı sikāt M2

7 esved N2 sevâd A2, M2

8 mel'ûn-i ebed M2 — N2

9 vâsıl N2 vusûl A2, M2

penâh ile ‘akd-i halvet ve tenhâca tertîb-i bezm-i[1] ünsiyyet etmeleriyle, esnây-ı sohbetde Hudâvend-i sâbık hazretlerinin def‘-i fitne-i melhûz içün ref‘-i vücûdlarının lüzûmu bâbında bi'l-cümle kâr-bendân-ı Enderûn u Bîrûn müttefik olup, hemân cenâb-ı devlet-me’âblarıyla ordu a‘yânının[2] muvâfakatlarına **[N2 40b]** mütevakkıf olduğunu ifâde vü i‘lâm ve savb-ı Saltanat'dan[3] olmak üzere bu maslahatda tevâfuk eylediği sûretde, Sadâret-i ‘uzmâ kayd-ı hayât ile[4] ‘uhdesinde mü’ebbed olacağını ve min ba‘d umûr-i Devlet-i ‘aliyye'nin küllî ve cüz’î[5] ratk u fetkı yed-i istibdâdlarıyla[6] râbıta bulacağını tevsîk u tahkîk vechiyle tebşîr u ifhâm ve bu husûsda me’mûr-i mahsûs olduğunu îmâ ederek ilhâh u ibrâm[7] eyledikde, nefs-i kâfir-i halvâ-şîrîn iştihâsınca, kalb-i Sadrıa‘zamî bu tesvîlâta mâ’il ve[8] husûsan ‘Alemdâr Mustafa[9] Paşa'yı istirkâb eylemekle, kayd-ı te’bîd ü devâm sâmi‘a-res-i bî-sabr u[10] ârâmları oldukda, gadîr-i zamîri şûran-şûr ve bi'l-istiklâl sadr-pîrây-ı ‘izz ü[11] ikbâl olacağını tehayyül birle, gümgeşte-i ‘akl ü[12] şu‘ûr olmağla, ol seg-i bed-semîrin[13] **[M2 133]** ‘av‘avasına kā’il olup, ancak bu hatb-ı hatîr[14], ser-i kârda olan ricâlin dahi tevâfuklarına muhtâc olduğu gayr-i setîr olmağın[15], anların dahi kulûbunu sayd ve kemend-i ahz ü[16] teshîre kayd eylemesini iş‘âr eylemekle, ol hınzîr-ı murdâr[17], ol esnâda Kethudâ bulunan[18] ‘Osmân Efendi'ye bu râz-ı serbesteyi ma‘a etrâfihâ keşf ü îzâh ve ittifâklarına da‘vet ve telkîn bâbında ifrât-ı[19] ilhâh eyledikde, ‘Osmân Efendi bu tarrâka-i nâgeh-şenîd dâhiye-i hıred-fersâ[20] istimâ‘ından zehre-tirâk ve sâmân-zede-i[21] ‘akl ü idrâk olup, hele ne hâl ise is-

1 Serdâr-ı ekremî'den bezm-i N2 : Serdâr'dan mazhar-ı i‘zâz ü tekrîm olup, câ-be-câ halvet ve ‘akd-i meclis-i A2, M2

2 Hudâvend-i sâbık a‘yânının N2 : Şuhân Selîm'in def‘-i vücûdları bâbında rikâbda/rikâb-ı Enderûn u Bîrûn ricâlinin ve ulemânın ittifâklarını ve hemân ordu halkının A2, M2

3 mütevakkıf Saltanat'dan N2 mevkūf kaldığını beyân ve taraf-ı Şâhî'den A2, M2

4 hayât ile N2 hayâtla A2, M2

5 küllî ve cüz’î N2 — A2, M2

6 istibdâdlarıyla A2 istiklâlleriyle N2 istîdâdlarıyla M2

7 tevsîk ibrâm N2 âverde-i zebân ve bu bâbda me’mûr sûretiyle ilhâh-ı bî-gerân A2, M2

8 halvâ-şîrîn ve N2 halvâ/halvây-ı şîrîn iştihâsına mebnî, kalb-i Sadrıa‘zamî mâ’il olup A2, M2

9 Mustafa M2 — N2, A2

10 te’bîd u N2 : te’bîd/te’yîd ve devâm-ı sâmi‘a-zed-i dil-i bî- A2, M2

11 ‘izz ü N2 — A2, M2

12 ‘akl ü N2 — A2, M2

13 ol seg-i bed-semîrin N2 Nezîr-i hınzîrın A2, M2

14 kā’il hatîr N2 kā’il/mâ’il olup, ancak bu mâdde A2, M2

15 olduğu olmağın N2 olmağla A2, M2

16 kemend-i ahz ü N2 zencîr-i A2, M2

17 ol hınzîr-ı murdâr N2 mel‘ûn-i mezbûr A2 mel‘ûn-i mezbûr (مزبوور) M2

18 bulunan N2 olan A2, M2

19 telkîn bâbmda ifrât-ı N2 telfîk bâbmda A2 telkīn bâbmda M2

20 nâgeh-şenîd -fersâ A2 sâ‘ika-âsâr N2 nâgeh-şenîde ve dâhiye-i hıred-fersâ M2

21 sâmân-zede-i N2 berzede-i sâmân-ı A2, M2

ticmâm-ı nefs-i hayrân ve isticmâ'-ı zihn-i perîşân[1] ederek tagyîr-i vaz' etmeyüp, rûy-i ikbâl ile mâdde-i mezbûrenin lüzûmuna dâ'ir ba'zı mukaddime temhîd edüp, ancak ricâl dedikleri eşhâs öteden berü Devlet-i 'aliyye'nin hizmetkârları[2] olup, hod-be-hod bir mâddeyi ru'yet, vazîfe-i 'ubûdiyyetlerinden hâric ve cümlesi emir kulları olmağla, Devlet-i 'aliyye tarafından 'ale'l-ıtlâk sâdır olan evâmir ve nevâhîye[3] lâ ve na'am dimek birinin haddi olmayup, bermuktezây-ı 'ubûdiyyet hemân[4] icrây-ı me'mûriyyetlerine sa'y u dikkat edegeldikleri, 'âmmeye ma'lûm olan mevâdd-ı zâhiredendir. Ve bu maslahatın eslâfda dahi misli mesbûkdur. Bu resme umûrlarda[5] Sadrıa'zam ve Şeyhulislâm ve kuzât-ı asâkir ittifâk eyledikden sonra, [**N2 41a**] Ocaklu tâ'ifesi Devlet-i 'aliyye[6] askeri olmağla, elbette ve elbette bu makūle hutûb-i cesîmede anların medhali olmadıkca temşiyet bulmak muhâl[7] ve illâ bu bâbda cümlemize ibkāy-ı mühce-i hayât eylemek 'adîmü'l-ihtimâldir.

el-Kıssa: "Zikr olunan 'uzamâ' ve ser-i kârân ve ocakluyân re'y (رای) ü ittifâk eyledikleri[8] hînde, bizler hıdmetkâr[9] olduğumuz hasebiyle ittibâ' u itâ'at vâcibe-i zimmetimizdir" zemîninde hakîmâne ecvibe-i[10] ma'kūle-i mülzimâne bast u beyân ederek, başından def' ile havâle-i sevb-ı Bektâşiyân eyledi. Pes Nezîr Ağa olacak hınzîr-ı pür-degā[11], bu dil-nişîn kelimâtı nakş-ı sahîfe-i şu'ûr eylemekle, Ocaklu cânibini ıstıyâda[12] âzim ve anları dahi zu'munca mevâ'id-i nakd ü nes'e ile celb ve der-dest ederek, intâc-ı mukaddime-i matlabına[13] câzim oldu. Der-'akab 'Osmân Efendi, Yeniçeri Ağası'yla ve çend nefer sanâdîd-

1 ne hâl ise perîşân N2 : hele/her ne hâl ise isticmâm-ı/isticmâ'-ı nefes A2, M2

2 rûy-i ikbâl ile hizmetkârları A2 ; rûy-i ikbâlle mâdde-i mezkûrenin lüzûmuna dâ'ir ba'zı mukaddime temhîd eyledikden sonra, hakīkat-i hâl sûretiyle bu vech üzere bast-ı makāl eyledi ki: "Öteden berü ricâl nâmına olan eşhâs, Devlet-i 'aliyye'nin hademe-i bâhiru'l-ihtisâsları N2 "Ancak ricâl dedikleri eşhâs öteden berü Devlet-i 'aliyye'nin hıdmetkârları M2

3 Devlet-i 'aliyye ..... nevâhîye N2 devlet tarafından sâdır olan emr u nehy makūlesine A2, M2

4 'ubûdiyyet hemân A2, M2 çâkerî izhâr-ı şîve-i fermân-berî ederek N2

5 dikkat umûrlarda N2 mübâderet edegelmişlerdir. Ve mâdde-i mezkûrenin/mezbûrenin eslâfda misli mesbûkdur. Bu resme maslahatlarda A2, M2

6 Devlet-i 'aliyye N2 devlet A2, M2

7 hutûb-i muhâl N2 maslahatlarda/maslahatlara anların eli olmadıkca temşiyet/teşebbüs bulmak/olunmak muhâl olmağın A2, M2

8 ibkāy-ı eyledikleri N2 sağlık 'adîmü'l-ihtimâldir. Anların eydî-i mübâşeretleriyle ola gelmek kānûn-i devlet olmağın, anlar ittifâk eylediği A2, M2

9 hıdmetkâr N2, M2 hizmetkâr A2

10 ittibâ' ecvibe-i N2 teba'iyyetden gayri çâremiz yokdur" deyü hakîmâne kelimât-ı A2, M2

11 beyân ederek pür-degā N2 temhîd ederek, Ocaklu tarafına tard u teb'îd eyledi. Pes hınzîr-ı mezbûr A2, M2

12 eylemekle ıstıyâda N2 edüp, Ocaklu tarafını ıstıyâda/ıstıbâra A2, M2

13 mevâ'id-i matlabma N2 mevâ'îd/mevâ'id ve neş'e ile celb ü telfîk ile/edüp, intâc-ı mukaddime-i merâmına A2, M2

i 'uzamâ'-i Bektâşiyân'la nihânîce mülâkāt edüp[1]: "el-Hazer sümme'l-hazer! Sultân 'Osmân merhûm vak'asının izâfetinden nâşî henûz ocağınız leke-dâr-ı neng ü 'âr ve gadr u hıyânet töhmetiyle dâğdâr iken, mebâdâ bu seyyi'eye de rû-nümây-ı muvâfakat u rızâ[2] olduğunuz sûretde, la'net-i ebedîye mazhar ve ocağınız sadme-i saht[3] ve kahr-ı Kahhârî birle zîr u zeber olacağı emr-i mukarrerdir[4]" deyerek mâddeyi nakl ü takrîr ve cümlesini nehy ü tahzîr eyledi. Çün gatârife-i Bektâşiyân bu makāle-i cân-sûz ve âteş-feşânı gûş eylediklerinde, tâlân-zede-i metâ'-ı hûş olup, her biri girîbân-efşâr-ı isti'âze vü istinkâr olarak, re'sen istihcân ve bu mâddenin semtine tekarrub eylemek tasavvurundan bile mübâ'adet edeceklerini tevsîk-bend-i 'ahd ü sevgend ile ifâde vü beyân ve Efendi-i mûmâ ileyhin hafakān-ı derûnunu teskînle karîn-i sekîne vü itmînân eylediler. Ba'dehû Nezîr-i mesfûr vech-i mastûr üzere Ocaklu'ya mürâca'at ve mevâ'îd-i kesîre ve havsala-i Devlet-i 'aliyye'nin tehammülünden bîrûn idrârât-ı gayr-i hasîra serd ederek, serîre-i zebîre tanzîmine da'vet eyledikde, cümlesi hakk budur ki yek-dehen bu teklîf-i nâ-ma'kūlden istinkâf ü nükûl edüp ve hâlâ tenâvül eylediğimiz elvân-ı ni'am ve ber-dûş kaldığımız câme ve harc etdiğimiz dînâr u direm dahi Hudâvend-i sâbıkın [**N2 41b**] reşâşe-i feyz u bereketi olmağla, ma'âzallâhî Te'âlâ ten-i nâzikterînlerinden bir târ mûy koparılmasına[5] rızâ-dâde olmak değil, taraf-ı eşreflerine sû'-i kasd tehayyülünde olanlara cümlemiz hasm-ı cân ve 'adûy-i bî-emân olup ve'l-hâsıl bu makāle kāle değil, kalbin yüresine hutûr edecek hezeyândan[6] olmayup, ibtidây-ı emirde hal' mâddesi dahi bizim hem-hâbe-i zamîrimiz değil iken, ber-muktezây-ı şîve-i kazâ[7] başka sûretle rû-nümâ oldu" deyerek hınzîr-ı mezbûrun derîçe-i kârîz-i[8] dehânını sedd ve ol ümniyyeden mel'ûnu,

1 Ağası'ya edüp N2 Ağası'nı/Ağası ve sâ'ir 'uzamâsını/'ukalâsını nezâketle mülâkāt ve A2, M2

2 merhûm vak'asının rızâ N2 Vak'ası izâfetinden henûz ocağınız ser-furû-bürde-i/perde-i neng/teng ü 'âr ve gadr u hıyânetle dâğdâr iken, ma'âzallâhi/ma'âz[all]âhi Te'âlâ bu husûsa dahi rızâ-dâde-i muvâfakat A2, M2

3 saht N2 hışm A2, M2

4 mukarrerdir N2, M2 : mukarrer A2

5 nehy ü tahzîr koparılmasına N2 bu emr-i Nezîr, ez-heme-çîzden tahzîr **[M2 134]** eyledikde, anlar dahi ma'âzallah/ma'âz[all]ah ile mukābeleye yek-dest ve hemvâr-ı/hemvâre dehen-güşây-ı istinkâr oldular. Ba'dehû Nezîr dedikleri rû-siyâh ve bed-semîr Ocaklu'ya mürâca'at ve mevâ'id-i kesîre/kesîr serd ederek, serîre-i mezbûre tanzîmine da'vet eyledikde, cümlesi yek-dehen-i nükûl ve istinkâf ve hâlâ tenâvül eylediğimiz ni'met ve pûşîde olduğumuz kisvet, Sultân Selîm efendimizin feyyâza-i bereketi olmağla, el-'iyâzu billah/b[ill]ah beden-i nâzikterîninden bir târ mûyuna şikence ve âzâra A2, M2

6 taraf-ı eşreflerine hezeyândan N2 tarafına sû'-i kasd tasavvur edenlerin cümle/cümlemiz hasm-ı cânı olup ve'l-hâsıl bu mâdde kāle değil, kalbe hutûr edecek mevâddan A2, M2

7 hal' kazâ N2 hal'ı/hal' husûsu dahi hem-hâbe-i zamîrimiz olmayup, bi-kazâ'illâhi/kazâ'[ill]âhi Te'âlâ A2, M2

8 derîçe-i kârîz-i N2 derîçe-i bâlû'a-i A2 derbeçe-i bâlû'a-i M2

ol fâsidü't-taviyyeyi redd eylediler. Birkac gün dahi Edirne'yi vücûd-i bed-bûduyla bî-meymene eyledikden sonra, taraf-ı Sadrıa'zamî'den bî-nihâye 'atâyâya mazhar olarak Âsitâne-i sa'âdet savbına tahvîl-i efsâr-ı 'avdet edüp, kudûm-i şe'âmet-melzûmuna müterakkıb ve gül-i bî-hâr ve mey-i bî-renc-ı humâr tenâvülüne müte'ehhib olan yârân-ı mârânlarına mâ-cerâyı[1] nakl ü hikâyet eyledikde, cümlesi *"Ka'ade 'alâ istihî*"* meselince hâk-nişîn-i hızy[2] u haybet oldular[**]

Nüzûl-i sandal ve fülke-i nev

Nefs-i nefîs-i Pâdişâh-ı rûy-i zemîn içün[3] inşâ olunan fülke ve sandal-ı zerrînin sûret-yâfte-i[4] temâm olduğu, Tersâne tarafından 'arz u i'lâm kılınmağla, mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü günü[◊5], Kā'im-makām Paşa ve sâ'ir huzûru mu'tâd olan küberâ' müctema' olup, sâ'at-i muhtârda pey-der-pey deryâya revân ve me'mûr-i inşâları[6] olanlar hıla'-ı behiyye ve 'atâyây-ı vefiyye ile şâdmân kılındı.

Vak'a-i garîbe-i sûhte[7] der-Câmi'-i Fâtih Sûltân Mehmed Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*[**8]

Lâziyyü'l-asl bir tâlib-i nâ-sâz ile Sultân Mehmed Kolluğu neferâtından bir sefîh-i ma'reke-perdâz beyninde bir fâhişeden nâşî[9] münâfese olmağla, yek-dîğere 'akd-i kîne ile âgāz-ı[10] muhâsamâ ve câ-be-câ müşâteme ve muhâceme üzere olup ve'l-hâsıl[11] biribirine hasm-ı cân ve ahadühümâ âharın

---

1 ol fâsidü't-taviyyeyi mâ-cerâyı N2 ... sadd eylediler. Çend rûz dahi Edirne'de ikāmet eyledikden sonra, Âsitâne'ye tahvîl-i 'inân-ı 'avdet edüp, muntazır olan yârânlarına keyfiyyeti A2, M2

* قعد على استه = Kıç üstü oturdu" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

2 *istihî* hızy N2 *istihî/esnehû"* pes-nişîn-i hızy/hüzn A2, M2

** "Ve bi'l-cümle ol oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,281-282'de kaydedilmiştir.

3 Pâdişâh-ı rûy-i zemîn içün N2 Sultânî içün A2 Sultânî ile M2

4 sandal-i zerrînin sûret-yâfte-i N2 sandalm sûret-pezîr-i A2, M2

◊ 23 Muharrem 1223 = 21 Mart 1808 Pazartesi.

5 'arz u günü N2 i'lâm olunduğuna binâ'en A2, M2

6 küberâ' inşâları N2 zevât müctema' olup, muhtâr olan sâ'at-i sa'd-medârda pey-der-pey deryâya tesyîr ve me'mûr-i inşâsı A2, M2

7 şâdmân **sûhte** N2 tesrîr olundu. **Garîbe-i sûhte-i Lâz ez-sûhtegân** A2 mesrûr olundu. **Garîbe-i Lâz ez-sûhtegân M2**

علیه الرحمة و الغفران = Allah'ın rahmet ve mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

8 **Sultân Mehmed ..... -gufrân** A2, M2 **: merhûm** N2

9 sefîh-i ..... nâşî N2 sefîh miyânmda, fâhişe 'avratdan nâşî/— A2, M2

10 'akd-i kîne ile âgāz-ı N2 — A2, M2

11 muhâceme ve'l-hâsıl N2 muhâceme-ver olup, el-hâsıl A2 muhâcemede olup, el-hâsıl M2

i'dâmını cûyân olmuşidi[1] Ve tâlib-i merkūmun reviş-i nâ-hemvârından kolluk zâbitleri dahi müteneffir ve dem-i fursatına muntazır idiler. Tâ ki bir gün dahve-i kübrâ vaktinde tâlib-i mezbûr, fâhişe-i mezkûreyi kā'id olarak[2] [**N2 42a**] kolluk pîş-gâhından kādime[3]- **[M2 135]** cünbân-ı murûr iken, hasmı olan nefer-i merkūm birkac hem-pâsiyle ser-deste be-keff ol tâlib-i nâ-halef üzere hücûm eylediklerinde, kesretleri sebebiyle yârây-ı mukāvemeti olmadığından, bî-ihtiyâr müteşebbis-i dâmen-i firâr olup, hancer ve tabanca ile tehâmî ederek, medresesinde bir başka hücreye[4] ilticâ ve kömürlüğünde ihtifâ eylemiş, der-pey olanlar dahi zâbitleriyle bi'l-ma'iyye medrese-i mezbûre bâbına vürûd ve ictimâ' ve tâlib-i merkūmun evzâ'-ı sefîhânesini ve mukaddemce bir iki neferi mecrûh evlediğini yâd ü ta'dâd ederek terbiye ve te'dîbi zımnında tîğ-i taleb ü ilhâhı ilmâ' edüp[5], medrese ehâlîsi inkâr ile müdâfa'aya ibtidâr eylediklerinde, düşmen-i bed-hâhı olan nefer-i mersûm pinhân olduğu hücreyi[6] zâhiren ba'zı emâre ile derk etmiş olmağla, vech-i tahkīk üzere refîklerine irâ'et edüp, ehâlî-i medrese dahi tecessüsüne ruhsat vermekle içerüye dâhil[7] ve her kûşeyi cüst-cûya müştagil iken, ez-dil ü cân cûyân olan nefer-i mezbûr sevâd-ı muhtefîyi ihsâs[8] birle: "İşte buradadır" deyerek pâyinden keşîde[9] oldukda, ol dahi def'-i belâ ve redd-i kazâ kasdiyle yedinde olan tabancaya[10] küşâd verdiği anda nefer-i merkūm dahi cân verdi. Ba'dehû dal hancer mânend-i ejder serdâbdan beder[11] oldukda, ahz u giriftine âmâde olanlar bi'l-cümle dehlîz-i gürîze pâ-nihâde[12] olmağla, tâlib-i mezbûr hemân tîz-dest kendi[13] hücresinden silâh ve tüfengini ahz ve diyâr-ı âhara firâr kasdiyle medreseden hurûc edüp[14], Boyacılar Kapusu semtine ılgār eyledikde, kolluklar biribirlerine ihbâr birle sedd-i râh-ı firâr eylediklerinden nâşî, nâ-çâr 'avdetle

1 ahadühümâ olmuşidi N2 düşmen-i bî-emân olmuşlar idi A2, M2
2 müteneffir olarak N2 dil-gîr ve dem-i fursata müterakkıb olmuşlar idi. Tâ ki/Nâ-gâh bir gün vakt-i dahvede/duhâda tâlib-i mezbûr fâhişe, der-pey A2, M2
3 kādime N2, A2 kademe M2
4 murûr hücreye N2 'âzîmet iken, nefer-i merkūm birkaç hem-pâsiyle tâlib-i mersûm üzere/üzerine hücûm eylediklerinde, ol dahi hevl-i cânla firâr ve üzerinde olan hançer/hancer ve piştov ile tehâmî ederek, medresenin birinde bir küşâde odaya A2, M2
5 mezbûre bâbına edüp N2 mezkûre bâbma mütevârid ve tâlib-i mezbûru iltimâsda mücidd olup A2, M2
6 ile müdâfa'aya hücreyi N2 eyledikde, 'adûsü/'adûyi olan nefer-i mezbûr nihân olduğu odayı A2, M2
7 derk etmiş dâhil N2 idrâk eylemiş olmağla, hem-râhlarına irâ'et ve sâhib-i hücre dahi tecessüsüne ruhsat vermeğin duhûl A2, M2
8 müştagil ihsâs N2 meşgūl iken, nefer-i merkūm sevâd-ı muhtefîyi ru'yet/rivâyet A2, M2
9 keşide A2, M2 keşân N2
10 ve redd-i tabancaya N2 zımınnda yedinde olan piştova A2, M2
11 merkūm dahi beder N2 mezbûr kânûn-i dûzaha kadem-nihâd oldu. Ba'dehû dal hançer mânend-i şîr-i ner/terân endâm-/deh-nümây-ı zuhûr A2, M2
12 dehlîz-i gürîze pâ-nihâde N2 kādime-engîz-i gürîz A2 kadem-engîz-i gürîz M2
13 tîz-dest kendi N2 — A2, M2
14 edüp N2 ve A2, M2

penâh-bürde-i[1] câmi'-i celîl ve kānûn-i kadîm üzere Ebu'l-Feth *'aleyhi'r-rahme** hazretlerinin harem-i muhteremlerine dahîl oldu. Öteden berü câmi'-i merkūm *"Ve men dahalehû kâne âminen**"* sırrına mazhar olmağla, kolluk zâbitleri duhûl eylemeyüp, dâ'iren-mâ-dâr etrâf-ı câmi'i ihâta birle mâni'-i firâr oldular[2]. Bu haber derhâl Ağa-kapusu'na ve[3] 'akd-i encümen-i meşveret üzere olan Şeyhulislâm Efendi[4] tarafına îsâl olundukda, hâzır bi'l-meclis olan Segbân-başı'ya ve sâ'ir sanâdîde hıtâben bi-eyy-i vechin câmi'e duhûl edüp, tâlib-i mezbûrun ahz u siyâsetine ikdâm olunmak bâbında[5] **[N2 42b]** tenbîh-i ekîd ve medreselerde[6] ve câmi'de bulunan talebe ve huddâm-i câmi', aslâ merkūma[7] imdâd ü istishâb eylemamek zımnında kol kol âdemler tesyîr ve herkes telâmizesi olan tullâbı bu bâbda zabt eylemek içün hâceler taraflarına mahsûs emr u teşdîd olundukdan sonra[8], pür-sâz ü silâh birkaç[9] yüz nefer Bektâşiyye dilâverleri[10] harem-i câmi'i hisâr edüp, firârî-i merkūm[11] dahi mü'ezzinler mahfilinin firâzında kademe-i zeberîn-i nerdübâna su'ûd ve silâhını der-pîş ile ber-kā'ide meteris cengi sûretinde tüfeng der-dest ku'ûd eyledi. Zâtında behâdırlıkda mümtâz ve kurşun atmakda[12] kādir-endâz olmağla, pey-der-pey hücûm edenleri nişâne-i mühre-i tüfeng ve anlar dahi kapudan ve pencereden muttasıl kurşun atarak[13] ve'l-hâsıl yedi sâ'at-i mücûmî mikdârı dâd ü sitâd üzere ceng eylediler. Belki otuzdan mütecâviz nefer kimi mecrûh ve kimi küşte-i mühre-i heder oldu. Bu aralıkda Şeyhulislâm tarafından müte'âkıben[14] ahz ü i'dâmı zımnında cidd ü ikdâm olunduğuna mebnî, gālibâ derûn-i İstanbul'da olan Bektâşiyye erenlerinin memhû'u ordu-cengi hey'etinde gark-ı silâh olarak cem'iyyet-engîz ve cevânib-i câmi' haşr-gâh-ı ehl-i sitîz[15] olup, her

1 biribirlerine bürde-i N2 birbirine ihtifâf ile sedd-i râh-ı firâr olmalariyle, nâ-çâr penâh-pürde-i A2, M2

* عليه الرحمه = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** و من دخله كان آمناً = Oraya giren emniyette olur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/97. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

2 Ebu'l-Feth oldular N2 nâmûs-i harem-i Ebu'l-Feth'e dahîl oldu A2, M2

3 Ağa-kapusu'na ve N2, A2 Ağa-kapusu'nda M2

4 Efendi A2, M2 — N2

5 hâzır bi'l-meclis bâbında N2 bi-eyy-i hâl merkūmun ahzı —/bâbında A2, M2

6 medreselerde N2, A2 medreseler M2

7 huddâm-i câmi', aslâ merkūma A2, M2 huddâm aslâ mezbûra N2

8 zımnında sonra N2 bâbmda emr ü tehdîd olunmağla A2, M2

9 birkaç A2, M2 birkac N2

10 dilâverleri A2, M2 erleri N2

11 merkūm A2, M2 mezbûr N2

12 firâzında atmakda N2 bâlâsında kademe-i rîzîn-i/zîrde nerdübâna/nerdübânda ku'ûd ve silâhını/selâmeti der-pîş ve zâtında behâdır ve ceng-âzmâ dilîr A2, M2

13 anlar .....atarak N2 vâfir neferâta bu vechile râh-ı hayâtı teng edüp A2, M2

14 mikdârı dâd ü müte'âkıben N2 —/mikdârı yalnız başına ceng edüp, müte'âkıben Şeyhulislâm cânibinden A2, M2

15 cidd ü ehl-i sitîz N2 ikdâm olunmağla, kati vâfir müsellah Bektâşiyye müctemi' ve cevânib-i câmi' nümûne-i haşr-gâh A2, M2

kapudan ve yukarı tabakalardan[1] hecme-rîz oldukca, bir dakîkada kapulara ve etrâfa du'ây-ı ricâlullah gibi musîb mühreler[2] yetişdirerek müdâfa'aya i'mâl-i dest-i gayret eylemekle, hakkā ki yalnız başına bir bütün Bektâşiyye ocağına mukāvemetle dilâverlik dâdını icrâ ve behâdırlık 'arsasında tehemten gibi yektene olduğunu ibdâ eyledi.

el-Kıssa[3]: Vakt-i 'asra kadar tarafeynden beş yüzden **[M2 136]** mütecâviz tüfeng endâhte ve bir[4] ceng-i 'azîm-i sâhte oldu. Hademe-i câmi' nihânîce birkac def'a kurşun ve barut ve su[5] imdâdından gayri bir 'amele cesâret[6] edemediler. Müddet-i muhârebe imtidâd buldukca, Şeyhulislâm Efendi'nin ta'assubu iştidâd bulup, pey-der-pey ahz u i'dâmı husûsuna ikdâmı müzdâd olur idi. Huzzâr-ı meclisin ba'zıları söze gelüp: "Elbette mahsûr-i mezkûrun edevâtı temâm ve kendüsi cû' ve 'atş istîlâsıyla bî-ârâm olmağla, encâm-ı kâr taşraya hurûcda meslûbü'l-ihtiyâr olacağı derkâr olmağın, mübâşirler havâlî-i câmi'de terassud edüp, hurûcunda ahz eylesünler. [**N2 43a**] Bu şîvede vech-i sühûlet olduğundan başka, niçe zemândan berü beyne'n-nâs mer'î olan Ebu'l-Feth Câmi'-i şerîfinin harem-i muhteremi nâmûsu dahi himâyet olunmuş olur" dedikde, ta'assub-i tînet-i asliyyesi mütehaccir olup, gayz u gazabla[7], izhâr-ı çîn-i cebîn ve "Nâmûs-i[8] câmi' dimek ne ma'nâdır? Bi-eyy-i vechin câmi' içre ol bed-kâreyi[9] pâre pâre eylesünler" deyü Segbân-başı'yı[10] bi'n-nefs ta'yîn eyledi. Bu'ayd-i 'asrda bî-çârenin edevâtı, kuvvet-i bâzûsu gibi resîde-i hadd-i hıtâm ve teşnelik te'sîrinden ve hevl-i cân ve müzâhame-i[11] duhândan sersâm olup, birkac yerinden dahi zahmdâr olmağla, nâ-çâr hancer be-keff ve tüfeng der-bâzû kapunun birinden na'ra-i Rüstemâne ile kahremân gibi taşraya pürtâb eyledikde, pîş-gâh-ı bâbda bulunan yetmiş seksan kadar segbân dilâverleri "el-Meded!" deyerek biribirini pâymâl ederek firâra şitâb eylemeleri, bâ'is-i kahkaha-i şeyh u şâb olmuşdur. Bu aralıkda tâlib-i mezbûr te'sîr-i cerâhatden

1 ve yukarı tabakalardan N2 — A2, M2
2 kapulara mühreler N2 üç beş kapuya mühre A2, M2
3 eylemekle el-Kıssa N2 edüp, hulâsa A2, M2
4 bir A2, M2 ber-kā'ide N2
5 câmi' su N2 câmi'-i şerîf nihânîce birkaç def'a barut A2, M2
6 cesâret N2 ictisâr A2, M2
7 buldukca N2 buldukca/buldukça, Şeyhulislâm Efendi'nin âteş-i gayzları iştidâd bulup, ezyed mine'l-evvel i'dâmı bâbında ikdâm eder idi. Ebu'l-Feth gibi zât-ı şerîfin harem-i câmi'-i münîfine ilticâ etmiş olmağla, bi-eyy-i hâl barutu temâm ve teşne vü gürisnelikden bî-ârâm olup, elbette/— encâm-ı kâr/kârı bî-ihtiyâr taşraya hurûcu derkâr olmağla, mübâşirler/mübâşir-i havâlî-i câmi'de mütevakkıf ve hurûcunda ahz eylemelerini tezkîr/— u/— ilkā/inbâ ve bu vechile nâmûs-i harem-i Câmi'-i Fâtih'i ihmâ eyledikce A2, M2
8 cebîn ve "Nâmûs-i A2, M2 çebîn ve "Nâmûs-i harem-i N2
9 ol bed-kâreyi N2 — A2, M2
10 deyü Segbân-başı'yı N2 deyü ta'assubla Segbân-başı Ağa'yı A2 ve bu ta'kîble Segbân-başı Ağa'yı M2
11 Bu'ayd-i müzâhame-i N2 İkindi zemânmda bî-çârenin barutu temâm/rehîn-i —/hıtâm ve te'sîr-i teşnegî ve havf-ı cân ve tezâhüm-i A2, M2

ve sabâhdan ahşâma kadar teşne ve gürisne olarak çekdiği mihnet ü meşakkatden bî-tâb ve nâ-tüvân olmağla, sersemâne ve bî-hûşâne menfez-i selâmeti cûyân iken, her cânibde müctemi'an muterassıd olan beş yüz kadar fursat esîri zebûn-küş ve mazlûm-keşler der-sâ'at gulûy-ı gulgule-engîz ile sedd-i râh-ı gürîz edüp, derd-mendi darabât-ı ser-deste[1] ile nakş-ı zemîn ve katl ü i'dâmla kîne-i sînelerini teskîn eyledikleri haberi[2], vakt-i şâmda teşnîf-i gûş-i Şeyhulislâm eyledikde, gazây-ı mahsûs eylemiş sûretinde[3] münşerih olup, kara gülmez çehresinde eser-i hande-i beşâşet lâyih oldu. Bu mâdde te'emmül ü im'ân olunsa, müşârun ileyhin ne rütbe seng-dil-i mu'annid ve muta'assıb-ı nâ-merd ve mütemerrid olduğu, erbâb-ı vakte nümayân olur*

Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ'

Sene-i cedîde muharreminin[4] sekizinci günü◊ sâbıkā Diyârbekir Vâlîsi Vezîr[5] Celâleddîn Paşa'ya, Sivas Eyâleti[6] ve Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Kalender Paşa'ya, Mar'aş ve sene-i mâziye şevvâlinde◊◊ Karaman Eyâleti, sâbık Bağdâd Vâlîsi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine[7] tevcîh olunmuşiken, işbu mâh-ı muharremin on ikinci[8] günü◊◊◊ sâbık Haleb Vâlîsi Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Adana Eyâleti, sâbık Kars Vâlîsi Vezîr Şerîf Paşa'ya ve Haleb, Sadr-ı esbak[9] **[M2 137]** Ziyâ Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbık Erzurum Vâlîsi Vezîr 'Osmân Paşa'ya **[N2 43b]** ve çend rûz murûrunda, sâbıkā[11] Karaman Vâlîsi ve Bahr-ı sefîd Boğazı Ser'askeri el-Hâc Mehmed Hakkı

1 birkac yerinden ser-deste N2 : birkaç yerinden dahi zahmdâr olmağla/—, nâ-çâr —/ve hançer be-keff ve tüfeng —/ve der-bâzû/bâzuy-i kapunun birinden kahremân-vâr/vârî na'ra-zen-i dehşet -nisâr/— olarak ser-nümây-ı zuhûr ve sersemâne gürîzgâhı tekâ-pû/pûy eyledikde, beş yüz altı yüz kadar esîr-i fursat mazlûm-keşler der-sâ'at gulûy-i/gılây-ı gulgule ile sedd-i bâb-ı gürîz edüp, hemân derd-mendi darabât-i/darbân-ı mutrıka A2, M2

2 i'dâmla haberi N2 i'dâmiyle/i'dâm ile kîne-i sekînelerini teskîn eyledikleri haberi/haberini A2, M2

3 eyledikde sûretinde N2 eyledikde/eylediklerinde, be-gâyet A2, M2

* **"Vak'a-i garîbe-i Sûhte** olur" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,283-284'te kaydedilmiştir.

4 eser-i hande muharreminin A2 eser-i beşâşet lâyih oldu. **Ba'zı tevcîhât** Mâh-ı merkūmun N2 eser-i hande vü beşâşet lâyih u zâhir oldu. Bu mâdde te'emmül ü im'ân olunsa, müşârun ileyhin ne mertebe seng-dil-i mu'annid ve muta'assıb-ı nâ-merd ve mütemerrid olduğu, erbâb-ı dikkate nümayân olur. **Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ** Sene-i cedîd muharreminin M2

◊ 8 Muharrem 1223 = 6 Mart 1808 Pazar.

5 sâbıkā Diyârbekir Vâlîsi Vezîr A2, M2 sâbık Diyârbekir Vâlîsi N2

6 Eyâleti A2, M2 — N2

◊◊ 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.

7 Yûsuf hazretlerine N2 Ziyâ Paşa'ya A2, M2

8 mâh-ı ikinci N2 muharremin on üçüncü A2, M2

◊◊◊ 12 Muharrem 1223 = 10 Mart 1808 Perşembe.

9 Vezîr 'Abdî esbak A2, M2 'Abdî Paşa'ya ve Hicâz Ser'askerliği'yle Haleb N2

Paşa'ya ve Erzurum Eyâleti[1], sâbıkā Sivas Vâlîsi ve hâlâ Şark[2] Ser'askeri Gürcü[3] Halîl Paşa-zâde Vezîr es-Seyyid 'Ali Paşa'ya ve çend rûz güzerânında sâbıkā Diyârbekir Vâlîsi Vezîr[4] 'Osmân Paşa'ya Şark Cânibi Ser'askerliği'yle tevcîh ve Bağdâd ve Basra ve Şehrizor eyâletleri[5], şevvâl-i güzeştede◊ sâbıkā Bağdâd Kā'im-makāmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'ya bâ-rütbe-i Vezâret tevcîh olunmuş olmağla, mâh-ı mezbûrda◊◊ ibkā ve Livây-ı Selânik ve Kavala, Bosna Vâlîsi Vezîr Husrev Mehmed Paşa'ya ve Livây-ı[6] Kayseriyye, kapucubaşılardan Çelik Paşa-zâde İbrâhîm Bey'e[7], Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi'yle tevcîh ü ihsân ve her birinin[8] kapu kethudâlarına teslîm-i fermân olundu[9]

İstitrâd

Sâl-i güzeştede 'Irak Ülkasi, Rûm vüzerâsından bir vezîr-i nâmdâr 'uhdesine muhavvel ve hemvâre bu kā'ide düstûru'l-'amel olmak bâbında erbâb-ı 'akd ü hall imzâ-zen-i hüccet-i ittifâk olduklarına mebnî, hıtta-i Bağdâd ve Basra ve Şehrizor, sâl-i güzeştenin, ya'nî yirmi iki senesi recebinin[10] yirmi dördüncü günü◊◊◊ Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya tevcîh ve tarafına ba'zı mertebe tavsıye vü tenbîh olunmuşidi[11]. Ba'dehû kā'ide üzere şevvâlü'l-mükerreminin dördüncü günü◊⁴ resmen vukū' bulan tevcîhâtda dahi ibkā kılınmışiken, sâbıkā Bağdâd Kā'im-makāmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'nın İstanbul'da olan sarrâfı ve ba'zı Bağdâd tüccârı devr-i ebvâb ve kavâ'id-i mütedâvile-i ma'hûdeyi icrâya bezl-i nakdîne-i vüs'-ü tâb eyleyerek, gālibâ ihsâsa göre beş altı bin kîse akça taksîm-i hevâyî kā'idesi üzere taksîm ve pîş-kârân-ı umûrun pîş-tahtalarını[12] lebrîz-i zer ü sîm eylemeleriyle, 'Irak'da Rûm

10 Diyârbekir Vezîr A2, M2 Adana Eyâleti Vezîr Şerîf Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbıkā Erzurum Vâlîsi N2
11 sâbıkā N2, A2 sâbık M2
1 Eyâleti A2, M2 — N2
2 ve hâlâ N2 Vezîr 'Osmân Paşa'ya Şark Cânibi A2 Vezîr 'Osmân Paşa'ya ve Sivas Eyâleti, Şark Cânibi M2
3 Gürcü N2, M2 Kûr A2
4 Vezîr A2, M2 — N2
5 eyâletleri A2, M2 — N2
◊ 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.
◊◊ 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.
6 Livây-ı N2, M2 Livâ'-i A2
7 Bey'e A2 + N2, M2
8 her birinin A2 her birinin (يرينك) M2 — N2
9 olundu M2 kılındı N2, A2
10 recebinin M2 recebin A2
◊◊◊ 24 Receb 1222 = 27 Eylül 1807 Pazar.
11 olunmuşidi M2 olmuşidi A2
◊⁴ 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.
12 pîş-tahtalarını A2 pîşteztelerini (پشتزته لرينى) M2

vüzerâsınm vücûb-i vücûdları hükmünü nesh[1] ve "Yanılan Bağdâd'dan döner" gerdişince, düstûr-i ittihâz edecekleri resm-i mezbûru fesh edüp, Paşa-yı mûmâ ileyhe rütbe-i Vezâret'le[2] şevvâlin yirmi yedinci günü◊ târîhiyle tevcîh olunup, tarafına menşûr irsâline sa'y-i[3] esîl ve Ziyâ Paşa'yı Halebü'ş-şehbâ tarafına[4] tahvîl eylediler.

'Acîbe[5]

Mukaddemâ **[M2 138]** keşîde-i saff-ı sutûr u[6] imlâ olduğu üzere müşârun ileyh Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri[7] Erzurum ve Trabzon Vâlîsi ve Şark Ser'askeri[8] olup, ma'iyyetlerine bir orduluk asker ta'yîn ve deryâdan taraflarına toplar ve humbaralar ve sâ'ir iktizâ eden mühimmât-ı lâzime îsâliyle bi'l-vücûh bünyân-ı me'mûriyyetleri[9] tarsîn olunarak, Tiflîs cânibinden Memâlik-i Hâkāniyye'ye itâle-i pây-i te'addî eden Moskovlu'nun müdâfa'asına ta'yîn olunmuşidi[10] Ol seferde dîvân kitâbetleri hıdmetinde bulunan 'ulemây-ı hâcegândan Kilisli es-Seyyid[11] 'Ali[12] Celâl Efendi'nin bu Fakīr'e şifâhen müte'essifâne nakl eylediği makālenin bî-kem ü kâst hulâsa-i dürüst ü râstı bu vechiledir ki, çün müşârun ileyh hazretleri müsâ'ade-i tâli' u ikbâl ve teveccüh-i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl sebebiyle şöhret ü şân sâhibi Vezîr ve Şeyhu'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr olmağla, uhde-i Asafâne'lerine menâsıb-ı celîle tevcîh ve Şark Ser'askerliği ihâlesiyle ma'iyyetlerine 'ale't-tahkîk bir orduluk güzîde ve mutî' u munkād cüyûş-ı ceng-i'tiyâd ta'yîn ü telfîk buyurulmağla, 'âdet-i

1 nesh A2 fesh M2
2 Vezâret'le A2 Vezâret'e M2
◊ 27 Şevvâl 1222 = 28 Aralık 1807 Pazartesi.
3 sa'y-i A2 emr-i M2
4 tarafına A2 mansıbına M2
5 Sâl-i güzeştede **'Acîbe** [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 — N2
6 sutûr u M2 satr u N2 sutûr A2
7 Yûsuf hazretleri N2 Ziyâ Paşa A2, M2
8 Ser'askeri N2, M2 askeri A2
9 deryâdan me'mûriyyetleri N2 vücûhla ta'yîn ve bünyân-ı me'mûriyyetleri A2 vücûhla bünyân-ı me'mûriyyeti M2
10 cânibinden olunmuşidi N2 tarafından Memâlik-i mahrûse'ye hecme-rîz olacak Rusyalu müdâfa'asına ta'yîn kılınmışidi A2, M2
11 bulunan es-Seyyid M2 + ['Ali Celâl Efendi ile ilgili olarak buraya girmesi işaret edilen, A2 73b'nin sağ kenarında metindeki kaligrafi ile yazılmış şöyle bir kayıt vardır: "Efendi-i mûmâ ileyh mu'ahharan vüzerâdan olup, Bosna Vâlîsi iken Hûrşîd Paşa üzerine Rumeli tevcîh ve Mora mâddesine me'mûr olup gelür iken Bosna hudûdunda fevt olmuş vüzerây-ı benâmdan idi. Eğer vefât eylemamiş olup, mansıbına gelmiş olsaydı, Mora mâddesini bir yoluna koyacağı cümlenin agleb-i melhûzu idi; *rahmetullâhi 'aleyh*"] A2 olan 'ulemây-ı hâcegândan Kilîsî es-Seyyid N2
12 'Ali N2, M2 — A2

mecbûlesi üzere bu vesîle ile cem'-i hazâ'in-i bî-gerân ve tertîb-i esbâb-ı haşmet ü 'unvân edüp ve'l-hâsıl mu'tâd olduğu vech üzere[1] tekellüfât-ı kesîreden sonra Ahısha semtinde küffâr ile mukābele ve bi-tevfîkıhî Te'âlâ ol evân-ı meyâmin-ihtivâda 'âmme-i asâkir-i İslâm'da olan hâhiş ü ihtimâmına mebnî, [**N2 44a**] cünûd-i zafer-mev'ûd-i İslâmiyân ez-dil ü cân âheng-i ceng ü mukātele eylediler. Kendüleri merkez ve ma'kūde olmak sûretiyle muhayyem-gâhda mekîn olup, kethudâlarını Başbuğ nasb u ta'yîn birle muhârebeye irsâl eylediler. Yârî-i hazret-i Bârî ile askerin samîmî hâhiş ü ikdâmları, câzibe-i fevz ü zafer olup, ibtidây-ı hamlede galebe ve fîrûzî[2] cânib-i İslâmiyân'a rûzî olmağla, leşker-i küffârın sağ ve sol taburları efhaş-i vech üzere zîr u zeber olup, fekat sergerde-i sürbe-i düşmen-i hızlân-me'âl olan Merdavic [=Miloradowitsch]* nâm Ceneral, bir mikdâr asker ile bir püşte üzere hareket-i mezbûha birle dest ü pâ-zen-i hâk-i ıztırâb olarak ric'at ve vücûd-i bed-bûdlarını îsâl-i semt-i selâmet etmek dâ'iyesinde olduğu Efendi-i mûmâ ileyhin meşhûdu oldukda, derhâl Başbuğ olacak Kethudâ tarafına isti'câl edüp: "Bi-'avn-i Hudâ asker-i İslâm'da bu resme şâhid-i nusrat cilve-nümâ olup, tarafınızdan bahşişler i'tâ ve mevâ'îd-i cezîle va'd ederek askerin şevkmi tecdîd ve bu gûne mütezelzil olmuş düşmen-i mağlûb üzere bir hamle dahi koparmağla, akreb dereceye gelmiş istîsâlleri husûsunu tahrîz u te'kîd eylemeniz lâzimedendir. Husûsan işte şu püşte üzere müttehî-i inhizâm olan Ceneral'i hayyen esîr eylemek ednâ himmete mevkūfdur" deyerek ihtâr u ibrâm eyledikde, Kethudây-ı mûmâ ileyhde bir gûne hafî telâş ü tereddüd mahsûs ve ikdâmdan rehâvet ü betâ'et şâ'ibeleri me'nûs olduğuna binâ'en, dil-hâh üzere teşvîk-ı asker bâbında Kethudâ'dan me'yûs oldukda, hemân Efendi-i mûmâ ileyh zâtında merkûz olan mâye-i diyânet ve cevher-i şecâ'at muktezâsınca Delîl-başı'yı süvârîleriyle alup, ol püşte üzere 'inân-engîz-i hücûm oldular. Savlet-i İslâmiyân'a bir dürlü tâb-âver-i mukāvemet olmadıklarından, hemân top ve humbaralarını terk birle verây-ı püşteye gürîzân oldular. Ancak vech-i muharrer üzere asker elbette teşvîk u igrâya muhtâc olup, tahrîk ü teşvîk bulunmadığından başka, Başbuğ olacak ol aralıkda Vezîr-i müşârun ileyh tarafından 'acele matlûb olmuş olduğuna mebnî, askeri 'alâ hâlihî terk ile müşârun ileyh cânibine ric'at etmiş olup gitmiş. Efendi-i mûmâ ileyh [**N2 44b**] çend def'a beri öte 'inân-engîz-i semend-i gayret olup, ednâ hücûma mevkūf olan sipâh-ı a'dâ üzere tahrîk-i satvet bâbmda îfây-ı hakk-ı sa'y ü dikkat eylemiş ise de, Başbuğ olmamak mülâbesesiyle vâ-mânde-i te'sîr olup, nihâyet Efendi'nin bu resme gayret ü ik-

1 şifâhen üzere N2 nakl ü beyânı üzere A2, M2

2 Ahısha semtinde fîrûzî N2 küffâr/düşmen ordusuyla mukābele ve taraf taraf âheng-i mukātele olunup, encâm-ı kâr ni'met-i fevz ve —/sûret-i nusrat ü zafer A2, M2

Metnimizde Merdavic (مـرداويج) gibi okunabilecek şekilde yazılmış olan kişi, Rus generallerinden Michael Miloradowitsch (1770-1825) olmalıdır; bk. meselâ Hugh James Rose, *A New General Biographical Dictionary,* London 1857, X,146-147.

dâmı, askerin rucû‘ etmeyüp ârâmına bâ‘is ve hemân bu fâ’ideyi mûris oldu. Pes Delîl-başı'yı Başbuğ makāmına ikāme ve ba‘zı mertebe temevvüc-i bahr-ı gayret ederek, Ser‘asker olacak Vezîr-i müşârun ileyhe küffârın za‘f-ı hâlini ve imkân-ı istîsâlini ifâde birle alup gelmek kasdiyle ordu cânibine ıtlâk-ı licâm-ı müsâra‘at etmekle, lede'l-vürûd ne gördü ki, müşârun ileyhden ve ordu bakıyyesi olacak eşhâsdan eser u nişân nâ-bûd olup, hemân dama taşları gibi hâlî haymeler ve câ-be-câ esbâb ve âlât ve evânî makūlesi eşyâ’ ve mühimmât perâkende ve perîşân saçılup kalmış. Vaktâ ki Celâl Efendi hammâm-ı ‘ibret-nümâ hey’etinde ordunun bu keyfiyyetini gördükde, mebhût ü hayrân olup, vahşet ü dehşetle bir zemân seme gibi bî-hûş ve bî-iz‘ân kaldıkdan sonra, hele isticmâm-ı zihn edüp, âdemleriyle beri öte pûyân olur iken, ordu verâsında çend nefer harbende makūlesi görüp, ordunun bu hâlini istifsâr eyledikde, ilerüde tennûr-i muhârebe henûz germiyyet bulduğu hengâmda, müşârun ileyh hazretleri ‘acele ve şitâb ile süvâr olup girüye doğru ‘inân-rîz-i ılgār olmağla, bi'l-cümle etbâ‘ ve huddâm ve sâ’ir ordu halkı ru‘b u dehşetle emvâl ü eşyâlarına bakmayup, salt ü sebükbâr peyrev olup gitdiler” deyü cevâb eylediler. Celâl Efendi'ye bir kāt dahi hayret ‘ârız olmağla, girü askergâha rucû‘ edüp, meğer Ser‘asker hazretlerinin orduyu terk ve tahliye birle girüye ric‘ati, askerînin sâmi‘a-zedleri olmağın, mecmû‘u ordugâha tahvîl-i veche-i ‘avdet edüp, yekdîğerden su’âl-i çigûnegî-i keyfiyyet ederek geldiler. Efendi-i mûmâ ileyh askeri orduda tevkīf ve kendüsi Ser‘asker aramağa girüye ‘azm ü şitâb edüp, altı sâ‘at mesâfe verâda bir dere içre müşârun ileyhi bulup, küffârın mağlûbiyyetlerini ihbâr birle sebeb-i mu‘âvedetlerini [**N2 45a**] istifsâr eyledikde: “Sebeb-i hafîsi olmağla, lüzûm-i[1] ‘avdetimiz muktezî oldu” deyü cevâb eylediler.

1 olmağla, leşker-i lüzûm-i N2 ve müyesser olmağla, küffârın/a‘dânın meymene ve meyseresini dilâverân-ı İslâm berbâd ve başbuğları olan ceneral bir püşte üzere bir mikdâr piyâde ve süvâriyle kalup, lâkin meymene vü meyseresinin şikest ve ekserî sultatlarının sadme-i tîğ-i İslâmiyân'la/İslâmiyân ile hâk-i peyvest olduğunu bi'l-müşâhede akdâm-ı ikdâmı mütezelzil olmağla, firâra âmâde olduğu manzûr-i Hakīrânem oldukda, tîz-dest Delîl-/Deli-başı'ya ihbâr/irâ’et ü irâ’et/ihbâr ve bi'l-cümle delîl/deli tâ’ifesiyle yek-‘inân ol püştede olan dûzahıyân üzere ıtlâk-ı ‘inân-ı savlet eylediğimizde, bi-tevfîkihî Te‘âlâ top ve humbara ve sâ’ir ‘araba ve edevâtlarını terkle/terk ile gerçi münhezimen verây-ı püşteye firâr eyledi. Lâkin paşamızın meftûr olduğu cebânet ve bî-dilî sebebiyle ‘âdeti üzere cenggâha gelmeyüp ve bu/— Fakīr'den gayri askeri harb ü kıtâle tahrîz u tahrîk eder Başbuğ olmadığından, ne hâl ise mahzâ yârî-i hazret-i Bârî ile küffârın/düşmenin üç koldan ‘ibâret olan bünyân-ı/— marsûs-ı sufûfu tîşe-i/nîşe-i şemşîr-i dilâverân-ı İslâm'la münhedim ve sû-be-sû münhezim olup, bir mertebe dahi teşdîk/teşvîk u ikdâm olunsa bi'l-külliyye istîsâl olunacağı/olunacağı (اولته جغى) bî-işkâl/iştikâl olduğunu teyakkun eylediğimize —/mebnî, keyfiyyeti etıbbâ/etrâfiyle ile/— —/ordugâha —/ifâde —/ve —/asâkir-i —/mevcûdeyi ma‘rekegâha celb içün ordu tarafına sür‘atle ‘avdet edüp, vaktâ ki orduya geldikde, bozgūn ordu gibi bi'l-cümle hayme vü hargâh ve/— esbâb ü âlât saçılup kalmış ve orduda aslâ/— bir müteneffis kalmamış. Bu hâli gördükde hayret istî‘âb edüp, şimdi ileri/ilerü ceng ü ta‘kīb tasavvurunu unudup, girüde olan müşârun ileyhin ve/— dâ’ire halkının ve —/gerek hademelerin/hademenin çigûnegî-i **[M2 139]** hâllerine havz olundu. Bilâhare ordu verâsmda çend nefer harbende makūlesini/makūlesi görüp paşayı su’âlimizde, ibtidây-ı

Meğer esnây-ı muhârebede Âsitâne-i sa'âdet'den Tatar vürûd ve cülûs havâdisini îrâd eylemekle[1], firâra anı behâne eylemiş ve Kethudâ'yı dahi i'âde eylediğinden başka, bi't-tedkīk mukaddemâ Kethudâ'ya mukātele husûsunda rehâvet etmek zımnında nihânîce tenbîh ü iş'âr eylediği tahkīk olundu. "Eğer mukaddemen yâhûd mu'ahharan kendüleri ceng-[g]âhda bulunmuş olaydı, sevâd-ı kefere-i dûzah-me'âl bi'l-külliyye[2] istîsâl olunup, diyâr-ı şarkıyyede Rusyalu'dan eser u nişân kalmayacağı nümâyân idi" Kefere-i mesfûre ehl-i İslâm kendüleri ta'kīb eylemeyüp, bî-vech 'avdetleri bir ma'nâya haml edemediler. Bir hafta sonra ekser hayme ve hargâhları yerlerinde kalarak Erzurum cânibine 'azm ü mübâ'adet eylediklerini istihbâr eylediklerinde, bir dürlü bâver u tasdîk eyle-meyüp, encâm-ı kâr keyfiyyet-i mezkûre tevâtür cihetiyle bedîdâr olmağla, Ceneral-i mersûm vâfir mesâfe mu'âvedet etmişiken, olduğu mahalde ârâm ve bir mikdâr asker irsâliyle pes-mânde olan hıyâm ve eşyâ'-i sâ'ireyi ahz ü ig-tinâm eylediler. Mûmâ ileyh Celâl Efendi 'ulemâ' ve sâdâtdan, 'asabiyyet sâhibi, mütedeyyin ve râst-gû ve *"Kelâmü'l-hakkı murrun*"* mü'eddâsmca kelimât-ı hakkāniyyet-âyâtı zâhiren telh ve dürüşt olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhe bu bâbda sözünü esirgemeyüp, ba'zı mertebe kelimât-ı huşûnet-âmîz ve istinkâr vechiyle mu'âmelât-ı infi'âl-engîzi miyânelerinde münâfese vukū'una bâdî ve bilâhare dâ'ire-i müşârun ileyhi terk ü fedâ birle iftirâklarına mü'eddî oldu. İşte bu makāma ba'zı mertebe icmâlle Efendi-i mûmâ ileyh lisânından bi'l-istimâ' mazbût ve silsile-i tahrîre merbût oldu. Ve bundan mâ'adâ 'ukde-i kelâmını sevgend ile peyvend ederek dîğer gûne sû'-i zannı mûris olacak ba'zı evzâ'larını sûziş-i derûnla nakl ü beyân edüp, câ-be-câ sâ'ir mahallerden dahi takrîr-i mûmâ ileyhe muvâfık zikri müstehcen yaz'-ı nâ-müstahsenleri istimâ'ı akvâl-i mûmâ ileyhi te'yîd zımnında sened ve burhân olmuşdur; *el-'uhdetü 'ale'r-râvî mâ 'aleynâ fe-inne külle şâtin mu'allekatün bi-'urkūbihâ*"*

---

muhârebede tarrâka-i top u tüfengi istimâ' edüp, ol sâ'at 'acele ile süvâr olup girüye doğru 'inân-engîz-i müsâra'at eylemekle, orduda bulunan piyâde ve süvâr kat'â emvâl ü eşyâlarına bakmayup, ru'b u dehşetle ve salt ü/— sebükbâr peyrev oldular" dedikde, hayretimden bir zemân cemâd gibi müncemid olup, ol esnâda paşanın firârı ba'zı tarafdan mücâhidîn-i dîn sergerdelerinin dahi mesmû'ları olmağla, cümlesi askeri alup, te'essüf ü telehhüf ederek orduya vürûd ve herkes çadırını ve eşyâlarını tahmîl edüp, Ser'asker'i arayarak girüye 'avd ü kufûl eyledi. Paşa ile firâr edenlerin çadırları/— ve/— eşyâları 'alâ hâlihâ yerlerinde kalup mesmû'a/mesmû'umuza göre çend rûz murûrunda nasîb-i kâfirân/a'dâ oldu. el-Kıssa: Müşârun ileyhi sekiz sâ'at mesâfe/— girüde/ilerüde bulup keyfiyyeti 'arz u beyânla/beyân ile mu'âvedetlerinden/mu'âvedetlerinde —/mukarreblerinden pürsân/istifsâr oldukda/olundukda, sebeb-i hafîsi olmağla A2, M2

1 esnây-ı eylemekle N2 ol hengâmda İstanbul'dan cülûs haberi vârid olmağla A2, M2

2 eylemiş bi'l-külliyye N2 etmiş —/imiş. "Mukaddemen yâ/ve mu'ahharan ceng-gâhda bulunmuş olsaydı, bi-Rabbi'l-lu'be/Ka'be sevâd-ı kefere/düşmen 'umûmen A2, M2

كلام الحق مرّ = Doğru söz acıdır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

العهدة على الراوى ما علينا فان كل شاة كعلقة بعرقوبها = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu bize değil haberi verene aittir. Her koyun kendi bacağından asılır" anlamına gelen bu cümlelerin birincisi Arapça bir ifâde, ikincisi ise atasözüdür; atasözü olarak

Fezleke

Vezîr-i müşârun ileyh hazretlerinin ber-vech-i muharrer Şark Ser'asker-liği'nde kat'â [**N2 45b**] işe yaramadıkları ma'lûm-i vükelâ oldukda, Erzurum ve Trabzon eyâletleri 'uhdesinden nez' ve Şark Ser'askerliği şartıyla 'Osmân Paşa'ya, ba'dehû es-Seyyid 'Ali Paşa'ya tevcîh olunup ve min-ba'd 'Irâk Ülkesi, Rûm vüzerâlarından bir Vezîr'e muhavvel ve hemvâre bu tarîka ve üslûb düstûru'l-'amel olmak bâbında erbâb-ı 'akd ü hall imzâ-zen-i hüccet-i ittifâk ve fîmâ-ba'd bu kā'ide tegayyürden mahfûz olmak zımnında samîmî sahkeş-i ruk'a-i vifâk-ı bî-nifâk olduklarına mebnî, hıtta-i Zevrâ' ve Basra ve Şehrizor, sâl-i güzeştenin, ya'nî yirmi iki receb-i şerîfinin yirmi dördüncü günü◊ müşârun ileyh Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine tevcîh ve taraf-ı düstûrîlerine ba'zı mertebe tavsıye vü tenbîh olunmuşidi. Ba'dehû şevvâlin yevm-i râbi'inde◊◊ ibkā ve tarafına mukarrer emr-i 'âlî-şân başka mevâdd-ı Bağdâdiyye'ye dâ'ir evâmir-i 'adîde isrâ olunmuşiken, sâbıkā Bağdâd Kā'immakāmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'nın Âsitâne-i devlet'de olan yüğrük sarrâfları ve ba'zı kâr-güzâr Bağdâd tüccârları devr-i ebvâb ve kā'ide-i ma'hûde-i mer'iyyeyi icrâ emrinde bezl-i nakdîne-i vüs' u tâb ederek, gālibâ hiss ü tırâşımıza göre birkac bin kîse akcayı taksîm-i hevâyî zâbıtası üzere iş erlerine bezl ü taksîm ve ol pişkârân-ı umûrun pîş-tahta ve dolablarını mahzen-i zer u sîm eylemeleriyle, Süleymân Paşa'nın keffe-i terâzûy-i ârzûları girân ve Ziyâ Paşa'nın keffesi keff-i müflis gibi tehî-mâye olmağla, firâzîde-i hevây-ı husrân olup, *"ed-Dünyâ kabbânun, nahnü ma'a'r-ruchân*"* mîzâniyle 'âmil olan zümre-i kâr-bendân mın-ba'd hıtta-i Mısr u Şâm gibi kutr-ı 'Irâk dahi Rûm vüzerâlarına mütehassas olmak bâbında 'akd-i 'ukde-i ittifâk eylemişler iken, hevâ değişmekle sefîne-i re'y (رای) ü tedbîrlerinin kendüler dahi yelkenini semt-i âhara tahvîl ve imzâ etdikleri hüccet-i 'ahd ü mîsâkın mazmûnunu tebdîl eylediler, ya'nî merhûm Hasan Paşa ve oğlu Ahmed Paşa zemânmdan berü 'Irak iklîmine vüzerây-ı Rûm bî-gâne mesâbesinde olmağla, bir dürlü imtizâc ve mu'âşeretleri olmayup, gûnâ-gûn şûriş ü fitne rû-nümûn olduğu târîhlerden ma'lûm olmağın, hemân Süleymân Paşa'ya tefvîz birle: "Bu hengâm-ı tezâhüm-meşâgilde ol tarafın gā'ilesinden [**N2 46a**] âsûde-dil olmak enseb ve bu vechile tahfîf-i siklet eylemek asvebdir" deyerek hükm-i evveli nesh ve "Yanılan Bağdâd'dan döner" meseline mürâca'atla mu'âmele-i sâbıkayı fesh edüp, hıtta-i mezkûreyi mâh-ı şevvâlin yirmi yedinci günü◊◊◊ rütbe-i Vezâret'le Paşa-yı mûmâ ileyh 'uhdesine tevcîh birle, ber-vech-i

---

nitelendirildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ,* nr.1983, II,124.

◊ 24 Receb 1222 = 27 Eylül 1807 Pazar.

◊◊ 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.

* الدنيا قبان نحن مع الرجحان = Dünya bir kantardır, biz de ağır basan kefesindeyiz" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

◊◊◊ 27 Şevvâl 1222 = 28 Aralık 1807 Pazartesi.

müsâra'at tarafına menşûr-i nâşiru's-sürûr irsâl ve Ziyâ Paşa'yı Halebü'ş-şehbâ ile hoşhâl eylediler[1]

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Dâru'l-İslâm Selânik Kazâsı recebü'l-mürecceb[2] gurresinden[◊] zabt eylemek üzere mâh-ı[3] muharremin yirmi birinci günü[◊◊] Süleymâniyye Müderrisi Mühendis 'Abdurrahmân Efendi'ye ve Yenişehir-i fenâr, ramazân[4] gurresinden[◊◊◊] zabt eylemek[5] üzere Süleymâniyye Müderrisi Dârendeli Müftî-zâde Hâfız Seyyid Mustafa Efendi'ye ve Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, şa'bân gurresinden[◊5] zabt eylemek üzere târîh-i mezbûrda Süleymâniyye ile 'Atîk 'Ali Paşa Müderrisi Rizeli **[M2 140]**-zâde 'Abdurrahmân[6] Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri Uzun-ca-ova merhalesinden halâsla teşekkür-gûy-i[7] dergâh-ı Rabb-i Mennân kılındı.

Garîbe-i tevcîh-i Kazâ'-i Haleb

Sâl-i sâbıkda iki yüz yirmi iki rebî'ulâhırı gurresinden[◊5] zabt eylemek üzere Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, sâbık Filibe Kadısı Mûsulî Mehmed Efendi'ye tevcîh olunup, ba'dehû selefi vefât eylemekle, yirmi bir zilka'desinin yirmi yedinci gününden[◊6] tencîz olunmağla, evâ'il-i muharrem-i sene-i âtiyede[◊6] mansıbı tarafına sebk-hîz olmuşidi.

---

1 şarkıyyede Rusyalu'dan eylediler N2 ; şarkıyyeden Rusyalu'nun 'ırkının/'urûkunun inkıtâ'ı derkâr idi" deyü half billahla beyân eylediler. Vâkı'â müşârun ileyh gerçi Şeyhu'l-vüzerâ dinmeğe sezâ kudemâdan pîr u ihtiyâr ve şekl ü şemâ'ili müvecceh bir vezîr-i 'âlî-mikdâr olup, lâkin بانه/bi-iznihî Te'âlâ be-gâyet cebân ve menhûsü'l-livâ' olmağla, gerek Mısır vak'asında ve gerek zikr olunan şark seferinde ve sâ'ir melâhim ve me'ârikde kat'â bulunduğu askerde lemha-i fevz ü nusrat meşhûd olmamışdır A2, M2

2 Dâru'l-İslâm mürecceb N2 Selânik Kazâsı receb A2, M2

◊ 1 Receb 1223 = 23 Ağustos 1808 Salı.

3 eylemek üzere mâh-ı N2 eylemek üzere A2 etmek üzere M2

◊◊ 21 Muharrem 1223 = 19 Mart 1808 Cumartesi.

4 ramazân N2, A2 ramazân (رمضانا) M2

◊◊◊ 1 Ramazân 1223 = 21 Ekim 1808 Cuma.

5 eylemek N2, A2 etmek M2

◊4 1 Şa'bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

6 Dârendeli Müftî-zâde Hâfız Seyyid Mustafa Efendi'ye ve Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, şa'bân gurresinden zabt eylemek/etmek üzere târîh-i mezbûrda Süleymâniyye ile 'Atîk 'Ali Paşa Müderrisi Rizeli **[M2 140]** -zâde 'Abdurrahmân A2, M2 Müftî-zâde es-Seyyid Mustafa N2

7 halâsla teşekkür-gûy-i A2, M2 necât ile teşekkür-güzâr-ı N2

◊5 1 Rebî'ulâhır 1222 = 8 Haziran 1807 Pazartesi.

◊6 27 Zilka'de 1221 = 5 Şubat 1807 Perşembe.

◊7 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.

Sene-i merkūme şevvâlinin on üçüncü günü◊ anın dahi sicill-i hayâtı, nûr-i dîde-i dest-i ecel-i mev'ûd olduğu haberi vürûd eylemekle, Kazây-ı merkūm Rizeli 'Abdurrahmân Efendi'ye tevcîh olundu. Mûmâ ileyh Mûsulî Mehmed Efendi, câmi'u'l-'ulûm ve mecmû'atü'l-fünûn ıtlâkına sezâ ve kuvve-i muhâfazası muhayyiru'l-'ukūl-i âyet-i kübrâ olup, lâkin lisânında lüknet-i 'Urbâne olmağla, tefhîme kudreti olmadığından, tedrîs edemeyüp, ba'zı mertebe te'lîfle iştigāl eder idi. Aslı Mûsulî olup, ba'de tahsîli'l-'ilm Fıkh-ı şerîfe kesret-i tevaggulu sebebiyle bir müddet Bağdâd'da Fetvâ Emîni olup, lâkin zâtında bed-mizâc ve be-gāyet müte'annid ve muharrik olmağla, ol hengâmda Vâlî bulunan Süleymân Paşa'yı ba'zı mevâdd-ı müz'ice ile iz'âc eylemekle, min-ba'd Bağdâd'da ârâm edemeyüp firâr ve Âsitâne cânibine ılgār eylemişidi. Ba'de'l-vusûl fazîlet-i bâhiresi sübût-yâfte-i nezd-i fuhûl oldukda, Sadr-ı Rum-i esbak Tatarcık 'Abdullah Efendi [**N2 46b**] merhûmun dest-yârî-i himmetleriyle nâ'il-i rütbe-i tedrîs ve bünyân-ı te'ayyün ü ikbâli te'sîs kılındı. Vakt-i yesîrde Devriyye'den Diyârbekir Kazâsı'yla kâm-rân ve ba'de'l-infisâl hemân oradan Bağdâd Mevleviyyeti'ne intikāl birle derece-i i'tibârı sadçendân oldu. Efendi-i müşârun ileyhin ve sâ'ir ba'zı 'uzamây-ı vaktin iltizâmâne tavsıye-nâmelerine mebnî, Süleymân Paşa dahi cünha-i sâbıkasını igmâzdan başka hakkmda fevka'l-me'mûl ri'âyet ü ikrâm mu'âmelesini mebzûl eylediler. Ba'de'l-in'izāl Âsitâne'ye 'avdet edüp, müddet-i kalîle murûrunda tarîk-ı Devriyye'nin sîgat-i müntehe'l-cumû'u olan Filibe Kazâsı'yla da nâ'il-i aksây-ı medâric-i rif'at oldu. Ol hulâlde cenâh-ı ferr u ikbâli olan Efendi-i müşârun ileyh cânib-i bekāya intikāl eylediğinden başka, Efendi-i mûmâ ileyh gerçi 'âlim ve fâzıl ve hakk budur ki 'âmme-i fünûn-i 'akliyye vü nakliyyede bî-mu'âdil olup, lâkin be-gāyet bed-mizâc ve bed-meşreb ve ahlâkı nâmühezzeb, kec-dil, muhâlefet-i cumhûra mecbûl ve mâ'il, 'anûd ve fazz u kenûd, bezî'u'l-lisân, eslâf u ahlâfın akvâl ü âsârlarını tezyîf ve i'tirâza bi't-tab' meş'ûfu'l-cenân olup ve re'sen tarîk-ı evliyây-ı kirâmı inkârda gāyetü'l-gāye fart-ı ta'assub u ısrârı, husûsan Şeyh-ı Ekber *kaddesallâhu sırrahu'l-ezher** hazretlerini zikri müstehcen ta'bîrâtla yâd ü tezkârı, sıgār u kibârı kendüden müteneffir ve kulûb-i ricâl-i devleti bi'l-külliyye mütegayyer eylemekle, rütbe-i 'ilmiyyesi inhitât bulup, derece-i vak' u i'tibârından iskāt olundu. Zâhiren ictisâr eylediği inkâr-ı merkūm şe'âmetidir ki, çehresi beşâşet ve sabâhat eserinden bi'l-külliyye bî-behre olup, lehce-i bî-behcesinden her bâr tegerg-i idbâr-ı bârîde olur kıyâs olunur idi. Ve ol bed-bahtlık kerîhesinden olmak üzere her gün bir kat nefîs ve fâhir libâs telebbüs eylese, bilâ-hılâf meslahdan çıkmış gibi serâser âlûde ve murdâr nümûdâr olur idi.

◊ 13 Şevvâl 1222 = 14 Aralık 1807 Pazartesi.

* قدس الله سرّه الا زهر = Allah onun parlak sırrını mukaddes kılsın" anlamına gelen ve evliyâullah için yapılan duâlardandır.

Ve ber-vech-i muharrer lisânında lüknet-i 'Urbâne'den başka, meşy-i mukarmat gibi tekellümde hemhemesi olmağla, kelâmını fehm eylemek gâyet düşvâr olup ve kendüsüne mahsûs envâ'-ı hutûtdan hâric bir gûne hattı var idi ki, harfleri bâl-i zübâb ve minkār-ı gurâb ve sutûrları [**N2 47a**] azgāsü ahlâm gibi şûrîde ve geysûy-i zengî-misâl pîçîde olmağla, rukyetü'l-'akreb mefhûmu ve 'azâyim-i cinn mazmûnu gibi andan dahi ma'nâ ve me'âl tırâşîde olmak, derece-i istihâleye resîde idi. Hulâsa-i makāl bu âdem bî-şâ'ibe-i kīl ü kāl 'ummân-ı 'ulûm ve bahr-ı bî-gerân-ı mantûk u mefhûm iken, 'âmme 'indinde samîmî menfûr ve zâhir-i hâlinde emâre-i felâhdan müberrâ ve mehcûr olması, mahzâ ahlâk-ı nâ-marzıyye ve ashâb-ı hâle buğz u 'adâvet-i samîmiyyesinden nâşî olduğu vâreste-i kayd-ı işkâldir. Ve bi'l-cümle Hudâ-dâd olan işbu kelime-i tâmme-i kabûl-i 'âmme, zîb-i câme, imlây-ı hâme dest-mâyesinden vâye idi. Bir gün mü'errih-i Hakīr ve sâbık Sadr-ı Rum 'Arab-zâde 'Ârif Efendi hazretleri ve sâlifü'z-zikr Mûsulî Efendi ve ba'zı 'ulemâ', Mudanyalı-zâde'nin hânesinde med'uvven hûşe-i pervîn-âsâ müctema' olup, vazîfe-i lâyıkamız olduğu üzere kütüb ve 'ulûma müte'allık musâhabete havz u incirâr taraf-ı münâsebetle huzzârın birisi Fıkh-ı şerîfde lede'l-fuhûl mütelakkī bi'l-kabûl olan *Dürrü'l-Muhtâr* nâm kitâb-ı müstetâbı medh u sitâyiş sadedinde oldukda, mezbûr Mûsulî Efendi hemân deşne-i i'tirâz ile ol âdemin rişte-i kelâmını kat' edüp, bî-burhân ü delîl kitâb-ı merkūmun kadh u terzîlinde mübâlaga kā'idesini tekmîl eyledi. Birkaç dakīka mürûrunda merkūm taşra gitdikde, müşârun ileyh 'Ârif Efendi bu Fakīr'den mezbûrun kitâb-ı mezkûru bu rütbe zemm ü tezyîfi husûsının sebebini istifsâr eyledikde, kitâb-ı merkūmda Şeyh-ı Ekber hazretlerinin evsâf-ı celîlesi mersûm olduğunu zebân-zede-i iş'âr eylediğim anda hemân *radıyallâhu 'anküm** 'ibâretiyle tasdîka şitâbân oldular. Şeyhulislâm-ı vakt olan 'Atâ'ullah Efendi ise eban 'an-ceddin düşmen-i haysiyyet ve husûsan taşra 'ulemâsına buğz u tahkīr mu'âmelesi mâye-i fıtratları olmağla, Efendi-i merkūmun dahi haysiyyet-i 'ilmiyye cihetine nazar birle hergiz nîm-nigâh iltifâtlarına mazhar eylemezler idi. Husûsan müşârun ileyhin Havâric-i Necdiyye husûsunda 'Ali-zâde Efendi risâlesine tahrîr eylediği şerhi, Efendi-i merkūm hâşiye vechiyle tezyîf eylemekle, tarafına gayz u nefreti muzâ'af olmuşidi. Binâ-berân Efendi-i mezbûr hakkında lahza-i iltifâtları, hayâl-hâne-i hâtıra hutûr eylemeyan [**N2 47b**] mevâdd-ı müstahîletü'z-zuhûrdan iken, nâgehân Mahrec rütbe-i seniyyesine ıs'âd ve Haleb mansıbı tevcîhiyle ber-murâd eylemekle, bu vaz'-ı hâriku'l-'âde gûş-güzârânı hufra-i hayrete üftâde eyledi. Ba'de'l-istiksâ' inkâr-ı tarîka-i evliyây-ı Hudâ mâddesi, miyânelerinde cihet-i câmi'a-i vahdet olması, min-haysü lâ-yahtesib incizâb ve mahabbet ve mansıb zuhûruna 'illet olduğu hüveydâ oldu. Pes vech-i mastûr üzere bi't-tencîz mansıbı tarafına 'inân-engîz olup, çend-mâh

* رضى الله عنكم = Allah sizden razı olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

güzerânından sonra tahmînen kırk gün mukaddem Efendi-i merkūmun hadîs-i vefâtı mesmû' olup, lâkin Der-i devlet'e Haleb tarafından ol bâbda kat'â tahrîr u i'lâm vârid ve lede't-teftîş yirmi günden mütecâvizdir ki, gerek Bâb-ı 'âlî'ye ve gerek tüccâr ve sâ'ir mahallere aslâ Haleb tarafından vürûd eylemiş ferd-i vâhid olmadığı mütehakkak oldu. Binâ'en 'aleyh haber-i mesrûd erâcîfden ma'dûd olup, lâkin 'abd-i Hakīr ba'zı dekāyık-ı vâkı'a-i sâbıkaya mebnî istimâ' olunduğu günü mecmû'ama sebt ü tahrîr edüp ve münkir-i evliyây-ı kirâm olan Müftî-i müşârun ileyh cenâblarına da bi'l-vâsıta ismâ' u takrîr eylemişidim. Yirmi gün mikdâr eyyâm güzârında Haleb'den Bâb-ı 'âlî'ye mahsûs Tatar ile vârid olan tahrîrât metâvîsinde Efendi-i merkūmun burada mesmû' olduğu günde vefât eylediği musarrahan münderic olmağla, mahzâ ricâlü'l-gayb ihbârı olduğu gayr-i mütevârîdir. Garâ'ib-i şu'ûnâtdandır ki, evliyây-ı kirâm hazerâtının vücûd ve kerâmetlerine ol münkirin helâki burhân-ı kātı' ve mute'assıb-ı müşârun ileyhi tahcîle sened-i sâtı' oldu; *tecâvezallâhu 'annâ ve 'anhüm**

Zikr-i sebeb-i Civân Kātil

Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfi semtinde çârdeh sâle kertesine bâliğ bir tâze civân-ı şîrîn-dehâne Halvaciyân-ı Enderûn'dan bir sefîh-i şerîr, hevây-ı nefsânî tahrîkiyle şergîr olup, hemîşe uyub ulaşmakdan ve kelb-i şikârî gibi ol âhû-peçenin itcesine etrâfını dolaşmakdan hâlî olmaz idi. Civân-ı mezbûr kişizâde ve pâk-dâmen ve ehl-i 'ırz olmağla, gâh müdâfa'a-i leyyine ve gâh firâr u ihtifâ ve gâhca kolluklara iltiçâ ederek def'-i belâ eder idi. [**N2 48a**] Lâkin sefîh-i mezbûr eşrâr-ı Etrâk'den leyend-i seffâk, zeber-dest ve zûr-mend cellâd, ehrimen-nihâd olup, Enderûn huddâmından olmak hasebiyle de bi'l-külliyye lâ-kayd ve bî-bâk olmağla, leyl ü nehâr mest ü evkâr fisk u fesâd mevki'lerinde geşt ü güzâr edüp, tenhâ mahallerde tesâdüf eylediği gılmân ü zenâna inşâb-ı pençe-i tesallutla âzürde vü bîzâr eder idi. Ve nehy ü tahzîrden kat'â münzecir ve pend ü terbiyeden aslâ müte'essir olmaz bir rezîl ü bî-hayâ küştenî ve mûzî-yi bed-kâr ve bed-edâ âvîhtenî idi. Ol nefs-i emmâreden eşerr habîs-i şekā-perveri bilüp görenler elbette işbu;

Rakībin katli çokdan geçdi emmâ öldürür yokdur
O gayret, gamze-i cellâd-ı bî-pervâya düşmüşdür

beytini tekrâra nâ-çâr olurlar idi. Ve ol eyyâm-ı garâbet-ittisâmda ehl-i 'ırz makūlesi pest ve süfehâ' ve eşirrâ' kısmı bâlâ-dest olmağla, bu misillü ef'âl-i nâ-sezâları gördükce, ehl-i 'ırzlar te'âmî ve mudârâ ile güzâr ve zâbitler tegāfül ve nihâyetü'l-emr ba'zı mertebe tenbîh-i sûrîye zebân-ı âlây-ı güftâr olurlar idi. Binâ'en 'aleyh sefîh-i mezbûr dahi bî-pervâ mezâkk-ı nefsânîsini

* تجاوز الله عنا و عنهم = Allah bizim ve onların günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

icrâ edüp, "Öt gidinin kekliği devrân senindir" türkisini çağırarak serhoşluk 'âleminin huzûzunu edâ eder idi. Husûsan perçem-i pür-ham misâl ol civân-ı pâkîze-cemâlin başına belây-ı siyâh ve kadd-i bülendi gibi dûr u dirâz âfet-i gümrâh olmuşidi. Bir gün ez-kazâ câmi'-i merkūm fezâsında civân-ı merkūma musâdif olmağla, bî-çâre havf u telâşından hemân memşâ havzasına firâr ile gûyâ ki ol ehrimenden pinhân olmak recâsında olup, lâkin gulâmın sevâdı ol mel'ûnun manzûr-i dîde-i sayyâdı olmağla, hemân ensesinden bed-du'â gibi yetişüp, kadem-hâne derûnunda girîbân-gîr-i istîlâ ve bî-mehâbâ hall-i 'ukde-i şalvarına dest-yâr-ı (دستیاز) ikdâm ü i'tinâ oldukda, civân-ı merkūm imdâd-ı hâricîden me'yûs ü mahrûm olmağın, def'-i sâ'il kasdıyla müstashabı olan bir kûçek Çerkesî bıçak ile ol Türk-i [**N2 48b**] sütürgün nâf-i şikemine rekz eylediği ân mâdde-i hayât-ı habâset-simâtı, fazla-i tabî'iyye gibi rîzân-ı ka'r-ı kenîf-hızlân oldu. Gulâm-ı mezbûr bu hâdise-i pür-dehşetden sersem gibi 'akl ü idrâkden bîgâne bir cânibe revâne olmak dâ'iyesinde iken, mahall-i merkūma mütevârid olan ba'zı eşhâs ihbâriyle kolluk zâbiti haberdâr olmağın, gulâmı ahz ve keyfiyyeti istihbâr eylediklerinde, ol dahi mâ-cerâyı nakl ü inbâ eyledi. Gerek kolluklar ve gerek ol havâlî ehâlîsi maktûl-i mahzûlün ahvâline vâkıf olmalarıyla, *"'Aleyhi mâ-yestehikku"* deyerek vâkı'ayı Bâb-ı 'âlî'ye inhâ sadedinde iken, nâgehân sevk-ı kader-i bî-dermân ile Pâdişâh-ı zemân hazretleri tebdîlen mahall-i mezbûra sâye-endâz-ı teşrîf olup, sebeb-i cem'iyyeti istifsâr buyurduklarında: "Bir tâze gulâm bir halvacıyı katl ü i'dâm eylemiş" deyü mücmelen ihbâr eylediklerinde, hemân deryây-ı gazab-ı Şâhâne'leri galeyân edüp, derhâl ol dahi mahall-i mezbûrda kısâs vechiyle bürîde-i seyf-i kahr u nekâl olmak bâbında teşdîd ü ikdâm birle fermân eylediler. Mâddenin 'illet ve ma'lûlünü arz u beyân ve "Şâhım suç öldürende değildir, ölendedir"** müfâdını ifâde vü 'iyân eder, ne kolluklarda ve ne mücteme' olan eşhâsda ve ne Rikâb-ı şevket-ihtisâsda ferd-i vâhid bulunmayup, bu vechile Şehriyâr-ı mutâ' hazretleri keyfiyyetin gavr u hakīkatine 'adem-i ıttılâ' sebebiyle civânın katli husûsunda ısrâr ve kısâs-ı hasenesini icrâ kasdiyle ol bâbda te'kîd-i ekîd izhâr buyurup, ol esnâda gulâm-ı mezbûrun vâlidesi feryâd-künân gelüp, her çend galtîde-i pây-ı semend olarak 'arz-ı tezallüm birle istid'ây-ı 'afv ü ihsân eylemiş ise de buhâr-ı fart-ı gazab, 'adem-i ısgāya sebeb olmağın, infâz-ı me'mûriyyetle gulâm-ı merkūm dehen-i mevhûmî gibi ma'dûm oldu. Ertesi keyfiyyet-i hâl ba'zı râst-gûy ve dürüst-makāllerin ifâde vü inhâlarıyla Şehriyâr-ı safvet-şi'âr hazretlerinin ma'lûm-i Şâhâne'leri oldukda, be-gāyet müte'essif ve mahzûn olup, peder ve mâderini 'atıyye-i vâfire ile nev'an mütesellî ve memnûn buyurdular.

---

* عليه ما يستحقّ = Allah layığını versin" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** Metnimizde yer alan bu mısrâ, Gedizli Kabûlî'nindir; bk. Hidayet Duyar, "On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Kabûlî'nin Şiirleri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 4/2 Winter 2009, s.327

Lâyiha

Selâtîn-i 'izâm hazerâtınm her zemânda ve her mekânda sohbet-i Sâmî ve Rikâb-ı kirâmîlerinde 'âkıl ü kâmil, 'ârif, [**N2 49a**] sühan-dân ve hüsn-i ta'bîre ve mizâca muvâfık dil-nişîn te'vîl ü takrîre mâlik, hayr-endîş, sadâkat-kîş, nüktedân, dakīka-şinâs, hayr-hâh, veliyy-i ni'met, muhâfız-ı nâmûs-i savb-ı Saltanat olan çend nefer kurenâ' ve huddâm-ı diyânet-perver bulunmak ne derecede elzem ve elyak olduğu ehl-i im'âna bu mâddeden müstebân olur.

Hikâyet

Menkūldür ki Sultân Mustafa-yı Sânî *'aleyhi'r-rahme* hazretlerinin ba'zı evkātda tebdîlen piyâde-revlik mu'tâdları olmağla, bir gün 'ale'l-'âde Nakşî nâm musâhabetleriyle piyâdece ba'zı mahalleri geşt ü güzâr eder iken, bir tenhâ sokak burgacında gördüler ki, bir delikanlu yiğit bir nigâr-ı nâzenîne sarmaşık otu gibi sarmaşup, tarafeynden müştâkāne 'aşk u meşk ve câna lâyık bûseler münâvelesi tenâvüb etmekdedir. Şehriyâr-ı hamiyyet-şi'âr fart-ı hışmından âteş-bâr olup, hemân verâda hâzır ve işâret-i âb-rûya nâzır olan cellâda ikisinin de derhâl kahr-u istîsâlleriyle emr buyurdular. Nakşî, bâb-ı niyâzı bâz edüp, hakīkāt-i hâllerine ıttılâ' recâsiyle istimhâl eylemekle, Hidîv-i devrân hazretleri orada tevakkuf edüp, Nakşî hemân ol birlikde olan iki cân tarafına şitâbân oldu. Vusûlünde istifsâr-ı ahvâl sûretini irâ'et ederek hafîce: "Kûçe başında duran Pâdişâh-ı cihândur. Sizden isti'lâm-ı hâl buyurduklarında, ikiniz karındaş olup, gûyâ ki sen şimdi diyâr-ı gurbetden vürûd ve hânene 'azîmet eder iken, ittifâkı bu mahalde işbu hemşîrene tesâdüf eylemekle, müddet-i medîdeden berü hasret-keş olduğunuza mebnî tehammül edemeyüp, burada mülâkāt eyledik, deyesiz" deyü telkīn-i cevâb eyledikden sonra 'avdet edüp, hey'et-i isti'câbda: "Şevketlü Pâdişâhım! Âlûde-i vebâl olmağa ramak-ı yesîr kalmış, hele savn-ı Rabbâni'yle taraf-ı eşrefleri masûn olmuş" mukaddimesiyle te'lîf-kerdesi olan kelâmı hâk-i pây-ı Şâhâne'ye 'arz u ifhâm eyledikde, Şehriyâr-ı şefekat-medâr hazretleri rikkat-i kalb ile yanlarına gelüp, bi'n-nefs hâllerini istifsâr, anlar dahi üstâzdan zabt eyledikleri mazmûn-i mihr-engîzi takrîr u iş'âr eylediklerinde, Hidîv-i zemân hazretleri: "İki hasretin mülâkātları mazanne-i isticâbet-i du'âdır" deyerek ikisine vâfır 'atıyye ihsân eylediler. [**N2 49b**] Böyle mahallerde *"Dürûg-ı maslahat-âmîz bih ez-râst-ı fitne-engîz*"* meselinin lüzûmu ma'lûm-i erbâb-ı fuhûmdur[1].

---

* دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انکیز = İş bitiren yalan, fitne koparan doğrudan iyidir" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülista^n*'ında geçmektedir; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* s.323.

1 kılındı. **Garîbe-i tevcîh-i** fuhûmdur N2 oldular A2 — M2

'Azl ü nefy-i Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi

Mûmâ ileyh Hâlet Efendi pes-perdeden İngilizlü ile musâfât ü istînâs 'amelinde olduğunu Françe Elçisi Sebestiyan dedikleri şeytân ihsâs eylemekle, gûnâ-gûn şirret ü gavgā ve 'arbede vü iftirâ ile vükelây-ı devleti ta'cîz ü tekdîr ve serîr-i Saltanat'ı dil-gîr eylemekle, bilâhare Efendi-i mûmâ ileyh mâh-ı muharremin yirmi yedinci günü◊ mesned-i Riyâset'den 'azl ve mel'ûn-i[1] mersûmu tatmîn içün Kütahya'ya nefy ü iclâ ve Riyâset Vekâleti[2], Defter Emîni Vekîli Sâlih Efendi'ye ihâle[3] olundu.

'Azl ü nasb-ı Kā'im-makām

Kā'im-makām-ı vakt bulunan Tayyâr Paşa gerçi okur-yazar, şâ'ir ve sühan-dân ve Vezîr ibn Vezîr olup, lâkin zâtında muharrik ve fettân ve hûn-rîz ve fettâk olup, mukaddemâ Çapar-zâde ile bi'l-istitbâ' Sadr-ı esbak Yûsuf Paşa ile beynlerinde münâfese-i külliyye vâki' ve tarafeyn ancak yekdîğerin i'dâmiyle müteselli ve kāni' olurlar idi. Tekallübât-ı sipihr-i nâ-fercâm ile gelüp, mazhar-ı kurb-i Şehriyâr-ı enâm ve Âsitâne-i sa'âdet'lerinde Kā'im-makām-ı benâm oldukda, Devlet-i 'aliyye'lerinin umûr-i mesâlihinde sa'y-i 'azîm ve cidd-i 'amîm edüp, ol takrîble nezd-i Şâhâne'lerinde rû[z]-be-rûz vak' u i'tibârları efzûn ve hüsn-i zann ve i'timâd-ı küllî-i sâdıkāneleri rû-nümûn olarak tarafına cânib-i Hidîvâne'den nazar-ı âhar erzân ve dûş-i isti'dâdına hil'at-i dîğer şâyân görülmekde idi. Pes müşârun ileyhin Kā'im-makām ve manzûr-i Pâdişâh-ı İslâm olduğundan, Çapar-zâde ve Yûsuf Paşa muztarib ve dil-hırâş ve efşürde-i mengene-i havf u telâş olup, Yûsuf Paşa hazretleri Halebü'ş-şehbâ'ya 'azîmet münâsebetiyle Ma'den semtlerine gelüp karâr ve Tayyâr Paşa'nın mekr u keydinden emîn olmamağla, sûretâ Ma'denler'e ve Malatya cânibine istîlâ eden Ekrâd eşkıyâsının def' u tanzîmi ve fi'l-hakîka Kā'im-makām Paşa'nın 'ukāb-ı zarar ve 'ikābından ihtimâ' kasdına mebnî Çapar-zâde ile muhâbere ederek asker-i vâfir cem' ve tarafına sâbık Haleb Vâlîsi İbrâhîm Paşa'yı ve Hamîd Paşa'yı ve 'Abdî Paşa'yı [**N2 50a**] ve sâ'ir ol etrâf olan ümerâ' ve a'yânı tarafına celb ile cem'iyyet-i kesîre peydâ, kezâlik Çapar-zâde dahi berü cânibde haşerât-ı kesîre cem'iyle ta'assub ve serkeşî izhâr u ibdâ edüp, her çend taraf-ı Şehriyârî'den tefrîk-ı cem'iyyetle herkes mahall-i me'mûruna gitmek bâbında evâmir-i 'aliyye-i ekîde sâdır olmuş ise de, Ekrâd-ı bed-nihâdın Ma'denler'e ve ol havâlîye müstevlî olduk-

---

◊ 27 Muharrem 1223 = 25 Mart 1808 Cuma. Cevdet Paşa, Hâlet Efendi'nin hılâl-i şevvâlde azledildiğini bildirmektedir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,244.

1 Mûmâ ileyh Hâlet mel'ûn-i N2 Fransalu'ya müte'allık ba'zı mevâdda mebnî, Sebestiyân'ın şergîrliği te'sîriyle Rikâb Re'îsi Hâlet Efendi 'azl ve la'în-i/— A2, M2

2 iclâ ve Riyâset Vekâleti A2, M2 ib'âd ve makāmına N2

3 Vekîli ihâle M2 Vekîli Sâlih Efendi ik'âd olundu N2 Sâlih Efendi'ye ihâle A2

larını îrâd birle müdâfa'alarına bi-hasebi'l-iktizâ' sarf-ı nîrû-yi ictihâd eylediklerini müş'ir i'tizâr-nâmeler tahrîr ederler idi. Tayyâr Paşa ise dâ'imâ icrây-ı habâset ü nifâk birle cem'iyyetlerini başka sûretle inhâ ederek Pâdişâh-ı âfâk hazretlerini anlardan tenfîr ve: "Hudâvend-i sâbık gayretine mebnî bagy ü hurûc saydındalardır" deyerek muztarib ve dil-gîr eylemekde idi. Ve 'an-asl Ocaklu'ya ittihâdı olmak hasebiyle anları dahi ta'lîm birle hisse-i nifâkda sehîm eylemişidi. Bu cihetle Anadolu kutrunda tehâlüf-i ârâ' ve evâmir-i 'aliyye cereyânında sekte vü rehâvet rû-nümâ oldu. Ve Âsitâne'de dahi gerçi manzûr-i nazar-ı iltifât-ı Hidîv-i sâfî-nihâd ve Ocaklu ile de yek-reng-i tevâfuk u ittihâd olup, lâkin Şeyhulislâm'ın tegallüb ve isti'lâsı derece-i nihâyetde olmağla, yed-i Kā'im-makāmî'de kat'â ser-rişte-i istibdâd olmayup, cüz'î ve küllî mevâdd ü mesâlihde elbette tarafına mürâca'at ve istîzâna mevkūf olduğundan nâşî, sepend-i âteş-i telâş ve dil-hırâşî olmağla, 'an-samîmi'l-bâl vücûd-i Şeyhulislâmî'yi istiskāl edüp ve ez-kadîm üslûb-i mergūb-i selâtîn-i 'Osmâniyye üzere kâ'inen men-kân cülûs mâddesine kıyâm eden kesân, tıbâ'-ı hamiyyet-intıbâ'-ı Cihân-bânî'lerinde nâ-güvâr olmak cihetinden başka, mukaddemce tebdîl-i Meşîhat kıssasına mebnî, Şehriyâr-i zemân ez-dil ü cân Şeyhulislâm'dan bîzâr u remân ve mu'âmele-i müçâmelesi ber-muktezây-ı hâl ü zemân olduğunu teferrüs ü iz'ân eylediğine binâ'en, dâ'imâ müşârun ileyhin 'azlini ve makāmına bir ni'me'l-halef nasbını tehayyül ederek efrâd-ı 'ulemâyı hodbe-hod mîzân-ı ihtibârda vezn ü imtihân eder idi. Tâ ki keffe-i terâzûy-i âzmâyişinde 'İzzet Beyefendi girân ve fî-nefsihî cühâtdan mümtâz-ı akrân ve lisân ü beyâna mâlik, sühan-dân, **[N2 50b]** umûr-i hâriciyyede ve divel-i Avrupa mesâlihinde ise mü-şikâf ve dest-gâh-ı politikada Hâlet Efendi'den ziyâde hurde-bâf, nakş-bâz-ı köhne-perend-i eslâf, reng-perdâz-ı kumâş-ı tâze-tarh-ı ahlâf olmağla, kendüsüne min-beyni'l-'ulemâ' hem-dest ü hem-pâ olmasına imzâ eylemeğin;

Halka-i dîdemi sayyâd-ı ezel edeli dâm
Hûblarda seni tutdu gözüm ey kebek-hırâm!

müfâdını mûmâ ileyhin sevâd-ı hayâl-kerdesine lisân-ı hâlle îrâd ederek anı ihtiyâr ve mukaddemce ba'zı mertebe tedâbîr-i dil-pezîri pesendîde-i Şâh-ı enâm ve mesâlih-i Devlet-i 'aliyye'de mesâ'î-i behiyyesi makbûl olmağla, mazhar-ı 'atıyye vü ikrâm olduğundan, nüsha-i hâl ü şânı bi'l-vücûh ma'lûm-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-şükûh olmağın, müşârun ileyh dahi münâsebet bularak dâ'imâ huzûr-i Şevket-mahsûr'da sitâyiş ü senâ ve mûmâ ileyh Müftî olduğu sûretde teveccüh-i Şâhâne berekâtiyle Devlet-i 'aliyye ve memâlik-i mahmiyyeleri dil-hâh üzere sûret-i haseneye münkalib olacağını ba'zı mertebe mukaddimât-ı şi'riyye-i mevhûme ile isbât ma'razında îmâ ederek gerçi kalb-i Pâdişâhî'yi re'y ü kelâmına mâ'il edüp, lâkin kıssa-i sâbıkadan remîde-dil olmalarıyla, ol bâbda müterreddid olup, lâkin müşârun ileyh her dereden su

getürerek teshîl-i tarîk ile tereddüd-i kalb-i şerîflerini zâ'il ve husûs-ı musammem-i mezbûra kā'il eyledi. Ve'l-hâsıl nakd-gerân-ı kurenâyı ve ba'zı sanâdîd-i Bektâşiyân'ı dahi uydurup, Efendi-i mûmâ ileyhin Meşîhat'ine pes-perde-i hafâdan 'akd-i 'ukde-i karâr u imzâ eylediler. Ve bi'l-cümle Kā'im-makām Paşa ile Efendi-i mûmâ ileyhin cihet-i vahdet mesâbesinde imtizâc ü izdivâcları, ba'zı karâ'in-i hâliyyeden mîş-yâş fehm ü tırâş olunduğundan başka, Efendi'nin havsalası teng olmağla, bu sırr-ı serbesteyi, mahrem 'add ü cezm eylediği, akreb-i etbâ'ına keşf ü îmâ, ol dahi[1];

Râz-ı hod bâ-yâr-i hod çend[2] *ân ki be-tüvânî me-gûy*[3]
Yâr-râ yârî buved ez-yârâ[4] *ve endîşe kün**

---

1 **'Azl ü nasb-ı Kā'im-makām** ol dahi N2 **'Azl-i Kā'im-makām Tayyâr Paşa** Müşârun ileyh —/eban 'an-ceddin perverde-i hânedân-ı Vezâret olup ve zâtında zîver-i me'ârifle ârâste ve nutk-ı belîg ve re'y ü tedbîr ve dirâyet ü fetânetle pîrâste 'âlî-cenâb ve şehâmet-i nefs ü sarâmet lisânla/— ile mümtâz-ter-i emsâl ü etrâb olmağla, hakkında teveccühât-ı Şâhâne erzân ve telattufât-ı/iltifât-ı Husrevâne dem-be-dem efzûn u firâvân olup, hadd-i zâtında re'y-i rezîn ve 'akl-ı dûrbîn ve tedbîr-i dil-pişîn sâhibi, fî nefsihî dühâtdan 'akl ü 'irfânla/'irfân ile beyne'l-akrân mümtaz ve lisân ü beyân cihetiyle cümleden ser-firâz, umûr-i hâriciyyede ise mûşikâf ve/— dest-gâh-ı politikada hurde-bâf-ı nakş-ı bâz-/tâze-kühen-i/gîn-i kumâş-ı eslâf ve reng-perdâz-ı harîr-i tâze tarh-ı ahlâf olup, zabt u rabt ve tanzîm-i mesâlih-i mülk ve tensîk-ı umûr-i 'ibâd husûsunda aslâ fütûr u rehâveti olmamağla, gitdikce kulûb-ı nâsda vak'/def'u/— haysiyyeti/vaîseti izdiyâd ve te'ayyün/ta'yîn ü istibdâdı müzdâd olup, ekser dekāyık-ı umûr Devlet-i 'aliyye'de bi-nefsihî cerh ü ta'dîl ve Rikâb-ı müstetâb ve Ordu-yi nusrat-me'âb umûr u mesâlihini vech-i lâyıkı üzere tesviye ve tekmîl husûsunda me'âsir-i cemîlesi zuhûr etdikce, taraf-ı Saltanat'dan kendüsüne hüsn-i zann ve i'timâd-ı küllîye mukrûn teveccüh ve iltifât-ı samîmî rû-nümûn olup, cenâb-ı Şehriyâr-ı Ferîdûn- —/fer tarafından nazar-ı dîğer ile manzûr ve dûş-i liyâkatine hil'at-i âhar ilbâsı endâze-kerde-i tahmîn-i Pâdişâh-ı gayûr olmakda idi. Vâkı'â müdîr —/ve müdebbir-i sâhib-i fikr ü kiyâset ve vâkıf-ı dekāyık-ı umûr-i mülk ü millet/memleket olmağla, hâmkârân-ı a'yân-ı zemâne nisbet tîmâr-hâne dîvâneleri, yâhûd meyhâne/meyhâneler mestâneleri miyânına **[M2 141]** düşmüş merd-i huşyâre dönmüşidi. Bu vechile ser-i kârân ile beynlerinde —/cihet-i mübâyenet derkâr ve husûsan merci'-i 'âmme olan Şeyhulislâm, hemec ve sâhib-i fikr-i kec olduğundan, bir vechile mukāvemetleri mümkin olmayacağı bedîdâr ve 'İzzet Bey ise Kā'im-makām Paşa'nın mîzân-ı i'tibârında sencîde ve ârâ/re'y ü tedbîri ma'kūl ü pesendîde —/olmağla, dâ'imâ sitâyiş ü senâ ederek tarafına teveccüh-i Şâhâne erzîde olup, taraf-ı Şeyhulislâmî'den ise bi't-tab' derûn-i Sultânî müteneffir ve remîde olduğundan, gerçi —/'aklen mesned-i mu'allây-ı/— Fetvâ'dan ib'âd ve makāmına 'İzzet Bey'in is'âdı, ehemm-i murâd-ı Şâhâne'leri olup, lâkin Ocaklu ile yekreng ve serrâ' ve darrâda hem-âheng olduğuna mebnî, vak'a-i/def'a-i sâbıkadan/sâbıkada mütevahhiş olmağın, ol bâbda tereddüd-i kalb-i 'âlîlerini ba'zı mertebe teshîl-i tarîk ederek zâ'il ve maslahat-ı merkūmeye kā'il eyledi. Kā'im-makām Paşa ile 'İzzet Bey'in cihet-i vahdet/yek-cihet evinde/— olduklarını/olduklarını (اولدقلریتی) ba'zı karâ'in-i —/hâliyeden mîş-yâş-i tirâş olduğundan başka, **beyt**: A2, M2

2 *çend* N2, A2 *cend* M2

3 *be-tüvânî me-gûy* N2 *ne-tüvânî me-gû* A2 *be-tüvânî me-gû* M2

4 *yâr-i û* N2, A2 *yâr* M2

* راز خود با یار خود چند انکه بتوانی مکوی * یار را یاری بود از یار او اندیشه کن = Sırrını mümkün olduğu kadar kendi dostuna söyleme. Dostun bir dostu varsa, onun dostundan sakın!" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

tenekkulâtından ihtirâz etmeyerek ba'zı hem-râzına ibrâz ü ifşâ eylemekle, giderek [**N2 51a**] iki gün zarfında sâmi'a-zed-i Mevlânâ olduğuna mukârin, ez-kadîm[1] miyânelerinde münâfese-i tarîk sebebiyle mübâyene-i dîrîneleri[2] olan Şemseddîn Efendi ve Emîn Beyefendi ve Hâce[3] Münîb Efendi'nin havâdis-i mezbûre perde-tirâk-i gûş-i hûş u idrâkleri oldukda, telâş ü ıztırâb ile hemân bâb-ı Şeyhulislâmî'ye[4] 'inân-engîz-i şitâb olup, himmet-i Kā'im-makāmî ile 'İzzet Beyefendi'nin Meşîhat'i kuvve-i karîbeye gelüp, belki çend rûz zarfında ferve-i beyzâyı iktisâ edeceğini yek-zebân, husûsan Deli Şemseddîn, üştür-i sermest gibi zebed-efşân ve tahrîr u takrîri nâ-şâyân darb-ı düşnâm ü hezeyân ederek nakl ü beyân[5] birle, işin önünü almak bâbında ibrâm-ı bî-gerân eylediler. Gerçi Koca Sûfî bu vecbeden sûretâ şâ'ibe-i infi'âl göstermeyüp: "Elbette ihrâz-ı hayyiz-i Sadâret edenler, bilâhare murabba'-nişîn-i mesned-i Meşîhat olmak resm-i kadîm-i Devlet-i 'Osmâniyye olmağla, 'İzzet Beyefendi dahi merkez-i mezbûra gelmek kā'ideye muhâlif ma'nâ olmayup ve ol makāma her vechile sezâ olduğu dahi hüveydâdır" zemininde redd-i cevâb edüp, lâkin ez-derûn müte'essir ve temâda Hâce Efendi ile hiç olmazsa, *"İnnehâ le-ihde'l-küber*"* sırrına mazhar olan iki dâhiye-i dehyânın birinin def' u izâlesiyle hükm-i mezkûrun ibtâli tarîkını cüst-cûya müteşemmir oldu.

el-Kıssa: Bunlar bu gā'ileye mütevaggıl olup, gelelim Ordu-yi hümâyûn dâstânına da. Çünki Tayyâr Paşa'nın Kā'im-makāmlığı, vech-i muharrer üzere Anadolu'nun sûret-i âhara inkılâbına ve ilkā eylediği şûriş ü şekāvetden başka sefer-ber olan Amasya Müteselliimi'nin katli, sā'ir me'mûrların betâ'etlerine, belki 'adem-i itâ'atlerine bâdî ve dem-be-dem Âsitâne'de ve bi'l-vâsıta orduda olan Bektâşiyân'ı tahrîk ve Hudâyendigâr-ı sâbık takımlarının istîsâllerine igrâ vü teşvîk eylemeleriyle, ol fırkanın dahi insilâb-ı emn ü râhatlarına mü'eddî olup ve dest-yârî-i sa'y ü himmetiyle 'İzzet Beyefendi mesned-ârây-ı Meşîhat oldukda, elbette kendüsi dahi dest-pîrây-ı Sadâret olmak lâzım ve melzûm kabîlinden olduğu şevb-i şübheden mu'arrâdır. Ve ber-vech-i muharrer müşârun ileyhin Sadâret'inden kat'-ı nazar Kā'im-makāmlığı, zikr-i âtî Ruscuk yârânına [**N2 51b**] hâlet-i mahmasayı müzekkir olduğundan başka, maslahatlarına münâfî ve safha-i mütehayyilelerinde mersûm-i kalem-i tasvîr olan sûret-i ümniyyenin husûlüne mâni' ü nâfî olmağın, bir takrîble Sadâret mâd-

---

1 tenekkulâtından ez-kadîm N2 tahzîrinden gafletle bu sırr-ı ser-besteyi mahrem-i —/râz-ı i'tikād eylediği, akreb-i huddâmına keşf ü işrâb ve ol dahi ba'zı hem-râzma ibrâziyle/ibrâz ile ferah-yâb ederek sâmi'a-zed-i mevlânâ olduğuna mukārin A2, M2

2 dîrîneleri A2, M2 mu'âyeneleri N2

3 Emîn Beyefendi ve Hâce N2 — A2, M2

4 mezbûre Şeyhulislâmî'ye N2 merkūme, pür-/perde-sûz-i gûş u hûşları oldukda, hemân taraf-ı müşârun ileyhe A2, M2

5 himmet-i beyân N2 nakl-i dâstân A2, M2

* انها لاحدى الكبر = (O cehennem uyarıcı) büyük musîbetlerden biridir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Müddessir, 74/35. âyetidir.

desini orduda Refîk Efendi, Sadrıa'zam hazretlerine işrâb eyledikde, kulağından zehirlenmiş gibi pür-pîç ü tâb olup, bu vesîle ile miyânelerine münâferet-i külliyye ilkā ve bir mâh mikdâr Kā'im-makāmlık makarrında karâr ederse, dâmen-i Sadâret'e elbette dest-resâ olacağını edille vü berâhîn îrâd ederek te'kîd-i müdde'â eyledikden sonra, sûret-i hayr-hâhında cûyende-i esbâb-ı ihtiyâl olarak[1] bir kumâş-ı tâze nakş-ı hadî'a vü âle zafer-yâb oldu.

Sûreti budur ki, mukaddemâ zümre-i kuzâtdan iken dahîl-i hayl-i (خيل) hâcegân olan Ru'ûs Kîsedârı Sünbül-zâde 'Abdülbâkī dedikleri yâdigârı, Ocak tarafına ba'zı maslahat-ı mühimme sûretini irâ'etle mektûb ve cânib-i Saltanat'a da[2] telhîs-ı hud'a-üslûbla İslâmbol'a irsâl eylediler. Fettân-ı mezbûr dahi kendi maslahatını rû-pûş-i mekr u firîb ederek 'inân-ı 'azîmeti[3] Âsitâne tarafına imâle ve tekâvür-i füsûn ü fesâneyi mızmâr-ı Maslahatgüzârî'de rakz u icâle eyledi.

Beri tarafdan Kā'im-makām Paşa'nın dest-yârî-i sa'y ü ihtimâmı ile 'İzzet Beyefendi'nin Meşîhat'i tekarruru, vâsıl-ı sem'-i yakîn-i Şeyhulislâmî olup, ahadühümânın birinin, husûsan Kā'im-makām Paşa'nın turuk-ı indifâ'ım tecessüs eyledikleri hılâlde 'Abdülbâkī-i merkūm dahi ittifâkıyyâtdan olarak vârid olup, her ne denlü iki tarafın agrâzları muhtelifetü'l-vücûh ise de matlabları vâhid ve bu bâbda 'azîmetleri müttehid olmağla, ikdâm ü ısrârları[4] Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerini Kā'im-makām 'azlinde nâ-çâr eylemekle, mâh-ı muharremin evâhırında◊ makām-ı Kā'im-makāmî'den 'azl ü iz'âc ve Di-

1 bâbında ibrâm-ı olarak N2 içün ilhâh u ibrâmda ikbâb eylediler. Hâlbûki müşârun ileyh sad-/sadr-ârây-ı Meşîhat oldukda, elbette Kā'im-makām Paşa dahi mesned-pîrây-ı Sadâret olacağı lâzım-ı melzûm kabîlinden olarak, vâreste-i şâ'ibe-i iştibâh olup, ancak müşârun ileyhin redâ'et-i tabî'at ve hasâset-i fıtratı muktezâsınca fitne vü fesâda meyli mücerreb olduğundan, maslahatlarına uymayacağı mülâhazası, yârân-ı Ruscuğ'a mûcib-i halecân ü hadşe ve Pâdişâh-ı Selîmü'l-fıtrata sû'-i kasd vukū'u hâtırası, müstevcib-i harşe/hadşe olmağla, müşârun ileyhin Sadâret'inden kat'-ı nazar Kā'im-makāmlıkda bulunması, Ruscuk yârânının mezâkma küllî münâfî ve sahîfe-i mütehayyilelerinde mersûm-i kalem-i tasvîr olan suver-i ümniyyenin husûlüne mâni'-i kâfî olmağın, cûst-cûy-i esbâb-ı 'azli **[M2 142]** iktizâ ve Refîk Efendi'nin dâmen-i re'y-i rezînine ilticâyı ilcâ etmekle tahrîr ile cûyây-ı tedbîr ü serâ tarafına irsâl ü tesyîr eylediklerinde, derhâl teşmîr-i ezyâl-i nifâk/ittifâk ve Sadâret mâddesini orduda Sadrıa'zam'a işmâm birle berhem-zede-i sabr u ârâm eylemekle, bu takrîble/takrîb ile miyânelerine ilkāy-ı şikāk ve bir mâh kadar Kā'im-makāmlık'da kalur ise elbette Sadâret'e dest-resâ/res olacağını edille ve burhân îrâd ederek, isbât-ı müdde'â eyledikden sonra sûret-i hakda müttefikan cüst-cûy-i bâzâr-ı/pâzâr-ı hiyel ederek A2, M2

2 nakş-ı hadî'a vü da N2 nakş-firîb ü dagala dest-res olup, kuzâtdan iken ber-muktezây-ı cevher-i isti'dâd zümre-i hâcegâna duhûl ile istis'âd eden kîsedâr-ı liyâkat-mendi Sünbül-zâde es-Seyyid 'Abdülbâkī Efendi'yi Ocak/Ocaklu tarafına mektûb ve taraf-ı Saltanat'a A2, M2

3 İslâmbol'a 'azîmeti N2 İstanbul'a irsâl ve ol dahi kendü maslahatını rû-/red-pûş-i çehre-i ihtiyâl ederek, 'inân-ı 'azîmeti/'azîmeti (عزيمتى) A2, M2

4 füsûn ü fesâneyi ısrârları N2 mekr u füsûnu mızmâr-ı maslahat-ı güzârîde icâle edüp, ittifâkı, mûmâ ileyhin vürûdu Şeyhulislâm'ın Kā'im-makām'a burûdeti vaktine musâdif ve iki tarafın her ne kadar agrâzı muhtelif ise de bi'l-vücûh matlabları vâhid ve bu bâbda 'azîmetleri müttehid olmağla, ikdâm-ı bî-şümârları A2, M2

◊ 21-30 Muharrem 1223 = 19-28 Mart 1808.

metoka'ya nefy ü iclâ birle dergâh-ı devlet-bârgâhdan teb'îd ü ihrâc olunduk-dan sonra, yerine berhîz u ber-nişîn merdânından Kethudây-ı Rikâb-ı şevket-'unvân[1] bulunan leyyinü'l-cânib ve ednâ muhâlefet ve müsâmahadan mütecânib Eğinli el-Hâc Mustafa Efendi münâsib görüldü. Pâdişâh-ı rub'-meskûn[2] hazretlerinin Tayyâr Paşa tarafına gāyetü'l-gāye 'alâka ve[3] incizâb-ı derûnları olmağla, 'azli sûreti[4] mes'ele-i ikrâha karîb bir ma'nâ olmağın, [**N2 52a**] verâsından nihânî bâ'is-i tesliyet ve şâdmânî olacak mevâ'îd-i Sultânî ve kîse kîse nukūd-i telattufât-ı müyessiretü'l-emânî irsâliyle keder u dağdağadan âzâde[5] ve nefy sûreti olmayup, dâ'ire-i müntehabesiyle mansıba gider şeklinde şimdilik Dimetoka'ya 'azîmet eylemesini emr u irâde buyurdular. Müşârun ileyh dahi ber-mûceb-i fermûde cânib-i me'mûruna reh-peymûde oldu. 'Acîb-dir ki nâs, fitne vü fesâda yaranmış at gibi hûy-kerde ve âmâde olmağla, müşârun ileyh Dimetoka'ya tekarrub edince kadar etrâf u cevânibden Ordu-yi müşârun ileyhe akıncı askeri gibi her tâ'ifeden birkac gün zarfında yedi sekiz binden ziyâde leşker-i tâlân-ger tecemmu' edüp, müşârun ileyhe igvâ vererek, gûnâ-gûn tarîka igrâ ederler idi. Lâkin müşârun ileyh taraf-ı Şâhî'ye dil-bend-i te'alluk u itâ'at olup, vâkıf-ı serîre-i keyfiyyet olmağla, ol makūle harekete mübâderetden ictinâb-ı küllî eylemekle, her birine bir gûne ağız vererek ve cem'iyyetlerini tefrîk ederek dil-hâh-ı hazret-i Pâdişâh üzere Dimetoka'ya varup, ferş-i seccâde-i karâr ve zuhûr-i şîve-i takdîre medd-i târ-ı enzâr eyledi[6]

Âmeden-i Kethudây-ı Ordu-yi hümâyûn[7] 'Osmân Efendi Kethudâyî-yi Refîk Efendi ve Riyâset-i Gâlib Efendi der-Ordu-yi hümâyûn[8]

[M2 143] Güzâriş-pezîr olduğu üzere orduda[9] bi'l-fi'l Kethudâ olan 'Osmân Efendi, 'iffetlü Esmâ Sultân-ı aliyyetü'ş-şân hazretlerine[10] Kethudâ nasb

1 Kā'im-makām 'unvân N2 Kā'im-makām'ın 'azline nâ-çâr etmekle, mu'azzezen Dimetoka'ya iclâ bâbında emr-i 'âlî ısdâr eylediler. Çün müşarun ileyh mün'azil ve semt-i me'mûra mürtehil olmağla, ber-hîz/hayr u ber-nişîn Kethudây-ı Rikâb A2, M2

2 ve ednâ muhâlefet rub'-meskûn N2 şâ'ibe-i muhâlefetden mücânib Eğinli Mustafa Efendi, Kā'im-makāmî/makām mesnedine münâsib görüldü. Pâdişâh-ı 'âlem-penâh A2, M2

3 gāyetü'l-gāye 'alâka ve N2 — A2, M2

4 sûreti A2, M2 hâleti N2

5 nihânî âzâde N2 'atıyye-i cezîle ve nüvâzişât-ı celîle ile tatyîb A2, M2

6 dâ'ire-i müntehabesiyle eyledi N2 hemân dâ'iresiyle mansıba gider gibi şimdilik Dimetoka tarafına 'azîmet eylemesi tenbîhiyle tesrîb olundu. Çün ber-vefk-ı mes'ûl Kā'im-makām-ı ma'zûl ve mûmâ ileyh 'Abdülbâkī Efendi itmâm-ı me'mûriyyetle Ordu-yi hümâyûn tarafına vusûl ve hizmeti/hidmeti mukābili Küçük Tezkirecilik'le/Tezkirecilik ile —/ser -menzil-i kâma mevsûl oldu A2, M2. "Beri tarafdan Kā'im-makām eyledi" kısmındaki bilgiler özetle metnimizden alınmakla beraber azil tarihi olarak 13 Muharrem gösterilmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,284-285.

7 **-yi hümâyûn** A2, M2 — N2

8 **ve Kethudâyî-yi ….. hümâyûn** A2 **: be-Âsitâne** N2 **be-Âsitâne (ياستانه) ve Kethudâyî-i Refîk Efendi ve Riyâset-i Gālib Efendi der-Ordu-yi hümâyûn** M2

9 Güzâreş-pezîr olduğu üzere N2 Bâlâda nakş-ı harîr-tahrîr olduğu üzere orduda/— A2, M2

10 'iffetlü hazretlerine A2, M2 Esmâ' Sultân cenâblarına N2

olunmağla, müşârun ileyhânın tesviye-i hıdemât-ı dâ'iresi husûsunu 'Ömer Ağa'nın Kapu Çukadârı'na ihâle edüp, lâkin bi'n-nefs kendüsünün gelüp, ihtimâm eylemesi[1] lâ-büdd olduğuna mebnî, sudûr-i emr u ruhsatla mâh-ı saferu'l-hayrın evâ'ilinde[◊] Âsitâne'ye vârid ve umûr-i lâzimesine mücâhid olup[2], Ordu-yi hümâyûn'da Sadrıa'zam hazretlerinin şütür-gürbe vaz' u hareket ve 'Alemdâr Paşa ile[3] dem-be-dem iştidâd-ı münâfese ve husûmet ve Ocaklu'nun etvâr-ı nâ-hemvârları lâ-mehâle zuhûr-i fesâd ü ihtilâle mü'eddî olacağını derk ü teyakkun ve sâhil-i selâmetde bulunmak hâline eslem olduğunu fehm ü tefattun eylediğinden nâşî, bir takrîble Kethudâlık'dan isti'fâ ve Sultân Kethudâlığı'yla iktifâ eyledi. Binâ'en 'aleyh Ordu-yi hümâyûn'da[4] Refîk Efendi, Kethudâlık mesnedine irtikā ve Gālib Efendi tekrâren Riyâset mertebesine i'tilâ etdiler[5] [**N2 52b**]

Ba'zı havâdis-i seferiyye

Nakş-ı harîr-tahrîr[6] olduğû üzere çünki Rusyalu[7] ile Yergöğü civârında Fransa[8] mütevassıtı ma'rifetiyle mâh-ı cumâdelâhırenin yirmi birinci günü[◊◊] 'akd-i mütâreke[9] olunup, musâlahanın dahi bir dakīka evvelce[10] râbıta-bend-i hüsn-i hıtâm[11] olmasına tarafeynden izhâr-ı hâhiş olunmakda iken, Der-sa'âdet'de bulunan Fransa[12] Elçisi Sebestiyan: "Elbette musâlaha mâddesi Paris'de olmağa muhtâcdır. Zîrâ işbu musâlaha İmperatorumuzun manzarasında olduğu

---

1 hıdemât-ı eylemesi N2 umûru zımnında bi'l-fi'l ihtimâmları A2, M2

◊ 1-10 Safer 1223 = 29 Mart – 7 Nisan 1808.

2 sudûr-i olup N2 ruhsatla İstanbul'a hatt-ı tırhâl-i vürûd ve iktizâ eden umûr-i müşârun ileyhânın/ileyhin te'sîs ü tesviyesine ibtidâr edüp A2, M2

3 hazretlerinin ile N2 a'zam'ın şütür-gürbe hareket ve Ser'asker —/Paşa ile miyânelerinde A2, M2

4 etvâr-ı nâ-hemvârları hümâyûn'da N2 ahvâl-i münticü'l-melâli, 'âkıbet-i ihtilâl-i 'azîme mü'eddî olacağını teyakkun ve sâhil-i selâmetde bulunmak hâle eslem olduğunu tefattun eylemekle, bir takrîble mesned-i Kethudâyî'den isti'fâ ve müşârun ileyhâ kethudâlığıyla iktifâ eylediğine mebnî, orduda Re'îs A2 ahvâl-i münticü'l-melâli, 'âkıbet-i ihtilâl eylemekle, bir takrîble mesned-i Kethudâyî'den isti'fâ ve müşârun ileyhâ kethudâlığıyla iktifâ eylediğine mebnî, orduda Re'îs M2

5 tekrâren etdiler N2 tekrâr Riyâset mesnedine i'tilâ eyledi A2, M2. "**Âmeden-i Kethudây-ı** etdiler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,285'te kaydedilmiş, sadece Refîk ve Gālib efendilere yapılan tevcîhler 19 Safer'de yapılmış olarak gösterilmiştir.

6 Nakş-ı harîr-tahrîr N2 Güzâriş-pezîr A2, M2

7 Rusyalu A2, M2 Moskovlu N2

8 Fransa A2, M2 Françe N2

◊◊ 21 Cumâdelâhıre 1223 = 14 Ağustos 1808 Pazar.

9 mâh-ı 'akd-i mütâreke N2 cumâdelâhırın yirmi birinci/yedinci günü mütâreke 'akd A2, M2

10 evvelce N2 evvel A2, M2

11 hıtâm A2, M2 sûret N2

12 olunmakda Fransa A2, M2 ü rağbet olunmakda iken Der-i devlet'de bulunan Françe N2

sûretde Devlet-i 'aliyye'ye bi'l-vücûh[1] hayırlu olacağı bî-iştibâhdır. Ve[2] Devlet-i 'aliyye'ye muzır mâddeler[3] her ne ise mecmû'unu tenkīh edüp, hudûd-i kadîme ve serbestiyyet-i kâmile ile musâlaha eylemek aksây-ı menviyy ü matlûbudur. Ve Rusyalu'ya[4] mukaddemâ verilan 'uhûd ve şurût-ı muzırra ne ise birer sûretleri irsâl olunsun. Ve eğer bu babda muhâlefet olunup, musâlaha mâddesi Paris'e[5] ihâle olunmaz ise, ben bu tarafdan fekk-i lenger-i ikāmet eylemek lâzime-i hâlimdir[6]" deyü ısrâr u ibrâm eylemekle, hâlâ Paris'de sefâretle ikāmet ve terakkub-i ruhsat-ı 'avdet üzere[7] olan Muhibb Efendi tarafına me'mûriyyet-i sâbıkası tecdîd olunduğunu müş'ir resmî nâme-i[8] hümâyûnla 'akd-i musâlahaya me'mûriyyetini hâvî ruhsat-nâme-i 'aliyye ve iktizâ eden ta'lîmât ve Françelü'nün matlûbu olup[9] mukaddemce Vahîd Efendi'nin 'uhdesine ihâle olunan[10] ma'hûd **[M2 144]** ve mekrûh ittifâk 'akdine de[11] murahhas olduğunu muhtevî başka bir[12] ruhsat-nâme ve ta'lîmât ib'âs olunmuşidi. Vakt ü zemâniyle fi'l-cümle 'â'ide-i fâ'ideye vâsıl ve ba'zı tafsîlât-ı âtiyeye 'ilm-i icmâlî hâsıl olmak mülâhazasıyla iki kıt'a ta'lîm-nâme-i mersûlenin sûretleri bi-'aynihâ işbu mecelle-i ibret-nümâya derc ü imlâ olundu.

Rusya Musâlahası'yçün Sefîr-i Fransa olan Muhibb Efendi'ye mersûl ta'lîm-nâme sûretidir.

Françe Devleti ile Rusya Devleti beyninde Tilsit nâm şehirde mün'akıd olan musâlaha 'ahid-nâmesinde Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti miyânmda mütâreke 'akdi ve tanzîm-i musâlaha içün Fransa Devleti'nin tevassutu meşrût olduğuna binâ'en, bundan akdem cânib-i Devlet-i 'aliyye'den ve Rusya Devleti tarafından mahsûs Murahhas ta'yîn birle mutevassıt olan Françe Devleti'nin murahhası hâzır olduğu hâlde mukaddime-i sulh u salâh olarak, [**N2 53a**] Saltanat-ı seniyye ile Rusya beyninde mütâreke rabt u tanzîm ve iktizâ eden temessükleri ba'de'l-mübâdele, şurût-ı mütâreke cânib-i hazret-i Serdâr-ı ekremî'den ve Rusya Cenerali tarafından kabûl ve tasdîk birle tetmîm olunmakdan nâşî, gerek Tilsit 'Ahid-nâmesi'nde ve gerek mütâreke şurûtunda

1 Devlet-i 'aliyye'ye bi'l-vücûh N2 — A2, M2
2 Ve M2 — N2, A2
3 mâddeler A2, M2 mevâdd N2
4 edüp, hudûd-i Rusyalu'ya N2 etdirüp, hudûd-i kadîme ve serbesiyyet-i kâmilesiyle/kâmile —/sebebiyle musâlaha tanzîm edecekdir. Ve Rusya'ya A2, M2
5 musâlaha mâddesi Paris'e N2 Paris'e musâlaha mâdde/mâddesi A2, M2
6 eylemek lâzime-i hâlimdir N2 ederim A2, M2
7 ikāmet ve terakkub-i ruhsat-ı 'avdet üzere A2, M2 mukīm N2
8 resmî nâme-i N2 nâme-i resmî-i A2, M2
9 ve olup N2 Fransalu'nun matlûbu olan A2, M2
10 ihâle olunun A2, M2 muhavvel olan N2
11 ve de N2 muzahraf ittifâka A2 muzahraf ittifâka (اتفاقه) M2
12 bir M2 — N2, A2

münderic olduğu vechile beyne'd-devleteyn 'akd-i müsâleme zımnında tarafeynden murahhaslar ta'yîni ve mahall-i mükâleme tahsîsi lâzimeden olmağla, Françe İmperatoru'nun maslahat-ı Saltanat-ı seniyye'yi iltizâmına mebnî, musâlahanın Devlet-i 'aliyye hakkında şânlu ve hayırlu olmasiyçün musâlaha müzâkeresinin Paris'de olması, İmperator-i müşârun ileyh cânibinden îrâd olunmağla, İmperator-i müşârun ileyhin işbu irâde-i dostânesine cânib-i Saltanat-ı seniyye'den izhâr-ı muvâfakat olunup, musâlaha-i mezkûre müzâkeresine bir an akdem mübâşeret ve iktizây-ı maslahatdan olduğuna binâ'en, Efendi-i mûmâ ileyh Paris'de bulunup, rüşd ü reviyyet ve fart-ı zekâ vü dirâyetine ve öteden berü bu makūle mesâlihde istihdâm kılındığına mebnî, müzâkere ve tanzîmi ve tetmîm-i sulh u müsâleme zımnında taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den bâ-ruhsat-nâme-i hümâyûn bu husûsa ruhsat-ı kâmile ile Murahhas ta'yîn kılınmağın, umûr-i me'mûresine dâ'ir iktizâ eden ta'lîmât ber-vech-i âtî zikr u beyân olunur. İmperator-i müşârun ileyh, Saltanat-ı seniyye'nin mesâlihini kemâliyle iltizâm ederek, temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i kâmile-i Saltanat-ı seniyye'nin husûlü matlûb ve mültezemi olup, bu husûsun husûlüne intizâr edeceği, İmperator-i müşârun ileyhin mukaddem ve mu'ahhar taraf-ı eşref-i Şâhâne'ye irsâl eylediği nâme-i mahsûslarda sarâhaten mezkûr olup, husûs-ı mezbûru i'lân ü işâ'at etmiş ve Âsitâne'de mukīm elçisi: "Saltanat-ı seniyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye, İmperator'umun mültezemidir. Ve bu mâddenin husûlüne İmperator'un bezl-i makdûr edeceği zâhirdir" deyü şimdiye kadar bi'd-defe'ât mecâlis-i mükâlemede resmen ve îzâhan beyân eylediğinden mâ'adâ, Tilsit'de akd olunan musâlahadan sonra Elçi-i mersûm ile 'akd olunan mükâlemelerde musâlaha mâddesi der-meyân kılındıkda: "Temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye, İmperator'umun mültezemidir. Ve bu mâddeyi [**N2 53b**] yazdığını nâme-i mahsûslarda beyân ve cümleye işâ'at ü i'lân etmişdir. Bundan başka musâlaha müzâkeresinin Paris'de olması, âhar bir şey' içün olmayup, mücerred Devlet-i 'aliyye'ye şânlu ve hayırlu musâlaha 'akdiyçündür. Ve Rusyalu tarafından Devlet-i 'aliyye'ye bir gûne tekâlîf-i bâride zuhûr ederse, müzâkere-i mezkûre Paris'de olmak cihetiyle îrâd kılınan tekâlîfden ferâgati içün İmperator'um bi'n-nefs Rusya (روسیّه) Murahhası'nı ilzâm ve matlûb-i Saltanat-ı seniyye orada tanzîme Rusyalu'yu icbâr ve Rusyalu Devlet-i 'aliyye'ye muzırr bir teklîf ederse, Rusyalu'yu icbâra İmperator'um muktedirdir. Ve Tilsit'de 'ahidnâme tanzîminden sonra ol havâlîden Françe askerini külliyyen kaldırılmaması bu mülâhazaya mebnîdir. Ve Tilsit'de mün'akıd şurût-ı musâlahada Devlet-i 'aliyye'ye dâ'ir münderic olan şurût-ı selâseden gayri Devlet-i 'aliyye'ye şart yokdur. Ve Rusyalu tarafından Eflâk ve Boğdan'a dâ'ir muzırr bir teklîf zuhûr eder ise Françe Devleti def' eder. Bunu böylece resmen söylerim ve takrîr dahi veririm" deyü meclis-i mükâlemede Elçi-i mersûm îzâhan

ve sarîhan beyân etmekle, ruhsat-nâme-i hümâyûnun bi-mennihî Te'âlâ Efendi-i mûmâ ileyhe vusûlünde evvel emirde Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve ba'dehû Françe İmperatoru'yla mülâkāt birle Devlet-i 'aliyye'nin Françe Devleti'ne olan fart-ı hulûs ve meveddetinden ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Tâcdârî'nin İmperator-i müşârun ileyh hakkında derkâr olan kemâl-i hürmet ve i'timâd-ı Mülûkâne'den ve İmperator'un dahi gerek şimdiye kadar nâme-i mahsûs ile tahrîren ve gerek elçisi vesâtatiyle şifâhen vâki' olan va'd ü te'ahhüdât-ı dostâneden ve mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'yi iltizâmını cümleye i'lân ü işâ'atinden bahs ü beyân ederek ve muktezây-ı rüşd ü dirâyeti üzere mukaddimât-ı te'lîfiyye ve makālât-ı dil-firîbâne bast u temhîd ederek musâlaha-i Saltanat-ı seniyye'nin şânlu ve hayırlu olarak tanzîmine ve temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye husûle getürileceğine France vükelâsını ve be-tahsîs İmperatorunu te'ahhüd etdirmek husûsunu Efendi-i mûmâ ileyh re's-i mes'ele-i me'mûriyyet bilerek bu bâbda îfây-ı muktezây-ı me'mûriyyet eylemesi, Efendi-i mûmâ ileyhin [**N2 54a**] muhavvel-i 'uhde-i dirâyetidir. Bu def'a akd olunacak musâlada Saltanat-ı seniyye'nin maksad u merâmı, ancak temâmiyyet-i memâlik ve Eflâk ve Boğdan'a ve sâ'ir mahallere ve husûsan umûr ve mesâlih-i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye'ye Rusyalu'nun müdâhalesi vuku'a gelmamesi mâddelerinden 'ibâret olmağla, Efendi-i mûmâ ileyh bu husûsu esâs-i me'mûriyyet ittihâziyle müteferri'âtını dahi bu esâsa tatbîk eyleye.

Ve mukaddemâ Eflâk ve Boğdan voyvodalarına dâ'ir rabt olunan şurût-ı kerîhenin tayy u ilgāsı ve Memleketeyn-i mezkûreteyne müdâhaleye dâ'ir başka bir gûne teklîf îrâd olunur ise, edille-i mülzime ve ecvibe-i müskite îrâdiyle o makūle müdâhaleyi îcâb edecek ve ba'de-bu'din münâza'a ve kīl ü kāli mü'eddî olacak mâddeyi kabûlden istinkâfla iddi'âlarım def'a ve mülzim olmadığı hâlde o misillü tekâlîfden ferâgati içün Rusya murahhaslarını icbâra Françe Murahhası'nı teslîta ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve husûsan İmperator'u vâki' olan te'ahhüdünün icrâsma teşvîk u igrâ ederek hüsn-i sûrete ifrâgına bezl-i yârây-ı liyâkat eyleye. Ve husûsıyle Eflâk ve Boğdan voyvodalarının yedi seneden mukaddem 'azl olunmaması husûsunu şâmil ve ba'zı mevâddı müştemil Rusyalu ile tanzîm olunan mevâdd-ı 'uhûd u şurût olmayup, emr-i 'âlî sudûruyla tanzîm kılınmış olmağla, zikr olunan emrin kaydı terkīni husûsunu iddi'â ederek, emr-i mezkûrun kaydının terkīni esbâbını istihsâle gāyetü'l-gāye dikkat eyleye.

Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde bu def'a mün'akıd olan mütâreke senedinde murahhaslar ta'yînine kadar voyvodaların 'adem-i idhâli ve ol vakte dek boyarlar tarafından idâresi meşrût olup, murahhaslar ta'yîninde voyvodaların Memleketeyn'e duhûlleri sarâhaten mezkûr gibi olduğu zâhir ve voyvodaların evvel-be-evvel Memleketeyn'e duhûlleri, Rusyalu'nun Eflâk ve

Boğdan'a dâ'ir îrâd eylemesi melhûz olan tekâlîfin reddine voyvodaların duhûlü beyânı bir ser-rişte olmağla, Efendi-i mûmâ ileyh Rusya murahhaslarıyla lede'l-mülâkāt evvel emirde voyvodaların Memleketeyn'e duhûlünü iddi'âya başlayup, bu mâddenin ibtidâ kat'ıyla, voyvodaların Memleketeyn'e duhûlü esbâbını istihsâl eyleye. [**N2 54b**] Ve tereddüd vukū'unda şurût-ı mütârekeyi sened-i kavî ittihâz ederek 'ahden iddi'â ile bu husûsun evvel-be-evvel tanzîmine sa'y-i belîğ eyleye. 'Akd-i mütâreke müzâkeresinde Sırblu ile dahi bir mütâreke 'akdini Rusya Murahhası iddi'â ve bu bâbda ısrârda pâ-bercâ olmuş ise de Sırblu, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsı olduğundan, Rusyalu'nun ol mâddeye müdâhalesi îcâb etmediği ecvibesi, Murahhas Gālib Efendi tarafından îrâd ve bu husûsda Françe mutevassıtı Kilmino [=Guilleminot] dahi Rusyalu'ya mümâşât sûretini göstermiş ise de mersûm Kilmino'yu dahi iskât ile Sırplu mütârekesinin kabûlü mümkin olamayacağı cevâbı kat'iyyen ve sarîhan beyân ve Rusyalu'nun Sırblu'ya iltihâkına mebnî, ol tarafdan 'avdetlerine kadar Sırblu ile muhârebe vukū'u takdîrinde Rusyalu ile muhârib olmak olacağına binâ'en, Rusyalu'nun ol tarafdan 'avdetine kadar Vidin tarafında muhârebe olmamasını başkaca bir şurût kılınmış olup, müzâkere-i mütârekede Sırblu mütârekesini Rusyalu Murahhası bu vechile kāliba getürerek beyağı ısrâr göstörmüş olduğundan, mukaddemâ "Eflâk ve Boğdan'a himâyet" deyerek şart idhâliyle refte refte Memleketeyn'e tehakküm sûreti zuhûra gelmiş olmağla, ma'âzallâhi Te'âlâ Sırblu'ya dâ'ir sened-i musâlahaya ednâ bir şart idhâli lâzım gelse, ser-rişte-i iddi'â olarak giderek Eflâk ve Boğdan mâddesi gibi Sırblu'nun elden çıkarılacağı ve bu husûs bir vechile tecvîz olunur mevâddan olmadığı dakīkası, Efendi-i mûmâ ileyhe ta'rîfe hâcet yogise de, Sırblu'ya dâ'ir Rusyalu tarafından bir gûne îrâdât vukū'u takdîrinde Sırblu, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsıdır. Ve bir devlet re'âyâsına âhar devletden müdâhale olunmak, kavâ'id-i divel ü milele muhâlif olmağla, bu husûsların şurûta idhâli şöyle dursun, müzâkeresine girmek dahi usûl-i me'mûriyyetimden hâricdir. Ve bu misillü tekâlîf-i nâ-be-câya teşebbüs, Rusya Devleti'ne dahi yakışmaz" deyerek ve sâ'ir bu bâbda lâzım gelan edille vü berâhîni serd ü ityân eyleyerek kat'îce cevâb verüp, Sırblu'ya dâ'ir vechen mine'l-vücûh bir gûne şart kabûlünden, ziyâde tehâşî ve mücânebet ede. Devlet-i 'aliyye ile Rusya beyninde mukaddem ve mu'ahhar mün'akıd olan 'uhûdda [**N2 55a**] ba'zı şerâ'it-ı muzırra olup, ez-cümle Eflâk ve Boğdan'a Rusyalu'nun müdâhalesi ve Rusya tüccâr gemilerinin yoklanmaması ve diyâr-ı Efrenc'e nakli memnû' olan revgan-ı zeyt ve kahve ve sâ'ir eşyânın Rusya diyârına nakli ve sâ'ir bunlara müteferri' mazarratı müntic olacak şerâ'it-ı kerîhenin tayy ü ilgāsına Françe İmperatoru müte'ahhid olduğu zâhir ve 'uhûd-i mezkûrenin ekseri Efendi-i mûmâ ileyhin sahîfe-i hayâlinde mürtesem ise de, 'uhûd-i mezkûre sûretleri bu def'a Efendi-i mûmâ ileyhe bildirilmekle, bi'l-mutâla'a içinde muzırr u kerîh olan bu makūle şerâ'itın tayy ü tenkīh ve ta'dîline muktezây-ı

diyâneti üzere sa'y-i belîğ eyleye. Ve o makūle şerâ'it-ı muzırradan şart-ı tayyı Devlet-i 'aliyye'ye 'azîm hıdmet olmağla, bu bâbda Efendi-i mûmâ ileyh makdûrunu sarf ederek ibrâz-ı hıdmete ve meşkûru'l-mesâ'î olmağa kemâl-i i'tinâ eylemek husûsu dirâyetine ihâle kılınur.

Cezâ'ir-i seb'a'nın Françelü'ye geçdiğini Françe Elçisi Âsitâne'de ihbâr ve "Yalnız biz (بز) istimâ' etdik" cevâbı verilüp, buna dâ'ir şimdiye dek Françelü tarafından bir îrâd vâki' olmadığından mâ'adâ, Dubravnik erâzîsi dahi Françelü'de kalacağı sahîhan mesmû' olup, bu husûsa dâ'ir dahi bir gûne ifâde vâki' olmadığından, Rusya Musâlahası müzâkeresinde bu husûslar yâd ve Françelü'de kalması husûsunun taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den kabûl ve tasdîk kılınması îrâd olunmak mülâhazadan ba'îd olmamağla, eğer bu mâddelerin cânib-i Saltanat-ı seniyye'den tasdîkı, mecâlis-i mükâlemelerde beyân olunur ise: "Bizim 'akd edeceğimiz sulh, Rusyalu ile olup Françelü ile değildir. Ve bir devletin musâlahasında âhar bir devletin memâlik tasdîkı kā'ideden değildir" deyerek hakîmâne ve nâzikâne savuşdurmağa dikkat ve bu bâbda Françelü ısrâr ve Rusyalu dahi ana tevâfuk eylediği hâlde: "Ben ruhsat-ı kâmile ile eğerçi murahhasım ve muktezây-ı ruhsat-ı kâmilem üzere tanzîm ve kat' ederim. Lâkin bu husûs ruhsatdan hâric ve kā'ideye muhâlifdir. Ve bu tasdîk mâddesi şurûta girmez. Taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den ve takrîr ve yâhûd nâme ile tasdîk olunmak iktizâ eder" deyerek bu bâbda delâ'il-i mülzime ve edille-i müskite îrâdiyle def'ine ve nihâyet [**N2 55b**] mümkin olmadığı sûretde bu tarafdan istîzâna mecbûr olduğunu ifâde ile keyfiyyeti serî'an bu cânibe iş'âra müsâra'at ede. Cemî' divelin boğaz ve lîmânları cümle divelin ceng gemilerine mesrûd olmak kavâ'id-i divelden ve bu usûl, Rusyalu ile mün'akıd olan ittifâk-nâme târîhine kadar câri olan usûlden iken, Devlet-i 'aliyye ile Rusyalu beyninde 'akd-i ittifâkdan sonra hasbe'z-zarûre Karadeniz'den Akdeniz'e ve Akdeniz'den Karadeniz'e Rusya sefînelerinin murûruna ruhsat verilmiş olmağla, zikr olunan boğazların ceng gemilerine mesdûdiyyeti şurûtunu 'ahid-nâmeye derc etdirilmek mümkin olabilür ise, ol şartın 'ahid-nâmeye dercine sa'y oluna.

Ordu-yi hümâyûn'da Re'îs Gālib Efendi'nin irsâl eylediği ta'lîm-nâme sûretidir.

Bundan akdem bu tarafda ruhsat ve me'mûriyyetimize mebnî ma'rifetimiz ile cumâdelâhırenin yirminci günü◊ 'akd ü mübâdele olunan mütâreke senedinin üçüncü mâddesinde: "Musâlaha murahhasları vürûduna dek Memleketeyn idâresine müdâhale olunmaya" deyü meşrût olup, bu şart iktizâsınca Rusyalu'nun Eflâk ve Boğdan memleketleri umûr ve vâridâtına müdâhaleleri

◊ 20 Cumâdelâhıre 1223 = 13 Ağustos 1808 Cumartesi.

lâzım gelmez iken ve ancak tahliyeye kadar havâyic-i zarûriyyelerinden olan ba'zı zehâyir celbinden gayri bir nesneye vaz'-ı yed etmeleri câ'iz değil iken ve husûsan esfâr-ı sâbıkada bu makūle şart olmamişiken bile, ba'de'l-mütâreke Memleketeyn'e ta'arruzları munkatı' olmuşiken, bu def'a idâre-i mülkiyyeye küllî müdâhalelerinden kat'-ı nazar istîlâ-dîde olan re'âyâ fukarâsının dâ'ire-i vüs' u tehammüllerinden efzûn envâ'-ı behâne ile peyâ-pey virgü tarhında ve resm-i hamr ve milh ve ganem misillü rusûm-i mukāta'ât tahsîlden hâlî olmadıkları ma'lûm olup, bu keyfiyyet ise külliyyen hılâf-ı şurût olduğuna binâ'en mütâreke senedine vaz'-ı imzâ olunan yevm-i merkūmdan ve yâhûd devletlü merhametlü Serdâr-ı ekrem efendimizin tasdîk-nâmeleri târîhi olan şehr-i mezkûrun yirmi dördünden◊ i'tibâr ile virgü nâmı ve rusûm-i mukāta'ât ismi ile tahsîl olunmuş ne kadar akca var ise mahallinden lede't-tahkīk mecmû'u ber-kā'ide girü redd ü teslîm olunmak ve Rusyalu'nun Akdeniz ve Âsitâne ve mahâll-i sâ'irede Devlet-i 'aliyye re'âyâsına olan [**N2 56a**] tesallutunun derecesi muhtâc-ı ta'rîf olmayup, bu sûretin külliyyen def'i, mukaddemâ Âsitâne'de Françe Elçisi Sebestiyan Ceneral ile mukāvele olunmuş ve hattâ Ceneral-i mûmâ ileyh dahi bu mâddeyi bi'd-defe'ât yâd ü i'tirâf ederek, inzımâm-ı re'yiyle himâye-i re'âyâ kabûl olunmayacağını şâmil ibtidây-ı seferde cümle elçiler resmen takrîrler vermiş olmağla, fîmâ-ba'd gerek Memleketeyn'de ve gerek Memâlik-i mahrûse'nin mahâll-i sâ'iresinde ve bâ-husûs Akdeniz taraflarında patente ve bayraklular ve Âsitâne'de berâtluların, ya'nî Rusya mahmîlerinin bi'l-külliyye def'i husûsuna sarf-ı makderet, ferîza-i maslahatdan olmağla, nihâyet külliyyen def'i muhâl olduğu hâlde hiç olmaz ise her bir mahalde ibkā olunacak kimesnelerin ism ü resmleri mübeyyen ve ma'dûd ve eşhâsı mahdûd olup, ba'de-ez-ân ferd-i âferîdeye patente ve bayrak misillü 'alâyim-i himâye verilmamek ve berâtlu iddi'âsı olmamak ve bervech-i muharrer mu'ayyenü'l-esâmî ve'l-eşhâs olacak mahmîler dahi her kankı tarîkden olur ise olsun bulundukları memleketin kavâ'id ü kavânînine bilâ-te'allül ser-fürû-bürde-i itâ'at ve muvâfakat olmak ve Devlet-i 'aliyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve kemâl-i istiklâliyle 'akdi, Fransa Devleti'nin şimdiye dek bi'd-defe'ât te'ahhüd-kerdesi olan usûlden, Devlet-i 'aliyye'nin dahi Memleketeyn'e dâ'ir Kaynarca Sulhu'nden berü vâki' olan şurût-ı mekrûhenin külliyyen lagv ü imhâsı matlûb ve mültezemi olan mevâddan olduğuna binâ'en, bu bâbda dahi sarf-ı himem-i hasene olunarak ve Fransa Devleti'nin te'ahhüdleri beyâniyle tergīb ü tahrîz kılınarak ilgāsı me'mûl ise de, nihâyet Kaynarca Sulhu'nda ve andan sonra olan şurût-ı ma'lûmenin külliyyen def'i mümkin olamadığı takdîrce Memleketeyn, Devlet-i 'aliyye'nin mülk-i mevrûsu ve ehâlîsi dahi zîr-i destân ve re'âyâsı olmakdan nâşî, âhar devletin şurûtuyla himâyeye hâcet olmamağla, Rusyalu'nun ba'de-ezîn vechen mine'l-

◊ 24 Cumâdelâhıre 1223 = 17 Ağustos 1808 Çarşamba.

vücûh müdâhale ve su'âl ü cevâbı olmamak üzere Devlet-i 'aliyye, re'âyây-ı mersûmenin himâyesine dâ'ir mevâddı, fekat kendü kānûn-nâmesiyle tecdîd eylemesine müte'allık, iktizâsına göre bir mâdde ile savuşdurulmakda muktezây-ı ta'lîmâta göre be's yoğise de, bu vechile [**N2 56b**] dikkat buyurulmak ve bu sûretde Memleketeyn şurûtunun Rusyalu ile aslâ sohbeti bile lâzım gelmeyeceği âşikâr ise dahi, ba'zı mâddesinde Rusyalu ısrâr edüp, mu'âfiyet îcâb ederse, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsına kendü şefekati kabîlinden olacağına mebnî, rahmen li'l-fukarâ' birkac ay içün mu'âfiyet sûretine irâde-i seniyye müte'allık olduğu hâlde "Mu'âkıb" ta'bîri mutlak yazılmayup, meşrût olmak, zîrâ sefer-i sâbıkda mutlak yazılup, ba'de't-tahliye Mihal Voyvoda Bükreş'e vardıkda, mesârif-i zarûriyyesiyçün 'â'idâtına muhtâc olduğundan, ba'de kīl ü kāl memleket boyarları ma'rifetiyle bir nesne tahsîsine mecbûriyyet olmuş olmağla, mâdde-i merkūme lede'l-îcâb gayr-ez-mesârif voyvoda mu'âfiyet olması fıkrasının derci lâzimeden olduğundan gayri, 'afv-i cerâyim husûsuna dahi Rusyalu musırr olup, zarûrî iktizâ eder. Ve Saltanat-ı seniyye'nin şi'âr-ı rahm ü şefekati mübtegāsmca, cerâyim-i güzeştenin nesyen mensiyyen 'afv olunmasına irâde-i 'aliyye müte'allık olur ise, ol hilâlde dahi nizâm-ı memleket ve intizâm-ı ahvâl-i ra'iyyet şerâzesine îrâs-ı halel eden ba'zı mefsedetpîşelerin iktizâsı üzere te'dîbleri, voyvodaların muktezây-ı me'mûriyyetlerinden olmak üzere 'afv mâddesi 'umûma şâmil olmamak içün mahsûsca bir fıkranın derci muktezây-ı Mülkdârî'den olmağla, bu dakīkaya dahi kemâl mertebe ihtimâm kılınmak.

İpsilandi hâ'ini kable's-sefer firâr etmiş olduğuna binâ'en, Kaynarca 'Ahid-nâmesi'nin ikinci mâddesi iktizâsınca tard u reddi lâzime-i şart u 'ahddan olduğundan gayri, mütâreke şurûtunun altıncı mâddesinde "Devlet-i 'aliyye re'âyâsından kankı rütbeden olur ise reddi" ta'bîri üserâdan gayriye şâmil olup, bu sûretde gerek merkūmun ve gerek ma'iyyetinde olan boyarân ve sâ'ir müte'allikātının hasbe'l-mu'âhede istirdâdı emrinde ısrâr iktizâ eylediği ve merkūmun Memleketeyn'de olan emlâki, mâl-ı mîrî olarak zabt olunacak olduğundan, emlâk-i mezbûreye dâ'ir kat'â sohbet bile lâzım gelmediği bedîhî ise de, hâ'in-i mersûmun zimmetinde kati çok erbâb-ı hukūkun alacağı olmağla, husûs-ı mezbûr dahi lâyıkı vechile taht-ı râbıtaya idhâl olunmak içün [**N2 57a**] emlâk-i mezbûreye ve mersûmun ahz u [i]'tâsına müte'allık kat'â bir şart kabûl olunmamak ve mersûmun istirdâdına medâr olmak içün taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den hakkında mu'âhaze olmayacağı lisânen va'd olunmak.

Kırım ve Taman ilhâkına dâ'ir târîh-i hicrînin bin yüz doksan sekiz senesi saferinin on beşinci günü◊ 'akd olunan senedin muktezâsına ve sened-i mezbûru musaddak ve muvazzah olan Yaş 'Ahid-nâmesi'nin ikinci mâddesine

◊ 15 Safer 1198 = 9 Ocak 1784 Cuma.

nazaran Nehr-i Kuban, Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde hadd-i fâsıl olmağla, nehr-i mezkûrun sol yakasında hudûd dâhilinde mütemekkin olan tavâ'if-i muhtelifeye Rusyalular'ın tecâvüz ve müdâhaleleri bir vechile câ'iz olmadığından ve târîh-i mezkûrdan bu âna gelince her ne gûne tecâvüz ve müdâhale ve ta'arruz sûretleri vâki' olmuş ise şurût-ı mezkûra mugāyir olarak vukū'a gelüp, Rusyalu mukaddemâ ba'zı mahallerine bile istîlâ etmiş olduklarından, el-hâletü hâzih silm ü musâfâtın teceddüdü hasebiyle bundan böyle bu makūle tecâvüzât ve ta'arruzâta aslâ cevâz göstörülmamek içün bir fıkra-i münâsibe dercine dikkat olunmak.

İşbu seferde Rusyalu evvelâ kā'ide-i mer'iyye-i divel üzere hiçbir gûne ihbâr u i'lân etmeksizin Nehr-i Turla'nın berü tarafını murûr birle, bilâ-mu'ârız ve muhâlif kılâ'-ı Hâkāniyye ve memâlik-i Saltanat-ı seniyye'yi gafleten ve hîleten istîlâ etmiş ve sâniyen asâkir-i nusrat-me'âsir-i İslâmiyye'ye aslâ bir mahalde galebeye zafer-yâb olamamış ve sâlisen şimdiye kadar mugāyir-i kavâ'id-i harb olarak bağteten istîlâ etdikleri memâlik-i Pâdişâhâne'den bi-gayr-i istihkāk temettu' eylemiş olduğu zâhir ve ma'lûm ve bu takdîrce Devlet-i 'aliyye bi-gayr-i hakkın ve bilâ-irâdetin mecbûr olduğu işbu sefer mesârifinin tazmîninde hakkan iddi'â lâzım ve melzûm olduğuna binâ'en, kā'ide-i divel üzere cereyân eden mesârif-i seferiyye her ne ise cümlesinin tazmînini iddi'âda ısrâr sûretleri göstörülmek ve nihâyet mümkin olmadığı sûretde bu iddi'âdan keff-i yed olunmak içün mukābeleten Rusyalu'nun ba'zı teklîfât-ı bârideleri def'iyle matlûb ve dil-hâh-ı 'âlî olan mevâddın tervîc ve kabûl etdirilmesine medâr-ı kullî olacağı bî-iştibâh olmağla, bu mâddeye dahi [**N2 57b**] Fransa tevassutuyla sarf-ı dikkat oluna.

Kaynarca 'Ahid-nâmesi'nin yirmi üçüncü mâddesi muktezâsmca, Gürcistân ehâlîsi Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsı olup, Rusyalu tarafından aslâ müdâhale câ'iz olmadığı zâhir ve bâ-husûs Devlet-i 'aliyye, İmperator-i sâbık Pavlo'nun vaktinde Tiflîs ve Gürcistân hakkına vâki' olan istîlâ aslâ kabûl etmeyüp, buna dâ'ir hiçbir gûne 'ahd ü şart olmadığı ve Yaş 'Ahid-nâmesi'nde Tiflîs'e dâ'ir olan şurût dahi i'tirâf olunmayup, fekat Çıldır Vâlîsi'nin ta'arruzunu men' me'âlinden 'ibâret idiği bâhir olduğuna binâ'en, Rusyalu ol tarafa kable'l-istîlâ' hasbe'ş-şurût sûret-i nizâmı ne gûne ise ol vechile hey'et-i ûlâsına ircâ'ı bu def'a matlûb-i 'âlî olmak iktizâ eylediğinden kat'-ı nazar, Gürcistân hudûduna karîb olup, bundan akdemce kezâlik Rusyalu tarafından gasben istîlâ olunan Anakara ve Kemhâl misillü mahâll ü bıkā'ın temâmen girü redd ü teslîmi ve kılâ'ın hîn-i istîlâda bulunduğu hey'et ve top ve mühimmât ve eşyâsıyla tahliyesi mütâreke şurûtundan olup, Rusyalu ise Bozcaada'nın kal'asını külliyyen hedm ve donanmalarının bu esnâda ol tarafdan kalkdığında bakıyye-i büyût ve menâzilini dahi ihrâk etmiş olup, hattâ Serço'ya [=Sergio Lascaroff] tahrîr u iddi'â olundukda: "Mütâreke haberinden

sonra olmuşdur. Musâlahada söyleşilecek mâddedir" deyü cevâb yazmış olduğundan başka, esnây-ı mütârekede Anapa Kal'ası dahi istîlâ ve hedm olunmuş idiği mesmû' olmağla, vâki' ise kal'a-i mezkûre ol havâlîde siper mesâbesinde olmak mülâbesesiyle müceddeden inşâsı lâzım geleceğine binâ'en, hasbe'ş-şurût gerek Bozca-ada ve gerek Anapa kal'alarının hasâret ve mesârif-i inşâ'iyyeleri tazmîni mâddeleri hâtır-güzâr ola.

Mukaddemâ Rusyalu ile şurûta merbût olarak ta'rîfe tanzîm ve ba'dehû İngilterelü ile de rabt u tetmîm olunmuş ise de, Fransa Devleti musâlahasında ta'rîfenin nizâmı meşrût iken, el-yevm sûret-pezîr olamadığından, Rusya ve sâ'iri dahi tereddüd göstörmüş ve Rusyalu bu mâddede cümle ile ma'iyyet şartını iddi'â etmiş olduğundan başka, [**N2 58a**] gālibâ zikr olunan ta'rîfe şurûtunda müddet dahi muharrer ve inkızâsı dahi muhtemel olmağla, ol tarafda bu husûsun şimdilik karışdırılması iktizâ etmeyüp, bundan sonra Âsitâne'de tanzîmi münâsib ise de, şâyed Rusya ve Fransalu esnây-ı müzâkerede îrâd ü def'i kābil olmayarak ısrâr ederler ise, bu mâddenin ilişikden kurtulması; reft husûsu, 'umûmî ve âmed mâddesi, husûsî olmasına mütevakkıf olup, şöyle ki her devletin tüccârı Memâlik-i mahrûse'den eşyâ' götürdüklerinde, ta'rîfesi cümle hakkında bir dürlü olmak ve kendi devletinin metâ'ını getürdüklerinde, her biriyle râbıta verilecek vechile alınmak ve ba'zısı bir âhar devletin metâ'ını getürür ise, ol devletin ta'rîfesi üzere vermek nizâmına muhtâc olmağla, ta'rîfe içün bir nesne idhâli îcâb ederse, zikr olunan âmed ü reft, 'umûm ve husûsîsi bundan sonra Âsitâne'de gümrükcü ve tüccâr ma'rifetiyle tanzîm olunmak üzere bir mâdde ile savuşdurulmasına dikkat oluna.

Rusya seferi zuhûruyla taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den dahi mukābeleten i'lân-ı harb olundukda, Âsitâne'de bulunan eşyâdan telef olması melhûz olanları ashâbı bulunmuş ise anın müvâcehesinde ve bulunmamış ise sâ'iri ma'rifetiyle furûht ve esmâniyle eşyây-ı sâ'ire hıfz ve aklâma dahi kayd olunmuş olmağla, Rusyalu bunları ve sâ'ir ba'zı matlûbâtı iddi'â edeceği melhûz ve Devlet-i 'aliyye'nin dahi gerek istîlâ olunan mahallerden ve gerek husûsât-ı sâ'ireden matlûbâtı derkâr ve hattâ mütârekenin dördüncü mâddesinde taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye râci' olmak üzere bu mezâyâ münderic olduğundan başka, ba'zı ma'lûm olan matlûbât mukaddemce Serço'ya [=Sergio Lascaroff] tahrîr olundukda, tanzîmine te'ahhüd etmişiken, el-hâletü hâzih nizâm-pezîr olmamağla, gerek anların ve gerek henûz iddi'â olunmayanların defter-gûne kağıdı ve mukaddemce tarafımıza gelmiş olan bir kıt'a kā'ime-i hazret-i Kā'im-makāmî tarafınıza ib'âs olunmağla, muktezâlarının icrâsı der-hâtır olmak, ya'nî bunlar başka zikr olunmak iktizâ etmediği ma'lûm ve bunlardan başka şey' dahi olmak meczûm olmağla, mevâdd-ı merkūme îrâd ve sâ'iri dahi derkâr idiği yâd buyurularak ve tarafeynin esnây-ı seferde me'hûzâtı reddi [**N2 58b**] Âsitâne'de hakk ve 'adl üzere ru'yet ü tanzîm olunmak sûretiyle râbıta verilmek.

Bucak sekenesinden olan kabâ'il-i Tatar'ın birazı işbu seferde göçleriyle Tuna'yı murûr edüp, kendüleri İsma'îl'de Ser'asker olmuş ise de, ekserî bağteten istîlâ' takrîbiyle Rusya derûnunda kalup Turla'dan öte nakl etmiş olduklarından, mütâreke şurûtu müzâkeresinde bunların i'âdesi, lede'l-iddi'â' Rusya Murahhası irâdetiyle, "Kalanlardan mâ'adâ" ta'bîrini derc etdirmekde ısrâr edüp, bu vesîle ile kabâ'il-i merkūmeyi cebren tevkīf etmek dâ'iyesi münfehim olduğundan, 'ibâre-i merkūme imtinâ' olundukca musırr olarak, bâ'is-i te'hîr-i maslahat olmağla, husûs-ı merkūm musâlahada söyleşilecek mevâddan olduğundan başka, mütârekenin altıncı mâddesinde mezkûr ehâlî ta'bîrinde kabâ'il-i merkūme dahi münderic olmasıyla iktifâ olunmuş ve Rusya derûnunda olan kabâ'il-i mezkûrenin pusulası bu def'a savb-ı şerîflerine gönderilmiş ve cümlesi bir ân akdem çıkmağa tâlib olup, birisinin kalmağa i'tibârı olmadığı tahkīk olunmuş olmağla, bu husûs dahi hâtır-nişân olup, kabâ'il-i merkūmenin Rusya derûnunda kalması zinhâr tecvîz olunmayarak i'âdeleri şart kılınmağa dikkat oluna.[1]

Zuhûr-i ba'zı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyan-ı hâ'in ü bed-kâr[2]

Bi-hikmetihî Te'âlâ asker-i İslâm'ın galebe-i idbâr u nekbeti ve Devlet-i 'aliyye'nin mağlûbiyyetini[3], düşmen-i dost-nümâ olan Frınçe kâfirine iltiyâz ü mürâca'atını[4] mûcib olmağla, hâlâ Âsitâne'de mukīm olan elçileri Sebestiyan dedikleri şeytân-ı bî-îmân[5], devr-i sâbıkda gark-âb-ı ihsân olup, heme-ân 'atâyây-ı bî-gerân ve mücevher, tuhaf ve zerrîn ü sîmîn nefâyis-i a'lâk u turaf ile Kārûn-i zemân[6] olup, vak'a-i cülûs hâdisesiyle Devlet-i 'aliyye, bahr-ı tûfân-zede[7] gibi şûran-şûr ve herkes perîşân-şude-i sâmân-ı 'akl ü şu'ûr olmağın, mel'ûn-i mesfûr bi-hasebi'l-vakt nazar-ı nüvâziş ü iltifâtdan dûr ve kûşe-i sekte vü hamûlde ramazân şeytânı gibi 'amel ü dagalden mehcûr olmuşidi[8] Nev'an cûşiş-i fitne, pezîrây-ı[9] sükûn ve Devlet-i 'aliyye'de fi'l-cümle eser-i 'îd-i ârâmiş rû-nümûn oldukda, mel'ûn-i mesfûr hâtır-ı vükelây-ı

---

1 olunmuşidi. Vakt ü zemâniyle oluna N2 olundu A2, M2. "**Rusya Musâlahası'yçün** oluna" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet,* VIII,234-235'te kaydedilmiştir.

2 **-ı hâ'in ü bed-kâr** N2 — A2, M2

3 mağlûbiyyetini N2 mağlûbiyyeti A2, M2

4 Frınçe mürâca'atını N2 Fransa kâfirine mürâca'atını A2 Fransalu'ya mürâca'atı M2

5 mukīm bî-îmân N2 elçileri olan Sebestiyan nâm şeytân -ı bî-îmân/— A2, M2

6 ihsân olup, heme-ân 'atâyây-ı bî-gerân ve mücevher, tuhaf ve zerrîn ü sîmîn nefâyis-i a'lâk/aglâf u turaf/zurûf ile Kārûn-i zemân A2, M2 'atıyye ve tekrîm ü ihsân N2

7 hâdisesiyle -zede N2 -i hümâyûn sebebiyle Devlet-i 'aliyye deryây-ı/— nekbâzde A2, M2

8 herkes olmuşidi N2 pîr u bernâ berhem-zede-i şu'ûr olmağın, la'în-i/— mersûm bir müddetden berü nâ-çâr sekte-i hamûle dûçâr olmağla, serpûş-endâz-ı tehammül ü ıstıbâr, cûşan-cûş-âsâ bî-ârâm u karâr olup A2, M2

9 fitne, pezîrây-ı N2 fitneye A2, M2

zemâna[1] **[N2 59a]** hutûr eylemekle, mihnet-i rûz-merre gibi yine sevâd-nümây-ı zuhûr olup, hâssaten savb-ı Saltanat'dan i'tizâra mukārin nüvâziş-i Şâhâne[2] şeref-sudûr olmağla, sûretâ kabûl-i a'zâr ve Devlet-i 'aliyye'nin gā'ile-i hâ'ileye giriftâr olduğunu i'tirâf u ikrâr ederek rûy-i itmînân ve hoş-dilî izhâr eyledi. Ancak gerek İmperator'unun ve gerek ol mel'ûnun tebeddül-i Saltanat mâddesi bir dürlü mezâklarına muvâfık ve agrâz-ı mürettebelerine mutâbık olmamağla, bu keyfiyyetden be-gāyet bî-huzûr ve iğne yutmuş kelb gibi hayyiz-i ârâm u râhatdan dûr olmuşidi. Bu telâş-ı hâtır-güzâr ile ol mel'ûn-i nâ-sâz aralık aralık vükelâya sitem ü[3] cefâya âgāz ve harekât-ı şekîb endâz birle[4] tafralar ibrâz eylemeğe başladı. Husûsan Fransalu[5] ile Rusyalu beyninde musâlahadan sonra küllî tavrını tebdîl ve mülâyemetin[i][6] şiddet ü huşûnete tahvîl edüp, gâh[7] Devlet-i 'aliyye meslekini tagyîr ve gâh "Fransalu'yu[8] tezlîl ü tahkīr edeyor[9]" zemînlerinde kendi millet ve âyîni gibi vâhî ve bî-asl u esâs[10] türrehât-ı bî-kıyâs îrâd eyledikce, her mâddede rıfk u mülâyemet ve ri'âyet-i hâtır merâsimine i'tinâ' ve dikkat birle, ol bed-sirişt ve nâ-fercâmın[11] hâmı alınarak[12], dünbek-zen-i iddi'â olduğu mevâdd-ı bî-ma'nâlardan[13] ferâgati, düşmen-i cân olan iki mütehevvir devlet-i kāhire miyânında 'akd-i âştî vü musâfât eylemekden ziyâde müte'assir idi[14]

Ez-cümle cülûs esnâsında topçu zâbitlerinden[15] biri bir nefer şahsı bî-vech katl ü i'dâm eyledikden sonra[16] elçi-i mersûma ilticâ eyledikde, kendüsi istishâb etmeyerek[17] Bâb-ı 'âlî'ye göndermekle, hakkında mâdde-i katl **[M2**

1 eser-i 'îd zemâne N2 : şâhid/âsâyiş ü ârâmiş rû-nümûn oldukca, mel'ûn-i/— mesfûr/mersûm hâtır-ı vükelâya A2, M2

2 eylemekle Şâhâne N2 : etmeğle sûretde zencîrden boşanmış dîvâne gibi meydâna zuhûr edüp, hâssaten taraf-ı Saltanat'dan i'tizâra/i'tizâr, makrûn-i nüvâziş-ât-ı seniyye A2, M2

3 ve Devlet-i sitem ü N2 ederek rûy-i hoş-dilî ve itmînân izhâr eyledi. Lâkin la'în-i/— mersûm ta'bîre gelmez bir —/merd-i mel'ûn/mezmûm olmağla, aralık aralık Devlet-i 'aliyye'ye gûnâ-gûn A2, M2

4 şekîb-endâz birle N2 nâ-revâ ile vükelây-ı devlete A2, M2

5 Fransalu A2, M2 Françelü N2

6 musâlahadan mülâyemetin M2 musâlaha vukū'undan sonra —/ küllî tavrını tebdîl ve mülâyemeti N2, A2

7 edüp, gâh N2 — A2 gâh M2

8 Fransalu'yu A2, M2 Françelü'yü N2

9 edeyor N2, M2 ediyor A2

10 millet ve esâs N2 gûnâ-gûn vâhî ve bî-esâs A2, M2

11 i'tinâ' nâ-fercâmın N2 dikkat birle mersûmun A2 dikkat birle M2

12 alınarak N2, A2 + ve M2

13 bî-ma'nâlardan N2 vâhiyeden A2, M2

14 mütehevvir idi N2 devlet miyânında 'akd-i musâfât eylemekden efzûn düşvâr olmuşidi A2, M2

15 esnâsında topcu zâbitlerinden N2 esnâda topcu zâbitinden A2 esnâsında topçu zâbitânından M2

16 bî-vech sonra N2 katl ü i'dâm birle A2, M2

17 etmeyerek N2 eylemeyerek A2, M2

145] sâbit olduğundan, kātil-i mezbûr kısâs olunmuşidi[1] İki mâh sonra: "Topcu zâbiti bana ilticâ eylemişiken, hürmet etmeyüp katl eylediniz. Ve bu mu'âmeleniz beni ve İmperator'umu, belki Fransa Milleti'ni[2] tahkīr değil de ya nedür? Tîz yol fermânlarım verilsün! Bir dakīka meks ü ihmâl[3] ihtimâlim yokdur. Ve elbette bu resme harekâta cesâretiniz bilâhare Françelü[4] tarafından devletinizin mahv ü izmihlâline mü'eddî olacağı bî-şekk ü işkâldir" vâdîlerinde reşâşe-i hezeyân-ı cân-güdâzları[5], [**N2 59b**] vükelây-ı devleti bîzâr[6] edüp, kezâlik cülûs 'akabinde mukāvele-i sâbıkaya mebnî, Fransa tarafından gelecek topcuların bi-hasebi'l-vakt tevkīfî kendüsüne[7] lede'l-beyân, vâkı'â a-sâkirin galeyân-ı tuğyânları olmağla, bir müddet te'hîrleri[8] münâsib olduğunu bi't-tasdîk oficyallere[9] mektûb irsâl eylemişiken, üç[10] mâh murûrunda siz topcularımızı[11] i'âde eylediniz" deyerek Devlet-i 'aliyye'yi[12] ithâm ve bu mâddeyi i'zâm edüp ve Dîvân Tercemânı hadd ü vazîfesinden hâric mevâdd-ı kerîheye ihtilât eylediği, bizzât vâsıl-ı sâmi'a-i Hidîv-i pâkîze-sıfât[13] oldukda, i'dâmı kat'î irâde buyurulmağla, tîğ-i siyâsetle gerden-nihâde olup[14], ferdâsı: "Tercemân-ı maktûl Fransalu'ya müte'allık olduğuna mebnî[15], nakl-i havâdis töhmetiyle katl olundu" deyü da'vâya kıyâm ve yaygaralar ile tehyi'e-i esbâb-ı 'avdet ü i'tizâm eylemekle, bu husûsda dahi ol kâfir-i hod-kāmı ilzâm[16] içün mükâlemeye da'vet olundukda, mîn-ba'd mükâlemeden, husûsan Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi ile beynlerinde vech-i âtîye mebnî münâfese-i tâmme olmağla, anın mahzarından imtinâ' u istinkâf edüp, hele zâr u zûr[17] Kethudâ Bey'in hânesine şe'âmet-rîz-i kudûm ü huzûr olmağla[18], lede'l-mükâleme: "Devleteyn

1 kātil-i mezbûr kısâs olunmuşidi N2 : merkūm kısâs olmuşidi A2 merkūm kısâs olunmuşidi M2
2 Ve bu Milleti'ni N2 Bu şîve beni ve İmperator'umu A2, M2
3 meks ü imhâl N2 ârâm eylemek A2, M2
4 resme Françelü N2 gûne harekâtınız Fransalu A2 gûne harekâtınızın bilâhare Fransalu M2
5 bî-şekk cân-güdâzları N2 derkârdır" zemînlerinde hezeyân-ı cân-güdâzları/güdâzî A2, M2
6 bîzâr N2 dâğdâr A2, M2
7 topcuların ..... kendüsüne N2 topcuların/topçuların tevkīfi kendüye A2, M2
8 asâkirin te'hîrleri N2 asâkirin galeyânı olmağla, tevkīfi A2 askerin galeyânı olmağla, tevakkufu A2, M2
9 oficyallere N2 cenerallere A2, M2
10 üç A2, M2 üc N2
11 topcularımızı N2 topcuları A2, M2
12 Devlet-i 'aliyye'yi A2, M2 devleti N2
13 edüp ve .....sıfât N2 ve Dîvân Tercemânı vazîfesinden hâric mevâdda ihtilât eylediği vâsıl-ı sem'-i Şehriyârî A2, M2
14 tîğ-i olup N2 cezâsı tertîb olunup A2, M2
15 olduğuna mebnî N2 olup, Fransalu'ya A2, M2
16 yaygaralar ilzâm N2 'avdete teheyyü' eyleyüp, bu bâbda dahi kendüyi ilzâm/iltizâm A2, M2
17 husûsan zûr N2 imtinâ' edüp, hele zûr u zâr A2, M2
18 -rîz-i olmağla N2 -enzâr-ı huzûr olup A2, M2

miyânma Rûm tâ'ifesi dâ'imâ kizb ü nifâk ile[1] burûdet ü şikāk ilkā eder oldukları ma'lûmumuz[2] olmağla, fîmâ-ba'd ol tâ'ife tarafımıza[3] tereddüd eylemesünler" deyü zecr u men' olunmalarını iltimâs edüp, kendüsi dahi anların nâmını yâd eylemamek bâbında va'd ve 'ahd-i ekîd eylemişiken, vakt-i endek murûrunda ol mel'ûn-i bed-mezheb, mahzûl-i bukalemûn-meşrebin televvünü bedîd oldu[4]

Ve garâ'ibdendir ki, çend rûz güzerânında Bâb-ı 'âlî'ye bir takrîr irsâl edüp, mazmûnunda[5] Bağdâd Eyâleti gerçi Ziyâ Paşa'ya tevcîh olunup[6], lâkin müteveffâ 'Ali Paşa'nm kethudâsı Süleymân[7] Paşa'nm her vechile kuvvet-i kāhiresi derkâr ve Bağdâd'm ihtilâline mebnî bu hılâlde Paşa-yı mûmâ ileyhe tevcîhi vakt ü hâle münâsib olduğu âşikârdır" deyerek[8], Eyâlet-i Bağdâd'm Paşa-yı[9] mûmâ ileyhe tevcîhini niyâz-kâr olduğu münderic idi[10]

Bu makūle umûr-i dâhiliyyeye müdâhalesi, [**N2 60a**] münâfî-i kā'ide-i[11] sefâret iken, küstâhâne nizâm-ı devlete ve mesâlih-i milkete dest-yâz-ı[12] cesâret-i fuzûlâne ve bir def'a dahi: "Basra tarafından İngilterelü'nün Vehhâbî ile muhâberesi vardır. Bu husûs umûr-i hâriciyyeden[13] çıkdı; bir mâdde-i 'azîme olur" deyerek tantana-i bî-edebâne ve bir kerre[14] dahi nâgehânî huzûr-i **[M2 146]** Kā'im-makāmî'ye gelüp: "Eflâk Kapu-Kethudâsı Kostaki'yi, Re'îs Hâlet Efendi katl etdirecekdir. Mersûm Fransa himâyesinde olmağla, anı katl eylemek Fransa'nın[15] dostluğuna hatt-ı butlân çekmekdir[16]" deyü bir mufassal takrîr i'tâ eyledikden sonra, Hâlet Efendi'yi[17] meclise iltimâs ve muvâcehesinde remy-i türrehât-ı nâ-şipâs eyledi. Mel'un-i mezbûr ile Hâlet Efendi'nin miyânında tehaddüs eden tegayyür ve münâferetin sebebi budur ki, Efendi-i mûmâ ileyh Fransalu'nun politikasına vâkıf ve Sebestiyan'ın güftâr u reftârı, kendi cerr-i menfa'at ve tanzîm-i maslahatları zımnında olduğuna müteferris

1 miyânına ile N2 miyânına/miyânmda Rûm tâ'ifesi dâ'imâ A2, M2
2 ma'lûmumuz A2, M2 ma'lûmum N2
3 tarafımıza M2 tarafıma N2, A2
4 zecr u men' oldu N2 va'd-i ekîd eylemişiken, yine televvünü bedîd olup A2, M2
5 güzerânında mazmûnunda N2 murûrunda Bâb-ı 'âlî'ye takrîr u/— irsâl eyleyüp, mazmûnu A2, M2
6 olunup N2 olundu A2, M2
7 Süleymân N2, M2 Süleymân'ın A2
8 ihtilâline mebnî deyerek N2 ihtilâlini beyân ü tezkâr birle A2, M2
9 Paşa-yı A2, M2 — N2
10 olduğu münderic idi N2 olmuşidi A2, M2
11 kā'ide-i A2, M2 resm-i N2
12 milkete dest-yâz-ı N2 memlekete dest-yâz-ı A2 memlekete dest-bâz-ı M2
13 hâriciyyeden A2, M2 ecnebiyyeden N2
14 kerre N2 def'a A2, M2
15 Fransa'nın N2 Fransa A2, M2
16 çekmekdir N2, M2 çekmedir A2
17 i'tâ Efendi'yi N2 eyledikden sonra, Efendi-i mûmâ ileyhi A2, M2

ve vâkıf olup, itmâm-ı umûrlarında Devlet-i 'aliyye'yi açıkda koyacakları 'iyân ve her tarafdan zünbûr-i belâ gibi başına üşecekleri vâreste-i kayd-ı beyân olduğu mülâhazasına mebnî, hod-be-hod pes-perdeden İngilizlü ile mülâyemet mu'âmelesine mübâşeret ve dem-be-dem te'sîs-i mebânî-i imtizâc ve mu'âşerete mübâderet eylediğini kâhin-i civân, ya'nî mel'ûn Sebestiyan bir takrîble hiss ü iz'ân eylemekle, Hâlet Efendi'yi samîmî istiskāl ve dürlü dürlü töhmetler ve Fransalu ile kat'î muhârebeyi mü'eddî olacak hareketler remy ü isnâd ederek makām-ı Riyâset'den ref'inin lüzûmunu îrâd edüp ve illâ beherhâl devleti tarafına şedd-i rihâl eylemeğe me'mûr olduğunu tasrîhan yâd ve bir def'a bi'l-müvâcehe muhâşeneye ibtidâr ve Efendi-i mûmâ ileyh gerçi zâtında dirâyet-mend ve dakīka-dân olup, lâkin ahdâs-i zemândan olmağla, tecârîb-i ahvâl-i kev-niyyeden zâhil ve mizâc-ı şehr u dehre kemâ hiye vukūf u ıttılâ'ından gāfil olduğuna binâ'en, bi't-tab' müdârâ bilmez ve hakîmâne kelimâtla ilzâm ü ifhâm semtine sülûk eylemez ve kat'â lisânını esirgemez, tîzzebân ve dürüşt-dehân olduğu 'ilâve olmağla, mel'ûn-i mezbûrun tetâvülünü bir takrîble savuşdurmayup, andan ziyâde serd-i serdî-i **[N2 60b]** hurâfât-ı huşûnet-şi'âr ile meclis-i mezbûru telh-nâk ve bu def'a dahi huzûr-i Kā'im-makāmî'de perde-i iltiyâm-ı sûrîyi çâkçâk eylediler. Ve yevm-i mezbûrun ertesi[1] Bostancı-başı tarafından me'hûz ve mahbûs olan iki nefer Hırvâtlar[2], Üsküdar'da bir papası katl eyledikleri mütevâtiren[3] ihbâr olundukda, istintâk içün Ağa-yı mûmâ ileyh mersûmları darb eylediği, Sebestiyan kâfirin[4] mesmû'u oldukda: "Bu vaz'-ı nâ-hemvâr Françelü'ye mahz-ı eziyyet ü âzârdır[5] Ve bundan başka Galata'da bir hammâmcı bir[6] Fransalu'ya şetm eylemiş ve Başağa nefe-râtından biri bir nefer[7] Fransalu'ya bir şer-deste urmuş. Ve'l-hâsıl bu gûne mu'âmelât-ı rediyye Fransalu'yu tahkīr u terzîl olduğu gayr-i hafiyyedir. Bu vechile[8] elçisinin burada meksi iktizâ eylemez" deyerek yine 'avdet[9] sadedini zebân-zede-i cehr u i'lân eylediğinden[10] mâ'adâ, İspanya ve Felemenk elçile-rini dahi tahrîk birle: "Françe Elçisi gider ise bi-hasebi'l-ittihâd bizler de gideriz" deyü Bâb-ı 'âlî'ye müteferrik tekārîr takdîm ve: "Üc güne dek ne denlü[11] Fransalu var ise hâzır olsun" tenbîhini bâzergânlara tefhîm ve Galata'da ve Beyoğlu'nda 'alenen dellâllar nidâ etdirilüp, hâsıl-ı kelâm hazm u

1 remy-i türrehât-ı ertesi N2 ilkāy-ı hezeyân-ı bî-kıyâs edüp ve ferdâsı A2, M2
2 Hırvatlar N2, A2 Hırvat M2
3 eyledikleri mütevâtiren M2 etdikleri mütevâtiren N2 etdikleri tevâtüren A2
4 Ağa-yı mûmâ ileyh ..... kâfirin N2 zabt olunduğu mûmâ ileyhin A2, M2
5 vaz'-i âzârdır N2 hareket Fransalu'ya mahz-ı eziyyetdir A2, M2
6 bir N2, A2 — M2
7 nefer N2, A2 — M2
8 Ve'l-hâsıl vechile N2 bu gûne mu'âmelât Fransalu'yu tahkīr olmağla A2, M2
9 'avdet N2 'azîmet A2, M2
10 eylediğinden A2, M2 eyledikden N2
11 Françe Elçisi denlü N2 Fransa Elçisi gider ise biz dahi gideriz" deyü takrîr —/u takdîm ve "Üç güne kadar ne kadar A2, M2

iltikāmdan bîrûn evzâ'-ı şenî'a ve etvâr-ı[1] beşî'ası vükelâyı dil-fikâr edüp, lâkin[2] nâ-çâr ekl-i cîfe mesâbesinde 'arz-ı tehammül ü ıstıbâr eylediler. Ancak esâs-ı mâdde Hâlet Efendi olmağla, mel'ûn-i bed-mezhebin mutayyeb olması mülâhazası, Efendi-i mûmâ ileyhin 'azline [sebeb oldu]. Ve mesmû'umuza göre 'İzzet Beyefendi ile âmîziş-i küllîsi olup, Şeyhulislâm hânedânının perverdesi iken, Efendi-i mûmâ ileyhin mesned-i Meşîhat'e tenakkulu zımnında sa'y ü medhali olduğuna mebnî, cenâb-ı Molla'nm ve hem-zebânları olan 'uzamânm gayz u kîneleri, Efendi-i merkūmun ba'de'l-'azl Kütahya'ya iclâ olunmasına sebeb oldu.

Muhassal-i makāl Sebestiyan dedikleri ol sergerde-i ehl-i küfr u dalâl[3], mânend-i bukalemûn her anda reng-nümây-i gûnâ-gûn[4] olarak ser-i kârânı bârkeş-i dolab gibi[5] ser-gerdân eder idi. Ve Boğaz neferâtından biri reh-güzârda[6] mersûma sû'-i mu'âmele izhâr eylediği mesmû' oldukda, derhâl [**N2 61a**] Çavuş-başı Ağa irsâl ve resm-i tarziye ikmâl olunup, çend rûz sonraca Bâb-ı 'âlî'de 'akd olunan[7] meclis-i mükâleme de havâss-ı mukarrebînden Mîrahûr Ağa vesâtatiyle elçi beyin hâtırı, nezd-i Şâhâne'de[8] mer'î olup ve cümle tarafından ri'âyet-i hâtırlarına i'tinâ olunmak matlûb-i hümâyûn olduğu resmen ifâde buyurulup ve taltîfi zımnında bir 'aded elmâs nigîn ve bir def'a bir

1 tenbîhini etvâr-ı N2 : deyü tenbîhini bâzergânlara —/teblîg —/u tefhîm ve Galata ve Beyoğlu'nda/oğlu —/cîvârında dellâllar nidâ etdirüp ve'l-hâsıl hazmdan hâric etvâr-ı şenî'a ve akvâl-i A2, M2

2 lâkin A2, M2 — N2

3 'arz-ı tehammül ü dalâl N2 : tehammül ü ıstıbâr ederler idi. Cümleden ziyâde hıkd u kînesi Hâlet Efendi'ye olmağla, bi'l-âhire 'azl ü iclâsına sebeb oldu. Hâlet Efendi ile Sebestiyan miyânesinde münâfereten/münâfesenin menşe'i budur ki, Hâlet Efendi Fransalu'nun politikasına vâkıf ve Sebestiyan'ın —/mu'âmelesi, ancak kendi emr u maslahatlarına mebnî olup, itmâm-ı maslahatlarında Devlet-i 'aliyye'yi açıkda koyacaklarına 'ârif olmağla, İngilterelü'yü elden kaçırmamak mülâhazasiyle hod-be-hod pes-perdeden anlara da/— ibrâz-ı mülâyemete ibtidâr ve dem-be-dem te'sîs-i bünyân-ı hoşdilî ve iltiyâm esbâbına teşebbüs birle, miyâneden gubâr-ı nefâr intifâsına ve nâ'ire-i muhâlefetin intıfâsına nâzikâne mübâderet eylediğini Sebestiyan kâhin-hân gibi ihsâs edüp, Efendi-i mûmâ ileyhe dürlü dürlü töhmetler 'azv ü isnâd ve huzûr/huzûr (حضور) u gıyâbda zemm ü şetme ve bunun makām-ı Riyâset'de vücûdu Fransa/Fransalu ile Devlet-i 'aliyye miyânında münâfere ve belki muhârebe ve müşâcereyi mûcibdir" deyü def' **[M2 147]** u izâlesini matlûb ve bir def'a bi'l-müvâcehe muhâşene ve mûmâ ileyh dahi gerçi dakīka-dân ve kâr-güzâr olup, kat'â müdârâ bilmez ve lisânını esirgemez pür/bir zebân ve dürüstdehân olmağla, hakîmâne müsâmaha ile savuşdurmayup dü-bâlâ muhâreşeye/muhâdeşeye itâle-i lisânları bütün bütün mübâyeneye/mübâyeneyi mü'eddî oldu. Bir def'a dahi huzûr-i Kā'im-makāmî'de ber-vech-i muharrer tarafeynden mutâvele hadd-i/hadd-i (حد) mübâlagaya müntehî olmağla, hele bir takrîble def'-i meclis olunmuşidi. el-Hâsıl mesfûr-i mel'un/mefsedet-nümûn A2, M2

4 gûnâ-gûn N2 dîğer-gûn A2, M2

5 bâr-keş-i dolab gibi N2 — A2, M2

6 reh-güzârda N2, M2 reh-güzerde A2

7 'akd olunan A2, M2 ma'kūd olan N2

8 Şâhâne'de N2 Şâhâne'mde A2, M2

mücevher nigîn[1] ve bir def'a bir fâhir at takımı ihdâ buyurulmağla, mel'ûnun[2] şu'le-i felek-res-i tuğyânı bir mikdârca[3] intıfâ buldu. Ve bir def'a Kağıdhâne'ye biniş-i Şehriyâr-ı vâlâ-meniş[4] vukū'unda, mersûm temâşâ-gâhda manzûr-i hazret-i Pâdişâh oldukda, kendüsüne ve refîkı İspanya Elçisi'ne mücevher zarflu fincânlar ile kahve irsâl buyurulup[5] ve zarflariyle fincânlar ikisine de ihdâ birle zarf ve mazrûf keremini ikmâl buyurdular[6]

Hulâsa-i kelâm mel'ûn-i mesfûrun ri'âyet-i hâtırı husûsuna her gûne sa'y ü[7] ihtimâm olunup, lâkin *"Rabt-ı kec ve nağme-i râst neyâyed"* terânesince ol bed-tıynetden kat'â eser-i sadâkat zuhûr etmeyüp, zamîr-i mel'anet-semîrinde nihufte[8] olan 'adâvet-i münâfıkāne muktezâsmca, hemvâre dürlü dürlü redâ'et-i etvâra ibtidârına[9] mebnî, İmperator'u tarafına remy-i nifâk ve tekdîr-i cûybâr-ı vifâk eylemesi melhûz olmağın, hâl ü keyfiyyet ber-vech-i tafsîl Paris'e Muhibb Efendi tarafına[10] makām-ı Riyâset'den tahrîr u tesbîl olundu. Ancak bu kâfirin[11] vech-i mezkûr üzere harekete mübâdereti[12], ba'zı karâ'in-i hâliyye ve kāliyye ile Devlet-i 'aliyye'nin, husûsan Fransalu'nun düşmen-i cânı ve hemîşe bu iki devlet miyânına mugāyeret ve şikāk ilkāsının vesîle-cûyânı olan İngilizlü, sarf-ı mâl-i bî-şümâr ederek, ol gebr-i tebehkârı taraflarına[13] celb ü imâle ve devleteyn beynine bi-eyy-i vechin zer'-i tohm-i burûdet ü infisâl[14] eylemeği, mesfûrun 'uhde-i mekr u ihtiyâline tahmîl u ihâle edüp, ol mel'ûn-i hıyânet-pîşe ve nifâk-endîşe dahi zâtında[15] mürtekib u tama'kâr, bed-kâr ve[16] bed-kirdâr olmağla, emr-i mezkûru iltizâm ve vech-i meşrûh üzere sudûr eden[17]

1 bir mücevher nigîn A2 mücevher kutu N2 mücevher nigîn M2
2 mel'ûnun N2 mel'ûnun/mersûmun bir mikdârca A2, M2
3 bir mikdârca N2 — A2, M2
4 Kağıd-hâne'ye -meniş N2 Sa'dâbâd'a biniş-i hümâyûn A2, M2
5 buyurulup A2, M2 — N2
6 birle buyurdular N2 buyuruldu A2, M2. "Ez-cümle cülûs buyurdular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,241-244'te kaydedilmiştir.
7 mel'ûn-i sa'y ü N2 mel'ûn-i mesfûrun ri'âyet-i hâtırına her gûne A2 mesfûrun ri'âyet-i hâtırına her gûne M2
ربط کج و نغمه راست نیاید = Eğri sazdan doğru nağme çıkmaz" anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.
8 Rabt-ı kec ..... nihufte N2 nihufte-i zamîr-i mefsedet-semîri A2, M2
9 redâ'et-i etvâra ibtidârına/ibtidârlarına N2, A2 denâ'et-i etvâra ibtârına M2
10 remy-i nifâk tarafına N2 nifâk eder mülâhazasiyle keyfiyyeti/keyfiyyet 'ale't-tafsîl Sefîr-i Paris Muhibb Efendi tarafına/'ye A2, M2
11 u tesbîl ..... kâfirin N2 olundu. Bu kâfirin A2 olundu. Ancak mersûmun M2
12 harekete mübâdereti N2 hareketi A2, M2
13 kāliyye taraflarına N2 makāliyye ile Devlet-i 'aliyye'nin ve Fransalu'nun düşmeni olan İngilterelü sarf-ı emvâl-i bî-şümâr birle elçi-i mesfûru A2, M2
14 beynine infisâl N2 miyânına ilkāy-ı fesâd ü şikāk A2, M2
15 mel'ûn-i zâtında N2 dahi A2, M2
16 bed-kâr ve N2 bir kâfir-i A2 bir şahs-ı M2
17 sudûr eden N2 sudûr A2 saded-i M2

şütür-gürbe ef'âl ü akvâl **[M2 148]** ile[1] selb-i emniyyet husûsuna ikdâm eylediği mütebeyyen ve bu vechile ne gûne kâfir-ender-kâfir olduğu müte'ayyen[2] oldu. **[N2 61b]**

Hakîm goft ez-ân-kes hazer-nümây ki û
Ne yâr yek-cihetest ve ne düşmen yek-rû[*3]

Fi'l-hakīka la'în-i nifâk-selîka[4], İmperator'u tarafına gûnâ-gûn erâcîf-i müzevvire[5] tahrîr eylemekle, Paris'de Muhibb Efendi'yi mu'âhaze ve tefrî' ve tefzî'[6] eylediği, mûmâ ileyhin vârid olan tahrîrâtından müstebân oldu. Ve bundan akdemce[7] cülûs-i hümâyûn vukū'uyla[8] me'mûriyyet-i sâbıkasınm tecdîdini müş'ir tarafına irsâl olunan nâme-i hümâyûnu İmperator'a teslîm ve Françelü'ye devr-i sâbıkdan efzûn savb-ı Saltanat'ın izhâr eylediği safvet ve teveccüh[9] ü meveddeti takrîr u tefhîm eyledikde, İmperator cenâbları âgāz-ı cevâb[10] edüp: "Devlet-i 'aliyye ile Fransa Devleti beyninde[11] derkâr olan hulûs u mahabbete binâ'en, bu def'a Tilsit'de mün'akıd olan[12] mu'âhedeyi Devlet-i 'aliyye kabûl birle, Rusyalu[13] ile 'akd-i mütâreke etmiş olduklarını istimâ' etdim. Ve musâlaha dahi dil-hâh üzere olmasını me'mûl ederim. Lâkin biraz kelâm ifâde edeceğim. Mahsûs devletine tahrîr eylemeniz matlûbumdur[14]. Evvelâ bir müddetden berü Yanya Vâlîsi Tepedelenli[15] 'Ali Paşa ve İskenderiyye Mutasarrıfı İbrâhîm Paşa hareketlerini tebdîl edüp, Korfa Adası[16] tarafımdan zabt olundukdan sonra tedârükâta âgāz eylemişler ve İstanbul'da olan elçimiz Sebestiyan'ı tahkīr eylediklerinden başka üzerine silâh çekilüp, helâk eylemeğe bir ramak kalmış ve Akdeniz Boğazı'nda olan oficyallerimi[17]

---

1 akvâl [M2 148] ile A2, M2 : akvâlle N2
2 ve bu vechile müte'ayyen N2 — A2, M2
* حکیم گفت از ان کس حذر نمای که او * نه یار یکجهت و نه دشمن یکرو = Filozof o kimseden sakm dedi ki, o ne bir tarafın dostu ve ne de diğer tarafın düşmanıdır" anlamına gelen Farsça bir beyittir.
3 Hakîm goft yek-rû N2 Ve A2, M2
4 la'în-i nifâk-selîka N2 mesfûr A2, M2
5 -i müzevvire N2 — A2, M2
6 tefrî' ve tefzî' N2 takrî' A2 tefrî' M2
7 akdemce N2, A2 akdem M2
8 vukū'uyla N2 vukū'unu ve A2, M2
9 Françelü'ye devr-i teveccüh N2 Fransalu'ya devr-i sâbıkdan ezyed taraf-ı Saltanat'ın izhâr eyledikleri safvet A2, M2
10 İmperator cevâb N2 imperator-i mersûm kelâma âgāz A2, M2
11 Fransa Devleti beyninde N2 Fransa Devleti miyânında A2 Françe Devleti beyninde M2
12 hulûs olan N2 hulûs ve safvete binâ'en Tilsit'de mün'akıd olan A2 husûs ve safvete binâ'en Tilzit'de 'akd olunan M2
13 Rusyalu N2 Rusya A2, M2
14 devletine matlûbumdur N2 devlete tahrîr eylemenizi matlûb eylerim A2, M2
15 Tepedelenli A2, M2 — N2
16 Adası N2 Cezîresi A2, M2
17 oficyâllerimi N2 otciyalleri A2 oficyâlleri M2

tekdîr ederler imiş. Korfa ve mülhakātı olan cezîreleri mukaddemâ Rusyalu zabt edüp ve cezâ'ir-i[1] mezkûre fi'l-asl Venediklü'ye tâbi' olup, şimdi Venedik benim mülkümdür. Binâ'en 'aleyh zabt eyledim. Gerek İstanbul'da olan elçimin ve gerek oficyallerimin mûylarına hatâ gelür ise[2], ben dahi icrâsına sa'y ederim. Ve'l-hâsıl Devlet-i 'aliyye şimdi usûlünü tebdîl edüp, Fransalu'ya Rusyalu[3] gibi nazar edeyorlar. Eğer kendüler bu matlûbâtımın[4] icrâsma ikdâm etmezler ise, ben yüz bin asker irsâl ve cümlesini pây-mâl-i hayl-i veyl ü nekâl[5] ederim. Bosna Vâlîsi Husrev Paşa[6] ve Boğaz'da olan Kapudan 'Ali[7] Paşa güzel mu'âmele ederler. Lâkin Arnabûd[8] 'Ali Paşa ve İbrâhîm Paşa'nın [**N2 62a**] Fransalu[9] haklarında hareketleri dîğer-gûn olmuşdur. Ve[10] şimdiye kadar Devlet-i 'aliyye'yi ben tutayorum. Yohsa çokdan zîr u zeber olması mukarrer idi[11] Venedik benim mülkümdür. Cezâ'ir-i[12] seb'a dahi mülhakātından olmağla, zabt eyledim. Ve Budrinto [=Butrinto][13] ve sâ'irleri yine Venedik **[M2 149]** tevâbi'âtından[14] olmağla, âharın yedinde kalmasını tecvîz eylemem[15] Ve işbu ifâdelerimin mazbatasını Baş-vekîlim size verüp ve[16] elçime dahi gönderecekdir. 'Acâleten kuryer ihrâc ve vükelây-ı devlete dikkatlüce tahrîr edesin" deyü izhâr-ı türş-rûyî-i[18] hışm u gurûr ederek kelâmına hıtâm verdiğini müş'ir, Efendi-i mûmâ ileyhin bundan akdemce[19] tahrîrâtı vürûd ve vükelây-ı devletin huzûr u râhatlarını mefkūd[20] eyledi.

Ve Rusyalu ile mütâreke senedinin imzâsı 'akabinde Rusya askeri Eflâk ve Boğdan memleketlerini ve sâ'ir kılâ' ve bikā'ı[21] tahliyeye mübâşeret edüp,

---

1 ve cezâ'ir-i N2, A2 cezîre-i M2
2 gelür ise N2, M2 gelürse A2
3 usûlünü Rusyalu M2 usûlünü tebdîl edüp, Françelü'ye de Rusya N2 usûllerini tebdîl edüp, Fransalu'ya Rusyalu A2
4 edeyorlar. Eğer kendüler bu matlûbâtımın N2 ediyorlar. Eğer kendü bu matlûbâtımın A2 edeyorlar. Eğer kendü matlûbumun M2
5 pây-mâl ..... nekâl N2 pâ-zede-i kahr u hasâr A2, M2
6 Husrev Paşa N2 — A2, M2
7 'Ali N2 — A2, M2
8 ederler. Lâkin Arnabûd N2 ediyorlar. Lâkin A2 edeyorlar. Lâkin M2
9 Fransalu A2, M2 Françelü N2
10 Ve N2 — A2, M2
11 Yohsa idi N2 Yoksa/Yohsa çokdan kā'â-ı safsafâ harâb olmuşidi A2, M2
12 Cezâ'ir-i N2, A2 Cezâyir-i M2
13 Budrinto N2, A2 Budenenbu M2
14 tevâbi'âtından A2, M2 tevâbi'inden N2
15 eylemem N2, A2 etmem M2
16 size verüp ve N2 sizlere verüp A2 bizlere verüp M2
17 'Acâleten N2, A2 'Acele M2
18 devlete türş-rûyî-i N2 devletime dahi dikkatlüce tahrîr edesiz" deyü izhâr-ı türş-rûyî ve A2 devlete dahi dikkatlüce tahrîr edesiz" deyü izhâr-ı türş-rûy ve M2
19 akdemce N2 akdem A2, M2
20 devletin mefkūd N2 devleti gark-âb-ı bahr-ı hayret-i nâ-mahdûd/ma'dûd A2, M2
21 memleketlerini bikā'ı N2 eyâletlerini ve gerek kılâ' ve erâzîyi A2, M2

eski hudûdlarına çekilmek ve yirmi[1] beş güne kadar tahliye mâddesi tekmîl olunmak, ber-mûceb-i şart-ı[2] mütâreke lâzimeden iken, tahliyeden kat'-ı nazar bir tarafdan cedîd asker sevk u irsâl edüp, henûz Fransalu[3] tarafından mütevassıt zuhûr ve mukaddimât-ı musâlahaya mübâşeret emâresi[4] ser-zede-i sudûr olmayup, Âsitâne'de ise cem'iyyet-i mestâneden nişâne, girişlü çıkışlu bir 'acîb hengâme-i sersemâne ve orduda Sadrıa'zam hazretleri, 'Alemdâr Paşa nefsâniyyetiyle bî-kârâr ve sâlifü'z-zikr Nezîr Ağa'nın ilkā eylediği te'bîd dağdağasına giriftâr ve muhayyem-gâh-ı Sultânî, asker ve mühimmâtdan kāfile bakıyyesi gibi âzâde-i gā'ile-i kâr u bâr olup[5], ricâl-i ordu derûnlarında ise[6] sefere dâ'ir kat'â havâtır olmayup, Âsitâne yâdigârlarından maktûllerin intikām ve sârları ahzının tarîkını 'umde-i efkâr ve halvetlerinde zübde-i ezkâr edüp[7], bir cânibden Rusyalu'nun berren ve bahran tedârükât-ı kaviyyeye iştigāl ve bir tarafdan[8] Memâlik-i mahrûse'nin her kutrunda 'illet-i vebâ' gibi 'umûm vechiyle ser-nümây-ı zuhûr olan fitne ve ta'assub ve ihtilâl, hayr-hâhân gürûhunu vahdetlerinde gavta-hor-ı[9] bahr-ı fikret ve sepend-i âteş-i havf u dehşet eylemişidi; [mısrâ]*:

Görelim âyîne-i devrân ne sûret gösterir[10]*

Bu hılâlde Paris'den Muhibb Efendi'nin bir[11] başka tahrîrâtı zuhûr edüp, **[N2 62b]** hâvî olduğu mefhûmun mülahhası budur[12] ki, bu esnâda Rusyalu tarafından Paris'e bir elçi gelüp[13], Şampani [=Champagny] ile mülâkāt edeceği[14] mesmû'um oldukda, kable'l-mülâkāt mûmâ ileyhin hânesine varup, elçinin vürûdu mesmû'um olduğunu ba'de'l-istişmâm, Tilsit Musâlahası[15] üzere İmperator cenâblarının kabûl olunan tevassutu mûcebince Rusyalu ile

1 yirmi N2 otuz A2, M2
2 olunmak, ber-mûceb-i şart N2 olmak ber-mûceb-i şurût-ı A2, M2
3 irsâl edüp, henûz Fransalu A2, M2 idhâl edüp, henûz Françelü N2
4 emâresi N2, M2 âmâdesi A2
5 Âsitâne'de ise cem'iyyet olup N2 Âsitâne ise cem'iyyet-i siyeh-mestândan nişâne bir 'acîb hengâme-i 'arbedâne ve orduda Sadrıa'zam —/ve Ser'asker Paşa nefsâniyyetle bî-kârâr ve asker ve mühimmâtdan hâlî ve sebükbâr ve A2, M2
6 ise N2 — A2, M2
7 maktûllerin edüp N2 ahz-ı sâ'ir/sâr tarîkı 'umde-i efkâr ve beynlerinde zübde-i ezkâr olup A2, M2
8 berren ve tarafdan N2 bahran ve berren tedârükât-ı kaviyyeye iştigāli ve bir cânibden A2, M2
9 kutrunda gavta-hor-ı N2 tarafında/tarafdan 'illet-i vebâ gibi 'umûm vechile zuhûr eden ihtilâli, zümre-i dûr-endîşânı gavta-hor-i/hâr-ı A2, M2
10 eylemişidi gösterir M2 eyledi. ve N2
* Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Bakî, Dîvânı,* hzr. Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul 1935, s.385.
11 bir A2 — N2, M2
12 hâvî budur N2 mazmûnu bu vech üzeredir A2, M2
13 Paris'e gelüp N2 Paris'e/— bir elçi vârid olup A2, M2
14 edeceği N2 eyleyeceği A2, M2

mün'akıd olan mütâreke[1] senedinin imzâsı 'akabinde Eflâk ve Boğdan derûnları ve sâ'ir erâzî ve kılâ' tahliyesi meşrût iken, şimdiye kadar tahliyeden kat'-ı nazar ez-ser-i nev asker idhâl eylemek üzere olup ve'l-hâletü hâzih İmperator, netîce-i mütâreke olan musâlaha-i mübârekeye[2] **[M2 150]** dâ'ir mütevassıt ta'yîn eylemeyüp[3] ve taraf-ı Saltanat ve vükelây-ı devlet bu mâddelerin hıtâmına müterakkıb olduklarını ifâde eyledikde, Baş-vekîl-i mersûm[4] cevâb edüp: "İşbu Rusya'dan gelan Elçi, Murahhas Elçi değildir zann ederim. Zîrâ bu Petersburg'dan[5] hareket etdiği zemân musâlahanın Paris'de 'akd ve sizin me'mûr olacağınız orada henûz ma'lûm değil idi. Ve[6] bu Paris'de ikāmete me'mûrdur ve İmperatorumuz Rusya Murahhası ta'yîn olunmadıkca, Murahhas, ya'nî[7] tevassuta âdem ta'yîn eylemez ve Eflâk ve Boğdan'ın 'adem-i tahliyesine sebeb, mütâreke[8] senedinde münderic olan iki şartı Rusya İmperatoru kabûl eylemediğinden[9] nâşî imiş. Biri müddet-i mütârekeyi istiksâr eylemiş[10] ve dîğeri Rusyalu tarafından zabt olunan 'Osmânlu gemilerinin reddi husûsu[11] imiş. Ve fi'l-vâki' hengâm-ı muhârebede zabt olunan gemiler girü redd olunmaz" dedikde: "Murahhas'ın senedi nice kabûl olunmaz? Bu ifâdeniz İmperator'un 'akd eylediği musâlaha ve[12] tevassutuna münâfî değil midir?" dediğimde[13]: "İşbu mütâreke senedini tasdîka Murahhas[14] olan Mikelson nâm ceneral, ol hılâlde helâk[15] olup, ba'dehû Rusyalu'dan birisi bilâ-ruhsatin tasdîk eylemiş olduğunu Rusyalu bize ihbâr eylemekle, bu mâddeyi bizim Petersburg'da olan Savari* nâm[16] cenerale İmperatorumuz tahrîr eylemişdir" deyü cevâb eyledi. İşte musâlaha husûsuna icrây-ı şûrâbe-i[17] fesâd olunmağla, bir vechile pezîrây-

15 ba'de'l-istişmâm Tilsit Musâlahası N2 : gıbbe'l-işmâm Tilsit mesâlihi üzere A2 gıbbe'l-işmâm Tilzit Musâlahası M2

1 mün'akıd olan mütâreke N2 'akd olunan mütârekenin A2, M2

2 musâlaha-i mübârekeye N2 musâlahaya A2, M2

3 eylemeyüp N2, A2 eylemeyüp (ایلمیون) M2

4 eyledikde, Baş-vekîl-i mersûm N2 eylediğimde, Baş-vekîl A2, M2

5 Petersburg'dan A2, M2 Petreburk'dan N2

6 Ve A2, M2 — N2

7 murahhas, ya'nî A2, M2 — N2

8 mütâreke N2, M2 musâlaha A2

9 eylemediğinden N2, A2 etmediğinden M2

10 Biri eylemiş N2, A2 Bir müddet mütârekenin istiksârı M2

11 gemilerinin reddi husûsu A2, M2 sefînelerinin reddi husûsu içün N2

12 ve N2 — A2, M2

13 dediğimde A2, M2 dedikde N2

14 Murahhas N2 me'mûr A2, M2

15 helâk N2 fevt A2, M2

* Rovigo dükü Fransız generali Aimé Jean Marie René Savary (26.IV.1774-2VI.1833) için bk. meselâ "Savary", *Nordisk Familjebok Konversationslexikon Och Realencyklopedi*, Stockholm 1911, XXIV,866-867; "Savary, Anne", *Büyük Larousse,* XX,10228.

16 Petersburg'da olan Savari (صواری) nâm N2 Petersburk'da olan Savari A2 Petreburk'da olan süvârî M2

17 husûsuna icrây-ı şûrâbe-i N2 husûsuna/husûsunda şimdiden ilkāy-ı A2, M2

ı sûret-i husûl olmayacağı sâ'ir[1] 'alâyimden dahi müstebân olduğunu[2] [**N2 63a**] ve mersûm Rusya Elçisi'ne Fransalu tarafından iltifât-ı 'azîm olunup, hattâ Paris'de imperatorun birâderi Çorom Bonaparta*'ya[3] iştirâ eylediği hâneye iskân eylediğini tahrîr u beyân[4] eylemişdir. Ve bundan akdemce Korfa'ya ve Dubravnik'e dâ'ir[5] Efendi-i mûmâ ileyh tarafından[6] mersûl olan kavâ'imin bu esnâda cevâbları olmak üzere vârid olan tahrîrâtın mutazammın olduğu hulâsa-i me'âldir ki: "Emir-nâme-i 'aliyye lede'l-vusûl der-sâ'at Baş-vekîl-i[7] sâbık Taleyran'a varup, tilkā'-i nefsinden olarak Dubravnik, Françelü[8] tarafından zabt olunmuş olduğu mesmû'um olmağla, bu keyfiyyet miyânede dâ'ir[9] olan dostluğa münâfât-ı zâhir[10] değil midir?'" deyü istifsâr eyledikde: "Korfa Adası'm[11] Rusyalu fuzûlî **[M2 151]** zabt eyledikden sonra Dubravnik'i[12] dahi zabt edüp, ba'dehû gözü Mora Cezîresi'nde[13] olmağla, eğer bizim tarafımızdan[14] zabt olunmasaydı, elbette Rusyalu zabt eder idi. Binâ'en 'aleyh Rusyalu'dan evvelce biz[15] zabt eyledik ise de, Korfa Rusyalu'dan tahliye olunduğuna mürâdif biz dahi Dubravnik'i tahliye ederiz. Ve Dubravnik[16] hey'et-i ûlâsıyla Devlet-i 'aliyye himâyesinde[17] olacakdır" zemînlerinde bast-ı makāl eylediklerinde, taraf-ı mûmâ ileyhden bu resme cevâb verilmiş ki: "Dubravnik tâ'ifesi niçe[18] yüz seneden berü Devlet-i 'aliyye'nin cizye-güzârlığını kabûl birle sâyesine ilticâ edüp, ol târîhden berü bedel-i gümrük ve cizyelerini vaktiyle resmen teslîm etmeleriyle, Devlet-i 'aliyye dahi ber-

---

1 sûret-i husûl olmayacağı sâ'ir N2 : sûret olmayacağı bâ'zı A2, M2
2 olduğunu A2, M2 olup N2
* Metnimizde Çorom (چورم) gibi okunabilecek bu kişi, Napoléon I.'in en küçük erkek kardeşi, Westfalen Kralı, Fransa Mareşali Jérôme Bonaparta (1784-1860) olmalıdır; bk. "Bonaparta, Jérôme", *Büyük Larousse,* IV,1790.
3 Çorom (چورم) Bonaparta'ya N2 Çorom Ponaparta'ya A2 Jerom Bonaparta'yı M2
4 u beyân N2 — A2, M2
5 akdemce dâ'ir N2 akdem/akdemce Korfa'ya ve Dubravenedik'e —/dâ'ir A2, M2
6 tarafından N2, M2 tarafına A2
7 tahrîrâtın -vekîl-i N2 tahrîrâtın mazmûnları, bu zemîn üzere mebsûtdur ki, "Emir-nâme-i 'aliyye lede'l-vusûl der-sâ'at Baş-vekîl-i A2 tahrîrâtları mazmûnları, bu zemîn üzere mebsûtdur ki, "Kerem-nâme-i 'aliyyeleri lede'l-vusûl Fransa Baş-vekîli-yi M2
8 tilkā'-i Françelü N2 tilkā'-i/telef-i nefsimden olarak Dubravenedik Fransalu A2, M2
9 olmağla dâ'ir N2 oldu. Miyânede derkâr A2, M2
10 münâfâtı zâhir A2 münâfî-i zâhir M2 münâfî N2
11 eyledikde, "Korfa Adası'm N2 eylediğimde, "Korfa Cezîresi'ni A2, M2
12 Dubravnik'i N2 Dubravenedik'i A2, M2
13 Cezîresi'nde N2, A2 Cezîresi'nde (جزه سنده) M2
14 tarafımızdan A2, M2 tarafdan N2
15 biz N2 — A2, M2
16 olunduğuna Dubravnik N2 olunduğuna/olunduğunu mu'âkıb/müte'âkıb biz dahi Dubravenedik'i tahliye ederiz. Ve/— Dubravenedik A2, M2
17 himâyesinde A2, M2 sâyesinde N2
18 taraf-ı mûmâ ..... niçe N2 tarafımızdan bu resme cevâb verildi ki, "Dubravenedik tâ'ifesi niçe/nice A2, M2

mu'tâd hayvânât ve zehâ'irlerini Bosna taraflarından tedârüke ruhsat bâbında[1] evâmir i'tâ edegelüp ve Bosna kılâ'ının ba'zısınm mevâcib-i[2] neferâtları ve ol havâlîde ba'zı cevâmi' ve mesâcid hademesinin vezâ'ifi, Dubravnik[3] gümrüğünden müretteb olup ve Dubravnik[4] erâzîsi, Devlet-i 'aliyye erâzîsiyle muhât, ya'nî asıl Venedik erâzîsiyle Dubravnik[5] erâzîsi beyninde hadd-i fâsıl olmak üzere Devlet-i 'aliyye erâzîsinden olarak bir mikdâr erâzî olup ve'l-hâsıl Dubravnik[6] erâzîsine muttasıl ve muhît[7] Devlet-i 'aliyye erâzîsinden başka, âhar bir devletin erâzîsi olmadığından başka[8], Rusyalu tarafından böyle bir hareket vukū'unda der-'akab Bosna Vâlîsi [**N2 63b**] ve semt-i civârda bulunanlar erişüp, def'ine ikdâm ederler. İşte hulûsla 'arz-ı safvet ve izhâr-ı rûy-i gayret eden Fransalu[9] dostlarımız, bu kadar seneden berü Devlet-i 'aliyye'nin sâyesinde olan Dubravnik'i[10] zabt eylemiş, deyü İngilterelü ve Rusyalu Devlet-i 'aliyye'ye ne resme şemâtet edeceklerdir?" deyü mukābele eyledikde[11]: "Bizim zabtımız vech-i muharrer[12] üzere muvakkatdir" deyü kelâm-ı evveli tekrâr etdiklerinden başka, geçen sene Rusya Murahhası Dobril ma'rifetiyle Paris'de 'akd ve imzâ olunup, ba'dehû Petersburg'da[13] kabûl ve tasdîk olunmayan mu'âhedenin mazmûnu olarak Baş-vekîl-i sâbık mûmâ ileyh[14] Taleyran'ın ifâdesidir ki: "Rusyalu ile bu def'a mün'akıd olan musâlahada Devlet-i 'aliyye'ye dâ'ir olan[15] mevâd bunlardır. Devleteyn-i mu'âhedeteyn, Devlet-i 'aliyye'nin emniyyeti içün biribirleriyle[16] müte'ahhidlerdir. Ve Korfa'da olan Rusyalu bir müddet murûrunda Cezâ'ir-i[17] [**M2 152**] seb'a'yı tahliye ve Devlet-i 'aliyye'ye terk ve Dubra[v]nik[18] dahi Devlet-i 'aliyye'nin[19] kemâ fi's-sâbık taht-ı hükûmetinde ibkā kılınacakdır" deyicek: "Bu ifâdelerin[20] tevsî'ini il-

1 zehâ'irlerini bâbında N2 zehâ'irlerini Bosna taraflarından tedârüke ruhsat içün A2 zehâyirlerini Bosna tarafından tedârüke ruhsat içün M2
2 kılâ'ının ba'zısının mevâcib-i N2 kılâ'ından ba'zısının mevâcib-i A2 kılâ'ında ba'zısının mûcib-i M2
3 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
4 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
5 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
6 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
7 muhît N2, A2 muhât M2
8 başka A2 mâ'adâ N2 — M2
9 Fransalu A2, M2 Françelü N2
10 Dubravnik'i N2 Dubravenedik'i A2, M2
11 mukābele etdikde N2 makāle eylediğimde A2 bast-ı makāl eylediğimde M2
12 muharrer N2 mukarrer A2 mukarrere M2
13 Petersburg'da M2 Petreburk'da N2 Petersburk'da A2
14 mûmâ ileyh N2 — A2, M2
15 olan A2, M2 — N2
16 biribirleriyle N2 birbirleriyle A2, M2
17 Cezâ'ir-i N2, A2 Cezâyir-i M2
18 Dubra[v]nik N2 Dubravenedik A2, M2
19 Devlet-i 'aliyye'nin A2, M2 devletin N2
20 kılınacakdır? ifâdelerin N2 olunacakdır?" deyicek, "Bu ifâdenizin A2, M2

timâs ederim. Evvelâ Dubravnik[1] ne vakit tahliye olunacak? Sâniyen Cezâ'ir-i[2] seb'a'dan Rusyalu ne zemân çıkacak?" deyü su'âl eylediğimde: "Dubravnik[3] vakt-i kalîlde, ya'nî tasdîk-nâmeler mübâdele olundukdan sonra tahliye olunacakdır" dedikden sonra[4]: "Dalmacya tarafında olan asâkiriniz Rusyalu içün ise işte musâlaha olundu" dediğimde: "Bu asâkirin tecemmu'u Karadağlu içün olmağla, nizâm buldukda asker ref'[5] olunur" deyicek: "Karadağ ehâlîsinin te'dîbleri ve sâ'ir mesâlihleri, Devlet-i 'aliyye'nin[6] 'uhdesindedir" deyü cevâbla meclise hıtâm verdiklerini ve kaldı ki şimdi Korfa'ya nakl-i asâkir edüp zabt eylediler[7] Ve Preveze ve Barga [=Parga] ve sâ'ir bunlara müte'allık Rumeli yakasında olan mahalleri zabt eylemek[8] murâd eylediklerini sarâhaten ifâde eylediklerini[9] tahrîr eylemişdir.

Ba'zı havâdis-i dîğer

Bonaparta Fransa'ya ve[10] İtalya'ya kanâ'at eylemeyüp, cihângîrlik sevdâsında olduğundan başka, dâr-ı hükûmetinde temdîd-i ikâmet ü ârâmiş, mûris-i heyecân-ı[11] fitne vü şûriş olmak mülâhazasına mebnî, dâ'imâ askeri berü[12] öte idâre vü isâre eylemek politikasına uyfak olmağın, bu def'a [**N2 64a**] Portekiz cânibini veche-i 'azm-i[13] istîlâ eylemekle, bundan akdemce Paris Kumandanı Cino (...) nâm cenerali bir takım Fransız[14] askerine Sergerde nasb ve Portekiz ordusu tesmiyesiyle İspanya hudûdlarına doğru tesyîr eylemişidi. Asker-i mersûm[15] İspanya taraflarına lede'l-vusûl Portekiz Kıralı mecmû' müte'allikāt ve evlâd ü 'iyâl ve hazînesiyle donanmasına süvâr ve Portekiz'i terk birle Amerika ser[16]-zemîninde olan memleketine nakl-i kâr u bâr-ı külfet-i rıhlet[17] ihtiyâr eylediği haberi, Paris'e vürûdunda[18] Paris'de mukîm Portekiz Elçisi'ni i'âde ve derhâl İspanya taraflarına müceddeden a-

1 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
2 Sâniyen Cezâ'ir-i N2, A2 ve sâniyen Cezâyir-i M2
3 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2
4 tahliye olunacakdır" dedikden sonra A2 — N2 : tahliye olunacakdır" dediklerinde M2
5 ref' N2, A2 def' M2
6 'aliyye'nin A2, M2 'aliyye N2
7 asâkir edüp zabt eylediler N2 asker edüp zabt eylemişler A2, M2
8 eylemek A2, M2 etmek N2
9 eylediklerini N2 kıldıklarını A2, M2
10 **dîğer** Bonaparta Fransa'ya ve N2 **Avrupa** Fransa İmparatoru A2, M2
11 heyecân-ı N2 sevrân-ı A2, M2
12 berü N2 beri A2, M2
13 'azm-i N2 'azm ü A2, M2
14 Fransız M2 France N2 Fransa A2
15 hudûdlarına mersûm N2 hudûduna doğru tesrîb eylemişidi. Asker-i mezbûr A2, M2
16 ser N2, A2 — M2
17 kâr u ..... rıhlet N2 bâr-hâne-i külfet A2, M2
18 vürûdunda N2 lede'l-vusûl A2, M2

sâkir[1] tertîb etmekde iken, İspanya Kıralı tarafından mevâdd-ı mahsûsa ile Murahhas bir nefer rütbelü elçi zuhûr ve hamûle-i me'mûriyyeti selefde İspanya kırallarından **[M2 153]** birisi, ol vaktin Fransa Kıralı'nı[2] kahr u tedmîr edüp, kendünün isti'mâl eylediği bir kabza seyfi ahz eylemekle, ol eyyâmdan berü İspanya[3] hazînesinde mahfûz olmağın, el-hâletü hâzih seyf-i mezkûru Fransa İmperatoru'na[4] ihdâ eylediğinden başka, İspanya Kıralı, Fransa İmparatoru'na[5] Paris'de bir ziyâfet eylemek dâ'iyesinde olduğunu inbâ eylemekden 'ibâret olup, lâkin bu esnâda İspanya Kıralı'nm oğlu pederini katl ü i'dâm kasdında olduğunu bir takrîble ihsâs eyledikde, mezbûru[6] ahz u habs ve bu mâddede hem-dest-i ittifâk olanları, nihân-kerde-i zîr-i rems eylemekle, gā'ile-i merkūme emr-i ziyâfetin te'hîrine bâdî oldu.

Dîğer havâdis-i Avrupa[7]

Bu esnâda Fransalu Nemçelü'yü teslît[8] birle, İngilterelü ile pes-perdeden musâfâta hâhişger olup, lâkin İngilterelü tarafından izhâr-ı çehre-i[9] mümâşât olunmadığı tahkīk-kerde olan havâdisâtdandır[10]. Ve bâlâda meslûk-i kıdem-i kalem ifâde olduğu üzere İmperator'u, gerçi Dubravenedik'i muvakkaten[11] zabt eylediğini tefevvüh edüp, lâkin bu hılâlde Dubravnik'i[12] zîr-i zabtında olan İtalya'ya ilhâk edüp, hattâ İtalya'da Ligorna [=Livorno/Liguria] İskelesi'nde olan Dubravnik Konsolosu'na fîmâ-ba'd Dubravniklü bayrağı[13] ref' olunup, mecmû'u Dubravniklü[14] İtalya re'âyâsı hükmünde olarak, İtalya tarafından verilecek senedler ile geşt ü güzâr eylemeleri zımnında tenbîh eylediği, vâsıl-ı derece-i sıhhat olan [**N2 64b**] ahbârdandır. Bu hılâlde gerek Muhibb Efendi tarafından gelan[15] kā'ime mantûku ve gerek Sebestiyan'ın takrîri mûcebince

1 asâkir N2, A2 asker M2
2 Fransa Kıralı'nı A2, M2 Françe Kıralı'nı bi'l-muhârebe N2
3 eylemekle İspanya N2, A2 etmekle, ol eyyâmdan berü M2
4 Fransa İmperatoru'na A2, M2 Bonaparta'ya N2
5 Fransa İmperatoru'na A2, M2 dahi Bonaparta'ya N2
6 eyledikde, mezbûru N2 eyledikde, oğlunu A2 eylediğinden, oğlu M2
7 **Dîğer havâdis-i Avrupa** A2, M2 **Havâdis-i dîğer** N2
8 Fransalu Nemçelü'yü teslît A2 Françelü'yü Nemçelü'yü tevsît N2 Fransalu Nemcelü'yü taslît M2
9 çehre-i N2 rûy-i A2, M2
10 havâdisâtdandır A2, M2 havâdisdendir N2
11 meslûk-i muvakkaten A2 meslûk-i kıdem-i kalem ifâde olduğu üzere Bonaparta, gerçi Dubravnik'i mevkūfen N2 muharrer olduğu üzere İmperator, gerçi Dubravenedik'i muvakkaten M2
12 Dubravnik'i N2 Dubravenedik'i A2, M2
13 İskelesi'nde bayrağı N2 İskelesi'nde olan Dubravenedik Konsolosu'na fîmâ-ba'd Dubravenediklü bayrakı A2 İskelesi nâm mahalde olan Dubravenedik Konsolosu'na fîmâ-ba'd Venediklü bayrağı M2
14 mecmû'u Dubravniklü N2 mecmû' Dubravenediklü A2 mecmû'u Dubravenedik M2
15 gelan N2 vürûd eden A2, M2

mâh-ı zilka'denin evâ'ilinde◊ Efendi-i mûmâ ileyh ve Rusya Elçisi Konte Tolştoy[1], Paris'de Baş-vekîl hânesine varup, yedlerinde olan ruhsat-nâmeleri yekdîğer[2] kabûl ve sûretlerini Şampani[=Champagny]'ye emâneten i'tâ edüp[3], lâkin mütâreke senedinin güzâriş-pezîr olduğu üzere iki mâddesi Petersburg'da karîn-i kabûl[4] olmayup ve henûz Petersburg'dan[5] ta'lîmâtı gelmediğini derpîş ederek, Rusya Elçisi müzâkere husûsunu te'hîr eylemişdir.

Âhar havâdis-i Avrupa[6]

İngilterelü, mukaddemâ Rusyalu ile müttefik olup, ancak Rusyalu hod-be-hod Fransalu **[M2 154]** ile Tilsit[7] Musâlahası'nı 'akd eylemek sebebiyle İngilterelü[8], Rusyalu'dan kenâre-gîr olup, hattâ Boğaz'dan istîlâlarını tahfîf eylemişler idi. Ve hemîşe Devlet-i 'aliyye tarafından anlara huşûnet mu'âmelesi olmamağla, anlar dahi ez-dil ü cân Devlet-i 'aliyye ile musâfâtı cûyân olup, lâkin Fransalu'dan nâşî Devlet-i 'aliyye tarafından mâ fi'z-zamîr[9] i'lân olunmaz idi. Mâ-beynde gubâr-ı zâhirî olmamak hasebiyle, bundan akdemce İngilterelü'den bir mikdâr tüccâr Bahr-ı Hürmüz'den Bağdâd'a ve Basra'ya[10] tevârüd eylediği, Bağdâd tarafından sâmi'a-zed-i vükelâ'[11] oldukda, mütecâhilâne müsâmaha birle[12] sükût eylemişler idi. Bu haber Sebestiyan dedikleri la'în-i bed-güherin[13] mesmû'u olduğundan başka, Dubravnik[14] cumhûru kemâ fi's-sâbık zîr-i himâye-i Devlet-i 'aliyye'de mahmî olmak istid'âsiyle, cumhûr-i mezbûr tarafından bir kinez ve beylerinden Karlo Nanan[15] nâm bir nefer kimesne, bundan akdemce[16] Ordu-yi hümâyûn tarafına gönderilmiş ve Rikâb-ı hümâyûn tarafına[17] dahi bir kıt'a zarâ'at-nâmeleri vürûd eylemiş

◊ 1-10 Zilka'de 1222 = 31 Aralık – 9 Ocak 1807.

1 Konte Tolştoy N2 Kont Tolştoy A2 Kont Fotsendi M2. Metnimizde Tolştoy okunacak şekilde yazılmış olan General Alexandre Ivanovich Tolstoï (1770-1837) için bk. meselâ "Ostermann-Tolstoï (Alexandre-Ivanovich comte)", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours,* Paris 1862, XXXVIII,921.

2 yekdîğer N2 yekdîğere A2 yekdîğeri M2

3 edüp N2, M2 eyleyüp A2

4 Petersburg'da karîn-i kabûl M2 Petreburk'da karîn N2 Petersburk'da karîn-i kabûl A2

5 Petersburg'dan M2 Petreburk'dan N2 Petersburk'dan A2

6 eylemişdir **Avrupa** A2, M2 eylemişler. **Havâdis-i dîğer** N2

7 Tilsit N2, A2 Tilzit M2

8 İngilterelü N2, A2 İngiltere M2

9 mâ fi'z-zamîr N2, A2 mâ fi'z-zamîri M2

10 Bağdâd'a ve Basra'ya N2 Basra ve Bağdâd'a A2, M2

11 vükelâ' N2 vükelây-ı devlet A2, M2

12 birle N2 ile A2, M2

13 la'în-i bed-güherin N2, A2 şahsın M2

14 Dubravnik N2 Dubravenedik A2, M2

15 Nanan N2 Tanan A2 Natan M2

16 akdemce N2 akdem A2, M2

17 hümâyûn tarafına M2 müstetâb'a N2 hümâyûna A2

olduğunu istihbâr etmiş olmağla, mel'ûnun kârîz-i hışm u habâseti sevrân eylemeğin, mersûm Dubravnik meb'ûsunu ahz ve[1] mukayyeden Dalmacya'da olan Fransa asâkiri[2] kumandanına irsâl ü teslîm ve Bağdâd ve Basra'da olan İngilterelü[3] konsoloslarını ve tüccârlarını ahz ve Âsitâne'ye[4] irsâl eylemek bâbında Bağdâd Vâlîsi'ne hıtâben emr-i 'âlî irsâline isti'câl olunmağı müş'ir hezeyândan ve tehdîdât-ı tehakküm-'unvândan[5] 'ibâret [**N2 65a**] Bâb-ı 'âlî'ye bir kıt'a takrîr takdîm eyledi.

İrsâl-i hediyye ez-taraf-ı Saltanat-ı seniyye bâ-İmperator-i Fransa

Bundan akdem münâsib-dîd-i vükelây-ı devlet üzere savb-ı Saltanat-ı seniyye'den Françe İmperatoru'na on iki re's esb-i güzîn ve mücevher ve müzerkeş (مـزركش) zî-kıymet[6] takımlar ve ba'zı tuhaf ve nefâyis-i Şâhâne emti'a ve eşyâ'-i nâzikterîn[7] tertîb ve silahşorândan Kara Halîl Paşa-zâde Mustafa Bey'le Paris tarafına tesrîb olunup[8], mahallerine vech-i lâyıkı üzere teslîm eylemek[9] bâbmda Muhibb Efendi tarafına emir-nâme tahrîr u tesyîr olunmuşidi. Ba'de'l-vusûl mûmâ ileyhin vârid olan[10] cevâb-nâmesi mantûkunca mîr-i mûmâ ileyh hedâyây-ı merkûme ile mâh-ı[11] muharrem evâ'ilinde[◊] Paris'e vâsıl ve Muhibb Efendi'nin ârâm eylediği hâneye nâzil oldukda, mûmâ ileyh hasbe'l-me'mûriyye Fransa[12] **[M2 155]** Baş-vekîli'ne keyfiyyet-i mezkûreyi ve kendüsüne de zikr olunan atlardan iki re's at[13] ve bir 'aded at takımı hediyye-i behiyye-i[14] Şâhâne olduğunu ihbâr eyledikde, izhâr-ı memnûniyyetle atların[15] mecmû'u İmperator Serayı'na irsâl olunmak

1 eylemiş olduğunu ahz ve N2 : etmiş olduğunu istihbâr eylemiş olduğundan, mel'ûnun/merkûmun kânûn-i hışm u habâseti 'alev-gîr olmağla, mersûm/— Dubravenedik meb'ûsunu A2, M2
2 asâkiri N2, M2 askeri A2
3 İngilterelü N2 İngiltere A2, M2
4 tüccârlarını ahz ve Âsitâne'ye N2 tüccârını ahz ve İspanya'ya A2, M2
5 irsâline 'unvândan N2 irsâli isti'câl olunmak husûsunda hezeyândan/hezeyân (هذيان) ve tehdîdâtdan A2, M2
6 eyledi zî-kıymet N2 etmişdir. **İrsâl-i hedâyâ ez-taraf-ı Devlet-i 'aliyye bâ-İmperator-i Fransa** Bu esnâda münâsib-dîd-i vükelây-ı devlet üzere taraf-ı Saltanat'dan Fransa İmperatoru'na bir takım esb —/ve şân ü şevket-nişânlarına çesbân/cesbân mücevher ve müzerkeş A2, M2
7 nefâyis-i ..... nâzikterîn N2 nefâyis-i eşyâ A2, M2
8 Bey'le —/ve A2, M2 Bey ile Fransa cânibine ba's ü tesrîb olunup N2
9 eylemek A2, M2 etmek N2
10 olunmuşidi olan N2 olundu. Ba'de'l-vusûl mîr-i mûmâ ileyhin A2, M2
11 mûmâ ileyh ile mâh-ı/— A2, M2 merkūm hedâyây-ı mezkûre ile mâh-ı N2
◊ 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.
12 Fransa A2, M2 Françe N2
13 kendüsüne at N2 zikr olunan atlardan kendüsüne de iki re's A2, M2
14 behiyye-i N2 — A2, M2
15 atların N2, A2 anların M2

husûsunda[1], tarafından tezkire vârid olduğuna mebnî[2], ferdâsı ber-mûceb-i defter sergerde olan esb-i nâzik-ter mücevher ve sânî mercân ve lâcverdlü[3] rahtlar ile tezyîn ve Baş-vekîl'in rahtı dahi urulup, sâ'ir atlar dahi[4] gönderilan cedîd çullar ile tanzîm ve baş ve sânî ve sâlis esbler Ahûr-i Hâssa'dan ta'yîn kılınan kimseler yedlerine ve sâ'irleri dahi bulunan âdemlere süpürde[5] olunup, tertîb ve alayla keşîde olunarak seray havlîsine[6] îsâl eylediler. Efendi ve mîr-i mûmâ ileyhimâ dahi bi'r-refâka seraya 'azîmet edüp, atların[7] vusûlünde İmperator dahi odadan zuhûr ve mûmâ ileyhimâ tarafına teveccüh edüp, atları[8] temâşâya mübâderetinde, Efendi-i mûmâ ileyh bu def'a taraf-ı eşref-i Saltanat'dan min-gayr-i tekellüfin İmperator cenâblarına beş re'si Mısrî ve beş re'si Türkmânî olmak üzere on beş re's esb-i dil-ârâm ve[9] dilkeş-endâm ve bir 'aded mücevher ve bir 'aded mercân ve lâcverdlü cemî' levâzımıyla raht ü setâm ve İmperatoriçe'ye şâl-ı fâhir ve akmişe-i nefîse ve nevâdirden[10] müretteb [**N2 65b**] bir boğça hedâyây-ı Mülûkâne tertîb ve[11] işbu refîkım olan Kara Halîl Paşa-zâde Silahşor[12] Mustafa Bey kullariyle irsâl ve ma'rifetimle takdîmi husûsu[13] emr u irâde-i vâcibü'l-imtisâl-i Husrevâne[14] buyurulmuş olmağla: "İşte mücevherlü at budur ve mercân ve lâcverdlü[15] budur ve bu takımlu at dahi bir re's yelegen-dest ile baş-vekîlimiz Şampani [=Champagny] cenâblarınadır" dedikde, İmperator cevâb edüp: "Şevketlü Âl-i 'Osmân Pâdişâhı hazretlerinin hediyye-i seniyyelerinden mahzûz oldum[16] Ben dahi kendülerine[17] hediyye tanzîm ve irsâl edeceğim. Husûsan bu atlar meşhûr ve güzîde atlardan olduğunu[18] tahkîk eyledim. Böyle şiddet-i şitâda güzelce idâre olunmuş" deyüp, Mustafa Bey'e hıtâbla: "Esnây-ı[19] râhda zahmet-keş olmak gereksiz ve İstanbul'dan hareket edeli kaç[20] mâhdır?" zemînlerinde ba'zı mer-

1 olunmak husûsunda A2, M2 olunmağı-müş'ir N2
2 mebnî A2, M2 binâ'en N2
3 lâcverdlü N2, A2 lâcüverd M2
4 atlar dahi N2 esbler A2, M2
5 kimseler süpürde N2 kimesne/kimesneler yedine ve kusûru bulunan âdemlere teslîm A2, M2
6 alayla/alay ile havlîsine A2, M2 alay ile keşîde olarak seray sâhasına N2
7 ileyhimâ .....atların N2 ileyh bi'r-refâka seraya/— 'azîmet edüp, atlar A2, M2
8 atları N2, A2 anları M2
9 İmperator ve N2 on re's esb-i A2, M2
10 lâcverdlü nevâdirden N2 lâcverd/lacüverd cemî' levâzımıyla iki 'aded raht ve senâm/setâm ve İmperatoriçe'ye şâl ve akmişe-i nefîseden A2, M2
11 tertîb ve A2, M2 — N2
12 Kara Silahşor N2 Kara/— Halîl Paşa-zâde A2, M2
13 husûsu N2, A2 husûsuna M2
14 Husrevâne N2 Şâhâne A2, M2
15 lâcverdlü N2, A2 lâcüverdlü dahi M2
16 seniyyelerinden mahzûz oldum N2 lerinden/behiyyelerinden mahzûz oldum ve A2, M2
17 kendülerine N2, M2 — A2
18 olduğunu N2, A2 olduğunu (اولدیغنی) M2
19 Esnây-ı A2, M2 Hılâl-i N2
20 kaç A2, M2 kac N2

tebe telattuf ve nüvâziş gûne[1] su'âl ü cevâb eyledikden sonra bişr u beşâşet izhâr ederek, İmperatoriçe'ye ihdâ olunacak boğçanın yanına gelüp, şâllara ve kumaşlara[2] birer birer medd-i târ-ı[3] nazar eyledikden sonra: "Bunları dahi İmperatoriçe'ye[4] siz îsâl etmenizden mahzûz olurum" deyerek yine odasına 'avdet **[M2 156]** edüp[5], binâ'en 'aleyh boğça-i mezbûre[6] dahi mahalline îsâl olundu. Pes mîr-i mûmâ ileyh ba'de edâ'i'l-me'mûriyye bir mâh kadar Paris'de istîfây-ı rızk-ı[7] mukadder eyledikden sonra, İmperator tarafından kendüsüne izin ve on bin franka nakid ve üç bin frankalık[8] mikdârı nakli müte'azzir sâ'at ve âvîze ve Ahûr-i Hâssa'dan ma'iyyetine terfîk olunan üç nefere ve mîr-i[9] mûmâ ileyhin kethudâ ve hazînedârı mecmû'u beş âdeme dörter bin franka ile biner frankalık[10] mikdârı evânî-i sîm ve kadîfe ve ustufe makûlesi eşyâ'[11] hediyye olmak üzere irsâl edüp[12] ve 'avdetlerine ruhsat-dâde olduğunu inhâ eylemekle, mûmâ ileyh dahi gitdiği[13] tarîkden 'â'id ve selâmetle bu hılâlde[14] Âsitâne-i sa'âdet'e vârid oldu*

Ba'zı havâdis

Ve bu hılâlde[15] Avrupa tarafından tevârüd eden havâdisdendir ki Fransalu, Portekiz tarafında[16] olan askerlerinden mâ'adâ, bir takım asâkiri[17] dahi Sebte Boğazı'nda İngilterelü[18] yedinde olan Cebel-i Târık muharrefi Cebel-i 'Attâr** nâm kal'a üzere ta'yîn olundukları menkûldür. **[N2 66a]** Ve

---

1 mertebe gûne N2 nüvâzîşâne A2, M2
2 kumaşlara N2 akmişeye A2, M2
3 târ-ı N2, M2 — A2
4 İmparatoriçe'ye N2, M2 İmparatoriçe A2
5 edüp N2, M2 eyleyüp A2
6 mezbûre N2 mersûme A2 mersûm M2
7 rızk-ı N2 rûzî-i A2, M2
8 izin ve on bin franka/frank nakid ve üç bin frankalık/franklık A2, M2 on bin franka nakid ve üc bin frankalık N2
9 üç nefere ve mîr-i A2, M2 üc nefer birle N2
10 âdeme dörter/dörder bin franka/frank ile biner frankalık/franklık A2, M2 nefere dörder bin franka ile biner frankalık N2
11 makûlesi eşyâ' N2 makûlesi eşyâ A2 gibi eşyâ M2
12 edüp N2 — A2, M2
13 mûmâ ileyh dahi gitdiği N2 mîr-i mûmâ ileyh dahi geldiği A2, M2
14 bu hılâlde N2 — A2, M2
* "**İrsâl-i hediyye** oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,258'de kaydedilmiştir.
15 **Ba'zı** hılâlde N2 Bu hılâlde A2 Bu hâlde M2
16 Fransalu, Portekiz tarafında A2, M2 Françelü'nün Portekiz cânibinde N2
17 asâkiri N2 asker A2, M2
18 İngilterelü N2, A2 İngiltere M2
** Metnimizde Cebel-i 'Attâr okunacak şekilde yazılmış olan bu yer Gibraltar olmalıdır; bk. meselâ F. Schrader, F. Prudent, E. Anthoine, *age,* carte 25.

"Nemçelü'nün re's-i hudûda sûretâ Sırblu galeyânı takrîbiyle def'-i tecâvüzleri zımnındadır" deyerek bu esnâda Dalmacya'ya[1] semt olan mahallere külliyyetlü asker sevk eylemekde oldukları[2] mesmû' oldu. İsvec Kıralı, İngilterelü 'aleyhine divel-i şimâliyye ile müttefik olmağa karâr-dâde olmaz ise, Rusya İmperatoru Kıral-ı mûmâ[3] ileyh üzere Finla[n]diya (فنلاديا)[4] tarafından asker ta'yîn edeceği, sâmi'a-zed olan havâdisdendir. Portekiz Kırallığı el-yevm Fransa askeri[5] tarafından zabt olunup ve İspanya serhaddine Fransalu pey-der-pey asker[6] irsâl eylemek üzere olup, zâhiren İspanya sevâhilini İngilterelü'ye sedd içün ve bâtınen Bonaparta'nm[7] nazarı İspanya Memleketi'nde olmağla, Felemenk ve İtalya gibi ana dahi dest-res olup, tarafından birâderini Kıral nasb u iclâs eylemek kasdına mebnî olduğu, ba'zı dekāyık-âşinâ lisânından[8] mesmû'dur. Bu esnâda Sebestiyan tarafından vech-i âtî üzere[9] bir 'arbede dahi serzede-i zuhûr oldu[10] Sûreti budur ki, Cezâ'ir[11] ehâlîsi Devlet-i 'aliyye tebe'asından iken, Fransa[12] hakkında gûnâ-gûn sû'-i mu'âmele ve anda olan Fransa Elçisi'ni tezlîl ü tahkīr edüp ve el-yevm Cenovalu ve İtalyalu ve asıl Fransalu[13] olarak doksan bir nefer üserâ[14] yedlerinde mevcûd iken, taleb olundukça[15] huşûnetle redd ederler. İmperatorumuz, Devlet-i 'aliyye hâtırına ri'âyeten tehammül etmekdedir. Eğer Devlet-i 'aliyye[16] tarafından icrâ olunmaz ise mahsûs donanma irsâliyle **[M2 157]** Cezâyir'i[17] zabt edecekdir" vâdîsinde niçe hezeyânâtı[18] mutazammın takrîr takdîm eyleyüp, vükelâ'[19] tarafından yine müdârâ ile mukābele ve ol kelb-i 'akūra mücâmele ile mu'âmele olunup, Cezâ'ir[20] tarafına da tahrîr olunmağla, hele esîrlerini redd

1 Sırblu Dalmacya'ya N2 – Sırblu'nun galeyânı takrîbiyle def'-i tecâvüzleri/tecâvüzleridir zımnındadır/—" deyerek bu esnâda Dalmacya'ya Dalmaçya'ya A2, M2
2 eylemekde oldukları N2 etmekde olduğu A2, M2
3 mûmâ N2 müşârun A2, M2
4 Finladiya (فنلاديا) N2, M2 قتلاديا A2
5 Fransa askeri N2, A2 Françe asâkiri M2
6 Fransalu pey-der-pey asker A2, M2 Francelü pey-der-pey asâkir N2
7 Bonaparta'nın N2 Fransa İmperatoru'nun A2, M2
8 âşinâ lisânından N2 âşinâ/şinâs lisânlarından A2, M2
9 vech-i âtî üzere N2, A2 ber-vech-i âtî M2
10 ser-zede-i zuhûr oldu N2 zuhûr eyledi A2, M2
11 Cezâ'ir N2, A2 Cezâyir M2
12 tebe'asından iken, Fransa M2 tevâbi'inden iken Francelü N2 tebe'âtından iken Fransalu A2
13 Fransa Elçisi'ni Fransalu A2 France Elçisi'ni tahkīr u tezlîl edüp ve el-yevm Cenveli ve İtalyalı ve asıl Fransalı N2 Fransa Elçisi'ni tezlîl ü tahkīr edüp, Cinovalu ve İtalyalu ve asıl Fransalu M2
14 üserâ N2 esîr A2, M2
15 olundukça M2 olundukca N2, A2
16 Devlet-i 'aliyye M2 devlet N2, A2
17 Cezâyir'i N2, M2 Cezâ'ir'i A2
18 vâdîsinde niçe hezeyânâtı N2 zemîninde niçe herzevâtı A2 zemîninde nice hezeyânı M2
19 vükelâ' N2 vükelâ A2, M2
20 kelb-i 'akūra ..... Cezâ'ir/Cezâyir A2, M2 kelb mu'âmele-i mücâmele olunup, Cezâ'ir N2

ile seg-i merkūmun[1] 'av'avası teskîn olundu. Bu hılâlde Françelü'nün sekiz kıt'a kapak kaldırır ve iki kıt'a üc anbarlu[2] ve on kıt'a fırkateyn ve iki kıt'a korvet ve iki brik[3] teknelerinden başka, etrâf sâhillerinden zahîre[4] tekneleri tedârüküyle derûnlarına kara askeri[5] irkâb edüp, Korfa sularında olan İngilterelü üzerine ve[6] Bahr-ı sefîd adalarına 'alâ rivâyetin Sicilya Adası'na hücûm etmek[7] kasdında oldukları, sıhhate akreb havâdisdendir. Rusyalu ile müddet-i mütâreke inkızâya karîb olup, [**N2 66b**] henûz Paris tarafından musâlaha müzâkeresine dâ'ir eser u haber zuhûr eylemediğinden başka, Fransalu'nun[8] dem-be-dem igfâli mûhim ve bir tarafdan İngilterelü ile[9] 'akd-i musâfât kaydında olmalarıyla, Devlet-i 'aliyye'yi bilâhare açıkda komak sûreti gibi dürlü dürlü teşekkülât-ı mûhişe ile hayret ü dehşeti müstelzim reftâr u güftâr ile[10] imrârları zuhûru, vükelây-ı devleti bî-hâb u huzûr eder idi. Hazret-i Hakk *'azze ve celle*[11] encâmmı hayra muhavvel eyleye, âmîn.

Bu esnâda yine[12] Sebestiyan dedikleri şeytân, Bâb-ı 'âlî'ye bir takrîr takdîm edüp, mazmûnu: İngilterelü'nün[13] Korfa'yı muhâsara eylemesi agleb-i melhûz olmağla, Arnavudluk'dan[14] dört bin nefer Fransa[15] askerinin Korfa'ya imrâr ve Korfa'ya muktezî olan zahîre ve pirinç ve bakarın akçasıyla[16] i'tâsı bâbında lâzım gelan evâmir-i 'aliyye ısdâr ve mahsûs Kapucu-başı ta'yîn olunması İmperator'umuzun[17] matlûbu olup ve Tepedelenli 'Ali Paşa'dan gûnâ-gûn şikâyeti mutazammm olmağla, kable'l-musâlaha Korfa'ya asker imrârı guft-gûyu mûcib olup, Tepedelenli[18] 'Ali Paşa'dan Fransalu'ya[19] mürâ'ât-dan gayri etvâr zuhûr etmediğini müş'ir İmperator[1] tarafına nüvâzişâne[20] bir kıt'a nâme-i Şâhâne[21] tahrîr u teşyîrine mü'eddî oldu.

1 esîrlerini merkūmun M2 üserâlarını redd ile seg-i mersûmun/merkūmun N2, A2
2 Françelü'nün anbarlu N2 Fransalu'nun sekiz kıt'a kapak ve üç kıt'a üç anbarlu/anbar A2, M2
3 brik A2 ibrik N2, M2
4 zahîre N2, A2 zehâyir M2
5 askeri A2, M2 asâkiri N2
6 İngilterelü üzerine ve N2 İngilterelü üzere A2 İngilterelü'ye mukābeleten M2
7 Sicilya Adası'na hücûm etmek N2 Sicilya/Siçilya Adası'na hücûm eylemek A2, M2
8 Fransalu'nun A2 Françelü'nün N2 Fransa M2
9 ile N2 — A2, M2
10 teşekkülât-ı ile N2 suver-i ahkâm-ı müdhişe istinbât olunacak şu'bede-bâzâne reftâr u güftâr ile vakti A2, M2
11 bî-hâb u celle N2 berhem-zede-i sabr u şu'ûr eylemekdedir. Hakk Te'âlâ A2, M2
12 yine N2, A2 — M2
13 edüp, mazmûnu İngilterelü'nün A2, M2 ve mazmûnu İngilizlü'nün N2
14 Arnavudluk'dan N2 Arnabudluk'dan A2, M2
15 Fransa A2, M2 Françe N2
16 ve pirinc ve bakarın akçasıyla A2 ve birinc ve bakarın akcasıyla N2 ve bakarın akçasıyla M2
17 İmperator'umuzun N2 İmperatoru'nun A2 İmperator'un M2
18 Tepedelenli A2, M2 ve N2
19 Fransalu'ya A2, M2 Françelü'ye N2
20 nüvâzişâne N2, A2 nüvâziş-nâme ve M2
21 Şâhâne N2 hümâyûn A2, M2

Garâ'ibdendir ki, Fransalu her bâr Tepedelenli[1] 'Ali Paşa'dan şikâyet-kâr olup, husûsan bu def'a[2] hakkında gûnâ-gûn türrehât-ı müftereyât inhâ vü[3] tahrîr eylemişler iken, nâ-gâh Fransa[4] tarafından Korfa'da olan Birine [=Brune]* nâm Ceneral'den, Vezîr-i müşârun ileyhe bir mektûb vürûd edüp, mazmûnunun hulâsası budur ki[5], Devlet-i 'aliyye erâzîsinden Putrinto [=Butrinto][6] nâm mahal, Korfa Adası'nın[7] muhâfazasına medâr-ı küllî olmak hasebiyle kendü tarafına[8] teslîm olunmasını **[M2 158]** mutâlebe ve vâfirce teşdîd ü tehdîd eylemiş. Vezîr-i müşârun ileyh mektûb-i mersûmu Der-i devlet'e irsâl eylemekle, cânib-i devletden Sebestiyan'a irâ'e olunup, ol dahi mesfûrun olduğunu tasdîk eylemekle, nâme-i mersûl-i Şâhâne tayyinde bu kazıyye-i gayr-i marzıyye[9] tasrîh ve matlûbları olan Kapucu-başı irsâline mektûb-i mezbûr[10] bâ'is-i 'avk olduğu telmîh olunarak, İmperator tarafına irsâl kılındı**

Bundan akdemce hâr-ı ser-i dîvâr-ı mel'anetleri olan Re'îs Hâlet Efendi'yi[11], hezâr 'arbede vü gavgâ ve bî-şümâr şirret ve[12] ifk ü iftirâ ederek, **[N2 67a]** dûçâr-ı sadme-i 'azl ü iclâ olmasına sebeb olmuşidi. İki cenâhın biri şikest[13] olup, el-hâletü hâzih pîş-gâh-ı nazar-ı bed-terlerinde, Cezzâr Paşa merhûm gibi sedd-i sedîd ve hadîd-i şedîd müşârun ileyh 'Ali Paşa, kalmağla, hemîşe anın dahi vücûdunu istiskâl ve bir takrîble berkende-i külüng-i kahr u nekâl olunması kusvây-ı âmâlleri olmağın, dâ'imâ tarafına isnâd-ı mâ-lem-

1 Fransalu her bâr Tepedelenli A2, M2 : Françelü her bâr N2
2 def'a N2, A2 vak'a M2
3 inhâ vü N2 — A2, M2
4 Fransa A2, M2 Françe N2
* Metnimizde söz edilen ve Birine (برينه) okunacak şekilde yazılmış olan Fransız Mareşali Guillaume Brune (1763-1815) için bk. meselâ *Biographie des Contemporains, par Napoléon,* Paris 1824, s.66.
5 Ceneral'den ..... ki N2 Ceneral, Paşa-yı müşârun ileyhe A2, M2
6 Putrinto N2 Butrinto A2 Butrnino (بوترنينو) M2
7 Adası'nın N2 Cezîresi'nin A2, M2
8 kendü tarafına A2, M2 : tarafına süpürde ve N2
9 vâfirce teşdîd .....marzıyye N2 teşdîd ü tehdîdi hâvî bir mektûbu/mektûb zuhûr eylemiş olmağla, müşârun ileyh mektûb-i/— merkūmu Der-i devlet'e irsâl eylemiş olmağın, mektûb-i mezbûr elçileri olan Sebestiyan'a ba'de'l-irâ'eti/irâ'e ve't-tasdîk nâme-i mersûl-i Şâhâne içinde A2, M2
10 mezbûr N2 merkūm A2, M2
** "Bu esnâda yine kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle Târîh-i Cevdet, VIII,258-259'da kaydedilmiştir.
11 kılındı Efendi'yi N2 olundu. Bundan akdemce hâr-i/hâris-i ser-i/— dîvâr-ı derûnları olan Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi'yi/Efendi A2, M2
12 bî-şümâr şirret ve N2 türrehât A2 türrehât ve M2
13 dûçâr-ı şikest N2 vükelây-ı devleti bîzâr eylemekle, "Şerrinize la'net!" deyerek mûmâ ileyh bi'z-zarûre 'azl ü iclâ belâsma giriftâr olmuşidi. Cenâheynin/Ceng-i bür/pür-şikest, yâhûd ejdehây-ı dü-serin bir başı hâk-peyvest/beyvest A2, M2

yekün ederek şikâyet birle, lekke-sây-ı nekâyet[1] olmakdan hâlî olmazlar idi. Müşârun ileyh gerçi şedîdü'ş-şekîme, menî'u'n-nefs olup, lâkin Devlet-i 'aliyye'ye mıtvâ' ve dilîr u şücâ' olmağla, ol makūle vüzerây-ı 'âlî-menzilet, seyf-i devlet ve yemîn-i Saltanat 'add olunmağın, Fransalu'nun 'av'ava-i şikâyetlerine ümenây-ı Devlet-i 'aliyye tarafından aslâ tevcîh-i sem'-i[2] ısgā olunmayup, dâ'imâ muktezây-ı vakt ü hâle ri'âyetle hakîmâne hareketleri[3] zımnında tavsıye-i belîg ve hakkında hemîşe teveccühât-ı Şâhâne tesvîg buyurulur idi. *Nasarah[ull]âhu Te'âlâ*[*4]

Lâyiha

Ez-kadîm Bosna ve Arnavud tâ'ifesi küffâr miyânmda ceng-âverlikle nâmdâr, husûsan müşârun ileyh 'Ali Paşa Devlet-i 'aliyye ruhsatiyle bi'l-istiklâl Arnavudluğ'un ekser diyârına mutasarrıf olup, Arnabûd askerleri dahi kendüsüne mutî' ve fermân-ber-dâr olmağla, a'dây-ı dînin be-tahsîs milket-i İslâmiyye'ye taviyye-i habîse-i hafiyyesi olan Fransalu'nun hâr-ı ser-i râhları olmağla, bir takrîble kal' u kam'ı husûsû, nihâyet derecede dil-hâhları oldu ğu bî-iştibâhdır.

Hattâ iki yüz altı târîhinde Rusyalu ile[5] 'akd-i musâlahaya[**] Murahhas-ı Sânî[6] olan 'Ismet Bey merhûmun lisânından bi'n-nefs gûşvâre-i gûş-i müverrih-i Hakīr olmuşdur ki, vaktâ ki Rusya Murahhası ile 'akd-i[7] meclis-i mükâleme olundukda, mel'ûn-i mezbûr[8] mînfeha-i haddâd gibi pek şişkin ve semek-i hınzîr gibi burunu hevâda olup, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâklar tah-

1 bed-terlerinde nekâyet N2 mel'anet-eserlerinde, merhûm Cezzâr Paşa gibi sedd-i sedîd ve kûh be-felek resîd olan Tepedelenli 'Ali Paşa, mel'ûnların/merkūmların nazarında sedd-i sedîd olmağla, pîş-gâhlarından hemîşe vücûdunu istiskāl edüp, ol havâlîden/havâlîde zevâli ez-dil ü cân nuhbe-i âmâlleri olmağla, dâ'imâ şikâyetle/şikâyet ile leke-sây-ı nekâyet/nekâbet A2, M2

2 Müşârun ileyh sem'-i N2 Çünki müşârun ileyh hasbe'z-zâhir şedîdü'ş-şekîme olup, lâkin ol makūle vüzerây-ı sâhib-i şecâ'at-i seyf-i/seyfi devlet ve cenâh-ı Saltanat olmağla, taraf-ı/— Saltanat'dan/— şikâyetlerine aslâ tevcîh-i sâmi'a-i A2, M2

3 muktezây-ı hareketleri N2 hakîmâne hareketleri A2 hakîmâne hareketler M2

* نصره اه تعالى = Yüce Allah ona yardım etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

4 hemîşe teveccühât-ı *Nasarahullâhu/Nasarah[ull]âhu Te'âlâ* A2, M2 hemvâre teveccühât-ı Şâhâne erzân ü tesvîğ buyurulur N2

5 Ez-kadîm Bosna ile N2 Bundan akdem Rusyalu ile altı târîhinde A2, M2

** Burada söz konusu edilen musâlaha, 14 Cumâdelûlâ 1206 = 9 Ocak 1792 Pazartesi günü Rusya ile aktedilen Yaş Muâhedesi olmalıdır; bk. İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,71.

6 -ı Sânî N2 — A2, M2

7 merhûmun 'akd-i N2 merhûm/merhûmun lisânından müverrih-i/mü'errih-i Hakīr'in gûşdâr-ı gûş-i/— hûşu olan ehâdisdendir ki, hasbe'l-me'mûriyye Rusya Murahhası olan Botemkin/Potemkin nâm Ceneral ile 'akd-i musâlaha zımnında A2, M2

8 mel'ûn-i mezbûr A2 Ceneral-i mezbûr M2 kâfir-i bed-nihâd N2

mîl garazıyla ta'cîz edüp, her biri mehmâ-emken müdâfa'a olunup, bilâhare: "Bu[1] tekâlîfe gerden-dâde-i kabûl olmakdan ise, istînâf-ı kârzâr eylemek 'indimizde sehl ü ehvendir" dediğimizde, zehr-hand-ı hezl ü tanz olarak: "Şu Çepar-zâde askeriyle mi istînâf-i harb edeceksiz?" dedi[2], ben dahi: "Bi-hamdihî Te'âlâ Devlet-i 'aliyye'nin askeri Çepar-zâde'nin[3] askerine mi munhasırdır?" **[N2 67b]** dedim. Cevâbında: "Andan başka ne gûne askeriniz vardır?" dedikde: "Anadolu ve Rumeli dursun, **[M2 159]** bir iklîme kâfî Bosna askeri ve bir memlekete vâfî Arnabûd dilâverleri vardır" dediğimde: "Belî belî, anlara söz yokdur. Ve dediğin gibi birer iklîme mukābil olacakları 'indimizde ve sâ'ir Avrupa devletleri 'indlerinde müsellemdir ve 'adedleri 'add ü ihsâdan çokdur[4]. Lâkin Devlet-i 'aliyye'nin itâ'atinde değillerdir. Pes yine istînâf-ı harb eylemek lâzım gelürse, yine Çapar-zâde takımıyla Rumeli kıyıları askerine mürâca'at etmeniz zarûrî muktezî olacağı derkâr olmağın, hemân kā'ide-i divel-i gālibe üzere bir mikdârca tekâlîfe rû-nümây-ı tekabbül olarak, musâlahaya râbıta vermeniz hakkımıza hayırlıdır" deyü hatm-i kelâm eyledi* Fi'l-hakīka yalnız Arnavudluk'dan ber-vech-i tahmîn-i sâdık üç yüz binden efzûn ceng-âver[5] asker zuhûr edeceği mukarrerdir. Bu cihetle Fransalu'nun nazarlarında olup, dâ'imâ anların za'f u tefrikalarını ve 'Ali Paşa'nın in'idâmını cûyân oldukları ehl-i inâna nümâyândır**.

---

1 pek şişkin Bu A2 – şişkin olmağla, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâk 'arz u tahmîline mübâderet ve tarafımızdan dahi mehmâ-emken mukābele ve mukāvemet olunup, encâm-ı kâr bu N2 pek şişkin ve bu nu hevâda olup, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâklar tahmîl ü 'arzıyla ta'cîz edüp, her biri mehmâ-emken müdâfa'a olunup, bilâhare M2

2 olmakdan ise dedi N2 ü teslîm eylemekden/olmakdan ise, 'indimizde istînâf-ı harb etmek/eylemek ehvendir" dediğimde, zîr/herze-hand-ı hezel ü hevân olarak: "Şu Çepâr/Çebbâr-zâde askeriniz ile mi harb edeceksiz?" dedikde A2, M2

3 Çepar-zâde'nin N2, A2 Çebbâr-zâde'nin M2

4 dedim. Cevâbında çokdur A2 Sâ'ir aktâr ve memâlik-i 'Osmâniyye dursun, henûz Bosna ve Arnavud memleketlerinden muhârebenize bir nefer asker i'mâl olunmadı" dediğimde kendüsi dahi te'yîd ü tasdîk ederek vâkı'â Bosna ve Arnavud askerlerine sözümüz yok ve 'adedleri rîg-i beyâbândan çok cengâver dilâver tâ'ifelerdir N2 dedim. Cevâbmda: "Andan başka ne gûne askeriniz vardır?" dedikde: "Anadolu ve Rumeli dursun, el-hamdü lillahi **[M2 159]** Te'âlâ bir iklîme kâfî Bosna askeri ve bir mülke vâfî Arnabûd dilâverleri vardır" dediğimde: "Belî belî, anlara söz yokdur. Ve dediğin gibi birer iklîme mukābil olacakları 'indimizde ve sâ'ir Avrupa devletleri 'indlerinde müsellemdir ve 'adedleri 'add ü ihsâdan çokdur M2

"Hattâ iki yüz altı eyledi" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,240'ta kaydedilmiştir.

5 Pes ceng-âver N2 Bu takdîrce elbette gālib olan devletin hîn-i musâlahada tekâlîf-i sakīlesi olagelmekle, kabûldan gayri çâreler/çâre yokdur" deyü kat'-i rişte-i kelâm eyledi. Fi'l-vâki' Arnabudluk'dan ber-vech-i tahmîn üç yüz bin kadar ceng-âver/çeng-âver A2, M2

"Fi'l-hakīka yalnız nümâyândır" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle ve "'Âsım Efendi der ki" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden almdığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,231-232'de kaydedilmiştir.

Havâdis-i dîğer

Mâh-ı muharrem evâhırında◊[1], Fransa Elçisi Sebastiyan[2] Bâb-ı 'âlî'ye mevâdd-ı mezkûreyi hâvî bir kıt'a takrîr takdîm eylemekle, ba'zı me'ânî istinbâtına vesîle olmak hayâliyle sûret-i tercemesi bu mahalle kayd ü imlâl[3] olundu.

Sûret-i mulahhasa-ı takrîr-i mesfûr[4]

İngilterelü Korfa Adası'na hücûm etmek kasdında olduğunu İmperatorumuz lede'l-ihsâs, ada-i mezkûrun berren ve bahran istihkâmı içün[5] müteşebbis olacağı esbâb ve tedâbîri Devlet-i 'aliyye'ye i'lân etmişiken, Re'îs-i sâbık Hâlet Efendi[6], İngilterelü'nün tarafdârı olup, devlet-i mezkûre ile lâ yenkatı' muhâbere ve mükâtebesi olduğu İmperatorumuzun[7] ma'lûmu olmağla, Korfa'ya donanmasını irsâl edeceğinden, Devlet-i 'aliyye'yi âgâh eylemamişidi. Tepedelenli 'Ali Paşa['nın] İngiltere[8] sefâyini ile muhâberesi olup[9], Korfa Cezîresi'ne elzem olan ecnâs-ı zehâ'irin[10] i'tâsına te'allül ü muhâlefet eylediğine mebnî, İmperator cenâbları[11] Vezîr-i müşârun ileyhin tavr u mu'âmelesinden Sefîr Muhibb Efendi'ye şikâyet birle, taraf-ı[12] Devlet-i 'aliyye'den Vezîr-i müşârun ileyhe Fransalu hakkında mu'âmele-i dostâneye mübâderet etmesi emr u tenbîh buyurulmasını **[N2 68a]** istid'â ve Vezîr-i müşârun ileyh şerâ'it-ı dostî ve hem-civârîye ri'âyet eylemediği hâlde, İmperatorumuz[13] 'Ali Paşa'yı icbâr eylemek esbâbına teşebbüs edeceğini Sefîr-i mûmâ ileyhe ifâde **[M2 160]** vü beyân eylediğine binâ'en[14], bu bâbda Vezîr-i müşârun ileyhe hıtâben tenbîhât-ı lâzimeyi muhtevî evâmir-i şerîfiyyenin irsâlini ol esnâda elçi dâ'îleri

---

◊ 21-30 Muharrem 1223 = 19-28 Mart 1808.

1 Fransalu'nun evâhırında N2 Fransalu/Fransa dâ'imâ anlardan ictinâb ü ihtirâz üzere olarak, bir takrîble za'f ve tefrikalarına çâre-sâzlık fezâsında/hevâsında cevelân ve Tepedelenli 'Ali Paşa hakkında ilkāy-ı kāzûrât-ı ifk ü bühtân eylemekden hâlî olmazlar; *hazelehumullâhu/— Te'âlâ/—*. Mâh-ı muharremin/muharremü'l-harâmın on sekizinci günü A2, M2

2 Sebestiyan N2, M2 Sebestiyan'ın A2

3 hayâliyle imlâl N2 mülâhazasıyla sûret-i mütercemi —/mulahhasan bu mahalle sebt A2, M2

4 **mulahhasa-i takrîr-i mesfûr** N2 **mulahhas-ı takrîr** A2, M2

5 istihkâmı içün N2, M2 istihkâmiyçün A2

6 etmişiken Efendi N2 etmişiken/etmiş iken, Re'îs-i sâbık A2, M2

7 İmperatorumuzun A2, M2 İmperatorun N2

8 edeceğinden İngiltere N2 eylediğinden, Devlet-i 'aliyye'yi âgâh eylemamişidi/etmamişidi. Tepedelenli 'Ali Paşa'nın İngilterelü A2, M2

9 olup N2, M2 + Korfa Cezîresi olup A2

10 zehâ'irin N2, A2 zehâyirin M2

11 İmperator cenâbları N2 İmperatorumuz A2, M2

12 taraf-ı N2, A2 — M2

13 İmperatorumuz A2, M2 İmperator N2

14 binâ'en A2, M2 — N2

dahi taraf-ı[1] Devlet-i 'aliyye'ye bi'l-ısrâr istid'â eylediğinde[2], Devlet-i 'aliyye mâdde-i mezkûreyi va'd ü te'ahhüd buyurmuşiken, Vezîr-i müşârun ileyh Fransa cenerali tarafından matlûb olan zehâ'irin i'tâsından yine[3] istinkâf eylemişidi. İmperatorumuz[4], Vezîr-i müşarun ileyhin bu misillü[5] etvârından müteneffir olup ve Devlet-i 'aliyye'den istid'âsı gayr-i müsmir olduğu meczûmu olmağın, bi'z-zarûre Korfa Adası'nın muhâfazası emrine iktizâ eden esbâbın istihsâline sarf-ı himmet eylemek lâzım geldi. Eğer Vezîr-i müşârun ileyh[6] bir dost devletin vülât ve vüzerâsına sezâ mu'âmele eder ise[7], kendi hakkında dahi cârî olur. Ve eğer mu'âmele-i mezbûreyi ihmâl edüp, ez-cümle zehâ'ir-i mezkûreyi irsâl eylemezse[8], gerek Ceneral ve gerek donanma kumandanı elbette kendüsini mecbûr eder. Dalmacya[9] tarafından Korfa'ya murûr içün ta'yîn olunan dört bin Fransa askerinin imrârı husûsunda İmperatorumuz'dan tarafıma[10] vürûd eden ta'lîmâtda Butrinto[11] nâm mahalde Devlet-i 'aliyye askeri[12] ta'yîn olunup, İngilterelü'nün istîlâsı takdîrinde asâkir-i 'Osmâniyye Fransa asâkiriyle[13] bi'l-ittifâk hareket eylemeleri, İmperator cenâblarının[14] matlûbu olduğu musafrah iken, bu def'a mahall-i mezkûrun Ceneral tarafından taleb olunması, bâ'is-i ta'cîzimiz oldu. Ve Cezâ'ir-i[15] seb'a'nın cemî' erâzîsi Devlet-i 'aliyye ve Rusya ve İngiltere devletlerinin asâkir-i müttefikası taraflarından[16] teshîr olundukda, Fransa İmperatorü'nun bir târîhde ve bir gûne mu'âhede 'akdiyle terkini kabûl ve i'tiraf eylememiş Parga[17] ve Preveze ve Dubnice ve Putrinto[18*] nâm mahalleri, Saltanat-ı seniyye Fransalu'dan nez' etmiş olup, bu def'a Cezâ'ir-i seb'a'nın ve erâzîsinin istirdâdı, İmperator'un[19]

---

1 taraf-ı N2 — A2, M2
2 eylediğinde N2, A2 eylediğine mebnî M2
3 zehâ'irin i'tâsından yine N2, A2 zehâyirin i'tâsından M2
4 İmperatorumuz A2, M2 İmperator N2
5 bu misillü N2, A2 — M2
6 ileyh N2, A2 ileyhin M2
7 sezâ mu'âmele eder ise A2, M2 sırran mu'âmele ederse N2
8 zehâ'ir-i eylemezse N2 zehâ'ir-i/zehâyir-i mezkûreyi irsâl eylemez ise A2, M2
9 Dalmacya N2, A2 Dalmaçya M2
10 İmperatorumuz'dan tarafıma A2 İmperator'dan tarafıma N2 İmperatorumuz'dan tarafa M2
11 Butrinto (بوترنيتو) M2 Putrinto N2, A2
12 askeri A2, M2 asâkiri N2
13 asâkiriyle N2 askeriyle A2, M2
14 İmperator cenâblarının N2 İmperatorumuz'un A2, M2
15 taleb Cezâ'ir-i N2, A2 matlûb olunması, bâ'is-i ta'cîz oldu. Ve Cezâyir-i M2
16 taraflarından M2 tarafından N2, A2
17 Parga N2, A2 Barga M2
18 Dubnice ve Putrinto N2 Vonice ve Putrinto A2 Dubnice ve Butrinto M2
* Metnimizde söz edilen dört yer biraz farklı olarak sırasıyla Parga, Prévésa, Vonitza ve Butrinto olarak gözüküyor; bk. meselâ *Treaties between Turkey and Foreign Powers 1535-1855,* London 1855, s.324,325.
19 Cezâ'ir-i İmperator'un N2 Cezâ'ir-i/Cezâyir-i seb'a ve erâzîsinin istirdâdı, İmperatorumuz'un A2, M2

semere-i galebesi iken, mahâll-i mezkûrenin[1] taraf-ı devletden reddini Korfa'nın zabtı 'akabinde teklîf etmamişdir. [**N2 68b**] Binâ'en 'aleyh zikr olunan Putrinto, Korfa'nm muhâfazasına medâr-ı küllî olduğu takdîrde, sekiz sene mukaddem Fransalu'ya tâbi' olan mahall-i[2] mezkûrun Fransalu tarafından zabtına Devlet-i 'aliyye bir gûne muhâlefet izhâr eylemek[3] lâzım gelür idi. Korfa Adası eyâdî-i düşmene geçüp berren ve bahran imdâdı, İmperatorumuz'un[4] matlûbu **[M2 161]** olmağla, dört bin nefer askerin[5] murûrunu teshîl içün Kapucu-başı'nın[6] bilâ-te'hîr irsâli lâzimedendir. İmperatorumuz'un Devlet-i 'aliyye[7] hakkında bir gûne niyyet-i hasmânesi yokdur. Altı aydan berü ba'zı müttehem[8] ve politikadan bî-haber eşhâs, İmperatorumuz'un[9] igbirârını mü'eddî esbâba teşebbüs etmamiş olsalar idi, bu ana kadar şân-ı devlete şâyân bir[10] musâlaha fevâ'idine mazhar olurlar[11] idi. Husûsan re'sen münâfî-i resm-i[12] musâfât olmak üzere Re'îs-i sâbık, İngilterelü ile muhâbere ve mükâtebe-i münferideden[13] hâlî olmaz idi. Mûmâ ileyhi elçi dâ'îleri, niçe[14] mübâhasât ve münâza'ât ile[15] ilzâm ve İngilterelü ile 'akd-i musâlaha mâddesinden fârig etdirmişidi.[16] Bundan başka Tepedelenli[17] 'Ali Paşa'ya dahi dâ'imâ tahrîr-i hıyânet[18]-engîz ederek, Fransalu'dan rû-gerdân etmişidi. Kezâlik yeniçeri ocağına[19] ve sâ'ir Müslimîn beyninde Fransa 'aleyhine vesâvis-i gûnâ-gûn ilkâ eylemek içün dâ'imâ mecâlis-i şûrâda Fransalu 'aleyhinde[20] ref-i savt-i bülend eylediği, İmperatorumuz'un dahi mesmû'u olmuşidi[21]. Hattâ Re'îs-i sâbık, Şeyhulislâm Efendi'nin dahi[22]

1 mahâll-i mezkûrenin N2 mahâll-i mezkûrun A2 : mahall-i mezkûrenin M2
2 mahall-i N2, A2 mahâll-i M2
3 eylemek N2 eylemamek A2, M2
4 İmperatorumuz'un A2, M2 İmperator'un N2
5 askerin N2 asker A2, M2
6 Kapucu-başı'nın A2, M2 Kapucu-başı N2
7 İmperatorumuz'un Devlet-i 'aliyye M2 İmperator'un devlet N2 İmperator'un Devlet-i 'aliyye A2
8 müttehem N2 mühim A2 mühim mevâd M2
9 İmperatorumuz'un M2 İmperator'un N2, A2
10 bir A2, M2 — N2
11 olurlar A2, M2 olur N2
12 resm-i N2 — A2, M2
13 münferideden N2 müteneffireden A2, M2
14 ileyhi ..... niçe N2 ileyhle elçi dâ'îleri, niçe A2 ileyh elçi dâ'îleri, nice M2
15 münâza'ât ile N2, M2 münâza'âtla A2
16 etdirmişidi N2 etmişidi A2 etdirmiş idi M2
17 Tepedelenli A2, M2 — N2
18 hıyânet N2, A2 habâset M2
19 ocağına N2, A2 ocağından M2
20 Fransa/Fransalu 'aleyhine vesâvis-i gûnâ-gûn ilkâ eylemek içün dâ'imâ mecâlis-i/meclis-i şûrâda Fransalu 'aleyhinde N2, A2 'aleyhine M2
21 İmperatorumuz'un dahi mesmû'u olmuşidi/olmuşdu A2, M2 İmperator'un dahi mesmû'u olmuşidi N2
22 dahi N2, A2 — M2

i'tikādına halel vermişdir. Takrîr-i mezkûrda sâmi'a-hırâş olacak hezeyânât-ı[1] bî-şümâr olmağla, neverdîde-i dest-i ihtisâr kılındı.

Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât[2] der-evâsıt-ı mâh-ı âzer

Bi-emrihî[3] Te'âlâ bu sene-i mübârekede, cemerât miyânmda ba'dehû mâh-ı âzer evâsıtında[◊] misli nâ-mesbûk kar yağup, şöyle ki sath-ı zemîn firâz-ı bâm ile[4] şekl-i musattah üzere berâber ve sâhire-i gabrâ[5], nümûne-i arz-ı beyzâ olup, levha-i sîmîn gibi sepîd-ter ve[6] müzekkir-i misâl-i *"el-Beyâzu mufer-rıku'l-basarı*[*] oldu. 'Ale's-sabâh ekser hânelerin ebvâbını pâyinden mucassas gibi sedd eylemiş bulunup[7], çend hafta çârsû ve pâzâra[8] âmed-şud tarîkını sadd eyledi. Her ne tarafa[9] bakılsa kār karaltısından gayri [**N2 69a**] eşbâh nümûdâr ve gümüş pervâneler cünbişlerinden özge hareket ü[10] nümâyiş bedîdâr olmaz idi.

Hergiz kesî ne-dîd bedîn-sân[11] *nişân-ı berf*
Goftî ki lokma îst cehân der-dehân-ı berf
Mânend-i penbe dâne ki der-penbe ta'biyest[12]
Ecrâm-ı kûh-hâ şude pinhân der-miyân-ı[13] *berf*[**]

Ve keyfiyyet-i mezkûre hayli vakit mütemâdî ve şiddet, burûdet-i hevâya[14] bâdî olmağla, hemân fahm kısmı turfa[15] bâkûra gibi dest-mâlle[16]

---

1 hezeyânât-ı N2 hezeyân-ı A2, M2
2 **cemerât** N2, M2 + **ve** A2
3 **mâh-ı âzer** Bi-emrihî A2, M2 ⌐: **âzer** Bi-izmihî N2
◊ 25 Muharrem – 4 Safer 1223 = 23 Mart – 1 Nisan 1808 = 11-20 Mart 1223.
4 firâz-ı bâm ile N2 bâlây-ı bâmla A2, M2
5 gabrâ N2, A2 gabrâr M2
6 sîmîn gibi sepîd-ter ve N2, A2 sepîd-ter-i M2
* البياض مفرق البصر = Beyaz, göz kamaştırandır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
7 ebvâbını bulunup N2 ebvâbı pâyendân-ı/pâyinden muhassas binâ olmuş gibi sedd ve A2, M2
8 pâzâra N2, M2 bâzâra A2
9 tarafa A2, M2 cânibe N2
10 gümüş ü N2 pervâne-i semîn cinsinden özge A2, M2
11 *Hergiz sân* N2 **Fârisî**: *be-dînân* A2 Fârisî: *Herkes bahsî ne-dîd be-dünyâ* M2
12 *ta'biyest* N2 *bakıyye-est* A2, M2
13 der-miyân-ı A2 miyân-ı N2 — M2
** هرگز کسی ندید بدینسان نشان برف * کفتی که لقمه ایست جهان در دهان برف
آجرام کوهها شده پنهان میان برف * مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه ست = Asla bir kimse bu şekil-de kar görüntüsü görmedi. Diyordu ki dünya karın ağzındaki lokmadır. Pamuk gibi tane ki, pamukta yerli yerine konulmuş, dağlar kar arasında gizlenmiştir" anlamına gelen Farsça bu kıt'a Kemâleddîn İsmâ'îl Isfahânî'nindir; bk. Ebü'l-Fazl İsmâ'îl b. Cemâleddîn Muhammed b. Abdürrezzâk Kemâleddîn-i İsfahânî, *Külliyyât-ı Hallâku'l-Me'ânî Kemâleddîn-i İsfahânî*, yy ts, s.77
14 hevâya N2, A2 âba M2
15 hemân turfa N2 fahm kısmı turfa A2 fahm kısmı turfanda M2
16 dest-mâlle N2 dest-mâl ile A2, M2

e'izze-i ahbâba hediyye-i behiyye olunmak[1] derecesine varup ve gitdikce derd-i berd şiddet-i humûm-i zemâne gibi[2] bir gûne saht u serd oldu ki, evânî-i galîza ve sengînler, sîne-i 'âşık gibi **[M2 162]** çâkçâk ve girîbân-ı sitem-dîdegân-misâl sîne-tirâk[3] olur idi. Pek soğuk[4] sözün de gerçi 'âlemi olmayup, lâkin serhadd-i[5] 'ömr-i tabî'îye mütenâhiz germ ü serd-keşîde ve huşk ü ter-dîde olan sakalı ağarmış pîrler[6], İstanbul'a bu resme şedîd ve firâvân berf ü bârân olduğu mesbûk olmadığını takrîr u beyân eylemekle, târîhe yazılacak[7] nevâdir-i felekiyyeden olmağın, sebt-i mecelle-i âsâr-ı i'tibâr kılındı.

Ref'-i Vezâret-i Tayyar Paşa ve tesyîr-i û bâ-Hacıoğlu-pazarı

Sâbıkā itâre-i hammâme-i hâme-i pâkîze-nevâ olduğu üzere Kā'im-makām-ı sâbık Tayyâr Paşa'nın hey'et-i mezkûre üzere Rumeli'de Dimetoka[8] tarafına tesyîri, husûsan askerî tâ'ifesinin gürûhen gürûh Ordu-yi müşârun ileyhe tevârüd birle cem'iyyetinin tezâyüd ü teksîri, Sadrıa'zam hazretleri tarafına ve Ruscuk yârânına ve Âsitâne'de 'ulemâ' cânibine hırâş-ı zamîr olmağla, ez-her-taraf cidd ü ikdâm[9] [ve] müşârun ileyhin ref'-i Vezâret'iyle Dimetoka'ya nefy ü iclâ ser-encâmına[10] mü'eddî olmağla, verâsından muharremü'l-harâmın[11] yirmi ikinci günü◊ Mübâşir ta'yîn ve ordusunda tehaşşüd eden[12] asâkiri tefrîk edüp, kendüsi bir müddet Hacıoğlu-pazarı'nda ikâmet eylemek[13] bâbında hatt-ı hümâyûn-i nüvâziş-nümûna makrûn 'atıyye ve hediyye-i Pâdişâh-ı rub'-meskûn firistâde olup, Şehriyâr-ı felek-mikdâr[14] hazretlerinin kendi hakkında kemâl-i[15] teveccüh-i derûnîleri derkâr ve bu şîve-

1 olunmak N2, A2 olmak M2
2 şiddet-i gibi N2 — A2, M2
3 'âşık gibi **[M2 162]** çâkçâk ve girîbân-ı sitem-dîdegân-/dîde-misâl sîne-tirâk A2, M2 'âşık-ı gamkîn-âsâ çâkîde ve girîbân-ı sitem-dîdegân-misâl şikâfîde N2
4 soğuk A2, M2 sovuk N2
5 serhadd-i N2, M2 serçe-i A2
6 sakalı ağarmış pîrler N2 sâl-hûrde pîrler gibi A2, M2
7 berf u bârân yazılacak A2, M2 bârân olmadığını ihbâr u beyân eylemeleriyle, târîhe kayd olunmağa cesbân N2
8 sebt-i mecelle-i Dimetoka N2 bu mecelleye de/— kayd olundu. **Ref'-i Vezâret ve nefy-i Tayyâr Paşa bâ-Dimetoka** Güzâreş-pezîr olduğu üzere Tayyâr Paşa'nın hey'et-i merkūme üzere Rumeli A2, M2
9 birle ikdâm N2 ü ictimâ'ı havâdisi, Sadrıa'zam tarafına ve Âsitâne'de 'ulemâ cânibine hârhâr-ı zamîr olmağla, ez-her-dü-taraf ikdâm ve A2, M2
10 Vezâret'iyle -encâmına A2 Hacıoğlu-pazarı'na nefy ü iclâ ser-encâmına N2 Vezâret'le Dimetoka'ya nefy ü iclâsı encâmma M2
11 muharremü'l-harâmın M2 mâh-ı mezbûrun N2 muharremin A2
◊ 22 Muharrem 1223 = 20 Mart 1808 Pazar.
12 tehaşşüd eden A2, M2 mütehaşşid olan N2
13 Hacıoğlu- eylemek A2, M2 : mahall-i me'mûr-i mezbûrda hoş-nişîn olmak N2
14 olup mikdâr N2 ve Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr A2, M2
15 kemâl-i N2 fart-ı sebât-ı A2, M2

i nâgeh-peydâ[1], bî-gâne-i kasd u ihtiyâr olduğu vicdânında bedîdâr olmağla, hemân zemîn-i imtisâl[2] ü inkıyâda [**N2 69b**] rû-nihâde olup, askerini tefrîka şitâbân ve sebükbârâne cânib-i me'mûra dest-zede-i 'inân oldu. Mesmû'umuza göre ekser tavâ'if-i askeri, kendi vatan ve vilâyeti semtinden olup[3], gerek Âsitâne'den ve gerek ordudan müşârun ileyh hakkında serzede-i hudûs olan şiddet-i 'adâvet ü nekâl, elbette mü'eddî-i i'dâm ü zevâl olacağını, ba'zı dehr-âzmâ ve dekāyık-âşinâ, serân-ı askeri ve 'ukalây-ı huddâmı hads ü intikāl eylemekle, hemân yek-'inân Anadolu yakasına güzâr ve mansıb ve vatanı tarafına 'azîmet, kendisine sâha-i selâmet olacağını telkîn ü tezkâr ederek, her ne denlü igrâ vü teşvîk ve sipihrin kendüsüne bed-mihr olacağını âverde-i ma'raz-ı tahkīk eylediler ise de, taraf-ı Saltanat'ın teveccüh ü irtibâtına igtirâr birle ol kadarca[4] muhâlefete rızâ-dâde olmayup, irâde-i Sultânî'ye izhâr-ı fermân-berî ederek cem'iyyetini perîşân edüp, mahall-i me'mûrunda ikāmetle muterassıd-ı cilve-i şâhid-i devrân oldu* Şîrîn-kârî-i dehr-i dâhirden gāfil ve hakkında ez-her-cânib sâhte ve perdâhte olan turfa-nakş-ı destgâh-ı zemândan zâhil olarak Sadâret-i 'uzmâ ümmiyyesiyle sayb-ı dergâh-ı şevket-medâra çârçeşm-i terakkub u intizâr olup, derûnunda kîne-i dîrîneleri bâz-beste olan Hudâvendigâr-ı sâbık müntemiyânına, husûsan Ziyâ Paşa hazretlerine ve Çapar-zâde'ye tîğ-i hayâl ile tonluklar kesüp biçerek kārâr eder idi.

Hezâr nakş ber-âred[5] zemâne ve ne-bûd
*Yekî çünânçi der-âyîne-i tasavvur-i mâst***

Neteki karîben me'âl-i mebhas-i hâli beyân ve anın dahi cerîde-i emel ü merâmı nâ-temâm kaldığı 'iyân olur, in-şâ'allâhu Te'âlâ.

Bolca keştî-i Nûh'a necât vermiş işitdik
Zemânla o da bir kerre rûzgârına düşmüş[6] **[M2 163]**

---

1 bu şîve-i nâgeh-peydâ N2 şîve-i mezbûr A2, M2

2 vicdânında imtisâl N2 yakīn-kerdesi olmağla/olmağın, hemîn zemîn-i itâ'at A2, M2

3 şitâbân olup N2 ibtidâr ve sebükbârâne Hacıoğlu-pazarı'na 'azm/— ü/— ılgār eyledi. Mesmû'umuza göre ordusuna/ordusunda müctema' olan ekser/ekser (اکثر) tavâ'if-i askeri, kendü vilâyeti taraflarından olan/olup A2, M2

4 hudûs olan kadarca N2 zuhûr olan şiddet-i kîne vü 'adâvet, —/elbette hakkında vehâmet-i 'âkıbeti müsmir olacağmı, ba'zı/— dehr-/kâr-âzmâ/âzmâyân-ı (کارزیامان) serân-ı asâkir fehm ü tıraş eylemekle, hemân Anadolu semtine güzâr ve mansıbı cânibine 'azîmet eylemek husûsu, mûcib-i selâmet olacağını tezkâr ederek, her ne kadar igrâ vü teşvîk eylediler ise de, teveccüh-i taraf-ı Saltanat'a igtirâr ile ol kadar A2, M2

* **"Ref'-i Vezâret-i** oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,285'te kaydedilmiştir.

5 *ber-âred* N2 *ber-âr ve* A2, M2

** هزار نقش بر آرد زمانه و نبود * یکی چنانچه در آیینه تصور ماست = Tasavvurumuzdaki aynada öyle bir şey yokken, zaman ortaya bin resim çıkarır" anlamına gelen Farsça bu cümle, Enverî'nin kasîdelerinden birinde geçen şiirlerindendir; bk. Enverî, *Dîvân-ı Enverî,* II,41.

6 Sultânî'ye izhâr-ı düşmüş N2 Şâhâne'ye gerden-nihâde olarak askeri perîşân edüp, orada ikāmetle muntazır-ı şîve-i devrân oldu/eyledi. Meğer vech-i âtî üzere bî-çârenin

Fevt-i Hazînedâr Ağa

Mâh-ı saferu'l-hayr evâ'ilinde◊ Hazînedâr-ı hazret-i Tâcdârî Beşîr Ağa'nın nakd-i hızâne-i 'ömrü temâm olmağla[1], Kāsım Ağa Hazînedâr ve Nezîr Ağa, Hazîne Vekâleti'yle dest-res-i gencîne-i merâm[2] oldu*

'Arbede-i Üsküdar

Üsküdar'da Âsitâne şu'besi olmak üzere Ocakluyân'ın ve taslakcıları olan hammâl ve cemmâl ve evgād ve ırgād makūlesinin fahm u hatab [**N2 70a**] ve sâ'ir eşyâ' mu'âmelâtına fuzûlâne müdâhale ve ta'arruzları mûcib-i ihtilâl ve süfehâ' ve fecere istîlâsından ehl-i 'ırz tâ'ifesini giriftâr-ı dü-şâha-i renc ü melâl olup, Üsküdar Ustası hemân tendîse-i bostân gibi bir sevâd-ı mücerred nümûne-i haşeb-i müsenned kalmağla, ol makūle nizâmât-ı medeniyyeye nezâret ve tesviyesine dikkat ve erâzil ve eşhâsın zabt u rabtına mübâderetle tervîh-i ehâlî vü ra'iyyet eylemek içün dergâh-ı übbehet-destgâh-ı 'âlîden mahsûs bir Hasekî ta'yîn ve cânib-i devletden ruhsat-ı tâmme ile mevâdd-ı me'mûresi gûş-i hûşuna îdâ' u telkîn olunmuşidi. Merkūm dahi bi-hasebi'l-emr hıdmet-i me'mûresine kıyâm ve mehmâ-emken gûşiş ü ihtimâm üzere olup, bir gün hasbe'l-iktizâ' erâzil ü süfehâdan bir küştenî-i bed-kâr ve bed-hayâ sefîhin te'dîbini tedmîre munkalib ve şerr u şekāveti vücûduna mevkūf olduğundan, memâtını tercîhle sâz ü seleb-i hayâtını münselib eylemesi, kendünün dahi 'âlem-i 'ukbâya müncezib olmasına bâdî ve maktûl-i mahzûlün ayakdaş ve yoldaşları gaddâreler ile sad-pâre semt-i heder u bevâra yol bulmasına[3] mü'eddî olduğu mâh-ı mezbûr havâdisindendir.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Mâh-ı safer[4] evâ'ilinde◊◊ Paris tarafından tahrîrât zuhûr edüp, metâvîsi yine 'Ali Paşa'dan ve Mora Vâlîsi Veli Paşa'dan ve İskenderiyye ve Berât

---

me'âl-i hâli olacak hâk-i nâ-pâk-i Rumeli mümâna'at edüp, bilâhare ser-nüvişt-i/ser-nüvişt-i (شرنوشت) ezelîsini orada ru'yet eyledi A2, M2

◊ 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.

1 saferu'l-hayr olmağla N2 merkūm/merkūmun evâhırında Hazînedâr-ı hazret-i Şehriyârî Beşîr Ağa intikāl eylemekle A2, M2

2 dest-res-i gencîne-i merâm N2 makzıyyü'l-âmâl A2, M2

* "**Fevt-i Hazînedâr** oldu" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,282'de kaydedilmiştir.

3 Üsküdar'da Âsitâne bulmasına N2 Üsküdar'da/— Büyük İskele'nin ba'zı nizâmâtına nezâret ve tesviyesine mübâşeret ve dikkat eylemek bâbında mahsûs bir Hasekî ta'yîn olunup/ve bu esnâda Üsküdar evbâşından çend nefer eşbeh-i yoldaşlar ile beynlerinde İskele husûsuna dâ'ir ba'zı/— nizâ' u sitîz vukū'u, Hasekî-i merkūmun sad-pâre cânib-i —/dâr-ı bevâra 'inân-engîz olmasını A2, M2. A2'deki bu kısım hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,277'de kaydedilmiştir.

4 **Avrupa** Mâh-ı safer A2, M2 Mâh-ı merkūm N2

◊◊ 1-10 Safer 1223 = 29 Mart – 7 Nisan 1808.

Vâlîsi tarafından ebâtîl-i[1] müftereyâtı mutazammın şikâyetden 'ibâret ve bir takım lâf u güzâf ve tehdîdâtdan kinâyet olup, musâlaha 'akdine dâ'ir eser u haberden kāsır olmağla, vükelây-ı devlet rîş-hâr-ı te'accüb ü[2] hayret oldular. Ve İngilterelü ve[3] Rusyalu'nun Fransalu ile musâlahasından dil-şikeste olup, 'âkıbet beynlerinde küşâde olan bâb-ı beste[4] olmağla, Rusyalu 'aleyhine i'lân-ı harb u kıtâl ve Devlet-i 'aliyye'den ümmîdvâr olduklarına mebnî, Boğaz pîş-gâhından sıkletleri sebükbâr olmağla, ba'zan erbâb-ı ticâret sefâ'ini tereddüde reh-yâb-ı fursat u mecâl oldular[5]

'Azl-i Defterdâr-ı Rikâb-ı hümâyûn[6]

Bir müddetden berü Rikâb Defterdârı olan Penâh-zâde[7] [**N2 70b**] Yûsuf Âgâh Efendi, gerçi kâr-güzâr ve rast-kirdâr olup, lâkin[8] tîz-meşreb ve hadîdü'l-lisân olması, mâh-ı rebî'ulevvelin beşinci günü◊ Defterdâr[9] Emâneti mansıbına intikāline bâ'is ve nerm-hûy ve mümtezic ve mizâc-gûy olan birâder-i kihteri[10] 'Osmân Efendi'nin Defterdârlığına sebeb-i hâdis oldu.

Ba'zı teycîhât-ı vüzerâ'

Bundan mukaddemce Sivas Eyâleti, sâbık Diyârbekir Vâlîsi Mehmed Celâleddîn Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbık Erzurum Vâlîsi 'Osmân Paşa'ya ve Erzurum hâlâ Şark Ser'askeri es-Seyyid 'Ali Paşa'ya ve Karaman, sâbık Haleb Vâlîsi 'Abdî Paşa'ya ve Adana, sâbık Kars Vâlîsi Şerîf Paşa'ya tevcîh olunmuşidi. Bu esnâda Diyârbekir, Bahr-ı sefîd Boğazı Ser'askeri Hakkı Paşa'ya ve Erzurum, sâbık Diyârbekir Vâlîsi 'Osmân Paşa'ya, Şark Ser'askerliği'yle tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı[11]

---

1 metâvîsi ebâtîl-i N2 mazmûnu yine Tepedelenli 'Ali Paşa'dan/Paşa ve Mora Vâlîsi Tepedelenli-zâde Veli Paşa'dan/Paşa ve İskenderiyye ve Berat/Beyrût Vâlîsi İbrâhîm Paşa taraflarından ebâtîl ve A2, M2

2 eser u u N2 eser u haber olmamağla, vükelây-ı devlet giriftâr-ı dü-şâha-i A2 haber ve eser olmamağla, vükelây-ı devlet giriftâr-ı dü-şâha-i M2

3 ve N2, M2 — A2

4 dil-şikeste beste N2 mugberru'l-hâtır olup, 'âkıbet miyânelerinden üstüvâr olan rıbka-i müvâlât münkesir A2, M2

5 erbâb-ı ticâret oldular N2 âmed-şudegân tereddüd eylemeğe/eylemekle iştigāl eylediler A2, M2

6 **-ı hümâyûn** A2, M2 — N2

7 Penâh-zâde N2 — A2, M2

8 gerçi lâkın N2 — A2, M2

◊ 5 Rebî'ulevvel 1223 = 1 Mayıs 1808 Pazar.

9 rebî'ulevvelin beşinci günü Defterdâr/Defter A2, M2 mezbûr evâhırında Defter N2

10 bâ'is ..... kihteri N2 bâdî ve birâder-i kihteri nerm-hûy ve mümtezic bi't-tab' olan A2, M2

11 sebeb-i hâdis oldu ..... kılındı N2 mü'eddî oldu A2, M2

Nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yi hümâyûn Behîc Efendi-râ

Keşîde-i silk-i sutûr olduğu[1] üzere, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında ‘Alemdâr Mustafa **[M2 164]** Paşa'yı kabûl-i Vezâret'e irzâ ve dâ’ire-i itâ‘ate sevk u igrâ içün Ruscugıyyü'l[2]-asl olup, ba‘zı müteşahhısân-ı devlete ittisâl ü intimâ ve dest-gîrî-i is‘âd-ı imdâdlariyle derece-i vâlây-ı[3] te‘ayyüne irtikā eden Hâcegân'dan Mehmed Emîn Behîc Efendi'yi vükelâ’-i vakt[4] ihtiyâr ve Baş-muhâsebe Pâyesi'yle ser-firâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i ‘izz ü i‘tibâr[5] eyledikden sonra, Sevâhil-i Nehr-i[6] Tuna Mübâya‘acılığı nâmiyle ol tarafa irsâl eylemişler idi. Vusûlünde dil-hâh-ı vükelâ’[7] üzere müşârun ileyhi Vezâret'e irzâ eylediğini[8], südde-i seniyyeye lede'l-inhâ, te’bîden Silistire[9] Eyâleti'yle Vezâret menşûru isrâ olundu. Ve Efendi-i mûmâ ileyh Vezîr-i müşârun ileyhe Kapu Kethudâsı nasb olunup[10] ve bundan sonra dahi müşârun ileyh tarafından[11] ba‘zı mertebe şîve-i hâmkârî zuhûrunda ve sâ’ir ba‘zı matlûb-i Devlet-i ‘aliyye üzere harekât[12] ü sekenâtı husûslarında Efendi-i[13] mûmâ ileyhe bi't-tahrîr işmâm olundukca, infâzlarına ihtimâm ederek, erkân-ı devlet miyânında[14] te‘ayyün-i tâm bulmagla, asâleten Baş-muhâsebecilik tevcîhiyle pâye-i mevhûmunu tahkîk kertesine îsâl birle, hakkında ikmâl-i resm-i ihtirâm eylediler[15] **[N2 71a]** Ba‘dehû Silistire Kazâsı, muhayyem-gâh-ı sipâh-ı zafer[16]-penâh olup, tebeddül-i Saltanat ve Sadr-ı sâbık İbrâhîm Paşa'nın zarûrî mesned-i Sadâret'den mübâ‘adeti maktûlesi raybe'l-menûn, Ordu-yi hümâyûn ahvâlini[17] bâz-gûne[18] eylediğine mebnî, dakîka-şinâsân-ı ricâl, Efendi-i mûmâ ileyh vesâtatiyle müşârun ileyhi orduya da‘vet ve ol dahi sevk-ı semend-i[19] icâbet eyledikde, fi’e-i bâgıyenin nev‘ân âsâr-ı tegallüblerini izâha ve kulûb-i ehâlî-i orduyu tenfîs ü izâha edüp[20], satvet-i tâm ve şehâmet-i mâ-lâ-kelâmla[21]

1 **Behîc Efendi-râ** olduğu N2 **-yi hümâyûn** Güzâriş-pezîr olduğu/vech A2, M2
2 Ruscugıyyü'l N2, A2 Ruscukıyyü'l M2
3 ittisâl vâlây-ı N2 intisâb ü intimâ ve dest-gîrî-i/gîr —/u imdâdlariyle rütbe-i A2, M2
4 Hâcegân'dan vakt N2 Seyyid Mehmed Behîc Efendi'yi vükelây-ı zemân A2, M2
5 ser-firâz-ı i‘tibâr N2 ser-bülend-i iftihâr A2, M2
6 Nehr-i N2 — A2, M2
7 irsâl vükelâ’ N2 ba‘s ü tesyâr kılmmışidi. Vusûlünde dil-hâh-ı vükelâ A2, M2
8 Vezâret'e irzâ eylediğini N2, A2 Vekâleti'ne irzâ eylediği M2
9 te’bîden Silistire N2, A2 te’yîden Silistir[e] M2
10 olundu olunup N2 olundu A2 eyledi M2
11 tarafından A2, M2 cânibinden N2
12 harekât N2, A2 hareket M2
13 Efendi-i N2, A2 Efendi-yi M2
14 erkân-ı devlet miyânında N2 erkân-ı/— Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm indlerinde A2, M2
15 pâye-i eylediler N2 ihtirâm olundu A2, M2
16 zafer A2, M2 nusrat N2
17 Ordu-yi hümâyûn ahvâlini N2 ahvâl-i Ordu-yi hümâyûn'u A2, M2
18 gûne N2, M2 gûn A2
19 ve ol dahi sevk-ı semend-i A2, M2 ol dahi N2
20 orduyu edüp N2 Ordu-yi hümâyûn'u tenfîs ü irâha eyleyüp A2, M2
21 kelâmla A2, M2 kelâm ile N2

tarafına mühr-i hümâyûn zuhûruna dîde-güşây-ı intizâr olarak ikāmet edüp[1], nâgehân hâtem-i Vekâlet, Çelebi Mustafa Paşa'nın zîb-i yemîn-i mefharetleri olduğu kāri'ası, hârik-ı perde-i sâmi'ası[2] oldukda, müşârun ileyh cânibine mu'âmelât-ı[3] garîbe izhâr ederek, tekâvür-i gayz u gazaba süvâr ve Ruscuk tarafına germ-rikâb-ı[4] 'azm ü ılgār olduğu esnâda, Ordu-yi hümâyûn'un ol taraflarda ikāmetini istiskāl ve zahîre tedârükünde 'usreti behâne-sâz olarak, tard u def' ile[5] teklîf-i nakl u irtihâl eyledikde, Sâhib-i devlet-i 'acz-menkabet dahi ricâl nâmına olan beş on yâdigâr ile zarûrî tayy-ı bisât-ı[6] ikāmet ve Edirne'ye tevcîh-i sütûr-i 'azîmet eyledi[7] Mûmâ ileyh Behîc Efendi, mevkûl-i 'uhde-i hâme-i 'Abbâsî-câme olan vâkı'a-i[8] âtiye hılâlinde Âsitâne'ye revân ve mâh-ı rebî'ulevvelin on birinci günü◊ Defterdârlık hil'atiyle kesb-i 'unvân eyledi. **[M2 165]**

Tebdîl-i Sadâret-i[9] Anadolu

Bir seneden berü Anadolu Sadâreti'nde ittikâ-güzîn-i visâde-i 'izz ü i'tilâ olan meydân 'ulemâsından[10] 'Âşir-zâde Hafîd Efendi'nin müddet-i 'örfiyyesi, resîde-i hadd-i kemâl olmağla, mâh-ı rebî'ulevvelin on birinci günü◊◊ sâbık İslâmbol[11] Kadısı 'Ali-zâde Mehmed Emîn[12] Efendi, Sadâret-i merkūme ile hoş-hâl oldu.

Reften-i sefâ'in-i İngilterelü ez-Boğaz

Müşârun bi'l-benân-ı-îmâ[13] olduğu üzere İngilterelü'nün Devlet-i 'aliyye ile menşe'-i münâfesesi Rusyalu mâddesi olup, bu def'a Rusyalu ile Fransalu[14] musâlaha-i münferide 'akd eylemeleriyle, kendüler açıkda kalup, ol vechile Rusyalu ile miyânelerinde şîve-i yek-cihetî ve ittifâk-ı bâz-geşte-i cüdâyî vü

---

1 edüp N2, A2 ve M2
2 mefharetleri sâmi'ası N2 mefhareti olduğu perde-der-i sâmi'a-i yakīnleri A2, M2
3 cânibine mu'âmelât-ı N2 tarafına mu'âmelât-ı A2 tarafına ma'an melâmet-i M2
4 germ-rikâb-ı N2 germ-'inân-ı A2, M2
5 def' ile N2 def'le A2 def'iyle M2
6 'acz-menkabet bisât-ı A2, M2 u'cûbe-hareket dahi zarûrî tayy-ı pister-i N2
7 sütûr-i 'azîmet eyledi N2 metâyây-ı 'azîmet eylemişidi A2, M2
8 'Abbâsî- vâkı'a-i/vak'a-i N2, A2 'Abbâs-câme olan vak'a-i M2
◊ 11 Rebî'ulevvel 1223 = 7 Mayıs 1808 Cumartesi.
9 **Sadâret-i** M2 **Sadr-ı** N2, A2
10 i'tilâ 'ulemâsından N2 ikbâl olan A2, M2
◊◊ 11 Rebî'ulevvel 1223 = 7 Mayıs 1808 Cumartesi.
11 sâbık İslâmbol N2 sâbık İstanbul A2 sâbıkā (سابقی) İstanbul M2
12 Mehmed Emîn N2 — A2, M2
13 **sefâ'in-i/sefâyin-i** îmâ A2, M2 **sefâyin-i İngiliz ez-Boğaz** Müşârun benân-ı hâme-i beyân N2
14 ile Fransalu M2 Fransalu ile A2 Françelü ile N2

şikāk olmağın, divel-i erba'a ile[1] beynlerinde buğz u 'udvân hâsıl, [**N2 71b**] husûsan veliyy-i ni'met-i ma'nevîleri olan Devlet-i 'aliyye ile imtidâd-ı münâfeseleri[2] min külli'l-vücûh hâllerine mülâyim olmamağla, çehre-i ikbâllerine der-i ifzâl-i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl'in insidâdından be-gāyet teng-dil olup, ancak temerrüd ü tenemrüd birle mecbûl bir kavm-i cehûl u hazûl[3] oldukları hasebiyle, açıkdan terk-i 'inâd ile izhâr-ı rûy-i mülâyemet ve inkıyâd eylemeyüp, lâkin[4] perr-i meges gibi ednâ ser-rişteyi vesîle edecekleri ma'lûm ve Françelü'nün musâlahayı Paris'e nakl ve bu ana kadar temdîd ü ibtâ' eylemeleri, mahzâ kendi[5] politikalarına mebnî olduğu, Re'îs-i sâbıkın meczûmu olduğundan nâşî, hod-be-hod İngilterelü ile istifsâr-ı hâl ü hâtır vezânında bir zerî'a-i cüz'iyye cüst-cû eder iken[6], İngilterelü tarafından bir mâdde-i yesîre zımnında Boğaz Ser'askeri vesâtatiyle[7] taraf-ı mûmâ ileyhe mürâca'at olunup, ancak 'umde-i merâmları ol takrîble sedd-i bâb-ı hısâm[8] olduğu, mûmâ ileyhin tirâşîde-i fehm-i dirâyet-intimâsı olmağla, âheste âheste dü-tarafdan da'vây-ı mahabbete tahrîk-i leb-i mübâderet ve serd-i mecârî-i hukūk-ı kadîme ederek, yekdîğere serzenişle 'azy-i cünha vü töhmet eder[9] idi. Bu mu'âmele Fransalu'ya foya vermekle, Efendi-i mûmâ ileyh encâm-ı kâr-ı kıssa-i kûtâh Medîne-i Kütahya'da bast-ı seccâde-i karâr eyledi[10] Lâkin İngilterelü bu dakīkadan âgâh ve bî-iştibâh kusvây-ı emel ü dil-hâhları[11] olmağla, ser-rişteyi dü-dest-i ikdâm ve zûrmendî ile zabt edüp ve bir cânibden dahi Tepedelenli 'Ali Paşa hazretleriyle[12] nihânîce habl-i metîn-i âşinâyî ve mümâzeceti[13] kemer-bend-i cevzâ gibi miyân-ı muhâdenete[14] rabt eylediler. Binâ-berân mukaddemce Rusya sefînelerini Ak-deniz sularından istiskāl eylemiş olup, ba'dehû bir müddetden berü Boğaz semtlerinden ve Adalar aralığından in-

1 şikāk ile N2 nifâk olmağla, divel-i erba'a A2, M2
2 münâfeseleri N2 muhâsamaları A2, M2
3 mülâyim hazûl N2 nâ-mülâyim olduğundan nâşî, âşüfte-dil olup, lâkin temerrüd ü tenemmür ile mecbûl bir tâ'ife-i cehûl u mahzûl A2, M2
4 lâkin N2 ancak A2, M2
5 ma'lûm kendi N2 meczûm ve Fransalu'nun musâlahayı Paris'e nakl ve bu ana kadar temdîdleri, mahzâ kendü A2 meczûm ve Fransa'nın musâlahayı Paris'de bu ana kadar müddet-i medîde 'avk u te'hîrleri, mahzâ kendü M2
6 meczûmu iken N2 ma'lûmu olduğundan, encâm-ı kâr Devlet-i 'aliyye'yi açıkda koyacakları mûmâ ileyhin vicdân-ı isâbet-'unvânında bedîdâr olduğuna mukārin A2, M2
7 yesîre vesâtatiyle N2 cüz'iyye zımmında A2, M2
8 ancak hısâm N2 maksûdları ol takrîble/takrîble (تقريبله) feth-ı bâb-ı musâfât ü müsâlemet A2, M2
9 tirâşîde-i eder N2 cilve-ger-i sâha-i zamîrleri/zamîri olduğuna mebnî, âheste âheste tarafeynden da'vây-ı mahabbet/mahabbete leb-güşâ ve iddi'ây-ı/iddi'âsı hukūk/— zımnında yekdîğere tefrî'-i mahabbet —/ü intimâ olunur A2, M2
10 foya eyledi N2 falya vermekle, mûmâ ileyh bilâhare Kütahya'da karâr edüp A2, M2
11 ve bî-iştibâh dil-hâhları N2 — A2, M2
12 dü-dest-i .....hazretleriyle N2 zabt ve bir tarafdan dahi/— Tepedelenli 'Ali Paşa ile A2, M2
13 mümâzeceti N2 muhâdeneti A2, M2
14 miyân-ı muhâdenete N2 miyânlarına A2 miyânelerine M2

fikâkle[1], Devlet-i 'aliyye sularını tekdîrden ferâgat edüp[2], işbu mâh-ı **[M2 166]** rebî'ulevvelin üçüncü[3] günü[◊] alay melay çekilüp, Korfa ve Malta semtlerine tahvîl-i sükkân-i 'azîmet eylemeleriyle[4], râh-ı Boğaz ser-kîse-i ehl-i kerem gibi küşâde ve Mısır cânibinden ve sâ'ir mahallerden[5] âyende vü revende kayd-ı endîşe-i hasâret ü âzârdan[6] âzâde olarak, 'alâ ceryi'l-'âde [**N2 72a**] sefîne-misâl âsûde-i gubâr-ı renciş ü melâl olarak[7] bahr-ı tereddüde rû-nihâde oldu.

'Afv u itlâk ve me'mûriyyet-i[8] Tayyâr Paşa

Müşârun ileyhin 'azl ü ib'âdı sûreti, tıbk-ı mersûm[9] üzere Sadrıa'zam ve Şeyhulislâm taraflarından neş'et etmiş bir ma'nâ olup, el-hâletü hâzih tarafına teveccüh-i hazret-i Şehriyârî[10] erzân ve hakkında varak-ı dîğer tasmîmi, hemhabe-i zamîr-i münîr-i şevket-nişân olup, lâkin bundan akdemce savb-ı[11] Sadrıa'zamî'den ba'zı mehâzîr-i mevhûme tahrîr u inhâ olunmağla, menfâsı Dimetoka'den Hacıoğlu-pazarı'na tahvîl olunmuşidi. Bu takrîble[12] 'Alemdâr Paşa ile mülâkāt edüp, dûçâr olduğu felâket, mahzâ garaza mebnî eser-i nefsâniyyet[13] olduğunu muhâkât ederek, miyânelerinde cihet-i ittihâd hâsıl ve *"Te'addeti'l-esbâbu ve'd-dâ'u vâhidün*"* serîresi ikisinin de hâline şâmil olmağla, 'Alemdâr Paşa müşârun ileyhe tesliyet ve şamîmî istishâbla hakkında va'd-i mu'âvenet eylediğinden başka, Der-i devlet'den müşârun ileyhin ıtlâkını[14] ve hâlâ Rusyalu ile mütâreke müddetinin[15] inkızâsı haylûlet etmekde olup,

---

1 mukaddemce infikâkle N2 birkaç mâhdan berü A2, M2
2 edüp A2, M2 ve N2
3 üçüncü N2 ikinci A2, M2
◊ 3 Rebî'ulevvel 1223 = 29 Nisan 1808 Cuma.
4 çekilüp eylemeleriyle N2 Boğaz semtlerinden ve Adalar aralığından fekk-i lenger-i ikāmetle Malta cânibine imâle-i sükkân-i 'azîmet etmeleriyle A2, M2
5 mahallerden N2 etrâf ve havâlîden A2 etrâf u cevânibden M2
6 endîşe-i âzârdan N2 hasâretden A2, M2
7 -misâl olarak N2 gibi A2, M2
8 oldu **me'mûriyyet-i** A2, M2 oldular. **Itlâk-ı** N2
9 ib'âdı mersûm N2 iclâsı, güzâreş-pezîr olduğu A2, M2
10 hazret-i Şehriyârî N2 hazret-i Pâdişâhî A2 Pâdişâhî M2
11 münîr-i savb-ı N2 şevket-bünyân olup, lâkin bu esnâda taraf-ı A2, M2
12 mehâzîr-i takrîble N2 mehâzîr beyân ü tahrîriyle, menfâsı Hacıoğlu-bazarı'na/pazarı'na tahvîl olunmak takrîbi A2, M2
13 edüp nefsâniyyet N2 ve bu felâketi mahzâ Sadrıa'zam'ın garazına mebnî A2, M2
* تَعدت الاَسبْابُ والداءُ واحدٌ = Sebepler çeşitlidir, ama dert birdir" anlamına gelen Arapça bu cümledeki *"te'addet"* kelimesi yerine *"tenevve'at"* kelimesiyle İbn Nübâte'nin şiirlerinden biri olarak kaydediliyor; bk. meselâ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* thk. Şu'ayb el-Arna'ût ve Muhammed Nu'aym Arkasûsî, Beyrût 1403/1983, XVII,234.
14 cihet-i ittihâd .....ıtlâkını N2 tehâbb ü ülfet hâsıl olmağla, taraf-ı müşârun ileyhe tesliyet/nisbet ü istishâbla, hâline izhâr-ı rıkkat eylediğinden başka, 'Alemdâr Paşa'nın Sadrıa'zam tarafına kîne-i derûnîlerine mebnî, Tayyâr Paşa'nın Sadrıa'zam tarafından magdûr ve makhûrluğuna dil-i hamiyyet-nihâdı rızâ-dâde olmamağla, müşârun ileyhin ıtlâkı A2, M2
15 müddetinin N2, A2 müddetinin (مد تنك) M2

henûz emr-i musâlahanın eser u haberi nâ-bûd[1] olduğundan, istînâf-ı muhârebe vü kıtâl agleb-i ihtimâl olmağla, müşârun ileyhin[2] Varna muhâfazasına ta'yîn olunmasını niyâz ü istid'â eylemekle, mâh-ı merkūmun evâ'ilinde[◊] müşârun ileyh ıtlâk olunup[3], Varna muhâfazasiyle kemâ fi's-sâbık mazhar-ı teveccüh ü nüvâziş-i Şehriyâr-ı âfâk oldu.

Nefy-i 'İzzet Beyefendi ez-sudûr-i kirâm[4]

Müşârun ileyh bâlâda rakam-zede-i ifâde olduğu üzere Tayyâr Paşa ile hem-deffe-i destgâh-ı ilf[5] ü istinâs olarak, kâlây-ı turfa-tırâz ve nev-nakş-ı Fetvâ'yı[6] pîçîde-i minvâl-i ihtilâs eyleyecekleri ser-rişte vermekle, Tayyâr itâre ve kârgâh-ı mütehayyilelerinde nesîc-i dest-i tasvîr olan kirbâs-i ârzû ve iltimâsları sad-pâre olmuşidi.

Çok ölcdü biçdi, gördü ki olmaz, teğelledi[7*]

Bundan başka mîr-i[8] müşârun ileyh zâtında müteneffis ve bâlâ-pervâz, sâhib-i dimâğ, natûk[9], darb-ı **[M2 167]** lisâna mâlik, hurde-dân, tevârîh-âşinâ, ahvâl-i diveli dânâ[10] duhâtdan olmağla, **[N2 72b]** mecâlis-i şûrâda 'uzamây-ı 'ulemâya ağız açdırmaz, hüsûsan Şeyhülislâm Efendi zâtında umûr-i hâriciyyeden bî-haber kalîlü'l-kelâm olup, Şemseddîn Efendi ise dîvâne-i lâyu'kal ve Münîb Efendi kāle yekūlü emsilesinden neş'et etmiş ve sâ'irleri dahi bu kıyâs üzere olmağla, ifrât-ı cerbeze ve her bâbda sevk-ı tedâbîr-i dilnişîn ederek ve söylenenlere müdellel ve müberhen i'tirâzâtla kelimâtlarını safsata ve maglata pâyesine tenzîl eyleyerek ve'l-hâsıl ekser mecâlisi kendüye münhasır olup, bu vechile nâs miyânında kemâl-i te'ayyün, belki teferrüd derecesi peydâ ve hânesi merci'-i pîr u bernâ olmağa başladı. Hattâ meclis-i kebîrin birinde Avrupa ahvâline dâ'ir bir mâdde keşmekeş-i kayd-ı tedbîre

---

1 nâ-bûd N2 nâ-hüveydâ A2 nâ-bedîd M2
2 ileyhin N2 ileyh A2, M2
◊ 1-10 Rebî'ulevvel 1223 = 27 Nisan – 6 Mayıs 1808.
3 olunmasını olunup N2 olunmak husûsunu 'atebe-i 'aliyyeden niyâz-kâr olduğuna binâ'en, müşârun ileyh ıtlâk ve A2, M2
4 **ez-sudûr-i kirâm** A2, M2 — N2
5 hem-deffe-i ilf ü N2 hem-destgâh-ı ittihâd A2, M2
6 turfa- Fetvâ'yı N2 nev-nakş-ı Meşîhat'ı A2, M2
7 eyleyecekleri teğelledi N2 edeceklerini ihsâs etdiklerinde, Tayyâr'ı itâre ve deffeteyn mütehayyilelerinde mensûc olan kirbâs-i/kirpâs-i iltimâslarını sad-pâre eylemişler idi A2, M2
Metnimizde yer alan bu mısrâ, "olmaz, teğelledi" kelimeleri yerine, "çıkmaz, tenükledi" kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin el-Müfredât başlığı altındaki şiirlerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,1262.
8 mîr-i N2, M2 — A2
9 müteneffis ..... natûk N2 natûk ve müteneffis ve A2, M2
10 tevârîh- dânâ N2 bâr-yek endîşe, şihâb-ı fikr A2, M2

mübtelâ olmağla, ol bâbda Münîb Efendi, *"Ez-her harfeş bûy-i sûhtegî mî-âyed*"* râyihasınca bir tedbîr-i 'acîb ilkā ve 'İzzet Beyefendi dahi bir re'y-i musîb edâ eder iken, Münîb Efendi sû'-i fehminden nâşî redd ü i'tirâz kaydında oldukda, hemân Mîr-i müşârun ileyh, Efendi-i mûmâ ileyhe pür-çîn-i cebîn olarak hıtâbla: "Behey Hâce Efendi! Bu tahta başında *'Daraba Zeydün 'Amran***'* terkîbinin ma'nâsını bir alay sâde-dil tâliblere tefhîm mu'âmelesi değildir. Bu Devlet-i 'aliyye'ye ve sâ'ir yedi devlete dâ'ir mâddedir. Bu makūle semti ne bilürsün ve ne bileni söyledürsün?" deyü âzâr ile iskât eylemişdi. Garaz-ı ma'hûda ve vücûdunu istiskāle bu meclis dahi 'illet-i zâ'ide 'add olunmak mümkindir.

el-Kıssa: Her vechile te'ayyün ve istiklâli ve Tayyâr Paşa ile ve Mîrahûr-i Kebîr ile hem-dest-i vifâk olarak Meşîhat istihsâli, 'ulemâ' efendilerin keyk-i çakşîr-i ârâm ü huzûrları olmağla, Sadrıa'zam tarafına i'mâlle ibtidâ Tayyâr'ı murg-i bîgâne gibi perrân edüp, ba'dehû 'İzzet Beyefendi hâlâ tek durmayup, Tayyâr Paşa'nın hevâdârı[1] ve meşnedi-i Sadâret'e ityânı husûsunda sa'y ü ihtimâmı cârî olduğunu, yine taraf-ı Sadrıa'zamî'ye inhâ birle gûnâ-gûn mehâzîr beyânını muhtevî dergâh-ı felek-destgâh-ı Pâdişâhî'ye vârid olan mü'ekked telhîsi mûcebince, Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretleri Mîr-i müşârun ileyhin dahi nefy ü tagrîbi [**N2 73a**] husûsunda fermân-fermây-ı milket-i ıztırâr olmalarıyla, mâh-ı mezbûrun on beşinci günü◊ arpalığı olan[2] Mağnisâ'ya, ba'dehû istid'âsına mebnî İzmir'e nefy ü iclâ birle, safahât-ı kulûb-i benî-nev'i mücellâ kılındı***

---

* از هر حرفش بوی سوختکی می آید = Onun her harfinden yemek kokusu geliyor" anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.
ضرب زید عمرواً = Zeyd 'Amr'ı dövdü" anlamına gelen bu cümle Arapça'da fiil cümlesini anlatırken verilen bir örnektir.

1 mecâlis-i şûrâda 'uzamây-ı hevâdârı N2 sâ'ir 'uzamây-ı 'ulemâya meclis-i/— meşveretde ağız açdırmayup, re'ylerini/re'ylerini (رایلرینی) akbeh vechile redd ü istihcân edüp ve kelimâtlarını safsata ve maglataya haml birle, aslâ tevcîh-i sâmi'a-i iltifât ü iz'ân eylemez idi. Ve'l-hâsıl birini terâzûy-i nazarda dirhem kadar nazara almayup, 'indinde encümenleri cem'iyyet-i gurâb ve güft-gûları çakçaka-i âsiyâb ve laklaka-i leğlek ve taktaka-i dümnek/dümtek mesâbesinde idi. Gerçi vâkı'u'l-hâl dahi budur. Lâkin ol makūle müteneffisânı/—, husûsan/— bâlâ-dest/— Sadr-ı/— Meşîhat/— ve/— kâm-rânî/— olan/— Mevlânâ-yı/— müşârun ileyhin mu'âmele-i dürüştânesi, bir/her vechile güvâr olmayup, vücûdunu istiskāl eyledikleri hılâlde/hâlde, cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı hazret-i Tacdârî'den taraf-ı müşârun ileyhe istifsâr-ı hâtır gûne 'atıyye-i behiyye-i Şâhâne zuhûru, reng-nümây-ı şuyû' olması keyk-i şelvar-ı ârâm u karârları olmağla, hâlâ Tayyâr Paşa'nın tarafgîri A2, M2

◊ 15 Rebî'ulevvel 1223 = 11 Mayıs 1808 Çarşamba.

2 husûsunda sa'y ü olan N2 semîr-i zamîri olduğunu/olduğu hufyeten Sadrıa'zam yâdigârına îmâ olunduğuna mebnî, bâ-telhîs-ı mü'ekked nefy ü iclâsını ibrâm ü niyâz eylemekle, Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerini —/dahi müşârun ileyhin dahi/— nefy ü tagrîbine nâ-çâr eylediklerine binâ'en, mâh-ı merkūmun on beşinci günü A2, M2

"**Nefy-i 'İzzet Beyefendi** kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,293-294'te kaydedilmiştir.

Fe-sübhânallâhi Te'âlâ müşârun ileyh 'İzzet Beyefendi'nin nefyine sebeb ve verâsından dürlü dürlü şemâtet izhâriyle serşâr-ı cünbiş ü tarab olanların müşârun ileyhle âhır mülâkātları olup, henûz müşârun ileyh menfây-ı mezbûrda iken, ol takımın bir iki neferi Âsitâne'de vefât ve mâ'adâsı batş-ı şedîd ile nefy ü teb'îd belâsına giriftâr oldukdan sonra, her biri müte'âkiben diyâr-ı gurbetde terk-i kâr u bâr-ı hayât edüp, 'İzzet Beyefendi rehâ-yâb-ı kayd-ı igtirâb ve târîh-i tahrîre kadar hâlâ konağında nasîb-i sıhhat ü 'âfiyet-den muhrez dest-mâye-i nisâb olmakdadır. Gerçi ol takımlardan Münîb Efendi'den gayri âlem-i zindegânîde ferd-i vâhid kalmayup, lâkin ol dahi henûz menfâsı olan Aydın Güzelhisârı'nda âyet-i mensûha gibi nesyen mensiyyen mehcûr ve nâm ü nişânı elsine-i havâss u 'avâmdan sâkıt ve mehcûr olmağla, müvellî gürûhundan ma'dûd bî-eser u vücûd kalmışdır.

Burada müverrih-i Hakīr'in zihnine bir dakīka hutûr eder ki, 'İzzet Beyefendi, Hudâvendigâr-ı sâbıkın ez-kadîm ehass-ı müte'allikātından olmağla, sergüzeştleri olan vâkı'ada kat'â kavl ü fi'li bulunmayup ve ihtisâsı cihetiyle sâ'ir 'ulemânın kendüden emniyyetleri bile olmayup ve elbette Hudâvend-i sâbıkın mine'l-matla' ile'l-makta' kerem-dîde ve berkeşîdeleri olmak mülâbesesiyle ez-dil ü cân, ol vâkı'adan müverrih-i Hakīr gibi berhem-zede-i gumûm u ahzân olması bî-gümândır. Her çend kendüsi dahi ibn-i vakt fırkasından ise de, bu dakīka muktezâsınca, ol 'amel-i meş'ûmda hamîr-i fatîri olmadığı hasebiyle inkisâr-ı kalb-i Selîm-Hânî'den kenâre-gîr-i selâmet ve ne hâl ise hâliyâ behre-hor-i nevâle-i 'ömr u 'âfiyet olmakdadır; *vallâhu a'lemü bi-hakīkatihi'l-hâl*[*1]

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Fransalu'nun Portekiz Ülkasi'ni zabt eylemek kasdiyle ol tarafa eniştesi Brans Murad'ı asker-i firâvânla[2] irsâl edüp, lâkin Portekiz husûsu samîmî[3] [**N2 73b**] semîr-i zamîri olan İspanya Memleketi'ni[4] kasd u teshîre behâne olmağla, İspanya Kıralı zâtında nâdân bir magşûş pîr-i perîşân olmağın, Françelü'nün zîr-gâh-ı ihtiyâlden kasd-ı igtiyâline ıttılâ'ı olmamağla[5],

---

* واللہ اعلم بحقیقته الحال = İşin gerçeğini en iyi Allah bilir" anlamın gelen Arapça bir ifâdedir.

1 safahât-ı kulûb-i benî hâl N2 tevsî'-i meydân-ı kulûb-i 'ulemâ kılındı A2 tevsî'-i meydân-ı kulûb kılındı M2

2 **-i Avrupa** Bu esnâda Fransalu'nun Portekiz Ülkasi'ni zabt eylemek/etmek kasdiyle ol tarafa eniştesi Brans/Prens Murad'ı asker-i firâvânla A2, M2 Bu esnâda Francelü'nün Portekiz diyârını zabt eylemek kasdıyla ol tarafa eniştesi Brenc Murâd'ı asker-i firâvân ile N2

3 samîmî N2 — A2, M2

4 Memleketi'ni M2 Memleketi'ne N2, A2

5 zâtında olmamağla N2 zâtında nâdân bir pîr-i magşûş ve hâmil (خامل) olmağın, Fransalu'nun zîr-gâh-ı ihtiyâlden kasd ü igtiyâlinden gāfil olduğuna mebnî A2 ol evânda nâdân bir pîr-i magşûş olmağın, Fransalu'nun zîr-gâh-ı ihtiyâl ü igtiyâlinden gāfil olduğuna mebnî M2

sûret-i mümâşât göstererek, Fransalu[1] ile İspanya Ülkasi'ni mâl-â-mâl ve husûsan makarr-ı Kıral olan Madrid Şehri'ne tekarrub edüp, bi-eyy-i hâl şehr-i mezbûru bağteten zabt u teshîr eylemek[2], 'umde-i âmâlleri olduğunu, kavminin dûr-endîşleri fehm ü teferrüs eylemeleriyle, beynlerinde kīl ü kāl mütehaddis olup, refte refte tenkīr u tedkīk ederek, kazıyyeyi tahkīk eylemeleriyle, bir gün 'ale'l-'umûm 'alem-efrâz-ı tecemmu' u ihtişâd olup, hemân Kıral-ı mersûmu[3] hal' ve oğlunu sandalî-i Kıraliyyet'e ik'âd eyledikden sonra, Fransalu üzerine[4] câ-be-câ hecme-engîz ve îkād-ı vekūd-i harb ü sitîz edüp, Brans[5] **[M2 168]** Murad dahi askerini[6] cem' ve top u tüfengle bi'l-mukābele âheng-i ceng etmeleriyle, tarafeynden kıtâl-i 'azîme[7] rû-nümâ ve kati vâfir Françe kâfiri semt-i idbâr-ı kahr u tebâra reh-peymâ olup ve mahlû' olan kıral-ı merdûd Bonaparta[8] tarafından med'uvven Paris Şehri'ne vürûd edeceği[9], eyyâm-ı mezkûre havâdisindendir. Asıl Bonaparta'nın[10] niyyet-i hafiyyesi, el-yevm Napoli Kıralı olan birâderini, İspanya'ya[11] ve Felemenk Kıralı olan dîğer[12] birâderini Napoli'ye ve İspanya'da olan enişte[13] Murad'ı Felemenk'e Kıral nasb eylemek olmağın, bu[14] takrîble Okyanus'a kadar memleket-i vâhide hükmüne idhâl[15] eyledikden sonra, şark ve cenûb câniblerini dahi ber-âverde-i 'uhde-i zabt u teshîr eylemekle, Kayserliğ'i İskenderliğ'e tebdîl birle cihân-dâr ve cihângîr olmak hayâlinde olduğu levâmi'-i harekât şenâyi'inden[16] nümâyândır, heyhât, heyhât!

Bu felek-i devvâr el mertebede vefâdâr değildir ki, bir ferdin çerâğ-ı ümmîdini subha îsâl ve cerîde-i emelini itmâm ü ikmâl eyleye. Mersûm Bonaparta sevdây-ı mezkûru şu'le-i cevvâle (الجوالة) gibi dâ'ir-i dâ'ire-i temennâ

---

1 Fransalu A2, M2 Françelü N2
2 teshîr eylemek N2 teshîri A2, M2
3 olduğunu kavminin mersûmu N2 olduğunu/olduğu, kavminin 'ukalây-ı dûr-endîşânı teferrüsle/teferrüsüyle beynlerinde mûcib-i kīl ü kāl olup, Fransalu'nun niyyet-i fâsidelerini ba'zı karâ'in-i hâliyeden istidlâl eylemeleriyle, bir gün yek-pâre 'alem-efrâz-ı cem'iyyet ve hemân kıralı A2, M2
4 Fransalu üzerine A2, M2 Françelü üzere N2
5 îkād-ı Brans/Prens A2, M2 âteş-efrûz-i harb ü sitîz olup, Prenc N2
6 askerini A2, M2 asâkirini N2
7 'azîme M2 'azîm N2, A2
8 Françe kâfiri Bonaparta N2 Fransalu semt-i bevâra reh-peymâ olup ve/— mahlû' olan Kıral-i [mer]dûd/— Fransa İmperatoru A2, M2
9 edeceği N2 eylediği A2, M2
10 Bonaparta'nın N2 Fransa İmperatoru'nun A2, M2
11 İspanya'ya N2, A2 İspanya M2
12 dîğer N2, A2 — M2
13 Brans A2 Prens M2 Prenc N2
14 olmağın, bu N2 olmağla, bu A2 olmağla, bir M2
15 hükmüne idhâl N2 hükmünde A2, M2
16 ve cenûb şenâyi'inden N2 cânibini dahi teshîr birle İskender-i zemân olmak sevdâsında olduğu, levâmi'-i harekâtından A2, M2

eyledikce, lisân-ı zemâne dahi kendüsüne bu mazmûnla 'an-karîb in'ikâs-i kazıyye-i musammeme-i nâ-marzıyyesini îmâ eder idi.

Tû cehd künî velî kazâ mî-gûyed
Bîrûn zi-kifâyet-i tû kâr-ı diğerest[*1]

Dîğer havâdis-i Avrupa[2]

Bu esnâda Fransalu'nun ber-vech-i muharrer İspanya Ülkesi'ni[3] [**N2 74a**] müsahhar eylemek gā'ilesiyle bî-ârâm olup ve[4] Rusyalu dahi İsvec Memâliki'ne sevk-ı sipâh-ı harb u hısâm ve İngilterelü dahi Danimarka memleketlerine hücûm ü iktihâm üzere olmağla, Avrupa memâlikinin ekser mahalleri âşûb-gâh-ı fiten ve ehâlî ve sükkânı mübtelây-ı 'umûm-i humûm u mihen olup, sû-be-sû mânend-i cû seylâb-ı hûn-i[5] revân olmakdadır. Binâ'en 'aleyh Rusyalu ve Fransalu[6] müstağrak-ı lücce-i işgāl olmalariyle, Devlet-i 'aliyye'nin maksûd-i aslî ve muntazır-ı küllîsi olan musâlaha mâddesi[7], mevkūf-i 'ukde-i tesvîf ü ihmâl olacağı, vâreste-i sâ'ibe-i işkâldir.

Âhar havâdis-i Avrupa

A[vu]sturya erâzîsinden[8] 'ale't-tesâvî bi'l-cümle ehâlînin evlâdlarından[9] on sekiz yaşından yukarı olmak üzere[10] nefîr-i 'âmm olarak yüz seksan bin asker tertîb olunmak üzere olduğu, sâmi'a-zâd-ı evliyây-ı umûr olan havâdisdendir.

Dîğer havâdis-i Avrupa

İsvec[11] Kıralı'nm İngilterelü'ye istimâden Rusyalu ile muhâsamada ısrârları olup ve[12] işbu eyyâm-ı sayfın hıtâmından mukaddem, mesâlih-i memâlik-

---

* بیرون زکفایت تو کار و دکراست * تو جهد کنی و لی قضا میکوید = Sen gayret ediyorsun, fakat kazâ ve kader: 'Bu senin başaramayacağın bir iş' demektedir" anlamına gelen bu cümle, ufak bir değişiklikle Hâfız'ın *Dîvân*'ında geçen rubâîlerindendir; bk. *Hafız Divanı,* s.541.

1 Bu felek-i devvâr diğerest N2 — A2, M2
2 **Dîğer havâdis-i Avrupa** A2, M2 **Havâdis-i dîğer** N2
3 Ülkesi'ni N2 Ülkasi'ni A2, M2
4 ve A2, M2 — N2
5 memleketlerine hûn N2 erâzîsine hücûm ü iktihâm üzere/— olmağla, Avrupa Ülkasi'nin ekser mahalleri yine âşûb-gâh-ı fitne vü tuğyân ve seylâb-ı hûn, mânend-i Nehr-i/— Ceyhûn her cânibde A2, M2
6 Fransalu A2, M2 Francelü N2
7 maksûd-i mâddesi N2 maksad-ı aslîsi olan musâlaha mâddesinin A2, M2
8 olacağı, ….. A[vu]sturya/Avusturya erâzîsinden A2, M2 olmuşdur. **Dîğer** Agusturya erâzîsinde N2
9 evlâdlarından N2, A2 evlâdından M2
10 olmak üzere A2, M2 — N2
11 sâmi'a-zâd-ı İsvec/İsveç A2, M2 kar'-ı sem' eden havâdisdendir. İsvec N2
12 Rusyalu ile ve N2 Rusyalu'nun muhâsamasına ısrârlarında ikdâm eylemeleri A2, M2

i[1] şimâliyye müceddeden sûret-i âhara munkalib olması[2] agleb-i melhûzdur. Bundan akdemce Kataro[3] boğazlarından hurûc eden Rusya askeri, Macar derûnundan Rusya taraflarına[4] 'avdet eder iken, bu hılâlde tebdîl-i tarîk birle[5] Boğdan **[M2 169]** taraflarına hatve-rîz-i hatıyye-i isti'câl oldukları, hırâşende-i bâl olan ahbâr-ı nigûhîde-me'âldendir[6] Bu def'a Rusyalu tarafından hedâyâ ile memlû dört 'aded 'araba Fransa[7] İmperatoru'na vâsıl ve miyânelerinde te'ekküd ve üstüvârî-i[8] bünyân-ı meveddet hâsıl olmuşdur.

Âhar havâdis-i Avrupa[9]

Amerika'da vâki' Danimarkalu'nun Sen Tomas[10] ve Sen Korona* nâm iki kıt'a adalarını[11] bu def'a İngilterelü zabt eylediği havâdis cümlesindendir.

İran tarafında[12] Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında olduğu gibi, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîb olunmağla, meşk u ta'lîm içün Fransa[13] tarafından bir mikdâr asker irsâli, tarafeynin matlûbu olmağla, Devlet-i 'aliyye'den İran[14] tarafına imrârlarını istid'â eylemeleriyle, bu esnâda[15] murûrlarına vükelây-ı devlet tarafından ruhsat i'tâ olundu. Ve Rusyalu'nun ekserî Francelü ile Tilsit Musâlahası'na râzî olmadıklarına mebnî, **[N2 74b]** beynlerine tefrika düşüp gitdikce karîn-i iştidâd olup, bilâhare imperatorları olan 'Aleksandır'ı** Sibir semtine iclâ vü ib'âd eyledikleri sâmi'a-res olan havâdisdendir.

---

1 memâlik-i N2 — A2, M2
2 olması A2, M2 olmak N2
3 Kataro N2, A2 Fenaro A2. O dönemlerde Cattaro, bugün Kotor denilen Karadağ'daki liman kenti için bk. meselâ "Kotor", *Büyük Larousse,* XIV,7018-7019.
4 taraflarına N2 Ülkasi'ne A2, M2
5 tebdîl-i tarîk birle N2 tebdîl tarîkle A2 tebdîl tarîkıyle M2
6 taraflarına me'âldendir N2 tarafına hatve-rîz-i isti'câl oldukları, perde-dergûş-i hûş eden ahbâr-ı nâ-hemvârdandır A2, M2
7 Fransa A2, M2 France N2
8 te'ekküd ve üstüvârî-i N2 üstüvârî-i A2 üstüvâre-i M2
9 olmuşdur. **Avrupa** A2, M2 olduğu resîde-i derece-i sıhhatdir. **Diğer** N2
10 Tomas N2, A2 Toması M2
* Burada söz konusu edilen ve benim metindeki imlâlarına uygun olarak okumaya çalıştığım Danimarka elindeki adalar Saint Thomas ve Saint Croix olmalıdır; bk. meselâ "Virgin Islands", *Büyük Larousse,* XXIII,12220.
11 kıt'a adalarını N2 kıt'a erâzîsini A2 adalarını M2
12 havâdis tarafında N2 işidilmişdir. İran tarafından A2, M2
13 Fransa M2 Françelü N2 Fransalu A2
14 İran A2, M2 'Acem N2
15 bu esnâda N2, A2 — M2
** Metnimizde söz edilen, Pavel I.'in oğlu olan Rusya İmparatoru Aleksandr Pavloviç (1777-1825) hakkında bk. meselâ "Aleksandr I Pavloviç", *Büyük Larousse,* I,349. Daha sonra doğru olmadığını söylediği sürüldüğü yer ise Rusçası Sibir olan ve bugün Sibirya dediğimiz yer olmalıdır; bk. meselâ "Sibirya", *Büyük Larousse,* XX,10487-10490.

Müverrih-i Hakīr der ki, Rusya İmperatoru mersûm 'Aleksandır, Katerina [=Catherine] nâm delle-i muhtâle-i meşhûrenin veledi olan Evvelki Pavlo Petrovic* nâm pic oğlu pic harâm-zâdenin ferzend-i nâ-ercümendi dir. Bundan mukaddem erkân-ı devleti ittifâk ve hurûcları, mersûmun delâlet-i tîğ-i bîdirîğle matmûre-i dûzaha vülûcuna 'illet olmağla, oğlu mesfûr Evvelki 'Aleksandır câ-nişîn olup, Francelü ile Tilsit Musâlahası'nı fesh u ibtâl ve yeniden âheng-i harb ü kıtâl eyledi. Ve ânifen zikr olunan iclâ mâddesi râst olmayup, sonradan Bonapa[r]ta, mersûm 'Aleksandır üzere leşker-keş olup, Moska Şehri'ne kadar Rusya memâlikini pür-âteş eyledi.

Ba'zı tevcîhât

Sene-i mezbûre rebî'ulâhırı gurresinden◊ mutasarrıf olmak üzere mâh-ı rebî'ulevvel evâsıtında◊◊ sâbık Şâm-ı şerîf Kadısı Defterdâr hafîdi İbrâhîm Efendi'ye, Mekke-i mükerreme Pâyesi ve şehr-i merkūmun beşinci gününden◊◊◊ mutasarrıf olmak üzere sâbıkā Edirne Kadısı Samakovî-zâde Ahmed Necîb Efendi'ye kezâlik Mekke Pâyesi ve hâlâ Burusa Kadısı Çerkes Bey-zâde Mîr Mehmed Rahmî Efendi'nin rütbesi, sene-i merkūme şa'bânü'l-mu'azzamı gurresinden◊4 i'tibâr buyurulmak ve yine sene-i mezbûre şa'bânmm ikinci gününden◊5 mutasarrıf olmak üzere sâbıkā Selânik Kadısı Fındık-zâde Ahmed İshak Efendi'ye Edirne Pâyesi ve Edirne Kazâsı yine sene-i merkūme şa'bânı gurresinden mutasarrıf olup, rütbesi şehr-i merkūmun üçüncü gününden◊6 mu'teber olmak üzere sâbıkā Selânik Kadısı Mîr Süleymân Efendi'ye ve Şâm Kazâsı, şevvâl gurresinden◊7 mutasarrıf olmak üzere sâbıkā Haleb Kadısı Torun-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve Mısır Kazâsı, zilka'de gurresinden◊8 mutasarrıfı olup, rütbesi yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere bâ-Mahrec sâbıkā Filibe Kadısı Debbâğ-zâde hafîdi Nu'mân Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri terakkī-yâb-ı rütbe-i 'izz ü 'unvân oldu. [**N2 75a**]

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'

Mâh-ı merkūmun on dördüncü günü◊9 Livâ'-i Kayseriyye, sâbıkā Ankara Sancağı'na mutasarrıf Vezîr Seyyid Hüseyn Paşa'ya Anapa Kal'ası muhâfazası

---

* Metnimizde söz konusu edilen ve Pavlo Petrovic olarak kaydedilen Rusya İmparatoru Pavel (1754-1801) için bk. meselâ "Pavel I", *Büyük Larousse,* XVIII,9232.

◊ 1 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.

◊◊ 11-20 Rebî'ulevvel 1223 = 7-16 Mayıs 1808.

◊◊◊ 5 Rebî'ulâhır 1223 = 31 Mayıs 1808 Salı.

◊4 1 Şa'bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

◊5 2 Şa'bân 1223 = 23 Eylül 1808 Cuma.

◊6 3 Şa'bân 1223 = 24 Eylül 1808 Cumartesi.

◊7 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.

◊8 1 Zilka'de 1223 = 19 Aralık 1808 Pazartesi.

◊9 14 Rebî'ulevvel 1223 = 10 Mayıs 1808 Salı.

şartıyla ve Livâ'-i Klis der-Bosna, Rumeli Pâyesi'yle Mustafa Paşa-zâde Süleymân Paşa'ya, Ordu-yi hümâyûn'dan tevcîh olundu.

'Avdet-i Sebestiyan[1]

Bir müddetden berü Âsitâne-i sa'âdet'de elçilikle mukīm ve gûnâ-gûn mel'anet ü şeytanet ibdâ ve ilkāsiyle nâsih-ı dâstân-ı şeytân-ı racîm olan Sebestiyan nâm la'în ü le'îm, bu esnâda hasbe'l-iktizâ' İmperator'u tarafından matlûb olmağla, devleti cânibine gideceğini ve 'Acem[2] tarafından 'avdet eden Baş Sır Kâtibi ve hâlâ Fransa'da[3] Baş-vekîl Şampani[=Champagny]'nin yeğeni olan De Lablanş nâm şahsı câ-nişîn vaz' u ta'yîn edeceğini Bâb-ı 'âlî'ye takrîr ile tebyîn eyledikde, isticâzesi ruhsata karîn olup[4], mevâ'îd-i sâbıkasından başka, gerek Rikâb-ı hümâyûn vükelâsına şifâhen ve gerek Ordu-yi hümâyûn-i nusrat-makrūn me'mûrlarına tahrîren musâlaha mâddesinin[5] Devlet-i 'aliyye'ye şânlu ve enfa' olarak tanzîminę İmperator'unun te'ahhüd ve tesebbütünü tekrâr ve[6] hattâ: "Benim Paris'e vusûlüm musâlaha 'akdinin târîhi olur" deyü ifâde vü tezkâr ederek, mâh-ı merkūmun evâsıtında◊ Âsitâne-i sa'âdet'den ref'-i girân-bâr-ı nuhûset-vücûd ve deyyârdan hâlî olacak diyârı cânibine sevk-ı râhile-i şe'âmet-âlûd eyledi.

İlâ haysü elkat rahlehâ Ümmü Kaş'am[*7]

Vürûd-i ba'zı asâkir ez-Anadolu berây-ı Ordu-yi nusrat-bûy-i hümâyûn[8]

Rusyalu ile müddet-i mütâreke münkazî olup, zarûrî istînâf-ı harb u hısâma mufzî olacağı, vâsıl-ı derece-i yakīn[9] olmağla, Rumeli'nin ve Ana-

1 ruhsat i'tâ olundu **Sebestiyan** N2 ruhsat-dâde olundu/oldu. **'Avdet-i Elçi-i Fransa Sebestiyan -ı şeytân**/— A2, M2

2 Âsitâne-i 'Acem N2 Âsitâne'de elçilikle visâde-/sâde-güzîn-i temkîn olan Sebestiyan nâm la'în/şahıs, bu esnâda hasbe'l-maslaha devleti tarafından matlûb olunduğunu i'lân ve yerine İran A2, M2

3 Fransa'da A2, M2 — N2

4 şahsı olup N2 şahsı/kimesneyi ta'yîn edeceğini beyân ve Devlet-i 'aliyye'den istîzân eylemekle, 'avdetine ruhsat-dâde olunup A2, M2

5 hümâyûn-i mâddesinin A2, M2 nusrat-makrûn ricâline tahrîren musâlaha maslahatımn N2

6 İmperator'unun ve N2 imperatorlarınm te'ahhüd ve ikdâmmı tekrâr —/ve A2, M2

◊ 11-20 Rebî'ulevvel 1223 = 7-16 Mayıs 1808.

* الى حيث القت رحلها امّ قشعم = Ölümün yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar)" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

7 mâh-ı merkūmun Kaş'am N2 Âsitâne-i sa'âdet'den ref'-i nuhûset-vücûd ve vilâyeti cânibini veche-i maksûd eyledi A2 Âsitâne-i sa'âdet'den def'-i nuhûset-vücûd ve vilâyeti cânibini veche-i maksûd eyledi M2

8 **asâkir ….. hümâyûn** M2 **asker ez-cânib-i Anadolu** N2 **asâkir ez-cânib-i Anadolu berây-ı Ordu-yi nusrat-bûy-i hümâyûn** A2

9 zarûrî yakīn N2 bilâhare istînâf-ı harb u hısâma mufzî/muktezî olacağı agleb-i melhûz A2, M2

dolu'nun her koluna bundan akdem isti'câli hâvî evâmir-i ekîde neşr u irsâl olunmağla, kurb u civârda olan me'mûrlar câ-be-câ Ordu-yi hümâyûn[1] tarafına i'tizâma âgāz ve mahall-i me'mûrlarına tahrîk-i 'inân-ı[2] **[M2 170]** teveccüh ü ihtizâz etmeleriyle, mâh-ı merkūmun evâhırında[3◊] Şileli Uzun Hasan Ağa ve çend rûz murûrunda[4] İznikmidî Hüseyn Paşa-zâde alay-ı vâlây[5] ile Üsküdar'a [**N2 75b**] hatt-ı rahl-i nüzûl ve Bâb-ı 'âlî'de iktisây-ı hil'at ve savb-ı[6] Saltanat'dan mazhar-ı nüvâziş ü 'âtıfet olarak Edirne cânibine 'azîmet eylediler.

Hânden-i Mevlûd-i[7] şerîf

Resm-i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn üzere mâh-ı rebî'ulevvelin on ikinci günü◊◊ Şehriyâr-ı Ferîdûn-ferr hazretleri, alay-ı ma'hûd-i şevket-perver[8] ile Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfine behcet[9]-nümây-ı kudûm ve 'ale'l-'âde mevlid-i münîf[10] kırâ'etiyle icrây-ı lâzime-i rusûm kılındı.

Te'hîr-i hurûc-i[11] esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i bereh

Bu sene-i mübârekede vefret-i berf u rutûbet, kuvve-i nâmiyyenin fütûruna 'illet olmağla[12], nebâtâtın neşv ü nemâsı pûşîde-i hâk-i te'ehhur u betâ'et olduğundan, rûz-i hızırda hayvân-ı sâhil kısmı çayıra çıkmakdan[13] bâz-dâşte ve otuz gün mikdârı yine ahırlarında cevv ü gâh hûrişne-kerden-i efrâşte oldular[14]. Kezâlik berfin şiddeti, cins-i[15] agnâmın mûcib-i helâk ve kılleti olmağla, kuzu kısmının vücûdu nâdir ve timsâli hemân burc-i felekîde Hamel şekline

---

1 hümâyûn A2, M2 : nusrat-intimâ N2

2 me'mûrlarına tahrîk-i 'inân-ı N2 me'mûrlarma 'inân-cünbân-ı A2 me'mûriyyetlerine 'inân-cünbân-ı M2

3 etmeleriyle evâhırında N2 etmeleriyle/olmalariyle, mâh-ı merkūmun beşinci günü A2, M2

◊ 21-30 Rebî'ulevvel 1223 = 17-26 Mayıs 1808.

4 murûrunda A2, M2 güzerânında N2

5 vâlây N2 : vâlâ A2, M2

6 iktisây-ı hil'at ve savb-ı N2 iksây-ı/iktisâb-ı hil'at ve taraf-ı A2, M2

7 'âtıfet **Mevlûd-i** N2 mulattafet olarak/— Edirne cânibine rû-be-râh-ı 'azîmet oldular. **Hânden-i Mevlid-i** A2, M2

◊◊ 12 Rebî'ulevvel 1223 = 8 Mayıs 1808 Pazar.

8 Şehriyâr-ı şevket-perver N2 Şehriyâr-ı/Şehr[iyâr]-ı 'âlî-tebâr hazretleri, alay-ı ma'lûm A2, M2

9 behcet N2 şevket A2, M2

10 münîf N2 şerîf A2, M2

11 **hurûc-i** N2 — A2, M2

12 u rutûbet olmağla N2 sebebiyle kuvve-i nâmiyye fâtir olmağın A2 sebebiyle kuvvet-i tâmmiyye fâtir olmağın M2

13 pûşîde-i çıkmakdan N2 menâhır/müte'ahhır olduğuna mebnî, rûz-i hızırda atlar rûy-i hadrâdan A2, M2

munhasır gibi bir sûret olmuşidi. Bir zemândan berü Dâru's-saltanati's-seniyye halkına bî-vech belvây-ı 'âmm olan rûz-i hızırda kuzu eti ahz ü tenâvül eylemek bid'at-i seyyi'esine mebnî, yevm-i merkūmda kassâb dükkânları elbette kuzu ecsâdına mahşergâh olmak 'âdet iken, bu def'a rûz-i mezbûrda kable'ş-şafak hemân birkac dükkânda ekall-i kalîl bir mikdârca[1] cesed mu'allak bulunup, mesmû'umuza[2] göre her lokmasına hezâr müşterî hecme-engîz ve süyûf u hanâcir ile 'arbede-rîz-i gavgā vü sitîz olarak *"es-Selebü li-men galebe*"* hükmü izhâr ve bu aralıkda el ve parmak ve kol ve bilekceler şerha şerha doğranarak kati vâfir eşhâs zahmdâr ve niçeler dahi küşte-i sikkîn-i heder u tebâr olduklarından[3] başka: "Bugün sen bana kuzu eti getürmedin. Be koyun köpeği harîf! İşte fulân Tûtî'nin ve fulân molla karının bile zevci üc yerden mecrûh olmuşlar iken, yine hânesine idhâl-i lahm eyledi[4]. Yûf senin erlik kisvetine!" deyerek niçe, [**N2 76a**] *"Ve hünne şerru gālibin li-men galebe**"* me'âli vesme-i ebrûy-i vasf-ı hâlî olan selîta-i bed-reg u bî-hayâlar[5], şûherleriyle dest ü girîbân ve fi'l-hakîka nicesi dahi izdivâcmdan[6] mufârakatle ıtlâk-kerde-i 'inân oldular***.

İstitrâd

Vech-i mezkûr üzere işbu rûz-ı hızırda kuzu eti tenâvül eylemek mâddesi, karîb zemânda tenaddüs etmiş bir bid'atdir. Ve memâlik-i mahrûse-i Hâkāniyye'de hemân İstanbul'a münhasırdır. Neteki nisvân kısmının zükûr

---

14 yine oldular N2 yine ahûrlarında çevâb-ı hûrişne-kerden-i efrâşte olup A2 ahûrlarında çü-âb hûrişte-kerden-i efrâşte olup M2

15 cins-i N2 — A2, M2

1 timsâli hemân mikdârca N2 gûyâ burc-i felekîde şekl-i hamele munhasır gibi bir ma'nâ olmuşidi. Hemân rûz-i merkūmda kable'ş-şafak birkaç kassâb dükkânında ekall-i kalîl A2, M2

2 mesmû'umuza N2 mesmû'a A2, M2

* السلب لمن غلب = Soyup soğana çevirme galebe çalanındır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

3 süyûf ve olduklarından N2 çend nefer mazhar-ı tîğ-i tebâr olduğundan A2 çend neferi mazhar-ı tîğ-i sitîz olduklarından A2, M2

4 eti eyledi N2 getüremedin. Bizim/Bize Tûtî'nin kocası üç yerinden yaralanmişiken/yaralanmışiken (یاره لنمشکی) yine/— evine kuzu getürdü A2, M2

و هُنّ شرٌّ غالبٍ لِمَنْ غَلَبَ = Bir gâlibiyette galebe çalanın şerlisi kadınlardır" anlamına gelen bu cümle Ahmed b. Hanbel, 2/202'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, IV,546. el-Elbânî ise bu hadîsi zayıf olarak değerlendirmektedir; bk. *Silsiletü'z-Za'îfeti ve'l-Mevzû'ati,* Riyâd 1412/1992, XII,474.

5 niçe hayâlar N2 — A2, M2

6 nicesi dahi izdivâcmdan M2 niçesi dahi ezvâcından N2, A2

*** "**Te'hîr-i hurûc-i** oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve "Târîh-i 'Âsım'da beyân olunduğu üzere" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi'*nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* VIII,288'de kaydedilmiştir.

üzere tegallübü dahi buraya mahsûs ve muktasardır. Memâlik-i sâ'irede *"er-Ricâlü kavvâmûne 'ale'n-nisâ'i"** âyet-i kerîmesinin hükm-i şerîfi cârî olduğu cümleye gayr-i mütevârîdir. Kaldı ki işbu rûz-i hızırda kuzu husûsu, merhûm Kara Vezîr'in ihtirâ'ıdır. Mukaddemâ kuzular hurde ve razî' iken zebh eylediklerinden nâşî, gûyâ ki şefekaten min-ba'd rûz-i hızırdan mukaddem zebh eylemelerini nehy eylemişidi. Giderek bu resme rûz-i merkūma hasr eylediler. Lâkin bu takrîble beher sene yevm-i merkūmda fesâd-ı küllîye bâdî ve çok kimselerin mecrûh ve mazrûb ve niçelerin maktûl olmasına mü'eddî olmakdadır. Bu cihetle mâdde-i merkūme kavânîn-i mer'iyye-i Devlet-i 'aliyye'den hâric bir nev' bid'at-i muhdese olup ve fi'l-vâki' hayr-ı cüz'î zımnında şerr-i küllîyi müstelzim bir mâdde olmağla, ref' u fesh ve millet-i sâlife gibi nesh edüp, halkı bu gā'ile-i hâ'ileden incâ eylemek hemân derece-i vücûba resâ bir ma'nâdır. Ma'a-hâzâ ekser devlet-mendân henûz anasının südü ağzında kokan kuzuları beher gün zîb-hân eyledikleri manzûr olmakdadır[1]

Âmeden-i Elçi-i İran

Bundan mukaddem Fransa İmperatoru'nun[2] İran Devleti'ni dahi sihr-i Sâmirî ile meshûr ve ittifâk-ı segâne[3] 'akdine meftûn-u magrûr ve Rusyalu'nun keşîde-i kabza-i istîlâ eyledikleri kılâ' ve bukā'-ı İraniyân'ı, istirdâd mevâ'id-i 'urkūbiyyesiyle[4] berzede-i şu'ûr eylediğine mebnî, devlet-i müşârun ileyhâ[5] tarafından husûs-i mezkûre ibrâz-ı kemâl-i taleb ve hâst-kârî ve izhâr-ı rûy-i temelluk ve sitâyiş-güzârî olunmağla[7], bu def'a dahi havânîn-i kibâr-ı İran'dan 'Asker Hân Afşâr nâm **[M2 171]** bir Elçi ta'yîn ü tesyîr ve tehniye-i cülûs-i hümâyûn vesîlesiyle Devlet-i 'aliyye'den dahi sâlifü'z-zikr ittifâk-ı müsellesenin dıl'-ı vâhidi olduklarına teşekkürü muhtevî ve haklarında idâme-i ni'me'l-idâm-ı is'âd-i[8] Devlet-i ebed-bünyâd niyâzını muntavî Şâh cenâblarından ve veliyy-i 'ahdi olan Şeh-zâde 'Abbâs Hân'dan[9] südde-i se-

---

* اَلرِجالُ قَوّامُونَ عَلَى النِّساءِ = Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ' 4/34. âyetin başında yer alan ufak bir kısmıdır.

1 **İstitrâd** olmakdadır [Sadece N nüshasında yer alan bu kısımdaki bilgilerden "Bu cihetle mâdde-i merkūme olmakdadır" kısmı, buraya girmesi 9 rakamıyla işaret edilerek A76a'nın sol kenarına yazılmıştır] N2 — A2, M2

2 Fransa İmperatoru'nun A2, M2 Bonaparta'nın N2

3 segâne N2 müsellese A2, M2

4 istîlâ 'urkūbiyyesiyle N2 teshîr eylediği kılâ'-ı İraniyân'ı, istirdâd mevâ'îdiyle/mevâ'idiyle A2, M2

5 müşârun ileyhâ A2, M2 merkūme N2

6 ve N2, A2 — M2

7 temelluk olunmağla N2 sitâyiş-güzârî eylemeleriyle/olmalariyle A2, M2

8 muhtevî .....is'âd-i N2 hâvî ve haklarında idâme-i iltifât-ı A2, M2

9 muntavî Hân'dan N2 muhtevî Şâh-ı vâlâ-câh-ı mehâsin-istînâs ve veliyy-i 'ahdi olan Mîrzâ 'Abbâs hazerâtı A2 muhtevî Şâh-ı vâlâ-câh-ı mehâs-istînâs-i devleti 'ahdî olan Mîrzâ 'Abbâs hazerâtı M2

niyyeye de zarâ'at-nâmeler tahrîr eylemeleriyle, Elçi-i mûmâ ileyh mâh-ı rebî'ulâhır [**N2 76b**] evâ'ilinde[◊1] Âsitâne-i sa'âdet'e vusûlü karîn-i husûl ve hakkında resm-i 'âdî üzere ri'âyet-i kā'ide-i mihmân-nüvâzî mebzûl olup, hamûlesi olan nâme-i Şâhî'yi pây-i serîr-i Şehinşâhî'ye takdîm ve çend rûz sonra Françe cânibine esbâb-ı 'azîmeti tehyi'e vü tanzîm eyledi[2].

İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne berây-ı 'azm-i[3] sefer ve ba'zı tevcîhât-ı cüz'iyye[4]

Ordu-yi hümâyûn'da bundan akdemce saferu'l-hayr[5] evâhırında[◊◊] Yeniçeri Kitâbeti, Rüşdî Efendi'den Sipâh Kâtibi Hamdî[6] Efendi'ye munsarıf ve Sipâh Kitâbeti, Topçular[7] Kâtibi Ahmed Efendi'ye mun'atıf olup ve sâbıkā Sadr-ı 'âlî Mektûbcusu olup, in-şâ'allâhu[8] Te'âlâ 'an-karîb tahrîr olunacak sebebden nâşî, Ser'asker Mustafa Paşa ma'iyyetiyle Ruscuk'da ikāmet ve ba'dehû 'avdetleriyle[9] Ordu-yi hümâyûn'un Şumnu'ya vürûdunda gelüp, müşârun ileyhin[10] ordusu defterdârlığı ihâle olunmağla, yine Ruscuğ'a 'azîmet ve bu def'a me'zûnen Edirne'ye ric'at eden Mehmed Tahsîn Efendi, Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-başılığı'na[11] ısʻâd ve selefi 'Ârif Efendi'ye Nişâncılık tevcîhi ve Mühimmât Nezâreti me'mûriyyetiyle Edirne'de ik'âd olundu. Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı Mahmûd Ağa dahi mün'azil[12] olup, yerine Hâcegân'dan Seyyid Efendi muttasıl oldu. Ve[13] mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci günü[◊◊◊] bi'l-cümle kapu kullarının bi-hasebi'z-zâhir[14] müstehak oldukları bir

◊ 1-10 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs – 5 Haziran 1808.

1 eylemeleriyle evâ'ilinde N2 etmeleriyle, Elçi-i mûmâ ileyh/ileyhin işbu mâh-ı rebî'ulâhırda A2, M2

2 karîn-i husûl eyledi N2 müyesser ve resm-i 'âdî üzere hakkında icrây-ı mihmân-nüvâzî mukarrer olup, müretteb olan dîvân-ı Şehinşâhî'de teslîm-i nâme-i Şâhî ve çend rûz murûrunda Fransa tarafına râhî oldu A2, M2. "**Âmeden-i Elçi-i** eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,260'da kaydedilmiştir.

3 **'azm-i** A2, M2 **'azm ü** N2

4 **-i cüz'iyye** A2 — N2, M2

5 bundan -hayr N2 şehr-i saferin A2, M2

◊◊ 21-29 Safer 1223 = 18-26 Nisan 1808.

6 Hamdî N2, A2 Ahmedî M2

7 Topçular M2 Topcular N2, A2

8 in-şâ'allâhu N2, A2 in-şâ'a[llâ]hu M2

9 'avdetleriyle N2, A2 'avdetleri ile M2

10 ileyhin A2, M2 ileyh N2

11 Çavuş-başılığı'na N2, M2 Çavuş-başılığı'yla A2

12 mün'azil N2 munfasıl A2, M2

* "ve sâbıkā Sadr-ı 'âlî oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,285'te kaydedilmiştir.

13 Ve N2 — A2, M2

◊◊◊ 25 Safer 1223 = 22 Nisan 1808 Cuma.

14 bi-hasebi'z-zâhir N2 — A2, M2

kıst mevâcib Edirne Serayı'nda tevzî' ve herkesin akcası yedlerine te'diye vü tevdî' kılındı.

Ve şehr-i mezbûrun[1] yirmi altıncı cum'a günü◊ Edirne Seray-ı hümâyûnu[2] derûnunda olan fezây-ı ferah-fezâya Otağ-ı Sipehsâlârî nasb olunup, Ordu-yi hümâyûn ma'iyyetinde olan Çerkacı[3] 'Ali Paşa ve bi'l-cümle ricâl ve Ağa-yı Yeniçeriyân ve sâ'ir Ocak ağaları[4] ve ihtiyârları, kezâlik Edirne'nin yerlü Ocak ihtiyârlarından ve umûr-dîde ve tecribet-kârlarından ba'zı kâr-âzmâyân[5] ve hademe-i Devlet-i 'aliyye'den bölükât-ı erba'a kâtiblerine **[M2 172]** kadar ve sâ'ir a'yân ve müteşahhısân, cümlesi[6] celb ve da'vet ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de 'akd-i encümen-i meşveret olunup, müddet-i mütâreke inkızâ-pezîr olup ve henûz Fransalu[7] tarafından [**N2 77a**] musâlaha karâr-gîr olmadığından başka, Rusyalu Boğdan'a pey-der-pey asker-i cedîd sevk u idhâli[8], mukaddime-i istînâf-ı harb ü kıtâl[9] olmağla, lâ-cerem bir ân akdem düşmen karşusunda bulunmak elzem ve bir tarafdan Sırplu gā'ilesine de sarf-ı nîrû-yi bâzû-yi[10] ihtimâm olunmak ehemm olmağın, Livây-ı şerîf[11] Edirne'de kalup, Tuna sevâhili[ni] muhâfaza ve lede'l-iktizâ' a'dâya[12] mukābele içün Ser'asker Paşa ma'iyyetine mikdâr-ı vâfî asker irsâl ile[13] hîn-i iktizâda Serdâr-ı ekrem hazretleri[14] kapuları halkı ve lüzûmu mikdârı leşker ile sebükbârâne Sofya savbına revâne olmak mâddeleri der-meyân ve bu husûsun[15] Ser'asker Paşa tarafından isti'lâmı zımnında, mukaddemce Rus-cuğ'a irsâl olunup, bu esnâlarda 'avdet eden Muhâsebe-i Evvel[16] Behîc

1 Serayı'nda mezbûrun N2 : Seray-ı hümâyûnu'nda ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de cümlesine tevzi' u i'tâ olundu. Mâh-ı merkūmun A2 : Seray-ı hümâyûnu'na nakl ü isrâ ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de cümlesine tevzî' u i'tâ olundu. Mâh-ı merkūmun M2

◊ 26 Safer 1223 = 23 Nisan 1808 Cumartesi. Eğer buradaki ay Safer ise, belirtilen gündeki farklılık hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

2 Seray-ı hümâyûnu A2, M2 Serayı N2

3 Çerkacı N2, A2 Çerhacı M2

4 Ocak ağaları N2, A2 Ocağ-ı Ağa M2

5 Edirne'nin -âzmâyân N2 orta yerlü Ocak/Ocağ ihtiyârlarından ve/— kâr-âzmâ ba'zı umûr-dîdegân A2, M2

6 ve sâ'ir a'yân ve müteşahhısân cümlesi M2 a'yân ve müteşahhısân, mecmû'u N2 a'yân ve müteşahhısân, cümlesi A2

7 olup ve henûz Fransalu A2, M2 ve henûz Françelü N2

8 musâlaha idhâli A2, M2 haber u eser nâ-peydâ olduğu gayr-ı setîr olduğundan başka Rusyalu Boğdan Ülkesi'ne pey-der-pey asker sevk u tesyîri N2

9 kıtâl A2, M2 mesâf N2

10 de bâzû-yi N2 de A2 — M2

11 şerîf A2, M2 nusrat-iltivâ N2

12 sevâhili a'dâya N2 sevâhilini muhâfaza ve lede'l-iktizâ a'dâ ile A2, M2

13 irsâl ile M2 irsâliyle N2, A2

14 hazretleri N2 dahi A2, M2

15 mikdârı/mikdâr leşker ile sebükbârâne Sofya savbına/cânibine revâne/revân olmak/olmaları mâddeleri der-meyân ve bu husûsun N2, A2 mikdâr leşker ile sebükbârâne M2

16 Muhâsebe-i Evvel A2, M2 — N2

Efendi'nin ifâdesi üzere müşârun ileyh dahi bu re'yi[1] istihsân eylemiş olduğu âverde-i zebân oldukda, bi'l-cümle huzzâr dahi re'y-i mezkûru istihsân eylemeleriyle, husûs-ı mezkûr taraf-ı Sipehsâlârî'den Rikâb-ı Şehriyârî'ye ve Kā'im-makām Paşa tarafına[2] tahrîr ve Behîc Efendi ile Âsitâne-i sa'âdet'e tesyîr kılınmağla, çend rûz murûrunda re'y-i mezkûr pesendîde-i[3] evliyây-ı umûr olduğunu mutazammın taraf-ı Serdâr-ı ekremî'ye cevâb-nâme vârid olmağla[4], vetîre-i zebîre üzere tertîb ü tedârüke ibtidâr olundu. Pes rebî'ulevvelin üçüncü cum'a[5] günü◊ Kethudâ Bey ma'rifetiyle madrab-ı hıyâm olacak mahaller ru'yet ü ihtiyâr olunup, Livây-ı şerîf, otağı ile serâ-perde-i Serdârî[6], Seray-ı hümâyûn'un Tunca Nehri[7] kenârında vâki' kapusu derûnunda olan meydâna ve dâ'ire-i zâhireleri[8], kapu mukābilinde vâki' taş köprü ve cenbinde kâ'in İftâriyye Kasrı etrâfiyle nehr-i mezkûrun iki cânibine ve sâ'ir erkân ve hademe-i Bâb-ı 'âlî ve sipâh ve silahdâr ocakları haymeleri, dâ'ire-i Serdârî ittisâlinde nehr-i mezkûrun iki cânibiyle verâda vâki'[9] Memak Köprüsü ta'bîr olunan ağaç[10] köprüye varınca ve Defterdâr Efendi dâ'iresi Bayırbağçe nâm mahalle nasb olunmak tahmîn ve yeniçeri ordusu Memak Köprüsü'nün karşu tarafında vâki' sahrâya ve cebeci ve topcu ve 'arabacı[11] **[N2 77b]** ve sâ'ir ocaklar Sırık-meydânı'na ta'yîn kılınup, çend rûz zarfında hareket olunacağı beyânıyle herkes haymesini mahalline nasb eylemesi tenbîh ü telkîn kılındı. Birkaç gün içinde kenâr-ı[12] nehr-i **[M2 173]** mezbûr çadır çiçekleriyle tezyîn ve ol sahrây-ı dil-ârâ envâ'-ı ezhâr-ı hıyâm-ı râhat-bahşâ birle rengîn oldu[13] Ancak bi-hikmetihî Te'âlâ bu sâl-i meyâmin-intimâda her aktâr u enhâda berfin fevka'l-'âde teveffürü[14] olduğundan, bi'l-cümle bevâdî ve cibâl ü tilâl berf ile mâl-â-mâl olup, hevâlar germ-nâk oldukca, zevbân ile[15] her dere bir nehr-i 'azîm ve her nehir bir bahr-ı cesîmden nişân olmağın[16],

---

1 dahi bu re'yi A2, M2 bu re'yi tasvîb ü N2
2 mezkûru istihsân tarafına A2, M2 mezkûra imzâ-zen-i pesend ü karâr olmalarıyla, sûret-i mukarrere-i muharrere Rikâb-ı müstetâb'a N2
3 kılınmağla pesendîde-i A2, M2 kılındı. Ve bi'l-cümle re'y-i mezkûr sencîde-i mîzân-ı N2
4 taraf-ı olmağla N2 cevâb-nâme vürûd eylemekle A2, M2
5 ibtidâr cum'a A2, M2 mücidd ü mücâhid oldular. Pes mâh-ı rebî'ulevvelin üçüncü N2
◊ 3 Rebî'ulevvel 1223 = 29 Nisan 1808 Cuma.
6 ihtiyâr Serdârî N2 karâr-dâde olup, Livây-ı şerîf, otağıyla Otağ-ı/— Serdârî/— A2, M2
7 Tunca Nehri A2 Tuna Nehri N2 Tuna M2
8 dâ'ire-i zâhireleri N2 dâ'ireleri A2, M2
9 mezkûrun vâki'/kâ'in N2, A2 mezkûr cânibi ile verâda vâki' M2
10 ağaç A2 ağac N2, M2
11 ve 'arabacı N2, A2 — M2
12 kılındı ..... kenâr-ı N2 olunup, birkaç gün içre A2, M2
13 hıyâm-ı râhat-bahşâ birle rengîn oldu N2 heyâcim-i râhat-bahşâ ile rengîn olmuşidi N2 re'fet-bahşâ ile rengîn olmuşidi M2
14 sâl-i teveffürü N2 sene-i mübârekede her aktâr u aktânda berfin kesreti berkemâl A2, M2
15 hevâlar ile N2 hevâlar/hevâ germ-nâk oldukca, zevbânla A2, M2
16 olmağın N2 olduğuna mebnî A2, M2

Nehr-i Tunca dahi nâgehân havâdis-i zemân gibi[1] tuğyân ve mânend-i tennûr-i tûfân heyecân edüp, üştür-i sermest gibi[2] her tarafa keff-endâz ve çep ü râsta şîr-i demân-âsâ hücûm ü savletle satvet-perdâz olmağla, derhâl ol fezây-ı[3] pehnâyı gark-âb ve seyr u sülûk ve ikāmet hâtırasını kulûbdan nâ-yâb ve şâtî-i cûybârda olan niçe[4] hıyâmı bürde-i seylâb eyledi. Binâ'en 'aleyh Ordu-yi hümâyûn'un sahrâya hurûcu kesb-i su'ûbet eylemişiken, yeniçeri muhayyem-gâhı olan[5] mahall ile Sırık-meydânı'nın bir mikdârca irtifâ'ları olmağla[6], *"Se'âvî ilâ cebelin ya'sımunî mine'l-mâ'"** ilticâsiyle mâh-ı mezbûrun beşinci[7] günü◊, yeniçeri ocağı ve ferdâsı sâ'ir ocakların agavât[8] ve zâbitân ve neferâtı meştâlarından hurûc ve hıyâm-ı mansûbelerine vülûc eylediler. Ordu-yi hümâyûn dahi çend rûz ârâm edüp, ba'dehû mâh-ı merkūmun onuncu[9] günü◊◊ Livây-ı fîrûzî-iltivâ ile Sadrıa'zam hazretleri[10] ve bi'l-cümle ricâl-i devlet ve hademe-i[11] Saltanat, ikāmetgâhlarından leff-i bisât-ı lebs ü ârâm ve hazariyyeti gûyâ ki seferiyyete tebdîl[12] birle, zîr-i musakkafâtdan intikāl-i[13] sâyebân-ı hıyâm eylediler**

Güzâriş-pezîr olduğu üzere Ordu-yi hümâyûn'un[14] keyfiyyet-i hareketini mübeyyin tahrîrâtla, südde-i seniyyeye rû-be-râh olan Behîc[15] Efendi, 'avâtıf-ı 'aliyyeden bi'l-fi'l Baş-defterdârlık tevcîhiyle ser-firâz-ı miyâne-i akrân[16] olup, mâh-ı mezbûrun altıncı günü◊◊◊ Ordu-yi hümâyûn'a kadime-cünbân oldu. 'Uh-

1 hevâdis-i zemân gibi N2 A2, M2
2 gibi N2 -misâl A2, M2
3 çep ü fezây-ı N2 çep ü râsta hücûm ü satvete âgāz eylemekle, derhâl ol sahrây-ı A2 çeb-i verâsına hücûm ü satvete âgāz eylemekle, derhâl ol sahrây-ı M2
4 hâtırasını niçe N2 hâtırasını/hâtırası nâ-yâb ve semt-i kenârda olan niçe/nice A2, M2
5 olan N2, A2 [o]lan M2
6 mikdârca irtifâ'ları olmağla N2 mikdâr irtifâ'ları A2, M2
* سأوى الى جبل يعصمنى من الماء = Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Hûd 11/43. âyetin başlarında yer alan bir kısmıdır.
7 beşinci N2 onuncu A2, M2
◊ 5 Rebî'ulevvel 1223 = 1 Mayıs 1808 Pazar.
8 agavât N2 agavâtı A2, M2
9 merkūmun onuncu N2 mezbûrun on beşinci A2, M2
◊◊ 10 Rebî'ulevvel 1223 = 6 Mayıs 1808 Cuma.
10 fîrûzî hazretleri N2 sa'âdet-iltivâ ile Serdâr-ı ekrem A2, M2
11 hademe-i A2, M2 huddâm-ı N2
12 lebs ü tebdîl N2 ârâm ve hazariyyeti seferiyyete tahvîl A2, M2
13 intikāl-i N2 nakl-i A2, M2
** "Ve şehr-i mezbûrun eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,287'de kaydedilmiştir.
14 Güzâriş-pezîr hümâyûn'un A2, M2 Nüvişte-i safha-i beyân olduğu üzere Ordu-yi nusrat-iktirânın N2
15 Behîc N2, A2 Behîc (بهج) M2
16 ser-firâz-i miyâne-i akrân N2 kadri ber-ter A2, M2
◊◊◊ 6 Rebî'ulevvel 1223 = 2 Mayıs 1808 Pazartesi. Behîc Efendi'nin orduya varışı 16 Rebî'ulevvel'de gerçekleşmiş gözüküyor; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,291.

delerinden munsarıf[1] olan [**N2 78a**] Baş-muhâsebecilik, Tezkire-i Evvel Nu'mân Efendi'ye muhavvel[2] ve anın mevki'i, Tezkire-i Sânî'ye[3] mahall olup, anın makāmı dahi Re'îs Kîsedârı ve Piyâde Mukābelecisi olan 'Abdülbâkī Efendi'ye ve Kîsedârlık, Hâcegân'dan Mustafa Safvet[4] Efendi'ye tevcîh olundu.

Mâh-ı mezbûrun[5] yirminci günü◊ mukaddimetü'l-ceyş olarak yeniçeri ocağından altı orta tertîb ve Seksoncu-başı[6] Ağa Başbuğluğu'yla Sofya cânibine ve cebeci ve topcu ve 'arabacı ve humbaracı ve lağımcı ocaklarından dahi kezâlik Sofya tarafına[7] ve gerek **[M2 174]** Silistire koluna iktizâsı vechile ortalar[8] ta'yîn ü tesrîb olundu[9]

Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu berây-ı Ordu-yi hümâyûn[10]

Mâh-ı rebî'ulâhırın[11] evâ'ilinde◊◊ hâlâ İznikmid Mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın[12] bin nefer güzîde ve tüvânâ asker-i ceng-âzmâ ile Üsküdar'a vürûdu haberi, vâsıl-ı sem'-i evliyây-ı ümûr oldukda, tarafına teşrîfât-ı seniyye-i Şâhâne şeref-sudûruna mukārin[13] Beykoz (بكوز) nâm mahalden 'ubûr ve Domuz-deresi nâm makām muhâfazasına me'mûr oldu.

'Azl ü nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne

Bir müddetden berü Nâzır-ı Darb-hâne-i âmire olan Seyyid Mehmed Efendi'nin zâhiren za'f-ı basar nezâretine mebnî in'izâli muktezî olmağla, merhûm Bekir Efendi dâmâdı Ahmed Şâkir Efendi, ez-kadîm Darb-hâne mesâlihine âşinâ ve mu'âmelesinde pâkize-'ayâr olduğu rûşenâ olmağın, cümle ma'rifetiyle Nâzır-ı Darb-hâne ve selefi Anadolu Boğazı Defterdârlığı'yla ol cânibe revâne kılındı[14]

---

1 kādime- munsarıf N2 vusûlü müyesser oldu. 'Uhdelerinden munsarıf/mutasarrıf A2, M2
2 muhavvel N2 mübeddel A2, M2
3 Sânî'ye N2, A2 Sânî'ye (ثانی یه) M2
4 Safvet N2, A2 — M2
5 mezbûrun N2 merkūmun A2, M2
◊ 20 Rebî'ulevvel 1223 = 16 Mayıs 1808 Pazartesi.
6 Seksoncu-başı N2, M2 Seksoncu A2
7 tarafına N2 cânibine A2, M2
8 ortalar A2 ordular N2, M2
9 olundu A2, M2 kılındı N2
10 **berây-ı Ordu-yi hümâyûn** A2, M2 — N2
11 rebî'ulâhırın N2 rebî'ulevvelin A2, M2
◊◊ 1-10 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs – 5 Haziran 1808.
12 Paşa'nın M2 Paşa N2, A2
13 seniyye-i mukārin N2 Şâhâne şeref —/ve sudûruna makrûn A2, M2
14 **'Azl ü** kılındı N2 **'Azl-i Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Emîn Efendi** Mâh-ı mezbûr/mezbûrun evsatında Efendi-i mûmâ ileyh Darb-hâne Emânet'den/Emâneti'nden

İstimâ'-ı âmeden-i Donanma-yı Fransa be-cânib-i Cezâ'ir-i[1] seb'a

Bu esnâda Korfa'nın ve havâlîsinin ve Cezâ'ir-i[2] seb'a'nın muhâfaza ve iktizâ eden levâzımını tanzîm ü ikmâl[3] içün bir takım Fransa Donanması, Venedik Körfezi sularına geldiğini, ol semtlerde leyl ü nehâr[4] geşt ü güzâr üzere olan İngilizlü Kolenkor (قولنقور = Caulaincourt)[5] nâm Amiral istihbâr[6] eyledikde, hemân üzerlerine imâle-i sükkân-ı hücûm ve tarafeyn yekdîğeri top-i kûh-kûp gülleleriyle mercûm edüp, İngilizlü'nün[7] kılleti sebebiyle bilâhare 'ale't-tesâvî mufârakat ve Fransalu[8] maslahat-ı maksûdesinden ye's ü haybetle[9] mu'âvedet eyledikleri, kar'-ı sem' eden havâdis cümlesindendir[10] [**N2 78b**]

Şu'bede-bâzî-i ba'zı rehbâniyye der-tâ'ife-i Sırp[11]

Evvel ve âhır Sırplu[12] tâ'ifesini bagy ü 'isyâna tahrîk ü igvâ ve hemîşe muhârebe ve mukāvemete teşvîk u takviyet ve igrâ eden Moskov kâfiri olmağla, bu hılâlde te'kîden li'l-asl ba'zı mertebe ta'lîmâtla kati[13] vâfir ruhbânlar irsâl ve bi'l-vâsıta ladikaları dahi mevâ'id-i kesîre birle te'yîd-i dalâl edüp, ol mel'ûn-i mahzûller dahi ervâh-ı habîse gibi sû-be-sû ol bed-reg-i habîslerin 'urûk u a'sâblarına sereyân ve hayâl-i fâsid-misâl dimâğ u dillerine cereyân ederek[14], ba'zı musanna' ve müzevvir kohne hey'et kitâblar izhâr ve derûnlarında[15] gûyâ ki hâşâ ve kellâ: "Müddet-i devr-i Muhammedî *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* kat'î munkazî olup, bu sene târîh-i intihâ' olmağla, min-ba'd devr-i Mesîh zâhir ve hâşâ nesh-i dîn-i Muhammed-i 'Arabî ederek[16] çâr-cihet-i

---

ma'zûl ve Anadolu Boğazı Defterdârlığı'yla ol cânibe revâne/revân olup, Şâkir Ahmed Efendi, Emîn-i Darb-hâne/hâne (ضربخانه ج) oldu A2, M2

1 **Fransa be-cânib-i Cezâ'ir-i/Cezâyir-i** A2, M2 **Françe be-Cezâ'ir-i** N2
2 ve havâlîsinin ve Cezâ'ir-i N2 ve Cezâ'ir-i A2 ve Cezâyir-i M2
3 tanzîm ü ikmâl N2 tekmîl A2, M2
4 geldiğini ..... nehâr N2 geldiği ol havâlîde A2 geldiğini ol havâlîde M2
5 İngilizlü Kolenkor (قولنقور) N2 İngilterelü Kolinfor A2 İngilterelü Kolin God (قولين غود) M2
6 istihbâr N2, M2 istimâ' A2
7 üzerlerine İngilizlü'nün N2 : üzerlerine/üzerine hücûm u savlet ve rûy-i deryâda iş'âl-i nâ'ire-i harb u kıtâl olunup, İngilterelü'nün A2, M2
8 Fransalu A2, M2 Françelü N2
9 haybetle N2, A2 ha[y]betle M2
10 havâdis cümlesindendir A2, M2 havâdis-i vâkı'adandır N2
11 **bâzî-i ba'zı/— rehbâniyye der-tâ'ife-i Sırp/Sırb** A2, M2 **bâzî-yi ba'zı ladika ve papas-i tâ'ife-i Sırp** N2
12 Sırplu A2 Sırblu N2, M2
13 muhârebe ..... kati N2 takviyet/— ve/— teşvîk u igrâ eden Rusyalu kâfiri/— olmağla, bu hılâlde ba'zı ta'lîmâtla kati/dahi A2, M2
14 ve bi'l-vâsıta ederek N2 eylemeleriyle, ervâh-ı habîse gibi/— taraf taraf 'urûk u a'sâblarına duhûl ve A2, M2
15 izhâr ve derûnlarında N2 ibrâz ve derûnlarda/derûnlarında A2, M2
16 ve kellâ .....ederek N2 ki/— "Müddet-i devr-i Muhammedî'ye/Muhammediyye kat'î târîh-i intihâ/intihâm-ı mersûm olup ve târîh-i mezbûr mantûkunca işbu sene-i mübâreke sâl-i inkızâ ve min-ba'd devr-i Mesîhî zâhir ve —/cânib-i A2, M2

'âleme münteşir olacak ve ilâ yevmi'l-kıyâm[1] **[M2 175]** memâlik-i şark ve garb bi't-temâm 'İsevîler'e inhisâr ve tehassus bulacakdır" zemînlerinde gûnâ-gûn fesâne ve füsûnlar ile ol zümre-i nâdân-ı[2] behâyim-sîretânı idlâl ve bir cânibden dahi pey-der-pey[3] top u tüfeng ve bi'l-cümle mühimmât-ı cidâl ü ceng irsâli ve ceste ceste asker îsâliyle imdâd ü takviyet ve şedd-i 'adud-i yârî vü mu'âzadet eylemeleriyle, âteş-i bâlâ-keş-i gayy u şekāvetlerini iş'âl üzere oldukları, ciğer-sûz olan ahbâr-ı melâl âsârındandır.

Hubûb-i sarsar-ı tûfân-hîz

Mâh-ı rebî'ulâhırın[4] on ikinci günü[◊] sâ'at üç[5] kertesinde nâgehân Kağıdhâne üzerinden mânend-i rîh-i 'Âd ve gemiciler beyninde tulumba ta'bîr olunan siyâh ve muzlim gerd-i bâd-ı dehşet-endâz 'unsur zuhûr ve fi'l-hâl cevv-i âsümân[6] hem-reng-i şeb-i deycûr olup[7], pîş-gâhma gelan ahcâr u eşcâr ve ebniye-i üstüvâr makūlesi ecrâm-ı gılâz u zıhâmı kal' u kam' birle[8] hâksâr ederek, Kara-ağac ve Tersâne ve Kāsım-paşa'dan[9] ve karşu yakadan Balat ve Fenar kıyılarından Halîc'i sıyırup önüne gelanleri zîr u zeber ve kati[10] vâfir sagīr u kebîr zevrakları ve Bahr-ı siyâh merâkiblerini berbâd-ı sadme-i[11] helâk **[N2 79a]** ü heder edüp, niçe[12] ebniye ve bîtân hakkında lisân-ı zemân, **'Arabî**[13]:

Li-meni'd-diyâru teza'za'at erkânühâ
V'enkazza fevka 'urûşihâ cüdrânühâ[14]

---

1 olacak ve ilâ yevmi'l-kıyâm N2 : olup, ile'l-ebed A2, M2
2 bi't-temâm nâdân-ı N2 'İsevîler'e mahsûs ve mü'ebbed/mü'eyyed olacakdır" zemînlerinde gûnâ-gûn füsûn u fesâneler ile ol A2, M2
3 pey-der-pey N2, A2 — M2
4 cidâl ü rebî'ulâhırın N2 ceng ve asker ile imdâd ve mu'âvenet ve şedd-i 'azud-i/'akab-i mu'âzadet ile âteş-i serkeş-i şekāvetlerini iş'âl eyledikleri, ciğer-sûz olan ahbârdandır. **Hubûb-i/— sarsar-ı kıyâmet-eser** Mâh-ı rebî'ulevvelin A2, M2
◊ 12 Rebî'ulâhır 1223 = 7 Haziran 1808 Salı. Cevdet Paşa fırtınanın 12 Rebî'ulevvel 1223'te vukû bulduğunu söylemektedir", bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,288.
5 üç A2, M2 üc N2
6 üzerinden âsümân N2 üzerinden/üzerinde mânend-i rîh-i 'Âd siyâh ve muzlim ve gemiciler/gemicilerin beyninde/— tulumba ta'bîr olunan/eyledikleri gerd-i bâd ve dehşet-endâz zuhûr ve cevv-i semâyı A2, M2
7 olup N2 edüp A2, M2
8 üstüvâr birle N2 üstüvârları kal' u kam' ile A2, M2
9 Kāsım-paşa'dan N2 Kāsım-paşa'yı A2 Kāsım-paşa M2
10 Halîc'i kati N2 Halîc'i/haylîce sıyırup önüne gelenleri zîr u zeber ve A2, M2
11 merâkiblerini berbâd-ı sadme-i N2 merâkibini berbâd-ı vâdî-i A2, M2
12 niçe N2, A2 nice M2
13 'Arabî M2 — N2
14 *fevka 'urûşihâ cüdrânühâ* N2 : *fevkahû 'urûşehâ haderâtühâ* (فوقه عروشها حدراتها) M2
* لمن الديار تضعضعت اركانها ✻ و انقضّ فوق عروشها جدرانها = Temelleri sarsılan ve çatılarının üzerine duvarları yıkılmış olan yurt kimin?" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

mazmûnunu gûyân ve niçe kurşun tahta pûşîdeler karakuş yelekleri gibi rûy-i hevâda[1] perrân olmağla, ma'âzallahi Te'âlâ *"Fe-ca'alnâ 'âliyehâ sâfilehâ*"* tekallübü rû-nümâ ve herkes lerziş-i[2] havf u haşyetle *"Allâhümme lâ tühliknâ bi-gazabik**"* du'âsma leb-güşây-ı tazarru' u istid'â ve[3] salât-i münciyye ile rûh-i pür-feyz ve[4] fütûh-i hazret-i Nebevî'ye dest-zen-i tevessül ü ilticâ oldular. Erbâb-ı mülhime yine bir kāsımetü'z-zuhûr vâkı'a-i fâkı'a zuhûrunu tefevvüh eylediler. Zîra bu resme bir rîh-i 'âtiye[5] dahi Hudâvendigâr-ı sâbıkın evâhır-ı müddetlerinde vahşet-endâz-ı hubûb ve dağdağa-perdâz-ı kulûb olmağla, anda dahi biraz havâdis zuhûru, zebân-zede-i mülhime-şinâsân ve çok geçmedin madrab-ı nutukları nümâyân olmuşdur***; *ne'ûzü billâhi min sarsar-ı gazabihî*****

Fâ'ide

Rasûl-i ekrem *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* hazretleri rîh-i şedîde hubûb etdikde, reng-i rûy-i dil-cûyları mütegayyer ve kalb-i şerîfleri mugayyer ve mütezaccer olup, *"Allâhümme'c'alhu riyâhan ve lâ tec'alhu rîhan*****"* du'âsını indifâ'ına kadar tekrâr ederler idi. Zîrâ rîh eslâfda âlet-i recz ü kahr olduğu Kur'ân-ı kerîm'de mansûsdur[6].

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Fransa İmperatoru, Fransa'nın[7] İspanya semtinde re's-i hudûdu olan Bayon [=Bayonne] Şehri'ne küllîyyetlü asker ile 'azîmet edüp,

---

1 niçe hevâda N2 niçe/nice kurşun-pûşîdeler karakuş gibi hevâda A2, M2

* فجعلنا عاليها سافلها = Böylece ülkelerin altını üstüne getirdik" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Hicr 15/74. âyetin ilk yarısıdır.

2 lerziş-i N2, A2 lerziş ü M2

** اللهم لا تهلكنا بغضبك = Allahım bizi gazabınla helâk etme" anlamma gelen Arapça duâdır.

3 Allâhümme istid'â ve N2 *"Yâ gıyâse'l-müstagîsîne agisnâ!* (يا غياث المستغيثين اغثنا = Ey yardım isteyenlerin yardımma koşan, bize yardım eyle! anlamma gelen Arapça bir duâdır)" du'âsiyle —/ve A2, M2

4 ve N2, M2 — A2

5 Nebevî'ye â'tiye N2 Mustafavî'ye bi't-tevessül penâh-perde-i dergâh-ı Râfi'u'l-belâyâ oldular; *ne'üzü billâhi min gazabihî Te'âlâ* (نعوذ بالله من غضبه تعالى = Yüce Allah'ın gazabından yine Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir duâdır). 'Alâmet-i mezkûre bir def'a A2, M2 **"Hubûb-i sarsar-ı** olmuşdur" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,288'de kaydedilmiştir.

نعوذ بالله من صرصر غضبه = Gazabının sarsarından Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

اللهم اجعله رياحا و لا تجعله ريحا = Allahım onu rahmet rüzgarı kıl, felâket rüzgarı kılma!" anlamma gelen Arapça bir ifâdedir.

6 müddetlerinde mansûsdur N2 müddetinde mehâbet-efrûz-i zuhûr ve çok geçmeden tünd-bâd-ı/ — vak'a-i ma'hûde ile bünyân-ı devlet-i mes'ûde lerze-yâb-ı şevâ'ib-i şûran-şûr olmuşdur A2, M2

7 **Avrupa** Fransa'nın A2, M2 Bu hılâlde Bonaparta France'nin N2

lede'l-vusûl müşârun ileyhin da'vetine binâ'en bundan akdemce mahlû' olan Dördüncü Karloş[1*], İspanya Kıralı ile ehâlînin Kıral nasb eyledikleri oğlu Prenc Dezastori[2**], Bayon [=Bayonne] Şehri'ne vürûd eylemişler. Ve İspanya **[M2 176]** Dâru'l-hükûmesi olan Madrid Şehri ehâlîsi, Fransalu'nun bir takrîb[3] memleketlerine ve husûsan kürsî-i memâlikleri[4] olan şehr-i mezkûra duhûllerinden hoşnûd olmadıklarına binâ'en, aralık aralık Fransalu'ları katl ü i'dâm[5], anlar dahi mukābeleye ikdâm birle Madrid Şehri'ni zabt ve Brans[6] Murad anda ikāmet edüp, lâkin İspanya'nın müstakil branslar ile zabt u[7] idâre olunagelan Navar[8] ve Katalon ve Endelüs[***] ve sâ'ir vilâyât-ı ehâlî ve bransları[9] **[N2 79b]** 'ale'l-'umûm ber-pây-ı makām-ı harb u hısâm olup[10], İngilterelü dahi bir taraftan imdâd ü i'ânetle icrây-ı kā'ide-i yek-cihetî ve muvâfakate ihtimâm eylediler. Hattâ İspanya memâlikinde vâki' ne denlü papas ve kenâ'is ve menastır sedene ve huddâmı var ise yeksere mukallid-i silâh ve Françelü'ye tîğ-zen-i ceng ü kifâh oldukları menkūldür[11] Ve sûret-i zâhirde Bonaparta'nm murâdı, mahlû'-i mersûmu i'âde-i sandalî-i Kıraliyyet eylemek[12] olup, lâkin hakīkatde İspanya'ya istîlâ birle, biraderini Kıral nasb eylemek, semîr-i zamîr-i pür-mekr u mekîdeti[13] olmağla, ehâlî-i İspanya bu dakīkaya vukūf birle müdâfa'ası husûsuna samîmî cell-i cidd ü gayretlerini masrûf ederler. Hattâ fitne-i mezbûreyi[14] behâne ile mahlû'-i mersûmu Fransa'da Paris Şehri kurbünde

---

1 akdemce Karloş N2 : akdemce/mukaddemce mahlû' olan/—/pîr Dördüncü Karloş/Karlos A2, M2

* Metnimizde Karloş okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1788-1808 arasında İspanya Kralı, 17-18 Mart 1808 gecesi oğlu Fernando lehine tahttan çekilmek zorunda kalan Carlos (1748-1819) 'tur; bk. meselâ "Carlos IV", *Büyük Larousse,* V,2190.

2 Prenc دزاستوری N2 Brans دزاستو ve A2 : Prens Zastoro M2

** Metnimizde Dezastori okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1808, daha sonra 1814-1833'te İspanya Kralı olan ve el-Deseado (=istenen) diye anılan VII. Fernando (1784-1833) 'dur; yukarıda adı geçen IV. Carlos'un da oğludur; bk. "Fernando VII", *Büyük Larousse,* VIII,4051.

3 Ve İspanya takrîb A2, M2 İspanya Kıralı'nm makarrı olan Madrid ehâlîsi Francelü'nün bir takrîble N2

4 memâlikleri N2, A2 memâliki M2

5 Fransalular'ı katl ü i'dâm —/ve A2, M2 Fransalu'yu katl ü i'dâm N2

6 Brans A2 Prens M2 Brenc N2

7 branslar ile zabt u A2 prens ile zabt u M2 brencler ile N2

8 Navar M2 Nadar N2, A2

*** Metnimizde Navar, Katalon ve Endelüs okunabilecek şekilde kaydedilen bu yerlerin Navarra, Katalonya ve Andalucia şeklinde kaydedildiği yer için bk. meselâ "İspanya", *Büyük Larousse,* XI,5817-5820.

9 ve bransları A2 ve brencleri N2 prensler (پرنسلر) M2

10 makām-ı olup N2 harb ü hısâm ve A2, M2

11 i'ânetle menkūldür N2 i'ânetlerine pây-efşür-i ihtimâm A2, M2

12 zâhirde Bonaparta'nın eylemek N2 zâhirde/zâhirede Fransa İmperatoru'nun murâdı, mahlû' kıralı i'âde-i sandalî-i kıralî A2, M2

13 mekr u mekîdeti N2 mel'aneti A2 mekîdeti M2

14 vukūf birle mezbûreyi N2 vukūfla müdâfa'ası esbâbı husûsuna cell-i gayret ü ikdâmlarını masrûf etmekdedirler. Hattâ fitne-i merkūmeyi A2, M2

Kontebnilo (قونتبنـلو = Compiègne)[1] nâm kasabaya ve oğlunu Vilansi[2] Çiftliği'ne* irsâl ve el-hâletü hâzih mu'azzezen anda îvâ edüp ve İspanya[3] hânedânlarından ba'zı sebük-mağzânı dahi[4] hud'a ve dil-firîb kelimâtla[5] Bayon [=Bayonne] Şehri'ne celb edüp, ba'dehû İspanya erâzîsi hizâsında olan Po[6] [=Pau] nâm şehre 'azîmet ve gûyâ İspanyalu nizâmına anda mübâşeret etmek tasmîm-kerdesi olup, lâkin İspanyalu bir vechile müşârun ileyhe rû-nümâyî-i nermî vü tavâ'iyyet eylemeyüp[7], şiddetle mukābele ve sû-be-sû îrâ'-i[8] zenâd-ı harb ü mukātele ederler idi. Hattâ Sevil [=Sevilla][9] Şehri'nde kâ'in hastahânelerde bulunan Fransalu'ların[10] üzerlerine ehâlî hücûm birle cümlesini ma'dûm etmiş olmalariyle, Fransalu[11] dahi şehr-i mezkûra sevk-ı asâkir-i bî-şümâr ve iş'âl-i nâ'ire-i kârzâr edüp, inâs ü zükûrdan[12] kati vâfir eşhâs makhûr olmuşdur. Ancak kürsî-i memleket olan Madrid Şehri, Fransalu'nun müsahharı olmağla, Fransa İmperatoru birâderi olan Jojef [=Joseph] Bonaparta**'yı[13] İspanya'ya Kıral nasb ve şehr-i mezkûrda Kıraliyyet sandalîsine ik'âd eylemişdir[14] Lâkin vakt-i yesîrde sandalî-i mersûmun[15] pây-ı sebâtı şikest olup, ittikâ-perdâz[16] olan Kıral-ı cedîdin hâk-peyvest olduğu[17], in-şâ'allahu Te'âlâ mahallinde tahrîr, süpürde-i 'uhde-i[18] kilk-i sâdıku't-takrîrdir. **[M2 177]**

---

1 Fransa'da Kontebnilo/Kontemblo A2, M2 : Françe'de Paris kurbünde قونتبنلو N2
2 Vilansi N2 Vilanski A2, M2
* Metnimizde söz edilen, İspanya krallarından, 1808'de tahtından feragat ettikten sonra Fransa'ya geçerek 1811'e kadar **Compiègne**'de kalan IV. Carlos(1748-1819)'tur; bk. meselâ "IV. Carlos", *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1958, IX,398. Aranjuez ayaklanması (Mart 1808) sonucunda tahta çıkarılan, fakat Fransızlar'ın Madrid'e müdâhalesi üzerine çekilmek zorunda kalan ve **Valençay**'da 1813'e kadar esir olarak tutulmuş olan oğlu ise İspanya krallarından VII. Fernando(1784-1833)'dır; bk. meselâ "VII. Fernando", *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1968, XVI,260.
3 anda İspanya/İspanyalu N2, A2 îvâ edüp ve İspanyalu M2
4 dahi N2, A2 — M2
5 kelimâtla N2, M2 kelimât ile A2
6 olan Po N2 Pava A2 olan Pava M2
7 rû-nümâyî-i eylemeyüp N2 rû-nümây-ı nermî ve tavâ'iyyet olmayup A2, M2
8 îrâ'-i N2, A2 îrâd-ı M2
9 Sevil N2, A2 Şedîd M2
10 Fransalu'ların A2, M2 Françelü'lerin N2
11 Fransalu A2, M2 Françelü N2
12 asâkir-i zükûrdan N2 asâkir-i/asker-i bî-şümâr ve âgāz-ı gîrûdâr edüp, inâs ü zükûr A2, M2
** Metnimizde kendisinden söz edilen, hayatındaki çeşitli faaliyetler arasında 1806-1808 yıllarında Napoli, 1808-1813'te İspanya Krallığı da olan Napoléon I.'in ağabeyi Joseph Bonaparte'dır (1768-1844); bk. meselâ "Bonaparte (Joseph)", *Büyük Larousse,* IV,1789.
13 Fransalu'nun Bonaparta'yı A2 Françelü'nün müsahharı olmağla, İmperator'un birâderi Jojef N2 Fransalu'nun müsahharı olmağla, Fransa İmperatoru birâderi olan Jozef Bonapart'ı M2
14 sandalîsine ik'âd eylemişdir N2, A2 sandaliyyesine ik'âd eylemişler M2
15 mersûmun N2 mezkûrun A2, M2
16 perdâz N2, M2 berdâr A2
17 cedîdin olduğu M2 cedîd hâk-peyvest olduğunu N2, A2
18 mahallinde tahrîr, süpürde-i/der-'uhde-i N2, A2 der-'uhde-i N2

Nüzûl-i kalyon

Bir zemândan berü i'mâl ve[1] inşâsına sarf-ı nakdîne-i ihtimâm kılınan [**N2 80a**] Donanma-yı hümâyûn'dan bir kıt'a kebîr kalyon bu eyyâmda resîde-i hadd-i hıtâm olduğuna binâ'en, mâh-ı mezbûrun on yedinci günü◊[2] deryâya tesyîr olunacağı Rikâb-ı müstetâb'a inhâ olunmağla, yevm-i merkūmda[3] Şeyhulislâm ve Kā'im-makām ve bi'l-cümle huzûrları resm-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm olanlar seherî Tersâne-i 'âmire'ye 'ubûr edüp ve kudûm-i Pâdişâh-ı şevket-mahsûr birle mahall-i mezbûr garka-i nûr-i hubûr oldukdan sonra, 'ale'l-'âde a'nâk-ı karâbîne sikkîn-nihâd ve du'â vü senâya dehen-küşâd olarak[4] teysîr-i Bârî ve tesyîr-i Perverdigârî birle, ol kalyon-i kûh-peyker *"Ve tera'l-fülke tecrî bi-emrihî"* sırrına mazhar olup, de'b-i dîrîn üzere huzûr-i Pâdişâh-ı felek-rif'atde[5] Şeyhulislâm ve Kā'im-makām ve Kapudan Paşa semmûr kürkler ve Tersâne Emîni ve sâ'irleri pîş-gâh-ı Kā'im-makāmî'de iktisây-ı hil'atle iktisâb-ı rif'at[6] eylediler.

Nüzûl-i bârân-ı bî-pâyân

Mâh-ı cumâdelûlânın on dördüncü günü◊◊[7]-ki mâh-ı âbın on beşinci günüdür- irâde-i 'aliyye-i Rabbânî ve hikmet-i ezeliyye-i Sübhânî ile ruhsâre-i[8] âsümân, verây-ı nikāb-ı sehâbda ser-tâ-ser nihân[9] olup, der-'akab sâha-i zemîne muttasıl bir derecede[10] şiddet ü vefret üzere emtâr-ı 'azîme nâzil oldu ki, tarfetü'l-'aynda her tarafda[11] Nîl ve Ceyhûn gibi cûybârlar cârî ve tezkîr-i tûfân-ı Neciyyullah birle kulûb-i ehl-i basîrete dehşet ü haşyet[12] târî oldu. Bârân-ı mezkûr İslâmbol'da Boğaz-içinde ve sâ'ir etrâf ü eknâfda 'âmm ü

---

1 zemândan berü i'mâl ve N2 müddetden berü A2, M2

◊ 17 Rebî'ulâhır 1223 = 12 Haziran 1808 Pazar.

2 kılınan günü N2 olunan Donanma-yı hümâyûn kalyonlarından bir kıt'ası, bu eyyâmda resîde-i hıtâm olup A2, M2

3 merkūmda N2 nüzûlünde A2, M2

4 edüp ve olarak N2 ve kudûm-i Şehriyâr-ı şevket-nüşûr ile mahall-i mezbûr garka-i nûr-i sürûr oldukdan sonra, zebh-i kurbân ve da'avât-ı icâbet-iktirânla A2, M2

و ترى الفلك تجرى بامره = Gemilerin Allah'ın emri ile yüzdüğünü görürsün" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hacc 22/65. âyetin ilk yarısında yer alan "*E lem-tera ennallâhe sahhare leküm mâ fi'l-arzı ve'l-fülke tecrî fi'l-bahri bi-emrihî* = الم تر ان الله سخر لكم ما فى الارض و الفلك تجرى فى البحر بأمره = Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi" meâlindeki âyetten hareketle söylenmiş gözüküyor.

5 Pâdişâh-ı felek-rif'atde A2, M2 Şehriyâr-ı Ferîdûn-âyînde N2

6 rif'at N2 pîrâye-i mefharet A2, M2

◊◊ 14 Cumâdelûlâ 1223 = 8 Temmuz 1808 Cuma.

7 günü ki günüdür N2 günü/günüdür ki mâh-ı âbın evâsıtıdır A2, M2

8 ile ruhsâre-i N2 birle rûy-i A2, M2

9 ser-tâ-ser nihân N2 serâser pinhân A2, M2

10 derecede N2 rütbede A2, M2

11 tarafda N2 kûçe ve sikkede A2, M2

şâmil ve birkac gün muttasıl olup, 'âdet-i mesbûkayı çend derece mütecâviz ve altmış sâ'at mikdârına mütenâhiz olmağla, kati vâfir ebniye vîrân ve sütûh ve cüdrân, *"Fe-sâ'e mataru'l-münzirîn*"* recz ü nekâlini tezekkür ederek havf u haşyetden secde-güzâr-ı dergâh-ı Rabb-i Müste'ân oldular. Sû-be-sû ve kû-be-kû[1] ejdehây-ı heft-ser gibi hücûm eden seyl-i pür-veyl sademâtiyle niçe cisr-i üstüvâr ve 'imâret-i bülend ü pâydâr,[2] sâhire-i gabrâya nihâde-rû oldu. Değirmenler fi'l-hakîka âsiyâb olup, furunlar içre[3] *"Ve fâre't-tennûr**"* feverânı, kulûb-i şeyh u şâbı gark-âb-ı inkılâb eyledi.

el-Kıssa: Çend şeb ü rûz [**N2 80b**] bu nâzile-i mihnet-endûz sebebiyle Dâru's-saltana ve Boğaz ve karşu yaka sekenesi[4] pâ-dergil kalup, *"eş-Şey'u izâ câveze haddehû in'akase zıddehû***"* kazıyyesince ni'met-i fâhıre dahi vefret ü tuğyânı nakamet-i kāhireye ser-dâde ve miyâh-ı 'azbenin dahi kesret ü mevcânı beliyye vü 'azâba rû-nihâde olmağın, ol matar dahi[5] 'ayn-ı hatar olup, **[M2 178]** ebniye ve 'imârâtdan[6] başka bi'l-cümle bağ ve besâtîn harâb ü yebâb ve esmâr u ezhâr ve sebzevât âsâr-ı mahv u nâ-yâb oldu; *ne'ûzü billâhi mine'n-nakameti fî sûreti'n-ni'meti*[7]****

Meğer pîr-i dânây-ı sipihr-i serâ'ir-âşinâ, yâk'a-i âtiye-i Selîmiyye zuhûruna te'essür birle, ol vücûd-i bihbûd içün bu resme misli nâ-mesbûk eşk-

---

12 Neciyyullah haşyet N2 : Neciyyullah/Neciyyu[ll]ah ile kulûb-i ehl-i seyr u şu'ûra dehşet-i 'azîme ve ru'b u haşyet-i 'amîme A2, M2

فساء مطر المنذرين = Uyarılanların (fakat aldırmayanların) yağmuru ne kötü olmuştur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, eş-Şu'arâ 26/173 ve en-Neml 27/58. âyetlerin ikinci yarılarıdır.

1 İslâmbol'da ve kû-be-kû N2 : İstanbul'da ve Boğaz-içi'nde ve bi'l-cümle etrâf ve havâlînin şâmil-i hâli olup, 'âdet-i mesbûkayı mütecâviz elli sâ'ate mütenâhiz/mütenâhir olmağla, kati vâfir ebniyye/ebniyeyi vîrân ve der u dîvârları hâke yeksân eylediğinden başka, sû-be-sû A2, M2

2 eden pâydâr N2 eden/edüp, seyl-i pür-veyl darabâtiyle niçe/nice pil-i üstüvâr ve 'imâret-i metânet-disâr A2, M2

3 içre N2, A2 içinde M2

** و فار التنور = Sular coşup yükselmeye başlayınca" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Hûd 11/40 ve el-Mü'minûn 23/27. âyetlerin baş taraflarında yer alan bir kısmıdır.

4 feverânı sekenesi N2 sırrı, kulûb-i erbâb-ı elbâbı garka-i çâr-mevce-i bahr-ı iztırâb eyledi. Ve'l-hâsıl çend rûz ehâlî-i İstanbul ve sekene-i Boğaz, lücce-i mihnet —/ve hayret-perdâzda A2, M2

الشيء اذا جاوز حده انعكس ضده = Bir şey haddini aşarsa, zıddına dönüşür" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

5 kazıyyesince dahi N2 inkılâbınca ni'met-i fâhırenin dahi vefreti, nikmet-i/— kāhireye ser-dâde olduğu külfet-i beyândan âzâdedir. Ve illâ matar A2, M2

6 ebniye ve 'imârâtdan N2 ebniyelerden A2, M2

7 ne'ûzü -ni'meti N2 — A2, M2. "**Nüzûl-i bârân-ı** -ni'meti" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,288'de kaydedilmişse de şiddetli yağmurun elli saat sürdüğü belirtilmiştir.

نعوذ من النقمة فى صورة النعمة = Nimet sûretinde gözüken cezâlandırmadan Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

efşân-ı mihr u rikkat ve reşha-pâş-ı sirişk-i te'essüf ü hasret olup, yâhûd âteş-i cihân-sûz, hâdise-i mezkûrenin sakf-ı mu'allâ[sı], tâk-ı nuh-revâk-ı[1] mînâya 'alev-res-i sirâyet ü i'tilâ[2] olacağından endîşe vü ictinâb birle, ser-nümây-ı zuhûr olacak nâ'ire-i şerr u şûru tûfân-zede-i seylâb eylemekle, nev'an sevretini şikest ve sükkân-ı 'âlem-i bâlâyı sûziş-i lehîb-i mehîbinden vâreste vü masûn eylemek kasdına mebnî olduğunu işâret eylemiş idügi hâtır-peyvestdir; fe-sübhânallâh[3]

Zuhûr-i vak'a-i 'ibret-nümâ ez-pes-perde-i kazâ ve tebeddül-i Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i bünyân-ı Devlet-i 'aliyye *sânehallâhu Te'âlâ 'an-misl-i hâzihi'l-âfât ve sâ'iri'l-beliyye, âmîn*[4].

Çün bâlâda ber-vech-i ıtnâb bir kitâblık söz ile ıtlâk-ı zimâm-ı kilk-i pâkîze-hıtâb olduğu üzere bâ-irâde-i bî-'illet-i Rabb-i kadîr, Hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Selîm[5] hazretleri, terk-i tâc ü dîhîm birle vahdet-hâne-i inzivâda mukîm olmağla, kā'ide-i 'Osmâniyye üzere vâris-i serîr-i Saltanat olan Şehzâde-i pâkîze-tıynet Sultân Mustafa Hân ibnü's-Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretleri pîrâye-bahş-ı evreng-i mücidd ü şevket olup, bâdî-i berbâdî-i[6] Saltanat ü memleket olan ma'dûdü'l-esâmî müstevliyân-ı devlet dahi 'âmme-i 'âlemiyâna mâdde-i[7] 'ibret olmuşlar idi. Lâkin sâkī-i sipihr-i nâ-mihribân: "Ayâ! İşbu bâde-i devlet ü ikbâle ne dürlü mizâc-ı garîb mezc ü tahlît eylemiş ki, andan yek katre nûş edenler fi'l-hâl siyeh-mest ü âşüfte-bâl olup, pîş ü peslerini fark u idrâkden ve zîr ü bâlâlarına ihâle-i 'akl-i derrâkden pesmânde-i hırmân ve[8] hâtıb-ı leyl-âsâ habt-ı 'aşvâ' birle beher sû pûyân olurlar[9]

Bu câmi'u'l-kelim mukaddimenin mısdâkı, mu'âsırîn ve ahlâfa mâye-i tezekküre ve vâye-i i'tibâr u tebassura olan ricâl-i küştegân-ı güzeştegânın câ-

---

1 revâk-ı M2 râk-ı A2

2 i'tilâ M2 i'tilâk A2

3 Meğer pîr-i dânây-ı —/Te'âlâ [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 — N2

4 **pes-perde-i kazâ ve tebeddül-i Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i —/miyân-ı bünyân-ı Devlet-i 'aliyye *sânehallâhu Te'âlâ 'an-misl-i hâzihi'l-âfât ve sâ'iri'l-beliyye, âmîn*** A2, M2 **bes-perde-i hafâ ve tebeddül-i saltanat ve tezelzül-i devlet** N2
صانها الله تعالى عن مثل هذه الافات و سائر البليه امين = Yüce Allah onu bu gibi âfetlerden ve diğer belâlardan korusun, Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5 Hudâvendigâr-ı .....Selîm N2 Sultân Selîm-i halîm A2, M2

6 dîhîm birle berbâdî-i N2 dîhîmle halvet-hâne-i 'uzlet ü inzivâda kûşe-gîr olmağla, Şeh-zâde-i civân-baht Sultân Mustafa hazretleri pîrâye-i iklîl ü taht olup, bâdî-i berbâdî-i/beryâdî-i A2, M2

7 mâdde-i N2 mâye-i A2, M2

8 nâ-mihribân hırmân ve N2 bî-mihribân işbu mâdde-i devlet ü ikbâle ne mezc etmiş, bilmem ki andan yek katre cur'a nûş olanlar derhâl siyeh-mest —/ü medhûş olup, pîş ü peslerini şu'ûr u idrâkden vâmânde-i/dermânde-i hırmân ve zîr u/— bâlâlarını/pâlarını temyîze muktedir olmayup A2, M2

9 'aşvâ' olurlar N2 'aşvâ birle her/beher سوكور gibi pûyân olurlar/olur A2, M2

nişînleri ve mekân-ı muhalleflerinin halef ü mekînleri[1] olacak yâdigârlar, anların me'al-i hâline kat'â 'atf-ı nigâh-ı i'tibâr ve tevcîh-i[2] fikr-i itti'âz u istibsâr eylemeyüp, bir tarafdan kibâr-ı 'ulemâ' nâmına olup, ekserî şehrî ve perverde-i ni'met-i Hâkānî olarak mesned ü riyâset dîvânesi ve çerâğ-ı câh u haşmet pervânesi olan efendilerin tedâbîr-i müdebbirâneleri [**N2 81a**] ve bir cânibden ism-i bî-müsemmâ 'idâdından olan fırka-i ümenâ'-i hıyânet-intimânm, husûsan âteş-gîre-i kânûn-i tesallut u istîlâ olan Ocakluyân-ı şirret-ihtivânın istîlâ'-i düşmenâneleri ve bir kûşeden bî-magz ve sebük-hûş ve dârû-yi hıredfersây-ı ikbâl ü devletle âşüfte-dil ve medhûş olan kurenâ' zümresinin hırs u tama'la iddihâr-ı mâl ve iktinây-ı âmâle sa'y ü tehâlük-i eş'abâneleri ve sâ'ir gûne kāl ü kaleme gelmez evzâ' u etvâr-ı hâm-kârâneleri, bî-çâre Devlet-i 'Osmâniyye'yi ve milket-i Hâkāniyye'yi[3] belâdan belâya dûçâr ve devr-i Hûşeng'den berü* misli nâ-mesbûk saltanat-ı Sultâniyye'yi[4] kazâdan kazâya giriftâr edüp, gürûh-i mezbûr cümlesinden ferd-i vâhid aslâ ve kat'â "Veliyy-i ni'metimiz" deyerek Devlet-i 'aliyye cihetine[5] hayr-hâhlık ve Saltanat-ı seniyye'ye püşt ü penâhlık vâdîsinde olmayup, her birinin *"Himmetî 'alâ zimmetî***"* fehvâsı sıfat-ı sa'y ü dikkati olup, a'dây-ı dîn[6] ü devlet olan küffâr-ı[7] pür-mel'anet ise ber-fehvây-ı *"Mukranbî'un [li-yenbâ'a****"* nev'an" sûret-i sükûtü [ve] vüsûbu ilmâ' ve ma'âzallâhi Te'âlâ cüz'î tafra[8] ile serâser Memâlik-i İslâmiyye'yi pâymâl-i hayl-i[9] hızy ü hasâr edecekleri derkâr olmağla ve maraz-ı vebâ-misâl[10] ihtilâf u ihtilâl ise, 'âmme-i Memâlik-i mahrûse'ye

---

1 câ-nişînleri mekînleri N2 / halefleri A2, M2

2 me'al-i hâline tevcîh-i N2 [hâl-i hâk-i nigûhîde me'âllerine kat'â tevcîh-i nigâh-ı i'tibâr ve imâle-i A2, M2

3 'ulemâ' nâmına Hâkāniyye'yi N2 : 'ulemâ / 'ulemâ nâmına olup mesned-i riyâset delisi olan efendiciklerin tedâbîr-i hande-fermâsı/fersâsı ve bir cânibden ümenâ ism-i bî-müsemmâsiyle/müsemmâsı, dest-yâz-ı/bâz-ı yağmâ olan havene-i Yehûdî-siyer **[M2 179]** ve bir tarafdan âteş-efrûz-i hânumân-ı ârâm olan Ocakluyân-ı menhûsânın/mebhûsânın (مبحوسانك) istîlâsı ve bir kûşeden merkez-i saltanatı dâ'iretü's-sev' istîlâ/— birle tesallut eden bî-magz ve sebükser kurenây-ı bed-güherlerin hırs u tama'la iddihâra i'tinâları ve sâ'ir güftâra gelmez evzâ'-ı nâ-becâları, bî-çâre Devlet-i 'aliyye'yi A2, M2
Metnimizde söz konusu edilen Hûşeng, eski Pers mitolojisinde evrensel monarşinin kurucusu ve Zerdüşt yasasının ortaya çıkışından önceki Pişdâdî hânedânının ilk hükümdarı olan Hûşeng olmalıdır; bk. "Huşeng", *Büyük Larousse,* XI,5431.

4 Sultâniyye'yi N2 muftehar u mu'teberi A2, M2

5 gürûh-i mezbûr cihetine N2 aslâ ferd-i vâhid Devlet-i 'aliyye'ye A2, M2

** همتی علی ذمتی = Yapma düşüncem sözüm olsun" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

6 dîn A2 hey'et M2

7 küffâr-ı A2 milel-i M2

*** مقرنـــبع لينـــباع = O sıçramak üzere pusuda durandır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,309.

8 *Mukranbi'* tafra A2 *"Huve muhrenbıku li-yenbâ'* (هو مخرنبق لينباع)" sûret-i sükûtü vüsûbiyyü'l-ilmâ' ve ma'âz[all]âhi Te'âlâ cüz'î zafer M2

9 hayl-i A2 hiyel-i M2

10 maraz-ı vebâ-misâl A2 maraz u bâm-misâl M2

sereyân ü ittisâl birle taraf taraf herc ü[1] merc âsârı rû-nümâ ve her aktârda katâr katâr şûriş ve[2] bagy ü serkeşî hüveydâ olmağla, Devlet-i 'aliyye ve memâlik-i Saltanat-ı seniyye 'ayniyle *'İzzî Târîhi*'nde mastûr pâdişâh* vefâtından sonra İran memalikinin kesb eylediği sûrete münkalib olmağla**, bi'l-cümle Ümmet-i Muhammed kulûbundan emn ü itmînân eseri münselib oldu[3]

Cümle-i mu'tarıza

Nev'-i insânî[4] zalûm ve cehûl oldukları, nass-ı sarîhle rütbe-i sıhhat ü[5] tahkîka mevsûldür. Tabaka-i munkazıye ricâlinin ne sebeble ma'âzallâhi[6] Te'âlâ masra'ları olan varta-i kazâya vukū' ve sukūtları, henûz âyîne-i bîniş ve levha-i dâniş[7] iken, tabaka-i sâniye yâdigârları kat'â tebassur ve i'tibâr eylemeyüp, evvelkilere du'â okudup ve tabaka-i âtiye dahi bunlara rahmet göndertdikleri[8], hele lisân ü beyâna sığmaz emr-i muhayyerü'l-'ukūldür.

'Abdül'azîz Efendi merhûm *Ravzatü'l-Ebrâr* nâm târîh-i be-nâmmda bu resme keşîde-i silk-i rukūm eylemişdir ki, "Sâhibü'z-zemân Sultân Murâd-ı Râbi' *'aleyhi'r-rahme* hazretlerinin ilâ âhiri'l-eyyâm tîğ-i siyâsetleri karâr-gîr-i niyâm-ı ârâm olmayup, husûsan şürb-i duhân töhmetiyle sad-hezâr lûle-keşânı tu'me-i şemşîr-i kahr u tebâr eylemişler idi. 'Acem seferine 'azîmet-i hümâyûnlarında Bor Kasabası kurbunda Nakkāre-zen Çayırı nâm makāmda darb-ı sâyebân-ı ârâm olundukda, a'yân-ı zu'amâdan Cevherî-zâde töhmet-i şurb-i duhân ile sâkin-i mahalle-i hâmûşân olup, pîş-gâh-ı bârgâhda cesedi endâhte-i hâk-i siyâh olduğu leyl-i pür-veylde [**N2 81b**] râvî-yi kıssa-i râst-güftâr bir

1 ü M2 — A2
2 ve A2 — M2
* Metnimizde söz edilen İran Şâhı, 1688-1747 yıllarında yaşamış, Avşarlılar hânedânının kurucusu ve ilk hükümdârı olan, önceleri Tahmâsb-kuli Hân ünvânıyla anılan, 8 Mart 1736'da ise Nâdir Şâh ünvânıyla hükümdâr olan kişidir; bk. meselâ Azmi Özcan, "Nâdir Şah", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII,276-277.
Gerçekten *'İzzî Târîhi*'nde Nâdir Şâh sonrası İran'm içine düştüğü olumsuz durum birkaç yerde anlatılmaktadır; bk. Süleymân 'İzzî, *'İzzî Târîhi*, İstanbul 1199/1785, s.134a-136a, 235a-239a, 248a-248b, 255a-256b, 266a-268a, 275b-276a, 281a-282b.
3 vâdîsinde olmayup oldu [Dipnotu uzatmamak için N2'de kısaca yer alan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 sûretinde olmayup, her birinin himmeti zimmetine masrûf ve cümle-i sa'y ü mücâhedeti huzûz-ı nefsâniyyesi nahvına ma'tûf olmuşidi N2
4 insânî A2 insânînin M2 insânın N2
5 rütbe-i sıhhat ü N2 derece-i A2, M2
6 munkazıye .....ma'âzallâhi N2 sâbıka ricâlinin ne sebeble ma'âzallâhi/ma'âz[all]âhi A2, M2
7 vukū' dâniş N2 sukūtları, henûz muttaride/manzarada A2, M2
8 yâdigârları kat'â göndertdikleri N2 ebnâları olan —/yâdigârlar yek-şeme i'tibâr eylemeyüp/etmeyüp, evvelkilere du'â okutmaları ve tabaka-i âtiyenin dahi bunlara —/irsâl-i rahmet/rahmete irsâline/— bâ'is olmaları A2, M2

kimse ile bir maslahata giderler iken, hasbe'l-memerr otak-ı gerdûn-nitâk önünden güzâr eylediler. Meş'aleler iltihâbda ve meş'aleciler hâbda olup, 'âlem agyârdan hâlî olmağın, refîkım bî-ihtiyâr miyânmdan lûle-i duhân çıkarup, küşte-i tîğ-i kahr olan bî-çâreye karîb furûzân olan meş'alden iş'âl-i duhân eylemekle, bu vaz'-ı sengîn ü garîb 'akl ü şu'ûrumu perîşân eyledi" deyü nakl ü beyân eyledi*

Var kıyâs et vüs'at-i meydân-ı gaflet nidiğin**

Latîfe

'Arabistân'da 'Azâz nâm kasaba selefde be-gāyet ma'mûr olup, gâh bi'n-nefs Devlet-i 'aliyye tarafından ve gâh ilhâk mülâbesesiyle Haleb vâlîleri cânibinden 'Azâz Ağası nâmiyle voyvodalar ve mütesellimler ta'yîn olunmağla, müddet-i mukaddereleri kadar anda ikāmet ve icrây-ı hükûmet ederler idi. Bir vakitde dahi 'ale'l-â'de bir Ağa gelüp anda karâr-gîr ve dest-zen-i esbâb-ı dâr u gîr olmuşidi. Fellâhın biri bir mâdde zımnında kendüden rencîde olmağla, gıyâbında *"Allahu yel'anü 'Ali Ağa-el-'azâz****" deyü la'n ile bed-du'â eylemekle, gammâzın biri fi'l-hâl Ağa'nın sâmi'asına îsâl eylemiş, pes der-sâ'at mezbûru ihzâr ve "Sen bana la'n ü nefrîn eylemişsin" deyü mu'âhezeye ibtidâr eyledikde, fellâh bir zarîf ve mezzâh âdem olmağla: "Sultânım 'Azâz Ağası'na olarak gerçi lisânımdan ol gûne bir edây-ı nâ-sezâ sudûr eyledi. Lâkin mevki'-i edâ ve merci'-i bed-du'â cenâbınız değildir ve cenâbınızdan mukaddem gelenler ve mu'ahhar gelecekler değildir. Belki 'Azâz Ağalığı kendüde müntehî olan ağadır ki, ol deccâl ile mu'âsır olur. Zîrâ gelenler gidenlere rahmet okutmağla, la'n-i mezbûr tenezzül ederek nihâyetü'n-nihâye olan Ağa'da karâr-dâde olur. Bu cihetle cenâbınız ol gubârdan âzâdedir" dedikde, merkūmun bu ma'kūl ve ma'nîdâr cevâbı sencîde-i mîzân-ı i'tibâr olmağla, hakkında 'afv ü müsâmahadan başka 'atıyye vü ikrâma sezâvâr eyledi; *Allâhümme'c'alnâ mine'l-müte'izzîni bi'l-i'tibâr ve'l-istibsâr**** [**N2 82a**] Gelelim dâstânımıza.

Tetimme

A'dây-ı dîn ü devlet olan küffâr-ı bed-millet ise ber-fehvây-ı *"Mukran-bikun li-yenbâ'a**"* nev'an sûret-i sükût ü ârâmişleri şiddet-i vüsûb ü pertâbı îmâ vü ilmâ' ve ma'âzallâhi Te'âlâ ednâ tafra ile serâser Memâlik-i mahrûse'yi

---

* "Bor Kasabası kurbunda eyledi" arasında yer alan bilgiler gerçekten ihmâl edilebilir ufak tefek değişikliklerle Kara Çelebi-zâde 'Abdül'azîz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr,* Bulak 1248, s.583'ten alınmıştır.
Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinden birinde geçen "Var kıyâs et vüs'at-i deryâ-yı rahmet nidüğin" mısrâından (bk. *Bakî, Dîvânı,* s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

** الله يلعن على اغا العزاز = Allah taş kalpli Ali Ağa'ya lanet etsin" anlamına gelen Arapça bedduâdır.

*** اللهمّ اجعلنا من المتعظين بالاعتبار و الاستبصار = Allahım bizi ibret alanlardan eyle!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

pâymâl-i hayl-i hasâr edecekleri mukarrer olup, maraz-ı âkile-misâl 'ârıza-i ihtilâf ü ihtilâl ise ecsâm-ı milkete 'urûz u ittisâl birle taraf-ı herc ü merc rahneleri rû-nümâ ve her bikā' u aksâ'da *"Yevme tercüfü'r-râcifetü tetbe'uhe'r-râdifetü**"* vâcifesi hüveydâ olmağla, Devlet-i 'aliyye ve Memâlik-i seniyye bi-'aynihâ *'İzzî Târîhi*'nde meşrûh olduğu üzere Tahmâsb-kuli Hân helâkinden sonra İran memâlikinin kesb eylediği sûrete munkalib olmağa ramak-ı yesîr kaldığından nâşî***, kulûb-i ehl-i İslâm'dan emn ü itmînân eseri münselib oldu[1]

Be-tahsîs mukaddemâ tebdîl-i Saltanat zımnında havsala-i tehammülden[2] bîrûn ve te'diyesi[3] derece-i istihâleye makrûn ocaklar[4] tarafına tarh olunan mevâ'îdin incâzı nâ-kābil iken, vak'a-i sâbıkada[5] küşte-i tîğ u teber olan 'uzamânın mânend-i genc-i bâd-âver olan[6] muhallefâtlarından hâsıl olan mebâliğ-i bî-hadd ü ahsâ, üftâde-i mehleke-i târâc ü[7] yağmâ ve giriftâr-ı eydî-i nehb ü heder ü hebâ ve bu denlü[8] tuhaf u tefârîk ve turaf, bir alay ac ve muhtâc mukarrebân-i Mustafavî arasında heder ü telef ve hazâ'in-i 'Osmâniyye'nin nefâdı mertebede güm-kerde-i şeref olması, **[M2 180]** sabr u şu'ûr-i hayr-hâhânı dil ü dimâğlarından ber-taraf etmişiken[10], gürisne-çeşmân-ı dûde-i Bektâşiyân dûd u raht-ı Devlet-i sâmîhu'l-erkân olup, ya'nî *"Hel min mezîd?*[11]"* gûyân olarak sâz ü sâmân-ı kanâ'at ü insâfı sûzân oldular. Dil-hâhları üzere 'amel ü hareket ise[12], hâric-i yârâ-yı devlet olmağla, a'bâ'-i şâkka-i tekâlîfleri

---

* هو مقرنبق لينباع = O sıçramak üzere pusuda durandır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,309.

يوم ترجف الراجفة تتبعها الرادفة = Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân-ı Nâzi'ât 79/6-7 âyetleridir.

Gerçekten *'İzzî Târîhi*'nde, önceleri Tahmâsb-kuli Hân ünvânıyla anılan İran Şâhı Nâdir Şâh sonrası ortaya çıkan olumsuz olaylar birkaç yerde anlatılmaktadır; bk. Süleymân 'İzzî, *'İzzî Târîh*, s.134a-136a, 235a-239a, 248a-248b, 255a-256b, 266-268a, 275b-276a, 281a-282b.

1 'Abdül'azîz Efendi merhûm oldu N2 — A2, M2

2 tehammülden N2 tehammül-i devletden A2, M2

3 te'diyesi N2, M2 te'[di]yesi A2

4 ocaklar N2, A2 Ocaklu M2

5 vak'a-i sâbıkada M2 vak'ada N2, A2

6 'uzamânın mânend-i genc-i bâd-âver olan A2, M2 eşhâsın mânend-i genc-i bâd-âver N2

7 ahsâ, târâc ü N2 'add, üftâde-i mehleke-i A2, M2

8 heder denlü N2 hebâ ve bu kadar A2, M2

9 ac/aç ve muhtâc mukarrebân-ı/mukarrebîn-i güm-kerde-i A2, M2 tülünkî-yi ac ve muhtâc aralıklarında 'urza-i ziyâ' u telef ve hazâ'in-i bî-gerân-ı 'Osmâniyye nefâdı derecesinde güm-kerde-i tebzîr u N2

10 sabr u etmişiken N2 hayret-bahş-ı 'ukalâ iken A2, M2

*[4] هل من مزيد = Daha var mı?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

11 sabr u *mezîd* N2 hayret-bahş-ı 'ukalâ iken, gürisne-çeşmân-ı dûde-i Bektâşiyân: *"Hel min mezîd* A2 hayret-bahş-ı 'ukalâ iken *"Hel min yezîd* M2

12 kanâ'at ü ise N2 insâfı sûzân olup, dil-hâhları üzere hareket A2, M2

kâsiretü'z-zuhûr ve vaz'-ı nâ-sâz ü 'anîfleri[1], "Âdem kara-dağ olsa getürmez ana tâkat" haml-i girânı üzere tehammül-güzâr-ı erbâb-ı umûr[2] olduğundan ve'l-hâsıl tegallüb ü tesallut ve keder u zararları[3] varak-ı dîğer sûretini bulduğundan, a'yân-ı devlet bî-tâb ve dem-beste-i[4] zucret [**N2 82b**] u ıztırâb[5] olup, gerek Âsitâne'de ve gerek orduda teklîfât-ı bâride ve tahmîlât-ı zâ'ideleri hazm ve tekabbül kertesinden hurûc ve şeb ü rûz ser-nümây-ı sâha-i bürûz olan şenâ'at-i ciğer-dûzları[6] derece-i şekâvet ü beşâ'ate 'urûc eylemesi, **beyt**[7]:

Der-çeşm küned hâne-i meges-râ çû dihî[8] *rûy*

Bâ-sefele hemân bih ki müdârâ ne-küned kes[*]

me'âlinden gaflet ve ol tâ'ife-i sefele-nihâd ve hazele-sîrete irâ'et-i[9] rûy-i nermî vü sühûlet eylemekden neş'et eylemekle, hurrem-kesân-ı eşrâr-ı 'akrebminşân bî-mehâbâ fürce-yâb-ı hulûl ü istîlâ olarak, 'uyûn-i mesâlih u evtâra[10] hecme-rîzân olmağın, ahvâl-i cihân mûy-i zengî gibi[11] derhem ve perîşân ve ashâb-ı 'ukūl ü ezhân endîşe-i vehâmet-'âkıbetle lerzân ü tersân olmuşlar idi. Hâssaten[12] Ordu-yi hümâyûn'da ise hayâl-hâne-i hâtırdan bî-gâne gûnâ-gûn etvâr-ı bâgıyâneye cesâret ve 'âmme-i mesâlih u umûra medd-i eyâdî-i ihtilât u müdâhalet[13] ederek, her biri bir gûne evzâ' ve mânde ve ta'yînât behâneleriyle ibrâ'-i zenâd-i[14] gavgā vü nizâ' eylemeleri, evliyây-ı umûru bîzâr ve zîr-i[15] ser-pençe-i tesallutlarında esîr u dil-fikâr[16] eylemeğin, hâlleri dîğer-gûn ve

---

1 kâsiretü'z-zuhûr 'anîfleri N2 kāsımetü'z-zuhûr ve vaz'-ı nâ-hemvâr-ı 'anîfleri/ عنیلری [mısrâ]' A2, M2

2 haml-i girânı umûr N2 mazhûnunu müzekkir ber-taraf-sâz-ı 'akl ü şu'ûr A2, M2

3 u tesallut zararları N2 istîlâları A2, M2

4 bî-tâb ve dem-beste-i N2 vâmânde-i zîr-i girânbâr-ı A2 dermânde-i zîrger-i enbâr-ı M2

5 u ıztırâb N2 — A2, M2

6 orduda ciğer-dûzları N2 Ordu-yi nusrat-nişânede teklîfât-ı bârideleri havze-i tehammülden hurûc ve dem-be-dem ser-nümây-ı bürûz olan şenâ'atleri A2, M2

7 beyt M2 — N2

8 çû dihî N2, A2 nerm M2

* در چشم کند خانه مکس را چو دهی روی * با سفله همان به که مدارا نکند کس = Gözün üstünde sineğin evini bir köy gibi görürsün. Bir kimse için sefîl insanlarla hoş geçinilmemesi iyidir" anlamına gelen Farsça bu beyit, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin gazellerinden alınmıştır; bk. meselâ Sâ'ib-i Tebrîzî, *Külliyyât-ı Dîvân-ı Sâ'ib,* M.Ü. İlâhiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr.12, vr.200a.

9 tâ'ife-i irâ'et-i N2 tâ'ifeye irâ'e-i A2, M2

10 eylemekle evtâra N2 birle, hurrem-kesân-ı eşrâr-ı 'uyûn-i mesâlih-i Devlet-i ebediyyü'l-karâr'a A2, M2

11 cihân gibi N2 'âlem mânend-i mûy-i zengiyân A2 'âlem mânend-i mûy zengbân M2

12 ü ezhân hâssaten N2 -i selîme endîşe-i vehâmet-i pâyânla/pâyân ile hayrân olmuşlar idi A2, M2

13 'âmme-i müdâhalet N2 mesâlih u umûra/umûrda medd-i eyâdî-i duhûl ü mübâderet A2, M2

14 behâneleriyle îrâ'-i zenâd-i N2 behâneleriyle îrâ'-i zenâd-i A2 behâlariyle ibrâz-ı M2

15 zîr-i N2 — A2, M2

16 dil-fikâr N2 zâr A2 — M2

'âciz ü zebûn oldular. Nâ-çâr sûretâ celb-i zehâ'ir ve hakīkatde selb-i savlet-i erzâl-i asâkir irticâsiyle[1] 'Alemdâr Paşa'nın himây-ı livây-ı himâyetine[2] ilticâ eylemek, muktezayât-ı ahvâlden olduğuna mebnî, bizzât cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı[3] Mülûkâne'den hutût-ı nüvâziş ü iltifât-ı Şâhâne[4] ba's ü tesrîb ve hedâyây-ı girân-behây-ı Hidîvâne[5] irsâliyle taltîf ü tatyîb olunup, ricâl-i devlet ve mukarrebân-ı Saltanat taraflarından dahi istimâlet-nâmeler tahrîr ve isticlâb-ı hâtır-ı hatîrleri[6] mülâhazasıyla pey-der-pey dest-âvîzler tesyîr olundukca, sûret-i zâhirede[7] mümâşât-ı *"Ve üsnî 'aleyhi ve yüsnî 'aleyye ve fi'l-kulûbi zagā'inün*"* kānûn-i münâfikānesine[8] mürâ'ât olunmakda idi. Behîc Efendi ise envâr-ı devlet-i Selîm Hânî'den iktibâs-ı feyz-i kâm-rânî etmiş ve vukū'-i vak'a-i şenî'adan mukaddem Ruscuk tarafına gitmiş bulunup, nev'an dekāyık-ı umûra dânâ[9] ve mezâyây-ı ahvâl-i devlete vâkıf **[M2 181]** mâlik-i cerbeze ve nutk u zekâ[10] olmağla, [**N2 83a**] aralık aralık 'Alemdâr Paşa huzûrunda mehâsin-i Pâdişâh-ı mahlû'u vasf u beyân ve hal' sebebiyle muhayyel ve musammem olan nizâmâtm[11] fıkdânı mazarrâtını 'add ü 'iyân ve kazâ-zede olan ricâlin veliyy-i ni'metlerine olan sadâkat ve istikāmetlerinden ve rüşd ü kârgüzârî ve dirâyetlerinden bahisle mahzâ küşte-i tîğ-i nefsâniyyet olduklarını âverde-i zebân[12] edüp ve mukaddemâ Mektûbcu olan Mehmed Tahsîn Efendi, askerî tâ'ifesinden[13] havfa teba'iyyet ve Behîc Efendi'nin[14] irşâd ü delâletiyle 'Alemdâr Paşa ma'iyyetinde[15] Ruscuk tarafına 'azîmet etmiş bulunduğundan, mûmâ ileyhe[16] hem-zebân-ı muvâfakat olmakda iken, Mısır Seferi hılâlinde terk-i tarîk-ı tedrîs ile dahîl-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik'le hâ'iz-i haysiyyet ü şân olan sâhib-i fikr-i sâkıb ve dûr-endîş ve re'y-i sâ'ib fuzalâ ve

---

1 zehâ'ir irticâsiyle N2 zehâ'ir/zehâyir ve hakīkatde —/def'-i savlet-i erâzil-i asâkir recâsiyle A2, M2

2 livây-ı himâyetine N2 himâyetine A2 himâyesine M2

3 ahvâlden menâkıb-ı N2 hâlden olduğu lâzım ve hüveydâ olduğundan, bizzât cânib-i A2, M2

4 -ı Şâhâne N2 — A2, M2

5 Hidîvâne N2 Şâhâne A2, M2

6 -ı hatîrleri N2 — A2, M2

7 zâhirede M2 zâhirde N2, A2

* و اثنى عليه و يثنى على و فى القلوب ضغائن = Ben ona övgüde bulunuyorum, o bana övgüde bulunuyor, oysa kalplerde kinler var" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

8 Ve esnâ münâfikānesine A2, M2 ve kānûn-i münâfikāneye mürâ'ât N2

9 dânâ N2 — A2 âşinâ M2

10 mâlik-i zekâ A2, M2 u âşinâ N2

11 Pâdişâh-ı nizâmâtm N2 Pâdişâh-ı mahlû'u serd ü beyân ve hal' sebebiyle muhîl olan nizâmın A2 Pâdişâhî serd ü beyân vaz' u sun'u sebebiyle muhîl olan nizâmın M2

12 mazarrâtını zebân N2 mazarratını 'add u 'iyân A2 mazarrâtını 'add u beyân M2

13 askerî tâ'ifesinden N2 — A2, M2

14 Efendi'nin N2 Efendi A2, M2

15 ma'iyyetinde N2 ma'iyyetine A2, M2

16 ileyhe N2, A2 ileyh M2

'ulemâ ve şu'arâdan erbâb-ı re'y ve nutk u zekâ, ferîd-i zemâne ve dühât-i yegâneden es-Seyyid 'Abdullah[1] Râmiz Efendi, nazar-ı Hudâvend-i sâbık eseriyle tahsîl-i rütbe-i 'izz ü ser-bülendî etmiş[2] olduğundan, ibtidây-ı cülûs-i Pâdişâh-ı nev-câhda tarafdârân-ı Şehriyâr-ı mahlû', bi'l-cümle Ordu-yi hümâyûn'dan matrûd u medfû' ve[3] müdâhale-i umûrdan memnû' olmaları bâbında şeref-rîz-i vukū' olan[4] hatt-ı hümâyûn mûcebince, tevzî'-i hısas-ı 'ukūbet ve taksîm-i eshâm-ı nekâl ü nekâbet hayyizinde merkūmun[5] hisse-i mukadderesine Kavala'ya nefy ü iclâ sehmi[6] isâbet ve Çavuş mübâşeretiyle 'azm-i cânib-i me'mûriyyet eyledikde, 'Alemdâr Paşa havâşîsinden[7] Köse Kethudâ dimekle ma'rûf Ahmed Efendi birle hılâl-i râhda mülâkāt edüp, zâtında ehl-i 'ilm ve şâ'ir ve natûk ve sühan-dân olmağla, Köse Kethudâ, Efendi-i mezbûrun kudûmünü telakkī-i ikbâl ü iltifât ve taltîf ü terhîb ve şerâ'it-ı mihmân-nüvâzîyi kemâ-yenbagī tertîb birle tatmîn ü tatyîb[8] etmekde iken, Behîc ve Tahsîn'in ta'rîf ü telkīnleriyle[9] 'Alemdâr Paşa tarafından i'zâz ü tevkīre mukārin[10] da'vet olunmağla, germ-rikâb-ı[11] icâbet olup, lede'l-vusûl müşârun ileyhe intisâb ve efendiyân-ı mûmâ ileyhimâya sâlis-i kâfî, ya'nî sâlisetü'l-esâfî olarak, ihtisâs-ı tâm birle[12] tekarrub iktisâb eyledikde: "Ocaklu tâ'ifesinin tegallübleri mizâc-ı devleti ifsâd ve altı yüz senelik rev-nak-ı Saltanat'ı berbâd eyledi" deyerek mevâdd-i halel ü fesâdı [**N2 83b**] vâhiden ba'de vâhidin delîl ü şâhid îrâdiyle şümürde-i beyân ü ta'dâd eyledikce, müşârun ileyh dahi tasdîka mâ-çâr ve[13] husûsan bu def'a orduda sûret-i ahvâl-i gavâyet-iştimâlleri 'ayne'l-yakīn meşhûd ve mu'âyeni olmağla, Devlet-i 'aliyye'ye zarardan gayri â'ideleri olmadığı ikrâr ve i'tirâfda bî-

1 dahîl-i zümre-i 'Abdullah M2 dahîl-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik'le serfirâz-ı akrân olan Kırîmiyyü'l-asl 'Abdullah N2 dâhil-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik ile hâ'iz-i haysiyyet ü şân olan sâhib-i fikr-i sâkıb ve dûr-endîş ve re'y-i sâ'ib fuzalâ ve şu'arâdan erbâb-ı re'y ve nutk u zekâ, ferîd-i zemâne ve dühât-i yegâneden es-Seyyid 'Abd[ull]ah M2

2 Hudâvend-i etmiş N2 Hudâvendigâr-ı sâbıkla tahsîl-i rütbe-i ser-bülendî etmiş A2 Hudâvendigâr-ı sâbıkla tahkīk-ı rütbe-i ser-bülendî eylemiş M2

3 bi'l-cümle ve N2 Ordu-yi hümâyûn'dan tard u def'le A2, M2

4 şeref-rîz-i vukū' olan N2 şeref-vürûd eden A2, M2

5 'ukūbet merkūmun N2 'ubûdiyyet ve taksîm-i sihâm-ı nekbet esnâsında, mûmâ ileyhin A2, M2

6 sehmi N2 — A2, M2

7 havâşîsinden N2 takımından A2 tarafından M2

8 birle hılâl-i tatyîb N2 ile mülâkāt ve Râmiz Efendi zâtında Felâtûn-pesend bir vücûd-i bî-mânend olmağla, kudûmünü, merkūm telakkī ve iltifât ü taltîf ve terhîb ve levâzım-ı mihmân-nüvâzîye/nüvâzîyi tertîb A2, M2

9 ta'rîf ve telkīnleriyle N2 ta'rîfleriyle A2, M2

10 i'zâz ü tevkīre mukārin N2 — A2, M2

11 germ-rikâb-ı N2 germ-'inân-ı semt-i A2, M2

12 müşârun ileyhe birle N2 mecbûl olduğu nabz-gîrî ve dirâyet ve mizâc-âşinâyî vü talâkatinden/talâkatden nâşî müşârun ileyhe intisâb ve ihtisâs-ı tâmla A2, M2

13 ve altı yüz ve N2 eylediğini, mâdde be-mâdde şümürde-i beyân ü ta'dâd etdikce, müşârun ileyh dahi tasdîk edüp A2, M2

ihtiyâr olmağın: "Hudâvendigâr-ı sâbıkın bu tâ'ife-i halî'u'l-'izârdan teberrî ve nefret edüp, asker-i cedîd ihtirâ' ve tertîbine sarf-ı hazîne-i himmet eyledikleri, meğer muvâfık-ı emr-i[1] hikmet imiş" zemîninde müdde'ây-ı mezkûru te'yîd ve kendüleri dahi ol zümreden müteneffir ve rû-gerdân olduğunu takrîr birle bünyân-ı muvâfakati teşyîd[2] eyledi. Ve'l-hâsıl müşârun ileyhi taraf-ı Tâcdâr-ı nev-câhdan tebrîd ve pençe-zen-i umûr-i devlet olan vükelây-ı vaktden tenfîr u teb'îd edüp: "Sâ'ir gûne fezâ'il-i zâtiyye ve hasâ'il-i sıfâtiyyesi şöyle dursun, cenâb-ı devletiniz Hudâvend-i sâbık hazretlerinin[3] nazar-ı iksîr- **[M2 182]** eser-i Mülûkâne'leriyle a'lây-ı merâtib-i[4] zâhire-i insânî olan rütbe-i vâlây-ı Vezâret'e mazhar ve işbu kerr u ferr ve dârât ü debdebe ile mümtâzter olduğunuza mebnî, müşârun ileyh hazretlerinin çerâğ-ı hâs ve bende-i bâhiru'l-ihtisâsları olduğunuz hasebiyle gayret ü hamiyyetlerinde bulunmak cümleden ezyed cenâbınıza elzem ve esdak değil midir?" vâdîlerinde lücce-i 'asabiyyetlerini tehyîc ederek, pâzâr-ı imtizâcı tervîc eylediler.

el-Kıssa: Aksây-ı emniyyetleri olan[5], i'âde-i cülûs maslahatına zihnini mâ'il ve tarîk-ı husûlüne sa'y ü himmet[6] eylemeğe kā'il eyledikden sonra[7]: "Ayâ heyûlây-ı maslahat ne sûretle kābil-i vücûd[8] olur?" vâdîlerinde rehvâr-ı efkârları zemîn-pûyây-ı vesâ'il iken, Ordu-yi hümâyûn'da[9] Yeniçeri Ağası vak'asından sonra Refik Efendi dahi Ruscuk yârânına iltihâk ve 'anâsır-ı erba'a gibi çâr-erkân-ı bünye-i[10] ittifâk olup, çünki tarafdârân-ı Selîm Hânî'den bu kadar dühât, 'Alemdâr Paşa'nın zîr-i râyet-i himâyetlerinde vâye-mend-i behre-i necât ü[11] murâ'ât olduklarında, i'âde-i cülûs husûsuna mukāvele-i mezkûreye mebnî[12] teşmîr-i sevâ'id-i 'azm ü niyyet[13] ve bu takrîble Ocaklu'nun **[N2 84a]** kesr-i sevret-i kuvvetlerine ve maktûllerin intikāmlarını aldıkdan sonra be-cây-ı îşân olmak emelinin istihsâline şedd-i 'adud-i kasd u mübâderet eylediler. Lâkin[14],

1 iştimâlleri emr-i N2 iştimâllerini bi'l-müşâhede tahkīk eylediğini kendü dahi ikrâr birle: "Pâdişâh-ı mahlû'un bu tâ'ifeden nefret ve asâkir-i cedîde tanzîmine himmetleri, meğer muvâfık-ı A2, M2

2 mezkûru teşyîd N2 mûmâ ileyhe/ileyhi te'yîd birle tevsîk A2, M2

3 Tâcdâr-ı nev-câhdan hazretlerinin N2 Pâdişâh-ı nev-câhdan tebrîd ve A2, M2

4 eser-i merâtib-i N2 eserleriyle i'lây-ı rüteb-i A2 eserleri ile i'lây-ı rüteb-i M2

5 mazhar olan N2 irtikā eylediği, Pâdişâh-ı mahlû' cânibine 'â'ide-i zamîr-i meyl ü mahabbetlerini tecdîd ederek A2, M2

6 husûlüne sa'y ü himmet N2 istihsâline sa'y ü gayret/himmet A2, M2

7 eyledikden sonra N2 edüp A2, M2

8 sûretle kābil-i vücûd A2, M2 gûne sûrete kābil N2

9 pûyây-ı hümâyûn'da N2 pûyâ iken, orduda A2, M2

10 bünye-i A2, M2 gurfe-i N2

11 Paşa'nın necât ü N2 Paşa yanında âsûde-nişîn-i cenâh-ı A2, M2

12 husûsuna mebnî N2 maslahatma A2, M2

13 niyyet N2 himmet A2, M2

14 ve maktûllerin Lâkin N2 şedd-i 'azud-i niyyet olunup, [mısrâ]' A2 kasd-ı niyyet olunup, [mısrâ]' M2

*În-hümâ ez-beyza-i fûlâd mî-âyed birûn**

ancak bu tılsım-ı düşvâr-güşâ, 'azâyim-i dakîka ile nice mukaddimât-ı enîkaya muhtâc olduğu bî-merâ emr-i 'azîm ve hatb-ı cesîm[1] olduğundan mâ'adâ, Yeniçerilik 'ârızası kalem-rev-i saltanat-ı 'Osmâniyye'nin[2] maraz-ı cüzzâm gibi her cüz' ü endâmma sirâyet ve el-'aceb sümme'l-'aceb ki anların gayret-i câhiliyyelerini Ocak'da kat'â hamîr-i <u> fatîri olmayan ecnebî herkes ve[3] nâ-kes iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem vechiyle hâmise-i tabî'at etmiş olup, zümre-i merkûme ise taraf-ı musaffây-ı Sultân Mustafa'ya müteveccih ü mün'atıf ve cânib-i Selîm Hânî'den bi'l-külliyye münharif olduklarından başka, kurenâ[4] nâmına olan yâdigârlar hâlâ vücûd-i müşârun ileyhi istiskāl ve dâ'imâ cüst-cûy-i[5] vesîle-i izmihlâl olmalariyle, bu emr-i müşkile şurû' sûretinde ahtâr-ı bî-şümâr ve mehâlik-i fâci'atü'l-âsâr muhtemelü'l-vukū', ya'nî Hudâvend-i[6] mahlû' tek ü tenhâ bî-yâr u yârâ[7] olmağla, ednâ ser-rişte ile 'urza-i telef ve ser-encâm-ı sa'y ü gûşişimiz ser-dâde-i nedâmet ü esef[8] olacağı müte'ayyen ve binâ-berân ba'zı mertebe desâ'is-i müşa'bîdâne ve mekâ'id-i rûbehâne-i 'avâm-fırîbâne i'mâliyle setr u ta'miye[9] husûsunun vücûbu [**N2 84b**] emr-i beyyin olmağın, temhîd-i[10] maksûd olmak üzere evvel vehlede izhâr-ı tabasbus ve temelluk ve

---

* این هما از بیضه فولاد می اید برون = Hümâ kuşu beyaz çelikten yükseliyor" anlamına gelen Farsça bu mısrâ, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin gazellerinin birinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ http://www.wikidor.com/Print.aspx?Page=0NKN (erişim tarihi 18.XII.2013).

1 nice/niçe cesîm N2, A2 : niçe mukaddimât-ı rakîkaya mütevakkıf emr-i 'asîr ve hatb-ı hatîr M2

2 saltanat-ı 'Osmâniyye'nin N2 : Saltanat'ın A2, M2

3 ü endâmma herkes ve N2 endâmma sirâyet ve yıkılacak Ocak-ı pür-fitne vü şıkâkın hakkında gayret-i câhiliyyeyi herkes A2, M2

4 vechiyle/vechile hâmise-i kurenâ A2, M2 vechiyle mültezem olmak hemân hâmise-i tabî'at mesâbesinde bir ma'nây-ı müstağrebdir. **Latîfe** Sultân Mustafa-yı Sânî 'aleyhi'r-rahmeti hazretleri natûk ve sühan-dân bir Şehriyâr-ı bülend-'unvân imiş, dâ'imâ nekre ve nâdire kelimât ve mutâyebât serd ederler imiş. Bir gün mukarrebînle Bektâşiyye tâ'ifesinin Memâlik-i mahrûse'de vefret ü istî'âblarına dâ'ir sohbet esnâsında buyurmuşlar ki: "Hakk Te'âlâ rahmet eyleye. Ecdâd-ı 'izâmımızda iki Pâdişâh-ı 'âlî-şân gelmişdir. Biri Sultân Bâyezîd-i Velî rahmetullâhi 'aleyh hazretleridir ki, erâzî-i 'Osmâniyye'de bir karış mikdâr yer terk eylemeyüp, mecmû'unu vakf eylemişler. Ve birisi sâhib-i zemân Sultân Süleymân 'aleyhi'r-rahmeti ve'r-rıdvân hazretleridir ki, Memâlik-i Hâkāniyye'den bir belde ve kasabayı ihlâ eylemeyüp, cümlesine Ocaklu vaz' u imlâ eylemişler. Vâkı'â hemân Memâlik-i mahrûse anlardan 'ibâret gibi bir ma'nâdır. **Tetimme** Ocaklu zümresi ise savb-ı musaffây-ı cenâb-ı Sultân Mustafa'ya mun'atıf ve saltanat-ı Selîm Hânî'den bi'l-külliyye munsarıf olduklarından başka, kurenâ' N2

5 dâ'imâ cüst-cûy-i N2 cûyây-ı A2, M2

6 ahtâr-ı Hudâvend-i N2 mehâzîr-i fâci'a muhtemelü'l-vukū', ya'nî Şehriyâr-ı A2, M2

7 yârâ N2 bâr A2, M2

8 'urza-i esef N2 resîde-i 'urza-i telef ve vücûd-i bihbûdları, hadeng-i gadr u ihânete hedef A2, M2

9 mertebe ta'miye N2 desâ'is-i/desâyis-i fırîbâne ile setr u ketmi A2, M2

10 beyyin olmağın, temhîd-i N2 mübîn olmağın, mukaddime-i A2, M2

istiksây-ı[1] esbâb-ı intisâb ü te'alluk olunarak, mukarrebân-ı Saltanat'a 'arz-ı ıhlâs ve taraf-ı hazret-i Tâcdârî'ye ibrâz-ı sûret-i hayr-hâhî[2] vü ihtisâs eylediler.

İstitrâd

Sultân Mustafa Hân-ı[3] Sânî *'aleyhi'r-rahmeh* be-gâyet natûk ve sühandân ve bezle-gûyân bir Pâdişâh-ı **[M2 183]** celîlü'ş-şân imiş. Bir gün mukarrebleriyle Ocaklu'nun Memâlik-i mahrûse'ye şümûl ü istîlâları ve sefer u hazarda kaleme gelmez evzâ' u etvâr-ı nâ-becâlarına dâ'ir musâhabet ederken[4], buyurmuşlar ki: "Ecdâd-ı 'izâmımızda iki zât-ı şerîf gelmişdir; biri Sultân Bâyezîd-i Velî[5] *'aleyhi'r-rahme*dir ki, Memâlik-i 'Osmâniyye'de bir şibr mikdârı erâzî[6] terk etmeyüp, mecmû'unu vakf eylemişler ve dîğeri sâhib-kırân-ı 'âlem Sultân Süleymân *'aleyhi'r-rahme*dir ki, Memâlik-i mahrûse-i Hâkâniyye'de[7] bir şehir ve kasaba istisnâ eylemeyüp cümlesine yeniçeri vaz' ve tertîb etmişler. Vâkı'â Memâlik-i mahrûse, husûsan Rumeli tarafı hemân Bektâşiyye'den 'ibâret dinse hilâf olmaz. Hikmet-i İlâhî'de anların yed-i menhûslariyle vukū' u zuhûra gelecek vak'alar olmağla, takdîr[8] tagyîr olunmaz ve's-selâm[9]

Pîş-ezîn fi'l-asl[10] mânend-i İbn Selûl*, dâ'ire-i fâhire-i nev-câha duhûl ve mukarrebînin şeytân gibi 'urûk u a'sâbına hulûl[11] eden Refîk Efendi, letâ'ifü'l-hiyel-i İblîs-pesendî ile icrây-ı resm-i[12] şeytanet ve evlâd ü 'iyâlini sıla ve[13] ru'yet behânesiyle Silistre ordusundan İstanbul'a[14] 'azîmet eylemekle, ricâl-i

1 tabasbus istiksây-ı N2 temelluk-ve cüst-cûy-i A2, M2
2 hazret-i hayr-hâhî N2 Cihân-bânî'ye —/ibrâz-ı sûret-i bendegî A2, M2
3 Mustafa Hân-ı M2 Mustafa-yı A2
4 ederken M2 eder iken A2
5 -ı Velî M2 — A2
6 erâzî A2 arzı M2
7 Hâkāniyye'de A2 Hâkānî'de M2
8 olmağla, takdîr A2 takdîr u M2
9 **İstitrâd** ve's-selâm [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 — N2. "**İstitrâd** ve's-selâm" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,277'de kaydedilmiştir.
10 fi'l-asl N2, M2 — A2
* Metnimizde söz konusu edilen İbn Selûl, babasının annesine nisbetle İbn Selûl diye de anılan, Hz. Peygamber devrinde Medîne'de yaşayan münâfıkların reisi olan Abdullah b. Übey b. Selûl'dür; bk. Talât Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl (ö.9/631)", *DİA,* İstanbul 1988, I,139-140.
11 fâhire-i —/Pâdişâh-ı nev-câha duhûl ve mukarrebînin şeytân gibi 'urûk u a'sâbına hulûl A2, M2 zâhire-i kurb-i saltanata duhûl N2
12 letâ'ifü'l-/letâyifü'l-hiyel-i İblîs-pesendî ile icrây-ı resm-i A2, M2 letâ'ifü'l-hiyel-i İblîs-pesenî harc ederek, ifrâğ-ı harîta-i şerîta-i N2
13 sıla ve N2 — A2, M2
14 İstanbul'a A2, M2 İslâmbol'a N2

devlete yegân yegân edây-ı zebân-rîzî-i hulvü't-terkîb[1] ve mâdde-i ihtiyâli sûret-i 'arz-ı 'ubûdiyyet ü ibtihâlde tertîb birle, evâsıt-ı şehr-i[2] şa'bânda◊ lede'l-vusûl mukarrebân-ı Saltanat'm nîşter gibi ecvâf-ı[3] 'urûkuna hulûl edüp, husûsan Hazîne Vekîli, ya'nî herze-vekîl-i kâ'inât sadedinde olan[4] Nezîr Ağa'ya tekarrüble germ-sâz-ı kânûn-i[5] ülfet ve Hazîne Kethudâsı Selîm Ağa ve Başçukadâr 'Abdülfettâh Ağa ile tahsîl-i imtizâc ü mu'âşeret edüp, hem-bezm-i sohbet ve dâ'ire-nişîn-i halvet oldukca, deffe-zen-i[6] destgâh-ı şu'bede vü ihtiyâl ve târ u pûd-keşîde-i nev-kumâş firîb ü ihtiyâlleri[7] olan kâlây-ı tâzetarh-ı maglataya bu minvâl üzere rişte-endâz-ı firîb ü[8] safsata olur idi ki: "Gerçi hamden lillâhi Te'âlâ tırâzende-i tâc ü taht olan şevketlü Pâdişâhımız vâkı'â pîr-dâniş ve civân-baht olup ve kurb-i saltanatlarında sizler gibi sâdık ve derûnları müttefik, 'âkıl ve kâmil zevât-ı pesendîde-şemâ'il mevcûd ve hemîşe fikr u endîşeniz hayr-hâhâne tanzîm-i umûr-i devlet ve termîm-i mebânî-i mütehallele-i Saltanat olduğu cümleye ma'lûm ve meşhûd olmakdadır. Ancak gülşen-seray-ı ikbâl henûz hâr-ı âzârdan âzâde ve hıtta-i dil-ârây-ı şevket ve iclâl-ı bî-gâne giyâh-ı ta'arruz-i ağyârdan musaffâ vü sâde değildir. Zîrâ[9] müntemiyân-ı dûdmân-ı Bektâşiyân gitdikce âteş-efrûz-i kânûn-i şiddet ü[10] tuğyân ve rûz-be-rûz nâ'ire-i tesallut-ı 'âlem-sûzları, şerâre-feşân-ı Devlet-i ebed-bünyân[11] olarak refte refte hayr-hâhân u asdıkā mağlûb ve savb-ı Saltanat'ın [**N2 85a**] nüfûz u kuvvetleri[12] meslûb olup, bî-mehâbâ zorba ve hadd ü endâzeden hâric umûra[13] müdâhale birle nizâm-ı devleti mahv ü ifnâ edecekleri rûşenâdır. Husûsan i'âde-i Meşîhat ve sâ'ir mesâlih-i[14] cesîmeye cesâretleri, muhıll-i şân-ı Saltanat ve bu takrîble Şeyhulislâm ve ba'zı ecille-i kirâm ve Ocaklu'dan[15] ser-nümây-ı 'arsa-i [**M2 184**] te'ayyün olan ma'dûdü'l-esâmî bir alay esâfil ü 'âmîlerin[16] 'alem-efrâz-ı meydân-ı tegallüb olmalarıyla, taraf-ı

---

1 edây-ı terkîb N2 mekâtîb-i hulvü't-terkîb A2 mekâtîb-i halvâ terkîb M2
2 şehr-i N2 — A2, M2
◊ 11-20 Şa'bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.
3 gibi ecvâf-ı N2 -âsâ A2, M2
4 ya'nî olan N2 — A2, M2
5 kânûn-i A2, M2 tennûr-i N2
6 deffe-zen-i N2 deffe-zede-i A2, M2
7 pûd-keşîde-i ihtiyâlleri/igtiyâlleri A2, M2 pûd-keş-i nev-kumâş-ı mekr u igtiyâlleri N2
8 rişte-endâz-ı firîb ü N2 peymûde-i endâze-i mekr u/— A2, M2
9 gerçi hamden lillâhi zîrâ N2 — A2, M2
10 şiddet ü N2 — A2, M2
11 Devlet-i ebed-bünyân N2 ziyân ü husrân A2 zebân-husrân M2
12 u asdıkā kuvvetleri N2 -ı devlet mağlûb ve taraf-ı saltanatın kuvvet ü nüfûzları A2, M2
13 hadd ü umûra N2 hadd ü/— vazîfelerinden hâric umûra/umûrda A2, M2
14 mesâlih-i N2 umûr-i A2, M2
15 takrîble Ocaklu'dan N2 takrîb Şeyhulislâm'la ba'zı kuzât-ı 'asâkir ve Ocaklu'dan/Ocaklu A2, M2
16 'âmîlerin N2 ecâmidin A2, M2

Şâhâne vâsıl-ı derece-i mahkûmiyyet olmuşdur" zemînlerinde hakka şebîh[1] mugâlata-i kaviyyetü'l-erkân ve vak'a-i mezbûra mutâbık dâstân-ı eslâf[2] makūlesi edille-i hıtâbiyye ve şi'riyye ile te'yîd-i müdde'ây-ı mel'anet-'unvân ederek, ref'-i 'akīre-i efsûs ü te'essüf ve: "Bu dâhiye-i dehyânın def' u ref'i ancak 'Alemdâr Paşa'nın Âsitâne'ye vürûduna tevakkuf eder" vâdîlerinde[3] makālât-ı müzevvire bast u temhîd ve dârû-yi hûşberden nişâne efsâneler ile her kelâmını te'yîd edüp ve fi'l-hakīka Vezîr-i müşârun ileyhin bu mertebede[4] cûybâr-ı devletin gerd-âlûd-i keder olduğundan be-gāyet mükedder ve ser-çeşme-i[5] Saltanat'ın çirk-âb-ı tesallut-ı erbâb-ı şekāvetden tahlîs birle, tasfiye-sine ez-dil ü cân hâhişker idiğini[6] îmâ ve hakkā ki bu bâbda hilye-i sadâkatle ârâste ve zîver-i gayret ü hamiyyet[7] birle pîrâste olduğunu ifâde vü inhâ ey-leyüp ve'l-hâsıl[8] gûnâ-gûn sihr-i hârûtî-nümûn kelimât-ı mümevvihe[9] îrâd ve müşârun ileyhin Âsitâne'ye celb ü ityânı[10] husûsunun mutazammın olduğu fevâ'id-i 'adîdeyi beyân ü ta'dâd ederek, sâde-dilân-ı mukarrebânı[11] müşârun ileyh tarafına imâleye sarf-ı nefes-i sa'y ü[12] himmet ve nîreng-i desîseye bu nakş-ı hud'a-kârî ile sûret vermeğe[13] tahrik-i hâme-i mûyeyn-i dikkat eyledik-de, bu resme kelimât-ı mümevviheye sâmi'alārı bî-gâne ve istibdâd ile mâ fi'l-fu'âd istihsâli hevâsıyle dîvâne olan yâdigârân-ı merkūmun 'uzûbet-i lisânına meftûn ve tercemân-ı zamîrleri olan hüsn-i beyânına âşüfte vü[14] mağbûn olup, üçü birden uçarak[15] huzûr-i hümâyûna şitâb ve merkūmun takrîr-i dil-pezîrini 'arz-ı dergâh-ı Mu'allâ-cenâb eylediklerinde, Şehriyâr-ı [**N2 85b**] pâkîze-tıynet hazretleri buyurdular ki[16]: "Ocaklu tâ'ifesi şimdilik mâr-ı sermâ-dîde-sı-fat ârâm u sükûnet bulur gibi oldu. Ve sâ'irleri dahi mehmâ-emken bir sûret-i matbû'a buldu. Binâ'en 'aleyh bu tedbîr, nihâde-i[17] zîr-i visâde-i te'hîr olmak

1 tegallüb şebîh N2 zîr-i desti olduklarından bahis hakkasiyle, serd-i A2 zîr-i desti olduklarından bahisle, serd-i M2
2 mezbûra mutâbık dâstân-ı eslâf A2, M2 mezbûreye mutâbık dâstân N2
3 def' u ref'i vâdîlerinde N2 def'i ancak 'Alemdâr Paşa bendenizin Âsitâne'ye vürûduna tevakkuf/mütevakkıf zemîninde A2, M2
4 temhîd mertebede N2 tesvîl ve fi'l-hakīka müşârun ileyhin bu mertebe A2, M2
5 be-gāyet .....-çeşme-i N2 mükedder ve ser-çeşme-i A2 mükedder ve ser-çeşme-i âb-ı M2
6 ez-dil idiğini N2 hâhişker idüğüni A2, M2
7 gayret ü hamiyyet N2 hamiyyet ü gayret A2, M2
8 ve'l-hâsıl N2 ol bâbda A2, M2
9 nümûn kelimât-ı mümevvihe A2, M2 — N2
10 celb ü ityânı N2 celbi A2, M2
11 beyân ü mukarrebânı N2 ta'dâd ederek mukarrebân-ı Saltanat'ı A2, M2
12 nefes-i sa'y ü N2 — A2, M2
13 vermeğe N2, M2 verdi ki A2
14 bu resme âşüfte vü N2 mezbûrdan/mezbûrûn 'uzûbet-i takrîrine meftûn ve makālât-ı Sâmiriyye'sine A2, M2
15 uçarak N2 — A2, M2
16 merkūmun takrîr-i ki N2 mûmâ ileyhin takrîr-i meşrûhunu 'arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb eylediklerinde A2, M2
17 nihâde-i N2, A2 — M2

asvabdır" deyü Şehriyâr-ı Ferîdûn-haşmet, müsâ'adeden mücânebet ve Refîk Efendi[1] cânib-i Saltanat'dan câh-ı Riyâset'le ordu tarafına ric'at eylemişidi*

Ba'de'l-vusûl Mûsâ Paşa Kā'im-makāmlığı ber-taraf ve Tayyâr Paşa halef oldukda, Ruscuk yârânları şu'be-i kavm-i güzeştegân olmak hasebiyle beynlerinde mübâyenet olduğundan, maslahatlarına bir vechile muvâfakat etmeyeceğine[2] mebnî, müşârun ileyhin Kā'im-makāmlığı bunların murg-i hayâllerini zecr u itâre edüp, elbette âsiyâb-ı semîr-i zamîrlerini tersine idâre[3] edeceği derkâr olmağın, bi'l-cümle mübtelây-ı ıztırâb ve rişte-i kasd ü 'azîmetleri pür-pîç ü tâb[4] oldu. Bu cihetden müşârun ileyhin esbâb-ı 'azlini cüstcû eylemek[5] iktizâ ve re'îs-i ehl-i telbîs olan Refîk **[M2 185]** Efendi'nin dâmen-i re'y-i rezînine teşebbüs etmeği[6] ilcâ eylemekle, bi't-tahrîr cûyây-ı tedbîr olduklarında, derhâl teşmîr-i zeyl-i nifâk ve Sadrıa'zam hazretleriyle Tayyâr Paşa miyânına[7] ilkāy-ı tohm-i şikāk edüp, kuzâtdan iken zümre-i Hâcegân'a dahîl olan Kîsedâr[8] Sünbül-zâde 'Abdülbâkī Efendi nâm muhîl ü mekkâr[9], Ocak tarafına mektûb ve cânib-i[10] Saltanat'a telhîs-ı mekr-üslûbla Âsitâne'ye irsâl, ol dahi kendi[11] maslahatını rü-pûş-i ihtiyâl ederek, 'inân-ı yek-rân-ı[12] 'azîmeti Âsitâne tarafına imâle ve tekâyür-i füsûn u fesâneyi mizmâr-ı maslahat-güzârîde icâle edüp**, ber-vefk-ı mes'ûl Tayyâr Paşa ma'zûl olmağla, 'Abdülbâkī itmâm-ı lâzime-i merâm ü mezâkı ile orduya licâm-girây-ı[13] kufûl ve hidmeti[14] mukābilinde Tezkire-i Sânî ile nâ'il-i e'azz-i[15] me'mûl oldu. Lâkin mukaddemce sûret-bend oldukları, nîreng-i 'ucâb[16] Refîk Efendi vâsıtasıyla cânib-i Saltanat'dan[17] pezîrây-ı nakş u reng[18] olmadığından, 'Alemdâr Paşa ve

1 deyü Şehriyâr-ı Efendi A2, M2 : el-Kıssa: Hidîv-i Ferîdûn-haşmet hazretleri re'y-i merkūma müsâ'adeden mübâ'adet buyurup, Refîk Efendi dahi hokka-i serîreyi ser-be-mihr ketm ü tevkīf N2 "Pîş-ezîn fi'l-asl eylemişidi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,216-217'de kaydedilmiştir.

2 etmeyeceğine A2, M2 olmayacağına N2

3 idâre N2, M2 irâde A2

4 pîç ü tâb N2, A2 pîçâb M2

5 eylemek N2 — A2, M2

6 re'y-i etmeği N2 re'y ü reviyyetine teşebbüsü A2, M2

7 Sadrıa'zam miyânına N2 Sadrıa'zam'la Kā'im-makām arasına A2, M2

8 Kîsedâr N2, M2 Kîsedâr'ı A2

9 ü mekkâr N2 hud'a-kâr A2 ü hud'a-kârı M2

10 cânib-i A2, M2 savb-ı N2

11 kendi N2 kendü A2, M2

12 yek-rân-ı N2 — A2, M2

** "Ba'de'l-vusûl Mûsâ edüp" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,283'te kaydedilmiştir.

13 'Abdülbâkī licâm-girây-ı N2 mûmâ ileyh itmâm-ı hizmetle/hidmetle Ordu-yi hümâyûn'a 'inân-ı —/-girây-ı 'avd ü A2, M2

14 hidmeti N2, M2 hizmeti A2

15 e'azz-i N2 — A2 'izz-i M2

16 oldukları, nîreng-i 'ucâb A2, M2 -i nîreng N2

17 cânib-i Saltanat'dan N2 — A2, M2

18 reng N2 reng ü cevâb A2 reng-i cevâb M2

müttefikleri olan müntefikleri, ‘akd-i niyyet ü tasmîm[1] eyledikleri [**N2 86a**] maslahat içün âhar âdem irsâline behâne-cûyân ve ser-nümâyî-i[2] münâsebete nigerân iken, Sadrıa‘zam hazretleriyle[3] ‘Alemdâr Paşa beyninde olan[4] burûdet gitdikce tezâyüd ü şiddet bulup, Sadrıa‘zam kendi ‘acz ü feyâletinden[5] gaflet birle, ‘Alemdâr Paşa gibi sâhib-i[6] miknet tarafına izhâr-ı reng-i muhâsamet eylemekle[7], Yılık-oğlu ve Gavur Hasan ve İbrâ’îl Nâzırı emsâli zu‘afây-ı akviyâ-nümâyı[8] Edirne'ye da‘vet edüp, ‘âcizâne anlar[9] ile i‘tizâd ve müşârun ileyh tarafına ‘akd-i râye-i[10] ‘ahd ü ittihâd eylediğini müşârun ileyh cânibinde olan yârânlara Refîk Efendi kendi[11] dest-hattıyle terkīm ve şikâr sûretinde Ruscuk'dan nehzat ve on bin kadar asker ile Edirne havâlîsine dehşet-fermây-ı[12] teveccüh ü hareket olmalarını ta‘lîm eylemeleriyle, müşârun ileyh dahi bertıbk-ı ta‘lîm[13] itâre-i şehbâz-ı şehâmet ve sayd u şikâr âvâzesiyle[14] Edirne semtine doğru rakz-ı tâzî-i seyr u sür‘at eylediği haberi, sâ‘ika-âsâ[15] perde-şikâf-ı sâmi‘a-i vükelâ oldukda, gerek ordu ve gerek Âsitâne ricâlinin derûnları bahr-ı tûfân-dîde gibi galeyânla bi'l-cümle mübtelây-ı hırâş-i cân[16] olup, husûsan taraf-ı Saltanat'a îrâş-ı hayret ve îcâb-ı terk-i hâb u râhat eyledi. Hattâ leyle-i vâhidede Şeyhulislâm ile Kā’im-makām Paşa'yı[17] iki def‘a Seray-ı hümâyûn'a ihzâr edüp, ‘Alemdâr Paşa'nın bu resme nâgehânî berü tarafa[18] hareketi, elbette bir gûne keder u âfeti mutazammın olduğunu yâd ü tezkâr birle, ol bâbda[19] istişâre ve cüst-cûy-i ‘ilâc u çâre eylediklerinde, Şeyhulislâm Efendi[20] zâtında **[M2 186]** sükûtî-meşreb[21] ve umûr-i hâriciyyeden[22] bî-haber ve mesâ’il-i mesâlih ve ahvâl-i ‘âleme cehâleti mukarrer olmağla, mühr-zen-i leb olup[23], Kā’im-makām Paşa dahi sadme-i haber-i dehşet-güsterden müte-

1 müntefikler tasmîm N2 — hem-destân-ı mekr ü dega/vegā, ‘akd-i ‘azm ü niyyet A2, M2
2 behâne ….. nümâyî-i N2 cûyân ve şehrizî-i A2, M2
3 Sadrıa‘zam hazretleriyle N2 Sadrıa‘zam'la A2, M2
4 olan N2, M2 — A2
5 kendi/kendü ‘acz ü feyâletinden N2, A2 kendü ‘acz ü kayâletinden M2
6 sâhib-i N2 zî- A2, M2
7 eylemekle N2 ve A2, M2
8 zu‘afây-ı akviyâ-nümâyı A2, M2 eşhâsı N2
9 ‘âcizâne anlar N2 ‘âcizâne mezbûrlar A2 ‘âcizân-ı mezbûrlar M2
10 tarafma ‘akd-i râye-i N2, A2 tarafına (طوغنه) ‘akd-i irâ’e-i M2
11 ileyh ….. kendi N2 ileyh/ileyhe müttefikleri Refîk Efendi kendü A2, M2
12 fermây-ı A2, M2 pâş-ı N2
13 ber-tıbk-ı ta‘lîm N2 — A2, M2
14 âvâzesiyle N2 behânesiyle A2, M2
15 haberi, sâ‘ika-âsâ N2 — A2, M2
16 ricâlinin cân N2 ricâli giriftâr-ı hadşe-i ârâm-rübâ A2, M2
17 eyledi Paşa'yı N2 edüp, bir gicede Şeyhulislâm ile Kā’im-makām'ı A2, M2
18 berü tarafa N2 — A2, M2
19 ol bâbda N2 — A2, M2
20 Efendi N2 — A2, M2
21 sükûtî-meşreb N2 hamûş A2, M2
22 hâriciyyeden N2, M2 hâriciyyede A2
23 mesâ’il-i olup N2 bî-hûş ve A2, M2

hayyer ve ihâre-i cevâba nâ-muktedir olmağın, darb-ı kelâmdan 'acz ile hamceme-nümây-ı tekellüm ve: "Ayâ[1] ve 'acebâ ve le'alle ve 'asâ" makālâtiyle tela'süm edüp ve'l-hâsıl ser-encâma terakkubla muztarib ve derûnlarından sâz ü selb-i huzûr u sükûn münselib oldu. Beri[2] tarafdan cânib-i Sadrıa'zamî'de yârâ-yı mukāvemet, râhat-ı cihân gibi[3] nâ-bûd ve 'Alemdâr Paşa tarafında kuvvet-i kâmile **[N2 86b]** mevcûd, belki humûm-i zemân gibi nâ-ma'dûd iken, esâfil-i nâs ve furû-mâyegân-ı bî-asl u esâsdan Yılık-oğlu'nu ve sâ'irleri da'vet ve istishâb ve umûr-i mühimmede anlar ile istişâre vü istic-vâb eylemesinden[4] 'Alemdâr Paşa münfa'il ve âteş-i gayz u gazabı, *"Tis'atü rahtın yüfsidûne fi'l-arzı"* efrâd-ı ma'dûdesinden olan fi'e-i ma'hûdenin mirveha-cünbânî-i igrâ vü îkādlarıyla müşta'il olmağla, ber-vech-i mezkûr[5] Ruscuk'dan şikâr behânesiyle eşheb-süvâr-ı tehevvür ü satvet ve sûy-i orduya müteveccihen hâmûn-pûy-i 'azm ü müsâra'at olmakdan merâmları: "Bi-hase-bi'z-zâhir sûret-i dîğer[6] olmak ezhân-ı hayr-hâhâna mütebâdir olmakdadır" zemînlerinde 'Alemdâr Paşa'ya tarafdâr olan yârân-ı mârân[7], sûret-i salâhda savb-ı Saltanat'a feryâd-nâmeler tahrîrine hâme gibi berçîde-dâmân olup,

Geçen etmişidi bütün 'aklımı gamzen yağmâ
Şimdi kasdı 'aceb îmâna mıdır, dîne mıdır?

mazmûn-i ser-tîzini velvele-hîz ve[8] "Harîf gemi azıya aldı, şimdiden bir çâre görülmezse[9] önü alınmakdan kaldı, aman, el-aman!" [mısrâ]'[10]:

Savul ey gönül yolundan ki yaman gelişdirir bu!

iz'âc-ı sabr-engîz birle dâd ü feryâd[11] ederek, yükelây-ı devleti tahvîf ü ter'îb[12] ve müşârun ileyh tarafına nüvâziş u telattufât irsâline[13] isti'câl zımnında irâ'et-i semt-i maslahat birle[14] cânib-i Saltanat'ı teşvîk u tergīb eylediklerinde, derhâl

---

1 dehşet- ayâ N2 şûriş-güsterden mütehayyer u medhuş olmağla, cevâbdan 'acz ile hamceye-/hecme-nümây-ı tekellüm ve eyâ/ibâ A2, M2
2 Beri N2 Berü A2, M2
3 râhat-ı cihân gibi N2 — A2, M2
4 belki eylemesinden N2 iken, esâfil-i nâsdan Yılık-oğlu'nu/oğlu ve sâ'iri/sâ'irleri da'vet ve bu resme vaz'-ı nâ-be-câdan A2, M2
تسعة رهط يفسدون فى الارض = Dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlardı" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Neml 27/48. âyetin ortasında yer alan bir kısmıdır.
5 Tis'atü mezkûr N2 müşta'il olmağla A2, M2
6 eşheb-süvâr-ı dîğer N2 tâzî-süvâr-ı savlet, Ordu-yi hâmûn-bûya teveccüh ü 'azîmet eylemekden murâdı, "Hasbe'z-zâhir sûret-i âhar A2, M2
7 tarafdâr olan yârân-ı mârân N2 tarafdâr/tarafdârı olan yârân-ı nifâk-semîr A2, M2
8 tahrîrine ve N2 tahrîr eyleyüp A2, M2
9 aldı görülmezse N2 aldı/almış, şimdiden bir çâresi/çâre görülmez ise A2, M2
10 aman, el-aman!" [mısrâ]' A2, M2 el-meded, el-meded N2
11 gelişdirir feryâd N2 gelişdir bu! iz'âciyle dâd u efgān/ef'âl A2, M2
12 ter'îb N2 terhîb A2, M2
13 telattufât irsâline N2 taltîfât irsâliyle A2 taltîfât irsâline M2
14 maslahat birle N2 maslahatla A2, M2

taraf-ı hazret-i Şehriyârî'den 'Alemdâr Paşa'nın mebgūzu olanlar ordudan matrûd ve ne tarîkle olursa[1] kola alınmağla, dervâze-i fitne vü şikāk mesdûd olması, kat'î irâde ve ekîd ü şedîd hatt-ı şerîf ile[2] Sadrıa'zam'a tenbîh ü ifâde buyuruldukda[3], Yılık-oğlu ve sâ'irleri Boğaz'da Hakkı Paşa ma'iyyetine irsâl ve rızây-ı 'Alemdâr Paşa istihsâl[4] olunmakda iken, Refîk Efendi Sadrıa'zam'm sırr-ı vaktine münzir-i makt gibi duhûl ve 'ırk-ı meşveretine tuğyân-ı safrâ'-misâl[5] hulûl edüp, 'Alemdâr Paşa'nm tesallutunu def' ve Devlet-i 'aliyye üzerinden yed-i gālibesini [**N2 87a**] ref' içün[6] mütehayyizân-ı ricâlden biri ta'yîn olunup: "Islâh-ı zâtü'l-beyne sa'y ü ihtimâm eylemesini telkīn birle irsâl, muktezây-ı vakt ü hâldir" dedikde, bu re'y-i dil-nişîni istisvâb ve münâsibini su'âlle isticvâb eylemekle, fi'l-asl müşârun ileyhle[7] mu'ârefesi ma'lûm ve bu makūle umûrda isti'mâle[8] liyâkati meczûm olan şemse-i kılâde-i ittifâk ve tekme-i girîbân-ı 'ahd ü vifâkları olan Behîc Efendi'nin tevsîtım tezkîr u tehbîc[9] ve bu vechile pâzâr-ı fesâdı tervîc eyledikde, **[M2 187]** der-'akab mûmâ ileyhe ba's-ı berîd-i[10] taleb olunup, maslahat-ı merkūme teklîf ve mukābilinde 'avâtıf-ı 'aliyyeden mazhar-ı mükâfât-ı seniyye olacağını îmâ vü ta'rîf eyledi. Sûret-i zâhirde istis'âb-ı mâdde ederek[11] kabûlden imtinâ' ve ceng-i zergerîde[12] def'ine Refîk Efendi'den istişfâ' eylemeğe Sadrıa'zam aldanup, istinkâfını gerçekden sanup tekrâr kabûlünü recâya âgāz ve Refîk Efendi[13] dahi Sadrıa'zam'a mümâşât mebhasında itlâk-ı zimâm-ı sûz ü güdâz[14] ederek, Defterdârlığ'ı va'd ile ırzâ ve[15] ol dahi hezâr nâz u delâl ile bilâhare izhâr-ı rûy-i tekabbül ü rızâ eylemekle, Edirne'den hareket ve yek-'inân 'Alemdâr Paşa mu'askerinde licâm-keş-i bâd-pây-ı sür'at olup, sûret-i mâ-cerâyı[16] ifâde

1 hazret-i olursa N2 Şehriyârî'den 'Alemdâr Paşa mebgūzu olanlar/olanlardan ordudan matrûd ve ne tarîkle/tarîkıyle olur ise A2, M3
2 hatt-ı şerîf ile N2 hatla A2, M2
3 buyuruldukda N2 olundukda A2, M2
4 istihsâl N2, A2 tahsîl M2
5 münzir-i makt misâl N2 duhûl ve 'urûk u kuşûruna A2 duhûl ve 'urûk-ı meşveretine M2
6 gālibesini ref' içün N2, A2 galebesini ref' etmek içün M2
7 birle irsâl ileyhle N2 ile/ve irsâl/irsâli, muvâfık-ı muktezây-ı hâldir" dedikde, re'yini istisvâb ve münâsibini su'âl ile isticvâb eyledikde, fi'l-asl müşârun ileyhle/ileyh ile A2, M2
8 isti'mâle N2 isti'mâlde A2, M2
9 şemse-i tehbîc N2 şemsü'l-kalâ'id-i ittifâk ve tekme-i sübha-i vifâk olan Behîc Efendi'nin irsâlini tezkîr/tezekkür u tehyîc/tehbîc A2, M2
10 mûmâ berîd-i N2 ba's-ı berîd —/ile A2, M2
11 'aliyyeden ederek N2 Mülûkâne'den mükâfât olunacağı/olunacağım ifâde vü ta'rîf olundukda, sûret-i zâhirde/zâhirede A2, M2
12 zergerîde A2 zârgerîde N2, M2
13 recâya âgāz ve Refîk Efendi A2, M2 niyâza âgāz ve Refîk N2
14 -ı sûz u güdâz N2 niyâz A2, M2
15 Defterdârlığ'ı va'd ile ırzâ ve M2 Defterdârlığ'ı va'd birle ırzâ N2 Defterdârlık va'd ile ırzâ A2
16 mâ-cerâyı N2 vâkı'ayı A2, M2

ve safha-i mütehayyilede mersûm olan heyûlây-ı ârzû[1], kabûl-i sûret eylediğini Ruscuk yârânına ba'de'l-ihbâr ve't-tebşîr bî-vakfe-i te'hîr vech-i teveccühü[2] i'âde birle Edirne'ye vusûl ve hidmeti nezd-i Serdâr-ı ekremî'de ibkāy-ı Sadâret müjdesi kadar câygîr-i hayyiz-i[3] kabûl olmağla, Defterdârlık telhîsi yedine i'tâ ve ba'zı husûs ve mühimme müzâkeresi sûreti zımnında savb-ı Âsitâne'ye isrâ kılındı* Lede'l-vusûl ba'zı vesâ'it delâletiyle mecâlis-i mukarrebîne rehyâb-ı duhûl oldukda[4], meclisi agyârdan tahliye ve dest-mâl-i mekr u âl ile mir'ât-ı matlab-ı bizzâtları tecliye[5] olunup, Nezîr Ağa[6] ile Fettâh Ağa'ya Refîk Efendi şîvesinde bast-ı mukaddimât-ı ihtiyâl ve savm-ı Nasârâ gibi[7] [**N2 87b**] dûr u dirâz 'Alemdâr Paşa'nın temahhuz ve gayretini beyâna âgāz birle[8] ol sâde-levh ve hâliyyü'l-bâlleri igfâl ederek, savb-ı Saltanat'ın girân-bâr mağlûbiyyetle tehammül-i a'bâ'-ı[9] 'acz ü i'yâ eyledikleri, müşârun ileyhi bî-ârâm ve hâb u râhat[10] ve huzûru kendüsüne harâm edüp, bir alay mütegallibe-i herzelâyın mesâlih-i devlete müdâhâle[11] ve umûr-i hâriciyyeden tehî-dimâğ ve kem-sürâğ olan 'ulemâ'[12] ve ricâlden ba'zı fursat-cûyların bizâ'a-i nefîse-i itâ'at ü inkıyâdları, sil'a-i hasîse-i 'ubûvv ü 'inâda mübâdele ve Ocaklu zümresi[13] zûr-bâzû-yi tegallüblerini izhâr ve olur olmaz maslahata müdâhale ve ısrâr birle[14] Devlet-i 'aliyye'ye müçâdele ve Şeyhulislâm ve sâ'ir erbâb-ı menâsıb ve ashâb-ı ihtişâmın 'azllerine[15] mümâna'a ve mukābeleye cesâretleri, Vezîr-i[16] müşârun ileyhin gûş-zed-i hamiyyeti ve Segbân-başı Mustafa Ağa'nın ibrâz-ı hey'et-i[17] tekarrüble 'alem-efrâz-ı tegallüb ve hâric-i tavr-ı 'ubûdiyyet, çâk-sâz-ı perde-i hürmet ü te'eddüb ve Kabakcı Mustafa

---

1 ârzû N2 merkūm A2, M2
2 yârânına teveccühü N2 yârân-ı mârûfuna ba'de'l-ihbâr licâm-ı esb-i i'tizâmı A2, M2
3 hıdmeti hayyiz-i N2, A2 hizmeti/hidmeti cilve-ger-i sâha-i A2, M2
* "Lâkin mukaddemce sûret-bend kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,285-287'de kaydedilmiştir.
4 ve mühimme oldukda N2 müzâkeresi —/sûreti zemininde Âsitâne'ye isrâ olunup, lede'l-vusûl ba'zı vesâ'it ile mecâlis-i mukarrebîne —/ruhsat-ı duhûl buldukda A2, M2
5 matlab-ı bizzâtları N2 murâdlarından jeng-zedây-ı tecliye A2 murâdları tahliye M2
6 Ağa N2, M2 — A2
7 şîvesinde gibi N2 vâdîsinde tertîb-i mukaddimât-ı ihtiyâl ve A2, M2
8 birle N2 ile A2, M2
9 savb-ı a'bâ'-i N2 taraf-ı Pâdişâh-ı Ferîdûn-haşmet hazretlerinin haml-i sakīl mağlûbiyyetle/mağlûbiyyetiyle tehammül-i a'bâ'-i/a'yây-ı A2, M2
10 râhat A2, M2 hûrd N2
11 mütegallibe-i müdâhale N2 mütegallibenin mesâlih-i devlete müdâhale/müdâfa'a A2, M2
12 'ulemâ' N2 'ulemâ A2, M2
13 nefîse-i zümresi N2 itâ'at ü inkıyâdı/inkıyâdları sefele-i rezîle-i bagy ü fesâda/'inâda mübâdele edüp ve Ocaklu A2, M2
14 maslahata müdâhale ve ısrâr birle A2, M2 umûra ta'arruzla N2
15 'azllerine N2 hasbe'l-iktizâ 'azllerinde A2, M2
16 Vezîr-i N2 — A2, M2
17 hamiyyeti .....hey'et-i N2 gayreti ve Ser-segbân Mustafa Ağa'nın ibrâz-ı sûret-i A2, M2

nâm bir kallâş u evbâş ve güm-nâm, kable'l-vak'a Debbâğ-hâne kilâbından[1] **[M2 188]** ac ve fülüs-i ahmere muhtâc iken, ser-i gavgā ve bâzîçe-i[2] hayâlde Karagöz'ün ağalığı gibi def'aten Ağa olduğuna kanâ'at etmeyüp, bâlây-ı[3] kulle-i istidrâcda nevbet-zen-i kös-i te'ayyün ü ibtihâc olması, perde-der-i sımâh-ı 'asabiyyeti[4] oldukca, harmen-i sabr u ihtiyârı seylâb-zede-i ıztırâr olmağla, sâye-i feleksây-ı devletinde[5] âsûde-nişîn-i sâyebân-ı âsâyiş u râhat ve hân-ı yağmây-ı Mülûkâne'lerinden[6] sukāta-çîn-i refâh u ni'met olduğumuz Veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân Şehriyâr-ı İskender-tüvân şevketlü efendimizin bizim gibi devletinde istihsâl-i kudret ve kahr-ı a'dâsına iktisâb-ı mâye-i miknet etmiş kulları var iken, Allah'dan korkmaz bir alay bugāt ve peygamberden utanmaz bir takım[7] tugāt arasında râhat bulmadıkca ve bir[8] Şeyhulislâm 'azl ü nasbına kādir olmadıkca, ebnây-ı zemân: "Bizim hakkımızda[9] dûrdan nigerân olmak ne ma'nâdır?" deyü dehen-güşây-ı levm ü ta'n ve: "Belki[10] dâmen-i kıyâmete dek veliyy-i ni'metlerine hıyânet eylemişlerdir, deyü zebân-âlây-ı nefrîn ü la'n olurlar" deyerek te'essüf-künân ve rîş-kenân muztarib ve bu gûne 'âr-ı cân-kârdan[11] **[N2 88a]** rehâ-yâb olmak içün emr u fermân-ı kazâ-cereyân-ı Şâhâne[12] sudûruna müterakkıb iken, bu esnâda ba'zı vesâ'it takrîbiyle mükâleme ve 'akd-i peyvend-i müsâleme zımnında Rusyalu[13] da'vet ve fi'l-asl sulha rağbet cânlarına minnet iken, bu hılâlde musâlahadan müstağnî ve[14] rû-gerdân olmalarıyle, sebebinden pürsân olduklarında, cevâblarında[15]: "Kabakcı Ağa ile mi sulh olalım, bu gûne şîrâzeden çıkmış perâkende ve perîşân ve berhem-zede-i sâz ü sâmân olan devlet ile musâlahadan başka mükâlemeye ne resme[16] yol bulalım?" deyü 'alenen darb-ı nâkūs-

1 kallâş kilâbından N2 kallâş-rezil ve evbâş, kable'l-vak'a A2 rezîl kallâş u evbâş, kable'l-vak'a M2
2 bâzîçe -i N2, A2 bâzîha-i M2
3 bâlây-ı A2, M2 firâz-ı N2
4 sımâh-ı 'azabiyyeti N2 sâmi'a-i hamiyyeti A2, M2
5 seylâb-zede-i devletinde N2 berde-i seylâb-ı ıztırâr olmağla, sâyesinde A2, M2
6 âsâyiş Mülûkâne'lerinden N2 huzûr u râhat ve hân-ı yağmây-ı Mülûkâne'sinden A2 huzûr u râhat ve hân-ı ni'amây-ı Mülûkâne'sinde M2
7 Veliyy-i ni'met-i takım A2, M2 Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin bizim gibi havze-i memleketlerinde istihsâl-i mâye-i miknet eylemiş bendeleri var iken bir alay bugāt ve N2
8 bir A2, M2 — N2
9 Bizim hakkımızda N2 Bunlara A2, M2
10 ve belki N2 belki mazbût-ı kalem-i müverrihîn olmağla A2, M2
11 eylemişlerdir cân-kârdan N2 etmişler/etmişlerd[ir] deyü/ve karnen ba'de-karnin zebân-âlây-ı şetm ü la'n olurlar" deyü te'essüf-künân ve rîş-künân/künân (کنان) muztarib ve bu gûne bâr-ı 'ârdan A2, M2
12 fermân-ı Şâhâne N2 fermânları A2, M2
13 Rusyalu A2, M2 Moskovlu N2
14 müstağnî ve N2 — A2, M2
15 cevâblarında N2 — A2, M2
16 bu gûne resme N2 ve böyle perîşân devletle musâlahaya nice A2, M2

i hezel ü istihzâ ve Devlet-i İslâmiyye'nin kemâl-i za'f u bî-nevâlığına îmâ eyledikleri dahi[1], müşârun ileyhin hadşe-rîz-i sâmi'a-i satvet-engîzi oldukca, girîbân-ı sabr u tehammülü çâkçâk ve fart-ı hücûm-i hayl-i gayretden müşrif-i helâk olmağla: 'Eğer şevketlü Pâdişâhımız irhây-ı ruhsatdan nükûl ve bu sûrete[2] müsâ'adeden mübâ'ade birle, tahvîl-i vech-i rızâ ve kabûl buyururlarsa dahi, tavr-ı küstâhâneye bu bâbda bî-ihtiyâr mübâderet edüp, hemân Ruscuk'dan on beş bin kadar leşker-i kişver-şiker ile[3] tahrîk-i râyet-i cesâret ve teveccüh-i hümâyûnları berekâtiyle sâye-i rûz-efzûnlarında Devlet-i 'aliyye'lerini eyâdî-i 'âdiye-i mütegallibeden tahlîsa i'mâl-i tîğ-i cür'et[4] etmek, vâcibe-i 'uhde-i 'ubûdiyyetimdir. Zîrâ 'âlem harâb olup ve bir müddet bu tarza güzer ederse, Devlet-i 'Osmâniyye[5] nâ-yâb olacağı bî-irtiyâbdır. Şevketlü efendim bu bâbda beni tu'me-i şîr-i şemşîr-i kahr u tedmîr ederse de, kuşca cânım uğur-i hümâyûnlarına fedâ olsun, tek ahvâl-i Devlet-i 'aliyye'leri kemâ fi'l-esbak[6] nizâm bulsun' deyerek izhâr-ı söz ü güdâz ve savb-ı Saltanat'a sûret-i temahhuz u 'ubûdiyyet ibrâz eylemekdedir" dedikde, Fettâh Ağa olacak nâ-be-felâh ve tebehkâr çehre-i gadr u [illegible] habâsetlerinden ref'-i bürka'-i esrâr edüp: "Çünki 'Alemdâr Paşa hazretlerinin[8] taraf-ı hümâyûna hidmet[9] ve istihsâl-i esbâb-ı nizâm-ı devlete himmet eylemek aksây-ı âmâl ve hulâsa-i ârzû-yi bâlleri olduğunu beyân ü[10] takrîr edeyorsuz. Evvelâ Sultân Selîm'i i'dâm, akvây-ı esbâb-ı lâzime-i nizâmdır[11]" **[N2 88b]** dediği anda Behîc Efendi dem-beste ve girifte-zebân[12] ve tashîh-i garaz-ı fâsidlerinde vâsıl-ı derece-i tahkîk u îkân olmağla, der-sa'ât[13] reng vermekden mücânebetle,

---

1 kemâl-i dahi N2 : kemâl-i/—za'f u kılletine îmâ eyledikleri A2, M2

2 satvet- sûrete N2 sarâmet-engîzi oldukda olarak dibelik 'aklı başından gidüp, tevsen-i cumûh-i/cumû'-i sabrı, tarhaşa-nümây-ı hayret ve 'inân-ı temâlükü, rubûde-i dest-i gayret olmağla, şevketlü efendimiz ruhsatdan nükûl ve bu sûrete/sûretle A2, M2

3 rızâ ve ile N2 kabûl buyururlar ise de/— hemân Ruscuk'dan on ve/— on beş bin âdemle A2, M2

4 teveccüh-i cür'et N2 Devlet-i 'aliyye'yi eyâdî-i mütegallibeden tahlîsa i'mâl-i seyf-i cerâ'et A2 Devlet-i 'aliyye'yi eyâdî-i mütegallibeden tahlîs olunmasına i'mâl-i seyf-i cür'et M2

5 olup ve 'Osmâniyye N2 ve âteş-i fitne ile ciğerler kebâb oldu. Eğer bir müddet bu resme güzâr eder ise, Devlet-i 'aliyye'nin A2, M2

6 Şevketlü fi'l-esbak N2 Kudret-me'âb efendimiz bu yolda beni katl **[M2 189]** eder ise de kûsfend-i rûh-i revânım kurbân olsun, tek ahvâl-i teşettüt-me'âl-i Devlet -i 'aliyye/— A2, M2

7 'ubûdiyyet gadr u N2 'ubûdiyyetini/'ubûdiyyeti izhâr eylemekdedir. Fettâh Ağa/— dedikleri tebehkâr, rûy-i A2, M2

8 'Alemdâr Paşa hazretlerinin N2 Paşa hazretleri A2, M2

9 hidmet N2, M2 hizmet A2

10 âmâl ve beyân ü N2 mâ-fi'l-bâlleri olduğunu A2, M2

11 Sultân Selîm'i nizâmdır A2, M2 Hudâvendigâr-ı sâbıkı i'dâm, akdem-i esbâb-ı lâzime-i nizâm ü intizâmdır N2

12 dem-beste ve girifte-zebân N2 perîşân A2, M2

13 der-sâ'at N2, A2 Der-sa'âdet M2

ilmâ'-ı çehre-i beşâşet ve tasdîk u te'yîd-i mebhasa müsâra'at edüp, bi'l-mümâşâh[1]: "Vâkı'â Sultân Selîm'in i'dâmı beyne'l-lüzûm ve anlar visâde-güzîn-i zindegânî oldukca huzûr ve râhat-i hazret-i[2] Cihân-bânî olmayacağı meczûmdur. Ancak bi'l-cümle İstanbul halkıyle[3] ehâlî-i Ocak ve Rumeli a'yânlarıyle Paşa kulları bi'l-ittifâk Pâdişâh-ı mahlû'un[4] hılâfında oldukları hüveydâ ve hasm-ı cânı bulundukları, mezâyây-ı karâ'in-i hâliyeden rû-nümâ[5] olmağla, vücûdu ke'l-'adem ve zerre kadar bir nesneye kendüde kudret olmadığı[6] müsellem iken i'dâmı, ba'zı mertebe mehâzîri mûcib ve mefâsid-i kesîreyi[7] müstevcib olacağı derkârdır. Ez-ân-cümle Fransa'da kuvvet-i[8] kâhiresiyle İmperator olan Bonaparta ile beynlerinde bünyân-ı mahabbet râsihu'l-erkân olup, hattâ hal' vukū'unda Âsitâne'de elçisi resmen İmperator'un bu mâddeden küllî infi'âlini takrîr u[9] beyân edüp: "Eğer Sultân-ı mahlû' hakkında bir gûne kasd-ı bed-eseri mutasavver olur ise, İmperator'umuz begāyet[10] mükedder ve makām-ı intikāma kıyâm edeceği mukarrerdir" dediğinden[11] başka, on dokuz sene serîr-ârây-ı Saltanat olmuş Pâdişâh'ın Anadolu tarafına telmîhle hezâr ve sad hezâr tarafdârları olup ve el-hâletü hâzih sû-besû ber-pây-ı mevkıf-ı ta'assub u istinkâr olduklarını ta'dâd ü[12] tasrîh edüp, pes akreb-i semt-i ma'kūl budur ki, bu madde şimdilik metrûk ve tarîk-ı hazm u ihtiyât meslûk olup, vakt[13] hulûlunde bu hidmet[14] dahi Vezîr-i müşârun ileyhin cümle-i me'âsir-imtişâl ü ita'atinden ma'dûd olacağını eymân-ı fâcire ile te'kîd ü takrîr edüp, şimdilik şevketlü efendimize bir kuvvetlü Vezîr-i dilîr-i ihlâs[15]-semîri böyle dem-i ıztırâbda berzede-dâmân-ı hizmet **[M2 190]** ve nakdîne-nisâr-ı[16] mâ-hasal-i kudret olur iken, imâle-i rûy-i[17] rağbet olunmamak, elbette mü'eddî-i esef ü nedâmet olacağı muhakkakdır" dedikde, mûmâ iley-

1 müsâra'a edüp, bi'l-mümâşâh N2 mübâderet edüp A2, M2
2 râhat-i hazret-i N2 râhat-i A2 [r]âhat-i M2
3 İstanbul halkıyle A2, M2 İslâmbol halkı ile N2
4 Paşa mahlû'un A2, M2 müşârun ileyh bi'l-ittifâk Hudâvend-i sâbıkın N2
5 hasm-ı cânı ..... rû-nümâ A2, M2 cümle 'indinde rû-şenâ N2
6 zerre kadar olmadığı N2 bu sûretle bir şey'e kādir olamayacağı/olmayacağı A2, M2
7 mertebe kesîreyi N2 mehâzîri mûcib ve hâtıra gelmedik fesâdı/mefâsidi A2, M2
8 kuvvet-i N2, A2 kuvve-i M2
9 Bonaparta ile takrîr u N2 Napolyon Bonaparta/Bonapart gibi bir cihân-gîr İskender zuhûr/zuhûruyla ile/— beynlerinde hüsn-i mahabbet karâr-gîr ve heyûlây-ı muvâfakat sûret-pezîr olduğundan, vukū'-i bâride-i/bâdire-i hal'de Âsitâne'de elçisi —/bulunan Sebestiyan, meclis-i mükâlemede resmen İmperator'unun infi'âlini âverde-i A2, M2
10 gûne be-gāyet N2 kasd-ı bed-eseri/eser mutasavver olur ise, İmperator'um küllî A2, M2
11 dediğinden A2, M2 dedikden N2
12 Pâdişâh'ın ta'dâd ü N2 Şehriyâr'ın Anadolu tarafını telmîhle hezâr-bâr tarafdârları olduğunu A2, M2
13 vakti N2, A2 vakt M2
14 hidmet N2, M2 hizmet A2
15 şimdilik ihlâs N2 şevketlü efendimize/efendimiz bir kuvvetlü vezîr-i safvet A2, M2
16 hizmet/hidmet ve nakdîne-nisâr-ı A2, M2 hidmet ve nakd-feşân-ı N2
17 rûy-i N2 peyker-i A2, M2

hin bu resme mukaddime-i mümevvihe-i tezvîri, kulûb-i mukarrebîne[1] te'sîr edüp: "Pes ne vechile hareket edelim ve ne gûne [**N2 89a**] câdde-i[2] tedbîre gidelim?" deyü meş'al-i zihn-i hadîdinden istizâ'e-i[3] re'y-i sedîd eyledikle-rinde: "Bu maslahat ednâ himmetle temşiyet bulur, ancak ketm ü ihfâsı lâzım ve ma'âzallâhi Te'âlâ bu sırr-ı ser-beste-i hatar-ihtivâdan Ocaklu tarafına ser-i mû[4] ser-rişte verilür ise, mahzûr-i[5] 'azîmi müstelzimdir" deyü ketm ü ta'mi-yesi bâbında tavsıye-i belîğ eyledikde, anlar dahi vefka'l-vasıyye müte'ahhid oldukdan sonra, müşârun ileyh tarafına cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı Mülûkâne'den hatt-ı şerîf sudûru el-hâletü hâzih te'hîr u tevkîf olunup, hemân sizlerin taraf-larından tahrîr olunsun. Biz müşârun ileyhi sühûletle nâzikâne orduya, ba'de-hû bir zemînle Âsitâne'ye îrâd ederiz. Lede'l-iktizâ' mütegallibîn taraflarından su'âle tekāzâ olunursa, şevketlü efendimiz 'Hat tahrîr eyledim' deyü yemîn ve[6] mütegallibeyi te'mîn buyururlar. Bu maslahatın zâhirine nezâret[7] ve bâtınından igmâz-ı 'ayn-ı basar edenler sû'-i zan semtine giderlerse ve sûret-i hâli[8] her ne kadar istikbâh ederler ise de, dâmen-âlûde-i gayb olmayacakları bilâ-raybdır. Hayr-hâhân-ı devlet dahi bu husûsu istimâ' ve hakîkatine vâkıf olmadıklarından, sûret-i müstakbihada Şevket-me'âb efendimize ismâ' edüp, belki igzâb içün müftereyât îrâd ve âteş-i gazab-ı Mülûkâne'lerini istîkāda[9] mirveha-cünbân-ı i'timâd olurlar ise dahi inanmayup ve akvâl-i[10] mevhûme-lerine aldanmayup, izhâr-ı vech-i tecellüde himmet ve cevâb-ı hakîmâne ile iskâtlarında[11] i'mâl-i letâ'if'l-hiyel-i san'at buyursunlar. Ol makūle teng-züre-fânın[12] ekāvîl-i bî-hûdelerine tevcîh-i sâmi'a-i i'timâd ve istinbât edecekleri ahkâm-ı[13] muzahrafaya sarf-ı zihn-i i'timâd buyurulmayup, rûy-i tecellüd izhârına himmet ve cevâb-ı hakîmâne ile iskâtlarına i'mâl-i letâ'if-i san'at

1 muhakkakdır mukarrebîne N2 gayr-i setîrdir" dedikde, mukaddime-i müvehhime-i tezvîr, kulûb-i mukarrebîne ziyâdesiyle A2, M2
2 câdde-i N2 tarîk-ı A2, M2
3 zihn-i hadîdinden istizâ'e-i N2 dehen-i/zihn-i hadîdinden istifâza-i şu'le-i A2, M2
4 ihfâsı ser-i mû N2 ihfâsı/ihfâ lâzımdır. Ma'azallâhi/Ma'âz[all]âhi Te'âlâ bu sırr-ı ser-besteden Ocaklu tarafına ednâ A2, M2
5 mahzûr-i N2 hatar-ı A2, M2
6 ketm ü ta'miyesi N2 tarafeyn ıhfâya müte'ahhid ve kitmânı eymân-ı mugallaza ile müte'ekkid oldukdan sonra, 'Alemdâr Paşa'ya tarafınızdan tahrîr ve taraf-ı Mülûkâne'den hatt-ı hümâyûn tesyîri/tesyîr te'hîr/— olunsun. Bizler müşârun ileyhi emriniz ile orduya ve andan dahi bir münâsebetle İstanbul'a getürürüz/getirdiriz. Lede'l-iktizâ mütegallibîn taraflarından su'âlde tekāzâ olunur ise şevketlü efendimiz 'Hat yazdım' deyü yemîn ve taraf-ı A2, M2
7 nezâret A2, M2 nazar N2
8 basar hâli N2 basîret edenler sû'-i zan tarafma giderler ise ve sûret-i hâli/hâl A2, M2
9 istîkāda A2 istibkāda M2
10 akvâl-i A2 efvâl-i M2
11 iskâtlarında A2 iskânlarında M2
12 ederler ise de zürefânın [Dipnotu uzatmamak için N2'de pek az yer alan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 ederlerse de ol makūle teng-zarfların N2
13 ahkâm-ı N2, A2 — M2

buyurmaları[1] enseb ve bu bâbda pây-merdî-i tesebbütleri mahz-ı[2] dest-yârî-i husûl-i matlab olmağla, safha-i derûn-i safvet-makrûnları[3] gubâr-ı tereddüd ü televvünden züdûde ve gonçe-i hâtır-ı fâhirleri sadme-i[4] tünd-bâd-ı şükûk ü evhâmdan âsûde olmak, 'ırk-ı maslahata nisbet[5] asvabdır" deyerek intâc-ı mukaddime-i[6] 'amel ve tevlîd-i âbisten-i mekr u dagal eylemekle, Fettâh Ağa tarafından iktizâsına göre harekete izn-i hümâyûn erzân buyurulduğunu müş'ir[7] mektûb tahrîr ve Defterdârlık ile Behîc Efendi'nin çerâğ-ı emeli[8] tenvîr olundukdan sonra, Âsitâne'den Edirne'ye 'acele-süvâr-ı 'azm ü kufûl [oldu].

Ve ledâ dakīkatü'l[9]-vusûl*;

Ey bâd-ı sabâ semt-i Ruhâ'dan mı gelürsün?

Ey hüdhüd-i ümmîd Sebâ'dan mı gelürsün?**

gazel-i meşhûruyla tehniye-i kudûmüne hervele-nümâ olan[10] **[M2 191]** Refîk Efendi'ye nakl-i mâ-cerâ ve Âsitâne'de iki fırkadan 'ibâret bir takım bî-basîretlere çeşm-bend[11] olduğunu **[N2 89b]** buzâk-efşân-ı istihzâ olarak takrîr u[12] inbâ eyledikden sonra, ikisi birden keyfiyyeti Râmiz Efendi tarafından anladılmak üzere Ruscuk yârânına imlâ[13] ve 'Alemdâr Paşa'ya olan mektûb-i ruhsat-üslûb-i mezkûru tesyîr[14] eylediler***

Sâniha

Vetîre-i zebîre üzere bu hod-kâmlarm[15] bu resme sa'y ü ihtimâm ve terk-i hûrd-i hâb u ârâmları hergiz[16] Devlet-i 'aliyye'ye ve Hudâvendigâr-ı sâbık ve

---

1 buyurulmayup buyurmaları N2 / buyurmamaları A2 buyurmaları M2
2 pây-merdî-i tesebbütleri mahz-ı/mahza N2, A2 pâyımızd[a] tesebbütleri M2
3 derûn-i safvet-makrûnları N2 derûnları A2, M2
4 züdûde sadme-i N2 züdûde/zûde ve gonce-i/gonçe-i hâtır-ı fâtirleri sadd-i/saded-i A2, M2
5 'ırk-ı maslahata nisbet N2 — A2, M2
6 mukaddime-i A mukaddimât-ı A2, M2
7 buyurulduğunu müş'ir N2 buyurulmuşdur" mazmûnunda A2, M2
8 emeli N2 âmâli A2, M2
9 süvâr-ı dakīkatü'l N2 süvâr-ı kufûl ve lede'l A2 süvâr-ı (سور) 'azm ü kufûl oldu. Dakīkatü'l M2
* و لدى دقيقة الوصول = Buluşma anında" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
** Metnimizde yer alan bu beytin ilk mısrâmda geçen "bâd-ı sabâ semt-i Ruhâ'dan" kelimeleri yerine, "nâme sen ol meh-likâdan" kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* II,950.
10 Ey bâd-ı sabâ olan N2 — A2, M2
11 Âsitâne'de çeşm-bend N2 çeşm-bend-i zümre-i bî-basîretân A2, M2
12 takrîr u N2 — A2, M2
13 Râmiz Efendi imlâ A2, M2 Ruscuk yârânına tahrîr N2
14 üslûb-i mezkûru tesyîr N2 üslûbu isrâ A2, M2
*** "Lede'l-vusûl ba'zı eylediler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* VIII,288-290'da kaydedilmiştir.
15 hod-kâmların N2 âdemlerin A2, M2
16 hûrd —/u hâb u ârâmları hergiz A2, M2 hâb u hûrd u ârâmları zerretemmâ N2

lâhık taraflarına müte'allık olmayup, mahzâ Hudâvendigâr-ı[1] sâbıkı i'âde birle küştegân-ı güzeştegânın intikāmlarını ahz u istîfâ eyledikden sonra kendüler nâ'ib-i menâb ve;

Savdı Mecnûn nevbetin, şimdi benem rüsvây-ı 'aşk*

münâvebesiyle ahlâf-ı eslâf-ı eclâf olarak Devlet-i 'aliyye'ye pençe-zen-i tegallüb ve intiyâb olmak[2] mâdde-i mahsûsasına mebnî ve munhasır[3] ve bu vechile sûret-i hakda sa'y[4] ü 'amelleri agrâzla mu'allel olmağla, mukaddime-i mürettebeleri netîce-i sâdıkadan kāsır olup[5], dûran-dûr semt-i hayâl ü hûlyâ olan şîve-i hıred-fersây-ı dehr-i şu'bede-nümâ hey'etiyle[6] zâhir olduğu, 'an-karîb medâr-ı 'ibret-i her belîd ü lebîb olur, in-şâ'allâhu Te'âlâ. *el-'Abdü yüdebbiru v'allâhu yukaddiru*** *Mâ be-kıssa-i hod bâz-âyîm****

Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve 'Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katl-i Kabakcı ve nefy-i 'ulemâ' ve şehâdet-i Sultân Selîm-i Sâlis ve hal'-ı Sultân Mustafa ve cülûs-i Sultân Mahmûd Hân-ı 'Adlî-i Sânî *zâdallâhu Te'âlâ 'omrahû ve ikbâlehû*~

Rusyalu ile mütârekenin vakti[7] munkazî ve Sırp[8] maslahatı dahi sarpa sardığından nâşî, tarafeyn için tecîz-i asker eylemek muktezî olmağla, ricâl-i devlet aralık aralık tertîb-i meclis-i[9] meşveret edüp: "Ordumuzda esbâb-ı kudret mefkūd[10] ve bu hâlet bu resme müstemirr olur ise perîşânlık ma'lûm[11]

---

1 Hudâvendigâr-ı N2, M2 Hudâygân-ı A2

* Metnimizdeki bu mısrâ, başında yer alan "Savdı" yerine "Sürdü" şekliyle Fuzûlî'nin gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Fuzûlî Divânı*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, 4. baskı, İstanbul 2005, s.43.

2 intikāmlarını ahz olmak N2 ahz-ı intikāmları A2, M2

3 munhasır N2, A2 munhasıra M2

4 sa'y N2 şugl A2, M2

5 olup N2 ve A2, M2

6 hey'etiyle N2 başka sûretle A2, M2

** العبد يدبر و الله يقدر = Kul tedbîrini alır, ama Allah'ın takdîri olur" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

ما بقصه خود باز آييم = Biz tekrar kendi hikâyemize/mevzûmuza dönelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

زاد الله تعالى عمره و اقباله = Allah onun ömrünü ve bahtını arttırsın" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

7 'ibret-i her vakti A2 'ibret-i her belîd ü lebîb olur. **Tetimme** Çün Moskovlu ile müddet-i mütâreke N2 gayret-i her-pelîd ü lebîb olur, in-şâ'[all]âhu Te'âlâ. *el-'Abdü yüdebbiru v'[all]âhu yukaddiru. Mâ be-kıssa-i hod bâz-âyîm.* **Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve 'Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katl-i Kabakcı ve nefy-i 'ulemâ ve şehâdet-i Sultân Selîm-i Sâlis ve hal'-i Sultân Mustafa ve cülûs-i Sultân Mahmûd Hân-ı Sânî-yi 'Adlî *zâd[allâ]hu Te'âlâ 'omrahû ve ikbâlehû*** Rusyalu ile mütârekenin vakti M2

8 Sırp N2, A2 harb M2

9 meclis-i N2 bezm-i A2, M2

10 kudret mefkūd N2 kuvvet ma'dûm A2, M2

11 olur ise perîşânlık ma'lûm A2, M2 olursa perîşânlık rû-nümûd N2

olduğundan, hâlimiz müşkil ve refte refte der-dest olan râbıtamız dahi mahv u[1] muzmahil olacağı derkârdır" deyerek tarafeyne: "Asker[2] tertîbi ne vechile kābil ve tedârük-i levâzım-ı mukābele ayâ ne sûretle hâsıl olur[3]?" deyü keşmekeş-i rişte-i kīl ü kāl ve her biri bir[4] dürlü serd-i makāl edüp, 'Alemdâr Paşa tarafdârları bu şîveleri ittihâz-ı fursat ve Sadrıa'zam'ı tahdîş ü iz'âca[5] vesîle-i münâsebet edüp, maglata-perdâz-ı erâcîf ve Serdâr-ı hâm-kâra dehşet-endâz-ı 'arbede-i tahvîf oldukları hılâlde[6], 'Alemdâr Paşa mevcûd-i ma'iyyeti olan a'yân-ı büldân ve beş-altı bin mikdârı segbân ile[7] zîr-i idâresinde olan müdün ü kurâ [**N2 90a**] ahvâlini[8] istikrâ kasdiyle **[M2 192]** Ruscuk'dan hurûc ve esb-rân-ı meşy ü durûc olduğu, resîde-i[9] sâmi'a-i erbâb-ı ittifâk ve sitâre-i subh-i fursat, kenâre-i ufuk-ı sühûletde bâhiru'l-işrâk olmağla, 'Alemdâr Paşa beldesinden hareket ve bu taraflara takrîb-i mevkib-i mücidd ü übbehet etmi ş olmağla, Ordu-yi hümâyûn'a dest-sây-ı da'vet ve ahvâl-i sefer ve keyfiyyât-ı Ordu-yi zafer-eser husûsunda kendüleriyle[10] meşveret olunmak menâfi'-i kesîre isticlâbından başka beynehumâda[11] safvet-i kâmile îcâb eyleyeceği[12], vâreste-i külfe-i irtiyâbdır" deyerek hâl u nâ-hâh Sadr-ı bî-intibâh hazretlerini da'vet-i müşârun ileyhe ilcâ etmeleriyle[13], cânib-i müşârun ileyhe da'vet-nâme tahrîr u isrâ ve irsâl ve anın tarafmdan dahi kemmiyyet-i icâbete irhây-ı 'inân-ı isti'câl ile orduya kevkebe-bahş-ı vürûd ü[14] kudûm ve Sadrıa'zam ve bi'l-cümle ricâl-i ordu taraflarından tehniye ve terhîb-i makdem[15] merâsimi kemâ-yenbagī icrâ birle ez-her-cânib gubâr-ı nefâr münselib olup, maskale-i neşât u hoş-dilî, safahât-ı kulûbları müncelî eyledi[16]

Ba'dehû 'ale'l-'umûm tarh-ı encümen-i müşâvere ve sefer ahvâli etrâfiyle müzâkereye ibtidâr olundukda, ez-cümle Fransa İmperatoru Tilsit

1 mahv u N2, A2 — M2
2 Asker N2, A2 Asâkir M2
3 ayâ ne sûretle hâsıl olur A2, M2 ne sûretle hâsıl olabilür N2
4 biri N2, A2 dürlü M2
5 ittihâz-ı iz'âca N2 ittihâz-ı/incâz-ı fursat ve Sadrıa'zam'ı ihâfe vü tahdîşe A2, M2
6 hılâlde N2 esnâda A2, M2
7 mikdârı segbân ile M2 mikdâr segbân ile N2 mikdâr segbânla A2
8 ahvâlini N2, A2 ahvâline M2
9 hurûc ve resîde-i A2 velvele-bahş-i hurûc olduğu tanîn-endâz-i N2 hurûc ve esberân-ı meşy ü durûc olduğu, resîde-i M2
10 kendüleriyle A2, M2 kendüler ile N2
11 beynehümâda N2, A2 beynehumâmızda M2
12 eyleyeceği N2 edeceği A2, M2
13 ü nâ-hâh etmeleriyle N2 nâ-hâh Sadr-ı bî-intibâhı da'vetine ilcâ eylemeleriyle, makām-ı Sadâret'den A2, M2
14 isrâ/— ve/— irsâl ve anın tarafından dahi kemmiyyet-i icâbete irhây-ı/— 'inân-ı isti'câl ile orduya kevkebe-bahş-ı vürûd ü M2 isrâ olunmağın, müşârun ileyh orduya kevkebe-efrûz-i N2
15 ricâl-i ordu makdem N2 ricâl taraflarından tehniye ve/— terhîb A2, M2
16 birle ez- eyledi N2 vü ikmâl birle ez-her-dü-taraf külfet-i şâ'ibe-i gubâr irtifâ'iyle inbisât ve hoş-dilî ezyed mine's-selef oldu A2, M2. "**Âmeden-i Ordu-yi** eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle Târîh-i Cevdet, VIII,294'te kaydedilmiştir.

Mu'âhedesi'yle Devlet-i 'aliyye'nin ser-rişte-i musâlahasını der-dest-i ihtiyâr ve ba'zı mertebe menâfi' serd ü tezkâriyle kılâde-i sulhun in'ikādı Paris'de kendi[1] mahzarında olmak husûsuna rabt-ı rıbka-i karâr eylemişidi. Ancak gâh lisân-ı hâl ü kālle benimle Sultân Selîm hazretleri[2] miyânında saht-beste-i dest-i[3] samîm ü safvet olan nitâk-ı 'alâka-i mihr u mahabbet muktezâsınca, benim Devlet-i 'aliyye tarafını iltizâmım, mahzâ müşârun ileyhin zâtına mahsûs hürmete ve taraf-ı hâtırlarına[4] ri'âyete mebnî olmağla, vâkı'a-i fâci'ası seng-i râh-ı sa'y ü[5] ikdâm ve hâr-ı âzâr-ı pây-i ihtimâmı olduğunu iş'âr u ifhâm edüp ve gâh[6] Rusyalu'nun Tilsit Mu'âhedesi'nden tav'an ve[7] yâhûd beynlerine târî olan ihtilâf[8] sebebiyle kerhen inhirâflarını behâne-i te'hîr-i merâm eder idi.

el-Kıssa[9]: Bu revişle emr-i musâlahanın istihâle sûretine mütehavvel olduğunu yâd ve yârân-ı ma'hûd beynlerinde Âsitâne'ye[10] ve orduya dâ'ir ba'zı eşkâl-i desîse vü ihtiyâlden müretteb olmuş mukaddimât-i mekr u mekîde[11] **[N2 90b]** îrâd olunarak: "el-Hâletü hâzih bu cihetle Edirne'de ikāmet, bî-hûde beytülmâle îkā'-ı hasâret ve durdukca şehriyye ekall-i mâ-yekûn birkaç bin kîse akça mesârife[12] ilcây-ı zarûret edüp ve bir kûşeden **[M2 193]** Behîc Efendi ve Refik[13], semt-i ma'hûda sülûkde sâ'ir hem-pâ[14] ve hem-tarîk olanlar yek-dehen akca tedârükü cümleyi ne rütbelerde mihnet-efgen olduğu 'âmmeye ma'lûm ve bu sûretde Edirne'de ikāmet, ednâ fâ'ide-i 'â'ideyi müstelzim olmadığı[15] nümâyân-ı ehl-i fuhûm olmağın, süddde-i seniyyeye teveccüh ü 'azîmetin menâfi'-i[16] külliyyesi hüveydâ ve bu vechile hareket, şâne-i nizâm-âver-i geysûy-ı perîşân-şude-i maslahat[17] olacağı bî-merâdır" deyerek gûnâ-gûn hakîmâne ekāvîl-i mülzimâne bast u temhîd ve fevâ'id-i 'adîde ta'dîd ederek:

---

1 in'ikādı Paris'de kendi N2 in'ikādım Paris'de kendü A2, M2
2 hazretleri N2 — A2, M2
3 dest-i A2, M2 — N2
4 hürmete ve taraf-ı hâtırlarına N2 olan hürmete ve taraf-ı hâtırlarını A2, M2
5 vâkı'a-i sa'y ü N2 müşârun ileyh vak'asını seng-i râh-ı A2, M2
6 edüp ve gâh N2 ve gâhîce A2, M2
7 ve M2 — N2, A2
8 olan ihtilâf N2 ihtilâf A2 olan ihtilâl M2
9 eder idi. el-Kıssa N2 : edüp ve'l-hâsıl A2, M2
10 istihâle sûretine Âsitâne'ye N2 istihâleye/istimâleye mütehavvel olduğunu yâd ve yârân-ı ma'hûde beynlerinde Âsitâne A2, M2
11 mekîde N2 mekîdet A2, M2
12 birkaç bin kîse akça mesârife A2, M2 bin kîseden ziyâde masrafa N2
13 Behîc Efendi ve Refik —/Efendi A2, M2 Behîc ve Refik ve N2
14 hem-pâ N2, A2 hemâ M2
15 tedârükü olmadığı N2 tedârükünde ne rütbe/mertebelerde 'usret olduğu/olmadığı cümleye ma'lûm ve orduda bu sûretle ikāmet, ednâ 'â'ide-i fâ'ideyi müstelzim olmadığı/olduğu A2, M2
16 menâfi'-i N2 menfa'at-i A2, M2
17 nizâm-âver maslahat N2 geysûy-i nizâm-ı perîşâniyyet A2, M2

"Bi'l-ittifâk[1] Ordu-yi hümâyûn'la cümlemiz birden harekete şedd-i nitâk ve Âsitâne'ye varup, ricâl-i Rikâb-ı müstetâb ile 'ale'l-vifâk keyfiyyâtı 'arz-ı dergâh-ı Şehriyâr-ı gerdûn-revâk edüp, hâliyâ der-dest-i zu'm-i vâhî olan[2] emr-i musâlaha sûret-pezîr-i husûl olursa[3] fe-bihâ ve illâ Âsitâne'den tanzîm-i mühimmât ve cihâtı mükemmel tertîb-i levâzım ve edevâtla[4] savb-ı gazâya hezz-i livâ olunmak her vechile muktezây-ı vakt ü hâle sâzkâr ve evfak[5] olduğunu iddi'â ve delâ'il-i 'akliyye ve berâhîn-i şi'riyye ve tenvîrât-ı 'örfiyye ve tesvîlât-ı tabî'iyye ile te'yîd-i[6] müdde'â eylediklerinde, efrâd-ı sâ'irede redd ü i'tirâza yârâ vü kudret[7], kuvve-i müdebbire, hâmil-i mühr-i Vekâlet gibi[8] nâ-bûd ve nâ-peydâ olmağla, cümlesi[9] *"el-Kavlü mâ-kâlet Hazâmi*"* tasdîkıne sevk-ı kelâm ve muvâfakatleri bâbında imâle-i rakabe-i pesend ü istislâm eylediler. Hulâsa-i merâm[10] çend rûz zarfında Edirne Sahrâsı'ndan fekk-i tınâb-ı[11] hıyâm-ı ârâm eylemek karâr-dâde-i ashâb-ı kelâm oldukda, 'Alemdâr Paşa: "Benim dahi dîdâr-ı sa'âdet-medâr-ı hazret-i[12] Şehriyârî'yi görmek ve hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i Husrevâne'lerine yüzümü sürmek aksây-ı ârzûy-i 'ubûdiyyetim ve beyne'l-akrân bâ'is-i ibtihâc-ı mefharetim olmağla, ben dahi bi'l-ma'iyye giderim. Ve bu latîfe-i gaybiyyeyi sermâye-i 'izz ü i'tibâr[13] ederim" dedikde, etrâfdan hem-dâstân[14] olan [**N2 91a**] yârân, Ordu-yi hümâyûn'da ma'iyyetlerini vücûh-i sâ'ire[15] beyâniyle istihsân eylediler.

Sadr-ı 'âlî-mikdâr Ordu-yi hümâyûn'un[16] bu resme hareketi, taraf-ı Şehriyâr-ı zemândan istîzân olunmak lüzûmunu[17] iş'âr eyledikde, Refîk

1 bast u bi'l-ittifâk N2 : irâd ve tevâ'id-i 'adîde ta'dâd ederek bi'l-ittifâk/bi'l-infâk A2, M2
2 müstetâb ile olan N2 : müstetâb'la yek-sûhan keyfiyyâtı/keyfiyyeti 'arz-ı dergâh-ı/bârgâh-ı Şehriyâr-ı âfâk edüp, el-hâletü hâzıfa der-dest-i zu'm olunan A2, M2
3 olursa N2 olur ise A2, M2
4 mühimmât livâ N2 mühimmâtla A2, M2
5 muktezây-ı evfak N2 muktezây-ı vakt ü hâle evfak A2 vakt ü hâle evfak ve muktezî M2
6 şi'riyye te'yîd-i N2 'örfiyye serdiyle te'yîd-i kazıyye-i A2, M2
7 vü kudret A2, M2 — N2
8 mühr-i Vekâlet gibi A2, M2 Vekâlet-i kübrâ-âsâ N2
9 olmağla, cümlesi N2 olmağın, cümlesi A2 olmağın, cümlesini M2
* حذام قالت ما القول = Söz Hazâm'ın dediğidir" anlamına gelen bu cümle, doğru sözlü ve güvenilir kimselerin sözlerini takdîr esnâsında söylenen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age,* s.84.
10 sevk-ı kelâm merâm N2 nâ-çâr ve muvâfakatlerinde meslûbü'l-ihtiyâr olduğundan, bi'l-âhıre A2, M2
11 tınâb-ı N2 — A2, M2
12 hazret-i N2 — A2, M2
13 yüzümü i'tibâr N2 yüz sürmek aksây-ı emelim ve netîce-i mukaddimât-ı 'amelim olmağla, ben dahi beraber giderim. Ve bu sânihayı sermâye-i 'izz ü iftihâr 'add A2, M2
14 hem-dâstân N2 hem-destân A2, M2
15 sâ'ire N2 muhassene A2, M2
16 Ordu-yi hümâyûn'un A2, M2 hazretleri ordunun N2
17 Şehriyâr-ı lüzûmunu N2 Şehriyârî'den istîzân olunmak husûsunu A2, M2

Efendi meclis-i dîğerde mahfîce Sadrıa'zam hazretlerine su'âl-i sâlifine cevâb olarak dedi ki: "Ben bundan akdemce Âsitâne'de iken, şevketlü efendimiz kâşki Sadrıa'zam[1] bu esnâda Âsitâne'de bulunup, bi-gayr-i vechin[2] umûr-i devlete ve mesâlih-i Saltanat'a müdâhale birle bâ'is-i perîşânî-i nizâm ve hâtır-ı fâhir-i Mülûkâne'lerine mûcib-i renciş ü âlâm olan bir alay eşhâsın def' u[3] tanzîmine ber-çîde-i dâmân-i ihtimâm olalar idi" deyü cenâb-ı devletinizin Dâru's-saltana'ya huzûrunu temennâ üzere olup ve bu ümniyye çend bâr zebân-ı şevket-şi'ârlardan nihânîce sâdır ve ol bâbda vesîle-i tertîbinde hemîşe mütefekkir oldukları[4] nâtıka-i sâdıka, ba'zı **[M2 194]** mahremân-ı vâsikadan gûş-güzâr-ı yakînimiz olmağın, cenâb-ı devletinizin bu vechile südde-i sa'âdete râhî olmaları, bâ'is-i güşâyiş-i tab'-ı Pâdişâhî olacağı 'indimde bedîhî olduğuna binâ'en, kat'â bu bâbda tebâtî ve te'hîr olunmayup, hemân 'atebe-i 'aliyyeye irhây-ı 'inân olunmak[5] dîn ü devlete ve hâssaten taraf-ı[6] Saltanat'a mahz-ı hayr u menfa'at ve hakk-ı Âsafâne'lerinde[7] mâye-i ibtihâc ü menkabet olacağı, bî-gâne-i şâ'ibe-i şükûk ü eyhâmdır" deyerek kûşe-gîr-i zâviye-i[8] müdrikesi olan mâ-melek-i 'akl ü idrâkini rûfte-i cârûb-i nehb ü tâlân eylemekle, Sadr-ı felek-'unvân hazretlerini kendülerden efzûn emr-i 'azîmete şâ'ik u[9] şitâbân eyledi. Vâkı'â husûs-ı mezkûr zımnında taraf-ı Pâdişâh-ı şevket[10]-mahsûrdan istid'â-yı sudûr-i düstûr olunsa, gerçi bâlâda îmâ olunduğu üzere Pâdişâh-ı safvet-penâh her ne kadar serîre-i maslahata âgâh ise de sudûr-i 'ulemâ'[11] ve ordu-taşrada olmak hasebiyle kesb-i te'ayyün ve nüfûz eden ricâl ve vükelâ', Ocaklu[12] ile mu'âzadet ve ol tûfân-ı bagy ü vekâhate[13] mevc gibi ihtılât u mümâzecet[14] eylemeleriyle, yârân-ı mârânın vücûh-i

1 Sadrıa'zam Sadrıa'zam N2 : Sadrıa'zamı'nı A2, M2
2 bi-gayr-i vechin A2, M2 bî-vech N2
3 hâtır-ı def' u N2 mûcib-i tekeddür-i hâtır-ı Pâdişâh-ı enâm olan bir alay eşhâs-ı nâfercâmın A2, M2
4 dâmân-ı oldukları N2 dâmen-i ihtimâm olmak temennâsı, çend bâr zebân-ı şevket-şi'ârlarından nihânîce sâdır ve Âsitâne'ye isticlâbı/isticlâb zımnında vesîle-i esîle bulmak husûsunda hemîşe mütefekkir olduğu A2, M2
5 mahremân-ı olunmak N2 mahremândan gûş-güzârımız olmağın, cenâb-ı devletlerinin bu vechile südde-i 'aliyyeye râhî olması, bâ'is-i güşâyiş-i dil-i Şâhî olduğu 'indimde vâsıl-ı derece-i yakîn olduğuna binâ'en, taraf-ı devletiniz şâ'ibe-i infi'âl-i Mülûkâne'den emîn olacağını bu bendeleri mütekeffil ve zamîn olup, hulâsa-i kelâm cenâb-ı vâlâlarının/velâlarının 'atebe-i 'aliyyeye i'tizâmları A2, M2
6 taraf-ı A2, M2 savb-ı N2
7 Âsafâne'lerinde N2 devletlerinde A2, M2
8 olacağı zâviye-i/nâhiye-i A2, M2 olmak derkârdır" deyerek kûşe-gîr-i zâviye-i N2
9 'akl ü şâ'ik u N2 'akl/'ukūl ve idrâk ü iz'ânını rûfte-i cârûb-i/çârûb-i nehb ü tâlân etmekle, müşârun ileyhi kendülerden ezyed emr-i 'azîmete A2, M2
10 Pâdişâh-ı şevket A2, M2 Hidîv-i me'âlî N2
11 maslahata 'ulemâ' N2 maslahatdan âgâh ise de sudûr-i 'ulemâ A2, M2
12 hasebiyle Ocaklu N2 vesîlesiyle kesb-i nüfûz u te'ayyün/ta'yîn eden vükelâ ve ocaklular A2, M2
13 vekâhate N2 fezâhata A2, M2
14 mümâzecet N2 mu'âşeret A2, M2

desâ'is-i musanna'alarına havâle-i dûr-bâş-ı[1] mümâna'at edecekleri hüveydâ idi. [**N2 91b**] Binâ'en 'aleyh istîzân husûsunu pes-endâz eylediklerinden başka, Âsitâne'ye kable'l-vusûl şuyû'undan ihtirâz ve mukaddemce mukdim mübâşirler ta'yîni birle sedd-i meslek ü[2] mecâz eylemeğe ikdâm ve kazây-ı nâgehânî gibi havâlî-i İstanbul'a nüzûl eylemek bâbında[3] takdîm-i şerîta-i ihtimâm edüp, hemân mâh-ı cumâdelûlânın on yedinci günü[◊4] Edirne'de terk-i bâr u büngâh ve sebükbârâne 'azm-i râh eylediler*

Ve[5] Çorlu Kasabası'na vürûdlarında çend-rûz mukaddem Âsitâne'den ba'zı tahrîrâtla Edirne'ye[6] vârid olan Tebdîl Hasekîsi Bağdâdlı Hacı 'Ali Ağa'yı, hasbe'l-iktizâ ordunun İstanbul'a[7] 'azîmeti vâcibe-i hâl olduğunu müş'ir, cânib-i Sadrıa'zamî'den Rikâb-ı müstetâb'a telhîs ile[8] irsâl olunmağla, tahrîr-i mezkûr mâh-ı mezbûrun yirmi birinci[9] günü[◊◊] kubeyl-i mağribde dehşet-fermây-ı vürûd[10] oldu.

'Alemdâr Paşa yârân-ı fitne-nümâ[11] ilkāsiyle Edirne'den hareketlerinde Güzelhisâr[12] A'yânı Uzun Hacı 'Ali Ağa'yı bir mikdâr asker ile Nâzır-ı Kal'a-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh olan Kabakcı Mustafa nâm meşrûhu'l-vasf sergerde-i gürûh-i gümrâhın kelle-i bî-devletini kedûy-i mezbele-i kahr u zillet eylemek[13] **[M2 195]** zımnında me'mûren tesyîr etmiş olup, merkūm dahi mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü günü[◊◊◊14] bu'aydü'l-magrib fenây-ı kal'aya nâzil ve

---

1 desâ'is-i dûr-bâş-ı N2 : desâ'is-i/desâyis-i mürettebelerine havâle-i dûr-bâş-ı redd ü A2, M2

2 mübâşirler meslek ü N2, A2 Mübâşir ta'yîn birle sedd-i meslek-i M2

3 İstanbul'a nüzûl eylemek bâbında M2, A2 İslambol'a nüzûl eylemek zımnında N2

◊ 17 Cumâdelûlâ 1223 = 11 Temmuz 1808 Pazartesi. Buradaki bilgiler metnimizden alınmış olmakla beraber Cevdet Paşa ordunun Edirne'den çıkışını 20 Cumâdelûla 1223 Perşembe günü olarak göstermiştir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,296.

4 hemân günü N2 — A2, M2

* "Ba'dehû 'ale'l-'umûm eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,295-296'da kaydedilmiştir.

5 Ve M2 — N2, A2

6 Edirne'ye N2 orduya A2, M2

7 Bağdâdlı Hacı 'Ali Ağa'yı/Ağa, hasbe'l-iktizâ ordunun İstanbul'a A2, M2 Bağdâdlu el-Hâc 'Ali Ağa'yı hasbe'l-iktizâ' ordunun İslâmbol'a N2

8 telhîs ile M2 telhîs N2 : telhîsle A2

9 mezkûr birinci N2 ma'hûd mâh-ı merkūmun yirminci A2, M2

◊◊ 21 Cumâdelûlâ 1223 = 15 Temmuz 1808 Cuma.

10 vürûd A2, M2 sudûr N2

11 fitne-nümâ N2 ma'hûd A2, M2

12 Güzelhisâr A2, M2 — [Metinde isim yeri boş bırakılmıştır] N2

13 asker ile eylemek N2 süvârî ile Nâzır-ı Kılâ'-ı Bahr-ı siyâh olan kedûy-i mezbele-i züll ü rezâlet iken, bâlây-ı çınâr-ı 'izz —/ü dünbâlinde/nebâletde karâr-gîr-i ârâm olan Kabakcı Mustafa Ağa nâm sergerde-i cumhûr-i eşrâr-ı li'âmın i'dâmı A2, M2

◊◊◊ 23 Cumâdelûlâ 1223 = 17 Temmuz 1808 Pazar. Cevdet Paşa yanlış bir şekilde 'Ali Ağa'nın Rumeli Feneri'ne girişini 19 Cumâdelâhıre 1223 Çarşamba günü olarak göstermektedir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,297.

14 mâh-ı günü N2 — A2, M2

mütenekkiren[1] bir mikdâr behâdırân-ı cân-şikâr ile nihânîce kal'aya[2] dâhil olup, meğer Kabakcı Ağa'ya[3] te'ehhül mülâbesesiyle ol şeb-i pür-şagb, leyle-i zifâf-ı şevk u tarab olmak sûretinde imiş.

Hele Uzun Hacı 'Ali Ağa[4] bir takrîble Kabakcı'yı kışdan kalmış kabak gibi sad-pâre ve çend nefer hem-pâlarmı dahi hısn-ı ma'kıl-ı hayâtdan âvâre eylemekle, sâ'ir neferât-ı kılâ' bu hâdise-i nâgeh-resây-ı dağdağa-fersâdan havf u ıztırâbla gürûh gürûh maktûl-i mersûmun[6] bismil-gâhına şitâbla 'akd-i ictimâ' edüp, lâkin "Kātil kimdir ve sebeb-i katl nedir?[7] Ve kenâr-ı kal'ada sevâd-nümây-ı cem'iyyet ü ihtişâd olanlar ne makūle eşhâs ve[8] ecnâddır?" ma'lûmları olmayarak, top u tüfengle âheng-i ceng etmeleriyle, bağteten derûn-i İstanbul'da pey-der-pey kılâ'-ı merkūme cânibinden top u tüfeng tarrâkaları perde-der-i sevâmi'-i sükkân olmağla, derhâl[9] ol tarafdan [**N2 92a**] istikşâf-ı ahvâle müsâra'at olundu[10] Gerçi kati vâfir süvârî şeb-hengâm[11] Kabakcı'yı katl ü i'dâm eylemekle, hâlâ tarafeynden iş'âl-i nâ'ire-i harb u hısâm olunduğu istişmâm olunup, lâkin ne makūle süvârî olup ve sebeb ü 'illet ne olduğu vâbeste-i[12] 'ukde-i ibhâm olmağla, sekene-i Âsitâne'yi, husûsan kâr-fermâyân-ı[13] zemâneyi hayret istîlâ ve her biri gûnâ-gûn vücûhla dürlü dürlü sevk-ı ma'nâ eylediler. Vak'a-i merkūmenin vech-i meşrûh üzere çigûnegî-i hakīkati, mâneme-i dâ'-i 'udûl girih-gîr-i işkâl-i ebedî ki, yevm-i sâlisde ba'de'l-'asr Çorlu tahrîrâtı ile[14] Hasekî-i merkūm Enderûn-i hümâyûn'a dâhil[15] ve keyfiyyet-i hâle ıttılâ'-ı zihn-i hazret-i[16] Şehriyârî hâsıl oldu.

---

1 nâzil ve mütenekkiren N2 nüzûl ve mütenekkirâne A2 nüzûl ve müte[ne]kkirân M2
2 nihânîce kal'aya A2, M2 içerüye N2
3 Ağa'ya N2 Ağa A2, M2
4 şevk u ..... Ağa [Bu kısımda yer alan bilgilerden "Uzun Hacı 'Ali ağa" kısmı metinde üzeri çizilen "Boşnak Ağa" kelimelerinin yerine buraya girmesi işaret edilerek satırın sağ tarafına ve sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] N2 pür-tarab sûretinde/sadedinde imiş, hele dilîr-i merkūm A2, M2
5 resây-ı dağdağa-fersâdan havf u N2 resâdan A2, M2
6 maktûl-i mersûmun N2 maktûlün A2, M2
7 Kātil nedir? N2 Kātil kimdir? A2 Kātili kimdir? M2
8 olanlar ve N2 olan ne makūle A2 ne makūle M2
9 etmeleriyle, bağteten derûn-i İstanbul'da pey-der-pey kılâ'-ı/kal'a-i merkūme cânibinden top u tüfeng tarrâkaları perde-der-i sevâmi'-i sükkân olmağla, derhâl A2, M2 eylemeleriyle bağteten İslâmbol'da pey-der-pey kılâ'-ı merkūme cânibinden top-i ra'd-âşûb tarrâkaları mütevârid olmağla, der-sâ'at N2
10 müsâra'at olundu N2 ibtidâr olunup A2, M2
11 hengâm N2, A2 nigâh M2
12 süvârî vâbeste-i N2 şeydir ve sebeb ü 'illet nedir ve ne olduğu vâreste-i A2, M2
13 sekene-i ..... kâr-fermâyân-ı A2, M2 sükkân-ı Âsitâne'yi, husûsan kâr-bendân-ı N2
14 vech-i meşrûh ile N2 çigûnegî-i hâl ü bâli henûz mevkūf-i 'ukde-i işkâl idi ki/idüği yevm-i selâse ba'de'l-'asr Çorlu tahrîrâtiyle A2, M2
15 dâhil M2 vâsıl N2, A2
16 zihn-i hazret-i N2 zihn-i A2 — M2

Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri tevârîh-ı eslâf mütâla'asından sîne-sâf olup ve bu makūle vekāyi'-i girânbâr henûz sencîde-i mîzân-ı tecribe ve ihtibârları olmadığından nâşî, her çend bu mâddenin esâsına vukūf-i hümâyûnları var ise de yine derûn-i safvet-makrûnları dağdağa-nâk ve hırâşîde-i nâhun-i endîşe vü bâk olmağla[1], der-sâ'at Şeyhulislâm ve Kā'im-makām beyne'l-'işâ'eyn Seray-ı hümâyûn'a da'vetle[2] sûret-i hareket-i Ordu-yi hümâyûn beyân ü i'lâm olundukda, bu vak'a-i nâgeh-zuhûr haberi[3] ikisine birden afyon-i 'akl ü şu'ûr olmağla: "Hod-be-hod bu resme hareket, lâ-mehâle müstelzim-i envâ'-ı fesâd ü mazarrat olup, savb-ı vâlâ-evb-i hümâyûndan sûret-i[4] icâzetle olmak başka hâletdir" deyerek leb-güşây-ı istifsâr ve savb-ı Şâhâne'den ruhsat olup olmadığını[5] istihbâr eylediklerinde, Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr hazretleri zebân-âlây-ı kelime-i[6] inkâr ve mukaddem ta'lîm ü tasmîm olunduğu üzere ol bâbda[7] hatt-ı hümâyûn tahrîr buyurmadıklarına sevgend-i 'azîmle asl-ı mâddeyi verây-ı perde-i te'vîlde ketm ü[8] istitâr eyledikden sonra, 'ale's-seher bi'l-cümle sudûr-i 'ulemâ' ve Ocakluyân ile Şegbân-başı ve sâ'ir 'âmme-i ru'esâ' ve vükelâ'[9] da'vet ve 'akd-i encümen-i meşveret olunup, beyninizde **[M2 196]** müretteb olacak[10] [**N2 92b**] mukaddimât-ı tedâbîr ne vechile netîce-pezîr olursa taraf-ı hümâyûnlarına 'arz ü[11] takrîr olunmak zımnında tenbîh ü te'kîd buyurmalarıyla[12], ferdâsı yevm-i cum'a ashâb-ı meşveret Bâb-ı Fetvâ-penâhî'ye da'vet olunduklda, bâlâda mastûr çend rûz mukaddem ser-zede-i zuhûr olan Kabakcı mâddesi, sebeb-i cem'iyyet olduğuna câzim ve her biri hemyân-ı ezhânda birer mikdâr nakd-i nâsere-i re'y ü kelâm istihzâr ederek, meclis-i ma'kūda 'âzim olup, lede'l-ihtişâd hilâf-ı mâ-fi'l-fu'âd[13] Ordu-yi hümâyûn'un 'Alemdâr Paşa ma'iyyetiyle[14] hod-be-hod 'azm-i Âsitâne-i sa'âdet-bünyâd eyledikleri haber-i nâgeh-resânı[15], mânend-i belây-ı âsümânî ehl-i

1 Pâdişâh-ı safvet-penâh olmağla N2 — A2, M2
2 da'vetle A2, M2 da'vet birle N2
3 haberi N2 — A2, M2
4 bu resme sûret-i N2 böyle hareket sûret-yâb-ı vukū' olmak, müstelzim-i envâ'-ı mazarrat olup, taraf-ı hümâyûndan A2, M2
5 savb-ı olmadığını A2, M2 taraf-ı Şâhâne'den ruhsat sudûrunun vukū' ve lâ-vukū'unu N2
6 'âlî-mikdâr kelime-i N2 safvet-kirdâr dest-zen-i dâmen-i A2, M2
7 ü tasmîm bâbda N2 olunduğu üzere A2 olundukları üzere M2
8 sevgend-i ketm ü N2 hulf-i 'azîmle verây-ı tutuk-ı te'vîlde A2 halef-i (خلف) 'azîm ile verây-ı şakk-ı te'vîlde M2
9 'ulemâ' vükelâ' N2 'ulemâ ve Ocaklu ile Segbân-başı ve sâ'ir ru'esâ ve vükelâ A2, M2
10 olacak N2 olan A2, M2
11 olursa taraf-ı hümâyûnlarına 'arz u N2 olur ise tarafına A2, M2
12 buyurmalarıyla N2 etmeleriyle A2, M2
* Cevdet Paşa bu günü cumartesi olarak kaydetmektedir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,298.
13 hemyân-ı fu'âd N2 hemyân-ı/— derûnunda bir mikdâr nakra-i mağşûşe-i kelimât-ı turfa-nümûn tehyi'e ederek meclise 'âzim olup, hılâf-ı me'mûl A2, M2
14 ma'iyyetiyle N2, M2 ma'iyyeti ile A2
15 'azm-i ..... resânı N2 kufûl eyledikleri A2, M2

meclisin nezle-i endâm-ı 'akl ü iz'ânı oldukda, her biri haşeb-i müsennededen nişân ve tendîse-i bostân gibi kālıb-ı[1] bî-cân medhûş ü hayrân oldular[2]. Husûsan ordu taşrada bulunmak hasebiyle vâye-mend-i te'ayyün ü i'tibâr ve sermâyedâr-ı[3] servet ü yesâr olan ser-i kârlar bu pâzârlıkdan sâmân-zede-i mu'âmele-i zarar u hasâr olacakları bedîdâr olmağla, bî-ser ü bün hezeyâna âgāz ve kahkaha-fersây-ı sekene-i tîmâr-hâne olacak efsâneler serd ü ibrâz eylediler. Kimi tenahnuh ile tehâret-sâz-ı mecrây-ı[4] gülû ve kimi büht ü sükût birle nigeh-dûz-i[5] âyîne-i zânû olup, kimi ibtilâ'-ı rîk ve kimi rîş-hârî-i tefekkür-i tarîk ve kimi karşu hatt-ı hümâyûn irsâliyle[6] i'âdelerini tedbîr ve kimi asker ta'yînı ile[7] müdâfa'aya bâzû-yi ihtimâm-ı teşmîr olunmak[8] cihetini takrîr ve bir mikdârı dahi İslâmbol dervâzeleri[9] sed ve içerüye duhûlden sadd olunmak bâbını istihsân ve bir takımı dahi hılâf-ı rızây-ı Saltanat bu resme hareketete cesâret eden ehl-i şekāvet olmağla, anlara irâ'et-i[10] rûy-i ruhsat, münâfî-i menhec-i kānûn-i devlet olduğunu beyân eyleyüp ve'l-hâsıl herze vü hezeyânlar ile meclis-i mezkûru Süleymâniyye Tîmâr-hânesi'nden nişân eylediler.

Hayf ki bir meclisin mahrem-i râzı ola
'Âkıl-i nâdân rûşen, câhil-i 'âlim pesend

Âhıru'l-emr İmâm-ı Evvel Derviş Efendi[11], *"Unzur ilâ mâ-kāle [N2 93a] ve lâ-tenzur ilâ men-kāle*"* nâdiresince hemân feth-i dehân edüp: "Behey 'azîzler![12] Bî-emr u istîzân cem'iyyet-i bî-gerân ile nâgehân Âsitâne-i sa'âdet'e velvele-rîz-i teveccüh ü kudûm olan bir alay şîr-i şerzenin hatt u fermân ve tehdîd ü tenbîh makūlesi vâhî ve bî-hûde çâre vü dermân ile ircâ'ları tehayyül ve tasvîr[13] olunmak 'adîmü'l-imkân olmağla, 'acâletü'l-vakt[14] bir çâresine bakıl-

---

1 ehl-i meclisin ….. kālıb-ı N2 bu füc'e-i nâgehânî, ehâlî-i meclisin dârûy-i hûş-ber-i 'akl ü iz'ânı olup, her biri tendîse gibi kâlbüd-i A2, M2

2 oldular N2 olup, bi'l-cümle bîm ü hirâs-i bî-kıyâsla/kıyâs ile âşüfte-hâl ve perîşân-bâl ve A2, M2

3 hasebiyle sermâyedâr-ı N2 takrîbi —/ile vâye-dâr-ı nüfûz u i'tibâr ve sermâye-gîr-i A2, M2

4 sâmân-zede-i mecrây-ı N2 iktirâf-ı rusûm-i hasâr edecekleri derkâr olmağla, evzâ'-ı şütür-gürbeye âgāz ve hâtır-güzârları olan hevâcis ü evhâm-ı nâ-be-hencâr ile dehân-ı hezeyânı bâz edüp, kimi tenahnuh ile tathîr-i A2, M2

5 sükût birle nigeh-dûz-i N2 sükûtla nigeh-endâz-ı A2 sükût ile nigeh-endâz-ı M2

6 rîş-hârî-i irsâliyle N2 rîs-hârî-i/rîş-hârı tefekkür-i tarîk, kimi hatt-ı hümâyûnla A2, M2

7 ta'yînı ile M2 ta'yînı birle N2 ta'yîniyle A2

8 olunmak N2, A2 olmak M2

9 İslâmbol dervâzeleri N2 İstanbul kapuları A2, M2

10 ehl-i irâ'et-i N2 erbâb-ı şekāvete irâ'e-i A2, M2

11 eyleyüp ve'l-hâsıl Efendi N2 —/edüp, âhıru'l-emr büyük imâm efendiden A2, M2

* انظر الى ما قال و لا تنظر الى من قال = Söylenen söze bak, söyleyene bakma!" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

12 hemân 'azîzler! N2 — A2, M2

13 olan bir tasvîr N2 olanların hatt u/— fermân ve tehdîd ile ircâ'ları tehayyül A2, M2

14 'acâletü'l-vakt N2 muvâfık-ı hâl A2, M2

mak muktezây-ı hâle evfakdır" dedikde, Kā'im-makām Paşa kelâm-ı mûmâ ileyhe ser-cünbân-ı tasdîk u istihsân olarak, el-yevm ordunun Silivri'ye vusûlünü îmâ ve sülesâ' günü İslâmbol'a duhûlünü takrîr u inhâ eyleyüp, bu vechile re'y[1] u tedbîre vakit kalmadığı ma'lûm ve kabâle-i nâ-makbûle-i kudûm ü ikbâlleri[2] sahîfe-i tahkīka mersûm olmağla, zarûrî ashâb-ı meclis[3] 'inân-ı semend-i kelâmı semt-i âhara tahvîl ve sûret-i mümâna'at ve münâfâtı hey'et-i mütâba'at ve mümâşâta tebdîl birle yekdîğere: "Behey cânım: Zâhiren bir 'illet-i hafiyye-i mûcibe[4] îcâb ü iktizâ eylemese, gelmezler ve hâcet mess **[M2 197]** eylemese, bî-hûde irtikâb-ı külfet-i hatt ü[5] irtihâl eylemezler idi" deyerek savb-ı Saltanat'dan da'vet içün ber-kā'ide âdem ba's ü[6] tesyâr olunmak hulâsa-i ârâ' ü efkâr idiğini bâ-takrîr huzûr-i Şehriyâr-ı İskender-serîre 'arz u ihbâr eylediler. Binâ'en 'aleyh[7] ol gün Hazîne Vekîli Nezîr Ağa bâ-hatt-ı hümâyûn da'vet içün isrâ olunmağla, mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü yevm-i isneyn◊[8], Yeniçeri Ocağı alay ile duhûl ve ferdâsı yevm-i sülesâ'◊◊[9] Ordu-yi hümâyûn Dâvud-paşa Sahrâsı'na hatt-ı rihâl-i nüzûl eyledikde, Pâdişâh-ı Ferîdûn-haşmet[10] hazretleri, Livây-ı şerîf istikbâline mevkib-rân-ı teveccüh ü 'azîmet olup[11], ibtidâ Sadrıa'zam, ba'dehû 'Alemdâr Paşa Rikâb-ı müstetâb'a ruh-sâ[12] oldukdan sonra, Sadrıa'zam resm-i kadîm-i selâtîn-i 'Osmânî üzere müretteb ve muntazam alay ile İslâmbol'a dâhil ve 'Alemdâr Paşa dahi ma'iyyetinde olan sanâdîd-i[13] a'yânân ve asâkir ile Çırpıcı Çayırı'na nâzil olup, anda hayme-zen-i ikāmet ve emr ü irâde-i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-

1 muktezây-ı re'y N2 ; akdem-i a'mâldır" makāline mukārin Kā'im-makām Paşa el-yevm Silivri'ye vusûllerini îmâ ve sülesâ/selâs günü İstanbul'a duhûllerini inhâ eyledikde, bir vechile yârây-ı/yâr A2, M2

2 kudûm ü ikbâlleri N2 vürûdları A2, M2

3 ashâb-ı meclis N2 — A2, M2

4 mütâba'at mûcibe N2 mümâşâta/mümâşâtla tebdîl birle zâhiren A2, M2

5 eylemese hatt ü N2 etmese bî-hûde irtikâb-ı/ihtiyâr-ı külfet nakl —/ü A2, M2

6 ba's ü N2 — A2, M2

7 ârâ' 'aleyh N2 ârâ'-i/ârây-ı ashâb-ı şûrâ idiği/idüği bâ-takrîr Rikâb-ı hümâyûn'a 'arz u ihbâr olundukda A2, M2

◊ 23 Cumâdelûlâ 1223 = 17 Temmuz 1808 Pazar. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır

8 mâh-ı isneyn N2 cumâdelûlânın yirmi üçüncü pencşenbih/pençşenbih günü A2, M2

◊◊ 24 Cumâdelûlâ 1223 = 18 Temmuz 1808 Pazartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Ordunun İstanbul'a girişi Cevdet Paşa'ya göre 25 Cumâdelûlâ Sah günüdür; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,299.

9 sülesâ' N2 sülesâ A2 selâs M2

10 haşmet N2 şevket A2, M2

11 teveccüh ü 'azîmet N2 mecd ü 'azîmet buyurup A2, M2

12 ruh-sâ N2, A2 ruh-sây M2

13 resm-i kadîm sanâdîd-i N2 alay-ı mürettebe ile İstanbul'a dâhil/duhûl ve 'Alemdâr Paşa ma'iyyetinde olan A2, M2

menzilet[1] birle taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den tertîb-i nüzûl ü[2] ni'met olundu. [**N2 93b**]

Şu'be-i şecere-i dâstândandır ki[3], yevm-i merkūmda Şeyhulislâm ve Kā'im-makām Paşa[4] ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlî ve 'âmme-i ricâl ve e'âlî kā'ide-i kadîme üzere istikbâle şitâbân ve Sadrıa'zam ile[5] ba'de'l-mülâkāt 'Alemdâr Paşa tarafına tehniye-i kudûm eylemek[6] zımnında revân olup, müşârun ileyhin kuvve-i 'âkılesi mesâbesinde olan Köse Kethudâ dimekle müştehir Ahmed Efendi'nin[7] delâlet ve ta'rîfiyle müşârun ileyh haymesinden[8] çend hatve istikbâl ve idâre edebildiği kadar tevkīr u ibcâlle derûn-i haymeye istinzâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi müşârun ileyhe fart-ı tekrîm ü i'zâz[9] kasdiyle sadr-ı meclisden bir mikdârca münharif ku'ûd eylemek sadedinde oldukda, müşârun ileyh hemân: "Efendi hazretleri lütuf buyurun. Sizler hem başı büyük ve hem işi büyük zümresinden olduğunuza mebnî, tevkīr u tasdîrinize ri'âyet cümlemize vâcibe-i zimmetdir[10]" deyerek ibrâmla, temâm-ı sadr-ı meclise iclâs ve çend dakīka tarafeynden mu'âtât-ı kü'ûs-i[11] mahabbet ü istînâs olundukdan sonra kıyâm ve tevdi' ve müşârun ileyh dahi edây-ı resm-i teşyi' eyledi. Ancak Şeyhulislâm ve rufekâsı olan zevât-ı kirâm zebân-zede-i Vezîr-i müşârun ileyh olan işi büyük harfinden be-gāyet müte'essir ve berg-i hazân-dîde gibi reng-i rûyları mütedâyer olup, ba'zı nüktedân ve nebîh *"Fîhi-mâ-fîh*"* deyerek zamîrlerini envâ'-ı şettâya irca' u[12] tevcîh eylediler**

'Arabî[13]:

Sevfe terâ ize'ncele'l[14]*-gubâru,*

---

1 ve emr menzilet N2 — A2, M2

2 ü N2 — A2, M2

3 Şu'be-i şecere-i dâstândandır ki N2 — A2, M2

4 Paşa N2 — A2, M2

5 ricâl ile N2 ricâl-i devlet istikbâle şitâbân/şitâb ve Sadrıa'zam'la A2, M2

6 tehniye-i kudûm eylemek N2 da tehniye-i kudûm A2, M2

7 kuvve-i Efendi'nin N2 kuvve-i/kuvvet-i 'âkılesi olan Köse Kethudâ A2, M2

8 haymesinden N2 haymeden A2, M2

9 idâre i'zâz N2 tevkīr ve ibcâl ile derûn-i haymeye idhâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi/— müşârun ileyhe fart-ı ta'zîm A2, M2

10 tasdîrinize zimmetdir N2 tekrîminize i'tinâ lâzime-i zimmet-i 'âmme-i pîr u bernâdır A2 tekrîminize i'tinâ lâzime-i pîr u bernâdır M2

11 tarafeynden mu'âtât-i kü'ûs N2 muhâvere-i A2, M2

* فيه ما فيه = İçindeki içindedir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

12 ve rufekâsı ircâ' u N2 Efendi müşârun ileyhin ber-vech-ı mastûr gürz-gerân-ı harf-i mezbûrundan be-gāyet müte'essir ve reng-i rûyi mütetâyer/mütegayyer olmağla, ba'zı nüktedân-ı nebye fîhi-mâ-fîh remziyle gûnâ-gûn mahalle/mahalline zamîrini/zamîri A2, M2

"Hele Uzun Hacı 'Ali eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,298-299'da kaydedilmiştir.

13 'Arabî M2 — N2

14 *ize'ncele'l* N2, A2 *izâ etecelle'l* M2

E feresün tahteke em himârun?[*1]

Ber-vech-i muharrer Ordu-yi hümâyûn vürûdundan üc gün mukaddem tehaddüs eden[2] Kabakcı mâddesi, 'Alemdâr Paşa sanî'ası olduğu mütehakkak olup, lâkin istî'âb-ı ru'b u dehşetden ferd-i âferîdede[3] asl **[M2 198]** u faslını su'âl ü istifhâma yârây-ı zehre vü[4] istitâ'at olmamağla, herkes encâm-ı kâra nigerân olarak *selâmetü'l-insân*[**] dâru'l-emânma[5] gürîzân oldu. Çend rûz bu minvâl-i hayret-endûz ile güzerân[6] olup, bir def'a müşârun ileyh beş altı bin kadar şâkiyyü's-silâh piyâde ve süvârîden 'ibâret [**N2 94a**] mevkib-i dehşet-bahşâ ve cem'iyyet-i mehâbet-fermâ ile Bâb-ı 'âlî'ye lerze-rîz-i[7] vürûd ve çend sâ'at haşmet-nümây-ı ku'ûd oldukdan sonra, mu'askerine 'avdet eyledi.

Ve bu aralıkda savb-ı[8] Saltanat'dan sâlifü'z-zikr mukarrebîn vesâtatiyle hedâyây-ı behiyye-i Şâhâne irsâl ve terhîb-i kudûm-i rusûmu kemâ yenbagī icrâ vü[9] ikmâl olunmağla, zâhiren izhâr-ı vech-i[10] memnûniyyet ve şâdmânî edüp, hemîşe 'arz-ı 'ubûdiyyet ve iddi'ây-ı çâkerî ve rıkkıyyet eylemekden hâlî olmaz idi. Ve garîbedendir ki, Ordu-yi hümâyûn'un derûn-i İslâmbol'a duhûlünün şeb-i ferdâsında Yeniçeri Ağası kendi hânesinde füc'eten vefât eylemekle, gûnâ-gûn ma'nâlar tevcîhi zebân-zede-i hâmil (حامل) ü nebîh oldu. Ve bi'l-cümle zikr olunan kurenâ-i ma'hûde vesâtatıyle gûyâ ki[11] karâr-dâde olan ber-vefk-ı dil-hâh nizâm-ı mülk ü sipâh[12] husûsuna hakîmâne mübâşeret olunmak bâbında isticâze vü icâzeye mebnî, mâh-ı mezbûrun[13] yirmi yedinci günü[◊] müşârun ileyh yine beş altı bin kadar ârâste-i silâh merd-i[14] kifâh ile

---

* سوف ترى اذا انجلى الغبار * ا فرس تحتك ام حمار = Toz duman çekilince, altındakinin eşek mi yoksa at mı olduğunu göreceksin" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

1 *E feresün* —/Ve A2, M2 — N2

2 üc gün eden N2 iki gün mukaddem cilve-nümây-ı sâha-i zuhûr olan A2, M2

3 mütehakkak de N2 nümâyân olup, istî'âb-ı dehşetden ferd-i vâhidde A2, M2

4 istifhâma vü N2 isticvâba yârây-ı A2, M2

** Metnimizde geçen "selâmetü'l-insân" ifâdesinde "*Selâmetü'l-insân fî hıfzı'l-lisân* = سلامة الانسان فى حفظ السان = İnsanın esenliği, dilini tutmasını bilmesindedir" anlamına gelen Arapça atasözüne telmîh vardır.

5 dâru'l-emânına N2 me'menine A2, M2

6 minvâl-i güzerân N2 minvâl üzere güzerân/— A2, M2

7 beş altı bin ..... rîz-i N2 'azîm kevkebe ile Bâb-ı 'âlî'ye zelzele-bahş-ı A2, M2

8 eyledi. Ve bu aralıkda savb-ı N2 ve bir aralık taraf-ı A2, M2

9 behiyye-i icrâ vü N2 behiyye irsâl ve terhîb-i makdem/makdemî rusûmu A2, M2

10 vech-i N2 çehre-i A2, M2

11 'arz-ı gûyâ ki N2 iddi'ây-ı 'ubûdiyyet-i hâlisânesi/hâlısası bâ'is-i ibtihâc-ı hâtır-ı Cihân-bânî olur idi. Ve zikr olunan kurenâ vâsıtasıyla miyânede A2, M2

12 nizâm-ı mülk ve sipâh N2 Pâdişâh/Pâdişâh (پادشاه), nizâm-ı mülk ü sipâh/siyâh A2, M2

13 olunmak mezbûrun N2 eylemek husûsunda isticâze ve icâzeye binâ'en mâh-ı merkūmun A2, M2

◊ 27 Cumâdelûlâ 1223 = 21 Temmuz 1808 Perşembe.

14 ileyh yine merd-i N2 ileyh beş bin kadar şâkiyyü's-silâh merd-i A2 ileyhin beş bin kadar şâkiyyü's-silâh u M2

nâgehân derûn-i İslâmbol'a duhûlle vahşet-fiken-i kulûb-i sükkân olarak[1], doğru Bâb-ı 'âlî'ye tevcîh-i 'inân edüp, mukaddemce beynlerinde[2] musammem olduğu üzere der-sâ'at Sadr-ı Rum-i esbak[3] 'Arab-zâde 'Ârif Efendi hazretleri taraf-ı eşref-i Şehriyârî'den da'vet olunup, huzûr-i hümâyûnda Sadrıa'zam ma'iyyetiyle iktisây-ı[4] ferve-i beyzây-ı Meşîhat olundukdan sonra, selefleri Seyyid 'Atâ'ullah[5] Efendi Bebek'de kâ'in[6] sâhil-hânelerine iclâ ve gûyâ ki mukaddemâ sâdır olan irâde-i Şâhâne'yi bu def'a infâz ü icrâ birle kûteh-bînlere karşu nâmûs-i 'izz-i Saltanat'ı îfâ[7] eyledi.

İki gün murûrunda ber-mûceb-i fermûde-i Şehriyâr-ı enâm ve[8] bâ-işâret-i Şeyhulislâm, Sadr-ı Rum Şemseddîn Efendi Burusa'ya ve Sadr-ı Anadolu 'Ali-zâde es-Seyyid[9] Mehmed Nûreddîn Efendi, Kütahya'ya ve Anadolu Pâyesi olan Hâce[10] Münîb Efendi, Ankara'ya ve hal'-ı Hudâvendigâr-ı sâbıkda pîş-kadem-i reh-revân-ı sa'y ü ictihâd olan[11] Murâd-zâde es-Seyyid[12] Mehmed Murâd Efendi, Edirne'ye ve çend rûz murûrunda Şeyhulislâm-ı sâbık Rumeli'de[13] Kızanlık Kasabası'na [N2 94b] ve Sadr-ı Rum-i esbak Mollacık-zâde Ahmed Muhtâr Efendi, Dimetoka'ya tard u iclâ olunup ve'l-hâsıl bir gün zarfında habbü's-s[el]âtîn* gibi sürgün hükmü icrâ olundu** Ve münhall olan Sadâret-i Rum'a, İmâm-ı Evvel Derviş Efendi ve Anadolu'ya, İmâm-ı Sânî Nûrî Efendi tahrîme-bend-i kıyâm ve ol mahallere mes'ele-i tahlîl icrâsına berzede-i dâmân-ı ihtimâm oldular[14]

Sâbık Sadr-ı Anadolu 'Âşir-zâde Hafîd Efendi[15], Meydân-ı Lahm efendilerinden iken, 'Alemdâr Paşa'nın vech-i meşrûh üzere kuvve-i 'âkılesi

1 İslâmbol'a olarak N2 İstanbul'a duhûl ile dehşet-fiken/efken-i kulûb-i sükkân ve A2, M2
2 mukaddemce beynlerinde N2 — A2, M2
3 esbak N2 sâbık A2, M2
4 hazretleri iktisây-ı N2 cânib-i Şehriyârî'den da'vet ve huzûr-i hümâyûnda iksây-ı A2, M2
5 beyzây-ı 'Atâ'ullah N2 beyzâ'-i Meşîhat olunup, selefleri Seyyid 'Atâ'ullah A2 beyzây-ı Meşîhat olunup, selefleri Seyyid 'Atâ'[ull]ah M2
6 Bebek'de kâ'in A2, M2 — N2
7 bu def'a îfâ N2 infâz ile nâmûs-i Saltanat'ı ibkā A2, M2
8 Şehriyâr-ı enâm ve A2, M2 Pâdişâh-ı enâm N2
9 es-Seyyid N2 — A2, M2
10 Hâce N2 — A2, M2
11 ve hal'-ı olan A2, M2 ve sâbık İstanbul Kadısı N2
12 es-Seyyid N2 — A2, M2
13 murûrunda Rumeli'de N2 güzerânında Müftî-i sâbık A2, M2
* Metnimizde habbu's-sâtîn (حب الساطين) gibi okunabilecek olan bu kelime, kene otu anlamına gelen habbu's-selâtîn olmalıdır; bk. meselâ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-i Türkî,* Der-sa'âdet 1317, s.539; ayrıca tohumlarından hintyağı elde edilen kene otu bitkisi için bk. meselâ "keneotu", *Büyük Larousse,* XIII,6621.
"Ber-vech-i muharrer olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,300-301'de kaydedilmiştir.
14 ve Sadr-ı Rum-i..... oldular [Metnimizin burasında yer alan "Ve münhall oldular" kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] N2 : tard u tagrîb olunup A2, M2
15 Hafîd Efendi A2, M2 — N2

ve[1] yed-i 'âmilesi olan Köse Kethudâ'ya vâfirce rişvet takdîmiyle mezbûru kola alup, anın vesâtatıyla müşârun ileyh tarafına zer u zîver ile ârâste ve gûnâ-gûn zî-kıymet mücevher ile pîrâste hemşehrî-i *hûrun 'înün** bir perî-peyker kenîzek-i nâzenîn pîşkeş etmekle, müşârun ileyh zen-dost-meşreb olup[2], müddetü'l-'ömr **[M2 199]** ol gûne nigâr-ı 'âlem-ârâ manzara-i şuhûdunda cilve-nümâ olmamağla, **müstezâd**[3]:

Bir kez görüp ol kāşı kemân şûhu, uruldum[4] yek tîr-i nigehle**

sadmesinden bî-hûş ve Kays-i Mecnûn gibi[5] dîvâne vü medhûş olup, el-kıssa, ol pîşkeş-i dil-keş sâhibinin hem-pâlarından istisnâsına bâdî, belki hakkında ihtirâm-ı zâ'id şümûlüne mü'eddî oldu. Ancak[6] mûmâ ileyh Meydân-ı Lahm a'yânından ve hal'-ı Hudâvend-i sâbık husûsunun ser-cünbânmdan olmağın[7], ifrâz ü ibkā olunmak bir vechile Ruscuk Yârânı'mn mürettebâtına evfak olmadığından ve hâssu'l-hâss-ı bendegân-ı Selîmî'den olup, 'Alemdâr Paşa'nın müdebbir ve müsteşârı ve her husûsda yârı olan Râmiz Efendi, Meydân ricâlinin nefy ü iclâları bâbında aşırı ikdâm ve himmet kıldığından[8], eyyâm-ı kalîle murûrunda ol dahi Kastamonu'ya ib'âd[9] olundu***

Zümre-i merkūmeden Nakīb Efendi vech-i gayr-i ma'lûm sebebiyle ibkā ve sîga-i muttaride-i menfiyyeden lafz-ı müsbet gibi istisnâ kılındı. Anadolu

1 vech-i ve N2 — A2, M2

* Metnimizde geçen "*hûrun 'înün* = iri gözlü hûriler" kelimeleriyle, Kur'ân, ed-Duhân 44/54, et-Tûr 52/20. el-Vâki'a 56/22'de geçen ilgili kelimelere telmîh söz konusudur.

2 vâfirce rişvet olup A2 ve anın vesâtatıyle müşârun ileyh tarafına vâfirce dest-âvîz, husûsan Paşa hazretlerine gurka-i cevâhir-i girân-behâ bir câriye-i bî-hemtây-ı şevk-engîz takdîm ü ihdâ eylemekle, müşârun ileyh 'an-asl zen-dost-meşreb olup N2 vâfirce rişvet takdîmiyle mezbûru kola alup, anın vesâtatıyla müşârun ileyh tarafına zer u zîver ile ârâste ve gûnâ-gûn zî-kıymet mücevher ile pîrâste hemşehrî-i hûrin ve 'înin bir perî-peyker kenîzek-i nâzenîn pîşkeş etmekle, müşârun ileyh zen-dost-meşreb ve M2

3 gûne nigâr-ı **müstezâd** A2, M2 hüsn-i cemâlde ve yâl ü bâl-i bî-hemâlde nigâr-ı 'âlem-ârâ mir'ât-ı hayâlinde dahi cilve-nümâ olmamağla N2

4 uruldum A2, M2 uruldu N2

** Bu mısra ve onun devamı olarak dipnotta yer verdiğim "Dîvâne dili bağluca zencîrde buldu, geysûy-i siyehle" kısmı, Kayserili Raşit Mehmet Efendi'nin (1753-1797) şiirlerinden biri olarak gözüküyor; bk. meselâ Mustafa Aslan, "Kayserili Raşit Mehmet Efendi ve Divançesi", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları,* Volume 2/3, Summer 2007, s.49.

5 Kays-i Mecnûn gibi A2, M2 "Dîvâne dili bağluca zencîrde buldu, geysûy-i siyehle" cünûnuyla N2

6 el-kıssa Ancak N2 netîce-i makāl ol pîşkeş-i bî-hemâl zîver-i âgūş-i kabûl ve istihsân ve Hafîd Efendi tarafına teveccüh-i samîmîleri/samîmleri erzân olmağla, anın tarafına ta'arruzdan dest-güşâ/güşây ve hem-pâlarından istisnâ eyledi. Lâkin Efendi-i A2, M2

7 Hudâvend-i olmağın N2 Selîm Hânî ser-cünbânından olduğuna mebnî A2, M2

8 ve hâssu'l-hâss-ı ..... kıldığından A2, M2 nâşî N2

9 ol dahi ib'âd N2 Efendi-i mûmâ ileyh dahi Kastamonu'ya nefy/nefy (نقی) u tesrîb A2, M2

"Sâbık Sadr-ı Anadolu olundu" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* IX,15'te kaydedilmiştir.

tarafına menfâ olan efendiler, Köstendilî Tâhir Efendi'nin Kadı-köyü'nde vâki‘ ve öteden berü kutr-i mezbûra nefy olunan efendilere ‘âlem-i berzah mesâbesinde olan hânesinde Süreyyâ gibi müctema‘ olup, sâde-dil ve umûr-i hâriciyyeden zâhil ve mekr u desîse fenninde câhil olduklarını i‘tirâf ederek ve Refîk ve Behîc'e la‘n ve bed-du‘â birle gûnâ-gûn ihtimâl tarîkına giderek, vâfirce te’essüf ve izhâr-ı hüzn ü inkisâr ve telehhüf eylemişler. Münîb Efendi ise dil-beste-i menâsıb u merâtib olmağla, gālibâ safha-i mütehayyilesinde musavver olan sûretlerden mahrûm olmağın, [**N2 95a**] merd-i methûm gibi mebhût ve hayrân ve dem-be-dem isâle-i eşk-i çeşm ile teskîn-i leheb-i dil ü cân eder idi. Rufekāy-ı sâ’ire kendi derdlerini ferâmûş edüp, Efendi-i mûmâ ileyhe tesliyete iştigāl eylediler. Bilâhare kîsesinde ve hânesinde sikke-i Pâdişâhî nev‘inden olarak bir yüzlükden mâ‘adâ nakd-i nukraya mâlik olmadığını eymân-ı mugallaza ile yâd ü tevsîk ve bu cihetle bir hatve harekete müstetî‘ olmayacağını âverde-i ma‘raz-ı tahkīk eylemekle, bu peyâm vâsıl-ı sem‘-i Şeyhulislâm oldukda, dest-yârî-i delâletiyle savb-ı Saltanat'dan birkac bin guruş harc-ı râh irsâl buyurulmağın, anınla hareket ve ikinci gün her biri *"Teferrakū eydîye Sebâ*"* teferrukuyla cânib-i me’mûrlarına sevk-ı matıyye-i ‘azîmet eylediler.

Latîfe

Ber-vech-i meşrûh öteden berü Anadolu cânibine iclâ kılınan ‘ulemâ’ "Serhadd-i bekā arayata** menzilimizdir" mazmûnunca ‘âlem-i berzah merkezinde olan Köstendilî Tâhir Efendi'nin Kadı-köyü'nde kâ’in hânesinde bir iki gün ârâm ve beytûtet ve umûrlarım anda ru’yetle oradan savb-ı me’mûrlarına ‘azîmet edegelmeleriyle, bu vâkı‘a zeylinde Tâhir Efendi mutâyebe cihetiyle: "Devlet-i ‘aliyye bizim konağ içün menzil-hâne-i ‘ulemâ’ nâmiyle mîrîden bir mikdâr vazîfe ta‘yîn eylese hoş olur" zemininde latîfe edüp, bilâhare hükm-i Hâkim-i kazâ ile kendüsüne dahi hâne-i mezbûr berzah-ı iclâ olmuşdur. Neteki in-şâ’allâhu Te‘âlâ mahallerinde zikr u inhâ olunur.

Tetimme

Çün Sadrıa‘zam hazretleri[1] hasbe's-Sadâre pîş-kadem-i maslahat ve sâhte-i kârgâh-ı mekr u mekîdet olan sanî‘a-i müzevvire-i erbâb-ı san‘atın[2]

---

* تفرقوا ايدى سبا = Sebe kavmi gibi fırkalara ayrıldılar (= Çil yavrusu gibi dağıldılar)" anlamına gelen Arapça deyimdir.
Metnimizde arayata (آره ياته) gibi okunabilecek bu kelime, "konaklayarak" ve "konak yeri" anlamında kullanılan "arayatı" kelimesi ile ilgili olmalıdır; bk. *Derleme Sözlüğü,* I,300.

1 Zümre-i merkūmeden eylediler N2 Çün Sadrıa‘zam A2, M2

2 sanî‘a-i san‘atın N2 sanî‘anın A2, M2

perdâht ü tanzîmine âlet olup, garaz-ı aslî-i hareket ve 'illet-i gā'iyye-i irtikâb-ı külfet hemân 'ulemâ'[1] ve sâ'ir mütegallibe-i vükelânın gûyâ ki eyâdî-i[2] istîlâlarından girîbân-ı Devlet-i 'aliyye'yi incâ eylemek olduğuna[3] câzim ve bu vechile efrâdını câmi' ve agyârını mâni' istiklâl-i Sadâret'le kâm-rânlık sevdâsı tünd-bâd-ı lücce-i heves ü hevâsı olmağla, bir ân akdem ol makūle rukabânın[4] indifâ'ı husûsuna ez-dil ü cân 'âzim olup, **[N2 95b]** şimdiden bir garîb edâlar ile Nizâmü'l-mülk tafrası peydâ ve Köprülü vâdîsine te'ammüd ve i'tinâ eylemesi, garâ'ib-i kahkaha-fersâ cümlesindendir. Bî-çâre andan gāfil ve lâ-yu'kaldir ki, bu Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye bir zîbâ ve hûş-rübâ 'arûs-i şevher-küş ve merdüm-firîbdir ki, bi'l-istibdâd ber-vefk-ı murâd ana dâmâdlık kâm-rânlığı ferd-i vâhide nasîb olmamışdır. Derd-mend Çelebi Paşa'ya Âsitâne'ye ba'de'l-'avd fermân-fermâlık menâkıbından ancak kendi telhîs ve istid'âsına mebnî bâ-hatt-ı hümâyûn sâlifü'z-zikr efrâd-ı 'ulemâ'[5] benâtü'n-na'ş-âsâ birer cânibe tefrîk u iclâ olunup[6], Ocaklu'dan dahi iki nefer Oda-başı, Kabakcı mâddesine dâ'ir güft-gû zımnında suffa-i hayâtdan ihrâc olunmak müyesser oldu. Vezîr-i müşârun ileyhin Ordu-yi hümâyûn'da 'akıl tecvîz etmeyecek derecelerde Sadâret'e belki Vezâret'e belki mürû'ete münâfî evzâ'-ı küstâhâne ve etvâr-ı şütür-kürbe-i bî-bâkâneleri gerçi gûş-zed olup, lâkin ibtidâ alay ile İslâmbol'a duhûlleri gün, resm-i ma'hûd-i 'Osmânî üzere müretteb alay ile gelür iken, meğer karşu giden Ocaklular'dan bir Oda-başı mukaddemâ kendi odası perverdegânından olmağla, ilerücede takbîl-i rikâb eylemekle, bir mikdârca bahşişiyle behre-yâb olmuş harîs-ı mezbûr, ol bahşîşe kanâ'at eylemeyüp, dervâzeye karîb 'atıyye ümniyyesiyle yine pîş-gâhına temessül eyledikde, 'adem-i nazar yâhûd çin-i cebîn makūlesi işârât ile zecr eylemeyüp, bir tarafında Şeyhulislâm ve pîş ü pesinde alay ashâbı ve iki taraflu temâşâcınm ise hadd ü hasrı yokdur. Bunlar bir manzara-i cem'iyyetde Sadrı'zam olacak yâdigâr-ı müşârun ileyhin zâhiren evâ'il-i neferliğinde vâki' Mustafa beşşelık lüccesi mevc-engîz olmağla, işte ol cem'iyyet-i 'uzmâ nazargâhında Oda-başı-i mersûma redd-i furû-mâyegân kā'idesince savt-ı bülend ile: "Bu def'a bunu alursun" deyerek kol ölçmesi, mukaddemâ hakkında mesmû' olan hikâyâtı tasdîk ve tîmâr-hâne delisi olduğunu tahkīk eyledi. Biz yine dâstânımıza gelelim.

Ordu-yi hümâyûn'un, husûsan asker-i bî-gerânla 'Alemdâr Mustafa Paşa'nın **[N2 96a]** şeb-hûn sûretinde bu resme bağteten Âsitâne'ye vürûd edüp

---

1 'ulemâ' N2 'ulemâ A2, M2
2 gûyâ ki eyâdî-i N2 pençe-i A2, M2
3 olduğuna N2, A2 olduğuna (اولديغنه) M2
4 rukabânın N2 eşhâsın A2, M2
5 bir garîb 'ulemâ' N2 Nizâmü'l-mülk tafrasını peydâ/— ve Köprülü-i Sânî lakabına i'tinâ eylemeleri garâ'ibdendir/—. el-Hâletü hâzih kendi telhîs ve istid'âlarıyla efrâd-ı 'ulemâ A2, M2
6 tefrîk u iclâ olunup A2, M2 iz'âc ve N2

ve ayakları tozuyla bu kadar sanâdîd-i 'ulemâyı birden benât-ı heşîm gibi tozudup, Rumeli askerleri ise[1] pey-der-pey pür-sâz ü selb mehûl kıyâfet ve mehîb hey'etler ile fevc fevc ezikka ve esvâkda geşt ü güzâr ve mânend-i mevc havsala-i nazzâreyi serşâr eylemekle, ehâlî-i İslâmbol'a bir gûne havf u heybet[2] ve kulûb-i enâma bir mertebe ru'b u dehşet 'ârız[3] olmuşdur ki, ta'bîri nâ-güncîde-i havze-i tahrîr u takrîrdir.

Ne kimse hikmetin anlar, ne Râgıb 'illetin söyler*

Sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-i[4] fend ü san'at olan ma'hûd ashâb-ı maslahat ise, göstördükleri sûret-i hayâl-bâzî ile Hidîv-i ser-firâzı igfâl ve bu takrîble[5] hulûl-i vakt-i musammeme kadar Hudâvend-i sâbıkın hıfz u himâye-i vücûdu bâbında[6] kā'ide-i hazm ü ihtiyâtı **[M2 200]** îfâ vü[7] ikmâl ederler idi, tâ ki hasbe'z-zâhir umûr-i seferiyye ve mukarrebîn ile kendi beynlerinde[8] bakıyye-i mütegallibenin def'leri husûsunda ba'zı mertebe tedâbîr-i hafiyye ve hakîkatde ise hal'-ı Sultân Mehmed Hân-ı[9] Râbi' sûretinde mâdde-i i'âde-i cülûsu vech-i sühûletle tanzîm ve temşiyet[10] zımnında huzûr-i hümâyûnda 'akd-i encümen-i meşveret olunmak[11] tasmîm olunup, lâkin Kapudan Seyyid 'Ali Paşa hemîşe evbâş u ahlât ile muhtelit-ı şûr-engîz-i 'arbede vü gavgā, şedîdü'ş-şekîme, cesûr u pür-dil bir âdem olmağla, tahrîk-i silsile-i fitne birle tagyîr-i mecârî-i usûl-i menviyye[12] edeceği emr-i gayr-i mübhem olduğuna mebnî, bir ân akdem anın dahi def'i ehemm ü elzem olmağın, dest-hûş-i mesâlih u umûrları olan Sadr-ı 'âlî-i hâliyyü'ş-şu'ûr cenâblarını müşârun ileyhin[13]

1 Oda-başı Kabakcı ise N2 be-nâm Oda-başı, Kabakcı mâddesi zımnında i'dâm olunup, Rumeli askerleri A2, M2

2 mehûl-kıyâfet heybet N2 kendülerine mahsûs kıyâfet birle ezikka ve bâzârda geşt ü güzâr ve havsala-i nazzâre-i ehâlî-i İstanbul'u serşâr etmekle, nâsa bir gûne heybet A2 kendülerine mahsûs kıyâfet-i a'ceb birle esvâk ve pâzârda geşt ü güzâr ve havsala-i nazzâre-i ehâlî-i İstanbul'u serşâr etmekle, nâsı bir gûne hey'et M2

3 ru'b u dehşet 'ârız N2 dehşet târî A2, M2

* Bu mısrâ Koca Râgıb Paşa'nın bir gazelindendir; bk. Râgıb Mehmed Paşa, *Dîvân-ı Râgıb, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* İstanbul 1253/1837, s.15.

4 tahrîr u ..... kârgâh-i N2 tahrîrdir. Sîmyâ-kârân-ı kârgeh-i A2, M2

5 göstördükleri takrîble N2 gösterdikleri sûret-i hayâl-bâzî ile Pâdişâh-ı ser-firâzı/efrâzı igfâl ve bu takrîb A2, M2

6 Hudâvend-i bâbında N2 vücûd-i Hudâygân-ı sâbıkın hıfz u himâyesinde/himâyesine A2, M2

7 îfâ vü N2 — A2, M2

8 beynlerinde N2 miyânelerinde A2, M2

9 Hân-ı A2, M2 — N2

10 vech-i temşiyet N2 sühûletle tanzîm ve ru'yet A2, M2

11 olunmak N2 — A2, M2

12 hemîşe menviyye N2 dâ'imâ erbâb-ı şerr u şekâvetle/nifâkla muhtelit-ı ser-'arbede vü gavgā olmağla, anın dahi def'i ehemm ve tahrîk-i fitne birle tegayyür-i mecârî-i usûl A2, M2

13 olduğuna mebnî ileyhin N2 olduğundan, bir an akdem tard u ib'âdı elzem olduğuna mebnî, Sadrıa'zam'ı Kapudan'ın A2, M2

'azl ü tardı husûsuna igrâ ve def'-i mütegallibe husûsunda mün'akıd olan habl-i üstüvâr-ı kavl ü karârları mûcibini[1] icrâ eylemesini tezkîr u ihtâr ederek niyâz ü recâ eylediklerinde, Sadrıa'zam dahi re'y-i mezkûru istihsân eylemekle, müşârun ileyhin 'azlinin[2] vücûbu cihetini beyân birle taraf-ı Saltanat'a inhâ eyledikce, **beyt**:

Bâtıl hemîşe bâtıl [u] bî-hûdedir, velî[3]

Müşkil budur ki, sûret-i hakdan zuhûr ede*

nümâyişiyle *Na'îmâ Târîhi*'nde meşrûh İbşîr[4] Paşa şîvesinde** elde tesbîh, [**N2 96b**] belde misvâk sûret-i zâhirde savm u salâta inhimâk ve müdâvemet-i evrâd ü ezkâr ve sâ'ir gûne murâ'iyâne a'mâl ü etvâr ile zâhir-bînân-ı[5] Enderûn'u igfâl ve mürtekib olduğu te'addiyât ve mezâlimine[6] vera'-ı bârid-i 'âmiyânesini perde-i ihtiyâl eylediğine binâ'en, ekser puç-mağzân-ı kurenâ'-i Saltanat zurk[7] u riyâsına nazaran salâh-ı hâline şehâdet ve hakkında teşbîk-i[8] esâbi'-i sıyânet edüp, bundan başka 'azli iktizâ ederse[9], Kapudanlık Fettâh Ağa'ya mev'ûd olduğu ma'lûmları olmağın, kimi dahi muhâsede ve münâfeseye mebnî[10] *"Lâ li-hubbi 'Aliyyin****"* Kapudanlık şerefini[11] Fettâh tarafından sarf içün müşârun ileyh üzerine neşr-i ecniha-ı[12] himâyet eylediklerinden mâ'adâ, fi'l-asl Kapudan-ı müşârun ileyh Cezâ'ir-i Garb Ocağı'nda perverde olmuş ve levend ve evbâş miyânında behâdırlıkla şöhret ü şân bulmuş olmağla, Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri, taraf-ı eşreflerine lede'l-iktizâ' yâr u yâver olmak mülâhazasıyla 'azlinden mücânebet ve mehd-i 'ulyâ cenâbları cânibinden dahi: "Kapudan Paşa sulehây-ı ümmetden olup, husûsan cânib-i Saltanat'ı muhâfaza emrinde sâhib-i iktidâr ve def'-i fitne vü fesâd birle irâha-i 'ibâd ü bilâd bâbında işe yarar bir vezîr-i nâmdâr olduğundan" bahisle Sadrıa'zam tarafına hükm-i kat'î vârid olmağla, bi'z-zarûre te'hîri rû-nümâ olup,

---

1 husûsunda mûcibini N2 bâbında olan mukāvelelerini/mukāveleleri —/mûcibini A2, M2

2 tezkîr u 'azlinin N2 recâ ve Sadrıa'zam, Kapudan'm 'azlini istihsân ve A2, M2

3 taraf-ı Saltanat'a inhâ eyledikce, **beyt**: Bâtıl hemîşe bâtıl —/u bî-hûdedir velî A2, M2 savb-ı Saltanat'a 'arz u inhâ eyledikce N2
Metnimizde yer alan bu beyit, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Bakî, Dîvânı,* hzr. Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul 1935, s.153.

4 *Na'îmâ Târîhi*'nde meşrûh İbşîr N2 *Târîh-i Na'îmâ*'da meşhûr Beşîr/İbşîr A2, M2

** Na'îmâ'nın İbşîr Paşa ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ,* IV,1617.

5 inhimâk ve bînân-ı N2 inhimâkı, zâhir-bînân-ı/bînân-ı (بنيان) A2, M2

6 te'addiyât ve mezâlimine N2 zulm ü te'addiyâtına A2, M2

7 eylediğine zurk N2 eylediğinden, ekser mukarrebân zurk/zevrak A2, M2

8 teşbîk-i N2, A2 teşyîk-i M2

9 ederse N2 eder ise A2, M2

10 olmağın mebnî N2 olduğundan kimi —/dahi A2, M2

*** لا لحب على = Ali'ye olan sevgiden dolayı değil" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

11 Kapudanlık şerefini N2 ve lâ li-buğzi Mu'âviye/Mu'âviyete A2, M2

12 ecniha-i N2, A2 cünha-i M2

ashâb-ı[1] maslahat-ı hafiyye ise ba's-i ahbâr-ı ta'cîl ve tekāzâ ederler idi. Binâ'en 'aleyh[2] bu bâbda Sadrıa'zam *"Ke'l-kelbi'l-mütehayyiri beyne'l-karyeteyn*"* mütehayyir u derhem olup[3] ve ba'zı emârâtdan sahîfe-i hayâl ü ümmîdinde mürtesem olan resm-i[4] mukarrerin varak-ı dîğer olması dahi dağdağa-engîz-i dil-i pür-halecân olmağla, 'Alemdâr Paşa tarafına bu zemînde haber irsâl eyledi ki[5]: **[M2 201]** "Hasbe'l-mukāvele mütegallibenin def'i husûsuna tarafımdan[6] ne rütbelerde sa'y ü ikdâm olunduğu ma'lûm ve şimdilik muktezây-ı hâle kıyâs ile ba'zı[7] maslahatın te'hîri beyne'l-lüzûm olmağın, kendüsi 'izz ü[8] sa'âdetle 'inân-girây-ı 'avdet olsunlar. İn-şâ'allâhu[9] Te'âlâ bu muhlıs-ı mütehassasları burada ber-vefk-ı irâde umûr-i menviyyeyi[10] tanzîm [**N2 97a**] ve mürettebât-ı musammemeyi 'ale'l-kemâl tensîk u tetmîm ederim" deyü gûyâ ki hamûle-i ma'hûdeyi bi-nefsihî ber-dûş-i ihtimâl eylemekle, müşârun ileyhi zımnen istiskāl dâ'iyesinde oldu.

Derd-mend, atmak diler ol dağı bir tırnağla

Çün sâmi'a-i müşârun ileyhe bu peyâm-ı bârid vârid oldukda, bir lem'a-i âteş-i serkeş olup[11]: "Bizim ric'atimiz mâdde-i mukarrerenin itmâmına menût ve habl-i metîn-i kavl ü karârımız evtâd-ı şurût-ı ma'hûdeye merbûtdur" cevâbıyla çehre-furûş-i[12] huşûnet ve pây-efşâr-ı merkez-i tecellüd ü şehâmet olmağla, kuvây-ı vâhime-i sadâret-penâhî'de şu'le-i cevvâle gibi cevelân eden endîşe vü hayâl dem-be-dem tekarrur ederek, zıll-ı sakîl-misâl 'akl ü şu'ûrunu berzede-i dest-i ihtilâl eylediğine mukārin, mihânî ba'zı cevâsîs-i mütenekkire[13] beyâniyle i'âde-i cülûs irâdesinde olduklarına mütefattın ve

1 Cezâ'ir-i Garb ashâb-ı N2 : Cezâ'ir-i/Cezâyir-i Garb Ocağı'nda perveriş bulmuş yiğitlerden erâzil ü eclâf arasında pâle ve palyoş sürümüş eski itlerden olmağla, Pâdişâh-ı safvet-mezâhir hazretleri, taraf-ı eşreflerine lede'l-iktizâ yâr u hem-pâ olmağa kādir zu'muyla 'azlinden mücânebet ve mehd-i 'ulyây-ı Saltanat tarafından dahi: "Sulehâdan âdemdir, husûsan oğlumu muhâfazaya kudreti müsellemdir" deyerek Sadrıa'zam'a/Sadrıa'zam irsâl-i/cânibine hükm-i ferâgat eylemeleriyle, te'hîri iktizâ ve erbâb-ı A2, M2

2 ederler 'aleyh N2 edüp A2, M2

* كالكلب المتحير بين القريتين = İki köy arasında kalmış şaşkın bir köpek gibi" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

3 Sadrıa'zam olup A2, M2 hazretleri âşüfte ve hayrân N2

4 emârâtdan ..... resm-i N2 emârâtdan/emârândan sahîfe-i hayâle musavver olan emr-i A2, M2

5 dahi eyledi ki N2 dağdağa-rîz-i derûn-i pür-halecân olarak A2, M2

6 husûsuna tarafımdan N2 husûsunda tarafımızdan A2, M2

7 ba'zı A2 — N2, M2

8 olmağın, kendüsi 'izz ü N2 olmağla, kendüleri yümn/'ayn-i ü/— A2, M2

9 olsunlar. İn-şâ'allâhu N2 olup, in-şâ'allâhu A2 olup, in-şâ['all]âhu M2

10 umûr-i menviyyeyi N2 — A2, M2

11 tensîk olup N2 sevk u tetmîm eylerim" kelâmıyla zımnî istiskāl ve teklîf-i ric'at ü intikāl eyledikde A2, M2

12 şurût-ı ..... furûş-i N2 şûrût-ı/— ma'hûdeye merbûtdur" deyerek çehre-nümây-ı dürüştî ve A2, M2

13 şehâmet mütenekkire N2 sarâmet olduklarında, kuvây-ı vâhime-i Sadrıa'zamî'de cevelân eden hatt-ı mukarmat gibi hıred-merd-i endîşe vü hayâl dem-be-dem tecessüm

na'l-bâz gûne ile mâddenin reng-i dîğer olduğuna[1] müteyakkın oldu. Çünki Hudâygân-ı sâbıkın cülûsları Sadrıa'zam yâdigârına nisbet, küllî münâfî-i[2] mecrây-ı maslahat olmağla, 'ârıza-i merkūmenin endîşe-i[3] vehâmetiyle mübtelây-ı teb-lerze-i havf u bîm olmağın, hemân serîre-i ma'hûdeyi ba'zı mukarrebân vesâtatıyla 'arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı kerîm eyledi. Lâkin[4] mukaddemâ Refîk ve Behîc sanâyi'leriyle sâhte ve bu resme nakş-ı nâ-çesbânlar zuhûrunu mülâhaza birle perdâhte eyledikleri mekr u firîb, câygîr-i zamîr-i Şehriyârî olmağla, kalb-i safvet-şi'ârlarım feryâd-ı Sadrıa'zamî kat'â tahdîş ü[5] taklîb etmeyüp, 'adem-i tasdîk ve kabûlü müş'ir cevâb şeref-[6]sudûru, Sadrıa'zam'ın zağferân-ı 'akl ü şu'ûru olmağla, tekrâr ehass-ı mukarrebîni istihzâr[7] ve *"Kâr ez-dest reft"** müfâdiyle ma'hûdların murâd-ı mestûr-i fu'âdlarını yanarak yakılarak[8] takrîr u beyân ve çâk-i girîbân ve nâle vü efgān ederek: "Şimdi içerüde bulunan[9] Refîk ve Tahsîn ve Behîc ile sâ'ir müttefikīn bî-lahza-i te'hîr 'urza-i tîğ-i tedmîr olmak vâcib ve[10] 'Alemdâr Paşa taşrada bulunmak hasebiyle İstanbul'un kapuları[11] bi'l-cümle sedd olunarak müdâfa'asına mübâşeret kılınmak, akdem-i mevâcibdir. [N2 97b] Bu bâbda hatt-ı hümâyûn ile bu bendeleri me'zûn olduğum sûretde 'avn-i Bârî ve teveccüh-i Cihân-dârî berekâtiyle ber-vech-i sühûlet bu husûsun temşiyeti der-'uhde-i zimmet-i 'ubûdiyyetimdir[12]" deyü buzâk-efşân-ı teşadduk ü celâdet olarak pür-dilâne takviyet ve tatmîn-i dil-i Şâhâne'yi mutazammın irsâl-i peyâm ve bu tedbîrin min-ba'd tesvîf ü te'hîri Devlet-i 'aliyye'ye, belki 'âmme-i berriyyeye müstelzim-i hasâr u mazarrat ve müstevcib-i te'essüf ü nedâmet olduğunu

---

ederek kûh-misâl bîrûn-kerde-i dâ'ire-i fikr ü bâl olduğuna mukārin, nihânî ba'zı haber-i pezûhân/pejhân A2, M2

1 na'l-bâz olduğuna N2 bagl-/na'l-bâz gûne ile mâdde reng-i âhar olduğunu/olduğuna A2, M2

2 yâdigârına münâfî-i N2 yâdigârımn hâline nisbetle küllî mugāyir-i A2, M2

3 'ârıza-i endîşe-i N2 bu 'ârıza-i mezkûre A2, M2

4 havf u Lâkin N2 hirâs ü bîm ve hemân ba'zı mukarrebân vâsıtasıyla 'arz-ı huzûr-i Pâdişâh-ı kerîm eyledikde A2, M2

5 sanâyi'leriyle tahdîş ü N2 Efendi sanâyi'iyle berdâhte/perdâhte olan mekr u firîb, câygîr-i dil-i Pâdişâh-ı safvet-destgâh olmağla, derûnlarmı kat'â feryâd-ı Sadrıa'zamî tarafma A2, M2

6 tasdîk şeref- N2 kabûl ve tasdîkle cevâb A2 tasdîkle cevâb M2

7 istihzâr N2 ihzâr A2, M2

* كار از دست رفت = İş işten geçti" anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

8 müfâdiyle yakılarak N2 feryâdiyle ma'hûdların murâd-ı mâ-fi'l-fu'âdlarını A2, M2

9 nâle vü bulunan A2, M2 telâş u ıztırâb-ı bî-gerân ederek şimdi N2

10 bî-lahza-i ve N2 küşte-i tîğ-i siyâset olup, Râmiz ile A2, M2

11 İstanbul'un kapuları A2, M2 dervâzeleri N2

12 müdâfa'asına mübâşeret 'ubûdiyyetimdir N2 müdâfa'aya mübâşeret olunmak vâcibe-i hâl ve bu bâbda bâ-hatt-ı hümâyûn bu bendeleri me'zûn buyurulduğum sûretde 'avn-i Bârî ve hüsn-i teveccüh-i hazret-i/— Şehriyârî ile ber-vech-i sühûlet temşiyeti der-'uhde-i zimmet-i gayret-iştimâlimdir A2, M2

i'lâm eyledikde, Nezîr Ağa ve sâ'ir kurenâ'[1] nâmına **[M2 202]** olan 'ukalâ' sûretinde bir alay gufelâ'[2], hemyân-ı dehân-ı hezeyânı bâz ve bu tarza kumâş-ı kes-me-har-ı türrehât[3] ibrâz eylediler ki, 'Alemdâr Paşa hazretlerinin taraf-ı hümâyûna hıdmet ve bâzû-yi nüfûz ve iktidâr-ı Mülûkâne'yi[4] şedd ü takviyet-den mâ'adâ, kat'â emel ü dil-hâhları olmadığı, cümlemizin 'indinde eclây-ı bedîhiyyâtdan olmağla, vâreste-i külfe-i beyyine vü güvâhdır. Ve Behîc ve Refîk savb-ı Saltanat'ın 'abd-i rakīk mesâbesinde çâker-i sadûk ve sadîkleridir. Sâhib-i devlet hazretleri mahzâ tîşe-i vehm-i bî-bünyâd ile[5] bî-hûde hânumân-ı huzûr u râhatlarını berbâd ederler. Bu makūle makāl-i sahîfü'l-me'âline[6] tevcîh-i sâmi'a-i i'timâd olunmayup, adgāsü[7] ahlâm kabîlinden olan vâhî vesâvis ve[8] evhâm sebebiyle sedd ü bendi müşkil, belki gayr-i kābil bir rahne küşâd eylemek, savb-ı savâbdan dûr olduğu ehl-i fıtnat u şu'ûra meş'ûrdur" mazmûnunda bast-ı köhne hasîr re'y ü takrîr ederek, Sadrıa'zam'm feyâlet-i rüşd ü tedbîrine hande-i istihzâ ve[9]:

Dîvânedir ki 'akla mühâlî ihbet yerir

mağzâsında[10] i'âde-i cevâb-ı hayret-fezâ eylediler. Sadrıa'zam hazretlerinin ise sebû-yi dil-i pür-vesvâsları, gendûy-i zenâbîr-i telâş ü hirâs olup, bu kadar figān ü feryâdı;

Bu denlü nâle eder, bir gül açamaz bülbül

Bu bâğ gonçelerinin ne saht olur yüreği[11]

'Arabî:

Le-kad [e]sma'te [e]y nâdeyte hayyen

---

1 pür-dilâne kurenâ' N2 teşcî' ve takviyet-i bâl birle irsâl-i peyâm ve bu mâddenin yek-dakīka ihmâl ü te'hîri 'âmmeye bâ'is-i nedâmet olacağını —/inhâ —/vü i'lâm eyledikde/—, Nezîr Ağa ve sâ'ir kurenâ A2, M2

2 'ukalâ' gufelâ' N2 'ukalâ sûretinde bir alay gufelâ A2, M2

3 tarza türrehât N2 gûne kumâş-ı kes-me-har-ı türrehâtı A2, M2

4 Paşa hazretlerinin Mülûkâne'yi N2 Paşa'nın taraf-ı hümâyûna hizmet-i/hıdmet-i ve/— bâzû-yi nüfûzu ve iktidâr-ı Şâhâne'lerini A2, M2

5 emel ü ile N2 irâdeleri olmadığı cümlemiz 'indinde eclây-ı bedîhiyyâtdandır. Sâhib-i devlet ise mahzâ tâbi'-i vehm-i bî-bünyâd olup A2, M2

6 sahîfü'l-me'âline N2 bî-me'âle A2, M2

7 adgāsü N2 adgāsü ve A2 ad'âsü M2

8 vesâvis ve N2 — A2, M2

9 belki gayr-i ve N2 ve belki nâ-kābil dervâze-i şûriş ü fesâdı küşâd etmek kâr-ı 'akl ü reşâd olmadığı rûşen olan mevâddandır" zemînlerinde bast-ı köhne hasîr takrîr ederek, müşârun ileyhin feyâlet-i/febâlet-i re'y ü tedbîrine dehen-güşây-ı hande-i/— istihzâ ve [mısrâ]' A2, M2

10 mağzâsmda N2 mazmûnunda A2, M2

11 cevâb-ı hayret- yüreği N2 cevâb-girây-ı hayret-fersâ oldular. Sadrıa'zam ise bu denlü nâle vü feryâdı A2 cevâb-ı hayret-efzâ oldular. Sadrıa'zam ise bu denlü nâle vü feryâdı M2

*Ve lâkin lâ hayâte li-men tünâdî**

beyt-i meşhûresinin[1] müfâdı olduğuna dest-zen-i te'essüf ve sîne-çâk-ı ıztırâb ü telehhüf olmakda idi. Tâ ki bu dakīkadan Refîk ile hem-pây-ı tarîkı olan [**N2 98a**] yârânı, rişte-keş-i peyâm-ı nihânî olmalarıyla derhâl ordu-yi 'Alem-dârî'de[2] mukīm Râmiz Efendi'ye emr-i mektûm, Sâhib-i devlet'e mezheb-i takıyye gibi zâhir u[3] ma'lûm olduğunu mübeyyin tezkire irsâl edüp[4] ve hemân sûret-i mevcûde ile hareket ve maslahat-ı musammeme sûret-yâfte-i temşiyet olmaz ise elbette[5] ser-encâm mü'eddî-i vehâmet-i 'azîme olacağını tezkîr u ifhâm eylemeleriyle, mâh-ı cumâdelâhırenin[6] dördüncü hamîs günü◊ 'ale's-seher 'Alemdâr Paşa ma'iyyetinde olan on beş binden efzûn leşker birle esb-süvâr-ı satvet[7] ve yek-'inân Bâb-ı 'âlî'ye gulgule-kâr-ı savlet[8] oldukdan sonra, doğru 'Arz-odası'na pây-efrâz-ı hışm u kîn ve[9] beynehümâda derkâr olan münâfese-i sâbıkaya müşârese-i[10] lâhika serbâr olmağla, bî-lebse-i tevakkuf Sadr-ı 'âlî müvâcehesinde[11] dehen-bâz-ı ta'n u nefrîn olarak, üzerine şîr-i şerze-sıfat hecme-endâz-ı batş u şiddet[12] ve kahrân istirdâd-i mühr-i Vekâlet eyledikden sonra, mühr-i hümâyûnu[13] Çavuş-başı Hasan Tahsîn Efendi'ye ba'de'l-i'tâ' Çelebi Mustafa Paşa cenâblarını hâzır bi'l-ma'iyye olan[14] Ruscuk A'yânı, Boşnak Ağa ile ordugâhına ba's ü isrâ eyledikden sonra, Efendi[15] tezkîriyle

---

* لقد اسمعت لو ناديت حيا * و لكن لا حيوة لمن تنادى — Canlı birine çağırsan işittirebilirdin, ne var ki çağırdığın adamda hayat eseri yok" anlamına gelen bu cümle eski eserlerde Beşşâr b. Bürd adlı şâirin (bk.er-Râgıb el-Isfahânî, *Muhâdarâtü'l-Üdebâ'*, Beyrût ts., I,605) veya 'Abdurrahman b. el-Hakem eş-Sekafî'nin (bk. meselâ Muhammed et-Tâhir b. 'Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tûnus 1997, VII,208) şiirlerinden bir beyit olarak yer almaktadır.

1 'Arabî meşhûresinin/meşhûrunun A2, M2 : beytinin N2

2 sîne-çâk-ı 'Alemdârî'de N2 sepend-i âteş-i serkeş-i telehhüf olmakda iken, Refîk Efendi ve yârânı vâkıf-ı muhâbere-i nâgehânî olmalarıyla, derhâl orduda A2, M2

3 mezheb-i u N2 — A2, M2

4 edüp N2, A2 ü tesyâr M2

5 musammeme elbette N2 musammeme/müsemmeme sûret-pezîr-i temşiyet olmaz ise A2, M2

6 tezkîr u cumâdelâhırenin N2 i'lâm —/ü —/iş'âr eylemeleriyle, mâh-ı cumâdelûlânın A2, M2

◊ 4 Cumâdelâhıre 1223 = 28 Temmuz 1808 Perşembe.

7 leşker satvet N2 a'yân ve asker/asâkir birle eşheb-süvâr-ı savlet A2, M2

8 kâr-ı savlet N2 rîz-i satvet A2, M2

9 pây-efrâz-ı ve N2 kādime-cünbân-ı hışm u kîn ve A2 kademe-cünbân hışm u kîn M2

10 müşârese-i N2 muhâsama-i A2, M2

11 bî-lebse-i müvâcehesine N2 bî-tevakkuf Sadrıa'zam'a A2, M2

12 üzerine şiddet N2 hecme-endâz-ı mehâbet A2, M2

13 eyledikden hümâyûnu N2 eyledikde, gâh ceyb ü bagl dest-i ra'şe-dârına medhal olup, lâ-'ilâc titreyerek mühr-i hümâyûnu ihrâc/ihrâc (اخرج) etdikde, menhûb-i dest-i intizâ' ve Refîk Efendi tezkîriyle A2, M2

14 ba'de'l-i'tâ' olan N2 îdâ' eyledikden/eyledik[d]en sonra, vezîri ma'iyyetinde olan a'yânlardan A2, M2

15 Ağa ile Efendi N2 Ağa'ya teslîm ve mahbûsen Çırpıcı Çayırı'nda olan muhayyemgâhma îsâli tefhîm **[M2 203]** etmekle/eylemekle, yalmzca bir bârgîre irkâb ve bir iki yüz atlu ile mihmîz-zen-i metâyây-ı şitâb oldu. Müdîri olan Râmiz Efendi'nin ihtâr ve A2, M2

Şeyhulislâm ve Sadreyn efendileri Bâb-ı 'âlî'ye istihzâr edüp[1] dîn ü devlete dâ'ir ba'zı mertebe tedâbîr u mesâlih 'arz u mücâvebesi zımnında Şehriyâr-ı İskender-şi'âr hazretlerinin huzûr-i pür-nûrlarına cebîn-fersây-ı 'ubûdiyyet olmak külfetini[2] muktezây-ı vakt ü hâl îcâb eyledi" deyü huzzâra teklîf-i kıyâm ve üştür-i dîvâne gibi keff-endâz ve demdeme-perdâz olarak, ta'cîl-i i'tizâm bâbında ta'nîf-i ibrâm eyledikde, Şeyhulislâm hazretleri ise mugâfesaten serâser âlât ve esliha ile ârâste bu kadar bin ehrimenân-ı merdüm-hârân arasına düşüp, misli nâ-mesbûk hod-be-hod bir Sadrıa'zam'm yed-i vekâletinden nez'-i hâtem-i Sadâret ve Kapu Çavuşu hey'etinde tenhâca üzerine mübâşir havâlesiyle 'alenen rânde-i dûr-bâş-i tard u mezellet kılındığına[3] tahsîl-i ıttılâ' eylemekle, dîvâne[4]-sıfat dem-beste-i hayret olmuşidi. [**N2 98b**] Teklîf-i mezbûr sudûrunda dakīkayı fehm eylemekle, dü-bâlâ mütehayyir ve fart-ı veleh u dehşetden kıyâm u ku'ûda ve ihâle-i cevâba nâ-muktedir olup, bu sûretde icâbetde tebâtî ve[5] girân-cânlığı mûcib-i tehevvür olmağın, hemân ejder gibi[6] şerâre-pâş-ı satvet olarak: "'Arab-oğlu misin, nesin? Kalk!" deyü Şeyhulislâm Efendi üzerine[7] na'ra-zen-i savlet oldukda, bî-çâre Şeyhulislâm, tecdîd-i îmân ü İslâm ederek zarûrî bulunan ehl-i meclis ile kıyâm edüp, hulâsa-i kelâm zûr u zâr ile müşârun ileyhimi önlerine katup, bi'l-cümle asker-i mevcûdu ile Seray-ı hümâyûn'a i'tizâm eylediler. Berü tarafdan sûret-i hâl Mîrahûr Mehmed Ağa ihbâriyle[8] Enderûn'a mün'akis oldukda, beynlerinde şûriş-i 'azîm peydâ ve deryây-ı tûfân-zede-âsâ herc ü[9] merc sûreti hüveydâ olup: "Ayâ, 'acebâ!" deyerek gûnâ-gûn tedâbîre ilticâ hengâmında, Seylü'l-'Arim gibi haşerât-ı hevl-engîz ve gulgule-rîz ile 'Alemdâr Paşa'nın Seray-ı[10] hümâyûn'a tevec-cühü mesmû' oldukda, derhâl Orta-kapu'nun sedd ü bendine isti'câl eylediler. Müşârun ileyh insidâd-ı bâbı gördükde, âteş-i pür-tâb olup, cebr u ikdâm ile küşâd ve sâha-i Seray'a gerçi kadem-nihâd olup, lâkin[11], Ak-ağalar Kapusu

1 efendileri edüp N2 efendilerin ihzârlarına âdemler irsâl ve anlar dahi der-'akab 'araba-süvâr-i isti'câl ile vusûllerinde A2, M2

2 mertebe ..... külfetini N2 mesâlih 'arzı muktezî olduğundan, Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb tarafına 'azîmeti A2, M2

3 huzzâra ..... kılındığına N2 Şeyhulislâm Efendi'ye teklîf-i kıyâm eyledikde, müşârun ileyh ise bağteten/ba'teten bu kadar bin/— müsellah ehrimenân arasına düşüp, hod-be-hod Sadrıa'zam'dan nez'-i mühr-i Sadâret ve Kapucu-başı hey'etinde tenhâca mübâşir havâlesiyle tard u ib'âd olunduğuna A2, M2

4 dîvâne A2, M2 seme N2

5 eylemekle, tebâtî ve N2 etmekle/eylemekle, tehayyürü dü-bâlâ olmağın, bi'l-külliyye medhûş olup, kıyâm u ku'ûdu ferâmûş eylediğinden, icâbetde A2, M2

6 olmağın gibi N2 olmağla, hemân ejder-sıfat A2, M2

7 Şeyhulislâm Efendi üzerine N2 tarafına bülend âvâz ile A2, M2

8 zarûrî ihbâriyle N2 hem-rikâb olup ve'l-hâsıl zâr u zûr ile müşârun ileyhi istishâb ve bi'l-cümle asker-i mevcûduyla Seray-ı hümâyûn'a şitâb eylediler. Sûret-i hâl A2, M2

9 şûriş-i herc ü N2 şûriş peydâ ve herc ü/— A2, M2

10 gibi Seray-ı N2 âsâ asker-i lâ-yuhsâ ile 'Alemdâr Paşa'nın Enderûn-i A2, M2

11 kapunun lâkin N2 kapu sedd ü bend olunduğuna mu'âkıb, müşârun ileyh pîş-gâh-ı bâbda îstâde ve cebr u zûr ile kapu küşâde olunup A2, M2

dahi mesdûd olmağla, verâdan yalnızca[1] Şeyhulislâm Efendi'nin duhûlünü i'lâm ederek sayha-i pey-der-pey-i teşdîd ü ibrâm ile bir mikdârca aralık etdirüp, Şeyhulislâm Efendi'nin sâmi'a-i hayret-lâmi'asına ba'zı makāle îdâ' birle içerüye idhâl ve isrâ' eylediğine mu'âkıb içerüden yine kapuyu sedd eylediler. Derd-mend efendi, hamûlesi olan makālât-ı tâkat-fersâdan girân-bâr ve nakl-i hatevâta bî-iktidâr olarak, hezâr havf ü haşyet ve istî'âb-ı ru'b u dehşetle huzûr-i Şehriyârî'ye müsûl edüp, pîş-gâh-ı Şâhî'de kebk-i nâ-tüvân gibi lerzân olarak mahfaza-i gûş-i bî-hûşuna 'Alemdâr Paşa'nın vaz' eylediği muzahrefâtı 'arz-ı hâk-i pây-i me'âlî-'unvân[2] eylemek sadedine leb-cünbân-ı şurû' olmakda iken, Hâkān-ı Ferîdûn-tüvân hazretleri müşârun ileyhe ağız acdırmayup, bebr-i derende gibi garrân olarak: "Bre ümmü'l-fesâd harîf! Bu âşûb-i fitnede [**N2 99a**] 'Alemdâr Paşa ile hem-dest-i tevâfuk u ittihâd[3] imiş. Sen ki **[M2 204]** önüne düşüp, şimdi beni hal' u tenzîl ve mizâcımza muvâfık olan Hudâvend-i sâbıkı iclâs birle kâm-dil tahsîl[4] eylemeğe geldin. Şimdi seni yanlış fetvâ kağıdı gibi pâre pâre edeyim" deyü tünd-bâd-ı hışm-ı tehammülfersâ ile âteş-dân-ı dehânından neşr-i şerâre eylediklerinde, bî-çâre Efendi takdime-i sevgend ederek, tebri'e-i zimmet-i sadâkat-peyvend eylemek dâ'iyesiyle tahrîk-i zebân-ı i'tizâr ve makhûren geldiğini ifâde vü tezkâr edeyim der iken: "Tiz şimdi be fulân git bu cem'iyyeti ne gûne getürdün ise yine tefrîk ve def' et!" deyü huzûr-i 'âlîlerinden akbeh vechile redd ü teb'îd edüp, bir tarafdan ise kurenâ' yâdigârları, Efendi-i müşârun ileyhin çehre-i sadâkat-behresine[5] gürz-girân-ı leym ü serzeniş havâle ve zu'm-i bâtıllarınca[6] gûyâ ki bu mâddenin müheyyic[7] ve mürevvici Müfti olmak sûretiyle kârîz-i dehân-ı murdârlarından çirk-âb-ı va'îd ü tehdîdât[8] isâle ederek i'âde eylediler. Derd-mend Efendi;

Gayrî cenâ ve ene'l-mu'âkabu fîkümü

---

1 mesdûd yalnızca N2 beste olmağla, verâdan/oradan yalnız A2, M2

2 i'lâm ederek -'unvân N2 i'lâmla/i'lâm ile na'ra-i pey-â-/der-pey ikdâm birle kapuyu bir mikdârca/mikdâ[r]ca aralık etdirüp, müşârun ileyhe lisânen ba'zı makāle telkīniyle içerü idhâl ve yine kapu mesdûd olup, bî-çâre efendi huzûr-i Şehriyârî'ye hezâr/— havf ü haşyetle müsûl edüp, kebk-i hirâsân gibi lerzân olarak Paşa'nın süpürde-i sâmi'ası olan makūlâtı hâk-i pây-i 'âlîye mevsûl A2, M2

3 leb-cünbân-ı şurû' ittihâd N2 leb-cünbân olmakda iken, Pâdişâh hazretleri bu fesâdda Paşa ile hem-dest-i ittifâk A2, M2

4 u tenzîl tahsîl N2 — A2, M2

5 yanlış fetvâ behresine N2 çâk çâk-i şemşîr-i helâk edeyim" deyü hışm u gazabla kânûn-i dehânından âteş-efşân-ı tehdîd oldukda, bî-çâre Efendi tebri'e-i zimmetle bast-ı i'tizâr etmek dâ'iyesine teşmîr-i zebân edeyim der iken: "Yıkıl git be fulân! Şimdi bu derneği tefrîk u perîşân ve Paşa'yı i'âde kıl, yoksa —/seni şöyle ederim" deyü huzûrundan tard ve bir tarafdan ise kurenâ yâdigârları, Efendi bî-çâresine A2, M2

6 zu'm-i bâtıllarınca N2 — A2, M2

7 müheyyic N2 mûcid A2, M2

8 dehân-ı tehdîdât N2 dehânlarından çirk-âb-ı va'îd-i bî-hisâb A2, M2

*Fe-ke'ennenî sebbâbetü'l-müteneddimü**

mazmûnunu gûyâ olarak 'avdet edüp, lâkin hakk budur ki iki tîğ-i ser-tîz, yâhûd iki şîr-i hûn-rîz aralığında kalmışdır.

Dil-dâr, tünd-hûdur; agyâr ise cefâ-cû
N'itsün ye bülbül-i dil; gül böyle, hâr böyle**

Müşârun ileyhin Enderûn'da me'mûlden füzûn meks ü kümûnü taşrada Paşa'ya hadşe-pâş olmağla, şîr-i garrân-âsâ[1] sayha-i ârâm-fersâ ile Efendi'yi[2] iltimâs ve verây-ı bâbda olanların mukrı'a-i[3] tehdîd-i bî-kıyâs ile binây-ı sabr u karârlarını mehdûmü'l-esâs[4] eder idi. Hele Efendi hâ'ib ü hâsir şikâf-ı derden zâhir oldukda, zebed-efşân-ı gayz u gazab olarak, çigünegî-i kâr u matlabdan istifsâr eylemekle, Efendi dahi tela'süm ederek, bî-hûde ve bî-me'âl[5] serd-i makāl sadedinde iken: "Bre 'Arab münâfıkı, zü'l-vecheyn! İçerüye girüp maslahatımızı ta'kîs ve sûret-i maksadımızı tenkîs eyledin" deyü sell-i seyf ederek üzerine hücûm eyledikde, Efendi bî-çâresinin şâ'ibe-i şu'ûru bi'l-külliyye ma'dûm olup, [**N2 99b**] dîvâne gibi lâ-ü-hayrân Paşa'nın yüzüne nigerân olup kaldı. Efendi'nin bu vaz'ı, Paşa'ya sû'-i zann ile hadşe-i derûn îrâsını te'kîd eylemekle tekrâr üzerine haykırup: "Şimdi tiz içerüye duhûl ve merâmı cilveger-i sûret-i husûl kıl!" deyü girîbânını ahz ve def' u ta'nîf ederek tekrâr ric'ate icbâr eylemekle, ol dahi gerçi içerüye dâhil olup, lâkin savb-ı Saltanat'a takdîm-i hatve cür'etinden âtıl olmağla, serâsime gibi ancak beri öte serserî dâ'ir u câ'il[6] oldu.

Ol hengâmda Nezîr ve Fettâh ve sâ'ir bir alay bergeşte-i semt-i felâh, habîs ü gaddâr ve la'în siyehkârlar ilkāsiyle Paşa'nın[7] matlab-ı a'lâsı olan

---

* فكانّنى سبّابة المستدمّ غيرى جنى و انا المعاقب فيكم = Suçu işleyen benden başkası, ama cezalandırılan ben oldum. Sanki ben pişman olan kişinin ısırdığı işaret parmağı gibiyim (= parmağın suçu olmadığı halde)" anlamına gelen bu cümleler el-Kayrevânî'nin bir beytidir; bk. Ebû 'Abdullah Muhammed b. Sa'îd b. Ahmed İbn Şeref el-Kayrevânî, *Dîvânü İbn Şeref el-Kayrevani,* thk. Hasan Zikrî Hasan, Kâhire 1983, s.97.
Metnimizde yer alan bu beyit ihmâl edilebilir değişikliklerle Nev'î'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Nev'î Divan Tenkidli Basım,* hzr. Mertol Tulum - M. Ali Tanyeri, İstanbul 1977, s.494.

1 Derd-mend Efendi garrân-âsâ N2 Efendi-i bî-çâre ne yapsun. Beyne's-seyfeyn kalup, Enderûn'da meksi ise taşrada Paşa'ya hadşe-i 'azîme olmağla, câ-be-câ A2, M2

2 Efendi'yi N2, M2 Efendi'i A2

3 olanların mukrı'a-i N2 olanları A2, M2

4 ile esâs N2 — A2, M2

5 zebed- bî-me'âl N2 çigünegî-i kârdan istifsâr eylemekle, tela'süm ederek bî-ser ü bün A2, M2

6 'Arab münâfığı câ'il N2 münâfık harîf! İçerüde başka sûrete inkılâbla merâmı taklîb ve tahrîf eyledin" deyü üzerine sell-i seyf-i ta'nîf eyledikde, derd-mend Efendi medhûş olup, "Tiz şimdi/işe işe/şimdi sûret ver!" deyü i'âdeye icbâr eylemekle, tekrâr içerü duhûl ve Seray havlîsinde beri öte serserî geşt ü güzâra meşgûl A2, M2

7 bir alay/takım bergeşte-i semt-i felâh, habîs ü gaddâr ve la'în siyehkârlar ilkāsiyle Paşa'nın A2, M2 küştenî-i bî-felâh ilkāsiyle 'Alemdâr N2

vücûd-i Selîm Hânî dest-i âhır-ı meclis-i zindegânî olmadıkca[1], müşârun ileyhin tesallutu mündefi' ve şerâre-i şerr u istîlâsı Seray-ı hümâyûn'dan mürtefi' olmayacağını[2] cezm ü imzâ birle bir alay kendi[3] hevâdârları olan Bostancı ehrimenlerini mevâ'îd-i cezîle ile kendülere sâzkâr eyledikden sonra Baş-kapu Oğlanı Ağa'yı irsâl ve Dârü's-sa'âde Ağası'ndan miftâhı celb ile Hudâvend-i sâbık hazretlerinin[4] ser-i vaktine hücûm ve ba'zı cevârî mu'âvenetleri[5] dahi munzamm olarak bast u tafsîl sûreti tehammül-güzâr ve perde-i sabr ve 'akl ü idrâki çâksâz olan münâveşe ve muhâreşe ile ol vücûd-i 'azîzü'l[6]-vücûd-i tâbnâki âguşte-i hûn u hâk eyledikden sonra ve[7] cesed-i emcedini yektâ pîrehen içre Kuş-hâne kapusu hâricine[8] ilkā ve üzerine bir pûşîde keşîde edüp öylece terk ü ilgā ve zu'm-i fâsidlerince gûyâ ki âteş-zene-i âşûbu itfâ eylediler.

Beri tarafdan 'Alemdâr Paşa bâb-ı mezbûr pîş-gâhında Şeyhulislâm Efendi'nin hurûcuna dîde-dûz-i intizâr ve râz-i serbestenin şuyû'u sebebiyle gurka-i vesâvis ü efkâr olduğu hâlde Enderûn cânibinde sît ü sadâ ve tabtâb-ı pâ ve 'alâyim-i iyâb ü zehâb ve şevâ'ib-i şûriş ü inkılâb sâkin ve âremîde olduğundan nâşî, gavta-hâr-ı deryây-ı telâşî ve dil-hırâşî[9] olmağla, hemân kapuyu şikest **[M2 205]** ve içerüye cumhûr-i haşerât ile tîğ ve tüfeng be-dest hecme-rîz-i duhûl ü ikthâm eyledikde, Enderûn ehâlîsi[10] **[N2 100a]** bi'l-cümle mahzen ve serdâblara firâr u ihtifâ eylemeleriyle, müşârun ileyh hemân[11] Harem kapusunu cüst-cû zımnında berü[12] öte tekâ-pû eder iken, Sultân Selîm hakkında[13] kasd-ı bed[14] gā'ilesini ihsâs eylemekle, telâş u ızdırâbı sad-çendân olup, hemân cidârlardan[15] sutûh üzere âdemler is'âd edüp, lâkin Enderûn-i hümâyûn[16] dâ'iresi bir belde-i 'azîme cirminde dâ'ire-i cesîme olmağla, semt ve kûşelerini bulmak hayyız-i imtinâ'da olup[17], ne hâl ise sû-be-sû sutûh ve

1 Selîm olmadıkca N2 bihbûd-i Selîm Hânî i'dâm olunmadıkca A2, M2
2 Seray-ı olmayacağını N2 mürtefi' olmayacağına A2, M2
3 alay kendi N2 takım kendü A2, M2
4 mevâ'îd-i hazretlerinin N2 alup, müşârun ileyhin A2, M2
5 mu'âvenetleri N2 mu'âveneti A2, M2
6 bast u 'azîzü'l N2 tafsîl-i hey'eti çâksâz-ı perde-i 'akl ü idrâk olan sûretle ol A2, M2
7 ve N2, M2 — A2
8 yektâ hâricine N2 taşra A2, M2
9 ilgā ve dil-hırâşî N2 ilkā/ibkā ve zu'mlarınca gûyâ ki âteş-zene-i fitne-i/fitneyi itfâ eylediler. Berü tarafdan Enderûn cânibinde/cânibinden sît ü sadâ ve tabtâb-ı ızdırâbın sükûn ü ârâmından Paşa/Paşa'ya gulû-yi vesvese ve telâşla/telâş-ı dil-/cân-hırâş A2, M2
10 içerüye ehâlîsi N2 içerüye/içerü tîğ be-dest hücûm edüp, Enderûn halkı A2, M2
11 hemân A2, M2 — N2
12 zımnında berü A2, M2 ederek beri N2
13 hakkında N2 tarafına A2, M2
14 bed A2 : yed A2, M2
15 sad-çendân cidârlardan N2 ârâm-rübâ olmağın, hemân A2, M2
16 edüp hümâyûn N2 : ve Enderûn A2 ve M2
17 cirminde olup N2 olup, husûsan gurebâ kısmı semt ve kûşeleri bulmak as'ab min hartı'l-katâd olmağla A2, M2

hîtândan[1] gulgule-i asker Harem derûnuna velvele-güster olup, meğer ol hengâmda sâlifü'z-zikr[2] cellâdân-ı bî-rahm ü şefekat, vücûd-i bihbûd-i Selîm Hânî i'dâmına sûret vermişler, işlerini bitürdükden sonra el-'iyâzü billâhi Te'âlâ Hudâ ne-kerde[3] Yektâ-güher-i sadef-i Saltanat[4], Hümây-ı bî-hemtây-ı evc-i Hılâfet[5], Hulâsa-i nesl-i nesîl-i 'Osmânî[6], Nukâve-i asl-ı asîl-i Hâkānî[7], Kevkeb-i huceste-tâli'-i zâyiçe-i bahtiyârî, Necmü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i Cihân-dârî, Gül-i sad-berg-i gülistân-ı behcet ü behâ, Serv-i sehî-kadd-i ravza-i 'izz ü 'azamet ü 'ulâ, Zîbende-i hadîka-i letâfet, Ârâyende-i ni-hâlistân-ı zarâfet, Nûr-i 'ayn-i ehl-i îmân, Rûh-i cesed-i cihâniyân, Dürre-i beyzây-ı dürc-i Cihân-bânî, Gurre-i garrây-ı burc-i Hükümrânî, Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkākan sâhib-i tâc u taht[8] Sultân Mahmûdü's-siyer, Hakān-ı memdûhu'l-eser *edâmallâhu*[9] *Te'âlâ 'omrahû ve ikbâlehû ve eyyede ve ebbede*[10] *ilâ yevmi'l-kıyâmı mecdehû ve iclâlehû* * hazretlerinin dahi taraf-ı eşreflerine sû'-i kasd ile gonçe-i neşüküfte-i vücûd-i ercümendlerine îsâl-i hazân-ı rahne vü gezend dâ'iyesine mübâderet etmeleriyle, makarr-ı sa'â-detlerine hücûm eylemişler. Bu kâfirlerin kasd-ı bedeni, Şeh-zâde-i müşârun ileyhin lalaları 'Anber Ağa ihsâs eylemekle, mukaddemce ol rûh-i revânı alup, Kuş-hâne kapusu hizâsında bir oda derûnunda cân gibi nihân eylemişidi. Ol ehrimenân-ı bî-îmânân sû-be-sû tecessüsüne[11] pûyân iken bâlây-ı sutûh u hîtândan gulgule-i asker-i dehşet-endâz, perde-i sımâh-ı idrâklerini çâksâz[12] oldukda, Harem tarafmdan zarûrî rû-gerdân ve firâra şitâbân[13] olmuşlar idi.

---

1 sutûh ve hîtândan N2 cüdrân ve sutûhdan A2, M2

2 hengâmda sâlifü'z-zikr N2 aralıkda zikr olunan A2, M2

3 bihbûd-i ne-kerde N2 Selîm'i /n'idâm/a/a'idâma sûret vermiş olup, el-'iyâzü billâhi/b[ill]âhi Te'âlâ A2, M2

4 Saltanat A2, M2 +-ı 'Osmânî N2

5 Hılâfet A2, M2 +-i Hâkānî N2

6 -ı 'Osmânî A2, M2 — N2

7 -i Hâkānî A2, M2 — N2

8 Kevkeb-i taht N2 Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkākan sâhib-i tâc, mâlik-i taht, dürre-i beyzâ'-i dürc-i Cihân-bânî, gurre-i garrâ'-i burc-i Hükümrânî A2 Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkākan sâhib-i tâc-ı mülk ü taht M2

9 Hâkān-ı *edâmallâhu* N2 Nûr-i dîde-i ehl-i basar *edâmallâhu/edâm[all]âhu* A2, M2

10 eyyede ve ebbede N2 hallede ve ebbede/eyyede A2, M2

* ادام الله تعالى عمره و اقباله و ايّد و ابّد الى يوم القيام مجده و اجلاله = Yüce Allah onun ömrünü ve ikbâlini devam ettirsin, onu desteklesin, kıyâmet gününe kadar onun şerefini ve büyüklüğünü sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

11 mecdühû tecessüsüne N2 şevketehû/— ve/— iclâlehû/— hazetleri/— taraf-ı eşreflerine de sû'-i kasd 'azîmetine/'azîmete teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü mübâderet etmişler ise de, hele bâ-hıfz u himâyet-i hazret-i Bârî ba'zı hademe-i hâss ve bendegân-ı bâhiru'l-ihtisâsları dest-yârîleriyle bir mevki'-i nihânda pinhân olup, ol hûnî ve bî-îmânlar sû-be-sû tecessüsüne/tecessüse A2, M2

12 gulgule-i çâksâz N2 gulgule —/ve asâkir-i dehşet-feşân perde-der-i sımâh-ı iz'ânları A2, M2

13 zarûrî şitâbân N2 rû-gerdân ve firâra katre-zenân A2, M2

[**N2 100b**] Beri cânibden[1] 'Alemdâr Paşa Sultân Selîm vak'asından haberdâr oldukda, bu keyfiyyet-i ma'kûse-i müdhişe zuhûru, perîşânî-i[2] dih-i sâmân ü şu'ûru olmağla, bî-ihtiyâr fevvâre-i dîdelerinden eşk-i hûn-âlûd idrâr ederek, cesed-i nâzenînleri yatdığı mevkı'a cân atup, ol cism-i latîfi ol hey'et-i cân-güdâz ile müşâhede eyledikde, başına toprak savırarak feryâd ü figâna demsâz olup, dîvâne gibi 'akl ü idrâkden bîgâne kalup, bilâhare: "Ba'de'l-yevm bu hayât bana harâmdır, ne dururuz?" deyü askerine sayha-zen-i isti'vâ eyledikde[3], ol deryây-ı asker-i cerrâr[4] yek-bâr cezr u med sûretini izhâr ile girîv ü zemzemeleri, tanîn-endâz-ı kubbe-i çarh-ı[5] devvâr olup, az kaldı ki Enderûn'un sıgâr u kibârı pâ-zede-i hayl u veyl **[M2 206]** ü demâr ve yeksere tu'me-i tîğ-i tebâr ola. Hele ba'zı 'ukalâ'-i a'yânân tevsen-i hışm u severânına 'inângîr olup[6], merhûm Cennet-karâr'm ahz-ı sârını şimdilik tevkîf [ve] bugün ahz-ı intikām günü olmayup, belki taht-ı 'Osmânî'nin sâhibini ıs'âd ü ik'âd ile cihâna nizâm günüdür" deyü[7] Şeh-zâde-i mes'ûd Sultân Mahmûd hazretlerini ihrâc ü iclâs husûsunu tezkîr u ta'rîf eylemekle, müşârun ileyhin 'aklı başına gelüp, cüst-cûya pûyân oldukda: "Eman, emân el-meded, el-meded! Anın tarafına da kasd-ı bed[8] ederler" deyerek Harem taraflarına âdemler revân ve kendüleri ve sâ'ir efendiler ve[9] a'yânân sû-be-sû cûyân iken, zikr olunan bendegân-ı hâsları[10], vâkıf-ı hakîkat-i hâl olmalarıyla, bi-savnihî Te'âlâ vücûd-i bihbûd-i 'âlem-ârâları[11] mahfûz-i mahfaza-i hazret-i Hudâ olduğunu îmâ vü tebşîr eyledikden sonra[12], tılsım içre pinhân gencîne-i bî-gerân, yâhûd bedende

---

1 Beri cânibden N2 — A2, M2

2 perîşânî-i M2 perîşânî-yi N2, A2

3 idrâr ederek eyledikde N2 : nisâr olarak, cesed-i emcedi semtine ılgâr ve ol sâhib-i serîri bir hasîr üzere üstüne şâl örtülmüş görünce bütün bütün 'inân-ı ihtiyârı/ıstıbârı tâlân-kerde-i dest-i rûzgâr olmağla, büsbütün ehâlî-i Enderûn'un rîzeş-i/zîzeş-i hûnlarıyçün Mirrîh-i felek-vâr emr u irâdesi derkâr oldukda A2, M2

4 cerrâr N2, A2 ecrâr M2

5 girîv çarh-ı N2 gulguleleri velvele-sâz-ı künbed-i —/çarh-ı A2, M2

6 Enderûn'un olup N2 efvâc-ı emvâc lücce-i hücûm-i ceyş-i gumûm birle Enderûn halkı pâ-zede-i kahr u demâr **[M2 206]** ve yeksere/yekser sıgâr u kibâr, tu'me-i tîğ-i hûnbâr ola. Hele Râmiz Efendi yetişüp A2, M2

7 merhûm Cennet-karâr'ın ahz-ı sârını şimdilik tevkîf —/ve bugün ahz-ı intikām günü olmayup, belki taht-ı 'Osmânî'nin sâhibini/sâhibi ıs'âd ü ik'âd ile cihâna nizâm günüdür" deyü A2, M2 — N2

8 bed A2 yed M2

9 efendiler ve A2 efendilerle M2

10 ihrâc ü iclâs hâsları [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 tezkîr u ihtâr, ya'nî ol merdümek-i çeşm-i cihân-bîn dahi el-'iyâzü billahi Te'âlâ nazardan nâ-bûd eylemek kasd-ı bedende olacaklarını tezkâr eylemeleriyle Sultân Selîm mâ-cerâsını unudup, Şeh-zâde-i âzâde hazretleri gā'ilesiyle Harem tarafına kādime-cünbân ve mevcûd-i ma'iyyeti olan eşhâs birle ol vücûd-i hâssu'l-hâss-ı şevket-ihtisâsı kûşe-be-kûşe cûyân iken, Lala-yı mûmâ ileyh ve sâ'ir çâkerân-ı mahsûsları N2

11 bi-savnihî 'âlem-ârâları N2 bi-hamdihî Te'âlâ vücûd-i bihbûdları A2, M2

12 vü tebşîr eyledikden sonra N2 birle A2, M2

nihân cevher-i cân gibi mestûr oldukları matmûreden tal'at-efrûz-i zuhûr u burûz olup[1], dâ'ire-i dîde-i ıztırâb-keşânı, mânend-i âfitâb-ı 'âlem-tâb nûran-nûr ve havze-i dil-i pür-hadşe vü hafakān-ı bendegânı leb-rîz-i[2] mâye-i sürûr eylediler. Kendüleri dahi serv-i sehî gibi hırâman ve her tarafa gevher-i nisâr-ı nazar-ı im'ân olarak kādime-cünbân-ı 'izz ü vekār ve pây-efrâz-ı nâzende-reftâr olup, hengâm-ı tufûliyyetden berü huddâm-ı hâslarından gayri efrâd-ı nâsdan ikisi bir yerde eşhâsın hey'et-i ictimâ'iyyesi meşhûd u manzûr ve nerm ü rengîn-güftâr-ı dil-pesendden özge kelâm, sâmi'a-zed-i şu'ûru olmamışiken, bağteten bu resme hâdise-i[3] kāsımetü'ş-şu'ûr ve[4] izdihâm-ı ecnâs-ı nâs-i nâ-mahsûr ve hây ü hûy-i 'arbede vü gavgā ile şûran-şûra tesâdüfünden mâ-şâ'allâhu[5] Te'âlâ kat'â reng-pezîr-i tegayyür u inkılâb ve kîrây-ı şûriş u ıztırâb olmadığından[6] başka, Rüstemâne salâbet ve Nerîmâne-heybetle[7] 'Alemdâr Paşa'ya hıtâben: "Paşa şu galebeliği dağıt!" deyü emr u fermân buyurdular ki, ol makūle kûh-pâre-i celâdet der-sâ'at rû-ber-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ecnâs-ı nâs ve askeri, bîrûna tard u def' birle meydânı tahliye ve ihtâ'at ü inkıyâdı te'diye eyledi. Fi'l-vâkı' vak'a-i Selîmî'yi mu'âyeneden sonra Şeh-zâde-i bâhiru's-sa'âde hazretlerinden nev'an nâ-ümmîd ve 'iyâzen billâhi'l-Mecîd[8] 'aks-i kazıyye zuhûruyla, inkızây-ı Devlet-i 'Osmânî havf u halecâniyle[9] [**N2 101a**] 'akl ü şu'ûrdan ba'îd olan erbâb-ı[10] bînişe [**M2 207**] ü dîd olan[11] bâsıralarına bağteten tal'at-i garrâ ve dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı cihân-pirâları nümâyân u bedîd oldukda, Allahu ekber kebîrâ gulgule-i *"Yâ-büşrâ!*"* eflâke çıkdı. Velvele-i 'arsa-i zemîn "İndi

---

1 gencîne-i bî-gerân, yâhûd bedende nihân-pinhân cevher-i cân gibi mestûr oldukları matmûreden tal'at-efrûz-i zuhûr u burûz olup A2, M2 genc-i bî-gerân, yâhûd mahzen-i bedende cevher-i cân gibi nihân oldukları matmûreden delâletleriyle tal'at-efrûz-i bürûz u zuhûr olmağla N2

2 -ı 'âlem-tâb-ı leb-rîz-i A2 — M2

3 hâdise-i A2 hadşe-i M2

4 ve A2 — M2

5 mâ-şâ'allâhu A2 mâ-şâ'[all]âhu M2

6 olduğundan A2 olmadığından M2

7 heybetle A2 hey'et ile M2

8 billâhi'l-Mecîd A2 b[ill]âhi'l-Mecîd M2

9 mânend-i âfitâb-ı halecâniyle [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 âfitâb-ı cemâl-i nâşirü'l-kemâlleriyle nûran-nûr ve kulûb-i 'âmme-i İslâmiyân'ı be-ahter-i ahter-sürûr u hubûr eylediler. Fi'l-vâki' Sultân Selîm sergüzeştini müşâhededen sonra Şeh-zâde-i bâhiru's-sa'âde hazretlerinden nâ-ümmîd ve 'iyâzen billahi'l-Hafîzı'l-Hamîd lisân-ı ehl-i îmânı tekellüme mutâva'atı olmayan 'aks-i kazıyye zuhûruyla inkızây-ı Devlet-i İslâmiyye havf u halecânından nâşî [**N2 101a**] şâ'ibe-i N2 [N3 nüshası, burada N2 nüshası gibi "şâ'ibe-i" kelimesiyle başladığı gibi, kendi üzerindeki aslî numaralaması da N2 gibi 101a'dır. Biz buradan itibaren M2 216'ya kadarki karşılaştırmamıza, bu kısımların müsveddesi olduğunu düşündüğüm N3 nüshasının ilgili kısmını da ilâve edeceğiz.]

10 erbâb-ı N2, A2, M2 ashâb-ı N3

11 olan A2 — N2, N3, M2

* يا بشرى = Müjdeler olsun!" anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifâde eden Arapça deyiştir.

zemîne gulgule-i âsümâniyân" zemzemesince ve velvele-i *"Tûbâ lenâ!"** tanîn-endâz-ı nuh-künbed-i mînâ ve tantana-i meserret-i pîr u bernâ ez-serâ tâ Süreyyâ resâ olup, 'ale't-tahkīk[1]:

*Hem-çü ân müflis ki nâgeh ber-sırr-ı gencî resîd***

vicdânı üzere herkesin kesimlü olan câme-i hayâtı[2] tecdîd olundu*** *Allahumme zid 'omrahû ve şevketehû ve ikbâlehû ve eyyede mecdehû ve saltanetehû ve iclâlehû**

Çün bi-fazl-i Îzed-i Müte'âlî[3] dâmen-i eymen-i 'âlîleri sa'âdet-bahş-ı eydî-i[4] ehâlî vü mevâlî oldukda, yek-sere;

Ne yerler kim kadem basdın, yüzüm ol yerde hâk olsun

deyerek hâk-i tâbnâk-i kadem-i mükerremlerine ser-nihâd[5] ve şükr-güzâr-ı dergâh-ı Vâhibü'l-murâd[6] olarak pîş-gâh-ı felek-destgâhlarında revân ve ferah u sürûr-i nâ-mahsûr ile şitâbân oldular. Ol nev-nihâl-i hadîka-i şevket ü şân hazretleri dahi serv-i sehî gibi hırâmân ve üsküfü alınmış şâhîn misâl her tarafa şâhâne nigerân olarak 'izz u vekār-ı Mülûkâne ile reftâra kādime-cünbân-ı ibtidâr oldular.

Hengâm-ı tufûliyyetden berû bülbül-âsâ kafes-ârây-ı inzivâ olup, huddâm-ı hâslarından gayri efrâd-ı nâsdan iki şahsın hey'et-i ictimâ'iyyeleri bu âna kadar meşhûd ü manzûrları ve nerm ü rengîn-güftâr-ı dil-nişînden mâ'adâ kelime-i vâhide sâmi'a-res-i derk ü şu'ûrları olmamışiken, nâgehânî bu resme

---

* طوبی لنا = Ne mutlu bize!" anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifâde eden Arapça deyiştir.

1 garrâ ve 'ale't-tahkīk [Burada yer alan bilgilerden "eflâke çıkdı zemzemesince" kısmı, buraya girmesi 5 rakamı ile işaret edilerek N2 101a'nın sol kenarına yazılmıştır] N2 garrâ ve dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı 'âlem-ârâları nümâyân ü bedîd oldukda, Allahu ekber kebîrâ gulgule-i *"Yâ büşrâ!"* ve velvele-i *"Tûbâ lenâ!"* tanîn-endâz-ı nuh-künbed-i mînâ ve tantana-i meserret-i pîr u bernâ ez-serâ tâ Süreyyâ resâ olup, 'ale't-tahkīk N3 sa'îd ve dîdâr-ı behcet-mezîdleri nümâyân ü bedîdâr oldukda, bi'l-cümle [mısrâ]' A2, M2
همچو آن مفلس که ناکه بر سر کنجی رسید = O müflis gibi ki, ansızın hazînenin sırrına ulaştı" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

2 vicdânı hayâtı N2, N3 vicdâniyle gûyâ ki herkesin câme-i hayâtları A2, M2

*** "Sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-i olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,300-310'da kaydedilmiştir.
اللهم زد عمره و شوکته و اقباله و ایّد مجده و سلطنته و اجلاله = Allahım onun ömrünü, heybetini ve ikbâlini arttır ve onun şerefini, saltanatını ve saygınlığını destekle" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 *ikbâlehû* ..... Müte'âlî N2 *ikbâlehû ve ebbede mecdehû ve saltanatehû ve iclâlehû.* Çün bi-fazl-i Îzed-i müte'âlî N3 *meddede mecdehû ve saltanetehû.* Çün A2, M2

4 eydî-i A2, M2 enâmil-i N2, N3

5 yek-sere nihâd N2 yek-sere; "Ne yerler kim kadem basdın, yüzüm ol yerde hâk olsun" deyerek hâk-i kadem-i mükerremlerine ser-nihâd N3 evvelâ 'Alemdâr Paşa ve Râmiz Efendi ve sâ'irleri hâk-i kadem-i meymenet-tev'emlerine rû-nihâd/nihâde A2, M2

6 Vâhibü'l-murâd N2, N3 Rabbü'l-'ibâd A2, M2

zuhûr-i hâdise-i kāsımetü'z-zuhûr ve hây u hûy ve gavgāy-ı şûran-şûr ile bu gûne rûz-i mahşerden nümûne izdihâm-ı ecnâs-i nâ-mahsûra tesâdüflerinden mâ-şâ'allâhu Te'âlâ kat'â reng-pezîr-i tegayyür u inkılâb ve vâhime-gîr-i [**N2 101b**] tezelzül ü ızdırâb olmayup, nerre-dîvler tâkat getüremez Rüstemâne-salâbet ve mukābilinde ehrimenler duramaz Nerîmâne-heybetle 'Alemdâr Paşa'ya müteveccihen: "Şu izdihâmı def' ve ber-taraf kıl" hıtâbıyla gürz-endâz-ı emr u fermân oldukda, ol makūle kuhrâb-ı Kāf-celâdet pîş-gâh-ı Süleymân'da kā'im mûr-i bî-vücûd-sıfat der-sâ'at rû-be-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ol cem'iyyet-i 'azîmeyi, nukūd-i ceyb-i kerîm gibi perîşân eylemekle, meydânı kîse-i müflis-misâl ıhlâ ve vâcibe-i itâ'at ü inkıyâdı edâ eyledi. Ba'dehû resm-i dîrîn-i 'Osmânî üzere mahall-i ma'iyyetinde âmâde olan taht-ı zerrîn, şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Husrevâne'leriyle reşk-i[1] 'arş-i berrîn olup, işbu bin iki yüz yirmi üc senesi mâh-ı cumâdelâhırenin beşinci ve mâh-ı temmûzun on altıncı günü◊, *bârekallahu's-sebte ve'l-hamîse** nûr-i tecellîsine mazhar u enîs olan rûz-i fîrûz-i penşenbih sâ'at-i nücûmî dahi hams-i mübârek derecesine bâliğ ve vâsıl ve ol Şehriyâr-ı şevket-engîzin a'dâd-ı sinnî 'ömr-i 'azîzleri devre-i tâmme-i felekiyye olan yirmi dört pâyesine bulûğla hâssa-i kemâliyyeyi hâ'iz ü hâfil olmuşlar idi ki, hâzır ve mevcûd olan Şeyhülislâm ve 'Alemdâr Paşa[2] ve sudûr ve mevâlî ve sâ'ir a'yân ve ricâl ü e'âli dâmen-bûs-ı mübâya'at ve kılâde-i

---

1 ferah u reşk-i N2 ferah u sürûr-i nâ-mahsûr ile şitâbân oldular. Ol nev-nihâl-i hadîka-i şevket ü şân hazretleri dahi serv-i çeman gibi hırâmân ve üsküfü alınmış şâhîn gibi her tarafa Şâhâne nigerân ["ve üsküfü ... nigerân" kısmı üzeri çizilen "ve her tarafa meyve-feşân-ı nazar u im'ân" kısmı yerine buraya gönderişi işaret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır] olarak 'izz u vekār-ı Mülûkâne ile reftâra kādime-cünbân-ı ibtidâr buyurdular. Hengâm-ı tufûliyyetden berü bülbül-âsâ kafes-pîrây-ı inzivâ olup, huddâm-ı hâslarından gayri efrâd-ı nâsdan iki şahsın hey'et-i ictimâ'iyyeleri bu âna kadar meşhûd ü manzûrları ve nerm ü rengîn güftâr-ı dil-nişînden özge kelime-i vâhide sâmi'a-res-i derk ü şu'ûrları olmamışiken, nâgehânî bu resme zuhûr-i hâdise-i kāsımetü'z-zuhûr ve hây u hûy ve gavgāy-ı şûran-şûr ile bu gûne izdihâm-ı ecnâs-i nâs-i nâ-mahsûra tesâdüfünden mâ-şâ'allâhu Te'âlâ zerretümmâ reng-pezîr-i tegayyür u inkılâb ve vâhime-gîr-i tezelzül ü ızdırâb olmayup, nerre-dîvler tâkat getüremez Rüstemâne-salâbet ve mukābilinde ehrimenler duramaz Nerîmâne-heybetle 'Alemdâr Paşa'ya müteveccihen: "Şu izdihâmı şimdi def' ve ber-taraf kıl!" hıtâbıyla gürz-endâz-ı emr u fermân olmalarıyla, ol makūle kuhrâb-ı Kāf-celâdet der-sâ'at rû-be-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, **[N3 5b]** lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ol cem'iyyet-i 'azîme, perîşân; meydânı, kîse-i müflis gibi ıhlâ ve vâcibe-i itâ'at ü inkıyâdı edâ eyledi. Ba'dehû resm-i dîrîn-i 'Osmânî üzere mahall-i mu'ayyende âmâde olan taht-ı zerrîn şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûslarıyla reşk-i N3 sürûr u neşât-ı nâ-mahsûr ile taht-ı zerrîn şeref-i cülûslarıyla reşk—/endâz-ı A2, M2

◊ 5 Cumâdelâhıre 1223 = 29 Temmuz 1808 = 17 Temmuz 1223 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Cevdet Paşa cülûsün 4 Cumâdelâhıre = 16 Temmuz Perşembe günü olduğunu söylüyor ki, uygun olanı o gibi gözüküyor; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,311.

* بارك الله السبت و الخميس = Allah cumartesi ve perşembe gününü mübârek kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

emr u fermânına gerden-dâde-i tâ'at ü mütâba'at oldular. Hak sübhânehû ve Te'âlâ dergâhından niyâz-ı müstemendânemizdir ki, a'dâd-ı 'ömr ü 'âfiyetleri havze-i hisâb-ı hüssâbdan efzûn ve erkām-ı 'izz ü şevketleri hîta-i kitâb-ı küttâbdan bîrûn olup, cülûs-i meserret-me'nûs-i Hidîvâne'leri 'âmme-i 'ibâd hakkında mahz-ı hayr u sa'âdet ve himmet-i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne'leri herc ü merc olmuş Devlet-i 'aliyye'nin nizâm-ı aslîsine ircâ'a vesîle ve harâb ü yebâb haddini bulmuş Memâlik-i 'Osmâniyye'nin 'imâret ve âbâdânî-i kadîmine tahvîle zerî'a-i asliyye olduğu hâlde[1], âfitâb-ı cihân-tâb-ı vücûd-i [**N2 102a**] 'âlem-sûd-i mes'ûdları[2], burcu'ş-şeref-i şân ü şevketde hemîşe[3] rahşân ve medâr-ı tenvîr-i dâ'ire-i emn ü emân-ı kevn ü mekân olup[4], şemşîr-i 'adüv-tedmîrleriyle bîşe-i mülk ü devletden[5] sibâ'-ı bed-tıbâ'-ı eşrâr u eşkıyâyı[6]

2 bin iki yüz Paşa N2 bin iki yüz yirmi üç senesi mâh-ı cumâdelâhırenin beşinci [Burada bir kelimelik kadar yer boş bırakılmıştır], *bârekallahu's-sebte ve'l-hamîse* nûr-i tecellîsine mazhar u enîs olan mübârek rûz-i fîrûz-i ["rûz-i fîrûz-i" kelimeleri, buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] pençşenbih ve mâh-ı temmûzun on altıncı günü âfitâb-ı cihân-efrûz burc-i Esed'in derece-i [Burada birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] sa'âdet-endûz sâ'at-i nücûmî dahi hams-i mübârek kertesine bâliğ [ve] vâsıl ve ol Şehriyâr-ı şevket-engîzin a'dâd-ı sinn-i 'ömr-i 'azîzleri devre-i tâmme-i felekiyye olan yirmi dört pâyesine bulûğla hâssa-i kemâliyyeye nâ'il ["vâsıl ve nâ'il" kısmı buraya girmesi işâret edilerek N3 5b'nin sağ kenarına yazılmıştır] olmuşidi ki, hâzır ve mevcûd olan Şeyhulislâm N3 : yirmi üç senesi mâh-ı/— cumâdelâhırenin beşinci *bârekallâhu's-/bârek[allâ]hu's-sebte ve'l-hamîse* sırrına mazhar olan mübârek pençşenbih/bencşenbih günü ki mâh-ı temmûzun on altıncı günü âfitâb, burc-i Esed'in —/derece-i sâlisesinde lâmi'u'l-işrâk idi. Sâ'at beşde evvelâ 'Alemdâr Paşa —/ve Şeyhulislâm A2, M2

1 a'yân ve ricâl hâlde N2 : a'yân ve ricâl ü e'âlî dâmen-bûs-i mübâya'at ve kılâde-i emr u fermânma gerden-dâde-i tâ'at ü mütâba'at oldular. Hak sübhânehû ve Te'âlâ dergâhından niyâz-ı müstemendânemizdir ki, şümâr-ı 'ömr ü 'âfiyetleri havze-i hisâb-ı hüssâbdan efzûn ve a'dâd-i 'izz ü şevketleri hîta-i kitâb-ı küttâbdan bîrûn olup, cülûs-i meserret-me'nûsları 'âmme-i 'ibâdullah hakkında mahz-ı hayr u sa'âdet ve himmet-i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne'lerini herc ü merc olmuş ["herc ü merc olmuş" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "harâb ü yebâb haddine varmış Devlet-i 'aliyye, Memâlik-i" kelimelerinin altına yazılmıştır] Devlet-i 'aliyye'nin nizâm-ı aslîsine ircâ'a vesîle ve harâb ü yebâb haddini bulmuş Memâlik-i 'Osmâniyye'nin 'imâret ve âbâdânî-i kadîmine îsâle zerî'a-i asliyye ["zerî'a-i asliyye" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "vesîle-i pür-feyz u makderet eyleye, âmîn, âmîn bi-câh-ı men nezele 'aleyhi Cibrîlü'l-emîn" kelimelerinin altma yazılmıştır] eylediği hâlde N3 a'yân/a'yânân ve ricâl ü e'âlî dest-dâde-i mübâya'at ve emr u nehyine ser-nihâde-i mütâba'at oldular. Ol hîn-i meymenet-iktirânda 'Alemdâr Paşa'yı mühr-i hümâyûnla/hümâyûn ile kâm-revâ ve Vekâlet-i mutlaka hizmetine/hıdmetine sezâ buyurdular. Vech-i meşrûh üzere serîr-i şevket-masîre cülûs-i meymenet-me'nûs-i Husrevâne'leriyle 'ibret-bahş-ı evreng-i zümürrüd-reng-i sipihr-i esîr olduklarında, sinn-i 'ömr-i 'azîzleri hem-şümâr-ı sa'at-i leyl ü nehâr olan yirmi dört mertebesine bâliğ olmuşidi. Pâdişâh-ı kibriyâ-penâh dergâhından mes'ûl ü müsted'ădır ki, hemîşe A2, M2

2 mes'ûdları N2 Hidîvâne'lerin N3 Hidîvâne'lerini A2, M2

3 hemîşe N2, N3 — A2, M2

4 kevn ü mekân olup N2 : kevn ü mekân edüp N3 cihâniyân eyleyüp A2, M2

5 bîşe-i mülk ü devletden N2, N3 bîşe-/pîşe-zâr-ı mülk ü devletden/milletden A2, M2

6 eşkıyâyı N3, A2, M2 eşkıyâ N2

berkende vü makhûr ve livây-ı nusrat-iltivâları[1] dâ'imâ muzaffer u mansûr* ola âmîn, sümme âmîn, bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn.

Cülûs-i hümâyûnlarına muntazam olan tevârîh-i berceste in-şâ'allâhu Te'âlâ hâssaten menâkıb-ı Devlet-i 'aliyye'lerini mutazammın cild-i âtî-i musammemde sahîfe-pîrây-ı tahrîr kılınmak vazîfe-i zimmet-i muharrir-i Hakīr'dir.

Çün 'avn ü tevfîk-ı hazret-i Rabbü'l-enâm ile emr-i bey'at-i 'âmme dahi pezîrây-ı sûret-i itmâm olup, Sultân Mustafa hazretleri[2], dahi kā'ide-i kādîme-i

---

1 iltivâları N2 iltivâlarını N3, A2, M2

* Bu kısımlarda farklılıklarına temas ettiğimiz, Âsım Efendi'nin müsveddelerinin yer aldığı N3 nüshası, "mansûr" kelimesinden sonra "**Terceme-i .....**" kısmına kadar, bizim karşılaştırmada esas aldığımız nüshalardan düzen ve muhtevâda farklılıklar gösterdiği için N3 nüshasının bu kısmını burada bir bütün halinde ayrıca ele almayı uygun bulduk. "eyleye âmîn, âmîn. Cülûs-i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnlarına sühan-verân-ı zemân yüzden mütecâviz târîhiyle sahîfe-zîb-i hüsn-i beyân olup, çend ebyât-ı bercesteleri ve dil-cû, işbu nev-'arûs-i eser-i mu'teber[de] vesme-i ebrû kılındı. Ârif-i Enderûnî: Oldu 'Adlî, Hân Mahmûd'un cülûsunda 'iyân (اولدی عدلی خان محمودك جلوسنده عیان) Ol Şehriyâr-ı 'adâlet-şi'âr hazretlerinin 'Adlî tehallus buyurdukları, **[N3 6a]** cülûs-i meymenet-âsârlarına kadar sâmi'a-ârây-ı hem-künân olmayup, serîr-i şevket-masîre sâye-sây-ı 'izz-i gayr-i hasîr olduklarında nümâyân olduğundan başka, hemân ol ânda eser-i 'adl ü dâd-ı Dâverî'leri 'iyân olmağla, târîh-i mezbûr tevârîh-i sâ'ire nisbet ser-âmed olduğu nâ-mestûrdur. Sürûrî: Hân Mahmûd idi memdûh-i zemân, kıldı cülûs (خان محمود ایدی ممدوح زمان قیلدی جلوس) **'İzzet**: Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü ede mübârek (محمود خانه مولا ملکی ایده مبارك) **'İzzî:** İkinci Hân Mahmûd'a cülûsun sa'd ede Yezdân (ایکنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان) **Sürûrî**: Oldu Hân Mahmûd-i 'adl-âyîn Sultân-ı zemân (اولدی خان محمود عدل ایین سلطان زمان) **ve lehû:** Hân Mahmûd'un cülûsuyla bekâm oldu nüfûs (خان محمودك جلوسیله بکام اولدی نفوس) **ve lehû:** Mülkünü mes'ûd ede Sultân Mahmûd'un Hudâ (ملکنی مسعود ایده دورنی الله محمود) Li'l-muharriri'l-Hakīr: Hân Mahmûd'un ede devrini Allah mahmûd (خان محمودك ایده دورینی الله محمود) Lihye-i pür-hilye-i Şâhâne'lerine Sürûrî bu târîh-i zî-şânla şâne-sây-ı güftâr-ı belîgāne olmuşdur. Lihyedir hilye likāy-ı Şeh-i 'âlî-şâna (لحیه در حلیه لقای شه عالیشانه) Çün 'avn ü tevfîk-ı Rabbü'l-enâm ile emr-i bey'at-i 'âmme dahi pezîrây-ı sûret-i itmâm olup, Sultân Mustafa hazretleri, dahi kā'ide-i kādîme-i selâtîn-i 'Osmâniyye üzere hıyâbân-ı hafâ' ü inzivâya hırâm eyledikden sonra, emr-i hazret-i Hidîv-i İskender-cenâb ile Hâkān-ı sa'îd Sultân Selîm-i şehîd hazretlerinin techîz ü tekfînleri husûsuna şitâb ve salât-i cenâzeleri ba'de'l-edâ' na'ş-ı mağfiret-nakşları alay ile; "Çıkmasun âhım odı, ağzımı acdırma benim * Yakmasun sûz-i derûnum seni, söyletme beni" mü'eddâsmca tahrîr u takrîri sûziş-fiken-i safha-i sâmi'a olan girye-i hâhây-i 'âmme-i gedâ vü bây ile Lâleli Türbesi'ne nakl olunup, peder-i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde o genc-i nâ-yâb defîn-i zîr-i türâb kılındı; *Allâhümme'c'al kabrehû ravzatun min-riyâzi'l-cinân ve erih rûhahû bi-füyûh-i fütûhi'r-ravhi ve'r-reyhân.* Merhûm-i müşârun ileyhin şehâdetine Sürûrî'nin târîh-ı hüzn-engîzidir. **[N3 6b]** Hayf, cevr-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd (حیف جور دور ایله سلطان سلیم اولدی شهید) **Ve lehû:** Serîr-i 'adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma'bûd (سریر عدن ایده سلطان سلیمك منزلن معبود) N3

2 ola hazretleri N2 eyleye, âmîn, âmîn. Cülûs-i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnlarına sühan-verân-ı zemân yüzden mütecâviz târîhle safha-zîb-i hüsn-i beyân olup, çend ebyât-ı bercesteleri ve dil-cû nev-'arûs eser-i mu'teber vesme-i ebrû kılındı. N3 eylediği hâlde, sâye-i hemâ-pâye-i Hidîvî'lerinde 'âmme-i 'ibâd ü bilâdı âsûde-hâl ve cümleyi, husûsan

selâtîn-i 'Osmâniyye üzere hıyâbân-ı hafâ' vü[1] inzivâya hırâm eyledikden sonra, emr-i hazret-i Hidîv-i İskender-cenâb[2] ile Hâkān-ı sa'îd Sultân Selîm-i şehîd **[M2 208]** hazretlerinin techîz ü tekfînleri husûsuna[3] şitâb ve salât-i cenâzeleri ba'de'l-edâ' na'ş-ı mağfiret-nakşları alay ile;

Çıkmasun âhım odı, ağzımı açdırma benim

Yakmasun sûz-i derûnum seni, söyletme beni*

sûzişince tahrîr u takrîri âteş-efgen-i çarh-ı esîr olan girye-i hâyâ-hây-i 'âmme-i gedâ vü bây[4] ile Lâleli Türbesi'ne nakl olunup[5], peder-i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde o genc-i nâ-yâb[6] defîn-i zîr-i türâb kılındı; *Allâhümme'c'al kabrehû ravzatun min-riyâzi'l-cinân ve erih rûhahû bi-füyûh-i fütûhi'r-ravhi ve'r-reyhân***

Merhûm-i müşârun ileyhin şehâdetine Sürûrî'nin târîh-ı hüzn-engîzidir.

Hayf, cevr-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd

(حیف جور دور ایله سلطان سلیم اولدی شهید)

ve lehû

Serîr-i 'adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma'bûd[7] **[N2 102b]**

(سریر عدن ایده سلطان سلیمك منزلن معبود)

Cülûs-i meyâmin-iktirân zımnında şu'arây-ı zemânın rişte-keş-i nazm ü beyân oldukları tevârîh-i fesâhat-'unvân miyânında Enderûn ağalarından 'Ârif Ağa'nın işbu [mısrâ]':

'Adlî oldu[8], Hân Mahmûd'un cülûsunda 'iyân

---

efendisinden cüdâ düşmüş ve başına zenbûr-i belâ üşmüş bu bende-i efgende-i şûrîde-bâli makziyyü'l-âmâl eyleye, âmîn bi-câh-i Nebiyyi'l-emîn. Çün emr-i bey'at itmâm ve Sultân Mustafa A2, M2

1 selâtîn-i vü N2 Osmânî üzere kûşe-i A2, M2

2 hazret-i cenâb N2 Pâdişâh-ı enâm A2, M2

3 tekfînleri husûsuna N2, M2 tekfînlerine A2

* Bu beyit İbn-i Kemâl'in (Kemâl Paşa-zâde) gazellerinde geçen bir beyittir; bk. İbn-i Kemâl, Dîvân Tenkidli Metin, hzr. Mustafa Demirel, İstanbul 1996, s.215.

4 salât-ı cenâzeleri bây N2 ba'de's-salât na'ş-ı mağfiret-nakşını alay A2, M2

5 olunup N2 ve A2, M2

6 hazîresi nâ-yâb N2 hatîresinde ol genc-i nâ-yâbı A2 hatîresinde ol genc-i tâbânı M2

** اللّهم اجعل قبره روضة من رياض الجنان و ارح روحه بفيوح فتوح الروح و الريحان = Allahım onun kabrini cennet bahçelerinden bir bahçe kıl! Hafif esen rüzgarın verdiği tatlılık ve fesleğen çiçeğinin etrafa saçtığı kokularla onun ruhunu dinlendir" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 kılındı; *Allâhümme'c'al* Ma'bûd N2 eylediler; *rahmetullâhi/rahimeh[ull]âhi Te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ ebîhi* (رحمة الله تعالى عليه و على ابيه = Yüce Allah ona ve babasına rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça duâdır) M2

8 [mısrâ]': 'Adlî oldu A2 Târîh: Oldu 'Adlî M2

(عدلی اولدی خان محمودك جلوسنده عیان)

mısrâ'ı[1] hakk budur ki berceste ve rütbe-i nihâyet-i belâgate peyvestedir. Zîrâ Sultân Mahmûdü'ş-şiyem hazretlerinin 'Adlî ile mütehallas oldukları, cülûs-i hümâyûn vukū'unda nümâyân ve sâmi'a-zîb-i hem-künân oldu. Sürûrî ve sâ'ir sühan-verânm dahi silk-i nazm u inşâda keşîde eyledikleri tevârîh-i pesendîdedir. Târîh-i Sürûrî, [mısrâ][2]:

Hân Mahmûd idi memdûh-i zemân, kıldı cülûs

(خان محمود ایدی ممدوح زمان قیلدی جلوس)

ve lehû, [mısrâ][3]:

Oldu Hân Mahmûd-i 'adl-âyîn Sultân-ı zemân

(اولدی خان محمود عدل ایین سلطان زمان)

târîh-i 'İzzet, [mısrâ][4]:

Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü'ede mübârek

(محمود خانه مولا ملکی ایده مبارك)

ve lehû, [mısrâ][5]:

Oldu memnûn Hân Mahmûd'un cülûsunda cihân

(اولدی ممنون خان محمودك جلوسندہ جهان)

târîh-i 'Aynî, [mısrâ][6]:

İkinci Hân Mahmûd'a cülûsun sa'd ede Yezdân

(ایکنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان)

Muharrir-i Fakīr'in dahi âverde-i zebân-ı kilk-i tahrîr eylediği mısrâ'dır, [mısrâ][7]:

Hân Mahmûd'un ede devrini Allah[8] mahmûd*

(خان محمودك ایده دورینی الله محمود)

---

1 mısrâ'ı A2 mısra'ı M2
2 [mısrâ]' A2 — M2
3 [mısrâ]' A2 — M2
4 [mısrâ]' A2 — M2
5 [mısrâ]' A2 — M2
6 [mısrâ]' A2 — M2
7 mısrâ'dır, [mısrâ]' A2 mısra'dır M2
8 Allah A2 A[ll]ah M2
* "Cülûs-i meyâmin-iktirân mahmûd" kısmındaki bilgilerden bazıları *Târîh-i Cevdet,* VIII,324'te kaydedilmiştir.

Terceme-i hâl-i Sultân-ı sa'îd ve Hâkān-ı şehîd

Şühedây-ı[1] Bedr'e lâhık olan Hudâvendigâr-ı[2] sâbık Hâkān-ı halîm Sultân Selîm hazretleri[3] bin yüz yetmiş beş[4] cumâdelûlâsının yirmi yedinci hamîs günü◊ sâ'at birde iken, merhûm[5] cennet-mekân Sultân Mustafa hazretlerinin burc-i sulb-i pâkîze-güherlerinden[6] mânend-i mihr-i enver kevkebe-bahş-i vülûd ve nûr[7]-pâş-i 'âlem-i şühûd olup, 'ömr-i nâzenînleri bâlig-i râdde-i semâniyetin ve 'işrîn oldukda, -ki iki yüz üc târîhidir*[8]- 'amm-i ekremleri merhûm-i firdevs-âşiyân Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretlerine câ-nişîn ve serîr-i saltanat-ı 'Osmânî, vücûd-i pür-cûdlarıyla gayret-i târem-i çarh-ı[9] berîn olmuşidi. Cülûs-i hümâyûnları iki taraflu sefer ve cûşiş-i bahreyn-i[10] şûr u şerr gā'ilesine[11] musâdefet ve Edîb ve Enverî[12] târîhlerinde meşrûh olduğu üzere encâm-ı kâr düşmen-i bed-kirdâr ile 'akd-i rişte-i müsâlemet olunmağla, sefer[13] gā'ilesi zâ'ile olup, ancak nihâd-ı pâkîze **[M2 209]** -güherlerinde merkûz olan vâye-i hamiyyet muktezâsı, bâlâda ıtnâb vechile tafsîl ve[14] tekrârı bilâ-tâ'il-i tatvîl olan sûret-i ma'hûde-i mesrûde[15] üzere Nizâm-ı Cedîd hengâmesi başına belâ ve 'âkıbetü'l-'âkıbe vücûd-ı bî-hemtâlarına[16] sebeb-i telef ü hebâ oldu. On dokuz sene ittikâ-pîrây-ı çâr-bâliş-i taht-ı 'Osmânî ve mesned-ârây-ı evreng-i[17]

---

1 Cülûs-i meyâmin- Şühedây-ı/Şühedâ'-i [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 **Terceme-i Sultân Selîm *'aleyhi'r-rahme*** Şühedây-ı N2 **Terceme-i Hâkān-ı halîm merhûm Sultân Selîm** Şühedây-ı N3

2 Hudâvendigâr-ı A2, M2 Hudâvend-i N2, N3

3 hazretleri N2, N3, A2 hazretlerinin M2

4 yüz yetmiş beş N2, N3 iki yüz yetmiş beş A2 / yüz yetmiş M2

◊ 27 Cumâdelûlâ 1175 = 21 Temmuz 1808 Perşembe.

5 merhûm N2, N3, A2 merhû[m] M2

6 hazretlerinin güherlerinden N2 Hân hazretlerinin burc-i sulb-i pâkîze-güherlerinden N3 Hân hazretlerinin sulb-i pâkîze-güherlerinden/güherlerinde A2, M2

7 nûr A2, M2 pertev N2, N3

* Sultân III. Selîm'in tahta çıkışı 11 Receb 1203 = 7 Nisan 1789 Salı günü gerçekleşmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,68. Cevdet Paşa yanlış olarak bu tarihi 1213 olarak vermektedir; bk. *Târîh-i Cevdet,* VIII,316.

8 ki iki yüz üc târîhidir N2, N3 — A2, M2

9 serîr-i çarh-ı A2, M2 vücûd-i pür-cûdlarıyla erîke-i saltanat-ı 'Osmânî gayret-i sipihr-i/târem-i —/çarh-ı N2, N3

10 bahreyn-i A2, M2 dü-deryây-ı N2, N3

11 gā'ilesine A2, M2 şâgılesine N2, N3

12 Enverî N2, N3, M2 Nûrî A2

13 encâm-ı kâr sefer N2, N3 bilâhare a'dây-ı med-millet ile 'akd-i müsâlemeye mübâderet olunup, bu cihetle A2 bilâhare a'dây-ı bed-tıynet ile müsâleme 'akdine mübâderet olunup, bu cihetle M2

14 pâkîze tafsîl ve A2, M2 nihâd-ı fıtratlarında merkûz olan mâye-i hamiyyet muktezâsınca, bâlâda ıtnâb vechiyle tafsîl olunup, burada N2, N3

15 mesrûde N2, N3 — A2, M2

16 hengâmesi bî-hemtâsma N2 hengâmesi başına belâ ve 'âkıbetü'l-'âkıbe N3 dâ'iyesi başına belâ ve 'âkıbet, vücûd-i mes'ûdlarma A2, M2

17 mesned-ârây-ı evreng-i N2, N3 erîke-ârây-ı A2, M2

saltanat-ı Cihân-bânî olup, târîh-i mezbûrda bir takım hatâ-keş ve galat-endâzların sihâm-ı tedâbîr-i nâ-sezâlarına nişâne olmağla[1], şehîden rûh-i pür-fütûhları sûy-i cinâna revâne oldu; *rahimehullâhu Te'âlâ*[*2].

Merhûm-i müşârun ileyh *esbegallâhu rahmetehû 'aleyhi*[**] hazretleri mukaddemâ dahi tavsîf olunduğu üzere[3] fî zâtihî kerîm ve be-gâyet[4] halîm ü selîm, rakīku'l-kalb ve[5] leyyinü'l-cânib, 'afv u müsâmahası gâlib, fart-ı[6] mekârim tab'ından nâşî, aslâ[7] kuvve-i müdâfa'ası yok, kerem ü lutf u 'atâyâsı[8] çok, [**N2 103a**] hamûl ve sâbir, cemîlü'l-me'âsir, nerm-hûy, teng-rûy, cevâd ü mun'im, kân-i güher-i mekârim, âzâr-ı kulûbdan mütecânib, hemîşe âsâyiş-i 'ibâdı tâlib, keff-i keremleri sâha-i dil-i hurremleri gibi küşâde, hazîne-i ihsânları kethudây-ı men' u dirîğden âzâde, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân, bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete teveccüh ve rağbeti efzûn ve erbâbına cevâ'iz-i eltâfı bîrûn-i hîta-i evhâm u zunûn; şâhbâz-ı himmeti[9], bâlâ-pervâz-ı nesr-i tâ'ir, çarh-ı dâ'ire-i çengâl-endâz; kerîmü'z-zât, ferişte-sıfât, mehâsini nâ-mahsûr, mehâmidi ta'dâd ü tahrîrden mevfûr, rûh-i mahz ve mahz-ı nûr bir vücûd-i yektâ-güher-i sadef-yücûd idi. Lâkin bâlâda[10] nakş-ı

---

1 bir takım hatâ-keş ve galat-endâzların sihâm-ı tedâbîr-i nâ-sezâlarına/nâ-sâzlarına nişâne olmağla N2, N3 — A2, M2

* رحمه الله تعالى = Yüce Allah ona rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

2 sûy-i Te'âlâ N2, N3 'azîm-i cânib-i Câvidânî oldu A2, M2

** اسبغ الله رحمته عليه = Allah ona rahmetini bol bol ihsân eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 mukaddemâ üzere N2 : — N3, A2, M2

4 ve be-gâyet N2 ve N3, A2 : — M2

5 ve M2 — N2, N3, A2

6 müsâmahası fart-ı N2 safhı gâlib, kemâl-i N3, A2, M2

7 aslâ N3, A2, M2 kat'â N2

8 kerem ü lutf u 'atâyası N2 kerem ü ihsân ü 'atâyâsı N3 ihsân ü 'atâsı A2 ihsân ü i'tâsı M2

9 cevâd ü himmet N2 teng-rûy, tabi'ati pek mülâyim, cibilleti sirişte-i hamîr-i mekârim, cûd ü sehâ ma'deni, lutf u 'atâ mahzeni, [**N3 7a**] erbâb-ı me'ârife samîmî dil-beste, zümre-i hüner-mendâna in'âm ü ihsânı peyveste, beşûş u heşûş, 'atâ-bahş ve hatâ-pûş, âzâr-ı kulûbdan mütecânib, leyyinü'l-cânib, keff-i keremleri sâha-i dil-i hurremleri gibi küşâde, hazîne-i ihsânları bezl ü îsâra âmâde, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân, bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete teveccüh ü rağbeti efzûn ve erbâbına lutf u 'inâyeti bîrûn-i hîta-i evhâm u zunûn, şâhbâz-ı himmetleri N3 —/teng-rûy tabî'ati nihâyet mertebede mülâyim ve cibilleti sirişte-i hamîr-i/zamîr-i mekârim, cûd ü sehâ ma'deni, lutf u 'atâ mahzeni, erbâb-ı me'ârife samîmî dil-beste, zümre-i hüner-mendâna tâziyâne-i/nâz-bâz-ı şevk u garâm olan ihsân ü in'âmı peyveste, beşûş u heşûş, 'atâ-bahş, hatâ-pûş, deryâ-dil ve/— hûş-mend, kâmil, nüktedân ve zarîf —/ve hurda-şinâs ve 'arîf, âlüfte-i ülfet ve şîfte-i/şüfte-i üns ü mahabbet, letâ'ife/letâyife meyyâl, tab'-ı hümâyûnları tarâ'if-i zarâ'ife meşgûf ve seyyâl-i keff-i keremleri mânend-i menba' cümleye küşâde ve bî-dirîğ, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete rağbeti efzûn ve erbâbına lutf u himmeti bîrûn-i havze-i evhâm u zunûn, mürû'eti çok, rahm u şefekatine nihâyet yok, şâhbâz-ı himmetleri A2, M2

10 çarh-ı dâ'ire-i bâlâda N3 sipihr-i dâ'ire-i çengâl-endâz; mehâsini nâ-mahsûr, mehâmidi ta'dâd ü tahrîrden mevfûr, kerîmü'z-zât, ferişte-sıfât bir vücûd-i yektâ-güher-i sadef-vücûd idi. Lâkin bâlâda bi'z-ziyâde N2 sipihr-i dâ'ire-i çengâl-endâz; mehâsini/—

harîr[1]-tahrîr u ifâde olduğu üzere vüs'at-i havsala ve galebe-i hazm u hilm ü müsâheleleri, hâric-i hadd-i i'tidâl ve bâlig-i derece-i ifrât u îgāl olmağla, kat'â kuvve-i müdâfa'aları olmadığından, tab' u seciyyetleri televvün nakīsasına nisbet olunup, bir mâdde zımnında şeref-sudûr olan nutuk ve hatt-ı hümâyûnları, evliyây-ı umûr 'indinde kat'iyyü'l-müfâd i'tibâr olunmayup, müstetba'ine intizâr olunur idi. Bu hasletin mutazammın olduğu halel ü hatar, erbâb-ı te'emmüle rûşen-terdir. Ve siyâsetden ve muktezî olan hudûdu ikāmetden rikkat-i kalbi sebebiyle mütehâşî, belki bir husûs[2] zımnında çîn-i cebîn izhâr ve hâlen ve kālen 'itâb ü serzeniş kabîlinden ednâ mertebe sûret-i tehevvür ve infi'âl irâ'etine yârâ-yı iktidârları olmamağla, kurenâ' ve havâşî serbest etvâr u evzâ' ile[3] taraf-ı eşreflerinden hemîşe bî-endîşe ve bî-tehâşî[4] olmuşlar idi.

Fâyiha

Mevâdd-ı ma'lûmedendir ki, selâtîn-i 'izâm ve sâ'ir vülât ve hükkâm dâ'imâ nâsa lutf u 'unf beyninde hakîmâne mu'âmele eylemek lâzımdır, tâ ki nâs dahi taraflarından hemvâre havf u recâ beyninde kā'im olalar. Terâzûnun bir keffesi hafîf oldukda, [**N2 103b**] vezn ve mevzûnun hadd-i i'tidâlden inhirâfı derkârdır. Siyâset dedikleri bu ma'nâdan 'ibâretdir. Hattâ işbu *"'Allık sevtake haysü yerâhu ehlüke*"* meselî hazret-i Mustafavî'den şeref-sudûr buyurulduğu, *Emsâl-i Meydânî*'de mastûrdur. 'Aleyhi's-salâtü ve's-selâm ma'nây-ı latîfi âlet-i darb ü te'dîb olan tâziyâne makūlesini ehil ve etbâ'ın dâ'imâ bakup görecekleri manzaralarına ta'lîk ile emr olmağla, mefhûmu anlardan 'adem-i gaflet ve hemîşe red' u tahvîflerine mübâderet eylemeği mutazammındır. Biz yine sadede gelelim.

---

nâ-mahsûr/—, kerîmü'z-zât, melekiyyü's-sifât, hulk-ı mücessem, rûh-i mükerrem, bir/پر vücûd-i 'azîzü'l-vücûd-i mu'azzam idi. Bâlâda câ-be-câ A2, M2

1 harîr N2, N3, M2 harîrî A2

2 olduğu üzere husûs N2 olduğu üzere vüs'at-i havsala ve galebe-i hazm u hilm ü müsâheleleri, hâric-i hadd-i i'tidâl ve bâlig-i rütbe-i ifrât u îgāl olmağla, kat'â kuvve-i müdâfa'aları olmadığından nâşî, tab'-ı mekârim-fâşîleri televvün nakīsasına nisbet olunup, bir mâddede şeref-sudûr olan nutuk ve hatt-ı hümâyûnları, evliyây-ı umûr 'indinde kat'iyyü'l-müfâd i'tibâr olunmayup, müstetba'ine intizâr olunur idi. Bu hasletin mutazammın olduğu halel ü hatar, erbâb-ı te'emmüle rûşen-terdir. Ve bir husûs N3 olunduğu üzere vüs'at-i havsala ve hazm u hilm ü müsâhele ve müsâmahaları/müsâmahaları (سمامحه لرى) hâric-i dâ'ire-i i'tidâl ve bâlig-i rütbe-i ifrât u îgāl/ibgāl olmağla, kat'â kuvvet-i müdâfa'ası olmadığından, tab'-ı 'âlîlerine televvün nakīsası nisbet olunup ve bir mâdde A2, M2

3 'itâb ü serzeniş ile N3 'itâb ü âzâr kabîlinden ednâ mertebe sûret-i infi'âl irâ'etine yârâ-yı iktidârları olmadığına mebnî, kurenâ' ve havâşî evzâ' ve etvâr-ı lâ-übâliyâne ile N2 levm ü serzeniş kabîlinden ednâ sûret-i tehevvür ü infi'âl-nümûdârına yârâ-yı iktidârı olmadığından nâşî, kurenâ ve havâşî A2, M2

4 bî-tehâşî A2, M2 tehâşî N2, N3

* علّق سوطك حيث يراه اهلك = Kamçını aşîret ve akrabalarının görebileceği bir yere as!" anlamına gelen bu cümle, bir evin veya milletin reisi olan zâtın daima uyanık bulunması gerektiği sadedinde söylenen (bk. Muallim Nâci, *age,* s.301) ve burada da ifâde edildiği gibi *Emsâl-i* Meydânî'de de geçen (bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* II,28) Arapça atasözüdür.

Çün merhûm-i müşârun ileyh 'unfuvân-ı[1] saltanatlarında iki sene kadar müştagil-i emr-i sefer olup, ne hâl ise tîğ-i hısâm der-niyâm ve a'dâ ile musâlaha husûsu sûret-pezîr-i[2] nizâm olmağla, bâb-ı harb u darb mesdûd ve zıll-i zalîl-i emn **[M2 210]** ü[3] ârâmiş memdûd olmağın, halk-ı 'âlem[4] müddet-i medîdeden berü keder u gam birle derhem olduklarına nazaran, hâllerine mihr u re'fetle ber-muktezây-ı tabî'at, husûsan Nizâm-ı Cedîd tertîbi meşgalesinde hasbe't-ta'lîm nâsı işgāl içün[5] irhây-ı 'inân-ı ruhsat eylediler.

Pes herkes muktezây-ı mizâc ve nefs ü[6] tabî'ati üzere kâr-bend-i zevk u sohbet ve zümre-i ehl-i safâ, mânend-i câm-ı sahbâ, germâ-germ-i 'âlem-i[7] 'îş u 'işret olup, çend sâl müddet 'ahd-i pür-meserretleri[8], müzekkir-i devr-i Selîm Hân-ı Sânî, **beyt**[9];

'Îş u nûş eyle bugün[10], anma gam-ı ferdâyı
Sana ısmarlamadılar bu[11] yalan dünyâyı*

pend ü fermânı, düstûru'l-'amel-i[12] ehl-i zemânî olmuşidi[13] Derûn-i Dâru's-saltana'da, husûsan hâmis-i behişt-i dünyâ olan[14] Boğaz-içi'nde her mesîre-i

1 **Fâyiha** 'unfuvân-ı N2 'Unfuvân-ı 'ahd-i N3, A2, M2
2 husûsu sûret-pezîr-i N2, N3 ; sûret-yâfte-i A2, M2
3 emn ü N2, N3, M2 emr A2
4 olmağın, halk-ı 'âlem N2, N3 olmağla, halk A2 ; olmağla, halk-ı 'âlem M2
5 keder u gam içün N2 ; keder u gam ile derhem olduğuna nazaran, hâllerine mihr u rikkatle ber-muktezây-ı seciyyet, husûsan Nizâm-ı Cedîd tertîbi meşgalesinde nâsı işgāl içün N3 ekdâr u âlâmla derhem olduğuna nazaran, hâllerine mihr u rikkatle ber-muktezây-ı seciyyet A2, M2
6 muktezây-ı ü N2 kendü mizâc ü N3, A2, M2
7 'âlem-i N2, N3 — A2, M2
8 pür-meserretleri N3 pür-vüs'atleri N2 sa'âdetleri A2, M2
9 **beyt** A2, M2 ve N2, N3
10 eyle bugün N2, N3, M2 eyleyelim A2
11 Sana bu N2, M2 Sana ısmarlamadılar şu N3 Sana mı ısmarladılar kim bu A2
* Metnimizde yer alan bu beyit, ikinci mısrâındaki ufak bir değişiklikle "Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyâyı" şekliyle Kemâl Paşa-zâde'nin *Dîvân*'ına almadığı şiirlerindendir; bk. Kemâl Paşa-zâde, *Kemâl Paşa-zâde Dîvânı,* nşr. Ahmed Cevdet, Dersa'âdet 1313, s.176.
12 fermânı, düstûru'l-'amel-i N2, N3 beyânı mısdâk-ı hâl ü şân-ı A2, M2
13 olmuşidi N2, A2, M2 + [Âsım Efendi'nin N3 7b'nin sağ üst kenarına ters olarak bozuk ve özentisiz bir yazıyla yazdığı bir kayıt vardır. Muhtemelen oğluna yazdığı bir not olan bu kayıtta okunabildiği kadarıyla şunlar yazılıdır. "Cenâb-ı vâlâ-cenâblarına 'an-zahri'l-gayb mahabbet-i bî-raybimiz redâ'et ve dirâyet cihetleriyle ma'lûm-i sa'âdetleri olmak melhûzdur. Hâviye-i mıknâtîs-i meveddet-i kalbiyye muktezâsınca cenâb-ı mekârim-şi'âr dahi cânib-i ihlâskârlarına müncezib olmak me'mûldür. Bu sûretde yekdîğerin refâh ve âsâyişini hâhişker olacağı, kā'ide-i müvâlât-ı hâlisâne mûcebince emr-i mukarrerdir. Bu kā'ideye gerçi taraf-ı eşreflerinden şâ'ibe-i münâkaza zuhûr edüp, lâkin 'adem-i ıttılâ'larına haml ile mütesellî olmuşduruz. Sûret-i mâdde: "Oğlum Hâmid! Birâderlerinin takrîr-i dil-pezîrlerinden ma'lûm-i zihn-i fetânet-semîrleri buyuruldukda, kemâ-kân savb-ı senâverleri, çâker-i zamîr-i re'fet-iktirân buyurulmak gümâşte-i şîme-i kerîme-i mürüvvet-bünyânlarıdır".] N3
14 hâmis-i olan N2, N3 — A2, M2

dil-güşâ sûrgâh-ı sürûr-efzâ olup, sû-be-sû cem'iyyetler ve muttasıl sûr-i pür-meserretler, çegāne ve çeng ve çârpâre-i hûş-âheng[1] sadâları ve ney nevâları[2] ve kemân ve lagota nağme-i rûh-efzâları[3], bezm-i felekde zehre-i zehrâyı fart-ı hayretden nâşî bî-zehre[4] [**N2 104a**] ve *"Zâde fi't-tunbûr-i nağmeten uhrâ*"* terânesiyle kendi[5] sâz-ı nâ-sâzından ferâgatle min-ba'd çengîlik hevâsından bî-behre eder idi. Her cins erbâb-ı üns olan ins[6] ise fevc fevc mânend-i mevc sûy-i sûrgâhlara su gibi akınlar edüp, bî-gā'ile-i keder u gubâr ve bî-şâgıle-i keyd ü gezend ü[7] gîrudâr gürûhen gürûh seyr u temâşâ ve iktisâb-ı neşve-i rûhânî ile takviyet-i kuvây-ı cismânî bâbında müte'essî-i kavl-i hükemâ' ederler idi[8]. Gicelerde ise mehtâb vesîlesiyle rûy-i deryâda kayık kayığa yanbaşı gelüp, yek-dîğer ile gâh hasmâne mücârât ve gâh âb-ı nerm gibi âhestece rıfk u sühûletle[9] mümâşât ederek kulûb-i zevrak-nişînâna[10] reşha-pâş-ı neşât u inti'âş olup, kiminde hânende-i hoş-âvâz ve kiminde sâzende-i dil-keş-nüvâz taraf taraf sâz ü söz ve nagemât ve elhân-ı dil-fürûz birle rûy-i âbda âteş-endâz-ı kulûb-i hevâ-perestân[11] ve yakamoz gibi şu'le-perdâz-ı havâtır-ı deryâ-keşân ve ser-mestân olurlar idi. Ve niçeler[12] dahı safâ pezevengi ve derneklerin müft-hâr-i âhengi olmalarıyla, çend neferi bi'l-ittifâk bir zevrak-ı mahsûs tedârük edüp, anlar da hâllerince[13] mehtâb seyrine micâfe-zen-i sür'at[14] ve kibâr u

---

1 sürûr-efzâ âheng N2, N3 cünbiş ü safâ olup, sû-be-sû cem'iyyetleri ve kû-be-kû sûr-i/— pür-meserretleri/meserretle çeng ü çegâne A2, M2

2 nevâları N2, N3, M2 : nevâleleri A2

3 kemân rûh-efzâları A2, M2 kemânî ve mizher nağme-i cân-fezâları N3 kemânçe ve tanbûr nağme-i cân-fezâları N2

4 fart-ı bî-zehre N2, N3 : deng ü hayrân A2, M2

* زاد فى الطنبور نغمة اخرى = Tanburda (uygun olmayan) bir başka ses daha eklendi" anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* I,327.

5 terânesiyle kendi N2, N3 deyerek kendü A2, M2

6 min-ba'd ins N2 min-ba'd çengîlik tarîkasından nâ-behre eyler idi. Her cins erbâb-ı üns olan ins N3 çengîliğe peşmân eyler idi. Her cins-i nâs A2, M2

7 bî-şâgıle-i keyd ü gezend ü N3 bî-şâgıle-i şahne-i N2 bî-şâ'ibe-i eser-i A2, M2

8 cismânî idi N2 cismânî bâbında te'essî-i kavl-i hükemâ' ederler idi N3 cismâniye i'tinâ edüp A2, M2

9 yek-dîğer ile .....sühûletle N2 yek-dîğer ile gâh hasmâne mücârât ve gâh âb-ı nerm gibi âhestece rıfk u sühûletle ["rıfk u sühûletle" kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile işaret edilerek 7b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N3 yek-dîğer ile gâh hasmâne mücâdelât ve gâh mülâyimâne A2 yek-dîğeriyle gâh hasmâne mücâverât ve gâh mülâyimâne M2

10 zevrak-nişînâna N3 zevrak-nişînân N2, A2, M2

11 ve nagemât -perestân N3 ve nagemât-ı dil-fürûz birle rûy-i âbda âteş-endâz-ı derûn-i hevâ-perestân N2 ve/— âheng ve/— nagemât-ı dil-fürûz ile rûy-i âbda âteş-endâz-ı kulub-i 'âşıkān A2, M2

12 havâtır-ı niçeler N2 havâtır-ı deryâ-keşân ve ser-mestân olup ve niçeler N3 dil-i deryâ-keşân olup ve niçe/nice kimseler A2, M2

13 müft-hâr-i hâllerince N2 müft-âhengi olmalarıyla, çend neferi bi'l-ittifâk bir zevrak-ı mahsûs tedârüküyle, anlar da hâllerince N3 heft-/müft-âhengi olmağla, bi'l-ittifâk bir zevrak tedârüküyle/peydâ —/etmekle, hâlince anlar da A2, M2

14 sür'at A2, M2 müsâra'at N2 mübâderet N3

kâmkâr kayıklarının sularında dümen gibi dümdâr ve sürtme olta-sıfat enselerinde seyyâr u devvâr olarak, bâd-ı hevâ sâz ve mûsikī âvâzı[1] safâsıyla neşvemend-i şevk u şetâret olurlar idi.

Ve her cins ecnâs fırka fırka haftalar ile Çamluca, Hunkâr İskelesi ve Kağıd-hâne makūlesi mesîre-i dil-güşâ ve fezây-ı ferah-fezâlarda bî-dağdağa-i keder ve bî-şâ'ibe-i havf u hatar, âheng-i cem'iyyet ve tertîb-i 'îş u ülfet edüp, leyâlî-i eyyâm-ı şitâda dahi halvâ sohbetleriyle tahsîl-i **[M2 211]** zâ'ika-i keyfiyyet ederler idi; *"el-Kıssatü kasîratün 'an-tavîleh*"*[2].

Beş[3] sene Dâru's-saltana, cihân-âbâd-ı zevk u sürûr ve Dâru's-selâm-âsâ külfet-i endûh u kederden dûr olup, sükkân ü[4] âfâkīden her cins ins kendi benî nev'iyle her fasl u mevsimde[5] ez-her-bâb üns ü ülfet ve 'îş ü 'işretle bulga-i zindegânî ve mâye-i kâm-rânî iktisâb eyledi.

Garâ'ibdendir ki ekser enâm [**N2 104b**] cur'a gibi üftâde-i teh-i[6] câm iken, kat'â bir kûşeden ne na'ra-i siyeh-mestân gûş-zede ve ne darbe-i zâbitân-ı ser-deste be-destân tarrâka-zen-i düş-i ehl-i 'arbede olur idi. Hulâsa-i makāl ol devr-i vesî'u'l-mecâlde[7] tâ'ife-i rindân, surâhî gibi bâla-dest ve fırka-i riyâfürûşân, lây-i piyâle-sıfat[8] hâk-peyvest olup, bundan başka "Kâşki devlet-i dest-bûsî el verse" deyü ietilâb-ı tevecçüh-i derûnîleri arzû-kerde olan niçe[9] sûfî-i sâfî-sîret, ol mihakk-i 'ayâr-ı nakd-i[10] sîret olan 'asr-ı 'acîbde müstağrak-ı neş'e-i 'âlem-i âb ve irâde ve mâbeleri mütemennây-ı şeyh u şâb olan ba'zı[11] meşâyih-ı vâlâ-cenâb, makām-ı pîr-i mugānda murâkıb-ı nevbet-i devre-i mey-nâb görüldüğü bâ'zı elsineden menkūldür;

---

1 dümdâr âvâzı N2 dümdâr ve sürtme olta gibi enselerinde seyyâr u devvâr olarak, bâd-ı hevâ sâz ve mûsikī N3 eznâblarına takılarak bâd-ı hevâ sâz ve mûsikī A2, M2 القصة قصيرة عن طويله = Kıssadan hisse şudur ki, hurma, hurma ağacmdandır" gibi bir anlama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,106.

2 Ve her cins ecnâs fırka fırka haftalar ile Çamluca/Çamlıca, Hunkâr İskelesi ve Kağıd-hâne makūlesi mesîre-i dil-güşâ ve fezây-ı ferah-fezâlarda bî-dağdağa-i keder ve bî-şâ'ibe-i havf u hatar âheng-i cem'iyyet ve tertîb-i 'îş u ülfet edüp, leyâlî-i eyyâm-ı/eyyâ[m-ı] şitâda dahi halvâ sohbetleriyle tahsîl-i **[M2 211]** zâ'ika-i keyfiyyet ederler idi; *el-kıssatü kasîratün 'an-tavîleh* A2, M2 — N2, N3

3 Beş A2, M2 el-Kıssa *kasîratün 'an-tavîleh* beş altı N2, N3

4 ü N2, N3 — A2, M2

5 fasl u mevsimde N2, N3 fasılda A2, M2

6 enâm teh-i/tih-i N2, N3 enâm/eyyâm cur'a gibi üftâde-i A2, M2

7 gûş-zede mecâlde N2 gûş-zede ve ne darbe-i şurtî-i ser-deste be-destân tarrâka-zen-i rikāb-ı ehl-i 'arbede oldu. Hulâsa-i makāl ol devr-i vüs'at-iştimâlde N3 gûş-güzar ve ne darbe-i şurtî-i ser-deste be-destân/bed-mestân tarrâka-zen-i rikāb-ı nâ-behencâr oldu. Hulâsa-i makāl ol devr-i beşâşet-iştimâlde A2, M2

8 lây-ı piyâle-sıfat N2, N3 derd-i piyâle gibi A2, M2

9 derûnîleri niçe N2, N3 derûnîlerine arzû-mend olunan niçe A2 derûnlarına arzûmend olan nice M2

10 sîret nakd-i N2, M2 sûret, ol mihakk-i 'ayâr-ı nakd-i N2 N3 sîret, ol mihakk-i 'ayâr A2

Zâhidân ki în cilve der-mihrâb ü minber mî-künend

Çûn be-halvet der-neşînend kâr-ı dîğer mî-künend[*]

Kaldı ki felekin havsalası bu kadarca vüs'ate tehammülden teng olduğu, ma'lûm-i erbâb-ı dâniş ü ferhengdir. Selâtîn-i 'izâm-ı 'Osmâniyye'den Yıldırım Bâyezîd Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân* hazretlerinin şeh-nâme-i dâstânlarında İdrîs-i Bidlîsî merhûmun *Heşt Behişt* nâm târîhinde tahrîr eylediği nükte, mütâla'a edenlere ma'lûm ve bu vüs'at, muzâyaka-i müterette-beye istilzâma 'illet-i dîğer olacağı nümâyân-ı zihn-i ehl-i fuhûm olur[1].

Latîfe

Ol eyyâm-ı ferah-ittisâmda bir yevm-i mukābelede Muharrir-i kitâb çend nefer ahbâbla Galata Mevlevî-hânesi'ni veche-i ârzûy-i dil-i bî-karâr edüp, hasbe'l-memerr bir mey-kede pîş-gâhından güzer eder iken[2], nâgâh ol 'işret-gâhın birinden tâ be-gülû memlû bir Bektâşî erenleri her tarafa pûçe-zen olarak ser-nümây-ı zuhûr olup, bizi gördükde, sâye gibi püşt-be-dîvâr-ı tevakkuf olup, fark-ı 'abd-i[3] bî-nevâda olan 'alâmet-i hadrâya tekrîmen taraf-ı Fakīr'e hıtâben[4]: "Emîrim, seyyidim Hüseyn-i Kerbelâ yâdigârı efendim! Bu mahalle Şems-hâne ta'bîr olunur, hâlâ derûnunda her cinsden kati vâfir sûret-fürûş-i sûf-pûş ve be-delk[5]-bedûşlar mastaba-pîrây-ı hengâme-i 'îş u nûş olmakdadırlar[6]. Sizler dahi teşrîf buyursanız ne be's var" zemininde içerüye da'vet ve teklîf[7]

---

11 'acîbde ba'zı N3 'acîbde müstağrak-ı 'âlem-i âb ve irâdet ve inâbetleri mütemennây-ı şeyh u şâb olan ba'zı N2 : garîbde müstağrak-ı neş'e-i 'âlem-i âb ve irâde ve inâbeleri temennâ-kerde-i şeyh u şâb olan niçe/nice A2, M2

زاهدان كه اين جلوه در محراب و منبر ميكند چون بخلوت در نشينند كار ديكر ميكنند = Zâhitler mihrapta ve minberde bu çeşit cilvelenip dururlar, ama halvete girdikleri zaman o bildiğin başka işe koyulurlar" anlamına gelen bu cümle, Hâfız'm *Dîvân*'ındaki gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Hafiz Divanı,* s.113.

1 ba'zı elsineden olur N2 menkūldür; *Zâhidân k'în cilve der-mihrâb ü minber mî-küned Çûn be-halvet mî-neşîned kâr-ı dîğer mî-küned* Felekin havsalası bu kadar vüs'ate tehammülden teng olduğu, ma'lûm-i erbâb-ı dâniş ü ferhengdir. Yıldırım Bâyezîd Hân *'aleyhi'r-rahmeh* hazretlerinin dâstânlarında İdrîs-i Bidlîsî merhûmun *Heşt Behişt* nâm târîhinde tahrîr eylediği nükte, mütâla'a edenlere ma'lûm ve bu vüs'at, muzâyaka-i İslâm'a 'illet-i dîğer olacağı meczûmdur [Felekin meczûmdur" kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işâret edilerek 8a'nın sol kenarına yazılmıştır] N3 menkūldür; [mısrâ]*: *Zâhidân k'în cilve der-mihrâb ü/— minber mî-küned. Tecâvezallâhu/Tecâvez[all]âhu 'annâ ve 'anhum ve 'an-cemî'i'l-Müslimîn,* —/âmîn (تجاوز الله عنا و عنهم و عن جميع المسلمين = Allah bizi, onları ve bütün Müslümanlar'ı affetsin" anlamına gelen Arapça duâdır) A2, M2

2 eder iken A2 ederken M2

3 'abd-i A2 — M2

4 hıtâben A2 hıtâbla M2

5 -i sûf-pûş ve be-delk A2 ve delk M2

6 olmakdadırlar A2 olmakdadır M2

7 ve teklîf A2 — M2

eyledikce, bî-ihtiyâr pîş-gâh-ı bâbdan derûn-i kıbâba nazzâre-güzâr olduğumuzda, vâkı'â [mısrâ]':

Mey-kede-i mahabbetin 'ulemâsı var sulehâsı var

cem'iyyeti üzere makāle-i kalenderî dürûğ u hezeyândan berî olduğu bedîdâr olmağla: "'Âşık-ı veche-i maksûdumuz olan Mevlevî-hâne'den döndükde, da'vetinize icâbet olunur" deyerek tevdî' olundu; *nîz mâ be-kıssa âmedîm*[*1] **[M2 212]**[2]

Vaktâ ki iki yüz on üc târîhinde[3] hâdise-i ümmü'd-dünyâ, meşîme-i kader u kazâdan rû-nümâ oldukda[**], çend sâle neş'enin humâr-ı dimâğ-ı âzârı serzede-i zuhûr ve havâss-i ru'ûs ü mer'ûs, derd u sudâ' ve telâş ve cân-hırâş ile[4] rencûr olup, sûret-i ahvâl-i 'âlem yek-sere mütehavvel, ya'nî[5], 'işret, 'usrete; mahabbet, mihnete; safâ, cefâya; sûr, şûra; sürûr, şurûra mütebeddel[6] oldu. Bâde aslâ yâda gelmez olup; şerâb, hem-reng-i serâb; **[N2 105a]** sebûlar, hâtır-ı Muharrir gibi şikeste; hâlî humların tanîn-i hasretleri, enîn-i dil-i 'âşıksıfat künbed-i mînâya[7] peyveste oldu[***]. Hâsılı Bağdâd harâb ve[8] Cengîz, gam u keder-i ciğer-âvîz hücûmuyla memâlik-i kulûb-i şeyh u şâb vîrân ü yebâb olmuşdur. Vâkı'a-i Mısr-ı Kāhire'ye[9] Rumeli ve Anadolu ihtilâlleri dahi[10] teznîb olup, Nizâm-ı Cedîd kerîhesine de ikbâb ü tehâlükleri, ilâ âhırı'l-müdde[11] dimâğ-ı huzûr u âsâyişlerini sûrîde ve hemây-ı râhat ü ârâmişlerini perîde eyledi. Tekrârı gırbâl-i hubûb-ı[12] ekdâr olduğu üzere, ser-rişte-i mülk ü devletleri, süpürde-i eydî-i şürekâ'-i[13] Saltanat olduğundan nâşî, taraf-ı eşreflerine kulûb-i nâs münkesir ve bu mu'âmeleden 'âmme-i berâyâ dil-gîr ve

---

* نیز ما بقصه امدیم = Biz yine hikayemize geldik" anlamına gelen Farsça deyiştir.

1 **Latîfe** âmedîm [Dipnotu uzatmamak için N2 ve N3'te yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 — N2, N3

2 Matbû nüshada yanlışlıkla 112 yazılmıştır.

3 iki yüz on üc târîhinde [Bu kısım buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek N2 104b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N2 13 târîhinde [Bu kelimeler buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek 8a'nm sol kenarına yazılmıştır] N3 — A2, M2
Mısır seferine çıkan Napoléon Bonaparte'm İskenderiyye'yi işgal etmesi, 18 Muharrem 1213 = 2 Temmuz 1798 Pazartesi günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,74.

4 dimâğ-ı âzârı ile N2 buhâr-efrûzu zuhûr ve ser-i ru'ûs u mer'ûs derd u sudâ' ile N3 buhâr-efrûzu zuhûr/— ve derd-i sudâ'la ser-i ru'ûs-i mer'ûs-i/mürdesi A2, M2

5 mütehavvel, ya'nî N2 mütehavvel N3 mütehavvel ve A2 mütehavvil (متخول) ve M2

6 mütebeddel N2, N3, A2 mübeddel M2

7 -sıfat künbed-i mînâya N2, N3 gibi künbed-i gerdûne A2, M2

*** "Pes herkes muktezây-ı oldu" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* VIII,144'te kaydedilmiştir.

8 ve N2, A2, M2 — N3

9 Vâkı'a-i Mısr-ı Kāhire'ye N2, N3 — A2, M2

10 dahi N2, N3 — A2, M2

11 kerîhesine de/— ikbâb ü tehâlükleri, ilâ âhırı'l-müdde/müddeti A2, M2 meşgalesine de ikbâb ü tehâlükleri N2, N3

12 ârâmişlerini hubûb-i N2, N3 ârâmişlerini/ârâmişleri perîde oldu. Tekrârı gırbâl-i A2, M2

müteneffir olup, cânib-i Cihân-bânî'lerini zikr bi's-sû' ile yâd eylemediler ise de, hayr du'â' ve senâlarına da lisânları mutâvi' ve munkād olmayup, ahvâlini şîve-i takdîre[1] ihâle birle zuhûr-i emr-i İlâhî'ye muntazır olmuşlar idi. Tâ ki nîş-hûrde-i[2] nûk-i sinân-i kilk-i beyân olduğu üzere ser-nüvişt-i levh-i cebînleri olan kazıyye-i semâviyye serzede-i zuhûr olup[3], rûh-i revân gibi ol insânü'l-'ayn 'uyûn-i insândan nihân[4] oldu.

Merhûm-i müşârun ileyh ber-muktezây-ı baht u erven ve ber-mûceb-i tâli'-i bâz-gûn, mine'l-bidâye ile'n-nihâye aslen muhlis, hayr-hâh ve mütedeyyin ve âgâh, dûr-endîş, emânet-kîş kurenâ' ve mukarrebîne muvaffak olmadılar. 'Unfuvân-ı 'ahd-i saltanatlarında bey nâmına bir alay mecânîne, ba'dehû bir takım muharrib-i (مخرّب) memâlik[5] hizb-i hâsirîne mukārin olmuşlar idi. Anların red' u men'leri[6] sebebiyle zümre-i hayr-hâhân tenhâlarda âh u figān[7] ederek dûrdan nigerân olurlar idi. Tahrîren ve takrîren kimsede[8] yârâ-yı 'arz-ı hâl mün'adimü'l-ihtimâl idi. Her ne denlü zât-ı Şâhâne'leri[9] fikr u firâset ve 'akl ü kiyâsetle [N2 105b] mektûbu taşrasından[10] okumak intikāliyle nîk ü bed-i keyfiyyât-ı 'âlemi ve[11] müstevliyân-ı Saltanat'ın tesallut ve tecebbürlerini fehm ü idrâk ederse de, kat'â kuvvet-i müdâfa'a ve cür'et-i mümâna'aları[12] olmadığından başka, ol [M2 213] Sâmiriyyûn efsûnlarıyla

13 ser-rişte-i/rişte-i şürekâ'-i/şürekây-ı N2, N3 ser-rişte-i mülk ü devletleri süpürde-i eydî-i şürekây-ı A2, M2

1 eşreflerine takdîre N2 : eşreflerine kulûb-i nâs münkesir ve bu mu'âmeleden 'âmme-i berâyâ müteneffir olup, cânib-i celiyyü'l-menâkıblarını zikr bi's-sû' ile zâkir olmadılar ise de, hayr du'ālarına da lisânları mütâvi' olmayup, ahvâlini şîve-i kadere N3 şevket-mezâhirlerinden 'umûm-i 'ibâd münkesir olup, gerçi tabi'î kulûb-i enâmda mahabbetleri olmak hasebiyle bed-du'â eylemediler ise de, hayr-du'ālarına da lisânları mutâvi' olmayup, ahvâlini şîve-i kadere A2, M2

2 nîş-hûrde-i N2, N3, A2 neşy-hûrde-i M2

3 ser-nüvişt-i olup N3 ser-nüvişte-i ezelîsi olan kazıyye-i kazâ serzede-i zuhûr olmağla N2 nüvişt-i/nüvişte-i levh-i cebînleri olan kazıyye-i semâviyye zuhûr ve A2, M2

4 ol nihân/mestûr N2, N3 ol/— insânü'l-'ayn 'ayn-i insândan mestûr A2, M2

5 ber-mûceb-i tâli'-i memâlik N2, N3 tâli'-i bâz-gûn aslen muhlis ve hayr-hâh ve mütedeyyin ve dûr-endîş ve emânet-kîş kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olmayup, evâ'il-i 'ahd-i saltanatlarında nısf deli lafzıyla hem-şumār bir alay bey nâmına gürûh-i mecânîne / mücânibine, ba'dehû bir takım şirzime-i şerr-i zimmet, muharrib-i mülk ü devlet A2, M2

6 olmuşlar men'leri N2, N3 olmuşidi. Ol gaddârların men' u red'i A2, M2

7 tenhâlarda âh u figān N2 tenhâlarında âh u efgān N3 ve fırka-i muhlisân-ı âh u figān A2, M2

8 ve takrîren/takdîren kimsede N3, N2 ve takrîren ferd-i vâhidde A2 ferd-i vâhidde M2

9 zât-ı Şâhâne'leri N2 kendüleri N3, A2, M2

10 taşrasından N2, N3 taşradan A2, M2

11 nîk ü ve N2 hüsn ü kubh-i keyfiyyât-ı 'âlemi fehm ü idrâk edüp N3 hüsn ü kubh-i keyfiyyât-ı/keyfiyyet-i 'âlemi fehm ü idrâk edüp A2, M2

12 fehm mümâna'aları N2 zihn-i dakīka-dânları derk ederse de, kat'â kuvvet-i müdâfa'aları N3 zihn-i dakīka-dânları derrâk/dârâk olur ise de, kat'â kuvvet-i/kuvve-i müdâfa'aları A2, M2

meshûr olduğu derece-i iştibâhdan dûrdur[1] Zîrâ her biri dâ'imâ meşâyıh-ı hânkāh makūlelerini istishâb edüp, cevâ'iz ve 'atâyâ ile kâr-bend-i 'azâyim[2] ü ahzâb ve âfâk u etrâfdan[3] tevârüd edenlerden başka bilâd-ı sâ'irede bi't-tecessüs[4] gûş-güzârları olan evfâk ve neyyir-i necât misillü[5] me'ârif-i cüz'iyye ashâbını müstevfâ harc-ı râhlar irsâliyle taraflarına isticlâb etdikden sonra[6], kimine dâ'irelerinde mesken-i hâss ta'yîn ve kimini mahâll-i sâ'irede temkîn birle, hemvâre 'azâyim ve evfâk makūlesi te'hîz ü teshîre dâ'ir a'mâle[7] ve gûnâ-gûn çeşm-bend ve zebân-gîr olacak sanâyi' u ef'âle tevaggul ve iştigālleri hurde-bînâna[8] re'ye'l-'ayn meşhûd ü 'iyân idi. Bu sebebden müşârun ileyh hazretleri eşhâs-ı merkūmenin birine harf-i vâhid muhâlefet ve güftâr u reftârlarını redd ü mümâna'ata bî-mâye-i[9] kudret olmuşidi.

Garîbe

On yedi târîhinde◊ Beşiktaş Serayı[10], makarr-ı hümâyûn-i pür-inti'âş[11] olduğu hengâmda, nâ-gâh[12] yek-nefes-bend-i sihr u i'tikādden fürce-i küşâyişle zâhiren lem'a-i incilâ müncelî[13] olmakdan nâşî, Bâb-ı 'âlî'ye[14] dest-hatt-ı Şâhâne ile bir kıt'a hatt-ı hümâyûn zuhûr ve sudûr-i vakte hıtâben[15] mazmûnu: "Bir alay Hudâ nâ-teres[16] ve peygamber ne-dân[17] olan vükelây-ı zemân

1 meshûr dûrdur A2, M2 : me'hûz olduğu vâreste-i şükūk ü zunûn idi N2 me'hûz olduğu derece-i iştibâhdan dûrdur N3
2 hânkāh 'azâyim N2, N3 : hânkāhları istishâb ve nüzûr u 'atâyâ ile kâr-bend-i esmâ A2, M2
3 âfâk u etrâfdan N2, N3, M2 âfâkdan A2
4 bi't-tecessüs N2, N3 — A2, M2
5 misillü N2, N3 makūlesi A2 makūle M2
6 taraflarına sonra N2 ictilâb etdikden sonra N3 ictilâb edüp A2, M2
7 mesken-i hâss/— ta'yîn ve kimini mahâll-i sâ'irede temkîn birle, hemvâre 'azâyim ve evfâk makūlesi te'hîz/teshîr ü teshîre/te'hîze dâ'ir a'mâle N2, N3 mesken ta'yîn ve kimini sâ'ir mahall-i münâsibde temkîn edüp, hemâre 'azâyim ve evfâk misillü teshîr u te'hîze dâ'ir a'mâle/— A2, M2
8 ef'âle bînâna N2 ef'âle tevaggul ve mübâderetleri hurde-bînâna N3 ef'âle/ef'â[le] iştigāl ve mübâderetleri hurde-bîn ve dakīka-dânlara A2, M2
9 sebebden müşârun ileyh hazretleri eşhâs-ı merkūmenin birine harf-i vâhid muhâlefet/mümâna'at ve güftâr u reftârlarını redd ü mümâna'ata/muhâlefete bî-mâye-i A2, M2 cihetden dahi anlara harf-i vâhid muhâlefet ve reftâr u güftârlarını redd ü mümâna'at bîrûn-i havze-i N2, N3
◊ 1 Muharrem 1217 = 4 Mayıs 1802 Salı.
10 Serayı N3 — A2, M2
11 -i pür-inti'âş A2, M2 — N3
12 nâ-gâh A2, M2 zâhiren N3
13 zâhiren müncelî A2, M2 lem'a-i incilâ' mütecellî N3
14 nâşî, Bâb-ı 'âlî'ye A2, M2 nâ-gâh Bâb-ı 'âlî'ye gālibâ N3
15 sudûr-i vakte hıtâben N3 — A2, M2
16 nâ-teres N3, M2 ne-teres A2
17 peygamber ne-dân N3, A2 peygamber ne-dân (پیغمبراندن) M2

tarafımdan bî-haber, Memâlik-i mahrûse'yi sû-be-sû zulm ü sitemleriyle zîr u zeber etdikleri[1] mesmû'um olmağla, ol makūle eşhâs bulundukları menâsıb u a'mâlden[2] 'azl ü tenkîl ve cezây-ı sezâlarını icrâ vü tekmîl bâbında ta'cîl birle[3] 'ibâd ü bilâdı şerr u mazarratlarından tahlîsa sa'y-i cemîl[4] eylemek emr-i celîlinden ve bir vechile zulm ü bî-dâda rızâları olmadığını beyândan[5] 'ibâret olup, Sadrıa'zam ba'de'l-mütâla'a işâ'a vü ifşâsına[6] cesâret edemeyüp, İbrâhîm Kethudâ'ya ve efrâd-ı ma'dûdeye[7] nihânîce irâ'et eyledikde, ketm ü ihfâsı bâbmda tenbîh-i ekîd ve tehdîd-i teşdîd eylediklerinden sonra, şâyed reng-dâde olmak endîşesiyle bi'l-meşvere taraf-ı Saltanat'a mess-i cin, yâhûd a'dâ tarafından sihr u füsûn vukū'uyla ihtilâl-i dimâğ[8] 'ârız olmağla, yek-dîğere münâkız serd-i kelimât ve ba'zı mertebe beyân ü[9] tehayyülât eylemekdedir" deyerek ve sûretâ bu hâletin[10] beyne'n-nâs şuyû'undan mücânebet ederek, başı örtülü ba'zı[11] hânkâhlarda Sûre-i Feth ve Ahzâb ve Fethiyye*[12] makūlesi evrâd ü ed'iyeler okutdurup ve bî-gâne mahzarlarında izhâr-ı çehre-i melâl ü infi'âl ederek sanî'a ve tezvîrlerini gûyâ ki setr u ıhfâ[13] eylemeğe deffe-sâz-i ihtiyâl oldular. Ezber-hânân-ı[14] râz-nâme-i zemân olan dakīka-şinâsân ise kazıyyeye[15] vâkıf olup, lâkin bürîde-zebân-ı ser-cünbân olarak[16] isti'âze-künân **[M2 214]** olurlar idi[17].

---

1 sitemleriyle etdikleri A2, M2 : bî-dâd ile zîr u zeber eyledikleri N3

2 menâsıb u a'mâlden N3 : mesânid ü menâsıbdan A2 meslek ü menâsıbdan M2

3 cezây-ı birle N3 cezây-ı sezâlarını icrâ bâbında ta'cîl ile A2 cezâlarını icrâ bâbmda ta'cîl ile M2

4 tahlîsa sa'y-i cemîl A2, M2 : tahlîs N3

5 ve bir vechile beyândan N3 : — A2, M2

6 işâ'a vü ifşâsma N3 işâ'asına A2, M2

7 efrâd-ı ma'dûdeye N3, A2 ba'zı efrâda M2

8 endîşesiyle dimâğ ["yâhûd füsûn" kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işâret edilerek 9b'nin sol kenarına yazılmıştır] N3 mülâhazasıyla taraf-ı Saltanat'a ihtilâl-i dimâğ şâ'ibesi A2, M2

9 beyân ü A2, M2 — N3

10 sûretâ bu hâletin N3 bu husûsun A2, M2

11 başı örtülü ba'zı N3 — A2, M2

* Burada "Fethiyye" ile Allah'ın kahhâr (=çok kahreden) ismini kullanmakla ilgili uygulamanın ve bedduânın (bk. meselâ Ethem Cebecioğlu, "Kahriyye", *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* 5. basım, İstanbul 2009, s.339) tam zıddı kastediliyor olmalıdır. Fethiyye türü duâların yer aldığı bir yazma için bk. meselâ *Hâzâ Kitâbu Evrâdi'l-Fethiyye,* M.Ü. İlâhiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr. YZ0106.

12 Ahzâb ve Fethiyye A2, M2 En'âm ve Ahzâb N3

13 okutdurup ıhfâ N3 keşîde etdirüp ve nigâh-ı bî-gâne mahza-rında izhâr-ı melâl ederek tezvîr ve sanî'alarını pûşîde A2, M2

14 hânân-ı N3, A2 hân-ı M2

15 dakīka-şinâsân ise kazıyyeye N3 hurde-şinâsân ise dakīkaya A2, M2

16 olarak N3 -ı ta'accüb olarak, lâ-havle-gûyân A2, M2

17 **Garîbe** idi [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece N3 ve M2 ile karşılaştırılmıştır. N3 9a'mn kenarındaki "**zâ'id**" yazısı, muhtemelen bu kısmın önemsizliğine işaret etmektedir] A2, M2 — N2

İşte merhûm-i mağfûrun sûrî ve ma'nevî ibtilâları bu resmedir[1] Bâ-înheme bâlâda tafsîl olunduğu üzere ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i pesendîde sâhibi, 'ilm ü hüner ve me'ârif râgıbı, husûsan şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi[2] 'adîmü'l-'adîl olup, hemîşe i'lây-ı livây-ı cihâd ü gazâ pîşesi ve tahzîl-i a'dâ ve tenkîl-i eşirrâ[3] endîşesi olmağla, dâ'imâ tanzîm-i edevât-ı ceng ü[4] muhârebe ve takviyet-i esbâb ve âlât-ı munâsaba kaydında olup, ekserî âsâr-ı tab'-ı hendese-kârî ve tarh-ı resm-i[5] zihn-i Sinimmârî'leri* idi. Zarâfet ü nezâket-i tabî'atlerinden[6] nâşî, hendese ve tersîm ve tecsîm dakîkalarında kuvve-i musavvireleri[7] hurde-bend ü nîreng ve tasvîrleri Bihzâd[8]**-pesend idi. Neteki âsâr-ı behînleri olan mebânî ve 'imârât-ı dilnişînlerinden, [**N2 106a**] ber-fehvây-ı[9] *"İnne âsârenâ tedüllü 'aleynâ****"* delâletiyle ma'lûm ü hüveydâ[10] olur. Ez-ân-cümle Top-hâne-i 'âmire ve Topcular Kışlası ve Ta'lîm-gâh[11] ve 'Arabacı ve Humbaracı kışlaları, husûsan Tersâne-i 'âmire'de ve[12] Donanma-yı hümâyûn'un ve topların ve top 'arabalarının[13] hey'ât-ı metîne ve matbû'a ve esâlîb-i nâzikâne-i gayr-i mesmû'a üzere tecdîd ü inşâsına[14] bezl-i himmet-i bî-hemtâ edüp ve ekserî muhtere'ât-ı zihniyyeleri[15]

---

1 merhûm-i .....resmedir A2, M2 merhûm hazretlerinin sûrî ve ma'nevî ibtilâları bu resme idi N3, M2

2 bâlâda gibi N2 bâlâda tafsîl olunduğu üzere ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i pesendîde sâhibi, husûsan şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi N3 şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve İskender gibi 'ulüvv-i himmetde A2 şecâ'at ü sehâvetde [b]î-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi M2

3 cihâd eşirrâ N2 gazâ pîşesi ve tahzîl-i a'dâ ve eşirrâ N3 gazâ vü cihâd pîşesi ve tahzîl-i a'dâ/a'dâd ve/— eşrâr-ı bed-nihâd/nihâdın A2, M2

4 ceng ü A2, M2 — N2, N3

5 resm-i N2 — N3, A2, M2

* Burada söz konusu edilen Sinimmâr, Behrâm Gûr için yaptığı, görkemi ve güzelliği ile meşhûr Havernak adlı köşkünün aymsını başkasına yapmaması için öldürtülen Rum kökenli İranlı mimardır; bk. "Sinimmar", *Büyük Larousse,* XX,10569.

6 tabî'atlerinden N2, N3 tab'ından A2, M2

7 musavvireleri N2, N3, A2 mutasavvireleri M2

8 Bihzâd N2, N3 Mânî A2, M2

** Burada Bihzâd ile kastedilen, meşhûr İranlı ressâm, minyatürcü Üstâd Kemâleddîn Bihzâd (ö.1537) olmalıdır; bk. "Bihzad", *Büyük Larousse,* IV,1627; Mânî ile kastedilen ise, Maniciliğin İranlı kurucusu (215-275) olan, düşünce ve görüşlerini kendisinin resimlediği kitaplarla yaymaya çalışan ressâm Mani anlamında Mani-i Nakkaş da denilen Mani olduğu anlaşılıyor; bk. "Mani", *Büyük Larousse,* XV,7757.

9 ber-fehvây-ı A2, M2 — N2, N3

*** ان اثارنا تدل علينا = Eserlerimiz bizim kim olduğumuzu gösterir" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

10 delâletiyle ma'lûm ü hüveydâ N2, N3 ma'lûm ü bedîd/hüveydâ A2, M2

11 Top-hâne-i Ta'lîm-gâh N2 Top-hâne ve Topcular Kışlası N3, A2, M2

12 Tersâne-i 'âmire ve A2 Tersâne-i 'âmire/'âmire'de ve/— N3, M2 Tersâne N2

13 top 'arabalarının N2, N3 'arabaların A2, M2

14 gayr-i inşâsına A2, M2 nâ-mesmû'a üzere tecdîd ü inşâlarına N2, N3

15 ve ekserî zihniyyeleri N2, N3 ekserî/ekser muhtere'ât, zihn-i/zihniyye-i pâkîze-simâtları A2, M2

olmağla, nezd-i dost u düşmende makbûl ü müstahsen olmuşidi. Be-tahsîs[1] Tersâne'de îcâd eyledikleri havz-ı garîb-i nev-bünyâd ise inşây-ı sefâyin bâbında ne derecede teshîl-i kâr ve zabt-ı esbâb cihetleriyle ne rütbede[2] tehvîn-i emr-i düşvâr eylediği cümleye âşikâr[3] bir eser-i celîlü'l-mikdârdır. Ve havz-ı mezkûra karîb kalyonculara cedîd kışla ve yeniden[4] Hendese-hâne ve Dâru't-tıbâ'a ihtirâ' edüp, husûsan[5] fenn-i Hendese ve Coğrafya, Devlet-i 'aliyye'de nâ-peydâ iken, mahaller inşâ ve fenn-i Hendese ve Hey'et'de yektâ fuzalây-ı kibâr-ı sıdk-intimâ ve ashâb-ı cerbeze vü zekâdan ol vakit Humbara-hâne Nâzırı bulunan mûmâ ileyh Râmiz Efendi'ye tanzîm-i nizâmlarını ihâle ve Hendese-hâne Nezâreti'ni dahi Humbara-hâne-i 'âmire'ye ilhâk u 'ilâve edüp[6], hâceler tertîb ve hâlâ cârî ve müstemirr olan mecârî-i hasene üzere vezâ'if ve revâtib ta'yîni birle[7] dâ'imâ ta'lîm ve te'allüm husûsuna sarf-ı dikkat ü[8] i'tinâ olunup ve eyyâm-ı ma'dûdede topcuların ve humbaracılarm meşk u mümâreseleri[9] ise, hak budur ki âsâr-ı sâ'ireden kat'-ı nazar, fekat eser-i mezbûr ve[10] *"Kefâ bihî fahran"** kazıyyesiyle iktifâ olunmağa ahrâ olduğu cümleye hüveydâdır[11]. Zîrâ seferlerde mu'allem topcuların fevâ'id-i 'amîmeleri nümâyân ve a'dâ tarafına da hayret-bahş olduğu zâhir u 'iyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu*[12] *ve kavvâhum*** . Ve cem' u iddihâr-ı zehâ'ir içün havsala-i hırs-ı dünyâ-perestân gibi vâsi'u'l-cevf[13] **[M2 215]** her biri bir hısn-ı hasîn timsâlinde enbâr-ı üstüvârlar ve şekl-i bedî' üzere Barut-hâne-i 'âmire ne resme yâdigâr[14] olduğu, vâreste-i külfe-i iş'ârdır. Bunlardan başka[15] e'âzım-ı hayrât-ı mebrûreleri cümlesinden, civâr-ı hazret-i Hâlid'de Ebu'l-Feth ve'l-

---

1 olmuşidi. Be-tahsîs N2 olmuşidi. Bâ-husûs N3 : olup, bâ-husûs A2, M2

2 zabt-ı ….. rütbede N2, N3 zabt —/ve esbâb-ı şettâ/şitâ cihetleriyle A2, M2

3 âşikâr N3, A2, M2 bedîdâr N2

4 karîb yeniden A2, M2 mukārib kalyonculara kışla ve —/yeniden N2, N3

5 husûsan A2, M2 lâ-siyyemâ N2 be-tahsîs N3

6 fenn-i Hendese ve edüp A2, M2 ve N2, N3

7 vezâ'if/vezâyif birle N2, N3 vezâ'if/vezâyif ve revâtib ta'yîniyle A2, M2

8 sarf-ı dikkat ü N2 — N3 mezîd-i A2, M2

9 topcuların mümâreseleri N2, N3 topcu ve humbaracılarm meşk u ta'lîmleri mâddesi A2, M2

10 mezbûr ve N2, N3 mezkûr A2, M2

* كفى به فخرا = Öğünmek için bu ona yeter" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

11 ahrâ hüveydâdır N2 ahrâdır N3, A2, M2

12 'amîmeleri *kesserahumullâhu* N2 'amîmeleri meşhûd ü 'iyân olup, a'dâ tarafına da hayret-bahş olduğu nümâyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu* N3 kesîresi meşhûd ü 'iyân olup, a'dâ tarafına hayret-bahş olduğu nümâyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu/Kesserahum[ull]âhu* A2, M2

** كثرهم الله و قواهم = Allah onları çoğaltsın ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça duâdır.

13 zehâ'ir/zehâyir cevf N3, N2 zehâ'ir/zehâyir içün vâsi'u'l-havsala A2, M2

14 hısn-ı yâdigâr N2 hısn-ı hasîn timsâlinde enbâr-ı üstüvârlar ise ne resme yâdigâr N3 kal'a ve kasaba misâlinde enbâr-ı üstüvârlar ise ne rütbelerde eser-i celîlü'l-mikdâr A2, M2

15 başka M2 : mâ'adâ N2, N3, A2

megāzî Fâtih Sultân Mehmed Hân Gāzî[1] hazretlerinin eser-i müfteharları olan [**N2 106b**] câmi'-i köhne-esâs bi'l-külliyye[2] müşrif-i indirâs olmağla, derûnu cemâ'atden hâlî ve gülbâng-ı ezân, mehcûr-i savâmi'-i sevâmi'-i ehâlî olduğuna mebnî, tecdîd-i esâs ü bünyâd ve resm-i masnû' ve üslûb-i bihterîn[3] ü matbû' üzere ez-ser-i nev binâ' ve âbâdı husûsuna sarf-ı hazîne-i[4] himmet-i bî-ta'dâd eylemeleriyle, Fâtih-i merhûmun rûh-i şerîflerini şâd eylediler. Bundan başka Üsküdar finâsında ism-i sâmîlerine mensûb olan[5] câmi'-i envâ'-ı mehâsin ve letâ'if-i mecmû'a-i fünûn-i netâ'if-i tarâ'if[6] olan câmi'-i dil-güşâ ve ma'bed-i münîr-i ferah-bahşâ ve cenbinde bir bâb[7] hammâm ve tetimmesiyle bir[8] Hânkāh-ı Nakşibendî inşâ ve ol havâlîyi şehr-i cedîd gibi ihyâ buyurdular[9] Ve Beşiktaş ve Galata mevlevî-hânelerini tecdîd ü ta'mîr ve ekser mahalde hayr-ı cârîyi mutazammm[10] çeşmeler bünyâdiyle zümre-i teşnegânı âb-ı nâba sîr eylediler. Ve Hünkâr İskelesi verâsında kağıd dest-gâhı ve Üsküdar finâsında ve sâ'ir ba'zı mahallerde kumaş kâr-hâneleri îcâdı husûsuna da himmet-i kûh-endâz ibrâziyle, ol makūle emti'a istishâbında sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi tüccâr-ı ecânibe mürâca'atdan bî-niyâz eylediler. Ve tab'-ı nâzikâneleri, samîmî me'ârife mâ'il ve her[11] hünere kābil olup, hüsn-i hat derecesinde hatt-ı ta'lîk-i dil-ârâ[12] ve câ-be-câ nazm-ı eş'âr ve nesr-i güftâr, husûsan fenn-i îkā' u[13] edvârda berâ'ati bedîdâr idi. Fuhûl-i 'ulemâ' ve fuzalâ' ve şu'arâya kemâl-i teveccüh ü rağbetleri ve te'lîf ve tasnîf ve nazm ve tedvîn[14] ve tevârîh takdîmine küllî ruhsatları olup, ol zümrenin

1 civâr-ı Gāzî A2, M2 hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anh* civârında merhûm cennet-mekân Ebu'l-Feth N2 hazret-i Hâlid civârında merhûm cennet-mekân Ebu'l-Feth N3

2 esâs bi'l-külliyye N3 esâs N2, N3, A2 : esâsı M2

3 bihterîn N2, N3 behîn A2, M2

4 binâ' hazîne-i N2, N3 binâ vü âbâdına/tecdîdine sarf-ı hazîne-i/— A2, M2

5 Fâtih-i merhûmun rûh-i şerîflerini şâd eylediler. Bundan başka/mâ'adâ Üsküdar finâsında / Kazâsı'nda ism-i sâmîlerine mensûb olan A2, M2 Bânî-i evvel hazretlerinin rûh-i pür-fütûhlarını şâd eylediler. —/Ve Kezâlik/bundan —/başka Üsküdar finâsında hâlâ ism-i sâmîlerine mensûb N2, N3

6 netâ'if-i tarâ'if N3 netâ'if-i zarâ'if N2, A2 tarâ'if-i zarâ'if M2

7 bâb N2, N3 — A2, M2

8 bir A2, M2 — N2, N3

9 gibi ihyâ buyurdular A2, M2 : menzilinde ihyâ eylediler N2, N3

10 hayr-ı cârîyi mutazammın N2, N3 — A2, M2

11 teşnegânı her N2 teşnegân âb-ı nâba sîr eylediler. Ve Hünkâr İskelesi verâsında kağıd dest-gâhı ve Üsküdar finâsında ve sâ'ir ba'zı mahallerde kumaş kâr-hâneleri îcâdına da himmet-i kûh-endâz ibrâziyle, ol makūle emti'a istishâbında sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi tüccâr-ı ecânibe mürâca'atdan bî-niyâz eylediler. Ve tab'-ı nezâket-neb'-i Hidîvî'leri, samîmî me'ârife mâ'il ve her N3 teşne-lebânı âb-ı hayâta sîr/sîrâb eylediler. Tab'-ı nezâket-neb'-i Hidîvî'leri, me'ârif-i cüz'iyyeye mâ'il ve her bir A2, M2

12 ta'lîk-ı dil-ârâ M2 : ta'lîk N2, N3

13 îkā' u N2, N3 — A2, M2

14 Fuhûl-i tedvîn N2, N3 Fuzalây-ı 'ulemâ [ve] fuhûl-i şu'arâya teveccüh ü rağbetleri ve tasnîf ve nazm A2, M2

tâziyâne-i şevk u tabî'îleri olmağla, muttasıl te'lîf ve kasâyid[1] makūlesi âsâr-ı 'ilmiyye ve tab'iyye 'arz olunup, mukābilinde cevâ'iz-i cezîle ihsân ederler idi. Muharrir-i Hakīr dahi çend def'a eser-i 'ilmî takdîm edüp, mukābilinde mazhar-ı lutf-i 'azîm olmuşdur; *câzâhullâhu Te'âlâ bi-hayri'l-cezâ'*[*2] Zemân-ı yümn-iktirânlarında kati vâfir te'lîfât-ı 'ilmiyye ve devâvîn-i şi'riyye tertîb ve dîbâceleri tâc-ı pür-ibtihâc-ı ism-i sâmîleriyle[3] tezyîn ü teşbîb olundu[4]. **[N2 107a]**

Ve ber-vech-i muharrer yetmiş beş târîhinde[◊] pertev-bahş-ı dâ'ire-i şühûd ü imkân ve sinîn-i 'ömrü[5] yirmi sekize bâliğ olduğu iki yüz üç târîhinde[◊◊] zînet-sâz-ı erîke-i şevket ü şân ve on dokuz sene fermân-fermây-ı mülk-i cihân ve on dört ay müddet âfitâb gibi ebr-i inzivâda nihân oldukdan sonra, yirmi üç senesi cumâdelâhırınm beşinci hamîs[6] günü[◊◊◊] şehîden ve sa'îden 'âzim-i kişver-i câvidânî oldu.

Garâ'ibdendir ki vech-i mersûm üzere iki yüz üc senesinde cülûs-i hümâyûnlarına müteşeddikān-ı sühan-fürûşândan biri "İllâ Selîm-i Sâlis (الا سليم ثالث)" fikrasını târîh düşürüp, fikra-i mezbûreye musallat olan "İllâ" lafzı, her çend harf-i tenbîh ise de sûretâ mükerreren edât-ı nefyi müvehhem olmağla, ol zemân ba'zı hurde-şinâsân târîh-i mezbûrdan tetayyur eylemişler idi; *fe-sâre'l-emru kemâ kāle*[**]

---

1 ruhsatları olup, ol zümrenin tâziyâne-i şevk u tabî'îleri/tabî'atleri olmağla, muttasıl te'lîf ve kasâyid/kasâ'id A2, M2 müsâ'ade/meyl ve ruhsatları olmağla, muttasıl te'lîfât ve kasâ'id N2, N3

جازاه الله تعالى بخير الجزاء = Yüce Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2 âsâr-ı 'ilmiyye -cezâ' N2 âsâr-ı 'ilmiyye ve tab'iyye takdîm olunup, mukābilinde cevâ'iz-i cezîle ihsân ederler idi N3 âsâr takdîm ve mukābilinde bâligan mâ-belag mazhar-ı lutf-i 'amîm olurlar idi A2, M2

3 tâc-ı sâmîleriyle A2, M2 nâm-ı nâmîleriyle N2, N3

4 olundu A2, M2 + Hilye-i celiyyeleri: Be-gâyet hûb ve şekl ü kıyâfetleri dilber u mahbûb idi. Merbû'u'l-kāme, mu'tedilü'l-cism, küşâde-rû, şehlâ-çeşm, şu'â'-ı şems gibi zerdüğûntal'at, münevver-sûret, pâkîze-sîret bir vücûd-i 'azîzü'l/nâdiru'l-vücûd idi N2, N3

◊ Sultân III. Selîm 27 Cumâdelûlâ 1175 = 24 Aralık 1761 Perşembe günü doğmuştur; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,41.

5 şühûd 'ömrü N2, N3 vücûd ü imkân olup, sinn-i 'ömr-i 'azîzleri A2, M2

◊◊ Sultân III. Selîm'in tahta çıkışı 11 Receb 1203 = 7 Nisan 1789 Salı günü gerçekleşmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,68.

6 üç târîhinde zînet-sâz-ı beşinci/— hamîs M2 üc târîhinde evreng-ârây-ı şevket ü şân olup, on dokuz sene fermân-revây-ı milket-i Cihân-bânî ve bir sene kadar inzivâ-güzîn-i kûşe-i nihânî oldukdan sonra, yirmi üc senesi cumâdelâhırenin/cumâdâ beşinci/— N2, N3

◊◊◊ 5 Cumâdelâhıre 1223 = 29 Temmuz 1808 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

فصار الامر كما قال = İş dediği gibi oldu" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Ve ittifâkıyyâtdan ma'dûdedir ki, lafz-ı vâhid ile hem-'aded[1] olan yirmi sekiz yaşında serîr-i Saltanat'a câlis[2] olmalarıyla, gûyâ ki 'aded-i mezbûr te'sîriyle min-ciheti'z-zâhir[3] **[M2 216]** evvel ve âhır taraf-ı[4] saltanatlarını muhâfaza eden mütedeyyin ve sâdık ve hayr-hâh-ı bâ-intibâh[5] kısmından vahîd oldukları gibi, min-ciheti'z-zürriyyeti[6] dahi kat'â şecere-i sulb-i sa'îdlerinden semere-i vâhide bedîd olmayup, gevher-i âfitâb ve dürr-i kem-yâb gibi öylece[7] yektâ vü ferîd, mevkib-rân-ı kişver-i câvîd oldular[8]

---

1 'âzim-i kişver-i hem-'aded N2 'âzim-i mülk-i câvidânî oldu. Garîbdir ki vech-i mersûm üzere iki yüz üc senesinde cülûslarına müteşeddikān-ı sühan-fürûşândan birisi "İllâ Selîm-i Sâlis (الا سليم ثالث)" fıkrasını târîh düşürmekle [devamında yer alan "ol gûş-güzâr olan ba'zı hurde-şinâsân ol" kelimelerinin üzeri çizilmiştir], fıkra-i mezbûreye musallat olan "İllâ" lafzı, her çend harf-i tenbîh ise de sûretâ merreten ba'de uhrâ edât-ı nefyi müvehhem olduğuna binâ'en, ol zemân ba'zı hurde-şinâsân târîh-i mezbûrdan tetayyur eylemişler idi; *fe-sâre'l-emru kemâ sâre*. Ve ittifâkıyyâtdan ma'dûdedir ki, lafz-ı vahîd ile hem-'aded ["Garîbdir *sâre*" kısmı, özenlis[z bir yazıyla 10b'nin sağ kenarına yazılmıştır. Kenardaki bu yazıların altında "32 = İllâ, 140 = Selîm-i Sâlis, 1031 + 1203" şeklinde yukarıda ifâde edilenin sağlaması yapılmıştır] N3 'azm-i cinân eyledi. İttifâkıyyâtdan ma'dûd olarak lafz-ı vahîd ile hem-şümâr A2, M2

2 serîr-i Saltanat'a câlis N3 : câlis-i serîr-i Saltanat N2 taht-ı Osmânî'yi/'Osmânî'ye zînetnisâr A2, M2

3 mezbûr -zâhir N2, N3 : mezkûr te'sîriyle min-ciheti'z-/ci[he]ti'z-zâhir A2, M2

4 taraf-ı N2, N3 — A2, M2

5 ve hayr-hâh-ı bâ-intibâh A2, M2 hayr-hâh N2, N3

6 zürriyyeti M2 zürriyye N2, N3, A2

7 ve dürr-i kem-yâb gibi öylece A2, M2 : gibi N2, N3

8 oldular A2, M2 oldu. Muharrir-i bî-zevâle üzere hâric-i hadd-i ifâde hakk-ı karâr-dâdeleri olmağla, her çend dâstânlarını bast u itnâb eylemek, edây-ı hak-güzârî ise de lâkin bi-kazâ'illâhi Te'âlâ dûçâr oldukları dâhiye-i dehyâ'-i ciğer-sûz, hânumân-ı dil ü cânıma hemîşe âteş-efrûz olmağla, tahrîr u takrîre tâkat-i hâme ve zebân mün'adim olmuşdur. [**N2 107b**] Cihânı kanlu yaşım tutdu dil gamdan müşevveşdir * Buna yâkūtdan zevrak gerek tûfân-ı âteşdir. Allâhu 'azîmü'ş-şân dergâhından niyâz-ı sâdık ve recây-ı vâsık budur ki merhûmun rûh-i revânını ravh-ı rahmet ile şâd ve likāy-ı hûr ve rıdvân birle mesrûru'l-fu'âd edüp, ol vak'aya bâdî ve i'dâm-ı vücûduna sebeb-i 'âdî ve mübâşir ve mu'tedî olanların bi-ecma'ihim hânumân-ı 'ömr ü hayâtlarını berbâd ve hâksâr ve seyf-i 'Adlî ile, ya'nî tîğ-i intikām-ı Sultân Mahmûd Hân birle nigûnsâr-ı hufra-i kahr u demâr eyleye, âmîn. **Zikr-i vüzerây-ı 'izâm ki der-zemân-ı Selîm Hân hâmil-i mühr-i Sadâret bûdend** Merhûm Selîm Hân hazretlerinin cülûslarında Koca Yûsuf Paşa Vezîria'zam ve Serdâr-ı mu'azzam bulunup, ne hâl ise iki yüz beş târîhinde 'akd-i rişte-i sulh ile kat'-ı rıbka-i nizâ' eylemekle, orduyu ircâ' edüp ve Âsitâne'ye ba'de'l-vürûd yedinden mühr-i hümâyûn intizâ' ve Melek Mehmed Paşa'ya îdâ' olunup, müşârun ileyh Muhâfız nâmiyle Anapa Kal'ası'na işrâ' olundu. Yedi târîhinde 'azl ve Medîne-i münevvere muhâfazasına ta'yîn olunup, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde ol Tîbe-i tayyibe'de vefât edüp, Bakî''de defîn ve sâye-nişîn-i ashâb-ı güzîn oldu. Melek Mehmed Paşa dahi dokuz senesi mün'azil ve sâbık Mısır Vâlîsi 'İzzet Mehmed Paşa ol 'arûs-i hezâr dâmâdın 'izzet-i visâline nâ'il, selefi müşârun ileyh sâhil-hânesinde pîrâne mütekā'iden 'ibâdetine müştagil olup, ol hâl üzere çend sâl dahi güzârende-i eyyâm ü leyâl oldukdan sonra, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde milk-i bekāya intikāl eyledi. On üc târîhinde Mısır hâdisesi sebebiyle 'İzzet Mehmed Paşa dahi

Hilye-i celîleleri be-gâyet hûb ve şekl ü kıyâfetleri dilber[1] ü mahbûb idi. Merbû'u'l-kâme, mu'tedilü'l-cism, küşâde-rû[1], şehlâ-çeşm, münevver-tal'at, mevzûn-hey'et ve'l-hâsıl hûb-sûret ve pâkîze-sîret bir vücûd-i nâdiru'l-vücûd[2] idi. Muharrir-i Hakīr ol Şehriyâr-ı bî-nazîrin zemân-ı sa'd-iktirânlarında kuvve-i câzibe-i kehrübây-ı kısmetle Âsitâne-i sa'âdetlerine vürûd ve vatanımızda şikāk-ı miyâne-i[3] ehâlî sebebiyle temevvüc-i bahr-ı şûriş ve fiten gā'ilesinden nâşî, bir müddet İstanbul'da bast-ı bûriyâ-pâre-i ikāmet eylemeğe karâr olunup, ol aralıkda *Burhân-ı Kātı'* nam kitâbı terceme ve bi'l-vâsıta tak-

---

'azl ü tenkîl ve arpalığı olan Mağnîsâ'ya nefy ü tahzîl olunup mühr-i hümâyûn Erzurum Vâlîsi Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Mısır Ser'askerliği 'unvâniyle i'tâ olundu. Yirmi iki senesinde müşârun ileyh dahi ma'zûl [**N2 108a**] Kapudân-ı deryâ İsmâ'îl Paşa makām-ı Sadâret'e mevsûl oldu [Kapudân-ı deryâ oldu" kısmı buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek, ayrı bir kaligrafi ile satırın ve sayfanın sol kenarına yazılmıştır]. Yeniçeri Ağası Hilmî İbrâhîm Paşa makām-ı Sadâret'e mevsûl oldu. Anın dahi ser-encâmı bâlâda ordu kıssasında keşîde-i silk-i erkām oldu. **Meşâyih-ı kirâm.** İbtidâ serîr-ârây-ı Saltanat olduklarında es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi mesned-i Meşîhat'de bulunup, sene-i mezbûre zilka'desinde 'azl ve arpalığı olan Keşân'a keşîde-i cezbe-i âb ü dâne olup, çend mâh murûrunda ıtlâk ve Âsitâne'de sâhil-hânesinde ikāmetle müştagil-i du'ây-ı Şehriyâr-ı âfâk oldu. Halefi olan Şerîf Efendi bu def'a herem-i mufrıt sebebiyle ancak iki mâh müddet mesned-nişîn-i Meşîhat olup, yerine Hamîdî-zâde Mustafa Efendi Müftî ve müşkil-güşây-ı müsteftî oldu. Beş târîhinde müşârun ileyh dahi mehcûr ve Hicâz'da Tā'if'e iclâ birle dâr u diyârından mehcûr oldukdan sonra, arpalığı olan Mağnîsâ'da ikāmete me'mûr olup, sekiz târîhinde külliyyen şehristân-ı hayâtdan dûr oldu. Müşârun ileyhin 'azli gerçi Yahyâ Tevfîk Efendi'nin nasbını müstelzim olup, lâkin maraz-ı gālib sebebiyle hemân vâh ile hem-'aded olan on iki gün makām-ı Meşîhat'de irâ'et-i şahs ü hey'et eyledikden sonra devre-i hayâtı temâm ve "Allâhu veliyyü't-tevfîk" deyerek 'azm-i dâru's-selâm olmağla, Mehmed Mekkî Efendi câ-nişîn olup, ol dahi altı târîhinde rû-berâh-ı sûy-i firdevs-berrîn olmağın, yerine Dürrî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi sâniyen Müfti'l-enâm ve hallâl-i müşkilât-ı hâss u â'mm oldu. On üc senesinde 'İzzet Mehmed Paşa ile berâberce 'azl ü tenkîb ve Burusa'ya nefy ü tagrîb olunup, yerine Mustafa 'Âşir Efendi emr-i iftâya mübâşir oldu. On beş târîhinde ol dahi 'azl ve Kastamonu'ya iclâ olunup, yerine Hulûsî 'Ömer Efendi mütesaddî-i meşgale-i iftâ oldu. On sekiz târîhinde ol dahi [**N2 108b**] mün'azil ve Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi maslahat-ı Fetvâ'ya müştagil oldu. Yirmi bir târîhinde müşârun ileyh dahi ma'zûl ve ol makāma Seyyid 'Atâ'ullah Efendi mevsûl oldu. Anın dahi sergüzeşti mahallinde bast u beyân kılındı [N2 nüshası burada aniden sona ermektedir. Sondaki iki varak ise boş bırakılmıştır] N2 oldu. Muharrir-i Hakīr üzere hâric-i hadd-i ifâde hakk-ı karâr-dâdeleri olmağla, her çend dâstânlarını bast u itnâb eylemek, edây-ı hak-güzârî olup, lâkin bi-kazâ'ihî Te'âlâ dûçâr oldukları vak'a-i ciğer-sûz, hânumân-ı dil ü cânıma hemîşe âteş-efrûz olmağla, tahrîr u takrîre kudret-i hâme vü zebân mün'adim olmuşdur. Cihânı kanlu yaşım tutdu dil gamdan müşevveşdir * Buna yâkūtdan zevrak gerek tûfân-ı âteşdir. Allâhu 'azîmü'ş-şân dergâhından niyâz-ı sâdık ve recây-ı vâsık budur ki, merhûmun rûh-i revânını ravh-ı rahmet ile şâd ve likāy-ı hûr ve rıdvân birle mesrûru'l-fu'âd edüp, ol vak'aya bâdî olanların hânumân-ı 'ömr ü hayâtlarını berbâd ve hâksâr ve dest-i intikāmla cümlesini bürîde-i tîğ-i kahr u demâr eyleye, âmîn, âmîn. **[N3 11a]** **Vüzerây-ı 'izâm** Cülûslarında Koca Yûsuf Paşa, Vezîria'zam ve Serdâr-ı mu'azzam bulunup, ne hâl ise iki yüz beş târîhinde 'akd-i sulh ile orduyu ircâ' ve Âsitâne'ye ba'de'l-vürûd mühr-i hümâyûn yedinden intizâ' ve Melek Mehmed Paşa'ya îdâ' olunup, müşârun ileyh Muhâfız nâmiyle Anapa Kal'ası'na irsâl olundu. Yedi târîhinde 'azl olunup, Medîne-i münevvere muhâfazasına

dîm-i huzûr-i fâ'izu't-tekrime-i 'âlîleri kılındıkda, fenn-i edebiyyenin bi'l-külliyye inkırâzından bahsle çâker-i kemterleri hakkında vaktiyle sefâret ve tahrîr-i vekāyi' ve nâme-nüvîslik makūlesi[1] hıdemât-ı devletde istihdâma şâyân görüp, min-ba'd Âsitâne'de ikāmet ve bir mesken ve üç dört yüz guruş me'âş tertîb ve beldeden evlâd ü 'iyâlimizin nakline müsâra'at olunmak bâbında mü'ekkeden irâde-i kat'iyyeleri şeref-sudûr ve Hareket-i Dâhil'de[2] medrese ru'ûsu ve 'atıyye-i vâfire ile pertev-i mihr-i 'inâyet-i bâhirelerini nûrun 'alâ nûr buyurmalarıyla, vâkı'â bir mesken iştirâ olunup, evlâd ü 'iyâlin dahi nakli tahrîr olunmuşiken, Mısır Vak'ası zuhûr ve ol taraflarda ma'âzallâhi Te'âlâ İstanbul'un dahi mahsûl[3] olduğu erâcîfî, sâmân-rübây-ı şu'ûr olduğundan, ehl ü[4] 'iyâl Haleb'e kadar irtihâl eylemişiken 'avdete nâ-çâr olup, Âsitâne'de gerçi emr-i hümâyûnları mûcebince 'ulemâ tarafından elli altmış guruşluk mâ-sadak-ı ma'nî-i *"Lâ yüsminü ve lâ yuğnî"* bir ma'îşet mütevecceh olup, ba'zı vesâ'it ile istiklâli, ismâ'-ı sergerde-i mevâlî kılındıkca: "A

---

ta'yîn olunmağla, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde ol Tîbe-i tayyibe'de vefât edüp ve Bakî"de defîn ve ashâb-ı güzîne sâye-nişîn oldu. Melek Mehmed Paşa dahi dokuz senesi ma'zûl [Satırın devamında ve sayfanın sol kenarında, nereye gireceği işaret edilmemiş "Ve Mısır Vâlîsi 'İzzet Mehmed Paşa" yazısı vardır.] ve Melek Paşa sâhil-hânesinde mütekā'iden 'ibâdetine meşgūl olup, ol hâl üzere çend sāl dahi imrâr-ı leyâl eyledikden sonra, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde irtihâl eyledi. On üç târîhinde Mısır hâdisesi sebebiyle 'İzzet Paşa dahi 'azl ve musâdere ve Mağnîsâ'ya nefy olunup mühr-i hümâyûn Erzurum Vâlîsi Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Mısır Ser'askerliği'yle i'tâ olunup, yirmi iki senesi [Ay ve gün yeri boş bırakılmıştır] nde müşârun ileyh dahi 'azl ve Yeniçeri Ağası Hilmî İbrâhîm Paşa ihtiyâr olundu. Niteki sefer. **Meşâyih-ı kirâm** Şerîr-ârây-ı Saltanat olduklarında es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi Şeyhulislâm bulunup, sene-i mezbûre zilka'desinde 'azl ve arpalığı olan Keşân'a nefy olunup, çend mâh murûrunda ıtlāk ve Âsitâne'de sâhil-hânesinde ikāmete me'mûr oldu. Halefi olan Şerîf Efendi herem-i muffit sebebiyle ancak iki mâh müddet mesned-ârây-ı Meşîhat olup, yerine Hamîdî-zâde Mustafa Efendi Müftî ve müşkil-güşây-ı müsteftî oldu. Beş târîhinde müşârun ileyh dahi 'azl ve Hicâz'da Tâ'if'e nefy, ba'dehû arpalığı olan Mağnîsâ'ya îrâd olunup, sekiz târîhinde orada kazây-ı nahb eyledi. Müşârun ileyhin 'azli, Yahyâ Tevfîk Efendi'nin gerçi nasbını müstelzim olup, lâkin maraz-ı gālib sebebiyle hemân on iki gün mesned-i mezbûrda irâ'et-i şahs edüp, ba'dehû encümen-i hayâtdan keşîde-pâ ve yerine Mehmed Mekkî Efendi müştagil-i emr-i İftâ oldu. Altı târîhinde ol dahi vefât, yerine Dürrî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi sâniyen Müftî oldu. **[N3 11b]** On üç târîhinde 'İzzet Paşa ile berâber 'azl ü tenkîl ve Burusa'ya nefy ile tahzîl olunup, yerine 'Âşir Mustafa Efendi mütesaddî-yi emr-i iftâ oldu. 15 târîhinde müşârun ileyh dahi 'azl ve Kastamonu'ya iclâ olunup, yerine Hulûsî 'Ömer Efendi Müftî oldu. 18 târîhinde ol dahi mün'azil ve Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi emr-i İftâ'ya müştagil oldu. 21 târîhinde müşârun ileyh dahi ma'zûl ve ol mesnede Seyyid 'Atâ'ullah Efendi mevsûl oldu. N3

1 dilber A2 dilîr M2
1 -rû A2 + ve M2
2 vücûd A2 mevcûd M2
3 miyâne-i A2 miyân-ı M2
1 makūlesi A2 makūle M2
2 Dâhil'de A2 Dâhil'den M2
3 ma'âzallâhi mahsûl A2 ma'âz[all]âhi Te'âlâ İstanbul'un dahi mahsûr (محصور) M2
4 ü M2 — A2

cânım! Hâtır-nişânımızdır, inhılâl[1] zuhûruna muterakkıbız. Elbette bir münhal vukū'unda emr-i hümâyûnu[2] kertesine iblâğ ederiz" deyerek imrâr-ı ezmine ve ahkāb ve Bende-i bî-tâb dahi hicâb ü cenâbdan[3] nâşî keyfiyyeti 'arz-ı hâl-i[4] Rikâb-ı müstetâb etmekden[5] ictinâb edüp, lâkin ol Şehriyâr-ı kerîm hazretleri câ-be-câ 'atâyây-ı zâhıreleriyle **[M2 217]** taraf-ı 'abîdânemi ihtiyâcdan müberrâ eylemeleriyle, min-ba'd 'ulemâ ma'îşeti nahvine i'âde-i zamîr olunmadı. Tâ ki bir şeb-i tûfânda ma'âzallâhi[6] Te'âla hizâmızda vâki' bir hâneden cevf-i leyl-i pür-veylde bir âteş-i serkeş, 'alev-nümây-ı âfâk ve iki sâ'at zarfında temâmî-i mahalleyi ihrâk edüp, 'Abd-i bî-tüvân[7] *"Ene'n-nezîru'l-'uryân***" kıyâfetiyle hemân tahlîs-ı cân eylemişidi. Ferdâsı mesmū'-i hümâyûnları oldukda, ba'zı gûne tesliyetle 'atıyye-i 'âtifetleri reşâşe-pâş-ı dil-i sûzân ve muntafî-sâz-ı nâ'ire-i ekdâr u ahzân olmuşidi. Mısır fethi zeylinde dahi takdîm etdiğimiz *Siyer-i Nebevî* 'arz-ı hâlinde niyâz-mend olduğumuz üzere Hicâz-ı mağfiret-perdâz tarafına 'azîmetimiz husûsuna himmet-i 'aliyyeleri erzân ve sâye-i 'inâyet-vâyelerinde hac ve mücâveret[8] ve sıla-i rahm ve nakl-i evlâd ü 'iyâl olunup, hulâsa-i kelâm ila âhiri'l-eyyâm simât-ı 'inâyetleri hakk-ı kemterânemde güsterîde ve dem-be-dem idrârât-ı 'aliyye ve[9] 'atâyây-ı seniyyeleri erzîde olup, bi'l-ehli ve'l-'iyâl te'ayyüş ü zindegânî ve sâyelerinde[10] bi-hamdihî Te'âlâ ferd-i vâhid tarafına bess ü şekvây-ı zarûret ve nâ-besâmânı, husûsan 'ulemâ tarafından rezâlet-i niyâz-kârî-i me'âş cihetinden, zelle-i zemân kabîlinden ma'dûd bir akçalık himmetleri, ma'âzallâhi[11] Te'âlâ ser-zede-i sâha-i vukū' u meşhûd[12] olur ise, 'indlerinde îdâ'-ı[13] mâdde-i hayât 'add ü i'tibâr eylemelerinden, el-hamdü lillahi Te'âlâ ol makūle tahmîl-i yed-i minnetlerinden masûn ve "Fulân bizim ihyâ-kerdemizdir" cemîlesinden me'mûn olup, bu cihetle taraf-ı Saltanat'dan gayri bir ahad[14] cânibinden mem-

---

* لا يثمن و لا يغنى = Ne besler ne de açlığı giderir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Gāşiye 88/7. âyetin başında yer alan bir kısmıdır.

1 inhılâl A2 انحلال M2

2 hümâyûnu M2 hümâyûn A2

3 cenâbdan A2 hayâdan M2

4 hâl-i A2 — M2

5 etmekden A2 eylemekden M2

6 ma'âzallâhi A2 ma'âz[all]âhi M2

7 tüvân A2 : nevâ M2

** انا النذير العريان = Ben çıplak uyarıcıyım" anlamına gelen bu cümle Buhârî, Rikāk, 26, İ'tisâm, 2; Müslim, Fezâ'il, 16'daki hadîslerde geçen (bk. Wensinck, VI,405) ve Hz. Peygamber'in de kendisini böyle vasfettiği bir ifâdesidir.

8 mücâveret A2 muhâceret M2

9 ve M2 — A2

10 ve sâyelerinde A2 vesîlelerinde M2

11 akcalık himmetleri, ma'âzallâhi A2 akçalık himmetleri, ma'âz[all]âhi M2

12 meşhûd M2 şuhûr A2

13 îdâ'-ı A2 ibdâ'-ı M2

14 ahad A2 vâhid M2

nûn olmayup[1], cihân cihân hazâ'in-i bî-gerân ve deryâ deryâ defâ'in-i bî-pâyânlarından efzûn 'ind-i Fakīrâne'mde[2] e'azz ü mu'teberdir. Pes merhûm-i müşârun ileyhin bu vechile 'inâyet-dîdesi ve perverde-i[3] ni'am-ı 'adîdesi olduğum hasebiyle, evsâf-ı hamîdelerini nazmen ve nesren mücelledât-ı 'adîdeyi hâvî sifr-i mahsûs olarak ketb ü imlâ eylemek, edây-ı hak-güzârî ve îfây-ı teşekkür-kârî olup, lâkin bi-kazâ'ihî Te'âlâ dûçâr oldukları vak'a-i ciğer-sûz, hânumân-ı dil ü cânıma hemîşe âteş-efrûz olmağla, evc-gîr-i dimâğ-ı hârre-i kuvvet olan ebhıre-i âteşîn-i mihr u rikkat sebebiyle çeşme-i çeşmlerimden revân olan seylâb-ı sirişk-i hûn-âlûd cereyâniyle mâdde-i tahrîr olacak midâd-ı siyâh u sürhden mürekkeb bir gûne cerr-i agreb olup, ne hâl ise çend kelime tastîre **[M2 218]** icbâr-ı hâme-i mâtem-gîr 'akabinde pey-der-pey münhadir olan katerât-ı eşk, keremen derhâl sahîfe-i muharrereden 'ibârât-ı muharrereyi imhâ eder olmağla, bu kadarca güftâr-ı perîşân-âsârı dahi hezâr renc ve ta'b-i[4] bî-hisâb ve tekellüfât-ı 'azîme irtikâbiyle tahrîre kudret-yâb olundu. Ber-vech-i muharrer İstanbul'da garîbü'd-diyâr ve bî-kes ve[5] bî-yâver ve meded-res olup, vech-i me'âşımız re'sen ve külliyyen Hudâvendigâr-ı sâbık *sakāhullâhu bi-ke'sâtin mine't-tesnîmi'r*[6]*-râhik** hazretlerinin idrârât-ı 'aliyyelerine munhasır ve akvât ve agdiyemiz matbah-ı 'inâyetlerine maksûr[7] olmak hasebiyle, hal' hâdîsesi cümleden ezyed bu Fakīr-i bî-nevâya te'sîr ve selb-i şu'ûr ile bî-şâ'ibe-i hilâf dîvâne ve sersem-misâl niçe[8] eyyâm ü leyâl nefsimden bî-haber âşüfte-dimâğ ve perîşân-hâl olmuşidim. Bir tarafdan merhûm ve[9] mağfûr hazretlerinin hâline mütekeddir ve bir cânibden esbâb-ı zâhire-i me'âşımız olmamağla, gâ'ile-i cihet-i zindegânîden mütefekkir olup, gâh der-dest olan kitâbları yok bahâlarına fürûht ve gâh Haleb ve 'Ayntâb tüccârından biri ona mukābil ıtmâ' ederek istidâne ile imrâr-ı çâşnî vü şebâne edüp ve'l-hâsıl hal'-ı[10] müşârun ileyh *esbegallâhu*[11] *rahmetehû 'aleyhi*** gününden hâlâ mütena''im-i ni'am-ı 'inâyet-i Şâhâne ve muğtenim-i ganâ'im-i[12] re'fet-i bî-gerâneleri olduğumuz Pâdişâh-ı 'âlem ve[13] Şehinşâh-ı ümem efendi-

1 olmayup A2 almayup M2
2 Fakīrâne'mde A2 Hakīrâne'mde M2
3 perverde-i A2 perve[r]de-i M2
4 ta'b-i A2 : nasb-ı M2
5 ve A2 — M2
6 *sakāhullâhu bi-ke'sâtin mine't-tesnîmi'r* A2 *sakāh[ull]âhu bi-ke'sâtin min tesnîmi'r* M2
* سقاه الله بكأسات من التسنيم الراحق = Allah onu Tesnîm (= cennetteki ırmaklardan) kaynağından doldurulmuş şarap kadehleriyle ferahlatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
7 maksûr M2 — A2
8 niçe A2 : nice M2
9 ve M2 : — A2
10 hal'-ı A2 — M2
11 *esbegallâhu* A2 *esbeg[all]âhu* M2
** اسبغ الله رحمته عليه = Allah ona rahmetini bol bol ihsân eylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.
12 ganâ'im-i A2 ganâyim-i M2
13 ve M2 — A2

mizin hakk-ı bendegânemde bir takrîble, teveccüh-i kalb-i hümâyûn ve deryâ deryâ 'avâtıf-ı rûz-efzûnları zuhûruna kadar çekdiğim mihen ü âlâm ve ekdâr u derd ve meşakkat ü ıztırâr, eğer sûret-yâfte-i tecessüm olsa, fi'l-vâki' gerdiş-i feleke mâni' olacağı mübâlagadan ma'dûd değildir. Lâkin *"Li-külli şiddetin ferecün*"* fehvâsınca el-hamdü lillâhi Te'âlâ sevk-ı sâbıka-i[1] tevfîk-ı Kibriyâ, hâlâ evreng-ârây-ı Hılâfet-i kübrâ ve erîke-pîrây-ı Saltanat-ı 'uzmâ Pâdişâh-ı Muhammedü's-sîre Şehinşâh-ı Mahmûdü's-serîre efendimizi bu zerreden kemter 'Abd-i ahkarın hâl ü şânına ıttılâ' ve muktezây-ı şîme-i kerîme-i kadr-dânî-i Husrevânî'leri[2] üzere hakk-ı bendegânemde âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı teveccüh-i Hidîvâne'leri, pertev-bahş-ı iltimâ' buyurulup, bi'd-defe'ât 'atâyây-ı zâhıre ve cihet-i me'âş ve merreten ba'de uhrâ terfî'-i rütbe-i medrese himmeti ve merhûm ve mağfûr hazretlerinin ihsân buyurdukları hâneden üç kat ziyâde hâne-i bî-behâne 'inâyeti, hak budur ki bu bende-i mürde-hey'eti ez-ser-i nev ihyâ ve çekilan mihnet[3] ü meşakkati bi'l-külliyye insâ buyurdular. Allâhu[4] 'azîmü **[M2 219]** 'ş-şân hazretleri dergâhından niyâz-ı sâdık ve recây-ı vâsık budur ki, merhûm [u] mağfûr hazretlerinin rûh-i revânını rahmetle şâd ve likāy-ı hûr u rıdvân ile[5] mesrûru'l-fu'âd edüp, hâliyâ veliyü'n-ni'am-ı 'âlem, Sürûr-i selâtîn-i ümem Pâdişâh-ı heft-iklîm, Zînet-bahş-ı taht u dîhîm, Emîru'l-mü'minîn ve İmâmü'l-Müslimîn efendimizi ilâ yevmi'l-kıyâm serîr-i saltanatlarında sıhhat ü âfiyet ve nihâyet-i şâdî ve meserretle müstedâm ve livây-ı zafer-iltivây-ı şevketlerini hemîşe mansûr ve a'dây-ı bed-hâh-ı devletleri hemâre müdemmir u makhûr edüp, sipihr-i sulb-i sa'âdetlerinden sitâre-i müstemirru't-tulû' zerârî-i[6] ziyâ-efşânlarıyla mede'z-zemân dîde-i cihân-dîde-i Şâhâne'lerini rûşenâ ve hâtır-ı fâhır-ı Husrevânî'lerini[7] dâ'imâ cilve-gâh-ı ferah-ı şevk u safâ eylediği hâlde, sâye-i hemâ-pâye-i 'inâyetlerini mufarık-ı 'âmme-i 'âleme sâyebân, husûsan bu dermânde-i bî-nevâ ve furû-mânde-i fakr u fenâ[8] olan 'Abd-i ahlasu'l-cenâbları üzere dıraht-ı ihsânların mültefetü'l-ağsân edüp, öteden berü me'lûf ve mu'tâd ve her vechile muhtâc olduğum teveccühât-ı 'aliyyelerini kemâ fi'l-evvel hakk-ı bendegânemde bî-dirîğ u erzân eyleye, âmîn, sümme ve sümme ve sümme âmîn.

Hayf sad hayf ve dirîğ sad dirîğ ki, ol nûr-i mücessem, vücûd-i mükerrem ibtidâ sadme-i cevr-i devr-i bî-vefâ ile tâc u tahtdan dûr ve sâniyen bir

---

* لكل شدة فرج = Her bir sıkıntının bir ferahlığı vardır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 el-hamdü sâbıka-i A2 bi-hamdihî Te'âlâ sevk-ı sâ'ika-i M2
2 Husrevânî'leri A2 Husrevâne'leri M2
3 mihnet A2 minnet M2
4 Allâhu A2 A[llâ]hu M2
5 rıdvânla A2 rıdvân ile M2
6 zerârî-i A2 : vüzerây-ı M2
7 Husrevânî'lerini A2 Husrevâne'lerini M2
8 fenâ A2 'anâ M2

alay[1] gūl-i beyâbân ve ehrimen-i bî-emân ve bî-îmânın ser-pençe-i işkencelerinde zebûn-i vüzerâ ve gürg-i derende gibi hecme-i cân-şikârlarıyla giriftâr-ı keşmekeş-i âzâr olarak hâksâr ve makhûr oldu. Müşârun ileyhin bu vâkı'a-i fâci'ası, mânend-i tarrâka-i zehre-tirâk sekene-i İstanbul'un çâksâz-ı perde-i sem'-i idrâkleri oldukda, 'ibâdullâhın beş yüz yıllık[2] hânedân-ı Hılâfet-bünyân-ı selâtîn-i İslâmiyye-i[3] 'Osmâniyye'ye vâbeste olan 'alâka-i nisbet ve râbıta-i temahhuz[4] ve husûsiyyetleri hasebiyle her birinin zât-ı pâkîze-simâtları, kurre-i 'uyûn-i İslâmiyân ve rûh-i cesed-i ehl-i îmân mesâbesinde olduğundan başka, merhûm-i[5] mebrûrun mihr u mahabbeti kulûb-i enâmda cây-gîr olup, hasbe'l-kader hal' zuhûruyla her ne denlü münharifü'z-zamîr oldular ise de, hayâtlarıyla tesliyet-yâb ve ba'zı mertebe tahyîl-i[6] peyker-i ümniyye ederek şifâ-sâz-ı derd-i ıztırâb olurlar iken, nâgâh bu hâdise-i câncâh, **'Arabî**:

Erat sâ'ikatın em nefhatü's-sûr

Fe'l-arzu kad müli'et min nakr-i nâkūr

Esâbe ***[M2 220]*** *minhu'l-verâ dehyâ'e dâhiyetin*

Ve dâne[7] *minhu'l-berâyâ sa'ikate't-tûr**

gulgulesiyle bağteten velvele-i sâ'ika-i cân-sûz ve cân-rübâ ve sayha-i ra'd-i tâkat-şiken ve tehammül-fersâ gibi sâmi'a-der-i pîr u bernâ oldukda, el-meded el-meded derûn-i İstanbul'da haşr[8] nümûnesi rû-nümûn ve sagīr u kebîrin âh u feryâdı, velvele-endâz-ı kūbed-i gerdûn olup, 'ale't-tahkīk rûz-i rustâhîzden nişâne ve seyl suyu gibi göz yaşları bilâ-mübâlaga yollardan revâne oldu. Hele bu 'abd-i Hakīr['in] murg-peçe-i rûh-i revân, pey-siper-i (بی سپر) hevâyı tesyîr eylemeğe[9] ramak-ı yesîr kalmışidi. **Beyt**:

Yalnız nâle-keşi, ümmet-i İslâm değil

Kim umar, Millet-i Tersâ dahi giryân olsun

---

1 bir alay A2 — M2
2 yıllık A2 yı[l]lık M2
3 İslâmiyye-i A2 eslâf-ı M2
4 temahhuz A2 temahhus M2
5 merhûm-i A2 + ve M2
6 tahyîl-i A2 nahîl-i M2
7 zâka A2 dâne M2
* ارت صاعقة ام نفخة الصور * فالارض قد ملئت من نقر ناقور
اصاب منه الورى دهياء داهية * و ذاق منه البرايا صعقة الطور = O gök gürültüsü mü yoksa sûrun üfürülmesi mi? Yeryüzü sûra üfürülen seslerden doldu taştı. Ondan insanlara çok büyük bir musîbet isâbet etti, halk Tûr Dağı'nın sarsılması gibi sarsıldı" anlamına gelen Arapça bir kıtadır.
8 haşr A2 haşret M2
9 eylemeğe A2 eylemekde M2

sûzişince 'âmme-i ehl-i İslâm'dan başka Ermenî ve Rum ve Yehûd tâ'ifesi ehl-i zimem[1], 'ale'l-'umûm gark-âb-ı lücce-i şîven ü mâtem olup, gürûh gürûh hüzn ü esef ü endûhla giryân ü nâlân ve dîdelerinden hûn-efşân oldukları, meşhûd-i 'ayne'l-yakīn-i Muharrir-i sâdıku'l-beyân olmuşdur.

Ve'l-hâsıl merhûmun bu vâkı'a-i sâdi'ası nev'-i insândan başka mele'-i a'lâya ve bi'l-cümle sevâd-ı arz u semâya kârger olduğu mukarrer ve şâ'ibe-i igrâkden berterdir. Hattâ Avrupa kıralları ve cenerallerinin ve İran ve Tûrân hânlarının müte'essir ve müte'essif oldukları, resîde-i rütbe-i tahkīkdir. **Beyt**:

Cihânı kanlu yaşım tutdu, dil, gamdan müşevveşdir

Buna yâkūtdan zevrak gerek, tûfân-ı âteşdir

Gerçi der-'akab ol cellâdân-ı bî-dîn ve bî-mezheb ve kâfirân-ı mecûsî-neseblerin[2] bi-hamdihî Te'âlâ dest-yârî-i seyf-i Mahmûdî ile cümlesi mazhar-ı intikām ve lâşe-i murdâr-ı nâ-fercâmları, leked-hûrde-i hâss u 'âmm olmağla, 'âmme-i 'ibâda nev'an teşeffî-i sadr hâsıl ve herkes oldukca âremîde-dil olup, lâkin[3] çi sûd ol vücûd-i bihbûdan her târ-ı mūyuna sad hezâr ol makūle kâfir-i bed-kirdâr, bî-bedel[4] ve hûn behâsma kân ve imkân kâfî olmayacağı kadar, şinâsân-ı ehl-i İslâmiyân'a vâreste-i edille vü 'ilel dir. Ve cümleye rûşenâdır ki, hazret-i Rabbü'l-berâyâ *celle şânühû* her derdin devâsını ve her marazın şi-fâsını ve her kederin incilâsını ve her 'usrun yüsrûnü ve her kabzın bastını ve her idbârın ikbâlini bi'l-izdivâc müte'âkib ve belki her şiddete 'aşr-i emsâl[5] 'inâyetini 'uhde-i cûd u re'fet-i bî-nihâyetine mūterettib eylemekle, mâdde-i merkūmede dahi gerçi Sultân Selîm'in devre-i zindegânîsi bekāsı, ber-muk-tezây-ı **[M2 221]** kazâ sūret-i meşrûha[6] üzere inkızâ bulup, halk-ı 'âlem mahzûn u muztarib ve derhem olmuşiken, Nûr-i dîde-i İslâmiyân ve Rûh-i cesed-i 'âlemiyân Pâdişâh-ı Mahmûdü'l-hısâl, memdûhu'ş-şân efendimizin vücûd-i mes'ûdlarını âzâr-ı hâr-ı havâdis-i rûzgârdan me'mûn ve dâru'l-vikāye-i[7] hıfz-ı Samedânî'sinde mahfûz u masûn eylediğine mukārin ni'me'l-bedel ve habbeze'l-halef olarak, hamden lillâhi Te'âlâ şeref-bahş-ı taht-ı 'Os-mânî ve zînet-dih-i dîhîm-i Cihân-bânî eylemekle, zımn-ı mâtemde sûr-i vaty-ı elemde sürûr-i serîresi müncelî vü zâhir ve ekâbir u esâgir[8] müteselliyü'l-hâtır oldular. Hazret-i Rabb-i Mennân *celle celâlühû* dergâhına hamd ü sipâs ve şükr-i bî-kıyâs ki, mâh-ı tâbân bedeli, mihr-i dırahşân ve gül-i handân 'ıvazı, gülistân-ı dil-sitân lutf u ihsân eyledi. Der-'uhde-i 'ubûdiyyet, kilk-i pâkîze-

1 zimem A2 insâf M2
2 neseblerin M2 nesebler A2
3 âremîde dil olup, lâkin A2 erâmîde dil olup M2
4 bed-kirdâr, bî-bedel A2 bed-kârı, bedel M2
5 emsâl A2 emsâl (امثال) M2
6 sûret-i meşrûha A2 vech-i meşrûh M2
7 vikāye A2 + ve M2
8 ekâbir u esâgir A2 esâgir u ekâbir M2

güftâr olduğu üzere ol Şehriyâr-ı bî-'adîl-i felek-mikdârın rûz-be-rûz cilve-pîrây-ı minassa-bürûz olan ahvâl ü âsâr-ı cihân-efrûzları musammem[1] olan mecelle-i âtiye-i mahsûsada in-şâ'allâhu'r-Rahmân[2] yegân yegân şümürde-i benân-ı beyân ve bu takrîble şeh-name-i şevket-'allâme-i Şâhâne'leri, sebt-i cerîde-i dehr u zemân kılınmak karâr-dâde-i zimmet-i himmet-i kilk-i pâkîze-zebân olmağla, mutâla'a-güzâr olanlar nüsha-i zât-ı hamîdetü's-sıfâtları ne derecede câmi'-i fünûn-i kemâlât olduğunu ve herc ü[3] merc 'alâmâtı nümâyân ve emâre-i berbâdî-i zelzele-fiken-i kulûb-i 'âlemiyân olmuşiken, Devlet-i 'aliyye ve temâmî-i Memâlik-i İslâmiyye'de dest-yârî-i şemşîr-i dilîrî vü satvet ve[4] kâr-güzârî-i re'y ü tedbîr-i pür-isâbetleriyle ne gûne sûret-i ârâmiş ü âsâyiş bulduğuna ittılâ'la engüşt-gezây-ı ta'accüb-i bî-şümâr olarak, tahsîn ü sâbâş-ı[5] sad-hezâr ve mü'eyyed min 'indillah[6] olan cânib-i bülend-menâkıb-ı Mülûkâne'lerine du'ây-ı hayr hizmetine[7] meslûbü'l-ihtiyâr olmaları derkârdır; ve *minallâhi'l*[8]*- 'avnü ve't-tevfîk ve huve ni'me'l-Mevlâ ve ni'me'r-refîk**

Tesâdüf-i garîbe-i târîh

Merhûm-i müşârun ileyh *sabbet şiçâlü'l-mağfireti 'aleyh*** hazretlerinin velâdetlerine inşâd olunan tevârîh beyninde gerçi[9] Tokādî Bekir Efendi'nin bir ta'miye-i mazmûne ile, [mısrâ]'[10]:

Elhemet târîhen illâ câ'e Selîm-i Sâlis

(الهمت تاريخا الا جاء سليم ثالث)

târîh-i manzûmunu ki[11] nefy-i harf-i vâhid ile "Câ'e Selîm-i Sâlis (جاء سليم ثالث)" terkîbi, kezâlik cülûs-i hümâyûnlarına "illâ Selîm-i Sâlis (الا سليم ثالث)" 'ibâretini Vâsıf Efendi merhûm kendi târîhinde: **[M2 222]** "Garâ'ib-i ittifâkıyyâtdan ma'dûddur" 'ünvânıyla sâ'ire müreccah olmak üzere îrâd eylemişdir*** Gerçi Vâsıf Efendi'nin garâ'ib-i ittifâkıyyâta hamli, ol zemân 'unvân-ı târîhe

---

1 musammem A2 munzamm M2
2 in-şâ'allâhu'r-Rahmân A2 in-şâ'[all]âhu'r-Rahmân M2
3 ü A2 — M2
4 ve A2 — M2
5 sâbâş-i A2 sâpâş-i M2
6 'indillah A2 'ind[ill]ah M2
7 hizmetine A2 hıdmetine M2
8 *minallâhi'l* A2 *min[all]âhi'l* M2

* و من الله العون و التوفيق و هو نعم المولى و نعم الرفيق = Yardım ve başarı Allah'tandır, o ne güzel mevlâ ve ne güzel arkadaştır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
صبت سجال المغفرة عليه = Mağfiret kovaları onun üzerine dökülsün" anlamına gelen ve ölüler için yapılan Arapça duâdır.

9 gerçi A2 gerci M2
10 [mısrâ]' A2 — M2
11 manzûmunu ki A2 mefhûmunu M2

*** Vâsıf'taki ilgili bilgi için bk. *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakā'iku'l-Ahbâr'ı*, II,575.

nazar ile olup, lâkin terkîbeyn-i mezbûreynin gerçi illâ kelimesi iki[1] harf beyninde olup, ancak zımnen her birinde nefy ü selb cihetine tevriyeyi hâvî olmağla, meğer birisi tâc u tahtdan[2] ve birisi kâşâne-i hayâtdan bi'l-'amel münselib olduğuna işâreti mutazammın imiş. Bu cihetle târiheyn-i mezkûreyn, garâ'ib-i ittifâkıyyâtdan ma'dûd olmağla, seray-ı mu'allây-ı firdevs-i berîne[3] intikāl eylediklerinde, Sürûrî'nin inşâd eylediği târîhdir. [Mısrâ]':

Hayf cevr-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd

(حیف جور دور ایله سلطان سلیم اولدی شهید)

ve lehû, [mısrâ]'[4]:

Serîr-i 'adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma'bûd

(سریر عدن ایده سلطان سلیمك منزلن معبود)

Mesned-ârây-ı Vekâlet-i kübrâ der-'ahd-i ân Pâdişâh-ı ma'delet-ârâ

İbtidây-ı[5] cülûs-i hümâyûnlarında Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Koca Yûsuf Paşa seferde bulunup, ba'de'l-lüteyyâ v'elletî bisât-ı muhâsama, dest-i müsâleme birle tayy olunmağla, iki yüz beş târîhinde Ordu-yi hümâyûn'la[6] Âsitâne'ye 'avdet ve teslîm-i Livây-ı Hadrâ birle[7] terîg-i 'uhde-i emânet edüp, tahmînen iki ay müddet sadr-ı Vekâlet'de ikāmet eyledikden sonra ma'zûl* ve şark cânibinde ba'zı menâsıb zabtına meşgūl olup, ol hılâlde Hicâz cânibinde Havâric-i Necdiyye dağdağa-engîz-i ihtilâl olduğuna binâ'en, müşârun ileyh Medîne muhâfazasına ta'yîn ü irsâl olunup[8], ol mehbit-ı envâr-ı rahmet ve civâr-ı Şehinşâh-ı hıtta-i Risâlet sâyesinde[9] âsûde-nişîn ve ser-zede-i zuhûr olan gubâr-ı şûr-i Hâriciyân'ı hakîmâne dâhil-i Tîbe-i tayyibe'den reşâşe-pâş-ı teskîn iken, senesi[10] mısr-ı 'ademe cemmâze-rân-ı i'tizâm ve Bakī'de hemsâye-i ashâb-ı kirâm oldu; *rahmetullâhi*[11] *'aleyh***

---

1 iki M2 — A2
2 tahtdan A2 tahtından M2
3 olmağla, berîne A2 olmağa sezâdır. Seray-ı mu'allây-ı firdevs-i برنیه M2
4 [mısrâ]' A2 — M2
5 İbtidây-ı A2 İbtidâ M2
6 hümâyûn'la A2 hümâyûn ile M2
7 birle A2 ile M2
* Sadrâzam Koca Yûsuf Paşa'nın ikinci sadâreti, 23 Cumâdelûla 1205 = 27 Şubat 1791'de başlamış, 12 Ramazân 1206 = 4 Mayıs 1792'de sona ermiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* V,68. Bu durumda metnimizde Koca Yûsuf Paşa ile ilgili olarak belirtilen sadâret zamanı ve bunun müddeti konusunda yanlışlık yapılmış gözüküyor.
8 olunup M2 + sene A2
9 sâyesinde M2 — A2
10 senesi [Bu kelimenin önünde yıl yeri boş bırakılmıştır] A2 — M2
11 *rahmetullâhi* A2 *rahmet[ull]âhi* M2
** رحمة الله علیه = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Müşârun ileyhin 'azlinde yerine Babay-ı 'Âlem Melek Mehmed[1] Paşa* Vezîr-i a'zam olup, dokuz senesi rebî'ulevvelinde◊ yedinden hâtem-i Vekâlet intizâ' ve pîrliğine mürâ'âten sâhil-hânesinde ikāmetine ruhsat-ı Pâdişâh-ı cihân-mutâ' zuhûr eylemekle, ilâ vefâtihî âsâyiş ü râhatla ikāmet-güzîn iken[2], 'âzim-i cânib-i bihişt-berrîn olmuşdur. Bundan sonra sâbık Mısır Vâlîsi 'İzzet Mehmed Paşa mühr-i Vekâlet-i Pâdişâh-ı ra'iyyet-nüvâz ile i'tizâz[3] olunup, Fransalu'nun Mısır[4] istîlâsı haberinin in'ikâsı, ikbâl-i devletin bâ'is-i intikâsı olmağla, Şeyhulislâm-ı vakt olan 'Ârif Molla ile ikisi birden **[M2 223]** medhûş-i rıtl-ı girân-ı sadme-i 'azl olmalarıyla, furû[5]-fikende-i hâk-i hevân olup, Vezîr-i müşârun ileyh Balık-hâne'de hayâtından nevmîd ve tâbe-i pür-tâba düşmüş balık gibi tabtâb-ı ıztırâbla dermânde-i bîniş ü dîd iken, musâdere ile iktifâ ve Mağnîsa'ya nefy ü iclâ olunup ve eyâlet-i merkūme medâr-ı me'âş olarak tarafına hâss olmak üzere ta'yîn olundu. Müşârun ileyhin 'akab-i insıdâmında sadr-ı Vekâlet'e[6], Erzurum Vâlîsi ve Ma'den Emîni Yûsuf Ziyâ Paşa ictilâb olunup, Mısır Ser'askerliğiyle 'Arabistân cânibine germ-'inân-ı[7] 'azm ü şitâb ve ba'de temâmi'l-maslahati Asitâne-i sa'âdet'e 'â'id ve kemâkân sadr-ı bülend-kadr-i Vekâlet'e mütesâ'id olup, yedi sene mesned-i Sadâret'de[8] kâm-rân ve murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i 'ızz ü 'unvân oldukdan sonra[9] târîhinde mün'azil ve Yeniçeri Ağası Hilmî Paşa, ol makām-ı mu'allâya muttasıl olup**, Rusyalu ile sefer takrîbi Ordu-yi hümâyûn'la[10] Silistire'ye vusûlünde, kul tâ'ifesinin istiskāllerine binâ'en[11], Sadâret ve Serdârlık'dan ifrâg-ı zimmet ve hafîf-i ilhâz-ı menfâları tarafına tevcîh-i matıyye-i sür'at eyledi.

---

1 Mehmed M2 Mahmûd A2

* Metnimizde söz edilen 4 Mayıs 1792 – 19 Ekim 1794 yılları arasında Sadrıa'zam olan Dâmâd Melek Mehmed Paşa olmalıdır; bk. meselâ Danişmend, *İOTK,* V,68,214.218,220.

◊ Melek Mehmed Paşa'mn azliyle İzzet Mehmed Paşa'nın Sadrâzamlığa getirilmesi 24 Rebî'ulevvel 1209 = 19 Ekim 1794 Pazar günüdür; bk. İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,73.

2 iken M2 [Burada birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] ve târîhinde A2

3 i'tizâz A2 i'zâz M2

4 Mısır A2 Mısır'a M2

5 furû A2 ferd-i M2

6 insıdâmında sadr-ı Vekâlet'e A2 in'izâlinde sadr-ı Vekâlet M2

7 germ-'inân-ı A2 — M2

8 mesned-i Sadâret'de A2 müddet mesned-i Sadâret'e M2

9 sonra [Nüshada yıl yeri boş bırakılmıştır] A2 sonra yirmi iki senesi M2

** Kör Yûsuf Ziya Paşa'nm istîfâsıyla yerine Bostancı-başı Hâfız İsmâil Paşa'mn sadâreti, 24 Muharrem 1220 = 24 Nisan 1805 Çarşamba günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,81. Metnimizde belirtilen Yeniçeri Ağası Hilmi Paşa'nm sadâreti ise Hâfız İsmail Paşa'mn 1 Receb 1221 = 14 Ekim 1806 Pazar günü azledilmesi üzerinedir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, İOTK, IV,83. Verdiğimiz bilgilerden anlaşıldığına göre müellifimizin burada verdiği bilgilerde bazı hatalar yaptığı görülmektedir.

10 hümâyûn'la A2 hümâyûn ile M2

11 binâ'en A2 : mebnî M2

Zikr-i meşâyih-ı İslâm der-zemân-ı ân[1]-Pâdişâh-ı 'âlem-penâh-ı sipihr-ihtişâm

Cülûs-i hümâyûnlarında Seyyid Kâmil Efendi makām-ı Fetvâ'da bulunup, çok geçmeden Mekkî Efendi, ol câh-ı bülend ile şeref-mend ve bir müddetden sonra Yahyâ Tevfîk[2] Efendi, mesned-i Meşîhat'le ser-bülend olup, on yedinci günü vefât ve tekmîl-i müddet-i hayât eylemekle, Dürrî-zâde 'Ârif Molla Efendi câ-nişîn-i mesned-i 'izz[3] ü şân ve Mısır Vak'ası'nda Sadrıa'zam 'İzzet Mehmed Paşa ile yeksân olup, Vezîr-i müşârun ileyh Mağnîsa'ya isrâ ve 'Ârif Molla Efendi[4], Burusa'ya iclâ olundu. Bundan sonra câme-i Fetvây-ı Meşîhat, 'Âşir Efendi'nin zîver-i kāmet-i liyâkatleri olup, on dört târîhinde Samânî-zâde* ve[5] on yedi senesinde Sâlih-zâde Ahmed Es'ad[6] Efendi hatb-ı celîl-i İftâ ile müştagil** ve Edirne Vak'ası sadmesiyle mün'azil olup, yerine Nakībüleşrâf Seyyid 'Atâ'ullah[7] Efendi müntakıl oldu.

Teznib

Selâtîn-i 'Osmâniyye *dâmet mü'eyyideten bi't-te'yîdâti's-Sübhâniyye**** tevârîhine âşinâ olan şinâsân-ı hakāyık u dekāyıka rûşenâdır ki, Devlet-i 'aliyye sâyesinde sâhib-i tûğ u 'alem, husûsan mehce-i râyet-i kadr u menzileti, tırâz-ı Vezâret'le mu'allem olan zümre-i vüzerâdan ferd-i vâhid, efendisi **[M2 224]** olan Pâdişâh-ı vakt canibine baht-ı mahz olarak be-tahsîs kîne-i derûnla gadr u hıyânet ve izhâr-ı bagy u 'isyân ü şirâst eylediği vukū' bulmamışdır. Nedret cihetiyle vukū' bulmuş ise de, elbette vaktin Sadrıa'zamı yâhûd ricâl ü mukarrebîn taraflarından [âgrāz-ı mütenevvi'aya mebnî, varak-ı dîğer olduğu mukarrerdir. Selefde Mısır Vâlîsi Hâ'in Ahmed Paşa ve Çânpûlâd-zâde ve Abaza Paşa ve İlyâs Paşa ve sâ'irlerinin menşe'-i zuhûrları semt-i selâtîn-i zemâna müte'allık olmayup, kimi münâfese ve muhâsede ve kimi mutâlebe ve kimi sû'-i zan makūlesi mu'âmele-i nâ-behemvâr-ı agyârdan

---

1 **ân** A2 — M2
2 Tevfîk A2 — M2
3 -i 'izz A2 — M2
4 Efendi A2 — M2
* Sâmânî-zâde 'Ömer Hulûsî Efendi'nin Şeyhulislâmlığa getirilişi 18 Safer 1215 = 11 Temmuz 1800 Cuma günüdür; bk. Ali Emîrî, İlmiyye, nr.64, vr.2a. Müellifimiz görüldüğü gibi burada verdiği bilgilerde bâriz bir yanlışlık yapmaktadır.
5 ve A2 — M2.
6 Es'ad A2 — M2
** Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi'nin Şeyhulislâmlığa getirilişi 29 Muharrem 1218 = 21 Mayıs 1803 Cumartesi günüdür; bk. Ali Emîrî, İlmiyye, nr.64, vr.2a. Müellifimiz görüldüğü gibi burada verdiği bilgilerde bâriz bir yanlışlık yapmaktadır.
7 'Atâ'ullah A2 'Atâ'[ull]ah M2
*** دامت مؤيدة بالتأييدات السبحانيه = Allah'a ait desteklerle desteklenmiş olarak devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

münba'is olduğu, tetebbu'-i tevârîh edenlere bedîdâr ve cemî' zemânda zorbalık, a'yân nâmına olan memleket müstevlîlerinden zuhûra geldiği âşikârdır. 'Acîbdir ki zorbalık şîvesiyle 'alem-efrâz-ı bagy u şekâvet olan serkeşe ism-i Vezâret, tılsım-ı itâ'at olayor. Selef ahvâlleri[1] Tursun* zemânlarından mücmel ve mufassal âgâh olduğumuz selâtîn-i 'izâm, husûsan Sultân Selîm-i halîm cennet-makām hazretleri devrinde bi-'aynihî tavâ'if-i mülûk tarzında her kutru bir a'yân hazelesi zabt ve Memâlik-i Hâkāniyye'yi emlâk-i mevrûseleri gibi rişte-i temellüklerine rabt edüp, pâdişâhların 'ırz ve haremserayları mesâbesinde olan 'ibâd ü bilâdına pençe-zen-i tesallut u âzâr ve re'âyâ vü berâyâyı cânlarından bî-zâr ve niçe[2] hânedânları nân-pâreye muhtâc ederek âvâre-i dâr u diyâr edüp, kalem-rev-i istîlâsında olan hıttada her biri *"Ene lâ gayr***"* na'ra ve iddi'âsıyla, velvele-sâz-ı deyr-i[3] dünyâ ve yek-sere Pâdişâh-ı zemân tarafını efgende-i kûşe-i nesyen mensiyyâ ederek bünyân-ı devleti mütehalhal ve erkân-ı Saltanat'ı mütezelzil eyledikleri, 'âmme-i mu'âsırîne vâsıl-ı derece-i 'ayne'l-yakīndir. Rumeli a'yânlarınm sûret-i iddi'â ve savb-ı Saltanat'ı kavlen ve fi'len ne derecede tahfîf ü izdirâlarını ta'bîr, şikest-efgen-i zebân-ı hâme-i takrîrdir. Sirozî İsmâ'îl Bey gibi sûret-i fermânberîde olanlar dahi, Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü münâfık olmağla[4], sûretâ kurnâzlıklarından, zâhiren bende-i devlet ve bâtmen hem-sîretleriyle yek-cihet olarak mürevvic-i maslahat oldukları cây-ı inkâr değildir. Lâkin Anadolu ülkasinde cümleden akdem zâhiren Devlet-i 'aliyye'nin pehlevân yakısı gibi her derdine dermân hâzır 'add ü i'tibâr **[M2 225]** olunan Çepâr[5]-zâde ve Kara 'Osmân-zâde makūlelerinin bir pâdişâhlık ülkayı bi't-tedrîc âverde-i dest-i tegallüb ederek, ol hıtta-i 'azîmede fermân-fermâ ve 'âmme-i[6] hâsılât ve menâfi' ve irtifâ'âtını kendüler ihtiyâr ve istîfâ edüp, Devlet-i 'aliyye'ye hemân el ucuyla 'âdet sâkıt olmasun yollu[7] ve devede kulak gösterdikleri ve dil-hâhlarına sâz-kâr olmayan mevâdd-ı me'mûre ve matlûbeyi havze-i müsâmaha ve hîta-i istihâleye getürdükleri re'ye'l-'ayn meşhûdumuz olan mevâddandır. Devlet-i 'aliyye tarafına tahmîl etdikleri imtinânın ise hadd ü pâyânı yoğidi. Bu makūleler, düşmen-i dost-nümâ ve cevv-i gendüm-furûş olmağla, düşmen-i zâhirîden eşedd hasm-ı eledd olduğu nümâyân-ı ashâb-ı hûş-

1 ahvâlleri A2 ahvâli M2

* Metnimizde söz konusu edilen, Tursun Bey tarafından yazılan ve Fatih Sultân Mehmed ve II. Bâyezîd dönemlerinin anlatıldığı, çeşitli şekillerde neşirleri yapılan *Târîh-i Ebu'l-Feth* adlı eser olmalıdır.

2 niçe A2 nice M2

** انا لا غير = Ben kendimden başkasını değerli bulmuyorum" gibi bir anlama gelen Arapça deyiştir.

3 deyr-i A2 + ve M2

4 olmağla M2 — A2

5 Çepar A2 Cebbâr M2

6 'âmme-i A2 kâffe-i M2

7 yollu A2 yollar M2

dur. Eğer bu bâbda cevâd-ı kilk-i tarîfi nijâda nev'an meydân verilüp, irhây-ı 'inân olunsa, *Hamza-nâme** kadar dûr u dirâz-ter olacağı emr-i mukarrer olmağla, 'inân-tâb-ı semt-i ıtnâb olunmadı. Pek büyük hatâ idi ki, vükelây-ı devlet olacak yâdigârlar mahz-ı mezâkk-ı nefsânîleri[1] zımnında vüzerâ tarafına i'tibâr etmeyüp, a'yânları tercîh u ihtiyâr eylediler. Bundan akdemce vükelây-ı dehrin zorba ıtlâk eyledikleri Arnabûd Kara[2] Mahmûd Paşa hikâyesi, ne gûne ma'an mu'âmele-i nefsânîden[3] neş'et eylediği, ol vakitden bakıyye pîrân-ı ricâlin ma'lûmlarıdır[4]. Vidinli Pâsbân-zâde ta'assubu dahi Nizâm-ı Cedîd muhdesâtı tahmîlinden, husûsan Re'îs Râşid Efendi'nin ve Sır Kâtibi'nin Niğbolu ve Fethulislâm mukāta'âtı zamîmelerinden neş'et edüp, 'adem-i emniyyetle her ne kadar izhâr-ı şiddet eylemiş ise de, evvel ve âhır munkād-ı cânib-i Pâdişâh-ı celîlü'l-mefâhır olup, vaz'-ı serkeşânesi vükelâ tarafına mahsûs ve münhasır olmuş idi[5] Teşrîf-i Vezâret'le kesb-i şeref eyledikden sonra, ol vâdîler bi'l-külliyye ber-taraf olup, Vidin'de bî-kīl ü kāl karâr ve hizmet-i[6] devlet ü dînde 'alâ kaderi'l-hâl bezl-i himmet ü iktidâr eylemişidi. Kaldı ki kâr-bendân-ı dest-gâh-ı devlet-i sipihr-iştibâhun zen-i hâmil gibi altına aş yerdikleri[7], beşâret-i peyâm-ı in'idâmına her biri mâ-meleklerini müjde verdikleri Cezzâr Ahmed Paşa *'aleyhi'r-rahmeh* idi. Gāzi-i müşârun ileyhin pîş-ezîn terceme-i vefâtlarında bir mikdârca tebyîn olunduğu üzere, hayr-hâh-ı dîn ü devlet[8] ez-dil ü cân fermân-ber-i cânib-i Saltanat olup, lâkin kemâl-i gayret ve fart-ı hamiyyetden nâşî, esâs-ı Devlet-i 'aliyye'yi müşrif-i indirâs eden vükelây-ı **[M2 226]** nâ-sipâs tarafına buğzu fillâh[9] izhâr edüp, kat'â birine tevcîh-i zamîr-i mübâlât ü i'tibâr etmez idi. Lâkin Pâdişâh-ı zemânın nâm-ı nâmîleri yâd olundukca, ta'zîmen kıyâm ve evâmir-i 'aliyye, husûsan hatt-ı hümâyûnlarına binek taşma kadar mizûl ve icrây-ı resm-i istikbâl ve i'zâm eylemek de'b-i dîrînleri idi. Ol târîhlerde müverrih-i Fakīr[10] 'Arabistân semtinde bulunduğum hasebiyle, müşârun ileyhin ekser ahvâline şuhûd mertebesinde vukūfumuz hâsıl olur idi. Hattâ miyânlarında[11] külfe-i teklîf ber-taraf

---

* Metnimizde söz konusu edilen Hamzâ-nâme, Hamzavî'ye ait Hz. Muhammed'in amcası Hamza b. Abdülmuttalib'in savaşlarını, kahramanlıklarını anlattığı dînî-destânî halk hikâyesi olmalıdır (XIV. yy). Yeniçeri ocaklarında, XIX. yy.'a kadar da kahvelerde okunmuştur; bk. meselâ "Hamzaname", *Büyük Larousse,* X,5005.

1 nefsânîleri A2 nefsâniyyetleri M2
2 Kara A2 — M2
3 mu'âmele-i nefsânîden A2 mu'âmeleden M2
4 ma'lûmlarıdır M2 ma'lûmudur A2
5 olmuşidi A2 olmuş idi M2
6 hizmet-i A2 hıdmet-i M2
7 zen-i verdikleri A2 zenân-ı hâmil gibi atma aş yerdikleri M2
8 devlet A2 + ve M2
9 fillâh A2 fi[ll]âh M2
10 Ol târîhlerde müverrih-i Fakīr A2 O târîhlerde mü'errih-i Hakīr M2
11 miyânlarında A2 miyânelerinde M2

olan e'azz-i ahbâbdan biri beyne'l-cidd ve'l-latîfe: "Vükelây-ı 'asr bu mertebe[1] gurfe-i iltifâtdan tard u iskāt olunmayup, ba'zı tahrîrât ve teklîfâtlarına rûy-i dil irâ'et buyurulsa hoş olmaz mıydı?" deyü su'âl ve istirfâ'-ı berka'-i işkâl eyledikde, bu gûne cevâb vermişlerdir ki: "Bizler ehl-i İslâm olduğumuz hasebiyle *'Ve lev kâne 'abden Habeşiyyen*'* emr-i şerîfi muktezâsmca elbette sâlis-i mutâ' ve Halîfe-i vâcibü'l-ittibâ' olan ulu'l-emr[2] hazretlerine itâ'at, ferîza-i zimmetimizdir ve 'asr-ı vâhidde te'addüd-i ulu'l-emr[3] câ'iz değildir. Hâlâ gerdenimiz tîğ-i fermân-ı Selîm Hânî'ye kıldan incedir[4] Bilâ-vâsıta katl ü i'dâmım eğer hakīkī merâm-ı Şâhâne'leri olduğu ma'lûmum olsa, Hudây-ı müte'âl 'âlim-i serâ'ir-i hâldir ki, bir dakīka te'hîr ve tevakkuf eylemeyüp, hemân ser-nihâde-i seyf-i teslîm olur idim" makālesini kasem billahla te'kîd eylemişlerdir[5]

Bu mazmûna karîb makāle Payas'da öteden berü reh-zenlik ve kat'-ı tarîk-ı huccâc ve zorbalık ile iştihâr bulan Küçük 'Ali-oğlu Halîl Paşa lisânından bu Fakīr'in bizzât mesmû'um olmuşdur ki, müşârun ileyh bi't-tab' muhibb-i 'ulemâ ve mu'tekıd-i sulehâ olup, tarafına âmed-şud eden talebe-i 'ulûma be-gāyet tevkīr u ikrâm ve levâzım ve mühimmâtlarım[6] techîz ü itmâm ve hayr du'ālarını niyâz ü igtinâm eylemek ve savm u salâta ve sâ'ir ahkâm-ı şer'iyyeye kemâl-i ri'âyet ve müdâvemet ve ihtimâm ederler idi. Bir târîhde müşârun ileyhle[7] Mar'aş tarafında mülâkātımız vaki' olmağla, Fakīr tarafından pend ü serzeniş ile âmîhte ve kālib-i istişkāle rîhte râst-kârâne ve hakîmâne bir sûretle dehen-güşây-ı istifsâr olup: "Cenâbınız bi-hamdihî Te'âlâ zemân-ı medîdden berü ihtilāt-ı 'ulemâ sebebiyle ahkâm-ı şer'iyyeye vâkıf ve evâmir ve nevâhî-i mer'iyyeye 'ârif iken, Devlet-i 'aliyye tarafına bu resme gerden-keş-i semt-i itâ'at **[M2 227]** ve rû-gerdân-ı veche-i inkıyâd ve tavâ'iyyet olmanıza bâ'is ü 'illet nedir?" me'âlinde bürsiş-i batnân-ı hâl[8] eylediğimde: "Efendi birâder! Devlet-i 'aliyye dediğimiz[9] yalnız taraf-ı Saltanat mıdır? Yoksa[10] yalnız vükelây-ı umûr-i devlet midir, yâhûd iki taraftan müctema' bir hey'et midir? Eğer yalnız taraf-ı Saltanat ise *"Ve uli'l-emri*

---

1 mertebe A2 mertebede M2

* و لو كان عبدا حبشيا = Habeşli bir köle bile olsa" anlamına gelen bu kelimeler, İbn Mâce, Mukaddime, 6, Cihâd, 39; ed-Dârimî, Mukaddime, 16; Ahmed b. Hanbel, 4/126,127,179'da geçen Hz. Peygamber'in hadîsinden bir bölüm gibi görünüyor; bk. Wensinck, IV,112.

2 ulu'l-emr A2 uli'l-emr M2

3 ulu'l-emr A2 uli'l-emr M2

4 kıldan incedir M2 kılcadır A2

5 billahla te'kîd eylemişlerdir A2 b[ill]ah ile te'kîd eylemişdir M2

6 mühimmâtlarını A2 mühimmâtını M2

7 ileyhle A2 ileyh ile M2

8 bürsiş-i batnân-ı hâl A2 pürsiş-i bitânhâl (بطانحال) M2

9 dediğimiz A2 dedikleri M2

10 Yoksa A2 Yohsa M2

minküm"* emr-i şerîfi mûcebince veliyyü'l-emr olmağla, celîl ü hakīr emr-i şerîflerine mutî' u munkādız. Ma'âzallâhi[1] Te'âlâ ser-i mû 'isyânda bulunanların nemâzı[2] ve nikâhı sahîh olmayacağı derkârdır. Ve şıkk-ı sânîye göre bir memleketde müte'addid pâdişâh olmak mümkin değildir. Biz pâdişâhı bir zât-ı mahsûs bilürüz. Ancak anların taraf-ı 'âlîlerine mu'âmele ederiz. Ve şıkk-ı sâlis dahi bu minvâl üzeredir. Hulâsa ehl-i İslâm olduğumuz hasebiyle her hâlde dest-dâde-i bey'at bulunduğumuz İmâmü'l-Müslimîn tarafına itâ'atimiz derkârdır. Lâkin bizim bu resme serkeşliklerimiz Yûsuf Ağa ve İbrâhîm Kethudâ ve sâ'ir taraflaradır" zemîninde te'sîr u[3] rikkatle eşk-efşân olarak cevâb eyledi. Ve hemîşe ahvâl bu minvâl üzeredir**

el-Kıssa

Vüzerâ tarafından kasda makrûn[4] selâtîn-i 'izâm tarafına hurûc u tuğyân misillü etvâr-ı şenî'a, pezîrây-ı hayyiz-i vukū' olmayacağı bî-gümândır. Hattâ gerçi bir ucu Kara Çelebi-zâde gibi kendü hasbihâlini beyân semtine keşîde ve bir ucu [mısra]':

Dildeki yâreleri şerha ser-âgāz eyler

edâsınca zahm-ı dîrîn-i dil-i nâ-tüvân mıraşına reside olup, fi'l-hakīka sadedinde olduğumuz müdde'âmıza tenvîr-i sened olduğundan başka, mütâla'a edenlere ba'zı mertebe ahkâm ictihâdıyla fevâ'id-i hafiyye istifâde[5] eylemek niyyet-i hâlısasına mebnî, tevsen-i tünd[6]-licâm-ı hâme-i siyeh-zânû nakl-i kıssa-i âtiye 'arsasında bir mikdârca dahi ruhsat-yâfte-i tekâ-pû oldu. Lâkin merhûmun hasbihâli, şikâyet ve Fakīr'in dâstânı, hikâyet ve medâr-ı 'ibret olmağla, beynlerinde tebâyün-i küllî olduğu emr-i beyyindir. Niçe[7] mâddeler vukū' bulmakdadır ki, hakīkati başka olup ve Der-i devlet'de sûret-i dîğerde fehm olunmağla, bilâ-tebeyyün ve istiksâ 'aks-i kazıyye üzere muktezâsı icrâ olunur. Netekim kıssa-i merkūme dahi gālibâ bu resme olmak gerekdir ki, ol târîhlerde Vak'a-nüvîs bulunan Edîb Efendi nâm zât, her kimler[8] ise hakīkatine münâfî vetîre üzere tahrîr eylemiş olduğu manzûrumuz oldukda, bâ'is-i

---

* و اولی الامر منکم = Sizden olan ululemre (idarecilere de itâat edin!)" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısmıdır.

1 Ma'âzallâhi A2 Ma'âz[all]âhi M2

2 nemâzı M2 nemâz A2

3 u A2 — M2

** "Kaldı ki kâr-bendân-ı üzeredir" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve "'Âsım Efendi Târîhi'nde beyân eder" şeklinde *'Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,318'de kaydedilmiştir.

4 makrûn A2 mukārin M2

5 istifâde A2 istinkād M2

6 -i tünd A2 -bend-i M2

7 Niçe A2 Nice M2

8 kimler A2 kim M2

ta'accüb-i mevfûr olmuşdur* Mulahhas-ı kıssa budur ki, işbu gark-âb-ı **[M2 228]** bahr-ı me'âsim-i Râkımu'l-hurûf es-Seyyid Ahmed 'Âsım bî-çâresinin maskat-ı re'si 'Arûs-i 'Arabistân lakabiyle şöhret-yâb olan 'Ayntâb nâm şehr-i pür âb ü tâb[1] olup, eban 'an-ceddin belde-i mezbûrede hânedân ve 'aynü'l-a'yân iken, dâhil-i silsile-i mîr-i mîrândan Battâl Paşa[2]-zâde es-Seyyid Mehmed Nûrî Paşa, menâsıb-ı sâ'ire kaydında olmayup, vech-i kadîmî üzere 'Ayntâb Mukāta'ası'na tasarrufla iktifâ ve etrâf u eknâfı tavâ'if-i Ekrâd ve Terâkime'ye makarr u me'vâ olmağla, şerr u şûrlarından gerek kazây-ı[3] beldeyi ve gerek turuk u mesâliki muhâfaza ve ihmâ husûsuna sa'y ü ibtidâr ile evkāt-güzâr olmuşidi. Lâkin belde-i mezbûrede kadîmden berü yeniçeri zümresinden üç orta olup, her bâr perde-bîrûn hareketle ehâlîyi ızrârdan hâlî olmamalarıyla, dâ'ire-i edeb ü itâ'atden hurûc edenler hakkında tâziyâne-i te'dîb ü siyâseti derkâr ve ol tâ'ifenin ocakları hasîsasından olan nâ'ire-i şerr u şekāvetleri 'alev-gîr oldukca, bilâ-te'hîr seylâb-ı kahr u satvetle[4] itfâsına âstîn-çîn-i himmet ü iktidâr olurlar idi. Ancak gerek reh-zenân Terâkime ve Ekrâd'dan kazâ ve turukun te'mîni ve irâhası ve gerek sûfehây-ı Bektâşiyye'nin ehl-i 'ırz üzerinden ta'arruz ve istîlâlarının def' u izâhası[5] zımnında bi'l-ıztırâr istishâb eylediği asâkirin mesârifine kazây-ı mezbûr kâfî olmamağla, ba'zı agniyâ ve zî-hâl makūlesinden va'desi[6] rûz-ı mahşer ile mu'eccel istidâne sûretiyle isti'âneye na-çâr olur idi. Nâ-gâh[7] bin iki yüz üç senesi◊ Mar'aş ve Kilis ve Cerde Başbuğluğu makūlesi kadrine muvâfık Der-i devlet'den bir mansıb istid'â edüp, sefer hengâmı olmağla, beş yüz nefer süvârî istishâbiyle sefere me'mûr ve bir mansıb ile kayırılacağı Ordu-yi hümâyûn'da Sadrıa'zam Koca Yûsuf Paşa tarafından dahi mev'ûd olmağla, techîz-i esbâb-ı seferiyyeye mübâderet hılâlinde, ol havâlînin muhâfazasıyçün kendünün 'Ayntâb'da kemâkân ikāmet ve üç yüz nefer süvâriyle bir başbuğ tertîb ve Rakka Vâlîsi olup, Sürücülük'e[8] me'mûr Firûz Paşa ma'iyyetiyle irsâl ü tesrîbine mübâderet etmek[9] bâbında Kā'im-makām-ı vakt Mustafa Paşa tarafından Esmâ Sultân Kethudâsı olup, Paşa-yı mûmâ[10] ileyhe Kapu Kethudâlığı eden Çelebi Efendi vesâtatiyle emr u tahrîrât vürûd ve Paşa-yı müşârun ileyh tarafından dahi bu mazmûnda tahrîr olunmağla, kendüleri yerine **[M2 229]** başbuğlarını kabûl ü

---

* Nûrî Paşa ile ilgili bilgiler için bk. *Mehmed Emin Edîb Efendi' in Hayatı ve Târih'i*, s.256-258.

1 tâb A2 nâb M2

2 mîrândan Battâl Paşa M2 mîrân olan Battâl A2

3 kazây-ı A2 fezây-ı M2

4 satvetle A2 satvet ile M2

5 def' u izâhası A2 ref' u izâlesi M2

6 va'desi A2 ve 'adûsu M2

7 Nâ-gâh A2 Tâ ki M2

◊ 1203 = 1788-1789.

8 Sürücülük'e A2 Sürücülük'le M2

9 etmek A2 eylemek M2

10 mûmâ A2 müşârun M2

istihâb edeceğini dahi iş'âr etmiş olmalarıyla, silahdârları[1] Ahmed Ağa'yı üç yüz nefer süvârî üzere Başbuğ nasb ve levâzım ve mühimmâtlarını fevka'l-gāye tanzîm ü tensîk ve Sürücü Paşa, fenây-ı beldeye vürûdunda istikbâl ve resm-i mihmân-nüvâzîyi ber-vech-i sezâ[2] ikmâl edüp, bedel irsâlini müzâkere eyledikde, vâkı'â anlar dahi hasbe'l-inhâ vâkıf-ı merâyâ olduğunu iş'âr u kabûl edüp, tarafına Tokad bâzergânlarından birine Haleb'de sâkin şerîki tarafından silahdâr yediyle müşârun ileyh tarafına verilmek üzere on beş bin guruş poliçe olunup, berüde[3] dahi tarafeynin şânına lâyık yedi sekiz re's tüvânâ esb ve bir mikdâr çâdır ve çend katâr katır makūlesi pîşkeş ü hedâyâ tertîb ü i'tâ eyledikden[4] sonra, Başbuğ-i merkūm ma'iyyet-i düstûrânelerine terfîk olundu. Müşârun ileyh Malatya Kazâsı'nı güzârişde[5] hasbe'l-iktizâ tagyîr-i tarîk edüp, Başbuğ-i merkūm emirleri üzere Tokad câddesinden âhestece revân oldu. Meğer nemek be-harâm, hâyin[6] ve furû-mâye bir şahs-ı nâ-fercâm olmağla, müşârun ileyhden mukaddemce Tokad'a varup, ber-vech-i muharrer poliçe olunan meblağı temessük mûcebince mahallinden temâmen ahz edüp ve kendüsüne harçlık nâmiyle verilan kırk bin guruşu ve bi'l-cümle atları ve zerrîn ü sîmîn evânî ve âlâtları ahz edüp, ma'iyyetinde olan süvârîleri Turhâl Kazâsı'nda bir mahalde terk edüp, üç beş etbâ'ıyla[7] bir şeb-i târ içre firâr ve Bağdâd cânibine doğru ıtlâk-ı zimâm-ı ılgār eylemiş. Çend rûz asker-i merkūm anda karâr edüp, merkūmun firâr u gaybūbeti ma'lûm oldukda, anlar da müteferrik olup, aneak birkaç nefer 'ukalâsı keyfiyyet-i mezbûreyi Tokad ve Turhâl kadılarından ve vücûhlarından i'lâm ve mahzarlar[8] alup, Paşa-yı mûmâ ileyh tarafına 'avdet eylemeleriyle, bu keyfiyyetden Paşa-yı mûmâ ileyh be-gāyet mütekeddir ve 'akl ü şu'ūru münteşir olup, zarûrî kendü dahi keyfiyyet-i hâli, Kapu Kethudâsı'na tahrîr ve i'lâmât-ı mezkûreyi tesyîr eyledi. Esmâ Sultân müteveffiye[9] olmağla, ol hılâlde kapu kethudâları Çelebi Efendi bi'l-ihâne iltifâtdan sâkıt olarak, Surra Emâneti'yle Der-i devlet'den teb'îd olunmağla, tahrîrât-ı merkūme Bâb-ı 'âlî'ye takdîm olunmayup, aralıkda ef-gende-i zîr-i hasîr terk ü ihmâl kılmmışidi. Sadrıa'zam i'tikādında ise mûmâ ileyhin[10] **[M2 230]** sefere vürûd eylemediği, 'isyânına mahmûl olup, i'dâmı husûsu zihn-i Dâverî'lerinde dâ'ir olduğu hılâlde, sefer-ber olan 'Ayntâb yeni-çerisinin Paşa-yı mûmâ ileyhin zevâli nuhbe-i âmâli olmağla, Yeniçeri Ağası

1 silahdârları A2 silahdârı M2
2 sezâ A2 صزا M2
3 poliçe olunup, berüde A2 police olunup ve bir M2
4 eyledikden A2 ايلدكدن M2
5 güzârişde A2 güzâriş ve M2
6 hâyin A2 hâ'in M2
7 etbâ'ıyla A2 etbâ'ı ile M2
8 mahzarlar A2 mahzar M2
9 müteveffiye M2 müteveffât A2
10 ileyhin M2 ileyh A2

vasıtasıyla Sadrıa'zam tarafına gûnâ-gûn müftereyât ilkāları 'ilâve-i kasd-ı merkūm oldu. Garâ'ib-i[1] ittifâkıyyâtdandır ki, ol eyyâmda Haleb Vâlîsi bulunan Divrikli Köse Paşa ile Paşa-yı mûmâ ileyh miyânında bir mâdde zımnında münâfese vâki' olup, Vezîr-i müşârun ileyh be-gāyet nefsânî sâhib-i vücûd olmağla, berü tarafdan 'arz u[2] ibtihâl ve meskenet olundukca, buğz u 'adâveti şiddet bulup, Mar'aş ve Kilis mutasarrıflarının dahi[3] Paşa-yı mûmâ ileyh yerine taleb-kâr olduklarına mebnî, Paşa-yı mûmâ ileyhe derkâr olan reşk ü hasedlerinden nâşî kîne-i derûnîleri serbâr olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhle miyânelerine gûnâ-gûn desâ'is ü vesâvisle[4] şikāk-ı küllî ilkā ve müşârun ileyhi[5] 'Ayntâb Mukāta'ası'na teşvîk u igrâ edüp, üzerine hareket ü 'azîmetleri vukū'unda asâkir ve mühimmâtla ma'iyyetlerinde bulunacaklarını va'd ederek, Paşa-yı mûmâ ileyhin 'âric-i kulle-i 'isyân olduğundan bahisle, karîben kaydı görülmediği sûretde dâhiye-i 'azîme olacağını beyân ederek, taraf-ı Sadrıa'zamî'ye müşârun ileyh ve zikr olunan etrâf mutasarrıfları sû-be-sû tahrîr etmeleriyle, Sadrıa'zam'ın mâ fi'z-zamîrini te'yîd ve ehâlîye kat'â zarar u ziyân olmayarak Paşa-yı mûmâ ileyhi bir takrîble i'dâm eylemek[6] bâbında müşârun ileyhe hıtâben emr-i 'âlî ısdâriyle te'kîd buyuruldu. Pes bâlâda zikr olunan müdde'âmız, makāle-i âtiye tenvîr-i[7] sened olabileceğinden, mülahhası şu vechiledir ki, iki yüz dört târîhinde◊ sâdır olan mezkûr emr-i 'âlî mûcebince, müşârun ileyh ve mutasarrıfîn-i etrâf[8] kapuları halkından mâ'adâ, Ekrâd ve Terâkime tâ'ifesinden cem'-i sevâd-ı bî-hisâb ve Haleb ve Birecik kal'alarından balyemez toplar istishâb edüp, bağteten[9] taraf taraf Kazây-ı[10] 'Ayntâb'a seyl-i belâ gibi sevâd-efgen-i dehşet ve otuz binden mütecâviz ecnâs-i asâkir birle dâ'iren mâ-dâr şehri ihâta ve hasr u tazyîka mübâderet eylediler. Her çend Paşa-yı mûmâ ileyh gerek Der-i devlet-karâr'a ve gerek müşârun ileyh tarafına nice 'ulemâ 'arz-ı hâller (عروضحالر) irsâliyle beyân-ı vâkı'-i hâl[11] ederek isti'fâ ve 'afv ü merhamet **[M2 231]** istid'â eylemiş ise de bir dürlü ısgā olunmayup, belki istimdâdı izâlesi bâbında iştidâdı mü'eddî oldu. Ve'l-hâsıl[12] 'afv u 'inâyet sudûrundan nâ-ümmîd olmağla, cân u bâş kaydına düşüp, nâ-çâr def'-i sâ'il kasdiyle mukābeleye ib-

1 Garâ'ib-i A2 Garâ'ib-i (غراتب) M2
2 u A2 — M2
3 dahi A2 — M2
4 ileyhle vesâvisle A2 ileyh miyânlarında gûnâ-gûn desâ'is-i vesâ'isle M2
5 ileyhi A2 ileyhimâyı M2
6 eylemek A2 etmek M2
7 tenvîr-i A2 tenvîr-i (تنوير) M2
◊ 1204 = 1789-1790.
8 -i etrâf A2 — M2
9 bağteten A2 bağteten (بغته) M2
10 Kazây-ı A2 kazâyâ M2
11 nice hâl A2 niçe 'ulemâ ve 'arz-ı hâller irsâliyle beyân-ı vâkı' M2
12 Ve'l-hâsıl M2 e'l-Hâsıl A2

tidâr eylemişidi. Mânend-i cân-bâz cân pâzâriyle mu'âmele-perdâz olduğu hılâlde 'abd-i Fakīr bir cum'a günü, 'Ömeriyye nâm câmi'e 'azîmet edüp, meğer Paşa-yı mûmâ ileyh dahi gelüp, saff-ı sânîde seccâde-nişîn-i ikāmet[1] olmuş imiş. Fakīr'i gördükde seccâdesine[2] da'vet eylemekle icâbet edüp, bir seccâde üzere hem-zânûy-i müsûl ve ba'de-edâ'i's-sünne[3] hutbe istimâ'ına meşgūl olunmuşidi. Karîne-i hâl medrese-nişîn zümresinden garîbü'l-asl Molla Ahmed nâm bir[4] kimesne olup, gerçi safha-i fu'âdı sevâd-ı 'ilmîden[5] sâde ve mesâ'il-i savm u[6] salâtdan mâ'adâ tekellüfâtdan âzâde olup, zühd ü[7] vera' u salâhla muttasıf, zâhid, mücâhid ve muttakī ve müte'abbid[8] bir kimesnenin hediyye ve 'atıyyesini kabûl eylemez, Birgivî* merhûm neş'esinde külfet-i dünyeviyyeden 'ârî merd-i mütekaşşif olmağla, âhâd-i nâs i'tikādında Cüneyd-i zemân ve Bâyezîd-i devrân** olup, herkes[9] şeref-i dest-bûsiyle iftihâr ve hayr du'âsını igtinâma[10] bezl-i iktidâr eder idi. İttifâkı merkūm dahi câmi'-i mezbûra gelmiş olup, pîş-gâhımızda[11] mütemessil ve istimâ'-ı hutbeye müştagil oldu. Vaktâ ki Hatîb Efendi hutbe-i sâniyede tahiyyât-ı sultâniyye sadedine geldikde, Sûfî-i[12] merkūm zu'munca kar'-ı ism-i zalemeden sâmi'asını hıfz içün parmaklarıyla dervâze-i gûşunu sedd ile nâm-ı nâmî-i Pâdişâh-ı kirâmîyi redd eyledi. Ol sâlûs-i bî-edebin bu vaz'-ı bü'l-'acebi, Paşa-yı mûmâ[13] ileyhin manzûru ve zu'm-i karîha-i kabîhası, meşmûl-i fehm ü şu'ûru oldukda, her ne kadar gürûh-i zalemeden ise de hak budur ki, zâtında ehl-i 'ilm ve sâhib-i te'lîf ve şâ'ir, edîb ve 'arîf olduğundan başka, asabiyyet-i dîniyye ve hamiyyet-i yakīniyyesi olmağla, ulu'l-emr[14] tarafına be-gāyet gayûr ve ta'zîm ü[15] ihtirâmları cihetinde mütecânib-i vehn ü kusûr idi. Hemân fart-ı hışm u gaza-

1 -i ikāmet A2 — M2
2 seccâdesine A2 seccâdesine (سجاده سته) M2
3 ba'de-edâ'i's-sünne A2 ba'de-edâyi's-sünneti (السنة) M2
4 bir A2 — M2
5 'ilmîden A2 :'ilmden M2
6 u M2 — A2
7 ü M2 — A2
8 müte'abbid A2 me'yed M2

* Metnimizde söz konusu edilen, çeşitli sahalarda eser veren büyük Türk âlimi Birgivî'dir; geniş bilgi için bk. Emrullah Yüksel, "Birgivî", *DİA,* VI,191-194.

Metnimizin bu kısmında Cüneyd-i zemân diye söz konusu edilen, ilk devir sûfiliğinin en güçlü temsilcilerinden Cüneyd-i Bağdâdî (geniş bilgi için bk. Süleyman Ateş, "Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909)", *DİA,* İstanbul 1993, VIII,119-121), Bâyezîd-i devrân diye söz konusu edilen ise ilk büyük mutasavvıflardan Bâyezîd-i Bistâmî'dir (geniş bilgi için bk. Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bistâmî (ö.234/848?)", *DİA,* İstanbul 1993, V,238-241).

9 herkes A2 her kişi M2
10 igtinâma A2 igtinâma (اغتنامه) M2
11 pîş-gâhımızda A2 pîş-gâhımıza M2
12 Sûfî-i A2 Sûfî-i (صوفی) M2
13 mûmâ A2 müşârun M2
14 ulu'l-emr A2 uli'l-emr M2
15 ü A2 — M2

bından lücce-i 'ummân gibi cûşân olup, lâkin câmi'de bulunması hançere hâ'il ve bâ'is-i teneffüs-i sûfî-i gāfil oldu. Ançak zâhid-i merkūm her ne kadar te'dîbe sezâvâr olduğu mukarrer ise de, mu'tekad-i enâm ve muzâyaka-i hengâm olmağla, fetret-i 'azîmeye mü'eddî ve harâbî-i beldeye bâdî olacağı[1] endîşesiyle 'aklım perîşân ve ba'de's-salât harîfin **[M2 232]** vesâ'il-i tahlîsını cûyân olup, ne hâl ise şe'â'ir-i nemâz itmâm ve 'ale'l-'âde en sonra kāmet-i kıyâm ve bâb-ı câmi'den hurûca ibtidârında, Paşa-yı mûmâ[2] ileyh verâsından sayha-i sehm-gîn ile tevkīf ve: *"Behey nâdân-ı nâ-temyîz*[3]*, bed-ter ez-heme çîz** gerek Kur'ân-ı kerîm'de ve gerek ehâdîs ve hutab ve ahzâbda cehennemî olduğu sâbit ü mansûs olan İblîs ve Fir'avn ve Nemrûd ve 'Âd ve Semûd makūlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri zikr olundukca dirâz-i[4] gûş gibi gûş-i bî-hûşunu bâz edüp, istimâ'mdan işmi'zâz[5] etmeyüp, evvelen ehl-i kıbleden ve ümmet-i Muhammed'den olup ve[6] sâniyen 'âmme-i ehl-i İslâm'ın teba'iyyet-kerdesi ve icmâ'-ı[7] ümmetle *"Etî'ullâhe ve etî'u'r-Rasûle ve uli'l-emri minküm***" emr-i şerîfi muktezâsınca itâ'ati vâcibe-i zimmet olan İmâmü'l-Müslimîn ve Halîfe-i Rasûl-i güzîn olduğundan başka, bi'n-nefs zâlimiyyeti sübût-yâfte olmayan Pâdişâh-ı İslâm'ın ism-i sâmîleri istimâ'mdan zu'munca 'Zâlimdir' deyü sâha-i sâmi'ânı muhâfaza kaydıyla sedd-i derîçe-i gûş eylemek ne dimekdir? Mahzâ riyâdan nâşî değil midir? 'Avâmm-ı nâsı itâ'at-i pâdişâhîden tenfîr değil de yâ nedir?" zemîmlerinde düşnâm ü ta'nîf ederek, havlû-yi[8] câmi'de hâzır olan tüfengci ve cellâd makūlesine mahzâ gayret-i savb-ı Saltanat galeyânıyla merkūmun hark-ı perde-i hayâtı zımnında emr u ibrâm eylemekle, anlar dahi icrây-ı me'mûriyyete ibtidâr eylediklerinde, hele bu[9] 'Abd-i bî-mikdâr tekellüf-i bî-şümar ile hâciz olup, bu vechile sûfî-i merkūm, dest-mâye-i temdîd-i[10] zindegânîyi hâ'iz oldu. İşte halâsdan me'yûs ve devlet tarafından varta-i cângâhdan[11] gavta-hâr-ı ye's ü hayret iken, gayret-i tuğ u 'alem birle taraf-ı Saltanat'ın izdirâ ve tahkīrine çâkçâk ve otuz

---

1 olacağı A2 olacak M2
2 mûmâ A2 müşârun M2
3 nâ-temyîz A2 نانميز M2
* بهى نادان نا تميز بدتر از همه چيز = Behey eğriyi doğrudan ayıramayan câhil! Herşeyden daha kötüsü" anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.
4 dirâz-i M2 dizâr-i A2
5 işmi'zâz M2 işmîzâz A2
6 ve A2 — M2
7 icmâ'-ı A2 ictimâ'-ı M2
** اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولى الامر منكم = Allah'a itâat edin, Peygamber'e ve sizden olan ululemre (idarecilere) de itâat edin!" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısmıdır.
8 havlû-yi A2 havâlî-i M2
9 bu M2 — A2
10 temdîd-i A2 tecdîd-i M2
11 cângâhdan A2 cângâhda M2

bin düşmen gözüne görünmeyüp, fedây-ı ser ü cân-ı bî-tâb olmuşdur. Bu vaz'-ı gayret-şi'âr, a'yân nâmına olan yâdigârlardan[1] sâdır olmayacağı, insâfla ittisâfı olanlara bedîdârdır.

*"eş-Şey'u bi'ş-şey'i yüzkeru"** incirârıyla bu kıssaya bir mikdârca hasbihâl-i Fakīrâne'miz şu'be olmak revâ görüldü. Çün güzâriş-pezîr olduğu üzere taşradan top u tüfeng ile[2] leyl ü nehâr beldeye hücûm u iktihâm ve Paşa-yı mûmâ ileyh dahi müdâfa'aya sarf-ı nîrû-yi ikdâm edüp, hattâ bir şeb-i pür-şagabda şehrin bir kûşesinden kimse haberdâr olmaksızın beş bin[3] kadar asker-i ceng-âver, fürce-yâb-ı duhûl ve mânend-i gül şehrin zokāklarına hulûl[4] **[M2 233]** edüp, sâ'ir asâkir dahi âhar taraflardan şiddet-i savletle hücûma âgāz ve meterislerde olanlar verâlarından bî-haber[5] pîş-gâhlarında duhûle ikdâm edenler, gā'ile-i hâ'ileleriyle dem-sâz olup, içerüye girenler ise 'ale'l-'amyâ râst geldikleri askeri ve[6] sâ'ir seherî câmi' ve hammâm ve esvâka gidenleri pâymâl-i habt-ı[7] 'aşvâ ve Ocaklu delâletleriyle müte'ayyen zevâtın hânelerini[8] dest-zede-i yağmâ ederek, ceng-gâh cânibine i'tizâm edüp, anlardan bir kol Fakīr-hâne semtine tekarrüblerinde, keyfiyyetden âgâh olduğumuz anda sütûhlardan firâr ederek bir fakīrin hânesine iltiçâ ve[9] anda kalb-i hâsid gibi teng ü[10] târ ve kör mülhid gibi pür 'akreb ü mâr bir gār-ı 'âdî içre ihtifâ olundu. Fi'l-hakīka gālibâ birkaç yüz senedēn berü ol gār-derûnunda kadem-i insânî nâ-mahrem ve tûde tûde hâr u[11] hâşâk ve küme küme hâk-i nâ-pâk[12] memlû olup, lâkin nazarımda 'anber-i sahîk ve misk-i[13] fetîk görünür idi. Ancak el-'iyâzü billah[14] her kûşesi ber-fehvây-ı *"Ve izel-vuhûşu huşiret"*** 'akreb ü mâr ve hevâmm ü haşerât-ı ziyânkâr ile mâl-â-mâl olmağla, bu keyfiyyetden 'aklım perîşân ve bilâ-şübhe helâk olacağım cezm-kerde-i dil-i nâ-be-sâmân olduğundan, istircâ'-künân müteveccih-i dergâh-ı Rabb-i Müste'ân olundu. Hulâsa-i makāl ashâb-ı Kehf'le çend sâ'at hemhâl ve *"Sâniye'sneyni iz-humâ*

---

1 tâb yâdigârlardan A2 tirâk olmuşdur. A'yân nâmına olan yâdigârlardan bu vaz'-ı gayret-şi'âr M2

* الشئ بالشئ يذكر = Bir şey bir şeyle hatırlanır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

2 ile M2 — A2

3 bin A2 yüz M2

4 hulûl A2 duhûl M2

5 verâlarımdan bî-haber A2 verâdan bî-haber (بيخبر) M2

6 geldikleri askeri ve A2 geldiklerini M2

7 habt-ı A2 hayt-ı M2

8 zevatın hânelerini M2 hâneleri A2

9 ve M2 — A2

10 ü M2 — A2

11 u A2 — M2

12 -i nâ-pâk M2 — M2

13 misk-i M2 mişk-i A2

14 billah A2 b[ill]ah M2

** و اذا الوحوش حشرت = Vahşi hayvanlar toplamp bir araya getirildiğinde" anlamına gelen bu kelimeler Kur'ân, et-Tekvîr 81/5. âyetidir.

fi'l-gār"* taraf-ı eşreflerine tevessül birle etrâf ü enhâya dâ'ire-keş-i hirz u himâye olarak teslîm ve tevekkülü kendüme[1] yâr-ı gār edüp, ashâb-ı rakīmi reh-vâr-i vâdî-i rehâ olan dergâh-ı 'azamet-destgâh-ı hazret-i Kibriyâ'ya sûz u güdâz ile niyâza âgāz olundu. Ve'l-hâsıl bîrûnda velvele-endâz-ı şûr u şagb ve derûnda nûk-i nîş-i ser-tîz ile hecme-rîz-i helâk ve 'atb olan hayye ve 'akrebden hâ'ifen müterakkıb-i husûl-i matlab ve giriftâr-ı dü-şâha-i 'azâb u nasb olarak gözümün biri içerüye nâzır ve biri taşraya dâ'ir olup, ahzâb-ı muharrereye[2] müştagil olarak karâr edüp, hele hamden lillâhi Te'âle[3]'l-Kerîmi'l-Vehhâb ne hâl ise çend sâ'at mikdâr[4], ol tengnây-ı bî-emândan rehâ-yâb olmak müyesser oldu.

Tekmîl-i[5] kıssa

Nakş-ı sahîfe-i tahrîr olduğu üzere, çend mâh müddet derûn u bîrûndan top u tüfengle[6] şeb u rûz ceng ü muhârebeye müsâberet olunup, bilâhare kemâl-i ızdırârdan nâşî bir gice bi'l-cümle ehâlî, hacı ve hâce ve büyük ve küçek şehrin bir cânibinden hurûc edüp, Rakka ve Malatya taraflarına reh-peymây-ı firâr ve Paşa-yı mûmâ ileyh dahi **[M2 234]** iç[7] kal'aya tehassun ihtiyâr eyledi. 'Ale's-sabâh şehirlünün firârı taşrada olan askerin[8] mesmû'u oldukda, mecmû'u birden derûn-i şehre ilgār ve üç gün üç gice cemî' hânelerde ve dükkânlar ve hânlar ve hususan mukaddemce bi'l-cümle agniyây-ı belde zî-kıyem emvâl ü eşyâlarını mahfûz olur mülâhazasıyla bir bezistâna nakl eylemiş olup[9], Ocaklu vâsıtasıyla askerînin ma'lûmları olmağla, nakīr u kıtmîr, celîl ü hakīr kālîçe[10] ve hasîre varınca yağmâ vü tâlân eylediler. Ol hengâmede Muharrir-i nâ-tüvân dahi bir takrîb A'zâz[11] ve Kilis tarafını menâs ve otuz ve[12] kırk kadar 'ulemâ'-i[13] belde ile *"Men necâ bi-re'si-hî fekad rabiha**"* sahrâsına cân atup, bin belâ ile dest-mâye-i vücûdlarımızı

---

* ثانى اثنين اذ هما فى الغار = İki kişiden biri olarak, hani onlar mağaradaydı" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, et-Tevbe 9/40. âyetin ortalarında yer alan ufak bir kısmıdır.

1 kendüme A2 : kendime M2
2 muharrereye A2 muhrizeye M2
3 Te'âle M2 — A2
4 mikdâr A2 murûrunda M2
5 **Tekmîl-i A2 : Tekmile-i M2**
6 tüfengle A2 tüfeng ile M2
7 iç A2 ic M2
8 askerin A2 asâkirin M2
9 hânelerde ve olup A2 hâne ve dükkân ve hânlarda mevcûd olan zî-kıyem emvâl ü eşyâ, mukaddemce bi'l-cümle agniyâ (اغنيا) taraflarından mahfûz olur mütâla'asıyla bedestâna nakl olunduğu M2
10 kālîçe A2 kālîce M2
11 A'zâz A2 A'zâz (اعزا) M2
12 ve A2 — M2
13 'ulemâ'-i A2 'ulemây-ı M2

** من نجا برأسه فقد ربح = Kellesini kurtaran kazanmıştır" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

istihlâs edüp, pes-mânde olan mevrûs ve mükteseb mâ-melek ıtlâk olunan mâl ü neşeb cümlesi, dest-zede-i gāret olup, *"Emseytü ganiyyen ve esbahtü fakīren*"* mısdâkı[1], hâl-i pür-felâketimiz oldu.

Cümleden ziyâde bir kütüb-hânelik kitâblardan bir[2] varak-pâre kalmayup, husûsan ol sene mezrû'âtımızdan başka Haleb tüccârlarından[3] bi'l-istidâne elimizde yirmi üç bin guruşluk iltizâm bulunmağla, mecmû'u dest-i hoş-târâc olup[4], diyâr-ı gurbetde giriftâr-ı gıll-i[5] züll ü ihtiyâc olarak, bir zemân ser-gerdân ve ashâb-ı düyûnun tekazâlarından ve mâh-be-mâh hisâblarının tezâyüdü endîşesinden berzede-i şu'ûr u sâmân olup, teshîl-i Rab-bânî ile ber-vech-i âsânî ehl ü 'iyâlimizi ve Malatya tarafına sebk-hîz-i gürîz olan birâderimizi tarafımıza celb ve Kilis'de sekiz mâh kadar bast-ı hasîr-pâre-i ikāmet edüp, lâkin dâyinlerin tekāzâsı kazıyye-i ârâm u karârımızı selb eylemekle, nâ-çâr kavm ü tebârı beldeye i'âde ve istimdâd recâsıyla bende-i dil-fikâr, Der-i murâd tarafına rû-nihâde oldu. Ba'de'l-vusûl hazret-i[6] Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh dergâhına 'arz-ı hâl îsâli, cilve-nümây-ı meclây-ı husûl olmamağla, nâ-çâr ihtiyâr-ı sabr-i cemîl ile süpürde-i bârgâh-ı *hasbunallâhu*[7] *ve ni'me'l-vekîl*** kılındı. İn-şâ'allâhu[8] Te'âlâ zemân-ı yümn-iktirân-ı hümâyûnlarıyla kesb-i şeref ü şu'ûr ve sâye-i Hilâfet-vâye-i[9] rûz-efzûnlarıyla âsûde-i âsîb-i çarh-ı kebûd olduğumuz Pâdişâh-ı a'zam ve Şehinşâh-ı mu'azzam, Halîfe-i bi-hilâf, Şehriyâr-ı 'adl-ittisâf, Kā'ân-ı İskender-zafer, Hâkān-ı Ferîdûn-fer, Sultân Mahmûdi'ş-şiyem-i[10] Muhammediyyü's-sîre Hâkān-ı marziyyü'ş-şiyem-i Murtazaviyyü's-sîre *ca'alallâhu*[11] *'ömrahû ve ikbâlehû mezîden ve mecdehû ve jelâlehû mezîden****** hazretlerinin sâye-i **[M2 235]** 'âtıfet-vâye-i Şâhâne'lerinde bâr-ı girân-ı düyûndan rehâ-yâb oldukdan sonra, şîve-i çep-endâzî-i[12] çarh-ı bukalemûndan görilan evzâ'-ı dîğer-gûne

---

* امسيت غنيا و اصبحت فقيرا = Zengin olarak akşamladım, fakir olarak sabahladım" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 mısdâkı M2 mısdâk A2

2 bir A2 bir (یر) M2

3 tüccârlarından A2 tüccârından M2

4 olup A2 ve M2

5 gıll-i A2 + ve M2

6 hazret-i A2 — M2

7 *hasbunallâhu* A2 *hasbun[all]âhu* M2

** حسبنا الله و نعم الوكيل = Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/173. âyetin son kısmıdır.

8 İn-şâ'allâhu A2 İn-şâ'[all]âhu M2

9 hümâyûnlarıyla -vâye-i A2 hümâyûnlarında kesb-i şeref ü şu'ûr ve sâye-i Hılâfet-penâhî-i M2

10 Mahmûdi'ş-şiyem-i A2 Mahmûd-i M2

11 *ca'alallâhu* A2 *ca'al[all]âhu* M2

*** جعل الله عمره و اقباله مزيدا و مجده و اجلاله مديدا = Allah onun ömrünü ve ikbâlini arttırsın, şerefini ve büyüklüğünü uzun etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

12 çep-endâzî-i A2 cep-endâzı M2

mukābil, mazhar-ı eltâf-ı bî-hisâb olmak mercû ve me'mûl ve bârgâh-ı cenâb-ı Müsebbibü'l-esbâb'dan mutazarra' u mes'ûldür. *Ve mâ zâlike 'alallâhi*[1] *bi-'azîz*[*]

Tevcîh-i Vezâret ve Eyâlet-i Silistire be-Râmiz Efendi

'Alemdâr Paşa-yı sâhib-i satvet, nişânde-i sadr-ı Vekâlet olduğundan nâşî, 'uhdesinden münhall olan Silistire Eyâleti'nin Rumeli kutru umûruna vâkıf ve a'yânân-ı[2] kazâ ve ashâb-ı kuvvet ve nüfûz-i neberd-azmânın sûret-i idâre ve te'dîb ve terbiyeleri keyfiyyetine 'ârif bir[3] kâr-güzâr ve zevi'l-iktidâr zâtın 'uhdesine tevcîhi lâ-büdd ve lâzım ve eyâlet-i mezkûre ise 'Alemdâr Paşa-yı müşârun ileyhin me'haz-i kuvvet ve mahall-i masdar-ı satveti olduğuna mebnî, dâ'imâ matmah-ı nazarı olduğundan, elân[4] cârî ve müstemirr olan nizâmının 'adem-i inhilâli ve sûret-i mer'iyye üzere idâre-i hâli mühimm olup, ol vechile tesviyesi müstelzim ve müsta'cel olduğuna ve eyâlet-i mezkûre ke-nâm-ı şîr u peleng ve bîşe-i[5] ashâb-ı ceng olmağla, tevliye olunacak vâlîyi bi'l-havfi[6] ve'r-rızâ a'yânânın kabûlü iktizâ ve heyûlây-ı mezkûrun sûret-i husûlü ise nezd-i ferd-i[7] 'Alemdâri'de pek müteşahhıs ve cümleden ziyâde müteneffis ve mütemahhız[8], müdîr-i müdebbir ve kâr-güzâr ve kâmil olan bir zâta ihâlesiyle cilve-nümâ olacağı müsellem bulunduğuna mebnî, 'Alemdâr Paşa-yı müşârun ileyhin müdîr-i[9] 'akl ü müsteşârı ve her hâlde mahrem-i esrârı olan Râmiz Efendi'yi münâsib görmekle, mâh-ı mezkûrun yirmi birinci günü[◊] rütbe-i Vezâret'le Efendi-i mûmâ-ileyhin kadr u liyâkatini[10] bir kat dahi i'lâ birle is'âd ve Silistire Eyâleti tevcîhiyle bi'l-intihâb ve'l-iltizâm 'Alemdâr Paşa müşârun ileyhi makām-ı kadîmine ıs'âd ü ik'âd eyledi.

Tevcîh-i Kapudânî-i Deryâ[11] be-Râmiz Paşa ve nefy-i Seyyid 'Ali Paşa be-Burusa

Kapudan-ı deryâ Seyyid 'Ali Paşa'nın bâlâda güzâriş-pezîr-i hâme-i imlâ olduğu üzere muhtelit-ı erbâb-ı şekā ve ser-i 'arbede vü gavgā olduğu müsellem

---

1 *'alallâhi* A2 *'al[all]âhi* M2

* و ما ذلك على الله بعزيز = Bu Allah'a güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, İbrâhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.

2 a'yânân-ı A2 a'yân-ı M2

3 'ârif bir A2 bir 'ârif M2

4 elân M2 — A2

5 bîşe-i A2 pîşe-i M2

6 bi'l-havfi A2 bi't-tav'i M2

7 nezd-i ferd-i M2 nezdimizd[e] A2

8 mütemahhız A2 mümtehıs M2

9 müdîr-i A2 müdebbir-i M2

◊ 21 Cumâdelâhıre 1223 = 14 Ağustos 1808 Pazartesi.

10 liyâkatini A2 liyâkati M2

11 **-i Deryâ** A2 — M2

ve tarafdârân-ı Mustafavî'den ve Cezâyir'den gelme yiğit[1] ve bir eski it idüği ve ciğer-sûz-i cihân olan vâkı'a-i[2] fâci'a-i Selîm Hân-ı cennet-mekân anın 'azli mu'ârazası **[M2 236]** üzerine zuhûr eylediği ecilden, 'azli vâcib ve nasb olunacak zâtın hem[3] 'Alemdâr Paşa müttefikānından ve hem dahi vaktin müşârun bi'l-benân a'yânından olması münâsib görüldüğünden başka, 'Alemdâr Paşa zâtında merd-i neberd-azmâ ise de 'ömrü taşralarda bir haylîce[4] murûr eylediğinden, idâre-i umûr-i devletden gāfil ve husûsan der-dest-i tesviye olunacak mesâlih ve nizâmât-ı sâ'ire mâddesinde[5] râcil olup, müşârun ileyh Râmiz Paşa ise mizâc-ı şehr u dehri bilür, kâr-güzâr ve vâkıf-ı etvâr-ı rûzgâr-ı 'âlem[6], fâzıl, merd-i müdebbir, kâmil, fatîn ve zekî ve zâyiçe-i (زایرچه) hâliyeden istinbât-ı ahkâm-ı âtiyeyi ihâta-i 'ilmi bedîhî olduğundan, menvî-i zamîr olan cülûs mâddesini tedbîrde ve Sultân Mustafa, Livây-ı sa'âdet-ihtivâ istikbâline[7] geldikde, hâzır ayağıyla gelmiş şikâr bulunmağla, gā'ilesizce ahz ve Dâvud-paşa Serayı'nda tevkīfle doğru ayak tozuyla Enderûn'a varılup, matlûb-ı samîmî olan cülûs-i cenâb-ı Selîmî'yi yâr u agyâr korkusuz icrâyı, hulâsa-i re'y ü tezkîr ve Sultân-ı mahlû' bi-yâr ve gam-küsâr, tenhâ-nişîn-i zevâyây-ı rubû' olduğundan, ol bâbda tehlūke-i 'azîme derkâr olduğundan bahisle, bir sâ'at maslahatı uzatmak ve "Su uyur, düşmen uyumaz" meselince, gafletle kulak üstüne yatmak bir vechile tecvîz olunmayup, der-'akab ol sûretle tahsîl-i matlab olunması[8] lutf-i lüzûmunu ifâde vü takrîr eylemiş[9] ise de, müttefikān-ı maslahat-ı hafiyye ordu-yı hümâyûn sebebiyle halkın ayakda olması ve bir de[10] Pâdişâh'ın kemâl-i emn ü ferâğla esberân-ı meşy ü dürûc ve Sancak-ı[11] şerîfin istikbâline hurûcunda ahz u tevkīf kılınması husûsunu[12] yârân-ı Ruscuk münâsib görmeyerek, çend rûz zarfında mütegallibenin def'leriyle taraf-ı Saltanat'a ibrâz-ı hizmet ve ol sûretle hâtır-ı[13] hâhları üzere izhâr-ı temahhuz u 'ubûdiyyet olundukca reng verileceğinden ve tarafdârân-ı[14] Mustafavî ol vech-i nâ-müveccehle igfâl ü taglît edileceğinden bahisle, sonra cümlenin ittifâkıyla huzûr-i hümâyûnda meşveret-i 'umûmî 'akdi tasmîm ve ol meclisde hal'-ı Mustafavî ile[15] cülûs-i Selîmî mâddesi tetmîm edilmek üzere

1 yiğit A2 nekbet M2
2 vâkı'a-i A2 vak'a-i M2
3 hem A2 — M2
4 haylîce A2 hay[lî]ce M2
5 mâddesinde A2 âmâdesinden M2
6 etvâr-ı rûzgâr-ı 'âlem A2 + ve rûzgâr-ı 'âlem ve M2
7 ihtivâ istikbâline A2 ihtivâyı istikbâle M2
8 olunması A2 olunmasının M2
9 eylemiş A2 etmiş M2
10 de M2 — A2
11 Sancak-ı A2 şucâ'-ı M2
12 kılınması husûsunu A2 kılınmasını M2
13 hizmet ve ol sûretle hâtır-ı A2 hıdmet ve ol sûretle havâtır-ı M2
14 tarafdârân-ı A2 tarafdâr-ı M2
15 Mustafavî ile M2 Mustafavi'yle A2

'umûm-ârâ müttefiku'l-imzâ olmağla, mûcebince hareketde kıyâm-ı kıyâmete kadar 'âlemin ciğerine dağ üstü **[M2 237]** dağ olan vâkı'a-i fâci'a, [re]ng[1]-pezîr-i sûret-i fezâhat olduğundan, ol bâbda Râmiz Paşa'nm re'yine 'adem-i teba'iyyetine 'Alemdâr Paşa kalben aşuru dil-gîr ve vak'a-i mezkûrenin[2] vukū'una müttefikān-ı Ruscuk'un[3] re'y-i sehâfetleri sebeb ü 'illet olduğundan nâşî, taraflarından nev'an tenfîr[4] sûretinde olup, Râmiz Paşa'nm re'y-i reviyyeti[5] her hâlde mücerrebi ve kavl ü fi'l ve rezâneti vücûhla müntehabı olduğu ecilden, yanından ayırmasını kat'an ve kātıbeten revâ görmamekle, receb-i şerîfin gurresi günü[◊] müşârun ileyhi Kapudân-ı deryâ ve filike-süvâr-ı deryây-ı[6] 'izz ü i'tilâ ederek, tesviye-i mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'de kendüye şerîk ü hem-pâ eyledi. Müşârun ileyh Râmiz Paşa'nın kitâbcısı 'Ayntâbî 'Aynî Efendi'nin söylediği târîhdir[7]; [mısrâ]':

Râmiz-i 'ilm-i ledünnî Kapudan Paşa'dır

(رامز علم لدنی قپودان پاشادر)

Kapudân-ı sâbık Seyyid 'Ali Paşa dahi ğ-garazın-mâ Silistire Eyâleti'ne münâsib görülmüş ise de, müşârun ileyh kabûlden isti'fâ eylemekle Burusa'ya nefy ü iclâ olundu.

Tertîb-i asâkir-i[8] cedîd be-ism-i Segbân ve tenzîl-i esâmî-i yeniçeriyân be-Gümrük-i Emti'a

Tâ'ife-i Bektâşiyye'nin mücedded asker tertîbi, menfûrları olduğu vak'a-i Selîmî'de[9] zâhir olmuşiken, hayr-hâhân-ı devlet 'indlerinde tertîbinin lüzûmu, resîde-i derece-i tahkīk ve tā'ife-i merkūmenin eşirrây-ı şerâre-i şerr u şûrları havfiyle endâhte-i peygüle-i ta'vîk olunup, bu def'a kuvvet-i kaviyye-i Vezîr bir mikdâr[10] tertîb ü tahrîrine mûcib-i ictisâr olup, Nizâm-ı Cedîd 'ünvânını[11] tagyîr ve ecnâd-ı mürettebeye Segbân ta'bîr ederek müceddeden tahrîr olunup, merâtib-i ecnâs-i leşkeri ta'yîn ve ru'esâ'-ı ulûf ve mi'în[12] tebyîn ile kānûn-i sâbık üzere tanzîm ve Üsküdar ve Levend Çiftliği kışlalarında

1 ciğerine [re]ng A2 üzerine dağ üstüne **[M2 237]** dağ olan vak'a-i fâci'a, reng M2
2 mezkûrenin A2 mezkûre M2
3 Ruscuk'un A2 Ruscuğ'un M2
4 tenfîr A2 teneffür M2
5 reviyyeti A2 rezîni M2
◊ 1 Receb 1223 = 23 Ağustos 1808 Salı.
6 filike-süvâr-ı deryây-ı A2 filike-süvâr-ı M2
7 târîhdir A2 tâ[r]îhdir M2
8 **asâkir-i** A2 **asker-i** M2
9 menfûrları olduğu vak'a-i Selîmî'de A2 menfûru olduğu vak'a-i Selîmiyye'de M2
10 bir mikdâr A2 zî-mikdâr M2
11 'ünvânını A2 'ünvânı M2
12 ru'esâ'-ı ulûf ve mi'în A2 ru'esây-ı ulûf ve mi'âtı M2

me'mûr-i âsâyiş ü ta'lîm eyledikden sonra, esâme-i dûdmân-ı Bektâşiyân'da dâd ü sitâd icrâ ve 'akārât ve cihât ve belki sâ'ir vâridât gibi bey' u şirâ olunarak, gerden-i beytülmâl-i Müslimîn'e 'abes bir haml-i sakīl ve hîn-i iktizâda bir işe yaramayacakları dahi vâreste-i kayd-ı ityân-ı delîl olduğundan, kuvvet-i kāhire-i Vezîr-i satvet-semîr ile cümlesini birden ref' u ilgā, karâr-dâde-i erbâb-ı şûrâ olmuş ise dahi[1], Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh bu kadar âdemin birden kat'-ı rızkını istikrâh edüp, rızâlarıyla verenlerin nısfı hatt u tenzîl **[M2 238]** ve nısfı gümrüklerden verilerek taklîl olunmasına irâde-i yümn-ifâde-i[2] Şehinşâhî müte'allık ve bu sûretle nısfı hazîne-mânde olarak nısf-ı âharı gümrüklerden i'tâ buyuruldukda, gümrük esâmesi[3] ziyâde etdiğinden, verdikleri mu'accele-i sâbıkalarına vefâ edeceği mütehakkak olmağla, yedinde bulunan memhûr sened[4] mûcebince nısfı ismine tashîh ve isim ve şöhreti yedlerine verilecek[5] berât-ı 'âlî-şânda tasrîh olunmak üzere irâ'e-i sûret-i müsâ'ade ve az vaktin içinde kimi istihsân ve kimi istihcân ederek yüz bin akcadan ziyâde kırılacağım, ocak kokorosları müşâyere eylediklerinde, kendilerine[6] göre bitpâzârında olan dellâl-ı hîç[7] be-dûş yahûd sokak aralarında bile[8] hurde-furûş olmakdan gayri maslahat kalmayacağı nümâyân ve cümlesine birden bâ'is-i hadşe vü halecân oldu.

İ'dâm-ı Kahveci-oğlu Mustafa Cavuş

Kapudan-ı deryâ Seyyid 'Abdullah[9] Râmiz Paşa, Tersâne'de olan telef, resîde-i mertebe-i seref[10] olduğuna dâğ-ber-dil-i esef olup, zevâyid-i[11] ta'yînâtı kat' ve muhdesât-ı icârâtı ref'le beytülmâl-i Müslimîn'i sıyânet ve öteden berü Kalyoncu tâ'ifesinden me'lûf-i fesâd bir alay erâzil ü ırgād[12], Galata etrâfındaki odalarında fısk u fücûru i'tiyâd edüp, beynlerinde 'alenen irtikâb-ı mel'anet, ma'âzallâhi[13] Te'âlâ mertebe-i ibâhada bir bâtıl 'âdet olduğundan, men' u ref'inde şiddetle muhâfaza-i nâmûs-i şerî'at ve nehy-i münker[14] ile icrây-ı vâcibe-i diyânet eylediğinden başka, Yirmi Beş Bölüğün Kahveci-oğlu

1 dahi A2 de M2
2 ifâde-i A2 :'âde-i M2
3 buyuruldukda, gümrük esâmesi A2 buyuruldukda (بيورلدقده), gümrük esâmesini M2
4 sened M2 — A2
5 verilecek A2 ve[r]ilecek M2
6 kendilerine A2 kendülerine M2
7 hîç A2 hîc M2
8 bile A2 piyâle ve M2
9 Seyyid 'Abdullah A2 — M2
10 seref A2 seref (شرف) M2
11 zevâyid-i A2 zevâ'id-i M2
12 ırgād A2 evgād M2
13 ma'âzallâhi A2 ma'âz[all]âhi M2
14 münker A2 nekr M2

Mustafa Çavuş fi'l-asl Galata'da münâvele-i akdâh-ı şekāvetle mest ü medhûş olup, itlik vâdîlerinde tek ü tâz ve te'âzud-i eclâfla eyâdî-i tegallübü dirâz ederek, 'âdet-i kabîhaları üzere merâkib ü sefâyine[1] vaz'-ı nişân ve her[2] seferlerinde ikişer pây alarak istihsâl-i servet ü sâmân ve giderek ba'zı iltizâmâta itâle-i ikdâm-ı te'addî ve derebeylerine Kapu Kethudâlığı gibi muhâlâta tesaddî ile kesb-i şöhret ü şân edüp, aralıkda zûr-bâzû-yi[3] tegallüble Tersâne Baş-ağalığı'nı ihtilâs ve zabt u rabt içün Galata'nın esvâk u bâzârım peymûde-i hatevât-ı i'tisâs[4] etmekde iken, sene-i sâbıkada bir 'âciz ü[5] bî-nevâ dört pârelik kömür **[M2 239]** iştirâ murâd eyledikde, fahm-furûş-i bî-'âr: "Beher kıyyesi onar pâreyedir[6], dört pârelik satılmaz" deyü bî-çâreye latma-zen-i âzâr olduğuna tesâdüf ve fakīre-i mezbûrenin inkisâr-ı kalbi Kahveci-oğlu'nu mübtelây-ı ıztırâb u telehhüf etmekle: "Bu sûretde vaz'-ı nâ-hemvâr, mugāyir-i rızây-ı Perverdigâr'dır" deyerek fakīre-i mezbûreye kömürü i'tâ ve bâyi'u'l-fahm merd-i le'îme havâle-i sille-i âzâr etmekle, meğer kömürcü cenâbları serdengeçdi[7] ağalarından olmağla, bu mu'âmele-i nâ-hencâr tâ'ife-i[8] merkūmenin rûy-i gayretlerine gubâr-efşân-ı 'âr u şân[9] olduğundan, serdengeçdi[10] ağalarının re'îsi olan Ağalar Ağası, Serdengeçdi[11] Ağası nâmına birkaç[12] Allah'ın belâsıyla Ağa-kapusu'na 'azîmet ve: "Kahveci-oğlu gibi bir nekbet, Serdengeçdi[13] Ağası olan bir zâta latma-zen-ı hakāret olmak ne dimekdir? Buna 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşiyye tehammül eder mi?" deyü Segbân-başı Mustafa Ağa'ya şikâyet eylediklerinde, derhâl: "Vakt-i vukū'-ı vak'ada başında ne var idi?" deyü su'âl eyledikde, bilâ-destâr şekl-i tebdîlde meşgūl-i dâd ü sitâd idiğini[14] ihbâr eylediklerinde, hamd-i Hudâ ile leb-cünbân ve: "Başında 'amâme olaydı, müşkil olur idi" deyü tesliyet-fermây-ı yârân olup, başında olan bûnâta olacak serdengeçdi[15] kavuğuna işâretle: "Cenâb-ı Mevlâ size böyle bir[16] kîmyâ vermişiken terk edersiz ve böyle lâyık olmayacak sûretle gezersiz. Bundan sonra biriniz böyle etmesün ve bilâ-destâr bir yere gitmesün. Hakk'ın 'inâyetiyle sâye-i Ocak'da cümlesi güzel olur ve ocağımız

1 sefâyine A2 sefâyine (سقاينه) M2
2 her A2 — M2
3 zûr-bâzû-yi A2 zorbây-ı M2
4 i'tisâs A2 i'tisâf M2
5 ü M2 — A2
6 pâreyedir A2 pâyedir M2
7 serdengeçdi M2 serdengecdi A2
8 nâ-hencâr tâ'ife-i A2 nâ-behencâr tâ'ife-i (طائفه) M2
9 şân A2 şinâr M2
10 serdengeçdi M2 serdengecdi A2
11 serdengeçdi M2 serdengecdi A2
12 birkaç A2 birkac M2
13 Serdengeçdi M2 Serdengecdi A2
14 idiğini A2 idüğünü M2
15 serdengeçdi M2 serdengecdi A2
16 bir M2 — A2

tarafına kec-nigâh eden belâsını bulur" deyerek selâmladı ve[1] def'-i meclise işâret ve sûret-i vak'ayı ma'rûz-ı dergâh-ı devlet eyledikde, muktezây-ı vakt [u] hâl 'azlini iktizâ ve yerine âharı[2] ta'yîn ile ref'-i gavgā olundukda, Kahveci-oğlu muhteriz ve tabî'at-i maslahatı müştemiz[3] olmağla, Galata'dan tayy-ı bisât-ı ikāmet ve 'uhde-i iltizâmında olan Erdek'de bast-ı kālîçe-i 'uzlet etmiş olup, bu vechile halî'u'l-'izâr vaktini imrâr etmekde iken, ef'âl-i şenî'ası havâtır-ı ulu'l-emre[4] hutûr ve bâ-husûs Tayyâr Paşa'ya hem-kadeh-i[5] bezm-i fesâd olduğu, verây-ı perde-i hafâdan irâ'e-i rûy-i zuhûr etmekle, Kapudan Paşa tarafından ihzâr ve yüz kadar segbânla[6] mecma'-ı eşrâr olan kahvesi pîş-gâhına tesyâr olunup: **[M2 240]** "Yeniçeri yok mu!" deyü feryâd ve ref'-i saraha-i istimdâd ederek, gerden-dâde-i tîğ-i cellâd olup, üç gün cesedi ef-gende-i hâk-i hevân ve dâğ-zen-i kulûb-i akrân olduğu esnâda[7]; merâkib ü se-fâyinde olan nişânlara havâle-i dest-i kal' ve bu sûretle bir zulm-i 'azîmi def' irâde olunmağla, her ne kadar nişân-ı nişânde-i eyâdî-i[8] şekâvet olunmuş var ise, nez'ine mukaddem mübâşirler ta'yîn ve yedlerinden erbâb-ı ticâretle se-fâyin-i sıgār u kibârda irtikāb-ı meşâkk-ı melâhiyyet[9] eden bî-çâreler tahlîs olunmağla, müşârun ileyh Râmiz Paşa şân-ı[10] vâlâ-şân-i Kapudânî'yi icrâ ve 'âlemden taraf-ı Zıllullâhî'ye istiçlâb-ı hayr-du'â eyledi; *cezâhullâhu*[11] *hayre'l-cezâ'*[*]

Hücûm-i Yeniçeriyân ve ihrâk-ı Bâb-ı 'âlî der-Şeb-i Kadr

İstanbul ve etrâfında meşgūl-i ahz u[12] i'tâ bir alay behâdır ve tüvânâ dilîrân-ı ma'reke-ârâ ve merdân-ı melhame-pîrâ, kimi sebze-furûş ve bakkāl ve kimi kayıkcı ve hammâl olarak sâye-i devletde müktesib-i refâh[13] ve hîn-i iktizâda işe yaramayacakları ma'lûm-i evliyây-ı umûr[14] olmağla, segbân yâhûd[15] kalyoncu yazılmağla, san'at-ı harbi te'allüm ve andan sonra istedikleri

---

1 selâmladı ve M2 selâmla deyü A2
2 yerine âharı A2 yerine (يريته) âharını M2
3 müştemiz A2 müşme'iz M2
4 ulu'l-emre A2 uli'l-emre M2
5 kadeh-i A2 kadem-i M2
6 segbânla A2 segbân ile M2
7 esnâda A2 hengâmda M2
8 eyâdî-i A2 eyâdî-yi M2
9 melâhiyyet A2 melâhat M2
10 Paşa şân-ı A2 Paşa-yı M2
11 cezâhullâhu A2 cez[âll]âhu M2
* جزاه الله خير الجزاء = Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
12 u M2 — A2
13 müktesib-i refâh A2 kesb-i refâh u huzûr M2
14 yaramayacakları umûr M2 yarayacaklarından evliyây-ı umûr âgâh A2
15 segân yâhûd A2 segbânân hod M2

gibi dâd ü sitâd ile tena"um eylemeleri karâr bulduğundan, başı[1] boş hammâl ve sâ'ir pîşe-kârân-ı sanâyi' u i'mâl olmayup, ocakların birine yazıldıkdan sonra, bulunduğu kâra iştigāl ve yazılmadığı sûretde bu beldede ticâret emr-i muhâl olduğunu i'lâm ve Tersâne ümerâsından İnce Mehmed Bey'e süpürde-i ihtimâm oldukda, tanzîm olunacağı işâ'at ve tâ'ife-i merkūmeye bâdî-i nefret olmağın, bu sûretle kīl ü kāl-i âteş-i fitneyi müsta'idd-i işti'âl etmekde olup, Vezîr-i nahvet-semîr ve yârân-ı gaflet-masîr ise tâ'ife-i merkūmeyi[2] bu kadar ile mağlûb ve zûr-bâzû-yi iktidârları meslûb oldu, zu'muyla ricâl-i devletden tarafdârı olanlar ile celb ü kesbe iştigāl ve her gice bir yerde meşâgil-i zevk u şevkı iş'âl edüp, dilberân-ı semen-sîmâ elinde 'ûd ve çeng, mecâlis-i 'îş ü 'işretlerin seyr-i âheng ederek, meşgūl-i hây u hûy[3] ve âverde-i âgūş-i ârzû eyledikleri terbiyet[4]-kerde-i hânvâde-i zarâfet, cevârî-i zehre-tal'at ve hûr-kıyâfetle hem-pehlü ve etrâf ü a'vânı ve kendü meşâm-ı alay-ı mûy-i sünbül-bû olarak, pâ-beste-i dâm-ı şehvet **[M2 241]** ve gunûde-i câme-i[5] hâb-ı gaflet olup, ma'iyyetinde olan a'yânânı vilâyetlerine me'zûn-i insırâf ve taklîl-i[6] 'avene ile kendülerini iz'âf eylediklerinden bî-haber vakitleri güzer etmekde iken, segbân ocağında ru'esây-ı ulûfü başlarında ve bellerinde fermâyiş şâl ile ârâste ve esbâb-ı zerdûz-i mutallâ ve eslîha-i sîmîn-mücellâ ile pîrâste seyr-i sûk u pâzâr[7] ve ru'esây-ı mi'mârât ve sâ'ir efrâd-ı neferât-muğtenim-i[8] ni'am-i iltifâtla etrâf u mahallâtda gest ü güzâr etdikce, yeniçeri tâ'ifesi dâğdâr-ı buğz u hased ve bâ-husûs resmen ramazân-ı şerîfde iftâra da'vet ve tertîb-i alay ile Bâb-ı 'âlî'ye 'azîmetlerinde irâ'e-i sûret-i zînet etdikleri, ber-muktezây-ı tabâyi'-i dîrîne 'adâvet ü kîneleri müstedd olmakda olup, dâru'n-nedve-i herze-i zarîfan ve mecma'-i tiryâkiyân-ı cerb-i[9] zebân olan kârgâh-ı kahve-fürûşânda yâve-gûyân-ı zebân-âlây-i hezeyân olup, hâtırlarına hutûr ve hayâl-hâne-i belâdet-âşiyânelerine zuhûr eden hevâcise iksây-ı kisây-ı evhâmla sûret ve zu'mlarınca ilbâs-i libâs-i durûğla kıyâfet vererek, kimi: "Cümle-i[10] erkân-ı devleti esvâb-ı kadîme-i kānûniyyeden soyacaklar ve başlarına şubara geydirmekle, Nizâm-ı Cedîd[11] hey'etine koyacaklar" ve kimi: "Ocakları kaldıracaklar[12], ister istemez herkesin ellerinde olan nân-pârelerini aldıracaklar" vâdîlerinde neşr-i erâcîf ve nemek be-harâmlıkla ni'am-ı Devlet-i 'aliyye'yi

1 başı A2 nâşî M2
2 merkūmeyi M2 merkūme A2
3 hûy A2 hû M2
4 terbiyet A2 beyt M2
5 gunûde-i câme-i A2 gunûde-i (غتوده) M2
6 taklîl-i A2 tekābül-i M2
7 pâzâr M2 bâzâr A2
8 muğtenim-i A2 mütena"im-i M2
9 cerb-i A2 çerb-i M2
10 Cümle-i A2 Cümleden M2
11 -ı Cedîd A2 — M2
12 kaldıracaklar A2 kaldıracakları ve M2

tahfîf etmelerinden, heyûlây-ı fesâd, kābil-i[1] sûret-i isti'dâd etmekde iken, asâkir-i mu'allemenin ve mukābele bi'l-misl iktizâsıyla vücûb-i ta'lîmin beyânı, iltizâm-kerde-i kalem ü lisânı olan diyâr-ı şimâliyye ricâlinden 'Ubeydullah Kūşmânî Efendi[2], devr-i Mustafavî'de sırran ta'dâd-ı mehâsin-i ta'lîmi iltizâm ve bir alay har-ı lâ-yefheme teklîf-i mâ-lâ-yutâk ifhâm etmekde iken, ihyây-ı merâsim-i ta'lîm-i harb ü peykâr, aksây-ı merâm-ı Vezîr-i zevi'l-iktidâr olduğu[3] i'lâna vesîle-i ictisâr olmağla, eyyâm-ı mübâreke-i ramazânda kürsîlere su'ûd ve 'alenen 'add-i mehâsin-i ta'lîm-i cünûd edüp, emr-i ma'rûf sûretinde[4] segbân ocağına yazılmağa igrâ ve nehy-i münker vâdîsinde sarf-endâz-ı[5] nizâm olanları tazlîle ictirâ edüp, bu takrîble[6] yeniçeri ocağına zebândirâz-ı dahl ü teşnî' ve bu emr-i vâcibi[7] inkâr, tâ'ife-i merkūme zu'munca mûcib-i ikfâr[8] olmağla, bir gün Câmi'-i Fâtih'de dehen-güşây-ı **[M2 242]** takrî' olunca, Yedinci Cemâ'at Oda-başısı Ağa'nın 'urûk-ı hamiyyet-i câhilânesi nabzân ve kürsîden inzâli içün dest-zen-i taraf-ı dâmân oldukda, kürsî-pîrây-ı şeyh cenâbları: "'Ulemâ yok mu?" deyerek sûhtelerden isti'âne vü istinsâr ve Oda-başı dahi: "Yeniçeri yok mu?" deyü fitne-cûyân-ı Bektâşiyye'ye def'-i[9] 'akīre-i istimdâd ü istizhâr etmekle, âteş-i telehhüf minfaha-zenî-i zemânla tekarrub etmişiken, ba'zı ashâb-ı salâh reşha-pâş-ı âb-ı ıslâhla[10] nîrân-ı gavgāyı itfâ ve zîr-i hâkister-i müdâfa'a da ihfâ eylemişler idi*

Bu 'Abd-i melhûf ol gün Câmi'-i Fâtih'de maksûre-nişîn-i 'ukûfe[11] iken ricâl-i devlet ve[12] hademe-i bâb-ı Sadâret'den birkaç zât-ı şerîf nezd-i Fakīrâne'yi teşrîf edüp, idâre-i sübha-i kelâm ve tilâvet-i ahvâl-i eyyâm esnâsında Kūşmânî'nin va'zı sadedi der-miyân ve bir fitne intâcına mukaddime olacağı ihtimâl-i agleb olduğu beyân olunup: "Def'i lâzime-i zimmet-i evliyây-ı umûr ve mündefi' olmadığı sûretde zararı beyne'z-zuhûrdur[13]" deyü recfe-i seriyye-i eşkıyā pîçîde-i zebân-ı îmâ olundukda: "Vesveseye tâbi' olmuşsunuz, bir şey deyemezler ve lafz-ı müstakbihle bir fulân yeyemezler" deyü yeniçeri

---

1 kābil-i A2 kabûl-i M2
2 'Ubeydullah Kūşmânî Efendi A2 'Ubeyd[ull]ah Kūşmânî M2
3 olduğu A2 olduğunu M2
4 sûretinde A2 sûretde M2
5 endâz-ı A2 enzâr-ı M2
6 takrîble A2 takrîble (تقريبله) M2
7 vâcibi M2 vâcibe A2
8 ikfâr M2 ifkâr A2
9 def'-i A2 ref'-i M2
10 telehhüf-i ıslâhla A2 fesâda telehhüf-i minfaha-zeni zemânla (زمانله) iştigāl-i tekarrub etmiş iken, ba'zı ashâb-ı ıslâh reşha-pâş-ı âb-ı salâhla M2
"Hücûm-i Yeniçeriyân ve idi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet,* IX,19-20'de kaydedilmiştir.
11 'ukûfe A2 'ukûf M2
12 ve A2 + havâss-ı M2
13 zuhûrdur M2 zuhûr A2

zümresinin bî-siper-i[1] ikdâm-ı tegallüb olduklarını telmîh ve kendü kuvvet-i kāhirelerine igtirârlarını[2] tasrîh eyledikde, ezm-i şefe-i istigrâb ve bezm-i sebbâbe-i isti'câbla bu vaz'-ı gāfilânelerini belâhetlerine mûcib-i istidlâl ve bu ser-rişte-i makāl-i ru'ûnet-me'âl, retîme-i benân-ı se'âmet[3] ü melâl oldu*

Rakam-tırâz-ı hâme-i gayret[4] olan hâlât ve ba'zı emârâtdan, tabî'at-i kevn ü[5] fesâd, şûriş ü fitneye isti'dâd verüp[6], yeniçeriler sûziş-i hased ile âteşlere yanup, ramazân-ı şerîfin yirmi yedinci salı gicesi[◊] dokuzuncu bölük kışlasında birkaç orta aşcıları ihtişâd ve zu'mlarınca dûdmân-ı Bektâşiyye'nin ruhsâr-ı 'ârlarına 'ârız olan leke-i 'ayb ü şinârı def' içün kar'a-endâz-ı fesâd ve hem-cinsleri olan bir alay evbâş ü ırgād ile[7] miyân-bend-i i'tizâd olup, sâ'at yedi sularında kışlalardan hareket ve Ağa-kapusu pîş-gâhında inâre-i meş'ale-i cem'iyyetle otuz bir bölük oda-başılığından az vakitde Yeniçeri Ağalığı'yla vâye-dâr-ı iftihâr ve âteş-i tîz-rev gibi şu'le-firûz-i iştihâr olan Mustafa Ağa[8], kâr-bend-i 'azîmet oldukları kâr-ı mekrûhla **[M2 243]** teklîf-i ma'iyyet ve tarafından müşâhede-i sûret-i muhâlefet eylediklerinde, bî-çâre tîğ-i gadr ile pâre pâre olunup, andan Paşa-kapusu tarafında tevcîh-i veche-i şekāvet ve birkaç yerden ilkāy-ı nîrân-ı garâbet edüp, nefh-ı mînfaha-i tuğyânla[9] 'alev-efşân olan harîk-ı sûzân haber-i pejûhânla[10] iltihâf-ı lihâf-ı vasl-ı gāniyyâta[11] meşgūl Vezîr-i gaflet-şümûlün gücle hayret-zede-i 'ilmi meşmûl oldukda, dest-zen-i silâh ve cûyende-i halâs u necâh olup, mukābeleye 'adem-i imkân zâhir u nümâyân olmağla, Paşa-kapusu hareminde olan mahzene cevârîsini idhâl ve kendüsi dahi gılmâniyle duhûle isti'câl edüp, içerüden mübâşeret-i ceng ve i'mâl-i tabanca ve tüfeng etmekle, takrîb edenleri teb'îd ve dâne-i tüfengle tefrîk u teşdîd etmekde olup, pey-der-pey gurûh-i mekrûha iltihâk ve teksîr-i sevâd-ı cem'iyyet eden erbâb-ı şikāk[12], Paşa-kapusu'nun etrâfını ihâta ve harîkın sâ'ire sirâyetden eyâdî-i tecâvüzünü imâta ile bütün cîrânı hıfz u

1 bî-siper-i A2 pey-siper-i M2
2 igtirârlarını A2 igtirârını M2
3 se'âmet A2 şe'âmet M2
* "Bu 'Abd-i melhûf oldu" kısmında yer alan bilgiler "Mü'errih Sa'îd Efendi der ki" ve "Sa'îd Efendi'nin kelâmı burada hıtâm buldu" şekillerinde *Sa'îd Efendi Târîhçesi'*nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet,* IX,20'de kaydedilmiştir. Halbuki bu kısımların 'Âsım Efendi'den aynen alındığı ve yukarısının devamı olduğu görülmektedir.
4 gayret A2 'ibret M2
5 ü A2 — M2
6 ü fitneye isti'dâd verüp M2 fitneye isti'dâd verüp ve A2
◊ 27 Ramazân 1223 = 16 Kasım 1808 Çarşamba.
7 ırgād ile A2 evgād M2
8 Ağa A2 Ağa'ya M2
9 tuğyânla A2 tuğyân ile M2
10 pejûhânla A2 pej-i dehânla M2
11 gāniyyâta A2 bâgıyâne M2
12 şikāk A2 şekāvet M2

himâyet, gûyâ sûret-i hakkāniyyetde[1] iltizâm-kerde-i seriyye-i şekāvet olup, hattâ civâr-ı Bâb-ı 'âlî'de olan ashâb-ı dâra nakl-i eşyâdan muhâlefet ve bu harîk âhara sirâyet etmez da'vâsıyla tahliye-i büyûta mümâna'at, vâkı'â 'adem-i sirâyetde vukū' bulan ihtimâm ve gayret, mukaddemâ zuhûr[2] eden harîklerde olan kabâhat ü[3] ihmâllerine ibrâz-ı kabâle-i sıyânet edüp, Paşa-kapusu'ndan çıkanlara itâle-i dest-i âzâr ve: "Yeniçeri Ocağı'na sirkat yakışmaz" deyerek elleri değdiği kadar yağmâ vü tâlâna tesaddî ile vakitlerini imrâr ve inficâr-ı subha havâle-i dîde-i intizâr edüp, kā'ide-i belde üzere pâsbânân[4] böyle harîk-ı 'azîmi i'lân eylemediklerinden, herkes evlerinden çıkup persân ve kûşelerde duran yeniçeriyân: "Bu yangın bildiğiniz yangın değildir" deyerek sûret-i vâkı'ayı i'lân etdiklerinde halk bir tarafdan[5] atılan tüfenglerin sadâsı dehşetiyle hayrân ve ehl-i 'ırz hânelerine girüp, mülâhaza-i encâmla berg-i hazân-dîde gibi lerzân olup ve dûdmân-ı Bektâşiyye'ye te'alluk ile ehl-i İslâm'dan bulunmak şerefini tefevvuk zu'munda olan erâzil ü eclâf ve bâ-husûs behâyim-minşân esnâf, i'ânet-i erbâb-ı şekāyı vâcibe-i zimmet ve imdâd-ı ashâb-ı gavâyeti hâşâ ferîza-i 'uhde-i diyânet bilerek, elde tüfeng ve belde tabanca **[M2 244]** ve sâ'ir âlât-ı ceng mecma'-ı eşrâra iltihâka müsâra'at ve birbirlerine müzâhame-nümây-ı müsâbakat olarak heyûlây-ı cem'iyyet, sûret-pezîr-i kesret ve Sultân Bâyezîd havlîsinden dîvân-ı Seray-ı hümâyûn'a varınca nümûne-nümây-ı 'arsa-i kıyâmet oldu.

İ'dâm-ı Refîk Efendi ve Tahsîn Efendi ve Hasköy A'yânı Mustafa Ağa

Vezîr-i gāfil bu sûretleri mülâhazadan zâhil olduğundan, müstashabı olan segbân ve sâ'ir ensâr u a'vândan Paşa-kapusu'nu tahliye ve 'ulemâ ve ricâlden menfâda olanların büyût-i hâliyesine cebren iskânla yanından teb'îd ü tahliye etmekle, kendisi bî-yâr u yâver[6] tenhâ-nişîn-i peygūle-i gaflet ve 'avenesi hâlet-i vahşet-engîz, vak'a-i nâgehânîden[7] giriftâr-ı teb-lerze-i dehşet olup, keyfiyyet-i vak'aya[8] ve mikdâr-ı erbâb-ı fitneye 'adem-i vukūf, imdâda mâni' olarak herkes oldukları yerde sedd-i bâb-ı ihtiyâtla pes-mânde-i verây-ı dîvân-ı sükûn ü vukūf edüp, encâm-ı kâra intizâr ve tashîh-i hayât ü memât-ı Vezîr'e havâle-i perde-i istihbâr ile nefslerini muhâfazaya berzede-i dâmân-i[9] iştigāl

1 hakkāniyyetde A2 hakkāniyyetden M2
2 zuhûr A2 zuhûr (ظهور) M2
3 ü M2 — A2
4 pâsbânân A2 pâsbân M2
5 etdiklerinde halk bir tarafdan A2 eylediklerinde halk tarafeynden M2
6 kendisi bî-yâr u yâver A2 kendüsi bî-yâr u yâver (یارو) M2
7 nâgehânîden A2 nâgehânîde M2
8 -i vak'aya M2 — A2
9 dâmân-i A2 emân-ı M2

ve tehyi'e-sâz-ı âlât-ı harb ü kıtâl iken, münâsebetle yeniçeri ortaları taraflarından her birine âdemler irsâl ve "Bizim maslahatımız ocağımıza düşmen-i cân ve belki cûyây-ı zevâl-i dûdmân-ı Bektâşiyân olan Vezîr olduğundan, anın işi temâm ve reh-rev-i tengnây-ı i'dâm olduğunu[1]" ibrâz-ı sûret-i ihtiyâl edüp: "Sizler bizim başımız berâberi yoldaşımız ve tarîk-ı Bektâşiyye'de hem-pâ ve arkadaşımızsız" deyerek kışlalarına da'vet ve anlar dahi zarûrî irâ'e-i vech-i icâbet edüp, oldukca müste'idd-i fesâd olanlarını[2] kara-kullukculara terfîkle 'ilave-i a'bâ'-i cem'iyyet ve muhâlefet edenlere reh-nümây-ı meslek-i selâmet ve kal'a kapularını açdırup, vilâyetlerine gitmeğe delâlet eylediler.

Ba'zı orta aşcılarından biraz neferât ile ba'zı evgād[3], ref'-i livây-ı ihtişâd ve Re'îsülküttâb Gālib Efendi'nin konağı tarafına neşr-i râyât-i fesâd etdikleri mûmâ ileyhi tahdîş ve verây-ı perde-i[4] kitmândan bi'l-vâsıta sebeb-i vürûdlarını teftîş eyledikde, müstashabı olan segbânları istifsâr ve garaz-ı âharları olmadığını ihbâr eylediklerinde, altmış kadar segbân nevâle-hâne-i ikrâmlarında mihmân idüğüni ifâde ve kendülerine şimdilik zararları olmayacağını istifâde ile dervâze-i irâdeleri **[M2 245]** küşâde olundukda, segbânlar dahi da'vetlerine lebbeyk-zen-i icâbet ve bi'l-mu'iyye kādime[5]-cünbân-ı 'azîmet ü hareket ve ustaları ashâb-ı beyte[6]: "Safânızda olunuz" deyü sedd-i bâb-ı haşyet ve tesliyet-yâb-ı münîb[7] eylediler.

Defterdâr-ı Şıkk-ı Sânî ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti nâmı, pîrâye-i menşûr-i şânı olan Behîc Efendi, encâm-ı kârı tefattun ve mukaddimât-ı zuhûr-i vak'anın netîce-pezîr-i vehâmet olduğunu ve olacağını teyakkun edüp, tagyîr-i ziyy ü hey'et ve mütenekkiren firâr u gaybet etmiş olduğundan, tecessüsünde[8] her ne kadar dikkat ve cüst-cûsunda bezl-i mâ-hasal-i kudret etmişler ise de, pey-siper-i râh-ı Kartal olduğunu idrâkle herze-rûyete (روتيه) hirmân oldular. Ve bir gürûh-i kavm-i meş'ûm Defterdâr Mehmed Tahsîn Efendi'nin hânesine doğru hatve-peymây-ı kudûm ve mûmâ ileyhi su'âl ederek itâle-i akdâm-ı iktihâm u hücûm eylediklerinde, tebdîlen o dahi firâr etmiş olduğundan, etrâf-ı beyti cûst-cû ve eşyây-ı mevcûdesine dest-dirâzlığı[9] olmayarak, her tarafa tek ü pû eyledilerse[10] de bulamadıklarından, ferâgat ve Vezîr Kethudâsı Mustafa Refîk Efendi tarafına tevcîh-i veche-i hareket

1 i'dâm olduğunu A2 'adem olduğunu" beyân ile M2
2 olanlarını A2 olanları M2
3 ba'zı evgād M2 — A2
4 perde-i A2 — M2
5 kādime A2 kademe M2
6 beyte A2 beyne M2
7 haşyet ve tesliyet-yâb-ı münîb M2 emniyyet A2
8 tecessüsünde A2 tecessüsüne M2
9 dirâzlığı A2 dirâz-ı yağmâ M2
10 eyledilerse A2 eylediler ise M2

eylediklerinde, mûmâ ileyh dahi Gālib Efendi gibi segbânları teslîmle reh-revi vâdî-i teslîmiyyet ve bu takrîble âsûde-nişîn-i râhat-bâr-ı emniyyet olmak fikrinde iken, Mehmed Tahsîn Efendi gûşe[1]-nümây-ı zuhûr u bürûz-i istînâsla def'-i vahşet-i şurûr eyledikde, "Segbânların teslîminde bizim içün halâs, emr-i muhâl ve mukābele sûretinde necât ihtimâldir" deyerek igfâl ve müsâfir bulunan Hasköy A'yânı Mustafa Ağa[2] dahi tasdîkle sevk-ı cânib-i mukābele vü cidâl etmekle, dest-zen-i âlât-ı tırâz ü nizâl[3] ve mevcûd olan sâ'ir şirzime-i etbâ' u a'vânla[4] mübâşir-i harb u kıtâl olup, tarafeynden biraz âdem ma'rûz-ı ma'raz-ı 'adem oldukda, hamelât-ı harbiyye izdiyâd ve tâ'ife-i bâgıyeye bir alay evgād iltihâkıyla bâzû-yi cem'iyyetleri[5] iştidâd buldukda, dâne-i tüfengle tazyîka 'adem-i kanâ'at ve Top-kapusu'ndan ihtilâs eyledikleri topun sevkından, irâ'e-i sûret-i şiddet edüp, ancak tâ'ife-i mezbûre isti'mâl-i edevât-ı harbiyyede kemâl-i mehâretlerinden nâşî, kimi gülle vaz'ını takdîm ve kimi barutla mahlûta[6] idrâcını tasmîm ederek, ârây-ı sâ'ibeleri mütelâşî olup, her ne hâl ise **[M2 246]** gûyâ sûret-yâb-ı temliye[7] ve kapuya doğru âteş-endâz-ı tahliye[8] olduklarında, içerüde bulunan segbân, taşrada sûret bulan cem'iyyetden tersân olmalarıyla, sâ'id-i ikdâmlarına îrâs-ı fütûr ve birer birer seriyye-i eşkıyâya iltihâka mecbûr olmağla, Mehmed Tahsîn Efendi'nin pây-ı sebâtı tezelzül ve ard kapudan firârı, zerî'a-i necât tehayyül ederek hurûc ve etbâ'ının birinin hânesine vülûc eylediğini bi't-tab' 'adû-yi[9] ashâb-ı câh u devlet ve[10] düşmen-i dîrîne-i mülk ü millet ihbâr ile[11] icrây-ı lâzime-i mel'anet eyledikde, bî-çâre yedlerine giriftâr ve Ağa-kapusu'na îsâl içün müsellem-i dest-i eşrâr oldukda, esnây-ı râhda cerâyim-i nâ-kerdesi şümürde-i enâmil-i rûzgâr ve kafây-ı[12] ibtilâsı sille-hâr-ı takrî ü âzâr olarak, keşân-ber-keşân Kapudan İbrâhîm Paşa Câmi'ine dek îsâl ve kapuya getürmeye[13] tehammülleri kalmayup, küşte-i tîğ-i gadr u nekâl eylediklerinden sonra, ayağına resen-bend-i tahkīr ve Ağa-kapusu pîş-gâhında Ağa-yı maktûlün yanında hâk-i mezellete ta'fîr eylediler. Etrâf-ı hânesinde olan dâ'ire, ictimâ'-ı tekessür-i ashâb-ı gavâyetle sûret-yâb-ı insân[14] olduğunu müşâhede, Mustafa Refîk

1 gûşe A2 lehse M2
2 Mustafa Ağa A2 — M2
3 tırâz ü nizâl A2 tırâd ve نزاول M2
4 a'vânla A2 a'vâniyle M2
5 izdiyâd ve cem'iyyetleri M2 — A2
6 mahlûta A2 mahlûtan M2
7 temliye A2 temellü'e M2
8 tahliye A2 tehallübe M2
9 'adû-yi A2 'add ve M2
10 ve M2 — A2
11 ü millet ihbâr ile M2 millet ihbâriyle A2
12 kafây-i A2 : kazây-ı M2
13 getürmeye A2 getürmeğe M2
14 insân A2 ittisâ' M2

Efendi'ye dahi ye's-âver-i mukābele ve mücâdele olmağla, zarûrî dâmen-i rızâyı müsellem-i eyâdî-i kazâ ve konağının[1] binek taşına nüzûl ile feth-i bâb-ı recâ[2] ve yeniçeri kokoroslarından birkaçını ihzâr ile dâmen-i 'ırz-ı mevhûm-ı ocağa ilticâ sadedinde iken, zümre-i tugāt mühâceme-nümây-ı iktihâm ve havâle-i süyûf-i[3] 'adâvetle katl ü i'dâm ve Hasköy A'yânı merkūm Mustafa Ağa'yı dahi pâdâş-ı merg u[4] hammâm eyledikden sonra, derûn u bîrûn-i Seray'a itâle-i dest-i yağmâ ve: "Gazâ mâlımızdır" deyerek istihlâl-i mâ harremallah ile[5] resm-i cehâleti icrâ eylediler*

Da'vet ve cem'-i 'ulemâ ez-taraf-ı eşkıyâ ve vürûd-i Râmiz Paşa ve Kadı Paşa be-asker-i Segbân bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı cihân be-muhâfaza-i Seray-ı hümâyûn ve nasb-ı Kā'im-makām Memiş Efendi

Kapudân-ı deryâ Râmiz 'Abdullah Paşa, vâkıf-ı zuhûr-i fitne vü gavgā oldukda, ehâlî-i Tersâne'yi muhâlata-i eşkıyâdan muhâfaza ve Galata ve Üsküdar ve gayriden gürûh-i mekrûha[6] iltihâk, bâ'is-i tezâyüd-i kuvvetleri olacağı mülâhazasıyla[7] def'iyçün iktizâsına göre **[M2 247]** âdemler ta'yîn ve Levend Çiftliği'nde olan[8] asâkir-i mu'allemeyi Top-hâne sâhasına tenzîl ile ol havâlîyi gereği gibi tahsîn eyledikden sonra, kendüsi[9] filike-süvâr-i ikdâm ve kal'a kapularından duhûl ü hurûcu men'a micdâf[10]-zen-i dikkat ü ihtimâm olduğundan mâ'adâ, Bağçe-kapusu'ndan Yah-köşkü tarîkını sedd ve Top-kapusu'nda olan toplara vüsûlde rûy-i irâdelerine havâle-i dest-i redd edüp, Üsküdar'da ikāmet ve Asker-i[11] Mu'alleme Ser'askerliği ile kesb-i şöhret eden Kadı 'Abdurrahmân Paşa muhâfaza-i etrâf-ı Üsküdar içün asâkir-i mevcûdeyi cem'le mukaddim-i fesâda dîde-güşây-ı temâşâ oldu.

Bu tarafda Ocaklu Ağa-kapusu'nda[12] ictimâ' ve nîrân-ı fitneye sepend-rîz-i iltimâ' edüp: "Sürât-i kavm-i 'ulemâyı içimize[13] idhâl, âteş-endâz olduğu-

---

1 konağının A2 konağın M2
2 recâ A2 rehâ M2
3 süyûf-i A2 seyf-i M2
4 dahi u A2 pâdâş-ı merg-i M2
5 harremallah ile A2 harrem[all]âhu M2
* "Rakam-tırâz-ı hâme-i eylediler" kısmı anlaşılan 'Asım Efendi'nin notlarından istifâde ile Şânî-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,117-122), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet,* IX,23-25.
6 mekrûha A2 mekrûhla M2
7 olacağı mülâhazasıyla A2 olacağını mülâhaza ile M2
8 Çiftliği'nde olan A2 Çiftliği'nden M2
9 kendüsi M2 kendi A2
10 micdâf A2 micdâfe M2
11 Asker-i A2 Asâkir-i M2
12 Ağa-kapusu'nda A2 Ağa-kapusu'na M2
13 içimize A2 icimize M2

muz fesâda bâdî-i tezâyüd-i işti'âl olur" deyerek sudûr-i 'ulemâ *edâmallâhu*[1] *Te'âlâ*[*]'ya başka başka âdemler irsâl ve ta'yîn ve cebren ve kerhen ihzârlarını telkîn etmeleriyle, her birerlerinin sâha-i hânelerine belây-ı nâgehânî gibi nâzil ve halka-i cem'iyyetlerine hâh u[2] nâ-hâh teklîf-nümây-ı duhûl olarak Ağakapusu'na da'vet ve bi'l-fi'l Rumeli Kadı'askeri İmâm-ı sâbık Dervîş Efendi ve bâ-Pâye-i Rumeli, sâbıkā[3] Sadr-ı Anadolu Mollacık-zâde 'Atâ'ullah[4] Efendi ve bi'l-fi'l Sadr-ı Anadolu İmâm-ı Evvel-i[5] Şehriyârî Ahmed Efendi zarûrî irtikâb-ı külfete icâbet edüp, Anadolu Pâyesi'yle dest-pîrây-ı[6] mefâhir bi'l-fi'l Kādî-i İstanbul Köstendilî Tâhir Efendi[7], sünnet-i enbiyâya iktifâ ve hânelerinin karşusunda bir sagīr eve ihtifâ etmiş olmalarıyla, seriyye-i ehl-i tuğyân, ser u bâlây-ı Seray'ı pûyân olup, müşârun ileyhin fikdânı, 'urûk-ı mel'anetlerinin bâdî-i nabzânı olmağla, etbâ'ından her birine havâle-i dest-i şekāvet ve: "Efendinizi Ocaklu ister. Gelin (كلك) olduğu yeri gösterin!" deyerek[8] irâ'e-rûy-i şiddet ve Tezkire[9] Nâ'ibi olan Ahmed Efendi derd-mendini ilkāy-ı türâb-ı mezellet ve gerden-i mazlûmânesine itâle-i dest-i[10] gavâyet eylediği esnâda, bir küştenî-i nâ-bekâr, olan on dört ve[11] on beş yaşında mahdûm-i melek-nihâdına dest-dirâz-ı ızrâr olduğunu gören bir ehl-i insâf, Efendi'nin olduğu mahalli ifâde vü irâ'e ile mahdûmu tahlîs ve Tezkire[12] Nâ'ibi dahi zîr-i sikkîn-i kahr u kînlerinden rehâ-yâb ve taklîsla **[M2 248]** merkūm bâb-ı beyt-i ma'hûda hücûm eylediklerini müşârun ileyh ru'yet ve zarûrî duhûllerine feth-i bâb-ı ruhsat eyledikde[13], hılâf-ı mütemennâ zemîn-bûs-i temennâ olup, Ocaklu'nun[14] selâmını ifâde ve recây-ı teşrîfle bir[15] bârgîr âmâde edüp, bagalgîrî-i ta'zîmle irkâb ve etrâfını ihâta ile Ağa-kapusu'na doğru sevk-ı matıyye-i şitâb eylediler. Ağa-kapusu'nda cem' olan ecille-i sudûr, Ocaklu ile tarh-ı mecâlis-i[16] ebhâs-i dûran-dûr ederek, hulâsa-i kelâm bu vechile sûret-nümây-ı merâm oldu ki: "Hânumân-ı Bektâşiyye'nin hedm-i esâsına niyyet ve beş yüz

---

1 *edâmallâhu* A2 *edâm[all]âhu* M2

* ادام الله تعالى = Yüce Allah onu devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2 u M2 — A2

3 sâbıkā A2 sâbık M2

4 'Atâ'ullah A2 'Atâ'[ull]ah M2

5 Evvel-i A2 : — M2

6 pîrây-ı M2 serây-ı A2

7 Köstendilî Tâhir Efendi A2 Köstendîlî Tâhir Efendi (افيدى) M2

8 deyerek A2 deyü A2

9 Tezkire A2 Tezkiye M2

10 dest-i M2 şifr-i A2

11 olan on dört ve A2 on dö[r]t M2

12 Tezkire A2 Tezkiye M2

13 eyledikde A2 eylediklerinden M2

14 Ocaklu'nun A2 Oçaklu'nun M2

15 bir A2 — M2

16 mecâlis-i A2 — M2

seneden berü ittifâk-ı ârây-ı erbâb-ı hall ü 'akd ile karâr-gîr-i nizâm olmuş ocağımızın izâlesine kasd u 'azîmet eden Vezîr-i vizr-endûd[1] pehnây-ı zemîn-i hestîden ref'-i siklet-i vücûd eylemesiyçün ehâlî-i ocak ref'-i livây-ı ittihâd ü[2] vifâk edüp, ağamız olacak yâdigâr bu ittifâka 'adem-i muvâfakatle ısrâr ve bu takrîb kul yedinde küşte-i seyf-i[3] demâr olmağla, Ocağ-ı 'âmire'ye bir Ağa ta'yîn buyurulmak niyâzımızı hâk-i pây-ı Saltanat'a 'arz u inhâ ve belki bir Vezîr nasbiyle dahi def'-i dağdağa-i kīl ü kāl buyurulmasını istid'â içün[4] efendilerimizden biri Seray-ı hümâyûn'a kādime[5]-cünbân-ı hareket ve taraf-ı Şehinşâhî'den is'âf-ı merâmlarımız husûsunda vekâlet buyursunlar" deyü teklîf-i sefâret ve şekl-i mücessem ile karîbine[6] nazaran Kadı'asker Dervîş Efendi'ye işâret eylediklerinde, cümle tarafından muktezây-ı vakt-i istisvâba ilcây-ı zarûret ve merkūm dahi 'asây-ı süst-bünyâdına teklîf-i 'anîf-i hareket edüp, odanın ortasında tevakkuf u ârâm ve: "İşte gideyorum. Cülûs dahi ister misiniz?" deyü feth-i zebân-ı isti'lâm eyledikde: *"Zekertenî et-ta'ne ve küntü nâsiyen*"* müfâdı üzere[7] az kaldı ki bir fesâd-ı nâ-me'mûl zuhûr u hudûsuna bâdî ola. Hemân Tâhir Efendi: "Bu ne demekdir?" deyü mikrâs-ı[8] redd ile kat'-ı lisân-ı ürcûfe-feşân ve: "Ocağ-ı 'âmire'nin ehâlîsi zorba mıdırlar ki, bu makūle emr-i mekrûha ve bâ-husûs şevketlü efendimiz gibi bir Pâdişâh-ı nevcâh-ı hılâfet-penâhın ma'âzallâhi[9] Te'âlâ hâl'ini taleb ü ibtigā etsünler" deyü cerbeze-i sühan-perdâzî ile setr-i[10] dehân-ı hezeyân edüp, bir Ağa[11]: "Hâk-i pây-i hümâyûndan recâ ve Ocaklu hakkında ibkāy-ı nazar-ı 'inâyetlerini **[M2 249]** istid'â eyledikleri zât-ı şevket-simâtın cülûsunu su'âl ve hal'-ı hil'at-i saltanatlarını âverde-i zebân-ı makāl etmek, isti'câb-fezây-ı[12] 'âkıl ve hande-fermây-ı hebenneka vü bâkıldır" deyü tahrîk ve meclisde bulunanlar[13] dahi zarûrî kahkaha-i istihzâ ile müşârun ileyhi tasdîk etmekle, Seray-ı hümâyûn'da dahi bir hatâ etmesinden ihtirâz ve[14] Tâhir Efendi'nin irtikâb-ı külfet-i sefâret

---

1 endûd A2 endûzu M2
2 ü M2 — A2
3 seyf-i A2 tîğ-i M2
4 buyurulmasını istid'â içün A2 buyurulması istid'âsiyçün M2
5 kādime A2 kadem M2
6 karîbine A2 ferbene M2
* ذكرتنى الطعن و كنت ناسيا = Bana mızrağa davranmayı hatırlattın; oysa ben unutmuştum" anlamına gelen bu cümle, faydalı bir husûsun bir vesîle ile hatırlatılması üzerine söylenen Arapça özlü sözlerdendir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age,* s.246.
7 üzere M2 — A2
8 mikrâs-ı A2 mikrâz-ı M2
9 ma'âzallâhi A2 ma'âz[all]âhi M2
10 setr-i A2 sedd-i M2
11 bir Ağa M2 bu ağaların A2
12 fezây-ı A2 efzây-ı M2
13 tahmîk bulunanlar A2 tecmîk ve meclisde bulunan M2
14 ihtirâz ve A2 ihtirâzen M2

eylemeleri recâsma âgāz eylediklerinde, tevsen-süvâr-ı 'azîmet ve dâru'l-emân-ı melhûfân olan Seray-ı Sultânî tarafına irhây-ı 'inân-ı hareket eylediler*

Bir tarafdan tekessür-i erbâb-ı bagy ü fesâd, Vezîr'e bâ'is-i inkıtâ'-ı ümmîd-i imdâd olduğundan, cevârîsini mazîk-ı muhâtaradan tahlîs ve bî-çârelerin feryâd ü girîvlerinden nefsini halâs ve taklîs-ı[1] fi'e-i Bektâşiyye'ye ilticâyı ilcâ ve cevârîsini bir[2] me'men mahalle îsâl ve kendüsüni[3] yoldaşları olan kırk iki bölük zâbitlerine teslîmi mûcib olacağını pîçîde-i zebân-ı makāl ederek ig-fâllerini iktizâ etmekle, birer birer[4] cevârîsini ihrâc ve taraf-ı[5] emn ü selâmete îsâl ü inhâc eyledikden sonra, rızâ ile kılâde-bend-i gerden-i teslîmiyyet ve müsellem-i eyâdî-i ashâb-ı 'adâvet olmak, mugāyir-i meşreb-i gayret ve muhâlif-i meslek-i besâlet olmağla, dest-zen-i âlât-ı harb ü kıtâl ve sedd-i bâb-ı teslîmiyyetle vakt-i 'asrdan mübâşir-i husûmet ü cidâl oldukda, fi'e-i Bektâşiyye'den bir takım kelbân mahzene doğru ilticâya[6] şitâbân olup, bir gürûhu etrâfı hisâr ve bir fırkası üzerine su'ûd ve[7] yaz'-ı nerdübân-ı ictisâr ile kal' ve tahrîbine i'mâl-i mu'âdil-i mel'anete ibtidâr eylediklerinde, hücûmları tâkat-güzâr ve hamâ vü iktihâmları müstevcib-i ihtirâz[8] olmağla, *"en-Nâru ve le'l-'âru***" kā'idesine i'tibâr ve mevcûd olan baruta ilkāy-ı nâr eyledikde, birkaç yüz nefer-i müzevviri bî-bâk[9] pes-mânde-i zîr-i türâb-ı[10] helâk eylemekle, mahzen-i merkūm böyle evkāt-ı muzâyaka içün i'dâd ve mahsûsan tûy-der-tûy[11] bünyâd olunmuş olduğu zu'mlarınca meczûm olup, tâkāt-ı bâkıye mülâhazasıyla tekārub muhâl ve âhar lağım olmak vesvesesi takviyet-bahşây-ı vehm ü hayâl olmağla:

Uzakdan merhabâ ey âyı kardaş!

dûrdan âmâde-i ceng ü perhâş olarak bir takımı etrâf-ı mahzende bî-hûde güzâr etmek üzere[12] ve bir sınıfı **[M2 250]** derûn-i beldede tehyîc-i fitne içün

---

* "Bu tarafda Ocaklu eylediler" kısmı anlaşılan 'Asım Efendi'nin notlarından istifâde ile Şânî-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,128-132), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet,* IX,28.

1 taklîs-ı A2 tiflîs-ı M2
2 bir A2 — M2
3 kendüsüni A2 kendüyi M2
4 birer birer A2 bir bir M2
5 taraf-ı A2 tarîk-ı M2
6 ilticâya A2 iltihâba M2
7 fırkası ve A2 fırka üzerine su'ûda M2
8 hamâ ihtirâz A2 hammâd-ı iktihâmları müstevcibü'l-ihtirâz M2

** النار و لا العار = Utanma olacağına ateş olsun" anlamına gelen Arapça bu cümlenin hadîs olmayıp bir atasözü olduğu ile ilgili olarak bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.2843, II,325-326.

9 nefer-i -bâk A2 neferi zarûrî bî-pâk M2
10 türâb-ı A2 — M2
11 tûy-der-tûy A2 kavî-der-kavî M2
12 etmek üzere A2 tek ü rû M2

herze-tâz olan ru'esây-ı gavgāya pey-rev olmakda iken, taraf-ı Saltanat'dan Vezîr'in hayât ü memâtı nâ-ma'lûm ve fetk u ratk-ı umûrda yerine birinin kıyâmı beyne'l-lüzûm olmağla, Çavuş-başı olan Arnabûd Memiş Efendi'nin kāmet-i bî-endâmı[1] zînet-yâb-ı hil'at-i tavîlü'z-zeyl-i Kā'im-makāmî olup, Üsküdar'da mütekā'iden peygūle-nişîn-i inzivâ Sâlih Paşa ve Çerhacı 'Ali Paşa, Seray-ı hümâyûn'a da'vet ve ikisi dahi cebhe-fersây-ı icâbet olup, tâ'ife-i bâgıye perde-bîrûn izhâr-ı 'udvân ve[2] hetk-i nâmûs-i itâ'at ve keşf-i kınâ'-ı tuğyân ü şekāvet[3] eylediklerinden, gayret-i Saltanat iktizây-ı dûr-bâş-ı satvet[4] etmekle, Kapudan-ı deryâ Râmiz Paşa, topcu neferâtı ve Levend Çiftliği'nde olan cünûd-i neberd[5]-âzmâ ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa Üsküdar'da mevcûd cüyûş-i neverd[6]-âşinâ ile Seray-ı hümâyûn'a duhûle me'mûr ve der-'akab emr-i hümâyûna imtisâlen[7] kubeyl-i 'asrda zevrak-süvâr-ı 'ubûr olup, ecnad-ı vegā-i'tiyâdı ebvâb-ı Seray'a ta'yîn ve iktizâsına göre etrâfa taksîmle dâ'ire-i hümâyûn tahsîn olundukdan sonra, bir bir mukābele ve gürûh-i muhâlifîne irâ'e-i rûy-i mukātele olduğu[8], bâdî-i istidlâd-ı mâdde-i şikāk ve sedd-i bâb-ı müdârâ olduğundan[9], lehîb-i nîrân-ı 'adâvetleri dü-bâlâ olup, üftâde-i gayâbeti'l-cübb-i 'adem olunca, meydân-ı şekāvetde sâbit-kadem olmak üzere ittifâk ve dîn ü devlet yolunda terk-i köhne-pûş-i 'abâ 'âdetleri değil iken, Ocak uğurunda fedây-ı cân ü ser etmekle[10] terfî'-i râyât-ı 'ahd ü mîsâk edüp, 'alem-efrâz-ı cem'iyyet ve Seray-ı hümâyûn üzerine hücûma râyet-keşân-ı şekāvet oldukda, asâkir-i mu'alleme ejder-i âteş-feşân-âsâ şerâre-pâş ve merdümâne gayretle cünbiş-i ceng ü perhâş[11] oldukca, her hamlede yeniçerilerden kati vâfir şakī-i nâ-pâk, bedreka-kārî-i dâne-i[12] tüfenge reh-peymây-ı vâdî-i helâk olduğundan, ol havâlî[13] ecsâd-i mürde-i Bektâşiyye ile mâlî olup, esvâk u pâzâr kanâre-i kassâbdan nümûdâr[14] olup, turuk-ı iyâb ü zehâb mesdûd ve bu takrîble Seray-ı hümâyûn'da zehâ'irin[15] vücûdu mefkūd olduğundan, tedârük-i zâd ve bir mikdâr iftâriyye i'dâdiyçün[16] Asâkir-i Mu'alleme Ağası Süleymân Ağa

1 bî-endâmı A2 bî-endâmı (بی اندامی) M2
2 'udvân ve A2 — M2
3 itâ'at şekāvet M2 itâ'atle keşf-i kmâ'-ı tuğyân A2
4 dûr-bâş-ı A2 dûr-pâş-ı Saltanat M2
5 neberd A2 berd M2
6 cüyûş-i neverd A2 cünû[d-i] neberd M2
7 imtisâlen A2 imtisâlen (اقشالا) M2
8 olduğu A2 olunduğu M2
9 olduğundan A2 olunduğundan M2
10 etmekle A2 etmeğe M2
11 ceng ü perhâş M2 bahş-i ceng ü pür-hâk A2
12 dâne-i A2 — M2
13 havâlî A2 havli M2
14 nümûdâr M2 hûdâr A2
15 zehâ'irin A2 zehâyirin M2
16 iftâriyye i'dâdiyçün M2 iftâr i'dâd içün A2

birkaç yüz[1] serbâzân-ı perhâş-âşinâ ile Seray-ı hümâyûn'dan tahrîk-i **[M2 251]** ikdâm-ı hurûcla hareket ve Dîvân-yolu'ndan Dikili-taş'a dek kādime-cünbân-ı satvet olup[2], râst geldikleri zümre-i muhâlifîne irâ'e-i silâh-ı âteş-bâr ve hevl ü hücûm-i savlet-bâr ile hey'ât-i[3] ictimâ'iyyelerini târumâr eylediğinden, 'alâmet-i şekāvet olan nişânları buldukları dükkânlardan berkende-i[4] dest-i hakāret ve dârun-nedve-i erbâb-ı gavâyet olan kahve-hânelerin câmlarını seng-zede-i felâhun-i mezellet ve[5] simîd ve çörek makūlesine dest-dirâz-ı istîlâ ve bu takrîble Vezîr'in hayât ü memâtı tecessüsle râyet-pîç-i[6] 'avd ü iyâb olup, ol gün ahşama dek ceng ü perhâş ve[7] yeniçeri zümresine bâ'is-i tefrika vü telâş olmağla, cem'iyyetleri perîşân ve bünyân-ı ihtişâdları vîrân olmağa yüz tutduğundan, şifre-i şekāveti fesâne-i tecellüdde ser-tîz ve hançer-i gayret-i câhiliyyeyi semm-i helâhil-i gavâyetle zehr-âmîz edüp, taraflarından taraf taraf dellâllar nidâ ve hâşâ: "İmdâda gelmeyenlerin 'avratı boş ve[8] kendi kâfirdir" deyerek encümen-i fesâdlarına luhûka igrâlarından mâ'adâ, asâkir-i mu'alleme tarafından ihtimâl-i şeb-hûn, şirzime-i bâgıyeye bâdî-i halecân-ı derûn olduğundan, yer yer[9] kara-kullukcular ıb'âs ve hân ve külhan ve dükkân ve kayık-hâne ve yağ-hânelerden bir alay bakkāl ve hammâl-ı meslûbetü'l-i'tibârı da'vetle Ağa-kapusu ve kışlalarda cem'iyyet-i 'azîme ihdâs ile, ol gice oldukları yerlerde beytûtet ve ehâlî-i İstanbul yirmişer-otuzar âdemler[10] ile mahalleleri hıfz u hirâset eylediler.

Gulû-yi eşkıyâ be-Seray-ı hümâyûn ve da'vet-i 'ulemâ be-Ağa-kapusu ve ihrâk-ı Çebe-hâne

Çehârşenbih günü *kable en-yağtediye'l-gurâbu**, silâh-pûş-i mukābele ve ahzâb[11], oldukları yerlerden hurûc ve[12] Sultân-ı 'adl-âyîn üzerine ref'-i livây-ı hurûc edüp, fevc fevc Süleymâniyye etrâfına iktihâm ve ağaları olan Mehmed Ağa'yı önlerine katup Sultân Ahmed ve Ayasofya taraflarına doğru tahrîk-i ikdâm-ı akdâm eylediklerinde, ber-mûceb-i de'b-i nâ-ma'kūl ehâlî-i İstanbul

---

1 yüz A2 — M2
2 olup M2 — A2
3 hey'ât-i A2 hey'et-i M2
4 berkende-i A2 pergende-i M2
5 ve M2 — A2
6 tecessüsle râyet-pîç-i A2 tecessüsüyle râyet-pîc-i M2
7 ve A2 — M2
8 ve A2 — M2
9 yer yer A2 bir bir M2
10 otuzar âdemler A2 ve otuzar âdem M2
* قبل ان يغتدى الغراب = Kargalar ötmeden önce" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
11 ahzâb A2 hirâb (حراب) ve M2
12 hurûc ve A2 'urûc M2

ma'âzallâhi Te'âlâ i'lây-ı livây-ı[1] kelimetullah içün gazâya gider gibi mecma'-ı eşrâra muhâceme-nümây-ı duhûl olarak, mecma'-ı[2] ehl-i bagy u şer, nümûne[3]-nümây-ı mahşer oldukda, asâkir-i mu'alleme ile mukāteleye[4] fesân-zede-i şifre-i kıtâl ve yeni başdan âteş-i fitne lehîb-efrûz-i işti'âl olup, Seray-ı hümâyûn'a doğru itâle-i akdâm-ı şûm ve asâkir-i cedîde dahi mukābele **[M2 252]** kasdiyle izhâr-ı hamle vü[5] hücûm etmeleriyle, tarafeynden nîrân-ı ceng ü sitîz enâre[6] ve gubâr-ı havme-i harb-i hevl-engîz isâre olunmağla, fi'e-i bâgıyeden bî-hadd ü şümâr eşrâr-ı bed-tebâr küşte-i seyf-i demâr ve asâkir-i mu'allemeden bir takım merd-i ciğer-dâr, üftâde-i hâk-i hûn-âlûd-i meydân-ı kârzâr oldukdan sonra, asâkir-i mu'alleme Cebe-hâne'ye tehassun ve âteş-feşânî-i gayretleri hânumân-sûz-i cem'iyyetleri olacağına zümre-i tugāt teyakkun etmeleriyle, 'âdetleri üzere âteş-endâz-ı ihrâk ve Cebe-hâne ile etrâfında olan dükkânlar muhât-ı lehîb-i ihtirâk oldukda, zarûrî asâkir-i mu'alleme hurûc ve ibrâz-ı celâdet-i merdâne ederek Seray-ı hümâyûn'a vülûc eyleyüp, harîk-ı dûzahmisâl gitdikce kol kol şerer-efşân-ı işti'âl olarak bir tarafdan âteş-i harb ü sitîz ve bir tarafdan böyle harîk-ı hevl-engîz ma'âzallâhi[7] Te'âlâ nümûne-nümây-ı rûz-i rustâhîz olup, gürûh-i erbâb-ı şekâ dahi bir tarafdan emvâl-i Müslimîn'e itâle-i pençe-i yağmâ ve aralık aralık hetk-i nâmûsa ictirâ eylediklerinden, ol havâlîde bulunan ehl-i İslâm, sûhte-i âteş-i mihen ü âlâm ve niçeleri[8] dahi isâbet-i dâne-i tüfengle[9] müteveccih-i dâru's-selâm olup, me'mûr-i itfâ olan bugāt, serder-hevâ dest-zen-i âlât-i itfâ[10] olmadıklarından mâ'adâ, belki işti'âline imdâd ve ol simsârân-ı bâzâr-ı fitneye sermâye-i fesâd olduğundan, hod-be-hod sûret-yâb-ı nâr-ı Nemrûd olup, bir kolu Dîvân-yolu etrâfiyle Süleymân Paşa Hânı'na kadar sûzân ve bir tarafı Defter-hâne ve Sultân Ahmed Câmi'i verâlarında olan mahallâta doğru büyût ve dekâkîn ve menâzil-i 'ibâd-ı Müslimîn[11] ve ertesi gün sabâha dek kol kol pey-siper-i dağdağa-resân[12] olduğundan, hânelerinde ser-be-ceyb-i 'uzlet ve muztarib-nişîn-i peygūle-i hayret olan ehâlî ve ehl-i[13] 'ırz, sebbâbe-gezây-ı te'essüf ve[14] bâ-husûs 'ulemây-ı a'lâm sûhte-i[15]

1 ma'âzallâhi Te'âlâ i'lây-ı livây-ı A2 ma'âz[all]âhi Te'âlâ i'lây-ı M2
2 mecma'-ı A2 — M2
3 nümûne A2 nümûde M2
4 mukāteleye A2 mukābeleye M2
5 vü M2 — A2
6 enâre A2 emâre M2
7 ma'âzallâhi A2 ma'âz[all]âhi M2
8 niçeleri A2 niceleri M2
9 tüfengle A2 tüfeng ile M2
10 ser-der-hevâ dest-zen-i âlât-i itfâ A2 serd-i hevâ dest-zen-i âlât M2
11 'ibâd-ı Müslimîn M2 agniyâ ve mesâkîn A2
12 dağdağa-resân M2 — A2
13 olan ehâlî ve ehl-i M2 ehâlî-i A2
14 ve M2 — A2
15 sûhte-i A2 sûhte-i teh-i M2

nîrân-ı telehhüf iken, bi'l-cümle sudûru[1] Ağa-kapusu'na da'vetle, mecbûren[2] icâbet-i zarûrî etmeleriyle, hâh nâ-hâh tahrîk-i 'inân-ı külfet-i harekât ve müb-telây-ı mazîk-ı cem'iyyet olduklarından, sûretâ mültefit ve hakîkatde mahbûs-i resen-ı lihâza-i nezâret oldular.

Endâhten-i top be-Donanma-yı hümâyûn ve emân-hâsten-i eşkıyây-ı şekāvet-nümûn

Seray-ı hümâyûn'u ihâta ile muhâsara ve âmâde-i[3] neberd-gâh-ı mücâdele ve müşâcere olan bugāt-ı Yeniçeriyân, Ayasofya menâreleriyle ba'zı emâkin-i mürtefi'adan derûn-i Seray-ı hümâyûn'a **[M2 253]** dâne-feşân-ı[4] tuğyân oldukları ashâb-ı şekâya havâle-i dest-i redd ve bir bir hücûmlarında taşra çıkup bir niçe[5] eşkıyâyı üftâde-i hâk-i helâk ederek tarîk-ı iktihâmların sedd eden cünûd-i gayret-nümûda îrâs-i hayret ve merd-i meydân-ı ceng ve hem-hûy-i bebr u peleng, şecî'u'l-vüzerâ, eşca'u'l-vükelâ[6], Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa'nın[7] tahrîz u ikdâm ve ırâsı, takviyet-i kalb-i[8] besâlet ve Seray-ı hümâyûn'da olan aşcı ve halvacı ile sâ'ir bostâniyân ve belki Enderûn-i hümâyûn'da ni'am-perver-ı Saltanat olan ağayân-ı bî-iz'ân Ocak hakkında gayret, maraz-ı cüzzâm gibi 'urûk u a'sâblarına sirâyet etmiş bir 'illet olduğundan, veliyy-i ni'metleri olan Veliyy-i ni'met-i 'âlem yolunda cân-fedâ ve muhâfaza-i vücûd-i hümâyûnlariyçün[9] i'mâl-i edevât-ı harb ü heycâ eden ecnâd-ı neverd-âşinâya evzâ'-ı nâdir-berâber-i hasmâne ile îrâs-ı hadşe vü ha-lecân ve bî-çâreleri[10] tenhâ buldukları yerde izâka-i[11] semm-i sâ'a-i şehâdetle bî-cân etdikleri, fütûr-âver-i bâzû-yi celâdet ve yine fuzalây-ı dehr ve eşca'u'ş-şuc'ân-ı 'asrdan müşârun ileyh Râmiz Paşa'nın mesûbât-ı gazâyı beyân ile def'-i cebânet ve tahrîk-i 'ırk-ı şecâ'at etmekle, fetret-i Enderûn ve muhâceme-i Bîrûn'u def'a[12] havâle-i esliha-i gayret ve hizmet-i[13] Saltanat-ı seniyye'de icrây-ı muktezây-ı 'ubûdiyyetle meydân-ı merdânegîde rekz-i seng-i sadâkat eylediler. Ref'-i livây-ı şekāvet[14] ve hetk-i perde-i itâ'at eden

1 sudûru A2 sudûr M2
2 mecbûren M2 mecbûr A2
3 âmâde-i A2 emâre-i M2
4 feşân-ı A2 efşân-ı M2
5 niçe A2 nice M2
6 peleng -vükelâ M2 beleng, şecî'u'l-vüzerâ', eşca'u'l-vükelâ' A2
7 Paşa'nın A2 Paşa M2
8 kalb-i A2 kulûb-i M2
9 u A2 — M2
10 hümâyûnlariyçün A2 hümâyûnları içün M2
11 bî-çâreleri A2 pî-çâreleri M2
12 izâka-i A2 irâka-i M2
13 def'a A2 def'aten M2
14 hizmet-i A2 hidmet-i M2
15 şekāvet A2 şekāvet (شفاوت) M2

erbâb-ı gavâyetin kulûb-i kāsiyelerine ilkāy-ı dehşet ve muhâlif-i menhec-i şerî'at irtikâb-ı cünha-i hurûc 'ale's-sultân ile mazhar-ı derd-i[1] la'net olduklarını işâ'at ve behâyim-minşân-ı ehâlî-i İstanbul'un gürûh-i mekrûha iltihâkları, muhâlif-i rızây-ı İlâhî ve mugāyir-i irtizây-ı Pâdişâhî idüğüne işâret kasdiyle Un-kapanı pîş-gâhında lenger-endâz-ı sükûn sefâyin-i Donanma-yı hümâyûn'dan[2] âteş-endâz-ı top-i satvet ve Ağa-kapusu'nu nişânde-i kavâri'-i savlet edüp, aralık aralık gülle-i[3] sâmân-rübâ Ağa-kapusu'nda olan ağavâta dehşet-fermâ olmağla, dîvâr-ı sabr u sekîneleri rahne-pezîr-i ru'b ü hirâs ve bünyân-ı bî-esâs-ı cem'iyyetleri, müşrif-i inhidâm ü indirâs olmağa yüz tutup, cebehâneleri[4] kalmamak behânesiyle şîrâzeleri müteferrik ve heykel-i ictimâ' u ihtişâdlarına halel mutetarrak olmuşiken, ba'zı eşrâr **[M2 254]** bulunduğu merkez-i şekāvetde sebât-ı kadem izhâr ve i'tikād-ı bâtıllarında himâyesi, erkân-ı İslâmiyye'yi himâyeden mukaddem olan ocakları uğurunda fedây-ı cân etmeğe[5] ısrâr eyleyerek karâr ve nefs-i habîslerini dûdmân-ı hıyânetleri ve kânûn-i bagy u şekāvetleri yolunda inâre-i nâr-ı[6] harb ü peygâr eylediler.

Kavâri'-i âteş-feşânın gülleleri ba'zan[7] Ağa-kapusu'nu güzâr ve Süleymâniyye Câmi'i'ni ve sâ'ir cîrânın menâzil ve merâbi'ini rahnedâr etdiğinden, nâ-behre-yâb-ı 'akl ü fetânet bir alay yâve-gûy herze-derây-ı[8] nekbet: "Allah, Allah[9]! Bu ne demekdir? Topla İstanbul'u yıkacaklar ve Ocağ'ın ehâlîsini âteşlere mi[10] yakacaklar" deyerek dehen-bâz ve sebük-mağzân-ı zemâneden bir fırka-i belâdet-hulka dahi ol gürûh-i mekrûha dem-sâzlığa âgāz edüp, kisve-pûş-i gavâyet ve harekât-ı hurûc 'ale's-sultânla[11] dâmen-âlûde-i töhmet olan erbâb-ı şekāya imdâd ü i'ânet ve muhâlif-i şerî'at ve mugāyir-i rızây-ı devlet olduğuna işâret içün İmâmü'l-Müslimîn emriyle atılan toplara i'tirâz ve gürûh-i bâgıyenin ilkāy-ı nîrân-ı 'isyân ile[12] etrâf-ı beldeyi sûzân ve harem-i nâmûslarına itâle-i ser-pençe-i 'adâvetle emvâl ü eşyâlarına havâle-i dest-i yağmâ vü tâlân etmelerinden, 'ayne'l-insâfı[13] igmâz eylemeleri, mukayyed-i kayd-ı sutûr olacak garâ'ib-i[14] umûrdandır.

---

1 mazhar-ı derd-i A2 mazhar-ı (مطهر) redd ü M2
2 hümâyûn'dan M2 hümâyûn A2
3 gülle-i M2 kelime-i A2
4 cebehâneleri M2 cebehâne A2
5 etmeğe M2 — A2
6 inâre-i nâr-ı A2 isâre-i M2
7 ba'zan A2 ba'zı M2
8 derây-ı M2 ve re'y-i A2
9 Allah, Allah A2 [All]ah, [All]ah M2
10 mi A2 — M2
11 'ale's-sultânla A2 'ale's-sultân ile M2
12 'isyân ile A2 'isyâniyle M2
13 'ayn-ı insâfı A2 'ayne'l-insâfı M2
14 garâ'ib A2 garâyib M2

İrsâl-i sudûr-i kirâm be-Seray-ı hümâyûn ve istid'ây-ı 'afv ü emân ve intikāl-i cennet-mekân[1] Sultân Mustafa Hân *'afâ 'anhu'l-Mennân**

Ehl-i 'ırz sûretinde olan eşkıyây-ı İstanbul, harîkın mahallelerine dahi[2] sirâyeti havfıyla fevc fevc 'avd ü kufûl etmeleriyle, cem'iyyet-i erbâb-ı tuğyân, mazhar-ı hâlet-i beynehüme'd-darbân olduğundan[3], hîme-i dûdmân-ı 'isyân sanâdîd-i kavm-i Bektâşiyân, Ağa-kapusu'nda muztarib-nişîn-i mevkıf-i halecân olan sudûr-i zî-şânın dâmen-i şefâ'atlerine âvîzân olup[4], her ne vechile emr u fermân buyurulur ise, gerden-dâde-i iz'ân olmak üzere isti'fâ ve kavâri'-i âteş-feşânın inkıtâ'ıyla i'tây-ı berât-ı emân buyurulmasını taraf-ı hümâyûndan recâ içün mütehammil-bâr-ı[5] sefâret ve Seray-ı hümâyûn'a kādime[6]-cünbân-ı hareket eylemelerini istid'â eylediklerinde, müşârun ileyhim bu teklîfi ganîmet ve yedlerinden halâsla **[M2 255]** dâru'l-emân olan dâ'ire-i Saltanat'a düşmeğe medâr-ı fursat bilüp, der-'akab tevsen-süvâr-ı 'azm ü nehzat ve atılan tüfeng dâneleri arasından mihmîz-zen-i[7] bâregî-i havf u haşyet olarak Seray-ı hümâyûn'a vusûl ve huzûr-i mehâbet-mevfûr-i Mülûkâne'ye şeref-yâb-ı duhûl olduklarında, cenâb-ı Şevket-me'âb tahrîk-i zebân-ı iltifâtla[8] müşârun ileyhime hıtâb ve: "Birâder dahi vefât eyledi" deyerek Sultân Mustafa *rahimallâhu 'aleyhi ve 'afâ***nın kantara-i mükâfâtdan üftâde-i seylâb-ı mücâzât olduğuna işrâb buyurduklarında, meclis-i hümâyûnda bulunan[10] vüzerâ ve sudûr-ı 'ulemâ, devâm-ı 'ömr u devletleri du'âsiyle resm-i ta'ziyeyi icrâ ve âteş-i fitnenin sûret-nümây-ı intıfâ ve Ocaklu'nun müteşebbis-i ezyâl-i recâ olduklarını 'arz u inhâ ve 'afvlerini istid'â eylediklerinde: "Eğer fîmâ-ba'd tavr-ı edebe ri'âyet ve ber-muktezây-ı 'ubûdiyyet iltizâm-ı lâzime-i itâ'at ederler ise, nâ'il-i 'afv-ı Şâhâne'm ve illâ bütün İstanbul sûzân-ı nâr-ı 'isyân olur ise dahi kābil-i 'afv olmayup, mazhar-ı inkisâr-ı Pâdişâhâne'm olurlar. Varsunlar huzûr-i müntakım-i Kahhâr'da cevâbını versünler" buyurduklarında, huzûrda bulunan ser-levha-i vüzerâ, müşârun ileyh Râmiz Paşa ve sâ'ir erkân-ı devlet bi'l-ittifâk def'-i fitne içün çehre-fersây-ı ma'raz-ı şefâ'at olmalarıyla, zarûrî topların inkıtâ'ına emr u fermân ve irâde-i hümâyûnları mûcebince hareket şartıyla i'tây-ı menşûr-i emân buyurulup, tef-

---

1 **cennet-mekân** A2 — M2

* عفى عنه المنان = Çok çok ihsân eden (Allah) onu affeylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

2 dahi A2 — M2

3 olduğundan M2 — A2

4 olup M2 — A2

5 mütehammil-bâr-ı M2 mütehammil-bâr-ı A2

6 kādime A2 kademe M2

7 mihmîz-zen-i A2 mihmîz-zen-i (مهيمزن) M2

8 iltifâtla A2 iltifât ile M2

9 *rahimallâhu 'aleyhi ve 'afâ* M2 *'aleyhi 'afâ* A2

** رحم الله عليه و عفى = Allah ona rahmet eylesin ve affeylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

10 bulunan M2 — A2

rîk-ı cem'iyyet ve telfîk-ı güsiste-mehâr-ı itâ'at eylemeleriyçün[1] Rumeli Pâyesi'yle sermâyedâr-ı i'tilâ Mollacık-zâde Mehmed 'Atâ'ullah[2] Efendi'ye Sultân Ahmed Şeyhi ve Küçük Mîrahûr terfîk ve sûret-i mu'âhedeleri mazbût-ı kayd-ı kitâbet olmak içün Ağa-kapusu'na ba's ü tatrîk olunup, taraf-ı hümâyûndan niyâzlarma müsâ'ade buyurulduğunu beyân ve mâdâmki ribka-i itâ'at, kılâde-i rakabe-i 'ubûdiyyet ola. Cânib-i Mülûkâne'den mazhar-ı 'afv u 'inâyet olacaklarını âverde-i zebân-ı tibyân eylediklerinde, cümlesi dest-efrâz-ı du'ây-ı devlet ve müte'ahhid-i tefrîk-ı cem'iyyet ve ferdâsı[3] müdde'ây-ı inkıyâdları hüccet olunmak üzere gûyâ dâhil-i teklîf-i[4] itâ'at oldular. Ber-efrâhte-i dest-i fesâd olan harîkın şu'le-fürûz-i iştidâd ve sûret-yâb-ı incimâd olmayup, lehîb-efzây-ı imdâd[5] olduğundan, ehâlî-i İstanbul'un girîbân-ı ârâmları ser-pençe-i havf u hirâsa giriftâr **[M2 256]** ve her bir mahalleyi muhâfaza içün lâ-ekall iki ve üç yüz müsellah âdem münâvebeten meşgūl-i geşt ü güzâr ve herkes evlerinin dört dîvârına ta'lîk-ı kanâdîl ile ol leyl-i pür-veyli rûz-i rûşenden nümûdâr edüp, sûretâ ehl-i 'ırz olan eclâf bâ-husûs güm-kerde-i râh-ı insâf-ı fitne-nihâdân esnâf, hâne ve mahallelerini muhâfaza içün dâ'ire-i şekāvetde sâbit-kadem-i merkez-i eclâf ve 'ale'l-ittifâk olmak zu'muyla va'dlerinde hulf ile[6] cem'iyyet-i eşkıyâyı iz'âf eylediklerinde, zümre-i Yeniçeriyân mülâhaza-i encâmla melûl ve mecma'-ı ashâb-ı gavâyetden teferruk[7] eden gûyâ ehl-i 'ırzlar, mahallelerini muhâfaza ile meşgūl oldular.

Zuhûr-i Kandıralı ve cem'iyyet be-Serav ve firârî-i Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa ve Nâzır-ı Bahriyye[8] 'Ali Efendi be-taraf-ı Rumeli

Seherî hamîs günü Kandıralı dimekle şehîr bir küştenî-yi vâcibü't-tedmîr, karşu yakaya murûr ve bâr-ı dûş-i menhûsu olan livâ'-i menkûsü nasb-ı ser-zemîn-i şerr u şûr edüp, Galata ve Tersâne-i 'âmire ve Üsküdar ile Boğaz-içi'nde vâki' emâkin-i[9] sâ'irede havf u satvet-i zâbitân ve hirâs-ı kavâri'-i âteş-feşân ile her biri[10] bir kûşede ser-be-ceyb-i ihtifâ ve sûrâh-ı fâreye hezâr dînâr takdîri[11] 'indlerinde ednâ behâ olmuşiken, ol bedreka-i râh-ı dalâlet, haşerât-ı ma'hûdeyi semt-i gavâyete da'vet ve şöhret-i kâzibe-i mel'aneti cür'et-

1 eylemeleriyçün A2 eylemeleri içün M2
2 'Atâ'ullah A2 'Atâ'[ull]ah M2
3 ferdâsı M2 ferdâ A2
4 teklîf-i A2 telhîf-i M2
5 imdâd A2 imtidâd M2
6 hulf ile M2 hulfla (خلفلة) A2
7 teferruk A2 nefret M2
8 **Bahriyye** M2 **Bahreyn** A2
9 Galata emâkin-i A2 — M2
10 biri M2 — A2
11 takdîri M2 takdîr A2

bahşây-ı icâbet olmağla, kati vâfir erbâb-ı fesâd, zîr-i râyet-i idbârına ihtişâd etdikde, Tersâne tarafına tevcîh-i veche-i şekāvet ve muhâfazada olanlara peyvend-i kesel-i tehammül ü tâkat olmağla, Tersâne-i 'âmire ile sefâyin-i hümâyûn, giriftâr-ı eyâdî-i kavm-i mel'ûn olup, bu sûretle kesb-i kuvvet ve andan Top-hâne'ye 'avdet ve râyet-i hızlân-gāret-i merkez-i meydân oldukda, Boğaz-içi ile Üsküdar sekenesinden bir alay bekār-ı meslûbetü'l-enbâr mecma'-ı eşrâra sâbıka-nümây-ı ibtidâr olduklarında, heyûlây-ı cem'iyyetleri iktisâb-ı sûret-i kesret etmekle, topcu ve 'arabacı kazgānlarını İstanbul'a imrâr ve Yeni-odalar pîş-gâhında nihâde-i ser-zemîn-i idbâr edüp, bu âna dek yeniçeri kazgānları meydâna hurûc ve 'âdet-i kabîhaları üzere zirve-i şekāvete vülûc etmamişiken, icrây-ı 'âdet ve tekmîl-i mâdde-i şekāvetle âteş-i has-pûş-i fesâd yeni başdan mirveha **[M2 257]** -cünbânî-i ırgād[1] ile şu'le-pezîr-i istîkād oldukda, "Gemiler ile Tersâne bizde, karşu yakalar ile Top-hâne bizde" deyerek taraf taraf dellâllar çâksâz-ı[2] hancere-i nidâ ve harîde-i sakbe-i hafâ olan mâr-tıynetân-ı müstakıllü'ş[3] şekāvı mecma'larına da'vetle şakk-ı sûrâh-ı sadâ ederek hande-fermây-ı 'ukalâ ve belki kahkaha-efzây-ı divel-i a'dâ olmalarıyla, ahşâmdan perîşân ve gazab-ı Pâdişâhî'den tersân olan ashâb-ı tuğyân fevc fevc tecemmu' u tehaşşüd ve hey'et-i ictimâ'iyyeleri teceddüd etmekle, evvelkiden ziyâde tekâlîf-i şâkka ile mevkıf-i 'anâda[4] îstâde oldukları rû-nümây-ı şuyû' ve Râmiz Paşa ile 'Abdurrahmân Paşa'ya mesmû' oldukda, fîmâ-ba'd sebâtın fâ'idesi olmadığı cezm, [mısrâ][5]

Bozulmak mümteni'dir, ser-nüvişt-i hâme-i takdîr*

mukaddimesi nitâc-ı kazıyye-i takdîr etmekle, reh-rev-i semt-i firâr olmağa 'azm edüp, ma'iyyetlerinde olan Nâzır-ı Bahriyye 'Ali Efendi ile berâber üçü dahi Yalı-köşkü'nden hurûc ve merbût olan küçük korvete duhûl ü vülûc ile[6] Üsküdar tarafına murûr ve karaya çıkmağa mevâni'-i kaviyye zuhûr etmekle, yüz elli kadar âdemleri[7] ile bir çekdirmeye nakl ü tahvîl ve Marmara'ya doğru havâle-i sükkân-ı tesbîl eylediklerini fi'e-i bâgıye istimâ' ve sefâyin-i mürettebeden brik ta'bîr olunur sefîne-i sagīreye esdâl-i dâmân-i şirâ'la ta'kîblerine deryâ-peymây-ı mübâderet ve müşârun ileyhimâ verâdan 'akab-gîrliklerini ru'yet ve derk edeceklerini peymûde-i endâze-i tahmîn ü firâset eylediklerinde, Ayastefenoz kurbünde karaya hatve-endâz-ı hurûc ve şevâhık-ı

---

1 ırgād A2 evgād M2
2 çâksâz-ı A2 çâksâr-ı M2
3 müstakıllü'ş A2 müstakbelü'ş M2
4 şâkka 'anâda A2 şâkkada pâ-nihâde ve mevkıf-i 'inâdda M2
5 olmadığı cezm, [mısrâ'] A2 olmadığını cezm M2
* Bu mısrâ Nâ'ilî'nin şiirlerindendir; bk. *Nâ'ilî Divânı,* hzr. Halûk İpekten, İstanbul 1990, s.149.
6 korvete duhûl ü vülûc ile M2 قورته يه duhûl ü vülûcla A2
7 âdemleri M2 âdemler A2

cibâle doğru reh-peymây-ı 'urûc olduklarında, ta'kīb edenler 'adem-i idrâki derk ve me'yûsen i'âde-i hîzârâne-i terk eylediler[1]*

Tefrîk-ı cem'iyyet-i ashâb-ı şekāvet be-şart-ı itâ'at

Âteş-dân-ı fesâd müceddeden şu'le-fürûz-i nîrân-ı 'inâd olduğundan, perdâhte-i dest-i ittifâk olan[2] ocağı def' ve ehâlîsinin asıl[3] şecere-i sebâtlarını hadîka-i imkândan kal' içün teşhîz-i mu'avvel-i iddi'â ve izâle-i vücûdlariyçün sebt-i cerîde-i müdde'â eyledikleri vüzerâ vü ricâlden mâ'adâ, zîb-efzây-ı makām-ı Fetvâ Mehmed Sâlih Efendi-zâde Ahmed Efendi, Nizâm-ı Cedîd'e sûret-nümây-ı rızâ ve def'a-i ulâ Meşîhat'lerinde fetvây-ı cevâza rakam-tırâz-ı **[M2 258]** imzâ olduklarının sebebinden istinbâ, bu def'a mecma'a gelmesini iktizâ eylediğini inbâ eylediklerinde, meclisde olan sudûr-i 'ulemây-ı a'lâm sâk-ı vifâk üzere kıyâm ve liyâkat-i zâtiyesiyle Şeyhulislâm olmuş bir âdeme havâle-i samsâm-ı hısâm ve bu sûretle sell-i şemşîr-i tekāzâ vü ibrâm olunmak nakīsa-i[4] şân-ı 'ulemâ ve belki intihâk-i havme-i şerî'at-i garrâyı müstevcib idüğüni ifhâm ve cümlemiz çâkçâk ve üftâde-i ma'raz-ı helâk olmayınca, bu kâr-ı nâ-me'mûl sûret-yâb-ı hüsûl olmayacağını i'lâm eylediklerinde, bin belâ ile ferâgat ve 'arûs-i hacle-pirây-i 'ulemâya zerî'a-i mestûriyyet olup, kavm-i müstahikku'l-levm hetk-i perde-i edeb ve bâlâda mastûr ricâl-i devletin her birinin meydâna ihzâr ve küşte-i seyf-i demâr olmalarına havâle-i seyf-i talēb eylediklerinde, yine sudûr-i zî-şân idâre-i umûr-i Saltanat, muhavvel-i 'uhde-i ricâl-i devlet olduğundan, bunların fikdânı umûr-i devlete vesîle-i perîşânî olup, ez-cümle "Gālib Efendi mezâyây-ı umûr-i devlete 'ârif ve divel-i ecnebiyyenin mu'âhedâtı tahrîrlerine ve elân der-dest olan Rusyalu mükâlemesi takrîrine vâkıf olmağla, bu sûretde birden bire i'dâm, himâyetkârî-i devlet da'vâsına muhâlifdir" deyerek isti'fâlarına ikdâm ve ba'zı delâ'il-i 'akliyye serdi ile[5] ilzâm edüp, mûmâ ileyhi[6] dahi tahlîs ve zebân-zede-i erbâb-ı şekāvet birkaç merd-i bî-'aybı da taklîs[7] edüp, ancak Râmiz Paşa ile Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nın firâr eylediklerini inkâr ile mutâlebelerinde ısrâra[8] hadd-i i'tidâli güzâr ve meclisde olan evliyây-ı umûru bî-zâr

---

1 hîzârâne-i terk eylediler A2 hîzân-ı terk eylediler (ایاریلر) M2

* "Bir tarafdan tekessür-i eylediler" kısmı anlaşılan 'Asım Efendi'nin notlarından istifâde ve ilâvelerle Şânî-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,132-148), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet,* IX,28-39.

2 olan A2 — M2

3 asıl A2 aslâ M2

4 nakīsa-i A2 nakīza-i M2

5 serdi ile A2 serdiyle M2

6 ileyhi A2 ileyh M2

7 taklîs A2 teflîs M2

8 ısrâra A2 ısrâr M2

eyledikleri hâlde, müşârun ileyhimâyı ta'kīb eden sefîne 'avdet ve içinde olanlardan biri sanâdîd-i Bektâşiyye'ye iblâğ-ı peyâm-ı beşâret edüp, brik ta'bîr olunan sefîne ile ta'kīblerinin sûretini[1] beyân ve râkib oldukları sefîneyi karaya urduklarından, derk edemediklerini âverde-i zebân-ı tibyân edüp: "Ancak karada olanlar dâ'iren-mâ-dâr ihâta ile hisâr ve şimdiye dek yedlerine giriftâr olmağla, hayyen ve meyyiten ihzâr olunur" dediği sanâdîd-i merkūma[2] bâ'is-i istibşâr ve sudûr-i 'âlî-mikdâra me'haz-i fursat ı güftâr[3] olup: "İşte firâr eyledikleri ihbâr olundukca, inkâr ederdiniz. İşte firârları âşikâr ve Devlet-i 'aliyye yedinde olmadıkları bedîdâr oldu" buyurdukları, bâdî-i[4] hacâlet **[M2 259]** ve müşârun ileyhim bulundukları vakit i'dâmlarına havâle-i seyf-i siyâset ve müceddeden tertîb olunan segbân ocağı ref'le kadîm ocaklara ri'âyet olunmak şartıyla tefrîk-ı cem'iyyet ve tenmîk-ı sened-i itâ'at[5] etmek üzere gücile[6] cum'a gicesi sâ'at altı sularında karâr-gîr-i nizâm ve firârîlerin bulunmasiyçün emr u fermân ısdâriyle gûyâ ki sükûn-pezîr-i ilzâm oldu.

Gulû-yi eşkıyâ ve ihrâk-ı Kışla-i Selîmiyye ve Levend Çiftliği ve şehâdet-i Bin-başı Arnabûd

Ferdâsı Üsküdar tarafında olan hazele-i eşkıyâ *hazelehumullâhu*[7] *Te'âlâ*[*] 'akd-i livây-ı şikākla Selîmiyye'ye doğru hatve-peymâ ve istinbâh-ı 'akūrâneleriyle mecma'-ı segânelerine[8] dünbâle-be-dûş-i iltihâk olan kelb-i sûka-i hızlân ile[9] bi'l-ma'iyye reh-neverd-i vâdî-i şekā olup, meştây-ı cedîd tarafına siklet-bahş-ı vürûd ve Arnabûd Bin-başısı biraz segbânla[10] ol havâlîde mevcûd olmağla, tarh-ı bâzâr-ı kârzâr ve simsârî-i top u tüfengle germ-sâz-ı dâd u sitâd-ı metâ'-ı demâr olup, pençe-i[11] eşrâr-ı bidâ'a-i mevt-i murdâr ile sermâyedâr-ı bevâr olmuşiken, cem'iyyet-i tugāt gitdikce sûret-yâb-ı izdihâm olmağla, kesretleri tehammül-şiken olduğunu teyakkun, zarûrî ma'iyyetinde olan neferâtla kışlaya ilcây-ı tehassun edüp, ber-muktezây-ı tabî'at-ı ırgā[d][12], kışlayı sûzân-ı nâr-ı fesâd edüp, bir takrîb bî-çâreyi i'dâm ü[13] helâk ve câme-i

1 sûretini A2 sûretin M2
2 dediği sanâdîd-i merkūma A2 dediğini sanâdîd-i merkūmeye M2
3 mikdâra me'haz-i fursat ı güftâr M2 : mikdâr me'haz-i fursat ı giriftâr A2
4 bâdî-i A2 bâdî-yi M2
5 itâ'at A2 tâ'at M2
6 gücile A2 gücle M2
7 *hazelehumullâhu* A2 *hazelehum[ull]âhu* M2
* خذلهم الله تعالى = Allah onları rezîl rüsvay eylesin" anlamına gelen Arapça bedduâdır.
8 'akūrâneleriyle mecma'-ı segânelerine A2 'akūrâneleri ile mecma'-ı bî-gânelerine M2
9 <kelb-i> kelb-i sûka-i hızlân ile A2 kelb-i sûka-i hızlân M2
10 segbânla A2 segbân ile M2
11 pençe-i A2 nice M2
12 ırgā[d] A2 evgād M2
13 i'dâm ü M2 — A2

zindegânîsin dest-i gavâyetle çâkçâk eyledikden sonra, Ocak Ağası'nm ve binbaşıların hânelerini ihrâk ve "Kuru yanınca yaş da yanar" meselince, büyût-i cîrânı dahi üftâde-i nâr-ı ihtirâk ve emvâl ü eşyâlarını tâlan-zede-i eyâdî-i şikāk edüp, Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nm sâkin olduğu İsmâ'îl Paşa Serayı'nda olan tarîf[1] ü telîd eşyâsını târâc ve mâl-ı eytâm olan Seray'a dahi ilkāy-ı âteş-i hasâretle derûnlarmdan havf-ı Hudâ'yı[2] ihrâc eylediler. Galata ve Top-hâne havâlîsinde erbâb-ı 'isyân, reşk-endâz-ı i'mâl-i nigûhîde de akrân olup, 'alem-efrâz-ı cem'iyyet ve Levend Çiftliği'ne tahrîk-i akdâm-ı nuhûset eylediklerinde, çiftlikde mevcûd asker-i ceng-azmûdeye tâb-âver olamadıklarından[3], münhezimen 'avdet etmişler iken, cebehâne ve zahîrede olan fıkdân Levend Çiftliği askerini perîşân etdiğini, tâ'ife-i bâgıye istimâ' ve tekrâr tahrîk-i i'lâm-ı[4] ictimâ' edüp, Levend Çiftliği **[M2 260]** etrâfında olan büyût ve dekâkîni ihrâk ve bu sûretle dahi[5] meydân-ı hıyânete nasb-ı seng-i şikāk eylediler.

Şehâdet-i Ağa-yı Ocağ-ı Segbân

Cemretü'l-harb [ü] vegā Ocak Ağası Süleymân Ağa, sadme-i tîğ-i cûyendegân-ı gavgā ile[6] üftâde-i hûn-âlûde-i tîh-i vegā edüp[7], sâ'ir ru'esây-ı ulûf ve mi'ât giriftâr-ı dest-i haşerât oldukca, havâle-i şemşîr-i gadr ve alay-ı ehl-i İslâm'ı i'dâm ile teşeffî-i sadr eylediler.

Şehâdet-i Bin-başı ez-segbânân

Ru'esây-ı hezârdan bir bî-çâre Sultân Mehmed semtinde üftâde-i eyâdî-i[8] bugāt-ı gaddâre oldukda, 'adem-i halâsını tefattun ve küşte-i şemşîr-i gadr olacağını teyakkun eyledikde, kelimetân-ı mübâreketâna[9] zebân-gerdân-ı iştigāl ve hatm-kârî-i tehlîl ile hâtime-zîb-i defter-i a'mâl olur iken, bir küştenî-i bed-mezheb: "Ne söyledirsiniz şu gavuru!" lafzıyla hetk-i perde-i edeb ve ma'âzallâhi[10] Te'âlâ kelime-i müstehcene ile ağzına şetm ü sebb ederek havâle-i tîğ-i şekāvet ve derd-mendi, zebân-ârây-ı[11] şehâdet olarak

1 tarîf A2 zarîf M2
2 hasâretle Hudâ'yı A2 hasâret olunca havf-ı Hudâ'yı derûnlarından M2
3 olamadıklarından A2 olmadıklarından M2
4 tahrîk-i i'lâm-ı A2 i'lân-ı M2
5 bu sûretle dahi A2 ba'dehû M2
6 ile M2 — A2
7 edüp A2 olup M2
8 eyâdî-i A2 eyâdegî-i M2
9 mübâreketâna M2 mübâreketân A2
10 ma'âzallâhi A2 ma'âz[all]âhi M2
11 ârây-ı A2 âlây-ı M2

nâ'il-i rütbe-i şehâdet eylediklerini gören âdem, nakş-ı sahîfe-i 'ibret olmasını muhavvel-i 'uhde-i kalem eyledi.

Şehâdet-i Hacı Ahmed-zâde

Anadolu hânedânından dâ'ire-i ittifâka idhâl ve der-dest olan[1] tedâbîr-i isâbet-pezîrin icrâsına i'mâl olunacaklardan Âsitâne-i sa'âdet'de ikāmet ve kûşe-nişîn-i müsâferet üzere olup, Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılığı'yla sermâyedâr-ı mübâhât ve Büyük Emîr-i ahûrluk[2] Pâyesi'yle tavîle-bend-i iltifât olan Hacı Ahmed-oğlu, giriftâr-ı eyâdî-i kavm-i meş'ûm ve havâle-i bevâtir-i gadr ile dâ'ire-i hestîden ma'dûm oldu; *rahmetullâhi*[3] *'aleyhim ecma'în**

Cerîde-i Havâdis Matbâa'sında tab' olunmuşdur[4].

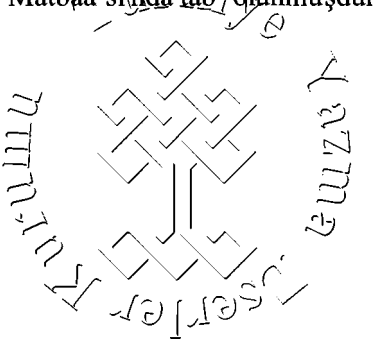

1 olan A2 — M2

2 Emîr-i ahûrluk A2 Mîrahûrluk M2

3 *rahmetullâhi* A2 *rahmet[ull]âhi* M2

* رحمة الله عليهم اجمعين = Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

4 Cerîde-i olunmuşdur M2 *Nemekahu'l-Fakīru el-muhtâcu ilâ eltâf-i Rabbihî es-Seyyid Mustafa Hayrî el-Malatî eş-şehîr bi-Vâ'iz-zâde zâdallâhu zâdehû ve ekremehû fi'l-ûlâ bimâ hüve'l-ûlâ ve fi'l-uhrâ bi'l-hüsnâ ve'z-ziyâdeti fî yevmi's-sebti min şa'bân sene semâniyete ve sittîn ve mi'eteyn ve elf min hicretin men lehu'l-'izzü ve'ş-şerefü* (نمقه الفقير المحتاج الى الطاف ربه السيد مصطفى خيرى الملطى الشهير بواعظ زاده زاد الله زاده و اكرمه فى الاولى بما هو الاولى و فى الاخرى بالحسنى و الزياده فى يوم السبت من شعبان سنه ثمانية و ستين و مأتين و الف من هجرة من له العز و الشرف = Bunu rabbinin lutuflarına muhtâc fakîr, Vâ'iz-zâde diye meşhûr Malatyalı Seyyid Mustafa Hayri -Allah onun rızkını arttırsın ve ona öncesinde en iyisiyle sonrasında da güzellikle ve fazlasıyla ikrâmda bulunsun- hicretin bin iki yüz altmış sekiz şa'bânında [2(?) Şa'bân 1268 = 22 Mayıs 1852] cumartesi günü güzel bir yazıyla yazdı. Üstünlük ve şeref Allah'tandır).

[N3 nüshasının baş tarafındaki numarasız varağın b yüzünde kurşun kalemle ve Arap harfleriyle yazılmış "Mütercim-i Kāmûs 'Âsım Efendi'nin ba'zı müsveddâtı" kaydı vardır. 1a'da ise Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nin mührü ve onun altında yeni Türk harfleriyle yazılmış "Y-877 40855 Yevmî müşevvedât, 18 varaktır" yazıları vardır. 1b'de ise Âsım Efendi'nin bozuk, okunması zor özentisiz bir yazıyla yazdığı, çok azı Türkçe olan, Arapça ve Tarih'iyle doğrudan ilgili olmayan bazı notları vardır. Muhtemelen Âsım Efendi bir biçimde çalışmalarında kullanacağını düşündüğü bazı hususları (Muhammed, Mahmûd, Ahmed, Hâmid, Makām-ı Mahmûd kelimelerinin, elif harfinin ne anlamlara geldiği, bazı âyet ve hadîslere işâret, bazı âyetlerin ebced hesabıyla delâletleri, bazı tarih düşürme denemeleri gibi) kaydetmiş gözüküyor. 2a-2b'de ise yine özentisiz yazısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de geçen "fetih" ve "nusrat" kelimeleri ve bunların 1233[=1818] yılına da işaret ettiğini anlatan bir kısım vardır. Bizi bazı bakımlardan ilgilendirdiğini düşündüğüm için bu kısma N3'ün sonunda yer verdim.

N3 nüshasının 2b'den sonraki kısmında, Âsım Efendi'nin 3a'dan itibaren *Târîh*'i ile ilgili olarak kendi eliyle ve özenli bir şekilde yazdığı, aşağıda kaydettiğim hususlar gelmektedir. N3 nüshasında yer almakla birlikte, N2 ve N4 nüshalarının müsveddesi olarak gördüğüm kısımlarının karşılaştırılması ise metnin o kısımlarının ilgili yerlerinde yapılmış olduğundan burada onlara yer verilmemiştir.]

[N3 3a] Nûr-i dîde-i ehl-i îmân, 'âlim ü 'âmil, 'ârif ü kâmil, Hidîv-i 'âdil, Dâver-i deryâ-dil, Pâdişâh-ı âgâh, Şehinşâh-ı 'âlem-penâh Sultân Mahmûdü'l-hısâl, Hâkān-ı memdûhu'l-fi'âl *dâmet şemsü şevketihî fî burci'l-übbeheti masûneten 'ani'z-zevâl ve kāmet kā'imete-devletihî fi'l-celâleti mukavve-*

*meten bi-tevfîki'l-Meliki'l-Müte'âl** hazretleri Saltanat ve Hılâfet'in sırr-ı 'azîmine mazhar, ya'nî Saltanat'a mukārin Hılâfet-i sûriyye ve ma'neviyyeyi câmi' İdrîsî-gevher Halîfe-i hazret-i Peygamber olmağla, ıstılâh-ı ehl-i hakīkat üzere mecma'u'l-bahreyn oldukları mukarrerdir.

Zîrâ kütüb-i muhakkıkīnde tırâzîde-i kalem-i tahkīk u tebyîn olduğu üzere Hılâfet iki kısımdır; ma'neviyye ve sûriyyedir. Ma'neviyye, 'ilm ü 'amel mertebesinde verese ve evliyâ'-i kâmilîne mahsûsdur. Sûriyye, tarîkat-i Ahmediyye ve hükûmet-i Muhammediyye'ye mutâbi' tarîkat ve hükûmete 'ilâve olarak emr-i ibtidâ'î ile emr u hükme kudret, ya'nî emr u nehy-i hazret-i Bârî'yi ba'de'l-iblâğ bi-nefsihî emr u nehy ve hall ü 'akd-i maslahatlarında istiklâlle istiğnây-ı müşâreketden 'ibâretdir. 'İlâve-i merkūmeye işbu *"Lev kâne fîhimâ 'âlihetün illallâhu le-fesedetâ**"* el-âyeti kerîmesi ve *"İzâ bûyi'a'l-halîfeteyni f'aktülu'l-âhara minhumâ***"* Hadîs-i şerîfi işâret-i tâmme olduğu ma'lûm-i hâssa vü 'âmmedir. Ve bundan istişârenin irtifâ'ı lâzım gelmez; zîrâ istişâre başka ma'nâdır.

el-Kıssa: Fezâ'il-i merkūme ve hasâ'il-i mersûme ile muttasıf olan Sultân-ı 'âlî-menkabet, câmi'-i sırr-ı Saltanat ü Hılâfet olup ve ol Sultân-ı celîlü'l-'unvân İmâm Taberânî ve İmâm Beyhakī ve sâ'ir Muhaddisîn'in hazret-i Sıddîk'dan rivâyet eyledikleri işbu *"es-Sultânü'l-'âdilü'l-mütevazi'u zıllullâhi ve rahmetühû fi'l-arzı fe-men ekremehû ekremehullâhe ve men ehânehû ehânehullâhe***"* Kezâlik İmâm Beyhakī ve sâ'irin Ebû Hureyre'den rivâyet etdikleri işbu *"Men emera bi-ma'rûfin ve nehâ 'an-münkerin fe-huve halîfetullâhi fî arzihî ve halîfetü kitâbihî **[N3 3b]** ve halîfetü Rasûlihî***"* kezâlik Ebû Sa'îd el-Hudrî *radiyallâhu*

---

* دامت شمس شوكته فى برج الابهته مصونة عن الزوال لو زالت قائمة دولته فى الجلالة مقوّمة بتوفيق الملك المتعال = Gücünün güneşi, yücelik ufkunda yok olmaktan korunmuş olarak devam etsin. Devletinin celâlette pâyidârlığı melik (= hükümdâr) ve müte'âl (= yüce) olan Allah'ın yardımıyla güçlenmiş olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا = Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enbiyâ' 21/22. âyetin ilk yarısıdır.

*** اذا بويع لخلفتين فاقتلوا الاخر منهما = Eğer iki halîfeye bîat edilirse, onlardan birini öldürünüz" anlamına gelen bu cümle Hz. Peygamber'in Müslim, İmâre, 61'de geçen bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,70.

**** لسلطان العادل المتواضع ظل الله و رحمته فى الارض فمن اكرمه اكرمه الله و من اهانه اهانه الله = Tevâzû sâhibi adâletli sultân Allah'ın gölgesidir ve onun yeryüzündeki rahmetidir. Kim ona saygı gösterirse, Allah da ona saygı gösterir, kim de onu hor görürse, Allah da onu hor görür" anlamına gelen bu cümleler, burada hadîs olarak belirtilmekle beraber meşhûr hadîs kitaplarında yer almamaktadır. Benzer bir hadîsin yer aldığı eser için bk. meselâ 'Abdurrahman b. Ebîbekr Celâlüddîn es-Süyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr fî zammi'z-ziyâdeti ile'l-Câmi'i's-Sagīr,* thk. Yûsuf en-Nebhânî, Beyrût 1423/2003, II,163.

***** من امر بمعروف و نهى عن منكر فهو خالفة الله فى ارضه و خليفة كتابه و خليفة رسوله = Kim iyi şeyleri emreder, kötülükleri yasaklarsa, o Allah'ın yeryüzündeki halîfesidir, kitabının halîfesidir ve Rasûlü'nün halîfesidir" anlamına gelen ve burada hadîs olarak belirtilen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla beraber zikredildiği eserlerden biri olarak

'anhu hazretlerinin rivâyet eyledikleri işbu *"Ehabbü'l-'ibâdi ilallâhi Te'âlâ ve akrabuhum minhu meclisen yevme'l-kıyâmeti İmâmun 'âdilün*[*5]", kezâlik İbn 'Abbâs *radiyallâhu 'anhumâ* hazretlerinin rivâyet eyledikleri işbu *"Kāle'n-Nebiyyü 'aleyhi's-salâtü ve's-selâmü: V'ellezî nefsî bi-yedihî inne'l-imâme'l-'âdile le-yerfe'u lehû fî küll-i yevmin misle 'amel-i ra'iyyetihî fe-salâtihî ta'dilü tis'îne elfe salâtin[**]"* kezâlik Hasan-i Basrî'nin isnâd-ı sahîhle rivâyet eylediği işbu *"Rahmetullâhi 'alâ hulefâ'î. Kālû: 'Men hulâfâ'uke yâ Rasûlallah?' Kāle: 'Ellezîne yuhibbûne sünnetî ve yu'allimûnehâ ümmetî[***]"* Hadîs-i şerîflerinin mazmûn-i münîflerine mâ-sadak oldukları, delâ'il-i bâhire ile sâbit ve muhakkakdır. Hadîs-i evvelin hulâsa-i ma'nâsı budur ki: "Hemîşe zîr-i destân ü ra'iyyetine 'adl ü insâfı ve mesâlihlerinde vücûh-i nâfi'ayı te'emmül ve istiksâya tenezzül ve tevâzu' ile ittisâfı olan Pâdişâh-ı İslâm, Hakk Te'âlâ'nın 'âlem-i arzda sâyesi, ya'nî emr u 'inâyet-i İlâhiyye'lerinin eser u vâyesi ve 'âmme-i 'ibâdına mahz-ı rahmeti ve lutf u re'feti olmağla, Pâdişâh-ı müşârun ileyhe ikrâm, ya'nî tâ'at-i İlâhî'ye muvâfık ve ahkâm-ı şer'îye mutâbık olan evâmir ü nevâhîlerine itâ'at ve nusrat ü i'ânetlerine mübâderet ve haklarında du'ây-ı bi'l-hayr ile muzâheret edenlere Hakk sübhânehû ve Te'âlâ fi'd-dünyâ ve'l-âhire emn ü 'âfiyet ü selâmetle ikrâm ve mükâfât edüp ve ana ihânet, ya'nî dâ'ire-i itâ'at ü inkıyâdından hurûcla bagy u 'isyân ve hakkında bed-du'â ve zikr bi's-sû' ve ta'zîm ü tevkîrinde taksîr u noksân edenlere Hakk Te'âlâ ihânet, ya'nî dünyâda ve 'ukbâda hızy u hızlân ve husrânla mücâzât eder. Ve ikinci Hadîs'in ma'nâsı budur ki, emr-i bi'l-

---

bk. meselâ Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Ömer b. el-Hasen el-mulakkab bi-Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb,* 3. baskı, Beyrût 1420, H,409.

احب العباد الى الله تعالى و اقربهم منه مجلسا يوم القيامة امام عادل = Yüce Allah'ın kullarından en sevdiği ve kıyâmet günü ona en yakın olacak kişi, âdil bir imâmdır (yöneticidir)" anlamına gelen bu cümle, Tirmizî, Zühd, 53; Ahmed b. Hanbel, 3/22,55'te yer alan Hz. Peygamber'in bir hadîsidir, bk. Wensinck, IV,153.

قال النبى عليه الصلوة و السلام و الذى نفسى بيده ان الامام العادل ليرفع له فى كل يوم مثل عمل رعيته فصلاته تعدل تسعين الف صلاة = Hz. Peygamber, Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun, buyurmuşlardır ki: 'Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, âdil bir devlet adamı için her gün ona tebeasının ameli ve doksan bin namaza eşit namazları yükselir" anlamına gelen ve burada Kudsî Hadîs olarak belirtilen bu cümleler, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla beraber, Kudsî Hadîs olarak zikredildiği yerlerden biri olarak bk. meselâ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Fezâ'ilü'l-Bâtıniyye,* thk. 'Abdurrahman Bedevî, Kuveyt ts., s.204.

رحمة الله على خلفائ قالوا من خلفاؤك يا رسول الله قال الذين يحبون سنتى و يعلمونها امتى = Allah'ın rahmeti benim halîfelerim üzerindedir. Sahâbe dediler ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü senin halîfelerin kimlerdir?' Hz. Peygamber buyurdu ki: 'Onlar benim sünnetimi sevenler ve onu ümmetime öğretenlerdir" anlamına gelen bu cümle burada Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak belirtiliyorsa da, bellibaşlı hiçbir hadîs kitabında yer almamaktadır. Bu rivâyetin hadîs olarak yer aldığı eserlerden biri olarak bk. meselâ 'Alâ'üddîn 'Ali b. Hüsâmüddîn ibn Kādî Hân el-Kādirî eş-Şâzelî, el-Hindî el-Burhânfûrî, *Kenzü'l-'Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl,* thk. Bekrî Hayyânî - Safvetü's-Sekkā, 5. baskı, Beyrût 1401/1981, X,260.

ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münker mesâlihine kıyâm u ihtimâm edenler Mevlâ-yı müte'âl'ın ve Kur'ân'ın ve Rasûlü'nun halîfeleridir. Ve ehâdîs-i sâ'irenin ma'nâları zâhir ve ol bâbda sâdır olan ehâdîs ve âsâr-ı sahîha kati vâfirdir[1].

[N3 4a] Bezl-i hazîne-i himmet-i bî-şumâr edüp, sıdk-ı niyyet-i Şâhâne ve 'azm ü cezm-i taviyyet-i Husrevâne'leri berekâtiyle vakt-i yesîrde ekser e-nâm gerden-dâde-i tavk-ı itâ'at ü istislâm ve sâz ü sâmân-ı mehâmm-ı devlet ü milket bi'l-cümle câdde-i sâdde-i kavîmini bulup, reg-be-reg ve mahal-be-mahal cemî' umûr u mesâlih ber-vefk-ı merâm sûret-yâfte-i hüsn-i nesak u intizâm oldu. Ve bir tarafdan sû-be-sû Memâlik-i İslâmiyye'ye guluvv eden Moskov keferesi ve sinîn çendînden berü yine Moskov ve sâ'ir ba'zı âşinây-ı bî-gâne-sîret olan a'dây-ı dîn ü devlet tahrîk ü i'âneleriyle çâh-ı katrân gibi cûşân ve şu'le-i âteş-i nâgeh-zuhûr-âsâ etrâf u eknâfa şerâre-pâş-ı mazarrat u husrân olarak[2] Belgırad ve sâ'ir ol nevâhî ve aktârda kâ'in kılâ' u bikā' u bilâda[3] istîlâ birle Sofya ve Filibe'ye kadar pâ-zede-i te'addî ve tuğyân?[4] eden Sırplu tâgîleri üzere berren ve bahren şevk-ı asâkir-i nusret-karîn, husûsan Haremeyn-i muhteremeyn'e ba'de't-tesallut Şâmât ve 'Irâk'a dahi dest-yâz ve reh-bend-i tarîk-ı Tihâme ve Hicâz olan Havâric-i nâ-sâz üzere Vâlî-i hıtta-i Ümmü'd-dünyâ celâdetlü Mehmed 'Ali Paşa hazretlerini ta'yîn buyurmalarıyla, bi-hamdihî Te'âlâ her ma'reke ve melhamede nusrat ü fîrûzî sipâh-ı İslâm'a rûzî olarak ibtidâ Moskov keferesi bevl-i üştür-vâr pey-siper-i semt-i idbâr olup, sâniyen mazbût-i dest-i tegallüb-i Sırp-ı bed-nihâd olan dâru'l-cihâd-ı Belgırad ve sâ'ir[5] bi'l-cümle erâzî ve bilâd 'anveten darb-ı şemşîr ile nez' u teshîr, sâlisen hıtta-i hatîre-i Hicâz ve Tihâme'den[6] cârûb-i tîğ-i bî-dirîğ-i cihâd birle çirk-i vücûd-i ehl-i ilhâddan pâk ve ol diyâr-ı diyânet-medâr, menâr-ı dîn-i mübînle tekrâr tâb-nâk ve ol makām-ı vâcibü'l-ihtirâm hayl-i müsteclibü'l-veyl-i Havâric-i nâ-fercâmdan masûnu's-sâha ve me'mûnü'l-bâha olmağla, kemâ-kân her buk'a-i mînû-nişânları nümûne-i dâru's-selâm oldu. Ba'dehû muttasıl ikdâm-ı bî-fütûr-i Şehinşâh-ı gayûr ile ol fırka-i fâriku'l-cemâ'anın, husûsan menbitü's-sû'-i şecere-i habîse-i aslıyye vü fer'iyyeleri olan[7] haşerât-ı

---

1 Sayfanın sonunda karşı sayfaya işaret eden "kati vâfirdir" kelimelerinden de anlaşıldığı gibi N3 4a bu kısmın devamı değildir. Zaten bu nüsha Âsım Efendi'nin kendi eliyle yazdığı bazı sayfaların gelişigüzel bir şekilde bir araya getirilmesinden oluşturulduğu için, bu durum daha sonraki sayfalarda da görülecektir.

2 "ve şu'le-i olarak" kelimeleri buraya girmeleri işaret edilerek satırın sol kenarına yazılmıştır. Burada yer alan kelimelerden "tugyân" kelimesinin üzeri çizilip altına "husrân" yazılmıştır.

3 "bilâda" kelimesi, nüshada üzeri çizilen "diyârı zabt ve" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

4 "te'addî ve tuğyân?" kelimeleri, üzeri çizilen "hayl-i veyl ü husrân" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

5 "ve sâ'ir" kelimeleri buraya girmeleri işaret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

6 Metinde bu kelimeden sonra yazılmış olan "melâhide-i Havâric-i hızlân-semîr" kısmının üzeri çizilmiştir.

7 "çirk-i olan" kısmı, metinde üzeri çizilen "kalır u tedmîr ile ihrâc ü tathîr olundukdan sonra ikdâm-ı bî-infisâm-ı Mülûkâne ile ol fırka-i fâriku'l-cemâ'anın menbitü's-sû'" kelimelerinin yerine sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

mûziyyenin haşrgâh-ı neşv ü nemâları olan Yemâme Ülkesi, husûsan Dir'iyye kasabaları[1] ve sâ'ir bilâd ü memâlikleri bi'l-külliyye feth u teshîr olunarak işbu târîh-i nemîkaya kadar ekser erâzî-i Cezîretü'l-'Arab'dan[2] **[N3 4b]** ol gürûh-i enbûhun bi'l-cümle fer' u asl ve hars ü neslleri berkende-i tîğ-i istîsâl[3] ve dâr u diyârları gurâbu'l-beyn gulgulesiyle ve murg-ı murdâr-hâr velvelesiyle[4] mâlâmâl olup, kedû-yi mezbele-i hızy u hızlân olan[5] <ve> ol hayl-i müstet-be'u'l-veyl a'vânından olan A'râb-ı behâyim-minşân dahi *"Yâ leylî*"* nevâlarım, *"Yâ veylî***"* feryâdına tebdîl birle *"Eyne'l-meferr****"* vâdîlerini cûyân olarak emâkin-i[6] ba'îdelere perîşân ve kimi dahi *"el-Emân, el-emân! Allah yensuru's-Sultâne**4"* deyerek[7] dest-zen-i dâmen-i istîmân oldular. *Fa'alû mâ fa'alû fevka hisâbin vecedû mâ vecedû vefka kitâbin**5

Ve'l-hâsıl ol bâdiye-nişîn ilhâdların seyf-i kātı'-ı himmet-i Hâkānî'yle dâr-ı fesâdları bürîde ve sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) i'tikādları müsâ'adet-i dest-i sâ'id-i hükm-i şerî'at-i Kur'âni'yle neverdîde olmağla[8], hamden lillâhi'l-Mu'în beş altı seneden berü huccâc-ı Müslimîn tarık-ı Şâmiyye ve Mısrıyye'den âminîn sâlimîn refâkat-i refâh u râhat ve mislî nâ-mesbûk rehberî-i emn ü selâmetle cemmâze-rân-ı[9] iyâb ü zehâb ve edây-ı ferîza-i hac ile kâmyâb olmalarıyla, işbu menâkıb-ı 'uzmâya mazhar ve me'âsir-i kübrâya masdar olan İmâmü'l-Müslimîn, Halîfe-i Seyyidü'l-Mürselîn, Sultânu'l-mücâhidîn

1 "kasabaları" kelimesi metinde üzeri çizilen "nâm beldeleri" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

2 Metinde bu kelimeden sonra yer alan "Havâric tâ'ifesi" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

3 Muhtemelen burada yazılanlarla ilgili olarak 4b'nin sağ kenarında bozuk bir yazıyla yazılmış ve 7 rakamı ile işaret edilmiş şöyle bir kayıt vardır: " hetk-i katâr-ı *el-A'râbu eşeddü küfran ve nifâkan* [الاعراب اشد كفرا ونفاقا = Bedevîler, kâfirlik ve münafıklık bakımından daha beterdirler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/97. âyetin baş kısmında yer almaktadır] ve ser-i cemâ'at-i şerr u şikāk u şekā olanların ser-i nuhûset-eserleri pîş-gâh-ı Bâb-ı hümâyûn'da galtîde ve pâymâl"

4 "ve murg-ı velvelesiyle" kısmı 2 rakamı ile buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

5 "kedû-yi olan" kısmı 2 rakamı ile buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

* يا ليلى = Ey benim gecelerim!" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
ويلى يا = Vay bana, yazıklar bana!" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
المفر اين = Kaçacak yer neresi!" anlamına gelen Arapça bu ifâde Kur'ân, el-Kıyâme 75/10. âyetin son kısmıdır. Müellif burada ilgili âyete telmîhte bulunmaktadır.

6 "emâkin-i" kelimesi, metinde üzeri çizilen "aktân-ı" kelimesinin altına yazılmıştır.

*4 الا مان الا مان الله ينصر السلطان = Aman, aman! (=Allahım güvenliğine al bizi!) Allah Sultân'a yardım eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 "el-Emân deyerek" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "âvîzân" kelimesinin yerine girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.
فعلوا ما فعلوا فوق حساب وجدوا ما وجدوا وفق كتاب = Yaptıklarını hesap ettiklerinin üzerinde yaptılar. Bulduklarını ise kitaba uygun buldular" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

8 "Ve'l-hâsıl olmağla" kısmı, metinde üzeri çizilen "Binâ-berîn" kelimesinin yerine girmesi 9 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

9 "cemmâze-rân-ı" kelimeleri buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

Pâdişâh-ı rûy-i zemîn hazretleri Mükemmil-i erkân-ı İslâm, Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i enâm oldukları bî-iştibâh ve âzâde-i külfet-i burhân ü güvâhdır; *radiye 'anhu'l-İlâh ve bi-hayri'd-dâreyn câzâhu**

Ve bunlardan başka Memâlik-i Hâkāniyye'nin her kûşesi hukūk-ı ni'met-i devlete izhâr-ı 'ukūk u küfrân ve i'lây-ı livây-ı muhâlefet ü 'isyân eden mütegallibân[1], tahrîk-i sarsar-ı fitne vü fesâd birle şu'le-i cevvâle-veş dâ'ire-i mülk-i 'Osmânî'yi pür-âteş eden derebeyleri nâmına celâliyân-ı serkeşânla mel'ân olmağla, kimini sedd-i kemend-i tedbîr[2] ve kimini tuğme-i şemşîr-i tedmîr u tahsîr ile *"Ke-en lem-tağne bi'l-emsi"*[3] edüp, el-kıssa zât-ı kerâmet-âyât-ı kâm-kârîleri kutb-i sâbit-vâr merkez-i Hılâfet'de sa'âdet-bahş-i[4] ârâm u karâr olarak Şehsüvâr-ı hûrşîd-i cihân-peymâ-misâl zevâyây-ı devâ'ir-i cenûb u şimâle dest-endâz-ı feth u fevz ü intisâr ve pergâr-ı himmet-i merdâne-i Mülûkâne birle devâ'ir-i etrâf-ı rub'-meskûnu âverde-i kabza-i zabt u rabt u iktidâr eylediler[5] **[N3 5a]**.

[N3 16a] Muhârebe-i Kapudan Paşa der-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd

Çün İngilizlü, Rusyalu ile yek-reng ve serrâ vü darrâda hem-âheng olup, bâlâda leked-hûrde-i kadem-i kalem-i tahrîr u ifâde olduğu üzere bundan

---

* رضی عنه الاله و بخیر الدارین جازاه = Allah ondan razı olsun, dünyâ ve âhırette onu en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1 Metnin bu kısmında yer alan "ve her tarafı" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

2 "sedd-i kemend-i tedbîr" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "seyf-i tedbîr" kelimelerinin yerine girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarma yazılmıştır.
كأن لم تغن بالامس = Sanki dün yerinde yokmuş gibi" anlamma gelen bu kelimeler, Kur'ân, Yûnus 10/24. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısmıdır. Bu kelimelerin devamına yazılmış dört kadar kelime okunamamıştır.

3 *"Ke-en lem* " kelimeleri, metinde üzeri çizilen "muzmahil ve bî-nişân" kelimelerinin yerine girmesi 3 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarma yazılmıştır.

4 "sa'âdet-bahş-i" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "pertev-nisâr" kelimelerinin altına yazılmıştır.

5 Metnin burada sona eren kısmından, yani N3 5a'dan 12a'ya kadar olan kısım, N2 101a-108b'nın müsveddesi olarak görüldüğünden [=M2 207-216], farklılıklar metindeki yerinde gösterilmiş, o sebeple ilgili kısma burada yer verilmemiştir. Müsveddenin, yani N3 nüshasının metnimizde farklılıklarına temas ettiğimiz kısmı, 11b'nin ortalarında sona ermektedir. N3 11b'nin devamında ise müellifimiz tarafından bozuk bir yazıyla yazılmış *Kâmûs Tercemesi*'nin ikinci cildinin basımının 1231 zilhiccesinin evâhırında [=12-21 Kasım 1816] bittiğinin belirtildiği bir ifâde ile yine *Kâmûs Tercemesi*'nde bulunan "'afele = عفله" mâddesinin yer aldığı bir kısım vardır. Bu mâdde düzen ve muhtevâ bakımından matbû *Kâmûs Tercemesi* ile farklılıklar gösterse ve bazı ilâveler ihtivâ etse de esasta aynı gibi gözükmektedir.

N3'te Âsım Efendi'nin güzel bir ta'lîk hatla yazdığı 12a'dan itibaren 15b arası (ve yekdîğere tehniye ederek sefk-i dimâ birle bulduğu), N4 11a-14b arasında yer alan kısmın müsveddesi olarak görüldüğünden, ilgili kısımlar N4 üzerinde karşılaştırılıp orada kaydedilmişlerdir. N3 ve N4 nüshalarının ilgili sayfalarının başlangıçta başlama ve bitimlerinin aynı olduğunu, devammda hafif farklılıklar gösterdiğini burada belirtmeliyim. 16a ve sonrasında ise kendisine âit ve özentisiz bir el yazısıyla ve bizim aşağıda yer verdiğimiz muhtemelen *Târîh*'inde kullanmayı düşündüğü bazı not ve müsveddeleri vardır.

akdemce İskenderiyye'den 'alev-i seyf-i âteş-pâre-i 'ulvî birle sûhte-i sâmân olup, bakıyyesi Malta Adası'na doğru gürîzân olmuşlar idi. Ol havâlîde müceddeden bir mikdâr sefâyin techîz ve Boğaz ağzında Rusya gemileriyle muhtelıt kendü gemilerine bi'l-iltihâk yine reh-zenlikle kemâ-kân âmed-şudegânı tahsîr u ta'cîze âgāz edüp[1] ve ana dahi kanâ'at etmeyüp, Bozca-ada'ya istîlâ ve kal'asına câ-be-câ şanslar ve tabyalar inşâsıyla istihkâmına sa'y ü i'tinâ ederek bî-mehâbâ zabt u ârâm edüp, hulâsa-i kelâm sil'a-i gelûy-i ehl-i İslâm oldular.

İslâmbol'da Akdeniz'e mütevakkıf olan emti'a ve eşyâya kıllet-i fâhiş ve bu sebeble eydî-i esnâf-ı bî-insâfa ser-rişte-i behâne geçmekle, her cihetden[2] es'âra galâ'-i mufrıt u mûhiş târî olup[3], kezâlik Rusya donanması Karadeniz Boğazı'nı kat' ve âyende vü revendeyi men' u red' edüp, gördükleri sefîneleri sayd ve ehâlîsini kemend-i esre kayd edüp ve'l-hâsıl iki tarafdan ehl-i İslâm'a îsâl eyledikleri zarar u ziyân nâ-güncîde-i havsala-i bahr-ı beyân olmuşidi.

Mukaddemâ Sadr-ı esbak Hâfız İsma'îl Paşa'nın Vezâret'i ibkā vü temkîn ve Karaman mansıbıyla Boğaz'a Muhâfız ta'yîn ve Mağnîsâ A'yânı ve Hâdım-zâde ve sâ'ir münâsib sergerdeler ve Nüzül Emîni tesyîriyle[4] bünyân-ı me'mûriyyeti tarsîn olunmuşdur. Kapudan Paşa dahi Çanak-kal'ası pîş-gâhında lenger-endâz-ı ârâm olarak bi'n-nefs kendü ikdâmı ve bir tarafdan Vezîr-i müşârun ileyhin re'y ü ihtimâmı inzımâmiyle[5] mehmâ emken mühimmât-ı donanma-yı nusrat-irtisâm pezîrây-ı hıtâm oldukdan sonra, mâh-ı cumâdelâhırenın ikinci günü[◊] 'ale's-sabâh nidây-ı *"Hayye 'ale'l-felâh"* ile nefes-i masdûr-âsâ sadr-ı Boğaz'dan hurûca âgāz ve ruste-i rişte-i ma'iyyeti olan sefâ'in-i İslâmiyye ile a'dây-ı dîn üzere tevcîh-i sükkân-ı 'azm ü ihtizâz eyledi. Keştiyân-ı İslâmiyân'ın hevây-ı ceng u vegā ile Boğaz'dan ibrâz-ı hey'et-i heybet-nümûdları Bozca-ada pîş-gâhında hâzır ve ol havâlîde geşt ü güzâr ile hasâret-res-i merâkib, vârid ü sâdır olan kâfirlerin meşhûdları oldukda, derhâl istikbâle isti'câl ve tehniye-i edevât-ı harb u kıtâl eylediler.

1 Nüshada bu kelimeden sonra yer alan "ve'l-hâsıl İslâmbol'un mecrây-ı nefs-i teneffüs ü âsâyişleri olan Boğaz sedd ü bend ile" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

2 Nüshada bu kelimeden sonra yer alan "tarafdan dahi anların istîlây-ı ma'nevîleriyle" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

3 Nüshada bu kelimeden sonra yer alan "olmağla, ehâlî-i İstanbul giriftâr-ı mazîk-ı ıztırâb u ıztırârî oldular" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

4 "ve Nüzül Emîni tesyîriyle" kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

5 "bi'n-nefs kendü inzımâmiyle" kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

◊ 2 Cumâdelâhıre 1222 = 7 Ağustos 1807 Cuma. Hâfız İsmâil Paşa, 1 Receb 1221/14 Eylül 1806'da sadrazamlıktan azledilmiştir. IV. Mustafa'nın tahta çıkmasından sonra vezâretinin iâde edilmesi, Karaman Eyâleti ilâvesiyle Akdeniz Boğazı muhâfızlığma gönderilmesi ise 18 Haziran 1807'dedir; zâten dört ay sonra da vefât edecektir; bk. meselâ Kemal Beydilli, İsmâil Paşa, Hâfız", *DİA,* İstanbul 2001, XXIII,116-117

Kapudan Paşa 'an-asl perverde-i melâhim-i deryâ ve ol bâbda fenn-âşinâ ve kâr-âzmâ olmağla, **[N3 16b]** nesak-ı harb-i berrî üzere donanma-yı zafer-intimâyı dahi yesâr u yemîn ve kalb ve sâka-i nusrat-karîn tesviyesiyle ta'biye ve kapudanları 'alâ mekādîrihim terbiye ve teşvîk u tesliye eyledikden sonra, dilîrâne mukābele-i a'dâya ibtidâr ve iş'âl-i nâ'ire-i kârzâr eyledi. Tarafeynden ahker-i ceng ü peykâr-ı şerârebâr ve rûy-i deryây-ı pür-şûride *ve fâre't-tennûr** severânı derkâr olup, her keştî bir ejder-i âteş-nisâr ve top u tüfeng-i ra'd-âşûb velvelesi tanîn-endâz-i tâk-ı sipihr-i bî-karâr oldu. Hakkā ki Kapudan Paşa'nm bu melhamede ibrâz eylediği dest-bürd-i Nerîmâne ve pây-merdî-i tecellüd-i Rüstemâne'leri, eslâfda Kılıc 'Ali Paşa'nın** seyf-i dâstânını şikest ve Piyâle Paşa'nm*** peymâne-i şöhret ü şânını sernigûn ve hâk-peyvest eyledi. İngiliz-lü'nün ne rütbe bahrî la'în, düşmen-i âteşîn olduğu vâreste-i külfe-i tebyîn olup, husûsan Rusyalu ile müttefikan envâ'-ı sanâyi'-i sefîne-i sûz i'mâl ve gûnâ-gûn âlât ve âvîhte-i âteş-efrûz iş'âl ederek, mukābeleye cidd ü ictihâd ve mukāteleye sarf-ı kuvvet-i tâmme-i bâzû-yi isti'dâd eder iken, vech-i mezkûr üzere dilîrâne muhârebe ve Haydarâne sebât ve munâsabası, te'sîr-i ismi bereketinden ve nesl-i Hâşimî meziyyetinden karâr-dâde bir emr-i hâriku'l-'âdedir. Her çend müşârun ileyh *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* hırs u tama' ve huşûnet-i tab' ve bed-mizâc ve düşvâr-imtizâc ve zerk-ı deryâ ve buhl u le'âmet ve te'annüd ü temerrüd makūlesi zemâyim-i ahlâkla muttasıf, sakīlü'r-rûh, cism-i kesîf ve mütesallıf ise de *el-Hakku yukālü***** makālince bu menkabe-i vâlâ-mertebesi ketm ü ihfâ olunmayup, sitâyiş ü senâ birle safha-i sahîfe-i târîhe kayd ü imlâya sezâ görüldü.

Sath-ı meydân-ı âbda hayret-bahş-ı ükūl-i şeyh u şâb olan ol muhârebe-i âteş-tâb-ı pür-iltihâbın sirâyet-i şerâr-ı şu'le-bârı havfından bahr-ı kebûd gibi sipihr-i bukalemûnda kâ'in keştî-i Nûh, mâverây-ı hatt-ı istivâya "Yâ Sebbûh!" istigāsesiyle kenâre-gîr-i sebbûh u firâr ve kutb-i cenûbî himâyesinde lenger-endâz-ı selâmet ü karâr olup, ka'r-ı deryâda bulunan semekler mâhî-i tâbe-fikende gibi mübtelây-ı teb ü tâb-ı bîm ü ıztırâb ve safha-i cism-i latîf-i âb, lerziş-i havf-ı bî-hisâbla hem-reng-i sîmâb oldu. Gerçi şurta-i 'avn-i Rabbânî'yle rûzî-i zafer ve fîrûzî dergâh-ı Samedânî'den ümmîd olup, hele ednâ mertebe *"Lâ 'aleyye ve lâ lî******" müsâvâtiyle 'avdet, zafer-i küllî ve galebe-i

---

* و فار التنور = Sular coşup yükselmeye başlayınca" anlamına gelen bu kelimelerle, Kur'ân, Hûd 11/40 ve el-Mü'minûn 23/27. âyetlerinin baş taraflarında yer alan aynı kısma telmîh söz konusudur.

Metnimizde kendisinden söz edilen, Uluç lakabıyla da anılan Osmanlı denizcisi ve kaptan-ı deryâsı Kılıç Ali Paşa (ö.995/1587) için bk. meselâ İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *DİA,* İstanbul 2002, XXV,411-412.

Metnimizde kendisinden söz edilen Osmanlı kaptan-ı deryâsı ve Vezîr Piyâle Paşa (ö.985/1578) için bk. meselâ İdris Bostan, "Piyâle Paşa", *DİA,* İstanbul 2007, XXXIV,296-297.

**** الْحَقُّ يُقَال = Hak/gerçek söylenmelidir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

***** لا على و لا لى = Ne aleyhime, ne de lehime" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

mahz kabîlinden olduğu zâhir u celî idi. Lâkin nâm ü şân sâhibi kapudanlarımızdan şîr-i merd muharrefî Şeremet Kapudan dedikleri nâ-merd, çend nefer bed-güher kapudanlar ile gûyâ ki mukaddemâ Kapudan Paşa'nın ba'zı mertebe[1] **[N3 17a]**

*Ve lâ-zâlet hâffâtü devletihî bi-himâyetin mahfûfetin ve mâ berihat kâffâtü memleketihî bi-'adâletihî 'ani'l-ahtâri ve'l-ekdâri mekfûfeh ve mevâ'idü birrihî fî bahrihî ve berrihî li'l-enâmi memdûdeh ve eydî eyâdîhî ilâ cemî'i'n-nevâdî mebsûtaten memdûdeh** hazretlerine bi-tevfîk-ı cenâb-ı Perverdigâr mu'cize-i müncize-i Muhammediyye-i şâmiletü'l-âsârları yâver u yâr olmağla, feth-i havme-i Ümmü'l-kurâ bâbında nâzil olan işbu *"İnnâ fetehnâ leke fethan mübînen***" sırrına ba'de Seyyidi'l-beşer ancak zât-ı Hılâfet-eserleri vâris ü mazhar olarak Mekke-i mükerreme ve Hicâz ve Tihâme'ye Fâtih-i Sânî ve sinîn çendînden berü sâkıt olan ferîza-i hacc-ı şerîfî ikâme birle mükemmel erkân-ı dîn-i Müslimân'ı ve bu vechile hakkıyyet-i hakîkat-ı Hılâfet'leri 'akîde-i hakka gibi sâbit ve mütehakkak ve bu bâbda 'ulemâ'-i ehl-i Sünnet bi'l-icmâ' müttefik olmuşdur. Ve tarziye ve teslîm ol âl ve ashâb-ı zevi'l-iclâllerinin merâkıd-i münevverelerine iblâğ ve takdîm olunur ki, cümlesi nücûm-i semâ'-i hüdâ olmalarıyla, iktidâları vesîle-i ihtidâ ve mûsıla-i ser-menzil-i rızây-ı hazret-i Hudâ olmuşdur, *radiyallâhu Te'âlâ 'anhum****

Hakāyık-şinâsân-ı rûzgâra rûşen ü âşikâredir ki, bünyân-ı Ka'be-i dîn-i İslâm ve eyvân-ı beyt-i ma'mûr-i nizâm u intizâm, erkân-ı erba'a ile sâhte ve kavâ'im-i çârkâne üzere efrâhtedir.

Evvelâ tevhîd-i hazret-i Hudâ *'azze şânühû ve 'azume sultânuhû**4; sâniyen ikrâr u inkıyâd-ı nübüvvet-i enbiyâ *salavâtullâhi 'aleyhim ecma'în**5; sâlisen imtisâl-i evâmir ve ictinâb-ı menâhî; râbi'an devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr u dil-âgâhî ki, sâye-i hirâset-vâye-i Şâhî'lerinde 'âmme-i 'ibâd ü bilâd âsûde ve hoşhâl ve şikence-i pençe-i satvet ü siyâsetleri havfından sitemkârân ve

---

1 Nüshada araya girmiş olan varak (16a-b) burada sona eriyor, bundan sonra Âsım Efendi'nin düzgün ve özenli bir şekilde yazdığı varak geliyor.

* و لا زالت حافّات دولته بحمايته محفوفه و ما برحت كافات مملكته بعدالته عن الاخطار و الاكدار مكفوفه و موائد برّه فى بحره و بره للانام ممدوده و ايدى ايادیه الى جميع النوادى مبسوطة ممدوده = Devletinin çevresi onun himâyesiyle kuşatılmış olsun. Memleketinin her bir yanı onun adâletiyle her türlü tehlike ve kederden uzak olsun. İyilik sofrası karada ve denizde bütün insanlığa açık olsun. Bütün insanlığa yönelmiş ihsân elleri açık ve uzun olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** انا فتحنا لك فتحا مبينا = Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Fetih 48/1. âyetidir.

*** رضى الله تعالى عنهم = Yüce Allah onlardan razı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*4 عز شانه و عظم سلطانه = Şânı yüce olsun, güç ve kuvveti çok olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*5 صلوات الله عليهم اجمعين = Allah'ın salât ve selâmı onların hepsinin üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

mefsedet-pîşegân sürbesi, muktezây-ı tıbâ'-ı sibâ'îlerini icrâ vü i'mâle bî-mecâl olmak hasebiyle dem-be-dem me'âlim-i umûr-i 'âlem, mecârî-i hemvâr ve menâzım-i ahvâl-i ümem, **[N3 17b]** mecâlî-i sâzkâr üzere ahkâm-ı tabî'iyye gibi râst ve üstüvâr olarak müstemirr u pâydâr ola.

Ve işbu erkân-ı erba'a-i mezkûrede derkâr olan naks u kemâl ve inhirâf u i'tidâl şîveleri bi-'aynihî 'anâsır ve emzice-i çehârkâne hâlâtiyle vizân ü yeksân olmağla, birinin tegayyürü yâhûd fikdânı, erkân-ı sâ'ireden dahi âb-ı sâmânı mûcib olduğuna mebnî, vücûd-i 'âleme 'urûz-ı 'ilel ü eskāmı müstevcib olacağı tabâyi'-âşinâyân-ı cihâna nihân değildir.

Husûsan şıkk-ı râbi' -ki devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr ve müteşerri'dir- bi-hasebi'z-zâhir erkân-ı selâsenin kıvâmı ve medâr-ı iltiyâm u istihkâmı olduğu bi'l-bedâhe ehl-i nühâ vü nübâha rûşen ve hîre-çeşmân-ı basîret makūlesine de tenbîhât-ı 'akliyye vü nakliyye ile müberhendir.

Ve işbu *"ed-Dînü üssün ve'l-melikü hârisün ve mâ lâ üsse lehû fe-mehdûmun ve mâ lâ hârise lehû fe-zâyi'un"* eser-i sahîhi, müdde'ây-ı merkūmu mü'eyyid olduğu vâreste-i külfe-i tavzîhdir. Ebu'l-beşer Âdem *sallallâhu 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve sellem* hazretlerinin işbu 'âlem-i mülk ü şehâdete işhâdı, gerçi hükm-i bî-ta'dilûyu (بی تعدلوی) mutazammın olup, lâkin hıla'-pûş-i Hılâfet ve tâc-ber-ser-i hükûmet olarak inzâlinin sırr u hikmeti, dakīka-i merkūmeye mebnî olduğu rakam-zede-i dekāyık-dânâyân-ı 'âlemiyândır.

Pes bu takdîrce mazhar-ı nûr-i Hılâfet olan Sultân-ı İslâm Âdem-i Sânî menzilesinde olduğu mâ-lâ-kelâmdır. Kaldı ki Saltanat'la Hılâfet'in ictimâ'ı, nâdiren ba'zı eşrâf-ı eslâf-ı selâtîn'de vâkı' ise de bi'l-külliyye ol feyz-i âsümânî, hânedân-ı asâlet-bünyân-ı 'Osmânî'de sâtı' olup, husûsan[1] hâlâ Serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ ve Erîke-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ, Hulâsa-i hânedân-ı 'Osmânî, Nukāve-i dûdmân-ı Selîm ü Süleymânî, Nokta-i merkez-i dâ'ire-i dîn-i mübîn, Ka'be-i harîm-i muhterem-i şer'-i mübîn, Kevkeb-i huceste-tâli'-i zâyiçe-i Şehriyârî, Necmü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i bahtiyârî, Ârâyende-i tâc ü dîhîm, Fermâyende-i heft-iklîm, Rûh-i ebdân-ı İslâmiyân[2]. **[N3 18a]**

---

* الدين اسّ و الملك حارس و ما لا اس له فمهدوم و ما لا حارس له فضايع = Din temeldir, hükümdâr onun bekçisidir. Temeli olmayanın sonu yıkılmaktır, bekçisi olmayan ise yok olmaya mahkûmdur" anlamına gelen bu cümlelerin, Arapça özlü sözlerden biri olarak belirtildiği yer için bk. meselâ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Mîzânü'l-'Amel,* Mısır 1964, s.298.

1 "olup, husûsan" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "husûsan sırr-ı a'zamı" kelimelerinin yerine sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

2 Burada sona eren N3 17a-b müstakil bir varak olarak araya yerleştirilmiş gözüküyor. Devamında gelen pek iyi olmayan bir yazıyla yazılmış olan varak da bunun gibi müstakil bir varak özelliği gösteriyor. Bütün bunlardan anlaşılan N3 nüshasında yer alan sayfaların Âsım Efendi'ye ait olduğunu bilen birinin dağınık haldeki bu sayfaları, birbirinin devamı olup olmadıklarına bakmadan bir araya getirmiş olduğudur.

Pes bâlâdan berü ruhsâre-tırâz-ı şâhid-i tahkīk olan takrîr-i dil-pezîr muktezâsı üzere devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr, erkân-ı selâse-i merkūmeye kıvâm u medâr olduğu mânend-i mihr-i tâbdâr, müte'ayyen ü bedîdâr oldu. Ba'de-zâ bî-şâ'ibe-i hılâf u riyâ ve bî-şemme-i şekk ü tereddüd ü merâ tahkīk 'ale't-tahkīk ve *"el-Hakku ehakku en yüttebe'a ve li's-sıdkı hakīkun bi-en yüsteme'a"** masdûkunca gûşvâre-i gûş-i kabûl ü tasdîk olmağa lâyık kavl-ı sâdık budur ki, ol Halîfe-i güzîn, halef-i sıdk-ı Hulefâ'-i Râşidîn, Pâdişâh-ı ekrem, Şehinşâh-ı a'zam *edâmallâhu devletehû mâ dâme'l-'âlem*** hazretlerinin cülûs-i mes'ûd ve vücûd-i bihbûd-i hümâyûnları, kâffe-i îmâniyâna 'îd-i kâm-rânî, belki sûr-i sürûr u şâdmânî, belki mülk ü millete mâye-i zindegânî, belki dîn ü devlete vâye-i hayât-ı câvidânî, belki enmûzec-i ba's-i cismânî ve rûhânî olmuşdur.

Ehl-i 'akl ü 'irfân, belki mutlakā ehl-i îmân olup, cülûs-i dâfi'u'l-bu'ûs-i (البوس) hümâyûn tetimmesine kadar ahvâl-i 'âleme sarf-ı basar edenler, müdde'ây-ı mezkûru teslîm ü i'tirâfa nâ-çâr ve "Belî, bes, zâhir, eved, şübhe mi, fi'l-vâki'" te'kîd ü tekrârına hem-zebân-ı ikrâr[1] olacakları derkârdır. Kaldı ki *"Summun bükmün 'umyun fehum lâ ya'kılûn"**** vasf-ı hâl ü ervenleri olan hak nâ-şinâs tâ'ife-i nesnâs ve sürbe-i bî-sipâs ile ise bizim sözümüz[2] ve ol makūle ağzı karalara ağzımız ve yüzsüz kısmına döndürecek yüzümüz yokdur. *"İnne şerre'd-devâbbi 'indallâhi's-summu'l-bükmu'llezîne lâ ya'kılûn"*****

Söz güherdir, ne bilür kadrini nâdân güherin"[5]

Hemân dergâh-ı kibriyâ-penâh-ı Yezdân'dan niyâz-ı müstemendâne-mizdir ki, 'Unvân-ı şeref-i mahlûkāt, Dîbâce-i nüsha-i mevcûdât, Kalem-rev-milket-i Levlâk, Sultân-ı serîr-ârây-ı ve mâ erselnâke *'aleyhi's-salâtü mâ-dârati'l-eflâk*"[6] hürmetine ol Pâdişâh-ı âlem-penâh ve ol Şehriyâr-ı **[N3 18b]** Hılâfet-destgâh hazretlerinin vücûd-i cihân-sûd-i kerîmâne ve zât-ı müfeyyazu'l-cûd-i rahîmânelerin ilâ âhıri'l-eyyâm serîr-i Saltanat'da ber-devâm ve masûn-i 'ârıza-i âlâm ü ekdâr u eskām ve hemvâre Leyletü'l-Kadr

---

* الحق احق ان يتبع و للصدق حقيق بان يستمع = Hak, uyulmaya en layık ve doğruluk, dinlenmeye en değer şeydir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

ادام الله دولته ما دام العالم = Allah onun devletini dünya durdukça devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1 "hem-zebân-ı ikrâr" kelimeleri, metinde üzeri çizilen leb-cünbân-ı güftâr" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

صم بكم عمى فهم لا يعقلون = Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir; bu sebeple düşünmezler" anlamına gelen bu cümle, Kur'an, el-Bakara 2/171. âyetin ikinci yarısıdır.

2 Metinde bu kelimeden sonra yazılmış olan "ve anlar ile söyleşecek ağzımız ve yüzümüz" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

ان شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون = Şüphesiz Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enfâl, 8/22. âyettir.

Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Bakî, Dîvânı,* s.302.

عليه الصلوة ما دارت الافلاك = Felekler dönüp durdukça onun üzerine salat olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

sürûr u şâdmânîlerini peyveste-i sabâhu'l-'îd huzûr u kâm-rânî ve evâmir u ahkâm-ı seniyye-i Sultânî'lerini hemîşe mazhar-ı te'yîdât-ı âsümânî ve hâtır-ı fâhır-i hümâyûnların dâ'imâ tebâşîr-i envâr-ı bişr u beşâşetle mahzûz ve Devlet-i 'aliyye ve Memâlik-i mahmiyye'lerin gerd-i keder u ke'âtibden emîn u mahfûz eyleye, âmîn bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ ve Yâsîn[1].

Bismillâhirrahmânirrahîm[2]

"İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen"* *"İzâ câ'e nasrullahi ve'l-fethu**"* İşbu feth u nusrayı mutazammm iki âyet-i kerîme ki biri Sûre-i Feth evveli ve biri Sûre-i Nasr evvelidir. İşbu 1233 [=1818] sene-i mütevakkı'u'l-meymenede târîhdir. *"Lâ ratbin ve lâ yâbisin***"* nass-ı şerîfi üzere evvelîn ve âhırînin 'ibâret ve işâret ve delâlet ve iktizâ' cihetleriyle 'ulûmu ve vekāyi'i, Kur'ân-ı Kerîm'de mündericdir. Kur'ân-ı mübîn yine butûn-i seb'ayı, 'alâ rivâyetin butûn-i seb'îni müştemil olduğu, Hadîs-i sahîh ile resîde-i rütbe-i sıhhatdir. Vücûh-i zâhiresi hâric-i derece-i ta'dâd olduğu gibi, vücûh-i bâtınesi dahi bîrûn-i havze-i ihsâdır[3]. Hassaten zât-ı ehadiyyeti idrâkden 'ukūl 'âciz olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in dahi vücûh-i zâhire ve bâtıne ve me'ânî-i lâyiha ve kemâliyyesini ihâtadan kāsırdır[4]. İmâm 'Ali *kerremallâhu vechehû**[4] ve Ca'fer-i Sâdık ve Şeyh-ı Ekber ve sâ'ir hakāyık-şinâs-i ümmet, Kur'ân'dan vekāyi'-i kevniyye-i âtiyeyi birer tarz ile istinbât ve istihrâc eylemişlerdir. Niteki tefâsîr-i hakāyıkda musarrahdır. Ez-ân-cümle Besmele-i şerîfe'den müddet-i 'ömr-i dünyâyı ve *"İzâ zülzileti'l-arzu***"* kerîmesinden yedi yüz iki târîhinde zelzele-

1 N3 nüshasının 2a-2b'sinde Âsım Efendi'nin özentisiz, bazen okunması zor bir yazıyla yazdığı Kur'ân-ı Kerîm'de geçen "fetih" ve "nusrat" kelimelerinin 1233/1818 yılına, dolayısıyla Sultân Mahmûd'a da işaret ettiğini anlatan bir kısım ile 591/1195 yılı ile ilgili bir menkıbe vardır. Âsım Efendi'nin hem cifr ilmine ilgisini ortaya koyduğu, hem de 1233/1818 yılına başka bir açıdan baktığı bu kısmın bizi ilgilendirdiğini düşündüğüm ve kronolojik olarak da N3'ün sonunu uygun yeri olarak gördüğüm için buraya kaydettim.

2 Sayfanın sol kenarında yazılı birinde üç, diğerinde dört rakamın toplamının 1233 olduğu iki işlem vardır. Muhtemelen bunlar aşağıda 1233 yılı için belirttiği iki tarih mısrâının kelimelerinin toplamı olmalıdır.

انا فتحنا لك فتحا مبينا = Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Fetih 48/1. âyetidir.

اذا جاء نصر الله و الفتح = = Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de" anlamına gelen bu kelimeler Kur'ân, en-Nasr 110/1. âyetidir.

لا رطب و لا يابس = Yaş kuru ne varsa" anlamına gelen bu kelimeler Kur'ân, el-En'âm 6/59. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısmıdır.

3 Burada yer alan "Hattâ vücûh-i zâhiresinin beyân-ı mikdâr" yazılarının üzeri çizilmiştir.

4 Burada yer alan "Niteki merhûm 'Ali Nisârî" yazılarının üzeri çizilmiştir.

*[4] كرم الله وجهه = Allah onun yüzünü şerefli kılsın" anlamına gelen ve Hz. Ali anıldığında söylenen Arapça bir duâdır.

اذا زلزلت الارض = Yer küresi sallandığı" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, ez-Zilzâl 99/1. âyetin başında yer alan bir kısmıdır.

i 'azîme vukū'unu* ve *"Elif, lâm, mim. Gulibeti'r-Rûm**"* kerîmesinden Fâtih merhûmun Bağdâd Hâkimi Uzun Hasan ile muhârebe ve galebesini *"Ve lekad ketebnâ fi'z-Zebûri***"* kerîmesinden Sultân Selîm'in Mısır'a mâlik ve Çerâkise'yi itfâ edeceğini ve *"İzâ vaka'ati'l-vâkı'a*4"* kerîmesinden seksan dört târîhinde◊ Rusyalu'nun ehl-i İslâm'a istîlâ edeceklerini ve bu misillü havâdis-i hâdiseyi istinbât ve iş'âr eylemişlerdir. *Te'vîlât-ı Necmiyye*'de*5 ve sâ'ir kütüb-i hakāyık'da emsâli kesîr ve mebsûtdur[1]. Ve kaldı ki âyât-i Kur'âniyye'den Fahr-i 'âlem'e hıtab-ı mahsûs olan beşârât ve fuyûzâtdan eczâ' ve evlâd mesâbesinde olan bi'l-cümle ashâb ve verese ve hulefâ'-i İslâmiyye ve sâ'ir âhâd-ı ümmet yegân yegân hisse-mend-i feyz u ihsân oldukları vâreste-i kayd-ı burhândır.

Pes işbu sûreteyn-i mübâreketeyn -ki Feth ve Nusrat beşâretini mutazammınlardır- her çend Mekke Fethi zımnında Fahr-i 'âlem'e tebşîri hâvî ise de, 'Asr-ı sa'âdet'de mevcûd Ashâb-ı kirâm elbette mâyedâr-ı sürûr oldukları derkârdır. Ve bâ'is-i hayât-ı ebedî olan İslâm'ın kuvvet ü kesret ve imtidâdına bâdî ve bilâhare fırka-i Yehûd ve Nasârâ'dan min ciheti'l-kıble dahi temeyyüz ve infirâdlarına mü'eddî olmak hasebiyle bi'l-cümle Ümmet-i Muhammediyye ol ni'metden behre-mend olacakları âşikârdır. Bu mukaddime üzere işbu âyeteyn-i kerîmeteyn[in] dahi ilâ yevmi'l-kıyâm fuyûzâtı müstemirru'd-devâmdır. Husûsan işbu [12]33 senesine biri cümleten ve biri mücevheren târîh vaki' olmağla, hazret-i Muhammed'e vâki' muhâtabât-ı İlâhiyyeye bi'l-Hılâfe vekâlet şânından olan Sultân-ı İslâm hazretlerine hıtâb-ı mahsûs hükmünde olmağla, muntavî olan Feth-i mübîn ve Nasrun 'Azîz bu zemânda hemân kendilerine

---

* Metnimizde sözü edilen deprem, 23 Zilhicce 702 = 8 Ağustos 1303 Perşembe günü meydana gelmiş, Akdeniz-Himalaya kuşağında Berkâ, Tunus, Sicilya, Kâbis, Merakeş, Kuzey Afrika Merînî toprakları, Mısır Kâhire, İskenderiye, Kıbrıs Antakya, Alâiyye, Adana, İstanbul gibi geniş bir alanda etkili olmuştur; bk. meselâ Nuh Arslantaş, *İlk On Asrında (h. I-XI m. VII-XVII. yüzyıllar İslam Dünyasında Depremler ve Algılanma Biçimleri,* İstanbul 2003, s.119-124.

** الم غلبت الروم = Elif, Lâm, Mîm. Rumlar yenilgiye uğradılar" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, er-Rûm 30/1-2. âyetleridir.

*** و لقد كتبنا فى الزبور = Andolsun Zebûr'da da yazmıştık" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enbiyâ' 21/105. âyetin ilk yarısıdır.

4* اذا وقعت الواقعة = Kıyamet koptuğu zaman" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, el-Vâkı'a 56/1. âyetidir.

◊ Âsım Efendi burada 1182/1768 yılında Lehistan'ı himâye için Rusya'ya açılan seferi ve bu sefer sırasında 12-13 Rebî'ulevvel 1184/6-7 Temmuz 1770 yılında meydana gelen Çeşme fâciasını, 8 Rebî'ulâhır 1184/1 Ağustos 1770 tarihindeki Kagul=Kartal felâketini kastediyor olmalıdır; bk. meselâ I.H.Danişmend, *İOTK,* IV,43,48-50.

5* Burada söz konusu edilen *"Te'vîlât-ı Necmiyye"* adlı eser, Necmeddîn-i Dâye'nin (ö.654/1256) *'Aynü'l-Hayât* diye de anılan *Bahrü'l-Hakā'ik ve'l-Me'ânî fî Tefsîri's-Seb'i'l-Mesânî*, adlı geniş hacimli tefsîri olmalıdır; bk. meselâ Mehmet Okuyan, "Necmeddîn-i Dâye", *DİA,* İstanbul 2006, XXXII,496-497.

1 Burada yer alan "Pes işbu iki âyet-i kerîmeden" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

muhassas bir ma'nâ olduğu hüveydâdır. Bâ-husûs hıtâb hazret-i Muhammed'e olup, ism-i sâmîleri olan Muhammed gibi Ahmed ve Mahmûd dahi ism-i şerîfleri olduğundan başka, esâmî-i mezkûre Esmâ-i Hüsnâ'dan olan Hamîd isminden me'hûz, ya'nî Muhammed, mükerreren Mahmûd dimek ve Hamîd, Mahmûd dimek olmağla, bi'l-işâre işbu hıtâb-ı celîl hemân sene-i merkūme sâhibi Halîfe-i bi'l-hakk Sultân Mahmûd'a hıtâb olacağı bî-irtiyâbdır.

Ve bedâyi'dendir ki Hamîd ismi, veliyy-i mahz olan pederleri isminden olmağla, hasbete'ş-şefeka hayâtında ve memâtında himmet-i seniyyeleri derkâr musarrahdır[1]. Ve gerçi Feth-i mezkûrdan murâd Feth-i Mekke olup[2], vech-i mezkûr üzere Feth-i mezbûrdan ilâ yevmi'l-kıyâm verese ve hulefâ' müstefîz olduğundan başka, Feth-i merkūm âyet-i kerîmeden zikr olunmağla, esnâf-ı fütûhâta müştemil olduğu vâreste-i delâ'ildir. Ve sîga-i mâzıyye 'ilm-i İlâhî'ye nisbetledir, yâhûd tehakkuk-ı vukū'u i'tibâriyledir. Ve bedâyi'dendir ki[3], 'akd-i âhâd-i mertebe-i 'aşerâta varınca[ya] kadar bi'n-nisbe cem'-i kıllet olup ve a'dâd-ı vahdâniyyeden, ya'nî yalnız yalnız ıhsâ olunarak televvünle terakkī üzere olup, *"Tilke 'aşeretün kâmiletün"* fehvâsınca zikr olunan za'f u kıllet ve infirâd ve televvün, 'akd-i 'aşerede müntehî ve min-ba'd kuvvetle müterakkī olmağla, beşâret-i mezkūreyi mutazammın olan sene-i mezkûre Hılâfet'in onuncu senesine ittifâkī dakīkası, beşâret-i merkūmeyi mü'eyyid, belki beşâret-ber-beşâret olduğu nümâyân-ı erbâb-ı vukūf u dirâyetdir. Ve mecma'-ı esmâ' ve sıfâtdan muhbir olan nûn-i 'azametle ibtidâ te'kîdât-ı ma'neviyyeden başka envâ'-ı fütûhât-ı müstemirre beşârâtını ve harf-i tahkīk olan *"İnne"* kelimesinin te'kîd ve teşyîdi ve min 'indi ehli'l-hakīka yedi noktadan 'ibâret olup, zât-ı ehadiyyete dâl olan elifle ibtidâ olunduğu ve dâ'ire-i kevnden 'ibâret olan nûnun te'âkubu, erbâb-ı hakāyık 'indinde dekāyık-ı hafiyyeyi muhtevîdir. Ehli cümlesinden min-ba'd Sultân-ı müşârun ileyhe feth u nusrat ve kuvvet ve isticmâ'-ı esbâb-ı Saltanat'ı mübeşşirdir[4]. **[N3 2b]**

Fi'l-*Fütûhât*[5], fî-Esmâ'i'l-Hüsnâ, el-Fettâh. Bu isimden hazret-i 'Aleyhi's-selâm cevâmi'u'l-kelim tecellîsine mazhar olmuşdur. Ve işbu isim hazretinden Sûre-i Feth ve Sûre-i Nasr nâzil oldu.

---

1 Burada yer alan "Ve bedâyi'dendir ki musarrahdır" kısmı sayfanın sol kenarına yazılmıştır. Son kısımdaki 4-5 kelime fazlaca silindiği için okunamamıştır.

2 Burada yer alan "lâkin 'ale'l-ıtlâk diğer" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

3 Burada yer alan "Sultân-ı müşârun ileyh mesned-i Hılâfet'e cülûs eylediğinden on sene murûrunda" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.
تلك عشرة كاملة = Hepsi tam on gündür" anlamma gelen bu cümle, Kur'ân, el-Bakara 2/196. âyetin sonlarına doğru yer alan ufak bir kısmıdır.

4 Âsım Efendi sayfanın sol alt kısmına Arapça olarak Allah'ın isimlerinin bir kısmını yazmıştır. Ayrıca sayfanın altında "Feth-i Mübîn" kelimelerinin 488 ve 102 olarak ebced sayı değerleri kaydedilmiştir.

5 *"Fi'l-Fütûhât"* kelimesinin altında "Mâte 558" gibi bir kayıt vardır.

Menkabe: Fâs Şehri'nde idim. 591 [=1195] sâlinde asâkir-i küffâr Endelüs üzere hücûm eylemekle, asâkir-i İslâm ol cânibe 'ubûr ve muhârebe edüp, lâkin küffârın galebe ve kesreti olmağla, kulûb-i İslâmiyân mütezelzil olmuşidi. Ol esnâda ricâlullahdan bir zâta mülâkī oldum. Bana su'âl eyledi ki: "Ne dersin? Bu senede ehl-i İslâm nâ'il-i nevâle-i nusrat olurlar mı?" Ben dahi cevâbını kendülere ihâle eylediğimde, buyurdular ki: "Ber-mûceb-i va'd-i İlâhî bu sene İslâm, mansûr ve Feth-i celîl ile mübeşşerdir ve küffâr makhûr olurlar. Zîrâ Sûre-i Feth'in evveli olan âyetde *"Fethan mübînen"* kelâm-ı şerîfi bu seneye nâzırdır. *"Mübînen"* kelimesinde elif, hasbe'l-kā'ide ıtlâk-ı vukūf içün olmağla, hisâbda dâhil olmayup, mâ'adâ hurûf-i asliyye işbu 591 [=1195] 'adedinde olmağla, temâm bu seneye târîh olmağın, ehl-i İslâm'ın Feth-i mübîn'e mazhar olacaklarını nâtıkdır. Vâkı'â hisâb eylediğimde, ol seneye târîh olmağla, sırr-ı meknûnu muktezâsınca ehl-i İslâm küffâra gālib oldukdan sonra, Kal'a-i Rebâh [=Calatrava] ve Kerekûy [=Caracuel] misillü niçe kal'alar ve niçe eyâletler feth olunup, ganâyim-i kesîre ile mugtenem olundu*; *ve men asdaku minallâhi kīlâ*** **[N3 3a]**

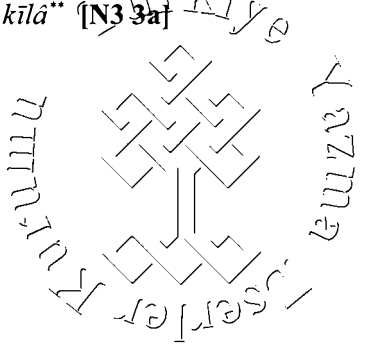

* *Fütûhât*'tan alındığı belirtilen "Fâs Şehri'nde olundu" arasındaki bilgiler, gerçekten ilgili eserden serbest bir şekilde tercüme edilmiştir; bk. meselâ Muhyiddîn b. 'Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye,* takdîm Nevâf Cerrâh, Beyrût 2004/1424, VII,249-250.

** و من اصدق من الله قيلا = Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Nisâ' 4/122. âyetin son kısmıdır.

Bismillâhirrahmânirrahîm

*el-Hamdü lillâhi hamden hamûden 'alâ mâ ca'ale makarri'l-Hılâfeti makāmen mahmûden ve ezalle'l-Müslimîne fî zıll-ı nıhleti'l-mahmûdi mahbûran müsterîhan mes'ûden. Ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidinâ ve seyyidi'l-'âlemîne Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ebeden me'bûden muttasılan memdûden**

Emmâ ba'd: Çün cild-i sâbık evâhırında tafsîlen bast u imlâ olunduğu üzere emr-i kazâ ve hükm-i mahtûm-i kader-i zarûriyyü'r-rızâ muktezâsmca şemsü'ş-şitâ'-i devlet-i Mustafa Hânî, furû-bürde-i magrib-i *Ve ize'ş-şemsü küvviret*** ve kevâkib-i mevâkib-i ricâl ü a'yânı tîre-nâk-i ebr-i zulmânî-i *Ve ize'n-nücûmü'nkederet**** olduğuna murâdif, mahz-ı lutf u re'fet-i Rabbü'l-'âlemîn ve feyz-i mu'cize-i hazret-i Seyyidü'l-mürselîn berekâtiyla bi-hamdihî Te'âlâ âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân Mahmûd-i mülk-ârâ, ser-nümây-ı ufuk-ı esnây-ı *"Ve eşrekati'l-arzu bi-nûr-i rabbihâ"* olmağla, hakkā ki mele'-i a'lâya dek sekene-i arz u semâ yekdîğere rûşenâyî-i çeşm ile tebşîr ederek tehniye-fermâ oldular.

---

* الحمد لله حمدًا حمودًا على ما جعل مقر الخلافة مقامًا محمودًا و اظل المسلمين فى ظل نخلة المحمود محبورا مستريحًا مسعودا و الصلوة و السلام على سيدنا و سيد العالمين محمد و آله و صحبه ابدًا مأبودا متصلا ممدودا = Hilâfet merkezini övgüye değer bir makâm kılan ve Müslümanlar'ın övgüye mazhar devlet ağacının gölgesinde mutlu ve huzurlu bir biçimde yaşamalarını sağlayan Allah'a sonsuz övgüler olsun. Efendimiz ve kâinâtın efendisi Hz. Muhammed'ın, âilesinin ve sahâbîlerinin üzerine ebedî ve kesintisiz salât ve selâm olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

و اذا الشمس كوّرت = Güneş katlanıp dürüldüğünde" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, et-Tekvîr, 81/1. âyetidir..

و اذا النجوم انكدرت = Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, et-Tekvîr, 81/2. âyetidir.

و اشرقت الارض بنور ربها = Yeryüzü rabbinin nuru ile aydınlanır" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, ez-Zümer, 39/69. âyetin başında yer alan bir kısmıdır.

Âsâr-ı kahrdan gile-mend olmaz anlayan
Lutf-i behâr, feyz-i zemistândan olduğun* **[N4 2a]**

'Ale't-tahkīk Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'de gayr-i mesbûku'l-misl bu resme tebeddül-i Saltanat sûreti nâ-dîde ve herc ü merc-i memleket keyfiyyeti nâ-şenîdedir. Ma'âzallâhi Te'âlâ habl-i metîn-i Devlet-i ebed-temkîn'de hâlet-i inhilâl ve güsestegî nümâyişi, perîşân-sâz-ı şu'ûr-i şeyh u şâb ve 'âmme-i sıgār u kibâr cân-be-leb-i ıztırâr u ıztırâb olmuşiken;

Fe-kem lillâhi min lutfin hafiyyin
*Yedikku hafâhu 'an fehmi'z-zekiyy***

zîr-i perde-i hafâdan kudret-i kāhireyi mübeyyin ve hikmet-i dâhireyi mutazammm zuhûr-i ravh-ı 'inâyet-i Rabbânî, medd-i nefes-i zindegânî eyledi. Ya'nî işbu Devlet-i 'aliyye-i îmâniyye-i 'Osmâniyye ve Saltanat-ı seniyye-i İslâmiyye-i Rahmâniyye mine'l-bidâye mazhar-ı te'yidât-ı Sübhâniyye ve meclây-ı tecelliyyât-ı tevfîkāt-ı Samedâniyye olmak mülâbesesiyle, pâyân-ı devr-i ezmâna kadar memdûd ve kütüb-i mevsûka-i evliyâ'ullah nâtık olduğu üzere mülâkāt-ı Mehdî-i sâhib-i zemân ile mev'ûd olmağın, ahyânen bermuktezây-ı hikmet-i hafiyye ve celiyye-i Rabbu'l-beriyye nev'ân şâ'ibe-i vehn ü tegayyür ve 'ârıza-i za'f u fetret ü tekeddür tarî olur ise de, serî'an yine mecrây-ı kadîmine ric'at ve hey'et-i asliyyesine 'avdet edegeldiği tevârîh-âşinâyâna rû-şenâdır.

Bir şem'i ki Mevlâ yaka bin vechile sönmez

Bu def'a dahi serzede-i sâha-i bürûz olan hâlât-ı hayret-endûz ve keyfiyyât-ı cân-sûz ve ciğer-dûz, ber-fehvây-ı sıhhat-ihtivây-ı *"'Asâ en tekrehû şey'en fe-huve hayrun leküm***"* hılâf-ı me'mûl bir cins latîfe-i gaybiyye zuhûruna bâdî ve;

*Besâ latîfe ki der-zımn nâ-murâdî-hâst**

müfâdınca min-haysü lâ-yahtesib bir nev' ni'met-i gayr-i müterakkıbe-i hafiyye-i hakkıyye ifâzasına mü'eddî olmuşdur ki, her ser-i mûy-i ebdân-ı İslâmiyân bir lisân-ı mu'ciz-beyân olsa, edây-ı şükr **[N4 2b]** ü sipâsından 'âciz

---

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, II,917.

** فكم لله من لطف خفى * يدق خفاه عن فهم الزكى = Allah'ın sırlarım üstün zekâlıların dahi kavrayamayacağı gizli lütufları vardır" anlamına gelen Arapça bu cümle, el-Hasen b. Muhammed b. el-Hasen b. Habîb Ebu'l-Kāsım'ın şiirlerinden biri gibi gözüküyor; bk. meselâ Şihâbüddîn Ebû 'abdullah Yâkūt b. 'Abdullah er-Rûmî el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Üdebâ' İrşâdü'l-Erîb ilâ Ma'rifeti'l-Edîb*, thk. İhsân 'Abbâs, Beyrût 1414/1993, III,996.

عسى ان تكرهو ا شيئا فهو خير لكم = Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Bakara, 2/216. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

بسا لطيفه كه در ضمن نا مراديهاست = İçinde istenmeyen hususlar barındıran nice latîfeler vardır" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

ü kāsır ve her benân-ı eydî-i ehl-i îmân, sad hâme-i serî'u'l-cereyân olsa, îfây-ı hamd-i bî-kıyâsından dermânde vü fâtir olacağı emr-i zâhirdir.

Ol bedî'a-i dil-pezîr bu nesak üzere sûret-gîr olmuşdur ki, çün Hudâvend-i esbak u sâbık hazerâtının 'ahd-i saltanatları berhem-zede-i sâz ü sâmân ve devr-i devletlerinde ahvâl-i memâlik-i 'Osmânî ârâ' ve tedâbîr-i vükelâ' vü kurenâları gibi şûrîde vü perîşân olmağla, 'âmme-i 'ibâda se'âmet ü melâl ve nefret ü kelâl müstevlî olduğuna mebnî, herkes mutazarrı'-ı dergâh-ı Meded-kâr feryâd-res olarak hayırlusunu, ya'nî câmi'-i envâ'-ı mehâsin ü mehâ'il, hâvî-i esnâf-ı mehâmid ü hasâ'il, sezâvâr-ı serîr-i Hılâfet ve vücûh-i 'adîde ile şâyeste-i makām-ı İmâmet ve bâyeste-i dîhîm-i Saltanat Sultân Mahmûd-i Muhammedî-sîret hazretlerinin pîrâye-bahş-ı evreng-i Sultânî ve revnak-fîgen-i tahtgâh-ı cihânbânî olmalarını istid'â ve sûz ü güdâz ile bârgâh-ı Îzed-i çâre-sâz'dan niyâz ü recâ ederler idi.

Lâkin cild-i sâbıkda keşîde-i silsile-i beyân olan sibâg-ı tıbâ'-fettânların gāyet-i emânîleri i'âde-i saltanat-ı Selîm Hânî olduğu cümle 'indinde ma'lûm ve ol takrîble agrâz-ı nefsaniyyelerini kuvvetden fi'le getürmek kasdında oldukları müyakkan u meczûm olup ve Sultân Mustafa hazretleri henûz erîke-i Saltanat'da fermân-fermâ olmağla, mâdde-i merkûme herkesin vicdânında mevkūf-i şeşder-i *el-Umûru merhûnetün bi-evkātihâ** olmuşidi.

Vaktâ ki 'Alemdâr Paşa cumhûr-i nâ-mahsûr ile Enderûn-i hümâyûn'a râyet-efrâz-ı hücûm ü iktihâm ve ma'reke-perdâz-ı şûriş ü izdihâm olduğu mesmû' ve manzûr-i enâm oldukda, lâ-mehâle Sultân Mustafa hazretleri serîr-i Saltanat'dan peygūle-i 'uzlete [N4 3a] mâ'il olunarak, sûret-pezîrî-i i'âde-i Selîm Hânî i'tikādı imzâ-kerde-i kulûb-i kâffe-i 'ibâd olmağla, efvâh-ı münâdiyândan hâh u nâ-hâh nâm-ı Selîm Hânî sudûruna sâmi'a-dûz-i terakkub iken, nâgâh sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i İlâh *celle şânühû 'ani'l-istiknâh*** ile ism-i sâmî-i cenâb-ı Mahmûd Hânî, gûş-i hûş-i huceste-niyûş-i 'âlemiyânı teşnîf ve dimâğ-ı dil ü cân-ı ins ü cânı tatrîh u taltîf eylemekle;

Ezîn beşâret-i hurrem ki nâgehân âmed

*Hezâr cân-ı gamîn-i küşte şâdmân âmed****

---

* الا مور مرهونة باوقاتها = Herşeyin bir vakti, saati vardır" anlamına gelen Arapça meşhûr atasözlerindendir.

جل شانه عن الاستكناه = Gerçek mâhiyetinin anlaşılmasından şânı yüce olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ازين بشارت خرم كه ناكهان آمد * هزار جان غمين كشته شادمان آمد = Ansızın gelen bu sevinçli müjde ile bin üzüntü çeken cana mutluluk geldi" anlamına gelen Farsça bu beyit, Kemâleddîn İsmâ'îl'in kasîdelerinin birinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ Ebu'l-Fazl Tâhir b. Muhammed Zâhir Fâryâbî, *Dîvân-ı Zâhirüddîn Fâryâbî,* thk. Emîr Hasen Yezdgirdî, Asgar Dâdbih, Tehrân 2002, s.314.

müjde-i nâgehâniyle ashâb-ı rüşd ü şu'ûr bir derecede mesrûr ve bir mertebe münşerihu's-sudûr oldular ki, ta'bîr u beyânı tavsîf-i ân-i çehre-i dilberân gibi kābil-i hayyiz-i imkân değildir; *'izzet ü saltanat ânest ki Allah dihed*[*]

el-Yevme encezte'l-âmâle mâ-ve'adte
Ve edreke'l-mecdü aksâ mâ temennâh
el-Yevme esfere vechü'l-meliki mübtesimen
Ve akbelet [bi-]berîdi's-sa'di büşrâh[**]

el-Hamdülillâhi 'alâ hâzihi'n-ni'meti'l-menâfi'i'lletî lâ tuhsâ 'adedühâ ve lâ tenkazî mededühâ ve lâ yeblâ cedîdühâ ve lâ yenbû hadîdühâ[***]

Hazret-i Mâlikü'l-mülk-i hakīkī *celle şânühû ve delle sultânuhû*[*4] dergâhından hulûs-ı niyyet ile niyâz ü mes'elet olunur ki, hemîşe tâc u taht ve saltanatlarını mübârek ve mes'ûd ve 'ömr ü ikbâl ve şevket ü 'âfiyetlerini mümtedd ü memdûd ve 'ahd-i pür-şehd-i kirâmîlerini nâm-ı nâmîleri gibi mahmûd eylediği hâlde, tevfîk-i Sâmedânî'lerini refîk-ı vefîk ve *"Men vellâ bi-gayr-i talebin kayyezallâhu lehû meleken yüseddidühû fî umûrihî*[*5]*"* medlûl-i makbûlü üzere delîl-i hidâyet-i Rabbânî'lerini bedreka-i tarîk eyleye, âmîn. **[N4 3b]**

Ve bi'l-cümle çün irâde-i kāhire-i hazret-i Hak *'Tü'ti'l-mülke men teşâ'*[*6]*"* meclâsından isticlâ ve meşiyyet-i bâhire-i Feyyâz-ı mutlak *"Ve Rabbüke yahluku mâ yeşâ'u ve yahtâr*[*7]*"*, teşrîf-i ihtiyârı sūret-i hired-fersâsını ibrâz ü îdâ eylemekle, Hudâvend-i esbak taht-ı Saltanat'a bedel tahta-i tâbûtla;

Dâmen-efşân-ı cihân olduğunu fehm edicek;

---

* عزت و سلطنت آنست که الله دهد = Yücelik ve hükümdârlık Allah'ın verdiği bir şeydir" anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

** اليوم انجزت الآمال ما وعدت * و ادرك المجد اقصى ما تمنناه
اليوم اسفر وجه الملك مبتسمًا * و اقبلت بريد السعد بشراه = Vadettiğin emellerini gerçekleştirdin, şân ve şeref de temennî ettiğinin en son noktasına ulaştı. Bugün pâdişâhın yüzü tebessümle ışıdı, mutluluk postası ise müjde ile geldi" anlamına gelen Arapça iki beyittir.

*** الحمد لله هذه النعمة العميمة لا تحصى عددها و لا تنقضى مددها و لا يبلى جديدها و لا ينبو حديدها = Allah'a şükürler olsun ki, bu yaygın nimetin sayısı bilinmez, arkası kesilmez, yenisi eskimez, demiri körelmez" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

جلّ شانُه و دَلّ سلطانُه = Şânı yüce olsun ve saltanatı onun yüceliğini göstersin" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

من ولى بغير طلب قيض الله له ملكا يسدده فى اموره = Allah, kendi talebi olmadan bir makama getirilen kişiye, işlerinde onu doğruluktan ayırmayacak bir melek bahşeder" anlamına gelen Arapça cümledir.

تؤتى الملك من تشاء = Sen mülkü dilediğine verirsin" anlamındaki bu cümle, Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/26. âyetin ortalarında yer alan bir bölümdür.

و ربك يخلق ما يشاء و يختار = Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer" anlamına gelen u cümle, Kur'ân, el-Kasas, 28/68. âyetin başındaki bir kısmıdır.

Götürürler seni i'zâz ile ber-ser-i 'âlem

şîve-i ta'zîm ü teşnî'ine mukārin kişver-i bekāya revân ve Hidîv-i sâbık günc-i inzivâda genc-âsâ nihân olup, mahz-ı rahmet-i Rabbânî ve 'ayn-ı 'inâyet-i Rahmânî'den ol Nûr-i 'ayn-i 'âlemiyân, Rûh-i beden-i ehl-i îmân, Şâh-ı civân-baht ve Pîr-i tedbîr, Pâdişâh-ı âsümân-taht ve Kürsî-serîr-i Şehriyâr-ı kâmkâr, Tâcdâr-ı mekremet-nisâr, Hidîv-i 'âdil, Hudâvend-i kerîm ü kâmil, ber-güzîn-i halefü's-sıdk-ı hânedân-ı 'Osmânî, huceste-gevher-i şeb-tâb-ı dürc-i dûdmân-ı Hâkānî, Muhyî-i merâsim-i dîn-i İslâm, Mücrî-i levâzım-ı şer'-i Seyyidü'l-enâm, Halîfe-i Sıddîk-safvet, Fârûk-ma'delet, 'Osmân-sehâvet, Haydar-şecâ'at, Hus-rev-i hûrşîd-tal'at, Dâver-i Cemşîd-menkabet, Sultân-ı Ferîdûn-ferr, İskender-haşem, Hâkān-ı Hûşeng-hûş ve Keyhusrev-hadem, Halîfe-i bî-hılâf, Vâris-i serîre-i eslâf, Câmi'u's-sûreti'l-melikiyyeti ve's-sîreti'l-melekiyyeti, Hâ'izü'l-hikmeti'l-Lokmâniyyeti ve'l-hükûmeti's-Süleymâniyye, Gurre-i burcu'l-'izzeti ve'l-iclâl, Dürre-i dürcü'd-dürri ve'l-birri ve'l-ifzâl, Kāli'-ı erkânü'z-zulmi ve'l-'udvân, Kāmi'-i bünyânü'l-bağyi ve't-tugyân, Mâhî-yi merâsimü'l-cevri ve'l-hayf, Nâzım-i menâzımü'l-memâliki bi'l-kalemi ve's-seyf, Râfi-i livâ'u'l-'adli ve'l-ihsân, Bâsıt-ı bisâtu'l-emni ve'l-emân, Mü'eyyid-i de'â'imü'd-devleti ve'd-dîn, **[N4 4a]** Müceddid-i kavâ'idü'ş-şer'i'l-mübîn, Nûr-i Hudâ, Sâye-i Hudâ, Hâdim-i deyru'l-gavâye, Bânî-i Câmi'u'l-Hidâye, Muferrık-ı cumû'u'd-dalâli ve'l-fesâd, Müctemi'-i furûku's-salâhi ve's-sedâd;

Hem-nâm-ı Nebî Şehî ki mes'ûd buved
Der-dîn-i Hüdâ be-nasr mev'ûd buved
Mahmûd be-feth-i Sûmenâ (.....) destân
Her kemter Ayâz în çu Mahmûd buved[*]

Ve huve Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn, Mutahhiru'l-beledeyni'l-mükerremeyn es-Sultân ibnü's-Sultân el-Gāzî Mahmûd Hân ibnü's-Sultân el-Gāzî 'Abdülhamîd Hân *dâmet hılâfetühû makrûneten bi't-te'yîdâti'l-İlâhiyyeti 'alâ merri'z-zemân ve kāmet saltanetühû mashûbeten bi't-tevfîkāti's-Sübhâniyyeti ilâ inkızâ'i'l-edvâri ve'l-ahyân ve lâ zâlet zılâlu (.....) mebsûtaten 'alâ kılâl-i kımâm-i ehli'l-İslâm ve mâ berihat revâyihu ravhat-i re'fetihî bâ'iseten li-râhati 'âmmeti'l-enâm*[**] hazretleri gül-nakş-i nihâlî-i nev-zemîn zîbâ-zemân-ı

---

* همنام نبی شهی که مسعود بود * در دین هدا بنصر موعود بود
محمود بفتح سُومنا دستان * هر کمتر ایاز این چو محمود بود = Hz. Peygamber ile aynı adı taşıyan padişah mutlu olsun. Allah'ın dîninde zaferle müjdelenmiş olsun. Gazneli Mahmûd Sûmenâ[t]'ın fethiyle destân yazdı, her âciz Ayâz da onun gibi övülmüş olsun" anlamına gelen Farsça iki beyittir.

دامت خلافته مقرونة بالتأييدات الالهية على مر الزمان و قامت سلطنته مصحوبة بالتوفيقات السبحانية الى انقضاء الادوار و الاحيان و لا زالت ظلال مبسوطة على قلال قمام اهل الاسلام و ما برحت روايح روحة رأفته باعثة لراحة عامة الا نام = Allah onun hilâfetini zaman devam ettiği müddetçe İlâhî desteklerin eşliğinde devam ettirsin. Bütün noksanlıklardan münezzeh olan Allah'ın

sahîfe-i beyân olduğu üzere iki yüz yirmi üc sâl-i ferruh-fâl ü ferah-me'âlinin hâmis-i cumâdelâhıre-i meyâmin-i zâhiresi ve sâdis-i şehr-i temmûz-i neşât-efrûzî olarak hamîs-i ketîbe-i sa'd ü ferhandegî olan mübârek penç şenbih günü◊ a'dâd-ı sinniyy-i 'ömr-i sa'îdleri hem-şumâr-ı devre-i yevmiyye-i 'arş-ı mecîd olduğu hâle bi-hasebi'z-zâhir âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan selâtîn-i güzîn ve havâkīn-i übbehet-âyînden ve min haysü'l-hakīka Hulefâ'-i Râşidîn ve e'imme-i dîn-i mübînden *rıdvânullâhi Te'âlâ ve rahmetühû 'aleyhim ecma'în** bi'l-irsi ve'l-istihkāk mütevâris ve müstakıl ve zât-ı kerîmü's-sıfât-ı hümâyûnlarına mütelâsık ve muttasıl olan **[N4 4b]** mesned-i müşeyyed-i Hılâfet-i kübrâ ve serîr-i 'arş-masîr-i Saltanat-ı 'uzmâya;

Bâ-sa'd-i fâl ve ecved-i hâl
*Ve ergad-i 'îş ve en'am-i bâl***

müttekâ-pîrâ ve erîke-i müteberrike-i fermân-fermâyîye ârâyiş-bahşâ olmalarıyla, güher-bend-i nigîndân-ı dîhîm-i Sultânî ve mihr-i cihân-ârâ gibi şa'şa'a-efken-i dâ'ire-i cihân-bânî oldûlar; *ca'alallâhu Te'âlâ cülûsehû bi's-sa'di ve'l-meymeneti me'nûsen ve cismehû ve kalbehû 'ani'l-eskāmi ve'l-âlâmi mahfûzan mahrûsen, âmîn bi-hürmeti men enzelallâhu 'aleyhi Nâmûsen****

Lâyiha

Tabakāt-ı celâliyye-i Sultânî'de mertebe-i sâdisede ittikâ-güzîn-i taht-ı cihân-bânî olan pâdişâhın mahlûk olmak kazıyye-i meşhûresi, ekseriyyü'l-vukū' ittifâkıyyâtdan olmağla, emr-i küllî olmadığından nâşî zabt u i'tinâya şâyân değildir.

---

yardımıyla devirler ve zamanlar sona erinceye kadar (=kıyâmete kadar) onun saltanatı ayakta dursun. [Saltanatının] gölgeleri Bütün İslâm ülkelerini kuşatmış olsun. Onun şefkatinin esintileri, bütün insanlığın huzûruna sebep olsun" anlamına gelen bu cümleler Arapça bir duâdır.

◊ 5 Cumâdelâhıre 1223 = 29 Temmuz 1808 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Metnimizde hicrî tarihin karşılığı olarak verilen 6 Temmuz'da ise bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü bu tarih o sırada kullanılan Jülyen olarak da, gerçek takvim olan Gregoryen olarak da kabul edilmekten uzaktır.

* رضوان الله تعالى و رحمته عليهم اجمعين = Yüce Allah onlardan razı olsun ve onların hepsine rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** با سعد فال و اجود حال و ارغد عيش و انعم بال = Talihin en uğurlusuyla, hâlin en iyisiyle, rahat bir hayatla ve hatırının hoş olmasıyla" anlamına gelen Arapça-Farsça karışımı bir beyit gibi gözüküyor.

*** جعل الله تعالى جلوسه بالسعد و الميمنة مأنوسا و جسمه و قلبه عن الاسقام و الالام محفوظا محروسا آمين بحرمة من انزل الله عليه ناموسا = Yüce Allah onun tahta çıkışını mutlu ve bereketli kılsın. Vücûdunu ve kalbini hastalıklardan ve üzüntülerden korusun. Allahım! Allah'ın kendisine Namûs'u [=Hz. Cebrâil] indirdiği kişi hürmetine Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Sâniha

Erbâb-ı elbâba vâreste-i kayd-ı irtiyâbdır ki, kevn ü fesâdı mutazammın işbu 'âlem-i imkân bi'l-cümle celâlî ve cemâlî-i esmâ'-i mütekābile-i hazret-i Yezdân mezâhiri olup, ez-cümle Mu'izz ü Rahmân ism-i şerîflerinin Saltanat'ı ta'zîz ü tebcîl ve Müzill ü Kahhâr nâm-ı münîflerinin hükûmeti kahr u tezlîl sûretlerini muktezî olmağla;

*Ân yekî-râ tâc ber-ser mî-nihed**

şîveleri serzede-i zuhûr olmağa muhtâcdır. Bu takdîrce dem-zen-i çûn ü çerâ olmak münâfî-i edeb, belki bî-hûde-i sırf ve bâtıl-ı mahz olmağla, muhâlefet-i rızây-ı hazret-i Rabb'e sebebdir. Ve mâlikü'l-mülk-i hakīkī ancak Rabbu'l-'âlemîn *celle şânühû 'an tedâhuli'l-merbûbîn*** hazretleridir; *leyse fi'd-dâri gayruhû deyyâr****

Bu cihetle memlûkü olan 'ibâdı şu'ûnâtında keyfe-mâ yeşâ'u ve yahtâru mutasarrıf-ı muhtârdır; *ve lâ yüs'elü 'ammâ yef'alü ve hum yüs'elûn*[4]* Pes mülk-i müste'ârda temellük-i asâlet iddi'âsı, zevi'l-'ukūle kat'â **[N4 5a]** sezâvâr olmayacağı bedîhîdârdır.

Fâtih-i iklîm-i 'Arab ü 'Acem, Sâhib-kırân-ı 'âlîme-i 'âlem Sultân Selîm Hân ibn Sultân Bâyezîd Hân *'aleyhime'r-rahmetü ve'l-gufrân*[5]* hazretleri ki, Ümmü'd-dünyâ ve Kinâne-i Hudâ olan hıtta-i Mısr-ı ma'a-muzâfâtihâ feth u teshîr ve mânend-i Zü'l-karneyn hatâ'ir-i hâfikayni âvâze-i satvet-i kahre-mânîleriyle velvele-gîr etmişler idi. Bir gün nâm[1] mahalde ez-ser-i nev bünyâd-efgen-i binâ oldukları kasr-ı dil-güşâları kitâbesine zâde-i karîha-i fazîha-i Sübhânî'leri olan işbu kıt'a-i belâgat-intivâ ve hakīkat-intıvây-ı bî-müdânîlerini kendi kalem-i bedî'u'r-rakam-ı Şâhâne'leriyle kayd ü imlâ ve bu nümûne ile hasbihâl-i 'ubûdiyyet-iştimâllerini inbâ buyurdular.

Kelâmü'l-mülûki mülûkü'l-kelâm[6]* insicâmı üzere hakkā ki zer-hall-i şu'â'-i mihr-i münîr ile debîr-i sipihr-i esîr tâk-ı vâlâ-revâk-ı çarh-ı çârmîne sebt ü tahrîr eylemeğe cedîr kıt'a-i 'âlem-pesend ü dil-pezîrdir.

---

* آن یکی را تاج بر سر می نهد = O birinin başına tac koyuyor" anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

جل شانه عن تداخل المربوبین = Kullarının müdâhalesinden şânı yücedir" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

لیس فی الدار غیره دیّار = Bu evde ondan başkası yoktur" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون = Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enbiyâ', 21/23. âyetidir

علیهما الرحمة و الغفران = Allah'ın rahmet ve mağfireti o ikisinin üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

1 İsim yeri nüshada boş bırakılmıştır.

*6 کلام الملوک ملوک الکلام = Sultânların sözü, sözlerin sultânıdır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

el-Mülkü lillâhi men yazfer bi-neyl-i münâ
Yeruddu kahran ve yazmen ba'dehû ed-derkâ
Lev kâne lî ve li-gayrî kadru ünmületin
Fevka't-türâbi le-kâne'l-emru müştereken[*]

Ba'de-zâ: Tahkīk 'ale't-tahkīk gûşvâre-i gûş-i kabûl ü tasdîk olmağa lâyık u hakīkdir ki, işbu cülûs-i dâfi'u'l-bu'ûs-i hazret-i Mahmûd Hânî kazıyye-i razıyyesi, kâffe-i ehl-i İslâm'a 'îd-i kâm-rânî, belki sûr-i şâdmânî, belki mülk ü millete mâye-i zindegânî, belki dîn ü devlete vâye-i hayât-ı câvidânî, belki enmûzec-i ba's-i cismânî ve rûhânî olmuşdur. Tedkīk ve te'emmül eden tab'-ı selîm erbâbına ve insâf u teslîm ashâbına bu müdde'â bedîhiyy ü bî-merâdır. Bî-şâ'ibe-i hılâf u riyâ ol hengâm-ı bedâyi'-intimâda işbu *"Ve'ada'llâhullezîne âmenû minküm ve 'amilu's-sâlihâti le-yestahlifennehum fi'l-arzı* ***[N4 5b]*** *ve le-yübeddilennehum ba'de havfihim emnen*[**]*"* âyet-i kerîmesi, bî-ihtiyâr intâk-ı Rabbâni'yle lehce-pîrây-i zebân ve sırr-ı mantûk u mü'eddâsı, ilhâm-ı Rahmânî birle tecellî-fermây-ı cenânım olmağla, tefe'ül-i 'azîm ederek kesb-i inbisât-ı 'amîm olunmuşidi. *"el-Hayru m'ahtârehullâhu-Te'âlâ*[***]*"* fehvâsınca in-şâ'allah mahz-ı hayr olacağı bî-iştibâhdır.

Ve bedâyi'-i sevânihdendir ki, cevher-i rûh gibi pinhân oldukları mahalden nûr-i 'akl-i evvel-âsâ ibrâz-i tal'at-i 'âlem-ârâ edüp, berây-ı bey'at serîr-i Saltanat semtine pertev-feşân-i kudûm-i pür-meymenet olduklarında, mufassalan tahrîr olunduğu üzere cevânib-i erba'aları gaylân-ı beyâbân-sıfat çend hezâr eşhâs-ı bed-şekl ve zişt hey'etler ile muhât olmağla, hasbe'z-zâhir ebr-i zulmânî içre şems-i nûrânî, yâhûd siyâhî-i dide miyânında *"İnsânü'l-'ayni insâniyyün*[*1]*"* nümâyişinde olmuşlar idi.

---

* الملك لله من يظفر بنيل مُنى * يردّ قهرا و يضمن بعده الدركا
لو كان لى و لغيرى قدر انملة * فوق التراب لكان الامر مشتركا = Mülk Allah'ındır. Kim zenginliğe ulaşmak isteyip de zenginliğe ulaşırsa, sonra onu zorla geri iâde eder ve tazmîn eder. Benim ve başkalarının toprağın üstünde parmak ucu kadar bir yerimiz olsa, işler ortak olurdu" anlamına gelen Arapça bu iki beyit, metnimizde de belirtildiği gibi Osmanlı pâdişâhlarından Yavuz Sultân Selîm'e nisbet edilmektedir; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Hüseyn b. 'Abdülmelik el-'Isâmî el-Mekkî, *Simtu'n-Nücûmi'l-'Avâlî fî Enbâ'i'l-Evâ'ili ve't-Tevâlî,* thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Ali Muhammed Mu'avvız, Beyrût 1419/1998, IV,83.

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصالحات ليستخلفنهم فى الارض و ليبدلنهم بعد خوفهم امنا = Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların içlerine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti" anlamına gelen bu cümlenin, arada atlanan "kendilerinden koruyacağım" dışındaki ve metnimizde bulunan kısmı, Kur'ân, en-Nûr, 24/55. âyetin ilk yarısıdır.

الخير ما اختاره الله تعالى = İyi, Yüce Allah'ın seçtiği şeydir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

انسان العين انسانى = Gözbebeği, insanı gösteren en önemli yeridir" gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.

Sûret-i mezkûre mesmû'-i muharrir-i Hakīr oldukda, bi-tarîkı'l-ilhâm zihn-i müstehâma işbu *"Huffeti'l-cennetü bi'l-mekârihi"* Hadîs-i şerîfinin sırrı lâyih ve garâ'ibdendir ki, Vezîr-i müşârun ileyhin 'âkıbet-i hâl-i hirkat-me'âlinde Hadîs-i merkūmun zeyli olan *"ve huffeti'n-nâru bi'ş-şehevâti*"* dakīkası sânih olmuşdur, niteki mahallinde zikr olunur.

Tetimme

Ve çünki ol Halîfe-i 'ale'l-hakīka ve Hudâvend-i Mahmûdü'l-ism ve memdûhu'l-halîka hazretleri lisân-ı hâl ile;

Nevbet be-men üftâd be-gûyîd ki devrân
*Ârâyiş ez-nev be-küned mesned-i Cem-râ****

me'âlini gûyân olarak ferr u haşmet ve 'unvân-ı Şâhâne ve vekār u temkîn ve vaz'-ı Mülûkâne ile taht-ı 'âlî-baht-ı 'Osmânî üzere sâye-sây-ı 'izz-i su'ûd ve vücûd-i cihân-sûd-i Husrevânî'leriyle erike-i âsümân-menkabe-i hılâfeti, **[N4 6a]** hem-kevkebe-i makām-ı Mahmûd edüp, çehre-i dînār u direm, zîver-i nâm-ı nâmî-i hurremleriyle nakş-pezîr-i zîb ü sü'ûd ve elsine-i hutabâ'-i çâr-cihet-i 'âlem, lakab-ı kirâmî-i mükerremleri birle lehçedâr-ı behce-i nâ-ma'dûd olmağla, haylî zemândan berü dem-beste vü hâmûş ve bülbül-i güm-geşt-i gül gibi mütehayyir u medhûş olan hezâr destân-zebân-ı sühan-verân sû-be-sû nagemât-ı rengîne ser-âgāz ve râhatü'l-ervâh ve şehnâz perdelerinde terânhây-ı dil-keş-nevây-ı kasâ'id ü tevârîh inşâdına dem-sâz olup, mukābilinde bi'l-cümle cevâ'iz-i seniyye ile hoş-hâl ve sılât u 'atıyyât-ı vefiyye birle kîse-i ârzû ve âmâlleri mâl-â-mâl oldu. Keşîde-i rişte-i nazm olan bi'l-cümle ferâ'id-i nezâ'id-i tevârîhe nisbet Gılmânân-ı Hâssa'dan 'Ârif Ağa nâm tâze-zebân ve pâkîze-kelâmın muvaffak olduğu işbu dürre-i dil-pesend mısrâ'-ı târîh, hakkā ki güzîde vü berceste ve pâdişâha lâyık tuhfe dimeğe şâyeste vâki' olmuşdur. **'Ârif:**

Oldu 'Adlî Hân Mahmûd'un cülûsunda 'iyân[1]

(اولدی عدلی خان محمودك جلوسنده عیان)

mısrâ', merkūmun mutazammın olduğu hüsn-i insicâm ve vukū'-i mazmûnu müştemil ta'bîr-i merâm hasebiyle bedî'a-i lafzıyye vü ma'neviyyesinden

---

* حفت الجنة بالمكاره و حفت النار بالشهوات = Cennetin etrâfı nefsin hoşlanmadığı şeylerle, cehennemin etrâfı da nefsin hoşlandığı şeylerle çevrilidir" anlamına gelen bu cümle, Müslim, Cennet, 1; Ebû Dâvud, Sünnet, 22; Tirmizî, Cennet, 21, en-Nese'î, İmân, 3; ed-Dârimî, Rikāk, 117; Ahmed b. Hanbel 2/260,333,354,380, 3/153,254,284'te geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, I,479.

* آرایش از نو بکند مسند جم را نوبت بمن افتاد بکویید که دوران = Zamana söyleyiniz ki, sıra bana gelince Cem'in tahtını yeniden süslesin" anlamına gelen bu beyit, Şîrâzlı Örfî'nindir; bk. 'Örfî-i Şîrâzî, *Külliyyât-ı 'Örfî-i Şîrâzî,* hzr. Gulâmhüseyn Cevâhirî, Tehrân 1960, s.279.

1 Bu tarih mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **1223** tarihi vardır.

başka, Şehriyâr-ı Ferîdûn-hadem ve Dâver-i dâd-âver-i Dârâ-haşem *halledallâhu hilâfetehû mâ dâme'l-'âlem** hazretlerinin 'Adlî ile mütehallas oldukları, mukaddemâ gûş-zîb-i enâm olmamağla, ibtidây-ı vehlede mısrâ'-ı merkūmla işâde vü i'lâm olunduğuna mebnî *"Ve kefâ bihî fahran***" şâbâşına şâyeste olmuşdur. **Sürûrî**:

Oldu Hân Mahmûd-i 'adl-âyîn Sultân-ı zemân[1]

(اولدی خان محمود عدل آیین سلطان زمان)

Hân Mahmûd'un cülûsuyla be-kâm oldu nüfûs[2] **[N4 6b]**

(خان محمودك جلوسیله بكام اولدی نفوس)

'Aynî: Mülkünü mes'ûd ede Sultân Mahmûd'un Hudâ

(ملكنی مسعود ایده سلطان محمودك خدا)

İkinci Hân Mahmûd'a cülûsün sa'd ede Yezdân

(ایكنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان)

'İzzet: Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü ede mübârek

(محمود خانه مولی ملكی ایده مبارك)

Oldu memnûn Hân Mahmûd'un cülûsunda cihân[3]

(اولدی ممنون خان محمودك جلوسنده جهان)

Li'l-Müverrih: Hân Mahmûd'un ede devrini Allah mahmûd[4]

(خان محمودك ایده دورنی الله محمود)

Ve benefşe-i bâğ-ı bihişt olan hatt-ı 'anber-sirişt-i letâfet-makrûn, ya'nî lihye-i pür-hilye-i hümâyûnlarını irsâline Sürûrî'nin târîh-i tarâvet-iştimâlidir.

Lihyedir hilye likāy-ı Şeh-i 'âlî-şâna[5]

(لحیه در حلیه لقای شه عالیشانه)

Çün ol gurre-i garrây-ı ufuk-ı devlet, dürre-i beyzây-ı sadef-i Saltanat *dâme ikbâlühû ve kāme iclâlühû** hazretleri şevket-i zâhire ve haşmet-i bâhire ile mânend-i mihr-i enver dîhîm-i Hılâfet'e ziyâ-güster olup ve;

---

* خلد الله خلافته ما دام العالم = Dünya durdukça onun hilâfeti devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** و كفی به فخرا = Bu, öğünmek için ona yeter" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 Bu tarih mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **[1]223** tarihi vardır.

2 Bu tarih mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **[1]223** tarihi vardır.

3 'Aynî, 'İzzet tarih mısrâlarının altmda kırmızı mürekkeple yazılmış [12]**23** tarihi vardır.

4 Bu tarih mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]**223** tarihi vardır.

5 Bu tarih mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]**223** tarihi vardır.

Ber-âmed ber-ân taht-ı ferhunde-ter

Be-resm-i keyân ber-sereş tâc-ı zer

Kemer-beste bâ-ferr-i Şâhenşehî

Cihân küşte û-râ serâser rehî[**]

mü'eddâsınca vücûd-i bihbûd-i Mülûkâne'leriyle tâc u tahtı ferhunde-ter edüp, pervîn-âsâ dâ'ire-i zâhire-i (زاهره) Sultânî'de mevcûd ve ber-pâ olan Şeyhulislâm 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi hazretleri ve Sadreyn ve Emîn Beyefendi ve sâ'ir efrâd-ı 'ulemâ' ve 'Alemdâr Paşa ve vücûh-i asâkir ve hâzır olan ricâl ü erkân ve 'âmme-i ehâlî-i Enderûn şeref-mend-i zemîn-bûsî-i mübâya'at ve ser-fürû-bürde-i makām-ı fermân-berî vü mütâba'at olduklarına müterâdif, Şeyhulislâm hazretlerini mesned-i İftâ'da takrîr ve 'Alemdâr Paşa'nın dahi **[N4 7a]** kable'l-bey'a tesannu' eylediği sûret-i mevhûme-i Sadâret'i tahkîk, ba'dehû mühr-i Yekâlet ihsâniyle sahîhan tasdîr ve gûş-i hûşuna mütecellidâne ve mütehakkimâne ba'zı mertebe umûr-i mühimme tavsıye vü tenbîh eyledikden sonra sa'âdetle kıyâm ve serâbistân-ı saltanatlarına hırâm buyurdular.

Her umûrunda dest-gîr ola Hakk

Dâ'imâ yâver u zahîr ola Hakk

Ba'de-zân Sadr-ı müşârun ileyh hazretleri Şeyhulislâm ve sâ'ir ecille vü a'lâm ile Bâb-ı 'âlî'ye 'avdet edüp, nice müddetden berü dâğdâr-ı hasret olduğu mu'allâ merbi'-i Sadâret'de murabba'-nişîn-i fer u haşmet ve tafra-furûş-i tehakküm ü nahvet olup, mânend-i kurs-i haddâdîn şerâre-feşân-ı hışm u kîn olarak, ibtidâ şehîd-i merhûmun ahz-ı intikāmı husûsuna mübâşeret eyledi.

Bidâyet-i mâddeden berü delîl-i dıllîl olan Refîk-ı bî-tevfîk ve sâ'ir ser-i kârân-ı dalâlet-vefîk ta'lîm ü tertîbleriyle bi'l-cümle kātil ve ol bâbda hem-dest ve yek-dil olanlar deftere alınup, evvelâ 'aynü'l-kīr-i mel'anet ve kal'a-i katrân-ı mefsedet, kâfirî-nihâd, Mecûsî-nijâd, zıkk-ı menfûh-ı şerr u şeyn, muttasıf-ı sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn, ya'nî Nezîr dedikleri hınzîr, post-i pûşîde-i zindegânîden münselih olmağla, hem-hâl-i nezîr-i 'uryân zulmet-gâh-ı dûzaha revân oldu; rûh-i nâ-pâkine la'net olsun.

---

* دام اقباله و قام اجلاله = Tâlihi yâver gitsin, kudret ve kuvveti devamlı ve sâbit olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

بر آمد بر آن تخت فرخنده تر * برسم کیان بر سرش تاج زر

کمر بسته با فر شاهنشهی * جهان کشته اورا سراسر رهی = Daha mutlu olarak o tahta oturdu. Pâdişâhlar pâdişâhının âdetine göre başında altın taç, pâdişâhlığın ışığıyla kemer bağlamış, dünya baştanbaşa ona bir yol olmuş" anlamına gelen bu cümleler, Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden alınmıştır; bk. Firdevsî, *Şâh-nâme,* thk. Dervîş Perverde-i Îrân, Tehrân 1966, I,23.

Sâniyen 'abûs-i kamtarîr, şerr-i mustetîr, siyeh-kelîm, remîm ü zemîm, ezheme-çîz bed-ter, ya'nî Dârussa'âde Ağası olacak nahs-i ekber ve Fettâh-ı nâbe-felâh ve Mîrâhûr-i Kebîr Eyyûbî Mehmed Ağa ve mâbeyincilerden ol gürûh-i mekrûh miyânesine dâhil ve kerîhe-i mezkûrede 'âlim ü 'âmil olan Fîrûz-i bed-rûz ve Kâtibü's-Sırr-ı şirret-âmûz ve Cevher dedikleri bed-gevher ve çend rûz güzerânında Fındıklı semtinde muhtefî olan **[N4 7b]** Hazîne Kethudâsı Selîm nâm sakīm ve kaftâncısı ve Harem-i hümâyûn'da mübâşir-i şenî'a-i kasd ü katl olan cellâdân-ı bî-dîn ü îmân gürûhuna şehîd-i merhûmun makarr u me'vâsını irâ'et ü delâlet ve bi'l-ma'iyye i'dâmı husûsuna i'mâl-i câriha-i mu'âvenet eden vâfirce kâfir-peçe cevârî tâ'ifesi yegân yegân kutelây-ı Kureyşiyân-ı Bedr'den nişân ve lâşeleri niçe zemân tu'me-i mâhiyân olup, *kasîratün 'an tavîlih** çend rûz zarfında ol nâ-bekârlardan üc yüzü mütecâviz küştenî ve küffâr, ferîse-i şîr-i şemşîr-i kahr u tebâr olmağın, bu takrîble ahz-ı sâr ve nev'an teşeffî-i sadr şâ'ibesi nümûdâr oldu. Ve bin-nefs mübâşir-i katl olan on yedi nefer Bostancı cellâdlarından ol eyyâmda ele geçenleri i'dâm olunup, bakıyye-i şakıyyeleri gerçi firâr u gaybet etmiş olup, lâkin Şehriyâr-ı âgâh *dâme fî hıfzı'l-İlâh*** hazretlerinin cerîde-i nazîde-i zihn-i bâ-intibâhlarında mukayyed ve mersûm olduğuna mebnî, meğer pes-perde-i hafâdan dem-bedem tecessüs ü istiksâları emrinde himmet-i bî-hemtâları derkâr ve hemîşe ol şekāvet-pîşeleri câsûs-i basîretle cüst-cû ve istihbârdan hâlî olmazlar imiş, tâ ki tedrîcle habbetü'r-revs-i vücûd-i bed-budları çîde-i minkār-ı tîğ-i tebâr olarak çend sâl murûrunda bakıyyetü's-sıyûf beş nefer habîs-i vâcibü'l-hutûf Kastamonu Şehri'nde mütenekkiren ârâm eylediklerini lede't-tahkīk Vâlî-i Vilâyet olan Vezîr-i sâ'ib-tedbîr Sâlih Paşa hazretlerini nihânî bâ-hatt-ı Cihânbânî teslît birle ol tâlihlerin dahi mesâlih-i mücâzâtları itmâm kılındı. Bu vechile ol fırak-ı dâlleden ferd-i vâhid tîğ-i intikāmdan rehâ-yâb olmayup, yeksere bürde-i seylâb-ı kahr u tebâb oldular. **[N4 8a]**

Fa'alû mâ fa'alû fevka hisâb

*Vecedû mâ vecedû vefka kitâb****

Ancak ol tâ'ife-i zâ'ika muzâfâtmdan Kapu Oğlanı 'Ali Ağa dedikleri nâhalef, ruhsat-ı füshat-i meydân-ı ecel sebebiyle 'urza-i tîğ-i telef olmayup, hâlâ Seray-ı 'atîk'de hâk-nişîn-i havârî vü idbâr olarak kalmışdır. Feth-i bâb-ı Harem-serâ ve cellâdânı sırr-ı vakt-i şehîd-i merhûma idhâl ü isrâ içün Dârussa'âde Ağası odasından bî-destûr miftâhı ahz u îrâd eylediği ba'zı elsine-i

---

* قصيرة عن طويله = Hurma, hurma ağacındandır" gibi bir anlama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,106.

دام فى حفظ الاله = Allah'ın koruması altında devam etsin" anlamına gelen Arapça duâdır.

فعلوا ما فعلوا فوق حساب * وجدوا ما وجدوا وفق كتاب = Yaptıklarını hesap ettiklerinin üzerinde yaptılar, bulduklarını da kitaba uygun buldular" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

vâkıfânda mezkûrdur. Lâkin kendüsi hod-be-hod ahz-ı miftâh mâddesinden tebriye-i zimmet edüp, kerîhe-i merkûmeyi Dârussa'âde Ağası'na nisbet eylemekle, zâhiren seyf-i cezâdan şimdilik rehâ bulması ana mebnîdir.

Ve hal'-ı Hudâvend-i esbak 'akībinde muhallefât-ı küştegândan garâ'ir u sanâdîk ile Enderûn'a ve Harem-serây-ı hümâyûn'a menkūl olan ecnâs-i cevâhir-i bî-hisâb, hâricde kurenâ' nâmına olan yağmâ-gerânın ve Harem'de gürûh-i kenîzegânın dest-zede-i gāret ü intihâbları olmağla: "Bu vâkı'a vukū'unda şâyed cevâhir-i mezkûrenin mashûbiyyeti bize cürm ü töhmet 'add olunur" zu'muyla der-dest-i temellükleri olan ol nefâyis-i cevâhir ve tuhaf u tefârîk u nevâdirin kimini zîr-i ahcârda hurd-i haşhâş edüp ve kimini deryâya ve çâh u halâ makūlesi mahallere tarh u ilkā ve'l-hâsıl her biri gûyâ ki bir hazîne-i hâssayı itlâf ü ifnâ edüp, kendülerinin dahi ekseri cevf-i leylde ka'r-ı bahrı karârgâh eylediler.

Pâdişâh-ı merâhim-fıtrat ve Şehinşâh-ı mekârim-tıynet *etâlallâhu bekā['e]hû ve eyyedehû fî umûrihî ve kavvâhu** hazretleri Vâlide-i Hidîv-i sâbık hakkında ümûmet-i hâlısa mu'âmelesine i'tinâ' vü ri'âyet buyurmalarıyla, **[N4 8b]** Serây-ı 'atîk'a iz'âcı husûsuna rızâ-dâde olmayup, kendi Vâlide-i mâcideleri makāmında hürmet birle 'alâ hâlihâ makarr u mesvâlarında temkîn ü ibkā buyurdular.

Ve Hidîv-i sâbık hazretlerinin cild-i evvelde işâr olunduğu üzere kuvây-i mümeyyizelerinde nev'an mâye-i i'tidâl olmamak mülâbesesiyle vicdânlarında hacer u güher ve zeheb ü meder yeksân ü berâber olmağın, Hudâvend-i esbak zemânmdan bâkī, husûsan mâtla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı 'Osmânî'den ilâ hâze'l-ân misli mesbûk olmamış ve selâtîn-i dîrin hazînelerine duhûl ve iddihâr sûretini bulmamış bu denlü genc-i bî-şumâr vakt-i kalîlde sabr u karârı, hayr-hâhân-ı Devlet-i 'aliyye gibi târumâr ve bizâ'a-i mîrâs-hôrân-âsâ pençe-zede-i tebzîr u isrâf u îsâr olmuşdur. Gerçi vasf-ı sehâvet 'ale'l-ıtlâk nazar-ı şer' ve i'tibâr-ı 'aklda efdal-i fezâ'il ve ahsen-i hasâ'il olup, medh-i eshıyâ' bâbında âyât-i Kitâb-ı kerîm ve ehâdîs-i Nebiyy-i rahîm pek çokdur. Niteki mukābili olan buhl ü hısset, erzel-i rezâ'il ve akbeh-i fe'â'ildir. Husûsan selâtîn-i 'izâm hazretlerinin dâ'imâ mihr-i münîr-âsâ ifâza vü i'tâ ve buhl ü imsâkden tenezzüh ü ittikā eylemek şâyân-ı şânlarıdır. Lâkin isrâf ve tebzîr şer'an ve 'aklen menhiyy ü münker olmağla, irtikâbından ictinâb etmek dahi ehemm-i mehâmdır. Zîrâ mutazammm olduğu mehâzîre nihâyet yokdur. Niteki Hidîv-i sâbık hazretleri yüz elli bin kîseye mütenâhiz hazîne-i metrûkâta hâ'iz olmuşlar iken, iki mâh murûrunda kâr-bendân-ı mesâlih-i devlet olanlar imdâd-ı seferiyye zımnında cebelî açup ve sâ'ir o makūle irtikâbâta nâ-çâr ve bu cihetle

---

* اطال الله بقاءه و ایده فی اموره و قواه = Allah onun devamlılığını uzatsın, her işinde onu desteklesin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

bir tarafdan za'f-ı hâl-i Devlet-i 'aliyye taraf-ı a'dâya nümûdâr ve bir cânibden etvâr-ı nâ-behencâr-ı Pâdişâh-ı vaktden kulûb-i enâm müşme'izz ü bîzâr oldu. **[N4 9a]**

Server-i sütûde-güher Hâkān-ı Mahmûdü's-siyer *dâmet devletühû mahfûzaten 'ani'l-elemi ve'l-keder** hazretlerinin dem-i cülûs-i dâfi'u'n-nuhûs-i Sultânî'lerinde Hazîne-i Enderûn nakd ü cins ıtlâk olunur peşîz-i nâçîzden dahi huluvv u ferâğı hasebiyle kîse-i Muharrir'den nümûne-nümûn olduğu sıhhate makrûn mesmû'âtdandır.

Hamden lillâhi'l-Vehhâb işbu tahrîr-i kitâb hengâmında mahzâ yâverî-i idrârât-i gaybiyye-i Rabbu'l-erbâb ve müsâ'ade-i baht u ikbâl-i Pâdişâh-ı İskender-cenâb ile dâhilî ve hâricî hazâ'in-i hümâyûn mâlla mâl-â-mâl ve her kûşe-i hazîne bir gencîne-i Efrâsiyâb olduğu bî-şâ'ibe-i işkâldir; *ve'l-hamdü lillâhi 'alâ zâlik***

Hak budur ki, ahlâk-ı marzıyye-i sâ'iri gibi haslet-i sehâvetleri çendân mertebe eslâflarından efzûn ve rüşd ü dirâyet ve ihlâs-ı niyyetleri sebebiyle ekserî mahall-i lâyıkına makrûn olmakdadır. Hakk sübhânehû ve Te'âlâ hazretleri nakdîne-i 'ömr ü ikbâl ü şevketlerin bîrûn-i yârây-ı rakam u şümâr ve hazîne ve mahzen-i hümâyûnlarına bereket-i Halîl îdâ'iyle her bâr leb-rîz-i dirhem ü dînâr ve ahyânen Muharrir bendelerini hissedâr-ı feyz ü idrâr eyleye, *âmîn ve yerhamullâhu 'abden kāle âmînen****

Ve cülûs-i sa'âdet-me'nûsun ferdâsı i'zâm-ı mâdde ve tevhîş ü tedhîş-i kulûb-i nâdde etmeyerek üslûb-i hakîmâne ve ta'bîr-i nâzikâne ile vâkı'a-i Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne'yi muhbir ve cülûs-i mürîhu'n-nüfûs-i hazret-i Husrevâne'yi mübeşşir emsile-i vâcibü'l-imtisâl tahrîr ve her koldan Memâlik-i mahrûse'ye neşr u tesyîr kılındı.

Ol sene-i müstetba'u'l-meymenede merhûm Tatarcık 'Abdullah Efendi-zâde Ahmed Reşîd Efendi Kādî-i Mısır-ı zâtü'l-ehrâm bulunmağla, ba'de'l-'avd muharrir-i Hakīr'e bu siyâk-ı garâbet-semîr üzere **[N4 9b]** nesek-sâz-ı nakl ü takrîr olmuşdur ki: "Âsitâne-i sa'âdet'de ser-zede-i zuhûr olan vekāyi'-i garîbe 'akībinde nâgehân İskenderiyye'ye bir sefîne gelüp, re'îsi ve mellâhları lisânlarından havâdis-i Âsitâne Hudâ ne-kerde sûret-i kāsımetü'z-zahr ile Mısır'da şâyi' olmağla, Vâlî-i Mısır olan Mehmed 'Ali Paşa ve bu fakīr ve sâ'ir istimâ' eden ehl-i İslâm çâksâz-ı girîbân-ı sabr u ârâm olup, bi'l-cümle müstağrak-ı bahr-ı mâtem ve muhterik-ı âteş olduklarından başka, şe'âmet-i şûriş ü ihtilâli mes'ûd ü meymûn 'add ü i'tibâr eden haşerât-ı Arnabûd ve A'râb

---

* دامت دولته محفوظة عن الالم و الكدر = Allah onun devletini elem ve kederden korunmuş olarak devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

و الحمد لله على ذلك = Bu hususta şükür Allah'a olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

آمين و يرحم الله عبدا قال آمينا = Allahım duâmızı kabul et! Allah, 'Allahım duâmızı kabul et' diyen kuluna rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ve bekāyây-ı ümerâ'-i şekāvet-nisâb ve sâ'ir Ümmü'd-dünyâ hacr-i hızânesinde mevcûd olan nâ-halef ve harâm-zâde makūlesi ecnâs-i nâsın evzâ' u etvârları bâz-gûn ve herc ü merc emâreleri rû-nümûn olmağla, Vâlî-i Mısır hazretleri istîlây-ı ebhıre-i dehşet ü hayretden sersem, belki müşrif-i cunûn olmuşidi. Ancak Vezîr-i müşârun ileyh nev'an isticmâm-ı şu'ûr birle 'ale'l-'acele İskenderiyye tarafından menşe'-i havâdis olan şahsı ihzâr ve istintâk u istihbâr eyledikde, mezbûr Âsitâne'den fekk-i lenger-i ikāmetle henûz Boğaz'a vürûdunu mürâdif 'Alemdâr Paşa bîrûn-i hadd ü ihsâ asâkir ile Edirne'ye hücûm ve kasr u kahr ile orduyu kaldırup, yevm-i fulânîde İstanbul'a velvele-efgen-i kudûm olup, çend rûz murûrunda el-'iyâzü billâhi Te'âlâ Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye 'an âhırihâ sûret-i dîğere münkalib olduğu haber-i ciğer-dûzu, Boğaz'da münteşir olduğuna müte'âkıb mahall-i mezbûrdan hall-i lenger ve on gün zarfında İskenderiyye'ye vusûlü müyesser olduğunu takrîr u beyân eyledi. Pes bu vechile havâdis-i münteşire müte'ekked olmağın, müşârun ileyh hazretlerini hayret istî'âb edüp, **[N4 10a]** hûrd u hâbdan mahrûm gavta-hâr-ı lücce-i gumûm u humûm olafak tekrâr İskenderiyye ve Dimyât ve bahran Kıbrıs ve ba'zı sevâhil-i Şâm taraflarına tayyârēler itâre edüp, kimi tehî-dehân ve kimi mîş-yâş-i hâyîde-zebân 'avdet etmeleriyle, sad çendân giriftâr-ı ızdırâb ve mûy-i âteş-dîde gibi pîçâ-pîç-i nâ'ire-i telâş u inkılâb olunmuşidi"

İttifâkıyyât-ı haseneden olarak Kādî-i Mısır Efendi-i mûmâ ileyhin bu Fakīr'den telemmüzü olmağla, hâdise-i mezkûreden se-rûz mu'ahhar târîhiyle bi-hasebi'l-hukūk Efendi-i mûmâ ileyhe vekāyi'-i merkūmeyi hâvî bir kıt'a mektûb tahrîr ve yevm-i mezbûrda Mısır cānibine 'âzim bir âşinâ yediyle tesyîr kılmmışidi. Şahs-ı mezbûr mûsâ'ade-i şûnta-i tevfîk-ı Rabbâni'yle yevm-i tâsi'de İskenderiyye'ye dâhil ve bilâ-te'hîr mektûb-i mezbûrumuzu Mısır'a irsâl etmekle, üc gün murûrunda Efendi-i mûmâ ileyh yedine vâsıl olmuş. Havâdis-i Âsitâne şâyed ibtidây-ı vehlede ol havâlîye sûret-i dîğerde mün'akis olur mülâhazasına mebnî, mülahhasan târîhleriyle vekāyi'-i mezkûre derûnunda münderic olmağla, hemân 'akab-i kırâ'etde dîdelerinden katre-bâr-ı sirişk-i sürûr olarak bî-tevakkuf süvâr ve Vezîr-i müşârun ileyh tarafına sebük-rîz-i 'inân-ı sür'at ü ılgār olup, fart-ı ferah u meserretinden istimsâk-i nefese tâb-âver olamayup, hemân bâb-ı Dîvân-hâne'den savt-ı bülend ile: "Müjde sad müjde, efendim müjde! İşte bu mektûb hâlâ Âsitâne'de müverrih olan üstâzımındır, on bir günde gelmişdir. Vekāyi'in cümlesi derûnunda mündericdir. Kar'-ı sem' eden havâdis bi'l-cümle erâcîf ve egālît imiş" deyerek müşârun ileyh tarafına müteveccih oldukda, Vezîr-i müşârun ileyh bî-ihtiyâr yerinden **[N4 10b]** vüsûb ve ihtitâf-ı mektûb edüp, hemân kā'imen kırâ'et etdirmeğe ibtidâr ve bi'l-cümle huzzâr ile dîdelerinden eşk-nisâr olarak gûş-güzâr olup, derhâl mektûb-i merkūmun otuzdan ziyâde nüshası istinsâh ve etrâfa neşr u irsâl ve tabl-ı beşâretle 'âmme-i enâmı münşerihu'l-bâl eylemişler.

Oldu zahm-ı dil-i bî-çâreye merhem kağıd

*eş-Şey'u bi'ş-şey'i yüzekkiru** Ve *"Fi'd-dehri 'ibretün li-men-i'tebere***"* mü'eddâsınca şâyed vesîle-i istibsâr olmak hâtırasıyla bir mektûb-i âhar kıssası dahi sebt-i cerîde-i âsâr kılındı. Sûreti budur ki, bâ-irâde-i Rabb-i Müste'ân tahrîr u beyânı mevkûl-i 'uhde-i kilk-i pâkîze-zebân olan vekāyi'-i sinîn-i âtiye cümlesinden Vidin tarafı Başbuğu Sirozî İsma'îl Bey'in müdîr-i ordusu ve müdebbir-i umûr-i harbiyyesi olan sâbıkā Şumnu A'yânı Ser-bevvâbîn Ebûbekir Ağa ile miyânemizde bi'l-münâsebe mu'ârefe-i sâbıka olmağla, bi-hasebi'l-me'mûriyye küffâr-ı husrân-encâmla serhadd-i mezbûrda mücâhedeleri hengâmda savb-ı muharrir-i Hakīr'e iltimâs-i du'â zımnında bir kıt'a mektûbu vürûd eylemekle, çend satır cevâb-nâme tahrîr olunup, ittifâkı yevm-i mezbûrda Der-i devlet-medâr'a Medîne-i münevvere'nin Havâric'den (جوارجدن) tathîr olunduğu müjdesi vârid olmağla, hâmiş-i mektûbda berây-ı tebşîr müjde-i mersûm tastîr olunmuşidi. Mektûb-i mezbûr Ağa-yı merkūma kable'l-vusûl İsma'îl ordusuna Ruscuk semtlerinden bir şahıs gelüp: "Ordu-yi hümâyûn'da Rusyalu ile 'akd-i sulh u salâh olunmağla, tarafeynden tarh-ı silâh ve terk-i kifâh olundu" deyü bir urcûfe nakl eylemiş, gā'ile-i harb ü kıtâlden fütûr u kelâl birle fursat-cûy-i vesîle-i gürîz ve ganîmet-şumâr-ı behâne-i nâçîz olan ekser efrâd-ı sebük-nihâd-ı askerî, husûsan bî-magzân neferât-ı nüfûr-i yeniçeri, haber-i vâhid-i mezbûru tasdîk u i'timâd ile 'îd-i kâm-rânî **[N4 11a]** ve yekdîğere tehniye ederek hod-be-hod, sû-be-sû[1] top u tüfeng şenliğine mübâderetle izhâr-ı sûret-i şâdmânî etdiklerinde, İsma'îl Bey ve vücûh-i ordu fi'l-hâl bu keyfiyyetin sebeb ü menşe'ini tefahhus ve su'âl[2] eylediklerinde, şahs-ı mezbûrun vürûd ve ahbârını ifâde eylediler. Gerçi[3] mîr-i mûmâ ileyh ve sâ'ir serân-ı asâkir bunların bu resme tîş ü[4] hıffetlerinden dil-gîr olarak[5] zecr u âzâr ile iskât eylediler. Amma[6] karşularında sehâb-ı muzlim-sıfat hârgâh-nişîn-i karâr u ikāmet olan Rusya ordusu, taraf-ı İslâmiyân'dan işbu nâgehânî[7] şenlik lâmi'asını müşâhede etmeleriyle, sergerdeleri olan Ceneral, 'ale'l-fevr bir câsûs irsâl edüp, câsûs-i mesfûr kenâr-ı ordu-yi İslâmiyân'da ba'zı esâfil-i askerî lisânından in'ikād-ı musâlaha lakırdısını işitmekle, ordularına 'avdet ve Ceneral-i mersûma hikâyet eyledikde: "Musâlaha mütehakkak olsa, elbette kendülerden akdem bizim tarafa ordumuz cânibinden ihbâr olunmak elzemdir"

---

* الشئ بالشئ يذكر = Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
فى الدهر عبرة لمن اعتبر = İbret alan için geçen zaman içinde ibretlik durumlar vardır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 sû-be-sû N3 — N4
2 sebeb su'âl N4 asıl ve menşe'ini istis'âl N3
3 Gerçi N4 — N3
4 sâ'ir ü N4 sâ'irleri askerin bu N3
5 olarak N4 + gerçi N3
6 eylediler. Amma N4 eylemişler, lâkin N3
7 nâgehânî N4 — N3

deyü be-gāyet müte'accib olup ve şenlik-i merkūmun bâ'isini istifsâr ve mesmû'ları olan musâlaha sohbeti vâhî olup: "Ancak asker-i İslâmiyân'ın 'aczlerinden nâşî, 'âdetleri üzere ordularını tefrîka mukaddime olmak üzere ihtirâ' olunmuş bir ma'nâdır" zemîninde ba'zı nâ-güvâr kelimât inzımâmını hâvî İsma'îl Bey'e kağıd tahrîr u isrâ' eylemiş, berü cânibden hakīkat-i hâli tahrîre mehâzîr-i şenî'a mâni' olup ve bir gûne te'vîl dahi bulunmamağla, cevâb tahrîrinden furû-mânde[1] ve bî-tâb ve ol bâbda dest ü pâ-zen-i lücce-i hayret ü ıztırâb olmuşlar iken, nâgâh sevk-ı sâ'ika-i tevfîk-ı hazret-i İlâh ile[2] mektûb-i mersûl-i Hakīrânemiz mûmâ ileyh Ebûbekir Ağa'ya ol hılâlde[3] vâsıl ve hâdise-i merkūmenin[4] te'sîrinden nâşî medhûş ü mütelâşî olarak mektûbu kırâ'et[5] ve hâşiyesinde Medîne-i münevvere'nin fethi müjdesini gördükde, hemân bî-ihtiyâr giryân olarak İsma'îl Bey tarafına şitâbkâr olup, derhâl mektûbu yedine[6] teslîm ve: "Mahzâ mu'cize-i hazret-i Muhammedî ve yümn-i devlet-i cenâb-ı Sultân Mahmûdî berekâtiyle zuhûr-i gayret-i Rabbu'l-erbâb işbu;

el-Emân! Ey dil ne müşkil-ter su'âl olmuş sana*

mısrâ'ınca, "Cizr-i esamm kabîlinden olan[7] su'âl-i düşvâr pâseh-ı düşmen-i dîne tertîb-i cevâb eyledi" deyerek haber-i beşâret-i [**N4 11b**] Tîbe-i tayyibe'yi tebşîr u[8] irâ'et eyledikde, Mîr-i mûmâ ileyh gûyâ ki[9] hayât-ı tâze bulmuş gibi eşk-efşân sürûr-i bî-endâze ve *"Bi-eyyihimâ userru bi-feth-i Hayber, em bi-kudûm-i Ca'fer**"* nağme-i hicâzîsine terâne-bend-i âgāze[10] olarak dergâh-ı

1 'ale'l-fevr -mânde N3 resmen bâ'isini su'âl zımnında mîr-i mûmâ ileyhe tezkire tahrîr ve irsâl eylemişler. Berü cânibden hakīkat-i hâl tahrîr olunsa, asker-i İslâm'ın halî'u'l-'izâr olup, Ser'asker'e hürmet ü itâ'at üzere olmadıklarından başka, fütûr u melâletleri şenî'asının iş'ârını mutazammın ve eğer haber-i musâlaranın istimâ'ım kendi nefslerine i'tizâ' birle kendi re'yleriyle şenlik tertîb olunduğunu işrâb eyleseler, sulh mâddesi emr-i 'azîm olmağla, haber-i vâhid ile 'amel olunmayup, elbette tarafeyn ordularına devletleri tarafından emsile-i mahsûsa vürûduna muhtâc olmağın, bu sûretde kendülerinin sehâfet ü feyâletlerini mübeyyin olmağla, bir dürlü cevâb tedârükünden 'âciz N4

2 ile N4 birle N3

3 hılâlde N4 ânda N3

4 merkūmenin N3 merkūme N4

5 kırâ'et N4 kırâ'ete ibtidâr N3

6 şitâbkâr yedine N3 ılgār olup ve mektûbu destine N4

* Bu mısra Nedîm'in bir gazelinden alınmıştır; bk. *Nedîm Dîvânı,* hzr. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 2004, s.250.

7 işbu; olan N3 — N4

8 tebşîr u N4 — N3

9 gûyâ ki N3 — N4

** بايهما اسر بفتح خيبر ام بقدوم جعفر = Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi sevineyim" anlamına gelen bu cümle, Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak meşhûr hadîs kitaplarında bulunmamakla birlikte, zikredildiği yerlerden biri olarak bk. meselâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l-Kāsım et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr,* thk. Hamdî b. 'Abdülmecîd es-Selefî, 3. baskı, Kāhire ts, II,108.

10 eşk-efşân âgāze N4 eşk-feşân-ı meserret-i bî-endâze N3

hazret-i Hudâ'ya hamd ü senâ ve bu 'Abd-i bî-nevâya[1] tahsîn ü du'â eylemiş. Ba'de-zâ Ceneral-i mersûmun tezkiresine[2] cevâb olarak: "Âsâyişgâh-ı hazret-i Rasûlullah *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* olan Medîne-i münevvere'nin Mısır Vâlîsi tarafından dest-bürd-i satvet-i Pâdişâh-ı İslâm'la Havâric'den feth u tathîr olunduğu müjdesi, Âsitâne cânibinden bugün tarafımıza şeref-vürûd eylemekle[3], nezd-i İslâmiyân'da bu müjde, kişver-i heft-iklîm temellükünden mu'teber[4], belki dünyâ ve mâ fîhâdan bâlâ-ter ve muftehar[5] olduğuna mebnî, izhâr-ı sürûr u şâdmânî olundu" deyü kağıd tahrîr ve i'âde eylemişler. Ceneral-i mersûmun tezkire-i mezkûresine te'yîd-i Rabb-i mücîb ile cevâb-ı 'acîb vâki' olmuşdur. Zîrâ mazmûn-i tezkire su'âl-i mezbûr zımnında hezl-âmîz ve nikâyet-engîz olduğundan başka, 'âmme-i küffâr-ı bed-millet Haremeyn-i muhteremeyn'in eydî-i Muhammedî'den insilâbını hâşâ vehn ve za'f-ı dîn-i Ahmedî'ye nisbetle bi'l-cümle serşâr-ı inşirâh u ferhat olup, husûsan Vâlî-i Mısır hazretlerini bi'l-külliyye silk-i serkeşân-ı Devlet-i 'aliyye'den 'add ü i'tikād etmeleriyle temâmî-i aktâr-ı Arabistân'dan ahkâm-ı nâfize-i hazret-i Şehinşâh-ı İslâm yeksere münharif ve evâmir u nevâhî-i Şâhâne'lerini[6] mütehallif olduğunu cezm ü imzâ etmişler idi.

Hâliyâ Vezîr-i müşârün ileyhin Devlet-i 'aliyye'ye **[N3 13a]** kemâl-i itâ'a-tinden[7] nâşî mesâfe-i bâ'îdeye bâdiye-peymây-ı 'azm ü gayret ve dest-yârî-i seyf-i müzîlü'l-hayf-i hazret-i Şehriyârî'yle kutr-ı Hicâz'ı feth u teshîre şedd-i nitâk-ı himmet eylediğini lede't-tahkîk i'tikād-ı sâlifleri âyîn-i zâ'ifleri gibi re'sen bâtıl u 'âtıl olduğu, sûret-nümây-ı ma'raz-ı sübût ü tehakkuk oldukda, *"Fe-bühitellezî kefer*"* mefhûmunca Ceneral-i mersûm mebhûten müstağrak-ı çirkâbe-i haclet ü keder olmuşdur.

Dâ'imâ dergâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan recâ olunur ki, Pâdişâh-ı cihân Şehinşâh-ı gîtî-sinân *hafizahullâhu Te'âlâ 'an-tavârıkı'l-hadsân*** hazretlerinin hemîşe re'y-i vukūf ve savletlerini vesîle-i envâ'-ı fütûhât ve 'âmme-i a'dâ ve bed-hâna zerî'a-i esnâf-ı züll ü hakāret eyleye, âmîn bi-hürmet-i Tâhâ ve Yâsîn.

---

1 bu 'Abd-i bî-nevâya N4 'abd-i Hakīr'e N3

2 Ceneral-i tezkiresine N4 tezkire-i mezkûre-i Ceneral'e N3

3 "Âsâyişgâh-ı hazret-i eylemekle N3 "Bu gün Medîne-i münevvere'nin dest-bürd-i satvet-i hazret-i Pâdişâh-ı kişver-gîr ile tâ'ife-i Havâric'den feth u tathîr olunduğu müjdesi, Âsitâne-i sa'âdet'den şeref-vürûd etmekle N4

4 kişver-i mu'teber N3 milket-i heft-iklîm temellükünden N4

5 ve muftehar N3 — N4

6 Şâhâne'lerini N4 Şâhâne'leri N3

7 itâ'atinden N3 itâ'atden N4

* فبهت الذى كفر = Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Bakara, 2/258. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısımdır.
حفظه الله تعالى عن طوارق الحدثان = Yüce Allah onu gece ve gündüzün ansızın kapımızı çalan olaylarından korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Zikr olunan şîve-i dil-pezîri[1], çend rûz murûrunda Ağa-yı merkūm savb-ı Hakīr'e tahrîr u iş'âr[2] ve bast-ı teşekkür-i kesîr eylemişdir[3]

Zikr-i tekallüd-i şemşîr-i Kişver-gîr[4]

Pâdişâh-ı 'âlem, Şehinşâh-ı şihâb-tîğ ve Süreyyâ-'alem, Halîfe-i hazret-i Nebiyy bi's-seyfi kātı'u usûli'l-cevri ve'l-hayfi *halledallâhu hılâfetehû ve eyyede ve şeyyede şevketehû ve saltanatehû*'[5] hazretleri mâh-ı cumâdelâhıre gurresinde[◊] resm-i dîrîn-i selâtîn-i pîşîn üzere müretteb ve muhteşem alay-ı vâlâ[6] ile Dîvân-yolu'ndan merâkıd-i[7] ecdâd-ı bihişt-me'âdlarını zâ'ir olarak Mezâr-ı Mihmândâr-ı hazret-i Rasûl-i Bârî Ebî Eyyûb el-Ensârî[8] *radiyallâhu 'anh* ziyâretine hezz-i mevkib-i 'azîmet ve tekallüd-i seyf-i zernigâr maslahatından sonra bahran 'avdetle Seray-ı sürûr-efzâlarını hemser-i sipihr-i Sâmî-menzilet buyurdular[9]

Ba'zı tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn[10]

Mesmû'umuza göre Seferli Kethudâsı Mehmed Bey, Hudâvend-i sâbıkı Hidîv-i esbak vak'asını[11] ikā'dan ba'zı mertebe nasîhat ve beyân-ı vehâmet-i 'âkıbetle[12] sarf ve inzicâra sa'y ü ibtidâr eylemekle, sûret-i tevakkuf u tereddüd nümûdâr olmuşiken, **[N4 12a]** 'Alemdâr Paşa'nın Orta-kapu'dan gulgulesi velvele-pervâz[13] olarak 'aks-endâz oldukda, istihbâr behânesiyle Mîr-i mûmâ

---

1 i'âde eylemişler dil-pezîri N3 : mesfûr tarafına tesyîr ve bu vechile asker-i İslâm'ı lekke-i 'âr u fazîhadan (فصيحه دن) tebri'e vü tathîr eylemişler. Bu şîveyi N4

2 Hakīr'e tahrîr u iş'âr N4 muharrir-i Hakīr'e tahrîr N3

3 kesîr eylemişdir N3 bî-şümâr eyledi N4

4 **şemşîr-i Kişver-gîr** N4 **seyf** N3

* خلد الله خلافته و ايّد و شيّد شوكته و سلطنته = Allah onun hılâfetini kalıcı kılsın, onun heybetini ve saltanatını güçlendirsin ve kutlu kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5 Halîfe-i saltanatehû N4 *dâmet devletühû 'alâ 'âmmeti'l-ümem* (دامت دولته على عامة الامم = Onun devleti bütün ümmetlerin üzerinde devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır] N3

◊ 1 Cumâdelâhıre 1223 = 25 Temmuz 1808 Pazartesi. Muhtemelen metnimizden istifâde edilerek kaydedilmiş olmakla beraber Şânî-zâde'de Sultân Mahmûd'un kılıc kuşanması 20 Cumâdelâhıre 1223 = 13 Ağustos 1808 Cumartesi günü gösterilmiştir; bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,47.

6 alay-ı vâlâ N4 alay N3

7 merâkıd-i N3 — N4

8 el-Ensârî N3 Ensârî N4

9 buyurdular N4 eylediler N3

10 **-i hümâyûn** N3 — N4

11 Hudâvend-i ..... vak'asını N4 Hidîv-i sâbıkı Hudâvend-i esbak vâkı'asını N3

12 'âkıbetle N4 'âkıbet ederek N3

13 sa'y ü ibtidâr -pervâz N4 bezl-i enfâs-i iktidâr eylemekle, sûret-i tereddüd ü tevakkuf nümûdâr olmuşiken, Orta-kapu'dan 'Alemdâr Paşa'mn gulgulesi velvele-perdâz N3

ileyhi def' eyledikden sonra, şenî'a-i[1] ma'hûdeye ibtidârı, ma'lûm-i hazret-i Şehriyârî[2] olduğuna mebnî, Mîr-i mûmâ ileyh devlet-i tekarrub-i Şâhâne'ye[3] sezâvâr ve Silahdârlık rütbe-i celîlesiyle kâmkâr oldu. Ağayân-ı Enderûn'un bi'l-vücûh güzîde ve müstesnâlarından[4] Râsih-ı pâkîze-edâ, bu mısrâ'la te'diye-i târîh-i dil-ârâ eyledi.

Zîb-i dûş oldu Mehmed Mîr'e hâlâ seyf-i Şâh **1223**[5]

(زیب دوش اولدی محمد میره حالا سیف شاه)

Ve Seyyid Mehmed Ağa, Hazîne Kethudâsı ve mukaddemce Sır Kâtibliği'nden ceffe'l-kalem ve'l-midâd kenâre-i kağıd gibi bürîde-i mıkrâz tenhiye vü ib'âd olan Hâfız Feyzullah Ağa[6], hâlâ irsâl-i lihye etmeyüp, çehre-i feyz-behresi ol gā'ile-i tâ'ileden sâde ve "Sakallı cennete girmez, gerekse evliyâ olsun" nümâyişine rû-dâde[7] olmağla, bâ-irâde-i merâhim[8]-ifâde Enderûn'a i'âde ve kemâ fi'l-esbak[9] Sır Kâtiblik makām-ı hıdmetiyle muhriz-i sa'âde oldu.

Ve Baş-çukadârları[10] Arnabûd Ahmed Ağa, Mîrahûr ve Seyyid 'Ömer Ağa, Baş-çukadâr olup ve Çukadâr-ı hazret-i Tâcdârî iken[11] mukaddemâ Fodula Kitâbeti'yle çırağ olmuş[12] olan Hüseyn Ağa, Fahru'l-muhadderât, iklîlü'l-muhsanât, Âsiye-i zemân, Râbi'a-i devrân[13] 'iffetlü 'ismetlü Mehd-i 'ulyâ *hafizahallâhu Te'âlâ*[14]* cenâblarının dâ'ire-i zâhirelerinde Kethudâlık hıdmetiyle mazhar-ı şeref ü iftihâr ve Hazînedâr Kāsım Ağa, Dârussa'âde Ağalığı'yla hâ'iz-i 'izz ü i'tibâr[15] ve Lala-yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ 'Anber Ağa, Hazînedâr oldu[16]

---

1 şenî'a-i N4 kerîhe-i N3
2 Şehriyârî N4 Cihândârî N3
3 devlet-i tekarrub-i Şâhâne'ye N4 'izzet-i tekarrube N3
4 rütbe-i celîlesiyle müstesnâlarından N3 rütbesiyle nâ'il-i 'izz ü i'tibâr oldu. Ağayân-ı Enderûn'dan N4
5 **1223** [Bu tarih, kırmızı mürekkeple mısrâın altına yazılmıştır] N4 [1]**223** [Bu tarih, kırmızı mürekkeple mısrâın altına yazılmıştır] N3
6 ve'l-midâd ..... Ağa N4 Bîrûn'a münze'ic olan Hâfız Feyzullah Efendi N3
7 sâde ve ..... rû-dâde N3 âzâde N4
8 merâhim N4 mekârim N3
9 fi'l-esbak N4 fi's-sâbık N3
10 hıdmetiyle Baş-çukadârları N3 hıdmetinde karâr-dâde oldu. Ve Baş-çukadâr N4
11 iken N4 olup N3
12 olmuş N4 -kerde N3
13 Âsiye-i devrân N4 Âsiye-hılkat, Sıddîka-diyânet N3
14 *hafizahallâhu Te'âlâ* N4 — N3
* حفظها الله تعالى = Yüce Allah onu korusun" anlamma gelen Arapça bir duâdır.
15 hâ'iz-i 'izz ü i'tibâr N3 kâmkâr N4
16 oldu N4 — N3

Ve Mâbeyinci olmayarak 'Osmân Ağa, Kahveci-başı[1] ve Ağa-yı Bâbü's-sa'âde'de olan Hâfız Mustafa Efendi ihrâc birle sâbık Kapu Ağası olan Sâlih Efendi sâniyen[2] Bâbü's-sa'âde Ağalığı'yla kâm-rân[3] oldu*

Ba'zı mertebe vukū'-i siyâset

Hudâvend-i[4] sâbık hazretlerinin Vâlide-i mâcideleri Kahveci-başısı Mahmûd Efendi'nin hal'-ı Hudâvend-i[5] esbak mâddesinde Ocaklu[6] tarafına nihânîce **[N4 12b]** tereddüdü, mahallinde zikr u iş'âr olunmuşidi. Vak'a-i lâhikada dahi merkūm ve Hudâvend-i[7] sâbıkın Kahveci-başısı ve Hacı Bağdâdlu dimekle müştehir Hasekî, cinâyet-i ma'hûdede hem-dest-i tevâfuk-ı töhmet[8] olmak mülâbesesiyle cezây-ı sezâları hükm-i kat'iyyü'l-müfâd-ı Hâkim-i hâsimle icrâ kılındı.

Nefy ü iz'âc-ı ba'zı kesân

Nemek-be-harâm, zemîm ü zemmâm, münâfık-sîret, mümâdık-cibillet, vîrân-ken-i hânumân, berbâd-sâz-ı dûdmân, bu'l-fuzûl, deniyy ü le'îm ve cehûl, hod-bîn ve mu'cib, muzırr u müfsid ve mürtekib, bî-hayr ve bî-menfa'at, hasûd, bed-tıynet[9], müsemmâ bi'n-Nakīz Mîrâhûr-i esbak Şemseddîn Bey nâm mürâyî ve ezrak[10] dahi bu esnâda maşrık-ı izz ü ikbâl[11] olan Âsitâne-i sa'âdet-iştimâl'den magrib-zemîn Kasaba-i Misivri'ye izâle vü izlâl kılındı; *ilâ haysü elkat rahlehû Ümmü Kaş'am*[**12]

Ve merhûm 'Abdullah Birrî Efendi'nin İmâmı iken, himmet-i mûmâ ileyhle dahîl-i zümre-i Hâcegân olan Burusevî Mustafa Efendi, fırka-i

---

1 Kahveci-başı N3 Ser-kahveciyân N4
2 sâniyen N3 mükerreren N4
3 kâm-rân N4 behredâr N3
* **"Ba'zı tevcîhât-ı Enderûn** oldu" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,48-49'da kaydedilmiştir.
4 **vukū'-i siyâset** Hudâvend-i N4 **siyâset** Hidîv-i N3
5 Hudâvend-i N3 Hidîv-i N4
6 Ocaklu N4 Ocak N3
7 Hudâvend-i N4 Hidîv-i N3
8 tevâfuk-ı töhmet N4 yegânegî N3
9 münâfık-sîret bed-tıynet N3 mürâyî ve zerrâk, ser-defter-i ehl-i nifâk, câhil ü cesûr, kenûd u kefûr N4
10 Mîrâhûr-i esbak ezrak N3 Şemseddîn Bey N4
11 ikbâl N4 iclâl N3
** الى حيث القت رحله امّ قشعم = Ümmü Kaş'am'ın yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar)" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.
12 izâle vü ..... *Kaş'am* N3 misâl-i necmü'z-zevâl izâle vü izlâl kılındı. N4

ehmâcdan iken, halîlesi olan[1] seraylunun dest-yârî-i sa'y-i bî-şümâriyle[2] bir müddet işgâl-i hayyiz-i Kethudâyî-i Rikâb-ı devlet[3] etmiş olmağla, nev-devletân vicdânında[4] ba'zı mertebe kâr-güzârlık töhmet-i gayr-i vâkı'ası[5], haremiyle berâberce Sakız Adası'na nefy ü iz'âcının[6] 'illeti oldu. Mûmâ ileyhin mesned-nişîn-i Kethudâyî oldukları esnâda, ba'zı umûr u mesâlih hall ü 'akdine[7] dâ'ir şütür-gürbe menâkıb-ı rengînleri hande-fermây-ı müstemi'în olmakdan hâlî olmaz idi. Te'eddüben hikâyetlerinden keff-i kalem eylemek revâ görüldü[8].

Ve Şâh Sultân merhûmenin zevci olup, Hudâvend-i[9] esbak merhûmun sâye-i sa'âdet[10]-vâyelerinde hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anh*[11] civârında kâ'in sâhil-hâne-i bihişt-âsâda îrâdât-ı vâfire ile gubâr-ı gā'ileden âzâde olarak[12] müstağrak-ı nâz ü ni'met ve kec-külâh-ı huzûr u râhat olarak ber-vech-i tekā'üd ikāmet üzere[13] olan Gözüm Mustafa Paşa'nın cild-i sâbıkda tafsîl olunduğu üzere Seyyidâ dedikleri bed-tıynet ve Kabakcı dedikleri kedûy-i mezbele-i habâset[14] hulûlleriyle Şeyhulislâm tebdîl rezîlesi[15] ve pes-perdeden ba'zı tedâbîr-i müdebbirâne ilkāsı misillü a'mâl-i nâ-marzıyyeye mübâderetleri, zecren lehû medâr-ı tuğyân olan îrâdât-ı bî-gerânîlerinin[16] ref'iyle tenkîb olunarak Filibe'ye def' u tagrîblerine mü'eddî oldu. **[N4 13a]**

Ve sâbık Kethudây-ı devlet ve hâlâ Kethudây-ı Esmâ' Sultân Moravî Penâh-zâde[17] 'Osmân Efendi dahi Rusçuğ'a nefy ü ilâ olunup, gerçi ricâl-i vakt mûmâ ileyhin i'dâmı bâbında Sadrıa'zam'a ilhâh u ibrâm eylediler ise de, temâdî-i ecel ol 'amel ü emellerine bâ'is-i[18] terâhî vü faysal oldu.

Ve ba'de eyyâmin kalîle sâbık Defterdâr-ı Şıkk-ı Sânî Ahmed 'Azîz Efendi dahi Balçık Kazâsı'na nefyile ilkā'-i çirkâbe-i tezlîl olunmuşiken[19],

1 olan N3 — N4
2 bî-şümâriyle N4 kâr-güzâriyle N3
3 -ı devlet N4 — N3
4 nev-devletân vicdânında N3 — N4
5 kâr-güzârlık ..... vâkı'ası N4 : kâr-bendlik töhmeti N3
6 iz'âcının N4 ib'âdının N3
7 hall ü 'akdine N3 ratk u fatkına N4
8 Te'eddüben görüldü. N3 — N4
9 Hudâvend-i N3 Hidîv-i N4
10 sa'âdet N4 'inâyet N3
11 *radiyallâhu 'anh* N3 — N4
12 gubâr-ı olarak N4 — N3
13 olarak üzere N3 — N4
14 dedikleri habâset N3 Efendi ve Kabakcı Ağa N4
15 rezîlesi N3 — N4
16 bî-gerânîlerinin N4 bî-gerânlarının N3
17 Moravî Penâh-zâde N3 Penâh-zâde Moravî N4
18 'amel ü emellerine bâ'is-i N4 emel ü 'amellerine sebeb-i N3
19 nefyile olunmuşiken N3 nefy ile tezlîl olunup N4

lisân-ı hâli, *"İrhamû 'azîze kavmin zelle*"* me'âliyle istirhâm eylemekle[1], çend rûz murûrunda İsma'îl Kal'ası'na Nüzül Emâneti nâmiyle nev'an[2] tebcîl olundu.

Katl-i Kā'im-makām-ı esbak[3] Mûsâ Paşa

Hud'a-i[4] hârika-i hal'-ı Hudâvend-i esbak husûsunda bast u tafsîl olunduğu üzere üss-i (اُسٌّ) esîs-i maslahat ve asl-ı asîl-i fitne vü fetret, mürevvic-i bâzâr-ı şeytanet, müheyyic-i ser ü kâr-ı mefsedet[5], memsûhıyyü's-sûre, Sâmiriyyü's-sîre, bakıyye-i 'Amâlika**, fuzâle-i ferâ'ine vü Celâlika*** Kāyim-makām-ı esbak Mûsâ Paşa dedikleri İblîs-i muhakkak[6], Âsitâne-i ikbâl-âşiyâne'den âverde-i pençe-i ihtiyâl eylediği gencîne-i mâl-â-mâl ve mertebe-i gınâdan[7] istiğnâ derecesinde envâ'-ı nefâyis-i emvâl ile Gavur İzmiri lakabıyla mülakkab şehr-i şehîr ve bendergâh-ı hatîrde nâz-bâliş-nişîn-i emn ü ferâğ ve müttekâ-güzîn-i refâh u rifâğ olmağla, ol ebu'l-cânn-ı mekr u telbîs ü hiyel ve[8] ümmü'l-fesâd-ı hud'a vü tedlîs ü dagal, fettân ü mekkâr u tebehkâr ın izâle vü i'dâmı ve kısâs u[9] intikāmı ehemm-i mehâm olduğuna mebnî, Der-bâr-ı devlet-karâr'dan bâ-emr-i mü'ekked katl ü tedmîrine[10] Hasekî-i mahsûs ta'yîn ü tesyîr[11] olundu.

Mübâşir-i merkūm hasbe'l-emr ibtidâ[12] Kadı ve Mütesellim'le nihânî fermân-ı 'âlî-şânı irâ'etle mâddeye me'mûriyyetlerinden[13] haberdâr edüp, emr-i 'âlî-i mezkûrda mûmâ ileyhimâ dahi muhâtab ve me'mûr olmalarıyla bi'l-ma'iyye

---

* ارحمُوا عزيزَ قَوْمٍ ذَلَّ = Bir topluluğun ileri geleni aşağılık bir duruma düşerse, ona merhamet ediniz" anlamına gelen bu cümle, meşhur hadîs kitaplarında geçmemekle beraber, bazı hadîs kitaplarında yer almakta, ama zayıf veya uydurma olarak değerlendirilmektedir; bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.318, I,115.

1 me'âliyle istirhâm eylemekle N4 mefhûmuyla istirhâm etmekle N3
2 nev'an N3 fi'l-cümle N4
3 **-ı esbak** N4 **-ı sâbık** N3
4 Hud'a-i N4 Hadî'a-i N3
5 şeytanet ..... mefsedet N4 bagy ü tuğyân, müşeyyid-i bünyân-ı şekāvet ü 'ısyân N3
** Metnimizde "'Amâlika" denilirken, en eski Arap kabîlesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmi topluluğa telmîhte bulunulmaktadır; bk. meselâ Sargon Erdem, "Amâlika", *DİA,* İstanbul 1989, II,556-558.
Metnimizde "Celâlika" denilirken, muhtemelen İspanya'nın kuzeybatı köşesindeki Galice/ Galicia bölgesine Araplar'ın verdiği ismin çoğulu kastedilmektedir; bk. meselâ Ş. Sâmî, *Kāmûsu'l-A'lâm,* İstanbul 1308/1891, III,1829.
6 -ı esbak muhakkak N4 -ı sâbık Mûsâ Paşa N3
7 gınâdan N3 'inâddan N4
8 ve N4 — N3
9 tebehkârm ..... kısâs u N4 'ayyârın i'dâmı ve niçe maktûllerin kendüden ahz-ı N3
10 tedmîrine N4 izâlesine N3
11 ü teysîr N4 — N3
12 ibtidâ N4 — N3
13 mâddeye me'mûriyyetlerinden N3 mâddeden N4

tedbîre teşebbüs ü ibtidâr eylediler. Karâr-dâde-i rây ü tedbîrleri olduğu üzere sular karardıkda, ol siyeh-kâseye işrâb-ı şûrâbe-i merg etmek kasd-ı sâdıkıyla[1] **[N4 13b]** Nâ'ib Efendi ve Mütesellim Ağa vâfirce müsellah fedâyîler ile hufyeten[2] ârâm-gâhı olan nuhûset-hâneyi dâ'iren mâ-dâr kemer-vâr kuşatdıkdan sonra, bir mikdâr neferâtla derûn-i hâneye âhestece[3] duhûl edüp, sû-be-sû sedd-i selme vü gürîzgâha sa'y ü ihtimâm[4] eylediler. Paşa'nın mevcûd olan ba'zı etbâ'ı, Nâ'ib ve Mütesellim'in bu resme sevâd-ı silah-pûş ile zalâm-ı leyl-i[5] pür-veylde konağa iktihâmlarını gördüklerinde, mukaddemce havâdis-i Âsitâne mesmû'ları olup, mahdûmlarının;

Çü bed-kerdî me-şev eymen zi-âfât
Ki vâcib şud tabî'at-râ mükâfât[*]

mücâzâtı üzere[6] mazhar-ı intikām olacağı dahi ezhânlarında dağdağa-rîz-i endîşe vü halecân[7] olmağla, hurdeye âgâh olup, min-ba'd lahza-i tevakkuf, müstetba'-ı nedm ü[8] te'essüf olacağı bî-iştibâh olmağın, vakt-i vüs'atde efendilerine lâf-zen-i meydân-ı cân-fedâyî ve dem-i teng-nâyîde ser-nigûn-efgen-i megāk-i yektâyî[9] vü tenhâyî olmak de'b ü 'âdetleri, belki lâzime-i mâhiyyetleri olan ol makūle etbâ'[10] ve havâşî ve hıdmetkârân-ı bî-vefâyân, hemân leff-i siyâb ü eskāl-leri meşgalesine dest-zen-i[11] müsâra'at ve şitâbende-i semt-i selâmet oldular.

Berü tarafdan[12] Mūsâ Paşa sâkin olduğu odadan etbâ' ve huddâmın derûn-i[13] havlû-yi hânede sû-be-sû tek ü pûlarını ihsâs eyledikde, mukaddemce kânûn derûnunda şu'le-i cevvâle misâl ser-nümây-ı cevelân olan zebâne-i vehm ü hayâl müteheyyic ve lehb-i rehb ü hafakān-ı bâl muhtelic olmağla, hücûm-i[15] zıll-ı sakīl-i vesvese vü telâşla muztarib ve bî-ârâm ve istîlây-ı hummây-ı

---

1 emr-i 'âlî-i sâdıkıyla N4 ber-mûceb-i emr-i 'âlî bi'l-ma'iyye tedbîre ibtidâr etmeleriyle, karâr-dâdeleri üzere sular karardıkda N3
2 fedâyîler ile hufyeten N4 neferâtla hufyeten Paşa'nın N3
3 âhestece N4 — N3
4 sa'y ü ihtimâm N4 mübâderet N3
5 leyl-i N3 leyl ü N4
* چو بد کردی مشو ایمن زآفات * که واجب شد طبیعت را مکافات = Kötülük yaparsan, başına gelecek belâlardan emîn olma! Çünkü yapılanlara karşılık verilmesi yaratılışın gereği bir şeydir" anlamına gelen bu cümle, Genceli Nizâmî'nin *Hamse*'sinin *Husrev ü Şîrîn* kısmından alınmıştır; bk. Nizâmî-i Gencevî, *Külliyyât-ı Hamse-i Hakîm Nizâmî-i Gencevî*, s.471.
6 *Çü bed* üzere N3 elbette N4
7 dağdağa-rîz-i halecân N4 câ'il N3
8 müstetba'-ı nedm ü N3 mûcib-i N4
9 yektâyî N4 bî-emânî N3
10 de'b ü ..... etbâ' N4 muktezây-ı 'âdet-i müstemirreleri olan ol makūle tevâbi' N3
11 siyâb ü dest-zen-i N4 esvâb ü eskālleri kârma dest-yâz-ı N3
12 Berü tarafdan N4 — N3
13 derûn-i N3 — N4
14 cevvâle N4 cevvâl N3
15 lehb-i hücûm-i N4 lehb ü rehb (..... .....) N3

muhrika-i gam-ı cân-hırâş birle sûhte-dil ve tefsîde-endâm olarak sepend-âsâ[1] yerinden pertâb ve oda pîş-gâhına şitâb edüp, nâmdârân-ı hıdmetkârâna[2] ism ü resmleriyle pey-der-pey na'ra-zen-i nidâ olmuş ise de dâ'ire-i dâbireleri kûy-i hâmûşândan nişân olmağla[3], kûh u künbed-i hâlî gibi sadâsı yine kendüsüne ma'kûs, ya'nî lisân-ı hâl [ile] etbâ' u eşyâ'dan;

'Uşşâk tırâş olmağa ol dilbere üşdü

Görsün de gönül kayd-ı serin iş başa düşdü. **[N4 14a]**

mefhûmu mesmû' u mahsûs olup[4], ancak sâha-i hânede[5] hılâf-ı 'âde vâfirce şeb-revânın berü öte pûyân ü devân[6] oldukları meşhûdu ve câ-be-câ ka'ka'a-i silâhları perde-der-i sem'-i şuhûdu olmağla, istîlây-ı bîm ü hirâsla oda derûnuna ric'at ve in'ikâsını[7] mu'âkıb dîvân-hânede tabtâb-ı akdâm tevâtürüne mebnî[8] tekrâr oda hâricine şitâb eyledikde, *"Fe-ize'l-esedü bi'l-bâbi*"* çengâl-i nekâl ü[9] tebâbına giriftâr ve kazıyye-i emr-i 'âlî nümûdâr oldu.

*Kasîratün 'an-tavîletin*** kedûy-i pelmûrde-bustân-ı şerr u şûr ve nokta-i habîse-i safha-i mekr u mekîdet ü zûr olan ser-i nuhûset-eseri, bürîde-i tîğ-i[10] intikām ve cumâdelâhırenın yirmi ikinci[11] günü◊ Âsitâne'ye gelüp, galtîde-i 'ibret-gâh-ı enâm oldu.

Ber-vech-i muharrer mazmûn-i emr-i 'âlî icrâ olundukdan sonra[12], cümle ma'rifetiyle mesken ü mahzeni[13] temhîr ve Mübâşir-i cedîd mübâşeretiyle kâffe-i muhallefâtı tahrîr ve;

Nelerden arta kalmışdır fenâ dünyâyı söyletsen

---

1 sepend-âsâ N4 — N3
2 hıdmetkârâna N3 hıdmetkârân N4
3 dâ'ireleri olmağla N4 — N3
4 olup N4 oldu N3
5 sâha-i hânede N3 sahn-ı sâha-i dârda N4
6 devân N4 gerdân N3
7 in'ikâsmı N3 in'ikâsı N4
8 tevâtürüne mebnî N4 tevâtürü hasebiyle N3
* فاذا الاسد بالباب = Bir de ne görsün arslan kapıda değil mi!" anlamına gelen bu cümle, âniden karşılaşılan tehlikeli durumlarda söylenen Arapça bir deyimdir.
9 çengâl-i nekâl ü N3 pençe-i N4
** قصيرة عن طويلة = Hurma, hurma ağacındandır" gibi bir anlama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,106.
10 tîğ-i N4 sâtûr-i N3
11 ikinci N4 birinci N3
◊ 22 Cumâdelâhıre 1223 = 15 Ağustos 1808 Pazartesi. Şânî-zâde bu günü 21 Cumâdelâhıre 1223 günü olarak kaydetmiştir; bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,50.
12 olundukdan sonra N4 — N3
13 mesken ü mahzeni N4 mahzen ü meskeni N3

nâtıkasınca hasr u ihsâsından kuvve-i müdrike-i muhâsibânın 'âciz ü furû-mânde olduğu ve küşâyiş-i[1] tılsımı ırâka-i hûn eylemeğe merbût olan defîne gibi sefk-i dimâ'[2] birle bulduğu* hazâ'in-i bî-gerân ve defâ'in-i nâ-pâyân hulâsası olan nefâyis-i emvâl ve netâyif-i eşyâ'-i bî-hemâli hayâl-hâne-i hâtırına gelmez mahallere terk ü ferâgat edüp, kendüsi ma'âzallâhi Te'âlâ sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn ile dâru'l-mücâzâta 'azîmet eyledi; *hafîzanallâhu Te'âlâ 'ani't-tehâlüki fî mehâliki'd-dünyâ***

Dîdî ki çi kerd eşref-i har
*Û mazleme bürd cânî yek-zer****

Garîbe

Hudâvend-i sâbık devrinde menfiyyen İzmir'de karâr-gîr olan sudûr-i kirâmdan 'İzzet Beyefendi'nin ittifâkî ârâm eylediği menzil, Mûsâ Paşa meskenine muttasıl olmağla, o şeb-i pür-şagabda neferât-ı me'mûreden bir gürûh 'an-hata'in Mîr-i müşârun ileyh konağına ihtimâm eylemeleriyle, etbâ'ları ve kendüleri ber-muktezây-ı vakt ü hâl havf ü haşyetle muztaribü'l-bâl, hattâ ba'zı hıdmetkârân tayy-ı bisâtla mahall-i âhara **[N4 14b]** gürîzân olmuşlar. Ve'l-hâsıl ramak-ı yesîr kalmış ki, *"Yu'hazu'l-câru bi-zenbi'l-câr****" mu'âhazesine giriftâr olalar. Ba'de'l-leteyyâ v'elletî galat u hatâ olduğu mütebeyyin oldukda, âsûde ve mutma'inn olmuşlar. Bu kazıyye dahi Mûsâ Paşa'nın şe'âmet-i şânından olduğu müstağnin 'ani'l-beyândır.

Vezâret-i Râmiz 'Abdullah Efendi

Ruscuk yârânından Baş-muhâsebe Râmiz 'Abdullah Efendi, müddet-i medîdeden berü ârzû-mend olduğu rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le târîh-i mezbûrda

---

1 küşâyiş-i N3 — N4

2 dimâ' N4 dimâ N3

* Âsım Efendi'nin dağınık haldeki müsveddelerinin bulunduğu N3 nüshasının, karşılaştırma yaptığımız 12a-15b arası burada sona ermektedir.

حفظنا الله تعالى عن التهالك فى مهالك الدنيا = Yüce Allah bizi dünyanın helâk edici yollarında helâk olmaktan korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır. **"Katl-i Kā'im-makām-ı *dünyâ*"** kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,49-51'de kaydedilmiş, farklı olarak ise Mûsâ Paşa'nın başının başının İstanbul'a gelmesi 21 Cumâdelâhıre olarak gösterilmiştir.

ديدى كه چه كرد اشرف خر * او مظلمه برد جانى يك زر = Eşeğin en şereflisinin ne yaptığını gördün; bir canı bir altına zulmedilen yere götürdü" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

يؤخذ الجار بذنب الجار = Komşunun günahı sebebiyle komşusu da sorumlu olur (=Kurunun yanında yaş da yanar)" anlamına gelen bu cümle, Ebû Nüvâs'ın şiirlerinde de geçen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* II,109.

be-kâm ve mansıb-ı Sadrıa'zamî olan Silistire Eyâleti dahi 'uhdesine tevcîh birle mazhar-ı 'izz ü ihtişâm oldukdan sonra, dest-yârî-i temşiyet-i Sadâret-şi'ârî ile sâz ü sâmân-ı Vezâret'i eyyâm-ı kalîlede itmâm olunmağla, mansıbı tarafına teveccüh ü i'tizâm kasdıyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda mansûb olan hıyâmda ârâm edüp, Kapu Kethudâsı Behîc Efendi'nin tehyi'e vü idâresiyle berg ü sâz-ı tarîk tanzîmine ihtimâm üzere oldu. Müşârun ileyhin Vezâret'ine Sürûrî'nin târîhidir:

Oldu Paşa-yı mükerrem Râmiz rây-i savâb

(اولدی پاشای مکرم رامز رای صواب)

Ta'yîn-şuden-i Tâhir Efendi bâ-mükâleme

Çün mükâlemeye me'mûr olan 'İzzet Beyefendi, mukaddemâ kelime-i şâzze gibi sîga-i muttarideden ihrâc ü iclâ ve 'Ârif Efendi hazretleri, Müftî ve Münîb Efendi, menfî olmağla, meclis-i mükâleme zümre-i 'ulemâdan ıhlâ olunmuşidi. Elbette hasbe'r-resm 'ulemâdan birinin sevâd-ı vücûdu lâ-büdd olmağla, hâlâ İstanbul Kadısı Köstendilî Tâhir Efendi bi't-tab' 'avâmm-tabî'at ve hemîşe ricâl zümresiyle üns ü ülfet üzere olup ve fî zâtihî kârdân, umûr-âşinâ, natûk ve cerî'ü'l-lisân ve câriyü'l-beyân olduğundan başka, ez-kadîm Rumeli a'yânlarına mu'ârefe-i tâmmesi olup, hattâ niçelerinin kapu kethudâlık sûretinde temşiyet-i umûrlarında sa'y ü ihtimâm edegelmekle, dâhilî ve hâricî sanâdîd-i vakt ile imtizâc ü mu'âşereti, hakkında **[N4 15a]** teveccüh ü tekrîmlerini îcâb etmeğin, mükâlemeye ta'yîn birle Münîb Efendi'nin mahlûl olan gediğine temkîn kılındı*

Teb'îd-i Sa'dullah Efendi

Devr-i sâbıkda havsala-i tâb-ı hisâb-ı hüssâbdan hâric mertebesinde dest-zede-i intikāl olan muhallefât-ı bî-gāyâta Defterdârlık mülâbesesiyle 'asabe-i sebebiyye makāmında vaz'-ı yed-i istîlâ eden Sa'dullah Efendi dahi Edirne Serayı'nı ta'mîr nâmiyle Der-i devlet'den teb'îd ile tekdîr kılındı.

Kapudânî-i Râmiz Paşa ve ba'zı tevcîhât

Ânifen kazıyye-i Vezâret'i mersûm-i yerâ'a-i tahrîr olan Râmiz 'Abdullah Paşa ve Kapudan Seyyid 'Ali Paşa ve Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf olup, ordu ile Âsitâne'ye vürûd etmiş olan Vezîr Behrâm Paşa, mâh-ı receb-i

---

* **"Ta'yîn-şuden-i** kılındı" kısmındaki bilgiler özetle ve değişik ifâdelerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,52'de kaydedilmiştir.

şerîfin ikinci günü◊ med'uvven Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, vefk-ı müselles gibi huzûr-i Sadr-ı mutâ''da nümâyende-i adlâ' olduklarında, vech-i musammem üzere Râmiz Paşa'ya Kapudanlık ve Seyyid 'Ali Paşa'ya Silistire ve Behrâm Paşa'ya Konya eyâletleri tevcîh ve hil'atleri ilbâs olundukdan sonra Sadrıa'zam ba'zı mertebe bast-ı mukaddime-i inbisât u istînâs şîvesine şurû' sadedinde iken, Seyyid 'Ali Paşa hemân Sadrıa'zam'a müteveccihen müte'abbisâne ve pürdilâne: "Paşa hazretleri! Gerçi bize Silistire Eyâleti tevcîh buyuruldu. Lâkin bu Hakīr'in neş'eti cezâ'irden olmağla, evân-ı hadâsetimden berü üns ü ülfetim mâhî gibi bahrânî olmağın, kat'â berrânî olan umûr u ahvâl ve mu'âmelâta meşk u ma'rifetim, husûsan Rumeli memâlikinde icrây-ı hükm-i Vezâret'e bir vechile isti'dâd ü liyâkatim yokdur. Bu sûretde Vezâret ve mansıb heder u hebâ olacağı hüveydâdır. Binâ'en 'aleyh işbu hil'ati benden gayri bir ehil ve müstahikka iksâ birle Vezâret ve mansıbı ihmâ buyurmanız münâsibdir" deyerek **[N4 15b]** yerinden kıyâm ve hil'ati meclis-i mezbûrda dûşünden nez' u ilkā birle Kapucular Kethudâsı'na teslîm eyledikden sonra bî-selâm ü kelâm 'avdet ü i'tizâm eyledi.

Bâb-ı 'âlî'ye Kapudanlık mevkib ü ihtişâmiyle ma'nûn ve mutantan kudûm eylemişiken, ancak çend nefer sâyis ve harbende makūlesiyle 'avdeti, bî-çâreye dâğ-ber-dâğ gam ve gayz u hasret ve ehl-i basîrete mâye-i 'ibret olmuşdur.

Tûde-i rîğ-i revândır feleğin ikbâli
Her zemân 'arsa-i dîğerde eder darb-ı hıyâm

Sadrıa'zam, Kapudân-ı cedîdin ceyb ü hemyânım Filori ile mel'ân eylemekle, her tarafa pençe-efşân-ı zernâb olarak nüzûl ve seng-i rikâbda âmâde olan donanmış esb-i mücevher-sitâm ve düldül-endâma süvâr ve halefen 'an-selef müntakıl olan mevkib ü haşmetle iki cânibe fülk-i kîsesinden kezâlik gül-feşân-ı dînâr-ı bî-şümâr olarak Tersâne-i 'âmire'ye varup, Vezîrâne murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i karâr oldu* Müşârun ileyhin kapudanlığına Sürûrî'nin târîhidir:

Kapudanlıkla 'Abdullah Paşa yem-haşem oldu[1]
(قپودانلقله عبدالله پاشا يمحشم اولدى)

Tebdîl-i Şeyhulislâm ve Kādî-i İslâmbol

Mâh-ı merkūm evâ'ilinde◊◊ 'Arab-zâde 'Ârif Efendi hazretleri hasbe't-tesallub kâr-fermâyân-ı zemâna mümâşâtı olmadığı, kûşe-gîr-i ferâğ u inzivâ

◊ 2 Receb 1223 = 24 Ağustos 1808 Çarşamba.

* "**Kapudânî-i Râmiz** oldu" kısmındaki bilgiler özetle ve değişik ifâdelerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,58'de kaydedilmiştir.

1 Metinde târîh mısrâının altına kırmızı mürekkeple **[1]223** yazılmıştır.

◊◊ 1-10 Receb 1223 = 23 Ağustos - 1 Eylül 1808.

olmalarını iktizâ etmekle, her kelâm-ı nâ-fercâmlarına "Belî, bes, zâhir, eved, şübhe mi var?, fi'l-vâki'" mefhûmuyla cevâb-dâd-i mutâva'at ve her su'âl ü istifhâmlarına *"Ve 'aleyhi'l-fetvâ*"* kavliyle dest-ber-sîne-i müşâye'at olan muhibb-i merâtib ve mükibb-i menâsıb, fülk-haslet, bâdbân-tabî'at Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi sâniyen mütesaddî-i emânet-i kübrây-ı İftâ oldu. Sürûrî'nin târîhidir:

Kıldı Es'ad cây-ı İftâ tâli'in Bârî yine[1] **[N4 16a]**

(قیلدی اسعد جای افتا طالعن باری ینه)

Nümûdârî-i 'alâyim-i semâviyye

Mâh-ı recebin ikinci günü◊ nâgâh cevv-i semâda eser-i tegayyür nümûdâr ve rûy-i hevâyı sû-be-sû buhâr-ı muzlim ve sehâb-ı müterâkim ihâta eylemekle, sahn-ı serây-ı sâhire-i gabrâ, şeb-i sitâ', ebr-nâk-âsâ tîre vü târ olup, der-'akab pey-der-pey ra'd ü berk-ı şedîd ile bârân-ı bî-gerân bedîd olup ve def'aten perde-der-i gûş ve perîşân-sâz-ı dimâğ u hûş tarrâkahay-ı dehşet-fersâ birle 'Osmâniyye ve Süleymâniyye ve Ebu'l-Feth ve Belat Câmi'i menârelerine ve karşu yakada bir mahalle ve Südlîce pîş-gâhında bir sefîneye ve Yeni-kapu semtinde bir mahalle ve'l-hâsıl yedi yere remye-i vâhide ile sâ'ıka-i bârika-i hârikatü'l-'ukūl nüzûl edüp, menârelerin taşları etrâf-ı mahallâta perrân ve niçe mebânî ve eşhâs ser-i kûfte-i sademât olmağla, bu nâ'ibe-i hevl-engîz ve nâzile-i vahşet-hîzden bi'l-cümle sekene-i Dâru's-saltana tersân ve isti'âze-guyân oldular; *ne'ûzü billâhi min sehatihî ve 'ikābihî ve nelûzü min ahzihî ve batşihî bi-bâbihî*"**

Fâ'ide

Rûhu'l-Beyân"** nâm tefsîr-i şerîfde mastûrdur ki, İbn 'Abbâs *radiyallâhu 'anhumâ* buyurdular ki: "Bir kimse ra'd âvâzını işitdikde, *'Sübhâne men yüsebbihu'r-ra'dü bi-hamdihî ve'l-melâ'iketü min hîfetihî ve hüve 'alâ küll-i şey'in kadîr*"*' kerîmesini tilâvet eylese, sâ'ika isâbetinden mahzûz olur. Eğer

---

* و علیه الفتوی = Bu konudaki fetvâ da bu şekildedir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 Metinde târîh mısrâının altına kırmızı mürekkeple **[1]223** yazılmıştır.

◊ 2 Receb 1223 = 24 Ağustos 1808 Çarşamba.

** نعوذ بالله من سخطه و عقابه و نلوذ من اخذه و بطشه ببابه = Gazabından ve azâbından Allah'a sığınırız. Bizi azapla kavramasından ve yakalamasından yine onun kapısına yapışırız" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
Metnimizde söz edilen eser, İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö.1137/1725) tasavvufî tefsîridir; bk. meselâ Ali Namlı, "Rûhu'l-Beyân", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV,211-213.
سبحان من یسبح الرعد بحمده و الملائکته من خیفته و هو علی کل شئ قدیر = Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbîh eder. Melekler de O'nun heybetinden

ana sâ'ika isâbet ederse, diyeti zimmetime deyn-i vâcibü'l-edâdır. Ve sâ'ika ehl-i İslâm'a ve sâ'ir eşhâsa isâbet eder, lâkin zikrullah ile müştagil olan kimseye isâbet eylemez. Zîrâ sâ'ika 'azâb-ı 'âcil olmağla, ancak gâfile isâbet eder; zâkir ise ma'allah ve ma'a-rahmetillah olmağla, sadme-i gazabdan ba'îd ve me'mûndur*

Tetimme

Ber-vech-i muharrer tarrâka-i şedîde ile yedi mahalle birden bu resme sâ'ika nüzûlünün misli mesbûk olmamağla, herkes garka-i havf u haşyet ve ehl-i idrâk olanlar bir hâdise-i 'azîme zuhûruna tenbîh-i âsümanî olmak mülâhazasıyla dil-hırâş-i endîşe vü dehşet oldular. Bi-hikmetihî Te'âlâ 'an-karîb yedi nefer ser-i kârlar, hark **[N4 16b]** ve hadîd-i 'ukāb şedîdine giriftâr oldular; *Allâhumme lâ taktülnâ bi-gazabike ve lâ tühliknâ bi-'azâbike***

Katl-i Yehûdî-i Ocak

Vaz'-ı bünyân-ı Ocak-ı Bektâşiyân olduğu zemândan berü ser-zede-i sâha-i zuhûr olmayan nevâdir-i kevniyyenin birisi dahi mâh-ı merkūmun dördüncü günü◊ Ocak Bâzergânı ve zümre-i Bektâşiyân'ın Sa'du'd-devle-i Argūn Hân'ı*** gibi merkez-i sâz ü sâmânı olan Yehûdî, Sadrıa'zam tarafından ba'zı mertebe münâkaşa-i hisâb bebânesiyle pençe-i mu'âhazeye giriftâr ve rağmen 'ale'l-unûf Ağa-kapusu pîş-gâhında ser-i bürîdesi galtîde-i hâk-i hızy ü hasâr oldu*4 Yehûd-i mesfûr deccâl-i heyûlmâl olmak mülâbesesiyle mahzen-i emvâl olmağla, ba'de'l-i'dâm 'âmme-i mâ-meleki dest-zede-i igtinâm oldu.

---

dolayı tesbîh ederler. O, herşeye gücü yetendir" anlamına gelen bu cümlelerden "Allah noksan sıfatlardan münezzehtir" kısmı hariç, " tesbîh ederler"e kadar Kur'ân, er-Ra'd, 13/13. âyetin ilk yarısıdır; "O, herşeye gücü yetendir" kısmı ise Kur'ân, el-Mâ'ide 5/120, el-En'âm 6/17, Hûd 11/4, er-Rûm 30/50, eş-Şûrâ 42/9, el-Hadîd 57/2, et-Tegâbün 64/1, el-Mülk 67/1. âyetlerin son kısmıdır. Gerçekten bu kısım *Rûhu'l-Beyân*'da da yer almaktadır; bk. İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* Der-sa'âdet 1331/1913, IV,231.

Metnimizde yer alan "Fâ'ide" kısmı, burada ifâde edildiği gibi esas itibâriyle İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyân*'ından alınmıştır; bk. İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* IV,353.

اللهم لا تقتلنا بغضبك و لا تهلكنا بعذابك = Allahım, bizi gazabınla öldürme, azâbınla da helâk etme!" anlamına gelen bu cümle, Hz. Peygamber'in Tirmizî, Da'avât, 49; Ahmed b. Hanbel 2/100'de geçen bir hadîsidir; bk. Wensinck, IV,168,524.

◊ 4 Receb 1223 = 26 Ağustos 1808 Cuma.

*** Burada İlhanlı hükümdârı Argun Hân'a (1250-1291) ve onun yönetimi bıraktığı yahûdî kökenli vezîri Sa'düddevle'ye telmîh söz konusudur; bk. meselâ "Argun", *Büyük Larousse,* II,780.

Ocak Bâzergânı olan Yahûdî'nin idamının, 13 Receb 1223 = 4 Eylül 1808 Pazar günü gerçekleştiğinin kaydedildiği yer için bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I,62.

Ba'zı tevcîhât

Târîh-i mezbûrda Defter Emîni Moravî 'Ali Efendi, Nâzır-ı Umûr-i Bahriyye ve Çavuş-başı Mehmed Tahsîn Efendi, Defterdâr ve Behîc Efendi, Umûr-i Cihâdiyye nâmiyle tanzîmi musammem olan Nizâm-ı Cedîd'e Defterdâr ve Memiş Efendi, Çavuş-başı ve Küçük Râşid Efendi, Defter Emîni oldu.

Nefy ü tahzîl-i Ser-segbâniyân

Cülûs-i Hudâvend-i sâbık hılâlinde Segbân-başı olan ser-halka-i zümre-i tavâgiyyet 'Ârif Ağa ve kemer-başı-i fırka-i 'afârît Mustafa Ağa, yek-sadme Burusa'ya tard u teb'îd olunup, verâlarından her birine müterâhıyen emâret tevcîh ve müte'âkıben ser-i maktû'ları mevzû'-i 'ibret-gâh-ı vazî' u nebîh kılındı.

Mezbûr 'Ârif Ağa bir garîb fettân ü mekkâr, muhtâl ü mugtâl ve 'ayyâr, mürtekib ü cesûr u tama'kâr, gammâz ve zemîm ü le'îm, mâ-sadak-ı *"Hemmâzin meşşâ'in bi-nemîm"** olmağla, vaktinde kati vâfir bî-cürm ehl-i 'ırz makūlelerine **[N4 17a]** gûnâ-gûn isnâd ü iftirâ ederek bî-asl u esâs çirk-endâz-ı töhmet ve lekke-sây-ı cinâyet olup, meselâ kimine: "Senin hakkında şu gûne makāle darb olunmakdadır" ve kimine "Haberin var mı fulân mâdde zımnında seni ser-pençe-i kahr u mu'âhazeden şu vechile tahlîs etdim, yâhûd ederim" deyerek ve'l-hâsıl dolandırıcı gibi külle yevmin halkın rişte-i 'ırz u nâmûsunu engüşt-i ittihâma dolayarak bizzât ve bi'l-vâsıta tecrîm ü tagrîm ve bir tarafdan Hudâvend-i sâbık hazretlerine ol küstâh-ı ebter ve hadd-i nâ-şinâs ü bedter, 'Imâdu'd-devle sûretinde görünmekle, bî-mehâbâ tekarrub ve mükâleme şerefine mazhar olup, aralıkda meselâ: "Dün gice Yedi-kulle yâhûd Eyyûb semtinde bir mikdâr şî'a-i Selîmiyye 'akd-i cem'iyyet-i nihânî ve şu gûne bir fitne-i nâgehânî tertîb ve îkāzına mübâderet kasd u niyyetinde olduklarını meselâ sâ'at beş sularında sû-be-sû ve kû-be-kû rûz u şeb geşt ü deşt üzere olan câsûslarımdan istihbâr eylediğim anda, mahall-i mezbûra pây-efrâz-ı sür'at olup cem'iyyetlerini perîşân ve mecmû'unu sûrâhdan sûrâha gürîzân etdim" zemînlerinde musanna' ve müzevvir envâ'-ı ekâzîb ve gûnâ-gûn sâhte ve perdâhte fesâne vü füsûn-i dil-firîb bast u beyâniyle Şehriyâr-ı safvet-şi'âr hazretlerinden şâbâş ve âferînlere mukārin pençe pençe dînârlar ve mücevher ve zî-kıymet yâdigârlar ahz u ihtilâs ederek, ol halef-i hannâs mâlik-i mâl-i bî-kıyâs olmuşidi. Tayyârât-ı merkūmeye kanâ'at etmeyüp dem-be-dem ocaklarına tahsîs kılınan 'atâyây-ı seniyye-i Hidîv-i zemândan dahi mürtekib-i rezîle-i ketm ü tenkīs olur idi. Hattâ bu mâdde Ocaklu'nun kendüden teneffürlerine bâdî ve 'azl ü iz'âcına ol gûne yed-i 'âdiyesi sebeb-i 'âdî oldu.

---

* هماز مشاء بنميم = Aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadar laf götürüp getiren" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, el-Kalem, 68/11. âyetidir.

Rezâ'il-i mezkûresine serbâr olarak gāyetü'l-gāye câhil ü 'âmî ve ebter ve *"Halekallâhu'l-bakara fî sûreti'l-beşer*"* **[N4 17b]** hılkatinde bir belîd ü nâdân ve bed-gevher idi. Hattâ cevâmi'in harem-i muhteremlerinde tahta pâpûşuyla dîvân-hânelerde seyr eder gibi kālîçeler üzere tereddüd eder idi. Ve Segbân-başı-i Sânî dahi mukaddeme tâlî olmağla, mülâzeme-i hükm-i mücâzâtda dahi hem-hâli oldu.

Tevcîh-i ba'zı pâyehâ

Mâh-ı merkūm evâhırında◊ Mekke Pâyesi olan Şeyhulislâm-zâde Sâlih Molla'ya İslâmbol ve sâbık Üsküdar Kadısı Tevfîk Efendi hafîdi es-Seyyid Mehmed Sıddîk Efendi'ye, Edirne ve sâbık Sadr-ı Anadolu Emîn Beyefendi'ye, Rumeli Pâyesi tevcîh olundu** Râmiz Paşa 'an-asl mûmâ ileyh Sıddîk Efendi'nin dâ'iresinde hânegî olup, hemîşe ni'met-hûrde ve ihsân-dîdesi olmağla, mükâfât kasdiyle Mekke Pâyesi istihsâline Sadrıa'zam'ı tevsît u igrâ etmiş ise de, Şeyhulislâm hazretleri: "Mahreç'den Mekke Pâyesi'ne terakkī, muhâlif-i resm olmağla, def'a-i uhrâda tesvîğ ederim" deyerek zınnet etmekle, el-hâletü hâzih Edirne Pâyesi'yle iktifâ olundu.

Vekāyi'-i şa'bânü'l-mu'azzam, 'Akd-i encümen-i meşveret berây-ı mübâşeret-i Nizâm-ı Cedîd

Çün Sadr-ı Mirrîh-'amel hazretleri, esâtize-i debistân-ı hiyel ve cihâbeze-i kâr-hâne-i mekr u mekîdet ü dagal ta'limâtlarıyla katl-i 'âmm derecesinde sefk-i hûn ve nefy ü tenkîl ve kahr u tahzîl ederek cümleyi mağlûb u zebûn edüp, husûsan sanâdîd-i Bektâşiyye'den vâfirce sâhib-i kelime ehl-i burûtları nihânî ve âşikâre burhân-ı seyf ü gaddâre ile hamûş u mebhût eyledi.

Ve'l-hâsıl feth-i Hâkānî ve vaz'-ı Devlet-i 'Osmânî'den berü manzûr u mesmû' olmayan vechile kâffe-i mütehayyizân-ı devlete bir mertebe tegallüb ü isti'lâ eylemişdir ki, ol gürûhdan bir müteneffisin 'uhde-i istitâ'atinde şakk-ı şefeh-i çûn ü çirâya yârâ kalmamışidi. Ve müstashabı olan Rumeli a'yânları dahi sû-be-sû birer seray-ı mu'allâya nezîl edüp, **[N4 18a]** her gün her biri Bâb-ı 'âlî'ye üçer beşer yüz silâh-pûş Rumeli erleriyle âmed-şud ve askerî tâ'ifesi fevc fevc mânend-i mevc ezikka ve esvâkda kendilere mahsûs gūlâne-hey'et ve mehûlâne-kıyâfetle tereddüd etdikce, müddetü'l-'ömr derûn-i Âsitâne-i emn-âşiyânede bu sûret-i izdihâm, düşmen mukābilinde seyr u cevelân eder gibi ser-

---

* خلق الله البقر فی صورة البشر = Allah ineği, insan görünüşünde yarattı" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

◊ 21-30 Receb 1223 = 12-21 Eylül 1808.

** **"Tevcîh-i ba'zı pâyehâ** olundu" kısmındaki bilgiler muhtemelen metnimizden almarak ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,67'de kaydedilmiştir.

tâ-pâ âlât ve eslihaya müstağrak haşerât ü ehvâm görülmediğinden nâşî, sekene-i Dâru's-saltana kulûblarına bir derecede ru'b ü tehâşî müstevlî oldu ki, nehâren dahi ekser nâs câmi'e bile hurûcdan bîm ü hirâs birle hânesinde kûşegîr-i inzivâ olur idi* Zâhir-bînân bu resme suver-i dehşetden mer'ûb olup, dûrendîşân ise me'âl ü 'âkıbetden muztaribü'l-kulûb idiler.

el-Kıssa: Gürûh-i nev-devletân, ya'nî etvâr-ı ekvâr-ı edvâr-ı çerh-ı nâpâydâra vukūf ve tecribesi mesbûk olmamış bir alay mağrurân-ı hâmkârân zu'mlarınca, ser-pençe-i kahr u tetâvül ile Ocaklu'nun nâ'ire-i 'alev-hîz-i sevretleri, *"Ve'n-nâru hâmidetü'l-enfâsi**"* âteş-gedesinden nişân ve bünyân-ı tuğyân ü şiddetleri *"Ve bâte Eyvânu Kisrâ ve hüve munsadi'un***"* harâbkerdesiyle yeksân olup: "Ol tâ'ifeden ve sâ'ir tarafdan Âsitâne'de belki Memâlik-i mahrûse'de i'tirâz ve imtinâ'a kudret mefkūd ve min ba'd haylûlet edecek havâciz ve havâ'il nâ-bûd olmuşdur" tasavvuruyla tasmîm-kerdeleri olan Nizâm-ı Cedîd husûsuna mübâşeret vaktinin hulûl eylediğini Sadrıa'zam hazretlerine iş'âr u tefhîm ve turuk u vücûhunu tezkîr u ta'lîm eylemeleriyle, ber-minvâl-i mukarrer bast-ı mukaddimâtına mübâşeret ve tertîb-i esbâb ü mühimmâtına teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü müsâra'at eylediler. Çün taklîb-i devlet vizânında bu gûne bir emr-i 'azîm yalnız kendülerin re'y ü tanzîmleriyle sûret-yâfte-i tasvîr u tetmîm olmayup, elbette Devlet-i 'aliyye'de ve Memâlik-i mahrûse'de mütehayyiz ü müte'ayyin olan ser-i kârân-ı nâmdârânın kalben ve kāliben ittihâd ü i'tizâdları **[N4 18b]** inzımâmma mevkūf maslahat-ı mahsûsa olduğu derkâr ve gerçi Rumeli ülkesinin 'âmme-i a'yân ve müteşahhısânı her vechile zîr-i fermân-berî ve itâ'at de belki muhît-i merkez gibi cihet-i vahdetde olup, el-hâletü hâzih Sirozî İsma'îl Bey'den mâ'adâsı Âsitâne'de hâzır ve sudûr-i evâmir ve menâhî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye muntazır ve mîr-i mûmâ ileyh dahi cümleden ezyed bu mâddeyi istihsân edeceği emr-i zâhirdir. Lâkin Memâlik-i 'Osmâniyye'nin sülüsânı makāmında olan Anadolu bilâdı ser-i kârlarının lâ-mahâle inzımâmları ve ma'iyyet-i iltizâmları lâzime-i hâlden olduğu bedîdâr olduğuna mebnî, mûmâ ileyh İsma'îl Bey tarafına ve Çirmen Mutasarrıfı'na ve Anadolu'nun 'aynü'l-a'yânı ve sülüs mertebesi ülkenin hükümrânı olan Çapar-zâde Süleymân Bey ve Saruhân Mâliki Kara 'Osmân-zâde ve Bilecik Mutasarrıfı Kalyoncu Ağa ve Şile A'yânı Hacı Ahmed-zâde ve sâ'ir bu makūle şân ü şöhret sâhibi a'yânân ve ağavât taraflarına nüvâziş ü

---

* "**Akd-i encümen-i** idi" kısmındaki bilgiler özetle ve ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,71'de kaydedilmiştir.

** و النار خامدة الانفاس = Ateşperestlerin yaktıkları ateş, nefesini kesip sönmüştür" anlamına gelen Arapça bu cümle, İmâm Bûsırî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinde geçmektedir; bk. Mehmed Mekkî Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Der-sa'âdet 1251/1835, s.12,224 vd.

*** و بات ايوان كسرى و هو منصدع = İran hükümdarı'nın sarayı da tamamen yıkıldı" anlamına gelen Arapça bu cümle, İmâm Bûsırî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinde geçmektedir; bk. meselâ Mehmed Mekkî Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s.12,217 vd.

müvâsâtı hâvî ve dîn ü devlete nâfi‘ mesâlih u menâhic-i hayriyye müşâvere ve müzâkeresi zımnında Âsitâne-i sa‘âdet'e sebükbârâne vürûda müsâra‘atlerinin lüzûmunu muhtevî da‘veti mutazammın evâmir-i ‘aliyye ve Sadr-ı ‘âlî ve Şeyhulislâm taraflarından dahi nevâmic-i seniyye irsâl olunmağla, her biri bir mikdâr süvârî birle dergâh-ı devlet-penâha isti‘câl eylediler. İsma‘il Bey'den mâ‘adâsı derûn-i Âsitâne'de birer hâneye nüzûl edüp, mîr-i mûmâ ileyh gürg-i bârân-dîde olmağla, vâfirce asker ile gelüp, ordusuyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda hayme-güzîn-i ikāmet olup, rûz-merre Bâb-ı ‘âlî'ye a‘yânân-ı sâ’ire gibi mülâzemet eder idi.

Vüzerây-ı ‘izâm hazerâtı bunların ‘indlerinde nüfûs-i zâ’ideden ma‘dûd olmalarıyla anların tarafına kat‘â imâle-i zamîr etmeyüp, fekat Tepedelenli ‘Ali Paşa cânibine i‘tinâ eylediler. Anın tarafından dahi istihsânı müş‘ir ve sûrî ve ma‘nevî vifâk u ittihâdı muhbir cevâb-nâme vârid olmağla, ol dahi hâzır bi'l-meclis gürûhundan ‘add ü i‘tibâr olundu. Vüzerây-ı ‘izâmdan fekat ordu ile **[N4 19a]** bi'l-ma‘iyye kādime-cünbân-ı yürûd ve bi'l-ifâza kendülerden ma‘dûd olan Konya Vâlîsi Behrâm Paşa ve bundan mukaddemce bi'd-da‘ve gelüp, ‘uhdesine Anadolu Eyâleti tevcîh olunan Kadı Paşa ‘unvâniyle müştehir ve Hudâvend-i esbak devrinde ceyş-i Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr u müdebbir olan ‘Abdurrahman Paşa mevcûd ve hâzır idi.

Karîne-i hâl çend def‘a Sadr-ı ‘âlî ve Şeyhulislâm ve Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve bi'l-cümle kâr-fermâyân ve hânedânân-ı mûmâ ileyhim mahfîce ‘akd-i mecâlis ederek, kazıyye-i menviyye-i ma‘kūle mebâhisine dâ’ir idâre-i cevâb ü su’âl eyledikden sonra, bir yevm-i mahsûsda bi'l-cümle müşârun ileyhim ve Sadreyn ve Kādî-i İstanbul ve Emîn Beyefendi ve Sipâh Ağası ve karîb vakitde Muhzır Ağa iken bi'l-ihtisâs gars-i yemîn-i sadr-ı güzin olarak Ağa-yı Yeniçeriyân ve dârû-yi hûşber-i mevâ‘îd-i sâ’ire ile berhem-zede-i ‘akl ü ‘irfân olup, bu vechile cümleden ziyâde temşiyet-i maslahat-ı musammemeye dil-nihâde-i ‘azm ü irâde olan Mustafa Ağa, Bâb-ı ‘âlî'de huzûr-i Sadrıa‘zamî'de halka-bend-i encümen-i meşveret oldular.

İbtidâ Sadr-ı ‘âlî-cenâb hazretleri bu me’âlde feth-i bâb-ı makāl eylediler ki: “Cümlenin ma‘lûmudur ki, bizler fi'l-asl Ocaklu zümresinden olup, ocak cânibine derkâr olan fart-ı ‘asabiyyetimiz muktezâsmca merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin Ocaklu tarafına kat‘-ı nazar-ı rağbet ve asker-i cedîd tertîbine ikdâm-ı akdâm ve himmetleri menfûrumuz olmağla, taraf-ı Şâhâne'lerine incizâb ü inkıyâd-ı samîmî bâbında rehâvet ü kusûrumuz sernümây-ı sâha-i zuhûr olmakda idi. Vaktâ ki rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le kadr u şân ü menziletimiz bülend, husûsan ‘unvân-ı Ser‘askerî birle kılâde-i umûr-i cumhûr gerden-i kifâyetimize bend olup, gerek Ordu-yi hümâyûn ma‘iyyetinde ve gerek bi'l-istiklâl küffâr-ı duzah-me’âlle harb ü kıtâle verziş ve münâza‘a ve

müdâfa'alarına zarûrî sa'y ü gûşiş eylediğimiz hengâmlarda, **[N4 19b]** hemîşe düşmen tarafının ve bizim askerin ahvâl ve evzâ'larına tedkîk-ı nazar edüp, dâ'imâ sûret-i galebe a'dâ tarafında ve mağlûbiyyet ve inhizâm sipâh-ı İslâm cânibinde cilveger olduğu meşhûdum olmağla, bu keyfiyyetin esbâb-ı sûriyye ve ma'neviyyesine i'mâl-i im'ân ü basar eylediğimde, evvelâ a'dâ cihetinde ittifâk-ı kulûb-i ser-i kârân, sâniyen askerleri bi'l-cümle mu'allem olarak sergerde ve zâbitlerine derece-i ta'bîr u takrîrden bîrûn itâ'at ü inkıyâd ile merkez-i fermân-berî ve cân-sipârîde sâbit-kadem olup ve bizim tarafın ahvâli efhaş vechile kazıyye-i ma'kûse olduğu 'ayne'l-yakîn ma'lûmum oldukda, zann ü sülûkümüz mahz-ı hatâ ve fehm ü i'tikādımız vehm ü hayâl ü sevdâ olup, merhûm hazretlerinin sa'y ü himmetleri 'ayn-ı savâb ve kasd ü niyyetleri hayr-ı bî-irtiyâb olduğu meczûmum olmağın, hod-be-hod te'essüf ve hemdem ve hem-râhım olan ba'zı sergerdegâna bu keyfiyyeti dem-be-dem iş'âr u beyân eyledikce, tasdîk u tahkîkle fursat-ı mezkûrenin fevtine izhâr-ı telehhüf ederler idi. Tâ ki be-takdîr-i Mümteni'u't-tagyîr vak'a-i inhılâ' zuhûruyla Saltanat mütebeddel ve sûret-i kadîme-i Devlet-i aliyye bâz-gûn mütehavvel olmağla, bi'l-cümle askerî tâ'ifesi, husûsan Bektâşiyye zümresi "Devrân senindir"* türküsüne âgāz ve 'asây-ı Mûsâ'dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ muktezây-ı cibillet-i nâ-sâzları olan hilâ'at ü şenâ'ati ibrâz ederek, bi'l-külliyye zâbıta-i nizâmdan hurûc ve bâlâ-yı bâm-ı serkeşi vü şekāvete urûc eylemeleriyle, taraf-ı İslâmiyân'a sad çendân vehn ü halel tareyân ve bizim za'f ü ihtilâlimiz, düşmen-i kem-fursat ü mugtâl cânibine mûcib-i tezâyüd-i kuvvet ve müstevcib-i guluvv-i şergîrî vü cesâret olup, ol hılâlde Âsitâne-i sa'âdet'in ahvâli ise cümleye 'iyân ve Memâlik-i mahrûse'nin dahi ne sûret kesb eylediği müstağnî-i beyândır.

Lâ cerem mukābele-i düşmen-i rûbeh-şiyemde bu hâl-i mûrisü'l-melâlden hemîşe müte'essir ve bu üslûb üzere giderse, lâ mehâle **[N4 20a]** âteş-i istîlây-ı küffâr İslâmbol'a kadar şerâre-bâr-ı sirâyet ü hasâr olacağını mülâhaza ve teyakkunla rûz u şeb endîşe-nak ve mütekeddir olduğum esnâlarda işbu ümenây-ı devlet ve hayr-hâhân-ı Saltanat olan zevât ile mülâkāt ve gayret-i İslâm ve hamiyyet-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm câmi'asıyla biribirimiz ile hâlleşerek ba'de'l-leteyyâ v'elletî merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin serîr-i Saltanat'a i'âdeleriyle sûret-i ma'hûde-i mukarrerenin istînâfı husûsuna mübâderetimizde kazıyye-i menviyyemiz musâdeme-i raybü'l-menûn ile dîğer-gûn oldu.

Ve Hidîv-i sâbık hazretlerinin hâlleri ma'lûm olmağla, bir müddet dahi erîke-i fermân-revâyîde ârâmları, bünyân-ı Devlet-i 'aliyye'nin bâ'is-i berbâdı

---

* "Devrân senindir" türküsünün söylenmeye başlanmasının zikredilmesiyle, Şâh İsmail'e karşı kazandığı başarıların Şehzâde Selîm'e büyük bir teveccüh kazandırması ve "Yürü Sultân Selîm devrân senindir" diye türküler yazılıp halk arasında söylenmesine (bk. meselâ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Tarihi,* İstanbul 2008, II,289) bir telmîh söz konusu gibi gözüküyor.

ve inhidâmı olacağı cümle 'indinde meczûm derecesinde olmak gerekdir. Kaldı ki el-minnetü lillâhi Te'âlâ ve tekaddes hâlâ pîrâye-bahş-ı serîr-i Saltanat ve revnak-tırâz-ı mu'allâ-taht-ı Hılâfet, Pâdişâh-ı a'zam, Şehinşâh-ı ekrem efendimiz hazretleri hakka'l-insâf rüşd ü reviyyet ve 'ilm ü fazîlet ve dürbet ü dirâyet ve zekâ vü fıtnatla bâhiru'l-ittisâf olup, bizlerin re'ye'l-'ayn meşhûdumuz olan şu'ûnât anların verây-ı sitâre-i (ستاره) gaybden bâ-ilhâm-ı İlâhî hakka'l-yakîn mertebesinde ma'lûmları olduğundan başka, fî zâtihî dilîr u gayûr, şehâmet ve 'ulüvv-i himmetle meftûr olmalarıyla, 'an-samîmi'l-bâl aksây-ı mekāsıd u âmâlleri gazâ vü cihâd ile memâlik-i İslâmiyye'den kat'-ı eydî-i küffâr-ı bed-nihâd ve tanzîm-i bilâd ve tervîc-i 'ibâd olup, bu ümniyye ise ancak vüzerây-ı 'izâm ve vükelây-ı Devlet-i sermediyyü'd-devâm ve bi'l-cümle ümerâ' ve ser-i kârân ve hükkâmın sıdk ve ıhlâs-ı tâmm ile ittifâk u ittihâd ve râbıta-i hem-destî-i te'âvün ü i'tizâdlarına menût ve küffâr ile mukābele bi'l-misl mu'âmelesiyle meşrût olduğuna 'ilm-i dekāyık-âşinây-ı Şâhâne'leri muhît olmağın, bâ-irâde ve emr-i vâcibü'l-imtisâl cümlenize da'vet-nâme irsâl ve Âsitâne'ye vürûdunuz istid'â olunmuşidi. el-Hâletü hâzih ibtidâ cümlenin **[N4 20b]** safvet-i derûnla ref'-i şâ'ibe-i şikāk u nifâk ve miyâne-i gayret ü hamiyyete bend-i nitâk-ı yegânegî vü vifâk edüp, sâniyen dîn ü devlete nâfi' ve küffâr u füccâra îcâb-ı mazarrat ü hüsrânî vâki' olacak bir gûne re'y ü tedbîr ve nizâm-ı dil-pezîr ile işbu müşrif-i indirâs olmuş binây-ı devleti müşeyyedü'l-esâs eylemek maslahatına ittifâk-ı âra ile ibtidâr ve ilâ âhıri'l-edvar müstemirr u pâydâr olması esbâbına teşebbüs ü ihtimâm olunmak, hulâsa-i merâm-ı hazret-i Hidîv-i Ferîdûn-ihtişâmdır" zemîninde Sadrıa'zam hazretleri ber-vech-i muharrer üstâzdan ahz ü te'allüm eylediği minvâl üzere kendüsüne mahsûs ta'bîrâtla bir kitâblık söz îrâd ve 'arz-ı murâd-ı mâ fi'l-fu'âd eyledikde, cümle huzzâr-ı sâmi'a-güzâr, yek-dehen tasdîk-ı makāl ve tahkīk-ı me'âl eylediler.

Pes meclis-i mezkûr bu resme hasbihâl ve beyân-ı merâm-ı mâ fi'l-bâl ile hıtâm-pezîr olup, çend rûz murûrunda dergâh-ı hazret-i Pâdişâh-ı İskender-nişân'dan ba'de'l-istîzân bir mahall-i mahsûsda meclis-i evvel ashâbından başka yedi ocak sergerdeleri dahi hâzır olarak, müretteb olan meclisde ocağa ve askerîye müte'allık i'tirâzât mahzûf ve hemân dâhilî ve hâricî Devlet-i 'aliyye'yi bir nev' nizâm ü istihkâma rabt ve umûr-i müteşettite-i Memâlik-i mahrûse'yi bir gûne zâbıta-i kaviyye ile zabt eylemek mâddeleri der-meyân ve ittifâk-ı kulûbla karâr-dâde-i hem-künân olan re'y ü tedbîr imzâ-pezîr oldu.

Ba'de-zâlik askerîye dâ'ir mevâdd-ı nizâm çend eyyâm güzerânında ancak kendi miyânlarında tasvîr olunmak tasvîb ü takrîr olunmağla, mâh-ı recebin[1] günü Sadrıa'zam ve Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve Kādî-i İslâmbol ve Emîn Beyefendi ve 'ulemâ'-i kirâmdan ba'zı sühan-

1 Nüshada gün adının yeri boş bırakılmıştır.

şinâs ve nüktedân efendiler ve bi'l-cümle kâr-güzârân-ı ricâl ü erkân ve ocak ağalarından çend nefer eşhâs-ı rızâ-cûyân ve 'umûmen Rumeli a'yânları ve Anadolu hânedânları Behâriyye sâhil-hânesinde bir meclis-i mahsûs tertîb edüp, meclis-i evvel ve sânî mükâlemeleri **[N4 21a]** hulâsa ve icmâl ve 'arz ve i'lân-ı mulahhas-ı âmâl olunarak işbu mevâdd-ı âtiyetü'l-beyân aslu'l-usûl ve üss-i esâs-i furû' u fusûl olmak üzere imzâ ve takrîr ve mazmûn-i mezkûru müş'ir ve ittifâk-kerde-i kâffe-i ekâbir olduğunu mübeyyin ve müzekkir Beylikci 'İzzet Bey kalemiyle bir kıt'a vesîka-i enîka tahrîr olundu*

Sûret-i 'ahid-nâme ki ber-üslûb-i hüccet nüvişte şud

el-Hamdü lillâhillezî eyyede'l-İslâme bi-ricâlin kāmû 'alâ sâkın vâhidetin ve ittifâkın ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidinâ Muhammedin'illezî rafe'a 'an ümmetihî en-nifâka ve'ş-şikāka ve 'alâ âlihî ve ashâbihi'llezîne'ctehedû fî sebîlihî bi'l-vifâkı. **Emmâ ba'd****: Sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı meyâmin-nisâb oldur ki, cümlenin veliyy-i ni'meti olan Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye, saltanat-ı Muhammediyye olup, bâ-'avn-i hazret-i Hudâ ibtidây-ı zuhûrundan ilâ yevminâ hâzâ mazhar olduğu fütûh u gālibiyyet ve şân ü şevket, ittihâd ü ittifâk ve def'-i nefsâniyyet ü şikāk ile hâsıl olduğu, vâreste-i kayd-ı işâret iken, bir müddetden berü iktizây-ı gerdiş-i çerh-ı gerdânla şîrâze-i eczây-ı nizâm perîşân ve vükelây-ı devlet beyninde ve taşra memâlik hânedânları miyânında esbâb-ı şettâdan nâşî, nefsâniyyet ü şikāk hâlâtı nümâyân olmak mülâbesesiyle, Saltanat-ı seniyye'nin kuvvet-i sûret-i teşettütle mübeddel ve dâhilen ve hâricen nüfûzu muhtell ve bu hâlet bây' u gedâ ve a'lâ yü ednâ hakkına, ya'nî 'umûmen Millet-i beyzây-ı Ahmedî'ye mûris-i vehn ü halel olmağla, refte refte ne sûret-i kerîheyi müntic olduğu ve bi-gayr-i hakkın vâki' olan fezâyih-i ma'lûme takrîbiyle esâs-i Saltanat münderis olmak rütbesini bulduğu, i'tirâf-kerde-i sıgâr u kibâr olup, *"F'a'tebirû yâ uli'l-ebsâr***"* nass-ı celîlü'ş-şânı üzere sevâbık-ı mu'âmelâtdan ahz-ı 'ibret ve de'âyim-i nizâm-ı dîn ü devleti ikāme vü ihyâ ve i'lâ'-i kelimetullâhi'l-'ulyâ niyyet-i hayriyyesiyle bu teşettütün ittifâka tebdîline ve ol vechile Devlet-i 'aliyye'nin kuvvet-i kâmilesi esbâbını istihsâl **[N4 21b]** ü izhâra bezl-i makderet eylemek, 'uhde-i diyânete ve zimmet-i sadâkate

---

* "**'Akd-i encümen-i** olundu" kısmındaki bilgiler özetle, ihmâl edilebilir değişikliklerle ve bazı ilâvelerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,71-75'te kaydedilmiştir.

** الحمد لله الذى ايّد الاسلام برجال قاموا على ساق واحدة و اتفاق و الصلوة و السلام على سيدنا محمد الذى رفع عن امته النفاق و الشقاق و على آله و اصحابه الذين اجتهدوا فى سبيله بالوفاق اما بعد = İslâm'ı birlik ve beraberlik üzere olan kişilerle güçlendiren Allah'a hamdolsun. Ümmetinden iki yüzlülüğü, uyuşmazlığı kaldıran Efendimiz Muhammed'e ve Allah yolunda uzlaşmanın sağlanması konusunda ellerinden geleni esirgemeyen âilesine ve ashâbına salât ve selâm olsun. İmdi" anlamına gelen bu cümle Arapça duâdır.

*** فاعتبروا يا اولى الابصار = Ey akıl sahipleri! İbret alın" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Haşr 59/2. âyetin sonunda yer alan bir kısımdır.

mütehattim ve vâcib olduğunu cümlemiz derk ü iz'ân birle, mecâlis-i müte'addide 'akd olunarak cümlemiz yek-vücûd ve ittihâd ü ittifâkla ihyây-ı dîn ü devlete sârif-i vüs' u mechûd olup, ikmâl-i kuvvet-i zâtiyye ve mevâdd-ı sâ'ire-i mülkiyyeyi müzâkere ve zavâbıt-ı hasenesini şîrâze-bend-i istişâre eylediğimize mebnî, işbu ittifâk şerâyıtını dahi ber-vech-i âtî senede rabt u tevsîk etmişdiriz.

Şart-ı evvel: Şevketlü mehâbetlü veliyy-i ni'met-i 'âlem Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri, kutb-i dâ'ire-i Devlet-i ebed-müddet olmalarıyla, gerek zât-ı şevket-simât-i Mülûkâne'lerine ve gerek teşyîd-i bünyân-ı Saltanat-ı seniyye'lerine hazret-i Rabbü'l-'âlemîn'in lutf u ihsânına istinâden ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî'ye tevessülen cümlemiz müte'ahhid ü zâmin olup, vakten mine'l-evkāt gerek vüzerâ' vü 'ulemâ' ve ricâl ve gerek hânedân ve gerek bi'l-cümle ocaklar tarafından kavlen ve fi'len, sırran ve 'alenen bir gûne ihânet ve hılâf-ı emr u rızâ tavr u hareket zuhûr eder ise, ba'de't-tahkîk cesâret edenlerin te'dîb ü 'ibret kılınmalarına dâhilen ve hâricen cümlemiz bi'l-ittifâk ikdâm ü gayret edüp, bu mâddede her kimden müsâmaha zuhûr ederse, anın dahi bi'l-ittifâk te'dîb ü tenkîline cidd-i tâmm oluna. Ve bu dâ'ire-i ittifâka dâhil [olmayan] bulunursa, cümlemiz ana da'vâcı olup, kavlen [ve] fi'len şart-ı ittihâda ri'âyet eylemesine ve dâhil olmasına cümlemiz tarafından cebr oluna. Ve'l-hâsıl Şevket-me'âb efendimizin gerek zât-ı hümâyûnlarına ve gerek mülk ve kuvvet-i Saltanat-ı seniyye ve evâmir ve merâzî-i 'aliyyelerinin muhâfazasına ve fesâd ü ihânetden vikāyesine mâlen ve bedenen cümlemiz [umûmen te'ahhüd ü tekeffül edüp, kendülerimiz hayâtda oldukca zâtlarımız ve hayâtda olmadıkca evlâd ü hânedânlarımız zâmin ola. Ve bu vechile cümle hakkında hüsn-i teveccüh-i hazret-i Pâdişâhî derkâr olmağla, îfây-ı levâzım-ı şükr-güzârî vü hıdmet-kârîye 'ale'd-devâm sarf-ı yârây-ı liyâkat kılına.

Şart-ı sânî: Devlet-i 'aliyye'nin bekāsı **[N4 22a]** ve kuvvet ü şevketinin tezâyüdü, cümlemizin zât ve hânedânlarımıza mâ-bihi'l-bekā' olduğuna binâ'en, cümlemiz beyninde bi'l-müzâkere karâr verildiği üzere tezâyüd-i kuvvet-i Saltanat içün Memâlik-i Hâkāniyye'den tahrîri müretteb olan asâkir ve neferâtın mecâlis-i müzâkerâtda verilan nizâm mûcebince, devlet askeri olarak tahrîr u tekmîline ve 'ale'd-devâm bekāsına cümlemiz sa'y ü ikdâm edüp, nizâm ve râbıtalarına dâhilen ve hâricen mecmû' erkân ü hademe ve hânedân cidd-i tâmm eyleyeler. Ve işbu asker tertîbi mâddesi, kıvâm-ı dîn ü devlet içün ittifâk-ı ârâ ile karâr bulmuş olduğuna mebnî, inkılâbât-ı zemân ile: "Bu hasâretdir, yahûd şöyle, böyledir" deyü tahrîk-i erbâb-ı hased ile tagyîri[ni] kimse tecvîz eder ise ve ocaklar tarafından i'tirâz u muhâlefet olunursa, cümlemiz 'ale'l-'umûm da'vâcı olup, takbîh ve fesh u tagyîrine cesâret değil, feth-i şefeh edeni hâ'in bilüp, 'ale'l-ittifâk te'dîb ve def' u ref'ine cümlemiz

ikdâm u gayret eyleye ve bu bâbda birimiz muhâlefet eylemeye. Ve Devlet-i 'aliyye'nin her ne tarafdan olursa olsun düşmeni zuhûrunda, 'umûmen mukābelesine sür'at-i 'azîmet ve def' u tenkîline sarf-ı makderet etmek esâs-ı nizâmdan olmağla, bu usûlün bir vakitde mugāyiri hareket vâki' olmaya.

Şart-ı sâlis: Kıvâm ve ferr-i Saltanat cümlemizin akdem-i âmâli olup, bu bâbda 'ale'l-ittifâk gayret etmeğe müte'ahhid olduğumuza mebnî, tezâyüd-i kuvvet içün teksîr-i askere ikdâmımız misillü, gerek Beytülmâl-i Müslimîn'in ve gerek vâridât-ı Devlet-i 'aliyye'nin muhâfazasına dahi müte'ahhid olup, mahallerinden tahsîl ü te'diyesine ve telef ü hasârdan vikāyesine ve evâmir ü ahkâm-ı Pâdişâhî'nin infâz u icrâsına ve her kim muhâlefet ve 'adem-i itâ'at eder ise, bi'l-ittifâk te'dîbine cümlemiz müte'ahhid ü mütekeffil olmağla, bu usûle dâ'imâ ri'âyet oluna.

Şart-ı râbi': Devlet-i 'aliyye'nin öteden berü usûl-i nizâm u kānûnu, kâffe-i emr u nehy-i Pâdişâhî, hâriç ü dâhil cümle erkân ü vükelâya makām-ı Vekâlet-i mutlaka'dan **[N4 22b]** sudûr etmek sûreti olmağla, ba'de-zîn herkes büyüğünü bilüp, vazîfesinden hâric umûra tesaddî eylemeye ve kâffe-i emr u nehy makām-ı Sadâret-i 'uzmâ'dan sudûr eyleye. Ve ol emr u nehy mahzâ emr u nehy-i Pâdişâhî bilinüp, hılâfına kimse cesâret eylemeye. Ve her kim umûrundan hâric ve me'mûriyyeti olan maslahatdan ziyâde âharın me'mûriyyetine tesaddî eder ise, cümlemiz da'vâcı olup: "Fulân maslahat fulânın me'mûriyyeti iken, fulân zât şu vechile müdâhale etmiş" deyü ol me'mûriyyetden ref' olunmasına ve ta'arruzâtın 'ale'l-'umûm def'iyle her umûr makām-ı Vekâlet-i mutlaka'ya arz u istîzân olunarak, emr u re'y-i Sadâret-penâhî üzere hareket olunmağa cümlemizin te'ahhüdünden başka, makām-ı Sadâret-i 'uzmâ'dan dahi hılâf-ı kānûn ve muhıll-i te'ahhüd irtikâb ü irtişâ' ve gerek taşraya ve gerek umûr-i dâhiliyyeye müte'allık Devlet-i 'aliyye'ye 'âcilen [ve âcilen] muzırr olacak sâ'ir gûne mekârihe ibtidâr olunursa, cümlemiz da'vâcı olup bi'l-ittifâk men'ine ikdâm eylemamiz şart ola. Ve "Men'ini bana söylediler" deyü ol Vekîl-i mutlak söyleyenlerden birisine 'azv-i müftereyât [ile] nefsâniyyet eder ise, anın dahi men'ine ve muhâfazasına cümle tarafından te'ahhüd olunmağın, bunlara dahi dâ'imâ murâ'ât oluna.

Şart-ı hâmis: Zât-ı hümâyûnun ve kuvvet-i Saltanat'ın ve nizâm-ı devletin muhâfazasına cümlemiz kefîl ve müte'ahhid olduğumuz misillü, gerek Memâlik hânedânları ve vücûhunun Devlet-i 'aliyye'den ve gerek dâhilde olan ricâl ve erkân-ı devletin biribirinden emniyyetleri, şart-ı a'zam ve tahsîl-i emniyyet ü itmînân dahi cümlenin ittihâd ü ittifâklarıyla biribirlerine kefâlet ü zamânına mütevakkıf idüği [emr-i] gayr-i mübhem olmağla, dâ'ire-i ittifâka dâhil olan gerek hânedânân ve a'yânân ve gerek vükelâ' ve ricâl ü erkân biribirlerinin zâtına ve hânedânına kefîl ü zâmin ola. Şöyle ki hânedânlardan

birisine hılâf-ı şart-ı ittihâd bir hareket[i] zuhûr etmedikce, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den yahûd taşralarda vüzerâ' ve biribirlerinden **[N4 23a]** <ve biribirlerinden> bir gûne ta'arruz u ihânet ve sû'-i kasd vukū'a gelür ise uzak [ve] yakın dimeyüp, cümlemiz da'vâcı olarak mütecâsir olanın te'dîb ü def'ine bi'l-ittifâk ikdâm oluna. Ve kendüleri hayâtda iken kendülerine ve ba'de'l-vefât hânedânlarının bekā' ve muhâfazasına cümle vükelâ' zâmin ü müte'ahhid olmalarıyla, ol hânedânın dahi zîr-i idârelerinde olan a'yânlara ve vücûha müte'ahhid ü zâmin ola. O makūle a'yân ve vücûha, hânedânlardan birisi tama'an yâhûd vech-i âhar ile nefsâniyyeten bir gûne sû'-i kasd etmeyüp, eğer hılâf-ı te'ahhüd ü rızâ bir gûne cünha vü hıyâneti zâhir olur ise, ba'de't-tahkīk ve makām-ı Vekâlet-i mutlaka'dan bi'l-istîzân def' u ref'ine ol hânedân ikdâm edüp, yerine âharını intihâb eyleye. Ve herkes 'uhdesine muhavvel olan mahâll-i hudûdundan hâric bir karış mahalle ta'arruz u tasaddî etmeyüp, her kim tecâvüz eder ise, uzak yakın denilmeyerek cümle da'vâcı olup, men' eyleseler. Ve mütenebbih olmaz ise, bâ'is-i şikāk olanın def' u tenkîline bi'l-ittifâk ikdâm oluna. Ve cümle vücûh ve hânedânlar ve a'yân-ı memâlik yek-vücûd olup, 'ale'l-ittifâk def'-i ihtilâl u şikāka sedd-i nitâk edeler. Ve her kim fukarâya zulm ü te'addî ve şerî'at-i mutahheranın icrâsına muhâlefet eder ise, anın dahi te'dîb ü terbiyesine bi'l-ittihâd sa'y oluna. Ve cümle hânedânlar ve a'yânlar hakkına bu vechile tekeffül olunduğu misillü, vükelâ' ve 'ulemâ' ve ricâl ve hademe-i Saltanat'a dahi vakten mine'l-evkāt tahrîk ü ifsâd ile bir tarafdan bir gûne ihânet ve sû'-i kasd vukū'a gelmamesine ve te'dîbini mûcib cünhası cümle 'indinde gereği gibi te'ayyün etmedikce, nefsâniyyeten tekdîr olunmamasına ve zât ve hânedânlarına cümle hânedânân ve vücûh kefîl ü müte'ahhid olmalarıyla, bir vakitde hılâfına hareket olunmaya. Ve eğer hasbe'l-beşeriyye birinin cünhası zuhûr ederse, ol cünha cümle 'indinde ba'de'l-yakīn makām-ı Sadâret'den töhmetine göre te'dîb oluna.

Şart-ı sâdis: Âsitâne'de ocaklardan ve sâ'irden bir gûne **[N4 23b]** fitne vü fesâd hâdis olur ise, bilâ-istîzân cümle hânedânlar Âsitâne'ye vürûda şitâb edüp, mütecâsir olanların ve ol ocağın kaldırılmasına, ya'nî o makūle fitne vü fesâda bâdî olan sınıf ve yahûd şahs tahkīk olunup, eğer sınıf ise bu def'a bâ'is-i fiten olan Boğaz Kal'ası neferâtının kaldırıldığı gibi, kendüleri kahr u tenkîl ve dirlik ve esâmîleri ref' olunmak ve eşhâsdan ise her ne tabakadan olursa olsun bi't-tahkīk i'dâm kılınmak husûsuna cümle hânedânân ve vücûh-i memâlik müte'ahhid olup ve cümlesi Âsitâne'nin emniyyetine ve istihsâl-i âsâyişine kefîl olmağla, bu râbıta-i kaviyye ne makūle esbâba tevakkuf eder ise istihsâline bi'l-ittifâk ve 'ale'd-devâm ikdâm ü gayret oluna.

Şart-ı sâbi': Fukarâ' vü re'âyânın himâyet ü sıyâneti dahi esâs olduğuna nazaran hânedânân ve vücûh taraflarından zîr-i idârelerinde olan kazâların âsâyişine ve fukarâ' vü re'âyânın tekâlîfleri emrinde hadd-i i'tidâle ri'âyet

husûsuna dikkat olunmak lâzimeden olmağın, ref'-i mezâlim ve ta'dîl-i tekâlîf husûsuna vükelâ'-i memâlik hânedânları beynlerinde bi'l-müzâkere ne vechile karâr verilür ise, anın devâm ü istikrârına ve mugāyiri olarak zulm (علم) ü te'âddî vukū'a gelmamesine i'tinâ oluna. Ve her hânedân yek-dîğerin hâline nezâret birle, hılâf-ı emr u rızâ ve mugāyir-i şerî'at-i garrâ zulm ü te'addî eder olur ise, sâlimen 'ani'l-garaz Devlet-i 'aliyye'ye ihbâr eyleyüp, bi'l-ittifâk men'ine ikdâm oluna. İşbu şerâ'it-i seb'aya bi'l-müzâkere karâr verilüp, hılâfına hareket olunmamak üzere kasem billah ve 'ahd bi'r-Rasûl vâki' olmağla, hıfzan li'l-mevâsîk işbu sened-i mu'teber ketb ü tenmîk olundu. *Hurrire fî evâ'il-i Şa'bâni'l-mu'azzam li-sene selâsin ve 'ışrîn ve mi'eteyn ve elf*◊

Zeyl-i Sened-i mevsûk-ı mezkûr

İşbu sened-i mu'teberin hâvî olduğu şerâ'it, dîn ve Devlet-i 'aliyye'nin **[N4 24a]** bi-'avnihî Te'âlâ te'yîd ü ihyâsı emr-i ehemmine esâs olup, 'ale'd-devâm düstûru'l-'amel tutulması vâcib olmağla, tebeddül-i zemân ü zevât ile tegayyürü mümkin olmamak içün makām-ı Sadâret'e ve mesned-i Fetvâ'ya bundan böyle teşrîf edecek zevât dahi ibtidây-ı nasb ve mesnedlerine ku'ûdlarında bu senedi hatem ü imzâ edüp, harf-be-harf icrâsına ikdâm eyleyeler. Ve hîn-i tebeddülde meşgale takrîbiyle işbu hatem-i sened mâddesi te'ahhur kesb etmamek içün gerek Vekâlet-i mutlaka ve gerek Meşîhat-i İslâmiyye tebeddül etdiği [gibi], der-'akab Beylikci-i Dîvân-ı hümâyûn bulunanlar asl-ı senedi Kalem'den alup, Kethudâ ve Re'îs-i vakt olanları ihtâr birle Vekâlet-i mutlaka yâhûd Meşîhat-i İslâmiyye mesânidine ku'ûd eden zâta hatem ü imzâ etdirmek üzere bu nizâm dahi Dîvân-ı hümâyûn Kalemi'ne kayd ile düstûru'l-'amel tutula. Ve işbu senedin iktizâ edenlere sûretleri verileceğine mebnî, bir sûreti nezd-i ferd-i cenâb-ı Tâc-dârî'de mahfûz olup, dâ'imen ve müstemirren icrâsına bizzât Şevket-me'âb efendimizin nezâret-i seniyyeleri şâmil ola ve's-selâm.

İ'tirâz

İşbu vesîkaya sarf-ı nazar-ı im'ân eden ehl-i basîrete 'iyândır ki, mazmûn-i vesîka gerçi zâhiren takviyet-i dîn ü devlet ve cem'-i esbâb-ı eştât-i fevz ü gālibiyyet maksadını mutazammın olup, lâkin beş yüz seneyi mütecâviz müddetden berü eban-'an-ceddin vâris-i serîr-i Saltanat, câlis-i mu'allâ-evreng-i Hılâfet olan Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn, *zıllullâhi fi'l-arzı el-farzu*

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808. Şânî-zâde'de bu tarih Şa'bân ayının ortaları olarak kaydedilmiştir; bk. Şânî-zâde, I,80.

*itâ'atühû 'alâ ehli't-tavli ve'l-'ırz eyyedehullâhu ve ebkāhu ve kavvâhû** hazretlerinin zât-ı hümâyûn-i Sultânî ve Devlet-i 'aliyye-i Hâkānî ve sâ'ir fermân-rev-i Saltanat-ı Cihânbânî'lerini zîr-i zamân ü kefâlete ahz ve 'akd etdikleri şurût u kuyûdun icrâsına bi'n-nefs kendüler ihtimâm eylemeği der-'uhde-i iltizâm edüp, husûsan bi'l-işâre ve bi'd-delâle zamîrler Sadrıa'zam tarafına râci' olup ve me'âl-i vesîka dahi **[N4 24b]** hemân devlet-i İslâmiyye'yi İngiliz ve sâ'ir ba'zı Avrupa devletleri gibi cumhûr sûretine ifrâğ birle cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı Saltanat'ı hâşâ lafzî murâd bir ma'nây-ı nâ-mu'tenâ i'tibârına mü'eddî olacağı zâhir u bâdîdir. Hele pek büyük edebsizlik ve pek bî-meze küstâhlık, belki dînsizlikdir ve bu hezeyânın menşe'i mahzâ cehâletdir ki, küfrün birâderidir. Zîrâ millet-i İslâmiyye'de İmâmet ve Hılâfet ve cemâ'at ü itâ'at ne dimek olup ve bunlar neden 'ibâret olduğunu bilmediklerine mebnîdir, yâhûd haklarında halkın bed-gümân ve bed-sigâl oldukları emr-i muhâle temhîd-i tedrîcidir. Niteki fesâd ile meşûb kelimât-ı mekâ'id(مكايد)-üslûblarından münfehim olur. Ve'l-hâsıl bunların âlûde-i agrâz olan vaz'-ı nâ-hemvârları şems-i 'asr-âsâ nā-pâydâr *"Ve lâ yahîku'l-mekru's-seyyi'ü illâ bi-ehlihî"*** mazmûnu 'an-karîb haklarında nümûdâr oldu. Ve İmâmet ve Hılâfet ve cemâ'atin ma'nâları ve Âl-i 'Osmân'ın, husûsan hālâ Sâhib-i zemân, Pâdişâh-ı devrân *halledallâhu hılâfetehû ve ebbede ve eyyede saltanatehû**** hazretlerinin mâhiyyet-i Sultânî ve hakīkat-i hakkānîleri *Fethiyye* risâlemizde ve sâ'ir ba'zı âsârımızda bast u beyân olunmağla, burada tesaddiden inkifâf olundu.

Tetimme

Çün ber-vech-i meşrûh şurût-ı seb'a üzere 'akd-i ittifâk ve sâmine-i ocak vaz'ıyla segbân nâmına asker-i cedîd ihtirâ'ı zımnında dahi rabt-ı rişte-i 'ahd ü mîsâk olunup, minvâl-ı sâbık üzere vesîka tahrîr ve bi't-tav' cümlesi imzâ ve temhîr edüp, ferdâsı vesîka-i mezbûre dergâh-ı 'âlem-penâh-ı hazret-i Şehinşâhî'ye 'arz u takdîm ve ber-muktezây-ı vakt ü hâl münâsib-dîd-i zihn-i Sultân-ı kerîm olup, bâlâsına mübârek kalem-i bedî'u'r-rakam-ı hakîmâne ile mazmûn-i vesîkanın icrâ vü infâzına himmet-i 'âlî-nehmet-i Hidîvâne'leri derkâr olacağını müş'ir hatt-ı şerîf keşîd ve sûreti Baş-muhâsebe Kalemi'ne takyîd olundu**

---

* ظل الله فى الارض الفرض اطاعته على اهل المطول و العرض ايّده الله و ابقاه و قوّاه = Yeryüzünde Allah'ın gölgesidir. Her güç sahibinin ona itâat etmesi farzdır. Allah onu devamlı kılsın ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça cümlelerdir.

و لا يحيق المكر السئ الا باهله = Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, Fâtır, 35/43. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

خلد الله خلافته و ابد و ايد سلطنته = Allah onun hilâfetini, sonsuza kadar sürdürsün; saltanatını da ebedîleştirsin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

"**Tetimme** olundu" kısmındaki bilgiler özetle ve ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi,* I,82'de kaydedilmiştir.

Çend rûz güzerânında Şehriyâr-ı İskender-âyîn hazretleri biniş tarîkıyle Mîrâhûr Köşkü'nü gıbta-gâh-ı kasr-ı firdevs-berîn edüp, ehl-i mevâsîk olan **[N4 25a]** Sadr-ı 'âlî-makām ve Şeyhulislâm ve sâ'ir mütehayyizân ve ashâb-ı kelâm bi'l-cümle me'mûr-i huzûr ve Sadrıa'zam vesâtatiyle yek-sere zemîn-bûsî-i 'ubûdiyyet şerefiyle fâ'iz-i 'izz-i nâ-mahsûr oldukdan sonra 'alâ-hidetin her biri hil'at-i fâhire ve hancer-i murassa' ve mücevher misillü teşrîfât-ı zâhire ve nüvâziş ve telattuf-i Pâdişâhî birle mesrûr u mübâhî ve muktezây-ı şân-ı Hılâfet olan pend ü irşâd ve va'd ü î'âd mazmûn u müfâdlarını câmi' belîgâne ve Mülûkâne kelimât-ı tâmme ile gûş-i hûşlarını teşnîf ve kalb-i mağşûşlarını celb ü te'lîf buyurdular. Ertesi gün erkân-ı ma'lûme berây-ı ef'âl-i mahsûsa bi'l-cümle Bâb-ı 'âlî'ye vârid ve meclis-i Sadrıa'zamî'de muhteşid olup, cihet-i vahdet kā'idesine ri'âyetle mukarrerât-ı mezkûreyi tertîb ü tanzîme mübâşeret eylediler.

Evvelen: Kıllet-i metâlib ve kesret-i mutâlib hecnetinden başka, mürettebât-ı musammemeye münâfî ve kat'â hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye'ye liyâkati ve 'uhdesine mevkûl olan mesâlihin dil-hâh üzere kifâyeti me'mûlü tarafından müntefî olduğuna mebnî, nüfûs-i zâ'ide hükmünde ma'dûd olan Vezîr Hakkı Paşa hazretlerinin ve on kadar vüzerânın vezâretleri ref' ve her biri bir mahalde birer mikdâr me'âş ta'yînî ile ikāme olundu*

Sâniyen: Evrâk-ı esâmî-i Ocakluyan, bir zemândan berü mahlûlât-ı 'akārât ve mukāta'ât gibi dâd ü sitâd ile mu'âmele olunmakdan nâşî, cânib-i mîrîye 'ârız olan rahne vü hasâr hâric-i defter-i hadd-i şumâr olmağın, asıl defterlü Ocaklu'dan mâ'adâ esâme-hâr olanların mâ-fi'l-yedleri ilgā olunup, ba'de'l-yevm bi'l-cümle mahlûlât hazîne-mânde olup, ednâ müsâmaha ve igmâzları zuhûr eden Ocaklu Kâtibi'nin ve sâ'irin kezâlik min-ba'd ellerinde esâmî evrâkı bulunan hâric ez-Ocak eşhâsın cezâları, ancak seyf-i sârime muhavvel olmak üzere takrîr-i ârâ' olunmuşiken, Hidîv-i merhamet-güster Hudâvend-i şefekat-perver *dâme fî hıfzı'l-Melik* ***[N4 25b]*** *i'l-ekber*** hazretleri merkûz-i cevher-i fıtratları olan mâye-i rahm u re'fet muktezâsınca sâhib-i evrâkları bi'l-külliyye zarar u hasâretden sıyânetle, cânib-i mîrîden nısfı nakden i'tâ olunarak, yedlerinden evrâkları istirdâd olunmak bâbında irâde-i şâmilü'l-ifâde-i Şâhâne'leri te'alluk eylemekle, kırk gün müddet tahdîd ü te'cîl olunup, müddet-i merkūmenin inkızâsından sonra gelenler akcadan mahrûm olacakları tasrîh u iş'âr olunarak, ol bâbda Gümrükcü Ağa'ya hıtâben emr-i 'âlî ısdâr ve mazmûnu işâ'at ü ihbâr olunmağla, hemân yevm-i mezkûrdan bed' ile ol makūle esâmî ashâbı olan esnâf ve sâ'ir ecnâs-i nâs Gümrükcü'ye evrâklarını

---

* "Ertesi gün erkân-ı olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Şânî-zâde Târîhi,* I,84'te kaydedilmiştir.

** دام فی حفظ الملك الاكبر = En büyük hükümdârın (=Allah'ın) koruması altında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

getürüp teslîm ve *"Nısfun lî ve nısfun lek*"* mukāsemesi üzere nakden nısf akcalarını istîfâ eylemeğe başladılar.

Mesmû'umuza göre on gün zarfında Gümrükcü 'indinde doksan binden mütecâviz akca müctema' olmuş, Sahhâflar Şeyhi İmâm 'uhdesinde yalnız yeniçeri ortasından bin akca zuhûr eyledi**

Var kıyâs et lücce-i bahr-ı hasâret nidiğün***

Hakkā ki bu mâdde beytülmâle 'ayn-ı menfa'at ve Devlet-i 'aliyye'ye mahz-ı 'inâyet olduğu bî-iştibâhdır.

Tertîb-i ceyş-i cedîd be-nâm-ı Segbân

Vesîka-i meşrûhanın rükn ü 'amîdi olan cünd-i cedîd tertîbi husûsuna bi'l-ittifâk şurû' olunup, yeniçeri ocağı kānûn-i Süleymânî üzere ahlât-ı rediyyeden pâk olarak pâydâr ve reng ü rûy-i üslûb-i kadîm ve âb ü tâb-ı menhec-i müstakīmlerine kat'â tegayyür ve noksân 'ârız olmamak vech üzere yine kolluklar ve sâ'ir hıdemât-ı mukannenеler 'uhdelerinde ber-karâr olup, ez-ser-i nev müretteb olacak asker dahi bi-re'sihî mahsûs ocak i'tibâr olunmağla, Devlet-i 'aliyye askerîsi min-ba'd tabakāt-ı heşt-bihişt gibi sekiz ocakdan 'ibâret olup ve asker-i cedîd Segbân nâmiyle mu'abber olmak üzere kabâle-i re'y-i kat'iyyü'l-müfâda **[N4 26a]** imzâ-zen-i ittifâk u ittihâd oldular.

Binâ-berîn Segbân nâmiyle yeniden bir takım asker tahrîr ve merâtib-i fusûl ü ecnâsları ta'yîn ve ru'esây-ı mi'ât ü ulûfları tebyîn birle kānûn-i esbak üzere tanzîm ve cümleye Arnavud Ahmed Âga merd-i kâr-güzâr Sergerde nasb ve Levend Çiftliği ve Üsküdar fînasında vâki' kışlalara tahsîs ve başlarına Rumeli'ye mahsûs şeşpâre muharrefi şubara dedikleri altı tereklü baş kisveti ve sâ'ir kisvât-ı mahsûsa ve 'ulûfe ve cerâyât-ı vâfiye dahi takdîr u tenkīs kılındı. Vâkı'â 'ulûfe ve vezâyiflerinin vüs'ati ve sâ'ir cihât-i mürettebelerinin vefreti ve haklarında Devlet-i 'aliyye'nin teveccüh ü 'inâyeti câzibesince az vakitde ekserî kendi taleb ve rağbetleriyle kati vâfir Segbân muharrer, hattâ Bektâşiyye'den dahi tav' u meyelânlarıyla haylîce eşhâs dâhil-i defter olduğu mesmû'dur. Lâkin anların meyl ve hâhiş-i irâ'etleri igfâl ve serîrelerine vukūf istihsâl eylemek garazına mebnî, musanna' vaz'-ı dil-firîbâne idi.

Ve tahrîr olunan asker-i mezkûrun mecmû'una hâlâ Üsküdar'da Öküz Limânı semtinde Kapu Kethudâsı sâhil-hânesinde mukīm olan Anadolu Vâlîsi

---

* نصفٌ لی نصفٌ لك = Yarısı bana, yarısı sana" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** Muhtemelen burada verilen bilgileri görmüş olmasına rağmen Şânî-zâde, on gün içinde toplanan akçaların yüz bin kadar olduğunu, Sahhâflar Şeyhi Emîn Efendi'nin de iki bin akça kadar 'ulûfesi bulunduğunu yazmaktadır; bk. *Şânî-zâde Târîhi,* I.88.

Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinden birinde geçen "Var kıyâs et vüs'at-i deryâ-yı rahmet nidüğin" mısrâından (bk. *Bakî, Dîvânı,* s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

Kadı Paşa Nâzır u Müdîr ta'yîn ve 'âmme-i ahvâlleri temşiyet ve kifâyet-i müşîrânelerine süpürde vü tefvîz olundu.

Katl-i Cüce

Bu esnâda Hidîv-i sâbık hazretlerinin müte'allikātından Cüce Mustafa Ağa'nın ve Muhzır Ahmed nâm kimesnenin ba'zı gûne fitne-hîz akvâl ü etvâr-ı nâ-hemvârları gûş-zed-i kâr-fermâyân olmağla, ikisi birden seyf-i siyâsete teslîm-i gerden eylediler.

Nefy-i ba'zı kesân

Bu hılâlde devr-i sâbık müntemîlerinden ba'zı meşâyih-ı tarîk ve kudât ve kapu kethudâları makūlesi kimseleri birer bilâd ü cezâ'ire nefy ü ib'âd ile sâ'irleri î'âd eylediler. Ve merhûm Hayrî Efendi birâderi bed-zebân ve kende-dehân, had-nâ-şinâs **[N4 26b]** Seyyidâ Efendi dedikleri fudâle-i nâs, bundan mukaddemce Trablus'a nefy ü iclâ birle kesâfet-i vücûdundan Âsitâne-i sa'âdet ıhlâ olunmuşidi. Hılâl-i râhda Çapar-zâde'ye dahîl olmağla, Yozgād Kasabası'nda meks ü tevkîf eylediğim mûbeyyin mîr-i mûmâ ileyh bundan akdemce Der-i 'adl'e tahrîr u tezkâr ve bu def'a lisânen recâ gûne iş'âr eyledikde, ümenâ'-i devletin murâdı mezbûrun hemân Âsitâne'den ib'âdı olmağla, hakkında *"Her kūcâ bâd âncâ berbâd"** mefhûmu îrâd olundu.

Neşr-i evâmir-i 'aliyye kâffe-i Memâlik-i Hâkāniyye-râ

Cülûs-i dâfi'u'n-nuhûs-i hümâyûnu mübeşşir ve tecdîd-i hutbe ve sikkeyi muhbir bundan mukaddemce gerçi Memâlik-i mahrûse'ye emsile-i mutâ'a neşr olunup, lâkin emâkin-i ba'îdelerde ba'zı mertebe erâcîf şuyû'uyla şûriş ü ihtilâl vukū'u mülâhazasına mebnî, tafsîl-i ahvâl-i Âsitâne-i ebediyyü'l-ikbâli mübeyyin her cânibe ve 'âmme-i divel-i Avrupa'ya ve Devlet-i İraniyye'ye bu def'a evâmir-i 'aliyye ve nevâmic-i seniyye ve makām-ı Sadâret'den hakîmâne ve mütecellidâne mekâtîb-i semiyye tahrîr ve 'alâ cenâhi'l-isti'cāl itâre vü tesyîr kılındı.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Cild-i sâbıkda meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere Françe İmperatoru, Devlet-i 'aliyye'ye mu'ahharan 'arz-ı safvet ve iddi'ây-ı nîk-hâhî vü gayret edüp, hattâ Rusyalu ile Tilsit Mu'âhedesi'ne Devlet-i 'aliyye'yi musâlahaya

* هر كجا باد آنجا برباد = Her nerede olursa orayı berbâd eyler" anlamına gelen Farsça deyiştir.

idrâc ve istiklâl ve serbestiyyet üzere şân ve nüfûz ve temâmî-i mülk esbâbının istihsâliyle 'akd-i şurût mukaddimesi kendünün tevassutunu intâc etmekle, Devlet-i 'aliyye tarafından dahi hulûs-ı samîmî muktezâsınca muvâfakat-i külliyye ibrâz ve re'yine mütâba'atla in'ikād-ı musâlaha Paris Şehri'ne havâle kılınmişidi. Binâ'en 'aleyh 'akd-i mütâreke olunup ve müddet-i mütâreke inkızâsına kadar Rusyalu Eflâk ve Boğdan memleketlerini tahliye eylemek şurût-ı ma'kūdenin akdemi iken, **[N4 27a]** bu âna dek tahliye olunmayup ve İmperator-i mersûm gâh kendüsünün İspanya milketini zabt işgālini derpîş-i 'özr ü behâne ve gâh Rusyalu'nun İsveclü ile muhârebesini perde-keş-i behâne ederek, henûz ser-rişte-i musâlahaya teşebbüs olunmayup ve aralık aralık gâh Tepedelenli 'Ali Paşa'dan iştikâ ve gâh eledd-i hasm olan İngilizlü ile Devlet-i 'aliyye 'akd-i musâfât etmek sadedinde olmağla: "Bu resme televvün bizimle derkâr olan müvâlâta vehn ve bî-sebâtî îrâs etmekle, selb-i emniyyetimize bâdî hâlâtdandır" deyerek gûnâ-gûn nakş-ı bukalemûn izhâriyle rengâ-reng a'zâr-ı Firengiyye iş'âr etmekde olup ve'l-hâsıl ol düşmen-i dost-nümâ tarafından Devlet-i 'aliyye-i sa'âdet-intimâ savbına zerre mikdâr yârî ve yâverî nümûdâr olmayup, belki;

Bari gel eyleme pejmürde nihâl-i emelim
Geçdim ey ebr-i sitem, neşv ü nemândan gecdim

hıtâbınca 'aks-i kazıyye zuhûru 'inde'l-vükelâ bedîdâr iken, şikestî-i zücâc-ı imtizâca Devlet-i 'aliyye bâdî olmamak şîvesine mebnî, kâr-güzârân-ı eslâf ü ahlâf bu âna kadar suyun akındısından inhirâf etmeyüp ve muttasıl nâme ve peyâm ile tezkîr u ibrâmdan hâlî olmadılar. Hattâ Hudâvend-i sâbık hazretleri tarafından İmperator-i mesfûra hedâyây-ı fâhire dahi irsâl olunup, 'alâ kabîhi'l-'âde yine le'alle ve 'asâ mazmûnuyla cevâbını i'âde etmişidi.

Ve İngilterelü ile muhâbere-i münferide etmek töhmetiyle Sebestiyan dedikleri elçileri, Vekîl-i Re'îs-i esbak Hâlet Efendi'nin inzi'âcına bâ'is ve Kütahya'ya igtirâbla bî-vech tekdîr ve iktirâbını belki ma'raz-ı katl ü i'dâmda inkılâbını mûris olmuşidi. Bu hılâlde kendüsi Nemçelü'yü bi't-tevsît İngilterelü ile nihânîce 'akd-i musâlahaya ibtidâr ve hattâ Rusyalu ile dahi bu bâbda rabt-ı rişte-i mühâdeneye sa'y-i **[N4 27b]** bî-şümâr etmekle, İngiltere adasına mahsûs kuryer gönderdiği, sıhhate akreb mesmû'âtdandır.

Mukaddemâ emr-i musâlahanın sür'at-i in'ikādı içün ta'cîl ü isrâ'ına mebnî, hâlâ Paris'de bî-hûde güzâr-ı eyyâm olan Devlet-i 'aliyye Sefîri, ruhsat-ı tâmme ile dü-esbe Paris'e ılgār edüp, ta'cîl-i mezkûra nazaran hemân şehr-i merkūma duhûlünün ferdâsı günü mühimme-i me'mûresine şurû' olunup, çend rûz zarfında itmâmla 'ahd-i akrebde husûl ve tanzîm haberiyle rucû'u rütbe-i tehakkukda muntazar u me'mûl iken, bu âna kadar Sefîr-i mûmâ ileyh âvîhte-i çengel-i va'd-i ferdâ ve endâhte-i bîdây-ı güft-gûy-i mefhûm-i nâ-peydâ olmuşdur.

Devlet-i 'aliyye tarafına verdiği ağız gibi Devlet-i İraniyye'yi dahi cerb-i mevâ'îd ile firifte ve hem-kevkebe-i 'Abbâs Şâh-ı Sânî etmek 'işveleriyle şîfte edüp, anlardan dahi hedâyâ ve tensûkât-i vâfire ile mukaddemâ Rızâ Hân, ba'dehû 'Asker Hân Afşâr nâm elçiler çıkup, el-hâletü hâzih ol dahi Devlet-i 'aliyye Sefîri ile hem-hâl ve haftada bir iki def'a ancak biribiriyle mülâkât eyledikce, Elçi-i 'Acem, Sefîr-i Devlet-i 'aliyye'ye: "Hey birâder! Bu Fireng tâ'ifesi ne mene kişilerdir. Bizi güzelce şâhımızdan hezâr gûne mevâ'îd 'arz ederek recâ vü niyâz ile bu tengnâya getürdiler ve pîşkeşlerimizi ellerimizden apardılar. Şimdi hergiz cevâbımızı vermezler. 'İmrûz u ferdâ' deyerek bizi 'avk edüp, bir kerrecik olsun dâ'ire-i usûl-i me'mûriyyetimize girmezler. Ben hemân hancer ile özümü urup helâk etmek dâ'iyesindeyim" zemînlerinde feryâd ve bu bâbda *"Mâ li'l-garîbi sive'l-garîbi enîsün*"* müfâdıyla re'y ü tedbîrinden istimdâd etdikde, Devlet-i 'aliyye Sefîri dahi: *"Hâlî ve hâlüke bi's-sevâ'i lev ya'lemûne sükkânü hayf**"* me'âliyle bir tarafdan dahi kendüsi bess-i şekvâ-yı bî-dâd edüp, bilâhare *"Murg-ı zîrek çün be-dâm üfted tehammül bâyedeş***"* mefhûmunu telkîn birle yek-dîğeri sabr u tahammül külfetine hass ü igrâ eder oldukları mesmû' oldukca, Hacı 'İvaz ile Karagöz muhâverâtı hâtır-güzâr olmakdadır. **[N4 28a]**

el-'Aceb el-'aceb bir Firenk şu'bede-bâzı işbu iki devlet-i ser-efrâzı dest-i dagal peyvestinde bâzîçe eyledikden sonra, düvel-i sâ'ireye de kûy-i çevgân-ı şemâtet etmekdedir. Bunun menşe'i ne olduğu cild-i sâbıkda tasdî' gûne bast u teşnî' olundu.

Rakîb-i bed-mehişden hayr-hâhlık ümmîd etme
Hamâkatdir semm-i kâtilden istişfây-ı hâm etmek

Ol kührâb-ı kûh câdûyî vü şeytanetin mekr u hîle vü mekîdetine gâyet olmadığı gibi, 'ukalâ'-i vükelâ'-i Devlet-i 'aliyye'nin habt ve hatal u hatâlarına nihâyet yokdur. Hakk *celle ve 'alâ* îkāz ve râh-ı rüşd ü savâba hidâyet eyleye, âmîn.

Dîğer ba'zı havâdis-i mesmû'a

Afrika sevâhilinde vâki' bir kücük adayı bu esnâda Fâs Hâkimi, İngilterelü'ye süpürde eylediği mesmû' olup, merkūm ada düşmenin şelope ve

---

* ما للغريب سوى الغريب انيس = Garîbin garipten başka dostu yoktur" anlamına gelen Arapça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçen bir mısrâdır; bk. Sa'dî, *Külliyyât-ı Sa'dî, Gülistân,* hzr. Muhammed 'Ali Furûgî, Tehrân 1365, s.118.

حالی و حالك بالسواء لو يعلمون سكّان خيف = Senin ve benim durumum aynıdır, keşke Hayf sakinleri bunu bilselerdi" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

مرغ زيرك چون بدام افتد تحمل بايدش = Akıllı kuş tuzağa düştü mü tahammül etmeli" anlamına gelen bu cümle, Hâfız'ın *Dîvân*'ındaki gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Hafız Divanı,* s.278.

korsan teknelerine mukābele ve gerek Afrika taraflarından celb-i zehâ'ire medâr olduğuna mebnî, İngilizlü'nün işlerine yarar olduğu menkūldür.

Ve bu eyyâmda Fâs Hâkimi Françe üzere i'lân-ı harb sadedinde olduğu ve bu def'a İtalya'da vâki' Parma ve Pelezans [=Piacenza] ve Toşkana [=Toscana] eyâletleri Françe'ye ilhâk olunduğu, devâ'ir-i sevâmi'de dâ'ir olan eryâh-ı ahbârdandır.

Ve İsveclü'nün Bahr-ı Baltık'da vâki' Gotland nâm cezîresi ne Rusya askeri duhûl ve cebren zabt edüp, kezâlik Flandırya Eyâleti'nde vâki' Şevabor* nâm kal'ayı vire ile teshîr eyledikleri, gûş-zede-i havâdis-cûyân oldu. Ve bu esnâda ba'zı esbâb ve vesâ'ile mebnî Françelü ile Rusyalu beynine burûdet girüp ve giderek mü'eddî-i husûmet olmak emâreleri bir müddetden berü hikâye vü ihbâr olunmakda iken, bu hılâlde yekdîgeri mü'eyyed olarak isticlâb olunan ahbâr, sûret-i meşrûhayı musaddık olmuşdur. Ez-cümle Rusya vükelâsı bâlâda **[N4 28b]** pâymâl-i hayl-i sütûr-i ifâde olduğu üzere kendi imperatorlarım Françe meslekine mümâşâtdan zecr edüp, hattâ Petroburg'da olan Françe Elçisi'ne Rusyalu'nun Umûr-i Ecnebiyyesi Nâzırı bir kıt'a resmî takrîr verüp: "Tilsit Mu'âhedesi'nin mecmû' şerâ'ıtını biz icrâ eyledik. Lâkin Françelü şimdiye dek îfâ eylemamekle min-ba'd dahi eylemeyeceği cevâb-ı kat'îsi matlûbumuzdur" vâdîsinde şiddetlüce inhâ eylemiş ve ol takrîri Françe Elçisi devletine göndermiş ve Nemçelü dahi Françelü'nün zahm-hûrdesi olmak mülâbesesiyle bir müddetden berü tedârük üzere olup, eğer Françelü 'aleyhine hareket vukū' bulsa, berâber olmak mezâyâlarını işrâb eylediği keyfiyyâtına mebnî Rusyalu'nun ve Nemçelü'nün, husûsan anlara muvâfakati ve Françelü'den mazarrât-ı kesîre müşâhedesi müsellem olan Prusyalu'nun Françelü ile mu'âmeleleri ve Françelü'nün Rim Papa'yı kal' u kam' eylediği mâddesi, elbette müntic-i harb olacağı elsine-i ehâlî-i Avrupa havâdisindendir. Hattâ Paris'de İmperator, Nemçe Elçisi'ni mu'âhaze edüp: "Murâdınız nedir? Agusturya erâzîsinde külliyyetlü asker tertîb olunur imiş" deyü şiddetlü tefrî' gûne istifsâr eyledikde, Elçi dahi: "İşbu tedârükümüz muhâfaza-i mülk ve muhârese-i umûr-i hâriciyyemiz içündür. Nemçe memâliki etrâfında asâkir-i kesîre olduğundan, berây-ı ihtiyât terk-i gaflet olunmakdadır" deyü mütecellidâne cevâb vermiş olduğu ahbâr-ı sahîhadandır.

Havâdis-i dîğer

Françe Sefîri tarafından bu esnâda vârid olan tahrîrât havâdisindendir ki, çün İngilterelü İspanyalu'ya tarafdâr ve Fransalu'nun müdâfa'ası husûsunda

* Metnimizde Fılandırya (فلاندريا) okunacak şekilde yazılmış kelime, Finlandiya olmalıdır. Şevabor (شوابور) diye okunabilecek kelime ise 1808'de Ruslar'ın ele geçirdiği İsveçce'si Sveaborg olan Finlandiya Körfezi'ndeki kale Suomenlinna'dır; bk. meselâ "Suomenlinna", *Büyük Larousse,* XXI,10874.

mâlî ve bedenî berrî ve bahrî imdâd ü i'ânetleri derkâr olduğuna mebnî, bu hılâlde kara askeriyle bir takım donanmaları Portekiz'e gelüp, bi'l-muhârebe Françelü'yü münhezim ve sergerdeleri olan Ceneral Ceneve'yi [=Junot]* esîr ve İngiltere'ye nakl ü tesyîr eylediklerinden başka, Kadis [=Cádiz] Tersânesi'nde olan bi'l-cümle donanmaları dahi zabt ve kallâb-ı temellüke rabt eylediler. **[N4 29a]**

Dîğer: Fransa İmperatoru'nun İspanya'ya fart-ı tehâlükünden nâşî kıral nasb eylediği Jojef [=Joseph]** nâm birâderi, makarr-ı kıraliyyet olan Madrid Şehri'nde bir müddet ikāmet edüp, ol hılâlde İspanya dâhilinde olan sâ'ir elviye ve eyâlât ehâlîleri mevcûd olan mu'allem askeriyle bi'l-ittifâk hareket ve Madrid üzere hücûm birle çend rûz miyanede âteş-i harb ü kıtâl 'alev-gîr-i işti'âl olup, bilâhare Françelü'yü şikest ve livây-ı istîlâlarını pest edüp, Françe cenerallerinden Dupon nâm ceneralin mevcûd-i ma'iyyeti olan asâkiri bi'l-külliyye istîsâl ve cenerali dahi bend-i kemend-i esr ü istirzâl eylediler. Kıral olan mesfûr Jojef [=Joseph] bir takrîble bahr-ı ma'rekeden ber-taraf olup, bakıyye asker ile reh-girây-ı vâdî-i gürîz ve Bayon [=Bayonne] Şehri'ne semt olan Yergoz [=Burgos]*** nâm mahalle ilkāy-ı rahl-ı vücûd-i şe'âmet-âmîz eylemiş. İşbu mükâlebede yirmi bin mikdâr Françelü, nigûnsâr-ı hufra-i nâr-ı bevâr olduğu rivâyât-ı sahîhadandır. Hattâ bu muhârebede İspanya râhibleri câ-be-câ ref'-i livâ ederek askerî tâ'ifesine pîşvâ ve: "Bunlar târik-i kitâb ve hâric ez-millet olmalarıyla izâle vü imhâları hıdmet-i 'azîme-i dîn-i Mesîhâ'dır" deyerek ceng ve i'dâmlarına İspanyalu askerini sevk u igrâ birle mirveha-cünbân-ı nâ'ire-i şevk u ikdâm olmuşlar.

Kezâlik Sefîr-i mûmâ ileyhin şu'be-i tahrîrâtındandır ki, mukaddem ve mu'ahhar me'mûriyyeti olan musâlaha maslahatı, kendi tarafından her çend 'akīra-i ilhâh ve ibrâm-ı bülend olursa da, her birinde dûran-dûr-i vehm ü hayâl a'zâr-ı vâhiye ve mevâ'îd-i lâhiye ile imrâr-ı eyyâm ü leyâl üzere olmalarıyla, bu mukaddimât-ı fâside elbette ye's ü hirmânı müntic olacağı bedîhiyyâtdandır. Hattâ mel'ûnlar politika-yı âhara teşebbüsle ez-ser-i nev Rusyalu'ya 'arz-ı musâfât edüp, ol tarafdan dahi mu'âmele bi'l-misl şîveleri zuhûr etmekdedir. Bu 'işve-i dagal-engîz âsârından olmak üzere **[N4 29b]** Rusyalu tarafından Françe İmperatoru'na hedâyây-ı fâhire mersûl olup, hediyye-i mezkûre cümlesinden

---

* Metnimizde Ceneve (جـنوه) gibi okunabilecek Fransız generali, 21 Ağustos 1808'de Vimeiro'da Wellesley'e yenilerek 30 Ağustos 1808'de Sintra Teslim Antlaşması'm imzalamak zorunda kalan Jean Andoche Junot'dur (1771-1813); bk. meselâ "Junot, Jean Andoche", *Büyük Larousse,* XII, 6122.

Metnimizde söz konusu edilen, diğer görevleri arasında Napoli (1806-1808) ve İspanya (1808-1813) kırallıkları da olan Napoléon Bonaparte'nin ağabeyi Joseph Bonaparte'dir (1768-1844); bk. meselâ "Bonaparte, Joseph", *Büyük Larousse,* IV,1789.

Metnimizde Yergoz (يرغوز) okunacak şekilde yazılmış olan bu yer, İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi olan Burgos olmalıdır; bk. meselâ "Burgos", *Büyük Larousse,* IV,2015.

Rusya erâzîsine mahsûs nevâdirden Mâlâkî ta'bîr olunur yeşil summâkī ve leylâkī renglerinde iki 'aded havz kâsesi ve üc zirâ' kadar murabba' ve vüs'atlü yek-pâre yeşil taşdan iki kıt'a Firenk sofrası ve iki zirâ' boylu yeşil taş ki üzerlerine Nasârâ âyînlerine mahsûs olan sanem vaz' olunur imiş, tulumba direği parçası şeklinde iki taş imiş.

Havâdis-i dîğer

'Acem Elçisi olan 'Asker Hân, pâymâl-i saff-ı sipâh-ı tahrîr u beyân olduğu üzere, kemend-i saht-bend-i mekr u fend-i İmperator ile Françe'ye meczûb olmağla, çend mâh müddet Paris'de dâmen-çîn-i kûşe-i ikāmet olup, teşdîd ü ibrâm ederek hele Baş-vekîl ile mülâkāt müyesser olmuş, meğer İmperator İran Şâhı'na da irsâl eylediği nâme-i mahsûsda, Rusyalu ile kendüsi 'akd-i mühâdene birle ref'-i mübâyene eyledikde, İran Devleti'ni dahi sahîfe-i musâlahaya idhâl ve mağsûb olan erâzîlerini istirdâd etmeğe va'd ü te'ahhüd eylemiş olup, ba'dehû 'akd etdiği musâlahada İraniyân'ı idhâl değil, nâmlarını dahi âverde-i mecâl-i makāl eylememiş ve bu eyyâmda Rusyalu tarafından musâlaha zımnında İran Devleti'ne bir nefer nâme-ber gelüp, Şâh dahi Fransa İmperatoru iltimâsiyle hâlâ Paris'de musâlahaya me'mûr elçisi olduğunu ifâde birle ol nâme-beri i'âde eylemiş olmağla, bu âna dek mülâkātın te'hîri meğer bu dakīkaya mebnî imiş. Hele 'Asker Hân feryâd ü efgān ederek İmperator ile mülâkāt ve mashûbu olan hedâyâyı 'arz ile nâ'il-i nüvâziş ü iltifât olmuş. Getürdiği hediyye iki boğça memlû a'lâ şâl ve beş 'aded şâl yorgān ve bir kıt'a şâl kālîçe ve elli kîselik kadar incü ve kendülerine mahsûs 'Acemâne bir 'aded incülü at başlığı ve sîne-bend ve beş 'aded tenzû ve vilâyetlerine mahsûs ustufe yollu emti'adan başka Nâdir Şâh'ın ve Tîmûr'un **[N4 30a]** iki kabza kılıcları imiş.

Lâyiha

Âşinây-ı rusûm-i divel olanlara ma'lûmdur ki, eslâf-ı selâtînin yâdigârları li-ecli't-teberrük zîver-i hazâ'in-i şehriyârân-ı ahlâf olup, husûsan tîğ u hancere dâ'ir âlât-i kuvvet ve mu'iddât-ı savlet makūlesi ber-güzârlar, bir pâdişâhın hazînesinden çıkup, devlet-i sâ'ireye irsâl ü intikāl gibi vaz'-ı mülevvihü'z-zevâlden masûn u mahmî olmak mültezem-i selâtîn-i dekāyık-şinâsân iken, Şâh-ı İran'ın ber-vech-i muharrer ol kılıcları Firenk kıralına ihdâ, gāyetü'l-gāye bî-bâkâne vaz'-ı nâ-be-câ olduğu bî-şekk ü mirâdır. Hattâ Tîmûr-zâde Şâhruh Pâdişâh, Şâdî Hâce nâm sefîr ile Hân-ı Milket-i Hıtâ tarafına irsâl eylediği hedâyâ cümlesinde, pederi Tîmûr'un rahşını dahi ihdâ eylediğine, selâtîn-i zemân seng-endâz-ı i'tirâz u istihcân oldular.

Ve'l-hâsıl ol gûne yâdigârlar mühdî tarafından teşe''üm ve mühdâ leh cânibinden tefe''ül oluna geldiği emr-i mukarrerdir. Hattâ işbu Dâru's-saltanati'l-İslâmiyye mahmiye-i Kostantıniyye'nin bânî-i evveli olan Yanko bin Madyan ki Şeddâd bin 'Âd neslinden olduğu tevârîh-i ensâbda mastûrdur. Sadme-i hasef ile hâksâr oldukda, oğlu Buzentîn bir takrîble ol mehlekeden rehâ bulup, Ongurus diyârına 'azîmet ve istiklâl üzere Saltanat etmişidi. Bir gün Nehr-i Tuna'dan 'ubûr eder iken cedd-i a'lâsı olan Şeddâd'dan müntakılen mashûbu olan tîğı suya düşdü. Her çend ki gavvâslar cüst-cû etdiler ise de bulunmadı. Ol tîğin on beş karış tûlü ve üçer karış kabzası ve balçağı olduğu menkūldür.

'Âkıbet Sultân Bâyezîd Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân* zemânmda Tuna balıkcıları ol tîği bulup, bir bâzergâna furûht eylediler. Ucundan üc karış mikdârını pâs ekl eylemekle, bâzergân ıslâh etdirmişidi. Sultân Bâyezîd dergâhından bir mühimm içün Ongurus'a elçi varup, **[N4 30b]** bi'l-münâsebe ol tîğin evsâfı mesmû'u olıcak, görüp iştirâ etmek dâ'iyesinde oldu. Bâzergân kıraldan havf edüp, bey'ine cesâret etmemekle, elçi-i merkūm kıraldan istîzân eyledi. Kıral dahi pehâsını tâcire verüp, dergâh-ı Bâyezîd Hân'a ihdâ eylediği hedâyâya zamm eyledi. Âsitâne'ye vusûlünde lugāt-ı kadîmeye âşinâ betârıkadan biri ol tîğ üzere mersûm hattı okumağla, Şeddâdî ve Buzentînî olduğu zâhir olıcak, Sultân Bâyezîd hazretleri ve bi'l-cümle 'ulemâ' ve vükelâ': "Bu âletin ol diyârdan gelüp kabza-i iktidâr-ı Şâhâne'ye duhûlü, diyâr-ı Ongurus'un darb-ı şemşîr-i Osmânî birle mazbût ve müsahhar olmasına işâret-i pür-beşâretdir" deyü tefe''ül birle be-gāyet mahzûz u mesrûr oldular* Ve bu işâretin sırrı Sultân Süleymân Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*** hazretlerinin dest-yârî-i seyf-i kerrârîleriyle mümâyân oldu.

Tetimme

Hediyye-i merkūme Paris'de Devlet-i 'aliyye Sefîri'nin ma'lûmu oldukda, istikbâh gûne 'Asker Hân'a ta'rîz eylemekle, ol dahi ba'de't-tasdîk: "Vâkı'â bi'l-cümle vükelâ'-i Devlet-i İran dahi bu vaz'-ı nâ-şâyânı pesend eylemeyüp, lâkin Şâh hazretlerinin bu bâbda ısrârı cümlemizi nâ-çâr eyledi" deyü cevâb verdiği mesmû'umuz oldu.

Bundan agreb bir vaz'-ı şenî'-i nâ-mühezzeb dahi budur ki, ber-vech-i mezkûr Fransa'ya sefâretle me'mûr olan merkūm 'Asker Hân'ın Şâh ve Şeh-

---

* Metnimizdeki "Hattâ işbu Dâru's-saltanati'l-İslâmiyye oldular" arasında yer alan kayıp kılıçla ilgili bilgilerin nereden alındığı belirtilmemekle beraber, benzer bilgilerin biraz daha geniş şekilde yer aldığı bir eser için bk. meselâ *Oruç Beğ Tarihi (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)"* hzr. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, s.98-100.

** عليه الرحمة و الغفران = Allah'ın rahmeti ve mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

zâde taraflarından rikâb-ı müstetâb-ı Pâdişâh-ı heft-iklîm savbına îsâl ve takdîm eylediği Fârisiyyü'l-'ibâre nâmelerin hâvî oldukları ittihâd-ı millet-i İslâmiyye ve i'tizâd-ı hukūk-ı Sultâniyye iddi'âsı hılâlinde Fransalu'nun bu iki devlete inzımâm ve mesâlih ve menâhiclerini der-'uhde-i ihtimâm eylediğine teşekkür ü senâ ve izhâr-ı ibtihâc-ı bî-hadd ü ihsâ siyâkında *"Fe-'azzeznâ bi-sâlisin*"* âyet-i kerîmesini bi'l-iktibâs serd-i sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) nâ-sipâs eylediği; **[N4 31a]**

Kazınmaz levh-ı hâtırdan, silinmez safha-i dilden

Benim çok sevdiğim agyâra meylin haylî yanlışdır

galatı üzere hakk ü mahv ve te'vîl eylemeyan hata'-i fâhiş ve cesâret-i mûhiş olduğu beyândan müstağnîdir.

'Akd-i mükâleme der-Âsitâne bâ-Maslahatgüzâr-ı Françe

Mâh-ı mezbûr evâ'ilinde◊ Bebek Kasrı'nda Tâhir Efendi ve Re'îs Efendi, Françe Maslahatgüzârı'yla 'akd-i meclis-i mükâleme eylemeleriyle, mersûm söze âgāz edüp: "Devlet-i 'aliyye'nin Françe Devleti dost-i kadîmi ve gayret-keş-i samîmi olmağla, mesâlih-i seniyyelerini iltizâmda ser-i mû kusûr ve müsâmahası olmayup, ancak el-hâletü hâzih cülûs-i hümâyûn hasebiyle meslek-i Devlet-i 'aliyye'ne resmedir? Usûl-i sâbıkaya ri'âyetleri var mıdır? Devletime inhâ vü ihbâr için beyân olunmak muktezây-ı maslahatımdır" deyü râh u reviş-i vükelâ'-i devletden istifsâr eyledikde, berü tarafdan mukābele birle hâlâ erîke-ârây-ı mecd ü şevket ve eyyeme-pîrây-ı 'izz ü Saltanat olan şevketlü kudretlü Pâdişâhımızın tagyîr-i usûl-i sâbıkaya dâ'ir kat'â mu'âmele-i Mülûkâne'leri sâdır olmadı. Ancak geçen gün huzûr-i übehhet-mahsûr-i 'âlîleriyle şerefyâb olduğumuzda, Françe İmperatoru'nun Devlet-i 'aliyye hakkında te'ahhüdât-ı kesîresi olduğunu Hudâvend-i esbak merhûmdan bi'd-defe'ât istimâ' etmişidim. Ol nesak üzere kendi tevassutuyla Rusyalu musâlahası Paris'e havâle olunmuş, lâkin el-hâletü hâzih bir sene müddeti güzerân eylemiş, 'acebâ bu gûne imtidâdın bâdîsi nedir?" deyü istifhâm buyurduklarında, tarafımızdan cevâb olarak: "Vâkı'â Françe İmperatoru'nun derkâr olan te'ahhüdât-ı kaviyyesine nazaran bu âna kadar maslahat-ı musâlaha ber-vefk-ı dil-hâh hitâm-pezîr olmak emr-i mukarrer zann olunur iken ile'l-ân tesvîf ü te'hîr olunmağla, bu keyfiyyetin **[N4 31b]** mebnâsı Françe tarafından istinbâ olundukda, Rusyalu ba'zı memâlik talebinde olup, matlûb-i merkūm ise Devlet-i 'aliyye'nin bir vechile rûy-i rızâ izhâr etmeyeceği İmperator'un meczûmu ve kendünün

---

* فعززنا بثالث = Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, Yâsîn, 36/14. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

menfûru olmak hasebiyle Rusyalu'yu bi'l-muhâbere bu dâ'iye-i lâgıyeden dembeste-i ferâğ ederek, maslahata hüsn-i netîce vermek içün bu âna dek te'hîr u ibtâ olunduğunu hâk-i pây-i hümâyûnlarına 'arz u ifâde eylediğimizde, Rusyalu'nun memleket talebi kelâmından çehre-i şevket-behre-i Şâhâne'lerinde şâ'ibe-i infi'âl ü igbirâr bedîdâr olup: "Bu makāle bir gûne sem'-i ısgā ihâle olunacak ve bir vechile kāle gelecek söz değildir. Françe İmperatoru te'ahhüdât-ı sâbıkasını fi'le getürüp, vefku'l-me'mûl sa'y ü gayretleri birle bu mâdde sûret-yâfte-i ma'raz-ı husûl olur ise, lâ-cerem tarafımızdan dahi mukābele-i misliyye ile usûl-i sâlifeye ri'âyetde ihtimâm ü muvâzabet olunmak mültezemdir. Binâ'en 'aleyh maslahat-ı merkūme 'an-karîb sûret bulacak mı, yohsa imrûz u ferdâ çengâline mu'allak olacak mı? Elbette Maslahatgüzâr'dan kat'î istifsâr olunmak bâbında emr-i 'âlîleri şeref-sudûr buyuruldu" deyerek mersûmdan isticvâb olundukda, savb-ı me'âlî-evb-i hazret-i Cihânbânî'den usûl-i mukarrere-i Selîm Hânî'ye ri'âyet buyuracakları cevâbından izhâr-ı rûy-i inbisât ederek: "İmperator evvel ve âhır Devlet-i 'aliyye'nin mesâlihini iltizâm üzere olduğu dost ve düşmenin cümlesine zâhirdir. Husûsan hâlâ usûl-i sâbıkaya murâ'ât-ı hümâyûn buyurulacağım cezm ü tahkîk eyledikde, elbette sad çendân ikdâm ü gayret edeceği bî-gümândır. Leh Memleketi hudûdunda iki yüz bin mikdâr asker-i âteşbâr tevkîf ü ihzâr eylemesi dahi, iktizâ eder ise Devlet-i 'aliyye'nin maslahatını merâm üzere Rusyalu'ya itmâm etdirmek niyyetine mebnîdir. Ancak Françelû devr-i sâbıkda gördükleri nisâb-ı ri'âyet ü ihtirâmdan el-hâletü hâzihi bî-nasîb olmakdadır" **[N4 32a]** zemîninde biraz efsâne-i şikâyete dem-sâz ve Tepedelenli 'Ali Paşa'nın ba'zı mertebe nâ-sâzlığını miyân-endâz oldukdan sonra: "Bu eyyâmda Paris'de musâlaha mukaddimâtına âgāz olunması agleb-i melhûzdur" deyü hatm-i füsûn-nâme-i makāl eyledi.

Ve işbu meclisi ve mefhûm-i mükâlemeyi mübeyyin ve 'Alemdâr Paşa'nın Âsitâne-i sa'âdet'e vürûd ve Sadâret'i ve merkez-i itâ'at-i hazret-i Hılâfet-penâhî'de kıyâm ve ihtimâm ü gayreti ve satvet ü şehâmeti ve nüfûz u satveti ve 'âmme-i 'ibâdın cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Hâkānî'den istibşâr u neşât ve hazz u hubûr u inbisâtları ve Rumeli ve Anadolu a'yânân ve hânedânlarının bâ-irâde-i mekârim-ifâde-i hazret-i Sultân-ı âfâk 'ale'l-'umûm Sadr-ı müşârun ileyhle samîmî 'akd-i râbıta-i vifâk ve bi'l-cümle vükelâ'-i devlet ve ru'esây-ı memleket miyânında in'idâm-ı şevâ'ib-i tevahhuş u şikāk mülâbesesiyle hânedânân-ı mûmâ ileyhim bi-esrihim da'vetle Der-i devlet'e rû-mâl ve umûr-i dâhiliyye vü hâriciyyenin ber-vefk-ı merâm hüsn-i nizâm, kezâlik Haremeyn-i şerîfeyn türâbından Havâric gā'ilesinin esbâb-ı indifâ'ına ibtidâr ve'l-hâsıl Devlet-i 'aliyye'den yüz seneye karîb güm-kerde olan dâlle-i ittifâk u kuvvetin irticâ'ı ve verây-ı husûf-i terk ü tesâmuhda mestûr ve vâ-mânde-i ferr u nûr olan necmü's-sa'âde-i nesak u intizâmın kemâ fi'l-esbak bürûz ü iltimâ'ı husûslarına,

müsâ'ade-i neyyir-i hayyir-i baht-ı Hâkānî ve fîrûzî-i ferhunde-rûzî-i Saltanat-ı hazret-i Mahmûd Hânî birle sarf-ı vüs' u iktidâr olunmak üzere olduğunu ve Rumeli askerinden mâ'adâ Anadolu memleketinden muttasıl celb-i asâkir olunmağla, iktizâsına göre fevcen-fevc mevcen-mevc İsma'îl ve İbrâ'îl ve Tulca ve sâ'ir Rusyalu muhâzâtında vâki' mahâll ve hudûda ta'yîn ü tesyîr birle el-hâletü hâzih tecemmu' u ihtişâd üzere oldukları haberini mübeyyin, Françe'de sefâretle mütemekkin olan Muhibb Efendi tarafına makām-ı Riyâset'den mufassal tahrîrât isrâ' olunup **[N4 32b]** ve tahrîrât-ı mersûle-i merkūme Efendi-i mûmâ ileyhe bâ'is-i inhilâl-i 'ukde-i lisân ve Françe diyârında ircâf olunan erâcîf-i mütenevvi'a-i müstekrehenin ibtâliyle bî-mehâbâ muhâvere ve mükâleme meclislerinde mâye-i cür'et-i cenân olmuşdur. Ve mazmûn-i merkūmu muhtevî Maslahatgüzâr-ı mersûma müzekkire i'tâ ve Paris'de mukīm elçi-i sâbık Sebestiyan nâm cenerale makām-ı Riyâset'den kā'ime terkīm ü isrâ kılındı.

Ve bu esnâda İmperator-i Françe, Almanya derûnunda kâ'in Seksonya tarafına şedd-i zeber-teng-i 'azîmet edüp, aksây-ı maksadı Rusya ve Nemçe kıralları ile Erfurt nâm beldede mülâkāt olup, hattâ Françe İmperatoru kendi mu'teber marşallarından Lan* [=Jean Lannes] Marşal'i Rusya İmperatoru'nun istikbâline ta'yîn ü tesyâr ve hedâyây-ı azîmeden başka Paris komadyelerinden müntehab çend nefer rakkāse-i duhterân ihdâsiyle tarh-ı tekellüf vâdîsinde pâzengliğini dahi ihtiyâr eylediği ahbâr-ı sıhhat-âsârdandır.

Havâdis-i dîğer

Ânifen peymûde-i pây-i kalem olduğu üzere Françe İmperatoru ve Baş-vekîli Taleyran [=Talleyrand]** ve Mare [=Maret]*** nâm Sır Kâtibi ve Paris'de olan Rusya Murahhası Tolstoy [=Tolstoï], Rusya İmperatoru'yla Erfurt'da mülâkāt ümniyyesiyle 'âzim olup, ba'de'l-mülâkāt İngilterelü'yü musâlahaya da'vet içün Rusya İmperatoru'ndan başka ve Nemçe İmperatoru'ndan başka tahrîrâtla İngiltere'ye mahsûs kuryer irsâl eyledikleri ve Tolstoy yerine Rusya Baş-vekîli Romancof[4] Paris'e geldiği tahkīk-kerde olan Avrupa havâdisindendir.

---

* Metnimizde kendisinden Mareşal Lan diye söz edilen, Montebellö Dükü, Fransa Mareşali Jean Lannes (1769-1809) olmalıdır; bk. meselâ "Lannes, Jean", *Büyük Larousse,* XIV,7354.

Metnimizde kendisinden söz edilen Fransız siyaset adamı Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) için bk. meselâ "Talleyrand-Périgord", *Büyük Larousse,* XXI,11189.

Metnimizde sözü edilen Fransız siyaset adamı Hugues Bernard Maret (1763-1839) için bk. meselâ "Maret (Hugues Bernard)", *Büyük Larousse,* XV,7801.

Metnimizde Romancof okunacak şekilde yazılmış olan kişi, Rus devlet adamı Romanzow (1754-1826) olmalıdır; bk. meselâ A.V. Arnoult ve diğerleri, "Romanzow (Le Comte Nicolas de)", *Biographie nouvelle des Contemporains ou dictionnaire historique et Raisonné,* Paris 1825, XVIII,185-186.

Dîğer

Hâlâ Yaş Kasabası'nda mukīm olan Rusya Feldmerşali Pozoroski [=Prosorowski]*'ye bu esnâda makām-ı Sadâret'den mesned-nişîn-i Vekâlet olduğunu ihbâr zemîninde bi'l-münâsebe emr-i musâlahanın keyfiyyetini istihbârı hâvî miyânece hakîmâne ve mütecellidâne kā'ime tahrîr u tesyîr olunmağla, tebrîk-i Sadâret'i mübeyyin ve *"Ahsenü'l-cevâbi m'eştukka mine's-su'âl***"* **[N4 33a]** me'âlini mutazammm 'ayâr-ı meşrûhda cevâb-nâmesi 'avdet etdi.

Dîğer

Bu esnâda Sefîr-i Françe tarafından vârid olan tahrîrâtda Baş-vekîl ile meclis-i mükâleme 'akd edüp, me'mûriyyet-i cedîdesi muktezâsmca mebhas-i ma'hûddan istifsâr eyledikde, mesfûr cevâba âgāz ile bu def'a Erfurt'da mün'akıd olan meclis-i mükâlemenin kārārı şu nesak üzeredir ki: "Françe İmperatoru, Devlet-i 'aliyye'nin maslahatını bi'l-vücûh iltizâm etmiş olduğu ma'lûm iken, Rusya İmperatoru Eflâk ve Boğdan'ı terk etmek istemeyüp, hattâ Yaş Mu'âhedesi'nden sonra devleteyn beyninde cereyân eden senedât mûceblerince zabt u idâre edebilecek derece istihkākımız vardır. Ve 'ale'l-husûs birkac seneden berü erâzî-i mezkûrenin idâresi bi'l-iştirâk sûretinde bir ma'nâdır. Ve Memleketeyn ehâlîsi hem-milletimiz olup, tarafımıza izhâr-ı meyl ü rağbet etmeleriyle şimdi dîn-i âharda olan ehl-i İslâm'a terk eylemek, beyne ehli'l-Mille şânımıza şeyn olduğu bî-reyb ü meyndir. Ve kaldı ki Devlet-i 'Osmâniyye tarafından bi'd-defe'ât bî-tevassut musâlaha olunması, bâ-tahrîrât teklîf olunduğundan mâ'adâ, hâmil-i mühr-i Sadâret Mustafa Paşa dahi Ruscuk'da iken Yaş'da ârâm eden Feldmerşal Pozoroski [=Prosorowski] ile muhâbere etmekde idi, mefhûmunda Rusya İmperatoru lisânından nakl-i cevâb edüp, İmperatorumuz dahi İspanya mâddesiyle müştagil olup, Almanya ülkesinde mütevakkıf olan dört yüz bin kadar askerinin ekserini İspanya üzere sarf u tahvîl eylemekle, Rusyalu mukābilinde hiç olmazsa hem-dest-i mukāvemet olacak askeri kalîl olduğuna mebnî, Rusya İmperatoru'na bi-tarîkı't-tehakküm cevâb-ı zeber-destâneye bâlâ-pervâzlıkla zebân-dirâz olmak 'işvesinden sükût ve mülâyemetle muktezây-ı vakt ü hâl üzere mümâşât vâdîsinde ise de yine tevassut husûsundan kenâre-gîr olduğu yokdur. Ve kaldı ki tevassut mâddesi, devleteyn tarafından kabûl olunduğu sûretde lâ-cerem **[N4 33b]** mütevassıt olan dahi muktezây-ı vesâtatini icrâ edecekdir. Yohsa Rusyalu

---

* Metnimizde Pozoroski (پوزورسکی) okunacak şekilde yazılmış olan Rus Mareşali Alexander Alexandrowitsch Prosorowski için bk. meselâ Arthur Kleinschmidt, *Drei Jahrhunderte russischer Geschichte,* Berlin 2006, s.249.

احسن الجواب ماشتقّ من السؤال = Cevâbın en güzeli, sorudan türetilerek verilen cevaptır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

Elçisi olan Tolştoy'a bizim ibrâmımız ile ruhsat-nâme gönderüp, lâkin ta'lîmâtını tekmîlen irsâl eylemedi. Ve bu def'a mersûmu 'azl ve yerine ta'yîn eylediği elçisini dahi terhîs eylemeyeceği emr-i müsellem olduğundan fazla, Rusyalu tarafından terk-i tevassut ve Devlet-i 'aliyye cânibinden dahi bu resme mu'âmele olundukda mütevassıt olan nice icrây-ı hükm-i tevassut edebilür. Zîrâ Rusyalu musâlahayı bu tarafdan kaldırup, İstanbul yâhûd mahall-i âharda olmasını tasmîm eylemişdir. Ve bu esnâda İngilterelü ile de mükâtebe üzere olduğumuza binâ'en belki musâlaha me'mûldür. Ve Devlet-i 'aliyye dahi bi't-tab' musâlahaya dâhil olmağla, gavâ'il külliyyen zâ'il olur. İşte Erfurt'da müretteb olan meclisin sûret-i bed' ü karârı bu minvâl üzeredir" deyü itmâm-ı kelâm eyledi. İşte iki seneye mütenâhiz müddetde igfâl ve şîve-i dil-firîb ve şa'bede-bâzî-i e'âcîb ile işgālleri ne gûne netîce-i bî-me'âle ser-dâde olduğu bu takrîr u ifâdeden müstebân olur.

Hakîm goft ez-ân kes hazer-nümây ki û
*Ne yâr-i yek-cihetest ve ne düşmen-i yek-rû**

Ba'zı keyfiyyât der-bâre-i Cezâ'ir-i seb'a

Bu def'a Cezâ'ir-i seb'a Françelü tarafından zabt olundukdan sonra, zikr olunan cezîreler tarafından birer nefer vekîller Paris'e varup, vükelâ'-i mersûmînden bir müfsid Mora Cezîresi'ne biner ikişer mîl kurbiyyeti ve Cezâ'ir-i mezbûreye kırkar ellişer mîl bu'd-i mesâfesi olup, üçer beşer mîl ihâta eder kimi meskûn ve kimi hâlî beş altı 'aded cezîrelerin: "Cezâ'ir-i seb'a mülhakātındandır" deyerek zabt u idâresi, müstakillen kendüsüne ihâle olunmasını Françe İmperatoru'ndan istid'â eyledikde, ol dahi Deryâ Ministirosu tarafına ihâle etmiş olduğu, Paris'de Devlet-i 'aliyye Sefîri'nin mesmû'u oldukda, ba'zı erbâb-ı vukūfdan istihbâr etmekle, [**N4 34a**] anların takrîr u ifâdeleri sûretidir ki, ol hengâmda ba'zı tahrîrât şu'besi olarak Der-i devlet'e irsâl eylemişidi. Zikr olunan adalar beş 'adeddir.

Evvel: Purunî (پرونی = Proti) tesmiye olunur. İtalya mîli olarak Zanta'ya kırk beş ve Mora'ya bir mîl mesâfe olup ve küçük tekneler içün bir lîmânı ve suyu ve yakmak içün odunu bulunup, üzerinde Mora ve Zanta ehâlîsi 'ale's-seviyye kendi hayvânlarını perveriş ederler, gayr-i meskûn bir adadır.

Sânî: Portolongo derler, takrîben Zanta'ya elli beş ve Navarin'e yarım mîl mesâfede kâ'in ve dâ'iresi altı mîl mikdâr, suyu çok, üzerinde buğdây ve sâ'ir ecnâs-i zehâyir zer' olunup, Çakoniti (چاقونیتی) dedikleri tâ'ife sâkinlerdir.

---

* حکیم گفت از ان کس حذر نمای که او نه یار یکجهتست و نه دشمن یکرو = Filozof o kimseden sakın dedi ki, o ne bir tarafın dostu ve ne de diğer tarafın düşmanıdır" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

Sâlis: Saplincs (ساپلینجس= Sapientza) derler, Zanta'ya altmış beş ve Muton Kasabası'na üc mîl mesâfede, fezâsı zikr olunan Portolongo Adası kadar, suyu ve odunu çok ve câ-be-câ ormanlu ve cenûb tarafında her dürlü tekneye elverecek lîmânı vardır. Bu adayı Muton ehâlîsi zirâ'at ederler.

Râbi': Kırava (قراوا = Kabrera) derler, mezkûr Saplincs [=Sapientza] Adası yanındadır. Zemîni ceyyidâ olup, etrâfında dîğer üc küçük ada dahi vardır.

Hâmis: Venediko [=Venetiko] derler, Zanta'ya seksan beş ve Koron Kasabası'na üc mîl mesâfede, dâ'iresini üc mîl ihâta eder. Suyu ve odunu vâfir, üzerinde Koron ehâlîsi hayvânlarını otarup, perveriş ederler. Ve bunun garb cânibinde ba'zı ebniye-i 'atîka olup, Didaskalya denilüp, zemân-ı sâlifde ol mahalde mektebler var imiş. Bunlar kimi Venedik'e tâbi' ve kimi ber-'aks iddi'â ederler. Lâkin ekserî bunları Mora ve Muton ve Koron ehâlîsi isti'mâl edegeldikleri gālibdir.

Dîğer: Bir müddetden berü Devlet-i 'aliyye tarafından İngiltere'de mevkūf-i şeşder-i ikāmet-i kasriyye olan Maslahatgâzâr Sıdkī Efendi tarafına İpsi? (ایپسی) bâzergân vâsıtasıyla Frânçe tarafından bir mikdârca harclık **[N4 34b]** firistâde kılınmağla, ol bî-çâreyi diyâr-ı küffârda mübtelâ olduğu zillet-i kıllet beliyyesinden nev'an rehâ-dâde eylediler.

Haber-i mürden-i Kazgancı Hacı Mustafa

Devr-i esbak hıtâmında gulgule-sâz-ı çârsû-yi mekr u dagal olan Kazgāncı Hacı Mustafa nâm sunnâ'-i çîre-dest, hirfet-i fend ü hiyel, 'ahd-i sâbıkda kapucu-başılıkla Gümüş-hâne Emîni nasb u irsâl olunmuşiken, bir takrîble Âsitâne'ye 'avdet eylemekle, Akdeniz Boğazı'nda muktezî ba'zı mesâlih-i mühimme behânesiyle Der-i devlet'den teb'îd ü ibâne kılınmışidi. Bu esnâda mahall-i mezbûrda taşt-i vücûd-i bî-sûdu firâz-ı bâm-ı hayâtdan efgende-i hâviye-i memât olduğu, tantana-i kudûr-âsâ kar'-ı sevâmi'-i erbâb-ı umûr eyledi; *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl**

Ez-ân câmî ki bed-mestân çeşîdend

*Refîkān nîz rıtlî der-keşîdend***

peymânesinden mest ü medhûş olduğu resîde-i gûş olmuşdur.

---

* العهدة على الناقل = Günâhı vebâli bunun nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** از ان جامی که بد مستان چشیدند رفیقان نیز رطلی در کشیدند = Körkütük sarhoş olanlar o kadehten tadınca, arkadaşları da bir büyük kadehi devirdiler" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

Ba'zı tevcîhât

Mâh-ı mezbûr evâ'ilinde[◊] Erzurum Eyâleti, Şark Cânibi Ser'askerliği'yle sâbık Karaman Vâlîsi Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve evâhır-ı mâh-ı mezbûrda[◊◊] Diyârbekir Eyâleti, Vezîr Behrâm Paşa'ya ve Selânik ve Kavala sancakları, sâbık Bosna Vâlîsi Vezîr Mehmed Husrev Paşa 'uhdesinde iken Sirozî İsma'îl Bey'in zîr-i idâresine ihâle olunmağla, beylik tarafından emr-i 'âlî tahrîr ve mîr-i mûmâ ileyhe tesyîr kılınup, Vezîr-i müşârun ileyh tarafına da 'an-karîb kendülerine münâsib mansıb tevcîh olunacağı tebşîr olundu. Ve târîh-i merkûmda Arnavudluk'dan İzvornik Sancağı, mîr-i mîrândan İzvornikli 'Ali Paşa'ya tevcîh ve menşûru tarafına tesyîr kılındı.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı şevvâl gurresinden[◊◊◊] zabt etmek üzere Şâm-ı şerîf Kazâsı, sâbık **[N4 35a]** Haleb Kadısı Torun-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye gurre-i şa'bânda[◊4] tevcîh olundu. Mûmâ ileyh hîn-i neş'etinden berü 'avâm-meşreb, âlüfte-mizâc ve ekserî ihtilât u ülfeti mütekallid-i kalâ'id-i umûr olan ecillâ'-i devlet ile olup ve fî zâtihî sühan-dân, dakîka-şinâs, hoş-sohbet, mahal-gûy;

Öğren rusûm-i 'asrı, lisân-ı zemâneyi
Bak tab'-ı nâsa vakte münâsib tekellüm et

tenbîhine 'âmil, rind-i derya-dil olmağla, tabakât-ı celâliyye-i edvâr u ezmânda hemîşe zübde-i erkân ve 'uhde-i a'yân olanlara tereddüd ve bi'l-münâsebe ba'zı mertebe söze karışup, tezkîr-i esâlîb-i mesâlih ve tedvîr-i devâlîb-i umûr u menâhic eyledikce, kavli mu'avvel ve ma'kūl ve hakkında teveccüh ü nüvâzişleri mebzûl olup, bu şîve ile emsâli beyninde müte'ayyen ve mümtâz ve ba'zı mevâd zımnında şâhid-i niyâzı, ma'raz-ı kabûl ü müsâ'adede cilve-sâz olarak ricâl ü kibâr sâyelerinde müreffehü'l-hâl ve ârâyiş ü âlâyişle hırâmende-i ravza-i 'izz ü ikbâl olur idi.

Husûsan Sadr-ı esbak merhûm 'İzzet Paşa ile zen-dostluk cihet-i câmi'asına mebnî miyânelerinde hukūk-ı kadîme derkâr olmağla, sadâretlerinde mahremâne tekarrub u istînâsla küllî tafra sâhibi olup, kâr-güzârân-ı 'asr ile yarışur ve büyücek mâddelere karışur olmuşidi. Hattâ zurefây-ı zemândan biri işbu:

Sana destûr olsun ey dil, şîve-i İbn Torun

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.
◊◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.
◊◊◊ 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.
◊4 1 Şa'bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

Enderûn â eğer şinâsî-ver ne-mîmân der-burun

beytiyle duhûl-i mahremânesinden kinâye etmişidi.

Ve'l-hâsıl zümre-i ricâlden ancak kisvet-i tâhiriyye ile mütemeyyiz olup, evzâ' u etvârı bi'l-cümle ricâlâne ve harekât ü sekenâtı kibârâne idi. Cild-i sâbıkda mersûm-i kalem-i turfa-rakam olduğu üzere Meyâncı sûretiyle bi'd-defe'ât Âsitâne'ye Firenk kuryeri gibi **[N4 35b]** âmed-şud ederek bir tarafdan mekr u desîselerine sûret vermeğe sa'y ü sür'at edüp, ba'dehû pây-müzd-i pâzengîsi olmak üzere Tezkire-i Sânî makāmına râkī olan Sünbül-zâde Bâkī, mukaddemâ zümre-i kuzâtdan olmağla, Efendi-i mûmâ ileyhin maslahat-güzârlığı ve Haleb Kazâsı'nda Kethudâlığı hıdmetinde olup, dest-yârî-i himmetleriyle hoş-dil ve refâh-ı hâle nâ'il olmuşidi. Ba'dehû Râmiz Efendi ve 'Azîz Efendi'nin tebdîl-i tarîk etmeleri, mezbûra dahi tâziyâne-i şevk olmağla, tarîkından mütenekkib ve Mektûbcu Kalemi'nde Kâtib oldu.

Gıbtam odur herkese bî-irtiyâb

Kendi tarîkında ola behre-yâb

İşbu tebdîl-i tarîk mâddesi münâfî-i rızâ vü istislâm ve hâşâ i'tirâz-ı ma'nevîyi mutazammm bir emr-i bed-fercâm olmağla, be-gâyet meş'ûm bir şîve-i mezmûmdur.

Eğer kûnî taleb nâ-mihâde rence-şevî

Ve ger be-dâde kanâ'at kûnî be-yâsânî[*]

Ba'dehû orduda bir takrîble hasv-i mısrâ' gibi Ruscuk yârânına rişte-bend-i ittisâl ve anlar ile hemdem ve hem-hâl olmuşidi. Efendi-i mûmâ ileyhin ol gürûh ile 'an-asl âmîziş ü ülfeti ve tarh-ı tekellüf vâdîlerinde üns ü hıltati, husûsan Bâkī-i merkūm zimmetinde yed-i minneti olduğuna mebnî Sadrıa'zam'a ta'rîf ve;

Etmen İblîs'i kaba 'ifrîtlerden siz kıyâs

Reh-nümây-ı zevkdir, ol fırkanın nârînidir

latîfesiyle güzelce tavsîf edüp, bu takrîble çend def'a mufassalca sohbet ü müvâneset olmuşidi. Çünki mu'zam-ı memâlik-i 'Osmâniyye olan Bilâd-ı Selâse, ya'nî Mısır ve Şâm ve Bağdâd vâlîlerini celb ile kola almak, bi'l-vücûh maslahata evfak olduğuna mebnî, tarafgîr ve hevâdârlarından kârdân, umûr-âgâh mevâlî tahsîsi ehemm-i mehâmm olmağla, el-hâletü hâzih muktezây-ı

---

* اکر کنی طلب نانهاده رنجه شوی * و کر بداده قناعت کنی بیاسانی = Eğer olmayacak bir şeyi istersen üzülürsün ve eğer kanaatkâr olursan işlerin kolay olur" anlamına gelen Farsça bu cümle, Kemâlüddîn-i İsfahânî'nindir; bk. Ebü'l-Fazl İsmâ'îl b. Cemâleddîn Muhammed b. Abdürrezzâk Kemâleddîn-i İsfahânî, *Külliyyât-ı Hallâku'l-Me'ânî Kemâleddîn-i İsfahânî*, yy ts, s.117.

tarîkı Bilâd-ı Erba'a'ya **[N4 36a]** mü'eddî olmak mülâbesesiyle Şâm-ı şerîf Kazâsı mûmâ ileyh Torun-zâde 'uhdesine tevcîh olundu. Bi'l-cümle nakd-gerân-ı zemân, husûsan Bâkī Efendi berçîde-dâmân olup, mühimmât-ı lâzimesini fevka'l-hadd tanzîm ü tekmîl ve Kadı'asker dâ'iresi gibi hıyâm-ı müte'addide-i fâhire ve hadem ü haşem-i vâfire ve çavuş ve tabl-bâz ve'l-hâsıl mevkib-i ihtişâm ve ârâyiş-i mâ-lâ-kelâmla mükellef ve murassa' taht-ı revâna râkiben pîş-gâhında müzeyyen yedekler keşîde olarak Üsküdar'dan teşyî' birle savb-ı maksûda tesbîl eylediler. Ve mukaddemce hılâl-i râhda kâ'in memâlike evâmir-i 'aliyye ve makām-ı Sadâret'den mekâtîb-i seniyye mersûl olmağla, reh-güzerde ve nevâhî ve zavâhîsinde bulunan vülât ve a'yânân taraflarından merâsim-i istikbâl ve levâzım-ı istinzâl kemâ-yenbagī icrâ ve hediyye ve imdâd-ı seferiyye kā'ideleri dahi ber-vefk-ı dil-hâh îfâ olunarak, mine'l-kazâ' ile'l-kazâ' hükûmetgâhına îsâl eylediler.

Haylî müddetden berü Saltanat-ı müstakılle hükmünde olan Şâm ve Kudüs ve Nâblus ve Trablus memleketlerine bast-ı yed-i istiklâl ü isti'lâ ve merâfık u mehâsılını havsala-gîr-i zabt u ikmâ edüp, 'illet-i tâmme-i Vezâret ve eyâleti olan Hicâz me'mûriyyeti ve huccâc hıdmeti dursun, temekkün ve istibdâdına vesîle ittihâziyle Hâricî tâ'ifesine mümâşât ve izhâr-ı sûret-i mütâba'at ve müvâsât birle mesmû'umuza göre hemîşe miyânelerinde mükâtebe ve mühâdât ile tarsîn-i hısn-ı müvâlât ve kuvve-i derrâkân-i muhâsibân hasr u ihsâsından 'âciz ü nâ-tüvân olan bu denlü vâridât-ı bî-pâyânı âverde-i kabza-i tesallut u istilâ ve evâmir-i Devlet-i 'aliyye nezd-i serkeşânesinde evrâk-ı 'attârdan mühân, belki Saltanat-ı seniyye tarafını kendi vicdân-ı isâbet-fıkdânı tasavvur-i bâtılına tatbîk ederek çeşm-i dîğer ile nigerân ve selefde Gazâlî ve Cânpûlâd-oğlu* 'Ali Paşa* revişlerine sülûkle bagy ü ta'assub vâdîsinde hırâmân olan Şâm Vâlîsi Genc Yûsuf Paşa dedikleri gürg-i pîrin, ibtidây-ı vehlede tumturâk-ı tânnâne **[N4 36b]** ve mashûbu olan tahrîrât-ı hakîmâne birle gözünü doldurup, ba'dehû hasbe'r-resm bir iki meclis görüşüldükde, ber-vech-i muharrer natûk ve sühan-rân ve mizâc-âşinâ ve dakīka-dân olmağla, müşârun ileyhin refte refte Devlet-i 'aliyye cânibine mâ-fi'l-fu'âd olan kec-nazar ve bed-i'tikādım sarf u tagyîr ve'l-hâsıl birkac meclisde ol bakıyye-i 'Amâlika** ve 'Adiyân* ıtlâkına şâyân, 'âdî-i saht-dil ve nâ-fermânî, hezâr füsûn u fesâne ve cerb-i zebân-ı sâhirâne ile bend-i kemend-i

---

* Metnimizde sözü edilenlerden Gazâlî, Kanûnî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından hemen sonra ilk büyük isyanı çıkaran eski bir Memlüklü emîri, Osmanlılar'ın Şam beylerbeyi olan Canbirdi Gazâlî'dir (ö.927/1521); bk. meselâ Feridun Emecen, "Canbirdi Gazâli", *DİA,* İstanbul 1993, VII,141-143; Cânpûlâd-oğlu 'Ali Paşa ise 1606'deki isyânı Kuyucu Murat Paşa tarafından 1607'de güçlükle bastırılan Halep Beylerbeyisi'dir; bk. meselâ Mücteba İlgürel, "Canbolatoğulları", *DİA,* İstanbul 1993, VII,144-145.

Metnimizde "'Amâlika" denilirken, en eski Arap kabîlesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmi topluluğa telmîhte bulunulmaktadır; bk. meselâ Sargon Erdem, "Amâlika", II,556-558.

teshîr eylemekle, fevka'l-mültemes menâfi' ve tayyârâta dest-res olarak, dem-be-dem müşârun ileyhin hüsn-i hâlini ve Devlet-i 'aliyye'ye bendegî ve imtisâlini müş'ir ve müşârun ileyhin 'an-asl aktân-ı 'Arabistân'da nâm ü şöhreti ve ekser 'Urbân ile kıdem-i mu'ârefe vü ülfeti olmağla, Cezîretü'l-'Arab hîtasında mevcûd A'râb tâ'ifesi, rağbeten ev rehbeten taraf-ı müşârun ileyhe müncezib olduğuna mebnî, kişver-i Şâm ol siyeh-kelîm ve bed-rûz ve nâ-fercâmların hücûm u ta'arruzlarından mahmî ve masûn olduğunu bast u beyân birle müşârun ileyhin vücûdunun ol aktâra lüzûmu, belki vücûbu olup, bu eyyâmda Şâmât*'da bulunması mahzâ min-kabîli't-te'yîdât olduğunu muhbir pey-der-pey Âsitâne-i sa'âdet'e tahrîrât irsâl ve küberâ'-i vakte teşekkür-nâmeler îsâlinden hâlî olmaz idi. Hattâ bu resme râh u revişi sene-i âtiyede müddet-i mu'tâdesine temdîd ü efzâyişi müfzî oldu; in-şâ'allâhu Te'âlâ mevkı'inde zikr u imlâ olunur.

Ahvâl-i Âsitâne ve inhimâk-i ser-i kârân-ı zemâne ve reviş-i lâ-ubâliyâne

Çün kâr-fermâyân-ı zemân olan erkân-ı Devlet-i ebed-bünyân, mahzâ agrâz-ı nefsânî ve a'râz-ı emânî-i enânî zımnında rengâ-reng mekr u nîreng-sâzî ve gûnâ-gûn şa'bede-bâzî ve füsûn-perdâzî ile bilâhare taklîb-i devlet ve 'Alemdâr Paşa yâdigârı, dest-i temşiyet-i merâm ve emniyyetlerine âlet ederek, ibtidâ hâr-ı ser-i dîvâr-ı enzâr u ârâları olan 'ulemâ zümresinin sâhib-i kelime olanlarını **[N4 37a]** sîga-i menfiyye-i muttarideye tasrîf ve pes-mândelerini dahi *el-emru emruküm fi'l-ezmineti's-selâseti*** selâsesinde temkîn ü tevkîf edüp, sâniyen seng-i siyâh-ı serkeşî ve hâr-ı müğaylân-ı bâdiye-i guluvv ü nâ-hoşî olan evbâşân-ı Bektâşiyân'ı, kimini âşikârece ferîse-i şîr-i şemşîr ve kiminin zîr-i zeyl-i leyl-i pür-veylde cîfe-i kesîfeleriyle gürisnegân-ı sükkân-ı deryâyı seyr ve kimini kûy-i çevgân-ı tard u ib'âd ve kimini tu'me-i itmâ'la efgende-i dâm-ı inkıyâd edüp ve külle yevm ber-minvâl-i muharrer ashâb-ı esâmî dahi evrâk-larını Gümrükcü'ye getürüp ikâle vü ilkâ ve nısf akcalarını istîfâ ederler idi.

Ve dem-be-dem segbân tâ'ifesi dahi nizâm-ı ma'kūd ve nesak-ı ma'hûd üzere bir tarafdan havâdis-i yevmiyye gibi tezâyüd ü tekessür peydâ ve Levend

---

* Metnimizde "'Âdiyân" denilirken, Kurân-ı Kerîm'de adı geçen, Hz. Nuh'tan sonra yaşamış, Hz. Hûd'u yalanladıkları için şiddetli bir rüzgarla cezâlandırılan eski bir Arap kavminin mensuplarına telmîhte bulunulmaktadır; bk. meselâ Celal Kırca, "Âd", *DİA,* İstanbul 1988, I,333-334.

Şâmlar anlamına gelen Şâmât kelimesiyle büyük şehirleri Filistin, Taberiyye, Dımaşk, Humus, Habîbü'n-Neccâr olan beş Şâm kastedilmektedir; bk. meselâ Ahmed b. Muhammed 'Abdurabbih el-Endelüsî, *'el-'Ikdu'l-Ferîd,* thk. 'Abdulmecîd et-Terhînî, Beyrût 1404/1983, VII,279.

** الا مر امركم فى الازمنة الثلاثة = Üç vakitte emriniz başüstüne"anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Çiftliği'nde ve Üsküdar Kışlası'nda temekkün ü sevâ edüp, Anadolu'da dahi Çepar-zâde ve sâ'ir me'mûrlar tertîb ü tahrîr ve pey-der-pey anlar da tevfîr etmekde idi. Sadrıa'zam ise nev'an Devlet-i 'aliyye sâyesinde tahsîl-i nâm ve şöhret-i celâdeti kar'-ı sâmi'a-i enâm etmekle, vak'-ı mehâbeti kulûbda câygîr ve câ-be-câ menâkıb-ı harb ü melâhimi dâ'ir-i mecâlis-i şerîf ü hakīr olmak üzere iken, mugāfesaten bir orduluk leşker-i cerrâr ile misli nâ-mesbûk Dâru's-saltana'ya istîlâ sûretinde velvele-rîz-i kudûm oldukdan sonra hod-be-hod Vekîl-i mutlak olan Sadrıa'zam'ı, seng-i felâhun gibi sahrây-ı idbâra mercûm edüp ve a'sâb-ı cism-i Devlet-i İslâmiyye mesâbesinde olan 'usbe-i 'ulemâyı dahi makhûr ve bu âna kadar binden ziyâde ecnâs-i nâsı sâha-i hayâtdan mehcûr eyledi. Husûsan derûn-i İslâmbol'u pür-sâz ve seleb-i haşerât-ı bî-gāyâtla şol derecede meşhûn eyledi ki, ezikka vü esvâkda şehrîler miyâne-i efrâd-ı sübhada nişâne ve kavuklu kimseler bî-gâne otluk basmış seyrek seyrek şelgam gibi dâne dâne kaldı. Bâb-ı 'âlî dahi kezâlik tiğ-der-meyân, tüfeng der-bâzû bir alay ahşâr-ı gül-dîdâr **[N4 37b]** ve kāzû'a-rû memlüvv olup, sâha-serây-ı dîvân-hâne ve nerdübânlar ve suffalar ve her odanın pîş-gâhı ve hâric ü dâhil-i ebvâb ve Kum-meydânı *"'Adîmü'l-ihsâ', 'adîdü'r-remli ve'l-hasâ*"* deyecek rütbede ma'şer-i haşerât ve nümûne-i müzdehimgâh-ı 'Arasât olmuşidi. Bâb-ı 'âlî'de zümre-i küttâb fi'l-mesel nokta-i şekk-i hâmiş-i kitâb şeklinde kalmışlar idi. Bu vechile Dâru'l-emâre'ye bir mertebe dehşet ve bir kertede hevl ü heybet düşmüşidi ki, bîşe-i şîrân ve pelengân ana nisbetle dâru'l-emân 'add olunur idi. Binâ'en 'aleyh ekser erbâb-ı mesâlih, mahall-i merkūma tereddüd etmamek içün *"Ne şîr-i şütür, ne dîdâr-ı 'Arab**"* mazmûnunu lisân-ı hâlle darb ederek maslahatlarını bi'l-külliyye terk ü ferâgat, yâhûd vakt-i merhûna tevkīfle sabr u tevakkufa mülâzemet ederler idi.

Ve mashûb-i Sadrıa'zamî olan Rumeli a'vân ü a'yânları, beher sabâh elbette menzilgâhlarından ârâste-i silâh vâfirce eşbâh-ı mûhişetü'l-ervâh ile süvâr olup, ikindiye kadar Bâb-ı 'âlî'de karâr, kezâlik ricâl-i ma'hûde dahi beher gûn müretteb ü mükevkeb mevkib ile Bâb-ı 'âlî'ye mülâzemet ve tervîc ü temşiyet-i umûrlarına müsâberet etmek de'b ü 'âdetleri idi. Ve nehâren bizzât ve leylen bi'l-vesâ'it Sadrıa'zam'ı dâ'ire-i merkez gibi kuşadup, şöyle ki çevresini âhenîn-hisâr ve devresini sedd-i Ye'cûc'dan eşedd üstüvâr eylemeleriyle, semtine yâd-ayak değil, âşinâ bile tekarrubden ittikā eder idi. Fi'l-asl mesmû' ve ma'lûmu olan ba'zı kimseleri istihzâr birle musâhabete ibtidâr etdiklerinde, lâ-mahâle ol nâzır ve câsûs havâlelerinden yâhûd mü'ekkilât ve müte'allikātlarından bir iki şahs meclis-i mezkûrda hâzır olup, muhâvereye gûş-zed-i ısgā olmak mukarrer idi.

---

* عديم الاحصاء عديد الرمل و الحصا = Kumlar ve çakıl taşları gibi sayılamayacak kadar çok" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

نه شير شتر نه ديدار عرب = Ne devenin sütü, ne Arab'm yüzü" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

Ve'l-hâsıl sâmi'a-i Sadr-ı sâde-dil, hoş-âmed-i fıkarât ve dil-nişîn müdâhenât ü mümâşâtdan gayri ve: "Cenâb-ı devlet-me'âbınız bî-şâ'ibe-i irtiyâb müceddid-i dîn ü devlet **[N4 38a]** ve mü'eyyid-i mülk ü saltanatdır" hıtâb-ı nâ-savâbından başka kelimât istimâ' etmez idi. Ve fî zâtihî hoyrâdlıkdan türemiş ve haytalıkdan üremiş, 'âmî nâdân olduğuna mebnî, kuvây-ı hâsse-i hayvânîsinde mâye-i temyîz-i insânî olmamağla, kâr u kirdârını şer' u 'akl mîzânına tatbîka gayr-i kādir ve ber-vefk-ı vezâyif su'âl ü cevâb ve tekellüm ü hıtâb ve ketm-i esrâr ve murâ'ât-i havâtır u âdâb makūlesi mu'âmelâtdan kāsır idi. Hattâ letâ'if-i meclisinden biri budur ki, bundan akdemce vukū' bulan sürgün avında semt-i sehm-i hisse-i nefy ü gurbeti olarak Dimetoka'da üftâde-i dâm-ı kürbet olan sâbık Sadr-ı Rum Mollacık-zâde Ahmed Muhtâr Efendi, fi'l-vâki' herem derecesine bâliğ, sâl-hûrde, pîr-i nâ-tüvân ve "Pîrî, hezâr derd ü 'illet" makālince 'alîl ü kelîl ve bî-dermân olduğundan başka, sâmi'asında samem-i şedîd ve bâsırasında za'f-ı kaviyy olup, dâ'imâ mizâc-ı nâ-dürüstüne tîmâr u 'ilâcla me'lûf ve elbette tedbîr-i vücûdu İslâmbol'da hânesi huddâmınm temşiyetine mevkūf olduğuna binâ'en, birâderi 'Atâ'ullah Efendi'ye mektûb irsâl ve derûnunda ahvâl-i pür-melâlinden ve mühâceme-i gam u 'illet ve müzâhame-i renc-i gurbetle işrâf-i irtihâlinden bahisle mahsûs Vezîr-i a'zam'a varup, müsâ'ade-i ıtlâk bâbında merâhim-ü işfâk sudûrunu istid'â eylemesi mazmûnunu derc ü istircâ eylemiş. Efendi-i mûmâ ileyh dahi iştibâk-i rahm-ı uhuvvetden başka mûmâ ileyhin rencîş ü 'illeti ve giriftârî-i zîk u mihneti ma'lûmu olmağın, hâlâ felâket-i me'âline rikkatle Bâb-ı 'âlî'ye 'azîmet ve huzûr-i Vezîr'e bâr-yâfte-i ruhsat olmuş. Efendi-i mûmâ ileyh, sudûr-i mevâlîden ve zâtında ehl-i sühan olmağla, hemân meclis-i Vezîr'e duhûlünü mu'âkıb Kethudâ Refîk Efendi ve Çavuş-başı ve tezkireciler ol ânda bi-eyy-i hâl 'arz ve müzâkeresi ehemm bir mâdde-i musanna'a **[N4 38b]** sûretiyle meclise duhûl ve rûy-i beşâşet ü inbisât izhâr ederek Efendi-i mûmâ ileyhi Sadrıa'zam'a ta'rîf ve hakkında resm-i ihtirâm isticlâbıyla tekrîm ü taltîf eylemişler. Bu cihetle Efendi-i mûmâ ileyh bunların meclisinde bulunup, husûsan kendüsüne bu mertebe telattuf u nüvâzişlerinden memnûn olup, cür'et-i kalble tefe"ül bi'l-me'mûl ederek ve lisân-ı hâlle anlardan istizhâr dâ'iyesine düşerek, bâ'is-i tasdî' olduğu mâddeyi zemîn-i istirhâmda bast u i'lam eyledikde, hemân Vezîr-i turfa-zebân feth-i derîçe-i dehân edüp: "Behey Efendi! Çok söz istemez. Ben ne seni ve ne karındaşını ve ne müftî ve kadıyı bilürüm. Benim 'ulemâ' neme gerek. Anları evlerinden sürüp çıkarmak bana göre ne dimekdir? Behey Efendi, bu sözümü eyüce dinle! İşte şurada oturan ricâller 'Dîn ü devlet elden gitdi' ve 'Saltanat-ı 'Osmâniyye'nin işi bitdi' deyü beni getürdiler. Ben dahi mukaddemce ordunun ve İstanbul'un ahvâline nazar etdiğimde, vâkı'â sonu fenâ olacağını fehm eylediğime binâ'en yer götürmez asker ile geldim. Ve bunlar 'Şu âdemleri sürmek, nizâm-ı devletin temelidir ve şöyle böyle eylemek lâzımdır' dediler. Ben dahi öylece etdim. Boş yere efendi, bana suç bulma!"

deyü mücâhereten top-i gülle-kûb gibi cevâb verdikde, zarûrî 'Atâ'ullah Efendi meclise mümâşât kaydında olarak: "Vâkı'â bunlar hayr-hâh-ı devletdir ve ashâb-ı rüşd ü fıtnatdır. Anlar sevk ve irâ'etlerinde musîb oldukları gibi, cenâb-ı devletiniz dahi icrâ vü infâzında nisâb-ı savâbdan bâ-nasîbdir. Ancak birâderim dâ'îleri bunların dahi ma'lûmudur ki, pek pîr u 'alîl olduğundan başka, kulağı aslâ işitmez ve istîlâyı herem-i mufrıt sebebiyle ma'tûh olmağın, 'an-şu'ûr redd ü kabûl olunacak iş etmez. Her ne kadar sevk u ibrâmla 'ulemâ meclisinde bulunmuş ise de harf-i vâhid kelâmlarını işidüp bilmez olduğuna yemîn edebilürüm" deyerek tezallum eyledikden sonra, **[N4 39a]** çâre-sâzlık ümmîdiyle Refîk Efendi tarafına nigeh-endâz oldukda, Efendi-i mezbûr müte'abbisâne: "Behey Efendi! Her çend birâderinin hâli minvâl-i mezkûr üzere ise de Meydân-ı Lahm huzzârından değil midir? Sadr-ı 'âlî-makām efendimizi bu kadar ilhâh u ibrâmla tasdî'm ma'nâsı nedir?" deyü âzâr birle çehre-i gazab u infi'âl ibrâz ve miyâne-i kelâmına faysal vermeyerek tahvîl-i mebhas birle der-dest etdikleri mâddeyi Sadrıa'zam'a keşf ü takrîre âgāz eylemekle, def'-i meclis edüp, 'Atâ'ullah Efendi dahi nâ-çâr kıyâm ve me'yûsen hânesine 'avd ü i'tizâm eyledi. *Mâ be-kıssa bâz-âyîm*[*]

Ve mutesaddiyân-ı ratk u fatk-ı umûr ve müte'addiyân-ı hall ü 'akd-i mesâlih-i cumhûr cenâbları, külle yevmin her cins insden defter ve pusula tertîb edüp, katl ü salb ve nefy ü tagrîr siyâsetleri taraf-ı Vezîr-i sâhib-i satvet'den icrâ olunur idi. Ve bâlâ-ter-i reng-i siyâh seyyi'âtları şu madde-i münkire-i bed-simâtdır ki, meclislerinde aslâ nâm-ı nâmî-i hazret-i Hılâfet-penâhî yâd ve "Emr u irâde-i cenâb-ı Zıllullâhî şu gûnedir" vâdîlerinde harf-i vâhid serd ü îrâd olunmaz idi. Cümle-i zikr u fikirleri *"Kāle'l-Vezîru"*[**] ve *"Emere'l-Emîru"*[***] siyâkında idi. Zümre-i ahyâr, evzâ'-ı sâ'irelerinden ezyed ü eşedd bu şîve-i ciğer-güzârân-ı dil-fikâr ve sûhte-i harmen-i sabr u karâr olur idi.

Halîfe-i bî-hılâf, Hudâvend-i sütûde-evsâf, Dâver-i dâd-âver, Hidîv-i Ferîdûn-fer, Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn, Pâdişâh-ı 'âlem, Fermân-fermây-ı tavâyif-i ümem, sâye-i Yezdân, eban-'an-ceddin Sultân ibnü's-Sultân *halledallâhu hılâfetehû ve eyyede şevketehû ve şeyyede saltanetehû*[*4] hazretlerinin gerçi mu'allâ serîr-i Saltanat'a şeref-bahş-ı su'ûd-i pür-sü'ûd oldular ise de, tâ'ife-i mezbûrenin bîrûn-i havze-i hadd-i imlâ fezâhat ü vekāhet-âmîz tesallut u istîlâları sebebiyle, zât-ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı sultânîleri **[N4 39b]** verây-ı perde-i sehâbda meknûn, âfitâb ve tılsım-ı ejdehâ-pîçîde derûnunda mahzûn, cevher-i nâ-yâb gibi bi-hasebi'z-zâhir 'arz-ı tal'at ü dîdâr ve hasâ'is-ı fıtrat-ı

---

* ما بقصه باز آییم = Biz yine hikâyemize döndük" anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.
قال الوزير = Sadrıa'zam buyurdu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
امر الامير = Emîr (=Kumandan) emretti" anlamına gelen arapça bir ifâdedir.
خلد الله خلافته و ايد شوكته و شيّد سلطنته = Allah onun hılâfetini kalıcı kılsın, heybetini güçlendirsin ve saltanatını kutlu kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

zekiyye-i melikiyyeleri olan envâr-ı âsâr u ahkâm-ı mülkiyyelerini neşr u îsâr birle dâ'ire-i dîn ü devlet iklîm-i muşa'şa'dan nümûdâr olmamağla, kâffe-i ehl-i idrâk gamnâk idiler. Tevârîh-âşinâyân bu şu'ûn-i şenî'aya sarf-ı im'ân eyledikce, Hudâ ne-kerde istîlâ'-i bîgânegân ile berhem-zede olan evâhır-ı Devlet-i 'Abbâsiyye ve Fâtih-i 'Arabistân Sultân Selîm *'aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân** hazretlerinin Tomanbay'a serzeniş eyledikleri sûret-i saltanat-ı Çerâkise, gerçi dağdağa-fersây-ı havâtır olup, lâkin vâkıf-ı rûz-nâme-i serâ'ir-i ekvân olan ashâb-ı basîret ü itkān işbu Devlet-i Muhammediyye-i 'Osmâniyye'nin kütüb-i evliyâ'ullahda sübût-kerde-i kilk-i tahkīk olduğu üzere Mehdî-i sâhib-i zemân zuhûruna dek ber-karâr, husûsan Şeyh-ı Ekber** *kuddise sırruhu'l-ezher**** mahâll-i 'adîdede efrâd-ı selâtîn-i 'Osmâniyye'nin ferd-i ahîri Mehdî hazretleriyle mülâkāt edeceklerini tasrîh etmeleriyle, 'asr-ı merkūma kadar pâydâr olacağına cezm ü teyakkun birle müteselli olurlar idi. Kaldı ki cümleye ma'lûm olan mevâdd-ı bedîhiyyedendir ki, hazret-i Hakk *'azze ve celle* vâhid-i hakīkī ve cenâb-ı Rasûl-i ekrem *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* dahi meclây-ı tecellî-i vâhidiyyet olmağla, elbette her 'asırda mazhar-ı Hılâfet ve ber-mazmûn-i *"Ve bi'n-necmi hum yehtedûn**4*"* hâdî-i ümmet olan zevât-ı kirâm dahi zâhiren ev bâtınen âfitâb misâl yegâne ve yektâ olmak muktezây-ı hâldir.

Te'sîs-i binây-ı Devlet-i 'Abbâsiyye eden Ebû Müslim Horasânî, Muhyi'd-devle ve Kıvâmu's-saltana oldukları tafrasıyla istiklâlen ba'zı umûr-i Hılâfet'e müdâhale etmegin, bir takrîble merkūmun def'i, Mansûr Halîfe'nin derûnunda câ'il idi. Karîne-i hâl bir gün huzûruna dahil oldukda: *"Mâ tekūlü fî hakk-ı Ebî Müslim**5*"* 'ibâresiyle hâl ü şân-ı Ebû Müslim'den istiksâ eyledikde, merkūm dahi hemân **[N4 40a]** *"Lev kâne fîhimâ âlihetün illallâhu le-fesedetâ**6*"* âyet-i kerîmesini kırâ'et etmekle, Mansûr *"Hasbî, hasbî**7*"* deyerek Ebû

---

* عليه الرحمة و الرضوان = Allah'ın rahmeti ve rızâsı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Burada Şeyh-i Ekber diye kendisinden ve öngörülerinden bahsedilen, tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sûfî müellif İbnü'l-'Arabî'dir. Belirtilen öngörüsü ise, ilm-i cifre dair olan ve kendisinin eseri olmamakla birlikte ona izâfe edilen Şeceretü'n-Nu'mâniyye'den alınmış olmalıdır. İbnü'l-'Arabî (ö.638/1240) için bk. meselâ M. Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabî", *DİA,* İstanbul 1999, XX,493-516.

قدس سرّه الازهر = Onun parlak sırrı mukaddes kılınsın" anlamına gelen ve evliyâullah için yapılan duâlardandır.

و بالنجم هم يهتدون = Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nahl, 16/16. âyetin ikinci yarısıdır.

1 Nüshada burada bir iki kelimelik yer boş bırakılmıştır.

*5 ما تقول فى حق ابى مسلم = Ebû Müslim hakkında ne düşünüyorsun?" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا = Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enbiyâ', 21/22. âyetin ilk yarısıdır.

حسبى حسبى = Yeter, yeter!" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Müslim'in i'dâmına 'azm ü cezm edüp, encâm-ı kâr i'mâl-i letâ'ifü'l-hiyel birle küşte-i tîğ-i tebâr eyledikde: *"El'âne sırtu halîfeten"* ya'nî "İşte şimdi Halîfe oldum" dediler.

Görelim Hudâ neyler, neylerse güzel eyler

Çün Memâlik-i mahrûse a'yânları Âsitâne-i sa'âdet'e celb ve cümle ile 'akd-i ittihâd-ı kalb olundukdan sonra, umûr-i me'mûrlarım der-'uhde-i gerden-i iltizâm ederek herkes diyârlarına 'avd ü i'tizâm eylediler. Ancak Sirozî İsma'îl Bey, ber-vech-i muharrer derûn-i İslâmbol'a girmeyüp, ordusuyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda ikāmet ve bunlar ile gerçi sâ'irler gibi 'akd-i 'ahd-i muvâfakat edüp, lâkin be-gāyet dûr-endîş ve mizâc-ı şehr u dehre vâkıf, dakīkadân ve dirâyet-kîş olmağla, âmîzişi miyâne ve nümâyişi hakîmâne idi. Ne hâl ise ol dahi dâhil-i silsile-i katâr olup, rakabe-i himmetine peyvend olan ribka-i umûru kılâde-i ceyyid-i iltizâm etmekle, çend-rûz murûrunda me'zûn-i insırâf oldu. Lâkin emr-i Sadâret-penâhî ile birkaç yüz süvârî tevkīf etmekle, Kasaba-i Ebî Eyyûb'de ba'zı hânlarda ta'yînât-ı mîriyye ile şimdilik ikāmet eylediler. Mîr-i mûmâ ileyh pâ-der-rikâb-ı 'avdet olduğu hengâmda, sergerde-i süvâriyânına nihânîce te'kîd ü tevsîk ile bu takımların revişleri;

*În reh ki tû mî-revî be-Türkistânest**

yürüyüşünce olmağla, kârları başa varmayup, hususan dimâğlarında dâ'iye-i hevâ olmağın: "Bizi savdıkdan sonra başka vâdîye gidecekler, ya'nî 'âlem ve lücce-i bahr-ı meşâhî ve müstelezzât-ı nefsâniyyeye gavs edecekler. Bu cihetle 'an-karîb bunların da devri nigûn-sâr ve hâlleri mahall-i i'tibâr olmak agleb-i melhûzdur. Hemân öyle bir hâlet-zuhûrî mahsûsünüz oldukda, imdâd ü i'ânet kaydına düşmeyüp ve bir dakīka tevakkuf u ârâm etmeyüp, derhâl süvâr **[N4 40b]** ve verânıza iltifât etmeyerek tarafımıza 'inân-rîz-i esb ılgār olasız" siyâkında tenbîh u sipâriş eylediği, ol esnâda bi'l-münâsebe ba'zı mahremlerinden gûş-zed-i muharrir-i Hakīr olmuşidi. Vâkı'â hâdise-i âtiye zuhûrunda ol süvârîlerin 'ale'l-'acele süvâr ve yemîn ü yesâra bakmayarak savb-ı sahrâya şitâbkâr oldukları, takrîr-i meşrûhu tasdîk eyledi.

Karîne-i hâl Sadr-ı bülend-ikbâl hazînesine ve Kapudan Paşa ve mütevellî-i umûr ve müstevlî-i mesâlih-i cumhûr olan kâr-fermâyân taraflarına hafî ve celî keşîde olan katâr katâr pîşkeşler ve rişvetler ve tayyârât ve garâmâtlar ve'l-hâsıl hâric ü dâhilden der-âmed olan sunûf-i emvâl bilâ-mübâlaga güncâyiş-pezîr-i hızâne-i hayâl olmak derecesinden bîrûn ve hîta-i erkām-ı aklâm-ı müstevfiyândan efzûn olmağla, müddet-i yesîrede Vezîr-i cânî Kārûn'a müdânî olup, sâ'irleri dahi 'alâ mekādîrihim mâlik-i genc-i şâygânî

* این ره که تو میروی بترکستانست = Bu gittiğin yol Türkistân'a gider" anlamına gelen bu cümle Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçen Farsça bir mısrâdır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* trc. Kilisli Rıfat Bilge,10. Baskı, İstanbul 1975, s.375.

oldular. Zu'mlarınca neşve-i fîrûzî-i kâm ile sermest-i mey-kede-i ikbâl ü merâm olan hâmkârân u mağrûrân, şîrîn-kârî-i devrândan gāfil, husûsan işbu Devlet-i 'aliyye'nin girdâb-ı ka'r-ı nâ-yâb olduğundan zâhil olmalarıyla, bu resme cem'-i mâl-ı pür-vebâle tehâlük ü ikbâb ve gûnâ-gûn a'mâl-i rediyye irtikâb ederler idi.

Bundan başka bir kazıyye-i nâ-marzıyye dahi vardır ki, devlet-me'âb Vezîr-i vâlâ-cenâb hazretleri Rumeli'nin erâzil ve evbâşlarından olmağla, hemîşe fısk u fücûr ile neşv ü nemâ bulmuş ve 'âdet-i bî-sa'âdetleri üzere ol diyâr-ı hâliyetü'l-hıyâr ıstılâhında Güvende ta'bîr olunan Rumeli çingânesi çengîlerini terkīs ve dâ'imâ ol makūle fazalât-ı merzûle ile 'îş ü 'işrete me'lûf olmuş nühme-i behîmî ve şehve-i hayvânî sâhibi zen-pâre-i tebehkâr olmağla, muktezây-ı neş'eti ve hevâ vü heves-i cibilleti, ma'lûm-i ser-i kârân olmağla, bizzât ve bi'l-vâsıta ekser kibâr ve mütemevvilân-ı esnâf ü tüccâr ve ashâb-ı havâyic ü evtâr zer u zîver ile ârâste ve murassa' ve mücevher elbise ve hüliyyâtla pîrâste, perî-peyker, havrâ-manzar **[N4 41a]** serv-kad, lâle-had cevârî tedârük ve pîşkeş etmeleriyle, bî-çâre Vezîr müddetü'l-'ömr nigâr-hâne-i mütehayyilesinde sûret-bend-i resm ü tasvîr olmamış bu misillü suver-i hıred-fersâ ve endâm ve üslûb-i hayret-fermâ ile bu resme *kāsırâtü't-tarfî** hisânü'l-vücûh nigâr-ı nâzenîn ve mahbûbe-i nâzik-terînleri müşâhede eyledikde, ol mağlûb-i şehvet ü igtilâm gözünden ihtilâm olup;

Buna sabr olunur mu zâhid sen Şeyh-ı Muhtâr ol

güftârını tekrâr ve;

'Aklın aldırdın gönül bilmem ne hâl olmuş sana

me'âlini hasbihâl-i perîşân-şi'âr ederek, mâ-melek-i 'akl ü ıstıbârı târumâr ve hâne-i ârâm u karârı hâksâr olmağla, tîmâr-hâne dîvânesine dönüp ve fî zâtihî sebükser ve vekār u mekânetden bî-haber olmağın, bir tarafdan 'izz-i Sadâret ve *"Ene lâ gayrî***" teferrüdüyle temellük-i devlet ve bir cânibden hazîne hazîne sîm ü zer ve envâ'-ı nefâyis-i dürr ü güher ve esnâf-ı tefârîk-ı tuhaf ve ecnâs-i nevâdir-i turaf neş'eleriyle siyeh-mest ü kanzil*** ve kuvve-i 'âmile-i müdrikesi mâye-i şu'ûr u idrâkden bi'l-külliyye 'âtıl olmuşidi. Pîşkârân-ı hum-hâne-i dâd ü sitâd-ı devlet olan yârân-ı çîrekârân ise müşârun ileyh cenâblarım bu resme bahr-i bî-gerân-ı zevk-ı nefsânîye daldırup ve hiss ü idrâkini 'âşık-ı şîfte-dil gibi hevâya aldırmalarıyla, kendüler dü-bâlâ mu'âmelâtlarına revâc-bahşâ oldular. Bir mâddeden yalnızca Köse Kethudâ dedikleri âdemi doksan

---

* قاصرات الطرف = Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, es-Saffât 37/48, Sâd 38/52 ve er-Rahmân 55/56. âyetlerin ortasında yer alan bir kısımdır.

انا لا غیری = Bir tek ben varım" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Metnimizde geçen "kanzil (قانزل)" kelimesi, geçkin sarhoş, körkütük anlamına gelmektedir; bk. *Tarama Sözlüğü,* IV,2241-2242.

bin guruş aldığı, ol esnâda bi'l-münâsebe sıhhat vechiyle mesmû'-i muharrir-i Hakīr oldu; *huz mâ yukālu ve kıs 'aleyhi'l-bâkī*[*]

Ve 'an-asl kendülere müte'allık ve bu esnâda ba'zı vesâ'il ile dahîl ü mültehak-ı *"Müdâhinün ve mümâzıkun bi'se'l- 'âlimu fî bâbi'l-emîr"*[**] fazîhasını mürtekib, cerrâr-meşreb, sefele-nihâd, ehl-i 'ilm ve sâhib-i 'amâme nâmına eşhâs-ı ma'dûdeden mâ'adâ ve mizâclarına bi'l-vücûh sâz-kâr ve mahrem-i esrâr ve mürevvic-i bâzâr olan Kādî-i Dâru's-saltana Tâhir Efendi, **[N4 41b]** husûsan Şeyhulislâm-zâde Sâlih Molla'dan gayri cins-i 'ulemâdan ferd-i vâhid semt ü dâ'irelerine ruhsat-yâfte-i tekarrub olmaz idi. Ve her birinin dâru'n-nedveleri pîşkeş-keşân ve rişvet-resân ve sü'ât ü vüşât ve gammâzân ve hemmâzân izdihâmından nümûne-i haşrgâh-ı enâm idi. Hele çend nefer peyk-i şerr yed-i mazlemeleri var idi, bi-hamdihî Te'âlâ karîb zemânda anların da her biri ahz-ı zi'l-batşi'ş-şedîd ile berbâd ve kesâfet-i vücûdlarından Âsitâne, bihbûd-i nezâfet-âbâd oldu. Beher gün Bâb-ı 'âlî'ye tevârüdlerinde, nahıl alayı gibi pîşâ-pîş elli altmış kadar orta kuşak ekserinin bellerinde fermâyiş dedikleri şâl, ana göre libâs ve kıyâfetle lâ-teşbîh rikâb ağaları pâyesiyle çukadârân ve iç ağaları ve murassa' raht ü setâm ile yedekler çekilerek âmed-şud edüp, şöyle ki rikâb-revân ve dünbâle-devân güncîde-i râh-ı dîvân olmak mertebesinden bîrûn ve kevkebe vü dârâtları temâşâyiyâna hayret-nümûn olur idi.

Çok da açılma, eyle hazer rûzgârdan
Hammâm-ı çerh köhne imiş, püşt-mâli yok[***]

Vaz'-ı dîğer: Çün ber minvâl-i muharrer pîş-gâh-ı nazarlarından zünbûrân-ı mevâni' zâ'il ve şehd-i şîrîn-i tasarruf dü (.....) bî-hâciz ü hâ'il mezâkk-ı emânîleri nâ'il olmağla, Vezîr cenâblarımn bir cânibden ve erkândan Behîc makūlesi fâcir u fâsıkın bir tarafdan kuvây-ı şehvâniyye ve tûfân-ı nefsâniyyeleri heyecâna başlayup, her biri 'an-asl meş'ûf u me'lûf oldukları 'îş ü safâ deryâsına bî-bâk zevrak-rân-ı tevaggul ü inhimâk oldular. Kapudan Paşa cenâblarımn meğer Hıtâyî ta'bîr olunan bir sınıf câriye ârzûy-i dîz sâlesi imiş. İslâmbol derûnuna ve İzmir gibi ba'zı benâdire kol kol esirci simsârları **[N4 42a]** ve câsûslar ta'yîn ü isrâ ve behâsına bakılmayarak iştirâsını terhîs u irhâ eylediği mesmû'umuz olmuşidi.

Pek çalma sâz-ı sevreti zîrâ düzen bozar
Tel kırma pek de ye'sle ki anı bozan düzer

---

* خذ ما يقال و قس عليه الباقى = Denileni al, diğerlerini de buna kıyâs et" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

مداهن و ممازق بئس العالم فى باب الامير = Münâfıklık yapan ve riyâkârca davranan hükümdârın kapısındaki âlim ne kötüdür" gibi bir anlama gelen Arapça cümledir.

Metnimizdeki bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı,* II,751.

Bâdî bu denlü şûrişe dünyâ vü nefsdir

İşte ricâl-i 'âlemi işbu düzen bozar

Kāle 'Aliyyün kerremallâhu vechehû: "İnneme'd-dünyâ sittetü eşyâ'in; mat'ûmun ve meşrûbun ve melbûsun ve merkûbun ve menkûhun ve meşmûmun. Fe-eşrefü'l-mat'ûnât el-'aselü ve huve mezkatü zübâbin ve eşrefü'l-meşrûbâti el-mâ'u yestevî fîhi el-berru ve'l-fâciru ve eşrefü'l-melbûsâti el-harîru ve hüve nescü dûdetin ve eşrefü'l-merkûbâti el-feresü ve 'aleyhi yuktelü'r-ricâlu ve eşrefü'l-meşmûmâti el-miskü ve hüve demü hayvânın ve eşrefü'l-menkûhât el-mer'etü ve hiye mebâlin fî mebâlin"*

Tetimme

Ve Behîc dedikleri diyânet-behîç ve zirve-rîş, kebûd-çeşm ve kehrübâ çehre *"Lâ hayra fî'l-asfar**"* nümâyişiyle Benî Asfar 'ırk-ı bedterinden bâ-behre olduğundan başka, meğef 'an-asl mûle'-i zinâ vü fücûr bir fâsık-ı cesûr imiş. Neş'etinden berü mücâzebe-i mücânesetle ol nâ-cins hemîşe zenân-ı Ervâm ve Efrenc'le ülfete âlüfte ve ol tâ'ifeden Orta-köy'de sâhil-nişîn bir ma'hûdeye âşüfte olmağla, el-hâletü hâzih rîş-handî-i şettâr-ı zemân ve çeşm-bendî-i sîmyâ-ger-i devrân sebebiyle bir mikdârca vüs'at-i meydân bulmağın;

Dîdî ân kahkaha-i kebk-hırâmân Hâfız

*Ki zi-ser-pençe-i şâhîn-i kazâ gâfil buved****

şîvesinden zâhil olarak bî-mehâbâ ekser leyâlîde mersûmenin sâhil-hânesine zevrak-süvâr-ı 'azîmet ve ba'zı hem-kîş ve hem-âyînleriyle gark-âbe-i lücce-i 'îş ü 'işret olup, sâ'irleri dahi muktezây-ı mezâklarının icrâ ve istîfâsına i'tinâ

---

* قال علیّ کرّم الله وجهه انما الدنیا ستة اشیاء مطعوم و مشروب و ملبوس و مرکوب و منکوح و مشموم فاشرف المطعومات العسل و هو مَذقة ذباب و اشرف المشروبات الماء یستوی فیه البرّ و الفاجر و اشرف الملبوسات الحریر و هو نسج دودة و اشرف المرکوبات الفرس و علیه یقتل الرجال و اشرف المشمومات المسك و هو دم حیوان و اشرف المنکوحات المرأة وهی مبال فی مبال = Hz. Ali -Allah onun yüzünü şerefli kılsın- buyurmuştur ki: "Dünyâ; yenilecek, içilecek, giyilecek, binilecek, cinsel ilişkide bulunulacak ve koklanılacak altı şeyden ibârettir. Yenilecek şeylerin en lezzetlisi bir sineğin kusmuğu olan baldır; içilecek şeylerin en güzeli, iyilerin ve kötülerin aynı şekilde faydalandığı sudur; giyilecek şeylerin en alımlısı, bir böceğin dokuduğu ipektir; binilecek şeylerin en iyisi, üzerinde insanların öldürüldüğü attır; koklamlacak şeylerin en hoşu, bir hayvanın kanı olan misktir; cinsel ilişkide bulunulacak olanların en iyisi, nihâyetinde bir sidik deliği olan kadındır" anlamına gelen ve burada Hz. Ali'nin bir sözü olarak nakledilen bu cümlelerin geçtiği yerlerden biri olarak bk. meselâ İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* Der-sa'âdet 1331/1913, V,52.

لا خیر فی الاصفر = Sarıda [=Rumlar'da] hayır yoktur" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** دیدی اَن قهقهه کبك خرامان حافظ * که ز سرپنجه شاهین قضا غافل بود = Hâfız, o salman kekliğin kahkahasını duymuştun ya. Kaza ve kader şâhininin pençesinden nasıl da gâfildi" anlamına gelen bu cümleler, Hâfız'ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı,* s.143.

etmekdeler idi. Ve çünki Anadolu hânedânları ve ba'zı Rumeli a'yânları diyârlarına gidüp, bir mikdâr asker ile Âsitâne'de havâss-ı Vezîr olan **[N4 42b]** Boşnâk Ağa ve Yâsin Ağa makūlesi ağalar kalmağla, bi'l-cümle cism-i vâhid mesâbesinde kalben ve kāliben müttehid ve zu'mlarınca dil-hâhları olan mesâlih-i mülkiyye sûret-i itmâm-ı intizâma müsta'idd olmağın, nevbet müşteheyât-ı nefsiyyeye gelmekden nâşî, anın dahi hükmünü icrâya mübâşeretle haftada birkac gün bir müferrah sâhil-hânede yâhûd nehâren bir mesîrede ve leylen bir sâhilgâh-ı İrem-nişânede tertîb-i ziyâfet ve ol takrîble bî-gā'ile-i ağyâr 'akd-i cem'iyyet ve ol ictimâ'ı ba'zı mertebe müzâkerât-ı hafiyyeye de vesîle ve âlet eylemek mâddesine de kıyâfet verdiler. Cümleden evvel Re'îs Efendi fâtih-i meydân olup, ba'dehû Kethudâ *ve helümme cerrâ** her da'vetde çengîler ve tavşanlar ve tavşan kanı bâde-i erguvânlar ve'l-hâsıl cemî' cihâzât ve temâmî-i tetimmât ârâste ve mükemmel olarak açıkdan pey-der-pey zevraklar dobdolu sebû sebû belki varil varil mey-nâb ve Erdekî ve Papas-karası şerâb ve kol kol çengîler ve ma'reke-gîr âhengîler iki taraflu sâhil-nişînân ve rûy-i deryâda âmed-şudegân manzaralarında âşikâre vü 'iyân çekilmekde idi. Garîbdir ki;

Reh-i meyhâneyi kat' etdi tîğ-i kahrı Sultân'ın
Su gibi arasın kesdi Sitanbul ve Kalata'nın**

mısdâkınca cemî' mey-kedeleri sedd ve yesak-ı şedîd ile halkı men' u sadd etmişler iken, kendüler âşikârece velvele ve gulguleler ile isti'mâl 'acâ'ib-i ahvâldendir.

Muhtesib-i gûn be-rehne der-bâzâr
*Kahbe-râ mî-zened ki rûy be-pûş****

Hele derûnlarında havf-ı Hudâ olmayup ve efrâd-ı nâs dahi nazarlarında mûr u meges 'idâdında olup, lâkin dest-dâr-ı bey'at oldukları Halîfetullah ve zıll-ı hazret-i İlâh Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn hazretlerinden kat'an ve lev bi's-sûre şerm ü hayâ eylemeyerek, cık cıkı çârpâre ve hey hey ve hây hûy-i âşikâre ve bi'l-cümle esbâb-ı fısk u sefâheti i'lân ü izhâra ictisâr ve İbâhiyye tâ'ifesi gibi **[N4 43a]** lâ-kaydâne mahzûrât-ı şer'iyyeyi irtikâbla Dâru'l-Hılâfe'yi Avrupa memleketinden nümûdâr ederler idi. Ancak 'an-karîb *"Huffeti'ş-şehevâti bi'n-nâri*"* sırrının ne gûne sûret-yâb-ı zuhûr olduğunu tahrîr, âyîne-i 'ibret olmak kasdiyle mevkûl-i 'uhde-i kilk-i sâdıku't-takrîr dir.

---

* و هلم جرا = Ötekileri de buna kıyas eyle" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** Metnimizdeki bu beyit, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Bakî, Dîvânı,* s.355.

*** محتسب کون برهنه در بازار * قحبه را میزند که روی بپوش = Homoseksüel zâbıta, pazarı kesmiş kahpeye yüzünü ört diye vuruyor" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin şiirlerinden bir beyittir; bk. Sa'dî, *Külliyyât-ı Sa'dî, Mevâ'iz, Kıtâ'at,* hzr. Muhammed 'Ali Furûgî, Tehrân 1365, s.830.

Hulâsa-i kelâm bir müddetcik dahi bu hengâmeye mütevaggılen güzârende-i eyyâm olup, ancak Vezîr'in Ruscuk'da Kethudâsı ve kuvve-i müdîresi, belki cümletü'l-mülkü olan Köse Ahmed Efendi, ber-muktezây-ı şekl-i kûsecî be-gâyet tedkīk u tebassur ve hurde-dânî ma'rekesinde çerkacı olmağla, mebâdîden me'âl-i hâle intikāl ve eserden mü'essire istidlâl eylemekle, Vezîr'in Ruscuk sâhilinde bünyâd-efgen-i inşâ olduğu Top-hâne'nin temşiyet ü itmâmı ve hâlâ kabza-i tasarruf-i Vezîr'de olan Silistire ve mülhakātının nezâret ve tanzîm-i mehâmmı, husûsan müdahhar olan gencîne-i bî-gerânın Ruscuğ'a îsâli ve sâ'ir ba'zı mesâlihin tensîk u ikmâli zımnında kendüsünün ol tarafa 'azîmeti derece-i vücûbda olduğunu beyân birle 'avdete istîzân eylemekle, mâh-ı şa'bân evâ'ilinde◊ hemân ol genc-i bî-pâyânı istishâb ve Ruscuk cânibine şitâb edüp, bu behâne ile ol varta-i hâ'ile-i dûzah-nişâneden ol gürg-i bârân-dîde nefsini selâmet vâdîsine resîde eyledi. Vezîr-i bed-tedbîr cenâbları sûhte-i nâr-ı tedmîr oldukdan sonra Kethudây-ı merkūm, hazîne-i mersûmu alup Tuna'dan karşu yakaya mürûr ile Rusyalu'ya ilticâ eylemekle, ol kenz-i bî-hadd ü ihsâ mührüyle ünüde-i ser-pençe-i a'dâ oldu. Niteki mahallinde mastûrdur.

Ve Kalyoncu Ağa dahi mezbûr Köse Kethudâ'ya teyakkuz u basîretde hem-seng ve 'âkıbet ve endîşî vü dirâyetde dengâ-deng olmağla, ol dahi bidâyeden istinbât-ı mesâ'il-i nihâye eylediğine mebnî, meks ü dernek etmeyüp, bi'l-isticâze semt-i selâmete müctâze oldu.

İstitrâd

Sâl-i âtîde Teke Mütesellimi el-Hâc Mehmed Ağa'nın Âsitâne'de **[N4 43b]** Kapu Kethudâsı makāmında olan Edhem Efendi, mübâya'aya dâ'ir me'mûriyyetle Teke'ye 'azîmet edüp, ba'de'l-'avd hasbe't-tarîk merkūm Kalyoncu Ağa'ya mihmân olmağla, esnây-ı sohbetde 'Alemdâr Paşa münâsebeti der-meyân oldukda, Kalyoncu demiş ki: "Âbâ' ü ecdâdımızdan 'Devlet-i 'aliyye'ye Köprülü Paşa nâm bir Vezîr gelüp, nizâm ü intizâm vermiş' deyü istimâ' eylemişidik. İşte 'Alemdâr Paşa'nın evvel vehlede tarz u tavrı merhûm Köprülü Paşa'yı müzekkir olmağla, Memâlik-i mahrûse'ye hüsn-i nizâm vereceği derece-i cezm ü yakīnde olup, vaktâ ki mahzâ süfehâ'-i müstevliyânın iğvâ vü igrâlarıyla ibtidâ taraf-ı eşref-i hazret-i Hılâfet-penâhî'den kat'-ı rişte-i mübâlât edüp, sâniyen bî-şerîk ü sehîm makām-ı istiklâlde ve cümle-i evâmir u nevâhîsi istikbâl-kerde-i imtisâl ü teslîm

* خفت الشهوات بالنار = Cehennemin etrâfı nefsin hoşlandığı şeylerle çevrilidir" anlamına gelen bu cümle, Müslim, Cennet, 1; Ebû Dâvud, Sünnet, 22; Tirmizî, Cennet, 21, en-Nese'î, Îmân, 3; ed-Dârimî, Rikāk, 117; Ahmed b. Hanbel 2/260,333,354,380, 3/153,254,284'te geçen Hz. Peygamber'in hadîsinin bir kısmıdır; bk. Wensinck, I,479.

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

olduğunu tefekkür ve kendi zâtını dîde-i dîğer ile ru'yet ve merkez-i âharda tasavvur ederek, ebhıre-i rediyye-i gurûr u nahvet muka"ar-ı dimâğına mütesâ'id ve kar'-ı enbîk-ı ünf-i şâmihından katerât-ı kibr u batar ile sütûr-i sahîfe-i efkârı fâsid olup, sâlisen inhimâk-i 'âlem-i 'işret ve havz-ı deryây-ı şehvet eylemekle, sûret-i hâli münkalib ve min-ba'd bekā' ü devâmları cihetinden emn ü emel münselib olmakdan nâşî, hezâr gûne behâne serd ederek hele ol girdâb-ı hevl-nâk-i helâkdan kalyon-i vücûdumuz lîmân-res-i emn ü emân oldu" deyü hasbihâl eylediğini merkūm Edhem Efendi bu Hakīr-i bî-nevâya şifâhen hikâye eyledi.

Neşvedâr oldukca nâ-hemvâr olur meşrebleri

Mest-i ikbâl-i zemâne böyle serşâr olmasa

Tetimme

Çün Vezîr cenâbları 'an-asl Ocaklu'dan olup, bu def'a her ne denlü Ocaklu tarafına 'ilel-i vâride sebebiyle pençe-zen-i tesallut olmuş ise de: "Benim neş'etim ve rütbe-i Vezâret'e terakkī birle rif'at-i şân ü menziletim Ocak berekâtiyle olmağla, **[N4 44a]** elbette gayreti lâzime-i zimmetimdir" deyerek gâh u bî-gâh ba'zı post-i pûsîde sâhibi olan sanâdîdlerine ve tebdîllerde kolluklara ve gâhîce mahsûs odalara igfâl ü tagrîr zu'muyla 'atâyâ bezl ü i'tâsından hâlî olmaz idi. Lâkin kakānise-i Bektâşiyye ol eşhâs değildir ki, bu makūle evzâ'-ı etfâl-firîble mağbûn ve berây-ı maslahat bu resme musanna' şîve vü hareketler ile âsûde-derûn olalar. Hattâ gayret-i merkūme şu'besinden olmak üzere kırk dört kapusu dâhilinde Sürûrî'nin;

Mustafa Paşa musaffâ çeşme bünyâd eyledi

(مصطفی پاشا مصفّی چشمه بنیاد ایلدی)

târîhi nakş-ı kitâbesi olan çeşmeyi dahi tekellüf-i kesîr ile binâ' vü inşâ ve Ocaklu'ya gûyâ ki dâ'imâ mâ'-i müsâ'ade vü müvâsâtı cereyân eder olduğunu zebân-ı lûle ile işrâb ü îmâ eyledi. Anlar ise çeşme değil, ebhur-i seb'a ile enhâr-ı erba'ayı icrâ eylese, susalık marazına mübtelâ hayvân gibi aslâ reyyân olmayacakları bî-reyb ü gümândır. Lisân-ı hâlle işbu beytin müfâdını îrâd ederler.

Âteş-i 'aşkımı teskîn edemez Nehr-i Furât

Mâ-cerâmız bizim ey dil dahi çok su götürür

Tarafeynin dahi mu'âmelâtı münâfikāne olduğu yekdîğere zâhir ve her biri dem-i fursata muntazır olmuşidi.

Katl ü i'dâm-ı Tayyâr Mahmûd Paşa

Çün Kā'im-makām-ı esbak Tayyâr Mahmûd Paşa'nın cild-i sâbıkda tefâsîl-i ahvâli tahrîr ve Dimetoka'ya nefy ü teb'îdi mâddesi mersûm-i hâme-i huceste-ta'bîr olup, Vezîr-i a'zam ol hılâlde müşârun ileyhi istishâb ve ba'de'l-istîzân Varna'ya muhâfız nâmiyle ikāme birle ser-pençe-i kahr u i'dâmdan rehâyâb eylemişidi. Müşârun ileyhin Ocaklu tarafına fart-ı meyl ü ta'assubu sebebiyle Hudâvend-i esbak devrinde velvele-ârâ dâstânından başka Çeparzâde ile beynlerinde münâfese ve mu'âdât olup, yek-dîğerin hasm-ı cânı ve harâb-hâh-ı hânumânı idi. **[N4 44b]**

el-Hâletü hâzih Çepâr-zâde Anadolu kişverinin rükn-i rekînî ve mültezem olan umûr-i mühimmenin üss-i rasîni olmağın, re'y ü recâsı eyyen-mâ-kân nâfiz ve şikâyet ü şükrânı mühlik ü münkızdır. Bundan mukaddemce Mîr-i mûmâ ileyh Âsitâne'de olduğu hengâmda müşârun ileyhin bi'l-münâsebe ahlâk u etvârından ve devr-i esbak ve sâbıkda nümûdâr olan kâr u kirdârından bahisle Anadolu yakasına güzârı, belki milket-i hayâtda hayyât gibi bekā' u istikrârı, ânen-fe-ânen der-dest olan maslahatın vehm ü ihtilâline bâ'is, belki sûret-i in'ikâsım mûris olacağını vâkı'a mutâbık edille vü berâhînle isbât ve i'dâmı rütbe-i vücûbda olduğuna îrâd-ı beyyinât eylediğinden başka, müşârun ileyh fî zâtihî muharrik-i fitne-cûy ve fesâd-hûy, hemîşe şerr u şûra magrem ü meyyâl, seffâk ü fettâk, kattâl ü mugtâl ve eban 'an-ceddin Devlet-i 'aliyye cânibine serkeşâne tavr ile lâ-ubâliyâne mu'âmeleye mcş'ûf ve Ocaklu tarafına izhâr-ı 'asabiyyet ve her tabakada rîcâl ve ser-i kârân-ı devlete buğz u 'adâvet ve tahzîl ü ihânete mecbûl ü me'lûf olup, husûsan Kā'im-makāmlığı hengâmda bi'd-defe'ât ordu ricâlinin izâle ve i'dâmlarına kasd ile pes-perdeden Ocaklu'yu tahrîk birle hâllerini herc ü merc etdiği sanî'ası, ol kem-fursatâna müheyyic-i 'ırk-ı intikām olmağla, Çepâr-zâde yek-dehen tasdîk u te'yîd ve lüzûm-i i'dâmını tahkîk u teşdîd etmeleriyle, encâm-ı kâr Vezîr'i sözlerine râm ve mukaddemâ rây ü emân-ı küllî ile te'mîn ü tatmîn eylediğine mebnî, bu def'a gaddârlık nakīsasını irtikâbla müşârun ileyh Tayyâr Paşa'nın murg-i rûhunu itâre birle kârını itmâm eylediler.

Terceme

Müşârun ileyh Canikli Hacı 'Ali Paşa-zâde Battâl Paşa'nın peççe-i beyzâ-i sulb-i salîbi olup, ibtidâ Emâret ve devr-i esbakda Vezâret'le iktisâb-ı 'izz ü rif'at ve Canik ve Trabzon mansıbında **[N4 45a]** nevbet-zen-i necdet ü mecdet olup, Rumeli'de Dağlu nâm türüdilerden etrâf u enhâyı muhâfaza içün bir müddet Edirne'de me'mûr-i ikāmet oldukdan sonra, yine Anadolu'ya me'zûnen güzâr ve makarr-ı eyâletinde karâr edüp, Amasya mâddesi zımnında Çeparzâde ile miyâneleri çeparızlanup, giderek ihtilâl-i memleketi müstelzim ve Nizâm-ı Cedîd râddesine musâdim olmağla, i'dâmına irâde-i 'aliyye-i

Hudâvend-i esbak müte'allık ve Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri me'mûr olmağın, evvel vehlede mesâfe-i ba'îdeden babayâne ve mürşidâne işmâm eylediği dârû-yi hûşber-i füsûn ü fesânesi, Tayyâr Paşa'yı 'akl ü idrâkden bî-gâne eylemekle, peder u ceddi gibi ol murg-i vahşî dahi remân ve Kırım iklîminde kâ'in çiftliğine kadar pür-güşây-ı tayerân oldu.

Ba'de-bürhetin Hidîv-i sâbık cülûsunda bahran Âsitâne'ye şitâbân ve mansıb-ı sâbıkı tevcîhinden başka hakkında teveccühât-ı Şâhâne erzân olmağla, Kā'im-makāmlık mesnedine su'ûd ile kâm-rân olmuşidi. Cild-i sâbıkda beyân olunduğu üzere mün'azil ve bilâhare tâ'ir-i hayâtı keşkeşe-i dest-i cellâd ile âşiyâne-i bedenden munfasıl oldu.

Müşârun ileyh fi'l-cümle sevâd-âşinâ ve miyânece şâ'ir ve sâdece nazm u nesre muktedir olmağla, ol kadarca cihet-i câmi'a şîvesiyle şu'arâ' ve sühan-verân zümresine rağbet ü meyelân ve 'arz-ı neşâ'id edenlere 'atıyye ihsân eder idi. Binâ'en 'aleyh mazhar-ı telattuf u çevâ'izi olan 'Aynî ve Sürûrî ve 'İzzî ve 'İzzet, Vezâret'ine ve Kāyim-[ma]kāmlığı'na ve irtihâline güzel târîhler nazm eylediler. Vezâret'ine Lâ-edrî Çelebî'nindir;

Kondu burc-i Vezâret'e Tayyâr[1]

(قوندی برج وزارته طیار)

Kāyim-makāmlığı'na 'İzzî;

O Mahmûdü'ş-şiyem Paşa gelüp, Kā'im-makām oldu.

(او محمود الشیم پاشا کلوب قائممقام اولدی)

Vefâtına 'İzzet;

İlâhî eylesün Tayyâr Paşa âşiyân 'adni **[N4 45b]**

(الهی ایلسون طیار پاشا آشیان عدنی)

'Aynî;

Şehîd oldu bula Tayyâr Paşa menzil ucmakda

(شهید اولدی بوله طیار پاشا منزل اوجمقده)

Sürûrî;

'Ankāy-ı rûh-i Tayyâr 'ukbâya kıldı pervâz

(عنقای روح طیّار عقبایه قیلدی پرواز)

Ba'zı havâdis-i 'Irâkıyye

Necid diyârında Dir'iyye'den neş'et ve Cezîretü'l-'Arab havzasına neşr-i hargele-i şerr u şûr u mefsedet eden halef-i Şeyh-ı Necdî', Sergerde-i tâ'ife-i Hâricî, müsemmâ bi'n-Nakīz, Ehl-i Sünnet'e bagıyy ü bagīz, menhûs ü meş'ûm

1 Bu tarih mısrâının altına kırmızı mürekkeple [1]214 yazılmıştır.

tarafından birâder-zâdesi, haşerât-ı firâvân ve behâyim-i bî-gerân ile nâgehânî Meşhed-i İmâm 'Ali *kerremallâhu vechehû* türâbına ilkāy-ı akdâm-ı nuhûset ve sürbe-i cerâd-ı münteşir-sıfat, ifsâd-ı hars ü zer'-i âsâyiş ü emniyyet eyledikleri, Vâlî-i Bağdâd Süleymân Paşa hazretlerinin mesmû'ları oldukda, derhâl piyâde ve süvâr sipâh-ı bî-şümâr ile ol gürûh-i mekrûh üzere hecme-rîz-i satvet olmağla, miyânede muhârebe-i 'azîme vâki' olup, encâm-ı kâr dest-bürd-i 'avn-i hazret-i Kahhâr ile asker-i Hâricî münhezim ü perîşân ve medhal-i tengnây-ı ma'rekeden gûyây-ı *"Hel ilâ hurûcin min sebîl**"* olarak beyâbân-ı idbâra gürîzân oldukları haberini mübeşşir mâh-ı merkūm evâ'ilinde◊ müşârun ileyh tarafından tahrîrât vürûd ve sevâmi'-i sâmi'îni leb-rîz-i sürûr-i nâ-ma'dûd eyledi.

Kazıyye-i nâ-marzıyye-i katl-i dervîş

Evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda◊◊ askerî tâ'ifesinden bir şahıs, vâfirce Filori'yi hâvî bir En'âm Kîsesi zâyi' edüp, fukarâ' fırkasından bir dervîş-i bî-nevâya emâre-i vâhiye-i dûran-dûr ile rekz-i 'asây-ı raybet ü gümân eylemekle, pençe-zen-i girîbân ma'raz-ı mutâlebeye keşân ber-keşân olup, ol dahi: "'Azîzim, dâmen ne-dârem" hey'etini 'arz ü irâ'et ve: "Henûz kîse vaz' edecek ceyb ü dâmân ve hemyânım yokdur" deyerek, *"Ene'n-nezîru'l-'uryân***"* kıyâfetini göstürerek, **[N4 46a]** töhmet-i mezkûrdan tebri'e-i zimmet eyledikce, müstevlî-i mezbûrun şergîrliği şedîd ve tetâvülü mezîd olup, el-hâsıl darebât ve latemât ile huzûr-i Vezîr'e cezb ü ihzâr ve isti'dâ' vü inkâr kemâ-kân tedâvül ü tekrâr olunur idi. Vezîr cenâbları: "Benim askerî ve etbâ'ım bu makūle kizb ü iftirâ eylemezler. Elbette bu iş bu dervîşin başı altındadır" deyüp, bilâ-tebeyyün hükm-i karakūşî ile müzdehimgâh-ı enâm olan bir mahalde bî-çârenin i'dâmı bâbında emr-i kat'iyyü'n-nüfûzları sâdır olmağın, Dîvân-yolu'nda Parmak-kapu'ya karîb mahalde derd-mendi bi-gayr-i hakkın katl ü i'dâmla âyîn-i Hülâgû'yu i'lâm ve cesed-i ser-i bürîdesini ahşama kadar meşhed-i mezbûrda pister-güzîn-i seng-i reh-güzer eylemekle, gûyâ ki medâr-ı 'ibret-i enâm eyledi.

Emmâ kubeyl-i mağribde 'iyân ü âşikâre cânib-i âsümândan kebîru'l-hacm, şa'şa'ası etrâf u havâlî-i İslâmbol'a şâyi' ve münteşir, dûr ve nezdîki

---

* Metnimizde Şeyh-ı Necdî ile, Vehhâbîler'in re'îsi Muhammed bin 'Abdulvehhâb kastedilmektedir; bk. meselâ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet,* II,74.

هَلْ الى خُرُوجٍ مِنْ سبيل = Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mü'min 40/11. âyetin sonunda yer alan bir kısmıdır.

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

◊◊ 11-20 Şa'bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.

*** انا النذير العريان = Ben çıplak uyarıcıyım" anlamına gelen bu cümle Buhârî, Rikāk, 26, İ'tisâm, 2; Müslim, Fezâ'il, 16'daki hadîslerde geçen (bk. Wensinck, VI,405) ve Hz. Peygamber'in de kendisini böyle vasfettiği bir ifâdesidir. Burada ona telmîhte bulunulmaktadır.

zâhir bir kıt'a nûr-i semâvî, râst cesed-i maktûl üzere nâzil ve bu keyfiyyet çend def'a pey-der-pey mütevâlî ve mütevâsıl olmağla, ol nevâhîde bulunan bi'l-cümle sekene-i mahallâtın ve mahâll-i ba'îde ehâlîsinin 'ayne'l-yakīn meşhûd-i çeşm-i cihân-bînleri olmağın, cümleye bir başka hâlet-i ma'nevî tareyân edüp, herkes tetayyur u teşe"üm darebâtına leb-cünbân oldular. Şehîd-i merkūmun nûr-i sâfî gibi lekke-i töhmet-i mezkûreden pâkîze olduğuna işâret-i âsümânî olduğu bî-iştibâhdır. Ve bu mâdde 'Âyişe-i Sıddîka *radiyallâhu 'anhâ* menkabesini* tezkîr eyledi.

Civârda kâ'in Kethudâ Refîk Efendi'nin dahi keyfiyyet-i mezkûre mahsûsu olmağla, te'essüf ü telâş ederek fi'l-hâl âdemler ta'yîn ve techîz ü tekfînle Parmak-kapu'ya muttasıl hatîrede vedî'a-i künc-i zemîn eylediler. Fi'l-vâki' tâ'ir-i tetayyur-i mezkûrun hükmü kırk elli gün zarfında zuhûr eyledi.

Zeyl

Çerâkise-i Mısr'ın evâ'il-i devr-i nekbet ü idbâr olan evâhır-ı müddet-i ikbâl-i pâydârlarında bir bî-cürm ü günâh Müslimân'a **[N4 46b]** bir cündî-i zâlim ü gümrâhın tesallut u âzârı kazıyyesi, zevâl-i devletlerinin 'illet-i muharrikesi olduğu, târîhlerini mütâla'a edenlere ma'lûm u müstebândır.

Sûret-i mektûb-i Re'îs bâ-Sefîr-i Françe Muhibb Efendi berây-ı tâ'ife-i Açıkbaş

Açıkbaş Hânı Soloman Rusyalu ile 'akd-i musâlaha tahakkukunda Devlet-i 'aliyye tarafında kalmak ve kendüye 'isyân eden eşhâsı ve müte'allikātı vülât ve sâ'ir taraflardan kabûl kılınmamak üzere emr-i 'âlî sudûrunu istid'â ve geçen sene Hân-ı mersûm Rusyalu'ya 'adem-i mütâba'at sebebiyle fâ'idesi meşhûd olduğundan, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye celb ü imâlesi lâzime-i maslahatdan olduğuna mebnî, iktizâsı vechile bu def'a bir kıt'a emr-i 'âlî ısdâr u irsâl olunup, lâkin Gürcistân'a dâ'ir Rusyalu'nun mukaddemlerde ba'zı gûne iddi'âları vukū'a gelmiş olduğunu musâlaha şurûtuna ve Gürcistân'a müte'allık şurût idhâline Rusyalu'nun teşebbüs eylemesi mütâla'ası, ezhâna mütebâdir olduğuna mebnî, bundan akdem makām-ı Riyâset'den hâlâ Françe Sefîri Muhibb Efendi'ye mektûb-i mahsûs tahrîr u tesyîr olunmuşidi. Tâ ki keyfiyyet ma'lûmu olup, Rusyalu ile musâlaha müzâkeresine mübâşeret olundukda, Rusyalu tarafından ana dâ'ir bir şart teklîf kılunur ise mukaddemlerde Rusyalu'nun vukū'a gelan iddi'âları, mazbût-ı mazbata-i hâfızaları olduğundan mâ'adâ, Gürcistân'a dâir 'uhûd-i kadîmede olan kayd ü

* Burada Hz. Âişe'ye zinâ iftirâsı atılması olayı hatırlatılmaktadır; bk. meselâ Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, İstanbul 2000, XXI,507-509.

işâret dahi 'indlerinde olan sûretlerinden ma'lûmu olacağına binâ'en, ol makūle Gürcistân'a dâ'ir şart u teklîf vukū'a gelürse, mütebassırâne ve iktizâsına göre hakîmâne hareket eyleye. Ve bu esnâda husûs-ı merkūma müte'allık Efendi-i mûmâ ileyh tarafına ta'lîmât dahi irsâl olundu.

Te'kîd-i me'mûriyyet-i Yûsuf Ziyâ Paşa be-cânib-i Hicâz

[N4 47a] Hâlâ Haleb Vâlîsi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri, bundan akdemce ma'iyyetine ta'yîn kılınan me'mûrları istishâb ve kutr-ı Hicâz'ı berîk-ı şemşîr-i sâ'ika-i te'sîr ile pür-âb ü tâb eylemek bâbında me'mûr olup, bu esnâda te'kîd ü isti'câli hâvî taraf-ı düstûrîlerine emr-i 'âlî-şân ve mûcebince mektûb-i Sadr-ı celilü'l-'unvân irsâl kılındı. Müşârun ileyh hazretleri Malatya ve Ma'den taraflarında olup, hemîşe ol havâlîye ta'arruz u îsâl, zarar u hasâret üzere olan Akdağ ve Cuci Ekrâdı'nı hasbe'z-zâhir istîsâl birle şerr u şûrlarından ol memâliki âsûde-hâl eylemek ve fi't-tahkīk inkılâb-ı devlet sebebiyle tehaffuz u ihtiyât üzere olmak garazına mebnî, kendi gars-i yemîn-i himmet ve müntemiyân-ı savb-ı sa'âdetleri olan Halebli İbrâhîm Paşa ve oğlu Hamîd Paşa ve 'Abdi Paşa ve Kalender Paşa ve Behīsnili 'Abdurrahman Paşa ve sâ'ir ol havâlî ümerâ' ve a'yânlarını askerleriyle celb ve cem' ve Ekrâd-ı mersûmenin şecere-i mel'ûne-i tesâllût u mazarratlarını ol ser-zemînden kal' u kam' eylemek üzere olmağın, anları hâlleri üzere terk birle cihet-i me'mûresine şedd-i mevkib-i i'tizâm eyleşeler, elbette Ekrâd-ı mersûmenin ezyed mine'l-akdem fesâd ü şekāvetleri efzûn olacağı emr-i gayr-i mübhem olduğundan başka, umûr-i Hicâziyye'nin yalnız bir cânibden temşiyeti mümkin olmayup, Mısır ve Şâm ve Bağdâd taraflarından ve husûsan Bahr-ı Kulzüm'den ittifâk-ı vülât ve küllî tedârükât ile bi'n-nefs sa'y ü ihtimâma muhtâc olduğuna mebnî, me'mûriyyet-i merkūmesini 'alâ hâlihâ tevkīf ve hod-be-hod der-dest olduğu maslahat-ı Ekrâd-ı mersûmeyi masûn-i rahne-i kesr u tansîf eyledi.

'Avdet-i Elçi-i İran

Mâh-ı merkūm evâsıtında◊ Elçi-i İran Akā İbrâhîm, müretteb olan dîvân-ı Süleymânî'de mazhar-ı şeref-i hâk-bûsî-i Sultânî ve kendüsi ve ma'iyyetinde olan şâ'ir ve müneccim **[N4 47b]** ve sâ'ir mülhakāt ve müte'allikātı nâ'il-i tekrîm ve in'âm-ı şâygânî olarak nâme-i nâmî-i hazret-i Cihânbânî teslîm birle 'avdete me'zûn ve devr-i muhtell-i sâbıkda mersûm-i kalem-i isâbet-nümûn olduğu üzere hamûlesi olan tahrîrâtın ecvibesi temâmen tahrîr u i'tâ ve Vezîr ile de görüşüp te'diye-i resm-i tevdî' eyledikden sonra, İran cânibine 'inân-girâ oldular.

◊ 11-20 Şa'bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.

Sefîr-i mûmâ ileyhin 'ilm ü fazîleti ve refîklerinin hüner ü ma'rifeti ve iddi'â ve i'tinâları hikâyesi cild-i sâbıkda rakam-zede-i imlâ olmuşidi. Vezîr ile meclisleri ve beynehümâda tedâvül eden muhâverât ve mükâlemâtları, sûret-i taklîd kabûl eylemez bir turfa-şekl ve nekre-hey'et olmağla, *Na'îmâ Târîhi*'nde mastûr Hind Elçisi ile Zülfekār Ağa'nın meclisini nesh u insâ eylediği*, dâhil-i meclis olan bir nüktedândan mesmû'-i muharrir-i Hakīr oldu. Ez-cümle Vezîr-i müşârun ileyh neş'etinden berü Rumeli'de biribirleriyle her bâr muhâreşe ve muhâreşe (مهارشه) üzere olup ve bir iki def'a ordu muhârebesinde bulunup, Vezâret'inden sonra ise Tuna sevâhilinde Rusyalu ile bir ceng-i 'azîmi olmağla, bi-nefsihî tabur üzere hamle-endâz-ı savlet ve niçe kâfiri efgende-i hâk-i hasâret ederek, sipâh-i küffârı münhezim ü tebâh eylediği dâstânı, şütür-i sermest gibi keff-endâz-ı fahr u celâdet olarak elçi-i mûmâ ileyhe nakl ü beyân zeylinde: "Baka Elçi Bey, baka 'Acem Baba! Ben ne Moskov kâfirinden ne Firenk'den ne 'Arab ve 'Acem'den korkarım. Baka bak işte benim başımda ve bedenimde bunca yara yerleri vardır ki, her biri bir âdem öldürür" deyüp, hemân ref'-i kalansüve ile kabak gibi başını elçinin önüne uzadup ve: "Yâre yerlerini say!" deyü ibrâm ve: "Hele bedenimde olanları görsen 'aklm çâk olur" deyü gûyâ ki her husûsda hükm-i kazâ' vü kadere mu'tekıd ve imâte vü ihyâ' ancak yed-i kudret-i İlâhiyye'de olduğuna kalbi mün'akıd olduğunu iş'âr ile şecâ'at-i zımniyye izhâr eyledikde, pîr-i halka-i zarâfet, rîş-sefîd-i mahalle-i tanz ü nezâket olan **[N4 48a]** Elçi dahi, zîr-i burûtdan girih-güşây-ı hande-i hezl-âmîz olarak tahsîn ü te'yîd-i makāl ve lisân-ı hâl ile te'diye-i fıkra-i kāle mâ-kāl olmuşdur; *ve kıs 'aleyhi'l-bevâkī*** .

Ba'zı vekāyi'

Kapudan Paşa Kırîmiyyü'l-asl olmağın, cihet-i câmi'a muktezâsıyla sülâle-i Cengiziyân'ı dahi katâr u idhâl ve 'uhdelerine ba'zı mertebe umûr ihâlesiyle mesâlih-i mülkiyyede isti'mâl eylemek husûsunu evliyây-ı devlete tesvîl ü igrâ eylemeleriyle, Behâdır Girây Hân cenâblarını bi'd-da've Âsitâne'ye celb ü ihzâr ve Sadr-ı 'âlî-mikdâr tarafından merâsim-i tevkīr u tekrîm kemâ-yenbagī îfâ vü îsâr olundukdan sonra, berây-ı ihtiyât Sevâhil-i Nehr-i Tuna Ser'askerliği'ne ilbâs-i hil'at ve ma'iyyetine de Halîm Girây Sultân ta'yîn ve müstevfâ harclıklar i'tâ ve levâzım ve mühimmâtını ru'yet ü ikmâlle bünyân-ı me'mûriyyetini tarsîn eylemeleriyle, çend rûz zarfında savb-ı me'mûrlarına Tatarâne ılgār u müsâra'atle revâne oldular.

---

* Na'îmâ'nın Hind Elçisi ve Zülfekār Ağa arasında 1653 yılında geçen, Zülfekār Ağa'nın cehâletini ve âdâb bilmeyişini ortaya koyan konuşma ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ,* III,1484-1487.

** و قس عليه البواقى = Geri kalanlarını buna kıyâs et" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

İ'tây-ı tûğ bâ-Ocak-ı cedîd-i Cihâdiyye

Çün dest-yârî-i himmetle Segbân Ocağı dem-be-dem mütezâyid ve zu'mlarınca musammem olan kerteye mütesâ'id olup, hattâ bâlâda iş'âr olunduğu dakīkaya mebnî, Bektâşiyye'den dahi tav' ve ihtiyâr-ı sûrî ile bir mikdârca eşhâs dahi gelüp, isimlerini der-defter ve şubara kisvetini ber-ser etdikleri ve bunların bu şîvelerinden evliyây-ı umûr dü-bâlâ mugaffel ve mağrûr oldukları mesmû'dur.

Anadolu tarafında ise Bolu ve Kastamonu ve Sivas ve Kayseriyye, husûsan Çepar-zâde'nin ve Kara 'Osmân-zâde'nin 'uhdelerinde olan memâlikde ve sâ'ir elviye ve eyâlâtda tahrîr u tertîb olunmağla, müddet-i yesîrede sa'y ü gayret-i kesîre ile mütekessir ve karâr-dâde-i merkez-i 'azm ü imzâ olan dereceye bulûğ u intihâya tenâhüz ile min-ba'd havza-i inzıbâta duhûllerinin lüzûmu zâhir olmağın, ber-vefk-ı tasmîm **[N4 48b]** ü ittifâk Ocak-ı Seb'a gibi bu dahi bi-re'sihî müstakillen Ocak olup ve hemvâre Kadı Paşa'nın zîr-i idâresinde olması, savâb-dîd-i erbâb-ı hall ü ta'kīd olmağla, mâh-ı merkūmun[1] günü yedi ocağın ağaları ve bellü başluları ve müderrisînden on kadar müte'ayyin hâce efendiler ve ba'zı meşâyih-ı tarîk u hânkāh bâ-emr-i 'âlî me'mûr ve ocağ-ı sâ'ire tuğları gibi masûğ u mesûğ olan tuğ-i bî-furûğu alup, Üsküdar'a 'ubûr ve kışlalarına varup, Vezîr-i müşârun ileyh ve hâceler ve şeyhler, tekbîr ve tehlîl birle kışla sâhasına nasb eyledikden sonra, şeyhler Devlet-i 'aliyye du'âsını edâ edüp, ba'de'l-Fâtiha müşârun ileyh Kadı Paşa tarafından ağalara hil'at iksâ ve efendilere surreler i'tâ olundukdan sonra cümlesi Bâb-ı 'âlî'ye da'vet ve hıdmet-i me'mûrelerini te'diye eylediklerini ba'de'l-ifâde, gālibâ orada dahi nâ'il-i 'atıyye-i Sâhib-i devlet oldular.

Zikr-i tahfîf-i askerî-kerden

Çün ber-mûceb-i fermûde a'yânân-ı ma'hûde diyâr ve memleketleri tarafına reh-peymûde olup, gıbbe'l-vusûl segbân tahrîr u tanzîmine meşgūl ve Âsitâne'de dahi pey-der-pey müterakkī-i derece-i füzûnî ve kesret ve tûğ-i pür-furûğla da mevkib-i nesak u intizâmları hâ'iz-i ferr u kevkebe vü haşmet olup, sâ'ir Ocağ-ı 'âmire gibi bir Ocağ-ı mahsûs olmağla, lede'l-iktizâ' bu zümre dahi bi-husûsihî i'mâl ü istihdâm olunmak üzere rabt-ı vesîka-i karâr u nizâm kılındı. Gerçi ber-vech-i muharrer bi-hasebi'z-zâhir elsine-i ümenâ' ve erkânda işbu Ocak-ı cedîd, sâmin-i Seb'a-i Mu'allaka* gibi Devlet-i 'aliyye-i celiyyetü'l-meyâminin yedi ocağına sâmin olup, lâkin hurde-şinâsân-ı Bektâşiyye'nin

1 Nüshada gün isminin yeri boş bırakılmıştır.

* Metnimizdeki Seb'a-i Mu'allaka ifâdesi ile Câhiliye döneminde yedi şaire ait seçkin kasîde koleksiyonuna bir telmîh söz konusudur; bk. meselâ Süleyman Tülücü, "Muallakāt", *DİA*, İstanbul 2005, XXX,310-312.

i'tikādlarında, kendi ocakları elbette harf-i zâ'id gibi aralıkdan hazf ile Segbân Ocağı ana 'ıvaz u bedel olarak, Devlet-i 'aliyye ocakları yine 'aded-i kâmil-i seb'a 'idâdında **[N4 49a]** kalacağı meczûm ve müte'ayyen idi. Lâkin sadme-i gülle-kûp-i kahr-ı Vezîr ile menkûb ve vâfirce sanâdîdlerinden kisvet-i zindegânî meslûb olmağla, şimdilik mâr-ı sermâ-dîde gibi ten be-hâk sükûn-i nâ-çârî ve hâşâk-i hafîf gibi suyun akındısına cârî-i ıztırârî idiler. Husûsan henûz Muhzır Ağa iken bâl ü per-i himmet-i Vezîr ile ağalık mesned-i vâlâsına perrân olmağla, dâ'imâ cûyende-i rızâ ve infâz-ı evâmiri tarîkasına 'an-samîmi'l-bâl 'azm ü i'tinâ üzere olan Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa dahi bir tarafdan zümre-i merkūmenin şedîdü'ş-şekîme, âbiyyü'n-nefs, mazanne-i şerr u şikāk olanlarını bi'l-ilkā' geçmiş erenlere ilhâk ederek kuvvetlerine za'f ve kesretlerine kıllet ve nahvet ü ru'ûnetlerine vehn ü rehâvet gelmekle, hemân hasbe'z-zâhir a'dâd-ı kalîle-i neferâtla kolluklara münhasır gibi kalup, kışlaları, seyreklenmiş karnabît bostânından nişân oldu. Binâ-berân min-ba'd zümre-i mezbûreden endîşe kalmayup, ashâb-ı tehayyür olan 'ulemâ'-i sâlifetü'l-beyân ve Enderûn ve Bîrûn ricâlinden ve kuzât ve meşâyih-ı esnâf ve kapu kethudâları ve mütevelliyân makūlesi ba'zı mertebe vücûdlarında lem'a-i te'ayyün ü imtiyâz ser-nümûd olan kimseleri dahi Âsitâne'den nefy ü iclâ ve nüfûs-i zâ'ide, belki fi'l-hakīka İslâmbol'a mazarrat-ı 'â'ide kabîlinden olan hammâl ü cemmâl ve evbâş ü bi-kâr ve herze-kirdâr misillüyü dahi diyârları cânibine tard u def' ile havsala-i Âsitâne'yi derûnundan partalı atılmağla, nev'an hıffet [bulmuş] sefîne-âsâ bir mikdârca tenfîs ü ıhlâ eylemeleriyle, ba'de-zîn 'alka-i dâmen-i hâtır olacak hâr ve harîm-i Dâru's-saltana'da nâ-mahrem 'add olunacak ağyâr deyyâr kalmadığından başka, Rusyalu ile 'an-karîb muhâsama ve mühâcemenin istihfâı agleb-i melhûz olduğu, Rumeli a'yânlarının bakıyyelerine de müstelzim-i izn-i insırâf olmağla, vâkı'â derûn-i İslâmbol'da nev'an teneffüs ve hıffet peydâ **[N4 49b]** ve şehirlü ve esnâf kavukları kemâ fi's-sâbık kedû-yi rûy-i âb-âsâ ser-nümâ oldu.

Nizâm-ı Tersâne

Kapudân-ı deryâ Râmiz 'Abdullah Paşa Tersâne'de olan telef, hâric-i hadd-i heder ü seref olduğunu tahkīk u teyakkun eylemekle, zevâ'id-i ta'yînâtı kat' ve muhdesât-ı icârâtı ref' birle mîrîyi sıyânet ve telef-kerde bedeli esbâb ü edevât-ı mühimme tertîbine mübâderet ve evvel emirde iki 'azîm kalyon inşâsına cümlenin re'yi ve tasvîb-i mekādîr-i mütenâsibeleri üzere şurû' u mübâşeret ve sâ'ir mühimmât-ı bahriyyeyi ber-vefk-ı dil-hâh peyvend-i destgâh-ı sa'y ü gayret edüp ve'l-hâsıl devlet-i muhtelle-i sâbıkda usûlden beder ve ekserî 'urza-i hebâ vü heder olanları tedkīk ederek ez-ser-i nev hârice ihrâcla hıfz u nigâh ve gerek Tersâne'ye müte'allık 'â'idât-ı mîriyyeye rahne-res-i hasâr

ve gerek nizâmât-ı kadîmesine îrâs-ı ihtilâlle her bâr ilkāy-ı fesâd ve îsâl-i mazarrat üzere olan havene ve gaddârları şâh-ı zâ'id gibi bürîde-i sâtûr-i def' u kahr u tebâh eder idi.

Ez-cümle öteden berü Kalyoncu levendlerinden me'lûf-i şerr u fesâd bir alay erâzil ü evbâş ve evgād Galata ve etrâfında vâki' odalarda fısk u fücûru bî-pervâ âşikârece i'tiyâd edüp, beynlerinde 'alenen mahzûrât-ı muharremeyi irtikâb, hâşâ rütbe-i mübâhda mülhidâne âdâbdan ma'dûd olmuş olan tâ'ife-i füccâr u füssâkı izâle vü imhâk ile hakk budur ki, şerî'at-i garrâya hıdmet eyledi.

Ve mine'l-cümle Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu Kahveci-oğlu Mustafa Çavuş fi'l-asl Galata'da te'âtî-i akdâh-ı gavâyetle mest-i ser-endâz olup, vâdî-i herze-pâyîde tâzî-i şikârî gibi dâ'imâ tek ü tâz ve te'âzud-i eclâf ile a'râz ve emvâl-i nâsa dest-i fetk ü hetki dirâz ederek, 'âdet-i seyyi'eleri üzere merâkib **[N4 50a]** ve sefâyine vaz'-ı nişân ve her nevbet-i seferlerinde ikişer pây alarak istihsâl ve giderek ba'zı iltizâmâta itâle-i bâzû-yi te'addî ve hayyetü'l-vâdî olan derebeyleri nâm 'âdîlere kapu kethudâlık ve maslahatgüzârlık makūlesi a'mâle tesaddî birle iktisâb-ı şöhret ü şân eylemekle, merci'-i ashâb-ı mu'âmelât olup, bir fürce-i câhiliyyede Tersâne Baş Ağalığını dahi ihtilâs ve zabt u rabt zu'muyla Galata'nın ezikka ve esvâkını peymûde-i pây-ı şahnegî vü i'tisas etmekde iken, sâl-i güzeştede bir 'acûz-i bî-nevâ dört pârelik kömür iştirâ eylemek sadedinde oldukda, kömürcü olacak bî-insâf u gaddâr, beher vakıyyesi onar pâreye narh-ı mukarrer olmağla: "Dört pârelik kömür keffe-i mîzâna girmez, girse de bana el vermez" deyü ol pîr-zenı redd ve pîş-gâh-ı dükkândan sadd etdikce, ol bî-çâre terâne-i niyâzı sedd etmekle, encâm-ı kâr ol terâzûsu gibi siyeh-kelîm ve seng-dil ü tebehkâr, ol za'îfeye latma-zen-i tard u âzâr olduğuna Ağa-yı merkūm tesâdüf ve fakīre-i mezbûrenin lehb-i dil-i pür-sûzu kendüsünü mübtelây-ı tef ü tâb-ı ıztırâb ve telehhüf eylemekle: "Bu sûretde vaz'-ı kabîh, zulm-i sarîhdir" deyerek mezbûreye kömürü i'tâ ve Kömürcü köpeğinin tîre-nâk-i sevâdü'l-vech olan çehre-i bî-behresine havâle-i sille-i ta'zîr u izdirâ eyledi.

Lâ tenkiri'l-bâtıle fî zâtihî

*Fe-innehû ba'zu zuhûrâtihî**

Meğer Kömürcü yâdigâr, serdengeçdiyân sürbeleri defterinde nâmdâr olmağla, bu mu'âmele-i nâ-be-hemvâr zümre-i merkūmenin vücûh-i

---

* لاَ تُنْكِرِ الْبَاطِلَ فى ذَاته * فانهُ بعضُ ظُهوراته = Bâtılın kendi özünde varlığını yadırgama, çünkü o da Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellîlerinden biridir" anlamına gelen Arapça bu cümlenin İbnü'l-'Arabî'nin bir sözü olarak nakledildiği yer için bk. meselâ İbrâhîm b. 'Ömer b. Hasen er-Rubât b. 'Ali b. Ebîbekr el-Bıkā'î, *Masra'u't-Tasavvuf,* thk. 'Abdurrahmân el-Vekîl, Mekketü'l-mükerreme ts., s.235.

müşevvehelerine ber-fehvây-ı *"Terhakuhum katere*"* gubâr-efşân-i neng ü 'âr olmağın, Re'îs-i Serdengeçdiyân olan Ağalar Ağası ve serdengeçdi nâmına çend nefer belâlar belâlısıyla Ağa-kapusu'na hatve-cünbân-ı müsâra'at olup, Kahveci-oğlu gibi bir furû-mâye nekbet: "Serdengeçdi Ağası'na 'alâ mele'i'n-nâs latma-zen-i hakāret olmak ne dimekdir? **[N4 50b]** Merâtib-i Ocağıyye'ye böyle küstâhâne hürmetsizlik eylemek ne herze yemekdir? Ve'l-hâsıl bu züll ü ihânete 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşiyye mütehammil ve bu gûne vaz'-ı nâma'kūle Ocak Cehûdu dahi kā'il değildir" deyerek Segbân-başı Mustafa Ağa'ya mâdde-i vâkı'ayı hikâyetle bast-ı şikâyet eylediklerinde derhâl: "Be meded! Ol hengâmenin vukū'unda Kömürcü Ağa'nın başında ne dürlü kisvet mevcûd idi?" deyü telâş ü isti'câlle su'âl eyledi. Anlar da ser-i bî-sa'âdeti bürehne-i estâr-ı destâr, şekl-i tebdîlde dâd ü sitâda ibtidâr üzere olduğunu ihbâr eylediklerinde, Segbân-başı cenâbları buzâk-efşân-ı inşirâh olarak: "Bu keyfiyyet mahzâ ocağımızın şu'be-i şeref ü sa'âdetin[den]dir" deyü mil'ü'l-eşdâk sayha-zen-i şükr-i dergâh-ı hazret-i Hallâk olup: "Hudâ ne-kerde eğer mezbûrun başında kisvet-i mahsûsa olaydı, hâl düçâr-ı 'ukde-i işkâl olur idi" hezeyâniyle tesliyet-fermây-ı kulûb-i serdengecdiyân oldukdan sonra, ol kem-sürâğ, kâse-i ser-i bî-mağzında işgāl-i hayyiz-i ferâğ eden dimâğ-ı mevhûmuna engüşt-zen-i işâret olarak: "Hazret-i Hakk *celle ve 'alâ* sizlere böyle kîmyâ vermişiken niçün terk edersiz ve ne sebeble nā-sezâ sûretlere girersiz? Min-ba'd aslâ sizlerden ferd-i vâhid bu resme terk-i kıyâfet etmesün ve bî-destâr ve kisvet bir semte gitmesün! Sırr-ı Hacı Bektâş zuhûruyla Ocak sâyesinde her iş güzel olur. Ocağımıza eğri bakan cezây-ı sezâsını bulur" deyerek def'-i meclise işâret ve sûret-i hâdiseyi ol eyyâmda 'arz-ı dergâh-ı devlet eyledikde, muktezây-ı vakt ü hâl mezbûrun 'azlini îcâb ve âhārın ta'yîni birle kat'-ı silsile-i su'âl ü cevâb edüp, lâkin Kahveci-oğlu min-ba'd muhteriz ve tabî'at-i maslahatı müşme'iz olmağla, Galata'dan maglata-i vücûdunu ib'âd birle 'uhde-i iltizâmında olan Erdek Kasabası'na nakl-i sevâd ve anda ikāmetine tatmîn-i fu'âd ile şimdilik visâde-i selâmete **[N4 51a]** ser-nihâd oldu. Bu cihetle mahall-i mezkûrda halî'u'l-'izâr dem-güzâr olmakda iken, ef'âl-i şenî'ası ezhân-ı fermân-fermâyân-ı zemâna hutûr ve husûsan Tayyâr Paşa ile hemîşe te'âtî-i kü'ûs-i 'işret ve tedâvül-i sahbây-ı germiyyet-i ülfet üzere olduğu tahrîk-i kîne-i dil-i cumhûr eylemekle, Kapudan Paşa mezbûru mahallinden ihzâr ve yüz kadar segbânân ile mecma'-ı ahşâr-ı eşrâr olan kahve-hânesi pîş-gâhına tesyâr edüp ve Ocakluyân ve Yeniçeriyân nüdbe-i cângâhiyle istigāse vü istimdâd ederek gerden-dâde-i sâtûr-i cellâd ve se-rûz cesed-i fitne-endûzu efgende-i hâk-i hevân ve bu keyfiyyet dâğ-ber-dâğ-ı dil-i akrân olup, ol mu'âmele esnâsında merâkib ü sefâyinde mersûm u merkûz olan nişânları dahi kal' u kam' ile bî-

* ترهقهم قتره = Hüzünden kapkara kesilmişlerdir" anlamına gelen Arapça bu cümlede, ufak bir değişiklik gösteren, aynı meâldeki "ترهقها قتره = *Terhekuhâ katereh*" âyetine (bk. 'Abese, 80/41) telmîh vardır.

nişân ve bu sûretle bir nev‘ heykel-i bed-şekl sûret-hâne-i tesallut u tuğyân, Âsitâne-i sa‘âdet'den ref‘-i siklet-i cüsmân eyledi.

Vekāyi‘-i mâh-ı ramazân. Ta‘yîn-şuden-i Vahîd Efendi berây-ı ‘akd-i musâlaha bâ-İngiliz

Sâbıkā muntazam-ı silk-i sütûr olduğu üzere Rusya Musâlahası'nı Françe İmperatoru Paris'e nakl ü tahvîl edüp, Tilsit Mu‘âhedesi'ne mebnî vakt-i yesîrde tanzîm ü tetmîmi mev‘ûd iken üc seneye karîb Devlet-i ‘aliyye Sefîri hâlâ Paris'de mevkūf-i dâmgâh-i meks ü ta‘vîk ve maksûd-i aslî Devlet-i ‘aliyye'yi işgāl birle hemân kendi politika-yı Firengiyye'lerini i‘mâl olmağla, Sefîr-i mûmâ ileyhin hemyân-ı emelini dıraht-ı saht-i le‘alle ve ‘asâ şâhına ta‘lîk edüp, bundan mukaddemce Erfurt Mu‘âhedesi'ni dahi ‘akd eylemekle, tevassutdan dahi âstîn-efşân-ı ferâğ ve kendi mezâkk-ı kâfîrîsini tervîcen Devlet-i seniyye birle mu‘âmele-i sûriyyeden dahi bet-tarafsâz-ı dimâğ olduğu ‘alâyimi nümûdâr ve'l-hâsıl Françelü tarafından ümenâ ve vükelâya ye's-i küllî bedîdâr **[N4 51b]** ve husûsan Françelü İngilizlü ile musâlahaya verziş edüp, sûret buldukda, Devlet-i ‘aliyye'yi bi'l-küllîyye açıkda koyacakları âşikâr olup, İngilterelü ise tulû‘-i tebâşîr-i saltanat-ı ‘Osmâniyye'den berü Devlet-i ‘aliyye'ye intimâ' ve bendegî ‘arz u izhâr ve bi'd-defe‘ât mâlî ve bedenî hıdmet-i Saltanat-ı seniyye'de sarf-ı mâ-melek-i sa‘y ü ikdâr edegelüp, husûsan Memâlik-i mahrûse-i İslâmiyye anların revâcgâh-ı ticâret ü bizâ‘ati ve kîlâr-ı ma‘îşeti olmağla, Devlet-i ‘aliyye ol tâ'ifenin veliyy-i ni‘meti olup ve bu cemîle vü minneti cümlesi mukırr u müteşekkir olmalarıyla, vechen mine'l-vücûh miyânede husûmeti, belki münâfese ve münâkaşayı mûcib hâlet yoğiken, Françelü bî-vefâlarına kendülerini fedâ ve ol güm-râhların delâlet-i bâ-dalâletlerine iktifâ olunduğuna nâhun-i gayret ü te'essüfle sînelerini çâk ve *"Küllü'mri'in a'rafu bi-vesmi kıdhıhî*"* ma‘rifetince, hem-cinslerinin vaz‘ ve mu‘âmele-i Firengiyâne'lerine ‘ârif ü âgâh olduklarına mebnî, dest-i tehassür ü ıztırâbla başlarına tesvîr-i (تشوير) hâk ederler idi. Bu mâddeye galeyân-ı gayz u sûzişlerinden nâşî gâh Bahr-ı sefîd adalarına ve gâh ebnâ'-i sebîl-i bahriyyeye ta‘arruzdan hâlî olmayarak, dem-be-dem Devlet-i ‘aliyye'yi kemâ fi'l-esbak sûr-i sürûr-i silm ü mühâdeneye da‘vet ve bir iki def‘a Boğaz'a gelüp sulh u salâh recâsiyle ibrâm u ilhâh eylemişler ise de, Françelü tarafına ri‘âyet mersûmların haybetle ‘avdetlerini müstelzim olmuşidi. Şehr-i güzeşte evâ'ilinde◊ bi'd-da‘ve Boğaz'a sefîneleri gelüp, fırkateyn sefînesi kapudanı İstuvart [=Stewart]**

---

* كُلُّ امْرِءٍ لَعْرَفُ بِوِسْمِ قِدْحِه = Herkes kendi okunun izini daha iyi bilir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

◊ 1-10 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

** Metnimizde sözü edilen İngiliz Kaptan John Stewart için bk. meselâ Sir Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles: in 1808-9: with Dispatces and Official*

tarafından Kapudan Paşa'ya ve Murahhas Dobret Âred [=Robert Adair]* kıbelinden mesned-i Riyâset'e başka başka tahrîrât vürûd eylemekle, ba'de'l-müşâvere ber-mûceb-i fetvâ İngilterelü ile musâlahaya karâr ve sâbıkā Françe İmperatoru tarafına 'azîmet eden Mevkūfâtî Seyyid Vahîd Efendi'nin her vechile liyâkat ve lebâkatine mebnî işbu emr-i hatîre ta'yîn ü tesyârı müvecceh ü sezâ görüldü. **[N4 52a]**

Meclis-i mezkûr, huzûr-i şevket-mahsûr-i Şâhâne'ye ba'de'l-'arz ta'lîmât-ı lâzime ve ruhsat-nâme-i Husrevâne birle Efendi-i mûmâ ileyh evâ'il-i ramazânda◊ Boğaz'a doğru zevrak-rân-ı 'azîmet ve âtiyü't-tahrîr mülahhasan takrîrlerinin nâtık olduğu üzere ber-vefk-ı dil-hâh-ı hazret-i Şehinşâh-ı felek-câh İngilterelü ile 'akd-i musâlahaya muvaffak olup, evâsıt-ı şevvâlde◊◊ Âsitâne-i sa'âdet'e ric'at eyledi. İn-şâ'allâhu Te'âlâ takrîr-i mezkûr ve sûret-i sulh-nâme hulûl-i mevki'inde keşîde-i musattar-ı imlâ kılınmak mevkûl-i 'uhde-i hâme-i pâkîze-edâdır.

Ser-zede-i mukaddime-i Vak'a-i Leyletü'l-Kadr

Çün vetîre-i zebîre üzere nefs-i Dâru's-saltana'da ve etrâf u enhâsında meşgūl-i ahz u 'atâ bir alay behâdır ve tüvânâ, kimi sebze-furûş ve bakkāl ve kimi kayıkcı ve tablakâr ve hammâl olarak sâye-i Devlet-i 'aliyye'de feyz-mend-i refâh ve lede'l-iktizâ' müzâhame ve hasâretden gayri bir işe yaramayacaklarından mütesaddiyân-ı umûr âgâh olmağla, segbân yâhûd kalyoncu zümresine iltihâkla sanâyi'-i harbiyyeyi te'allüm ve bundan sonra dil-hâhları üzere dâd ü sitâd birle tereffüh ü tena"um eylemeleri savâb-dîd-i ehl-i dâniş ü dîd olmağın, min-ba'd Âsitâne'de başı boş herze-reviş ve bî-kâr ve serserî geşt-i miyâne-i şehir ve bâzâr makūlesi bulunmayup, ol makūleler kezâlik tâb ü tüvân sâhibi pîşekârân-ı sanâyi' u i'mâl, husûsan ba'zı dîv-hey'et ve şîr-kuvvet hammâl ebtâlları, ocakların birine yazıldıkdan sonra, yine bulundukları kâra iştigāl edüp ve yazılmadığı sûretde Dâru's-saltana'da vech-i ticâret mümteni'u'l-ihtimâl olduğunu tefhîm ü i'lâm ve 'an-asl Tersâne ser-âmedlerinden olup, bundan akdemce tevcîh-i Mîr-i mîrânî birle kılâ'-ı Bahr-ı siyâh'dan zümre-i Lâzân-ı nâ-sâzân ref' olunup, neferât-ı cedîde ile kılâ'-ı mezkûreye Muhâfız ta'yîn kılınan **[N4 52b]** İnce Mehmed Paşa'ya süpürde-i

---

Documents, London 1845, I,1,2,17,18,23,24,25,26,33 vd.

Metnimizde Dobret Ared (دوبرت آرد) okunacak şekilde kaydedilen kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair (1763-1855) olmalıdır. Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul'da Büyükelçi olarak memleketini temsîl etmiştir; bk. "Sir Robert Adair", *Türk (İnönü) Ansiklopedisi,* Ankara 1946, I,108.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.

◊◊ 11-20 Şevvâl 1223 = 30 Kasım - 9 Aralık 1808.

'uhde-i nezâret ü ihtimâm oldukda, hasbe'l-emr ber-vech-i muharrer keyfiyyeti işâ'at ve tavâ'if-i mersûmeye mûcib-i nefret olmağla, ol makūleler miyânelerinde ba'zı mertebe güft-gû ser-zede-i zuhûr ve mirveha-i kânûn-i şerr u şûr oldu.

Vezîr-i 'azîmü'l-visâde fi'l-asl nâdânî ve hâmkârî ve feyâlet ve el-hâletü hâzih ebhıre-i rediyye-i gurûr u gaflet istîlâsıyla suver-i kevniyyenin derk-i bıtânesine tedkīk-ı nazar ve derk-i dûr-endîşânelikden levha-i zamîri hâlî ve sâde olup ve işbu gurûr u gaflet 'illetinde müşterek olan vükelâ' cenâbları ise güzâriş-pezîr olduğu üzere, hasm-ı cânları olan zümre-i Bektâşiyân'ı derece-i istîsâlde makhûr u mağlûb ve zûr-bâzû-yi tâb u tüvânları bi'l-külliyye meslûb, ya'nî ocaklarına su konmuş ve sipâh ve silahdâr ocaklarına dönmüş kertesinde maznûn olarak, rûz-be-rûz segbânân mütezâyid ve firâz-i süllem-i musammeme mütesâ'id olduğu bir tarafdan kendülere îrâs-i kuvvet-i kulûb eylemekle, askerî tâ'ifesini Âsitâne'den teştît ve i'âde edüp, hublây-ı matlab-ı ma'hûdları tevlîdini dahi ta'lîk-ı ferdây-ı 'îd ederek sem'-i mâl ve *"Mâ-râ be-cihân hoş-ter ezîn yek-dem nîst*"* zemzemesiyle her şeb müretteb olan bir bezm-i bî-şagbede meşâ'il-i 'îş ü 'işreti iş'âl, husûsan ser-pençe-i tekarrub-i ramazân, imsâk-i dâmen ü girîbân eylemekle, işbu;

İze'l-'işrûne min şa'bâne vellet
Fe-vâsil şürbe leylike bi'n-nehâri
Ve lâ-teşreb bi-akdâhin sığārin
*Fe-inne'l-vakte zâka (ضاق) ale's-sagāri***

tenbîhini derpîş-i hürmet ve düstûr-i dest-i ri'âyet ederek, havz-ı 'işrete havz (خوض) u inhimâk ve gündüz tahsîl-i mâl ve gice ta'dîl-i dimâğ ve tefrîh-i bâl şâgilesiyle hele ne hâl ise eyyâmlarını resîde-i mâh-ı imsâk eylediler.

Çekilan cümle keder çokca kū bulmakdandır

Neş'e-i bâde-i devletde kabâhat yokdur **[N4 53a]**

Bunlar böylece yek-sere pûyende-i râh-ı şereh ü şehvet ve penbe-der-gūş-i gurûr u gaflet olup ve bir tarafdan Segbân Ocağı ru'esâ' ve hezârelerinin ser ü miyânları nümâyişlü şâl-ı girân-kıymetle ârâste ve elbise-i zerbaft u mutallâ ve

---

* مارا بجهان خوشتر ازين يكدم نيست = Bize dünyâda bu andan daha güzeli yoktur" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

اذا العشرون من شعبان ولّت * فواصل شرب ليلك بالنهار

و لا تشرب باقداح صغار * فان الوقت ضاق على الصغار = Şa'bân ayının yirmisini geçince gece içkini gündüz içkinle birleştirmelisin. İçkini de küçük kadehlerle içmemelisin, çünkü zaman zillet altında olanlar için zor geçer" anlamına gelen bu Arapça bu kıtanın geçtiği yer için bk. meselâ İbnü'l-'İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâr-ı Men-Zeheb,* thk. 'Abdülkādir el-Arna'ût - Mahmûd el-Arna'ût, Dımeşk-Beyrût 1412/1991, VII,343.

esliha-i sîmîn ü mücellâ birle pîrâste olarak, seyr-i kûçe vü bâzâr kezâlik sergerdegân-ı sade (صدده) ve dehkân ve sâ'ir neferât ve gedüklüyân üslûb-i zîbâ ve kıyâfet-i hoş-nümâ birle geşt ü güzâr etdikce, Bektâşiyân tâ'ifesinin girîbân-ı sabr u ârâmı dâmen-i 'âşık gibi çâkçâk ve ber fehvây-ı *"Tekâdü temeyyezü mine'l-gayz**"* şiddet-i kayz-ı hıkd u hasedlerinden resîde-i derece-i helâk olurlar idi. Hurde-bînân bu tabaka müstevlîlerinin de reviş-i bî-râhları mûsıl-i menzil-i felâh olmayacağını her çend teferrüs ü iz'ân etmişler ise de, kiminin benim gibi i'râbdan mahalli olmayup ve kiminde yârây-ı kuvvet-i nâtıka nâ-peydâ olduğundan, bî-zebân-âsâ *"Men samete necâ***"* mev'izasına i'tinâ ve *"Selâmetü'l-insâni fî hıfzı'l-lisân***"* hısn-ı hasînine ilticâ etmişidi.

Sükûtüm sanma 'aczimden, zebândânsızlığımdandır*[4]

Lâyiha

Muharrir-i Hakīr ol eyyâmda kenâre-i İslâmbol'da vâki' bir hânede sâkin idim. Bir gün hasbe'l-maslaha Hâce-paşa semtine 'azîmetimiz muktezî olup, sülâle-i Cengîziyye'den Halîm Girây Sultân ol tarafda bir konakda mütemekkin olmağla, hılâl-i râhda tesâdüf olunup, ba'de su'âli'l-hâtır vekāyi'-nüvîsliğimizi temhîd ile kenâre-gîr olduğumuzu dâ'ire-i savâbdan teb'îd ederek: "Siz dahi kevkeb altında bulunmamız münâsib ve ba'zı mertebe inti'âşınızı müstevcibdir" deyü cem'iyyet kurbuna hayr-hâhâne sevk u tergīb eyledikde, Hân-zâde: "Vâkı'â işbu sevk ve delâletiniz mahza bu hakīre mahabbet ve hürmetinizden nâşî olduğu derkârdır. Ancak Süreyyâ sûretinde nümûdâr olan top-i kevkebiniz bu dönüşle zannım budur ki **[N4/53b]** benâtü'n-na'ş zuhûr eder" deyü cevâb eylemişidim. Ba'de vukū'i'l-vâkı'a ba'zı ahbâba muhâvere-i merkūmeyi nakl ile tasdîk-ı makāl eder imiş.

Tetimme

Garîbdir ki Sadr-ı 'âlî ve sâ'ir ma'reke-ârây-ı 'arsa-i me'âlî, dârû-yi kıtâl-i devlet ü ikbâlle medhûş ve lâ-ubâlî olup ve;

Ve Şeyhulislâm sadruddîn himmetühû

---

* تكاد تميز من الغيظ = Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Mülk, 67/8. âyetin başında yer alan bir kısmıdır.

من صمت نجا = Dilini tutan selâmete erer" anlamına gelen Arapça bu cümle, Tirmizî'nin garîb diyerek rivâyet ettiği, Dârimî, Ahmed b. Hanbel ve diğer hadîsçilerce merfû olarak rivâyet edilen ve pek sihhatli görülmeyen bir hadîstir; bk. el-'Aclûnî, nr.2521, II,258.

سلامة الانسان فى حفظ اللسان = İnsanın esenliği, dilini tutmasmı bilmesindedir" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, I,512.

*Maksûratün bi-hutâmi'd-dehri yastâdü**

müfâdına mâ-sadak-ı tâmm olan Müfti'l-enâm hazretleri ve Emîn Bey ve Tâhir Efendi gibi dühât ve her biri nüsha-i hikmetü'l-işrâk-ı 'akl-ı Felâtûnî, sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) kühen-takvîm mesâbesinde 'add ü i'tibâr ve zihn ü fetânet ve ferâset ü kiyâsetle İyâs** ve Ebû Firâs'ı*** 'akl-ı heyûlânî derecesinde tıfl-i nâ-hânî gürûhundan şümâr birle dem-zen-i iddi'a' ve mübâhât olan yâdigârlar dahi bi'l-cümle ol dârdan geçmiş ve ol şerbetden içmiş olmalarıyla, anlardan beş beter dest-yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı gaflet ve meclislerde kimseye ruhsat-ı güftâr vermeyüp ve mahremlerinden kat'â der-dest oldukları ahvâl ü âmâlin mebde' ve me'âdına dâ'ir tefahhus u iftikād 'arza-gâhına girmeyüp, hemân müretteb olan maslahatın mehâsin ü menâfi'ine müte'allık ve 'an-karîb itmâmiyle Devlet-i 'aliyye'nin hasret-keşîde-i eslâf olan bir nev' sûret-i salâbet-ittisâfa tehavvül birle kuvvet-i tâmme ve şevket-i 'âmme bulacağına dâ'ir kelimât-ı müdellele îrâdiyle isbât-ı müdde'â kaydında olurlar idi.

Bilmem mey-î ikbâle ne katdı sâkī

Efhaş-i habt u hatal olmak üzere bir gûne tedbîre dil-beste-i 'amel oldular ki, müşterek-i mâdde-i tedbîr olan idbâra bâdî ve bitânare *ke'l-bahsi 'an-hatfihî bi-zılfihî*** mü'eddâsına mü'eddî oldu.

Siyâkı budur ki, Âsitâne-i sa'âdet'de haylî müddetdir ki, mecma'-i nâs ve mahşer-i ecnâs olan kahve-hâneler ve hammâmlar, hususan kenâr mahallâtda kâ'in cem'iyyetgâhlar, leyâlî-i ramazânda yesağ-ı şedîd ve ihtimâm-ı ekîd ile **[N4 54a]** mesdûd u mahtûr ve mefsede-i cem'iyyet, sinîn-i 'adîdeden berü Dâru's-saltana'dan mehcûr olup, lâ-siyyemâ işbu devr-i 'Alemdârî'de iki âdemin bir yerde mukāreneti sehîl ve Süreyyâ'nın muvâsalatı gibi emr-i muhâl ve Devlet-i 'aliyye'ye dâ'ir sohbete ferd-i âferîdenin darb-ı lisân eylemesi, bîrûn-i havsala-i dehân mecâl iken, hükemânm cem'iyyet-i nâsı, durdukca müntin ve bağladıkca müte'affin olan gül suyuna teşbîhlerinden gafletle, zu'mlarınca gûyâ ki herkes 'âlem-i ülfete ve ahbâblarıyla zevk u sohbete mütevaggıl olarak havâdis-i kevniyyeden zâhil ve ahvâl-i Devlet-i 'aliyye'den zikr u fikirleri müştagil olmak re'y-i nâ-dürüstüyle mecma'-ı tiryâkiyân ve dâru'n-nedve-i

---

* مقصورة بحطام الدهر يصطاد و شيخ الا سلام صدرالدين همته = Dinin en önde geleni olan Şeyhulislâm, bütün gayretini avlanılan dünya nimetlerine hasretmiştir" anlamına gelen bir beyittir.

Metnimizde söz edilen, Emevîler'in Basra kadılarından, özellikle sezgisi ve zekâsıyla tanınmış ve bu özellikleri sebebiyle darbımesellere konu olmuş İyâs (ö.122/740?) için bk. meselâ Ahmet Ağırakça, "İyâs b. Muâviye", *DİA,* İstanbul 2001, XXIII,498.

Metnimizde söz edilen, Abbâsîler'in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren, müstehcen şiirlerine rağmen sanatında zamanının İmruülkays'ı kabul edilen, üstün zekâsı ile tanınan şâir Ebû Nüvâs (ö.198/813?) için bk. meselâ Nasuhi Ünal Karaarslan, "Ebû Nüvâs", *DİA,* İstanbul 1994, X,205-207.

كالباحث عن حتفه بظلفه = Tırnağıyla ölümünü araştıran gibi" anlamına gelen Arapça deyiştir.

afyon-hârân, cerb-i zebânân olan kârgâh-ı kahve-furûşân ve bi'l-cümle hammâmât küşâdına ve *"Zâde fi't-tunbûri nağmeten uhrâ"** 'ilâvesiyle kahve-hanelerde sâz ü söz ve meddâhlar ve hayâl-bâzlar i'mâline izn-i 'âmm sudûr eylemekle, iki âdem bir yere gelmek hayyiz-i imtinâ'da iken, şimdi kûşe kûşe cumhûrlar zuhûr ve ictimâ' eder oldular.

Lâ-cerem bir zemândan berü ebkem olan efvâh-ı nâsın bend-i zebânları küşâd ve zindân-ı nâtıkada mahbûs olan düzdân-ı erâcîf ve hezeyânât mahbesden âzâd olmağla, kû-be-kû herze-gûlar zîr-i kilîm-i hafâdan ser-nümûn olup, yek-dîğer ile leb-be-leb musâhabete âgāz edüp, kimi Ocakluyân tarafgîrliğinden ve kimi berü cânibdârlığından dem-sâz ve'l-hâsıl hayâl-hâne-i halel-âşiyânelerine zıll-ı sakīl-âsâ kesâfet-figen-i hutûr olan hevâcis-i bî-asl u esâsa eydî-i evhâm-ı lâ-misâs birle, iksây-ı kisây-ı sûret-i hakīkat ve zu'mlarınca ol heykel-i mevhûma şekl ü kıyâfet vererek kimi ba'de'l-'îd: "Elbette cümle erkân-ı devleti esvâb-ı kadîme-i kānûniyyeden tecrîd ve başlarına Rumeli a'yânları gibi şubara yaz'ıyla tehyi'e-i nizâm edecekler" deyüp ve hâlâ Kapudan Paşa'nın dâ'ima başında şubara kisvesin telebbüs eylemesini **[N4 54b]** tenvîr-i sened ma'razmda îrâd birle müdde'âsını te'yîd edüp ve kimi: "'Ulemâ'-i resmiyye tarîkını ilgâ birle selef-i eslâfda olduğu minvâl üzere cehelesi var ise hakk ü ihrâcla, tarîk-ı 'ilmiyyeyi hemân ehl-i haysiyyete münhasır edecekler, kezâlik Bektâşiyye Ocağı'nı bi'l-külliyye kaldıracaklar ve hâh ü nâ-hâh der-dest olan 'ulûfelerini aldıracaklar" zemînlerinde gûnâ-gûn tefevvühât ve rengâ-reng ekâzîb ü türrehât ve muhayyiru'l-'ukūl ve mugayyiru'z-zunûn e'âcîb-i hurâfât neşr u ifşâ etmeleriyle, bir tarafdan dahı bu keyfiyyet istî'dâd-ı şerr u âşûba sâ'id-i takviyet olmakda idi.

Ve bir şu'be-i müştemilü'l-lu'be dahi budur ki, diyâr-ı şimâliyye sükkânından nâgehânî Âsitâne'de 'Ubeydullah Kūşmânî nâm bir şahs-ı 'acîb peydâ olup, be-gāyet natûk ve pür-gû, darb-ı lisâna mâlik, her kelâmını 'aklî ve naklî edille vü berâhînle isbât ü te'yîde münhemik, cerî vü cesûr, mütesallib ü muta'assıb ve gûyâ ki Sakālibe'de ve sâ'ir memâlik-i Avrupa'da seyr u seyâhat ve hafâyâ' ve celâyâ'-i evzâ' u etvâr-ı küffâra kemâ hiye kesb-i şu'ûr u âgâhî eylediğine mebnî, anlar ile muhârebe ve mukāvemet husûsunun lâ-mehâle mukābele bi'l-misl tarîkasına münhasır olduğuna cezm ü yakīn eylemekle, gayret-i İslâmiyye'si muktezâsmca mukaddemce devr-i sâbıkda asâkir-i mu'allemenin hasran rüchânı ve vücûb-i ta'lîmin ta'rîf ü tibyânı zımnında *"Zebîre"* ismiyle bir risâle tedvîn ve müdde'âsını delâ'il-i kesîre ile tesbît ü tebyîn eyleyüp, ba'zı mütehayyizân meclislerinde bî-mehâbâ ol bâbdan fasıl fasıl kırâ'et ve hâricden dahi meşhûdu olduğu sûretleri çakıllıkda at koşar gibi

* زاد فى الطنبور نغمة اخرى = Tanburda (uygun olmayan) bir başka ses daha eklendi" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

Kūşmânî-i mezbûr mu'tâdı olan cakcaka ve taktaka ile mücâhereten nakl ü hikâyet eder idi. Lâkin gûş-güzârândan *"Men gûş-i istimâ' ne-dârem li-men tekūl*"* makūlüyle mücâb olur idi.

İşbu 'ahd-i 'Alemdârî'de müdde'ây-ı mezkûrun **[N4 55a]** tabî'atiyle revâcı rû-nümûn olmağla, risâle-i mezkûreyi *Mutavvel*** dersi gibi der-bagal kılup, vücûh-i ricâl ve ru'esây-ı askerî mecâlisine mülâzemet ve bî-pervâ sütûr-i sudûr-i sahâyifi safâyih-i sevâmi'-i ezhânlarına resm ü takyîd ve mahfûzâtı olan ba'zı zevâ'id-i edille-i 'akliyye ve sem'iyyeleri dahi hâmiş-i derûnundan minhuvât pâyesiyle takrîr birle ma'nây-ı müdde'âsını te'kîd etdikce, kibâr-ı vükelâdan samîmî tasdîk u tahsîn ve askerî zümresinden: "Fi'l-vâki' bu efendi kitâbdan söylemekle, dinleyüp 'amel eylemesi üzerimize vâcibdir" deyü kulûblarını meslûk olan meslek-i ma'hûda tatmîn ü temkîn ederler idi.

Husûsan nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan zümre-i küttâb dan ba'zı hâm-dimâğ ve lâ-ubâlî tabî'at çelebiyân, Efendi-i merkūma be-gâyet ikbâl ü ikrâm edüp, hemîşe istintâkla tahsîl-i mezâk ve derd-mende tâziyâne-i eşvâk olurlar idi. Hattâ merreten ba'de-uhrâ bi'd-delâle huzûr-i Vezîr'e reh-yâb-ı duhûl ve tahrîr u takrîri câygîr-i sem'-i kabûl olmağla, tahsîn ü ihsânlarına memnûn oldukdan sonra, mecâlis-i kübrâda risâle-i mezbûresini 'alenen kırâ'et ve mefhûmunu tefhîm ü işâ'at eylemekle murahhas u me'zûn oldu. Pes hasbe'r-ruhsa *"Zâde fi't-tunbûri nağme****" şu'besini ziyâd ve *"es-Sefîhü izâ lem yünhe fe-hüve me'mûrun fe-keyfe bi'l-emri*****" müfâdmca, ol reviş-i fuzûlânesini dübâlâ müzdâd edüp, ba'zı sebük-serânın igrâ vü itâresiyle eyyâm-ı mübâreke-i sıyâmda kendüsüne mahsûs u'qûbe kıyâfetle Ebû Zeyd Serûcî***** gibi cevâmi'-i selâtînde kürsîlere su'ûd ve 'alâ mele'i'n-nâs ta'dâd-i mehâsin-i ta'lîm-i cünûd ve emr-i ma'rûf sûretinde segbân ocağına yazılmak husûsuna tergîb ü teşvîk ve nehy-i münker vâdîsinde harf-endâz-i nizâm-ı nev-intizâm olanları tadlîl ü tefsîk eder idi. Bu siyâkla dûdmân-ı Bektâşiyye'nin harb ü darb emrinde **[N4**

---

* من كوش استماع ندارم لمن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum" anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısrâdır.

Metnimizde sözü edilen *Mutavvel*, Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'Ulûm*'unun belâgatla ilgili bölümü için Hatîb el-Kazvînî'nin kaleme aldığı *Telhîsu'l-Miftâh* üzerine Teftâzânî (ö.792/1390) tarafından yazılan ve en çok itibâr gören şerhlerden biridir; bk. meselâ Mehmet Sami Benli, "Miftâhu'l-Ulûm, *DİA,* Ankara 2005, XXX,20-21.

زاد فى الطنبور نغمه = Tanburda (uygun olmayan) bir ses daha eklendi" anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* I,327.

السفيه اذا لم ينه مأمور فكيف بالامر = *S*efîh yasaklanmadıkça sefîhliğini yapacaktır, işin nasıl olmasını bekliyorsun?" anlamına gelen Arapça bu cümlenin "me'mûrun"a kadar olan kısmı, Ahvas adındaki şâirin şiirlerinde geçen bir mısrâ olarak gözüküyor; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'îl es-Se'âlibî, *el-Müntehal,* thk. Ahmed Ebû 'Ali, İskenderiyye 1319/1901, I,104.

Metnimizde sözü edilen Ebû Zeyd es-Serûcî, Harîrî'nin (ö. 516/1122) Arap edebiyatında makâme türünde yazdığı eserin, dilenci kılığında kurnaz ve düzenbaz bir kişilik olan hayâlî kahramanıdır; bk. meselâ Hulûsi Kılıç, "Makāmât", *DİA,* İstanbul 2003, XXVII,414.

55b] bi'l-külliyye tekâsül ve beytülmâli bî-vech istihkāk-ı dest-zede-i gasb u tenâvül eylediklerini beyân birle;

Bugün taş atdı vâ'iz, zümre-i sahbâ-keşân üzere

sengsârınca ru'ûs-i Bektâşiyân'a seng-endâz-ı tefrî' ve zahm-güşây-ı ta'yîr u teşnî' olur idi. Ve ba'zı şûh-meşreb ahdâs-i ketebe dahi mahsûs-ı mezbûrun kürsî-nişîn olacağı câmi'i istitlâ'la pîş-gâhında halka-bend-i ictimâ' ve mizâc üzere makālâtından kesb-i huzûz u şetâret ederek kahkaha-zen-i inbisât-ı küstâhî vü ihtilâ' ve bulunan Bektâşiyân'a girişme-perdâz-ı çeşm ü âb-ı rû olarak bezlekâr-ı hezlâne olurlar idi.

Bir gün Câmi'-i Sultân Mehmedî'de 'ale'l-'âde firâz-i kürsîye Şelgam Hâce gibi kesâfet-dâde olup, yine nehc-i ma'hûd üzere buzâk-efşân-ı teşdîd ü ikdâm olarak Bektâşiyân gürûhuna mele'i'ş-şıdkayn, fuzâle-endâz-ı 'ayb ü şeyn olduğu hılâlde ez-cümle: "Başınızda olan kalafât dediğiniz kisvet, 'arşdan nâzil olmadı ya belki;

Ke-ennehâ kubbetün sommâ'u-kad-vuzı'at

'Alâ dimâğin halâ (خلى) *'an-ma'deni'l-hikemi**

mefhûmunca bir boş megāra üzere meyzû' bir künbed-i kebîr ve udhûke-i kebîr u sagīrdir. Anı kisvet-i guzât-ı dîn olan şubaraya tebdîl ve aslu'l-usûl-i vaz' u kānûnunuz olan meşk ve ta'lîm-i esliha vü âlât eylemekle, beytülmâli kendünüze ibâha vü tahlîl etseniz olmaz mı?" vâdilerinde hakka şebîh nush ve zecr u tenbîh esnâsında;

Yine cûş eyledi deryây-ı cinnet

heyecâniyle lücce-i cinnet ve cür'et-i fuzûlânesi tuğyân edüp: "Bu sözümle 'âmil ve segbân tarîkasına kā'il olmadığınız sûretde sizler bi'l-cümle kâfir ve izdivâcmız bâyindir" girîvesine intikāl ve bu 'ayârda niçe makāl-i müzeyyef tefevvühüyle teşvîş-i me'âl eyledikde, hâzır bi'l-câmi' olan Yedinci Cemâ'at Oda-başısı'nın ârâm u karârı **[N4 56a]** nâ-yâb olmağla, hemân gürbe-i sa'ûl-âsâ yerinden pertâb edüp, Şeyh cenâblarını kürsîden tenzîl kasdıyla pençe-zen-i dâmân ü girîbân oldukda, ol dahi zâtında kaviyyü'l-heykel, cesîm ve pîl-ten ve peleng-efgen, sâhib-i zûr-bâzû olmağla, Oda-başı'nın kabza-i kabz u batşına girmeyüp: "Bre dînsiz, kâfir!" deyerek yukarıdan aşağı müdâfa'asına müzâvele hılâlinde: "'Ulemâ' yok mu?" isti'vâsıyla sûhtelerden ve hademe-i câmi'den istinsâr, Oda-başı dahi aşağıdan "Ocaklu yok mu?" isti'dâsiyle Bektâşiyye'den istizhâr eylemeleriyle, ecnâs-i nâs ile leb-rîz olan derûn-i câmi'-i 'azîz haşrgâh-

* كانها قبة صمّاء قد وضعت * على دماغ خلا عن معدن الحكم = Bilgelikten yoksun bir beyin üzerine konmuş sağır bir kubbe (=künbet) gibi" anlamına gelen Arapça bu cümle, Şeyh 'Ulvân el-Hamevî'nin (ö.936/1530) kasîdelerinden birinde geçen beyit gibi gözüküyor; bk. meselâ http://www.poetsgate.com/poem_121108.html (erişim tarihi 4.II.2014).

ı âsib ü sitîz olmağa ramak-ı nâ-çîz kalmışiken, hele ba'zı ehl-i salâh miyâneye tehallül birle reşha-pâş-ı nush u ıslâh olarak def'-i nizâ' u kifâh eylediler.

Halîc-i bahr-i gurûr u nahvetdendir ki, ol gün câmi'-i merkūmda kürsîye karîb mahalde Beylikci 'İzzet Bey ve emsâli on beş kadar lâ-ubâlî yâdigârlar encümensâz-ı ârâm olup, Şeyh-ı bu'l-fuzûl ağzına gelan türrehât-ı nâ-ma'kūl ile ir'âd ü ibrâk ederek tanîn-endâz-ı tâk u revâk oldukca, bunların kahkaha-i bî-temkînleri perde-birûn çarh-ı berîn olur idi. Kenâr-ı halkalarında bir kâmil kıyâfetlüce âdem bunlara: "İşbu kürsîde kavvâl bi'l-hezeyân olan şahsın câmi'de Bektâşiyye'ye tekfîr derecesine dek itâle-i zeban-ı ta'n u ihtikār eylemesi nâ-münâsib, belki bî-ihtiyâr fitne nümâyişine mü'eddî olması ihtimâl-i gālibdir. Kâşki bu harîf kürsîden memnû', yâhûd Ocaklu tarafına rişte-i ta'arruzu maktû' olsa, pek müvecceh ve matbû' idi" deyü sûret-i istinkârda pend ü irşâda ibtidâr eyledikde, ol âdeme hande-rîz-i tahfîf ü teshîf olarak: "Behey 'azîz! Ol zümrenin işi temâm oldu. Devlet-i 'Osmâniyye'de şevket-i Bektâşiyye nihâyet buldu. [N4 56b] Mîn-ba'd anlar tarafından bâk ü pervâ yokdur" zemîninde cevâb verdikleri, yevm-i mezbûrda gûş-zed-i muharrir-i Hakīr oldu. Kaldı ki bu halîcin 'âkıbet ne gûne anafor etdiği 'an-karîb meşrûh u mezkûrdur.

Ve'l-hâsıl gicede gündüzde bu makūle mu'iddât-ı fiten ü hâdisât ve ba'zı kolluklarda ve kûşelerde ve hammâmlarda beyne'n-neferât fısıldılar ve kışlalardan mütedâvil olan ba'zı kelimât-ı sarîha ve işârât-ı sahîha ân-be-ân kar'-ı âzân etmekde olup, bu vechile kulûb-i ashâb-ı basîretde tevahhuş-i nihânî peydâ ve ol makūle 'âkıbet-bîna olanlar leylen ve nehâren semt ü hânelerinden tebâ'ud etmeyüp, da'vet ve iftârlara hüzûr u icâbetden mücânebet ü ittikā üzere oldular.

Tetimmât-ı mebâhis-i menâhisdendir ki, çün Bektâşiyye tâ'ifesi, ocaklarına rîzân olan vehn ü süstî ve pestî vü şikestegî hâletlerini mu'âyene etdikce, beher hâl 'ıkd-i sübha-misâl karâr-dâde olan meblağa iblâğ u îsâl olundukda, kendi ocaklarının muntafî ve Devlet-i 'aliyye'de yeniçeri nâmı mâhiyyet-i ma'dûme gibi müntefî olacağını teyakkun eylemeleriyle, beynlerinde *"en-Nâru ve le'l-'âru"** fehvâsınca ocakları gayretine hamiyye-i câhiliyye ile fedây-ı ser ü cân etmek bâbında evâ'il-i ramazânda◊ kışlalarında 'ahd ü mîsâkla kavl ü karâr etdikleri bir takrîble hârice teraşşuh eyledikde, gerek Vezîr-i sermest ve gerek sâ'ir erkân-ı ikbâl-perest bu makāleyi istihzâ birle;

---

* النار و لا العار = Cehennem ateşi olsun, ama utanç olmasın" anlamına gelen Arapça bu cümlenin atasözü olup, hadîs olmadığının belirtildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.2843, II,325-326.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.

Eğer dilden gelan elden geleydi*

beyt-i meşhûrunu gûyâ olmuşlar; *ircâfü'l-'âmmeti bi'ş-şey'i delîlün 'alâ mukaddimâti kevnihî***

Ve tâ'ife-i Bektâşiyye'nin cümle-i tedbîrlerinden olmak üzere aralık aralık gicelerde ba'zı ba'îd mahallere kundaklar ilkāsiyle harîkler peydâ edüp, elbette hasbe'l-kā'ide Sadrıa'zam harîklere 'âzim olmağla, ihtilâs-i fursatla şeb-i târ içre çifte kurşuna âmâc ve ol vechile bî-gā'ile vü tekellüf raht-ı hayâtını târâc eylemek kasdında olmuşlar, **[N4 57a]** zîrâ;

Şikest olsa surâhî câm-ı meclis ber-karâr olmaz

Meseldir sâkıyâ baş gitse ayak pâydâr olmaz***

mağzâsmca (معزاسنجه) Vezîr, hedef-i gülle-i kahr u tebâr olunca, sâ'irleri nefha-i vâhide ile hâksâr olacakları âşikârdır.

Tahkīk 'ale't-tahkīk işbu 'ahd-i vesîk ol eyyâmda gûş-zed-i Vezîr-i bî-tevfîk oldukda: "Bah, bah öyle mi kıyâs olunur? Ol tâ'ife benim gölgem düşen, belki ismim yâd olan mahalde pây-efşür-i ikāmet olmağa cür'etleri yoğiken, kande kaldı ki bizzât bana kasd ü hücûma cesâret edeler" dediği ba'zı elsine-i müstemi'înden gûş-güzâr-ı 'Abd-i kemterîn olmuşidi.

Fi'l-vâki' her gice sû-be-sû müte'addid harîkler zebâne-keş-i zuhûr olup, lâkin ba'zı ehl-i intibâh tenbîhleriyle Vezîr ve Kapudan Paşa müteyakkızâne hareket eylediklerinden, tasmîm-i merkūma destres-i fursat ve bî-şerer-i şerr u zarar ol emel ü vatarlarını kazâ' vü icrâya hâ'iz-i rehîne-i kudret olamadılar. Meğer ol emrin husûlü, hükm-i kazâ' vü kader-i Girdkârî ile rahne vü hasâr-ı sârîye merhûn imiş. Hattâ Muharrir-i kemîn ol hengamda Cübbe'ali Yeni-kapusu firâzında ikāmet-güzîn olup, bir gicede Aya-kapusu'yla Un-kabanı ve Yeni-kapu aralıklarında üc dört mahalde müte'âkiben müteferrik harîkler şu'le-nümây-ı cevv-i hevâ olup, istikşâf eylediğimizde, te'ammül ile mütehaddis olduğu ve Vezîr'in gelmeyüp, sâ'irlerin geldiği şeb-i mezbûrda tahkīk-kerdemiz oldu.

Bu hâl-i şûriş-iştimâl üzere güzerân olarak ramazânın evâsıtına doğru◊ varıldıkda, nihânîce halk beyninde ta'bîrine lisân mutâvi' olmayacak derecede bir takım urcûfe-i hıred-fersâ ve havâdis-i tâkat-rübâ deverân etmeğe başladı.

---

* Metnimizdeki bu mısrâ Ahmed Paşa'ya ait gibi gözüküyor; bk. meselâ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler,* İstanbul 1973, s.72.

ارجاف العامة بالشئ دليل على مقدمات كونه = Halkın bir konudaki yaygaracılığı, bunun o şeyin olacağının öncülleri olduğuna delildir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Metnimizdeki bu beyit, Hilâlî'ye ait gibi gözüküyor; bk. meselâ E. Kemal Eyüboğlu, *age,* s.36.

◊ 15 Ramazân 1223 = 4 Kasım 1808 Cuma.

Gûyâ ba'de'l-'îd elbette ve elbette Bektâşiyân ocağını sahn-ı serây-ı hestîden ref' u nâ-bedîd ve ba'zı mevâni' u revâdi'i dahi ref' u izâle birle **[N4 57b]** semîr-i zamîrlerini tahkîm ü teşyîd eyledikden sonra, sûret-i dîğere mübâşeret edecekler imiş. Eğerçi her çend bu makūle urcûfe, bîgâne-i tasdîk-ı dil-i hûşmend ise de bidâyeden berü sû'-i zannı mûris ef'âl ü akvâllerinden, ezhân-ı dakīka-dânâyân mütezelzil ve hayr-hâhân ve ıhlâskârân muztarib ve şûrîde-dil olmuşlar idi. Kapudan Paşa ise tevârîh-âşinâ, tekālîb-i divel-i sâlifenin esbâb ve vesâ'il-i tesârîfine kemâ-hiye vâkıf u dânâ olmağla, bu bâbda Vezîr-i sâdezamîre ta'lîmâtı husûsu ashâb-ı rüşd ü iz'âna dağdağa-rîz-i halecân olur idi. Ancak mukaddemâ tahrîr u îmâ olunduğu üzere, işbu Devlet-i 'Osmâniyye *dâmet bi'l-'inâyâti's-Sübhâniyye** mübeşşer bi't-te'bîd ve mev'ûd bit-te'yîd ve eslâf-ı vekāyi' mazbût-ı suhuf u zamâyir-i ehl-i dâniş ü dîd olması, tesliyet-bahş-ı havâtır-ı karîb ü ba'îd olmakda idi.

İşte iki tarafın suver-i şu'ûnâtları ve levâyih-ı harekât ü sekenâtları bu resme idi. Karîne-i hâl çünki ba'zı emâre ve nişânelerden ve ser-i kârân-ı umûra müte'allık ve mütehassıs fuzûl ve kec-dil ve herze-çânelerden lâ-mehâle ba'de'l-'îd Bektâşiyye ocağının ref' u izâlesine mübâderet olunacağı, zebân-güzâr olarak refte refte bu mazanne i'tikād-ı Bektâşiyân'da rîşe-sâz-ı temekkün ü istikrâr olmağla, ol rûz-i çiğer-sûzu görmekden ise;

Görmemek yeğdir, görüp dîvâne olmakdan seni**

mü'eddâsınca: "Temâşâ-gâh-ı hayâtdan guzz-ı basar etmek, hezâr mertebe ercah-ı vâcibdir" deyü bi'l-cümle ocakları uğuruna cân-fedâlık menkabesine temkîn-i fu'âd ve miyân-ı 'asabiyyete, ocaklarına mahsûs 'ahd ü yemîn ile bend-i çeprâst-i vifâk u ittihâd edüp, ber-vech-i muharrer câ-be-câ harîkler ihdâsiyle Vezîr hakkında tertîb-i dâm-ı igtiyâl etmişler ise de, bir vechile ol cihetden dâmen-i fursata dest-res-i kudret ü mecâl olmadılar. **[N4 58a]**

Tâ ki ramazânın yirmi yedinci gicesi mazanne-i Kadr olan şeb-i düşenbihde 'aşâ' vaktinde◊, ba'îdce mahallerden bağteten iki def'a harîk hâdisesi velvele-rîz olup, lâkin Vezîr güzâriş-pezîr olduğu üzere bu bâbda oldukca mütebassır olduğundan başka, leyle-i mezbûrede hasbe'r-resm Şeyhulislâm hazretlerinin iftâr ziyâfetlerinde bulunmağla, harîk-ı mezkûr semtine kat'â tevcîh-i matıyye-i iltifât eylemedi. Hattâ harîk âvâzesi iftârdan 'avdetlerinde hılâl-i râhda gûş-zedi oldukda, mücâhereten hande-zen-i hezl ü istihzâ olarak: "Be bu kahbeler gālibâ İstanbul'u yakacaklar. Vâh vâh, şu

---

* دامت بالعنايات السبحانيّه = Allah'ın ihsânlarıyla devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
Metnimizdeki bu mısrâ, Bursalı Cenânî'ye ait gibi gözüküyor; bk. meselâ Nejat Muallimoğlu, *Deyimler, Atasözleri, Beyitler ve Anlamdaş Kelimeler,* İstanbul 1983, s.37.

◊ 27 Ramazân 1223 = 16 Kasım 1808 Çarşamba. Metnimizde bugünün Salı olarak gösterilmesi, Ramazân'ın 27. gecesinin henüz 15 Kasım olmasından dolayıdır.

kelblerin sa'y-i bî-hûdelerine!" dediği mesmû' oldu. Lisân-ı zemân ise ol şeb-i pür-şagabda dûçâr olacağı hâl-i felâket-me'âlden kinâye birle işbu;

Yâ Vezîr-i zü'l-gadr! Leyse'l-'îd li-men celese fî mesnedi's-Sadr
*Beli'l-'îdu li-men necâ min-hâdiset-i Leyleti'l-Kadr**

fıkrasını gûyân olur idi.

Hikâye

Efsâne-i emsâldendir ki, bir kimse 'Azrâ'îl *'aleyhi's-selâm* ile bir takrîb 'akd-i müvâlât etmekle, kabz-ı rûhuna gelmezden çend rûz mukaddemce ihbâr eylemesini niyâz eylemiş. Bir gün nâgehânî 'Azrâ'îl zuhûr edüp, icrây-ı me'mûriyyetine ibtidâr eyledikde, mu'âhede-i sâbıkadan vech-i nükûlünü tefrî' gûne istifsâr eyledi. 'Azrâ'îl dahi: "Yemîn ü yesâr kurb ü civârında bulunanların ervâhlarını kabz eylediğim, sana haber-i vâzıh değil miydi?" deyü cevâbla gafletini işrâb eyledi.

Tekmile

Çün leyle-i mezkûre leyletü'l-ferâğ olmağla, 'âmme-i nâs kendi hâllerine müştagil, dâ'ire-i hâtırlarına şûriş ü fiten değil, belki umûr-i dünyeviyye dâ'ir-i hâtıra dahi hutûr etmeyüp, kimi cevâmi' u savâmi'de ve kimi hânesinde 'ibâdât ü tâ'atlarına mülâzemetle fâriğ-dil olmalarıyla: "Temâm dem-i fursat ve vakt-i ruhsat-ı hareketdir" deyüp, hemân birkaç orta aşcıları Dokuzuncu Bölük **[N4 58b]** Kışlası'nda tecemmu' u ittifâk ve bir gürûh-i enbûh ile bu uğurda serbâzlık etmek içün miyân-ı cânlarına rabt-ı nitâk-ı 'ahd ü mîsâk edüp, vehle-i ûlâda Paşa-kapusu'na ve ebvâb-ı kibâra irsâl-i cevâsîsle cümlesinin bî-pervâ gül-pister-i âsâyiş ü emniyyetde visâde-güzîn-i gaflet olduklarını istinbâ eylemeleriyle, hemân Hacı Bektâş rûhundan istimdâd ve Ocak sırrından istigâse vü istincâd ederek gark-ı silâh olup, sâ'at yedi sularında kışlalarından hareket ve der-sâ'at Ağa-kapusu'na îsâl-i sevâd-i siklet birle Yeniçeri Ağası'na kıssa-i cem'iyyet ve 'azîmetlerini nakl ü beyân ve kendilere hem-dest ü hem-pâ olmalarını der-meyân etdiler. Ağa-yı merkūm ise bâlâda ifâde olunduğu üzere Vezîr'in gars-i yemîn-i himmet-i bî-hemtâsı olmağla, dil-hâh u âmâli nusub-i 'ayn-i i'tinâsı olduğundan nâşî: "Bu mukaddime-i lâgıye ancak netîce-i vâhiyeye mü'eddî ve ocağımıza zerretümmâ sû'-i kasd ü niyyetleri yoğiken elbette min-ba'd ref' u ilgāsına bâdî olur" vâdîlerinde bunları tahtı'e vü tahmîk

* يا وزير ذوالغدر ليس العيد لمن جلس فى مسند الصدر * بل العيد لمن نجا من حادثة ليلة القدر = Ey merhametsiz zâlim Vezîr! Bayram, bir kimsenin Sadrıa'zamlık makamında oturması değildir. Bilakis bayram, Kadir Gecesi'nde olacak olandan kurtulmaktır" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

ederek, zu'munca pend ü irşâd ve zecr u tehdîd ve ib'âd birle mümâna'at ve ib'âd kaydında olıcak, hemân bî-tevakkuf cevâbını zebân-ı tîğ-i berrâna ihâle ve derd-mendi, dergâh-ı hestîden izâle eylediler.

Seyl-i kûh-endâz olur mu hâr u hâşâk ile sedd

Ba'dehû bir lahza meks ü ârâm etmeyüp, ol leyl-i pür-veylde mânend-i seyl Bâb-ı 'âlî cânibine cereyân eylediler. Hılâl-i tarîkde kati vâfir şerr u şûra hâzır hammâlân ve herze-pûyân bunlara tahsîn ü teşvîk ederek mültehak olmağla, cem'iyyetleri izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür'etleri iştidâd bulup, Atmeydânı'nda ve sâ'ir mahallerde kâ'in otluk yığınlarından her biri birer mikdâr otluk destelerini koltuklayup, ol havâlî bi't-tab' İslâmbol düşmenleri olan hammâl ve tabla-furûş **[N4 59a]** ve menav ve Etrâk tâ'ifesinin cem'iyyet-gâhları olmağla, hurdeye vukūf ve maksada ıttılâ'la derhâl: "Niyyet-i gazâ!" deyerek cem'iyyete duhûl ve neferâta nevbet vermeyerek otlukları ber-ser ve deste çûplarını der-ber edüp, anlardan akdem Bâb-ı 'âlî'ye takdîm-i kadem etmeğe mübâderet eylediler.

İşbu yeniçeri tâ'ifesi, gerçi dîn ü devlet mesâlihinde mütecâhil ve mütekâsil olup, lâkin nefslerine husûsan ocaklarına dâ'ir umûr u ahvâlde begāyet kurnâz ve 'ârif ve müsta'cil ve müdakkık ve mütebassır ve bîdâr-dil olmalarıyla, haşerâtı birkaç kol tertîb edüp, evvelâ hâricden kat'-ı âyendegân içün etrâf-ı erba'ada vâki kûçe başlarına birer bölük temkîn, sâniyen Bâb-ı 'âlî'nin Cıgāl-oğlu semti olan üst kapu tarafına gelecek kûşeleri mahsûs Kapudan Paşa'dan ihtirâz ile gürûh gürûh tüfek der-dest hâzır-bâş evbâşla tahsîn eyledikden sonra, kazây-ı nâgehânî gibi yek-bâre Bâb-ı 'âlî'ye nüzûl ve ervâh-ı habîse gibi sâha ve dîvân-hâneye hulûl eyledikleri anda, def'aten sû-besû otlukları mevâzı'-i müte'addideye vaz' ve ilhâb edüp, fi'l-hâl taraf taraf lehb-i âteş-i serkeşîde sakf-ı sipihr-i nüh-kıbâb olmağla, lahza-i vâhidede Dâru'l-emâre lahha-i âteşîn-emvâcdan izhâr-ı emâre eyledi[1]

beytine mahall-i hıtâb olan Vezîr cenâbları ise harem-i hâsda cevârî-i havârî zevkine ihtisâsla mest ü medhûş-i gaflet ü gurûr olup, bu makūle havâdis-i harîm hâtırına kat'â rehyâb-ı hutûr olmamağla, emîn ve âsûde pister-i huzûrda gunûde ve hâricde olan hademe ve etbâ' ve câ-be-câ hıfz u hirâsete mü'ekkel olan sibâ'-ı eşyâ' dahi taraf taraf odalarda ve dîvân-hâne ve mastabalarda dârûdan geçmiş, yâhûd münevvem şerbet içmiş gibi 'âlem-i hiss ü şu'ûrdan bî-haber zümre-i mürdegândan ma'dûde iken; **[N4 59b]** *"İnne'l-havâdise kad yatrukne eshâren*"* târikasıyla bîdâr ve serâsime-vâr yerlerinden kıyâma ibtidâr edüp, ne gördüler ki sahn-ı seray ser-tâ be-pây deryây-ı âteş olmuş, zîr u bâlâ

1 Nüshada bir beyitlik yer boş bırakılmıştır.

* ان الحوادث قد يطرقن اسحارا = Olaylar seher vaktinde de kapını çalabilir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

tüfeng be-dest meslûlü's-seyf 'afârît-i cân-sitân ve gaylân-ı merdüm-hôrânla dolmuş. Çün tevâbi' ve pâsbânân ve sâ'ir hıdmetkârân 'ale'l-gafle çeşm-i hâb-âlûd ve magz-ı buhâr-endûd ile haşr u neşr-i rûz-i rustâhîzden nümûne, bu gā'ile-i hıred-hîz ve bu hâ'ile-i zehre-engîzi müşâhede eyledikde, ser-i cümle muhtellü'd-dimâğ ve 'akl ü idrâkden ve tâb u tehammül ü tâkatden dest-ef şân-ı ferâğ olup, ne esliha ve esvâb ve ne kayd-ı su'âl ü cevâb hemân yerinden kıyâm eden *"Fe-hel ilâ hurûcin min-sebîlin*"* gûyân, menâs-ı halâs fürcesini cûyân olarak sû-be-sû gürîzân oldular. Ancak pâsbânlardan nev'an dimâğında hiss ü hareket mâyesi olan çend nefer ehl-i cür'et silâh teşebbüsüne i'mâl-i sâ'id-i cesâret eyledikde, hemân peyveste-i güzeştegân olmalarıyla, sâ'irleri *"Men necâ bi-re'sihî fe-kad rabiha***"* selâmet-gâhını derpîş ederek, mecmû'u ân-ı gayr-i münkasemde münhezim ü perîşân olmaları, sâha-i serayda ol fırkadan bir müteneffis kalmayup, hemân tabaka-i 'ulyâda ahdâs-i gılmân makūlesi kalup, ol bîçâreler de dîvâne-misâl 'akl u şu'ûrdan âvâre olmalarıyla berü öte mütehayyirâne deverâna başladılar. Ol hengâmede harem-i İrem-hurremde garka-i hâb-ı nûşîn ve;

Dîvler zabt etdi dünyâyı Süleymân bî-haber

me'âli hasbihâli olan Vezîr-i gaflet-âyîn cenâbları yaşradan bu velvele-i 'akl-fersâ ve gulgule-i dehşet-fermâyı gûş ve kûşe kûşe âsümâne serkeş olan 'alev ü şerâre-i âteşi müşâhede eyledikde mest ü medhûş olup, hemân bîrûna şitâb birle keyfiyyeti mu'âyene etdikde, icmâl-i hâle muttali' olmağla, **[N4 60a]** Âsitâne-i sa'âdet-me'âb'ın ne gûne girdâb ve;

Kapılma dâne-i hâl ü şikenc-i geysûya
Hezâr murg-i dilin köhne bir kapaniçesidir

cevâbınca ne resme dâm-ı rehâ nâ-yâb olduğunu teyakkun u iz'ân edüp, lâkin çi fâ'ide: "Eyvâh!" deyerek hemân ol varta-i cângâhdan tahlîs-i ser ü cân etmek sevdây-ı bî-sûduna düşdü. Fe-emmâ derûn-i seray deryây-ı asker ve âteş-dân-ı tabaka-i sekarr olup, ser-i râhlar mesdûd ve mahlas-ı güzergâhlar nâ-bûd olmağla, nâ-çâr çend nefer havâss-ı gılmâniyle derûn-i hareme firâr ve cevârî ve sâ'ir sekene-i hareme: "Başınızı kurtarmağa bakın!" deyüp, kendüsi havlu-yi haremin bir kûşesinde cebehâne mevzû' ve mor kapulu kârgîr ve metîn bir mahzen olmağla, yanında bulunan gılmânla silâh-pûş ol mahzene duhûl ve sedd-i bâb edüp, hareket-i mezbûhâne ile muhârebeye âmâde ve dest-i husamâya teslîm-i girîbân eylemeyerek, ihtiyâr-ı helâke karâr-dâde ve işbu beytin me'âline dil-nihâde oldu.

---

* فَهَلْ اِلى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ = Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mü'min 40/11. âyetin sonunda yer alan bir kısmıdır.

** مَنْ نَجَا بِرَأْسِهِ فَقَدْ رَبِحَ = Kellesini kurtaran gerçekten kazanmıştır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,299.

Gerçi tarîk-ı 'ışk-râ merg buved nihâyeteş
Ser ne-keşîm ezîn-belâ küşte-şevîm gāyeteş[*]

Karîne-i hâl hâric-i seraya müstevlî olan zorbalar zûr-bâzû-yi igtiyâlle ortalığı ıhlâ ve Güreşciler Tekyesi'nden nümûne-nümâ eyledikden sonra, bâlâ-hâneye dûd-i kebûd-âsâ su'ûd edüp, Vezîr'in hareme kapandığı ma'lûmları oldukda, der u dîvârından fi'l-hâl derûn-i harem-seraya belây-ı âsümânî misâl rîzân ve mahzende mütehassın olduğu ba'zı perestârân ihbâriyle ma'lûmları oldukda, mahzen tarafına şitâbân oldular. İçerüden Vezîr-i şûrîde-tedbîr elbette dest-gîr oldukda, maktû'u't-tedmîr olduğunu müteyakkın olmağla, taşradan hücûm edenleri bacadan ve pencereden muttasıl tüfeng funduğuyla men' ve niçeleri dahi **[N4 60b]** havlu-yi hayâtdan def' edüp, tâ-be-sabâh bu resme tarafeynden âsiyâb-ı harb ü kifâh dâ'ir oldu. Taşradan ba'zı sanâdîd bu mazîkden bir vechile fürce-i necât bedîd olmayacağını kendüsüne nidâ vü inhâ birle min-ba'd terk-i cidâl ve bi'l-ihtiyâr hurûcunda vücûduna kat'â şâ'ibe-i ta'arruz u zarar isâbet etmeyeceğini 'ahd ü yemîn ederek te'mîn etmeleriyle, ol dahi izhâr-ı sûret-i tasdîk u rızâ edüp, ancak fi'l-asl Yirmi Beş Cemâ'ati'nden neş'et eylediğine mebnî, kendi ortasının oda-başısına teslîm olacağını iş'âr eyledi. Pes derhâl Oda-başı-i merkûm berây-ı mükâleme pençere pîş-gâhına kudûm edüp, lâkin Vezîr nâr-ı 'âr-ı teslîmiyyete heder ve helâk-i nefsini tercîh eylemekle, hemân içerüden 'an-gayletin çifte kurşunla Oda-başı'yı ser-nigûn eyledi. Min-ba'd yeniçeriler Vezîr'in bir vechile teslîm-i nefs etmeyeceğini tahkîk eylemeleriyle, hemân atılan tüfenge bakmayup, kimi kapuya ve kimi pençereye ve kimi nakb-ı dîvâra dest-zen-i ikdâm ve yirmiden mütecâviz hâne-harâb dahi âlât ve edevâtla bâm-ı mahzene urûc edüp, yukarıdan hark u hedm birle Ferhâd-i kûh-ken gibi işi başa çıkarmak bâbında kârsâz-ı tîşe-i ihtimâm oldular. Vezîr-i fersûde-tedbîr, iş bu pereseye geldikden sonra bir dürlü necât bulmayacağını tefattun ve ellerine geçdikde hayyen ihrâk bi'n-nâr edeceklerini teyakkun eylemekle, yanında bulunan gulâma emr u işâretle cebehâneye âteş ilkā etdikde, nâgehân tarrâka-i zehre-tirâk ile mahzenin der u dîvâr u bâmı, bi'l-cümle üzerinde bulunan hademe-i hedeme birle evc-i hevâya perrân ve aşağıda olanlardan dahi vâfirce nâriyân ve nûriyân, rîzân olan seng-pâreler ile Ashâb-ı Fîl-âsâ nigûnsâr-ı hufra-i hâkdân oldular.

Eğer sad sâl gebr âteş furûzed
Eğer yek-dem der-û üfted be-sûzed[**] **[N4 61a]**

---

* کرچه طریق عشق را مرك بود نهایتش * سر نکشیم ازین بلاکشته شویم غایتش = Gerçi aşk yolunun sonu ölümdür, ama sonunda ölüm olsa da bu belâya isyân etmeyelim" anlamına gelen bu beyit baş tarafındaki "کرچه طریق" yerine "درد و بلای = [Aşkın] dert ve belâsı" değişikliğiyle Seyfî Buhârî'ye (ö.909/1502) ait gözüküyor; bk. meselâ Seyyid Envâr Ahmed, "Nigâhî be-Ahvâl-i ve Âsâr-ı Mevlânâ Kemâlüddîn Bennâyî Herevî" *Qand-e-Parsi,* New Delhi 2004, nr.25-26, s.13n3. http://newdelhi.icro.ir/uploads/QP25-26.pdf (erişim 18.XII,2013).

mahrûk-ı müşârun ileyhin mâdde-i hayâtı kati vâfir âdemlere râdde-i memât olduğu gibi, memâtında dahi ol hükmü icrâ ve niçeleri dûçâr olduğu 'azâb-ı harîka mübtelâ ve kendüsüne refîk ve hem-pâ etmedikce 'azm-i cânib-i dâru'l-cezâ eylemedi.

Ba'de-zâ tîregî-i duhân u gubâr ber-taraf olmağla, rûy-i hevâya incilâ geldikde, derûn-i mahzene girüp ne gördüler ki, Feleğe kelek, Sîmurg'a sinek dimeyen serîr-i serverîyi kendi nefs-i serserîsine istiksâr eylemeyen ve çend sâ'at mukaddem furuş-i merfû'a üzere perî-peyker ve havrâ-manzar cevârî-i hisâna tedlîk-i dest ü pây etdirerek mest-i şeker-hâb-ı dimâğ-ı âlây olan devletlü, cibillet-i câhiliyyeden nâşî, nehy-i şer'îden bî-tehâşî olarak kendi kasd ve 'amel-i mahzûruyla nefsini 'urza-i nâr-ı tebâh u tebâr edüp, şeddâdî binây-ı vücûdu zîr u zeber ve 'adî* bünyâd-ı cism-i bî-sûdu taht-ı hacer u mederde hâkister olmuş yatur.

Şu serverler ki dağlar gibi baş eğmezdi eflâke
Yaturlar şimdi pest olmuş ne tâc ve ne kemer peydâ**

*İnne fî zâlike le-'ibraten li-uli'l-ebsâr*** *Allâhumme lâ-tühlikünâ bi-gazabike ve lâ-tukattilnâ bi-'azâbike Allâhümme 'afinâ min sû'i'l-kazâ' ve derki'ş-şekâ'*****

Ve ol gulâm gerçi bir mikdârca sûhte-endâm olup, lâkin ibkā'-i hazret-i Hayy-i Vâkī ile henûz ramak-ı hayâtı bâkī olmağla, rıfk u sühûletle taşraya ihrâc ve cerrâha teslîmle süpürde-i 'ilâc eylediler. Cebe-hâne'ye âteş vermek mâddesi ve ibtidây-ı emirde Seray-ı hümâyûn'a firâr u ilticâ kaydında olmadığı, Enderûn-i hümâyûn tarafından mütehaddiş ve bed-sigâl olduğuna mebnî olup, hattâ gulâmın biri Enderûn'a ilticâ sadedinde tezkîr eyledikde: "Be oğlan! Anlar ne 'amel ü hareketdedir bilür misin?" deyü 'adem-i emniyyet sûretini ibrâz eylediği; **[N4 61b]**

** اکر صد سال کبر آتش فروزد * اکر یکدم در و افتد بسوزد = Ateşe tapan birisi ateşi yüz yıl söndürmeden yaksa, o ateşe düştüğü dakikada ateş onu yakar" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçmektedir; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* s.340.

Metnimizde Şeddâdî kelimesiyle Yemen'de yaptırdığı görkemli binalar ile ünlü Âd Kavmi'nin efsânevî hükümdârına (bk. Şeddâd", *Büyük Larousse,* XXI,11027), 'Âdî kelimesiyle kendilerine gönderilen Hûd peygamberi tanımayıp ona kötü davrandıkları için Allah tarafından cezâlandırılan Âd Kavmi'ne (bk. meselâ "Âd" *Büyük Larousse,* I,78) telmîh söz konusudur.

Metnimizdeki bu beyit, Divan şâiri Usûlî'nindir; bk. Usûlî, *Usûlî Divanı,* hzr. Mustafa İsen, Ankara 1990, s.97.

ان فی ذلك لعبرة لاولی الابصار = Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/13 ve Nûr 24/44. âyetlerin son kısımlarını teşkîl etmektedir.

اللهم لا تهلكنا بغضبك و لا تقتلنا بعذابك اللهم عافنا من سوء القضاء و درك الشقاء = Allahım bizi gazabınla helâk etme, azâbınla öldürme! Allahım âhır ömrümüzde bizi kötü kaderden ve şekâvet ehlinden (=cehennemliklerden) olmaktan muâf kıl!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Cennet-i kûyun, cahîm etdi bana kâfir-i 'adüvv

Hep 'azâb eden o mel'ûnun zebânıdır bana

edâsmca mahzene girerken: "Birkac kahbenin sözüyle 'âmil olarak İslâmbol'a gelüp, devlet tashîhine verziş eden nâdânın hâl ü cezâsı budur" deyü izhâr-ı te'essüf ü nedâmet eylediği, gulâm-ı mezbûr zebânından mahkîdir.

Pes cesed-i mahrûkunu tezlîl u ırgāmla iz'âc ve taht-ı türâbda kalan ecsâd-ı sâ'ireyi dahi ihrâc edüp ve harîm-i haremde olan kırk elli kadar câriyeleri İmâm-ı Mahalle ma'rifetiyle mestûre ve mülebbese olarak ve habbe-i vâhidelerine vaz'-ı yed etmeyerek emn ü selâmetle Sadr-ı Rum bulunan İmâm-ı Evvel-i Sultânî haremine îsâl ü teslîm eylediler.

Sâniha

Bektâşî ta'bîr olunan tâ'ife ma'lûmdur ki, iki sınıf zümreden 'ibâretdir. Biri dervîşân ve biri yeniçeriyândır. Dervîşânının mezhebinden bahs olunmaz, lâkin meşreblerinden iki hâssa-ı hamîde var. Biri in'idâm-ı te'alluk, ya'nî vücûd ve 'ademe kat'â ilişmezler. Ve biri aslâ fasl ü gıybet bilmezler. Kezâlik yeniçeriyânm dahi ef'âl ve ahlâk-ı sâ'ireleri kaleme gelmez. Ancak bunlarda dahi iki haslet-i pesendîde var. Biri zâbitlerine itâ'at ü 'asabiyyet ve biri mâ nahnü fîhi misillü münâfeseye müte'allik şûriş ü münâcemelerinde aslâ harem ve emvâle dest-dirâz-ı te'addî olmazlar.

Tetimme

Zikr olunan câriyelerin müşterât olup, pehâları henûz te'diye kılınmamış olanları, ba'de-eyyâmin lede't-tahkîk ashâbına redd ü i'tâ ve hediyye olanlar mîrî tarafından zabt ve furûht ve âzâde olanlar birer âdeme tezvîc birle bî-keslik beliyyesinden incâ olundu. Çün Vezîr'in maslahatını tekmîl ve 'Alemdâr lakabını Mahrûkī'ye tebdîl eylediklerine mu'âkıb, bu denlü fitne vü fesâda asl u esâs-i bünyân olan **[N4 62a]** ricâl ü erkân cânibine 'atf-ı 'inân eylediler.

İbtidâ Kethudâ Refîk Efendi'yi kendi konağında Vezîr-i mahrûka delâlet-i şemşîr ile terfîk, ba'dehû Defterdâr Mehmed Tahsîn Efendi'nin dahi cerîde-i hayâtını temzîk eylediler. Bu denlü şerr u şûr u fesâdın nefs-i emmâresi ve şûrâbe-i âşûb u fennin fevvâresi *"Lâ hayra fi'l-asfar*"* demîmesine mazhar olan Behîc dedikleri bed-ter ez-heme-çîz ve peyk-i şerr ve pâzeng-i sanî'a-i müzevvir olan Bâkī ve Moravî 'Ali Efendi olacak fitne-engîz ve Beylikci 'İzzet Bey, reh-girây-ı dehlîz-i gürîz olmalarıyla, el-hâletü hâzih dest-i cellâdân-ı bî-

* لا خير فى الاصفر = Sarıda [=Rumlar'da] hayır yoktur" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

emândan tahlîs-ı cân edüp, Re'îs Gālib Efendi gerçi eşyâ'-ı 'Alemdârî'den olup, lâkin fî zâtihî kerîmü'n-nefs, sehlü'l-'ıtf, sehıyyü't-tab', nerm-hû ve nâzik-meşreb olup, dâ'imâ taltîf-i kulûb ve tatyîb-i nüfûsla celb-i havâtıra mâ'il, mütevâzı' ve mümtezic, dûr-endîş, 'ârif u 'âkıl olmağla, her sınıf ile hoşca ülfet ve güzelce imtizâc u mu'âşeret edüp, husûsan bi'd-defe'ât seferlerde bulunmakla, Ordu-yi hümâyûn'da ekser Ocakluyân nâ'il-i nevâle-i himmet ü ihsânı olmakdan nâşî, cümlesi kendüden hoşnûd ve büzürg ve küçüğü beyninde muhterem ü memdûh u mevdûd idi. Eğerçi orduda ve Âsitâne'de hasbe'r-Riyâse şeb ü rûz fi'e-i ma'hûde ile düşüp kalkup, mecmû' esrârlarına mahrem ve tedâbîr ve tasmîmâtlarında hemdem olup, lâkin rüşd ü dirâyeti ve âzâr u ızrârdan mücânebeti hasebiyle ma'cûnlarına cüz'-i mukavvim olmayup, sûretâ mümâşâtda ıtlâk-ı zebân ve derûnu sülûk-i meslûklerini istihcân ve mâ fi'z-zamîrleri fenâ-ender olduğunu dûrbîn-i derrâke ile fehm ü iz'ân eylemekle, dâ'imâ hakîmâne hareket ve bir cânibe kesr-i hâtır ve tekdîr-i kalb eylemek şîvelerinden tevakkī ve mübâ'adet üzere olduğundan başka, her tarafın umûr-i muktezıyyelerini hasbe'l-makdûr temşiyet, bo-tahsîs yeniçeriyân semtine **[N4 62b]** fart-ı ri'âyet ve gâh u bî-gâh bi'n-nefs ve bi'd-delâle îsâl-i 'atâyâya himmet etmek de'b ü 'âdeti idi. Binâ'en 'aleyh ol müzekkir-i zed ü bürd-i Cengîzî olan hengâm-ı herc ü merc ve hûnrîzîde, Ağalar Ağası'nın delâletiyle Ocakluyân istishâb edüp, imtidâd-ı ecel-i mev'ûda sûret-i keyfiyyet-i mesrûde akve'l-esbâb olmağla, ol varta-i hevl-nâkde helâk olmakdan rehâ-yâb oldu.

Ba'zı râz-nâme-i dehr u zemân-âşinâlarından mesmû'-i Muharrir-i bî-nevâdır ki, Gālib Efendi fî zâtihî 'âkıl ve emsâline nisbetle ehven ve mu'tedil olup, mine'l-bidâye ile'n-nihâye Rıuşcuk takımının harekât-ı nâ-marzıyye-lerinden hoşnûd olmayup, lâkin sanî'a-i muttaridede bulunmak hasebiyle mümâşâtdan gayri çâre bulmayup ve mukaddimât-ı mürettebeleri elbette sû'-i netîce intâc edeceğini tefattun ve lâ-mehâle kabak başlarında çatlayacağı vicdân-ı sâ'ibinde tebeyyün eylemekle, 'an-asl lutf u ihsân ü himmetle ırzâ edegeldiği ba'zı sanâdîd ile, husûsan mütehassası olan Ağalar Ağası'yla nihânîce mülâkāt ve;

İnkılâbât-ı dem-i sayf u şitâdan söz açup

Güllere murg-i çemen nakl-i ser-encâm eyler

terânesince ba'zı mertebe yanup yakılarak iş'âr-ı serâ'ir-i mürettebât edüp, her hâlde mütebassır, husûsan ferdây-ı 'îd hengâmesine hâzır olmalarını tenbîh ü îmâ eylediğine mebnî, anlar da isti'câl ve i'mâl-i menviyye-i a'dâyı kendüler i'mâl eylediler. Fi'l-hakīka Efendi-i mûmâ ileyhin hemîşe evzâ'-ı mu'tedilesi ve ol rûz-i cân-sûzda kışlaya istishâbla âsûde-i âsîb-i hatar olması, dakīka-i mersûmeyi te'yîd eder. 'Ale't-tekādîr "Eyülük zâyi' olmaz ve kötülük eden eyülük bulmaz" Dünyâ dahi âhıret gibi dâru'l-mücâzât ve deyru'l-mükâfât

olduğu bî-merâ ve erbâb-ı basîrete hüveydâdır; *Allâhumme veffekanâ ile'l-hasenât ve bâ'adenâ 'ani's-seyyi'ât** **[N4 63a]** *Mâ be-kıssa bâz-âyîm***

Şeyhulislâm hazretlerinin dahi konağına gerçi hücûm olunup, lâkin mahdûmları Sâlih Molla ile cevf-i leylde mahall-i âhara intikāl birle ihtifâ eylediklerine mebnî, hele bi-hamdihî Te'âlâ girîbân-dâde-i dest-i eşirrâ olmadılar.

Ve mersûm-i kalem-i rengîn-rakam olduğu üzere Sirozî İsma'îl Bey zâtında çok bilür, dûr-endîş, merd-i dânâ vü dirâyet-kîş olmağla, nâsıye-i hâlden kāsıye-i me'âle intikāl, ya'nî bunların revişleri gümrehâne olmağla, sülûkleri mugaylân-zâr-ı nekbet ü idbâra müntehî olacağını edille-i nazariyye ile istidlâl eylediğinden nâşî, emr-i Vezîr ile tevkīf eylediği süvârî sergerdesine nihânî: "Bunların etvâr-ı nâ-dürüst ve nâ-be-sâmânı, derûnuma dağdağa-nümûn olmağla, öyle bir hengâme-i ma'kûs-i mahsûs olduğu anda anlara imdâd ü mu'âvenet misillü hareketden mücânebet ve hemân hâric-i İslâmbol'a ilkāy-ı raht-i külfet ve bî-sekte-i tevakkuf Siroz cânibine tevcîh-i semend-i müsâra'at edüp, hılâl-i râhda dahi kat'â meks ü istibtâ' etmeyüp, bir ân akdem tarafıma vusûle mübâderet edesiz" deyü tenbîh-i ekîd etmişidi. Anlar da Âsitâne'de Eyyûb ve Eyvânseray semtlerinde kâ'in ba'zı hânlarda mütebassırâne karâr u ârâm eylemeleriyle, henûz zebâne-i âteş-i fitne ser-nümây-ı hudûs olduğu anda bi'l-cümle süvâr ve Siroz tarafına 'inân-engîz-ı ılgār oldular.

Berü tarafdan çünkî hasbe'z-zâhir dâ'ire-i mülâhaza vü imkândan dûr, belki sahîfe-i muhâlât-i 'âdiyyede mastûr olan Bâb-ı 'âlî uhdûsesi şerâre-pâş-i zuhûr oldukda, Kapudan Paşa Levend Çiftliği'nde ve kendi dâ'iresinde kâ'in, kezâlik Üsküdar'dan Kadı Paşa kışlada sâkin segbânları istishâb ve Topkapu'dan Enderûn-i hümâyûn'a şitâb edüp, henûz Vezîr'in hâli nâ-ma'lûm olmağla, **[N4 63b]** bir takrîble rehâ bulup, Enderûn-i hümâyûn'a ilticâ eylemesine çâr-çeşm-i intizâr olmuşlar idi. Lâkin giderek Bâb-ı 'âlî gulgulesine tedennî geldikde, Vezîr'in necâtı tarafından kat'-ı ümmîd edüp ve nevbet kendülere münâvebet edeceğini teyakkun birle Seray-ı hümâyûn dervâzelerini muhkem sedd ve verâlarına ve burc u bârûlara segbânlar ta'biyesiyle hücûm sadedinde olanları sadd etmeğe âmâde ve muhârebeye karâr-dâde oldular.

Ol eyyâmda Çerkacı 'Ali Paşa Anadolu'da vâki' mansıbı tarafına 'azîmet mülâbesesiyle Üsküdar'da kendi hânesinde müsâfiren mukīm olmağla, müşârun ileyhi ve karîben Karaman tevcîh olunan Behrâm Paşa ve Kapudan-ı esbak Sâlih Paşa dahi Âsitâne'de bulunmağla, anları dahi Enderûn'a celb ü ihzâr ve tedbîr-i vâkı'a husûsunda istizhâr eylediler. Çün tugāt-i Bektâşiyân mesâlih-i hâriciyyelerine dil-hâhları üzere temşiyet verüp, paşaların segbânlar ile

* اللهم وفّقنا الى الحسنات و باعدنا عن السيئات = Allahım bizi hayırlı işlere muvaffak kıl, kötülüklerden uzaklaştır" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ما بقصه باز آييم = Yeniden kendi hikayemize dönelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

Enderûn'a kapandıklarını tahkîk eylediklerinde, derece-i sâniyede eledd-i a'dâları olan Kapudan Paşa, husûsan devr-i esbakdan berü beynlerinde husûmet-i bûm u gurâb-âsâ hazm (هضم) ü müsâmaha ve musâlahası, rütbe-i imtinâ'a resâ olan Kadı Paşa'nın dahi sicill-i vücûdlarını tayy ve livây-ı hayâtlarını ley eylemek kasdıyla taraf taraf dervâzelere seğirdim aşcıları gibi pûye-rîz-i hücûm olduklarında, içerüden segbânların dâne-i tüfeng-i bî-dernekleriyle mercûm olmalarıyla, üç beş merhale mesâfeden Moskovlu keferesinin tabtâb-ı pây-i gürâzâneleriyle *"Eyne'l-mefer*"* beyâbânına gürîzân ve âb-rûy-i nâmûs ve gayret-i ocağiyyelerini pîş-gâh-ı küffâra rîzân olan dilâverân-ı Bektâşiyân'ın Bahr-ı siyâh-ı 'asabiyyetleri cûşân ve 'aynü'l-kıtr-i hamiyyetleri hurûş-engîz-i tuğyân olmağla, ber-kā'ide zokāk başlarına kûçe-bendler ve meterisler tertîb ü ta'biye edüp, **[N4 64a]** verâlarından cenge âheng eylediler. İçerüden paşaların ikdâmlarıyla segbânlar dilîrâne makām-ı mukāvemet ve müdâfa'ada kıyâm ve bir derecede dâd-ı merdânegîyi icrâ bâbında i'mâl-i nîrû-yi ihtimâm eylediler ki, bugāt-i Bektâşiyân ye's-i zafer birle bi'l-cümle cân havfına düşüp, müteferrik kûçe başlarında kifâyet mikdârını tevkîf ü takrîr ve sâ'irleri Ayasofya ve Cebe-hâne semtlerinden alay melay Bâb-ı hümâyûn'a hücûm eylemek husûsunu rây ü tedbîr etmeleriyle, vâkı'â mahall-i merkūmdan kesret ü cem'iyyetle ikdâmları iştidâd bulmağla, Enderûn'dan dahi mukābele bi'l-misl mu'âmelesini pîş-nihâd eylediler.

Cild-i sâbıkda merreten ba'de uhrâ tesvîd-i sahîfe-i imlâ olunduğu üzere 'alâka-i esâmî beliyyesi sebebiyle İstanbul'un ekser esnâf ve ehâlîsi gayret-keş-i Bektâşiyân, husûsan başlarında kavak yeli esen ehdâs makūlesi, mezâklarını icrâ recâsiyle Devlet-i 'aliyye'nin tegallübü cihetinden mahzûz olmayup, feseka ve süfehâ' fırkasının revnak u revâclarını ez-dil ü cân cûyân olmalarıyla, ol makūle tebehkârân dahi sürbe-i mersûmeye iltihâk ve kimi dahi esbâb ü âlâtla i'âne vü irfâk etmeleri, bâzû-yi celâdetlerine medâr-ı tâb ü kuvvet ve vekūd-i nâ'ire-i savletleri olmakda idi. Ma'a-zâlik segbân pehlevânlarına bunların kesret ü ikdâmları kat'â tezelzül-i akdâm îrâs etmeyüp, anlardan ziyâde kûre-i mukāveme ve musâdemeye tâb-dâde olurlar idi. Ancak ber-vech-i muharrer ekser asker Bâb-ı hümâyûn üzere hecme-engîz olup, segbânlar sâ'ir dervâzelerde ve burc u bârûlarda pek müteferrik ve mahâll-i mezkûreyi tahliye vü tevhîn kā'ide-i hazm u ihtiyâta nâ-muvâfık olduğundan nâşî, Bâb-ı hümâyûn verâsında bulunan segbân, asker-i hâricîye vizân değil idi. Bu cihetden Bâb-ı hümâyûn üzere ikdâmları müteşeddid ü efzûn olup, husûsan **[N4 64b]** gürûhlarına iltihâkla ulu'l-emr cânibine vâcib olan hürmet ü ri'âyeti güm ve dâhil-i fırka-i *"Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhum*"* olan herzekârân-ı ehâlîden başka

---

* اين المفر = Kaçacak yer neresi!" anlamına gelen Arapça bu ifâde Kur'ân, el-Kıyâme 75/10. âyetin son kısmıdır. Müellif buradaki ifâdesiyle âyete telmîhte bulunmaktadır.

من تشبه بقوم فهو منهم = Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır" anlamındaki bu cümle Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b. Hanbel 2/50'de geçen bir hadîstir; bk. Wensinck, III,62.

bidâyet-i Saltanat-ı seniyye'den berü mutlakā Devlet-i 'aliyye'nin ve hemîşe ricâl ü erkânın belki İslâmbol'un hasbîce hasm-ı cân ve bed-nazar ve kem-cûyânları olan hammâlân-ı Etrâk fırkası, be-tahsîs mahzâ Devlet-i 'aliyye'de nüfûs-i zâ'ide ve bî-lüzûm ve bî-fâ'ide olarak aslâ yüzleri gülmez, dişleri ışımaz, belîd ü 'anîd ve hışn u habîs ve merîd ve bed-likā ve bed-şiyem 'ale'l-'umûm kâfiru'n-ni'am Baltacı dedikleri nemek be-harâm ve ba'zı bostancı li'âmları, ol hengâmda ekserî hâricde bulunmağla, tebdîl-i kıyâfetle Bektâşiyân'a ıhtilât edüp, bir tarafdan irâ'et-i tarîk ve igrâ' vü teşvîk ederek anlardan ezyed îkād-ı âteş-dân-ı harb ü tuğyân etmeleriyle, Bâb-ı hümâyûn semtinden enderûnîlere nev'an rehâvet ve süstî 'ârız olmuşidi. Lâkin paşaların dem-be-dem takviyet ü isti'vâları, sebât-ı kademlerine mâye-i tâb ü tüvân olduğundan mâ'adâ, gâhca Bâb-ı hümâyûn'dan meslûlü's-seyf taşra pertâb ve tâ'ife-i hâriciyyeyi sûhte-i tîğ-i âteş-tâb ederler idi. Bilâhare ol tarafı kat' içün mesmû'umuza göre paşaların emr u telkînlerine mebnî Cebe-hâne'ye âteş ilkā etmeleriyle, dâmen-i zennî-i tünd-bâd ile derhâl tutuşup, ân-ı yesîrde mânend-i maraz-ı cereb ü vebâ etrâf u enhâya sirâyet ü te'sîr etmekle, Ayasofya ve İshak-paşa ve Kaba-sakal semtleri nümûne-i âteşîn-deryâ oldu.

Ve'l-hâsıl dü-şeb ü rûz taraf taraf hasmâne cenk-i cânsûz olup, yevm-i sânîde paşaların hass ü igrâlarıyla segbânlar Bâb-ı hümâyûn'u küşâd edüp, dalkılıc hey'etinde yek-bâre Bektâşiyân-ı siyehkâre üzere satvet-i Rüstemâne ve savlet-i Hayderâne ile bir gûne hamle-i şîrâne kopardılar ki, 'ale't-tahkīk **[N4 65a]** bir dakīka tâb-âver-i mukāvemet olamayup, kimi Dîvân-yolu'ndan Sultân Bâyezîd tarafına ve kimi At-meydânı'ndan Kadırga Limânı yoluyla Gedik-paşa cânibine *"Ke-[ennehum] humurun müstenfiratün ferrat min-kasveretin*"* perîşân ve bölük bölük cemâ'atleriyle gürîzân olup, segbân yeniçerileri, ol kalenderîlere verâlarından bir gûne tîğ-i Hayderî çaldılar ki, Çaldıran Sahrâsı'nda meğer Hatâyîler Selîmîler'den ol çalımı gördüler mi? Hulâsa semt semt cem'iyyetlerini tefrîk ve 'usâbe-i 'asabiyyetlerini temzîk edüp, münhezimleri Dîvân-yolu'ndan Parmak-kapu verâsına kadar dûr-bâş-i tîğ-i hûn-pâş ile tard ü def' ve yetişdiklerinin dirliklerini gezlik-i şemşîr-i ser-i tıraş ile çalık esâmî gibi sahîfe-i hestîden hakk ü ref' eylediler.

Vech-i tahkīk üzere mesmû'umuza göre bu keyfiyyetler, husûsan miyâne-i İslâmiyân'a seyf-i gadr u 'udvân ve âlet-i fitne vü tuğyân, tehallülü mine'l-bidâyeti ile'n-nihâye samîmî menfûr-i kalb-i hazret-i Pâdişâhî ve tîre-sâz-i safha-i hâtır-ı cenâb-ı Hılâfet-penâhî olmağla, mü'ekkeden emr-i 'âlîleriyle segbânların verâsından hasekîler pûyân olup, mahall-i mezbûrdan ircâ' eylediler. Yohsa zümre-i Bektâşiyân bi'l-külliyye mağlûb u münhezim ve menkûb olmağla, min-ba'd silsile-i güsiste-târ-ı cem'iyyetleri iltiyâm bulmak 'idâd-ı imtinâ'a mülhak idi.

---

* حمر مستنفرة فرت من قسورة [انهم] ك = Onlar âdetâ arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibiydiler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Müddesir 74/50-51. âyetleridir.

Ol hengâme hılâlinde Sultân Mehmed tarafında ba'zı talebe-i 'ulûm ve sâ'ir muhlisân-ı taraf-ı Saltanat-ı seniyye ve gayret-keşân-ı dîn ü Devlet-i 'aliyye olanlar dahi ceste ceste tecemmu'la Veliyyü'l-emr-i İslâmiyân *halledallâhu devletehû ilâ inkırâzı'z-zemân** hazretlerinin Seray-ı mu'allâlarında bu gûne iki asker miyânmda mahsûr ve âsâyiş ü huzûrdan mehcûr olduklarını derpîş ederek, ref'-i livây-ı zuhûr eylemeğe isti'dâd sûreti ser-nümûn olmuşidi. İşte Bektâşiyân'm muhârebe-i mezkûrede erlikleri ber-vech-i muharrer **[N4 65b]** Parmak-kapu kitâbesinde menkūş u musavver oldu.

Ancak ba'zı dânişmendân-ı fünûn-i harbiyyeden mesmû'umuza göre, eğer Kapudan Paşa iş eri ve meydân dilâveri olaydı, bu mâdde bu pereseye gelmez idi. Zîrâ müşârun ileyh fî zâtihî bî-zehre ve kat'â bu resme me'ârik ve melâhimde bulunmamağla, mu'âmelât-ı harbiyyeden nâ-behre olduğuna mebnî, ol denlü segbân dilâverâniyle Seray-ı hümâyûn'a gitmeyüp, hemân doğruca Paşa-kapusu'na velvele-endâz-ı kudûm ve Vezîr'e imdâd kasdiyle ol tarafa pây-kûb-i savlet ü hücûm olsaydı, fi'l-hâl cem'iyyet-i Bektâşiyân perîşân ve hâlikler pes-mânde-i emân olacakları bî-gümân idi. Zîrâ Bektâşiyân'ın esnây-ı 'azîmetde ölmeğe gider gibi lerzân ü tersân gidişleri ve *yukaddimü riclen ve yu'ahhıru uhrâ*** şîvesiyle revişleri, manzûrumuz olduğundan mâ'adâ, tulû'-i şemse kadar cem'iyyetlerine kesret ve satvetlerine sevret gelmamişidi. Hattâ Eski Odalar'ın yoldaşları dahi ba'de-vaktin gelüp, mültehak oldular. İşte Kapudan Paşa yâdigârı cebânlık etmeyüp, ol mikdâr segbân-ı sebük-pâyânla Paşa-kapusu'na doğru gulgule-rîz-i teveccüh ü kudûm olaydı, der-ceng-i evvel Bektâşiyân tâ'ifesi münhezim ve vücûdları ol havâlîden der-sâ'at ma'dûm olmak mukarrer idi. Vâkı'â merkūmun takrîrleri dil-nişîn ve sıdkı ba'zı delâ'il-i vâzıha ile müstebîn oldu.

Ez-cümle takrîr-i meşrûhunu sâ'ir muttali' olanlardan dahi istimâ' etdiğimizden başka, Cıgāl-oğlu semtlerinde pûyân ve kûşe başlarında pâsbân olanları biribirine: "Be meded! Maslahata ikdâm birle bir ân akdem Vezîr'in kârını itmâma ifrâğ-ı vüs' u ihtimâm edelim ve illâ elbette şimdi Kapudan Paşa'nın asker-i vâfir ile geleceği emr-i zâhir olmağla, ol vakit işimiz müte'assir, belki müte'azzir olur" vâdîlerinde mer'ûbü'l-kalb olarak isti'câlle yek-dîğeri igrâ edüp **[N4 66a]** ve'l-hâsıl Kapudan Paşa cihetinden be-gāyet endîşe vü haşyet üzere olduklarını ol havâlîde kâ'in ashâb-ı hâne bi'l-cümle istimâ' edüp, ba'de ikmâli'l-maslaha bu hâl anlardan ve bi'l-münâsebe ba'zı ru'esâlarından dahi mesmû'-i Muharriru'l-makāl oldu. Hattâ ol nevâhî sükkânından beş on mikdâr esnâf makūlesi, Bâb-ı 'âlî'de harîk vukū'u

* خلد الله دولته الى انقراض الزمان = Allah onun devletini kıyâmete kadar devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

يُقدّم رجلا و يُؤخّر اُخْرى = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,428.

sebebiyle hânelerinden çıkup seslenerek, ol semte şitâb ü i'tizâmlarında kûçe başlarında mevkūf-i merkez-i hirâset olan neferât: "Be meded segbânlar geldi, yetişdi!' deyü fart-ı havf u haşyetden kimi gürîze âgāz ve kimi şütür ü gürbe âvâza başladılar. Eğer bir cânibden Kapudan Paşa ve bir tarafdan Kadı Paşa birer mikdâr asker ile zuhûr etmiş olaydı, mecmû'u pey-siper-i râh-ı firâr olacakları derkâr idi. Zîrâ: "Bizlerin sevâdından tehâşî birle ber-vech-i meşrûh birkac kûşe başlarının askerleri mevc-engîz-i şûriş ü telâşî oldular" deyü bu Hakīr'e lisânen takrîr eylediler.

Ba'de-hâzâ Kapudan Paşa'nın habt u hatâsından biri dahi budur ki, Tersâne'den kalkup Enderûn'a giderken, İnce Paşa'ya emr u ta'lîm eyledi ki, Tersâne pîş-gâhından birkac sefîne donadup, muttasıl Ağa-kapusu'nu topa tuta, gûyâ ki şu zu'ma zâhib oldu ki, top-i kal'a-kûpla Ağa-kapusu'nu hedm ü harâb ve sükkânım berzede-i gülle-i hasâ vü tebâb ve tarrâka-sâzî-i hevl ü heybetle ikdâmlarına tezelzül ve bünyân-ı tuğyânlarına vehn ü tehalhul îrâs eyleye. Zihî tasavvur-i bâtıl, 'aceb hayâl-i sakīm!

İnce Paşa dahi hasbe'l-emr leyl ü nehâr lâ yenkatı' toplar ile Ağa-kapusu'na gülleler atup, niçeleri nişângâh dîvârlarına ve niçeleri Süleymâniyye Câmi'i'nin kubbe ve cidârlarına ve niçeleri pekçe çavdup ol havâlîde ve belki ba'îdce mahallerde olan hânelere isâbetle bî-hûde halka hasâret îsâl ve gülle havfından nâs havlularda ve açık yerlerde gezemeyüp ve hânelerinde ârâm edemeyüp, **[N4 66b]** alarga mahallere intikāl edüp ve bî-vech niçe nüfûs sadme-i gülle-i nâgeh-resle hayâtdan me'yûs oldular. Müşârun ileyhin bu vaz'-ı muhtıyânesi, ebâlise-i ser-i kârân-ı Bektâşiyân'a ser-rişte-i igvâ olmağla: "Bu mu'âmele hâşâ taraf-ı hazret-i Pâdişâh-ı merâhim-ifşâdan 'âmme-i ehâlî-i İstanbul'a gayz u gazab zuhûruna mebnî mahrûse-i İstanbul'u tahrîb ve ehâlîsini istîsâl vechiyle tenkîb eylemek bâbında emr u ısrâr-ı Mülûkâne'den nâşîdir" zemînlerinde vâhi delîller eyleyerek ve şâh vererek neşr-i erâcîf-i ârâm-fersâ birle ekser bî-dimâğân-ı nâsın tahdîş-i kulûblarına bâdî ve tereddüd ü tehayyürlerini mü'eddî oldu. Hakkā ki bu mâdde habt-ı fâhiş ve hata'-i mûhiş idi.

Gelelim Enderûn ahvâline. Çün vech-i merkūm üzere hazret-i Şehriyâr'iyle 'akabgîrân 'avdet edüp, dâhil-i Enderûn olduklarında, gürûh-i münhezimîn dahi yine yerlerine ric'at ve kemâ fil-evvel Seray-ı hümâyûn'u hasr u tazyîka mübâderet eylediler. 'Amme-i erzâk-ı Enderûn ise *yevmün cedîd rızkun cedîd** rûz-merresinden başka suyu bile hâricden meclûb olmağın, dü-şeb ü rûz inkıtâ'-ı rûzî sebebiyle sükkân-ı Enderûn bi'l-cümle mübtelây-ı savm-ı visâl ve temâdî-i imsâkle bî-mecâl olup, bir tarafdan dahi muttasıl harb ü harekete müştagil olan segbânân aclıkdan bî-tâb ü tüvân ve gitdikce zâd ve

* يوم حديد رزق جديد = Yeni bir gün, yeni bir rızık" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

kūtsuzlukdan kuvvetlerine za'f ü süstî tareyâniyle vâ-mânde-i dermân olmağa yüz tutdular. Be-tahsîs 'an-karîb beyân-ı hâl ve me'âli der-'uhde-i kilk-i Sâdıku'l-makāl olan bir habîs ve nâ-bekârın delâletiyle Seray'ın suyu dahi munkatı' olmağla, nihâyet derecede muzâyakaya giriftâr ve Enderûn-i hümâyûn Kerbelâ hâmûnundan nümûdâr oldu. Taşradan hûşyârân-ı İslâmiyân ise ekserî havf u haşyet ve dehşet ü hayret istîlâsiyle hânesinden hurûca muktedir olmayup ve gerçi top atılmak kıssasına imâle-i tasavvur u tasdîk etmeyüp **[N4 67a]** ve bu mu'âmelâta kat'â rızây-ı hazret-i Pâdişâh-ı diyânet-ihtivâ olmayacağını 'ilme'l-yakīn derk ü tahkīk edüp, lâkin eşkıyânın silâh be-dest kesreti ve galeyân u sevreti ve ekser 'ulûfe-hâr ve ber-vech-i muharrer baltacı ve aşcı makūlesinin iltihâklarıyla bâzû-yi cür'et ü ikdâmlarının kuvvet ü satvetine mebnî, erbâb-ı re'y ü tedbîr makūlesinden iki âdem bir yere gelmeğe ve ferd-i vâhide istinkâra dâ'ir şakk-ı şefeh eylemeğe ruhsat-ı kudret yoğidi. Nihâyetü'l-emr 'an-karîb iş'âr olunduğu üzere ba'zı kenâr mahallerde ve Sultân Mehmed Câmi'i devâ'irinde ba'zı talebe ve gayret-keşân hem-zebân olarak: "Yâ Rabb bu ne hâldir! İşbu eyyâm-ı mübârekede iki taraflu bu kadar asker bu resme Âsitâne'de misli nâ-mesbûk harb ü kıtâl üzere olup, semtlerine varılmak muhâl ve müdâfa'a ve musâlahaları mümteni'u'l-ihtimâl, husûsan makarru'l-Hılâfeti'l-'aliyye olan Seray-ı Sultânî mahsûr ve derûnunda bizzât Zıllullâh ve Halîfe-i Rasûli'l-İlâh *etallallâhu bekāhu** hazretleri beden-i hisâr-ı Seray içre cevher-i cân gibi mestûr ve min külli'l-vücûh mehcûr-i huzûr olmak ne dimekdir? İşte 'îd hulûl eyledi. Salât-i cum'a ve 'îd ve sâ'ir şe'â'ir-i şer'iyye ve mu'âmelât-ı dîniyyenin sıhhatleri mutasavver midir? İşbu Bektâşiyân'ın 'Alemdâr Paşa gitdikden sonra Pâdişâh-ı 'âlem-penâh *eyyedehullâhu ve kavvâhu*** hazretleri tarafına bu güne küstâhâne cesâretleri bagy u hurûc değil midir?" deyerek gerçi yek-dîğere gayret vermekden hâlî olmayup, ancak bu resme ma'rekelerde hiç olmazsa Gâve-i âhenger-âsâ bir pîşvâ lâzım olup, hâlâ ol makūleler zevâyây-ı habâyâda ser-be-ceyb-i ihtifâ olduklarından başka, ehâlî-i şehrin ekseri vücûh-i şettâ ile 'Alemdârlu takımına kînedâr olmalarıyla, şâyed bakıyyeleri dahi hâksâr olurlar ümniyyesiyle tereddüdkâr olmuşlar idi. Ancak vech-i meşrûh üzere ba'zı mertebe güft-gûy-i nâs ve bir tarafdan Enderûn'a zafer-yâb olmak husûsunun 'usreti, sanâdîd-i Bektâşiyân derûnlarını gümnâm-ı mâr u mûr bîm ü hirâs eylemekle, beynlerinde nihânîce bu nesak üzere **[N4 67b]** 'akd-i encümen-i hasbihâl eylediler ki: "Çünki bizim bu resme hareketimize 'illet-i mûcibe Vezîr'in ifnâsiyle ocağımızın ibkāsı maslahatı olup, ocağımızın yümn ü bereketiyle işte Vezîr belâsını buldu. Bizi ihrâk edecek iken kendi muhterik oldu. Sâ'ir esâs-i fitne olanların da kimi maktûl ve kimi mahzûldür. Paşalar segbânları alup, hod-be-hod Seray-ı hümâyûn'a

---

* اطال الله بقاه = Allah onun devamlılığını uzatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ايده الله و قواه = Allah onu desteklesin ve onu güçlendirsin" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

gelmeleriyle, nâçâr bizler de 'Alemdâr Paşa'nın kolu kanadı ve rükn-i rekîn-i dalâlet ü fesâdı olan Kapudan Paşa ve kadîmî düşmenimiz olan Kadı Paşa'yı dahi i'dâm birle Devlet-i 'aliyye'nin ric'at-i nizâmı recâsiyle Seray-ı hümâyûn'u hasr ile muhârebeye ibtidâr eylemişidik. Ma'a-hâzâ içerüde olan segbânların ekseri hemşehri ve kimi akrıbâ ve âşinâ ve yoldaş olmağla, miyânede küdûret-i husûmet olmak fi'l-hakîka şâyân ve semîr-i zamîrimiz olan mâdde-i hafiyye dahi zâhir-i hâle nazaran dâhil-i hayyiz-i imkân olmadığından başka, hâlâ serîr-ârây-ı Saltanat olan Pâdişâh-ı 'âlî-menkabet hazretleri dahi ibtidây-ı cülûslarından bu âna kadar ol mütegallibelerin beliyyesiyle zucret ü muzâyakaya giriftâr oldukları bî-gümândır. Ve Sultân Mehmed ve sâ'ir semtlerde ba'zı ehl-i 'ilm ve e'imme ve müteşahhısân-ı esnâf makūlesi kimseler tulû'-i âfitâb-ı Saltanat-ı 'Osmânî'den berü mütesaddî-yi emr-i Hılâfet ü Sultânî olan bir Pâdişâh'ın Seray-ı hümâyûn'ları böylece mahsûr olmak mesbûk değildir. Lâ cerem hâricde bulunan 'âmme-i ehl-i İslâm'ın ahkâm-ı dîniyyeleri muhtell ve mesâlih-i şer'iyyeleri mu'attal olup, bu takdîrce Bektâşiyân'ın bu hareketleri bî-şübhe hurûc 'ale's-Sultân ve tehakküm 'ale'l-Halîfe'dir' zemînlerinde kīl ü kālleri mesmū' olmakdadır. Pes bizim bu vaz'ımızın imtidâdı, işin sûret-i âhara inkılâbına mü'eddî olacağı derkâr ve bundan sonra zorba ve mütegallibe bizler olmak lâzım geleceği âşikârdır. Hemân bunun çâresine sa'y ü teşebbüs birle bu ğā'ilenin hasen vechile indifâ'ına **[N4 68a]** ihtimâm etmek bizlere vâcib mesâbesinde ehemm-i mehâmdır. Husûsan segbânların hârice hücûmlarında bizlere inhizâm sûreti rû-nümûn olmuşiken, hasekîlerin ircâ'ı Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinin bu mu'âmele-i nâ-fercâma ve bizlere sû'-i kasd ve i'dâma rızây-ı hümâyûnları olmadığına edell-i delîldir" vâdîlerinde zikr olunan sanâdîd-i ser-i kârân biribiriyle hasbihâl ve beynlerinde pençe-zen-i ezyâl-i muslihîn olmak maslahatını nakd-i hulâsa-i makāl eylediler.

Binâ'en 'aleyh hemân mütehayyizlerinden bir gürûh Câmi'-i Sultân Mehmed civârında sâkin sâbıkā Sadr-ı Anadolu Mollacık-zâde 'Atâ'ullah Efendi'ye ve bir fırka Nakībüleşrâf Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Efendi'ye varup, edeb ü ta'zîmle recâ vü niyâz ederek Ağa-kapusu'na getürüp, henûz Tersâne pîş-gâhından lâ-yenkatı' top gülleleri rîzân olmağla, bir mahfûzca mahalde ta'yîn-i mekân eylediler. Bir bölük dahi İslâmbol Kadısı olan Köstendilî Tâhir Efendi tarafına şitâb edüp, Efendi-i mûmâ ileyh ibnü'l-vakt olmağla, 'Alemdârlu ile kemâl-i ülfet ü hıltati ve rây ü tedbîrlerinde müdâhaleti olmak mülâbesesiyle vak'a hudûsunda başka bir mekâna nakl ü ihtifâ eylemiş olmağın, hânesinde bulunmayup, hele oğlunu ve etbâ'ını tevsîk-ı 'ahd ü yemînle te'mîn ederek nihân olduğu mahalden zâhire ihrâc ve tevkīr u tekrîmle anı dahi getürüp sâlifü'z-zikr efendiyân meclisine idrâc eylediler. Ve Sadreyn efendileri ve kurbda bulunan birkac 'ulemâyı dahi celb eyledikden sonra, hatîb-

i kabîle-i 'Arab şîvesinde hâlince ba'zı kısas ve tevârîh-ı eslâfa âşinâ bir sındîd-i sühan-ver ve gûyâları zânû-yi edeb üzere gelüp, bu zemîn üzere âgāz-ı kelâm-ı dil-nişîn eyledi ki: "Bizler beş yüz seneden mütecâvizdir ki, Devlet-i 'aliyye'nin kulları ve perverde-i nân u ni'metler[i] olduğumuz hasebiyle, sefer u hazarlarda bi-kaderi'l-vüs' uğur-i dîn ü devletde hıdmetimiz **[N4 68b]** ve sa'y ü gayretimiz derkâr olup, ancak merhûm Sultân 'Osmân Vak'ası'ndan berü Devlet-i 'aliyye'nin bizim Ocak'dan nazar-ı iltifâtı müntakıs ve emniyyet-i kâmilesi mütedennî olup, husûsan merhûm Sultân Mustafa-yı Sâlis seferinde mütehaddis olan 'ilel-i sâ'ireye kat'â imâle-i nazar-ı i'tibâr etmeyüp, bi'l-cümle cünha ve taksîrâtı bizim zümreye tahmîl eylemeleriyle, ilâ vefâtihî derûnları bizden mütegayyir belki müteneffir olmağla, ocağımızı ref' birle asker-i cedîd ihdâsı cây gîr-i zamîrleri olmuş ise de muzâyaka-i zemân ol ümniyyeyi fi'le ihrâca sernümây-ı meydân olmamışidi. Ba'dehû necl-i kerîmleri merhûm Sultân Selîm hazretleri dahi ba'zı hâm-kârân ilkālarıyla ilâ âhıri'l-'ömr ol gā'ile-i bî-tâ'ileye verziş ve bî-hûde gûşiş edüp, lâkin bi-hükm-i kazâ' vü kader bâz-gûne-i sûret-i dîğer olup ve devr-i Hidîv-i sâbıkda kurenây-ı siyeh-rûz ve mukarrebân-ı fitne-endûz igrâlarıyla vücûd-i Selîm Hânî'ye kāsd-ı yed îkā'ı sadedi bizlerin mümâna'at ve muhâresetiyle memnû' u masdûd olduğu, vâreste-i kayd-ı şuhûddur. Bu nevbet dahi mahzâ agrâz-ı nefsâniyyeye mebnî bir alay müfsid ü fettânın tahrîk ü itâresiyle, 'Alemdâr Paşa yâdigârı me'mûr olduğu hıdmet-i cihâdı terk ve hod-be-hod Ordu-yi hümâyûn'u kaldırup, cezr u medd-i deryây-ı asker ile İstanbul'u şebhûn tarzında garka-i tûfân-ı tegallüb ü istîlâ ve ancak hıssîsa-i selâtîn-i 'izâm olan nez'-i mühr-i Vekâlet husûsunu zûr-bâzû-yi bagy ü tuğyânla icrâ eyledikden başka, Pâdişâh-ı vakt bulunan zât-ı safvet-simâtı bu kadar 'ulemâ' ve a'yânın bî-vech nefy ü tagrîblerine icbâr, husûsan niçe müddet serîr-ârây-ı Saltanat olup, ba'dehû peygüle-i inzivâ' vü ferâgatde müştagil-i 'ibâdet ü tâ'at olan Selîm Hân hazretlerinin vücûd-i bihbûdlarını akbeh vechile nâ-bûd etmeğe bâdî ve kati vâfir nüfûsün ba'de harâbi'l-Basra i'dâmına sebeb-i 'âdî oldu. **[N4 69a]**

Ba'de-zâlik hâlâ pîrâye-i evreng-i Hılâfet olan Pâdişâh-ı İslâm ve Şehinşâh-ı enâm efendimiz hazretleri bi-hasebi'n-nevbeti ve'l-istihkāk fermânfermây-ı âfâk olup, lâkin ez-ser-i insâf devr-i mezbûrda ancak hutbe ve sikkeleri dâ'ir ve mâ'adâ evâmir u nevâhî 'Alemdâr Paşa'ya münhasır olduğundan başka, ba'de'l-'îd ocağımızı kaldırup, bir vechile mâni' u müzâhim kalmadığı sûretde ma'âzallâhi Te'âlâ vâdî-i âhara sülûk edecekleri dahi emr-i gayr-i meşkûk olmağla, mahzâ gayret-i İlâhiyye zuhûr edüp, bi-hamdihî Te'âlâ vücûd-i mazarrat-âlûdu âteş-i kahr-ı Rabbâni'yle müdemmer u makhûr oldu. Pes bizim bu hareketimiz gerçi sûret-i tegallüb ü kabâhatde münâfî-i rızây-ı hazret-i Pâdişâhî olduğu emr-i mukarrerdir. Lâkin bizler evvel ve âhır Devlet-i 'aliyye'nin bendesi ve pâdişâhımızın hâliyâ ez-dil ü cân mutî' u munkād-ı ser-

efgendesiyüz. Lutfen ve keremen sizlere tevessül ve teşeffu' ederüz. Tâ ki tevassutunuz ile şevketlü Pâdişâhımız bizim bu vaz'-ı bî-edebânemizi 'afv buyururlar. Ve Seray-ı hümâyûn'da bulunan segbânlara asla ta'arruzumuz olmaz. Anların ekserî hemşehrî ve kavm ü tebârımız olduğundan nâşî, cümlesini kışlalarımıza alup, ba'dehû tahliye-i sebîl ederüz. Ancak 'Amîdü'd-devle-i 'Alemdârî olan Kapudan Paşa'yı ve Kadı Paşa'yı ve sâ'ir mefsedet-kârânı izâle vü tedmîr birle levs-i fesâdlarından dâmen-i devlet ü memleketi tathîr buyurmalarını niyâz ederüz" 'ibâretiyle mukarrir-i merkūm *Hâbnâme-i Veysî** siyâkında bir makāle-i dil-nişîn temhîd edüp, sâ'ir huzzâr dahi hem-zebân-ı tasdîk u te'yîd olmağla, 'Atâ'ullah Efendi'yi süvâr ve Seray-ı hümâyûn'a tesyâr eylediler. Anlar da Soğuk-çeşme kapusu pîş-gâhmda vâki' meterislerden muhârebeyi men' u tevkīf ve kapuya âdem irsâliyle kendülerini ta'rîf eyledikden sonra, bâb-ı mezbûrdan Enderûn'a duhûl ve hâk-i pây-i hümâyûndan bi'l-istîzân huzûr-i şevket-mahsûr-i Şâhâne'ye kesb-i şeref-i müsûl eylediler.

İbtidây-ı emirde Tersâne pîş-gâhından atılan **[N4 69b]** topların bî-hûde ızrâr u hasâretden gayri bir 'â'idesi olmadığını 'arz u ifâde birle ref' u inkıtâ'ını istid'â etmeleriyle, derhâl Kapudan Paşa'ya topların indifâ'ı emriyle Hasekî irsâl buyurdular. Ba'dehû efendiler mütehammil oldukları hamûle-i risâleti ber-vech-i sezâ edâ ve 'afv u safh-ı kerîmânelerini tevakku' u recâ etmeleriyle, müsâ'ade-i seniyye şeref-sudûr buyurulup, kazıyyede medhali ve bir tarafda eli olmayarak Âsitâne'de bulunan Çerkacı 'Ali Paşa dahi ba'zı 'uhûd u şurût tavsıyesiyle efendilere terfikan Ağa-kapusu'na tesyîr buyuruldu. Anlar dahi mahall-i merkūma gelüp, sanâdîd-i kavme 'afv u 'inâyet-i hazret-i Şehriyârî sudûrunu tebşîr u teblîğ ve hâmil oldukları tenbîhâtı dahi 'uhde-i tehammüllerinden hâbiye-i hâviye-i sâmi'alarına tefrîğ eylediklerinde, anlar da izhâr-ı sûret-i tekabbül ü imtisâl ve gülbâng-ı da'avât-ı hayriyyelerini mele'-i a'lâya îsâl eylediler. Ancak bakıyye-i matlûbları olan paşaların ve Şeyhulislâm'm i'dâmları husûsunda pây-efşâr-ı makām-ı ısrâr olmalarıyla, efendiler Şeyhulislâm'ın i'dâmı husûsu müstesnâ olarak niyâz-ı mezkûrları irâde-i hazret-i Tâcdârî'ye ihâle birle cevâb-dâde olduklarında, ol merkeze dahi mütenezzil oldular. Pes 'âmme-i Bektâşiyân'ın taraf-ı eşref-i Mülûkâne'ye itâ'at etdiklerini ve paşaların ve sâ'ir müfsidlerin izâle ve i'dâmları bâbında niyâz-mend olduklarını iblâğ zımnında, tekrâr rasûlleri Seray-ı hümâyûn'a ircâ' edüp, lâkin ahşâm hulûl edüp, ol yevm-i mübârekde mine's-sabâh ile'r-revâh efendilerin tekâ-pû sebebiyle tâb u tüvânları kalmadığından başka, 'Atâ'ullah Efendi fî zâtihî nahîf ü pîr ve be-gāyet mübtelây-ı keyf olmağla, dimâğı muhtell ve kemm ü keyf farkından şu'ûru mu'attal kaldığına mebnî, Seray-ı hümâyûn tarafına tekrâr 'avd ü 'azîmete bir vechile tâb-âver-ı cismânî ve nefsânî

* Metnimizde *"Hâb-nâme-i Veysî"* ile, daha çok nesriyle tanınan Dîvân şâiri Veysî'nin (ö.1037/1628) bir tür nasîhatnâme veya siyâsetnâme sayılan *Hâb-nâme*'si söz konusu edilmektedir; bk. Bayram Ali Kaya, "Hâbnâme", *DİA*, İstanbul 2008, XLIII,76-77.

olmamağın, lâ-yu'kalâne hânesine düşmeğe ikdâm eyledi. Mesmû'umuza göre 'Ali Paşa **[N4 70a]** ve Tâhir Efendi ve Sadreyn efendiler gerçi Seray'a varup, lâkin vakt-i 'işâ' hulûl etmiş olmağla, edây-ı sefârete ruhsat-yâb olamayup, bir mahalde beytûtet eylemişler. Ancak işbu tereddüd-i süferâ' sebebiyle muhârebe hengâmesi ve top tarrâkası sâkin olmağla, herkes hayriyyet-i ser-encâma tefe''ül ü terakkubla nev'an mutma'inn oldular.

Çün şeb-i mezbûr dahi safvet-i nâkısa ve küdûret-i hafîfe ile güzerân edüp, ferdâsı efendiyân ve 'Ali Paşa taraf-ı eşref-i Şâhâne'ye iblâğ-ı ahbâr-ı dûşîne eylediklerinde, cânib-i Şehriyâr-ı şefekat-şi'ârdan yine müsâ'ade-i seniyye nümûdâr oldu. Ancak işbu tevassut u tereddüd mu'âmelesi, mâh-ı sıyâmın yirmi dokuzuncu günü◊ sûret-yâb olmağla, meğer bir gün mukaddem kûşe-güzîn-i inzivâ ve haklarında bi'l-vücûh kemâl-i hürmet ve ri'âyet-i Husrevâne vukū'uyla visâde-pîrây-ı müttekay-ı emn ü safâ olan Sultân Mustafa hazretlerinin tufûliyyetlerinden berü mübtelâ oldukları 'illet-i müzminesi heyecânmdan başka, işbu şûriş ü gavgā ve severân hengâmmda 'avârız-ı kalbiyye ve tavârık-ı tabî'at-i felekiyye tahrîkiyle nâgehân gülû-gîrî-i 'urûz-ı maraz-ı hunnâk ile berhem-zede-i derd ü ıztırâb olup, ol esnâda Enderûn'da cins-i etıbbâ' nâ-mevcûd olmağla, tedbîr u müdâvâ nümûne-i merhem-i Sührâb olmağın, bilâhare ol serv-i sehî-endâm gülşen-i şevket ü şânın verkā'-i bülend-pervâz-ı rûh-i revânı tâ'ir-i semt-i ravza-i cinân olmuş imiş. Pâdişâh-ı rub'-meskûn hazretleri hüzn ü teveccu'-i derûn ile bu hâdiseyi efendilere ihbâr ve: "Belki kulûb-i nâsa dîğer-gûn sû'-i zunûn u efkâr 'ârız ola" deyü cesed-i merhûmu keşf ü tebeyyün eylemeleri bâbında emir buyurmalarıyla, ba'de'l-keşf fi'l-hakīka merhûmun beden-i münevverleri ser-i mû eser-i fi'l ü 'amelden pâkîze-ter ve hatfe-enfîhî intikālî mükarrer olmağın, te'diye-i merâsim-i ta'ziyet olundukdan sonra, yine Ağa-kapusu'na ric'at ve keyfiyyeti 'ale't-tafsîl nakl ü hikâyet ve hâlâ **[N4 70b]** 'alev-efşân-ı istimrâr olan harîkın ıtfâsma reşha-pâş-i gayret olmaları, samîmî matlûb-i hazret-i Cihândârî olduğunu cümlesine iblâğ eylediklerinde, der-sâ'at kıyâm-ı makām-ı itâ'atle ıtfây-ı nâr meşgalesine müsâra'at eylediler.

Lâkin harîk-ı mezbûr hod-be-hod dü-şeb ü rûz muttasıl fürûzân olmağla, Cebe-hâne ve İshak-paşa ve Kaba-sakal ve Ak-bıyık tarafı ve Arslan-hâne ve Sultân Ahmed havâlîleri ve Ayasofya Çârşûsu'ndan bir kol Dîvân-yolu'na ve bir kol Şengel Hammâmı'na doğru ve bir kol At-meydânı'na şa'be-endâz olmağla, Defter-hâne ve Mehter-hâne ma'a-mâ-fîhâ bi'l-külliyye muhterik olup ve Paşa-kapusu nâ'iresi dahi Dâru'l-emâre'yi temâm etdikden sonra, cevânib-i erba'asına şâhlar salup, bu vechile ol mâ-beyn mecma'u'n-nâreyn olmuşdur.

Ve hılâl-i ihtirâkda germî-i hengâme-i harb ü kıtâl vukū'una mebnî her cânibden sû-be-sû kurşun dâneleri tegerg-i belâ gibi rîzân ve bir tarafdan nîrân-ı

◊ 29 Ramazân 1223 = 18 Kasım 1808 Cuma.

dûzahdan nişân olan lehb ü şerâre-i âteş-i 'alev-feşân musâdim olduğu eşyâ' ve eşbâhı fi'l-hâl sûzân edüp, bu iki beliyye-i cân-sitân aralığında kalan ashâb-ı hâne bî-çâreleri hemân ser ü cân ve ehl ü sıbyânlarını istihlâsa şitâbân olmalarıyla, gālibâ niçe hazînelik emvâl ve eşyâ 'urza-i nâr-ı telef ü hebâ oldu.

Ve yevm-i mezkûrda bir gürûh Bektâşiyân Üsküdar'a 'ubûr ve orada bulunan hammâl ve ırgād ve evgād inzımâmiyle haşerât-i nâ-mahsûr olup, hemân Kadı Paşa'nın ârâm-gâhına hücûm ve buldukları emvâl ve eşyâyı yağmâ ve kışlanın ve etrâfında olan dükkânların dûd-i kebûdlarını âh-ı 'âşık-âsâ ber-ter-i kubbe-i semâ ve hakkā ki zikr olunan taraf taraf müşta'al etdikleri âteşler ile;

Âl-i 'Osmân Devleti düşmüş ocağa yanıyor

mısrâ'-ı meşhûrunun mazmûnunu **[N4 71a]** icrâ ve ol kavm-i âteşîn, vâkı'â Ocaklu ta'bîrinin sırrını zebâne-i zebân-ı nâr-ı ziyânkâr ile izhâr u inbâ eylediler. Çün miyângîr olan 'Ali Paşa ve efendiler mehmâ-emken gürûh-i mütegallibeye tefhîm-i mezâyâ ve taraf-ı Sâhâne'den min külli'l-vücûh emn ü itmînân ilkāsıyla derûnlarını dağdağa ve gubârdan tasfiye vü ıhlâ edüp, matlûbları olan bekāyânın i'dâmları husûsu dahi seyf-i siyâset-i Şâhî'ye der-'uhde-i 'amel ü iltizâm olduğunu işʿâr u ifhâm etmeleriyle, anlar da râm ve hammâm-ı Fir'avn gibi galeyân üzere olan şirret ü tuğyânları nev'an sûret-yâfte-i sükûn ü ârâm oldu.

Lâkin paşaların ve hevâdârları olan ba'zı ehâli-i Enderûn'un i'dâmları husûsunda pây-kûp-i zemîn-i ısrâr u ikdâm olmalarıyla, müceddeden hâk-i pây-i Husrevâne'ye 'arz u istid'â içün efendilerden birinin 'azîmetini iltimâs ü ibrâm etdiklerinde, Sadr-ı Rum bulunan İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi'nin bi-hasebi'n-neş'eti ve'l-imâme tekarrub-i tâmları olmağın, bu def'a mâdde-i mezkûre içün Efendi-i mûmâ ileyh ve Hidîv-i sâbık-ı merhûmun cesedlerine nazar u istikşâf içün müteşahhısân-ı Bektâşiyye'den birinin i'tizâmım tasvîb etdiklerine mebnî, sâhib-i rütbe müte'ayyinlerinden birini terfîk u tesrîb eylediler. İbtidâ mâddeyi İmâm Efendi'ye tefhîm etdiklerinde tekabbül ile kıyâm ve refîkı ile çend hatve tahrîk-i kâm-i nâ-fercâm eyledikden sonra 'avdet ve cumhûra hıtâben ol mecnûn-i lâ-yu'kal ve ma'tûh-i tîre-dil bî-mehâbâ: "Cülûs dahi ister misiz?" deyü bağteten bir mâ-lâ-ya'nî hezeyân ilkā eyledi ki huzzâra değil, belki der u dîvâra 'ale't-tahkīk incimâd geldi. Hemân Tâhir Efendi'nin cân başına sıçrayup, şîr-i ner gibi kükreyerek na'ra-i bülend ile: "Be Efendi, ne söyleyorsun? Bu ak sakalla iki aya varmaksızın bizi küffâra hınzîr gütdürmek mi isteyorsun? Bu ne bî-ma'nî sözdür, kimi iclâs edeceksin?" deyü **[N4 71b]** bî-ihtiyâr bükâ ederek, sayha-zen-i zecr u âzâr olup, sâ'ir huzzâr dahi bi'l-cümle yek-dehen teshîf ü istinkâr eylediler. Pes Efendi-i mûmâ ileyh refîkıyle 'azîmet ve dil-hâh-ı asker üzere 'avdet etmekle, min-ba'd Ocaklu tarafından şer' u kānûna muhâlif vaz' u hareket ve kat'â müdâhale-i umûr-i devlet etmeyüp, hemîşe evâmir-i 'aliyyeye

ve zâbitâna inkıyâd u itâ'at üzere olacaklarını te'ahhüd ü takrîr eylemeleriyle, muktezâsı üzere hüccet tahrîr u temhîr, kezâlik taraf-ı eşref-i Şehinşâhî'den sütûr-i nâ-mevzûn kabâhat ü vekâhatlerine râdde-i mazâ mâ-mazâ keşîde olup, ba'de'l-yevm kendülerden hılâf-ı te'ahhüd hareket-i küstâhâne sâdır olmayup, kānûn-i eslâf üzere kendi hâllerinde oldukca, bir vechile mu'âhaze ve ta'arruz olunmayacağını ve muhdes olan Segbân Ocağı'nın ref' u ilgā olunduğunu müş'ir, bâlây-ı hüccet-i merkūme hatt-ı hümâyûn-i Pâdişâh-ı heft-iklîm ile tevşîh u tersîm ve sûretleri bi-'aynihâ Baş-muhâsebe Kalemi'ne kayd u terkīm olunup, bu vechile âteş-i âsümân-rev-i şerr u fesâdları hamûd ve Nehr-i 'Âsî-i tuğyân u 'inâdları rukûd buldu.

Bu mu'âmelât hılâlinde Enderûn-i hümâyûn'da olan Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve İnce Paşa, in'ikâs-i kazıyye ile hâl-i 'âlem sûret-i âhara münkalib olduğuna nazar edüp, beher hâl nevbet-i nâ'ibe kendülerine intikāl edeceğini teyakkun eylemeleriyle, hemân Tersâne'den bir büyük sandal celb ü ihzâr ve gûyâ ki derd-i serlerine sandal ile ilâç u tîmâr edüp, fi'l-hâl ba'zı müte'ayyinân müte'allikātlarıyla Balık-hâne'den sandal içre balıklayup, semek-i tâfî gibi sathı âba pertâbla Boğaz'a doğru katre-zenân-ı 'azm ü şitâb olmuşlar. Niteki serencâmları 'an-karîb zikr u ifhâm olunur.

Ve hasbe'l-mukāvele segbânlar Seray'dan şuhralarını ihrâc ederek hurûc edüp, oda-başılar ve kara-kullukcular **[N4 72a]** bölük bölük kışlalarına getürüp temkîn eylediler. Min-ba'd tarafeynden ferd-i vâhide imâle-i nîm-nigâh-ı kîne vü 'udvân ve itâle-i enâmil-i ta'arruz u tuğyân olunmayup, câ-be-câ çârsû ve pâzâr küşâd ve i'mâl-i mu'âmele-i dâd ü sitâd olunmak bâbında dellâllar nidâ ve zâbitler geşt ü güzâr eylemekle, mehmâ-emken muktezî olan çârşûlar açılup, şehirlüler nümâyân ve bey' u şirâ der-meyân olmağa başladı. Çerkacı Paşa ve efendiler bu haber-i sükûnet-eser ile tekrâr Seray'a 'azîmet ve hâk-i pây-i hümâyûna 'arz-ı keyfiyyet edüp, her biri nüvâziş-i Mülûkâne'ye mazhar ve ser-i ibtihâc ü meserretleri sipihr-i berîne hemser oldu.

Fe-lillâhi'l-hamdü ve'l-minne mahzâ 'avn ü te'yîd-i hazret-i Bârî ve yümn-i hulûs-ı kalb-i Şehriyârî'yle Âsitâne-i sa'âdet'den işbu dâhiye-i dehyâ' ve gā'ile-i gaylâ' iki gün zarfında hasen vechile zâ'il ve 'âmme-i nâsa emn ü ferâğ-ı dil hâsıl oldu. Husû[san] havze-i Serây-ı hümâyûn ol ecsâm-ı kesîfe-i siklet-nümûndan huluvv u ferâğ sebebiyle fi'l-mesel ahlât-ı rediyyeden pâk olmuş havsala-i mi'deye, yâhûd ebhıre-i sevdâ'iyyeden tenkīh bulmuş kâse-i dimâğa dönmüşdür; fe-hamden sümme hamden, sümme hamden.

Ve huluvv-i mesned-i Sadâret sebebiyle şimdilik Çavuş-başı Memiş Efendi bi'l-Vezâre Kā'im-makāmlık, ba'dehû bi'l-fi'l Vekâlet-i kübrâ ile işgāl-i hayyiz-i mevhûm-i Sadâret ve Nakīb Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Molla Efendi ihrâz-i makām-ı Meşîhat eylemekle, sâbık Üsküdar Kadısı Çelebi-zâde

hafîdi es-Seyyid Zeynel'âbidîn Efendi, Nekābet-i eşrâf'la iktisâb-ı mezîd-i şerâfet eyledi.

Tenbîh

Tabaka-i Selîm Hânî ser-i kârlarının âfet-i ikbâl ü devlet ve 'illet-i idbâr u nekbetleri, tahfîf-i şerî'at ve tabaka-i sâniyenin feyâlet-i re'y ü reviyyet olup, işbu tabaka-i sâlisenin de ancak sebeb-i in'ikâs ü intikâsları, gurûr u şehevât olmağla, bundan sonra ber-âmede-i dest-i ikbâl olan **[N4 72b]** kâr-fermâyân-ı Devlet-i ebediyyü'l-iclâl olanların dahi reviş ü cünbişlerine ve kâr u kirdârlarına bakalım. Bu vakt-i kalîlde meşhûd olan tekallübât-ı kesîreden i'tibâr ve ser-encâm-ı güzeştegândan istibsâr ederler mi, yohsa bâsıra-i basîretleri gışâve-i hubb-i dünyâ ile nâ-bînâ ve buhâr-ı bâde-i ikbâl-i lâ-bekā' birle mest ve ser-behevâ olurlar mı? *fe-ni'me mâ-kāle**;

Neşvedâr oldukça nâ-hemvâr olur meşrebleri
Mest-i ikbâl-i zemâne böyle serşâr olmasa

Terceme-i 'Alemdâr Mustafa Paşa

Müşârun ileyh fi'l-asl Ruscuk rüstâyîlığından neş'et edüp, Rumeli ehâlîsine lâzime-i mâhiyyet olan Ocaklu Taslakcılığı hâssasına mebnî, yirmi beşinci bölüğe intisâb ve eyyâm-ı hadâsetinde sıñarı** ve yosma ve horyâd takımlarıyla ol havâlînin hasâyıs-ı zâtiyyesinden olan Celâlîlik de'bini bu dahi pîş-nihâd-ı i'tiyâd ü irtikâb edüp, ancak ba'zı evzâ'-ı cemîle sebebiyle hem-cinsi beyninde mümtâz ve bir def'a sefer-i hümâyûnda ibrâz-ı dilîrî vü celâdet etmekle, 'Alemdârlık 'unvâniyle mânend-i livâ müte'ayyin ve ser-firâz ve beyne'l-akrân 'unvân-ı 'Alemdârî lakab-ı iştihârı ve min-ba'd fi'l-cümle müstevcib-i temkîn ü vekārı olmuşidi. Vaktâ ki kutr-i mezbûrda ref'-i râyet-i istîlâ eden Tirsinikli-oğlu ol aktâr ve memâlike tarîka-i bagy ü tegallüble mütemâlik oldukda, merkūmu istihdâm ve umûr-i müşkilede isti'mâl ü istikdâm ederek, Mustafa Bayrakdâr nâmı zebân-zede-i enâm olmağa başladı. Çünki Tirsinikli-oğlu türüdilikden neş'et edüp, zâtında 'âmî ve gāfil ve rây ü tedbîrden bi'l-külliyye zâhil ve hemîşe fısk u fücûra münhemik ve mütevaggıl ve hemvâre mest-i lâ-yu'kal olmağla, ekser mesâlih-i mühimme 'âtıl ve bir tarafdan kendünün de zevk u safâsı **[N4 73a]** mühmel ü 'âtıl kaldığına mebnî, ribka-i umûru bi'l-külliyye merkūmun rakabe-i temşiyet ü kifâyetine taklîd etmekle, cümletü'l-mülk-i umûr ve mu'avvelün 'aleyh-i cumhûr olmuşidi.

* فنعم ما قال = Söylediği de ne güzel oldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** Metnimizde geçen "sıñarı (صکاری)" kelimesi, aşağılık, bayağı, akıl yoksulu, akrân, benzer gibi anlamlara gelmektedir; bk. *Tarama Sözlüğü,* V,3431-3434.

Vaktâ ki Tirsinikli-zâde cild-i sâbıkda ifâde olunduğu sûretle hâk-i helâke ser-nihâde oldukda, sâhib-i tercemenin ehâlî-i etrâf u havâlî ile istînâs ü ülfeti ve tekeffül-i hall ü 'akd-i maslahatı sebebiyle Tirsinikli-oğlu'nun in'idâm-ı vücûd-i bî-sûdu, sükūt-ı harf-i zâ'id mesâbesinde olup, ehâlî merkūmu hâlik-i mersûm makāmına ikāme vü temkîn eylemekle, keyfiyyeti Der-i devlet'e 'arz u inhâ ve merkūm hakkında teveccühât-ı 'aliyye sudûrunu istircâ eylediler. Fi'l-hakīka ba'zı umûr zımnında ol cânibe âmed-şud eden me'mûrîn dahi her bâr merkūm tarafından teşekkür-güzâr oldukları hâlâta, sefer mukaddimâtınm dağdağa-i tehakkuk ihtimâli ve ol aktârın şûriş ü ihtilâli, husûsan Tirsinikli-oğlu muhallefâtınm teslîmi zımnında te'ahhüd ü tekabbulu munzamm olarak, müstelzim-i is'âf-i âmâli olmağın, Kapucu-başılık ile i'zâz ve hâlik-i mezbûrun münhallâtı bi't-temâm 'uhdesine tevcîh ü ihâle birle ser-firâz kılındı. Ba'de-bürhetin Rusyalu ile sefer hâdisesi zuhûrunda muktezây-ı vakt ü hâl üzere, menşûr-i câh ü i'tibârı, tuğrây-ı garrây-ı Vezâret'le müzeyyen ve Sevâhil-i Nehr-i Tuna Ser'askerliği 'unvâniyle de ma'nûn kılındı. Vâkı'â a'dâ karşusunda cerîde-i zîb-i iftihâr olacak hıdemât-ı mevfûre ve mesâ'î-i meşkûreden hâlî olmayup, ne hâl ise eser-i celâdeti ve cemîle-i sa'y ü gayreti olarak mütâreke in'ikādı sûret-yâb ve musâlaha husûsu dahi ser-dâde-i merkez-i imkân ü iktirâb olmuşidi. Bu vechile müşârun ileyh düşmen pîş-gâhında sedd-i sedîd ve hâciz-i hadîd iken, *"Tis'atü rahtın yüfsidûne fi'l-arzı*"* mefhûmu sıfat-ı kâşife-i hâlleri *ve "Ellezî yüvesvisü fî sudûri'n-nâsi mine'l-cinneti ve'n-nâsi**"* medlûlü, **[N4 73b]** lâzime-i mâhiyyât-ı mefâsid-iştimâlleri olan bir alay şeyâtîn-i ins ü dâll ü mudıll nâ-cinsler, mahzâ agrâz-ı nefsâniyyelerini icrâ kasdına mebnî, müşârun ileyhin ervâh-ı habîse gibi 'urûkuna hulûl ve maraz-ı sevdâ-sıfat dimâğma duhûl edüp, gûnâ-gûn tesvîlât ve rengâ-reng terzîkātla ızlâl ü igvâ ve "Tashîh-i devlet" deyerek ve'l-hâsıl tekrârı mükeddir-i kulûb olan fend ü üslûbla Dâru's-saltana'ya sevk u igrâ eylemeleriyle, bilâhare raht ü baht-i vücûdu, sûhte-i âteş-i heder ü hebâ ve nâm ü şânı mısdâk-ı *"Ke-en lem-yekün şey'en mezkûrâ***"* oldu.

İzâ kâne'l-gurâbu delîle kavmin

*Le-yehdîhim ilâ dâri'l-bevâr*⁴*

---

* تسعة رهط يفسدون فى الارض = Dokuz kişi (elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlardı" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Neml, 27/48. âyetin ortasında yer alan bir kısmıdır.

الذى يوسوس فى صدور الناس من الجنة و الناس = Cinlerden ve insanlardan insanların kalplerine vesvese sokan kişilerin (şerrinden insanların Rabbine sığınırım)" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Nâs, 114/5-6. âyeleridir.

كأن لم يكن شئا مذكورا = Sanki anılan bir şey olmadı" anlamına gelen bu cümlede, Kur'ân, el-İnsân, 76/1. âyetin sonunda yer alan "Lem yekün şey'en mezkûrâ = لم يكن شئا مذكورا = Anılan bir şey olmadığı (uzun bir süre geçmedi mi)" kısmına bir telmîh söz konusudur.

اذا كان الغراب دليل قوم * ليهديهم الى دار البوار = Bir topluluğun kılavuzu karga olursa, onları götüreceği yer helâk yurdudur" anlamına gelen Arapça bir beyittir

Sâlifü'z-zikr numûne-i külhan olan mahzen derûnunda cebehâneye âteş verir iken: "Üc dört nefer kahbenin sözleriyle 'amel eden bed-terin hâl ü cezâsı budur" dediği tahrîr olunmuşdur. Müşârun ileyh gerçi serkeşlik vâdîsinde neşv ü nemâ bulmuş, husûsan Nizâm-ı Cedîd gā'ilesiyle 'âmme-i ehâlî-i Rumeli, ser-i kârân-ı Devlet-i 'aliyye'den dil-gîr ve rû-gerdân olmuş olup, bu dahi ol gürûhdan olmağla, Vezâret'ine kadar Devlet-i 'aliyye tarafına bî-bâkâne mu'âmele-i muta'assıbâneyi pîş-nîhad eder iken, hâssa-i lâzime-i Vezâret'le etvâr-ı sâlifesi mütebeddil, husûsan muzâyaka-i a'dâ sebebiyle min-ba'd evâmir-i Devlet-i 'aliyye'ye inkıyâd ve dem-be-dem bi'l-vücûh isti'âne ve istimdâda muztarr olmağla, bi'l-külliyye reviş ü menişi tavr-ı Vezîrâne'ye mütehavvel olmuşidi. Eğer ol müfsid ü fettânların igvâ vü ızlâline meftûn ve tesvîlâtına mağbûn olmayup, makām-ı Ser'askerî'de kā'im ve müştagil olduğu emr-i mücâhede ve murâbataya mülâzım olaydı, fi'l-vâki' dîn ü devlete nâfi' ibrâz-i hıdmet edüp, küffâr-ı bed-millet bu mertebede memâlik-i İslâmiyye'ye itâle-i akdâm-ı hasârete cesâret edemediğinden başka, bî-şâ'ibe-i külfet-i mazarrat emr-i musâlaha sûret bulup, ilâ hâze'l-ân **[N4 74a]** mesdûd olan dervâze-i endûh ü keder nâ-mahdûd küşâde olmayacağı reyb ü şübheden âzâde idi. Kezâlik merkez-i Sadâret'de, ne hâl ise çend mâh müddet imtidâd bulmuş olaydı, yine hengâm-ı merkūmda maslahat-ı musâlahanın irtibâtı melhûz-ı agleb, belki sâha-i imkân-ı vukū'iye akreb idi. Lâkin çekilecek bâr-ı belâ ve görilecek çehre-i mihnet ü-anâ ol hükmü nesh ve ol tertîbi fesh eyledi; *zâlike takdîru'l-'azîzi'l-'alîm**

Ne sendendir, ne bendendir, ne çerh-i kîne-verdendir.
Bu derd-i ser-i humâr neşve-i câm-ı kaderdendir**

İn-şâ'allâhu Te'âlâ ol âmâl ü emânı bâ-'avn ü te'yîd-i Rabbânî, dest-yârî-i seyf-i Sultânî ve yâverî-i sa'y ü tedbîr-i Cihânbânî'yle 'alâ ahseni'l-vücûh sûret-yâb ve ser-zemîn-i memâlik-i Hâkānî, âb-ı nâb-ı rây ve hıfz u siyâset-i fermân-rânî birle ezyed mine'l-evvel karîn-i revnak u tâb olmak mes'ûl-i bârgâh-ı cenâb-ı Rabbu'l-erbâbdır.

Vezîr-i müşârun ileyh Âsitâne'ye vürûd ve mesned-i Sadâret'e ku'ûd etdikde, fi'l-hakīka bidâyet-i emirde muhlisâne sûretle tanzîm-i menâzım-i umûr-i devlet ve tahkîm-i de'âyim-i mesâlih-i memleket kaydında sarf-ı vüs' u gayret edüp, lâkin zann-ı gālib üzere giderek vâdî mütegayyer ve mukārin ve pîşvâları olan havenenin itâresiyle dimâğında dâ'iye-i uhrâ mütekarrer olmağla,

---

* ذلك تقدير العزيز العليم = Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-En'âm 6/96; Yâsin 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerinin son kısımlarında yer alan bir bölümüdür.

Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, I,528.

taraf-ı hazret-i Hılâfet-penâhî'ye i'tinâ' vü ihtirâmı mütenezzil ve *"Ene lâ gayrî*"* mefhûm-i bî-hayrı ile garrende-i gurûr-i lâ-tâ'il olmağın, bu vaz'-ı nâ-sâzından ekser nâs kendüden nefret ü ihtiyâz edüp, eshel-i vech ile Devlet-i 'aliyye üstünden kâbûs-i sikleti mündefi' ve pîş-gâh-ı Saltanat-ı dest-gâhdan buhâr-ı muzlim-i kesâfeti munkaşi' olmağla, hûrşîd-i zât-ı sa'âdet-âyât-i Şehinşâhî, dâ'ire-i **[N4 74b]** zâhire-i zuhûrda mültemi' olmak bâbında, dergâh-ı Kibriyâ penâhdan mutazarrı' olmakda idi.

İşbu Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye hakîkat cihetinden devlet-i hazret-i Muhammediyye olmağla, ilâ yevmi'l-kıyâm bekāy-ı şerî'atle bâkī ve ber-devâm olacağı mev'ûd u mübeşşer olduğu, ehl-i tahkīk 'indinde mukarrerdir. *"el-Hılâfetü min-ba'dî selâsûne seneten sümme tekûnü mülken 'adûden**"* Hadîs-i şerîfi mantûkunca, Hılâfet-i kâmile-i hakīkıyye otuz sene haddinde muktezî olup, lâkin Hılafet-i hükmiyye şerî'at-i Muhammediyye ile mümtezic olmağla, vukū'-i vâkı'a-i küberâya kadar mümtedd olacağı, sübût-yâfte-i sahîhu'l-eserdir. Pes otuz sene inkızâsında ser-levhā-i mülûk-i Emeviyye olan cenâb-ı Mu'âviye, mesned-nişîn-i istiklâl ve temellük olup, Hılâfet-i hükmiyye ile Saltanat-ı mülkiyye anlarda müctemi' olmuşidi. Ba'de vefâtihî câ-nişîni olan silsile-i Emeviyye'de Hılâfet tarafı rıkkat ve ancak 'Ömer bin 'Abdül'azîz hazretlerinde kuvvet bulup, el-hâsıl bi't-tefâvüt âhır-ı Emeviyye'ye değin mülk-i sâde müstemirr oldu. Ba'dehû nevbet-i 'Abbâsiyye'de hemân birkac nefer zevât-ı celîletü's-sıfâtda Hılâfet revnakı gālib olup, evâhırlarında Saltanat değil, belki Hükûmet sûreti dahi gā'ib oldu. İşbu zikr olunan iki devlet-i İslâmiyye'de mesned-nişîn-i hükümrânî olanların ekseri, şer'-i şerîfe i'tinâ etmeyüp, kimi tagyîr-i 'akā'id-i dîniyye ve kimi tevhîn-i ahkâm-ı şer'iyye etmeleriyle, *"İnnallâhe lâ yugayyiru mâ bi-kavmin hattâ yugayyirû mâ bi-enfüsihim***"* mantûku üzere ahvâlleri mütegayyer ve bilâhare emânet-i kübrâ yed-i tasarruflarından intizâ'la nevbet-i devletleri dest-i âhır olup, kıssa vü dâstânları 'ibret-nümây-ı dil-i mu'tebir oldu. Ve kaldı ki devr-i Ümmet-i Muhammedî'de sâlifü'z-zikr iki devletden gayri devlet-i müstakılle-i müselsele gelmeyüp, Selâcıka ve Çerâkise ve Tiyâmera ve Hârzemiyân ve sâ'irleri, ekserî 'Abbâsiyye şu'belerinden **[N4 75a]** tavâ'if-i mülûk 'idâdında Saltanat-ı münferide olmalarıyla, devlet-i kâmile değiller idi. Bu cihetle anlar mebhasimizden hâriclerdir.

---

* انا لا غيرى = Ben varım, başkası yok" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

الخلافة من بعدى ثلاثون سنة ثم تكون ملكا عضوضا = Hılâfet benden sonra otuz yıldır, sonra rahatsız edici saltanat gelecektir" anlamına gelen ve burada hadîs olarak belirtilen bu cümle buradaki şekliyle bellibaşlı hiçbir hadîs kitabında yer almamakla beraber, sondaki "'adûden=rahatsız edici" kısmı hâriç Ahmed b. Hanbel 5/220,221'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. meselâ Wensinck, II,70.

انّ الله لا يغير ما بقوم حتّى يغيروا ما بانفسهم = Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, er-Ra'd, 13/11. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

Pes devlet-i kâmile-i İslâmiyye ber-vech-i muharrer Emeviyye ve 'Abbâsiyye ve 'Osmâniyye'den 'ibâretdir. Emeviyye ile 'Abbasiyye'nin hâl ü me'âlleri icmâl olundu, tefâsîline tevârîh-ı mufassala mütekeffildir. Kaldı ki işbu Devlet-i 'Osmâniyye'nin *huffet bi'l-'inâyâti's-Sübhaniyye*[*] besmele-i mushaf-ı İmâmet ve fâtiha-i furkān-ı hükûmeti olan 'Osmân Gāzî *'aleyhi'r-rahmetü mâ dâmeti'l-melâhimü ve'l-megāzî*[**], ibtidâ Nebiyy bi's-seyf *'aleyhi's-salâtü ve's-selâmü*[***] isr-i esîrlerini pîş-nihâd ve şer'-i Muhammedî'ye kemâl-i ta'zîm ü inkıyâd birle gazâ vü cihâd emrine sa'y ü ictihâd edüp, icmâlen 'ani't-tafsîl sülâle-i seniyyelerinin bi'l-cümle himem ü mesâ'îleri, icrây-ı ahkâm-ı İlâhiyye ve infâz-ı evâmir-i şer'iyye birle asl-ı asîl-i Nebiyy-i nebîl *'aleyhi salevâtü'l-Meliki'l-celîl*[*4] hazretlerine iktidâ ve Hulefâ'-i Râşidîn *rıdvânullâhi 'aleyhim ecma'în*[*5] tarîkalarına iktifâ edegelüp, husûsan Fâtih-i Kostantıniyye Sultân Mehmed Hân *'aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân* hakkında *"Fe-le-ni'me'l-emîru emîruhâ*[*6]*"* ta'bîr-i i'câz-ihtivâsıyla lisân-ı ahadiyyet-i cem'-i Nebevî'den medh-i şerîf-i Mustafavî sâdır ve 'unvân-ı merkūm Emîru'l-Mü'minîn olduklarını bi's-sarâha mübeşşir olup, fi'l-hakîka Emîru'l-Mü'minîn ise Hulefâ'-i Râşidîn olmağla, anların lakab-ı mezheblerini Server-i kâ'inât *'aleyhi efdalu's-salevât*[*7] hazretleri Sultân-ı müşârun ileyhe telkīb buyurmalarıyla, gerek merhûm-i müşârun ileyh ve gerek fuyûza-i sulb-i pâkîzesi olarak vasf-ı merkūmdan hisse-mend olan nesl-i ercümendleri, *"V'ellezîne âmenû v'ettebe'athum zürriyyetuhum bi-îmânin elhaknâ bihim zürriyyetehum*[*8]*"* nass-ı mübîni ve *"Hükmü'l-usûli yesrî bi'l-furû'*[*9]*"* asl-ı metîni mûciblerince, bi'l-

---

* حفت بالعنايات السبحانيه = Etrâfı Allah'ın ihsânlarıyla çevrilsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

عليه الرحمة ما دامت الملاحم و المغازى = Büyük kanlı savaşlar ve din uğruna yapılan savaşlar devam ettikçe Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

عليه الصلوة و السلام = Salât ve selâm onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan Arapça bir du'âdır.

عليه صلوات الملك الجليل = Yüce hükümdârın (Allah'ın) salâtı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

رضوان الله عليهم اجمعين = Allah onların hepsinden râzı olsun" anlamına gelen ve sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

فلنعم الامير اميرها = (O'nu fetheden) komutan ne güzel komutan" anlamma gelen ve İstanbul fethi ile ilgili Hz. Peygamber'in meşhûr hadîsinin bu kısmı, Ahmed b. Hanbel, 4/335'te geçmekle beraber el-Elbânî, bu hadîsi Süyûtî'nin tahrîc ettiği zayıf hadîsler arasında değerlendirmektedir; bk. Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, *Silsiletü'l- Ehâdîsi'z-Za'îfeti ve'l-Mevzû'ati,* Riyâd 1412/1992, II,268.

عليه افضل الصلوات = Salâtların en üstünü onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan bir duâdır.

و الذين آمنوا و اتبعتهم ذريتهم بايمان الحقنا بهم ذريتهم = İman eden ve soylarından gelenlerde, imanda kendilerine tabi olanlar (var ya)! İşte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, et-Tûr, 52/21. âyetin ilk yarısıdır.

حُكْمُ الأُصُولِ يسْرِى بالْفُرُوع = Asılların hükmü ayrıntılara da sirâyet eder" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

verâse Hılâfet-i kâmile-i hükmiyyeye mazhar oldukları, rumûz-âşinâyâna rûşen-terdir. Pes bu devlet-i mahfûzaya ecânib değil, belki ekārib **[N4 75b]** nâhun-res-i dahl ü ta'arruz u iştirâk olmak, hâric-i hayyiz-i imkân ve bed-hâh ve bed-nigâh olanlar, âteş-i kahr-ı İlâh ile sûhte-i lehb-i tebâr u tebâh olacakları, ehl-i tahkīk ve tecribe 'indinde nümâyândır. *Yürîdûne en-yutfi'û nûrallâhi [bi-efvâhihim] ve ye'ballâhu illâ en-yütimme nûrahû ve lev kerihe'l-kâfirûn* *

Eyyedehallâhu Te'âlâ ve halledehâ

*Ve şettet cumû'a a'dâ'ihâ ve şerridhâ***

Çün Vezîr-i müşârun ileyh sefer takrîbiyle az vakitde haylîce nâm ü şöhret kesb edüp ve Ser'askerlik mülâbesesiyle Rumeli a'yânları ve ol bîşe-i ta'assub u tuğyân câneverânları kendüsüne müncezib ve mürtebıt ve müntesib olmağın, binây-ı şehâmeti üstüvâr ve hasây-ı cem'iyyeti, bîrûn-i hadd-i ihsa vü şümâr olmuşidi.

Pes âvâze-i şân ü iştihârı, âfâkgîr ve tanîn-endâz-i sâmi'a-i bernâ vü pîr olduğu hâlde, haşerât-ı kesîre ile hod-be-hod Ordu-yi hümâyûn'u kaldırup, 'ale'l-gafle Hülâgû ve Bağdâd Dâstânı tarzında Âsitâne-i sa'âdet'e velvele-rîz-i kudûm olup, evvel vehlede Ayasofya Câmi'i'nin revâsî-i râsihâtından nişân olan bu kadar e'izze-i 'ulemâyı berkende vü perîşân ve Vezîr-i a'zam nâmına olan âdemi dahi mücâherçeten esâfil-i 'avâm vâdîsinde sebb ü düşnâm ederek, yektâ-ser bir menzil bârgîri ile mehter sürer gibi matrûd u mühân eylediğine mu'âkıb, ser-pençe-i kuvvet-i kāhire-i tegallüb ü savletle cürdân-ı Ehl-i Sebâ sıfat taklîb-i sahra-i sengîn-devlet eylemekle, gerek Âsitâne'ye ve gerek 'âmme-i Memâlik-i mahrûse'ye, belki ekālîm-i sâ're'ye ber-vech-i gulgule-rîz-i dehşet ve tantana-engîz-i hevl ü heybet oldu ki, eslâf-ı sâhib-hurûclarından Buhtunnasr*** ve Ebû Müslim*4 ve Cengîz ve Hülâgû ve Tîmûr efsâneleri, elsine-i kıssa-hânândan sâkıt u mehcûr oldu. Ve evâmir u tenbîhâtı bir kertede nâfiz

---

* يريدون ان يطفئوا نور الله [بافواههم] و يأبى الله الا ان يتم نوره و لو كره الكافرون = Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez" anlamına gelen bu cümleler, Kur'ân, et-Tevbe, 9/32. âyetidir.

** ايدها الله تعالى و خلدها * و شتّت جموع اعدائها و شردها = Yüce Allah onu güçlendirsin ve kalıcı kılsın. Düşmanlarının topluluğunu dağıtsın ve onları avâre dolaştırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** Metnimizde Buhtunussar (بُـخْتُ نُـصَّرْ) okunacak şekilde yazılmış olan kişi, Ahd-i Atîk'in Yunanca ve Latince tercümelerinde adı Nabukodonosor şeklinde geçen, M.Ö. 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mâbedi'ni yakıp yıkan Bâbil kralı Buhtunnasr'dır; bk. meselâ Ömer Faruk Harman, "Buhtunnasr", *DİA,* İstanbul 1992, VI,380-381.

*4 Metnimizde sözü edilen Ebû Müslim, Emevî Devleti'nin sona ermesinde en önemli rolu oynayan ve idarenin Abbâsîler'e intikâlini sağlayan Ebû Müslim-i Horasânî'dir (ö.137/755); bk. meselâ Hakkı Dursun Yıldız, "Ebû Müslim el-Horasanî", *DİA,* İstanbul 1994, X,197-199.

idi ki, henûz heyûlây-ı hurûfu **[N4 76a]** kâr-hâne-i dehânında deffe-gîr-i târ u pûd-i sûret-i lafziyye olmaksızın şahıs, imtisâl-i istikbâl eder idi. İstanbul esvâkına mahsûs emti'a ve sebzevât ve sâ'ir eşyâ' husûsunda bir def'a terhîs-ı es'âra dâ'ir yesak gûne tenbîhi sâdır olmağla, el-meded bir akcalık nesneyi on akcaya ve ziyâdeye satmak 'âdet-i mu'tâdesi belki tabî'at-i hâmisesi olan bî-rahm ve bî-insâf ve *"es-Sûkıyyetü humu'l-kilâbi's-Selûkıyye*"* fıkrası, 'umde-i evsâfları olan gaddârân-ı esnâf, keffe-i mîzân gibi seng-i te'essüfle sînelerini döğerek bi'l-cümle emti'a ve eşyâlarını ber-vefk-ı tenbîh yine erbâb-ı mu'tedileyi mutazammm olarak mu'âmeleye müsâra'at eylediler. Ez-cümle menav îmânsızları, sebzevât kısmından sene-i sâlifede 'ale't-tahkîk beher karpuzu lâ-ekall yirmişer pâreye bey' edegelmişler iken, eyyâm-ı merkûmede hacım ve cüssede eslâfından ekber ve a'lâ karpuzu üçer ve dörder ve ahşâma karîb ikişer pâreye salây-ı 'âmm ederler idi. Çârşû başları, husûsan sâhât-i hâriciyye-i cevâmi', harmengâh-ı batâtîh olup, tûde-i ahcâr gibi püşte-i rüşteye söygünür idi.

Hattâ bir gün bu Hakîr Sultân Mehmed Câmi'i'nden Serrâc-hâne semtine 'âzim iken, reh-güzerde tilâl-i refî'a gibi iki taraflu otuz kadar yığın mevzû' olup, birinin sâhibi a'lâ savtla: "'İbâdullah ne durursuz! Üçer ve ikişer pâreye kola koltuğa sığmaz, Tanrı vergisidir!" deyü nidâ ederek halkı iştirâya da'vet ü igrâ eder idi. Ol esnâda karşudan bir pîr-zen gelür olmağla, nidây-ı mezkûra bi'l-mukâbele: "Âmennâ ve saddaknâ, belî şübhesiz Tanrı vergisidir. Lâkin Mustafa Paşa berekâtıdır" cevâbıyla menava ilkâm-ı hacer etmeğin, haylîce mutâyebeye bâ'is oldu. Bundan başka mesela başalin beher vakıyyesi eyyâm-ı mâzıyyede on dörder pâreye bey' olunurken, hengâm-ı merkûmda iki pâreye râygân olmağla, ol menav habîslerinin **[N4 76b]** âb-şâr-ı ciğer-i murdârlarından mâ'ü'l-basal-sıfat tel-hâbe-i hasret kârîz-i dîde-i mihnet-dîdelerinden mütekâtır olur idi. Dürüşt-edâ ile dil-hâhı olan ücrete me'lûf hammâl dînsizleri ve bakkâl kâfirleri ve sâ'ireleri dahi vetîre-i mezkûre üzere mu'âmele eder oldular. Ve ol makûle gaddârlar: "Min-ba'd bu belde bize elvermez" deyerek ayak çeküp, dâr u diyârlarına 'azîmet ve belde-i tayyibe-i İslâmbol'dan ref'-i habâset eylediler.

İşte sekene-i Dâru's-saltana devr-i mezbûrda bu yüzden bir nev' hasab u rehâ-ziyâfetle mütena"am ve sûkıyye tâ'ifesine ma'nevî harâc-güzârlık beliyyesinden halâs birle, mesârif-i gâliye gā'ilesinden me'mûn ü sâlim olarak ol kadarca mugtenem oldular.

Halvây-ı fenâ zehr ile âlûdedir ammâ
Baksan yine bir gizlüce lezzet var içinde**

---

* السُّوقِيَّةُ هم الكلاب السَّلُوقِيَّة = Pazarcılar var ya, onlar Selûk [=Yemen'de bir şehir] köpekleridir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

** Metnimizde yer alan bu beyit, "Baksan yine bir" kelimeleri yerine "Çekmek eli güç" kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı,* II,980.

Müverrih-ı Hakīr ma'rekegâh-ı dâr u gîr olan ol Leyle-i Kadr'de hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anhu* civârında bir ahbâb iftârında bulunup, ol gice anda beytûtet olunmuşidi. Bâb-ı 'âlî'de mütehaddis olan harîkın şu'le-i âfâk-gîri dem-i sahûrda mahsûs olmağla, herkes berây-ı istihbâr turuk ve ezikkaya şitâbkâr oldular. Hakīr dahi sâhib-i hâne takımıyla iskele semtine müteveccih olup, iskeleye vürûdumuzda harîk tarafına zevrak-rân-ı 'azîmet olan tulum[ba]cıyânın ric'atlerine musâdif olmağın, ba'zı vücûh-i mahalle sebeb-i mürâca'atlarından pürsân oldukda: "Bu harîk bizlerin tulumba ile itfâ' eylemek hıdmetimize müte'allık değildir. Şimdi alay melay gideriz" deyü ibhâm u îhâmı mutazammın bir cevâb edüp, isti'câlle gitdiler. Ba'dehû 'ale'l-fevr bi'l-cümle ârâste-i silâh olup ve sâ'irlerden cem'-i sevâd ü eşbâh etmiş olarak gelüp kayıklara süvâr ve: "Bizler yanacağımıza kendüleri yansun" deyerek harîk cânibine **[N4 77a]** micdâfe-zen-i ılgār oldular. Ve ol tarafdan câ-be-câ tüfeng tarrâkaları işidilmekle, kulûb-i nâs telâş ü vesvâsla pür-bîm ü hirâs olup, her biri bir ma'nâya zâhib oldular. Husûsan Leyle-i Kadr mülâbesesiyle bu Hakīr gibi mahall-i merkūmda müsâfir bulunanlar, mânend-i kebâb halîde-i sîh-ı ıztırâb olmuşlar idi. Gice olmak mülâbesesiyle dervâzeler bi'l-cümle mesdûd ve vahşet ve tûl mesâfe sebebiyle varoşdan 'azîmet muhâtaradan ma'dûd olmağın, ne hâl ise ol leyle-i nâbigıyyeyi başa çıkarup, ancak orada bulunan Ocaklu taslakcılarının mecmû'u müstağrak-ı silâh olarak gürûh gürûh Âsitâne tarafına sürbe-i zâğ u zağan misâl neşr-i cenâh-ı isti'câl edüp, lâkin birisi harf-i vâhid darb-ı kelâm etmezler idi. Gerçi ol şeb-i pür-şagabda bu emârelerden bir fitne-i nâ'ime bîdâr olduğu münfehim olup, lâkin sûret ü hâl ü keyfiyyeti nâ-ma'lûm olmağla, dûr-endîşân tâbeye düşmüş mâhî gibi piç ü tâbla pür-inkılâb ü halecân ve ehâlî ba'de salâti'l-fecr câmi'lerde ve kûçe başlarında ve çârsûlarda fırka fırka: "Ayâ ve 'acebâ" deyerek hayrân ve ser-gerdân idi.

Bu 'Abd-i şûrîde-bâl dahi evlâd ü 'iyâl efkâriyle bî-mecâl olup, bir takrîble fakīr-hâneye beden-i nâ-tüvânı îsâl eylemek recâsiyle Eyvânseray dervâzesine varup mesdûd olmağla: "Yâ müfettiha'l-ebvâb!" nidâsıyla istiftâh eylediğimde, verây-ı bâbdan derbân ref'-i savtla: "Bugün İstanbul kapuları açılmak, hâric-i dehlîz-i imkândır. Ocaklu tarafından her kapuya şedîd yesak geldi, derbeder olma, gezme!" cevâbıyla "Açılmayan kapuyu çalma!" mefhûmunu işrâb eyledi. Pes bu bâbda *"Men kara'a'l-bâbe ve lecce velece*"* ibrâmı nâfiz olmayacağına ıttılâ' birle, yine Eyyûb tarafına iyâb u irticâ' olundu. Ve ol hengâmda Tersâne semtinden İstanbul derûnuna pey-der-pey toplar atılmağa başlayup, **[N4 77b]** güllelerin tarrâkaları kar'-ı sevâmi' eylemekle: "Yâ Rabb bu ne hâldir? Bu hâdise eğer Bektâşiyye ile Vezîr

* من قرع الباب و لجّ ولج = Bir kapıyı çalan ve bunu ısrarla sürdüren kişi içeriye girer" anlamına gelen bu cümlenin Ebûbekir 'Ali b. el-Hasen el-Gassânî'nin bir sözü olarak nakledildiği yer için bk. meselâ Ebû Mansûr 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'îl es-Se'âlibî, *el-İ'câz ve'l-Îcâz,* Kâhire ts., s.118.

mukāra'ası ise İstanbul'u bu gûne muttasıl toplamak ne olsun? Yohsa bunlar ma'âzallâhi Te'âlâ taraflarına derkâr olan sû'-i zann vefkınca başka dâ'iye ile hurûc mu etdiler?" deyü cümleyi hayret istî'âb edüp ve bu tılsım-ı müşkile bir kimse zafer-yâb-ı keşf-i kûşe-i bâb olamadı.

Ol gün Kasaba-i Ebî Eyyûb'de mukīm ve müsâfir bir gûne muztarib ü mütezaccir oldular ki, ta'bîrinden nâtıka kāsırdır. Tâ ki vakt-i 'asra karîb Âsitâne tarafından bir şahıs zuhûr edüp, icmâl-i hâlle fi'l-cümle teskîn-i bâl eyledi. Ol gice dahi güzerân edüp, ferdâsı 'ale's-sabâh yine esvâk ve sevâhile şitâbân ve ol leyle-i hublâ mevâlîdini cûyân iken, tebdîl-i kıyâfetle çend nefer baltacılar sâhil-i Halîc'de kâ'in selâtîn-i 'iffet-âyîn yalılarına müsta'celen gelüp, ol havâlîde gerçi ba'zı 'alâyim-i neşât müşâhede ve mahsûs olup, lâkin mânend-i mu'ammâ ibrâz-i çehre-i ma'nâ eylemedi.

Kimse hall edemedi müşkil-i râz-ı feleği
Var ise 'akd-i Süreyyâ'dır ana nokta-i şekk

Gāyetü'l-emr Bektâşiyye'nin ol hengâmda yine Hidîv-i sâbık hazretlerini iclâs eylemek kasdında oldukları nihânîce zebân-zede-i ba'zı kesân olmağla, ashâb-ı 'ukūl-i Selîm'e bu urcûfeden be-gāyet mütekeddir ve bî-huzûr ve devr-i Mustafavî mücerreb ü meşhûd olmağın, Sultân Mustafa-yı Evvel tekerrürü gibi Devlet-i 'aliyye'ye i'âde-i zarar u hasâretden gayri âideyi müfîd olmayacağı mülâhazasıyla bu uhdûse sâlibü'ş-şu'ûr oldu. Meğer ol hengâmda Sultân Mustafa hazretlerinin rûh-i pür-fütûhları bâlâda ifâde olunduğu üzere gussa-i 'illet-i hunnâk ile cânib-i Cenâb'a intılâk eylemiş; *Sübhâne'l-hakîmü'l-bâkī**

Pîş-ezîn telmîh u telkīn olunduğu üzere işbu **[N4 78a]** <işbu> Devlet-i 'aliyye mü'eyyed min 'indillah ve manzûr-i nazar-ı hâss-ı hazret-i İlâh olmağla, Tîbe-i Tayyibe'nin nefy-i ehl-i nifâk eylediği gibi, muzırr ve bed-hâhlara her ne kadar istidrâcla bir mikdârca fürce-i meydân verirse de imtidâd-ı vakt ü zemân vermeyüp, birer tarîkle def' u tathîr edegeldiği, tevârîh-âşinâyâna gayr-i setîrdir.

Bu temhîd üzere 'Alemdâr Paşa'mn her ne kadar zâhir-i hâlde Devlet-i 'aliyye'ye lutf u menfa'ati melhûz ise de, fi'l-hakīka hayr u nâfi' olaydı, hazret-i Men bi-yedihi'l-hayr *cellet saltanate ulûhiyyetihî 'an müdâhaleti'l-gayr*** hazretleri *"Fe-emmâ mâ yenfe'u'n-nâse fe-yemküsü fi'l-arzı****"* mantûku üzere

---

* سبحان الحكيم الباقى = Hakîm (=herşeyi bilen ve bâkî (=ölümsüz) olan Allah'ı her türlü noksanlıklardan uzak biliriz" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

جلت سلطنة الوهية عن مداخلة الغير = Onun Allahlık vasfının gücü başkalarının müdâhalesinden uzak olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

فاما ما ينفع الناس فيمكث فى الارض = İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, er-Ra'd, 13/17. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısmıdır.

anı merkez-i Sadâret'de pâydâr ve rişte-i umûr-i 'ibâdı dest-i kifâyetinde berkarâr eder idi; *fe'l-hayru fîmâ kadderallâhu Te'âlâ*[*]

Hakîm-i müverrihîn Na'îmâ merhûm bir münâsebetle bast-ı ni'amây-ı beyân ü imlâ eylemişdir ki, işbu Devlet-i 'aliyye tesallut u iştirâkden mu'arrâ bir mahbûbe-i ra'nâ ve tehakküm-i agyârdan selîmü's-sâha bir mahcûbe-i müstesnâdır ki, dâ'imâ müşâriklerini ve mukāsimlerini kahr ile cemâline ibtihâc ve mütehakkim ve mütevassıllarını i'dâm birle bâzârına revâc hâsıl olagelmişdir. Ve cümle-i selâmet dâ'imâ taraf-ı devâ'î-i himâyede olup, agrâz-ı nefsâniyye tekāzâsıyla sadâkatden ser-i mû inhirâf üzere olmayanlara ve lev ba'de hînin hüsn-i mükâfât oluna gelmişdir; *fe-ni'me mâ-kāle*[**]

Fakīr derim ki bunun sırrı çünki bu Devlet-i İslâmiyye her zemân bir vâris ü Halîfe'nin dest-i kifâyetine min-tarafillah mufavvaz olmağla, ana mukāseme ve müşâreke dâ'iyesinde olanlar ma'nevî i'tirâz yâhûd hıyânet yâhûd te'ebbâ ve ru'ûnet mu'âmelesi etmiş olmağın, bi-eyy-i hâl sadme-i saht-ı İlâhî ile sernigûn olacağı vâreste-i şükûk ü zunûndur. Devlet ü saltanat tarafları dursun, makarr-ı Hılâfet'leri olan [İstanbul'a] kec-nigâh edenler dahi latma-hâr-ı kahr u tebâh olacakları bî-iştibâhdır. **[N4 78b]**

Bu münâsebetle Şeyh İsma'îl Hakkı *kuddise sırruhu'l-hakkī*[***] hazretlerinin *Temâmü'l-Feyz* nâm kitâblarında sebt eyledikleri nefîsenin mulahhasan bu makāmda îrâdı rev[â] görüldü. Ma'lûm ola ki Dâru's-saltana mahrûse-i İslâmbol, bilâd-ı sâ'irenin cümlesinden ercah ve efdaldir. Zîrâ İslâmbol rûh mertebesine ve cem'-i rûhu makāmına işâretdir. Bilâd-ı sâ'ire kalb mertebesine ve fark-ı kalbi makāmma işâretdir. Zîrâ İslâmbol mülûk-i 'Osmâniyye'nin dâru's-saltanaları olmağla, cem'iyyet-i küberâdan hâlî olmaz. Mülûk-i 'Osmâniyye ise enfesde mevdû' ervâh mesâbesindedir. Vücûd-i insânîde mürekkeb olan kuvâlardan rûhun ka'b ve kadr u menzileti a'lâ olup ve cümlet-i mâ fi'l-vücûd beheme-hâl rûha tâbi' olduğu gibi, ol pâdişâhın dahi kadr u şânı 'âmme-i efrâd-ı nâsdan bülend ü bâlâ ve cümlesi ana mütâbi' u mürâci' olduğu bî-merâdır. Pes ol pâdişâhın şeref ü cem'iyyeti, elbette makarr-ı 'âlîsi olan mekâna muzâf ve sârî ve *"Şerefü'l-mekâni bi'l-mekîn"*[****] mülâbesesiyle bi'l-izâfe mekân-ı merkūm dahi müteşerrif olduğu gayr-i mütevârîdir. Bu takrîr mûcebince hakīkat-i rûha muhtass olan cem'iyyet, elbette ol pâdişâhda dahi mevcûd ve sâ'irede mefkūddur. Pes dâhil-i dâru'r-rûh olan elbette gavâ'il-i tefrikadan me'mûn ve vicdân-ı huzûr ile memnûn olduğu gibi, dâhil-i makarr-ı

---

* فالخير فيما قدّر الله تعالى = Hayır Yüce Allah'ın takdîr ettiği şeydedir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
فنعم ما قال = Söylediği de ne güzel oldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
قدس سره الحقى = Allah'a adanmış sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
شرف المكان بالمكين = Bir mekânın şerefli olması, orada oturan ile ilgilidir" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

sultân olan dahi perîşânî-i hâl ve şûrîdegî-i bâlden mahzûz ve esbâb-ı mekāsıd u âmâl istihsâliyle mahzûz olmak lâzimedendir. Ve rûh hemîşe kendüsüne mürtebıt ve müte'allık olan kuvâya ifâza-i kuvvet ü hayât etdiği gibi, Sultân dahi emrine mutî' u munkād olan 'ibâda dâ'imâ ifâde-i ri'âyet ü ihsân eylemek muktezâdandır.

el-Kıssa: İşte sırr-ı mesrûda mebnî mahmiye-i İslâmbol, emsâr-ı sâ'ireden e'azz ü efdal ve zâhiri ve bâtını ecell ü ekmeldir*; **[N4 79a]** *ca'alehallâhu Te'âlâ 'ani'l-âfâti mahrûseten ve bi'l-emni ve'l-emâni ve'l-'umrâni me'nûseten***

Pes takrîr-i meşrûh mûcebince rûh mesâbesinde olan Pâdişâh tarafına değil, dâru'r-rûh menzilesinde vâki' makarru's-saltanaları cihetine de sû'-i kasd ve bed-nazar edenler kendi hayâtına celb-i rahne vü zarar eder oldukları mukarrerdir.

Tekmile

Kezâlik 'Alemdâr Paşa bu girdâbdan zevrak-ı vücûdu rehâ-yâb olup, mühr-i Vekâlet der-dest olarak Rumeli hâkine kadem-nihâd olaydı, henûz Rumeli'de ve Anadolu'da tavâyif-i mülûk tarzında bi'l-istiklâl zabt ve tasarruf-i memâlike me'lûf olmuş bi'l-cümle derebeyleri ve 'âmme-i haşerât ayaklanup, kimi müşârun ileyhin başına cem' olup, Âsitâne tarafına mu'âmele-i nâ-sâz ve kimi aktâr u aktâ'a tesallut birle ne gûne sûretler ibrâz edecekleri ve'l-hâsıl Memâlik-i mahrûse herc ü merc hey'etini bulacağı derkâr idi. Pes müşârun ileyhin evzâ'ı mahsûsa ve melhûzasını te'emmül birle zu'm-i 'âcizânemde bi-hasebi'z-zâhir makhûriyyeti, te'yîdât-ı Devlet-i 'aliyye kabîlinden olduğu mütekarrerdir.

Teznîb-i kıssa-i Müverrih

Çün muharrir-i Hakīr Kasaba-i Ebî Eyyûb'de ber-vech-i muharrer efkâr-ı gûnâ-gûn ve vesâvis-i hayret-füzûn ile istitlâ'-ı talâyi'-i ahbâr kaydıyla mukayyed iken, nâ-gâh Eyvânseray semtinden bir bayrakla kırk elli mikdâr Ocaklu fuzûlâtı bedîdâr olup, pîş-gâhlarında yine hem-cins ve ebnây-ı ricslerinden bir nâhikiyyü's-savt dellâl bülend-âvâz ile: "Ey dîn-i İslâm'dan ve Ümmet-i Muhammed'den olanlar! Bilüp âgâh olasız ki, Hacı Bektâş

---

* Müellifimizin de belirttiği gibi "Ma'lûm ola ki ekmeldir" arasındaki kısım, *Temâmü'l-Feyz* adındaki kitaptan özetle ve serbest bir şekilde tercüme edilerek alınmıştır; bk. Ramazan Muslu, *İsmail Hakkı Bursevî ve Temâmü'l-Feyz Adlı Eseri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s.148.

جعلها الله تعلى عن الآفات محروسة و بالامن و الامان و العمران مأنوسة = Yüce Allah orasını her türlü âfetten korunmuş kılsın, güvenlik ve bayındırlık da onunla beraber olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

himmetiyle Ocaklu uyandı ve ocağa sû'-i kasd eden âteşe yandı. Hâlâ Ocaklu gazâ üzere olmağla, Müslimân ve ehl-i îmân olanlar silâhlarını alup, Ocaklu tarafına gitsünler, gitmeyenlerin 'avratı boş, katli helâldir" 'ibâretiyle mecâmi'-i nâs olan mahalleri deverân edüp, **[N4 79b]** haylîce cem'iyyetle 'avdet eylediler. Meğer her semte bu resme bayraklar ile istinfâr gûne dellâllar ta'yîn ü tesyîr eylemeleriyle, cem'iyyetlerini tevfîr ederler imiş. Na'îmâ merhûm bu mefhûmda gerçi bir kazıyye tahrîr edüp, lâkin ol taşrada ve bu efsâne Âsitâne'de vâki' olmağla, anm buna nisbeti hafîfe ile galîzanın tefâvütü kabîlindendir.

Ve yine ol hengâmda sanâdîd-i Bektâşiyân varup sâ'ir Ocak zâbitânım cebr u ikrâhla Ağa-kapusu'na getürüp, mecma'larına idhâl edüp, lâkin Ser-humbaracıyân mütâba'atdan rû-gerdân olmağla, humbara-i vücûdunu hevây-ı hebâya perrân eylediler. Ve yevm-i merkūmda 'asra karîb zikr olunan bayrağla imdâda gidenler münhezimü's-sufûf rehâ-yâfte-i rimâh u süyûf olan perâkende asker-sıfat perîşân-hey'et, müçrim kıyâfet eyne'l-meferr kûşelerini cûyân horos-i mağlûb gibi verâlarına nigerân olarak şitâb ve sür'atle nümâyân ve hâne ve dükkânlarına cân atup, hemân ihfâ'-i esliha ve âlât ve ziyy-i kadîmine 'avdetle ehl-i 'ırz kıyâfetine ve kimi kâr u sân'atına teşebbüs ü mübâşeret eylediler. Ba'zı kimseler vesâtatiyle istikşâf-ı serîre-i hâl olundukda, meğer bâlâda telmîh olunduğu üzere Enderûn-i hümâyûn'dan dilrân segbânân savlet-i şîrâne ile ol sürbe-i segânı münhezim eylemeleriyle, Parmak-kapu'ya kadar dûr-bâş-ı tîğ-i hûn-pâşla matrûd ve Seray-ı hümâyûn havâlîsinden mızrâb-ı *"İhse'û eyyühe'l-kilâb*"* ile merdûd eylediklerinden nâşî, ol segbânân fi'l-hakîka segrânân olmuşlar imiş. Ana binâ'en bi'l-cümle ümmiyye-i zafer u mukāvemetden nâ-ümmîd olmalarıyla, ekserî câ-be-câ zîr-i zemîn-i ihtifâda nâ-bedîd olup, Eyyûb'den imdâda gidenler de 'avden 'ale'l-bed' menâhis-i felekiyye (فلليّه) gibi ric'at ve her biri beytü'l-vebâllerine ilkāy-ı vücûd-i bed-cibillet eylemişler.

Mesmû'umuza göre eğer ol muhâceme-i kûh-fersâda **[N4 80a]** tâ'ife-i segbânân isti'âde olunmayup, ikdâmlarını resîde-i encâm eylemek bâbında akdâmları tesbît ü ihkâm olunmuş olaydı, 'ale't-tahkīk haşerât-ı Bektâşiyân'da min-ba'd harb ü kıtâl değil, ibrâz-i heyâkil ü eşkâl etmek kudret ü mecâlleri kalmayacağı bî-işkâl idi; *ve fîhi hikmetün uhrâ***

Ber vech-i muharrer segbânların rucû'larıyla yine tâ'ife-i merkūme *"Le-'âdû limâ-nuhû***"* me'âdına 'avdet ve îkād-ı nâ'ire-i âşûba mübâderet eylediler.

---

* اخسئوا ايها الكلاب = Defolun köpekler!" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

و فيه حكمة اخرى = Bunda başka bir hikmet vardır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

لعادوا لما نهوا = (Eğer dünyaya geri gönderilseler) yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-En'âm, 6/28. âyetin ortalarında yer alan bir kısmıdır.

Çün rûz-i 'arefede beşere-i sekene-i Dâru's-saltana, mehmâ-emken bişr u beşâşet-i silm ü sulh ile mütevessim ve dem-beste-i havf u hayret olan leb-i bî-tarabları, nev'an hande-i küşâdegî vü neşâtla mütebessim olup, Eyyûb'de ve Boğaz-içi'nde mevkūf-i şeşder-i melâl olan gürûh-i müsâfirîn, hâne ve ehl ü 'iyâllerine şitâbân ve *"Ke-ennemâ neşita mine'l-'ikāl*"* âzâde-i kayd-ı ahzân oldular. Lâkin yevm-i merkūmda fekat Bağçe-kapusu küşâd olmağla, bu Fakīr-i bî-karâr dahi çend nefer refîkleriyle bir zevrakçeye süvâr ve semt-i karârgâhımız olan Cibâli Yeni-kapusu'na hurûc edüp, lâkin küşâdı dahme-i mutalsam gibi nâ-kābil olmağla, nâ-çâr hem-râhlar ile berren Bağçe-kapusu'na doğru i'tizâm olundu. Hılâl-i râhda pîş-gâhımızda çend nefer menav ta'bîr olunan sebze-furûş gider olup, *"'İşvehâ mî-küned ki har ne-küned*"* şîve-i esterânesiyle izhâr-ı şevk u şetâret ve hırs (خرس) ü meymûn gibi kahkaha-i dil-hırâş ü nâ-mevzûnla kârîz-i dehân-ı kāzûra-rîzlerinden der u dîvâra neşr-i çirkâb-ı küdûret ederek, biribiriyle kendülere mahsûs meze ve nemekden müberrâ asvât-i ehass-i 'acmâ ile muhâdese ve musâhabetleri hılâlinde, içlerinden bir hayvân-ı nâhık, sûret-i bî-sîret-i nâtıkda âb-rîz-i fem-i murdâr-hîzine küşâd verüp, "Dîh, dîh!" edây-ı serhôşânesiyle na'ra-i sâmi'a-fersâya mu'âkıb vücûd-i **[N4 80b]** bed-bûdları gibi galat-ı mahz olan ta'bîrât-ı Etrâkâne birle: "Nirde, nirde, 'Alemdâr Paşa dedikleri fulân, yûh, yûh! Ana söylenüz gelsün kavunu karpuzu üçer pâreye, soğanın vakıyyesini ikişer pâreye satdırsun. Behey şöyle böyle sen aslında Ocaklu iken senin vezîrlik nene (نه کې) gerek, hoş Vezîr oldun, senin İstanbul'da devletin nene lâzım idi. İşte ocağın âteşine yandın, hıyânetini buldun. Hacı Bektâş Ocağı ne imiş bilsünler. İşte ben şimdi dükkânımı açup, kavunu karpuzu yirmişer, otuzar pâreye ve soğanı on dörder pâreye satarım. Gel beni Parmak-kapu'dan as, bre fulân!" deyü sebb ü düşnâm ve ta'bîre gelmez türrehât ve mekrûhât-ı bî-nizâmla müteveffây-ı müşârun ileyh tarafına mâdde-i gayz ve husûmet-i habîsânesini izhâr u i'lân ve verâdan gûş-güzâr olanları bî-ihtiyâr rûh-i müşârun ileyhe rahmet-hân eyledi.

Bu makāmda bir latîfe hâtır-güzâr olmağla, her ne kadar fâhişce ise de tenşît içün tahrîri münâsib-dîd-i hâme-i letâyif-nigâr oldu. Bir gün Nasreddîn Hâce havlu-yi hânenin bir kûşesinde nakz-ı vuzû eder iken, nâ-gâh bir zünbûr-i cângâh gelüp, râst Hâce'nin mîzânını darb-ı nîş ile dil-rîş eyledi. Hâce Efendi fart-ı veca'ından feryâd ü zârî eylemekle, halîlesi istimâ' etdikde şitâbla gelüp kıssaya vâkıf olmağla, fi'l-hâl dönüp 'ilâc tertîb edüp, 'ilâcı getürünce[ye] kadar eser-i zehir 'uzv-i mezkûrun her yerine sereyân eylemekle, Hâce'nin ser-destesini güzergâv-ı serden nişân eyledi. Veca'ı dahi müştedd ü müzdâd olmağla, Hâce be-gāyet muztarib ü derd-nâk ve nâle vü efgānı resîde-i eflâk

---

* كانما نشط من العقال = Bağından kurtulmuş gibi" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.
عشوه ها میکند که خر نکند = Eşeğin yapmadığı işveleri yapıyor" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

olur idi. Çün kadın cenâbları getürdiği 'ilâcı ağrı yerine sürmeğe başlayup, lâkin zâtü'l-'amûdun ol derecede gılzat **[N4 81a]** u dahâmetini gördükde, şebak-ı tabî'îsi temevvüc edüp: "Tanrı'dan dilerim ki işbu 'uzvun ağrısı gidüp, lâkin şişi kala" deyü derûnî du'â eyledi. Hâce Efendi cevâb olarak: "Hatun! Ağrıdan kalan şişde hayır olmaz. Sen yine benimle halk olmuş mâddeye râzî ol" dedi.

Vâkı'â hemân ol gün 'âmme-i emti'a vü eşyâ mîzân-ı esbakından ezyed müterakkī-i nerdübân-ı guluvv-i galâ oldu. Pes vech-i meşrûh üzere 'Alemdâr Paşa'nm ba'zı mertebe menâfi'i nümûdâr ise de 'ibâdullâha ol makūlelerin nef' u lutfu lâzım değil; *ne şîr-i şütür ne dîdâr-ı 'Arab*[*]

Altı yüz seneye mütenâhiz müddetden berü erzîde-i hânumân-ı 'Osmânî olan feyz-i Rabbânî ve tecellî-i Rahmânî berekâtiyle in-şâ'allâhu Te'âlâ 'an-karîb 'âmme-i umûr ve mesâlih-i mülk ü millet, dest-yârî-i Pâdişâh-ı İskender-menkabetle muntazam ve devr-i Mahmûdî'lerinde ezmine-i ecdâd-ı emcâdlarından efzûn kâffe-i 'ibâd ü bilâd âsûde ve muğtenem olmak, dergâh-ı Kibriyâ-penâh'dan mes'ûl ü mütezarrı'dır.

Garîbe

Bir gün Vezîr-i müşârun ileyh ecnâs-i nâs ile memlû bir meclisde hasbihâl sadedine âgāz ve serîre-i samîmiyyelerini ibrâz edüp, dedi ki: "Niçe müddetden berü dîn ü devlet umûru muhtellü'n-nizâm ve bünyân-ı mülk ü millet müşrif-i inhidâm olmağla, mahzâ gayret ü hamiyyetden nâşî mansıbımı ve vilâyetimi terk edüp, bu sûretle Âsitâne'ye geldim. Hulâsa-i maksadım ancak dîn ü devlete hıdmet ve tanzîm ü ıslâhına sa'y ü himmet eylemekdir. Eğer devlet ü saltanat tarafına başka bir niyyetim ve sû'-i kasd ü 'azîmetim var ise Hakk Te'âlâ beni buradan sağ çıkarmayup, beni âteşlere yaksun. Pes bu 'ibâretle gûyâ ki niyyeti hayr olduğunu ifâde vü inbâ edüp, lâkin 'aks-i niyyeti sûretinde nefsine mücâzât bi'l-hark ile du'â eylemesi, mahzâ intâk-ı kazâ' kabîlinden olduğu hüveydâdır; *fe-âle me'âlühû ilâ mâ-kāle*[**] **[N4 81b]**

Dîğer

Rumeli müte'ayyinânından ve 'Alemdâr Paşa'nm müte'allikātından Tâhir Ağa nâm bir merd-i pâkîze-zebân -ki fî'l-vâki' sîmâsında sime-i sıdk u emânet nümâyân idi- bi'l-münâsebe nakl ü beyân eyledi ki: "Vaktâ ki 'Alemdâr Paşa Sadr-ı sâbıkı Bâb-ı 'âlî'den tard u iclâ edüp, der-'akab eşhâs-ı mevcûde ve haşerât-ı

---

* نه شیر شتر نه دیدار عرب = Ne devenin sütü, ne Arab'ın yüzü" anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

** فاٰل مآله الی ما قال = Sonucu onun dediğine geldi" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

nâ-ma'dûde ile Sultân Selîm'in i'âdesi kasdiyle Seray-ı hümâyûn'a dehşet-endâz-i 'azîmet olduklarında, Kethudâ Refîk Efendi yektâ-ser Bâb-ı 'âlî'de tehallüf edüp, ben dahi evzâ'-ı hâdiseden dil-gîr olduğum hasebiyle Refîk Efendi'ye murâfakatla tevakkuf etmişidim. Pes anınla yukarı dîvân-hânede beri öte ayak oltası ederek ser-encâm-ı kârı mülâhaza ve ba'zı mertebe musâhabete iştigâlimiz esnâsında, Enderûn'dan kendüsüne müte'allık bir âdem gelüp, Selîm Hân'ın kazâ-zede olduğu haber-i pür-kederini telehhüf ü tehazzün sûretiyle îsâl ü ihbâr eyledikde, rikkat ü te'essüfle: 'Benim ciğerim çâkçâk ve hücûm-i gumûmdan helâk olmak mertebesine varmışiken Refîk Efendi'nin çehresine yek-zerre gerd-i keder ü tegayyür gelmeyüp, henûz serîr-ârây-ı Hılâfet olan zât-ı şerîfi su'âl etmeksizin: 'Selîm Hân fevt olmuş ise ne yapalım?' edây-ı bî-bâkânesiyle 'Alemdâr Paşa'nın hayâtına igtirâr eylemekle, ol nâ-bekârın bu vaz'-ı nâ-hemvârı beni dil-fikâr ve dünyâyı dîdeme teng ü târ edüp, bunların matmah-ı enzârları hemân ahz-ı intikāmdan sonra sûret-i dîğerde Devlet-i 'aliyye'ye istîlâ olduğu vicdânımda mukarrer u bedîdâr oldu" deyü nihâyetce nâkıl-i merkūm takrîr eyledi.

Dîğer

Devr-i 'acîbü'l-kevr-i 'Alemdârî'de bir gün bu Hakīr-i nâ-kâm hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anh* ziyâretine ruhsây-ı râh-ı i'tizâm olup, ba'de'l-edâ' hasbe'l-mu'ârefe Vâlide Türbedârı'nın hücresine varup, musâhabete müştagil iken fi'l-asl ketebe-i aklâm-ı [N4 82a] zümresinin dâniş ü ma'rifetle mütemeyyiz ve salâh u 'iffetle mütehayyizlerinden olup, ba'dehû bir mürşid-i kâmile mukārenetle kitâbetden ve ihtilât u ülfetden ferâgat ve ihtiyâr-ı kûşe-i ihtifâ' vü 'uzlet etmiş, müsemmâ bi'l-'Ayn Sâlih Efendi nâm bir zât-ı pâkîze-sıfât nâ-gâh hücre-i mezbûreye kadem-nihâd-ı kudûm-i ferruh-lüzûm olup, miyânemizde mu'ârefe-i kadîme hasebiyle dîdâr-ı 'ayn ve likāy-ı mâ-beyn mûcib-i inbisât-ı cânibeyn oldu. Ol hılâlde sâhib-i hücre bir vesîle ile reh-rev-i bîrûn olmağla, ikimiz sohbet-i rûhânîye havz edüp;

İnkılâbât-ı dem-i sayf u şitâdan söz açup

Güllere murg-i çemen nakl-i ser-encâm eyler

muhâveresince bi'l-münâsebe cümle-i kelâm, ahvâl-i dehr-i bî-devâm semtine mun'atıf oldukda, ihtiyâten tevsîk-ı 'uhûd-i ekîdeye mürâdif bu nesak üzere bir dâstân nakl ü beyân eyledi ki: "Bu Hakīr-i müznib fi'l-asl Mektûbî Kalemi'nde Kâtib olup, Kethudâ Refîk Efendi'yle hukūk-ı hâlisamız olmağla, zemân-ı ferâgatimize kadar mihr u meveddetle evkāt-güzâr olunmuşidi. Ba'dehû hasbe'l-inzivâ' tereddüd ve mülâkātımız munkatı' olup, ancak çend rûz mukaddemce güzerân eden cum'a günü bi'l-iktizâ' ba'de'l-'asr Sultân Ahmed Câmi'i cânibinden gelür iken, reh-güzerde mûmâ ileyhe tesâdüf olunmağla,

cebr u ilhâh ederek bu Fakīr'i hânesine kadar istishâb ve ol gice anda tevkīf birle tekellüf-i tekrîm ü taltîf ederek hâtırımızı isticlâb eyledi. Ba'de'l-'aşâ' ikimiz ferkadân-âsâ tenhâ kalup, her cins ü fasıldan feth-i bâb-ı sohbet olunup, münâsebetle bahsimiz ahvâl-i 'âleme intikāl eyledi. İttifâkī yevm-i merkūmda bu Hakīr Selâmlık vâki' olan câmi'de bulunup, kable's-salât dîdâr-ı tâbdâr-ı hazret-i Şâh-ı cihân ile tenvîr-i dîde-i dil ü cân etmek içün **[N4 82b]** miyâne-i sufûf-i temâşâ-gerânda mütevakkıf olmuşidim. Hudâvend-i 'âlî-mikdâr hazretlerinin süvâr oldukları semend-i dil-pesend gālibâ nev-âmûz olmağla, binek taşında şîve-i nâ-hemvâr izhârı ma'âzallâhi Te'âla renciş-i vücûd-i cenâb-ı Tâcdârî'yi mûcib 'urza-i âzâra ilcâ' eylemekle, 'âmme-i temâşâyiyân medhûş, bu Hakīr dahi lerze-nâk ü bî-hûş olmak derecesine gelüp, hele feriştegân hıfz u nigâh-ı Rabb-i Kadîr dest-dâr ve bağal-gîr olup ve fî zâtihî ol Pâdişâh-ı melek-hüner ü menkabet ve Şehsüvâr-ı meydân-ı furûsiyyet olmağla, tîz-dest muhâtara-i mezkûreden tefassî birle peleng-mânend pertâv edüp, yine zîbende-i zeyn-i semend oldukda, gulgule-i hamd ü sipâs-i nâs hakkā ki felek-mesâs olmuşidi. Bu vak'a-i ciğer-kâr ol gice esnây-ı sohbetde bi'l-münâsebe hâtır-güzâr olmağla, sûret-i teşekkürde: 'Hâliyâ şems-i 'âlem-ârâ gibi ferd-i küllî olan zât-ı hümâyûn bugün şu resme bir hâdise ile ma'âzallâhi Te'âlâ dûçâr-ı hatar u âzâr olmağla, ramak-ı yesîr kalmışiken, hele hıfz-ı Samedânî nigeh-bânı oldu' vâdîsinde ba'zı mertebe şu'beler ile bast-ı kıssa eylediğimde, hemân der-dest olan kazîb-i (قضيب) duhânı vaz'-ı kûşe-i bâlîn edüp, izhâr-ı çehre-i isti'câb ü istinkâr ile: 'A Sâlih Efendi seni pek çok severim ve seninle hukūkumuz kadîmdir. Aya şimdi bu kadar te'essüfün ma'nâsı ve bu resme tekellüfün mebnâsı nedir? Bunda ne var imiş ve encâmında ne olacak imiş. Sadrıa'zam efendimiz sağ olsun' dedikde, hemân derûnum âteş-i endîşe vü teşvîşle nümune-i kânûn olup, derhâl isticmâm-ı bâl ile usûlü tebdîl ve terâne-i efsâneyi makām-ı mümâşâta tahvîl birle: *'Radiyallâhu 'anküm** fi'l-vâki' orası zihnime hutûr eylemedi. Şimdi hâtırım münkeşif ü mütesellî oldu' deyerek nezâketle tagyîr-i makāl edüp, kelimât-ı uhrâya intikāl olundu. **[N4 83a]** Lâkin *'el-'Ârifü yekfîhi'l-işâre***' me'âlince, bu takımın mâ-fi'l-bâllerinden hazret-i Muhavvilü'l-hâl dergâhına isti'âze vü istigāse ederek, ol şeb-i mihneti sabâha çıkardım" deyü 'ale't-tahkīk gözlerinden eşk-efşân olarak nakl ü beyân eyledi.

el-Kıssa: 'Alemdâr Paşa gerçi kimine tiryâk-ı fârûk ve kimine semm-i kātil ve kimine bîş ü cedvâr hâssasında bir ma'cun-i garîb olup, lâkin bâlâdan berü zikr olunan akvâle im'ân-ı nazar olundukda, vücûdu bu Devlet-i 'aliyye-i bihbûda mahz-ı zehr-i muvakkat olduğu iştibâhdan müberrâdır.

Gelelim mebhasimize, çün siyâk-ı muharrer üzere tûfân-ı nâgeh-hîz-i fitne vü sitîz sebebiyle ahvâl-i Âsitâne geysûy-i zengiyâna dönmüşiken,

* رضى الله عنكم = Allah sizden razı olsun" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
العارف يكفيه الاشاره = Ârife tarif gerekmez" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

te'yîdât-ı Rabb-i Mecîd ile nev'an sekîne vü ârâm rû-nümûn ve tarafeyn yekdîğere sû'-i kasd ü ızrârdan me'mûn olup, Sadr-ı 'âlî Memiş Paşa Seray-ı hümâyûn'da kapu arasında ihtiyâr-ı makām ve mühimme-i lâzime tesviyesine ihtimâm üzere oldu. Reşîd Mustafa Efendi, Kethudâ ve Hasan Tahsîn Efendi, Çavuş-başı nasb ve Gālib Efendi mağlûb-i dest-bürd-i nâ-bûdî olmadığına mebnî, yine merkez-i Riyâset'de ibkā olundu. Çün Kapudan Paşa ve Bektâşiyân'ın eşedd-i a'dâsı olan Kadı Paşa'nın ve İnce Paşa'nm ve sâ'ir hempâlarınm sandal ile gürîzân oldukları, ma'lûm-i zümre-i nâ-temyîzân oldukda, hemân birkac sandal ile ve kayıklar ile kati vâfir sanâdîd ü neferât firârîleri ta'kīb ederek Çekmece açığında sularına duhûl etdiklerinde, ilerüden tüfengendâz-i müdâfa'a ve şemşîr-bâz-i mümâna'a olmalarıyla, merkūmlar hâ'iben 'avdet eylediler. Firârîler dahi öteceden karaya çıkup bî-tevakkuf ol havâlîden tehyi'e vü tedârük-i devâbb ü metâyâ ve yek-'inân Çatalca Kazâsı'nda Cengîziyye'den Behâdir Girây çiftliğine ilticâ eylediler. Lâkin Kadı Paşa bunlardan cüdâ olmağla, **[N4 83b]** 'an-karîb sergüzeştini imlâ bâr-ı gerden-i kilk-i bî-nevâdır. Mâ'adâsı andâ ikāmet ve Edirne Bostancı-başısı olup, bunlar ile hem-sîret ve hem-sühan olan mevc-i kûh-endâz-ı bahr-ı fesâd ü fiten Dağdeviren-zâde Mehmed Ağa'ya mahsûs tahrîrât irsâliyle harclık ve esvâb ve mühimmât makūlesini celb edüp, Hân-ı müşârun ileyhin fi'l-asl cem'iyyet-i kesîresi olup, bunlar dahi efrâd-ı vefîre olmağla, el-hāletü hâzih nev'an emn-i derûnla orada ârâm ü sükûn eylediler. Pes bunların mahall-i merkūmda oldukları Âsitâne'de şâyi' oldukda, def'u imâtaları zımnında her çend taraf-ı Sadâret'den ve cânib-i Bektâşiyân'dan Hân-ı müşârun ileyhe tahrîr u teşdîd olunmuş ise de, ber-muktezây-ı gayret-i Hânî ve mübtegāy-ı hamiyyet-i nefsânî ısgā olunmayup, bilâhare furû-mâyegān-ı Ocakluyân'dan neş'et etmiş Kandıralı 'Ali Ağa nâm şahs-ı şeyyâdî lâf u güzâfına mebnî, Mîr-i mîrânlık rütbesiyle Başbuğ nasb ve ma'iyyetine top u tüfeng ve ahşâr-ı bî-şümâr ta'yîn birle karârgâhları tarafına tesyîr eylediler. Binâ'en 'aleyh min-ba'd mahall-i mezbûrda ârâm edemeyüp, oradan raht-çîn-i ikāmet ve bir baş ma'den-i filizzât-i şurûr u fesâdât olan Ruscuk Şehri'ne doğru dü-esbe rân-ı müsâra'at oldular. *Bâz âmedent nîst çû reftî reftî*[*]

Ve çünki vâkı'a-i fâkı'a-i Âsitâne, ol aktâr u aktâna tantana-rîz-i neşr u şuyû' ve lâzım-ı mâhiyyet-i kûsecî olan fenn-i hîle vü mekr u hud'anın İbn Sînâ'sı, ya'nî ortalığın Köse Kethudâsı olan sâbıku'z-zikr Ahmed Efendi'ye de mesmû' oldukda, bir müddet gerçi mütebassırâne meks ü ikāmet edüp, lâkin min-ba'd ârâm ü temkîn mûcib-i hatar u helâk olacağını teyakkun birle hemân telîd ü târif hazâ'in-i bî-gerân ve emvâl-i firâvânı istishâbla verây-ı Nehr-i

---

* باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی = [Şarap iç! Sana belki bin kereden fazla söyledim.] Gittin mi gittin, bir daha gelmene imkân yok, vesselâm" anlamına gelen Farsça bu cümle, Ömer Hayyâm'ın rubâîlerinde geçen bir mısrâdır; bk. meselâ Hayyam, *Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb, İbn Sîna'nın Tamcîd'i ve Tercemesi,* s.129.

Tuna'ya perrân ve Rusyalu'ya dehâletle hâ'iz-i dest-mâye-i necât **[N4 84a]** ü emân olup, verâsından bunlar dahi ol cisrden güzâr ve zîr-i civâr-ı küffârda karâr eylediler. Mesmû'umuza göre Köse Kethudâ'nın müstashabı olan emvâl-i Devlet-i 'aliyye mâlı olmak behânesiyle Rusyalu bâ-defter merkūmun yedinden ol genc-i bâd-âveri ahz ve gûyâ ki bir mahall-i muhrize vaz' u hıfz edüp, merkūmu ve sonradan lâhık olan firâriyânı Hâce-bey'de kifâyet mikdâr me'âş ta'yîniyle iskân eylediler.

Tetimme-i ahvâl-i Âsitâne

Çün rûz-i fîrûz-i sulh u sükûnun ferdâsı yevm-i 'îd-i sa'âdet-bürûz◊ olmağla, mehmâ-emken hâzır olan 'ulemâ' ve a'yân tehniye-i 'îd-i şerîf merâsimini te'diye ve takbîl-i kûşe-i bisât-ı Süreyyâ-menât-ı Sultânî hıdmetini tevfîh eyledikden sonra, Hûrşîd-i sipihr-i şevket ü ikbâl sabâhu'l-'îd 'ahd-i übbehet ü iclâl Pâdişâh-ı a'zam, Şehinşâh-ı ekrem, Halîfe-i bî-hılâf, Sâye-i vâhibü'l-eltâf, Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn Sultân-ı Mahmûdü'l-hısâl Hâkān-ı memdûhu'l-fi'âl *halledallâhu, hılâfetehû ve eyyede ve ekkede saltanetehû** hazretleri fer u haşmet-i Şâhâne ile sûvâr ve Ağa nasb olunan Kul Kethudâsı ve neferât-ı sâ'ire 'ale'l-'âde Selâmlığa hâzır u âmâde oldukları hâlde muhtasarîce alay birle Zeyneb Sultân Câmi'inde edây-ı nemâz-ı bayrâm eyledikden sonra, kevkebe vü dârat-i Mülükâne ile makarr-ı saltanatlarını yine gıbtagâh-ı Dâru's-selâm eylediler. Ancak Selâmlığa 'azîmet-i Şâhâne hılâlinde, iki taraflu henûz mestûra silâh-pûş olarak saf-beste-i satr-ı selâm olan Bekâtişe'den ba'zı ser-be-hevâ ve nümûne-i *huşubun müsennede*** niçe bî-magz ve bî-hayâ makūlesi, müvâcehe-i hazret-i Hidîvâne'de Silahdâr Ağa'nın ve sâ'ir kurenâ'-i ma'dûdenin i'dâmlarım istid'â ve ba'zı mertebe dürüştâne ve nâ-dürüstâne hezeyâna ictirâ sadedinde olacakları, ba'zı emârât-ı sahîha ile Yeniçeri Ağası'nın **[N4 84b]** ve ba'zı 'ukalâ' ser-i kârlarının mahsûsları oldukda, henûz gurre-i garrây-ı ufuk-ı Saltanat hazretleri Soğuk-çeşme kapusundan kevkebe-nümây-ı tal'at olmaksızın Ağa-yı mûmâ ileyh ve ser-i kârân-ı merkūmûn bağteten izhâr-ı cünbiş ü neşât ve îsâr-ı şetâret ü inbisât ederek, ol makūle güsiste-mehâr ve bî-âdâblara teveccüh ü hıtâbla: "el-Hamdü lillah, el-hamdü lillah yine Hacı Bektâş'ın himmeti zuhûr etdi. Ocağımızın berekâtiyle bu merâmımız dahi bitdi. Be yoldaşlar, be koçaklar, be karakoclar! Ne durursuz Tekfûrdağı semtinde firârîlerin mecmû'unu giriftâr eylemişler, çâpük bir ân akdem karşulayup, cümlesini ahz edüp ve bu tarafa getürmeyüp,

◊ 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.

* خلد الله خلافته و ايّد و اكّد سلطنته = Allah onun hılâfetini kalıcı kılsın, saltanatını da dâim kılsın ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

خشب مسنده = Duvara dayanmış kütükler" anlamına gelen bu kelimelerle, Kur'ân, el-Münâfikūn, 63/4. âyetin ortasındakı kısma telmîh vardır.

hemân Et-meydânı'na ihzâr ve bizler Selâmlığ'ı savup varınca kadar 'adedlerince kazıklar tertîb ü tehyi'esine ibtidâr edesiz. Tâ ki ol ser-i kârân-ı gürûh-i eşrâr hemân keşîde-i Serdâr olsunlar" deyü bişr u beşâretle yaygara basarak bir mertebe hass ü ta'cîl eylediler ki, fart-ı sürûrlarından berzede-i şu'ûr olup, birinin bir dakîka ârâma mecâli kalmayup, cümlesi Çekmece tarafına doğru buhâr-ı muzlim gibi çekilüp gitdiler. Hakkā ki hulûs-ı kalb-i hazret-i Hılâfet-penâhî ve sırr-ı nâmûs-i Saltanat-ı Zıllullâhî berekâtiyle Ağa-yı mûmâ ileyh ve hemdemleri bu bâbda bu gûne tedbîr-i hikmet-semîre Rûhu'l-kudüs ilkāsiyle mülhem olup, bu tarîkle ol küstâhların sikletleri ber-taraf, bakıyye-i ashâb-ı sekîne vü âdâbla ikmâl-i hıdmet-i Hidîv-i felek-cenâb eylediler. Ve dakīka-i merkūmeye muttali' olan hayr-hâhân, Ağa-yı mûmâ ileyhe ve refîklerine şâbâş ve tahsîn-i firâvân etdiler; el-hakk güzel ve bî-bedel eltaf-ı letâyifü'l-hiyel idi; *câzâhumullâhu bi'l-hayr*[*]

Ve devr-i 'Alemdârî'de Kapudanlık'dan matrûden mütebâ'id ve Burusa'da ka'de-i tahiyyâtda mütekā'id olan Çezâ'irli Seyyid 'Ali Paşa, vekāyi'-i Âsitâne'yi gûş eylediği anda bî-tevakkuf **[N4 85a]** sütûn-i sefîne gibi kıyâm ve Âsitâne cânibine neşr-i bâdbân-ı i'tizâm ve;

Kimdir bizi men' eyleyecek bâğ-ı cinândan
Mevrûs-i pederdir girerüz, hâne bizimdir

da'vî-i fuzûlânesiyle hod-be-hod doğru Tersâne'ye varup, mağsûbu olan mesned-i Kapudânî'de bast-ı post-pâre-i ârâm eyledi.

Ve bundan akdemce îmâ olunduğu üzere Kā'im-makām Memiş Paşa yevm-i sâlis-i 'îdde[◊] hasbe-zarûreti'l-vakt mühr-i Sadâret'i tahsîl ve vekâleti asâlete tahvîl eyledi; *ez-Zarûrâtü tübîhu'l-mahzûrât*[***]

Ve yevm-i mezbûrda Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde ma'a-mahdûmihî Mağnîsâ'ya iclâ ve ber-vech-i müsâra'at cihet-i me'mûrlarına isrâ kılındı.

Latîfe

Münîb Efendi cild-i sâbıkda tafsîl olunduğu üzere Hudâvend-i esbak *'aleyhi'r-rahme* hazretlerinin manzûr-i nazar-ı iltifâtları olup, Seray Hâceliği takrîbiyle dâ'imâ Enderûn'a müterreddid ve 'ulûm-i edebiyye ve tevârîhe

---

* جازاهم الله بالخير = Allah onları en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* I,628.

◊ 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı.

*** الضرورات تبيح المحذورات = Zarûretler, mahzûrları yapılabilir kılar" anlamına gelen Arapça İslâmî bir kuralı ifâde eden cümledir.

mümâreseti sebebiyle hôş-gûy ve nükte-güzâr ve latîf-sohbet olmağın, ağayân-ı Enderûn bi'l-cümle meclis-i mûmâ ileyhe mâ'il ve musâhabetine ez-dil ü cân şîfte-dil olmuşlar idi. Bir gün bi-hasebi'l-iktizâ' Şeyhulislâm-ı vakt ma'zûl ü menkûb ve yerine bir âharı mevsûl ü mansûb olmuş. Ol gün ba'zı mukarrebîn Efendi-i mûmâ ileyhle 'ale'l-'âde hem-nişîn olup, hılâl-i sohbetde kendüden, ma'zûl-i müşârun ileyhin evzâ' u etvârını istifsâr eylediklerinde, hakkında fasl ü mezemmetine dâ'ir kati vâfir makāle serd ü beyân ve "'Azli husûsu isâbet-i mahz oldu" deyü tasvîb ü istihsân eylemiş, ba'dehû: "Hâlâ câ-nişîn olan zât-ı güzînin hâli nicedir?" deyü su'âl etdiklerinde, bunun da in-şâ'allâhu Te'âlâ vasf-ı hâlini 'azlinden sonra nakl **[N4 85b]** ü takrîr ederim" deyü latîfe eylemekle, makāle-i merkūme ol mukarrebîn vesâtatiyle vâsıl-ı sem'-i Sultânî oldukda, vâfirce hande-nâk-i inbisât olup, Efendi-i mûmâ ileyhe irsâl-i 'atâyâ eylemişler.

Tekmile

Bu latîfe üzere muharrir-i Hakīr dahi ma'zûl-i müşârun ileyhin mücmelen ba'zı mertebe hasâ'ıs-ı hasâ'ilinden bahs eylemek husûsuna efsâne-hân-ı hâme-i kā'il oldu. Efendi-i müşârun ileyh hazretleri gerçi fî zâtihî hubb-i dünyâya be-gāyet mütehâlik ve câh u riyâset mâddesinde nefsine gayr-i mütemâlik, mürtekib ü mütenezzil, harîs ve gedâ-dil olup, bilâ-hılâf mülâzemete kadar menâsıb u merâtibi bi'l-vesâ'it müsâveme ile fürûht eder olduğu, cümlenin ma'lûmu olan mevâddan olup, lâkin 'urefâ'-i ehıssâya letâ'ifü'l-hiyel kabîlinden olan tevâzu' ve nerm-hûyî ve hoş-gûyî ve hande-rûyî haslet-i sûriyyeleriyle muttasıf olmağla, bu vaz'ı nekāyıs-i mezkûresine nev'an settâru'l-'uyûb idi. Ve gerçi mahz-ı cehâletine mebnî, aslâ ashâb-ı 'ilm tarafına meyl ü iltifâtı olmayup, lâkin turuk-ı meşâyih mukallidleri olan sikke-sûret erbâbına i'tikād-ı câhilânesi olmağla, câh u ikbâl ümniyyesiyle ol makūle köfte-hârâna ziyâdesiyle ikrâm ü ihtirâm eder idi. 'İlm-i usûlde be-gāyet 'ârif ü dânâ olduğundan, devr-i mecâlis ve neşr-i havâdis eder makūlesine mahsûs 'atıyye ve kimine ta'yîn-i şehriyye eder idi. Lâkin mahdûmları Sâlih Molla fî zâtihî beziyyü'l-lisân, mu'cib ü mürtekib, mu'teriz, fassâl, ta"ân, hezzâl ve deccâl ve hırs ve hubb-i dünyâ ve sâ'ir ahlâk-ı mezkûre-i pederîden vâye-gîr-i nisâb u kemâl olduğuna mebnî, fi'l-hakīka pederinden mukaddem bunun te'dîbi elzem olup, ancak pederine terfîkı müvecceh görülmekle, peder u püser bes-berâber dergâh-ı 'âdâlet-destgâhdan beder kılındı; *ilâ haysü elkat rahlehû Ümmü Kaş'am** **[N4 86a]**

Ve mukaddemâ Ruscuk'da menfiyyen mukīm olan sâbık Kethudâ Moravî 'Osmân Efendi, Köse Kethudâ'nın ve sâ'ir firârîlerin şûriş u ıztırâblarıyla ol

* الى حيث القت رحله امّ قشعم = Ümmü Kaş'am'ın yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar)" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

havâlî herc ü merc ü inkılâbla mâlî olup, erganûn-nevâz çerh-ı nâ-sâz başka perdeden ser-âgāz eylediğini lede'l-müşâhede, ba'de'l-yevm ol diyârlarda karâr, mûcib-i hatar u âzâr olduğunu mütâla'a eylemekle, hemân leff-i seccâde-i ârâm ve Bahr-ı siyâh Boğazı'nda kâ'in kal'anın birine gelüp, dânâ-yı rusûm-i devlet olmağla, orada ikāmet ve keyfiyyetini huddâm-ı dergâh-ı sipihr-ihtişâma 'arz u i'lâm eylemeğin, taraf-ı hazret-i Şehriyârî'den izin ve düstûr şeref-sudûr buyurulmağla, gelüp sâhil-hânesinde visâde-güzîn-i râhat ü huzûr oldu.

Ve cülûs-i Hidîv-i sâbık hengâmında Defterdâr ve bir cihetden dahi *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl** vâris-i muhallefât-ı bî-şümâr mesâbesinde olan Sa'dullah Efendi, devr-i 'Alemdârî'de Edirne Serayı'nın ta'mîri nâmiyle Der-i devlet'den ib'âd olunmuşidi. Bu eyyâmda bî-sudûr-i izn ü ruhsat Âsitâne'ye 'avdet eylemekle, bu vaz'-ı küstâhânesi Limni Adası'na tagrîble te'dîbini muktezî oldu.

Ve Dâru'l-emâre bi'l-külliyye hâkister-i nâr-ı hasâre olmağla, Sultân Bâyezîd civârında Merkebciler Kapusu bizâsında Kethudây-ı Vâlide-i Hudâvend-i esbak merhûm Yûsuf Ağa'nın konağı Dâru'l-emâre ittihâz olunup, 'ale'l-'acele ferş ü tezyîn ve Vezîr ve küttâb ve sâ'ir hademe-i bâb zümrelerine mahsûs odalar ta'yîn ve her biri mevki'-i mu'ayyenlerinde temkîn kılınmağla, umûr-i devlet ve mesâlih-i memleket ru'yetine ve muhterik olan Dâru'l-emâre'nin ve Defter-hâne ve Cebe-hâne'nin tathîr u ta'mîrleri temşiyetine mübâşeret olundu.

Ve firâr eden Kapudan Paşa'nın ve sâ'irlerin eynemâ kânû ahz ü girift **[N4 86b]** ve Der-i devlet'e îsâlleri husûsuna ikdâm olunmak bâbında Rumeli'nin her koluna evâmir-i 'aliyye-i ekîde ile mübâşirler neşr u irsâl kılındı. Ve Kadı Paşa'nın ve Behîc ve 'Ali Efendi'nin hem-râh-ı gürûh-i gürîzân olmadıkları bi'l-istihbâr tahkîk olunmağla, derûn-i İslâmbol ve sâ'ir etrâf u enhâ, Devlet-i 'aliyye tarafından tefahhus-ı şedîd ve ihbâr edenlere mevâ'îd ve ketm edenlere va'îd-i ekîd zuhûruyla teşvîk u tehdîd ve pey-der-pey bu mu'âmele tecdîd ü temhîd kılındı.

Ve bi-takdîr-i Mümteni'u't-tagyîr Âsitâne-i sa'âdet-masîr'de ser-zede-i hudûs olan kavâri'-i vekāyi' sâ'ir Memâlik-i mahrûse'de dîğer-gûn ircâfât ü hurâfâtla şâyi' ve hırâşende-i mesâmi' olacağı derkâr olmağla, vech-i nâzikâne ve üslûb-i hakîmâne ile havâdis-i mezkûreyi muhbir ve herkes bulunduğu hâl ü mahalde tesebbüt ü istikrâr ve kemâ-kân kâr u kirdârlarına iştigāl ü ibtidâr eylemek emr u tenbîhini müş'ir ve Der-i devlet-medâr'da umûr u mesâlihi olan ashâb-ı hâcât 'alâ cera'l-'âdât bî-mehâbâ Âsitâne-i emn-âşiyâne'ye tereddüd etmek husûsunu müzekkir Rumeli'nin ve Anadolu'nun üçer kollarına ve Mısır

---

* العهدة على الناقل = Günâhı vebâli bunun nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

ve Şâm ve Bağdâd câniblerine ve Bahreyn sevâhil ve cezâ'irlerine evâmir-i 'aliyye ba's ü tesyâr kılındı.

Ve 'Alemdâr Paşa'nın bakıyye-i mâ-meleki hark u tâlân beyninde *"Ez-bâd-ı hevâ âmed ve ber-bâd-ı hevâ reft*"* vefkınca bî-eser ü nişân olup, ancak âteş-gede-i hatardan ve şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı şûr u şerden necât ile İmâm-ı Evvel Efendi'nin harîminde kûşe-nişîn-i emn ü emân olan kırk elli kadar cevârî-i havârî-manzar, kimi ashâbına redd ü teslîm ve kimi cânib-i mîrîden bey' olunarak ol maslahat dahi tetmîm olundu.

Vezîr-i müşârun ileyhin ber-vech-i meşrûh zemân-ı kalîl istiklâlinde vücûh-i şettâ ile cem' u iddihâr eylediği tefârîk-ı emti'a vü eşyâdan başka hazîne-bend olarak Köse Kethudâ'nın **[N4 87a]** Ruscuğ'a götürdüğü 'ayn-i nakd olarak on dört bin kîse akca olduğu ba'de-bürhetin ba'zı serâ'ir-âşinâyân lisânından mesmû' oldu.

Seray-ı hümâyûn mahsûr olduğu eyyâmda kemâl-i tazyîk içün Kerbelâ Vak'ası gibi Enderûn'un suyunu dahi kat' eylemek sadedinde olup, lâkin tarîkını bilmeyüp, su yolcuları dahi muhtefî olduklarından nâşî, ol gaddâr-ı siyeh-kârlar hâricden terâzû mecrâlarını istiksâ eylemişler ise de bir dürlü zafer-yâb olmakdan nâ-ümmîd olmuşlar iken, ol havâlî sükkânından delîl-i râh-ı dalâlet bir İblîs-cibillet şahsın delâletiyle mecrâya zafer-yâb olmalarıyla, kat'-ı âb ile ehâlî-i Enderûn'u vâkı'â bî-tâb etmişler idi.

Vak'a güzerânından sonra meğer şahs-ı mezbûr hasbe'l-maslaha Siroz nâm beldeye 'azîmet edüp, İsma'îl Bey'in dâ'iresinde âşinâsı olmak mülâbesesiyle anınla mülâkāt ve henûz Âsitâne'de mütehaddis olan hâdisenin müretteben tefâsîli mesmû' u ma'lûmları olmadığından, hademe ve etbâ' şahs-ı mezbûru istintâk eylediklerinde, *"Ve 'ale'l-habîri sekatte*"** meseli vefkınca ol cehûl-i bu'l-fuzûl ü tebehkâr, buzâk-efşân-ı iftihâr olarak mebde'-i vâkı'adan nakl ü beyâna ibtidâ ve incirâr-ı tertîble: "Seray-ı hümâyûn hemân benim dest-yârî-i himmetimle vehn ü rehâvet peydâ eyledi. Zîrâ suları munkatı' olmağla, muzâyaka-i tâmmeye giriftâr olduklarına mebnî, a'sâb-ı mukāvemetleri müsterhî ve fâtir olmağla, 'ukde-i saht-bend-i rişte-i maslahata inhilâl geldi" deyerek, habîs harîf Şemir-i la'în*** gibi suyun inkıtâ'ına sebeb ve reh-nümâ olduğunu nakl ü inbâ eylemiş, ba'zı sâmi'în dahi ol şahsın dâstân-ı menkūlünü İsma'îl Bey'e nakl ü hikâye eyledikde, bi'n-nefs huzûruna ihzâr ve nüvâziş ü

---

* از باد هوا امد و بر باد هوا رفت = Bedavadan gelen bedavaya gider [=Havadan gelen havaya gider]" anlamına gelen Farsça atasözüdür.

و علی الخبیر سقطت = Tam adamına rast geldin" gibi bir anlama gelen Arapça deyimlerdendir; bk. meselâ *el-Meydânî, Mecma'u'l-Emsâl,* II,24.

Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan kişi, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in üzerine hücûm edilmesi emrini veren Şemir b. Zülcevşen olmalıdır; bk. meselâ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA,* İstanbul 1998, XVIII,520.

iltifât ü i'tibâr ve hevâdârî-i zümre-i eşrâr olmak sûretini izhâr ederek: "Hele Ocaklu **[N4 87b]** şehbâzları bu bâbda Devlet-i 'aliyye'ye güzel hıdmet ibrâz eylediler" deyerek kıssayı istintâk edüp, aralıkda lücce-i hikâyeti tehyîc içün izhâr-ı çehre-i hazz u inbisât-ı tâmm ve efsâne-i merkūma germ-iştihây-ı istimâ' olduğunu i'lâm ederek, temâmî-i vak'ayı ısgā edüp, kat'-ı mâ' mâddesi kendünün rehberî ve delâletiyle sûret bulduğu tav'an ikrâriyle sâbit ü hüveydâ oldukda, âferîn-gûyâ olarak hazînedârına: "Bu âdeme hoşca ri'âyet ü ikrâm eyle!" deyü tekrîm ü telattufla dâ'iresinde mihmân eylemesini sipâriş edüp, verâsından: "Halîfe-i rûy-i zemîn, Ulu'l-emr-i 'âmme-i Mü'minîn hazretlerinin makarr-ı 'âlîlerini bir alay hâricîler hasr u tazyîk edüp, Kerbelâ Vak'ası gibi bu Yezîd dahi suyunu kat' birle dînsiz, îmânsız pelîd olduğunu kendi lisâniyle tahkīk u tasdîk eyledi" deyü derhâl bilâ-imhâl eşedd-i siyâsetle mâ'-i hayâtını kat' eylemekle, şimdilik şahs-ı mersûm pîş-âheng-i katâr olarak sû'-i sanî'ini idrâk edüp, *"Ke'l-bâhisi 'an-hatfihî bi-zılfihî"** meselince, kendi seyf-i lisâniyle katl ü helâk oldu.

İsma'îl Bey'den sudûr eden bu vaz'-ı hamiyyet-iştimâl bi-'avnihî Te'âlâ sâ'ir ehl-i fesâd ü dalâlin dahi şemşîr-i siyâset-i Pâdişâh-ı bülend-ikbâlle in'idâm ü zevâllerine berâ'atü'l-istihlâl tarîkasınca huceste-fâl 'add ü i'tibâr olundu.

Nebze

'Alemdâr Paşa ile ve sonra bi'l-cümle Rumeli a'yânları ve kendünün kadîm ve hâdis müte'allikāt ve müntemiyânları 'ale'l-'umûm Âsitâne'ye kudûm ve her biri hâllü hâlince bizzât ve bi'l-vâsıta hān-ı yağmâdan vâye-gîr-i igtinâm ve mezâk ve hâhiş-i nefsâniyyesiyle şîrîn-kâm olup, lâkin müşârun ileyhin kethudâsı olup, mukaddemâ Ordu-yi hümâyûn'a sıdk-ı hıdmeti Kapucu-başılık tevcîhi birle bâ'is-i rif'ati olan el-Hâc Ebûbekir Ağa, mesmû'umuza göre bir 'âkıl ü kâmil, dûr-endîş ve mu'tedil bir kimse olmağla, murâfakatden imtinâ' birle **[N4 88a]** Şumnu'da ahvâl-i memlekete tekayyüd ü nezâret etmek behânesiyle tevakkuf edüp ve bunların bu hareketlerini aslâ istihsân eylemeyüp, elbette 'âkıbeti müntic-i vehâmet olacağını ba'zı hem-râzlarıyla hasbihâl eder imiş. Vâkı'â ol 'asırda ve sonra merkūmdan sûret-nümây-ı ma'raz-ı zuhûr olan evzâ' u etvâra nazaran ol takımdan müstesnâ bir 'âkıl ve kâmil ü dânâ âdem olduğu hüveydâ oldu.

'Acîbe

Bâlâda îmâ olunduğu üzere 'Alemdâr Paşa be-gāyet ümmî ve 'âmî ve nâdân olmağla, cihet-i câmi'a-i mücâneset irtibâtıyle istihdâm ü istishâb

* كالباحث عن حتفه بظلفه = Tırnağıyla ölümünü araştıran gibi" anlamına gelen Arapça deyimdir.

eylediği eşhâsın ekserî kendüsüne hem-hâl ve dağ âdemîsi gibi bir nev‘ sevâd ü timsâl idi. Âsitâne'ye geldikde anların kimini Çukadâr ve Gedik Ağası ve kimini hey'et-i sâbıkasıyla Sakallu Ağası menzilinde isti‘mâl eder idi. Ol makūle sakallu ağalarından bir yâdigârı, bir hıdmet-i cesîme ile Bosna Vâlîsi Sadr-ı sâbık İbrâhîm Paşa'ya irsâl eylemekle, vardıkda efendisini sâhib-kırân-ı ‘âlem i‘tikādiyle ‘azametine istinâd ü igtirâr ve fart-ı cehâlet ve belâdet-i zâtiyyesinden nâşî kendi nefsini fedâyî zümresinden ‘add ü i‘tibâr ederek, dâ'ire-i müşârun ileyhe duhûlünde bir vechile hazm u kazm olunmayacak vech üzere tafra-furûş ve çehre-nümâ olmağla, Kethudâ ve ba‘zı müte‘ayyinân-ı dâ'ire esnây-ı sohbetde: "Ağa cenâbları! Mukaddemâ hiç vüzerâ' ve ümerâ' makūlesine hıdmetiniz oldu mu?" deyü mezbûra su'âl eyledikde, çîn-i cebîn-i infi‘âl ile: "Bak Kehye! Bizim Bayrakdâr Paşa efendimizden gayri kimseye hıdmetimiz yokdur. Allah'a bile hıdmetimiz yokdur" deyü cevâb verdiği sahîhan mesmû‘umuzdur.

Var kıyâs et vüs‘at-i bâhr-i cehâlet nidiğin*

Ve *el-Cehlü ahu'l-küfri, hafizanallâhu Te‘âlâ***

Ba‘zı havâdis-i kevniyye

Nâ-şebân-ı Bektâşiyân tarafından şiddet-i ilhâh u tekāzâ Silahdâr Mehmed Bey'in **[N4 88b]** Kıbrıs Adası'na iz‘âc ü iclâsını iktizâ eylemekle, yerine Kilar Kethudâsı Mehmed Emîn Ağa, Silahdâr ve Kahveci-başı ‘Osmân Ağa, Kethudây-ı Kilar ve el-Hâc ‘Ârif Ağa, Mâbeyinci olmayarak Kahveci-başı makāmında ber-karâr oldu.

Tevcîhât-ı vüzerâ'-i ‘izâm

İşbu tevcîhât müstakıllen sabîha-i karîha-i hazret-i Cihândârî sânihâtı olmağla, tafsîlen sebt ü terkīmine mübâderet olundu. De'b-i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn üzere şehr-i şevvâl evâ'ilinde◊ tevcîhât-ı menâsıb vâki‘ olagelmekle, bu sene-i müsteclibü'l-meymenede dahi yevm-i ‘âşirde◊◊ menâsıb-ı vüzerâ'-i ‘izâm tevcîhâtı bâ-irâde-i Pâdişâh-ı kerîmü's-sıfât sahîfe-zîb-i vukū‘ olup, kimi tebdîl-i câh ve kimi takrîr-i câygâh kılındı. Ez-ân-cümle Rumeli Vâlîsi Vezîr Hûrşîd Ahmed Paşa, Sofya Ser‘askerliği'yle ve Eyâlet-i Bosna

---

* Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinden birinde geçen "Var kıyâs et vüs‘at-i deryâ-yı rahmet nidüğin" mısrâından (bk. *Bakî, Dîvânı,* s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

** الجهل اخو الكفر حفظنا الله تعالى = Cehâlet küfrün kardeşidir, Yüce Allah bizi korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊ 1-10 Şevvâl 1223 = 20-29 Kasım 1808.

◊◊ 10 Şevvâl 1223 = 29 Kasım 1808 Sah.

ma'a-Livâ'-i Hersek, vâlîsi Sadr-ı esbak Hilmî İbrâhîm Paşa kemâ-kân mansıblarında ibkā ve Eyâlet-i Silistire ve muhâfaza-i Kal'a-eş, İsma'îl Başbuğu Sadr-ı sâbık Çelebi Mustafa Paşa'ya ve Eyâlet-i Girid ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Kandiye, sâbıkā Hanya Muhâfızı Vezîr 'Abdülkādir Paşa'ya ve Eyâlet-i Anadolu, sâbıkā Trabzon Vâlîsi Vezîr 'Osmân Paşa'ya ve Eyâlet-i Karaman, sâbık Girid Vâlîsi Vezîr el-Hâc Mehmed Hakkı Paşa'ya, Boğaz Ser'askerliği'yle ve Eyâlet-i Mar'aş, Vezîr 'Abbâs Paşa'ya ve Eyâlet-i Rakka, ibkā'-i Vezâret'le 'Azm-zâde 'Abdullah Paşa'ya ve Eyâlet-i Trabzon, ibkā'-i Vezâret'le Limni Muhâfızı-yı sâbık Vezîr Seyyid 'Osmân Paşa'ya ve Eyâlet-i Habeş ve Livâ'-i Cidde ve Şeyhu'l-Haremlik-i Mekke, hâlâ Haleb Vâlîsi Ziyâ Paşa'ya ilhâkan ve Livâ'-i Ohri, İsma'îl muhâfazasında olan mîr-i mîrândan Karslı 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Çirmen, Bolayır muhâfazasında olan mîr-i mîrandan Dervîş Hasan Paşa'ya **[N4 89a]** ve Livây-ı Hanya ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Hanya, mîr-i mîrândan Mar'aşlı 'Ali Paşa'ya ve Livây-ı Resmo ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, sâbıkā Niğde Mutasarrıfı mîr-i mîrândan Tâhir Paşa'ya ve Livây-ı Eskişehir, mîr-i mîrândan Bağdâdî Ahmed Paşa'ya ve Livây-ı Karahisâr-ı sâhib, sâbık Diyârbekir Vâlîsi Vezîr Şerîf Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i Ankara, İbrâ'îl Muhâfızı Vezîr Seyyid 'Abdurrahman Paşa'ya, Kayseriyye Sancağı ilhâkıyla ve Livây-ı Niğde, Hûrşîd Ahmed Paşa Silahdârı mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Beyşehri, mîr-i mîrândan Beylanlı Mustafa Paşa'ya ve Livâ'-i Akşehir, mîr-i mîrândan İsakcı muhâfazasına me'mûr Mehmed Sâlim Paşa'ya, Mütesellim ile zabt etmek şartıyla ve Livâ'-i Akseray, sâbıkā Kırşehri Sancağı'na mutasarrıf Kahremân Paşa-zâde mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Çorum, mîr-i mîrândan Şâhîn 'Ali Paşa'yâ ve Livâ'-i Koca-ili, Vezâret'i ibkāsıyla 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcîh olunup, Eyâlet-i Halebü'ş-şehbâ dahi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya ve Eyâlet-i Safed ve Saydâ ve Beyrût, hâlâ mutasarrıfı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'ya ve Eyâlet-i Erzurum, Şark Cânibi Ser'askerliği'yle Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Eyâlet-i Çıldır, Hamşî-zâde Vezîr Selîm Paşa'ya ve Eyâlet-i Kars ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, mîr-i mîrândan 'Abdullah Paşa'ya ve Eyâlet-i Van ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Dervîş Mehmed Paşa'ya ve Eyâlet-i Bağdâd ve Şehrizor, Vezîr Süleymân Paşa'ya ve Tevliyet-i Hıtta-i Mısır, Vezîr Mehmed 'Ali Paşa'ya ve Eyâlet-i Cezâ'ir-i Garb, mîr-i mîrândan Ahmed Paşa'ya ve Eyâlet-i Tûnus, mîr-i mîrândan Hamûd Paşa'ya ve Trablus-i Garb, mîr-i mîrândan Yûsuf Paşa'ya ve Eyâlet-i Şâm ve Kudüs ve Nâblus, Yûsuf Paşa'ya ve Eyâlet-i Mora, Tepedelenli-zâde Vezîr Veliyyüddîn Paşa'ya ve Eyâlet-i Cezâ'ir ve Kapudanlık-ı Deryâ, Seyyid 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Yanya ve Tırhala, Vezîr 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Delvine, Mora Vâlîsi-zâde mîr-i mîrândan Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i İlbasan **[N4 89b]** ve İskenderiyye, Avlonya Mutasarrıfı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya ve Livâ'-i İzvornik, mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Klis der-Bosna, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Süleymân Paşa'ya ve Livâ'-i

Vidin ve Niğbolu ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Vidin, Vezîr İdrîs Paşa'ya ve Livâ'-i İnebahtı, mîr-i mîrândan Tepedelenli-zâde Ahmed Muhtâr Paşa'ya, kal'ası muhâfazası şartıyla ve Livâ'-i İç-il, Vezîr Seyyid Ahmed Paşa'ya ve Livâ'-i Gönye, kapucu-başılardan Tuzcu-zâde Memiş Ağa'ya ve Livâ'-i Eğriboz ve Karlı-ili, Vezîr Ebûbekir Paşa'ya ibkā olundu.

Kezâlik yevm-i merkūmda Bâb-ı 'âlî'ye ve sâ'ir Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'a müte'allık menâsıb tevcîhât vâki' oldu. Ez-cümle Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Mustafa Reşîd Efendi'ye ve Riyâset, Mehmed Sa'îd Gālib Efendi ve Ganem Mukāta'acılığı, Mehmed 'Ârif Efendi'ye ve Ganem Kitâbeti, Ahmed Nûrî Bey'e ve Ma'den Mukāta'acılığı, Mehmed Ra'ûf Bey'e ve Teşrîfâtcılık, Mehmed Münîf Efendi'ye ve Beylikcilik, Mehmed 'İzzet Bey'e ve Kethudâ Kitâbeti, Edhem Efendi'ye ve Çavuşlar Kitâbeti, Mehmed Tâhir Efendi'ye ve Nişâncılık, Mehmed Rüşdî Efendi'ye ve Defter Emâneti, Mehmed Râşid Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği, Mehmed Emîn Efendi'ye ve Büyük Rûznâmcılık, Hasan Tahsîn Efendi'ye ve Haremeyn Muhâsebeciliği, Berber-başı-i sâbık 'Ali Efendi'ye ve Şehir Emâneti, Yûsuf Efendi'ye ve Tersâne Emâneti, kapucu-başılardan İsma'îl Ağa'ya ve Darb-hâne Nezâreti, Ahmed Şâkir Efendi'ye ve Arpa Emâneti, kapucu-başılardan 'Osmân Ağa'ya ibkā olunup, Çavuş-başılık dahi Hidîv-i sâbık ber-keşîdesi olmağla, def'aten Baş-muhâsebecilik mertebe-i refî'asına resîde olan İbrâhîm Efendi'ye ve Şıkk-ı Sânî Defterdârlığı, Mehmed Avnî Efendi'ye ve Şıkk-ı Sâlis, 'Abdülkerîm dâmâdı Mehmed Efendi'ye ve Baş-muhâsebecilik, Hurşîd Efendi'ye ve Top-hâne Nezâreti, sâbık Re'îs-i Rikāb Câmib Sâlih Efendi'ye ve İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nezâreti, sâbıkā **[N4 90a]** Rikāb Çavuş-başısı Hasan Efendi'ye ve Matbah Emâneti, kapucu-başılardan sâbık Tersâne Emîni Selânikî Hasan Ağa'ya ve Yeniçeri Kitâbeti 'Abdülhamîd Efendi'ye ve Anadolu Muhâsebeciliği, Nu'mân Sâbit Efendi'ye ve Masraf Kitâbeti, Selîm Sâbit Efendi'ye tevcîh olundu. Ve bunlardan mâ'adâ niçeler ibkā ve niçeler tevcîh birle tervîh u terfîh kılındılar.

Kezâlik Yeniçeri Ağalığı, mutasarrıfı Mehmed Ağa'ya ve Bostâncı-başılık Mahmûd Ağa'ya ve Büyük Mîrâhûrluk, Çukadâr-ı Şehriyârî Ahmed Ağa'ya ve Kapucular Kethudâlığı, Seferli Kethudâsı-yı sâbık Seyyid Mehmed Ağa'ya ve Küçük Mîrâhûrluk, kapucu-başılardan Moravî Bekir Bey'e ibkā olunup, Mîr-i 'alemlik, Çelik Paşa-zâde Hasan Bey'e; Sipâh Ağalığı, kapucu-başılardan Hulûsî Ahmed Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, kapucu-başılardan Sâlih Ağa'ya; Topcu-başılık, Ocak Kethudâsı Mehmed Emîn Ağa'ya; Top 'Arabacı-başılık, Ocak Kethudâsı 'Ali Ağa'ya; Humbaracı-başılık, ocaklusundan 'Abdî Bey'e; Lağımcı-başılık, ocaklusundan Mustafa Ağa'ya; Mi'mâr-başılık, Mustafa Ağa'ya; Kassâb-başılık, Hüseyn Efendi'ye; Cizye Başbâkī-kulluğu, Silahşor Seyyid Mehmed Ağa'ya tevcîh olundu.

'Azîmet-i Re'îs Gālib Efendi berây-ı musâlaha bâ-Rusya

Müşâr-i kalem-i bedâyi'-nigâr olduğu üzere Fransa İmperatoru'yla Erfurt nâm beldede Rusya İmperatoru beyninde mülâkāt-ı müstakılle ve mu'âhedât-ı münferide-i mahsûsa vâki' olup, cümle-i mu'âhedâtlarından birisi Fransalu'nun İngilterelü ile 'akd-i musâlaha eylemek ve birisi yine Fransa İmperatoru Devlet-i 'aliyye ile Rusyalu miyânmdan tevassut mevhûmunu fesh u ilgā birle devleteyn-i merkūmeteyn hod-be-hod münferiden rabt-ı nitâk-ı sulh u musâfât eylemek mâddeleri olduğuna mebnî, evâ'il-i ramazânda◊ Vahîd Efendi, İngilizlü içün Boğaz'a **[N4 90b]** ta'yîn olunup, ol hılâlde cânib-i Devlet-i 'aliyye'den iktizâ eden murahhasların serî'an ta'yîn ve Bükreş Kasabası'na tesyîr olunmasını müş'ir Rusya Feldmerşali Pozoroski [=Prosorowski] Ceneral'in Der-i devlet-medâr'a mahsûs Kapudan ile kağıdı vürûd eylemekle, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den dahi murahhaslar intihâb ve tahsîs olunmuşiken, kable'l-'azîme 'Alemdâr Paşa tarafına 'arsa-i hayâtdan hezîme vukū'u, husûs-ı mezkûrun tesvîfini ve vakt-i merhūna tevkīfini müstelzim olmuşidi. el-Hâletü hâzih mahzâ 'avn ü te'yîd-i hazret-i Perverdigârî ve yümn-i teveccüh-i kudsî-eser-i cenâb-ı Şehriyârî ile mâdde-i hâdise-i Âsitâne vech-i sühûletle mündefi' olarak, Devlet-i 'aliyye'nin kuvvet-i ictimâ'iyyesi fâb ü tüvân-ı haste-i sıhhat-âmede gibi erkân ve huddâm-ı Saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmlarına müterâci' olmağla, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı İskender-âyîn, Re'îs Gālib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve mevâlî-i 'ulemâdan Edirne Pâyesi olan Murâd Molla-zâde Rızâ Efendi, Sânî ve Beylikci 'İzzet Bey, Sâlis olarak ta'yîn olunup, hıdmet-i Riyâset Vekâleti 'Ârif Efendi'nin ikdâm-ı akdâm-ı aklâmma ihâle kılındı.

Pes murahhaslar mâh-ı şevvâlin evâhırına doğru◊◊ Âsitâne'den nehzat ve ba'de'l-'avd takdîm eyledikleri takrîrleri mantûku üzere, eyyâm-ı i'tizâmları mevsim-i şitânın şiddeti hengâmına musâdif olmağla, esnây-ı râhda fırâvânî-i berf ü bârân ve sularda olan kesret ü tuğyân sebebiyle şedâ'id-i kesîreye dûçâr ve meks ü te'ehhura nâçâr olarak ne hâl ise zilhicce evâhırına karîb◊◊◊ Bükreş Kasabası'na vusûlleri teysîr-kerde-i Rabb-i Mücîb olup ve andan bî-tevakkuf mahall-i mükâleme tahsîs olunan Yaş Kasabası'na kuru yaş dimeyüp, bir baş tevcîh-i 'acele-i isti'câlle çend rûz zarfında mahall-i merkūma hatt-ı rihâl eylediler. **[N4 91a]** Çigûnegî-i mülâkāt ü 'avdetleri in-şâ'allâhu Te'âlâ 'an-karîb zikr olunur.

Ve İngilizlü mâddesi ve işbu Rusyalu mâddesi, Âsitâne havâdisine müzeyyel olarak nâzikâne ve hakîmâne makām-ı Riyâset'den Paris'de mukīm Sefîr Efendi tarafına mufassalan tahrîr ve 'ale'l-'acele tesyîr kılındı.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.
◊◊ 21-29 Şevvâl 1223 = 10-18 Aralık 1808.
◊◊◊ 21-29 Zilhicce 1223 = 7-15 Şubat 1809.

Mulahhas-ı sûret-i mektûb ki ez-sûy-i Vekîl-i Riyâset 'Ârif Efendi bâ-Sefîr-i Françe Muhibb Efendi fîristâde-şud

Ramazân-ı şerîfden◊ mukaddem musâlaha içün mahsûs fırkateyn sefînesiyle İngiltere Elçisi murahhas olarak devleti tarafından me'mûren Bahr-ı sefîd Boğazı'na vürûd edüp, 'arz-ı sulh ederek bu def'a dahi Devlet-i 'aliyye, İngiltere musâlahasını 'akd ü tanzîm eylemez ise mukaddem nümûnesi görüldüğü vech üzere külliyyetlü donanma ile Âsitâne-i sa'âdet pîş-gâhına ilkāy-ı sevâd-ı siklet ve hâtır u hayâle gelmez mazarrat ü hasârete mübâderet edeceklerini kat'î beyân etmek mülâbesesiyle, zarûrî taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den dahi izhâr-ı meyl ü rağbet birle imkân müsâ'id olduğu mertebe murahhas-ı merkūmu igfâl ü işgāle sa'y ü gayret etmek ve olmadığı hâlde ma'âzallâhi Te'âlâ kalb-i Saltanat-ı seniyye olan Âsitâne'ye olacak mazarrat vukū'unu tecvîz, sâha-i hulyâya alacak mâdde olmadığından, ittifâk lakırdısı olmayarak yalnız musâfât-ı kadîme i'âde ve tecdîd olunmak üzere Murahhas-ı mersûmla müzâkere eylemesiyçün Vahîd Efendi taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den me'mûr kılmup, Boğaz-ı mezkûra ta'yîn ü tesyîr kılınmağla, bir tarafdan Murahhas-ı mersûm igfâl ve bir tarafdan dahi müzâkere-i maslahat olunmak sûretleriyle imrâr-ı vakt olunmakda olduğundan: "Bakalım ne sûret kabûl eder? Ba'dehû ana göre tarafınıza iş'âr olunur" deyü tevakkuf olunur iken, Erfurt mülâkātında iki İmperator beynlerinde Devlet-i 'aliyye'nin Rusyalu ile münferiden **[N4 91b]** 'akd-i musâlaha etmesine karâr vermiş olduklarına mebnî, cânib-i Saltanat-ı seniyye'den dahi iktizâ eden murahhasların seri'an ta'yîn ve Bükreş'e tesyîr olunmasını hâvî Rusya Feldmerşali Pozoroski[=Prosorowski]'nin mahsûs bir kapudanla kağıdı vürûd edüp, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den dahi der-'akab murahhaslar intihâb ve ta'yîn olunduğu esnâda Sadrıa'zam Mustafa Paşa'nın vefâtı mâddesi zuhûr etmiş ise de, bi-hamdihî Te'âlâ âsâr-ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i Şehriyârî berekâtiyle Devlet-i 'aliyye karâr-ı sâbıkına irticâ' etmeğin, Re'îsülküttâb Gālib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve mevâlîden Murâd Molla-zâde Rızâ Efendi, Sânî ve Beylikci 'İzzet Bey, Sâlis olarak me'mûr u irsâl olunmuşdur.

Berü cânibden Boğaz-ı mezkûrda müzâkere olunan İngilterelü maslahatına intizâr eylediğimiz hâlde, İngiltere Murahhası ba'de-zîn imhâl ü ta'vîka gelmeyüp, iki şıkkın birini irâ'e vü teklîf eylediği haberi mûmâ ileyh Vahîd Efendi tarafından vürûd etmekle, 'akd-i musâlaha olunmadığı sûretde encâmında olacak mazarrât ü hasâret gayr-i mahsûrasından kat'-ı nazar, böyle 'arz-ı musâlaha eden devlet murahhasına redd-i cevâb eylemeğe mesâğ-ı şer'î olmadığı, 'ulemâ'-i a'lâm tarafından ifâde vü inbâ ve şer'an in'ikād-ı musâlahaya mübâderet olunmak lâzım geldiği beyânla ifşâ olunarak, İngilterelü ile fekat 'akd-i musâfât-ı kadîme olunmakdan nâşî Murahhaslık ve Elçilik ile Boğaz-ı

◊ 1 Ramazân 1223 = 21 Ekim 1808 Cuma.

mezkûra vürûd etmiş olan Meysü Ader [=Adair]* nâm İngiltere Ministerosu dahi râkib olduğu fırkateyn sefînesiyle 'îd-i şerîfin ikinci günü◊ Âsitâne'ye vürûd ve serayında ku'ûd etmişdir. Devlet-i 'aliyye'nin İngilterelü ile mûcib-i husûmet ü mübâyenet olur, beynlerinde bir hâlet yoğiken, mücerred Françelü hâtıriyçün ihtiyâr u irtikâb olunan mazarrât ü hasârâtın hadd ü gāyeti olmadığı ve buna mukābil Françelü tarafından bir gûne i'ânet ü menfa'at meşhûd olmamış ve harben İngilterelü ile mukāvemet edemeyecekleri müsellem ü âşikâr olmuşiken, Devlet-i 'aliyye **[N4 92a]** yine usûlünü bir vechile tagyîr etmediği hâlde zarûrî İngilterelü ile 'akd-i musâlaha ve musâfât-ı kadîmeye mecbûr olarak, vech-i muharrer üzere sûret verilmiş olmak mülâbesesiyle bu bâbda Devlet-i 'aliyye'ye hicbir deyecek olmayup, bâ-husûs Françe ve Rusya imperatorları tarafından dahi 'arz-ı musâlaha ile İngilterelü'ye mahsûs kuryerler irsâl ve pey-der-pey muhâbere ve mükâtebeye mübâderetle iştigāl olunmakda olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin Françelü hakkında evvel ve âhır iltizâm eylediği hulûs u safvet ve metânetinde bir gûne kusûr u halel ihtimâli olmadığından, mukābele bi'l-misl şerîtası üzere semerât-ı hasenesi zuhûruna her bâr ümmîd ü intizâr üzere olduğunu mübeyyin bu tarafda Françe Maslahatgüzârı'na verilan takrîr-i resmînin bir sûreti dahi tarafınıza ib'âs kılınmakdan nâşî, mütâla'asından ma'lûmunuz olur. Şimdiye dek sayb-ı sa'âdetinize cevâb te'hîrinin sebebi bu mâdde olup, hamden lillâhi Te'âlâ Devlet-i 'aliyye İngilterelü ile sûret-i gālibiyyetde ber-vech-i ahsen 'akd-i musâlaha etmişdir. İşbu İngiltere Musâlahası'nm derece-i vücûbiyyeti, ta'rîf ü beyândan müstağnîdir. Rağmen Françelü izhâr-ı husûmet ederse de göze alınmış olmağla, nihâyet ser-rişte verilmamesi mültezemdir.

'Azl ü nasb-ı Sadrıa'zam-ı vakt

Hasbe'l-muzâyaka Memiş Paşa'nın Kā'im-makāmlığı asâlete tebdîl ve mühr-i hümâyûnla bi'l-fi'l aslu'l-asîl, ya'nî hazret-i Cihânbân taraf-ı eşreflerinden tesviye-i umûr-i Memâlik-i mahrûse zımnında mazhar-ı 'izz-i tevkîl olup, lâkin beheme-ân Feylesof-i zemân kendüsüne işbu;

*Tü ez-kücâ sühan-ser-i memleket zi-kücâ***

mü'eddâsını gûyân, ya'nî ism-i mühmeli gibi fî zâtihî rây ve rüşd ü tedbîrden mu'attal olduğundan başka, tama'-ı hâm ve züll-i nefs-i nâ-fercâm ve cemî'-i

---

* Metnimizde Meysü Ader (میسو ادر) imlâsı ile kaydedilen kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair'dır (1763-1855). Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul'da Büyükelçi olarak memleketini temsîl etmiştir; bk. "Sir Robert Adair", *Türk (İnönü) Ansiklopedisi,* Ankara 1946, I,108.

◊ 2 Şevvâl 1223 = 21 Kasım 1808 Pazartesi.

** تو از کجا سخن سر مملکت ز کجا = Sen nereden, memleketin güzel konuşan hatîbi nereden?" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

umûr u ahvâlde iştirâ'-i hodkâm tarafına rızâ-cûyî ve mürâca'at ü iltiyâmı sebebiyle **[N4 92b]** umûr-i dîn ü devletde habt u taksîri vukū'una mebnî, kat'â mesned-i Sadâret'e ve Süleymân-ı zemân Sultân-ı İskender-tüvân hazretleri taraflarından makām-ı Vekâlet'e ve ratk u fetk-ı mesâlih-i mülk ü millete vechen mine'l-vücûh istîhâl ü liyâkati olmadığı, nezd-i Şâhâne'de müteyakkın olmuşiken, bu hılâlde ba'zı mevâd zımnında şûriş ü ihlâl ü fesâda mücâsereti, 'illet-i muharrike-i hevây-ı hevân ü nekbeti olmağla, mâh-ı merkūm evâhırında◊ makām-ı Sadâret'den 'azl ü tenhiye ve merfû'u'l-Vezâre Sakız Adası'na iclâ birle havsala-i mesned-i Vekâlet, hakkā ki tenkīh olunup, Pâdişâh-ı sitâre-mevâkib hazretlerinin zihn-i sâ'iblerinde musammem olan Sadrıa'zam gelince[ye] kadar Kā'im-makāmlık merkezinde Çerhacı 'Ali Paşa ikāmet ve bi'n-niyâbe dest-i kifâyetine tefvîz-i zimâm-ı umûr-i devlet kılındı. Mühr-i Sadâret kimin nâmına mersûm ve 'izz-i Vekâlet'le kankı devlet-mend sâhib-i sa'âdet-mevsûm olacağı, kalb-i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-vekārda bir vechile meknûn u mektûm olmuşidi ki, Sadrıa'zam olan Yûsuf Ziyâ Paşa Bolu'ya doğru velvele-rîz-i kudûm olmadıkca, âhâd-i nâsa belki kurenâ' ve mukarrebîne de ma'lûm olmadı. Hudâvend-i hikmet-âyîn *halledallâhu hılâfetehû ilâ yevmi'd-dîn** hazretlerinin işbu ketm-i hâtem-i Vekâlet husûsunda tesebbüt ve i'tinâları hakk budur ki, bâ'is-i tahsîn-i bây ü gedâ olmuşdur. Ve bu dîbâceden e'azz-i mehâsin-i hasâ'il olan ketm-i serâ'ir husûsu dahi ahlâk-ı hasene-i sâ'ireleri gibi mâye-i fıtrat-ı fâhireleri olduğuna istidlâl birle herkes münşerihu'l-bâl olarak, hayr u meymenete fâl ve du'ây-ı hulûs-ihtivâlarını sebt-i cerîde-i guduvv ü âsâl eylediler. Zîrâ Hidîv-i esbak hazretlerinin mûcibât-ı tezelzül-i kavâ'im-i devletlerinden biri dahi şey'û'at-i esrâr-ı saltanatları olmuşidi. Niteki mahallinde tafsîl olundu. Meğer Çerhacı 'Ali Paşa makām-ı Kāyim-makāmî'ye nişîn oldukları gün, **[N4 93a]** Şehriyâr-ı bülend-ikbâl hazretleri ketmi bâbında takdîm-i tehdîd-i şedîd ile gāyetü'l-gāye nihân olarak bir Hasekî ile mühr-i hümâyûnu bâlâda tahrîr olunduğu üzere Malatya ve Ma'den havâlîsinde Akdağ ve Cûcî Ekrâdı'yla uğraşmak sûretinde cem'iyyet-i 'azîme ile debdebe-i kös-i satvetleri gulgule-endâz-ı çâr-cihet olan Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine irsâl ve Âsitâne'ye vürûdunu isti'câl buyurmuşlar. Pes Enderûn [u] Bîrûn'da herkes hil'at-i fâhire-i Sadâret'i bir kesin endâmına kesûp biçmekde idi. Sadrıa'zam ise dânâ-yı tabâyi'-i dehr ve âşinây-ı emzice-i şehr, umûr-i dünyeviyyede müctehid, celb-i tarâ'ik-ı menâfi' u merâfik fenninde mütebahhir u mütevahhid;

Nelerden arta kalmışdır fenâ dünyâyı söyletsen

◊ 21-29 Şevvâl 1223 = 10-18 Aralık 1808. Metnimizdeki bilgiden farklı olarak Memiş Paşa'mın azledilip yerine Yûsuf Ziyâ'eddîn Paşa'mın ikinci defa sadârete getirilişi, 14 Zilka'de 1223 = 1 Ocak 1809 Pazar günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK,* IV,99.

* خلد الله خلافته الى يوم الدين = Allah onun hilâfetini kıyâmete kadar sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

nâtıkasınca ahvâl-i rûzgâra, husûsan şu'ûnât-i Devlet-i dâ'imiyyü'l-karâr'a bi'd-defe'ât tecribe vü ihtibârı geçmiş, kerreten ba'de-uhrâ imtihân şerbetlerini içmiş, bezm-i Vezâret'in telh u şîrînini tatmış, pâzâr-ı Sadâret'in her cins emti'asını alup satmış ve'l-hâsıl habîr u basîr köhne-pîr olduğundan başka, bi't-tab' iddihâra mütehâlik ü meyyâl ve ihtizân-ı hazâ'ine meş'ûfü'l-bâl olmağla, bâd-ı hevâyı ve tayyâre-i intifâ' u iktinâyı mutazammın olmayan umûr u mevâkı'a mübâşeret ve teveccüh ü rağbet değil, imâle-i zihn eylemek dahi emr-i muhâl idi.

Hulâsa-i kelâm dühât-i dehyâdan ve âyât-i kübrâdan dûr-endîş, 'âkıbet-der-pîş, hurde-dân, âfet-i devrân olup, el-hâletü hâzih Âsitâne-i sa'âdet'in ahvâl-i pür-ihtilâli ve esâfil ü enzâlin istîlâ' vü istiklâli ve 'an-karîb dervâze-i sefer küşâd olup, kendüsünün Sipehsâlâr olacağı, emârât-ı kaviyye muktezâsınca yakîn mertebesinde ma'lûmu ve Hazîne-i 'âmire kalb-i bî-insâf-ı fırka-i eşrâr-âsâ nukūş-i sikke-i dirhem ü dînârdan tehî ve 'âmme-i Memâlik-i mahrûse sûret-i dîğere munkalib olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin **[N4 93b]** el-hâletü hâzih rev'at ve bestat-i nüfûz ü satveti müteddennî olduğuna mebnî, cem'-i asker ve celb-i sîm ü zer husûsu muhâl olduğu kendi vicdân ve tasavvuruyla meczûmu olduğuna binâ'en, emr-i Sadâret gerçi samîmî menfûru olup, lâkin mühr-i Süleymânî-i Sultânî'de başka sırr-ı rûhânî olmağın, süveydây-ı dil ü câm belki rûh-i sânî mesâbesinde olduğundan nâşî;

Hazmı güç, reddi dahi müşkilter

vefkmca, kendi vicdânında kabûlü müte'assir ve reddi müte'azzir olmağla, bi't-tereddüd gerçi pîrâye-i dest-i kabûl ü imtisâl edüp, ancak mülâhaza-i mezkûresinden başka müteşettit olduğu Akdağ ve Cûcî ve Yezîdî Ekrâd-ı şekâvet-nihâdı ve ba'zı mertebe me'âdin umûrunun ber-vefk-ı dil-hâh temşiyetine mühr-i Sadâret vesîle-i 'uzmâ olduğuna mebnî, işbu meşgale-i Ekrâdiyye behânesiyle *"Mine'l-'amûdi ile'l-'amûdi ferecün**"* ümniyyesiyle bir müddet imrâr-ı vakt olunup, ol hengâma kadar *"el-Leyletü hublâ***"* meşîmesinden tevellüd edecek mevâlîd-i şu'ûnâtın sûretlerine göre 'amel ü hareket olunmağı tasvîr-i derûn eylemekle, el-hâletü hâzih teşekkür ü ibtihâcını hâvî ve der-dest-i iştigāl ve kahr u tedmîr u tanzîmleri vâcibe-i hâl olan Ekrâd'ın kuvve-i karîbeye gelmiş nizâmlarını ba'de't-temşiye bî-tevakkuf hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i Husrevâne'ye ruhsây olacağını muhtevî zarâ'at-nâme ile mûsal mühr-i Sadâret'i i'âde vü ikfâl edüp ve kendüleri müctema' olan vüzerâ' ve ümerâ' ve sâ'ir asâkir-i bî-hadd ü ihsâ birle mütevaggıl ve fi'l-hakīka ol havâlînin âsâyiş ü emniyyetlerine akdem-i vesâ'il ve ehemm-i meşâgıl olan

---

* من العمود الى العمود فرج = Tebdîl-i mekânda ferahlık vardır" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindendir.

** الليلة حبلى = Gece, yarın olacaklara gebedir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

itfâ'-i nâ'ire-i şerr u şûr-i Ekrâd-ı mesfûreye müştagıl oldular. Âsitâne-i sa'âdet ise sarsar-ı tûfân-hîzi nev'an mayna verüp, lâkin henûz salıntısı kalmış lodos deniziyle hem-hâl ve Kā'im-makāmlık'da bulunan devlet-mend ise **[N4 94a]** taşra vilâyetlerde perverde vüzerâ' dâ'irelerinde levendât içlerinde neşv ü nemâ-kerde evbâş-reviş bir zât-ı[1] meniş olup, Âsitâne'de bulunmak hasebiyle 'ulemâ' ma'iyyetleriyle ber-vech-i meşrûh nev'an hıdmet-i savb-i Saltanat'da tekâ-pûsu olmağla, nefsine vücûd-i tâmm vermeğin, dimâğında inhisâr-ı Sadâret hevâsı câ'il ve 'Alemdâr-ı sânîlik sevdây-ı lâ-tâ'iline beste-dil olmağla, anın dahi bir tarafdan şütür-gürbe vaz' u hareketi ve buhâr-ı seferin ceste ceste nümâyiş-i küdûreti ve'l-hâsıl tekāzây-ı eştât-i esbâbla bu esnâda mütevellî-i emr-i Vekâlet'in elbette Âsitâne'de vücûdu ferîzadan olduğuna mebnî, pey-der-pey savb-ı Sâmî-i Saltanat'dan isti'câl olundukca, eşgāl-i merkūmeyi terk birle bu hılâlde ol havâlîden cüdâ olduğu sûretde bu taraflar bi'l-külliyye elden çıkup, kâğıd-ı neşşâf-âsâ aktâr-ı sâ'ireye de isti'dâdları hasebiyle sirâyet edeceği vahîmesini i'tizâr ederek, le'alle ve 'asâ ile ecvibe tahrîr u inhâ eylemekden hâlî olmaz idi.

'Ucb-i vüs'at-i meydân-ı insâf ki, Devlet-i 'aliyye bu kıyâfete münkalib olup, hazret-i Veliyyü'l-emr-i 'âlem *edâmallâhu vücûdehu'l-ekrem** bu denlü ecnâs-i nesnâs miyânında güneş gibi yalnız kalup ve kendüsi yaşını almış, merkez-i Vezâret'de, hususan mesned-i Sadâret'de kâm-rân olmuş, Şeyhu'l-vüzerâ' 'unvâniyle nâm ü iştihâr bulmuş olmağla, ednâ işâretle 'ale'l-ıtlâk hıdmet-i hazret-i Şehriyârî'ye müsâra'at etmek vâcibe-i hâli iken, kendi melhûzât-ı nefsâniyyesine müşâya'at, husûsan uğraşdığı Ekrâd, mazanna-i emvâl-i bî-nefâd olmağla, âvîhte-i rûh-i revhânî olan emvâl-i bî-gerâna dest-res olmak ümniyyesine mütâba'atla, bu resme istinkâf-ı ma'nevîyi mutazammın betâ'et ü rehâvet ve hâtır-ı fâhır-ı hazret-i Şehriyârî'ye bâr-ı intizâr ile îrâs-i siklet ü melâl eylemesi hakk budur ki, safh u simâh kabûl edecek cünâhdan değildir. **[N4 94b]** Müşârun ileyhin bu vaz'-ı nâdir-berâberi, *Na'îmâ Târîhi*'nde mastûr İbşîr Paşa tavrını** müzekkir olmuşdur. Ba'zı mahrem-i serâ'irlerinden mesmû'umuz olduğu üzere müşârun ileyhin meşrebi, Tabî'iyyûn*** meşreblerini mukallid olduğu evvel ve âhır evzâ' ve etvârlarından münfehimdir.

Hulâsa-i makāl hazret-i Hidîv-i vâcibü'l-imtisâl taraf-ı eşreflerinden ibrâm ü isti'câl kat'â sekte-nümây-ı faysal ü infisâl olmamişiken, ancak mâh-ı

1 Nüshada burada bir kelimelik bir yer boş bırakılmıştır.

* ادام الله وجوده الاكرم = Allah onun çok şerefli olan varlığını devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan İbşîr Paşa'nm tavırları/vasıfları için verilen bilgi için bk. Mustafa Na'îmâ, *age,* IV,1617.

Metnimizde geçen "Tabî'iyyûn" kelimesi ile İyonyalı filozoflar gibi tabiat bilimlerine dayalı bir metafizik kurma çabası içinde olan İslâm filozoflarının temsîl ettiği akım kastedilmektedir; bk. meselâ Burhan Köroğlu, "Tabiatçılar", *DİA,* İstanbul 2010, XXXIX,327-328.

rebî'ulevvelin[1] günü Âsitâne-i sa'âdet'e kadem-nihâde-i gunc ü dellâl oldular. Bakıyye-i hâl in-şâ'allâhu Te'âlâ mevki'inde keşîde-i satr-ı imlâ kılınur.

Nefy-i ba'zı ricâl-i devlet

Râhat-ı ricâl, devleti hic görmemekdedir.

Devlet-i ricâl, râhatı hiç görmemekdedir.

Zümre-i Hâcegân'dan 'İrfân-zâde Mehmed 'Ârif Efendi 'an-asl Yûsuf Ağa'nın ehass-ı müntemiyânından olup, gerçi müşârun ileyh cenâhıyle firâz-ı servet ü sâmân ü sâza pervâz edüp, ancak ber-vech-i muhakkak sereyân-ı 'ırk-ı 'irfânı mûcebince ismi müsemmâsına mutâbık 'ârif ü 'âkıl ve dûr-endîş ve munsıf u mu'tedil, dâ'imâ gayra zararsızca kendi cihet-i iktisâb u intifâ'ına müştagıl, hakîmâne-revişle kendi âsâyiş-i hâline mütevaggıl olduğuna mebnî, tabaka-i sâniye devrinde gerçi girîbâm, pençe-i musâdere vü mu'âhaze girmeyüp, ancak hıdmet vesîlesiyle Ruscuk tarafına mündefi' olmuşidi. Bizzât 'Alemdâr Paşa ile mu'ârefesi ve ser-i kârân-ı 'asr ile tabaka-i ûlâ münâsebetiyle mümâzicesi olmağla, devr-i 'Alemdârî'de Âsitâne'ye celb olunmuşidi. Bu def'a dahi mülâbese-i merkūmeye mebnî, ba'zı mühimmât tanzîmi siyâkında Akdeniz Boğazı'na ta'yîn birle tagrîb ve bu kadarca ile gerçi tenkîb olunmuşidi. Lâkin nev'[i] garîb ve tavr-ı tabâyi'-i müte'ârifeden hâric tarz-ı 'acîb olan Boğaz Ser'askeri celâdetlü **[N4 95a]** şehâmetlü Hakkı Paşa hazretlerinin pençe-i isti'mâline düşmekle, müddet-i ıtlâklarına dek beynlerinde olan bâz-geştî, Seydî 'Ali* sergüzeştini insâ eylemişdir. Kezâlik cild-i sâbıkda dâstânı keşîde-i silk-i beyân olan Tezkire-i Sânî Bâkî Efendi'nin cerîde-i a'mâline *"Fesede'l-bâkī"** râddesi keşîde olmağla, Kütahya'ya nefy ile mücâzâtına resîde oldu.

Ba'zı tevcîhât

Mâh-ı zilka'de evâ'ilinde◊ Mustafa Reşîd Efendi, Kethudâlık'dan munfasıl ve sâbık Emîn-i Defter Küçük Râşid Efendi, ol büyük makāma muttasıl olup, münhall olan Defter Emâneti, sâbık Sipâh Kâtibi İbrâhîm 'Afîf Efendi 'uhdesine müntakıl oldu. Ve târîh-i mezbûrda Cebeci-başı Seyyid Hüseyn Ağa

---

1 Nüshada günün tarihi için bir kelimelik yer boş bırakılmıştır. Yûsuf Ziyâ Paşa'nın huzûra çıkıp sadâret mührünü alması, 9 Rebî'ulevvel 1224 = 24 Nisan 1809 Pazartesi günüdür; bk. N4 126a.

Metnimizde sözü edilen, denizcilik, astronomi ve coğrafyaya dair eserleriyle tanınan Osmanlı denizcisi, dönemindeki macerası, "Başına Seydi Ali halleri geldi" şeklinde deyimleşmiş olan Seydi Ali Reis'tir (ö.970-1562); bk. meselâ Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis" *DİA,* İstanbul 2009, XXXVII,21-24.

** فسد الباقى = Bâkî mahvoldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

◊ 1-10 Zilka'de 1223 = 19-28 Aralık 1808.

ma'zûl ve makāmına ocakları Baş-kethudâsı 'Osmân Ağa mevsûl oldu. Kezâlik bu esnâda Mûsul Beylerbeyisi Nu'mân Paşa Kethudâsı Ahmed Ağa'ya, Mîr-i mîrânlık ve Rumeli'de Köstendil Sancağı, rütbe-i Mîr-i mîrânî ile Pilaslı Mehmed Paşa-zâde İsma'îl Bey'e ve Anadolu'da Karâsi Livâsı, mîr-i mîrândan 'Alâ'eddîn Paşa birâderi 'Osmân Paşa'ya ve Livâ'-i 'Alâ'iyye, sâbıkā Kayseriyye Sancağı'na mutasarrıf Çelik Paşa-zâde İbrâhîm Paşa'ya Vezâret'le, Bozkır Ma'deni ilhâkıyle tevcîh olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı merkūmun evâsıtında◊ Kudüs-i şerîf Kazâsı, yirmi dört mâh-ı rebî'ulâhırı gurresinden◊◊ zabt eylemek üzere Kırımî Mehmed Efendi'ye ve Halebü'ş-şehbâ, Kalyonî-zâde Mehmed Hafîd Efendi'ye ve Havâss-ı refî'a Kazâsı, Mehmed Es'ad Efendi'ye ve Selânik, Nâfiz-zâde 'Ali Efendi'ye ve Galata, Konevî İmâm-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi'ye tevcîh olundu.

'Avdet-i Vahîd Efendi pes ez-'akd-i musâlaha bâ-İngiliz ve fezleke-i muhâda'a-i [N4 95b] Fransız tā ki Devlet-i 'aliyye nâ-çâr şud bâ-musâlaha-i İngiliz

Çün câ-be-câ midâd-efşân-ı sahîfe-i imlâ olduğu üzere Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-kıyâm, bundan akdem Fransalu'nun taglîtına mebnî, Rusyalu ile muhârebeye kıyâm eylediğde, ol vakit İngiltere Devleti, Rusyalu ile müttefik bulunduğundan, muktezây-ı ittifâkı üzere İngilterelü dahi Devlet-i 'aliyye'den kat'-ı resen-i musâfât ve i'lân-ı â'lâm-ı mu'âdât etmişidi. Bu seferin bidâyet-i zuhûrunda Fransalu'nun Devlet-i 'aliyye'ye resmen ve sarîhan niçe te'ahhüdleri olup, ya'nî Devlet-i 'aliyye'nin şân ü nüfûzu istikmâl ve temâmî-i mülk ve serbestiyyet ü istiklâli istihsâl olunmadıkca Rusyalu ile muhârebeden keff-i yed etmamek üzere 'akd eylediği 'ahd ü mîsâka mebnî, esnây-ı muhârebede Rusya ve İngiltere taraflarından Bahr-ı sefîd Boğazı'na gelüp, talebkâr-ı sulh u salâh olan murahhas elçileri, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den tebrîd ü teb'îd eyledikleri ma'lûm ise de, Rusyalu ile sefer ve muhâsamaya henûz tevaggul hengâmında, Tilsit nâm mahalde Fransa İmperatoru Rusya İmperatoru'yla bir yere gelüp, musâlahaya karâr verdiklerinde, Devlet-i 'aliyye'nin musâlahasıyçün fekat Fransalu tevassutu Tilsit senedine idhâl olunmuş olduğundan, yalnız ol ser-rişte ile iki yüz yirmi iki senesi cumâdelâhıresinde◊◊◊ Re'îs Gālib Efendi, mütâreke şurûtunu Rusya murahhaslarıyla müzâkere ve şerâ'it-ı hasene ile 'akd-i sened etmiş ve tarafeyn murahhaslarının ictimâ'larıyla mükâleme ve musâlahaya berü

◊ 11-20 Zilka'de 1223 = 29 Aralık 1808 - 7 Ocak 1909.
◊◊ 1 Rebî'ulâhır 1224 = 27 Mayıs 1808 Cuma.
◊◊◊ 1-29 Cumâdelâhıre 1222 = 6 Ağustos - 3 Eylül 1807.

taraflarda münâsib mahal tahsîsini dahi söyleşmiş iken, Der-sa'âdet'de Fransız Elçisi bulunan Sebastiyan'ın iddi'âsına mümâşât ederek, 'ukalâ' ile hem-sûret, gufelâ'-i vükelâ'-i devletin sevk u tergībleriyle hâlâ Paris'de olan Sefîr Muhibb Efendi, musâlaha müzâkeresine me'mûriyyeti hâvî ruhsat-nâme ile gönderilmiş ise de: "Fransızlu ne sûretde **[N4 96a]** ve ne makūle a'zâr ile imrâr-ı vakt ü ta'vîk edüp, bilâhare Rusyalu Eflâk ve Boğdan'ı virmeyor, ne yapalım?" dedikleri ve Devlet-i 'aliyye'nin Bahr-ı sefîd sevâhili ve Cezâ'ir ve Mısır 'alâkalarına ve İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyelerine nazaran anların bize husûmeti ne derecede vehâmeti müstelzim olacağı beyândan müstağnî olmağla, ba'de-zîn İngilterelü taleb-i sulh ile Boğaz'a gelür ise, musâlaha rabtına karâr verilmiş olduğundan, bir müddet murûrunda Bahr-ı sefîd Boğazı'na İngiltere Murahhası geldiğini nâtık Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa'ya biribirini müte'âkıb tahrîrâtları zuhûr ve gelan İngiltere fırkateyn sefînesi kapudanı İstevart (استوارت)* tarafından Kapudan Paşa'ya ve Murahhas Robert Ader** cânibinden mesned-i Riyâset'e başka başka kağıdlar vürûd edüp, evrâk-ı vâridenin tercemeleri mefhûmundan: "Bu def'a İngiltere'den Murahhas vürûdu, erkân-ı devletin tahrîrlerine mebnî ve Fransalu'nun cümle hakkında hıyânet ü habâseti te'ayyün eylediğine mübtenî olup, kemâ fi's-sâbık Murahhas-ı mersûmu me'yûsen i'âde ederler ise bir dahi musâlaha olunacağı muhâldir" zemînlerinde tevhîmâtdan 'ibâret olmağla, bu husûs gereği gibi mütâla'a ve ana göre tedbîre teşebbüs olunmak içün Bâb-ı 'âlî'de huzûr u ictimâ'ları mu'tâd olan zevât-ı kirâm hâzır oldukları hâlde tahrîrât-ı vâride-i mezkūme kırâ'et olundukdan sonra, müzâkereye şurū' olundukda: "İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyesi cümlenin müsellemi olup, geçen sene gerçi musâlahaya hâhiş ü ikdâm edüp, lâkin ol vakitde Fransalu hâyinlerinin tevassutu ümmîdine igtirâren Murahhas'ın Boğaz'dan haybetle 'avdetini mûcib olacak mu'âmele vukū'undan sonra İngiltere sulhu içün Murahhas'm da'vetini şâmil mukaddemâ rikâbdan Malta'ya tahrîrât gönderilmiş ve bu def'a ana mebnî gelmişiken, şimdi yine rûy-i müdâfa'a irâ'et olunsa, İngiltere kavminin ru'ûnet ü 'inâdları ma'lûm-i 'âmme-i 'âlemiyân olmağla, bu hakāret nefslerine **[N4 96b]** güvârâ ve işbu televvün ü telâ'ub şîvesi, Devlet-i 'aliyye'ye revâ olmayup, pes bu mu'âmele vukū'undan sonra İngilizlü'nün Boğaz'a donanması gelür ise Fransalu'nun bize bir gûne imdâd ü i'âneti derece-i imkânda olmadığından başka, Fransalu tevassutuyla Rusya Musâlahası ümmîdi munkatı' ve Fransalu'dan murâ'ât-ı

---

* Metnimizde İstevart (استوارت) okunacak şekilde yazılmış olan Kaptan John Stewart için bk. meselâ Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles: in 1808-9: with Dispatches and Official Documents,* London 1845, I,17,23,25,33,35,143,151,159,163.

Metnimizde Dobret Ared (دوبرت آرد) okunacak şekilde yazılmış olan kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair (1763-1855)'dır. Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul'da Büyükelci olarak memleketini temsîl etmiştir; bk. "Sir Robert Adair", *Türk (İnönü) Ansiklopedisi,* Ankara 1946, I,108.

'uhûd u dostî vâhimesi bi'l-külliyye mürtefî' olduğuna nazaran, İngilterelü hâzır sulha tâlib iken, anı dahi elden çıkarmakda müstetba' olan mazarrât-ı melhûza zikr u ta'dâd olundukdan sonra saded Fransalu'ya nakl eylemekle, İngilterelü sulhu mün'akıd olduğu gün, Fransalu muhârib hükmüne girmek ve Rusyalu ile Fransa beyninde bir nev' hafîce ittifâk olmak el-hâletü hâzih ba'zı emârât-ı kaviyyeden müstedlel ü müstebân olmağla, İngilterelü mâddesiyçün ikisi birden Devlet-i 'aliyye'ye i'lân-ı harb ederlerse, ol zemân maslahat pek düşvâr olur" deyü huzzârdan ba'zıları îrâd-ı makāl edicek, ba'de't-tasdîk sâ'irler tarafından bu nesak üzere cevâb verildi ki: "Elbette bu makūle inşikāk-ı umûr u mesâlih zımnında ehven-i şerreyn ihtiyârı ma'kūl ve maslahata sâlih olmağla, fi'l-vâki' Fransalu ve Rusyalu yek-bâre hücûm etseler, mazanne-i hücûm Nehr-i Tuna tarafı ve Sırb cânibiyle Bosna ve Arnavudluk semtidir. 'Avn-i Hakk ile bu taraflarda mukāvemet aglebdir. Lâkin İngilterelü bu vech üzere olmayup, Hudâ ne-kerde İngiliz donanmasını def'aten Halîc-i Saltanat'da müşâhede eylemek bî-perdedir. Pes İngiltere mazarratı hasbe'l-mevki' muhakkak ve akreb olduğuna mebnî, şıkk-ı dîğerlerden eşedd göründüğünden, biz dahi Boğaz'a birini me'mûr etmekden ehven sûret mir'ât-ı tasavvurda nümâyân değildir. Çün bi'l-cümle huzzâr bu takrîri istimâ' eyledikde, tasdîk ederek tenfîzine imzâ-nüvîs-i icmâ' olmalarıyla, ta'lîmât-ı lâzime ve tuhsat-nâme-i Mülûkâne ile sâbık Françe Sefîri kâmil ü reşîd Mevkūfâtî [N4 97a] Seyyid Mehmed Vahîd Efendi ta'yîn ü irsâl olunmağla, zikr olunan Boğaz-hisârları'na vusûlü târîhi olan ramazân-ı şerîf evâ'ilinden yirmi sekizine kadar◊ Murahhas-ı mersûmla mükâtebe ve muhâbere etmekde iken, Âsitâne'de Leyle-i Kadr hâdisesinden haberdâr olduğu anda fî-zâtihi merkūz olan mâye-i rüşd ü nebâhet ve ekrem-i hasâ'il olan vâye-i sebâtkârî ve rezânet lâzimesince, Boğaz ordusunun şûriş ü ihtilâlden vikāyesi husûsuna dikkat ve mâddenin şuyû'undan mukaddem şurû'-i maslahata ibrâz-ı cevher-i himmet edüp, hemân mülâkāta hâhiş izhâr ve mahall-i mükâleme ta'yîn olunan Kepez Lîmânı'na karîb Hâdım-oğlu Çiftliği'ne da'veti mutazammın resmî tezkire tahrîrine ibtidâr etmekle, ramazânın yirmi dokuzuncu günü◊◊ ibtidây-ı mülâkātdan zilka'denin on sekizinci gününe kadar◊◊◊ on beş meclis 'akd-i mükâleme edüp, her birinde İngilterelü'nün 'arz etdiği teklîfât-ı bâridenin def' u men'ine ikdâm ve taraf-ı Saltanat-ı seniyye'ye hayr u menfa'at olacak şerâ'ıtın kayd ü kabûlüne hakîmâne ve mütecellidâne tekayyüd ü ihtimâm ederek, cümlenin me'mûlü olan dereceden ziyâde sûret-i hasene ile Devlet-i 'aliyye'nin musâlahasına 'akd ü rabta muvaffak olmağla, ba'de itmâmi'l-maslaha zilhiccenin sekizinci günü◊4 Âsitâne-i sa'âdet'e vürûd ve a'lâ vü ednâdan bu bâbda isticlâb-ı da'avât-i nâ-ma'dûd eylediğinden başka,

◊ 1-28 Ramazân 1223 = 21 Ekim - 17 Kasım 1808.
◊◊ 29 Ramazân 1223 = 18 Kasım 1808 Cuma.
◊◊◊ 18 Zilka'de 1223 = 5 Ocak 1809 Perşembe.
◊4 8 Zilhicce 1223 = 25 Ocak 1809 Çarşamba.

nezd-i hazret-i Cihânbân-ı kadr-dân'da bu hıdmeti, vâki'-i mevki'-i kabûl-i tâmm ve müstevcib-i teveccüh-i kalb-i kerâmet-ittisâm olmağla, huzûr-i Kā'im-makāmî'de ilbâs-i hil'at-i semmûr ve kendüsüne senevî üc bin beş yüz guruş ve kethudâsına bin beş yüz guruş fâ'izlü birer sehm mâlikâne i'tâsıyla ve Defter Emâneti câh-ı vâlâsıyla hakkında dü-bâlâ 'âtıfet-i hazret-i Pâdişâh-ı mekādîr-âgâh şeref-rîz-i hayyiz-i zuhûr oldu. **[N4 97b]**

"Hakkā ki işbu musâlaha-i ma'kūde, mahzâ teshîl-i hazret-i Müsehhilü's-sı'âb ve kuvvet-i baht-ı Hidîv-i gerdûn-cenâb olduğu bî-irtiyâbdır. Zîrâ İngilterelü tâ'ifesinin Bahr-ı sepîd'e istîlâ, husûsan Boğaz'ı sedd ile gülû-gîrî-i mecârî-i zâd ü nevâlarından 'ibâdullâhın, be-tahsîs sekene-i Dâru's-saltana'nın mübtelâ oldukları zank-i 'îş ve rahne vü hasâret ü teşvîşlerini tahrîr u inhâ yârây-ı kalemden hâric bir ma'nâ idi. Öyle muzâyaka-i vakt ü hâlde ber-vefk-ı âmâl böyle sulh-i salâh-iştimâlin in'ikādı, havârık-ı 'âdâ[t] kabîlinden olduğu cây-ı işkâl değildir" deyü maslahat bi-tevfîk-ı Rabbânî teveccühât-ı hazret-i Cihânbânî berekâtiyle min-ba'd her emr-i düşvârın sühûletine berâ'atü'l-istihlâl ve sâye-i sa'âdet-vâye-i hümâyûnlarında 'âmme-i 'ibâd ü bilâdın emn ü istirâhatine hayru'l-fâl 'add ü i'tibâr olunmuşdur; *edâmallâhu eyyâme devletihî ve hazzele ve hassere a'dâ'e saltanatihî, âmîn**.

Ve Vahîd Efendi'nin dahi bu bâbda ibrâz-ı ma'râz-ı zuhûr eylediği sa'y ü hıdmet, hakk budur ki meşkûr ve Devlet-i 'aliyye'ye cemîle 'addine sezâvâr olmağla, ber-vech-i mezkûr taraf-ı eşref-i Şehinşâhî'den şâyân-ı cezâ'-i mevfûr olmuşdur.

Eslâfda vâki' ve haklarında müstakillen sulh-nâmeler te'lîf ü inşâ olunan musâlaha-i meşhûreye bu musâlaha ercahdır. Zîrâ henûz mükâlemeye tevaggul üzere iken, Âsitâne'de zuhûr eden kāsımu'z-zuhûr fitne sebebiyle Devlet-i 'aliyye'nin sûreti münkalib olmak melhûz-ı gālib ve hey'et-i karârgâhı mechûl ve Efendi-i mûmâ ileyh dahi bi-hasebi'z-zâhir erkân-ı 'asr 'idâdından olmak hasebiyle şerâre-i nâr-ı şerr u şûr kendi tarafına da menşûr olmak endîşesiyle muztarib ve hâdise-i merkūme Boğaz semtinde şâyi' oldukda, sefâyinde ve kılâ' ve sevâhilde olan askerî tâ'ifesi 'âdât-i kadîmeleri üzere galeyân **[N4 98a]** ve düşmen manzarasında ref'-i livây-ı tuğyân edecekleri dahi akreb-i melhûzât olmağla, mükâleme değil, Boğaz semtlerinde lahza-i ârâm mûcib-i hatar olduğu mâ-lâ-kelâm iken, vech-i âtî üzere pây-efşür-i merkez-i tesebbüt ü istikrâr ve bi-tevfîkıhî Te'âlâ ber-vefk-ı dil-hâh râbıta-bahş-i musâlaha-i huceste-karâr oldular; *câzâhullâhu Te'âlâ hayra'l-cezâ'***

---

* ادام الله ايام دولته و خذّل و خسّر اعداء سلطنته آمين = Allah onun devletinin günlerini devam ettirsin, saltanatının düşmanlarını helâk etsin ve yardımsız bırakmasın. Allahım duâmızı kabul et" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

جازاه الله تعالى خير الجزاء = Yüce Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*Şeved ma'lûm kâr-ı herkesî çün vakt-i kâr âyed**

Sûret-i 'akd-i mükâleme-i Vahîd Efendi ve ba'zı hâdise ki der-ân velâ-nümûde şude ve hüsn-i tedbîreş ve netîce-i mükâleme ve 'akd-i rişte-i müsâleme bâ-İngiliz-i ru'ûnet-engîz

Çün güzâriş-pezîr olduğu üzere Murahhas-ı mûmâ ileyh Vahîd Efendi'nin Boğaz'da Çanak-kal'ası'na vürûdu, İngiltere Murahhası'nın resmen ve sarîhan ma'lûmu olduğu anda Efendi-i mûmâ ileyhe hoş-âmedî sûretinde mektûb-i resmî gönderüp, derûnunda Murahhas-ı mersûm cânib-i Saltanat-ı seniyye'den med'uvven gelmişiken, Boğaz hâricinde kalup, serdî-i hevâ ve telâtum-i deryâ-dan bî-huzûr olduğunu îmâ ederek, râkib olduğu ve ma'iyyetinde bulunduğu sefîneleriyle Labseki pîş-gâhına varup, ikāmetini istid'â ve tarafeynden bu muhâvereye dâ'ir muhâbere ve mürâseleye i'tinâ etmeleriyle, bilâhare ta'dîl-i teklîfât ederek yalnızca Murahhas'ın süvâr olduğu Esb-i Bahrî nâm fırkateyni Boğaz dâhilindeki Kepez Lîmânı'na duhûl ve sefâ'in-i sâ'ireleri Boğaz hâricinde kalup mükâleme mahalli dahi lîmân-ı merkūma yarım sâ'at mesâfe olan Hâdım-oğlu Çiftliği olmak üzere ramazânın on beşinci günü◊ karâr verilüp, mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci günü◊◊ sefîne-i mezbûreyi zîrde muharrer şurût üzere lîmân-ı merkūma idhâl ve levâzım-ı mihmân-nüvâziye ri'âyeten Murahhas Efendi tarafından başka ve Ser'asker Hakkı Paşa tarafından başka olarak bir mikdâr kâv ü gûsfend ve vâfirce tavuk ve yumurta ve şa'îr u samân ve zehâ'ir-i sâ'ire irsâliyle **[N4 98b]** merâsim-i pürsiş-i hâl ü hâtırları ve'diye vü ikmâl kılındı.

Murahhas Efendi tarafından Boğaz kilâ'ı dîzdârlarına verilan ta'lîm-nâme sûretidir.

Kum-kal'a pîş-gâhında bir İngiliz fırkateyni 'an-asl kendi bayrağından başka baş direğinde parlamento ta'bîr olunur beyâz bayrak küşâdiyle bu def'a hasbe'l-maslaha olduğu mahalden hareket edüp, Kepez Lîmânı'na lenger-endâz-ı ikāmet olacakdır. Sefîne-i mezkûrenin parlamentosuna mukābil, Kum-kal'a ve Seddülbahr Kal'ası'ndan beyâz bayrak küşâd olup, bundan başka kal'aların dahi asıl bayrakları küşâde ola.

Bend-i dîğer

Vech-i muharrer üzere beyâz bayrak açıldığı vakitde bir boş top atılmak kavâ'id-i bahriyyeden olup, lâkin kable'l-musâlaha sefîne-i merkūmeden vakten

---

* شود معلوم کار هرکسی چون وقت کار آید = Bir kimsenin bir işi yapıp yapamayacağı, iş zamanı belli olur" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

◊ 15 Ramazân 1223 = 4 Kasım 1808 Cuma.

◊◊ 22 Ramazân 1223 = 11 Kasım 1808 Cuma.

mine'l-evkāt top atılmayacak olmağla, kal'alardan dahi zinhâr top atılmaya. Ve Kepez Lîmânı'm ilerü geçirilmeye. Zikr olunan sefînenin sandalı hasbe'l-iktizâ' taşrada olan İngiltere brik sefînelerine gidüp geldikde, kezâlik beyâz bayrak ile gidecek olmağla, işbu sandalın murûruna ruhsat verildiğini müş'ir kal'alardan dahi beyâz bayrak göstürüle. Zikr olunan sefîne kalkup gelür iken, hevâ muhâlif gelüp, Kum-kal'a yâhûd Seddülbahr Kal'ası'na karîb bir mahalde lenger-endâz olması îcâb ederse ve ol vakit yine baş direğinde parlamento bayrağı açar ise, kal'alar dahi beyâz bayrak küşâd eyleye. Ve'l-hâsıl sefîne-i merkūmeden hâs bayrak küşâde oldukca, Kum-kal'a ve Seddülbahr Kal'ası'ndan dahi beyâz sancak açıla. Ve bu kal'aların asıl beylik bayrakları dâ'imâ açık dura. Ve eğer mârru'z-zikr sefînenin sandalı Boğaz'dan taşra gider, yâhûd içerü gelür iken furtunaya tesâdüf ederek bir sâhile yanaşur ise, içinden şahıs çıkarmamak ve tabyaları göstürmemek şartıyla **[N4 99a]** lâzım olan me'kûlât ve meşrûbâtlarım akcalarıyla sâhil zâbitleri alup vermekde mu'âvenet ve hıfz u hirâsetlerine dikkat ve müsâfiriyyetlerine ri'âyet edeler.

Bend-i diğer

Mükâleme mahalli olacak çiftlik-i merkūm, nīmūne-nümây-ı lâne-i bûm olmağla, durup oturacak bir odası bulunmadığından, sûretâ bir oda i'mâr ve ma'nen vakt imrâr etmek üzere tehyi'e-i levazım-ı ta'mîre sâ'id-i ihtimâmı teşmîr niyyetlerinde iken, ramazânın on yedinci günü◊ Çanak-kal'ası'nda sâkin Fransa Konsolosu, Pizani* nâm meşhûr İngiltere Tercemânı'nın Kütahya'dan ol taraflara gelmesinden ve aralıkda İngiltere sefînesine gitmesinden nâşî, kīl ü kāle âgāz eyledikde, Murahhas Efendi dahi: "Fransa Konsolosu dostumuz maslahatın bitânesini bilür yâ" deyerek mahremiyyet sûretinde nezâketle pûşîde-ser mu'ammâ gûne müdâhenelüce mücâvebesi ve hasbe'z-zâhir Boğaz kılâ'ı ve tabyaları istihkâmâtını tekmîle dikkat ü i'tinâsı birle hasmı igfâl ve hem imrâr-ı vakti müstevcib esbâb istihsâl etmekde iken, Efendi-i mûmâ ileyhin tevâbi'inden biri ramazânın yirmi dokuzuncu günü◊◊ İslâmbol'dan piyâde ile Çanak-kal'ası'na vürûd ve Leyle-i Kadr hâdisesini kendüsüne nakl ü ihbâr eyledikde, vâkı'a-i merkūme âhara mün'akis ve ma'lûm olmaksızın maslahat-ı hayriyye-i musâlahaya mübâşeret olunmak tedbîr-i dil-pezîriyle hemân ferdâsı yevm-i 'arefede◊◊◊ İngiltere Murahhası'nı mahall-i mükâlemeye da'veti mutazammın tezkire tahrîr u tesyîr edüp, ba'dehû Ser'asker-i müşârun

◊ 17 Ramazân 1223 = 6 Kasım 1808 Pazar.

* İngiltere Tercümanı Pisani için bk. meselâ Alexander H. de Groot, "Dragomans' Careers: The Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785 1829", *Friends and Rivals in the East,* ed. Alastair Hamilton, Alexander H. de Groot, Maurits H. van den Boogert, Leiden-Boston-Köln 2000, s.238-241.

◊◊ 29 Ramazân 1223 = 18 Kasım 1808 Cuma.

◊◊◊ 30 Ramazân 1223 = 19 Kasım 1808 Cumartesi.

ileyhin ârâm-gâhına revân ve ricâl-i devletden Nüzül Emâneti maslahatıyla ol cânibde olan Seyyid Mehmed Efendi'yi dahi oraya celb ile İstanbul'un keyfiyyetini mahremâne beyân eyledikden sonra, Boğaz sevâhilinde olan askere perîşânlık gelmamek ve ta'yînât ve mânde behânesiyle gavgā vü nizâ' ihdâs etdirmemek sûretlerini telkīn ü tezkîr ve vehâmet-i 'âkıbetinden tahzîr edüp, hattâ Nüzül Emîni **[N4 99b]** fıkdân-ı nukūd husûsunu der-pîş eylemekle, Efendi-i mûmâ ileyh ol gice kendi harclığından iki bin beş yüz ve Sultâniyye Dîzdârı Hüseyn Bey'den ve sâ'irlerden kefâletiyle yedi bin beş yüz guruş cem' u i'tâ ve min-ba'd İstanbul'dan gelecek kayıklardan bir ferdi bilâ-izn sâhil-i Boğaz'a ihrâc etdirmemek üzere gümrük ümenâsı ve kılâ' zâbitânına be-gāyet hafî olarak tenbîh ü tehdîd levâzımım icrâ etdirüp, ferdâsı Hâdım-oğlu Çiftliği pîş-gâhma mansûb hayme derûnunda mülâkāt ve rusûm-i 'âdiyyeleri murâ'ât olundu. Ancak işbu meclis-i evvelde tarafeyn murahhasları esnây-ı râhda çekdikleri meşâkk-ı seferiyyeyi temhîd ü îrâd ve devleteynin sıdk-ı niyyet ve kıdem-i dostî ve meveddetlerine dâ'ir ba'zı mertebe âfâkī sohbetleri mukaddime ederek, ruhsat-nâme mübâdelesiyçün 'id-i şerîfin üçüncü gününü[◊] ta'yîn-i mî'âd eylediler.

Bend-i diğer

Ber-vech-i meşrûh Murahhas Efendi Âsitâne vâkı'asını mukaddemce istirâk eylemekle, Boğaz'da mevcûd muhâfaza askeri ve topcu neferâtının zabt u rabtları kavlî [ve] fi'lî Ser'asker Paşa ile ittifâk edüp, me'mûriyyet-i mahsûsası olan mükâleme-i mevâdda dahi şürû' eder gibi olduğundan, oralarda dahi bir gûne tarrâka-i fitne vü tuğyân, şûriş-engîz-i sâmi'a-i sâhil-nişînân olmaksızın mevâdd-ı mühimme-i musâlahaya bir sûret vermek fikrinde iken, Labseki pîş-gâhı ve Na'ra-burunu semtlerinde mevcûd Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğu olan Patrona (پاطورنه) Kapudanı Halîl Kapudan, 'îdin ikinci günü[◊◊] Murahhas Efendi'nin konağına gelüp;

Saklasa her ne kadar âyîneden hattın o şûh

'Âleme şâyi' olur kara haber çok sürmez

şuyû'unca hâdise-i Âsitâne bu cânibe mün'akis olmağla, Başbuğ olduğu kalyonlar **[N4 100a]** neferâtları haberdâr oldukları anda, güzeşte 'ulûfelerinin 'adem-i vürûdundan nâşî, akcasız kaldıklarını ve me'kûlât ve meşrûbâtlarından derûn-i sefâyinde bir nesneleri kalmadıklarını der-meyân ederek, kendüsüne izhâr-ı sûret-i 'isyân ve bi'l-cümle gemilerini terk edüp, berren ve bahran İstanbul'a revân olacaklarını i'lân eylediklerine mebnî, hemân tahlîs-ı murg-ı

◊ 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı.
◊◊ 2 Şevvâl 1223 = 21 Kasım 1808 Pazartesi.

cân içün gice içre bir takrîble germ-hîz-i dehlîz-i gürîz olduğunu ifâde vü beyân edicek, Murahhas Efendi merkūmu konağında tevkīf ve bir mahalle çıkmamak bâbında tenbîh ü tahvîf eyledikden sonra, süfün-i merkūme sergerdelerinden Kara 'Ali Kapudan'a der-'akab nush-âmîz tezkire tahrîr ve 'ulûfe ve ta'yînâtdan matlûbları her ne ise çend rûza kadar temâmen cümlesini tedârük ü teslîme müte'ahhid olduğunu tasrîh u tastîr edüp, bir çukadâriyle irsâl ve Çukadâr-ı merkūmun verâsından Sultâniyye ve Kilîdülbahr kasabalarında mevcûd olan zehâyir ve levâzımâtı iştirâ ve: "Şimdilik bunları beynlerinde tevzî' u tenâvül eylesünler" deyü isrâ' u îsâl eylediğine müte'âkıb, dîğer bir Çukadâr'iyle Gelibolu A'yânı'na ve Hâkimi'ne başka başka tahrîrât itâre ve nakden ve havâleten akca i'tâsiyle ol tarafdan dahi birâz zehâyir celb ü îfâ ve bilâ-tereddüd bu tavr-ı hakîmâne-i dil-nişîn ile galeyânlarını teskîn ve kulûblarını tatyîb ü tatmîn ederek on beş gün dahi meks ü tevkīfe irzâ eyledikden sonra, keyfiyyeti Der-sa'âdet'e inhâ eyledi. Ve'l-hâsıl bi-'avnihî Te'âlâ hüsn-i teveccüh-i Pâdişâh-ı kerâmet-ihtivâ berekâtiyle Murahhas-ı mûmâ ileyh, bu resme tedâbîr-i sâ'ibeye muvaffak olup, bîgānegâna ser-rişte-i dahl ü behâne olacak mertebede haşerât-ı neferâtın harekât-ı nâ-becâları vukū'a gelmeksizin Tersâne-i 'âmire'ye 'avdetleri zımnında fermân-ı 'âlî şeref-vusûl ve mûcebince cümlesi me'zûnen Âsitâne-i sa'âdet semtine bâdbân-güşây-ı 'avd ü kufûl oldular. **[N4 100b]**

Bend-i dîğer

Devleteyn murahhaslarının meclis-i evvel mülâkātlarında mukāvele olunduğu vech üzere 'îd-i şerîfin üçüncü ısneyn günü◊ çiftlik-i mezbûrda 'akd-i encümen-i mükâleme birle, ruhsat-nâmelerini biribirlerine irâ'e ve bi-tıbkıhî birer sûretini kendüleri hatem ü imzâ ederek yekdîğere teslîm eyledikden sonra, İngiltere Murahhası tarafından: "İşte 'akdi matlûbum olan mevâddın cümlesini kaleme alup defter etdim. Pes birer birer 'arz u mübâhase ile tazyî'-i vakt etmekden ise, hemân tekmîl maslahata sa'y olunmak ahrâdır" deyerek def'aten on beş mâdde teklîf ve Murahhas Efendi tarafından dahi kā'ide-i münâzara üzere bahsle ekserîsi tarh u tezyîf olundukda, öte tarafdan: "Efendi hazretlerinin ifâdelerine nazaran hemân şurût-ı mu'âhede-i kadîmenin ibkāsından 'ibâret olarak bir mâdde ile senedleşüp, maslahatı bitürmek iktizâ edeyor" vâdîlerinde darb-ı kelimâtla izhâr-ı sûret-i infi'âl eylediklerinde, Murahhas Efendi meftûr olduğu rüşd ü fetânet, husûsan âzmâyiş-kâr-ı ahvâl-i tabâyi'-i divel olmağla, mizâc-ı hasm-ı dagal-'amel ma'lûmu olmağın, ol bâbda müte'essî olduğu tebassur u tekayyüd ve şehâmet muktezâsmca, hasmın infi'âlinden kat'â

◊ 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

müte'essir ve çehre-i meziyyet-behre-i sebât ü metâneti mütegayyir olmayarak: "İşbu musâlahamızın mâdde-i münferide-i merkūme ile 'akd ü ikmâline bir vechile rızâ-dâde olmadığını ifâde birle şart u takyîde şâyân niçe niçe mâddelerim dahi vardır. Meclis-i âharda 'arz olunur. Ve işbu kağıdınızda muharrer olan mevâddın iktizâ edenleri dahi söyleşilür" deyü îrâd-ı cevâb edüp, bu cihetle hasmın 'işve vü istiğnâsına güvârâ olmadı. Ve bu def'a temâm altı buçuk sâ'at ol lecûc ve mücâdil ve cin fikirlü, müteyakkız ve müte'akkıl hasm-ı mukābil ile mübâhase ve münâkaşa müteselsil oldu. **[N4 101a]**

Ba'dehû şevvâlin sekizinci sebt günü◊ mün'akıd olan meclis-i sâlislerinde Murahhas Efendi, evvel emirde kelâma âgāz ve tasmîm-kerdesi olan şurût sûretini ibrâz birle rişte-i bahs ü cidâli dirâz edüp, tafsîlâtını Der-i devlet'e tahrîr etmiş ise de, ba'de'l-hâdise tarafına kat'â bir kıt'a rakīme vürûd eylemediğinden nâşî, gûnâ-gûn vesvese vü telâş ve halecân-ı hâtır-hırâş ile derûnu muztarib ve ma'rûzâtının ecvibesine müterakkıb iken, usûl-i sâbıka üzere hareket olunmak bâbında tekîdât-ı havî mâh-ı mezbûrun onuncu günü◊◊ târîhiyle mesned-i Riyâset'den kendüsüne bir kıt'a mektûb zuhûr edüp, der-'akab mûmâ ileyhin konağına gelmiş olan İngilterelü Baş Sır-kâtibi ile başka ve iki gün sonra◊◊◊ dahi tercemânlarıyla başka muhâvere ve hasbe'l-iktizâ' murahhaslarıyla mükâtebe olunarak, çend rūz imrâr ile mâh-ı mezbûrun yirmi dördünden◊4 zilka'denin dokuzuncu gününe◊5 kadar külle yevm mün'akıd olan mecâlis-i mükâlemâtda tarafeynin teklîfâtı cerh u ta'dîl olunup, fekat bir iki mâddenin husûlünü Devlet-i 'aliyye Murahhası ısrâr ve ol mâddeye İngiltere Murahhası lede'l-muvâfaka, devleti tarafından müttehem olacağını takrîr u tezkâr edüp, bilâhare İngiltere Murahhası ol bâbda 'âciz ve bî-tâb kaldığından, min-ba'd kat'-ı rişte-i mükâleme birle Boğaz'a 'avdet edeceğini resmen işrâb ve berü tarafdan dahi hasbe'z-zâhir kat'â reng-i rûyu mütegayyer olmayup, ibrâz-i sûret-i temekkün ve yek-rengî ederek umûru, havâle-i takdîr-i Rabbü'l-erbâb eylemek vâdîsinde mu'âmelâta ibtidâr olunup, hattâ: "Elçi Bey dostumuz yolda tenâvül eder" kelâm-ı ihtirâmiyle berây-ı igfâl, sefîneye birâz me'kûlât ve hulviyyât irsâl eylemekle, İngilterelü husûl-i mâddeden nâ-ümmîd ve berü tarafdan dahi matlûbâtda ısrâr-ı küllî rû-nümâ vü bedîd olduğundan, İngilterelü Murahhası süvâr olduğu sefîneden fekk-i lenger ve Malta cânibine **[N4 101b]** tevcîh-i sükkân-ı 'azm ü sefer eder oldukları Çanak-kal'ası'ndan dûrbîn ile nümûde-i 'ayne'l-yakīn oldukdan sonra, bi-hikmet-i hazret-i Mücri'r-riyâh sefîne-i mezbûreyi tahrîk edecek hevânın, nefes-i vâpesîn-i muhtazar gibi rukûd

◊ 8 Şevvâl 1223 = 27 Kasım 1808 Pazar. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

◊◊ 10 Şevvâl 1223 = 29 Kasım 1808 Salı.

◊◊◊ 12 Şevvâl 1223 = 1 Aralık 1808 Perşembe.

◊4 24 Şevvâl 1223 = 13 Aralık 1808 Salı.

◊5 9 Zilka'de 1223 = 27 Aralık 1808 Salı.

u cumûdundan nâşî hareketi karâra mütehavvel olmağla, berü tarafdan nâzikâne latîfeler iş'âriyle bir meclis-i mükâlemeye dahi sûret-i müsâ'ade-i zarâfet-şi'âr izhâr olunmağla, İngilterelü dahi ez-dil ü cân ibrâz-ı muvâfakat ve irâ'et-i vech-i memnûniyyet etmeğin, mâh-ı zilka'denin on ve on bir günleri◊ Çanak-kal'ası'nda ve üç gün dahi Hâdım-oğlu Çiftliği'nde yedişer sekizer sâ'at mükâleme ve mu'âraza ve mücâdele olunarak, mâh-ı mezbûrun yirmincisi cum'a gicesi◊◊ sâ'at iki sularında bi-tevfîkıhî Te'âlâ 'akd ü rabtı müyesser olan müsâleme ve musâlaha ve mücâmelenin senedâtı mübâdele olundu.

Garîbe

Vaktâ ki musâlaha senedâtı mübâdele olunup, tarafeyn murahhasları biribirlerine tebrîk ve tehniyet ve 'arz-ı safvet ü meveddet eylemek lâzım geldiğinden nâşî, Devlet-i 'aliyye Murahhası bâ-da'vet İngiltere fırkateynine 'azîmet ve fırkateynde mevcûd kapudan ve zâbitân ve neferâta varınca 'alâ merâtibihim hediyye ve bahşiş i'tâsıyle icrây-ı şân u şükûh-i devlet eyleyüp, Elçi ve sâ'irleriyle fırkateynin mühimmât ve edevâtını seyr u temâşâ eder iken, güğerte üstünde falyaları çakmaklı bir takım top görüp, hakîkatine dâ'ir vâfir su'âl ü cevâb zeylinde, İngilterelü bu bâbda isbât-ı müdde'â içün zikr olunan topları atmak murâd edüp, iki def'a birinin çakmağını tetiklendirdikden sonra âteş aldırmak müyesser olmadığından, def'a-i sâlisede üşüntü ile atmağa cidd ü cehd eylediler ise de kârger olmamağla, Murahhas Efendi: "Şimdi dursun, vakt-i âharda temâşâ ederiz. İşte benim dediğim üzere böyle top aslâ **[N4 102a]** işe yaramaz, mu'attal ve menkûb olur" deyerek semt-i âhara revân olmasıyla, sekene-i sefîneyi topdan mahcûb ve intâk-ı hakk ile âteş-pâre-i kelâm-ı sûziş-encâmî birle hasmın ağız otunu meslûb eylediği, keştî-i mezbûrda hâzır ve keyfiyyet-i merkûmeye nâzır olan kapudanlardan gûş-zed-i Muharrir oldu.

Tetimme

Çün mutlakā musâlaha-i mün'akıdeleri i'lân zımnında tarafeynden mahall ü muktezâsma göre top u tüfeng ve sâ'ir gûne âheng ile şenlik izhârı, kavâ'id-i kadîme-i divel olup, bu kā'idenin icrâsına i'tinâ vü mübâderet eylemek dahi berây-ı maslahat İngilterelü'ye lâzime-i zimmet olduğuna mebnî, 'akīb-i musâlahada İngilterelü sefînesinden bi-'aynihî mukābele olunmak üzere Boğaz kal'alarının mecmû'undan yegân yegân yirmi birer top atılmak husûsunu, sefîne-i mezbûre kapudanı ve sâ'ir me'mûrları, Ser'asker Hakkı Paşa hazretle-

◊ 10-11 Zilka'de 1223 = 28-29 Aralık 1808 Çarşamba-Perşembe.

◊◊ 20 Zilka'de 1223 = 7 Ocak 1809 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

rinden istid'â ve müşârun ileyh dahi bu bâbda muktezây-ı de'b-i dîrîn icrâ olunmasını kal'a dîzdârlarına emr u îmâ edüp, lâkin ifâdeleri üzere 'amel, ba'zı mertebe müsted'î-i şeyn ü halel olmakdan nâşî, işbu top atmakla i'lân mu'âmelesinden ferâgatlerine himmet ve ednâ mertebe Der-i devlet-medâr'dan istîzân olunmak behânesiyle beş on gün imrâra sa'y ü gayret olunup, îcâb-ı nâçârî sûretinde dahi Boğaz tabyalarının yalnızca birinden mukābele olunmak üzere evvel-be-evvel İngilterelü sefînesinden on yedi top atılup, ziyâdeye ruhsat verilmamek lüzûmunu Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına Murahhas Efendi ta'rîf ü beyân ve bu sadedi İngilterelü'ye ismâ' u i'lân edicek, tarafeyn murahhasları huzûr-i müşârun ileyhde mübâhaseye hall-i 'ukde-i zebân ve mebhasa dâ'ir nizâ' u cidâlle imrâr-ı zemân olunarak, topun 'adedi ve evvel ve sonra atmak sadedi, cümleyi bîzâr **[N4 102b]** ve hattâ Nüzül Emîni olan muharreru'l-ism Seyyid Mehmed Efendi, bâsıra-i çeşm-i tîre-rûzî olan pertev-sûz-i dîde-i idrâk ü temyîzî birle bu mebhasin sûret-i hüsn ü kubhunu müşâhe-deden bî-behre vü pîrûz olmağla, kal'a dîzdârlarınm dahi muvâfakatleriyle bu bâbda İngilterelü'ye dem-zen-i mümâşât olmak vâdîsinde iken, Murahhas Efendi: "Eslâfda bir top ziyâde ve nâkıs atılmak behânesiyle divel-i bahriyye miyânlarında sefer u kıtâl vukū'u, tevârîh mütâla'a edenlerin ma'lûmlarıdır. Mâdâm ki tuğrây-ı garrây-ı hazret-i Cihânbânî'yle Der-sa'âdet'de der-dest-i tezyîn olan sancaklarımız gelüp, kal'alarımızın burc u bârûlarına merkûz ü mansûb olmadıkca, İngilterelü'nün kendi kıralları nişânlarını açup atacakları yirmi bir topa mukābil, kılâ'-ı Hâkāniyye'den top atmak 'amel-i zillet-engîzi tarafımdan tecvîz olunmaz. Tuğralı sancağımız vürûduna kadar İngilterelü dostlarımız tevakkuf ederlerse fe-bihâ ve illâ Murahhas cenâbının rütbesine nazaran on yedi top hakk-ı 'âdîleri vardır" edâsiyle ibrâz-ı sarâmeti, vâkı'â kavâ'id-i bahriyyeye mutâbık olduğundan ve Boğaz'da kâ'in Fransa Konsolosu ve tevâbi'âtına rağmen musâlahanın bir gün akdem i'lânı, İngilterelü 'indinde mültezem olduğuna mebnî, ba'de'l-leteyyâ v'elletî ibtidâ İngilterelü sefînelerinden on dokuz top atılup, ba'dehû berü tarafda vâki' tabyaların birinden dahi misliyle mukābele olunmak kavl ü karârlariyle, musâlaha senedinin mübâdelesinden on gün sonra ber-minvâl-i muharrer tarafeynden on dokuzar top atılmağla, emr-i musâlaha işâ'at ü i'lân ve sevâmi'-i eviddâ' ü a'dâyı velvele-nâk-i cizlân ü hızlân eylediler.

İstitrâd

Fakīr derim ki, Murahhas Efendi'nin vech-i meşrûh üzere top atılmak mâddesini kavâ'id-i bahriyyeye tatbîk sadediyle ol bâbda bu denlü te'annüd ü ısrârı, gālibâ İngilterelü, Âsitâne hâdisesini istihbâr birle berü tarafda nev'an inhitât **[N4 103a]** u inkisâr vehmiyle, nev'an bâlâ-pervâzlık şîvesi telmîh etmişlerdir ki, mûmâ ileyh hazm-ı havsala-i cenâb etmeyüp, bu rütbe pây-efşür-

i merkez-i ısrâr oldular. Yohsa hasbe'l-vakt o makūle mevâddın *"În murde bâyin şîven niyerzed*"* makālesince, bu derece istinkâra nâ-mütehammil olduğu ve bu âna kadar ve hâlâ cerîde dolusu kavâ'id-i berriyye ve kavânîn-i bahriyyelerin zarûretde değil, vüs'atde bile nesh u fesh birle köhne takvîm sûretini bulduğu, ra'nâ ma'lûmudur. Efendi-i mûmâ ileyh her çend fî zâtihî lebîb ü erîb ve dirâyet-mend olup, lâkin *"Celle men lâ 'aybe lehû**"* mefhûmunca bi-hasebi'l-fıtra vâkı'â tab'ında mâye-i temennu' u te'annüd merkûz ise de, yine hâll ü mahall ü zemâna nazar ile yine muktezây-ı tab'ına tegallüb edeceği derkâr ve eliyle pişürdüğü halvâyı sonradan bî-meze etmeyeceği âşikârdır.

Tekmile

Ve'l-hâsıl yâverî-i tevfîk u teshîl-i hazret-i Bârî ve dest-yârî-i te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı Tâc-dârî ile işbu emr-i 'asîr-i musâlaha, sûret-yâfte-i teysîr ve ber-vech-i muharrer yirmi üc senesi mâh-ı zilka'desinin on dokuzuncu günü◊ -ki târîh-i 'Îsevî'nin bin sekiz yüz dokuzuncu senesi kânûn-i sânînin beşinci günüdür- in-şâ'allâhu'l-Kadîr 'an-karîb tahrîri derkâr olan tasdîk-nâme sûretinde merkūm ve müsbet on iki mâdde üzere hıtâm-pezîr olmağla, hakkā ki bu cemîle-i cezîle mûcib-i inşirâh-ı tab'-ı hazret-i Hudâygânî ve turuk-ı bahriyyenin emn ü selâmetini müstelzim olduğuna mebnî, müstevcib-i inbisât-ı kulûb-i kāsî vü dânî oldu.

Efendi-i mûmâ ileyh bi-kaderi'l-kifâye sevâd-ı 'ilm ü ma'rifetden vâyedâr ve miyânece nazm u eş'âra sâhib-i selîka-i iktidâr olmağla, musâlaha-i merkūme hakkında dahi sahîfe-zîb-ı nazm u tahrîr olduğu târîh-i dil-pezîrleri bi'l-vâsıta resîde-i dest-i muharrir-i Hakīr olmağla, tetimme-i hıdmetleri olarak bu mahalle tezbîr olundu. **[N4 103b]**

Târîh-i letâfet-engîz berây-ı musâlaha-i tâ'ife-i İngiliz

Hân Mahmûdü'l-fi'âl-i nîk-hû
Dâver-i devrân-ı Hidîv-i hande-rû
Yâveridir hazret-i tevfîk-ı Hudâ
İstediğin eyler elbet sû-be-sû

---

* این مرده باین شیون نیرزد = Bu ölü bu kadar yanıp yakılmaya değmez" anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

** جل من لا عیب له = Ayıbı olmayan nâdir oldu" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

◊ 19 Zilka'de 1223 = 6 Ocak 1809 Cuma. Metinde hicrî tarihin karşılığı olarak verilen 5 Ocak 1809 tarihi, daha önce de işaret ettiğimiz gibi farklılığın hilâlin görülmesinden kaynaklandığını göstermektedir.

Eyler a'dâsından ahz-ı intikām
Seyf ü kilk-i hüsn-i tedbîr ile o
Bahr u berde mahv eder düşmenlerin
Muhyî-i devlet değil de yâ ne bu?
Olmasun mı devr-i 'adlinde zebûn?
Rus ve Bulgār ve Fireng-i kîne-cû (كينه حو)
Kahremân-ı hakdır el-hâsıl ânın
Kadr u şân ü kudretin bildi 'adû
İşte dest-i i'tirâzı İngiliz
Etdi eşk-i tevbe ile şüst ü şû
Âb-şinâslık etdi çekdi kendüyi
Kalmadı deryâ yüzünde güft-gû
Râm ola fermânına mülk-i cihân
Pâyine döksün felekler âb-rû
'Ömrün efzûn etsün Allah haşre dek
Sâye-i 'adli görünsün kû-be-kû
Sem'ime erdi Vahîdâ bu nidâ
Hâl-i agyârı ederken cüst-cû
Müjde-res târîh olur her mısra'ı
Levha yazsunlar bu beyti mû-be-mû
Rusya eyler şimdi sulha ârzû; **1223**[1]
(روسيه ايلر شمدى صلحه آرزو)
İngiliz etdi salâha ser-fürû; **1223**[2]
(انكليز ايتدى صلاحه سر فرو)

Der-i devlet'de mukīm Fransa Maslahatgüzârı'na verilan takrîrin sûretidir.

Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâmın Fransa Devleti hakkında iltizâm eylediği hulûs u safvet ve sebât ü metânet muktezâsma, evvel ve âhır bir gûne halel getürmediğine dâ'ir Fransalu Maslahatgüzârı dostumuz ile vâki' olan mükâlemât ve müzâkerât meclislerinde serd ü beyân olunan edille-i kaviyye-i

1 "1223" tarihi nüshada bu mısrâın altındadır.
2 "1223" tarihi nüshada bu mısrâın altındadır.

sarîhadan biri İngiltere maslahatı olup, şöyle ki Devlet-i 'aliyye'nin İngilterelü ile mûcib-i mübâyenet ve muhâsamet olacak beynlerinde bir hâlet yoğiken, mücerred Fransalu hâtıriyçün İngilterelü husûmeti zuhûrundan berü Saltanat-ı seniyye'nin dûçâr olduğu mazarrât ve hasârât-i nâ-mütenâhiyye ve meşâkk u tekellüfât-ı kesîreye **[N4 104a]** sabr u tehammülü Fransa Devleti'ne olan hulûs u safvetini te'yîd ü isbât eylediği gibi, devlet-i müşârun ileyhâ tarafından dahi mukābele bi'l-misl şerîtası üzere me'mûl ve intizâr eylediği mükâfâtdan hasbe'l-vakt ve'l-maslaha bir semere müşâhede eylemedikce, yine hulûs u safvetde pâydâr olduğu ve İngiltere Murahhası geçen sene Bahr-ı sefîd Boğazı'na 'arz-ı sulh ile gelüp, ba'dehû ne gûne 'avdet eylediği ve İngilterelü'nün cümle 'indinde nümâyân olduğu üzere ne gûne mükâleme ve müzâkereye mübâşeret ve ta'vîk u te'hîre ne derecede ikdâm ü gayret olunduğu, Fransalu hakkında olan kemâl-i hulûs u safvetine bir delîl-i kavî idüği, erbâb-ı dirâyet ve hakkāniyyet 'indinde müsellem ve bedîhîdir. Bundan mâ'adâ Erfurt mülâkātında Fransa ve Rusya imperatorları taraflarından İngilterelü'ye 'arz-ı musâlaha içün mahsûs kuryer ihrâc ü irsâl olunmuş idüğünü, Maslahatgüzâr dostumuz mukaddemâ resmen [ve] sarîhan ifâde etmişiken ve çend mâhdan berü Boğaz'da olan İngiltere Murahhası, Saltanat-ı seniyye'ye 'arz-ı musâlaha zımnında mahsûs devleti tarafından me'mûren gelmişiken, Devlet-i 'aliyye derkâr olan sebât ü metâneti muktezâsınca yine Murahhas-ı mersûmu ta'vîk u imhâle lâzım gelan sa'y ve ikdâm-ı mâ-lâ-kelâmda tecvîz-i kusûr etmamiş ise de, ba'de-zîn imhâle gelmeyüp: "Ya musâlaha, ya muhârebe ve teşdîd-i husûmet!" deyü iki şıkkın birinde ısrâr ve kat'î isticvâb eylediği haberi, bu husûsa me'mûr Vahîd Efendi ve anı müte'âkib Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa tarafından vürûdunda der-'akab huzûr-i Şeyhulislâmî'de 'ulemâ' ve ricâlle meclis olunup, lede'l-müzâkere ve'l-mülâhaza İngilterelü'nün cemî' divele isbât eylediği kuvvet-i bahriyyesine nazaran bu def'a dahi Murahhas-ı merkūmun me'yûsen i'âdesi takdîrde, sevâhil-i Devlet-i 'aliyye'ye ve mahâll-i sâ'ireye **[N4 104b]** bi't-tekrâr vâki' olacağı mazarrâtdan fazla böyle 'arz-ı musâlaha ile fekat silm ü musâfât-ı kadîmenin i'âde vü irtibâtını taleb ve teklîf eden devlete redd ile cevâb verilmeğe mesâğ-ı şer'î olmadığını bi'l-ittifâk ifâde vü iftâ olunduğuna mebnî, bu vechile İngiltere Musâlahası'na karâr verilüp, imzây-ı sened ile tecdîd-i sulh u salâh olunmuşdur. İşte Devlet-i 'aliyye ile İngiltere Devleti beyninde fekat tecdîd-i musâlaha-i kadîme olunup, anın dahi sûreti böylecedir. Yohsa Devlet-i 'aliyye'nin kemâ fi'l-evvel Fransa Devleti hakkında iltizâm ve icrâ eylediği hulûs u safvet merâsimine ednâ halel vukū'u hâtır-güzâr olur nesne değildir. Kaldı ki Sebestiyan Ceneral, mukaddemâ Der-sa'âdet'de iken İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyesini i'tirâf ü teslîmle netîce Devlet-i 'aliyye'ye olacak vehâmeti mülâhaza ve tasdîk ederek musâlahayı tecvîz etmiş olduğu ve Fransa ve Rusya imperatorlarının İngilterelü'ye mahsûs kuryer irsâliyle 'arz eyledikleri musâlaha-i 'âmmenin in'ikādı takdîrinde elbette

Devlet-i 'aliyye dahi dâhil olacağını Maslahatgüzâr dostumuz bi'd-defe'ât ifâde vü beyân eylediği ve İngiltere Murahhası Boğaz'da musâlaha 'arzıyla mütevakkıf iken, Devlet-i 'aliyye'nin musâlaha-i 'âmme in'ikādına kadar ihtilâs-i vakt ile tevakkuf ve intizâr eylemesine imkân müsâ'id olmayacağı keyfiyyâtına nazaran, bu bâbda Devlet-i 'aliyye bi'l-vücûh ma'zûr u muztarr olduğundan başka, musâlaha-i 'âmme in'ikādında derkâr olan mevâni'in biri mukaddemce mürtefi' olmak iktizâ etmekle, el-hâletü hâzih Devlet-i 'aliyye'nin vech-i muharrer üzere İngilizlü ile tecdîd-i musâlaha-i kadîme eylemesine dostâne ve insâfâne mu'âmele olundukda, hiç deyecek olmayup, bâ-husûs İmperator cenâblarının ve bi'l-cümle vükelây-ı Fransa'nın i'tirâf-kerde-i hâlisâneleri **[N4 105a]** olması dahi Devlet-i 'aliyye hakkında iddi'â ve edille-i kaviyye ile isbât eylediği hulûs u musâfâtm bi'l-mukābele muktezâsından idüği cümleye zâhir olmağla, evvel ve âhır Devlet-i 'aliyye'nin hulûs u safvet ü metânetinde ednâ kusûru olmayup, bundan böyle dahi halel ü kusûr vuku'unu tecvîz etmesi 'adîmü'l-ihtimâl ve Fransa Devleti tarafından dahi bi'l-mukābele semerât-ı hasene zuhûruna ümmîd ü intizâr bî-reyb ü işkâl idüğüni mübeyyin işbu takrîr ketb ü imlâ ve Maslahatgüzâr dostumuza i'tâ olundu.

Azl ü nefy-i Râşid Efendi Kethudâ

Kethudâ Râşid Efendi'ye hasbe'l-iştikāku'l-lafzi halef olan Küçük Râşid Efendi, meğer bir cesûr ve müteharrik ve sebük-ser ve bi't-tab' fitne-cûy ve bed-hûy bir âdem imiş. Mukaddemâ bu makūle müte'ayyin ve ratk u fetk-ı umûr u mesâlihi mutazammın mesânid ü hidemâtda isti'mâlle mâye-i fıtratı mütebeyyin olmadığından, zâhir-i hâline husûsan mahlas-ı râşîdîsine nazar u i'tibâr ile böyle vakt-i tengnâyîde Devlet-i 'aliyye'ye rüşd ü sedâd üzere hıdmet ve mesâlih-i 'ibâdı güzelce ru'yet eder mülâhazasıyla Mustafa Reşîd Efendi'ye câ-nişîn ve Kethudâlık emânetine ta'yîn kılınmışidi. Meğer ber-vech-i muharrer bu yâdigârın cibilleti vârûn ve bâtını zâhirine uymaz bir merd-i bâz-gûn ve;

Hakīkī sanma her seyr etdiğin perhîzkârânı
Fesâda derd-mendin neylesün destinde âlet yok*

beytiyle yek-mazmûn imiş.

Kelimât-ı hikmet-âyât-ı Eflâtûniyye'dendir ki, bir âdemin cevher-i cibilleti üc mâdde ile tecribe vü ihtiyâr olunur. Biri andan istikrâz olunmak ve biri refâkatle yola gitmek ve biri bir mansıb ve mesnede geçdikde, etvâr-ı sâlifesine tatbîk olunmak, ya'nî **[N4 105b]** bu üc mâddede mâye-i hamîr-i meniş ü fıtratı nümûdâr olur. Bu yâdigârın dahi merci'-i umûr-i 'âmme olan

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı,* II,755.

mevki'-i Kethudâyî'de lâyiha-i asl ü hılkati, Kefe Lâlesi gibi küşâde ve râyiha-i rüşd ü reviyyetden sâde olduğu, sâha-i vuzûh u zuhûra ser-nihâde oldu.

*Şeved ma'lûm hâl-i herkesî çün vakt-i kâr âyed**

Vaktâ ki galat-ı tabî'at-ı dehri 'acîbü'l-hâl olarak Kethudâlık hayyizini işgāl etdiği anda, gûnâ-gûn münâfî-i resm ü kānûn ve muhâlif-i rızây-ı hümâyûn harekât-ı nâ-mevzûna ibtidâr ve nîş-i ciğer-i rîş-âzâr zebâniyle 'akreb-vâr erbâb-ı hâcâtı ve 'âmme-i 'avvâd ü züvvârı bî-vech âzürde vü dil-fikâr edüp, çend def'a savb-ı vâlâ-evb-i Saltanat'dan ve taraf-ı Kā'im-makāmî'den zecr ü tehdîd ü inzâr olunduysa da, kemâ-kân dil-serd-i kabûl ü inzicâr ve pâ-ber-cây-ı ısrâr u istikbâr oldu.

Hattâ Kapudân-ı deryâ Seyyid 'Ali Paşa'nm mukaddemden berü gerçi Kapu Kethudâsı olup, lâkin Kethudâlık emr-i hatîr ve şugl-i kesîri müştemil olmağla, min-ba'd Kapu Kethudâlık, husûsan Kapudan Paşa Devlet-i 'aliyye'nin müstaskali, mekkâr u fettân ve zümre-i eşrâra sâhib-i esrâr ve hem-zebân ve hâlâ fuzûlî hod-be-hod Kapudan olmağın, bir takrîble def' u ib'âdı, vükelây-ı devletin ehass-ı maksad u murâdı olup, bu cihetle müşârun ileyhin Kapu Kethudâlığı, belki Kethudâ ve Riyâset makāmında olanların anınla germî-i ülfet ü âşinâlığı nâ-münâsib ve mizâc-ı devlete ihtilâl ü i'tilâli müsteclib iken, bu yâdigâr akdeminden çend mertebe ezyed müşârun ileyhle germâ-germ üns ü müvâsât ve beher gün nihâyet derecede hılâf-ı de'b ü kānûn 'ale's-sabâh konağından kalkup, karşu Tersâne'ye güzâr ve müşârun ileyhle **[N4 106a]** mülâkāt eyledikden sonra Bâb-ı 'âli'ye vürûdu 'âdet etmekle, bu vaz'-ı hıyânet-nümâ ve sâ'ir etvâr-ı kabîha-i mersedet-intimâsı emr u tenbîh-i Mülûkâne ile bi'd-defe'ât taraf-ı Kā'im-makāmî'den kendüsüne teblîğ u telvîh ve vehâmet-i 'âkıbeti tezkîr u tasrîh olunmuş ise de, kat'â sûd-mend olmayup, hattâ bir def'ada Kā'im-makām Paşa bi'l-müvâcehe: "Min-ba'd bu harekât-ı rediyye-i nâ-marzıyyeden fârig u müntehî olmadığın sûretde bilâ-imhâl işbu hancer-i hârâ-güzârıma ciğergâhını cây-ı karâr eylemek derkârdır" deyü beyağı evbâş ü erzâl makūlesine sezâvâr mu'âmele-i sebb ü âzâr eylemişiken;

*Men gûş-i istimâ' ne-dârem li-men tekūlü***

mekūlü, hasbihâl-i nâ-ma'kūlü olmuşidi.

Karîne-i hâl hemîşe Kapudan Paşa sâlûs-i kâbûsunu tagrîr u tahrîk ve anın vesâtatiyle henûz sükûn fî 'ayni'l-hareke sûretinde olan ehl-i şirreti, makām-ı itâ'atden tefkîk birle, kendi hayâl-hâne-i fesâd-âşiyânesinde tâb-dâde-i tehayyül

---

* شود معلوم حال هرکسی چون وقت کار آید = Bir kimsenin durumu, iş zamanı belli olur" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.
من کوش استماع ندارم لن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum" anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısrâdır.

ü tasvîr olduğu dürlü dürlü eşkâl-i fiten ü şûriş u ihtilâlin ucları görünmeğe başladı. Binâ'en 'aleyh mûmâ ileyhin min-ba'd Kethudâlık mevkı'inde değil, belki Âsitâne'de lahza-i tevakkufu, hacr-i hazânede ejdehâ ibkâsı gibi bir ma'nâ olmağla, mâh-ı zilhiccenin sekizinci günü◊ Kethudâlık câh-ı celîlinden 'azl ü tenkîl ve Karahisâr'a ol müfsid ü siyehkâre nefy ile tahzîl kılındı.

Vâkı'â bu âdem 'aksiyle mülakkab, ya'nî şâ'ibe-i reşâdetden sâde-dil, fikr u endîşe-i 'âkıbetden gâfil, habîsü'n-nefs, şerîru'l-fıtra, bed-kîş ve bed-meşreb bir şahs-ı agreb imiş. Dem-i nekbetinde dahi izhâr-ı habâsetden hâlî olmadı. Sûreti budur ki, çünki bi-hasebi't-tarîk Çavuş ma'iyyetiyle Üsküdar'a imrâr ve tertîb-i sâz ü berg-i râh içün bir iki gün ârâma **[N4 106b]** ruhsatla yine hakkında müsâ'ade-i rıfk u sühûlet izhâr olunmuşidi. Ol aralıkda kendi mühimmât-ı pîş ü pesine bakmayup, bir tarafdan Kapudan Paşa'ya ve bir tarafdan elûf ü me'lûf olduğu sanâdîd-i eşkıyâya: "İşte sizinle derkâr olan mihr u mahabbet ve hakkınızda izhâr eylediğim hamiyyet ü himâyet işbu nefy ü tagrîbime bâdî ve tenkîb ü ta'zîbimi mü'eddî oldu. Devletin bu mu'âmelesinden istinbât-ı ahkâm edüp, cihet-i ittihâd ve gayret-i vedâdımıza ihtirâmen bugün cem'iyyetle Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, bî-vech nefy ü tekdîrimin sebebini istifsâr birle kemâ-kân makāmımda ikāme olunmak bâbında teşdîd ü ibrâm ederek 'afy ü ibkāmı istihsâl edesiz" vâdîlerinde gûnâ-gûn türrehâtı hâvî tezkireler tahrîrinden başka, Sirozî İsma'îl Bey'in dahi Kapu Kethudâsı olmağla, bu bâbda anın da muta'assıbâne şîve ile bi't-tehakküm Der-i devlet'den 'afv ü ıtlâk ve makāmmda takrîrini müş'ir 'ale'l-'acele tahrîrât eylemesini tezkîr u iltimâsı mûtazammın ba'zı mertebe ana dâ'ir müzelzil ve muhaddiş sözler takdîm ederek mektûb terkîm ve hâssaten bir ulak istîcâr ve dü esbe ba's ü tesyîr eylediği, mesmûm-i huddâm-ı Dergâh-ı sipihr-iktidâr olmağla, hemân bî-lemha-i te'hîr mübrim Mübâşir teslîtı birle menfâsı tarafına tesyîr kılınup, bilâhare çend mâh murûrunda tîğ-i siyâset-i Şehriyâr-ı âfâka gerden-dâde-i istihkāk oldu. Ve münhall olan mesned-i Kethudâyî, sâbık Defter Emîni İbrâhîm 'Âfîf Efendi'ye revâ görüldü.

Çün nesl-i nesîl-i hânumân-ı 'Osmânî ve zih u zâd-ı dûdmân-ı Hâkānî'de **[N4 107a]** Halîfe-i rûy-i zemîn, Pâdişâh-ı dârâ-sipâh ve İskender-âyîn *dâme fî hıfzı'l-Meliki'l-Mu'în** hazretleri, dürr-i yetîm-âsâ yektâ ve mânend-i şems-i cihân-ârâ ferd-i küllî-i bî-hemtâ olmağla, dem-be-dem a'dây-ı dîn ü devlet ve erâzil ü esâfil-i behâyim-tıynet, husûsan Memâlik-i mahrûse'de bir müddetden berü tavâyif-i mülûk tavrında her biri bir vilâyeti zîr-i dest-i tegallüb ü istimlâk eden hayyetü'l-vâdî, ya'nî derebeyleri ta'bîr olunan a'yânân-ı memleket taraflarından Hudâ ne-kerde gûnâ-gûn hezeyânât-ı mûhişe ve Saltanat-ı Hudâdâd cihetinden ye's-i imtidâd birle, ol makūle teng-zarfân ve zâhir-bînân,

◊ 8 Zilhicce 1223 = 25 Ocak 1809 Çarşamba.

* دام فی حفظ الملك المعين = Yardım eden hükümdârın (=Allah'ın) korumasında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

inkızây-ı selâtîn-i Selcûkıyye'de kâ'in ümerâ'-i aktâr şîvelerine te'essî ve i'tinâ' mu'âmelâtı, 'arsa-i i'tikād ü nihâdlarında karâr-dâde olduğuna mebnî, ana dâ'ir envâ'-ı erâcîf-i müdhişe hemîşe gûş-zed-i hûşyârân-ı ehl-i İslâm ve tavr-ı mezbûru mü'eyyed harekât-ı nâ-marzıyye-i serkeşâneleri dahi meşhûd-i hayr-hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm oldukca, çâkçâk-i girîbân-ı sabr u ârâm ve subh u şâm ufuk-ı sulb-i salâbet-intimây-ı Şâhâne'den bir kevkeb-i dürriyyü'l-leme'ân tulû'unu niyâz-mend-i dergâh-ı Rabbu'l-enâm olurlar idi. Bi-hamdihî Te'âlâ ed'iye-i Mü'minîn, müstecâb-ı bârgâh-ı Melik-i Mu'în olup, bu esnâda fülk-i hâmil-i necm-i şeref gibi pür-sitârân-ı harem-seray-ı 'ismetin birisi, bir mevlûd-i mes'ûdu hâmil ve tebâşîr-i emârât-ı mütehakkıka delâletiyle vaz'-ı hamli derece-i tekarrub u tehakkuka vâsıl olduğunu mübeşşir mâh-ı zilka'denin evvel cum'ası◊ hutbesinde hatîb-i hoş-nevâ 'ale'l-'âde takdîm-i du'â vü senâ ederek, müjde-i merkūmla cemâ'at-i Müslimîn'e velvele-bahş-i *"Yâ büşrâ!"** oldu.

Sâbıkā Karaman Vâlîsi Vezîr Mehmed Râgıb Paşa tarafından şân-ı Vezâret'e **[N4 107b]** nâ-şâyân evzâ'-ı zâlimâne ve etvâr-ı nâ-hemvâr-ı câ'irâne, sâmi'a-zed-i Şâhâne olması, mâh-ı zilhicce evâ'ilinde◊◊ ref'-i Vezâret'iyle Burusa'ya iclâ ve anda müreka'iden ikāmet ü îvâsını iktizâ eyledi.

Garîbdir ki müşârun ileyh 'an-asl perverde-i dest-i devlet ve rikâb-ı müstetâbda vâfir müddet pûyende-i râh-ı câh u hıdmet iken, ibtidây-ı Vezâret'inden berü hâricde derebeyliğinden neş'et etmiş merâsim-i devletden bî-haber, hod-rû ve hod-ser gibi dâ'imâ bâz-gûn etvâr-ı nâ-behencârı, mâye-i isti'câb-ı vükelây-ı Der-i devlet-me'âb olmakdadır.

*Terbiyet-i nâ-ehl-râ çün girdgân ber-künbedest***

Fevt-i Emîn Efendi Tâhir Ağa-zâde

Mûmâ ileyh Emîn Efendi, bundan mukaddemce Bahr-ı sefîd Boğazı'nda vâki' tabyaların ta'mîr ve istihkâm ve nezâreti husûsuna me'mûren mahall-i merkūmda hıdmet-i me'mûresine temşiyet üzere iken, mâh-ı merkūm evâsıtında◊◊◊ burc-i beden-i hayât-ı bî-sebâtı dest-zede-i tîşe-i Hâdimü'l-lezzât oldu.

◊ 5 Zilka'de 1223 = 23 Aralık 1808 Cuma.

* يا بشرى = Müjdeler olsun!" anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifâde eden Arapça bir deyiştir.

◊◊ 1-10 Zilhicce 1223 = 18-27 Ocak 1809.

** تربیت نا اهل را چون کردکان بر کنبدست = Kabiliyetsiz kimseyi terbiyeye çalışmak, kubbe üzerinde ceviz durdurmak gibidir (=Kabiliyetsizler terbiye edilemez)" anlamına gelen bu cümle Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçen Farsça bir mısrâdır; Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* trc. Kilisli Rıfat Bilge,12. Baskı, İstanbul 1980, s.327.

◊◊◊ 11-20 Zilhicce 1223 = 28 Ocak - 6 Şubat 1809.

Terceme

Efendi-i mûmâ ileyh merhûm Sultân Mustafa-yı Sâlis'in mukarreb ve muhtârı ve menâfi'-i dünyeviyyeye dâ'ir mekâsib ü mecâlib tarîkında müşîr u müsteşârı olan meşhûr Tâhir Ağa'nın zâde-i sulb-i zâhiri (ذاحری) olup, Şehriyâr-ı merhûm bi't-tab' rabb-i cem'-i mâl ve iddihâr-ı hazâ'ine mükibb ü meyyâl olmağla, Ağa-yı merkūm ise ol makūle mesâlihin eri ve fenn-i iktisâbın dânişveri olduğuna mebnî, mahâll-i mütehâlifeden vücûh-i îrâdât, irâ'et ü inşâ ederek tekarrub peydâ ve miyâneden ber-taraf-sâz-ı külfet-i şâh u gedâ olmuşidi. Ve fî zâtihî mâldâr ve mâlik-i servet ü yesâr iken, taraf-ı Şâhî'ye menâfi' ve mekâsib istihsâli behânesiyle kendüsi dahi **[N4 108a]** tevfîr-i mâlla mahzen-i âmâlini mâlâmâl eylemiş, Eyyûb sâhilinde Behâriyye sırasında kâ'in kezâlik Lanka Yeni-kapusu hâricinde vâki' sâhili rıhtım ile öylece doldurup, minvâl-i meşhûd üzere kahve-hâneler binâsı merkūmun eser-i re'y ü 'ameli olup, eski serayı dahi: "Bir zâ'id-i bî-fâ'idedir" deyü bütün hedm ve yerine îrâda müte'allık 'imârât-ı nâfi'a yapılmasını dahi îrâd eylemişiken, muzâyaka-i gā'ile-i sefer ana hâ'il olmağla, 'alâ hâlihî terk olunmuş, ba'de vefâtihî oğullarına mâl-ı bî-şümâr kalup, büyük oğlu Şâkir Ağa dervîş-nihâd, kāni'-i hânedân ü mîzbân olup, ilâ vefâtihî der-dest olan îrâdâtiyle idâre-i dâ'ire-i zindegânî ve hemîşe kendi 'âleminde safây-ı vaktine mâlik olarak kat'â merâtib ve menâsıb cihetini hatîre-i hayâl ü hülyâya getürmeyerek ferâğ u râhat ve kâm-rânî birle imrâr-ı zemân eyledi.

Gulâm-ı himmet ânem ki zîr-i çerh-i kebûd
*Zi-her-çi reng-i te'alluk pezîred âzâdest**

Lâkin Emîn Efendi bi't-tab' pederi hasletinde tammâ' ve cemmâ' olmağla, dâ'imâ cem' u iktisâb tarîkasına pûyâ ve Hâcegân'dan olmak mülâbesesiyle müte'ayyinân-ı zemâna tereddüd ederek menfa'atlü hıdemât-ı dîvâniyyeler istihsâl, husûsan mânend-i Züleyhâ, dâmen-gîr-i Yûsuf-i Ümmü'd-dünyâ olmağın, dest-yârî-i himmet-i müşârun ileyhle aslâ mansıbsız ve müfîd ü râbih hıdmetsiz kalmayup, bu cihetle iktisâb-ı sâmân-ı bisyâr ve bir def'ada yine sevk-ı müşârun ileyhle Cebeciler Kışlası'na Binâ Emîni olup, *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* cebeci münâsebetiyle mîrîyi soyup, ol takrîble de mâl-ı kesîr iddihâr etmişidi. Ancak zâtında rûbeh-meniş, kurnâz, sâhib-i ihtiyât u ihtirâz olmağla, haddini mütecâviz te'ayyün ü nümâyiş semtine heveskâr olmayup, 'İrfân-zâde vâdîsinde olmağın, inkılâb-ı devlet-i **[N4 108b]** müsteniddesinde pek de örselenmeyüp, ba'dehû yine hâl ü mâlına vaz'-ı engüşt-i ta'arruz u musâdere olunmayarak, hemân Boğaz'da kâ'in tabyaların ta'mîr u termîm ve nezâretleri

---

* غلام همت آنم که زیر چرخ کبود * زهرچه رنك تعلّق پذیرد آزادست = Himmetine kulum, himmetine köleyim o kişinin ki, gök kubbe altında taalluk rengini kabul eden herşeyden hürdür, bağlanılabilecek herşeyden kurtulmuştur" anlamına gelen bu cümleler, Hâfız'ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı,* s.22.

maslahatına me'mûr olmuşidi. Ber-vech-i merkūm lokma-i hoş-güvâr gibi gülû-yi hayâtdan ma'dûm olmağla, terekesine dahi cânib-i mîrîden müdâhale olunmayup, vâris-i vâhid olan ferzend-i nâ-pesendi müderrisînden 'İzzet Efendi'ye munhasır oldu. Ferzend-i merkūm şimdiden elsine-i kıssa-hânân-ı mîrâs-hârânı insâ ve dem-be-dem lisân-ı hâlle te'dîb ü ta'zîrini istid'â etmekdedir.

Ol nev-resîde mâhı dedim gördüğüm gibi
Âşûb-i dehr olur giderek, göstörüş budur

Mu'âyede-i 'îd-i adhâ

Ser-i kûyünde kurbân olmağa 'âlem müheyyâdır
Cihân bir başka 'âlemdir, meğer ki 'îd-i adhâdır

Hasbe'l-'âde kudûm-i 'îd-i şeref-i'âde vesîlesiyle hâk-i tâb-nâk-i hazret-i Hudâvend-i hılâfet-mevsûm, sa'âdet-bahş-ı şifâh-ı erbâb-ı câh ve ashâb-ı rusûm olup, selâmlık takrîbiyle de dîdâr-ı ziyâ-medârları şemsü'l-'îd-vâr münevver-sâz-ı dîde-i intizâr-ı 'umûm olmağla, cemâ'at-i İslâmiyân her rûz-i cihân-efrûzları 'îd ve 'îdleri tâli'-i fîrûzları gibi hemîşe huceste vü sa'îd olmak du'âyı icâbet der-kafâsını berdâşte-i dergâh-ı Hayy-i Kayyûm eylediler.

Velâdet-i Fâtıma Sultân

Mâh-ı zilhiccenin ism-i hayy 'adedine muvâfık olarak on sekizinci 'îdü'l-Mü'minîn olan mübârek cum'a günü bi-hamdihî Te'âlâ ufuk-ı sulb-i Sultânî'den gurre-i garrâ ve zühre-i zehrâ gibi bir duhter-i sa'd-ahter-i 'âlem-ârâ, ser-nümây-ı matla'-ı zuhûr olmağla, hakkâ ki 'âmme-i İslâmiyân'ı serşâr-ı neşve-i sûr **[N4 109a]** u sürûr edüp, ol bâbda hezâr-destân-ı lisân-ı sühan-verân, bülbül-i mevsim-i behâr-âsâ gûyân ve terâne-sâz-ı nazm-ı dil-sitân olup, her biri tevârîh-i dil-pezîr ve kasâ'id-i belâgat-semîrler 'arz u takdîmiyle bi'l-cümle mazhar-ı ihsân-ı bî-gerân-ı Hidîv-i cihân ve peder-i vâlâ-güherleri merhûm Cennet-mekân zemânından berü mevlide müte'allık şenliğe zümre-i İslâmiyân hasret-keş olmalarıyla, bi-hamdihî Te'âlâ çend şeb ü rûz hoş-âheng-i sürûr u şetâretle şâdân oldular. Ve bu bâbda pây-i taht-ı mînâ-baht-ı hümâyûna takdîm kılınan tevârîhden çend mısrâ'-ı bercesteleri berây-ı nümûne bu mahalle sebt ü terkîme şâyeste görüldü.

Sürûrî: Fâtıma Sultân cihâna oldu ârâyiş-resân
(فاطمه سلطان جهانه اولدی آرایشرسان)

'İzzet: Fâtıma Sultân'la lutf etdi Bârî 'âleme
(فاطمه سلطانله لطف ایتدی باری عالمه)

◊ 18 Zilhicce 1223 = 4 Şubat 1809 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Vehbî: Fâtıma Sultân'ın oldu mevlidi Şâh'a sürûr[1]
(فاطمه سلطانك اولدى مولدى شاهه سرور)

Fâ'ide-i müfîde

Rûhu'l-beyân ve *Kevâşî** ve *'Uyûn*** ve sâ'ir kütüb-i tefâsîrde işbu *"Ve izâ büşşire ahaduhum bi'l-ünsâ zalle vechuhû müsvedden ve huve kazîm****" âyet-i kerîmesinin tefsîrinde, bu resme safha-zîb-i tastîr olmuşdur ki, cemî' ef'âl-i İlâhiyye, hükm ü mesâlih-i bâliga-i sâ'igayı mutazammın olduğu mütebeyyin ve ez-ân-cümle halk-ı zükûr u inâs mâddesi dahi 'ukūl-i kāsıra-i insânînin vâmânde-i pesîn, mertebe-i 'acz ü nâdânî olduğu emr-i müte'ayyendir. Pes şâ'ibe-i şu'ûr u 'irfândan nev'an mâyedâr-ı behre-i igtinâm olanlara her hâlde emr-i İlâhî'ye istislâm ve hükmüne inkıyâd ü itâ'atle merkez-i 'ubûdiyyetde tesbît-i akdâm eylemek, vâcibe-i zimmet ve mûcibe-i râhatdır. Zîrâ gerek a'yân ve gerek a'râz-ı 'âmme-i zuhûrât ü zâhirât, hazret-i Mûcidü'l-mevcûdât irâdesiyle pezîrây-ı hayyiz-i vukū' olduğu, emr-i sâbit ü muhakkakdır.

Be-dürd ü sâf tü-râ hükm nîst dem-i der-keş
Ki her-çi sâkī-i mâ kerd 'ayn-ı eltâfest[*] **[N4 109b]**

Pes *"Yehebu li-men yeşâ'u inâsen ve yehebu li-men yeşâ'u'z-zukûra ev yuzevvicuhum zukrânen ve inâsen ve yec'alu men yeşâ'u 'akīmen, innehû 'alîmun kadîr*[*]" nass-ı münîri üzere mutlaka evlâd-ı atıyye-i Rabb-i cevâd olup, ber-muktezây-ı hikmet kimine hazret-i Lût ve Şu'ayb *'aleyhime's-selâm* gibi yalnızca inâs ve kimine hazret-i İbrâhîm *'aleyhi's-selâm* gibi yalnızca zükûr ihsân edüp ve kimini hazret-i Seyyidü'l-enâm *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* gibi mazhar-ı cem'iyyet-i teşrîf ü ikrâm ve kimini hazret-i 'Îsâ ve Yahyâ *'aleyhime's-selâm* gibi kayd-ı zürriyyetden mütecerrid ve cüz'-i lâ-yetecezzâ gibi müteferrid

1 Bu mısrâın altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1223 tarihi vardır.

* Metnimizde söz konusu edilen Şâfi'i Tefsîr ve Kıraat âlimi Ebu'l-Abbâs Muvaffakuddîn Ahmed b. Yûsuf b. el-Hasen el-Kevâşî el-Mevsılî (ö.680/1281) hayâtı ve eserleri için bk. meselâ Mehmet Mahfuz Ata, "Kevâşî", *DİA,* Ankara 2002, XXV,341-342.

Metnimizde söz konusu edilen, muhtemelen İbn Kuteybe'nin edep ve muhâdarat ile değişik konulara dair eseri *'Uyûnu'l-Ahbâr* olmalıdır; bk. meselâ İsmail Durmuş, "Uyûnü'l-Ahbâr", *DİA,* İstanbul 2012, XLII,247-248.

و اذا بشّر احدهم بالانثى ظل وجهه مسودًا و هو كظيم = Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Nahl, 16/58. âyetidir; ayrıca bk. İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* IV,8.

بدُرد و صاف ترا حكم نيست دم دركش * كه هرچه ساقئ ما كرد عين الطافست = Tortulu yahut saf şarap senin hükmünde değildir. Bunu sâkî bilir ve sâkîmiz ne yaparsa lütfun ta kendisidir" anlamına gelen bu cümleler, Hâfız'ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı,* s.28.

يهب لمن يشاء اناثًا و يهب لمن يشاء الذكور او يزوجهم ذكرانا و اناثًا و يجعل من يشاء عقيما انه عليم قدير = Dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır yapar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir" anlamına gelen bu cümleler, Kur'ân, eş-Şûrâ, 42/49. âyetin ikinci yarısı ve 50. âyettir.

eder. Ve ihsân olunan evlâdın dahi kimi bir batından tev'em ve müte'addid ve kimi gurre-i garrâ gibi mütevahhid olarak ser-nümây-ı ufuk-ı zuhûr olur.

Cümlesi hikmet-i Hakk'a dâ'ir

Olmaz endîşe o yerde sâ'ir

Ve kaldı ki inâs kısmı fî zâtihâ nâkısâtdan olup ve bi-hasebi'z-zâhir ba'zı mertebe vesîle-i mesârif ve tarîka-i kesb ve celb-i menâfi'den mütekā'id ve sâ'ir gûne a'zâr u 'ilel sebebiyle câhiliyyetde kız evlâdı menfûr u müstaskal ve medâr-ı 'âr u hacl olmağla, velâdetlerinde peder u akrıbâları be-gāyet magmûm ve elem-nâk olup ve ekserî hemân ve'd, ya'nî zinde be-hâk ederler idi. Niteki *"Ve ize'l-me'ûdetü sü'ilet*"* kerîmesi ol bâbda nâzil oldu. Çün ber-vech-i muharrer inâs kısmı, mevki'-i noksân ve bi-nazari'z-zâhir kâr u kisb ve gazâ vü cihâd makūlesi a'mâl-i râbiha vü nâfi'adan pes-mânde-i 'acz ü hirmân iseler de mezra'a-i insânî ve "Yuvayı dişi kuş yapar" mebnâsmca, hânumânm medâr-ı cem'iyyet ü 'umrânı misillü fevâ'idi müştemil olduklarını telmîhan, anlar da zükûr gibi vehb-i İlâhî olduklarından başka, dakīka-i merkūme ve sâ'ir ba'zı nükât zımnında sâlifü'z-zikr âyet-i kerîmede zükûr üzere takdîm olunmuşdur.

Ve Server-i serâyây-ı asfiyâ *'aleyhi asfe's-salavâti ve't-tehâyâ*** hazretleri dahi **[N4 110a]** ehl-i Câhiliyye'nin dekāyık-ı hikemiyyeye câhil olup, 'âdât-ı 'âdiyâtlarının lagv u bâtıl ve evlâd-ı inâsın fevâ'id-i vefîreyi müştemil olduğunu ehâdîs-i 'adîde ile tasrîh u inbâ buyurdular. Ve minhâ kavluhû *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm*: *"Min bereketi'l-mer'eti tebkîruhâ bi'l-benâti***"* ve *"Men ibtüliye min hâzihi'l-benâti bi-şey'in fe-ahsene ileyhinne künne lehû sitren mine'n-nâr*4"* ve *"Se'eltullâhe en-yerzukanî veleden bilâ-me'ûnetin fe-razekanî el-benât*5"* ve *"Lâ tekrehu'l-benâti fe-innî ebu'l-benâti"* ve nusûs-ı merkūmeye 'ilâve olarak Seyyidü'l-vücûd ve senedü'l-mevcûd *'aleyhi ve 'alâ evlâdihi's-selâmü mâ dâme'l-*

---

* و اذا المؤودة سُئلت = Diri diri toprağa gömülen kıza sorulduğunda" anlamına gelen bu ifâde, Kur'ân, et-Tekvîr, 81/8. âyettir.

عليه اصفى الصلوات و التحايا = Salat ve selâmların en temizi onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

من بركة المرأة تبكيرها بالبنات = Önce kız çocukları doğurması kadının bereketindendir" anlamına gelen ve burada hadîs olarak belirtilen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekle beraber, Deylemî'nin Vâsiletü'bnü'l-Eska''dan merfû' olarak zikrettiği bir hadîs olarak zikredildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* nr. 2658, II,286-287; ayrıca bk. İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* Der-sa'âdet 1331/1913, V,44, VIII,342.

من ابتلى من هذه البنات بشئ فاحسن اليهن كن له سترا من النار = Allah bir kimseye bir kız evlat verir o kişi de onlara güzelce davranırsa, bu davranışı onun için ateşten bir koruyucu olur" anlamına gelen bu cümle, Buhârî, Zekât, 1, Edeb, 18; Müslim, Birr, 147; et-Tirmizî, Birr, 13; Ahmed b. Hanbel, 6/33,88,166,243,293'te geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,413.

سئلت الله ان يرزقنى ولدا بلا مؤنة فرزقنى البنات = Allah'tan bana külfetsiz bir evlat bağışlamasını niyâz ettim, o da bana kız evlat nasip etti" anlamına gelen bu cümle, bellibaşlı hiçbir hadîs kitabında geçmemekle beraber, hadîs olarak zikredildiği bir yer için bk. meselâ İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* Der-sa'âdet 1331/1913, V,45, VIII,342.

*vâlidü ve'l-mevlûd** hazretlerini cenâb-ı Perverdigâr *celle şânühû* evvel vehlede veled-i ünsâ ile istîsâr ve hazret-i Rasûl-i güzîn vahy-i mübînle ol duhter-i sa'd-ahteri Fâtıma ile nâmdâr eylediler. Ve yine *Rûhu'l-beyân*'da İbn Hacer'den nakl ile mastûrdur ki 'Aliyyü'l-Murtezâ *kerremallâhu vecheh* hazret-i Rasûl-i bî-hemâlden Fâtıma tesmiyesinin vech u sebebini su'âl eyledikde: "Hakk sübhânehû ve Te'âlâ Fâtıma'nın ve cemî' nesil ve zürriyyâtınm vücûdlarını nâr-ı cehennemden fatm, ya'nî fasl ü hıfz eylediği bâ'is-i tesmiyedir"** cevâbıyla hall-i 'ukde-i işkâl buyurdular. Pes bu takrîrât fezlekesince e'izze-i ittifâkıyyâtdandır ki, İmâmü'l-Müslimîn, Halîfe-i Seyyidü'l-'âlemîn *dâme vücûduhu'l-mes'ûdu fî hıfzı'l-Meliki'l-Mu'în*** hazretlerinin fâtiha-i evlâd-ı fâyihaları inâs olup ve Fâtıma ile müsemmâ olduğundan başka, cenâb-ı Fâtımatü'z-zehrâ' gibi vech-i tesmiye sırrı bunda dahi mütecellî olmuşdur. Zîrâ bundan mukaddemce icmâlen işrâb olunduğu üzere elsine-i âhâd-i nâsda 'ale't-tahkîk lisân-ı mutâvı' u mutîk olmaz derecesinde türrehât-ı gûnâ-gûn şâyi' ve şöhret-nümûn olmuşidi ki, pey-der-pey kar'-ı gûş ve darb-ı hûş ederek erbâb-ı elbâb dahi mübtelây-ı teb ü tâb-ı ru'b u ızturâb olmuşlar idi. **[N4 110b]** Bi-fazlihî Te'âlâ ol duhter-i ferhunde-ahterin kudûmü ol herze vü hezeyânları kātı' olmağla, sâmi'alarımızdan ol beliyye-i kāri'a müdefi' oldu; *el-hamdü lillâhi 'alâ zâlik**4

İn-şâ'allâhu Te'âlâ sulb-i asâlet-ihtivây-ı Mülûkâne'leri *"Ev yüzevvi-cühüm zükrânen ve inâsen"*5* cem'iyyetine mazhariyyetle karîru'l-'ayn olacak evlâd-ı zükûr ile de kalb-i hümâyûnları münşerih u mesrûr olmak dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan mesûl ü müsted'âdır; *ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz**6

---

*6 لا تكرهوا البنات فانى ابو البنات = Kız evlat sahibi olmayı hoş olmayan bir durum olarak görmeyiniz, çünkü ben kız evlat babasıyım" anlamına gelen bu cümle, burada hadîs olarak zikredilmekle beraber hiçbir hadîs kitabında yer almamaktadır. Buna hadîs olarak yer veren eserlerden biri olarak bk. meselâ İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân,* Der-sa'âdet 1331/1913, V,45, VIII,342.

علیه و علی اولاده و السلام ما دام الوالد و المولود = Esenlik, baba ve çocuğu hayatta olduğu müddetçe ona ve çocuklarının üzerine olsun anlamına gelen Arapça bir duâdır.
Görebildiğim kadarıyla *Rûhu'l-Beyân*'da böyle bir rivâyet bulunmadığı gibi, meşhûr hadîs kitaplarında da böyle bir hadîs yer almamaktadır. Benzer bir rivâyetin bulunduğu yer için bk. meselâ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbâkī b. Yûsuf ez-Zürkānî, *Şerhu 'alâ Mevâhibi'l-Ledüniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye,* tashîh Muhammed 'Abdül'azîz el-Hâlidî, Beyrût 1996/1417, IV,332.

دام وجوده المسعود فی حفظ الملك المعین = Onun mutlu varlığı, yardım eden hükümdârın (=Allah'ın) korumasında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

الحمد لله علی ذلك = Bu hususta şükür Allah'a olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

او یزوجهم ذکرانا و اناث = Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, eş-Şûrâ, 42/50. âyetin ilk yarısıdır.

و ما ذلك علی الله بعزیز = Bu Allah'a güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, İb râhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.

Ba'zı tevcîhât

Sernâme-i sâl-i cedîd olan gurre-i garrây-ı muharremu'l-harâm◊ çeşm-i cihâniyâna bedîd olmağla, herkes bi'l-külliyye küşâdegî-i zubâb-ı zucret u dayr içün tefe''ül bi'l-hayr ederek, 'âşûrâ'-i 'îş u 'işret esbâbını hâtır-nişân ve şehîd-i Kerbelâ' kurretü'l-'ayn-ı Şâh-ı kişver-i ıstafâ' *radiyallâhu 'anhu ve 'an ahîhi ve 'an ebîhi ehlü'l-irtızâ'** hazretlerinin rûhâniyyetlerine bi't-tevessül bîş-i bâsıra-i İslâmiyân, nûr-i çeşm-i dil ü cân-ı ehl-i îmân, Halîfe-i zemân, Pâdişâh-ı cihân *ebbedallâhu devletehû ilâ âhıri'd-devrân*** hazretlerinin du'ây-ı ıhlâs-iktirânlarını efrâşte-i dergâh-ı Rabb-i Müste'ân eylediler.

Ve mâh-ı mezbûr ba'zı mertebe tahvîlât-i mu'âmelâta zarf-ı zemân olmağla, Bâb-ı 'âlî'de bir mikdârca tevcîhât-ı hıdemâtla nev'an levâyih-i tebdîlât rû-nümûn-i mir'ât-ı kâ'inât oldu. Ez-cümle Teşrîfâtcılık hıdmeti, Teşrîfâtcı Kîsedârı Mehmed Es'ad Medhî Efendi'ye ve Ganem Mukāta'acılığı, Seyyid Mehmed Nâ'ilî Efendi'ye ve Kethudâ Kitâbeti, Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah Efendi'ye müceddeden Haremeyn Mukāta'acılığı Pâyesi'yle ve Humbaracı ve Lağımcılar Kitâbeti, Mehmed Reşîd Efendi'ye ve İstanbul Gümrük Emâneti, sâbıkı Hüseyn Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve 'ale'l-mekādir-memnûn u şâdân kılındılar.

Kezâlik mâh-ı merkūmda◊◊ **[N4 111a]** bir mikdârca tebdîlât-ı menâsıb-ı vüzerây-ı 'izâm cerîde-i zîb-i mehâmm-ı Devlet-i dâ'imiyyü'l-kıyâm kılındı. Ve mine'l-cümleti Eyâlet-i Silistire ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş, sâbıkā Diyârbekir Vâlîsi Vezîr-i mükerrem Mehmed Husrev Paşa'ya Tuna Ser'askerliği'yle ve Eyâlet-i Diyârbekir, sâbıkā Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf ve hâlâ Midillü Muhâfızı Vezîr Seyyid Mehmed Paşa'ya tevcîh ve menşûr-i nâşiru's-sürûrları zımnında 'adl ü dâd ve istikāmet-i mu'âmelâtına kemâl-i i'tinâ vü dikkat eylemeleri tenbîh buyuruldu.

'Azl-i bî-hengâm-ı Sadr-ı Rum

İşgāl-i hayyiz-i Sadâret-i Rum eden İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi, hâssaten perverde-i ihsân-ı bî-gerân-ı devlet ve ni'met-hûrde-i hân-ı bî-imtinân-ı Saltanat olarak, ihrâz-ı mesned-i vâlâ, husûsan müntehây-ı merûm-i ehl-i rusûm olan Sadâret-i Rum ile ihtiyâz-ı te'ayyün ü i'tilâ eylemekle, hemîşe taraf-ı Saltanat'a sıdk u ıhlâs vâcibe-i zimmet-i ihtisâsı olmuşiken, lâzım-ı

◊ 1 Muharrem 1224 = 16 Şubat 1809 Perşembe.

* رضى الله عنه و عن اخيه و عن ابيه اهل الارتضاء = Allah ondan, kardeşinden ve babasından kendilerinden razı olunanların cümlesine ilhâk ederek razı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ابد الله دولته الى اخر الدوران = Allah onun devletini kıyâmete dek sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊◊ 1-30 Muharrem 1224 = 16 Şubat - 17 Mart 1809.

mâhiyyet-i e'imme olan cehâlet ü nâdânîye feyâlet-i re'y ve kec-dilî munzamm olmağın, mukaddemâ Hudâvend-i esbak hazretlerinin inhılâ'ı vaktinde Münîb Efendi'nin ve sâ'irlerin girîbân-efşân-ı nükûl oldukları peyâm ve kelâm-ı nâ-fercâmı bî-mehâbâ işbu mecnûn-i memsûhu'l-likā' der-'uhde-i tehammül ü iktidâr ve nebtîz-i tîz-zebâniyle tab'-ı nâzik-i Sultânî'lerini zahmdâr edüp, kezâlik vak'a-i 'Alemdârî'de dahi iclâs-i Pâdişâhî haberinde berîd-i şerr olmağa me'lûf olduğundan nâşî, bâlâda tekdîr-i sahîfe-i ifâde olduğu üzere herze-feşân-ı hezeyân olarak, savb-ı vâlâ-evb-i Saltanat'a hervele-nümây-ı müsâra'at ve sahra-i sommâ'-i vücûdundan girânter kelimât-ı bedter îsâliyle gûyâ ki mütemmim-i maslahat olduğu küfrân-ı ni'met seyyi'elerinden başka, bi't-tab' fıtratında mess-i cunûn eseri gibi magz-ı idrâkden berî' ü âzâde ve muktezây-ı hılkat **[N4 111b]** ü kıyâfeti üzere 'arsa-i derûnu sevâd-ı sıdk u hakīkatden ve eşbâh-ı rüşd ü kiyâsetden tehî vü sâde olduğuna mebnî, etvârı lâ-ya'kılâne ve akvâl ü ef'âli kahkaha-fermây-ı dîvânegân-ı Tîmâr-hâne olup, husûsan mütekallid olduğu sadâret ve hükûmetde ahkâm-ı Karakūşî'ye kuşlar kondurarak, hayret-engîz evzâ'-ı 'acîbe ve erbâb-ı mesâlihle aslâ hâll ü mahalle münâsebeti ve kat'î der-dest olan mevâdda mülâyemeti olmayan mu'âmelât-ı garîbesi, mûcib-i tenfîr-i kulûb-i enâm ve müstevcib-i tahkīr-i sadr-ı bülend-makām olduğu, yakîn-kerde-i hazret-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-ihtişâm olmağla, vücûb-i 'azline binâ'en henûz müddet-i 'örfiyyesi nâ-temâm iken, noksân-ı zâtını îmâ dakīkasıyla mâh-ı mezkûr gurresinde◊ 'azle makām-ı Sadâret 'illet-i zîk-ı sadrdan sâlim ve rehânîde ve ol emânet-i kübrâ mesned-i mu'allâsına Rumeli Pâyesi olup, sâbıkā Sadr-ı Anadolu olan sulehâ'-i ümmetden Kethudâ-zâde Mehmed Sâdık Efendi resîde oldu.

Latîfe

Bu münâsebetle işbu mutâyebe hâtır-güzâr olmağla, berây-ı tenşît tahrîri revâ görüldü. Mevâlî-i eslâfdan İsrâfîl-zâde Fahreddîn Efendi, isti'mâl-i mükeyyefâta be-gāyet meftûn idi. Hattâ iksâr-ı keyfle dimâğı bi'l-külliyye muhtell olup, bilâhare ecel-i kazâsını mu'accel eyledi. Menkūldür ki Şâm'da Kadı iken, bir gün mağlûb-i keyf olduğu hâlde evlâd-ı 'Arab'dan biri bir şahsı huzûruna getürüp, 'Arabî 'ibâre ile andan bir keçi da'vâ eylemiş. Bunlar bu nizâ'da tatvîl-i kelâm eylemeleriyle, Efendi-i mezbûr ihtilâs-i vaktle bir fasıl şeker-hâbe varmış, ba'dehû 'Arablar'ın 'arbedelerinden gözün açup, müdde'î 'aleyh olan 'Arab'a lisânlarınca: "A'tı cemelehû", ya'nî "Bu âdemin devesini ver" deyü bir deve hükm eder. 'Arab havfından kat'-ı nizâ' edüp, keçi vermeğe kā'il olmuş. "Bir kerre dahi uyuyup uyandıkda 'Fîlini ver' deyü hükm ederse, bu semtlerde fîl bulunmamağla, **[N4 112a]** hâl müşkil olur" deyü isti'âze eylemiş.

◊ 1 Muharrem 1224 = 16 Şubat 1809 Perşembe.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Nemçelü ile Françelü gerçi yekdîğer ile sulh u musâfât ve müvâlât üzere mu'âmele edüp, lâkin Nemçelü'nün derûnlarından erâzî-i mağsûbesinin keder ü te'essüfü ve dûçâr oldukları kahr u zillet ü hasâretin kîne vü telehhüfü bir vechile mensî olacak hâlet olmadığından başka, Bonaparta tarafından her bâr cânib-i Câsâr'a mütehakkimâne sûret izhârı, dem-be-dem 'ilâve-i bâr-girân-ı hüzn ü inkisârı olup, gerçi;

İşler yüreğim yâreleri bitmez onulmaz

Sabr eyleyelim câre nedir, bitmez iş olmaz

ma'nâsına i'tinâ ederek dendân-efşür-i sabr u tehammül olur idi. Lâkin Bonaparta'nın ne gûne gaddâr ve ne rütbe mütelevvin ve hud'a-kâr olup, hemîşe tevsî'-i bilâd ve 'âmme-i Avrupa'yı belki Amerika'yı zîr-i dest-i temellük ü istibdâd etmek aksa'l-gāye-i murâdı olmak hasebiyle, İspanya umûrunu ba'de'l-ikmâl elbette Alamanya ve sâ'ir memâlik-i Nemçe'yi âvurde-i kabza-i tasarruf u istiklâl eylemek dâ'iyesinde olacağı agleb-i melhûzları olmağın, pes-perdeden dâ'imâ memâlikini tanzîm ve mühimmât-ı harbiyyesini tertîb ü tetmîm ve sugūr u serhaddâtına dem-be-dem takviyet ve'l-hâsıl zîr-i kilîm-i hafâdan asâkir u zehâyir ve âlât ü edevât makūlesi esbâb-ı mu'âdâtın tehyi'e vü tedârüküne bezl-i nakdîne-i sa'y ü gayret üzere olduğu Bonaparta'nın mahsûsü olmağla, bundan akdemce Nemçe Elçisi'nden mu'âhaze gûne bu keyfiyyetin sebebini istifkād eyledikde, ol dahi hakîmâne cevâb îrâd edüp, ba'dehû Rusyalu ile Erfurt mülâkātma Câsâr'ı da'vet eylemişiken, ba'zı a'zâr izhâriyle 'azîmetden imtinâ'ı, Bonaparta'nın kalb-i nâ-pâkine bi'l-külliyye **[N4 112b]** halecân ve inzi'âcı müsted'î olmağla, ol dahi Nemçe hudûduna bağteten asâkir ta'biye etmeğin, 'an-karîb yine miyânelerinde vukū'-i harb ü kıtâl agleb-i ihtimâl olduğu, mesmû' olan havâdis-i kevniyyedendir.

Katl-i Kadı Paşa

Meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere çünki yevm-i selh-ı ramazânda◊ tarafeynden rişte-i pîçâ-pîç-i nizâ' u cidâl, nâhun-i sulh u salâhla pezîrây-ı inhilâl olmağla, Seray-ı hümâyûn'da bulunan Râmiz Paşa ve Kadı Paşa ve mîr-i mîrândan İnce Mehmed Paşa, ba'zı müte'ayyinân etbâ'larıyla sandal-süvâr-ı firâr ve Çekmece havâlîsinden karaya hurûc edüp, oradan sahrây-ı şâsi'a-i arzullâhi vâsi'aya pây-efrâz-ı sür'at ü ılgār olmuşlar idi. Kadı Paşa ol semtde hem-pâlarından cüdâ ve bir takrîble Kalenderî hey'etine tebeddül edüp, sûret-i ibdâlde mütenekkiren ric'at ve ahşâma karîb Kasaba-i Eyyûb firâzında Kâşgarî Tekyesi'ne ilkāy-ı post-i müsâferet ve çend-rûz mahall-i mezbûrda ikāmet ü

◊ 30 Ramazân 1223 = 19 Kasım 1808 Cumartesi.

beytûtet eylemiş. Ol hılâlde Edirne ve Silivri havâlîlerinden mütevârid olan ebnâ'-i sebîllerden ve câsûslardan müşârun ileyhin rufekādan infikâkle ric'at eylediğini cûyendegân-ı Bektâşiyân istimâ' eylemeleriyle, sâ'ir muhtefîler gibi anı dahi İslâmbol dâhil ve hâricinden cüst-cûya mübâderet eylediler. Bir gün Hânkāh-ı mezbûr dervîşlerinin birinden Defterdâr İskelesi'nde kâ'in kolluk sü'bânlarınm biri bir takrîble ba'zı emâre-i esbâb ihsâs ve lede'l-ibrâm Tekye'de bir müsâfir dervîşe müte'allık olduğunu ihbâr eyledikde, derhâl cem'iyyetle Hânkāh'a guluvv ü hücûm ve dervîş-i merkūm delâletiyle mebît-i mihmân olan hücreye vaz'-ı kadem-i şûm edüp, derûn-i hücrede fekat bir mefrûş câme-hâb mevcûd ve mihmândan eser ü nişân **[N4 113a]** mefkūd olmağla, Şeyh-ı Hânkāh'a su'âl eylediklerinde, vâkı'â te'azzüz ü temkîn sâhibi bir dervîş müsâfir gelüp, birkac gün müsâfir ve gice dahi burada mücâvir idi. Zâhiren bir maslahat içün şehir derûnuna gitmek gerekdir" deyü cevâb verdikde, Şeyh'ın şahs-ı mezbûru bilmediğini tahkīk eylediler. Pes vasıflarından Kadı Paşa olduğunu teyakkun eylemeleriyle, der-sâ'at Hânkāh'dan ric'at ve derûn-i kasabayı ve sevâhili ve mahâll-i sâ'ireyi teftîşe mübâderet eylediler. Meğer çend sâ'at mukaddem Paşa ise bir çifte bir kayığa dervîşâna süvâr ve Üsküdar yakasına güzâr ve bir mahalde istitâr edüp, ba'dehû oradan Kalenderî kıyâfetinde;

Pelâs-pâre-i rindî be-dûş, kâse be-keff
Zekât-ı mey verilür bir diyâra dek giderüz

deyerek belki;

Verüp tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı 'arşa temâm
Hudâ Hudâ deyerek pây-i dâra dek giderüz*

revişiyle dâr-ı nâ-pâydâr-ı dünyâya tevdî' ederek masra'ı semtine, ya'nî kendi maskat-ı re'si ve vilâyeti olan 'Alâ'iyye cânibi ne kādime-cünbân-ı 'azîmet olmuş. Karîne-i hâl eynemâ-kâne ahz u i'dâmı bâbında Anadolu'nun her koluna mü'ekked evâmir-i 'aliyye neşr u takdîm olunmağla, Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa hasbe'l-emri'l-'âlî cüst-cûya ibtidâr ve elbette ol cânibe geleceğini mülâhaza eylemekle, mazanne olan reh-güzerlere ve sâ'ir mahallere câsûslar ta'yîn ve ehâlîyi tehdîd ü tahvîf ederek teftîşi husûsunda sarf-ı ihtimâm-ı bî-şümār eylemişidi. Meğer Paşa ol hılâlde kendüye müte'allık bir karyeye gelüp, ez-kadîm ihsân-dîdesi olan bir kimsenin hânesine hufyeten dahîl oldukda, ol kimse şiddet-i teftîş[i] **[N4 113b]** medâr-ı i'tizâr etmekle, orada ihtifâ mümkin olmadığına mebnî, karye-i merkūmeye karîb mîşe-zâr içre bir gārı kehf-i melâz ittihâz eylemiş. Paşa'nın ol gāra ilticâsı meğer bir koyun çobanının meşhûdu olmağla, 'alâ kavlin ol çoban ve 'alâ rivâyetin dahîl-i hânesi olduğu şahs-ı

* Metnimizde yer alan bu iki beyit, Nâ'ilî'nin bir gazelindendir; bk. *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı,* s.321.

mezbûr, fi'l-hâl Hacı Mehmed Ağa'ya isti'câl ve keyfiyyeti ihbâr etmekle, ol dahi bi'n-nefs varup Kadı Paşa'nın mahall-i merkūmda sicill-i hayâtını neverdîde, ya'nî hem-sûret-i şerr olan serini kâlbüd-i bedenden bürîde edüp, bilâ-imhâl Âsitâne-i sa'âdet'e irsâl eylemekle, 'ibretgâh-ı 'âlemiyânda galtîde oldu.

Maktûl-i müşârun ileyh elsine-i nâsda servet ü yesâr cihetinden Kārûn'a müdânî, belki Kārûn ana sânî olmak şöhretiyle dâ'ir ve gınâ ve tüvângerlikde mesel-i sâ'ir olup, cümle-i mâ-meleki 'Alâ'iyye ve havâlîsinde idi. Mütesellim-i mezbûr, Kadı Paşa'dan akdem-i makhûr olacak ve seyf-i siyâset-i Sultânî birle cezây-ı sezâsını bulacak bir dâhiye-i dehyâ, ya'nî ol havâlîde müstevlî olan derebeyi tâ'ifesinin eşiddâsından Devlet-i 'aliyye'ye serkeş ve gerden-pîç olan bugātın be-gāyet mekr u mekîdet ve servet ü kudret cihetleriyle akviyâsından olmağla, katâr katâr emvâl-i muhallefâtı mıknâtîs gibi kendü tarafına cezb ü celb ve cânib-i mîrîye cüz'-i lâ-yetecezzâ 'arz edüp, mâsivâyı seleb eylemekle, ol gaddâr-ı nâ-bekâr hisâbından cümle-i hüssâbın 'âciz ü bî-tâb oldukları emvâl-i bîgerâna vâris-i vâhid ve şiddet-i muzâyaka-i vakt ü hâl hılâlinde ol kâfiru'n-ni'am, cuhûd-i hâ'in gibi hakk-ı vereşe ve beytülmâlı câhid oldu. Cânib-i hazret-i Cihânbânî'den her çend taleb olundukca me'lûf ü mecbûl olduğu üzere muta'assıbâne **[N4 114a]** bâlâ-pervâzlıkla evâmir-i 'aliyyeleri redd ü ibâ ederek, mahzen-i temellükünde ihrâz ü ibkā eyledi. Bu mâdde ol pîr-i nâ-bâliğin ba'de helâkihî pes-mândesi olan harâm-zâdesine mîrâs olmağla, ol dahi ta'assub mu'âmelesine düşüp, bilâhare gā'ile-i 'azîmeye mü'eddî olmuşdur. İn-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur.

Tevcîh-i câh-ı vâlây-ı Kapudânî

Fuzûlî Kapudân-ı deryâ olan Seyyid 'Ali Paşa, fî zâtihî selefde İbşîr Paşa tavrında*, ümmî, 'âmî, zühd-i huşk ve vera'-ı bâride mübtelâ olup, hemîşe rukyetü'l-'akreb gibi evrâd-ı bî-ma'nâya müdâvemet ve kıyâm-ı tavîl ve ta'dîl-i erkân sûretinde nevâfil ve müstehabbâta muvâzabetle ba'zı zâhir-bînleri inandırmış ve salâh u takvâ ve diyânet şâyi'asıyla haylîce şöhret çerâğını uyandırmış, mürâyî ve zerrâk, müte'annid ve mütemerrid ve bed-ahlâk ve 'an-asl Cezâ'ir'den neş'et etmekle, dâ'imâ dayılar şîvesinde dürüştî ve huşûnetle mu'âmele ederek, her tabakada ser-i kârân-ı umûru bıkdurup usandırmış ve gāyetü'l-gāye dünyâya muhibb ve cem'-i mâla mükibb olmağla, kalem-revinde vâki' adalar ve sâhiller sükkânım envâ'-ı teklîfât ve musâderâtla yakup yandırmış ve sûret-i hakdan gelerek dâ'imâ Devlet-i 'aliyye tarafına i'tirâzla devlet düşmeni olan küskünleri ve esâfil ü erâzil tâ'ifeleri beynlerinde hak-gûyluk ile nâm ve vak'-ı tâmm iktisâb ve selefde Seydî 'Ali Kapudan gibi

* Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan İbşîr Paşa'nın tavırları/vasıfları için verilen bilgi için bk. Mustafa Na'îmâ, *age,* IV,1617.

deryâ deryâ şöhret-i kâzibe-i bî-asl ve bî-ma'nâ ile 'alef-zâr-ı ikbâl ve menziletini pür-âb u tâb eylemiş garîbü'l-hılka bir âdem olup, temerrüd-i tab'ına mebnî Hudâvend-i esbak devrinde bir def'a merhûm Kapudan Hüseyn Paşa bi-hasebi'l-iktizâ' katl ü i'dâmına kasd etmişiken, ecel-i müsemmâsının te'hîri mûcib-i necâtı olmuşidi. Ve lâf ü güzâf-ı Rüstemâne'si ise bir cânibden sâde-dilân zümresini **[N4 114b]** sâhib-kırân olmak i'tikādına düşürmüş ve bir iki def'a rûy-i deryâda a'dâ ile muhârebesi vâki' olup, lâkin kiminde hoyrâdlık ve hod-râylık ve kiminde bed-hûylukla sâ'ir kapudanları kendüden dil-gîr u bîzâr eylemesi sebebiyle, inhizâm-ı küllî vukū' bulup ve'l-hâsıl Kapudan olalı Devlet-i 'aliyye'ye kat'â bir hıdmet-i makbûle ve maslahat-ı ma'kūlesi mesbûk olmadığından başka, belâdet ü nâdânî mülâbesesiyle fitne tahrîkine magrem, husûsan Kapu Kethudâsı olup, bundan akdemce Der-i devlet'den tard u ib'âd olunan Kethudâ Râşid-i nâ-müsterşidin igvâ vü ızlâline firîfte olmağla, pes-perdeden sanâdîd-i eşrârı tarafına celb ü tehyîcden hâlî olmayup ve merkūmun leked-kûbî-i 'azl ü iz'âcla mahzûl ü menkûb olduğuna mebnî bi'l-külliyye devlet tarafından itmînân-ı derûnu meslūb olmağla, ma'âzallâhi Te'âlâ fitne-i 'uzmâ îkāzına teşmîr-i sâ'id-i akdâm üzere olduğu ba'zı emârâtdan müstebân ve ol fuzûlî Kapudan'ın 'azli ve kapudan tardı akdem-i a'mâl-i erkân olmağın, mâh-ı saferu'l-hayr evâ'ilinde◊ mansıb-ı mevhûmundan bi't-tahkīk 'azl ü tenkîl ve Karahisâr-ı sâhib Kasabası'na nefy ü tahzîl olunup, münhall olan Kapudanlık hâlâ Kā'im-makām 'Ali Paşa 'uhdesine tevcîh ü tahvîl olunmağla, Sadrıa'zam vürûduna kadar Kā'im-makāmlık sûretiyle umûr-ı bahriyyenin yine bi'l-istîzân temşiyeti, Tersâne Emîni rakabesine tahmîl ü tevkîl kılındı.

Ba'zı tevcîhât-ı cüz'iyye

Mâh-ı mezbûr evâ'ilinde◊◊ ba'zı esbâb-ı mûcibeye mebnî Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ma'zûl ve sâbıkā Segbân-başı Karslı el-Hâc Mehmed Ağa merkez-i mahlûle mevsûl olup, selefi 'ale'l-'âde Tekfûrdağı'na "Tek dur!" deyerek iclâ ve ocaklarında silsile-i kānûniyyeleri icrâ kılındı. Kezâlik târîh-i merkūmda Matbah Emâneti, sâbıkā Şıkk-ı Evvel Defterdârı Mehmed Emîn Efendi'nin **[N4 115a]** 'uhde-i idâresine ihâle birle kabza-i tasarrufuna süpürde-i hıdmet-i ni'met ü nevâle kılındı.

Vefât-ı Şemseddîn Efendi Sadr-ı Rum-i esbak

Sîga-i muttaride-i menfiyye efrâdından sâbık Sadr-ı Rum Şems Efendi'nin yevm-i 'âşir-i mâh-ı mezbûrda◊◊◊ menfâsı olan mahrûse-i Burusa'da nevm-i

◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.
◊◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.
◊◊◊ 10 Safer 1224 = 27 Mart 1809 Pazartesi.

menhûs-i cism-i ma'kûsü, burc-i türâbîde mermûs olduğu peyâmı Der-i devlet-medâr'a vâsıl ve merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin sür'at-i te'sîr-i enfâsları mâddesine edell-i delâ'il oldu.

Terceme

Müteveffây-ı müşârun ileyh Mahmûd Çavuş-zâde dimekle ma'rûf mevâlîden birinin hâsıl-ı sanî'a-i sulbi olup, mekteb pîş-gâhından gâlibâ güzâr ve zimmetinde hakk-ı esâtize karâr etmeyerek neşv ü nemâ ve şehrîlere muhtass u erzân olan himmet ü 'inâyet ü ihsân, ol zâde-i zâ'idü'l-'unvânede mebzûl ü şâyân olarak tarîk-ı resmî-i 'ilmîde ru'ûs-i tedrîse dest-resâ olmağla, lafzî murâd müderris ve dâ'ir-i devâ'ir-i medâris olmuşidi. Zâtında lâ-ubâlî, natûk ve mizâc-gîr, Kalenderî-mezheb, cuvâlıkī-meşreb ve be-gâyet fassâl ü zemmâm ve müdâhene fenninde 'ârif ve muktezây-ı hâl ü mahalle vâkıf olmağla, sâhib-i meclisin mebgūzu olanlar hakkında bî-mehâba ıtlâk-ı zimâm-ı kadh u düşnâm eylemek hüneriyle kibâr-ı vakte tekarrub peydâ ve mecâlislerini Karagöz melâ'ibinden ve meddâh ve kıssa-hân sikletlerinden ignâ eylemişidi. Refte refte ol makūle kibârın cenâh-ı himmetleriyle neyl-i menâsıb ve kat'-ı merâtib ederek sadâret evcine dek pervâz ve merreten ba'de-uhrâ rütbe-i refî'a-i 'ilmiyyeyi bîhûde ihrâz eyledi. Ve devr-i esbak 'arsa-i hulyâ gibi be-gâyet evsa' olup, kendüsi dahi hall ü hürmetden bî-mübâlât ve girdâb gibi mecbûl-i cezebât ü celebât olmağla, müddet-i hükûmetlerinde kalem ve lisân mutâvı' olmayacak vücûhla tenfîz-i ebâtîl ve tervîc-i berâtîl ederek, bîrûn-i havze-i hadd ü şumâr nukūd ve emvâl iddihâr eylemişidi. **[N4/115b]** Ber-muktezây-ı zemân zecr u tehdîd ve nehy ü te'dîb makūlesi a'mâl-i nizâmiyye meslûb olup, 'ulemâ' ve ricâl-i küberâları dahi *"Hâlî ve hâlüke bi's-sevâ'i*"* meslebe-gâhında mütesâviyetü'l-akdâm olduklarına mebnî, müşârun ileyh dahi önünü boş bulup, *"İnne's-sefîhe izâ lem yünhe me'mûrun**"* düstûru üzere etvâr-ı bî-bâkâne ve evzâ'-ı mütehakkimâne, husûsan aslâ lisânında perhîz olmamağla, câ-be-câ istifsâr-ı hâtır zımnında takdîm-i dest-âvîz eylemeyenlere 'alenen ve bi'l-müvâcehe kāzûrât-endâz-i ta'n ü ta'yîr u ta'cîz olarak, ricâl ü kibâra mütekallib ve anlar da levse-i zebânından müctenib olmalarıyla, nâ-çâr mevâsim-i ma'hûdede tuhaf u hedâyâ takdîmine ibtidâr ederler idi. Ve nâdân ü câhil ve cerr u su'âl ve rişvet mâddesinden gayri mevâdd u umûrda re'y ü tedbîri 'âtıl olmağla, bulunduğu mecâlis-i şûrâda cakcaka-i âsiyâb ve vakvaka-i gûk ü gurâb gibi bî-ser ü bün tarh-ı kelimât-ı bî-me'âl ederek, bî-ihtiyâr hande-

---

* حالی و حالك بالسواء = Senin ve benim durumum aynıdır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** ان السفیه اذا لم ینه مأمور = Sefîh yasaklanmadıkça sefîhliğini yapacaktır" anlamına gelen Arapça bu cümle, Ahvas adındaki şâirin şiirlerinde geçen bir mısrâ olarak gözüküyor; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'îl es-Se'âlibî, *el-Müntehal,* thk. Ahmed Ebû 'Ali, İskenderiyye 1319/1901, I,104.

fermây-ı huzzâr olur idi. Ve aslâ ferd-i vâhide samîmî mahabbeti olmayup, ancak i'tibâr u rağbeti ve sûretâ ibrâz-ı meveddeti kendüsüne 'â'ide-i menfa'ati melhûz u müteyesser olan kimseye münhasır olup, anlara da iddi'ây-ı hulûs u safveti hasbe'l-maslaha fevka'l-hulkūm mevcûd fi'l-ma'dûm idi. Meclisine vürûd eden züvvâr-ı bî-der-âmedelere gâhca ikbâl ve tevkīr u ibcâlle kendüsüne samîmî vedâd-ı kadîm ü kavîmi olduğunu tevsîk-ı eymân-ı mugallaza ederek ifâde vü beyân edüp, ol kimesne meclisden kalkup gitdikde, bakıyyeden hayâ etmeksizin der-'akab 'alenen: "Nedir bana bu makūle herzekârların sikleti? İşte şu kalkup giden harîf hasbîce ziyâretime gelmeyüp, elbette bir me'mûl ve recâya tavtı'e zımnında gelmişdir, yâhûd bundan bir vakitde bir nesne istemek muktezî olmağla, redd ü imtinâ' eyledi" zemînlerinde verâsından hâşâk-endâz-ı türrehât olmak, 'âdât-ı mekrûhâtından idi. **[N4 116a]** Hattâ yârân-ı sühan-verândan biri bir def'a meclisinde bulunup, ber-vech-i muharrer gelenlere 'arz-ı vedâd ve gitdikden sonra kadh-ı şenî'le teşyî' eylediğini müşâhede eylemekle, hîn-i vedâ'da dâmenine verüp âhestece: "Amân efendim! 'Âdet-i 'aliyyeniz üzere şimdi benim 'akabimde dahi işbu gidenler gibi elbette remy-i hacer-i cerb ü düşnâm edeceğiniz mâ-lâ-kelâm olmağla, gaybetimde darb edeceğinizin cümlesini ma'a-ziyâdetin hâlâ yüzümé söylemenizi niyâz ederim" deyü ibrâmla istid'â eylediği mutâyebâtdan ma'dûdedir.

Hulâsa-i kelâm ol hengâm-ı vüs'at-irtisâmda işbu yâdigâr, mütegallibe sûretinde ricâl ü kibâra bir dâhiye-i siyehkâr idi. Hâl ü keyfiyyeti bu resme iken, neş'etinden berü me'lûf, belki tabî'at-ı sâniye makāmında olduğu talkavuklukdan ve şâtırlıkdan bir dürlü nefsini ahz edemeyüp ve 'Arab'ın Cuhâ dedikleri Nasreddîn Hâce'leri gibi kendüsüne ol makūle kibâr eğer uyup ulaşmazlar ise, mezâkı telh-bâr olmağla, elbette mânend-i şütür-i ecreb anlara, husûsan hadâsetinden berü mütehassıs-ı kâselîsi ve ekser eyyâm sühra vü şetâretle enîs ü celîsi olduğu Velî Efendi-zâde'ye sürtünerek, bir bâzîçe-i kaşmerâne-i pür-şûr u şagab ile kesb-i zevk u tarab eder idi.

Velî Efendi-zâde'nin buna etdiği turfakârlıklar ve bunun eylediği u'cûbe-şettârlıklar eğer cem' u tedvîn olunsa, 'ale't-tahkīk Deli Birâder* ve Talhak** nâm bezle-kârların mecmû'a-i edâhîk ü hezliyyâtları matrûh-i zâviye-i terk ü nisyân olacakları bî-gümândır. Ez-cümle İstanbul Kadısı iken, bir gün hadem ü haşem-i mahsûsla devr-i esvâk ederek Velî Efendi-zâde konağına gelüp, bir

* Metnimizde söz konusu edilen; Bursa'da doğan, asıl adı Mehmed, mahlası Gazâlî, çağdaşları arasında daha çok Deli Birader lakabıyla şöhret kazanan Dîvân şairi Deli Birader'dir (ö.942/1535?). Deli Birader, ikinci derecede bir şair olmasına rağmen, yazdığı hezelleri, tarihleri ve hicivleriyle ünlüdür bk. meselâ Orhan Şaik Gökyay, "Deli Birader", *DİA,* Ankara 1994, IX,135-136.

Gazneli Sultân Mahmûd'un (971-1030) musâhiplerinden olan, hazırcevaplılığıyla ünlü Talhak için bk. meselâ Beatrice K. Otto, *Fools are Everywhere: The Court Jester Around the World,* Chicago and London 2001, s.55,93,104.

mikdâr meks, ba'dehû gidecek oldukda, mahdûm-i müşârun ileyh: "Elbette hükûmetine ta'zîm ü hürmet ferîza-i zimmetimizdir" deyü ilhâhla teşyî'a mübâderet edüp, emr u işâretiyle bagal-gîr ve dâmendârı olan kethudâsı ve sâ'irleri kimi orasını burasını **[N4 116b]** kucaklayarak ve ayağına basarak, ol dahi soytarı gibi sıçrayarak ve bunlara söğüp sayarak ne hâl ise binek taşına tenzîl ve orada yine gûnâ-gûn muhâverâtla bârgîrine irkâb edüp, temekkün ü istikrâra müştagil iken, yine işâret-i müşârun ileyhle birisi bârgîrin başından licâmını sıyırup ve diğerleri dahi bârgîrin ensesinden darb-ı tâziyâne ve remy-i hacer eylemekle, şimdi gel gör temâşâyı, âhûrdan yeni çıkmış bâd-ı hevâ et'ime ile perveriş bulmuş dinc ve oynak bârgîr-i halî'u'l-'izâr oynayarak ve verâsından darb u igrâ ve bir tarafdan bu kadar halkdan kopan girîv ü gavgâ sebebiyle bî-çâre bârgîr neye uğradığını bilmeyüp, her tarafa kıç atup dîvâne gibi sıçrayarak sâha-i havlûyu dokuz dolanmağa başlayup, râkibi olan mevlânâ cenâbları ise cibillî esb ü ester makūlesinden be-gâyet hâ'if ve palan üzere duramaz mertebesinde mütekellef olmağla, havf-ı câna düşüp, bir tarafdan sayha vü feryâd ile el-emân gûyân bârgîrin gerden ü geysûsuna âvîzân ve bir cânibden Velî Efendi-zâde'ye âb-rîz-efşân-ı sebb ü hezeyân olup, hâzır olan iki tarafın 'âmme-i tevâbi'i ve bulunan müsâfirler ve muhzırlar ve kolluk yeniçerileri ve sâ'ir temâşâyiyânın gulgule-i kahkahaları tanîn-endâz-ı künbed-i âsümân olmağla, 'arsa-i havlû bi-'aynihî Kulleli Bağçesi'nde ayılar ve sensonlar boşanmış ma'reke hengâmesinden nişân oldu; *yâ zay'ate'l-hükûmeti ve'l-kazâ' ve yâ şenî'ate men bihî lehu't-tehammülü ve'r-rızâ**

Diğer

Yine Mevlânâ-yı müşârun ileyh Mekke-i mükerreme rütbesinde mevleviyyeti eyyâmında, bir gün Velî Efendi-zâde hânesinde vâfirce a'yân-ı mevâlî ve ricâl-i e'âlî ile med'uvven bulunup, hılâl-i sohbetde yâdigâr-ı müşârun ileyh nakz-ı vuzû' lafzı iktizâsıyla memşâya gitmekle, Velî Efendi-zâde tîz-dest birkac mismâr ihzâr **[N4 117a]** ve henûz Mevlânâ derûn-i beyt-i halâda iken, taşradan mismârlar ile kapuyu sedd ü bend etmekle, râyiha-i kerîhe gibi içerüye habs eyledi. Bir dürlü hurûca rehyâb-ı imkân olmamağla, tîmâr-hâneye yenice konmuş, esrimiş dîvâne gibi içerüden na'ra-i hâyâ-hây ve sayha-i âsümân-sây ile sebb ü düşnâmın hadd ü hisâbı olmayup, 'âmme-i ehl-i meclis ve her birinin etbâ'ı ve sâ'ir sükkân-ı hâne ile dîvân-hâne mâlâmâl olup, derûn-i memşâdan bunun feryâd ü zârı ve bîrûndan bu denlü halkın velvele-i kahkaha-i bî-ihtiyârı, mahallât-ı ba'îdeye gulgule-bahş olmağla, hâricden dahi haylîce seyirci ictimâ'ım müsted'î oldu. Ve'l-hâsıl müşârun ileyhin 'acâ'ib-i etvârına ve

* يا ضيعة الحكومة و القضاء و يا شنيعة من به له التحمل و الرضا = Ey hükûmet ve kadılığın kaybı! Ey kendisine tahammül ve hoşgörü gösterilmek zorunda kalman şerefsiz!" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

garâ'ib-i kâr u kirdârına nihâyet yokdur. Her ne ise vücûdu Devlet-i 'aliyye'ye bâr ve halka mûcib-i renc ü âzâr idi. Ve *"Etma'u min Eş'ab*"* olduğu gibi *"Ebhalu min Mâdir*"** ve *"Akzeru min hirri'l-fevâcir*"***" olmağla, elbise-i cedîde telebbüsü pek nâdir idi. Ve geydiği câmelerin dahi dâmen ü girîbânları, hırka-i hâ'izden nişân, nazzârgâna mûcib-i gasyân olur idi. Aralıkda o libâs-i pîs ü pâsı: "Fekat bunlara munhasır oldum" deyü İbrâhîm Kethudâ gibi e'izze-i ricâle vesîle-i cerr ve ihtilâs-i boğçevât eder idi. Hattâ Burusa'da menfiyyen mukîm olan Kapudân-ı sâbık el-Hâc Mehmed Paşa bir gün yine belde-i mezkûrede ol yâdigârın ziyâretine gelüp, ol hengâmda traş olur bulunmağla, başına geydiği fes, kassâb şâgirdlerinin ve Arnavud bağçevânlarının fesler[i] ile yek-kumâş, belki anlardan ezyed murdâr ve arkasındaki câme kîr u pâsdan müte'affin ve câ-be-câ çâkçâkî ve şikâfdan at başlığının sinekliği gibi dilim dilim ve etekleri saçak gibi salkım salkım olmağla, gûyâ ki ref'-i hicâb içün kasem billah ederek: "Gerek burada ve gerek İstanbul'da hânemde işbu bir kât câme ve serpûşdan gayri **[N4 117b]** libâsım, kezâlik bunları iştirâ edecek harclığım yokdur" deyü sûz-i derûnla 'arz-ı tefakkur eylemekle, Vezîr-i müşârun ileyh menziline ric'at eyledikde, mevcûdundan iki sevb ve iki fes irsâl eylemiş, ba'de vefâtihî Âsitâne'de muhallefâtı tahrîr olundukda, her bendi onar 'aded olmak üzere henûz birisi küşâde olmamış ve hediyye eden kimsenin yâfte üzere ismi mastûr olarak on dört bend fes çıkup ve elli seneye karîb müddetde müctema' olan, hattâ kayınpederi Murtazâ Efendi'den kalan mahît ve gayr-i mahît sevâyî ve zerbaft ve şâl ve sâ'ir envâ' akmişe ve esvâbın sâde sarkıları olan estâr bin dört yüz guruşa bey' olunduğu, tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Birkac kebîr sandûkalar hâlâ yâfteleri merbût gûnâ-gûn surre-i dînâr ile meşhûn olup, niçeleri dahi henûz merhûm Murtazâ Efendi'ye vârid olan 'atâyâ ve hedâyâ surreleri olmağla, bu âna kadar el urulmayup, mührüyle 'alâ hâlihî kûşe-gîr-i sandûka-i inzivâ olup kalmış: "İşte bu âdemin rezâ'il-i dünyeviyyesinin sûret-i ahvâli bu icmâl üzeredir. Gelelim hasâ'il-i dîniyyesine. Bu yâdigâr be-gâyet kezzâb ve muhlifu'l-va'd ve hâtikü's-sırr, zemmâm ve mugtâb olduğundan başka, târikü's-salât ve ahkâm-ı şer'iyyeden bî-mübâlât olmağla, bulunduğu mecâlisde ıttırâden li'l-enâm bilâ-vuzû' nemâza kıyâm eylediği mütevâtirdir. Hattâ mutâyebâtdan olarak tabaka-i sâniye devrinde Kā'im-makām-ı vakt maktûl Tayyâr Paşa ve ricâl ü küberâ'-i 'asr ve ol evânda mesâlih-i mülk ü devletin erkânından olan sanâdîd-i ocakluyan meşveret zımnında Şeyhulislâm-ı zemân olan Seyyid 'Atâ'ullah Efendi'nin hânesinde müctema' olup, vakt-i zuhr

---

* اطمع من اشعب = Eş'ab'tan daha tamahkâr" anlamına gelen bu ifâde, bir kimsenin çok hırslı olduğunu ifâde etmek için söylenen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age,* s.61-65.

ابخل من مادر = Mâdir'den daha cimri" anlamına gelen bu ifâde, harîs ve açgözlü kimseler hakkında söylenen Arapça bir deyimdir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl,* I,111.

اقذر من حر الفواجر = Fâhişelerin fercinden daha pis" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

hulûlünde bi'l-cümle edây-ı salâta kıyâm edüp, yarım sâ'at mukaddemce Şemseddîn Efendi memşâda nakz-ı vuzû' eylemişiken, bilâ-vuzû' ol dahi nemâza ibtidâr edüp, lâkin Tayyâr Paşa habîsi yalnızca bir odada şurb-i duhân ederek **[N4 118a]** ku'ûd u ârâm eylemişidi. Ba'de's-salât ecille-i 'ulemâ'-i vaktden 'İzzet Beyefendi, Paşa-yı müşârun ileyhle bî-teklîf olmağla, rûy-i mulâtafe ile âhestece: "Behey Sultânım bu kadar halka karşu bari muvâza'aten nemâza beraberce durup, bir takım harf-gîrâna lisân vermeseniz, olmaz mıydı? İşte Şemseddîn yâdigârının secde ber-dergâh-ı Ma'bûd olmadığı cümlenin ma'lûmu iken, abdestsizce kalkup nâsa göstörüş eylediği manzûrunuz oldu. Siz dahi hiç olmazsa anın gibi abdestsiz olsun, manzara-i nâsda ikâme-i ef'âl-i nemâz etseniz münâsib idi" deyü mu'âhaze-i mâ-lâ-ya'nî eyledikde, Tayyâr Paşa zebân-ı istinkâr birle: "Yok birâder efendi! Ben anm [gibi] küfr 'ale'l-küfr irtikâb eylemem. İşte ben bî-nemâzım. Hem riyâ' ve hem bilâ-vuzû' nemâz kılmak benim dînime yakışmaz" deyü cevâb eyledi. Bunların bu muhâverelerine ol hengâmda muttali' olan yârân-ı sühan-dândan biri: "İşbu *"Veylün li-men kefferehû Fir'avn"* ikrasmı zebân-zed ederek milletce Paşa'yı yâdigâr-ı mezbûr üzere tafdîl ü tercîh eyledi. Ve bu yâdigâr-ı nâ-fercâm be-gâyet nemek be-harâm olmağla, ikrâmını gördüğü zevât vakten mine'l-evkât eyyâm-ı mu'tâde-i ikrâmına 'özr vâki', yâhûd nisyân sebebiyle faysal verdikde, ol âdem hakkında sell-i seyf-i lisân-ı ciğer-kâr ve pey-der-pey ismâ' ederek, yine bir gûne üstühân-pâre ihdâsına nâ-çâr eder idi. Kanlıcak semtinde sâhil-i bahrı rıhtım ile doldurarak tecdîd ve binâ eylediği sâhil-hâneyi ve Âsitâne'de inşâ etdiği nekbetgâh-ı şe'âmet-âşiyâneyi avcılar kümültesi gibi masîde-i tayyârât eylemekle, yalnız merhûm Selîm Hân hazretleri tarafından her birine on beşer bin guruş ve sâ'ir kibâr ü ricâlden hâllü hâllerince imdâd-ı bünyâd nâmiyle kîse kîse dirhem ü dînâr ve ba'de'l-itmâm bisât u mefrûşât-ı girân-mikdâr der-âmed olmağla, binâ'-i mezbûr mâddesinde kati vâfir ribh ve fâ'ide kesb eylediği **[N4 118b]** meşhûr ve mütevâtirdir.

Ve Pâdişâh-ı merhûm hazretlerinin bundan mâ'adâ beher sene 'atâyây-ı zâhire (ذاخره) ve merâtib ve menâsıb-ı zâhirelerine (زاهره لرينه) mazhar iken, mahallinde iş'âr olunduğu üzere inkılâb-ı devr-i Saltanat hengâmında Bâb-ı 'âlî'de küfrân-ı ni'mete mebnî, âvâz-ı hamîrâne ile İbrâhîm Kethudâ'ya hıtâben ıtlâk-bend-i zebân birle hâşâ 'ani's-sâmi'în söylediği sözler, hayret-bahş-ı sevâmi'-i müstemi'în olmuşdur. Ve'l-hâsıl yâdigâr-ı merkûm *Kāmûs Tercemesi Okyânûs*'da müsbet olan "Hilbâce (هلباجه)" mâddesinin medlûlü gibi**, câmi'-i mecâmi'-i me'â'ib ve mecmû'a-i mesâvî ve mesâlib bir şahs-ı denî-fıtrat ve vücûdu devlete mahz-ı siklet idi. Hakkında gerçi itlâf-ı varak ve it'âb-ı kalem

---

* ويل لمن كفره فرعون = Firavun'un bile kâfir olarak gördüğü kişiye lanet olsun" anlamına gelen Arapça bir bedduâdır.

Metnimizde anlamına atıf yapılan "Hilbâce" kelimesi için bk. Mütercim 'Âsım Efendi, *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kāmûsu'l-Muhît,* Der-sa'âdet 1305/1887, I,452.

birle bu resme ıtnâb sû' bi'z-zikr olup, lâkin 'ale't-tahkīk hasâ'il-i mecbûlesine nispet, muharrer olan kelimâtımız Gavur Gölü'nden katre ve Keşîş Dağı'ndan sahra vezânındadır. Ve bu denlü tahrîrden garazımız, edebî edebsizden öğrenmek şîvesiyle mütâla'a edenler mütte'iz ve böylece evsâf-ı zemîmesi ahlâfa medâr-ı i'tibâr kalmak rezîlesinden mutebassır ve muhteriz ü müteyakkız olmak niyyet-i hâlısasına mebnîdir; *tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî ve edhalehû bi-rahmetihî fî cennâtihî ve hafiznâ ve iyyâküm 'ammâ yûcibü'z-zikra bi's-sû'i fî hayâtinâ ve ba'de memâtinâ, âmîn bi-câh-i Seyyidi'l-Mürselîn**

Pâymâl-i hâme-i bast u imlâl olduğu üzere Çarkacı 'Ali Paşa Âsitâne'de bulunmak mülâbesesiyle vak'a-i sâbıka hılâlinde ıslâh-ı zâtü'l-beyn içün mesbûku'z-zikr efendiler ile müterreddid-i tarafeyn olup, levendlikden neş'et eylemekle, levend-nâme fennine 'ârif ve askerî ve evbâş lisânına vâkıf olmağın, makām-ı mübâhase ve muhâverede efendilere yârlığı ve bi'l-ma'iyye yararlığı vukū'-yâb olarak, mahz-ı fazl ve tevfîk-ı hazret-i Rabbânî ve teveccüh-i derûn-i cenâb-ı Cihânbânî **[N4 119a]** berekâtiyle nâ'ire-i fiten sâkin ve kulûb-i cânibeyn âremîde ve mutma'in olmuşidi. Binâ-ber-ân Vezîr-i müşârun ileyh ber-muktezây-ı hâl ü zemân mesned-i Kā'im-makāmî'de çâr-bâliş-nişîn-i 'izz ü 'ünvân olup, zu'munca mâdde-i mezkûre bi'l-inhisâr kendünün dest-yârî-i sa'y ü himmetiyle sûret-yâfte-i temşiyet ü karâr olup, zâtında 'âmî ve gāfil ve hakāyık-ı cihâtına câhil olmağla, kuvvet-i tâli'-i Şehriyârî ve bereket-i hulûs u teveccüh-i Cihândârî dekāyıkına nâdân ü zâhil olduğundan başka, merci'-i cemî'-i ehl-i İslâm olan şerî'at-i mutahhereyi hâmil rufekāy-ı 'ulemâyı sevâd-ı bî-mâhiyyet 'add ü i'tibâr etmekle, hod-be-hod teşahhus ve vücûd peydâ edüp, makām-ı Sadâret ve şeref-i kurb-i Saltanat ve nüfûz-i emr ve celb-i menfa'at müstelezzâtiyle dimâğ-ı âlâ ve gûyâ ki, taraf-ı Saltanat ve ümenâ'-i devlet ve sâ'ir sekene-i Dâru's-saltana ve zümre-i Bektâşiyân kendüsünün memnûn-i 'inâyetleri olmağla, bi'l-fi'l Sadr-ı 'âlî'den ezyed vak' u haysiyyetle mümtâz ü müstesnâ olmuşidi. Ve fî zâtihî pür-gû ve tehî-gülû, fettân u huddâ' ve muharrik ve cesûr, nâ-bînây-ı 'avâkıb-ı umûr, harîs u tâmi', mübtelây-ı şereh ve şebak-ı lâ-yüşebba' olmağla, havsala-i emel ü âzına vâridât-i Kāyim-makāmî değil, sâdirât-i Sadâret dahi âzdan âz geldiğinden başka, esbâb-ı mesrûdesine nazaran evvel vehlede bi'l-fi'l Sadâret'i, muktezây-ı zu'mu üzere kendüsüne hakk-ı sarîh mesâbesinde takdîr u ru'yet eyleyüp, hattâ ol mesned-i mu'allâyı kendi kılıcı etmeği 'addiyle tehallüfünü muhâl i'tikād eylediğine mebnî, Sadâret îrâdına da bi'n-nefs kendüsi mutasarrıf olur idi. Hâliyâ mühr-i Vekâlet'in bi't-tehallüf cihet-i mechûleye tevcîhle kendüsi Kā'im-makāmlık merkezine tenzîl, husûsan

* تجاوز الله عن سيئاته و ادخله برحمته فى جناته و حفظنا و اياكم عما يوجب الذكر بالسوء فى حياتنا و بعد مماتنا آمين بجاه سيد المرسلين = Allah onun günahlarını affeylesin, onu cennetinde rahmetine alsın, bizi ve sizi hayatımızda ve öldükten sonra kötü bir şekilde anılmaktan korusun. Allahım, peygamberlerin efendisinin yüzü suyu hürmetine duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Kapudanlık tevcîhi birle dervâze-i ümmîdi bi'l-külliyye sedd ü takfîl olunduğundan münfa'il ve bu esnâda Hâtem-i Vekâlet'in Yûsuf Ziyâ Paşa tarafına mersûliyyeti te'ayyün **[N4 119b]** ve mahallinden fekk-i râbıta-i ârâmla Âsitâne savbına yekrân-rân-ı teveccüh ü vürûd olduğu tebeyyün eylemekle, bu vaz'-ı nâ-sâzdan nihâyet derecede âzürde-dil olup, leyl ü nehâr ise hulyây-ı Sadr ile 'illet-i sadra uğramış masdûr-i rencûr gibi muztarib ü bî-karâr ve derd-i mihr-i mühr ile fass-ı nigîn-âsâ dâğdâr idi. Lâ-cerem peyâm-ı tekarrub-i Sadrıa'zam, dağdağa-sâz-i dil-i sevdâ-zedesi olmağla, dâ'ire-i derûnu, nîrân-ı ye's ü hirmânla nümûne-i âteşgede oldu.

Pes vesâvis-i şeytâniyye ve hevâcis-i nefsâniyye istîlâsiyle hod-be-hod hem-yânçe-i levend-nâme-i mekr u ihtiyâle mürâca'atla, istihsâl-i esbâb-ı Sadâret'e teşebbüs ü mübâşeret edüp, fart-ı tehâlük-i mesned-i devlet ve kemâl-i hırs ve ârzû-yi merkez-i Vekâlet sebebiyle şûrîde olan zihn ü idrâki gibi ma'kûs ve re'y-i nâ-dürüstü gibi lagv u butlânı mahsûs ile fikr-i kec ve tedbir-i mu'avvic birle zamîr-i sekâmet-semîrinde şu sûret üzere karâr-gîr oldu ki, çünki Yûsuf Ziyâ Paşa vükelâ'-ı 'ahd-i Selîm Hânî berkeşîdelerinden olup, Ocaklu'nun gayretkeşi olan Tayyâr Paşa'nın inhizâmına müstakıllen 'illet ve devr-i Mustafa Hânî'de düşmen-i cân-ı Bektâşiyân olan Çepar-zâde ile ve sâ'irleriyle girih-bend-i rişte-i ittifâk u cem'iyyet olmağla, el-hâletü hâzih mutî' fi'l-bagy olan Bektâşiyân tâ'ifesinin menfûr u merdûdu ve anı i'âde birle yerine bir me'mûnü'l-gā'ile Vezîr-in, husûsan hâlâ cümle hakkına mahz-ı hayr olan Kā'im-makām Paşa'nın nasb u ik'âdı, bi'l-cümle Ocakluyân'm 'umde-i maksûdu olmağla, Yûsuf Paşa'nın ısdârını fesh ve: "Devletin bu 'azîmeti nesh olmadığı sûretde dervâze-i mîm-beste-i şer-u fitne küşâd ve perde-bîrûn hengâme-i nâ-mevzûn-i âşûb u fesâd, vâbeste-i makām-ı her-çi-bâd-âbâd olacağı, şâ'ibe-i şekk ü şübheden âzâddır" müfâdında müzevvir ve musanni' kağıdlar tahrîr ve bir gice hafîce bir mahrem ve mu'temedi yediyle **[N4 120a]** Dâru'l-emâre kapularına yapışdıralar. Pes bir gice bu tasvîrine kıyâfet verüp, ferdâsı mükâlemeye mu'ayyen efendiler Bâb-ı 'âlî'ye geldiklerinde, ol yâdigâr-ı nâ-sütûde-kirdâr telâş ü ıztırâb ve hadşe vü inkılâbla kağıdlar mâddesini dermeyân ve in'ikâs-i kazıyye sûretinde vehâmet-i 'azîme ve nedâmet-i fahîmeye mü'eddî olacağını i'zâm-ı mâdde ederek serd ü beyân eyledi. Kādî-i İslâmbol Tâhir Efendi, dakīka-dân ve hurde-şinâs olup ve mukaddem ve mu'ahhar Paşa cenâblarınm ba'zı mehâ'il ve mehâbirlerinden mes'ele-i matviyyesini istinbât ve istihrâc ve el-hâletü hâzih bu mukaddime-i masnû'adan çigûnegî-i matlûbunu istintâc eylemekle, henûz bahr-ı tûfân-zede-i fitneye kemâ yenbagī sükûnet gelmeyüp, hâlâ Devlet-i 'aliyye lodos deryâsı gibi munkalib ve hammâm-ı Fir'avn-âsâ muztarib iken, şimdi bu devletlünün ez-ser-i nev sarsar-ı hîz-i fesâd olmak mu'âmelesine ibtidârından, teb-zede-i telâş-ı cân-hıraş olarak: "Öteden berü bu makūle kağıd işleri olagelmişdir" deyü emsâl hikâye ederek

tevhîn-i mâdde etmesi mü'essir olmamağın, asl-ı mebhase duhûl ile Ocaklu tâ'ifesinin 'ahd ü mîsâkları mûcebince kat'â umûr-i devlete ve mesâlih-i memlekete tedâhul ü ıhtilât eylemeyeceklerini tavtı'e vü takrîr birle izhâr-ı sûret-i istinkâr ve bu cihetle bu kağıdlar elbette hâricden fitne-cû, münâfık sâhtesi, müzevvir ve musannı' olduğunu iş'âr eyledikde, bu te'vîl ü ta'bîr Paşa cenâblarınm münâfî-i semîr-i zamîri olduğundan nâşî, cemel-i hâyic ve lücce-i mâyic gibi keff-endâz-ı hışm u infi'âl ve Sadâret delisi olmağla, bi'l-külliyye ârâm ve şu'ûru dest-zede-i mahv u izmihlâl olup, şerâre-pâş-ı tehdîd ve 'alev-efşân-ı te'yîd ü te'kîd olarak: "Mâdde-i mezbûre 'ale't-tahkīk Ocaklu işi olup, hattâ bundan mukaddemce dahi ba'zı sanâdîdleri, kağıd-ı merkūmların mefhûmlarını bana telmîh u ta'rîz eylemişler idi. Ben zecr u inkâr ederek tevcîh-i sâmi'a-i i'tibâr **[N4 120b]** etmez idim. el-Hâletü hâzih Vezîr-i müşârun ileyhin tekarrubü bedîd ve tarafımızdan nâ-ümmîd olmalarıyla ta'rîzlerini tasrîha tebdîl eylediler. Lâ-cerem Vezîr-i a'zam eğer 'avdet eylemez ise, bâb-ı fitnenin meftûh ve metn-i âşûb u fesâdın meşrûh olması mukarrer ve müsellem ve bu hâdise rikâb-ı müstetâba 'arz u beyân birle cûyây-ı tahvîl-i Sadâret olmak ehemm ü elzemdir" deyü dürüştâne ve nâ-dürüstâne serd-i cevâb-ı kat'î, Tâhir Efendi dahi fî zâtihî saht-meşreb, şedîdü'ş-şekîme, âbiyyü'n-nefs, dilîr, sengîn-dil ve hârâ-tedbîr olup, müdârâ bilmez, lisân-ı 'asr 'ibârâtına zikr u fikrini sarf u imâle kılmaz, fezâzat ü gılzatını mütâyebât aralıklarında kendüsi mu'terif, metânet-i kavl ü fi'l ile muttasıf bir zât olmağla, müşârun ileyhin bu resme tasnî' u tezvîr ile ez-ser-i nev kânûn-i fesâd ü şûrişin tahrîk ü tescîrine ictisârı, rubâyende-i ârâm u ihtiyârı olmağla,

Yahyâ! Burada hâtır-ı yârâna bakılmaz*

müfâdını pîş-nihâd edüp, sûret-i salâbet ve şâkile-i şehâmetle: "Behey devletlü sultânım! Evvelâ *'În murde bâyin şîven niyerzed***' fehvâsmca, bu mâdde ânifen iş'âr-ı 'âcizânem üzere bu denlü te'essür ü infi'âli mütehammil ve endişe-i dûr u dirâza mahall-i kābil değildir. Bunun zîr u bâlâsında kat'â tagyîr-i kalb ve tekdîr-i nefs edecek hâlet yokdur. Sâniyen bu mâddenin hakîmâne teharrî ve teftîşinde dikkat ve mübâlaga olunmak, elbette şart-ı hazm u ihtiyâta evfak ve zavâbıt-ı 'akliyyeden olduğu emr-i muhakkakdır. Kable't-teharrî bu husûsa ibtidâr, bi-'aynihî şâhid-i vâhid-i mevhûmla hükm-i mâdde kabîlinden olduğu derkâr olmağla, bir vechile zevi'l-'ukūle sezâvâr değildir. Zîrâ tehyîc-i mehâzîr-i kesîreden başka, itmînân-i kalb-i hümâyûnun insilâbına mebnî, Pâdişâh ile kul beynine münâfese-i tâmme ilkā, husûsan *'Yek dâğ nîk nâ-şude dâğ-ı dîğer nihâd****' müfâdınca, Devlet-i 'aliyye'nin divel-i sâ'ireye karşu bir gûne züll ü nakīsası

---

* Metnimizdeki bu mısrâ Şeyhulislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı,* hzr. Hasan Kavruk, s.166 (ekitap.kulturturizm.gov.tr, erişim tarihi 9.03.2014).

** این مرده باین شیون نیرزد = Bu ölü bu kadar yanıp yakılmaya değmez" anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

ber-taraf olmaksızın, semt-i Âsitâne'ye **[N4 121a]** mütekarrib olmuş Vezîr-i a'zam'ı i'âde eylemek Devlet-i 'aliyye'ye ne mertebe kesr u rezâlet olduğu müstağnî-i ifâdedir.

Dikkat etsen bir ucu gerdiş-i çerha dayanur*

istinâdınca şâyed cenâb-ı devletinizden bî-haber, mülâhaza-i hayr u şerden kat'-ı nazar ile zu'munca celb-i Sadâret'e vesîle-i kârger 'add ederek, ba'zı şîfte-i dâd ü sitâd olan etbâ'-ı sebük-mağzân-ı hıyânet-nihâdların sanî'leri olmak hâtıra gelür. Ve bu hâtıra, sıdk u savâba akreb ve lede'l-istiksâ', hayyiz-i hakîkatde zuhûru ihtimâl-i aglebdir" deyü serd-i cevâb ve hatm-i kabâle-i makāle-i isâbet-me'âb eyledikde;

el-Meded ey dil ne müşkilter su'âl olmuş sana**

Yâ meded, el-meded! Şimdi Paşa cenâbları işbu berhem-zen-i sabr u hûş olan kelâmı gûş eyledikde, Karadeniz gibi cûş ve 'aynü'l-kıtr-âsâ hurûş edüp, hezâr tekellüfle sâhte vü perdâhte eylediği san'at-ı müzevviresinin sihr-i bî-esâs-âsâ yek-lahza-i rüşd ü firâsetle meydâna zuhûrundan ve semîr-i zamîri olan emel ü maksûdun insırâfı, belki eşna' vech ile inhirâfı mülâhazasından nâşî ıztırâb ve telâşı dü-bâlâ olmağla, dehân-ı herzeyi bâz ve mübersem ve sevdâ-zede gibi bî-ser ü bün kelimât-ı nâ-sâza âgāz eylemekle, meclisi şûran-şûr ve sayha vü gavgāyı istimâ' eden tevâbi' ve levâhıkı müsâra'atla huzûra mecbûr edüp, Tâhir Efendi dahi min-ba'd meks ü kelâmın 'âlemi olmadığına mebnî hemân kıyâm ve mütesallibâne hânesine i'tizâm eyledi. Paşa cenâbları dahi "Çâpük uğru hâne sâhibini müttehem eder" fehvâsınca verâsından yazabildiği rakîme-i sakîme ile rikâb-ı şevket-me'âb-ı hazret-i Şehriyârî'ye Efendi-i müşârun ileyhin nefy ü iclâ olunmasını istid'â edüp, gerçi cenâb-ı Hidîv-i dakîka-dân *veffekahullâhu'l-Melikü'l-Mennân****** Kā'im-makām cenâbları-nın ne gûne yâdigâr ve Tâhir Efendi'nin bu bâbda muhıkk u sâdık ve dürüst-efkâr olduğunu nûr-i firâsetle yakînen idrâk edüp, **[N4 121b]** lâkin vakit nâzik, dost ise pek ter-meşreb, ya'nî Kā'im-makām Paşa'nın mecbûl olduğu hasleti ve Bektâşiyân'la germî-i âmîziş ü ülfeti olduğu ve dimâğ-ı hevâ mesâğı, sevdây-ı Sadâret buhâriyle dolduğu ve bu takrîble ihdâs-i şerr u şûr ve tıfl-ı nev-hâste gibi henûz kıyâm üzere olan nizâm-ı Devlet-i 'aliyye'ye yine îrâs-i vehn ü fütûr edeceği, melheme-i sevânih-i âsümânî olan hâtır-ı fâhır-i hakāyık-dânîlerine

---

*** يك داغ نيك ناشده داغ ديكر نهاد = Bir yara iyileşmeden diğer bir yara ortaya çıktı" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, I,510.

Bu mısra, baş taraftaki "el-Meded" kelimesi yerine "el-Aman" şekliyle Nedîm'in gazellerinin birinde geçmektedir; bk. *Nedîm Dîvânı*, s.250.

وفقه الله الملك المنان = İhsânı bol olan Allah onu başarılı kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

sânih olup, Sadrıa'zam'ın dahi tekarrübü sebebiyle merkez-i Kā'im-makāmî'de ancak eyyâm-ı kalîle ikāmet-güzîn olacağına mebnî, evkāt-ı mezkûreyi imrâr edince[ye] kadar kendüsüne mülâyene ve mümâşât, belki mülâhaza-i merkūmeden nâşî mu'âmele-i müdârât eylemek kā'ide-i hikmete muvâfık ve salâh-ı maslahata mutâbık olduğunu mülâhaza-i sahîha birle müsted'ây-ı müşârun ileyhe tevcîh-i sem'-i ısgā buyurmalarıyla, Tâhir Efendi'yi mâh-ı merkūmun on birinci günü◊ Mihalîc Kasabası'na iclâ buyurdular. Ve bu cihetle Kazâ'-i Dâru's-saltana münhall olmağın, hâlâ Mekke Pâyesi olup, sâbıkā Galata Kadısı olan Mekkî Efendi-zâde Mustafa 'Âsım Efendi'ye tevcîh ü ihsân buyuruldu.

Garîbdir ki min-ba'd ne kağıda ve ne mefhûmuna dâ'ir aslâ bir kelâm mesmû' olmamağla, Tâhir Efendi'nin sıdk-ı makāli cümle 'indinde zâhir ve Paşa cenâblarının sanî'a-i şenî'ası olduğu mesel-i sâ'ir oldu.

Latîfe

Sâbıkā îmâ olunduğu üzere Anadolu'ya ve adalara menfâ olan 'ulemâ', Efendi-i mûmâ ileyhin Kadı-köyü'nde kā'in sayfiyye-hânelerinde berk ü sâz-ı tarîklerini tanzîm içün çend rûz ârâm ve oradan cihet-i menfâlarına i'tizâm ederler idi. Hattâ 'Alemdâr Paşa'nın iclâ eylediği efendiler dahi ber-vefk-ı 'âde râh-ı menfâlarına oradan rû-nihâde olmalarıyla;

Serhadd-i bekā arayata menzilimizdir

me'âli, nakş-i kitâbe-i vasf-ı hâli olan **[N4 122a]** hânemize Devlet-i 'aliyye husûs-ı merkūm içün mîrîden bir mikdâr ta'yînât tertîb eyleseydi" deyü latîfe eylemişidi. İttifâkī kendüsi dahi Âsitâne'den menzil-i merkūma imrâr olunup, oradan Mihalic'e zevrak-süvâr oldu. Ba'de'l-'avd bu latîfe kendüsüne îrâd olundukda: "Kâşkî ta'yînât-ı mezkûre tertîb olunmuş olaydı, hîn-i 'azîmetimizde mesârifimize medâr olur idi" deyü mutâyebe eylemişdir.

Dîğer

Bir gün bu Fakīr ziyâretine varmışidim. Sâbık Kethudâ Penâh-zâde 'Osmân Efendi dahi vürûd etmekle, esnây-ı sohbetde meğer Bâb-ı 'âlî'de bir mâdde içün haylîce huşûnet eylemiş imiş. Vaz'-ı mezkûrunu nakl eyledikde, Bu Hakīr istihcân yüzünden: "Ah efendim garîb meşrebin var" dedim. Fakīr'e cevâb ma'razında: "Behey Efendi! Ne diyeceksiz? Bu Âsitâne-i sa'âdet'de iki nefer *fazzan galîzan** var, biri benim ve biri işte şu 'Osmân Efendi'dir" deyü huşûnetine i'tirâfla izhâr-ı insâf eyledi.

◊ 11 Safer 1224 = 28 Mart 1809 Salı.

* Metnimizdeki "fazzan galîzan" kelimeleriyle, Âl-i 'İmrân, 3/159. âyette geçen "*fazzan galîza'l-kalbi* فظا غليظ القلب = kaba, katı yürekli" kelimelerine telmîh vardır.

Tevcîh-i Emânet-i Tersâne

Emîn-i Tersâne İsma'îl Ağa, Tersâne umûrunu vech-i lâyıkı üzere idâreden 'aczi 'iyân ve kapucu-başılardan hâlâ Matbah Emîni Hasan Ağa, ol makūle umûrda merd-i meydân olmağla, mâh-ı mezbûr evâsıtmda[◊] İsma'îl Ağa mün'azil ve Matbah Emâneti kemâ-kân 'uhdesinde olarak bu emânete de mütehammil oldu.

Vefât-ı Murâd-zâde

Sâbıkā Kādî-i Dâru's-saltana Murâd-zâde Mehmed Murâd Efendi, 'Alemdâr Paşa sadmesiyle sürgün avı çergesinin efrâdından olarak Edirne'ye tard ile Der-i murâd'dan ib'âd olunmuşidi. Mâh-ı mezbûr evâsıtında[◊◊] dâmen-çîn-i hâkden fenâ ve rû-be-râh-ı iklîm-i bekā olduğu haberi, sâmi'a-i mîrâs-hârlarını leb-rîz-i tarab u safâ eylemekle, müddet-i hayâtında husûsan vüs'at-gâh-ı kazâsında bâr-ı girân-ı vizr u vebâlini ber-dûş-i zimmet-i ihtimâl eylediği emvâl-i bî-şumâr-ı habâset-endûhtesini **[N4 122b]** beynlerinde iktisâma isti'câl edüp, herkes hissesini igtinâm ve istîfâya itâle-i ser-pençe-i savlet ve 'âdet-i müstemirre-i vârisân-ı bî-insâfân üzere meyyitin rûhuna fâtiha değil, terahhum lafzını bile zebân-âver-i yâd-ı tezkâr etmeyerek, havz-ı lücce-i 'îş u 'işret eylediler.

Terceme

Müteveffây-ı mûmâ ileyh, meyâlîden Mehmed Murâd Efendi'nin zâde-i sulb-i âzâdesi olup, resm-i 'âdî üzere devre yü kevresini ikmâl ederek, iki yüz on yedi târîhinde[◊◊◊] bi'l-fi'l Mekke-i mükerreme Kazâsı'na nâ'il ve yirmi bir senesi cumâdelûlâsı gurresinde[◊4] müteveffâ Sır Kâtibi Ahmed Efendi'nin ma'lûm-i herkes olan mu'âmele-i kâm-res vesâtatiyle himmetine mazhar olmağla, esb-i ikbâli fezây-ı kazây-ı Dâru's-saltana'da câ'il olmuşidi. Vak'a-i hal'-ı Hudâvend-i esbak husûsunda ve ba'dehû bâlâda bast u beyân olunduğu üzere pîş-kadem-i tarîk-ı maslahat ve pehlevân-ı meydân-ı taklîb-i devlet olmağla, müddet-i kazâsına altı ay medd ile ikrâm ve ol câhil-i cesûru ve câ'ir-i kefûru Şeyhulislâm-ı vakt cenâbları müstevlî-i enâm eylemekle, *"Men'ister'a'z-zi'be fe-kad zaleme*"* mazlemesine bâ'is, belki *"el-Bâdî*

◊ 11-20 Safer 1224 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊ 11-20 Safer 1224 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊◊ 1 Muharrem 1217 = 4 Mayıs 1802. Murâd-zâde Seyyid Mehmed Murâd Efendi'nin Mekke Kadısı olması, 1 Muharrem 1216/14 Mayıs 1801 Perşembe günü gerçekleşmiş gibi gözüküyor; bk. meselâ *Tarîk-ı Defter-i 'Ulemây-ı Kirâm,* Millet Ktp., Ali Emîri, İlmiyye, nr.71, vr.13b.

◊4 1 Cumâdelûlâ 1221 = 17 Temmiz 1806 Perşembe.

* من استرعى الذئب فقد ظلم = Sürüyü kurda teslîm eden şüphesiz zulmetmiştir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

azlem"* meslebesine vâris olmuşidi. Fî zâtihî câhil ü nâdân, zimmetine hakk-ı hâce-i mekteb nâ-güzerân, mûr-i dâne-çîn-âsâ harîs u tâmi', erzel-i vücûh-i iktisâb irtikâbına mecbûl ü muntabi', hükûmetinde câ'ir u zalûm, hatt-ı butlân-keş-i hükûmet-i Kādî-i Sedûm [=Sodome] idi. Pençe-zen-i ekbâd-ı 'ibâd olarak iddihâr eylediği emvâl-i bî-ta'dâdın ve nâ'il olduğu rütbe-i 'ulyânın henûz humârsızca zevk u safâsını bir hoşca istîfâ etmeksizin pîçîde-i hâristân olan kıt'a-i peşem-âsâ sâhil-hânesinden cüdâ ve dûr-bâş-ı kahr-ı cân-hırâşla tard olunmağla, istîlây-ı gumûm u sücûndan ez-kadîm mübtelâ olduğu zîk-ı sadr 'illeti **[N4 123a]**[1] ve efzûn ve semm-i muvakkat-i intikām-ı ma'nevî-i Selîm Hânî, Şemseddîn gibi bunda dahi rû-nümûn olmağla, târîh-i mezbûrda bu dahi tayy-ı bisât-ı hayât ve 'azm-i cânib-i dâr-ı mücâzât edüp, mâl ü bâl-i endûz-i bî-şumârı, mîrâs-hârlarına sermâye-i servet ü yesâr ve kendüsi eskāl-i evzâr ile girân-bâr olarak hisâb ü 'ikāb keşmekeşine giriftâr oldu; *tecâvezallâhu 'anhu. Allâhumme a'samenâ 'ammâ lâ-hayra lenâ fi'd-dünyâ ve'l-uhrâ*"*

Itlâk-ı 'Ali-zâde Efendi ve Hafîd Efendi

Efendiyân-ı mûmâ ileyhimâ 'Alemdâr Paşa menfîleri olup, lâkin fi'l-hakīka mâdde-i kerîhe-i ma'hûdede fatîr-i hamîrleri yoğiken, Nasreddîn Hâce'nin: "Bu dahi ol cinsdendir" latîfesince, ıtırâden li'l-bâb 'Ali-zâde es-Seyyid Mehmed Nûreddîn Efendi hazretleri Kütahya'ya ve Hafîd Efendi Kastamonu'ya iclâ birle it'âb olunmuşlar idi. 'Ali-zâde Efendi'nin kat'â ol bâbda kavli ve fi'li, rızâ ve medhali olmadığından başka, 'ilm ü kemâl ve fazîlet ve salâh u 'iffet ü diyânetle ittisâfı, ma'lûm-i hazret-i Şehinşâh-ı merâhim-penâh oldukda, Efendi-i müşârun ileyh kezâlik Hafîd Efendi'nin dahi ol meslebeden berâ'etine mebnî, ikisinin hakkında birden birr u merhamet ve 'inâyet-i Mülûkâne'leri erzîde buyurulmağla, mâh-ı mezbûr evâsıtında◊ her biri kayd-ı gurbetden rehânîde ve Âsitâne'ye gelüp ehl ü 'iyâlleri birle mülâkāt ümniyyesine resîde oldular.

Tevcîh-i Eyâlet-i Erzurum

Şark Cânibi Ser'askerliği'yle Vâlî-i Eyâlet-i Erzurum olan 'Abdî Paşa, mâh-ı merkūm evâsıtında◊◊ raht-çîn-i mansıb-ı hayât-ı bî-bekā olduğu peyâmı,

---

* البادی اظلم = Zulme ilk girişen, ona karşılık olarak zulmedenden daha zâlimdir" anlamına gelen Arapça bu cümleye çok benzeyen "*el-Bâdî bi'ş-şerri azlemü* = البادی بالشر اظلم = Kötülüğe ilk girişen, ona karşılık verenden daha zâlimdir" cümlesi ve benzerleri hakkında hadîs olmadıkları bildirilmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.888, I,283.

1 Sayfa altında karşı tarafa işaret eden "mütezâyid" kelimesinden de anlaşıldığı gibi 123a bu kısmın devamı değildir. Muhtemelen ciltleme yapılırken arada birkaç varak atlanmıştır.

\" تجاوز الله عنه اللهم اعصمنا عما لا خير لنا فی الدنیا و الاخری = Allah onun taksîrâtını affeylesin. Allahım dünya ve âhırette faydası olmayan şeylerden bizi koru" anlamına gelen Arapça duâdır.

◊ 11-20 Safer 1124 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊ 11-20 Safer 1124 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

vâsıl-ı sem'-i vükelâ' olmağla, mâh-ı rebî'ulevvel gurresinden◊ zabt eylemek üzere **[N4 123b]** sâbıkā Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf Vezîr Şerîf Paşa'ya selefi gibi Şark Cânibi Ser'askerliği'yle tevcîh olunup, çend rûz zarfında Âsitâne-i sa'âdet'e nâz-efken-i hayr-ı makdem olan Sadrıa'zam telhîsiyle mâh-ı mezbûrun on ikinci gününden◊◊ mutasarrıf olmak üzere Vezîr-i müşârun ileyhe Trabzon Eyâleti ve Erzurum Eyâleti de sâbıkā Mar'aş Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'ya yine şart-ı Ser'askerî-i Cânib-i Şark ile tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i menâşîr ile kadr u şânları vâlâ-nişân kılındı.

Terceme-i fi'l-cümle

Müteveffây-ı müşârun ileyh 'Abdî Paşa, Sadrıa'zam Ziyâ Paşa hazretlerinin mağlûb ve makhûru ve meshûriyyeti müzekkir, fart-ı inkıyâd ü istislâmla muztarr u mecbûru olan zevce-i kattâle, delle-i muhtâlenin birâderi olmak mülâbesesiyle kendünün kayını olup, def'a-i ûlâ sadâretlerinde 'Abdî Bey nâmiyle Kapucular Kethudâlığı Pâye-i sâmiyesine îsâl ve der-'uhdesi olan Me'âdin-i hümâyûn Emâneti'ne Kā'im-makām eylemekle, anın dahi işini altun eyleyerek, katâr-ı Kārûniyan'a idhâl eylemişidi. Mısır seferinden ba'de'l-'avd kaydâfe-i merkūmenin emr ü ibrâmına mebnî, taraf-ı Mülûkâne'den bi'l-istid'â' rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le Vâlî-i Eyâlet-i Diyârbekir ve Emîn-i Me'âdin-i hümâyûn olmuşidi. Sene-i sâlifede Erzurum Eyâleti'ne menkūl olmuşiken, târîh-i mezkûrda mansıb-ı fenâdan munfasıl ve kişver-i bekāya müntakıl oldu. Beyliği ve Vezâret'i hengâmlarında târihe kayd olunacak Devlet-i 'aliyye hıdmeti ve şâyân-ı sâbâş olacak bir vaz' u hâsleti mesmû' ve ma'lûm-i Muharrir-i bî-nevâ olmamağla, tercemesinde bu kadarca ile iktifâ olundu. Hulâsası hil'at-i girân-kıymet-i Vezâret'i tırâz-ı mehâ'il-i mefâhirden 'ârî berây-ı hâtır ol dahi Devlet-i 'aliyye'nin bir Vezîr-i vâlâ-i'tibârı idi.

Kudûm-i Sadrıa'zam der-Âsitâne-i sa'âdet

[N4 124a] Nakş-ı nihâlî-i safha-i tahrîr olunduğu üzere çün Memiş Paşa emr-i kifâyetde hâmkâr ve şûrîde-meniş olmağla, mesned-i Sadâret'den 'azlle menkûb ve Çerkacı 'Ali Paşa bi-hasebi'l-iktizâ' Kā'im-makāmlık merkezine nasbe-i felekiyye gibi mansûb olup, mukaddemâ bir def'a yedi sene müddet mukīm-i makām-ı Sadâret ve sefer u hazarlarda ecnâs-i nâsla üns ü ülfet ederek, âşinây-ı tabâyi'-i ehâlî-i her kutr u memleket olup, husûsan Mısır ve Şark seferlerinde askerî tâ'ifesini isti'mâl edüp, anlardan taraf-ı sâlârîlerine kat'â şâ'ibe-i ta'assub u münâfese ve kīl ü kāl zuhûr eylemeyüp ve 'an-asl

◊ 1 Rebî'ulevvel 1224 = 16 Nisan 1809 Pazar.
◊◊ 12 Rebî'ulevvel 1224 = 27 Nisan 1809 Perşembe.

perveriş-yâfte-i devlet ve ber-keşîde-i dest-i 'inâyet-i Saltanat ve haylî zemândan berü deverân-ı menâsıbla hakāyık u dekāyık-ı ahvâl-i 'âleme âşinâ ve sinnen ve rütbeten Şeyhu'l-vüzerâ' 'unvânına sezâ olduğuna mebnî, işbu ihtilâl hılâlinde müşârun ileyhden gayri sadr-ı Vekâlet'e cedîr bir Vezîr olmadığı, zamîr-i ilhâm-semîr-i Pâdişâh-ı İskender-serîr'de bi'l-mülâhaza câygîr olmağla, karîha-i sabîha-i Şâhâne'lerinden nihâyet derecede serbeste ve mektûm olarak hâtem-i Vekâlet Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine irsâl ve bir ân akdem dergâh-ı mu'allâ-bârgâh-ı Sultânî'ye vürûdu isti'câl buyurulmuş ise de, güzâriş-pezîr olduğu üzere Vezîr-i müşârun ileyh be-gāyet dûr-endîş, hurde-bîn ve rûbeh-kîş ve zerre-i menâfi'-i nefsiyyesine bütün dünyâyı fedâkâr, husûsan verây-ı perdeden fenn-i vesâ'is ü ihtiyâlde mehâret-i tâmme sâhibi feylesof-i rûzgâr olmağla, devr-i 'Alemdârî'de öteden berü Me'âdin-i hümâyûn'a zarar u hasâreti ve ebnâ'-i sebîle ve ol havâlîye te'addî ve tesallut birle 'ibâd ü bilâdın mûcib-i insilâb-ı emn ü râhatı olan Akdağ Ekrâdı'mn sûretâ te'dîb ü gûşmâl ve kuvvet-i kāhire ile istîlâ' ve mazarratlarının def' [N4 124b] u ref'iyle te'mîn-i turuk ve tanzîm-i ahvâl eylemek ve bi-hasebi'l-hakîka kemend-i keyd ve ta'arruz-ı bed-sigâlândan tehaffuz u ihtimâ' recâsıyla cem'iyyetlüce bulunmak içün ibtidâ Çepar-zâde ile 'akd-i ittifâk edüp, sâniyen fi'l-asl himmet-dîdesi olmağla, müntemiyânından ma'dûd olan Muhassıl İbrâhîm Paşa ve Hamûd Paşa ve Mehmed Paşa ve Kalender Paşa ve sâ'ir ol havâlîde bulunan mîr-i mîrân ve a'yânân bi'l-cümle her biri dâ'ire-i vâfire ile tarafına celb edüp, bir orduluk asker ile Ekrâd-ı mersûme üzere velvele-endâz-ı mehâbet ve câ-be-câ harb ü kıtâle mübâderet üzere olmuşidi. Bu def'a dahi inkılâb-ı devlet sebebiyle cem'iyyetini tefrîk etmediğinden başka, Ocaklu zümresiyle Tayyâr Paşa'dan dolayı miyânelerinde râyiha-i mübâyene mahsûs olmağla, cem'iyyetini tevfîr ederek Âsitâne tarafına sâmi'a-dâr-ı ahbâr u âsâr olmakda idi. Tâ ki nâgehân *"E berkun bedâ min-cânibi't-Tûri lâmi'un**" lâyihasmca *"Min-haysü lâ yahtesib vemîzu'l-berkı***" mühr-i hümâyûn manzara-i seyrânında nümâyân oldukda, gerçi rûh-i izâfîsi mesâbesinde iken, siyeh-rûzî-i baht-ı nâ-fîrûzî sebebiyle gümkerdesi ve müddet-i medîdeden berü hasret-hûrdesi olan nigîn-i ferruh-terîn-i Sadâret'in tulû' u zuhûru, mûcib-i ifrât-ı ferah u sürûru olup, lâkin ber-vech-i muharrer umûr-i dünyeviyyesinde be-gāyet dânâ ve sâhib-i basar olmağla, eşrâr-ı Bektâşiyân'ın te'addî ve tegallübünü ve Devlet-i 'aliyye'nin mağlûbiyyetini ve mülâhazası üzere kendüsünün ol tâ'ifeye makhûriyyetini ve 'umde-i âmâl ü emânîsi olan nukūd-i hazîne-i devletin fıkdânı ve bir tarafdan

---

* برق بدا من جانب الطور لامع = Tur Dağı tarafından göz kamaştıran bir şimşek mi çaktı?" anlamına gelen Arapça bu cümle, *"Gavr"* kelimesi yerine *"Tûr"* değişikliğiyle İbnü'l-Fârîz'm kasîdelerinden birinde geçen bir mısrâdır; bk. Ebû Hafs Şerefüddîn 'Ömer b. el-Fârız, *Dîvânü'l-Fârız,* Beyrût 1895, s.94.

من حيث لا يحتسب و ميض البرق = Ummadığı yerden şimşeğin aydınlığı" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Rusyalu'nun elbette fesh-ı mütâreke ve nakz-ı mükâleme edüp, dest-i iktidârda ise aslâ esbâb-ı 'âdiye-i asker u dînâr olmayarak sefer-i 'azîm vukū'unu mülâhaza birle, beyne'r-reddi ve'l-kabûl müzebzeb;

Derûnumda keder var, ye's ü ümmîde liyâkat yok

Visâle kābiliyyet, mihnet-i hicrâna tâkat yok* **[N4 125a]**

inkılâbıyla, kuleyb-i kalbi pür-şûr u şagab olup, bilâhare rûh-i revânı ve nûr-i dîde-i dil ü cânı mesâbesinde olan mühr-i Vekâlet-i Sultânî'yi redd ü i'âdeye nefs-i nefâyis-hâhı mutâvi' olmamağla, pîrâye-i ceyb-i kabûl ü imtisâl olduğunu mübeyyin ve hâlâ mütevaggıl olduğu Ekrâd-ı pür-mazarrat ü fesâdın tanzîm ve itmâm-ı kârları kuvve-i karîbeye gelmekle, 'an-karîb ba'de itmâmi'l-maslaha hâk-i tâb-nâk-i hazret-i Hidîv-i deryâ-nevâle rûy-mâl olacağını mu'lin 'atebe-i 'ulyây-ı Mülûkâne'ye zarâ'at-nâme ile Hâsekî-i merkūmu ircâ' u ikfal eyledi.

Âsitâne'de ise bir tarafdan tetâvül üzere olan eşirrâ ve bir cânibden Kā'im-makām Paşa ve sâ'ir gūne ahdâs-ı mütevâtire-i ârâm-rübâ şûriş ü ihtilâliyle reng-i âsâyiş gerdîde ve âb ü tâb-ı beşâşet ü neşâtın in'idâmiyle gül-çehre-i Devlet-i 'aliyye, hem-reng-i gül-i hazân-dîde olmuşidi. Pâdişâh-ı Sıddîk-siyer ve Haydar-güher hazretleri, bî-yâr u yâver mânend-i şems-i enver yegâne-ser olarak, gerçi hemîşe pend ü tehdîd ile mümtezic ve irşâd ü î'âd birle müzdevic kelimât-ı hikmet-âyât ve hutût-ı sü'âd-i tehazzûz-ı Hılâfet-simât la ol makūle bugāt ü guvâtı sevk-ı râh-ı hidâyet ve nizâm ü intizâm-ı ahvâl-i enâm zımnında hakk budur ki, terk-i hurd u hâb-ı râhat eylemekden bir ân hâlî değiller idi. Lâkin elbette hâricden ez-cümle Vekîl-i mutlak ve Şeyhulislâm makāmlarında olanların dahi birer tarafdan şedd-i 'adud-i maslahat ve takviyet-i sâ'id-i Saltanat eylemek şer'an ve 'örfen ve 'aklen lâzimeden iken, Kā'im-makām Paşa yâdigârı mecbûl olduğu cem'-i mâl, husûsan leyl ü nehâr ârzû ve iştiyâkıyla bî-karâr olduğu asâlet sevdâsıyla dem-be-dem nesc-i 'ankebûtü perde-i desîse vü ihtiyâl üzere olmağla, Şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretlerine yârlık şöyle dursun, ekser gülzâr-ı re'y ü tedbîr-i isâbet-semîr-i Şâhâne'lerine hârlıkdan gayri sûd **[N4 125b]** ü menfa'ati olmayup, Şeyhulislâm cenâbları ise hadîsü's-sinn, perverde-i nâz ü na'îm olarak nâzenînlikle neşv ü nemâ bulmuş mehâdîmden olmağla, hakāyık-ı ahvâl-i 'âleme kat'â vukūf u tecribesi ve imâle-i nazar u tahkīka dimâğı yok, sâde-levh ve hâliyyü'z-zihn olduklarından başka, celâ'il ü kalâ'il-i umûr u mesâlihi kendünün kuvve-i mutasarrıfesi mesâbesinde olan gaddâr u mekkâr, habîsü'n-nefs, mürtekib ü cesûr ve mehîn-i 'ulemâ', bed-mezheb mektûbcusu yed-i istiklâlinde olmağın, Efendi-i 'âlî-cenâb hazretleri mesned-i Meşîhat'de tendîse-i bostândan nişân olmak hasebiyle, anların dahi umûr-i devletde fatîr-i hamîr-i 'avn ü tedbîri olmadığına

* Metnimizdeki bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı,* II,755.

mebnî, Devlet-i 'aliyye'nin ve Memâlik-i seniyye'nin cüz'iyyât-ı umûru dahi bi'l-cümle siklet-endâz-ı savb-ı Mülûkâne olduğuna 'ilâve olarak, tebeddül-i sûret-i devlet mülâbesesiyle Rusyalu mel'ûnlarının sefer dervâzesini küşâde edecekleri şâ'ibe-i şekk ü şübheden âzâde olduğuna binâ'en, elbette Sadrıa'zam'ın bu hılâlde Âsitâne'de bulunması vâcibe-i hâlden olmak hasebiyle pey-der-pey cânib-i Saltanat'dan isti'câl olundukca, her birinde le'alle ve 'asâ ile imrâr-ı subh u mesâ edüp, bu def'a gālibâ dîğer gûne te'kîdi mutazammm hatt-ı hümâyûn firistâde buyurulmuşdur ki, min-ba'd meks ü ârâmı tecvîz etmeyüp, mâh-ı safer evâ'ilinde◊ yerinden hareket birle reh-rev-i sûy-i Âsitâne-i sa'âdet olduğu haberi, resîde-i sem'-i hazret-i Dâverî ve min-ba'd Sadrıa'zam kim olduğu ve 'an-karîb vürûd edeceği şâyi' olmağla, ma'lûm-i şehrî ve askerî oldu. İşte Kā'im-makām Paşa'nm safahât-ı ebvâb-ı Dâru'l-emâre'ye evrâk yapışdırmak uhdûsesi bu aralıkda vâki' oldu.

el-Kıssa: Sadr-ı 'âlî-şân hazretleri yerinden kopup yola revân ve dem-be-dem ahvâl-i Âsitâne'yi istimâ' etdikçe, **[N4 126a]** *"Yukaddimü riclen ve yu'ahhıru uhrâ*"* tereddüdüyle ayak sürüyerek nâzân nâzân hele mâh-ı rebî'ulevvelin sekizinci günü◊◊ Maltepe'ye tefe''ül bi'l-ism ederek kadem-res-i 'izz ü kudûm olduğu vükelâ'-i devletin ma'lûmları oldukda, sudûr-i eslâfın makdemlerinde icrâ olunan kavâ'id-i mer'iyye kemâ yenbagī taraf-ı eşref-i Saltanat'dan ve cânib-i ser-i kârân-ı Devlet-i ebed-müddet'den icrâ vü îfâ olunarak ve askerî tâ'ifesinden harf-i vâhid tefevvüh olunmayarak ne hâl ise mâh-ı mezbûrun dokuzuncu günü◊◊◊ hâk-i pây-i hazret-i Hidîv-i cihân-güşâya ruh-sâ ve hâtem-i Vekâlet'le hâ'iz-i rehîne-i 'izz ü 'alâ oldu. Pes Şeyhulislâm Efendi ile huzûrdan çıkup bi'l-ma'iyye Dâru'l-emâre'ye vürûd ve 'Arz-odası'na ziyâ-bahş-ı sü'ûd olup, ferdâsı umûr-i Sadâret'e ibtidâr ve Çerkacı 'Ali Paşa bi'l-cümle mahsûl-i Sadâret'i hâra (خواره) geçürmüş olmağla, *"Lâ lî ve lâ 'aleyye**"* tesviyesiyle bast-ı a'zâr ederek çerka topu gibi Tersâne'ye güzâr eyledi. Ziyâ Paşa hazretlerinin ma'a mâ-fîh gerçi aslah-i mevcûd ve eshel-i mefkūd olduğuna mebnî, hemân emr-i Sadâret'in kendüsüne tevcîh buyurulması, *"ez-Zarûrâtü tübîhu'l-mahzûrât***"* kabîlinden olup, lâkin hall ü 'akd-i umûr ve ratk u fetk-ı mesâlih-i cumhûr zimâmını Çerkacı Paşa'nm pençe-i tegallübünden ahz u tahlîs eylemeğe vesîle olması, a'zam-ı cemîle 'add olunmağa sezâvârdır. Gerçi bu ecr u sevâb, evvel ve âhır 'â'id-i taraf-ı Şevket-

---

◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.

* يُقدّم رجلا و يُؤخّر اُخرى = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl,* II,428.

◊◊ 8 Rebî'ulevvel 1224 = 23 Nisan 1809 Pazar.

◊◊◊ 9 Rebî'ulevvel 1224 = 24 Nisan 1809 Pazartesi.

** لا لی و لا علیّ = Ne lehime, ne de aleyhime" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

الضرورات تبیح المحذورات = Zarûretler, mahzûrları yapılabilir kılar" anlamına gelen Arapça İslâmî bir kuralı ifâde eden cümledir.

me'âb olup, lâkin müşârun ileyhin dahi bu bâbda âlet olması, kendüsüne de ifrâz-ı hisse-i sa'âdet edebilür.

Karîne-i hâl Sadr-ı bülend-ikbâl hazretleri bi'l-cümle Âsitane menâsıbını ashâbında ibkā edüp, hemân Çavuş-başı İbrâhîm Efendi'yi 'azl ve kapucu-başılardan sâbıkā Başbâkī-kulu Dârendeli hafîdi Ahmed Bey'i, Çavuş-başı ve sâbıkā Defter Emîni Sâlih Paşa-zâde Hüseyn Bey'i, Cizye Muhâsebecisi ve Mehmed Tayfûr Efendi'yi, Top-hâne Nâzırı **[N4 126b]** ve sâbıkā Top-hâne Nâzırı Sâlih Efendi'yi, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzırı ve sâbıkā mutasarrıfı Seyyid Ahmed Efendi'yi, Sipâh Kâtibi nasb u ta'yîn eylemeleriyle, nev'an kalem-rev-i ma'raz-ı hükûmet olduğunu tebyîn eylediler. Kezâlik târîh-i mezbûrda Bostancı-başı Mahmûd Ağa'nın ba'zı etvârı nâ-mülâyim-i tab'-ı hazret-i Cihândârî olduğu 'azline bâdî ve Hâssa Hasekî Ağa olan 'Abdullah Ağa'nm Ser-hayl-i Bostaniyân olmasına mü'eddî oldu. Ve Mîr-i 'alem Çelik Paşa-zâde Hasan Bey, ma'zûl ve makāmma Baş Kapucu-başı Halîl Paşa-zâde Mehmed Sa'îd Bey mevsûl olup, anifen Çavuş-başı olan Ahmed Bey mahlûlesi Başbâkī-kulluğu, kapucu-başılardan Yahyâ Paşa-zâde 'Ali Bey'e sezâ ve Gurabâ'-i Yesâr Ağalığı ile ocakları kethudâsı Hasan Ağa teyemmün ederek kâm-revâ oldu.

Kezâlik menâsıb-ı züerây-ı izâm dahi 'alâ hâlihâ ibkā olunup, fekat Livâ'-i Hanya ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş mîr-i mîrândan Hâfız Seyyid Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i Koca-ili, sâbıkā Silistire Vâlîsi Sadr-ı esbak Vezîr Çelebi Mustafa Paşa'ya kendüsi İsma'îl muhâfazasında olup, Mütesellim ile zabt eylemek üzere ve Boğaz Şef'askerliği'yle Karaman Eyâleti, Hakkı Paşa 'uhdesinde olup, lâkin Sadrıa'zamun munâfese-i sâbıka muktezâsı üzere menfûru olmağla, Vezâret'i ref' ve İstanköy Cezîresi'nde ikāmete me'mûr olmağın, münhall olan eyâlet-i mezbûre sâbıkā Koca-ili mutasarrıfı Vezîr 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcîh olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı mezbûr evâsıtında◊ tarîk-ı resmî-i 'ilmîde vâfirce cünbiş-i câh nümâyişi, Mektûbî Efendi efzâyişi vukū' buldu. Ez-cümle Kazây-ı Edirne yirmi dört şa'bânı gurresinden◊◊ zabt etmek ve yevm-i zabtından 'azli mu'teber olmak üzere sâbıkā İzmir Kadısı es-Seyyid 'Osmân Efendi-zâde es-Seyyid Mahmûd Efendi'ye **[N4 127a]** ve Kazâ'-i Mısr-ı Kāhire, yirmi dört zilka'desi gurresinden◊◊◊ zabt eylemek üzere Halîl Hamîd Paşa-zâde Mehmed 'Ârif Bey'e ve Kazâ'-i Yenişehir-i fenâr, yirmi dört ramazânı gurresinden◊⁴ zabt etmek üzere

◊ 11-20 Rebî'ulevvel 1224 = 26 Nisan - 5 Mayıs 1809.
◊◊ 1 Şa'bân 1224 = 11 Eylül 1809 Pazartesi.
◊◊◊ 1 Zilka'de 1224 = 8 Aralık 1809 Cuma.
◊⁴ 1 Ramazân 1224 = 10 Ekim 1809 Salı.

Süleymâniyye Müderrisi Nûrullah Efendi-zâde Mehmed 'Âbid Efendi'ye ve Kazâ'-i İzmir, yirmi dört zilhiccesi gurresinden◊ zabt eylemek üzere Dâru'l-hadîs-i Süleymâniyye Müderrisi Ağa Mehmed Paşa-zâde Mîr es-Seyyid Ahmed Efendi'ye ve Kazâ'-i Filibe, yirmi beş muharremi gurresinden◊◊ zabt eylemek üzere Mûsıla-i Süleymâniyye Müderrisi Mektûbî-zâde Mehmed Rızâ Efendi'ye hasbe'l-iltizâm ve Kazâ'-i Seray-ı Bosna, yirmi beş rebî'ulevveli gurresinden◊◊◊ zabt eylemek üzere Hareket-i Altmışlı ile Hanceriyye der-Burusa Müderrisi Selîm Molla-zâde es-Seyyid 'Abdurrahîm Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve tebâşîr-i menâşîr ile ashâb-ı menâsıb ve bahşeşât ve rahşeşât ile huddâm-ı 'atebe-i Fetvâ-penâhî mahzûz u şâdân buyuruldu.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Françelü'nün Bahr-ı muhît sâhilinde kâ'in Veşfûr [=Rochefort] Tersânesi'nden techîz birle bahr-ı mezkûra ihrâc olunan on bir kıt'a kapak kaldırır kebîr ve altı kıt'a fırkateyn sefînelerinden 'ibâret donanmaları, Tersâne-i mezkûr açıklarında İngilterelü'nün altmış kıt'a sefîneden 'ibâret donanmalarına tesâdüf eyledikleri anda İngilterelü saff-ı cenge vakit vermeksizin mecmû'unu ihrâk etmiş oldukları mesmû' olan ahbârdandır*

Diğer

Nemçe İmperatoru, Rusya İmperatoru'na kurye gönderüp, Françelü üzere hareket edeceğini beyân birle ittifâka da'vet eyledikde, Rusya İmperatoru el-hâletü hâzih Devlet-i 'aliyye ve 'Acem ve İsveç devletleriyle muhârib olduğuna mebnî, üc tarafa sevk-ı asâkir etmekde iken, Nemçe İmperatoru'na i'ânetden kâsır olduğunu inhâ eylediğinden başka, ıslâh-ı miyânelerine dâ'ir **[N4 128a]** ba'zı mertebe kinâye îmâ eylemiş ve İngilterelü gerçi Nemçelü'nün tarafgîri olup, lâkin asker ile i'ânesi mümkin olmayup, ancak akca ile imdâd edeceği hayyiz-i imkânda olup, Francelü ise Nemçe hudûdunu asker ve mühimmâtla imlâ eylemekle hücûm u istîsâle müheyyâ olduğu ve İngilterelü Rusyalu'ya üc mâha kadar Françelü üzere i'lân-ı harb etmedikleri sûretde, mecmû' Rusya lîmânlarını ihrâk edeceklerini beyân birle haber irsâl eyledikleri ve Françe İmperatoru derûn-i Fransa'da mevcûd on sekiz yaşından otuz yaşma kadar müte'ehhil olmayup, mücerred olanların mecmû'u askerî tahrîr olunmak bâbında bi'l-cümle ehâlî-i memlekete tenbîh ü te'kîd eylemekle, mûcibi icrâ olunmak üzere olduğu menkûldür.

◊ 1 Zilhicce 1224 = 7 Ocak 1810 Pazar.

◊◊ 1 Muharrem 1225 = 6 Şubat 1810 Salı.

◊◊◊ 1 Rebî'ulevvel 1225 = 6 Nisan 1810 Cuma.

* Burada söz konusu edilen 1809 nisanında Rochefort'da gerçekleşen savaş olmalıdır; bk. meselâ Abel Hugo, *France militaire. Histoire des Armées Françaises de Terre et Demer de 1792-1837,* Paris 1838, IV,194.

Vürûd-i sefîne-i İngiliz

Bundan akdemce sûret-i mücesseme-i sulh-i İngiliz, nûk-i kalem-i bedî'u'r-rakam ile nakş u tatrîz olunduğu üzere, Devlet-i 'aliyye ile İngilizlü miyânmda vâki' olan münâfât, tahvîl-kerde-i musâfât olup, tasdîk-nâmelerinin vürûd ve mübâdelesine tehammül etmeyerek, Malta'da kâ'in tüccârlarından pür-bâr iki kıt'a İngilizlü sefînesi, revâcgâh-ı emti'a-i âmâlleri olan Âsitâne-i sa'âdet-ittisâl kasdiyle Malta'dan fekk-i lenger-i ârâm ve müte'âkıben Boğaz'a doğru neşr-i şirâ'a-i i'tizâm edüp, adalar aralığından evvelki sefîne bî-mehâbâ murûr ve çend sâ'at sonraca dîğeri dahi 'ubûr eder iken, iki kıt'a izbândûd teknesi bağteten sefîne-i sâniye üzere hücûm etdikde, derûn-i sefîne top u tüfeng ve vâfirce cengci Firenk ile müretteb ve müheyyâ olmağla, derhâl âgāz-i kıtâl edüp, ilerüde olan sefîne kapudânı, verâdan tarrâka-i nâgehânı gûş eyledikde, sefînesini kullanarak sükkân-girây-ı ric'at ve mevkı'-i muhârebeye vürûdunda vâkıf-ı keyfiyyet olmağla, bir tarafdan ol dahi koltuk çıbanı gibi izbândûdlara müstevlî olup, lâkin [N4 128a] <lâkin> hılâl-i kıtâlde evvelki sefîne muhterik olmağla, bi'l-cümle sekenesi gark-ı deryây-ı 'adem, kezâlik izbândûd sefînesinin birisi dahi top u tüfeng sademâtından 'amel-mânde ve derûnunda olan kâfirlerin ekserî helâk olmağla, bâkıyye çend nefer eşhâs bir takrîble adalar arasına insilâl birle zeyrakçe-i vücûd-i bed-bûdlarını istihlâs edüp, dîğer sefîne giriftâr-i zencîr-i esr olmağla, yedeklerinde keşîde olarak mâh-ı merkūm evâ'ilinde Tersâne pîş-gâhma vürûd ve sefîne ve üserâyı huddâm-ı Tersâne'ye pîşkeş sûretiyle ba'de't-teslîm, emti'a-i ticâretlerini ihrâc ve furûhta mübâderetle mu'âmele-i musâfâtı tahkîm eylediler.

Akdeniz, mukaddemâ İngilizlü'nün istilâsı sebebiyle mevc-engîz-i şûriş ü ihtilâl olduğunu ada ve sevâhil kâfirleri fürce-i fursat bilmeleriyle, kimi İngilizlü bayrağiyle ve kimi fetk ü igtiyâl ile hadd ü hisâbdan efzûn âyende ve revendeye rahne vü hasâret îsâl eylemişler idi. İn-şâ'allâhu Te'âlâ min-ba'd şurta-i himmet-i deryâ-nehmet-i hazret-i Şehriyârî ile bahr u berden hurûş-i fitne vü tuğyân zâ'il ve ebnâ'-i sebîl ve bi'l-cümle 'ibâdullah sâye-i himâyet-vâye-i Mülûkâne'lerinde aksa'l-gāye emn ü âsâyişe nâ'il olmak dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i Rabbânî'den 'umde-i mesâ'ildir; *veffekahullâhu Te'âlâ**

Tebdîl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası Karslı Mehmed Ağa'nın zabt u rabt-ı Bektâşiyân husûsunda süstî-i bâzû-yi re'y ü cür'eti, ol merkezden mufârakatinin 'illeti olmağla, mâh-ı rebî'ulevvel evâhırında◊◊ Kul Kethudâsı Hasan Ağa, Yeniçeri Ağalığı'yla tafra-nümâ oldu.

◊ 1-10 Rebî'ulevvel 1224 = 16-25 Nisan 1809.

* وفقه الله تعالى = Yüce Allah onu muvaffak buyursun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊◊ 21-30 Rebî'ulevvel 1224 = 6-15 Mayıs 1809.

Ba'zı tevcîhât ve pâyehâ-yı resmiyye-i 'ilmiyye

Mâh-ı rebî'ulâhır evâ'ilinde◊ Kazâ'-i Burusa yirmi dört zilhiccesi gurresinden◊◊ mutasarrıf olmak üzere sâbık Üsküdar Kadısı 'Ali Paşa hafîdi Mîr es-Seyyid 'Ali Rızâ Efendi'ye tevcîh olunup ve sâbıkā Burusa Kadısı Çerkes Beyzâde **[N4 128b]** Mîr Mehmed Rahmî Efendi, Şeyhulislâm Efendi'nin enîstesi olmak mülâbesesiyle miyânelerinde iştibâk-i luhme-i rahmî olmağın, yevm-i merkūmda Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle hakk-ı karâbeti ri'âye eylediler.

'Azl ü nasb-ı Kapudân-ı deryâ

Sâbık Kā'im-makām ve hâlâ Kapudân-ı deryâ Çerkacı 'Ali Paşa bâlâda nev'an iş'âr u îmâ olunduğu üzere levendlikden neş'et etmiş, cesûr ve müteharrik ve bidâyet-i vak'adan berü Mü'eyyidü'd-devle olmak zu'muyla makām-ı Sadâret'e mugrim ve mütehâlik olup, isti'dâd-ı zâtîsine 'ayn-ı insâfla hakk-ı nazardan kāsır olmağla, Sadâret'in tehallüfünden be-gāyet munfa'il ve münkesir olduğuna mebnî, Sadâret-i sâniye hükmünde olan Kapudanlık gibi hasretü'l-vüzerâ' câh-ı refî' u vâlâyı ihtikār u istiksâr birle, hem-vâre muktezây-ı cibillet-i nâ-hemvârı üzere tahrîk-i fitne ile Devlet-i 'aliyye ez-ser-i nev ihdâs-ı halel ü hasâretden hâlî olmadığı ve min-ba'd kurb-i devletde bulunması mûcib-i keder ve müstevcib-i zarar olduğu, ilhâm-ı Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader ile yakîn-kerde-i Dâver-i kerâmet-perver olmağın, mâh-ı merkūmun on beşinci günü◊◊◊ Kapudanlık'dan 'azl ü tenkîb ve merfû'u'l-Vezâre Limni Adası'na tard u tagrîb kılınup, makāmına hâlâ ber-vech-i tekā'üd Burusa'da mukīm el-Hâc Mehmed Paşa sâniyen sezâ görüldü.

Şükr-i ni'met, ni'metet efzûn küned
*Küfr-i ni'met, ez-kefet bîrûn küned**

Ba'zı havâdis

Bundan akdem Françelü tarafından İran'a Elçilik ile revâne olan Kardan** nâm Ceneral, henûz makarr-ı Şâh olan Tahrân Kasabası'nda mukīm olduğu

◊ 1-10 Rebî'ulâhır 1224 = 16-15 Mayıs 1809.

◊◊ 1 Zilhicce 1224 = 7 Ocak 1810 Pazar.

◊◊◊ 15 Rebî'ulâhır 1224 = 30 Mayıs 1809 Salı.

* شکر نعمت نعمتت افزون کند * کفر نعمت از کفت بیرون کند = Nimete şükretmek, senin nimetini arttırır; küfrân-ı nimet etmek, nimetin elinden çıkmasına sebep olur" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

Metnimizde söz konusu edilen ve Kardan (قاردان) Okunacak şekilde yazılmış olan Fransa Elçisi Paul-Ange-Louis de Gardane/Gardanne (1765-1822) için bk. meselâ L. Louvet, "Gardane/Gardanne", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours,* Paris 1858, XIX,469.

eyyâmda mukaddemâ İngilterelü tarafından bir mikdârca donanma ile elçileri sâhil-i İran'a gelüp, Şâh ile mülâkāt ve 'akd-i musâlaha ve musâfât olunmağı taleb eylemişiken, **[N4 129a]** anlar dahi Françelü'nün firîfte-i mevâ'îd-i bî-incâzları olmağla, musâlahadan ibrâz-ı imtinâ' etmeleriyle, İngilizlü dahi imâle-i sükkân-ı 'avd ü irticâ' etmişidi. Bu esnâda tehdîdât-ı belîgayı hâvî tahrîrâtla tekrâr bir nefer elçileri sâhil-i İran'a vürûd edüp, hâmil olduğu tahrîrât ve tenbîhâtı iblâğ eyledikde, Fransalu tarafından ümenâ'-i Devlet-i 'aliyye gibi anlar da me'yûs ve nâ-ümmîd oldukları hâlete İngilterelü'nün mütemerrid ve tehdîdlerini bahrî îkā'a muktedir kavm-i müte'annid olmalarıyla, elbette sevâhil-i İran'a îsâl-i rahne vü hasâret edecekleri endîşesi munzamm ve Devlet-i 'aliyye'nin dahi İngilterelü ile musâlih olduğu 'indlerinde emr-i gayr-i mübhem olmağın, bî-sekte-i tevakkuf İraniyân dahi İngilterelü ile miyâneden ber-taraf-sâz-ı tekellüf olarak birkac meclis-i mükâleme ile 'akd-i rişte-i müsâleme eylediler. İraniyân'ın bu şîvelerinden mersûm Kardan [=Gardane/Gardanne] çâk-i girîbân ve zâtında sebük-ser bir mel'ûn-i ru'ûnet-perver olmağla, mânend-i kârîz kāzûra-i hışm ü sitîz ile hurûşân olup, min-ba'd kelâm-ı nâ-fercâmı, sevâmi'-i vükelâ'-i İraniyân'ı işgāl etmeyeceğini zâhir-i hâlden istidlâl eylemekle, bir gün cümleden bî-haber hemân şedd-i zeber-teng-i sütûr-i sefer ve diyârlarına rû-be-râh-ı idbâr olmak kasdiyle Gürcistân tarafını veche-i teveccüh-i nuhûset-eser edüp, Gürcistân'dan Rusya bilâdını deverân ederek Varşo[v]ya üzerinden tahtgâh-ı Nemçe olan Beç Şehri'ne vârid olduğu ve mesfûrun 'avdeti Fransa İmperatoru'nun rızây-ı şe'âmet-iktizâsına sûretâ muvâfık olmamağla, mersûmun hod-be-hod hareket-i küstâhânesinden hasbe'z-zâhir muğberr u munfa'il olmağın, yine icrây-ı politika zımnında Şâh-ı İran'a bir kıt'a nâme tahrîr ve derûnunda İngilterelü tarafından İran'a Elçi gelüp ve ol Elçi'nin gelmesinden safha-i hâtıra kat'â eser-i gubâr gelmediği ve taraf-ı Şâhî'ye derkâr olan dostluğuna **[N4 129b]** îrâs-i halel eylemediği ve mahabbet ve meveddetin kemâ-kân ber-kemâl olduğu ve Ceneral Kardan [=Gardane/ Gardanne] hod-be-hod hareket etmiş olmağla, mersûmun bu vaz'-ı nâ-hemvârına hoşnûd ve rızâ-kâr olmadığı münderic olarak 'ale'l-'acele ba's ü tesyîr eylediği sıhhate makrûn ahbâr-ı mesmû'adandır.

Vefât-ı Emîn Beyefendi

Müşârun ileyhin terceme-i hâli kendi dest hattından bu mahalle nakl bi'l-musattar kılındı. Efendi-i müşârun ileyh merhûm Mustafa Hân-ı Sâlis hazretlerinin hâmil-i mühr-i Vekâlet'i olan el-Hâc Mehmed Emîn Paşa'nın Ser-halîfe-i Mektûbî iken, bin yüz yetmiş bir senesi ramazânının yirmi yedinci gicesi◊ meşrık-ı burc-i sulbünden fecr-i sâdık gibi tâli' ve ufuk-ı 'âlem-i şuhûdda sâtı' olup, miyâne-i siyâh ü sepîdi temyîz mesâbesine resîd oldukda,

◊ 27 Ramazân 1171 = 4 Haziran 1758 Pazar.

isti'dâd-ı Hudâ-dâd ve is'âd-ı peder-i nîkû-nihâd sevkıyle, istihsâl-i 'ilm ü ma'rifet tarîkine rağbet ve istikmâl-i cevher-i mâhiyyet-i insânî semtine meyl ü himmet edüp, mukaddimât-ı 'ulûmu, ibtidâ mevâlîden 'Alâ'iyyeli Kadı-zâde Mehmed Efendi'den ve Usûl ve Kelâm'ı, müderrisînden Karamanî 'Âbid Efendi'den istifâde ve ba'zı nüsah-ı seb'ayı* ve Tefsîr-i Beyzâvî'yi Süleymâniyye Câmi'i'ne muvâzabetle Madrûbî lakab Çineli es-Seyyid Ahmed Efendi'den ve hisâb ve hendese ve hey'ete müte'allık cüz'iyyâtı, sa'y-i küllî ile Gelenbevî İsma'îl Efendi'den ve fenn-i celîl-i kırâ'et ve vücûhâtı ve ferâ'iz ve 'urûz emsâli 'ulûm-i 'âliyeyi ehil ve erbâblarından ahz ü isticâde edüp ve bir müddet Sadr-ı Rum merhûm Kırîmî-zâde 'Abdullah Molla Efendi'nin *Mutavvel*** dersine hâzır ve hasbe'l-muvâzabe müşârun ileyh meclisinden mikdâr-ı kifâye nücûm ve ahkâm makūlesi me'ârif-i nefîse istifâza ve fürs ve eş'âr ve *Makāmât* ve *Târîh-i Vassâf* gibi fenn-i latîfî pederlerinin zemân-ı Vezâret'lerinde Dîvân Kâtibi olup, ba'dehû Vekāyi'-nüvîs olan **[N4 130a]** merhûm Enverî Efendi'den ve Edîb-i ma'rûf İznikmîdî Hâfız Efendi'den ahz birle, me'debe-i edebiyyeden dahi behre-hâr-ı hazz-ı vâfir olup ve'l-hâsıl gevher-i 'âlem-behây-ı evkātını zâyi' eylemeyüp, 'izâmîliğe 'adem-i kanâ'at ve 'ısâmîliği derpîş-i himmet ederek *"Fe-huzû min-küll-i 'ilmin ahseneh****"* tavsıye-i müstahsenesi üzere mâye-i revnak-ı insânî ve mâ-bihi'l-imtiyâz-i cins-i hayvânî olan 'ulûm-i mütedâvileden istikmâl-i levâzım-ı fünûn eyledikden sonra, sâbıku'z-zikr Çineli Ahmed Efendi'den me'zûn olmuşidi. Karîne-i hâl 'İmâd-ı Rûm olan Yesârî merhûmun dahi evân-ı hadâsetinden berü meclisine müdâvemetle meşk-ı hatt-ı ta'lîk ederek, hakk budur ki celî ve gubârî[de], sânî-i Yesârî ıtlâkına istihkāk derecesinde hüsn-i hatt ile ser-âmed-i ta'lîk-nüvîsân ve her kıt'ası çâr-ebrûy-i cemâl-i gılmân-ı cenân olmağa çesbân olduğu, nümâyân-ı nazzâre-i temâşâyiyân olmağla, hatt-ı ta'lîkde dahi efendi-i mûmâ ileyhden mücâz ve ol cihetle de hâme-i misâl-i ser-firâz olmuşidi. Pederleri müşârun ileyh yetmiş sekiz târîhinde◊ Re'îsülküttâb iken, Şeyhulislâm-ı vakt Dürrî-zâde Mustafa Efendi kalemiyle cerîde-i zîb-i zümre-i mülâzimîn olup, seksan iki senesinde◊◊

---

* Metnimizde "nüsah-ı seb'a" denilirken, seb'a kelimesinin çokluk ve genişlik anlamından hareketle (bk. meselâ Muhsin Demirci, *Tefsîr Usûlü,* 26. baskı, İstanbul 2013, s.107) bazı tefsîr kitapları denmek istenmiş olmalıdır.
Metnimizde sözü edilen *Mutavvel*, Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'Ulûm*'unun belâgatla ilgili bölümü için Hatîb el-Kazvînî'nin kaleme aldığı *Telhîsu'l-Miftâh* üzerine Teftâzânî (ö.792/1390) tarafından yazılan ve en çok itibâr gören şerhlerden biridir; bk. meselâ Mehmet Sami Benli, "Miftâhu'l-Ulûm, *DİA,* Ankara 2005, XXX,20-21.

فخذوا من كل علم احسنه = Her ilimden en güzelini alınız" anlamına gelen Arapça bu cümlenin Kur'ân, ez-Zümer, 38/18. âyetin ilk yarısı olan "*Ellezîne yestemi'ûne'l-kavle fe-yettebi'ûne ahseneh* = الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه Onlar dinleyip sözün en güzeline uyarlar" kısmından mülhem olarak söylendiğinin belirtildiği yer için bk. meselâ Muhammed et-Tâhir b. 'Âşûr, *et-Tahrîr ve et-Tenvîr,* Tûnus 1997, XXIII,367.

◊ 1 Muharrem 1178 = 1 Temmuz 1764.

Sadrıa'zam iken, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı güzîn Pîrî-zâde 'Osmân Molla işâretiyle İkinci Hâric rütbesinden Fîrûz Bey Medresesi'ne;

Zihî evvel kademde aldı kasbu's-sebak-ı ikbâli

me'âli üzere kādime-resây-ı kâm-i nuhustîn olmağla kâm-bîn olmuşidi. Ve yine sâl-i mezkûr evâhırında Mevlânây-ı müşârun ileyh tertîbiyle İbtidây-ı Dâhil ve seksan altıda[◊] Mîrzâ-zâde tarafından Hareket-i Dâhil'e vâsıl ve doksan târîhinde Sâlih-zâde nevbetinde bâ-Mûsıla-i Sahn Dâru'l-hadîs-i 'Osmân Efendi ve doksan altıda[◊◊] Şerîf Efendi ta'yîni ile Sahn-ı Semân ve doksan yedide[◊◊◊] es-Seyyid İbrâhîm Efendi silsilesinde **[N4 130b]** bâ-İbtidâ'-i Altmışlı Sittî Hatun Medresesi'yle kâm-rân ve doksan sekizde[◊4] Dürrî-zâde 'Atâ Efendi Meşîhat'inde bâ-Hareket-i Altmışlı Dâru'l-hadîs-i 'Ali Efendi ve iki yüz ikide[◊5] Kâmil Efendi tevcîhiyle bâ-Mûsıla-i Süleymâniyye, Dâvud-paşa ve iki yüz altı recebi gurresinden[◊6] zabt eylemek üzere merhûm Sultân Selîm hazretlerinin hatt-ı şerîfleri mûcebince Mehmed Mekkî Efendi tarafından Galata Kazâsı ve on rebî'ulevveli evâ'ilinde[◊7] Dürrî-zâde 'Ârif Efendi işâretiyle Edirne Pâyesi ve on bir rebî'ulâhırı evâsıtında[◊8] Mekke Pâyesi ve on beş cumâdelûlâsı muntasıfında[◊9] Samanî-zâde telhîsiyle bi'l-fi'l Dâru's-saltana Kazâsı ve sene-i merkûme ramazânında[◊10] çend nefer zevât-ı kirâm İstanbul Pâyesi'yle mazhar-ı ikrâm olmalarıyla, Mîr-i müşârun ileyh dahi Kazây-ı mezbûru yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere İstanbul Pâyesi'nden pây alıziyle behredâr ve on altı rebî'ulevveli evâhırında[◊11] müddet-i kâmile-i yek-sâlesine altı mâh medd istid'âsı zımnında 'arz olunan telhîs bâlâsına keşîde olan hatt-ı hümâyûn mûcebince Sadâret-i Anadolu Pâyesi zamm u izâfe ile dü-bâlâ ser-firâz-ı 'izz ü i'tibâr ve on sekiz zilhiccesi muntasıfında[◊12] mükerreren Kādî-i İstanbul ve on dokuz

◊◊ 1182. Mehmed Emîn Efendi'nin Fîrûz Bey Medresesi'ne Müderris olup, ilmiyeye girisi, 22 Cumâdelâhıre 1182 [= 30 Mart 1769] Perşembe günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr. 56, vr.21b.

◊ 1 Muharrem 1186 = 4 Nisan 1772.

◊◊ 1 Muharrem 1196 = 17 Aralık 1781.

◊◊◊ 1 Muharrem 1197 = 7 Aralık 1782.

◊4 1198. Mehmed Emîn Efendi'nin Hareket-i Altmışlı derecesiyle Ali Efendi Dârulhadîsi'ne müderris olması, 28 Şevvâl 1198 [= 14 Eylül 1784] Salı günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr.72, vr.42b.

◊5 Mehmed Emîn Efendi'nin Mûsıla-i Süleymâniyye derecesiyle Dâvud-paşa Medresesi'ne müderris olması, 20 Şa'bân 1202 [= 28 Mayıs 1788] Çarşamba günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye,* Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr.72, vr.37b.

◊6 1 Receb 1206 = 24 Şubat 1792 Cuma.

◊7 1-10 Rebî'ulevvel 1210 = 15-24 Eylül 1795.

◊8 11-20 Rebî'ulâhır 1211 = 14-23 Ekim 1796.

◊9 15 Cumâdelûlâ 1215 = 4 Ekim 1800 Cumartesi.

◊10 1 Ramazân 1215 = 16 Ocak 1801 Cuma.

◊11 21-30 Rebî'ulevvel 1216 = 1-10 Ağustos 1801.

◊12 15 Zilhicce 1218 = 27 Mart 1804 Salı.

zilhiccesi gurresinde◊ kemâ fi's-sâbık altı mâh medd ile cümle-i sâlifeye sıla-i müddet-i âtiye mevsûl olup, ba'zı müstevliyânın nefekāt-ı zu'afâ' olan zehâyir ve eşyâya ticâret ve istirbâh dâ'iyesiyle itâle-i dest-i te'addî ve tegallüblerinden bîzâr ve min-ba'd umûr-i es'âr idâresi düşvâr olduğunu iş'âr u îmâ birle hıdmet-i mezbûreden isti'fâ ve yirmi bir senesi rebî'ulevveli gurresinde◊◊ bi'l-fi'l Anadolu Sadâreti'ne irtikā ve yirmi üç recebi evâhırında◊◊◊ Sadâret-i Rumeli Pâyesi'yle firâz-ı süllem-i merâtib-i resmiyyeye i'tilâ edüp, işbu yirmi dört rebî'ulevvelinin yevm-i sâmini olan mübârek hamîs günü◊⁴ sâ'at-i nehârî altı buçukda iken mübtelâ olduğu maraz-ı bî-devâ behânesiyle **[N4 131a]** tekmîl-i a'dâd-ı enfâs-i zindegânî ve 'azm-i nüzhetgâh-ı serây-ı câvidânî eyledi; *rahimehullâhu Te'âlâ.*

Merhûm-i merkūm beylik 'unvânının nasîb-i muktezâsından mâlik-i nisâb ve hiddet ü şiddet-i tab' ile mecbûl, mübtelây-ı nahvet ü i'câb idi; *tecâvezallâhu 'anhu**

Hâlâ merhûmun ferzend-i ercümendi, mehâdîm-i 'asrın muftehar u serbülendi Mîr 'Abdülkādir Efendi hakk budur ki, kirâmı güher, 'ilm ü hüner u ma'rifetde ve 'iffet ü edeb ü zarâfetde pederinden bâlâ-ter hasâ'il-i hamîde ile ârâste ve şemâ'il-i pesendide birle pîrâste bir mahdûm-i ferişte-siyerdir. 'Ale't-tahkīk hatt-ı ta'lîkde mâhiyyet-i isti'dâdına sırr-ı yesârî sârî ve rûhâniyyet-i Dede-zâde, nihâlî-i istîhâline nakş-ı kalemkârî olmağla, in-şâ'allâhu'l-Mücîb 'an-karîb ser-âmed-i hoş-nüvîsân-ı zemân ve hem-rütbe-i debîr-i debistân-ı âsümân olacağından başka, nâsıye-i hâlinden müstebân olan kāsıye-i me'âli muktezâsınca Devlet-i 'aliyye'nin dahi pek çok hıdemâtında bulunup, envâ'-ı umûr-ı sı'âbında kitâb-ı re'y ü savâbı mu'avvel ve dest-yârî-i nâhun-i rüşd ü kiyâsetleriyle çendân mesâlih-i müşkile-i mün'akıde münhall olmak me'mûl ve dergâh-ı icâbet-penâh-ı Rabbânî'den mes'ûldür.

Analar beş beş doğursun böyle necl-i bihteri

*'Ammerehullâhu Te'âlâ ve bellegahû ilâ ekāsî mâ yetemennâ***

Merhûm-i müşârun ileyhin şu'ûnâtında safha-zîb-i nazm u inşâ olan kıta'ât-ı tevârîh-i şu'arâ' dahi yine kendi dest hattıyla mashûb-i Muharrir-i bî-nevâ olmağla, bu mahalle tezyîl ü imlâ kılındı.

◊ 1 Zilhicce 1219 = 3 Mart 1805 Pazar.

◊◊ 1 Rebî'ulevvel 1221 = 19 Mayıs 1806 Pazartesi.

◊◊◊ 21-30 Receb 1223 = 12-21 Eylül 1808.

◊⁴ 8 Rebî'ulevvel 1224 = 23 Nisan 1809 Pazar. Müellifimizin bu günü Rebî'ulevvel'in 8. veya o günü Perşembe olarak göstermesinde bir yanlışlık olmalıdır.

* تجاوز الله عنه = Allah onun günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

** عمره الله تعالى و بلغه الى اقاصى ما يتمنا = Yüce Allah onun ömrünü uzun etsin ve onu umduğu şeylerin en son noktasına ulaştırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Velâdetine:

Cüst zi-fikret yekî mısrâ'-ı târîh-i sâl

Nâ'il-i kadr u şeref bâd Muhammed Emîn[1*]

(نائل قدر و شرف باد محمد امين)

Mekke Pâyesi'ne:

Cevâbında Sürûrî eyledi îrâd târîhin

Efendi Pâye-i Mekke Emîn Bey'le müşerrefdir[2] **[N4 131b]**

(افندی پايه مكه امين بكله مشرفدر)

İstanbul Kazâsı'na İhyâ:

Oldu İstanbul Efendisi Emîn Bey emirle[3]

(اولدی استانبول افنديسی امين بك امرله)

Ve lehû bâ-Pâye-i Anadolu:

Emîn Bey Anadolu Pâyesi'n pür kıldı zînetle[4]

(امين بك اناطولی پايه سن پر قيلدی زينتله)

Sürûrî bâ-Sadâret-i Anadolu:

Emîn Bey mesned-i Anadolu'ya geçdi 'iffetle[5]

(امين بك مسند اناطولی يه كچدی عفتله)

Ve lehû:

Geçdi 'iffetle Emîn Bey Anadolu sadrına[6]

(كچدی عفتله امين بيك اناطولی صدرينه)

Li'l-merhûm bâ-Pâye-i Rûm:

Binde bir vâki' olur böyle murassa' târîh

Pâye-i Rumeli'yi aldı Emîn Bey zâten[7]

(پايه روم ايلی يی آلدی امين بك ذاتا)

---

1 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **1171** târîhi vardır.

* نائل قدر و شرف باد محمد امين * جست زفكرت يكی مصراع تاريخ سال = Senin düşüncenden bu yılın tarihine bir mısrâ çıktı: Mehmed Emîn şeref ve itibâra nâil olsun" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

2 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **1211**[=1796-1797] târîhi vardır.

3 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [**1**]**215**[=1800-1801] târîhi vardır.

4 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [**1**]**216**[=1801-1802] târîhi vardır.

5 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [**12**]**21**[=1806-1807] târîhi vardır.

6 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [**12**]**21** târîhi vardır.

7 Bu târîh mısrâının altında kırmızı mürekkeple yazılmış **1223** târîhi vardır.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Françelü ile Nemçelü beyninde has-pûş-i hafâ' u kemîn olan nâ'ire-i husûmet ü kîn, Françelü tarafından ba'zı memâlik gasb u temellüküne ve sâ'ir ba'zı keyfiyyâta dâ'ir tekâlîf-i sakīleye mebnî, bi't-tedrîc lehb-gîr-i zuhûr olarak, bu esnâda bi'l-külliyye zâhir u bedîdâr olup, tarafeyn tedârükât-ı kaviyyeye ibtidâr eylemişler. Françelü'nün verzişi, tecâvüzî ve istîsâlî ve Nemçelü'nün gûşişi, tehaffuzî ve tedâfu'î olmağla, Françelü Nemçelü hizâsına yüz binden mütecâviz asker sevk u temkîn ve Nemçelü dahi sarf-ı vüs' u tâkat ederek 'âmme-i asâkir ve mühimmâtını cem' u tehyi'e birle hudûd ve sugūr-i memâlikini himâye vü tahsîn edüp, henûz tarafeynden cidâl ü ceng âhengiyle dest-zenî-i top u tüfeng serzede-i vukū' olmamışidi. Bu esnâda Bonaparta bi'n-nefs Paris'den asker-i vâfir ile gerdûne-süvâr-ı sür'at ve Nemçelü üzere ketîbe-rân-ı kasd u 'azîmet ve re's-i hudûdları olan İstırazburg [=Strasbourg] nâm beldeye velvele-rîz-i dehşet olup, Nemçe İmperatoru dahi var kuvvetini bâzûya getürerek haylîce racül ve hayl ile mukābele ve mukāteleye nasb-ı nefs-i gayret eylediği ve karîben miyânelerinde âsiyâb-ı âsîb ü kıtâl dâ'ir ve Nemçe asâkirinin Françelü kâfirlerinden gözleri korkmuş olmağla, mukābeleye hâh u nâ-hâh hâzır olduklarına mebnî, kuvvet-i tâli' u istidrâcı henûz derece-i terakkī vü tezâyüdde olan Bonaparta'nın [N4 132a] galebe edeceği bi't-tevâtür elsine-i âmed-şudegândan müntesir olmağın, bakalım mir'ât-ı hâl-i cânibeyn ne gûne sûret-i zeyn ü şeyn irâ'et eder.

Ahvâl-i murahhasân-ı Devlet-i 'aliyye bâ-melâ'în-i Rusya ve istînâf-ı harb

Güzâriş-pezîr-i sahîfe-i tahrîr olduğu üzere çün devr-i 'Alemdârî'de hasbe'z-zâhir Devlet-i 'aliyye ahvâlinde nizâm ve kuvvet müşâhedesine mebnî, Moskov hîlekârları musâlahaya tâlib ve netîcesi şân-ı Devlet-i 'aliyye'ye muhill olmayan vechile müsâleme ve musâfâta samîmî râgıb olmalarıyla, Re'îsülküttâb Gālib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve Murâd Molla-zâde, Sânî ve Beylikci 'İzzet Bey, Sâlis olarak Der-i devlet'den evâhır-ı şevvâlde◊ hareket ve şiddet-i şitâ' hengâmı olmağla, yollarda suların vefret ü tuğyânı ve hevânın cevdet-i berf u bârânı 'â'ikalarına dûçâr ve mübtelây-ı renc ü ta'b-ı bî-şümâr olarak, ne hâl ise Vidin üzerinden mahall-i mükâleme tahsîs olunan Yaş Kasabası'na vâsıl ve Feldmerşal ile mülâkāt hâsıl olup, Devlet-i 'aliyye'de sûret-i sâbıkanın tebeddülü, ol melâ'înin endîş-nâk oldukları melhûzâtın sebeb-i tehavvülü olmağla, gâv-ı zimmînin mütehammil olmayacağı bâr-ı girân tekâlîf tahmîline ibtidâr birle, murahhasları dem-beste ve gûnâ-gûn mütehakkimâne edâ ve rengâ-reng âzâr u ihtikār u izdirâlarını sarâhaten def' u istiskāle peyveste

◊ 21-29 Şevvâl 1224 = 29 Kasım - 7 Aralık 1809.

eylemeleriyle, derd-mend efendiler kendi bedenlerinden 'araba ve devâbb istikrâ ve İbrâ'îl cânibini veche-i 'azm ü sür'at ü i'tinâ eylediler. Henûz Yaş'da oldukları eyyâmda Feldmerşal, İbrâ'îl ve İsma'îl ve Yergöğü üzerlerine 'alenen bî-pervâ asâkir-i müteferrika tehyi'e vü tertîb ve üc koldan tesyîr u tesrîb üzere olmağla, efendiler pîş ü peslerine ve dökülüp saçılan eşyâ' ve esbâblarına bakmayup, hemân ılgâr-ı Tatarâne ile İbrâ'îl Kal'ası'na ilkây-ı cism-i nâ-tüvân eylediler. Kal'a-i mezbûre **[N4 132b]** muhâfızı olan Vezîr es-Seyyid 'Abdurrahman Paşa'ya ve İbrâ'îl Nâzırı şîr-i bîşe-i vigā Ahmed Ağa'ya, Rusyalu'nun çend rûz zarfında mühimmât-ı mürettebe ile İbrâ'îl'e hücûm edeceklerini ihbâr eylediklerinde, kıllet-i nukūd ü zehâyir sebebiyle elbette muzâyakaya giriftâr olacaklarını iş'âr eylemeleriyle, hemân Gālib Efendi'nin lücce-i gayreti cûşân olup, kendülerinin ve bi'l-cümle etbâ'larının hemyânlarında ve kemer-i miyânlarında mevcûd olan akcaları cem' u istîfâ edüp, bir mikdârını harclık içün Muhâfız Paşa'ya i'tâ ve mâ'adâsıyla tîz elden etrâf u havâlîden zehâyir celb ü ihzâr ve bi'n-nefs kendüsi ve etbâ'ları ve sıgār u kibâr-ı ehâlî hendeklerin tathîr u tesviyesine ve teşyîd ü istihkâmı lâzimeden olan burc u bârû ve tabya makūlesi mahallerin tarsîn ü takviyesine sû-be-sû teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü iktidâr ve tavsıye vü tenbîh ve ihtâr u tezkîri elzem olan harekât ü sekenâtı ta'lîm ve müteyekkilen 'alallah kendüler hemân makām-ı mukāvemetde tesebbüt edüp, in-şâ'allâhu Te'âlâ 'an-karîb taraflarına her vechile imdâd îsâline bezl-i sa'y ü ihtimâm edeceğini tefhîm birle, tehyîc-i 'ırk-ı gayret ve tahrîk-i silsile-i şecâ'at edecek ba'zı mertebe akvâl ü mevâ'îd ile Muhâfız Paşa ve Nâzır Ağa ve sâ'ir askerî ve ehâlî-i kal'a derûnlarından tereddüd ve za'f ve ru'b u fütūr şâ'ibelerini izâle edüp ve'l-hâsıl çend rûz zarfında fevka'l-me'mûl kal'anın ahvâl ve mühimmâtım tanzîm ve mebânî-i levâzımâtını tahkîm etmekle, herkes kendüden müteşekkir ve metânet-i kulûbla kudûm-i a'dâya muntazır oldular.

Pes kal'a-i merkūmede kendülere müte'allık maslahat kalmamağla, cümlesini hısn-ı hasîn-i hıfz-ı Melik-i Mu'în'e tevdî' ederek vedâ' ve Kalas cânibine sevk-ı 'acele-i istisrâ' eylediler. Ve İsma'îl ve Yergöğü kal'aları muhâfızlarına da küffâr-ı pür-mekr u âlin igtiyâllerini inhâ ve terk-i gafletle mutebassır olmalarını tavsıye vü igrâ eylemekle, min-ba'd öte yakada ârâm etmeyüp karşuya güzâr ve keyfiyyeti mufassalan huddâm-ı Der-i devlet-karâr'a **[N4 133a]** tahrîr u ihbâr eylediler.

Haber-i mezkûr muktezâsı Rusyalu'nun istînâf-ı harb ü kıtâl birle, menvîleri olan kılâ'-ı mezbûreye kasd-ı hıyânet-me'âlleri ma'lûm-i vükelâ'-i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl oldukda, çend def'a 'akd-i meclis-i müşâvere olunarak karâr-dâde-i ârây-ı erbâb-ı şûrâ olduğu üzere Sancak-ı şerîf'le Sadrıa'zam, Sipehsâlâr olarak Edirne tarafına sevk-ı mevkib-i hareket ü i'tizâm ve el-hâletü hâzih hurûclarından mukaddem Ruscuk ve Silistire semtlerine yarar başbuğlar

ma'iyyetleriyle mehmâ-emken asâkir ta'yîn ü tesyîr ederek takviyet ü istihkâmına ihtimâm oluna. Ve lede'l-iktizâ' kılâ'-ı merkūmeye de imdâd ü i'ânet etmeleriyle, kılâ'-ı İslâmiyye'nin giriftâr-ı pençe-i küffâr-ı bed-millet olmasından muhâfaza ve sıyânet eylemeleri emr u tenbîh oluna. Ve Rumeli Vâlîsi Hûrşîd Paşa kemâ-kân Sofya Cânibi Ser'askerliği'nde ibkā ve ma'iyyetine ez-ser-i nev ba'zı vüzerâ' ve a'yânân ve asâkir ta'yîni birle Sırplu eşkıyâsı üzere me'mûr olup ve Memâlik-i mahrûse'nin her koluna Rusyalu'nun sefîrlerimizi redd ü tard ile muhârebeye kıyâm edüp, İbrâ'îl ve İsma'îl kal'aları üzere sevk-ı tabur-i hasâret-encâm edeceklerini i'lâmla bi'l-cümle vüzerâ' ve ümerâ' ve a'yânân ve yeniçeri ve sipâh ve ehl-i tîmâr ve sâ'ir silâh isti'mâline sâhib-i iktidâr olanların bir ân akdem ma'iyyet-i Ser'askerî'ye vusûl ü iltihâkları bâbında mü'ekked evâmir-i 'aliyye ısdâr olunmak husûsuna imzâ-zen-i ittifâk oldular. Binâ'en 'aleyh mâh-ı mezbûrun[1] günü bizzât Sadrıa'zam hazretleri Serdâr olup, mevcûd olan ocaklar ile bir ân akdem tedârüklerini ru'yet ve a'dâ karşusunda ibrâz-ı hey'et eylemeleri bâbında şeref-rîz-i safha-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i celâdet-mahsûr mûcebince Sadrıa'zam ve Sâlâr-ı ekrem ve Yeniçeri Ağası ve sâ'ir Ocakluyân tehyi'e ve tedârük-i mühimmât-ı seferiyyelerine ibtidâr edüp, bi'l-cümle Memâlik-i mahrûse'ye de **[N4 133b]** ber-vech-i muharrer emsile-i mutâ'a ba's ü tesyâr olundu.

Tebdîl-i Emîn-i Tersâne ve vefâteş

Mütekallid-i Emânet-i Tersâne-i 'âmire olan Selânikî Hasan Ağa, nikris 'illeti tarzında mübtelây-ı derd-i pâ ve ol vechile umûr-i Tersâne'ye 'arc-ı harc rû-nümâ olmağla, mûmâ ileyh hâmesinde umûr derdine meşgūl olmak bâbmda me'zûn ve Emânet-i mezkûre Ahmed 'Azîz Efendi'nin 'uhde-i idâresine mevkûl olup, işbu cumâdelûlâ evâ'ilinde◊ mûmâ ileyh Hasan Ağa, mübtelâ olduğu 'illetden kadem-efrâz-ı sahn-ı sıhhat olmayup, dest-i âhır-ı bezm-i zindegânî ve pây-ı berdâşte-i deşt-i câvidânî oldu.

Terceme

Merhûm-i merkūm Selânikiyyü'l-asl, sâhib-i servet ü yesâr ve muktezây-ı tabî'a-i vataniyyesi üzere umûr-i dünyeviyyede mutabassır u hûşyâr ve mikdâm ve kâr-güzâr olduğundan başka, fî-zâtihî mümtezic, hoş-hû, küşâde-rû, sehlü'l-'ıtf, mu'temed ü müstakīm, kavl ü fi'li dürüst ve metîn, sâhib-i vekār u temkîn, me'mûr olduğu mesâlih ve hıdemâtda kat'â kesel ü rehâvet göstörmeyüp ve cerr u menfa'at sadedinde olmayup, hemân emr-i me'mûrunun temşiyeti, matmah-ı nazar-ı himmeti idi. Kâr-güzârlıkda bir garîb hâleti var idi

1 Nüshada gün isminin yeri boş bırakılmıştır.
◊ 1-10 Cumâdelûlâ 1224 = 14-23 Haziran 1809.

ki, gûyâ umûr u mesâlih kendüsüne mülk, yâhûd müsahhar olmağla, her ne kadar emr, âhenîn ise de keff-i Dâvûdî-eserinde mum gibi pezîrây-ı telyîn olarak, ber-vech-i dil-hâh ru'yet ü tanzîm ve gâh olur idi ki, 'uhdesine Kassâb-başılık ve Matbah Emâneti gibi dört beş hıdmet-i cesîme birden muhavvel olmağla, aslâ beşere-i himmetinde reng-i telâş ü ıztırâb ve cârihâ-i gayretinde şâ'ibe-i za'f u inkılâb nümûdâr olmayup, mecmû'u 'indinde gûyâ ki emr-i cüz'î mesâbesinde ma'dûd olmağla, kat'â izhâr-ı halecân ve vükelâ'-i devlete ilmâ'-ı çehre-i imtinân etmeyerek ve aslâ sît ü sadâsı çıkmayarak âhestece vech-i sühûletle **[N4 134a]** hakîmâne ve ahbâbla meclisde musâhabet eder gibi lâkaydâne ferd-i vâhide zarar u te'addîsi olmayarak cümlesini dil-hâh-ı vükelâ'-i devlet üzere idâre vü tetmîm eder idi. Bu haslet-i hıssîsası cümleyi mütehayyir ve 'âmme-i huddâm-ı devleti ve kâffe-i ashâb-ı maslahatı kendüden hoşnûd ve müteşekkir etmekde idi. Ve sermâye-i gınâya mâlik olmağla, bir tarafdan dahi vücûh-i şettâ ile kendi kâr u ticâretine iştigâlle tevfîr-i ecnâs-i mâl eder idi. Ve me'mûr olduğu hıdemâtda Defterdâr ve sâ'ir mütevellî-i emvâl-i mîrî taraflarını kat'â tasdî' u ta'cîz ü tekāzâ etmeyup, iktizâsına göre idâre ve sarp havâleleri kabûl ve nabz-âşinây-i mizâc-ı eşhâs-ı nâs olmağla, damarlarını bularak rıfk u sühûletle istihsâl birle, yerine yaturarak yine kîsesinden bir akca zarar etmez idi. Ve'l-hâsıl vücûdu Devlet-i 'aliyye'ye elzem bir vücûd-i nâdiru'l-vücûd, 'acîbu't-tavr ve garîbü'ş-şiyem idi.

Muhallefât-ı vefîresi zuhûr eylemekle, kifâyetden efzûn veresesi mahzûz u memnûn oldukdan sonra, levâzım-ı seferiyyeye haylîce imdâdı rû-nümâ olmağla, hayât ü memâtı Devlet-i 'aliyye'ye nâfi' olduğu hüveydâ oldu; *rahmetullâhi 'aleyh.*

Itlâk-ı Seyyidâ Efendi

Bundan akdemce vasf-ı hâl-i vekāhat-iştimâli câ-be-câ hâme-i pâkîze-makāli it'âb eden müderrisînden Hayrî Efendi birâderi Seyyidâ Efendi, sefâhet-i tab'ı ve bezâzet-i lisânı ve hadd-i endâzesinden hâric tavr-ı küstâhâne ve hareket-i bî-edebânesi, müceddeden Limni Adası'na nefy ü iclâ olunmasını iktizâ etmişidi. Sadrıa'zam hazretlerine te'alluk u nisbeti olmak hasebiyle hakkında yâver olup, ıtlâkını hazret-i Dâver-i dâd-ger dergâhından niyâz ü istid'â eylemeleriyle, Pâdişâh-ı hâl-i âgâh hazretlerinin taraf-ı şevket-mahsûrlarından bi'z-zarûre ıtlâk olunmasına düstûr-i Şâhâne şeref-sudûr buyurulmuşidi. Binâ'en 'aleyh işbu mâh-ı merkūmun evâhırında◊ hânesine vürûd ve on dört gün murûrunda şecere-i vücûdu berkende-i gülşen-i şuhûd oldu. **[N4 134b]**

◊ 21-30 Cumâdelûlâ 1224 = 4-13 Temmuz 1809.

Terceme

Müteveffây-ı merkūm esbak Kethudâ Hayrî Efendi merhûmun birâderi olup;

Sebû-yi meyle ibrîk-ı vuzû bir hâkden ammâ

Ne hikmetdir bilinmez biri sâlih, biri fâsıkdır*

tefâvütü üzere Hayrî Efendi'nin her ne kadar ismi müsemmâsına mutâbık ise de işbu yâdigâr cemî' vücûhla merhûma nâ-muvâfık idi. Ez-cümle merhûm-i mûmâ ileyh 'âlim ve şâ'ir ve münşî ve kâmil, hoş-tab', pâk-dil, hulvü'l-beyân, pâkîze-zebân olup, merkūm ise aslâ zimmetine hâce-i mekteb hakkı güzerân etmamiş, câhil, hezzâl ve kezzâb ve bî-hayâ, had-nâ-şinâs, küstâh, dil-âzâr ve beziyyü'l-lisân, hemdem-i erâzil, hem-nişîn-i esâfil idi. Hattâ hadâsetinde Hayrî Efendi'nin himmetiyle dâhil-i tarîk-ı tedrîs olmağla, ba'zı ahbâb merkūmu küttâb tarîkından sarf ve 'ulemâ' nahvine 'atf eylediğinin sırr u sebebini mûmâ ileyhden istifsâr birle isticvâb eylediklerinde, bu gûne serd-i cevâb ve fasl-ı hıtâb eylemişler ki, bu nâ-halef evvelâ bî-mâye-i kābiliyyet ve hüner ü ma'rifet tahsîline sülûk ü müsâberet, münâfî-i muktezây-ı cibilleti olup ve bi't-tab' bed-hûy ve bed-mizâc, renc ü âzâr-ı kulûba mecbûl, bî-edeb ve bu'l-fuzûl olmağla, tarîk-ı ricâlde bulunduğu sûretde beher hâl muktezây-ı fıtrat-ı 'akrebîsi üzere nîş-i zebâniyle ledg-ı kulûb-i kibâr u ricâl edeceği ve 'âkıbet dûr-bâş-ı tîğ-i hûn-pâşla diyâr-ı 'ademe gideceği bî-şâ'ibe-i işkâl olup, lâkin tarîk-ı tedrîsde nihâyet ta'zîr u te'dîbleri hemân nefy u tagrîb olmağla, bâri ser-i nuhûset-eseri sağ ve nefy ü tenkîb olunarak bilâhafe havf u haşyet ve fütûr u melâlle âsûde-nişîn-i ferâğ olmak agleb-i ihtimâldir. Garîbdir ki encâm-ı kâr merhûmun netîce-i firâset-i isâbet-şi'ârları, merkūmun mir'ât-i hâl-i vehâmet-me'âlinde nümûdâr oldu.

Merhûmun tavsîfi üzere fi'l-hakīka heyûlây-ı hılkati, sûret-i şerm ü hayâdan hâlî, bî-edeb ve lâ-kayd ve lâ-ubâlî olup, hemîşe [**N4 135a**] devr-i mecâlis-i kibâr eylemek pîşesi olup, e'izze-i kirâmın kimi birâderi merhûmun perverîdesi ve kimi himmet-dîdesi olmağla, merkūma irâ'et-i rûy-i ikbâl ü hürmet ederek ri'âyet ve bâdire-i zebân-ı bed-edâsına tehammül ve müsâmaha birle hakîmâne def'ine mübâderet ederler idi. Bu vetîre ile evkāt-güzâr iken, merhûme Vâlide Sultân çırağlarından bir bânûyu âverde-i âgūş-i izdivâc eylemek mülâbesesiyle taraf-ı müşârun ileyhâ nispet peydâ ve ta'rîf-i izâfiyle iktisâb-ı nev'-i te'ayyün ü i'tilâ ve bânû-yi mezkûre vesâtatiyle müşârun ileyhâ tarafından merkūm hakkında murâ'ât ü ihtirâm ve müvâsât olunmak bâbında kethudâları Yûsuf Ağa'ya bi'd-defe'ât mü'ekked emr u tenbîh sudûruna mebnî, nâ-çâr müşârun ileyh dahi hürmet ü ri'âyetine i'tinâ' edüp, sudûr ve ricâl-i 'asr dahi bu takrîble ezyed mine'l-akdem ezâ vü sitemine püşt-dâde-i tehammül ü ıstıbâr olurlar idi.

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin kasîdelerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı,* I,61.

Ve bi't-tab' cerrâr-meşreb, hem-şîme-i Eş'ab* olmağla, gâh bi'l-münâsebe serd-i menâkıb-ı sâzkâr ve gâhca bî-mehâbâ sarâhaten taleb ü su'âlde ibrâm u ısrâr ederek, ricâl ü kibârdan zî-kıymet merâkib ve melâbis-i nefâyis ve harclıklar ahz ü ihtilâs ve bezl ü infâk-ı esâfil-i nâs eylemek de'b-i bî-edebi idi. Gerçi müstenedi olan Vâlide Sultân intikālinden sonra ünf-i şâmih-ı nahvetine teseffül ve hevây-ı dimâğ-ı tesallut ve vekāhatine tenezzül gelüp, lâkin *"Hûy-i bed der-tabî'atî ki nişest****"* beyt-i meşhûru üzere hasbe'l-fıtra yine câ-be-câ nîşter-i zehr-âlûd zebâniyle dil-âzârlıkdan ferâgat ve 'âkıbet-endîşlikle nâtıka-i fâsıkasını kelime-i münciye-i dil-nüvâzî ve hâtır-sâzîye te'lîf ü te'nîse mübâderet eylemez idi. Tâ ki ba'de kevri'd-devr "Halkı bî-râhat eden kimsede râhat mı kalur?" mücâzâtı üzere bir def'a Trablus'a ve ba'dehû Limni'ye tard u ib'âd olunmağla, sâmi'a-i sekene-i Dâru's-saltana sü'bân-ı lisânından âzâd olmuşidi. **[N4 135b]**

Ber-vech-i muharrer Sadrıa'zam hazretlerinin niyâzlarına mebnî, min-ba'd kabz-ı lisân ve kat'â devr-i ebvâb eylemeyüp, hemîşe 'ırz u edebiyle kendi hâline meşgūl olmak şurûtuna mukārin kayd-ı gurbetden ıtlâk olunup, Âsitâne'ye vürûdundan on dört gün güzerānında söyleyen dilinden imdâd-ı nâtıkanın inkıtâ'ıyla sözsüzce mahalle-i hâmûşâna 'azm ü intılak eyledi; *tecâvezallahu 'an-tecâvüzâtihî****

Merkūm gerçi mutlaku'l-lisân ve harf-gîr ve bezle-gûyân olup, ancak 'ilm ü me'ârif nukūşundan sâde-levh-i fu'âd ve bi't-tab' levend-meşreb ve rind-nihâd olmağla, ekser letâ'if ü mutâyebât rezîlâne ve sekat ve fâhiş, evbâşâne idi. Ma'a zâlik ba'zan Talhak ve İncûlü Çavuş ve Zîver Efendi vâdîlerinde kāfiyesiyle mulâtafe-i rengîn ve mizâh-ı mizâc-güşây ü dil-nişîn serd etmekle, neşât-bahş-ı kulûb-i müstemi'în olmakdan hālî olmaz idi. Ez-cümle Sadr-ı esbak merhûm 'İzzet Mehmed Paşa, mâh-ı sıyâmda bir gün ahşâma karîb imrâr-ı vakt etmek vesîlesiyle bi-nefsihî sâ'atlerini tanzîm eder iken, merkūm gelüp huzûrlarında ârâm ve âfâkī muhâvere-i kelâm eder iken, ittifâkī müşârun ileyh sâ'atin birinde tehallüf eseri müşâhede eylemekle: "Seyyidâ Efendi! Şu sâ'atin bu kadar tefâvütü olmağla, iktizâsı mikdârca indir" deyü mezbûra bir mücevher zî-kıymet sâ'at teslîm edüp, kendüleri yine sâ'ât-i sâ'ireye müştagıl olmuşlar. Merkūm ise sâ'at-i mersûmu der-sâ'at gayâbeti'l-cübb ceybine tenzîl eylemekle, Sadr-ı müşârun ileyh ba'de itmâmi'l-meşgale: "Kani indirdin mi? Getür bakayım!" deyü sâ'ati istedikde: "Na'am, emr-i devletiniz üzere gereği gibi indirdim" deyü sûret-i kazıyyeyi karîne-i hâliyye ile îmâ eyledikde: "Bu ne

---

* Metnimizde "hem-şîme-i Eş'ab" denirken, "اطمع من اشعب = *Etma'u min-Eş'ab* = Eş'ab'tan daha tamahkâr" anlamına gelen ve bir kimsenin çok hırslı olduğunu ifâde etmek için söylenen Arapça deyime telmîh söz konusudur; bk. meselâ Muallim Nâci, *age,* s.61-65.

** خوی بد در طبیعتی که نشست = Bu tabiatta yerleşen fena huy, [ancak ölüm günü çıkar]" anlamına gelen bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçen Farsça bir mısrâdır; Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan,* trc. Kilisli Rıfat Bilge,12. Baskı, İstanbul 1980, s.400.

*** تجاوز الله عن تجاوزاته = Allah taksîrâtını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

gûne indirmekdir?" deyü tekrîr-i makāl-i taleb ü su'âl eylemekle, ol dahi: "Ben sâ'atci değilim ki, anların kârı olan indirmek ve bindirmek dakīkasını bilem. İşte benim bildiğim indirmek vechiyle indirecek yere indirdim" deyü cevâb edüp ve'l-hâsıl **[N4 136a]** dakīka-i vâhidede birkac bin guruşluk sâ'at iktisâbiyle mâlik-i nisâb oldu.

Dîğer

Bir gün bu Hakīr-i bî-nevâ hasbe'l-iktizâ' Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa'nın sâhil-hânesine varup, huzûrlarına duhûl müyesser olup, meğer sâlifü'z-zikr Seyyidâ hem-nişîn olmağla, ba'de'l-ku'ûd hemân bi'l-bidâhe bu Fakīr'e hıtâben: "Bir âdem Birgivî Risâlesi'ni ba'zı mertebe mahv u isbâtla tagyîr eylediği mesmû'um olmağla, sizin dahi mesmû' ve ma'lûmunuz oldu mu?" deyü isticvâb eyledikde, mezbûrun elbette her sûret-i kelâmında reng-i dîğer olduğu bi't-tevâtür gûş-zed-i Hakīrânem olmağla, mefhûm ve me'âline ahkâm istihrâcı gibi imâle-i fikr u te'emmül ederek, zebân-zed-i cevâb-ı lâ olmak sadedinde iken, Ağa-yı müşârun ileyh def'aten kıssa-i mezkûreden müte'essir olup, munfa'ilâne te'accüble: "Risâle-i mezkûre semâdan nâzil nass-ı kātı' gibi bir kitâb olmağla, mahv ü isbât kabûlünden mütemenna' ve tagyîr u tebdîli emr-i mümteni'dir" deyü çehre-i istinkâr izhâr eylemekle, merkūm: "Gerçi hâl minvâl-i makāliniz üzere olup, lâkin işitdiğime göre ba'zı kelimâtını naks u ziyâd ile mütegayyer eylemiş, hattâ tagyîr eylediği kelâmın birisi işbu: 'Bir sînehin kanadını kımıldatmağa kādir değildir' tâ ki Vâlide Kethudâsı devlet-me'âb Yûsuf Ağa'nm izn ü ruhsatı olmadıkca makālesidir" dedikde, Ağa-yı müşârun ileyh fî zâtihî ol makūle hâzır-cevâblık vâdîsinde piyâde olmağla, fart-ı tekeddür ü inkıbâzından çehresi hem-reng-i Zengiyân ve şakk-ı şefeye mecâli kalmayup, dem-beste vü bî-cân kaldı. Hemân bu Fakīr-i nâ-tüvân intâk-ı Rûhu'l-kudüs ile: "Na'am, na'am! Seyyidâ Efendi sâdık ve beyânı vâkı'a mutâbıkdır. Risâle-i merkūmenin tagyîri kıssası şimdi hâtırıma geldi. Hattâ mesmû'uma göre tagyîr olunan mes'elenin biri dahi işbu cehennemde deve boynu gibi yılanları ve semerlü katır gibi 'akrebleri ve Seyyidâ'yı yaratmasında niçe hikmetler var. Anları sorup bilmek bize lâzım değildir" deyü mukābeleye demsâz-ı makāl olduğumda, müşârun ileyhin derhâl **[N4 136b]** 'ukde-i lisânına inhilâl gelmekle, Seyyidâ'ya: "İşte mes'elenin sahîhini işitdin mi, a habîs-i bî-dîn!" deyü sebb ü nefrîn ederek şergîr olup, ba'de't-tevdî' verâmızdan bir boğça ihdâ vü tesyîr eylemişdir.

Bir müddet murûrunda Sır Kâtibi Feyzullah Efendi bu Fakīr'e nakl eyledi ki, bir gün Şevket-me'âb *ebkāhullâhu Te'âlâ ilâ yevmi'l-hisâb** efendimiz

* ابقاه الله الى يوم الحساب = Allah onu hesap gününe kadar (=kıyâmete) devâm ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

hazretleri bu bende, kağıd ve mıhbere ihzâriyle emr buyurmalarıyla, ba'de'l-ihzâr kenâra çekilüp, makām-ı 'ubûdiyyetde pâ-ber-cây-ı karâr olmuşidim. Kalem ve kağıdı dest-i kerâmet-peyvest-i Mülûkâne'lerine alup bir müddet sükût ve sükûnetle garka-i bahr-ı murâkabet oldukdan sonra, sûret-i tereddüd ü istinkârda: "Ne yapayım, ıtlâk eylesem bed-mizâc ve bed-zebân ve herze-çâne ve bezle-dehân olmağla, muktezây-ı nihâd-ı nâ-sedâdı üzere zabt-ı lisân eylemez ve eğer ıtlâk eylemesem bir Sadrıa'zam ve Sâlâr-ı mükerrem recâ vü niyâz eylemekle, bir ednâ mâdde zımnında hâtırına ri'âyet olunmamış olur. Hoş'imdi eğer min-ba'd lisânını zabt edüp, kendi hâlinde olmazsa, hazret-i Zü'l-celâl *celle şânühû* kendüsünü kahr eylesün" deyü hod-be-hod muhâdese eyledikden sonra, kalem-keş-i safha-i emr-i hümâyûn olup, ba'de't-temhîr Sadrıa'zam'a tesyîr buyurdular. Çend rûz güzerânında mezbûrun ıtlâkı şâyi' olmağla, sâlifü'z-zikr hatt-ı hümâyûn ve kazıyye-i mu'allaka anın hakkında mesbûk olduğu ma'lûmumuz oldu. Ba'de'l-ıtlâk neş'etinden berü söylemeğe alışmış lisân, yine cakcaka-i âsiyâb-âsâ laklaka-feşân olmağa başlamış iken, on dördüncü günü lâl ve te'sîr-i nefes-i akdes-i hazret-i Sultânî ile mazhar-ı kahr-ı cenâb-ı Zi'l-celâl oldu.

Vech-i muharrer üzere Şehinşâh-ı Hılâfet-destgâh *eyyedehullâhu Te'âlâ ve ebkāhu** hazretlerinin bu âna kadar enfâs-i kudsiyyelerinin ve teveccühât-ı kalbiyyelerinin te'sîrâtı, ayne'l-yakîn mertebesinde müşâhede olunmakdadır. **[N4 137a]** hazret-i Kuddûs-ü Sebbûh nefeslerine rûh ve rûhlarına devâm-ı fütûh ihsân eyleye, âmîn.

Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-cânib-i İbrâ'îl

'An-karîb sahîfe-zîb-i tahrîr u teşbîb olduğu üzere İbrâ'îl Muhâfızı es-Seyyid 'Abdurrahman Paşa ve Nâzır Ahmed Ağa, Re'îs Gālib Efendi'nin 'azîmetinden sonra küffâr tarafına irsâl-i cevâsîs edüp, fi'l-vâki' mersûm Feld-merşal-i (فارتمرشال) dûzah-me'âl Pozoroski[=Prosorowski], külliyyetlü asâkir ve mühimmâtla İbrâ'îl üzere sanâdîd-i ser-i kârânlarından bir Ceneral ta'yîn ve bi-eyy-i vechin kal'anın teshîrini tenbîh ü telkīn eylemekle, mesfûr dahi müretteb ve mükemmel külliyyetlü tabur ile yerinden hareket ve İbrâ'îl üzere kasd ü 'azîmet eylediğini tahkīk eylemeleriyle, mukaddemce tertîb olunduğu üzere herkes nâmzed-i ta'yîn oldukları kulel-i burc u bârûlara müsâra'at ve tehyi'e-i edevât-ı kıtâle mübâderet eylediler. Tâ ki mâh-ı cumâdelûlâ evâ'ilinde◊ zikr olunan tabur, zabâb-ı muzlim gibi kesâfet-nümây-ı sâha-i zuhûr olup, ibtidây-ı emirde sergerde-i mesfûr pend ü tehdîdi müştemil bir kıt'a hezeyân-nâme isrâ ve;

---

* ایده الله تعلی و ابقاه = Yüce Allah onu desteklesin ve kalıcı kılsın" anlamına gelen Arapça duâdır.

◊ 1-10 Cumâdelûlâ 1224 = 14-23 Haziran 1809.

Kibâra sû'-i kasdın olduğun bâr-âver âteş
Kılâ' üzere lisân-ı topla burc u beden söyler*

makālince lisân-ı top u tüfengle cevâbını ahz ü istîfâ eyledikden sonra, 'âdetleri üzere kal'ayı dâ'iren-mâ-dâr hisâr ve bilâ-fâsıla âteş-bârlık san'atını icrâ birle hasr u tazyîka ibtidâr eylemeleriyle, mütehassın olan guzât-ı celâdet-semîrler dahi dâd-ı mukāvemeti icrâ bâbında ser-i mû tehâvün ü taksîr etmeyüp, keylen be-keyl, veznen be-vezn mu'âmele-i mukābelede sarf-ı nîrû-yi iktidâr eylediler.

İbrâ'îl Nâzırı Ahmed Ağa, zâtında şîr-i bîşe-i dilîrî ve merd-i meydân-ı şîrgîrî olmağla, leyl ü nehâr rahnedâr olan mahallerin termîm ü ta'mîri ve guzât-ı muvahhidîne teşcî'-i kulûb edecek kelimât-ı celâdet-simâtla şevk u gayretlerinin **[N4 137b]** tecdîd ü tevfîri bâbmda sa'y ü ikdâm ve gâhca bi'n-nefs top u tüfengle îfây-ı hakk-ı cihâda is'âd-ı sâ'id-i ihtimâm edüp ve gâhca kal'ada mevcûd olan beş yüz mikdâr süvâr ile dervâzeden hurûc ve küffâr üzere sell-i seyf-i satvetle hamle vü hücûm ve niçe kūştenî kâfirleri bîdây-ı hestîden nâ-peydâ ve ma'lûm ve niçelerini esîr ve der-zencîr ederek sâlimen kal'aya 'avdet eder idi. Bu hâl üzere yirmi gün mikdâr güzâr edüp, gitdikce İslâmiyân'ın gözleri almağla, piyâde ve süvârî gicede gündüzde bî-mehâbâ çıkup, tabur üzere açıkdan hamelât ve her hamlede katı vâfir kâfiri âvâre-i sahrây-ı hayât ederek cânib-i küffâra za'f u kıllet târî ve 'urûk u a'sâblarîlerine dem-i fâsid-i futûr u rehâvet sârî oldu.

Bir gün Ağa-yı mûmâ'ileyh, Muhâfız Paşa'yı kal'ada tevkīf edüp, kendüsi vâfirce piyâde ve süvâriyle dalkılıç hey'etinde kal'adan hurûc ve tabur-i küffâr üzere yek-dehen tekbîr-gûyâ olarak velvele-engîz hücme-i hûş-fersâ ve önlerine gelan melâ'înin tîğ u tüfengle râh-ı hayâtlarını teng ederek kerr u ferr kā'idesini icrâ birle gurûb-i âfitâba kadar bu resme âteş-i ceng ü cidâli ilhâb ve vâfirce top ve humbara ve sâ'ir edevâtlarına dest-res-i zafer olarak kal'aya 'atf-ı 'inân-ı eşheb-i 'avd ü iyâb eylediler. Pes hücûm-i dîğerde yekbâre tu'me-i tîğ-i zafer-peyker olacaklarını teyakkun eylemeleriyle, min-ba'd ordu-yi küffârın mukāvemete değil, makāmlarında ikāmete de kudretleri nâ-yâb ve bi'l-cümle mübtelây-ı teb-lerze-i ru'b u ıztırâb oldukları hasebiyle, hemân ol gice tabur-i makhûrlarını bozup, geldikleri semte reh-girây-ı idbâr olmalarıyla, 'ale's-sabâh guzât-ı muvahhidînin süvârları dört beş sâ'at mesâfeye dek ta'kîblerine müsâra'at ve haylîce dil ü kelle ve ganîmetle ric'at edüp, yerlerinde kalan çadır ve birkac top ve 'araba ve sâ'ir ba'zı esbâb ve edevât makūlesini dahi igtinâmla **[N4 138a]** kal'aya nakl ü îrâd ve yek-dîğere tebrîk-i gazâ vü cihâd ederek, dergâh-ı Rabb-i Mu'în-i Lâ-yezâl'e hamd ve şükr-i bî-ta'dâd eylediler.

---

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābī Dīvānı*, I,551.

Muhâfız-ı müşârun ileyh ve Nâzır-ı mûmâ ileyh taraflarından bu haber-i rûh-perver sem'-i huddâm-ı Der-i devlet-makarr'a oldukda, 'âmme-i Müslimîn şâd u hurrem ve bu fâtihadan tefe''ül bi'l-hayr ile işbu sefer-i zafer-tev'emin müstetba'-ı envâ'-ı nusrat u fîrûzî olması bâbında niyâz-mend-i dergâh-ı Rabb-i ekrem oldular.

Vefât-ı Rüstem Ağa, A'yân-ı Filibe

'Arsa-i servet ü yesârın pûr-destânı, Filibe Şehri'nin 'ayn-ı a'yânı Rüstem Ağa'nın terk-i dağdağa-i dâr u gîr-i dünyâ eylediği bu esnâda vâsıl-ı sevâmi'-i vükelâ' oldukda, Hâcegân'dan sâbık Sefîr-i İran Refî' Efendi bâ-fermân, muhallefâtı husûsuna me'mûr olmağla, Defterdâr Efendi'ye haylîce i'âneti vâki' olup, lâkin kendünün dahi meğer türâbı arz-ı merkūmede olmağla, ba'de itmâmi'l-maslaha belde-i mezbûrede kasr-ı bülend-pâye-i hayâtı berkende-i tîşe-i Hâdimü'l-lezzât ve rûh-i revânı sâ'id-i (صاعد) rahmetgâh-ı hazret-i Refî'u'd-derecât oldu.

Ve yine bu hılâlde Yağlıkcı Hacı Hâfız nâm şahs-ı mudahhar-ı *"Ebhalü min-Mâdirin*"* dâru'l-bevâra müsâfir olmağla, dört bin kîse akca muhallefâtı zâhir olup, taraf-ı mîrîden imdâd-ı seferiyye nâmiyle ta'arruz sadedinde olunmuşiken, taraf-ı eşref-i Şehriyârî'den tenezzüh ü istinkâf buyurulmağla, bir akcasına vaz'-ı yed olunmayarak bi't-temâm verâsesine teslîmle cümlesini şâdkâm buyurdular. Müteveffây-ı merkūm işbu;

Yeyüp yedürmeyüp imsâk ve buhl üzere olan şahsın
Fenâdan göz yumunca mâlın iller kendüsün bir bir

makālinin mısdâk-ı ber-kemâli hammâl-ı mâl, mütehammil-i bâr u bâl ve *"Ellezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fizzate*"** el-âyeh mefhûm-i şerîfi kendüsüne hasbihâl idi. **[N4 138b]**

Âmeden-i murahhasân

Rusyalu tarafına meb'ûs olan sâbıku'z-zikr murahhas efendiler mâh-ı merkūmun evâsıtında◊ Âsitâne'ye vürûd ve sergüzeştlerini bâ-takrîr 'arz-ı dergâh-ı Hidîv-i zafer-mev'ûd eylediler.

---

* ابخل من مادر = Mâdir'den daha cimri" anlamına gelen bu ifâde, harîs ve açgözlü kimseler hakkında söylenen Arapça bir deyimdir.

** الذين يكنزون الذهب و الفضة = Onlar altın ve gümüşü yığarlar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/34. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısmıdır.

◊ 11-20 Cumâdelûlâ 1224 = 24 Haziran - 3 Temmuz 1809.

Nefy-i Hakkı Paşa bâ-İstanköy

Boğaz Muhâfızı olan Hakkı Paşa'nın ba'zı mertebe evzâ'-ı nâ-şâyestesi mesmû'-i hazret-i Cihândârî olmağla, ref'-i Vezâret'iyle İstanköy Cezîresi kendüsüne makarr u me'vâ ta'yîn olundu.

Vürûd-i haber-i inhizâm-ı Sırp

Bu esnâda Sırplu Ser'askeri Hûrşîd Paşa tarafından vârid olan tahrîrât mefhûmunda Moskovlu tahrîkiyle Sırplu eşkıyâsı galeyân edüp, Niş etrâfına doğru şerâre-feşân-ı hasâret ü tuğyân olmalarıyla, müşârun ileyh üzerlerine bir mikdâr asker ile kethudâlarını ta'yîn edüp, miyânelerinde harb-i şedîd vâki' ve bi-hamdihî Te'âlâ bârika-i nusrat u fîrûzî firak-ı İslâmiyân üzere lâmi' olup, eşkıyây-ı mersûme bi'l-külliyye münhezim ve ekserî dest-yârî-i tîğ-i guzât ile sahrây-ı zindegânîden mün'adim oldukları muharrer olmağın, haber-i mezkûrdan hâtır-ı fâhır-i hazret-i Cihândârî'ye inbisât hâsıl ve sâ'ir Müslimîn dahi mesrûr u hurrem-dil oldular.

Itlâk-ı Tâhir Efendi

Bâlâda tahrîr olunduğu üzere Efendi-i mûmâ-ileyh Çerkacı 'Ali Paşa ile çerkalaşurken, muktezây-ı vakt ü hâl imdâdiyle 'Ali Paşa gālib ve mûmâ ileyhi Mihalic Kasabası'na mugarrib olup, kendüleri dahi sû'-i niyyetleri mûcebince dess ü tertîb eylediği ümniyyeden hâ'ib olmuşidi. Bu dakīkalara bi'l-cümle 'ilm-i 'âlî-i hazret-i Şehinşâhî muhît olmağla, mûmâ ileyh hakkında bahr-ı emvâc-ı lutf u 'inâyetleri hurûşân olup, mâh-ı merkūm evâhırında◊ ıtlâk buyurduklarından başka, mazhar-ı nüvâziş **[N4 139a]** ü ihsân buyurdular.

Ta'mîr-i Serây-ı Beşiktaş

Beşiktaş Serâyı'nın derûn u bîrûnu müşrif-i vîrân ve kābil-i süknâ olmak derecesinden hurûcu nümâyân olmağla, 'ulüvv-i himmet-i tab'-ı Şehinşâhî ana gayr-ı râzı ve tecdîd ü i'mârını muktezî olmağla, e'izze-i ricâlden Yûsuf Âgâh Efendi, Emîn-i Binâ ta'yîn ve az vakitde çok himmetle itmâm olunup, fi'l-hakīka resm-i Oklids-pesend üzere şâhnişîn olup, Şehriyâr-ı İskender-makām hazretleri sa'âdet ü ikbâlle ol makarr-ı mînû-misâle nakl ü ârâm buyurdular; *bârekallâhu lehû**

◊ 21-30 Cumâdelûlâ 1224 = 4-13 Temmuz 1809.

* بارك الله له = Allah onu mübârek kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Vefât-ı hâtimetü'ş-şu'arâ' Vehbî Efendi

Ser-âmed-i hayl-i şu'arâ', Sultân-ı sâhib-i dîvân-ı devlet-i büleg ā', zümre-i ehl-i nazm ü inşânın ser-bülendi Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi, mâh-ı merkūmun on dördüncü günü◊ hezâr-destân-ı kilk ü zebânları nağme-i râhatü'l-ervâh-ı zindegânîden hâmûş u dem-beste ve Hassân bin Sâbit *radiyallâhu 'anhu* hazretlerinin zîr-i livây-ı mağfiret-iltivâlarında saf-ârây-ı ictimâ' olan ketîbe-i şu'arâya peyveste oldu.

Terceme

Mûmâ ileyh Belde-i Mar'aş-ı dil-keşde kadîmî hânedân-ı 'ilm ü fazîlet ve derheme fenn-i âsâr ü tasnîfâtları envâr-ı âfitâb-âsâ münteşir-i çâr-cihet olan Sünbül-zâde dûdmânından 'âlim ü fâzıl, şi'r ü inşâ' ve türesselâtda kâmil Reşîd Efendi merhûmun beytü'l-kasîd-i sulb-i sa'îdlerinden mısrâ'-ı berceste gibi serzede-i safha-i zuhûr olup, mîrâs-ı hânümân-ı fezâ'il-bünyânları olmak üzere beldesi 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm ü me'ârife gûşiş ü mümâresetle iktisâb-ı hazz-ı mevfûr eyledikden sonra, 'ahd-i saltanat-ı Mahmûd Hânî'de revâcgâh-ı tefârîk-ı fezâ'il ve Sûku'l-Ukâz-ı (سوق العكاظ) emti'a-i mefâhir u mehâ'il olan Dâru's-saltanati's-seniyye'ye râhile-bend-i i'tizâm ve sudûr-i vakitden Hindî Molla merhûmun mektûbcusu olan birâderi Emîn Efendi delâletiyle ba'zı e'izze-i kirâm-ı zemâna 'arz-ı tevârîh u kasâ'id **[N4 139b]** ve mecbûl olduğu üzere meclislerinde mutâyebât-ı edîbâne ve müfâkehât-ı şâ'irâne ile tenşît-i kulûb-i ekârim ü emâcid ederek, ismi zebân-zede-i kirâm ve zümre-i sühan-verân içre nev'an be-nâm olmuşidi. Asr-ı merkūmda henûz merâtib-i Devlet-i 'aliyye'nin 'izzeti ü sühûletle ednâ bir mertebe istihsâlinin su'ûbeti olmağla, tedrîs ve Hâcegân tarîklerine duhûlle nâ'il-i me'mûl olamayup, âhır-i kâr bi'n-nisbe eshel-i mevcûd olan Rumeli kaleminden kazâ tarîkım ihtiyâr eylemişidi. Pes Âsitâne'de meks ü ülfet ve üdebây-ı 'asr ile hultat ve mecâlis-i kibâra mülâzemet sebebiyle lisn-i lesin-i Âsitâne'ye munhasır tavr-ı sühansâzîye nâtıka-perdâzî-i ülfet-i güftâr birle, giderek sûret-i nazm u inşâsı Vehbî-i kadîm âsârı gibi revnakdâr ve sâmi'a-i kabûl-i kadr-dânâyân-ı rûzgâra sezâvâr olup ve fî zâtihî isti'dâd-ı 'ilmi ve mevrûs ve mükteseb-i mâye-i şi'ri olmağla, manzûm u mensûr güftârı, mesel-i sâ'ir gibi ol eyyâm-ı dilârâmın hıssîsasi olan mekādîr-şinâsân-ı ricâl ü erkân meclislerine sârî olmağın, min-ba'd âsârı dest-i ikbâlle telakkī ve vak' u haysiyyeti dem-be-dem mütesâ'id-i derece-i tezâyüd ü terakkī oldu. Hattâ ba'zı mertebe kendüsüne türesselât ve çend def'a divel-i sâ'ireye gidecek nevâmic ü mektûbât tesvîd etdirmeleriyle, bu cihetle de binây-ı te'ayyünü teşyîd olunmuşidi. Sultân Mustafa-yı Sâlis devrinde e'âzım-ı ricâl-i devletden Yenişehirli 'Osmân Efendi ve Re'îs İsma'îl Bey nefsü'l-emr sâhib-i

◊ 14 Cumâdelûlâ 1224 = 27 Haziran 1809 Salı.

'irfân ve ehl-i haysiyyet ve kadr-dân olmalarıyla, merkūmu istishâb ve bu makūle ba'zı umûr-i müte'assire-i Devlet-i 'aliyye'ye müte'allık rekā'im-i hafiyye tesvîdinde istiktâb ve merkūmun eser-i kilk ü karîhası olduğunu 'arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb ederler idi. Husûsan 'ahd-i Vezâret'i sûr-i Sultânî-i 'ilm ü ma'rifet olan Râgıb Paşa merhûmun dahi hâl-i merkūm, ma'lûm-i 'ilm-i 'inâyet-mersûmları olmağla, bu misillü müste'iddân-ı zemânm tarîk-ı mazîk-ı kazâda hâmil (خامل) ve mültehak-ı esâfil kalması, **[N4 140a]** hâric-i hadd-i insâf ve kitâbet ve sefâret makūlesi hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye'de bulunmağa lâyık ve 'izz ü i'tibâra müstehak olduğu bî-şâ'ibe-i ihtilâf olduğunu tezekkür birle, merkūmu fezây-ı fezâhat-fezây-i kazâdan rehâ-yâb ve rütbe-i Hâcegânî ve hâline münâsib bir mansıbla da vâsıl-ı nısâb-ı sürûr-i bî-hisâb eylediler.

İltifât âyînedir sûret-i isti'dâda*

nümâyişince, min-ba'd tûtî-i hoş-gûy hâme vü zebânı, hâmûşî-figen-i 'andelîb-i destân-serâ ve nazm u nesri, zîb-i kalâ'id-i evrâk ve elsine-i üdebâ oldu. Hattâ bir yevm-i Regâyib'de Râgıb Paşa merhûma işbu kıt'a-i rengîne musâhib ba'zı eş'âr-ı dil-nişîn 'arz eylemekle, kati vâfir ihsân ve nüvâziş-i vezîrâneleriyle nâ'il-i dest-mâye-i mefâhir olmuşlar:

Şâyed ki 'inâyetlü efendim ola Râgıb
Eş'ârımı 'arz eyleyeyim yevm-i Regā'ib
Doğdu günüm ol rûy-i pür-envârı görünce
Baht-ı siyehim oldu küşâde ne garâ'ib

eş-Şey'u bi'ş-şey'i yüzekkiru ** mūzekkiresince, te'essî ve tahallukla ilâ âhıri'l-eyyâm ibkāy-ı nîk-nâm ve vesîle-i terahhum-i enâm olmak niyyetiyle Râgıb Paşa merhûmun münâsebet-i mezkûre ile işbu menkabe-i dilârâsı sahîfe-zîb-i imlâ kılındı. Haleb kurbunda vâki' Kilis ehâlîsinden Meylî nâm bir şâ'ir-i pâkîze-zebân, eyyâm-ı Riyâset-i müşârun ileyhde dâru'l-âmâl olan Âsitâne-i feyz-iştimâle gelüp, bî-ser ü pâ tehî zâd ü nevâ bir kûşede îvâ ve cüst-cûy-i esbâb-ı 'âdiye-i emel ü münâ eder iken, vatanında senevî beş kîse akca fâ'izlü bir sehlü'l-me'haz mukāta'a mahlûlü zuhûr edüp, gerçi sâha-i fesîha-i hulyâsında karâr-dâde olup, lâkin dellâliyye idâresi şöyle dursun, dest-i iktidârı kūt-i yevmiyyesini tedârükden kāsır ve miyânelerinde, *"Eyne's-süreyyâ min yedi'l-mütenâvil****" mübâ'adeti zâhir idi. Ve gerçi zâtında mâlik-i hazîne-i hüner ü 'irfân olup, lâkin hasbe'z-zâhir ziyy-i talebe-i 'ulûmda ressü'l-hey'e fakīr-i bî-

---

* Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nābî Dīvānı*, II,1034.

** الشئ يذكر بالشئ = Bir şey bir şeyi hatırlatır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

*** اين الثريا من يد المتناول = Süreyyâ (Ülker) yıldızı nerede, ona ulaşacak el nerede?" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

nevâ olmağla, bir kimseden dahi istidâne **[N4 140b]** vü isti'âne, harem-serây-ı imkâna bîgâne idi. Birkac gün bu telâş ü ıztırâbla "Âh nolaydı, kâşkî bir tarîkle müyesser olaydı" deyerek imrâr-ı evkāt edüp, âhır-i kâr ilhâm-ı muhassılü'l-evtâr ile Hâtem-i zemân, Bermekiyy-i devrân, kadr-dân, sâ'id-i müsâ'id-i hünermendân olan Re'îs Râgıb Efendi merhûma 'arz-ı hâlle istiftâh-ı bâb-ı âmâl eylemeğe takrîr-i bâl eylemekle, işbu kıt'ayı tanzîm ve bir vakt-i hâlî ihtilâsiyle 'arz u takdîm eyledi. Kıt'a-i merkūme budur:

Kerem mukāta'asın tâ zemân-ı Hâtem'den

Mezâda verdiler amma bulunmadı tâlib

Kimin yâ nakd-i 'atâyâsı var anı alacak

Meğer cenâb-ı Riyâset-penâh ola Râgıb

Vaktâ ki merhûm-i müşârun ileyh kıt'a-i merkūmeyi kırâ'et ve ba'zı mertebe Efendi-i merkūmun 'ayâr-ı isti'dâdını sâyîde-i mihakk-i imtihân ü hıbret edüp, mâye-i fazl ü hüneri muhât-ı ilm-i câlî-perverîleri oldukda, kıt'a tayyinde nâzikâne tevriye eylediği mukāta'ayı, ba'de'l-istihbâr Efendi-yi merkūmu sa'âdet-hânelerinde müsâfir ve ser-tâ-pâ ilbâs-i libâs-i fâhir ve hemân ol gün mukāta'a-i mezbûru berât ve i'tâ ve katı vâfir harc-ı râh ve merkûb ihsâniyle mutayyeb ü kâm-rân beldesine isrâ eyledi. Efendi-i merkūm ol mukāta'a ile ilâ âhıri'l-'ömr te'ayyüş edüp, zâtında sulehâdan ve mu'ammerînden olmağla, dâ'imâ merhûmu hayr ile yâd ve rûhunu hayme vü du'â birle şâd eder idi. Ve işbu dâstân merkūmun lisânından bi'l-müşâfehe mesmû'-i Muharrir-i nâ-tüvân olmuşdur.

Tâ ki Sultân 'Abdülhamîd Hân *efâzallâhu 'aleyhi şe'âbîbe'l-gufrân** hazretlerinin evâ'il-i 'ahd-i saltanatlarında, Milket-i İran'da Tahmâsb Kuli-Hân gibi ser-zede-i pehnây-ı zuhûr olan Zend Kerîm Hân ile Bağdâd Vâlîsi 'Ömer Paşa miyânına Meşhed-i İmâm 'Ali *kerremallâhu vechehû* züvvâr ve tüccârına tegaddî zımnında münâfese-i 'azîme mütehaddis olduğuna mebnî, İran tarafına bir sefîr-i zebândân irsâli lâzım gelmekle, mûmâ ileyh Vehbî Efendi'nin her vechile liyâkat ü isti'dâdı **[N4 141a]** sefâret-i mezkûreye mü'eddî oldu. Himmet-i ricâl ü erkân, müsted'î-i 'inâyet-i Pâdişâh-ı devrân olmağla, 'âmme-i levâzım ve mühimmâtı ma'a'z-ziyâde müretteb ve âmâde olarak ber-muktezây-ı şân-ı devlet dârât ü haşmetle cihet-i me'mûresine irhây-ı 'inân-ı 'azîmet ve *Kasîde-i Tannâne*'sinde iş'âr u ibâne eylediği vech üzere teblîğ-i nâme-i hümâyûn ve te'diye-i resm-i risâlet eyledikden sonra, Bağdâd'a ric'atle sûy-i semâ-sây-i Âsitâne-i sa'âdet'e tevcîh-i matıyye-i 'avdet eyledi. Lâkin İran'a henûz i'tizâmı hılâlinde Bağdâd'dan ve etrâfdan ve İran'a ba'de'd-duhûl, esnây-ı

* افاض الله عليه شآبيب الغفران = Allah onun üzerine mağfiret yağmurlarını bol bol yağdırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

râhda ve Isfahân'da fitne-i mezkûreye müşârun ileyh 'Ömer Paşa bâdî olduğu, nezd-i mûmâ ileyhde zâhir u bâdî olmağla, keyfiyyeti Devlet-i 'aliyye'ye tahrîr eyledikden sonra, kendüsi dahi 'avd ü iyâb ve Bağdâd üzerinden 'azm-i Âsitâne-i sa'âdet-me'âb eylemişidi. Kaldı ki bu nesak üzere takrîr-i mesrûd mûmâ ileyhin lisânından mesmû'-i Muharrir-i bî-vücûd olmuşdur. Lâkin ba'zı ehl-i vukūfun nakl ü beyânı üzere Efendi-i mûmâ ileyh bi't-tab' 'ayyâş ve memkûr ve şöhret-perest ve bî-mübâlât-i fısk u fücûr olup, bu meşrebi ser-i kârân-ı Devlet-i İraniyye'nin ma'lûmları oldukda, tevsî'-i dâ'ire-i ibâhiyye eylemeleriyle, Efendi-i mûmâ ileyh gunûd-i 'ummân-ı 'işret ve her çi bâd âbâd kûy-i füshat-âbâd-ı zevk u sohbet olmağın, bu efsûnla 'aklı alınup, dil-hâhları üzere tahrîrât ahz ve cürm ü cünhayı bi'l-külliyye Bağdâd Vâlîsi üzere 'azv ü tahmîl eylemişler. Ve mûmâ ileyhin ilâ âhıri'l-'ömr tavr u tabî'ati kelâm-ı merkūmu gerçi musaddık, lâkin 'Ömer Paşa'mn tüccâr-ı mezbûra ta'arruzu dahi vâkı'a mutâbıkdır; ne hâl ise *el-'ilmü 'indallâhi* Te'âlâ.*

Berü tarafdan 'Ömer Paşa Elçi Efendi'nin müt'a-i revâfızla mütemetta' olup, dil-hâhları üzere kendi 'aleyhine tahrîrât ahz ü irsâline mübâderetlerini tahkīk eyledikde, mûmâ ileyhin şîfte-i ikrâm-ı Kerîm Hân **[N4 141b]** ve hevây-ı nefsânî ve şehvânîde perrân olduğuna mebnî, hall ü hürmeti ferâmûş ve gayret ü hamiyyet-i devleti endâhte-i veray-ı dûş ederek, hıyânet ü habâsetle kavm-i rafazanın rızâlarını iltizâm eylediğinden başka, hılâl-i râhda ve İran'da 'ayyâşlık ve zinâkârlık merâsimini İbâhiyye'den ezyed i'lân ve 'ale't-tahkīk konağını müzâhame-i rûsbiyânla babullukdan nişân edüp ve'l-hâsıl: "Dîn ü devlete lâyık, husûsan kızılbaşân içre Sefîr-i Sünniyân'a veçhen mine'l-vücûh gayr-i muvâfık olan ef'âl-i kabîha ve a'mâl-i fazîha irtikâbiyle sehara-i şeyh u şâb olmuşdur" zemînlerinde sû'-i hâlini Der-i devlet-medâr'a terkīm ve ba'zı mertebe şevâhid ile bünyân-ı tahrîrini tahkîm birle hakkında tehyîc-i gazab-ı Şehriyârî etmeğin, eynemâ vücide katl ü i'dâmı bâbında Vezîr-i müşârun ileyhe hıtâben mü'ekked fermân ısdâr ve mübâşir-i mahsûsla tesyâr olunmuşidi. Ancak Âsitâne'de mütehassas olduğu sâlifü'z-zikr kibâr u erkân el-hâletü hâzih mûmâ ileyhi bu tarafda himâyet ü tahlîs 'adîmü'l-imkân olduğuna mebnî, hufyeten mübâşir-i merkūma te'ennî ve istibtâ' ile tavsıye vü tenbîh eyledikden sonra, nihânîce bir ulak tertîb ve müstevfâ harc-ı râh i'tâ ve mevâ'îd-i vefîre ile müsâra'ata tergīb ve mûmâ ileyhe serd-i kazıyye ile: "İşbu mektûbumuz vâsıl olduğu anda tevâbi'inizden birini âgâh ve ahmâl ü eskāline, belki yemîn ü şimâline lemh-i nigâh etmeyerek hemân mütenekkiren rehneverd-i isti'câl ve Üsküdar'da bir mahfî mahalle gelüp ihtifâ ve pes-perdeden tarafımıza i'lâm-ı mâ-cerâ edesin. Ve illâ bin cânın olsa 'Ömer Paşa'mn pençesinden birini tahlîs eylemek emr-i muhâldir" mefhûmunda bir kıt'a hurûf-i ma'hûde ile mektûb tahrîr ve Tatar-ı merkūmla itâre

* العلم عند الله = O bilgi ancak Allah'a mahsustur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mülk 67/26. âyetin ortasında yer alan bir kısmıdır.

vü tesyîr eylediler. Karîne-i hâl mübâşir-i merkūm vâkı'â girân-reftâr ile Bağdâd'a vâsıl olup, ol hılâlde Tatar-ı mezbûr dahi Bağdâd ile Mûsul miyânında bir mahalde Elçi Efendi'ye mektûbu îsâl eylemekle, ba'de'l-kırâ'e **[N4 142a]** cân başına sıçrayup, hemân emvâl ve eşyâsını kethudâsı makāmında olan şahsa sefâriş edüp ve kendi başına bir ulak kalpağı geyüp, tebdîl-i hey'etle Tatar-ı mezbûra peyrev olarak rehneverd ve bâdiye-güzâriş oldu. Aslâ meks ü tevakkuf etmeyerek menzil be-menzil sür'at-i kâmil ile gelüp, Üsküdar'da bir yâr-ı sadîk hânesinde ihtifâ ve keyfiyyeti mûmâ ileyh 'Osmân Efendi'ye ve İsma'îl Bey'e i'lâm ü inhâ eyledi. Anların irşâdlarıyla *Tannâne* ismiyle tanîn-endâz-ı nüh-kâşâne ve nâçâr-kün-i şâbâş-âşinâ vü bîgâne olan kasîde-i nadîde-i hezâr-gevher ü yek-dâneyi inşâ' ve tanzîm ve ba'de-bürhetin töhmet-i mezkûre *"el-Bâdî azlemü*"* kazıyyesince müşârun ileyh 'Ömer Paşa tarafında olduğu 'iyân ve Vehbî Efendi'nin dahi harekât-ı rediyye ve cesâret-i nâ-marzıyyesi sebebiyle 'ukūbete istihkākı nümâyân olmuşiken, mûmâ ileyhimâ terbiyesiyle kasîde-i merkūme taraf-ı Mülûkâne'ye takdîm olunup, mazhar-ı pesend-i Pâdişâh-ı kerîm olmağla, hakkında afv u inâyete makrûn lutf u ihsân-ı hümâyûn erzân buyurulup, bu takrîble çengâl-i 'ukāb-ı 'ikābdan tahlîs-ı murg-i cân eyledi. Vâkı'â kasîde-i merkūme tumturâk elfâz ve cinâs ü tevriye ve insicâm ü selâset ve bi'l-cümle sanâyi'-i şi'riyyeyi hâvî ve bedâyi'-i beyâniyye ve bedî'iyyeyi muntavî bir kasîde-i garrâ ve neşîde-i bî-hemtâ olmağla, Mu'allakāt-ı Seb'a**'ya ûlâ, belki âvîhte-i tâk-ı Süreyyâ olmağa ehakk u evlâ olduğu, ashâb-ı şu'ûra rûşenâdır.

Nihâyet Efendi-i mûmâ ileyh min-ba'd Hâcegânlık mertebesinden teb'îdi irâde buyurulmağla, yine tarîk-i metrûke-i kazâya, sâbıkā terk ve hurûcu kertesinde olan Rodos Kazâsı'yla i'âde ve bilâhare kazâya rızâ-dâde oldu. Rodos'da mütesaddî-i emr-i hükûmet iken telvîs-i iklîm-i Kırım eden Şâhîn Girây-ı zagan-râyın katl ü i'dâmı mâddesinde haylîce mu'âvenet ve tedbîri bulunmağla, ol bâbda nazm u inşâd eylediği *Tayyâre* nâm kasîde-i mâ-lâ-kelâmı, ba'zı erkân-ı **[N4 142b]** himmetkârân vesâtatiyle Hidîv-i zemân hazretlerine 'arz u takdîm olundukda, hıdmeti meşkûr ve 'arîzası manzûr olmağla, hakkında eltâf-ı Şâhâne şâyân ve terfî'-i rütbe-i kazâsı 'ilâve-i ihsân buyuruldu. Sultân Selîm *'aleyhi rahmetü'r-Rahîm**** hazretlerinin eş'âra kemâl-i rağbetleri olmağla, zemânlarında ser-levha-i şu'arây-ı devrân olup, nâm-ı nâmîlerine tertîb-i dîvân

---

* البادی اظلم = Zulme ilk girişen, ona karşılık olarak zulmedenden daha zâlimdir" anlamına gelen Arapça bu cümleye çok benzeyen *"el-Bâdî bi'ş-şerri azlemü* = البادی بالشر اظلم = Kötülüğe ilk girişen, ona karşılık verenden daha zâlimdir" cümlesi ve benzerleri hakkında hadîs olmadıkları bildirilmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ,* nr.888, I,283.

Metnimizdeki Seb'a-i Mu'allaka ifâdesi ile Câhiliye dönemindeki yedi şaire ait seçkin kasîde koleksiyonuna bir telmîh söz konusudur; bk. meselâ Süleyman Tülücü, "Muallakāt", *DİA,* İstanbul 2005, XXX,310-312.

*** عليه رحمة الرحيم = Merhamet sâhibinin (=Allah'ın) rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ve câ-be-câ kasâ'id ve tevârîh inşâ' ve takdîm ederek tahsîl-i dest-mâye-i ihsân eder idi.

Hak budur ki ol Hidîv, cell-i inşânın eltâf-ı bîgerânlarına müstağrak olup, mükerreren müneccez sitte menâsıbları zabt ve bî-gā'ile dil-hâhı olan mâhiyye ve zevâ'id ile tasarruf eder idi. Hattâ Manastır mansıbına Sürûrî bu mısrâ'la târîh-gûyâ olmuşidi.

Manastır'da çalındı çan ki Vehbî piskopos oldu

(مناسترده چالندی چاگ که وهبی پسقپوس اولدی)

Ve her mevsimde Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretleri kendi elbise-i Mülûkâne'lerinden müretteb mahsûs boğçalar ve Şâhâne 'atıyyeler ihsâniyle müftehir ve kâm-rân ederler idi. Hattâ bir def'asında: "Telebbüse me'mûrum" deyü zerbaft ve zerrîn-târ câme-i girân-mikdârları geyüp, kendüsi serhadd-i tis'îne varmış ak sakal hey'et-i şeyhûhetle, ol telli pullu libâslar şekl ü heykeline bir 'acîb kıyâfet vermekle, mahsûs temâşâsına seyirciler gidüp ve Sürûrî ve 'Aynî gibi harf-gîrânlarına meydân-ı kelâm açılmışidi. Ve fî zâtihi temeddüh ve iftihâra mecbûl olmağla, ol kıyâfetle devr-i dâ'ire-i 'uzamây-ı devlet eder idi. Ve'l-hâsıl Pâdişâh-ı merhûmun bereket-i nazar-ı iksîr-eserleriyle hemîşe Düz-oğlu gibi işi altun ve revâk-ı 'îş ü mezâkı kasr-ı çil-sütûn idi. Ve Tabî'iyyûn gibi ahkâm-ı tahreviyyeye kem-iltifât ve mutlakā şe'â'ir-i dîniyyeye bî-mübâlât olmağla, verzişi 'îş-i dünyevîye münhaşır ve tekellüf-i teklîfâta aslâ mütehammil olmayup, rindâne ve Bektâşîyâne şîve-i sûrî-i münkirâneye muktasır olmağla, dest-res olduğu akçaları zevk u safây-ı nefsânîsine harc ve nev-be-nev müte'addid zî-kıymet cevâhir alup, **[N4 143a]** ol eyyâm-ı pîrîde bâde-i nâb-ı tâb-âver ve ba'zı me'âcîn-i rûh-perver kuvvetiyle mâ fi'l-yedini derc-i dürce-i ferc eder idi. Ve'l-hâsıl:

Mey ü mahbûbdan gayri nesi var köhne dünyânın

deyerek müdâm-ı zevk ve neşve-i nefsânîsini iltizâm ve dâ'ire-i derûnuna ekdâr u âlâm uğratmayarak gûyâ ki cevher-i girân-kıymet-i zindegânîsini igtinâm birle temdîd-i rûh-i hayvânî ederek kâm-rân ü kâm-bîn, sinîn-i 'ömrü güzerân-ı hadd-i tis'în olmuşidi. Hak budur ki, bu denlü mâye-i 'ilm ü ma'rifet birle, eğer fi'l-cümle diyânet semtine de i'tinâsı olaydı, Devlet-i 'aliyye'ye bir gelenlerden dimeğe şâyân olur idi. Vüs'at-i 'arsa-i tavr-ı lâ-ubâliyânesi sebebiyle evâ'il-i hâlinde birkac def'a Eflâk ve Boğdan voyvodalarına kâtib olup, mürtekebâtiyle ol diyâr boyarlarını müte'accib eylemişidi. Ve aralıkda bi'n-nefs mansıbına da gidüp, târîhe yazılacak sûretler ile icrây-ı hükûmet eder idi. Ve hattâ 'Abdullah Molla Efendi merhûma Ordu Kazâsı'nda nâ'ib ve bir iki def'a arpalığına da min ihde'n-nevâ'ib olmuşidi. Hele Sürûrî ve 'Aynî ve Refî' makūlesi şu'arây-ı zemânla meclisleri ve mühâcâtları kaleme gelmez bir ma'nâ idi. Ve şi'r ü in-

şâda gerçi bâlâda ifâde olunduğu üzere yegâne-i 'asr olduğu müsellem iken, erbâb-ı kemâle bir vechile sezâ olmayan iddi'â ve i'tinâsı ve hased ü münâfesesi müstağrebâtdan idi. Bir şâ'ir lisânından bir mazmûn-i rengîn, yâhûd bir târîh-i dil-nişîn işitdikde, elbette:

Sâ'ib de olsa halk hatâsın arar bulur*

mü'eddâsınca harf-gîr ve çirkâb-endâz-ı naks u taksîr olur idi. Ma'a-zâlik Ebu'l-'Aynâ'** ve Ebû Dülâme*** gibi mutâyebât-ı mudhikelerine gâyet ve husûsan Ferezdak ve Cerîr[*4] gibi Sürûrî ile miyânelerinde dâ'ir olan manzûm ve mensûr mülâtafât ve ehâcî-i fâhişeye gâyet yokdur. Ol kadar ganebe-i 'ilm ü hüner ile bir eser-i celîl inşâ' ve ibkāsına muvaffak olamayup, **[N4 143b]** hemân dîvân şi'iri ve *Manzûme-i Şâhidî*'ye nazîre üslûbunda *Tuhfe-i Vehbî* ve *Hayrıyye-i Nâbî*'ye nazîre, *Lutfiyye* ve *Şevk-engîz* nâm çend varak manzûmeler tanzîm ve eser nâmiyle dest-i rûzgâra anları süpürde vü teslîm eylemişdir.

Ve evâhır-ı 'ömründe nikris 'illetine mübtelâ olmağla, giderek zemîn-gîr ve teveccüh-i idbâr ve fıkdân-ı ülf-i hemvâr te'sîriyle dimâğı muhtell olmağla, furû-mânde-i 'akl ü tedbîr olup, bilâhare târîh-i mezbûrda şîrâze-i dîvân-ı hayâtı berhem-zede-i dest-i Hâdimü'l-lezzât ve Edirne-kapusu hâricinde nihân-kerde-i hâkden fenâ-simât oldu. Vefâtına söylenan târîhdir.

Cennetü'l-firdevs ola Vehbî Efendi meskeni
(جنة الفردوس اوله وهبى افندى مسكنى)

Hılâl-i tercemede vasf u senâsı mesbûk *Tannâne Kasîdesi*, gerçi zer-hall ile tahrîre sezâ bir kasîde-i bî-hemtâ olup, lâkin tavîlü'z-zeyl olduğundan başka, şöhret ü şey'û'iyyetine mebnî bu makāmda tahrîrinden keff-i hâme-i imlâ ve hemân nümûne kasdiyle iki gazel-i bî-bedeli ve birkac ebyât-ı müteferrikasıyla iktifâ kılındı.

Kilk-i kudret, hatt-ı reyhânım nâgâh yazar
Safha-i sîneme medd-i elif, âh yazar
Vasf-ı rûyunda gazeller yazan erbâb-ı sühan

---

* Metnimizde yer alan bu mısrâ, Râgıb Paşa'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. Râgıb Mehmed Paşa, *Dîvân-ı Râgıb*, s.21.

Metnimizde söz konusu edilen hazırcevap, ahbârı iyi bilen, hoşsohbet Arap şâiri Ebu'l-'Aynâ (ö.283/896) için bk. meselâ Hüseyin Elmalı, "Ebu'l-Aynâ", *DİA*, İstanbul 1994, X,296.

Metnimizde söz edilen ünlü Arap mizâh şâiri Ebû Dülâme (ö.161/777-778) için bk. meselâ Necati Kara, "Ebû Dülâme", *DİA*, İstanbul 1994, X,122.

Metnimizde kendilerinden söz edilen Ferezdak (ö.114/732) ve Cerîr (ö.110 veya 114/728 veya 732), Ahtal ile beraber Emevî devrinde eski üslûbu devam ettiren üç büyük hiciv şâirindendir. Cerîr ile Ferezdak'ın karşılıklı hicivleri, Arap edebiyâtında "nakīza = aynı vezin ve kâfiyedeki atışma şiiri" adı verilen türün en olgun örneklerini teşkîl eder; bk. meselâ Zülfikar Tüccar, "Cerîr b. Atıyye", *DİA*, İstanbul 1993, VII,412-413; Ali Şakir Ergin, "Ferezdak", *DİA*, İstanbul 1995, XII,373-375.

Matla'ına kimi hûrşîd, kimi mâh yazar
Görse bu sûret ile münşî şeh-nâmesini
Milket-i 'işvede hûbâne şehinşâh yazar
İkisin etse de bir yerde musavver-i tahrîr
Serv-i bâlâyı kaddinden yine kûtâh yazar
Levh-i mihr u kamere İbn Nüceym-gerdûn
Kalem-i gırre ile rûyuna *Eşbâh*[*] yazar
Hemser-i şîr yazup, 'Aşkī *Hayâtü'l-hayevân*
'Akl-ı pür-hîleyi dünbâle-i rûbâh yazar
Okudum metn-i usûl, kütüb-i devletde
Kayd-ı haysiyyet, cehli, sebeb-i câh yazar
Kâtib-i mahkeme-i hükm-i kazâ ey Vehbî!
Kısmetim sehmini er-Rızku 'alallah yazar[**]
Hâl ü hattında niçe hüsn-i 'ibârât okuruz
Ebrû anınla nigâhından işâret okuruz
Görmedik sîne-i sâfın gibi bir nüsha-i pâk
Dâ'imâ sûret-i dikkat ile *Mir'ât*[***] okuruz **[N4 144a]**
Sâz-ı dehrin bilürüz perde-bîrûn olduğunu
Mutrıbâ biz de usûlüyle *Makāmât*[*4] okuruz
Müncelî olmadı gitdi şeb-i târîk-i emel
Bunca gündür ki *Mesâbîh*'le *Mişkât*[*5] okuruz

---

* Metnimizin bu kısmında Hanefî fıkıh âlimi İbn Nüceym (ö.970/1563) ve çeşitli eserleri arasında bu tür eserlerin en önemlilerinden ve Mecelle'nin hazırlanmasında da önemli ölçüde faydalanılan *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir* söz konusu edilmektedir; bk. meselâ Ahmet Özel, "İbn Nüceym, Zeynüddin", *DİA,* İstanbul 1999, XX,236-237.

Metnimizde yer alan bu gazel gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvânı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* Bulak 1253/1837, s.16-17.

Metnimizde söz konusu edilen eser, Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak da okutulan Molla Hüsrev'in (ö.885/1480) fıkıh usûlüne dair eseri *Mir'âtü'l-Usûl* olmalıdır; bk. meselâ Ferhat Koca, "Mir'âtü'l-Usûl", *DİA,* İstanbul 2005, XXX,148.

Metnimizde söz konusu edilen *Makāmât,* Harîrî'nin (ö. 516/1122) Arap edebiyatında makâme türünde yazdığı eseri olmalıdır; bk. meselâ Hulûsi Kılıç, "Makāmât", *DİA,* İstanbul 2003, XXVII,414.

Müellifimizin burada telmîhte bulunduğu eserler, Ferrâ el-Begavî'nin (ö.516/1122) güvenilir hadîs kaynaklarından derlediği hadîsleri ihtivâ eden eseri *Mesâbîhu's-Sünne* ile *Mesâbîhu's-*

Devr-i ebvâbladır şimdi küşâd-ı âmâl
Biz hemân derbeder olmuş da *Fütûhât*[*] okuruz
Bilmedik 'illetini zillet-i ehl-i hünerin
Gerçi *Kānûn*[**]'la esbâb ü 'alâmât okuruz
Kalmadı gayri tekâ-pûya mecâl ey Vehbî
Oturup, kûşe-i 'uzletde Tahiyyât okuruz[***]

Zülâlî nâm dervîş-i Buhârî, Bahr-ı siyâh'dan 'âzim-i Mâverâ'unnehir olduğuna, merhûmun âb-ı hayât-âsâ isâle eylediği selsâl-i târîh-i hâlet-efzâlarıdır.

Zülâlî Mâverâ'unnehir'e deryâdan revân oldu[*4]
(زلالی ماوراء النهره دریادن روان اولدی)
Kûşe-i mahkeme-i 'adlé geçüp ey Kadı
Kısmetinde ola gör hükm-i kazâya râzî
Her ne hâl ise hele çekme gam-ı tevkīti
Nef'-i müstakbel için olmaya 'ömrün mâzî[*5]
Safha-i 'aşka yazar kilkim iki resm-i mümâr
Evvel zahrını (زخرونی) tekrâr edüp âlûde midâd[*6]
Resm-i la'l-i lebi hûbâna değil mi mahsûd
Şekl-i dendân birine nakş-ı dehendir meşhûd[*7]

Sünne üzerine yapılan en meşhûr çalışma olan Hatîb et-Tebrîzî'nin (ö.741/1340) *Mişkâtü'l-Mesâbîh* adlı eseri olmalıdır; bk. meselâ İbrahim Hatiboğlu, "Mesâbîhu's-Sünne", *DİA,* Ankara 2004, XXIX,258-260.

Burada kendisine telmîhte bulunulan eser, Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin (ö. 638/1240) tasavvufî görüşlerini en geniş boyutlarıyla açıkladığı *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adlı eseridir; bk. meselâ M. Erol Kılıç, "el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye", *DİA,* Ankara 1996, XIII,251-258.

Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan eser, İbn Sînâ'nın (ö.428/1037) ansiklopedik ve sistematik tıbbî eseri olan el-Kānûn fi't-Tıb'dır; bk. meselâ Esin Kâhya, "el-Kānûn fi't-Tıb", *DİA,* Ankara 2001, XXIV,331-332.

Metnimizde yer alan bu gazel gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât*, s.30.

Metnimizde yer alan bu tarih mısrâı, gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Tevârîh,* s.15.

Metnimizde yer alan bu kıt'a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nin rubâ'iyyâtındandır; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* s.86.

Metnimizde yer alan bu kıt'a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nin beyitlerindendir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* s.91.

Metnimizde yer alan bu kıt'a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nin beyitlerindendir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* s.91.

Fâ'-i kāf ve 'ayn-ı lâm ve lâm-ı mîm

'Ayn ve lâmın ortasında fâ'-i sîm*

Mercûdur ki âhır-ı vaktinde birkac sene mübtelâ olduğu 'illet ü kıllet ve zillet-i tâkat-güzâr ve tehammül-engîz bahr-ı bî-pâyân-ı rahmet-i Rahmân'a şurta-i mevc-hîz ola; *ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz***

Vukū'-i tevcîhât

Çün bâlâda iş'âr olunduğu üzere sefer-i zafer-eser tehakkuk eylemekle, de'b-i dîrîn-i **[N4 144b]** Devlet-i 'Osmânî üzere kā'idîn ve mücâhidîn temyîz olunmak içün tevcîhât-ı rikâbiyye iktizâ etmekle, mâh-ı cumâdelûlânm gurresinde◊ Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Rûznâmçe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla İbrâhîm 'Afîf Efendi'ye ve Vekâlet'i Sâlih Efendi'ye tevcîh ve Riyâset hıdmeti mutasarrıfı Gālib Efendi'ye, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla ibkā ve Riyâset Vekâleti, 'Ârif Efendi 'uhdesinde takrîr ve eyyâm-ı kalîle murûrunda sâbık Defter Emîni, Sefîr-i İngiltere Mehmed Emîn Vahîd Efendi'ye vech-i âtî üzere tevcîh ve Ma'den Mukāta'acılığı, Mehmed Ra'ûf Efendi'ye ibkā ve Vekâlet'i 'Abdullah 'Afîf Bey'e tevcîh ve Teşrîfâtcılık, Medhî Efendi'ye ibkā ve Vekâlet'i Neş'et Efendi'ye tevcîh ve Kethudâ Bey Kitâbeti, Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah Efendi'ye ibkā ve Vekâlet'i Re'îs Kîsedârı Sâ'ib Efendi'ye tevcîh ve Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı, Defter Emâneti Vekâleti ilhâkıyla Mehmed Râgıb Efendi'ye ibkā ve Vekâlet'i, Mâlikâne Halîfesi-yi sâbık İbrâhîm Efendi'ye tevcîh ve Yeniçeri Kitâbeti, 'Abdülhamîd Efendi'ye ibkā ve Vekâlet'i sâbık Şıkk-ı Sâlis Fethî Ahmed Efendi'ye tevcîh ve Süvârî Mukābeleciliği, Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî Ra'ûf Bey'e ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i Ken'ân Efendi'ye ihâle ve Sipâh Kitâbeti, sâbıkā Cebeciler Kâtibi Hâfız Mustafa Şecî' Efendi'ye tevcîh ve Mevkūfâtcılık, Defterdâr Mektûbcusu Yûsuf Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i 'Abdünnâfi' Efendi'ye ihâle ve Mâliyye Tezkireciliği, Defterdâr Kîsedârı 'Ârif Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i Silahdâr Kâtibi 'Âmir Bey'e muhavvel ve Piyâde Mukābeleciliği, Kethudâ Kâtibi Seyyid 'Atâ Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Haremeyn Mukāta'acılığı bu def'a Ordu-yi hümâyûn Kassâbbaşısı nasb olunan Kıbrıs Muhassılı-yı sâbık Hasan Efendi'ye tevcîh ve Cebeciler Kitâbeti, hâlâ Teşrîfâtî Efendi'ye ilhâkan ve Lâleli Mustafa Efendi yeğeni Sâlih Efendi'ye vekâleten tevcîh ve Topcular Kitâbeti, Âmedî Hüsnî Bey'e ilhâkan ve 'Abdüşşekûr Efendi'ye vekâleten ve Top 'Arabacılar Kitâbeti,

* Metnimizde yer alan bu kıt'a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nin beyitlerindendir; bk. Sünbülzâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât,* s.92.

** و ما ذلك على الله بعزيز = Bu Allah'a güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, İbrâhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.

◊ 1 Cumâdelûlâ 1224 = 14 Haziran 1809 Çarşamba.

Mektûbî-i Defterî Yûsuf Efendi'ye ilhâkan **[N4 145a]** ve İbrâhîm Edhem Efendi'ye vekâleten ve Piskopos Mukāta'acılığı, hâlâ Kethudâ Kâtibi 'Atâ'ullah Efendi'ye ilhakan ve Sâdık Efendi'ye vekâleten ve 'Ulûfeciyân-ı Yemîn Kitâbeti ve Gurabâ'-i Yemîn ve Yesâr ve 'Ulûfeciyân-ı Yesâr kitâbetleri, hâlâ Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî Mehmed Ra'ûf Bey'e ilhâkan tevcîh ve Bâşbâkī-kulluğu, kapucu-başılardan Evkādlı-zâde Süleymân Bey'e ve Vekâlet'i sâbıkā asâletine mutasarrıf 'Ali Bey'e tevcîh ve Cebeci-başılık, 'Osmân Ağa'ya ibkā ve Vekâlet'i sâbıkı 'Abdurrahman Ağa'ya ihâle ve Topcu-başılık, mahallinde ibkā ve Vekâlet'i ocakları kethudâsı Ahmed Ağa'ya ve Top 'Arabacı-başılık yerinde ibkā ve Vekâlet'i ocakları kethudâsı İbrâhîm Ağa'ya tevcîh ve hıdmet-i me'mûresine kıyâm etmek bâbında cümleye emr u tenbîh buyuruldu.

Ve çend rûz murûrunda ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' dahi vâki' olmağla, Adana Eyâleti, Mütesellim ile zabt eylemek üzere hâlâ a'dâ' karşusunda debdebe-sâz-ı kös-i satvet olan Koşancalı Vezîr Halîl Paşa'ya ve hâlâ Sadrıa'zam 'uhdesinde olan Eyâlet-i Şehbâ, Ordu-yi hümâyûn-a Çerkacı nasbı musammem olan Halebli Mehmed Sürûrî Paşa'ya ve Rakka Eyâleti, Muhassıl İbrâhîm Paşa-zâde Mehmed Hamûd Paşa'ya, Orta Kol Sürücülüğü şartıyla ve Erzurum, Şark Ser'askerliği'yle Behrâm Paşa'ya ve Arnavud İskenderiyyesi Sancağı, İbrâhîm Paşa-zâde Vezîr Mehmed Tâhir Paşa'ya, muhâfazasına ikdâm etmek şartıyla ve Niğde Sancağı, mîr-i mîrândan Hurşîd Paşa Silahdârı 'Ali Paşa'ya rütbe-i Vezâret'le ve Akseray Sancağı, hâlâ Yergöğü Muhâfızı mîr-i mîrândan 'Aliyyüddîn Paşa'ya ve 'Alâ'iyye Sancağı, sâbıkā Kapudan 'Ali Paşa'ya ve Gönye Sancağı, kapucu-başılardan Batûm'da sâkin Mehmed Paşa-zâde Emîn Bey'e, kal'ası muhâfazası şartıyla tevcîh olundu.

[Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-cânib-i Yergöğü]

Güzâriş-pezîr olduğu üzere Feldmerşal, üc kol tabur tertîb edüp, **[N4 145b]** birini İbrâ'îl üzere ta'yîn ü irsâl eyledikden sonra, dîğerini dahi edevât-ı mürettebe ve mühimmât-ı mükemmele ile Yergöğü Kal'ası üzere tesyîr eylemekle, mâh-ı merkūmun evâsıtında◊ bağteten kal'a-i mezbûre havâlîsinde Dâye-bağları nâm mahalle siklet-endâz-ı kudûm olup, kal'a üzere âmâde-i hücûm oldukları, Muhâfız-ı Kal'a 'Aliyyüddîn Paşa'nın meşhûd ü ma'lûmu oldukda, sâlifü'z-zikr İbrâ'îl Kal'ası melhamesinde vâki' olan âsâr-ı merdânegî ve celâdet-i ferzânegî bir tarafdan Muhâfız-ı müşârun ileyh sa'y ü gayretiyle menkabet-ârây-ı zuhûr olup ve bir cânibden Ruscuk A'yânı Boşnak Ağa her vechile imdâd ü mu'âvenetde sarf-ı mâ-hasal-i makdûr etmekle, bi-'avnihî Te'âlâ guzât-ı Müslimîn mansûr u muzaffer ve hizb-i hâsirîn makhûren ve mün-

◊ 11-20 Cumâdelûlâ 1224 = 24 Haziran - 3 Temmuz 1809.

hezimen râh-ı firâra bî-siper olmağla, bi-hamdihî Te'âlâ ol kal'a dahi âlûde-i levs-i akdâm-ı küffâr olmayup, kemâ-kân kılâ'-ı İslâmiyye-i Hâkāniyye 'idâdında ber-karâr olduğu, bu esnâda vâsıl-ı Makarru's-sa'âde olmağla, kulûb-i ehl-i İslâm'ı leb-rîz-i sürûr u şâdî edüp, hâtır-ı 'âtır-ı Şehriyâr-ı sâhib-i mefâhiri dahi bâdî-yi inşirâh u küşâdî oldu[1].

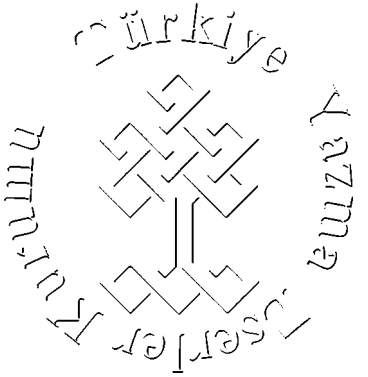

1 Nüshada **N4 146a-166a**'ya bir şey yazılmayarak boş bırakılmıştır.

KARMA DİZİN*

A

âb 75, 145, 240; idâre-i âsiyâb edecek 690; kat'-ı — 1426; mecârî-i — 75; rûy-i — 1214; safha-i cism-i latîf-i — 1284; sath-ı 1404; sath-ı meydân-ı — 1284; şinâkâr-ı safha-i — 607; kedû-yi rûy-i —âsâ 1372; —efşânî-i ihtimâm-ı firâvân 147; —efşânlık 652; —gîne-i sekîneler 383; —gîne-i tedbîr 383; —ı bârân-ı füsûn ü fesâne ile suvarup 884; hem-hâssa-i —ı hayât 21; —ı hayât-âsâ 1511; —ı hayât gibi nâ-yâb 144; —ı hayâtı kurudur 1038; —ı helâl-âsâ 42; —ı hoş-güvâr 144; —ı kîne-i ümmîdleri 93; —ı nâb-ı rây 1407; —ı nâb-ı tedbîr-i savâb 776; —ı nâba sîr 1223; —ı nerm gibi âhestece rıfkla/sühûletle 1214; —ı pür-tâb-ı fısk 329; —ı pür-tâb-ı fücûr 329; —ı rahmet 528; —ı revân gibi 812; —ı sâmânı 1286; ilkāy-ı —ı serd 440; —ı şemşîr 183; —ı zindegânîsi 524; —ı zindegî-i âsûdegî 703; —ı zindegî-i emn 703; —iyyü'n-nefs 39, 1372, 1474; — menzilesinde 754; —rîz-efşân-ı hezeyân 1469; —rîz-efşân-ı sebb 1469; —rîz-i fem-i murdâr-hîzi 1417; işâret-i —rûya nâzır 1076; —rûy-i gayret-i/nâmûs-i ocağiyyeleri 1394; —rûy-i Vezâret 209; —şâr-ı ciğer-i murdârları 1411; —şinâslık 1450; — ü dâne-i kısmet 87; — ü hevâ 44; — ü hevâsı hoş iklîm 621; pür— ü tâb 1369; — ü tâb-ı beşâşet 1481; — ü tâb-ı menhec-i müstakîmleri 1336; — ü tâb-ı neşât 1481; — üzere güzer 481; —yârî-i 'adl 504; —yârî-i dâd 504; —yârî-i lutf-i Şehriyârî 533; —yârî-i rahmet-i Perverdigâr 144; —yârî-i teveccüh-i merkūm 355; —yârî-i tîğ-i tâbdâr 908

'abâ; terk-i köhne-pûş-i — 1265

âbâd 363, 504, 759, 1223; —ân 236; —ânî-i hazîne 629; —ânî-i kadîmi 1206; —ânlık 961

*abanos*dan oyma 978

Abaza Paşa (selefde) 1236; — gibi 479; — Vak'ası 58

'Abbâs ('Abbâsî halîfelerinden Mu'tezıd billah tarafından Karamıta üzerine Sipehsâlâr) 48

'Abbâs Hân (Şeh-zâde, veliyy-i 'ahdi olan) 1139

'Abbâsiyye 674, 1408, 1409; Devlet-i — 187; evâhır-ı Devlet-i — 1357; hulefâ'-i — 20, 48, 900, 1024; te'sîs-i binây-ı Devlet-i — 1357; — şu'belerinden 1408

'Abbâs Paşa (Vezîr, Eyâlet-i Mar'aş) 1429

'Abbâs Şâh-ı Sânî; hem-kevkebe-i — 1339

'abd 766; —i 'âciz 915; zerreden kemter —i ahkar 1230; —i ahkar 1042; —i ahlasu'l-cenâbları

---

* Metinden azamî faydayı sağlamak için şahıs isimleri **kalın**, yer isimleri normal, bunların dışında kalan ünvan, kavram, terim, eşya, ilginç kelimeler vb. ise *italik* olarak dizilmişlerdir. Araştırıcıların kelimenin bütün kullanımlarını bir arada topluca görebilmelerini sağlamak için terkiplere de mümkün olduğunca yer verilmeye çalışılmıştır. Dizinde şahıs isimlerinin düzenlenmesinde gerekli titizlik gösterilmeye çalışılmakla beraber, benzer isimlerde gözden kaçabilecek hususların olabileceği düşüncesiyle ihtiyatın elden bırakılmaması rica olunur.

1230; —i bî-bidâ'at 53; —i bî-dermân 1051; —i bî-mecâl 868; —i bî-mikdâr 47, 1049, 1245; fark-ı —i bî-nevâ 1216; —i bî-nevâ 27, 450, 510, 1310; —i bî-sâmân 874; —i bî-tâb 321; —i bî-tüvân 1228; —i dâ'î 30, 833; —i esîr 893; —i Fakîr 131, 663, 1244; —i gümnâm 449; —i Hakîr 320, 509, 760, 874, 1043, 1045, 1046, 1049, 1050, 1074, 1231; sırr-ı süveydây-ı 'abd-i — 503; —i hâss 241; —i kelîl 56; —i kemîn 526; gûş-güzâr-ı —i kemterîn 1384; —i kûşe-gîr 1047; —i melhûf 1256; —i muharrir 168; —i nâ-çâr 323; süpürde-i 'uhde-i —i nâ-tüvân 1050; —i rakîk 1195; —i şikeste-bâl 319; —i şûrîde-bâl 1412; —ü'd-dünyâ ve'd-dirhem 892

âbdest; — mes'elesini ta'lîm/te'allüm 897; —siz 1471

'Abdî (Ser-kâtib-i Ocak) 834

'Abdî Bey (Humbaracı-başı) 1430

'Abdî Bey (Kapucular Kethudâlığı, Me'âdin-i hümâyûn Emâneti'ne Kā'im-makām) 1479

'Abdî Bey (Nûrî Bey-zâde, Mektûbcu Vekîli) 464

'Abdî Paşa (Kiki) 77

'Abdî Paşa (Mîr-i mîrân, Vezîr, Diyârbekir, Haleb Vâlîsi, Karaman Vâlîsi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Şark Cânibi Ser'askerliği) 704, 953, 1064, 1077, 1124, 1350, 1369, 1429, 1478, 1479

'Abdullah 'Afîf Bey (Ma'den Mukāta'acılığı Vekâleti) 1512

'Abdullah Ağa (Hâfız Mustafâ Paşa'nın hazînedârı, Niş cânibinin muhâfazasına me'mûr) 149

'Abdullah Ağa (Hâssa Hasekî Ağa, Ser-hayl-i Bostaniyân) 1483

'Abdullah Ağa (Kara-kulak) 835, 904, 906

'Abdullah Ağa (Silahdârlık'dan çıkma) 664

'Abdullah Bey (Beylanlı) 99

'Abdullah Bey/Efendi (Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi, Medîne-i münevvere Kadısı, İstanbul Kadısı) 136, 375

'Abdullah Birrî Efendi (Re'îsülküttâb, Murahhas-ı Evvel) 210, 567n, 577, 582, 591; —'nin İmâmı 1313

'Abdullah Efendi (Seyyid, Sadr-ı esbak, Seyyid Feyzullah Efendi'nin sülâlesinden) 123

'Abdullah Efendi (Tatarcık/Tatarcık-zâde, Rumeli Kadı'askeri, Şeyhulislâm-ı zemân, fuhûl-i fuzalây-ı be-nâm, Ser-âmed-i zümre-i fuzalâ', Aydın Güzelhisârı'na iclâ, fâzıl-ı bî-nazîr) 532, 533, 555, 556, 577, 592, 594, 663, 678, 1072

'Abdullah Molla Efendi (Dürrî-zâde, Seyyid, Galata Kadısı, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu, Nakîbü'l-eşrâf, ihrâz-ı makām-ı Meşîhat) 123, 266, 582, 589, 829, 833, 1039

'Abdullah Molla Efendi (Kırîmî-zâde, Sadr-ı Rûm) 1488, 1508

'Abdullah Paşa ('Azm-zâde, Vezîr, Şâm Vâlîsi, Emâret-i Hacc, Eyâlet-i Rakka, Mar'aş Eyâleti) 126, 127, 128, 129, 377, 945, 1429

'Abdullah Paşa (Canik hânedânından neş'et, Hacı 'Ali Paşa'nın Kethudâsı, Kapucu-başı, Mîr-i mîrân, Vezîr, Erzurum ve Trabzon Vâlîsi) 209, 210

'Abdullah Paşa (el-Hâc, Vezîr, Erzurum Müftîsi, Karahisâr-ı sâhib Sancağı mutasarrıfı) 146

'Abdullah Paşa (Kapudan) 1320

'Abdullah Paşa (Mîr-i mîrân, Eyâlet-i Kars ve Muhâfaza-i Kal'a-eş) 1429

'Abdullah Paşa (Seyyid, Kā'im-makām, mürtekib ü mütenezzil) 181, 708

'Abdullah Paşa (Vezîr, Niğde ve Sultân-önü sancaklarına mutasarrıf, Eyâlet-i Girid, Muhâfızlık-ı Kal'a-i Kandiyye) 515

'Abdullah Paşa-zâde (Şâm'da sâkin) 128

'Abdullah Râmiz Beyefendi/Efendi/Paşa; bk. Râmiz 'Abdullah Beyefendi/Efendi/Paşa (Seyyid, Baş-muhâsebe, Vezîr, Silistire Eyâleti, Kapudân-ı deryâ)

'Abdulvehhâb (Vehhâbiyyûn tâ'ifesinin müntesibolduğları) 50, 51, 52

'Abdurrahîm Efendi (Selîm Molla-zâde, Seyyid, Hareket-i Altmışlı ile Hanceriyye der-Burusa Müderrisi, Kazâ'-i Seray-ı Bosna) 1484

'Abdurrahîm Efendi (Seyyid, Mûsıla-i Süleymâniyye, Hayreddîn Paşa Medresesi Müderrisi, Kudüs-i şerîf Kazâsı) 955

'Abdurrahîm Efendi (Sirozî, Ders-i 'âmm) 90

'Abdurrahîm Hân (Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Buharâ Hânı) 104

'Abdurrahîm Muhibb Efendi; bk. Muhibb 'Abdurrahîm Efendi (Seyyid, Tezkire-i Sânî, Nişancılık Pâyesi'yle Fransalu'ya Büyük Elçi)

'Abdurrahmân Ağa (Cebeci-başı Vekîli) 1513

'Abdurrahmân Ağa (Şeh-zâde Sultân Mustafa'nın vâlide-i mâcideleri Kahveci-başısı) 786, 801

'Abdurrahmân Efendi (Câbî-zâde, Müderris) 110, 111

'Abdurrahmân Efendi (Meşreb Efendi-zâde, Selânik Kadısı) 597, 598

'Abdurrahmân Efendi (Mühendis, Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kazâsı) 1071

'Abdurrahmân Efendi (Rizeli-zâde, Süleymâniyye ile 'Atîk 'Ali Paşa Müderrisi, Halebü'ş-şehbâ Kazâsı) 1071, 1072

'Abdurrahmân Paşa ('Asker-i Mu'allem Başbuğu, dağlu eşkıyâsı üzerine me'mûr, Karaman Beylerbeyisi) 66, 67, 88

'Abdurrahmân Paşa (Behisnili) 1369

'Abdurrahmân Paşa (Erzurum Müftîsi, el-Hâc, Vezîr, Kara-hisâr-ı sâhib Sancağı mutasarrıfı, Van Muhâfızlığı) 168, 375

'Abdurrahmân Paşa (es-Seyyid, Vezîr, Anadolu Eyâleti'yle İznikmîd Sancağı'na ber-vech-i arpalık mutasarrıf) 80

'Abdurrahmân Paşa (Kadı Paşa 'unvâniyle müştehir, Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr u müdebbir, Vezîr, Karaman Vâlîsi, Rumeli tarafına me'mûr, Anadolu Vâlîsi, 'Amîdü'd-devle-i 'Alemdârî) 302, 303, 306, 315, 695, 737, 818, 1261, 1265, 1271, 1272, 1273, 1275, 1326, 1328, 1336, 1371, 1393, 1397, 1399, 1401, 1404, 1421, 1425, 1463; — ma'iyyeti 316; —'nın ârâmgâhı 1403; —'nın kethudâsı 67; — ordusu 308; — vak'ası 803

'Abdurrahmân Paşa (Seyyid, Vezîr, İbrâ'îl Kal'ası Muhâfızı, Livâ'-i Ankara, Kayseriyye Sancağı ilhâkıyla) 1429, 1493, 1499

'Abdurrahmân Paşa (Seyyid, Vezîr, Van Vâlîsi, Adana Eyâleti) 515

'Abdurrahmâni'l-Benâmî (Su'ûd'un kendi 'ulemâsından, Kazâ'-i Mekke) 611

'Abdurrezzâk Efendi (Re'îs-i vakt) 531

'Abdül'azîz (Su'ûd'un oğlu, Sergerde, sülâle-i dalâlet ve gümrâhîsinden şahs-ı nâ-temyîz) 46, 52

'Abdül'azîz Efendi (*Ravzatü'l-Ebrâr* adlı *Târih*'in müellifi, efâzıl-i meşâyih-ı İslâm) 1051, 1154

'Abdülbâkî Efendi (Sünbül-zâde, kuzâtdan iken zümre-i hâcegâna dahîl, Ru'ûs Kisedârı, Piyâde Mukâbelecisi, Tezkire-i Sânî, muhîl ü mekkâr, peyk-i şerr ve pâzeng-i sanî'a-i müzevvir) 1081, 1143, 1165, 1351, 1391, 1352, 1437

'Abdülfettâh Ağa (Baş-çukadâr, çâkerân-ı Mülûkâne'den) 880, 1163

'Abdülhalîm Efendi (Tezkire-i Sânî) 408

'Abdülhamîd Bey (Mektûbî-i Âsafî, Vekîl-i Serhalîfe-i Mektûbî, Küçük Rûznâme Vekâleti) 464, 855

'Abdülhamîd Efendi (Kethudâ Kâtibi, Tezkire-i Sânî) 155

'Abdülhamîd Efendi (Yeniçeri Kâtibi) 1430, 1512

'Abdülhamîd Hân (Sultân, Gāzî, Hâkān-ı sa'îd, erîke-ârây-ı Saltanat, evreng-pîrây-ı mecd ü şevket, Pâdişâh-ı Edhemî-seciyyet, Bâyezîd-sîret, erîke-nişîn-i saltanat-ı âhıret, Şehriyâr-ı cihân, cennet-mekân, merhûm ve mağfûrun leh) 51, 198, 557, 566n, 569n, 576, 581n, 642, 660, 661, 663, 664, 665, 673, 675, 677, 723, 738, 812, 831, 848, 1152, 1210, 1290, 1297, 1505

'Abdülkādir Beyefendi (Melek Mehmed Paşazâde, Hâmise-i Süleymâniyye, Sâniye-i Ayasofya-i kebîr Müderrisi, Galata Kazâsı) 409

'Abdülkādir Efendi (Mîr, mehâdîm-i 'asrın muftehar u ser-bülendi) 1490

'Abdülkādir Paşa (Vezîr, Kapudân-ı deryâ, Hanya Muhâfızı, Vezîr, Eyâlet-i Girid ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Kandiye) 102, 390, 1429

'Abdülkerîm (Macar Kal'ası neferâtının sergerde-i füccârı, nâ-bekâr, sergerde-i merkūm-i 'utüllin ve zenîm) 902, 903, 907

'Abdülkerîm Efendi (Elçi) 155

'Abdülkerîm Efendi (Keşşâf-zâde, Hâfız, Mûsıla-i Süleymâniyye, hazret-i Hâlid Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kazâsı) 409

'Abdülkerîm Efendi dâmâdı (Muhâsebe-i Evvel, Vekâlet-i Rûznâmçe-i Evvel) 840

'Abdüllatîf Efendi (Müderris, Kaban Nâ'ibi) 801, 819

'Abdülvehhâb (meşâyih-ı 'Urbân'dan) 250

'Abdünnâfi' Efendi (Mevkūfâtcı Vekîli) 1512

'Abdüşşekûr Efendi (Topcular Kitâbeti Vekâleti) 1512

'Âbid Efendi (Karamanî, müderrisînden) 1488

'Âbidîn Paşa (Cidde ve Hicâz Muhâfızı) 613

'Acem 221, 542, 631, 1370; diyâr-ı — 90, 96; Elçi-i — 1040, 1339; hükümrân-ı diyâr-ı — 90; Şehzâde-i — 91; mânend-i dem-i —â' 932; gurûr-i —âne 1041; —âne 1342; — Baba 1370; — Devleti 1484; — devletleri 411; — Elçisi 412, 1342; kavm-i —-ı nâ-fercâm 294; ferzendân-ı —'i inandıracak musanna'/müzevvir ekāvîl 411; ferzendân-ı —'i inandıracak musanna'/müzevvir ekâzîb 411; — seferi 1154; — Sefîri 980, 982, 984, 987, 1004; — Şâhı 411; — Şâhı Sefîri 980; — tâ'ifesi 84, 294; — tarafı 371, 1136; — Ülkesi 658; cilve-gâh-ı Seyyidü'l— ve'l-'Arab 898

'aceze 432, 701; —i ehâlî 183; —i eytâm 152; bî-cüm —i nisvân 308; —i nisvân 445; —i re'âyâ 183; —i ricâl 152; —i sıbyân 431, 445; —i sulehâ' 146; —i sükkân-ı Mısır 736; —i 'ulemâ' 146; —i zîr-i destân 722

'acz 26, 32, 37, , 878, 910, 1032, 1051, 1166, 1253, 1318, 1352, 1378, 1415, 1446, 1477; ibrâz-ı — 823; irâ'e-i sûret-i — 214; izhâr-ı — 878; lenger-endâz-ı lîmân-ı — 214; mertebe-i — 1458; pes-mânde-i — 1459; —âver 69; —i hâl 912; pâ-dergil-i — ü a'yâ 739; — ü a'yâsı 799

aç/ac 244, 1170; bir alay — 1156; — gelüp ac giderler 988; —ın siperi 877; — kelb 903; — köpek kassâb çengaline bakar gibi 988; — kurd koyun sürüsüne girişür gibi 824; — kurd sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi 859; —lıkdan bî-tâb/bî-tüvân 1397

açık; —da kalan kapudanlar 691; —da kalup 1126; —da komak sûreti gibi 1113; —da koyacakları 'iyân 1097; —dan boğçalar 725; —dan karârdâde 725; —dan mu'âmele-i bey' u şirâ 748; — dan rişvet 725; —dan vükelây-ı devlet 714

Açık/Açıklar (ta'bîr olunur kayıklar) 971, 972; — ile murûr 972

Açıkbaş; tâ'ife-i — 1368; — Hânı 1368; — hânları 203

'Âd 321; mânend-i rîh-i — 1146; nişâne-i rîh-i — 510; bakıyye-i —iyân ıtlâkına şâyân 1352; — makūlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri 1245
ada 70, 215, 262, 373, 395, 492, 499, 507n, 1117, 1339, 1349; gayr-i meskûn bir — 1348; kücük — 1339, 1349; — kâfirleri 1485; küçük —lar 395; —lar 374, 396, 499, 556, 620, 1134, 1348, 1476; —lar aralığı 507n, 1029, 1127, 1485; — arası 1485; — ehâlîsi 418; kalem-revinde vâki' —lar sükkânı 1465; — teshîri 543; —nın hıfzı 373; —nın vikâyesi 373; — verâsı 493
Ada (Silistire ile Karalaş miyânında) 567n, 941; — cânibi 577; —i kebîr 202, 216; — Kal'ası (müntehây-ı serhadd-i İslâmiyye olan) 968, 1028; — Muhâfızı 70, 968; — serhadleri 566, 575
a'dâ/a'dâ' 40, 46, 120, 195, 197, 201, 292, 295, 377, 428, 437, 441, 454, 501, 543, 560, 661, 680, 926, 1012, 1141, 1213, 1222, 1306, 1450; 'âmme-i — 1310; a'zam-ı — 727; bakıyye-i — 197; bekûrî-i — 738; cânib-i — 659; cümle-i — 504; eşedd-i — 1421; eyâdî-i — 1025; ğa'ile-i hücûm-i — 461; giriftâr-ı eyâdî-i — 214; giriftâr-ı yed-i — 216, 586; havâle-i gerden-i — 206; hısn-ı hasîn-i — 542; hîre-sâz-ı bâsıra-i — 689; hücûm-i — 258; i'mâl-ı menviyye-i — 1392; kâffe-i divel-i — 455; kahkaha-efzây-ı divel-i — 1272; kahr-ı — 1170; kudûm-i — 1493; kûrî-sâz-ı dîde-i — 240; mukâbele-i — 207, 231, 1284; muzâyaka-i — 1407; müdâfa'a-i — 444; müte'alhk-ı devlet-i — 747; reşk-efzâ-dâz-ı dil-i — 690; ru'ûs-ı — 493; tahzîl-i — 1221; teslîm-i — 567n, 577; üftâde-i ser-pençe-i — 1363; yed-i — 203; zebân-zede-i — 819; ciheti 1327; — donanması 214; — ile muhâre-besi 1466; — karşusu 1406, 1494, 1513; —lar 413, 720; eledd-i —ları 1394; — tarafı 214, 1327; —y-ı bed-hâh-ı devletleri 1230; pâ-zede-i —y-ı bed-peymân 517; —y-ı bed-râ 442; —y-ı bed-rây 601; —y-ı devlet 478, 1153, 1155, 1280, 1454; —y-ı devletleri elinde 1020; —y-ı dîn 268, 305, 410, 478, 508n, 581n, 598, 658, 763, 765, 1115, 1153, 1155, 1280, 1283, 1454; mülk-i rakabe-i —y-ı dîn-i bed-millet da'vâsı 1046; makhûriyyet-i —y-ı hızlân-karîn da'vâtı 455; —y-ı milletleri elinde 1020; —y-ı nâ-bekâr 180
âdâb 158, 530n, 547; bakıyye-i ashâb-ı — 1423; muktezây-ı âdâb 468n; murâ'ât-ı — 1355; —ı lâyık 334; —ı mer'iyye 185, 415; —ı mu'tebere-i divel 419; —ı risâlet 1029; —ı tekā'üde mugāyir 355; bî—lar 1422
'adâlet/'adl 9, 16, 118, 152, 566, 630, 648, 763, 766, 803, 956, 1279, 1450, 1461; âb-yârî-i — 504; icrây-ı âyîn-i — 262; icrây-ı hükm-i — 665; kisve-i — 152; kûşe-i mahkeme-i — 1511; mahz-ı — 231; muktezây-ı şân-ı — 264; tavr-ı — 136; muktezây-ı —i 'âdil-i hakīkī 719; mis-âl-i —iştimâl 261; envâr-ı şâmile-i —leri 504; —nâmeler 630; neşr-i — ü dâd 79
Adana 72, 1124; — Eyâleti 478, 515, 1064, 1513; — halkı 72; — Müteselliml 72, 99
'adâvet 59, 219, 316, 462, 470, 698, 821, 822, 827, 889, 1015, 1243, 1255, 1365; 'akd-i 'ukde-i — 133; 'aks-endâz-ı vücûh-i merâyây-ı — 252; bürîde-i mıkrâz-ı — 584; havâle-i süyûf-i — 1261; i'lân-ı — 1027; itâle-i ser-pençe-i — 1269; izhâr-ı — 40, 127, 251, 619; küşte-i tîğ-i — 1039; merkez-i — 507n; müsellem-i eyâdî-i ashâb-ı — 1264; pâ-zede-i — 255; sâbıka-i — 823; şiddet-i — 474, 1122; 'udde-i mu'idde-i 'ayn-i — 418; —i kadîme 963; —i münâfikâne 1099; —i samîmiyye 1073; — izhârı 620; —ler 325, 496, 499, 771; lehîb-i nîrân-ı —leri 1265; nazar-ı —leri 338
âdem 54, 79, 95, 166, 200, 204, 207, 218, 236, 378, 434, 438, 478, 594, 653, 675, 698, 712, 718, 725, 758, 795, 799, 804, 817, 850, 867, 875, 994, 1005, 1008, 1026, 1030, 1045, 1050, 1073, 1103, 1155, 1157, 1166, 1184, 1252, 1260, 1273, 1276, 1359, 1370, 1379, 1383, 1398, 1401, 1419, 1427, 1452, 1454, 1462, 1466, 1470, 1498; aslı gavrına vâsıl olmuş — 1013; benî — 450; bî-kudret — 239, 689; cânı istediği — 1027; cesûr bir — 1191; dânâ — 1427; deryây-ı benî— 137; itlâf-ı benî — 69; kâmil — 1427; kâmil kıyâfetlüce — 1383; kâr-güzâr — 338; mahsûs — 396; mahşer-i nev'-i benî — 362; menâzım-ı benî — 10; mürûvvet-mend olan — 700; müsellah — 1271; nev'-i benî — 541; nizâm-ı dahl ü harcını buldurmuş — 768; pür-dil bir — 1191; sâde-dil — 479; zeber-dest — 532; deryây-ı benî —'den kinâyet 249, 691; —e tezvîc 1391; — irsâli 404; fesân-ı —iyyet 206; güzîde —ler 487; mu'teber —ler 487; ze-bûn —ler 662; —ler 83, 201, 207, 487, 508n, 890, 905, 978, 980, 984, 987, 988, 1014, 1068, 1110, 1202, 1259, 1261, 1266, 1272, 1368, 1390; —leri sürmek 1355; kol kol —ler tesyîr 1062; — tedârükü 199
'adem; bahr-ı — 259; diyâr-ı — 1496; gark-ı deryây-ı — 1485; lağm-ı rağm u — 476; ma'rûz-ı ma'raz-ı — 1260; mısr-ı — 1234; reh-rev-i diyâr-ı — 436; sûret-i — 863; üftâde-i gayâbeti'l-cübb-i — 1265; —i ehliyyet 567; —i ehliyyeti nümâyân 571; —i emniyyet 1238, 1390; —i gaflet 1212; —i halâs 1275; —i ısgāya sebeb 1075; —i ıttılâ' 1075; —i i'tâ 348; —i i'tibâr 277, 419; —i i'tibârlar 403; —i icrâlar 279; —i idâre 200, 226, 602; —i idrâk 1273; —i ihbâr 420; —i ihtimâm 244; —i iktidârları 887; —i imkân 1257; —i imtizâc 44, 592; —i imtizâc endîşesi 774; —i in'izâlleri 242, 691; —i inhilâl 1249; —i

isti'dâd 377; —i istîhâl 377; —i istihkâk 686; —i istiklâl 806; —i itâ'at 40, 196, 292, 1331; —i itâ'atleri 1080; —i kâbiliyyet 238; —i kabûl 258, 1194; —i kanâ'at 1260 1488; —i karârlar 670; —i kudretler 544; —i liyâkat 922; —i liyâkatleri 742; —i ma'rifetler 546; —i ma'zûliyyetler 692; —i mahkûmiyyet 160; —i mukâbeleler 669; —i mukâvemetler 669; —i murûr 263; —i muvâfakat 1263; —i mübâ'adet 950; —i mübâlât 757; —i müdâhale 220, 886; —i müdâhale şartı 553; —i mülâhaza 224; —i mütâba'at 1368; —i nazar 1190; —i nizâm 193, 216; —i rağbet 256; —i rızâ 584; —i ri'âyet 40, 174, 582; —i sirâyet 1258; —i ta'arruz 59; —i tahliye 1103; —i tasdîk 136, 401, 407, 1194; —i tasdîk keyfiyyeti 398; —i tasdîk mâddesi 403; —i te'ehhül 234; —i teb'îd 695; —i teba'iyyet 1251; —i tecâvüz 263; —i tecdîd 283; —i tecribe 706; —i tevakkuflar 670; —i ülfetler 546; —i vukûf 1258; —i vürûd 1444; nezd-i bâgıyâneler-inde — menziline mütenezzil 739; — menzili 821

Âdem (Hz., Ebu'l-beşer) 843, 1286; hibe-i 'ömr-i — 843; —i Sânî menzilesinde (mazhar-ı nûr-i Hılâfet olan Sultân-ı İslâm) 1286

Âdem Ağa (Ada Muhâfızı'nın birâderi) 70

Âdem Efendi (Kudüs Mollası) 81, 87

Ader [=Robert Adair, İngiltere Miniştrosu, Murahhas ve Elçi) 1376, 1432; — cânibi 1439

'âdet 78, 535, 698, 806, 838, 885, 888, 980, 1026, 1392, 1453; 'alâ kabîhi'l— 1338; 'ale'l— 1455, 1466; bâtıl — 1252; emr-i hârikü'l— 1284; hasbe'l— 1457; hılâf-ı — 712, 1317; icrây-ı — 196, 1272; —den ziyâde şu isti'mâl/sarf 979; —i 'aliyye 570, 1468; —i 'aliyye-i Rabbâniyye 152; —i bî-sa'âdetleri 792, 1050, 1359; —i cemîle 852; —i dîrîne 769; —i dîrîneleri 108; —i ebnâ'-i zemân 821; —i Efrenciyye 969; —i esnâf-ı bî-mürüvvet 500; —i kabîhalar 1253, 1272; —i kadîme 841; —i kadîmeler 193, 1441; —i me'lûfe 745; —i me'lûfeleri 1027; —i mecbûle 1066; —i mesbûka 1151; —i mu'tâde 1411; —i müstemirre-i vârisân-ı bî-insâfân 1477; —i müstemirreler 509; —i nekbet-me'âb 957; —i sa'âdetleri 517, 948; —i seyyi'e 38; —i seyyi'eleri 1373; —ler/'âdât 159, 199, 676, 987, 1002, 1265, 1267, 1309, 1316, 1354, 1425, 1459, 1468, 1500; hârik-ı — menkabetler 665

'Adlî (Sultân II. Mahmûd'un mahlası) 1207, 1209, 1301, 1302

'adû 200, 207, 222, 567n, 712, 924, 1450; seyf-i — tedmîr 665; —yi ashâb-ı câh 1260; —yi ashâb-ı devlet 1260; —yi bî-emân 774, 1059; —yi cebân 196; —yi ciğer-hâr 774; —-yi devlet 509; —yi dîn 509, 711; —yi dîrîn-i pür-kîn 428; —yi fitne-cû 200; —yi hâtır-şiken 594; —yi hûnhârlar 321; —yi mekkâr 287; müte'ahhid-i indifâ'-ı hecme-i —y-i mesfûr 255; —yi mücâhir 821; —yi siyehkâr 815

âferîn 68, 83, 731; —fermây-ı istihsân 228; — gûyâ 1427; —gûyân 1044; —hân-ı bî-hisâb 492; —ler 1323

âfet 63, 1166; şeytân 'akıllu bir — 547; —i devlet 1405; —i devrân 1435; —i gümrâh 1075; —i ikbâl 1405; —i inhidâm 147; —i kûh-fersâ sadmesi 512

âfîtâb 1356; gevher-i — 1225; gurûb-i — 1500; tâ be-— 1054; âyîne-i —âsâ 434; envâr-ı —âsâ 1503; —âsâ bî-karârı 785; — gibi ebr-i inzivâda nihân 1224; —ı 'âlem-tâb-ı ferrleri 1046; —ı 'âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân Mahmûd-i mülk-ârâ 1293; —ı 'âlem-tâb-ı saltanatları 1046; mânend-i —ı 'âlem-tâb nûran-nûr 1203; —ı 'âlem-tâb-ı teveccüh-i Hidîvâne 1230; —ı cihân-tâb-ı münîrî 777; —ı cihân-tâb-ı vücûd-i 'âlem-sûd-i mes'ûdları 1206; —-ı devletleri 987; —ı ikbâlleri 987; —ı saltanat-ı Osmânî 496; —ı saltanatları 543; — misâl 1357; —rahş 293

'âfiyet 76, 287, 508n, 637, 1206, 1230, 1279; nasîb-i — 1131; nûl-i — 120, 616; —i Mülûkâne 504; bünyân-ı —leri 759; —leri 1296

Afrika 221, 270, 542; sevâhil-i — 373; — memleketleri 1024; — sevâhili 1339; — tarafları 1340; — Ülkesi 43

'afv 68, 106, 119, 153, 264, 390, 494, 592, 743, 818, 823, 825, 861, 890, 1090, 1128, 1155, 1211, 1243, 1401, 1454; istid'ây-ı — 169, 1075, 1270; kâbil-i — 1270; kalem-i — 219; mazhar-ı — 219, 1271; —a makrûn 1507; — bâbında 820; —ı 'aliyye 477; —ı cerâyim 357, 1090; —ı hazret-i Şehriyârî 1401; —ı kusûr 33; —ı Şehinşâh-ı enâm 37; —ı Şehinşâh-ı Sikender-serîr 134; —ı Şehriyârî 129; —ler 1270; — mâddesi 1090; — sudûru 705; — u safh 644; — u safh-ı kerîmâneleri 1401; — ü gufrân 46; — ü igmâz 33

afyon; dâru'n-nedve-i —hârân 1379; —i 'akl 1182; —i şu'ûr 1182

agniyâ/agniyâ' 374, 1241; büyût-i — 313; meşâhîr-i —dan 170; —lar 709; —y-ı belde 323, 1247; —y-ı esnâf 909; —y-ı zemân 650

Agusturya erâzîsi 1340

Aguşe [=Agaşe?] Kadısı (Dağıstan'da) 205

Ağa 128, 228, 229, 235, 247, 459, 490, 606, 614, 670, 773, 883, 905, 907, 920, 931, 1155, 1170, 1200, 1263, 1308, 1311, 1373, 1386, 1422, 1456; — cenâbları 525, 904, 1428; — efendimiz 903; —lar 193, 197, 217, 428, 437, 776, 779, 836, 901, 903, 905, 1263, 1362, 1371; —lar Ağası 1253, 1392; —lık 230, 1372; —lık hil'ati 389; —lıklar 440; sağ/sol kol —lıkları 229, 671; Baş— neferâtı 1097; — Ortası 233; Baş—sı 725; —vât-ı Ocak 454; şân/şöhret sâhibi —vât

1325; —vât 1143, 1269; —vât alayı 966; Rikâb-ı hümâyûn —vâtı 301; —vât-ı erba'în 145; — yân 433; —yân-ı bî-iz'ân 1268; —yân-ı Enderûn 1312, 1424; —yân-ı Harem-i muhterem 145; —yân-ı sadâkat-kârân-ı Ocağ-ı 'âmire 833; zümre-i —yân-ı zühal-mahall 516; —yı Bâbü's-sa'âde 1313; —yı Dâru's-sa'âde 44, 516, 841; —yı Dâru's-sa'âde Yazıcılığı 841; —yı mahbûs 905; —yı maktûl 932, 1260; —yı mûmâ ileyh 80, 126, 303, 325, 388, 439, 444, 448, 489, 525, 606, 779, 822, 921, 1097, 1422, 1500; —yı müşârun ileyh 516, 521, 523, 842, 1498; —yı Ocağ-ı Segbân 1275; —yı Yeniçeriyân 86, 387, 605, 931, 1141, 1326, 1485

ağac/ağaç; her cins — 1001; içleri —dan ıskaralı 975; — dikmek 1002; — enfiyye kutusu elinde 1005; — kabuğu tellerinden nesc 974; — kabuğu yemek fıkrası 551; —lar 979; yolları muntazam —lık 987

Ağa-kapusu 503, 787, 791, 834, 847, 903, 905, 907, 1062, 1253, 1260, 1266, 1268, 1374, 1386, 1397, 1399, 1401, 1416; — pîş-gâhı 1322, 1260, 1257

Ağa Köyü (Nehr-i Turla'nın berü yakasında) nâm karye 425

*ağız otu*nu meslûb 1447

Ağustos (Üçüncü, Leh Kıralı) 548, 550, 553

Ağustos-i Evvel (Saksonya Hersekı) 548

âh 722, 1218, 1231; hem-râhî-i 825; dem-sâz-ı — ü enîn 446; — u enîn 701; —ı 'âşık-âsâ 1403; —ı âteşîn-i 'âşık-ı şeb-i zindedâr-misâl 387; —ı cângâh 524; —ı serd çekûp 715

ahbâb 825, 873, 1216, 1378, 1496; e'azz-i — 1239; e'izze-i — 1121; sulehây-ı — 868; —a telattuf 560; — iftârı 1412; —la meclisde musâhabet eder gibi lâkaydâne 1495; —lar 1379

ahbâr 13, 14, 15, 28, 62, 149, 333, 531, 583, 792, 1107, 1308, 1340, 1346, 1402, 1415, 1480, 1484, 1487; celb-i — 747; eryâh-ı — 1340; isticlâb olunan — 1340; istitlâ'-ı talâyi'-i — 1415; itâre-i — 779; itâre-i tuyûr-i — 748; sâmi'a-dârı — 1480; —ı ahyâr 14; —ı âtiye 32; iblâğ-ı —ı dûşîne 1402; ciğer-sûz olan —ı melâl âsâr 1146; —ı mesmû'a 1487; —ı mevsûka 340; —ı müfessirîn 20; —ı Nebeviyye 19; —ı nigûhîde-me'âl 1134; —ı pîşîn 21; —ı pür-hısas 20; tevârüd-i —ı sahîha 638; —ı sahîha 1340; —ı sârre 601; —ı sıhhat-âsâr 1346; ba's-i —ı ta'cîl 1193; —ı târîh-gûyân 15; ba's-i —ı tekāzâ 1193

'ahd 78, 161, 287, 312, 458, 562, 567n, 586, 699, 826, 1091, 1358, 1383, 1385, 1389, 1438, 1474; 'akd-i râye-i — 1166; bed— 414, 445; hasbe'l— 345; hılâf-ı — 350; karîbü'l— 426; lâzime-i — 1090; nakz-ı — 206, 396, 415, 453, 454, 462, 468n, 562, 565; nitâk-bend-i — 634, 716; nüvişte-i sahîfe-i — 250; sübha-i — 420; rabt-ı nitâk-ı — 1386; rabt-ı peyvend-i — 593; rabt-ı rişte-i — 1334; şedd-i rişte-i — 577; şerâ'it-ı — 852; tecdîd-i — 164; terfî'-i râyât-ı — 1265; tesdîd-i bâzûy-i — 1053; tevsîk-ı — 99, 884, 1399, 1419; tevsîk-ı 'akd-i — 312; —en 281, 401; —ı 'Alemdârî 1381; — bi'r-Rasûl 1333; nakz-ı — hâlâtı 467; —i akreb 1338; —i câhil 894; —i ekîd 1096; —i iclâl 1422; —i istikāmet-'akd 832; —i kadîm 771; —i 'Osmânî 761; —i pür-meserretleri 1213; —i pür-şehd-i kirâmîleri 1296; —i Rasûlullâh'ı tekrâr/yâd 832; —i sadâretleri 113; —i Saltanat 841, 915, 1503; —i saltanatları 1295; karâr-dâde-i —i samîm 297; —i tedâfü'î 251; —i übbehet 1422; —i vesîk 1384; —i Vezâret 1504; hakīkī —i vifâk 295; tekme-i girîbân-ı —leri 1168; nakz-ı — şe'âmeti 555, 566n, 567n, 576; —-şiken 721, 727; —şikenî 416; —ullahı tekrâr/yâd 832; tevsîk-bend-i — ü sevgend 1059

âhen; minfeha-i —ger-âsâ 272; —în 1495; —înhisâr 1354

âheng 810, 1447; müft— 1214; müft-hâr-i — 1214; zûd u hûrd — 443; — etmek 987; —i bagy 926; —i bî-usûl 53; —-i cem'iyyet 1215; —i ceng 442, 1067, 1132, 1181; —i harb 1135; —i hınyâ-ger-i hâme-i hezâr-destâne 321; —i kıtâl 1135; —i mukātele 732, 1067; —i senî-i Hicâz 519; —-i terâne-i bî-usûl 140; —i tuğyân 926; —perdâz-ı ceng-i dilîrâne 441

*âhır*et 46, 86, 104, 831, 961, 1508; 'azm-i râh-ı — 967; dâr-ı — 536; münkir-i — 40; zahr-ı — 1049; 'âlem-i — gibi 882; — gibi 1392

Ahusha 106, 598, 903; — misillü 598; — semti 1067; Memleket-i — vâlîleri/ zâbitânı 220

'ahid-nâme 203, 210, 213, 251, 253, 261, 272, 289, 340, 552, 1015, 1088, 1329; ma'kūd olan — 416; ber-mûceb-i — hümâyûn 347, 351; —i hümâyûn 347; —i mersûle 340; —i mukarrere 430; —i müzevvir 20; ber-mûceb-i —i şart 347; te'âtî kılınan —ler 394; —ler 211, 213, 219, 273, 348, 394, 1015; — şurûtu 552; — tanzîmi 1085

ahkâm 11, 18, 19, 159, 518, 701, 805, 1024, 1240; 'âmme-i — 539; dâ'ire-i — 186; icrây-ı — 12, 86, 90, 123, 152, 212, 222, 379, 617, 653, 1035, 1409; neşr-i — 64, 250; —ı 'adîde-i şedîde 630; —ı dîn 11; —ı dîniyye 1036; —ı dîniyyeleri muhtell 1399; —ı İlâhî 11; —ı İslâmiyye 511; —ı Karakūşî'ye kuşlar kondurarak 1462; —ı kesîre 861; —-ı külliyye 943; —ı muzahrafa 1173; —ı münîfe-i ma'delet-iltizâm 852; —ı Müslimânî 895; —ı müteferri'a 110; —ı nâfize-i hazret-i Şehinşâh-ı İslâm 1310; —ı Pâdişâhî 1331; —ı Rabbâniyye 20; —ı sâ'ibe 69; —-ı sâ'ire-i yakīniyye 751; —ı seniyye-i Sultânî 1288; —ı Sultânî 62, 65; —ı şer'î 1279; tevhîn-i ahkâm-ı şer'iyye 1408; —ı

şer'iyye 18, 138, 647, 766, 1239; —ı şer'iyyeden bî-mübâlât 1470; —ı şer'iyyeden gāfil 717; —ı şerî'at 11; —ı şerî'at-i 'aliyye 898; —ı şerî'at-i garrâ 23, 658; —ı şerî'at-i mutahhere 503; —ı tabî'iyye gibi 1286; —ı uhreviyye 1508; — istihrâcı gibi 1498; tefâsîl-i —ları 674; — makūlesi 1488; — takrîr 943

ahlâf 410, 1051, 1072, 1152, 1472; eclâf-ı — 311, 552; kâr-güzârân-ı — 1338; zîver-i hazâ'in-i şehriyârân-ı — 1342; —ı eslâf-ı eclâf 1175; —ı İblîs-i racîm 553; —ı me'âlî-ittisâflar 557; —ları 213

ahlâk 116, 158, 1072, 1365; bed— 1465; erzel-i — 24; kütüb-i — 754; mekârim-i — 19; müzekkî-i — 21; tagyîr-i — 806; zemâyim-i — 1284; hâric ez—ı beşer 817; —ı fâzıla 744; —ı hamîde 1221; —ı hasene-i sâ'ireleri 1434; —ı marzıyye 1306; —ı mezkûre-i pederî 1424; —ı nâ-marzıyye 1073; —ı rediyye 77; —ı sâ'ireleri kaleme gelmez 1391; —ı sütûde 525

ahlât 1191; ihtilât-ı — 657; izdihâm-ı — 909; ihtilât-ı —ı rediyye 646; urcûfe-i —ı 'avâmm 694; —ı fâsideleri 369; —ı rediyye 1336; —ı rediyyeden pâk 1404; — makūlesi 644

Ahmed (Muhzır) 1337

Ahmed; — ism-i şerîfleri 1290; huzûz-ı millet-i müstakīme-i —iyye 901; — kelimesi 1277

Ahmed 'Afîf Efendi (hulefâdan, Âmedci Vekâleti) 464

Ahmed Ağa (Arnabûd, Baş-çukadâr, Büyük Mîrâhûr) 1312, 1430

Ahmed Ağa (Arnavud, Sergerde, merd-i kārgüzâr) 1336

Ahmed Ağa (Cebeci-başı) 154

Ahmed Ağa (Gümüşhâne Emîni, Edime Bostancı-başısı) 303

Ahmed Ağa (İbrâ'il Nâzın, şîr-i bîşe-i vigā) 708, 1493, 1499, 1500

Ahmed Ağa (Kapucu-başı, Hüseyn Paşa Kethudâsı, İznikmîd Sancağı) 80

Ahmed Ağa (Mığalgara A'yânı, Mu'ârız tarafına Başbuğ) 461

Ahmed Ağa (Nu'mân Paşa Kethudâsı, Musul Beylerbeyisi, Mîr-i mîrân) 1438

Ahmed Ağa (Silahdâr, Başbuğ) 1242

Ahmed Ağa (Topcu Ocağı Kethudâsı, Topcu-başı Vekîli) 1513

Ahmed 'Âsım Efendi; bk. **'Âsım Efendi** ('Ayntâbî, Seyyid, Vekāyi'-nüvîs, Râkımu'l-hurûf)

Ahmed 'Azîz Efendi (Masraf-ı Şehriyârî, Rumeli Vâlîsi ma'iyyetinde Zehâ'ir Nezâreti, Şıkk-ı Sâlis Defterdârı, Umûr-i Bahriyye Nâzırı, Defterdâr-ı Şıkk-ı Sânî, Balçık Kazâsı'na nefy, İsma'îl Kal'ası'na Nüzül Emâneti) 148, 155, 953, 1314, 1494

Ahmed 'Azmî Efendi (Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ) 843, 879, 924

Ahmed Bey (Adana Mütesellimi) 99

Ahmed Bey (Çayır-zâde, Küçük Mîrahûr) 391, 954

Ahmed Bey (Dârendeli hafîdi, kapucu-başılardan, Başbâkī-kulu, Çavuş-başı) 879, 1483

Ahmed Bey (Eyâletlü Nâzırı) 340

Ahmed Bey (Hasan Paşa-zâde, Kudüs-i şerîf Kazâsı) 81

Ahmed Bey (Şıkk-ı Sânî, Defterdâr-ı Îrâd-ı Cedîd, Nizâm-ı Cedîd Defterdârı) 408, 801, 818

Ahmed Bey (Turnacı, Rikâbdâr, Silahdâr) 841, 880, 915

Ahmed Bey/Efendi (Sır Kâtibi, Mâbeyinci, müstevlî-i Enderûn, müstevliyân-ı dā'ire-i devlet ve dest-bürdân-ı Saltanat olanlardan, nakdgerânlardan) 474, 533, 801, 806, 807, 815, 847, 848, 864, 865, 868, 869, 894, 898, 1477

Ahmed bin Ebu'n-Nasr (Medîne'ye Kadı) 612

Ahmed bin Hanbel (İmâm-ı ekmel) 50

Ahmed Dayı/Paşa (Cezâ'ir-i Garb Ocağı'nda Defterdârlık hıdmetinde müstahdem, Cezâ'ir-i Garb Beylerbeyisi) 185, 1429

Ahmed Efendi ('Alemdâr Paşa havâşîsinden, Köse Kethudâ dimekle müştehir, Vezîr'in Rus-cuk'da Kethudâsı ve kuvve-i müdîresi, kuvve-i 'âkılesi ve yed-i 'âmilesi, kuvve-i 'âkılesi mesâbesinde, belki cümletü'l-mülkü, fenn-i hîle vü mekr u huc'anın İbn Sînâ'sı, ya'nî ortalığın Köse Kethudâsı) 1159, 1185, 1187, 1359, 1363, 1421, 1422, 1424, 1426

Ahmed Efendi (Ağa Mehmed Paşa-zâde, Mîr, Seyyid, Dârul-hadîs-i Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ'-i İzmir) 1484

Ahmed Efendi (Çineli, Madrûbî, Seyyid, Şeyhu'l-'ulemâ', Anadolu Pâyesi, 'abd-i müznib) 152, 153, 1488

Ahmed Efendi (Debbâğ-zâde, Üsküdar Kadısı) 90

Ahmed Efendi (İmâm-ı Evvel-i Şehriyârî, Sadr-ı Anadolu) 1262

Ahmed Efendi (Kırımî, Fâtih Sultân Mehmed zamanı 'âlimlerinden) 569

Ahmed Efendi (Seyyid, Fetvâ Emîni) 475

Ahmed Efendi (Seyyid, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı) 81

Ahmed Efendi (Seyyid, Sipâh Kâtibi) 1483

Ahmed Efendi (Şeyh-ı sahhâfân, Medîne-i münevvere Kadısı) 111

Ahmed Efendi (Tezkire Nâ'ibi) 1262

Ahmed Efendi (Topçular Kâtibi, Sipâh Kâtibi) 1140

Ahmed Es'ad Efendi (Mehmed Sâlih Efendizâde, Şeyhulislâm, muhibb-i merâtib, mükibb-i menâsıb, fülk-haslet, bâdbân-tabî'at) 332, 333, 523, 803, 804, 909, 1236, 1273, 1321, 1423, 1489; — nevbetinde 1489

Ahmed hazretleri (İmâm) 55

Ahmed Hurşîd Paşa (Tırhala Sancağı mutasarrıfı, Vezîr, Kara-hisâr-ı sâhib Sancağı, Eyâlet-i Trabzon, Vezîr, Eğriboz Muhâfızı, Mora Eyâleti, Niş muhâfazası şartıyla) 146, 155, 168, 384
Ahmed İshak Efendi (Fındık-zâde, Selânik Kadısı, Edirne Pâyesi) 1135
Ahmed Muhtâr Efendi (İshak Efendi-zâde) 379
Ahmed Muhtâr Efendi (Mollacık-zâde, Sadr-ı Rûm) 792, 833, 944, 1187, 1355
Ahmed Muhtâr Paşa (Tepedelenli-zâde, Tırhala Sancağı'na mutasarrıf, Mîr-i mîrân, Livâ'-i İnebahtı) 515, 1430
Ahmed Necîb Efendi (Samakovî-zâde, Edirne Kadısı, Mekke Pâyesi) 1135
Ahmed Nûrî Bey (Ganem Kitâbeti) 1430
Ahmed Paşa (Bağdâdî, Seyyid, Mîr-i mîrân, Çorum Sancağı'na mutasarrıf, Livây-ı Akseray, Livây-ı Eskişehir) 856, 1429
Ahmed Paşa (Cezzâr, Vezîr, Tevliyet-i Mısır, Eyâlet-i Şâm) 32, 34, 37, 38, 39, 43, 56, 57, 92, 101, 126, 128, 129, 153, 268, 734, 740, 758, 821, 875, 1238; — Kethudâsı 102; —ılar 102; — merhûm gibi 1114; — muhallefâtı 59, 102; — 'utekâsı 92
Ahmed Paşa (Hâ'in, Mısır Vâlîsi, selefde) 1236
Ahmed Paşa (Hezâr-pâre) gibi 807
Ahmed Paşa (İznikmid Mutasarrıfı) 1144
Ahmed Paşa (Kesriyyeli) 589
Ahmed Paşa (merhûm Hasan Paşa'nın oğlu) 1070
Ahmed Paşa (Seyyid, Mîrahûr-ı Sânî Pâyesi, Serbevvâbîn, Vezîr, İç-il Mutasarrıfı, Rumeli Pâyesi, Akseray Sancağı, Niğde Sancağı, Kocaili Sancağı) 100, 140, 180, 515, 856, 945, 1430
Ahmed Reşîd Bey (Burusa Pâyesi, Teşrîfâtcılık Vekâleti) 954
Ahmed Reşîd Efendi (Sıdkī-zâde, İzmir Kadısı, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 944
Ahmed Reşîd Efendi (Tatarcık 'Abdullah Efendi-zâde, Seyyid, Kādî-i Mısır) 617, 1306
Ahmed Safî Efendi (Beylikci-i sâbık, hıdmet-i Riyâset Vekâleti) 155, 464
Ahmed Şâkir Efendi (Bekir Efendi dâmâdı, Hubûbât Nâzırı, Nişâncı Vekîli, Nâzır-ı Darbhâne) 75, 153, 465, 1144, 1430
Ahmed Vâsıf Efendi; bk. Vâsıf Ahmed Efendi (Re'îs, Vekāyi'-nüvîs, Murahhas-ı Sânî)
Ahmed-zâde (el-Hâc, Vîrânşehir Voyvodası) 134; —'nin Kapu Çukadârı 797
ahşâb 987; — binâ 1002
ahter; —i dünbâle-dâr-ı âsümân 941; —-i fahr 293; —i ferhunde-ter 114; —i ibtihâc 293; —i ikbâl 120; —i tâli'-i nigûter 941
Ahûnd 1040, 1053; — cenâbları 1042; —i Kebîr 838; —i mûmâ ileyh 1044
ahûr 245, 438, 663; —dan yeni çıkmış 1469; —i Hâssa 1110; —lar 1137
Ahur-kapu 486, 828; — dervâzesi 489
ahvâl 18, 37, 39, 47, 51, 56, 59, 82, 84, 91, 98, 103, 114, 119, 121, 126, 129, 138, 148, 157, 158, 160, 174, 180, 187, 279, 289, 303, 374, 446, 458, 501, 543, 560, 573, 585, 624, 626, 656, 678, 694, 701, 714, 718, 758, 760, 763, 826, 840, 873, 893, 960, 966, 1003, 1013, 1039, 1045, 1075, 1125, 1218, 1238, 1240, 1327, 1353, 1365, 1492, 1493; 'acâ'ib-i — 1362; 'âkıbet-i — 612; 'âmme-i — 363, 428, 1337; 'avâkıb-ı — 84, 660; berrânî olan — 1320; betâ'in-i — 553; cemî'-i — 1433; der-dest oldukları — 1379; elzem-i — 397; fesâda varmış — 667; fesâd-ı — 54; fî külli'l— 481; hakāyık-ı — 51, 126, 157, 1480, 1481; icmâl-i — 990; istidrâk-i halel-i — 682; istikşâf-ı — 1181; kâffe-i — 62; kuhh-i — 378; muktedây-ı — 539; muktezayât-ı — 1158; müfredât-ı — 475; müştebihu'l— 372; nefslerine dâ'ir — 1387; netîce-i — 1016, 1017; revnak-ı — 626; sevâbık-ı — 280; sevâlif-i — 279; su'âl-i — 580; sûret-i — 794, 958, 1159, 1217, 1470; şahs-ı garîbü'l— 38; şîrâze-i — 277; tanzîm-i — 224, 1480; tecârîb-i — 626, 1097; tebdîl-i — 259; 'avâkıb-ı —e nigerân 772; çok — görmüş 804; tünd-bâd-ı harmen-i —i 584; zevâhir-i — 65, 92; mezâyây-ı —e vâkıf 495, 1158; —i 'âkıbet 877; —i 'âlem 36, 563, 803, 876, 1287; —i 'âleme cehâleti 1166; —i 'âleme intikāl 1420; —i Âsitâne 1420, 1422, 1482; —i bahriyye 121; —i berriyye 121; —i berzede-i sâmân 129; —i bilâd 115; —i cihân 1157; —i cünd-i bî-nizâm 225; —i dehr-i bî-devâm 1419; —i devlet güft-gûsu 769; —i Devlet-i 'aliyye 1171, 1379; —i diveli dânâ 1129; —i enâm 768; —i felâket-iştimâl 769; —i felâket-me'âl 378; —i 'ibâd 115; —i 'ibret-iştimâl 204; —i mechûletü'l-'avâkıb 877; —i memâlik 877; —i memâlik-i 'Osmânî 1295; —i memleket 1427; —i meşrûha 280; —i Mısrıyye 98, 358; —i Mısrıyye sebebiyle 278; —i mûcibetü'l-'ibret 224; —i müteferrika 641; —i nâ-pesendîde 326; —i nâs 647; —i pîşîn 756; —i pür-ihtilâl 1435; —i pür-melâl 873, 1355; pürsiş-i çigûnegî-i —i rûzgâr 489; —-i rûzgâr 1435; —i sefer 1176; —i Tersâne-i 'âmire 686; —-i ümem 70; tebeddül-i —i zeman 253; —i zîr u bâlâdan bî-haber 750; —ler 40, 49, 734, 896; mebâdî-i —leri 47; —leri mütegayyer 1408; —lerini su'âl 437; —lerini tecessüs 437
ahz 128, 311, 793, 1250, 1422, 1425, 1464, 1482; meşgûl-i — 1376; peyvend-i silsile-i — 818; üftâde-i pençe-i — 812; —ı 'ibret 858, 1329; —ı emvâl 98; —ı eşyâ 98; —ı hüccet 834; —ı intikām 191, 195, 198, 208, 217, 307, 310,

331, 700, 763, 888, 914, 923, 1035, 1202, 1303, 1419, 1450; —ı intikām ta'bîrâtı 924; —ı kazgān 787; —ı miftâh mâddesi 1305; —ı pâdâş 331; —ı rişvet 690; —ı sâr dâ'iyesi 77; —ı zi'l-batşi'ş-şedîd 1360

Ahzâb; Sûre-i — 1220; mücerreb — müdâvemetleri 509; mücerreb — tilâveti 512

'â'idât 344, 356, 528, 1090; —ı mîriyye 1372

Akadimya (ta'bîr olunur medreseler inşâsı gibi) 546

Ak-ağalar Kapusu 1197

Akā İbrâhîm (Hoy Müftîsi, Ahûnd, Elçi-i İran, fuhûl-i 'ulemâdan) 1040, 1369

'akā'id/'akāyid; tagyîr-i — 657; —i 'atîkaları 158; —i bâtıla 54; tagyîr-i —i dîniyye 1408; —i dîniyye 751; —i dürüst 896; —i fâside 52; —i hakka 896; —i hakka-i İslâmiyye 898; —i İslâmiyye 895; safâyih-i —i hakkaları 900; —i herzesımâtlar 54; —i müteceddide-i felâsife-i tabi'iyyîn 157; —i sahîfe 50; —i zâyife 54; —ler 158

'akār 1000; dâhil-i 'idâd-ı —ât 646; —ât 760, 1252; —âtlar 824; —lar 998

Ak-bıyık tarafı 1402

akca/akça 132, 139, 188, 194, 197, 201, 225, 229, 232, 244, 267n, 275, 300, 353, 448, 471, 511, 685, 691, 704, 724, 725, 758, 762, 786, 858, 890, 947, 997, 999, 1141, 1252, 1335, 1411, 1445, 1484, 1501; bakır — 982; kise — 144, 163, 164, 249, 338, 378, 532, 565n, 575, 596, 692, 696, 723, 725, 758, 860, 864, 890, 979, 998, 1000, 1065, 1070, 1177, 1426, 1495, 1501, 1504; mudahhar — 227; nakd — 860; sure-i tasavvurdan bîrûn — 870; beşlik — elminde 999; ellerindeki — 995; — dînlü yâdigârlar 449; — kuvveti 74; dest-res olduğu —lar 1508; —lar 63, 74, 451, 898, 909, 1045, 1047, 1089, 1113, 1336, 1443, 1493; nısf —larını istîfâ 1353; —lık 1228; —lık nesne 1411; —nın husûlü 998; —sız bir habbe almamak 994; —sız kaldıkları 1444; — tedârükü 227, 1177

'akd 212, 213, 215, 253, 273, 277, 283, 393, 395, 401, 403, 406, 434, 446, 462, 559, 568n, 579, 620, 829, 852, 934, 935, 936, 940, 956, 990, 1007, 1014, 1037, 1084, 1085, 1086, 1088, 1098, 1100, 1103, 1105, 1108, 1126, 1192, 1334, 1342, 1347, 1375, 1432, 1438, 1440, 1445, 1446, 1447; fahl-i katâr-ı hall ü — 806; girih-beste-i — 344; işmâm-ı râyiha-i nakz-ı — 563; ; mecâlis-i müte'addide — 1330; pezîrây-ı — 578; rişte-tâb-ı — 911; — eylediği ittifâkın semeresi 578; tevsîk-ı —i 'ahd 312; —i 'ahd 699, 826; —i 'ahd-i muvâfakat 1358; —i 'akîde-i icmâ' 735; —i 'aşere 1290; —i 'udvân 777; —i 'uhûd 313; —i 'ukde-i 'adâvet 133; —i 'ukde-i bâl 817; —i 'ukde-i imzâ 1079; —i 'ukde-i ittifâk 1070; —i 'ukde-i karâr 1079; —i âhâd-i mertebe-i 'aşerât 1290; —i âştî 1094; —i cem'iyyet 588, 1362; —i cem'iyyet-i nihânî 1323; —i dâ'ire-i meşveret 903; —i dostî 470; —i encümen 1325, 1329; —i encümen-i hasbihâl 1398; —i encümen-i hâss 780; —i encümen-i meşveret 191, 215, 228, 357, 359, 563, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324; —i encümen-i mükâleme 1445; —i encümen-i şûrâ 162, 453, 454; —i fu'âd 701, 714, 769; —i halka-i cem'iyyet 922; —i halvet 1057; —i hıkd 320; —i hulûs 985; —i ictimâ' 1181; —i ihtişâd 332; —i ittifâk 59, 295, 404, 411, 565n, 575, 593, 1088, 1334, 1480; —i ittifâk-ı müselles 295, 1040; —i ittihâd 59; —i ittihâd-ı kalb 1358; —i ketîbe-i kesret 76; —i kîn 777, 821; —i kîne 777, 1060; —i kîne-i dil 320; —i livây-ı ma'iyyet 254; —i livây-ı şikāk 1274; —i mahabbet 502; —i maslahatları 1278; —i mecâlis 1326; —i meclis 95, 399; —i meclis-i güftâr 487; —i meclis-i istişâre 149; —i meclis-i meşveret 971; —i meclis-i Mevlid-i Nebevî 125; —i meclis-i musâlaha 1023; —i meclis-i mükâlemât 562; —i meclis-i mükâleme 1115, 1344; —i meclis-i müşâvere 104, 1493; —i meclis-i şûrâ 140; —i meşveret 431; —i mevâsîk 313; —i meveddet 985; —i mîsâk 699; —i mu'âhede 344, 348, 411; —i musâfât 558, 1094, 1113, 1338; —i musâfât-ı kadîme 1432; —i musâlaha 164, 295, 392, 404, 552, 567n, 577, 934, 937, 1084, 1115, 1338, 1368, 1376, 1431, 1438, 1487; —i musâlaha mâddesi 1119; —i muvâfakat 552; —i mübâya'a 610; —i mühâdene 1342; —i mükâlemât 407; —i mükâleme 569n, 581, 1344, 1440, 1442; —i müsâleme 550, 1085; —i mütâreke 215, 1083, 1100, 1338; —i mütâreke müzâkeresi 1087; —i müvâlât 1386; —i müzâkere 497; —i nitâk-ı vifâk 1049; —i niyyet 1166; tevsîk-ı —i peymân 312; —i peyvend-i emniyyet 603; —i peyvend-i itmînân 603; —i peyvend-i ittifâk 203; —i peyvend-i müsâleme 1170; —i peyvend-i vifâk 203; —i râbıta-i ittifâk 964; —i râbıta-i vifâk 1345; —i râye-i 'ahd 1166; —i râye-i ittihâd 1166; —i ribka-i ittifâk 268, 287; —i ribka-i mütâreke 935; —i rişte-i ittihâd 803; —i rişte-i muhâdene 43; —i rişte-i müsâleme 1210, 1442, 1487; —i salâh 1308; —i sened 407, 1438; —i sulh 272, 568n, 558, 578, 580, 585, 1308; —i Süreyyâ 1413; —i şurût 1338; —i tasmîm 1166; —i tecemmu' 332; —i tecemmu'-i ihtişâd 149; —i umûr 1482; —i vedâd 502, 507n; —i yemîn 826; —i zünnâr-ı rağbet 209; — olunacak mu'âhede 403; — olunan mu'âhede 349; ârâ'-i erbâb-ı — ü hall 95; erbâb-ı — ü hall 73, 944, 1065, 1070

Akdağ (Malatya ve Ma'den havâlîsinde) 1434; — Ekrâdı 1369, 1435, 1480

akdâm; mevâtî-i — 960; tabtâb-ı — 1317; tesbît-i — 1458; teşmîr-i sâ'id-i — 1466; —-ı ikdâm 697; ilkây-ı —-ı nuhûset 1367; —-ı şûm 202; —-ı şûriş-encâmları 184; —ları ihkâm 1416; —ları tesbît 1416

Akdeniz 254, 259, 270, 380, 407, 502, 507n, 576, 937, 1088, 1283, 1485; — adalarının re'âyâsı 280; — Boğazı 938, 1100, 1349, 1437; — Boğazı cânibleri 1003; — Boğazı'nın tarîkı 938; bk. ayrıca Bahr-ı sefîd

'âkıbet 1325, 1363, 1427; bî-mülâhaza-i — 525; vahîmü'l-— 964; —bîn 306; —bînâ olanlar 1383; —der-pîş, 1435; —endîşlik 159, 827, 828, 1497; —-i hâl 699; —-i hâl-i hirkat-me'âli 1301; —ü'l-'âkıbe 1210

'âkıl 754, 956, 1076, 1163, 1392, 1427, 1437; — âdem 1427; tab'-ı —âne 17; —-i nâdân 1183

akıncı askeri 1082

'akîde; bir alay sahîfü'l— 893; sahîfü'l— 728, 729; —-i dîniyye-i Muhammediyye 753; —-i hakk 1285; —-i i'tikâd 22; —-i mü'min gibi saf 711; —-i mü'min gibi tevsîk u tarsîn 293; —-i Yehûd-âsâ 20

Âkile; maraz-ı — gibi 682; — marazı 50; maraz-ı —misâl 1156

'Akkâ 38, 57, 58, 101, 758; pîrâmen-i — 102; pişgâh-ı — 153; — cânibi 58; muhâsara-i Kal'a-i — hengâmesi 772; — Kal'ası 41, 59, 101, 102; — muhâsarası 38; —'nın istihlâsı 102; — semti 92; — tarafı 101

Akkerman 215, 219, 569n, 580; ehâlîsi 201, 445; — muhâfazası 409; — sükkânı 446

'akl 118, 126, 128, 313, 473, 546, 575, 580, 641, 1029, 1034, 1155, 1167, 1190, 1193, 1200, 1203, 1218, 1242, 1359, 1366, 1370; afyon-i — 1182; âvâre-i — 859; bedâhet-i — 635; berhemzede-i — 1326; ber-muktezây-ı — 170; berzede-i — 958; dest-mâye-i — 926; ehl-i — 182, 1287; furû-mânde-i — 1509; gümgeşte-i — 1057; lüzûm-i — 446; mahrûm-i cevher-i — 736; mâlik-i — 318; mâ-melek-i — 1179, 1359; meblağ-ı — 673; min ciheti"l— 656; mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı — 1018; mîzân-ı — 343; muktezây-ı gerdiş-i rûzgâr-ı — 278; mulkıyân-ı nâkıs-ı — 885; müdîr-i — 1249; nâ-behre-yâb-ı — 1269; nezle-i endâm-ı — 1183; perîşân-şude-i sâmân-ı — 1093; sâmân-rübây-ı — 555; sâmân-zede-i — 1057; sehâfet-i — 319; tecvîz-i — 864; zağferân-ı — 1194; —a ba'îd değildir 998, 1000; —a muhâlif haber 1195; —a yakîn 890; —da bâlâ 626; —dan âvâre 1388; sersem gibi — dan/idrâkden bîgâne 1075; —dan bîgâne 1202; —dan dest-efşân-ı ferâğ 1388; —en 10, 321, 469, 573, 729, 1305, 1481; — eseri 508; velvele-i —fersâ 1388; efsûnla —-ı alınup 1506; —-ı 'âşık gibi 710; —-ı başına gelüp 662, 1202; ihâle-i —-i derrâk 1152; —-ı dürüst 908; nûr-i —-ı evvel-âsâ 1300; —-ı heyûlânî 150; —-ı heyûlânî derecesi 1379; —-ı isti'dâd 150; —-ı kâmil 706; —-ı mağşûşları misâl 177; ihtilâl-i —ına haml 817; —ına vererek 1009; cevher-i —-ı nûrânî 671; cem'-i —-ı perâkende ile te'akkul 293; —-ı perîşân 1245; —-ı pür-hîle 1510; sâhib-i —-ı sâ'ib 318; dûrbîn-i —-ı sâkıb 471; müftî-i —-ı selîm 560; —-ı sırf 757; —-ı şeytânîde üstâd-ı 'azâzîl 875; cifr-i —î 512; lezzât-ı —î 15; lüzûm-i —î 684; nizâm-ı —î 719; —î berâhîn 1380; —î edille 1380; nizâm-ı —îye igrâ 722, 728; berâhîn-i —iyye 693; delâ'il-i —iyye 10, 745, 763, 1273; tenbîhât-ı —iyye 1286; te'vîlât-ı sahîfe-i —iyye 555; 'ulûm-i —iyye 50, 51; zavâbıt-ı —iyye 1474; zevâ'id-i edille-i —iyye/sem'iyye 1381; nizâmât-ı —iyyeleri 721, 728; — mîzânına tatbîk 1355; iddi'ây-ı — u şu'ûr 35; — u şu'ûr 39, 566n; girîbân-ı — u şu'ûr-i ehl/idrâk 728; — ü fikr 9

aklâm 165, 1092; erbâb-ı — 1049; —-ı muhâsibîn 864; hîta-i erkâm-ı —-ı müstevfiyân 1358

akmişe 1470; —-i bâsıra-fürûz 37; —-i nefîse 1110; —-i nevâdir 1110

akrân 605, 633, 1275; 'adîmü'l— 92; beyne'l— 131, 134, 1178, 1405; dâğ-ber-dâğ-ı dil-i — 1374; dâğ-zen-i kulûb-i — 1254; mümtâz-ı — 536, 873, 1078; ser-firâz-ı miyâne-i — 1143; zât-ı nâdîru'l— 87; —lar 172; — ü emsâl 43

'akreb 1247; rukyetü'l— 1073; rukyetü'l— gibi 1465; semerlü katır gibi —leri 1498; — misillü 322; pür — ü mâr 322, 1246; —-vâr 1453

akribâ 275, 963, 998, 1399; cühhâl-i — 630; —lar 960, 1000, 1459

ak sakal; — hey'et-i şeyhûhet 1508; —la 1403; — lu meşâyih-ı tarîk 910

Akseray 180; Livâ'-i — 409, 855, 945, 1429; —'da vâki' kolluk verâsı 144; — Sancağı 180, 1513; — Sancağı mutasarrıfı 180, 515; — semti 1030

Aksu nâm mahall (Mar'aş'a karîb) 58

Akşehir; Livâ'-i — 945, 1429

aktâr 127, 132, 190, 511, 518, 599, 875, 943, 1142, 1154, 1280, 1405, 1421; ziyâ-bahş-ı kâffe-i — 639; —a lüzûmu 1353; —-ı erba'a 268; —-ı hârre 132; —-ı İslâmiyân 453; —-ı memâlik 629; —-ı Rumeli ehâlîsi 312; —-ı sâ'ire 109, 315, 662, 1436; — u aksâ' 713, 1156; — u aktâ' 1415

akvâl 54, 65, 268, 410, 504, 567n, 578, 706, 714, 801, 872, 931, 1003, 1031, 1072, 1420, 1462, 1493; cemî' — 278; hılâf-ı şer'-i — 900; şütürgürbe — 1100; endâzesinden efzûn —e ictisâr 933; —-i 'ulemâ'-i râsihîn 540; —-i gaviyye 319; —-i gûnâ-gûnler 353; —-i kâside 52; —-i kâzibeleri 217; —-i mesrûde 555; —-i mevhûmeleri 1173; —-i mümâ ileyh 1069; —-i mütenevvi'a 278; —-i müzevvire-i bâtılası 897;

—i nâ-savâbları 892; —i türrehât 54; —ler 653, 1385; kâffe-i —leri 990; —leri perîşân 764; musanna' — sudûru 765
akvât; —i çend rûze 799; —i lâzimenin mûcib-i kılleti 358; —i yevmiyye 379; — ve agdiye 1229
Alaca-hisâr; — etrâfı 149; — mutasarrıfı 149, 293
'Alâ'eddîn Paşa (Dâmâd, Seyyid, Vezîr, Anadolu Eyâleti, Erzurum'dan munfasıl, Haleb Eyâleti, Eyâlet-i Rakka) 80, 124, 155
'Alâ'eddîn Paşa (Mîr-i mîrân, Livây-ı Çirmen) 855; — birâderi 1438
'Alâ'eddîn Paşa (Seyyid, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı, Anadolu Eyâleti) 856, 929
'Alâ'eddîn Paşa (Sultân Orhân'ın birâder-i kerâmet-perverleri) 642
'Alâ'iyye 892, 1465; Livâ'-i — 1438; — cânibi 1464; — havâlîsi 1465; — Sancağı 1513
âlâm 1230; masûn-i 'ârıza-i — 1287; mûcib-i — 1179; müstağrak-ı bahr-ı — 610; sûhte-i âteş-i — 1267; — uğratmayarak 1508
a'lâm 1303; fuhûl-i — 1051; tahrîk-i — 67; 'ulemâ'-i — 830, 832, 1432; tahrîk-i —ı gazâ 197; tahrîk-i —ı satvet 194; —ı 'ulemânın efdali 725
Alaman/Alamanya 1463; diyâr-ı — 212; hükümdâr-ı diyâr-ı — 212; — askeri 211; — derûnu 1346; — ehâlîsi 165; —'ın orucu 989; — mîli 1019; diyâr-ı — semtleri 174
alarga; —ca kûşe 310; —da bulunmak 759; — mahal 329, 438, 1030; — mahaller 1397
âlât 231, 240, 491, 546, 689, 734, 807, 975, 1030, 1284, 1389, 1416, 1394; kusûr-i — 18; mesârif-i — 316; meşk-ı — 1382; murassa' — 701; ta'lîm-i — 1382; ser-tâ-pâ —a müstağrak 1324; —i 'adüvv-şiken ihtirâ'ı 688; — cem'iyyeti 976; —i ceng 211, 230, 239, 705, 872, 1258; —i ceng te'allümü 245; akvây-ı —i dâr u gîr 679; dest-zen-i —i harb 1264; —i harbiyye 207, 228; akvây-ı —i hurûb 688; dest-zen-i âlât-i itfâ 1267; dest-zen-i —i kıtâl 1264; —i kuvvet 1342; serâser — ile ârâste 1197; takviyet-i —i munâsaba kaydında 1221; —i müdâfa'a 428; dest-zen-i —i nizâl 1260; pençe-zen-i —i rezm 435; —i sınâ'iyye 75; dest-zen-i —i tırâz 1260; — istihsâli 680; — isti'mâli 680; cemî' —lar 867; — makûlesi 1463; — makûlesi eşyâ' 1068; bî— ü esliha 167
alay 107, 126, 807, 835, 904, 921, 1110, 1184, 1190, 1207, 1422; muntazam — 1184; müretteb — 588, 807, 856, 1184, 1190; tertîb-i — 1255; — ashâbı 1190; —beyi 231; — erbâbı olan yâdigârlar 838; — gösterüp 358; tertîb-i —ı 'azîm 221; —ı 'azîm 192, 588; —ı dil-ârâ 107, 953; —ı ehl-i İslâm 1275; —ı ma'hûd-i şevket-perver 1137; —ı mükemmel 695; mükemmel —ı şehr-ârâ 855; —ı tekallüd-i seyf 856; —ı telattufât şeref-efzâyiş-i Husrevânî/Şâhâne 950; —ı vâhî 837; muhteşem —ı vâlâ 1311; müretteb —ı vâlâ 1311; —ı vâlâ 173; muhteşem/müretteb —ı vâlây-ı Cemhaşem 589; —ı vâlây ile 1137; —ı vezîrâne 530n; Kânûn-nâme-i —î 106; —lar 837; — melay 366, 497, 1394, 1412; — seyri gibi 528; — temâşâsı 366; — tertîb olunup 366
âlâyiş 504, 705, 1350; —i me'âyib 318; —i nekâyis 318; —i zâhire 647; —i zâhirîden bî-kayd/bî-pervâ 880
Alay Köşkü 807
Albanya memâliki 393
alçı 244; — taşı ocakları 991
'Aleko (Drako-zâde, Boğdan Voyvodası, Eflâk Voyvodası) 387, 447
'Aleko (Hançerli Bey-zâde, Dîvân Tercemânı) 387, 407
'Aleksandır (Rusya İmperatoru) 1134, 1135
Aleksandır (Rum kapu kethudâlarından ve kapu oğlanları) gürûhundan bir hâ'in-i âvîhtenî 326
'Aleksandır Moroz (Boğdan Voyvodası) 386, 446, 447
'Aleksey (Rusya Kıralı) 546
'Aleksince [=Aleksinac] nâm palanka (Niş'e beş sâ'at mesâfede) 170
'alem 112, 589; gayret-i — 1245; mesâbe-i müfred-i — 178; —efrâz-ı bagy 1237; —efrâz-ı bagy ü 'udvân 138; —efrâz-ı bârûy-i imtiyâz 305; —efrâz-ı bârûy-i zuhûr 305; —efrâz-ı cem'iyyet 1265, 1275; —efrâz-ı gālibiyyet 221, 542; —efrâz-ı harb 250; —efrâz-ı i'tibâr 229; —efrâz-ı i'zâz 210; —efrâz-ı ihtişâd 1132; —efrâz-ı kıtâl 250; —efrâz-ı meydân-ı tegallüb 1163; —efrâz-ı mu'ârefe 258; —efrâz-ı muhârebe 257; —efrâz-ı refâh 236; —efrâz-ı refâhiyyet-i inti'âş 235; —efrâz-ı satvet 260; —efrâz-ı şekâvet 1237; —efrâz-ı tecemmu' 1132; —efrâz-ı tegallüb 1169; —efrâz-ı yesâr 236; —efrâz-ı zuhûr 204; müfred-i — gibi 589; —i hîle 102; —i mekr 102; zîr-i —i Seyyidü'l-enâm 588; —i zer-mencûk-ı Seyyid-i 'âlem 192; —i zindegânî 1131; —i zuhûr 777
'âlem 54, 161, 249, 321, 483, 568, 627, 636, 675, 803, 805, 1254, 1358, 1457; başka — 1457; berser-i — 1297; cümle-i — 137, 249, 622, 691; cümle-i ehl-i 'âlem 487; çâr-cihet-i — 1145; çârsûy-i — 318; çigûnegî-i ahvâl-i — 762; e'âzım-ı divel-i — 413; elsine-i hutabâ'-i çâr-cihet-i — 1301; etrâf-ı — 204; fesâd-ı — 70; hakāyık-ı ahvâl-i — 1481; hâl-i — 446, 775, 1404; halk-ı — 956, 1213, 1232; humûm-i — 306; ıslâh-ı — 831; ihtilâl-i ahvâl-i — 415; me'âlim-i umûr-i — 1286; mizâc-ı — 113; mufarık-ı 'âmme-i — 1230; nâdire-i — 87; nîk ü bed-i keyfiyyât-ı — 1218; matmah-ı nazar-ı —

362; mebde'-i — 70; ricâl-i — 1361; rûh-i cesed-i — 114; sâhib-i — 1236; sahîfe-i — 66; ser-cümle-i — 30; sûret-i — 288, 660; sûret-i ahvâl-i — 1217; umûr-i — 138; vâkıf-ı etvâr-ı rûzgâr-ı — 1250; vücûd-i — 1286; — agyârdan hâlî 1155; ibrâz-i tal'at-i —ârâ 1300; nigâr-ı —ârâ 1188; dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı —ârâları 1204; gevher-i —behây-ı evkātını zâyi' 1488; gevher-i —behây-ı sadef-i sü'ûd 663; dekāyık-ı/hakāyık-ı ahvâl-i —e âşinâ 565n, 1480; —e sığmayup 919; —e şâyi' olur 1444; neyyir-i a'zam gibi —gîr 677; —gîr 204; sayha-i — gîrleri 808; — harâb 1171; — harâb olsa 713; hem-kâse-i —i âb 32; müstağrak-ı —i âb 1216; müstağrak-ı neş'e-i —i âb 1215; —i âb safâsı 749; pây-kûpân-ı —i âba zevrak-rân 527, 529n; —i âb zevkı 328; lücce-i —i âb-ı safâya/zevke dalmak 1055; —i âhıret gibi 882; vücûd-i bihbûd-i —ârâları 1202; mezâyây-ı — e vâkıf 318; —i arz 1279; intâk-ı —i bâlâ 893; ilhâm-kerde-i —i bâlâ 386; sükkân-ı —i bâlâ 1152; —i bâlâ 26, 44; —i bâlâ nı peşti 17; gülşen-i esrâr-ı —i bâtın/zâhir 693; serâbistân-ı —i bekā 539; —i berzah 20, 715, 1189; —i berzah gibi 'amel-mânde/güm-nâm 751; —i berzah mesâbesi 1189; —i bi-huzûr eden seferler 224; serâbistân-ı —i câvîd 539; —i dünyâ 594, 695; terk-i —i fânî 593; —i fesâd 737; —i hestî 39, 108; —i hissden bi-haber 1387; —i imkân 1299; —i kevn 737; —i kevn ü fesâd 22, 32; —i mevt 715; —i mezâhir 20; —i mülk 1286; —in berbâdı 763; —in ciğerine dağ üstü dağ 1251; kendi/kendü —inde 501, 716, 1456; —in harâb 571; —in herc ü merci 763; —i ru'yâ 153, 867; —i şehâdet 1286; —i şu'ûrdan bî-haber 1387; nûr-pâş-i —i şühûd 1210; —i şuhûd 123, 180; ufuk-ı —i şuhûdda sâtı' 1487; —i 'ukbâ 87, 99, 534, 1123; —i ülfet 1379; 'âmme-i —iyân 771, 1152; 'âmme-i mefârık-ı —iyân 1047; darbu'l-mesel-i efvâh-ı —iyân 727; darbu'l-mesel-i elsine-i —iyân 721; emâre-i berbâdî-i zelzelefiken-i kulûb-i —iyân 1233; gulgule-endâz-ı sevâmi'-i —iyân 715; gûş-i hûş-i huceste niyûş-i —iyân 1295; 'ibretgâh-ı —iyân 1465; kulûb-i —iyân 630; ma'lûm-i —iyân 90, 365; ma'lûm-i 'âmme-i —iyân 1439; nûr-i 'ayn-i —iyân 1297; nümâyân-ı —iyân 692; râbıta-zen-i târ u pûd-i umûr-i —iyân 671; rakam-zede-i dekāyık-ı dânâyân-ı —iyân 1286; rûh-i cesed-i —iyân 1232; —iyân 627, 629, 636; —ler 495; —leri yokdan var eden 830; — lerzân 607; — müheyyâ 1457; — tersân 607

'Alem-dağı cüssesinde 868

'Alemdâr 229, 233, 234, 244, 247, 648; Süvârî — 235

'Alemdâr; —ı sânîlik 1436; 'ahd-i —î 1381; 'Amîdü'd-devle-i —î 1401; devr-i 'acîbü'l-kevr-i —î 1419; devr-i —î 1379, 1423, 1425, 1437, 1480, 1492; eşyâ'-ı —î 1392; nezd-i ferd-i —î 1249; ordu-yi —î 1196; 'unvân-ı —î 1405; vak'a-i —î 1462; —lık 'unvânı 1405; —lu 1399; —lu takımı 1398; — Paşa havâşîsi 1159; — Paşa ma'iyyeti 1182; — Paşa menfîleri 1478; — Paşa mu'askeri 1168; — Paşa müttefikānı 1250; — Paşa'nın kolu kanadı 1399; — Paşa'nın müte'allikātı 1418; — Paşa sanî'ası 1186; — Paşa tarafdârları 1176; — Paşa tarafı 1431; — Paşa yâdigârı 1353, 1400; — Paşa-yı sâhib-i satvet 1249; — Paşa'ya münhasır 1400; — vaktinde 69; bk. ayrıca Mustafa Ağa/Beşe/Paşa ('Alemdâr/Bayrakdâr)

âlet 708, 804, 1343, 1353, 1362, 1452; ittihâz-ı — 846; mahz-ı — 644; tanzîmine — 1190; —i darb 1212; —i fitne 1395; —i harbiyye ihtirâ' 688; —i hisâr 680; —i in'ikād 190; —i kahr 1147; —i mi'yâr 17; —i recz 1147; —i te'dîb 1212; —i tuğyân 1395; — olması 1483

'alev —efşân 1257; —efşân-ı istimrâr 1402; — efşân-ı te'kîd 1474; —efşân-ı te'yîd 1474; — gîr 312, 847, 1241; —gîr-i işti'âl 1341; —hîz-i hasâr 887; —hîz-i şerr 887; —i âteş gibi 647; —i seyf-i âteş-pâre-i 'ulvî 1283; âyîne-i — nümâ 12, 51, 572; —nümây-ı âfâk 1228; — res-i i'tilâ 115; —res-i sirâyet 1152; —rîz-i dehşet 905; —rîz-i dev'at 905

'Aleviyye hülâsa-i zâhire-i 'ütret-i müteselsile-i — 104

alış-veriş 1023; — etmek 969

'Ali (Hz., İmâm) 324, 1248, 1288, 1361; —-sîret 500; ser-i — gibi 132; —yyü'l-Murtezâ (İmâm, Hulefây-ı Râşidîn'den, Halîfe-i bi-hakk) 54, 55, 674, 1460

'Ali (Küçük, Belgırad yamaklarından) 68

'Ali (Seyyid, Ser-tumây-i Ocak) 834

'Ali Ağa (Bağdâdlı, Hacı, Tebdîl Hasekîsi) 1180

'Ali Ağa (Cezâyirli, Seyyid, Dergâh-ı 'âlî kapucubaşıları 'idâdından) 489

'Ali Ağa (Kandıralı, şahs-ı şeyyâdî) 1421

'Ali Ağa (Kapu Oğlanı) 1304

'Ali Ağa (Mora Vâlîsi Vezîr 'Osmân Paşa'nın Kethudâsı, Kapucu-başı) 183, 184

'Ali Ağa (Ocak Kethudâsı, Top 'Arabacı-başı) 1430

'Ali Ağa (Tayyâr Paşa'nın Lalası) 169

'Ali Ağa (Uzun, Hacı, Güzelhisâr A'yânı) 1180, 1181

'Ali Ağa (Za'îm, İstanbul sükkânından) 44

'Ali Ağa/Paşa (Çarkacı/Çerhacı/Çerkacı, el-Hâc, Hurşîd Paşa Kethudâsı, el-Hâc, Vezîr, Silistire Vâlîsi, Eğriboz ve Karli-ili sancaklarına mutasarrıf, Ordu-yi hümâyûn Çarkacısı, Karaman Vâlîsi, makām-ı Kāyim-makāmî, Kapudân-ı deryâ) 460, 516, 538, 606, 930, 944, 1141,

1265, 1393, 1401, 1402, 1404, 1434, 1466, 1472, 1479, 1482, 1486, 1502; — ma'iyyeti 200, 930
'Ali Ağa/Paşa (Mîr-i mîrân) 82, 83
'Ali Ağa/Paşa (Seyyid, Vezîr, Cezâ'ir Eyâleti, Deryâ Kapudanlığı) 489
'Ali Behâr Efendi (İraniyyü'l-asl müderrisînden) 1042, 1043
'Ali Bey (Bâşbâkī-kulluğu, Bâşbâkī-kulluğu Vekâleti) 1513
'Ali Bey (Bostancı-başı, Ser-humbaracıyân Vekâleti) 879, 924
'Ali Bey (Bulud-kapan, ümerây-ı Mısrıyye'den, şakī) 56
'Ali Bey (kemer-başı, misâl olarak söz konusu edilen kişi) 527, 529n
'Ali Bey (Yahyâ Paşa-zâde, Kapucu-başı) 1483
'Ali-bey Köyü (İstanbul'da semt) 143
'Ali Celâl Efendi (Kilisli, Seyyid, 'ulemây-ı hâcegândan) 1066, 1068
'Ali Efendi (Berber-başı, Haremeyn Muhâsebeciliği) 1430
'Ali Efendi (Hâfız, Küçük Rûznâme, Küçük Rûznâme Vekâleti, Şehir Emâneti) 465, 840, 855
'Ali Efendi (Kalyonlar Kâtibi) 107
'Ali Efendi (kuzâtdan, Nâ'ib) 83
'Ali Efendi (Moravî, Seyyid, Defter Emîni, sefâretle İngiltere'ye 'azîmet, Şıkk-ı Sâlis Defterdârı, Tersâne-i 'âmire Defterdârı, Umûr-i Bahriyye Nâzırı, fitne-engîz) 107, 135, 148, 175, 176, 408, 489, 1271, 1272, 1323, 1391, 1425
'Ali Efendi (Nâfiz-zâde, Selânik) 1438
'Ali Kapudan (Deli, Seyyid, Kapudâne-i hümâyûn) 214
'Ali Kapudan (Kara, süfün-i merkûme sergerdelerinden) 1445
'âlim 50, 503, 532, 581n, 650, 654, 718, 897, 1072, 1360, 1496, 1503; câhil-i — 1183; kerîhe-i mezkûrede — 1304; —in nevmi 650; —in vücûdu 897; —i serâ'ir-i hâl 1239; —lerin habbeleri kubbe 650; — ü 'âmil 1277; —ü's-sırrı ve'l-hafiyyât 911; — ve müteverri' 898
Âl-i 'Osmân 1334; sülâle-i selîle-i nebîle-i — 900; — Devleti 766, 1403; — hazerâtı 1024; — hazerâtının tasvîrleri murakka'ı 974; şevketlü — Pâdişâhı 985, 1110; — Pâdişâhı 1015
'Ali Paşa ((İzvornikli, Livâ'-i İzvornik, Mîr-i mîrân) 1350, 1429
'Ali Paşa (Cânpûlâd-oğlu) revişlerine sülûk 1352
'Ali Paşa (Cezâ'irli, Seyyid, Kapudan) 506n, 1319, 1320, 1423, 1429, 1453, 1465
'Ali Paşa (Çatalcalı, Haleb Vâlîsi) 77
'Ali Paşa (Gürcü Halîl Paşa-zâde, Seyyid, Vezîr, Sivas Vâlîsi, Şark Ser'askeri, Erzurum Eyâleti) 1065
'Ali Paşa (Hâfız, Mîr-i mîrân, Sultân-önü) 180
'Ali Paşa (Hakîm-oğlu/zâde) 38, 136, 375
'Ali Paşa (Hûrşîd Ahmed Paşa Silahdân, Mîr-i mîrân, Vezîr, Niğde Sancağı) 1429, 1513
'Ali Paşa (Kahremân Paşa-zâde, Mîr-i mîrân, Kırşehri Sancağı, Livâ'-i Akseray) 953, 1429
'Ali Paşa (Kapudan, 'Alâ'iyye Sancağı) 1101, 1513
'Ali Paşa (Karslı, Mîr-i mîrân, Akseray Sancağı, Livâ'-i Köstendil, İsma'îl muhâfazasında, Livâ'-i Ohri) 180, 515, 1429
'Ali Paşa (Kılıc) 1284
'Ali Paşa (Mar'aşlı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Hanya ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Hanya) 1429
'Ali Paşa (Seyyid, Silistire Eyâleti) 1320
'Ali Paşa (Seyyid, Şark Ser'askeri, Erzurum Vâlîsi, Trabzon Vâlîsi) 1070, 1123, 1124
'Ali Paşa (Şehîd) 564, 570n
'Ali Paşa (Tepedelenli/Depedelenli, Vezîr, Yanya Vâlîsi, Arnavudluğ'un ekser diyârına mutasarrıf, sedd-i sedîd ve ve hadîd-i şedîd, Şîr-i vegā) 260, 297, 418, 444n, 477, 616, 704, 706, 708, 712, 1100, 1101, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1119, 1127, 1326, 1338, 1345, 1429
'Ali Paşa (Vezîr, Bağdâd Vâlîsi) 84, 106, 129; —'nın kethudâsı 1096
'Ali Paşa (Vezîr, Mısır Vâlîsi, Tûnus Memleketi'nde kâr-fermâ) 32, 34, 35, 130
'Ali Rızâ Efendi ('Ali Paşa hafîdi, Mîr, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Kazâ'-i Burusa) 1486
'Ali Rızâ Efendi (Kalyonlar Kitâbeti) 954
'Ali-Rızâ Paşa (Livây-ı Çorum) 856
'Aliyyüddîn Paşa (Yergöğü Muhâfızı, Mîr-i mîrân, Akseray Sancağı) 1513
'Ali-zâde Efendi (Kādî-i Mekke-i mükerreme, İstanbul Kadısı, Anadolu Pâyesi, Üsvetü'l-'ulemâ'i'l-muhakkıkīn, Kıdvetü ashâbi'l-fazlı ve'l-yakīn) 44, 52
'Ali-zâde Efendi risâlesi 1073
alkışlar ile 1050
Allah (Hz., Âferînende, Âferîd-kâr, Ahkemü'l-hâkimîn, Bî-çûn ü çerâ, Câvidânî, Celîl-i Cebbâr, Cihân-âferîn, Çâre-sâz, Dâfi'u'l-beliyyât, Deyyân, Fâ'izu'l-bereket, Fettâh, Feyyâz-ı mutlak, Gāfirü'l-hatî'ât, Gird-kâr, Hâdimü'l-lezzât, Hâdi's-sübül, Hafîz-ı bî-çûn, Hâkim-i hâsim, Hâliku'l-berâyâ, Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader, Hayru'n-nâsırîn, Hayy-i ebediyyü'l-bekā', Hayy-i Kayyûm, Hayy-i Vâkī, İzed-i çâre-sâz, Kahhâr, Kibriyâ, Kerîm, Kerîm-i Mennân, Kerîm-i Müste'ân, Kibriyâ, Kibriyâ-penâh, Kird-gâr, Lâyezâl, Lem-yezelî, el-Mecîd, Meded-kâr, Melik, Melik-i 'allâm, Melik-i Mu'în, Melik-i Müste'ân, Meliki'l-Müte'âl, Men bi-yedihi'l-hayr, Mennân, Muntakım, Muntakım-i Kahhâr,

Mücri'r-riyâh, Ma'bûd, Mâlikü'l-mülk, Mûcidü'l-mevcûdât, Muhavvilü'l-hâl, Mu'înü'l-Vehhâb, Mu'în-i Mücri'r-riyâh, Mümteni'u't-tagyîr, Müncî'u'l-helkâ', Müntakım, Münzilü'l-hadîd, Müste'ân, Müsebbibü'l-esbâb, Müsehhilü's-sı'âb, Müyessirü'l-murâd, Nâsır-ı mutlak, Rahmân, Rahîm, Refî'u'd-derecât, Sübhânallâh, Sübhânî, Vâhibü'l-felâh, Vâhibü'l-me'mûl, Vâhibü'ş-şifâ', Vehhâb) 6, 12, 15, 17, 23, 30, 31, 53, 56, 59, 63, 67, 75, 76, 106, 111, 120, 127, 128, 132, 137, 142, 153, 170, 184, 204, 207, 217, 224, 267n, 274, 286, 288, 292, 313, 314, 322, 323, 331, 352, 358, 362, 363, 379, 421, 435, 438, 454, 455, 457, 461, 462, 466, 479, 486, 504, 507n, 513, 522, 525, 528, 529n, 541, 552, 565, 573, 601, 607, 627, 639, 652, 661, 664, 671, 673, 722, 726, 739, 748, 759, 766, 780, 787, 789, 829, 831, 845, 849, 850, 851, 852, 858, 867, 880, 890, 896, 897, 900, 901, 911, 925, 933, 939, 940, 947, 962, 965, 968, 1035, 1036, 1043, 1044, 1049, 1051, 1116, 1150, 1163, 1203, 1207, 1208, 1209, 1228, 1230, 1232, 1234, 1238, 1239, 1246, 1247, 1248, 1249, 1261, 1267, 1269, 1270, 1278, 1279, 1280, 1281, 1286, 1288, 1290, 1293, 1294, 1295, 1296, 1299, 1302, 1306, 1310, 1313, 1321, 1322, 1324, 1327, 1328, 1329, 1333, 1360, 1384, 1390, 1393, 1400, 1404, 1408, 1413, 1414, 1418, 1420, 1422, 1425, 1427, 1428, 1432, 1433, 1441, 1445, 1446, 1450, 1455, 1457, 1458, 1459, 1460, 1463, 1471, 1478, 1486, 1490, 1493, 1495, 1497, 1501, 1502, 1505, 1509, 1512, 1513; er-Rızku 'al— 1510; mü'eyyed min 'ind— 1233, 1413; mütevekkilen 'ala— 1493; —'dan korkmaz 1170; —'dan korkmazlar 201; er-Rızku 'al— dergâhı 651; —'ın belâsı 1253; —'ın vahdâniyyetine emânet 463; —u 'azîmü'ş-şân ('âlemleri yokdan var eden) 462, 830; —u 'azîmü'ş-şân hazretleri dergâhı 1230; —u ekber kebîrâ 1203; —u Te'âlâ 31, 56, 128, 143, 153, 191, 194, 195, 213, 214, 228, 243, 262, 314, 318, 387, 388, 438, 492, 504, 512, 536, 556, 587, 607, 647, 664, 674, 711, 737, 745, 758, 774, 777, 831, 836, 868, 897, 943, 949, 956, 961, 968, 990, 995, 1024, 1036, 1037, 1043, 1045, 1046, 1054, 1067, 1086, 1093, 1116, 1120, 1131, 1142, 1201, 1202, 1203, 1205, 1228, 1229, 1232, 1239, 1280, 1285, 1293, 1298, 1307, 1318, 1322, 1360, 1393, 1400, 1410, 1415, 1432, 1441, 1447, 1455, 1457, 1460, 1485, 1490, 1498, 1502, 1506, 1513; —u veliyyü't-tevfîk dergâhı 503; bk. ayrıca Hudâ, Îzed, Kādir, Kahhâr, Mevlâ, Perverdigâr, Rabb, Rahmân, Sebbûh, Tanrı, Vâhibü'l-murâd, Yezdân, Zü'l-celâl

Almanya/Cermanya 403; memâlik-i —'da serîr-ârây-ı hükümrânî 213; —ehâlîsi 239; — ülkesi 1347

Alps dağları (hadd-i fâsıl olan) 1007

altıbarmak (ta'bîr olunan balık) 183

Altmışbir Cemâ'ati'nin Oda-başısı 856

altûn 188, 590, 864, 982, 1508; — tas 982

a'mâ makūleleri 1000

âmâl 638, 1386, 1407; akdem-i — 1331; aksây-ı — 568n, 1171; 'arz-ı mulahhas-ı — 1329; bervefk-ı — 736, 1441; çâşnî-çeş-i simât-ı — 447; dekāyık-ı — 271; der-dest oldukları — 1379; e'azz-i — 482; envâr-ı — 520; esbâb-ı — 1415; gonce-i — 534; hulâsa-i — 893; iktinây-ı — 1153; i'lân-ı mulahhas-ı — 1329; istiftâh-ı bâb-ı — 1505; keff-i — 813; kusvây-ı — 649; küşâd-ı — 1511; mahrûm-i rûy-i — 1035; matla'-i nücûm-i — 519; müntehây-ı — 113; müstelzim-i is'âf-i — 1406; nuhbe-i — 1243; resîde-i sermenzil-i — 236; tibr-i — 529n; 'umde-i — 669, 747, 884, 1132, 1480; veche-i matâyây-ı — 569; aksây-ı —-i hafiyye 579; akdem-i —leri 228; aksây-ı —leri 1328; dâ'ire-i —leri 81; gonçe-i —leri 1055; kusvây-ı —leri 1114; mukaddimât-ı —leri 850; revâcgâh-ı emti'a-i —leri 1485; tâs-i —leri 232; 'uyûn-i —leri 237

a'mâl 225, 325, 345, 546, 676, 678, 1219, 1220; akdem-i — 603, 1466; aslu'l— 757; dekāyık-ı — 126; ehemm-i — 365, 568, 876; hâtime-zîb-i defter-i — 1275; istihrâc-ı — 628; istihsâl-i mesâlih-i — 629; murâ'iyâne — 1192; pîçîde-i pây-ı — 367, 882; pîşvây-ı — 539; sâzkâr-ı — 850; selb makūlesi — 892; —e tesaddî 1373; —i fazîha irtikâbı 1506; —i kabîha 647; —i Mısriyye 127; —i nâ-marzıyye 1314; —i nâfi'a 1459; —i nemâz 320; —i nizâmiyye 1467; —i râbiha 1459; —i rediyye irtikâb 1359; —i sâliha 896; —i seyyi'e 40; netîce-i mukaddimât-ı —ler 228; kâr-bendân-ı — olanlar 361

'Amâlika; bakıyye-i — 1315; bakıyye-i — ıtlâkına şâyân 1352

'amâme 1253; sâhib-i — 1360

Amasya 133; — Kazâsı 106, 1039; — mâddesi 1365; — Mütesellimi 1039, 1080; — Sancağı 106, 122, 133, 738

Âmedî/Âmedci 147, 1512; — hulefâsı 797; —-i sâbık 464; —leri makāmı 1013; —lik 464

'amel 55, 309, 436, 540, 573, 622, 718, 748, 774, 946, 1010, 1063, 1077, 1156, 1390, 1435, 1448; bâfte-i minvâl-i — 475; bâz-mânde-i — 658; bi'l— 1234; der-'uhde-i — 1403; dil-beste-i — 1379; dürüst— 318; düstûru'l— 40, 223, 227, 231, 234, 243, 256, 268, 295, 344, 360, 410, 683, 688, 695, 1065, 1070, 1213, 1333; emrleri olan — 895; eser-i dest-yârî-i — 862; furû-mânde-i — 534; hıyâr-ı — 649; intâc-ı mukaddime-i — 1174; işâretleri olan — 895; pezîrây-ı — 546; sûret-i — 332; sühûlet-i — 73; şâyeste-i

— 670; teshîl-i — 241, 690; —den ilgā 493; eser-i —den pâkîze-ter 1402; dinleyüp — eylemesi 1381; —i behîn 158; —i kesîr 554; —i mahzûr 1390; —i meş'ûm 1131; —i sâlih 46; —i zillet-engîzi 1448; —ler 757, 1175, 1314; —leri olmak 665; —mânde 878, 1009, 1485; —mânde dâbbelere süvâr 662; —mânde ihtiyâr 216; —mânde pîr 216; —mândegân-ı ricâl 687; —mândegân-ı ricâl-i devlet 226; —mândeler 686; —mândelik 230, 234; — mertebesi 1278; erbâb-ı hall ü 'akd-i — sem'i 944; — ü dagal 520

'amele 73, 75, 459

Amerika 270, 374, 402, 1106, 1134, 1463; — hıssesi 720, 727; —lu 158; — ma'denleri 190; — seferi 156; — Ülkesi 496

A'meş; 'ayn-ı — gibi bî-ferr 442; 'ayn-ı — gibi hîre 442

'Amîdü'd-devle 629; —i 'Alemdârî 1401

âmir 1029

Amiral 254, 259, 1145; —ler 260, 481, 499, 505n

'Âmir Bey (Silahdâr Kâtibi, Mâliyye Tezkireciliği Vekâleti 1512

'Ammâre (Araplar'ın fıkralarındaki hayâlî şahıs) 844

'ammî-zâde gibi nezdîk ü hışâvendi 317

'Amyan 'Ahid-nâmesi 381

ana; —lar beş doğursun 1490; —sının südü ağzında kokan kuzuları 1139

Anadolu 58, 59, 80, 101, 144, 150, 188, 221, 229, 231, 304, 315, 316, 317, 337, 458, 643, 660, 670, 685, 695, 701, 711, 714, 737, 739, 1045, 1080, 1116, 1136, 1144, 1354, 1365, 1391, 1415, 1438, 14; ekāsî-i — 205; kâffe-i — 542; mesned-i — 267, 1491; — Boğazı Defterdârlığı 1144; — cânibi 1189; — Eyâleti 80, 155, 226, 230, 515, 856, 929, 1326, 1429; — halkı 316; — hânedânından 1276; — hânedânları 1329, 1345, 1362; — ihtilâlleri 1217; — iklîmi 897; — Kadı'askeri 111, 122, 833, 890; — Kadı'askerliği 890; — kal'aları pîş-gâhları 486; — kıyâfetlü bir âdem 664; — kıyıları semti 328; — kişveri 1365; — kişverinin rükn-i rekîni 1365; — kutru 661, 1078; — memleketi 1346; — memleketlerinin her kolları 503; — Muhâsebeciliği 954, 1430; — Muhâsebecisi 355; —'nun 'aynü'l-a'yânı 1325; —'nun berü kıyıları 822; —'nun her kolu 1136, 1464; —'nun üçer kolları 798, 1425; — Pâyesi 43, 44, 108, 111, 123, 150, 152, 155, 250, 266, 592, 949, 1187, 1262, 1489, 1491; — rütbesini ihrâz 725; — Sadâreti 36, 111, 122, 123, 266, 617, 792, 1126, 1187, 1262, 1324, 1399, 1462, 1490, 1491; — sadrı 1491; — semti 306; — Solkol Sürücüsü 206; — tarafı 102, 109, 313, 460, 499, 500, 507n, 1172, 1188, 1371; — tîmârâtı 231; — ülkasi/ülkesi 724, 1237; — Vâlîsi 138, 139, 155, 461, 922; — yakası 328, 717, 826, 867, 1122, 1365

Anadolu-kavağı 247, 248

anafor etdiği 1383

Anakara 1091; — Kal'ası 417, 586, 595, 598

Anapa 206, 213, 218; — ehâlîsi 206; — imdâdı 210; — Kal'ası 203, 209, 216, 1091, 1092; — Kal'ası muhâfazası şartı 1135; — pîş-gâhı 208, 213; — Ser'askerliği 206

Anapolitan 433; — cânibi 425, 426

'anâsır 755; —ı çehârkâne hâlâti 1286; —ı erba'a gibi 1160; —ı erba'a-i vucûd-i dîn 55; —ı erba'anın izdivâcından hâsıl 754; —ı ferr 641; —ı hevâ makāmında 755; —ı nâr mesâbesinde 755; —ı Saltanat 641

anbar; —ı derûnu 384; — Kâtibi 841; cedîd —lar 691; —lar inşâ 691

'anber; tebhîr-i — 144; —i sahîk 1246; — tesbîh 185

'Anber Ağa (Lala-yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ, Hazînedâr) 1201, 1312

'Anber Ağa (Şeyhu'l-Harem) 614

'andelîb; —âsâ niçe huffâz-ı dil-keş-edâ 466; hâmûşî-figen-i —i destân-serâ 1504

Andon (muhayyel tabîb isimlerinden) 748

Andreyosi (Ceneral, Beç'de mukîm Fransız Elçisi) 980

'Ankā 118; Murg-i — ile hem-bâl 627; —y-ı rûh-i Tayyâr 1366

Ankara 1187; Livâ'-i — 1429; — Sancağı'na mutasarrıf 1135

'ankebût; ehven min-beyti'l— 564, 570n; nesc-i — 1481

Antalya Kazâsı 739

Aperne [=Obernai?, Fransa'da] Kasabası 1022

Apoçeto [=Opoczno, Krakow Varşavya arasında) postası 983

'âr; leke-dâr-ı — 1059; medâr-ı — 1459; —ı cân-kâr 1170; —ı fırâr 195; —ı ric'at 195; irtikâb-ı nakīsa-i —ı televvün 887

ârâ'; ashâb-ı — 645; erbâb-ı — 75; hulâsa-i — 1184; imzâ-zen-i tevâfuk-ı — 430; münâsib-dîd-i ashâb-ı — 377; sencîde-i mîzân-ı ihtiyâr-ı ehl-i — 922; tehâlüf-i — 1078; 'umûm— 1250; —i 'âlem-ârây-ı hükemâ 1029; —i ashâb-ı şûrâ 358; karâr-dâde-i —i ehl-i besâ'ir 916; —i erbâb-ı 'akd ü hall 95; —i erbâb-ı dehâ 684; —i erbâb-ı rüşd 684; karâr-dâde-i —i erbâb-ı şûrâ 1493; —i erbâb-ı şûrâ 93, 189; karâr-dâde-i —i huzzâr 433; —i kurenâları gibi 1295; —ı sâ'ibeleri mütelâşî 1260; —i vükelâ' gibi 1295

'Arab 610, 1354, 1370, 1462; bilâd-ı — 652; dîdâr-ı — 1418; ebnâ'-i — 378; evlâd-ı — 126, 1462;

intisâb-ı dekāyık-ı lisân-ı — 590; cilve-gâh-ı Seyyidü'l-'Acem ve'l— 898; lugat-ı — 48; — bozuntuları 844; — câriyesi (mahnûka) 507; — gā'ilesi 1035; geysûy-i — gibi 139; —'ın Cuhâ dedikleri 1468; — münâfıkı 1199; — şiltâgı mesâbesi 77; —lar 1462; hatîb-i kabîle-i — şîvesinde 1399

A'râb 129, 161 'aşâ'ir-i — 126; 'avâmm-ı — 49; bî-mağzân — 736; eclâf-ı — 97; elsine-i — 50; eyâdî-i — 82; haşerât-ı — 1306; kabâ'il-i — 126; kulûb-i — 41; mücâneset-i — 377; pûç-magzân-ı — 618; tâ'ife-i — 132; — tâ'ifesi 52, 1353; —ı aktân-ı sâ'ire 51; —ı bâdiye gibi 144; ahşâr-ı vuhûş-i cüyûş-i —ı behâyim-girdâr 1033; —ı behâyim-minşân 1281; tâ'ife-i —ı behâyim-sıfât 127; tâ'ife-i —ı behâyim-tıynetler 48; —ı nâ-fercâm (sevâd-ı hıyâm ve gūl-i beyâbânî ve merdümân-ı yebânî makūlesi) 611; tâ'ife-i —ı nâ-sâz 128; siyâh bir —î 611

'araba 208, 237, 977, 1134, 1500; Süvârî —cı 238; —cı 237, 725, 1142; —cı Halîfesi 237; —cı kazgānları 1272; —cı Kışlası 1221; —cı neferâtı 229; —cı ocağı 678, 848, 1144; —cı Ocağı'nın hıdmeti 237; —cı ortası 236; —cı-başı 229; —cılar Kâtibi 871; —cılar Kitâbeti 465; —cılar Ocağı 236; —cılara dahi nezâret 236; İkinci —cılık 245; —cıyân 688; — devrilüp 984; kendi bedenlerinden — istikrâ 1493; — koşmak 237; —lar 245; — yükü tuz 991

'Arabacı-oğlu Mandırası 144

'Arabî/'Arabca 437, 470, 541, 613, 632, 651, 652, 653, 875, 877, 891, 1034, 1146, 1185, 1195, 1231; — 'ibâre 1462; kā'ide-i —iyye 718; lisân-ı — 87; risâle-i —iyye 619; 'ulûm-ı —iyye 531; 'ulûm-i —iyye gibi mukaddimât/nüsah 880; —iyye 87, 618; —yyet münâsebeti 378; —yyü'l-'ibâre 357, 593, 618, 652; — şi'r u inşâ 87

'Arabistân 43, 357, 661, 686, 822, 1155; aktân-ı — 1353; 'Arûs-i — 323; Fâtih-i — 1357; hükûmet-i — 57; iklîl-i Saltanat-ı — 52; temâmî-i aktâr-ı — 1310; — cânibi 1235; 'Arûs-i — lakabı 1241; Milket-i — saltanatı 56; — semti 1238

'Arabkîr beldesi 57

'Arab-oğlu 1197

'Arafât 610

'arak 225, 685; —ı taktîr 225; —ı taktîr edenler 685

Arakil (Ermeni, merd-i sâhib-i liyâkat) 240

ârâm 41, 58, 67, 68, 79, 87, 110, 147, 191, 193, 302, 431, 436, 488, 501, 512, 519, 612, 615, 618, 770, 773, 906, 943, 959, 965, 969, 971, 982, 1027, 1030, 1047, 1068, 1109, 1143, 1164, 1189, 1263, 1283, 1304, 1319, 1347, 1358, 1382, 1387, 1421, 1454, 1471, 1474, 1476, 1482, 1493, 1502; âsûde-i hâb-ı — 801; âşiyân-sâz-ı — 950; 'atş istîlâsıyla bî— 1063; bast-ı post-pâre-i — 1423; berzede-i — 595, 720, 958; bî— 95, 232, 688, 727, 761, 1133, 1169, 1316; bî-gâne-i — 859; bülbül gibi bî— 1044; çâkçâk-i girîbân-ı — 1455; çâksâz-ı girîbân-ı — 1306; çerge-zen-i — 412; darb-ı hıyâm-ı — 66; darb-ı sâyebân-ı — 1154; dermânde-i lahza-i — 813; encümen-sâz-ı — 1383; esâmî-i — 452; fekk-i lenger-i — 1485; fekk-i râbıta-i — 192, 584, 1473; fekk-i tınâb-ı hıyâm-ı — 1178; fekk-i timur-i — 213; girîbân-ı — 1378; gunûde-i pister-i — 906; hatt-ı rihâl-i — 1033; hevesiyle bî— 1055; karâr-gîr-i niyâm-ı — 1154; kazıyye-i — 1248; lahza-i — 1441; leff-i bisât-ı — 1143; leff-i seccâde-i — 1425; lenger-endâz-ı — 1283; me'mûr-i — 214; mest-i bî-pervâ — 716; mütebassırâne — 1393; nihâde-i niyâm-ı — 215; raht-çîn-i — 447; ref'-i hıyâm-ı — 943; rubâyende-i — 1474; sa'âdet-bahş-i — 1282; sûret-yâfte-i — 1403; tayy-ı bisât-ı — 498; temâdî-i eyyâm-ı — 564, 570n; terk-i — 41, 274, 457; vakfe-gîr-i — 355; visâde-güzîn-i — 295, 433; —a mecâli kalmayup 1423; hayyiz-i —dan dûr 1094; — edemeyüp 815, 1397; — eylediği menzil 1318; — eylemek ihtimâli 759; âşûb-i —fersâ 550; sayha-i —fersâ 1199; —gâh 46, 57, 75, 367, 1316; —gâh-ı 'abd-i Fakīr-i müstehâm 981; —gâhına revân 1444; —gâhlar 49; —gîr olanlar 361; —ı dil 737, 908; —lar 91, 114; dest-mâye-i —ları 926; girîbân-ı —ları 1271; keyk-i çakşîr-i —ları 1130; nüzhet-seray-ı —ları 810; perr u bâl-i murg-ı —ları 692; şâni'a-res-i bî—ları 1057; terk-i hûrd-i hâb u —ları 1174; —rübây-i kıral 549; —yâfte-i galeyân 647; — sûretleri 247

ârâmiş 335, 361, 862; âsûde-i — 457; temdûd-i — 1106; zıll-i zalîl-i — 1213; hemây-ı —leri 1217

Arap; — harfleri 1277; —ça 1277

'Arasât; nümûne-i müzdehimgâh-ı — 1354

'arbede 1077, 1112, 1114, 1123; hây ü hûy-i — 1203; hengâme-perdâz-ı — 958; ihdâs-ı — 679; muhtelit-ı şûr-engîz-i — 1191; tarrâka-zen-i dûş-i/rikāb-ı ehl-i — 1215; dehşet-endâz-ı —i tahvîf 1176; piyâde-i —kâr 609; ser-i — 1249; —ler 1462; —rîz-i gavgā 1138; —rîz-i sitîz 1138

'arefe 1443; rûz-i — 1417; yevm-i — 1443

Argūn Hân (müstevlî-i Memleket-i İran olan selâtîn-i Cengîziyye'den) 624, 628, 632, 636, 1322; — dâ'iresi 625; — kıssası 625

'ârif 16, 495, 899, 989, 1076, 1277, 1375, 1387, 1392, 1424, 1437; hakāyık-ı kevniyyeye — 318; tabâyi'-i envâ'-ı eşhâsa — 875; —i billah 880, 896; —i fünûn-i degā 870; —i fünûn-i mekr 870; —i sıfâtullah 896

'Ârif Ağa (el-Hâc, Kahveci-başı) 1428

'Ârif Ağa (Enderûn ağalarından) 1208

'Ârif Ağa (Gılmânân-ı Hâssa'dan) 1301

'Ârif Ağa; bk. Mehmed 'Ârif Ağa (Segbân-başı)

'Ârif Beyefendi; bk. Mehmed 'Ârif Bey/Efendi (Halîl Hamîd Paşa-zâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı, Mekke-i mükerreme Kazâsı)
'Ârif Beyefendi (Mollacık-zâde, Yenişehir) 169
'Ârif Efendi; bk. Mehmed 'Ârif Efendi ('İrfân-zâde, hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti)
'Ârif Efendi; bk. Mehmed 'Ârif Efendi (Yeniçeri Kâtibi, Çavuş-başı, Riyâset)
'Ârif Efendi (Defterdâr Kîsedârı, Mâliyye Tezkireciliği) 1512
'Ârif Efendi (hulefâdan, Gediklüler Kitâbeti Vekâleti) 464
'Ârif Efendi (Nişâncı, Mühimmât Nezâreti) 1140
'Ârif Efendi (Riyâset Vekâleti) 1431, 1432, 1512
'Ârif Efendi/Molla ('Arab-zâde, Sadr-ı Rûm-i esbak, Meşîhat) 147, 379, 1052, 1073, 1187, 1235, 1236, 1303, 1319, 1320
'Ârif Efendi/Molla (Dürrî-zâde, Şeyhulislâm) 532, 909, 1236; —işâretiyle 1489
'Ârif-i Enderûnî 1207
Aristo 1052; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i Pâdişâh-ı —dirâyet 236; müşîr-i —fikr 70; Şehinşâh-ı —meniş 228; 'arz-ı südde-i Pâdişâh-ı —râ 162; müsâ'ade-i Pâdişâh-ı —şu'ûr 185; şeref-mend-i huzûr-i Pâdişâh-ı —şu'ûr 306; Vezîr-i —şu'ûr 319; Hâkān-ı —tedbîr 173
'Arîş muhârebesi 57
'arîza 185, 356, 448, 572, 632, 887, 1507; —i nakîsa 902; — irsâl 789; —i şeyn 902; — tahrîri 887; — tahrîrine icbâr 887
arkadaş 561, 1259
Arkadya [=Arkadia, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989
armağan; tertîb-i — 105
Arnabûd/Arnavud 383, 1274; haşerât-ı — 1306; Ser-çeşme-i — 130; tâ'ife-i — 34; sergerde-i — ân 32; — askerleri 1115; — dilâverleri 1116; — haşerâtı beliyyesi 357; —i 'anûd askeri 97; — lar 35; — milleti 130; — segbânları ru'esâsı 69; — sergerdeleri 34; — tâ'ifeleri 32; ümerâ'-i — tâ'ifesi 33; — tâ'ifesi 108, 130, 184, 1115; — takımları 791
Arnabûd-köyü 144; — sâhili (Boğaz-içi'nde) 183
Arnabûdluk/Arnavudluk 262, 419, 601, 712, 1045, 1113, 1115, 1116, 1350; — bağçevânlarının fesler[i] ile 1470; — civârı 263; — İskenderiyyesi Sancağı1513; — İskenderiyyesi Vâlîsi 138; — re'âyâsı 174; — semti 385, 1440; — suları 185; — tarafları 708; — derûn u birûn halkı 316
Arok (Şeh-zâde) 626, 628
arpa; — ekdirmedikce 759; — Emâneti 465, 954, 1430; — Emîni 384; — suyu ticâret-gâhları 1020
arpalık 119, 267n, 522, 651, 1130, 1508; ber-vech-i — 80, 472, 516; — değil samanlık dahi vermameğe müstehak 718; bedel-i hukūk-ı 'ulemâ' olan —lar 650; çifte —lar 1050; müstevfâ —lar 379; nemâdâr —lar 650; semüzce —lar 664; semüz çifte —lar 756; —lar 113, 336n, 717, 723, 909; —larını aylıkla vermez 334; —lar mâhiyyeleri 718; — mâddesi 723; — minneti 760; — sâhibi 119
'arsa; —i 'ibret 816; —i ceng ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânı 439; —i çevgân-bâzî-i bî-gerân 802; —i derûnu 1462; —i devlet 820; —i diğer 1320; —i hâliye 145, 359; —i hâliye hükmünde 145; —i havlû 1469; —i hayât 1431; —i hulyâ gibi be-gâyet evsa' 1467; —i ikbâl 657; — 'ilâvesi 359; —i i'tikādları 1455; —i mezâlim 722; —i nihâdları 1455; —i servetin/yesârın pûr-destânı 1501; kadem-nihâde-i —i şuhûd 1006; beğ bellüsüz —i vesî'asında 901; mücâvebe —sı 1052; —sında pâydâr 810
arslan 185; — postları 185
Arslan-hâne (İstanbul'da) havâlîleri 1402
Arslân-hâne (Viyana'da) gibi şöhretlü mahaller 978
Arslan-zâde (Medîne-i münevvere Kadısı) 123
'arş, şâk-ı — 1464; —dan nâzil olmadı 1382; reşk-i —i berrîn 1205; —ı mecîd 1298
arşun 242, 975; —larıyla alup endâzeleriyle satarak 754
artılarya/artilya (ya'nî top ve cebehâne ve mühimmâtı) 211, 568n, 579
'Artın Odic (Edirne sâkinlerinden ve Ermenî tâ'ifesinden Artin nâm bir zimmînin ismine Odic lafzıyle izâfe) 347
arz 46, 47, 1406, 1501; Halîfe-i rûy-i — 352; ka'r-ı — 189; rûy-i — 217; sekene-i — 1293; sevâd-ı — 1232; nümûne-i —ı beyzâ' 147, 1120; —ı beyzâ 429; — u semâ 31; — ve semâ' beyninde 867; beyne'l—ı ve's-semâ' 868; buhârât-ı —ıyye 189
'arz 6, 30, 33, 35, 44, 63, 77, 82, 85, 86, 92, 101, 129, 164, 184, 185, 186, 189, 293, 314, 357, 359, 363, 368, 375, 377, 384, 430, 448, 454, 467, 468, 471, 477, 488, 497, 522, 532, 535, 556, 564, 567n, 568n, 572, 575, 577, 579, 583, 585, 627, 631, 635, 651, 655, 661, 664, 665, 669, 694, 712, 716, 719, 725, 727, 734, 739, 764, 778, 793, 799, 801, 820, 847, 863, 886, 910, 914, 921, 923, 980, 1035, 1043, 1045, 1047, 1048, 1049, 1060, 1075, 1076, 1098, 1182, 1184, 1197, 1224, 1243, 1263, 1270, 1331, 1334, 1342, 1345, 1355, 1367, 1375, 1376, 1401, 1403, 1406, 1425, 1440, 1445, 1451, 1457, 1465, 1474, 1489, 1504, 1505, 1507; ba'de'l— 352, 477, 566n, 575, 922, 1047; bi'l— 928, 1043; ifrâğ-ı kālıb-ı — 187; —a-gâhına girmeyüp, 1379; —an 739; —ı 'akd-i ittifâk 567n, 577; —ı 'atebe-i merâhim-ittisâl 178; —ı 'izz-i Dâver-i Dârâ-cenâb 788; —ı 'ubûdiyyet 720, 727, 1186; —ı bendegî 471, 819; —ı dergâh-ı devlet 1374; —ı

dergâh-ı devlet-karâr 92; —ı dergâh-ı felek-destgâh 572; —ı dergâh-ı Hidîv-i zafer-mev'ûd 1501; —ı dergâh-ı Mu'allâ-cenâb 1164; —ı Dergâh-ı muhalledü'l-ikbâl 935; —ı dergâh-ı Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb 1504; —ı dergâh-ı Pâdişâh-ı kerîm 1194; —ı dergâh-ı Şehriyâr-ı gerdûn-revâk 1178; —ı dest-âvîz 1004; —ı dest-âvîz-i hediyye edenlere liyâkat/münâsebet 958; —ı dest-âvîz-i rişvet edenlere liyâkat/münâsebet 958; —ı dîdâr 414, 895, 941, 1356; —ı dostî 182; —ı fakr 535; —ı hâcât 497; —ı hâk-i pây-i me'âlî-'unvân 1198; —ı hedâyâ 182; —ı hulûs 300, 1006, 1018; —ı huzûr-i Dâver-i Dârâ-cenâb 788; —ı huzûr-i Pâdişâh-ı muhalledü'l-ikbâl 423; —ı ihlâs 532, 1162; —ı iftihâr 172; —ı ihtiyâc 533, 535; —ı intimâ 819; —ı İslâm 288; —ı kasâ'id 1503; —ı keyfiyyet 1404; —ı mâcerâ 94; —ı mahremiyyet 282; —ı mahzar 467; —ı meveddet 1447; —ı mulahhas-ı âmâl 1329; —ı murâd-ı mâ fi'l-fu'âd 1328; —ı musâfât 1341; —ı musâlaha 1432, 1451; —ı nesâ'id edenler 1366; —ı nümâyiş 295; —ı Rikâb-ı me'âlî-me'âb 670; —ı rikâb-ı müstetâb 181; —ı sadâkat 985; —ı safvet 282, 300, 985, 1018, 1105, 1337, 1447; —ı sıdk u sedâdları 762; —ı su'ûbet 285; —ı sulh 1432, 1451; —ı sûret-i kabûl 1048; —ı südde-i Pâdişâh-ı Aristo-râ 162; —ı şekvâ 522; —ı şerbet-i şîrîn 856; —ı tahrîrât 1027; —ı tal'at 1356; —ı te'essüf 889; —ı tefakkur 533, 535, 1470; —ı telehhüf 889; —ı tevârîh 1503; —ı tezallüm 1075; —ı tezellül 134; —ı vedâd 1468; —u ifhâm 107; — u tenmîk 139

'arz-ı hâl 36, 71, 215, 288, 356, 664, 712, 1248, 1505; ref'-i ruk'a-i — 664; ruhsat-ı takdîm-i — 324; tahrîr-i — 215; yârâ-yı — 1218; yârâ-yı takdîm-i — 762; —i Rikâb-ı müstetâb 1228; — ler 1243; — sâhibi 664, 665; — tahrîri 651; — takdîmi gâ'ilesi 694; — takdîmleri 694

'Arz-odası 454, 566n, 575, 716, 1196, 1482

'asâ; mücevher — 978; — be-dest 488; rekz-i — 791, 897, 1049, 1367; şakk-ı — 583; —y-ı Mûsâ'dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ 1327; — y-ı süst-bünyâd 1263

a'sâb 976; tehî-sâz-ı — 589; —ı 'asabiyyetler 669; —ı cism-i Devlet-i İslâmiyye 1354; —ı cür'etleri 382; —ı hamiyyet 119; —ı maslahat-ı mezkûre 124; —ı Memâlik-i mahrûse 701; —ı mukāvemetleri 1426; —ı mütekeyyifeleri 692; —ı nâs 660; —ı sabr 191; —ı vekâlet 113; kat'-ı —ları 946; —ları 1145; —larına sirâyet 1268; —larîleri 1500

'asabiyyet 119, 877, 897; galeyân-ı bahr-ı — 320; izhâr-ı — 522, 1365; mâye-i — 647; miyân-ı — 1385; perde-der-i sımâh-ı — 1170; sâhib-i — 900; zevâl-i mâye-i — 924; câme-i —den 'uryân 721, 728; câme-i —i 'ârları 905; —i dîniyye 1244; —i Hakīrâne 528; —-i İslâmiyye 709; fart-ı —imiz 1326; a'sâb-ı —leri 669; fart-ı —leri 682; kânûn-i —leri 907; râyet-i —leri 646; 'usâbe-i —leri 1395; câme-i —i nâmûsları 905; — sâhibi 1069

asâkir 16, 62, 79, 81, 84, 98, 178, 249, 263, 279, 298, 341, 352, 383, 393, 405, 424, 598, 602, 623, 686, 691, 772, 947, 968, 1095, 1106, 1111, 1121, 1136, 1184, 1241, 1243, 1246, 1307, 1330, 1341, 1463, 1494, 1499; 'âmme-i asâkir 1067, 1492; celb-i — 1346; cem'-i — 457, 616; ecnâs-i — 1243; müretteb — 304; nakl-i — 1106; selb-i — 79; selb-i savlet-i erzâl-i — 1158; serân-ı — 1308; sevk-ı — 384, 1484p tavâ'if-i — 704; techîz-i — 448, 601; tesyîr-i — 616; tertîb-ı —i mu'alleme 684; tertîb olunan — 458; vücûh-i — 1303; —i Bağdâd 46; —-i berriyye 252; —i bî-hadd ü ihsâ 1435; haşr-gâh-ı ecnâs-i —i bî-şümâr 307; sevk-ı —i bî-şümâr 1149; —i cebânet-âsâr 196; —i cedîde 66, 230, 1251, 1267; —i cedîde mesârıfı 230; —i Cedîde Nezâreti 125; —i ceng-âzmâ 609; ecnâs-ı —i deryâ-mevc 602; —i etrâf 587; —-i gānimān 253; —i hamiyyet-me'âsir 176; —i hâssa-i Şehriyârî 179; —i İslâm 1291; —i İslâmiyye 196; —i kesîre 403, 1340; —i mansûre 183; —i me'mûre 183; —i mesfûre sergerdeleri 422; —i mevcûde 293, 1261; —i Mısrıyye 97; —i Moskov 207; —i mu'alleme 180, 552, 1256, 1261, 1265, 1380; —i Mu'alleme Ağası 1265; —i müctemi'a 205; masrûfât-ı —i mürettebe 316; —i mürettebenin ta'limleri/te'allümleri 304; —i müteferrika 1493; —i mütenevvi'a 477; hücûm-i dilâverân-ı —i müttefika 260; —i müttefika 1118; —i nusrat-ihtivâ 197; sevk-ı —i nusret-karîn 1280; —i nusrat-me'âsir-i İslâmiyye 1091; —i nusrat-me'âsir-i Şâhâne 249, 691; —i 'Osmânî 258, 937; —i 'Osmâniyye 1118; —i sâ'ire 58; —i Şâhâne 108; —i şecâ'at-me'âsir-i 'Osmâniyye 544; —i şecâ'at-nişân 479; —i tarafeyn 260; —i vefîre 297, 401; —i zafer-me'âsir-i 'Osmâniyye 223; — makūlesi 428; bk. ayrıca asker

asâlet 158, 599, 1423; rütbe-i — 130; —en 603, 916, 1125; —e tebdîl 1433; —ine mutassarrıf 1513; — sevdâsı 1481

âsâr 1044, 1334, 1503; kat'iyyü'l— 832; kayd-ı mecelle-i — 618; sâmi'a-dâr-ı — 1480; sebt-i cerîde-i — 1308; su'âl-i — 580; sû'-i — 50; te'lîf-i — 1041; —ı 'aliyye-i kerâmet-disârları 661; —ı bed-me'âsir 52; —ı behînleri 1221; —ı cezîle 21; —ı emniyyet 215; —ı hayriyyeleri 143; —ı hüzn 135; —ı 'ilmiyye 597, 1041, 1224; —ı kahr 607; —ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i Şehriyârî berekâtı 1432; —ı merdânegî 1513; —ı nâfi'a 1023; —ı

sâ'ire 1222; —ı sahîha 1280; —ı sâriye 491; —ı tab'ı hendese-kârî 1221; —ı tab'iyye 1224; —ı te'essür 135; —ı tegallübleri 1125; —ı 'udvân 210; —lar 757, 1072; nakl-i —ları 509; — tetebbu' edenler 890

âsâyiş 32, 115, 122, 160, 335, 341, 361, 363, 381, 415, 478, 656, 657, 664, 849, 1054, 1235, 1332, 1396, 1435; aksa'l-gâye — 1485; âsûde-nişîn-i sâyebân-ı — 1170; gül-pister-i — 1386; ifsâd-ı hars ü zer'-i — 1367; istihsâl-i esbâb-ı — 257; kesb-i — 546; medâr-ı — 261; me'mûr-i — 1252; nakş-ı — 1030; reng-i — 1481; sûret-i — 703, 1233; zâ'ide-i imtidâd-ı vakt-i — 997; — bahş-ı kâffe-i 'ibâd 138; —bahş-ı kâffe-i bilâd 138; —gâh-ı hazret-i Rasûlullah 1310; —i 'âmme-i re'âyâ 256; —i bâl 627; —i berâyâ 184; —i enâm 117; —i hâl 1437; —i hazarî 554; —i 'ibâd 175, 1211; —i sadr-ı pür-gadri 877; —i tâmm 41; —i ticâret 212; —i tüccâr 212; devâm-ı —leri 254

'asel 645, 1002; — makûlesi 768

ashâb 7, 226, 359, 635, 1045, 1092, 1289; mechûletü'l— 58; ratk u fetk —ı 303; —ı ârâ 645; —ı bagy 76; —ı basîret 178, 637, 1357; —ı beyt 1259; —ı bizâ'ât 755; —ı cerbeze 1222; —ı cihâd 204; —ı dâr 1258; rüşenây-ı rûşinâsân-ı —ı dirâyet/dürbet 641; —ı dirâyet 1055; —ı diyânet 194; —ı düyûn 1248; —ı ebsâr 21; —ı esâmî 1353; —ı evtâr 1359; —ı ezhân 1157; —ı fıtnat 566n, 575, 1356; —ı Fîl-âsâ 1389; —ı fuhûm 15; mecma'ı —ı gavâyet 1271; —ı gayret 345; —ı gazâ 204; —ı hâcât 1425; —ı hakîkat 457; —ı hâl 1073; —ı hâne 1396; —ı hâne bî-çâreleri 1403; —ı havâyic 1359; —ı hazm 685; —ı hiref 137; —ı hunket 630; —ı ihtişâm 1169; —ı ihtiyât 685; —ı 'ilm 1424; —ı isti'dâd 173; —ı i'tibâr 775; —ı itkân 1357; —ı iz'ân 637, 1385; —ı Kehf 1246; —ı Kehf rûhâniyyetleri 322; —ı kelâm 1335; —ı keşf ü yakîn 20; Bakî''de hem-sâye-i —ı kirâm 1234; —ı kirâm 1289; —ı kuvvet-i neberd-azmâ 1249; —ı liyâkat 118, 377, 594; —ı mâlikâne 159; —ı mâlikâneler 160; —ı maslahat 1191; —ı maslahat-ı hafiyye 1193; —ı meclis 1184; —ı mekr u meblese 304; —ı menâsıb 1484; —ı meşveret 566n, 1182; —ı muhâlefet 636; —ı mukâta'ât 159, 707; —ına i'tâ 1391; —ma redd 1391, 1426; —ma teslîm 1426; —ında ibkâ 1483; —ı nüfûs-i kudsiyye 51; —ı nüfûz-i neberd-azmâ 1249; —ı rakîm 1247; —ı ratk u fetk mecma'ı 807; —ı recâ 235; —ı rusûm 1457; —ı rüşd 306, 1296, 1356, 1385; —ı salâh 1256; —ı sanâyi' 137; —ı servet 769, 815; —ı şekâ 1268; —ı şekâvet 76, 1273; —ı şerâyi' 12; —ı şeref ü übehhet 117; —ı şerî'at 10; —ı şerr 823; —ı şimâl 294; teslîm-kerde-i —ı şuhûd 817; teslîm-kerde-i —ı 'ukûl 817; —ı 'ukûl 1157; —ı 'ukûl-i Selîm 1413; tehî-mânde-i —ı 'ulûm/feza'il 1041; —ı şu'ûr 1296, 1507; —ı şûr 823; —ı şûrâ 286; —ı tehayyür 1372; —ı tîmâr 231; —ı tuğyân 1272; —ı umûr 667; —ı vegâ 202; —ı vukûf 158; —ı yakîn 306; —ı yesâr 769, 815; —ı zekâ 630, 1222; âl ve —ı zevi'l-iclâlleri 1285; —larma 960

'Âsım Efendi ('Ayntâbî, Seyyid, Vekâyi'-nüvîs, Râkımu'l-hurûf, Burhân-ı Kātı' ve Kāmûs-i Muhît mütercimi, müderrisîn-i kirâmdan Kıdvetü'l-'ulemâ'i'l-muhakkıkīn, 'âciz, gark-âb-ı bahr-ı me'âsim, Hakīr, hâmil (حامل), 'âsî, yâdigâr) 26, 191, 267n, 337n, 596, 1042, 1052; — bî-çâresi 131, 1241; bk. ayrıca Fakīr, Hakīr, Muharrir, Müverrih

'âsî 26, 38, 41, 899, 946

âsitân; —ı beledî ve âfâkīye feyzgâh/merci' 880

Âsitâne 45, 60, 70, 73, 76, 80, 83, 89, 101, 146, 192, 207, 221, 245, 248, 263, 276, 290, 312, 354, 364, 413, 421, 456, 482, 497, 505n, 523, 528, 530n, 531, 557, 559, 564, 565n, 576, 583, 585, 587, 599, 605, 618, 624, 684, 691, 695, 701, 704, 706, 714, 724, 729, 731, 738, 758, 771, 778, 785, 787, 791, 807, 822, 827, 845, 860, 890, 895, 901, 910, 915, 919, 927, 930, 935, 951, 966, 1035, 1040, 1049, 1055, 1072, 1078, 1080, 1083, 1085, 1088, 1089, 1092, 1093, 1102, 1109, 1121, 1126, 1131, 1157, 1164, 1172, 1177, 1190, 1227, 1234, 1307, 1317, 1319, 1325, 1328, 1332, 1337, 1343, 1349, 1351, 1353, 1362, 1363, 1365, 1370, 1376, 1380, 1392, 1398, 1401, 1407, 1410, 1416, 1418, 1421, 1425, 1431, 1436, 1440, 1454, 1470, 1476, 1478, 1481, 1482, 1497, 1501, 1503, 1506; ahvâl-i — 1420, 1422, 1482; civâr-ı — 240, 689; derûn-i — 1326; füshat-serây-ı — 780; hâdise-i — 1444; havâdis-i — 1306, 1307, 1316; havsala-i — 1372; lisn-i lesin-i — 1503; mâdde-i hâdise-i — 1431; müte'ayyinân-ı — 346; pîş-gâh-ı — 482; sekene-i — 1181; semt-i — 1475; vâku'a-i fâkı'a-i — 1421; vekâyi'-i — 1423; — cânibi 410, 925, 1310, 1423; — hâdisesi 1448; — havâdisi 1431; —i 'aliyye 724; —i bâhirü's-sa'âde sükkânı 249, 691; —i bihbûd 1360; —i der-sa'âdet 1014; —i devlet 523, 775, 962, 1070; —i ebed-rehîn 949; tafsîl-i ahvâl-i —i ebediyyü'l-ikbâli 1337; —i ebediyyü'l-kıyâm 141; —i ebediyyü's-se'âde 958; derûn-i —i emn-âşiyâne 1324 —i emn-âşiyâne 1425; —i felek-destgâh 917; —i fesîhu'l-erkân 791; dâru'l-âmâl olan —i feyz-iştimâl 1504; —i ikbâl-âşiyâne 1315; —i merdân-ı dânişverân 26; —i mes'ûd 392; —i muhalledü'l-ikbâl 488, 519, 591; —i râstâne 340, 447; sûy-i semâ-sây-i —i sa'âdet 1505; —i sa'âdet 43,

56, 68, 80, 89, 94, 105, 113, 135, 153, 181, 273, 301, 337n, 345, 349, 391, 410, 421, 446, 486, 488, 511, 518, 520, 523, 531, 602, 605, 610, 618, 621, 649, 669, 720, 727, 846, 892, 898, 933, 965, 1003, 1006, 1030, 1034, 1039, 1045, 1049, 1053, 1056, 1060, 1069, 1077, 1111, 1136, 1140, 1142, 1183, 1226, 1235, 1276, 1306, 1326, 1337, 1345, 1353, 1358, 1375, 1379, 1404, 1410, 1435, 1440, 1465, 1476, 1479, 1482; —i sa'âdet ehâlîsi 483; —i sa'âdet pîş-gâhı 498, 1432; —i sa'âdet semti 1445; —i sa'âdet-âşiyân 1051; vâkı'a-i —i sa'âdet-âşiyâne 1306; —i sa'âdet-âşiyâne (Makarr-ı saltanat-ı Şâhâne) 249, 358, 615, 691; 'azm-i —i sa'âdet-bünyâd 1182; —i sa'âdet-intimâ 551; —i sa'âdet-iştimâl 569, 1313; —i sa'âdet-ittisâl 1485; —i sa'adet-karîn 731; —i sa'âdet-mahsûr 306; —i sa'âdet-makrûn 538, 1053; —i sa'âdet-masîr 1425; 'azm-i —i sa'âdet-me'âb 1506; —i sa'âdet-me'âb 1388; 'inân-girây-ı —i sa'âdet-medâr 314; —i sa'âdet-medâr 141; —i sa'âdet-nihâd 324; —i sa'âdet-nişân 791; —i sipihr-irtifâ' 448; —i ubbehet-nişâne 23, 26; — menâsıbı 1483; — ricâli 758, 1166; — savbı 1169, 1473; — şu'besi 1123; — tarafı 365, 459, 1412, 1415, 1480; — vâkı'ası 1444; — yâdigârları 1102; — yoluyla 411; — zehâ'iri/zehâyiri 249, 691

âsiyâb 1151; idâre-i — 81, 240, 690; cakcaka-ı — âsâ laklaka-feşân 1499; hâli — dan nişâne 691; cakcaka-i — gibi 793, 1467; — ı âsîb ü kıtâl 1492; gülûy-i âsiyâb-ı âz/hırs 819; — ı harb ü kifâh 1389; —ı kârzâr 91; —ı semîr-i zamîrleri 1165; —ı ser-i bî-sa'âdeti 882; gülû-yi — sıfat 153

Âsiye-i zemân 1312

asker 9, 35, 42, 47, 58, 61, 66, 67, 79, 82, 91, 93, 97, 102, 106, 108, 122, 135, 139, 163, 179, 184, 191, 193, 195, 199, 203, 205, 208, 215, 218, 223, 225, 228, 231, 249, 252, 255, 258, 263, 279, 298, 305, 312, 316, 321, 343, 365, 398, 403, 404, 409, 417, 418, 432, 433, 435, 460, 471, 484, 490, 497, 512, 544, 547, 548, 552, 554, 560, 565n, 567n, 575, 606, 623, 661, 662, 670, 733, 758, 771, 782, 789, 937, 964, 975, 985, 1008, 1011, 1017, 1039, 1067, 1101, 1106, 1112, 1116, 1119, 1122, 1132, 1141, 1144, 1146, 1166, 1180, 1202, 1242, 1246, 1326, 1327, 1336, 1340, 1347, 1362, 1394, 1396, 1444, 1484, 1492, 1502; başsız ve buğsuz — 209; bî-hamiyyet — 659; bu resme muntazam/muvazzaf — 544; cedîd — 404, 1102; celb-i — 61; cem'-i — 68, 581n, 1435; cezr u medd-i deryây-ı — 1400; dehr-âzmâ serân-ı — 1122; deryây-ı — 1388; devşirme piyâde — 643; dil-hâh-ı — 1403; eczây-ı nüsha-i — 225; esbâb-ı 'âdiye-i — 1481; evbâş-ı — 79; gulgule-i — 1201; güzîde — 47, 998; hâzır — 727; hıyâm-ı — 209; iktizây-ı — 644; i'mâl-i — 168, 1009; işe yarar âhar — 547; kemmiyyet-i — 734; küllî — 606; mahsûs — 736; mikdâr-ı kâfî — 425; mu'allem — 66, 109, 112, 121, 315, 670, 682, 737, 774, 997, 1341; muntazam — 222; muntazam bir takım — 302; muvazzaf — 222, 997; müft — 720, 727; müretteb — 90, 203, 204, 225, 302, 562, 669; mütehayyizân-ı — 440; nüfûs-i —iyye 998; piyâde — 930; ru'esây-ı — 67,706; sebeb-i ıztırâb-ı — 67; serân-ı — 92, 706; sevâd-ı — 554; sevk-ı — 382, 401; silâh u bisâta el urmamış — 198; tahdîş-i kulûb-i — 606; tahrîr-i — 644; ta'lîm-i — 658, 667, 684; tavâ'if-i — 1122; tecdîd-i — 666, 667; techîz-i — 1175; tefrîk-ı — 33; teksîr-i — 1331; tertîb-i — 223, 545, 658; tertîb-i sunûf-i — 118; teşvîk-ı — 1067; vaz'-ı — 418; vefâdârî-i — 191; yarar — 771; yer götürmez — 207, 1355; zabt-ı — 89, 605; — başbuğu 403; — cem'iyyeti 63; —gâh 1068; âhâd-i — gibi 547; — ıtlâkı 695; düşmen —i 197, 405, 1011; efrâd-ı —î 808; efrâd-ı sebük-nihâd-ı —î 1308; kara —i 1113, 1341; kendü —i 989; kifâyet-i me'ûnet-i —î 629; ma'lûm-i —î 1482; mizâc-ı —î 922; müretteb tavâ'if-i —î 486; rabt-ı —î 605; ru'esây-ı —î 83; tâ'ife-i —î 657; ru'esây-ı leşker-i efrâd-ı —î 222; sunûf-i —î 58; sürbe-i —î 669; şecâ'at ü menâ'atleri müsellem olan —î 700; tavâ'if-i —î 47, 195; 'ulûfe-i —î 163; zebân-zede-i —î 929; —î 193, 223, 322, 404, 486, 543, 545, 550, 577, 599, 641, 659, 678, 725, 755, 931, 935, 982, 1068, 1247, 1328, 1367, 1371, 1484, 1493; —i a'dâ 1011; —i 'adû 196; —i âhar 195; —i âteşbâr 1345; —i bernıyyesi 255; —i bî-gerân 84, 477, 510, 568n, 733, 1190; —i bî-pâyân 91; —i bî-şümâr 48; tertîb-i —i cedîd 133; —i cedîd 106, 316, 499, 547, 549, 771, 774, 1141, 1336; —i cedîd emri 305; —i cedîd ihdâsı 1400; segbân nâmına —i cedîd ihtirâ'ı 1334; —i cedîd ihtirâ'ı 1160; —i Cedîd Kışlası civârı 111; tahrîr-i —i cedîd me'mûrları 316; —i cedîd tertîbi 1160, 1326; —i cedîd vezâyifine mahmûl 769; —i celâdet-şi'âr 179; —i cengâver 1246; güzîde —i cenge-âzmâ 1144; tüvânâ —i ceng-âzmâ 1144; —i ceng-âzmâ 730; —i ceng-azmûde 1275; deryây-ı —i cerrâr 1202; piyâde mu'allem —i cerrâr 307; piyâde —i cerrâr 302; —i cerrâr 302, 578; gulgule-i —i dehşet-endâz 1201; — idhâli 553; —i diğer tertîbi 682; —i düşmen 224; —i firâvân 79, 1131; —î gürûhu 485; —i Hâricî 1367; —i hâricîye vizân 1394; —i hâssaya ilhâk 778; —i hezîmet-eser 199, 453; — ihrâcı 459; —i hûnhâr 439, 500; —î imdâd 488; karşu yakaya — imrârı 917; —i İslâm 41, 217, 224, 479, 586, 678, 1003, 1067, 1093; tavâ'if-i —i-i celâdet-şi'âr 132; — i'mâli 964; —i İslâmiyân 513, 1309; —î kayd etmek 997; —i kesîf 47; —i küffâr-ı bed-nihâd 468n, 930;

—i küffâr-ı hezîmet-encâm 442; —-i Leh 996; esâfil-i —î lisânı 1308; —î lisânına vâkıf 1472; —i mansûr 941; ru'esây-ı —î mecâlisi 1381; —i mecûsi-nişân 41; —i mevcûd 1197; —i mevfûr 406; mühce-i râyât-ı —i mu'allem 697; —i mu'allem 109, 305, 306, 420, 769, 776; —-i Mu'allem Başbuğu 88; —-i mu'allem ocağı 700; —i Mu'alleme Ser'askerliği 1261; —i muntazama 228; —i muvahhidîn 195; —i müşârun ileyh 58; —i nâ-sâz isti'mâli 681; mu'allem —ine mukâbil 669; —i nev-zuhûr 682; —in şevkını tecdîd 1067; —i nuhûset-eser 417; güzîde —i nusrat-rehber 301; —i 'Osmâniyye 977n; —i rûhânî 661; —i Rûs-i bed-peymân 90; —i Segbân 1261; —i sepîd-makdemleri 423; mahsûs askerîsi 727; — istihzârı 279; —i Şâhâne 695; —i şecâ'at-şi'âr 601; —-i şurûr-me'âsir 200; —î tâ'ifesi 228, 320, 323, 999, 1121, 1158, 1324, 1327, 1367, 1377, 1441, 1479, 1482; —î tâ'ifesine pîşvâ 1341; —i vâfî 262; —i vâfir 58, 1077, 1396, 1492; —î vekâyi' kâtibleri 835; efrâd-ı —iyye 544; idâre-i —iyye 923; idâre-i umûr-i —iyye 922; kâffe-i tavâ'if-i —iyye 404; levâzım-ı —iyye 463; mesâlih-i —iyye 925; mesârif-i —iyye 316; mühâmm-ı —iyye 343; nizâm-ı —iyye 1008; sunûf-i —iyye 463, 845; tâ'ife-i —iyye 606, 759; tanzîm-i ahvâl-i teşettüt-me'âl-i —iyye 224; tavâ'if-i —iyye 97, 148, 175; techîz-i tavâ'if-i —iyye 191; tertîb-i —iyye 198; —i zafer-peyker-i İslâm 538; —î zümresi 835, 1381; —keş 96; — kışlaları 972, 974, 986; mu'allem/askerler 669; —ler 58, 91, 220, 225, 495, 501, 835, 936, 1003, 1111, 1369, 1397; küffâr-ı li'âm —leri 679; —leri bi'l-cümle mu'allem 1327; —ler ta'yîni 303; ta'lîm-i — mâddesi 420; külliyyetlü — otarmak 548; — otarmak 997; —perver 186; —perverlik 706; — sevkı 416, 1011; perâkende —sıfat 1416; — sürmek 203; — tahrîr 1336; mu'allem — tahrîri 172; — ta'lîmcileri 731; — ta'yîni 68, 80, 1183; mu'allem — tertîbi 304, 547; — tertîbi 215, 544, 1176, 1251; — tertîbi mâddesi 1330; cedîd bir — yetişdirmek 230; bk. ayrıca asâkir

'Asker Hân Afşâr (Fransa'ya sefâretle me'mûr 'Acem Elçisi) 1139, 1339, 1342, 1343

Asma'î; — gibi 519; —'nin edebiyyede teferrüdleri gibi 629

Asmalu Mey-kedesi/Mey-hânesi 527, 529n

'asr; ebnây-ı — 911; erkân-ı — 1441; eşca'u'ş-şuc'ân-ı — 1268; kâr-güzârân-ı — 1350; nakd-gerân-ı — 87; ricâl-i — 1470, 1496; rusûm-i — 763, 1350; 'ulemâ'-i — 879; —ı 'acîb 1215; —ı merkūm 1503; —ı sa'âdet 1289; —ı sahâbî 844; lisân-ı — 'ibârâtı 1474

âsümân 147; cânib-i — 1367; cevv-i — 1146; hem-rütbe-i debîr-i debistân-ı — 1490; hemser-i — 515; meydân-ı — 802; peyveste-i — 112; resîde-i nuh-künbed-i — 528; ruhsâre-i — 1150; —a hemser 76; —a kadar 510; —e serkeş olan 'alev-i/şerâre-i âteş 1388; gulgule-endâz-ı kubbe-i zeberced-kevn-i —î 918; intâk-ı —î 816; işâret-i —î 1368; mazhar-ı te'yîdât-ı —î 1288; melheme-i sevânih-i —î 1475; tenbîh-i —î 1322; gulgule-i —iyân 1203; sayha-i —sây ile 1469

Asya 161, 270; kısm-ı vesî'-i — 221, 542; —'da vâki' memâlik-i İslâmiyye 373; — memleketleri 1024; — Ülkesi 43, 249

aş; yediği — 668; —cı 233, 234, 237, 244, 1268; — cılar 237, 683; orta —cıları 907, 1257, 1259, 1386; kendü —cılarımız 980; — cı makûlesi 1398 pişmiş —ımıza sovuk su koyacağı 505n, 714; pişmiş —mıza kendü eliniz ile sovuk su ilkā 498; —yerdikleri 1238

'aşâyir/'aşîret 47, 72, 188; —i A'râb 126; —i Ekrâd 100

Aşcı-başı hânesi (Bozdoğan Kemeri semtinde) 815

*aşır 'ilâç*ıyla savuşdurmak 995

'aşık 123; dîde-i —ān-âsâ 145; âh-ı —âsâ 1403; 'akl-i — gibi 710; dâmen-i — gibi çâkçâk 1378; sîne-i — gibi çâkçâk 1121; dil-i —ı gam-dîde 31; —ı pâk-bâz 389; âh-ı âteşîn-i —ı şeb-i zindedâr-misâl 387; —ı şeydâ 49; —ı şîfte-dil gibi 1359; dil-i —ı sûrîde-âsâ 183; —ı sûrîde-misâl 110; —ı veche-i maksûd 1217; enîn-i dil-i —sıfat 1217

'Âşık 'Ömer'in 'Şaşdım da kaldım' türküsü 289

âşıkâ 289, 861, 960, 1307, 1399, 1426; ehass-ı — 749; sevâd— 1366; —y-ı 'ulûm 86; —y-ı bî-gâne-sîret 1280; —y-ı dekāyık-ı umûr 119; —y-ı emzice-i şehr 1434; —y-ı fenn-i nücûm 943; —y-ı fünûn 86; —y-ı hakāyık-ı umûr-i milel/mülk 114; —y-ı mizâc-ı zemân 126; —y-ı rusûm-i divel 1342; —y-ı tabâyi'-i ehâlî-i her kutr/memleket 1479; harf-endâz-ı —yî 1027; 'ısâbe-i —yî 270

'Âşir Efendi (Şeyhulislâm) 1236; — mahdûmu 909

âşiyân 1366; tâ'if-i cân-ı kudsî— 518; —e-i beden 1366; —e-i bûm 205; —e-i gurâb 205; —-sâz-ı ârâm 950; —-sâz-ı itmînân 950; —-sâz-ı karâr 135; —-sâz-ı ravza-i rahmet-i Rahmânî 879

'aşk; âteş-i — 1364; meydân-ı — 919; müştâkâne — 1076; nerdübân-ı — 123; rüsvây-ı — 1175; safha-i — 1511; tarîk-ı — 1389; emvâc-ı —ı belâ-kâr 666; —ı pîçân nebâtı gibi 527; —ı sâde-rûyân 518

'Aşkī (Hayâtü'l-hayevân adlı eserin yazarı) 1510

'aşr-i şerîf-i Furkānî tilâveti 456

at 527, 760, 835, 867, 1109; güzel — 992; takımlu — 1110; yelegen-dest — 1110; —a binüp inmekde mehâretleri 977; — başlığı ('Acemâne bir 'aded incülü) 1342; çâkçâkî ve şikâfdan —

başlığının sinekliği gibi 1470; yaranmış — gibi âmâde/hûy-kerde 1082; çakıllıkda — koşar gibi 1380; meşhûr —lar 1110; mümtâz —lara süvâr 881; cirid —lu 91; fâhir — takımı 1099; — takımı 1109; —lanup 108; güzîde —lar 1110; —lar 662, 1109, 1242; müstesnâ —lara süvâr 881; 'azîmü'l-heykel — yederek 867

'atâ 39, 890; meşgûl-i — 1376; —bahş 744; — mahzeni 744

atabek; —i devlet 861; — olarak 820

'Atâ Efendi; bk. Mehmed 'Atâ Efendi (Elçi 'Abdülkerîm Efendi hafîdi, Çavuşlar Kâtibi, Çavuşlar Kitâbeti Vekâleti)

'Atâ'ullah Efendi (İshak Efendi-zâde, Sadr-ı Anadolu) 36

'Atâ'ullah Efendi; bk. Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Seyyid, Kethudâ Kâtibi, Haremeyn Mukāta'acılığı Pâyesi, Piskopos Mukāta'acılığı, Piyâde Mukābeleciliği)

'Atâ'ullah Efendi; bk. Mehmed 'Âtâ'ullah Efendi (Mollacık-zâde Mehmed, Sadr-ı Anadolu, bā-Pâye-i Rumeli)

'Atâ'ullah Efendi (Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî) 887

'Atâ'ullah/'Atâ Efendi (Şerîf-zâde, Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Sadr-ı Rûm, Şeyhulislâm, mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba'-nişîn-i deşt-i câh u iclâl, mutasarrıf-ı mülk-i 'Osmânî ve müstevlî-i hazâ'in-i Hâkānî, fer'-i hânumân-ı şe'âmet-nesl, dûdmân-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, âhız ve gayr-i mu'tî, mütpâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmen-i ehl-i haysiyyet, hâsid-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mütekebbir ve mütevâzı'-sûret, müstehzî-i tevkīr-haslet, dânende-i mekr-i dakīk, sâzende-i keyd-i rakīk) 90, 147, 332, 334, 336, 594, 655, 792, 833, 873, 911, 1042, 1073, 1187, 1236, 1356, 1470, 1489

'atâyâ 119, 146, 206, 494, 753, 778, 839, 872, 1060, 1211, 1219; defâtir-i — 244; irsâl-i — 1424; lücce-i cûşan-cûş-i — 413; nâ'il-i hızâne-i — 925; nakd-i — 1505; — bezli 42, 1364; — i'tâsı 1364; — merâsimi 855; kec ü mec —sı 705; — surraları 1470; îsâl-i —ya himmet 1392; —y-ı behiyye-i Pâdişâh-ı enâm 770; —y-ı bî-gerân 1093; —y-ı bî-şümâr 773; —y-ı cezîle 173; —y-ı cezîle-i Pâdişâh-ı Felâtûn-ferheng 514; —y-ı cezîle-i Şâhâne 492; —y-ı cezîleler 492; —y-ı firâvân 105; —y-ı hazret-i pâdişâh 688; —y-ı Pâdişâh-ı cihân 155; —y-ı Pâdişâh-ı gerdûn-cenâb 408; —y-ı ricâl 87; —y-ı seniyye 444; —y-ı seniyye-i Hidîv-i zemân 1323; —y-ı seniyyeleri 1228; —y-ı sîm 605; —y-ı Şâhâne 460; —y-ı vâfire 68; —y-ı vefiyye 631, 1060; —y-ı zâhıre 105, 1230, 1471; —y-ı zâhıreleri 1228; —y-ı zer 605

'Atâyî (Nev'î Efendi merhûmun veled-i emcedi, *Hamse* ve *Zeyl-i Şekāyık* sâhibi, Hâce-i cihân-ı zemân, Üstâz-ı ma'nevî-i zümre-i münşiyân) 19, 571, 725

At-behâ nâmiyle tayyâreler ihdâs 758

'atebe; —i 'aliyye 106, 1179; —i 'aliyye-i Şehinşâhî 162; —i bâhiretü'l-me'âlî 448; —i gerdûn-mertebe-i Pâdişâhî 359; —i Saltanat 824; rûy-mâl-i —i 'ulyâ 105; —i 'ulyâ 101; —i 'ulyây-ı Mülûkâne 1481; —i 'ulyây-ı Şehriyârî 185

'Âtıf Efendi (mansıb-ı Riyâset) 250

'atıyye 59, 193, 195, 244, 459, 610, 725, 765, 827, 1076, 1155, 1244, 1366, 1424; külliyyetlü — 1053; mazhar-ı — 1078; üstühân-pâre-i — 647; vücûh-ı — 664; —i 'âtıfetleri 1228; —i cezîle 948; nakd-i —i müşîrâne 119; —i Pâdişâh-ı düşmen-şiken 588; —i Pâdişâh-ı rub'-meskûn 1121; —i Rabb-i cevâd 1458; —i vâfire 1075, 1227; —i zâhıre 1048; —ler/'atıyyât 595, 871, 883, 1301; — ümmiyyesi 1190; — vesîleleri 870

'Atîk 'Ali Paşa Müderrisi 1071

'Atîk Vâlide (Üsküdar'da) 143

At-meydânı 847, 1387, 1395, 1402; — gibi 646

âteş 167, 169, 388, 607, 760, 1013, 1416, 1500; âsümâne serkeş olan 'alev-i/şerâre-i — 1388; bâr-âver- — 485; deryây-ı — 1387; muhterik-i — 1306; pür— 1135, 1282; tûfân-ı — 1232; yaylım — 216; — aldırmak 1447; —bâr 442; —bârlık şan'atı 1500; —bâz 442; icrây-ı — bâzî 239; nümûne-i —dân 112; —dân-ı dehân 1198; —dân-ı fesâd 1273; —dân-ı ictihâd 590; —dân-ı sa'y 590; —-dân-ı tabaka-i sekarr 388; mûy-i —dîde gibi 637, 1307; mûy-i —dîde misâl 128; —efken-i çarh-ı esîr 1208; —efrûz 733, 1229; âvîhte-i —efrûz iş'âl 1284; —efruz-i 'utüvv 644; —efrûz-i kânûn-i şiddet/tuğyân 1163; —efşân 332; —efşân-ı gayz 320; —efşân-ı harmen-i huzûr-i İslâmiyân 304; —efşân-ı kîn 320; —endâz 1261; —endâz küffâr sefâyini 492; —-endâz-ı gavâyet 197; —endâz-ı ihrâk 1267; —endâz-ı kulûb-i hevâperestân 1214; —endâz-ı müdâfi'-i satvet 207; —endâz-ı tahliye 1260; —endâz-ı top-i satvet 1269; —engîz 41; —engîz-i ceng ü sitîz 308; hirâs-ı kavâri'-i —feşân 1271; kavâri'-i —feşân 1269, 1270; —feşânî-i gayretleri 1267; nümûne-i —gede 1473; —gede 1325; —gede-i te'essüf 436; 'alev-i — gibi 647; —gîre gibi 682; —gîre-i kânûn-i istîlâ/tesallut 1153; lehb-i —i 'alev-feşân 1403; —i âsümân-rev-i fesâdları/şerrleri 1404; —i 'aşk 1364; —i bâlâ-keş-i fesâd/fitne 149; —i bâlâ-keş-i gayy u şekāvetleri 1146; firûzîne-i —i cân-engîz 454; —i ceng 1500; —i cidâl 1500; —i cihân-sûz 1152; firûzîne-i —i ciğer-sûz 454; —i derd ü evkâr 96; —i endîşe 1420; —i fesâd 193; —i fitne 799, 850, 1267, 1270; —i gavgâ 312; —i gayz 1167; —i gazab 1167; —i gazab-ı Mülûkâne

1173; —i gazabları 847; —i hamiyyet teskîn 847; —i harb 95, 678, 1267, 1341; —i haspûş-i fesâd 1272; — ihâta 387; —i hışm u gazab-ı Şâhâne 36; —i ıztırâb 337n, 524; — ilkâ 1389, 1395; ebhıre-i —în 1229; — istî'âb 387; —i istîlây-ı küffâr 1327; —i kahr-ı İlâh 1410; —i kahr-ı Rabbâni 1400; —i keder 420; —i kıtâl 95, 678, 1341; düşmen-i —în 1284; —i nâgeh-zuhûr 112; dûd-i —în-âsâ 154; nümûne-i —în-deryâ 1395; lahha-i —în-emvâc 1387; —în girdâb 387; —în kelimât-ı ciğer-dûz 799; —în kelimât-ı Şâhâne 490; leşker-i —în-nihâd 428; —în reftâr 481; —în vak'a-i müstehcene-i Edirne 338; —i pür-tâb 1197; —i renc 420; —i serkeş 387, 1228; lem'a-i —i serkeş 1193; lehb-i —i serkeşî 1387; —i sitîz 1267; —i şerr 318; —i şûr 312, 318; —i telehhüf 1256; —i teşvîş 1420; —i tîz-rev gibi şu'le-fürûz-i iştihâr 1257; —i top 489; —i tüfeng 489; —iyân-ı Bektâşiyân 112; müşta'al etdikleri —ler 1403; —ler 243, 1011, 1269; —lere yakmak 1257, 1269, 1418; mânend-i âh-ı —nâk-i mel'ûfân 112; —nihâd melâ'în-i mekr-i'tiyâdlar 731; —pâre-i kelâm-ı sûziş-encâmî 1447; —tâb-ı nâ'ire-i hamiyyet 388; — verilerek 197; — vermek mâddesi 1390; —zebân 520; —zene-i âşûb 1200

atlas 74; cedîd — tercemeleri 1002

'Attâs Efendi (Mekke-i mükerreme Nakîbi) 611

av; —*cılar* 459; —cılar kümültesi gibi 1471; —gâh 979, 1026

'avâmm 58, 627, 721, 803, 846; 'âmme-i — 540, 909; bir bölük hevâmm-ı — 892; elsine-i — 1037, 1131; esâfil-i — 1410; nefrîn-i — 890; sâmi'a-kûb-i — 777; taglît-ı — 254; ta'n-ı — 890; urcûfe-i ahlât-ı — 694; üftâde-i efvâh-ı — 777; — beyninde 528; mekâ'id-i rûbehâne-i — firîbâne 1161; —ı A'râb 49; —ı ehl-i İslâm 736; bir alay —ı nâs 485; —ı nâs 113, 161, 321, 328, 653, 694, 718, 728, 1245; —meşreb 1350; —pesend 158; —pesendâne 48; — pesend-i ahkâm-ı âyîn-i dil-nişîn 157; —tabî'at 1319

a'vân 1255, 1258; cem'iyyet-i — 634; kesret-i — 704; şirzime-i — 1260; tevfîr-i — 722; hayl-i müstetbe'u'l-veyl —ı 1281; — ü ensâr 59

âvâre 285, 599; —i 'akl 859; —i dâr 271, 1237; —i diyâr 271, 1237; —i hürmet 814; —i ihtişâm 814; —i istihkâk 909; —i liyâkat 909; —i sahrây-ı hayât 1500; —i şu'ûr 859

'avâtıf; şâyeste-i — 355; ebr-i midrâr-ı —ı 'aliyye 110; —ı 'aliyye 473, 803, 1143, 1168; —ı 'aliyye-i Hâkân-ı zemân 390; —ı 'aliyye-i Husrevâne 1052; —ı 'aliyye-i Mülûkâne 35, 384; —ı 'aliyye-i şevket-makrûn 472; —ı Pâdişâh-ı enâm 109; deryâ deryâ —ı rûz-efzûnları 1230

âvâz; bülend— 1415; hoş— 844; —e 249; —e-i iştihârı 1410; —e-i satvet-i kahremânî 1299; — e-i şânı 1410; —ı bülend 836; sürme-i —ı cür'et 348; —ı hamîrâne 1471

'avdet 1320, 1349, 1356, 1358, 1363, 1369, 1401, 1403, 1416, 1425, 1431, 1438, 1439, 1446, 1451, 1474, 1476, 1479, 1487, 1500, 1506; bâd-bân-güşây-ı — 214, 1445; hâ'iben — 1421; ıtlâk-ı zimâm-ı — 352; imâle-i licâm-ı — 917; imâle-i sükkân-ı — 1487; tahvîl-i sükkân-ı — 1030; tehyi'e-i esbâb-ı — 1095; terakkub-i ruhsat-ı — 1084; tevcîh-i matıyye-i — 1505; —e me'zûn 1369; —ler 506n, 1375, 1385, 1445; çigûnegî-i —leri 1431

'avene 34, 177, 275, 1009, 1258; bî— 102; taklîl-i — 1255; —i âvîhtenî 184

Avleyte [=Alouchta] 214; — tarafları 213

Avlonya 513; — Mutasarrıfı 515, 1429; — Sancağı 409

'avn; —i Bârî 314, 623, 1044, 1194; —i Hakk 914, 923, 1440; —i hazret-i Bârî 176, 350, 711, 1404; —i hazret-i Hudâ 1329; —i hazret-i Perverdigârî 1431; —i hazret-i Rabbü'l-enâm 1207; bi—illâhi Te'âlâ 63, 132, 286, 331, 352, 466, 513, 522, 789, 1333, 1427, 1445, 1513; —i Hudâ 504, 1067; —i Hudâ-dâd 363; —i i'tikâd 862; —i İlâhî 184, 462; —i İlâhiyye 462; —i Lâ-yezâl 67; bi—illâhi'l-Müntakım 207; bi—illâhi'l-Vehhâb 852; —i Rabbânî 1407; —i Rabbü'l-enâm 1207; —i Samedânî 901

'Avnî Efendi (Anadolu Muhâsebecisi, Tezkire-i Evvel, Büyük Tezkireci Vekîli) 355, 408, 464

'avrat 662, 861, 987; —ı boş 1266, 1416; —ın kocası 861

Avrupa 161, 221, 227, 270, 342, 379, 397, 402, 542, 617, 623, 696, 976, 1000, 1111, 1123; 'âmme-i asker-i — 772; 'âmme-i divel-i — 1337; 'âmme-i — 1463; divel-i — 174, 213, 220, 250, 402, 559; divel-i sâ'ire-i — 160, 223; elsine-i ehâlî-i — 1340; havâdis-i — 340, 1108, 1131, 1133, 1147, 1337, 1463, 1484, 1492; kişver-i — 269, 419; nizâm-ı — 223; sanâyi'-i harbiyye-i — 669; usûl-i — 757; — ahvâli 1129; — cenneralleri 1232; — devletleri 348, 421, 546, 550, 1116, 1334; — diyârı 812; — halkı 66, 547; — havâdisi 1346; — iklîmi 155; — kâ'idesi 1021; — kıralları 156, 1232; — kıt'ası 401, 403; — memâliki 93, 548, 1133, 1380; — memleketi 1362; — memleketleri 157, 1024; divel-i — mesâlihi 1078; —'nın merkezi 978; divel-i —'nın nizâmları 249; — nizâmı 547, 554; — revişi 695; — umûru 327; — Ülkasi/Ülkesi 43, 268, 303, 496

Avusturya 394; — dâ'iresi 979, 1019; — Devleti 980, 998; — Dukası 853; — erâzîsi 1133; — Eyâleti 401; — hânedânı 223, 545; — İmperat-

orluğu 94; — İmperatoru 400, 854, 969, 972, 983, 994; — sınurunun kilîdi 1020
ayak 501, 506n, 633, 795; yalın — baş kabak 759; — çeküp 1411; —da bulunmak 185, 1250; — daş 1123; bâdiye-i şekāvetde —daşı 902; — ımızı ısırır 795; —ma basarak 1469; —ma ip takup 816; —ma resen-bend-i tahkīr 1260; —ını öbür ayağı üzere atup 501; —ını öpeyim 718; —ını yorganı kadarınca uzatmak mikdârına ri'âyet kılmaz 819; —ı şikest 652; —landırmak 559; —lanup 1415; —ları tozuyla 1191, 1250; —ları tozuyla umûrlarını incâh u ircâ' 361; — larına potur 230; —larında tâb ü tüvân eseri kalmayup 662; —larını uzadup 633; — oltası ederek 1419; — patırdısı 990; baş gitse — pâydâr olmaz 1384; — sürüyerek 1482; — üzere 835, 988, 1005; — üzere kıyâm 985
Aya-kapusu 1384
Ayamavra 262, 297
a'yân 78, 79, 138, 156, 180, 319, 445, 459, 477, 511, 599, 601, 629, 647, 671, 681, 683, 738, 892, 1077, 1141, 1205, 1332, 1400, 1422, 1458; 'âmme-i — 1325; 'aynü'l— 709, 1241; beyne cumû'i'l— 178; def'-i meclis-i — 1028; dişlüce — 707; dûr-endîşân-ı — 921; hırâsende-i kulûb-i — 520; huzûru lâzım olan — 698; kevâkib-i mevâkib-i — 1293; lâzımü'l-huzûr olan — 840; mekādîr-i — 118; merātîb-i — 118; 'umde-i — 1350; ferā'ine-i —ân 312; sanâdîd-i —ân 1184; şân/şöhret sâhibi —ân 1325; 'ukalâ'-i —ân 1202; 'urûc eden serkeşân-ı —ân 707; —ân 453, 717, 1202, 1249, 1255, 1331, 1352, 1480, 1494; —ân-ı gürk hısâlân 757; —ân-ı kazâ 1249; —ân-ı ma'hûde 1371; —ân-ı memleket 1454; temennu'-i —ân-ı müstevliyân 873; —ân-ı sâ'ire 1326; —ân-ı zemân 581n; — hazelesi 1237; —ı belde 651, 965; —ı bilâd 319; —ı büldân 1176; —ı devlet 327, 784, 878, 1157; —ı devlet dâ'ireleri 560; —ı Devlet-i ebediyyü'd-devâm 693; zevâyiç-i tavâli'-i —ı eslâf 674; —ı Filibe 84, 1501; —ı Hâc 72, 99; —ı meclis 1049; —ı memâlik 1332; —ı mevâlî 1469; —ı Ordu 920; —ı rikâb 1055; —ı 'ulemâ 886, 1042, 1047; —ı vakt 1055; —ı vilâyet 104, 717, 852; —ı vükelâ'/vükelâ' 119, 931; 'âmme-i —ı zemân 870; —ı zemân 894; —ı zu'amâ 1154; şedîdü'ş-şekîme muta'assıb —lar 706; — lar 80, 85, 319, 707, 739, 757, 1238, 1332, 1369; etrâf ü eknâf —ları 134; taşra —ları 755; —ların eli 138; —ların 'uhdesi 739; — nâmı 319, 321, 724; — nâmına olan ba'zı mütegallibe 77; — nâmına olan memleket müstevlîleri 1237; — nâmına olan yâdigârlar 1246
'ayâr 667, 1044, 1382; hem— 309; kâmilü'l— 959; sâhib-i — 796; mihakk-i — 1215; sikke-i ahvâlleri ma'lûmü'l— 670; —ı ifdâl 590; —ı isti'dâdı 1505; —ı meşrûh 1347; —ı meziyyet 590; —ı rây-ı mîzân-endîşesi 187; hem—ları 903
Ayasofya; — Câmi'i 664; — Câmi'i'nin revâsî-i râsihâtından nişân 1410; — Çârşûsu 1402; — ma'bed-i kadîmi 812; — menâreleri 1268; — semtleri 1394, 1395; — sokākları 807; — tarafları 1266
Ayastefenoz kurbü 1272
Aydın 739; — ehâlîsi 84; — Güzelhisârı 533, 1131
âyet 1291, 1501; —i cibilletleri 48; —i kerîme 20, 457, 512, 529n, 672, 678, 679, 751, 836, 894, 1139, 1278, 1288, 1289, 1290, 1300, 1305, 1344, 1357, 1458; —i kübrâ 519, 1435; —i mensûha gibi nesyen mensiyyen mehcûr 1131; —i mensûhatü'l-'amel 756; —i muhkeme-i 'ahd 419; —i muhkeme-i peymân 419; —i rahmet 140; —i şerîfe 526, 541; —eyn-i kerîmeteyn 1289; —ler 512, 1049, 1277
âyîn 376, 791, 980, 1094; gürûh-i bed— 410; hâ'in-i bed— 420; inkâr-ı gā'ile-i — 159; kānûn-i kadîm-i pesendîde— 756; menfûr-i cemî'-i — 429; tâ'ife-i bed— 268; ta'lîm-i — 212; vaz'-ı — 241; —i bâtıl 416, 610; —i bâtılları gibi 365; —i Cengîzî 759; —i devr-i sipihr-i dèvvâr 876; 'avâm-pesend-i ahkâm-ı —i dil-nişîn 157; —i dîrînleri 418; —i Firengâne 721; —i Firengâne mahabbeti 728; —i Hülâgû 738, 1367; —i memleket-dârî 18; —i Mogol 39, 628; —i nuhustîn 115; —i Rûmiyâne 821; —i sa'âdet-âgîn-i Devlet-i ebed-müddet 154; —i zā'ifleri 1310; —ler 60, 264; düstûr-i —leri 362; hem—leri 1361
âyîne 168, 565n, 1444, 1504; — fabrikaları misillü niçe kâr-hâneler 978; — gibi mücellâ 975; — gibi temîz 975; —i âfitâb-âsâ 434; —-i 'âlem-nümâ 12, 51; —i 'âlem-nümây-ı kalb-i Sultânî 572; —i bîniş 1154; —i derûn 185; —i devrân 400, 1102; —i dürbînân 486; —i 'ibret 1362; nigeh-dûz-i —i zânû 1183; —i zânû 438; —i zânûy-i pâk-nazarân 414
'Âyişece lafzı 861
'Âyişe-i Sıddîka radiyallâhu 'anhâ menkabesi 1368
Aynalı-kavak 144
'ayne'l-yakīn 1159, 1232, 1237, 1368, 1499; nümûde-i — 1446; vâsıl-ı derece-i — 609, 1237
Ayneroz suyunda 1029
'Aynî Çelebi (efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051, 1302, 1366; —'nin târîh-i müntehabı 336
'Aynî Efendi ('Ayntâbî, Râmiz Paşa'nın kitâbcısı); — gibi harf-gîrânları 1508; — makūlesi şu'arây-ı zemân 1508; —'nin söylediği târîh 1209, 1251; —'nin târîh-i dil-ârâsı 593
'Ayntâb ('Arûs-i 'Arabistân dimekle müte'ârif belde-i İslâmiyye) 205, 323, 759, 1241; Belde-i — 319, 702; Kazây-ı — 1243; — Emâreti 511;

— Mukāta'ası 758, 1241, 1243; — Mütesellimi 58; — tüccârı 1229; — 'ulemâsı 205; — yeniçerisi 1242

ayu; — kardaş 1264; Kulleli Bağçesi'nde —lar boşanmış 881, 1469; —ları boşanmış Kullelibağçesi 881; Kulleli Bağçesi'nde bendden kurtulmuş —lar sürbesi gibi 930

'ayyâş; —lık merâsimi 1506; — ve memkûr 1506

a'zâ/a'zâ' 681; eczây-ı — 589; sukūt-ı — 234; maksim-i kuvvet olan cümle-i —i cihân 540; —ları dahi başka başka beyân/tasvîr 976; —y-ı divel-i sâ'ire 250

'azâb 702, 1151, 1391; giriftâr-ı dü-şâha-i — 1247; sehâb-ı — 439; sehâb-ı — gibi 510; —ı 'âcil 1322; —ı derûn 980; —ı harîka mübtelâ 1390; mühlet-dîde-i —ı nîrân 493

âzâde 220, 912, 1163, 1391; şâ'ibe-i şübheden — 415, 1482; şübheden — 1407; —i gā'ile-i kâr u bâr 1102; —i kayd-ı ahzân 1417; —i külfe-i da'vâ 688; —i külfe-i şühûd 688; —i külfet-i burhân ü güvâh 1282; —i sadme-i kīl ü kāl 796; —i şâh-ı şekk ü mirâ 639; —i tarîk 909; —lik 160

Âzâdlu (Küçük-çekmece'ye karîb) 240, 690; — Bârût-hânesi Nâzırı 1483; — Bârût-hânesi Nezâreti 1430

Azak 217; Bahr-ı — 546; etrâf-ı Bahr-ı — 222, 543; — hudûdu 620; — Ka'lası 552, 553

âzâr 292, 365, 521, 653, 828, 885, 1308, 1356, 1403, 1492; âsûde-i hâr-ı — 300; dâğdâr-ı — 269; darbe-i harbe-i âzâr ile — 904; dest-dirâz-ı — 901; dûçâr-ı — 1420; dü-şâha-i — 636; engüşt-zen-i — 476; etvâr-ı hâtır— 964; giriftâr-ı keşmekeş-i — 1231; hâr-ı — 1163; havâle-i sille-i — 1253; itâle-i dest-i — 1258; izhâr-ı sûret-i renciş ile — 535; kayd-ı endîşe-i — 1128; latma-zen-i — 1253, 1373; mahz-ı — 1097; mûcib-i — 1425, 1470; mu'âmele-i — 1453; nasl-i nâvek-i fasl ü — 882; nîş-hûrde-i — 310; pençe-zen-i — 1237; sayha-zen-i — 1403; sepend-i nâr-ı — 644; serbâr-ı — 799; şîve-i — 425; tîşe-i — 957; türş-rû ve — 805; 'urza-i —a ilcâ' 1420; —dan mücânebet 1392; —ı hâr-ı havâdis-i rûzgâr 1232; —ı kulûb 788; —ı kulûba mecbûl 1496; —ı kulûbdan mütecânib 1211; âzürde-i nîş—î 932; — ile iskât 1130; — kabîlinden 1212; — kazıyyesi 1368

a'zâr 1439; bast-ı — 72, 501, 506n, 705, 1482; kabûl-i — 1094; —ı vâhiye 84, 419, 1341; — izhârı 1463; — sebebiyle 1459

'azâyim; kâr-bend-i — 1219; — gibi te'hîz 762; — i cinn mazmûnu 1073; —i dakīka 1161; — kârâne mürâca'at 764; — makūlesi 1219

'Azâz/A'zâz; — Ağalığı 1155; — Ağası 1155; — Kasabası ('Arabistân'da) 1155; — Mukāta'ası 665; — semti 323; — tarafı 1247

Azerbeycan 942; — Eyâleti 630

'azîmet 44, 123, 180, 185, 195, 204, 207, 214, 225, 232, 251, 260, 268, 274, 287, 292, 312, 349, 357, 364, 366, 374, 397, 403, 410, 425, 432, 468n, 478, 494, 501, 508n, 516, 528, 531, 536, 566n, 603, 608, 610, 612, 640, 652, 663, 685, 711, 714, 737, 774, 780, 784, 786, 793, 794, 803, 807, 810, 825, 834, 846, 890, 915, 917, 920, 922, 924, 925, 927, 950, 959, 962, 965, 966, 1003, 1006, 1008, 1013, 1016, 1018, 1029, 1032, 1034, 1039, 1042, 1054, 1058, 1076, 1081, 1110, 1122, 1126, 1128, 1137, 1140, 1147, 1149, 1154, 1158, 1162, 1165, 1177, 1179, 1182, 1184, 1189, 1190, 1225, 1228, 1235, 1243, 1253, 1255, 1257, 1259, 1263, 1355, 1363, 1401, 1411, 1511; darb-ı sikke-i — 225; dehşet-endâz-i — 1419; deryây-ı — 498; esbâb-ı — 598, 1140; hezz-i mevkib-i — 1311; ığrâk-ı bâdbân-ı — 959; ıtlâk-ı licâm-ı — 1039; ıtlâk-ı zimâm-ı — 922; idâre-i matıyye-i — 1034; ihrâm-bend-i — 53; imâle-i güsiste-me-hâr-ı esb-i — 825; i'mâl-i mı'vel-i — 547; i'mâl-i tevânî-i — 214; 'inân-ı yek-rân-ı — 1165; 'inân-ı — 1081; 'inân-keş-i rehvâr-ı — 468; 'inân-keş-i semend-i — 550; kâr-bend-i — 1257; ketîbe-rân-ı — 307, 1492; mahmil-bend-i — 131; irhây-ı 'inân-ı — 209, 927, 963, 1505; kādime-cünbân-ı — 426, 1259, 1464; leşkerkeş-i — 341; mevkib-i — 127; mevkib-rân-ı — 1184; micdâfe-zen-i — 491; nakl-i bâr-hâne-i — 917; râh-ı — 663; râyet-bend-i — 204; râyet-keş-i — 260; rû-be-râh-ı — 457; sebükhız-i — 794; sefîne-rân-ı — 181; semend-i mefsedet-peyvend-i — 963; sevk-ı ketîbe-i — 292; sevk-ı matıyye-i — 275, 1189; seyl-i hayl-i — 307; sûret-i — 714; sür'at-i — 460, 1331; şedd-i miyân-ı — 477; şedd-i zeber-teng-i — 1346; tahrîk-i kādime-i —559, 588; tahrîk-i livây-ı — 79; tahrîk-i râyet-i — 33; tahrîk-i sükkân-ı — 501; tahvîl-i sükkân-ı — 1128; tevcîh-i kādime-i — 1043; tevcîh-i licâm-ı — 640; tevcîh-i mevkib-i — 915; tevcîh-i sütûr-i — 1126; tevcîh-i veche-i — 603; tevsen-süvâr-ı — 1264; veche-i — 477, 500, 523; zevrak-rân-ı — 1376, 1412; zevrak-süvâr-ı — 1361; esbâb-ı —e teşebbüs 597; cümle-i tâmme-i —i 'âmme 685; —i 'âmme 807; —i hümâyûnları 1154; —i Şâhâne 1422; —ler 431, 1243; —leri müttehid 1081; —nümây-ı ısrâr 964; —nümây-ı ta'cîl 964

'azîz 725, 1045, 1383; —i fâzıl-ı mükerrem 518; —i mısr-ı câh 104; —i mümâ ileyh 1045; —in nazar-ı himmet-i bî-hemtâları 879; —ler 910, 1183; —ü'l-vücûd 736

'Azîz Efendi (Tersâne-i âmire Defterdârı) 490; —'nin tebdîl-i tarîk etmeleri 1351

'azl 36, 38, 77, 83, 86, 90, 102, 103, 111, 118, 121, 124, 126, 136, 148, 153, 172, 188, 199, 236, 242, 266, 332, 333, 335, 340, 354, 355, 375, 379, 382, 385, 386, 390, 404, 406, 420, 446, 447, 480, 488, 489, 519, 572, 573, 581n, 599, 605, 609, 620, 636, 684, 691, 695, 705, 714, 729, 731, 746, 775, 795, 841, 855, 870, 871, 879, 884, 885, 888, 901, 905, 915, 922, 926, 929, 933, 944, 951, 1031, 1050, 1055, 1072, 1077, 1081, 1086, 1098, 1124, 1128, 1140, 1144, 1165, 1170, 1192, 1220, 1234, 1235, 1236, 1250, 1254, 1323, 1348, 1366, 1374, 1424, 1433, 1434, 1437, 1452, 1454, 1462, 1466, 1479, 1483, 1486; 'adem-i — 695; dûçâr-ı sadme-i — 1114; esbâb-ı — 1165; leked-kûbî-i — 1466; medhûş-i ıtl-ı girân-ı sadme-i — 1235; sadme-hâr-ı — 118, 148; sadme-i — 871; şûrâbe-i — 746; vücûb-i — 1462; —-i bî-hengâm 1461; —ler 1169

'azm 435, 546, 573, 611, 681, 705, 1069, 1272, 1372; 'acele-süvâr-ı — 1174; bâdiye-peymây-ı — 1310; hâmûn-pûy-i — 1167; hevdeç-rân-ı — 956, 1037; karâr-dâde-i merkez-i — 1371; katre-zenân-ı — 1404; mevkib-rân-ı — 315; nâ'ire-i — 557; sevk-ı semend-i — 600; sevk-ı sevâd-ı — 383; teşmîr-i sâk-ı — 785; teşmîr-i sevâ'id-i — 1160; tevcîh-i mevkib-i — 313; tevcîh-i sükkân-ı — 1283, 1446; tevsen-süvâr-ı — 1270; veche-i — 552, 1106, 1493; zevrak-süvâr-ı — 814; —i Âsitâne-i sa'âdet-bünyâd 1182; —i Âsitâne-i sa'âdet-me'âb 1506; —i cânib-i câvidânî 518, 593; —i cânib-i dâr-ı mücâzât 1478; —i cânib-i dâru'l-cezâ 1390; —i cânib-i dâru'l-karâr 578; —i cânib-i me'mûriyyet 1159; —i dâru's-sürur 592; —i Hicâz-ı mağfiret-ihtivâ 822; —i Husrevâne 306; —i nüzhetgâh-ı serây-ı câvidânî 1490; —i râh 1180; —i râh-ı âhıret 967; —i Rikâb-ı müstetâb 570; —i sefer 1140; —i velvele-nisâr 789; — ü cezm-i taviyyet-i Husrevâne 1280; — ü şitâb 1068; — ü zehâb 1043

'Azmî Efendi (Prusya Devleti'ne sefâretle gönderilen) 74

'Azm-zâdeler 62

'Azrâ'îl 'aleyhi's-selâm 1386

B

bâb 1061; ez-her— 1215; hademe-i — 1425; ıttırâden li'l— 1478; pîş-gâh-ı — 676, 889, 891, 1063, 1200, 1217; verây-ı — 1199, 1412; —-ı beste 1124; —-ı beyt-i ma'hûd 1262; —-ı câmi' 1245; —-ı cerb ü şütûm 794; —-ı cinan-âsâ 1036; —-ı darb 1213; hademe-i —-ı devlet 486; —-ı devlet-me'âbları 948; —-ı Dîvân-hâne 1307; —-ı Fetvâ-penâhî 1182; —-ı fitne 1474; —-ı hac 1035; —-ı hâne 529n; —-ı harb 1213; —-ı hayât 797; —-ı mu'âdâtı sedd 577; —-ı muhârebe 96; —-ı muhâsama 591, 681; mânend-i —-ı murû'et 742; —-ı musâfât 255; —-ı niyâzı bâz 1076; —-ı sânî pîş-gâhı 611; —-ı seferin küşâdı 567n, 568; —-ı Şeyhulislâmî 1045, 1080; hademe-i —-ı vâlâ 466

Bâb-ı 'âlî 30, 32, 62, 107, 119, 154, 162, 181, 216, 330, 334n, 340, 356, 379, 384, 387, 390, 449, 450, 456, 461, 503, 508, 516, 536, 560, 563, 565n, 575, 618, 763, 785, 789, 792, 796, 799, 801, 805, 806, 812, 814, 819, 822, 835, 837, 840, 846, 863, 866, 869, 893, 907, 1032, 1039, 1044, 1050, 1074, 1094, 1096, 1109, 1113, 1117, 1136, 1186, 1196, 1219, 1242, 1254, 1303, 1320, 1324, 1326, 1335, 1354, 1355, 1360, 1371, 1387, 1396, 1412, 1418, 1430, 1439, 1453, 1454, 1461, 1471, 1473, 1476; civâr-ı — 1258; hademe-i — 699, 1142; mübâşirân-ı — 813; pîş-gâh-ı — 847; ricâl-i — 450, 491, 566n, 575, 698, 1051; sahn-ı nerdübân-ı Dîvân-hâne-i — 465; ümenâ'-i — 798; — cânibi 1387; — gulgulesi 1393; —i bülend-erkân 618; —i sa'âdet-masîr 354; — mehterleri 716; — ricâli 565n, 575, 893; — ricâli gibi 749; — uhdûsesi 1393

Bâb-ı 'Amra (Ka'be'deki kapılardan) 611

Bâb-ı hümâyûn 176, 748, 807, 1394; — pîş-gâhı 489, 825; — semti 1395; — verâsı 1394

bâba 99; —sına rahmet okutdurmak 99; —yâne 1366

Baba Hân (hükümrân-ı memâlik-i İran) 64, 90, 91; — hecmesi 90

Babaeskisi/Baba-yı 'atîk 308, 965

Bâbu'r-rahme (Medîne-i münevvere'de) 145

Bâbü'l-mendeb 221

Bâbü's-sa'âde 169; hademe-i — 120; — Ağalığı 1313

bâc 71; — nâmiyle 98

baca 1389

bâde 1217; kesret-i — 161; —-furûşluk 995; ham — gibi cûşân 717; buhâr-ı —-i âmâl 870; —-i devlet 1152; nûşan-nûş-i —-i erguvân 527, 529n; tavşan kanı —-i erguvânlar 1362; —-i ikbâl 1152; buhâr-ı —-i ikbâl-i lâ-bekâ' 1405; —-i nâb-âsâ 310; buhâr-ı —-i şâdmânı 870

Baden; — Dukalığı (Würtemberk'ın cânib-i garbîsinde) 1021; — Dukası 1022; — Karyesi (Beç'e altı yedi sâ'atlik mesâfede) 979

bâd-ı hevâ 994, 1215, 1435; meclûbât-ı — 702; — et'ime ile perveriş bulmuş 1469; — hıdmet 993

bâdire 481; —-i nâdire 884; —-i 'ukûk 471; —-i zebân-ı bed-edâsı 1496; —ler 650; —ler 'azv ederek 562

Bafra Kasabası 133

bagy 34, 59, 108, 126, 149, 191, 193, 311, 333, 474, 475, 476, 477, 661, 668, 709, 711, 798, 1125, 1145, 1154, 1266, 1272, 1279, 1398; âheng-i — 926; 'alem-efrâz-ı — 1237; ashâb-ı — 76; ehl-i

— 946; gürûh-i — 946, 1269; herze-kerd-i girîve-i — 311; i'lây-ı livây-ı — 706; izhâr-ı — 101, 968, 1236; kûre-i — 651; mecma'-ı ehl-i — 1267; medd-i lücce-i şûran-şûr-i — 417; sâbitü'l— 476; tarîka-i — 1405; tekessür-i erbâb-ı — 1264; tûfân-ı — 1179; ünûf-i şâmiha-i — 645; zûr-bâzû-yi — 1400; — fetvâsı 782; kânûn-i —leri 1269; — saydındalar 1078; — ü hurûc 56, 83; — ü şikāk 55; 'alem-efrâz-ı — u 'udvân 138; — vâdîsi 1352

bâğ 972, 981, 1151; —bân 813; —çe 151, 972, 981; —çe araları 977; —çe-i İrem-nişâneler 327; hâneleri mülhakātından olan —çeler 344; mükellef —çeler 978, 982; —çeler 151; —çevân 814; — gonçeleri 1195; —ı cinân 1423; —ı İrem-nişâneler 327; bülbül-i hezâr-dâstân-ı —ı letâfet 520; hâneleri mülhakātından olan —lar 344

Bağçe-kapusu 107, 814, 1261, 1417

Bağdâd 46, 84, 106, 129, 440, 614, 625, 626, 628, 631, 711, 740, 1040, 1066, 1070, 1072, 1108, 1217, 1505; asâkir-i — 46; bâzâr-ı — 627; fuzalây-ı — 632; hâk-i — 530; hıtta-i — 1065; mansıb-ı eşrâf-ı memâlik-i — 628; semt-i — 47; — a'mâli 626; — cânibi 1242; — cânibleri 1425; — Dâstânı tarzında 1410; — derûnu 627; — Emâreti 629; — Eyâleti 945, 1065, 1096, 1429; — Hâkimi 1289; —'ın ihtilâli 1096; hâmmâme-i —î gibi 530; mevâdd-ı —iyye 1070; — Kā'im-makāmı 1065, 1070; — Kadısı 617; — Mevleviyyeti 1072; — muzâfâtı 47; — tarafında yazılmış 974; — tarafları 346, 1369; — tüccârı 1065; kâr-güzâr — tüccârları 1070; — vak'ası 735; — Vâlîsi 46, 56, 84, 106, 129, 188, 377, 521, 1045, 1064, 1109, 1367, 1351, 1503, 1506; — yolu 1053

bağteten 320, 424, 445, 462, 500, 1093, 1132, 1181, 1190, 1203, 1231, 1485; — istîlâ 1091

bahr 59, 164, 251, 255, 257, 1450, 1484, 1485; cânib-i — 613; sâhil-i — 812, 1010, 1471; ka'r-ı — 1305; —an 92, 95, 98, 102, 128, 131, 198, 277, 279, 450, 484, 491, 497, 581n, 609, 612, 720, 727, 732, 737, 857, 936, 1001, 1031, 1102, 1117, 1119, 1280, 1307, 1311, 1366, 1444; mâhî gibi —ânî 1320; —an muzâheret 252; —ân-ı merkūmân 258; — cânibi 471; —da bulunan mevki'leri 732; mecma'u'l—eyn 1278; —eyn 191, 560, 1001, 1025; —ı 'adem 259; —ı Azak 546; —ı Baltık 548, 551, 1000, 1001, 1010, 1013, 1340; —ı Baltık Boğazı 555; —ı Baltık kenârı 550; —i Baltık limânları 993; —ı Baltık sâhili 1010; —ı Baltık sâhilindeki tabyalar 1012; —ı bî-gerân 607; —ı bî-gerân-ı mantûk/mefhûm 1073; —ı bî-gerân-ı şûriş ü meşgalet 52; —ı bî-gerân-ı zevk-ı nefsânîye daldırup 1359; —ı bî-pâyân-ı rahmet-i Rahmân 1512; —ı cesîm 1142; —ı emvâc-ı 'inâyetleri 1502; —ı emvâc-ı lutf 1502; gavta-hor-ı —ı fikret 1102; —ı hâbîde gibi 422; gavta-hor-ı —ı hayret 429; —ı Hazer 546; —ı Hazer semtleri 294; —ı Hürmüz 1108; —ı kebûd 1284; —ı kebûd gibi 1284; —ı Kulzüm 1369; —ı ma'reke 1341; —ı Marmara 501, 505, 506n, 747, 772; —ı Marmara hâdisesi 587; —ı mâyic gibi 441, 514; garîk-ı —ı me'âsî 899; gark-âb-ı —ı me'âsim 1241; —ı medîd-âsâ 699; lücce-i —ı meşâhî 1358; efvâc-ı —ı mevvâc-ı müctemi'a 812; —ı muhît sâhili 1484; garka-i —ı murâkabet 1499; garka-i —i kahr-ı İlâhî 22; —ı Süveyş 250; —ı Süveyş sefînesi 608; —ı tereddüde rû-nihâde 1128; —ı tûfân-dîde gibi 435, 1166; —ı tûfân-zede gibi şûran-şûr 1093; —ı tûfân-zede-i fitne 1473; —ı Venedik sevâhili 222, 542; —ı zehhâr-ı 'avârif-i seniyye 110; —î ceriler 507n; —î eşyâ 508n; —î hedef-i mazarrât-ı bî-şümâr 284; —î i'tânetleri 1341; —î îkā'a muktedir 1487; —î imdâdları 1341; —î la'în 1284; —îler 491; ahvâl-i —iyye 121; divel-i —iyye 1448; i'âne-i —iyye 256; kuvvet-i —iyye 258, 279, 282, 1439, 1451; Nâzır-ı —iyye 1271, 1272; Nâzır-ı Umûr-i —iyye 1323; Nezâret-i —iyye 148; sevâhil-i —iyye 548; turuk-ı —iyye 1449; hudûd-i —iyyeleri 263; sevâhil-i —iyye temellükü 548

Bahr-ı sefîd 158, 258, 380, 508n, 556, 566n, 1025, 1441; ihtilât-ı — 959; sevâhil-i — 181; — adaları 1113, 1375; — adalarının sefîneleri 417; —âsâ 441; — Boğazı 75, 461, 480, 481, 600, 1282, 1432, 1438, 1451, 1455; — Boğazı Ser'askeri 1064, 1124; — Boğazı Ser'askerliği 944; — Muhâfazası 856; — re'âyâsı 350; — sefâyini 350; — sevâhili 1439; bk. ayrıca Akdeniz

Bahr-ı siyâh 282, 534, 846, 1000, 1025, 1511; Halîc-i — 259, 778, 901; kılâ'-ı — 1376; kılâ'-ı Boğaz-ı — 779; yamakān-ı Kal'a-i Halîc-i — 778; emvâc-ı —âsâ 780; — Boğazı 460, 486, 950, 1425; — Boğazı Nâzırı 516, 1180; — Boğazı'nın takviyesi 846; —ı 'asabiyyetleri cûşân 1394; — merâkibleri 1146; bk. ayrıca Karadeniz

Bahreyn 48; Nâzır-ı — 480; — cezâ'irleri 1426; — etrâfı 48; — Nezâreti 489; — sevâhilleri 1426

bahs 94, 437, 476, 597, 1004, 1086, 1227, 1391, 1420, 1424, 1445; tedâvür-i — 104; —gâh-ı 'ulemây-ı tarafeyn 52; 'an—in 526

bahşiş/bahşîş 41, 63, 293, 770, 782, 967, 1190, 1447, 1484; —i cülûsiyye 870; —i ecillâ'-i Devlet-i ebed-intimâ 119; —ler i'tâ 996, 1067

baht 675; ber-muktezây-ı — 1218; ber-taraf-sâz-ı gā'ile-i — 810; dest-yârî-i — 824; ber-muktezây-ı müsâ'ade-i —ı kârsâz 1008; —ı 'Osmânî 1027; —ı mahz 1236; —ı siyeh 1504; —i vücûdu 1406; bergeşte—lar 100; bed—lık kerîhesi 1072

Baht Girây Sultân'ın birâderi 108
bakar 1113, 1272
bakır 189, 783, 999; sarı — 190; — akça 982; — cılık hirfeti 783
Bakī''de hem-sâye-i ashâb-ı kirâm 1234
Bâkī Efendi; 'Abdülbâkī Efendi (Sünbül-zâde, Ru'ûs Kîsedârı, Piyâde Mukâbelecisi, Tezkire-i Sâmî)
bakkāl 1254, 1376; bir alay — 1266; — kâfirleri 1411
Baksöz Adası 262
Balat kıyıları 1146
balçağ; üçer karış —ı 1343
Balçık Kazâsı 1314
balık 183; —cı eşeği (Moskovlu gibi) 554; tâbe-i pür-tâba düşmüş — gibi 1235, 1412; — gözeden dalyancı gibi 707; —hâne 114, 1235, 1404; —pazarı 791
balkān 68, 79, 108, 122, 215; — dâhilinde 79; — dedikleri seng-lâh/şevâhık 967
balmumu; insân sûreti misillü —dan rîhte dürlü dürlü sûretler 976
Balo; — giceleri 987; — nâmiyle 987
balta 734, 791; —cı (dedikleri nemek be-harâm) 1395; —cılar 765, 1032, 1413; —cı makûlesi 1398; —cıyân 810; bıyığını —kesmez 920
Baltık 1013; Bahr-ı — 548, 551, 1000, 1001, 1010, 1013, 1340; Bahr-ı — Boğazı 555; — Denizi 1013; Bahr-ı — kenârı 550; Bahr-i — limânları 993; Bahr-ı — sâhili 1010; — sâhili 1019; Bahr-ı — sâhilindeki tabyalar 1012; — sevâhili 1002
balyemez; — toplar 196, 320, 486, 1243; — topu 233
Banat Eyâleti'nin baş-şehri 970
*bân*lar 504
bârân 1121, 1150; firâvânî-i — 1431; nüzûl-i — 607; şiddet-i — 966; muttasıl — gibi 442; katre-i — gibi rîzân 492; —ı bî-gerân 1321; —ın bî-pâyân 1150; —ın kesreti 80
bardak tecemmülât 978
Barga [=Parga] 297, 1106
bârgâh; pîş-gâh-ı — 1154; bârgâh-ı cenâb-ı Müsebbibü'l-esbâb 1249; süpürde-i bârgâh-ı hasbunallâhu ve ni'me'l-vekîl 1248; —ı hazret-i Çâre-sâz 313; —ı İzed-i çâre-sâz 1295; —ı Kibriyâ-penâh 504; —ı Sadâret-penâhî 920
bârgîr 208, 235, 245, 1019, 1262, 1469; dinc ve oynak —i halî'u'l-'izâr 1469; —in başından licâmını sıyırup 1469; —in ensesinden darb-ı tâziyâne 1469; —in gerdeni 1469; —in geysûsu 1469; top-keşân —ler 237; —ler 208; —lerini koşup 245; bakla kırı — yederek 868
Bârî 1321, 1457; 'avn-i — 623, 1044, 1194; 'avn-i hazret-i — 176, 350, 711, 1404; bi-hikmet-i — 431; cenâb-ı — 54; dest-yârî-i 'avn-i — 314; emr-i hazret-i — 1278; fazl-ı — 82; fazl-ı cenâb-ı — 101; hıdmet-i şükr-güzârî-i cenâb-ı — 1028; lutf-i hazret-i — 332; münâfî-i rızây-ı hazret-i — 356; rızây-ı — 318; nehy-i hazret-i — 1278; ser-nâme-i ihsân-ı hazret-i — 675; tahsîl-i rızây-ı — 832; tevfîk-ı — 1043; te'yîd-i hazret-i — 1404; teysîr-i — 1150; vâsıl-ı rahmet-i — 202; vedî'a-i cenâb-ı — 335; yârî-i hazret-i — 42, 61, 176, 302, 1067; yârî-i lutf-i — 164; yârî-i nusrat-i hazret-i — 441; yâverî-i hazret-i — 711; yâverî-i teshîl-i/tevfîk-ı hazret-i — 1449; —i zü'l-celâl (Hz.) 55; 'âzım-i dergâh-ı —'i'n-nesemât 478; — Te'âlâ 621, 623
barut 239, 683, 689, 1260, 1264; a'lâ — 240; ceyâdet-i — 239; i'mâl-i — 239, 689; İngiliz 'amelinden a'lâ — 690; kantar — 689; mağşûş — 240; râyiha-i — 560; redâ'et-i — 239; redâ'et ü ciyâdet-i — 689; — 'ilmi 689; a'lâ — i'mâli 689; — i'mâli 240; — imdâdı 1063; a'lâ —i siyâh i'mâli 240, 689; a'lâ —i siyâh perdâhtı 240, 689; — iştirâsı 240, 689; —la doldurup atmak 668; münakkah —lar 241; —lar 239; i'mâl-i — mâddesi 689; — mâddesi 239; — nâmı 689; — terâzûleri 975
Barut-hâne 239, 240, 483, 689; nizâm-ı — 689; — i 'âmire 1222; — Nâzırı 464, 871; — Nezâreti 240, 689
başal 1411
basîret; ehl-i — 42, 75, 99, 438, 795, 1320, 1333; erbâb-ı — 65; feth-i dîde-i — 248; hîre-çeşmân-ı — 1286; kulûb-i ehl-i — 1150; mevkı'-i — 410; meydân-ı — 268; merkez-i — 185; nümâyân-ı dîde-i — 672; nümâyân-ı ehl-i — 897; erbâb-ı —e hüveydâ 1393
Basra 46, 1065, 1070, 1096, 1108; ba'de harâbi'l— 286, 564, 565n, 1400; harâbî-i — 357; havâlî-i — 49; serhadd-i — 46; Bender-i — etrâfı (Bağdâd muzâfâtından) 47; — etrâfı 46; — Eyâleti 945, 1065; — nâhiyeleri 48; — tarafları 346
baş 107, 835, 982, 1028, 1370, 1374, 1388, 1470; — açık 1027; —a çıkarup 1412; —ağa neferâtı 1097; —ağası 725; —a varmak lâzımdır 776; —çavuş Vekîli 871; —çukadâr 880, 1163, 1312; —çukadâr-ı sâbık 892; —çukadârlar 446, 1312; —çukadarlık 690; —çukadârlıkları 241; —dan aşmış 314; —dan kara olup 481; — dan kara sefâhet 747; —dan kara seref 747; — defterdârlık 1143; — direğinde parlamento bayrağı açar 1443; — direğinde parlamento ta'bîr olunur beyâz bayrak küşâdı 1442; — döndürerek 838; — eğmezdi eflâke 825; — fedâsı 848; — gitse ayak pâydâr olmaz 1384; — halîfe 238, 245, 339; —halîfe Mülâzımlığı 238; — hisâbı 864; —ı açık rûsbîye hem-pâ 748; —ı altında olmağla 311; —ı boş geşt-i miyâne-i

bâzâr/şehir makûlesi 1376; hem —ı büyük zümresi 1185; —ımda olan asker 662; —ımıza kopdu 485; —ımız berâberi yoldaşımız 1259; —ımızda destâr-ı 'âdî 1005; —ımız yolunda fedâdır 837; —ına belâ 1210; —ına belây-ı siyâh 1075; —ına cem' olup 1415; —ına toprak savırarak 1202; —ında kisvet-i mahsûsa 1374; —ından def' 1058; —ında şubara kisvesi 1380; —ımızda olan kalafât dediğiniz kisvet 1382; —larına berata 230; — Kapucu-başı 1483; — kapu Oğlanı 1200; —kapu Oğlanı Ağa 1200; — Kara-kullukcu 233, 237; — kaydı 1243; — ları kırmızı fes 234; —larına Rumeli a'yânları gibi şubara vaz'ı 1380; —larına Rumeli'ye mahsûs şeşpâre muharrefî şubara dedikleri altı tereklü baş kisveti 1336; —larına şubara geydirmek 1255; —larına tesvîr-i hâk 1375; — larında fermâyiş şâl 1255; —larında kalpak bulunmak 748; —larında kavak yeli esen ehdâs makûlesi 1394; —larmda şabka bulunmak 748; — olmak 864; — sakala fedâ 817; — Sır Kâtibi 1136; —sız ve buğsuz asker 209; — telâşiyle 435; — Top Ustası 235; —kâtib 683; —konsolos 272; —konsolosluk 272, 1008; —mülâzım 245; —re'is 243; —tercemân 366; —tercemânlar 182; —yağmâcı 861; —yazıcı 835

Başbâkî; —kulluğu 1483, 1513; —kulluğu Vekâleti 1513; —kulu 83, 480, 490, 879, 1483

Başbuğ 47, 84, 97, 186, 459, 489, 601, 670, 1067, 1241, 1242, 1421, 1444; — makâmına ikâme 1068; —lar 176, 495, 643, 1242; yarar —lar ma'iyyetleri 1493; —luk 432, 461, 1144

Baş-muhâsebe 83, 101, 360, 603, 688, 916, 1318; —cilik 63, 465, 953, 1125, 1143, 1158, 1430; — Kalemi 833, 1334, 1404; — mansıbı 45; — Pâyesi 468, 603, 916, 1125

Baş-vekîl 275, 299, 315, 316, 391, 393, 397, 399, 404, 407, 1006, 1023, 1025, 1027, 1101, 1103, 1110, 1342, 1346, 1347; — hânesi 1108; —'in rahtı 1110; —i sâbık 1104, 1105

Baş-yesakcı 903; Elli Altı Bölüğü'nde — 903; — dâ'iresi 905; —lara mahsûs oda 904

batak 1001; —lar 1000

bâtıl 48, 484, 502, 776, 1124, 1192, 1198, 1310, 1373, 1459; la'în-i — 451; zu'm-i — 423, 453; — 'âdet 1252; tefevvühât-ı —a 54; —ı mahz 1299; —ı mutlak 40; zu'm-i —larınca 1198

Bâtınî ta'bîr olunan millet-i zâyiga-i zâ'ife 40

Batlemyos (riyâziyyûndan) 941

batman batman menevân-ı tesliyet 820

Battâl Ağa (Karaca, levend baş ağalarından, Delibaşı, dîv-hey'et ve Rüstem-heybet) 661

Battâl Paşa (Canikli Hacı 'Ali Paşa-zâde, Anadolu'da Solkol Sürücüsü, Anapa Ser'askerliği) 206, 207, 1365

Batum'da sâkin 1513

Bavlo [=Pawel Petrowitsch] 157

Bavyera [=Bavière/Bayern]; — dâ'ireleri 1019; — dâ'iresi 1020; — Dukası 1020; — Kıralı 1020; — Kırallığı 1021; — sınırının kilîdi 1020

Bâyezîd; Livây-ı — 186; — Sancağı Mutasarrıfı 186, 372

Bâyezîd-i devrân 1244

Bâyezîd-i Velî (Sultân, Hân) 1162, 1343; dergâh-ı — 1343; — Kitâbeti 86

Bayındır 1048; – Mukāta'ası 1048

Bayır-bağçe nâm mahalle 1142

Bayon [=Bayonne] Şehri 1147, 1341

bayrak 350, 459, 1415, 1416; beyâz — 1442; —dâr 236, 237, 1428; yüğrük —dârları 196; kendi —ı 1442; kendi —ını dikmeğe 621; beyâz — küşâd 1442; —lar 263, 513, 514, 623, 792, 1416; — i'tâsı 417; hâs — küşâde 1443; asıl beylik —ları 1443; muzaffer —ları 623; asıl —ları küşâde 1442; —lular 1089; — mâddeleri 350; — misillü 1089

bayrtm; edây-ı nemâz-ı — 1422; — harclıkları 952

baytar; hâvâle-i — 235

bây ü gedâ 458, 768, 846, 969, 987, 1329; bâ'is-i tahsîn-i — 1434; —dan âsâyiş/emn münselib 315

bâzâr 725, 729, 1376; mürevvic-i — 295, 1360; — -ı Bağdâd 627; —ı ganîmet 754; —ı ma'hûd 910; —ına revâc 1414; mürevvic-i —ı şeytanet 1315; bî-kâr geşt-i miyâne-i — makûlesi 1376

bâzende 581n; — hengâmeleri 527; —i sâz-kâr 785; —ler 749

bâzergân 724, 1343; —ân 1012; —lar 1097; — zâde 725

bâzîçe/bâzîce 581n, 1339; —gâh-ı 'ibret-i sıbyân/şuyûh 826; —gâhlar 158; —gâh makûlesi 749; —i hayâlde Karagöz'ün ağalığı gibi 1170; —i irtişânın sâhib-i fendi 819; —i kaşmerâne-i pür-şûr u şagab 1468; —i kûdek-fîrîb 1055; —i münâhasa 1038; —i nâ-hemvâr îkâ'/tarh 554; —i pây-ı eşrâr-ı bed-tıynet 796

bâzû; kuvvet-i — 239; sâhib-i zûr— 1382; kuvvet-i —su gibi 1063; var kuvvetini —ya getürerek 1492; —yi celâdetleri 1394; —yi cem'iyyetleri 1260; —yi cür'etleri 1398; —yi gayretleri 545; —yi ihtimâm-ı teşmîr 1183; —yi ikdâm 180; —yi ikdâmları 545, 1398; —yi nüfûz 1195; —yi rehâvet-zede-i müdrikeleri 113; — yi te'addî 707

Bebek 1187; — Kasrı 1344

bebgâ 185

bebr; hem-hûy-i — 1268; —i derende gibi garrân 1198

becâyiş 140, 295, 957, 1031; teşmîr-i — 511; —i ârâmiş 410

Beç/Bec 164, 973, 975, 976, 979, 980, 1016, 1018, 1023; — ehâlisi 979; —'e hicret 1016; — hudû-

du 543; — Kal'ası 973; — Ma'rekesi 275; — Şehri (kürsî-i Memleket-i Nemçe olan) 163, 165, 272, 274, 401, 498, 1487; ayrıca bk. Viyana Şehri

bedel 256, 1372; bilâ— 212; rub' — 1048; — alarak 316; —i gümrük 1104; —i hacc 145; —i hukûk-ı 'ulemâ' olan arpalıklar/ma'îşetler 650; —i ma'lûm 69; —i muhallefât 100; — irsâli 1242; —i ta'yînât 244, 246; —i yağmâ 163; dün —ler 1048; rahîs —ler 1048

beden 474, 485, 716, 1025, 1370, 1465; âşiyâne-i — 1366; âzürde— 518; —de nihân cevher-i cân gibi 1202; —den içerüye dâhil 41; —en 1330; —î hıdmet-i Saltanat-ı seniyye 1375; —i hisâr-ı Seray 1398; — i'ânetleri 1341; — imdâdları 1341; —i milket 540; —i münevverler 1402; —imizden i'tâ 1004; —imizden idâre 1025; —i nâ-tüvân 1412; kuvvet-i —iyye 1030

bedevî; — tâ'ifeleri 641; — tâ'ifesi gibi hodkâm/hod-ser 294; besâlet-i —yyet 658; etvâr-ı —yyet 239; hamiyyet-i —yyet 647; vaz'-ı —yyet 543; —yyet 586; —yyet etvârının bilâ'ı 689; —yyet tavrı 554

bedîhiyyât 899, 1341, 1451; eclây-ı bedîhiyyât 149, 309, 1195

Bedr; kutelây-ı Kureyşiyân-ı —den nişân 1304; şühedây-ı —'e lâhık 1210

Begavî (İmâm, Hâdim-i âsâr-ı Nebevî, Muhyi's-sünneh) 204

behâ/pehâ 132, 1013, 1343, 1360, 1391; bilâ— 212; ednâ — 1271; ez'âf-ı muzâ'af — 240; girânî-i — 173; rahîs — 612, 1002; ez'âf —lar 689; gālî —lar 235, 500, 508n; rahîş —lara terakkīlerini mûcib 768; yok —larına hücûm 1229; değer —sı 359; —y-ı hınta 201; —y-ı şa'îr 201

behâdır 39, 42, 469, 622, 623, 1376; bir alay — 1254; meşhûr — 622; —ân-ı cân-şikâr 1181; — ân-ı ceng-âzmâ 441; seyf-i —î 369; müseccel —lar 491; hoyrâd —lık 214; —lık 230, 1192; —lık 'arsasında tehemten gibi yektene 1063; — lıkda mümtâz 1062; — nâmının sırrını sâtı' 469

Behâdır Giray Hân (Sultân, Cengîz Giray Sultân'ın birâderi, selâtîn-i Cengîziyye'den, Pâye-i Kālgāyî-i Bucak) 469, 1370; — çiftliği 1421

behâne 212, 231, 280, 1069, 1269, 1349, 1363, 1427, 1448, 1456; bî— 295; derpîş-i — 1338; ednâ — 658, 669; envâ'-ı — 1089; perde-keş-i — 1338; seng-endâz-ı — 624; ser-rişte-i — 427, 473, 562, 709, 746, 1283, 1445; —cûyân 1166; —cûy-i tahsîl-i mâl 757; —hâh-ı lagzeş 931; —hâh-ı zevâl 931; —i bî-ferheng 679

behâr 144, 991; fasl-ı — 139; lutf-i — 607, 1294; bülbül-i mevsim-i —âsâ 1457; —ı huceste-âsâr 75

Behâriyye; — sâhil-hânesi 1329; — sırasında (Eyyûb sâhilinde) 1456

Behâyî Efendi (*Na'îmâ Târîhî*'nde) tercemesi 525

Behcet Molla Efendi (Câlînûs-i zemân, Bukrât-ı evân, Ser-etıbbâ'-i hâssa, İzmir Kadısı) 142

Behîc Efendi (Ruscugiyyü'l-asıl, Seyyid, hâcegândan, Kapu Kethudâsı, Baş-muhâsebe Pâyesi'yle Sevâhil-i Nehr-i Tuna Mübâya'acısı, Defterdâr-ı Şıkk-ı Sânî ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti, Baş-muhâsebeci, Baş-defterdâr, dühât-ı zemâneden, bed-ter ez-heme-çîz, diyânet-behîç ve zirve-rîş, kebûd-çeşm ve kehrübâ çehre, fâcir u fâsık) 468, 603, 916, 953, 1125, 1126, 1141, 1142, 1143, 1158, 1159, 1168, 1171, 1174, 1177, 1189, 1194, 1195, 1259, 1319, 1323, 1360, 1361, 1391, 1425; — sanâyi'i 1194

Behisni Kazâsı 760

Behrâm (İran hükümdârlarından) 8

Behrâm Paşa (Trabzon Vâlîsi, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib, Konya Vâlîsi, Diyârbekir Eyâleti, Erzurum, Şark Ser'askerliği) 953, 1319, 1320, 1326, 1350, 1393, 1513

behre 1072, 1361; bî— 159, 548, 561; —dâr 875, 880, 1489; —hâr-ı hazz-ı vâfir 1488; —hor-i nevâle-i 'âfiyet 1131; —hor-i nevâle-i 'ömr 1131; —i lisân 561; —i nusrat 601; —i perveriş 909; —mend 468n, 995, 1289; —mend-i ni'met-i Yezdân 643; —yâb-ı nisâb 675

bekā/bekâ 212, 585, 780, 823, 1364; 'âzim-i hısn-ı — 472; cânib-i — 87, 1072; dâru'l-mülk-i — 640; kişver-i — 56, 1297, 1479; mâ-bihi'l— 1330; merbût-ı revâbıt-ı — 251; milket-i — 37; pür-güşây-ı sûy-i şükristân-ı — 615; serhadd-i — 1189, 1476; minassa-i — semti 1037; devre-i zindegânîsi —sı 1232; —yâ 72; —yâ tahsîli 72; —yây-ı hıyâm 605; —yây-ı nizâmları 246; —y-ı Devlet-i 'Osmânî 583; —y-ı şerî'atle bâkī 1408

Bekir Bey (Moralı/Moravî, Kapucu-başı, Surra Emîni, Küçük Mîrâhûr) 954, 1032, 1430

Bekir Efendi (Ebu'z-zeheb, Darb-hâne Emî i/Nâzırı) 787, 796, 847, 868; — dâmâdı 804

Bekir Efendi (Tokādî)'nin bir ta'miye-i mazmûnesi 1233

Bektâş Ağa gibi 934

Bektâşî; 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı — 902; kibâr-ı dûdmân-ı — 905; mahkūr-i kavm-i — 813; mebgūz-ı kavm-i — 813; sanâdîd-i — 781; 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i — 822; zâbitân-ı — 813; fî'e-i — er-başıları 829; — erenleri 1216; pîr-i post-pîrây-ı — hükmünü icrâ 932; — ta'bîr olunan tâ'ife 1391; — tâ'ifesi 908; —yân 810, 1080, 1378, 1382, 1395, 1396, 1398, 1403, 1421, 1475; 'âmme-i —yân 1401; âteşiyân-ı — yân 112; bugāt-i —yân 1394; cânib-i —yân 142; cem'iyyet-i —yân 1396; cûyây-ı zevâl-i dûdmân-ı —yân 1259; cûyendegân-ı —yân 1464; dilâverân-ı —yân 1394; dûdmân-ı —yân

886; düşmen-i cân-ı —yân 1473; ebâlise-i ser-i kârân-ı —iyân 1397; esâme-i dûdmân-ı —yân 1252; eşirrây-ı —yân (hazele-i nâs ve rezele ve sefele-i 'avâmm-ı nesnâs-iltibâs) 110; eşrâr-ı — yân 1480; evbâşân-ı —yân 1353; gatârife-i — yân 1059; gayret-keş-i —yân 1394; gürisne-çeşmân-ı dûde-i —yân 1156; haşerât-ı —yân 1416; havâle-i savb-ı —yân 1058; i'tikād-ı — yân 1385; Kışlay-ı —yân 112; kulûb-i —yân 112; mecma'-ı gürûh-i —yân 702; müntemiyân-ı dûdmân-ı —yân 1163; nâ-şebân-ı —yân 1428; safahât-ı kulûb-i benî-nev' 1130; pîrân-ı dûdmân-ı —yân 906; Pîr-i tarîkat-i —yân 1038; rabt-ı —yân 1485; ru'ûs-i —yân 1382; sanâdîd-i —yân 1079, 1398, 1416; sanâdîd-i kavm-i — yân 1270; sanâdîd-i 'uzamâ'-i —yân 1058; tugāt-i —yân 1393; vaz'-ı bünyân-ı Ocak-ı — yân 1322; zabt-ı —yân 1485; zümre-i —yân 197, 453, 645, 1322, 1377, 1395, 1422, 1472; —yâne 1508; —yân gürûhu 1382; —yân ocağı 1385; mutî' fi'l-bagy olan —yân tâ'ifesi 1473; —yân tâ'ifesi 1378, 1396; —yân-ı siyehkāre 1395; dûdmân-ı —yye 1257, 1381; 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı —yye 1253, 1374; ecsâd-i mürde-i — iyye 1265; fi'e-i —yye 1264; fitne-cûyân-ı — yye 1256; fitne-i —yye 31; gürûh-i enbûh-i — yye 646; gürûh-i —yye 305; hânümân-ı —yye 1262; kakānise-i —yye 1364; lâzime-i zimmet-i —yye 933; müteşahhısân-ı —yye 1403; sanâdîd-i —yye 884, 1274, 1324; sanâdîd-i fi'e-i —yye 903; ser-i kârân-ı Ocak-ı —yye 76; süfehây-ı —yye 1241; şevket-i —yye 1383; tâ'ife-i —yye 682, 773, 826, 1251, 1384; takliş-ı fi'e-i —yye 1264; tarîk-ı —yye 1259; tavâ'if-i —yye 792, 829; 'uhde-i —yye 682; zümre-i — yye 678, 700, 871, 926; —yye 459, 499, 698, 704, 714, 737, 772, 777, 818, 926, 1162, 1336, 1371, 1382, 1383, 1412; —yye dilâverleri 1062; —yye erenlerinin mecmû'u 1062; zümre-i — yye ile akrıbâ/âşinâ/hemşehrî olmaları 317; — yye kışlası 317; —yye mîşesi 737; —yye neferi 698; hurde-şinâsân-ı —yye'nin i'tikādları 1371; —yye Ocağı 308, 389, 738, 771, 783, 870, 1063, 1380, 1385; gürûh-i —yye selâmlığı 699; —yye sersemleri 423; —yye tâ'ifesi 1383; — yye taslakcıları 305; —yye zümresi 918, 1327

belâ 451, 487, 1035, 1056, 1254; başına — 1210; beydây-ı — 288; bin — 1247, 1273; büyük — 712; çekilecek bâr-ı — 1407; def'-i — 1061, 1074; giriftâr-ı dü-şâha-i eşeddü'l— 672; hemrîzeş-i bârân-ı — 493; nevâ'ib-i — 356; serlerini kûy-i çevgân-ı — 672; tûfân-ı — 511; zünbûr-i — 203, 1097; —dan belâya düçâr 1153; —dan belâya mübtelâ 759; —lar belâlısı 1374; dâm-ı —larına giriftâr 904; —sını buldu 1398; — sofrası 668; mânend-i —y-ı âsümânî 1182; —y-ı âsümânî 511; —y-ı âsümânî misâl 1389; —y-ı fakr-ı hâl 649; —y-ı nâgehânî gibi 1262; başına —y-ı siyâh 1075; mânend-i —y-ı siyâh 428, 712; —y-ı siyâh 636

Belat Câmi'i menâreleri 1321

belde 77, 122, 125, 320, 321, 323, 361, 378, 510, 511, 518, 519, 529, 709, 720, 758, 759, 828, 908, 994, 1019, 1176, 1227, 1241, 1246, 1248, 1255, 1411, 1470, 1492, 1501, 1505; agniyây-ı — 323, 1247; a'yân-ı — 651, 965; civâr-ı — 378; derûn-i — 1264; ehâlî-i — 906; ehl-i — 49, 701; eşrâf-ı — 965; etrâf-ı — 1269; fenây-ı — 1242; hânedân-ı — 319; harâbe — 759; harâbî-i — 1245; havâlî-i — 758; hılâl-i — 701; ihtilâl-i — 83; kā'ide-i — 1258; müte'ayyinân-ı — 531; nizâm-ı — 74; sükkân-ı — 82, 719; tahliye-i — 323; tekâlîf-i — 701; 'ulemâ'-i — 1247; vücûh-i — 58, 110, 429, 433, 983; —den matrûd 511; —i 'Ayntâb 319, 702; —i 'azîme 1200; —i Bender 550; —i bihişt-âsâ 759; —i cesîme 188; —i Güzelhisâr-ı Aydın 83; —i hayyire 141; —i İslâmiyye 323; —i İzmir 960; —i magsûbe 972; —i Mar'aş-ı dil-keş 1503; —i mezbûre mukāta'ası 758; —i Niş 148; —i 'Ömeriyye 759; —i tayyibe-i İslâmbol 1411; — kazâsı 759; nizâm-ı —leri 263; —leri a'yânları 316; —si 'ulemâsından 1503; —teyn-i merkūmeteyn 37

Belgrad 59, 61, 68, 70, 167, 182, 195, 199, 216, 567n, 586, 602, 703, 737, 1280; dâhil-i — 69; dâru'l-cihâd-i — 1280; Eyâlet-i — 61; hâric-i — 69; havâlî-i — 175; sükkân-ı — 703; tahlîs-ı — 141; tanzîm-i — 148; — Bâzergân-başısı 382, 385; — cânibi 308, 577; — etrâfı 149, 166, 382; — havâlisi 968; — hizâsı 274; —ı dâru'l-cihâd havâlisi 301; —ı sengîn-bünyâd 200; — Kal'ası 69, 125, 274, 380; — Kal'ası muhâfazası 473; — muhâfazası 126; — Muhâfızı 61, 141, 148, 385; — Muhâfızlığı 61; — Musâlahası 990; — pîş-gâhı 552; — serhaddi 68, 566n, 702; — serhadleri 575; — tarafları 275, 346; — yamakları 68

Belgıradcık (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247; — Kal'ası 247

beliyye 313, 321, 866, 1036, 1151, 1349; büyük — 325; def'-i — 720; menba'-ı şûrâbe-i — 648; müntic-i — 427; —i âmâde-hurûş 774; —i âteşîn 112; —i cân-sitân 1403; —i celiyye 268; —i gezend 746; —i hasâr 343; —i hızy 343; —i kāri'a 1460; —i mekr 746; —i 'uzmâ ihdâsı 635

belvây-ı 'âmm 1138

Belveder Müzesi 978n

benâtü'n-na'ş 1378; hem-nakş-ı — 802; —âsâ 1190; — sûreti 329; —vâr 163

bend 271, 429, 501, 556, 567n, 711, 712, 1010, 1117, 1195, 1470; — eylemek 498; —i çeprâst-i ittihâd 1385; —i çeprâst-i vifâk 1385; —i kemend-i esr ü istirzâl 1341; —i kemend-i teshîr 753, 1352; —i metîn 144; —i müstahkem

binâsı 623; —i nitâk-ı vifâk 1328; —i nitâk-ı yegânegî 1328; —in kapuları 1010
bende 833, 893, 1499; der-'uhde-i gayret-i —gâne 489; tecdîd-i me'mûriyyet-i sâbıka-i —gânemi 1018; —gân-ı hâsları 1202; izhâr-ı sûret-i —gî 720; —gî 1353, 1375; —i bâhiru'l-ihtisâsları 1160; —i bî-mikdâr 1050; —i bî-tâb 415, 1043, 1228; —i devlet 1237; —i dil-fikâr 1248; —i fermân-ber 736; —i hâlisu'l-cenân ahlas-ı dâ'iyân-i Devlet-i ebed-bünyân 32; —i hâss 690; mesmû'-i —i kelîle 556; —i kemter 1045; dest-i —i kemter-bezâyi' 27; —i mahrûru'l-fu'âd 1036; —i mürde-hey'et 1230; —i müstemend 319; —i nâ-kâm 449; —i nâ-murâd 1049; —i nâ-tüvân 1046; —i nâ-tüvân tarafı 1049; mesmû'-i —i râstî-beyân 119; —i sadâkat-kîş 426; —i sâdık 338; —ler 664, 965, 1018, 1194
Bender 169, 199, 215, 219, 427, 432, 433, 439, 552; belde-i — 550; sükkân-ı — 435; şehr-i dil-ârây-ı — 433; varoş-i — 445; — âteşiyle 443; ehâlîsi 202, 435, 445; — hâdiseleri 448; havâlîleri 434; — Kal'ası 422, 432, 435, 462, 480, 587; — Kal'ası'nın dizdârânı 422; Kal'ası'nın muhâfızı 422; — Muhâfızı 169, 445; — serhadleri 703
Benî Asfar 1361; — galebesi 485
Benî İsrâ'îl 960; etfâl-i — 961; sebük-mağzân-ı — 961; — gibi 728; bakıyye-i —i pür dâll ü dalîl 957; — kabâ'ili 960
Benû Huveytât (tugât) 131; Kabîle-i — 127
berâ'atü'l-istihlâl 466, 1441; — tarîkası 1427
berâhîn 66, 501, 678, 729, 788, 964, 1081, 1087; naklî — 1380; —i 'akliyye 693; —i şer'iyye 1178; —le isbât 1365
berât 338, 345, 1505; — ahzı 345; yedlerine verilecek —ı 'âlî-şân 1252; —ı 'âlî-şân 344, 1048; —ı hümâyûn 1048; —ı iltifât 410; —ı i'tibar 238; —ı ittifâk 164; —ı me'âşları 242; —ı refâhiyyet 226, 687; tecdîd-i —ı rıfâğ 242; —ı zindegânîleri 242; —lar/berevât 272, 347, 346, 348, 686; —lu iddi'âsı 1089; —lular 348, 1089
berata; başlarına — 230
Berât Vâlîsi 1123
Beravnav Kal'ası [=Braunau, Inn Nehri üzerinde, Bavyera ile Avusturya sınırının kilîdi mesâbesinde) 1020, 1022
berâyâ 101, 374, 562, 630, 717, 1237; 'âmme-i — 1217, 1218; âsâyiş-i — 184; emn-i — 184; hidâyet-i 'âmme-i — 12; ızrâr-ı — 178; ifâde-i sûret-i ahvâl-i — 762; in'ikâd-ı kulûb-i — 104; it'âb-ı — 178
berber; —başı-i sâbık 1430; — dükkânı 1030; — dükkânları 765, 775; —nâme vâdîleri 519
berceste 1209, 1301; târîh olur — 1012
Bercîs 8; —i sipihr-i bâlâ-ter 30
bereket/berekât 711, 900, 1021, 1398, 1441, 1445, 1472; bâ'is-i — 837; müntic-i — 924; ni'met-i pür-— 1046; reşâşe-i — 1059; —i Halîl îdâ'iyle 1306; —i hazret-i Cibrîl şerefiyle 961; —i hulûs-ı Cihândârî 1472; —i nazar-ı iksîr-eserleri 1508; —i teveccüh-i Cihândârî 1472
berf 132, 1121, 1142; fırâvânî-i — 1431; katre-i — 132; kesret-i — 1120; vefret-i — 1137; —i 'azîm 132, 147; —in şiddeti 1137; —in vefreti 431; — ve tegerg 132
berg; —i bîd gibi lerzân 662; —i hazân-dîde gibi 1185; —i hazân-dîde gibi lerzân 1258; — u sâz-ı tarîk tanzîmine ihtimâm 1319; — u şâh 134; — u şâh-ı vasf-ı sıdk-intimâları 640; — u şâhlar 824; — u şâhlar vererek 449; — u şâh vererek 451
Berga [=Parga] 260
Bergos 178, 293, 965; — Kazâsı 292; — Kazâsı A'yânlığı 177; — Kazâsı havâlîsi 292
berîd; irsâl-i — 59; yed-i — 447; —i sabâ-mesîr 426; —i sabâ-reftâr 51; —-i şerr 1462
Berka; memleket-i fesîha-i — 542; Ülkây-ı fesîha-i — 221
berkâl 995
Berkofca [=Berkovitsa] Kazâsı 967
Berlin 406, 569n, 580, 1017; — nâm belde 74; — Şehri (Prusya Kıralı'nın makarrı) 158, 396, 408, 412
Bermekiyy-i devrân 1505
berr 59, 251, 257, 936, 1450, 1485; —ânî olan mu'âmelât 1320; —ânî olan umûr 1320; —en 92, 95, 98, 102, 128, 198, 255, 277, 279, 450, 459, 471, 481, 484, 488, 491, 497, 581n, 610, 720, 727, 1031, 1102, 1117, 1119, 1280, 1444; —en muzâheret 252; —i Habeş 189; —î hedef-i mazarrât-ı bî-şümâr 284; —î i'ânetleri 1341; —î imdâdları 1341; —î olan mahaller 732; ahvâl-i —iyye 121; 'âmme-i —iyye 1194; asâkir-i —iyye 252; efsâne-i efvâh-ı —iyye 746; i'âne-i —iyye 256
besmele; —i mushaf-ı İmâmet 1409; —i sûre-i Saltanat 539; —i şerîfe 1288; —i şerîfe hâssa-i mü'essiresine mâlik 892
Beş Yüz Nefer; — Cumhûr-başıları 730; — Meclisi 271
Beşi nâm kabîle (Çerkes'den) 206
Beşiktaş 144, 826, 867, 1219; — Mevlevî-hânesi 145, 1223; — Nâhiyesi (Mahrûse-i Galata muzâfâtından) 842; — önü 501; — pîş-gâhı 186, 480, 494, 600; — Serâyı 1502
Beşîr Ağa (Hazînedâr-ı hazret-i Tâcdârî) 1123
Beşîr Ağa (Koca, Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası) 517
bey 956; genc — 912; —ler 357, 1108; —lerin ik'âdları mes'elesi 357; —liği hengâmlarında 1479; —liği tehniyesi 638; —lik 1350; —lik se-

fâyini 480; —lik sefîneleri 419; —lik sırrı 592, 594; —lik 'unvânı 1490; — nâmına 750, 1218
bey' 73, 98, 201, 436, 686, 1343, 1411, 1426, 1470; tarh-ı bâzâr-ı — 201; — etdirilmek 359; —-i esâmî 684; —-i men-yezîd 686; —-i men-yezîd mu'âmelesi 690; —-i terakkıyyât 684; açıkdan mu'âmele-i — u şirâ 748; — u şirâ 97, 167, 558, 646, 701, 1002, 1252, 1404; — u şirâ gibi 803; — u şirâ mu'âmelesi 450
beyâbân 1394; 'aded-i rîğ-i — 1033; —-ı bî-emân 128; —-ı bî-emân mihnetine tehammül 1033; —-ı heder 762; —-ı idbâr 1367; —-ı telef 762
beyân 19, 47, 62, 75, 82, 137, 179, 184, 290, 299, 308, 319, 320, 325, 337n, 348, 351, 352, 353, 357, 381, 384, 398, 415, 419, 421, 423, 424, 432, 440, 445, 449, 452, 458, 460, 462, 469, 475, 477, 480, 496, 501, 503, 507n, 517, 518, 519, 525, 526, 529n, 536, 538, 543, 553, 557, 561, 563, 571, 575, 582, 585, 596, 603, 607, 610, 621, 625, 637, 647, 648, 655, 663, 672, 673, 676, 678, 680, 681, 684, 688, 691, 692, 694, 696, 705, 714, 717, 724, 730, 734, 737, 739, 749, 762, 764, 772, 786, 793, 799, 805, 829, 839, 840, 846, 849, 857, 868, 880, 884, 895, 916, 946, 948, 958, 951, 959, 963, 990, 991, 992, 995, 996, 1000, 1012, 1019, 1024, 1027, 1033, 1044, 1047, 1058, 1059, 1069, 1075, 1080, 1085, 1086, 1095, 1104, 1117, 1121, 1130, 1142, 1154, 1158, 1164, 1169, 1171, 1178, 1182, 1192, 1208, 1218, 1220, 1232, 1240, 1243, 1256, 1268, 1271, 1274, 1296, 1307, 1308, 1323, 1327, 1334, 1344, 1353, 1363, 1366, 1367, 1370, 1372, 1382, 1386, 1418, 1424, 1426, 1432, 1444, 1445, 1448, 1450, 1452, 1465, 1468, 1473, 1474, 1484, 1498, 1506; âverde-i dehân-ı — 477; âverde-i ma'raz-ı — 225; a'zâları dahi başka başka — 976; bast-ı ni'amây-ı — 1414; câriyü'l— 1319; derpîş-i meclis-i — 282; gülfeşân-ı sahîfe-i — 480; hâme-güzâr-ı — 517; havâlî-i — 924; hîta-i — 442; hulvü'l— 1496; hüsn-i — 1164; ifrâğ-ı kālıb-ı — 187; ifrâğ-ı miyân-ı — 682; işâret-kerde-i benân-ı — 1053; ityân-ı — 280; keşîde-i silk-i — 1437; keşîde-i silsile-i — 1295; mahall-i — 1048; mansûsu'l-— 672; mârru'l— 1001, 1010; mebâhisi — 518; merâtib-i erkām-ı — 1033; mersûm-i yerâ'a-i — 458; mevâdd-ı âtiyetü'l— 1329; meydân-ı — 302, 321; müstağnî-i — 997, 1327; müstağnin 'anı'l— 41, 128, 569n, 1318; nâ-güncîde-i havsala-i bahr-ı — 1283; pâymâl-i saff-ı sipâh-ı — 1342; pâ-zede-i hayl-i sütûr-i — 418; rakam-zede-i kilk-i râstî— 445; rişte-keş-i — 1208; safhazîb-i — 571; sahîfe-i — 224; sahîfe-zîb-i hüsn-i — 1207; sâlifü'l— 892; sebt-i cerîde-i — 538; sebt-i kitâbe-i — 692; sebt-i sahîfe-i — 625; semt-i sâha-i — 749; sıhhat-i — 901; şiddetle — 401; şîrîn— 626; şümürde-i benân-ı — 1159, 1233; tahkīk-ı — 126; talâkat-i — 519; ter-zebân-ı — 306; tırâzîde-i perniyân-ı — 684; 'uhde-i — 529n; vâreste-i — 968, 1016; vâreste-i kayd-ı — 1021, 1097; vâreste-i külfe-i — 924; yanarak yakılarak — 1194; zebân-ı 'azbü'l— 880; zîbâ-zemân-ı sahîfe-i — 1297; —a mâlik 1078; —a sığmaz 1154; —dan müstağnî 648, 1344, 1433, 1439; esbâb-ı kevniyye —ı 673; —-ı esbâb 415; —-ı hâl 724, 1398; —-ı kāl 607; —-ı me'âl 1398; —-ı merâm-ı mâ fî'l-bâl 1328; —-ı mufassal 304; âverde-i —-ı tafsîl 544; âverde-i —-ı tibyân 544; —-ı vâkı'-i hâl 1243; —-ı vehâmet-i 'âkıbet 1311; bedâyi'-i — iyye 1507; eser-i yerâ'a-i râstî—ları 276; — nâme 423, 458, 566n, 575, 576, 846, 849 — nâme-i hümâyûn 469; —nâme-i 'ilm ü haber 57; —nâmeler 453, 498, 566n, 575, 846; — nâme misillü 449; neşr olunan —nâme sûretleri 415; — olunan şurût 348; — ü ilmâ' 735; — ü ta'dîd 717; — ü takrîr 15; — ü tefsîr 20
bey'at 812; berây-ı — 1300; dest-dâde-i — 1240; dest-dâr-ı — 1362; edây-ı resm-i — 917; emr-i — 812; kable'l— 1303; müntic-i — 847; emr-i —-i 'âmme 1207; —-i 'âmme-i re'îs ü mer'ûs 104; gā'ile-i —-i sagīr u kebîr 812; 'âmme-i ehl-i İslâm'ın —leri 321
Beyâzî-zâde 843
Beyhakī (İmâm) 1278
Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ 879, 924
Beykoz 75, 1144
Beylân tarafları 71
Beylerbeyi 114, 813
Beylikçi 155, 787, 797, 894, 1329, 1383, 1391, 1431, 1492; — Efendi 537; —-i Dîvân-ı hümâyûn 1333; —-i sâbık 464; —cilik 135, 1430; —lik-i Dîvân 464
Beyrût; Eyâlet-i — 1429
Beyoğlu 290, 407, 421, 1097; — havâlîsi 564, 565n; — mütemekkinlerinden tercemânlar 290; — Serayı 770
Beyşehri; Livâ'-i — 1429
beyt 117, 147, 1387, 1452; ashâb-ı — 1259; etrâf-ı — 1259; mazmûn-i — 932; —-i latîf 117; —-i meşhûru 1384, 1497; —in me'âline dil-nihâde 1388; —in müfâdı 1364; sâhibetü'l— olacak bî-çâre 387; —ûtet 800, 801, 965, 968, 973, 981, 982, 1013, 1189, 1266, 1402, 1412, 1463; —ü'l-ahzân olan şikeste-cenânları 1047; —ü'l-asnâm 636; —ü'l-vebâlleri 1416
Beyt; tavâf-ı —-i 'atîk 1031; techîz-i mürettebât-ı züvvâr-ı —-i 'atîk 635; tavâf-ı —-i 'atîk ârzûsu 1032; tavâf-ı —-i 'atîk şevkı 1032; —-i mükerrem hürmetine 615; cîrân-ı —ullâhi'l-Harâm 82; bk. ayrıca Ka'be
beytülmâl 762, 1177, 1336, 1382, 1465; 'â'id-i — 58; cânib-i — 657; deccâl-i — 1322; — bedeli

723; — ciheti 305; —e hıyânet 101; gerden-i —i Müslimîn 1252; —i Müslimîn 235, 238, 1252, 1331
beyyine 545; —ler 899; vâreste-i külfe-i — vü güvâh 1195
Beyzâvî (İmâm, efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051
bez 74; —den yenler 330; —i perîşân 507; — kârhâneleri 1020
Bezboronko [=Bezborodko, Petersburg'dan, Nâzır-ı Mükâleme, la'în) 569n, 581
bezistân 323, 1247; sûk-ı —âsâ 313
bezl 45, 252, 1070; kec ü mec —i 705; —i âb-tâb 387; —i 'atâyâ 42; —i cân 482; —i cidd 311; —i defâ'in 615; —i dest-mâye-i miknet 538; —i eltâf 610; —i enfâs-i iktidâr 497; —i esâfil-i nâs 1497; —i hazîne-i himmet-i bî-şumâr 1280; —i himmet 792, 1238; —i himmet-i bî-hemtâ 1221; —i ictihâd 311; —i ihtimâm 1493; —i iktidâr 792, 1238, 1244; —i mâ-hasal-i havsala-i iktidâr 435; —i mâ-hasal-i kudret 1259; —i mâ-hasal-i rızâ-cûyî 916; —i mâmelek-i kudret 239; —i makderet 284, 1329; —i makdûr 387; —i mâl 101, 482; —i mâye-i makderet 289; —i mâye-i makdûr 384; —i mecâl 798; —i nâ-becâ 526; —i nakdîne-i cân 217; —i nakdîne-i cidd 1036; —i nakdîne-i gayret 1463; —i nakdîne-i himmet 827; —i nakdîne-i ictihâd 488, 1036; —i nakdîne-i iktidâr 483, 543; —i nakdîne-i makdûr 384; —i nakdîne-i sa'y 488, 1463; —i nakdîne-i tâb/vüs' 1065, 1070; —i nîrû-yı ihtimâm 714; —i sa'y 946, 1493; —i vüs' 798; —i vüs'-i makdûr 1011; —i yârây-ı cidd 920; —i yârây-ı ictihâd 920; —i yârây-ı liyâkat 1086
bezle; —gûyân 1162, 1497; —i nâ-murtebıt 520; —kâr 1468; —kâr-ı hezlâne 1382; —kârlar 1468; — vü latîfeye mâ'il 45
bezm 811; hem— 980, 1016, 1163; tarh-ı — 309; —ârây-ı kısmet-i ni'met 242; —i bî-şagbe 1377; —i felek 1214; —i hâss 749; —i mücâzât 467; tarh-ı —i mükâlemât 219; —i sebbâbe-i isti'câb 1257; —i Vezâret 1435; dest-i âhır-ı —i zindegânî 1494
bıçak 491, 975; kûçek Çerkesî — 1075
bî-çâre 796, 1033, 1063, 1075, 1197, 1198, 1253, 1257, 1260, 1274, 1349, 1359, 1367, 1373; — ler 202, 432, 436, 760, 1033, 1254, 1264, 1268, 1388
bîd; berg-i — gibi lerzân 662; bîd-i bî-semer 595; —i mecnûn-âsâ 646
bid'at/bida' 660, 696, 739, 813, 1138; envâ'-ı — 771; kesret-i — 531; — harîr 226; —i 'azîme 830; — ibdâ'ı 693; — îcâd 913; —i muhdese 1139; —i seyyi'e 1138
bigâl 323
Bihzâd 285, 684; mâhî-i nişân-ı — 979; tab'-ı —î-nigâr 143; tasvîrleri —pesend 1221
bikâ' 189, 191, 217, 260, 262, 269, 560, 577, 579, 586, 1101, 1156, 1280; — pîş-gâhları 753; — sekeneleri 362
bî-kâr 1372, 1376; lâzime-i — 769; — geşt-i miyâne-i bâzâr/şehir makülesi 1376; — geşt ü güzâr 1000; — makûleleri 358, 361; mebît olan — odaları 358; me'vâ olan — odaları 358; — odaları 359; — odaları ihdâsı 360; — sâkin olmamak 359; — takımları 791
bilâd 49, 164, 188, 199, 215, 260, 363, 566n, 577, 586, 599, 631, 708, 739, 763, 1220, 1237, 1280, 1281, 1337, 1480; ahvâl-i — 115; 'âmme-i — 504, 1285, 1441; âsâyiş-bahş-ı kâffe-i — 138; a'yân-ı — 319; dâ'ü'l-'udâl-i — 591; ekâsî-i — 550; geşt-i — 212; ızrâr-ı — 134; irâha-i — 1192; istîlây-ı — 701; kâffe-i — 1418; mesâlih-i — 637; ru'yet-i maslahat-ı — 115; tahrîb-i — 85, 627; tanzîm-i — 1328; te'mîn-i — 251; terfîh-i — 660, 763; teşvîş-i — 417; tevsî'-i — 659, 1463; umûr-i — 181; —ı 'Arab 652; —ı bâride-i şimâliyye 74; —ı behcet-nisâb 702; —ı Devriyye 617; —ı ecânib 74; —ı Efrenc 942; —ı hârre 74; —ı İslâmiyye 73, 211, 218, 432, 452; —ı sâ'ire 72, 109, 146, 569, 1219, 1414; —ı sâ'ire ahvâli 760; —ı sâ'ire-i cesîme 987; —ı Şâm 49, 132; —ı şimâliyye 621; — lar 417; rabt-ı — ü sugûr 1008; zabt-ı — ü sugûr 1008
Bilâd-ı erba'a 123, 1352; — Pâyesi 171, 948; — Pâyesi'ne kadem-nihâde 523
Bilâd-ı Selâse 1351
Bilâl Ağa (Ağa-yı Dâru's-sa'âde) 516, 517
Bilâl-i Habeşî 516
Bilanova [=Bielany, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989
Bilbîs Kazâsı 34
Bilecik Mutasarrıfı 1325
*bilekce*ler şerha şerha doğranarak 1138
billûr; — kâseler 976; — surâhî 976
bîmâr 524; —hâne 986; üftâde-i pister-i —î 615; —lık 142
binâ/binâ' 49, 111, 121, 143, 236, 245, 247, 249, 304, 306, 360, 534, 550, 688, 691, 1223, 1364, 1471; bünyâd-efgen-i — 1299; Emîn-i — 112, 1502; emr-i — 60, 111; eser-i — 359; sûret-yâb-ı — 246; tarh-endâz-ı — 559; — Emîni 112, 459, 460, 818; — ihdâsı 359; — inşâsı 75; —i sedd 121; —kerde 152; —lar 707; bend-i müstahkem —sı 623; —y-ı devlet 1328; —y-ı enbarhâ 249; —y-ı hâtırı 957; —y-ı ittifâkları 257; —y-ı karârları 1199; —y-ı nizâmları tarsîn 248; —y-ı sabrları 1199; —y-ı şehâmeti üstüvâr 1410; —y-ı te'ayyünü 1503; —y-ı vücûd-i devletleri 719

Bin-başı 132, 229, 643, 670, 1274, 1275; —lar 1275; —lık 230
binek taşı 835, 1261, 1420; —na kadar nüzûl 1238; —na tenzîl 1469
biniş; âyîne-i — 1154; biniş tarîkı 1335
birâder 70, 85, 101, 140, 186, 304, 354, 447, 477, 549, 569n, 580, 701, 705, 788, 789, 1032, 1112, 1132, 1148, 1248, 1270, 1339, 1341, 1355, 1356, 1479, 1496, 1503; küçük — 546; — efendi 1471; — gibi nezdîk ü hışâvendi 317; —i bed-güher 629; —i kerâmet-perverleri 642; —i kihter 630, 1124; —i vâlâ-güherleri 639; —ler 323, 499; —zâde 104, 1367; —zâde gibi nezdîk ü hışâvendi 317
Birad Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
bira francalası 978n
Birecik Kal'ası 320, 1243
Birgivî; —merhûm neş'esinde 1244
Birgivî Risâlesi 229, 1498
Birine [=Brune, Ceneral, Korfa'da olan) 1114
Birrî 'Abdullah Efendi; bk. 'Abdullah Birrî (Re'îsülküttâb, Murahhas-ı Evvel)
Bîrûn 738, 748, 749, 753, 764, 793, 859, 864, 890, 958, 1037, 1434; kâr-bendân-ı — 1057; tevcîhât-ı — 840; — halkı 810; —ricâli 1372; — tarafları 655
Biryen Kasabası (Şampanya [=Champagne] Eyâleti'nde) 1007
bisât 1471; —ı muhârebe 478; —ı muhâsama 1234; —ı zerrîn 588
bismil-gâh 1181; —larında 824
bişr 807, 888, 1423; izhâr-ı — 341, 371, 731, 838; tebâşîr-i envâr-ı — 1288; —i silm/sulh ile mütevessim 1417; —le ikbâl 888; —le telakkî 888
bî-taraflık 731; — kā'ideleri 419; — mesleki 164, 185, 296; — usûlü 419; — vâdîsi 269
bit-pâzârı 1252; — gibi 748
Bobra Nehri 1018
Bocnor; bk. Putrinto/Butrinto
Boğaz 214, 255, 270, 460, 461, 480, 482, 483, 488, 490, 494, 495, 497, 499, 502, 505n, 507n, 779, 780, 785, 944, 1029, 1030, 1101, 1108, 1126, 1168, 1282, 1283, 1307, 1375, 1404, 1431, 1432, 1439, 1441, 1442, 1443, 1444, 1446, 1448, 1451, 1456, 1485; leb-i — 482; sadr-ı — 1283; râh-ı — 1128; — ağzı 484, 1283; — cânibi 481, 1029; — dâhili 1442; — Defterdârlığı 951; — hâricî 459, 484, 508n, 1442; —hisârları 620, 1440; —içi 103, 183, 697, 908, 1150, 1213, 1271, 1272, 1417; Boğaz-içi sükkânı 901, 1151; — kal'aları 459, 1447; — kal'aları muhâfazası 772, 774; — Kal'ası neferâtı 846, 1332; — kılâ'ı dîzdârları 1442; — kılâ'ı istihkâmâtı 1443; —lar 255, 461, 499, 502, 507n, 938, 1088; —lar tarîkı 938; — muhâfazası 497; — Muhâfızı 1283, 1502; — Muhâfızlığı 839; — Nâzırı 247, 459, 778, 883; — neferâtı 1098; — Nezâreti 883; — ordusu 1440; — pîş-gâhı 1124; — sekenesi 1151; — semti 1441; — semtleri 1127, 1441; — Ser'askeri 951, 1127, 1437, 1439, 1451; — Ser'askerliği 1429, 1483; — Ser'askerliği 'unvânı 515; — sevâhili 1444; — tabyaları 1448; — tabyaları istihkâmâtı 1443; — tarafı 499, 507n
Boğaz-şâhîn Kal'ası 515
boğça/boğca 725, 1110, 1111, 1342, 1498; mükemmel — 1014; —behâ nâmiyle tayyâreler ihdâs 758; mevsime göre —cıklar 756; — boğca Fireng/Hindî gûnâ-gûn zerbaft ve mezerkeş kumaşlar 865; — boğça emti'a-i girân-mikdâr 753; —i celîle 948; açıkdan —lar 725; mahsûs —lar 1508; —lar 182, 898, 909; —resânân 648; ihtilâs-i —vât 1470
Boğdan 220, 222, 263, 406, 408, 447, 543, 551, 567n, 586, 721, 727, 937, 1085, 1087, 1103, 1134, 1141, 1347, 1439; diyâr-ı — 199, 219; kazâlâr-ı — 211; makarr-ı emâret-i — 448; memâlik-i — 211; şurût-ı menâfi'-i — 219; — Beyi 638; — cânibi 439; — ehâlîsi 620; — erâzîsi 263, 517; — gibi beylik 380; —'ın idâresi 937; — Kıralı 330; — mâddesi 1087; — Memleketi 380, 412, 419, 446, 452, 577, 937, 1088, 1101, 1338; — Memleketi re'âyâsı 219; — muzâfâtı 191, 560; — tarafları 991; — Ülkesi 448, 553; — Voyvodalığı 386, 747; — Voyvodası 328, 385, 386, 387, 406, 407, 420, 424, 427, 446, 450, 452, 502, 517, 532, 562, 575, 587, 620, 704, 1086, 1508; — Voyvodası tebdîli 534
Bohboz; bk. Putrinto/Butrinto
Bolayır 461; — Kazâsı 461; — muhâfazası 1429
Bolcakof (=Jaques de Boulgakoff, Elçi) 561
Bolu 1371, 1434; — Kazâsı hudûdu 739; — Voyvodası 797
Bonapart/Bonaparta (Fransa İmperatoru, Topcubaşı, Baş-konsolos, halef-i Cengîz, la'în, müte'ayyinân-ı cumhûr-i mel'anet-mahsûrdan, halef-i iblîs, sergerde-i şeytanet-ittisâm) 41, 65, 93, 94, 161, 162, 163, 165, 272, 341, 354, 370, 373, 408, 423, 446, 449, 452, 470, 502, 534, 586, 733, 963, 1006, 1008, 1106, 1112, 1132, 1135, 1148, 1172, 1463, 1492; — kıbeli 846; —'nın İmperatorluğu 94; —'nın karındaşı 405; — tarafı 164
Bonapart Yeronimo (Vestfalya [=Westphalie] Kıralı) 1026
Bor Kasabası kurbu 1154
Bosna 182, 211, 300, 352, 542, 567n, 600, 1045, 1105, 1115; Kazâ'-i Seray-ı — 1484; memâlik-i — 222, 299; — askeri 300, 353, 1116; — cânibi 174, 577; — civârı 174; —'da bîrûn/derûn

halkının ekseri 316; — diyârı 37; — ehâlîsi 301; — Eyâleti 168, 180, 182, 1428; — hudûdu 175, 296; — kal'aları 576; — Kazâsı (Bilad-ı Devriyye'den) 617; — kılâ'ı 566n, 1105; nefs-i — re'âyâsı 174; — semti 1440; — sergerdeleri yedlerinde bulunan re'âyâ/sultatlar 212; — serhaddâtı 174; — serhadleri 566n, 575; — tarafları 346, 353; — Vâlîsi 60, 69, 174, 180, 296, 299, 382, 1065, 1066n, 1101, 1105, 1350, 1428

bostân 121, 972, 1151; tendîse-i —dan nişân 1481; tendîse-i — gibi 1123, 1183; tendîse-i —ı ihtişâm 751; —ı ikbâli şâdâb 355

Bostân (Sa'dî'nin) ta'lîm 880

Bostancı 103, 303, 359, 796, 847, 879, 1097, 1483;-başı — Ağa 355; —başılık 120, 1430; —başıyı esbak 303, 879, 924; — cellâdları 1304; — ehrimenleri 1200; — li'âmları (nüfûs-i zâ'ide, bî-lüzûm, bî-fâ'ide, aslâ yüzleri gülmez, dişleri ışımaz, belîd ü 'anîd, hışn u habîs, merîd ve bed-likā, bed-şiyem, kâfiru'n-ni'am, nemek beharâm) 1395; — ocağı 848; — Tüfengcisi 228; — Tüfengcisi Ağası nâmiyle 670; Ser-hayl-i — 1483; —yân 777, 1268; —yân-ı Hâssa Ocağı 248, 228, 248, 670, 777; —yân neferâtı 143; yân zümresi 777

Boşnak Ağa (Ruscuk A'yânı, havâss-ı Vezir) 1196, 1362, 1513

Boyacılar Kapusu semti 1061

boyarlar/boyarân 1086, 1090; memleket —ı 1090; diyâr —ını müte'accib 1508

boyunduruğ; boynuları —a kasıldığından 498

Bozca-ada/adası 480, 499, 507n, 937, 1092, 1283; — Kal'ası 1092; — 495, 1283; — semti 499

Bozdoğan Kemeri semti 815

Bozkır Ma'deni ilhâkı 1438

Bozpur [=Leopold, Nemçe İmperatoru) 158

Böğürdelen 166; — Kal'ası 69, 167, 169; — serhaddi 566n

bölük 229, 670, 867, 983, 992, 1015; dört — 914; —ât-ı erba'a 848; —ât-ı erba'a kâtibleri 1141; —ât-ı erba'a Kitâbeti 26, 465; —-başı 78, 132, 179, 229; —başılar 139, 530n; yirmi beşinci — e intisâb 1405; — bölük cemâ'atler 1395; —ler 661, 704; — temkîn 1387; — topcu askerine oficyal 1007; kırk iki — zâbitleri 1264

Brandeburg [=Brandenburg] 854; —memâlikinde 1002

brencler/branslar; bk. Prens/Prenc

brik (ta'bîr olunan küçük bir sefîne) 482, 1113, 1272, 1274

Bruksel 405

Brunn Kal'ası (Beç-Krakow arasında) 981

Bucak 219, 222, 543; — Kālgāylığı Pâyesi 469; — sekenesi 1093

Budberg (Rusya Baş-vekîli) 397

Budin; — Kal'ası 972; — tarîki 274

Budrinto [=Butrinto] 1101

Bug Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000, 1001, 1018

buğdây 1348

Buhârâ 103; ehâlî-i — 104; evreng-i hükûmet-i — 104; Hân-ı hânân-ı — 103; Sefîr-i — 124; Sefîr-i Mülk-i — 103; semt-i — 105; — cânibi 124; — halkı 103

Buhârî; —hânlık 87; dervîş-i — 1511; —i şerîf vezâyifi 145

Buhtunnasr (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) efsâneleri 1410

bukalemûn; dağdağa-i dehr-i — 809; hayâl-bâz-ı şu'bede-perdâz-ı dehr-i — 919; mânend-i — 1098; mânend-i reng-i — 288; nakş-ı — 159; nümûdâr-ı nakş-ı — 1024; peyveste-i çarh-ı — 62; mahzûl-i —meşreb 1096; sipihr-i — 1284; şîve-i çep-endâzî-i çarh-ı — 1248; nakş-ı — izhârı 1338

Bukanya/Bukonya/Bufanya/Bufunya [= Bukovina, Boğdan muzâfâtından) 191, 211, 222, 543, 560; — kıt'ası 191, 560

Bukrât 171; — gibi 748; —ı evân 142; —ı Sânî (fenn-i tabâbetde) 625

Bulgar 1450; — tâ'ifeleri 972

Bulgār Karyesi 67

Bulgaristan 122

bûnâta (serdengeçdi kavuğu) 1253

burc 429, 474, 485, 942; —-i beden-i fiten/gadr/gurûr güllesi olan kellesi 816; —i beden-i hayât-ı bî-sebâtî 1455; —i Cedy 71, 134; —i Esed 943; —i evliyâ 530; —i felekîde Hamel şekline munhasır gibi 1137; —i Seretân 168; hemser-i —i sipihr-i a'lâ 478; —i sulb-i pâkîze-güherleri 1210; —i türâbî 1467; —i Vezâret 1366; kulel-i —lar 1499; —ların cevherleri 942; — ların mensûbâtları 942; —larına göre 942; — u bârû 1493; — u bârûlar 41, 1393, 1448; — u bârûy-i istikāmet 118; — u beden söyler 1500; —u'ş-şeref-i şân 1206; —u'ş-şeref-i şevket 1206

Burgos (İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi) 1341

Burgucu 238

burhân 721, 727, 1069; bî— 1073; ityân-ı — 95; tasvîr-i — 353; vâreste-i — 496; vâreste-i kayd-ı — 244, 1289; —ı 'aklî 10, 99; —ı gaddâre 1324; —ı kātı' 189, 469, 1047, 1074; —ı kâtı'u'l-me'âl 850; —ı sahîh 1029; —ı seyf 1324; —ı vâfî 114

Burhân-ı Kātı' ('Âsım Efendi'nin terceme ettiği) 651; — mütercimi 1042; — nam kitâbı terceme 1226; — Tercemesi 1045

Burkada Veybas [=Joseph de Ribas, Rusya Murahhası) 219

burûdet 1096; ilkāy-ı — 847; lücce-i — 927; şiddet-i — 147; —i hevâ 431, 1120; —i zâ'ide 991; —i zarûriyye 277
burun; zîr-i —dan hande-zen 949
Burun [=Guillaume Brune, Marşal) 280
Burusa 45, 86, 150, 355, 391, 725, 825, 826, 848, 871, 878, 892, 895, 905, 1187, 1236, 1249, 1251, 1323, 1423, 1455, 1470, 1486; mahrûse-i — 592, 1466; Medîne-i — 123; — Kadısı 130, 536, 873, 1135, 1486; — Kazâsı 85, 130, 173, 955, 1486; — Pâyesi 954; — sükkânı 910; — tarafı 1038
busatlar 28
buyuruldu 70, 712; derûn-i — 712; — ahz 967; — i emr-i üslûb 712; —lar 108
Buza; — Bozgunu 200, 567n, 577; — Nehri/Suyu 200
buzağı; düzdüğü — sûreti 960; — sûreti 960; —ya perestiş tarîkası 961
Buzentîn 1343; —î olduğu 1343
buzları kırup yol açarak 967
bübere varınca 880
Bükreş 447, 601, 1090, 1432; hâric-i hudûd-i — 479; — Kasabası 1431
bülbül 321; —âsâ 590, 1204; —âşiyâne-i ihtifâ/vahdet 798; — gibi bî-ârâm 1044; —i dil 1199; —i güm-geşt-i gül gibi 1301; —i hâme-i dil-keş-nevâ 269; —i hezâr-destân 19; —i hezâr-dâstân-ı bâğ-ı letâfet 520; —i mevsim-i behâr-âsâ 1457
büldân 36, 49 , 211, 219; a'yân-ı — 1176; havze-i — 504, 508n
bünye 814; —i pîrân-âsâ 303
büt; sûret ü büte hürmetleri 977; sûret ü —e perestişleri 977; sûret ü —e rağbeti 977; —perest gibi 729
büyût 135, 143, 849, 981, 1267, 1275; bakıyye-i — 1091; tahliye-i — 1258; —da hem-tâli' 674; —i ağniyâ' 313; —i cîrân 1275; —i dil-nişîn 111; —i hâliye 1258; —i şatranc hisâbı gibi 788; mükellef/müzeyyen —i vâfire 972
Büyük-dere 459; — Ocağı 780
Büyük Lîmân (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

C

Câbirî-zâde (Haleb müteneffislerinden) 77, 521
câdde; tasvîr-i — 693; —den tahrîf 432; —den 'udûl sûreti 510; —i müstakīm 539; —i sâdde-i kavîm 1280; —i sükûnet 311; —i şerî'at-i garrâ 502; —i tedbîr 1173; — yolları 979
Cádiz 1341
Ca'fer Bey (Râşid-zâde, Dâru'l-Hadîs Müderrisi, İzmir Kazâsı, e'âlî-i mevâlîden) 617, 894
Ca'fer Kuli Hân (Rûşen Kal'ası'nda temekkün eden) 64
Ca'fer-i Sâdık 1288; kudûm-i — 1309
câh 118, 696, 890, 893, 909; 'adû-yi ashâb-ı — 1260; cân-dâde-i — 931; celb-i — 648; hil'at-i — 841; hubb-i — 38; hulyây-ı — 1054; irtifâ'-ı — 93; kemâl-i — 635; murabba'-nişîn-i deşt-i — 873; na'l der-âteş-i emel-i — 692; neşvemend-i kâse-i gurûr-i — 525; pûyende-i râh-ı — 1455; sebeb-i — 1510; tebdîl-i — 1428; tehâlük-i — 897; terakkī-i — 94, 707; vesîle-i — 855; —ı 'azamet-penâh-ı Cihân-bânî 851; —ı 'azamet-penâh-ı Hılâfet 851; —ı celîl 885, 1454; —ı Fetvâ 887; —ı Fetvâ'dan isti'fâ 887; —ı refî' 1486; —ı Riyâset 534, 1165; —ı vâlâ 155, 1441, 1486; —ı vâlâ dest-gâhı 691; —ı vâlâ-dest-gâhları 313; —ı vâlây-ı Kapudânî 1465; — mâddesi 1424; — makūlesi 713; — ümniyyesi 1424
câhil 230, 571, 581n, 717, 793, 819, 1038, 1324, 1428, 1459, 1467, 1478, 1496; 'âbid — 650; 'ahd-i — 894; 'âmî-i — 561; hakāyık-ı cihâtına — 1472; — 'add eyledikleri 594; i'tikād-ı — ândeki 1424; zu'm-i —ânesince 752; —i 'âlim 1183; —i bed-fi'âl 817; —i cesûr 881, 1477; bi-hasebi'l— iyye 926; ehl-i —iyye 1459; fürce-i —iyye 1373; hamiyye-i —iyye 1383; münâfese-i —iyye 133; gayret-i —iyyeleri 778, 783, 1161; mülâhaza-i gayret-i —iyyet 305; — iyyet 1459; kanûn-i hamiyyet-i —iyyetleri 698; — kadı'askerler 656; — kimesneler 1029; — ler/cühelâ' 39, 630, 649, 650, 718, 896, 1045; — Müftî 656
câ'ize 638, 1041; —i zâhire 325
Calînûs 171, 529; nefs-i — 748; —i zemân 142
câmi'; cur'a gibi üftâde-i teh-i — 1215; tehî— 958; — fabrikaları misillü niçe kâr-hâneler 978; —ı ikbâl-i nâ-fercâm 327; —ı meclis 1384; —ı mey gibi 161, 310; mânend-i —ı sahbâ 647, 1213; —larını seng-zede-i felâhun-i mezellet 1266
câme 880, 1470; arkasındaki — 1470; berdûş kaldığımız — 1059; tebdîl-i — 561; zîbâyiş-i — 1009; zîb-i — 1073; mefrûş —hâb 1464; —i 'asabiyyet-i 'ârları 905; —i 'asabiyyet-i nâmûsları 905; —i 'asabiyyetden 'uryân 721, 728; —i Fetvây-ı Meşîhat 1236; —i hâl 630; —i hayât 321; —i hiss 376; iksây-ı —i husûsiyyet 234; —i iz'ân 376; —i kelâm 62; —i niyyetleri 413; —i sabrları 201; —i sû'-i kasd 413; —i şânları 630; —i tâkatleri 201; —i zindegânî 1274; geydiği —ler 1470
câmi' 143, 184, 320, 529n, 627, 698, 699, 867, 919, 1062, 1075, 1244, 1245, 1325, 1382, 1383; derûn-i —ı 'azîz 1382; hademe-i — 1063; harem-i — 527, 1062; havâlî-i — 1063; havlû-yi — 1245; hâzır bi'l— 1382; huddâm-i — 1062; nâmûs-i — 1063; hademe-i —den istinsâr 1382; —i dil-güşâ 1223; etrâf-ı —i ihâta 1062; —i

köhne-esâs 1223; eşref-i bikā'ı olan —i şerîf 627; iki menârelü —i şerîf 143; —i şerîf 111, 143, 144; —ler 1412

Câmî gibi 879

Câmî'-i Ahmed Hanî; bk. Sultân Ahmed Câmî'-i şerîfî

Câmî'-i Fâtih Sultân Mehmed Hân; bk. Sultân Mehmed Câmî'i

Câmî'-i Sultân Mehmed; bk. Sultân Mehmed Câmî'i

Câmî'-i Süleymâniyye; bk. Süleymâniyye Câmî'i

cân 111, 430, 438, 632, 748, 1011, 1024, 1184, 1228, 1229, 1403, 1506; bâr-ı — 333; bezl-i — 482; bezl-i nakdîne-i — 217; bî— 135, 824, 1268, 1498; bîm— 619; cevher-i — 103; cism-i bî— 818; cüyende-i semt-i selâmet-i — 436; düşmen-i — 415, 636, 1094, 1099, 774, 819, 826, 1259, 1473; ez— 59, 82, 84, 305, 333, 442, 452, 495, 508n, 594, 604, 772, 798, 1061, 1067, 1078, 1108, 1131, 1164, 1190, 1238, 1394, 1400, 1424, 1447; fedây-ı — 108, 321, 769, 1265, 1269, 1383; girân— 996; güş-i — 503; gülzâr-ı — 590; hasm-ı — 565n; havf-ı — 128, 714, 763, 926, 933, 1469; hevl-i — 322, 1063; ilkāy-ı — 602, 662; nûm— 67; mesâbe-i — 628; mûris-i hadşe-i dil ü — 52; mübtelây-ı hırâş-ı — 1166; nakd-i — 127; nakdîne-i — 104; nûr-i dîde-i — 1481; sâmi'a-dâşt-i — 519; ser-menzil-i kâm-ı — 879; sûziş-i — 421; süveydây-ı — 1435; tahlîs-i — 193, 201, 275, 482, 500, 1228, 1388, 1392; tahlîs-i murg-ı — 1444, 1507; tenvîr-i dîde-i — 1420; teskîn-i leheb-i — 1189; üftâde-i hevl-i — 308; —a lâyık bûseler münâvelesi 1076; —ân 811; —ı alup 614, 812, 1033, 1202, 1247, 1416; — başına sıçrayup 1403, 1507; mânend-i —bâz 320, 1244; — bâzârına mütevaggıl 321; — bâzârıyle uğraşdığı hengâm 320, 1244; —be-leb-i ıztırâb/ıztırâr 1294; —dâde-i câh 931; —dâde-i celâl 931; —dâde-i kâm-rânî 931; —dâde-i yek-pâre-i nân 862; —fedâlık menkabesi 1385; — fedâsı 848; —fezâ 44; rehberî-i ıztırâb-ı — gâh 825; cevher-i — gibi 1398; seyf-i —güdâzı 824; —güzâr 520; bedende nihân cevher-i — gibi 1202; cism-i bî— gibi 612; — gibi duhûl 439; — gibi nihân 747, 1201; hey'et-i —güdâz 1202; — havfı 313; — havfına düşüp 1394; — hırâş 1217; fedây-ı —ı bî-tâb 1246; —ı istediği âdem 1027; —ı isteyanler/isteyenler 973, 987; —ımız yolunda fedâdır 837; —ına minnet 'add eylemek 1040; —ından bîzâr 636; 'âr-ı —kâr 1170; — kaydı 1243; — kulağı 836; — kulağıyla istimâ' 836; —lar 142, 178, 1033; güncişk-i —ları 443; nakdîne-i —ları 471; miyân-ı —larına 1386; —larına minnet 497, 505n, 1170; —larından bîzâr 432, 546, 1237; bin —ları olsa 822; girân—lığı 1197; tahlîs-ı — recâsı 323; —rübâ 1231; —sipârâne 335, 388; —sipârâne erlikler 644; —sipârân-ı meydân-ı yakîn 440; —sipârî 1327; —sitân 520, 918; dakk u lakk-ı — sohbeti 574; haber-i —sûz 733; makāle-i —sûz 1059; rûz-i —sûz 1392; —sûzân 1034; civân-ı —şikâr 491; —şikârân 818; hecme-i —şikârları 1231; dest-şûy-i —ı şîrîn 104; — tarafı 1076; — telâşiyle 435; — ü bâş 458; — verdi 1061

cânever; bîşe-i ta'assub/tuğyân —ânları 1410; derrende — gibi 908; derrende —ler 904; kattâl —ler 322; vahşî —ler 318; — mülâbesesinin eseri 908

cânî 632; kavm-i — 275; — sûretinde 111

cânibdârlık 1380

Cânib Sâlih Efendi (Re'îs-i Rikâb, Tophâne Nâzırı, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzırı) 1430, 1483

Canik 122; — ehâlîsi 134; — Eyâleti 959; — hânedânından neş'et 210; — mansıbı 1365; — Muhassılığı; — Mukāta'ası 950

câ-nişîn 148, 355, 745, 763, 807, 878, 909, 911, 968, 1135, 1136, 1210, 1236, 1408, 1424, 1452; —i eslâf 159; —i müctehidîn 763; —i peder 745; —i peder-i dûzah-masîr 546; —ler 1152; — tedârükü 488

câriye 614, 1360; —ler 1391

Câsâr/Çâsâr 1463; cânib-i — 1463; —ı hâksâr 577, 569n, 578

câsûs 714, 1304, 1308, 1323, 1354, 1360, 1464; —i başîret 1304; —i esrâr-ı devlet 747; —i mersûller 440; —lar 206, 1323, 1360, 1464; —ları lisânlarından 734

cebâ-furûşluk vâdîsinde 1043

cebeci 245, 848, 1142, 1456; —başı 154, 229, 248, 1437; —başı Ağa 602; —başılık 131, 1513; —başı-yı sâbık 602; —ler Kâtibi 1512; —ler Kışlası'na Binâ Emîni 1456; —ler Kitâbeti 464, 1512; — ocağı 588, 688, 700, 914, 1144; — Ocağı alayı 60; — ocağı neferâtı 457

cebehâne 78, 139, 179, 255, 404, 435, 459, 492, 568n, 579, 601, 1275, 1388, 1389; — 'arabaları 514; — 'arabası 238; —ci 230, 247, 248; —ler 1269; — makūlesi 587; —ye âteş verir 1407

Cebe-hâne 60, 971, 974, 975, 1266, 1390, 1395, 1425; cüdrân-ı — 975; eslihadan tehî — 986; sukūf-i — 975; —i 'âmire Ocağı 232, 688; — ocağı 678; — semtleri 1394; — tarafı 1402

cebel 196, 860, 1000; zirve-i — 493; —î açup 1305; —i 'azîm 896; —i râsih 41; —i sa'bu's-sülûk 98; —i şâhik 67; — semtleri 511

Cebel-i 'Attâr Kal'ası (Cebel-i Târık muharrefi) 1111

Cebel-i Târık 1111

cebr 64, 72, 316, 329, 904, 1330, 1416, 1420; hey'et-i — 152; —en 198, 417, 553, 903, 993,

998, 1093, 1258, 1262; —en zabt 1340; —iyye 752, 898
cedd 1366; eb ü — 135, 949; —i a'lâsı 1343; —i emcedleri 557; eb ü —i gibi murâ'at 821; ebced bedeli eb u — ile mübâhî 650; eban 'an—in 319, 910, 1073, 1241, 1333, 1365; eban-'an—in ra'iyyeti ma'lûm 350; eban-'an—in Sultân ibnü's-Sultân 1356
Cedîde-i el-Hâc Beşîr Ağa Müderrisi 409
Cedy; Burc-i — 71, 134
cefâ 768, 791, 1217; pâ-zede-i — 98; —-cû 1199; —lar 760; —ya âgāz 1094; —y-ı cân-sûz 799
cehennem 50, 388, 1402, 1498; mânend-i — 761; reh-rev-i sûy-i — 466; — gibi 759; —î 320, 1245
Cehûd; ekfer mine'l— 392
celâdet 40, 91, 601; buzâk-efşân-ı — 1194; cevher-i — 230; eser-i — 1406; fütûr-âver-i bâzûy-i — 1268; hulyây-ı — 1054; ibrâz-ı — 1405; keff-endâz-ı — 1370; nisâb-ı — 710; sîne-kûpân-ı — 489; vâye-i — 692; —i ferzânegî 1513; —i fıtrıyyeleri 666; ibrâz-ı —i merdâne 1267
Celâl Efendi; bk. 'Ali Celâl Efendi (Kilisli, Seyyid)
Celâl Molla (târîhçi) 1051
Celâleddîn Bey (Recâyî-zâde, Mühürdâr-ı Kā'im-makāmî, Kâtib-i Kethudâ) 841
Celâleddîn Paşa (Diyârbekir Vâlîsi, Vezîr, Sivas Eyâleti) 1064
Celâlî; Ser-çeşme-i tâ'ife-i — 309; Ser-şürbe-i — 651; —ler 660; —lik de'bi 1405; —yân 674; derebeyleri nâmına —yân-ı serkeşân 1282
Celâlika; fuzâle-i — 1315
celâliyye; tabakāt-ı — gibi 314, 528; tabakāt-ı —i edvâr 1350; tabakāt-ı —i ezmân 1350; tabakāt-ı —i Sultânî 1298; tabakāt-ı — mertebesinde mükâtebe 572
celb 689, 892, 898, 994, 1006, 1368, 1370, 1393; —i ahbâr 747; —i asâkir 1346; —-i asker 61; —i câh 648; —i dest-mâye-i sıhhat 694; —-i du'â-yı hayr 517; —ı emvâl-i 'ibâd 77; —-i eşyâ' 136; —i havâtıra mâ'il 1392; —-i hutâm mâddeleri 890; —i ihtişâm 648; —i kulûb 1009; —i mâl 84, 323, 846; —i menâfi' 830; —i menâfi'den mütekā'id 1459; —i menfa'at 1472; —i metâ' 74; —i rahne 1415; —i Sadâret 1475; —i sîm 1435; —i tarâ'ik-ı menâfi'/merâfik fenni 1434; —-i terakkī-i 'unvân 949; —i terakkī-i menzilet 949; —-i zarar 1415; —-i zehâ'ir 457, 1158, 1340; —i zehâyir 153; —i zer 1435
cellâd 745, 800, 1076; gerden-dâde-i sâtûr-i — 1374; gerden-dâde-i tîğ-i — 1254; keşkeşe-i dest-ı — 1366; zûr-mend — 1074; girîbân-dâde-i pençe-i saht-gîr-i —ân 807; —ân 816, 1304; —ân-ı bî-dîn 1232; —ân-ı bî-dîn gürûhu 1304; dest-i —ân-ı bî-emân 1391; —ân-ı bî-emân 33; —ân-ı bî-îmân gürûhu 1304; —ân-ı bî-mezheb 1232; —ân-ı bî-rahm 1201; —ân-ı bî-şefekat 1201; gamze-i —ı bî-pervâ 1074; —ı hûnhâr 815; — makūlesi 321, 1245; —-i-nihâdân 780, 813
Cem; mesned-i — 1301; Dergâh-ı Pâdişâh-ı —haşem 1040; muhteşem/müretteb alay-ı vâlây-ı —haşem 589; Dâver-i —kadr 660
cem' 58, 84, 93, 100, 225, 241, 485, 522, 582, 595, 620, 623, 629, 668, 685, 691, 707, 751, 774, 795, 863, 907, 934, 976, 982, 1077, 1132, 1262, 1369, 1415, 1426, 1444, 1468, 1492, 1493; kalem-zen-i — 582; vesîle-i — 746; — erbâbı 958; —i 'akl-ı perâkende ile te'akkul 293; —-i asâkir 457, 616; —i asker 68, 1435; —i beyne'z-zıddeyn 502, 507n; —i cünûd 60; —-i ecnâs-i ecnâd 659; —i esbâb-ı eştât-i fevz 1333; —i esbâb-ı eştât-i gālibiyyet 1333; —i eşbâh 1412; —i haşerât-ı firâvân 704; —i hazâ'in-i bî-gerân 1067; —i hutâm 648; —i hutâm kaydı 761; —i kesîr 48; —i küllet 1290; —i ma'iyyet 178; —i mâl 628, 713, 1377, 1481; —i mâla harîs 892; —i mâla magrem 892; —i mâla mükibb 1465; —i mâl-ı pür-vebâl 1359; —i mevfûr 91; —i nâ-ma'dûd 80; —i nân 154; —i rûhu makāmı 1414; —i sevâd 1412; —i sevâd-ı bî-hisâb 1243; —i 'ulemâ 1261; —i vefîr 76; —i yekûn 860, 864; —i yesîr 441; —i zahîre 79, 91; —i zehâ'ir 1222; —-i zırîkası 1456; —u beyne'z-zıddeyn 699
cemâ'at 629n, 1223, 1334; cümle-i — 526; miyâne-664; tefrîk-ı — 321; —a iktidâ 900; —i İslâmiyân 1457; cemâ'at-i Müslimîn 111, 1455; pîşvây-ı —-i kâmkârî 803; Pîşvây-ı —i Müslimîn hazretleri 699; Yirmi Beş —i'nden 1389; pîşvây-ı —-i servet-mendân 803; beş vakti —le kıyâm 229; bölük bölük —ler 1395; — peydâ 730
cem'iyyet 52, 67, 76, 78, 101, 157, 179, 195, 204, 250, 304, 315, 317, 366, 375, 466, 584, 662, 665, 781, 805, 847, 905, 909, 987, 994, 1030, 1121, 1198, 1217, 1260, 1271, 1273, 1378, 1387, 1394, 1414, 1416, 1454, 1460, 1464, 1480; âheng-i — 1215; 'akd-i — 588, 1362; 'akd-i halka-i — 922; 'alem-efrâz-ı — 1265, 1275; dâ'ir-i halka-i — 1027; dâ'ire-bend-i — 316; dâ'ire-i — 80; def'-i — 792; dekāyık-ı ahvâl-i — 157; ehl-i — 316; ferîk-ı — 316; girih-bend-i rişte-i — 1473; hakāyık-ı ahvâl-i — 157; halka-bend-i — 491; hall-i 'ukde-i — 903; hasây-ı — 1410; heyûlây-ı — 261, 1258, 1272; 'ilave-i a'bâ'-i — 1259; inâre-i meş'ale-i — 1257; kıssa-i — 1386; mahall-i — 987; ma'lûm-i ehl-i — 475; manzara-i — 1190; mebâdî-i — 314; medâr-ı — 1459; mekāsıd-ı — 314; meydân-ı — 792; mûcib-i teksîr-i sevâd-ı

— 902; mübtelây-ı mazîk-ı — 1268; müte'ahhid-i tefrîk-ı — 1271; rükn-i rekîn-i — 1038; sebeb-i — 1075, 1182; sevad-ı — 100, 304; sevâd-nümây-ı — 1181; sevret-i — 79; tefrika-i şîrâze-i — 58; tefrîk-ı — 1077, 1270, 1274; te'kîd-i mâdde-i — 312; teksîr-i sevâd-ı — 547, 1257; —engîz 1062; —gâh 107, 583, 792, 905; —gâh-ı neferât 932; kenâr mahallâtda kâ'in —gâhlar 1379; —gâhlar 1387; 'ulemâ' —i 805; —i akvâm-ı mütehâlife 850; —i a'vân 634; —i 'azîme 1205, 1266, 1434; —i Bektâşiyân 1396; —i bî-gerân 1183; tefrîk-ı —i dalâlet-refîk 382; —i ecnâs 805; —i erbâb-ı tuğyân 1270; —i eşirrâ 786; —i eşkıyâ 1271; 'illet-i mûcibe-i —i eşrâr 797; 'illet-i mûcibe-i —i evgâd 797; netîce-i —i fesâdları 802; —i huzûr-i dervîşân 145; —i huzzâr 436; —i kabâ'il 209; —i kesîre 1077, 1421; —i küberâ 1414; —i mehâbet-fermâ 1186; —i mestâneden nişâne 1102; —i millet 156, 161; tefrîk-ı şîrâze-i —i nâ-fercâm 314; —i nâs 1379; 'akd-i —i nihânî 1323; —i tuğât 1271; —i 'ulemâ' 789; —i 'uzmâ nazargâhımda 1190; —i ümmet 457; 'ukde-i —ler 312; —ler 62, 67, 68, 83, 156, 197, 199, 787, 788, 789, 799, 903, 987, 1078, 1214, 1266, 1396; bîh-i —leri 98; bünyân-ı bî-esâs-ı —leri 1269; dâ'ire-i —leri 802; halka-i —leri 1262; hânumân-sûz-i —leri 1267; hey'et-i —leri 91, 908; sebeb-i —leri 69, 779; sevâd-ı —leri 791; silsile-i güsiste-târ-ı —leri 1395; şîrâze-i —leri 67; —leri izdiyâd 1387; —leri perîşân 1323; —leri tefrîk 1395; —leri tevfîr 1082, 1416; —lüce bulunmak 1480

cemîle 1228, 1375, 1441; —i bî-gerân 722; —i bî-şumâr 900; —i cezîle 1449; —i gayret 1406; —i sâbıka 427; —i sa'y 1406

cemmâl 1372; — makûlesi 789, 1123; — takımları 791

Cemşîd; Dâver-i —menkabet 1297

cenâzeler 152; salât-i —i 1207

Ceneral 209, 271, 298, 392, 423, 430, 435, 439, 445, 499, 579, 935, 940, 963, 965, 980, 983, 1003, 1005, 1006, 1008, 1012, 1067, 1069, 1103, 1106, 1114, 1118, 1308, 1310, 1341, 1346, 1451, 1486, 1487, 1499; dâhil-i zümre-i — 1007; —i hıyânet-intimâ 436; —i la'în 431, 432; —i mel'anet-irtisâm 452; —i mersûmun tezkiresi 1310; —i mûmâ ileyh 1089; —i vâcibü'n-nekâl 433; —ler 971; — makûleleri 399; — sergerdeliği 598

Ceneve (Junot, Jean Andoche, Ceneral) 1341) 1341

Cenevre muhârebeleri 1007

ceng 67, 94, 188, 196, 214, 217, 218, 223, 230, 341, 342, 400, 436, 443, 484, 622, 1009, 1062, 1247, 1266, 1341, 1394; âgâz-ı — 102; âheng-i — 442, 1067, 1132, 1181; âlât-i — 211, 230, 239, 705, 872, 1258; âmâde-i — 1264; âteş-i — 1500; âzmâyiş-i — 547; bidâyet-i — 658; bilâ— 217; bîşe-i ashâb-ı — 1249; cünbiş-i — 1265; edevât-ı — 586, 680, 975; hevây-ı — 1283; ıtfây-ı kûre-i — 557; i'mâl-i 'avâmil-i — 354; i'mâl-i âlât-ı — 193; isti'mâl-i âlât-i — 247; karâr-bahş-ı mu'âmele-i — 485; kazıyye-i ahvâl-i — 1003; merdân-ı — 206; merd-i meydân-ı — 1268; mübâşeret-i — 343, 1257; mübâşir-i — 258; nîrân-ı — 1267; remîde-i — 343; saff-ı — 1484; tâb-dâde-i kûre-i — 514; tanzîm-i edevât-ı — 658, 1221; techîz-i edevât-ı — 658; — âhengi 1492; —âver 186; rehâ-yâfte-i çeng-i —âverân 493; —âver asker 1116, 1246; —âver askeri 990; —-âverlik 1115; — cânibi 659; —ci Firenk 1485; —ciler 484; pür-dilân-ı —cûyân 493; tâ'ife-i —cûyân 645; —e hâhişi 1018; —gâh 1069; —gâh cânibi 1246; — gemileri 499, 555, 1088; — görmamiş 198; —i ârâm-fersâ 550; —-i âteşîn-âheng-i küffâr 294; —i 'azîm 758, 1370; —i 'azîm-i sâhte 1063; asker-i —âzmâ 730; tüvânâ asker-i —âzmâ 1144; asker-i —azmûde 1275;; —i cânsûz 1395; âheng-perdâz-ı —i dilîrâne 441; der—i evvel 271, 308, 550, 709, 714, 876, 949, 1396; usûl-i —i harbî 441; — ismi yâd olunan mahal 926; ahker-i —i şerârebâr 1284; —i zergerî 499, 1168; —ler 412, 505n; saff —leri 233; âlât-i — te'allümü 245; — ü cidâl 82; tertîb-i envâ'-ı edevât-ı — ü cilâd 659; — ü kârzâr 102; tîğ-zen-i — ü kifâh 1148; — ü kifâh 118; 'arsa-i — ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânı 439; — ü nizâ' 82; — ü peykâr 91, 185; — ü pürhâş 41, 458; âteş-engîz-i — ü sitîz 308; — ü sitîz 67

Cengîz (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) 1217; halef-i — 733; müzekkir-i tâlângerî-i Kavm-i — 862; nesl-i — 104; sitîz-i — 323; — efsâneleri 1410; — Hân 635, 1008; âyîn-i —î 759; me'âlim-i —î 312; müzekkir-i zed ü bürd-i —î 1392; Yesay-ı —î nâmiyle 696; nesl-i —iyân 103; sülâle-i —iyân 1370; —iyân (müstevlî-i Memleket-i İran) 625; selâtîn-i —iyye 469, 624; sülâle-i —iyye 1378; yasay-ı —iyye 633; —iyye'den 1421

Cengîz Giray (Sultân)'ın birâderi 469

cennet 146, 796, 880, 1211, 1301, 1312, 1402; bûy-i — 560; cây-ı —âsâ 1035; —-âsâ konak 803; —âsâ sâhil-hâne 803; —i a'lâ 865; —i kûyu 1391; —karâr 1202; —ü'l-firdevs 1509; hıyâbân-ı —ü'l-me'vâ 151

Cenovalu 1112

cerâhat 243; halle-pûş-i ahmer-fâmî-i — 215; mübtelây-ı — 230; te'sîr-i — 1063; —-ı cân-gâh 288; —-ı nâsûr 285

Cerde; — Başbuğluğu 124, 146, 168, 945, 1241; — Başbuğu 38, 375; — hıdmeti 375

cereb; mânend-i maraz-ı — 1395; maraz-ı — 387; dâ'-i — gibi 93; maraz-ı — gibi 701

cerh 278, 1446; nîş-i — 67; — ve ta'dîl-i umûr 69; — ve't-ta'dîl 683
cerîde 973; — dolusu kavâ'ıd-i berriyyeleri 1449; — dolusu kavânîn-i bahriyyeleri 1449; —i a'mâli 1437; sebt-i —i âsâr 1308; sebt-i —i beyân 538; —i dâstân 119; sebt-i —i dehr 1233; —i dil-i âşüftesi 599; dâhil-i —i ecille 841; dâhil-i —i ekâbir 841; —i emeli 1122, 1132; —i eser-i vâlâ 143; sebt-i —i guduvv ü âsâl 1434; —i havâdis 183; —i hayâtını temzîk 1391; —i i'tibâr 602; —i matlûbe 818; —i merâmı 1122; sebt-i —i Mîr-i mîrân 186; sebt-i —i müdde'â 1273; —i müderrisîn 150; —i nazîde-i zihn-i bâ-intibâhları 1304; sebt-i —i re'y ü tedbîr 96; —i vekāyi' 93; sebt-i —i vekāyi'-menûn 334; sebt-i —i zemân 1233; —i zîb-i iftihâr 1406; —i zîb-i mehâmm-ı Devlet-i dâ'imiyyü'l-kıyâm 1461; —i zîb-i zümre-i mülâzimîn 1488
cerîme/cerâyim 107, 177, 316, 847, 1090, 1260
Cerîr gibi 1509
Cermanya; bk. Almanya/Cermanya
Cermora (Perakin Kasabası yakınlarında) 141
cerrâh 235, 1390; —ı Evvel 236; ta'lîm ile perverde olan —în 976; —îne bildirmek 976; — ta'yîni 235
cesâret 360, 788, 906, 1056, 1330, 1407; dest-zen-i — 1039; esâs-ı — 1007; hılâfına kimse — 1331; itâle-i pây-ı — 434; müstevcib-i guluvv-i — 1327; tahrîk-i râyet-i — 1171; takviyet-bahşây-ı kulûb-ı — 207; tâziyâne-i — 786; vesîle-i — 906; dest-yâz-ı —i fuzûlâne 1096; te'vîl eylemeyan —i mûhiş 1344; —ı nâ-marzıyye 1507
cesed 1030, 1138, 1154, 1254; —i çâkçâki 807; — i emced 1200; —i fitne-endûz 1374; —i mahrûk 1391; —i maktûl 1368; —i merhûm 1402; —i nâzenîn 816; —i nâzenînleri 1202; —ı ser-i bürîde 1367; —ler/ecsâd 824, 1295, 1391, 1403
cevâb 51, 53, 66, 70, 80, 119, 344, 351, 370, 372, 381, 393, 399, 413, 425, 434, 438, 469, 476, 485, 494, 501, 518, 528, 563, 571, 577, 580, 581n, 596, 612, 614, 650, 654, 698, 745, 769, 777, 781, 789, 795, 804, 817, 828, 861, 874, 890, 900, 949, 980, 985, 988, 995, 1009, 1012, 1023, 1027, 1045, 1055, 1068, 1076, 1080, 1087, 1090, 1092, 1100, 1103, 1106, 1109, 1116, 1167, 1179, 1193, 1239, 1270, 1291, 1310, 1338, 1339, 1343, 1347, 1355, 1356, 1378, 1383, 1386, 1411, 1418, 1428, 1447, 1451, 1460, 1464, 1471, 1476, 1491, 1498, 1500; gîrây-ı hüsn-i — 378; idâre-i — 1326; ihâle-i — 1197; kat'î — 399; kat'îce — 399; kat'-ı silsile-i — 1374; kayd-ı — 1388; ma'kūl — 1155; ma'nîdâr — 1155; mütecellidâne — 1340; nakl-i — 1347; nesak üzere — 1440; serd-i — 1475, 1496; tela'süm-i — 828; —a âgāz 368, 1027, 1100; —a dem-sâz-ı mübâderet 341; —dâde 567n, 577, 1401; —dâd-i mutâva'at 1321; —ı 'acîb 1310; muntazır-ı —ı bâ-savâb 314; —ı bâ-savâb 106; —ı hakîmâne 1173; serd-i —ı kat'î 1474; —ı kat'î 1340; —ı ma'kūl 488; dem-sâz-ı —ı nâ-savâb 353; —ı nâ-savâb 698; —ı nâ-savâb serd eylemiş 769; —ı savâb 655; —ı sıdk 655; —ı şâfî 900; —ı zarâ'at-nâme 487; —ı zeber-destâne 1347; çeramonyalı —lar 985; —lar 804, 1014, 1104, 1170; —nâme 51, 179, 298, 569n, 580, 1023, 1109, 1142, 1308, 1326, 1347; —nâme-i Husrevâne 105; —nümâ 501; —sitân 494; — tahrîri 1309; — te'hîri 1433
cevâhir 534, 795, 804, 860, 945, 1305; ecnâs-i — 863; envâ'-ı — 876; mahtûm — 864; mukaffel — 864; nefâyis-i — 1305; zî-kıymet — 795; — ci 748; —ı semân 627; —i beyan-ı bedî'u'l-me'ânî 10; ecnâs-i —i bî-hisâb 1305; ecnâs-i —i zevâhir 761; —lerinden su'âl 574; —pâş-i müvâziş/tatyîb 920
cevâiz 1219; eksiye ve — 152; mazhar-ı — 1366; —i cezîle 1224; —i eltâf 1211; —i gāliyeler 1050; —i seniyye 631, 1301; —i vefiyye 724
cevâmi' 55, 135, 526, 701, 967, 1386; sâhât-i hâriciyye-i — 1411; — hademesi 1105; —i kudsle-vâmi' 852; —in harem-i muhteremleri 1324; meşâyih-ı —i selâtîn 466; —i selâtîn 517, 1381
cevârî 1257, 1264, 1388; havrâ-manzar — 1359; lâle-had — 1359; perî-peyker — 1359; serv-kad — 1359; —i havârî zevkine ihtisâs 1387; —i havârî-manzar 1426; havrâ-manzar —i hisân 1390; perî-peyker —i hisân 1390; —i hisân 566n, 577; —i hisân iştirâsı 599; —i hûrkıyâfet 1255; —i zehre-tal'at 1255; zî-kıymet —ler 1508; — mu'âvenetleri 1200; kâfir-peçe — tâ'ifesi 1304
cevâsîs 437, 439, 512; irsâl-i — 1386, 1499; —i basîret 67; — ihbârı 513, 1033; —i mütenekkire 1193
cevâz 54, 453, 696, 1091; cây-ı — 380; hılâfına — 852; mukayyed-i sahîfe-i — 234; nigâşte-i sahîfe-i — 230; —dâde 564, 732, 967; — dâde-i mezheb-i 'irfân-ı Mülkdârî 199; —dâde-i mezheb-i işfâk 246; —dâde-i mezheb-i merhamet 246; —dâde-i sûret-i imkân 735; — dâde-i Şehriyâr-ı İskender-satvet 215; —dâde-i şerî'at 288; —dâde-i vâkıf-ı ahvâl-i kârzâr 245; ber-mûceb-i —ı farz-ı muhâl 216; —nâme 614
cevher 186, 189; —i 'akl-i nûrânî 671; —i cân 103; —i cân gibi 1398; —i celâdet 230; —i cerâ'et 128; —i cibilleti 1452; —i cür'et 139; —i ferhunde-eser 590; —i fu'âd-ı safvet-i'tiyâdları 900; —i girân-kıymet-i zindegânîsini igtinâm 1508; —i hamiyyet 563; —i

iklîl-i 'unvân 464; —i iklîl-i ferr 464; —i isti'dâd 168, 181, 879; —i mâhiyyet 181; —i nâ-yâb gibi 1356; —i rûh gibi pinhân 1300; —i sadâkat gibi 'azîzü'l-vücûd 151; —i şecâ'at 440, 1067; —i vücûd 152; —i zehre 139; — ler 190

Cevher (dedikleri bed-gevher) 1304

Cevherî-zâde (a'yân-ı zu'amâdan) 1154

cevr 636, 648, 660, 665, 702, 719, 768, 803, 993, 1008; pâ-zede-i — 98; serbâr-ı — 799; —i bî-endâze 40; —i devr 1234

Cevrî (Şâ'ir) 500, 508n

ceyb 1367; —i hümâyûn 63

Ceyhûn; hûnları — gibi 824; — gibi cûybârlar 1150; Nehr-i Tuna gibi —i hûnların ihrâk 933

ceyş; mukaddimetü'l— 1144; —i 'adüv-tedmîr 121; —i cedîd 700, 1336; —i cedîd îcâd 678; —i kesîr 441; —i mahsûsları 720; —i mansûr 80; —i Nizâm-ı Cedîd'e müdebbir 1326; —i Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr 1326

cezâ/cezâ' 80, 102, 203, 533, 911, 1045, 1407, 1441; endîşe-i rûz-i — 40; havf-ı — 101; icrây-ı — 78, 906; iktizây-ı ru'yet-i — 813; küşte-i tîğ-i — 490; seyf-i — 1305; sû'-i — 101; Şeft-i rûz-i — 851; tertîb-i — 129, 78, 83, 293, 804, 847, 1309; teşvîk-ı — 649; şâyân-ı cezâ'-i mevfûr 1441; —lar 70, 184, 913, 915; —larını tertîb 83, 758, 848, 923; —y-ı a'mâl-i nâ-sezâları 356; sezây-ı —y-ı 'ukâb 961; tertîb-i —y-ı kâr-ı nâ-pesend 907 sezây-ı —y-ı nikâl 961; —y-ı sezâ 99, 1374, 1465; —y-ı sezâları 330, 1220, 1313; —y-ı sezâyı icrâ 906; —y-ı sû'-i ahvâli 882

cezâ'ir 260, 262, 263, 418, 1101, 1348; —e îbâd 1337; —e nefy 1337; —i bahriyyeler 297; —i merkûme ehâlîsi 263; —i mezkûre mülhakâtı 297; —i müctemi'a 261; umûr-i —i ru'yet 261; —i sâ'ire 220

Cezâ'ir/Cezâyir 221, 542, 1112, 1250; cânib-i — 38; — 'alâkaları 1439; —'den neş'et 1465; — ehâlîsi 1112; — esvâbı 185; — Eyâleti 489, 1429; — gâzîleri (şîr-i pîşe-i megâzî olan) 185; —i Garb 373; —i Garb Beylerbeyiliği 185; —i Garb Beylerbeyisi 185; —i Garb Ocağı 185, 1192; — Ocağı 220; — Ocağı kesîmi 702; — tarafı 1112

Cezâ'ir-i/Cezâyir-i seb'a 281, 393, 394, 499, 507n, 586, 1018, 1088, 1101, 1105, 1106, 1118, 1145, 1348; —i müctemi'a 261, 262, 419; —i müctemi'a cumhûru 418, 374; —'nın erâzîsinin istirdâdı 1118; — suları 1029

cezîre 100, 101, 135, 183, 184, 226, 298, 397, 403, 949; ihtilâl-i — 101; kal'a-i — 100; — halkı 101; —i zebîre 183; —ler/cezâyir 393, 394, 395, 1348

Cezîretü'l-'Arab 43, 48, 52, 221, 250, 378, 542, 740; erâzî-i — 1281; — beyleri 946; — hâki 739; — havzası 1366; — hîtası 1353

Cezzâr Paşa; bk. Ahmed Paşa (Cezzâr, Vezîr, Tevliyet-i Mısır, Eyâlet-i Şâm)

Cıgāl-oğlu semti (Bâbı'âlî'nin) 1387, 1396

cıva 189

cibâl 49, 186; şevâhık-ı — 1272; —î Ekrâd 946; — ü sahârî 662; — ü tilâl 1142

Cibâli Yeni-kapusu (semt-i karârgâhımız olan) 147, 1417

cibillet 291, 385, 440, 496, 519, 630, 631, 744, 984, 1452, 1469; cevher-i — 1452; heves-i — 1359; hevây-ı — 1359; hılâf-ı — 813; kazm-ı mâye-i — 595; mâye-i — 635; muktezây-ı — 134; mümâdık— 1313; münâfî-i muktezây-ı —i 1496; sandûka-i —i 291; —i câhiliyye 1390; —i İlhânî 626; ber-muktezây-ı —i meş'ûm 249; —i murdâr 179; —i müstakîm 16; muktezây-ı —i nâ-hemvârı 1486; lâzime-i —i nâ-pâk 57; merkûz-i —i nâ-sâz 374; muktezây-ı —i nâ-sâzları 1327; —inde gılzat 535; sıfat-ı kāşife-i —i zemîmesi 751; —ler 325; dâmen-i —leri 582

Cibrîl (Hz.) 960; — gibi 450; —i Emîn 76, 961; bereket-i hazret-i — şerefiyle 961

cidâl 46, 154, 188, 196, 294, 319, 341, 376, 400, 436, 484, 622, 1448; âteş-i — 1500; âzmâyiş-i — 547; ber-pây-ı ma'raz-ı — 303; bidâyet-i — 658; bilâ — 217, 833; cemretü'l— 558; dehen-güşây-ı — 364; gubâr-ı — 59; ıtfây-ı kûre-i — 557; mübâşir-i — 1264; remîde-i — 343; rişte-i piçâ-piç-i — 1463; sevk-ı cânib-i — 1260; şâhıka-i âşûb ü — 188; tedâvür-i — 104; terk-i — 250, 415, 1389; tertîb-i 'udde vü 'atâd-i — 488; — âhengi 1492

Cidde 44, 46, 57, 140, 608; Livâ'-i — 1429; — Benderi 46, 51; — Eyâleti 139; — mansıbı 45, 61, 62; — menşûru 62; — Muhâfızı 613; — Sancağı 45, 62; — Vâlîliği 'unvânı 377; — Vâlîsi 44, 64, 82, 97, 377, 608

cifr 478; fenn-i — 39; —i 'aklî 512; —i kebîr-i Şeyh-i ekber 693

ciğer 183; âlûde-i hûn-i — 760; —dûz 450; —gâh 323, 449, 524; —gâh-ı esnâf 872; —gâh-ı İslâmiyân 1036; —gâhını cây-ı karâr 1453; —gâhlarında lehîb-efrûz 1034; —gâh-ı sûfîde karâr 320; 'adû-yi —hâr 774; —hûn 338, 586, 722, 933, 1036; —im çâkçâk 1419; âb-şâr-ı —i murdârları 1411; 'âlemin —ine dağ üstü dağ 1251; vak'a-i —kâr 1420; —lerine çengâl-i zennî-i te'addî 76; —lerine pençe-zen 698; 'ibâdullâhın —lerini hûn 40; 'ibâdullâhın —lerini sökerek tahsîl 739; vâkı'a-i fâci'a-i —sûz 673; —sûz 450; —sûz olan ahbâr-ı melâl âsâr 1146; —sûz-i cihân 1250; vak'a-i —sûz-i

hânumân 1229; teng-nây-ı —şikâr 520; girifte-i sadme-i —te'sîr 439; — zımnında bir deveyi mezbeha bırakdılar 477

cihâd 9, 205, 294, 455, 458, 462, 543, 635, 643, 914, 923, 1035, 1328; ashâb-ı — 204; 'âzim-i — 531; bünyân-ı — 693; cârûb-ı tîğ-i bî-dirîğ-i — 1280; cânib-i — 1049; emr-i — 586; erbâb-ı — 641; esbâb-ı — 683; hıdmet-i — 1400; îfây-ı hakk-ı — 1500; mes'ele-i terk-i — 205; mesûbât-ı — 647, 658; mukaddimât-ı — 452; râh-ı — 542; seyf-i — 170; sell-i seyf-i — 200; şa'şa'a-i tîğ-i âteş-i reng-i — 221; şehsüvârân-ı meydân-ı — 514; tahrîk-i hatevât-ı — 205; tahsîl-i mesûbât-ı — 205; tasfiye-i dâru'l— 703; tebrîk-i — 1500; tergîb-i — 649; tîğ-i — 635; emr-i —a kandırdı 963; — askeri 317; — 'azîmeti 924; — emri 920, 1409; akdem-i umûr-i — iyye 690; mesârif-i —iyye 226; esbâb-ı —iyye tedârükü 239, 689; — makûlesi 1459; i'lây-ı livây-ı — pîşesi 1221; — ta'bîri 924

cihân 23, 926, 1202, 1209, 1232, 1302, 1303, 1457; ahvâl-i — 1157; berk-ı 'âlem-sûz-i mihnet-i — 809; ciğer-sûz-i — 1250; cümle-i ehl-i — 771; dâmen-efşân-ı — 1296; fermân-fermây-ı mülk-i — 1224; köhne-bünyân-ı — 173; meşhûr-i — 91; pehlû-zen-i zeber-destân-ı — 924; sahîfe-i — 35; sahn-ı — 636; selâtîn-i — 642; Sultân-ı — 660; sûret-i ahvâl-i — 958; tabâyi'-âşınâyân-ı — 1286; —âbâd-ı sürûr 1215; —âbâd-ı zevk 1215; —âferîn (Hz.,) 461; fûshat-serây-ı —a sığmayan 814; nezd-i hazret-i —bâri-i kadr-dân 1441; — cihân hazâ'in-i bî-gerân 1229; —dâr 1132; ma'lûm-i cenâb-ı —dâr-ı 'inâyet-meşmûl 181; bereket-i hulûs-ı —dârî 1472; bereket-i teveccüh-i —dârî 1472; cânib-i sünniyyü'l-menâkıb-ı hazret-i —dârî 334; cânib-i Şevket-menâkıb-ı hazret-i —dârî 939; emr-i —dârî 106; hâtır-ı fâhır-i hazret-i —dârî 1502; matlûb-i —dârî 951; matlûb-i hazret-i —dârî 1402; mesmû'-i hazret-i —dârî 1502; müstevcib-i temâdî-i gazab-ı —dârî 356; nâ-mülâyim-i tab'-ı hazret-i —dârî 1483; nezd-i ferd-i —dârî 107; sabîha-i karîha-i hazret-i —dârî 1428; yakînkerde-i hazret-i —dârî 339; teveccüh-i —dârî berekâtiyle 1194; hükm-i —dârî'lerinin nüfûzu 1025; cilve-pîrây-ı minassa-bürûz olan ahvâl-i/ âsâr-ı —efrûzları 1233; râhat-ı — gibi 1167; iki — güneşi 851; seyf-i —güşâ 500; —iyâna ma'lûm 416; —iyâna meşhûr 416; ber-mûceb-i emr-i —mutâ' 952; ber-mûceb-i emr-i —mutâ' 952; hükm-i —mutâ' 64; —peymûde 804; dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı —pîrâları 1203; iki — serveri Peygamberimiz 830; âteş-i —sûz 1152

Cihân-bânî (Hz.) 32, 540, 1433; 'âtıfet-i — 124; câh-ı 'azamet-penâh-ı — 851; cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı — 1051; cânib-i hazret-i — 1218, 1465; cây-gîr-i zamîr-i — 180; dergâh-ı — 504; dûdmân-ı hidâyet-'unvân-ı — 23; fermân-rev-i Saltanat-ı — 1334; hatt-ı — 1304; huzûr-i hazret-i — 1172; i'âde-i sûy-i cenâb-ı — 334; ilkây-ı sem'-i — 475; irâde-i hazret-i — 390; ma'iyyet-i yümn-i teveccüh-i — 301; Memleket-i — 64; mesned-ârây-ı evreng-i saltanat-ı — 1210; müsâ'ade-i — 184; mütekallid-i kılâde-i — 541; nâme-i nâmî-i hazret-i — 1369; nâme-i Pâdişâh-ı — 366; râhat-i hazret-i — 1172; revnak-figen-i tahtgâh-ı — 1295; rikâb-ı — 944; şa'şa'a-efken-i dâ'ire-i — 1298; zamîr-i münîr-i — 564; savb-ı me'âlî-evb-i hazret-i — 1345; teveccühât-ı hazret-i — 1441; teveccüh-i cenâb-ı — 179; teveccüh-i derûn-i cenâb-ı — 1472; tıbâ'-ı hamiyyet-intıbâ'-ı — 1078; tuğrây-ı garrây-ı — 1024; tuğrây-ı garrây-ı hazret-i — 1448; yâverî-i sa'y-i/tedbîr-i — 1407; mebde'-i zuhûr-i —leri 900

cihângîr 1132; —lik 693; —lik hevâsı 692; —lik hûlyâsı 1008; —lik sevdâsı 1106; —likde 'adîli 'adîm 676; —likde nazîri 'adîm 676

cihân-nümâ 360

Cihân-nümâ'da tahrîr 990

Cihân-zâde (Kapucu-başı) 921

cin; mess-i — misillü 764

cinâs 1507

cinâyet; lekke-sây-ı — 1323; —i habâset-i hıyânet 24; —i ma'hûde 1313; cibillî —ler 385; — ü habâset 72

Cino (Ceneral, Paris Kumandanı, Fransız askerine Sergerde) 1106

cisr 429, 1422; ser-i — 194; — binâsı 426; —i Ergene havâlîsi 67; —i hadîd-i şemşîrleri 601; —inşâsı 425; —i tîğ-i âbdâr 443; —i üstüvâr 1151

Cisr-i Mustafa Paşa 966

civân 1075; hevâ/heves-i —î 99, 577; —baht 1163; —ı cân-şikâr 491; —ı pâkîze-cemâl 1075; tâze —ı şîrîn-dehân 1074; 'unfuvân-ı —î 148

Civân Kâtil 1074, 1075

cizr-i esamm 1309

cizye; — Başbâkī-kulluğu 1430; — bedelleri 352; —güzâr 300, 352; —güzârlık 1104; —güzâr re'âyâ 299; —ler 261, 348, 1104; —lerini edâ 262; — Muhâsebeciliği 953, 1430; — Muhâsebecisi 841, 1483; — mutâlebesi 262

Coğrafya 1222; fenn-i — 556

Corc-i Sâlis (=George III, İngiltere Devleti'nin Kıralı) 259

Cûcî Ekrâdı (Malatya ve Ma'den havâlîsinde) 1434, 1435, 1369

cuhûd; —i hâ'in gibi 1465; —i kenûd 179

cum'a; nemâz-ı — 110; salât-i — 1399; cum'a — ları 312

cumhûr 165, 261, 262, 264, 313, 418, 1007; âzmûde-i — 334; bi'l-istiklâl mütesaddî-i mesâ-

lih-i — 625; dâmen-gîr-i umûr-i — 115; heyûlây-ı sûret-i nizâm-ı — 641; ma'lûm-i — 1050; me'âlim-i tensîkāt-ı — 363; mesâlih-i — 23; mevkūf-i ittifâk-ı — 1056; mu'avvelün 'aleyh-i — 1405; müstevlî-i mesâlih-i — 1358; müstevlî-i umûr-i — 571; mütehâlik-i hâyâ-hây-ı mesâlih-i — 951; mütesaddî-i ratk u fatk-ı mesâlih-i — 519; rütbe-i mevkūf-i re'y-i — 264; sanâdîd-i — 823; serân-ı — 77; Serçeşme-i — 890; tahrîk-i kîne-i dil-i — 1374; vükelây-ı — 1007; zebân-zede-i — 339; —a hıtâben 1403; —a i'lâm 263; —a muhâlefet 532; — cânibi 263; —i haşerât 1200; —i istikāmet-i mevfûr 850; —i kurenâ' 717; hamle-perdâz-ı —i makhûr 614; müte'ayyinân-ı —i mel'anet-mahsûrdan 161; —i mevfûr 812; —i mezbûr 1108; —i nâ-mahsûr 1295; —i pîrân 886; —lar 1007, 1021; —lar zuhûr 1380; —luk râbıtası 249; —luk sûreti 93, 94, 271; — sûreti 1334; — tarafı 810; — yediyle pâre pâre 665

cumhûriyyet 156, 161, 166, 726, 730, 732; Fransa'da tehaddüs eden — 250; hevây-ı — 271; ifrâğ-ı kālıb-ı — 261; kabûl-i sûret-i — 261; sûret-i — 165; — hâdisesi 156, 731; —i 'âmme 160; —i Fransa 249; —i hâssa 160; — in tasdîkı 730; — şekli 159; — ta'bîri 272; — vak'ası 297

Curf mahalli (Medîne'ye bir merhale) 610, 612, 1033

Cübbe'ali Yeni-kapusu fırâzı 1384

Cüce 1337

Cüheynetü'l-ahbâr olmak 185

cülûs 801, 846, 857, 870, 954, 1095, 1175, 1205, 1207, 1263, 1301, 1306, 1403; ba'de'l— 786; i'âde-i — 1160, 1193; mâdde-i i'âde-i — 1191; yevm-i — 845, 913, 917; — esnâsı 1094; vak'a-i — hâdisesi 1093; — havâdisi 1069; —i behcet-me'nûs 852; —i cenâb-ı Selîmî 1250; —i dâfi'u'l-bu'ûs-i hazret-i Mahmûd Hânî 1300; —i dâfi'u'l-bu'ûs-i hümâyûn tetimmesi 1287; —i dâfi'u'n-nuhûs-i hümâyûn 1337; —i Hidîv-i sâbık hengâmı 1425; —i Hudâvend-i sâbık 1323; tebrîk-i —i hümâyûn 267n, 920; vukū'-i —i hümâyûn 845, 849; —-i hümâyûn 845, 850, 852, 920, 1100, 1207, 1209, 1210, 1344; —i hümâyûn haberi 962; —-i hümâyûn-i feyz-iktisâb 852; —i hümâyûn-i meyâmin-makrûn-i Hidîvâne 838; —i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnları 1207; ibtidây-ı —i hümâyûnları 1234, 1399; —i hümâyûnları 669, 1224, 1233, 1236; tehniye-i —i hümâyûn vesîlesi 1139; —i mes'ûd 1287; —i meserret-me'nûs-i Hidîvâne 1206; —i meserret-me'nûsları 1206; —i meyâmin-iktirân 1208; —i meyâmin-me'nûs-i Hâkānî 1345; —i meyâmin-me'nûs-i hümâyûn 852; —i meymenet-âsârları 1207; —i mürîhu'n-nüfûs-i hazret-i Husrevâne 1306; ibtidây-ı —i Pâdişâh-ı nev-câh 1159; —i sa'âdet-me'nûs 1306; —i Selîm Hânî 207, 1250; —i şevket-me'nûsları 857; — mâddesi 1078, 1250; — vak'aları 800; bahşiş-i —iyye 870; — iyye 839; —iyye nâmı 870; —ları 1225; i'âde-i — maslahatı 1160

cünbiş 566n; germâ-germ-i — 749; izhâr-ı — 1422; serşâr-ı — 1131; tâziyâne-i — 492; —e istiğrâk 577; —i câh nümâyişi 1483; —i ceng 1265; —i esterâne 272; —i perhâş 1265; —ler 958, 1405; —nümây-ı 'ayn-ı seyrânlar 574, 581n; —nümây-ı kıyâm 1044; —nümây-ı nazargâh-ı seyrân 670

cünd; ahvâl-i —i bî-nizâm 225; —i cedîd ihtirâ'ı 659; —i cedîd tedârükü 669; —i cedîd tertîbi 1336; -i—i gümrâh 1368; —î-i zâlim 1368; —i kahr u nekâle pâymâl 333; —i mevfûr 128; —i mu'allem 228, 700; —i Rahmân 441; —i Rusya 204; —i tâlân-ger-i 'illet/halel 354; —i vegā-i'tiyâd 129

Cüneyd-i zemân 1244

cünha 84, 106, 134, 242, 644, 691, 1332, 1400, 1506; 'azv-i — 1127; —i güzeşte 390; —i sâbıkası 1072; —i yesîre 118

cünûd 46, 641, 659, 685; 'add-i mehâsin-i ta'lîm-i — 1256; celb-i — 468n; cem'-i — 60; ma'lûm-i efrâd-ı — 918; râyet-i zermencûk-ı — 180; teksîr-i — 106; tertîb-i — 225; vefret-i — 440; —i ehl-i İslâm 224; —i gaybiyye 443; —i gayret-nümûd 1268; —i İslâm 514; —i İslâmiyye 223, 545; —i kesîre 176; —i mansûre-i İslâm 552; tertîb-i —i menviyye 547; —i Muvahhidîn 41, 458, 479, 601, 615; terkîb-i —i muntazama 228; —i mürettebe 549; —i nâ-ma'dûd 382; —i neberd-âzmâ 200, 1265; —i nusrat-nümûd 81; —i tesallut 207; —i zafer-mev'ûd-i İslâm 601; —i zafer-mev'ûd-i İslâmiyân 1067

cünüb 54

cür'et 787, 788; cevher-i — 139; çehre-nümây-ı — 343; ehl-i — 1388; i'mâl-i tîğ-i — 1171; medâr-ı tehyîc-i — 486; mûcib-i — 887; tahsîl-i — 786; —bahşây-ı icâbet 1271; süstî-i bâzû-yi —i 1485; mâye-i —i cenân 1346; —i fuzûlâne 1382; —i kalb 1355; —i mümâna'aları 1218; —leri iştidâd 1387; —leri yoğiken 1384

cürm 106, 438, 528, 1305, 1506; bî— 1368; bî-sâbıka-i — 308; hem-— 753; bî— 'aceze-i nisvân 308; bî— ehl-i 'irz makūleleri 1323; bî— etfâl 308; bî— şuyûh 308; ehl-i — 528; ta'dîl-i miyâne-i bî— ü cân 337; — ü cünha 68

cüst-cû 102, 109, 508, 776, 794, 798, 813, 1080, 1127, 1165, 1200, 1259, 1304, 1450, 1464; sû-be-sû ve kû-be-kû — 362; —a pûyân 1202; — y-i 'ilâc 1166; —y-i çâre 1166; —i çâre-sâzî 244; —y-i esbâb-ı 'âdiye-i emel/münâ 1504; —

y-i kârgâh-ı vesâ'il 451; —y-i vesîle-i izmihlâl 1161
cüyûş; sevk-ı — 178; —i ceng-i'tiyâd 1066; —i encüm-şümâr 163; —i ihtiyâl 167; —i mekr 167; tevâtür-i —i mezâhim 769; —i müşrikîn 41; —i neverd-âşinâ 1265; tevâtür-i —i tekâlif 769; —i vahşet-hurûş 445
cüz'-i lâ-yetecezzâ 1465; — gibi 1458; — kabîlinden 951
cüzzâm; maraz-ı — 387; gayret-i maraz-ı — gibi 1268; maraz-ı — gibi 553, 1161

Ç

çâdır 193, 1242, 1500; — çiçekleri gibi 605; — çiçekleriyle tezyîn 1142; —lar 194, 607, 920
çâker 720, 727; iddi'ây-ı —î 1186; miyâne-i —î 1009; —ân-ı Mülûkâne 880; izhâr-ı sûret-i —î 727; —i kemîneleri 835; —i kemterleri 1227; —i sadîkleri 1195; —i sadûkları 1195; —leri 835
Çakırcı-başı Ağa 89
çakmak; —ını tetiklendirdikden sonra 1447; taşı ocakları 991
Çakoniti (چاقونیتی) dedikleri tâ'ife 1348
Çaldıran Sahrâsı 1395
Çalgıcı 247
Çam (ta'bîr olunan büyücek kayık) 1028
Çamluca 1215; — câddesi (Üsküdar yerâsında) 597
çan 1508
Çanak-kal'ası (Boğaz'da) 1442, 1443, 1446; — pîş-gâhı 481, 1283
Çânpûlâd-zâde (selefde) 478, 1236
Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde (Anadolu'nun 'aynü'l-a'yânı ve sülüs mertebesi ülkenin hükümrânı, Sivas Eyâleti, düşmen-i cân-ı Bektâşiyân, Amasya Sancağı, azlem-i halkullah, Haccâc-ı Sânî-i bî-iştibâh) 106, 112, 121, 122, 133, 304, 316, 695, 738, 739, 797, 877, 1039, 1077, 1122, 1237, 1325, 1337, 1354, 1365, 1371, 1473, 1480; — askeri 1116; — takımı 1116; — tarafı 133
çapul; 'inân-rîzî-i bâd-pây-i — 546; itâle-i akdâm-ı — 204
Çâr; —ı Moskov 551; —lık 549; — nâmına olan kırallar 546
Çardak 902, 907; — İskelesi 902; — Kolluğu 781
çâre 1183, 1463; — bulmayup 1392; —cûyân 1033; —cûy-i def'-i ızṭırâr 690; —cûy-i derd-i muzâyaka 241; —cûyî-i müdâfa'a 782; —cûy-i indifâ' 789; —cûy-i tahlîs-ı nüfûs 793; — sâzlık ümmîdi 1356; —sine bakılmak 1183
çarh 240, 689; idâre-i — 75; —ı berîn 1383; —ı dagal-bâzîde tâfte 788; ber-muktezây-ı vaz'-ı çep-endâzî-i —ı dûn-perver 311; âsûde-i âsîb-i —ı gerdân 324; âsûde-i âsîb-i —ı kebûd 1248; —ı yolunca devrân 839; metîn ve musanna' — lar 73; nev-îcâd musanna' beş kıt'a —lar 689; —lar 240, 690; —lar inşâsı 75
Çariçe/Çârîçe 157, 583; —i Rus 553; —lik takye-rübâlığı 549
Çarkacı 930; — Paşa 926
çârpâre; cık cıkı — 1362; — çaldın 574, 785; —i hûş-âheng sadâları 1214
çârsû/çârşû 111, 359, 530n, 701, 1404; müzdehim — 527; — başları 1411; —lar 323, 1404, 1412; —ya âmed-şud tarîkını sadd 1120; evdeki pâzâr —ya uymaz 1024; —y-i 'âlem 318; —y-i Memâlik-i mahrûse 339
çârûb 245
Çatalca Kazâsı 1421
çavdar 992
Çavuş 229, 230, 232, 236, 247, 530n, 1352; —başı 155, 464, 878, 1196, 1265, 1323, 1355, 1404, 1421, 1483; —başı Ağa 1098; —başı odası (Bâb-ı 'âlî'de) 814; —başı-i sâbık 929; —başılık 181, 464, 878, 929, 952, 1430; —başılık mertebesi 408; —başılık Vekâleti 954; —i Ocak-ı sâbıkā 834; —lar 525; —lar Kâtibi 155; —lar Kitâbeti 464, 1430; —luk 229; — ma'iyyetiyle 1454; — mübâşeretiyle 1159; Yirmi Beş Bölüğün —u 1252; Yirmi Bir Bölüğün —u 1373; Baş— Vekîli 871, 834
çay verilmek 987
çayır 992; kibârın atları —a çıkayor 867; —a çıkmak 1137; takımı 867
Çeçen 208; — Kabîlesi meşâyihi 204
çegâne; nağme-i nâ-râst-i —i çengâne-i lâf u güzâf 933; —i hûş-âheng sadâları 1214
Çeh; —'in râhibi 989; — Kıralı 854
çehre 848, 1072, 1498; zişt— 817; —fersây-ı ma'raz-ı şefâ'at 1270; —furûş-i huşûnet 1193; zişt—gân-ı nüvâziş-i etvâr/evzâ' 414; —i ârâmları kırgun 788; ilmâ'-ı —i beşâşet 1172; —i bî-behre 1056, 1373; —i bî-behre-i fi'âli 785; —i bî-behre-i hısâl 785; —i direm 1301; —i feyz-behresi 1312; —i gadr 1171; —i gazab 1356; —i habâsetleri 1171; —i hamiyyet-behre 1044; —i huzûrları kırgun 788; —i ibkâr-ı hayâlât 1024; —i ikbâlleri 1034, 1127; ilmâ'-ı —i imtinân 1495; —i infi'âl 1356; —i istinkâr 1498; —i mehûl 849; der-âgûş-i — çehre-i merâm/mültemes 738; —i meziyyet-behre-i metânet 1446; —i meziyyet-behre-i sebât 1446; —i müdhişe 849; —i nâmûsları 907; —i neşâtlar 698; —i rıfk u meskenet 110; —i sadâkat-behresi 1198; —i safvet 268; —i vedâd 268; —i vücûd 797; —ler 894; —nümâ 1428; —nümây-ı beşâşet-i bî-gerân 368; — nümây-ı cür'et 343; —nümây-ı infi'âl 930; — nümây-ı mecâl 554; kara gülmez —sinde 1064
çekdiri/çekdirme 489, 1272

çeki; — hatab 1001; —siz mu'âmelât-ı girân-bâr 819
Çekmece; — açığı 483, 1421; — havâlîsi 1463; — i sagîr Kazâsı 965; —ler 221, 711; — tarafı 1423
*çekmece*ler 858
çelebî 483; safâya mest kâblayan nâzende —ler 483; lâ-ubâlî tabî'at —yân 1381
Çelebi Efendi (Esmâ Sultân Kethudâsı, Mustafa Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 1241, 1242
Çelebi Efendi (misâl olarak verilen muhayyel şahıs) 828
Çelebi Paşa; bk. Mustafa Ağa/Paşa (Çelebi)
Çelebi-zâde (Şeyhulislâm, Vekâyi'-nüvîs) 1050, 1051
çelenk 195, 514
çene haffâfı 752
çeng 1255; halîde-i — 354; —i hûş-âheng sadâları 1214
Çengâne İskelesi'nin muhâfazası 460
çengelistân; cây-ı — 520; sa'b — 41
çengî; kol kol —ler 1362; —ler 1362; Rumeli çingânesi —leri 1359; —lik hevâsı 1214; —lik tarîkası 1214
Çepar-zâde; bk. **Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde**
*çeparız*lanup 1365
Çeprastlı dâmâdı (Kilis ve A'zâz Mukāta'ası) 665
çerâgâh;—ı ikāmet 192; —ı Kağıdhâne 173
çerâğ; —ı câh pervânesi 1153; —ı Fenmel 1174; —ı ferr 821; —ı hâs 1160; —ı haşmet pervânesi 1153; —ı iddi'âlar 160; —ı ikbâl 821; —ı mâh-ı münîr-âsâ 650; —ı ümmîdi 1132
Çerâkise 222, 543, 1289, 1408; ebâlise-i — 735; sûret-i saltanat-ı — 1357; —i Mısr 1368
çerge; —ler 405; —zen-i ârâm 412
çerka; hurde-dânî ma'rekesinde —cı 1363; —cı 538, 930; —laşurken 1502; — topu gibi 1482
Çerkacı Paşa bk; 'Ali Ağa/Paşa (Çarkacı/Çerhacı/Çerkacı)
Çerkes 206, 208; — çebkânı 987; kûçek —î bıçak 1075; — kabâ'ili 206
Çerkes Paşa (Çerhacı) 194, 197
Çerkeş Kasabası (Anadolu'da) 144
çeşm 178, 702; beste— 959; girişme-perdâz-ı — 1382; isâle-i eşk-i — 1189; rûşenâyî-i — 1293; şehlâ— 1226; gürisne—ân 862, 1156; merdümek-i —âsâ 150; —bend 1174; —bend olacak ef'âl 1219; —bend olacak sanâyi' 1219; —bendî-i sîmyâ-ger-i devrân 1361; —dâşt-ı nîm-fermân 485; —dâşt-ı nîm-işâret 485; —dâşte-i Mısır 1033; —dâşte-i Şâm 1033; —i basîret 660; dü-merdümek-i —i cihân-bîn 799; meşhûd-i —i cihân-bînleri 1368; —i cihân-iyân 1461; —i dîğer 1352; —i dikkat 896, 958; —i eşk-bâr 388; —i girye-hîz 607; —i hâb-âlûd 1388; —i im'ân 958; —i im'ân ile nazar 331; güzârîde-i —i im'ânları 683; —i inbisâtları 698; —i rikkat 771; bâsıra-i —i tîre-rûzî 1448; —nihâde 574
çeşme 1364; musaffâ — 1364; — değil, ebhur-i seb'a ile enhâr-ı erba'ayı icrâ eylese 1364; kuru —den nişân 142; kuru — gibi 145; —i âb-ı latîf 143; —i çeşmler 1229; —i müvâlât 434; —i nâ-sâf-ı insâfları 700; —ler 143, 144; sebîl —leri 143; –ler bünyâd 1223
çete; — kayıkları 70, 968; — tarîkı 605
çevgân; 'arsa-i —bâzî-i bî-gerân 802; —ı himmet 963; —ı ikbâl 754; —ı sa'âdet 754; —ı sa'y 963
çıbuk der-dehân 501, 506n
Çıldır 598; — Eyâleti 106, 1429; — üzerine 598; — Vâlîsi 106, 205, 1091
çınâr; şâh-ı —âsâ 757; —âsâ dirâz 40; dıraht-ı — gibi 610; —lı suffe (Türbe-i hazret-i Hâlid'in ziyâret revzenesi mukābilinde vâki') 143
Çınar (Üsküdar'da) 143
çırağ 86, 387, 1312; —lar 1496; —lığ 86
Çırpıcı Çayırı 1184
çiçek dedikleri 'illet 995
çift; —ci 662; —ci makūlesi 218; — ü çubuk misillü kâr u kirdârları 317
çiftlik 135, 1275, 1366, 1443, 1445; —i bağçesi köşkünde 309; —i merkūm Kethudâsı 229, 670; —ler 950
Çilingir 237, 238
Çin; — semtleri 395; — Ülkesi havâlîsi 395
çiml; — dolablar 978; — pîş-tahta 978
Çinse [=Gintsi, Sofya'dan sonra) Karyesi 967
Çirmen; Livâ'-i — 855, 1429; — Kasabası 79; — Kazâsı 67; — Mutasarrıfı 149, 1325
çit; — kâr-hânesi 1002; elvân — envâ'ı 1002; —ler-in a'lâsı 1002
çoban 662, 1464; — makūlesi bir tâ'ife 990; ac kurd sürbesi —sız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi 859
Çoçora (Boğdan'da Nehr-i Burut kenârında Falçı Geçidi'nde) 551
çorba 244; —cı 232, 236; —cılar 232, 234, 237; —cılık îrâdı 236; —cılık ta'yîni 236; elli dört bölüğün —cısı 683
Çorlı/Çorlu 67, 108, 965; — ehâlîsi 108, 308; — etrâfı 108; — havâlîsi 66; — Kasabası 1180; — tahrîrâtı 1181
Çorom Bonaparta [=Jérôme Bonaparta, Paris'de imperatorun birâderi) 1104
Çorum 599; Livâ'-i — 856, 1429; — Kazâsı 106; — Sancağı 106; — Sancağı'na mutasarrıf 855
çömlek; ta'âm takımı çanak — 979; — çakırdısı 1038

çuka 74, 237; âl sâya — 1005; ince — 995; mor — 237; —cı 748; sırma işleme kenârlı — gâşiye 1027; — kâr-hâneleri 981; —lar 74; kırmızı/mâ'î — nîm-ten 230; yeşil — nîm-ten 237; göğez ve arkaları fıstıkī — nîm-tenler 234; mâ'î — potur 234, 237; yeşil — serhadliler 234

Çuka 262; — adaları 260

Çukadâr 530n, 1428, 1445; Baş— 880, 1163, 1312; — Ağalık 64; —ân 1360; —ı hazret-i Tâcdârî 1312; Baş—ı sâbık 892; —ı Şehriyârî 1430; baş—lar 446, 1312; baş—lık 690; baş—lıkları 241

çul; cedîd —lar 1110

çuval 154; —lar 858

Çuyse (جويسه = Drzewica, Krakow Varşavya arasında) postası 983

D

dâbbetü'l-arz şeklinde 838

dâd 630, 648, 695, 720, 762, 763, 1167, 1461; bî-dâd 627, 648, 803; —ı melhûfin 374; —ı mer-dânegîyi icrâ 1394; —ı mukâvemeti icrâ 1500; — istigâseleri 760; bî—lar 763; zîr-i pençe-i bî—ları 726; — ü dihiş-i maslahatları 751; meşgûl-i — ü sitâd 262, 1253; şîfle-i — ü sitâd 1475; — ü sitâd 694; — ü sitâda ibtidâr 1374; — ü sitâd birle tena"um/tereffüh 1376; — ü sitâd ile mu'âmele 1335; — ü sitâd ile tena"um 1255; — ü sitâd-ı sened mâddesi 837; — ü sitâd-i umûr-i devlet 756

dağ; — âdemîsi gibi 1428; —dan dağa gürizân 759; atmak diler ol —ı bir tırnağla 1193; —ıstân 1021; bîh-ı mugaylân-zâr-ı —ıyânı 710; nâm-ı —ī 711; —ıler tehaddüsü 716; — kedisi hikâyesi 495; —lar 991, 1010; —lar gibi 825; —lar gibi baş eğmezdi eflâke 1390; —lı/dağlu 78, 108; —lu eşirrâsı 89; —lu eşkıyâsı 78, 88, 138, 710, 737; —lu harâmîsine tüfeng 872; —lu haşerâtı 702; —lular 108, 177, 178; —lu mâd-deleri 383; —lu maslahatı 178; —lu nâmında dâgîler peydâ 709; —lu tâ'ifesi 107, 149, 179, 710; —lu tâgîleri 56, 66, 85; —lu tugâtına sergerde 177; def'-i tugât-ı —luyân 710; kara—olsa 1157; — tarafları 1010, 1011; — üstü bâğ 520; — üzerlerinde vâfirce bâgât 1021

dağdağa 908, 1082; ber-taraf-sâz-ı — 310; bî—152, 559, 1215; def'-i — 712, 1263; îrâs-i — 624; derûnlarını —dan ıhlâ/tasfiye 1403; hengâm-ı —encâm 435; —engîz-i bâli 798; —engîz-i dil-i pür-halecân 1193; —engîz-i ihtilâl 1234; hâdise-i nâgeh-resây-ı —fersâ 1181; —fersây-ı havâtır 1357; ber-tarafsâz-ı —i bâl 501, 506n; —i dehr-i bukalemûn 809; —i derûnları 777; —i hâtır 569n; —i me'âş 1051; —i nâsdan âsûde-i serâğ 821; —i tehakkuk ihtimâli 1406; —nümûn 684, 1393; sâha-i derûn-i —nümûnları 646; —-perdâz-ı kulûb 1147; pey-siper-i —resân 1267; darb-ı hezeyân-ı —rîz 773; —rîz-i endîşe 1316; —rîz-i halecân 1316, 1385; —sâz-i dil-i sevdâ-zedesi 1473

Dağdeviren-oğlu; bk. Mehmed Ağa (Dağdeviren-zâde, Edirne Bostancı-başısı)

Dağıstân 206, 208, 542; ehâlî-i — 205; aksây-ı — hudûdu 222

Dağlar Delisi 177

dâhiye 377; —i 'azîme 1243; —-i cesîme 58; —i dehyâ/dehyâ' 42, 140, 178, 183, 556, 626, 739, 895, 1080, 1164, 1404, 1465; —i dehyâ zuhûru 1034; dakîka-dân-ı —i devrân olanlar 649; —i hamûş 774; —i hired-fersâ istimâ'ı 1057; —i siyehkâr 1468

dahve-i kübrâ vakti 1061

dâ'î 449; —i lecâc 419; —i nizâ' 419; —ler 1356

dâ'ire 6, 33, 36, 38, 45, 52, 57, 59, 67, 79, 87, 92, 94, 121, 145, 245, 304, 327, 446, 447, 459, 613, 702, 714, 971, 991, 1005, 1020, 1282, 1340; derûn-i — 891; ehâlî-i — 891; etrâf-ı hânesinde olan — 1260; fevkânî bir büyük — 974; idâre-i — 45; müte'ayyinân-ı — 1428; vasat-ı — 866; vüs'at-i — 693; —bend-i cem'iyyet 316; —i ahkâm 186; —i âmâlleri 81; —i cem'iyyet 80; —i cem'iyyetleri 802; —i cesîme 1200; —i çengâl-endâz 1211; —i dâbireleri 1317; —i derûnu 1473, 1508; —i devlet 1357; —i dîde-i dil-i vâlideyn 150; —i dîde-i ızdırâb-keşânı 1203; —i dîn 1357; —i edeb 1241; —i edeb-den hâric 870; —i emânî 124; —i erkândan hâric 870; —i fâhire-i nev-câh 1162; —-i gâ'ire 79; —i haşmet 917; —i hâtırları 1386; —i hestî 138, 330, 1276; —i hümâyûn 120, 1265; —i ikbâl 521; —i iktidârı 687; —i iltizâm-ı sahîhi 270; —i imkân 1393; —i imkândan beder 366; —i imtiyâz 604; —i inkıyâd 141, 1279; —i itâ'at 59, 175, 419, 1125, 1279, 1241; —i ittifâk 253, 1276, 1330; —i 'izz 917; —i kebîre 976; —i ma'îşet 82; —i me'âşları 232; —i me'mûriyyetleri 228; —i merâm 123; —i merkez gibi kuşadup 1354; —i muhâlefet 94; —i mülâhaza 1393; —i mülk-i 'Osmânî 1282; —i müntehabesi 1082; —i müşârun ileyh 520, 1069, 1428; hıdemât-ı —i müşârun ileyhâ 1040; —i nüfûzları 186; —i ra'iyyet 175, 188; —i refâkat 1012; —-i Saltanat 1054, 1270; —i savâb 1378; —i Serdârî ittisâlinde 1142; —i şekâvet 1271; —i şuhûd 565; —i tâ'at 188; —i te'ayyün 521; —i te'ayyüşleri 517; —-i te-hammülleri 1089; —i usûl-i me'mûriyyet 1339; —i vâfire 1480; —i vesî'a 323; —i Ve-zâret 202; —i vüs'leri 1089; —i zâhire-i (زاهره) Sultânî 1303; —i zâhire-i devletleri 762; —i zâhire-i zuhûr 1408; —i zâhireleri 901, 1142, 1312; idâre-i —i zindegânî 1456; —keş-i

himâye 1247; —keş-i hirz 1247; kendü —leriyle başbuğlar kalmağla 670; —nişîn-i halvet 1163; —ler 326, 971, 1219, 1360; —lerinde perverîde 516; kendü —mize 1006; cümle-i —si 428; kendi —si 1393; —si halkı 67; —sinde mihmân 1427; —tü's-sev'-âsâ 904

dâ'iye 307, 1413; —i fâside 618; —i hevâ 1358; —i hücûm-i nâgehânîleri 215; —i istiklâl 586; —i lâgıye 636, 1345; —i muhâfaza 425

dakīka 283, 819, 1220; —dân 1352, 1358; —dânlar 576; —dân-ı dâhiye-i devrân olanlar 649; —i me'mûriyyet 277; —i muhtâre 676, 677; —i râz-ı İmperator 451; —şinâs 1076, 1350; —şinâsân 354, 1220; —şinâsân-ı ricâl 1125; —ya vâkıf olanlar 677

dalâlet/dalâl 52, 54, 55, 463, 645, 1145, 1345, 1406; bedreka-i râh-ı — 1271; delîl-i râh-ı — 1426; dil-i pür— 53; efgende-i hufra-i — 895; herze-gerd-i vâdî-i — 355; ittihâd-ı müşrik-i bâhiru'd— 729; sergerde-i ehl-i — 612, 728; ehl-i — 1427; maksemden hisse-mend-i — 707; menşe'-i — 141; nasîb-i ehl-i — 436; râh-ı — 177; rükn-i rekîn-i — 1399; sevk-ı semt-i — 747; tarîk-ı — 107; meslek-i —âğîn 376; merkez-i —i kadîm 53; delâlet-i bâ—leri 1375; delâlet-i —leri 431; sâmi'a-zed-i — medâr 1033; gürûh-i —nihâd 288; makâm-ı — nihâd 1032

dalkılıc 490, 623, 662; — bir gāzî (serhadli yeniçeri kıyâfetinde) 977; — hey'etinde 1395, 1500; — mahalleri 505n

Dalmacya/Dalmaçya 166, 222, 298, 365, 400, 542, 732, 771, 1106, 1109, 1112, 1118; — derûnu 397; — Eyâleti 401; — hudûdu 623; — memâliki 393; — tarafı 302

Dalmenara (=Marquis d'Almenara, İstanbul'daki İspanya Elçisi) 391

Daltaban-zâde (Kilis Mutasarrıfı) 664, 665

dalyancı; balık gözeden — gibi 707

dâm 1078; üftâde-i — 753; efgende-i —ı âmîziş 770; —ı belâlarına giriftâr 904; üftâde-i —ı firîb 167; —ı ibrâmlarına râm 885; —ı ifhâma râm 318; üftâde-i —ı igfâl 167; tertîb-i —ı igtiyâl 1385; efgende-i —ı inkıyâd 1353; üftâde-i —ı kürbet 1355; üftâde-i —ı merâm 655; —ı iskâta râm 318; —ı rehâ nâ-yâb 1388; —ı sayyâd 634; efgende-i —ı ülfet 770

dâmâd 391, 957, 1038; —ı Sadr-ı pâkîze-nihâd 464; —lar 885; —lık kâm-rânlığı 1190

Dâmâd-zâde (Şeyhulislâm) 123

*damarları*nı bularak 1495

dama taşları gibi hâlî haymeler 1068

dâmen/dâmân 521, 760, 1367, 1468, 1470; pâk— 1074; pençe-zen-i — 1382; takbîl-i — 107; —âlûde-i gayb 1173; —âlûde-i töhmet 1269; —bûs-i mübâya'at 1205; —-bûsî-i hazret-i Sadr-ı na'zamî 1028; —çîn-i hâkden fenâ 1477; —çîn-i kûşe-i ikâmet 1342; —dâr 1469; — dermeyân 313, 458, 714; — der-meyân-ı ihtimâm 463; —efşân-ı cihân 1296; —efşân-ı istinkâr 306; teşmîr-i — eylemek 401; —gîr-i umûr-i cumhûr 115; —gîr-i Yûsuf-i Ümmü'd-dünyâ 1456; —i 'âşık gibi çâkçâk 1378; —i 'ırz-ı mevhûm-ı ocağa 1261; —i berzede-i tathîr-i ibrâm 233; —i berzede-i tathîr-i kadr 233; —i cibilletleri 552; —i eymen-i 'âlîleri 1204; —i fursat 1385; —i himmetine âvîzân 879; teşmîr-i —i ihtimâm 94; —i ikbâl 738; —i imkân 821; —i mahtûbe-i mülk-i mazbûta 261; —i maslahat 47; —i memleket 1401; —i mülkleri 251; —i nezâhet 118; —i re'y-i rezîn 1165; —i recâ 169, 552; —i rızâ 1261; —i Sadâret 1081; —i sem'-i ecillâ 121; —i şefâ'atlerine âvîzân 1270; —i şerî'at-i garrâ 542; esdâl-i —i şirâ' 1272; —i Vezâret 390; —i zennî-i tündbâd 1395; —keş-i ferâğ 821; —leri meydân ustalarının ellerine girmekle 800; — ü pîrâmen-i 'âcizâne 27

dânâ 556, 626, 845, 875, 1158, 1385, 1424, 1480; hakāyık-ı kevniyyeye — 626; merd-i — 1393; — âdem 1427; —yı dekāyık-ı ahvâl-i divel 114; —yı fenn-i celb-i nüfûs 895; —yı rusûm-i devlet 1425; —yı tabâyi'-i dehr 1434

Danimarka 550; — Devleti Elçisi 1027; — Devleti'nin İmperatoru 347; — Devleti'nin mini-stirosu 347; — Kıralı 854; —lu 1134; — memleketleri 1133; — vârisi 853

dânişmend; —ân 909; —ân-ı fünûn-i harbiyye 1396; —ân-ı tevârîh-intisâblar 640

Danska/Dancak [=Gdansk, Baltık sâhilinde kâ'in) 406, 1002, 1006, 1012, 1015, 1019; — duka-i cedîdeleri 1017; — İskelesi (Leh muzâfâtından) 559, 993; — Kal'ası 1005, 1010, 1012, 1017; — sevâhili sığlarında 1012; — Şehri 1010, 1012, 1013

dâr 201, 205, 317, 578, 914, 923, 1281; ol —dan geçmiş olmalarıyla 1379; —eyn 914, 923; —ı âhıret 536; 'âzim-i —ı bekā/bekā' 180, 516, 663, 1235; —ı bekā 947; —ı cinân 516; —ı dünyâ 725, 896; —ı fesâdları bürîde 1281; —ı hükûmet 1106; —ı İslâm 307; 'azm-i cânib-i —ı mücâzât 1478; —ı nâ-pâydâr-ı dünyâ 1464; —larına 'azîmet 1411; —u'd-darb-ı 'ayârhâne-i dünyâ 590; akvây-ı âlât-i — u gîr 679; âsûde-i meşgale-i — u gîr 935; dest-zen-i esbâb-ı — u gîr 1155; — u gîr 694; —u'l-âmâl olan Âsitâne-i feyz-iştimâl 1504; —u'l-bevâr 1501; rû-be-râh-ı cânib-i —u'l-bevâr 637; —u'l-bevâra müsâfir 479; 'azm-i cânib-i —u'l-cezâ 1390; —u'l-cihâd-ı Belgırad 1280; 'âzim-i —u'l-hulûd 123, 185; —u'l-hulûd 86; —u'l-ifâdeler 879; —u'l-İslâm 1071; 'âzim-i —u'l-karâr 38, 67, 758; 'azm-i cânib-i —u'l-karâr 566n, 578;

—u'l-mücâzât 55, 882, 1318, 1392; —u'l-mülk 156; —u'l-mülk-i bekā 640; —u'l-mülkü olan makarr-ı me'âlî-mikdâr 361; —un-nedve-i erbâb-ı gavâyet 1266; —u'l-vikāye-i hıfz-ı Samedânî 1232; —u'r-rûh 1414; —u'r-rûh menzilesinde 1415; cânib-i —u's-selâm 182; gıbtagâh-ı —u's-selâm 1422; müteveccih-i —u's-selâm 1267; nümûne-i —u's-selâm 1280; —u's-selâm 86, 111; —u's-selâm-âsâ 1215; —u's-selâm-ı emn 153; —u's-selâm-ı İslâm 644, 726; —u's-selâm-ı necât 153; 'azm-i —u's-sürur 592; —u'ş-şerî'a 895; —u'z-ziyâ'a sûreti 691

Dârâ; 'arz-ı huzûr-i Dâver-i —cenâb 788; 'arz-ı 'izz-i Dâver-i —cenâb 788; makbûl-i Pâdişâh-ı —gulâm 162; Dâver-i dâd-âver-i —haşem 1302; Dâver-i —menkabet 186

Darağacı nâm mahal (Şebeş'ten sonra) 196, 567n, 577

dârât 385, 527, 559, 1160, 1505; debdebe-i — 745; kesb-i — 65; —i Mülûkâne 1422; —ı müşîrâne 530n; —i Vezîrâne 528; —ları 1360

darb 328, 512, 513, 758, 759, 795, 1064, 1092, 1367; âmâde-i — 328; bâb-ı — 1213; —a bî-kudret 303; —e-i dûr-bâş-ı istiskāl 524; —e-i harbe-i serzeniş 904; —e-i şurtî-i ser-deste 1215; —e-i zâbitân 1215; —en 301; — etdirmek gibi 668; —ı düşnâm 1080; —ı erganûn-i kīl ü kāl 346; —ı hezeyân 1080; —ı hezeyân-ı dağdağa-rîz 773; —ı hıyâm 58, 79, 92, 302, 537, 1320; —ı hıyâm-ı ârâm 66; —ı hûş 1460; —ı kelâm 1167, 1412; —ı kelimât 1445; darb-ı —ı mûhişe 483; —ı lisân 157, 334, 519; —ı lisâna mâlik 1129, 1380; —ı lisân eylemesi 1379; —ı lisân-ı istinkâr 926; —ı lisân-ı tahzîr 926; —ı makāl 699; —ı mesel 989; —ı mu'âmele-i gîrûdâr 414; —ı nâkūs-i hezel 1170; —ı nâkūs-i istihzâ 1170; —ı nîş 1417; —ı sâyebân-ı ârâm 1154; —ı şemşîr 1280; —ı şemşîr-i 'Osmânî 1343; —ı tîğ-ı berrân 38; —u'l-mesel-i efvâh-ı 'âlemiyân 727; darbu'l-mesel-i elsine-i 'âlemiyân 721; —ü'l-mesel-vâr 705

Darb-hâne 226, 687, 786, 852; — Emîni 521, 796; Emîn-i —i 'âmire 589; Nâzır-ı —i 'âmire 1144; —i 'âmire 75, 226, 1048; —i 'âmire zergeri 368; —ler 187; — mesâlihine âşinâ 1144; — Nâzırı 797, 807, 864, 868, 1144; — Nezâreti 1430

darbzen; nev-îcâd — 688; — sademâtı 41; hedefzen —ler 772; musîb —ler 772

Darşın (دارشین =Tarczyn, Krakow Varşavya arasında) postası 983

dârû 148; —dan geçmiş gibi 1387; —hâne-i efkâr 314; —hâne-i himmet-i Mülûkâne 228; —hâne-i tedâbîr 314; —yi cân 154; —yi fûsûn 433; —yi hıred-fersây-ı ikbâl 1153; —yi hûşber-i fesâne 1366; —yi hûşber-i fûsûn 1366; —yi hûşber-i mevâ'îd-i sâ'ire 1326; —yi hûşber 423; —yi hûşber-i fikrleri 556; —yi hûşber-i firâsetleri 556; —yi hûşber-i hâb-ı hargûş 904; —yi hûşber-i hâssa 785; —yi hûşber-i lâf 729; —yi hûşber-i temenniyyet 729; —yi hûşberden nişâne 1164; —yi kıtâl-i ikbâl 1378; —yi mekr 433; —yi müdâvât 681; —yi tedbîr 681

Dâru'l-emâre; bk. İstanbul

Dâru'l-hadîs Müderrisi 142, 617

Dâru'l-hadîs-i 'Ali Efendi 1489

Dâru'l-hadîs-i 'Osmân Efendi 1489

Dâru'l-hadîs-i Süleymâniyye Müderrisi 1484

Dâru'l-Hılâfe; bk. İstanbul

Dâru'l-hicre (Ka'be-i mu'azzama'ya taklîden yapılan binâ) 49

Dârussa'âde; — Ağalığı 1312; — Ağası 44, 171, 516, 841; — Ağası 807, 855, 1200, 1304, 1305; — Ağası odası 1304; —ti'ş-şerîfe Ağalığı 516; Ağa-yı — Yazıcılığı 841

Dâru's-saltana (ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i hüner ü kemâl olan) 73, 267n, 312, 361, 483, 507n, 652, 656, 755, 769, 783, 879, 1151, 1179, 1215, 1354, 1376, 1379, 1406, 1414; 'âmme-i sekene-i — 313; beşere-i sekene-i — 1417; derûn-i — 1213; dervâze-i — 737, 798; fezây-ı kazây-ı — 1477; Halîç-i — 456; harîm-i — 1372; Kādî-i — 833, 1360, 1477; keştî-i girân-bâr-ı — 361; kulûb-i sekene-i — 337, 792; muhâfaza-i — 801; nefs-i — 419, 1376; pîş-gâh-ı — 497; sâmi'a-i sekene-i — 1497; sekene-i — 500, 508n, 556, 906, 1321, 1411, 1441, 1472; — sâhibi 314; — ehâlîsi 768; — Kazâsı 1476, 1489; sekene-i — kulûbları 1325; —ti'l-'aliyye 375, 480, 775; —ti'l-İslâmiyye 1343; sekene-i —ti's-seniyye 335; —ti's-seniyye 137, 335, 648, 1041, 1503; —ti's-seniyye halkı 1138; bk. ayrıca İstanbul

Dâru's-sınâ'a; — ıtlâkı 691; —i 'âmire 121; —i 'âmire pîş-gâhı 390; —i ikbâl 103; —i sipihr-i bedî'u'l-bünyân 186

Dâru't-tıbâ'a 1222; — misillü âsâr-ı mehâsin 692

dâstân/destân 15, 363, 438, 526, 538, 760, 1155, 1190, 1370, 1419, 1437, 1505; cerîde-i — 119; dillerde — 332; makāma münâsib — 626; seyf-i — 1284; sûret-i — 574; şu'be-i şecere-i — 1185; velvele-ârâ — 1365; —âşiyân 16; cümle-i —ı 527; dâstân-ı 'acîb 574; —ı âtiyyü'z-zikr 319; —ı Ebû Dülâme 151; —ı eslâf makūlesi 1164; —ı fitne 645; —ı hıred-fersâ 480; —ı hukemây-ı eslâf 15; —ı 'ibret-âsâr 12; —ı 'isyân 645; hezâr—ı kilkleri 1503; hezâr—ı lisân-ı sühan-verân 1457; —ı menkūlü 1426; —ı münker 574; —ı şebâne 330; —lar 1216, 1408; zikri âtî — sâhibi 574; hezâr —zebân-ı sühan-verân 1301; hezâr-—ı zebânları 1503

Dâv (Bahr-ı Süveyş sefînesi) 608
da'vâ 20, 77, 95, 103, 277, 316, 319, 353, 552, 609, 989, 1095, 1258, 1462; âzâde-i külfe-i — 688; netîcesiz — 479; —cı 282, 1330; —lar 407; — y-ı gayr-i makbûl 196; —y-ı hak 277; —y-ı hulûs-nifâk 55; —y-ı istîmânları 177; —y-ı itâ'at 177; —y-ı ittifâkları 96; —y-ı Kıraliyyet 558; —y-ı mahabbet 749, 1127; —y-ı teferrüd 77; —yı koparmak 282
Dâver; deydene-i pür-meymene-i —âne 25; küşte-i tîğ-i kahr-ı —î 580; mu'âmele-i —âne 118; resîde-i sem'-i hazret-i —î 1482; serîr-ârây-ı —î 540; zihn-i —î 1242; —i 'âlî-cenâb 911; —i Cem-kadr 660; —i Cemşîd-menkabet 1297; —i dâd-âver 1356; —i dâd-âver-i Dârâ-ha şem 1302; —i dâd-ger (Hz.) dergâhından istid'â 1495; —i dâd-ger (Hz.) dergâhından niyâz 1495; 'arz-ı huzûr-i —i Dârâ-cenâb 788; 'arz-ı 'izz-i —i Dârâ-cenâb 788; —i Dârâ-menkabet 186; —i deryâ-dil 1277; —i devrân-ı Hidîv-i hande-rû 1449; yakîn-kerde-i —i kerâmet-per-ver 1486
da'vet 43, 46, 48, 113, 279, 283, 295, 367, 371, 384, 447, 466, 490, 499, 503, 505n, 536, 537, 559, 563, 764, 786, 789, 819, 829, 883, 887, 926, 950, 959, 1004, 1026, 1032, 1059, 1095, 1141, 1148, 1159, 1166, 1170, 1182, 1184, 1187, 1216, 1244, 1255, 1259, 1261, 1262, 1265, 1268, 1271, 1326, 1345, 1362, 1371, 1375, 1383, 1411, 1439, 1443, 1447, 1463; bi'd-950, 1326, 1370, 1375; bilâ — 738; dest-i cün-bânî-i — 428; dest-sây-ı — 1176; hasbe'd-595; ma'nevî — 321; ma'nevî —cilik 786; —i eşkıyâ 787; —i hafiyye 506n; —i ittifâk 269; —i mazarrat 563; —i müşârun ileyh 1176; —i nihânîleri 499; —i 'ulemâ 1266; —nâme 1176, 1328; —ler 1259; —lerine icâbet 926; — siz gidenler 988; — tezkiresi 985
Dâvud 'aleyhi's-selâm 843; keff-i —î-eseri 1495
Dâvud-paşa; — Kasrı 965; — Medresesi 1489; — Sahrâsı 192, 537, 588, 599, 600, 688, 1184, 1319, 1326, 1358; — Serayı 1250; — tarafı 1039
dâye 723
Dâye Bağları; — semti 602; — nâm mahal 1513
dayılar 69; —şîvesinde 1465
De Lablanş (Fransa'da Baş-vekîl Şampani[=Champagny]'nin yeğeni, Baş Sır Kâtibi) 1136
de'b 676, 1316, 1354, 1392; hılâf-ı — 1453; —i bî-edebi 1497; —i Devlet-i bülend-revâk 391; muktezây-ı —i dîrîn 1448; —i dîrîn 591, 756, 789, 1150; —i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn 408, 1428; —i dîrîn-i Devlet-i 'Osmânî 1512; —i dîrînleri 783, 1238; —i esnâf-ı bî-mürüvvet 500; —i Husrevâne 173; —i kadîm-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl 953; —i münâzara 486; ber-mûceb-i —i nâ-ma'kûl 1266
Debbâbe (Tâ'if Gazâsı'nda, âlet-i hisâr) 680
Debbâğ-hâne kılâbından 1170
Debbâğ-zâde Efendi (Medîne Kadısı) 72
debbûs; —be-dest 499; —be-keff 932
debdebe 385, 559, 705, 1160; terk-i — 163; — bahş-ı meydân-ı iştihâr 478; —endâz-i vürûd 944; —i 'azîme 522; —i dârât 745; —i dehşet 115; —i haşmet 745; —i Husrevâne 698; —i kös-i satvetleri 715, 1434; —i Mülûkâne 60; —i satvet 633; —i vezîrâne 33; —sâz-ı kös-i satvet 1513
deccâl 894, 1155, 1424; hem-hâl-i —i a'ver 759; —i beytülmâl 1322
Dede-zâde; rûhâniyyet-i — 1490
def' 140, 280, 281, 298, 303, 311, 313, 394, 395, 452, 660, 661, 861, 1056, 1256, 1314, 1330, 1331, 1332, 1357, 1372, 1395, 1413, 1440, 1453, 1492; tahsîl-i esbâb-ı — 251; —i 'akîre-i istimdâd 1256; —i 'akîre-i istizhâr 1256; —i belâ 1061, 1074; —i beliyye 720; —i cebânet 1268; def'-i cem'iyyet 792; —i dağdağa 712; def'-i dağdağa-i kîl ü kâl 569n, 1263; def'-i düş-men 634; def'-i düşmen-i dîn 127; —i eşkıyâ 80; —i eyâdî-i mazarrat 258; —i fesâd 1192; —i fesâdât 280; —i fitne 104, 783, 1192, 1270; —i fitne-i melhûz 1057; —i gâ'ile 179, 194; —i gâ'ile-i Hâricî 377; —i gâ'ile-i şerr 33; —i gâ'ile-i şûr 33; —i gavâ'il 94; —i gezendâ-i hasm 258; —i hâdise-i şikâk 481; —i harbî müddesi 1047; —i hasâret 104; —i hecme-i husamâ 257; —i humâr 979; —i ihtilâl 1332; —i ihtilâl-i memâlik 335; —i kāl ü kîl recâsı 345; —i kifâh 1383; —i meclis 110, 528, 781, 1254, 1356, 1374; —i meclis-i a'yân 1028; —i meclis-i süferâ 1028; —i mevâni' 876; —i mu'ârız 763; —i mütegallibe 1192; —i nefsâniyyet 1329; —i nizâ' 1383; —i râhile-i sür'at 427; —i sâ'il 453; —i sâ'il bâbında 512; —i sâ'il kasdı 1075, 1243; —i sâ'il recâsı 320; —i sâ'il-i hasm 252; —i şerleri 249; —i şevâ'ib-i iltibâs 721; —i şevâ'ib-i şekk 721; —i şikâk 1329, 1332; —i tabî'î 784; —i tecâvüzler 1112; —i tehâşî 799; —i tesallut 281; —i töhmet kasdı 430; —i tugât-ı dağluyân 710; —i vahşet 520, 799; —i vahşet-i şurûr 1260; —i vücûd 78; —iyyelere himmetlerini recâ/tavsıye 765
defâtir; nigâşte-i sahâyif-i — 551; —i 'atâyâ 244; —i erbâb-ı tedkîk 73; —i İrâd-ı Cedîd 230; —i kadîme 242; —i kānûn 230; —i kānûn-iyye 227; —i kulûb-i İslâmiyân 452; —i nizâmiyye 227, 230; —i nizâmiyyeleri 248; sebt-i —i tebyîn 227, 687; —i 'uhûd 250
defîne/defâ'in 615, 862, 1318; ifnây-ı — 97; — gibi 1318; deryâ deryâ —i bî-pâyânlarından 1229; mânend-i —i nihâde-i hazâ'ın 685; —i zîr-i türâb 143

defn/defîn 389, 506, 524, 534, 982; ba'de'd— 507; — eden eşhâs 508; —i zemîn 152, 1207
defter 146, 182, 227, 255, 662, 712, 760, 793, 804, 818, 863, 1010, 1356, 1422; ber-mûceb-i — 105, 152, 246, 713, 1047, 1110; dâhil-i — 227, 229, 237, 247, 819, 822, 1336; Emîn-i — 1437; hâric ez— 796, 818; isimlerini der— 1371; müretteb — 255; nigâşte-i sahîfe-i — 246; râdde-keş-i butlân-ı — 219; sebt-i — 996; ser- — 339, 826; teslîm-i — 154; ismi —de mastûr 826; —e alınup 1303; — Emâneti 155, 340, 465, 1430, 1437, 1441; — Emâneti Vekâleti 955, 1512; — Emîni 1323, 1454, 1483, 1512; — Emîni Vekîli 1077; —gûne kağıdı 1092; —i defterî 227; —i cebânet 201; hâric-i —i hadd-i şumâr 1335; Emîn-i —i Hâkânî 45; —i hıyânet 201; hâric-i —i hisâb 500, 508n; —î-i sâbık 240, 689; nigâşte-i —i karâr 253; —i me'âş 244; —i mesânıf 245; —i Müfredât 146; —i revâtib 245; —i tedrîs 910; —i Vezâret 36; —i zindegânî 530; —lü matlûblar 826; —lü Ocaklu 1335; — mûcebince 349
Defterdâr 85, 658, 687, 724, 760, 824, 860, 1259, 1323, 1391, 1425, 1495; mazbût-ı gümâştegân-ı — 467; —ân 881; — Efendi 466, 724, 1501; — Efendi dâ'iresi 1142; — Emâneti mansıbı 1124; — Emîni 155; —ı Îrâd-ı Cedîd 801; —ı müşârun ileyh 226; —ı Ordu-yi hümâyûn 1125; —ı Rikâb 1031; —ı Rikâb-ı hümâyûn 1124; —ı sâbık 860; —ı Şıkk-ı Evvel 226, 227, 599; —ı Şıkk-ı Râbi' 384; —ı Şıkk-ı Sâlis 148; —ı Şıkk-ı Sânî 1259, 1314; —ı vakt 45; furû-nihâde-i cerîde-i —î 599; — Kisedârı 1512; —lar 657; Baş—lık 1143; —lık 599, 1124, 1140, 1168, 1174; —lık hıl'ati 1126; —lık mülâbesesi 1319; —lık ser-riştesi 599; —lık telhîsi 1169; — Mektûbculuğu 45; — Mektûbcusu 1512; — Mektûbcusu Kalemi 45
Defterdâr Câmi'i (Tob-hâne'de) 145
Defterdâr İskelesi 1464
Defter-hâne 246, 1402, 1425; — verâlarmda olan mahallâta 1267
değirmen; habb-i hubb-i dünyâ şîftelerini — gibi döndürüp dolandırıcı 895; boş — gibi tehî-gulû 794; —ler 1151
Değirmen Ocağı (Beykoz'da vâki') 75
değnek 662; taş —ler 662
dehâ; ârâ'-i erbâb-ı — 684; ehl-i — 893; erbâb-ı — 630; sâhib-i — 126, 875; şîrîn-kârî-i — 747; melâ'în-i pür—lar 445
dehân/dehen; bezle— 1499; beste— 647; bîrûn-i havsala-i — 1379; dürüşt— 1097; feth-i — 1183; feth-i derîçe-i — 475, 1355; hall-i nbât-ı hemyân-ı — 1030; hasret-keş-i — 1030; herze- — 820; kârîz-i — 499; kec— 959; kende— 1337; nakş-ı — 1511; nîm— 949; sedd-i — 596; tehî— 1307; yâve— 931; yek— 805, 1059, 1177; —âlây-ı bâde-i ikbâl 447; —-bâz 1269; —bâz-ı nefrîn 1196; —bâz-ı ta'n 1196; —güşây-ı bahs 364; —güşây-ı cidâl 364; —güşây-ı hezeyân 217; —güşây-ı istifsâr 1239; —güşây-ı la'net 209; —güşây-ı levm 1170; —güşây-ı nefrîn 209; —güşây-ı ta'n 1170; —güşây-ı takrî' 1256; muzga-i —ı dendân 338; —ı herze 217; derîçe-i —ı herze-feşân 272; kârîz-i —ı kâzûra-rîzleri 1417; kârîz-i —ı murdârları 1198; —ı herzeyi bâz 1475; —ı hezeyân 217; —ı kîl ü kâlleri 166; —ı mevhûmî gibi ma'dûm 1075; derîçe-i kârîz-i —ını sedd 1059; felâhun—ı pür-hezeyân 809; —ı tahsîn 1044; —ı teslîm 1044; —küşâd 1150; kûre-i —ları 332; —ları mahît 822; — larına mühür-zen-i sükût 65; —lerini mesdûd 827
dehkân 1378
dehlîz; germ-hîz-i —i gürîz 1445; —i gürîz 1061
dehr; âşûb-i — 1457; mizâc-ı — 157, 692, 922, 1097, 1250; sebt-i cerîde-i — 1233; tabâyi'-i — 171; yükelây-ı — 1238; vâkıf-ı râz-nâme-i — 772; —âzmâ 'ukalây-ı huddâm 1122; —âzmâ serân-ı asker 1122; mizâc-ı —e vâkıf 109, 1358; ahvâl-i —i bî-devâm 1419; evzâ'-ı nâ-be-henegâr-ı —i bî-karâr 103; —i bî-sebât 882; şîrîn-kârî-i —i dâhirden gâfil 1122; —i fenâ-sîrişt 142; —illigi intihâb 729; —iyye 898
dehşet 1068, 1113, 1150, 1191, 1354; 'alev-rîz-i — 905; ber-veçh-i gulgule-rîz-i — 1410; debdebe-i — 115; dest-i pâ-zen-i lücce-i — 429; dil-hırâş-ı — 1322; engüşt-gezây-ı — 209; fart-ı — 1197; giriftâr-ı teb-lerze-i — 1258; gulgule-i pür— 328; hâdise-i pür— 1075; hücûm-i ehrimenân-ı — 926; ihâle-i sem'-i — 808; ilkây-ı — 1269; istî'âb-ı — 1186, 1198; istîlây-ı ebhıre-i — 1307; mûcib-i — 906; sepend-i âteş-i — 1102; sevâd-efgen-i — 1243; suver-i — 1325; velvele-rîz-i — 1492; vesîle-i — 704; mevkib-i —bahşâ 1186; —bahş-ı kulûb-i erkân-ı Saltanat 788; —endâz-ı 'arbede-i tahvîf 1176; dehşet-endâz-i — 1419; —-endâz-ı karâr 497; —endâz-ı kulûb-i bed-hâhân 589; —-endâz-ı kulûb-i enâm 315; —fermâ 1269; gulgule-i —fermâyı gûş 1388; —fermây-ı hareket 1166; —fermây-ı teveccüh 1166; —fermây-ı vürûd 1180; —i hücûm 662; — istîlâsiyle 1398; —le bî-karâr 711; —le muztarib 711; mazmûn-i —makrûn 712
dekāyık 282, 556, 706, 806, 1472; rûşenây-ı âşinâyân-ı — 672, 723; —âşinâ 505n, 696, 845; —âşinâ lisânı 1112; —âşinâ serân-ı asker 1122; —âşinâ 'ukalây-ı huddâm 1122; — âşinâya rû-şenâ 414; —âşinâyân-ı hakāyık-ı eşyâ' 443; —ı ahvâl-i 'âleme âşinâ 1480; —ı ahvâl-i cem'iyyet 157; —ı ahvâl-i kevniyye 549; —ı âmâl 271; —ı a'mâl 126; —ı ef'âl

51; —ı etvâr 51; —ı fenn-i nücûm 1044; —ı hafiyye 1290; —ı hikemiyye 1459; —ı kevniyyeye 'ârif 318; —ı mu'âmelât 182; —ı nizâmât 363; —ı saltanat 629; —ı umûr 747, 876; —ı umûra dânâ 1158; —ı umûr-i devlet 911; —ı umûr-i kevniyyeye dânâ 626; —ı vâkı'a-i sâbıka 1074; —şinâs olan 'ibâd 942

Dekorş [=Descorches, Elçi) 730

delâ'il 66, 510; edell-i — 1467; vâreste-i — 682, 883, 1290; —i 'adîde 427; —i 'akliyye 10, 745, 763, 1273; —i bâhire 1279; serd-i —i ekîde 779; —i iknâ'iyye 186; —i kesîre 1380; —i mülzime 1088; —i nakliyye 10, 19, 745; —i nazm u nesr 87; —i şer'iyye 693; —i vâzıha 1396

delâlet 529n, 747, 760, 766, 884, 893, 903, 1005, 1012, 1043, 1158, 1185, 1221, 1259, 1288, 1304, 1378, 1392, 1398, 1426, 1455, 1464, 1503; bi'd— 1050, 1334, 1381, 1392; dest-yârî-i — 1189; —e dâ'ir 817; —i tîğ-i bâtır 479; —i himmet-i eb 590; —i nakl 635; —i nass-ı kātı' 842; —i şemşîr ile terfîk 1391; —i tama'ları 431; —i tîğ-i bî-dirîğ 260, 1135; —i tîğ-i tebâr 637; —i tîğ-i siyâset 466; —i yâverî-i baht u ikbâl 171; —ler 643, 747, 1246; —i bâ—leri 1375; delâlet-i —leri 431; mis-illü 525

deli; iki —ye bir uslu konduğunu 293

deli-başılık 661, 663

Deli Birâder (nâm bezle-kâr) 1468

Deli Duman (Kara-kullukcu) 217

Deli Kadrî (Kara Feyzî nâm şahs-ı hayr-encâmın 'avenesinden, erâzilden, mecnûn-ı lâ-yu'kal, fitne-kâr, kâfir-i dil, dâğî-i bed-me'âş) 107, 177, 178, 179, 292; — haşerâtı 179

delîl 73, 1159, 1406; bî— 1073; edell-i — 1399; ikâme-i — 94; ma'raz-ı — 682; vâreste-i — 496, 858, 1047; vâreste-i kayd-ı — 244; vâreste-i kayd-ı ityân-ı — 1252; —-başı 209, 611, 1067; —başı delâletiyle 611; —i bâhir 300, 609; —i bî-iştibâh 345; —i dıllîl 1303; —i hıtâbî 10; —i hidâyet-i Rabbânî 1296; —i kavî 1451; —i naklî 10; —i râh-ı dalâlet 1426; —i sarîh 1029; —i sâtı' 189; vâhi —ler 1397

Deli Şemseddîn; bk. Şems/Şemseddîn Efendi (Sadr-ı Rûm)

dellâk makûlesi 791

dellâl; dûş-zîb-i — 864; kadem-nihâde-i gunc ü — 1437; nâhikiyyü's-savt — 1415; yalan —ı 752; —ı hîç be-dûş 125; —ı serhoşî 906; —ı yağmâ-gîr-i kazâ yedinde 850; —iyye idâresi 1504; —lar 1266, 1272, 1416; —lar nidâ 407, 421, 1097, 1404

Delmenhûdest [=Delmenhorst]; — Hükümdâr-ı bâ-i'tibârı 853; — Kontesi 853

Delvine; Livâ'-i — 1429; — kurbü 260; — Sancağı'na mutasarnf 472

demür 189

denânîr 795; vücûd-i — 852

Dendâl [=Vandales] Kıralı 853

deniz; iç — 373; — getürüp toprağa defn etmiş 1013

Deniz Abdâl Mahallesi (İstanbul'da) 145

Der-'aliyye; bk. İstanbul

Der-bâr-ı 'atûfet-medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı bülend-i'tibâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı devlet-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı me'âlî-âsâr-ı 'Osmâniyye; bk. İstanbul

Der-bâr-ı me'âlî-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı merâhim-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı merhamet-medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı sa'âdet-ihtivâ/irtisâm/karâr/medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı saltanat; bk. İstanbul

*derbend*ât 184

derd 694, 862, 858, 1230; berhem-zede-i — 1402; hezâr — 681, 1033, 1355; kânûn-i — 637; mugayrân-zâr-ı — 614; ten-dâde-i visâde-i — 518; hezâr — 'ârızası 529; hezâr — delâleti 354; —e devâ temennâsı 412; —i 'asîru'd-devâ 451; —i berd 432, 1121; —i bî-pâyân 454; —i cân-kâr 534, 578; —i cângâh 926; —-i derûnları 1035; —i derûnu 705; —i düşvâr 314, 322; —i esr 437; —i hadşe 930; —i inkılâb 930; —i mihr-i mühr 1473; —in devâsı 1232; —i ser 172; —i ser-i humâr 1407; —i serleri 1404; —lerini 'arz 695; kendi —lerini ferâmûş 1189; —nâk 1417; — sofrası 668; — u sudâ' 1217; âteş-i — ü evkâr 96; — ü gussa 38

der-dest 494, 544, 577, 1058, 1062, 1273, 1276, 1356, 1369, 1415, 1420, 1456; —i hıdmet 248; —i ihtiyâr 1177; —i iştigâl 1435; —i tanzîm 567n, 577; —i temellükleri 1305; —i tesviye 1250; —i tezyîn 1448; —i zu'm-i vâhî 1178; — olan kitâblar 1229; — olan maslahat 769, 1365; — olan maslahatlar 341; — olan mevâdda mülâyemeti 1462; — olan râbıtamız 1176; — olan 'ulûfeleri 1380; — oldukları âmâl 1379

derd-mend 524, 795, 1064, 1190, 1193, 1262, 1275, 1367, 1381, 1387, 1452; melâz-i —ân 324; tecliye-i —ân hasenesi 636; — efendi 1198; — efendiler 1493; — ehâlî 707; —i nev-demîde 797; —ler 198, 388

dere 1142; niçe —lerden su getürerek 785; — içlerinde güzel meyve ağacları 1021; — içlerinde sebzevât 1021; — içre 1068

derebeyi 739; —leri 217, 1415, 1454; derebeyleri nâmına celâliyân-ı serkeşân 1282; —leri nâm 'âdîler 1373; —lerine Kapu Kethudâlığı gibi

1253; —liğinden neş'et 1455; — makūlesi 319; — ta'bîr olunan a'yânlar 724; — tâ'ifesi 1465

dergâh 92, 565n, 572, 695, 887, 893, 935, 1114, 1178, 1194, 1374, 1501, 1504; tashîh be— 457, 644; Hâdi's-sübül —ı 441; —ı 'âdâlet-destgâh 1424; —ı 'âlem-penâh-ı hazret-i Şehinşâhî 1334; —ı 'âlem-penâhları 1036; —ı 'azamet-destgâh-ı hazret-i Kibriyâ 1247; —ı Bâyezîd Hân 1343; —ı Cihân-bânî 504, 508n; —ı devlet-bârgâh 1082; —ı devlet-penâh 1326; —ı felek-bârgâh 495, 505n; —ı felek-bünyân-ı saltanat (mev'il-i emân) 385; mükrim-i zayfân-ı —ı felek-destgâh 1035; —ı felek-destgâh-ı Pâdişâhî 1130; —ı hazret-i Celîl-i Cebbâr 457; —ı hazret-i Hudâ 1309; —ı hazret-i Kibriyâ 947, 1310; —ı hazret-i Pâdişâh-ı İskender-nişân 1328; —ı hazret-i Pâdişâh-ı sitâre-sipâh 314; —ı hestî 1387; —ı Hıdîv-i felek-mikdâr 497; —ı Hilâfet-penâhî 106; —ı icâbet-penâh-ı hazret-i Kibriyâ 1460; —ı icâbet-penâh-ı hazret-i Rabbânî 1485; —ı icâbet-penâh-ı Kibriyâ 1036; —ı icâbet-penâh-ı Rabbânî 56, 1490; —ı iltifât-ı Şâhâne 644; —ı 'inâyet-dest-gâh-ı Devlet-i seniyye 553; —ı kerâmet-penâhları 879; —ı Kibriyâ-penâh 1408, 1418; —ı kibriyâ-penâh-ı Yezdân 1287; penâh-bürde-i —ı Lâ-yezâl 435; —ı mansūb 890; —ı Melik-i Müste'ân 421; —ı mu'allâ-bârgâh-ı Sultânî 1480; —ı Müyessirü'l-mürâd 1049; —ı Pâdişâh-ı Cem-haşem 1040; —ı Rabb-i Mu'în-i Lâ-yezâl 1500; —ı Rabb-i müste'ân 46; —ı Rabb-i Samed 75; —ı Rabbânî 137; —ı Saltanat 535, 579, 694, 887, 927; mesmūm-ı huddâm-ı —ı sipihr-iktidâr 1454; sayb-ı —ı şevket-medâr 1122; —ı Şehinşâh-ı 'âdil 183; ma'rûz-i —ı şevket-makarr 216; îstâde-i —ı şevket-'unvân 571; —ı übbehet-destgâh-ı 'âlî 1123; —lar 880

Dergâh-ı 'âlî 288; — Çavuş-başılığı 155; — gediklülerinden 954; — huddâmları 808; — kapucu-başıları 'idâdından 489; — kapucu-başıları 77, 89, 125, 120, 138, 139, 180, 459, 468n, 945; — Kapucu-başılığı 309, 474, 1276; — topcuları 140; — Yeniçeri Ağası 86; — yeniçerileri 848

Der-i 'adâlet-gâh/medâr; bk. İstanbul

Der-i devlet 74, 77, 99, 122, 133, 176, 207, 209, 216, 320, 342, 391, 482, 498, 565n, 567n, 575, 577, 595, 730, 731, 733, 755, 798, 950, 1035, 1040, 1074, 1114, 1128, 1240, 1319, 1345, 1348, 1406, 1425, 1446, 1450, 1454, 1466, 1492; —ı 'aliyye 1003, 1006; —âşiyâne 553; —eser 85; —i bülend-menâkıb 406; huddâm-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 375; —i ebediyyü'l-kıyâm tarafı 272; —intimâ 36, 295; —iştimâl 129; huddâm-ı —karâr 1493; —karâr 448, 1243; sem'-i huddâm-ı —makarr 1501; —makarr 377, 434; mâye-i isti'câb-ı vükelây-ı —me'âb 1455; —medâr 102, 133, 407, 443, 522, 536, 550, 561, 577, 615, 661, 1308, 1425, 1431, 1448, 1467, 1506; —mekîn 298; —merhûn 578; —nihâd 479; bk. ayrıca İstanbul

Der-i murâd; bk. İstanbul

dermân 1183; bî— 1355; mesâ'ib-i kadîmenize — 619; muglâb-ı — 1038; vâ-mânde-i — 1398

dermânde; —i bî-nevâ 1230; —i bînîş ü dîd 1235; —i hareket 815; —i kıyâm 815; —i lahza-i ârâm 813; —i lahza-i karâr 813

dernek 131, 169, 482, 1363; —ler 1214

ders 952; —i 'âmm 90

Der-sa'âdet 139, 162, 169, 176, 180, 283, 303, 346, 411, 417, 422, 458, 480, 592, 963, 967, 1003, 1007, 1018, 1023, 1083, 1439, 1445, 1448, 1451; —medâr 303; —perver 415; bk. ayrıca İstanbul

dervâze 505n, 1190, 1500; — civârı 501; —i 'afv 705; —i 'inâyet 705; —i Dâru's-saltana 737, 798; —i düstûr-i tereddüd 748; —i endûh 1407; —i fitne 1168; —i husûmet 164; —i irâdeleri 1259; —i keder 1407; —i musâlaha-i mü'ebbede 681; —i nâtıkası 806; —i nîm-beste-i fitne 1473; —i nîm-beste-i şerr 1473; —i sefer 659, 1435; —i Seray-ı hümâyûn 792; —i sitem-i bî-endâze 757; —i şikâk 1168; —i ümmîdi 1473; —i zulm-i bî-endâze 374, 757; —ler 429, 435, 488, 499, 505n, 614, 1394; —ler bi'l-cümle mesdûd 1412; —leri pîş-gâhı 486; —semtleri 484

Dervelli Bölük-başı (rehber-i kâffe-i fesâd) 85

derviş 1367, 1464; katl-i — 1367; müsâfir — 1464; te'azzüz/temkîn sâhibi bir — 1464; cem'iyyet-i huzûr-i —ân 145; Şâh-ı —ân 660; —ân 1391, 1464; —ânının mezhebi 1391; —i bî-berg 595; —i bî-nevâ 595, 1367; —i Buhârî 1511; —i şehân 660; —lere delâlet 525; —nihâd 86, 1456

Dervîş 'Abdullah Paşa (Vezîr, Niğde ve Sultân-önü sancaklarına mutasarrıf, Girid Eyâleti) 180

Dervîş Bey (Kerîm Bey-zâde, Müderris) 886

Dervîş Efendi (İmâm-ı Evvel-i Sultânî, Rumeli Pâyesi, Rumeli Kadı'askeri, bed-kîş) 44, 803, 1183, 1187, 1262, 1263, 1403, 1461

Dervîş Hasan Paşa (Koca-ili Mutasarrıfı, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Livâ'-i Karesi, Mîr-i mîrân, Bolayır muhâfazasında, Livâ'-i Çirmen) 515, 1429

Dervîş Mehmed Paşa (Bekir Paşa Mühürdârı, Mîr-i mîrân, Eskişehir Sancağı) 953

Dervîş Mehmed Paşa; bk. Mehmed Dervîş Bey/Paşa (Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Mîr-i mîrân, Van vücûhundan, Van Eyâleti ve Muhâfızlık)

Dervîş Mustafa Paşa (Dukagin mutasarrıfı) 149

deryâ 102, 528, 564, 565n, 1001, 1060, 1066, 1150, 1305, 1511; cânib-i — 486; dûr u dirâz-ı — 131; fenn-i — 243; gürisnegân-ı sükkân-ı — 1353; iktisâb-ı mehâret-i fenn-i — 691; ka'r-ı — 73, 1284; lücce-i — 183; perverde-i melâhim-i — 1284; rûy-i — 328, 489, 1214, 1362, 1466; sâhil-i — 299; serserî-güzâr-ı rûy-i — 214; telâtum-i — 1013, 1442; ümerây-ı — 513; zerk-ı — 1284; — cânibi 614; — cengi 680; —da ne kadar kum dakîkası 622; —dan katre mesâbesi 41; katreyi — gibi 483; — deryâ 'avâtıf-ı rûz-efzûnları 1230; — deryâ —i bî-pâyânlarından 1229; — deryâ şöhret-i kâzibe-i bî-asl/bî-ma'nâ 1466; —dil 118, 318, 744; — dümen alur mı 776; — gibi cûşân 485; — Kalemi 686; — Kapudanlığı 120, 489, 690; — keş-i keyf-i bî-teşvîş 749; — Ministirosu 1348; —peymây-ı heycâ 214; —peymây-ı mübâderet 1272; kütüblerini —ya ilkâ 721; —ya ilkâ 721, 727; —y-ı asker 1388; —y-ı asker-i cerrâr 1202; —y-ı âşûb 311; —y-ı âteş 1387; —y-ı 'azîmet 498; —y-ı benî-Âdem 137; —y-ı benî-Âdem'den kinâyet 249, 691; —y-ı bî-gerân 1205; —y-ı bî-gerândan nişân 1203; —y-ı bî-pâyân-ı rahmet-i Rahmân 528; —y-ı cinnet 1382; gavta-hâr-ı —y-ı dil-imâşî 1200; —y-ı fesâd 183; —y-ı fitne 311; —y-ı gayretleri 440; —y-ı gazab-ı Şâhâne 1075; —y-ı 'isyân 183; —y-ı kasd 498; —y-ı nev'-i insân 791; rûy-i —y-ı pür-şûride 1284; —y-ı şehâdet 200; gavta-hâr-ı —y-ı telâşî 1200; —y-ı tûfân-zede-âsâ 1197; — yüzünde 620, 1450

desîse/desâ'is 161, 167, 416, 651, 708, 898, 1161, 1243; envâ'-ı — 40; eşkâl-i — 1177; nîrenc-i — 1164; —den merâmları 717; — fennînde câhil olduklarını i'tirâf 1189; —lerine sûret 1351; târ u pûd-i fikr-i —perdâzlar 475

dest 448, 735, 1452; bâd-be-— 873; bâlâ-— 706, 1074; çîre-— 816; hem-— 138, 183, 584, 802, 810, 1078, 1130, 1198, 1303, 1313, 1347; tîz-— 790, 1061, 1420, 1469; 'aceze-i zîr-i —ân 722; zîr-i —ân 160, 269, 709, 1089, 1279; —-âhır-ı bezm-i mezâk 329; —ârây-ı makâm-ı Sadâret 713; —âşinâyî 1005; —ber-sîne-i müşâye'at 1321; —beste-i ibcâl 528; —beste-i kıyâm 527; —beste-i tevkîr 528; —bûs-i tebcîl 526; —bûs-i tekrîm 526; —bûsî-i sipâsdârî 1044; —bürdân-ı Saltanat 898; —bürd-i 'avn-i hazret-i Kahhâr 1367; —bürd-i celâdetleri 731; —bürd-i fîrûzî 731; —bürd-i muzafferâne 231; —bürd-i Nerîmâne 1284; —bürd-i satvet-i Pâdişâh-ı İslâm 1310; —bürd-i tesallutları 702; —cünbân-ı müsâberet 684; —dâde-i bey'at 1240; —dâr 1420; —dâr-ı bey'at 1362; —dirâz 473, 708 , 934; —dirâz-ı ızrâr 1262; —dirâz-ı isti'lâ 876; —dirâz-ı istîlâ 496, 1266; —dirâz-ı nehb 713; —dirâz-ı semt-i hıyânet 690; —dirâz-ı te'addî 294, 901, 1040, 1391; —dirâz-ı tegallüb 876; —lık 1259; —efrâz-ı du'ây-ı devlet 1271; —efşân-ı mâ-melek-i sâz u sâmân 104; —endâz-ı feth 1282; —endâz-ı fevz 1282; —endâz-ı intisâr 1282; —gîr 462, 777, 1389; —gîrî-i is'âd-ı imdâdlariyle 1125; —güşây-ı dergâh-ı Rabb-i Gafûr 313; — hattı 712, 834, 864, 1487, 1490; —hatt-ı Şâhâne 1219; kendi —hattıyle 1166; —hûş-i bâzîçe-i taşt (طشت) u hâye 910; —hûş-i mesâlihleri 1191; —hûş-i umûrları 1191; —i âhır 1408; —i âhır-ı meclis-i zindegânî 1200; —i âhır-ı bezm-i zindegânî 1494; —i bende-i kemter-bezâyı' 27; —i cellâdân-ı bî-emân 1391; —i cünbânî-i da'vet 428; —i dagal peyvestinde 1339; berhem-zen-i —i dirîğ/efsûs 530; —i düşmenân 493; —i ecel-i müsemmâ 181; —i emânet-peyvest-i düstûrâne 115; —i emânet-peyvesti 268; —i eziyyetleri 736; —i fetk ü hetki dirâz 1373; itâle-i —i gavâyet 1262; —i gavâyet 1275; —i habâsetler 517; —i hasret-peyvest 599; —i hevâ 102; —i hoş-târâc 1248; —i husamâ 1388; —i ızdırâb 1375; itâle-i —i idhâr 241, 690; itâle-i —i istîlâ 215; —i i'tirâz 1450; —i ibrâm 110; —i ikbâl 1503; —i iktidâr 716, 1481, 1504; —i İlhânî 628; —i istibdâd 913; —i kazâ 99, 567n, 1034; —i kazây-ı âsümânî 577; —i keff 644; —i kerâmet-peyvest-i Mülûkâne 1499; —i kifâyet 1414, 1434; —i kudret 99; —i kudret-peyvest-i Mülûkâne 503; —i kuvvet 369; itâle-i —i mekr ül-kîn 84; —i mi'mâr 197; itâle-i —i murâvedet 261; —i müsâleme 1234; —i recâ 106; —i rûzgâr 1509; —i selâtîn 650; —i Sipehsâlâr-ı emced 588; —-i tahvîl 644; itâle-i —i tama' 690; itâle-i —i tama' u âz 931; itâle-i —i te'addî 205, 703, 1490; —i tegallüb 126; itâle-i —i tegallübleri 1490; —i tehassür 1375; —i temâlükler 452; —i temşiyet-i merâm 1353; —i terakkub 110; —i tesallut 736; —i tetâvülü dirâz 757; itâle-i —i yağmâ 200, 1261; —i Züleyhâ 521; —kârî-i himmetleri 171; —keş-i iştigâl 578; —keş-i müvâlât 733; —keşîd-i âhır-ı sohbet 920; —mâl 527, 530n, 1120; —mâl-i mekr u âl 1169; —-mâye 532; —mâye-i 'akl 926; —mâye-i 'alâ 464; —mâye-i 'irfân 561; —-mâye-i 'izz 464; —mâye-i ârâmları 926; —mâye-i feyz-i bî-pâyânlarıyla hoşhâl 1051; —mâye-i hüner 561; —mâye-i imdâd 860; —mâye-i inbisât 112; —mâye-i murâd 376; —mâye-i necât 817; —mâye-i nisâb 1131; —mâye-i râhatları 926; —mâye-i re'fet-i bî-pâyânlarıyla hoşhâl 1051; —mâye-i selâmet 817; —mâye-i temdîd-i zindegânî 1245; —mâye-i vücûdlarımızı 1247; —mâye-i zafer 688; —nihâd-ı tesvîg 628; —nihâde-i seniyye-i insâf 218; —pîrây-ı mefâhir 1262; —pîrây-ı Sadâret 1080; —res 445, 451, 494, 498, 514, 519, 521, 577, 618, 667, 726,

738, 749, 764, 769, 796, 804, 821, 839, 860, 862, 871, 968, 1112, 1353, 1436; —resâ 521, 749, 764, 839, 904, 1081, 1467; —res olduğu akcalar 1508; —-res-i ahz 498; —res-i dâmen-i Mevleviyyet 86; —res-i diyâr-ı İslâmiyân 667; —res-i fursat 1384; —res-i gencîne-i merâm 1123; —res-i ihtirâ' 231; —res-i kudret 1385; —res-i mecâl 1385; —res-i ruhsat 769; —res-i zafer 1500; —sây-ı da'vet 1176; —şûy-i cân-ı şîrîn 104; — ü pâlar 101; tedlîk-i — ü pây 1390; — ü pâ-zen-i hâk-i ıztırâb 1067; — ü pâ-zen-i lücce-i dehşet 429; — ü pâ-zen-i lücce-i fikr 429; — ü pâ-zen-i lücce-i hayret 1309; — ü pâ-zen-i lücce-i ıztırâb 1309; —yârî-i 'avn-i Bârî 314; —yârî-i 'avn-i Rabbü'l-enâm 461; —yârî-i baht 824; —yârî-i delâlet 1189; —yârî-i devây-ı Vâhibü'ş-şifâ' 142; —yârî-i devlet 824; —yârî-i dînâr 151; —yârî-i dirhem 151; —yârî-i hançer 771; —-yârî-i himem-i bîgerânları 900; —-yârî-i himmet 826, 1080, 1371, 1426, 1472; —yârî-i himmet-i kâr-güzârîsi 603; —yârî-i himmet-i mûmâ ileyh 1031; —yârî-i himmet-i Mülûkâne 236; —yârî-i himmet-i müşârun ileyh 1456; —yârî-i himmet-i Müşîrâne 118; —yârî-i himmet-i müşîrîleri 915; —yârî-i himmet-i Şâh-ı cihân 111; —yârî-i himmetleri 1072, 1351; —yârî-i ihtimâm 1081; —yârî-i kazâ' vü kader 784; —yârî-i kuvve-i kâhire-i Şehinşâhî 106; —yârî-i mısbâh-ı feyz-ı Şehriyârî 25; —yârî-i mi'mâr-ı fazl-ı Hudâvend-i müte'âl 121; —yârî-i mi'mâr-ı himmet 246; —yârî-i mi'mâr-ı idrâr-ı/mi'mâr-ı lutf-i Şâhâne 1051; —yârî-i mu'cizât-ı şâmiletü'l-berekât 851; —yârî-i nâhun-i kiyâsetleri/rüşdleri 1490; —yârî-i Pâdişâh-ı İskender-menkabet 1418; —-yârî-i ricâl-i devlet 531; —yârî-i sa'y 1080, 1081, 1472; —yârî-i sa'y-i bî-şümâri 1314; —yârî-i sa'y-i kâr-güzârîsi 603; —yârî-i seyf-i ikdâmları 726; —yârî-i seyf-i kerrârîleri 1343; —yârî-i seyf-i Mahmûdî 1232; —yârî-i seyf-i mücâhedeleri 726; —yârî-i seyf-i müzîlü'l-hayf-i hazret-i Şehriyârî 1310; —yârî-i seyf-i Sultânî 1407; —yârî-i şemşîr-i dilîrî 1233; —yârî-i şemşîr-i satvet 1233; —yârî-i te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı Tâc-dârî 1449; —yârî-i tedbîr-i dil-pezîr 319; —yârî-i temşiyet-i Sadâret-şi'ârî 1319; —yârî-i terbiye-i isti'mâl-i hademe-i Saltanat 168; —yârî-i tevassutları 638; —yârî-i tevfîk-ı Rabbü'l-enâm 461; —-yârî-i tîğ 771; —yârî-i tîğ-i guzât 1502; —yârî-i tîğ-i kahremânîleri 557; —yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı gaflet 1379; —yâz-ı cesâret-i fuzûlâne 1096; —yâz-ı iştigâl 925; —yâz-ı mübâşeret 925; —yâzî-i ikdâm-ı kûh-endâzîleri 700; —zede-i 'inân 1122; —zede-i gârât 1047;— zede-i gâret 323, 431, 1248; —zede-i gâretleri 1305; —zede-i hasâr 576; —-zede-i igtinâm 1322; —zede-i igtisâb-ı 'adüvv-i nâ-fercâm 924; —zede-i ihtilâl 930; —zede-i ihtimâm 382; —zede-i intihâb 431; —zede-i intihâbları 1305; —zede-i intikâl 1319; —zede-i izmihlâl 1474; —zede-i kahr 450; —-zede-i mahv 1474; —zede-i nehb 323; —-zede-i şûriş 930; —zede-i tedmîr 450; —zede-i tîşe-i Hâdimü'l-lezzât 1455; —zede-i yağmâ 1246; —zede-i zarar 576; —-zen-i âlât-ı harb 1264; —zen-i âlât-ı kıtâl 1264; —zen-i âlât-ı nizâl 1260; —zen-i âlât-ı tırâz 1260; —zen-i âlât-ı itfâ 1267; —zen-i cesâret 1039; —zen-i dâmân-ı istîmân 382; —zen-i dâmen-i asîl 356; —zen-i dâmen-i istîmân 1281; —zen-i dâmen-i vekîl 356; —zen-i esbâb-ı dâr u gîr 1155; —zen-i hâme-i ibtidâr 433; —zen-i ibtidâ 774; —zen-i ikdâm 1389; —zen-i ilticâ 1147; —zen-i istimsâk 542; —zen-i iştigâl 1039; —zen-i müsâra'at 1316; —zen-i silâh 1257; —zen-i şurû' 774; —zen-i taraf-ı dâmân 1256; —zen-i te'essüf 1196; —zen-i tevessül 1147; —zen-i tîğ 485; —zen-i tüfeng 485; —-zeni-i top 1492; —zeni-i tüfeng 1492

destâr 880; bî— 1374; bilâ— 1253; bürehne-i estâr-ı — 1374; başımızda —ı 'âdî 1005; —ı âdî 835; —-ı zîbâ 588; rûz-merre —ları 807

dest-âviz; 'arz-ı — 958, 1004; nefâyis-i — 747; takdîm-i — 1467; —ât-ı seniyye pâzârı 724; —ler 1158; — vefenler 910

deste; ser— 1417; ser— be-destân 1215; ser— be-keff 1061; ser— urmuş 1097;

deste-câb; —i istikzâr 926; —i tafzî' 926; —larını der-ber 1387

dest-gâh 75; — binâsı 75; — Halîfesi 238; câh-ı vâlâ —ı 691; sanî'a-i —ı 383; —ı hayâl-perdâzîde bâfte 788; hem-deffe-i —ı ilf/istinâs 1129; —ı kağıd 72; —ı kâr u bâr 694; —ı mekr 365; —ı mel'anet 365; —ı murassa'-tarh-ı kâ'inât 671; —ı politika 1078; —lar 73, 981; câh-ı vâlâ—ları 313

dev 748

devâ/edviye 236, 529, 982, 1038; derd-i 'asîru'd— 451; muhtâc-ı — 111; maraz-ı bî— behânesi 1490; —cûyân 314; derdin —sı 1232; derde — temennâsı 412; —y-ı galîl 314; —y-ı kîmyevî misâl 171; —y-ı rûhânî 15

devâbb 675; tedârük-i — 1421; kendi bedenlerinden — istikrâ 1493

deve 49, 1462; mehâr tüvânâ — 49; — boynu gibi yılanları 1498; —de kulak gösterdikleri 1237; —ler 608; ciğer zımnında bir —yi mezbeha bırakdılar 477

devlet 10, 15, 38, 40, 43, 66, 78, 92, 95, 97, 98, 101, 118, 136, 141, 161, 163, 188, 206, 212, 222, 227, 239, 252, 255, 270, 279, 282, 295, 347, 352, 396, 399, 403, 415, 420, 421, 422, 450, 452, 455, 458, 469, 498, 544, 547, 548, 556,

566n, 567, 574, 575, 579, 583, 603, 631, 649, 683, 709, 713, 719, 725, 735, 747, 754, 769, 771, 795, 796, 804, 806, 821, 825, 837, 850, 858, 862, 914, 923, 980, 997, 1014, 1016, 1017, 1038, 1051, 1087, 1092, 1095, 1097, 1099, 1117, 1119, 1130, 1136, 1160, 1170, 1179, 1197, 1245, 1287, 1300, 1306, 1328, 1340, 1344, 1408, 1414, 1417, 1418, 1432, 1437, 1441, 1446, 1451, 1454, 1466, 1471, 1473, 1486; a'dây-ı — 478, 1153, 1155, 1280, 1454; 'adû-yi ashâb-ı — 1260; 'adû-yi — 509; âfet-i — 1405; 'amel-mândegân-ı ricâl-i — 226; 'âmme-i hududâm-ı — 1495; 'âmme-i ricâl-i — 789; 'arsa-i — 820; 'arz-ı dergâh-ı — 1374; asdıkây-ı — 713; a'yân-ı — 327, 784, 878, 1157; a'zam-ı mesâlih-i — 678; a'zam-i umûr-i — 62; 'azîmü'ş-şân — 370; bâde-i — 1152; bâ'is-i nevmîdî-i salâh-ı hâl-i — 825; bâ'is-i taklîb-i — 858; bende-i — 1237; berhem-zede-i sâz ü sâmân olan — 1170; ber-muktezây-ı şân-ı — 1505; binây-ı — 1328; bîşe-i — 1206; bünyân-ı — 499, 1237; cânib-i — 1114, 1123; câsûs-i esrâr-ı — 747; cenâb-ı — 1356, 1475; cûybâr-ı — 1164; cümle-i erkân-ı — 1255; cüz'-i a'zam-ı terkîb-i — 912; dâd ü sitâd-i umûr-i — 756; dâhil-i dest-i ümenây-ı — 842; dâ'ire-i — 1357; dakîka-şinâsân-ı — 78; dâmen-i — 738, 1401; dânâ-yı rusûm-i — 1425; dârû-yi kıtâl-i — 1378; dârûy-i hıred-fersây-ı — 1153; dekâyık-ı umûr-i — 911; devâhî-i — 40; de'âyim-i nizâmı — 1329; dest-efrâz-ı du'â-y-ı — 1271; dest-yârî-i — 824; dest-yârî-i ricâl-i — 531; devr-i dâ'ire-i 'uzamây-ı — 1508; dil-hâh-ı — 138; dil-hâh-ı vükelâ'-i — 1495; dil-i kâr-şinâsân-ı — 109; du'â-y-ı bekây-ı — 217; dühât-ı erkân-ı — 497; düşmen — 561; düşmen-i — 504, 696; düşmeni içinde, yılanı koynunda bir — 777; e'âzım-ı ricâl-i — 226, 1503; ecillâ'-i — 1350; efrâd-ı — 115; ehemm-i umûr-i — 241; ehl-i — 10; ekâbir-i — 604; emr-i — 93, 133, 1497; erâzî-i — 210; erbâb-ı — 588; erkân-ı — 34, 58, 191, 194, 227, 603, 636, 721, 728, 735, 737, 780, 789, 807, 812, 916, 920, 964, 1125, 1135, 1270, 1331, 1380, 1439; erkân-ı me'âlim-i — 642; evliyây-ı — 71, 80, 96, 586, 1370; fart-ı tehâlük 1341; fart-ı tehâlük-i mesned-i — 1473; fermân-ber-i evâmir-i — 166; fermân-ber-i nevâhî-i — 166; fevâ'id-i — 35; gayret-i — 821, 1506; gurre-i garrây-ı ufuk-ı — 1302; hademe-i aklâm-ı — 798; hademe-i — 173; hâ'in — 1027; hall ü 'akd-i mesâlih u sevânihde müşârun ileyh-i — 629; hall ü 'akd-i umûr-i — 1038; hamiyyet-i — 1506; hân-ı lezîzü'n-nevâl-i — 245; hâric-i yârâ-yı — 1156; hâtır-ı erkân-ı — 250; havene-i — 831; hayr-hâhân-ı — 566n, 575, 1173, 1251; hayr-hâh-ı — 555, 754, 1238, 1356; hıdemât-ı — 45, 62, 645, 1238, 1227; hısn-ı hasîn-i — 967; hil'at-i — 65; hukûk-ı ni'met-i — 1282; humyâze-keş-i cur'a-i — 1054; i'ânet-i — 61, 78; icrây-ı şân-ı — 1447; icrây-ı şükûh-i — 1447; idâre-i umûr-i — 65; ihyây-ı dîn ü — 1330; 'ilâve-i memâlik-i — 197; ikdâr-ı — 63; iksîr-himem-i ricâl-i — 525; inkılâb-ı — 1369, 1480; irâde-i — 61, 80, 93, 188, 887; irâde-i kātı'a-i — 78; îrâd-ı — 225; istihsâl-i esbâb-ı nizâm-ı — 1171; kâffe-i mütehayyizân-ı — 1324; kahkaha-fermây-ı ricâl-i — 882; kānûn-i — 1024; karâr-dâde-i ümenây-ı — 683; kârâgehân-ı — 412, 699; kâr-bendân-ı — 704; kârbendân-ı mesâlih-i — 1305; kâr-bendân-ı umûri — 1047; kârdânân-ı — 921; kâr-fermâyân-ı — 73, 99, 107; kelle-i bî— 1180; ketm-i serâ'ir-i — 24; kıvâm-ı — 1330; kîse-i idâre-i — 225; kulûb-i erkân-ı — 37, 79; kulûb-i vükelây-ı — 344; kûy-i murâd-ı — 963; kütüb-i — 1510; lâzime-i zimmet-i 'uhde-i — 255; levâzım-ı şân-ı — 105; lübb-i mesâlih-i — 747; mahsûs — 1451; mahz-ı ihlâl-i nâmûs-i — 933; mâlik-i darb-hâne-i — 521; mâlik-i zimâm-ı — 873; ma'lûm-i veliyy-i — 72; ma'lûm-i vükelâ'-i — 446, 591; manzûr-i dîde-i vükelây-ı — 224; ma'rûz-ı dergâh-ı — 1254; maslahat-ı — 47; ma'zûl ricâl-i — 453; medhûş-i girân-i rıtl-i — 1034; mehâmm-ı — 116; mekâsıd-ı — 96; mekâsıb-ı — 96; menâzım-ı — 647; menût-ı re'y-i — 781; merâsim-i — 23, 1455; merhabây-ı — 171; merkez-i dâ'ire-i — 866, 869; merkez-i — 627; mesâlih-i — 114, 338, 876, 1169, 1470; mevâdd-ı hırs-ı — 958; meydân-ı — 754, 816; mezâyây-ı umûr-i — 1273; mizâc-ı — 171, 228, 566n, 575, 1159, 1453; mugâyir-i kâvânîn-i cedîde-i — 234; mugâyir-i rızây-ı — 188, 1269; muhâfaza-i — 653, 802; muhâfaza-i nâmûs-i — 218; muhıll-i âyîn-i — 745; Muhyî-i — 1357, 1450; muktezây-ı kānûn-i — 235; muzırr-ı — 747; mübâşirân-ı — 38; müceddid-i — 1355; müdâhale-i umûr-i — 1403; müdîrân-ı umûr-i — 546; müdîrîn-i — 156; müsâ'ade-i — 92; müstevcib-i nizâm-ı mühâmm-ı — 641; müstevlî-i — 655; müstevliyân-ı dâ'ire-i — 898; müstevliyân-ı — 713, 736, 819, 1152; müstezâd-ı manzûme-i memâlik-i — 260; müte'ayyinân-ı — 148; mütehayyizân-ı ricâl-i — 240; müteneffisân-ı — 38; müteşahhisân-ı — 1125; nâ'il-i 'atıyye-i Sâhib-i — 1371; nakīsa-i şân-ı — 52; nakd-gerân-ı — 171, 707; nakd-i — 73; nâmûs-i — 215, 216, 228, 750; nâr-ı gazab-ı evliyây-ı — 85; nazar-ı kîmyâ-eser-i — 168; neş'e-i bâde-i — 1377; nev-hudûs — 1017; nezd-i — 80; nîk-endîşân-ı — 107; nîk-endîş-i cânib-i — 713; nizâm-ı — 16, 1096, 1163, 1355; nizâm-ı re'âyây-ı — 350; nuzzâr-ı — 239; nüfûs-i evliyây-ı — 70; pençe-zen-i — 1160; perâkende olan — 1170; perde-i âgāze-i — 441; perde-i gûş-i ser-i kârân-ı — 313; perîşân olan — 1170; perverde-i dest-i — 1455;

perverde-i ihsân-ı bî-gerân-ı — 1461; perveriş-yâfte-i — 1480; pîş-kârân-ı hum-hâne-i dâd ü sitâd-ı — 1359; pür-dilan-ı — 485; râh-ı — 658; râh u reviş-i vükelâ'-i — 1344; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 159; râz-i meknûn-i — 749; resîde-i sâmi'a-i — 34; resîde-i sem'-i vükelây-ı — 375; resm-i — 166, 564, 565n; rızây-ı — 89, 92; ricâl-i — 120, 149, 193, 216, 227, 232, 239, 334, 453, 454, 456, 519, 564, 565n, 689, 692, 773, 781, 832, 836, 847, 1016, 1143, 1158, 1162, 1175, 1255, 1273, 1331, 1437, 1444; ru'yet-i umûr-i — 113; rükn-i rekîn-i bünyân-ı — 746; sâhib-i — 118, 215, 1195; sâmi'a-der-i ru'esây-ı — 904; sâmi'a-i — 37; sâmi'a-i vükelâ'-i — 170; sâmi'a-zed-i ricâl-i — 788; sanâdîd-i ricâl-i — 244; sanâdîd-i vükelây-ı — 773; satvet-i — 178; sâye-i — 209, 1254; sâye-i feleksây-ı — 1170; sâz ü sâmân-ı mehâmm-ı — 1280; ser-i kârân-ı — 638, 727, 916, 1365; ser-i kârân-ı mesâlih-i — 326; sermâye-i — 995; sernümây-ı yek-cânib-i — 894; sevâmi'-i erkân-ı — 121; seyf-i — 1115; sudûr-i — 799; sûvâr-ı esb-i — 856; şân-ı — 202, 837, 1040, 1119; şûriş-i mesalih-i — 1038; şûriş-i nizâm-ı — 921; şürekâ'-i — 119, 763; tahsîl-i rızây-ı — 179, 467; taklîb-i — 948, 1325, 1353; taklîb-i sahra-i sengîn — 1410; takviyet-i — 1333; takviyet-i mizâc-ı — 1038; tanzîm-i menâzım-ı umûr-i — 1407; tanzîm-i umûr- — 1163; tarâc-gerân-ı — 102; tasarruf-i umûr-i — 958; tashîh-i — 1406; tasvîb-kerde-i erkân-ı — 448; tecdîd-i köhne-tırâz-ı me'âlim-i — 683; tebeddül-i sûret-i — 1482; tefvîz-i zimâm-ı umûr-i — 1434; tegayyürât-ı — 566; tekmîl-i nâmûs-i — 318; tesviye-sâz-ı mesâlih-i — 665; te'yîd-i — 850; tezelzül-i bünyân-ı — 317; tullâ'-i senâyây-ı — 728; uğur-i — 57, 920, 1400; ulu — 980; umûr-i — 113, 118, 655, 667, 829, 836, 886, 1179, 1273, 1425, 1434, 1474, 1481; usûl-i — 772, 1003; üftâde-i nazar-ı — 646; ümenâ'-i — 121, 1327, 1337, 1472; ümenây-ı — 457, 721, 728, 736, 1048; 'urza-i müsâmaha-i vükelây-ı — 52; 'uzamây-ı — 171, 217, 226, 468n, 594, 603; Vâris-i taht-ı — 198; vâsıl-ı sem'-i — 197, 473; vaz'-ı kavânîn-i — 643; vücûd-i — 15; vükelây-ı — 35, 51, 61, 62, 71, 137, 142, 161, 182, 298, 301, 333, 342, 346, 361, 391, 407, 420, 423, 435, 437, 446, 449, 452, 474, 488, 497, 498, 501, 502, 537, 560, 569n, 579, 596, 605, 643, 650, 684, 703, 733, 743, 763, 770, 773, 781, 783, 793, 832, 947, 1077, 1095, 1101, 1103, 1113, 1124, 1134, 1167, 1238, 1329, 1345, 1453, 1482, 1495; vükelây-ı umûr-i — 187, 312, 1239; yeke-tâz-ı 'arsa-i — 755; zevâl-i — 12, 1368; zamîme-i emlâk-i kadîme-i — 261; gürûh-i nev-—ân 1325; müşâreket-i —ân 256; nev—ân 862, 958; —ân 256, 258, 264; —ân-ı 'azîmetân 251; —ân-ı 'Osmâniyye 257; —ân-ı fahîmetân 251, 252, 256, 257, 258; —ân-ı müte'ahhidân 262; —ân-ı müte'âhidân 257; —ân-ı müttefikān 255, 261; —ân-ı müttefikān neferâtı 263; bî—ân kavm-i Yehûd 631; nev—ân vicdânında 1314; — askeri 1330; —ce 415, 449, 562; —ce i'tıbâra şâyân 349; —celik 729; a'yân-ı — dâ'ireleri 560; idâre-i umûr-i —den gāfil 1250; müdâhale-i umûr-i —den mütebâ'id 884; libâs-i —den ta'riye 825; — düşmeni olan küskünleri 1465; —e ahrâ 649; —e enfa' 649; —e fâ'ide-i 'â'idesi 949; —e hıdmet 1418; 'uzamây-ı —e intisâb 468; —e istîlâ 327; —e lâyık 1506; —e müte'allık 556; —e nâfi' 1407; — elden gitdi 1355; meslek-i —e mugâyeret îrâsı 279; —e nâfi' menâhic-i/mesâlih-i hayriyye müzâkeresi 1326; mezâyây-ı ahvâl-i —e vâkıf 1158; beyne'd—eyn 64, 210, 221, 272, 421, 423, 936, 1085; vükelây-ı mutlaka-i —eyn 220; —eyn 174, 219, 220, 251, 252, 254, 263, 274, 425, 559, 1096, 1099, 1347, 1431, 1444; —eyn cânibinden 935; —eyn murahhasları 399, 1445; şurût-ı —eyn-i mu'âhedeteyn 393; —eyn-i mu'âhedeteyn 394, 1105; tecdîd-i binây-ı ittifâk-ı —eyn 253; re's-i a'zây-ı —eyn hıdmeti 171; müteşahhısân-ı — gibi 327; 'uzamây-ı — gibi 687; ahvâl-i — güft-gûsu 769; —hâneniz 716; —i 'Abbâsiyye 187; Sâhib-i —i 'acz-menkabet 1126; —i 'âlî-mikdâr (kûh-temkîn ve zemîn-vekār olan) 315; de'b-i —i bülend-revâk 391; şu'ûnât-ı —i dâ'imiyyü'l-karâr 1435; cerîde-i zîb-i mehâmm-ı —i dâ'imiyyü'l-kıyâm 1461; —i dest-bûsî 1215; —i dîrîne 159; idâme-i mu'me'l-idâm-ı is'âd-ı —i ebed-bünyâd 1139; ricâl-i —i ebed-bünyâd 60; bende-i hâlisu'l-cenân ahlas-ı dâ'iyân-i —i ebed-bünyân 32; erkân-ı —i ebed-bünyân 27, 1353; kahr-ı kahremânî-i —i ebed-bünyân 292; kûteh-bînân-ı a'yân-ı —i ebed-bünyân 554; şerâfe-feşân-ı —i ebed-bünyân 1163; vükelây-ı —i ebed-bünyân 27, 56, 105; —i ebed-bünyân 33; bahşiş-i ecillâ'-i —i ebed-intimâ 119; hayr-hâhân-ı —i ebed-intimâ 331; rızây-ı yümn-ikt-izây-ı —i ebed-intimâ 181; ricâl-i —i ebed-intimâ 176; mesâlih-i —i ebediyyü'l-karâr 667; erkân-ı nizâm-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 155; hamiyyet-i —i ebediyyü'l-kıyâm câmi'ası 1327; gayret-i —i ebed-karîn 468n; vükelây-ı —i ebed-karîn 357; yakîn-kerde-i a'yan-ı —i ebed-karîn 912; ber-kā'ide-i mu'tâde-i —i ebed-kıyâm 812; vükelây-ı —i ebed-kıyâm 185; zâbitân-ı —i ebed-kıyâm 830; —i ebed-kıyâm 83; ricâl-i —i ebed-makrûn 830; emr-i kazâ-cereyân-ı —i ebed-ma'mûr 78; âyîn-i sa'âdet-âgîn-i —i ebed-müddet 154; kutb-i dâ'ire-i —i ebed-müddet 1330; şîme-i —i ebed-müddet 64; —i ebed-müddet 74; —i ebed-temkîn 162; a'yân-ı —i ebediyyü'd-

devâm 693; —i ebediyyü'd-devâm 990; kârdânân-ı —i ebediyyü'l-bekā' 587; —i ebediyyü'l-bekā 604; teveccüh-i —i ebediyyü'l-iclâl 1066; 'umûm-i a'yân-ı —i ebediyyü'l-erkân 424; Vâzı'-ı kavânîn-i —i ebediyyü'l-erkân 724; vükelây-ı —i ebediyyü'l-ihtişâm 427; der-i ifzâl-i —i ebediyyü'l-iclâl 1127; kârfermâyân-ı —i ebediyyü'l-iclâl 1405; ma'lûm-i vükelâ'-i —i ebediyyü'l-iclâl 1493; müstevlî-i —i ebediyyü'l-iclâl 717; de'b-i kadîm-i —i ebediyyü'l-ikbâl 953; hayr-hâhân-ı —i ebediyyü'l-ikbâl 859; mücârî-i —i ebediyyü'l-ikbâl 772; vükelây-ı —i ebediyyü'l-ikbâl 908; —i ebediyyü'l-ikbâl 803; dâhil-i 'urûk-ı/a'sâb-ı —i ebediyyü'l-karâr 747; kā'ide-i —i ebediyyü'l-karâr 855; mültecî-i dâru'l-emân-ı —i ebediyyü'l-karâr 255; ümenây-ı —i ebediyyü'l-karâr 487; —i ebediyyü'l-karâr 129; kâffe-i havene-i bed-hâhân-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 467; meşhûd-i hayr-hâhân-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 1455; resm-i —i ebediyyü'l-kıyâm 1150; kuvvet-i —i ebed-kıyâm 97; vükelây-ı ricâl-i —i ebediyyü'l-kıyâm 216; e'âzım-ı îrâdât-ı —i ebediyyü's-sebât 686; de'b-i dîrîn-i —i ebediyyü't-temkîn 408, 1428; resm-i dîrîn-i —i ebediyyü't-temkîn 1137; kârdân-ı —i ebed-makrûnları 678; cânib-i ser-i kârân-ı —i ebed-müddet 1482; kā'ide-i —i ebed-müddet 463; kānûn-ı —i ebed-müddet 1024; Memâlik-i —i ebed-müddet 73; habl-i metîn-i —i ebed-temkîn 1294; vükelây-ı —i encüm-sıfat 359; —i Fransa 93, 156, 851; —i hazret-i Muhammediyye 1408; —i İmperatorî 213; —i İmperatoriyye tüccârı 211; —i İngiltere 250, 257; —i İran 361; ser-i kârân-ı —i İranıyye 1506; —i İraniyye 295, 1337, 1339; perveriş-yâfte-i ni'am-i —i İslâmiyye 690; —i İslâmiyye 385, 544, 771, 1171, 1334, 1408, 1414; —i İslâmiyye'ye tevellâ 721, 728; mişkât-i —i istishâblarından/teveccühlerinden müstefîz 821; —i kāhire 1094; —i kâmile 1408; —i kâmile-i İslâmiyye 1409; —i kaviyy-i şevket-i 'Osmâniyye 963; şân-ı —i me'âlî-şân 358; —i mahfûza 1410; —i mahsûs 165; ricâl-i —i me'âlî-nisâb 249; simât-ı —i min'âm 235; —imin düşmeni 914; —i mu'ayyen 256; —i mu'ayyen hudûdları 252; —im uğuru 914, 923; umûr-i —i Muhammed 913; —i Muhammediyye 292, 538; —i Muhammediyye-i 'Osmâniyye 1357; nâmûs-i —i muhâfaza 332; —i muhtelle-i sâbık 1372; —i müsta'în 252; —i müstakılle 546; —i müstakılle-i müselsele 1408; —i müstecidde 416; —i müstecidde hey'eti 552; inkılâb-ı —i müsteniddesi 1456; —i müşârun ileyhâ 1139, 1451; —i müşârun ileyhâ vükelâsı 980; —i müteceddide 89, 912; —in erâzîsi 1105; —ı devletin muhâfazası 1331; nukūd-i hazîne-i —in fikdânı 1480; —in ta'rîfesi 1092; vaz'-ı —i 'Osmânî 1324; pertev-i 'âlem-tâb-ı —i 'Osmâniyye 221; resm-i kadîm-i —i 'Osmâniyye 1080; —i 'Osmâniyye (Devlet-i Muhammediyye olan) 23, 222, 292, 295, 300, 544, 583, 621, 623, 820, 1153, 1171, 1347, 1383, 1385, 1409; —i 'Osmâniyye ehâlîsi 222; —i 'Osmâniyye'nin mü'eyyidi/müceddidi 478; —i Pâdişâhî-i dîndâr 1285, 1287; —i Pâdişâhî-i dîndâr ve müteşerri' 1286; erkân-ı — irâdesi 905; —i ricâl 1437; —i Rusya 155, 219, 250, 251, 254, 261, 936; —i sâ'ire 1342; dergâh-ı 'inâyet-dest-gâh-ı —i seniyye 553; erâzî-i —i seniyye 559; memâlik-i —i seniyye 277; mesâlih-i —i seniyye 277; mübâşirân-ı —i seniyye 717; —i seniyye 434, 496, 575, 1375; —i seniyye askerîsi 544; —i seniyye-i 'Osmâniyye 487; —i seniyye-i İslâmiyye 416; etvâr-ı —i seniyye-i sermediyyü'l-karâr 348; —i seniyye-i sünniyye-i 'Osmâniyye 538; —i ser-efrâzı 1339; vükelây-ı —i sermedî-ittisâl 140; şân-ı —i sermedî-kıyâm 124; vükelây-ı —i sermediyyü'd-devâm 1328; —i sermediyyü'l-i'zâz 434; cemî'-i turuk-ı —i sermediyyü'l-karâr 908; nüsûm-i mukarrere-i —i sipihr-ihtişâm 536; kâr-bendân-ı dest-gâh-ı —i sipihr-iştibâh 1238; Şimn-i —i Şâhâne 508n; raht-ı —i şâmihu'l-erkân 1156; —i tekarrub-i Şâhâne 1312; 'arzı dergâh-ı —karâr 92; meydân-ı — kendülerine kalmak 1055; — küskünleri 775, 802; —i küskünleri olan ba'zı pelîdler 737; etrâf —ler 156; müttefik —ler 284; —ler 65, 72, 95, 156, 231, 264, 284, 369, 403, 407, 458, 469, 561, 564, 565n, 641, 732, 850, 996; a'dây-ı —leri 1020; binây-ı vücûd-i —leri 719; bünyân-ı —leri 658; dâ'ire-i zâhire-i —leri 762; devâm-ı —leri 1270; devr-i —leri 1295; gülzâr-ı —leri 1055; mesâlih-i —leri 659; müsteşâr-ı —leri 210; müsteşâr-ı emr-i —leri 572; nevbet-i —leri 1408; nizâm-ı —leri 160; ser-rişte-i —leri 1217; sudûr-i —leri 160; umûr-i zarûriyye-i —leri 74; zemân-ı —leri 762; —lik sûreti 997; vükelây-ı — lisânlarından 391; —lü 378, 506n, 585, 652, 835, 884, 1089, 1390, 1473; —lü efendim 835; —lüler 451; —lü sultânım 1474; cenâb-ı — me'âb 1057, 1355; —me'âb 1359, 1498; bâb-ı —me'âbları 948; hayr-hâhî-i — melekesi 563; — me'mûrları 92, 417; —mend 38, 1000, 1434, 1436; —mendân 769, 1139; — mesâlihinde mütecâhil/mütekâsi 1387; — murahhası 1432; — murahhasları 166; —serây-ı Saltanat 339; müttefîk-ı — şâyi'ası 983; — tashîhi 1391; — umûru 1418; selâtîn-i —yâr 17; — yolu 1265

Devlet-i 'aliyye 33, 40, 43, 47, 52, 56, 59, 61, 66, 69, 73, 75, 78, 89, 91, 94, 97, 99, 101, 106, 113, 125, 126, 136, 149, 161, 164, 168, 174, 178, 181, 182, 185, 187, 206, 210, 218, 222, 225,

228, 230, 234, 240, 249, 253, 255, 257, 261, 268, 275, 277, 279, 283, 286, 290, 292, 299, 302, 305, 308, 315, 318, 321, 331, 338, 341, 344, 346, 352, 356, 362, 364, 369, 370, 377, 380, 382, 390, 393, 396, 401, 406, 408, 411, 413, 420, 423, 426, 433, 444, 446, 449, 456, 458, 467, 468, 470, 481, 485, 486, 488, 494, 496, 498, 502, 506n, 508n, 532, 534, 544, 551, 558, 564, 565n, 566, 568n, 575, 578, 582, 592, 603, 605, 609, 646, 651, 658, 663, 667, 681, 688, 704, 709, 716, 720, 721, 723, 727, 730, 732, 736, 739, 746, 753, 755, 757, 763, 768, 770, 777, 787, 791, 794, 803, 821, 828, 830, 842, 845, 846, 849, 852, 860, 878, 887, 905, 908, 912, 916, 926, 934, 938, 949, 958, 963, 964, 970, 972, 983, 985, 989, 1003, 1005, 1012, 1014, 1018, 1023, 1030, 1045, 1047, 1051, 1054, 1058, 1077, 1084, 1085, 1088, 1097, 1099, 1104, 1106, 1108, 1112, 1115, 1117, 1118, 1119, 1124, 1126, 1130, 1133, 1136, 1139, 1153, 1159, 1168, 1171, 1174, 1177, 1185, 1189, 1194, 1206, 1222, 1233, 1236, 1239, 1274, 1288, 1310, 1325, 1328, 1331, 1332, 1333, 1336, 1344, 1347, 1353, 1359, 1363, 1368, 1375, 1379, 1383, 1395, 1399, 1408, 1413, 1419, 1425, 1427, 1431, 1433, 1435, 1436, 1438, 1451, 1465, 1473, 1479, 1482, 1484, 1490, 1492, 1495, 1506, 1508; ahvâl-i — 1171, 1379; bed-hâhân-ı — 1047; ber-muktezây-ı ‘uluvv-i cenâb-ı — 551; bünyân-ı — 1152, 1327; cânib-i — 206, 277, 422, 471, 482, 522, 940, 971, 1084, 1431; düşmen-i — 690; efrâd-ı evtâd-ı — 922; ekâbir-i ricâl-i — 978; emr-i — 356; emvâl-i — 1422; erâzî-i mağsûbe-i — 470; erkân-ı — 585, 921; erkân-ı erba‘a-i — 718; es-âs-ı — 1238; eşref-i turuk-ı — 725; evâmir-i — 149, 168, 1352, 1407; fermân-ber-i evâmir-i — 705; gayret-keşân-ı — 278, 1396; girîbân-ı — 1190; gül-çehre-i — 1481; gümâştegân-ı — 568n, 579; hadd-i ra‘iyyet-i — 348; hademe-i — 1141; hân-ı lezîzü'n-nevâl-i — 235; havâtır-ı ser-i kârân-ı — 294; havsala-i — 1059; hayr-hâhân-ı — 278, 315; heyûlây-ı matlab-ı — 585; hıdemât-ı — 188, 830, 1049, 1335, 1504; ‘ırz-ı — 828; irâde-i — 33, 356, 567n, 578; kānûn-i kadîm-i — 670; kâr-âgehân-ı — 285, 383; kāvânîn-i kadîme-i — 228; kavânîn-i mer‘iyye-i — 1139; lerziş-i bünyân-ı — 302; maslahat-ı — 281; matlûb-i — 289, 1125; ; memâlik-i — 75, 260; memâlik-i magsûbe-i — 964; me’mûrîn-i — 182; me’mûriyyet-i — 292; menâkıb-ı — 1207; merâtib-i — 1039, 1503; mesâlih-i dâhiliyye-i — 1086; mesâlih-i — 878, 1078; meslek-i — 278, 1344; meşâgil-i hâriciyye-i — 362; muhadderât-ı — 748; murahhasân-ı — 1492; müstevliyân-ı umûr-i — 574; müte‘ayyinân-ı — 63, 757; nâmûs-i — 828; nefs-i — 560; nevâhî-i — 168; nezd-i — 469; ni‘am-ı — 1255; nizâm-ı — 1475; perverde-i ni‘met-i celîle-i — 713; ricâl-i — 463, 520, 831; sâye-i — 984, 1376; serâ’ir-i — 532; serbesiyyet-i Memleket-i — 451; ser-i kârân-ı — 1407; sevâhil-i — 279, 1451; silk-i mülk-i — 263; silk-i serkeşân-ı — 1310; sûret-i kadîme-i — 1327; süferây-ı sâbıka-i — 979; sürâdık-ı ser-â’ir-i — 325; şân-ı — 615, 1492; taklîl-i kuvvet-i — 296; tedbîr-i umûr-i — 331, 653; temâmiyyet-i erâzî-i — 281; te’yîdât-ı — 581, 1415; ‘ukalâ’-i vükelâ’-i — 1339; ‘ulemâ’-i — 1043; umûr-i dâhiliyye-i — 1086; umûr-i — 832, 1057; umûr-i müte‘assire-i — 1504; ‘urûk-ı — 729; ‘uyûn-i a‘yân-ı — 325; ümenây-ı — 731, 1115; vekāyi‘-i — 331; vetîre-i — 326; vükelây-ı — 296, 421, 568n, 645, 720, 727, 732, 734, 845, 930; vükelây-ı umûr-i — 402; yağmây-ı ni‘amây-ı — 1053; za‘f-ı hâl-i — 1306; zıll-ı zalîl-i — 550; zîr-i himâye-i — 1108; — ahvâli 1492; — askeri 930, 937, 1058, 1116, 1118; — askeri nizâmı 222; — askerîsi 721, 1336; — cânibi 220, 380, 1352, 1365; — donanması 254, 260; — du‘âsını edâ 1371; — elçileri 413; — Elçisi 95, 369, 370, 1019; — erâzîsi 96, 175, 254, 275, 296, 298, 299, 401, 462, 686, 732, 1105, 1114; — esîrleri 938; hayr-hâhân-ı — gibi 1305; ümenâ’-i — gibi 1487; — nazînesi 220, 947; — hıdmeti 1007, 1479; — himâyesi 394, 1397, 1104; — hudûdu 96, 279, 411; —i bihbûd 1420; —i celiyyetü'l-meyâmin 1371; —i dâ’imiyyü'l-i‘zâz 425; —i ebed-bünyân 446; —i ebed-intimâ 344; —i ebed-peyvend 746; —i ebediyyü'd-devâm 426, 1450; —i ebediyyü'l-bünyân 700; —i ebediyyü'l-i‘zâz 386; —i ebediyyü'l-iclâl 371; —i ebediyyü'l-istimrâr 106, 174, 181; —i ebediyyü'l-karâr 305, 332, 361, 370, 935; —i ebediyyü'l-kıyâm 269, 1438; —i ebediyyü'z-zuhûr 285; —i Hâkānî 1334; —i îmâniyye-i ‘Osmâniyye 1294; —i İslâmiyye 379; —i muhalledü'l-ikbâl 700; —i Muhammediyye 542; —i sa‘âdet-intimâ 1338; —i sadâkat-kîş 352; vükelây-ı —i sermediyyü'l-iclâl 268; —i sermediyyü'l-istimrâr 487; —i ‘Osmâniyye 325, 543, 545, 1024, 1190, 1294, 1307, 1329, 1408; —i ‘Osmâniyye'nin Şehinşâh-ı ‘âlî-bahtı 251; — kal‘a muhâfızları 939; — kalyonu 938; âfitâb-ı —leri 987; — me’mûrları 92, 938, 939; — mesleki 1094; müstevliyân-ı — mezâlimi 316; — Murahhası 1446; — murahhasları 253; — mülkü 212; — mütegallibeleri 787; —'nin bekāsı 1330; —'nin bendesi 1400; —'nin emniyyet-i kâmile ile serbestiyyeti 412; —'nin emniyyeti 393, 394, 1105; —'nin hizmetkârları 1058; —'nin hudûd-i kadîme ile serbestiyyeti 412; —'nin ‘ırkı 772; —nin irâdesi 285; —'nin îrâdı 685; —'nin itâ‘atinde 1116; —'nin kemâl-i istiklâli 1089; —'nin kulları 1400; —'nin

kuvvet-i kāhiresi 356; —'nin maglûbiyyeti 1093; —'nin maslahatı 397; —'nin memâliki 255; —'nin mesâlih-i mülkiyyesi 344; —'nin mesâlihini iltizâm 1345; vâridât-ı —'nin muhâfazası 1331; —'nin musâlahası 1440; —'nin ricâli 316; —'nin sefâyini 938; —'nin ser-i kârları 316; —'nin serbesiyyeti 394; —'nin tegallübü 1394; —'nin temâmiyyet-i memâliki 1089; —'nin vasali (ya'nî mahkûm ve tâbi'i) 262; — nişânı 486; — ocakları 1372; — re'âyâsı 96, 240, 344, 347, 348, 349, 350, 419, 938, 1089; — ruhsatı 1115; — Sefîri 1338, 1339, 1343, 1348, 1375; — suları 381, 1128; — süferâsı 275, 842, 846; — şalopeleri 260; — tarafı 47, 1407; — tebe'ası 350, 1112; — tüccârı 349; — umûru 665; —'ye bâr 1470; —'ye hayırlu mevâdd 289; —'yi işgâl 1375; — zindânları 212

Devrân senindir türküsü 1327

Devriyye 1072; bilad-ı — 617; Mevâlî-i — 86; tarîk-ı — 1072

deyn/düyûn; ashâb-ı — 1248; bâr-ı girân-ı —1248; girânbâr — 324; —i kesîre 156; —i vâcibü'l-edâ 1049, 1322; —i zimmet-i kilk-i pâkîze-zebân 503

Dezastori [=el-Deseado, Prens, ebâlînin Kıral nasb eyledikleri) 1148

dıkk; mudukka-i 'illet-i — 589; —i'illeti 593

Dımeşk; —ı Şâm 55; Hatîb-i — 120

dîbâ 74

dîbâce 631, 1434; —i kârden-i mahab-şinâsân 696; —i kitâb-ı şâhî 640; —i sahâ'if-i makâsıd 634; —ler 535

Didaskalya denilüp 1349

dîde; feth-i derîçe-i — 512; halka-i — 1078; siyâhî-i — 1300; —dûz-i 'âlem-i ıtlâk 880; —dûz-i bitâne-i hâl olan rûbeh-hısâller 707; —dûz-i dem-i fursat 548; —dûz-i fursat 287; —dûz-i hasret 244; —dûz-i hulûl-i vakt-i nühzet 784; —dûz-i intizâr 1200; —dûz-i istinkâr 722; —dûz-i râh-ı intizâr 580; —dûz-i te'accüb 722; —giryân 1034; —güşâ 659, 801; —güşây-ı intizâr 1126; —güşây-ı şâhrâh-ı intizâr 927; —güşây-ı temâşâ 1261; —i 'alemiyân 131; —i 'âşıkān-âsâ 145; —i a'dây-ı bed-râ 640; —i âfîtâb-ı tâbdâr 442; —i basîret-intimâ 51; —i buğz 293; —i cânları 809; —i cihân-dîde-i Şâhâne 1230; —i dîğer ile ru'yet 1364; —i dil 809; —i dil-dâde-i hicrân-keşîde-misâl 31; —i dil-i bed-hâhân-ı hîre 697; —i dünyâ 1000; —i emel 464; —i fiten ü şûriş 64; —i hakāret ile nigerân 709; —i hased 293; —i hasret 431; —i ibtihâclar 504; —i insâf 166; —i izdırâ ile nigerân 709; —i mazlûm-âsâ 83; —i mehcûrân 183; kârîz-i —i mihnet-dîdeleri 1411; —i mûr 442; manzûr-i —i sayyâdı 1075; —i ser-encâm 451; manzûr-i dîde-i vükelây-ı — 224; fevvâre-i —leri 1202; —leri 1307; —lerinden eşk-bâr 457; —lerinden eşk-nisâr 1307; —lerinden hûn-efşân 1232; —lerini hem-hâl-i sehâb-ı hûnbâr 743

Dikili-taş 1266

*dikiş*i perîşân 507

dil 142, 183, 1156, 1229, 1350, 1364, 1384, 1475, 1500; 'âdî-i saht— 1352; âremîde— 1232; âsûde-— 1070; âşüfte— 1153; âzürde— 883, 927, 1473; beste— 447, 1436; bîdâr— 1387; bülbül-i — 1199; cây-gîr-i sâha-i — 668; ez-— 59, 82, 84, 305, 333, 442, 452, 495, 508n, 594, 604, 772, 798, 1061, 1067, 1078, 1108, 1131, 1164, 1190, 1238, 1394, 1400, 1424, 1447; fârig— 1386; hoş— 1351; hurrem— 1502; it-mînân-ı — 926; kec— 1072, 1385; nûr-i dîde-i — 1481; pâk— 1496; perîşân— 428, 483; rûşen— 872; rûy-i dil 346, 498, 605, 773, 1239; safha-i — 1344; sâmi'a-dâşt-i — 519; sebük— 750; sekîne-i — 926; seng-dil 1064, 1373; sengîn— 1474; ser-menzil-i kâm-ı — 879; sûhte— 1317; sûz-i — 799; sûziş-i — 421, 455; sürûr-i — 514; süveydây-ı — 1435; şîfte— 1424; şikeste— 799; şûrîde— 1385; tenvîr-i dîde-i — 1420; teskîn-i leheb-i — 1189; yek— 620, 622, 634, 714, 806, 1303; —âgâhî 1285, 748; mânend-i derûn-i ehl-i —ân 882; zümre-i ehl-i —ân 334; nigâr-ı —ârâ 957; sahrây-ı —ârâ 1142; şehr-i —ârâ 433, 759, 982, 1020; târîh-i —ârâ 524; şehr-i —ârâm 971; niyâm-ı —ârâmlar 600; serv-kad mahbûb-i —ârâmlar 574; —âzâr 931, 1496; —âzârlık-dan ferâgat 1497; ferzend-i —bend 104, 112, 121; —bend-i itâ'at 1082; —bend-i karâr 677; —bend-i te'alluk 1082; —beste-i 'amel 1379; —beste-i menâsıb 1189; —beste-i merâtib 1189; —beste-i te'alluk-i tâmm 333; —dâde-i husûl-i nef' 554; —deki yâreleri 1240; bende-i —fikâr 1248; vaz'ından —fikâr 883; —fikâr 1157, 1419, 1453; mahall-i —firîb 240, 690; şîve-i —firîb 1348; tavr-ı —firîb 1004; makālât-ı —firîbâne 1086; vaz'-ı —firîbâne 1336; tavr-ı —firîb-i nâzikâne 964; —firîb ke-limât 1149; elhân-ı —fürûz 1214; revâc-ı —fürûzu 698; revnak-ı —fürûzu 698; vaz'ından —gîr 889; —gîr 804, 1308, 1407, 1419, 1466; eser-i —gîrî 928; izhâr-ı sûret-i —gîrî 768; —gîri hâletinden 737; câmi'-i —güşâ 1223; tarh-ı —güşâ 688; —güşâ vilâyet 621; akdem-i —hâh 553; ber-vech-i —hâh 1495; ber-vefk-ı —hâh 110, 1344, 1372, 1376, 1435, 1441; ehass-ı —hâh 547; —hâh 1386, 1411, 1508; —hâh-ı 'âlî 1091; —hâh-ı asker 1403; —hâh-ı devlet 138; —hâh-ı hazret-i Pâdişâh 358, 1082; —hâh-ı hazret-i Şehriyâr-ı enâm 1030; —hâh-ı Pâdişah-ı İskender-serîr 121; —hâh-ı vükelâ/vükelâ' 384, 1125; —hâh-ı vükelâ'-i devlet 1495; hevây-ı —hâhları 93; kusvây-ı —

hâhları 1127; —hâhları 537, 802, 1195, 1362, 1376, 1506; —hâhları üzere temşiyet 1393; —hâhlarına râm 774; ferâğ-ı — hâsıl 1404; kahkaha-i —hıraş 1417; —hıraş-ı dehşet 1322; —hıraş-ı endîşe 1322; —hıraş-ı infi'âl 287; —hıraş-ı keder 287; kec—î 1462; seng—î 957, 1037; —i âhenîn 604; —i 'âşık-ı gam-dîde 31; —i 'âşık-ı şûrîde-âsâ 183; cerîde-i —i âşüftesi 599; —i bî-çâre 735; —i câhil gibi hâlî 435, 865, 869; —i cühhâl-sıfat 24; —i dâğdâr 388; bâr-ı girân-ı —i gayz-âlûd 930; —i habâset-serîrleri 708; —i hâsid misâl 171; süveydây-ı —i hazîni 799; sâha-i —i hurremleri gibi 1211; câ'il-i —i isâbet-makrûn 488; —i kâr-şinâsân-ı devlet 109; teşeffî-i —i mahzûn 451; zahm-ı —i mecrûh 450; —-i mü'min gibi 144; tebrîd-i —i müstehâm 1035; cezm-kerde-i —i nâ-be-sâmân 1246; —i nâpâk 627; zahm-ı dîrîn-i —i nâ-tüvân 1240; —i pür-dalâlet 53; dağdağa-engîz-i —i pür-halecân 1193; lehb-i —i pür-sûzu 1373; teşeffî-sâz-ı —i pür-teb ü tâb 330; —i pür-zuret 457; seng-i siyâhdan saht-terîn olan —i sengîn 374; —i sengîn 603; dağdağa-sâz-i —i sevdâzedesi 1473; reşâşe-pâş-ı —i sûzân 1228; —i tersân 820; —i vesvese-nâki 883; —lerde destân 332; —lerde mezkûr 416; —leri 1145; —nihâde-i 'azm 1326; süveydây-ı —misâl 150; —nihâde-i irâde 1326; büyût-i —nişîn 111; güftâr-ı —nişîn 1204; makâle-i —nişîn 681, 1401; —nişin 61, 86, 981, 1396, 1497; sedd-i —nişîn 144; târîh-i —nişîn 120, 146, 1509; tertîb-i —nişîn 671; vaz'-ı —nişîn 880; —nişîn ecvibe 806; —nişîn kelimâtî 1058; —nişîn müdâhenât 1355; —nişîn mümâşât 1355; —nişîn-elhân 20; semend-i —pesend 1420; nizâm-ı —pezîr 1328; şîve-i —pezîr 1311; târîh-i —pezîr 582, 1449; —rîş 1417; —serd-i inzicâr 1453; —serd-i kabûl 1453; —sîr-hân-ı lezîzü'n-nevâl-i feth 207; dil-sîr-hân-ı lezîzü'n-nevâl-i nusrat 207; —sîr-i nevâle-i mâl 876; —sîr-i nevâle-i menâl 876; —sîr-i ni'am-hâne-i istirâhat 244; —siz 750; —sûhte-i nâr-ı hecer 906; —sûhte-i nâr-ı keder 906

dilâver 194, 217, 229, 247, 260, 286, 492; nefer — 491; —ân 440; —ân-ı Bektâşiyân 1394; —ân-ı cânsipârân 41; —ân-ı İslâm 491; —ân-ı İslâmiyân 493; salâ-hân-ı —î 919; —î 439; —i yektâ-serveri 286; güçlü —ler 247; kuvvetlü —ler 247; —ler 194, 492; ocak-ı kadîm —leri 699; —lik 444; —lik dâdını icrâ 1063; fedâyiyâne —likler 644; — serveri 919

dilber 1226, 1317; ebrûy-i — 658; gamze-i — 658; hâl-i — 285; —ı dilber 285; — u hâl-i dilber 684; tavsîf-i ân-ı çehre-i —ân gibi 1296; —ân-ı semen-sîmâ 1255; leb-i — gibi pür-hande 1055

dilîr 1115, 1328, 1474; sâhib-i — 118; Vezîr-i — 35, 81, 168, 600, 715; gayret-i —âne 57; kevkebe-i —âne 33; sa'y-i —âne 57; vaz'-ı —âne 489, 948; —âne 444, 468n, 1284, 1394; —ân-ı cânsipârân 493; —ân-ı İslâm 442; —ân-ı ma'rekeârâ 1254; —ân segbânân 1416; dest-yârî-i şemşîr-i —î 1233; ibrâz-ı —î 1405; mâye-i —î 440; şîr-i bîşe-i —î 1500; zebed-efşân-ı —î 489; —î 442, 473; —i gayret-şi'âr 388; —i Nerîmân-gırînîş 440

Dilmarsiya [= Sudermania?) Dukası 853

dimâ/dimâ'; mûcib-i sefk-i — 293; sefk-i — 39, 49, 788, 1318; —i fâside-i şekâvet 178; —i muhkanayı ihrâk 323

dimâğ 518, 521, 815, 1145, 1388, 1406, 1436, 1462, 1481; âşüfte— 1229; ber-tarafsâz-ı — 1375; berzede-i — 870; bî— 885; fersûde— 560; hâbîde— 428; huzûr-i hazar ile âsûde— 625; intifâh-ı — 1041; isticmâ'-ı tevsen-i — 920; muhtellü'd— 662, 1388; muka"ar-ı — 1364; perîşân-sâz-ı — 1321; sâhib-i — 1129; ta'dîl-i — 1377; tahsîl-i — 586; zâ'ika-i — 746; serkelle-i hâm-kârân-ı bî—ân 884; teng-zarfân-ı bî-fe'ân 729; bî—ân-ı nâs 1397; bî—ân-ı Ocakluyân 747; hâm— çelebiyân 1381; —ı âlâ 1472; mest-i şeker-hâb-ı —ı âlây 1390; —-ı alay-ı lezâyiz 980; —ı âsâyişleri 1217; —ı cân 879; —ı cân-ı cân 1295; —ı cân-ı ins 1295; —ı cânları 930; günâm-ı —ı habâset-irtisâmları 553; —ı derkleri şûride 734; —ı dil-i cân 1295; —ı dil-i ins 1295; —ı dilleri 930; —ı dirâyetleri şûride 734; evc-gîr-i —ı hârre-i kuvvet 1229; —ı hevâ 1475; —ı huzûrları 1217; —ı iz'ânları 433; —ı mevhûm 1374; —ı muhtell 1401, 1509; —ı münîfleri 764; ihtilâl-i —ına hâml 817; tedennî-i —ı nahvet 705; —ında dâ'iye-i uhrâ 1407; —ında fesâd 101; —ında hevây-ı merâtib cây-gîr 98; —ı şu'ûr 433; hevây-ı —ı tesallutuna/vekâhatine tenezzül 1497; —ı tuğyânları 179; ihtilâl-i — iftirâsı 765; —lar 313, 1156, 1358; matmûra-i —ları 416; ihtilâl-i — şa'ibesi 1220; — u sürâğı kalmadığı nümâyân 957

Dimetoka 1081, 1121, 1128, 1187, 1355, 1365

Dimitraşko Bey-zâde (Rum kapu kethudâlarından ve kapu oğlanlarından, Boğdan Voyvodası Moroz[i] Bey-zâde'nin birâderi, Tarabya Merşali, hâ'in, bed-mezheb) 328, 329, 330, 331; — gürûhundan bir hâ'in-i âvîhtenî 326

Dimitri (Rum kapu kethudâlarından ve kapu oğlanlarından) gürûhundan bir hâ'in-i âvîhtenî 326

Dimyât 726, 1307

dîn 40, 227, 254, 317, 444, 574, 649, 683, 721, 728, 747, 754, 791, 821, 836, 850, 923, 1167, 1179, 1197, 1286, 1287, 1300, 1328, 1333; a'dây-ı — 268, 305, 410, 478, 508n, 581n, 598, 658, 763, 765, 1115, 1153, 1155, 1280, 1283, 1454; 'adûyi — 509, 711; ahkâm-ı — 11; 'anâsır-ı erba'a-i vucûd-i — 55; a'zam-ı mesâlih-i — 678; a'zam-

i umûr-i — 62; bî-dîn 561, 748, 759, 632; bir alay bî-gâne-i — 752; dâ'ire-i — 1357; de'âyim-i nizâm-ı — 1329; def'-i düşmen-i — 127; der-'uhde-i evliyây-ı umûr-i — 216; düşmen-i — 174, 194, 198, 216, 217, 228, 307, 424, 428, 453, 504, 690, 700, 845, 914, 923, 933, 1036; ehl-i — 446; e'imme-i — 205, 674; emr-i — 463, 1034; gayret-i — 821; gayret-keşân-ı — 1396; habîs-i bî— 1498; hâ'in-i bî— 420; hâric ez-dâ'ire-i — 376; havene-i — 831; hayme-i a'dây-ı — 605; hayr-hâh-ı — 555, 754, 1238; hıdemât-ı — 62, 645, 1238; hısn-ı hasîn-i — 967; icrây-ı — 212; pâseh-ı düşmen-i — 1309; kıvâm-ı — 1330; la'în-i bî— 429, 446; mahsûfu'd— 630; mehâmm-ı — 116; mel'ûn-i bî— 371; merâsim-i — 23; mizâc-ı — 11; muhâfaza-i — 653; muhâfaza-i nâmûs-i — 218; mukâbele-i düşmen-i — 218; muzırr-ı— 747; müceddid-i — 693, 1355; mü'eyyid-i de'â'imü'd-devleti ve'd— 1297; Müftî-i — 885; müsteşâr-ı emr-i — 572; râh-ı — 644, 658; reh-nümâyî-i pîşvâyân-ı — 540; sâhib-i — 462; sâ'ika-i ru'us-i düşmenân-ı — 616; selb-i 'alâka-i — 159; ser-bâzân-ı ma'reke-i — 440; tabur-i düşmen-i — 209; tâ'ife-i bî— 722, 728; takviyet-i — 1333; te'allüm-i ahkâm-ı — 709; tedbîr-i umûr-i — 653; tertîb-i revâbıt-ı — 635; tesviye-sâz-ı mesâlih-i — 665; te'yîd-i — 850; uğur-i — 46, 57, 920, 1400; umûr-i — 118, 1434; usûl-i — 19; —dâşlar 619, 621; —den berî eşhâs 817; —den bî-haber 759; — düşmeni kâfirler 748; —e ahrâ 649; —e enfa' 649; —e fâ'ide-i 'â'idesi 949; —e hıdmet 1418; —e hıyânet 914; —e lâyık 1506; —elden gitdi 1355; —e müte'allık 556; —e nâfi' 1407; —e nâfi' menâhic-i hayriyye müşâveresi/müzâkeresi 1326; ber-muktezây-ı teşârük-i —î 1053; emr-i —î 893; teşârük-i —î 308; vekâyi'-i —î 539; —î 656; —i âhar 1347; za'f-ı —i Ahmedî 1310; —i bâhiru'l-butlânları gibi nesh 419; düşmen-i —i dalâlet-nihâd 452; —i İslâm 496, 621, 938, 1415; —ime hidmet 914; —ime i'ânet 914; benim —ime yakışmaz 1471; —imin düşmeni 914; —imizin direği ta'bîri 653; nâmûs-i —i muhâfaza 332; —i Muhammedî 721, 728; —i Muhammedî'ye 'adâvetleri 504; e'imme-i —i mübîn 1298; menâr-ı —i mübîn 1280; menâr-ı envâr-ı —i mübîn 542; mu'în-i —i mübîn 462; nokta-i merkez-i dâ'ire-i —i mübîn 1286; nusrat-ı —i mübîn 455; te'yîd-i —i mübîn 963; uğur-i —i mübîn 458, 468n, 643; —i mübîn 914; —i mübîn-i İslâm 10; —i mübîn uğuru 923; —i mübîn yolunda 463; 'asabiyyet-i —iyye 1244; ahkâm-ı —iyye 1036; cihet-i câmi'a-i —iyye 624; evâmir-i —iyye 766; gayret-i —iyye 437, 759; icrây-ı gayret-i —iyye 428, 454; kavâ'id-i 'akâyid-i —iyye 709; lâyiha-i fâyiha-i —iyye 895, 897; mahz-ı hamiyyet-i —iyye 924; mu'âmelât-ı —iyye 1398; nevâhî-i —iyye 766; şerbet-i fünûn-i — iyye 52; tagyîr-i 'akā'id-i —iyye 1408; ta'lîm-i 'akāyid-i —iyye 229; umûr-i —iyye 895; ahkâm-ı —iyyeleri muhtell 1399; hasâ'il-i — iyyesi 1470; şe'â'ir-i —iyyeye bî-mübâlât 1508; — karındaşları 463; akca —lü yâdigârlar 449; kâlây-ı 'âlem-behây-ı — mebîti 433; hayr-hâhî-i — melekesi 563; — mesâlihinde mütecâhil/mütekâsi 1387; —siz 1382; —sizlik 1334; —siz pelîd 1427; — uğuru 914, 923; — umûru 1418; — yolu 1265

dînâr 209, 227, 306, 795, 813, 839, 856, 1000; çehre-i — 1301; dest-yârî-i — 151; esbâb-ı 'âdiye-i — 1481; harc etdiğimiz — 1059; hasret-keş-i rûy-i — 378; kîse kîse — 753, 1471; leb-rîz-i — 1306; nukūş-i sikke-i — 1435; sûrâh-ı fâreye hezâr — 1271; tashîh-i 'ayâr-ı — 667; tümen — 632; gül-feşân-ı —ı bî-şümâr 1320; hazîne-i —ı gibi 428; surre-i — ile meşhûn 1470; pençe pençe—lar 1323; —perest 496

Dinyeper Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

dirâyet 126, 281, 546, 629, 1088, 1306, 1328, 1363, 1392; ashâb-ı dâr 1258; rûşenây-ı rû-şinâsân-ı ashâb-ı — /dürbet 641; ashâb-ı — 1055; dürbet ü — 178; ehl-i — 699; erbâb-ı — 13, 78, 97, 1451; esâs-i — 1007; fart-ı — 1085; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1052; 'ilm-i erbâb-ı — 216; karâr-gîr-i zihn-i — 497; mahrûm-i cevher-i — 736; mahsûfu'l-'akl ve'd— 869; mâye-i — 547; mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı — 1018; muhavvel-i 'uhde-i — 1086; muktezây-ı — 1086; müsellem-i erbâb-ı — 222; nümâyân-ı erbâb-ı — 1290; sâhib-i — 182, 950, 959; sâmi'a-res-i — 217; vâdî-i — 580; —de bî-hemtâ 626; merd-i —disâr 784; dürbet ü —i teferrüd 1037; —kîş 1358, 1393; —leri 581n, 1158; erbâb-ı — lisânları 53; merd-i —mend 424; —mend 839, 1097, 1449; sûret-i —mendâne 282; süpürde-i 'uhde-i — resîm 629; — sâhibi bir âdem 844

dirhem 190, 209, 227, 244, 820, 839, 852, 1000, 1013; 'abdü'd-dünyâ ve'd— 892; dest-yârî-i — 151; hasret-keş-i rûy-i — 378; kîse kîse — 753, 1471; leb-rîz-i — 1306; nukūş-i sikke-i — 1435; tashîh-i 'ayâr-ı — 667; — dirhem cûyân 819

Dir'iyye (Necid Ülkesi'nde Yemâme Şehri'ne karîb, nuhûset-âbâd, makarr-ı dalâlet-nihâd) 46, 48, 51, 84, 1032, 1366; — cânibi 47; — dâstânı 523; — Havârici 740; — Kasabası 50, 1281

dirlikler 225, 684, 686, 1395; —i ref' 1332

Dirsinikli-zâde; bk. Tirsinikli-oğlu/zâde (Ruscuk A'yânı)

dişleri ışımaz 1395

dîv; mânend-i — 611; —dîvâneler 329; —hey'et 661; —hey'et hammâl ebtâlları 1376; —ler 1388

Dîvân; fesh-ı — 1028; güncîde-i râh-ı — 1360; Hâcegân-ı — 181, 588; ketebe-i — 465; nâm-ı nâmîlerine tertîb-i — 1507; —a gitmek 226, 687; —da dîvâne gibi 520; — Beyi 104; bâb-ı —hâne 1307; sâha-serây-ı —hâne 1354; —hâne 466, 1317, 1387, 1419, 1469; —hâneler 1324; —hâne resminde 974, 1005; —hâneye hulûl 1387; —ı bülend-erkân 175; Hâcegân-ı —ı hümâyûn 25, 296, 1430; —ı hümâyûn 105, 1040; —ı hümâyûn Çavuş-başılığı 1140; —ı hümâyûn Kalemi 833, 1333; —ı hümâyûn Kalemi ketebesi 174; —ı îşân 1027; —ı keyvân-eyvân 325; menâsıb-ı —ı me'âlî-erkân 154; —ı Mora 183; —ı mu'allâ-bünyân 105; —ı mu'allâ-erkân-ı Pâdişâh-ârâ 103; —ı müşârun ileyh 712; —ı Süleymânî 1369; —ı şerîflerinden 1024; müzâvele-i a'mâl-i —î 636; elbise-i —iyye 588; esvâb-ı —iyye 232; menâsıb-ı —iyye 154, 953; mevâdd-ı —iyye 32; umûr-i —iyye 115, 181; esbâb-ı —iyye-i 'uzamâ' 688; — Kâtibi 1488; — Kîsedârı 464; — kitâbetleri hıdmetinde 1066; — şi'ir 1509; — Tercemânı 386, 407, 748, 1095; — tercemânları makāmı 1005; — Tercemânlığı hıdmeti 387

dîvâne 567n, 758, 1164, 1195, 1385; bî-dîn — 759; mânend-i seg-i — 701; mutbık-ı — 809; tâ'ife-i —gân 102; —gân 80, 759; —gân gürûhu 101; —gân süvârî 759; — gibi 429, 430, 520, 1199, 1202; — gibi sıçrayarak 1469; —i lâ-yu'kal 1129; dîv—ler 329; —ler 750; —lik 804; — misâl 1229, 1388; —mizâc 909; —şıfat 1197

Dîvân-ı Hâfız ta'lîmi 880

Dîvân-yolu 748, 814, 856, 1266, 1311, 1367, 1395, 1402; — etrâfı 1267

dîvâr 388, 1271; der u — 144, 240, 1389, 1403, 1417; nakb-ı — 1389; —ı sabrları/sekîneleri 1269; —ı Seray-ı hümâyûn 1258; der u —ı tezyîn 689; —lar 967, 975; der u —larını rahnedâr 826; der u — u bâmı 1389

divel 73, 253, 413, 416, 546, 731, 963, 983, 1009, 1088, 1451; âdâb-ı mu'tebere-i — 419; ahvâl-i — 1129; âşinây-ı rusûm-i — 1342; a'zam-i 'âmme-i — 371; âzmâyiş-kâr-ı ahvâl-i tabâyi'-i — 1445; beyne'd— 66, 231, 343, 415, 688; Dânâ-yı dekāyık-ı ahvâl-i — 114; etrâf-ı — 543; etvâr-ı hamse-i — 681; hılâf-ı merâsim-i — 399; inkılâb-ı ahvâl-i — 254; kâffe-i — 455, 688; kā'ide-i — 253, 1091; kā'ide-i ihtiyâtıyye-i — 279, 302; kā'ide-i mer'iyye-i — 1091; mahzen-i esrâr-ı — 291; mugāyir-i âdâb-ı — 485; tertîb-i revâbıt-ı — 635; —den bir devleti 968; — elçileri 346, 349, 352, 399, 458, 564, 565n, 722, 728, 837, 846, 1052; — elçileri ma'iyyetleri 344; — himâyesi 345; —i Avrupa 174, 213, 220, 250, 402, 559; —i Avrupa mesâlihi 1078; —i Avrupa'nın nizâmları 249; —i bahriyye 1448; —i ecnebiyye 846; —i ecnebiyyenin mu'âhedâtı tahrîrleri 1273; —i Efrenciyye 222, 543, 545; —i erba'a 268, 1127; kā'ide-i —i gālibe 1116; —i gālibe 94; —i küffâr 294; —i memâlik-i ma'mûre 270; —i mevcûde 254; —i mu'azzama 1024; —i muhâribîn 419; —i Nasârâ 66, 174, 344, 977, 997; —i Nasârâ kavâ'idine ircâ' 831; —i Nasrâniyye 622; a'zây-ı —i sâ'ire 250; —i sâ'ire 94, 222, 240, 251, 256, 263, 277, 422, 496, 543, 561, 689, 730, 846, 850, 987, 995, 1339, 1474, 1503; —i sâ'ire ehâlîsi 371; —i sâ'ire elçileri 985; —i sâ'ire-i Avrupa 160, 223; —i sâ'irenin nizâmları 254; —i sagīre 94; tekâlîb-i —i sâlife 1385; —i selâse 257, 295, 559, 994, 998, 999; —i şedîdü'ş-şekîme 94; —i şimâliyye 404, 1112; —i uhrâ 72; ihtiyâtıyye-i — kā'idesi 303; — konsolosları ma'iyyetleri 344; — maslahatı 354; — me'mûrları 136

Diversiyon/Diverşiyon [=Diversiyon); — kā'idesi 568n, 578; — tarîkı 252

Divriği 801

diyânet 48, 118, 146, 189, 318, 463, 530n; ashâb-ı — 194; ber-muktezây-ı — 573; esâs-ı bünyân-ı — 209; ferîza-i 'uhde-i — 1258; icrây-ı âyîn-i — 263; icrây-ı vâcibe-i — 1252; kabûl-i — 220; kemâl-i — 152; mâye-i — 108, 1003, 1067; muktezây-ı — 1087; mütehallî-i hilye-i — 334, 336n; terk-i — 250; 'uhde-i — 1329; vâcibe-i zimmet-i — 215; —behîç 1361; —den âtıl 638; —e münâfî 893; lâzime-i zimmet-i — irtisâmlar 832; —le ittisâfı 1478; diyâr-ı — medâr 1280; huddâm-ı —perver 1076; — şanı 1508; — şâyi'ası 1465

diyâr 49, 73, 74, 148, 155, 158, 201, 551, 627, 914, 923, 1018, 1115, 1136, 1343, 1464; âvâre-i — 271, 1237; geşt-i — 212; hâlî 'ani'd— 417; tahrîb-i — 630; terk-i — 571, 633; zamîme-i — 707; — boyarlarını müte'accib 1508; — ehâlîsi 37; —ı A'câm 90; —ı 'Acem 96; —ı 'adem 1496; —ı agyâr 992; —ı âhar 73, 101, 993, 995, 1061; —ı Alaman 212; —ı Alaman semtleri 174; —ı ba'îdetü'l-ağvâr 151; —ı Boğdan 199, 219; —ı diyânet-medâr 1280; —ı eb'adları 542; —ı ecânib 73; —ı ecnebî 992; —ı Efrenc 1087; —ı gurbet 323, 1076, 1131, 1248; —ı hâliyetü'l-hıyâr ıstılâhı 1359; destres-i —ı İslâmiyân 667; —ı İslâmiyye 170, 240, 689; —ı İslâmiyye re'âyâsı 249; —ı küffâr 1024, 1349; silsile-i —ı mağsûbe 709; —ı Mısır 271, 569n, 595; —ı Mısrıyye 126, 165; —ı nekbet-medârları 456; —ı Ongurus 1343; —ı 'Osmâniyye 226; —ı pür-idbârları suyuna 500, 508n; —ı Rusya 204, 251, 254, 584; —ı sâ'ire 167; —ı Şâm 128; —ı Şâmât 221; —ı şarkıyye 294, 1069; —ı şimâliyye ricâli 1256; —ı şimâliyye sükkânı 1380; —lar

49, 73, 205, 317, 417, 446, 578, 736, 1281, 1358, 1362, 1371, 1411, 1425, 1487; hânumân-sûz-i iktidâr-ı —ları 415; —ları cânibi 1372; — ların imzâsı 652

Diyârbekir 188, 599, 630, 702, 947, 953, 1064, 1124; — Eyâleti 35, 129, 186, 187, 946, 1350, 1461; — Kazâsı 86, 1072; — Mevleviyyeti 86; —Mutasarrıfı 945; — tarafları 47; — Vâlîsi 188, 1064, 1065, 1124, 1429, 1461, 1479

diyet; bî-erş ü — 701; —i zimmetime 1322

Dizdâr 167, 247; —ı rûh-i revân 702

dizlerimizin bağı çözülmekle 662

Dobret Âred; bk. **Ader** [=Robert Adair, İngiltere Ministerosu, Murahhas ve Elçi)

Dobril [=D'Oubril, Rusya Sefîri, Rusya Murahhası) 342, 351, 372, 392, 393, 395, 396, 398, 399, 1105

dokuz dolanmağa başlayup 1469

Dokuzuncu Bölük Kışlası 1257, 1386

dolab 996; sehlü'l-idâre — 690; —a ilkā 996; —a vaz' 996; bâr-keş-i — gibi ser-gerdân 1098; —ı ihfâ 861; —ı tesâmüh 861; — kûşesi 863; Hindî-kârî —lar 978; kütüb-hâne misillü mücellâ/müzeyyen —lar 976; sehlü'l-idâre —lar 240; —lar (içleri ağaçdan ıskarâlı takım takım) 975; —lar 1070; —lara ta'biye 975; dönme —ları 996; kanadları tel örme fıkra fıkra —lı 974

dolandırıcı gibi 1323

Domuz-deresi 1144; — ta'bîr olunan mahal 459

donanma 153, 181, 185, 198, 211, 214, 252, 255, 259, 481, 552, 846, 1008, 1029, 1112, 1117, 1432, 1439, 1487; eşir'a-i sefâyin-i — 259; nizâm-ı — 241; topçeker on iki kıt'adan 'ibâret bir — 254; umûr-ı — 106; — askeri 481; —ı giceleri 1014; — kumandanı 1118; —lar 214, 220, 259, 380, 480, 507n, 598, 1091, 1341, 1484; — mâddesi 547; nizâm-ı —ının vikâyesi 258; câ-be-câ — sefîneleri 381; — sefîneleri 214, 1029; müttefik —sı 181; —sına süvâr 1106; ince — takımından ma'dûd kayıklar 938; mükemmel — tertîbi 566n, 576; —yı 'Osmâniyye 258; —yı devleteyn 256; —yı Fransa 259, 1145; —yı İngiltere 259; —yı küffâr 198; —yı mu'ayyen 252; —yı Rusya 256, 259; —yı zafer-intimâ 600, 1284; —yı zafer-peymâ 357

Donanma-yı hümâyûn 59, 185, 208, 213, 241, 260, 355, 358, 390, 463, 494, 600, 690, 1030, 1150, 1221, 1268; esbâb-ı müdâfa'a-i bahriyye-i — 458; — hıdmetleri 350; — kalyonları 241, 1444; — mülhakātı 482; — sefâyini 263, 481, 1269; — sefîneleri 494

Dondal [=Vandales] Kıralı 854

dondurma verilmek 987

dost 164, 251, 288, 300, 340, 353, 413, 438, 470, 487, 492, 504, 634, 853, 854, 1345, 1443, 1446, 1450, 1475; elzem-i — 370; enzâr-ı — 240, 689; kadîm — 370; kadîmî — 341; muvâfık — 487; nezd-i — 1222; pesendîde-i — 688; lisân-ı —ân 380; mu'âvenet-i —ân 634; nevâhî-i kulûb-i —ân 480; menviyyât-ı —âne 1015; mu'âmele-i —âne 261, 1006, 1117; sûret-i —âne 417; —âne 201, 257, 346, 420, 434, 486, 559, 1452; —âne ifâde 421; irâde-i —ânesi 1085; 'ind-i —ânesinde rû-nümûn/zâhir 964; — devlet 415, 561, 850; — devletin vülâtı 1118; — devletin vüzerâsı 1118; düşmen-i —edâ 770; —ı muvâfık 634; 'akd-i —î 470; 'arz-ı —î 182; bast-ı mukaddimât-ı —î 1003; bünyân-ı —î 963; ferîza-i zimmet-i —î 963; ibrâz-i resm-i —î 275; izhâr-ı merâsim-i —î 1014; kazıyye-i sâdıka-i —î 163; kıdem-i —î 1444; merbût-ı habl-i metîn-i —î 257; merkez-i —î 849; mu'âmelât-ı —î 936; mu'âmele-i —î 174, 849; mu'âmele-i kemâl-i —î 167; muhavvel-i —î 219; murâ'ât-ı —î 1439; rabt-ı ribka-i —î 487; sûret-i —î 296, 485, 487; şerâ'it-ı —î 1117; şîve-i —î 75; —ı dost 634; şurût-ı —î 106; —ı düşmen 634; —ı düşmen-kâm 301; —ı kadîm 1344; —ı sâdık 481; —ı tabî'î 278; —kâmî-i âsâyiş 437; —kâmî-i istirâhat 437; —kâmî-i mezâkk-ı emânîleri 638; —kânî-i ikbâl 339, 706; —kânî-i kâm-rânî 339; ulu —lar 369, 1027; —lar 257, 849, 1105; —luğa lâyık 985; —luğa münâfât-ı zâhir 1104; —luk 274, 341, 396, 487, 495, 499, 852, 1003, 1009, 1012, 1027, 1487; —luklar 420, 506n; —luk sûreti 279; —luk şurûtu 296; —luk tarîkı 298; haşmetlü hürmetlü —umuz 854; haşmetlü rağbetlü —umuz 853, 854; haşmetlü, miknetlü ulu —umuz 851; düşmen-i —nümâ 268, 413, 729, 1093, 1237, 1338; —una dost 771

Dökücü; —başı 238; —başılık 238; —ler 238

döküm-hâne 971

dönüm 226

Drasde [=Dresden] Şehri 1015

du'â 7, 55, 107, 324, 463, 466, 513, 566n, 575, 635, 759, 836, 837, 898, 982, 1044, 1147, 1150, 1270, 1310, 1418; bed— 739, 1155, 1189, 1279; derûnî — 1418; dü-dest-i — 972; hayr — 1244, 1218; iltimâs-ı — 1308; isticlâb-ı hayr— 1254; mazanne-i isticâbet-i — 1076; merci'-i bed— 1155; muhtasar — 836; mü'essir — 836; takdîm-i — 1455; —cıları 594; ensesinden bed— gibi yetişüp 1075; —hânî 44; hayr —lar 507n, 1218, 1239; —lar 857, 1440; evvelkilere — okudup 1154; — okudup 596; — vü nidâ 55; —y-ı bekāy-ı devlet 217; —y-ı bi'l-hayr 1279; —y-ı bi'l-hayrlar 504; —y-ı ebrâr-âsâ 26; celb-i —y-ı hayr 517; —y-ı hayr hizmeti 1233; —y-ı hulûs-ihtivâları 1434; —y-ı ıhlâs-iktirânları 1461; —y-ı icâbet der-kafâsı 1457; —y-ı nusrat 186; —y-ı ricâlullah gibi 1063; —y-ı sâ'il-i cer-

râr gibi 498; —y-ı selâm 186; —y-ı tezâyüd-i ferr-i/şevket-i Pâdişâhî 1023

duba 972n

Dubnice (=Vonitza, Arnabûdluk civârında vâki') 260, 263; — mahalli 1118

Dubravnik/Dubravenedik (Bosna hudûdundan) 175, 261, 298, 299, 352, 393, 400, 1104, 1105, 1107; — cumhûru 261, 1018, 1108; — erâzîsi 300, 353, 1088, 1105; — gümrüğü 1105; — hudûdu 185; — Kal'ası 296; — Konsolosu 1107; — Limânı 298; —lü 262, 299, 351, 353, 1107; —lü bayrağı 1107; —lü memâliki 298; — lü'nün muhâfazası 300; — meb'ûsu 1109; — memâliki 300; — memleketi 298, 299, 352; — re'âyâsı 174, 262; — tâ'ifesi 1104; — Ülkesi 418

dûdmân 103, 244, 246, 784, 1286; berbâd-sâz-ı — 1313; sıgâr-ı —ı Bektâşî 905; —ı Bektâşiyân 886; —ı Bektâşiyye 1257, 1381; —ı hıyânetleri 1269; —ı hidâyet-'unvân-ı Cihânbânî 23; —ı mu'tenâ 246; —ı murabbây-ı kamer 900; —ı râsihu'l-bünyân 852; —ı saltanat-iktirân-ı Hâkânî 640; —ı sultân-ı Saltanat 873

duhân 154, 226; Emânet-i Gümrük-i — 840; iş'âl-i — 1155; şurb-i — 1471; tîregî-i — 1390; —cılık 894; müzâhame-i —dan sersâm 1063; — Gümrükcüsü 602; —furûş 154; kazîb-i (قضيب) —ı 1420; şürb-i — töhmeti 1154

duhter; —ân-ı perî-simâyân 566n, 577; —ı bedahter 957, 1038; resîde-i hadd-i bülûğ olmuş bir —i dîğeri 956; —i dîğer 1037; —i fehunde-ahter 1460; —i sa'd-ahter-i 'âlem-ârâ 1457; — i sa'd-ahteri Fâtıma 1460

Duka 1020; —lık 562, 1021; — nasbiyle 990

Dukagin mutasarrıfı 149

Dunepey Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Dupon Ceneral (Françe cenerallerinden) 1341

dûrbîn 1446; âyîne-i —ân 486; —âsâ 132; —i 'akl-ı sâkıb 471; —i derrâke ile fehm/iz'ân 1392; —i dîde-i rûhâniyyet 660; —i istibsâr 185

dûr-endîş 426, 828, 1158, 1358, 1392, 1435, 1437, 1480; hıred-mendân-ı —ân 315, 622; —ân 414, 772, 731, 1325, 1412; derk-i —ânelik; —ân-ı a'yân 921 1377; — bir kimse 1427; — olmayan ba'zı ser-i kârân 771; — olmayan kimseler 830; — olmayan mukarrebîn 846; — olmayan vükelây-ı Saltanat 846; —ler 1132

dûş 537; —i fukarâ 184; —-i hamiyyet 914, 923; —i hammâl 891; —i hammâldan kürsîsini alup vaz' 889; —-i himmetine tahmîl 784; —i iclâl 466; —i iktidâr 186; —i isti'dâd 120, 384, 1077; —i istîhâli 391; —i liyâkat 185, 959, 1039; —i liyâkat nâ-pûşu 391; —i liyâkat-intimâları 887; —i liyâkat-pûşları 588; —i liyâkati tezyîn 538; —i miknet 186; —i Sadâret-penâhî 112; —-i ta'zîm 466; —i zimmet 110; —zîb-i dellâl 864

Düğmeciler içine varıldıkda 835

dühât 844, 961, 1078, 1160, 1379; —i dehyâ 1435; —i erkân-ı devlet 497; —-i zemâne 340, 603; —i yegâne 1159; — ve mûşikâfân 751

dükkân/dekâkîn 111, 143, 154, 323, 360, 799, 849, 981, 1138, 1266, 1267, 1275, 1417; —ı habbâzân pîş-gâhları 154; mükellef/müzeyyen —i vâfire 972; — kepengleri 360; medha şâyân —lar 1010; —lar 345, 484, 1247, 1266, 1416; —ların dûd-i kebûdları 1403; — pîş-gâhı 154, 1373

dülbend 74, 995; —ci 345

dülger 237; — zümresi 794

dümen; deryâ — alur mı 776; — gibi dümdâr 1215

dünyâ 14, 16, 21, 104, 128, 719, 818, 831, 893, 919, 961, 1279, 1317, 1361, 1388, 1392, 1478; aksâm-ı erba'a-i — 221, 542; 'alâka-i — 896; 'âlem-i — 594, 695; dâr-ı — 725, 896; dâr-ı nâ-pâydâr-ı — 1464; dâru'd-darb-ı 'ayâr-hâne-i — 590; dîde-i — 1000; ferr-i — 857; fûshat-seray-ı — 640; giyâr-ı — 896; hâmis-i behişt-i — 1213; hubb-i — 13, 595, 896, 1424; hutâm-ı — 890; köhne — 1508; mehabbet-i — 897; müddet-i 'ömr-i — 1288; pehnây-ı — 442; pürhabbe-i hubb-i hutâm-ı — 718; sâhil-i — 817; sahn-ı — 961; terk-i dağdağa-i dâr u gîr-i — 150; velvele-sâz-ı deyr-i — 1237; yalan — 527, 1213; zâl-i — 14; hubb-i —dan müctenib 896; hutâm-ı — delisi 819; tûl-i emel-i — gibi 591; ifrât derecede hubb-i — ile meftûr 892; gışâve-i hubb-i — ile nâ-bînâ 1405; merci'-i —perestân 949; —perestân 892; havsala-i hırs-ı — perestân gibi 1222; —perestler 752; habb-i hubb-i — şiftelerini değirmen gibi döndürüp dolandırıcı 895; fi'd— ve'l-âhıre 1279; — ve mâ fîhâdan bâlâ-ter 1310; 'îş-i —vî 1508; vekâyi'-i —vî 539; —vî 656; cîfe-i —vî 241; hutâm-ı —vî 159, 323; —vî mazarratı 526; hutâm-ı —vî tahsîli 690; cîfe-i —vî tu'me-hârları 802; bi-hasebi'l-agrâzı'd—viyye 911; külfet-i —viyye 1244; menâfi'-i —viyye 1456; muzahrafât-ı —viyye 51; münâfese-i —viyye 890; rezâ'il-i —viyye 1470; umûr-i —viyye 956, 1386, 1480; umûr-i —viyyede hûşyâr 1494; umûr-i —viyyede mutabassır 1494; umûr-i —viyyede müctehid 1434; yeniden —ya gelmiş gibi 1030; bütün —ya ma'lûm 621; —ya muhibb 1465; nahv-i —ya sarf 648; —-yı bîvefâ 525; —yı denî 528; —yı dideme teng ü târ 1419; bütün —yı fedâkâr 1480; bütün —yı tahrîk 1003

dürr; envâ'-ı nefâyis-i — 1359; —e-i beyzây-ı sadef-i Saltanat 1302; —e-i dil-pesend mısrâ'-ı

târîh 1301; hem-reng-i —î-i tâbân 516; —i kem-yâb gibi 1225; —i yetîm-âsâ 1454
Dürrü'l-Muhtâr nâm kitâb-ı müstetâbı 1073
Dürzî (ta'bîr olunan millet-i zâyiga-i zâ'ife) 40
Dürzî Dağı 38
düstûr 916, 1425, 1467; dâhil-i huzûr-i — 575; istid'ây-ı — 899; istid'ây-ı sudûr-i — 1179; dâhil-i silk-i —ân 520; 'uhde-i —âne 128; 'uhde-i —âneleri 124; —i 'âmme-i ef'âl 757; —i âyînleri 362; —i bâhiru'l-iclâl 313; —i dest-i ri'âyet 1377; —i ittihâz 1066; taraf-ı — îleri 1070, 1369; —i ma'mûl-i muktenâları 542; —i mu'tenâları 643; —i resm 362; —i siyâset 906; —i Şâhâne şeref-sudûr 1495; —i şer'î 648; —u'l-a'mâl 40, 268, 295, 410; ebediyyü'-âbâd —u'l-'amel 833; —u'l-'amel 223, 227, 231, 234, 243, 256, 344, 360, 683, 688, 695, 1065, 1070, 1333; —u'l-'amel-i ehl-i zemânî 1213
dü-şâha; giriftâr-ı —i 'azâb 1247; giriftâr-ı —i bîdâd 316; giriftâr-ı —i cevr 316; —i-derd 636; giriftâr-ı —i eşeddü'l-belâ' 672; giriftâr-ı —i ıztırâr 159; giriftâr-ı —i melâl 1123; giriftâr-ı —i mihnet 159, 520; —i mihnet-i bi-gerân 37; giriftâr-ı —i renc 1123; —i tazyîka giriftâr 179; giriftâr-ı —i zucret ü hümûm 130
düşmen 9, 91, 185, 200, 208, 215, 225, 228, 231, 251, 253, 256, 283, 287, 405, 413, 414, 438, 463, 470, 484, 487, 490, 491, 505n, 568n, 579, 619, 659, 688, 771, 804, 1012, 1331, 1339, 1345; a'zam-i — 721; def'-i — 127, 634; enzâr-ı — 240, 689; eski — 438; eyâdî-i — 214, 1119; kadîmî — 1399; kat'-ı eyâdî-i — 258; kesret-i — 202; keyd-i mazarrat-ı — 258; mukābele-i — 200, 214, 216, 218; mukābele-i tabur-i — 196 nezd-i — 202, 1222; pesendîde-i — 688; dest-i —ân 493; gā'ile-i hâ'ile-i âsîb-i —ân 460; havâtır-ı —ân 696; istîlây-ı —ân 500, 1153; nevâhî-i kulûb-i —ân 480; etvâr-ı —âne 419; hareket-i —âne 418; ifâde-i —âne 380; vaz'-ı —âne 487; —ân-ı bed-endîşân 302; —ân-ı rûbeh-minşân 428; — askeri 197, 224, 405, 1011; — cânibi 106; — devlet 561; — gözüne görünmeyüp 1246; —güdâz 644; —i âteşîn 1284; —i bed-güher 432; —i bed-hâh 1061; —i bed-kâr 586; —i bed-kirdâr 1210; sefâyin-i —i bed-millet 1029; esîr-i dest-i —i bed-nihâd 531; —i cân 1094, 1099, 774, 819, 826, 1259; —i cân-ı Bektâşiyân 1473; —i cân-ı Müslimânân 636; —i cân-şikârları 415; —i devlet 504, 696; —i Devlet-i 'aliyye 690; pâseh-ı —i dîn 1309; —i dîn 174, 194, 198, 216, 217, 228, 307, 424, 428, 453, 504, 690, 845, 914, 923, 933, 1036; —i dîn-i dalâlet-nihâd 452; —i dîn-i İslâm 700; —i dîrîne-i millet 1260; —i dîrîne-i mülk 1260; —i dost-edâ 770; —i dost-nümâ 268, 413, 729, 1237, 1338; —i dost-nümâ olan Françe kâfiri 1093; leşker-i —i dûzah-encâm 513; —i ehl-i haysiyyet 873; —i gaddâr 287; —i hâ'il 698; —i haysiyyet 1050, 1073; —i hıyânet-meşreb 454; sergerde-i sürbe-i —i hızlân-me'âl 1067; —i hod-kâm 615; —i hûnhâr 492; ber-dûş-i —i husrân-encâm 601; —i içinde, yılanı koynunda bir devlet 777; —i İslâmbol 814; —i kem-fursat ü mugtâl cânibi 1327; —i mağlûb 1067; müdâfa'a-i —i menkûb 460; —i müşterek 252, 254, 258, 964; —i Nizâm-ı Cedîd 737; —i peymân-şiken 285; mukābele-i —i rûbeh-şiyem 1327; —i rû-siyâh 218; —i samîmleri 577; —i seciyyet-hamîdeleri 660; —i şerî'at cehele/hazele 718; makarr-ı —i tebeh-kâr 430; —i zâhirîden eşedd hasm-ı eledd 1237; tâ'ife-i —kâm 776; —kâm 747, 761; — karşusu 463, 1003, 1141; —ler 191, 231, 257, 370, 413, 688, 727, 836, 849, 1450; —lerinin kuvveti 371; — lik 438, 487; — manzarası 1441; — mukābili 1324; — pîş-gâhı 1406; —şikenlik töresi 706; — tarafı 203, 224, 545, 931, 1327; — te'addiyâtı 1015; — uyumaz 1250; — üstüne/üzerine 197, 581n, 985; — zuhûru 47
düzen; — bûlûr 471; — bozar 1360
düzme; —ce kağıdlar 738; — fesâneler 752; — füsûnlar 752; — musanna' murâkabât 895; — musanna' ru'yâ 895; — musanna' teveccühât 895
Düz-oğlu (Darb-hâne-i 'âmire zergeri, fenn-i sıyâgatde be-gāyet eli uz); —kârî 368; — gibi işi altûn 1508; — işi gibi 895

E

Ebâ/Ebî Eyyûb el-Ensârî (mîzbân-ı Server-i enbiyâ', ber-güzîde-i Ashâb-ı Seyyidü'l-ahyâr) 857; Mezâr-ı Mihmândâr-ı hazret-i Rasûl-i Bârî — 389, 1311
Ebâhûr [=Ebûkīr] pîş-gâhı 259
ebced; — bedeli eb u cedd ile mübâhî 650; — hesabı 1277
Ebherî; veled-i Sefiyyü'd-devle-i — 625
Ebî Eyyûb; bk. Eyyûb
ebnâ'-i/ebnây-ı sebîl 71, 77, 78, 98, 131, 177, 499, 507n, 1029, 1480, 1485; âmed-şudegân-ı — 98; —i bahriyye 1375; —ler 1464
ebniye 326, 757, 831, 970, 1146, 1151; nizâm-ı — 358; —i 'atîka 1349; —i garîbe 1022; —i menî'a 689; —i sanî'a 240; —i üstüvâr 1146; —ler 510; muhterik olan —nin âsârı 1010; — nin cümlesi 1010
Ebûbekir (adamın katırının birine verdiği ad) 889
Ebûbekir Ağa/Bey/Paşa (el-Hâc, 'Alemdâr Mustafa Paşa'nın Kethudâsı, Mîrahûr-i Sânî Vekîli, Mîrahûr-i Evvel Pâyesi, Kapucu-başı, Şumnu A'yânı, Sirozî İsma'îl Bey'in müdîr-i

ordusu ve müdebbir-i umûr-i harbiyyesi, Belgırad'daki sergerdeleri izâleye me'mûr, Vezîr, Livâ'-i Eğriboz ve Karlı-ili) 301, 603, 703, 916, 1308, 1309, 1427, 1430

Ebûbekir Efendi (Darb-hâne Nâzırı) 796, 864

Ebûbekir Paşa (Eğribozî İbrâhîm Paşa-zâde, Silistire Eyâleti, Vezîr-i kârdân) 313

Ebûbekir Paşa (Kā'im-makām-ı esbak, Ordu-yi hümâyûn Kā'im-makāmı, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Vezîr, Eğriboz ve Karlı-ili) 856, 921, 945, 953

Ebûbekir Paşa (Vezîr, Bosna Vâlîsi, Silistire Vâlîsi, Kal'ası muhâfazası şartıyla, Anadolu Vâlîsi, Boğaz Ser'askeri) 60, 61, 69, 125, 155, 461, 494, 515

Ebû Cehl-i zemân 751

Ebu'd-derdâ'-i fakr iken 870

Ebû Dülâme 526; dâstân-ı — 151; Sânî-i — 87, 529n; — gibi 1509

Ebû Firâs 1379

Ebû Hanîfe (Hz., İmâm-ı a'zam) 581n, 889; nā'ib-i menâb-ı — 574; —ti'l-Kûfî (Ser-mezhebimiz) 888; — hazretlerinin şâgirdleri 889; — mesnedi 574, 653

Ebû Hureyre 1278

Ebu'l-'Aynâ' gibi 1509

Ebu'l-Feth; bk. Mehmed Hân (Ebu'l-Feth, Sultân, Gāzî)

Ebu'l-feth Câmi'-i; — hazretlerinin harem-i muhteremleri 1062; —i menâreleri 1321; — şerîfinin harem-i muhteremi nâmûsu 1063

Ebu'l-Feth hazretlerinin Etmekci-başısı'nın Mescidi (Molla Gûrânî civârında Nev-behâr Hatun Mahallesi'nde) 145

ebu'l-hevl; mevki'-i — 520

Ebû Müslim (eslâf-ı sâhib-hurûclarından, te'sîs-i binây-ı Devlet-i 'Abbâsiyye eden, Muhyi'd-devle, Kıvâmu's-saltana) 1357; hâl-i — 1357; şân-ı — 1357; seyf-i —âne 187; — efsâneleri 1410; — Hikâyet-nâmesi 526; — Horasânî 1357

Ebû Nüvâs (dehâ ve kiyâsetde) 751

Ebû Sa'îd Cenâbî (Re'îs-i Karâmıta) 48, 49, 50

Ebû Sa'îd el-Hudrî 1278

Ebussu'ûd gibi 949

Ebû Tâhir (Re'îs-i Karâmıta-i bed-âyîn, nâ-pâk, halîfe-i İblîs) 49

Ebû Yûsuf (İmâm, İmâm-ı a'zam hazretlerinin şâgirdleri) 889

Ebû Zeyd Serûcî; bk. Serûcî (İmâm)

ebvâb; —ı 'adîde 1010; dâhil-i — 1354; devr-i — 1035, 1065, 1070, 1497, 1511; hâric-i — 1354; —ı harb 95; —ı kibâr 1386; —ı menâfi' 75; —ı mesârıf 1047; —ı muhâsama 218; —ı Seray 1265

ebyât 88, 519; —ı bercesteler 1207; —ı müteferrika 1509

ecânib 75, 1410; bilâd-ı — 74; diyâr-ı — 73; eyâdî-i — 73; —den mücânib 520; —ler yedinde karâr 766; pây-i — yol bulmaksızın 849

ecdâd; âbâ' ve — 126, 209, 225, 323, 760, 1363; âbâ' ve —ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan havâkīn-i/selâtîn-i übbehet-âyîn/güzîn 1298; ezmine-i —ı emcâdları 1418; isr-i —ı emcâdları 660; —ı emcâdları 350, 861; —ı emcâdları îcâd-kerdesi 699; —ı 'izâm 463, 621, 830, 914, 1162; —ı 'izâmları 1041; —ı kirâm 621; âbâ' ve —ından kalmış 684

ecel; dâyin-i — 104; fûshat-i — 81; fûşürde-i dest-i — 944; ruhsat-ı fûshat-i meydân-ı — 1304; seng-i — 172; temâdî-i — 1314; —i ciğer-dûz 26; —i kazâsı 1462; —i mahlûlü 485; hulûl-i —i mev'ûd 123; imtidâd-ı —i mev'ûd 1392; nûr-i dîde-i dest-i —i mev'ûd 1072; —i mev'ûd 86, 185, 843; hulûl-i —i mukadder 956, 1037; dest-i —i müsemmâ 181; hulûl-i müsemmâ 122, 472, 516; —i müsemmâ 180, 1466; —i nâ-resîdeler 85

eclâf 819, 1258, 1271; te'âzud-i — 1253, 1373; —ı ahlâf 311, 552; —ı A'râb 97; —ı bî-insâf 78; —ı eslâflarına ilhâk 933; —ı nâs 65

ecnâd 47, 127, 195, 207, 304n,, 546, 1181; nizâm-ı — 223; tahrîr-i — 421; tertîb-i — 198; —ı ıtâ'at-i'tiyâdları 191; —ı mürettebe 1251; —ı neverd-âşinâ 1268; —ı vegā-i'tiyâd 1265; tekşîr-i/tevfîr-i —ı zafer-âyât 600

ecnebî 1161; diyâr-ı — 992; — devletler memâliki 995; —lerin mechûlü 1024; — nâ-kes 1161; düvel-i —yye 846, 1273; tavâ'if-i —yye 547; umûr-i —yye kalemi ketebesinin müntehablarından 165; sefâyin-i —yye murûru 248; Umûr-i —yye Nâzırı 984, 1013, 1086

ecvibe 1003, 1087, 1436, 1446; metîn — 806; —i hakka 53; —i ma'kūle-i mülzimâne 1058; —i müskite 1086

edâ/edâ' 255, 256, 261, 325, 349, 383, 421, 565n, 919, 932, 953, 1028, 1075, 1130, 1205, 1207, 1240, 1419; dürüşt— 1411; hüsn-i — 26; mevki'-i — 1155; mütehakkimâne — 1492; vâcibe-i zimmetlerini — 350; tefevvühât-ı bed— 315; bed— âvîhtenî 1074; mütehakkimâne — lar satarak 701; —y-ı az'âfı 799; —y-ı bî-bâkânesi 1419; —y-ı ferîza-i hac 1281; —y-ı hak-güzârî 1229; —y-ı hazîn 456; —y-ı hıdmet 237; —y-ı me'mûriyyet 366, 566n, 583, 823; —y-ı nâ-sezâ 1155; —y-ı nemâz 145, 150; —y-ı nemâz-ı bayrâm 1422; —y-ı nemâz-ı subh 663; —y-ı resm-i bey'at 917; —y-ı resm-i ıtâ'at 485; —y-ı resm-i ma'hûd 1050; —y-ı resm-i sem' 485; —y-ı resm-i teşyî' 1185; —y-ı salât 526; —y-ı salâta kıyâm 1471; —y-ı salât-i cum'a 812; —y-ı sefâret 1402; —y-ı serhôşâne 1417;

—y-ı sipâs 1294; —y-ı şükr 1294; —y-ı zebân-rîzî-i hulvü't-terkîb 1163
edât-ı nefy 1224
edeb 107, 267n, 651, 1399, 1490, 1497; bî— 819, 1496; dâ'ire-i — 1241; ehl-i — 528; erbâb-ı — 519; fenn-i — 22; hâric ez— 83, 805, 817; hâric ez-tavr-ı — 605; hâric ez-perde-i — 646; hetk-i perde-i — 1273, 1275; iktisâb-ı — 590; îstâde-i merkez-i — 695; kahf-ı ricâl-i fenn-i — 1049; mahfil-i — 217; mugāyir-i resm-i — 385; muhâlif-i kānûn-i — 194; münâfî-i — 633, 1299; tavr-ı — 1270; zânû-yi — 1400; zânû-zede-i — 456; bî—âne vaz' 645, 1401; dâ'ire-i —den hâric 870; muktezây-ı —e ri'âyet 467; hâric ez— hareket 83; —î edebsizden öğrenmek şîvesi 1472; kütüb-i —iyyât 526; —iyyât 529n, 531, 1044; —iyyât semti 518; —iyyât tahsîli 626; fenn-i —iyye 1227; kütüb-i —iyye 745; me'debe-i —iyye 1488; 'ulûm-i —iyye 9, 596, 988, 1423; —iyye 87; —ler 346; —sizlik 821, 1334; — kā'idesi 809; — mülâhazası 625; — ü hayâ 137
edevât 180, 240, 483, 546, 671, 689, 690, 701, 734, 826, 974, 1063, 1389, 1447; cemî' — 867; ihzâr-ı — 73; levâzım-ı — 196; medd-i eyâdî-i sirkat-i — 690; mesârif-i — 316; tanzîm-i — 192, 603, 658, 1221; tertîb-i — 435, 1178; tesviye-i — 437; — cem'iyyeti 976; —ı ceng 586, 680, 975; tertîb-i envâ'-ı —ı ceng ü cilâd 659; tarh-ı —ı darb 592; —ı fenn 103; —ı galebe 679; ilkāy-ı —ı gîrûdâr 578; teşebbüs-i —ı harb/hısâm 604; —ı harb 253, 975; —ı harbiyye 970; —ı harbiyyeleri 224; —ı haşmet 103; —ı kârzâr 307; —ı kıtâl 253; —ı kudret 679; —ı kuvvet 680; —ı lâzime 179, 241, 690; —ı matbahıyye 243; —ı mühimme tertîbi 1372; —ı mürettebe 1513; ta'biye-i —ı rezm 705; —ı ta'lîm 683; —lar 1030, 1500; — makūlesi 1463, 1500
Edhem; —hâme 25; şeh-zâde-i —î-ârâ 810; —kilk 27
Edhem Efendi (Reşîd Efendi Mühürdârı, Kethudâ Bey Kitâbeti) 954, 1430
Edhem Efendi (Teke Mütesellimi Mehmed Ağa'nın Âsitâne'de Kapu Kethudâsı) 1363, 1364
edîb 320, 1244, 1503, 1504; mutâyebât-ı —âne 1503; —i fâzıl 25; —i ma'rûf 1488
Edîb Efendi (Vak'a-nüvîs) 74, 1240
Edîb Târîhi'nde meşrûh 1210
edille 676, 678, 729, 788, 897, 964, 1081, 1087, 1381; mebânî-i — 53; naklî — 1380; vâreste-i — 1232; —i dil-nişîn 456; —i hıtâbiyye 1164; —i kaviyye 319, 1452; —i kaviyye-i sarîha 1450; — ile isbât 1365; —i mülzime 1086; —i müskite 1088; —i nazariyye 1393; —i şi'riyye 1164; — ve berâhîn 55
Edirne 79, 108, 302, 303, 304n,, 305, 307, 311, 313, 332, 552, 585, 599, 705, 711, 713, 717, 732, 916, 943, 965, 1028, 1056, 1060, 1126, 1140, 1166, 1168, 1174, 1177, 1180, 1187, 1307, 1324, 1365, 1477; âteşîn vak'a-i müstehcene-i — 338; mahmiye-i — 302, 307, 600; mahrûse-i — (meştây-ı Ordu-yi hümâyûn olan) 1028; meştây-ı — 1140; — Ağası 515; — bostancı-başıları 303; — Bostancı-başılığı 303; — Bostancı-başısı 108, 304, 308, 1421; — cânibi 943, 1137; — cem'iyyeti 311; — havâlîleri 1464; — havâlîsi 307, 477, 1166; vak'a-i —i bî-meymene 332; — Kadısı 130, 1135; — Kazâsı 410, 597, 598, 1135, 1483; — mâddesi 309, 337; — mahsûlü 347; — muhâfazası 139; — ocağı 303; — Pâyesi 81, 87, 133, 150, 172, 873, 1135, 1324, 1431, 1489; — Sahrâsı 192, 600, 601, 603, 1178; — sâkinlerinden 347; — semti 138, 708, 1166; — semtleri 38; — Serayı 1141, 1425; — Seray-ı hümâyûnu 1141; — Serayı'nı ta'mîr 1319; — sükkânı 910; — tarafı 302, 1493; — Vak'ası 315, 319, 383, 1036; — Vak'ası sadmesi 1236; — vâkı'ası 315
Edirne-kapusu 828; — hâricî 1509
ed'iye; —i bî-hulûs gibi eserden 'âtıl 820; —i hayriyye 145, 370, 623; —i Mü'minîn 1455; —ler 1220; mücerreb — müdâvemetleri 509; mücerreb — tilâveti 512; me'sûr — tilâveti 512
ef'âl 65, 138, 148, 268, 504, 567n, 801, 803, 805, 878, 896, 1031, 1219, 1385, 1462; celâyâ'-i — 896; dekāyık-ı — 51; düstûr-i 'âmme-i — 757; gürûh-i seyyi'ü'l— 108; hafâyâ'-i — 896; hilâf-ı şer'-i — 900; misâha-ı vazîfesinden bîrûn — 933; muktedây-ı — 539; şütür-gürbe — 1100; —i fazîha 647; —i gûnâ-gûnler 353; —i İlâhiyye 1458; —i kabîha 1506; berây-ı —i mahsûsa 1335; —i mütenevvi'a 278; —i nâ-savâbları 892; —i nâ-sezâlar 1074; —i nigûhîde 326; —in masdarı 872; —i rediyye 40; —i sâ'ireleri kaleme gelmez 1391; —i sâbıka 77; —i şenî'a 1254, 1374; —ler 325, 410, 706, 840, 842; kâffe-i —leri 990; sû'-i —leri 398, 407; —leri perîşân 764; musanna' — sudûru 765
Efendi 109, 528, 571, 572, 574, 611, 614, 652, 766, 795, 912, 1045, 1067, 1073, 1098, 1110, 1159, 1199, 1230, 1236, 1262, 1198, 1355, 1356, 1381, 1403, 1428, 1462, 1468, 1476, 1505; — bî-çâresi 1199; — birâder 1239; — cenâbları 653; — hazretleri 527, 718, 805, 1185, 1445; —i 'âlî-cenâb hazretleri 1481; —i mûmâ ileyh 72, 75, 85, 92, 274, 276, 280, 284, 288, 363, 366, 371, 455, 476, 522, 529, 570, 592, 613, 803, 828, 835, 842, 845, 873, 949, 957, 1040, 1042, 1048, 1052, 1059, 1067, 1072, 1077, 1079, 1085, 1096, 1101, 1104, 1108, 1110, 1125, 1127, 1130, 1189, 1249, 1307, 1346,

1351, 1355, 1369, 1376, 1392, 1399, 1403, 1424, 1441, 1449, 1456, 1476, 1502, 1505, 1506; —i mûmâ ileyhden mücâz 1488; —i müşârun ileyh 532, 574, 1072, 1198, 1424, 1475, 1478, 1487; —ler 611, 614, 759, 801, 839, 1153, 1189, 1202, 1263, 1316, 1371, 1401, 1472, 1493; —'nin havsalası teng 1079; — tezkîriyle 1196; —yân 839, 1402; —yân meclisi 1399; —yân-ı mûmâ ileyhimâ 1159, 1478

efgān 388, 1194, 1342, 1417

efkâr; dürüst— 1475; gurka-i — 1200; havze-i — 860; hulâsa-i — 1184; icâle-i — 819; imâle-i — 689, 876, 885; i'mâl-i 'avâmil-i — 448, 683; i'mâl-i — 764; sû'-i — 1402; takrî'-i — 543; sütûr-i sahîfe-i — 1364; telâhuk-ı — 17, 73; 'umde-i — 669, 1102; üftâde-i hufra-i — 652; —ı fâside 764; —ı gûnâ-gûn 1415; —ı sâlib 776; i'mâl-i —ı sedîde 71

eflâk; resîde-i — 1417; —e çıkdı 1203

Eflâk 220, 222, 263, 274, 406, 408, 426, 447, 543, 567n, 586, 721, 727, 937, 1085, 1087, 1103, 1347, 1439; memâlik-i — 211; — cânibi 568n, 579, 967; — derûnu 601; — ehâlîsi 620; — erâzîsi 263, 517; — gibi beylik 380; —'ın idâresi 937; — Kapu Kethudâsı 1097; — kıbtîleri 992; — mâddesi 1087; — Memleketi 199, 380, 412, 419, 446, 452, 577, 937, 1088, 1101, 1338; — tarafları 991; — ülkeleri 553; — Voyvodalığı 387, 747; — Voyvodası 309, 385, 406, 407, 420, 424, 427, 446, 450, 452, 466, 502, 517, 532, 566n, 575, 587, 620, 704, 734, 1086, 1508; — Voyvodası tebdîli 534

Eflâtûn/Felâtûn 1052; hûş-fersây-i — 669; Hâkān-ı —dirâyet 224; 'atâyây-ı cezîle-i — Pâdişâh-ı —ferheng 514; —fıtnat 642; nüsha-i hikmetü'l-işrâk-ı 'akl-ı —î 1379; —i İlâhî 136, 744; —i İşrâkî-ma'rifet 672; —i vakt gibi 649; kelimât-ı hikmet-âyât-ı —iyye 1452; —'u hayrân 911; —'un hikemiyyede teferrüdleri gibi 629; Hidîv-i —şu'ûr 241; ma'rûz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı —vukūf 227

efrâd 832; mânend-i cerâd-ı vefîretü'l— 720, 727; tencîh-i eyâdî-i — 212; —ı askerî 808; —ı askeriyye 544; —ı beşer 222; —ı devlet 115; —ı evtâd-ı Devlet-i 'aliyye 922; —ı ma'dûde 1167, 1220; —ı müteşahhısa 75; —ı nâs 486, 657, 1203, 1362; —ı neferât 1255; —ını câmi' 1190; —ı sâ'ire 869, 1178; —ı sebük-nihâd-ı askerî 1308; —ı vefîre 1421; —lar 546; a'dâd-ı —ları 695; —ı 'ulemâ' 1078, 1190, 1303

efrâs/feres 323; —a râkib 609; —i 'arş-peymâ 960; —rân-ı 'azîmet 834; —rân-ı teveccüh 834

Efrâsiyâb; gencîne-i — 1306; dahme-i —'dan fırâvân 761

Efrenc 9, 56, 775; bilâd-ı — 942; diyâr-ı — 1087; felâsife-i — 157; 'illet-i — 56; töre-i — 40; zenân-ı — 1361; lisân-ı —î 135; politika-yı —î 757; töre-i —î 135; —î 939; —i bed-kirdâr 42; sikke-i —î filoriler 864; 'âdet-i —iyye 969; agrâz-ı rediyye-i —iyye 989; cemâhîr-i sâ'ire-i —iyye 250; divel-i —iyye 222, 543, 545; hasâyis-ı —iyye 316; hiyel-i —iyye 567n, 577; melâ'în-i —iyye 56; — tâ'ifesi 41, 56, 72, 73, 75, 126

efsâne 1416, 1427; —hân-ı hâme-i kā'il 1424; —i efvâh-ı berriyye 746; —i emsâl 1386; —i İsrâ'iliyyât 756; —i kıssa-gûyân eden bî-'ârlar 332; —i şikâyet 1345; efsûnlu müzevvir —ler 785; —ler 1164, 1183

efsûn 817; —i kâfirâne 765; —kârî-i pend-i hayrhâhânesi 603; —la 'aklı alınup 1506; —lu müzevvir efsâneler 785

eğlence 1024; — masharaları 525

Eğriboz 172, 953; — Livâsı 538, 1430; — Muhâfızı 384; — Sancağı 112, 516, 944

ehâdîs 125, 526, 1245, 1280; lugāt-ı — 1049; —i 'âdîde 1459; —i münîfe 526; —i Nebiyy-i rahîm 1305; —i sâ'ire 389, 1280; —i şerîfe 529n, 836; — tetebbu' edenler 890

ehâlî 37, 57, 59, 69, 83, 85, 91, 104, 107, 109, 163, 166, 188, 198, 201, 207, 260, 292, 298, 305, 308, 320, 325, 430, 435, 459, 473, 499, 507n, 519, 562, 569, 576, 620, 661, 702, 717, 720, 758, 766, 867, 937, 939, 959, 971, 973, 981, 986, 995, 1020, 1089, 1133, 1148, 1241, 1243, 1247, 1267, 1273, 1283, 1368, 1406, 1412, 1464; 'aceze-i — 183; âşinây-ı tabâyi'-i — 1479; beyne'l— 519, 757; emzice-i — 109; hâl-i — 917; herzekârân-ı — 1394; ittifâk-ı — 720; kesret-i — 1011; kibâr-ı — 1493; kulûb-i — 791, 1125; mehcûr-i savâmi'-i sevâmi'-i — 1223; melâz-ı — 719; merci'-i — 719; sa'âdetbahş-ı eydî-i — 1204; sebeb-i ârâmiş-i — 853; sıgār-ı — 1493; şâyeste-i mevki'-i temekkün-i — 865; şâyeste-i temekkün-i e'âlî-i — 869; şikāk-ı miyâne-i — 1226; tervîh-i — 1123; vilâyât-ı — 1148; vücûh-i — 431; —i Akkerman 445; —i belde 906; —i Bender 435, 445; —i Buhârâ 104; —i civâr 506; —i dâ'ire 891; —i Dağıstan 205; —i Enderûn 1403, 1426; —i etrâf 1406; —i Françe 1008; —i Haleb 76; —i Haremeyn 62, 98; —i havâlî 144, 1406; —i her memâlik 158; —i Hotin 428; —i îmân 209; —i İslâmbol 1191; —i İspanya 1148; —i İstanbul 1266, 1271; —i kabâ'il 209; —i kal'a 91, 167, 170, 202, 207, 435, 1493; —i karye 662; —i kazâ 78, 184, 986; —i kurâ' 184; —i Leh 554; —i mahalle 508; —i Medîne 145, 377; —i medrese 1061; —i memleket 104, 766, 1011, 1484; —i mevcûde-i Ocak 907; —i Ocak 1172, 1263; —i ordu 607, 917; —i Rumeli 307; —i sefâyin 349; —i sefele-nihâd 201; —i serhadd-i mezkûr 967; —i

şehir 429, 806, 1398; —i tarafeyn 212; —i Tersâne 1261; —ler 437, 709, 968, 1022; —nin istîmânları 1011; havâlî-i mezbûre —si 712; kendü memleketi —si 766; —sini istîsâl 1397; — ta'bîri 1093

ehibbâ 530; bâdî-i reşk-i — 223; behcet-i kulûb-i — 641; nûr-bahş-ı 'uyûn-i — 240; pertev-bahş-ı dîde-i — 689; rüsvây-ı — 200

ehil/ehl 23, 323, 567, 568, 1045, 1212, 1488; nâ— 238, 244, 246; —e iksâ 1320; nâ— elinde bulunduğundan 225; —i 'akl 182, 1287; —i bagy 946; —i basar 42, 75, 795; —i basîret 99, 795, 1320, 1333; —i belde 49, 701; —i besâ'ir 438; —i Câhiliyye 1459; —i cem'iyyet 316; —i cür'et 1388; —i cürm 528; sergerde-i —i dalâl 612, 728; —i dalâl 1427; —i dehâ 893; —i devlet 10; —i dikkat 671; zümre-i —i dilân 334; —i dîn 446; —i dirâyet 699, 748; —i edeb 528; —i ensâb 640; —i esnâf 108; —i fazl 12; —i fenn 334; sergerde-i hâss-ı —i fesâd 839; —i fesâd 100, 620, 946, 1427; —i fitnat 1195; —i firâset 575; —i gûftâr 500, 508n; —i hâcât 749; —i hakāyık 672; —i haysiyyet 594, 1380, 1504; —i haysiyyet düşmeni 594; —i hıbre 471; 'ibret-i —i hıbret 22; —i hıbre takvîmleri 865; —i hıbret ifâdesi 401; —i hıyânet 517; —i hiref 108, 136, 137, 972; —i hiref metâ'ları 748; —i hüner 45, 535; —i 'ırz 61, 77, 157, 849, 1074, 1241, 1258, 1267, 1270, 1271; —i 'ırz kıyâfeti 1416; bî-cürm —i 'ırz makūleleri 1323; —i 'ırz makūlesi 323, 901, 906, 1074; —i 'ırz tâ'ifesi 1123; —i 'ırzlar 1074, 1271; —i ictihâd 53; —i iddi'â 1043; —i 'ilm 318, 320, 334, 522, 573, 653, 655, 656, 753, 897, 909, 1159, 1244, 1360, 1399; zümre-i —i 'ilm 649; —i idrâk 1322; —i 'ilmle ülfet 845; —i 'ilm zümresi 725; —i im'ân 9, 671, 872, 1076; —i im'âna nümâyân 1116; rûh-i beden-i —i îmân 1297; rûh-i cesed-i —i îmân 1231; —i îmân 462, 610, 1287, 1416; —i insâf 838, 1262; —i inşâ 22; zümre-i —i inşânın ser-bülendi 1503; —i intibâh 1384; zümre-i —i 'irfân 649; —i 'irfân 318, 1287; sil'a-i gelûy-i —i İslâm 1283; şüc'ân-ı —i İslâm 204; —i İslâm 59, 127, 132, 195, 203, 207, 215, 263, 294, 317, 321, 389, 423, 432, 438, 445, 453, 455, 467, 499, 509, 566n, 576, 579, 586, 620, 636, 643, 658, 680, 722, 728, 732, 748, 766, 787, 924, 978, 1034, 1036, 1069, 1239, 1258, 1267, 1283, 1289, 1291, 1297, 1306, 1322, 1347; —i isti'dâd 1049; —i istihkāk 152, 862; —i kal'a 167, 440; —i kalem 754; —i kānûn 10; ser-kîse-i —i kerem gibi 1128; —i keşfden tebşîrât 693; —i kıble 56, 321, 1245; —i kitâb 10; —i kudret 303; —i küfr 507n; —i liyâkat 862; —i ma'rifet 535; —i mahabbet 668; —i me'ârif 725; —i me'ârifle ülfet 845; —i meclis 125, 151, 750, 860, 1182, 1197; —i menâsıb 746; —i mevâsîk 1335; —i millet 10; —i mu'âmele 755; —i mükâbere 486; —i nebâh ü idrâk 21; —ine ihsân 566; —ine tefvîz 566; —ini istihlâs 1403; —inin ma'lûmu 1024; —i nüfûz 303; —i nühâ ve nübâh 1286; rûşenây-ı —i reviyye 695; rûşenây-ı —i rüşd 695; —i rüşd 566n, 575; —i sa'âdet ü miknet 18; —i salâh 1383; —i sedâd 78; perveriş-i —i sedâd 635; —i sefâyin 492; —i seyf 755; —i siyer 20; —i sohbet 950; —i sühan 1355; —i şakāvet 1183; —i şeref 12; —i şerî'at 753; —i şiddet 946; —i şikāk 903; —i şikāk olan yamaklar 784; —i şirret 1453; —i şu'ûr 74, 325, 927, 1195; —i şühûddan tebşîrât 693; —i tahkīk 506n, 1410 ; —i tahkīk 'indinde 1408; —i tarîkat 817; sergerde-i —i tebâh 138; —i tecribe 893, 1410; —i tegallüb ü şurûr 65; —i tekâlîf külfeti 702; —i temkîn cinsinden 838; —i tîmâr 1494; —i tuğyân 68; —i 'ulûm 147; —i ülfet 959; —i vukūf 37, 108, 509, 1506; —i yakîn 54; —i yebânîsi 621; —i zimem 1232; —i zimmet 325, 417; —i zimmet evlâdı 643; —iyyet 25, 36, 171, 357; 'adem-i —iyyet 567; 'ahde-i —iyyet 125; 'adem-i —iyyeti nümâyân 571; —iyyet-i râyikası 354; —iyyetler 241, 691; nâ-ehil —ler 567; nâ—ler 36; — ü hakīk olanlar 292; — ü 'iyâl 615, 723, 873, 1227, 1228, 1248; — ü 'iyâlleri 1417, 1478; nâ— yedlerinde 684

Ehl-i beyt 48

Ehl-i Sünnet 53; havâtır-ı — 377; meşâyih-ı — 54; muhâlif-i — 54; taraf-ı — 46; 'ulemâ'-i — 1285; 'ulemây-ı— 52; —'e bagıyy ü bagīz 1366

ehrimen 1075; —ân-ı bî-îmânân 1201; —ân-ı merdüm-hârân 1197; —hey'et 328; bir alay — hey'et nesnâslar 814; —-i bî-emân 1231; —ler duramaz Nerîmâne-heybet 1205; —nihâd 1074

e'imme 1399; lâzım-ı mâhiyyet-i — 1461; —i dîn 205, 674; —i dîn-i mübîn 1298; fetâvây-ı —i güzîn 540; —i erba'a-i müctehidîn 55; —i kirâm 54; —i mahallât 486

ejdehâ/ejder; mânend-i — 140, 1061; — gibi 782; — gibi mesârıf-ı seferiyye tekāzâsı 877; — gibi şerâre-pâş-ı satvet 1197; —i âteş-feşân-âsâ şerâre-pâş 1265; —i âteş-nisâr 1284; hacr-i hazânede — ibkāsı gibi 1454; —lıklar 537; tılsım-ı —pîçîde 1356; —y-ı dü-ser 669; —y-ı heft-ser gibi 662, 1047, 1151

ekâbir 989; elsine-i — 478; havâtır-ı — 63, 94; ittifâk-kerde-i kâffe-i — 1329; kulûb-i — 46; latma-zen-i mesâmi'-i — 603; makbûl-i nezd-i — 120; mekādîr-i — 118; merâtib-i — 118; nâmeşhûd-i — 147; —i devlet 604; —i Mü'minîn 54; —i müsâfirîn 1027; —i ricâl-i Devlet-i 'aliyye 978; —zâdeler 148

ekānîm-i selâse gibi teslîsi 287

ekāvîl 497; ferzendân-ı 'Acem'i inandıracak musanna'/müzevvir — 411; tekessür-i —e bâdî 361; —i bâtıla 729; —i bî-gâneye nâ-mahrem 752; —i bî-hûdelerine 1173; —i bî-ma'nâ 392; —i ebâtîl 484; —i herze-üslûb 483; —i huzzâr 1030; —i kâzibeler 326; —i mermûza-ya nâ-mahrem 752; —i mûhişe 423, 609; —i müntine 776; —i müzevvire 371; —i tasavvuf 597

Ekinlik (Boğaz'a karîb) 494

ekl; —i cîfe 1098; —i cîfe mesâbesinde 420; —i luhûm-i Mü'minîn 128; — ü bel' 153, 316, 511; — ü şürbü kalîl 1008

eknâf 204, 303, 307, 440, 546, 559, 571, 630, 661, 787, 789, 814, 876, 1150, 1241, 1280; mahrû-setü'l— 697; —ı mahall-i mezbûr 457; —ı memâlik 341

Ekol Militer [=Ecole Militaire, Şampanya [=Cham-pagne] Eyâleti'nin Biryen nâm kasabasında kâ'in) 1007

Ekrâd 188, 946, 1241, 1369, 1435, 1436, 1480; cibâlî — 946; cumû'-i — 47; tavâ'if-i — 1241; — 'aşâyiri 58, 100; — eşkıyâsı 1077; —ı bed-nihâd 1077; maslahat-ı —ı mersûme 1369; itfâ'-i nâ'ire-i şerr-i/şûr-i —ı mesfûre 1436; — ı pür-fesâd 1481; —ı pür-mazarrat 1481; —ı şekâvet-nihâd 1435; meşgale-i —iyye behânesi 1435; — makūlesi 320, 645; —ta'bîrâtından 861; — tâ'ifesi 861, 1243

*eküp biçme*ğe; — igrâ 993; — tahrîs 993

el 995, 1192, 1258; — altından musanna'/ve müzev-vir kağıdlar 738; — çalmak/çırpmak 817; sağına soluna — atarak 990; tîz —den 965, 968, 998, 1000, 1048; —den çıkarılmak 1087; —den çıkarmak 1440; —den çıkarmamak 964; —den geleydi 1384; —den salıvermek 502; — dokun-dukda lâşe gibi te'affün 908; —e almak 502; — e alup ve dile dolayup 956; —e geçdikden sonra 990; —e geçenleri i'dâm 1304; —e geçüp 847, 996; —e getürmek husûsu 79; —e vermeksizin 780; sağ —ime alup 836; —inden câm-ı şehâdet nûş 1016; —inden geldiği kadar 690; —inde tabanca bulunan endek sâl 239; —inde tîğ-i âb-dâr 42; —ine geçmek 532; —inize bir dahi gird-iği 619; yalnız —in sesi çıkmaz 634; bir tarafda —i olmayarak 1401; —i üzere iki cânibe selâm-latdırarak götürmek 838; —iyle karışdırtdıkdan sonra 999; —iyle pişürdüğü halvâyı 1449; — leri değdiği kadar 1258; —leri dilleri varmayup 497; —lerimizden apardılar 1339; iki —lerim üzere alup 835; iki —lerin cenâh-ı ma'nevî 817; —lerinde kazma kürek 967; —lerindeki akça 995; —lerinden gelse 521; —lerinde olan nân-pâreleri 1255; —lerinde sâyis-hâne üzerinde harbende 867; —lerinde sâyis-hâne üzerinde sâyis 867; —lerine geçdikde 1389; —lerini biribirine çalup 815; —lerini kesüp 982; — şerha şerha doğranarak 1138; — ucuyla 'âdet sâkıt olmasun yollu 1237; — urulmayup 1470; bana — vermez 1373; — verse 1215

Elb[e] Nehri 1017

elbise 326, 831; üstünde bulunan — 838; zerbaft — 701; —i cedîde telebbüsü 1470; —i dîvânîyye 588; rengâ-reng —i fâhire 647; muras-sa'/mücevher — ile pîrâste 1359; —i mutallâ 1377; —i Mülûkâne 1508; —i zerbaft 1377

Elbistân 739

Elçi 43, 66, 94, 95, 155, 267, 283, 291, 295, 296, 298, 345, 364, 365, 391, 392, 407, 417, 422, 446, 451, 470, 482, 487, 561, 562, 563, 564, 565n, 567n, 568n, 575, 577, 579, 583, 585, 624, 663, 731, 964, 980, 1027, 1045, 1085, 1094, 1097, 1100, 1103, 1139, 1172, 1340, 1343, 1348, 1370, 1447, 1487; Büyük — 104, 267, 273; kibârdan birini — 413; mahsûs — 395; mukīm — 935; musâlahaya me'mûr — 1342; rütbelü — 1107; müretteb olacak — alayı 366; — alayı şeklinde müretteb alay 834; — Bey 166, 370, 1370, 1446; — Bey hazretleri 1015; — beyin hâtırı 1098; — dâ'îleri 1117, 1119; — Efendi 1506; —i 'Acem 1040, 1339; —i cedîd 140; —i Devlet-i İngiliz 469; —i Fransa 392; —i İngiltere 140; —i İran 1043, 1139, 1369; —i İspanya 391; — ma'iyyeti 348; —ı mûmâ ileyh 1041, 1044, 1140, 1370; — irsâli 413; —i sâbık 1346; mütevassıt —ler 568n, 579; orta — ler 213; büyük —ler 220, 980; —ler 94, 163, 205, 251, 262, 300, 345, 348, 352, 366, 379, 391, 395, 413, 422, 483, 488, 494, 559, 564, 565n, 583, 618, 730, 850, 1026,1089, 1093, 1338, 1339, 1487; Büyük —lik 273, 370, 1016; —lik 582, 1040, 1136, 1432, 1486; eyâdî-i — yân 585; mülâkāt-ı —yân 1027; —yân 250, 391

Elçi Hânı pîş-gâhı 154

elem; esîr-i keşmekeş-i — 203; kânûn-i — 637; —i firkat 72; —i hicr 72; —nâk 1459

Eleşkird Sancağı 186

Elfî Mehmed Bey (Mısır'daki eşirrâ'-i ümerâdan) 81, 141, 355

elmâs; —i engüşterîn 864; — nigîn 1098; — yüzük 185

elsine 1215; tahsîl-i — 547; —i 'âmme 476; —i A'râb 50; —i 'avâm 1037, 1131; —i âhâd-i nâs 1460; —i âmed-şudegân 1492; —i ehâlî-i Avrupa 1340; —i ekâbir 478; —i enâm 713; —i erkân 1371; —i hâss u 'âmm 93; —i havâss 1131; —i hutabâ'-i çâr-cihet-i 'âlem 1301; —i kıssa-hânândan mehcûr 1410; —i kıssa-hânândan sâkıt 1410; —i kıssa-hânân-ı mîrâs-hârânı insâ 1457; —i muhtelife 986; —i müstemi'în 1384; —i mütenevvi'a 582; —i nâs 154, 956, 1465; —i selâse 519, 596; —i sikāt 900; —i üdebâ 1504; —i ümenâ' 1371; —i vâkıfân 1304; —i vükelâ 110

emâkin 47, 62, 110, 191, 198, 460, 560, 726; —i ba'îdeler 1281, 1337; —i mürtefi'a 1268; —i sâ'ire 144, 1271; —i selâse nezâreti 239, 689
Emâlî şerhi (Muharrir-i Hakīr'in) 895
emân 24, 80, 128, 163, 195, 211, 217, 323, 506n, 800, 1202, 1268, 1407, 1415; 'adû-yi bî— 774, 1059; âsûde-i sâye-i — 294; bâng-zen-i — 552; Bâsıt-ı bisâtu'l-emni ve'l— 1297; beyâbân-ı bî— 128, 1033; cây-ı — 196, 435; dâru'l— 1186, 1270, 1354; ehemm-i — 583; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1422; istid'ây-ı — 1270; i'tây-ı berât-ı — 1270; i'tây-ı menşûr-i — 1270; meclây-ı âsâyiş-i — 711; mev'il-i — 385; sübha-i — 420; şahs-ı bî— 819; kehfü'l— 324; kûşe-nişîn-i — 1426; lîmân-res-i — 1364; muktezây-ı — 179; nitâk-bend-i — 716; pes-mânde-i — 1396; rehîn-i — 58, 460; tahsîl-i — 260; taleb-i — 177; tengnây-ı bî— 1247; vâsıl-ı semt-i — 817; el-— gûyân 1469; —ı küllî 1365; dâru'l—ı melhûfân 1264; dâ'ire-i —î 124; husûl-i —î 159; — iktizâsı 179; gāyet-i —îleri 1295; mezâkk-ı —îleri nâ'il 1360; 'umde-i —îsi 1480; el— sadâları 760; — sudûru 705; cûyende-i — ü zimâr 164
emânet 78, 173, 336n, 567, 635, 648, 658, 1477; kabza-i — 89; sime-i — 1418; şart-ı — 541; tefrîg-i 'uhde-i — 1234; 'uhde-i — 121, 153; yed-i — 277, 921; —den 'âtıl 638; —en 568n, 1108; —en yedinde kalup 580; —en yedlerinde kalup 578; —i Gümrük-i Duhân 840; —i kübrâ 37, 1408, 1462; —i kübrâ olan Saltanat 566; —i saltanat 541; —i şâhî 541; —i Tersâne 826, 1477; —i Tersâne-i 'âmire 1494; —kîş kurenâ' 1218; —kîş mukarrebîn 1218; kise-i —leri 43; dest-i —peyvest-i düstûrâne 115; dest-i — peyvesti 268; —ullah 650
Emâret 106, 122, 1365; umûr-i — 186; —i Hâcc 37, 41, 126, 127; —i müşârun ileyh 126; makarr-ı —leri 447; — tevcîh 1323
emel 549, 560, 594, 876, 1195, 1475; bünyâd-ı — 87; câ'il-i meydân-ı — 452; cüst-cûy-i esbâb-ı 'âdiye-i — 1504; dîde-i — 464; halîc-i bahr-ı — 559; hemyân-ı — 1375; müntehây-ı — 254; nihâl-i — 1338; nukāve-i — 733; sûret-i — 878; şeb-i târîk-i — 1510; vâye-mend-i — 1047; meydân-ı — gibi 460; tûl-i —i dünyâ gibi 591; —i karâr-gîrleri 268; —inin istihsâline 1160; —i pâ-der-hevâ 478; —ler 1314; kusvây-ı — leri 1127; — münselib 1364; — tasmîmi 292; zâ'ika-i şâ'ika-i — ü bigyetleri 593; — ü vatarları 1384
Emeviyye 1409; âhır-ı — 1408; hulefây-ı — 900; ser-levha-i hükümdârân-ı — 745; ser-levha-i mülûk-i — 1408; silsile-i — 1408
emîn 828, 1387; —i Binâ 112, 1502; —i Darbhâne 796; —i Darb-hâne-i 'âmire 589; —i Defter 1437; —i Defter-i Hâkānî 45; —i Fetvâ 173; —i Fetvâ Efendi 454; —i Gümüş-hâne 1038; —i Me'âdin-i hümâyûn 1479; —i mûmâ ileyh 72; —i Nüzül 141; —i Surra-i hümâyûn 1037; —i Tersâne 1477, 1494; —i Zahîre 249
Emîn Ağa (Kapucu-başı, Süze-bolu ve Çengâne iskelelerinin muhâfazası) 460
Emîn Ağa (Kavak-kal'ası yamakları Ağası) 901
Emîn Ağa (Kul Kethudâsı) 194, 197
Emîn Bey (Mehmed Paşa-zâde, Kapucu-başı, Gönye Sancağı) 1513
Emîn Bey/Beyefendi (İstanbul Efendisi, Pâye-i Mekke, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu, Rumeli Pâyesi) 136, 267, 804, 1052, 1080, 1303, 1324, 1326, 1328, 1379, 1487, 1489, 1491
Emîn Efendi (Hacı, 'Osmâniyye Mütevellîsi, Anadolu Muhâsebeciliği) 954
Emîn Efendi (Haffâf-zâde); bk. Mehmed Emîn Efendi (Haffâf-zâde, Galata Mevleviyyeti, Pâye-i Mekke-i mükerreme)
Emîn Efendi (Hindî Molla merhûmun mektûbcüsu olan birâderi) 1503
Emîn Efendi (Kebîr Ağa birâderi) 608
Emîn Efendi (Tâhir Ağa-zâde) 1455
Emîn Paşa (Yağlıkcı, Sadrıa'zam, Serdâr-ı ekrem) 'nın kāyını) 748, 828
emîr 633, 988, 1216, 1360; —i kāhir 104; —i Mekke 49; —i Rekb-i Şâmî 97; erâzî-i —iyye 993; —u'l-Hâc 377, 1033; —u'l-Hacc Paşa 609; —u'l-Mü'minîn 321, 766, 1230, 1333, 1356, 1362, 1409, 1422
emlâk 159, 212, 275, 760, 998, 1017, 1090; dâhil-i idâd-ı — 646; zabt-ı — 159; —i mevrûseleri gibi 1237
emn 160, 323, 388, 506n, 716, 800, 806, 828, 849, 1264, 1279, 1391, 1415, 1441; âb-ı zindegî-i — 703; aksa'l-gāye — 1485; âsûde-i sâye-i — 294; bâdî-i — 857; bâ'is-i insilâb-ı huzûr-i — 585; dâru's-selâm-ı — 153, 726; esbâb-ı — 703; gül-i pister-i — 697; hâ'iz-i dest-mâye-i — 314, 430; insilâb-ı — 1080; kemâl-i — 1250; kûşe-güzîn-i — 428; kûşe-i — 484; kûşe-nişîn-i — 1426; meclây-ı âsâyiş-i — 711; meydân-ı — 746; mûcib-i insilâb-ı — 1480; nâz-bâliş-nişîn-i — 1315; pâ-nihâde-i sâha-i — 552; reh-girây-ı menzil-i — 878; rehîn-i — 58, 460; sâhil-res-i — 130, 436; semt-i fûshat-âbâd-ı — 427; tarîk-ı — 804; visâde-pîrây-ı müttekay-ı — 1402; zıll-i zalîl-i — 1213; — eseri 1154, 1156; — hâleti 422; —i bâl 1036; —i berâyâ 184; —i derûn 1421; —i derûnları 920; —i dil hâsıl 1404; —i hâl 799; —i 'ibâd 9; — ilkāsıyla 1403; —ini müstelzim 1449; 'adem-i —iyyet 1238, 1390; 'akd-i peyvend-i —iyyet 603; âsâr-ı —iyyet 215; âsûde-nişîn-i râhat-bâr-ı —iyyet 1260; berkende-i seylâb-ı —iyyet 920; bulga-i —iyyet

85; câzibe-i hâhiş-i —iyyet 786; cây-ı —iyyet 188; enhâr-ı safvet-âsâr-ı — 337; esbâb-ı — iyyet 60; feth-i şirâ'-ı —iyyet 262; güm-kerde-i —iyyet 704; gunûde-i pister-i —iyyet 801; gülpister-i —iyyet 1386; ifsâd-ı hars ü zer'-i — iyyet 1367; istihsâl-i —iyyet 177; insilâb-ı — iyyet 704; i'tidâl-i hevây-ı —iyyet 474; kesb-i —iyyet 33, 107, 178; medâr-ı —iyyet 458; selb-i —iyyet 59, 1100, 1338; semîr-i zamîr-i —iyyet 805; sûret-i —iyyet 127, 174; tahsîl-i —iyyet 252, 258, 1331; —iyyet 335, 341, 372, 384, 412, 415, 655, 884, 890, 1332; —iyyet-fürûş 595; —iyyet-i cânları 1033; —iyyet-i derûnları 714; —iyyet-i kâmile 341; —iyyet-i kâmilesi mütedennî 1400; —iyyet-i külliyye 917; — iyyet-i mâl 1033; —iyyet-i şehr 801; —iyyet-i tâmm 744; —iyyeti meslûb 62; —iyyetler 396, 1131, 1331, 1353, 1435; aksây-ı —iyyetleri 1160; 'âmmenin —iyyetleri 253; esbâb-ı — iyyetleri 64, 69; —iyyetleri te'ahhüdü 396; — münselib 1364; — peydâ 930; — u selâmet 64,

emr/emir 3, 8, 12, 15, 21, 23, 27, 30, 32, 37, 40, 46, 51, 59, 60, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 75, 77, 79, 80, 82, 89, 90, 91, 93, 94, 108, 110, 116, 137, 156, 170, 187, 188, 193, 207, 217, 218, 225, 234, 240, 245, 277, 305, 321, 338, 358, 382, 384, 401, 423, 490, 498, 509, 564, 566n, 573, 576, 581n, 608, 610, 614, 622, 626, 629, 635, 651, 664, 655, 705, 725, 745, 764, 766, 767, 774, 777, 781, 782, 822, 829, 830, 837, 841, 849, 903, 904, 914, 923, 942, 946, 947, 966, 1023, 1029, 1036, 1038, 1049, 1076, 1082, 1086, 1090, 1099, 1117, 1203, 1212, 1241, 1245, 1270, 1274, 1278, 1304, 1331, 1332, 1353, 1381, 1389, 1397, 1401, 1402, 1425, 1448, 1469, 1479, 1491, 1494, 1495, 1499, 1513; âhırı'l— 565n, 1183; bâdî-i — 66, 73, 78, 141, 372, 769; ber-mûceb-i — 841, 1049; bî— 1183; bidâyet-i — 682, 1407; bi-hasebi'l— 1039, 1123; bilâ— 738; gâyetü'l— 1413; fî nefsi'l— 632; gürz-endâz-ı — 1205; hasbe'l— 138, 651, 688, 790, 1315, 1377, 1397; hılâf-ı — 1330, 1333; ibtidây-ı — 48, 72, 160, 422, 457, 577, 643, 669, 770, 880, 950, 1059, 1390, 1401, 1499; istîsâlleriyle — 1076; kâffe-i — 1331; kılâde-i — 1205; mahsûs — 1062; men lehu'l— 1029; mü'ekked — 1496; müterakkıb-ı — 894; na'ra-i — 499; nefsü'l— 911, 1503; nihâyetü'l— 281, 428, 552, 567, 699, 735, 896, 1008, 1022, 1075, 1398; nüfûz-i — 1472; sudûr-i — 1083; zîr-i — 471; evvel —de 491, 503, 595, 736, 758, 764, 802, 937, 963, 1007, 1056, 1086, 1446; —e nâzır 782; —i 'âdî 645; —i âhar 199; ber-mûceb-i —i 'âlî 1030; hasbe'l—i'l-'âlî 1464; hılâf-ı —i 'âlî 633; kazıyye-i —i 'âlî 1317; mazmûn-i —i 'âlî 1317; —i 'âlî 33, 63, 69, 83, 110, 122, 140, 149, 169, 184, 207, 233, 246, 292, 319, 346, 386, 434, 447, 448, 460, 501, 511, 523, 680, 736, 822, 905, 1030, 1086, 1109, 1243, 1315, 1335, 1350, 1368, 1371; —i 'âlî-şân 34, 37, 109, 187, 1070, 1369; —i 'âlîleri 1345, 1395; —i 'aliyyeleri 946; —i 'asîr 349; —i 'asîr-i musâlaha 1449; —i azher 115; —i 'azîm 886, 942, 1161, 1325; —i 'azîmet 1179; —i âşikâr 275; —i bâdî 352, 694, 722; —i bâhir 402; — i bed-fercâm 1351; —i bedîhî 104; —i bey'at 812; —i bey'at-i 'âmme 1207; —i beyyin 47, 298, 434, 722, 1161, 1240; —i bi'l-ma'rûf 1279; —i binâ 60, 111; itmâm-ı —i bünyân 240; —i câmi'-i mezkûr 628; ber-mûceb-i —i cedîd 919; —i celâlet-destgâh-ı Gîtî-sitânî/Saltanat 851; —i celî 343; ber-mûceb-i —i celîl 1049; —i celîl 812, 1220; —i celîlü'ş-şân 89; —i cenâb-ı Zıllullâhî 1356; —i cihâd 586; —i cihâda kandırdı 963; —i Cihândârî 106; ber-mûceb-i —i Cihân-mutâ' 952; idâre-i —i cüz'î 911; —i cüz'î 421; —i cüz'î mesâbesinde 1495; —i devlet 93, 133, 1497; —i Devlet-i 'aliyye 356; —i diğer 377; —i dîn 463, 1034; —i dînî 893; tehvîn-i —i düşvâr 1222; —i düşvâr 131, 1441; —i ehemm 377, 641, 946, 1333; —i ekîd 101; —i ezher 685; —i fâsid 719; —i Fetvâ 891; —i gayr-i maznûn 96; —i gayr-i mestûr 890; —i gayr-i meşkûk 1400; —i gayr-i mübhem 1191, 1331, 1369, 1487; —i gayr-i mütevârî 545; —i gayr-i setîr 188; —i gazâya kandırdı 963; —i hâriku'l-'âde 1284; —i hatîr 205, 557, 1376, 1453; —i hazret-i Bârî 1278; —i hazret-i Hudâvend-i İskender-cenâb 1207; —i hazret-i Pâdişâh-ı kerâmet-nisâb 576; —i hazret-i Şehenşâhî 423; —i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-menzilet 1184; —i hazret-i Şehriyârî 534; —i heyyin 556; —i Hılâfet 668; —i hikemî 70; bi—ihî Te'âlâ 1120; —i huccâc 128; —i Hudavend-i 'âlî-neseb 485; —i Husrevâne 849; —i hükûmet 630; kalem-keş-i safha-i —i hümâyûn 1499; —i hümâyûn 210, 215, 216, 777, 963, 1227, 1265; —i hümâyûn-i mes'adet-makrûn 173; —i ibtidâ'î 1278; —i iftâya mülâzemet 520; —i İlâhî 961, 1458; —i İlâhiyye 1279; —i infisâller 447; —i Kā'im-makāmî 796, 814; —i kadîm 137; —i kat'î 506n; —i kat'iyyü'l-fehvâ 735; —i kat'iyyü'n-nüfûzları 1367; —i kazâ 1293; —i kazâ-cereyân-ı Devlet-i ebed-ma'mûr 78; —i kazâ-cereyân-ı Şâhâne 1170; —i kifâyetde hâmkâr 1479; —i küllî 1298; —i lâzım 225, 302, 823; —i lâzımü'l-ihtimâm 234; nüfûz-i —i ma'hûd 704; —i ma'hûd 159; —i ma'kūl 69, 95, 670, 875; —i ma'rûf 649, 832, 1256, 1381; —i mahsûs-ı Saltanat 137; —i me'âşları 243, 769; —i me'mûrîn 153; —i me'mûru 1494; —i mechûl 539; —i mehûl 714; —i meknûn 951; —i mekrûh 1039, 1263; —i mektûm 1196; —i

melûm 415; —i mendûb 231; —i menvî 774; —i meşrû' 844; —i mevhûm 397; —i mevhûm mesâbesi 343; —i mevhûm-i sefer 964; tanzîm-i —i mezkûr 688; —i mezmûm 415, 1039; —i mu'âfiyet 219; —i mu'avvel 670; —i mu'ayyen 10; —i muhâfaza 262, 439, 481, 490, 944, 1035; —i muhakkak 494, 614, 1458, 1474; —i muhâl 205, 244, 312, 338, 659, 700, 1036, 1255, 1260, 1334, 1435, 1506; —i muhâm 755; —i muhârebe 591; —i muhayyerü'l-'ukûl 1154; —i mukarrer 316, 425, 430, 435, 482, 634, 671, 701, 719, 744, 1047, 1059, 1238, 1343, 1400; —i muktezî 1050; —i mumzâ 757; —i murâbata 1407; —i musâlaha 221, 403, 497, 552, 578, 581, 1129, 1177, 1338, 1347, 1407, 1448; —i musammem 425, 435, 775; —i mutâ' 447; —i muzâyakalar 242; —i mü'ekked 1315; —i mübhem 539; —i mübîn 679; —i mücâhede 1407; —i müdâfa'a 46, 376, 430, 439; —i mühimm 551; —i mülâkât 364; —i Mülûkâne 1397, 1453; —i mümteni' 700, 1498; —i münîf 503; —i müsellem 294, 317, 494, 776, 1348; —i müstahsen 812; —i müşkil 381, 567, 1161; —i mütâreke 935, 942; —i müte'ayyen 1458; —i mütehakkak 300; —i mütehattem 114, 782; —i müteyakkan 91; —i müvecceh 874; —i nâçîz 655; —i nâ-kâbil 684, 703; —i nefer-perverîde 605; —in husûlü 1384; —ine munkâd 1415; —ine mütü' 1415; —i nikâh 956, 1037; —i niyâbet 109; —i nübüvvet 635; —i Pâdişâh-ı cihân 1261; —i Pâdişâh-ı enâm 486; —i Pâdişâh-ı zemân 1050; —i Pâdişâhî 110, 208, 822, 1331; —i sâ'ir 603; —i sâ'ire 915; —i sâbıt 1458; —i Sadâret 187, 1435, 1482; —i Sadâret-penâhî 1331, 1358; —i Sâmî-i Sultânî 458; itmâm-ı —i sefâret 962; —i sefâret 1043; —i sefer 555; —i siyâset 375, 746; —i Sultân-ı zemân 944; —i Şâhâne 361, 830; —i Şehinşâh-ı kişver-güşâ 570; —i şer' 9; tuğrâlı —i şerîf 651; —i şerîf 178, 292, 357, 447, 503, 523, 640, 1239, 1245; —i şerîflerine 1240; —i şer'-i şerîf 475; —i ta'kîb 67; —i takdîr-i Samed 676; —i tasdîk 95; —i te'ayyüş 727; —i teba'iyyet 812; —i teslîm-i kal'a 436; —i ticâret 548; —i ticârete halel târî 1023; —i uhrevî 893; —i ulu'l-emr 216; —i vâcib 679, 1256; —i vâcibü'l-i'tibâr 184; —i vâcibü'l-ihtimâm 690; —i vâcibü'l-imtisâl 1328; —i vâcibü'l-imtisâl-i Husrevâne 1110; —i vâhî 118, 756, 781; —i vâki' 77; —i vâzıh 75; —i Vezîr 1393; —i yesîr 349; —i zâhir 296, 421, 427, 719, 1295, 1325, 1396; —i ziyâfet 1107; —kulları 1058; —ler 64, 251, 628, 904, 1242, 1395; —lerine mütâba'at 537; —lerine râm 774; —leri olan 'amel 895; —leri olan cihet 895; —nâme 426, 1109; —nâme-i 'aliyye 1104; —nâmeler 100

emrâz; —ı gûnâ-gûn 111; sûretler üstünde 'ilel ve —ı muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân 976; —ı rûhânî 13

emsâl 15, 107, 519, 605, 745, 891, 1337, 1383, 1494; beyne'l— 590, 806; durûb-i — 86; efsâne-i — 1386; mesbûkatü'l— 185; nâdiru'l— 976; — hikâye ederek 1473; —i güzeşte 806; —ine nisbetle ehven/mu'tedil 1392; —ine takdîm 1031

Emsâl-i Meydânî 1212

emti'a 64, 347, 685, 712, 768, 893, 895, 995, 1002, 1283, 1411; 'âmme-i — 1418; ecnâs-i — 72; envâ'-ı — 686; nefâyis-i Şâhâne — 1109; rengâ-reng turaf-ı — 858; tefârîk-ı — 1426; vilâyetlerine mahsûs ustufe yollu — 1342; boğça boğça —i girân-mikdâr 753; — istishâbı 1223; —i ticâretlerini ihrâc 1485; —i turfa-nakş 995; —i zer-dûz 37; — kâr-hâneleri 74; her cins —sını alup satmış 1435

emvâl 58, 75, 99, 102, 121, 159, 170, 253, 315, 436, 447, 576, 703, 706, 725, 739, 824, 870, 901, 1269, 1275, 1391, 1403, 1507; ahz-ı — 98; bîrûn-i havze-i hadd ü şumâr — 1467; der-âmed olan sunûf-i — 1358; envâ'-ı nefâyis-i — 1315; hasîs ü şerîf — 435; istihsâl-i — 629; kâffe-i — 72; mahzen-i — 1322; mazanne-i —i bî-nefâd 1436; müttema'-ı — 687, 761; nefâyis-i — 1318; sunûf-i — 862, 865; tahsîl-i — 102, 118; tahsîl ve istirfâ'-i — 628; taksîr-i — 626; tevfîr-i — 626; zî-kıymem — 1247; zî-kıymet — 323; —i bî-gerân 804, 1436, 1465; —i bî-hisâb 73; —i bî-şumâr-ı habâset-endûhtesi 1477; —i bî-ta'dâd 1478; istihrâc-ı —i cedîde 628; —i Devlet-i 'aliyye 1422; —i firâvân 92, 1421; —i fukarâ 107; —i hazîne-i mîrî 226; —i huccâc 100; —i kalemiyyeleri 687; —i kefere-i husrân-me'âl 204; —i kesîre 101; kabz-ı —i küştegân 857; —i lâzimetü'l-i'tâ 383; —i menhûbe 712; —i mîrî 11; emvâl-i —yye 41, 859; —i mukāta'ât 38; —i Müslimîn 1267; —i nâs 36, 1373; —ine bakmayup 1068; —i şâygân-ı bî-gerân 102; kâffe-i —ler 430; —ler 436; iktisâb-ı — tarîkı 160

enâm 647; ahvâl-i — 768; 'âmme-i — 360, 846, 1307; âsâyiş-i — 117; cümle-i — 120; ekser — 1215; elsine-i — 713; fermân-revây-ı — 27; galtîde-i 'ibret-gâh-ı — 1317; gûş-zîb-i — 1302; hayyâz-ı ef'îde-i — 337; ıttırâden li'l— 1470; 'ibret-gâh-ı — 85, 101; intizâm-ı ahvâl-i — 1481; irşâd-ı — 649; istimrâr-ı âsûdegî-i — 184; kar'-ı sâmi'a-i — 1354; kulûb-i — 171, 744, 799, 1191, 1231, 1306; manzûr-i — 1295; mesâlih-i — 108, 118; mesmû'-i — 1295; mûcib-i tenfîr-i kulûb-i — 1462; mu'tekad-i — 1245; Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i — 1281; müstevlî-i — 1477; müzdehimgâh-ı — 1367; niyâm-ı zihâm-ı gavâ'il-i — 339; nizâm-ı

ahvâl-i — 1481; nümûne-i haşr-gâh-ı — 1360; Sultân-ı — 649, 885; ta'lîm-i — 12; tatmîn-i — 792; telvîs-i sevâmi'-i — 776; vesîle-i terahhum-i — 1504; zebân-zede-i — 93, 508, 1405; fermân-fermây-ı fırka-i — hazarâtı 114

En'âm; Sûre-i — 512; mücerreb —ı şerîf müdâvemetleri 509; — Kîsesi 1367

enbâr; 'alef-i — 173; binây-ı —hâ 249; —ı derûn-i cehâlet-meşhûnları 718; —ı üstüvârlar 1222; —ı zimmeti 153; cedîd —lar 249; kadîm —lar 249, 691; zahîre —ları 972, 986, 1010; —lar inşâ 249

enbiyâ/enbiyâ' 639, 672; eslâf-ı — 11; ikrâr-ı nübüvvet-i — 1285; inkıyâd-ı nübüvvet-i — 1285; mefharu'l— 851; Server-i serâyây-ı — 679; Sultân-ı — 287, 899; sünnet-i — 1262; tetebbu'-i âsâr-ı — 19; sünnet-i — ve mürselîn 14; hasâ'is-ı —'-i 'izâm 843; —y-ı 'izâm 54, 842; —y-ı 'izâm gibi 896

encâm 507n, 1420, 1432; netîce-pezîr-ı — 850; resîde-i — 1416; sûret-i — 816; sûret-pezîr-i 250; —ı kâr 502, 568n, 576, 578, 592, 597, 611, 637, 674, 703, 709, 718, 732, 736, 813, 1038, 1063, 1069, 1186, 1210, 1258, 1358, 1365, 1367, 1373, 1496; —ı kâr-ı kıssa-i kûtâh 1127

encümen; 'akd-i — 162, 191, 215, 228, 357, 359, 453, 454, 563, 780, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324, 1325, 1329, 1398, 1445; —ârây-ı ictimâ' 453; —ârây-ı iltiyâm 453; —ârây-ı meşveret 209; tertîb-i —i cem'iyyet 62, 104; —i fesâdları 1266; —i ihtisâs 749; —i letâ'if 715; tertîb-i —i meşveret 141; —i meşveret 860; hâzır-ı —i müvâneset 829; —i mütâyebe 715; —i şûrâ 187; —sâz-ı müşâvere 906; —sâz-ı ârâm 1383

endâm 147, 537, 1161; kāmet-i bî— 1265; mefâsıl-ı — 375; sûhte— 1390; tefsîde— 1317; za'f-ı — 230; —ı hayret-fermâ 1359; —ı meflûc-âsâ 119; —ına kesûp biçmekde 1434; —nümây-ı behâ 647; —nümây-ı behcet 647; —nümây-ı hod-furûşî 906; —nümây-ı te'ayyün 906

endâze 596; —den aşup 702; —den bîrûn 525; — den bîrûn ruhsat 654; —den efzûn 881; —den hâric umûr 1163; arşûnlarıyla alup —leriyle satarak 754; —sinden efzûn akvâle ictisâr 933; hadd-i —sinden hâric hareket-i bî-edebânesi 1495; hadd-i —sinden hâric tavr-ı küstâhânesi 1495

Endelüs 1291; — Bransı 1148

Enderûn 181, 738, 748, 753, 764, 775, 793, 803, 806, 818, 837, 841, 859, 862, 864, 890, 958, 1037, 1197, 1199, 1250, 1305, 1312, 1313, 1390, 1393, 1394, 1397, 1398, 1401, 1402, 1419, 1423, 1434; ağayân-ı — 1312, 1424; 'âmme-i ehâlî-i — 817, 1303; 'amme-i erzâk-ı — 1397; dâhil-i — 1397; fetret-i — 1268; hademe-i — 754; havene-i — 958; Hazâ'in-i — 226, 687; Hazîne-i — 1306; kâr-bendân-ı — 1057; müstevlî-i — 474; mütegallibe-i — 958; sükkân-ı — 1397; tevcîhât-ı — 840; zâhir-bînân-ı — 1192; — ağaları 108, 196, 1208; — ahvâli 1397; — cânibi 1200; —'da Kahveci-başı 1031; — ehâlîsi 802, 810, 1200, 1403, 1426; — huddâmı 1074; tebeddülât-ı —î 880; havâss-ı —i hümâyûn 830; perverde-i —i hümâyûn 706; —i hümâyûn 516, 560, 765, 777, 803, 841, 880, 886, 909, 915, 1181, 1268, 1295, 1311, 1390, 1393, 1398, 1404, 1416; —i hümâyûn dâ'iresi 1200; —i hümâyûn ricâli 748; —îler 1395; — mukarrebleri 714; — müte'ayyinâtından 804; — ricâli 803, 805, 1372; — tarafları 655; —'un kibârı 1202; —'un sıgârı 1202; —'un suyu 1426; —'u ta'cîz 890

endîşe 424, 432, 491, 505n, 511, 518, 584, 746, 771, 786, 887, 1163, 1193, 1372, 1396, 1441, 1459, 1487, 1492; âteş-i — 1420; bâ'is-i — 278; bî— 1212; dağdağa-rîz-i — 1316; dil-hırâş-ı — 1322; himyân-ı — 682; imâle-i — 428; i'mâl-i tîşe-i — 687; kec-— 293; künâm-ı mûr u mâr-ı — 1055; mevki'-i — 460; —i 'âkıbetden gâfil 1454; —i bî-pâyân 127; —i bî-şümâr 611; —i derûn 611; —i dûr u dirâz 1474; —i dûran-dûr ile tefekkür 876; —i mukāvemetleri 428; —i râhat 751; —i rûz-i cezâ 40; —i vehâmet 1194; —i vehâmet-'âkıbet 1157; —ler 317, 529n, 527; — nak 1327

enfâs; tevâtür-i — 878; mecrây-ı —ı 907; medhal-i — 907; tazyî'-i cevâhir-i —ın dahi 'âlemi yok-dur 52, 880; —i hayriyyeleri 908; —i kudsiyyeleri 1499; —i tayyibe 51; te'sîr-i —i tayyibesi berekâtı 880; tekmîl-i a'dâd-ı —i zindegânî 1490; —ından istimdâd 320; sür'at-i te'sîr-i —ları 1467

enfiyye; — kutusu 368; ağac — kutusu elinde 1005; — mukāta'aları 998

enginar 992

enhâ 170, 188, 195, 302, 307, 458, 483, 930, 971, 1142, 1247, 1365, 1376, 1395, 1425; hıfz-ı — 108; vesî'u'l— 982

enhâr 992, 1000; derûn-i — 547; —ı in'âm 360; —ı lutf 360; —ı mevcûde-i ma'dûde 1000; —ı mevcûde-i mezkûre 1001; —ı safvet-âsâr-ı emniyyet 337; —ı safvet-âsâr-ı tesliyet 337

enişte 1131, 1132

ensâb; ehl-i — 640

envâr; —ı âfitâb-âsâ 1503; —ı ahkâm-ı/âsâr-ı mülkiyyeleri 1357; —ı âmâl 520; —ı devlet-i Selîm Hânî 1158; —ı hubûr 616; —ı sürûr 616; —ı şâmile-i 'adâletleri 504; —ı şâmile-i ihsânları 504

Enverî Efendi (Dîvân Kâtibi, Vekāyi'-nüvîs) 535, 1488

Enverî Târîhi 531, 557, 1210
er 919; — başı 785; —kekler 988; —keklerinin kılığı 987; —lik 444; —lik kisveti 1138; bu resme —likler 492; cân-sipârâne —likler 644; —likler 772, 1396
erâcîf 54, 121, 125, 776, 1030, 1227; cîfe-i müntine-i — 434; maglata-perdâz-ı — 1176; neşr-i — 1255; zindân-ı nâtıkada mahbûs olan düzdân-ı — 1380; —den ma'dûd 1074; neşr-i —i ârâm-fersâ 1397; envâ'-ı —i bî-mesâs 737; —i cân-hırâş 747; —i ebâtîl 484; —i gûnâ-gûn 113; bî-ma'nâ — ihdâsı 624; —i hezeyânât 154; zuhûr-i —i kāsımetü'z-zahr 337; — ilkāsı 307; envâ'-ı —i müdhişe 1455; neşr-i —i müdhişeleri 775; —i mütenevvi'a-i müstekrehe 1346; —i müzevvire 1100; —i şâyi'a 134; — i vâhiyât 116; —i vâhiye-i bed-hâhân 735; —i vâhiye-i hüssâd 735; — şuyû'u 1337; — ve egālît 1307
erâmil makūlesi 153
Erâmine hammâllarına süriderek 816
erâzî 135, 174, 197, 212, 262, 264, 269, 275, 297, 299, 353, 376, 380, 471, 561, 578, 618, 707, 738, 924, 946, 992, 998, 1017, 1021, 1105, 1118, 1280, 1347; bakıyye-i — 567n, 577; ıhtilâs-ı — 415; mahsûldâr — 1020; münbit — 1020; nez'-i — 415; şibr mikdârı — 1162; zabt-ı — 159; —i ba'îde 406; —i berriyye 264, 297; —i Boğdan 517; —i Cezîretü'l-'Arab 1281; —i devlet 210; —i Devlet-i 'aliyye 175, 254, 298, 401, 462, 686; —i Devlet-i 'aliyye dâhili 299; —i Devlet-i seniyye 559; —i Eflâk 517; —i emîriyye-i merkūme 993; —i İslâmiyye 175; —i Kabartay 222, 543; —i kadîme 261; —i kafra 548; —i kesîreleri 294; —i Leh 992; —i mağsûbe 260, 270, 498, 1463; —i mağsûbe-i Devlet-i 'aliyye 470; —i Mısrıyye 357; —i mîriyye 998; —i mîriyyeler 992; —i mukaddese 49; —i mülkiyyeleri 264; —i remâliyye 189; —i sâ'ire 373; —i vesî'a 394; —i zâ'ide istihsâli 727; —i zâ'ide tahsîli 720; — tahliyesi 1103; mağsûb olan —leri 1342
erâzil 81, 83, 107, 802, 1123, 1258, 1373, 1453; bir alay — 1252; girifte-i eydî-i — 907; hemdem-i — 1496; tathîr-i — 80; —i behâyim-tıynet 1454; —i nâs 627; — tâ'ifeleri 1465; — tâ'ifesi 655; — yüz bulup 799
erbâb 23, 74, 155, 225, 567, 684, 855, 897, 910, 1029, 1211; ratk u fetk —ı 890; sikke-sûret —ı 1424; tab'-ı selîm —ı 1300; —ı 'akd ü hall 1065, 1070; —ı aklâm 1049; —ı ârâ 75; —ı basîret 65; —ı basîrete hüveydâ 1393; savâb-dîd-i ârây-ı —ı besâ'ir 603; —ı bîniş ü dîd 1203; sa'âdet-bahş-ı şifâh-ı —ı câh 1457; —ı cihâd 641; —ı dâniş ü dîd 373; —ı dehâ 630; ittifâk-ı ârây-ı —ı devlet 246; —ı devlet 588; —ı dikkat 336n, 739; teslîm-kerde-i —ı dirâyet 544; —ı dirâyet 13, 78, 97, 1451; —ı dirâyet lisânları 53; —ı dîvân-ı Saltanat 636; —ı edeb 519; müzekkir-i —ı elbâb 135; —ı elbâb 96, 173, 749, 1039, 1299, 1460; —ı fesâd 184, 332, 1272; —ı fıtnat 630; pîş-âheng-i katâr-ı erbâb-ı — 903; —ı gavâyet 1269; —ı hâcât 1453; —ı hades ü yakīn 84; —ı hakāyık 121; —ı hakāyık 'indinde 1290; —ı hakkāniyyet 1451; savâb-dîd-i —ı hall 1371; ittifâk-ı ârây-ı —ı hall ü 'akd 1263; münâsib-dîd-i —ı hall ü 'akd 957; —ı hall ü 'akd 73; —ı hall ü 'akd-i 'amel sem'i 944; —ı harb 462; —ı haşmet 18; —ı havf 896; —ı haysiyyet 594; —ı hevâ 80; —ı hikmet 331; —ı himmet 73; —ı hiref 114, 755; —ı hukūk 1090; —ı hüner 159; âzmûde-i —ı hünket 343; —ı hürmet 118; —ı 'ibret 596; —ı iktidâr 140, 977; —ı im'ân 637; teslîm-kerde-i —ı insâflar 544; —ı intibâh 28; —ı 'irfân 910; —ı irtikāb 346; —ı isti'dâd 159, 643, 648; —ı istîhâl 25, 568; —ı istihkāk 39, 146, 529n; —ı istihkāka delâleti erzân 517; —ı 'isyân 1275; —ı kabûl 86; pesendîde-i —ı kalem 641; —ı kalem 25, 73, 216; —ı kemâl 1041, 1509; —ı kulûb 39, 337n; —ı liyâkat 246, 568, 643; —ı me'ârife dil-beste 529n, 744; —ı mantûk u mefhûm 10; —ı maslahat 361, 395; —ı me'ârif 1052; —ı melekât-ı ünsiyyet 51; —ı menâsıb 116, 161, 1169; —ı mesâlih 1354, 1462; —ı meşveret 62; —ı mezâk 527, 530n; —ı muvâfakat 636; —ı mücûr ilevâzımı 87; —ı mülhime 1147; —ı nakz u ibrâm 65; —ı nutk 1159; —ı nühâ 1051; —ı rakam 25; —ı ratk u fetk 113; savâb-dîd-i ârâ'-i —ı re'y 303; —ı re'y 1159; —ı re'y-i sedîd 230; —ı re'y makūlesi 1398; —ı redd 86; —ı resm 529n; —ı reşâd 581n, 861; —ı reviyyet 861; —ı rikkat 838; —ı ru'ûnet 76; —ı rüşd 1039, 1051; —ı rüteb 45; —ı safsata 94; —ı Saltanat 10; sanî'a-i müzevvire-i —ı san'at 1189; —ı seyf 641; —ı sınâ'at 755; —ı sühan 1509; —ı şekā 1269; —ı şekāvet 418; pesendîde-i —ı şemşîr 641; —ı şerî'at 10; —ı şerr 308; —ı şikāk 1257; âzmûde-i —ı şuhûd 560; savâb-dîd-i ârâ'-i —ı şu'ûr 303; —ı şu'ûr 31, 325; —ı şûr 308; —ı şûrâ 63, 95, 181, 563; savâb-dîd-i —ı ta'kīd 1371; —ı taklîd 10; —ı takvâ 896; sâlik-i meslek-i —ı taleb 590; —ı tama' 346; —ı tarîk 525; —ı tasdîk 636; —ı te'emmül 1212; tertîb-i —ı tedbîr 642; —ı tedbîr makūlesi 1398; rûşenây-ı —ı tedkīk 774; tertîb-i —ı terbiye 642; —ı tesalluf 152; —ı ticâret 1254; —ı ticâret sefâ'ini 1124; —ı ticâret ü bezâyi' 137; —ı tîmâr 106, 149, 686; sudûr-i —ı umûr 926; tehammül-güzâr-ı —ı umûr 1157; —ı umûr 917; —ı üns olan ins 1214; —ı vakt 1064; —ı vesvese 304; nümâyân-ı —ı vukūf 1290; —ı vukūf 10, 27, 28, 1348; —ı yakīn

174; —ı ze'âmet 106; —ı zekâ 331, 1159; —ı zevk 979; —ları 1488; —ü'l-elbâb 597
erba'în; agavât-ı — 145; evvel-i — 458; serdî-i eyyâm-ı — 431; ricâl-i —e iltihâk 1031; —leri hamsîn ve sittîn celbine 657
Erbîl (Şehrizor a'mâlinden) 87
Erdek 1254; —î şerâb 1362; — Kasabası 1374
Erdel 222, 542; — kıralları 380
erenler 752; geçmiş —e ilhâk 1372; gā'ib —i 311
Erfurt 1346; — Mu'âhedesi 1375; — mülâkātı 1432, 1451, 1463; — nâm belde 1346, 1431
erganûn-nevâz 1425
Ergene; Cisr-i — havâlîsi 67
Erîb Efendi (Dîvân-ı hümâyûn Kalemi ketebesinden) 174, 175, 296
erîke; —ârây-ı mecd 1344; —ârây-ı Saltanat 51; —ârây-ı şân 576; —ârây-ı şevket 576, 1344; —i âsümân-menkabe-i hılâfet 1301; —i fermân-revâyide ârâmları 1327; —i müteberrike-i fermân-fermâyî 1298; —i Saltanat 1295; —i nişîn-i Hılâfet 641; —nişîn-i saltanat-ı âhıret 198; —pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ 1286; —pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ 616; —pîrây-ı Saltanat 120, 137, 212, 254; —pîrây-ı Saltanat-ı 'uzmâ 1230; —pîrây-ı taht u iclâl 831
erkân 39, 118, 124, 194, 541, 559, 565n, 627, 658, 699, 789, 806, 892, 916, 918, 1142, 1303, 1330, 1331, 1360, 1395, 1506; akdem-i a'mâl-i 1466; 'amîdü'l— 784; 'âmme-i — 789; asl-ı bünyân olan — 1391; a'zam-ı — 490, 771, 784; bî— 819; edmiga-i havâss-i — 729; elsine-i — 1371; esâs-i bünyân olan — 1391; himmet-i 1505; kâr-güzârân-ı — 1329; lâzımü'l-huzûr olan — 840; makbûl-i nezd-i — 120; mugālata-i kaviyyetü'l— 1164; mütehallelü'l— 957; mütehayyizân-ı — 678; nakd-gerân-ı — 125; nâkıs-endîşân-ı — 554; râsihu'l— 1172; sahâyif-i sevâmi'-i — 734; zübde-i — 1350; şûre-zemîn-i kulûb-i —a zer' 728; zemîn-i kulûb-i —a zer' 722; dâ'ire-i —dan hâric 870; — fırkası 801; —ı 'asr 1441; mutâbık-ı ârây-ı 'ukalây-ı —ı devlet 225; —ı devlet 34, 58, 191, 194, 227, 603, 636, 721, 728, 735, 737, 780, 789, 807, 812, 916, 920, 964, 1125, 1135, 1270, 1331, 1380, 1439; sevâmi'-i —ı devlet 121; tasvîb-kerde-i —ı devlet 448; —ı devlet irâdesi 905; —ı Devlet-i 'aliyye 585, 921; —ı Devlet-i ebed-bünyân 1353; —ı Devlet-i ebedî-bünyân 27; —ı dîn-i Müslimân 1285; —ı erba'a 754, 1285; —ı erba'a-i Devlet-i 'aliyye 718; —ı erba'a-i Saltanat 755; —ı fersûde 682; —ı fıtratında 'unsur-i nârî gālib 714; —ı himmetkârân 1507; —ı ikbâl-perest 1383; —ı İslâmiyye 10, 1269; —ı ma'dûde 695; —ı ma'lûme 1335; —ı me'âlim-i devlet 642; huzûru lâzım olan —ı me'âlî-'unvân 698; —ı müstahikku'l-i'zâz 118; —ı nizâm-ı Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 155; —ı Ocak 389; —ı Ordu 921; —ı rekîne-i Kal'a-i Semendire 167; —ı sâ'ire 1286; —ı sadâkat-irtisâm 831; —ı Saltanat 142, 334, 585, 856, 1237; erkân-ı —ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmları 1431; —ı sefer 582; —ı selâse 1286; —ı 'ulemâ' 951; —lar 801; mekādîr-şinâsân-ı — meclisleri 1503; ta'dîl-i — sûretinde 1465
Ermenî 240, 988; — tâ'ifesi 347, 1232
Ermeniyye 542; lugāt-ı — 345; —i sugrâ 221
Ermland Voyvodalığı (Prusya Lehi'nde) 1017
Ertuğrul Gāzî (Merzbûm-i Rûm, Ebu'l-mücâhidîn, Ceddü'l-murâbitîn, küşâyende-i ebvâb-ı megāzî) 640
ervâh 762; eşbâh-ı mûhişetü'l— 1354; —ı eslâf 1051; —ı habîse 41; —ı habîse gibi 325, 1145, 1387, 1406; —ı habîse-sıfat 417; —ı şerîre gibi 747; —larını kabz 1386; — mesâbesinde 1414
Ervâm 325; töre-i — 821; zenân-ı — 1361; —ı miyânet-ittisâm (düşmen-i dîn ü Devlet-i 'aliyye olan) 690
Erzurum 124, 444n, 1124, 1513; — cânibi 1069; — Eyâleti 80, 114, 124, 186, 945, 946, 1065, 1070, 1350, 1429, 1478, 1479; — hudûdu 739; — Kadısı 617; — Müftîsi 146, 168; — Vâlîsi 209, 375, 599, 944, 946, 1064, 1066, 1124, 1235, 1478
Es'ad Ağa (Başbākī-kulu) 490
Es'ad Bey (Mirahûr-i Sânî) 133
Es'ad Efendi (Muhyî-zâde, es-Seyyid, Yenişehr-i fenâr Kadısı, Burusa Kadısı) 130
Es'ad Efendi (Nazîf Kethudâ-zâde, Topcular Kitâbeti Vekîli) 465
Es'ad Efendi (Sâlih-zâde, Şeyhulislâm-ı sâbık) 818
Es'ad Efendi (Surra Emîni-yi esbak, Kethudâ Kitâbeti) 340
Es'ad-zâde Efendi (Şeyhulislâm-ı esbak) 53
esâfil 802; bir alay — 1163; hem-nişîn-i — 1496; karâr-yâfte-i — 924; mültehak-ı — 1504; —i askerî lisânı 1308; —i 'avâm 1410; —i behâyim-tıynet 1454; —i nâs 1167; — makūlesi 137, 528; — tâ'ifeleri 1465; — ü enzâl 1435
esâme 225, 782; evrâk-ı — 646; —hâr 775, 1335; —i dûdmân-ı Bektâşiyân 1252; —siz kimse 233
esâmî 233, 684, 973, 1290, 1335; dâhil-i defter-i — 819; ma'dûdü'l— 1152, 1163; — ashâbı 1335, 1353; 'alâka-i — beliyyesi 1394; — evrâkı 1335; çalık — gibi 1395; —i ârâm 452; —i huzûr 452; —i vazîfesi 684; —i yeniçeriyân 1251; —ler 910; —leri ref' 1332; mu'ayyenü'l— ve'l-eşhâs 1089
es'âr 113, 137, 592, 1283; keyfiyyet-i galâ'-i — 769; ta'dîl-i — 667, 1030; tanzîm-i — 108;

vaz'-ı — 909; terhîs-ı es'âra dâ'ir yesak 1411; —-ı ma'hûde 909; umûr-i — idâresi 1490; — mâddesi 137

Esâsü'l-belâga (Zemahşerî'nin eseri) 597

esb 1242; altında bulunan — 838; —ân 1137; 'inân-rîz-i — 1358; dü— 1338, 1421; dü—e ba's ü tesyâr 1454; —erân-ı meşy ü dürûc 1250; kesmelü —e süvâr 835; —i çûpîn 180; süvâr-ı —i devlet 856; Türkmânî —i dil-ârâ 1110; —i dil-ârâ 162; irhây-ı 'inân-i —i dilkeş 857; donanmış —i düldül-endâma süvâr 1320; —i gülgûn 334; —i güzîn 1109; —i ikbâli 1477; —i kudsî-hırâm 960; —i kûh-endâm 368; donanmış —i mücevher-sitâma süvâr 1320; —i nâzik-endâm 588; —i nâzik-ter 1110; süvâr-i —i sabâ-reftâr 314; —i tâzî-i zihn-i çâlâki 531; — ler 1110; cibillî — makûlesi 1469; —rân-ı meşy ü durûc 1176; —rân-ı meydân-ı imtiyâz 184; —süvâr-ı 'izz 745; —süvâr-ı ihtişâm 745; —süvâr-ı satvet 1196; mücevher — takımı 185

Esb-i Bahrî nâm fırkateyni 1442

Esed; burc-i — 943

eser 330, 381, 434, 449, 535, 607, 1069, 1113, 1124, 1129, 1159; bî— 1131, 1426; butlân-ı 99; kâr-mânde-i — 681; nâ-meşbûku'l— 132; sübût-yâfte-i sahîhu'l— 1408; zehrâbe-i — 426; —den mü'essire intikâl edenler 534; —den mü'essire istidlâl 1363; —i 'amelden pâkîze-ter 1402; —i 'id-i ârâmiş 1093; —i 'isyân 92; —i 'ilmî 1224; —i binâ 359; —i celâdet 1406; —i celîl ıtlâkına cesbân 688; —i celîl ibkâsı 1509; —i celîl inşâ' 1509; —i celîlü'l-mikdâr 1222; —i dest-yârî-i 'amel 862; —i dest-yârî-i kâr 862; —i dil-gîrî 928; —i fezâ-et 592; —i fi'lden pâkîze-ter 1402; —i fîrûzî 513; —i gam 501; —i gubâr 1487; —i güzîn 158; —i hâl 503; —i hande-i beşâşet 1064; nakş-ı nigâr-hâne-i —i 'ibret-nümâ 834; —i imtinân 838; —i kalem-i Câhiziyyü'r-rakamları 829; —i kilk ü karîhası 1504; —i lutf 838; — i melâl 501; —i menâ'at 592; nev-'arûs-i —i mu'teber 1207; —i müfteharları 1223; —i nefâr 928; —i nefsâniyyet 1128; —i nusrat 513; —i re'y ü 'ameli 1456; —i sadâkat 1099; —i sahîh 661, 1286; —i sıdk muhbiri 963; —i sihr 511; —i tedbîr 97; —i tedbîr-i dil-pezîrleri 89; —i tesliyet 501; —i teveccüh-i Şâhâne 459; —i vecd 503; —i yerâ'a-i râstî-beyânları 276; —i zehir 1417; —ler 595; —lerini idrâk 508; — mefkûd 1464; — nâ-bûd 1068; — nâmiyle 1509

eshâm 859, 1047; —ı maktû'a-i mahsûsa 650

esîr 49, 201, 202, 209, 297, 406, 436, 444n, 445, 500, 508n, 509, 513, 892, 1157, 1341, 1500; âteş-efken-i çarh-ı — 1208; feth-i — 466; —ci simsârları 1360; hayyen — eylemek 1067; —i dest-i düşmen-i bed-nihâd 531; —i dest-i meşiyyet 675; —i kayd-ı zencîr 163; —i keşmekeş-i elem 203; —i keşmekeş-i hüzn 203; —şuden 445; maglûlü'l-yed —ler 759, 569n; —ler/üserâ 212, 220, 231, 466, 513, 614, 760, 938, 1090, 1112, 1485; isr-i —lerini pîş-nihâd 1409; —likden kurtulmuş mücâhid-i mütecerrid gibi 615; — olan kibâr-peççe 494

eskâl 407, 1506; hem-şekl-i — 607; tahfîf-i — 436; —-i evzâr ile girân-bâr 1478; leff-i —leri meşgalesi 1316

Eski Odalar; —'ın yoldaşları 1396; — pîşgâhı 856

Eski Seray 886, 1456

Eskişehir; Livây-ı — 1429; — Sancağı 953

eslâf 58, 109, 188, 361, 496, 725, 798, 805, 820, 855, 910, 1051, 1058, 1072, 1147, 1411, 1441, 1448; 'alâ resmi'l— 857; câ-nişîn-i — 159; isr-i — 682; kânûn-i — 1404; kâr-güzârân-ı — 1338; me'âsir-i — 18; mevâlî-i — 1462; nakş-bâz-ı köhne-perend-i — 1078; peyrev-i — 52; sudûr-i — 1482; —ı enbiyâ' 11; —ı eşrâf 15; —ı hânedân-ı Hılâfet-i 'Osmâniyye 362; —ı sâhib-hurûclarından 1410; —ı selâtînin yâdigârları 1342; dîdene-i kadîme-i —ı şeref-disâr 852; —ı vekâyi' 1385; —lar 1306; dâstân-ı — makûlesi 1164

esliha 230, 316, 975, 1388; ihfâ'-i — 1416; meşk-ı — 1382; murassa' — 701; mücevher — 185; ta'lîm-i — 1382; eslihadan tehî cebe-hâne 986; serâser — ile ârâste 1197; —-i mücellâ 1377; —-i mücellâ birle pîrâste 1378; —-i mütenevvi'a 975; —-i sâ'ire 679; —-i sîmîn 1377; —-i sîmîn birle pîrâste 1378; —-i sîmîn-mücellâ 1255; ser-tâ-pâ —ya müstağrak 1324

Esmâ-i Hüsnâ 1290

Esmâ/Esmâ' Sultân 1039, 1242; —ı 'aliyyetü'ş-şân 1082; — Kethudâsı 1039, 1241, 1242, 1314

esmâr 992, 1151; — makûlesi 15

esnâf 84, 114, 136, 345, 511, 692, 725, 748, 819, 849, 1335; agniyây-ı — 909; behâyim-minşân — 1258; ber-kā'ide-i mu'âmelât-ı — 909; ciğergâh-ı — 872; ehl-i — 108; güm-kerde-i râh-ı insâf-ı fitne-nihâdân — 1271; meşâyih-ı — 1372; mu'âmele-i — 137; mütemevvilân-ı — 1359; 'umde-i evsâfları olan gaddârân-ı — 1411; — dükkânları 359; eydî-i —ı bî-insâf 1283; —ı bî-insâf 136; 'âdet-i —ı bî-mürüvvet 500, 508n; de'b-i —ı bî-mürüvvet 500; —ı cevâhir-i nevâdir 858; —ı fütûhât 1290; —ı hanâzîr u şigâl 646; —ı hıdemât-ı celîle 831; —ı küffâr 504; —ı mekr 40; —ı mel'anet 40; —ı nâ-insâf 109; —ı re'âyâ 345; —ı tefârîk-ı tuhaf 1359; — kavukları 1372; — kîsesi 701; rutûbetlüce —lar 760; —lık 345; müteşahhısân-ı — makûlesi 1399; — makûlesi 124, 137, 1396; — zümresi 484

esrâr; cezb-i — 747; ketm-i — 291, 1355; mahrem-i cümle-i — 819; mahrem-i — 1249, 1360;

mazmûn-i — 1029; meknûn-i — 1029; ref'-i bürka'-i — 1171; rişte-keş-i — 748; sâhib-i — 1453; mülhime-i —ı âsümânî 564; —ı hafiyye 746; —ı hidâyet-muhtassı 831; —ı lâzimetü'l-esrâr 746; —ı mesrûde 747; —ı Saltanat 116; mecmû' —larına mahrem 1392

esrâr çekmiş eşrâr gibi 919

ester; cünbiş-i —âne 272; —e süvâr 610; cibillî — makûlesi 1469

Esterhazi, Françesko (Kont François Esterhazy de Galantha, Nemçe Devleti tarafından me'mûr) 210

Esterka (استرقه = Strazica) nâm karye (Tımova kurâsından, balkān dâhilinde) 79

esvâb 893, 1388, 1421, 1470; tedârük-i —ı dîvâniyye 807; —ı dîvâniyye 232; —ı kadîme-i kānûniyye 1380; —ı kadîme-i kānûniyyeden soyacaklar 1255; —ı resmiyyeleri 1027

esvâk 128, 135, 144, 698, 701, 748, 797, 7988991, 1246, 1265, 1324, 1354, 1373, 1413; devr-i — 1468; —lar 799

Eş'ab 1470; hem-şîme-i — 1497; sa'y-i —âneler 1153; tehâlük-i —âneler 1153; —i meşhûr 525; severân-ı hırs-ı/tama'-ı —iyyeye mebnî 958

eş'âr 15, 988, 1044, 1488, 1504; nazm-ı — 1223; —a kemâl-i rağbetleri 1507; —a sâhib-i selîka-i iktidâr 1449; —ı dil-nişîn 1504; nazm-ı — vâdîsi 535; — ve türesselât vâdîsi 531

Eşbâh (İbn Nüceym'in eseri) 1510

eşcâr 982, 992, 1146; —ı dâlle 188; — makûlesi 151; — u ahcârı berkende 510

Eşece ('Âyişece lafzından galat) **Kadın** 861

eşhâs 81, 83, 94, 160, 178, 312, 650, 670, 702, 804, 848, 868, 1068, 1075, 1089, 1123, 1138, 1149, 1181, 1203, 1219, 1220, 1321, 1332, 1336, 1364, 1368, 1371; bakıyye-i matlûbât olan — 798; bakıyye-i süyûf-i züyûf — 725; bir alay — 1179; istishâb eylediği — 1427; mechûletü'l-ahvâl — 359; müctema' olan — 1075; nefer — 1485; politikadan bî-haber — 1119; — bozundusu 646; müzdehim-gâh-ı —ı âfâk 749; bir alay siyeh-kâr —ı bed-gûy 775; bir alay sûka —ı bed-gûy 775; —ı bed-güher 52; bir alay siyeh-kâr —ı bed-kirdâr 775; bir alay sûka —ı bed-kirdâr 775; —ı bed-şekl ve zişt hey'etler 1300; —ı bî-idrâk 791; —ı kalîle 788; —ı ma'dûde 810, 1360; —ı ma'hûde 894, 1047; —ı mehûl-i mânend-i gūl 328; —ı mesrûde 753; —ı mevcûde 1418; —ı nâ-sipâs 637; —ın igrâsı 786; —ın işâreti 786; —ı rızâ-cûyân 1329; — mahzarı 528; — yüz bulup 799

eşirrâ/eşirrâ' 68, 77, 89, 655, 1221, 1481; cem'iyyet-i — 786; girîbân-dâde-i dest-i — 1393; mu'în-i — 571, 759; sergerde-i — 333; zümre-i — 786; — kısmı 1074; — nâmını ref' 713; Serdâr-ı zümre-i —i şûriş-fiken 903; —i ümerâ 141; —y-ı Bektâşiyân 110; giriftâr-ı eyâdî-i —y-ı bed-güher 906; —y-ı şerâre-i şerr 1251; —y-ı şerâre-i şûrlar 1251

eşkıyâ/eşkıyâ' 33, 61, 67, 68, 77, 82, 89, 101, 107, 122, 166, 183, 184, 379, 655, 858, 1261, 1268, 1398, 1502; cem'iyyet-i — 1271; cumû'-ı — 67; da'vet-i — 787; def'-i — 80; fî'e-i — 122; gulû-yi — 1266, 1274; gürûh-i — 66; haşerât-ı — 183; hazele-i — 1274; irâde-i — 799; istîsâl-i — 77, 183; maslahat-ı — 177; melâ'în-i — 183; me'lûf olduğu sanâdîd-i — 1454; muhâlata-i — 1261; müdâfa'a-i — 166; recfe-i seriyye-i — 1256; sergerdegân-ı — 838; sergerde-i — 101; sibâ'-ı bed-tıbâ'-ı — 1206; taleb-i — 793; zebân-zede-i — 798; — gürûhu 67; — ictimâ'ı 79; — tâ'ifesi 139; — ormanı 713; seriyye-i —ya iltihâk 1260; —y-ı bed-güher 85; zümre-i —y-ı bed-nihâd 138; —y-ı bed-nihâd 166; —y-ı dâgiye 732; —y-ı hızlân-eser 81; —y-ı İstanbul 1270; —y-ı mütemerridîn 85; —y-ı Rumeli 66; —y-ı Sırb 141; —y-ı şekâvet-mümin 1268; —y-ı ümerâ' 81

eşkinci 'mûfesi 235

eşrâf; eslâf-ı — 15; —ı belde 965; —ı eslâf-ı selâtîn 1286

eşrâr 1269; ahşâr-ı — 703; eydî-i — 797; giriftâr-ı pençe-i — 904; isti'lâ'-i — 942; mecma'-ı ahşâr-ı — 1374; mecma'-ı — 1254, 1258, 1267, 1272; müsellem-i dest-i — 1260; sanâdîd-i — 1466; ser-i kârân-ı gürûh-i — 1423; sibâ'-ı bed-tıbâ'-ı — 1206; zümre-i — 473, 839, 1453; gürûh-i —a hevâdâr 308; hurrem-kesân-ı —ı akreb-mînşân 1157; —ı bed-tebâr 1267; bâzîçe-i pây-ı —ı bed-tıynet 796; —-ı Bektâşiyân 1480; —ı Etrâk 1074

eşrât-ı sâ'at 204, 485

eşyâ/eşyâ' 72, 92, 99, 201, 236, 253, 1403, 1490, 1507, 347, 436, 768, 783, 824, 860, 895, 937, 995, 1021, 1068, 1087, 1091, 1092, 1111, 1123, 1275, 1283, 1403, 1411; ahz-ı — 98; 'âmme-i — 1418; celb-i — 136; dekāyık-âşinâyân-ı hakāyık-ı — 443; ecnâs-ı — 712; hakāyık-ı — 51; kâffe-i — 430; mâ-bihi'l-ihtiyâc olan — 755; makûle-i bahrî — 500; nakl-i — 1258; tefârîk-ı — 858, 1426; fey'ât-ı — gibi 146; netâyif-i —i bî-hemâl 1318; —i mağsûbe 713; —i mağsûbeleri 220; —ı matlûbe 73; —i mevcûde 136, 1259; —i nâzikterîn 1109; —i nefâyise 523; —i sâ'ire 76, 447, 500, 508n, 1069, 1092; — kâr-hâneleri 74; hasîs ü şerîf — lar 435; nakl-i —lar 220; zî-kıyem —lar 1247; zî-kıymet —lar 323; —lar 67, 72, 170, 435, 703, 864, 939, 1269, 1275, 1411; dökülüp saçılan —larına bakmayup 1493; —larına bakmayup 1068; —nın fey'âtı 349; —nızı tevkîf 349; — sanâdıkı 93

etbâ' 33, 48, 128, 274, 364, 431, 721, 765, 821, 969, 985, 1068, 1212, 1242, 1260, 1262, 1316, 1367, 1387, 1399, 1426, 1469; akreb-i — 1079; mütehayyizân-ı — 467; nefer — 1004; şirzime-i — 1260; — alayı 966; —ı bî-vefâyân 1316; rikâbında —ı gûnâ-gûn 881; —ı sebükmağzân-ı hıyânet-nihâdlar 1475; —lar 367, 1318, 1493; —larının hemyânlarında 1493; — u eşyâ' 50, 54, 1317; — ve eşyâ'lar 326

etfâl 39, 323, 484; bî-cürm — 308; evzâ'-ı —fîrîb 1364; —i Benî İsrâ'îl 961

etıbbâ/etıbbâ' 625; cins-i — 1402; hazeka-i — 530; Ser— 171; ta'lîm ile perverde olan — 976; Ser—i hâssa 142; —i hâssa 625; —i sâ'ire 626; —ya bildirmek 976; —y-ı nefsânî 13; —y-ı Rum 764

etmek 993; çift — 229, 232, 236; otuz — 232; —ci furunu 977n

Et-meydânı 112, 791, 812, 1423; bk. ayrıca Meydân-ı Lahm

etrâf 51, 60, 80, 84, 89, 99, 101, 147, 170, 188, 195, 204, 292, 298, 302, 303, 307, 311, 397, 440, 458, 473, 483, 496, 546, 559, 571, 598, 630, 661, 758, 787, 789, 814, 815, 825, 827, 876, 904, 930, 946, 970, 971, 972, 979, 1022, 1026, 1063, 1077, 1082, 1142, 1150, 1178, 1219, 1241, 1247, 1255, 1262, 1265, 1267, 1280, 1376, 1395, 1425, 1493; ehâlî-i — 1406; hıfz-ı — 108; mahmiyetü'l— 697; —a neşr 1307; — devletler 156; —ı 'âlem 204; —ı Bahr-ı Azak 222, 543; —ı belde 1269; —ı beyt 1259; —ı câmi'i ihâta 1062; —ı divel 543; —ı hânesinde olan dâ'ire 1260; —ı hisâr 1264; —ı İslâmbol'a münteşir 1367; —ı İslâmbol'a şâyi' 1367; —ı karye 149; —ı mahall-i mezbûr 457; —ı mahallât 1321; —ı mahzen 1264; —ı memâlik 254, 341; —ı muhâfaza 1365; —ı serhaddât 575; ma'a —ihâ 1057; — kazâ ehâlîleri 662; — kurâ ehâlîleri 662; — mutasarrıfları 1243; — sâhiller 1113; — ü eknâf 47, 48, 52, 74, 79, 101; — ü enhâ 48; — ü cîrân 155; — ü eknâf a'yânları 134

Etrâk; ebnây-ı — 82; eşrâr-ı — 1074; ta'bîrât-ı — âne 1417; — evlâdı 643; hammâlân-ı — fırkası 1395; cehûl —ler 814; fuzûl —ler 814; — makûlesi 791; — tâ'ifesi 1387

etvâr 110, 132, 269, 326, 335, 429, 547, 561, 562, 678, 747, 757, 764, 786, 803, 819, 840, 842, 848, 877, 892, 931, 1113, 1118, 1351, 1365, 1427, 1462, 1483; 'acâ'ib-i — 1469; 'âmme-i — 428; celâyâ'-i — 896; dekāyık-ı — 51; hafâyâ'-i — 896, 1380; kātıbe-i — 980; murâ'iyâne — 1192; redâ'et-i — 1099; —ı bâgıyâne 1157; —ı bedeviyyet 239; —ı beşî'a 1098; —ı bî-bâkâne 1467; —ı Devlet-i seniyye-i sermediyyü'l-karâr 348; —ı düşmenâne 419; —ı ekvâr-ı edvâr-ı çerh-ı nâ-pâydâr 1325; —ı Firengâne 345; —ı fuzûlâne 870; —ı hakîmâne 591; —ı hâm-kârâneleri 1153; —ı hamse-i divel 681; —ı kabîha-i mefsedet-intimâ 1453; —ı lâ-übâliyâne 1212; —ı mestâneleri 327; —ı mürşidâne 897; —ı nâbe-hemvâr 945; —ı nâ-behencâr 1455; —ı nâbehencâr-ı Pâdişâh-ı vakt 1306; —ı nâ-dürüst 1393; —ı nâ-güvârları 327; —ı nâ-hemvâr 511, 1093; —ı nâ-hemvâr irtikâbı 355; —ı nâhemvâr-ı câ'irâne 1455; —ı nâ-hemvârları 1083; —ı nâ-sâz 345; —ını hazm 521; —ını istifsâr 1424; —ı sâ'ire 138; —ı sâlifesi mütebeddil 1407; —ı sâlifesine tatbîk 1452; —ı şenî'a 1240; —ı şütür-kürbe-i bî-bâkâneleri 1190; —ı tâgıyâne 473; —ı tâgıyeleri 926; — lar 116, 472, 676, 1307, 1436; —larından mücânebet 504; — u evzâ' 116, 126; — u harekât 78

etvâr 'unvânı (Na'îmâ Târîhi'nde) 543

ev; sagīr —e ihtifâ 1262; harâbe-zâr —ler 987; —ler 1271; —lerinden çıkup 1258; —lerinden sürüp çıkarmak 1355

evâmir 39, 83, 180, 182, 272, 347, 511, 539, 840, 1058, 1105, 1400, 1410; cümle-i — 1363; icrâyı — 12; infâz-ı — 118, 1372, 1409; neşr-i — 64, 212, 457; —i 'adîde 1070; —i 'adîde-i ekîde 139; neşr-i —i 'âlî-şân 563; —i 'âlî-şân 82; neşr-i —i 'aliyye 1337; —i 'aliyye 58, 60, 131, 165, 172, 184, 220, 225, 235, 246, 293, 299, 360, 422, 460, 474, 476, 481, 616, 661, 695, 717, 848, 924, 947, 1078, 1113, 1238, 1326, 1337, 1352, 1403, 1426, 1464, 1494; —i 'aliyye-i 'adîde 735; —i 'aliyye-i ekîde 1077, 1425; —i 'aliyyeleri 1465; —i celîle 358, 598; —i Devlet-i 'aliyye 149, 168, 1352, 1407; —i dîniyye 766; —i ekîde 58, 149, 628, 629, 635, 1137; —i İlâhî 756; —i mer'iyye 1239; —i Pâdişâhî 641, 1331; —i seniyye 1117; —i seniyye-i Sultânî 1288; —i Şâhâne 1310; —i şedîde 631; —i şerî'at 709; —i şerîfe 72, 348, 566n, 576; —i vâcibe-i mezkûre 10; —leri itâ'at 1279; — teblîgi 899; — ve merâzî-i 'aliyyeleri 1330

evânî; —i galîza ve sengînler 1121; —i sîm 1111; — makûlesi eşyâ' 1068

evbâş 107, 110, 789, 802, 1170, 1191, 1192, 1372, 1373; bir alay — 1257; bir alay hakīr — 719; bir alay rezîl — 719; bir alay zelîl — 719; ecnâs-i — 318; ser-i cumhûr-i — 311; tüfek derdest hâzır-bâş — 1387; —âne 1497; —ân-ı Bektâşiyân 1353; — bozundusu 646; —ı ahbâş-ı 'Urbân 81; —ı asker 79; —ı bed-me'âş 177; —ı bed-me'âş furû-mâyelerinden 309; —ı bîinsâf 78; —ı nâ-mu'telife 58; —ı nâ-tırâşlar 292,645; —ı rûbeh-hısâl 178; —ı şerr-âyât 858; —lıkdan gelmiş 725; — lisânına vâkıf 1472; — mahzarı 528; — makûlesi 1453; —reviş 1436

evgād 645, 789, 1259, 1373, 1403; ekâlîb-i mütelehhise-i — 902; ser-i cumhûr-i — 311; bir alay — iltihâkıyla 1260; — makūlesi 644, 791, 1123
evhâm 202, 762, 1195; bî-gâne-i şâ'ibe-i — 1179; bîrûn-i hîta-i — 1211; iksây-ı kisây-ı — 1255; sadme-i tünd-bâd-ı — 1174; eydî-i —ı lâ-misâs 1380
evkāf; — akcaları 63; —ı câriye 111; nezâretinde olan —ı himâye 517; — Müfettişliği 87
evlâd 155, 323, 406, 542, 566n, 703, 766, 993, 998, 1000, 1330, 1458; kesîru'l— 720, 727; mahrûm-i ni'am-i — 799; muhâfaza-i — 352; —ı 'âlî-şânı 262; —ı 'Arab 126, 1462; fâtiha-i —ı fâyihaları 1460; —ı inâs 1459; — ırzâ'iyçün 996; —ı zükûr 1460; —lar 159, 344, 909, 1133; — mesâbesinde 1289; nakl-i — ü 'iyâl 1228; — ü 'iyâl 108, 201, 576, 759, 914, 923, 930, 951, 1106,1227; — ü 'iyâl efkâriyle 1412; — ü 'iyâlini ru'yet 1162; — ü 'iyâlini sıla 1162; — ü 'iyâlleri 201
evliyâ/evliyâ' 895, 896, 900, 1312; burc-i — 530; inkâr-ı tarîk-ı — 334, 1073; turuk-ı/taraf-ı — 336n; —i güzeştegân-ı şehân-ı cihân-ârâ 11; —i kâmilîn 1278; kerâmât-i — mebhasi 895; kütüb-i —ullah 1357; kütüb-i mevşûka-i —ullah 1294; —ullâh 12, 896; —y-ı devlet 71, 80, 96, 586, 1370; münkir-i —y-ı kirâm 1074; sınıf-ı —y-ı kirâm 895, 897; tarîk-ı evliyây-ı kirâm 1072; —y-ı kirâm 896; —y-ı kirâm hazerâtının kerâmetleri 1074; —y-ı Saltanat 588; perde-i sâmi'a-i —y-ı umûr 422; sudûr-ı —y-ı umûr 174; vâsıl-ı sem'-i —y-ı umûr 1144; —y-ı umûr 25, 56, 206, 139, 140, 178, 304, 480, 482, 485, 498, 705, 747, 906, 1023, 1157, 1212, 1273,1371
evrâd 1220; müdâvemet-i — 1192; —ı bî-ma'nâya müdâvemet 1465; — ü ezkâr 145
evrâk 68, 157, 454, 531, 739, 793, 1018; zîb-i kalâ'id-i — 1504; —çe-i tenbîhât 268; kenâre-i — gibi 24; —ı 'attârdan mühân 1352; —ı esâme 646; —ı esâmî-i Ocakluyan 1335; neşr-i —ı hezeyânâtları 161; —ı mazbûta 277, 841; basma —ı pür-mekr u âl 618; —ı vâride 1439; —lar 1021, 1335, 1353; sâhib-i —ları 1335; — üzerinde muharrer 974; — yapışdırmak uhdûsesi 1482
evren/erven; —gibi şişüp kabararak 820; muktezây-ı —ler 803
evzâ' 110, 132, 269, 308, 326, 335, 472, 561, 764, 786, 806, 819, 878, 892, 1157, 1307, 1351, 1415, 1427, 1436; kuhh-i — 378; şütür ü gürbe — 909; şütür-gürbe-i —ı 'âlem 912; —ı bâgiyâne 476; —ı beşî'ası hazmdan kalup 931; —ı cemîle 1405; şütür-gürbe —ı cesûrâne 870; —ı cevviyyeden buhâr-ı muhterik 942; —ı çep-endâzî-i çarh-ı dûn-perver 324; —ı diğer-gûne 1248; —ı ebleh-firîb 48; —ı etfâl-firîb 1364; —ı Haccâcâne 613; —ı hâdise 1419; —ı hakîmâne 118; —ı hâm-kârâneleri 1153; —ı kâfirâneleri 614; —ı kâmilâne 591; —ı kevâkibe tatbîk 676; —ı küstâhâne 633, 1190; —ı lâ-übâliyâne 1212; —ı ma'hûde 643; —ı mahsûse 127; —ı marzıyye-i âcile 103; —ı mesmû'a 127; —ı mestâneleri 327; —ı mezkûre 606, 749; —ı mu'tedile 1392; —ı muhtelife-i kerâsî 891; —ı mürisetü'l-kürbe 578; —ı mülâyimâne 604; —ı müşa'bidâne 159; —ı mütegallibâne icrâsı 416; —ı mütehakkimâne 706, 1467; —ı nâ-be-hencâr-ı dehr-i bî-karâr 103; —ı nâ-hemvâr irtikâbı 355; —ı nâ-hemvâr-ı tehammül-fersâları 327; —ı nâhemvârlar 504; —ı nâ-marzıyye 390; —ı nâpesendîde 660; —ı nâ-şâyeste 1502; —ı nâdir-berâber-i hasmâne 1268; —ı nâkısâne ile ecvef-misâl 647; —ını istifsâr 1424; —ı renciş-nümûn 338; şütür-gürbe-i —ı rûzgâr 1055; —ı sâ'ireleri 1356; —ı sefîhâne 1061; —ı şenî'a 1098; —ı şütür-gürbe 136, 605; —ı zâlimâne 1455; —la hareketleri 345; —ları 1069; —larını tagyîr 950
evzân 137
eyâlet 32, 36, 39, 80, 92, 93, 106, 122, 127, 133, 139, 141, 172, 187, 188, 209, 231, 305, 402, 620, 629, 635, 944, 945, 1235, 1249, 1352, 1482; bast-ı bisât-ı — 583; derûn-i — 396; ısfa'lây-ı — 76; makarr-ı — 1365; menşûr-i — 130; tevsî'-i da'ire-i — 641; —i bâhiru'n-nebâlet 122; —i cesîme 47; —i merkūme tîmârlısı 231; —ler/eyâlât 38, 156, 401, 635, 724, 853, 875, 1002, 1291, 1341, 1371; —lü 473; —lü asker 473, 914; —lü Nâzırı 340; —lü Nezâreti 340; büyük — mührü ile hatem 613
Eyinlik 195; — Kal'ası (sevâhil-i Tuna kılâ'ından) 195
Eylo [=Eylau] 1017
eymân; —ı fâcire 1172; —ı mugallaza ile tevsîk 1189; —ı mugallaza ile yâd 1189; bast-ı —ı şedîde 779
eytâm 235; 'aceze-i — 152; mâl-ı — 1275; — makūlesi 153
Eyvânserây 812; — dervâzesi 1412; — semti 1415; — semtleri 1393
eyyâm; sahâyif-güzâr-ı — 875; —ı câhiliyye 478; —ı dilârâm 1503; —ı ferah-ittisâm 1216; —ı garâbet-ittisâm 1074; —ı harîf 72; —ı hayât 126; —ı hazar 234, 688; —ı hükûmetleri 152; —ı kârzâr 234; —ı mu'tâde-i ikrâm 1471; —ı muhârebe 234; —ı mübâreke 664, 1398; —ı mübâreke-i ramazân 1256; —ı mübâreke-i sıyâm 1381; —ı mübâreke-i şehr-i ramazân 952; —ı nekbet-encâm 1034; —ı 'ömr 530; —ı pîrî 1508; —ı Riyâset-i müşârun ileyh 1504; —ı rusûm 695; —ı saltanatları 674; —ı sayf 144, 216, 1133; —ı şitâ 1011

Eyyûb 915, 1416; Kasaba-i Ebî — (İstanbul muzâfâtından) 359, 505, 884, 1358, 1413, 1415; — Câmi'i 526; Kasaba-i — firâzı 1463; — Halîci 1010; Ebî-— Kadısı; — sâhili 1456; — semti 1323; — semtleri 1393; — tarafı 1412; bk. ayrıca Hâlid (Hz.)

Eyyûb Ağa (Yûsuf Ağa'ya müntesib bir kazâ a'yânı) 714

ezâ 702, 768, 993, 1496; —y-ı cân-güdâz 364

ezân; —ı Muhammedî ile velvele-dâr 542

ezhân; hemyân-ı — 1182; teşvîş-i — 279, 1038; — a mütebâdir 1368; —ı 'âliye erbâbı 73; —ı dakîka-dânâyân 1385; —ı fermân-fermâyân-ı zemâna hutûr 1374; —ı hayr-hâhân 1167; —ı muhteleceleri 699; —ı nâs 737; karâr-dâde-i —ı zevi'l-ebsâr 304; hâliyetü'l-— kimseleri 895; safâyih-i sevâmi'-i —ları 1381; icâle-i —ı şeytanet-şi'âr 764

ezhâr 1151; —ı behâr-âsâ 647; — makūlesi 151

ezikka 698, 748, 797, 799, 1191, 1324, 1354, 1373, 1412; — eylemek 561

ezkâr-ı şerîfe 597

F

fabrika; âyîne —ları misillü niçe kâr-hâneler 978

fağfûrî; — fabrikaları misillü niçe kâr-hâneler 978; — gibi tecemmülât 978; —-tef 978; — toprağı ma'denleri 1021

fâhişe 758, 1060, 1061; zamîme-i — 739

fahm 1123; bâyi'u'l-— 1253; —-furūş-i bî-'âr 1253; — kısmı 1120; — makūlesi 768

Fahr-i 'âlem (Hz.); bk. Muhammed (Hz.)

Fahreddîn Efendi (İsrâfîl-zâde, mevâlî-i esâfi-dan) 1462

fahrî oyması; taşları — gibi 974

Fahru'd-devle (Bağdâd Emâreti) 629

fâ'ide/fevâ'id 35, 77, 278, 413, 510, 555, 575, 597, 717, 890, 962, 992, 1031, 1009, 1035, 1048, 1051, 1068, 1147, 1164, 1177, 1222, 1240, 1368, 1388, 1459, 1471; bî-— 1395; çi-— 564, 762; gayr-i — 458; zâ'id-i bî-— 1456; —den hâlî olmamağla 285; —i 'â'ide 1177; —i kül-liyye 990; —i müfide 1458; —i zâ'ide tahsîli 1048; —siz 989; —ye resâ 737; —yi müntic ol-madı 624

fâ'iz 226, 230, 687, 758; guruş — 758; tezâyüd-i — ât 709; —-i 'izz-i nâ-mahsûr 1335; —lü bir sehm 338; —lü birer sehm mâlikâne 1441; kîse akca —lü bir sehlü'l-me'haz mukāta'a mahlûlü 1504; —lü mukāta'a 758

Fakīr 39, 128, 132, 322, 378, 449, 451, 501, 506n, 527, 530n, 661, 663, 673, 725, 734, 748, 759, 789, 813, 952, 979, 985, 996, 1003, 1022, 1023, 1028, 1048, 1066, 1068, 1073, 1239, 1244, 1307, 1414, 1420, 1448, 1476, 1498; 'abd-i — 131, 663, 1244; hâme-i muharrir-i — 624; müşrif-sâz-ı nazar-ı mütâla'a-i 'abd-i — 232; müverrih-i — 56, 97, 146, 424, 608, 866, 952, 1238; taraf-ı — 1216; güş-zed-i —âne 739; 'ind-i —âne 1229; nezd-i —âne 1256; —e-i mezbûre 1253, 1373; —-hâne 322, 760, 988, 1412; —-hâne civârı 510; —-hâne semti 1246; —-i bî-karâr 1417; —-i bî-nevâ 45, 1229, 1504; ârâm-gâh-ı 'abd-i —-i müstehâm 981; —-i nâ-murâd 324; —-i nâ-tüvân 1498; —'in dâstânı 1240; —in hânesi 1246; —'in hissesi 723; —-i pür-taksîr 530n; —-i râstî-beyân 153; —-i şikeste-bâl 131; bk. ayrıca 'Âsım Efendi

fâl; sa'âdete — 504; —-i hüsn 812; —-i tıyere mi-sillü 39

Falçı Geçidi (Boğdan'da Nehr-i Burut kenârında) 551

*falya*ları çakmaklı bir takım top 1447

fâre; kedi görmüş — gibi tersân 894; — hikâyesi 495; kilar kapusunu açık bulmuş — sürüsü gibi 862; sûrâh-ı —ye hezâr dînâr 1271

Farisî 634, 699, 912; sebk-i — 880; zebân-ı şîrîn-i — (lisân-ı râz-ı hakîkat ve tercemân-ı esrâr-ı ma'rifet) 879; — 'âşikâne eş'ârı 880; — Hâcesi 879; — te'allüm 880; tedrîs-i kütüb-i —yye 880; kütüb-i —yye'ye dahi tertîb-i dil-firîb ihtirâ'/ta'yîn 880; —yyü'l-'ibâre nâmeler 1344

Fars 942; — Memleketi 630

Fârûk; —ı a'zam (Hulefây-ı Râşidîn'den) 54; —-ı ekber 117; feth-i hazret-i —ī 323, 759; —-ma'delet 1297

farz 455, 821, 992, 999; 'ayn-ı — 1029; —-ı 'ayn 7, 216, 462, 1029; —-ı 'ayn mesâbesinde 291, 568; —-ı muhâl 1000; —-iyyet-i sefer 454; —-ı zımnî 21; — olunabilan 992

Fâs; — Hâkimi 1339; — Mülkü 189; — Şehri 1291

Faş; — Kal'ası 598; — kazıyyesi 96; — semti 417

Fâtıma (Hz. Peygamber'in kızı) 1460; duhter-i sa'd-ahteri — 1460; —tü'z-zehrâ' gibi 1460

Fâtıma Sultân (II. Mahmûd'un kızı) 1457

Fâtih; bk. Mehmed Hân (Ebu'l-Feth, Sultân, Gāzî)

Fâtiha 1501; ba'de'l-— 1371; —-hân 456

fayton 970n

fâzıl 532, 1072, 1250, 1503; —-ı bî-nazîr 596

Fâzıl (Seyyid İbrâhîm 'Ismet Beyefendi'nin hocala-rından) 590

Fâzıl Ahmed Paşa (Köprülü-zâde, Sadrıa'zam) 223; — ma'iyyeti 544

fazîlet 18, 591, 594, 597, 1036, 1043, 1049, 1328, 1370, 1478; hâsid-i ashâb-ı — 873; kâlây-ı fâhir-i — 590; mürebbî-i ashâb-ı — 569; —-i bâhire 1072; —-i zâtiyye 594

fazl 650, 1029; ehl-i — 12; iktisâb-ı — 590; mahatt-ı rihâl-i — 569; mâye-i — 1505; —-ı Bârî 82; —-ı cenâb-ı Bârî 101; —-ı Hakk 75; —-ı

hazret-i Rabb-i mu'în 70; —ı Mevlâ 83; —ı nâ-mütenâhî-i İlâhî 106; —ı Rabb-i Latîf 84; —i İzed-i Müte'âlî 1204; bi—ihî Te'âlâ 388, 711, 1460; bi—illâhi Te'âlâ 990

fecere istîlâsı 1123

fecr; kable'l— 54; —i sâdık gibi tâli' 1487; —i sâdık vakti 789; işrâk-ı — işrâfı 329

fedâ 748, 804, 1069, 1171, 1375; kadîm bendelerini — 487; başımız yolunda —dır 837; canımız yolunda —dır 837; —kâr-ı magz 487; —kâr-ı post 487; —ı cân 108, 321, 769, 1265, 1269, 1383; —y-ı cân-ı bî-tâb 1246; —y-ı nefs 333; —y-ı ser 108, 321, 769, 1265, 1383; —y-ı ser-i bî-tâb 1246; —y-ı uğur-i ocak 699; —yî 41, 46; müsellah —yîler 1316; —yiyâne dilâverlikler 644; —yî zümresi 1428

Fedrikos [=Friedrich, Prusya Kıralı, cemretü'l-cidâl) 545, 558

felâket 1128; hâl-i pür— 1248; nevbet-i dâ'ire-i — 882; pâymâl-ı fîl-i — 303; — deryâsı 794; eyyâm-ı —encâm 775; —i hâl 322; ahvâl-i —iştimâl 769; ahvâl-i —me'âl 378, 1355; hâl-i —me'âl 1386; —zede 35; merd-i —zede-âsâ 288

felâsife 157, 158, 161; mezheb-i — 158; 'ulûm-i — 50, 52; meşâhîr-i —den 157; tâ'ifesinin te'lîfâtları 161; — tâ'ifesinin tergîbâtları 161; —i Efrenc 157; —i sâlife 159; usûl ve furûğ-i —leri 52

Feldmerşal 432, 435, 445, 448, 1347, 1492, 1513; — dedikleri gebr-i pür-dalâl 432; —i dûzahî-me'âl 1499; —i pür-mekr u âl 439

felek 861; —e kelek, Sîmurg'a sinek dimeyen 1390; —e kelek ve Sîmurg'a sinek dimeyerek 716; gerdiş-i —e mâni' 1230; evvel-i felek gibi yere bakan 595; sa'ka-i felek gibi 319; —i çârumîn-âsâ 565; —i devvâr 1132; —in havsalası 1216; —in ikbâli 1320; —i teng-havsala 876; ber-muktezây-ı evzâ'-ı —iyye 676; derecât-ı —iyye 942; devre-i tâmme-i —iyye 1205; me'âlim-i harekât-ı —iyye 676; menâhıs-i —iyye 942; mevâ'id-i nahsiyye-i —iyye 942; mükâfât-ı tabî'at-ı —iyye 356; târîhe yazılacak nevâdir-i —iyye 1121; temâzüc-i evzâ'-ı —iyye 556; menâhis-i —iyye gibi ric'at 1416; tavârık-ı tabî'at-i —iyye tahrîkiyle 1402; pâyine döksün —ler âb-rû 1450; —mesâs 1420; —-peyvest 499

Felemenk 271, 364, 405, 731, 1112; — 'ameli 241; — barutları 240; — barutlarından a'lâ barut 689; — Devleti 156, 210, 568n, 579, 726, 995; — Elçisi 566n, 576, 1097; nefs-i — erâzîsi 394; — Kıralı 394, 405, 853, 1132; — Kırallığı 373; —lü 366, 402, 552; — memâliki 394, 549, 1002; — perdâhtı 240, 689; — Ülkesi 354

fellâh 1155; —ân-ı Mısrıyye 618

Fenar (Kara-deniz sevâhilinde) 458, 486, 1030; — kıyıları 1146; —ler (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

Fenâr-bağçesi 483

fend 1406; dâne-i — 753; icrây-ı — 440; şâgird-i — 371; — bilür 471; —i Firengâne 285, 736

fenn 51, 75, 1038; ehl-i — 334; hasbe'l— 478; pür— 731; sühûlet-i — 75; şu'bede-bâz-ı hayâl-hâne-i — 273; —âşinâ 1284; celb-i tarâ'ik-ı menâfi'/merâfik —i 1434; mi'mârî-i harbî —i 246; —i âsârları 1503; ta'lîm-i —i âteş-bâzî 245; —i âteş-bâzî 231, 688; —i cedîd-i muhârebe 106; —i celîl 9; —i celîl-i kıra'et 1488; —i celîl-i vücûhât 1488; —i cifr 39; — i coğrafya 556; —i deryâ 243; —i edeb 22; —i edebiyye 1227; —i edvâr 1223; —i gülle-endâzî 688; —i Hadîs 20; —i Hadîs-i şerîf 591; —i harb 222, 544, 695; —i harbî 191; —i hareket 695; —i hendese 555, 556, 1222; —i Hey'et 555, 1222; —i hîle 371; —i hîlen-in İbn Sînâ'sı 1421; —i hud'anın İbn Sînâ'sı 1421; —i idâre 180; —i ihtiyâl 1480; —i îkâ' 1223; —i iktisâbın dânişveri 1456; —i intisâb 171; —i istînâs 182; —i latîf 1488; —i mah-sûs 518; —i mekr 285; —i mekrin İbn Sînâ'sı 1421; —i mezkûr 171, 511; —i mi'mârî-i harbî lâzimesi 247; —i muhâvere 86; —i mutâyebe 86; şûrâbe-i —in fevvâresi 1391; —i nücûm 556, 675; —i politika 135, 446; —i politikadan bî-haber 754; —i sıyâgatde begâyet eli uz 368; —i Siyer 20; —i şerîf 16; — i tabâbet 625; —i târîh 21, 1051; —i târîhden garaz 510; —i târîhden garaz-ı aslî 331; —i tasavvuf 880; —i tasnîfâtları 1503; —i ted-bîrden habîr 959; —i telbîs 285, 371; —i top-endâzî 248; —i tüfeng-endâzî 233; —i ülfet 182; —i vesâ'is 1480

Fenn-i Muhârebe Ta'lîm-hânesi (Paris'de) 1007

ferâce; bol yenlü göğez çuka — 237; —i beyzâya kaplu ferve-i semmûr ilbâsı 588; — ve saçaklu ile 835

ferâ'ine; fuzâle-i — 1315; —i a'yânân 312; —i râ'ine-i Mısr-ı dûzah-masîr 22

ferâ'iz 55, 751; —den nevâfile iştigâle dest-res olmamak tarîkası 362; — ve 'urûz emsâli 'ulûm-i 'âliye 1488

ferâset 751, 1379; —lü tâ'ife 828

ferd 804, 829, 832, 848, 858, 1132, 1444; —e ifşâ etmamek kazıyyesi 290; —i âferîde 762, 830, 849, 1089, 1186, 1379; —i ahîri 1357; —i küllî 1420; —i küllî-i âfîtâb-âsâ 639; —i küllî-i bî-hemtâ 1454; —in lisânı 828; bir —in yüzüne bakmaz 816; —i vâhid 43, 578, 699, 711, 766, 768, 808, 813, 817, 868, 961, 1000, 1043, 1046, 1074, 1131, 1153, 1190, 1228, 1236, 1304, 1360, 1374, 1398, 1404, 1468; —i vâhide te'addîsi olmayarak 1495; —i vâhide zararı olmayarak 1495

Ferdinand (Prens, Siçilyeteyn Kıralı) 395

Ferecik 79

Feresü'l-hayât (nâm esb-i kudsî-hırâm) 960
Ferezdak gibi 1509
Ferhâd; — gibi işini başa varmış kûh-ken-i zûr-âveri 872; — gibi kârını başa çıkarmak 308; — i kûh-ken gibi 1389
Ferhâd Paşa (Vezîr, Sadrıa'zam) 572
Ferîdûn; Pâdişâh-ı —câh 488; Hâkān-ı —ferr 1248; Hidîv-i —ferr 1356; Sultân-ı —ferr 1297; Şehriyâr-ı —ferr 1137; Şehriyâr-ı — hadem 1302; Pâdişâh-ı —haşmet 1184; Şehriyâr-ı —haşmet 1165; tasdîk-kün-i nutk-ı Hidîv-i —haşmet 571; hulâsa-i merâm-ı hazret-i Hidîv-i —ihtişâm 1328; yakīn-kerde-i hazret-i Pâdişâh-ı —ihtişâm 1462; ma'lûm-i Pâdişâh-ı —şükûh 1078; müstağrak-ı bahr-ı 'inâyet-i Şâh-ı —şükûh 799; Hâkān-ı —tüvân 1198
Ferîdûn Bey (Hânedân-zâde, mücâhid) 724
ferişteğân 1420
ferîza 55, 1436; —i gerden-i 'ubûdiyyet 237; —i gerden-i mecbûriyyet 252; —i hacc 44, 126; ferîza-i —ı şerîf 150, 1285; —i maslahat 1089; —i 'uhde-i diyânet 1258; —i zimem-i Müslimîn 924; —i zimmet 658, 804, 1239, 1469; —i zimmet-i dostî 963; —i zimmet-i meveddet 963; —i zimmet-i ümerây-ı ehl-i îmân 225; —i zimmetler 766
ferkadân; —âsâ 1420; —ı âsümân-ı gavgâ 441; —ı âsümân-ı harb 441; —yn mesâbesinde 872
fermân 63, 82, 98, 100, 217, 234, 240, 347, 355, 460, 490, 563, 626, 676, 688, 736, 760, 767, 782, 830, 849, 1024, 1029, 1075, 1183, 1203, 1213, 1270, 1274, 1450, 1501; ber-mûceb-i — 683; çeşm-dâşt-ı nîm— 485; gürz-endâz-ı — 1205; ısdâr-ı — 168, 198, 636; inkıyâd-ı hükm-i — 134; irsâl-i — 384, 856, 945, 1124; kılâde-i — 1205; mü'ekked — 1506; müterakkıb-ı — 894; teslîm-i — 1065; zimem-i — 100; — ahzı 345; —a nâzır 782; bende-i —ber 736; —ber 109, 361, 821; —ber-dâr 1115; izhâr-ı —berî 1122; izhâr-ı sûret-i —berî 727; merkez-i — berî 1327; ser-fürû-bürde-i makām-ı —berî 1303; sûret-i —berî 1237; zîr-i —berî 1325; —ber-i cânib-i Saltanat 1238; —ber-i evâmir-i devlet 166; —ber-i evâmir-i Devlet-i 'aliyye 705; —ber-i nevâhî-i devlet 166; —fermâ 1237, 1295; —fermâlık 1190; —fermây-ı âfâk 1400; —fermây-ı fırka-i enâm hazarâtı 114; — fermây-ı memâlik 22; —fermây-ı Memâlik-i 'Osmânî 367, 369; —fermây-ı memâlik-i Özbekiyân 104; —fermây-ı milket-i ızturâr 1130; —fermây-ı mülk-i cihân 1224; —fermây-ı tavâyif-i ümem 1356; erîke-i müteberrike-i —fermâyî 1298; hılâf-ı 'âde — gûne 712; —ı 'âlî 37, 119, 122, 297, 360, 417, 753, 823, 1025, 1445; —ı 'âlî şeref-bahş-ı vürûd/zuhûr 1023; —ı 'âlî-şân 357, 1315; —ı Husrevâne 849; —ı isâbet-'unvân 189; —ı kader 917; —ı kazâ 917; —ı kazâ-cereyân 183; —ı kazâ-cereyân-ı Şâhâne 1170; —ı kazâ-inkıyâd 129; —ı mütehattemü'l-ız'ân 907; —ı Pâdişâhî 720; — ısdârı 753; —ı Şâhâne 830; —ı telattuf-'unvân 184; nâ—î 1352; — lar 217; tuğralı —ları 770; yol —ları 1095; — lar ısdâr 352; —lar tahrîri 798; —lu 444n; Sultân-ı —rân 821; —rân 339; hıfz-ı —rânî 1407; siyâset-i —rânî 1407; —rev-i Saltanat-ı Cihân-bânî 1334; —revây-ı enâm 27; —revâyân-ı emsâr 641; —revâyân-ı müdün 641; —revâyî 18; erîke-i —revâyide ârâmları 1327
fermeson 1032; dagal-bâzî-i — 159; —luk 511
ferve; iksây-ı —i beyzâ 333, 334n, 336n, 1080; — i beyzây-ı Fetvâ'yı ilbâs 888; —i beyzây-ı Meşîhat 1187; —i beyzâyı iktisâ 1080; —i girân-behâ makūlesi 948; —i ihtişâm 112; — ilbâsları 162; —i Sadâret 120; —i semmûr 140, 162; ferâce-i beyzâya kaplu —i semmûr ilbâsı 588; —pûş-i nüvâziş 181; —pûş-i tebcîl 181
feryâd 153, 202, 328, 332, 365, 559, 695, 779, 1024, 1035, 1167, 1195, 1202, 1231, 1254, 1264, 1339, 1342, 1417, 1469; —ı âfâk-gîr 595; — istigâseleri 760; velvele-i —ı 'âlem-gîrleri 286; —ı 'âlem-gîrleri 808; —ı dil-sûz 388; — ı mazlûmân 374; —ı Sadrıa'zamî 1194; — künân 431, 1075; —lar 305, 316, 477, 759; velvele-i —ları 728; —nâmeler 178, 1167; — res 1295
ferzend 723, 1457; —ân-ı 'Acem'i inandıracak musanna'/müzevvir ekāvîl 411; —ân-ı 'Acem'i inandıracak musanna'/müzevvir ekâzîb 411; dâğ-ı — gibi 323; —i dil-bend 104, 112, 121; —i ercümendi 1490; —i ercümendleri 675; —i mükerrem 640; —i nâ-ercümend 1135; — i nâ-ercümend-i sulbî 759; —i nâ-pesend 49, 157, 611, 745, 1457
fes 1470; başına geydiği — 1470; başları kırmızı — 234; Arnavud bağçevânlarının —ler ile 1470; kassâb şâgirdlerinin —ler ile 1470; kırmızı — üstüne siyâh-pûşî 237
fesâd 9, 15, 33, 35, 61, 62, 64, 71, 82, 97, 99, 138, 140, 175, 200, 204, 250, 284, 344, 421, 426, 453, 606, 636, 648, 656, 731, 778, 807, 1082, 1262, 1299, 1332, 1334, 1369, 1391, 1434, 1452; ahker-i — 887; 'âlem-i — 737; 'âlem-i kevn ü — 22, 32; aslu'l-usûl-i — 797; âteş-dân-ı — 1273; âteş-i bâlâ-keş-i — 149; âteş-i has-pûş-i — 1272; âteş-i — 193; ber-efrâhte-i dest-i — 1271; çirk-âbe-i — 446; def'-i — 1192; en-bân-ı 'âmme-i — 311; ehl-i — 100, 620, 946, 1427; erbâb-ı — 184, 332, 1272; girîve-i — 350; hem-kadeh-i bezm-i — 1254; heyûlây-ı — 1256; icrây-ı — 551, 584; icrây-ı şûrâbe-i — 1103; deryây-ı — 183; îkā'-ı — 434; îkād-ı kānûn-i — 779; îkād-ı nā'ire-i — 134; i'lây-ı

livây-ı — 204, 552; ilkāy-ı bezr-i — 499; ilkāy-ı — 1003, 1373; isâre-i gerd-i — 549; itâle-i akdâm-ı — 470; kânûn-i — 197, 1474; kar'a-endâz-ı — 1257; kâr-bend-i dest-gah-ı — 559; ma'nevî — 1016; mânî'-i — 184; me'lûf-i — 1252, 1373; menba'-ı şûrâbe-i — 957; menşe'-i — 141; meş'ûfun bi'l— 36; metn-i — 1474; mevâdd-ı — 1159; mevc-i kûh-endâz-ı bahr-ı — 1421; mukaddime-i kazây-ı — 583; mukaddim-i — 1261; mü'eddî-i — 644; müsta'idd-i — 906, 1259; müstelzim-i envâ'-ı — 1182; müstevcib-i — 755; nâ'ire-i — 620; nâ'ire-i sâmân-sûz-i — 311; nâ'ire-i sûz-i — 644; neşr-i râyât-i — 1259; netîce-i mukaddime-i — 254; perde-bîrûn hengâme-i nâ-mevzûn-i — 1473; râyet-keş-i — 255; rehber-i kâffe-i — 85; rükn-i rekîn-i — 1399; sarsar-ı hîz-i — 1473; sergerde-i hâss-ı ehl-i — 839; sermâye-i — 1267; sûrî — 1016; sûzân-ı nâr-ı — 1274; şûr-efgen-i — 382; şuyû'-i — 668; tabî'at-i — 1257; tahrîk-i — 172; tahrîk-i sarsar-ı — 1282; tekessür-i erbâb-ı — 1264; temâmî-i ta'mîm-i — 417; teskîn-i âteş-i fitne vü — 60; teskîn-i nâ'ire-i — 138; töre-i — 646; ümmü'l— 656, 801; zuhûr-i — 1083; —a isti'dâd 789; —a mücâseretler 645; hayâl-hâne-i —âşiyânesi 1453; defy-i —ât 280; ma'den-i filizzât-i —ât 1421; ta'tîl-i —ât 418; tehaddüs-i —ât 361; —ât 99, 347, 416; —âta ictisâr 344; şûrîde-i —ât-ı ahlât 681; —a varmış ahvâl 667; —dan vikâye 1330; —da yoldaşı 902; —endîş 100; ümmü'l— harîf 1198; muharrik-i —hûy 1365; —ı 'âlemî 70; —ı ahvâl 54; —ı hâl 645; ümmü'l—ı hud'a 1315; —ı küllî 1139; —ı mütecessid 32; —ı nâme'mûl 1263; nâ'ire-i —ın ıhmâdı 357; —ı niyyetlerine 'ârif 553; müstelzim-i —ı sarîh 726; 'ârıza-i —ı tabî'at 636; ümmü'l—ı tedlîs 1315; —lar 903; âteş-i âsümân-rev-i —ları 1404; encümen-i —ları 1266; ilkāy-ı —ları 747; levs-i —ları 1401; medd-i lücce-i şûran-şûr-i — ları 417; dâr-ı —ları bürîde 1281; — mevki'leri 1074; mâ'il-i — olanlar 303; tohm-i — ü tebâh 52

fesâne 1352; envâ'-ı — 488, 736; serd-i — 273; tekâvür-i — 1081, 1165; —i mekr-i İblîsâne 296; —i tecellüd 1266; düzme —ler 752; musanna' —ler 752

feseka fırkası 1394

fetânet 591, 1379, 1445; hiddet-i — 518; nâ-behreyâb-ı — 1269; sâhib-i — 566n, 845

Fetâvây-ı Hadîsiyye (İbn Hacer Heysemî'nin) 54

feth 81, 82, 97, 99, 194, 197, 334, 622, 970, 971, 972, 1281, 1288, 1290, 1291, 1299, 1310; destendâz-ı — 1282; dil-sîr-hân-ı lezîzü'n-nevâl-i — 207; şâhid-i — 42; — beşâreti 1289; —i bâb 814; —i bâb-ı Harem-serâ 1304; —i bâb-ı kelâm 1043; —i bâb-ı makāl 1326; —i bâb-ı mükâfeha 215; —i bâb-ı müsâleme 586; —i bâb-ı recâ 1261; —i bâb-ı ruhsat 1262; —i bâb-ı sefer 556, 565; —i bâb-ı sohbet 1420; —i cedîd 131; —i celîl 1291; —i dehân 1183; —i derîçe-i dehân 475, 1355; —i derîçe-i dîde 512; —i derîçe-i harb 552; —i derîçe-i kifâh 552; —i dervâze-i 'udvan 415; —i dervâze-i harb 415; —i dervâze-i musâfât 577; —i dervâze-i sulh 577; —i dîde-i basîret 248; —i esîr 466; —i Hâkānî 480, 718, 1324; —i havme-i Ümmü'l-kurâ 1285; —i Hayber 20, 1309; —i hazret-i Fârûkī 323, 759; —i kelâm 453; —i Mekke 20, 1290; —i mübîn 1289, 1291; —i şefeh 1330; —i şirâ'-ı emniyyet 262; —i zebân-ı isti'lâm 1263

Feth; Sûre-i — 1220, 1290; Sûre-i — evveli 1288; —i şerîf Sûresi'ni tilâvet 466

Fethî Ahmed Efendi (Şıkk-ı Sâlis, Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti) 1512

Fethiyye 1220; — makūlesi 1220

Fethiyye risâlemizde ('Âsım Efendi'nin) 1334

Fethulislâm 940; Kal'ası muhâfazası 968; — Kazâsı 968; — Mukāta'ası 474, 703; — mukāta'ātı zamîmeleri 1238

fetret 569; 'ârıza-i — 1294; asl-ı asîl-i — 1315; —i 'azîme 1245; —i Enderûn 1268

Fettâh Ağa (Baş-çukadâr); bk. **'Abdülfettâh Ağa** (Baş-çukadâr) 1163

Fettâh Ağa (Dârussa'âde Ağası, 'abûs-i kamtarîr, şerr-i mustetîr, siyeh-kelîm, remîm ü zemîm, nâ-be-felâh ve tebeh-kâr, bergeşte-i semt-i felâh, habîs-ü gaddâr ve la'în siyehkâr) 1169, 1171, 1174, 1192, 1199, 1304

Fettâh-oğlu (hânedân-ı meşhûr) 58

fettân 774, 784, 885, 891, 1077, 1081, 1315, 1323, 1400, 1453, 1472; —ı bî-'adîl 878; —ı dagal-kiniş 958; —ı zemân 483; sibâg-ı tıbâ'—lar 1295; —lar 412, 1407; politikacı —ları 502

fetvâ 188, 455, 477, 519, 540, 560, 574, 581n, 684, 803, 818, 890; ber-mûceb-i — 1376; câh-ı — 887; Emîn-i — 173; emr-i — 891; hil'at-i beyzây-ı — 887; 'ilâve-i câh-ı — 521; istîsâllerine — 803; katllerine — 803; makām-ı — (İmâm-ı a'zam mesnedi olan) 573, 581n, 653, 656; mesned-i — 334, 337n, 883, 885, 911, 1333; nev-nakş-ı — 1129; sadr-ı — 336; şeref-i — 520; tevcîh-i — 573; zîb-efzây-ı makām-ı — 1273; —dâde-i cesâret 205; câh-ı —'dan isti'fâ 887; — Emîni 475, 573, 1072; — Emîni Efendi 454, 792; yanlış — kağıdı gibi 1198; — kalemi 337n; cânib-i —nisâb 884; bâb-ı —penâhî 1182; cânib-i —penâhî 333; hâne-i —penâhî 424, 453, 595, 906; huddâm-ı 'atebe-i —penâhî 1484; tahrîk-i âb-rûy-i işâret-i —penâhî 574; taraf-ı —penâhî 357, 408, 453, 597, 598; 'uhde-i —penâhî 336; yed-i —penâhî 793; —penâhî 588; —y-ı cevâz 1273; ferve-i beyzây-ı

—'yı ilbâs 888; —y-ı Şehbâ 521; ber-mûceb-i —y-ı şerîfe 476, 600; —y-ı şerîfe 333, 462, 600; —y-ı tavîlü'z-zeyl 475

fey'ât; —ı eşyâ gibi 146; —ı maktû' birer fuçıdan 979

feylesof; 'ayn-i — 158; —ân 15; kelimât-ı —âne 158; —i bed-kîş 158; —i nâ-fercâm 158; —i rûzgâr 1480; —i şeytanet-mevsûf 157; —i zemân 10, 1433; —lar 159; zemâne —ları 584

feyyâş 895; ecnâs-ı — makûlesi 646

feyz 1021; reşâşe-i — 1059; —ı mukaddes-i âsümânî berekâtı 360; —i âsümânî 1286; —i ihsân 540; —i mu'cize-i hazret-i Seyyidü'l-mürselîn berekâti 1293; —i Rabbânî 1418; hâk-i tâbnâk-i —iştimâl 879; —i zemistân 607; —mend-i refâh 1376

Feyzî Bey (Feyzi Bey-zâde, Mâliyye Tezkirecisi, Büyük Rûznâme) 465, 953

Feyzî Bey (Mîrahûr-i Sânî, Vezîr) 64

Feyzî Efendi (Boğaz'a me'mûr) 480, 490, 497, 505n

Feyzî Paşa (Van Muhâfızı) 374

Feyzî Süleymân Paşa (Haleb Vâlîsi) 532

Feyzullah Ağa/Efendi (Hâfız, Seyyid, Sır Kâtibi) 915, 1031, 1312, 1498

Feyzullah Efendi (es-Seyyid, Şıkk-ı Sânî Defterdârı, Asâkir-i Cedîde Nezâreti, Îrâd-ı Cedîd Defterdârı) 125, 155, 339, 461, 760

Feyzullah Efendi (Lutfullah Efendi-zâde, Diyârbekir Mevleviyyeti) 86

Feyzullah Efendi (Mekke-i mükerreme Kazâsı) 86

Feyzullah Efendi (Seyyid, Hâne-i Hâssa'dan) 841

Feyzullah Efendi (Seyyid, Şeyhulislâm-ı esbak-ı şehîd) 656; — furû'u 334, 336n; — kazıyyesi 654; ——'nin i'dâmı 501, 506n; —'nin sülâlesi 123; furû'-i Feyziyye'den 873

Feyzullah Hân (Buhârâ Hânı) 103, 104; —'ın nebîre-i ercümendi 104

fezleke; —i hisâb-ı müstevfiyân-ı derrâke 496; —i muhâda'a-i Fransız 1438; tafsîlâtın —si 280

Fıkh; —ı şerîf 725, 948, 1072, 1073; kütüb-i — iyye 389

fikra 529n, 556, 571, 675, 861, 980, 1090, 1224, 1471; —i münâsibe 1091; —i ûlâ 556; fuhşiyyâtı küfriyyâta makrûn —lar 525

Fındıklı 144; — semti 1304

Fındık-oğlu (Vâlî) 188

Fıranko (Rûm bin 'Ays bin İshak 'aleyhi's-selâm evlâdından) 155

fırka 312, 317, 329, 342, 380, 437, 548, 553, 641, 751, 867, 870, 919, 1080, 1174, 1264, 1388, 1399; dâhil-i — 1394; — fırka 867, 1215, 1412; — fırka gürûhlar 867; —i belâ-keşân 672; —i belâdet-hulk 1269; —i dalâl 294; —i dâlle 46, 1304; —i dîğer 343; —i ebâlise 326; —i ehl-i 'ilm 648; —i ehl-i dânişverân 648; —i ehmâc 1313; —i ehrimenân-ı meydân-ı dâr u gîr 329; kalb-i bî-insâf-ı —i eşrâr-âsâ 1435; —i fâriku'l-cemâ'a 1280; —i Fireng-i bed-âheng 757; —i Gebr 722, 728; —i küfr 294; —i muhâlife 553; —i nâ-fercâm 180; —i nâ-marzıyye 645; —i Nasârâ 1289; —i riyâ-fürûşân 1215; —i sâniye 344; —i Tersâ 722, 728; —i ümenâ'-i hıyânet-intimâ 1153; —i Yehûd 1289; —ının nârîni 1351

fırkateyn 186, 242, 489, 1113, 1447; —ler 244; rukûba şâyân — makûleleri 691; — râkibleri 242; kapak kaldırır kebîr — sefîneleri 1484; mahsûs — sefînesi 1432; — sefînesi 1433; — sefînesi kapudanı 1375; — yükü mâl 1008

fısk 909, 1359, 1373; bî-mübâlât-ı — 1506; esbâb-ı — 1362; —a münhemik 1405; —a mütevaggıl 1405; —ı i'tiyâd 1252; — mevki'leri 1074

fıtrat 75, 519, 909, 1462; bi-hasebi'l— 1449; fatîr-i — 312; hasbe'l— 1497; levs-i —ı 72; mâye-i — 1452; mâye-i hamîr-i —ı 1452; mâye-i merkûz-i —ı 925; muktezây-ı —ı 'akrebîsi 1496; mâye-i —ı fâhıreleri 1434; —ı selîm 16; 'ibâd-ı pâkize-—lar 541; —lar 692; mâye-i —ları 1073; merkûz-i cevher-i —ları 1335

fığān 153, 662, 1195, 1202, 1218; hazîn — 505

fikr/fikir 9, 249, 449, 511, 1031, 1163, 1218; dest ü pâ-zen-i lücce-i — 429; haşerât-ı müziye-i — 427; havâle-i talâyi'-ı — 903; imâle-i — 239, 280, 733, 1498; i'mâl-i — 431, 782; isâbet-i — 632; makbûl-i nazar-ı — 641; —den gâfil 1454; i'mâl-i —i dakîk 96; —i fâsid 67, 435, 781; —i hâm 562; tevcîh-i —i istibsâr 1153; tevcîh-i —i itti'âz 1153; —i kec 1473; —i mu'avvec 1056; —i nekkâd 518; —i sâ'ible istiknâh 793; sâhib-i —i sâkıb 1158; —i vehâmet-i 'âkıbet 102; —iyle 1001; kuvvet-i —iyye 65; dârû-yi hûşber-i —leri 556; —leri 1356; —leri müştagil 1379; cin —lü 496, 547, 1446; icâle-i — u reviyyet 173

fîl 1382, 1462; Ashâb-ı —âsâ 1389; pâymâl-ı —i felâket 303

fi'l 450, 574, 581n, 649, 714, 896, 1131, 1251, 1478; fırâz-ı — 692; —e getürüp 1345; —e ihrâc 1400; —en 453, 494, 521, 964, 1006, 1237, 1330; —î 1444; —i dürüst 1494; —i makbûl-i ehl-i kabûl 318; —i nâkıs-misâl 27; —ler 718

Filibe 89, 107, 581n, 966, 1280, 1314; — A'yânı 78, 84, 1501; — etrâfı 107; — Kadısı 409, 536, 1071, 1135; — Kazâsı 617, 1072, 1484; — Nezâreti 84; —'nin erzâkı 347; —'nin metâ'ı 347; — Sahrâsı 79; — Şehri'nin 'ayn-ı a'yânı 1501

filike; —süvâr-i ikdâm 1261; —süvâr-ı deryây-ı 'izz 1251; —süvâr-ı deryây-ı i'tilâ 1251

Filistin 942
Filori 813, 1367; — ile mel'ân 1320; kîse kîse —ler 870; sikke-i Efrencî —ler 864
Filorin 996, 998, 999; hisâb-ı — 999
fincân; zarflariyle —lar 1099; mücevher zarflu — lar 1099
Finkeşten [=Finkenstein, Rizenberh ile İstrod kasabaları miyânında vâki']; — Karyesi 1004; — Serayı 1005
Finlandiya 551, 1112
firâr 35, 38, 42, 49, 58, 62, 67, 70, 79, 82, 101, 108, 129, 141, 163, 184, 191, 193, 199, 209, 214, 216, 231, 255, 258, 323, 404, 406, 466, 469, 473, 480, 512, 562, 586, 602, 619, 633, 658, 662, 709, 815, 822, 847, 848, 1011, 1061, 1062, 1069, 1072, 1074, 1075, 1090, 1200, 1201, 1242, 1247, 1259, 1273, 1284, 1304, 1388, 1390, 1425; ard kapudan — 1260; 'âr-ı — 195; bâdbân-güşây-ı — 480; hervele-hîz-i — 602; icrây-ı 'âdet-i — 196; irâ'e-i sûret-i — 214; mânî'-i — 1062; müteşebbis-i dâmen-i — 1061; pey-siper-i râh-ı — 1397; râh-ı — 193, 1513; reh-peymây-ı — 1247; reh-rev-i semt-i — 1272; rû-be-râh-ı — 42; sandal-süvâr-ı — 146; sebük-hîz-i — 586; sefîne-rân-ı — 70; semt-i — 470; sütûhlardan — 1246; yevm-i — 819; zevrak-süvâr-ı — 780; —a nâ-çâr 709; —'ani'z-zahf 200; — 'ani'z-zahf seyyi'esi 658; —a şitâb 1063; —en 256; —î 43, 466, 562, 1271; —îler 164, 184, 323, 799, 807, 812, 1274, 1421, 1424; —iyân 163, 1422; —lar 1274
firâset 1218; ehl-i — 575; Hürmüs— 642; pûr-i — 1475; peymûde-i endâze-i — 1272; yek-lahza-i — 1475; —i 'âcizânem 512; netîce-i —i isâbet-şi'ârları 1496; dârû-yi hûşber-i —leri 556
Fir'avn 321, 817, 862; hammâm-ı —âsâ muztarib 1473; hammâm-ı — gibi 1403; —ı 'aleyhi'l-la'ne 961; tecebbür-i —î 635; havene-i —iyân 34; 'asây-ı Mûsâ'dan rehâ bulmuş —iyân-âsâ 1327; — makûlesi kefere-i bed-bûdlarm es-âmîleri 1245
fîrdevs 594, 795; —âşiyân; —i berîne irtihâl 576
Fîrdevsî; zebân-zede-i Şeh-nâme-gûy-i kilk-i — pesend 267
Firdlan/Firtlan [=Friedland, Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde); —gavgâları 1017; — Kasabası 1017
Firenk/Fireng 987, 1339, 1370; âyîn-i —âne 721; cengci — 1485; etvâr-ı —âne 345; fend-i —âne 285, 736; mahzâ politika-i —âne 449; mülâyemet-i —âne 770; nümâyiş-i —âne 272; politika-yı —âne 40, 720, 727, 728; reng-i —âne 736; temerrüd-i —âne 365; âyîn-i —âne mahabbeti 728; rahîk-ı 'atîk-ı füsûn-i —âne şerâbı 729; politika-i —âne usûlü 371; — hey'eti 316; —î 364, 569n; fırka-i —i bed-âheng 757; —i bed-âheng gürûhu 325; —i bed-âhengler 729; harâm-zâdegân-ı —i bed-âheng telvîsâtı 286; —î 'ibâre 580; sirâyet-i 'illet-i —î-i ihtiyâl 254; boğca boğca —î gûnâ-gûn zerbaft ve mezerkeş kumaşlar 865; —i kîne-cû 1450; 'illet-i —î-misâl 250; —i pür-nîreng 1052; varta-i hevlnâk-i ittifâk-ı —i pür-reng 989; hükümrân-ı — istân 41; memâlik-i —istân 511; —istân 157, 288, 712, 734, 842, 969, 998, 1000, 1024; mu'âmele-i —iyâne 1375; vaz'-ı —yâne 1375; politika-yı —iyye 1375; rengâ-reng a'zâr-ı — iyye 1338; — kıralı 1342; — kuryeri 1351; — ler 764; san'at-ı —pesend 788; — sofrası (üc zirâ' kadar murabba' ve vüs'atlü yek-pâre yeşil taşdan) 1342; — tabîbleri 748; — tâ'ifesi 156, 988, 1339
Firenk Lîmânı tarafı (İskenderiyye'de) 250
Fîrûz (mâbeyincilerden, bed-rûz, kerîhe-i mezkûrede 'âlim ü 'âmil) 1304
Fîrûz Bey Medresesi 1489
Fîrûz Paşa (Rakka Vâlîsi, Sürücü) 1241, 1242
fitne 39, 56, 61, 69, 71, 160, 205, 285, 303, 421, 426, 606, 684, 702, 787, 823, 908, 1070, 1082, 1102, 1148, 1257, 1332, 1391, 1506; ahker-i — 887; âlet-i — 1395; asl-ı asîl-i — 1315 aslu'l-usûl-i — 797; âşûb-i — 1198; âteş-i bâlâ-keş-i — 149; âteş-i — 799, 850, 1267, 1270; bâb-ı — 1474; bahr-ı tûfân-zede-i — 1473; bâzî-i — 785; bidâyet-i — 805; bünyân-ı — 784; cesed-i —endûz 1374; cûşiş-i — 1093; def'-i — 104, 783, 1192, 1270; dervâze-i — 1168; dervâze-i nîm-beste-i — 1473; deryây-ı — 311; enbân-ı 'âmme-i — 311; esâs-i — 1398; gubâr-ı — 59, 549; hurûş-i — 1485; ilkāy-ı — 1003; îkād-ı kânûn-i — 779; îkā'-ı — 553; îkāz-ı — 83, 549; isâre-i gubâr-ı — 52, 473; keşşâf-ı hakāyık-ı — 141; kîl ü kāl-i âteş-i — 1255; meydân-ı — 875; mikdâr-ı erbâb-ı — 1258; mûris-i heyecân-ı — 1106; nâ'ib-i 'azâzîl-i — 807; nâ'ire-i — 172, 620; nâ'ire-i sûz-i — 644; neşr-i haşerât-ı — 453; nîrân-ı — 1261; sell-i şemşîr-i âteş-bâr-ı — 193; simsârân-ı bâzâr-ı — 1267; tahrîk-i — 1486; tahrîk-i sarsar-ı — 1282; tahrîk-i silsile-i — 1191; tarrâka-i — 1444; tehyîc-i — 1264; tohm-i — 423; töre-i — 646; tûfân-ı nâgeh-hîz-i — 1420; vâkı'a-i — 509; vâkıf-ı zuhûr-i — 1261; zebâne-i âteş-i — 1393; 'adû-yi —cû 200; muharrik-i —cûy 1365; —cûy 1452, 1474; —cûlar 178; —cûyân-ı Bektâşiyye 1256; —cûy tâ'ifesi 313; rûz-i —endûz 784; —engîz 51, 1391; —engîz olanlar 415; —hîz akvâl-i nâ-hemvârları 1337; —hîz etvâr-ı nâ-hemvârları 1337; — hudûsü 1056; — îkā'ı 193; — intâcı 1256; yârân-ı —nümâ 1180; — nümâyişi 1383; — tahrîki 1466; — tehaddüsü 509; —i 'azîme 58, 739, 782, 823; —i Bektâşiyye 31; ikāz-ı —i beşî'a 473; şerâre-i —i

çehîde 338; —i diğer 178; —i hûş-fersâ 312; —i kā'ime gibi 429, 802; def'-i —i melhûz 1057; musavvir-i —i mücessem-fesâd 957; —i nâ'ime 888; —i nâ'ime bîdâr 1412; —i nâ'imenin uyanmasına bâdî 888; —i nâgehânî 1323; —i nâgeh-zuhûr 193; mühre-endâz-ı tâs-ı —i nâ-sâz 903; —i 'uzmâ 318; —i 'uzmâ îkāzı 1466; —i Yamakān 901; —kâr 179; —kârlık 35; —ler/fiten 32, 35, 60, 65, 93, 103, 337, 483, 606, 658, 738, 791, 816, 907, 942, 1133, 1332, 1383, 1386, 1421, 1454, 1472; —pâş 747; —perverî 193; kāsımu'z-zuhûr — sebebiyle 1441; — vü âşûb 309, 891; —ye mücâseretler 645

Flandırya [=Finlandiya?] Eyâleti 1340

fodula 143; — Kâtibi 840; — Kitâbeti 1312; — ta'yînî 145

Fokşan (makarr-ı emâret-i Boğdan, Yaş Kasabası'na karîb) 448

Fonte Luzi; bk. **Lukezini** [=Lucchesini)

Fontenblu [=Fontainebleau] 1025, 1026; — Kasabası 1023; — Serayı 1023, 1025

Forlande Eyâleti 990

Frakonya [=Franconia] tarafları 1020

Françe/France 95, 619, 622, 989, 1007, 1018, 1340, 1342, 1346, 1349; hâdise-i — 157; muhârebe-i — 1017; müverrihi — 582; — askeri 1014, 1085; — cânibi 1140; — cenerallerinden 1341; — cumhûru 148, 1007; —'de mukīm 619; — Devleti 283, 583, 622, 989, 995, 1009, 1027, 1084, 1344; — Devleti'nin Başvekîli 984; — Devleti'nin murahhası 1084; — Devleti'nin Umûr-i Ecnebiyye Nāzırı 984; — diyârı 65, 1006, 1346; — ehâlîsi 1008, 1023; — Elçisi 65, 95, 585, 732, 1052, 1077, 1088, 1089, 1097, 1340; — halkı 65; — hudûdu 1007; — hükümdârları 66; — İmperatorluğu 272; — İmperatoru 354, 980, 989, 1004, 1013, 1014, 1016, 1021, 1023, 1085, 1109, 1337, 1341, 1344, 1346, 1375, 1433, 1484; — istîlâsı 998; düşmen-i dost-nümâ olan — kâfiri 1093; — kâfiri 1132; — Kırallığı sandalîsi 43; —lü 66, 94, 136, 181, 290, 297, 351, 369, 381, 386, 398, 401, 617, 732, 935, 966, 975, 994, 998, 1004, 1010, 1014, 1017, 1026, 1084, 1088, 1095, 1097, 1100, 1104, 1113, 1127, 1131, 1134, 1135, 1148, 1340, 1341, 1345, 1348, 1375, 1433, 1463, 1484, 1486, 1492; —lü cem'iyyetgâhı 96; —lü dostlarımız 733; —lü hıdmetkârlığı 1007; —lü hidmetinde 619; —lü igrâsı 1040; —lü kâfirleri 1492; —lü sefâyinleri 1029; —lü seferi 998; —lü tüccârı 347; —lü yâdigârları 964; —lü yedinde 1020; –lü'nün re's-i hudûdları 1019; —lü'nün ta'rîfesi 349; —lü'nün verzişi 1492; — Maslahatgüzârı 1344, 1433; — me'mûrları 1011; — mesleki 1340; — milleti 989; — Murahhası 1086; — murahhasları 1021; — mutevassıtı 1087; — ordusu 732; — pâdişâhları 1026; — ricâli 1016; — Sefîri 65, 93, 962, 1340, 1347, 1368, 1432, 1440; — sefîrleri 1007; — tarafı 1344; — Ülkesi 1001; — vükelâsı 1086; —'ye ilhâk 1018; —'ye rabt 1018

franka 1111; —lık 1111

Frankini [=Franchini, Fransa Tercemânı) 290, 368

Frankoni [= Franconia] Eyâleti 404

Fransa 93, 158, 160, 164, 166, 176, 254, 259, 264, 271, 274, 279, 281, 342, 410, 413, 434, 505n, 546, 559, 569n, 584, 622, 726, 731, 984, 1095, 1106, 1112, 1114, 1134, 1147, 1172, 1343, 1440; Cumhûriyyet-i — 249; derûn-i — 1484; Elçi-i — 392; galebe-i Cumhûr-i — 250; lakab-ı İmperatorî-i — 165; mülûk-i — 156; vükelây-ı — 1452; — 'ahid-nâmeleri 342; Fransa ahvâli 259; — 'aleyhine 256, 277, 279, 1119; — 'aleyhine ittifâk 250; — 'aleyhine sefer kasdı 280; — asâkiri 1118; — asâkiri kumandanı 1109; — askeri 365, 394, 404, 405, 623, 1112, 1113, 1118; — Baş-vekîli 275, 351, 363, 1109, 1136; — Baş-vekîli ma'iyyetinde 272; — bey-zâdelerinden biri 548; — câsûsu 391; — cenerali 1118; —'da serân-ı cumhûr 729; —'da tehaddüs eden Cumhûriyyet 250; — Devleti 93, 156, 159, 174, 185, 277, 281, 284, 299, 352, 370, 583, 585, 622, 851, 985, 1005, 1084, 1089, 1092, 1100, 1450; — Devleti'nin maslahatı 397; — Devleti'nin usûlü 278; — Devleti tarafı 582; — Donanması 259, 1145; — ebâlisesi 268; — ehâlisi 622, 995; — elçileri 582, 770; — Elçisi 391, 411, 413, 583, 585, 1015, 1018, 1083, 1112, 1117; — Elçisi ma'rifeti 585; — hücûmu 257; — ili 622; haşmetlü — İmperatoru 935, 985; — İmparatoru 934, 936, 962, 966, 983, 969, 1002, 1003, 1006, 1109, 1015; — İmperatorluğu 162, 340, 369, 394; — İmperatorluğu rütbesi 373; — İmperatoru 165, 272, 273, 281, 347, 367, 369, 392, 394, 395, 397, 398, 401, 402, 411, 446, 617, 622, 772, 851, 1107, 1118, 1134, 1139, 1147, 1176, 1341, 1431, 1438, 1451, 1487; — İmperatoru birâderi 1149; — İmperatoru iltimâsı 1342; — İmperatoru'nun seray cenerallerinden 391; — İmperatoru 'unvânı 273; — Kıralı 166, 1107; — Komiseri 399; — Konsolosu 342, 1443, 1448; — lisânı 213; —lu 96, 160, 162, 174, 257, 259, 260, 267, 268, 273, 275, 280, 289, 291, 296, 297, 300, 303, 325, 340, 349, 352, 372, 380, 391, 393, 395, 398, 400, 406, 410, 420, 424, 427, 449, 452, 470, 480, 483, 487, 495, 505n, 555, 559, 576, 595, 622, 624, 720, 726, 729, 732, 734, 739, 747, 1012, 1041, 1092, 1094, 1097, 1099, 1101, 1104, 1107, 1111, 1119, 1124, 1126, 1131, 1141, 1145, 1148, 1235, 1340, 1344, 1431, 1438, 1451, 1487; —lu 'aleyhinde 1119; —lu 'aleyhine 283; —lu beliyyesi 502, 506n; —lu

hâtıriyçün 1451; —lu hâyinleri 1439; —lu himâyesinde olan bu makûle kilisalerin/rehâbînin himâyeleri 351; —lu hükûmeti 374; —lu kâfiri 451; —lu kazıyyesi 268; —lular 174, 260, 298, 300, 1148, 1149; —lu Maslahatgüzârı 1450; —lu maslahatı 165; —lu muhârebesi 994; —lu'nun lîmânları 270; —lu'nun politikasına 'ârif 1096; —lu tâ'ifesi 161; —lu tarafı 281, 392; —lu tevassutu 1439; —lu'ya foya vermekle 1127; — Maslahatgüzârı 290, 301, 1450; — maslahatı 277; — Memleketi 93, 156, 176, 622; — me'mûrları 277, 278; — Milleti 271, 272, 341, 622, 623, 1095; — ministiroları 347; — müdîrleri 255, 278; — mütevassıtı 1083; —'nın dostluğu 1096; — ordusu 406; — Pâdişâhı 272, 273, 367, 369, 851; — Pâdişâhı 'unvânı 273; — Pâdişâhlığı 369; — sefâyini 374; — Sefîri 363, 402, 410, 411, 1084; — tâ'ifesi 174; — tarafı 278, 583; — Tercemânı 290; — tercemânları 411; — tevassutu 1091; — topçuları 1015; — Ülkasi 995, 1026; —'ya sefâretle me'mûr 1343

Fransız 1012; fezleke-i muhâda'a-i — 1438; — askeri 96, 623, 966, 1003; — askerine Sergerde 1106; — ceneralleri 985; — Elçisi 965, 980, 1003, 1028, 1439; — hâceleri 721, 728; —'ın 'ahdi 989; — İmperatoru 1023; — keferesi 413, 736; — Konsolosu 101; — kuryerleri 1016; — lar 96, 249, 990, 1012, 1022; — lar İmperatoru 963, 1006; —lu 412, 1439; — Milleti 351; — politikası 894; — tüccârı 735

Fransuva Jozef Şarl-ı Evvel (Avusturya İmperatoru, Nemçe ve Macar ve Çeh Kıralı) 854

Fredrik II. (Friedrich, Prusya Kralı) 223, 1008

Fredrik Gilon-i Sâlis [=Guillaume, Prusya Kıralı ve Markarolos [=Margrave], Brande[n]burk Roma İmperatorluğu'nun Baş-kamerayos'u [=Kamerari] ve Hersek ve Brenc [=Princeps Elector], Silezya[=Silésie]'nın Baş-dukası) 854

fuçı; fey'âtı maktû' birer —dan 979; —lara imlâ 979; —lara vaz' 979; musluklu — mahalli haber 980

fukahâ'/fukahâ' 754, 832; —y-ı 'izâm 897

fukarâ/fukarâ' 40, 76, 109, 115, 143, 146, 153, 159, 160, 177, 335, 374, 529n, 707, 709, 717, 722, 726, 846, 993, 1332; dûş-i — 184; emvâl-i — 107; iz'âc-ı — 356; mehîn-i ehl-i — 759; mehîn-i — 571; musâderât-ı — 947; rahmen li'l— 1090; te'âvün-i — 701; vedî'atullah olan — 184; me'âş kaydında olan — fırkası 769; — fırkası 1367; —i 'ulemâ' 952; —lar 710; —nın tekâlîfleri 1332; —y-ı ra'iyyet 107, 303, 993; — y-ı Şehbâ 37

Furat Nehri 1008, 1364; — sâhili 520

fursat 619; akvây-ı zerî'a-i — 549; cûyende-i zemîn-i — 446; dem-i — 1061, 1364, 1386; dâmen-i — 1385; dest-res-i — 1384; fürce-i — 1485; ihtilâs-i — 90, 1384; ittihâz-ı — 550; medâr-ı — 1270; mutarassıd-ı kemîn-gâh-ı — 784; reh-yâb-ı — 1124; reh-yâb-ı semt-i — 294; vakt-i — 193; kem—ân 1365; —fursat-cûyân 428; —cûyân-ı müte'allikân 738; —cûy-i vesîle-i gürîz 1308; — esîri zebûn-küş 1064; —ı ganîmet 'addiyle 320; —ı ganîmet bilüp 310, 567n, 577

furtuna 1443; şedîd — 938

furûht 73, 686, 997, 1092, 1343, 1391, 1424, 1485; —e-i bâzâr-ı heder 906

Furun; mânend-i — 699; —cu 238, 978n; — Halîfesi 238; —lar 1151

fuzalâ/fuzalâ' 1159; fuhûl-i — 1041, 1223; hânedân-ı — 911; mesvây-ı — 1041; Ser-âmed-i zümre-i — 663; ta'zîm-i — 634; tegallübnümây-ı fuhûl-i — 519; cehâbize-i —y-ı 'asr 1042; —y-ı Bağdâd 632; fuhûl-i —y-ı be-nâm 678; —y-ı dehr 1268; —y-ı kibâr-ı sıdk-intimâ 1222

füccâr 330, 644, 1328; fi'e-i — 788; tâ'ife-i — 1373; —lar 720, 727

fücûr 1359, 1373; âb-ı pür-tâb-ı — 329; bî-mübâlât-i — 1506; mûle'-i — 1361; —a münhemik 1405; —a mütevaggıl 1405; —u i'tiyâd 1252

fülk 804; —haslet 1321; —e-i nev 1060; —e-i zerrîn 1060; —i dil 1018; —i hâmil-i necm-i şeref gibi 1455; —i kîsesi 1320

fülüs-i ahmer 862, 870; —e muhtâc 1170

fünûn 13, 870; âşinây-ı — 86; istikmâl-i levâzım-ı — 1488; mecmû'atü'l— 1072; tahsîl-i — 546; tefârik-ı — 123; 'âmme-i —i 'akliyye 1072; —i 'âliye 22; —i cüz'iyye 988; —i edebiyye 87; —i edebiyye-i zâhire 24; dânişmendân-ı —i harbiyye 1396; —i harbiyye 245, 647, 657, 670, 706; câmi'-i —i kemâlât 1233; —i küfriyye tahsîli 511; —i me'ârif 961; —i mütenevvi'a 1041; neşr-i —i nâfi'a 86; 'âmme-i —i nakliyye 1072; —i nakliyye 51; —i sâ'ire 596, 626; —i sâ'ire ta'lîmiyçün 973; mâhir-i —i şerr/şûr 963; —i şettâya mahsûs kati medrese/mekteb 974; —un üstâdı 800

Fürs; hükemây-ı — 942; lisân-ı hukemây-ı — 360

füsûn 40, 285, 416, 436, 453, 483, 684, 898, 1352; derûn-i pür-— 878; envâ'-ı — 488, 736; i'mâl-i sanâyi'-i — 875; nukūş-i neyreng ü — 168; tekâvür-i — 1081, 1165; —i ebleh-firîbâne 159; — ile gaybet 511; —i mekr-i İblîsâne 296; düzme —lar 752; musanna' —lar 752; —lar 1146; —lanna i'tikâd 762; —perdâzî 1353; âb-ı bârân-ı — ü fesâne ile suvarup 884

fütûh 1329; esnâf-ı —ât 1290; vesîle-i envâ'-ı —ât 1310; —ât 370; —ât-ı 'adîde 623; envâ'-ı —ât-ı 'aliyye 831; envâ'-ı —ât-ı celîle 923; —ât-ı celîle 466, 560; —ât-ı dil-keş 644; envâ'-ı —ât-ı müstemirre 1290; —âtlar 370; —i hazret-i Nebevî 1147; — nâ'ilesi 341

Fütûhât 1290; — okuruz 1511

G

Gabrova İli (Bulgaristan'da) 122

gaddâr 416, 571, 759, 794, 1199, 1373, 1463, 1481; ber-muktezây-ı tekālîb-i çerh-ı — 543; cânib-i — 415; düşmen-i — 287; üftâde-i eyâdî-i bugāt-ı — 1275; —ân 780; — devlet 1027; —ı 'akreb-meniş 310; —ı bed-nihâdlar 763; —ı cesûr 804; —ı nâ-bekâr 1465; —ı siyeh-kârlar 1426; ser-i kârda bulunan ba'zı —lar 305; vükelâ' nâmına olan —lar 803; —lar 1373, 1411; —lık 828; —lık nakīsası 1365; — mahlûlü 758

gaddâre 780; havâle-i — 415, 815; müzâhame-i — 807; —ler 1123

gadîr 1001; —i zamîri şûran-şûr 1057; —ler 1000

gadr 98, 99, 386, 415, 438, 758, 794, 1236; çehre-i — 1171; havâle-i bevâtir-i — 1276; havâle-i sikkîn-i — 194; havâle-i şemşîr-i — 1275; küşte-i şemşîr-i — 1275; sell-i seyf-i — 218; seyf-i — 68, 83, 1395; tîğ-i — 1257; vakf-ı — 517; — şîvesi 770; — tarîkası 471; — töhmetiyle dâğdâr 1059

gāfil 706, 750, 1038, 1322, 1472; bir alay — 546; şahs-ı — 907; vaz'-ı —âneleri 1257

gaflet 452, 756, 906, 924, 1379; adem-i — 1212; dest-yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı — 1379; gerden-i — 907; penbe-der-güş-i — 1377; gunûde-i câme-i hâb-ı — 1255; medhûş-i — 1387; mest-i — 1387; neş'e-dâr-ı silâfe-i — 782; serseri-güzâr-ı havâlî-i feyzây-ı — 202; seyyi'ât-ı — 623; ten-hâ-nişîn-i peygûle-i — 1258; terk-i — 1340, 1493; vâdîlerden — 199; visâde-güzîn-i — 1386; vüs'at-i meydân-ı — 1155; — 'illeti 1377; —ini işrâb 1386; ebhıre-i rediyye-i — istîlâsı 1377

gā'ile 84, 175, 188, 208, 284, 299, 347, 569n, 580, 646, 714, 739, 804, 846, 892, 1070, 1080, 1107, 1133, 1399; bî-gā'ile 1214, 1362, 1384, 1508; def'-i — 33, 94, 179, 194, 377; me'mûnü'l— 1473; gubâr-ı —den âzâde 1314; —i âşûb u ihtilâl 31; —i 'azîme 1465; —i bedeniyye 878; —i bey'at-ı sagīr u kebîr 812; —i bî-tâ'ile 1400; —i cihet-i zindegânî 1229; —i gaylâ' 1404; —i hâ'ile 89, 417, 1094, 1139; —i hâ'ile-i âsîb-i düşmenân 460; —i hâ'ile-i derûnîleri 930; —i hâ'ile-i ittifâk 286; —i hâ'ileleri 508n, 1246; —i hâdise 188; —i harb 222, 1308; —i hıred-hîz 1388; —i hücûm-i a'dâ 461; —i i'dâm 129; —i i'mâl-i tîğ 543; —i i'mâl-i tüfeng 543; —i inti'âş 1051; —i katl 129; —i kıtâl 222, 1308; —i kīl ü kāl 151; —i sâmân-rubây-ı evhâm/'ukūl hey'eti 714; —i sefer 473; —i sirâyet 147; —i şâgile-i Mısriyye 56; —i şarkıyye 658; —i şeyhûhet 529; —i tâ'ile 1312; —i zindegânî 1051; gubâr-ı —si 503; idâre-i sedd-i ramak —si 769; temevvüc-i bahr-ı fîten/şûriş —si 1226; —siz 404, 1250; — zâ'ile 293

galâ/galâ' 153, 235, 500, 768, 791; müterakkī-i nerdübân-ı guluvv-i — 1418; pâ-zede-i — 584; —i mufrıt 1283; —i mûhiş 1283; müstelzim-i — olan muhdesât 769; müterreffî-i — vü girânî 136; —y-ı fâhiş 113; — zuhûr 732

Galata (İstanbul muzâfâtından) 86, 144, 351, 359, 486, 791, 1010, 1097, 1253, 1254, 1261, 1271, 1362, 1373, 1438; — cânibi 903; —'da olan kilisalar 352; —'da olan ruhbânlar 352; — etrâfındaki odaları 1252, 1373; — havâlîsi 1275; — Kadısı 123, 360, 1476; — Kazâsı 90, 409, 955, 1489; — Mevleviyyeti 841; — muhâfazasına me'mûr 515; Mahrûse-i — muzâfâtı 842; —'nın bâzârı 1253; —'nın esvâkı 1253; — Pâyesi 617; — Voyvodası 352, 359

Galata Mevlevî-hânesi (=Şems-hâne) 145, 1216, 1223

Galata-serayı 144

gālebe 91, 141, 164, 176, 187, 196, 199, 214, 222, 228, 250, 276, 503, 545, 731, 755, 759, 764, 1026, 1045, 1067, 1091, 1289, 1291, 1492; bâdî-i — 214; edevât-ı — 679; esbâb-ı — 250; icrây-ı ahkâm-ı — 222; kûy-rübây-ı — 679; suheyl-i — 963; sûret-i — 1327; şâhid-i — 382; tekmîl-i edevât-ı — 555; miknet-i —i 'âmme 709; —i âsâyiş 64; —i Cumhûr-i Fransa 250; —i dehşetleri 484; —i devleteyn 223, 545; —i emn 64; —i esbâb-ı istîhâl 354; —i esbâb-ı liyâkat 354; —i hazmı 1212; —i hilmi 1212; —i idbâr 1093; —i külliyye 163, 1017; —i mahz 1284; —i müsâheleleri 1212; —i nekbeti 1093; —i sevdâ' 764; —i zâhirî 471, 497; —liği 1203

galeyân 823, 968, 1166, 1398, 1403, 1441, 1502; ârâm-yâfte-i — 647; mâdde-i — 738; enânî —ı 1041; —ı bahr-ı 'asabiyyet 320; —ı gayzları 1375; —ı havâdis 778; —ı sûzişleri 1375; —ı tuğyânları 1095; —lar 378, 780; sarîr-i kudûr-i —ları 645; —larını teskîn 1445

gālib 41, 48, 84, 133, 159, 163, 231, 441, 509, 513, 532, 543, 546, 563, 586, 617, 619, 622, 644, 663, 674, 688, 707, 710, 714, 897, 908, 957, 1013, 1018, 1038, 1047, 1211, 1291, 1349, 1502; —âne 277, 550, 1008; —en 132; 'alem-efrâz-ı —iyyet 221, 542; âverde-i zîr-i süyûf-i —iyyet 254; cem'-i esbâb-ı eştât-i —iyyet 1333; —iyyet 76, 223, 545, 980, 1014, 1329; semere-i —iyyet 980; silâfe-i —iyyet 206; sûret-i —iyyet 1433; tebâr-ı —iyyet 259; vesîle-i —iyyet 239

Gālib (Şerîf) 608, 610, 664

Gālib Efendi (Sır Kâtibi, Re'îsülküttâb, Nişâncı, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla, Murahhas-

ı Evvel) 274, 534, 920, 929, 935, 952, 1082, 1083, 1087, 1088, 1259, 1260, 1273, 1392, 1421, 1431, 1432, 1438, 1492, 1493, 1499, 1512

Galiçya 983; — dâ'iresi 982; — Memleketi 990

gam 506n, 1213, 1232; dâğ-ber-dâğ — 1320; eser-i — 501, 506n; hem-râhî-i hezâr— 1034; mühâceme-i — 1355; —hâne 759; —ı ciğer-âvîz 1217; —ı ferdâ 527, 1213; —ı gurbet 520; —ı tevkīti 1511; —kîn 919; —küsâr 1250; —nâk 1357; — ü kürbet 128

ganem; lahm-ı — 232, 243; — Kitâbeti 1430; resm-i — misillü 1089; — Mukāta'acılığı 1430, 1461

ganîmet/ganâyim 197, 205, 253, 441, 492, 567n, 658, 1270, 1291, 1500; bâzâr-ı — 754; mâl-ı — 258; — 'addiyle 159; muğtenim-i —i re'fet-i bî-gerâneleri 1229; —şumâr-ı behâne-i nâçîz 1308

gār 322, 1246, 1464; —ı 'âdî 1246; —ı ba'îdü'l-gavr-i 'âdî 322; — içre ilkā 961; — içre vaz' 961

garâ'ib 535, 652, 668, 696, 751, 760, 844, 867, 893, 956, 1215, 1224, 1301, 1504; —den 1037, 1045, 1096, 1114; —i dilsûz 728; —i hâdisât-ı gerdûn 864; —i kahkaha-fersâ 1190; —i kâr-u kirdârına 1470; —i mahsûsa 711; —i menâkıb 653; —i şu'ûnât 1074; —i umûr 1269; — nümâyiş-i 'avâmm-şikâr 892

garâr; siyâh kıl —a çekilmiş hey'eti 510; —lar 858

garaz 74, 787; sâlimen 'ani'l— 1333; —ı âharları 1259; —ı aslî 48, 418; —ı aslî-i hareket 1190; —ı aslî-i vaz'-ı ocakları 657; —ı fâsid 296; —ı fâsidler 96; —ı ma'hûd 1130; —ı merkūm 474; li—ın-mâ 1251; —ı sahîh-i Muharrir-i hâlisu'l-cenân 268

Garb Ocakları korsanları 211

gāret 48, 49, 52, 78, 108, 323, 512, 656, 712, 795, 802, 824; dest-zede-i — 323, 431, 1047, 1248; râyet-i hızlân— 1272; 'urza-i — 323, 849; —i huccâc-ı Müslimîn 128; dest-zede-i —leri 1305; — ü istilâb 153; —zede-i idrâk 555

garîb 1225, 1339, 1437, 1455, 1476, 1496; —e 491, 505, 536, 652, 673, 675, 710, 841, 843, 1023, 1071, 1186, 1219, 1233, 1318, 1447; — edâlar 1190; — hâlet 484, 1494; — ma'nâ 307; — meşreb 1476; — sûret-i perîşânî 891; —ü'd-diyâr 873, 1229; —ü'l-asl 1244; pür-âb u tâb eylemiş —ü'l-hılka 1466; —ü'ş-şiyem 1495; — vaz' 484; — yiğitler 244

Garîbce (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

gasb 416, 471, 821, 859, 876, 989, 1492; âverde-i kabza-i — 876; istihkāk-ı dest-zede-i — 1382; masûn-i eydî-i — 436; rûfte-i cârûb-i — 1032; 'urza-i — 323; —en istîlâ 1091

gaşy; — gelüp 760; — mertebesinde dembeste 878

Gâve-i âhenger-âsâ 1398

gavgā 419, 479, 503, 622, 682, 959, 1009, 1077, 1114; âteş-i — 312; ferkadân-ı âsümân-ı — 441; germ-sâz-ı âteş-i — 197; halkdan kopan — 1469; hây ü hûy-i — 1203; hengâme-perdâz-ı — 958; ibrâ'-i zenâd-i — 1157; ihdâs-i — 549; îkād-ı nâ'ire-i şûr u — 68; muhtelit-ı şûr-engîz-i — 1191; nâ'ire-i — 562; nîrân-ı — 1256; ref'-i — 484, 1254; rekz-i livây-ı — 887; ru'esây-ı — 1265; sadme-i tîğ-i cûyendegân-ı — 1275; sell-i seyf-i — 205; ser-i — 1170, 1249; terfî'-i râyât-i — 550; vâkıf-ı zuhûr-i — 1261; — hengâmında 1402; — ihdâs etdirmemek 1444; —lar 139; —lu nutk-ı mezbûr 369; —yı istimâ' 1475; —y-ı Saltanat 810; —y-ı şûran-şûr 1205

gavur 1275

Gavur-dağı bâgîsi 872

Gavur Gölü'nden katre 1472

Gavur İzmiri 1315

gavvâslar 1343

gayb; 'an-zahri'l— 458; dâmen-âlûde-i — 1173; yerây-ı sitâre-i — 1328; ricâlü'l— 1074; — erleri 330; —et 1259, 1304, 1468; cünûd-i — iyye 443; suver-i şu'ûnât-ı —iyye 448; şu'ûnât-ı —iyye 95; —ûbet 1242

gayret 41, 128, 140, 282, 318, 500, 508n, 594, 618, 621, 623, 636, 643, 647, 669, 682, 689, 697, 707, 722, 751, 770, 784, 789, 914, 923, 926, 973, 992, 1067, 1074, 1078, 1257, 1258, 1265, 1330, 1331, 1332, 1345, 1400, 1418, 1432, 1448, 1451, 1513; ashâb-ı — 345; bâdiye-peymây-ı — 1310; bezl-i nakdîne-i — 1463; dağ-zen-i kulûb-i ehl-i — 200; fart-ı hücûm-i hayl-i — 1171; havâle-i esliha-i — 1268; havâle-i esvât-ı — 973; ibrâz-ı mâye-i — 293; iddi'ây-ı — 1337; îfây-ı nakd-i — 538; i'mâl-i dest-i — 1063; i'mâl-i edevât-ı — 254; 'inân-engîz-i semend-i — 1067; itâle-i nigâh-ı — 825; izhâr-ı cevher-i — 469, 742; izhâr-ı — 234; izhâr-ı rûy-i — 1105; kemâl-i — 458, 1238; lâzı-me-i zimmet-i — 264; mâye-i — 889; metâ'-ı — 83; mevcen-mevc-i — 1041; miyâne-i — 1328; mugāyir-i meşreb-i — 1264; müsâbaka-nümây-ı — 232; nâhun-i — 1375; nasb-ı nefs-i — 1492; nitâk-ı — 435; peyvend-i destgâh-ı — 1372; reşha-pâş-i — 1402; sâ'id-i — 448; sarf-ı enfâs-i — 289; sarf-ı — 1407; sarf-ı nakdîne-i — 197; semend-i — 444; sûret-i — 483; tegayyür-i dest-mâye-i — 669; tehyîc-i 'ırk-ı — 1493; temevvüc-i bahr-ı — 1068; tevcîh-i li-hâza-i — 239, 689; tevcîh-i sükkân-i sefâyin-i — 258; — 'arz eylemesi 989; —engîz 490; cârihâ-i —i 1495; —ı 'alem 1245; tîğ-zen-i —i bî-dirîğ 643; —i bî-keselleri 444; —i bî-taksîrleri 444; galeyân-ı —i câhiliyye 958; —i câhiliyyeleri 778, 783, 1161; lücce-i —i cûşân 1493; —i devlet 821, 1506; —i dilîrâne 57; —i dîn 821; —i dîniyye 437, 759; —i ehl-i

İslâm 207; —i İlâhiyye 81, 913; —i İlâhiyye zuhûr 1400; —i İslâm 1327; —i İslâmiyye 463, 1380; —i kadîme 621, 623; —i kazgān 647; —i kesîre 1371; —i maraz-ı cüzzâm gibi 1268; miyân-ı —ine bend 914, 923; lâzime-i zimmet-i —intimâ 488; —i ocak 647; —i Rabbânî 636; —i Saltanat 1265; —i savb-ı Saltanat galeyânı 1245; —i Serdârî 196; —i tarafdârânesi 255; —i târem-i çarh-ı berîn 1210; —i tuğ 1245; —i vedâd 1454; —keşân 1398; —keşân-ı Devlet-i 'aliyye 278, 1396; —keşân-ı İslâm 203; —keş-i Bektâşiyân 1394; —keş-i İslâm 618; —keş-i millet 754; —keş-i mülk 754; —keş-i samîm 1344; —keşler 831; —kuşağı 185; —ler 751, 1345, 1500; cell-i —leri 1148; deryây-ı —leri 440; fart-ı —leri 682; kalem-i bedi'u'r-rakam-ı —leri 354; rîş ve burût-i —leri 707; rûy-i —leri 1253; —lü âdemler 997; —lüce 280; pîşe-i —şi'âr 697; vaz'-ı —şi'âr 1246; —ullah zuhûru 99, 723; —ü hamiyyetlerinde 1160; — vermekden hâlî olmayup 1398

gayz 59, 62, 91, 507n, 771, 743, 919, 1063, 1073, 1098, 1320; âteş-efşân-ı — 320; âteş-i — 1167; buhâr-ı — 697; iştidâd-ı — 719; kazm-ı — 706, 714; mâdde-i — 413, 1417; tekâvür-i — 1126; teşeffî-i — 888; zebed-efşân-ı — 1199; galeyân-ı —ları 1375; şiddet-i —ları 474; — zuhûru 1397

gazâ 9, 40, 206, 311, 455, 458, 462, 463, 543, 586, 621, 635, 643, 644, 724, 914, 923, 1035, 1238, 1267, 1328, 1416; ashâb-ı — 204; esbâb-ı — 683; mesûbât-ı — 647, 658, 1268; niyyet-i — 1387; râh-ı — 542; savb-ı — 1178; sell-i seyf-i — 200, 208; seyf-i — 714; şa'şa'a-i tîğ-i âteş-i reng-i — 221; tahrîk-i hatevât-ı — 205; tahsîl-i mesûbât-ı — 205; tebrîk-i — 1500; tergīb-i — 649; zûr-bâz-ı ma'reke-i — 442; — askeri 317; — 'azîmeti 924; — emri 920, 1409; — makūlesi 1459; — mâlı 1261; i'lây-ı livây-ı gazâ pîşesi 1221; — ta'bîri 924; emr-i —ya kandırdı 963; —y-ı garrâ 26, 443; —y-ı mahsûs 1064

gazab 184, 653, 963, 1063; âteş-i — 1167, 1173; buhâr-ı fart-ı — 1075; çehre-i — 1356; fart-ı — 1244; mazhar-ı — 235, 490; mazhar-ı şemşîr-i — 828; nâ'ire-i — 583; sadme-i — 1322; tekâvür-i — 1126; zebed-efşân-ı — 1199; —ı Pâdişâh-ı zafer-mev'ûd 133; —ı Pâdişâhî 1272; —ı Şâhâne 129; —lar 169; âteş-i —ları 847; severân-ı —ların ıhmâd 825; — zuhûru 1397

Gazâlî revişlerine sülûk 1352

Gāzān; şeh-zâdegān-ı — 630

gazel; —i bî-bedeli 1509; —i meşhûr 1174; —ler 1509

gazete 351, 369, 370n; — evrâkı 298; — kağıdı 298; basma — olarak 750; —ye tab' olunmak 365, 368

gāzîler halvamız 980

Gazze; — cânibi 33; — semti 33; — tarafları 63

gebr; fırka-i — 722, 728; —i ma'hûd 298; —i tebehkâr 435, 1099

gedâ 723; ber-taraf-sâz-ı külfet-i — 1456; —çeşm 291, 933; —çeşmân 154; —dil 1424; girye-i hâhây-i 'âmme-i — vü bây 1207; girye-i hâyâhây-i 'âmme-i — vü bây 1208

gedik 378; mahlûl olan — 1319; — Ağası 1428; — lü ağalar 712; —lü neferât 242, 691; —lüler Kitâbeti 155, 464; —lüyân 1378

Gedik-paşa cânibi 1395

Gegbüze ser-i râhı 758

Gelibolu 538, 842, 892; — A'yânı 1445; — Barut-hânesi 239, 689; — Hâkimi 1445; — Kazâsı 461; — ma'beri 139; — pîş-gâhı 482

gem; harîf —i azıya aldı 1167

gemi 243, 480, 484; — bucurgādı 183; —ciler beyninde tulumba ta'bîr 1146; — gibi 183; su alan bir iki —ler 494; —ler 198, 241, 244, 350, 484, 498, 501, 506n, 691, 938, 1103, 1272, 1283; —lere süvârî kapudan 690; —lerine cân atup 493; —lerin dümenleri 501; —lerini terk edüp 1444; —lerin timurları 501

genc/gencîne; —âsâ 1297; mânend-i —i bâd-âver 1156; —i bâd-âver 102, 1422; —i bî-gerân 1202, 1363; —i bî-pâyân 1363; —i bî-şumâr 1305; —ı Efrâsiyâb 1306; —i havsala-i sipihr-i gedâ-çeşmi 870; —i Kâvûs'dan firâvân 761; —i mâl-â-mâl 1315; —i nâ-dîde-i renc 341; —i nâ-yâb 1207; mâlik-i —i şâygânî 1358; —i renc 658

Genc-gâvî-misâl 385

gerden 1239; —beste-i hibâl-i imtisâl 376; —beste-i hibâl-i tavâ'iyyet 376; —dâde-i istihkāk 1454; —dâde-i iz'ân 1270; —dâde-i kabûl 1116; —dâde-i mutâva'at 537; —dâde-i müsâleme 581; —dâde-i mütâba'at 1206; —dâde-i ribka-i zimmet 746; —dâde-i sâtûr-i cellâd 1374; —dâde-i tâ'at 1206; —dâde-i tavk-ı istislâm 1280; —dâde-i tavk-ı itâ'at 1280; —dâde-i teslîm 795; —dâde-i tîğ-i cellâd 1254; —firâz 498; —firâz-ı tavâ'iyet 295; —firâz-ı teslîm 295, 342; —i beytülmâl-i Müslimîn 1252; —i dûşîze-i memleket 261; —i gaflet 907; —i ihtimâmları 216; —i İmperatorî 261; —i kifâyetimize bend 1326; —i mazlûmâne 1262; —i murdârlarına âvîze 1030; —i nahcîr-i merâm 271; —i zâlim 310; —keşliğe âgāz 708; —nihâde 1095; —piç olan bugāt 1465; —pîç-i temerrüd 423; —pîç-i tuğyân 423; —zede-i tîğ-i intikām 467; —lerini teslîm-i yed-i cezzâr 774

germ; —â-germ müvâsât 1453; —â-germ üns 1453; —â-germ-i 'âlem-i 'îş 1213; —â-germ-i 'âlem-i 'işret 1213; —â-germ-i cünbiş 749; —â-germ-i

üns ü hıltat 818; —hîz-i dehlîz-i gürîz 1445; — î-i âmîziş 721, 728, 1475; —î-i âşinâlık 1453; —î-i bâzâr-ı ülfet 883; —î-i hengâme-i harb vukū'u 1402; —î-i hengâme-i kıtâl vukū'u 1402; —î-i mu'âşeret 721, 728; —î-i tennûr-i mahabbet 770; —î-i tennûr-i üns 770; —î-i ülfet 1453, 1475; —î-i ülfetler 299; —î-i üns 299, 736; —'inân-ı 'azm 1235; —'inân-ı meydân-ı bî-pervâyî 574; —'inân-ı meydân-ı tehevvür 574; —'inân-ı şitâb 1235; —iştihây-ı istimâ' 1427; —rikâb-ı 'azm 1126; —rikâb-ı icâbet 1159; —sâz-ı âteş-i gavgā 197; —sâz-ı dâd-ı/sitâd-ı metâ'-ı demâr 1274; —sâz-ı kânûn-i ülfet 1163; —iyyetli mükâlemeler 1006; — ü serd-hûrde 804; — ü serd-i rûzgâr çekerek 877; — ü serd-keşîde 115, 440, 1121

Gevher Hân Sultân Müderrisi 955

geysû; —y-i 'Arab gibi 139; —y-ı perîşân-şude-i maslahat 1177; —y-i zengî-misâl pîçîde 1073; —y-i zengiyân 1420

gılâl 323, 608, 614

gılmân 1074, 1257, 1388; havâss-ı — 1388; —ân-ı hâssa 749; —ân-ı Hâssa'dan 1301; çâr-ebrûy-i cemâl-i —ı cenân 1488; —ı mütekarribesi 760; ahdâs-i — makūlesi 1388

gınâ 119, 525, 658, 804, 1465; kesb-i — 720, 727; mertebe-i — 1315; sermâye-i — 1495; tehâlük-i — 897; mısr-ı —da 'azîz 862; —y-ı hâli 956

gırbâl; nümûne-i — 932; —e döndürmek 214; —i hubûb-ı ekdâr 1217

Gilom (= Guillaume?, Normandiya Dükası) 160

girdâb 317, 1388, 1415; mazîk-ı — 322; — gibi mecbûl-i celebât/cezebât 1467; —ı esîr 436; —ı ıztırâb 958; —ı ka'r-ı nâ-yâb 1359; —ı mih-net 436, 958; —ı seby 436

Girid 543; Cezîre-i — 135; — Adası Rum'u 713; — Eyâleti 155, 180, 515, 1429; — fethi 496; — iyyü'l-asl 821; — Rumyözleri 821; — Vâlîsi 1429

giyâh 173; —ı erzâl 646; —ı gülşen-i Saltanat 312; —ı sefele 646; —i safsata 50

Got [=Goths]; — Kıralı 853; — tâ'ifelerinin Kıralı 854

Gotland Cezîresi (İsveclü'nün Bahr-ı Baltık'da vâki') 1340

göç 108, 939; —leriyle Tuna'yı murûr 1093

*göller*e düşerek 984

gön 1002

gönül 178, 1317, 1359; — birliği 463; —ler geçer 451; —lerinden geçer 727; —lü Ağası 170

Gönye; Livâ'-i — 1430; — Sancağı 1513

göz 322, 662, 1462; — büyüklüğü edeyor 789; —e alınmış olmağla 1433; — göre terk 1011; —ine kesdiremediğinden 963; —leri almağla 1500; — leri korkmuş 1492; —leri kör 662; —lerinde uçar 451, 727; —lerinden eşk-efşân olarak 1420; çukur elâ —lü 1008; — oyan kuzgūn gibi 781; —ümün biri içerüye nâzır 1247; —ün dolsa gerek 762; —ünden ihtilâm olup 1359; — üne basmak 285; düşmen —üne görünmeyüp 1246; —üne görünmeyüp 321; —ünü doldurup 1352; seyl suyu gibi — yaşları 1231

gubâr 510, 765; bî-gā'ile-i — 1214; eser-i — 1487; tîregî-i — 1390; —dan âzâdedir 1155; derûn-larını —dan ıhlâ/tasfiye 1403; —efşân-ı 'âr 1253; —efşân-ı şân 1253; —efşân-ı şekā 930; —efşân-ı şerr 930; —efşân-i neng ü 'âr 1374; —engîz-i fezây-ı zuhûr 440; —ı burûdet zâ'il 920; —ı cidâl 59; —ı fitne 59, 549; —ı gā'ileden âzâde 1314; —ı gā'ilesi 503; —ı hadşe 792; —ı hadşe-i hâtırları 920; —ı havme-i harb-i hevl-engîz 1267; —ı igbirâr 524; —ı infi'âl 524; —ı istiş'âr 917; —ı keder 607; —ı kırgun peydâ 510; —ı kisvet-i menâkıb 630; —ı mâ'ir gibi 790; âsûde-i —ı melâl 1128; —ı münâfese 496; —ı nefâr 1176; —ı nefret severân 927; âsûde-i —ı renciş 1128; —ı şikāk 549; —ı şûr-i Hâriciyân 1234; —ı şûriş 607; —ı tegayyür ile gül-'izâr 900; —ı tegayyür-i kalb-i Şâhâne 500, 508n; —ı televvün 1174; —ı tereddüd 917, 1174; —ı vahşet 792

gül; eşhâs-ı mehûl-i mânend-i — 328; mânend-i — 322, 1246; —âne-hey'et 1324; bir alay ahşâr-ı dîdâr 1354; —gâh-ı hatar 716; —gâh-ı mehâlik 716; mânend-i —ı beyâbân 377; vâdî-i —ı beyâbân 520; —ı beyâbân 1231; —ı beyâbânî makūlesi 661; —istân-ı dil-sitân 1232

gulâm 272, 1075, 1389; tâze — 1075; —ı mezbûr zebânı 1391; —ı mezbûrun vâlidesi 1075; —ın biri 1390; —ın sevâdı 1075

gülgule 1203, 1231, 1311; —bahş 1469; —bahş-ı künbed-i esîr 441; —endâz-ı çâr-cihet 1434; —endâz olan şehbâzlar 388; —endâz-ı kubbe-i zeberced-kevn-i âsümânî 918; —endâz-ı sevâmi'-i 'âlemiyân 715; gulû-yi —engîz 1064; —feşâr 606; —i asker 1201; —i asker-i dehşet-endâz 1201; —i âsümâniyân 1203; —i dehşet-fermâyı gûş 1388; —i hamd-i nâs 1420; —i hâtır-hırâş 643; —i kahkahaları 1469; —i pür-dehşet 328; —i sipâs-i nâs 1420; —kâr-ı savlet 1196; —rîz-i kudûm 1396; —rîz-i teveccüh 1396; —sâz-ı çârsû-yi dagal 1349; —sâz-ı çârsû-yi mekr 1349; —ler ile 1362

gulû 731, 778 , 1464; —yi 'âmm 167; —yi eşkıyâ 1266, 1274; —yi gulgule-engîz 1064; —yi hayât 944; —yi yeniçeriyân 931

gurâb; âşiyâne-i — 205; minkār-ı — 1073; husûmet-i —âsâ 1394; vakvaka-i gûk ü — gibi 1467; — hikâyesi 495

Gurabâ'; —i Yemîn Kitâbeti 1513; —i Yesâr Ağalığı 1483; —i Yesâr Kitâbeti 1513

gurâbu'l-beyn; — gulgulesi 1281; — gibi 781; — âsâ mütecâfî/mütecâhil 693

gurbet 288, 651; diyâr-ı — 323, 1076, 1131, 1248; kayd-ı — 1478, 1497; mübtelây-ı belây-ı — 412; müzâhame-i renc-i — 1355; semt-i sehm-i hisse-i — 1355; teneffüs-i kürbet-i — 520; vâdî-i — 201; zehrâbe-keş-i kürbet-i — 533; — keşân 72

gurûr 342, 932, 1405; ebhıre-i rediyye-i — 1364; izhâr-ı türş-rûyî-i — 1101; leb-rîz-i çirk-âb-ı — 416; medhûş-i — 1387; mest-i — 467, 1387; mûcib-i ırgām-ı ünûf-i — 250; müstevcib-i — 200; neş'e-dâr-ı silâfe-i — 782; penbe-der-gūş-i — 1377; sermest-i câm-ı — 95; serşâr-ı neşve-i — 931; velvele-i — 956; —i 'Acemâne 1041; garrende-i —i lâ-tâ'il 1408; — 'illeti 1377; ebhıre-i rediyye-i — istîlâsı 1377; —i şeytânî 635

guruş 59, 72, 87, 127, 132, 145, 195, 197, 226, 229, 232, 238, 242, 256, 261, 347, 517, 532, 535, 610, 612, 638, 670, 687, 723, 725, 758, 760, 768, 796, 803, 820, 822, 844, 864, 865, 869, 912, 984, 997, 1000, 1032, 1045, 1048, 1189, 1227, 1242, 1360, 1441, 1444, 1470; —guruşa kat' 760; — fâ'iz 758; —luk 323, 651, 686, 873, 1045, 1227, 1248, 1498; — sâlyâne 670; — zamîme 758

gûsfend 1442; —i cân 129

Gusine [=Gusinje] Mütesellimi 172

gûş; dirâz— 121; mânend-i —525; sedd-i derîçe-i — 321, 1245; —dâde-i mulâvere-i mersûme 840; — eylediği anda 1423; dirâz— gibi 321; dirâz— gibi gûş-i bî-hûşunu bâz 1245; — güzâr 874; —güzârân 1381; —güzâr olanları 1417; —güzâr-ı 'Abd-i kemterîn 1384; —i bî-hûş 321; —i cân 503; —i hûş-i hucveste niyûş-i 'âlemiyân 1295; —i hûş-i hüdâygân-ı hakk-gûş 314; —i hûşları 441; —i hûşlarına girmeyüp 286; —i hûşlarına îdâ' 710; —i hûşlarına telkîn 710; —i hûşlarını teşnîf 1335; —i hûşuna îdâ' 775; —i idrâkleri 499; gûşvâre-i —i kabûl 1287, 1300; gûşvâre-i —i müverrih-i Hakīr 1115; —i ser-i kârân 288; gûşvâre-i —i tasdîk 1287, 1300; —nihâde 659; —zed 424, 1215, 1385; —zede-i havâdis-cûyân 1340; — zede-i Veliyyü'l-emr-i mutâ' 390; —zed-i Fakīrâne 739; —zed-i Hakīrânem 1498; — zed-i hamiyyeti 1169; —zed-i hûşyârân-ı ehl-i İslâm 1455; —zed-i ısgā 1354; —zed-i kârfermâyân 1337; —zed-i Muharrir 1447; — zed-i muharrir-i Hakīr 1358, 1383; —zed-i Muharrir-i sâdıku'l-beyân 496; —zed-i ru'b-endûdu 815; —zed-i ser-i kârân-ı umûr 422; — zed-i Vezîr-i bî-tevfîk 1384; —zed-i vükelây-ı Devlet-i ebed-bünyân 381; —zedleri oldukda 698; —zîb-i enâm 1302

gûşmâl 121, 1480; —ler 101

guzât 41, 205, 214; dest-yârî-i tîğ-i — 1502; harâbkerde-i dest-i — 197; ra'y-i huyûl-i — 192; şüc'ân-ı — 197; tîğ-i — 195; —ı celâdet-semîrler 1500; kisvet-i —ı dîn 1382; süyûf-i —ı düşmen-şikâr 576; lâzime-i —ı İslâm 229; —ı İslâm 333; bâsıra-güzâr-ı —ı Muvahhidîn 605; —ı muvahhidîn 1500; —ı Müslimîn 493, 1513; —ı neberd-âzmâ 205

güft-gû 117, 365, 499, 536, 842, 965, 1190, 1377, 1450; — hadşesi 725; — intişârı 62; —lar 775, 906; — makūlesi 278; — münteşir 392; — şuyû'u 333; —y-i enâm 694; —y-i hâss u 'âmm 71; —y-i herze-mefâdları 312; —y-i nâ-sâz 606; —y-i nâs 1398

güğerte üstü 243, 1447

güherçile 1002; a'lâ — 992; mağşûş — 239, 689; Mısır —si 992

gül 1199; — açamaz bülbül 1195; —çehre-i Devlet-i 'aliyye 1481; —feşân-ı dînâr-ı bî-şümâr 1320; bülbül-i güm-geşt-i — gibi 1301; —i âl-i ravza-i siyâdet 123; —i bî-hâr 1060; —i handân 'ıvazı 1232; hem-reng-i —i hazân-dîde 1481; —i rûy-sepîd 994; —ler 1392, 1419; durdukca müntin ve bağladıkca müte'affin olan suyuna teşbîhleri 1379; —şen-i esrâr-ı 'âlem-i bâtın/zâhir 693; —şen-i şân 1402; —şen-i şevket 1402; —şen-seray-ı hüsn-i ta'bîr u edâ 19; —şen-seray-ı ikbâl 1163; —yağı misillü hedâyâ 983; —zâr-ı cân 590; —zâr-ı devletleri 1055; —zâr-ı ikbâlleri 1055; —zâr-ı re'y-i/tedbîr-i isâbet-semîr-i Şâhâne 1481; —zâr-ı şevket ü übehhetleri 862

gülbâng; —i âmîn 466; —ı da'avât-ı hayriyyeleri 1401; —ı ezân 1223; —keş-i sürūr 918; — keş-i şâdmânî 918

Gülistân-ta'lîmi 880

gülle 459, 482, 493; — atar müte'addid top 179; fenn-i —endâzî 688; — havfı 1397; berzede-i —i hasâ vü tebâb 1397; sadme-i —i nâgeh-res 1397; —i sâmân-rübâ 1269; kavâri'-i âteş-feşânın —leri 1269; sadme-i —kûp-i kahr-ı Vezîr 1372; — vaz'ı 1260; —ler 492; —ler atup 1397; —lerin tarrâkaları 1412

gülü; tâ-be— 876; —gîr-i ârâm 779; —gîr-i karâr 779; —gîrî-i mecârî-i nevâları 1441; —gîrî-i mecârî-i zâdları 1441; —gîr-i selâmet 919; — gîrî-i 'urûz-ı maraz-ı hunnâk 1402; tâ be— memlû 1216; tehî—y 881; tehî—yân zümresi 1030; —y-i âsiyâb-ı âz/hırs 819; —yi âsiyâb-sıfat 153; —yi hayâtdan ma'dûm 1457

gümrük 74, 235, 344; bedel-i — 1104; resm-i — 347; — bedelleri 352; —cü 61, 425, 1031, 1335, 1336, 1353; —cü Ağa 1335; —cüler 349; —cülük 'uhdesinde 1031; —cü ma'rifetiyle tanzîm 1092; — Emîni 124; — esâmesi 1252; —i Emti'a 1251; resm-i —ler 347, 348, 349; —ler 234, 347, 349, 1252; —leri taz'îf 768; —önü gibi 749; — ümenâsı 1444; — verilmamek 346

Gümülcine 78; — A'yânı 78; — Kazâsı A'yânı 178

gümüş 189, 190; — ma'denleri 1020, 1021; — pervâneler cünbişleri 1120
Gümüş-hâne 783; — Emâneti 1039; — Emîni 303, 1038, 1349; — umûru 1039
günâh 54, 438; bî— 1368; bî—ân 34; bâr-i — gibi 784; —lar 644
Gürcistân 90, 203, 205, 206, 220, 416, 419, 542, 1091, 1368, 1487; — ehâlîsi 1091; — halkı 91; — hudûdu 1091; — keyfiyyâtı 280; — tarafları 204, 281
Güreşciler Tekyesi'nden nümûne-nümâ 1389
gürg; —i bârân-dîde 177, 440, 784, 875, 1326, 1363; —i bârân-keşîde 109; —i derende gibi 1231; —i gürisneye dendân 872; —i pîr 1352; mânend-i reme-i —i tîz-dendân 803
gürûh 108, 285, 293, 625, 699, 751, 791, 874, 983, 1153, 1264, 1318, 1324, 1351, 1399, 1403, 1407; —en gürûh 791; — gürûh 983, 1181, 1232, 1387, 1412; —i bâgıye 1269; —i bagy 946; —i dalâlet-nihâd 288; —i ehl-i îmân 208; —i enbûh 138, 287, 322, 905, 1281, 1386; —i enbûh-i Bektâşiyye 646; —i erbâb-ı şekâ 1267; —i eşkıyâ 66; —i eşrâra hevâdâr 308; —i gürâzân 441; hem-râh-ı —i gürîzân 1425; —i Havâric-i hızlân-me'âl 376; —i hidâyet-nasîb 643; —i 'inâd 946; —i kavm-i meş'ûm 1259; —i kenîzegân 1305; —i me'ârif-püjûh 152; —i mekrûh 102, 154, 166, 838, 1257, 1261, 1269, 1304, 1367; —i mekrûh-i küffâr 977; —i mekrûh-i mekr-âyîn 722, 728; —i menfûr 339; —i muhâlifîn 1265; —i münhezimîn 1397; —i müsâfirîn 1417; —i müşrikîn 658; —i müşt-zedegân-ı hâye-gîr 329; —i müfegallibe 1403; —i nev-devletân 1325; —i seyyi'ü'l-ef'âl 108; —i sütûde 703; —i şühedây-ı sa'âdet-encâm 20; —i 'usât 175; —i zaleme 1244; —lar 644, 1394; güzeştegân — undan 929; —un menfûru 713
Güstar Adolf [=Gustave Adolphe, İsvec ve Got [=Goths] ve Dendâl [=Vandales] tâ'ifelerinin Kıralı, Danimarka ve Norvecya vârisi, İslesvik [=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] ve Avusturya ve Dilmarsiya [=Sudermania?] Dukası, Oldenburk [=Oldenburg] ve Delmenhûdest [=Delmenhorst] Kontesi ve Hükümdâr-ı bâ-i'tibârı) 853
Güvende (Rumeli ıstılâhında çengî ve rakkâse takımına verilen ad) 309, 1359
Güzelhisâr 83; — A'yânı 1180; — halkı 84; — Muhassılı 83; belde-i —ı Aydın 83; —ı Aydın Alay-beyi (Îrâd-ı Cedîd iltizâmâtını müte'ahhid) 83; —ı Aydın Alay-beyi tarafdârları 83

H

hâb 1169; bî— 1113; îcâb-ı terk-i — 1166; terk-i — 485; terk-i hûrd u — 657, 1174, 1481; hûrd u —dan dûr 764; hûrd u —dan mahrûm 1307; —ı gaflet 180, 619; dârû-yi hûşber-i —ı hargûş 904; —ı hargûş 99, 134, 178; terk-i —ı karâr 615; terk-i —ı râhat 82, 615
habâset 98, 136, 385, 416, 527, 533, 794, 1439, 1506; âlûde-i levs-i — 552; icrây-ı — 1078; ilkây-ı bezr-i — 499; izhâr-ı — 1454; kârîz-i — 581n, 1109; kedûy-i mezbele-i — 1314; levse-i — 420; meftûr-i — 810; pây-endâz-ı — 551; ref'-i — 1411; reh-i nâ-râst-ı — 179; hâ'in-i — âyîn 446; emvâl-i bî-şumâr-ı —endûhtesi 1477; matmah-ı nazar-ı —eseri 598; —i cibilletleri 68; mu'âmele-i —ittisâf 137; nâm-ı —ittisâmlar 201; makarr-ı —müstekarrları 49; —ler 742, 773; bîşe-i hâtır-ı pür—leri 882; çehre-i —leri 1171; dest-i —leri 517; levs-i —leri 183; telvîsât-ı —lerinden pâkîze 292; leşker-i — me'âsir 195; usûl-i —mevsûl 50; —semîr 73; dil-i —serîrleri 708
habbâz; dükkân-ı —ân pîş-gâhları 154
habbü's-s[el]âtîn gibi sürgün hükmü 1187
haber 6, 13, 20, 34, 37, 43, 46, 48, 57, 59, 63, 67, 69, 76, 79, 81, 99, 128, 133, 139, 149, 164, 170, 176, 180, 196, 203, 206, 215, 217, 260, 342, 358, 365, 370, 375, 381, 388, 392, 397, 406, 419, 422, 426, 430, 433, 434, 439, 448, 449, 452, 458, 472, 479, 483, 505n, 559, 566n, 585, 595, 606, 764, 775, 803, 920, 927, 935, 937, 944, 945, 967, 975, 984, 999, 1008, 1020, 1040, 1062, 1064, 1072, 1106, 1113, 1124, 1129, 1144, 1166, 1182, 1193, 1235, 1323, 1338, 1346, 1349, 1432, 1451, 1462, 1477, 1482, 1484, 1493, 1502; 'âlem-i hissden/şu'ûrdan bî— 1387; bî— 48, 319, 485, 796, 1029, 1042, 1049, 1129, 1220, 1229, 1246, 1255, 1359, 1455, 1475, 1487; bilâ— 564, 565n; intişâr-ı — 798; irsâl-i — 80; itâre-i — 764; kara — 483, 1444; nakdîne-i — 426; nakl-i — 652; ta'vîk-ı — 445; usûl-i hâliyyeden bî— 965; zehrâbe-i — 426; —dâr 110, 311, 355, 771, 778, 813, 845, 1012, 1014, 1075, 1202, 1246, 1315, 1440, 1444; —i bârid 1016; —i behcet-eser 889; —i beşâret-i Tîbe-i tayyibe 1309; —i cân-sûz 733; —i cemîl 314; —i ciğer-dûz 1307; —i dehşet-eser 198, 209; sadme-i —i dehşet-güster 1166; ahker-i —i dil-sûzu 1034; —i hayr 934; —i hırkat-iştimâl 436; —i mesrûd 1074; —i nâgeh-resân 1182; —ini mübeşşir 1367; —i nusrat-eser 479; —i pejûhân 1257; —i pür-dehşet 788; —i pür-kederi 1419; —i pür-vahşet 34, 904; —i ravh-perver 443; —i rihleti 536; —i rûh-perver 950, 1501; —i sahîh 498; —i sükûnet-eser 1404; —i vâhid 719, 1308; —i vahşet-eser 135, 149, 167, 352, 452, 610; —i vahşet-güsterleri 497; —i vahşet-perver 780; —i vâzıh 1386; —i vefât 43; kāri'a-i —i zehre-tirâk 422; —ler 206, 342, 500, 508n, 655; —lerini idrâk 508

Habeş 542; berr-i — 189; — Eyâleti 45, 140, 221, 1429; — Eyâleti Vâlîsi 945; — Vâlîsi 51
habîs 418, 511, 665, 891, 1199, 1395, 1398, 1471; kat'-ı eydî-i —eler 260; — harîf 1426; —i bî-bâk 49; —i bî-dîn 1498; —i pür-telbîs 574; —i şekā-perver 1074; —i vâcibü'l-hutûf 1304; bed-reg-i —ler 1145; hâyin —ler 498; —ü'n-nefs 1454, 1481; —ü'n-nefs nâ-bekârân 527
Hâbnâme-i Veysî siyâkında 1401
habs 55, 72, 80, 130, 372, 996, 1107, 1469
hac/hacc 10, 132, 1228; A'yân-ı — 72, 99; bâb-ı — 1035; bedel-i — 145; edây-ı ferîza-i — 1281; Emîru'l-Hâc 126, 377, 609, 1033; ferîza-i — 44, 126; kable'l— 63; merâsim-i — 49; tarîk-ı — 99, 742; — ârzûsu 822; kāfile-i — 'avdeti 98; —etü'l-vedâ'-ı zindegânî 518; — eylemek fazîleti 1037; ferîza-i —ı şerîf 150, 1285; —ı şerîf 40, 131, 635, 742, 821, 1032; —ı şerîf edâsı 45; — niyyeti 609
Haccâc; evzâ'-ı —âne 613; —ı Sânî-i bî-iştibâh 739; resm-i —ı zâlim 759; —ı zâlim 37
Hâce 334, 506n, 829, 1247, 1417; — Efendi 501, 506n, 834, 861, 1080, 1130, 1417; müte'ayyin — efendiler 1371; —i büzürgvâr 860; —i cihân-ı riyâzu'l-inşâ' 25; —i cihân-ı zemân 571; —i fesâdlar 645; —i Şeyhulislâm-ı sâbık 948; —ler 996, 1371; —ler tarafları 1062; —ler tertîb 1222; —lik 1052; —'nin mîzânı 1417
Hâce-bey 1422; — tarafları 993
Hâcegân 112, 148, 170, 232, 236, 244, 954, 1040, 1125, 1140, 1144, 1456, 1501; dâhil-i hayl-i — 1081; dahîl-i zümre-i — 1158, 1313; rütbe-i —i 1504; süllem-i bülend-pâye-i —i 603; süllem-i refî'-i —i 468; —ı Dîvân 181, 588; —ı Dîvân-ı hümâyûn 25, 296, 1430; —lık mertebesi 1507; — tarîkleri 1503; — zümresi 531, 841, 1165, 1437
Hâce-paşa semti (İstanbul'da) 1378
Hacer-i esved 49
Hacı Ahmed-oğlu/zâde (Büyük Emîr-i ahûrluk Pâyesi, Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılığı) 1276
Hacı Ahmed-zâde (Şile A'yânı) 1325
Hacı Bağdâdlu (dimekle müştehir, Hudâvend-i sâbıkın Kahveci-başısı) 1313
Hacı Bektaş; — ağzından sudûr etmiş gibi istimâ' 800; — himmeti 1415, 1422; —ı Sânî 784; — Ocağı 1417; — rûhu 1386; — takımı 769; — Velî demine hû 918; sırr-ı — zuhûru 1374
Hacı Hâfız (Yağlıkcı) 1501
Hacı 'İvaz ile Karagöz muhâverâtı 1339
hacım 1411
Hacıoğlu-pazarı 1121, 1128
hadd 1039, 1095; hâric ez— 817; hâric-i — 739; —en aşup 702; —en bîrûn 525, 881; —en bîrûn ruhsat 654; —en efzûn 1485; —en ezyed 706; —en hâric umûr 1163; —i bedter 1323; —i endâzesinden hâric hareket-i bî-edebânesi 1495; —i endâzesinden hâric tavr-ı küstâhânesi 1495; —i fâsıl 401, 1007, 1105; —i i'tidâl 1212, 1273; —i i'tidâle ri'âyet 992, 1332; —i ikmâl 671; —i kifâyet 691; —i mübâlaga 886; —i mütecâviz 407; —inden hâric 819, 881; —ni bildirmek 989; —ini bilmez 819; —ini mütecâviz nümâyiş semti 1456; —ini mütecâviz te'ayyün semti 1456; —i olmayup 1058; —i ra'iyyet-i Devlet-i 'aliyye 348; —i tasavvur 605; —i tecâvüz 283; —i temyîz-i zuhûr u butûn 123; —i temyîze resîde 677; —nâ-şinâs 1323, 1337, 1496; —nâ-şinâsân 886
hadem 364, 819; sevâd-ı — 428; rikâbında —i gûnâ-gûn 881; —i mahsûs 1468; —i vâfire 1352; — ü haşem 819; tehyi'e-i esbâb-ı — ü haşem kaydına iştigāl 698; — ü haşemleri 699
hademe 111, 144, 240, 241, 689, 1330, 1387, 1426; tertîb-i — 885; —i aklâm-ı devlet 798; —i bâb 1425; —i Bâb-ı 'âlî 699, 1142; —i bâb-ı devlet 486; —i Bâb-ı sa'âdet 120; —i bâb-ı Sadâret 1256; —i Bâb-ı süreyyâ-mıtâk 454; —i Bâb-ı vâlâ 466; —i câmi' 1063; —i câmi'den istinsâr 1382; —i devlet 173; —i Devlet-i 'aliyye 1141; —i Enderûn 754; —i havâss 748; —i hedeme 1389; —i mekteb 143; —i sâ'ire 893; —i Saltanat 1143, 1332; —i Saltanat-ı seniyye 846; —i Seray-ı mu'allâ 775; —i Tersâne 242, 691; — ve havâşimizin nabzlarını yokladıkdan sonra 969; — ve sedene 144
Hâdım-oğlu Çiftliği 1440, 1442, 1447; — pîş-gâhı 1444
Hâdım-zâde; bk. 'Osmân Bey (Hâdım-zâde, Muhâfız)
Hadîce (Hazînedâr, Tob-hâne'de Defterdâr Câmi'i'ni ihyâ eden) 145
hadîd 190; hâciz-i — 1406; —i 'ukāb şedîdine giriftâr 1322; —i hayât 170; —i nâhun-i istîlâ ve cevleti tahdîd 872; —i şedîd 1114 —ü'l-lisân 1124
Hadîs 388, 648, 899, 1279; fenn-i — 20; mîzân-ı şerî'atin iki keffesi olan Kur'ân ve — 649; —'den insirâfları 502; —'den teberrâ 502; —'e muvâfık 897; —eyn-i Sahîhayn 389; —i belâgat-tahdîs 832; —i evvel 1279; —i i'câz-tahdîsi 204; —i Kudsî 722, 767; —'i mantûkunca 24; —i merkūmun zeyli 1301; —i münîfi 722; —i müstahsen 19; —i sahîh 1288; —i sıhhat-karîn 20; —i sıhhat-tahdîsi 152; fenn-i —i şerîf 591; —i şerîf 18, 55, 114, 388, 389, 503, 507n, 587, 650, 672, 766, 866, 868, 947, 1278, 1408; —i şerîfinin sırrı 1301; —i şerîfler 767, 1279; —ler 1277
hâdise 128, 332, 426, 431, 451, 483, 488, 501, 506n, 512, 595, 605, 610, 625, 781, 788, 886,

918, 1307, 1309, 1402, 1412, 1420, 1426, 1441, 1442, 1446, 1474; evzâ'-ı — 1419; gā'ile-i — 188; sûret-i — 1374; —i 'acîbe 508, 829; —i 'azîme 302; —i 'azîme zuhûru 1322; —i Âsitâne 1444; —i âtiye 1358; —i bed-ter 735; —i cângâh 1231; —i dîğer-gûn 772; —i dildûz 673; —i fâci'a 624, 779; —i France 157; —i hal' 638; —i hande-fermâ 325; —i hayret-bahşâ 480; —i kâ'ine-i zemân 18; —i kāsımetü'ş-şu'ûr 1203; zuhûr-i —i kāsımetü'z-zuhûr 1205; —i kāsımetü'z-zahr 429; —i ma'hûde 339; —i mezkûre 298, 1152; —i mezkûreyi işitmeyenler 332; —i nâgeh-resây-ı dağdağa-fersâ 1181; —i pür-dehşet 1075; —i ümmü'd-dünyâ 1217; —ler/hâdisât 17, 22, 32, 103, 502, 726, 783, 1383, 1413; —yi işidenler 509; — vukū'u 331, 487

Hâfız (meşhûr İran Şâ'iri) 1361

Hâfız Ağa (Niş Mütesellimi) 61

Hâfız Efendi (İznikmîdî, Edîb-i ma'rûf) 1488

Hâfız Efendi (Kahveci-i Sânî, Ağa-yı Dâru's-sa'âde Yazıcılığı) 841

Hâfız Efendi (Mektûbî-i Defterî, Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti) 465

hâfız-ı Kelâmullah 40

Hâfız Paşa bk. Mustafa Paşa (Hâfız, Muhâfız-ı Belgırad)

Hafîd Efendi ('Âşir Efendi-zâde, Sadr-ı Anadolu) 792, 801, 805, 909, 911, 1126, 1187, 1478

haftân; iktisây-ı — 1051; ilbâs-i — 516, 1050

hâ'in 274, 328, 418, 1090, 1093, 1330; — devlet 1027; —i âvîhtenî 326; —i bed-âyîn 420; —i bed-peymân 636; —i bî-dîn 420; —i habâset-âyîn 446; —i le'îm 562; — mel'ûnlar 432; —ü hâyifler 85

hâk 881, 1496; âguşte-i — 807, 1200; muktezây-ı — 57; nihân-kerde-i — 1509; peyveste-i — 331; ten be— 1372; dâmen-çîn-i —den fenâ 1477; —e efgende 510; —efgen eylemeleri 772; —i 'atebe-i Şâhî 107; —i Bağdâd 530; mu'allak-zen-i —i fenâ 957; üftâde-i —i fenâ 508; —i hayât 129; üftâde-i —i helâk 665, 1268; —i helâk 1406; —i Hicâz 1033; üftâde-i —i hûn-âlûd 1267; —i inâbet 477; —ister 1390; —ister-i nâr-ı hasâre 1425; —i istîmân 477; —i kadem-i mükerremleri 1204; —i mezellet 1260; —i Mısır 38; küme küme —i nâ-pâk 1246; —i niyâza yüzümü sürerek 503; —i pâk-i Haremeyn-i muhteremeyn 1035; —i pây-ı Saltanat 1263; —i pây-ı Şâhâne 1076; —i pây-i hazret-i Hidîv-i cihân-güşâ 1482; —i pây-i hazret-i Şehriyârî 488; —i pây-i Husrevâne 1403; —i pây-i hümâyûn 1263, 1401, 1404; —i pây-i hümâyûnları 1345; —i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i Husrevâne 1435; —i pây-i kîmyâ-sây-i Husrevâne 1178; —i pây-i Pâdişâh-ı sa'îd 140; —i pâye 573; zîr-i —i siyâh 389; —i siyâh 39; —i siyâha defîn 879; —i sücûd 1028; —i tâb-nâk 960; —i tâb-nâk-i hazret-i Hidîv-i deryâ-nevâl 1481; —i tâbnâk-i hazret-i Hudâvend-i hilâfet-mevsûm 1457; —i tâbnâk-i feyz-iştimâl 879; —i tâbnâk-i kadem-i mükerremleri 1204; —i tâbnâk-i sa'âdet-me'âb 1036; —i tazarru'a yüzümü sürerek 503; —i Yemâme 50; —nişîn-ı sâhire-i siyâset 1030; —nişîn-i havârî 1304; —nişîn-i haybet 1060; —nişîn-i hızy 1060; —nişîn-i idbâr 1304; —peyvest olduğu 1149; —peyvest-i hâksârî 719; —peyvest-i harâbî 719; — ü hâşâk-i 'amelleri 850

Hâkān 23; —ı Aristo-tedbîr 173; —ı Felâtûn-dirâyet 224; —ı Ferîdûn-ferr 1248; —ı Ferîdûn-tüvân 1198; —ı halîm 1210; —ı Hûşenghûş 1297; —ı Mahmûdü's-siyer 1306; —ı marziyyü'ş-şiyem-i Murtazaviyyü's-serîre 1248; —ı memdûhu'l-fi'âl 1277, 1422; —ı memdûhu's-serîre 616; —ı merza's-seciyyeti 324; —ı sa'îd 566n, 576; —ı şehîd 1210; 'avâtıf-ı 'aliyye-i —ı zemân 390; —ı zemân 45, 228, 564, 725; cülûs-i meyâmin-me'nûs-i —î 1345; dâhil-i 'idâd-ı mülk-i —î 557; derûn-i mülk-i — î 417, 453; düdmân-ı saltanat-iktirân-ı —î 640; feth-i —î 480, 718, 1324; huceste-gevher-i şebtâb-ı dürc-i düdmân-ı —î 1297; kabza şemşîr-i adüvv-tedmîr-i —î 914, 923; müsâ'ade-i reyyir-i hayyir-i baht-ı —î 1346; müstevlî-i hazâ'in-i —î 873; perverde-i ni'met-i —î 1153; ser-zemîn-i memâlik-i —î 1407; seyf-i kātı'-ı himmet-i —î 1281; vaz'-ı —î 699; zih u zâd-ı düdmân-ı —î 1454; ekālîm-i —iyye 739; hıtta-i hatîr-i —iyye 427; hudûd-i —iyye 296; kâffe-i Memâlik-i —iyye 1337; kılâ'-ı —iyye 586, 1091, 1448; kılâ'-ı İslâmiyye-i —iyye 1513; Memâlik-i —iyye 644, 1066, 1237, 1282, 1330; milket-i —iyye 1153; murâ'ât-ı zürriyyât-ı tâhire-i —iyye 799; müterâkim olan hazâ'in-i —iyye 761; serhadd-i —iyye 478; Memâlik-i — iyye sükkânı 422; —ü'l-bahreyn 367, 369

hakāret 137, 267n, 449, 814, 910, 1029, 1439; berkende-i dest-i — 1266; hâviye-i — 715; hey'et-nümây-ı — 689; latma-zen-ı — 1253, 1374; sûret-nümây-ı — 240; zerî'a-i esnâf-ı — 1310; dîde-i — ile nigerân 709

hakāyık 549, 556, 706, 806; ehl-i — 672; erbâb-ı — 121; kütüb-i — 1289; —âşinâ 19; —âşinâyan 850; —ı ahvâl 51, 126; —ı ahvâl-i 'âlem 1481; —ı ahvâl-i 'âleme âşinâ 565n, 1480; —ı ahvâl-i cem'iyyet 157; —ı ahvâl-i kevniyye 669; —ı cihâtına câhil 1472; —ı eşyâ 51; —ı hıdmet 173; —ı kevniyyeye 'ârif 318; —ı kevniyyeye dânâ 626; —ı nizâmât 363; —ı umûr 747; erbâb-ı — 'indinde 1290; —şinâs-ı ümmet 1288; —şinâsân-ı rûzgâr 1285; — u mezâyâ 20

hakîkat 295, 1075, 1240; ashâb-ı — 457; çigûnegî-i — 1181; fi'l— 1407; gavr u — 734; hasbe'l— 293; hayyiz-i — 1475; ıstılâh-ı ehl-i — 1278; iksây-ı kisây-ı sûret-i — 1380; lisân-ı râz-ı — 879; min 'indi ehli'l— 1290; neş'e-dâr-ı rahîk-ı — 879; semt-i — 879; sevâd-ı — 1462; — cihetinden 1408; —t-i bâtınıyye 411; —i hakkānîleri 1334; istis'âl-i —i hâl 792; —i hâl 119, 154, 390, 414, 426, 485, 501, 506n, 649, 1012, 1309; —i hâllerine ıttılâ' recâsı 1076; istitlâ'-ı —i mâdde 903; —ine münâfî 1240; — ine vâkıf 897, 1173; —ini te'allüm 897; —i rûha muhtass 1414; makāl-i —me'âl 119

Hâkim 117, 262, 547, 919; —ler 630, 737

Hakîm; ber-vech-i —âne 60, 109; etvâr-ı —âne 591; evzâ'-ı —âne 118; kalem-i bedî'u'r-rakam-ı —âne 1334; musammemât-ı ma'kūle-i —âne 692; —âne 141, 156, 171, 282, 543, 564, 645, 908, 933, 1058, 1088, 1115, 1234, 1239, 1337, 1347, 1358, 1369, 1431, 1440, 1495; tavr-ı — âne-i dil-nişîn 1445; —âne cevâb îrâd 1463; — âne def'i 296, 1496; —âne edâ 672; —âne ekāvîl-i mülzimâne 1177; —âne hareket 318, 1392; —âne ibâne 672; —âne kelimât 1097; mücârât-ı —âneleri 604; —âne mu'âmele 1212; —âne mübâşeret 1186; —âne münâzara 318; — âne tedâbîr 682; —âne tedbîr 473; —âne tedbîrler 789; —âne teftîşi 1474; —âne teharri 1474; —âne-reviş 1437; —başı Efendi 677; — i hâfikayn 1029; —i kāsır 104; hâzık —i mü'min 748; —i müverrihîn 1414; —i zûfünûn İmperator 278; bî-dîn —ler 748

Hakīr 56, 320, 501, 510, 581n, 655, 1397, 1411, 1412, 1420, 1476; 'abd-i — 320, 509, 760, 874, 1043, 1045, 1046, 1049, 1050, 1074, 1231; gûşvâre-i gûş-i müverrih-i — 1115; hayret-bahş-ı muharrir-i — 696; li'l-muharriri'l— 1207; melhûz-i 'abd-i — 1049; Müverrih-i — 119, 291, 319, 596, 844, 850, 1073, 1131, 1135, 1412; resîde-i dest-i muharrir-i — 1449; savb-ı — 1311; savb-ı muharrir-i — 1308; sırr-ı süveydây-ı 'abd-i — 503; vazîfe-i zimmet-i muharrir-i — 1207; 'asabiyyet-i —âne 528; gûş-zed-i — âne 1498; manzûr-i —âne 661; mektûb-i mersûl-i —âne 1309; —i Hakīrâne 663; yâd-dâşt-i hâtır-ı —âne 675; nezd-i —âne'mde bulunanlar 512; kalb-i —âne'me hutûr 512; — gibi 1412; —i bî-nevâ 1364, 1498; —i müznib 1419; —i nâ-kâm 1419; —'in neş'eti cezâ'irden 1320; —i pür-taksîr 867; bk. ayrıca 'Âsım Efendi

Hakk 9, 22, 217, 566, 795, 803, 890, 910, 911, 1113, 1287, 1303, 1357, 1374; 'akîde-i — 1285; 'avn-i — 914, 923, 1440; da'vây-ı — 277; fazl-ı — 75; hikmet-i — 191, 1459; hükm-i — 9; îfây-ı — 60, 428, 1067, 1295, 1500; intâk-ı — 1447; irâde-i kāhire-i hazret-i — 1296; kahremân-ı — 1450; lutf-i — 63; mahz-ı — 40; mazhar-ı tevfîk-ı — 89; râh-ı — 53; sûret-i — 48, 100, 308, 1175; vâsıl-ı — 982; —a'l-insâf 1328; —a'l-yakîn 1328; erbâb-ı —āniyyet 1451; izhâr-ı —āniyyet 612; meslek-i —āniyyet 416; mîzân-ı —āniyyet 369; rûy-i —āniyyet 799; sûret-i —āniyyet 1258; tarîk-ı —āniyyet 849; vazîfe-i —āniyyet 280; —āniyyet 152, 281, 989, 1009; —āniyyet-i mechûle 65; —āniyyetler 458; tarîka-i —āniyyet-nümûn 831; —a şebîh nush 1382; — budur ki 318, 535, 656, 818, 828, 1059, 1072, 1199, 1209, 1222, 1230, 1244, 1306, 1481, 1490, 1508; — celle ve 'alâ 152, 777, 896, 942, 1339; — celle ve Te'âlâ dergâhı 1046; sûret-i —dan 964, 1192; sûret-i —dan gelerek 1465; —gûyluk 1465; edây-ı — güzârî 1229; —güzârlık 427; —ı 'âdîleri 1448; —ı Âsafâne 1179; —ı bendegânem 1230; —ı esâmî 908; —ı esâtize karâr 1467; —ı hâce-i mekteb 1478; —ı karâbeti 1486; —ı kemterânem 1228; —ı müşîrânesi 124; bi-gayr-i —ın 1091, 1329, 1367; —ı nâ-müstahakkı 862; —ı nazardan kāsır 1486; —ından gelmek 400, 404; —ınızda hayırlu 436; —'ın 'inâyeti 1253; —ı sarîh mesâbesinde 1472; —ı şehâdet 389; —ı tavsıye 127; —ı üstâd 650; —ı üstâd te'alluk eylemamış 894; —ı verese 1465; —ıyyet-i hakîkat-ı Hılâfet'leri 1285; —larından gelinmek 77, 582; — nâ-şinâs tâ'ife-i nesnâs 1287; — sübhânehû ve Te'âlâ 414, 502, 529n, 541, 662, 1279, 1306, 1460; — sübhânehû ve Te'âlâ dergâhı-1206; — Te'âlâ 218, 463, 622, 914, 923, 934, 942, 1279, 1418; — Te'âlâ Habîbi hürmetine 915, 923; — yedinde 458; fark-ı hakk u bâtıl 70

Hakkı Bey/Paşa (Kethudâ, Vezîr, Rumeli Vâlîsi, Sadâret) 215, 592, 710, 712, 716

Hakkı Paşa; bk. Mehmed Hakkı Paşa (el-Hâc, Vezîr, Girid Vâlîsi, Eyâlet-i Karaman, Boğaz Ser'askerliği, Erzurum Vâlîsi, Karaman Vâlîsi, Diyârbekir Vâlîsi)

hâl 17, 18, 22, 49, 91, 98, 102, 105, 110, 134, 279, 280, 546, 621, 662, 665, 671, 694, 710, 731, 739, 758, 760, 765, 785, 800, 878, 908, 910, 1053, 1230, 1257, 1294, 1333, 1359, 1407, 1409, 1412, 1425, 1449, 1468; 'acîbü'l— 1453; 'âkıbet-i — 699; âsâyiş-i — 1437; ashâb-ı — 1073; âsûde— 858, 1369; bakıyye-i — 1437; beher — 713, 887; berhem-zede— 803; bermuktezây-ı — 100, 375, 968, 1015, 1318, 1334, 1472; berzede-i — 769, 737; betâlet-i — 658; bidâyet-i — 85, 781, 826; bi-eyy-i — 79, 129, 563, 699, 705, 748, 803, 1355; câme-i — 630; çigûnegî-i — 289, 676; eser-i — 503; eski — 791; esve-i — 91; evâ'il-i — 879; fesâd-ı — 645; hakîkat-i — 119, 154, 390, 414, 426, 485, 501, 649, 1012, 1076, 1309; hasbe'l-vakti ve'l— 964; hem— 240, 423, 610, 689, 714, 758, 759, 785, 810, 918, 959, 1303, 1339, 1351,

1428; hoş-— 1301; hulâsa-i — 961; hüsn-i — 1353; ibtidây-ı — 547, 714; icmâl-i — 967, 1388, 1413; idâre-i — 1249; ifâde-i hakîkat-i — 1036; ifâde-i — 847, 1028; i'lâm-ı — 559; intizâm-ı — 104; irâ'et-i sûret-i — 878; istifsâr-ı — 329, 1127; istikşâf-ı serîre-i — 1416; 'ilm-i — 751; ihtilâs-i serîre-i — 748; kabâ'il-i mâzî ve — 18; kesb-i refâh-ı — 688; keyfiyyet-i — 423, 440, 448, 453, 661, 788, 790, 1075, 1181, 1242; lâzime-i — 196, 273, 338, 354, 393, 580, 732, 876, 908, 1049, 1084, 1325; lisân-ı — 37, 44, 103, 140, 158, 270, 310, 348, 574, 607, 815, 893, 907, 951, 1078, 1177, 1301, 1314, 1315, 1317, 1354, 1364, 1370, 1457; mestûr — 828; muhtellü'l— 763; muktezây-ı — 77, 343, 884, 1168, 1178, 1197, 1254, 1347, 1357, 1374, 1406; muktezây-ı mecrây-ı — 333; muzâyaka-i — 1441; münâsib-i — 1016; müreffehü'l— 1350; müsâ'ade-i — 1030; netîce-i — 784; nizâm-ı — 87, 99, 171; nüsha-i — 1078; perîşân— 571, 1016, 1229; perîşânî-i — 77, 378, 655, 1050, 1415; pîçîde-i gerden-i — 287; selâmet-i — 1036; su'âl-i — 985; şahs-ı mestûru'l— 813; salâh-ı — 120, 1192; semt-i — 879; serd-i sûret-i — 725; serîre-i — 434, 1050; sû'-i — 734, 1506; sûret-i — 76, 1364; şûrîde— 128, 423, 1035; tathîr-i dâmen-i — 269; tebeddülât-i — 873; tegayyür-i — 546; vâcibe-i — 268, 567, 746, 895, 1180, 1435, 1482; vâkı'a-i fâci'a-i — 327; vâkıf-ı hakîkat-i — 1202; vâki'u'l— 843, 860; vasf-ı — 1424, 1495; vukū'-i — 764; zâhir-i — 605, 964, 1399, 1413; zebân-ı — 627; her —de 705; muktezây-ı —e evfak 1184; muktezây-ı —e kıyâs 1193; muktezây-ı —e muvâfık 985; —en 1025; zâhir-i —e nazar ederek 1042; âremîdelik —et 422; —et 921; —et-bahşây-ı kulûb-i müstemi'ân 457; —et-i bâtına 834; —et-i dil-nişîn 697; —et-i inhilâl 1294; —et-i ma'nevî 1368; —et-i mahmasayı müzekkir 1080; —et-i rediyye 344; —et-i rengîn 697; —et-i u'cûbe-nüma 485; —et-i vahşet-engîz 1258; —et-i vicdânî 14; —et-i zâhire 834; muktezây-ı —e vâkıf 1467; —i agyârı 1450; —i 'âlem 446, 775, 1404; vâcibe-i —i bendegâne 364; —i bendegî 1027; —i dilber 285; —i Ebû Müslim 1357; —i ehâlî 917; —i hazar 223; 'âkıbet-i —i hirkat-me'âli 1301; —i maglûbiyyet-iştimâllerine 980; —i mûrisü'l-melâl 1327; sûret-i —i nâ-fercâm 807; salâh-ı —ine şehâdet 1192; kendü —inize bakın 793; mısdâk-ı —i pür-felâket 323; —i pür-melâl 808, 1047; perîşânî-i —i pür-melâlim 1045; —i şûriş-iştimâl 1384; —i zâr 662; hüsn-i —ler 911; zâhir-i —ler 969; —ler 1358, 1365; mebâdî-i —leri 102; merâsim-i pürsiş-i —leri 1442; —leri dîğer-gûn 1157; kendi —lerinde oldukca 1404; —lerine mülâyim 1127; kendi —lerine müştagil 1386; —lerini dîğer-gûn 768; —lerini istifsâr 1076; —leşerek 1327; — lüce kişi-zâde 760; —lü hâlince 1427; —lü hâllerince 1471; — su'âliyle 1009; — ü kirdârları 47; — ü şân 48, 50, 55

hal' 304, 801, 805, 905, 1132, 1148, 1158, 1175, 1198, 1263, 1298; kazıyye-i — 656; müntic-i — 847; — hâdisesi 638, 1229; — husûsu 655; —ı hil'at-i Hılâfet 806; —ı hıl'at-i saltanatları 1263; —ı Hudâvend-i esbak 1313, 1315; —ı Hudâvend-i esbak 'akîbi 1305; —ı Hudâvend-i sâbık 1188; —ı Hudâvendigâr-ı sâbık 1187; —ı Mustafavî 1250; —ı müşârun ileyh 1229; muntazır-ı haber-i —ı Saltanat 806; —ı Saltanat mâddesi 883; —ı Selîm Hânî 837; —ı Sultân 671, 1191; — mâddesi 502, 655, 1059; — sudûru 841; — vak'aları 800; — vak'ası 317; — vukū'u 1172; — zuhûru 1231

halâ; derûn-i beyt-i — 1469; makūlesi 1305

halâs 445, 623, 662, 721, 727, 905, 1071, 1245, 1260, 1411; 'adem-i — 1275; cây-ı — 323; cûy-ende-i — 1257; müteveccih-i semt-i — 432; rehv-yâb-ı — 79; menâs-ı — fürcesini cûyân 1388; —ı cân 101; semt-i — recâsı 387; — olan ba'zı aşhâb-ı dirâyet/şu'ûr 509; —yâften 801

halâyık 102

Haleb 37, 87, 129, 379, 520, 523, 525, 532, 536, 653, 702, 725, 759, 1064, 1074, 1227, 1242; — bâzergânı 323; — ehâlîsi 76, 511; — ehâlîsi tüccârı 724; — Eyâleti 37, 124, 155, 377, 945; — iyyü'l-asl 653; — Kadısı 536, 1135, 1350; — Kal'ası 320, 511, 1243; — Kazâsı 89, 536, 1071, 1351; — kurbu 1504; — mansıbı 378, 1073; — medreseleri 520; — Müftîsi 378, 759; — müteneffisleri 77; — sükkânı 910; — tarafları 47; — tevcîhi 64; — tüccârı 1229; — tüccârları 1248; — Ülkesi 661; —ü'ş-şehbâ 37, 76, 169, 511, 520, 724, 1066, 1071, 1077, 1429, 1438; —ü'ş-şehbâ Kazâsı 409, 591, 1071, 1072; —ü'ş-şehbâ Pâyesi 617; — vâlîleri 1155; — Vâlîsi 37, 58, 124, 129, 146, 155, 168, 319, 515, 532, 759, 1064, 1077, 1124, 1243, 1369, 1429; — vücûhu 521; — zindânına vaz' 760; bk. ayrıca Şehbâ

halecân 1203, 1463; bâ'is-i — 1252; dağdağa-rîz-i — 1316, 1385; îrâs-ı — 1268; izhâr-ı — 423, 1495; muztarib-nişîn-i mevkıf-i — 1270; pür— 1412; bâdî-i —ı derûn 1266; —ı dil-i bî-sükûnları 700; —ı hâtır-hırâş 1446

halef 596, 887, 909, 1153, 1165, 1452; habbeze'l— 1232; nâ— 1496; —i Cengîz 733; —i ferhunde-kademleri 640; —ı hannâs 1323; —i İblîs 161, 574, 772, 951; —i İbn Selûl 613; —i muhâlif 555; —i sıdk-'azâzîl 878; —i sıdk-ı Hulefâ'-i Râşidîn 1287; —i Şeyh-i Necdî 1032, 1366; —i şeytân 483; —ler 824; —i 'Ukbe 527

Hâlet Efendi (Beylikci Vekîli, Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, Sefîr, hâr-ı ser-i dîvâr-ı mel'anetleri olan, ehass-ı havâss-ı Şeyhulislâmî) 43, 95, 369, 464, 787, 797, 807, 834, 835, 838, 848, 1077, 1095, 1096, 1114, 1117, 1338

hâle-zâde gibi nezdîk ü hışâvendi 317

halfbillah 119, 167, 801, 822

Halîc 1146, 1383; sâhil-i — 1413; —i bahr-ı emel 559; —i bahr-ı merâm 559; —i Bahr-ı siyâh 259, 778, 901; —i bahr-i gurûr 1383; —i bahr-i nahvet 1383; lenger-endâz-ı —i Dâru's-saltana 259; —i Dâru's-saltana 456; —i İstanbul 563; —i müstemidd 252; —i Saltanat 1440

Hâlid (Hz.) 50, 142, 1412, 1419; civâr-ı hazret-i — 1222; Türbe-i hazret-i — 143; Türbe-i mu'attara-i hazret-i — 856; — Câmi'-i şerîfi hademesi 143; — Câmi'i 143; — Câmi'-i şerîfi türbedârları 143; — civârı 144, 389, 534, 1223; — civârında kâ'in sâhil-hâne-i bihişt-âsâ 1314; Türbe-i hazret-i —'in ziyâret revzenesi mükâbîli 143; — mazca'-ı mâcidi 857; — Müderrisi 409; bk. ayrıca Eyyûb

Halîfe 245, 248, 805, 1358, 1414; Baş-— 238, 245, 339; leşker-i — 48; sekizinci — 238; tehakküm 'ale'l-— 1399; — hazretleri 48; —i 'ale'l-hakîka 1301; —i bâ-intibâh 364; —i bi-hakk 55; —i bî-hılâf 324, 503, 660, 777, 1051, 1248, 1297, 1356, 1422; —i bî-iştibâh 503; —i bi'l-hakk 837, 1290; —i bilâ-hılâfları 900; ser-—i çâpük-pâ 875; ser-—i çîre-dest 875; —i güzîn 1287; —i hazret-i Nebiyy 1311; İdrîsi-gevher —i hazret-i Peygamber 1278; Ser-—î Mektûbî 1487; —i Nebevî 31; —i Peygamber-i Vezîrân 1046; —i Rasûl-i güzîn 766, 897, 1245; —i Rasûllullah 565n, 616, 1278, 1398; —i rûy-i arz 352; —i rûy-i zemîn 1427, 1454; —i Seyyidü'l-'âlemîn 1460; —i seyyidü'l-enâm 321, 1036; —i Seyyidü'l-Mürselîn 1281; —i Sıddîk-safvet 1297; —i vâcibü'l-ittibâ' 1239; —i zemân 1461; — kîsesi 749; Ser-—lik 339; Baş-— Mülâzımlığı 238; —tullah 1278, 1362

Halîl Ağa/Haseki (Boğaz Nâzırı, Kavak Ağası, Hasekî) 778, 779, 847

Halîl Ağa/Paşa (Koşancalı/Koşancalu/Koşanslı, Arnabûd segbânları ru'esâsından, Niş vücûhundan, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından, Belgırad Kal'ası, Vezîr, Adana Eyâleti) 69, 70, 125, 1513

Halîl Efendi (Ahıshavî, Şâm-ı şerîf Mollası, Mekke-i mükerreme Kazâsı) 168, 873

Halîl Efendi (Hazîne Kethudâsı, Mevleviyyet) 803, 804

Halîl Efendi (Seyyid, 'Ayntâb 'ulemâsından) 205

Halîl Kapudan (Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğu olan Patrona Kapudanı) 1444

Halîl Paşa ('İvaz Mehmed Paşa-zâde, Sadr-ı esbak) 516

Halîl Paşa (Gürcü) 1065

Halîl Paşa (Küçük 'Ali-oğlu/zâde) 98, 1239

halîle; —i sâniye 524; —si 1417; —si olan seraylu 1314

Halîm Girây Sultân (sülâle-i Cengîziyye'den) 1370, 1378

halî'u'l-'izâr 1160, 1254, 1374

halk 39, 48, 73, 83, 97, 204, 206, 225, 361, 461, 574, 630, 760, 767, 769, 890, 897, 947, 1002, 1139, 1141, 1243, 1250, 1258, 1323, 1334, 1362, 1384, 1397, 1411, 1470, 1497, 1509; 'âmme-i — 490, 648; —dan kopan gavgā/girîv 1469; taşra —ı 748; —ı 'âlem 956, 1213, 1232; —ı inâs mâddesi 1458; —m perîşânlığı 571; — ın velvele-i kahkaha-i bî-ihtiyârı 1469; —ı zükûr mâddesi 1458; — lisânında 736; — var imiş 528

hall ü 'akd/'ukde 1314; —i mesâlih u sevânihde mu'temedün 'aleyh 629; —i mesâlih u sevânihde müşârun ileyh-i devlet 629; —i umûr-i devlet 1038; —i umûr-i millet 159; —i umûr-i vilâyet 128; —i cem'iyyet 903; —i işkâl 1460; —i şalvarına dest-yâr-ı i'tinâ 1075; —i şalvarına dest-yâr-ı ikdâm 1075; —i zebân 1448

Hallâc-ı Mansûr 50

Hallâk; müzekkir-i kudret-i tâmme-i hazret-i — 21; sayha-zen-i şükr-i dergâh-ı hazret-i — 1374; —ı kâ'inât ('âlimü's-sırrı ve'l-hafiyyât) 911

halva 980; eliyle pişürdüğü — 1449; hâzır — 41; —cı 1075, 1268; —cı kabağı 1021; —cıyân-ı Enderûn 1074; — sohbetleri 1215; — tabağı 980; —y-ı dimâğ-i âlây-ı huzûr 529; —y-ı fenâ 693, 1411

Halvetiyye; hânkâh-ı — 144

Hâmân; tecebbür-i —î 635

hamd 6, 438, 1310, 1404; bâ'is-i — 464; lillâhi'l-— 748; —en lillâhi Te'âlâ 601, 652, 849, 1163, 1232, 1433; —en lillâhi Te'âle'l-Kerîmi'l-Vehhâb 1247; —en lillâhi'l-cevâd 504; —en lillâhi'l-Ganiyy 363; —en lillâhi'l-Mu'în 1281; —en lillâhi'l-Mu'îni'l-Vehhâb 322; —en lillâhi'l-Vehhâb 1306; îfây-ı —i bî-kıyâs 1295; —i bî-nihâye 962; —i bî-ta'dâd 1500; bi—ihî Te'âlâ 31, 128, 314, 438, 504, 664, 831, 897, 968, 1116, 1228, 1232, 1239, 1280, 1293, 1360, 1393, 1400, 1432, 1455, 1457, 1502, 1513; —i Hudâ 1253; bi—illâhi Te'âlâ 1043; bi—illâhi'l-Mennân 900; el—ü lillah 1422, 1460; el—ü lillahi Te'âlâ 217, 1228, 1230; fe-lillâhi'l—ü ve'l-minne 1404

Hamdî Efendi (Sipâh Kâtibi, Yeniçeri Kitâbeti) 1140

Hamdullah Bey/Paşa (Şehsüvâr-zâde, Kapucubaşı, Çavuş-başı, Vezîr, Kā'im-makām) 155, 878, 911, 957
Hamdullah Efendi (Debbâğ-zâde, Üsküdar Kadısı) 169
hâme 1504; it'âb-ı hunuk-i — 732; kümeyt-i — 535, 1048; şeb-dîz-i — 325; —cünbân-ı isti'câl 391; —cünbân-ı safha-i huzûr 533; —cünbân-ı safha-i refâh 533; imlây-ı — dest-mâyesinden vâye 1073; — gibi 1167; — gibi istihdâm 1031; —güzâr-ı beyân 517; —güzâr-ı iş'âr 517, 1000, 1026; —güzâr-ı sahîfe-i ifâde 480; mevkûl-i 'uhde-i —i 'Abbâsî-câme 1126; pâymâl-i —i bast 376, 1472; der-zimmet-i —i bülend-himmet 688; bülbül-i —i dil-keş-nevâ 269; —i erjeng-i nigâr 363; rakam-tırâz-ı —i gayret 1257; —i hayâl 560; âheng-i hınyâ-ger-i —i hezâr-destâne 321; mersûm-i —i hucesteta'bîr 1365; dest-zen-i —i ibtidâr 433; pâymâl-i —i ifâde 446; pâymâl-i huyûl-i —i ifâde 271; keff-i —i imlâ 1509; pâymâl-i —i îmâ 446; pâ-zede-i —i imlâ 775; pâymâl-i —i imlâ 376, 1472; efsâne-hân-ı —i kā'il 1424; merkūm-i —i kayd-ı isbât 244; münâsib-dîd-i —i letâyif-nigâr 1417; —i lisânları 276; icbâr-ı —i mâtem-gîr 1229; —i misâl-i ser-firâz 1488; —i muharrir-i Fakīr 624; tahrîk-i —i mûyeyn-i dikkat 1164; zebân-zede-i —i nakl 582; licâm-ı semend-i —i pâkîze-edâ 268; mevkûl-i 'uhde-i —i pâkîze-edâ 1376; —i pâkîze-kelâm 302; —i pâkîze-makāli 1495; itâre-i hammâme-i —i pâkîze-nevâ 1121; —i rastî-makāl 174; —i sedîdü'l-beyân 124; sad —i serî'u'l-cereyân 1295; —i sıfat-ı sevîd-i sahâyif-i bîz 531; şîven-zede-i —i siyeh-câme 432; zebân-zede-i —i siyeh-câme 304; tevsen-i tünd-licâm-ı —i siyeh-zânû 1240; iltizâm-kerde-i —i şikeste-zebân 225; zebân-zede-i —i ta'bîr 582; mersûm-i —i tahrîr 926; —i tahrîr 292, 602; güzâreş-pezîr-i —i takrîr 1002; şikest-efgen-i zebân-ı —i takrîr 1237; havsala-i —i ta'rîf 980ezkireci, Silahdâr Kitâbeti) 464
Hamel; — burcu 942; — mensûbâtı 942; burc-i felekîde — şekline munhasır gibi 1137
Hamîd Beyefendi/Efendi (dâmâd-ı Sadr-ı pâkîze-nihâd, Küçük Tezkireci, Süvârî Mukābeleciliği, Büyük Tezkireci, Silahdâr Kitâbeti) 464; havze-i — 330; 'ırk-ı — 63, 68, 763; sadme-i tünd-bâd-ı — 485; sûret-i — 294; tarîk-ı — 481; 'uhde-i — 60; vâye-i — 1210; gûş-zed-i — i 1169; —i bedeviyyet 647; —i câhiliyye 1383; —i devlet 1506; hamiyyet-i —i ebediyyü'l-kıyâm câmi'ası 1327; vaz'-ı —iştimâl 1427; —i yakīniyye 1244; 'aynü'l-kıtr-i —leri 1394; dîk-i —leri 647; asâkir-i —me'âsir 176
Hamîd ismi (Esmâ-i Hüsnâ'dan) 1290
Hâmid kelimesi 1277
Hamîd Paşa (Halebli İbrâhîm Paşa'nın oğlu) 1077, 1369
Hamîdî-zâde (Şeyhulislâm-ı vakt) 578
Hamîre-hâne derûnu (Hasköy'de) 143
Hâmise 816; —i Süleymâniyye 409, 410, 947, 955
hamiyyet 27, 41, 64, 128, 1418, 1454; a'sâb-ı — 119; âteş-tâb-ı nâ'ire-i — 388; cevher-i — 563; dûş-i — 914, 923; fart-ı — 1238; fesh-ı 'ukde-i — 385; havsala-i — 134; îsâr-ı hazâ'in-i — 742; kıllet-i — 74; lehb-gîr-i — 907; lisân-ı — 1042; mâye-i — 132; miyâne-i — 1328; miyân-ı — 435; rakam-zede-i —i tebyîn 230; îfây-ı —i yakīniyye 454; —keş-i kefâlet 799; — keş-i zamân 799; havsala-i —leri 329; miyân-ı —leri 790
haml 976; emâre-i — 676; inkızây-ı müddet-i — 676; vaz'-ı — 676, 1455; — ahvâli gibi sâ'ir şeyler dekāyıkıyla/hakāyıkıyla tersîm ve tashîh 976; —i girân 1157; —i sakīl 1252; —i sakīli Emânet-i Surra 1032
hammâl 889, 1254, 1372, 1376, 1387, 1403; dûş-i — 891; —ân 1387; —ân-ı Etrâk fırkası 1395; dûş-i —dan kürsîsini alup vaz' 889; — dînsizleri 1411; dîv-hey'et — ebtâlları 1376; şîr-kuvvet — ebtâlları 1376; —ete'l-hatab fırkasından 815; —ı hıyânet meşreb 815; —ı mâl 1501; bir alay —ı meslûbetü'l-i'tibâr 1266; —ı nemek-be-harâm 794; —lara tahmîl 863; — makūlesi 789, 791, 1123; — takımları (düşmen-i İslâmbol olan) 791, 814
hammâm 49, 143, 1097, 1246; bir bâb — 1223; pâdâş-ı — 1261; —ât küşâdı 1379; — binâsı 360; —ı 'ibret-nümâ hey'etinde 1068; —ı 'ibret-nümâya düşmüş 288; —ı çerh 1360; —ı dil-küşâ 111; —ı Fir'avn gibi 1403; —ı Fir'avn-âsâ muztarib 1473; —lar 748, 979, 980, 1379, 1383; — ma'nâsını mutazammın 979; — makūlesi 749; — niyyeti 979
hamr 225, 386, 685; resm-i hamr misillü 1089; tahrîm-i — 526, 529n; — dedikleri murdârın hürmeti 526; —ı ta'sîr 225, 685
Hamse ('Atâyî'nin eseri) 725
Hamse (Nergisî merhûmun) 114
Hamûd Paşa (Vezîr, Vâlî-i Haleb, Eyâlet-i Tûnus, gaddâr ve zallâm) 759, 1429, 1480
hamûle 531, 803, 951, 962, 1056, 1140, 1198, 1369; re's-i — 1054; —i ma'hûde 1193; —i me'mûriyyet 1107; —i nâ-ma'kūle 392; —i risâlet 1401
Hamza-nâme kadar dûr u dirâz-ter 1238
Hamza Paşa (Silahdâr) 555
hân 323, 359, 711; —ât sekeneleri 362; —ı lezîzü'n-nevâl-i devlet 245; —ı lezîzü'n-nevâl-i Devlet-i 'aliyye 235; koltuk ta'bîr olunan —lar 359; mebît olan —lar 358; — odaları 858; — odaları binâ olunmayup 359; —ı simât 540; —

ı yağmâ 1427; —ı yağmây-ı Mülûkâne 1170; me'vâ olan —lar 358; —lar 103, 345, 359, 1247, 1358, 1393

Hân 8, 30, 90, 104, 411, 1207, 1209, 1266, 1302; — ân-ı Kırım 478; —ı hânân-ı Buhârâ 103; —ı Milket-i Hıtâ 1342; —ı mûmâ ileyh 106; —ı müşârun ileyh 104; ber-muktezây-ı gayret-i —î 1421; evreng-i —î 104; mesned-i —î 104; nezd-i —î 633; rikâb-ı —î 626; —î 635; —lık mesnedi 103; —zâde 1378

Hanbelî/Hanâbile; ; Mezheb-i — 52; tullâb-ı — 52; mute'assıbları 50

hancer/hançer 321, 491, 795, 1061, 1138, 1245, 1339, 1342; dal — 1061; dest-yârî-i — 771; mücevher girân-kadr — 795; mücevher — 102, 327, 605; müzâhame-i — 807; — be-keff 1063; —be-meyân 816; —i gayret-i câhiliyye 1266; —i hârâ-güzâr 320, 1453; —i hârâ-te'sîr 795; —i murassa' 1335

Hanceriyye der-Burusa Müderrisi 1484

Hançerli-oğlu (Eflâk Voyvodası) 734

hâne 147, 275, 299, 322, 323, 351, 386, 430, 501, 518, 529, 534, 608, 610, 615, 663, 745, 749, 753, 757, 762, 765, 768, 775, 783, 786, 789, 794, 796, 801, 803, 807, 809, 812, 813, 815, 821, 824, 826, 829, 834, 841, 847, 852, 858, 860, 864, 865, 871, 879, 880, 883, 885, 970, 978, 985, 1010, 1014, 1043, 1076, 1102, 1104, 1109, 1129, 1138, 1186, 1189, 1228, 1230, 1260, 1271, 1325, 1355, 1378, 1386, 1398, 1402, 1416, 1420, 1423, 1464, 1470, 1475, 1494, 1505, 1507; ashâb-ı — 1396; bâb-ı — 529n; dahîl-i — 1464; derûn-i — 611, 1316; derûn-i havlû-yi — 1316; fevkânî, kârgîr — 975; havlu-yi — 1417; kârgîr — 974; kebîr — 974; sâha-i — 1262, 1317; sâhib-i — 438; sükkân-ı — 1469; —gî 520; —harâb 1389; —harâb pes-pâye makûlesi 757; —i ârâm 1359; —i bî-behâne 'inâyeti 1230; ashâb-ı — bî-çâreleri 1403; —i dil-ârâ 879, 1040; —i dil-küşâ 597; —i Fetvâ-penâhî 424, 453, 595, 906; —i Hâssa 841, 915; —i Hâssa gılmânından 841; —i karârı 1359; —i mahsûsu 885; —i Müfti'l-enâm 475; —i nuhûset-encâm 49; —i Şeyhulislâm 1047; —i Şeyhulislâmî 860, 922; —i Şeyhulislâmî'ye da'vet 829; —ler 49, 145, 155, 322, 333, 387, 484, 701, 801, 835, 972, 977, 978, 987, 1002, 1010, 1011, 1120, 1246, 1258, 1262, 1267, 1275, 1383, 1397; —leri mülhakātından olan bağçeler/bâğlar 344; — levâzımı 753; muhterik —nin dîvârı 388; —nin fekat damları 1011; —nin kapusu 983; —nin sathı 815; kendi/kendü —si 794, 1393; — sâhibesi 505, 815; — sâhibini müttehem 1475; sâhib-i hâne takımı 141

hânedân 94, 267n, 438, 529n, 1241, 1330; kānī'-i — 1456; sâfî-güher bir — 900; —ân 1331; —ân-ı mûmâ ileyhim 1326, 1345; —ı 'âlî 639; —ı asâlet-bünyân-ı 'Osmânî 1286; —ı belde 319; —ı fazîlet 525, 1503; —ı fuhûl 911; —ı fuzalâ 911; —ı Hılâfet-bünyân 1231; —ı Hılâfet-bünyân-ı 'Osmânî 23, 640; —ı Hılâfet-bünyân-ı selâtîn-i İslâmiyye-i 'Osmâniyye 1231; eslâf-ı hânedân-ı —i 'Osmâniyye 362; —ı 'ilm 525, 1503; —ı me'âlî-bünyân-ı 'Osmânî 900; —ı meşhûr 58; kadîmî —ımız 758; müntemiyân-ı —ı pâkîze-nijâdlar 542; —ı selâtîn-i 'Osmânî 821; —ı şâmihu'l-erkân 852; —ı Vezâret 713; —lar 1237, 1330, 1331, 1332; vükelâ'-i memâlik —ları 1333; —lık 525; — zâdeler 323

Hanefî 'ulemâsı 54

hânende 574, 749; hoş-sadâ — 151; terelellây-ı — gân 658; —gân-ı Mevlid-i şerîf 60; —i hoş-âvâz 1214

hânkāh 145, 880, 1464; meşâyih-ı h— 656, 762, 892, 1219, 1371; — dervîşleri 144; —ı Halvetiyye 144; —ı mezbûr dervîşleri 1464; —ı münîf 111; —lar 143, 753, 765, 1220; —ları levâzımı 753; meşâyih-ı — zümresi 892

Hânkāh-ı Nakşibendî (Üsküdar'da) 1223

Hanora [=Hannover] Eyâleti 396, 402

hânumân 639, 1459; harâb-hâh-ı — 1365; sâhib-i — 391; vîrân-ken-i — 1313; bâr-ı belây-ı — güsâr 357; —ı Bektâşiyye 1262; —ı huzûrları 1195; —ı 'ömr-i zindegânîleri 537; —ı râhatları 1195; fer'-i —ı şe'âmet-nesl 873; — larından bîzâr 546; —sûz-i cem'iyyetleri 1267; —sûz-i iktidâr-ı dârları 415; —sûz-i iktidâr-ı diyârları 415

Hanya 131, 135; Livâ'-i — 379, 1429, 1483; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 1429; — Kal'ası muhâfazası 125; Livâ'-i — mansıbı 390; — muhâfazası 378, 1483; — Muhâfızı 125, 155, 377, 515, 1429; — Muhâfızı 'unvânı 378; — Sancağı 125; — tarafı 378; — Vâlîsi 131

hâr 1199; —ı âzâr-ı pây-i ihtimâm 1177; —ı âzârı berkende 1055; —ı bed-güher 889; —ı bedter 961; —ı mugaylân-ı bâdiye-i guluvv/nâ-hoşî 1353; —ı ser-i dîvâr-ı ârâları/enzârı 1353; —ı ser-i dîvâr-ı mel'anetleri 1114; —ı ser-i râhları 1115; — u hâşâk 676, 684, 1387; — u hâşâk tûdeleri 322; — u hâşâk-i vesâvis-i vâhiye 434

hâra (خاره) *geçürmüş* olmağla 1482

harâb 49, 1217, 1397, 759, 760, 794, 957, 1022; —âbâd 564, 570n, 627; —âbâd-ı hâl-i 'âcizânem 1051; —e belde 759; —e-zâr evleri 987; —hâh-ı hânumân 1365; hâk-peyvest-i —î 719; —î-i Basra 357; —î-i belde 1245; —iyyet 967; —kerde 1325; —kerde-i dest-i guzât 197; —kerde-i seylâb-ı fiten 93; —lar 327; —lık 760; — ü yebâb 1151, 1206

harâc-güzâr; ma'nevî —lık beliyyesi 1411

harâm 897, 1169, 1202; —zâde 49, 467; —zâde makūlesi 1307; —zâdegân-ı Fireng-i bedâheng telvîsâtı 286; —zâde-i havâdis-i ferdâ 801; —zâdesine mîrâs 1465

harâmîler/harâmiyân 42, 376, 712, 859, 1030

harâret 991; derece-i i'tidâliyye-i — 190; —-i dil-i pür-zucretleri 793; —-i garîziyye-i hayvâniyye 147; —-i hışm 445; —-i kin 445; —-i teb ü tâb 888

harb 46, 49, 93, 149, 167, 196, 205, 223, 231, 297, 323, 412, 468n, 491, 493, 505n, 513, 546, 558, 617, 678, 707, 644, 930, 936, 942, 1047, 1326, 1397, 1398, 1416; âheng-i — 1135; 'alem-efrâz-ı — 250; âmâde-i — 228, 328, 554, 791; âmâde-i hey'et-i — 941; âsûde-i keşmekeş-i — 570n, 581; âteş-i — 95, 678, 1267, 1341; âzmâyiş-i — 223, 647; bâb-ı — 1213; ber-pây-ı makām-ı — 1148; bî-— 499, 507n; dest-zen-i âlât-ı — 1264; ebvâb-ı — 95; erbâb-ı — 462; esbâb-ı — 658; fenn-i — 222, 544, 695; ferkadân-ı âsümân-ı — 441; feth-i derîçe-i — 552; feth-i dervâze-i — 415; gā'ile-i — 222, 1308; hengâme-i — 94; hengâm-ı — 234; i'âde-i — 217; ihyây-ı merâsim-i ta'lîm-i — 1256; îkād-ı âteşdân-ı — 1395; îkād-ı vekūd-i — 1132; i'lân-ı — 191, 206, 212, 256, 407, 415, 455, 469, 560, 565n, 569n, 575, 580, 731, 1014, 1092, 1124, 1340, 1440, 1484; ilgāy-ı gā'ile-i — 681; ilkāy-ı 'asây-ı — 554; i'mâl-i edevât-ı — 1268; imtidâd-ı — 343; inâre-i nâr-ı — 1269; îrâ'-i zenâd-ı — 1149; istînâf-ı — 1116, 1136, 1492, 1493; iş'âl-i âteş-i — 202; iş'âl-i nâ'ire-i — 1181; kānūn-i terk-i — 223; karâr-bahş-ı mu'âmele-i — 485; menâkıb-ı — 1354; miyâne-i — 669; mu'âmele-i — 164; mu'âmele-i fenn-i — 547; mugāyir-i kavâ'id-i — 1091; mukaddime-i istînâf-ı — 1141; munâsabe-i — 304; mutâraha-i âlât-ı — 478; mübâşir-i — 1260; mü'eddî-i — 133; münâvele-i kâ'isât-ı — 206; müntic-i — 1340; müzâkere-i — 258; nâ'ire-i — 59; netîce-i — 277; teşebbüs-i edevât-ı — 253, 604, 975; nişâne-i ta'ne-i — 202; sanâyi'-i — 225; sefâyin-i — 254; ta'lîm-i sanâyi'-i — 193; tehniye-i edevât-ı — 1283; tehyi'e-i edevât-ı — 483, 1033; tehyi'e-i esbâb-ı — 591; tehyi'e-sâz-ı âlât-ı — 1259; tehzîz-i elviye-i — 550; terk-i — 940; teşebbüs-i edevât-ı — 604; vaz'-ı evzâr-ı — 592; vukū'-i — 1463; —a bi-kudret 303; — cânibi 659; —e mübâderet 1480; —en 179, 206, 231, 250, 301, 380, 402, 1017; —en ve silmen 175; fenn-i —î 191; —-i besûs-âsâ 550; nesak-ı —-i berrî 1284; —-i Haydarâne 442; gubâr-ı havme-i —-i hevl-engîz 1267; —î-i bahrî 502; def'-i —î mâddesi 1047; tedâvül-i —-i muhayyiretü'l-evhâm 141; —-i şedîd 1502; san'at-ı —i te'allüm 1254; akvây-ı vesâ'il-i — iyye 685; âlât-i —iyye 207, 228, 688; edevât-ı —iyye 970; harekât-ı —iyye 400; hiyel-i —iyye 134, 164, 196, 989, 1009; ifrâğ-ı vesâ'il-i — iyye 225; i'mâl-i âlât-ı —iyye 666; isti'mâl-i edevât-ı —iyye 1260; levâzım-ı —iyye 252; levâzım-ı umûr-i —iyye 224; mu'âmelât-ı — iyye 1396; nehzat-i —iyye 487; sanâyi'-i —iyye 223, 227, 554, 669, 1376; sefâyin-i —iyye 250, 255; âlet-i —iyye ihtirâ' 688; îcâd-ı âlât-ı — iyye ihtirâ'ı 231; hamelât-ı —iyye izdiyâd 1260; edevât-ı —iyyeleri 224; tedâbîr-i —iyyeleri 252; müdebbir-i umûr-i —iyyesi 1308; — ü darb 106; — ü darb emrinde 1381; sîne-dâr-ı — ü halâlûş 486; — ü hısâm 275; âsiyâb-ı — ü kifâh 1389; — ü peykâr 166; — ü sitîz 164; mü'eddî-i — ü vegā 160; — ü vegā 493, 591, 1275; germî-i hengâme-i — vukū'u 1402

harbende makūlesi 1068, 1320

harc 73, 710, 993, 997, 998; 'arc-ı — 1494; — etdiğimiz dînâr/direm 1059; — keffesi girân 768; —-ı muglimân 272; —-ı râh 87, 984, 1004, 1189, 1505; —-ı râh i'tâ 1506; —-ı râhlar 1219; —lık 194, 197, 844, 1242, 1349, 1421, 1444, 1470, 1493; müstevfâ —lıklar 1370; —lıklar 1497

harekât 138, 335, 556, 562, 649, 806, 1003, 1095, 1125, 1351, 1493; kātıbe-i — 980; lâ-ubâliyâne — 657; perde-bîrûn — 805; suver-i — 391; tahrîk-i 'inân-ı külfet-i — 1268; —-ı celiyye 404; —-ı fazîhası 453; —-ı hafiyye 404; —-ı harbiyye 400; terk-i —-ı hasmâne 936, 940; —-ı hıyânet-ihtivâ 418; —-ı hurûc 'ale's-sultân 1269; —-ı mütevâliyât-ı kerîhe 647; —-ı nâ-becâ 103; —-ı nâ-becâları 1445; —-ı nâ-ma'kūle 891, 919; —-ı nâ-marzıyye-i serkeşâneleri 1455; —-ı nâ-marzıyyeleri 355, 1392; —-ı nâ-mevzûn 702, 1453; perde-bîrûn —-ı nâ-sâz 901; —-ı rediyye 1507; —-ı rediyye-i nâ-marzıyye 1453; —-ı şekîb endâz 1094; —-ı şenî'a 473, 643; —-i bâgıyâne 473; —lar 174; levâyih-ı —ları 1385; — ü sekenât 120

hareket 255, 256, 293, 348, 390, 429, 434, 473, 622, 645, 696, 705, 706, 719, 729, 748, 774, 946, 960, 1024, 1156, 1166, 1330, 1331, 1390, 1397, 1403, 1435, 1482, 1499; bâdbân-güşây-ı — 260; bî-edebâne — 645; dehşet-fermây-ı — 1166; esbâb-ı — 63; fenn-i — 695; hılâfına — 629, 832, 1332; hılâf-ı rızâ — 84; hüsn-i — 120, 384; irhây-ı 'inân-ı — 1264; kādime-cünbân-ı — 1259, 1263, 1270; kādime-cünbânî-i — 367; keşf-i kal'-ı — 214; keyfiyyet-i — 1143; matıyye-süvâr-ı — 468; medâr-ı sühûlet-i — 977; musanna' — 965; mu'tedilâne — 318; mütebassırâne — 828; mütecellidâne — 788; mütehakkimâne — 657; nâ-merzâ — 359; perde-bîrûn — 1241; ref'-i rihle-i — 205; sevk-ı

mevkib-i — 1493; sû'-i — 298; şütür-gürbe — 1083, 1436; teklîf-i 'anîf-i — 1263; tevcîh-i veche-i — 1259; vakt-i ruhsat-ı — 1386; —i düşmenâne 418; —i fuzûlâne 1039; —i hakîmânesi 593; —i kuvvet 240; —i küstâhâne 1404, 1487; —i mezbûha 1067; —i mezbûhâne ile muhârebe 1388; —imize ruhsat 969; —i müsteviye su idâre 689; —i müşa'bidâne 435; —i nâkıs 956; —i nâ-sâz 425; —i Ordu-yi hümâyûn 587; —i pür-mefsedetleri 427; —i tâgıyâne 59; —i za'f 240; musanna' —ler 1364; sûret-i —ler 332; —ler 328; — mâyesi 1388; — sûretleri 247

Hareket; —i Altmışlı 1484, 1489; —i Dâhil 1227, 1489

Harem 39, 865, 881, 1305, 1314, 1391; harîm-i — 1391; havlu-yi — 1388; huddâm-ı — 610; Nâ'ibü'l— 608; sekene-i — 1388; — ağaları 614; —den istihrâcına ikdâm 888; — derûnu 1201, 1388; —e gürîzân 888; —e kapandığı 1389; İmâm-ı Evvel-i Sultânî —i 1391, 1426; —i câmi' 527, 1062; —i hâs 1387; —i hümâyûn 1304; —i İrem-hurrem 1388; ağayân-ı —i muhterem 145; nâmûs-i —i muhterem 49; —i muhterem 55, 609, 1032, 1035; —i muhterem derûnu 608; sâha-i —i muhteremleri 517; —i nâmûsları 1269; —i şerîf 49, 608; — kapusu 904, 1200; nakl-i — külfeti 523; Fetih-i bâb-ı —serâ 1304; derûn-i —seray 810, 1389; huddâm-ı —seray-ı hümâyûn 749; —serây-ı hümâyûn 1305; huddâm-ı —seray-ı selâtîn-i 'izâm 748; perverde-i harem— —'iffetleri olan kerîme-i muhteremeleri 956, 1037; —serây-ı imkâna bîgâne 1505; pür-sitârân-ı —seray-ı 'ismet 1455; —serayları 1237; — tarafı 1201; — tarafları 1202

Haremeyn 146, 377, 613, 1036; ehâlî-i — 62, 98; İmâmü'l— 526; maslahat-ı — 82; muhâfaza-i — 377; Müfettiş-i — 948; 'ulemây-ı — 52; —'den ihrâcı 378; Hâdimü'l—i'l-muhteremeyn 1036, 1297; hâk-i pâk-i —i muhteremeyn 1035; Kazâ'-i —i muhteremeyn 607; —i muhteremeyn 56, 146, 528, 530n, 607, 615, 1036, 1280, 1310; —i muhteremeyn mürettebâtı 356; Hâdimü'l—i'ş-şerîfeyn 367, 369; —i şerîfeyn 61, 89; —i şerîfeyn gılâli 82; —i şerîfeyn halkı 47; —i şerîfeyn kazâları 81; —i şerîfeyn türâbı 1345; — Muhâsebeciliği 953, 1430; — Muhâsebecisi 60; — Muhâsebesi Kalemi 44; — Mukâta'acılığı 1512; — Mukâta'acılığı Pâyesi 1461; ziyâret-i — şerefi 519; — takımı 855; — tarafı 43, 97, 130, 615

harf; — be-harf 829; —endâz 331, 510; —endâzlığından mücânebet 881; —endâzlığmdan tevakkī 881; —endâz-ı hezl 330, 817; —endâz-ı hezl ü izdirâ 158; —endâz-ı istihzâ 330, 817; —endâz-ı kusûr 291; —endâz-ı naks 291; —endâz-ı tanz 330; —endâz-i âşinâyî 1027; —endâz-i nizâm-ı nev-intizâm 1381; —endâz-i sohbet 1027; fuhşiyyâtı küfriyyâta makrûn —endâzlıklar 525; —gîr 1497, 1509; —gîrâna lisân vermeseniz 1471; —gîrân-ı zemân 624; —gîrî 334; —i 'illetsizce tasarruf 521; —i illet-âsâ 24; bir —ine tehammül eylemek 450; —i tahkīk 1290; —i tenbîh 1224; —i vâhid 563, 817, 828, 1049, 1219, 1356, 1412, 1482; —i vâhid kelâmları 1356; —i zâ'id gibi 1372; sükūt-ı —i zâ'id mesâbesinde 1406; —i zâ'id-misâl 649; —i zâ'id-misâl hazf 649; —leri bâl-i zübâb 1073

Hâric Ru'ûsu 725, 803

Hâricî 52, 54, 56, 57, 377; asker-i — 1367, 1394; def'-i gā'ile-i — 377; Sergerde-i tâ'ife-i — 1366; —i bed-kirdâr 889; bir alay —ler 1427; —ler 84; gubâr-ı şûr-i —yân 1234; — tâ'ifesi 1352

harîf 1245, 1383, 1468; vakt-i — 84

harîk 112, 147, 190, 387, 389, 1257, 1270, 1402, 1412; menşe'-i — 387; 'azâb-ı —a mübtelâ 1390; — âvâzesi 1385; — cânibi 1412; — hâdisesi 1385; —ı 'azîm 1258; —ı dûzah-misâl 1267; —ı hevl-engîz 1267; —ı kebîr 145; —ı mezkûr semti 1385; —ı nâr 389; —ın ıtfâsı 1402; müteferrik —ler 1384; —ler 1258, 1384; câ-be-câ —ler ihdâsı 1385; —ler peydâ 1384; —ler vukū'u 827; — mahallinde pâsdâr olanlar 827; — silsilesi 389; — vukū'u 1396

harîr 74, 1361; bid'at — 226; — makūlesi eşyâ 74; piçide-i hâr-zâr olmuş — mufârakati 333; —târ kumaş 995

harita: su —sına nazar olunsa 1001; — tersîm 458

hark 489, 1010, 1322, 1389, 1426; —ı perde-i hayâtı 1245

harmen 41; —i ârâm 559; —i hayâtları 39; —i huzûrları 559; —i ihtiyârı 1170; —i rûzî-i zindegânî 308; —i sabrı 1170; —vâr nümûdâr 93; —gâh-ı batâtîh 1411

Hârzemiyân 1408

Hasan (Gavur) 1166

Hasan (Uzun, eski Bağdâd Hâkimi) 1289

Hasan Ağa ('Ayntâb Mukāta'ası) 758

Hasan Ağa (Elli Altı Bölüğü'nde Baş-yesakcı, Serdâr-ı zümre-i eşirrâ'-i şûriş-fiken, peyk-i herzelây-ı kūy-i fiten) 903, 907

Hasan Ağa (Gurabâ'-i Yesâr Kethudâsı, Gurabâ'-i Yesâr Ağalığı) 1483

Hasan Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağalığı) 1485

Hasan Ağa (Selânikî, Gümrük Emîni, Kapucubaşı, Matbah Emâneti, Kassâb-başı, Tersane Emâneti) 61, 124, 953, 1031, 1430, 1477, 1494

Hasan Ağa (Silahşorân-ı Hâssa'dan, müsemmâ bi'n-Nakīz, habîs) 511; —'nın eser-i sihri 512

Hasan Ağa (Şileli, Uzun) 1137
Hasan Ağa/Bey (Lala 'Ali Ağa'nın amcası) 169
Hasan Bey (Çelik Paşa-zâde, Mîr-i 'Alem) 1430, 1483
Hasan Bey (Rodos'dan) 260
Hasan Bey (Tayyâr Paşa'nın amcası) 169
Hasan Efendi (Cezbî, Tekfûr-dağı Kazâsı Nâ'ibi) 109
Hasan Efendi (Hakkı Paşa'nın mukarreb âdemi) lisânından 713
Hasan Efendi (Kıbrıs Muhassılı, Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı, Haremeyn Mukāta'acılığı) 1512
Hasan Efendi (Mühimmât Nâzırı, Büyük Rûznâmeci) 465
Hasan Efendi (Rikâb Çavuş-başısı, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nezâreti) 1430
Hasan Efendi (Seyyid Mehmed Kudsî Efendi'nin babası, mazanne-i kerâmet, pîr-i mübârek-dem, 'azîz-i fâzıl-ı mükerrem) 518
Hasan Efendi (Şeyh-zâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı) 133, 177, 387, 613, 615, 713
Hasan Paşa (Cezâ'irlü/Cezâyirli, Kapudan, İsmâ'îl Ser'askeri, Sadrıa'zam) 38, 57, 198, 199, 200, 201, 202, 241, 560, 564, 565n, 567n, 577
Hasan Paşa (merhûm, 'Irak iklîminde Vezîr) 1070
Hasan Paşa (Ruscuklu, Sadr-ı sâbık Melek Paşa Kethudâsı, Vidin Muhâfızı, Rahova Muhâfızı) 567n, 577, 578
Hasan Paşa (Vezîr, Belgırad Muhâfızı, Bender Muhâfızı) 61, 169, 433, 445
Hasan Paşa Hânı kurbünde 143
Hasan Paşa-zâde (Kudüs Mollası) 81
Hasan Sabbâh 57
Hasan Tahsîn Efendi (Defter Emâneti, Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti, Defterdâr, Vekîl-i Kethudâ, Kethudây-ı Rikâb, Çavuş-başı, Büyük Rûznâmci) 340, 465, 599, 787, 797, 807, 878, 1196, 1421, 1430
Hasan-i Basrî 1279
hasâr 68, 157, 174, 175, 343, 508n, 566, 819, 1331, 1335; 'alev-hîz-i — 887; beliyye-i — 343; berzede-i — 97; dest-zede-i — 576; galtîde-i hâk-i — 1322; îcâb-ı — 238; îrâs-ı — 646; îsâl-i — 356, 556, 661; mazhar-ı — 591; müstelzim-i — 1194; neşr-i şerâre-i — 423; pây-endâz-ı — 553; pâymâl-i hayl-i — 498, 1153, 1156; pâymâl-i huyûl-i — 357; pâymâl-i şütür-i — 1033; pâ-zede-i — 78; pâ-zede-i huyûl-i — 133; rahnedâr-ı — 868; rahne-res-i — 1372; sâmân-zede-i mu'âmele-i — 1183; şerer-bâr-ı — 439; şerâre-bâr-ı — 1327; —ât 1433; —ât-i nâ-mütenâhiyye 1451; giriftâr-ı —ı bî-hisâb 183, 566n; —ı sârîye 1384
hasâret 41, 77, 85, 96, 199, 437, 449, 500, 508n, 566n, 1092, 1330, 1335, 1369, 1376, 1401, 1432, 1441, 1463, 1480; def'-i — 104; efgende-i hâk-i — 1370; hecme-engîz-i — 598; i'âde-i — 1413; ihdâs-ı — 1486; îkā'-ı — 434, 1177; ilkāy-ı âteş-i — 1275; îrâs-ı — 127, 131; îsâl-i — 507n, 1029, 1487; itâle-i akdâm-ı — 1407; kayd-ı endîşe-i — 1128; küllî — 342; lücce-i bahr-ı — 1336; mübtelây-ı — 303; mü'eddî-i — 543; pâymâl-i hayl-i — 405; pâymâl-i huyûl-i — 430; pâ-zede-i hayl-i — 293; şerâre-feşân-ı — 1502; şerer-i — 147; —dîde 567n, 577; —i 'azîme 349, 496, 569n, 580, 581n; îsâl-i —i bî-girân 502; — îsâl 1397, 1485; —i gûnâ-gûn 586; —i külliyye 1027; —i külliyye vukū'u 931; —i mâliyyeleri 211, 220; îsâl-i —i nâ-ma'dûd 499, 507n; tareyân-ı —ler 378; —ler 66, 69, 497, 577, 710, 800; —res-i merâkib 1283
hasbihâl 785, 805, 1240, 1328, 1364, 1388, 1399, 1418, 1427, 1501; 'akd-i encümen-i — 1398; dâ'ir-i dâ'ire-i — 343; —i bâhiru'l-kemâl 660; —i Fakrâne 1246; —i Muharrir-i perâkende-bâl 321; —i Müverrih 873; —i nâ-ma'kūlü 1453; —i perîşân-şi'âr 1359; —i 'ubûdiyyet-iştimâlleri 1299
hased 75, 299, 320, 738, 1045, 1509; dâğdâr-ı — 1255; dîde-i — 293; sûziş-i — 1257; tahrîk-i erbâb-ı — 1330; —e-i fesede 116; —e-i fesedeleri 802; —ler 1243; şiddet-i kayz-ı —leri 1378
Hasekî 778, 779, 825, 913, 917, 1123, 1181, 1313, 1401, 1434, 1481; Hâssa — Ağa 1483; — Ağa 84, 365; —başı 1032; —i mahsûs 824, 1315; meb'ûs —ler 333; —ler 176, 765, 1395, 1399; —yân 307; — yediyle 917
hasenât 644; —ı dehriyye 569n, 581; —ı eslâf 517; — semti 525
hâsılât 106, 230, 740; 'âmme-i — 1237; — eseri 548; ülke —ı 999
hasîr; bast-ı köhne — 1195; efkende-i zîr-i — 1242; —e varınca tâlân 1247; —e varınca yağmâ 1247; bast-ı —pâre-i ikâmet 1248; — pâre üzere 613
Hasköy 143, 245, 966; — A'yânı 1258, 1260, 1261
Hâslar Mukāta'acılığı 45
hasm 94, 215, 231, 1061, 1443, 1446; eledd-i — 1338; hücûm-i — 252; ibrâz-ı tavr-ı —âne 257; —âne 304, 1395; —âne mücârât 1214; —âne tavr 1012; —ı cân 565n, 575, 1059, 1172, 1365, 1395; —ı cânları 1377; —ı eledd 926; —ı kavî 250; —ı kavîleri 470; —ı mekkâr 47; —ı mukābil 1446; —ın infi'âlinden 1445; — olanlar 989
Has-oda 748; —'ya çırâgıyyet 1031
hasret 549, 1076, 1320; ârzû-mend-i — 861; dîde-i — 431; ihâle-i nazar-ı — 825; kûh-girân-ı seng-

i — 628; mevki'-i — 171; reşha-pâş-ı sirişk-i — 1152; tel-hâbe-i — 1411; terdîd-i nigâh-ı — 1034; —gâh-ı vüzerây-ı güzîn 130; —hûrde 1480; —keş 1076, 1457; —keş-i dehân 1030; —keş-i deşt-i şuhûd 98; —keş-i eser-i 'amâr 578; —keş-i eser-i âbâdânî 578; —keş-i peşîz-i nâ-çîz 862; —keş-i rûy-i dînâr 378; —keş-i rûy-i dirhem 378; —keş-i zebân 1030; —keşide-i eslâf 1379; —ü'l-küttâb olan mesned-i mu'allâ-cenâb 534; —ü'l-vüzerâ' 141, 1486

Hassân bin Sâbit hazretleri 1503

hasta/haste 694; 'araz-ı maraz ile — 1048; —hâneler 1149; tâb ü tüvân-ı —i sıhhat-âmede gibi 1431; —lık 969; — mekânları 976; —mizâc 967

haşerât 79, 102, 134, 188, 322, 450, 606, 805, 807, 827, 1387; 'âmme-i — 1415; cumhûr-i — 1200; dirinti ta'bîr olunan tutma — 481; ecnâs-i — 858; giriftâr-ı dest-i — 1275; ma'şer-i — 1354; neferât-ı — 179; sürbe-i — 826; —ı A'râb 1306; —ı Arnabûd 1306; —ı bed-nihâd 601; —ı Bektâşiyân 1416; seleb-i —ı bî-gâyât 1354; —ı bî-gâyet 58; —ı eşkıyâ 183; cem'-i —ı firâvân 704; —ı firâvân 81, 1367; —ı gulgule-rîz 1197; —ı hevl-engîz 1197; —ı kesîre 1077, 1410; —ı ma'hûde 1271; —ı mesûre 179; —ı mûziyât 293, 697; —ı mûziyé 1280; —ı mûziye-i fikr 427; —ı mûziye-i melâl 427; —ı müctemi'a 805; —ı mülhidîn 1033; —ı müstahikku'l-levm 805; —ı nâ-ma'dûde 1418; —ı neferât 1445; —ı şerr-âyât 312, 428, 785; —ı şirret-'unvân 102; —ı ziyankâr 1246; —i mersûme 791; —i mezbûre 795; —i nâ-mahsûr 1403; — makûlesi 303; — ü ehvâm 1375

hâşiye 1073

haşmet 527, 705, 834, 1320, 1505; debdebe-i — 745; edevât-ı — 103; erbâb-ı — 18; iktinây-ı mâye-i — 552; izhâr-ı — 856; hâ'iz-i — 956, 1371; kevkebe-i — 633; murabba'-nişîn-i — 328, 1303; sâhib-i — 824; sandal-süvâr-ı — 121; sûret-nümây-ı — 688; velvele-rîz-i — 559; —ı bâhire 1302; —i Şâhâne 1301, 1422; —lü Fransa İmperatoru 935, 985; —lü hürmetlü dostumuz 854; —lü rağbetlü dostumuz 853, 854; —lü, miknetlü ulu dostumuz 851; —nümây-ı ku'ûd 1186

haşyet 433, 484, 662, 715, 799, 1150, 1198, 1396, 1398, 1496; bâ'is-i — 278; fart-ı — 1397; garka-i — 1322; lerziş-i — 1147; lerz-nâk-i — 882; mihmîz-zen-i bâregî-i — 1270; mûcib-i — 224; —le muztaribü'l-bâl 1318; fart-ı — sadmesi 815

hatâ/hata' 656, 900, 911, 1045, 1238, 1263, 1318, 1397, 1509; mahz-ı — 1327; ser-dâde-i — 757; tarîk-ı — 747; mûylarına — gelür 1101; te'vîl eylemeyan —i fâhiş 1344; —i mûhiş 1397; —i mühre-i nâgehânî 309; —keş 1211; —lar 69, 1011, 1339; —pûş 744; —y-ı fâhiş 654

hatab 245, 1002, 1123; —ı kânûn-i tuğyân 193; —ın çekisi 768; — makûlesi 768

hatar 1212; âsûde-i âsîb-i — 1392; 'ayn-ı — 1151; bâdî-i — 681; mûcib-i — 1421, 1425, 1441; mü'eddî-i — 543; ser-dâde-i — 744; cây-ı —nâk 460

Hatâyîler 1395

hatem/hâtem 57, 829, 830, 833, 842, 936, 939, 1333, 1445; büyük eyâlet mührü ile — 613; imzâ-kerde-i — 454; nez'-i —i Sadâret 1197; —i Sadâret 115; —i sened mâddesi 1333; —i Vekâlet 115, 120, 925, 1126, 1235, 1473, 1480, 1482; —i Vekâlet-i Tâc-dârî 922; —ler 833

Hâtem; —i zemân 1505; zeınân-ı — 1505; fuyûzât-ı Pâdişâh-ı —hısâl 533

hâtır/havâtır 63, 94, 294, 377, 424, 436, 480, 573, 603, 626, 696, 751, 849, 983, 1102, 1214, 1254, 1433, 1498; ba'de su'âli'l— 1378; berây-ı — 1479; binây-ı — 957; der— 1092; ferâğ-ı — 339; güşâyiş-i — 525; hadşe-i — 402; hayâl-hâne-i — 1157, 1318; istifsâr-ı — 329, 1127, 1467; kesr-i — 1392; kîse-i — 426; levh-ı — 1344; mürâ'ât-i — 1355; münkesiru'l— 594, 915; müreselliyü'l— 1232; perîşân— 887; ri'âyet-i — 1099; safha-i — 1487; sahîfe-i — 519; su'âl-i — 985, 1027; şikeste— 846; tavtîn-i — 572; —a 1048, 1308, 1475; —a gelmez 1432; —a gelür 1475; hayâl-hâne-i —a hutûr 1073; —a şübheler hutûr 990; —a-i sahîha 511; —a-i za'îfe 39; —a 'idâdından 294; —e-i hatîre 1036; —âzâr 931; şîfte-i mutâyebe-—güşâ 519; —güzâr 378, 425, 613, 1092, 1339, 1417, 1420, 1451, 1462; gulgule-i —hırâş 643; —hırâşî-i inti'âş 246; —ı ashâb-ı safâ-âsâ 534; —ı 'âtır-ı Şehriyâr-ı sâhib-i mefâhir 1514; —ı erbâb-ı müşâvere 96; —ı erkân-ı devlet 250; —ı fâhır-ı hazret-i Şehriyârî 1436; —ı fâhır-i hakāyık-dânîleri 1475; —ı fâhır-i hazret-i Cihândârî 1502; —ı fâhır-i Husrevânî 1230; —ı fâhır-i hümâyûnları 1288; —ı fâhir-i Mülûkâne 1179; gonçe-i —ı fâhirleri 1174; —ı fâtıra lâyih 908; —ı hâh 1250; isticlâb-ı —ı hatîrleri 1158; —ı hıyânet-mezâhirlerine hutûr 798; —ı Muharrir gibi 1217; —ımızı isticlâb 1420; —ım münkeşif 1420; —ım müteselli 1420; —ına elbette hadşe 665; hem-hâbe-i —ı nâ-fercâm 421; kimsenin —ma hutûr 688; —ına hutûr edüp 1050; —ına kat'â rehyâb-ı hutûr 1387; —ına ri'âyet 235, 1112, 1499; —ı vükelây-ı zemân 1093; —ı yârân 1474; —istînâsı 785; —lar 371, 1051; gubâr-ı hadşe-i —ları 920; hayâl-hâne-i —ları 668; menviyy-i —ları 270; merâsim-i pürsiş-i —ları 1442; ri'âyet-i —larına i'tinâ 1098; —larma gelmez 839; —larına hutûr 1255; —larına

ri'âyet 261; —larına sâ'irden efzûn ri'âyet 496; ri'âyet-i — merâsimi 1094; —nişân 843, 1093, 1228, 1461; —nişân-ı bende-i bî-nişân 538; 'alka-i dâmen-i — olacak hâr 1372; —peyvest 1152; — su'âliyle 1009; —şiken 881; berây-ı — şiveleri 911; — u göğüle ri'âyet olunmayup 243

hatîb 111; — Efendi 320, 1244; —i hoş-nevâ 1455; —i kabîle-i 'Arab şîvesinde 1399; —i suhanver 30

Hatîb Bağdâdî (Hatîb-i Dımeşkī) 20

Hatîb-i Dımeşkī 20

Hatîb-zâde Efendi; bk. Mehmed Efendi (Hatîb-zâde, Seyyid, Edirne Kadısı, Kazâ'-i Mekke-i mükerreme)

Hâtimetü'l-enbiyâ'; bk. Muhammed (Hz.)

hatm-i hâcegân 144

hatt 1073, 1173, 1183, 1252, 1343, 1510; celî ve gubârî — 1488; hüsn-i — 1223, 1488; irsâl-i — 207; irtikâb-ı külfet-i — 1184; meşk-ı — 151; pirâyeş-pezîr-i — 221; —ı 'anber-sîrişt-i letâfet-makrûn 1302; —ı butlân çekmek 1096; —ı butlân-keş-i hükûmet-i Kādî-i Sedûm 1478; —ı Cihân-bânî 1304; —ı eskāl-i şe'âmet-encâm 433; —ı makramıt 48; —ı merkūm 764; —ı rahl-i nüzûl 941; —ı reyhân 1509; —ı rihâl 1431; —ı rihâl-i ârâm 1033; —ı rihâl-i karâr 288; —ı rihâl-i kesâfet 439; —ı sikāl-i nüzûl 943; ekîd —ı şerîf 1168; mazmûn-i —ı şerîf 917; şedîd —ı şerîf 1168; —ı şerîf 359, 504, 764, 834, 845, 922, 1048, 1173; —ı şerîf keşîd 1334; —ı şerîf-i hikmet-redîf 228; —ı şerîf-i meb'ûs 913; —ı şerîf-i mezkûr 917; —ı şerîf-i Şehriyâr-ı satvet-mu'tâd 452; —ı şerîfleri 1489; meşk-ı —ı ta'lîk 1488; —ı ta'lîk 149, 1488, 1490; —ı ta'lîk-ı dil-ârâ 1223; —ı Tersâ gibi 646

hatt-ı hümâyûn 27, 34, 37, 64, 75, 175, 203, 207, 215, 273, 325, 334, 461, 475, 595, 651, 764, 787, 789, 792, 797, 799, 816, 824, 826, 829, 836, 840, 845, 913, 917, 922, 925, 1041, 1048, 1159, 1182, 1184, 1190, 1194, 1219, 1482, 1499; beyâz üzere — 301; mufassal ve müşebba' — 763; sudûr-i — 181; telhîs bâlâsına keşîde olan — 1489; — ibrâzı 828; şeref-rîz-i safha-i sudûr olan —i celâdet-mahsûr 1494; —i Cihân-dârî 453; —i kerâmet-meşrûhları 359; —i kerâmet-nisâr 832; —i nüvâziş-makrûn 1054; —i nüvâziş-nümûn 1121; —i Pâdişâh-ı heft-iklîm 1404; —i şeref-bahşâ 178; —i şeref-üslûb 913; —i şevket-makrûn 107; —i zafer-makrûn 463; —lar 231, 1212, 1238; — şeref-sudûr 841

hatt-ı istivâ; mâverây-ı — 1284

Hatun 1418; — cenâzesi 506

havâdis 9, 20, 37, 121, 165, 175, 298, 342, 354, 372, 379, 392, 397, 402, 408, 478, 617, 654, 662, 734, 765, 777, 891, 915, 1080, 1106, 1111, 1117, 1123, 1132, 1145, 1147, 1307, 1340, 1342, 1346, 1387, 1425, 1486; galeyân-ı — 778; istişmam-ı — 889; istînâs —i 341; mahall-i — 54; menşe'-i — 1307; mevâlid-i — 743; nakl-i — 1041, 1095; neşr-i — 523, 1424; sâmi'a-res olan — 786, 1134; —ât 1107; —ât-ı nâ-fercâm 453; —ât-ı sahîha 174; sûret-i — 845; gûş-zede-i —cûyân 1340; bîdârî-i — endîşesi 428; hüccet-i mezbûre —ı 842; —i 'acîbe 732; —i Âsitâne 1306, 1307, 1316; —i âtiye 97; —i Avrupa 340, 1108, 1131, 1133, 1147, 1337, 1463, 1484, 1492; —i beliyyât 672; —i beşî'a 743; —i dakîka 797; —i dehr gibi 700; mânend-i —i dehr-i dâhir 644; harâm-zâde-i —i ferdâ 801; sademât-ı —i gûnâ-gûn 669; —i gûnâ-gûn 778; —i hâdise 1289; —i hafiyye 739; —i harîm 1387; —i 'Irâkıyye 1366; —i kevniyye 27, 1428, 1463; —i kevniyyeden zâhil 1379; —i mesmû'a 1339; —i müdhişe 423, 609; —i mülimme 276; —i münteşire 1307; —i mütenevvi'a tehaddüsü 906; âzâr-ı hâr-ı —i rûzgâr 1232; —i seferiyye 1083; —i semâviyye 147; —i şenî'aya istidlâl 942; —i tâkat-rübâ 1384; —i yevmiyye gibi 1353; —i zemân gibi 1143; — takrîr 943

havâlî 49, 51, 56, 61, 67, 69, 78, 82, 85, 90, 93, 97, 102, 126, 130, 147, 167, 169, 178, 186, 213, 260, 280, 289, 292, 293, 298, 303, 307, 311, 313, 385, 393, 397, 400, 418, 422, 425, 427, 433, 468n, 473, 479, 498, 507n, 566n, 580, 598, 603, 626, 627, 629, 633, 662, 665, 697, 703, 787, 815, 827, 875, 938, 946, 965, 968, 973, 991, 1029, 1045, 1077, 1085, 1092, 1105, 1145, 1223, 1241, 1261, 1265, 1267, 1274, 1307, 1369, 1387, 1396, 1405, 1413, 1421, 1425, 1435, 1465, 1480, 1493, 1513; — ahvâli 431, 460; — ehâlîsi 144, 172, 1075, 1406; —gerd-i emelleri 839; —gerd-i niyyetleri 839; —i Basra 49; havâlî-i — 758; havâlî-i — 175; havâlî-i — 924; havâlî-i — 1063; —i gûş-i kabûl-i 'ukūllerine yol bulmayup 734; —i harîm 108; —i İslâmbol'a münteşir 1367; —i İslâmbol'a şâyi' 1367; —i İstanbul 1180; —i kal'a 170; —i lisân 924; —i mezbûre ehâlîsi 712; —i Mısır 97; —kerd-i zamîr-i safvet-şi'âr 425; —nin ahvâli 139; — sükkânı 1426; — umûru 80

Havâric 64, 139, 614, 674, 822, 1310; istîlây-ı — 607, 615; muzâyaka-i — 82; müdde'ây-ı — 377; Re'is-i — 609; serkeşân-ı — 188; şecere-i habîse-i — 616; tebe'a-i — 377; 'usât-ı — 186; —'den tathîr 1308; — gā'ilesi 1345; usûl-i —i bed-millet 56; — istîlâsı 1035; — kabzasına giriftâr 742; gürûh-i —i hızlân-me'âl 376; hayl-i müsteclibü'l-veyl-i —i nâ-fercâm 1280;

—i nâ-sâz 140, 1280; —i Necdiyye 1234; —i Necdiyye husûsu 1073

havâss 33, 627, 736, 781, 846; 'âmme-i — 540, 909; elsine-i — 1131; hademe-i — 748; ta'n-ı — 890; — beynine fâş 764; —ı ehl-i İslâm 540; —ı Enderûn-i hümâyûn 830; —ı garîbe 892; —ı gılmân 1388; —ı huzzâr 790; —ı İslâm 222, 543; ehass-ı —ı kurenâ 750; —ı kurenâ 677; —ı mukarrebîn 1098; —ı müte'allikâtı 597; ehass-ı —ından 929; ehass-ı —ı Şeyhulislâmî 834; —ı Vezâret 884; —ı Vezîr 1362; —i ru'ûs ü mer'ûs 1217; ehass-ı — olan Pâdişâh-ı me'âlî-ihtisâs 649

Havâss; — tarafı 72

Havâss-ı refî'a; — Kadısı 172; — Kazâsı 89, 142, 409, 955, 1438

havâşî 93, 180, 1212; min ehassı'l— 78; tevfîr-i — 722; —i bî-vefâyân 1316; —i mevâşî 179; — ye ismâ' 765

hâven 82; nihâde-i — 240

havene 80, 1373; hayl-i — 728; —i bed-dil 326; kâffe-i —i bed-hâhân-ı Devlet-i ebedıyyü'l-kıyâm 467; —i bed-peymân 138; —i devlet 831; —i dîn 831; —i Enderûn 958; —i Fir'avniyân 34; —i hûn-girifteler 80; —i melâ'în-i habâset-deydene 440; pîşvâları olan —nin itâresi 1407

Havernak; nümûne-i kasr-ı — 869; nümûne-i — serîr 865

havf 433, 484, 521, 662, 705, 715, 799, 896, 949, 1075, 1181, 1191, 1198, 1203, 1212, 1398, 1462, 1496; dem-beste-i — 1417; efsûrde-i mengene-i — 1077; erbâb-ı — 896; fart-ı — 1397; garka-i — 1322; ilkây-ı neşîmen-gâh-ı — 814; lerziş-i — 1147; lerz-nâk-i — 882; mih-mîz-zen-i bâregî-i — 1270; mübtelây-ı teb-lerze-i — 1194; sepend-i âteş-i — 1102; ser-pençe-i — 1271; —a teba'iyyet 1158; lerziş-i —ı bî-hisâb 1284; —ı cân 128, 714, 763, 926, 933, 1469; —ı cezâ 101; —ı Hudâ 40, 137, 1275, 1362; —ı sadâret 763; —ı ser 714; —ı şemşîr-i cünûd-i 'Osmânî 223; —ı şemşîr-i İslâmiyye 222; —ı zâbitân 1271; —la muztaribü'l-bâl 1318; —nâk 965; fart-ı — sadmesi 815; tarîk-ı — ü hadşe 59; bî-şâ'ibe-i — ü hatar 1215

havlû; 'arsa-i — 1469; — sâhası 574, 1469; —yi câmi' 1245; —yi hâne 1417; —yi harem 1388; —yi hayâtdan def' 1389; —lar 1397; — nun ortası 835

havsala; teng— 706; —gîr-i iktinâ 1352; —gîr-i zabt 1352; —i Âsitâne 1372; —i Devlet-i 'aliyye 1059; —i Devlet-i 'Osmâniyye 820; — i emel ü âzı 1472; —i ezhânları 269; —i gayret-i sâdıkânesi 821; —i hâme-i ta'rîf 980; —i hamiyyet 134; —i hamiyyetleri 329; —i hâzıme-i hayr-hâhân-ı İslâmiyye 327; —i hazm 919; —i hırs-ı dünyâ-perestân gibi 1222; —i iktidâr 17; —i imkândan beder 691; —i İslâm 326; —i makdûr 153; —i mesned-i Vekâlet 1434; —i mi'de 1404; —i nazzâreyi serşâr 1191; —i Şehr-i İstanbul 460; —i tâb-ı hisâb-ı hüssâbdan hâric 1319; —i takrîr 535; —i te-hammülden bîrûn 1156; —i tehammülden hâric 654; —i teng-zürefânesi 605; —i vesî'a-i zemân-ı merhûn 375; —i vüs' 153; dîk-i teng-mâye-i —sı 1038; —sından bîrûn 839

havz; —ı 'işret 1377; —ı deryây-ı şehvet 1364; —ı garîb-i nev-bünyâd 1222; —ı lücce-i 'iş u 'îşret 1477; —ı mezkûr 1222; —ı musaffây-ı âsâyişleri 434; —ı râz 371; —ı serîre 371

hayâ 651, 1362; bî— 574, 1496; girîbân-ı — 330; pes-endâz-ı taylesân-ı şerm ü — 803; sûret-i — dan hâlî 1496; — etmemek 528, 1468; rezîl ü bî— küştenî 1074; selîta-i bed-reg u bî—lar 1138; ahdâs-i bî—ları 910; bî— makûlesi 1422; hayâdîd-i —nâ-dîd-i mesfûre 183

hayâl 548, 815, 1117, 1132, 1193, 1327; dûran-dûr-i — 1341; güncâyiş-pezîr-i hızâne-i — 862, 865, 1358; hatîre-i — 1456; nakkâd-ı — 857; sahîfe-i — 90, 1087, 1193; takviyet-bahşây-ı — 1264; zebâne-i — 1316; —bâz gibi 1055; —bâz-ı şu'bede-gâh-ı mefsedet/mekr 287; —bâz-ı şu'bede-perdâz-ı dehr-i bukalemûn 919; sûret-i —bâzî 1191; —bâzlar 1380; —e gelmez 1432; —hâne-i belâdet-âşiyânelerine 1255; —hâne-i fesâd-âşiyânesi 1453; —hâne-i halel-âşiyâneleri 1380; —hâne-i hâtır 1157, 1318; —hâne-i hâura hutûr 1073; —hâne-i hâtırları 668; —i fâsid-misâl 1145; tîğ-i — ile tonluklar kesüp biçerek 1122; —i sakîm 1397; —i zıll mesâbesinde 794; sevâd-ı —kerdesi 1078; şûr-bây-ı —ler 440; zevrakçe-i —leri 492; —lerine gelmez 839; dest-gâh-ı —perdâzîde bâfte 788

hayât 236, 597, 822, 1202, 1235, 1265, 1290, 1330, 1332, 1415, 1495; 'arsa-i — 1431; âvâre-i sahrây-ı — 1500; bâb-ı — 797; bâ'is-i — 837, 873; bâ'is-i temâdî-i — 136; bâr-ı — 595; câme-i — 321; dekkâka-i binye-i — 593; evâhır-ı eyyâm-ı — 597; eyyâm-ı — 126; firâz-ı bâm-ı — 1349; gulû-yi — 944; habl-i — 66; hadîd-i — 170; hâk-i — 129; havze-i — 183; hırâmân-ı gülşen-i — 1048; hısn-ı ma'kıl-ı — 1181; hıtâm-ı enfâs-i — 478; hîta-ı — 69; îdâ'-ı mâdde-i — 1228; ifâza-i — 1415; inhilâl-i 'ukde-i — 380; ibkây-ı mühce-i — 1058; kâlây-ı girân-behây-ı — 817; kârûre-i — 172; kâşâne-i — 1234; kayd-ı — 226, 687, 1057; kesimlü olan câme-i — 1204; kulle-i — 704; libâs-i müste'âr-ı — 181; livây-ı — 558; mâdde-i — 589, 1390; mahfil-i — 555; mansıb-ı — 200; mesned-i — 868; meşrî'-i — 540; milket-i — 1365; mûcib-i kasr-ı — 637; mühre-i — 109; nâm-ı — 35; ni'met-i — 553; nisâb-ı — 308;

râh-ı — 585, 1500; ramak-ı — 507, 780, 1390; sâha-i — 547, 1354; sâz ü selb-i — 1123; sicill-i — 130, 737, 1072, 1465; şîrâze-i dîvân-ı —ı 1509; tâ'ir-i — 1366; tayy-ı bisât-ı — 1478; tekmîl-i müddet-i — 1236; tenfîs-i — 164; terk-i kâr u bâr-ı — 52, 1131; teslîm-i vedî'a-i — 748; vasf-ı — 534; vesîle-i — 85, 754; âb-ı — âsâ 1511; ma'kıl-ı —dan beder 477; ma'kıl-ı istikbâr 707; nisâb-ı —dan bî-nasîb 665; havluyi —dan def' 1389; gülû-yi —dan ma'dûm 1457; —dan me'yûs 1397; raht-çîn-i mansıb-ı —ı bî-bekâ 1478; vâye-i —ı câvidânî 1287, 1300; âb-ı — gibi nâ-yâb 144; burc-i beden-i —ı bî-sebâtı 1455; bâ'is-i —ı ebedî 1289; —ı ebedî 86; mâdde-i —ı habâset-simâtı 1075; âb-ı —ı kurudur 1038; —ına igtirâr 1419; —ından fâkıdu'l-halâve 529; raht-ı —ını târâc 1384; —ı sermedî 16; —ı tâze 322, 732, 1309; —lar 560, 1231; bünyâd-ı —ları 703; habl-i verîd-i —ları 701; sâz ü selb-i —ları 441; sermâye-i —ları 200; livây-ı —larını ley 1394; beyne'l— ve'l-memât 816

Hayâtü'l-hayevân ('Aşkī'nin) 1510

Hayber; feth-i — 20, 1309; Yehûd-i — 20

Haydar; harb-ı —âne 442; savlet-i —âne 1395; — âne 1284; rahîk-ı —î 674; —î ceng 442; tîğ-i — î çaldılar ki 1395; tîğ-i —î-i zülfekār-âsâr 500, 508n; —şecâ'at 1297

haydûd 183, 184; —luk 183; —revîş 328

hayme 567n, 578, 1069, 1142, 1185; mansûb — 1444; — içinde 209, 1185; —güzîn-i ikāmet 1326; —i a'dây-ı dîn 605; —i beden 66; dama taşları gibi hâlî —ler 1068; —ler 1142; —zen-i ikāmet 1184; —zen-i karâr 208

hayr/hayır 370, 498, 529n, 573, 581n, 664, 694, 1113, 1361, 1413, 1440; bî— 1313; du'ây-ı bi'l— 1279; haber-i — 934; mahz-ı — 356, 683, 1179, 1206, 1300, 1473; mü'eddî-i — 576; müntic-i — 924; —a fâl 504, 1434; — 'ameli 911; menba'-i zülâl-i —ât 144; müştemil-i —ât 540; tarîk-ı —ât 828; —âta sâ'î 517; e'âzım-ı — ât-ı mebrûreleri 1222; —ât semti 525; —dan gayrısı me'mûl 875; — dâ'ir 817; — du'â 30, 152, 503, 1244, 1218; — du'âlar 503, 1218, 1239; —endîşân 313; —endîşân-ı Saltanat 182; sûret-i —hâh 1081; —hâh 750, 754, 763, 777, 795, 821, 859; —hâhân 859, 1047, 1163, 1385, 1423; ber-vech-i —hâhâne 630; —hâhâne 628, 1163; —hâhâne iş'âr 356; —hâhâne sevk 1378; —hâhâne tergîb 1378; —hâhân gürûhu 1102; —hâhân-ı devlet 566n, 575, 1173, 1251; —hâhân-ı Devlet-i 'aliyye 278, 315; —hâhân-ı Devlet-i 'aliyye gibi 1305; —hâhân-ı Devlet-i ebed-intimâ 331; —hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl 859; —hâhân-ı dûr-endîşân 557; —hâhân-ı Saltanat 278; —hâhân-ı Saltanat olan zevât 1327; —hâhân makūlesi 1054; —hâhı kalîl 777; —hâh lisânından istimâ' 763; —hâh-ı bâ-intibâh 1225; —hâh-ı Pâdişâh-ı İslâm-penâh 963; —hâh-ı savb-ı Saltanat 713; ibrâz-ı sûret-i —hâhî 1162; —hâhî-i devlet melekesi 563; —hâhî-i dîn melekesi 563; —hâhîlık 1339; —hâhları 449, 795; —hâhlık 277, 1153; —hâhlıklar 398; du'ây-ı — hizmeti 1233; —ı 'azîm 1049; —ı bî-irtiyâb 1327; —ı cârî 1223; —ı cüz'î 1139; müstevcib-i —ı kesîr 274; —ı kesîr 295; ma'nevî —ı müstelzim 488; — ile yâd 1505; maslahat-ı —iyye 218, 1443; netîce-i —iyye mülâhazası 307; —iyyet-i 'âkıbet 694; —iyyet-i ser-encâm 801, 1402; du'ây-ı bi'l—lar 504; — lu 362, 456, 482, 622, 650, 1084, 1116; —lu fursat 619; —lu musâlaha 'akdi 1085; resîde-i hadd-i hıtâm-ı —me'âl 315; — sandığımız umûr 572; — timsâlinde 573; — u meberrât 21; —u'l-fâl 1441

Hayrabolu 178; — Kal'ası 178; — Kazâsı 179

Hayreddîn Paşa Medresesi Müderrisi 955

Hayret 113; dem-beste-i — 1197, 1417; dest ü pâ-zen-i lücce-i — 1309; dûçar-ı — 227; engüşt ber-dehân-ı — 278; fart-ı — 433, 806; gark-âb-ı lücce-i — 140; gavta-hâr-ı bahr-ı — 795; gavta-hâr-ı — 1245; gavta-hor-ı bahr-ı — 429; halâb-ı — 428, 957; hufra-i — 1073; îrâs-ı — 1166, 1268; istîlây-ı ebhıre-i — 1307; istîlây-ı — 580; lerze-fiken-i — 545; mûcib-i hayret 825, 890; muztarib-nişîn-i peygūle-i — 1267; riş-hâr-ı — 1124; sebebe-gezây-ı — 865; ser-be-zânû-yi — 198; vâ-mânde-i mevkıf-i — 905; — 'ârız 1068; — istî'âb 1413; — istîlâsı 1398; —bahş 1322; hâdise-i —bahşâ 480; —bahş-ı huzzâr 748; —bahş-ı kulûb-i şeyh u şâb 1055; — bahş-ı muharrir-i Hakīr 696; —bahş-ı sevâmi'-i müstemi'în 1471; —bahş-ı 'ukūl-i şeyh u şâb 1284; —bahş-ı ulu'l-elbâb 39; sûret-i —endâz 793; minvâl-i —endûz 1186; —engîz evzâ'-ı 'acîbe 1462; —fezây-ı ehl-i şu'ûr 798; — keşân-ı İslâm 200; —nümûn 1360; —zede-i 'ilm 1257

Hayrıyye-i Nâbî'ye nazîre 1509

Hayrî Efendi (Kethudâ, Kilis A'zâz Mukāta'ası) 665

Hayrî Efendi (merhûm, esbak Kethudâ) birâderi 881, 1337, 1495, 1496

Hayrullah Efendi (Re'îsü'l-etıbbâ') 171

haysiyyet 181, 333, 630, 655, 909, 910, 1472, 1503; düşmen-i ehl-i — 873; düşmen-i — 1050, 1073; ehl-i — 336n, 594, 1380, 1504; erbâb-ı — 594; hâ'iz-i — 1158; kayd-ı — 718, 1510; menşûr-i — 109; sâhib-i — 334, 336n, 525, 819; sermâye-i — 688; temgā-zede-i kabûl-i ashâb-ı — 590; ehl-i — düşmeni 594; —i 'ilmiyye ciheti 1073; —i müteşahhısân 161

*haytalık*dan üremiş 1355

hayvân 685; sûret-i beşerde bulunan birtakım — 224; boynuzlu —ât 992; —ât 197, 240, 299, 675, 689, 1105; hod-ser — gibi 684; —ı nâhık 1417; —ı sâhil kısmı 1137; mâ-bihi'l-imtiyâz-ı cins-i —î 1488; mezâkk-ı —î 121; —larını otarup, perveriş 1349; —larını perveriş 1348; lezzât-ı —iyye 896

hayyât; — gibi bekā'ı 1365; — gibi istikrârı 1365

hayye 1247; — gibi 785; —mezâklar 183; — misillü 322

hayyetü'l-vâdî (ya'nî derebeyleri) 1454

hazâ'in 101, 705, 894; ihtizân-ı — 1435; itlâf-ı — 97; sarf-ı — 615, 659; —i âmâlleri 245; cem'-i —i bî-gerân 1067; cihân cihân —i bî-gerân 1229; —i bî-gerân 471, 1318, 1421; —i bî-şümâr 477; —i dürr ü güher-i Merkad-i mutahher'i 1032; —i emkine 893; —i Enderûn 226, 687; —i ezmine 893; —i hümâyûn 1306; —i 'Osmâniyye 1156

hazar 828, 1162; eyyâm-ı — 234, 688; hâl-i — 223; kazıyye-i — 221; râhat-ı — 773; vakt-i — 225, 685; — ashâbı 958; —î tâ'ifeleri 641; kesâlet-i —iyyet 658; mânde-i mersây-ı —iyyet 242; reftâr-ı —iyyet 222; tavr-ı —iyyet 543; —iyyet 1143; —iyyet hâleti 546; —lar 699, 1400, 1479

hazele 757; bir alay — 791; ekâlîb-i mütelehhise-i — 902; —cesine dil-âzâr 881; —cesine harf-endâz 881; —i eşkıyâ 1274; —i nâs 110; —nin cem'iyyetleri 781; —sîret 1157

Hazer; Bahr-ı — 546; Bahr-ı — semtleri 294

hazîne 127, 132, 157, 194, 226, 620, 627, 629, 632, 687, 724, 758, 863, 952, 1053, 1106; âbâdânî-i — 629; huluvv-i — 860; kûşe-i — 1306; taklîl-i — 161; — Baş-yazıcılığı 86; —beni 127, 1053, 1426; —dâr 145, 169, 170, 184, 366, 367, 712, 1123, 1312, 1427; —dâr Ağa 325, 516, 922, 925, 1123; —dâr-ı hazret-i Tâcdârî 1123; — hazîne 1359; — hazîne muhallefât 824; —i 'âmire 41, 262, 1435; —i âz 209; mâlik-i —i bî-gerân 857; —i bî-gerânede konmak 823; —i bî-hadd 628; —i Bîrûn 227; —i derûn 139; —i dinârı gibi 428; —i diremi gibi 428; —i Enderûn 1306; —i girân-mâye 116; —i hâssa 1305; —i hâssa-i İlhânî 627; —i hırs 209; —i hubûr 590; —i huzûr 590; Kethudây-ı —i hümâyûn 982; —i hümâyûn 249, 537, 692, 1047; —i hümâyûnları 1306; —i İrâd-ı Cedîd 227; hazîne-i —ları 1211; —i mersûm 1363; —i metrûkât 1305; —i mevhûme 378; emvâl-i —i mîrî 226; —i Mîrî 58, 227, 687; — îsâli 1056; —i tasavvur 839; —i temellük 93; —i zahîre 249; — Kethudâlığı 803, 880; — Kethudâsı 759, 804, 880, 1163, 1304, 1312; — Kethudâsı-yı sâbık 1037; — Kitâbeti 531; —ler 385, 978; selâtîn-i dîrîn —leri 1305; —lik emvâl 1403; —lik eşyâ 1403; —mânde 1252, 1335; — Vekâleti 1123; — Vekîli 749, 1163, 1184; — Vekîli kertesi 516

hazm 441, 565n, 1157, 1394; ashâb-ı — 685; havsala-i — 919; kā'ide-i — 174, 427, 1191, 1394; kazıyye-i — 440; merâsim-i — 174, 199; nezd-i ashâb-ı — 225; resm-i — 233; şart-ı — 1474; tarîk-ı — 1172; — ederek sükût 821; — erbâbı 906; — etdirmek düşvâr 876; —ı güc 1435; —ı havsala-i cenâb 1448; —ı kābil olmayup 605; — olunmayacak 1428; — recâsiyle 957

hebâ 658, 1047, 1320; beydây-ı — 249; giriftâr-ı eydî-i — 1156; hem-seng-i — 931; hevây-ı — 1416; reh-rev-i mehleke-i — 467; sebeb-i — 1210; sûhte-i âteş-i — 1406; 'urza-i — 1372; 'urza-i nâr-ı — 1403; 'urza-i —'en mensûr 706; üftâde-i dest-i — 238; beydây-ı —ya 691

Hecer nâm belde (Karâmıta'nın ârâm-gâhları olan büldândan) 49

hecme; —endâz 479; —endâz-ı batş 1196; —endâz-ı şiddet 1196; —engîz 1132, 1138, 1394; —engîz-i hasâret 598; —i cân-şikârları 1231; —i gejdüm ü mâr 322; —rîz 308, 1063; —rîzân 1157; —rîz-i duhûl 1200; —rîz-i iktihâm 375, 1200; —rîz-i satvet 435, 1367; —rîz-i savlet-i şûşane 441; —ye âgāz 320

hedâyâ 105, 165, 182, 185, 220, 495, 606, 614, 707, 718, 966, 1004, 1109, 1134, 1339, 1342; 'arz-ı — 182; çevre misillü — 983; katâr katır makūlesi — 1242; mashûbu olan — 1342; — surraları 1470; — takdîmi 185, 1467; —y-ı 'azîme 413, 707, 1346; —y-ı behiyye 293; —y-ı behiyye-i Şâhâne 1186; —y-ı behiyyeleri 368; —y-ı bî-gerân 105; —y-ı dil-keş merâsimi 721, 728; —y-ı fâhire 1338, 1341; —y-ı girân-behây-ı Hidîvâne 1158; —y-ı girân-behây-ı şu'ûr-engîz 747; —y-ı hayret-nümûn 274; —y-ı hümâyûn 274, 364, 366, 965; —y-ı Mülûkâne 277, 1110; —y-ı mürettebe-i gûnâ-gûn 965; —y-ı Pâdişâh-ı Cem-hadem 364; —y-ı Şâhâne 966; —y-ı şevket-makrûn 363, 369

heder 249, 346, 658, 701, 826, 862, 1047, 1156, 1320; giriftâr-ı eydî-i — 1156; hâric-i hadd-i — 1372; küşte-i mühre-i — 1062; küşte-i sikkîn-i — 1138; küşte-i tîğ-i — 779; sûhte-i âteş-i — 1406; 'urza-i — 1372; dem-i —misâl 27; — ü cubâr 932

hediyye 368, 713, 984, 1099, 1107, 1109, 1111, 1244, 1341, 1342, 1343, 1346, 1352, 1391, 1447, 1470, 1498; 'arz-ı dest-âvîz-i hediyye edenlere liyâkat/münâsebet 958; —i behiyye 1121; —i behiyye-i Şâhâne 1109; —i kübrâ 541; —i Pâdişâh-ı rub'-meskûn 1121; —i seniyyeleri 1110; —ler 366

hedm 553, 971, 983, 1022, 1032, 1091, 1389, 1397, 1456; —i binây-ı musâfât 582; —i binây-ı sulh 582; —i esâs 1262

helâk 49, 67, 99, 167, 309, 389, 512, 721, 727, 814, 1023, 1100, 1103, 1156, 1246, 1274, 1339, 1392, 1427, 1465, 1485; berbâd-ı sadme-i — 1146; girdâb-ı hevl-nâk-i — 1364; hâk-i — 1406; hecme-rîz-i — 1247; huddâm-ı — 817; hücûm-i gumûmdan — 1419; ihtiyâr-ı — 1388; kavm-i müstahikku'l— 49; mûcib-i — 1137, 1421; müşrif-i — 1171; pes-mânde-i zîr-i türâb-ı — 1264; reh-peymây-ı vâdî-i — 1265; resîde-i derece-i — 1378; üftâde-i hâk-i — 665; üftâde-i hufra-i — 708; üftâde-i ma'raz-ı — 1273; varta-i hevl-nâk-i — 958; — fi'l-mülûki ve'r-ru'esâ' 942; —i nefs 1389; bîm-—i zehre-ter-âk 905; — rütbesi 890

helâl 54; âb-ı —âsâ 42

helat 1002

Helsberk [=Heilsberg, Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde) Karyesi 1017

Helûn boya damarları 991

Helüm Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi') 991

hem-pâ 810, 883, 902, 1061, 1078, 1251, 1259, 1327, 1386, 1390; —lar 614, 1177, 1181, 1188, 1421, 1463; —larıyla muvâfakat 804; —y-ı murâfakat 611; —y-ı râh-ı şekâvet 838; —y-ı tarîkı olan yârân 1196

hemşîre 328; —ne tesâdüf 1076

hendek 635; 'amîk/'arîz — 973; —divârları 1010; — hafri 79, 216; — kat'ı 196; — misillü elzem şeyleri 967; kebîr —ler 970; —ler 149, 1010; — lerin tathîri 1493; —lerin tesviyesi 1493

hendese 537, 986, 1488; fenn-i — 555, 556, 1222; — dakîkaları 1221; —hâne 1222; —hâne misillü âsâr-ı mehâsin 692; —hâne Nezâreti 1222; kā'ide-i —iyye 247, 1012; âsâr-ı tab'-ı —kârî 1221; —kârî tabyalar 486; —kârî-i sipihr-i sanâyi'-perver 784; — ta'lîmiyçün 973; — tahsîli 245

her-çi-bâd-âbâd; — gûyâ 310; — velvelesine iştidâd 768

Heravjed [=Hranice?, Beç-Krakow arasında) 981; — Karyesi 982

Herbert/Hertbert, Baron dö [=Herbert, Nemçe Elçisi, kâfir-i dûzah-me'âb) 210, 351, 566n, 568n, 579

herc ü merc 1365, 1425; berhem-zede-i — 674; hengâm-ı — 1392; — 'alâmâtı 1233; — âsârı 1154; — emâreleri 1307; — hey'etini bulacağı 1415; —-i bî-sâmânî 891; —-i memleket keyfiyyeti 1294; — sûreti 1197

Hercber (Baron M. de Hertzberg Prusyalı Minister) 74

herem 243; 'illet-i — 912; mübtelây-ı samem ü — 804; sadme-i — 957; — derecesine bâliğ 1355; istîlâyı —-i mufrıt 1356; — sebebi 681

Hersek; Livâ'-i — 1428

Hersek ve Brenc [=Princeps Elector] 854

herze 1183; —çâne 1499; —çâneler 1385; —dehân 820; —derây-ı nekbet 1269; —feşân-ı hezeyân 1462; —gerd-i vâdî-i dalâl/hızy 355; —gerdân-ı sefeh 902; —gerdân-ı sefele 902; kû-be-kû —gûlar 1380; —gûy 881; —güzâr makūleleri 361; —i cânsûz 450; —kâr 885, 931; —kârân-ı ehâlî 1394; —kârların sikleti 1468; —kâr takımları 791; —kârâne hezeyân 624; —kerd-i girîve-i bağy/hılâf 311; —kirdâr 1372; —leri kātı' 1460; lisâna gelmez —ler yeyerek 814; —pûyân 1387; —reviş 1376; —rûyete hirmân 1259; —vekîl 786; —vekîl-i kâ'inât 1163; — yemek 1374

Heşt Behişt nâm târîhinde 1216

hevâ 520, 738, 840, 991, 1359, 1446; cevdet-i — 75; dest-i — 102; dimâğ-ı — 1475; evc-i — 1389; erbâb-ı — 80; esbâb-ı — 654; istîfây-ı — 329; mevki'-i — 75; muvâfık-ı — 608; rûy-i — 606, 1147, 1321, 1390; ser-be-— 113, 312, 520, 931, 1405, 1422; serdî-i — 1013, 1442; silsile-cünbân-ı — 547; şedîd — 494; şu'le-nümây-ı cevv-i — 1384; tebdîl-i — 636; tebeddül-i — 805; ünsur-i — 518; — be-gāyet gālib 525; vefret-i —dâr 704; —dâr 747, 1130; —dârî-i zümre-i eşrâr 1427; —dârlar 34, 80, 85, 275, 1351, 1403; bir alay kendi —dârları 1200; —i civânî 99; — iklîmi 621; —lar 1142; tünd-bâd-âsâ ne —larda esdikleri 688; —larda savurup esdikleri 231; anâsır-ı — makāmında 755; — nın cevdet-i bārânı/berfi 1492; — muhâlif 1443; —perest 100; tünd-bâd-ı lücce-i —sı 1190; —sı fenâdır 971; —sına teba'iyyet 107; —sında bâlâ-pervâz 882; —siyle bî-ârâm 1055; —y-ı cenk 1283; —y-ı cibilleti 1359; —y-ı civânî 577; —y-ı Cumhûriyyet 271; —y-ı dil-hâhları 93; —y-ı dimâğ-ı tesallutuna/vekâhatine tenezzül 1497; —y-ı hebâ 1416; —y-ı husrân 1070; —y-ı muhâlif 101; —y-ı nefsânî 1506; —y-ı nefsânî tahrîkiyle 1074; —y-ı rûh-efzây-ı Rûm 520; — y-ı Şâm 38; —y-ı şehvânî 1506; —y-ı tuğyân 645; —y-ı vegā 1283; —y-ı Vezâret 64

hevâyî; — fişek gibi 65; — tayyârât 871

hey'et 228, 393, 528, 696, 779, 813, 937, 977, 1121, 1221, 1239, 1367; fenn-i — 555, 1222; ibrâz-ı — 1494; mevzûn— 1226; perîşân— 1416; pezîrây-ı — 480; tebdîl-i — 1507; —e müte'allık cüz'iyyâtı 1488; —-i asliyye 211, 277, 362, 568n, 578, 1294; —-i asliyyeler 248, 359; —-i asliyyelerine îsâl 382; —-i cân-güdâz 1202; —-i cebr 152; —-i cem'iyyetleri 91, 908; —-i evzâ'ları 641; ibrâz-ı —-i heybet-nümûdlar 1283; —-i i'tidâliyye 755; —-i ictimâ'iyye 1203; —-i ictimâ'iyyeler 178, 250, 1204, 1266, 1272; —-i ihtişâd 426; —-i intizâm 292; —-i isti'câb 1076; —-i kadîme 471, 713; —-i karârgâhı 1441; —-i mahsûsaları 233; —-i matbû'a 970, 1221; —-i mecmû'a 498; —-i mecmû'aları

228, 312, 317; —i mümâşât 1184; —i mütâba'at 1184; —i revâc 292; —i revnak 292; —i sâbıka 1428; —i şe'â'ir 641; —i takrîr 641; —i tasvîr 641; —i tecemmu' 426; ibrâz-ı —i tekarrüb 1169; —i ûlâ 281, 408, 633, 1104; —i ûlâsına ircâ' 849, 1091; —i zemîme-i remîme 658; mehîb —ler 1191; —lere münkalib 919; rûz-merre —leri 807; —leri 230, 237, 987; —lerini tagyîr 550; —nümây-ı hakâret 689; —nümây-ı heybet 498; — ta'lîmiyçün 973; — üzere 986

heykel/heyâkil 1508; ibrâz-ı — 1416; kaviyyü'l— 1382; —i bed-şekl 1375; —i ictimâ'larına halel 1269; —i ihtişâdlarına halel 1269; —i mevhûm 1380; —nümây-ı dehşet-resân 481; —nümûn 390

Hezargırad A'yânı 68

hezeyân 1030, 1109, 1217, 1334, 1374; âb-rîz-efşân-ı — 1469; çirk-âbe-feşân-ı — 499, 505n; hemyân-ı dehân-ı — 1195; herze-feşân-ı — 1462; herze-kârâne — 624; itâle-i zebân-ı — 224; kalbin yüresine hutûr edecek — 1059; ma'cûn-ı — 433; mâ-lâ-ya'nî — 1403; setr-i dehân-ı — 1263; —a ictirâ 1422; —ât 1112, 1120; zindân-ı nâtıkada mahbûs olan —ât 1380; —ât-ı mühişe 1454; reşâşe-i —ı cân-güdâzlar 1095; —ı cânsûz 450; —ı mahmûmîn 319; —ı nâ-behencârlar 365; —ı sâye-zedegân gibi 1038; —lar 926, 1183; —ları kâtı' 1460; —nâme 613, 1499

hezîmet 79, 198, 207, 217, 224, 243, 260, 567n; esbâb-ı — 679; leked-hûrde-i sürûr-i — 342; peysiper-i râh-ı — 207, 550; reh-rev-i vâdî-i — 260; vâdî-i — 82; —i İngiliz 480; —i külliyye 577; — vukū'u 1431

hezl 331, 535, 696, 949; hande-zen-i — 574, 1385; harf-endâz-ı — 158, 330, 817; kahkaha-zen-i — 662; nîş-âzâr-ı — 1036; girih-güşây-ı hande-i —âmîz 1370; —âmîz 1310; beyne'l-ciddi ve'l— 875; çâk-efşân-ı — 357; —gûne 789; —i hamûşâne 700; —iyyât 526, 530n; mecmû'a-i —iyyâtları 1468; —i nâzikâne 334; — şîveleri 735

hıbre; ehl-i — 471; 'ibret-i ehl-i — 22; mükeddir-i sâmi'a-i ehl-i — 578; ehl-i — takvîmleri 865; ehl-i —t ifâdesi 401

hıdemât 101, 120, 140, 490, 496, 696, 757, 1452, 1490, 1494; tevcîhât-ı — 1461; —ı dâ'ire-i müşârun ileyhâ 1040; —ı devlet 45, 62, 645, 1227; —ı Devlet-i 'aliyye 188, 830, 1049, 1335, 1504; —ı dîn 62, 645; —ı lâzimelerine kıyâm 848; —ı me'mûre 515; —ı mevfûre 1406; —ı mukanneneler 1336; —ı pesendîde 98, 391, 538; —ı sâ'ire 384; —ı sâbıka 354; —ı sâdıkāneleri 832; —ı Saltanat-ı seniyye 293, 848; —ı seniyye 335, 444

hıdmet/hizmet 38, 100, 112, 141, 229, 237, 243, 275, 310, 344, 390, 490, 496, 530n, 531, 626, 663, 836, 855, 894, 912, 914, 922, 923, 926, 952, 962, 968, 985, 989, 1007, 1048, 1049, 1050, 1088, 1165, 1169, 1171, 1195, 1351, 1400, 1412, 1422, 1427, 1441, 1452, 1456, 1490, 1507; 'azîm — 318; berzede-dâmân-ı — 1172; der-dest-i — 248; edây-ı — 237; gerdûnekeş-i — 236; hakāyık-ı — 173; ibrâz-ı — 282, 468n, 1088, 1250, 1407; ikmâl-i — 368, 1423; izhâr-ı — 384; kân-ı tekmîl-i — 239; pûyende-i râh-ı — 1455; sebk-ı — 383; tekmîl-i — 689; —güzâr 116, 242, 247, 625; îfây-ı levâzım-ı —kârî 1330; —i 'azîme 724; —i 'azîme-i dîn-i Mesîhâ 1341; —i celîle 124; —i cesîme 1428, 1495; —i cihâd 1400; —i devlet ü dîn 1238; —i hazret-i Şehriyârî 1436; —i istikbâl 916; —i Kā'im-makāmî 181; —i kitâbet 531, 1031; —i ma'iyyetleri 527; —i mahsûsa 527, 529n; —i makbûle 293, 1466; —i me'mûre 825, 1123, 1455, 1513; —i me'mûre-i ma'hûde 695; —i me'mûreler 460, 1371; —i meşkûre 383; —i mezkûresi mukābili 522; —i pürmefharet-i cenâb-ı Pâdişâh 116; —i rikâb-ı müstetâb 358; —i Riyâset 464; —i sâbıka 39, 905; —i Saltanat-ı seniyye 1268; —i savb-i Saltanat 1436; —i seniyye 488; —i şükrgüzârî-i çenâb-ı Bârî 1028; —i tîmârlarında 142; yoluk —kâr 613; —kâr 132, 226, 428, 687, 766, 882, 1058; —kârân 1318, 1388; —kârân-ı bî-vefâyân 1316; nefer —kârlar 344; —kârlar 245, 714; —kâr makūleleri 988; —ler 102, 238, 245, 335, 566n, 575, 628, 839, 894; furū'-i —leri 1024; hıtâm-ı —leri 1004; lâzime-i —leri 238; muktezây-ı —leri 686; müfîd —siz 1456; —vesîlesi 1437

hıfz 259, 798, 863, 1257, 1372, 1387, 1422, 1460; kā'ide-i — 103; nevâ'ibden — 622; —an li'l-makāl 843; —an li'l-mevâsîk 1333; —an li'n-nefsi'l-'aliyye 115; — emrine ikdâm 755; —ı enhâ 108; —ı etrâf 108; —ı fermân-rânî 1407; —ı mevâdd 1049; —ı mizâc-ı Saltanat 15; —ı nâmûs-i tarîkat-i 'ilmiyye 820; —ı nâs 697; —ı Rabb-i Kadîr 1420; —ı Samedânî 1420; —ı sugūr u tuhûm 96; —ları husûsu 798; —larına dikkat 1443

Hılâfet 116, 805,1278, 1290, 1293, 1297, 1311, 1334, 1356, 1408, 1422; bi'l— 1289; câh-ı 'azamet-penâh-ı — 851; câlis-i mu'allâ-evreng-i — 1333; câlis-i serîr-i — 198; câmi'-i sırr-ı — 1278; cânib-i — 62; emr-i — 668; erîke-i âsümân-menkabe-i — 1301; erîke-nişîn-i — 641; Evreng-ârây-ı — 120; Evreng-pîrây-ı — 503; gurre-i garrây-ı — 674; hal'-i hil'at-i — 806; hıla'-pûş-i — 1286; hil'at-i 'âlem-behây-ı — 624; hil'at-pûş-i — 541, 1286; kutb-ı dâ'ire-i — 660; libâs-ı 'abkarî-reng-i — 173; mazhar-ı — 1357; mazhar-ı nûr-i — 1286; merkez-i — 1282; mesned-i — 806; muktezây-ı hakk-ı — 503; muktezây-ı şân-ı — 1335; münâfî-i hakk-ı

— 806; mütesaddî-yi emr-i — 1399; pîrâye-i evreng-i — 1400; revnak-ırâz-ı mu'allâ-taht-ı — 1328; serîr-ârây-ı — 137, 508n, 1419; sezâvâr-ı serîr-i — 1295; taht-nişîn-i — 665; tebrîk-i serîr-i — 810; umûr-i — 1357; vedî'a-i — 541; âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı —bünyâdları olan havâkīn-i/selâtîn-i übbehet-âyîn/güzîn 1298; hânedân-ı —t-bünyân 1231; hânedân-ı —bünyân-ı 'Osmânî 23, 640; hânedân-ı — bünyân-ı selâtîn-i İslâmiyye-i 'Osmâniyye 1231; Şehinşâh-ı —destgâh 1499; zât-ı —eser 1285; dîhîm-i —'e ziyâ-güster 1302; —i hükmiyye 1408; —i kâmile-i hakīkıyye/hükmiyye 1410; erîke-pîrây-ı —i kübrâ 616, 1286; evreng-ârây-ı —i kübrâ 1230; evreng-pîrây-ı —i kübrâ 898; mesned-i müşeyyed-i —i kübrâ 1298; —i kübrâ 362; zât-ı pür-sü'ûd-i — iktirân 30; makarru'l—i'l-'aliyye 1398; —i ma'neviyye 1278; Saltanat'la —'in ictimâ'ı 1286; eslâf-ı hânedân-ı —i 'Osmâniyye 362; nâmûs-i —i seniyye 1036; —i sûriyye 1278; mütehammil-i —i Resûl-i Rabbânî 541; Makām-ı —i 'uzmâ 538; —ler 117; hakkıyyet-i hakīkat-ı —'leri 1285; makarr-ı —'leri olan [İstanbul'a] 1414; zemân-ı —leri 569; zât-ı — me'âb 335; taraf-ı —penâh 830; zât-ı —penâh 914; Dergâh-ı —penâhî 106; hulûs-ı kalb-i hazret-i —penâhî 1423; merkez-i itâ'at-i hazret-i —penâhî 1345; tîre-sâz-ı şafha-i hâtır-ı cenâb-ı —penâhî 1395; taraf-ı eşref-i hazret-i —penâhî 1363; taraf-ı hazret-i —penâhî 1408; —penâhî 1356; — revnakı gālib 1408; hutût-ı sü'âd-i tehazzûz-ı —simât 1481; sâye-i vâye-i rûz-efzûnları 1248

hınta 201, 992; behây-ı — 201; — tarlaları 992

hınzîr 294, 1059; reme-i — gibi 720, 727; — güt-dürmek 1403; —ı murdâr 1057

Hıristiyân; kîş-i —î 212

Hırka-i şerîf ziyâreti 952

hırs (حرس) gibi 1417

hırs 595, 1153, 1284, 1424; hazîne-i — 209; maraz-ı — 152; şiddet-i — 597; — u âz 374; — u tama' 83

Hırşova [=Orşova, Nemçe'de) 966n, 968, 1020; — mahallı 1019

Hırvât; —lar 1097; —lık re'âyâsı 174

hısn; —ı 'azîzü'l-menâl 167; nümûne-i —ı hasîn 149; —ı hasîn 141, 196, 378, 440, 486, 762, 815, 973, 1378; —ı hasîn timsâlinde 1222; —ı hasîn-i a'dâ 542; —ı hasîn-i devlet 967; —ı hasîn-i dîn 967; —ı hasîn-i hıfz-ı Melik-i Mu'în 1493; —ı hasîn-i mizâc-ı nâzik-terîn 354; —ı hasînü'l-bünyân 216; —ı ma'kūl-i hayât 1181; —ı savlet 141; —ı Vezâret 118

hışm 781; fart-ı — 1244; izhâr-ı — 706; izhâr-ı türş-rûyî-i — 1101; kârîz-i — 1109; kāzûra-i — 1487; keff-endâz-ı — 1474; pây-efrâz-ı — 1196; şerâre-feşân-ı — 1303; bâd-ı burût-i —ı âteş-nisâr 330; fart-ı —ından âteş-bâr 1076; tünd-bâd-ı —ı tehammül-fersâ 1198; tevsen-i — u severân 1202

Hıtâ; Hân-ı Milket-i — 1342

hıtâb 429, 476, 619, 832, 1110, 1205, 1270, 1290, 1338, 1355, 1422; fasl-ı — 1496; hulâsa-i — 656; kat'-ı — 804; kat'-ı rişte-i — 769; mahall-i — 1387; mazhar-ı teşrîf-i — 489, 499; mevki'-i — 194; sedd-i bâb-ı — 874; tevcîh-i — 388, 490; —en 423, 453, 456, 475, 564, 571, 612, 664, 712, 793, 805, 861, 899, 906, 912, 946, 967, 969, 1043, 1062, 1109, 1117, 1203, 1216, 1243, 1471, 1498, 1506; —ı celîl 1290; —ı mahsûs 1289; —ı müstetâb 572; —ı nâ-savâb 1355

Hıtâyî (ta'bîr olunan bir sınıf câriye) 1360

hıyâm 132, 1069, 1143, 1319; kat'-ı evtâd-ı — 221; madrab-ı — 1142; rabt-ı tınâb-ı — 192; rekz-i evtâd-i — 193; —ı asker 209; —ı dil-ârâmları 600; —ı mansûbeleri 1143; —ı müte'addide-i fahre 1352; envâ'-ı ezhâr-ı —ı râhat-bahşâ 1142; —ı sâ'ire mahalleri 537; —lar 588; sevâd-ı — makūlesi 611

hıyânet 72, 136, 196n, 203, 224, 241, 271, 300, 415, 416, 420, 438, 462, 499, 533, 658, 690, 773, 794, 914, 923, 1170, 1236, 1332, 1414, 1417, 1439, 1506; bed-asl— 78; çirk-âbe-i — 446; defter-i — 201; dest-dirâz-ı semt-i — 690; dîne — 914; ehl-i — 517; ibrâz-ı sûret-i — 209; irtikāy-ı lâzîme-i — 210; kemend-endâz-ı — 586; mecbûl-i — 810; meydân-ı — 1275; müntic-i —165; pâ-zede-i huyûl-i — 165; reh-i nâ-râst-ı — 179; mâye-i —disârları 174; resîde-i dest-i —elîf 447; vakf-ı — 517; —i 'adîde 467; —i derûn 195; —i Rûmî 386; vaz'-ı —kārîleri 496; cibillî —ler 385; —ler 96; dûdmân-ı —leri 1269; —medârî 89; kirdâr-ı —medârlar 429; düşmen-i —meşreb 454; vaz'-ı —nümâ 1453; mel'ûn-i —pîşe 1099; — şîvesi 770; — töhmetiyle dâğdâr 1059

Hızır (Hz.) gibi 313; rûz-i — 173, 683, 1137; rûz-i —ı bârizü'l-meyâmin 173

hibe 843, 996; —i 'ömr-i Âdem 843; —i 'ömr-i mü'eccele 892; a'mâr-ı mukadderenin —si 842

Hicâz 50, 51, 53, 87, 131, 542, 609, 616, 739, 759, 1285; âheng-i semt-i — 519; cânib-i — 41, 52, 56, 61, 72, 87, 97, 126, 131, 609, 892, 1031, 1369; hâk-i — 1033; hıtta-i hatîre-i — 1280; hıtta-i — 377; ihtilâl-i tarîk-ı — 128; kutr-i — 64, 129, 139, 140, 1310, 1369; kutr-i pâkîze-i — 742; müctâz-ı râh-ı — 45; neşr-i havâdis-i — 523; râh-ı — 127; reh-bend-i tarîk-ı — 1280; semt-i — 880; tarîk-ı — 1031; temyîz-i — 530; — cânibi 1234; 'azm-i —ı mağfiret-ihtivâ 822; şâh-râh-ı —ı mağfiret-iktirân 1036; —ı mağfiret-perdâz 52, 105, 1228; —'ın ihtilâli 33;

dâhil-i rekb-i —î 1034; umûr-i —iyye 63, 1036, 1369; — me'mûriyyeti 62, 1352; — Muhâfızı 613

hicret 212, 520, 1024; karyeye — 979; lüzûmî-i — 1016; ref'-i râyet-i — 960

hicrî; târîh-i — 964, 1090; sene-i —iyye 937, 983, 1006, 1021

Hidâye; Bânî-i Câmi'u'l— 1297

hidâyet 1339; istifâza-i nûr-i — 961; mazhar-ı nûr-i — 961; sâbûn-i — 53; sevk-ı râh-ı — 1481; sevk-ı sâ'ik-ı — 879; sûret-i — 50; —i 'âmme-i berâyâ 12; —i hazret-i Rabb 590; nûr-i — misâl 644; gürûh-i —nasîb 643; mazmûn-i — nümûn 540; tarîk-ı —refîk 21

Hidîv 1508; âfîtâb-ı 'âlem-tâb-ı teveccüh-i —âne 1230; cânıb-i —âne 1077; cülûs-i hümâyûn-i meyâmin-makrûn-i —âne 838; cülûs-i meserret-me'nûs-i —âne 1206; elkāb-ı şeref-nisâb-ı — âne 504; hedâyây-ı girân-behây-ı —âne 1158; mükâleme-i —âne 663; nâ'il-i 'atâyây-ı —âne 444; nâ'il-i 'atıyye 531, 1371; infi'âl-i-tab'-ı — i 'âlî-cenâb 599; himmet-i 'âlî-nehmet-i —âne 1334; sâbıka-i 'inâyât-ı bî-gâyât-ı —âne 803; yümn-i himmet-i —âne 363; sâye-i hemâ-pâye-i —î 1047; —i 'âdil 1277, 1297; mazhar-ı teşrîf-i hıtâb-ı —i 'âlî-cenâb 499; ma'lûm-i —i Cem-haşmet 488; mazhar-ı ihsân-ı bî-gerân-ı —i cihân 1457; hâk-i pây-i hazret-i —i cihân-güşâ 1482; —i dakîka-dân 1475; himmet-i vâlâ-nehmet-i —i Dârâ-gulâm 457; taleb-kâr-ı rızây-ı —i Dârâ-'unvân 554; hâk-i tâb-nâk-i hazret-i —i deryâ-nevâl 1481; Hâzım-i —i devrân 516; —i devrân hazretleri 1076; îrâde-i —i ercümend 359; —i esbak 1434; —i eşbak vak'ası 1311; —i Felâtûn-şu'ûr 241; ikmâl-i hıdmet-i —i felek-cenâb 1423; dergâh-ı —i felek-mikdâr 497; —i Ferîdûn-ferr 1356; tasdîk-kün-i nutk-ı —i Ferîdûn-haşmet 571; hulâsa-i merâm-ı hazret-i —i Ferîdûn-ihtişâm 1328; kuvvet-i baht-ı —i gerdûn-cenâb 1441; Dâver-i devrân-ı —i hande-rû 1449; emr-i hazret-i —i İskender-cenâb 1207; dâhil-i memâlik-i —i kişver-güşâ 522; —i merhamet-güster 1335; tahsîl-i müsâ'ade-i —i muhalledü'l-ikbâl 339; vâsıl-ı sâmi'a-i —i pâkîze-sıfât 1095; —i pâkîze-sıfât 959; devr-i —i sâbık 1400; Vâlide-i —i sâbık 1305; —i sâbık 1297, 1305, 1413, 1430; —i sâbık cülûsu 1366; —i sâbık hazretleri 1327; cülûs-i —i sâbık hengâmı 1425; —i sâbık müte'allikātı 1337; —i sâbık-ı merhûm 1403; manzûr-i nazar-ı iltifât-ı —i sâfî-nihâd 1078; —i ser-firâz 1191; —i vâcibü'l-imtisâl 1436; 'arz-ı dergâh-ı —i zafer-mev'ûd 1501; 'atâyây-ı seniyye-i —i zemân 1323; —i zemân 1076; —i zemân hazretleri 1507

Hidrografya (su harîtası) 1001

hikâye/hikâyât 530n, 637, 745, 888, 946, 1043, 1045, 1049, 1060, 1076, 1190, 1340, 1386, 1402, 1426; bi-tarîkı'l— 768; makāma münâsib — 626; şifâhen — 1364; — eylemek 663; —i garîbe 18; —i kühen 22; —i pür-hısas 14; —i râyika-i şâyıka 12; —i sâbıkān-ı zemân 13; lücce-i —t 1427; —t 43, 54, 440, 1240, 1308, 1374, 1402; cakcaka ve taktaka ile mücâhereten hikâyet 1381; —tler 1314

hikmet 15, 25, 40, 160, 161, 881, 986, 995, 1024, 1191, 1286, 1416, 1496; ber-muktezây-ı — 1458; erbâb-ı — 331; 'ilm-i — 555; kā'ide-i — 357; kānûn-i — 171; mîzân-ı — 343, 908; muvâfık-ı emr-i — 1160; muvâfık-ı — 136, 656; muvâfık-ı kā'ide-i — 375; münâfî-i de'b-i — 756; sekre-i — 672; süver-i — 20; usûl-i — 571; vaz'-ı — 185; kā'ide-i —e muvâfık 1476; mukābele-i —eseri 486; usûl-i —i 'ameliyye 104; —i bâliga 671; bi—i Bârî 431; —i dâhire 1294; —i ezeliyye-i Sübhânî 1150; bermuktezây-ı —i hafiyye 1294; —i Hakk 191, 1459; bi—i hazret-i Mücri'r-riyâh 1446; bi—illâ Te'âlâ 153, 587, 647, 674, 777, 995, 1054, 1093, 1142, 1322; —i İlâhî 1162; bi—illâhi Te'âlâ 214; li—in 942, 960, 967; —i rahmet-şi'ârı 942; yaratmasında niçe —ler 1498; mazmûn-ı —makrûn 642; — makūlesi 744; — ta'lîmiyçün 973

hil'at/hıla 206, 334n, 848, 913, 967, 1320; iksây-ı — 384, 913; iktisây-ı — 181, 1137, 1150. 1371; ilbâs-ı — 195, 391, 538, 905, 959, 1032, 1370, 1441; şemselü al kaput — 234; — ber-dûş-i i'tibâr 247; —i 'âlem-behây-ı Hılâfet 624; —i behiyye 185, 1060; —i beyzây-ı Fetvâ 887; —i câh 841; —i devlet 65; —i diğer 1077; —i fâhire 68, 105, 325, 632, 1335; —ı fâhire iksâ 839; —ı fâhire-i Mülûkâne 914, 923; hil'at-i fâhire-i — 1434; —i fâhire-i Vezâret 390; —i girân-kıymet-i saltanat 32; hil'at-i girân-kıymet-i — 1479; —i hâss-ı Mülûkâne 923; —i hâssa-i Mülûkâne 914; zînet-pûş-i —i iftihâr 600; —i iltifât 213; —i iltifât-ı Şâhâne 1030; zînet-pûş-i —i 'izz 600; —i Kā'im-makāmî 536; — ilbâsları 162; —i menâsıb 181; —i mugarrak ve müsebbag 628; —i mûrisü'l-behce 104; —i nâmûs ü 'âr 164; —i nizâmları 236; —i semmûr 60; —i Sultânî 102; —i Şâhî 760; —i tahsîn 291, 1009; zînet-yâb-ı —i tavîlü'z-zeyl-i Kā'im-makāmî 1265; —i vak'a-nüvîsî 25; —i Vezâret 57; —i 'umûmiyye-i rusûmiyye 120; —i zer-dûz-i Saltanat 51; —ler 184, 837; —leri ilbâs 1320; — merâsimi 855; —pûş 232; —pûş-i Hılâfet 541, 1286; —pûş-i i'zâz 883; —pûş-i tekrîm 883

hîle 102, 438, 620, 844, 990, 1016, 1339; 'akl-ı pür— 1510; eczây-ı — 445; enbân-ı — 100; fenn-i — 371; mahalle-i belât-ı — 862; ma'nevî —

1016; meslek-i — 205; fenn-i —nin İbn Sînâ'sı 1421; san'at-ı —de başka çıkmış 875; —kâr 471; —ten 1091; — tarîkası 471; — vü fîrîb 167; yek-rân-ı —ye süvâr 964; — yolundan ıtmâ' 601

Hilmî İbrâhîm Paşa; bk. İbrâhîm Hilmî Ağa/Paşa (Yeniçeri Ağası, Vezîr, Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem, Selânik, Eyâlet-i Bosna ma'a-Livâ'-i Hersek Vâlîsi)

hilye; —i behcet 874; —i celîleleri 1226; —i cemâl 874; —i fazl 152; —i isâbet 757; —i meziyyet 152; —i nezâhet 152; —i sadâkat 1164; —i takvâ 152

himâye 18, 32, 41, 58, 65, 80, 254, 262, 345, 890, 972, 1089, 1096, 1191, 1269, 1492; 'alâyim-i — 1089; dâhil-i dâ'ire-i — 262; dâ'ire-keş-i — 1247; taht-ı — 350; taraf-ı devâ'î-i — 1414; zîr-i — 58; zîr-i sâye-i — 256; zîr-i —i Devlet-i 'aliyye 1108; —i Mülûkâne 211; —i ra'iyyet 65; —i re'âyâ 1089; —ler 352; himây-ı livây-ı —t 1158; istid'ây-ı hüsn-i —t 951; neşr-i cenâ-ı —t 260; neşr-i ecniha-i —t 1192; sâye-i —t 622, 1485; taraf-gîr-i —t 320; tevdî'-i 'uhde-i —t 810; —t 41, 352, 463, 620, 798, 818, 1063, 1087, 1257, 1332, 1454, 1506; —t behânesi 620; zîr-i —tine iltîcâ 820; —t-i cesâs-i rezm 18; sâye-i —t-i seniyyesi 300; —tkârî-i devlet da'vâsı 1273; zîr-i râyet-i —tleri 1160; sâye-i —t-vâye-i Mülûkâne 1485

himmet 53, 82, 103, 132, 240, 267n, 280, 420, 511, 534, 543, 803, 969, 1025, 1048, 1160, 1171, 1173, 1188, 1392, 1418, 1448, 1467, 1488, 1496, 1502; âstîn-çîn-i — 1241; baş-ı cenâb-ı — 300; berçide-i dâmen-i — 947; beşere-i — 1495; bezl-i — 792, 1238; bezl-i nakdîne-i — 827; çevgân-ı — 963; derpîş-i — 1488; der-'uhde-i zimmet-i — 304; dest-yârî-i — 826, 900, 1080, 1371, 1426, 1472; dest-yârî-i mi'mâr-ı — 246; gars-i yemîn-i — 339, 1369, 1386; hasr-ı cümle-i tâmme-i — 648; havâle-i donanma-yı — 258; havâle-i nazar-ı — 236; ibrâz-ı cevher-i — 1440; kâr-bend-i şemşîr-i — 299; kusûr-i — 240, 689; lücce-i — 693; matmah-ı nazar-ı — 1494; nâ'il-i nevâle-i — 1392; nesak-pezîr-i dest-i — 303; rakabe-i — 1358; ednâ —e mevkūf 1067; erbâb-ı — 73; perverde-i dest-i — 700; sarf-ı hazâ'in-i — 224; sarf-ı hazîne-i — 1160; sarf-ı — 1089, 1118; sarf-ı nefes-i — 1164; şedd-i nitâk-ı — 122, 1310; teşmîr-i sâ'id-i — 547; 'uhde-i — 629; 'ulüvv-i — 118, 318, 1221, 1328 1502; vâcibe-i zimmet-i — 541; kūşe-gîr-i gûş-i —dâd 477; —dîdesi 1480, 1496; — hukūku 1046; şâhbâz-ı —i 1211; zûr-bâzûy-i —i 1021; —i 'âlî-nehmet-i Hidîvâne 1334; —i 'aliyyeleri 1228;—i bî-hemâl 688; bezl-i —i bî-hemtâ 1221; çîre-destî-i —i bî-hemtâ 689; —i bî-hemtâları 1304; bezl-i hazîne-i —i bî-şumâr 1280; sarf-ı hazîne-i —i bî-ta'dâd 1223; —i ebnây-ı zemân gibi 645; —i erkân 1505; —i İmperatorî 264; —i Kā'im-makāmî 1080; dest-yârî-i —i kârgüzârîsi 603; —i kişver-gîrleri 640; —i kûh-endâz 1223; —i kûh-endâz-ı Mülûkâne 225; —i kûh-endâz-ı Pâdişâh-ı kişver-güşâ 685; —i küllî 557; dest-yârî-i —i mûmâ ileyh 1031; —i mûmâ ileyh 1313; dest-yârî-i —i Mülûkâne 236; dest-yârî-i —i müşârun ileyh 1456; meş'al-i —i müşârun ileyh 520; dest-yârî-i —i Müşîrâne 118; dest-yârî-i —i müşîrîleri 915; dâmen-i —ine âvîzân 879; —ine mazhar 1477; dûş-i —ine tahmîl 784; —i ricâl 1505; —i seniyye 609, 1290; —i Şâhâne 245, 489; dest-yârî-i —i Şâh-ı cihân 111; —i vâlâ-nehmet-i Hidîv-i Dârâ-gulâm 457; —i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne 1206; —i vâlâ-nehmet-i Pâdişâh-ı zafer-mev'ûd 180; —i vâlâ-nehmet-i Şehinşâh-ı Mahmûdî-sîret 56; erkân-ı —kârân 1507; —ler 1049, 1228, 1326, 1327, 1409; cenâh-ı —leri 1467; cüll-i —leri 116, 653; dest-kârî-i —leri 171; dest-yârî-i —leri 900, 1072, 1351; fiyâza-i —leri 519; lâzime-i zimmet-i —leri 567; matmah-ı enzâr-ı —leri 713; iksîr-nazar-ı —lerini cüyende 893; —leri zimmetlerine mevkūf/munhasır 751

Himmet-zâde Hankâhı (mahmiye-i İstanbul'da Deniz Abdâl Mahallesi kurbünde) 145

Himmet-zâde Tekyesi (Kadı Karyesi'nde) 143

Hind; âmed-şud-ı tarîk-ı — 250; hükemây-ı — 941; — Elçisi 663, 1370; boğca boğca —î gûnâ-gûn zerhaft ve mezerkeş kumaşlar 865; — İli 1038; bendir-i —istân 727; —istân 381, 727; — istân'a dehlîz mesâbesinde 720, 727; —î tâ'ifeleri 817; —kârî dolablar 978; — Pâdişâhı 663; —û makūlesi 762; — Ülkesi 496

Hindî Molla merhûmun mektûbcusu 1503

hinto 366, 971, 977, 1027n; altışar bârgîrli —lar 366; murassa' —lar 327; —lar 1025; —lara süvâr 985, 1025; kendi —muza 1026; — mübâya'ası 969; —süvâr-i isti'câl 549; — ta'mîri 982

hirâset 995, 1387; cihet-i — 460; kā'ide-i — 103; mevkūf-i merkez-i — 1397; mübtelây-ı teblerze-i — 429; pâ-bercây-ı makām-ı — 459; serpençe-i — 1271; —i nâs 697; —leri husûsu 798; —lerine dikkat 1443

hirfet/hiref 1039; 'âmme-i ehl-i — 137; ber-kā'ide-i mu'âmelât-ı ehl-i — 909; erbâb-ı — 114, 755; —i fend/hiyel 1349

hisâr 41, 91, 321, 1274; âlet-i — 680; dâ'iren-mâdâr — 1500; derûn-i — 42; metînce bir — 973; —ı metîn 141, 973; —ı Semendire 167

hisbe; ber-vech-i — 572

hisse 485, 532, 558, 1477; nısf — 758, 759; —dâr 396, 758; —dâr-ı feyz 1306; —dâr-ı idrâr 1306;

medâr-ı —gîrî 354; meydân-ı —gîrî 268; —i ehl-i İslâm 601; — ifrâzı 405; —i gā'ibe 145, 539; —i mukadderesi 1159; —i nifâk 1078; —i tekâlîfî i'tâ 347; vasf-ı merkūmdan — mend 1409; —mend 871, 983; —mend-i feyz 1289; —mend-i 'ibret-i külliyye 268; —mend-i ihsân 1289

hîşâvend 323; —î 1037

hîtân 1146, 1200

hiyel 161; ahker-i mestûr-i — 420; ebu'l-cânn-ı — 1315; eltaf-ı letâyifü'l— 1423; enbân-ı — 774; esâtize-i debistân-ı — 1324; —âmîz ifâdât-ı kâfirânesi 291; —i Efrenciyye 567n, 577; —i harbiyye 134, 164, 196, 989, 1009; —i şeytâniyye 92

hora; — geçürdüğü 957; — raksları 329

Horasân 630, 633; Vâlî-i — 633

*horasân*dan masnû' 970, 973

Horgas [=Horgoš] postası 971

Horin Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

horoz; beyza-i —âsâ 861; —i mağlūb gibi 343, 1416; yılık — gibi 709

horyâd/hoyrâd; — behâdırlık 214; —lık 1466; —lıkdan türemiş 1355; — takımları 1405

hoş-âmed; icrây-ı merâsim-i — 603, 916, 980, 983; —i fikarât 1355; —i kelimât-ı dil-âvîz 693; —î mukaddimesi 1023; —î sûretinde 1442

Hotin 211, 426, 428, 432, 435, 439; Livâ'-i — 379; — âteşiyle 443; — ehâlîsi 428, 432, 436, 445; — hâdiseleri 448; — havâdisi 432; — havâlîleri 434; — Kal'ası 422, 424, 445, 462, 480, 568n, 578, 580, 587; — Kal'ası'nın dizdârânı 422; — Kal'ası'nın muhâfızı 422; — mâl-dârlarından bir kimse 427; — Muhâfızı 379, 422, 424, 433, 453; — Muhâfızlığı 390, 408; — Sancağı 112; — serhadleri 703; — sükkânı 424; — Vâlîsi 448

hotoz (ta'bîr olunan kisvet-i ser-i nisvâna mahsûs) 865

Hoy Müftîsi 1040

hubûbât 208; ecnâs-ı — 1002; — Defterdârı 602; — Nâzırı 75, 121, 153, 249, 692; — Nezâreti 153, 154, 384, 856

Hubûr [=Hamur] Sancağı 186

huccâc 71, 98, 126, 131, 377, 608, 609, 612, 822, 1031; âfâkī — 612; a'yân-ı — 1033; emr-i — 128; emvâl-i — 100; kāfile-i — 71, 131, 377; kat'-ı tarîk-ı — 1239; mesâlih-i — 127; muhayyem-i — 1033; müte'ayyinân-ı — 128; tahlîs-ı — 72; tavâf-gâh-ı zümre-i — 616; — alayı 822; — hıdmeti 377, 1352; —ı îsâl emrine me'mûr 377; —ı İslâm 1031; rekb-i —ı kirâm 1033; —ı kirâm 41, 49, 71, 128, 610, 1033; gāret-i/nehb-i huccâc-ı Müslimîn 128; —ı Müslimîn 49, 62, 1033, 1036, 1281; —ı sâ'ire 1035

Hudâ (Hz.) 462, 581n, 896, 1302, 1358, 1464; 'avn-i hazret-i — 1329; 'avn-i — 504, 1067; berdâşte-i bârgâh-ı cenâb-ı — 972; cümle-i fermûde-i — 539; dergâh-ı hazret-i — 1309; hamd-i — 1253; havf-ı — 40, 137, 1275, 1362; irâde-i hikmet-ifâde-i cenâb-ı — 202; kahr-ı — 78; mahfûz-i mahfaza-i hazret-i — 1202; muhâlif-i rızây-ı hazret-i — 890; mûsıla-i sermenzil-i rızây-ı hazret-i — 1285; nefs-i zûd-resi merdân-ı — 310; nûr-i — 1297; reh-nümâyî-i 'avn-i hazret-i — 614; reh-nümâyi-i tevfîk-ı hazret-i — 614; sâye-i — 1297; tevfîk-ı — 504, 1449; tevhîd-i hazret-i — 1285; zümre-i ehib-bây-ı — 640; 'avn-i —dâd 363; bâd-ı şevk-ı —dâd 458; isti'dâd-ı —dâd 1488; kābiliyyet-i —dâd 181; liyâkat-ı —dâd 120; reşâd-ı —dâd 517; tevfîk-ı —dâd 363; —dâd 1073; —dâdları olmak 504; inkâr-ı tarîka-i evliyây-ı — mâddesi 1073; bir alay — nâ-teres 1036, 1219; — nâ-teres 627, 757; — nâ-teres haşerât-ı bî-emân/bî-rahm 512; — ne-dânlar 726; — ne-kerde 484, 502, 507n, 1201, 1306, 1357, 1374, 1440, 1454; hıyâr-ı hayl-i —perestân 672; mazhar-ı kurb-i —ygân 1031; —y-ı bîçûn (Nâsır-ı Dîn-i Muhammedî ve Mu'în-i Ümmet-i Ahmedî) dergâhı 454; mahz-ı tevfîk-ı —y-ı bî-reyb 458; —y-ı müte'âl 896, 1239; bk. ayrıca Allah (Hz.)

hud'a 91, 416, 552, 595, 1149, 1472; âverde-i dest-i — 440; enbân-ı — 100; envâ'-ı — 772; hasek-i mensûc-ı — 420; i'mâl-i cüyûş-i — 439; durûğ-i —âmîz 390; fenn-i —nın İbn Sînâ'sı 1421; —i hâvika-i hal'-i Hudâvend-i esbak 1315; —kâr 1463; nakş-ı —kârî 1164; —larına vâkıf 553; — vü ihtiyâl 169

Hudâvend; huzûr-i — 119; râhat-ı — 119; —i 'âlî-mikdâr 1420; emr-i —i 'âlî-neseb 485; Mâlikü'l-mülk olan —i bî-hemtâ 962; ma'lûm-i —i dâd-güster 494; hal'-ı —i esbak 1188, 1313, 1315; hal'-ı —i esbak 'akībi 1305; vak'a-i hal'-i —i esbak 1477; —i esbak 1296, 1305, 1314, 1326, 1327, 1344, 1365, 1423, 1466, 1467; —i esbak hazretlerinin inhılâ'ı 1462; —i esbak u sâbık hazerâtı 1295; —igâr 884; irâde-i 'aliyye-i —i esbak 1365; —igâr-ı lâhık 1174; —igâr-ı müşârun ileyh 624; evâhır-ı 'ahd-i —igâr-ı sâbık 1046; hal'-ı —igâr-ı sâbık 1187; —igâr-ı sâbık 831, 840, 862, 873, 874, 877, 883, 913, 946, 962, 1040, 1048, 1080, 1125, 1131, 1134, 1147, 1152, 1160, 1174, 1175, 1210, 1229; —igâr-ı sâbık bendegânından 841; —igâr-ı sâbık müntemiyânı 915, 1122; —igâr-ı şehîd 230; —i hikmet-âyîn 1434; hâk-i tâbnâk-i hazret-i —i hılâfet-mevsûm 1457; meded-kârî-i —i kadîr 319; —i kerîm ü kâmil 1297; —i mahlū' 1161; —i Mahmûdü'l-ism 1301; dest-yârî-i mi'mâr-ı fazl-ı —i müte'âl 121; cülûs-i —i sâbık 1194, 1323; nazar-ı —i

sâbık 1159; —i sâbık 1055, 1057, 1059, 1078, 1131, 1160, 1191, 1198, 1200, 1311, 1313, 1318, 1323, 1338; —i sâbıkın Kahveci-başısı 1313; —i sütûde-evsâf 1356; —i şefekat-perver 1335; matbû'-i —i rûy-i zemîn 489

huddâm 49, 111, 144, 147, 321, 540, 1068, 1316, 1355; dehr-âzmâ 'ukalây-ı — 1122; —-ı 'atebe-i Fetvâ-penâhî 1484; —i câmi' 1062; —ı Der-i devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 375; —ı Der-i devlet-karâr 1493; —ı dergâh-ı hazret-i Pâdişâhî gürûhu 725; —ı dergâh-ı sipihr-ihtişâm 1425; —ı diyânet-perver 1076; —ı Harem 610; —ı Harem-seray-ı hümâyûn 749; —ı harem-seray-ı selâtîn-i 'izâm 748; —ı hâslarından 1203; —ı helâk 817; —ı mevt 817; —ı Saltanat 185, 725; —ı Saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmları 1431; —ı Tersâne 1485

hudûd 95, 184, 212, 219, 296, 302, 304n,, 991, 1346; derûn-i — 365; evvelki hudûd 937; hem— 963; kat'-ı — 211, 215, 218, 569n; mahâll-i — 1332; ma'lûmü'l— 998; re's-i — 182, 372, 405, 562, 1022, 1112, 1147; — başı 665; — başları 404; — dâhilinde 1091; —i bahriyyeleri 263; —i Bosna 296; —i Devlet-i 'aliyye 96, 279; —i Devlet-i 'aliyye kurbü 279; —i Hâkāniyye 296; —i İslâmiyye 470, 551, 586, 964; —i kadîme 568n, 569n, 579, 580, 991, 1084; —i ma'hûdeleri 263; —i memâlik 1047, 1492; —i Memâlik-i mahrûse 294; —i münkerât 19; —i Yemen 51; —kat'ı 581; eski —lar 1102; hem—lar 263; re's-i —lar 771, 1492; —lar 421, 568n; — merzubânları 105

huffâz 512; 'andelîb-âsâ niçe —ı dil-keş-edâ 466

hukūk 818, 828; bi-hasebi'l— 1307; erbâb-ı — 1090; kıdem-i — 471; zîr-i — 427; —a müte'allık mutâlebe 653; —ı efrâd-ı beşere ri'âyet 938; —ı hâlisa 1419; —ı irsiyye 263; serd-i mecârî-i —ı kadîme 1127; —ı kadîme 1350; —ı kaviyye 804; —ı mülkiyye 620; —ı ni'met-i devlet 1282; —ı sâbıkaya mürâ'î 517; —umuz kadîm 1420

hulefâ/hulefâ' 464, 465, 1290; zâyiçe-i — 674; — i 'Abbâsiyye 20, 48, 900, 1024; —i İslâmiyye 1289; —i Mektûbî 135; imâme-i sübha-i —y-ı müsterşidîn 339; —y-ı Emeviyye 900

Hulefâ'-i Râşidîn 54, 674, 1298, 1409; halef-i sıdk-ı — 1287

Hulûlî 752

hulûs 299, 341, 1433, 1450, 1452; 'akd-i — 985; fart-ı — 1086; iddi'ây-ı — 959, 1468; nûr-i — 516; —ı bâl 504; —ı hamiyyet 463; —ı kalb 463, 1423; —ı kalb-i hazret-i Hılâfet-penâhî 1423; —ı niyyet 370, 1296; —ı samîmî 1338; —ı serhoşâne 749; — merâsimi 1451

Hulûsî Ahmed Ağa (Sadrıa'zam hazretlerinin sâbıkā Hazînedârı, Dergâh-ı 'âlî kapucubaşılarından, Sipâh Ağalığı) 77, 1430

Hulûsî Efendi; bk. 'Ömer Hulûsî Efendi (Samânîzâde, Anadolu Kadı'askeri, Şeyhulislâm)

hulviyyât 1446

hûlyâ; hatîre-i — 1456; hulâsa-i — 733; nuhbe-i — 599; sâha-i fesîha-i — 1504; sâha-i — 1432; şûrbây-ı — 440; 'arsa-i — gibi be-gāyet evsa' 1467; — makūlesi 217; —y-ı câh 1054; —y-ı celâdet 1054; —y-ı Sadr 1473

humâr 310, 754, 768; def'-i — 979; ser-dâde-i — 876; —ı bâde-i ihtilâl 1016; —ı dimâğ-ı âzârı 1217; —ı mağlûbiyyet 206; —sızca 1478

humbara 67, 91, 179, 180, 245, 477, 601, 705, 1011, 1416, 1500; Piyâde —cı 245; Süvârî —cı 245; —cı 248, 486; —cı-başı 244, 248, 1416; —cı-başılık 1430; —cı Halîfesi 248; —cı Kethudâsı 248; —cı Kışlası 1221; —cı Kitâbeti 1461; —cılar 245, 1222; —cılar kışlası 692; — cılık fenni 244; —cı Ocağı 244, 588, 678, 848, 879, 914, 1144; —cı Ocağı neferâtı 457; — cıyân 688; —cıyân Ocağı 924; Ser—cıyân Vekâleti 879, 924; — güllesi 668; —hâne 246; —hâne-i 'âmire 1222; —hâne-i 'âmire Nâzırı 340; —hâne Nâzırı 465, 1222; —lar 245, 483, 1066; —ların ta'biye 1012; —larını terk 1067; gedikleri —lar ile imlâ/temkîn 483; — makūlesi 307; — neferâtı 245; — takımı 245

hummâ; sürh-bâd-ı — 142; istîlây-ı —y-ı muhrika-i gam-ı cân-hırâş 1316;

hûn; âgūşte-i — 310, 807, 1200; ırâka-i — 1318; sefk-i — 1324; üftâde-i hâk-i —âlûd 1267; — behâsına imkân 1232; — behâsına kân 1232; — fesâ'-âsâ 420; —girifte 102; havene-i — giriftelér 80, 850; düşmen-i —hâr 492; düzd-i —har 78; 'adû-yi —hârlar 321; —-i âl-gûn-i küffâr 493; —-i fâsid gibi 'ırkına hulûl 884; —-i mahkūnu 932; —ları Ceyhûn gibi 824; —pâlâ 493; —rîz 38, 1077; hamîr-i —rîzî 312; hengâm-ı —rîzî 1392

Hunkâr İskelesi 1215

Hûra (ta'bîr olunan nûr-i ma'nevî-i Rabbânî) 360

hurâfât 1425; —ı hased-kîşân 116; serd-i serdî-i —ı huşûnet-şi'âr 1097

hurde; —bâf 1078; —bîn 786, 1480; —bînân 292, 381, 1219, 1378; —bînân-ı hakāyıkāşinâyân 315; —bînler 471; —dân 875, 1129, 1435; —dânî ma'rekesinde çerkacı 1363; — endâm 48; —furûş 1252; — hurde tekneler inşâ 547; —i lehce-i kavm-i mesfûr 135; —kârî-i sanâyi'-i mütenevvi'a 160; —şinâs 744, 1473; —şinâsân 1220, 1224; —şinâsân-ı Bektâşiyye'nin i'tikādları 1371; —ye âgâh 1316; — ye vukūf 1387

hurmâ 132; bir avuc — 132; sepet — 132; tâze — 132

hurrâs 662; vaz'-ı — 798

hûrşîd 1510; eşi"a-i —-i 'adl 852; eşi"a-i —-i dâd 852

Hûrşîd Ahmed Paşa (Niş muhâfazası şartıyla Mora Eyâleti, Vidin Muhâfazası, Niğbolu Sancağı'na ilhâkan, Rumeli Eyaleti, Vezîr, Sofya Ser'askerliği, Sırplu Ser'askeri, Tırhala Sancağı, Karlı-ili ve Eğriboz) 130, 172, 472, 600, 616, 871, 1066n, 1428, 1494, 1502; — Kethudâsı 460; — Silahdârı 1429

Hûrşîd Ahmed Paşa (Vezîr, Mısır Vâlîsi, İskenderiyye Muhâfızı) 32, 34, 63, 81, 97, 130, 172

Hûrşîd Efendi (Baş-muhâsebeci) 1430

hurûc 333, 476, 1240, 1398; i'lây-ı livây-ı — 583; sâhib-i — 558; — 'ale's-Sultân 319, 1399; — 'ale's-Sultân gulgulesi 782; sâhib-i —i mev'ûd 479; sâhib-i —lar tevârihini mütâla'a 1009; sâhib-i —luk dâ'iyesi 43; — saydındalar 1078

Hurûfiyye'den bir harîf-i mahzûl 901

husamâ 566n, 731, 1008, 1020; akviyây-ı — 250; def'-i hecme-i — 257; dest-i — 1388

husrân 46, 62, 138, 506n, 1029, 1279; giriftâr-ı — 614; hevây-ı — 1070; müntic-i — 601; şerâre-feşân-ı — 850; şerâre-pâş-ı — 1280; ıcâb-ı —i 1328

Husrev; 'avâtıf-ı 'aliyye-i —âne 1052; 'azm ü cezm-i taviyyet-i —âne 1280; 'azm-i —âne 306; cevâb-nâme-i —âne 105; cülûs-i mübârek-i nüfûs-i hazret-i —âne 1306; debdebe-i —âne 698; de'b-i —âne 173; emr-i —âne 849; emr-i vâcibü'l-imtisâl-i —âne 1110; fermân-ı —âne 849; hâk-i pây-i —âne 1403; hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i —âne 1435; hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i —âne 1178; huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i —âne 588; hüsn-i teveccüh-i —âne 185; 'inâyet-i 'aliyye-i —âne 841; irâde-i hayriyyet-ifâde-i —âne 240; irâde-i vâcibü'l-imtisâl-i —âne 1110; irâde-i zihn-i dakîka-dân-ı —âne 689; kalb-i —âne 122; matlûb-i —âne 141; nâtıka-ı sâdıka-i —âne 1048; pây-bûsî-i —âne 669; rızây-ı yümn-irtizây-ı —âne 444; ri'âyet-i —âne 1402; ruhsat-nâme-i —âne 1085, 1086, 1376; sâye-i hemâ-pâye-i —âne 120; sâye-i hemâ-vâye-i —âne 363; sebât-ı —âne 306; sugûr-i —âne 435; şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i —âne 1205; teveccühât-ı seniyye-i —âne 114; tîşe-i himmet-i —âne 616; —âne 60; —ân-ı hûşmend 17; âlây-ı telattufât şeref-efzâyiş-i —ânî 950; hâtır-ı fâhır-i —ânî 1230; muktezây-ı şîme-i kerîme-i kadr-dânî-i —ânî 1230; niyâz-mend-i 'âtıfet-i —ânî 44; sâye-sây-ı 'izz-i su'ûd-i —ânî 1301; telattufât-ı seniyye-i —ânî 109; vücûd-i cihân-sûd-i —ânî 30, 1301; —i [A]risto-tedbîr 111; muvâfık-ı nzây-ı —i Dârâ-serîr 1049; —i deryâ-himmet 185; —i hûrşîd-tal'at 1297

Husrev Mehmed Paşa bk. Mehmed Husrev Paşa (Mısır'dan ma'zûl Hanya Vâlîsi, Vezîr)

husûf 71, 168; perde-i — 134; vukū'-i — 71; —i küllî 134

husûmet 252, 256, 258, 505n, 559, 924, 936, 1014, 1015, 1375, 1439; ahker-i — 699; der-kemîn-i — 658; dervâze-i — 164; i'lân-ı — 455; iştidâd-ı — 1083; izhâr-ı — 495, 1433; küdûret-i — 1399; mûcib-i — 1433; mûcib-i insilâl-i seyf-i — 584; mübâşir-i — 258, 1264; mü'eddî-i — 1340; nâ'ire-i — 1492; ref'-i livây-ı — 191; sedd-i râh-ı — 108; sell-i seyf-i — 215; sînesinde — 1039; teşdîd-i — 1451; —i bûm-âsâ 1394; harrâka-i — icrâsı 422; —i gurâb-âsâ 1394; —i habîsâne 1417; derîçe-i —i sedd 497; —ler 821; lücce-i —leri 773; mâdde-i —leri 413

Hûşeng 9; devr-i — 1153; —'den berü 862; Hâkân-ı —hûş 1297; devr-i —i saltanat-âheng 23; — Şâh-ı pür-hûş u nebâhet (selâtîn-i pîş-dâdyâna imâme-i sübha-i Saltanat) 641

Hût; mânend-i — 860; — gibi 885

hutbe 610, 821, 852, 1036, 1400, 1455; ihtisâr-ı — 312; tecdîd-i — 1337; minber-i şâdmânîde — hân 130; — istimâ'ı 320, 664, 1244; —i mahsûsaları 610; —i sâniye 320, 1244; — kırâ'ati 610; —ler 1032, 1245; —ler okunup 852

hutût; envâ'-ı — 1073; —ı hümâyûn 924, 1031; —ı iltifât-ı Şâhâne 1158; —ı müte'addide 710; —ı nüvâziş-i Şâhâne 1158; —ı sü'âd-i tehazzûz-ı Hilâfet-simât 1481

huzûr 91, 115, 338, 586, 635, 890, 895, 1035, 1042, 1169, 1288, 1396, 1448, 1462, 1482, 1498; âsûde-i hâb-ı — 801; bî-gâne-i — 859; bî— 232, 688, 1113; esâmî-i — 452; hâme-cünbân-ı safha-i — 533; kahkaha-zen-i — 525; mazhar-ı — 705; mehcûr-i — 1398; me'mûr-i — 1335; mest-i bî-pervâ — 716; minassa-zîb-i — 1005; murabba'-nişîn-i — 950; mütevaggil-i — 543; nâ'il-i — 459; sâz ü selb-i — 1167; tâlân-kerde-i — 313; terk-i — 485; tesliyet-i — 927; visâde-güzîn-i — 1425; vicdân-ı — 1414; —dan ittikā 1383; —dan mehcûr 764; —dan mücânebet 1383; —i 'âlîleri 556, 664, 1198; —i Âsafî 454, 575; meşhûn-i —i bî-ta'dâd 872; —i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i Pâdişâh-ı 'âlî-menzilet 793; —i fâ'izu'n-nûr-i Husrevâne 588; —i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne 950, 1040; —i fâ'izü'n-nûr-i Şehriyârî 952; —i hazarî 647; —i hazar ile âsûde-dimâğ 625; —i hazret-i Cihân-bânî 1172; —i hazret-i Şehriyârî 886; —i Hudâvend 119; —i hümâyûn 490, 828, 878, 887, 1164, 1187, 1191, 1250; —i hümâyûnları 821; —i İmâm 889; —i Kā'im-makāmî 1096, 1097, 1441; —i lâmi'u'n-nûr-i Şehriyârî 358; —i me'âlî-mahsûr-i Mülûkâne 120; —i mehâbet-mevfûr-i Mülûkâne 1270; —i mevâhib-mahsûr-i Mülûkâne 105; —i Mülûkâne 458; —i müntakım-i Kahhâr 1270; —i Pâdişâh-ı felek-rif'at 1150; —i Pâdişâh-ı Sikender-serîr 952; —i Pâdişâh-ı sipihr-irtifâ' 185; —i

Pâdişâhî 803; —i pür-nûrları 1197; —i Sadâret-medâr 95; —i Sadr-ı 'âlî 181; —i sadr-ı güzîn 178; —i Sadr-ı mutâ' 1320; —i Sadrıa'zamî 1326; —i Sadru's-sudûr 60; —i sâmîleri 808; —i Serdâr-ı ekremî 1141; —i Su'ûd-i tebeh-kâr 1033; —i Şâhâne 822, 899; —i Şehriyâr-ı İskender-serîr 1184; —i Şehriyâr-ı İskender-vekār 314; —i Şehriyârî 501, 1198; —i Şevket-mahsûr 498, 1078, 1376, 1401; —i şevket-mahsûr-i Şâhâne 1376, 1401; —i Şeyhulislâmî 1451; —i übehhet-mahsûr-i 'âlîleri 1344; —i Vezîr 1355, 1367, 1381; râh-ı —ları 684; perr u bâl-i murg-ı —ları 692; zâ'ika-i —ları 709; —ları 'adet olan 856; —ları ber-taraf 769; —larında ârâm 1497; —larını mefkūd 1101; —u lâzım olan a'yân 698; —u lâzım olan erkân-ı me'âlî-'unvân 698; —u mu'tâd olan küberâ' 1060; —una ihzâr 1426; —unu irâde 980

huzzâr 154, 187, 286, 291, 430, 456, 677, 786, 790, 836, 920, 1142, 1197, 1307, 1401, 1403, 1440; 'âmme-i — 476; cem'iyyet-i — 436; ekâvîl-i — 1030; hande-fermây-ı — 1467; havâss-ı — 790; hayret-bahş-ı — 748; ihtilâf-ı ârâ'-i — 563; kâffe-i — 454; kulûb-i — 158; savâb-dîd-i — 784; zehr-efşân-ı çehre-i — 804; kulûb-i — a rıkkat 836; —dan ba'zıları 1440; —ı meclis 62, 95, 110, 595, 652, 1063; —ın birisi 1073; —ın marzîleri 805; —ı sâmi'a-güzâr 1328

hüccet 54, 72, 653, 684, 721, 727, 829, 834, 836, 842, 843, 886, 1271; ahz-ı — 834; ca'lî bir — 72; ikâme-i — 94; ilzâm-ı — 682; —i 'acîbe 830; imzâ etdikleri —i 'ahd 1070; târîh-i —i âtiye 841; —i bedî'u'l-mazmûn 829; —i garîbe 892; —i garîbetü'l-mazmûn 842; bâ'is-i tastîr-i —i hakîkat-intisâb 830; imzâ-zen-i —i ittifâk 1065, 1070; bâlây-ı —i merkūme 1404; —i mezbûre havâdisi 842; imzâ etdikleri —i mîsâk 1070; —i 'ömr 841; —i sâlife 833; —i şer'iyye 652, 829, 834; —i şerîfe 836; — mâddesi 845; — tahrîr 1404; — temhîr 1404

hücre 145, 387, 976, 996, 1061, 1419; derûn-i — 1464; sâhib-i — 1419; — gibi su maksemi 813; —pîrây-ı iftihâr 236; —pîrây-ı istirâhat 242; kendi —sinden 1061; —ye iltîcâ 1061

hücûm 34, 46, 49, 77, 82, 92, 107, 130, 193, 195, 201, 205, 207, 254, 278, 300, 320, 352, 400, 404, 450, 462, 484, 491, 492, 494, 506n, 510, 512, 530n, 550, 558, 563, 566n, 575, 578, 584, 586, 601, 620, 622, 658, 662, 721, 727, 731, 824, 859, 904, 907, 1010, 1035, 1061, 1062, 1113, 1117, 1133, 1143, 1149, 1151, 1199, 1201, 1217, 1246, 1254, 1262, 1265, 1291, 1307, 1341, 1353, 1389, 1393, 1403, 1440, 1464, 1484, 1493, 1500; âmâde-i — 1513; âverde-i pençe-i — 249; dehşet-i — 662; ednâ — 1067; imâle-i sükkân-ı — 1145; 'inân-engîz-i — 1067; ilkāy-ı gulgule-i — 558; itâle-i akdâm-ı — 209, 1259; izhâr-ı — 1267; kesâfet-endâz-ı — 428; mazanne-i — 1440; me'mûr-i — 204; pây-kûb-i — 1396; pûye-rîz-i — 1394; râyet-efrâz-ı — 1295; şerâre-feşân-ı — 781; şerâre-rîz-i — 496; tevcîh-i sükkân-ı — 214; —a cesâret 1384; — dâ'iyesi 662; —i a'dâ 258; —i cüz'î 400; —i diğer 1500; —i dilâverân-ı asâkir-i müttefika 260; —i ehrimenân-ı dehşet 926; —i ehrimenân-ı vahşet 926; —i gumûmdan helâk 1419; hücûm-i — 252; —i kat'iyye 405; —i savlet-bâr 1266; —i zıll-ı sakīl-i telâş 1316; —i zıll-ı sakīl-i vesvese 1316; —lar 328, 449, 1264, 1268, 1399; nîrân-ı —u îkād 255

hükemâ/hükemâ' 755, 942, 1379; ârâ'-i 'âlem-ârây-ı — 1029; ittifâk-kerde-i — 744; müte'essî-i kavl-i — 1214; 'uzamây-ı — 189; —i fazîlet-intimâ 1029; —y-ı efâzıl u eşrâf 10; dâstân-ı —y-ı eslâf 15; —y-ı Fürs 942; —y-ı Hind 941; —y-ı mütekaddimîn 70

hükkâm 48, 64, 65, 69, 76, 78, 84, 92, 101, 106, 211, 473, 519, 630, 702, 704, 717, 719, 744, 1212, 1328; kalem-zede-i — 652; —ı İraniyân 106; —ı memleket 852; —ı şer' 109; —ı şer'-i 'âlî 719; —ı şer'-i şerîf 83; —ı tarafeyn 212

hükm/hüküm 115, 119, 220, 280, 285, 325, 403, 504, 629, 739, 1003, 1138, 1278, 1362, 1368, 1390, 1462; imzâ-nüvîs-i — 892; imzâ-zen-i — 20; —i hükm 632; şîve-i nefâz-ı — 629; zîr-i — 255, 374, 394, 406, 471, 708; — etdiği yerler 1020; —enmâ 738; 'umûm-i —î 679; —i bâliga-i sâ'iga 1458; —i bî-ta'dilû 1286; —i Cihândârî'lerinin nüfûzu 1025; —i Cihân-mutâ' 64; —i evveli nesh 1070; —i Hâkim-i kazâ 1189; —i hakk 9; —i halvet 326; —i kader-i Girdkârî 1384; —i kadere mu'tekıd 1370; —i karakūşî 1367; —i kat'î 1192; —i kat'iyyü'l-müfâd-ı Hâkim-i hâsim 1313; —i kazâ/kazâ' 472, 556, 774, 1511; —i kazâ gālib 776; —i kazâ'-i Girdkârî 1384; —i kazâya mu'tekıd 1370; —i mâdde 1474; —i mahtûm-i kader-i zarûriyyü'r-rızâ 1293; —i makām-ı Vekâlet 561; —i mezkûrun ibtâli tarîkı 1080; —i ra'iyyet 380; —i şerî'at 154; —i şerî'at-i Kur-'ân 1281; —i şerîfi 1139; —i takdîr 919; —i Vekâlet 118; zîr-i —leri 222; —rân 385; sülüs mertebesi ülkenin —ranı 1325; —rân-ı diyâr-ı A'câm 90; —rân-ı Firengistân 41; —rân-ı memâlik-i İran 64; kesb-i levâzim-i —ranî 547; mesned-nişîn-i —ranî 1408; —ü altında 623; — ü cârî 620; el-—ü lillâhi Te'âlâ 455; —üne inkıyâd 1458; —üne itâ'at 1458; —üne râm 97; —ü nesh 1407; —ünü icrâ 861

hükûmet 87, 117, 152, 160, 221, 528, 542, 583, 630, 804, 1278, 1299, 1462, 1469, 1478; cây-ı — 185; dâr-ı — 1106; emr-i — 630; havze-i — 68; idhâl-i diyâr-ı — 261; fâtiha-i furkān-ı —

1409; icrây-ı — 86, 159, 1155; 'ilâve-i — 373; 'inân-ı — 160, 278; istihkāk-ı — 416; kalem-rev-i — 376, 712; kalem-rev-i ma'raz-ı — 1483; kâr-fermây-ı — 104; kılâde-i — 261; kürsî-i — 84; mahlûle-i — 104; makarr-ı — 1021; mevkûl-i 'uhde-i — 374; murabba'-nişîn-i makām-ı — 254; mütesaddî-i emr-i — 1507; rişte-i umûr-i — 161; sûret-i — 264; tâc-berser-i — 1286; taht-ı — 393, 852; tevsî'-i dâ'ire-i — 1020; zîr-i — 395; —gâh 1352; —gâh-ı sagīre 401; kıral-ı vâhid —i 160; —i 'Arabistân 57; —i dâhiliyye 281; taht-ı —inde ibkā 373, 1105; —i Muhammediyye 1278; —i mutlaka 583; —i münferide 160; —ine hürmet 1469; —ine ta'zîm 1469; —i şeref-efzâ 598; mahfil-ârây-ı —i şer'iyye 375; zemân-ı —i temdîd 872; —ler 158, 1024; eyyâm-ı —leri 152; müddet-i —leri 1467; sâmân-ı —leri 161; zîr-i —leri 397; —rân 103; — ru'esâsı 220; — sûreti 1408

Hükümdâr 853, 854; —ân 254; —ân-ı cânibeyn 253; —ân-ı hakkāniyyet-'unvân 415; —ı bâ-i'tibârı 853; —ı diyâr-ı Alaman 212; —lar 1021; —lık 394, 562, 927

Hülâgû (eslâf-ı sâhib-hurûclarından); âyîn-i — 738, 1367; me'âlim-i — 312; — efsâneleri 1410; — Dâstânı tarzında 1410; istîlây-ı sûreti 323

Hümâyûn-âbâd; Kasr-ı — 162, 306

Hümâyûn-nâme 495, 634

hüner 160, 161, 171, 1223, 1370, 1490; dest-mâye-i — 561; ehl-i — 45, 535; erbâb-ı — 159; ganebe-i — 1509; isbât-ı — 158; izhâr-ı — 574; kābil-i — 547; ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i — 879; mâlik-i hazîne-i — 1504; mâlik-i müşâb-i — 1052; mâye-i — 1505; mürevvic-i erbâb-ı — 569; sebk-âmûz-i — 547; tahsîl-i — 160; tahsîl-i re'sü'l-mâl-i — 235; zillet-i ehl-i — 1511; —i kesîr-i dil-pezîrleri 678; —ler 217, 581n; —mend 246; mânend-i bâb-ı ikbâl-i —mendân 748; sâ'id-i müsâ'id-i —mendân 1505; zümre-i —mendân 744; —mendân-ı ricâlin ser-bülendi 291; müsta'idd-i — olanlar 996; — râgıbı 1221; — tahsîline 1496; —ver 247, 981

Hünkâr İskelesi 124; — verâsı 1223

hürmet 318, 353, 563, 814, 821, 853, 912, 980, 1046, 1177, 1378, 1394, 1467, 1506; âvâre-i — 814; çâk-sâz-ı perde-i — 1169; derpîş-i — 1377; erbâb-ı — 118; îfây-ı ziyâfet-i — 604; irâ'et-i rûy-i — 1496; kemâl-i — 367, 1402; — en 718; —ine i'tinâ' 1496; —i Seyyidi'l-mürselîn 915, 923; —lerini îcâb eder hâlât 983; — mülâhazası 625

Hürmüz; Bahr-ı — 1108

Hüseyn (Tokadcıklu'nun yeğeni) 85

Hüseyn Ağa (Bostancı-başı, Ser-lağımcıyân Vekâleti) 879, 924

Hüseyn Ağa (Çukadâr-ı hazret-i Tâcdârî, Fodula Kitâbeti, Kethudâ) 1312

Hüseyn Ağa (Mîrahûr-i Sânî) 203

Hüseyn Ağa (Pehlevân, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası, nâsih-ı dâstân-ı Rüstem-i destân) 389, 601, 605, 773, 775, 920, 931

Hüseyn Ağa (Seyyid, Cebeci-başı) 1437

Hüseyn Ağa/Paşa (Küçük, Gāzî, Baş-çukadar, Vezîr, Deryâ Kapudanı) 241, 244, 690, 704, 706

Hüseyn Bey (Cihân-zâde, Dergâh-ı 'âlî kapucubaşılarından, Ordu-yi hümâyûn'da Nüzül Emîni) 180, 602

Hüseyn Bey (Filibe A'yânı) 84, 85

Hüseyn Bey (Sâlih Paşa-zâde, Defter Emîni, Cizye Muhâsebecisi) 1483

Hüseyn Bey (Sultâniyye Dîzdârı) 1444

Hüseyn Efendi (Binâ Emîni, Şehr Emâneti) 112

Hüseyn Efendi (hâcegândan, İstanbul Gümrük Emâneti) 954, 1461

Hüseyn Efendi (Kahveci-başı-yı sâbık, Kapucubaşı, Emânet-i Gümrük-i Duhân) 840

Hüseyn Efendi (Menteşa Mütesellimi, hâcegândan, Ordu Kassâb-başılığı) 954, 1430

Hüseyn Paşa (Mûsul Vâlîsi) dâ'iresi 531

Hüseyn Paşa (Ordu'dan müfârakat ve Anadolu'ya doğru 'avdet edenlerden) 58; — Kethudâsı 80

Hüseyn Paşa (Seyyid, Vezîr, Ankara Sancağı, Livâ'-i Kayseriyye, Anapa Kal'ası muhâfazası şartıyla) 1135

Hüseyn Paşa-zâde (İznikmidî) 1137

Hüseyn Paşa/Kapudan (Giridli, Vezîr, Kapudân-ı deryâ, Sipeh-sâlâr) 199, 214, 474, 475, 476, 1466; — muhâsarasmda 967

Hüseyn Şâkir Efendi (Piskopos Mukāta'acısı, Küçük Rûznâmeci) 112

Hüseynî makāmı 151

Hüsnî Bey (Âmedî, Topcular Kitâbeti) 1512

hüzn 1232; esîr-i keşmekeş-i — 203; 'ilâve-i bârgirân-ı — 1463; istîlây-ı — 610; izhâr-ı — 804, 1016, 1055, 1189; sûhte-i âteş-i — 1034; —i derûn 1402

Hüznî ma'ake (ta'bîr olunan yapışkan otu) gibi 355

I

ıhlâs 1461; 'arz-ı — 532, 1162; —ı tâmm 1328; du'ây-ı —iktirânları 1461; —kârân 1385

ıktâ' 824

ılgār 1358, 1493; 'acele-süvâr-ı — 274; eşheb-süvâr-ı — 925; germ-rikâb-ı — 1126; ılâk-ı zimâm-ı — 1242; 'inân-engîz-i — 1393; 'inân-rîzî-i bâd-pây-i — 546; micdâfe-zen-i — 780, 902, 1412; pây-efrâz-ı — 1463; sebük-rîz-i 'inân-ı — 1307; sevk-ı semend-i — 916; veche-i — 500; zevrak-süvâr-ı — 329

ılıca; mu'teber —ları 972
'Imâdu'd-devle sûretinde 1323
'Irâk 50, 56, 84, 942, 1065, 1280; kutr-ı — 1070; temyîz-i — 530; —eyn-i 'Arab 221, 542; havâdis-i —ıyye 1366; — iklîmi 1070; — tarafı 128; — tarafları 52, 56; — Ülkasi/Ülkesi 1065, 1070
ırgād 1403; ber-muktezây-ı tabî'at-ı — 1274; bir alay — 1252, 1257; mirveha-cünbânî-i — 1272; — makūlesi 1123
'ırk/'urūk 121, 616, 976, 1145, 1268, 1406, 1500; —ı bedter 1361; —ı cür'etleri 382; —ı Devlet-i 'aliyye 729; —ı ebnâ'-i dehre hulûl eden melâhide 897; —ı evliyây-ı umûr 325; —ı habîseleri 178; —ı hamiyyet 63, 68, 119, 763; —ı hamiyyet-i câhilânesi 1256; —ı maslahat 124, 1174; —ı mel'anetleri 1262; —ı Memâlik-i mahrûse 701; —ı meşveret 1168; —ı millet 119; —ı mülk 119; —ı mütekeyyifeleri 692; —ı nâs 660; —ı Saltanat 483; —ı vekâlet 113; mesâlih-i —ıyye 115
ırmağ/ırmak 1000, 1001; —lar 1000
'ırz 178, 346, 1237, 1497; ehl-i — 61, 77, 157, 849, 1074, 1241, 1258, 1267, 1270, 1271; hetk-i — 100; mehîn-i ehl-i — 759; zeyl-i tâhir-i — 849; — havfı 313; —ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşi 902; —ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşiyye 1253, 1374; —ı Devlet-i 'aliyye 828; —ı lâzım-ı tıynetleri 709; vekâh-ı nâ-dürüst-bünyâd-ı —ı nâ-pâk 330; ehl-i — kıyâfeti 1416; ehl-i —lar 1074, 1271; metâ'-ı 'âlem-behây-ı —ları 850; bî-cürm ehl-i — makūleleri 1323; ehl-i — makūlesi 323, 901, 906, 1074; ehl-i — tâ'ifesi 1123
Isfahân 1506; terk-i — 361; — gibi sevâd-ı a'zam 361
ısgā; efgende-i mertebe-i — 365; gûş-zed-i — 1354; havâle-i sâmi'a-i — 609; ihale-i sem'-i — 748; sâkıt-ı derece-i — 321; — edüp 1427; — olunacak da'vâ 469; — olunmayup 1243
ıslâh 530n, 568, 993, 1418; reşha-pâş-ı — 1383; reşha-pâş-ı âb-ı — 1256; sûret-i — 211; —ı 'âlem 831; —ı miyâneleri 1484; —ı pesaporta 534; —ı zâtü'l-beyn 60, 133, 1168, 1472; —ı zâtü'l-beyn mesleki 77
'Ismet İbrâhîm Bey/Beyefendi (Sadr-ı Rûm, Murahhas-ı Evvel, Nakībü'l-eşrâf, Murahhas-ı Sânî) 90, 162, 250, 336, 582, 593, 594, 1115
ısrâr 705, 1448, 1451; dem-sâz-ı — 319; fart-ı — 1072; nâ'ire-i — 557; pâ-ber-cây-ı — 1453; pây-efşâr-ı makām-ı — 1401; pây-efşür-i — 563; pây-efşür-i makām-ı — 804; pây-efşür-i merkez-i — 330, 1448; pây-kûp-i zemîn-i — 1403; râyet-i — 704; —ı küllî 1446; —ı Mülûkâne 1397; —ı Pâdişâhî 501; —ı şedîd 373; —ı Şehriyâr-ı gerdûn-cenâb 306
Istabl-ı hâssa 173
ıtlâk 119, 150, 520, 533, 592, 818, 880, 1128, 1454, 1478, 1495, 1497, 1499, 1502; müsâ'ade-i — 1355; —bend-i zebân 1471; —ı 'inân-ı yekrân-ı müsâra'at 410; —ı licâm-ı 'azîmet 1039; —ı licâm-ı müsâra'at 1068; —ı nass-ı mübîn 679; —ı zebân 301, 1392; —ı zebân-ı melâm 301; —ı zebân-ı serzeniş 301; —ı zimâm-ı 'avdet 352; —ı zimâm-ı 'azîmet 922; —ı zimâm-ı ılgār 1242; —ı zimâm-ı intılâk u şitâb 405; —ı zimâm-ı istinkâr 696; —ı zimâm-ı kadh u düşnâm eylemek hüneri 1467; —ı zimâm-ı kelâm 1047; —ı zimâm-ı kilk-i pâkîzehıtâb 1152; —ı zimâm-ı savlet 512; —ı zimâm-ı semend-i ihtimâm 555; —ı zimâm-ı ta'n 696; —ı zimâm-ı zebân 476, 625; —kerde-i 'inân 1138; ; müddet-i —ları 1437
ızrâr 292, 316, 1421; kayd-ı — 993; şûr-efgen-i — 382; —ı 'ibâd 134, 184; —ı berâyâ 178; —ı bilâd 134
ıztırâb 71, 128, 353, 425, 505n, 662, 768, 825, 967, 1016, 1080, 1181, 1473, 1475, 1505; berhem-zede-i — 423, 1402; ber-taraf-sâz-ı — 310; beste-i zencîr-i — 260; cân-be-leb-i — 1294; çârmevce-i bahr-ı — 538; dem-beste-i — 1157; dem-i — 1172; dest-i — 1375; dest ü pâ-zen-i hâk-i — 1067; dest ü pâ-zen-i lücce-i — 1309; düçar-ı — 227; girdâb-ı — 958; giriftâr-ı düşâha-i — 520; giriftâr-ı — 1307; halâb-ı — 428; hâlîde-i sîh-i — 1412; hılâf-ı — 321; ilkāy-ı neşîmen-gâh-ı — 814; kânûn-i — 637; karîn-i — 988; kıtây-ı — 1203; mengene-i — 930; mübtelây-ı — 183, 760, 1165, 1253; mübtelây-ı teb ü tâb-ı — 1284, 1460; mübtelây-ı teb-lerze-i — 1500; mübtelây-ı tef ü tâb-ı — 1373; nâ'ire-i — 93; pîçâ-pîç-i — 445; ref'-i nikāb-ı — 1024; reng-i — 1495; sepend-i âteş-i — 304, 337, 794; sîne-çâk-ı — 1196; suver-i müdhişe-i — 288; şifâ-sâz-ı derd-i — 1231; şûrîde-i — 674; tabîde-i — u mukāsât 816; tabtâb-ı — 1235; teb ü tâb-ı — 287, 813; üftâde-i hılâb-ı — 657, 927; vâhime-gîr-i — 1205; teb ü tâb-ı —a mübtelâ 926; —ı erbâb-ı umûr 149; —ı hâlleri 294; —ı izdiyâd 877; dâ'ire-i dîde-i —keşânı 1203; — lar 202, 1424; kemâl-i —ları 1023

İ

i'âne 252, 275, 497, 548, 990, 1394, 1484; —i ba'îde 343; —i bahriyye 256; —i berriyye 256; —i dûran-dûr 343; —i mesânıf 342; —ler 1280; —t 39, 46, 63, 66, 78, 82, 89, 98, 195, 202, 252, 257, 287, 463, 548, 568n, 578, 582, 799, 827, 914, 923, 938, 1046, 1050, 1148, 1269, 1433, 1439, 1494, 1501; cûyende-i meded ü —t 634; —tden kāsır 1484; —t-i 'azîme 568n, 579; —t-i devlet 61, 78; —t-i erbâb-ı şekā 1258; —t-i hazret-i ehlullah 462; —t-i iltimâs 188; — t-i ma'neviyye 282; —t-i rûhâniyyet-i 'Azîz-i

müşârun ileyh 1024; — kaydı 1358; —ler 494; bahrî —tleri 1341; bedenî —tleri 1341; berrî — tleri 1341; —tlerine mübâderet 1279

'ibâd 15, 305, 363, 540, 577, 631, 763, 1220, 1237, 1415, 1480; a'bâ'-i şâkka-i mesâlih-i — 117; âhâd-i — 360; ahvâl-i — 115; 'âmme-i — 503, 568n, 769, 803, 1206, 1232, 1279, 1285, 1295, 1345, 1441; âsâyiş-bahş-ı kâffe-i — 138; âsâyiş-i — 175, 1211; celb-i emvâl-i — 77; dâ'ü'l-'udâl-i — 591; dekāyık-şinâs olan — 942; emn-i — 9; ızrâr-ı — 134, 184; imzâkerde-i kulûb-i kâffe-i — 1295; irâha-i — 1192; kâffe-i — 1418; memlûkü olan — 1299; mesâlih-i — 637, 650, 820, 1452; nef'an li'l— 117; pençe-zen-i ekbâd-ı — 1478; rişte-i umûr-i — 1414; ru'yet-i maslahat-ı — 115; ta'cîz-i — 85; ta'zîb-i — 627; terfîh-i — 763; tervîc-i — 1328; tervîh-i — 660; teşvîş-i — 417; 'ubbâd-ı — 320; umûr-i — 181; züdûde-i kulûb-i — 648; —ı Müslimîn 566n, 664, 742; —ı pâkîzefıtratlar 541; 'âmme-i —ullah 1206; irâha-i — ullâh 108; —ullâh (vedî'a-i cenâb-ı Bârî olan, vedî'a-i Rabbânî olan) 78, 97, 202, 227, 316, 335, 695, 720, 758, 787, 804, 821, 1231, 1411, 1418, 1441, 1485; —ullâhın ciğerlerini hûn 40; —ullâhın ciğerlerini sökerek talysîl 739

'ibâdet/'ibâdât 10, 48, 650, 1386; müştagîl-i — 1400; —ı bedenî 10; —ı mâlî 10; —i Mevlâ 12; —i Rabbü'l-Menûn 152

İbâhiyye; tevsî'-i dâ'ire-i — 1506; —'den ezyed i'lân 1506; — tâ'ifesi gibi 1362

'ibâre/'ibâret 54, 461, 535, 569n, 578, 679, 745, 758, 806, 829, 860, 949, 1073, 1093, 1233, 1288, 1357, 1401, 1416, 1418; hüsn-i — 1510; müttefiku'l— 833; sevk-ı — 568n, 579; terzîk-i — 898; karîbü'l-lafz — 626; —ler/'ibârât 28, 348, 381, 399, 567n, 628, 924, 1229

ibkā/ibkā' 122, 126, 127, 373, 393, 396, 401, 408, 421, 424, 447, 450, 452, 464, 465, 478, 526, 529n, 538, 566n, 572, 576, 605, 687, 774, 775, 821, 823, 841, 845, 848, 855, 880, 914, 920, 945, 959, 989, 1000, 1031, 1032, 1050, 1065, 1070, 1089, 1188, 1283, 1421, 1429, 1445, 1454, 1465, 1483, 1494, 1512, 1513; makarrlarında — 1305; mesvâlannda — 1305; —i hazret-i Hayy-i Vâkī 1390; — kā'ideleri 1029; — mâddesi 421, 422; —y-ı mekân 841; —y-ı mühce-i hayât 1058; —y-ı nâm 189; —y-ı nazar-ı 'inâyetleri 1263; —y-ı nik-nâm 1504; —y-ı Sadâret 845, 918; —y-ı Sadâret müjdesi 1169; —y-ı Sadâret neş'esiyle serhoş 577; —y-ı serdârî 845; —y-ı Vezâret 35, 62, 856, 1429

İblîs 160, 735, 817, 1351, 1397; halef-i — 161, 574, 772, 951; halîfe-i — 49; pîr-i ebâlise olan — 371; sebak-âmûz-i — 285; fesâne-i/füsûn-i mekr-i —âne 296; —cibillet şahs 1426; nîreng-i —î 353; —i dillîl gibi tadlîl 747; —î-eser 816; mânend-i —i merdûd 931; —i muhakkak 1315; —i müsevvil gibi 527; ahlâf-ı —i racîm 553; — makūlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri 1245; mel'ûn-i —mekîdet 632; letâ'ifü'l-hiyel-i —pesendî 1162

İbn 'Abbâs (sahâbeden) 1279, 1321

İbn Hacer (efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051; —'den nakl 1460

İbn Hacer Heysemî (*Fetâvây-ı Hadîsiyye*'nin müellifi) 54

ibn-i vakt 1399; —fırkası 1131

İbn Kayyım Cevziyye (İbn Teymiyye'nin tilmîzi) 50

İbn Kemâl (efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051

İbn Nüceym-gerdûn 1510

İbn Sâlih; bk. Sâlih bin Sâlih

İbn Selûl (Re'îsü'l-münâfıkīn) 287; halef-i — 613; mânend-i — 1162

İbn Sînâ 9; — gibi 748; fenn-i hîlenin/hud'anın/ mekrin —'sı 1421

İbn Teymiyye 50, 54

İbn Zübeyr; kasaba-i hazret-i — (Basra'nın kilîdi meşâbesinde olan) 46

İbrâhîm (Ahûnd, Sefîr-i İran) 1053

İbrâhîm (Ayntâb'da kassâb şâgirdliğinden türemiş, sefîh ü le'îm ve furû-mâye, mu'în-i eşirrâ', mehîn-i ehl-i 'ırz u fukarâ', vâcibü'l-izâle, mefrûzu'l-i'dâm, dîn ü îmândan bî-haber, zûrbâ, kâfir-i bed-ter) 759

İbrâhîm (ve İsma'îl beyninde olan münâsebet-i tâmme) 443

İbrâhîm 'Âfîf Efendi (Topcular Kâtibi, Sipâh Kâtibi, Defter Emîni, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Rûznâmçe-i Evvel Vekâleti) 355, 1437, 1454, 1470, 1471, 1512

İbrâhîm Ağa/Paşa (Pehlevân, Büt-şiken, Yeniçeri Ağası, Başbug, 'arsa-i ceng ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânı, ferkadân-ı âsümân-ı harb ü gavgā, meydân-ı dilîrî vü şecâ'atin cihân pehlevânı, şîr-i pîşe-i vegā, zûr-bâz-ı ma'reke-i gazâ) 439, 440, 441, 442, 443, 444, 468n, 490, 513, 587

İbrâhîm Ağa (Top 'Arabacı Ocağı Kethudâsı, Top 'Arabacı-başı Vekîli) 1513

İbrâhîm Ağa (Üsküdarî, Kul Kethudâsı) 86

İbrâhîm Ağa (Yeğen, Çavuş-başı) 929

İbrâhîm Besîm Efendi (Kethudây-ı Sadr-ı 'âlî, a'yân-ı zemândan, duhât-i ricâlden) 155, 272, 505n, 760, 782, 787, 789, 794, 795, 801, 812, 847, 869, 894

İbrâhîm Bey/Paşa (Çelik Paşa-zâde, kapucubaşılardan, Livây-ı Kayseriyye, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Kayseriyye Sancağı, Vezîr, Livâ'-i 'Alâ'iyye, Bozkır Ma'deni ilhâkıyle) 1065, 1438

İbrâhîm Bey (Menlikli 'Osmân Bey birâderi, eşkıyây-ı mütemerridînden) 81, 85
İbrâhîm Bey (Mısır'daki eşirrâ'-i ümerâdan) 141
İbrâhîm Bey (Mutasarrıf-ı Livây-ı Bâyezîd Mahmûd Paşa'nın birâderi, Mîr-i mîrân, Livây-ı Bâyezîd, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi) 186
İbrâhîm Edhem Efendi (Top 'Arabacılar Kitâbeti Vekâleti) 1512
İbrâhîm Efendi (Baş-muhâsebeci, Çavuş-başı) 1430, 1483
İbrâhîm Efendi (Defterdâr hafîdi, Kudüs-i şerîf Kadısı, Şâm-ı şerîf Kadısı, Mekke-i mükerreme Pâyesi) 85, 1135
İbrâhîm Efendi (el-Hâc, Şıkk-ı Sânî Defterdârı, Nişâncı, Defter Emâneti, Tersâne-i 'âmire Defterdârı, Mâlikâne Halîfesi, Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti) 125, 465, 490, 1512
İbrâhîm Efendi (hâcegândan, Anbar Kâtibi, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti, şahs-ı hâmil-i (خامل) mekr) 841
İbrâhîm Efendi (Hacı, Gizlü Sıtma, Umûr-ı Bahriyye Nezâreti) 790, 812, 813, 814, 826, 848, 864, 868
İbrâhîm Efendi (Seyyid) silsilesi 1489
İbrâhîm Efendi (Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretlerinin Sır Kâtibi, el-Hâc, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi, Mekke Pâyesi) 133, 663
İbrâhîm Efendi (Şeyhulislâm-ı vakt) 86
İbrahîm Efendi (Yazıcı, Muhâsebe-i Cizye) 841
İbrâhîm Hilmî Ağa/Paşa (Yeniçeri Ağası, Vezîr, Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem, Selânik, Eyâlet-i Bosna ma'a-Livâ'-i Hersek Vâlîsi) 332, 333, 335, 336, 775, 845, 913, 915, 921, 922, 926, 934, 945, 1235, 1428
İbrâhîm 'Ismet Beyefendi (Seyyid, Mekke Pâyesi, Anadolu Pâyesi, Murahhas-ı Sânî, İslâmbol Pâyesi, , Nekâbet-i eşrâf) 210, 213, 250, 336, 337n, 590, 591
İbrâhîm ismindeki sır 443
İbrâhîm Kethudâ (duhât-i ricâlden, mu'temedü'd-devle, müstevliyân-ı dâ'ire-i devlet ve destbürdân-ı Saltanat olanlardan, nakd-gerânlardan, Yeni-kapu muhâfazasına me'mûr) 113, 119, 333, 337, 338, 486, 505n, 506n, 523, 534, 724, 898, 929, 1220, 1240; —'nın ikâmetgâhı 506; —'nın muhallefâtı 865; —'nın sâhil-hâne-i bî-behânesi 866; —'nın takımı 867
İbrâhîm Nesîm Efendi (Yeni-kapu'da Muhâfız) 501, 781; —'nin hâcesi 501
İbrâhîm Paşa (Arnabûdluk İskenderiyyesi Vâlîsi, Vezîr, Rumeli Vâlîsi, Sırb Ser'askeri, Avlonya Mutasarrıfı, Vezîr, Livâ'-i İlbasan ve İskenderiyye, Bosna Vâlîsi, Sadr-ı sâbık) 107, 138, 149, 170, 175, 515, 1125, 1428, 1429
İbrâhîm Paşa (Halebli, Emîr-i Rekb-i Şâmî, Haleb Vâlîsi) 97, 1369, 1077
İbrâhîm Paşa (Hazînedâr) 169; — askeri 170; — istid'âsı 172
İbrâhîm Paşa (İskenderiyye Mutasarrıfı) 172, 1100, 1101
İbrâhîm Paşa (Kudüs ve Nâblûs sancakları ilhâkıyla Eyâlet-i Şâm 'uhdesine) 129
İbrâhîm Paşa (Kurd Paşa dâmâdı) 513
İbrâhîm Paşa (Muhassıl, Mar'aş Eyâleti, Rakka Vâlîsi, Haleb Eyâleti, Şâm Vâlîsi, resm-i Haccâc-ı zâlim) 129, 189, 759, 945, 1480
İbrahîm Paşa (Nâblûsî, Vezîr, Haleb Vâlîsi, Şâm ve Sayda ve Trablus eyâletleri, Diyârbekir Eyâleti) 37, 58, 129, 168
İbrâhîm Paşa (Vezîr, Livâ'-i İlbasan, Avlonya Sancağı) 409
İbrâhîm Paşa (Vezîr, Mar'aş, Karahisâr-ı sâhib) 375
İbrâhîm Paşa (Vezîr, Rumeli Vâlîsi, Ser'asker) 66, 68, 76, 301, 382, 383, 658
İbrâhîm Şeref Efendi (Şâm Kapu Kethudâsı, Masraf Kitâbeti Vekâleti) 955
İbrâhîmü'l-Halîl/İbrâhîm (H(nûr-i gîtî-firûz-i Nübüvvet ve pertev-i huceste-bürûz-i sırr-ı Saltanat) 639; — 'aleyhi's-selâm gibi 1306, 1458; sûhte-i âteş-i — 795
İbrâ'îl (Rusyalı muhâzâtında vâki') 580, 1346, 1493, 1513; — cânibi 1493, 1499; — Kal'ası 937, 1493, 1494; — Kal'ası melhamesi 1513; — Kal'ası Muhâfızı 1493; — Muhâfızı 1429, 1499; — Nâzırı 708, 1166, 1493, 1499, 1500; — semti 600; — tarafı 200, 569n, 708; — üzere 1499
'ibret 14, 21, 22, 278, 331, 796, 1308, 1330; ahvâl-i mûcibetü'l— 224; ahz-ı — 858, 1329; 'arsa-i — 816; âyîne-i — 1362; cây-ı — 176, 268, 410; erbâb-ı — 596; galtîde-i zemîn-i — 796; havâle-i nazar-ı — 228, 582; istifâde-i — 756; kesb-i — 549; li-ecli'l— 618, 829; mâdde-i — 1152; mâye-i — 1320; medâr-ı — 343, 1240; medd-i nazar-ı — 807; mûcib-i — 254; mûcibü'l— 203; nakş-ı sahîfe-i — 461, 1276; nigeh-endâz-ı — 690; nişânde-i seng-i — 825; tendîse-i — 1030; dâstân-ı —âsâr 12; —en li's-sâ'irîn 490, 686; —gâh 85; —gâh-ı enâm 85, 101; mevzû'-i —gâh-ı nebîh 1323; —gâh-ı sagîr u kebîr 138; —gâh-ı sıgâr u kibâr 141; —i 'âlemîn 821; —i ehl-i hıbret 22; medâr-ı —i enâm 1367; medâr-ı —i her belîd ü lebîb 1175; ahvâl-i —iştimâl 204; âvîhte-i ser-i dâr-ı —medâr 1030; —i mutâla'a-güzârân 625; —mend 824; —nümây-ı dil-i mu'tebir 1408; —nümây-ı ehl-i şühûd 631; —üslûb 81
ibrîk; —dârlık 894; —ı vuzû 881, 1496

İbşîr Paşa; — gibi 336n; — şîvesi 1192; — tavrında (selefde) 1436, 1465; — Vak'ası 58
İbtidâ'-i Altmışlı 1489
İbtidây-ı Dâhil 86, 1489
İbtidây-ı Hâric 123
ibtilâ 280; mevkūf-i şeşder-i — 904; —'-i rîk 1183; sûrî —ları 1221; kafây-ı —sı 1260
îcâd 226, 239, 244, 846, 848, 1222; nev-— 240, 688; —-ı âlât-ı harbiyye ihtirâ'ı 231; —-ı envâ'-ı kavâri' 232; —-ı mâ lem yekün 702, 711
îcâr 993; —ât 323; — ve kırâz u muzârabe 10
icâzet 215, 255, 263, 558, 591; intâc-ı — 218; kûşe-i âb-rûy-i inbisât-ı — 116; sûret-i — 1182; tahrîr-i nâme-i — 219; —nâme 880
İ'câzü'l-îcâz fî ihtisârı'l-mecâz (Zemahşerî'nin *Esâsü'l-belâga* adlı eserin mecâziyyâtının muhtasarı) 597
İc-deniz 258
iclâ 150, 355, 501, 533, 798, 820, 825, 848, 892, 905, 927, 1018, 1036, 1046, 1066, 1077, 1082, 1098, 1112, 1114, 1121, 1130, 1235, 1187, 1189, 1190, 1236, 1251, 1314, 1337, 1372, 1418, 1423, 1428, 1434, 1455, 1466, 1475, 1476, 1478, 1495; berzah-ı — 1189; dûçâr-ı sadme-i — 1114; felâhun-kârî-i — 520; sîga-i müttarideden — 1319; — mâddesi 1135; — sehmi 1159; — ta'zîri 842
iclâs 905, 1112, 1185, 1403, 1413; — husûsu 1202; —-i Pâdişâhî 1462
icmâ' 640, 897; bi'l-— 1285; imzâ-yı nüvîs-i — 1440; münâfî-i icmâ'-ı — 54; —-ı ümmet 54, 1245
icrâ 106, 113, 115, 124, 156, 279, 281, 288, 323, 325, 329, 334, 339, 341, 346, 357, 362, 379, 383, 400, 416, 418, 428, 434, 440, 442, 450, 452, 454, 462, 503, 510, 525, 533, 541, 545, 547, 551, 555, 560, 565n, 567n, 569n, 575, 577, 580, 583, 702, 728, 737, 746, 757, 759, 775, 815, 830, 848, 855, 858, 861, 875, 902, 915, 923, 936, 952, 984, 1001, 1005, 1006, 1010, 1012, 1029, 1065, 1070, 1075, 1086, 1092, 1101, 1112, 1176, 1186, 1187, 1192, 1220, 1240, 1250, 1252, 1254, 1261, 1270, 1276, 1286, 1317, 1331, 1333, 1340, 1347, 1352, 1356, 1361, 1362, 1384, 1390, 1400, 1403, 1444, 1448, 1451, 1466, 1482, 1484, 1500; bâzmânde-i — 658; dâd-ı merdânegîyi — 1394; dâd-ı mukāvemeti — 1500; hîn-i — 422, 452; peyveste-i — 721; — kasdı 1406; 'adem-i —lar 279; —-ı 'âdet 1272; —-ı 'âdet-i fırâr 196; — y-ı ahkâm 12, 212, 379, 617; —y-ı ahkâm-ı galebe 222; —y-ı ahkâm-ı İlâhiyye 1409; —y-ı ahkâm-ı şer'-i enver 90; —y-ı ahkâm-ı şer'iyye 123, 152, 653; —y-ı ahkâm-ı şerî'at 86; —y-ı ahkâm-ı şerî'at-i garrâ 1035; —y-ı âteş-bâzî 239; —y-ı âyîn-i 'adl 262; —y-ı âyîn-i diyânet 263; —y-ı âyîn-i şefekat 262; —y-ı bedâyi'-i mekîde-i gûnâ-gûn 875; —y-ı cezâ 78, 906; — y-ı dâd-ı Sadâret 339; —y-ı dîn 212; —y-ı envâ'-ı gezend 420; —y-ı envâ'-ı keyd 420; — y-ı evâmir 12; —y-ı fend 440; —y-ı fırîb 440; —y-ı gayret-i dîniyye 428, 454; —y-ı habâset 1078; —y-ı hükm-i 'adâlet 665; —y-ı hükm-i tevassut 1348; —y-ı hükm-i Vezâret 1320; —y-ı hükûmet 86, 159, 1155; —y-ı i'zâm 1238; —y-ı irâde 182, 187; —y-ı irâdeye iktidârı 186; —y-ı istikbâl 209; —y-ı kā'ide-i muvâfakat 1148; — y-ı kā'ide-i yek-cihetî 1148; —y-ı lâzime-i hıyânet 210; —y-ı lâzime-i me'mûriyyet 207; —y-ı lâzime-i mel'anet 1260; —y-ı lâzime-i rusûm 1137; —y-ı levâzım-ı ikrâm 208; —y-ı levâzım-ı mihmân-nüvâzîye ri'âyet 212; —y-ı mâ-fi'z-zamîri 552; —y-ı me'âşları 248; —y-ı me'mûriyyet 384, 46, 75, 84, 1048, 1245, 1386; —y-ı me'mûriyyet-i mühimme 47; —y-ı me'mûriyyetleri 1058; —y-ı mel'anet 100, 193, 551; —y-ı merâsim-i hoş-âmedî 603, 916, 980, 983; —y-ı merâsim-i i'zâz 983; —y-ı merâsim-i ihtirâm 983; —y-ı merâsim-i istikbâl 603, 916; —y-ı merâsim-i muzâheret 261; —y-ı mezâk 645; —y-ı muktezây-ı 'ubûdiyyet 1268; —y-ı murâd 156; —y-ı nifâk 1078; —y-ı politika 1487; —y-ı resm-i istikbâl 1238; —y-ı resm-i mübâdele 253; —y-ı resm-i şeytanet 1162; —y-ı resm-i teşyî' 142; —y-ı sefâhetleri 830; —y-ı sefâyin 191; —y-ı siyâset 72; —y-ı şân-ı devlet 1447; —y-ı şerâ'it-i hûş-mendî 282; —y-ı şurût 348; —y-ı şükûh-i devlet 1447; —y-ı ta'zîr 907; —y-ı vâcibe-i diyânet 1252
ictihâd 205, 230, 470, 629, 701, 732, 783, 797, 822, 861, 1240, 1284, 1409; âteş-dân-ı — 590; âzmâyişe — 678; berzede-i dâmân-ı — 426; bezl-i — 311; bezl-i nakdîne-i — 488, 1036; bezl-i yârây-ı — 920; bî-külfe-i — 340; ehl-i — 53; ifrâğ-ı havsala-i — 386, 568; ifrâğ-ı mâ-hasal-i — 497; mertebe-i — 54; pîş-kadem-i reh-revân-ı — 1187; sarf-ı nîrû-yi — 1078; —-ı cihâd 428; —-ı tefekkür ü tasvîr 17; —larını tehyîc 693
ictimâ' 58, 82, 201, 204, 343, 427, 936, 1061, 1261, 1362, 1380; 'akd-i — 1181; encümen-ârây-ı — 453; halka-bend-i — 789, 1382; kesret-i — 199; saf-ârây-ı — 1503; saf-beste-i soffa-i — 886; sûret-yâfte-i — 643; tahrîk-i i'lâm-ı — 1275; tefrîk-ı — 780; râyet-efrâz-ı — 'ale'd-dâlâle 319; — 'ale'd-dalâle 321; —-ı tekessür-i ashâb-ı gavâyet 1260; —-ı ziddeyn 519; hey'et-i —iyye 1203; hey'et-i —iyyeler 178, 250, 1204, 1266, 1272; —lar 216, 504, 512, 1438, 1439; keyfiyyet-i —ları 641; maksad-ı aslî-i —ları 323; perîşânî-i 'ıkd-i —ları 784
iç ağaları 1360; taşra — gibi 748; — gibi pîş-gâhda kā'imen hâzır 895

İç-il; Livâ'-i — 515, 1430; — Müteselimi 140; — Sancağı'na mutasarrıf 100, 856, 945; — vücûhu 140

'îd 30, 1380, 1385, 1398, 1400, 1457; ba'de'l— 950; mânend-i hilâl-i — 184; nemâz-ı — 953; sabâhu'l— 1422; peyveste-i sabâhu'l— huzûr/kâm-rânî 1288; salât-i — 608, 1399; ta'lîk-ı ferdây-ı — 1377; yevm-i sâlis-i — 1423; — eylediler 602; ferdây-ı — hengâmesi 1392; eser-i —ı ârâmiş 1093; —i diğer 479; —i kâm-rânî 1287, 1300, 1308; —in ikinci günü 1444; yevm-i —i sa'âdet-bürûz 1422; tehniye-i —i sa'îd 952; kudûm-i —i şeref-i'âde 1457; —i şerîf 1433, 1444, 1445; tehniye-i —i şerîf merâsimi 1422; —ler 1457; —ü'l-Mü'minîn olan mübârek cum'a günü 1457; şemsü'l—vâr 1457

i'dâm 49, 58, 70, 71, 78, 85, 101, 134, 141, 156, 167, 169, 203, 207, 300, 305, 312, 319, 321, 375, 480, 549, 562, 605, 627, 630, 633, 662, 714, 720, 726, 730, 736, 759, 775, 778, 787, 793, 801, 804, 819, 839, 847, 905, 907, 967, 986, 1008, 1041, 1061, 1075, 1077, 1094, 1107, 1122, 1148, 1171, 1181, 1201, 1239, 1242, 1252, 1259, 1261, 1273, 1304, 1314, 1315, 1322, 1332, 1365, 1367, 1399, 1414, 1464, 1466, 1507; ele geçenleri — 1304; feynemâ vücide — 1506; gâ'ile-i — 129; husûs-ı — 819; lüzûm-ı — 1365; ma'raz-ı — 1338; mefrûzu'l— 759; mübâşir-i — 825; mü'eddî-i — 1122; reh-rev-i tengnây-ı — 1259; ser-pençe-i — 1365; —ına 'azm 1358; —ına cezm 1358; —ını cûyân 1061; —ı ru'esây-ı tâ'ifeteyn 60; —ı vücûd-i nâ-fercâm 705; —lar 69, 188, 661, 793, 804, 839, 1274, 1341, 1365, 1401, 1403, 1427; — ü ifnâ 104, 130, 149

idâre 74, 82, 84, 94, 121, 127, 173, 226, 230, 240, 245, 246, 299, 332, 377, 380, 649, 686, 689, 914, 923, 992, 993, 1086, 1106, 1110, 1148, 1165, 1185, 1319, 1347, 1477, 1495; 'adem-i — 200, 226, 602; bedenimizden — 1025; fenn-i — 180; merkez-i — 418; rişte-i — 380; sûret-i — 1249; 'uhde-i — 927, 1466, 1494; zîr-i — 1007, 1176, 1350, 1371; —de ibrâz-ı yed-i tûlâ 375; zîr-i —lerinde olan kazâlar 1332; —i âsiyâb 240; —i âsiyâb edecek âb 690; —i âsiyâb-ı mukâtele 81; —i âsiyâb-ı mükâfeha 81; —i âsiyâb-ı umûr 271; —i askeriyye 923; —i cevâb 1326; —i çarh 75; —i dâ'ire 45; —i dâ'ire-i zindegânî 1456; —i dolab-ı umûr 878, 957; —i emr-i cüz'î 911; —i emr-i Meşîhat 887; —i envâ'-ı umûr 124; —i hâl 1249; —i kâ'isât-i müzâkere 183; —i kavâ'id-i ma'kûle 318; —i ma'hûd 225; —i matıyye-i 'azîmet 1034; —i matıyye-i rucû' 1034; —i memleket 419; —i mesâlih 160; —i mesârıf-ı lâzime 156; —i mülk 271; —i mülkiyye 1089; —i sedd-i ramak gâ'ilesi 769; —i su'âl 1326; —i sübha-i kelâm 1256; —i sükkân-ı merâkib-i mücâdele 259; —i sükkân-ı merâkib-i müşâcere 259; —i umûr 160, 877, 1008; —i umûr-i askeriyye 922; —i umûr-i devlet 65; —i umûr-i devletden gâfil 1250; —i umûr-i Saltanat 1273; —ler 335; zîr-i dest-i —leri 996; çok yerleri güzelce — olamayup 993

idbâr 1379; bâ'is-i — 305; beyâbân-ı — 1367; çâh-ı — 820; evâ'il-i devr-i — 1368; giriftâr-ı 'ukde-i — 1054; hâk-nişîn-i — 1304; mahatt-ı bâr-ı — 441; müstelzim-i — 719; nihâde-i ser-zemîn-i — 1272; mugaylân-zâr-ı — 1393; pey-siper-i — 736; pey-sıper-i semt-i — 1280; reh-girây-ı — 1500; reh-rev-i tarîk-ı — 228; reh-rev-i vâdî-i — 216; rû-be-râh-ı — 456, 1487; serdâde-i vâdî-i — 443; sûhte-i sâ'ika-i — 1011; tevecc üh-i — 1509; zîr-i râyet-i — 1272; —ın ikbâli 1232; 'illet-i —ları 1405

iddi'â/iddi'â' 283, 307, 330, 344, 346, 349, 351, 373, 395, 401, 418, 421, 525, 535, 1003, 1009, 1018, 1037, 1086, 1091, 1093, 1178, 1237, 1344, 1349, 1439, 1452, 1509; dem-zen-i demdemeci— 273; dem-zen-i — 1379; dünbek-zen-i — 1094; ehl-i — 1043; sayha-keş-i — 354; ser-rişte-i — 1087; sûret-i — 1237; teşhîz-i mu'avvel-i — 1273; velvele-i — 956; çerâğ-ı —lar 160; —lar 165, 657, 1086, 1368; —ları hikâyesi 1370; —y-ı 'akl ü şu'ûr 35; 'av'avazen-i —y-ı câh-güzây 420; —y-ı çâkerî 1186; —y-ı gayret 1337; —y-ı hulûs 959, 1468; —y-ı kemâl 979; —y-ı kerâmet 896; —y-ı lafzî 989; —y-ı mehâret 979; —y-ı nâ-be-câ 421; —y-ı nefsânî 1041; —y-ı nîk-hâhî 1337; —y-ı nikbiyyet 1186; —y-ı safvet 1468; —y-ı safvet-i kâmile 269; —y-ı salâh u takvîm 52; —y-ı velâ 959; —y-ı velâyet 896

iddihâr 93, 241, 275, 534, 685, 691, 751, 804, 863, 934, 1426, 1435, 1456, 1467, 1478; itâle-i dest-i — 241, 690; mahfûz-ı gencîne-i — 227; mevzû'-i hazîne-i — 225; vesîle-i — 344; — erbâbı 958; — eylediği hutâm-ı bî-şümâr 528; ecnâs-ı 'alâ'ık-ı fevâhır —ı 876; —ı hazâ'in 75, 159, 626, 1456; —ı hizâne 746; —ı mâl 305, 1153; —ı zehâ'ir 1222

'îd-i adhâ 479, 1457; sâlis-i — 482

idmân 545, 688; —ı bâde 161; — ü gûşiş 671

idrâk 15, 68, 505n, 581n, 845, 1152, 1200, 1218, 1359, 1366; 'adem-i — 1273; ehl-i — 1322; ehl-i nebâh ü — 21; kâffe-i ehl-i — 1357; kesb-i — 793; mâye-i — 1359; mecrây-ı — 780; nüvişte-i sahîfe-i — 276 pertev-sûz-i dîde-i — 1448; sâmân-zede-i — 1057; sû'-i sanî'ini — 1427; vâye-i 'akl ü — 52; yakînen — 1475; magz-ı —den âzâde/berî' 1462; —den 'ukûl 'âciz 1288; —den bîgâne 1202; —den destefşân-ı ferâğ 1388; şûrîde olan —i gibi 1473; —i hadd-i bülûğ 518; —ine zafer-yâb 902; çâk-

sâz-ı perde-i sem'-i —leri 1231; perde-i sımâh-ı —leri 1201; perde-tirâk-i gûş-i —leri 1080; — lerini maşgûş 618

idrâr; feyyâza-i dâ'imü'l— 1047; lücce-i cûşan-cûş-i — 413; menâhil-i —ât 631; zevâ'id-i —ât 693; —ât 38, 144; —ât-ı 'aliyye 1228; —ât-ı 'aliyyeleri 1229; —ât-ı bî-hisâb 893; —ât-ı gayr-i hasîra 1059; —ât-ı mu'ayyeneleri 146; —ı râtibe-i in'âm 152; —ı râtibe-i mekremet 152

İdrîs Paşa (Pâsbân-zâde 'Osmân Paşa'nın Hazînedârı, Mîr-i mîran, Vezîr, Livâ'-i Vidin ve Niğbolu ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Vidin) 472, 968, 1429

İdrîs-i Bidlîsî (efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi, Feylesof-i zemân ve Hâce-i Dânây-ı devrân, vâkıf-ı rumûz-i Betâlise, 'Ârif-i serâ'ir-i Hürmüs-i herâmise) 10, 1051, 1216

ifâde 80, 82, 107, 268, 274, 290, 298, 303, 337, 359, 393, 399, 407, 422, 434, 452, 459, 468, 480, 482, 488, 492, 498, 510, 512, 531, 534, 554, 556, 561, 563, 566n, 573, 581n, 583, 593, 609, 613, 615, 618, 627, 681, 689, 705, 724, 746, 756, 762, 764, 769, 781, 792, 799, 808, 810, 815, 822, 825, 847, 849, 863, 868, 873, 879, 887, 888, 899, 902, 907, 916, 965, 980, 984, 998, 1003, 1010, 1012, 1016, 1023, 1028, 1035, 1045, 1049, 1057, 1059, 1068, 1075, 1088, 1098, 1100, 1103, 1105, 1117, 1136, 1142, 1164, 1168, 1198, 1250, 1259, 1262, 1345, 1348, 1371, 1386, 1401, 1418, 1432, 1445, 1446, 1451, 1452, 1468; bîrûn-i ühde-i — 732; evvelki — 399; keşîde-i musattar-ı — 296, 452; leked-hûrde-i kıdem-i kalem-i — 1282; müstağnî-i — 1475; nakş-ı harîr— 534, 1211; nakş-zemîn-i — 822; pâymâl-i hâme-i — 446; pâymâl-i huyûl-i hâme-i — 271; pâymâl-i kalem-i dürüst— 740; pâymâl-i hayl-i sütûr-i — 1340; pâ-zede-i hayl-i sütûr-i — 418; rakam-zede-i — 718, 746, 1129; —i düşmenâne 380; —i hakîkat-i hâl 1036; —i hâl 847, 1028; —i ihsân 1415; —i kelâm 561; —i keyfiyyet 810, 1045; —i mâ fi'z-zamîr 482; —i merâm 136; —i ri'âyet 1415; —ı sûret-i ahvâl-i berâyâ 762; —ler/ifâdât 279, 280, 282, 399, 404, 482, 1101, 1105, 1348, 1448; —lerine nazaran 1445

'iffet 336n, 1478, 1490, 1491; mizâc-ı —imtizâc 142; —i zâhirî 333; —le mütehayyizlerinden 1419

ifnâ 662, 682, 730, 968, 986, 998, 1021, 1163, 1305; —y-ı defâyin 97

'ifrît; kaba —ler 1323, 1351, 1388

iftâ/iftâ' 50, 205, 408, 805, 1451; cây-ı — 1321; mesned-i — 1303; mütesaddî-i emânet-i kübrây-ı — 1321; — bâbında 805; emr-i —ya mülâzemet 520

iftâr 1255, 1385; ahbâb —ı 1412; —iyye i'dâdiyçün 1265; —lar 1383; — ziyâfetleri 1385

İftâriyye Kasrı 1142

iftihâr 821, 850, 881, 918, 1244, 1508; 'arz-ı — 172; buzâk-efşân-ı — 291, 1426; cerîde-i zîb-i — 1406; hâ'iz-i — 333; hücre-pîrây-ı — 236; kesb-i — 1030; mâlik-i re'sü'l-mâl-i — 250; ma'lûm-i mâ-bihi'l— 850; mazhar-ı — 950, 1312; medâr-ı — 721, 728; mesned-i — 171; râyet-keş-i — 229, 233; ser-i —ı 184, 391; ser-mâyedâr-ı — 261; vâye-dâr-ı — 1257; —u'l-ümerâ'i'l-'izâmi'l-'İseviyyeti 851

iftirâ 116, 117, 1077, 1114, 1323, 1331, 1367

igtinâm 167, 197, 205, 258, 343, 559, 562, 770, 862, 1053, 1069, 1239, 1244, 1477, 1500, 1508; âverde-i âgûş-ı — 558; âverde-i kabza-i — 876; dâhil-i eküff-i — 441; dâhil-i kabza-i — 824; der-âgûş-ı — 720, 727; dest-zede-i — 1322; mâyedâr-ı behre-i — 1458; vâye-gîr-i — 1427

igtisâb 99; âverde-i pençe-i igtisâb 269; girifte-i pençe-i igtisâb 735

iğne; —ler 865; mücevher —ler ile memlû bir pîş-tahta 865; —lerin kıymeti 865; — yutmuş kelb gibi 445, 1094

ihânet 99, 101, 160, 267n, 462, 651, 718, 824, 1242, 1279, 1330, 1332, 1365, 1374; havâle-i gaddâre-i — 415; levse-i — 420; —den vikâye 1330; —i 'ulemâ' 718; hasbî —leri 1046

ihbâr 12, 34, 67, 73, 79, 82, 91, 152, 165, 167, 176, 194, 207, 214, 252, 258, 288, 298, 314, 348, 352, 364, 397, 419, 421, 425, 431, 433, 434, 439, 448, 460, 483, 497, 506, 509, 512, 564, 565n, 573, 575, 577, 583, 585, 611, 614, 618, 652, 655, 714, 716, 734, 782, 792, 794, 799, 801, 803, 806, 813, 824, 852, 865, 867, 884, 887, 889, 902, 905, 974, 1002, 1004, 1009, 1040, 1061, 1068, 1074, 1088, 1091, 1097, 1103, 1109, 1169, 1184, 1197, 1253, 1259, 1274, 1308, 1333, 1335, 1340, 1344, 1347, 1374, 1386, 1389, 1402, 1419, 1425, 1443, 1464, 1465, 1493; 'adem-i — 420; tıbk-ı —ı 801; —lar 461; —-nâme 166

ihmâl 198, 649, 861, 1036; efgende-i zîr-i hasîr — 1242; mevkūf-i 'ukde-i — 1133; pes-mânde-i — 658; terk-i — 435, 690, 756; vâbeste-i 'ukde-i — 474; —ler 1258

ihrâc 286, 500, 537, 859, 1451, 1484; hakk ü — 1380; sîga-i muttarideden — 1319; —ı kazgān 787, 792; —ı mevâcib 138, 1040, 1053

ihrâk 39, 112, 197, 259, 323, 388, 482, 497, 967, 1010, 1091, 1228, 1254, 1266, 1267, 1274, 1306, 1398, 1402, 1425, 1484, 1485; âteş-endâz-ı — 1267; hayyen — bi'n-nâr 1389; — bi'n-nâr 67, 271, 1022; —ı dem 69, 70, 106; —ı kulûb-i şeyh u şâb 437; —ı sefâyin 482; — u ihtirâk 189

ihsân 4, 7, 9, 16, 33, 35, 43, 44, 53, 62, 64, 83, 92, 112, 114, 125, 130, 133, 138, 143, 146, 162,

168, 172, 177, 185, 186, 189, 226, 232, 234, 242, 286, 293, 335, 379, 384, 409, 427, 444, 460, 463, 467, 469, 474, 504, 515, 529n, 531, 536, 538, 540, 566, 567n, 577, 615, 616, 622, 630, 645, 687, 691, 724, 744, 765, 826, 835, 838, 856, 870, 872, 883, 929, 945, 948, 953, 956, 1050, 1051, 1065, 1071, 1076, 1124, 1135, 1224, 1230, 1232, 1330, 1366, 1392, 1458, 1461, 1467, 1476, 1479, 1484, 1504; ehline — 566; gark-âb-ı — 1093; ifâde-i — 1415; 'ilâve-i — 1507; istid'ây-ı — 1075; mazhar-ı — 1457, 1502; müstağrak-ı — 838; nâ'il-i — 531; nâ'il-i nevâle-i — 1392; râh-ı — 766; tahsîl-i dest-mâye-i — 1508; tertîb-i — 540; üstühân-pâre-i — 647; zencîr-i — 827; —dîde 874, 1324, 1464; —dîde-i ikbâl 118; —dîde-i teveccüh 118; —hûrdesi 883; medd —ı 872; mahlûkun memnûn-i —ı 1051; —ı hümâyûn 1507; —ı mansıb 838; —ı rütbe 838; —ı Şehinşâh-ı zemân 141; —lar 765, 1381; dıraht-ı —ları 1230; envâr-ı şâmile-i —ları 504; hazîne-i —ları 1211; sâye-i sâyebân-ı —ları 1046

İhsâniyye (Üsküdar'da) 144

İhsânullah Efendi (Seyyid, 'Ayntâb ehâlîsinden) 759

ihtidâ; medâr-ı — 1051; vesîle-i — 1285

ihtifâ 807, 1074, 1200, 1393, 1399, 1464, 1506; bülbül-âşiyâne-i — 798; câ-be-câ zîr-i zemîn-i — 1416; çalılar aralığında — 759; ihtiyâr-ı kûşe-i — 1419; sagîr eve — 1262; ser-be-ceyb-i — 1271, 1398

ihtikâr 1486; itâle-i zeban-ı — 1383; renga-reng —ları 1492

ihtilâf 18, 37, 622, 679, 1153, 1177; 'ale'l- — 848; 'ârıza-i — 1156; bî-şâ'ibe-i — 1504; irâ'et-i râh-ı — 333; nâkūs-zen-i — 553; —ı ârâ'-i erbâb-ı zagâyin 634; —ı ârâ'-i huzûr 563; —ı ehvâ'-i Ordu-yi hümâyûn 933; —ı ezmân 18; —ı kelime-i ru'esâ 202; mûcib-i —ı redâ'et 240, 690; —ı 'urûz 272

ihtilâl 10, 35, 37, 56, 62, 66, 77, 82, 90, 97, 104, 113, 136, 140, 141, 157, 337, 549, 569, 570, 573, 583, 618, 747, 764, 927, 1007, 1016, 1102, 1153, 1327, 1337, 1365, 1406, 1440, 1453, 141282, 1481; ahvâl-i pür— 1435; 'ârıza-i — 1156; bâdî-i — 231, 688; berhem-zede-i hayl-i — 287; berhem-zede-i — 647, 895, 1035; berzede-i dest-i — 1193; dağdağa-engîz-i — 1234; def'-i — 335, 1332; dest-zede-i — 930; gā'ile-i âşûb u — 31; hılâl-i pür— 35, 302, 307, 738, 793; humâr-ı bâde-i — 1016; îrâs-ı — 707, 1373; kûre-i — 651; masrû'-i — 815; mevc-engîz-i — 1485; mûcib-i — 1123; mü'eddî-i hudûs-i — 755; nâ'ire-i — 172, 738; orduya tefrika-resân-ı — 669; şe'âmet-i — 1306; şûrîde-i — 674; tetarruk-ı — 898; zuhûr-i — 65, 1083; eştât-i fiten ve —ât 70; tehaddüs eden —ât 483; —den sâlim 160; —den vukāye 383; — hılâlinde 377; —i ahvâl-i 'âlem 415; —i 'aklına haml 817; —i ârâ' 933; —i Bahr-ı sefîd 959; —i belde 83; —i cezîre 101; —i dimâğ iftirâsı 765; —i dimâğ şâ'ibesi 1220; — i dimâğına haml 817; —i memâlik 103; —i memleket 1365; —i mevâcib 161; —i mu'âmelât 10; eşkâl-i —in ucları görünmeğe başladı 1454; —i tarîk 909; —i tarîk-ı Hicâz 128

ihtimâl 760, 1095; 'adîmü'l— 554, 958, 1058, 1452; agleb-i — 66, 400, 884, 1018, 1129, 1463, 1496; ber-dûş-i — 1193; ber-dûş-i zimmet-i — 1477; bîrûn-ı hîta-i — 682; der-'uhde-i dûş-i — 702; mevki'-i — 400; mümteni'u'l— 430, 557, 762, 1376, 1398; mün'adimü'l— 1218; sûret-yâb-ı — 216; ilkāy-ı —ât 453; —ât-ı 'akliyyye 35; —i agleb 1256, 1475; —i ba'id 936; —i isâbet-iştimâl 681; —i şeb-hûn 1266; — tarîkı 1189

ihtimâm 12, 19, 41, 56, 60, 63, 73, 75, 78, 82, 92, 94, 118, 123, 153, 212, 235, 239, 258, 263, 457, 560, 564, 576, 621, 659, 680, 689, 697, 755, 776, 780, 796, 798, 827, 832, 845, 995, 1002, 1029, 1067, 1083, 1090, 1099, 1123, 1130, 1148, 1168, 1174, 1258, 1280, 1283, 1316, 1319, 1328, 1334, 1345, 1369, 1399, 1421, 1440, 1494; 'adem-i — 244; bâz-mânde-i — 303; ber-çîde-i dâmân-i — 1179; berg u sâz-ı tarîk tanzîmine — 1319; berzede-i dâmân-ı — 1187; bezl-i — 1493; bezl-i nîrû-yi — 714; dâmen der-meyân-ı — 463; der-'uhde-i — 1344; dest-yârî-i — 1081; dest-zede-i — 382; emr-i lâzımü'l— 234; emr-i vâcibü'l— 690; havâle-i enzâr-ı — 248; hüsn-i — 629; ısdâr-ı fermân-ı — 198; ıtlâk-ı zimâm-ı semend-i — 555; ifrâğ-ı havsala-i — 321, 430; ifrâğ-ı — 1396; i'mâl-i nîrû-yi — 1394; 'inân-engîz-i — 541; infâzlarına — 1125; is'âd-ı sâ'id-i — 1500; it'âb-ı serheng-i — 799; kârsâz-ı tîşe-i — 1389; kemâl-i — 1239; kıllet-i — 748; micdâf-zen-i — 1261; nasb-ı nefs-i — 301; nesîc-i kârgâh-ı — 83; süpürde-i — 1255; süpürde-i 'uhde-i — 311, 1376; tahrîk-i dest-i — 559; takdîm-i şerîta-i — 1180; teşmîr-i dâmen-i — 94; teşmîr-i sâ'id-i — 731, 1030; 'uhde-i — 377; sarf-ı —ı bî-şümâr 1464; —ı ekîd 1379; âb-efşânî-i —ı firâvân 147; —ı mezîd 136; —ı nâ-mahsûr 141; —ı temâm 486; — kā'idesi 688; —lar 566n, 801, 914, 923, 986; gerden-i —ları 216; kâlây-ı — ları 493

İhtiman 966

ihtirâ' 223, 240, 689, 580, 846, 848, 1222, 1309; dest-res-i — 231; esbâblar — 690; — eylediği mevkib-i şevket 745; — eylediği nizâm 545; —ı nevâdir-i turfa-disâr 692; —ı tedbîr 17

ihtirâm 1408, 1424, 1496; hâ'iz-i ni'met-i — 540; icrây-ı merâsim-i — 983; ikmâl-i resm-i —

1125; izhâr-ı — 371; makām-ı lâzimü'l— 333; makām-ı vâcibü'l— 1280; nisâb-ı — 1345; resm-i — 1355; selâm-ı suver-i — 1005; te'diye-i merâsim-i — 367; vesîle-i — 377; vükelây-ı zevi'l— 462; zâbitân-ı zevi'l— 832; —en 1454; —ı küberâ 524; —ı zâ'id 1188; lihâza-ı —ları 974; —ları 1244

ihtisâs 1041; encümen-i — 749; ibrâz-ı sûret-i — 1162; nâmzed-i — 702; sâhib-i — 828; serfirâz-ı — 690; vâcibe-i zimmet-i —ı 1461; —ı tâm 1159

ihtişâm 76, 160; ashâb-ı — 1169; âvâre-i — 814; celb-i — 648; esbâb-ı — 226, 687; ferve-i — 112; kesb-i — 65; mazhar-ı — 1319; mevkib-i — 127, 1352; ser-germ-i silâfe-i — 538; tendîse-i bostân-ı — 751; tertîb-i kazıyye-i — 123; — sohbetleri 1009

ihtiyâc 73, 1228; 'arz-ı — 533, 535; eşedd-i — 61, 938; giriftâr-ı gıll-i — 1248; mess-i — 72; — dan berî 650

ihtiyâl 422, 768; âverde-i dest-i — 736; âverde-i pençe-i — 1315; âverde-i yed-i — 595; bast-ı mukaddimât-ı — 1169; cûyende-i esbâb-ı — 1081; deffe-sâz-i — 1220; deffe-zen-i destgâh-ı — 1163; eşkâl-i — 1177; fenn-i — 1480; firifte-i — 481; firifte-i tu'me-i — 134; ibrâz-ı sûret-i — 1259; i'mâl-i cüyûş-i — 439; i'mâl-i leta'if-i —l 628; mâdde-i — 1163; mazbût-ı dest-i — 250; nasb-ı şebeke-i — 548, 823; perde-i — 1192, 1481; rû-pûş-i — 1165; 'uhde-i — 1099; zîr-gâh-ı — 426, 537, 707, 1131; —e muhtâc 547; târ u pûd-keşîde-i nev-kumaş —ler 1163; giriftâr-ı dest-i —leri 598

ihtiyâr 1433; bî— 1383; der-dest-i — 1177; mâlik-i zimâm-ı — 251; muhavvel-i 'uhde-i — 257; müsellem-i dest-i — 1008; nişânde-i dest-i — 764; rubâyende-i — 1474; zimâm-ı — 321,525, 815; —ı kûşe-i ihtifâ' 1419; —ı kûşe-i 'uzlet 1419; —ı makām 1421; —ı sabr-ı cemîl 1248; —ı sefer 408; —ı sûrî 1371; —ı sükût 847; —lar 218

ihtiyât 110, 419, 567, 573, 1369; ashâb-ı — 685; berây-ı — 279, 427, 795, 862, 1340, 1370; kā'ide-i — 174, 1191, 1394; kazıyye-i — 440; merâsim-i — 199; nezd-i ashâb-ı — 225; resm-i — 233; sâhib-i — 1456; sedd-i bâb-ı — 1258; şart-ı — 1474; tarîk-ı — 1172; — erbâbı 906; kā'ide-i —ıyye 279, 302, 391, 941; —ıyye-i divel kā'idesi 303

ihyâ/ihyâ' 111, 144, 147, 152, 517, 583, 622, 982, 989, 1051, 1223, 1329, 1333, 1370, 1491; leyâlî-i — 144; —kerde 1228; —y-ı dîn ü devlet 1330; —y-ı merâsim-i ta'lîm-i harb/peykâr 1256

İhyâ Efendi (Târîh düşüren şâ'irlerden) 857

îkā'; fenn-i — 1223

ikāmet 24, 26, 38, 45, 49, 61, 67, 80, 87, 89, 101, 106, 114, 118, 120, 122, 124, 135, 141, 147, 151, 163, 167, 169, 179, 181, 186, 189, 192, 196, 198, 208, 212, 234, 243, 245, 247, 262, 275, 298, 323, 333, 345, 381, 386, 391, 410, 433, 436, 439, 456, 460, 469, 511, 514, 517, 521, 523, 538, 582, 583, 588, 600, 603, 608, 613, 625, 641, 662, 690, 691, 711, 733, 754, 773, 775, 789, 791, 812, 823, 825, 832, 846, 850, 878, 884, 917, 943, 966, 969, 971, 980, 982, 989, 1006, 1014, 1019, 1024, 1026, 1028, 1084, 1103, 1121, 1122, 1126, 1140, 1148, 1155, 1177, 1212, 1227, 1234, 1241, 1261, 1276, 1314, 1341, 1358, 1374, 1421, 1425, 1434, 1442, 1455, 1463, 1483, 1500; bast-ı bûriyâ-pâre-i — 1226; bast-ı hasîr-pâre-i — 1248; bast-ı kālîçe-i — 960; bast-ı kilîm-i pâre-i — 825; bast-ı tınfese-i — 711; çerâgâh-ı — 192; dâmen-çîn-i kûşe-i — 1342; fekk-i lenger-i — 260, 733, 1084, 1307; fekk-i râbıta-i — 208, 410; fekk-i tınâb-ı — 600, 927; hall-i tınâb-ı hayme-i — 383; hârgâh-nişîn-i — 1308; haymegüzîn-i — 1326; hayme-zen-i — 1184; kat'-ı rismân-ı — 482; kûşe-güzîn-i — 355; leff-i bisât-ı — 427; lenger-endâz-ı — 1442; lengerendâz-ı lîmân-ı — 214; lenger-i — 186; me'mûr-i — 1365; murabba'-nişîn-i — 950; mütebassırâne — 1421; müddet-i — 1003; nasb-ı hıyâm-ı — 141; nat'-endâz-ı — 968; nez'-i veted-i — 603; pây-efşür-i — 1384; raht-çîn-i — 421, 812, 1421; rekz-i 'asây-ı — 791; seccâde-nişîn-i — 320, 1244; tabûr-bend-i — 551; tayy-ı bisât-ı — 1126, 1254; temdîd-i — 1106; visâde-güzîn-i — 520; —e me'mûren 884; — gâh 67; —gâhlar 546, 1143; —güzîn 61, 846, 933, 1235, 1384, 1476; —güzîn-i rikâb-ı hazret-i Pâdişâh 463; — hâtırası 1143; mevkūf-i şeşder-i —ı kasriyye 1349; —ı se-rûze 274; — ler 448, 525, 775, 1033; mahall-i —leri 417

ikbâl 44, 104, 124, 474, 508n, 665, 837, 888, 892, 908, 916, 932, 935, 953, 958, 966, 985, 987, 1031, 1046, 1381, 1468, 1489, 1502; âfet-i — 1405; ahter-i — 120; 'alef-zâr-ı — 1466; 'arsa-i — 657; bâde-i — 1152; ber-âmede-i dest-i — 1405; ber-taraf-sâz-ı gā'ile-i — 810; bişrle — 888; bünyân-ı — 1072; cenâh-ı — 1072; çârbâliş-nişîn-i — 804; çemen-zâr-ı — 391; çerâğ-ı — 821; çevgân-ı — 754; dâmen-i — 738; dâru's-sınâ'a-i — 103; dârûy-i hıred-fersây-ı — 1153; dârû-yi kıtâl-i — 1378; dâ'ire-i — 521; dehân-âlây-ı bâde-i — 447; delâlet-i yâverî-i baht u — 171; dest-i — 1503; gülşenseray-ı — 1163; hırâmende-i ravza-i — 1350; humyâze-keş-i cur'a-i — 1054; humyâze-keşân-ı hum-hâne-i — 692; hûrşîd-i sipihr-i — 1422; ihsân-dîde-i — 118; irâ'et-i rûy-i — 1496; istidâme-i mebânî-i — 752; karîn-i — 841; kevkeb-i — 629; kûy-endâz-ı ma'reke-i — 755; mâlik-i darb-hâne-i — 521; mâlik-i zimâm-ı — 873; ma'raz-ı — 632; maşrık-ı — 1313; med-

hûş-i girân-i rıtl-i — 1034; mest-i bâde-i — 525; mest-i mey-i — 522; mevâdd-ı hırs-ı — 958; nahle-i — 533; nâme-i — 339; nev-reste-i hadîka-i — 796; rây et-i — 89; rûy-i — 1058; rûznâme-i — 840; sebük-hîz-i — 785; serîr-ârây-ı — 120; sermest-i mey-kede-i — 1359; ser-nigûnî-i terâzû-yi — 819; sikke-zen-i nakra-i — 810; telakkī-i — 1159; —cûyân 279, 892; —hâne 869; cevv-i gendüm-nümây-ı —i bî-bekā 384; —i devlet 1235; nümâyiş-i rûy-i dil-i —i lâ-bekā 932; —i lâ-bekā 525, 893; câm-ı —i nâ-fercâm 327; —i nâ-mahsûr 458; mest-i —i zemâne 1364, 1405; âfîtâb-ı —leri 987; çehre-i —leri 1034, 1127; gülzâr-ı —leri 1055; hengâme-i —leri 794; kabâle-i nâ-makbûle-i — leri 1184; nakdîne-i —leri 1306; erkân-ı — perest 1383; — ümniyyesi 1424

ikdâm 93, 103, 212, 247, 299, 382, 515, 567n, 587, 629, 636, 763, 776, 788, 885, 1067, 1075, 1193, 1268, 1330, 1331, 1332, 1345, 1451, 1500; berkende-i tîşe-i — 312; buzâk-efşân-ı — 1382; câzibe-i hâhiş-i — 786; dest-zen-i — 1389; dü-dest-i — 153, 1127; eşheb-rân-ı — 541; fitike-süvâr-i — 1261; hall-i 'ukde-i şalvarına dest-yâr-ı — 1075; havâle-i dest-zede-i — 256; ka-dem-keş-i — 738; lebbeyk-zen-i — 1031; mâye-i — 579; mirveha-cünbân-ı nâ'ire-i — 1341; müheyyic-i 'ırk-ı gayret-i — 42; pây-kûp-i zemîn-i — 1403; sarf-ı enfâs-i — 635; sarf-ı nîrû-yi — 1246; sell-i sâtûr-i — 129; se-mend-i — 649; seng-i râh-ı — 1177; sûzen-zen-i — 776; tahrîk-i — 247; tahrîk-i rikâb-ı — 208; teşmîr-i bâzûy-ı — 714; —dan betâ'et 1067; —dan rehâvet 1067; tahrîk-i —ı akdâm 1266; —ı akdâm 1326; —ı akdâm-ı aklâmına ihâle 1431; —ı bî-girân 576; —ı hazret-i Pâdişâh-ı kaviyyü'l-ihtimâm 600; tahrîk-i —ı hurûc 1266; —ı küllî 403; —ı mâ-lâ-kelâm 1451; —ı Şehriyârî 501; —ı şekâvet 194; —lar 787, 788, 1067, 1416; metâ'-ı —ları 83; sâ'id-i —ları 1260; nâ'ire-i —larını iş'âl 306

ikfâr 317, 842; mûcib-i — 1256

İkinci Altmışlı Medresesi 1031

İkinci Hâric rütbesi 1489

iklîm 542, 547, 621, 739, 749, 1410; âb ü hevâsı hoş — 621; Fermâyende-i heft— 1286; —e 'alâmet 1024; —e kâfî 1116; —e mukābil 1116; —i 'azîm 416; rû-be-râh-ı —i bekā 1477; —i bî-hemtâ 727; —i cesîm 713; —i Kırım 215, 416, 582, 964; —i mezbûr 633; —i Mısır 174, 221, 249, 542; —i muşa'şa' 1357; —i 'ukbâ 57

ikmâl 461, 1125, 1132, 1145, 1186, 1191, 1242, 1363, 1370, 1442, 1446, 1463; hadd-i — 671; —i etvâr-ı seb'a 676; —i hıdmet 368; —i hıdmet-i Hidîv-i felek-cenâb 1423; —i isti-hkâmât-ı kal'a 1011; —i kuvvet-i zâtiyye 1330; —i levâzımât 192; —i resm-i ihtirâm 1125

ikrâm 46, 150, 372, 529n, 595, 713, 718, 770, 827, 866, 869, 872, 909, 980, 983, 1155, 1239, 1381, 1424, 1427, 1471, 1477; eyyâm-ı mu'tâde-i — 1471; icrây-ı levâzım-ı — 208; kefce-ber-dûş-i — 233; mazhar-ı cem'iyyet-i — 1458; mazhar-ı — 599, 1078, 1489; merâsim-i — 105; nisâr-ı nakd-i — 372; şîfte-i — 1506; —en 986, 1012; —ı firâvân 517; —ı küberâ 524; —lar 1041; — merâsimi 1053; — mu'âmelesi 1072

ikrâr 184, 216, 281, 286, 373, 544, 583, 628, 653, 659, 723, 805, 864, 1004, 1041, 1094, 1159, 1427; hem-zebân-ı — 1287; müstevcib-i — 597; —ı nübüvvet-i enbiyâ' 1285; —ı tâmm 843; —ı teba'iyyetleri 262; —kerdeleri 278

iksâ/iktisâ 588, 914, 923, 777, 967, 1009; müs-tahikka — 1320; —y-ı câme-i husûsiyyet 234; —y-ı ferve-i beyzâ 333, 1080; —y-ı hil'at 384, 913; —y-ı kisây-ı evhâm 1255; —y-ı kisây-ı sûret-i hakîkat 1380; —y-ı teşrîf 334

iktâ' 54, 686; —ı cesîme 749

iktidâr 135, 200, 216, 234, 320, 506n, 1343; âstîn-çîn-i — 1241; âverde-i kabza-i — 1282; bezl-i enfâs-ı — 497; bezl-i — 792, 1238, 1244; bezl-i mâ-hasal-i haysala-i — 435; bezl-i nakdîne-i — 488, 1036; bî- — 1198; bî-mâye-i — 390; dâ'ire-i — 687; der-'uhde-i — 1462; dest-i — 716, 1481, 1504; dûş-i — 186; erbâb-ı — 140, 977; haysala-i — 17; ifrâğ-ı hemyân-ı — 601; ifrâğ-ı mâ-hasal-i — 554; kaviyyü'l- — 231, 377, 946; rubûde-i dest-i — 815; rubûde-i pençe-i — 678; sâhib-i — 139, 186, 467, 468n, 470, 1192, 1494; sarf-ı enfâs-i — 298, 778; sarf-ı — 531, 1346; sarf-ı mâ-hasal-i — 477; sarf-ı mâ-melek-i — 1030, 1375; sarf-ı nakdîne-i — 730; sarf-ı nîrû-yi — 512, 1500; sarf-ı sühan-ı — 779; süpürde-i 'uhde-i — 580; takviye-i bâzû-yi — 194; tekmîl-i edevât-ı — 555; teşmîr-i sâ'id-i — 1493; 'uhde-i — 202; yârây-ı — 376, 521; zevi'l— 1249; —dan 'âciz 512; —ı Mülûkâne 1195; kabza-i —ında gibi 785; 'adem-i —ları 887; der-'uhde-i —ları 604; yârâ-yı —ları 1212; zûr-bâzûy-i —ları 1255

iktisâb 1465; cihet-i — 1437; erzel-i vücûh-i — 1478; vâ-mânde-i tarîk-ı — 146; —ı 'izz 1365; —ı edeb 590; —ı emvâl tarîkı 160; —ı fazl 590; —ı hazz-ı mevfûr 1503; —ı kemâlât-ı kudsiyye 879; —ı kuvvet 552; —ı liyâkat 230; —ı mâla meyyâl 626; —ı mâye-i miknet 1170; —ı mehâret 191, 243; —ı mehâret-i fenn-i deryâ 691; —ı mezîd-i şerâfet 1405; fenn-i — ın dânişveri 1456; —ı neşve-i rûhânî 1214; —ı nev'-i i'tilâ 1496; —ı nev'-i te'ayyün 1496; — ı re'sü'l-mâl-i me'âsir 232; —ı rif'at 1365; —ı sa'âdet 841; —ı safâ 857; —ı sâmân-ı bisyâr 1456; —ı sûret-i kesret 1272; —ı şân 1373; —ı şöhret 1373; — tarîkası 1456

il 64, 568n; —ler 223, 545

i'lâ'-i/i'lây-ı; — kelimetullah 106, 541; — kelimetullâhi'l-'ulyâ 224, 1329; — livây-ı bağy 706; — livây-ı cihâd pîşesi 1221; — livây-ı fesâd 204, 552; — livây-ı gavâyet 194, 706; — livây-ı gazâ pîşesi 1221; — livây-ı hurûc 583; — livây-ı 'isyân 1282; — livây-ı i'tidâ 583; — livây-ı kelimetullah 1267; — livây-ı muhâlefet 1282; — livây-ı nizâ' 197; — livây-ı serkeşî 658; — livây-ı şerr 645; — livây-ı şikāk 645; — livây-ı tuğyân 658

'ilâc 228, 530, 694, 1355, 1417; cust-cûy-i — 1166; muhtâc-ı — 111, 636; sandal ile — 1404; süpürde-i — 1390; maraz-ı bî— derecesi 338; — tertîb 1417

İlâhî 1366; ahkâm-ı — 11; âteş-i kahr-ı — 1410; 'avn-i — 184, 462; a'zam-ı emânât-ı — 541; bi-feyz-i — 607; emr-i — 961, 1458; evâmir-i — 756; fazl-ı nâ-mütenâhî-i — 106; garka-i bahr-i kahr-ı — 22; manzûr-i nazar-ı hâss-ı hazret-i — 1413; Hikmet-i — 1162; ilhâm-ı — 17, 1328; 'ilm-i — 1290; intikām-ı — 34; medlûl-i hükm-i — 539; muhâlif-i rızây-ı — 1269; nevâhî-i — 756; ref'-i — 503; rızây-ı — 115; sadme-i saht-ı — 1414; sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i — 1295; sevk-ı sâ'ika-i tevfîk-ı hazret-i — 1309; seyf-i kahr-ı — 65, 665; sünnet-i seniyye-i — 11; tâ'at-i — 1279; sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i — 1295; tevfîk-ı — 462; va'd-i — 1291; vehb-i — 1459; zât-ı — 54; zuhûr-i emr-i — 1218; zıll-ı hazret-i — 1362; zıll-i — 31; 'avn-i —yye 462; ef'âl-i —yye 1458; emr-i —yye 1279; gayret-i —yye 81, 913; icrây-ı ahkâm-ı —yye 1409; irâde-i hikmet-ifâde-i —yye 204; irâde-i —yye 942; gayret-i —yye zuhûr 1400; 'ināyet-i —yye 1279; latîfe-i gaybiyye-i —yye 313; muhâtabât-ı —yye 1289; muktezeyât-ı hükm-i hikmet-nümây-ı —yye 842; nusrat-ı —yye 462; teshîlât-ı —yye 35; te'yîdâti'l—yye 1297; yed-i kudret-i —yye 1370

i'lâm 12, 20, 21, 33, 34, 51, 67, 78, 83, 87, 92, 109, 179, 185, 198, 208, 320, 348, 357, 360, 375, 426, 583, 618, 661, 719, 734, 792, 794, 799, 807, 808, 852, 888, 902, 1057, 1060, 1074, 1182, 1195, 1198, 1242, 1255, 1273, 1302, 1355, 1367, 1376, 1425, 1427, 1494, 1507; âverde-i kalem-i — 213; —ât 101, 106; —ât-ı mezkûre 1242; —ı hâl 559; —ı mâcerâ 1506; —ı merâm 792; —ı Rabbânî 680

i'lân 33, 79, 82, 164, 234, 256, 421, 566n, 576, 585, 610, 737, 764, 791, 793, 797, 826, 848, 852, 914, 923, 933, 1025, 1033, 1041, 1085, 1091, 1097, 1108, 1117, 1256, 1258, 1362, 1417, 1447, 1448; zebân-zede-i — 1097; —ı 'adâvet 1027; —ı a'lâm-ı mu'âdât 1438; —ı harb 191, 206, 212, 256, 407, 415, 455, 469, 560, 565n, 569n, 575, 580, 731, 1014, 1092, 1124, 1340, 1440, 1484; —ı husûmet 455; —ı iflâs 156; —ı irâde 178; —ı keyfiyyet 918; —ı kıtâl 191, 1124; —ı mulahhas-ı âmâl 1329; —ı sefer 279; —ı tuğyân 1027; — mu'âmelesi 1448

ilbâs 610, 777, 779, 837, 888, 905, 959, 1032; —i hil'at 195, 538, 905, 1032, 1370; —i hil'at-i Kapudânî 391; —i hil'at-i pür-behcet 959; —i hil'at-i semmûr 1441; —i hüsn-i sûret 234; —i libâs-i durûğ 1255; —i libâs-i fâhir 1505

İlbasan; Livâ'-i — 409, 515, 1429

ilgā 272, 281, 416, 418, 423, 436, 442, 476, 686, 700, 711, 717, 727, 765, 771, 782, 792, 797, 848, 1200, 1252, 1335, 1386, 1404, 1431; şübe-hâtlarını — 782; zunûnlarını — 782; — vü ihdâr 365; —y-ı gā'ile-i harb 681; —y-ı gā'ile-i rezm 681; —y-ı ittifâk mâddesi 281

ilhâd; çirk-i vücûd-i ehl-i — 1280; efgende-i hufra-i — 895; gerd-i küdûret-i — 900; muhtâr-ı — 1032

ilhâk 219, 419, 772, 945, 1107, 1222, 1340; ba'de'l— 246; ber-vech-i — 134; —an 409, 945, 1429, 1512, 1513

ilhâm 893; bi-tarîkı'l— 1301; —ı Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader 1486; —ı hazret-i Perverdigâr 432; —ı İlâhî 17, 1328; —ı muhassılü'l-evtâr 1505; —ı Rabb-i müte'âl 710; —ı Rahmânî 1300; bi—ihi Te'âlâ 664; —kerde-i 'âlem-i bâlâ 386

İlhân/İlhânî (Hz.) 629, 630, 636, 637; cibillet-i — 626; dest-i — 628; devâm-ı Devlet-i — 635; emr-i — 626; hâtır-ı — 626; hazîne-i hâssa-i — 627; hazâne-i — 628; mevkib-i — 625; nezd-i — 626, 632; huzûr-i —i gaflet-beyyinât 635; ordu-yi — 633; sem'-i — 626, 633; tab'-ı tamâ'-ı — 628; taraf-ı — 628; temâmî-i memâlik-i — 629; tüccâr-ı — 630

'illet/'ilel 217, 230, 231, 235, 243, 284, 383, 437, 530n, 546, 571, 644, 673, 736, 743, 765, 846, 877, 1073, 1075, 1181, 1232, 1239, 1251, 1268, 1314, 1355, 1459, 1485, 1511, 1512; 'ayn-ı — 1038; cünd-i tâlân-ger-i — 354; ednâ — 208; hezâr — 1355; kuvve-i nâmiyyenin fütûruna — 1137; mübtelâ olduğu — 1494; mühâceme-i — 1355; müstakıl — 350, 468n; müstakıllen — 1473 v; 'urûz-ı — 1286; —e mübtelâ 528; — etdirmamek 212; —i akvâ 93; —i bedeniyye 957; —i cinsiyyet 62, 108; —i cismânî 534; —i dîğer 1216; —i Efrenc 56; —i fâ'iliyye 502, 586; —i Firengî-misâl 250; —i gā'iyye 512, 586, 696, 886; —i gā'iyye-i 'arz-ı mihr 267; —i gā'iyye-i 'arz-ı mürâca'at 267; —i gā'iyye-i irtikâb-ı külfet 1190; —i gûnâ-gûn 681, 690; —i hâ'ile 529; —i hafiyye 1055; —i hafiyye-i mûcibe 1184; —i herem 912; —i idbârları 1405; —i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l-kavl 881; —i kıllete mübtelâ 584; —i lüknet 123; —i mâddiyye 502, 886; —i mizâc-ı fütûr-âlûd 1050; —i mûcibe 1398; —i mûcibe-i cem'iyyet-i eşrâr/evgād 797; —i muhar-

rike 784, 1368; —i muharrike-i hevây-ı hevânı 1434; —i muharrike-i hevây-ı nekbeti 1434; —i mü'essire 327; —i müstakille 39, 286, 480; —i müstakille-i zuhûr 483; —i müzmine târî 516; —i müzminesi heyecânı 1402; —i nekbetleri 1405; –i sadra uğramış masdûr-i rencûr gibi 1473; —i sâ'ire 1400; —i sâriye gibi 112; —i semâviyye 671; — isnâdı 775; —i şeyhûhet 887, 912; —i tâmme-i Vezâret 1352; —i vâride 1364; —i vebâ' 1102; —i vebâ-sıfat 43; —i zâ'ide 1130; —i zîk-ı sadrdan sâlim 1462; — olmak 214; mübtelây-ı — ü 'âhât 243; sûretler üstünde — ve emrâz-ı muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân 976

'ilm 118, 159, 189, 291, 358, 392, 426, 518, 528, 529n, 573, 591, 594, 597, 650, 651, 718, 844, 896, 910, 921, 1043, 1328, 1370, 1478, 1488, 1490, 1506; ashâb-ı — 1424; ba'de tahsîli'l— 1072; ber-muktezây-ı — 573; bürehne-i kisve-i — 909; ehl-i — 318, 320, 334, 336n, 522, 573, 653, 655, 656, 753, 897, 909, 1159, 1244, 1360, 1399; fırka-i ehl-i — 648; ganebe-i — 1509; hânedân-ı — 525, 1503; hâsid-i ashâb-ı —873; hayret-zede-i — 1257; ihâta-i — 1250; isti'dâd-ı — 1503; mâlik-i — 318; mâye-i — 1508; mürebbî-i ashâb-ı — 569; nakdîne-i — 426; nakş-ı sikke-i — 590; nisâb-ı — 713; sevâd-ı — 1449; tekrîm-i — 634; zümre-i ehl-i — 649; sûret-i — ü salâh 50; sûr-i Sultânî-i — 1504; cihetinden 336n, 910; —den gâfil 804; tahsîl-i —e'l-yakîn 90; —en 152; —e rağbet/teveccühü efzûn 1211; tâlib-i — hey'eti 310; eser-i —i 1224; münâfî-i nâmûs-ı —î 948; sadr-ı mesned-i —î 725; sevâd-ı —î 1244; —i 'âlî-i hazret-i Şehinşâhî 1502; muhât-ı —i 'âlîleri 678; karîn-i —i batî' 20; karîn-i —i betâlet 207; tahsîl-i —i celîl 590; —i dekâyık-âşinây-ı Şâhâne 1328; muhât-ı —i ehâlî-perverîleri 1505; —i erbâb-ı dirâyet 216; —i furûsiyyet 47; —i hâl 751; gümâşte-i —i Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader 858; —i hikmet 555; —i icmâlî 1084; —i İlâhî 1290; ma'lûm-i —i 'inâyet-mersûmları 1504; —i-i Rabbânî 17; râmiz-i —i ledünnî 1251; —i muhâzarât 9; meşmûl-i —i sadâkat-iştimâl 426; —i şâmil 207; tahsîl-i —i şerîf 648; te'allüm-i —i şerîf 144; —i târîh 9, 15, 19; —i tefsîr 11; —i usûl 1424; —i yakîn 926, 1398; âsâr-ı —iyye 597, 1041, 1224; cihet-i —iyye 44; hıfz-ı nâmûs-i tarîkat-i —iyye 820; i'tilây-ı tarîk-ı —iyye 525, 529n; menâsıb-ı — iyye 803; merâtib-i —iyye 23, 648; muhâsede-i —iyye 655; mübâhase-i —iyye 596; nukûş-i — iyye 320; pâyehâ-yı resmiyye-i —iyye 1486; pâyehâ-yı —iyye 43; rütbe-i —iyye 1072; rütbe-i refî'a-i —iyye 1467; sadâret-i —iyye 653; tarîk-ı 'aliyye-i —iyye 909; tarîk-ı —iyye 591, 643, 910, 1380; te'lîfât-ı —iyye 1224; tevcîhât-ı —iyye 130, 133, 168, 176, 536, 597, 617, 947, 955, 1071, 1350, 1438, 1483; —iyye 15, 85, 89; haysiyyet-i —iyye ciheti 1073; merâtib-i —iyye pâyeleri 725; ehl-i —le ülfet 845; — mertebesi 1278; — nukūşundan sâde-levh-i fu'âd 1497; — râgıbı 1221; istihsâl-i — tarîki 1488; tahsîl-i 'ilm ü fazîlet 51; beyân-nâme-i — ü haber 57; — ü 'irfân 9; — ü ma'rifet 24; — ü medhali 34; tâlib-i — ziyyi 310; ehl-i — zümresi 725

iltica 129, 169, 177, 201, 274, 299, 322, 371, 407, 493, 550, 553, 902, 1033, 1061, 1094, 1246, 1261, 1264, 1363, 1378, 1390, 1393, 1421, 1464; dest-zen-i — 1147; sâyesine — 1104; zîr-i himâyetine — 820; — kasdı 780; — semti 128

iltifât 53, 75, 89, 168, 332, 372, 427, 595, 632, 656, 676, 819, 850, 983, 1009, 1027, 1242, 1358, 1424, 1426, 1504; gurfe-i — 1239; hil'at-i — 213; imâle-i rûy-i — 475; kem— 1508; mazhar-ı — 89, 242, 738; mazhar-ı ni'am-i — 691; merâsim-i — 105; mertebe-i — 948; muğtenim-i ni'am-i — 1255; müreffeh-i — 232; nâ'il-i — 375, 1342; nazar-ı — 1093, 1400; revâtib-i — 195; rû-gerdân-ı — 883; sâmi'a-dâşt-i — 116; serîre-nişîn-i — 199; sûret-yâb-ı — 248; tahrîk-i zebân-ı — 1270; tavîle-bend-i — 1276; telakkî-i — 1159; tevcih-i lahazât-ı — 287; tevcîh-i matıyye-i — 1385; tevcîh-i sâmi'a-i — 705; veche-i — 52; zebân-zede-i — 233; zülâl-i — 473; —ı 'azîm 1104; —ı Mülûkâne 570; —ı Şâhâne 82; —ı Şâhî 697; — kā'idesi 888; —lar 978; lahza-i —ları 1073; manzûr-i nazar-ı —ları 1423; nîm-nigâh —ları 1073; —larına mazhar 828

iltihâk 274, 313, 491, 961, 710, 789, 1087, 1160, 1257, 1261, 1376, 1394; dünbâle-be-dûş-i — 1274; kemend-endâz-ı — 533; mûcib-i — 236; —ı sevâlif-i kurûn 449; —ı zümre-i şühedâ'-i sü'adâ' şerefi 388; —lar 1269, 1398, 1494

iltimâs 33, 47, 64, 66, 77, 100, 106, 184, 188, 364, 406, 423, 469, 526, 575, 611, 633, 652, 721, 760, 831, 890, 1042, 1096, 1105, 1199, 1403, 1454; bi'l— 865, 869; hasbe'l— 731; —i du'â 1308; —i Ser'asker 209; esâs-ı binây-ı —lar 314; —lar 33, 523, 608; kirbâs-i —ları 1129; — larına mebnî 1043; —ı licâm ü rikâb 334; kendi —iyle 959

iltiyâm 338, 831, 1434; encümen-ârây-ı — 453; habl-i — 423; medâr-ı — 1286; me'mûl-i şîve-i — 383; merhem-pezîr-i — 449; pezîrây-ı sûret-i — 457; sûret-i — 655, 917; sûret-pezîr-i — 400; sûret-yâfte-i — 643; — bulmak 1395; — lar 755

iltizâm 314, 346, 420, 494, 690, 738, 753, 832, 850, 972, 1024, 1048, 1085, 1099, 1177, 1248, 1344, 1347, 1450; 'alâ vechi'l— 831; ber-vech-i — 801; bi'l— 921, 1249; der-'uhde-i gerden-i — 1358; der-'uhde-i — 1031, 1334, 1403; hasbe'l-

— 1484; kılâde-i ceyyid-i — 1358; neşve-i nefsânîsini — 1508; nüvişte-i kabâle-i — 263; tîğ-i — 551; 'uhde-i — 1254, 1374; —âne 1072; — ât 958, 1253, 1373; —cı 749; —ı lâzime-i itâ'at 1270; ber-vech-i —ı mâ-lâ-yelzem 658; —ı mâ-lâ-yelzem 268, 1161; —ı mâ-lâ-yelzem tarîkası 924; —ı râhat 625; —ı refâh 625; —ı sumût-i hût 1050; —kerde-i hâme-i şikeste-zebân 225; —kerde-i kalem 1256; —kerde-i lisân 1256; —kerde-i seriyye-i şekâvet 1258; — kılınan 290; —lar 1048; ma'iyyet-i —ları 1325; — olunmamak 1014

İlya; ziyâret-i Beyt-i — 212

İlyâs Paşa (Rumeli'deki vâlîlerden) 149, 1236

İlyâs-zâde (Müftî) 613, 614

'İmâd; rûh-i— 149; —ı i'timâd 523; —ı rasîn 319; —ı Rûm 1488

i'mâl 73, 186, 189, 238, 240, 243, 247, 263, 440, 482, 689, 707, 923, 946, 975, 993, 995, 1047, 1130, 1150, 1161, 1255, 1276, 1284, 1286, 1371, 1375, 1380, 1392; tâb ü tüvân sâhibi pîşekârân-ı — 1376; — emri 357; — eylemediği kaşmerlik 525; —i 'âmile-i istibsâr 876; —i 'âmile-i te'emmül 876; —i 'avâmil-i ceng 354; —i 'avâmil-i efkâr 448, 683; —i 'avâmil-i nîreng 354; —i âlât-ı ceng 193; —i âlât-ı harbiyye 666; —i asker 168, 1009; —i barut 239, 689; —i barut mâddesi 689; —i basar 1327; —i cârih-a mu'âyenet 1304; —i cüyûş-i hud'a 439; —i cüyûş-i ihtiyâl 439; —i dest-i gayret 1063; —i dest-i temennâ 366; —i edevât-ı gayret 254; —i edevât-ı harb 1268; —i edevât-ı heycâ 1268; —i edevât-ı kârzâr 477, 602; —i edevât-ı mekr u âl 1008; —i efkâr 764; —i efkâr-ı sedîde 71; —i fikr 431, 782; —i fikr-i dakîk 96; —i hadî'a 205; —i hadî'a vü âl 297; —i im'ân 1327; —i kavârî'-i süyûf 70; —i letâ'if-i ihtiyâl 628; —i letâ'if-i san'at 1173; —i letâ'ifü'l-hiyel 69, 1358; —i letâ'ifü'l-hiyel-i san'at 1173; —i menviyye-i a'dâ 1392; —i mu'vel-i 'azîmet 547; —i mu'âdil-i mel'anet 1264; —i mu'âmele-i dâd ü sitâd 1404; reşk-endâz-ı —i nigûhîde 1275; —i nîrû-yi ihtimâm 1394; —i reviyyet 431; —i rimâh 552; —i sanâyi' 205; —i sanâyi'-i füsûn 875; —i sanâyi'-i mekr 875; —i seyf 102; —i sihr 509; —i süyûf 552; —i şemşîr 640; —i tabanca 1257; —i tedbîr 713, 782; —i tedbîr-i erbâb-ı seyf ü kalem 70; —i tevânî-i 'azîmet 214; —i tîğ 713; —i tîğ-i cür'et 1171; —i tîşe-i endîşe 687; —i tüfeng 102, 1257

İmâm 54, 55, 111, 229, 674, 868, 889, 919, 1278, 1288; huzûr-i — 889; — bildiğini okur 919; — Efendi 808, 1403; besmele-i mushaf-ı —et 1409; şâyeste-i makām-ı —et 1295; —et 48, 1334, 1403; —eyn merkezi 653; — hazretlerine şekvâ 889; —ı ekmel 50; —ı Evvel 1183, 1187, 1403, 1461; —ı Evvel Efendi'nin haremi 1426; —ı Evvel-i hazret-i Tâcdârî 803; —ı Evvel-i Sultânî 44; —ı Evvel-i Sultânî haremi 1391; —ı Evvel-i Şehriyârî 1262; —ı evvel-i Şehriyârî Efendi 456; —ı Mahalle 506; —ı Mahalle ma'rifetiyle 1391; —ı sâbık 1262; —ı Sânî 44, 1187; —ı Sânî Efendi 44; —un 'âdilün 1279; —ü'l-Haremeyn 526; mazhar-ı du'ây-ı hazret-i —ü'l-Müslimîn 500, 508n; —ü'l-Müslimîn 321, 476, 766, 897, 1230, 1240, 1245, 1281, 1333, 1356, 1362, 1422, 1460; —ü'l-Müslimîn emriyle 1269; —ü'l-Müslimîn hazretleri 698

İmâm-ı 'azam; bk. Ebû Hanîfe (Hz., İmâm-ı a'zam)

îmân 22, 759, 1167; 'âmme-i ehl-i — 436; bed— 632; behre-mend-i ni'met-i — 643; benân-ı eydî-i ehl-i — 1295; bir alay bî-gâne-i — 752; ehâlî-i — 209; ferîza-i zimmet-i ümerây-ı ehl-i — 225; gürûh-i ehl-i — 208; ihlâl-i kulûb-i ehl-i — 618; kâffe-i ehl-i — 1036; mahrûm-i tecellî-i kuvvet-i — 728; nûr-i çeşm-i cân-ı/dil-i ehl-i — 1461; nûr-i dîde-i ehl-i — 1277; rûh-i beden-i ehl-i — 1297; rûh-i cesed-i ehl-i — 1231; ehl-i — 462, 610, 1287, 1416; emâsil-i ehl-i — 672; nikkat-perdâz-i havâtır-ı ehl-i — 589; sâmi'a-pîrây-ı ashâb-ı — 457; Sultân-ı memâlik-i — 212; şue'ân-ı ehl-i — 977; tâ'ife-i bî— 727; tahsîl-i — 897; tecdîd-i — 1197; vâcibe-i zimmet-i ehl-i — 47; —dan bî-haber 759; — getürdüğü 1024; nûr-i — gibi 440; —ı mu'teber-i şer'î 55; kâffe-i —iyân 1287; —sız pelîd 1427; kâr-erkân-ı Ka'be-i — ü yakîn 55

i'mâr 146, 155, 967, 1443; —ını muktezî 1502

imâret 1206; muhtâc-ı — 240, 689; —ı 'âlem 10; —i bülend 1151; —ı nâfi'a 1456; —ı pâydâr 1151; —ler 143, 1151, 1221

'İmâret-i 'âmire (civâr-ı Türbe-i hazret-i Hâlid'de) 143

imdâd 19, 61, 78, 82, 143, 170, 195, 202, 206, 211, 252, 257, 287, 405, 407, 417, 432, 443, 463, 468n, 471, 497, 522, 548, 550n, 554, 565n, 569n, 575, 578, 580, 586, 602, 620, 623, 725, 771, 822, 827, 917, 1003, 1032, 1045, 1050, 1062, 1119, 1146, 1148, 1258, 1266, 1267, 1269, 1393, 1416, 1439, 1484, 1494, 1502, 1513; bâ'is-i inkıtâ'-ı ümmîd-i — 1264; destmâye-i — 860; irâ'et-i sûret-i — 724; lehîb-efzây-ı — 1271; taleb-i — 207; — eylemek 515; —ı ashâb-ı gavâyet 1258; —ı 'azîm 732, 1047; —ı bünyâd 1471; —ı ehl-i İslâm 204; —ı hâricî 1075; —ı küllî 723, 947; —ı nâtıkanın inkıtâ'ı 1497; —ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî 462, 1330; —ı seferiyye 1305, 1352, 1501; — îsâli 1493; —iyyeler 707; — kasdı 1396; — kaydı 1358; —lar 91, 207; bahrî

—ları 1341; bedenî —ları 1341; berrî —ları 1341; — ü is'âd-ı âsümânî 668
imhâ 549, 772, 910, 1032, 1089, 1229; —ları 1341
imkân; 'adem-i — 1257; 'adîmü'l— 547, 1183, 1506; 'âlem-i — 1299; bi-kaderi'l— 703; bîrûn-i 'uhde-i — 1044; cevâz-dâde-i sûret-i — 735; dâhil-i hayyiz-i — 1399; dâ'ire-i — 1393; dâmen-i — 821; dûr-merâhil-i — 720; dûr-mesâfe-i — 727; esâs-efken-i kâr-hâne-i — 671; güncâyiş-pezîr-i — 450; hadîka-ı — 1273; hâric-i dehlîz-i — 1412; hâric-i hayyiz-i — 1410; hâric-i hîta-i — 789; hâric-i yârây-ı — 877; havze-i — 138; hayyiz-i — 843, 1484; kâbil-i hayyiz-i — 1296; nâ-resây-ı derece-i — 381; pertev-bahş-ı dâ'ire-i — 1224; rehyâb-ı — 1469; tedbîr-i tarîka-i — 178; derece-i imkân 1439; reh-yâb-ı semt-ı — 294, 562, 883; vâmânde-i 'arsa-i — 680; dâ'ire-i —dan beder 366; havsala-i —dan beder 691; havze-i —dan beder 762
imlâ 10, 15, 27, 47, 70, 93, 102, 207, 213, 218, 230, 245, 254, 268, 276, 304, 319, 384, 390, 415, 537, 596, 612, 829, 843, 846, 857, 922, 928, 935, 939, 959, 962, 1042, 1051, 1084, 1174, 1229, 1284, 1293, 1299, 1353, 1452, 1484, 1490; bast-ı ni'amây-ı — 1414; bîrûn-i havze-i hadd-i — 1356; gülfeşân-ı sahîfe-i — 480; güzâriş-pezîr-i hâme-i — 1249; keşîde-i musattar-ı — 1049, 1376; keşîde-i şaff-ı — 1066; keşîde-i satr-ı — 1437; mersûm-i yerâ'a-i — 136, 169; meslûk-i kudem-i — 726; nakş-beste-i zemîn-i — 414; nakş-ı nev-zemîn-i sahîfe-i — 286; nakş-ı sahîfe-i — 130, 270; pâymâl-i yerâ'a-i — 1038; pâ-zede-i hâme-i — 775; rakam-zede-i — 1370; sahîfe-zîb-i — 692, 1504; tesvîd-i sahîfe-i — 1394; sezây-ı külfet-i — 325; —y-ı hâme dest-mâyesinden vâye 1073
İmperator 255, 262, 264, 273, 290, 298, 351, 363, 370, 393, 396, 397, 400, 403, 405, 407, 411, 423, 498, 505n, 583, 771, 965, 1004, 1009, 1011, 1026, 1083, 1085, 1094, 1099, 1102, 1103, 1107, 1110, 1117, 1119, 1136, 1172, 1338, 1340, 1342, 1344, 1345, 1347, 1432; dakîka-i râz-ı — 451; hakîm-i zû-fünûn — 278; manzûr-i — 1012; —âne 327; — cenâbları 370, 1027, 1110, 1117, 1118, 1452; — elkâbı 165; — fermânları 450; — huzûru 367; devlet-i —î 213; gerden-i —î 261; himmet-i —î 264; kemend-i saht-bend-i fend-i/mekr-i — 1342; matlûb-i —î 393; nezd-i —î 1016; rütbe-i —î 367; sem'-i —î 1009; taraf-ı —î 211; tasdîk-ı —î 470; —î 43; — 'ibâreti 166; —içe 366, 368, 405, 562, 585, 1110; —içe-i müşârun ileyhâ 986; —içe-i Rusya 582; cânib-i —içe-i 'uzmâ 221; —i Françe 1346; —i Fransa 1002, 1006, 1109; —i mesfûr 1005; —i müşârun ileyh 964, 983, 1005, 1009, 1011, 1085; —i sâbık 1091; —i sâhib-i taht 251; makâm-ârây-ı —iyyet 212, 253; murabba'-nişîni sandalî-i —iyyet 261; —iyyet 166; Devlet-i —iyye tüccârı 211; — lafzı 66; —lar 583, 584, 1134, 1004, 1025, 1340; —luk 94, 161, 163, 164, 273, 587; —luk derecesi 43; —luk elkâbı 165; —luk kazıyyesi 95; —luk lakabı 162, 164; —luk ma'nâsı 66; —luk mâddesi 94; —luk mesnedi 65; —luk sevdâsı 95; —luk şânı 95; —luk tasdîkı 94, 277; —luk tehniyeti 364; —luk 'unvânı 65, 94; —luk 'unvâniyle mümtâz 1008; — Serayı 1109; memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin —u 851; —'un birâderi 1104; —'un Dîvân-hânesi 1027; —'un emri 429; —'un iş'ârâtı 279; —'un me'mûrları 372; — 'unvânı 41, 364
imsâk 1305, 1501; resîde-i mâh-ı — 1377; —i dâmen 1377; —i girîbân 1377
imtihân 150, 243, 246, 1043, 1078; nabz-gîr-i reğ-i — 109; sâyîde-i mihakk-i — 1505; —ı 'ulemâ'-i İslâmbol dakîkası 1041; — şerbetleri içmiş 1435
imtizâc 37, 40, 41, 836; der-'uhde-i — 426; emr-i vâcibü'l— 1328; emsile-i vâcibü'l— 1306; gerden-beste-i hibâl-i — 376; isbâl-i misâl-i lâzımü'l— 685; istikbâl-kerde-i — 1363; izhâr-ı kemâl-i — 777; izhâr-ı sûret-i — 1401; makâm-ı — 478; mazhar-ı telakkî-i — 799; pîrâye-i ceyb-i — 1481; pîrâye-i dest-i — 1435; rû-be-zemîn-i — 1205; rû-ber-zemîn-i — 1203; rû-gerdân-ı — 473, 669; ser-dâde-i — 695; zemîn-i — 1122; —den istikbâr 735; —en li'l-emr 338; —en li'l-emri'l-'âlî 183; —i emr 67; —i evâmir 1285; —i fermân 67; emr-i vâcibü'l— i Hüsrevâne 1110; —i irâde 390; —i istikbâl 1411; cümle-i me'âsir—inden ma'dûd 1172; — ini müş'ir 1353; —i şer'-i 'âlî-şân semti 630
imtiyâz 25, 65, 94, 162, 233, 256, 345, 590, 625, 988, 1039; 'alem-efrâz-ı bârûy-i — 305; dâ'ire-i — 604; hâ'iz-i — 807; hâ'iz-i rehîne-i — 1008; hâ'iz-i şeref-i — 542; kesb-i — 327, 464, 560, 839, 879; kesb-i kevkebe-i — 589; mesned-ârâyân-ı pâkîze-rây-ân-ı ta'ayyün ü — 117; nâ'il-i — 872; ref'-i livây-ı — 221; rütbe-i — 354; sûret-nümây-ı — 234; şeref-yâb-ı — 210 ; terfî'-i râyet-i — 546; vâsıl-ı derece-i — 230; —ât 99, 262; — da'vâsı 347; — nişânları 1009; — nişânlarıyla müvessem/müzeyyen 1027
imtizâc; 'adem-i — 44, 592; düşvâr-— 1284; güzelce — 1392; mizâc-ı 'iffet-— 142; mizâc-ı — 174; mubattın-ı sa'bu'l— 909; mütelevvin-i sa'bu'l— 909; şikestî-i zücâc-ı — 1338; te'sîs-i mebânî-i — 1097; 'adem-i — endîşesi 774
imzâ/imzâ' 57, 254, 256, 325, 340, 369, 395, 399, 532, 652, 737, 829, 833, 842, 936, 939, 1078, 1105, 1200, 1310, 1329, 1333, 1334, 1445; 'akd-i 'ukde-i — 1079; ba'de'l— 213, 220; ber-vech-i hafî senedâta — 1004; kalem-zen-i —

842; karâr-dâde-i merkez-i — 1371; karîn-i — 20; ma'nâ'-i — 1025; müttefiku'l— 1250; tahrîk-i kalem-i — 210; rakam-tırâz-ı — 1273; vaz'-ı — 1089; zînet-yâb-ı — 221; — etdikleri hüccet-i 'ahd/mîsâk 1070; imzâ-kerde-i — 454; —kerde-i kulûb-i kâffe-i 'ibâd 1295; —kerde-i pâyân 454; —lar 652, 830, 833, 836; —nüvîs-i 'unvân 892; —nüvîs-i hükm 892; —nüvîs-i icmâ' 1440; —nüvîs-i muvâfakat 262; —nüvîs-i vifâk 216; —pezîr 1328; —pezîr-i hüsn-i hıtâm 552; diyârların —sı 652; —y-ı hıtâm 162; —y-ı kabâle-i hıtâb 95; —y-ı sened 1451; —zen-i cezm 893; —zen-i hüccet-i ittifâk 1065, 1070; —zen-i hükm 20; —zen-i i'tikâd 893; —zen-i ittifâk 1336, 1494; —zen-i ittihâd 1336; —zen-i tevâfuk-ı ârâ' 430

İn [=Inn] Nehri 1020

'inâd 9, 101; açıkdan terk-i — 1127; âteş-efruz-i — 644; dâ'ire-i — 94; fürûzîne-i — 645; gürûh-i — 946; makām-ı — 646; mirveha-i âteş-i — 738; müsta'idd-i — 906; pây-efşür-i — 563; ref'-i livây-ı — 301; sarsar-ı — 887; şu'a-i hasîse-i — 1169; şu'le-fürûz-i nîrân-ı — 1273; —lar 1439; ser-bâr-ı —ları 333; —larında musırr 319; — makūlesi 800

in'âm 35, 41, 143, 185, 744, 782, 827, 866, 869, 1041, 1046; enhâr-ı — 360; sukāta-çîn-i — 235; tama'-ı — 193; ta'mîm-i — 540; —ât 858; ât-ı vâfire 632; —âtlar 146; —ı bî-şümâr 762; —ı firâvân 162, 517; —ı şâygânî 1369

inâs 938, 1149; — evlâdları 986

'inâyet 53, 63, 77, 243, 320, 352, 390, 541, 803, 890, 1051, 1232, 1243, 1336, 1467; isfid'ây-ı — 169; mahz-ı — 1336; mazhar-ı — 262, 264, 738, 1271; sahîfe-pîrây-ı — 220; sezâvâr-ı — 35, 1052; —dîde 1046, 1229; —e kanâ'at eylemeyerek 344; —e makrûn 1507; — hukūku 1046; —i 'aliyye 477, 806; —i 'aliyye-i Husrevâne 841; —i bî-gâyet-i Sübhânî 137; mâye-i —i bî-gerânları 1046; —i hazret-i Şehriyârî 1401; —i İlâhiyye 1279; bi—illâhi Te'âlâ 191, 194, 195, 228, 1024; —i Mu'în-i Müste'ân 379; —i Mülûkâne'leri 1478; nâ'il-i nevâle-i —i rûz-efzûn 1046; —i Şâhâne 44, 129; —i Şehriyârî 129; —i vâlâ 44; —i Yezdânî 541; bahr-ı emvâc-ı —leri 1502; ibkāy-ı nazar-ı —leri 1263; memnûn-i —leri 1472; sâye-i hemâpâye-i —leri 1230; simât-ı —leri 1228; —leri sudūru 873; —lü efendim 1504; — sudūru 705; sâye-i —vâyeleri 1228

İnce Paşa; bk. Mehmed Bey/Paşa (İnce, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından, Bahr-ı siyâh Boğazı Nâzırı, Livâ'-i Koca-ili)

İncîl; —'in elfâzı 54; —ler 721, 727

incü 185, 1342; —lü at başlığı 1342

İncülü Çavuş 526; — vâdîlerinde 1497

İne-ada 459

İnebahtı; Livâ'-i — 409, 515, 1430; — Konsolosu ma'iyyeti 345; — Muhâfızhğı 180; —'ya mutasarnf 180

infâk 45; —ı esâfil-i nâs 1497

İngiliz 164, 506n, 507n, 720, 727, 1334, 1375, 1438, 1450; Elçi-i Devlet-i — 469; hezîmet-i — 480; istîlây-ı — 480; küffâr-ı — 500; musâlaha-i — 1438; musâlaha-i tâ'ife-i — 1449; müdâfa'a-i sefâ'in-i — 489; sûret-i mücesseme-i sulh-i — 1485; — 'amelinden a'lâ barut 690; — donanması 96, 502, 1012, 1440; — fırkateyni 1442; — gā'ilesi 773; — gemileri 481; —i ru'ûnet-engîz 1442; —lü 74, 94, 164, 286, 485, 491, 495, 497, 505, 507n, 508, 587, 727, 734, 747, 1077, 1097, 1099, 1145, 1282, 1284, 1338, 1340, 1375, 1431, 1439, 1452, 1485, 1487; —lü bayrağı 1485; —lü mâddesi 1431; —lü sefînesi 1485; —lü ta'lîmi 555; —lü tâ'ifesi 484; —lü vak'ası 515, 536, 605; — memâliki 1002; — Vak'ası hâdis 772

İngiltere 81, 135, 160, 257, 283, 290, 546, 731, 1341, 1346, 1349, 1439; neheng-i bahr-ı sitîz-i asker-i bahriyye-i — 259; Sefîr-i — 1512; — adası 1338; — 'ameli 241; — barutları 240; — barutlarından a'lâ barut 689; — Baş-vekîli 381; — brik-sefîneleri 1443; — Devleti 162, 166, 181, 185, 210, 250, 253, 254, 257, 342, 403, 471, 559, 568n, 579, 995, 1012, 1118, 1438, 1451; — Devleti'nin Kıralı 259; — Donanması 258, 259, 407; — Elçisi 140, 165, 166, 250, 407, 454, 469, 480, 507n, 559, 583, 1432; — fırkateyni 1447; — fırkateyn sefînesi kapudanı 1439; — gemileri 480, 773; — Hükûmeti 158; — İmperatoru 347; — ittifâkı 283; — ittifâkının tecdîdi 282; — kavmi 1439; —lü 140, 160, 164, 250, 268, 273, 282, 287, 294, 373, 381, 392, 395, 400, 402, 411, 414, 470, 480, 495, 505n, 507n, 552, 559, 585, 593, 1003, 1007, 1014, 1027, 1092, 1096, 1105, 1107, 1111, 1117, 1119, 1124, 1126, 1133, 1148, 1338, 1346, 1348, 1375, 1431, 1438, 1446, 1448, 1451, 1484, 1487; —lü Baş Sır-kâtibi 1446; —lü dostlarımız 1448; —lü husûmeti 1451; —lü konsolosları 1109; —lüler 381; —lü maslahatı 1432; —lü Murahhası 1446; —lü'nün müdâfa'ası 772; —lü'nün tahrîki 395; —lü'nün tarafdârı 1117; —lü'nün zîr-i hükmünde 402; —lü sefîneleri 1126, 1448; —lü sefînesi 1447; —lü tâ'ifesi 1441; — lü tasarrufunda 402; —lü tüccârı 347; —lü tüccârları 1109; — maslahatı 1451; — mazarratı 1440; — memâliki 549; — Ministirosu 1432; — ministiroları 347; — Murahhası 1432, 1439, 1442, 1445, 1451; — murahhasları 402; — musâlahası 1432, 1433, 1451; — perdâhtı 240, 689; — sefâyini 506n, 1117; — sefînesi 469, 1443; — sulhu 1439; — tarafları 1438; — Tercemânı 1443

İngriya Memleketi (Bahr-i Baltık kenârında) 550
inhâ 12, 33, 34, 59, 72, 77, 84, 86, 92, 100, 108, 114, 119, 136, 154, 164, 174, 179, 184, 186, 193, 205, 209, 220, 268, 293, 296, 308, 333, 354, 377, 384, 407, 421, 427, 452, 468, 471, 477, 488, 522, 551, 554, 556, 565n, 568n, 572, 575, 578, 583, 594, 612, 672, 703, 734, 783, 790, 793, 797, 799, 806, 822, 847, 884, 887, 897, 901, 966, 1006, 1032, 1075, 1078, 1111, 1114, 1120, 1125, 1128, 1130, 1150, 1164, 1184, 1189, 1192, 1202, 1242, 1263, 1270, 1340, 1344, 1389, 1406, 1436, 1441, 1445, 1484, 1507; hasbe'l— 1242; —lar 1075; —y-ı hezeyân 379
inhizâm 216, 224, 577, 772, 926, 930, 1327, 1473; beher nevbet — 679; berhem-zede-i — 569n, 580; fezâhat-i — 343; leged-kûfte-i — 924; mûcib-i — 224; mü'eddî-i hudûs-i — 755; müttehî-i — 1067; —ı küllî 567n, 577, 1466; — sûreti 1399
inkâr 283, 305, 696, 842, 883, 1072, 1273, 1367, 1474; cây-ı — 1237; cihet-i imkânını — 1042; mahall-i — 509; sûret-i — 885; —ı gā'ile-i âyîn 159; —ı gā'ile-i mezheb 159; —ı kalbî 328; —ı merkūm şe'âmeti 1072; —ı tarîk-ı evliyâ' 334; —ı tarîka-i evliyây-ı Hudâ mâddesi 1073
inkılâb 10, 158, 813, 841, 917, 1080, 1338, 1425, 1473, 1481; derd-i — 930; efgende-i mengene-i — 927; efşürde-i mengene-i — 657; gark-âb-ı — 1151; halâb-ı — 957; ilkāy-ı — 684; pîşâpîç-i nâ'ire-i — 1307; pür— 1412; reng-pezîr-i — 1203, 1205; suver-i müdhişe-i — 288; şâ'ibe-i — 1495; şevâ'ib-i — 1200; tabîde-i — 387; —a mütehavvel 911; —ât 22; —ât-ı dem-i sayf u şitâ 1392, 1419; —ât-ı zemân 1330; — hâdisesi 889; sûret-i âhara —ı 1399; —ı ahvâl-i divel 254; —ı âsiyâb-ı gerdûn 827; —ı devlet 1369, 1480; —ı devlet-i müsteniddesi 1456; —ı devr-i Saltanat hengâmı 1471; —ı küllî vukū'u 867; —ı Saltanat sırrı 610; —ı Saltanat tarîkası 883
inkıyâd 35, 40, 59, 90, 94, 106, 130, 188, 653, 767, 830, 1203, 1327, 1407; dâ'ire-i — 141, 1279; efgende-i dâm-ı — 1353; fart-ı — 1479; fekk-i rıbka-i — 158; hark-ı sürâdık-ı — 646; hükmüne — 1458; izhâr-ı — 917; izhâr-ı kemâl-i — 777; izhâr-ı rûy-i — 1127; izhâr-ı şîve-i — 716; kemâl-i — 848, 1409; rişte-i — 773; rûgerdân-ı veche-i — 1239; rûy-i — 100; serfürû-bürde-i makām-ı — 893; ser-pîç-i — 356; vâcibe-i — 1205; zemîn-i — 1122; —ı hükm-i fermân 134; —ı nübüvvet-i enbiyâ' 1285; —ı samîmî 1326; perde-i —ı sûrîleri 737; —ı zâbitân 657; kabza-i —lar 707; sûret-i —lar 544; bizâ'a-i nefîse-i —ları 1169; müdde'âyı —ları 1271
İnlik tarafı 567n, 577
İnorcilo 1004
insâf 40, 993, 1279; 'ayn-ı — 1486; bî— 217, 1373, 1411; dîde-i — 166; eclâf-ı bî— 78; ehl-i — 838, 1262; esnâf-ı nâ— 109; evbâş-ı bî— 78; ez-ser-i — 1400; hâric-i hadd-i — 1504; izhâr-ı — 1476; kā'ide-i — 650; muvâfık-ı mezheb-i — 584; râh-ı —a irşâd 803; —âne 1452; —âne cünbişleri 850; —âne gayretleri 850; —âne hareket 261; — ashâbı 1300; — bozundusu 108; bî—lar 665; müsellem-i erbâb-ı —lar 222; teslîm-kerde-i erbâb-ı —lar 544; — luca hareket 662; —sızlık 723; — vechi 1050
insân 654, 824, 1378; deryây-ı nev'-i — 791; nev'-i — 65, 117, 671, 1232; sınıf-ı — 672; sûret-yâb-ı — 1260; tevellüd eden — 995; 'uyûn-i — 1218; vücûd-i — 995, 1414; zînet-i — 160; —ı kâmil 503; a'lây-ı merâtib-i zâhire-i —î 1160; mâye-i revnak-ı —î 1488; mâye-i temyîz-i —î 1355; mezra'a-i —î 1459; merkûb-i —î 868; mesâlih-i me'âş-i —î 10; nev'-i —î 675, 1154; nizây-ı nüfûs-i —î 14; sirişt-i —î 16; vaz'-ı —î 756; sûret-i —îde olan har-ı lâ-yefhem 227; istikmâl-i cevher-i mâhiyyet-i —î semti 1488; a'zam-ı merâtib-i —iyye 806; — sûreti misillü balmumudan mihte dürlü dürlü sûretler 976; — ü'l-'ayn 1218
İnsitâr/Kokor; bk. *İstatisko İstirkıt/İnsitâr Kokor* [=statu quo strict]
inşâ/inşâ' 55, 72, 111, 141, 149, 203, 237, 245, 253, 429, 459, 483, 519, 534, 596, 632, 968, 977, 1002, 1060, 1092, 1150, 1221, 1223, 1364, 1441, 1456, 1471, 1503, 1507, 1508; bünyâd-efgen-i — 1363; cell-i — 1508 ehl-i — 22; kaht-ı ricâl-i fenn-i — 1049; safha-zîb-i — 1490; silk-i — 1209; sûret-i — 1503; mesârif-i —iyyeleri 1092; me'mûr-i —ları 778, 1060; zümre-i ehl-i —nın ser-bülendi 1503; — tarafı 518; —y-ı sefâyin 1222
in-şâ'allah 1300; —u'l-cevâd 363; —u'l-Kadîr 1449; —u'l-Mücîb 1490; —u'r-Rahmân 460, 503, 1233; —u Te'âlâ 97, 137, 194, 218, 233, 267n, 324, 370, 385, 411, 502, 536, 655, 664, 688, 759, 852, 910, 928, 948, 951, 1049, 1140, 1149, 1175, 1189, 1193, 1207, 1248, 1353, 1376, 1407, 1418, 1424, 1431, 1437, 1460, 1465, 1485, 1493
intibâh; bir alay bî-gâne-i — 780; ehl-i — 1384; erbâb-ı — 28; perde-i sâmi'a-i — 439; bî—ân 894; gümrâh-ı bî—ân 895; —ı cenâb-ı Şehriyârî 350
intihâb 50, 153, 240, 241, 246, 463, 468, 477, 547, 795, 1332, 1431; bi'l— 1249; dest-zede-i — 431; —lar 884; dest-zede-i —ları 1305
intikām 46, 772, 836, 914, 923, 1315; ahz-ı — 191, 195, 198, 208, 217, 307, 310, 331, 581n, 700, 763, 888, 914, 923, 1035, 1202, 1303, 1419,

1450; bürîde-i tîğ-i — 1317; gerden-zede-i tîğ-i — 467; havâle-i seyf-i — 207; idhâl-i katâr-ı — 805; makām-ı — 1172; mazhar-ı — 1232, 1316; müheyyic-i 'ırk-ı — 1365; seyf-i — 200, 215; tîğ-i — 1304; — dâ'iyesi 134; —ı İlâhî 34; tîğ-i —ı Muntakım-i Kahhâr 661; zebân-ı zemâne-i —kâr 374; —lar 1160, 1175; cûyende-i râh-ı —ları 734; ahz-ı — ta'bîrâtı 924; — ve sârları ahzı 1102

intizâm 60, 139, 223, 228, 545, 1363; berbâdî-yi fiken-i bünyâd-ı — 690; eyvân-ı beyt-i ma'mûr-i — 1285; harf-endâz-ı nizâm-ı nev— 1381; hey'et-i — 292; hüsn-i — 224, 243; îcâb-kerde-i — 225; keşîde-i katâr-ı — 368, 494; medâr-ı devâm-ı — 243; mürsile-peyvend-i katâr-ı — 643; müşrif-i sûret-i — 383; necmü's-sa'âde-i — 1345; pezîrây-ı — 569n, 581, 600; rüste-i — 828; sûret-bahş-ı — 690; sûret-i — 688; sûret-i itmâm-ı — 1362; sûret-yâfte-i hüsn-i — 1280; vîrân-ken-i bünyân-ı — 241; —ı ahvâl-i enâm 1481; —ı ahvâl-i ra'iyyet şîrâzesi 1090; —ı esbâb-ı nizâmât emrine 1030; —ı mâl 104; esbâb-ı hasene-i —ları 691; esbâb-ı —ları 303; mevkib-i —ları 1371

intizâr 569n, 1003, 1451, 1452; bâr-ı — 1436; çar-çeşm-i — 129, 784, 931, 1123, 1393; havâle-i dîde-i — 1258; îstâde-i mevkıf-i — 334; medd-i nazar-ı — 302; münevver-sâz-ı dîde-i —ı 'umûm 1457

inzivâ/inzivâ'; hasbe'l— 1419; miyâbân-ı — 1207, 1208; kafes-ârây-ı — 1204; kafes-nişîn-i — 798; kafes-pîrây-ı — 1205; kûşe-gîr-i — 377, 1320, 1325; kûşe-gîr-i sandûka-i — 1470; kûşe-güzîn-i — 355, 666, 688, 738, 880, 1402; kûşe-i — 776; peygûle-i — 1400; peygûle-nişîn-i — 1265; tenhâ-nişîn-i peygûle-i — 205; vahdet-hâne-i — 1152

ipekci; — ağnıyâ-zâdeler 725; —ler 895

iplikci ağnıyâ-zâdeler 725

İpsi? (ایپسی) bâzergân 1349

İpsilandi (Eflâk Voyvodası) 406; — hâ'ini 1090; — silsilesinden 380

i'râb; —dan hazzı olmayan fırka-i müstehâm 449; benim gibi —dan mahalli olmayup 1378; —dan mahalli olmayup 796

îrâd 86, 151, 227, 361, 419, 568n, 632, 658, 670, 768, 820, 986, 996, 999, 1002, 1356, 1364, 1444, 1456, 1476, 1500; zamâyim-i — 226; vücûh-i —ât 1456; zamâ'im-i —ât 693; —ât 519, 859, 1456; —ât-ı 'azîme 749; —ât-ı ağyâr 278; —ât-ı bî-gerân 876; —ât-ı bî-gerânîleri 1314; —ât-ı cesîme 349; e'âzım-ı —ât-ı Devlet-i ebediyyü's-sebât 686; —ât-ı mahsûsa 771; —ât-ı seniyye 357; —ât-ı vâfire 803, 1314; —ât-ı vâfiye 520; Sadâret —ı 1472; —ı beyyinât 1365; —ı cevâb 518, 1446; —ı cevâb-ı müstahsen 346; —ı devlet 225; —ı hâss 771; —ı i'tirâz 788; —ı kadîmî 230; —ı kelâm 280; —ı kesîr 1047; —ı makāl 282, 1440; —ı maznûn 687; —ı me'âzîr 628; —ı merkūm tedârükü 685; —ı mevâdd 281, 282, 289; —ı mevhûm 687; —ı mu'ayyen 768; —ının tanzîmi 230; —ı su'âl 518; —lar 157, 1000; —ları bulunarak 670; — tedârükü 225, 685; — ü ta'dâd 458

irâde 12, 33, 59, 61, 66, 69, 97, 118, 193, 220, 228, 235, 242, 245, 346, 358, 419, 468, 473, 562, 563, 573, 583, 668, 691, 718, 746, 770, 777, 781, 789, 792, 825, 841, 872, 876, 907, 967, 1013, 1082, 1093, 1095, 1193, 1254, 1328, 1458, 1507; ber-mûceb-i — 841, 1049; ber-vefk-ı — 375, 377, 1193; dil-nihâde-i — 1326; icrây-ı — 182, 187; i'lân-ı — 178; kat'î — 1168; merâyây-ı — 234; sûret-i — 303; zuhûr-i — 490, 670; —i 'aliyye 238, 240, 246, 357, 1090; —i 'aliyye-i Hudâvend-i esbak 1365; —i 'aliyye-i Rabbânî 1150; —i 'aliyyeleri 946; —i 'aliyye ta'alluku 384; —i bâhiru's-sa'âde 517; —i bendegâne 663; —i bî-'illet-i Rabb-i kadîr 1152; —i cenâb-ı Zıllullâhî 1356; —i devlet 61, 80, 93, 188, 887; —i Devlet-i 'aliyye 33, 356, 567n, 578; —i dostânesi 1085; —i eşkıyâ 799; —i ezeliyye-i Rabbâniyye 39; ifrâğ-ı kālıb-ı —i fevka'l-'âde 965; —i hayriyyet-ifâde-i hazret-i Şehriyârî 243; —i hayriyyet-ifâde-i Husrevâne 240; —i hayriyyet-ifâde-i Pâdişâhâne 228; —i hazret-i Cihân-bânî 390; —i hazret-i Pâdişâh-ı cihân 410; —i hazret-i Pâdişâh-ı kerîm 338; —i hazret-i Pâdişâhî 1031; —i hazret-i Şehenşâh 421; —i hazret-i Şehriyâr-ı cihân 124; —i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-menzilet 1184; —i hazret-i Tâcdârî 1401; —i Hidîv-i ercümend 359; —i hikmet-ifâde-i cenâb-ı Hudâ 202; —i hikmet-ifâde-i İlâhiyye 204; —i hümâyûn 777, 963; —i hümâyûnları 244, 1270; —i İlâhiyye 942; —i kāhire-i hazret-i Hak 1296; —i kat'iyyeleri 1227; —i kātı'a 67, 79; —i kātı'a-i devlet 78; —i kātı'a-i Şâhâne 848; —i ma'hûde 685; —i me'âlî-ifâde-i Şehinşâhî 32; —i mekârim-ifâde-i hazret-i Sultân-ı âfâk 1345; —i merâhim-ifâde 1312; —i Mülûkâne 370; —i Pâdişâh-ı cihân 1261; —i Pâdişâh-ı kerîm 494; —i Pâdişâh-ı kerîmü's-sıfât 1428; —i Pâdişâh-ı kişver-güşâ 179, 461; —i Pâdişâh-ı safvet-intimâ 840; —i Pâdişâh-ı zemân 1050; —i Rabb-i Kadîr 202; —i Rabb-i Müste'ân 1308; hasbe'l—ti's-seniyye 625; —i seniyye 102, 107, 181, 357, 468n, 475, 1039, 1050, 1090; sünûh-i —i seniyye-i cedîde 1016; —i seniyye-i satvet-eser 301; —i seniyye-i Şâhâne 111; —i seniyye-i Tâcdârî 165; —i Sultân-ı sütûde-menâkıb 489; —i Sultânî 1122; muktezây-ı —i Şâhâne 595; —i Şâhâne 106, 689, 1187; —i şâmilü'l-ifâde-i Şâhâne 1335;

—i Şehriyâr-ı güzîn 1489; —i Şehriyâr-ı İskender-âyîn 1431; —i Şehriyâr-ı merâhim-nihâd 389; —i Şehriyâr-ı rûy-i zemîn 1039; —i Şehriyâr-ı sipihr-iktidâr 303; —i vâcibü'l-imtisâl-i Husrevâne 1110; —i yümn-ifâde-i Şehinşâhî 1252; —i zihn-i dakîka-dân-ı Husrevâne 689; —ler 942, 1215, 1216; dervâze-i —leri 1259; rûy-i —leri 1261; tıbk-ı —leri 966; yed-i —leri 752; —lerine iktidâ 278; bilâ—tin 1091; icrây-ı —ye iktidârı 186

Îrâd-ı Cedîd 226, 231, 686, 830, 998; Defâtir-i — 230; Hazîne-i — 227; — Defterdârı 155, 461, 670, 686, 801; — Defterdârlığı 226, 228, 229, 408, 670, 687, 848; — Hazînesi 63, 227, 686; — iltizâmâtını müte'ahhid 83; — mukâta'aları 226; — mukâta'âtı 687

İran 295, 855, 1040, 1042, 1044, 1134, 1486, 1505; Elçi-i — 1043, 1139, 1369; havânîn-i kibâr-ı — 1139; hükümrân-ı memâlik-i — 64; Milket-i — 51, 1505; müstevlî-i Memleket-i — 625; sâhil-i — 1487; Sefâret-i — 293; Sefîr-i — 1053, 1501; Şâh-ı — 1342, 1487; vükelâ'-i Devlet-i — 1343; — cânibi 64, 106, 1040, 1053, 1369; — cânibine elçi 296; — Devleti 106, 271, 293, 295, 361, 1139, 1342, 1053; — hânları 1232; — îler 64, 91; bıkâ'-ı —iyân 1139; hükkâm-ı —iyân 106; kılâ'-ı —iyân 1139; savb-ı —iyân 294; sevâmi'-i vükelâ'-i —iyân 1487; vülât-i —iyân 106; —iyân 65, 90, 91, 294, 1342, 1487; —iyân gâfilleri 294; —iyân'ın bu şiveleri 1487; ser-i kârân-ı Devlet-i —iyye 1505; Devlet-i —iyye 295, 1337, 1339; —iyyü'l-asl 1042; —lılar 91; — memaliki 1154, 1156; — seferi 724; — Şâhı 1040, 1342; — Şâhı'nın Mu'temedü'd-devlesi 106; — Şeh-zâdesi 90; — tarafı 1505; — ticâreti 294; — Ülkesi 294; Şeh-zâde-i — zemîn 90

İrem; reşk-âver-i ravza-i — 391; Serv-i tûbâ-hırâm-ı ravza-i — 192; harem-i —hurrem 1388; sâhil-gâh-ı —nişâne 1362; bağ/bağçe-i —nişâneler 327

'irfân 118; berhem-zede-i — 1326; dest-mâye-i — 561; erbâb-ı — 910; mâlik-i — 318; sâhib-i — 1503; şâ'ibe-i — 1458; zümre-i ehl-i — 649; ehl-i — 318, 1287; mâlik-i hazîne-i — 1504; — dan gâfil 804; sereyân-ı 'ırk-ı —ı 1437

'İrfân-zâde (Yûsuf Ağa'nın pes-perdeden yed-i zulmü) 804

irsâl 342, 365, 423, 435, 453, 468n, 530n, 565n, 765, 895, 993, 1001, 1137, 1307, 1342, 1348, 1349, 1368, 1425, 1432, 1451; —i 'atâyâ 1424; —i berîd 59; —i cevâsîs 1386, 1499; —i fermân 384, 856, 945, 1124; —i haber 80; —i hatt 207; —i levâzım 917; —i lihye 1312; —i menâşîr 1479; —i menâşîr-i meserret-resân 953; —i mühimmât 917; —i nukūd 707; —i peyâm 1194; —i peyâm-ı satvet 133; —i peyâmları 805; —i resâ'il 546; —i resâ'il ile hak ve bâtılı bildirmek 962; —i rüsül 546; —i rüsül ile hak ve bâtılı bildirmek 962; —i 'ummâl 685; —i zehâ'ir 98

irşâd 21, 503, 643, 767, 795, 1158, 1335, 1383, 1387; sûret-i — 50; —ı enâm 649; —ı müsterşidîn 897; —lar 1507; — ü î'âd 1481

İrşova 973; — Kasabası 566n, 576

irticâ' 1412, 1432; imâle-i sükkân-ı — 1487; inzıbât-ı kadîmine — 348; dâlle-i ittifâkın/kuvvetin —ı 1345

irtihâl 55, 1227, 1366; işrâf-i — 1355; irtikâb-ı külfet-i — 1184; teklîf-i — 1126

irtikâb 347, 390, 708, 717, 768, 803, 909, 1305, 1331, 1362, 1365, 1373, 1433, 1478; erbâb-ı — 346; îstâde-i mevkıf-i — 334; levse-i — 118; pîş-nihâd-ı — 1405; reh-rev-i girîve-i — 241, 690; —ât 352, 948, 1305; —ı cünha-i hurûc 'ale's-sultân 1269; —ı ehven-i şerreyn 470; —ı kabâhat 219; —ı külfet 581n, 1262; —ı külfet-i hatt 1184; —ı külfet-i irtihâl 1184; —ı külfet-i sefâret 1263; —ı mel'anet 1252; —ı meşâkk-ı melâhiyyet 1254; —ı mezâlim 318; —ı nakīsa-i 'âr-ı televvün 887; —ı vizr-i 'azîm 100; — sûreti 420

irtişâ/irtişâ' 717, 1331; yed-i — 747; — ile mecbûl 793; bâzîçe-i —nın sâhib-i fendi 819

'İs cenâbları (Ya'kūb 'aleyhi's-selâmın birâderi) 639; —na bülūğ 640; —na intihâ 640

'İsâ (Hz.); — 'aleyhi's-selâm gibi 1458; sâl-i —'da 1011; târîh-i —vî 1449; —vîler 1146; sene-i —viyye 983, 991, 994, 1006, 1008; târîh-i —viyye 937; İftihâru'l-ümerâ'i'l-'izâmi'l—viyyeti 851

İsakçı muhâfazasına me'mûr 945, 1429

isbât 194, 239, 244, 247, 277, 279, 283, 286, 289, 309, 961, 1451, 1498; merkūm-i hâme-i kayd-ı — 244; sicill-i — 1029; —a münhemik 1380; —ı hüner 158; —ı istihkāk 239; —ı liyâkat 239, 247; —ı mevâdd 289; —ı müdde'â 1379, 1447; —ı müdde'ây-ı intimâ 721; —ı müdde'ây-ı ittihâd 721; —ı tegayyür-i meslek 337; —ı tegayyür-i niyyet 337; —ı yed-i minnet 308; — kabûlü 1498; — kaydı 693; — ma'razında 1078

İshak; şecere-i nesl-i — 639

İshak-paşa; — semtleri 1395; — tarafı 1402

iskân 72, 178, 180, 196, 203, 228, 473, 479, 1258, 1422; —lar 72, 178; — mâddesi 177; — sûreti 179

iskele 97, 813, 1412; — semti 1412

iskemle 450; sandalî — (kanapa ta'bîr etdikleri) 985

İskender/Sikender; —âsâ fermân-fermây-ı çârcihet ve heft-iklîm 676; irâde-i Şehriyâr-ı —âyîn 1431; mazhar-ı tekrîm-i hazret-i Pâdişâh-ı —âyîn 591; mazhar-ı teveccüh-i Pâdişâh-ı —âyîn 181; mekârim-i Pâdişâh-ı —âyîn 355;

taraf-ı Pâdişâh-ı —âyîn 448, 599; —âyîn 1454; emr-i hazret-i Hıdîv-i —cenâb 566n, 1207; ma'rûz-ı rikâb-ı kamer-tâb-ı Sultân-ı — cenâb 228; müsâ'ade-i baht-ı/ikbâl-i Pâdişâh-ı —cenâb 1306; — gibi 'adîmü'l-'adîl 1221; Şehinşâh-ı —haşem 898; —haşem 1297; mir'ât-i musavvire-i Şehriyâr-ı —iktidâr 458; —i zü'l-kameyn (Hakîm-i hâfikayn) gibi 1029; Kayserliğ'i —liğ'e tebdîl 1132; dest-yârî-i Pâdişâh-ı — menkabet 1418; dergâh-ı hazret-i Pâdişâh-ı — nişân 1328; cevâz-dâde-i Şehriyâr-ı —satvet 215; dem-i şemşîr-i Pâdişâh-ı —serîr 713; dilhâh-ı Pâdişah-ı —serîr 121; huzûr-i Pâdişâh-ı —serîr 952; huzûr-i Şehriyâr-ı —serîr 1184; mahsûs nâme-i Pâdişâh-ı —serîr 296; Sultân-ı —serîr 173; 'afv-ı Şehinşâh-ı —serîr 134; — serîr gibi 'âlemgîr 677; Şehinşâh-ı —tüvân 367; Sultân-ı —tüvân hazretleri 1434; huzûr-i Şehriyâr-ı —vekār 314; Kā'ân-ı —zafer 1248

İskenderiyye 32, 78, 121, 130, 139, 176, 181, 250, 301, 357, 383, 480, 499, 507n, 726, 733, 1283, 1306; Livâ'-i — 1429; — cânibi 500, 733; Gümrüğü 121; — Kal'ası 250; — Muhâfızı 34; — Mutasarrıfı 1100; — Sancağı 139; — Seddi 121; — tarafı 139, 260, 355, 508n, 1307; — Vâlîsi 1123

İskerlet Kalimaki (Dîvân Tercemânı, Boğdan Voyvodası) 386, 426, 447, 448

İslabozye [=Slobosia] Karyesi [Yergöğü Kal'ası havâlîsinde) 939

İslâm 20, 167, 212, 256, 504, 528, 580, 581n, 748, 759, 1032, 1289, 1291, 1329; 'âmme-i asâkir-i — 1067; 'âmme-i ehl-i — 321, 504, 657, 737, 742, 751, 831, 1034, 1232, 1245, 1399; âlây-i ehl-i — 1275; 'arz-ı — 288; asâkir-i — 1291; asker-i — 41, 217, 224, 479, 586, 678, 1003, 1067, 1093; asker-i zafer-peyker-i — 538; 'avâmm-ı ehl-i — 736; bakıyye-i ehl-i — 567n, 577; beyza-i bîzây-ı — 615; beyza-i — 462; bünyân-ı Ka'be-i dîn-i — 1285; cânib-i — 325; cihet-i vahdet-i — 124; cünûd-i ehl-i — 224; cünûd-i — 514; cünûd-i mansûre-i — 552; cünûd-i zafer-mev'ûd-i — 601; dâğ-zen-i gayret-keşân-ı kulûb-ı ehl-i — 224; dâr-ı — 307; dâru's-selâm-ı — 644; dîn-i — 496, 621, 938, 1415; dîn-i mübîn-i — 10; dilâverân-ı — 491; dilîrân-ı — 442; düşmen-i dîn-i — 700; ehl-i — 59, 127, 132, 195, 203, 207, 215, 263, 294, 317, 321, 389, 423, 432, 438, 445, 453, 455, 467, 499, 509, 566n, 576, 579, 586, 620, 636, 643, 658, 680, 722, 728, 732, 748, 766, 787, 924, 978, 1034, 1036, 1069, 1239, 1258, 1267, 1283, 1289, 1291, 1297, 1306, 1322, 1347; eyâdî-i — 197, 200; gayret-i ehl-i — 207; gayret-i — 1327; gayret-keşân-ı — 203; gayret-keş-i — 618; gûş-zed-i hûşyârân-ı ehl-i — 1455; guzât-ı — 333; haşr-gâh-ı — 873; havâssı ehl-i — 540; havâss-ı — 222, 543; havsala-i — 326; hayret-keşân-ı — 200; hisse-i ehl-i — 601; huccâc-ı — 1031; imdâd-ı ehl-i — 204; irâka-i dimâ'-i ehl-i — 188; ketîbe-i — 141; kıbletü'l— 1036; kıdem-i nûr-i — 897; kulûb-i ehl-i — 198, 733, 1156, 1513; leşker-i — 569n, 580, 592; leşker-i nusrat-şi'âr-ı — 442; lisân-ı ehl-i — 213; muhâfaza-i havme-i — 224; Muhyî-i merâsim-i dîn-i — 1297; muzâyaka-i — 1216; mükemmil-i erkân-ı — 1281; müstevcib-i inkisâr-ı beyza-i — 224; nâmûs-i — 154; nihân-kerde-i manzara-i ehl-i — 605; nîrû-yi bâzûy-i — 658; nizâm-ı asker-i — 545; rekb-i —ı kirâm 1033; Ordu-yi — 194, 208; 'örf-i — 573; sadr-ı — 610; sâmi'a-zed-i ehl-i — 610; selâtîn-i — 653; serbâzân-ı — 493; ser-levha-i — 649; sil'a-i gelûy-i ehl-i — 1283; şüc'ân-ı ehl-i — 204; sipâh-ı — 1280, 1327; Sultân-ı — 1286, 1289; şeml-i — 624; şu'le-i 'âlem-tâb-ı — 542; taraf-ı ehl-i — 659; tecdîd-i — 1197; tekmîl-i nâmûs-i — 647; tüccâr-ı — 500; 'uyûn-i — 508n; zümre-i — 618; — gemileri 499, 507n; aktân-ı —iyân 453; aktâr-ı —iyân 453; 'âmme-i —iyân 1457; asker-i —iyân 513, 1309; âteş-efşân-ı harmen-i huzûr-i —iyân 304; a'yün-i —iyân 696; bâ'is-i teksîr-i sevâd-ı —iyân 643; bîş-i besta-i —iyân 1461; cânib-i —iyân 42, 141, 382, 479, 543, 658, 680, 931, 977, 1067; cemâ'at-i —iyân 1457; ciğer-gâh-ı —iyân 1036; cünûd-i zafer-mev'ûd-i —iyân 1067; defâtir-i kulûb-i —iyân 452; derûn-i —iyân 924; dilâverân-ı —iyân 493; firak-ı —iyân 1502; hûşmendân-ı —iyân 728; hûşyârân-ı —iyân 1398; istimzâ'-i —iyân 632; kenâr-ı ordu-yi —iyân 1308; keştiyân-ı —iyân 1283; kulûb-i —iyân 167, 436, 616, 1291; kulûb-i sâde-dilân-ı —iyân 736; kûpâl-i şemşîr-i —iyân 445; kurre-i 'uyûn-i —iyân 1231; küşte-i seyf-i satvet-i —iyan 602; miyâne-i —iyân 423, 453, 618, 1395; nezd-i —iyân 1310; nisvân-ı —iyân 431; nûr-i dîde-i —iyân 1232; rûh-i ebdân-ı —iyân 1286; savlet-i —iyân 1067; ser-i mûy-i ebdân-ı —iyân 1294; şemşîr-i —iyân 543; şinâsân-ı ehl-i — iyân 1232; şîr-dilân-i —iyân 551; taraf-ı —iyân 260, 428, 509, 586, 647, 1308, 1327; tefrika-bahş-ı miyâne-i —iyân 624; tu'me-i şîr-i şemşîr-i —iyân 50; zümre-i —iyân 1457; —iyân 545, 747, 757, 1500; cânib-i —iyân-ı hakkāniyyet-âmîz 443; ahkâm-ı —iyye 511; 'akā'id-i hakka-i —iyye 898; 'akā'id-i —iyye 895; a'sâb-ı cism-i Devlet-i —iyye 1354; 'asabiyyet-i —iyye 709; asâkir-i —iyye 196; asâkir-i nusrat-me'âsir-i — iyye 1091; belde-i —iyye 323; bilâd-ı —iyye 73, 211, 218, 432, 452; cihet-i câmi'a-i —iyye 294; cünûd-i —iyye 223, 545; Devlet-i —iyye 385, 544, 721, 728, 771, 1171, 1334, 1408, 1414; devlet-i kâmile-i —iyye 1409; diyâr-ı — iyye 170, 240, 689; e'âzım-ı şe'â'ir-i —iyye

812; erâzî-i —iyye 175; erkân-ı —iyye 10, 1269; gayret-i —iyye 463, 1380; havf-ı şemşîr-i —iyye 222; havsala-i hâzıme-i hayr-hâhân-ı — iyye 327; hudûd-i —iyye 470, 551, 586, 964; hulefâ'-i —iyye 1289; îfây-ı hakk-ı hamiyyet-i —iyye 428; ittihâd-ı millet-i —iyye 1344; kılâ'-ı —iyye 1494, 1513; lugat-i —iyye 135; memleket-i —iyye 287, 772; meşâyih-ı —iyye 581n; milket-i —iyye 49, 1115; müntehây-ı serhadd-i —iyye 968; nüfûs-i —iyye 759; Ordu-yi —iyye 724; perveriş-yâfte-i ni'am-i devlet-i —iyye 690; sefâ'in-i —iyye 1283; serhadd-i —iyye 480; seyf-i gayret-i —iyye 206; sugûr-i —iyye 61, 422, 434, 545, 562; şerâ'it-ı —iyye 24; tegallüb-i cünûd-i —iyye 307; temâmî-i Memâlik-i —iyye 1233; 'ulûm-i —iyye 626; ümmet-i —iyye 1036; vilâyât-i —iyye 41; diyâr-ı —iyye re'âyâsı 249; kavânîn-i mülk ü millet-i — iyye'ye uymaz 1003; merci'-i cemî'-i ehl-i — olan şerî'at-i mutahhere 1472

İslâmbol (dâru'ş-şerî'a) 500, 584, 799, 824, 890, 895, 1046, 1081, 1150, 1184, 1190, 1288, 1327, 1355, 1372, 1391, 1395, 1414, 1443, 1464; belde-i tayyibe-i — 1411; derûn-i — 885, 1186, 1354, 1358, 1372, 1425; düşmen-i — 814; ehâlî-i — 1191; hâric-i — 1393; kenâre-i — 1378; mahmiye-i — 1415; mahrûse-i — 1414; sekene-i — 1030; etrâf-ı —'a münteşir 1367; etrâf-ı —'a şâyi' 1367; — Barut-hânesi 689; imtihân-ı 'ulemâ'-i — dakîkası 1041; — derûnu 1360; — dervâzeleri 1183; — düşmenleri 1387; — Kadısı 1126, 1320, 1328, 1399, 1473; — Müderrisliği 909; — Pâyesi 133, 171, 213, 591, 1324; — Şehri (deryây-ı benî Âdem'den kinâyet olan) 691; — tarafı 901; bk. ayrıca İstanbul

İslesvik [=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] Dukası 853

ism/isim 52, 434, 443, 631, 780, 796, 889, 934, 985, 1252, 1503; keffâre-i — 528; maklûbü'l— 511; te'sîr-i —i bereketi 1284; —i bî-cism ve bî-hâsıl tılsım 633; —i bî-müsemmâ 645, 1153; —i bî-müsemmâ mesâbesinde 378; —i fâ'il 596; —i hayy 1457; te'sîr-i —i ittifâkîsi 391; —i kirâm 852; —i mahabbet 634; —i mahsûsu 942; —i mühmeli 1433; —i pâki 830; muktezây-ı te'sîr-i —i sa'âdetleri 888; —i sa'âdet-resm 852; —i sâmî 610; —i sâmî-i cenâb-ı Mahmûd Hânî 1295; —i Sâmî-i Pâdişâh-ı zemân 1025; —i sâmîleri 321, 821, 1036, 1223, 1290; —i sâmîleri istimâ'ı 1245; —i Segbân 1251; —i Vezâret 1237; —i defterde mastûr 826; —i müsemmâsma mutâbık 1437, 1496; —im yâd olan mahal 1384; —ine tashîh 1252; —ini al boyaya taklîden 631; —ini işiden ümerâ' 711; —ini işiden vüzerâ' 711; — ler 184, 321, 360, 527, 530n, 881, 1089, 1317; —lerini der-defter 1371

İsma'îl (Rusyalu muhâzâtmda vâki') 569n, 580, 1093, 1346; muhâfızân-ı Kal'a-i — 439; — Başbuğu 1429; — kal'aları muhâfızları 1493; — Kal'ası 202, 203, 215, 216, 219, 432, 439, 444, 466, 468n, 513, 603, 937, 1493, 1494; — Kal'ası muhâfazası 231; — Kal'ası'na Nüzül Emâneti 1314; — muhâfazası 1429, 1483; — Muhâfazası şartı 409; — Muhâfızı ma'iyyeti 587; — ordusu 1308; — semti 600; — Ser'askeri 200, 458, 567n, 577; — Ser'askerliği 199; — tarafı 445, 469, 601; — üzere 432, 439

İsma'îl (ve İbrâhîm beyninde olan münâsebet-i tâmme) 443

İsmâ'îl; matla'-ı sulb-i — 'aleyhi's-selâm 639

İsmâ'îl Ağa (Boğaz Nâzın) 883

İsma'îl Ağa (Cebeci-başı) 154, 602

İsma'îl Ağa (kapucu-başılardan, Tersâne Emâneti) 1430, 1477

İsma'îl Ağa (Tirsinikli-oğlu, Ruscuk A'yânı) 122, 467, 468n

İsma'îl Ağa (Tüfengci-başı) 170

İsma'îl Bey (Pilaslı Mehmed Paşa-zâde, Köstendil Sancağı, Mîr-i mîrân) 1438

İsma'îl Bey (Sırozî, Rumeli a'yânlarından, Rumeli Vâlîsi, Vidin tarafı Başbuğu, Selânik ve Kavala sancakları) 177, 178, 292, 311, 314, 383, 708, 1237, 1308, 1325, 1350, 1358, 1393, 1426, 1438, 1454, 1503, 1507; —'den mâ'adâsı 1326; —'in dâ'iresi 1426; — tarafı 1325

İsma'îl Efendi (Gelenbevî) 1488

İsma'îl Efendi (vakfın rûz-nâmecisi) 86

İsma'îl Hakkı (Şeyh) 1414

İsma'îlî (ta'bîr olunan millet-i zâyiga-i zâ'ife) 40

İsmâ'îl Kâmil Efendi (Arpa Emâneti) 465

İsma'îl Paşa (Değirmenci-zâde Mustafa Paşa'ya Kethudâ, 'Akkâ'ya ve muhallefâta müstevlî, Kapudân-ı deryâ Cezâ'irli Hasan Paşa'ya Silahdâr, Cezzâr Paşa'ya ve Gürcü 'Osmân Paşa'ya Tüfekci-başılık, Mar'aş, Saydâ Eyâleti, sergerde-i eşkıyâ) 57, 58, 59, 92, 101; —'mn hazîne-i temellükü 93

İsma'îl Paşa (es-Seyyid, Vezîr, Kapudan-ı deryâ, Vezîr-i a'zam) 107, 120

İsmâ'îl Paşa (Hâfız, Sadr-ı esbak, Vezîr, Karaman Vâlîsi, Bahr-ı sefîd Boğazı Ser'askerliği) 103, 306, 307, 332, 333, 335, 385, 758, 856, 944, 1283

İsmâ'îl Paşa (Livâ'-i İzvornik, Mîr-i mîrân, Yenipazar Muhâfızı) 515

İsma'îl Paşa (Yenişehirli, Vezîr) 180

İsmâ'îl Paşa Serayı 1275

İspanya 400, 406, 532, 535, 731, 1106, 1132, 1148, 1341, 1347; — Altunu 535; — Dâru'l-hükûmesi 1148; — Devleti 391; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministirosu 347; — ehâlîsi

158, 1148; — Elçisi 391, 1097, 1099; — erâzîsi hizâsında 1149; — hânedânlarından 1149; — hazînesi 1107; — hudûdları 1106; Büyük — Kıralı 853; — Kıralı 395, 1026n, 1107, 1131, 1148, 1149; — Kıralı'nın oğlu 1107; — kıralları 1107; —lu 396, 1149, 1340; —lu askeri 1341; — mâddesi 1347; — memâliki 1148; — Memleketi 1112, 1131; — milketi 1338; — râhibleri 1341; — semti 1147; — serhaddi 1112; — sevâhili 1112; — umûru 1463; — Ülkasi/Ülkesi 1132, 1133; — üzerine 400

isrâf 200, 1305; pençe-zede-i — 1305; —ât 626; — at-ı nâ-be-câ 705; —ı katl 39; —ı midâd 924; —ı rakam 924; —ı sermâye-i kelâm 1012

Îsrâ'iliyyât; efsâne-i — 756

İstakalya/İstekalya (=Stafýli, Mora Cezîresi'nden gelan ta'bîr olunan üzüm) 226, 686

İstanbul (Dâru'l-emâre, Der-i 'adl, Der-i murâd, kıble-gâh-ı ciyâh-ı mülûk ü ekyâl, kuble-cây-ı şifâh-ı erbâb-ı ikbâl, Der-bâr-ı me'âlî-âsâr-ı 'Osmâniyye, 'atebe-i felek-mertebe-i Hâkâniyye, kıbletü'l-ikbâl ve vechetü'l-akyâl olan, cümle-i 'âlemden 'ibâret ve deryây-ı benî Âdem'den kinâyet olan) 71, 87, 105, 116, 124, 144, 179, 181, 183, 184, 185, 203, 215, 246, 302, 303, 308, 317, 337n, 346, 356, 362, 365, 382, 384, 447, 452, 485, 490, 499, 505n, 508n, 514, 524, 585, 614, 630, 711, 734, 748, 758, 776, 787, 814, 892, 926, 965, 997, 1015, 1018, 1023, 1028, 1042, 1065, 1100, 1110, 1121, 1138, 1162, 1175, 1180, 1226, 1229, 1254, 1269, 1272, 1307, 1315, 1337, 1348, 1362, 1363, 1385, 1387, 1400, 1402, 1413, 1417, 1425, 1444, 1470, 1482, 1477; 'âmme-i ehâlî-i — 1397; 'âmme-i ehl-i — 748; behâyim-minşân-ı ehâlî-i — 1269; bîrûn-i — 362; ehâlî-i — 1266, 1271; eşkıyây-ı — 1270; Halîc-i — 563; havâlîi — 1180; havsala-i Şehr-i — 460; mahmiye-i — 145; mahrûse-i — 1397; nefs-i — 359; — Barut-hânesi 239; — Bârût-hânesi Nâzırı 1483; — Bârût-hânesi Nezâreti 1430; — Boğazı 556; — Boğazı cânibleri 1003; — cânibi 312; — derûnu 362, 484, 1062, 1181, 1231, 1412; — derûn u bîrûn halkının ekseri 316; — Efendisi 1491; — esvâkı 1411; — Gümrüğü Emîni 953; — Gümrük Emâneti 954, 1461; — halkı 315, 316, 828, 1172; — havâlîsi 75; —î 1013; —î kîle 992; — Kadısı 44, 108, 136, 360, 375, 592, 656, 787, 792, 800, 804, 829, 1319, 1468; Vidin Kal'ası'nın — kapuları 967; — kapuları 1194, 1412, 1473, 1482; üzerine —kârî pûşî 234; — Kazâsı 123, 266, 956, 1491; — ma'zûlü nümâyişi 819; — muhâfazası 812n; — muzâfâtından 359; —l Pâyesi 150, 948, 956, 1489; — sükkânı/sekenesi 44, 358, 801, 1231; — Şehri 249; — tarafı 248, 1248; — Tütün Gümrüğü 686; —'un ahvâli 1355; —'un ekser ehâlîsi 1394; —'un ekser esnâfı 1394; Kazây-ı — 'unvâniyle 956; — vekâyi' kâtibleri 835

İstanköy 1502; — Adası 959; — Cezîresi 1483, 1502

İstatisko İstirkıt/İnsitâr Kokor [=statu quo strict] esâsı 210, 211, 212; — kā'idesi 569n, 580

İstavroz 759; — Bağçesi 867; — sâhili 867

İsterlic [=Austerlitz, Leh toprağından, Moravya Eyâleti derûnunda) 163, 548, 549, 682; bakıyye-i — 550; — askeri 547, 548; — Muhârebesi 342, 372, 975, 990; — ocağı 550; — ocağının tahrîbi 547; — tâ'ifesi 549; — takımı 549, 682

İstevart [=Stewart, İngiltere fırkateyn sefînesi kapudanı) 1375, 1439

İstırazburg; bk. İştrasburg/İştrasburk [=Strasbourg]

isti'âne 69, 252, 288, 462, 502, 1024, 1241, 1407, 1505; sûhtelerden — 1256; —t 60, 553, 806

isti'âze 1420, 1462; girîbân-efşâr-ı — 1059; — guyân 1321; —künân 1220; —künân-i hakîmâne 1055; —kün-i dergâh-ı Lâ-yezâl 867

istibdâd 723, 820, 1164, 1352; bi'l— 866, 869, 1190; dest-i — 913; girifte-i dest-i — 701; 'ilâve-i esbâb-ı — 765; kabza-i — 635; mâdde-i — 417; ser-be-hevây-ı — 113; ser-rişte-i — 1078; tahsîl-i dâ'iye-i — 717; turra-zen-i kûs-i — 726; visâde-i — 708; vesîle-i — 160; zîr-i dest-i — 1463; —ı kâmil 161; yed-i —ları 1057

isti'câb; bezm-i sebbâbe-i — 1257; hande-zen-i — 501; hey'et-i — 1076; izhâr-ı çehre-i — 1420; mâdde-i — 826; sebt-i sahîfe-i — 842; — fezây-ı 'âkıl 1263; mâye-i —ı vükelây-ı Der-i devlet-me'âb 1455

isti'câl 260, 964, 1374, 1392, 1480, 1482; ber-vech-i — 536; hâme-cünbân-ı — 391; hatve-rîz-i hatıyye-i — 1134; irhây-ı 'inân-ı — 1176; leb-cünbân-ı — 456; matıyye-rân-ı — 447; mevkib-rân-ı — 315; muharrik-i — 364; neşr-i cenâh-ı — 1412; sefîne-süvâr-ı — 950; tevcîh-i 'acele-i — 1431; zevrak-rân-ı — 698

istîcâr 524, 866, 869

isti'dâ/isti'dâ' 1367, 1382; ref'-i 'akīre-i dâd ü — 694

istid'â 27, 33, 65, 77, 80, 94, 100, 106, 111, 114, 119, 121, 129, 134, 141, 153, 169, 172, 177, 185, 186, 208, 320, 322, 460, 482, 487, 521, 566n, 575, 655, 807, 832, 847, 899, 901, 905, 951, 1045, 1108, 1117, 1129, 1134, 1190, 1241, 1243, 1263, 1270, 1295, 1348, 1355, 1368, 1401, 1403, 1422, 1442, 1448, 1457, 1468, 1475, 1479, 1489; Dâver-i dâd-ger (Hz.) dergâhından — 1495; hasbe'l— 111; kar'-i halka-i bâb-ı — 878; leb-güşây-ı — 1147; —lar 185, 847, 886; kemâl-i —ları 724; —y-ı 'afv 169, 1075, 1270; —y-ı düstûr 899; —y-ı emân 1270; —y-ı hüsn-i himâyet 951; —y-ı hüsn-i

teveccüh 951; —y-ı ihsân 1075; —y-ı 'inâyet 169; —y-ı ruhsat 215; —y-ı sudûr-i düstûr 1179; —y-ı Tevfîk 768

isti'dâd 36, 45, 120, 168, 234, 241, 246, 332, 357, 391, 468, 690, 956, 1320, 1505; 'adem-i — 377; 'akl-ı — 150; ashâb-ı — 173; 'ayâr-ı — 1505; cevher-i — 168, 181, 879; dûş-i — 120, 384, 1077; ehl-i — 1049; erbâb-ı — 159, 643, 648; gevher-i — 590; kābil-i sûret-i — 1256; kurs-ı — 590; mânend-i ikbâl-i ehl-i — 703; mâye-i — 87, 547; mertebe-i — 899; sarf-ı kuvvet-i tâmme-i bâzû-yi — 1284; sûret-i — 1504; —ât-ı eraziyye 671; mâye-i —ı hidâyet 177; —ı Hudâ-dâd 1488; —ı 'ilm 1503; —ı mâder-zâd 181; —ı mâder-zâdî 1007; —ı şerr u âşûb 1380; —ı zâtî 114, 241, 690, 1486; —lar 782, 1436; — sûreti 1396

istidlâl 215, 391, 760, 897, 899, 921, 976, 993, 1393, 1434, 1487; kâf harfinden kemâli — 893; mûcib-i — 1257; vâreste-i kayd-ı — 332; —i mekāsıd 132; —ler 706

istîfâ 101, 109, 295, 898, 1175, 1336, 1361, 1477, 1493, 1500; hoşca — 1478; rûfte-i cârûb-ı — 1032; umûr-i — 226, 687; — recâsiyle 957; — y-ı hazz 80; —y-ı hazz-ı vâfî 1044; —y-ı huzûz 329; —y-ı revâtib 657; —y-ı rızk-ı mukadder 1111; —y-ı şîve-i nâ-hemvâr 488; —y-ı zehâ'ir 460

isti'fâ 107, 153, 320, 384, 383, 506n, 878, 887, 1032, 1049, 1083, 1243, 1251, 1270, 1490; temhîd-i mukaddime-i — 356; —larına ikdâm 1273; — semtleri 501

istifsâr 287, 298, 426, 456, 476, 530n, 556, 569n, 656, 716, 886, 895, 900, 949, 1068, 1079, 1075, 1104, 1199, 1259, 1309, 1340, 1344, 1347, 1386, 1454, 1496; etvârını — 1424; leb-cünbân-ı — 436; leb-güşây-ı — 1182; nâzikâne — 341; seng-endâz-ı — 860; sûret-i — 298; —ı ahvâl sûretini irâ'et 1076; —ı hâl 329, 1127; —ı hâtır 329, 1127, 1467; —ı hâvî kağıd 433

istiftâ/istiftâ' 205, 475, 805; — bâbında 805

istiğfâr 942; bâdî-i terk-i — 209; cerâ'im-i güzeşteden — 356; velvele-i — 526, 529n

istiğrâb 728, 868; ezm-i şefe-i istigrâb 1257; hande-i — 652; mûcib-i —ı şeyh u şâb 733

istihâre 572; levâzım-ı — 572

istihbâr 79, 185, 207, 460, 565n, 575, 585, 762, 801, 905, 1069, 1075, 1109, 1145, 1182, 1304, 1307, 1323, 1347, 1448, 1505; berây-ı — 1412; bi'l— 1425; havâle-i perde-i — 1258; — behânesi 1311; — kıssası 448

istihdâm 151, 237, 247, 256, 344, 335, 645, 696, 731, 757, 915, 993, 1009, 1085, 1227, 1371, 1405; hâme gibi — 1031; — eylediği eşhâs 1427; —lar 845; — ve istivzâr merkezi 571

istihkāk 241, 246, 416, 418, 529n, 1347; 'adem-i — 686; âvâre-i — 909; ber-muktezây-ı ilcây-ı — 246; bi-gayr-i — 1091; bi-hasebi'n-nevbeti ve'l— 1400; bi'l-irsi ve'l— 851, 1298; ehl-i — 152, 581n, 862; erbâb-ı — 39, 146, 517; gerdendâde-i — 1454; 'ilâve-i vech-i — 1049; isbât-ı — 239; min-gayr-i — 59; —an mâlik-i ehakk 837; —an sâhib-i tâc u taht 1201; —ı dest-zede-i gasb 1382; —ı dest-zede-i tenâvül 1382; —ı hükûmet 416; cihet-i —ları 657; — sorulmaz 1031

istihkâm 166, 281, 428, 459, 658, 1117, 1283, 1328, 1455, 1493, 1494; habl-i nizâm-ı pür— 691; kesb-i — 341; medâr-ı — 1286; mehâmm-ı — 460; rîşe-bend-i — 727; rîşe-sâz-ı — 720; tahsîl-i — 216; —ât 262, 1010; —ât-ı cedîde 211; —ât ihdâsı 417; vesâ'il-i mukannene-i —ları 691

istihlâs 59, 82, 1485; ehlini — 1403; — hulyâsı 561; —ı diyâr-ı Mısriyye 250; —ı kal'a 601

istihsâl 41, 712, 713, 946, 1005, 1014, 1039, 1047, 1056, 1086, 1168, 1332, 1373, 1415, 1438, 1443, 1454, 1456, 1503; sühûletle — 1495; —ı esbâb-ı nizâm 228; mâ fi'l-fu'âd —i 1164; mekâsib —i 1456; —i 'ilm tarîki 1488; —i ârâyiş 511, 1332; —i çîre-destî 695; —i emniyyet 177; —i emvâl 629; —i esbâb-ı âsâyiş 257; —i esbâb-ı nizâm-ı devlet 1171; —i esbâb-ı Sadâret 1473; —i esbâb-ı sâz ü sâmân 180; —i fürûğ 518; —i kudret 1170; —i ma'rifet tarîki 1488; —i mâdde 725; istihsâl-i — 804; —i mâl gā'ilesi 661; —i mehâret 695; —i mesâlih-i a'mâl 629; —i mesâlih-i memâlik 629; —i ruhsat 614; —i sâmân 1253; —i servet 804, 1253; —i tumturak 511; —i usûl 518

istihsân 62, 352, 691, 1048, 1142, 1183, 1192, 1252, 1325, 1424, 1427; beşâşet-nümây-ı — 696; karîn-i — 158; ma'raz-ı — 682; mazhar-ı — 670; ser-cünbân-ı — 1184; —ı erbâb-ı şûrâ 232, 688; —ı müş'ir 1326; —ı Şâhâne 83

istihzâ/istihzâ' 696, 1383; bâ'is-i — 837; buzâkefşân-ı — 1174; çâk-efşân-ı — 357; darb-ı nâkūs-i — 1170; hande-i — 1195; hande-zen-i — 574, 581n, 1385; harf-endâz-ı — 330, 817; kahkaha-i — 1263; seng-endâz-ı — 988; zebândirâz-ı — 158; —i cünbiş-efzâ şîvesi 331; —i İslâmiyân 632

istikāmet 45, 118, 241, 318; bâdî-i e'âdî-i — 691; ber-vech-i — 383; kemâl-i — 152; müsteclib-i — 242; sermâye-i — 1003; 'ahd-i —'akd 832; —ârâ'-i ashâb-ı hisâb 641; —ârâ'-i ashâb-ı kalem 641; —i de'âyim-i câh 752; —i de'âyim-i iclâller 752; cumhûr-i —i mevfûr 850; —i mu'âmelâtı 1461; —ler 832, 1158; —le muttasıf 754; — tab'ı 690

istikbâl 58, 492, 549, 807, 966, 985, 1035, 1040, 1185, 1242, 1250; hıdmet-i — 916; icrây-ı — 209; icrây-ı merâsim-i — 603, 916; icrây-ı resm-i — 1238; merâsim-i — 1352; zemân-ı — 18; —e isti'câl 1283; —e şitâbân 1185; —ine ta'yîn 1346; —i Ordu-yi İslâm 208; —i züll-i idyâr 528; —kerde-i imtisâl 1363; —kerde-i teslîm 1363

istikbâr 783; makām-ı — 126; pâ-ber-cây-ı — 1453; şumûh-ı enf-i — 927

istiklâl 80, 93, 160, 914, 923, 927, 1018, 1085, 1130, 1227, 1338, 1426, 1435, 1438; 'adem-i — 806; âvurde-i kabza-i — 1463; bast-ı yed-i — 707, 1352; ber-vech-i — 114; bi'l— 104, 420, 462, 566n, 576, 625, 913, 914, 922, 1115, 1057, 1326, 1415; dâ'iye-i — 586; derece-i — 191; kabza-i — 629; kemâl-i — 339; makām-ı — 1363; mecâl-i — 337; mesned-nişîn-i — 1408; muktezây-ı — 463, 915, 923; peyvend-i kemend-i — 297; rişte-i — 115; temâmî-i — 269; ruhsat-yâfte-i — 118; —en 1357; yed-i —i 160, 1020, 1481; —i devleti 586; nâ'il-i —i kâmil 561; —i kâmil 335, 717; —i riyâset 521; —i Sadâret 1190; —i Sadâret'le kâm-rânlık sevdâsı 1190; —i Şâhâne 914, 923; —i şâmil 161; —i tâmm 184, 301, 915, 923, 962; — üzere Saltanat 1343

istikrâr 1333, 1425, 1469; âsûde-nişîn-i — 135; makām-ı — 188; pây-efşür-i merkez-i — 1441; rîşe-sâz-ı — 628, 723, 1385; rişte-sâz-ı — 659; sermediyyü'l— 425; —ı nizâm 184

istikrâz 127; — olunmak 1452

istîlâ/istîlâ' 22, 40, 50, 56, 59, 65, 68, 101, 126, 129, 149, 160, 161, 164, 166, 169, 174, 188, 213, 231, 259, 269, 280, 380, 416, 422, 424, 432, 446, 452, 456, 462, 480, 499, 500, 505n, 507n, 569n, 576, 580, 587, 595, 615, 627, 649, 659, 722, 727, 736, 739, 762, 803, 821, 872, 876, 887, 898, 937, 967, 1008, 1077, 1091, 1093, 1118, 1148, 1181, 1280, 1283, 1289, 1419, 1435, 1441, 1485; âteş-gîre-i kânûn-i — 1153; âverde-i kabza-i — 1352; âverde-i pençe-i — 249, 550; ba'de'l— 436; bağteten — 1091; bast-ı yed-i — 445; dest-dirâz-ı — 496, 1266; eyâdî-i — 219, 1190; fürce-yâb-ı — 1157; garka-i tûfân-ı — 1400; girîbân-gîr-i — 1075; hadîd-i nâhun-i — 872; halîde-i çengâl-i — 203; hîn-i — 937, 1091; itâle-i dest-i — 215; itâle-i yed-i — 548; kable'l— 1091; kalem-revi — 1237; kemend-endâz-ı — 876; kesâfet-endâz-ı — 708, 1032; keşîde-i kabza-i — 1139; keşîde-i rişte-i — 354; mazbût-ı dest-i — 216; pençe-zen-i — 165, 298, 660; peyvend-i — 199; ref'-i râyet-i — 1405; şerâre-i — 1200; vakt-i — 211; vaz'-ı yed-i — 1319; veche-i 'azm-i — 1106; zîr-i ser-pençe-i — 661; — dîde 1089; —kerde-i eyâdî-i a'dây-ı bedpeymân 454; —lar 160, 763, 1108, 1162, 1241, 1356; livây-ı —ları 1341; mâdde-i —ları 726; mazbût-ı yed-i —ları 211; vesâvis-i şeytâniyye —sı 1473; yed-i —sı 983; zemân-ı —sı 692; — sûreti 1354; —y-ı bîgânegân 1357; —y-ı bilâd 701; —y-ı bîm 1317; —y-ı düşmenân 500, 1153; —y-ı ebhıre-i dehşet 1307; —y-ı ebhıre-i hayret 1307; —y-ı ecsâd 701; —y-ı efkâr-ı dûran-dûr 313; —y-ı endûh 610; —y-ı gumûm 1478; —y-ı Havâric 607, 615; —y-ı hayret 580; —y-ı hirâs 1317; —y-ı hummây-ı muhrika-i gam-ı cân-hırâş 1316; —y-ı Hülâgû sûreti 323; —y-ı hüzn 610; —y-ı İngiliz 480; —y-ı Mısr-ı Kāhire 249; —y-ı sücûn 1478; —y-ı tâmm 167; —y-ı Tîmûr sûreti 323; —yı herem-i mufrıt 1356; —zede 211

isti'lâ/isti'lâ' 65, 76, 160, 1078, 1324; bast-ı yed-i — 1352; dest-dirâz-ı — 876; livây-ı —ları 424, 702; livây-ı —sı 43; —y-ı eyâlet 76

isti'lâm 51, 258, 383, 426, 455, 792, 1141; feth-i zebân-ı — 1263; nâme-i — 187; — cevâbı 377; —ı hâl buyurduklarında 1076; —ı mahsûsları 1009

İstilanislavus Avustos (=Stanisław II August Poniatowski, Leh Kıralı) 1001

istimâ' 655, 1045, 1069, 1074, 1100, 1344, 1355, 1363, 1396, 1417, 1440, 1464, 1482; bi'l— 1069; germ-iştihây-ı — 1427; hâciz-i pîş-i — 488; hayr-hâh lisânından — 763; sâmi'a-dâşt-i — 1030; —ı hutbe 1244; —ı fetret 781; — ından'işmi'zâz 1245; —lar 321

isti'mâl 228, 241, 285, 559, 679, 690, 720, 727, 731, 748, 757, 908, 911, 1002, 1107, 1168, 1349, 1405, 1428, 1452, 1479; âverde-i dest-i — 418; —e el verecek tabanca 975; —e el verecek tüfeng 975; —i âlât-i ceng 247; —i edevât-ı harbiyye 1260; —i mükeyyefât 1462; —i mükeyyefât-ı neşve-resân 518; —i tabanca 193; —i tüfeng 193

istimâlet 42, 206, 630, 647; âsûde-nişîn-i mazılle-i — 264; nihânî — 786; —i mutazammın tahrîrât 295; —ler 704, 802; —nâmeler 206, 1158

istîmân 80, 102, 217, 260, 385, 500, 508n, 554, 705; berây-ı — 477; bi'l— 1011; dest-zen-i dâmân-ı — 382; dest-zen-i dâmen-i — 1281; hâk-i — 477; — edenler 514; — husûsu 321; da'vây-ı —ları 177; ehâlînin —ları 1011; — mâddesi 385

istimdâd 55, 60, 67, 207, 252, 288, 320, 462, 502, 507n, 553, 695, 1024, 1035, 1045, 1243, 1339, 1374, 1386, 1407; ref'-i sarâha-i — 1254; sayha-i — 202; —lar 720; — recâsı 1248

istinbât 411, 768, 1288, 1289; tevcîh-i sâmi'a-i — 1173; —ı ahkâm 1454; —ı ahkâm-ı âtiye 1250; —ı karâyih 456; —ı ma'nâ 786; —ı mefhûm 786; —ı mesâ'il-i nihâye 1363

istinkâr 306, 317, 728, 900, 926, 956, 1449; berpây-ı mevkıf-ı — 1172; girîbân-efşâr-ı istinkâr 1059; izhâr-ı çehre-i — 1420; izhâr-ı sûret-i — 900, 1474; ser-cünbân-ı — 564; sûret-i — 1383, 1499; yek-dehen — 1403; zebân-ı — 1471
istinsâh 1307
istintâk 56, 275, 380, 454, 460, 474, 1097, 1307, 1381, 1426; gıbbe'l— 183; — husûsu 814; —ı re'y 430; —ı tedbîr 430
İstinye 75
istirâhat 44, 335, 415, 849, 1028, 1441; dil-sîr-i ni'am-hâne-i — 244; gül-i pister-i — 697; hücre-pîrây-ı — 242; tahsîl-i esbâb-ı — 253; terk-i — 274; visâde-güzîn-i — 433; —i nefs 339
İstiranca 459
İstiravic (استراويج = Skierniewice?, Krakow Varşavya arasında) postası 983
istirhâm 35, 129, 383, 462, 758, 766, 1314, 1315; kemend-i süreyyâ-bend-i — 129; zemîn-i — 1355; —lar 694
istirkâb 305, 420, 682, 684, 700, 1057
İstir Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
İstirya [=İstria] Şehri 166
istîsâl 823, 905, 909, 1069, 1341, 1369, 1484, 1492; ber-vech-i — 333, 703; bürde-i seylâb-ı — 308; derece-i — 1377; ehâlîsini — 1397; halîde-i çengâl-i — 250; imkân-ı — 1068; kâr-bend-i — 108; küşte-i tîğ-i — 549; me'mûr-i — 206; mü'eddî-i — 1033; seyf-i — 159; siga-i muttaride-i — 714; şirâ'-güşây-ı — 254; —i eşkıyâ 77, 183; —ler 1080; —leri husûsu 1067; —lerine fetvâ 803; —leriyle emr 1076
istishâb 701, 708, 714, 795, 804, 915, 938, 965, 1018, 1033, 1043, 1062, 1094, 1128, 1167, 1219, 1241, 1243, 1365, 1392, 1420, 1504; — eylediği eşhâs 1427; —ı re'âyâ 419; —lar 926
istiskâl 117, 317, 395, 420, 523, 603, 682, 731, 758, 768, 875, 893, 1035, 1078, 1097, 1126, 1161, 1492; sîlî-hor-i — 1035; — dâ'iyesi 1193; — leri 1235
istişâre 540, 548, 566n, 572, 576, 1166, 1278; 'akd-i meclis-i — 149; şîrâze-bend-i — 1330
istîzân 44, 216, 417, 450, 581n, 585, 613, 663, 724, 789, 910, 914, 923, 930, 943, 1003, 1021, 1078, 1088, 1178, 1180, 1328, 1331, 1363, 1365, 1448; ba'de'l— 943, 1021; bî— 1183; bila— 128, 585, 714, 1332; bi'l— 930, 1332, 1401, 1466; kıraldan — 1343
İstrod Kasabası (Vistule Nehri kenârında) 1004
İsturlîc; bk. İsterlic [=Austerlitz]
İstuvart bk. İstevart [=Stewart, İngiltere fırkateyn sefînesi kapudanı)
İsvec/İsveç; — Devleti 1484; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministirosu 347; — diyârı 550; — Elçisi 565n, 575; — Kıralı 404, 550, 565n, 575, 853, 1112, 1133; —lü 394, 404, 559, 565n, 575, 584, 983, 1338, 1340; —lü askerîsi 404; — Memâliki 548, 1133
İsviçi Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi') 991
'isyân 61, 69, 71, 78, 138, 195, 474, 475, 781, 1145, 1240, 1242, 1279, 1368; 'âric-i kulle-i — 1243; deryây-ı — 183; erbâb-ı — 1275; eser-i — 92; hîme-i dûdmân-ı — 1270; i'lây-ı livây-ı — 1282; ilkāy-ı nîrân-ı — 1269; izhâr-ı — 1236; izhâr-ı sûret-i — 1444; kazıyye-i — 134; kıyâm-ı makām-ı — 703; mirveha-i âteş-i — 738; sûzân-ı nâr-ı — 1270; şu'le-feşân-ı — 193; ünûf-i şâmiha-i —lar 645; —lar 89, 149
iş; — anlar 318; — başa düşdü 1317; — bitdiği haberi 406; — bu pereseye geldikden sonra 1389; bir —dir olmuş 218; —e güce yarar 1009; —e güce yarar kimesneler 967; — eri 1396; — erleri 1070; — etmek 1045, 1356; —e yaramak 206, 1002, 1015; —e yaradıkları 654, 688; bir —e yaramamak 218, 1252, 1376; —e yaramamak 623, 983, 1047, 1070, 1447; —e yaramayacağı zâhir 975; —e yaramayacak derecelerde 967; —e yaramayacakları 198, 216, 1254; —e yaramayacakları meşhûd 317; —e yarar âhar asker 547; —e yarar bir Vezîr-i nâmdâr 1192; bir —e yarar nefer 235; — görmek 985, 1007; — görülmek 208; her — güzel olur 1374; — işden geçdikden sonra 203; —i başa çıkarmak 1389; —i bitdi 1355; —i büyük harfinden begâyet müte'essir 1185; hem —i büyük zümresi 1185; —imiz müte'assir 1396; —imiz ne asıl olacakdır 1004; —imizi bitürürler 662; —ine yaramayacağı ma'lûm 373; —ine yarar me'mûlüyle 990; —ini altun eyleyerek 1479; — inin eri 783; —inize yaramak elinden gelmiş 623; —in önünü almak 1080; her —in 'uhdesinden gelür 784; —i temâm 1259; —ler görülmek me'mûl 234; ne —ler kesdikleri 231, 688; —lerine yarar 1340; —lerini bitürdükden sonra 1201; bitmez — olmaz 1463
'iş 520; germâ-germ-i 'âlem-i — 1213; zank-i — 1441; —i dünyevî 1508; —i müdâma müdâveme 526; — ü 'işret 1215; — ü 'işrete me'lûf 1359; 'âşûrâ'-i — u 'işret esbâbı 1461; meşâ'il-i — ü 'işreti iş'âl 1377; — ü nûş 527, 1213; — ü nûş-i hoş-güvâr 751; — ü safâ deryâsı 1360; tertîb-i — u ülfet 1215
iş'âr 282, 305, 308, 314, 372, 425, 448, 452, 456, 608, 769, 793, 799, 802, 805, 852, 900, 1003, 1048, 1049, 1069, 1076, 1085, 1289, 1311, 1313, 1325, 1327, 1335, 1370, 1389, 1403, 1432, 1474, 1486, 1490, 1493, 1505; hiçe satdığını — 817; vâreste-i külfe-i — 912, 1222; zebân-zede-i — 1073; —ı 'âcizânem 1474; —ı muhâlefet 158; —ı serâ'ir-i mürettebât 1392

işâret 110, 321, 581n, 1288, 1343, 1368, 1383, 1389, 1469, 1510; bi'l— 1334; çeşm-dâşt-ı nîm— 485; ednâ —1436; engüşt-zen-i — 1374; vâreste-i kayd-ı — 1329; —i âb-rûya nâzır 1076; —i âsümânî 1368; —i cenâb-ı Şeyhulislâmî 456; —i müşârun ileyh 1469; —i pür-beşâret 1343; —i Şeyhulislâm 1187; — kerde-i benân-ı beyân 1053; —keş-i te'ârüf 256; —leri olan 'amel 895; —kerde-i benân-ı beyân 1053; —leri olan cihet 895

işgāl 983, 1338, 1432, 1453, 1487; müstağrak-ı lücce-i — 1133; —i hasm niyyeti 284; —i hayyiz-i ferâğ 1374; —i hayyiz-i mevhûm-i Sadâret 1404; —i hayyiz-i Sadâret-i Rûm 1461; —ler 283, 1348

işkence/şikence 702; pençe-i — 722; —i pençe-i satvetleri/siyâsetleri 1285; ser-pençe-i —leri 1231

İş Muhammed (Dîvân Beyi, Büyük Elçi) 104, 105

'işret 658, 758, 1215, 1217, 1359, 1461; bast-ı sofra-i 'îş/— 883; gark-âbe-i lücce-i 'îş ü — 1361; germâ-germ-i 'âlem-i — 1213; gunûd-i 'ummân-ı — 1506; havz-ı — 1377; havz-ı lücce-i 'îş u — 1477; hem-kadeh-i bezm-i — 527, 883; inhimâk-i 'âlem-i — 1364; tarh-ı — 309; te'âti-i kü'ûs-i — 1374; —gâh 1216; cihâz-ı —i der-meydân 329; mecâlis-i 'îş ü —leri 1255

işti'âl 1267; 'alev-gîr-i — 1341; bâdî-i tezâyüd-i — 1262; lehîb-efrâz-ı — 387; lehîb-efrûz-i — 1267; lehîb-gîr-i evc-i — 338; müsta'idd-i — 1255; şerer-efşân-ı — 1267; zebâne-keş-i — 678

iştigāl 1102, 1433; 'abese — 1000; berzede-i dâmân-i — 1258; der-dest-i — 1435; dest-keş-— 578; dest-yâz-ı — 925; dest-zen-i — 1039; kâr-bend-i — 658

iştihâr; âteş-i tîz-rev gibi şu'le-fürûz-i — 1257; âvâze-i — 1410; âvîhte-i deyr-i — 988; âvîhte-i dîvâr-ı — 987; metâ'-ı — 93; sermâyedâr-ı — 200; şerâre-i — 478; tevâtür-yâb-ı — 1470; zebân-zede-i — 531; — bulmuş 1436

iştirâ/iştirâ' 154, 235, 249, 692, 861, 947, 1104, 1227, 1343, 1360, 1373, 1411, 1445, 1470; —i hodkâm 1434; a'mâr-ı mukadderenin —sı 842

iştirâk 1414; bi'l— 665, 1347; cihet-i — 760; nâhun-res-i — 1410; —i Saltanat 821

İştrasburg/İştrasburk [=Strasbourg, Françelü'nün re's-i hudûdları olan) 351, 1019, 1022, 1492; — Kal'ası 1019, 1022; — tarîkı 1019

'işve 1347, 1446; milket-i — 1510; —i dagal-engîz âsârı 1341; —i hud'a-âmîz-i rûbehâne 386; —-i mu'âdât 75; —i müşa'bidâne-i desîse-perdâz 425; —i ta'alluk 164; —i tehassus 164; —ler 1339; mugāzele-i gazâlân-ı —perdâzân 518

it; bir eski — 1250; —cesine etrâfını dolaşmak 1074; —lik vâdîleri 1253; — ta'bîr olunan 838

i'tâ 212, 290, 348, 541, 833, 1369, 1370, 1373, 1444, 1445, 1447, 1452, 1505; 'adem-i — 348; bedenimizden — 1004; emvâl-i lâzimetü'l— 383; —y-ı berât-ı emân 1270; —y-ı menşûr-i emân 1270; —y-ı menşûr-i servet 229; —y-ı menşûr-i terhîs 210; —y-ı menşûr-i yesâr 229; —y-ı sermâye 249; —y-ı tekārîr 349; —y-ı tûğ 1371; —y-ı zebân 605

itâ'at 35, 41, 59, 98, 110, 188, 215, 222, 767, 830, 836, 1058, 1203, 1239, 1245, 1327, 1334, 1401; 'adem-i — 40, 196, 292, 1331; dâhil-i teklîf-i — 1271; dâ'ire-i — 59, 175, 419, 1125, 1279, 1241; da'vây-ı — 177; dil-bend-i — 1082; edây-ı resm-i — 485; gerden-dâde-i tavk-ı — 1280; hetk-i nâmûs-i — 1265; hetk-i perde-i — 193, 1268; hükmüne — 1458; iltizâm-ı lâzime-i — 1270; kemâl-i — 1310; kılâde-i — 473; kıyâm-ı makām-ı — 1402; makām-ı — 1453; reh-i râst-ı — 308; ribka-i — 1271; semt-i — 1239; ser-fürû-bürde-i — 52, 1089; silsile-i — 298; sûret-i — 78, 544; sûret-nümây-ı — 781; şart-ı — 1273; telfîk-ı güsiste-mehâr-ı — 1271; temmîk-ı sened-i — 1274; tılsım-ı — 1237; vâcibe-i — 1205; veche-i — 737; zâbitlerine — 1391; zir-i — 1325; — âvâzesi 840; —den gerden-pîç-i müteşettitü'n-nizâm 547; —den rûgerdân 646; havze-i —e idhâl 382; cümle-i me'âsir—inden ma'dûd 1172; —in vücûbiyyeti 709; tâ'if-i —i'tiyâd 84; ecnâd-ı —i'tiyâdlar 191; —i pâdişâhî 1245; —i re'âyâ 60; zencîr-i —i sâlimiyye 716; 'asâbe-i —ler 624; —ler 80; 'adem-i —leri 1080; bizâ'a-i nefîse-i —leri 1169; kemâl-i —leri 821; — ocağı 193; —sizlik 76

itâb 832; nâhun-i — 192; zebân-ı — 633; — kabîlinden 1212

İtaki 262

İtalya 96, 271, 419, 622, 984, 1007, 1106, 1112, 1340; — Elçisi 1012; — Kıralı 369, 370, 851, 935, 1015; — Kırallığı 364, 369, 373, 393, 394, 1008; — Kırallığı 'unvânı 354, 364; — Kırallığı rütbeleri 340; — Kırallığı sandalîsi 43; —lu 1112; — mîli 1348; —'nın takvâsı 989; — re'âyâsı hükmünde 1107; — semtleri 1007; — tarafı 164; — Ülkesi 354

İtalyan kitâbı (ağac kabuğu tellerinden nesc olunmuş evrâk üzerinde muharrer eski) 974

i'tibâr 14, 21, 24, 37, 38, 45, 51, 52, 148, 186, 217, 232, 243, 246, 258, 268, 279, 289, 391, 409, 473, 495, 504, 510, 569n, 573, 597, 618, 624, 632, 653, 673, 675, 696, 704, 732, 889, 992, 999, 1009, 1017, 1093, 1135, 1154, 1228, 1237, 1238, 1264, 1306, 1326, 1334, 1336, 1379, 1405, 1426, 1427, 1441, 1452, 1468, 1472, 1504; 'adem-i — 277, 403, 419; 'alem-efrâz-ı — 229; ashâb-ı — 775; 'atf-ı nigâh-ı — 1153; âvîhte-i dîvâr-ı — 987; bâ'is-i terakkī-i — 989;

bâ'is-i tezâyüd-i — 235; cây-ı nazar-ı — 276; cerîde-i — 602; çengâl-i müjgân-ı çeşm-i — 781; derece-i — 87, 717, 1072; efgende-i mertebe-i — 365; efgende-i nigâh-ı — 471; emr-i vâcibü'l— 184; enmûzecü'l— 224; enzâr-ı — 724; gûş-i — 84; guzz-ı ebsâr-ı — 470; hâ'iz-i — 336n, 560, 1312; imâle-i nazar-ı — 1400; iskât-ı derece-i — 645; izhâr-ı rûy-i — 881; kadr-i — 123; kâ'isât-i — 226; karîn-i sem'-i — 981; kat'iyyü'l-müfâd — 1212; kemâl-i — 478; kesr-i — 157; kıllet-i — 883; levâzım-ı — 232; mahall-i — 1358; matrûh-ı nazar-ı — 441; mazhar-ı — 303, 915; medâr-ı — 1472; menşûr-i — 199, 226,592, 687, 1406; merbût-ı silsile-i — 236; nabz-gîr-i reğ-i — 109; nakl-i meclis-i — 201; nüfûz-i — 80; penbe-der-gûş-i — 1035; pür-sâz-ı kilâr-ı — 236; ref'-i — 719; rütbe-i — 266; sâkıt-ı derece-i — 321; sâkıtu'l— 754; sarf-ı nigâh-ı — 690; sarf-ı nigeh-i — 241; sâmi'a-dâşt-i — 326; sanâdîd-i ehl-i — 15; sebt-i mecelle-i âsâr-ı — 1121; sencîde-i mîzân-ı — 1155; ser-firâz-ı — 1489; ser-firâz-ı Sâhn-ı dîvân-hâne-i — 1125; sermâyedâr-ı — 250; sermâye-i — 232, 850, 1178; sunûf-i — 102; şayân-ı — 833; terakkī-i — 94, 707; tevcîh-i sâmi'a-i — 470, 487, 1474; tevcîh-i zamîr-i — 1238; vâye-i — 1152; vâye-mend-i — 1183; Vezîr-i vâlâ— 1479; zirve-i vakı'-ı — 882; —ât 39; —ı 'akl 1305; —ı kāsır 519; —lar 234, 588, 1077; kāmet-i —ları 234; maimah-ı enzâr-ı —ları 713

i'tidâl 458, 518, 755; hâric-i hadd-i — 339, 1212; kālıb-ı — 238; mâye-i — 1305; mûcib-i zevâl-i — 755; râh-ı — 118, 137; hadd-i — 1212, 1273; hadd-i —e ri'âyet 992, 1332; —i hevâ'ı emniyyet 474; —i hevây-ı itmi'nân 474; —i mizâc 754; hey'et-i —iyye 755; — şîveleri 1286

i'tikād 504, 507n, 573, 677, 701, 709, 714, 766, 769, 778, 1120, 1244, 1310, 1327, 1472; 'akīde-i — 22; 'avn-i — 862; bed— 1352; bî— 511; ferr-i — 862; hem-reng-i — 729; hüsn-i — 116, 320, 603, 916; imzâ-zen-i — 893; nîk— 517; pâk— 152; pâkize— 86; rekz-i 'asây-ı — 897; sehîm-i/şerîk-i — 540; 'ukde-i bend-i rişte-i — 898; zenâdıkaya — 752; —ât 19; — edenler 1013; alımur uyar —ı 990; —ı bâtılları 982, 1269; —ı Bektâşiyân 1385; —ı câhilânesi 1424; —ı cehele 39; —ı sâlifleri 1310; —lar 719, 771; 'arsa-i —ları 1455; sahîfe-i sahîfe-i —ları 1281; zülâl-i pâkîze-nihâd —ları 900; — larına göre 818; — ü i'tidâd 817

i'timâd 218, 279, 504, 629, 650, 729, 762, 926, 933, 1011, 1308; bast-ı sâmi'a-i — 268; gümkerde-i — 704; kemâl-i — 734; mirveha-cünbân-ı — 1173; sâmi'a-dâşt-i — 116; şayân-ı — 446; tevcîh-i sâmi'a-i — 1195; —a sâlih keyfiyyet-i mezkûre 449; —en 422; —ı küllî-i sâdıkāneleri 1077; —ı Mülûkâne 1086; küllî — ları 746; —nâme 66

i'tinâ/i'tinâ' 282, 291, 587, 675, 688, 887, 1283, 1298, 1305, 1361, 1372, 1378, 1408, 1442, 1443, 1447, 1463, 1508; cây-ı — 573, 581n; der-'uhde-i — 470, 841; hall-i 'ukde-i şalvarına dest-yâr-ı — 1075; kemâl-i — 415, 478, 1088, 1461; lâzımu'l— 410; mezîd-i — 1051; sâhib-i — 556, 1043; sarf-ı — 1222; sarf-ı yârây-ı — 126; vâcibe-i zimmet-i — 541; veche-i — 1493; —lar 1434; —ları hikâyesi 1370; —larından neş'et 887; — mu'âmelâtı 1455

i'tirâf 1089, 1091, 1094, 1118, 1159, 1287, 1451, 1476; mekr fenninde câhil olduklarını — 1189; ser-fürû-bürde-i girîbân-ı — 218; —ı metbû'iyyetleri 262; —kerde-i hâlisâneleri 1452; —kerde-i kibâr 1329; —kerde-i sıgâr 1329; mevzû'-i bahs-i —lar 544; —lar 222

i'tirâz 54, 128, 694, 789, 1072, 1178, 1269, 1330, 1333, 1465; dest-i — 1450; deşne-i — 1073; îrâd-ı — 788; ma'nevî — 1414; seng-endâz-ı — 748, 1342; vaz'-ı engüşt-i — 696; —a kudret mefkûd 1325; söylenenlere müberhen/müdellel —ât 1129; —ât 1328; —ı ma'nevî 1351

i'tizâm 425, 430, 441, 450, 822, 888, 1023, 1246, 1320, 1356, 1358; âmâde-i — 959; bâdbân-güşây-ı — 390; cemmâze-rân-ı — 1234; germ-'inân-ı eşheb-i — 274; girân-rikâb-ı — 308; hırâm-bend-i tekâvür-i — 447; ıtlâk-ı zimâm-ı — 584; mahmil-bend-i — 1031; neşr-i bâdbân-ı — 1423; neşr-i şirâ'a-i — 1485; râhile-bend-i — 1503; ruhsây-ı râh-ı — 1419; rûy-mâl-i — 320; semt-i merâma — 434; sevk-i mevkib-i — 1493; şedd-i mevkib-i — 1369; tevcîh-i matâyây-ı — 943

i'tizâr 206, 421, 530n, 887, 888, 1094, 1436; bast-ı — 275, 878; bast-ı mukaddime-i — 1014; beyne'r-reddi ve'l— 804; câmi'u'l-kelim-i — 1049; medâr-ı — 1464; muhtâc-ı — 224; mukaddime-i — 900; müteşebbis-i dâmen-i — 614; perde-i — 205; rû-pûş-i — 1042; tahrîk-i zebân-ı — 1198; vesîle-i — 390; —ı 'Abd-i ahkar 1049; —ı nâ-pâydâr 633; —nâmeler 1078

itlâf 626, 696, 760, 1305; —ı benî âdem 69; —ı fer' u asl 49; —ı hazâ'in 97; —ı nefs 72; —ı nüfûs 70; —ı varak 1471; —ı vücûd 201

itmînân 381; 'akd-i peyvend-i — 603; âşiyân-sâz-ı — 950; karîn-i — 1059; kayd-ı peyvend-i — 916; kesb-i — 33, 664; mazhar-ı — 443; pezîrây-ı — 791; rûy-i — 1094; sûret-i — 461; tahsîl-i — 1331; — eseri 1154, 1156; —ı derûn 1466; —ı dil 926; —ı kalb-i hümâyûn 1474; — ilkāsı 1403

ittibâ' 261, 728, 800, 1058

ittifâk 31, 75, 78, 155, 159, 162, 182, 193, 250, 253, 257, 259, 270, 281, 283, 404, 411, 417, 458, 470, 487, 491, 495, 507n, 550, 565n, 566n,

568n, 579, 583, 622, 662, 787, 831, 897, 983, 1058, 1076, 1135, 1244, 1250, 1263, 1265, 1308, 1328, 1329, 1386, 1440, 1444; 'akd-i peyvend-i — 203; 'akd-i râbıta-i — 964; 'akd-i ribka-i — 268, 287; 'akd-i 'ukde-i — 1070; 'akd-i — 59, 295, 404, 411, 565n, 575, 593, 1088, 1334, 1480; 'alâ sâkı'l— 907; 'ale'l— 1271, 1330; 'arz-ı 'akd-i — 567n, 577; ber-âverde-i kabza-i — 791; ber-mûceb-i — 254, 568n, 579; ber-vefk-ı — 1371; bi'l— 214, 216, 293, 300, 353, 380, 394, 404, 407, 559, 568, 655, 698, 731, 778, 789, 845, 914, 923, 1118, 1172, 1178, 1214, 1270, 1330, 1336, 1341, 1451; bünyân-ı — 165; çâr-erkân-ı bünye-i — 1160; dâ'ire-i — 253, 1276, 1330; da'vet-i — 269; feth-i zebân-ı — 217; gā'ile-i hâ'ile-i — 286; gîrây-ı râbıta-i — 907; girih-bend-i rişte-i — 1473; hasbe'l— 405, 502, 507n; hem-dest-i — 810, 1107; hem-hâl-i — 423; hem-pây-i — 790; imzâ-zen-i — 1065, 1070, 1336, 1494; itlâk-ı zebân-ı — 215; izhâr-ı merâsim-i — 1014; karâr-dâde-i — 670; karâr-gîr-i — 229; kasr-ı bî-kusûr-i — 422; merbût-ı habl-i metîn-i — 251; mizâc-ı — 174; muktezây-ı — 1438; müzâkere-i şurût-ı — 162; nâme-i — 250; nihâyet-i — 575; perdâhte-i dest-i — 1273; rabt-ı rişte-i — 787; reside-i sâmi'a-i erbâb-ı — 1176; sofra-nişîn-i — 245; sûret-i — 130; şemse-i kılâde-i — 1168; tecdîd-i bînây-ı — 253, 381; tecdîd-i — 162, 270, 481; tehaffuzî 'akd olunan — 215; te'kîd-i kazıyye-i — 1053; teklîf-i — 282; teşyîd-i binây-ı — 251; yek-sâk-ı — 430; —a da'vet 1484; — 'akdi 1084; — âlâyişi 269; teşettütün —a tebdîli 1329; — belâsı 283; tecdîd-i — dâstânı 155; —ı ârâ/ârâ' 104, 140, 183, 185, 209, 232, 304, 462, 463, 562, 683, 688, 1328, 1330; —ı ârâ'-i vükelây-ı devlet 684; —ı ârây-ı erbâb-ı devlet 246; —ı ârây-ı erbâb-ı hall ü 'akd 1263; —ı bâz-geşte-i cüdâyî 1126; —ı bâz-geşte-i şikāk 1126; —ı ehâlî 720; —ı kelime-i ihvân 634; —ı kulûb 1328; —ı kulûb-i ser-i kârân 1327; —ı ma'hûd 215; 'akd-i —ı müselles 295, 1040; —ı müsellese 1139; —ı müsellese 'akdi 411; dâlle-i —m irticâ'ı 1345; —ın şurût-ı kadîmesi 283; —m te'hîri 284; —ın tecdîdi 284; —ı pîr u bernâ 272; —ı segâne 'akdi 295, 1139; —ı segâne mâddesi 295; —ı şekâvet 66; habl-i metîn-i —ı tedâfu'ı 256; in'ikād-ı —ı tedâfu'î 254; —ı tedâfu'î 251, 253, 259; —ı tedâfu'înin 'ahidnâmeleri 250; —ı 'ulemây-ı 'asr 55; —ı vülât 1369; —ı yekdiğer 283; ahsen-i —ıyyât 439; e'izze-i —ıyyât 1460; garâ'ib-i —ıyyât 638, 1233, 1243; —ıyyât 823, 1081, 1225, 1298; —ıyyât-ı hasene 466, 1307; —ī 952, 1318, 1420, 1476, 1497; —ī dakīkası 1290; —kerde-i a'lâm-ı 'ulemây-ı zemân 54; —kerde-i hükemâ 744; —kerde-i kâffe-i ekâbir 1329; ilgāy-ı — mâddesi 281; tecdîd-i — müsâ'adesi 284; metn-i —nâme 162; —nâme 251, 254, 255, 256, 1088; —nâme-i hafiyye 254; —nâme-i tedâfu'î 251, 256; —nâmeler 182; — kerîhesi 417; — keyfiyyeti 279; — lakırdısı 1432; —lar 396, 407, 455, 575, 640, 757, 762, 1056, 1331; binây-ı —ları 257; da'vây-ı —ları 96; —larına da'vet 1057; —lar râbıtası 278; — mâddesi 412, 451; — şerâyıtı 1330; — teklîfi 282; — temessükleri 162

İttifâk Senedi 418, 565n, 567n, 575, 578

ittihâd 81, 85, 215, 425, 495, 502, 507n, 552, 604, 623, 762, 1005, 1078, 1326, 1328, 1329; 'akd-i — 59; 'akd-i râye-i — 1166; 'akd-i rişte-i — 803; bend-i çeprâst-i — 1385; bi-hasebi'l— 1097; bi'l— 920, 1332; cihet-i — 1128, 1454; hem-dest-i — 138, 183, 1198; hem-hâl-i — 423; hılâf-ı şart-ı — 1332; imzâ-zen-i — 1336; isbât-ı müdde'ây-ı — 721; müdde'ây-ı — 727; ref'-i livây-ı — 1263; yek-laht-ı — 470, 733; yek-reng-i — 1078; şart-ı —a ri'âyet 1330; —ı ciheteyn 634; —ı îşân 791; 'akd-i —ı kalb 1358; —ı kulûb 463, 917; —ı millet-i İslâmiyye 1344; —ı müşrik-i bâhiru'd-dalâl 729; —lar 559, 1331; —ları inzımâmı 1325

îvâ 430, 724, 1455, 1504

İvanovice [=Iwanowice, Krakow Varşavya arasında) postası 983

İvanya [=Ibiza?, İspanya Kıralı'nın zîr-i hükûmetinde) Cezîresi 395

İvarşe (ايوارشه = Evreşe) Kazâsı 461

İyâs (zekâ vü ferâsetde) 751, 1379

izâle 134, 280, 394, 662, 803, 823, 825, 883, 908, 916, 930, 958, 1008, 1056, 1080, 1243; lüzûm-i — 839; sûret-i — 819; şübehâtlarım — 782; vâcibü'l— 759; zunûnlarını — 782; —i agyâr-ı teşvîş 352; —i bîm 820; —i hafakān 820; —i kuvvet 258; —i mazarratları emrinde 946; —i mu'ârız 763; —i şerrleri 946; —i şûrları 946; —i şübehât-ı emredîn 897; —i vücûdları 847; —i vücûdlarıyçün 1273; —i vücûduna peyveste 705; —leri meydânında 818

iz'ân 421, 1011, 1078, 1097, 1330, 1378, 1388; ashâb-ı — 637, 1385; berzede-i sâmân-ı — 423; bî-behre-i — 159; câme-i — 376; dûrbîn-i derrâke ile — 1392; gerden-dâde-i — 1270; hârik-ı sitâre-i sâmi'a-i — 448; nüvişte-i levha-i — 554; nüvişte-i sahîfe-i — 276; seme gibi bî— 1068

i'zâz 150, 492, 1041, 1159, 1406; 'alem-efrâz-ı — 210; fart-ı — 1185; hil'at-pûş-i — 883; îfây-ı ziyâfet-i — 604; kemâl-i — 367; mazhar-ı — 43, 89, 522; ser-i — 1027; 'atf-ı nigâh-ı —ât 1024; — merâsimi 1053; — mu'âmelesi 1056

izbândûd; —gerdiş 328; —lara müstevlî 1485; — sefîneleri 1030; — sefînesi 1485; — tâ'ifesi 1029; — teknesi 1485

izdihâm 361, 837, 1205; gammâzân — 1360; hemmâzân — 1360; herc [ü] merc-i — 244; ma'reke-perdâz-ı — 1295; sûret-i — 1324; sûret-yâb-ı — 1274; —ı ahlât 909; —ı ecnâs-i nâ-mahsûr 1205; —ı ecnâs-i nâs-ı nâ-mahsûr 1203, 1205; —ı meclis 475; —ı nâs gā'ilesi 897; —ı 'Urbân 612; —lar 441

izdirâ 696; buzâk-efşân-ı — 814; dûçâr-ı sadme-i — 528; havâle-i sille-i — 1373; zebân-ı — 632

izdivâc; âverde-i âgūş-i — 1496; ber-âverde-i kabza-i — 791; pîrâye-i âgūş-i — 131; —ından mufârakat 1138; —ınız bâyin 1382; —lar 1079

İzed; vahy ü ilhâm-ı —î 19; ber-muktezây-ı takdîr-i —i Gird-kâr 410; fazl-i —i Müte'âlî 1204; teysîr-kerde-i —i zi'l-minen 128; bi-tevfîk-ı —i zü'l-minen 337; bk. ayrıca Allah (Hz.)

izin/izn 215, 231, 359, 360, 1111, 1425, 1498; bilâ— 217, 1444; bî-sudûr-i — 1425; —i 'âmm 1380; bi—ihî Te'âlâ 536, 556, 737, 758, 774, 868, 943, 956, 961, 1037, 1046; —i hümâyûn 1174; müstelzim-i —i insırâf 1372; —i mürûf 359; — i'tâsı 614; —leriyle 351; — tezkiresi 359; nihânî — verenler 360

izmihlâl 68, 1095; cüst-cûy-i vesîle-i — 1161; dest-zede-i — 1474; ilkāy-ı âteş-i — 254; sebeb-i — 250; — kertesi 716

İzmir 725, 890, 1130, 1318; belde-i — 960; — gibi 1360; — Kadısı 890, 944, 948, 1483; — Kazâsı 123, 142, 171, 617, 1484; — Payesi 521; — sükkânı 910

İznikmîd 80, 114, 121, 124; — kayığı 895; — Mutasarrıfı 1144; — Sancağı 80

İzvanca 424; — kapusu pîş-gâhı 429

İzviçer [=Svizzera?=İsviçre] tarafları 1020

İzvornik; Livâ'-i — 515, 1429; —Sancağı 1350

'izz 15, 124, 595, 597, 640, 669, 725, 1193, 1206, 1503, 1504; bâ'is-i — 1049; çâr-bâliş-nişîn-i — 804, 1472; dâ'ire-i — 917; dest-mâye-i — 464; eşheb-rân-ı meydân-ı — 522; evreng-pîrây-ı — 1344; filike-süvâr-ı deryây-ı — 1251; hâ'iz-i — 1312; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1040; hâ'iz-i ni'met-i — 540; hâ'iz-i rehîne-i —1482; hengâme-i — 633; hırâmende-i ravza-i — 1350; iktisâb-ı — 1365; ittikâ-güzîn-i visâde-i — 1126; kādime-cünbân-ı — 1203; karîn-i — 841; kesb-i nümâyiş-i — 389; kevkebe-i dârât-ı — 124; kevkebe-nümây-ı — 121; mevâdd-ı — 641; maşrık-ı — 1313; mazhar-ı — 51, 303, 608, 841, 915, 950, 1319, 1433; medâr-ı — 464, 697; mesned-i — 171, 1236; meydân-ı — 754; minassa-zîb-i — 1005; nâ'il-i — 375; neyl-i zeyl-i — 521; rütbe-i — 266; ser-fırâz-ı — 1489; ser-fırâz-ı gülşen-i — 336; ser-fırâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i — 1125; ser-germ-i silâfe-i — 538; serîr-ârây-ı — 120; sermâyedâr-ı — 670; sermâye-i — 1178; şeref-mend-i — 570; tahsîl-i nukūd-i — 841; tahsîl-i rütbe-i — 1159; taht-nişîn-i — 665; tehniye-i dîhîm-i — 810; terakkī-yâb-ı rütbe-i — 1135; vesîle-i — 855; —i Câvidânî 901; —i Mülûkâne 1204; —i Sadâret 1359; karîn-i —i tahsîn 293; —i Vekâlet 1434

'İzzet Bey/Beyefendi; bk. Mehmed 'İzzet Bey/Beyefendi (Beylikci, Murahhas-ı Sâlis)

'İzzet Beyefendi ('Osmân Paşa-zâde, Anadolu Pâyesi, Rumeli Pâyesi, ecille-i sudûr-i kirâmdan, a'yân-ı 'ulemâdan) 43, 906, 1047, 1052, 1078, 1080, 1098, 1129, 1130, 1131, 1318

'İzzet Efendi (müderrisînden) 1457

'İzzet Mehmed Paşa (Mısır Vâlîsi, Sadrıa'zam) 1235, 1236, 1350, 1497

'İzzî Çelebi/Efendi (târîh düşüren şâ'irlerden) 336, 479, 1207, 1366; —'nin dediği târîh 925, 960

'İzzî Târîhi'nde mastûr 1154, 1156

'İzzü'bnü Cemâ'a (İmâm) 54

J

Jean Lannes; bk. Lan [=Jean Lannes]

Jober [=Jaubert, Elçi, Fransa tercemânlarından) 295, 372, 411, 1005, 1005, 1006, 1023

Jojef Bonaparta (Napoléon Bonaparte'nin ağabeyi Joseph Bonaparte, Napoli'de Kıral, İspanya Kıralı) 354, 394, 854, 1149, 1341

Jojenburg [=Königsberg/Kaliningrad?] nâm belde havâlîsi 407

K

kabâhat 1258, 1377; irtikâb-ı — 219; sûret-i — 1400; —ler 69, 1404

kabâ'il 47, 76, 132, 206, 207, 1093; beyne'l— 50; cem'iyyet-i — 209; ehâlî-i — 209; ru'esây-ı — 208; sebük-serân-ı — 376; — halkı 204, 207, 209, 220; —i A'râb 126; —i mâzî ve hâl 18; —i sâ'ire 127; —i Tatar 1093; —i 'Urbân 608; — ümerâsı 208

kabak; — başlarında çatlayacağı 1392; — gibi başını elçinin önüne uzadup 1370; kışdan kalmış — gibi sad-pâre 1181; kellesi kuru — gibi târumâr 889

Kabakcı; bk. Mustafa Ağa (Kabakcı, Kılâ'-ı tis'a Nâzırı, Turnacı-başılık Pâyesi, Boğaz Nezâreti)

Kabartay 203, 206, 208; erâzî-i — 222, 543; — halkı 205; — tâ'ifesi 203

Kaba-sakal; — semtleri 1395; — tarafı 1402

Ka'be 524; bâm-ı — 49; bi-Rabbi'l— 714; bünyân-ı —i dîn-i İslâm 1285; —i harîm-i muhterem-i şer'-i mübîn 1286; çâr-erkân-ı —i îmân ü yakîn 55; —i mu'azzama 49, 1033, 636; bk. ayrıca Beyt-i 'atîk

kabîle 64, 127, 960; — halkı 207; — kāfilesi 608; —sine iltihâk 961
kābiliyyet 895, 1481; 'adem-i — 238; bî-mâye-i — 1496; gevher-i — 590; vâsıl-ı derece-i — 230; yârây-ı — 286; mukārenet-i —i fitriyye 676; —i Hudâ-dâd 181; —inde yârây-ı liyâkat 384
kablân 185; — postları 185
kabr 612; —i mülhid-sıfat 322; —i münâfık-âsâ 814; —istân-ı merkūm 505
kabûl 262, 264, 507n, 568n, 1084, 1088, 1356, 1432, 1440; 'adem-i — 258, 1194; 'arz-ı sûret-i — 1048; beyne'r-reddi ve'l— 1055, 1481; câygîr-i gûş-i — 579, 1049; câygîr-i hayyiz-i — 1169; câygîr-i müsâ'ade-i — 314; câygîr-i sem'-i — 568n, 1381; erbâb-ı — 86; gerden-dâde-i — 1116; girîbân-efşân-ı — 803; gûşvâre-i gûş-i — 1287, 1300; hâciz-i pîş-i — 488; imâle-i rûy-i kabûl 505n; karîn-i sem'-i — 981; ma'raz-ı — 1350; nüvişte-i levh-i — 273; pîrâye-i ceyb-i — 1481; pîrâye-i dest-i — 1435; resîde-i hayyiz-i — 196; rû-gerdân-ı — 448; sahîfe-i — 1048; sâmi'a-dâşt-ı — 497; sâmi'a-gîr-i — 705; sâmi'a-zîb-i — 597; ser-cünbân-ı — 920; ser-fürû-bürde-i kabûl 338, 808; şâyeste-i — 670; tahvîl-i vech-i — 1171; telakkī-i bi'l— 695; —i 'âmme 1073; —i a'zâr 1094; —i diyânet 220; —i hıffet 467; —i ra'iyyet 212; —i sulh 216; —i sûret-i Cumhûriyyet 261; —i Vezâret 603, 1125
kabz 112, 121, 255, 325, 999; kabza-i — 1382; —adan çıkmış 713; —a-i batış 1382; —a-i emâneti 89; —a-i iktidâr-ı Şâhâne 1343; —a-i iktidârında gibi 785; —a-i inkıyâdlar 707; —a-i istibdâd 635; —a-i istiklâl 629; —a-i tasarruf 651, 1466; —a-i tasarruf-i Vezîr 1363; —a-i temellük 543; —a-i temellüküne ihrâz 708; —ı emvâl-i küştegân 857; —ı lisân 1497; —ı mâla mü'ekkel küttâb/ümenâ' 865; —ı rûh 1386; üçer karış —sı 1343; — şemşîr-i 'adüvv-tedmîr-i Hâkānî 914, 923
ka'de-i tahiyyât 1423; —da mütekā'id 1423
kadem 1001; îsâl-i — 958; itâle-i — 294; nâ-mübârek — 1008, 1038; pîş— 526, 534, 1187, 1189, 1477; takdîm-i — 1387; vaz'-ı — 311; — basmak 1204; — be-kadem 423, 427, 453, 531, 789; —efrâz-ı sahn-ı sıhhat 1494; —güzâr olarak 591; —hâne derûnu 1075; —i ibcâl 916; —i insânî 322, 1246; —i i'zâz 916; hâk-i —i mükerremleri 1204; hâk-i tâbnâk-i —i mükerremleri 1204; vaz'-ı —i şûm 961, 1464; —keş-i ikdâm 738; —nihâd 787, 792, 813, 967, 1197, 1415; —nihâd-ı irtikā 336; —ni-hâd-ı kudûm-i ferruh-lüzûm 1419; —nihâde-i 'arsa-i şuhûd 1006; —nihâde-i duhûl 250; —nihâde-i gunc ü dellâl 1437; —resây-ı irtikā 516; —res-i 'izz ü kudûm 1482; —res-i sâhil 902; —zen-i vülûc 548; —zen-i vürûd 548
kader 323, 529n, 675; ber-muktezây-ı — 205; ber-muktezây-ı şîve-i — 950; bi-hükm-i kazâ' vü — 1400; dest-yârî-i kazâ' vü — 567n, 784; fermân-ı — 917; hasbe'l— 357, 1231; meşîme-i — 1217; muktezây-ı emr-i — 472; muktezây-ı hükm-i — 777; neşve-i câm-ı — 1407; sevk-ı — 96; şîve-i — 192, 1218; sevk-ı —i bî-dermân 1075; —i makdûr 920
Kaderiyye 752, 898
Kadı; — Karyesi 143; —köyü 490, 912, 957, 1189, 1476; —köyü kayığı 491; —köyü'nde Muhâfız 536
Kadı/Kādî 262, 425, 430, 433, 512, 522, 527, 612, 651, 844, 872, 886, 1315, 1355, 1462, 15111117, 1355, 1462, 1511; —i Dârı's-saltana 833, 1360, 1477; —i İslâmbol 1320, 1328, 1473; —i İstanbul 108, 136, 375, 592, 787, 792, 829, 872, 1262, 1326, 1489; — i'lâmı 359; —lar 360; —lık 909, 1045; — mansıbı 873; —i Medîne-i münevvere 607; —i Mekke-i mükerreme 52; —i Mekke-i sâbık 518; —i Mısır 615, 652; —i Mısır Efendi 1307; —i Mısır-ı zâtü'l-ehrâm 1306; —i müşârun ileyh 137; —i Ordu-yi hümâyûn 536, 944; —i Simavna 57; —i Üsküdar 169; —yyü'l-kudât mahfili (İmâmeyn merkezi olan) 653
Kadı 'asker 819, 1263; — dâ'iresi 1352; —i Anadolu 111, 122, 833; —i Rumeli 90, 833; —i sâbık 663; câhil —ler 656; —ler 654, 800; — olmuş zâtlar 804; — ta'bîri (Mısır'da Molla efendilere) 527
Kadı Burhâneddîn (eslâfdaki müdde'îlerden) 57
Kadı Paşa; bk. 'Abdurrahmân Paşa (Kadı Paşa 'unvâniyle müştehir)
Kadırga Limânı 1395; — semti 807
kadîfe/katîfe 74, 1111
Kādir; —i bî-çûn 97, 615; —i bî-çûn dergâhı 450; —i mutlak 462; bk. ayrıca Allah (Hz.)
Kadis [=Cádiz] Tersânesi 1341
kadr 35, 36, 37, 71, 88, 126, 140, 148, 232, 333, 444, 472, 515, 594, 605, 628, 632, 692, 717, 725, 858, 917, 1045, 1249, 1287, 1326, 1414, 1450, 1479; bâ'is-i terakkī-i — 989; bedr-i — 36; çemen-zâr-ı — 593; derece-i — 87; kevkeb-i — 520; mehce-i râyet-i — 1236; mertebe-i — 410; rütbe-i — 592; sâhib-i — 525; şürfe-i — 478; —âgehân-ı rûzgâr 181; —dân 1504, 1505; sâmi'a-i kabûl-i —dânâyân-ı rûzgâr 1503; —dânî vechi 1050; —i 'âlî 97; —i i'tibâr 123; —i mi'şârı 861; —i müşterek 519, 592; —i müşterek-i şirâset 592; —ini terfi' 604; —i terfi' 687
Kadr; Leyle-i — 30, 1412; mazanne-i — 1385; Şeb-i — 1254; vak'a-i Leyletü'l— 1376; — hâdisesi 1440, 1443; — sürûr u şâdmânîleri 1287

kafâ; 'arîzu'l— 563; her —dan bir ses 803; sâmân-perdâz-ı kesret-i —dâr 723; —dâr 904; —y-ı ibtilâsı 1260

kâfile; — bakıyyesi gibi 1102; —i hâc 'avdeti 98; —i huccâc 71, 131, 377

kâfir 42, 55, 127, 217, 424, 430, 433, 447, 468n, 479, 487, 504, 505n, 511, 563, 598, 605, 619, 1097, 1099, 1266, 1370, 1382, 1500; cins-i — 499; müsellah — 491; müsellah zeber-dest — 492; haşr-gâh-ı —ân 873; —an 'an-kâfir 385; efsûn-i —âne 765; politika-yı —âne 285; evzâ'-ı —âneleri 614; —ân-ı mecûsî-nesebler 1232; —ce 511; —ce tekellüm 728; —ender-kâfir 1100; —i 'adüvv 1391; —i 'anîd 470; —i bed-güher 440; —i bed-kirdâr 1232; —i bed-mizâc 493; —i bed-semîr 294; —i bed-sigâl 418; —i bed-şiyem 442; —i bed-ter 759; —i bed-tıynet 385; delifişek —i bî-şekk 731; —i dil 179; —i dûzah-me'âb 450, 576; nefs-i —i halvâ-şîrîn iştihâsınca 1057; —i hîle-kâr 497; —i hod-kâm 1095; —i hud'a-kâr 733; —i kîş 635; hufra-i kûr-i —i makhûr 442; —i mekr-âlûd 298; —i mekr-âyîn 371; —i-nihâd 1303; —i sengîn-dil 270; mezâkk-ı —îsi 1375; kişver-i —istân 511; —istân 135, 412; —istân ıtlâkına şâyân 371; —i şeytanet-perdâz 364; taklîd-i —î töhmeti 696; dîn düşmeni —ler 748; —ler 327, 331, 728, 748, 1201, 1283, 1485; sevâhil —leri 1485; —liği icrâ 325; —lik 498; müstevliyân-ı —nijâdân 723; —peçe cevârî tâ'ifesi 1304; —u'n-ni'am 1395, 1465

Kâfir Dağı 58

kâğıd 60, 73, 75, 290, 350, 446, 568n, 578, 585, 790, 999, 1308, 1431, 1446, 1476, 1499; basma — 982; ecnâs-i — 73; istifsârı hâvî — 433; kâf-i — 76; — dest-gâhı 1223; kenâre-i — gibi bürîde-i mıkrâz 1312; —ın behâsı 73; —ı neşşâf-âsâ 1436; —ın masrafı 73; — ihrâc 999; — i'mâli 73; — işleri 1473; — kâr-hânesi 73; — kavvâfı 749; — mâddesi 74; —mânend 24; — tahrîr 179, 356, 1310; basma —lar 736; düzmece —lar 738; el altından musanna' ve müzevvir —lar 738; rediyy ü neşşâf —lar 73; —lar 498, 999, 1014, 1439, 1474; —lar mâddesi 1473; musanni'/müzevvir —lar tahrîr 1473; —lar tahrîr 1014; —ların mecmû'u 999

Kağıd-hâne 76, 1099, 1146, 1215; çerâgâh-ı — 173; — inşâsı 692; — mâddesi 75

kahbe; —ler 1385; —nin sözüyle 'âmil 1391

Kahhâr (Hz.) 759; dest-bürd-i 'avn-i hazret-i — 1367; zebûn-i pençe-i kudret-i — 675; bâd-ı 'âdî-i kahr-ı —î 719; kahr-ı —î 1059; — nâm-ı münîfleri 1299; bk. ayrıca Allah (Hz.)

kâhin-i civân 1097

Kâhire; pîrâmen-i — 355; Kazâ'-i Mısr-ı — 1483; vâkı'a-i Mısr-ı — 1217; —i Mısır 500, 508n; —i Mısr-ı nâdiretü'l-'asr 81; bk. ayrıca Mısır/Mısr

kahr 38, 66, 71, 77, 79, 82, 108, 178, 183, 187, 286, 292, 301, 423, 468n, 474, 600, 619, 622, 758, 760, 775, 791, 926, 1076, 1107, 1307, 1324, 1332, 1414, 1435, 1463, 1499; âlet-i — 1147; âsâr-ı — 607; âverde-i zîr-i süyûf-i — 222; berkende-i külüng-i — 1114; berzede-i sadme-i — 307; bürde-i seylâb-ı — 1304; büride-i sâtûr-i — 1373; bürîde-i seyf-i — 1075; dest-zede-i — 450; hedef-i gülle-i — 1384; idhâl-i katâr-ı — 805; kedûy-i mezbele-i — 1180; kelle-kûb-i — 315; latma-hâr-ı — 1414; leged-kûfte-i — 924; leked-hûrde-i tevsen-i — 308; matrûd-i midfa'a-i — 474; pâymâl-i huyûl-i — 430; pâymâl-i şütür-i — 1033; sadme-hâr-ı — 343; semt-i idbâr-ı — 1132; ser-pençe-i — 1323, 1325, 1365; serpîç-i dünbâl-i — 270; sîga-i muttaride-i — 714; suheyl-i — 963; şîr-i şemşîr-i — 177; tahte'l-— 76; tîğ-i — 1362; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 1171; zîr-i sikkîn-i — 1262; —an 76, 635, 993, 1196; —ı a'dâ 1170; dârbâş-ı —ı cân-hırâş 1478; —ı Hudâ 78; bâd-ı 'âdî-i —ı Kahhârî 719; —ı Kahhârî 1059; —ı kahremânî-i Devlet-i ebed-bünyân 292; —ı kâsımetü'z-zahr-ı tâkat-fersâları 702; —ı kefere-i bed-nihâd 643; —ı Saltanat-ı seniyye 34; çâşnî-yâb-ı zehr-i — u demâr 108; — u istîsâl 79; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — u tebâb 110

kahremân 440; —ı hak 1450; —ı leşker-i encüm 442; —ı mülk-i hâver 802; —ı nâtıka-i fâ'ikası 524; 'arsa-i ceng ü mücâhedâtın —ı zemânı 439;; dest-yârî-i tîğ-i —îleri 557 seyf-i kahr-ı —îleri 504; —lık hükmünü icrâ kaydı 933; —vâr 42

kahriyye kırâ'eti 765

kaht 277, 791; müstevcib-i — 358; pâ-zede-i — 584; —ı ricâl-i fenn-i edeb/inşâ 1049; — u galâ 83; zuhûr 732

kahve 74, 500, 508n, 612, 890, 1087, 1099; —ci-başı 1313, 1428; —ci-başı makāmı 1428; —ci-başı niyâzları 948; —ci-başılık 803; —ci-başı-yı sâbık 840; —ci-i Sânî 841; —cilik hizmetinde derkâr 894; kârgâh-ı —fürûşân 1255; kârgâh-ı —furûşân küşâdı 1379; mümâsil-i kârgâh-ı —fürûşân 217; mu'anven —hâne 979; muhteşem —hâne 979; pîş-gâh-ı —hâne 1030; —hâne 359, 1030; —hâneler 332, 527, 530n, 765, 775, 1266, 1379, 1380; —hâneler binâsı 1456; —hâne pîş-gâhı 1374; — içmek 837, 1027; —ler içilüp 986; —si pîş-gâhı 1254; — verilmek 987

Kahveci-oğlu; bk. Mustafa Çavuş (Kahveci-oğlu, Yirmi Beş Bölüğün Çavuşu, Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu)

kā'ide/kavâ'id 267n, 518, 657, 905, 988, 1029, 1065, 1070, 1080, 1088, 1089, 1264; ber— 812, 867, 909, 961, 984, 1025, 1062, 1089,

1184, 1394; hasbe'l— 1291, 1384; hılâf-ı — 1045; —i 'adâlete ri'âyet 212; —i 'akāyid-i dîniyye 709; —i 'Arabiyye 718; —i bahriyye 1442, 1448; —i behiyyesini ri'âyet 952; —i belde 1258; cerîde dolusu —i berriyyeleri 1449; —i Devlet-i ebed-müddet 463; —i Devlet-i ebediyyü'l-karâr 855; —i dîrîn 416; —i divel 253, 1087, 1088, 1091; —i fenn-i harb 547; —i kadîme-i divel 1447; —i divel-i gālibe 1116; —i hazm 174, 427, 1191, 1394; —i hendesiyye 247, 1012; —i hıfz 103; —i hikmet 357; —i hikmete muvâfık 1476; —i hirâset 103; —i ihtiyât 174, 1191, 1394; —i ihtiyâtıyye 391, 941; —i ihtiyâtıyye-i divel 279, 302; —i insâf 650; —i kadîme 1185; —i kādîme-i selâtîn-i 'Osmâniyye 1207; —i kadîmeleri 263; —i lâyıka 993; —i ma'hûde-i mer'iyye 1070; —i marzıyye-i müstemirre 415; —i mer'iyye 1482; —i mer'iyye-i divel 1091; —i mihmân-nüvâzâne 124; temhîd-i —i milel 635; —i muttaride-i Ordu-yi hümâyûn-i nusratmakrûn 538; —i muttarideleri 646; temhîd-i —i mülk 635; —i münâzara 573, 1445; —i mütedâvile-i ma'hûde 1065; —i Ocağ-ı 'âmire 832; —i Ocak 185, 848; —i Saltanat-ı kavîm 185; —i siyâsiyye-i mülkiyye 280; —i teharfuzî 304n; —i teyakkuz 427; —leri üzere 999; —nin icrâsı 1447; kerr u fer —si 1500

kā'ime 51, 67, 426, 446, 448, 532, 569n, 734, 1107, 1346; —i Âsafâne 580; —i hazret-i Kā'im-makāmî 1092; —i mufassala 734; —ler/kavâ'im 99, 402, 453, 753, 1104, 1285, 1434; tavîlü'z-zeyl —si 523

Kā'imî; — manzûmesi 693; — taşlakcıları olan cerrârlar 478

Kā'im-makām 181, 708, 807, 835, 874, 918, 956, 957, 960, 1030, 1037, 1050, 1077, 1081, 1150, 1182, 1261, 1318, 1366, 1423, 1466, 1486; — cenâbları 1475; —ı 'âlî-makām 830, 833; —ı benâm 1077; cânib-i Kā'im-makām-ı cânî 790; —ı esbak 884, 921, 1315, 1365; —ı pür-mekr u âl 788; —ı Rikâb-ı hümâyûn 833; —ı Rikâb-ı müstetâb 536; —ı sâbık 912, 1055, 1121; —ı vakt 750, 1077, 1241, 1470; cânib-i —î 1053; emr-i —î 796, 814; hıdmet-i —î 181; hil'at-i —î 536; himmet-i —î 1080; huzûr-i —î 1096, 1097, 1441; kā'ime-i hazret-i —î 1092; mahsûs-i —î 823; makām-ı —î 878, 957, 1050, 1081, 1434; ma'rifet-i —î 796; merkez-i —î 1476; mesned-i —î 774, 878, 912, 913, 957, 959, 1472; Mühürdâr-ı —î 841; pîş-gâh-ı —î 863, 1150; taraf-ı —î 789, 1453; yed-i —î 1078; zînet-yâb-ı hıl'at-i tavîlü'z-zeyl-i —î 1265; —î 878, 911; —i-i Serdâr-ı ekremî 921; —lığ'a şâyân 959; —lık 181, 490, 708, 960, 1055, 1080, 1165, 1365, 1404, 1433, 1436, 1466; —lık makarrı 1081; —lık merkezi 1434, 1472, 1479; —lık mesnedi 537, 1366; — nasbı 536; — olmak urcûfesi 698; — Paşa 749, 781, 786, 790, 793, 795, 797, 799, 805, 807, 823, 829, 834, 861, 863, 1037, 1039, 1047, 1050, 1060, 1077, 1079, 1081, 1142, 1166, 1184, 1453, 1473, 1475, 1481; — Paşa yâdigârı 1481; mekr-i — Paşa-yı vizr-intimâ 801

kā'inât 17, 22; dest-gâh-ı murassa'-tarh-ı — 671; nüsha-i — 554; rû-nümûn-i mir'ât-ı — 1461; Server-i — 1409; suver-i vekāyi'-i — 582; umûr-i — 39

kal'a 64, 69, 91, 100, 101, 126, 166, 195, 201, 203, 207, 231, 248, 260, 430, 433, 439, 440, 443, 477, 481, 601, 968, 970, 973, 981, 983, 986, 1010, 1022, 1092, 1111, 1181, 1283, 1425, 1493, 1499, 1513; bîrûn-i — 441; derûn-i beden-i — 439; derûn-i — 43, 61, 92, 102, 126, 167, 231, 433, 435, 520, 1011; ehâlî-i — 91, 167, 170, 202, 207, 435, 1493; ehl-i — 167, 440; emr-i teslîm-i — 436; fenây-ı — 1180; havâlî-i — 170; iç — 1247; ikmâl-i istihkâmât-ı — 1011; istihlâs-ı — 601; kenâr-ı — 1181; metîn bir — 970, 1022; muhâfaza-i — 430, 441; müstahkem bir — 1022; pîş-gâh-ı — 441; teslîm-i — 201, 430, 435; toprakdan masnû' çim siperli metîn bir — 1010; zabt-ı — 1011; — derûnu 970, 973, 977, 981, 1010; — derûnuna nâzır 1010; — dizdârları 1448; kâffe-i edevât-ı —gîrî 730; —i 'Akkâ 101; —i âhenîn gibi 762; —i bâlâ 70; —i Bender 432, 435; —i Brunn 981; —i Budin 972; —i cezîre 100; —i Danska 1010; —i gevher-nigîn 486; —i gevher-nigîn-misâl 167; —i Hotin 424; —i İsmâ'îl 203; —i katrân-ı mefsedet 1303; —i metîn 969, 1020; —i mezbûr yamakları 59; —i mezbûre muhâfızı 231, 1493; —i Olmuc [=Olomouc] 981; —i Pâdişâhî 59; —i Rab 973; —i Rebâh [=Calatrava] 1291; —i Revân 91; —i Revân muzâfâtı 90; —i Temeşvar 970; —i vâlâ 972; —i Vidin 967; —i Viyana 973; —i vücûd 476; —i zîr 70; — kapuları 1259, 1261; — Kulu Ağası 128; —lar 248, 422, 437, 482, 494, 778, 785, 786, 789, 848, 937, 971, 1291, 1442, 1448; —lar teslîmi 937; —misâl 196; — muhâfazası 91; —nın metâneti 1011; iç —sı 967, 970, 982; —sı muhâfazası 515; —sı muhâfazası şartıyla 1430; umûr-i —sitânî 1011; —sitânlık 706; —teyn 482; —teyn-i merkūmeteyn 437; —teyn-i mezbûreteyn 481; — yamakları 903; —ya ric'at 440

Kalafat 194

kalansüve; ref'-i — 1370; —pûş-i i'tibâr 232

Kalas 431, 445, 432; — cânibi 1493

kalay/kal'ay 189, 439; — ma'denleri 1020, 1021; u'cûbe-nakş-ı — u rûd 288

kalb 99, 370, 478, 836, 1370; 'an-samîmi'l— 253; cür'et-i — 1355; hafakān-ı — 128; hulûs-ı —

463, 1423; inkisâr-ı — 64, 1131, 1253; kasvet-i — 824; kuleyb-i — 1481; kuvvet-i — 89, 346, 787, 1387; kuvvetü'l— 102; mahzûnü'l— 849; mer'ûbü'l— 46, 483, 511, 789, 1396; nahcîr gibi tarafına merbûtu'l— 827; rabt-ı — 323; rakīku'l— 45, 743, 1211; rikkat-i — 1076, 1212; selîmü'l— 152, 189; tagyîr-i — 1474; takviyet-i — 704, 786; tatmîn-i — 916; tekdîr-i — 746, 1392; —en 1251, 1325; —en müttehid 1362; —en ve kāliben 305; inkâr-ı —î 328; —i 'âcizânem 801; takviyet-i —i besâlet 1268; —i bî-insâf-ı fırka-i eşrâr-âsâ 1435; —i Hakīrâne'me hutûr 512; —i hâsid gibi 520, 1246; —i hâsid-âsâ 322; —i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-vekār 1434; —i hulûs-endîş 115; —i Husrevâne 122; itmînân-ı —i hümâyûn 1474; tahvîl-i —i hümâyûn 714; teveccüh-i —i hümâyûn 1230; mu'allâ-seray-ı —i hümâyûnları 616; —i hümâyûnları mesrûr 1460; —i hümâyûnları münşerih 1460; —i kāsî-i salâbet-karîn 374; müstevcib-i teveccüh-i —i kerâmet-ittisâm 1441; —i mağşûş 79; —i mağşûşları 1335; —i musaffâ 51; —i mü'min gibi pâk 644; —i mü'min gibi sâf 434; —i münâfık gibi 524; —i nâ-pâki 1463; —in yüresine hutûr edecek hezeyân 1059; —i Pâdişâhî 1078; —i ricâlullah 51; —i Sadrıa'zamî 1057; —i safvet-şi'ârları 1194; —i Saltanat-ı seniyye 1432; levâyih-i —i selîm 683; —i sengîn 704; —i şedîd 704; tereddüd-i —i serîfleri 1079; —i şerîfleri 1147; heyecân-ı —iyyeleri 242; teveccühât-ı —iyyeleri 1499; — mertebesi 1414

kalça; sağ —ma 662

kaldırım; — dilâveri olarak levendâne/yosma kesîm-kıyâfet 701; —lar 977

kalem 525, 790, 1333, 1488, 1499; ehl-i — 754; gendîde-i tîşe-i — 945; erbâb-ı — 25, 73, 216; i'mâl-i tedbîr-i erbâb-ı seyf ü — 70; iltizâm-kerde-i — 1256; it'âb-ı — 1472; it'âb-ı kıdem-i — 924; keff-i — 1314; meslûk-i kıdem-i — 582, 726, 931, 1107, 1337, 1463; ; muhavvel-i 'uhde-i — 1276; pesendîde-i erbâb-ı — 641; peymûde-i pây-i — 1346; yârây-ı — 1441; —e almak 276, 683, 1445; —e aldığı fıkraları 535; —e alınacak mâdde 535; —e gelmekden hâric 739; ef'âl-i sâ'ireleri —e gelmez 1391; kāl ü — e gelmez 1153; —e gelmez 137, 326; —e gelmez ba'zı cünhalar 562; —e gelmez bir ma'nâ 1508; —e gelmez cevr 661; —e gelmez etvâr-ı/evzâ'-ı nâ-becâları 1162; —e gelmez eziyyet 661; —e gelmez herzeler yeyerek 814; —e gelmez pür-gûluklar 605; —i 'afv 219; pây-mâl-i —i bast 657; müşâr-i —i bedâyi'-nigâr 1431; nigâşte-i —i bedî'u'l-işâre 833; nûk-i —i bedî'u'r-rakam 1485; —i bedî'u'r-rakam-ı gayretleri 354; —i bedî'u'r-rakam-ı hakîmâne 1334; —i bedî'u'r-rakam-ı sa'yleri 354; —i bedî'u'r-rakam-ı Şâhâne 1299; eser-i —i Câhiziyyü'r-rakamları 829; —i celî 101; merkūm-i —i ehl-i hisâb 687; —i gırre 1510; —i halî'u'l-'izâr 224; —i hoş-nigâr-ı nakş-güzâriş 203; —i îcâz 250; mersûm-i —i isâbet-nümûn 1369; —i lisân-ı muhteremleri 453; —i lisân-ı râstî-beyânları 734; mersûm-i —i pâkîze-ta'bîr 424; kıssa-hân-ı —i perîşân-güftâr 743; der-'uhde-i —i râst-edâ 928; —i râstî-kadem 154; mahmûl-i zimmet-i —i râst-zebân 951; mersûm-i —i rengîn-rakam 1393; vaz'-ı —i rızâ 257; it'âb-ı —i sâdıku't-takrîr 526; —i ta'bîr 322; —i tahkīk 1278; mersûm-i —i tasvîr 1080; pây-mâl-i —i tebyîn 657; rakam-zede-i kalem-i tebyîn 245; —i tebyîn 1278; mersûm-i kalem-i —rakam 1351; kāl ü —i vâsıtası 963; emvâl-i —iyyeleri 687; nihâlî-i istîhâline nakş-ı —kârî 1490; —keş-i safha-i emr-i hümâyûn 1499; —lere ba'de'l-kayd, 834; — mutâvı' olmayacak vücûhla 1467; —rev-i hükûmet 376, 712; —rev-i istîlâ 1237; —rev-i ma'raz-ı hükûmet 1483; —revinde vâki' ıdalar/sâhiller sükkânı 1465; —rev-i Saltanat 766; —rev-i saltanat-ı 'Osmâniyye 1161; — rev-i tegallüb 707; ceffe'l— ve'l-midâd 1312; —zede-i hükkâm 652; —zede-i rakam 659; —zen-i cem' 582; —zen-i ibtidâr 1041; — zen-i ictisâr 887; —zen-i imzâ 842; —zen-i müşâberet 1041; —zen-i tahrîr 582

Kalender-hâne (Üsküdar'da 'Atîk Vâlide'de) 143; — Câmi'i hizâsında 815

Kalenderî; mahalle-i — 1217; — hey'etine tebeddül 1463; — kıyâfeti 1464; —mezheb 1467; —ler 1395; melâhide-i — tâ'ifeleri 817

Kalender Paşa (Seyyid, Mar'aş Beylerbeyisi, Mîr-i mîrân, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Cerde Başbuğluğu, Trablus-Şâm Beylerbeyisi) 99, 124, 146, 168, 375, 1064, 1369, 1480

Kalgāy 571

kālıb; envâ'-ı — 975; —a getürerek 1087; —a ifrâğ edüp 75; —en 1325; —en müttehid 1362; ifrâğ-ı —ı 'arz 187; ifrâğ-ı —ı beyân 187; —ı bî-cân 200, 961, 1183; ifrâğ-ı —ı Cumhûriyyet 261; —ı hasene 686; —ı ıtmâ' 549; —ı i'tidâl 238; ifrâğ-ı —ı irâde-i fevka'l-'âde 965; —ı istişkâle rîhte 1239; —ı nizâma ifrâğ 247; ifrâğ-ı —ı sûret 159; ifrâğ-ı —ı tahrîr 224; —ı tekvîn 960; ifrâğ-ı —ı te'lîf 232; —ı tertîb 245; —ı tesvîl 549

kālîçe 612; şâl — 1342; bast-ı —i 'uzlet 1254; bast-ı —i ikâmet 960; bast-ı —i müsâferet 169; — ler üzere 1324; —ye varınca tâlân/yağmâ 1247

kalkan 193

kallâb; katl-i —ân 1030; tarîkımızın —ı 525; —ı müjgânları 698; —ı sîm 1030; —ı temellüke rabt 1341; —ı zer 1030

kallâş 313, 895, 1170; bir alay hakīr — 719; bir alay rezîl — 719; bir alay zelîl — 719; şahs-ı —

48; —ân tâ'ifesi 898; —i nâ-sipâs 318; —i şerr-âyât 858; ecnâs-ı — makûlesi 646; — ve feyyâşân 110
kalpak; başlarında — bulunmak 748; ulak —ı 1507
Kalsbug [=Phalsbourg] Kal'ası 1022
kaltaban; arvadını şöyle eylediğim — 814
kalyon 186, 244, 255, 489, 1150; rükûba şâyân — 241; —cu 560, 1254; —cular 1222; —cu levendleri 1373; —cu ocağı 700; —cu tâ'ifesi 1252; —cu zümresi 1376; — çavuşları 107; —i kûh-peyker 1150; 'azîm — inşâsı 1372; —i vücûd 1364; — kapudanları 242; 'azîmü'l-cüsse —lar 459; kapak kaldırır —lar 214; —lar 242, 484, 737; —larda perverde merd-i gāfil 561; — lar Kâtibi 107; —lar Kitâbeti 954; —lar neferâtı 243, 1444; rukûba şâyân — makûleleri 691; — râkibleri 242; — topları 492
Kalyoncu Ağa (Bilecik Mutasarnfı) 1325, 1363
Kamaniçe 448, 543
Kamer 71, 988; cirm-i — 168; dûdmân-ı murabbây-ı — 900; levh-i — 1510; mukārenet-i — 942; şakk-ı — 988
Kamereddîn Bey 750
Kamer nâm bir güzel kız 988
Kâmil Efendi (Seyyid, makām-ı Fetvâ) 1236; — tevcîhiyle 1489
Kāmûs; —i Muhît tercemesi 1042; — Tercemesi 1043, 1049; — Tercemesi Ulvânûs 26, 1471; —'un bir mâddesi 1042
kan; benizlerinde — 894; dökülecek —lar 458; saçıldı 849
kanâ'at 536, 858; 'adem-i — 1260 1488; — kār 750
kanapa (ta'bîr etdikleri iskemle) 985
Kandıralı (küştenî-yi vâcibü't-tedmîr) 1271
kandîl/kanâdîl 55, 245, 907, 1271; sirkat-i — 906; ta'lîk-ı — birle teşhîr 907; —efrûz olanlar 650; —i hayât 149; — zücâcını billûr edüp 517
Kandiye 135; Muhâfaza-i Kal'a-i — 155; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 515, 1429; — Vâlîsi 180
Kanlıcak semti 1471
kantar 240; — barut 689
kânûn; nümune-i — 1420; — derûnu 1316; —i 'asabiyyetleri 907; —i âteş-i şerr 715; —i âteş-i şûr 715; —i bagyleri 1269; kenâre-nişîn-i —i dehşet 198; —i derd 637; —i derûnları 699; —i derûnlarında müşta'il 847; —i elem 637; —i fesâd 197, 1474; —i hamiyyet-i câhiliyyetleri 698; —i ıztırâb 637; usûl-i —i insâf 258; nihâde-i ser-i kânûn-i — 233; —i mu'allak 244; —i şekāvetleri 1269; —i şûriş 1474; —i tahkîk 129; —i tuğyânlar 645
kānûn/kavânîn 161, 230, 418, 849, 1089; aslu'l-usûl-i — 1382; ber-mûceb-i — 831; defâtir-i — 230; ehl-i — 10; hasbe'l— 904; hılâf-ı — 643, 646, 702, 832, 1331, 1453; münâfî-i — 1453; nüvişte-i defâtir-i — 247; ta'yîn-i — 550; usûl-i — 1331; vaz'-ı — 159, 643; —a muhâlif 1403; —a muhâlif evzâ' 874; cerîde dolusu —i bahriyyeleri 1449; münâfî-i menhec-i —i devlet 1183; —i devlet 1024; sahâ'if-i/sahâyif-i defâtir-i —i cedîd 227, 230; —i Devlet-i ebed-müddet 1024; —i esbak 1336; —i eslâf 1404; —i kadîm-i pesendîde-âyîn 756; —i hikmet 171; hâric ez—i kadîm 684; —i kadîm 60, 914; —i kadîm üzere 1062; —i kadîm-i Devlet-i 'aliyye 228, 670, 1139; —i kişver-güşâyî 18; —i mülk 10, 11, 1003; —i münâfikānesi 1158; —i münâzara 569n, 580; —i münîfe 40; —i Nizâm-ı Cedîd 227, 687; —i 'Osmâniyye 848; —i ra'iyyet-perverî 18; —i sâbık 1251; —i Saltanat-ı seniyye 848; —i siyâset 10; —i Süleymânî 1336; —i terk-i harb 223; —nâme 107, 1090; —nâme-i Âlâyî 106; —nâme-i hümâyûn 107; —nâmeler 643; defâtir-i —iyye 227; sahâyif-i defâtir-i —iyye 237; silsile-i —iyyeleri 1466; münâfî-i — tekâlîfî 148; — vaz'ı 107
Kānûn (İbn Sînâ'nın eseri) 1511
kanzil 1359
kapak kaldırır 1113; — kalyonlar 214; — kebîr fırkateyn sefîneleri 1484
kapama; sıbyân-ı mektebe — 144; sıbyâna — ta'bîr olunan libâs iksâsi 144
Kapan/Kapan; — İskelesi 902; — Nâ'ibi 801, 818, 825, 848; — tüccârları 819
kapanîçe; köhne bir — 1388
kapılıcılar 979
kapu 359, 506n, 611, 806, 837, 873, 904, 905, 907, 909, 1062, 1063, 1142, 1198, 1200, 1260, 1389, 1401, 1412, 1466; — Ağası 1313; — arasında 687; —cular Kethudâlığı 724, 1430; —cular Kethudâlığı Pâye-i sâmiyesi 1479; —cular Kethudâsı 113, 170, 735, 954, 1320; — Çavuşu hey'eti 1197; — Çukadârı 843; — Çukadârlığı 232; — halkı 60, 301, 515, 947; — harcı 336n; — harcı nâmına 717; — kethudâları 379, 516, 1065, 1337, 1372; — Kethudâlığı 560, 1241, 1373, 1453; — Kethudâlık 560; — kethudâlıkları gibi 747; — kethudâlık sûreti 1319; — Kethudâsı 92, 749, 916, 950, 1125, 1242, 1319, 1453, 1466; — Kethudâsı makāmı 1363; — Kethudâsı sâhil-hânesi 959, 1336; — kulları 43, 112, 1140; —lar 483, 1063, 1141; — mukābilinde 1142; — nâmiyle bölük-başılar 184; Baş— Oğlanı 1200; — Oğlanı 1304; Baş— Oğlanı Ağa 1200; mükemmel —su halkı 460; — yoldaşı 439
Kapucu-başı 80, 140, 460, 724, 921, 1038, 1113, 1119, 1308; Baş — 1483; — ağalar 228; —lar 155, 670, 724, 954, 1065, 1430, 1477, 1483, 1513; —lık 78, 148, 184, 210, 229, 603, 670,

724, 840, 916, 1349, 1406, 1427; —lık ihsânı 423; —lık rütbesi 1039; —lık 'unvânı 439; — yân 588

Kapudan 153, 183, 199, 214, 244, 474, 482, 506n, 565n, 1101, 1191, 1319, 1447, 1453, 1466, 1513; gemilere süvârî — 690; mahsûs — 1431, 1432; Süvârî — 243; —e 242; —e Bey 186; — e-i hümâyûn 199, 214, 260, 691; —e-i hümâyûn Kapudanı 242; —e'nin etrâfı 214; —e'nin sâlyânelerine zamîmeler 691; —ı cedîdin ceybi/hemyânı 1320; —ı deryâ 57, 102, 107, 120, 198, 214, 248, 355, 390, 474, 480, 481, 488, 564, 690, 704, 1249, 1251, 1252, 1261, 1265, 1268, 1271, 1372, 1429, 1453, 1465, 1486; —ı esbak 967, 1393; —ı müşârun ileyh 198, 1192; —ı sâbık 390 , 1251, 1470; câh-ı vâlây-ı —î 1465; ilbâs-i hil'at-i —î 391; mesned-i —î 1423; tenzîl-i mesned-i —î 390; şân-ı vâlâ-şân-i —î 1254; —î 120, 1319, 1320; açıkda kalan —lar 691; bed-güher —lar 1285; nâm/şân sâhibi —lar 1285; —lar 107, 184, 241, 242, 691, 1284, 1447, 1466; —lık 148, 199, 241, 243, 506n, 835, 1192, 1320, 1423, 1466, 1486; —lık gibi (Sadâret-i sâniye hükmünde olan) 1486; —lık ihtişâmı 1320; —lık mesnedi 103; —lık mevkibi 1320; —lık rütbesi 838; lık şerefi 1192; —lık teşrîfi 103; —lık tevcihi 1473; — olarak süvâr 350; — Paşa 59, 92, 102, 107, 124, 214, 216, 357, 453, 475, 477, 481, 489, 494, 497, 501, 505n, 600, 705, 1029, 1150, 1192, 1251, 1254, 1282, 1326, 1328, 1358, 1370, 1374, 1376, 1380, 1384, 1387, 1393, 1396, 1397, 1399, 1401, 1404, 1421, 1425, 1439, 1453, 1466; — Paşa cenâbları 1360; — Paşa ordusu 710; — Paşa yâdigârı 1396; Süvârî — ta'yînî 241

Kapudan İbrâhîm Paşa Câmi'i 1260

kaput (âl sâya çukadan şemseli kerrâke) 1005; şemselü al — hil'at 234

kâr 98, 247, 330, 346, 472, 500, 567n, 640, 775, 783, 788, 806, 1000, 1039, 1050, 1255, 1365, 1376, 1416, 1495, 1498; bed— 274, 802, 882, 899, 1063, 1093, 1099; çigûnegî-i 'âkıbet-i — 931; çigünegî-i — 1199; eser-i dest-yârî-i — 862; küllî — 1001; mütevellî-i — 774; ser-encâm-ı — 397, 1419; terk-i — 52, 578, 595, 1131; teshîl-i — 1222; tevsî'-i dâ'ire-i — 727; —a 'adem-i iktidârı 234; —âgâh 426; —âgehân-ı devlet 412, 699; —âgehân-ı Devlet-i 'aliyye 285, 383; —âgehân-ı ser-gürûhân 314; bulundukları —a iştigâl 1376; —âzmâ 822, 1284; —âzmâyân 1141; —bend 312; —bendân-ı a'mâl olanlar 361; —bendân-ı bîşu'ûr 951; —bendân-ı Bîrûn 1057; —bendân-ı dest-gâh-ı devlet-i sipihr-iştibâh 1238; —bendân-ı destgâh-ı umûr 885; —bendân-ı devlet 704; —bendân-ı Enderûn 1057; —bendân-ı eşgâl olanlar 361; —bendân-ı mesâlih-i devlet 1305; —bendân-ı Ordu-yi hümâyûn 933; —bendân-ı umûr 776; —bendân-ı umûr-i devlet 1047; —bendân-ı zemân 1038; —bend-i 'azâyim 1219; —bend-i 'azîmet 1257; —bend-i ahzâb 1219; —bend-i dest-gah-ı fesâd 559; —bend-i dest-gah-ı kasd 559; —bend-i hıtâm 107; —bend-i iltihâm 414; —bend-i istîsâl 108; —bend-i iştigâl 658; —bend-i küşâd ü pest 331; —bend-i râbıta-i müsâleme 591; —bend-i re'y-i dil-pezîr 959; —bend-i salâh 551; —bend-i sedd-i mümâna'at 307; —bend-i sohbet 1213; —bend-i sulh 551; —bend-i şemşîr-i himmet 299; —bend-i zevk 1213; —beste-i kesb-i yed 714; —dân 822, 1319, 1351; —dânâ 109; —dânân-ı devlet 921; —dânân-ı Devlet-i ebediyyü'l-bekâ' 587; — dânâyân-ı kavm 157; —dân-ı Devlet-i ebedmakrûnları 678; gûş-zed-i —fermâyân 1337; —fermâyân 1326, 1358; —fermâyân-ı devlet 73, 99, 107; —fermâyân-ı Devlet-i ebediyyü'l-iclâl 1405; —fermâyân-ı zemân 1181, 1320, 1353; —fermây-ı hükûmet 104; —ger 1232, 1447; —ger-i kulûb-i ba'îd/karîb 711; —güzâr 45, 82, 784, 1124, 1249, 1494; —güzâr âdem 338; nezd-i —güzârân 377; —güzârân-ı 'asr 1350; —güzârân-ı ahlâf 1338; —güzârân-ı erkân 1329; —güzârân-ı eslâf 1338; —güzârân-ı ricâl 1329; —güzâr Bağdâd tüccârları 1070; —güzârî 1158; —güzârî-i re'y-i/tedbîr-i pür-isâbetleri 1233; —güzârlık 1314, 1494; —güzârlıkla mevsûf 303; —güzâr zât 1249; —ı düşvâr 84, 94, 963; —ı kadîm bir kural serayı 974; —ı mefsedet-mesâk 183; —ı mefsedetine revâc 846; —ı mekrûh 995, 1257; —ı nâ-hemvâr 417, 699; —ı nâ-me'mûl 1273; âlûde-i çirk-âb-ı —ı nâ-savâb 390; —ı sefer 543; itmâm-ı —ları 1481; —ları 707, 800, 1002; —ları başa varmayup 1358; kendi —larına ikbâb 346; —mânde-i eser/te'sîr 681; —nâme-i şehân-ı pîşîn 642; —sâz-i yek-zerre bî-hayâyî 881; —sâzân-ı kibâr-ı zemân taraflarından sâzkâr 880; —şinâsân-ı milletler 159; âstîn-i hîn-i — u bâr 858; âzâde-i gā'ile-i — u bâr 1102; şedd-i hizâm-ı — u bâr 1034; — u bâr-ı dünyâ 45; — u bâr-ı zindegânîleri 714; — u kirdâr 114, 269, 897, 1355, 1365; — u kirdâr-ı i'tiyâdları 701; — u kirdâr-ı ilfleri 701; — u kirdârlar 326, 1405; — u kirdârlarına iştigâl 1425; — u kisb 1459; mukaddime-i — u kirdârları 1038; — ü kirdârlarını tecessüs 734

kār; — helvâsı 132; — karaltısı 1120; — yağup 1120

Kara-ağac tarafı 1146

karâbet 956, 1037; luhme-i — 'alâkası 883; rabt-ı rişte-i —i musâheret 659

Karaca Ahmed Türbesi civârı (Üsküdar'da) 144

Kara Çelebi-zâde gibi 1240
Karadağ 182, 280; — ehâlîsi 300, 353, 1106; — hudûdu 175, 185; —lu 300, 419, 1106; —lu gā'ilesi 139; —lu keferesi 139; —lu mâddesi 393; —lu 'usâtı 175; — re'âyâsı 174, 175; — tarafları 1003; — 'usâtı 296, 298
Karadeniz 213, 219, 255, 263, 499, 419, 486, 502, 505n, 507n, 566n, 576, 598, 620, 1001, 1088; — Boğazı 254, 380, 558, 1283; — cânibi 198; —'de ticâretleri 263; — gibi cûş 1475; — gibi çalkanarak 429; — halîci 247; — semtleri 551; — sevâhili 458; — yüzünde 620; bk. ayrıca Bahr-ı siyâh
Kara Feyzî (dağlu tugâtına sergerde, sergerde-i ehl-i tebâh, şahs-ı nâ-fercâm) 79, 107, 138, 177; — mecma'ı 79
karagol/karakol 440; sevâd-ı —i siyeh-kârı 514; —lar 214, 514; — olacak siyeh-rûzları 514; — tarîkıyle 513
Karagöz; — melâ'ibinden ignâ 1467; Hacı 'İvaz ile — muhâverâtı 1339; bâzîçe-i hayâlde — ün ağalığı gibi 1170
Karahisâr 490, 501, 506n, 599, 1454; Livây-ı —ı sâhib 1429; —ı sâhib 375, 856, 945, 953; —ı sâhib Kasabası 1466; —ı sâhib Mutasarrıfı 856; —ı sâhib Sancağı 155, 168, 1479; —ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı 146, 168, 375; —ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf 929, 953, 1319, 1461
karakoclar 1422
Kara-kulak; bk. 'Abdullah Ağa (Kara-kulak)
Kara-kullukcu 217, 230, 233, 237, 245, 688; Baş — 237; —lar 230, 683, 792, 1259, 1266, 1404; — neferleri 237; — tahrîri 233
Karakūşî; hükm-i — 1367; ahkâm-ı —'ye kuşlar kondurarak 1462
karakuş yelekleri gibi 1147
Karalar 'Aşîreti 72
Karalaş 941
Karaman 1124, 1393; — Beylerbeyisi 66, 88; — Eyâleti 602, 798, 848, 856, 1064, 1429, 1483; — mansıbı 1283; — Vâlîsi 302, 695, 944, 1064, 1350, 1455; — yolu 857
Kara Mehmed Paşa Câmi'i (Akseray'da vâki' kolluk verâsında) 144
Karâmıta 48, 50; Re'îs-i — 48, 263; — askeri 48; Serdâr-ı — gibi 52; sergerde-i — gibi 52; tâ'ife-i —i mezkûre-sıfat 56; — kelimesi 48; — nesli 48; — tâ'ifesi 49
Karantina mahalli 968n
Kara 'Osmân-zâde; bk. Pûlâd Ağa (Kara 'Osmân-zâde, Mağnisevî, (Dergâh-ı 'âlî kapucubaşılarından, Mağnîsâ Sancağı mutasarrıfı, meşâhîr-i ağniyâdan) 139, 170, 311, 739, 877, 1237, 1325, 1371
Karapak semtleri 1002
karâr 58, 198, 279, 399, 405, 406, 421, 431, 437, 441, 445, 448, 452, 456, 462, 471, 473, 477, 480, 484, 487, 488, 494, 497, 501, 557, 561, 563, 565n, 567n, 575, 578, 584, 589, 600, 601, 608, 611, 613, 615, 628, 633, 637, 651, 667, 670, 677, 682, 686, 688, 699, 708, 711, 717, 720, 725, 727, 729, 732, 747, 753, 758, 763, 766, 776, 779, 785, 790, 799, 813, 819, 847, 850, 855, 860, 866, 869, 877, 884, 895, 921, 1034, 1077, 1079, 1081, 1112, 1122, 1216, 1226, 1238, 1242, 1247, 1255, 1269, 1330, 1333, 1347, 1354, 1365, 1376, 1382, 1383, 1422, 1425, 1432, 1439, 1442, 1447, 1451; 'akd-i 'ukde-i — 1079; âşiyân-sâz-ı — 135; bast-ı dâ'ire-i — 302; bast-ı seccâde-i — 1127; ber— 441, 699, 1336, 1357, 1384, 1414, 1428, 1513; berhem-zede-i — 860; bî— 633, 720, 877, 1032, 1102, 1473, 1481; çâr-bâliş-nişîn-i — 560; dehşet-endâz-ı — 497; dermânde-i lahza-i — 813; dil-bend-i — 677; esâs-efken-i bünyân-ı — 729; ferş-i seccâde-i — 275, 866, 869, 1082; habl-i metîn-i — 1193; hârgâh-nişîn-i — 1308; hatt-ı rihâl-i — 288; hayme-zen-i — 208; heybet-endâz-ı — 505n; ilkāy-ı raht-ı — 435; kazıyye-i — 1248; lenger-endâz-ı ferr u — 186; lenger-endâz-ı — 213, 480, 1284; lenger-keş-i — 600; mahall-i — 243, 568n, 579; mahatt-ı rahl-i — 608; melfûk-ı akdâm-ı — 850; merkez-i tâ'atde — 356; muharrer-i defâtir-i — 246; mürabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i — 1320; müteb aşşırâne — 1393; nasb-ı hıyâm-ı — 916; nat'-endâz-ı — 968; nihâyet-i — 575; pâ-ber-câ-yı — 1003, 1499; pây-efşür-i — 474, 602; pezîrây-ı — 578; rabt-ı rıbka-i — 1177; rabt-ı rişte-i — 732; rabt-ı vesîka-i — 1371; resây-ı mersây-ı — 495; sa'âdet-bahş-i — 1282; sâbit-kadem-i merkez-i — 228; sâye-bahş-ı — 589; sûhte-i harmen-i — 1356; sûret-i — 1348; sûret-yâfte-i — 1472; tâb-âver-i — 732; ta'yîn-i — 909; tebdîl-i — 819; tenhâ-nişîn-i hayme-i — 216; terk-i hâb-ı — 615; terk-i — 41; visâde-güzîn-i — 295; zemân-ı — 416; —bahş-ı mu'âmele-i ceng/harb 485; açıkdan —dâde 725; —dâde 246, 364, 396, 454, 456, 462, 557, 686, 708, 776, 799, 884, 909, 916, 918, 964, 1112, 1155, 1284, 1388, 1393, 1455, 1504; —dâde olan meblağa iblâğ/îsâl 1383; —dâde-i 'ahd-ı samîm 297; —dâde-i ârâ'-i ehl-i besâ'ir 916; —dâde-i ârâ'-i huzzâr 433; —dâde-i ârây-ı erbâb-ı şûrâ 1493; —dâde-i ashâb-ı kelâm 1178; —dâde-i ashâb-ı nühâ 686; —dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı umûr 964; —dâde-i encâm 584; —dâde-i erbâb-ı şûrâ 1252; —dâde-i evliyây-ı umûr 246, 250; —dâde-i ezhân-ı zevi'l-ebsâr 304; —dâde-i hem-künân 1328; —dâde-i ittifâk 670; —dâde-i Meclis-i Şûrâ 477; —dâde-i merkez-i 'azm/imzâ 1371;

—dâde-i nizâm-ı rasînü'l-bünyân 688; —dâde-i râyleri 1316; —dâde-i tedbîrleri 1316; —dâde-i temkîn 918; —dâde-i ümenây-ı devlet 683; —dâde-i zamîr-i ehl-i tedbîr 682; —dâde-i zimmet-i himmet-i kilk-i pâkîze-zebân 1233; —gîr 283, 307, 312, 478, 501, 568n, 1141, 1155, 1318, 1473; —gîr-i ittifâk 229; —gîr-i niyâm-ı ârâm 1154; —gîr-i nizâm 1263, 1274; —gîr-i zamîri 819; —gîr-i zihn-i dirâyet 497; —ı maslahat 453; —ı meclis 563; —ı sâbık 1432; —lar 1448; 'adem-i —ları 670; binây-ı —ları 1199; habl-i üstüvâr-ı —ları 1192; bi'se'l— semti 637; —yâfte-i e'âlî 924; —yâfte-i esâfil 924; —yâfte-i sudûr 928

karârgâh 67, 1305; hey'et-i —ı 1441; —ı 'adüvv 196; bâlig-i —ı hıtâm 763; karârgâh-ı — 170; karârgâh-ı — 153; semt-i —ımız 1417; —lar 81, 368, 1421

Karâsi Livâsı (Anadolu'da) 1438

Kara Vezîr (merhûm, rûz-i hızırda kuzu eti yenilmesini başlatan) ihtirâ'ı 1139

Kara Yorgi (Kıral, la'în-i nâ-fercâm) 149

Kardan [=Gardane/ Gardanne, Ceneral) 1486, 1487

Karelya Memleketi 551

Karesi; — Livâsı 515, 538; — Sancağı 409

karga derneği 781

kârgîr 970; a'lâ — 1010; tolos kemerli — 970; fevkânî — hâne 975; — hâne 974; — mahzen 1388

kâr-hâne/kârgâh 111, 240, 690, 1019, 1022; — hidmetleri 233; —i dehânı 1411; sînıyâ-per-dâzân-ı —i fend 1191; —ı kahve-furûşân 1255; —ı kahve-furûşân küşâdı 1379; —i kaviyyü'l-mebnâ 93; —i maslahat 694; —ı mütehayyileleri 1129; —ı san'at-ı şu'bede-bâzî 475; âyîne/câm/fağfûrî fabrikaları misillü niçe —ler 978; —ler 74; —ler binâsı 546; — 'ummâli 979

karı; — galebeliği 988; târike-i dünyâ şeklinde olan siyâh-pûş —lar 996; —lar 988; sofra başında karılar oturup 988; —ların ellerine bakarlar 988; —larının libâsı 987

karîne/karâ'in 178, 391, 903; —i hâl 178, 373, 427, 612, 697, 772, 868, 920, 1042, 1244, 1326, 1357, 1385, 1389, 1453, 1464, 1483, 1488, 1497, 1507; —i hâliyye 108, 706, 778, 1099, 1079; —i hâliyye ile îmâ 1497; —i hâliyyeleri 317; —i kâliyye 1099; —i makâliyyeleri 317

Karlı-ili/Karlu-ili 172, 444n, 953; Livâ'-i — 1430; — Sancağı 112, 516, 944

Karlo Nanan (beylerinden) 1108

Karlos (Onikinci, Tîmûrbaş lakabı ile mülakkab, İsveç Kıralı) 550

Karlos/Karloş [=Carlos IV, Büyük İspanya Kıralı ve sâ'ir eyâlât ve tevâbi'âtının Hükümdârı) 853, 1148

karnabît bostânı; seyreklenmiş —ndan nişân 1372

Karpat dağları 991, 1000

karpuz 992, 1411, 1417; a'lâ — 1411; ekber — 1411; iki —u bir koltuğa sığdırmak 502, 507n

Kars 598, 616; Livây-ı — 855; — misillü 598; — üzerine 598; — Vâlîsi 1064, 1124; Eyâlet-i — ve Muhâfaza-i Kal'a 1429

Kartal; pey-siper-i râh-ı — 1259; — Karyesi'nin Su-başısı 492

Kârûn 865; mâl-ı — 93; reşk-i — 590; —'a müdânî 865, 1358, 1465; — ana sânî 1465; katâr-ı —iyan 1479; —i zemân 385, 857, 1093

karye 67, 79, 80, 102, 439, 440, 661, 921, 971, 1464; derûn-i — 514; ehâlî-i — 662; etrâf-ı — 149; ma'mûr — 760; pîş-gâh-ı — 514; — derûnu 514; —i hasîne 149; —i merkûme fünâsı 514; —i merkûme imâmı 867; müferrah —ler 989; —ler 981; — sükkânı 662; —ye hicret 979

karz; —ı mezkûru te'diye 286; —ı şer'î i'âneti 286

kârzâr 42, 469, 510, 640; âsiyâb-ı — 91; berzede-i dâmân-ı — 228; edevât-ı — 307; eyyâm-ı — 234; îcâb-ı — 552; îkâd-ı nâ'ire-i — 202; i'mâl-i edevât-ı — 477, 602; istînâf-ı — 1116; iş'âl-i nâ'ire-i — 1149, 1284; kur'a-i — 163; meydân-ı — 1267; nâ'ire-i — 82; şehsüvâr-ı mızmâr-i — 440; tarh-ı bâzâr-ı — 601, 1274; tarh-ı es-bâb-ı — 446; tarh-ı pâzâr-ı — 260; te'allüm-i — 235; —lar 701; bk. ayrıca harb

kasâba 48, 87, 111, 197, 566n, 568n, 576, 579, 682, 971, 1022, 1026, 1162; derûn-i — 968, 1464; sükkân-ı — 737; kusûr —ları 994; —t 49, 179, 599, 708, 739, 973, 991, 1018, 1021; —t halkı 307; —i Misivri 1313; —i sagîre 361; —lar 1022

kasd 35, 1263, 1323, 1327, 1384, 1390, 1394; 'ilâve-i — 1243; kâr-bend-i dest-gah-ı — 559; kemâl-i — 341; ketîbe-rân-ı — 1492; kümeyt-i — 963; mübâşir-i şenî'a-i — 1304; şedd-i 'adud-i — 1160; tahrîk-i sükkân-ı — 501; —a cesâret 1384; —ı bed 1202; —ı bed gā'ilesi 1200; —ı bed-eseri 1172; —ı beden 1201; —ı fâsid 298, 380, 417, 423, 511, 615, 621, 771, 1033; —ı fâsidleri 270; —ı hıyânet-me'âlleri 1493; —ı igtiyâl 1131; —ı sâdıkı 1316; —ı samîmî 414; —ı yed îkā'ı 1400

kâse 856; 'ayb-ı şikâf-ı — 928; siyeh— 1316; billûr —ler 976; —i dimâğ 1404; —i ser-i bî-mağz 1374; yeşil somâkī ve leylâkī renglerinde iki 'aded havz —si 1342

kasem billah 1239, 1333; — ederek 1470

kāsım 208; rûz-i — 198, 670, 683, 691; — hulûlü 243
Kāsım Ağa (Hazînedâr, Dârussa'âde Ağalığı) 1123, 1312
Kāsım Ağa/Paşa (Gāzî, Dergâh-ı 'âlî kapucubaşılarından, Kul Kethudâsı, Tumacı-başı, Mîr-i mîrân, Vezîr, Koca-ili Mutasarrıfı, Livâ'-i Kırşehri, İsmâ'îl Muhâfazası şartıyla, ferkadân-ı âsümân-ı harb ü gavgā) 138, 409, 440, 441, 444, 458, 513, 601
Kāsım-paşa (İstanbul muzâfâtından) 144, 359; — Mevlevî-hânesi 145; — tarafı 1146
kasîde/kasâ'id 631, 1507, 638; 'arz-ı — 1503; netâ'if-i — 631; —i belâgat-semîrler 1457; — i belîga inşâ' 631; —i bedî'alar 87; —i bî-hemtâ 1509; —i garrâ 1507; —-i nadîde 88; —i nadîde-i hezâr-gevher ü yek-dâne 1507; — inşâ' 1508; — inşâdı 638, 1301; —i Yehûdiyye 638; —ler 638; — makūlesi 1224; — takdîm 1508
Kasîde-i Bürde (Bağdâd tarafında yazılmış) 974
Kasîde-i Tannâne 1505
kasr; —ı cedîd 750; —ı çil-sütûn 1508; —ı dilgüşâları kitâbesi 1299; gıbta-gâh-ı —ı firdevsberîn 1335; —ı ikbâl 523; —ı visâl 123
kassâb; kanâre-i kassâb 1265; —başı 124, 954; — başılık 124, 1430, 1495; ac-kepek — çengaline bakar gibi 988; — dükkânları 1138; şâgirdlerinin fesler[i] ile 1470; — şâgirdliği 759
Kastamonu 1188, 1371, 1478; — Müteselliml 134; — Şehri 1304
Kâşgarî Tekyesi (Kasaba-i Eyyûb fırâzında) 1463, 1464
*kâşif*ler 141
kaşmerlik; i'mâl eylemediği — 525
Kaşotî (Kapudan) 214
Katalon ehâlîsi 1148
*katana*lardan elli nefer 366
katâr 1370; dâhil-i silsile-i — 1358; pîş-âheng-i — 1427; ruste-i — 600; —bâr-katâr 858; — katâr emvâl-i muhallefâtı 1465; — katâr garâmâtlar 1358; — katâr pîşkeşler 1358; — katâr rişvetler 1358; — katâr tayyârât 1358; — katır makūlesi hedâyâ/pîşkeş 1242; —ı Kārûniyan 1479; —ı müselsel gibi 695
Kataro [=Cattaro] 400; — Boğazı (Nemçelü'nün) 297; — boğazları 380, 394, 397, 401, 1134; — Burunu 298; — semtleri 419
Katerina [=Catherine, Rusya Çârîçesi, la'îne, delle-i muhtâle-i meşhûre) 157, 553, 583, 986, 993, 1135; —'nın hâtır-hâhı 584
Katerina Târîhi 550n
katık-behâ 245, 246
kātır ('Ömer ile müsemmâ olan) 889
kātır (Ebûbekir ile müsemmâ olan) 889
kātır 240, 689; bâr-keş — 889; —lara tîmâr ederken 889; katâr — makūlesi hedâyâ/pîşkeş 1242
Kâtib 229, 232, 234, 236, 246, 670, 688, 841, 1419, 1508; Baş— 683; —âne sebk-âşinâ 1031; — âne sebk-i inşâya kudreti 45; —i hâme 248; — i Kethudâ 841; —i mahkeme-i hükm-i kazâ 1510; —ü's-Sır 1031; —ü's-Sırr-ı şirret-âmûz 1304
Kâtib Çelebi 989
kātil 85, 310, 311, 506n, 1095, 1181, 1303; semm-i — 1339, 1420; —ler 83; ma'nevî —leri 501
katl 48, 49, 110, 154, 169, 203, 297, 300, 311, 466, 501, 662, 736, 742, 745, 760, 776, 792, 795, 796, 803, 806, 814, 820, 821, 822, 824, 825, 828, 832, 847, 873, 907, 931, 961, 968, 1021, 1030, 1039, 1041, 1057, 1064, 1074, 1080, 1094, 1101, 1107, 1148, 1175, 1181, 1239, 1261, 1315, 1318, 1322, 1337, 1356, 1365, 1367, 1427, 1463, 1466, 1507; eynemâ vücide — 1506; gā'ile-i — 129; mâdde-i — 1094; ma'raz-ı — 1338; mûcib-i — 203; mübâşir-i — 1304; mübâşir-i şenî'a-i — 1304; sebeb-i — 181; —i 'âmm 39, 1324; —i dervîş 1367; —i helâl 1416; —i kallâbân 1030; —lerine fetvâ 803; — ü infâr 658
kavrân; çâh-ı — gibi cûşân 1280
Kavak Ağası 459, 778, 847
Kavak-kal'ası (İslâmbol tarafında kâ'in kılâ'-ı hamseden) yamaklarından 901
Kavak Sarayı sâhası (Üsküdar'da) 111
Kavala 1159; Livây-ı — 1065; — Sancağı 125, 180, 616, 1350; — Sancağı mutasarrıfı 125
kavalyer 213, 381
kavl 95, 99, 205, 416, 450, 574, 581n, 649, 676, 714, 718, 896, 921, 1024, 1131, 1251, 1383, 1448, 1478; esâs-efken-i bünyân-ı — 729; habl-i metîn-i — 1193; 'illet-i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l— 881; —en 95, 494, 521, 1006, 1237, 1330; —î 1444; —i dürüst 1494; —i garîb 204; —i ma'kūl 201, 1350; —-i mağşûş 94; —i mu'avvel 1350; —i mu'temed 318; —i mücerred 116; —i sâdık 1287; —i Tercemân 430; —i za'îf 205; habl-i üstüvâr-ı —leri 1192; —lerince 844
el-Kavlü Li-men ('Atâyî'nin eseri) 725
kavm/kavim 18, 63, 96, 156, 165, 206, 208, 249, 254, 471, 496, 597, 775, 931, 933, 961, 989, 1132, 1248, 1394, 1401, 1406, 1408; kârdânâyân-ı — 157; kibâr-ı — 987; mütehayyizân-ı — 160; ru'esây-ı — 208; sanâdîd-i — 804, 1401; 'uzamây-ı — 156, 160; —i A'câm-ı nâ-fercâm 294; —i 'âdî 326; —i âteşîn 1403; —i bed-'ahd 496; —i bed-bûd 327; —i bedmillet 552; —i bed-peymân 268; —i bî-magz 827; tabur-i —i bûr 440; —i cânî 275; —i cehûl u hazûl 1127; muktezây-ı tavr-ı —i dâll

250; —i gümrâh 798; —i güseste-mehâr 643; şu'be-i —i güzeştegân 1165; —i hâ'in 108; —i habâset-mevsûm 193; —i hemec 827; —i hışâvend 140; —i hod-kâm 932; —i ma'hûd 206; —i mekrûh 791; giriftâr-ı eyâdî-i —i mel'ûn 1272; —i mel'ûn 186; behâyim-minşân —i mesfûr 250; giriftâr-ı eyâdî-i —i meş'ûm 1276; gürûh-i —i meş'ûm 1259; —i muhtâl 174; —i mübârek 850; —i müstahikku'l-helâk 49; —i müstahikku'l-levm 34, 410, 872, 1273; —i müte'annid 1487; —i nâ-kabûl 201; —i nâ-kes 494; —i nâ-sâz 328; —i nâr u nûr 771; —inin a'kali/efdali/efsahi/ekmeli olmak 1029; —i rafaza 1506; —i şedîd 484; —i şerîr 805; —i şûm 46, 905; —i Tatar 546

kavuk; esnâf —ları 1372; —lu kimseler 1354

kavun 992, 1417

Kâvûs; genc-i —'dan firâvân 761; kûs-i —î-i menâ'atler 478; kûs-i —î-i şecâ'at 478

kayd 27, 47, 224, 261, 276, 319, 365, 415, 567n, 569n, 580, 631, 663, 711, 712, 721, 773, 829, 833, 896, 935, 1015, 1024, 1086, 1092, 1117, 1284, 1299, 1368, 1404, 1440; peyvend-i silsile-i — 818; sezây-ı külfet-i — 325; vâbeste-i — 378; vâreste-i — 244, 332, 449, 499, 574, 700, 768, 968, 1016, 1021, 1073, 1097, 1252, 1289, 1299, 1329, 1400; —ı cevâb 1388; —ı devâm 1057; —ı dîrîn 1051; —ı endişe-i âzâr/hasâret 1128; —ı esr 993; —ı esre giriftâr 231, 466, 479, 992; —ı gurbet 1478, 1497; —ı hayât 226, 687, 1057; —ı haysiyyet 718, 1510; —ı ızrâr 993; —ı mecelle-i âsâr 618; —ı nefaka-i ehl ü 'iyâl 649; —ı peyvend-i itminân 916; —ı peyvend-i sekîne 916; —ı sahîfe-i târîh 911; —ı ser 1317; —ı sicill-i ilâ mâ şâ'allâhu Te'âlâ 143; —ı su'âl 1388; —ı te'bîd 1057; —ı Vezâret 62, 384; —ı zarûret 234, 912; —ı zürriyyetden mütecerrid 1458

kaydâfe; —i merkûme 1479; —i zemân 328

kayık 328, 972n, 1028; çifte bir — 1464; süvâr oldukları — 902; —cı 813, 1254, 1376; —cılar 328; —hâne 1266; çifte —ına yektâ-süvâr 813; —ını karaya çalmak 780; — kayığa yanbaşı gelüp 1214; büyük —lar 1001; ince donanma takımından ma'dûd —lar 938; yağlu yılan dili —lar 327; —lar 329, 493, 971, 1002, 1421, 1444; —lara süvâr 902, 1412; çete —ları 70, 968; —larının sulannda 1215; —ları tevkîf 329

Kâyim-makâm 957; —ı esbak 1315; vâridât-i —î 1472; —lık 130, 1366; —lık mesnedi 130

Kaynarca; — 'Ahid-nâmesi 1090; — Sulhu 1089

Kayseriyye 713, 1371; Livâ'-i — 1065, 1135; — Sancağı ilhâkıyla 1429; — Sancağı'na mutasarnf 1438

Kays-i Mecnûn; — gibi dîvâne 1188; — gibi medhûş 1188

kāz gibi boyun uzadarak 860

kazâ/kazâ' 77, 109, 111, 177, 178, 188, 211, 305, 376, 651, 711, 784, 958, 968, 970, 1020, 1022, 1045, 1241, 1384, 1489; a'yânân-ı — 1249; ber-muktezây-ı — 1232; ber-muktezây-ı şîve-i — 950, 1059; dest-i — 99, 1034; ehâlî-i — 78, 184, 986; emr-i — 1293; fermân-ı — 917; fezây-ı fezâhat-fezây-i — 1504; gezlik-i — 35; hasbe'l-— 890; hükm-i Hâkim-i — 1189; hükm-i — 472, 556, 774, 776, 1370, 1384, 1511; iktizây-ı hükm-i — 659; kazıyye-i — 110, 1218; mesned-ârây-ı — 523; meşîme-i — 1217; mine'l-— ile'l-— 1352; musâb-ı dâne-i tüfeng-i — 467; mühre-i — 701; müsellem-i eyâdî-i — 1261; pes-perde-i — 1152; sevk-ı — 96, 450, 911; sînelerini hedef-i sihâm-ı — 672; tahrîk-i hükm-i — 813; tarîk-ı mazîk-ı — 1504; tarîk-ı metrûke-i — 1507; terfî'-i rütbe-i — 1507; tîğ-i — 795; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 817; vâkıf-ı — 1249; varta-i — 1154; — a'yânı 714; — a'yânları 179, 293; fermân-ı —cereyân 183; fermân-ı —cereyân-ı Şâhâne 1170; emr-i —cereyân-ı Devlet-i ebed-ma'mûr 78; emr-i —cereyân-ı Şâhâne 1170; —dan kazâya giriftâr 1153; etrâf — ehâlîleri 662; bi—ihî Te'âlâ 56, 1229; bi—illâhi Te'âlâ 745; —i nâgehânî 147; fermân-ı —inkıyâd 129; —i resîde-i tebâh 346; —i resîde-i telef 346; —lar 80, 86, 112, 133, 179, 293, 460, 947, 1045; —lar ehâlîleri 711; —larına sâlyâne 316; —ların hükkâmı 947; —larının nizâmı 311; —lar zâbitânı 967; intâk-ı — kabîlinden 1418; —nın hâkimi 717; —nın te'mînî 1241; müddet-i —sı 1477; — sükkânı 346; — talebi 178; —yâ 93, 269; —ya rızâ-dâde 1507; —yây-ı kadîm-i Kâdir 12; —yây-ı mahsûse 70; —yây-ı umûr-i memleket/Saltanat 337; —y-ı âhar 711; dest-i —y-ı âsümânî 577; lekedhâr-ı sütûr-i —y-ı âsümânî 869; mânend-i —y-ı âsümânî 433; —y-ı belde 1241; sadme-i —y-ı mahtûm 388; —y-ı mezbûr hükûmeti 110; —y-ı mezbûr mutasarrıfı 319; —y-ı mezbûr Nâ'ibi 109; —y-ı muhtasar 873; —y-ı nâgehânî gibi 1180, 1387; —zede 235, 1047, 1158, 1419

Kazak; — askeri 431; — tâ'ifesi 105

kazan/kazgān; ahz-ı— 787; gayret-i — 647; ihrâc-ı — 787, 792; —cılık kazancı 783; birinci bölüğün —ı 791; —ı Topcuyân 791; kebîr — lar 827; —lar 790; topcu —ları 1272; —lar tedârükü 193

Kazancı/Kazgâncı Hacı Mustafa (Lâziyyü'l-asl, yirmi beş bölüğün mütevellîsi, Boğaz Muhâfızı, re'îs-i fitne) 783, 784, 839

Kazgâncılar Çarşusu 1038

kazık; —lar tehyi'e 1423; —lar tertîb 1423

kazıklama 612

kazıyye 67, 97, 105, 110, 115, 118, 123, 128, 134, 151, 156, 162, 187, 277, 278, 385, 496, 505n, 528, 564, 565n, 569n, 580, 581n, 595, 648, 654,

663, 669, 677, 681, 685, 708, 764, 827, 888, 1047, 1132, 1151, 1220, 1222, 1318, 1401, 1416, 1507; 'aks-i — 115, 309, 501, 512, 545, 866, 1203, 1240, 1338; ber-'aks-i — 795; in'ikâs-i — 1404, 1473; serd-i — 1506; sûret-i — 1497; —i ahvâl-i ceng/kıtâl 1003; —i ârâm 1248; —i bedîhiyye 540; işrâb-ı —i cây-gâh 891; —i emr-i 'âlî 1317; —i gayr-i marzıyye 1114; —i gayr-i razıyye 886; —i hal' 656; — i hazar 221; —i hazm 440; —i ihtiyât 440; — i 'isyân 134; —i karâr 1248; —i kazâ 1218; —i kazâ be-kafâ 110; —i ma'hûde 734; —i ma'kûse 1327; —i menviyye 798, 1327; —i menviyye-i ma'kūle mebâhisi 1326; —i mu'allaka 1499; —i muhârebe 64; in'ikâs-i —i musammeme-i nâ-marzıyyesi 1133; —i musammeme-i küffâr 513; —i müsellemetü'l-intâc 128, 634; —i müveccehe gibi 710; —i nâ-marzıyye 427, 694, 736, 1359, 1367; —i razıyye 1300; —i sâdıka-i dostî/müvâlât 163; —i sâlibe 591; —i sefer 576; —-i semâviyye 1218; —i şartıyye-i matlabı 695; —i teşallut 162; —i Vezâret 1319; müdellel —ler 828; — ler 353

kazma 977n; ellerinde — kürek 967

kebâb; mânend-i — 128, 1412; —âsâ 524; sîh-ı gadr-i fedâkârîde — ederek 1018; yer elmasını âteşde — edüp yerler 993; sîh-ı — gibi hırâş ü telâş-i âteşîze mütekallib 888; döne döne — oldu 637

kebk-i nâ-tüvân gibi lerzân 1198

kebûter; —i Bağdâdî 25; —ler 634

keçe; —sini sudan çıkaran 607; —sini sudan çıkarup selâmet yakasına geçmek 877

Keçeci-zâde (ehl-i tenahnuh, pür-gûy, bî-bâk) 756, 819

keçi 1462; — yapağları 685

keder 504, 674, 742, 1082, 1157, 1166, 1213, 1230, 1377, 1463, 1508; âteş-i — 420; bî-dağdağa-i — 1215; bî-gā'ile-i — 1214; dervâze-i — 1407; dil-hırâş-ı — 287; dil-sûhte-i nâr-ı — 906; fart-ı — 890; gerd-âlûd-i — 1164; gerd-i — 1288, 1419; gubâr-ı — 607; îsâl-i gubâr-ı — 425; külfet-i — 1215; masûn-i şâ'ibe-i — 487; me'mûn-i tetarruk-ı — 422; mûcib-i — 206, 1486; mümtezic-i — 578; müstağrak-ı çirkâbe-i — 1310; şerâre-i — 337; tûfân-zede-i gerd-i — 1056; —i cân-güzâr 567n; —i ciğer-âvîz 1217; —in incilâsı 1232; keyfiyyet-i —şi'âr 931

kefâlet 194, 257, 280, 281, 418, 471, 1331, 1444; emîn — 619; habl-i metîn-i — 711; hâme-keş-i — 799; li-ecli'l— 799; müte'ahhid-i — 251, 257, 262; sûret-i — 264; ta'ahhüd-i — 220; vâbeste-i zencîr-i — 361; vassâle-i — 362; zîr-i — 1334; — mâddesi 281

Kefalonya 262; — Adası 260

kefce/kefçe; —ber-dûş-i ikrâm 233; —gîrler 238

Kefe Lâlesi gibi küşâde 1453

kefen (bezi ve dikişi perîşân) 507

kefere 217, 463, 624; kilâb-ı — 185; tasdîk-ı akvâl-i — 205; — devleti 504; — devletleri 75; — hânesi 360; —-i bed-bûdlar 321, 1245; —i bed-millet 509; kahr-ı —i bed-nihâd 643; tahzîl-i —i bed-nihâd 643; —i dûzah-encâm 924; —i dûzah-makarr 701; sevâd-ı —i dûzah-me'âl 1069; emvâl-i —i husrân-me'âl 204; ırgām-ı —i li'âm 204; —i li'âm 615; —i mesfûre 1069; —i mesfûrîn 481; — tarafı 214; —ye taklîd 831

kefîl 257, 281, 799, 1331; zâmin ü — 257, 281

Kehf; ashâb-ı — 1246; Ashâb-ı — rûhâniyyetleri 322

kehrübâ 1013; a'lâ — 1013; mâdde-i — 1012; — çehre 1361; — parçaları 991, 1013; — taşları 1012

Kehye 1428

kekliğ; gidinin —i 1075

Kel [=Kehl] nâm-ı diğer Şanic (شانيج = Sundheim?) Kasabası (Reyn [=Rhein] Nehri'nin berü yakasında) 1022

kelâm 62, 96, 273, 320, 344, 352, 506n, 509, 527, 530n, 541, 563, 581n, 623, 759, 769, 788, 806, 897, 998, 1045, 1073, 1078, 1100, 1101, 1164, 1299, 1345, 1380, 1476, 1498, 1506; âfâkī muhâvere-i — 1497; ârâyiş-i mâ-lâ— 1352; ashâb-ı — 1335; bî— 1320; câme-i — 62; câ-yı — 300; cümle-i — 1419; darb-ı — 1167, 1412; feth-i bâb-ı — 1043; feth-i — 453; hâsıl-ı — 1097; hatm-i — 280, 301, 1116; hulâsa-i — 400, 450, 486, 525, 564, 569n, 580, 659, 699, 730, 765, 804, 827, 1025, 1099, 1197, 1228, 1262, 1283, 1363, 1435, 1468; ıtlâk-ı zimâm-ı — 1047; i'âde-i — 218; ibtidây-ı — 609; idâre-i sübha-i — 1256; ifâde-i — 561; 'inân-ı semend-i — 1184; îrâd-ı — 280; itmâm-ı — 1348; kalîlü'l— 1129; karâr-dâde-i ashâb-ı — 1178; mâ-lâ— 299, 365, 382, 407, 526, 1286, 1441, 1468; meydân-ı — 1508; muhassal-i — 876; müdâm-ı rahîk-ı sehîk-ı 'ayş-ı mâ-lâ— 520; müdâvere-i — 591; müte'essifâne —lar 307; nakd-i nâsere-i — 1182; nakl-i — 805; nüfûz-i mâ-lâ— 967; nüfûz-i sehm-i — 473; pâkîze— 1301; remy-i — 484; rengîn-güftâr-ı dil-pesendden özge — 1203; sa'y-i mâ-lâ— 1451; sevk-ı — 1048, 1178; siyâk-ı bahs-i — 860; siyâk-ı — 650; sûret-i — 1498; takrîr-i — 843; tatvîl-i — 1462; terakkub-i feth-i — 612; tervîc-i — 55; 'ukde-i — 1069; —a âgāz 1446; —a fîrîfte 291; —a hıtâm 985, 1027; —ı 'acîb 839; —ı 'âdî merâsimi 1006; —ı dil-firîb 95; âgāz-ı —ı dil-nişîn 1400; —ı dürriyyü'n-nizâm 136; —ı dürriyyü'n-nizâmları 679; —ı evvel 1105; —ı gûş 1475; —ı hakk 53; —ı

ihtirâm 1446; —ı kadîm-i Rabbânî 20; —ı mâ lem-yekün 484; —ı ma'kûl 94; —ı mevzûn 986, 988; —ı mümâ ileyh 1184; miyâne-i —ma faysal 1356; —ı nâ-fercâm 450, 777, 861, 1462, 1487; —ı nâ-fercâmları 1321; —ın 'âlemi 1475; âteş-pâre-i —ı sûziş-encâmî 1447; —ı şerîf 1291; —ı zehr-nâk 449; — ilkā 861; —lar 370, 471, 556, 648, 800, 804; —larına mümâşât 804; — ü merâm 497

Kelâm 'İlmi 1488

kelb 1264; aç — 903; kudurmuş — gibi bî-karâr 727; —i 'akūr 80, 163, 473, 1112; —i 'akūr-âsâ 421; —i 'akūr-sıfat 498; mânend-i —i dârî 707; —i sûka-i hızlân 1274; —i şebân-perver-ide 875; —i şikârî gibi 1074; —ler 1386; bk. ayrıca köpek

kelek değil 861

Keleş Bey akrıbâları 169

Keligra [=Kaliakra] 214; — tarafı 214

Kelîm gibi 879

kelimât 288, 597, 663, 750, 1006, 1355, 1472, 1498; darb-ı — 1445; dil-firîb — 1149; dil-nişîn — 1058; müdellel — 348; ratb u yâbis — 1006; serd-i — 1220; teksîr-i sevâd-ı — 353; tezvîr-i — 628; tezyîn-i — 628, 762; türrehât-âmîz — 614; nâfile —a fursat bulmaz 769; —ı bedter 1462; tarh-ı —ı bî-me'âl 1467; —ı celâdet-simât 1500; hoş-âmed-i —ı dil-âvîz 693; —ı feylesofâne 158; —ı gayret-nümûn 132; —ı hakîkat-âyât-ı Mülûkâne 678; —ı hakkāniyyet-âyât 1069; —ı hikmet-âyât 15, 136, 1481; —ı hikmet-âyât-ı Eflâtûniyye 1452; —ı huşûnet-âmîz 1069; —ı mekâ'id(مكايد)-üslûbları 1334; darb-ı —ı mûhişe 483; —ı müdellele îrâdı 1379; —ı mümevvihe 1164; —ı nâ-sâza âgāz 1475; —ı sarîha 1383; —ı şiddet-âmîz 296; -ı tâmmât 20; belîgâne —ı tâmme 1335; nâ-güvâr kelimât inzımâmı 1309; —ı uhrâ 1420; —lar 167, 1129

kelime 321, 648, 806, 1234, 1291; müttefiku'l— 456; nüfûz-i — 62; sâhib-i — 1324, 1353; —-i ed'iye 765; —i hakkı tekellüm 832; —i münciye-i dil-nüvâzî 1497; —i münciye-i hâtır-sâzî 1497; —i müstehcene 1275; —i nâ-hak-misâl 700; —i şâzze gibi 1319; —i tâmme 1073; — i tevhîd 765; —i vâhide 1204; —ler 389; — tân-ı mübâreketân 1275; livây-ı —tullâhı i'lâ 23; — tastîr 1229

kelle 183, 513, 1500; —i bî-devlet 1180; —kûb-i kahr 315; —kûb-i tedmîr 315; —ler 85; burc-i beden-i fiten güllesi olan —si 816; gedûy-i pûç-magz —si 884; —si kuru kabak gibi târumâr 889

Kelm Eyâleti 1004; kem-sürâgān-ı askerî 605

kemâl 1478; ber— 1487; erbâb-ı — 1041, 1509; iddi'ây-ı — 979; ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i — 879; mahatt-ı rihâl-i — 569; nakş-ı sikke-i — 590; resîde-i hadd-i — 866, 1126; vâsıl-ı derece-i — 763; vâye-gîr-i — 1424; derece-i — e iblâğ 688; —i 'acz ü ıztırâbları 67; —i 'acz-leri 1023; —i ârzû-yi/hırs-ı merkez-i Vekâlet 1473; —i bî-nevâlığı 1171; —i buğz-ı derûnî 655; —i câh 635; —i dikkat 341, 1461; —i dikkatler 415; —i diyânet 152; —i emn 1250; —i fehm 926; —i ferâğ 1250; —i gayret 458, 1238; —i hıltat 1399; —i hoşnûdîleri 994; — i hulûs 1451; —i hürmet 367, 1402; —i ıztırâbları 1023; —i ıztırâr 1247; —i i'tibâr 478; —i i'timâd 734; —i i'tinâ/i'tinâ' 415, 478, 1088, 1461; —i i'zâz 367; —i ihtimâm 1239; —i iltihâmlar 734; —i inkıyâd 848, 1409; —i istid'âları 724; —i istikâmet 152; —i istiklâl 339; —i itâ'at 1310; —i itâ'atleri 821; —i kasd 341; —i kibr 980; —i kuvvet 308; —i mehâretleri 1260; —i miknet 308; —i mutâva'at 848; —i müdâvemet 1239; —i nahvet 980; —i niyâz 724; —i nüfûz-i Müşîrâne 706; —i rağbetleri 1223; —i rahmleri 231; —i ri'âyet 1239; —i ruhsat 339; —i safvet 1451; —i şiddet 783; —i şu'ûr 926; —i ta'zîm 835, 1409; —i taksîrâtlar 435; —i takviyet 778; —i tazyîk 1426; —i te'ayyün 1129; —i teferrüd 1129; —i teharrî 419; —i tekâsül 435; —i tesallub 783; —i teveccüh-i derûnîleri 1121; —i teveccüh-i Pâdişâhî 710; —i teveccühleri 1223; —i ülfet 1399; —i za'f 1171; kâf harfinden —i derk 893; kâf harfinden —i istidlâl 893

kemân 679; çekâ-çek-i — 658; mânend-i — 879; güreh 680; —ı mü'essir gibi 659; — nağme-i rûh-efzâları 1214

kemend; —endâz-ı hıyânet 586; —endâz-ı iltihâk 533; —endâz-ı istîlâ 876; —endâz-ı tehassus 533; —endâz-ı tesallut 876; —enzâr-ı tesaddî 1040; —enzâr-ı tesallut 1040; —i ahza kayd 1057; —i esr 1283; bend-i —i esr ü istirzâl 1341; —i keyd 1480; —i maslahat-ı nefsâni-iyye 271; —i saht-bend-i fend-i/mekr-i İmperator 1342; —i saht-peyvend-i melâl/mihnet 287; —i süreyyâ-bend-i istirhâm 129; bend-i —i teshîr 753, 1352; —i teshîre bend 562; —i teshîre kayd 1057

kemer 825, 1390; —başı 785; —başı-i fırka-i 'afârît 1323; —başıları olacak yâdigâr 527, 529n; —bend-i cevzâ gibi 1127; —i gayret 477; —i miyânları 1493; —raht esbe süvâr 835; —vâr kuşatdıkdan sonra 1316

kemhâ 74

Kemhâl 1091; — Kal'ası 417, 586, 595, 598

Ken'ân Efendi (hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî, Süvârî Mukâbeleciliği Vekâleti) 148, 1512

kendir 1002; — ticâret-gâhları 1020

kenîsa/kenâ'is 1148; ta'mîr-i — 212; — defterleri mantûkunca 995; —-i mütekâsire 972; —lerini peyveste-i hâk 721, 727

Kenzberk [=Königsberg, Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde) 1013, 1017; — gavgâları 1017; — Kal'ası 1017; — tarafları 1013

Kepez Lîmânı (Boğaz dâhilinde) 1440, 1442

kerâmet 39, 75; iddi'ây-ı — 896; mazanne-i — 518; menzile-i — 566n; —eser 51; —-i evliyâ' mebhasi 895; —-i kübrâ 665; —-i zâhireleri 665; —ler 620, 665; evliyây-ı kirâm hazerâtının —leri 1074; yedlerinde zuhûr eden hârik-ı 'âde —leri hakk 896

keraste 1002; ecnâs-i — 1002; — mahzenleri 1010

Kerbelâ'; şehîd-i — 1461; — hâmûnundan nümûdâr 1398; — Vak'ası gibi 1426; Hüseyn-i — yâdigârı efendim 1216

Kerekûy [=Caracuel] 1291

Kerenbe Bahşî (refîkı) 633

Kerîm Hân; bk. Zend Kerîm Hân (İran Şâhı)

Kersûn 559

Kerş Limanı 558

kesb/kisb 783, 997, 1039; tevsî'-i dâ'ire-i — 727; vesîle-i — 344, 648; —e 'adem-i iktidârı 234; —e iştigâl etmamek 247; —-i etdiğini bilmek 976; —-i âgâhî 1380; —-i âsâyiş 546; —-i büzürgî 915; —-i dârât 65; —-i emniyyet 33, 107, 178; —-i gınâ 720, 727; —-i huzûz 1382; —-i ıttılâ' 556, 790; —-i 'ibret 549; —-i i'tilâ 840; —-i ibtihâc 1030; —-i idrâk 793; —-i iftihâr 1030; —-i ihtişâm 65; —-i imtiyâz 327, 464, 560, 839, 879; —-i inbisât-ı 'âmîm 1300; —-i istihkâm 341; —-i itmînân 33, 664; —-i kevkebe-i imtiyâz 589; —-i kudret 393; —-i kuvvet 76, 341, 397, 1272; —-i levâzim-i hükümrânî 547; —-i ma'rifet 990, 1007; —-i mâye-i inti'âş 531; —-i mâye-i liyâkat 246; —-i me'âlî 519; —-i mehâret 234, 245, 248, 688; —-i metânet 706; —-i meziyyet 590; —-i mufâharet 828; —-i nâm 821; —-i nevâ 952; —-i nüfûz 1179; —-i nümâyiş-i 'izz 389; —-i nümâyiş-i mefharet 389; —-i refâh 664; —-i refâh-ı hâl 688; —-i salâhiyyet 350; —-i sâz ü sâmân 701; —-i servet 720, 727; —-i su'ûbet 1143; —-i su'ûr 1248; —-i şâdmânî 769; —-i şân 181, 821, 949, 1253; —-i şeref 1238, 1248; —-i şeref-i bî-gâyât 1041; —-i şeref-i müsûl 1401; —-i şetâret 1382; —-i şöhret 181, 1253, 1261; —-i şu'ûr 556, 564, 565n, 793, 814, 876, 1380; —-i takviyet 250, 255; —-i tarab 1468; —-i te'alluk 869; —-i te'arruf 521; —-i te'ayyün 327, 519, 560, 949, 1038, 1179; —-i tereffüh 546; —-i tesellî 769; —-i 'unvân 915, 1126; —-i vukûf 549, 990; —-i yed-i tuğyânları 356; —-i zevk 1468; meslek-i — ü iktinâ 710

keşf 290, 299, 714, 764, 863, 864, 893, 1057, 1402; ehl-i —den tebşîrât 693; —-i kal'-ı hareket 214; —-i kınâ'-ı şekâvet 1265; —-i kınâ'-ı tuğyân 1265; —-i râz 292, 613; —-i setr-i setîr 764

Keşîş Dağı'ndan sahra 1472

Keşmîr (gibi sevâd-ı a'zam) 361

keştî 1284, 1447; îsâl-i — 153; —-i girân-bâr-ı Dâru's-saltana 361; —-i kûh-peyker 483; —-i Nûh 1122, 1284; —-i tûfân-zede gibi 315; —nişînân 486; —rân 214; —yân-ı İslâmiyân 1283

ketebe/ketâ'ib 226, 546, 685, 687, 893; ahdâs-i — 1382; —-i aklâm zümresi 1419; —-i Dîvân 465

Kethudâ 57, 67, 79, 184, 210, 229, 232, 234, 238, 247, 356, 366, 367, 577, 665, 670, 807, 813, 840, 841, 878, 879, 881, 916, 920, 1057, 1067, 1069, 1082, 1333, 1355, 1362, 1363, 1368, 1391, 1419, 1421, 1424, 1427, 1428, 1441, 1452, 1466, 1469, 1476, 1496, 1507; — Bey 466, 1142; — Bey'in hânesi 1095; — Bey Kitâbeti 954, 1512; — Bey Kitâbeti Vekâleti 1512; — Kâtibi 155, 464, 1512, 1513; — Kitâbeti 155, 340, 464, 1430, 1461; — makāmı 1453; — Vekîli 787, 796; —şuden 1039; — yeri 232, 236; —lar 146, 154, 183, 603, 714, 1067, 1496, 1502; —lık 247, 1083, 1312, 1351, 1437, 1453; —lık emâneti 1452; —lık hil'ati 1040; —lık mesnedi 339, 1083; —lık mevkı'i 1454; —y-ı devlet 1314; —y-ı Esmâ' Sultân 1314; —y-ı Hazîne 880; —y-ı Hazîne-i hümâyûn 982; —y-ı Kilar 1428; —y-ı men' u dirîğden âzâde 1211; —y-ı mûmâ ileyh 1067; —y-ı müşârun ileyh 843; —y-ı nefs-i nefîsleri 795; —y-ı Ordu-yi hümâyûn 1082; —y-ı Rikâb 602, 847, 878, 951; —y-ı Rikâb-ı şevket-'unvân 1082; —y-ı sâbık 710, 847, 1040; —y-ı Sadâret-penâhî 537; —y-ı Sadr-ı 'âlî 155; —y-ı Sadrıa'zamî 1039; —y-ı vakt 522, 592; —y-ı Vâlide Sultân 818; —y-ı Vâlide-i Hudâvend-i esbak 1425; mesned-i —yî 1454; mesned-nişîn-i —yî 1314; mevki'-i —yî 1453; —yî 1082; — yî-i Rikâb-ı devlet 1314

kettan ticâret-gâhları 1020

Kevâşî 1458

kevkeb/kevâkib 942, 943; — altında 1378; evzâ'-ı —e tatbîk 676; — hey'et-i mer'iyyeleri 941; —-i dünbâle-dâr-ı tâbdâr 941; —-i dürriyyü'l-leme'ân 1455; —-i huceste-tâli'-i zâyiçe-i Şehriyârî 1286; —-i ikbâl 629; —-i istidrâcı sâkıt 820; —-i kadr 520; mânend-i —-i le'lâ' 150; —-i mevâkib-i a'yân 1293; —-i mevâkib-i ricâl 1293; —-i sa'âdeti âfil 627; —-i sâ'ire 942; mevâkib-i —-i vâpesîn-rahş 802; —-i zâyiçe-i bahtı 43

kevkebe 385, 530n, 705; hâ'iz-i — 1371; —bahş-ı kudûm 1176; —bahş-ı vürûd 1176; —bahş-i vülûd 1210; —fırûz-i mevkib-i mecd 311; —

firûz-i mevkib-i menkabet 311; —i 'azîme 522; —i dârât-ı 'izz/şân 124; —i dilîrâne 33; —i haşmet 633; —i Mülûkâne 698, 1422; —i Müşîrâne 528; —leri 1360; —nümây-ı 'izz 121; —nümây-ı 'unvân 140; —nümây-ı menkabet 121; —nümây-ı tal'at 1422; —nümây-ı tekellüf 140

Keyânî'den berü 862

keyd 772, 1077; dâne-pâş-ı — 721, 728; icrây-ı envâ'-ı — 420; îsâl-i gubâr-ı — 425; kemend-i — 1480; me'mûn-i tetarruk-ı — 422; —i mazarrat-ı düşmen 258; mevkūf-i şeşder-i — ü âl 445

keyfiyyet 393, 395, 399, 403, 421, 422, 424, 426, 434, 438, 446, 467, 475, 512, 575, 585, 646, 677, 708, 725, 735, 760, 768, 792, 806, 859, 872, 883, 887, 890, 897, 899, 901, 910, 918, 922, 931, 965, 991, 1012, 1015, 1032, 1040, 1045, 1050, 1068, 1069, 1075, 1082, 1088, 1094, 1099, 1104, 1109, 1120, 1174, 1228, 1242, 1246, 1344, 1347, 1368, 1374, 1377, 1380, 1388, 1402, 1406, 1412, 1425, 1444, 1447, 1463, 1465, 1468, 1493, 1506; 'arz-ı 1404; çigûnegî-i — 363; ifâde-i — 810, 1045; i'lân-ı — 918; vâkıf-ı — 1485; vâkıf-ı serîre-i — 1082; —ı galâ'-i es'âr 769; —ı hâdise 452; —i hâl 423, 440, 448, 453, 661, 788, 790, 1075, 1181, 1242; —ı hareket 1143; —i hüşmendâne 919; —i ıhtılâtları 641; —i ictimâ'ları 641; —i keder-şi'âr 931; —i ma'kûse-i müdhişe 1202; —i me'mûriyyet 174; —i mezkûre 482, 486; —i vak'a 1258; —i vâkı'a 899; —ler/keyfiyyât 22, 131, 280, 289, 544, 554, 626, 701, 743, 747, 1176, 1178, 1294, 1348, 1395, 1452, 1492

Keyhâtû 630

Keyhusrev-hadem 1297

keyl/kîle 243, 247, 992; —en be-keyl 1500; — tohm 992; — tohm zer' 993

kıbâb; derûn-i — 1217; — pîş-gâhları 753; —ı merâkıd-i kibârı 1032

Kıbcak/Kıbçak; Deşt-i — 543; Deşt-i — kurbü 621

kıble; ehl-i kıble 56, 321, 1245; min ciheti'l— 1289; —tü'l-İslâm 1036;

Kıbrıs 140, 1307; Cezîre-i — 100; — Adası 1428; — Muhassılı 101; — Muhassılı-yı sâbık 1512

Kıbtî; Müslim-nümây-ı —nihâd 913; —tabî'at 785; — tâ'ifesinden bir mel'ûn 619

kıdem 234; —i dostî 1444; —i hukūk 471; —i meveddetleri 1444; —i mu'ârefe 1353; —i nûr-i İslâm 897; —i tarîk 44; —i ülfet 1353

kılâ' 164, 199, 211, 217, 220, 247, 248, 262, 264, 452, 459, 463, 481, 485, 567n, 568n, 569n, 577, 579, 581n, 586, 618, 937, 1019, 1091, 1101, 1181, 1280, 1441, 1493, 1494, 1500; tazyîk-ı — 247; — ebdânları 702; —ı Bahr-ı siyâh 1376; —ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh 779; —ı erba'anın ustaları 248; —ı Hâkāniyye 586, 1091, 1448; —ı hamse (İslâmbol tarafında kâ'in) 901; —ı hasîne 41; —ı İraniyân 1139; —ı İslâmiyye 1494; —ı İslâmiyye-i Hâkāniyye 1513; —ı kadîme 983; —ı ma'hûde 901; —ı ma'mûre 981; —ı meşhûre 981; —ı mezkûreye Muhâfız 1376; —ı refi'atü'l-bünyâd 216; —ı sâ'ire 218; —ı seb'a 247; —ı seb'a neferâtı 459; —ı tis'a Nâzırı 907; —ı tis'anın dizdârları 248; — mustahfızlarının mevâcibleri 352; — neferâtı 774; — tahliyesi 1103; — yamakları 779; — zâbitânı 1444

kılabdan 1002

Kıladoburg (قلادوبرغ) gibi 396

Kılark [=Clarke, Ceneral) 392, 398

Kılburun 198, 581n; — önleri 198

kılıc 193, 217, 837; zağlu — gibi 339; kendi —ı etmeği 'addiyle 1472; —ı etmeği olmak 708; —ı keskîn 836; —ı kınına koymam 1018; — komak 180; keskîn —lar 1025; —lar 1342; — üşürülüp 848

Kılıc-'alî Mahallesi 144

kılıc balığı 183, 529n; — ihzârına himmet 527

Kılıclu Ekrâd 'aşâyiri 58

Kına cânibleri (a'mâl-i Mısriyye'den) 127

Kınalı-ada 492; pîş-gâhı 483

kıra'et 60, 110, 145, 290, 291, 334, 351, 364, 368, 369, 372, 453, 454, 475, 504, 535, 610, 652, 712, 764, 836, 840, 1307, 1357, 1380, 1439, 1505, 1507; ba'de'l— 325, 463; fenn-i celîl-i — 1488; teklîf-fermây-ı — 217; — olunacak nutuk 364

Kıral 149, 156, 160, 161, 163, 354, 373, 394, 406, 407, 426, 504, 505n, 508n, 546, 548, 552n, 853, 854, 979, 1020, 1112, 1132, 1148, 1341, 1343; makarr-ı — 1132; müstakıl — 394; —a mahsûs seray 973; — dâ'ireleri 156; —dan havf 1343; —dan istîzân 1343; — hâssı olan topraklar 994; — hazînesi (Viyana'da) gibi şöhretlü mahaller 978; —ı bed-fi'âl 567n, 577; —ı cedîd 1149; —ı merdûd 1132; —ı mûmâ ileyh 1112; —ı vâhide 161; —ı vâhid hükûmeti 160; sandalî-i —î 354; ârzûy-i —iyyet 549; da'vây-ı —iyyet 558; i'âde-i sandalî-i —iyyet 1148; makarr-ı — iyyet 1341; sandalî-i —iyyet 548, 550, 1132; tasdîk-ı —iyyet 495; verâset-i — 159; —iyyet 160, 166; îdâ'-ı şân-ı —iyyet mâddesi 470; — iyyet sandalîsi 1149; Çâr nâmına olan —lar 546; —lar 156, 159, 271, 551, 726, 1027, 1448; —lık 385, 394, 562, 1021; —lık ihdâsi 400; — lıklar 373; —lık nâmiyle 271; —lık sandalîsi 272; —lık üzere bilmek 394; — nasbı 548, 731; — olanlar 161; kâr-ı kadîm bir — serayı 974; — vekîli 499; —zâdeler 159, 161; — zemânları 731

Kıraliçe'nin tenbîh-nâmesi 562
Kıraşinski [=Krasiński] Bağçesi (mesîre olarak) 987
Kırava [=Kabrera, Saplincs [=Sapientza] Adası yanında) 1349
Kırcalu 461
Kırım 169, 217, 219, 222, 295, 300, 416, 419, 470, 498, 543, 559, 562, 567n, 583, 738, 949; hânânı — 478; havze-i — 169; mahbûb-i dil-ârây-ı — 558; telvîs-i iklîm-i — 1507; teshîr-i — 558; — Adası 135, 169, 300, 353, 561, 578; — diyârı 570; — iklîmi 215, 416, 561, 582, 964, 1366; — ilhâkı 1090; — istihlâsı 578; —iyyü'l-asl 1370; — mâddesi 353; — semtleri 551; — tarafı 558; — Ülkâsı/Ülkesi 553, 569, 721, 727; — Ülkesi'ne tayerân 949; — Vak'ası 438; — Vilâyeti 620
Kıristerin-i Sâbi' [=Christian, Danimarka ve Norvecya ve Dondal [=Vandales] ve Got tâ'ifelerinin Kıralı ve niçe memleketlerin Dukası ve ana tâbi' yerlerin Kontesi ve Hükümdârı) 854
Kırk-kilisa Kazâsı 459
Kırmıtî lakabıyla telkîb 48
Kırşehri; Livâ'-i — 409, 953; —Sancağı'na mutasarrıf 1429
kısâs 1315; —ı hasene 1075; — olunmuşdı 1095; — vechiyle 1075
kıssa 637, 653, 745, 868, 874, 896, 919, 1042, 1058, 1063, 1080, 1130, 1151, 1160, 1177, 1188, 1215, 1240, 1246, 1400, 1408, 1415, 1417, 1420, 1427, 1482, 1498; bast-ı — 1420; mulahhas-ı — 1241; —dan hısse 21, 573; efsâne-i —gûyân eden bî-'ârlar 332; elsine-i — hânândan mehcûr 1410; elsine-i —hânândan sâkıt 1410; elsine-i —hânân-ı mîrâs-hârânı insâ 1457; —hân sikletlerinden ignâ 1467; —hân-ı kalem-i perîşân-güftâr 743; nakl-i —i âtiye 'arsası 1240; —i cem'iyyet 1386; —i hâl ü şân 51; —i Müverrih 1415; —i pür-gussa 627; râvî-yi —i râst-güftâr 1154; —-i sâbıka 1078; —ı 'ukalây-ı pesendîde-evsâf 15; —lar/kısas 11, 12, 14, 20, 526, 663; âmîziş kıssası 738
kış 991; —dan kalmış kabak gibi sad-pâre 1181; — gelmezden mukaddem 228
kışla/kışlak 112, 245, 317, 800, 802, 969n, 971, 982, 1274, 1392, 1403; cedîd — 1222; kebîr — 971; — bünyâdı 684; zîbâ —lar 981; —lar 234, 236, 245, 247, 304, 306, 317, 505n, 644, 688, 699, 776, 792, 800, 818, 967, 1022, 1257, 1259, 1266,1336, 1371, 1383, 1401, 1404; —lar bünyâd 688; —larından hareket 1386; —lar yoldaşları 818; — sâhası 1371; —y-ı Bektâşiyân 112
Kışla-i Selîmiyye 1274
kıt'a 1108; —-i 'âlem-pesend 1299; —-i belâgat-ihtivâ 1299; —-i dil-pezîr 1299; —-i hakîkat-intıvây-ı bî-müdânîleri 1299; —-i peşem-âsâ 1478; —-i rengîne musâhib 1504
kıtâl 49, 149, 167, 205, 223, 323, 412, 468n, 491, 505n, 558, 493, 546, 617, 669, 678, 680, 707, 1326, 1398, 1416; âgāz-ı — 1485; âheng-i — 1135; 'alem-efrâz-ı — 250; âsiyâb-ı âsîb ü — 1492; âteş-i — 95, 678, 1341; âzmâyiş-i — 647; bî— 499, 507n; bî-külfe-i — 436; bî-şurû'-i — 658; dest-zen-i âlât-ı — 1264; edevât-ı — 253; fesân-zede-i şifre-i — 1267; gā'ile-i — 222, 1308; hılâl-i — 1485; i'âde-i — 217; i'lân-ı — 191, 1124; imtidâd-ı — 343; istînâf-ı — 1129, 1493; iş'âl-i nâ'ire-i — 163; kazıyye-i ahvâl-i — 1003; mukaddime-i istînâf-ı — 1141; mübâşir-i — 1260; nâ'ire-i — 59; nebât-i bîş gibi — 740; sanâyi'-i — 225; tehniye-i edevât-ı — 1283; tehyi'e-i edevât-ı — 483, 1499; tehyi'e-sâz-ı âlât-ı — 1259; terk-i — 415; vukū'-i — 1463; —e âgāz 320; —e mübâderet 1480; —-i 'azîme 730, 1132; —-i fazîha 188; —-i şedîd 479; germî-i hengâme-i — vukū'u 1402; — vukū'u 1448
kıyâfet 326, 345, 760, 1228, 1255, 1360, 1362, 1367, 1380, 1508; 'acîb — 1508; heremân— 328; kaldırım dilâveri olarak levendâne/yosma kesîm — 701; mükellef — 327; mehûlâne— 1324; mehûl — 1191; muktezây-ı — 1462; mücrim — 1416; pezîrây-ı hüsn-i — 694; pezîrây-ı — 187; tebdîl-i — 794, 1030, 1395, 1413; terk-i — 1374; u'cûbe — 1381; ziyy ü — 550; tenbit-ı çehre-i —behresi 875; —e münkalib 1436; —gîr 237, 579, 641; —gîr-i nizâm 156; —-i asliyye 166; —-i hoş-nümâ 1378; pezîrây-ı —-i vücûd 689; —-nâme 334; —ine nizâm vererek 838; ziyy ü —ler 547; —ler 161, 234, 1226; suver-i —leri 230; —-nâme 336n; meclây-ı zuhûrda —pezîr 371; —şinâs-ı hakāyık-ı eşyâ 696; tasvîrine — verüp 1473; — ve şu'ûn 317
kıyâm 256, 943, 1265; ilâ yevmi'l— 1146, 1289, 1408; kāmet-i — 1245; pâ-ber-cây-ı — 270; saf-beste-i — 1005; sâk-ı vifâk üzere — 1273; tahrîme-bend-i — 1187; teklîf-i — 1197; yevmi'l-— 76; —-ı kıyâmet 1251; —-ı makām-ı 'isyân 703; —-ı makām-ı 'utüvv 703; —-ı makām-ı itâ'at 1402; —-ı tavîl sûretinde 1465
kıyâmet 485; 'alâyim-i kıyâm-ı — 204; dâmen-i — 1170; kıyâm-ı — 1251; nümûne-nümây-ı 'arsa-i — 1258; yevme'l— 1279; —e kadar 759; şûrişi —nişân 512
kıyâs 18, 896, 1155; —dan efzûn 895; — ma'a'l-fârık 300, 682; — mâddeleri 151
kıyye 183, 225, 232, 236, 243, 247, 1253
kız; — evlâdı menfûr 1459; — evlâdı müstaskal 1459; — mısın 487
Kızanlık; — Kasabası 1187; — menzili 1028
kızılbaş 980; —ân 1506

Kızıl Elma'ya dek giderler 217
Kız-kullesi 486
kibâr 485, 657, 807, 815, 855, 867, 894, 909, 977, 983, 1027, 1049, 1214, 1350, 1359, 1467, 1471, 1497, 1500, 1506; 'âmme-i — 1294; devr-i ebvâb-ı — 1035; devr-i mecâlis-i — 881, 1496; ebvâb-ı — 1386; 'ibret-gâh-ı sıgâr u — 141; kulûb-i sâde-dilân-ı — 892; ledg-ı kulûb-i — 1496; mehâdîm-i — 150; mevki'-i — 769; sefâyin-i — 1254; şu'ûnât-ı — 919; 'ukalây-ı — 118; zebân-zede-i — 470, 911; zebân-zede-i sıgâr u — 52, 705; —âne ferre/haşmete şîfte 881; —dâ'ireleri 87; —dan birini elçi 413; fahl-i katâr-ı —ı 'asr 286; —ı dûdmân-ı Bektâşî 905; —ı ehâlî 1493; —ı kavm 987; —ın atları çayıra çıkayor 867; —ın cümlesi 824; —ı 'ulemâ' 1153; —ı 'ulemâ'-i a'lâm 833; —ı 'ulemâ'-i kirâm 119; —ı vakt 88, 326, 909; —ı vakte tekarrub 1467; —ı vakti dil-gîr 871; —ı vükelâ 1381; —ı zâdegân 880, 894; kâr-sâzân-ı —ı zemân taraflarından sâzkâr 880; —larının sayfiyye konakları 989; — meclisi 528; esîr olan —peççe 494; —peççe 491; — takımı 988; — takımının çocukları 988; —zâde 814; —zâdeler 491, 910
kibrît-i ahmer 627
Kifir [=Kieffer, Françelü hidmetinde; kâfir) 619
kilâb; cerv-i —âsâ 720, 727; — gibi 662; —ı dâriye 428; —ı dârre vü dâriyeleri 812; —ı derrende gibi 174; —ı derrende-sıfat 128; bir alay —ı kanâre 795; —ı kefere 185; —ı müşrikin 185; —ı zahm-hûrde gibi 163; —ı zâriye makûlesi 77; —lar 904; — makûlesi 789; —vâr kuyrukları 179; bk. ayrıca kelb
kilar 748; —cilik 894; —ı ma'îşeti 1375; — kapusunu açık bulmuş fâre sürüsü gibi 862; — Kethudâsı 1428
Kili 215, 219, 569n, 580; — Kal'ası 480
kilîd 109; —i Mekke-i mükerreme 46; —lenüp 863
Kilîdülbahr; — kasabaları 1445; — pîş-gâhı 481
Kilis (Haleb kurbunda vâki') 323, 702, 1241, 1248; — ehâlîsi 664, 1504; — Mukâta'ası 665; — Mutasarrıfı 319, 664, 1243; — semti 323; — tarafı 1247
kilisa 352, 974, 982, 986; Galata'da olan —lar 352; —ler derûnu 996; Fransalu himâyesinde olan bu makûle —lerin himâyeleri 351; büyük —leri 982
kilk 1511; mersûm-i —i bedâyi'-nigâr 382; —i bedî'u't-tahrîr 165; —i hüsn-i tedbîr 1450; —i imlâ 175; —i iş'âr 175; nüvişte-i —i dürüst-güftâr 801; mersûm-i —i imlâ 396; nüvişte-i —i pâkîze-edâ 1052; —i pâkîze-güftâr 1232; ıtlâk-ı zimâm-ı —i pâkîze-hıtâb 1152; mevkûl-i 'uhde-i —i pâkize-ta'bîr 411, 536; karâr-dâde-i zimmet-i himmet-i —i pâkîze-zebân 1233; mevkûl-i 'uhde-i —i pâkîze-zebân 1308; mevkûl-i vazîfe-i —i râst-beyân 762; der-'uhde-i —i râst-edâ 655; —i râst-edâ 124; der-'uhde-i —i râst-makāl 325; der-'uhde-i —i Sâdıku'l-makāl 1398; mevkûl-i 'uhde-i kilk-i sâdıku't-takrîr 1362; imâle-i licâm-ı semend-i —i tîz-kâm 650; it'âb-ı semend-i —i tîz-reftâr 673; hezâr-destân-ı —leri 1503; eser-i — ü karîhası 1504; bk. ayrıca hâme, kalem
Kilmino [= Guilleminot, Colonel Adjudant Kumandan, Françe mutevassıtı, mecâlis-i mükâlemeye me'mûr) 936, 1087
kîl ü kâl 53, 104, 116, 566n, 569n, 755, 776, 783, 796, 842, 848, 858, 879, 884, 964, 1008, 1086, 1090, 1113, 1132, 1479; âzâde-i sadme-i — 796; bî— 273, 423, 435, 858, 884, 1238; bî-şâ'ibe-i — 353, 1073; darb-ı erganûn-i — 346; def'-i dağdağa-i — 345, 1263; gā'ile-i — 151; kat'-ı rişte-i — 518, 569n, 580; keşmekeş-i post-pâre-i — 592; keşmekeş-i rişte-i — 1176; mûcib-i — 848; muhâvere-i —i bî-tâ'il 783 — tehaddüsü 171; — vukū'a gelmeyerek 348
kîmyâ 118; kâf-i — 76; zîr-i nazar-ı —eser 324; — vermişken 1253, 1374
kîn/kîne 91, 738, 781, 821, 919, 924, 928, 1463; 'adû-yi dîmn-i pür— 428; ahker-i — 699; 'akd-i — 777, 821, 1060; âteş-efşân-ı — 320; buhâr-ı — 697; der-kemîn-i — 658; imâle-i nîm-nigâh-ı — 1404; izhâr-ı — 826; izmâr-ı — 714; lücce-i — 773; nâ'ire-i — 1492; pây-efrâz-ı — 1196; sâbıka-i — 823; sînesinde — 1039; şerâre-feşân-ı — 1303; zebed-efşân-ı — 814; —dâr 633, 748, 784, 888, 1398; —dâr dîvâne 714; — i derûn 148, 1236; —i derûnîleri 532, 1243; —i derûnları 316, 743, 769; 'akd-i —i dil 320; —i dîrîne 567n, 577; —i dîrîneleri 320, 1122; —i evvel 427; —i meknûnları 827; —i nefsânî 810; —i sîne-i siyeh-târları 797; mukaddimât-ı —i sîneleri 500; —i sîneleri 508n, 533; —i sînelerini teskîn 1064; zîr-i sikkîn-i — ler 1262; —ler 505n, 1098, 1255; derûn-i pür— leri 779
kinâye/kinâyet 27, 93, 506n, 633, 1016, 1024, 1034, 1036, 1351, 1386, 793, 795, 839; bi'l— 1043; — îmâ 1484; —ât 163, 706
kinez 1108; —ler 69
kirâ bârgîri 814
Kird-gâr; bk. Allah (Hz.)
kirec gibi beyâz iki nev' toprakdan i'mâl 979
kîse 63, 93, 139, 225, 230, 255, 275, 448, 451, 471, 596, 685, 687, 706, 710, 724, 759, 795, 859, 860, 864, 1189, 1305, 1367; — akca/akça 144, 163, 164, 249, 338, 378, 532, 565n, 575, 596, 692, 696, 723, 725, 758, 860, 864, 890, 979, 998, 1000, 1065, 1070, 1177, 1426, 1501; — akca fâ'izlü bir sehlü'l-me'haz mukāta'a mahlûlü 1504; —bahş-ı in'âm 132; —dâr 45, 226, 687, 1165; —dârân 648; —dârlık 1144; —

güşây-ı istirzâk 324; —i âmâl 119; —i âmâlleri 1301; —i ârzûları 1301; —i derûn 87; — kîse dînâr 753, 1471; — kîse dirhem 753, 1471; — kîse filoriler 870; — kîse nukūd-i tel-attufât-ı müyessiretü'l-emânî 1082; — meydâna münteşir 795; —i emânetleri 43; —i hâtır 426; —i idâre-i devlet 225; —i iktidârı 45; tehî-sâz-ı —i kân 1211; —i Muharrir 1306; —i müflis gibi/misâl 1205; —i Rûmî 998, 1000; —i sâmi'a 306; —i sâmi'a-i müşîrâneleri 925; reşk-sâz-ı —i serşâr 856; —ler 707; —lik 209, 535, 712, 863, 1342; —lik îrâd 804; —sinden bir akca zarar etmez 1495

Kisrâ; Eyvânu — 1325

Kistelek Kasabası 971

kisve/kisvet 65, 688, 696, 1336, 1374, 1380; başımızda olan kalafât dediğiniz — 1382; nükte-i sâbıka-i — 796; ma'a—behâ 235; —i 'adâlet 152; —i guzât-ı dîn 1382; —-i küffâr 514; —i ma'hûde ilbâsı 778; —i ma'hûde-i mukarrere 776; başında —i mahsûsa 1374; —i mahsûsa-i mütenevvi'a 671; —-i mahsûsalar 987, 1336; —i ser-i nisvâna mahsûs 865; —i şerî'atden 'uryân 752; —-i şerîf 49; —i tâhiriyye 1351; —i vu'âz 526, 529n; —i zindegânî meslûb 1372; — kıssası 778; —ler 1027; — mâddesi 810; —pûş-i gavâyet 1269; —pûş-i i'zâz 234; —pûş-i tekrîm 237

kîş 194; —i Hıristiyânî 212; hem—leri 1361; hem—lik behânesi 620

kişi-zâde 1074

kişver; —âbâdân 385; —be-kişver 502, 507n; himmet-i —girleri 640; sa'y-i —girleri 640; —i 'adem 372; —i Avrupa 269, 412; —i bekā 56, 1297; —i bekāya müntakıl 1479; mevkib-rân-ı —i câvîd 1225; 'âzim-i —i câvidânî 1224; —i heft-iklîm temellükü 1310; —i kâfiristân 511; —in serveri 771; —i pürgınâ 548; —i pür-menfe'at 727; —-i pür-nef' 548; evreng-i —sitânî 852; —i Şâm 1353; —i şûran-şûr 711; —i kişver-şiker 1171

kitâb 323, 803, 1024, 1049, 1073, 1381; bâ'isü'l— 842; cild — 974, 986; ehl-i — 10; mesmû'-i Râkımu'l— 698; metn-i — 736; nokta-i şekk-i hâmiş-i — 1354; semâdan nâzil nass-ı kātı' gibi bir — 1498; tahrîr-i — 224; târik-i — 1341; —hâne 986; tahrîr-i — hengâmı 1306; —-ı desâyis-intisâb 205; tahrîr-i —ı hakîkat-nisâb 935; fehvây-ı —ı hasebi 518; —ı hatîr 651; sûret-i —iliği ibtâl/terk 729; hîta-i —ı küttâbdan bîrûn 1206; tahrîr-i —ı meyâmin-nisâb 1329; —ı re'y 1490; —ı savâb 1490; der-dest olan —lar 1229; —lar 974, 1414; —lar inşâ 160; —lar te'lîf 160; —lık söz 1152; —lık söz îrâd 1328

Kitâb; âyât-i —ı kerîm 1305; —ı mübîn 14; — ve Sünnet 756; keffeteyn-i — ve Sünnet 896; — ve Sünnet'den hâric 47

kitâbet 86, 1419, 1504; hıdmet-i — 531, 1031; mansıb-ı — 244; meşk-ı şîve-i — 44; mazbût-ı kalem-i — 256; mazbût-ı kayd-ı — 1271; resm-i — 1031; umûr-i — 24; vaz'-ı enâmil-i — 234; — hıdmetleri 45; —i küttâb 337

Kitâbü't-tahâre mesâ'ili 752

Kitse [=Kittsee] Karyesi (Tuna'yı geçtikten sonra) 973

kiyâset 473, 751, 1218, 1379; eşbâh-ı — 1462; fart-ı — 893; —de bâlâ 626

Kiyuya dâ'ireleri (Rusyalu'ya tâbi') 991

kizb 392, 438, 777, 794, 803, 896, 989, 1096, 1367; — ü firîbleri 803

Kleber (Ceneral, Ser'asker) 1008

Klis Sancağı (Bosna Eyâleti'nde vâki') 168, 1136, 1429

Koca-başı; —lar 183; —lık 345

Koca-ili 138; Livâ'-i — 516 , 945, 1429, 1483; — mutasarrıfı 409, 515, 1483; — Sancağı 856

Kocoşko (Lehlü, Ceneral) 983

*koçak*lar 1422

Koçân (Emîr) 633

Koçu (Sırplu sergerdesi, hâ'in ü bed-kâr) 274

koğa; suları —lar ile hâricden getürüp 979

koguş 975; —ortası 975

kol-başı gibi 930n

kol ölçmesi 1190

Kolenkor [= Caulaincourt, İngilizlü, Amiral, Murahhas, büyük mîrahûrları) 1006, 1013, 1014, 1145

kollık 902, 1387; —lar 1061, 1075, 1336, 1364, 1372, 1383; —lara ilticâ 1074; — neferâtı 776; — pîş-gâhı 1061; — sü'bânları 1464; — yeniçerileri 1469; — zâbiti 1075; — zâbitleri 1061

Kolotel Ajotan [=Colonel Adjudant] Kumandan 936

koltuk çıbanı gibi 1485

koltuk ta'bîr olunan hânlar 359

komadya 982; —hâneler 986, 987; —lar 974

Komisar/Komiser/Komsar 398, 399, 937

komşular 506

konak/konağ 208, 707, 827, 866, 885, 984, 1004, 1019, 1131, 1189, 1259, 1316, 1318, 1378, 1391, 1393, 1425, 1444, 1446, 1453, 1506; a'lâ — 981; cennet-âsâ — 803; —ında tevkīf 1445; —ının binek taşına 1261; büyük —lar 977, 987; cesîm —lar 982, 1022; —lar 749, 819, 866, 986; kibârlarının sayfiyye —ları 989; üc — mesâfe 897

Konsi (قونسى) *'Aşîreti* eşkıyâsı 946

Konski [= Konskie, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Konsolos 272, 731; Baş— 272; —lar 344, 346, 417, 419; divel —ları ma'iyyetleri 344; —ları

ma'rifeti 263; —ları ru'yet 262; Baş—luk 272, 1008; —luk 583; —luk nizâmı 1008; — ma'iyyeti 345, 348; — ma'iyyetleri 345; — mâddesi 351; — nasbı 344, 562

Konte Kokola (=Comte de Raimond Montecuccoli, Nemçe cenerallerinden, gıtrîf) 222, 544

Kontebnilo [=Compiègne, Paris Şehri kurbünde) Kasabası 1148

Kontes 854

Konya 43, 89, 128, 144; — diyârları 450; — Eyâleti 126, 1320; — Vâlîsi 1326

Korcuburh [=Fürstenfeldbruck?, Münih'in kazâlarından] 1020; — Kazâsı 1020

Korfa 261, 280, 297, 298, 299, 393, 397, 400, 499, 1104, 1113, 1114, 1117, 1118, 1119, 1145; — Adası 297, 300, 1100, 1104, 1117, 1119; — Adası'nın muhâfazası 1114; — Cezîresi 301, 353, 1117; — Denizi 263; —lu 260; — mâddesi 353; — semtleri 1128; — suları 1113; — tarafları 1029; — Vak'ası 438; — ve mülhakâtı olan cezîreler 1101

Korilikânya [=Królikarnia, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989

Koron; — ehâlîsi 1349; — Kasabası 1349

korsân; sefîne-i — 1029; — tekneleri 1339

Korsika Adası (menba'-ı mâr u mûr olan) 1006

Koru-altı dedikleri mahal (Hotin civârında) 429

Korucu-başı 104

korvet 186, 260, 489, 1113; küçük — 1272

Kostaki (Eflâk Kapu Kethudâsı) 1096

Kostantıniyye; mahmiye-i — 137; Dâru'l-hilâfeti'l-'aliyye mahmiyye-i — 362; mahmiyye-i —'nin bânî-i evveli 1343; bk. ayrıca İstanbul

Kostantîn İpsilandi/İpsilanti (Firârî Eflâk Voyvodası, bed-güher, la'în-i bî-dîn, hâ'in-i habâset-âyîn, ahker-i mestûr-i mekr u hiyel, hasek-i mensûr-i hud'a vü dagal, hâ'in-i bî-dîn ve bed-âyîn) 385, 420, 446, 447, 448, 466; —'in hıyâneti 451; —'in peder-i bed-güheri 466

koşumları ta'mîr 237

Kotar (Venedik erâzîsinden) 175

Koyavya (Vistule Nehri kenârında) 1004

koyun; — çobanı 1464; — köpeği harîf 1138; ac kurd sürbesi çobansız köpeksiz — sürüsüne girer gibi 859; aç kurd — sürüsüne girişür gibi 824; — yapağları 685

kömür 1253, 1373; dört pârelik — 1373; —cü 1253, 1373; —cü Ağa 1374; —cü köpeği 1373; —cü yâdigârı 1373; — gubârı 689; — iştirâ 1253; —lüğünde ihtifâ 1061; — ma'denleri 1021; — tozu 239

köpek 795; ac — kassâb çengaline bakar gibi 988; mânend-i —i hirâsân 43; — memesi ta'bîr olunan koltuk çıbanı gibi 270; ac kurd sürbesi çobansız —siz koyun sürüsüne girer gibi 859

köpri/köprü 200, 972n; taş — 1142; — başı 194, 977; —den 'âbir oldular 769; — kayıkları 975; — kerastesi 569n, 580; asma —si 970

Köprülü; — Paşa (Vezîr) 1363; — vâdîsine i'tinâ 1190; — vâdîsine te'ammüd 1190; —zâde'nin dâstânları 711

Körfez 254; sevâhil-i — 260; — adaları 260

kös; —i gazâ sadâsı 623; nevbet-zen-i —i ibtihâc 1170; debdebe-sâz-ı —i satvet 1513; debdebe-i —i satvetleri 715, 1434; nevbet-zen-i —i te'ayyün 1170

Köse Kehye (musîbet) 826

Köse Kethudâ bk. Ahmed Efendi ('Alemdâr Paşa havâşîsinden, Köse Kethudâ dimekle müştehir)

Köse Paşa; bk Mustafa Paşa (Köse, Trabzon Vâlîsi, Muhâfız)

Köse Paşa; bk. Mustafa Paşa (Köse, Divrikli/Divriği, Haleb Vâlîsi)

Köstendil; Livâ'-i — 515; — mutasarrıfı 149; — Sancağı 122, 945, 1438; — Sancağı mutasarrıfı 168

köy 981; — imâmı bile değillerdir 897; —lerinden fark olunmaz 994

Krakovya/Krakoya [=Kraków, Nemçelü'ye tâbi') 982, 983, 991, 994; — Şehri 982; — toprakları 991; — Voyvodalığı 991

Kranberk (فرانبرق = Frydek?) Kasabası (Krakow yolu üzerinde) 982

Krayç (bakırdan beşlik akça cirminde pâre yerine geçer bir nev' sikke) 999

Kuban 582; — Nehri 203, 206, 208, 220, 1091

kubbe; habbe iken —i büzürgvâr 704; —yi kubbe gibi 483; —i câmi'i imlâ 526; tanîn-endâz-ı — i çarh-ı devvâr 442, 1202; —i münevvere 143; tanîn-endâz-ı —i nuh-kıbâb 956; —-i Ravza-i şerîfe 1032; habbenin — olmasına 'illet 782

Kubbe-altı 43, 112

Kuddûs (Hz.) nefeslerine rûh 1499

kudemâ 234; —y-ı hulefây-ı Mektûbî'den 340; —y-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân 903

kudret 665, 861, 1172, 1178, 1450, 1465; bezl-i mâhasal-i — 1259; bezl-i mâ-melek-i — 239; bîmâye-i — 1219; dest-i — 99; dest-res-i — 1385; edevât-ı — 679; ehl-i — 303; istihsâl-i — 1170; kilk-i — 1509; esbâb-ı — 1175; hâ'iz-i rehîne-i — 1384; kesb-i — 393; nakdîne-nisâr-ı mâ-hasal-i — 1172; sarf-ı mâ-hasal-i — 82; tekmîl-i mâdde-i — 237; vesîle-i — 559; yârây-ı kudret 69, 191, 378, 484; zebûn-i pençe-i — 675; zî— 359, 971, 998, 1000; —i cihân-âferîn 189; —i kâhire 1294; —i ma'lûm 467; —i mukâvemet 662; —i Rabbâniyye 976; —i sâbigası 671; 'adem-i —ler 544; zî—ler 243; —leri 1416; —leri nâ-yâb 1500; —yâb 95, 497, 1229; —yâb-ı serd-i tekellüm 880

Kudsî Efendi (mevâlîden, Yûsuf Ağa'nın selmânü'l-beyti, Haleb Müftîsi) 378, 524, 532, 759

Kudûmiyye nâmiyle 759

Kudüs; Eyâlet-i — 1429; Kazâ'-ı — 81; cânib-i —'e tâ'ir 524; —i şerîf 87, 176, 351; —i serîf Kazâsı 409; —i şerîf Kadısı 85; —i şerîf Kazâsı 81, 87, 597, 598, 955, 1438; —-i şerîf ruhbânlarının imtiyâzları 351; — Memleketi 1352; — Mollası 81; — Sancağı 129; — tarafları 63

Kûfe; zimâm-ı umûr-i — 627

kûh; dâmen-i — 67; firâz-ı — 493; — gibi 594; —-girân-ı seng-i hasret 628; —i 'azîm 484; —i 'azîm gibi 484; —i hâlî gibi 1317; —i menî' 946; sarb —istân 41; —istân 329, 460, 961; — kûh cünhaları 650; — kûh tekâlîf-i şâkka-i nâ-güvârları 560; —-pâre-i celâdet 1203; — temkîn 315

kul 661, 922, 1474; kolları bağlu — 504; mahsûs —- 914; — cinsine Kethudâ 121; — Kethudâlığı 138; — Kethudâsı 86, 121, 194, 335, 389, 606, 932, 1422, 1485; —lar 216, 487, 1110, 1170; — tâ'ifesi 1235; —unuz 489; — yedinde 1263; — yediyle 926

kulağakaçan böceği gibi 130

kulak 514; —ı aslâ işitmez 1356; —ından zehirlenmiş gibi pür-pîç ü tâb 1081; — üstüne yatmak 1250

Kulleli Bağçesi; —'nde ayular boşanmış 881, 1469; —'nde bendden kurtulmuş ayular sürbesi gibi 930; —'nde sensonlar boşanmış 1469

kulûb 73, 529n, 621, 721, 911, 1143, 1154, 1354; âzâr-ı — 788, 1211, 1496; bâ'is-i inşirâh-ı — 601; celb-i — 1009; dağdağa-perdâz-ı — 1147; erbâb-ı — 39; îrâs-i kuvvet-i — 1377; ittifâk-ı — 1327, 1328; ittihâd-ı — 463, 917; muztaribü'l— 1325; mü'ellefeti'l— 78; mükeddir-i — 1406; müşettitü'l— 436; tahdîş-i — 606, 1397; teşcî'-i — 1500; renc-i —a mecbûl 1496; kesr-i — etmeğe mütehâlik 885; —i 'âlemiyân 630; —i 'âmme 491; —i A'râb 41; —i ashâb-ı basîret 1383; kârger-i —i ba'îd 711; dehşet-endâz-ı —i bed-hâhân 589; —i bed-hâhân 696; —i bed-hâhân-ı Saltanat 107; —i Bektâşiyân 112; safahât-ı —i benî-nev' 1130; —i cânibeyn âremîde 1472; —i cânibeyn mutma'in 1472; müstevcib-i inbisât-ı —i dânî/kâsî 1449; —i ehâlî 791; —i ehâlî-i ordu 1125; —i ehl-i basîret 1150; —i ehl-i İslâm 198, 733, 1156, 1513; —i ekâbir 46; tenşît-ı —i ekârim 1503; tenşît-ı —i emâcid 1503; dehşet-endâz-ı —i enâm 315; —-i enâm 171, 744, 799, 1191, 1231, 1306; —i erkân-ı devlet 37, 79; —i evliyây-ı umûr 33, 420; —i fârigaları 684; —i fârigaları gibi hâlî 428; —i hâfikaları 167; —i halâyık 115; âteş-endâz-ı —i hevâ-perestân 1214; —i hûş-mendân 1036; sahâyif-i —i huzzâr 453; —i huzzâr 158; —i huzzâra nkkat 836; —i İslâmiyân 167, 436, 616, 1291; kârger-i —i karîb 711; —-i kāsiye-i ehl-i bagy ü şekāvet 80; —i kāsiyeleri 312, 1269; —i kāsiyelerini telyîn 788; —i kurenâ 483; —i kurenâyı tenfîr 871; —i mer'ûbe-i nâs 337; —i mukarrebîn 1173; tenşît-ı —i mutâli'ân 526; —i Mü'minîn 443; tevhîş ü tedhîş-i —i nâdde 1306; —i nâs 39, 43, 71, 110, 157, 423, 523, 526, 630, 631, 896, 1217, 1402, 1412; —i nâs-i nâ-sipâs 113; —-i ricâl-i devlet 93, 1072; —i sâde-dilân-ı İslâmiyân 736; —i sâde-dilân-ı kibâr 892; —i sâde-dilân-ı ricâl 892; —i sâmi'în 135; —i sekene-i Dâru's-saltana 337, 792; —i Sünniyân 609; memâlik-i —i şeyh u şâb 1217; —i şeyh u şâb 1151; —i şuc'ân 42; —i temâşâyiyân 588; —i vükelâ 1039; —i vükelây-ı devlet 344; —i Yehûd-i bed-kîş 50; —i zevrak-nişînân 1214; —lar 157, 316, 385, 579, 728, 1381; sahâyif-i —ları 753; safahât-ı —ları mûncelî 1176; —larını mütegayyir 768; —larını tatmîn 1445; —larını tatyîb 1445; 'âmme-i ehl-i İslâm'ın —u 1034; —umuzu tatmîn 798; — umuzu te'mîn 798; —unu sayd 1057; —unu tenfîr 913

kulunc; veca' — 389

Kulzüm; Bahr-ı — 1369

kum; deryâda ne kadar — dakîkası 622; —lu 991

kumanya; —lar 243; — sandukları 243

kumar 999; —bâzî 998

kumaş; ecnâs-i — 74; yek— 1470; —cı 748; —cılar 895; —ı kes-me-har-ı türrehât 1195; —ın târ u pûdu 788; —ı tâze nakş-ı âl 1081; —ı tâze nakş-ı hadî'a 1081; reng-perdâz-ı —ı tâze-tarh-ı ahlâf 1078; — kâr-hâneleri îcâdı 1223; boğca boğca Firengî/Hindî gûnâ-gûn zerbaft ve mezerkeş —lar 865; —lar 1111

Kum-kal'a 1442; — pîş-gâhı 481, 1442

Kum-kapu 794

Kum-meydânı 1039, 1354

kumsal; — düz ovada vâki' 986; — yerler 992

Kuncukbal 634

*kundak*lar ilkāsı 1384

kurâ/kurâ' 179, 184, 970, 973, 991, 1010, 1018, 1021; kesîru'l— 982; — ahvâli 1176; etrâf — ehâlîleri 662; — ehâlîsi 184, 739; — halkı 307; —i ma'mûre 979; —i meşhûre 979; —vî kimseler 701; —vî tâ'ifesi 662; — vü ziyâ' 197

Kur'ân 20, 40, 1280, 1288; hükm-i şerî'at-i — 1281; —'a muvâfık 897; —'dan insırâf 502; —'dan teberrâ 502; kumru-i hakk-ı — gibi 150; te'allüm-i —ı Kerîm 150; —ı Kerîm 150, 320, 719, 896, 1147, 1245, 1277, 1288; —ı Kerîm

tilâvet 144; —ı mecîd 54; —ı mübîn 14, 896, 1288; tevârîh-ı —î 12; âyât-i —iyye 1289; saltanat-ı —iyye 538; suver-i —iyye 20; mîzân-ı şerî'atın iki keffesi olan — ve Hadîs 649

Kurayza ; seby-i — 20

kurbân 1457; —lar/karabîn 107, 466, 612, 765, 1150

kurd; aç — koyun sürüsüne girişür gibi 824; ac — sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi 859

kurdele; yeşil — 987

kurenâ/kurenâ' 119, 326, 345, 451, 507n, 566, 692, 725, 745, 746, 751, 793, 802, 817, 840, 948, 1005, 1009, 1049, 1076, 1161, 1195, 1212, 1434; bir alay ahvâl-i 'âleme echel kurebâ'-i — 876; cumhûr-i — 717; ehass-ı havâss-ı — 750; emânet-kîş — 1218; havâss-ı — 677; kulûb-i — 483; muvâfık — 768; nakd-gerân-ı — 1079; nâ-muvâfık-ı — 1054; nigeh-dâr olan — 750; sâdık — 768; —i ma'dûde 1422; —i ma'hûde 819, 1186; puç-mağzân-ı —i Saltanat 1192; tedâbîr-i —ları gibi 1295; — nâmına olan yağmâ-gerân 1305; — yâdigârları 451, 1198; —y-ı ma'hûde-i müteşahhısa bed-hâhları 775; —y-ı Saltanat 312, 793, 964; —y-ı siyeh-rûz 1400; kulûb-i —yı tenfîr 871; —y-ı vakit 707; —zümresi 1153

kurşun 189, 991; çifte — 1389; sâçme-i — 493; çifte —a âmâc 1384; — atarak 1062; nişâne-i —a tutup 699; — atmakda kādir-endâz 1062; — dâneleri 1402; — dokunmağla 662; — imdâdı 1063; çifte —la dolmuş 308; —lar 683; —ma'denleri 982, 1020; — menzili 972, 1011; mücevvef — mühreleri 668; — tahta pûşîdeler 1147

Kuru-çeşme 144, 327

kuryer 346, 365, 396, 564, 565n, 585, 966, 1006, 1014, 1101, 1338, 1346, 1484; mahsûs — 1451; mahsûs —ler 1433; —ler 564; — sûreti 399

Kusayr (a'mâl-i Mısriyye'den); — cânibleri 127; — İskelesi 97

kuş; — 'akıllu 908; —ca cânım 1171; —cu 908; — gibi 815; — gibi âzâde-i dirâyet 770; — gibi âzâde-i magz 770; zemîn ü âsümân miyânında — gibi mu'allak 867

kûşe/kûçe 606, 660, 716, 877, 1030, 1047, 1153, 1177, 1215, 1271, 1388, 1417; — başları 1076, 1387, 1394, 1397, 1412; — başlarında pâsbân 1396; —be-kûşe 797; —bendler 1394; —gîr-i ferâğ 1320; —gîr-i gûş-i himmet-dâd 477; —gîr-i humûl 377; —gîr-i inzivâ 377, 1320, 1325; —gîr-i sandûka-i inzivâ 1470; —gîr-i zâviye-i müdrike 1179; —güzîn-i emn 428; —güzîn-i ferâğ 428; —güzîn-i gümnâmî 915; —güzîn-i hamûl 915; —güzîn-i hısn-ı savn-i Samedânî 869; —güzîn-i ikâmet 355; —güzîn-i inzivâ 355, 666, 688, 738, 880, 1402; —güzîn-i vahdet 880; —i 'uzlet 1511; —i âb-rûy-i inbisât-ı icâzet 116; —i emn 484; —i ferâgat 1055; —i hamûl 1093; —i havârî 648; —i hazîne 1306; —i ihrâm 574; —i ihtifâd 473; —i inzivâ 776; —i mahkeme-i 'adl 1511; —i nisyân 199; —i sekte 1093; —i selâmet 484; —i züll 648; —ler 484, 859, 1258, 1383, 1387, 1416; —lerini bulmak 1200; —nişîn-i 'uzlet 231; —nişîn-i emân 1426; —nişîn-i emn 1426; —nişîn-i hamûl 1030; —nişîn-i intizâ' 1030; —nişîn-i müsâferet 1276; —yi cüstcû 1061

Kuş-hâne kapusu 1201; — hârici 1200

Küşmânî; bk. 'Ubeydullah Küşmânî Efendi (diyâr-ı şimâliyye ricâlinden)

kutb; —ı dâ'ire-i Hılâfet 660; —i cenûbî 1284; —i dâ'ire-i Devlet-i ebed-müddet 1330; —i Rabbânî 1024; —i sâbit-vâr 1282; —i şimâlî 941; —i vakt 893

kutu 596, 864; küçük — 864; musavver bir — 984; mücevher — 162, 596, 863; mücevher —lar 863

kuvvet/kuvve 90, 101, 178, 252, 305, 354, 382, 529, 540, 620, 624, 636, 681, 689, 716, 963, 1330, 1398, 1408; âlât-ı — 1342; bâ'is-i kalb-i — 97; bün-i çâh-ı — 692; dest-i — 369; edevât-ı — 680; esbâb-ı — 679; fâyiha-i — 786; hayyiz-i — 659; ifâza-i — 1415; ikâme-i — 279; ikt-isâb-ı — 552; izâle-i — 258; kemâl-i — 308; kemîn-gâh-ı — 547; kesb-i — 76, 341, 397, 1272; mahz-ı — 679; medâr-ı — 249, 333, 691, 1394; me'hâz-i — 1249; mu'attal-sâz-ı mâdde-i — 230; mûcib-i tezâyüd-i — 1327; nüsha-i şûride-i — 315; rişte-i — 715; şâ'ibe-i — 576; tedâvül-i — 486; tehâvür-i — 104; tekerrür-i — 562; tekessür-i — 157; terk-i — 879; vâreste-i — 250; zefîr-efşân-ı — 154; —e âgāz 1443; —i âteş-i fitne 1255; dehân-ı —ler 166; —ler 277, 1399; — tehaddü; mûris-i — 931; sâhib-i — 199; selb-i mâye-i — 147; tezâyüd-i — 1330, 1331; vesîle-i — 160; za'f-ı — 91, 621; yârây-ı kuvvet-i nâtıka nâ-peydâ 1378; zûr-bâzûy-i — 467; —i 'âkıle 1185; —i 'âmile-i müdrike 1359; —bahşây-ı vürûd 214; —den fi'le ibrâz 285, 367, 561, 645; —den fi'le îsâl 94; — efzây-ı kulûb-i ricâl 207; —i bahriyye 258, 279, 282, 1439, 1451; —i baht-ı Hidîv-i gerdûn-cenâb 1441; —i bâzû 239; —i bâzûsu gibi 1063; —i bedeniyye 1030; —i câzibe-i kehrübây-ı kısmet 1226; —i derrâkân-i muhâsibân 1352; —i derrâke 518; —i derrâke-i muhâsibân 1032; —i Devlet-i ebed-kıyâm 97; —i fikriyye 65; —i hâfıza 87, 519, 529n; —i ictimâ'iyyesi 1431; —i istidrâcı 1492; —i istidrâciyye 39, 415, 559; —i kāhire 179, 188, 1096, 1172; —i kāhire ile istîlâ' 1480; —i kāhire-i Saltanat 33, 66; —i kāhire-i Saltanat-ı seniyye 382; —i kāhire-i Vezîr-i satvet-semîr

1252; —i kâhireleri 1257; —i kalb 89, 346, 787, 1387; —i kâmile 1167; —i kâmilesi esbâbı 1329; —i karîbe 73, 377, 1435, 1481; —i kaviyye-i Vezîr 1251; — ile mu'âmele 406; —i mecmû'aları 252; —i muhâfaza 1072; —i musavvireleri 1221; —i mutasarrıfesi 1481; —i müdâfa'aları 746, 821, 1212; —i müdâfa'ası 1211, 1218; —i müdebbire 1178; —i müdîresi 1363; —i müdrike-i muhâsibân 1318; —i mütefekkire 69; —i nâmiyyenin fütûruna 'illet 1137; —i nâtıka 519, 529n; —i nâtıkaları 484; dâlle-i —in irticâ'ı 1345; —i sâ'ilelerini sâlib 546; —i sâbıka 621; —i Saltanat 1331; —i Saltanat-ı seniyye 1330; —i tab'-ı bâhiru'l-berâ'ası 531; —i tabî'at 518; —i tâli' 165, 1492; —i tâli'-i Şehriyârî 1472; —i tâmme 270, 556, 709, 763, 1379; —i zâhirî 471; —i zâtiyyeleri 254; —ler/kuvâ 164, 344, 665, 692, 747, 1163, 1193, 1305, 1355, 1360, 1415; bâ'is-i tezâyüd-i —leri 1261; kesr-i sevret-i —leri 1160; —lerine süstî 1398; —lerine za'f 1372, 1398; —lü 659; —lüce 280; —ü dilâverler 247; —lü îrâd 281; —lü Vezîr-i dilîr-i ibkâs-semîr 1172; — müşâhedesi 1492; —ü'l-kalb 102; ü'z-zahr 303, 520, 586

kuyûd 213, 225, 408, 685, 1051, 1334; câmi'-i —ât 345; —ât 162; —lar 1051

kuzât 83, 387, 717, 754, 1165, 1372; menâsıb-ı 113; yârây- — 137; zümre-i — 1081, 1351; — ı asâkir 653, 1058; —ı Mekke 610

kuzgūn; göz oyan — gibi 781

Kuzgun nâm mahal (Tuna sevâhilinde) 439

kuzu; — ecsâdı 1138; — eti 1138; — husûsu 1139; — kısmının vücûdu nâdir 1137; —lar 1139

küberâ/küberâ' 171, 529n, 535, 647; cem'iyyet-i — 1414; huzûru mu'tâd olan — 1060; ihtirâm-ı — 524; —i 'asr 1470; —i vakt 1353; —y-ı ricâl-i devlet 1056; —y-ı ricâl-i Saltanat 486; — y-ı vükelây-ı Saltanat 228

Küçük 'Ali-oğlu ('Uzeyr Sancağı Mutasarrıfı, şakıyy-i kebîr) 71, 591; — furû'âtı 100

Küçük-çekmece 240, 690

küffâr 9, 41, 167, 201, 204, 207, 286, 333, 438, 440, 490, 492, 499, 502, 507n, 581n, 599, 605, 644, 669, 680, 711, 732, 773, 924, 965, 1067, 1115, 1291, 1304, 1328, 1403, 1500; âlûde-i levs-i akdâm-ı — 1513; âteş-i istîlây-ı — 1327; cânib-i — 1500; celâyâ'-i etvâr-ı/evzâ'-ı — 1380; cenge âteşîn-âheng-i — 294; dîvel-i — 294; diyâr-ı — 1024, 1349; donanma-yı — 198; esnâf-ı — 504; eyâdî-i — 217; giriftâr-ı dest-i — 437; gürûh-i mekrûh-i — 977; hafâyâ'-i etvâr-ı — 1380; hafâyâ'-i evzâ'-ı — 1380; hûn-i âl-gûn-i — 493; irâka-i dimâ'-i — 658; karârgâh-ı — 170; kazıyye-i musammeme-i — 513; kisve-i — 514; leşker-i — 514, 601, 647, 1067; libâs-i — 514; mazbût-ı eyâdî-i — 430; mehâzîl-i — 429, 439, 443; memâlik-i — 709; merâsim-i — 757; müdâfa'a-i hücûm-i — 479; pençe-i istîlây-ı — 198; ordu-yi — 1500; pâymâl-i — 97; pîş-gâh-ı — 43, 701, 1394; ru'ûs-i — 195; sefâyin-i — 198; ser-şâr-ı dâstân-ı — 624; sipâh-i — 1370; tabtâb-ı pây-i — 586; tabur-i — 1500; tâ'ife-i — 288; te'lîf-i — 963; üserây-ı — 466; yed-i — 203, 209; zîr-i civâr-ı — 1422; zîr-i senâbikü'l-hayl-i — 218; — cânibi 504; — devleti 748; — diyârı 320; —ı bed-âyîn 1036; kâffe-i —ı bed-güher 429; —ı bed-kirdâr 91; —ı bed-mezheb 454; 'âmme-i —ı bed-millet 1310; asker-i küffâr-ı bed-millet 468n; giriftâr-ı pençe-i —ı bed-millet 1494; —ı bed-millet 1155, 1407; asker-i —ı bed-nihâd 930; kat'-ı eydî-i —ı bed-nihâd 1328; —ı bed-nihâd 163, 696; cânib-i —ı bed-tıynet 647; masûn-ı tesallut-ı —ı bed-tıynet 468n; —ı dûzah-encâm 306, 678, 700; —ı duzah-me'âl 1326; —ı dûzahıyân (âteş-efşân-ı harmen-i huzûr-i İslâmiyân olan) 304; leşker-i —ı dûzah-me'âb 43; —ı hâksâr 441, 469, 601, 640; asker-i —ı hezîmet-encâm 442; —ı hîlekâr 207; —ı husrân-encâm 1308; —ı İngiliz 500; tezâhüm-i —ı li'âm 442; —ı li'âm 432, 679; —ın mağlûbiyyetleri 1068; —ın müdâfa'ası 599; —ın za'f-ı hâli 1068; —ı pür-mekr u âl 1493; —ı pür-mel'anet 1153; —ı siyeh-kâr 306; —ı tebeh-kâr 667; âteş-endâz — sefâyini 492; — tarafı 1499

küfr 9, 54, 463, 504, 894; fırka-i — 294; mahz-ı — 110; nasîb-i ehl-i — 436; târîk-i hâne-i — 644; —'ale'l-küfr irtikâb eylemem 1471; —ün birâderi 1334

kükürd; a'lâ — 991; — ma'denleri 1021

külfet 1197; 'illet-i gā'iyye-i irtikâb-ı — 1190; ilkāy-ı raht-i — 1393; irtikâb-ı — 1184, 1262, 1263; tarh-ı — 920; —i 'azîme 573; —i dünyeviyye 1244; —i endûh 1215; —i keder 1215; —i teklîf 1238

külhan 1266; nümûne-i — 1407

Küllâbî-oğlu (Kum-kapu'da, dülger zümresinden, zimmî) 794

künbed 1455; tanîn-endâz-ı —i âsümân 1469; —i çarh-ı heftmîn 486; velvele-sâz-ı —i çarh-ı neyl-fâm 653; velvele-sâz-ı —i devrân 715, 760; gulgule-bahş-ı —i esîr 441; tanîn-endâz-ı —i esîr 286; tanîn-endâz-ı —i esîr 802; velvele-rîz-i —i esîr 808; velvele-endâz-ı —i gerdûn 1231; —i hâlî gibi 1317; —i kebîr 1382; tanîn-endâz-ı nuh—i mînâ 1204; velvele-endâz-ı —i mînâ 868; —i mînâ 1217; —i mînâ-fâm 186; —i nîlgûn-gerdûn 840

Kürd; —i nâ-bekâr 861; —istân 221, 542

Kürd 'Alo Paşa (Vezîr, tâgī) 477, 704, 706, 758

kürek 734; ellerinde kazma — 967

kürk; —cü köpeği (Moskovlu gibi) 554; kırmızı üst —ü 226, 687

kürsî 526, 529n, 889, 891, 1256, 1383; fırâz-i — 1382; —den tenzîl kasdıyla 1382; —i hükûmet 84; —i memâlikleri 1148; —i memleket 1149; —i Memleket-i Nemçe 163; —ler 1256; —lere su'ûd 1381; —nişîn 889, 891, 1382; —pîrây-ı şeyh cenâbları 1256; —serîr-i Şehriyâr-ı kâmkâr 1297; dûş-i hammâldan —sini alup vaz' 889; —i va'z 526

küstâh 1030, 1496; şahs-ı — 819; seng-endâz-ı herze-i —âne 809; tavr-ı —âne 1171; vaz'-ı —âne 488, 498, 1425; —âne 861; —âne cesâretleri 1398; —âne hareketleri 886; —âne hürmetsizlik 1374; —âne kirdârları 485; —âne mülâ'abe 633; —lar 1423; pek bî-meze —lık 1334; vaz'-ı —âne-i nâdir-berâber 321; vaz'-ı —âne-i sâbıklar 494; —ı bed-semîr 330; —-ı bî-edeb 933; —ı ebter 1323; silsile-cünbân-ı — î 645

küştenî 326, 907, 1304; —i bed-hayâ 1123; —i bed-kâr 1123; —i bed-mezheb 1275; —i nâ-bekâr 1262; — kâfirleri 1500; —yi güsiste-mehâr 904; —yi vâcibü't-tedmîr 1271

Kütahya 787, 798, 823, 848, 880, 892, 1037, 1077, 1098, 1187, 1338, 1437, 1443, 1478; Medîne-i — 1127

küttâb 25, 754, 863, 1425; 'âmme-i — 776; kitâbe-i — 337; zümre-i — (nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan) 291, 296, 1354, 1381; kabz-ı mâla mü'ekkel — 865; zümre-i —ı havâs 734; hasretü'l— olan mesned-i mu'allâ-cenâb 534; — tarîkından sarf 1496

kütüb 727; —e müte'allık musâhabet 1073; mu'anven —hâne 974; —hâne 143, 152, 323, 529n, 974, 977, 986; —hâne misillü mücellâ/müzeyyen dolablar 976; —hânelik kitâblar 1248; — havâmişi 597; —i 'adîde 136; —i ahlâk 754; —i devlet 1510; —i edebiyyât 526; —i edebiyye 745; —i evliyâ'ullah 1357; —i Fârisiyye'ye dahi tertîb-i dil-firîb ihtirâ'/ta'yîn 880; —ı Fıkhiyye 389; —i hakāyık 1289; —i hikemiyye 754; —i lâzime 152; —i megāzî 20; —i mevsûka-i evliyâ'ullah 1294; —i muhakkıkīn 1278; —i mü'ellefe 336n; —i Siyer-i mu'tebere 117; —i şer'iyye 476; —i tefâsîr 1458; —i tevârîh 12, 49, 159, 187, 643, 745; —lerini deryâya ilkā 721

L

Labseki pîş-gâhı 1442, 1444

*ladika*lar 1145

Lâ-edrî Çelebi 1366

lâf 918; dârû-yi hûşber-i — 729; şukka-güşây-ı — 1042; hadeng-i — u güzâf 1044; — u güzâf 217, 412, 1124, 1421; — u güzâf-ı gûnâ-gûn 483; — ü güzâf-ı Rüstemâne 1466; —zen-i 'arsa-i gurûr 1038; —zen-i meydân-ı cân-fedâyî 1316

lafz 347, 1024, 1507; —ı bî-ma'nâ 284, 643; ma'nî-i —ı kün fe-kâne 639; —ı müsbet gibi istisnâ 1188; —ı müstakbih 1256; —ı vâhid 1030, 1225; iddi'ây-ı —î 989; —î murâd 1037, 1467; deffe-gîr-i târ u pûd-i sûret-i —iyye 1411

lagota nağme-i rûh-efzâları 1214

lağım 195, 476, 977n; —cı-başılık 246, 1430; —cılar 195,246; —cılar Kitâbeti 246, 1461; —cı Ocağı 246, 879, 914, 1144; —cı tîmârları 246, 247; —cıyân Ocağı 924; Ser—cıyân Vekâleti 879, 924; üstü açık —lar 121; —lar 246; âhar — olmak vesvesesi 1264

lahana 1021

lahm 124, 232, 235, 247; hânesine idhâl-i — 1138; —ı ganem 232, 243; —ı hamel 173; —i âmûz-şikārı 707; —in vakıyyesi 768; — u şahm 183

lâ-havle-gûyân 314, 421, 776, 1035, 1220

Lâlâ 169; Şeh-zâde-i müşârun ileyhin —ları 1201; —yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ 1312

lâle; — gibi râyiha-i fâyihadan bî-behre-i eser 595; —had cevâbî 1359; mânend-i —i sürh 900

Lâleli Hâncısı 1030

Lâleli Türbesi 1207

Lâlezâr semti 143

La'lî-zâde (İstanbul'da semt) 143

Lan [=Jean Lannes] Marşal (Fransız mareşallerinden) 1346

la'net 154, 528, 824, 1155, 1189, 1303; dehen-güşây-ı — 209; mazhar-ı derd-i — 1269; —i ebedî 1059; — ü nefrîn 128

Lanka Yeni-kapusu hâricinde 1456

Lârî (Molla, târîhçi) 1051

lâşe 271; el dokundukda — gibi te'affün 908; meslah-ı —i habîse 311; —i murdâr-ı nâ-fercâmları 1232; —ler 1304

latîfe 45, 289, 529n, 715, 1155, 1189, 1216, 1351, 1417, 1423, 1424, 1462, 1476, 1478; beyne'l-cidd ve'l— 1239; mulâtafe-i — 541; —i dakīka 900; —i gaybiyye 1178; —i gaybiyye-i İlâhiyye 313; —i gaybiyye zuhûru 1294; nâzikâne —ler iş'âriyle 1447; —perdâz 87

lâyiha 289, 371, 624, 723, 746, 849, 888, 997, 1054, 1076, 1115, 1298, 1342, 1378, 1480; —i 'afv 134; —i aslı 1453; —i cihet-i vahdet 786; —i fâyiha-i dîniyye 895, 897; —i fayiha-i feth/nusrat lem'ası 457; —-i hılkati 1453; —i ihsân 134; —i lâzimetü'l-istimâ' 924; —i Nücûmiyye 941

Lâz; zümre-i —ân-ı nâ-sâzân ref' 1376; —iyyü'l-asl 784, 1060; — tâ'ifesi 784; tâ'ife-i —ı nâ-sâz 783, 1038

Lazaret hekîmleri 969

Lazenki [=Łazienki, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989
Lebîd (Azerbeycân Eyâleti verilen pelîd) 630
leğlek gibi baş salarak 860
Leh 220, 295, 446, 550, 552, 986, 990, 991, 992, 995, 1000, 1001, 1002, 1013; asker-i — 996; cengelistân-ı — 1001; erâzî-i — 992; gayr-ez-hisse-i — 1000; mûrçe-i sevdây-ı Milket-i — 553; — bey-zâdeleri 550, 553; — cumhûr-i ricâli 994; — Çiti dimek 1002; — derûnu 498, 553; — Devleti 989, 991, 1000; — ehâlîsi 553, 554, 994, 997, 990, 998, 999; —'e tırnak iliş-direrek 990; — Filorini 997; — gā'ilesi 553; — hâki 548; — hudûdu 985, 992, 993, 997; —'in köprüsü 989; —'in nizâmı 997; — Kıralı 548, 550, 553, 992, 994, 997, 1001; — Kıralı ra'iyyetinde 994; — kıralları 982; — kıt'ası 406, 561; —lü 548, 553, 556, 559, 983, 989, 1002, 1016; —lü Bey-zâde 550; —lüler 994, 998; —lü mu'âmelesi 999; —lü müte'ayyinânı 553; —lü ofiçyal 1004; — memâliki 990, 991; — Memleketi 163, 548, 623, 721; — Memleketi hudûdu 1345; — muzâfâtından 550, 559; — re'âyâsı 994; — sekenesi 994, 995; — toprağı 548, 549; — umûru 553; — Ülkasi/Ülkesi 405, 412, 425, 505n, 549, 551, 558, 617, 962, 994, 995, 998; — ümerâsından 1001; — Vilâyeti 623; — vücûhu 997
lehce; sâdıku'l— 318; —dâr-ı behce-i nâ-ma'dûd 1301; sâhib-i —hânâ 879; —i bî-behce 1072; —i istinkâr 860; —i lisânları 805; —i sengîn 860; —i şerîtasını ilgā 345; —pîrây-i zebân 1300
lenger; fekk-i — 481, 506n, 1446; hall-i — 1307; karârgâh-ı — 153; —endâz 482, 1443; —endâz-ı ârâm 1283; —endâz-ı ferr u karâr 186; —endâz-ı Halîc-i Dâru's-saltana 259; —endâz-ı ikāmet 1442; —endâz-ı karâr 213, 480, 1284; —endâz-ı lîmân-ı 'acz 214; —endâz-ı lîmân-ı ikāmet 214; —endâz-ı satvet 208; —endâz-ı selâmet 1284; —endâz-ı sükûn 1269; —endâz-ı vusûl 250; —i ikāmet 186; —keş-i karâr 600
Leşbeş [=Lesseps, Françelü, Komiser) 398
leşker 67, 91, 195, 222, 544, 1141, 1196; merâtib-i ecnâs-i — 1251; piyâde — 256; serân-ı — 35; sevk-ı — 80, 550, 581n; ta'yîn-i — 425; tertîb-i sufûf-i — 118; teşettüt-i — 141; —i âteşîn-nihâd 428; —i bî-şümâr 134, 341; sevk-ı —i cerrâr 446; —i cerrâr 63, 139, 163, 500, 508n; —i dûzah-makarr 439; —i düşmen-i dûzah-encâm 513; —i habâset-me'âsir 195; —i Halîfe 48; —i hûn-hâr-ı 'adüv-şiken sâhibi 712; —i hûnhâr 320, 477; —i İslâm 569n, 580, 592; —i kişver-şiker 1171; —i küffâr 514, 601, 647, 1067; —i küffâr-ı dûzah-me'âb 43; —i mahsûsları 727; sevk-ı —i müsâra'at 215; —i nusrat-şi'âr-ı İslâm 442; —i tâlân-ger 1082; —i vâfir 49; —keş 1135;-keş-i 'azîmet 341
letâ'if/letâyif; encümen-i — 715; —den şümâr 716; —e meyyâl 744; —i hikâyât 519; —i hoş-âyende 151; —i kasâ'id 631; —i makāl 86; —i meclis 1355; —i mecmû'a-i fünûn-i netâ'if-i tarâ'if 1223; —i rezîlâne 1497; —ü'l-hiyel 1424; —ü'l-hiyel-i İblîs-pesendî 1162; —ü'l-hiyel kā'idesi 560; —i letâ'if-i ihtiyâl 628; i'mâl-i —i san'at 1173; i'mâl-i —ü'l-hiyel 69, 1358; i'mâl-i —ü'l-hiyel-i san'at 1173
levâzım 106, 240, 247, 255, 461, 490, 541, 569n, 580, 630, 689, 1145, 1239, 1242, 1370; akdem-i — 748, 823; 'âmme-i — 1505; irsâl-i — 917; îsâl-i — 604; kâffe-i — 176; sâz ü selb makūlesi — 688; tekmîl-i — 207, 600; tertîb-i — 232, 950, 1178; ikmâl-i —ât 192; mebânî-i — 1493; —ât 984, 1040, 1445; —ât-ı sâ'ire 998; —ât-ı vefîre 417; —ât tekmîli 971; —ı askeriyye 463; —ı cüz'iyye 75; —ı edevât 196; —ı harbiyye 252; —ı i'tibâr 232; —ı işmhâre 572; —ı istinzâl 1352; —ı ma'îşetler 232; —ı mihmân-nüvâzî 1442; —ı millet 23; tedârük-i —ı mukābele 1176; —ı mukābele-i hısâm 258; —ı mülk 23; —ı müsâlemet 849; —ı Ordu-yi hümâyûn 603; —ı sâ'ire 969; —ı sefer 191; —ı seferiyye 191, 463, 1495; —ı şân-ı devlet 105; —ı şitâ'iyye 197; —ı tabh 243; —ı tarîk 181; —ı tarîkıyye 105; tedârük-i —ı tıfâl u nizâl 202; —ı umûr-i harbiyye 224; —ı vüdd 849; —ı 'umrân 688; —ı zarûriyye-i mülkiyye 425; —ı zarûriyyeleri 995
levend 313, 661, 1192; 'âmî — 560; ümmî — 560; tarz-ı —âne 880; tavr-ı —âne 880; —âne 1005; —ât 244; —ât içlerinde 1436; —ât-ı bahriyye 241, 690; —ât-ı sefâyin 198; —ât-ı sefîne 243; —âtlar 459; — baş ağalarından 661; — eşkıyâsı 660; — gürûhu 662; —i seffâk 1074; —ler 661; —likden gelmiş 725; —likden neş'et 1472, 1486; —meşreb 1497; —nâme 605; —nâme fenni 804; —nâme fennine 'ârif 1472; hem-yânçe-i —nâme-i ihtiyâl/mekr 1473
Levend Çiftliği 228, 304, 574, 581n, 670, 678, 695, 737, 782, 1261, 1265, 1274, 1336, 1353, 1393; — askeri 1275; — etrâfı 1275; — Kışlası 1251; — Ocağı 682, 684; — ortası 229
levha 1450; —i dâniş 1154; —i musavvire 669; —i sîmîn 132; —i sîmîn gibi sepîd-ter 1120; —i zamîri hâlî 1377; —i zamîri sâde 1377; —nigâr-ı mâhir 18
Levh-ı Mahfûz 843
leyâlî-i mübârekeler 144
Leyle-i Kadr; bk. *Kadr*
Leyle-i Regā'ib; bk. *Regā'ib/Regâyib*
leyyinü'l-cânib/'ıtf 92, 743, 774, 788, 1082, 1211
lezez mevâcibi meşgalesi 1053

Lezgi tâ'ifesi 91, 582
libâs 326, 514, 1360, 1470; bir takım — 230; müzer-keş — 327; —i 'abkarî-reng-i Hılâfet 173; —i devletden ta'riye 825; ilbâs-i —i durûğ 1255; ilbâs-i —i fâhir 1505; —i küffâr 514; —i mahsûsa 237; —i muhteşem 819; —i müste'âr-ı hayât 181; —i nâ-sipâs 610; —i pâs 1470; —i pîs 1470; telli pullu —lar 1508; girîbân-ı —ları 727; fâhir/nefîs — telebbüs eylese 1072
Lidovikos (Fransa Kralı VII. Louis) 1026
Ligor (nâm çend hisâr-ı metîn) 141; —lar 141
Ligorna [=Livorno/Liguria] İskelesi 1107
Lihye 1302; irsâl-i — 1312; —i bî-hilye 817; —i kesîfe gibi 645; —i pür-hilye-i sa'âdet 144; —i pür-hilye-i hümâyûnlarını irsâli 1302; —i sa'âdet 144; —i vecâhet (mehâsin ıtlâk olunan) 874
Liko Poldoş-i [=Leopold II.] **Sânî** (memâlik-i Cermanya'da serîr-ârây-ı hükümrânî) 213
lîmân 214, 253, 733, 938, 1348, 1442; — ağzı 969; —ı 'utlet 242; —lar 255, 620, 1088; — Re'isi 107, 242; —res-i emân 1364; —res-i emn 1364
Limni 1497; — Adası 533, 1425, 1486, 1495; — Cezîresi muhâfazası 538; — Muhâfızı-yı sâbık 1429
Lipka bed-rûzları 713
lisân 162, 277, 307, 519, 525, 555, 663, 1045, 1069, 1115, 1155, 1239, 1347, 1384, 1505; âzürde-i senân-ı — 525; bâ'is-i inhilâl-i 'ukde-i — 1346; behre-i — 561; bezâzet-i — 522, 1495; bezi'ü'l- — 1072; beziyyü'l— 1424, 1496; ceri'ü'l- 1319; ceriyyü'l— 963; darb-ı — 157, 334, 519; hadîdü'l— 1124; havâlî-i — 924; ıtlâk-ı — 529n; iltizâm-kerde-i — 1256; 'inân-keş-i semend-i — 563; itâle-i — 605; kabz-ı — 1497; kabz-ı — 1497; kātı'-ı — 20; kat'-ı — 606, 756; keff-i — 192, 498, 596, 767; mazbûtu'l— 523, 1049; muhâvere-i — 103; mutlaku'l— 714, 802, 1497; ratbu'l— 145, 696; sıdk-ı — 384; sell-i seyf-i — 1035; seyf-i — 1427; söylemeğe alışmış — 1499; talâkat-i — 596; talîku'l— 605; zabt-ı — 1499; —a almmayup 59; —a âşinâ 626; —a gelmez herzeler yeyerek 814; darb-ı —a mâlik 1129, 1380; —a mâlik 1078; —a sığmaz 1154; —âşinâ 344, 366; —en 806, 1337, 1397; —en va'd 1090; darb-ı — eylemesi 1379; serâ'ir-âşinâyân —ı 1426; —ı 'Arabî 87; —ı 'asr 'ibârâtı 1474; —ı ahadiyyet-i cem'-i Nebevî 1409; sell-i seyf-i —ı ciğer-kâr 1471; —ı dostân 380; —ı Efrencî 135; —ı ehl-i İslâm 213; —ı hâl 37, 44, 103, 140, 158, 270, 348, 574, 607, 815, 893, 907, 951, 1078, 1177, 1301, 1314, 1315, 1317, 1354, 1364, 1370, 1457; —ı hâl-i rûzgâr 310; —ı hamiyyet 1042; —ı hukemây-ı Fürs 360; darb-ı —ı istinkâr 926; —ı kāl 1177; —ı kemterânem 512; —ı mu'ciz-beyân 1294; kalem-i —ı muhteremleri 453; —ı mutâvı' u mutîk olmaz derecesinde 1460; 'ukde-i —ına inhilâl 1498; —ı nâsıh-ı zemân 932; —ında lüknet-i 'Urbâne 1072; —ında perhîz 1467; —ını esirgemez 1097; —ını zabt edüp 1499; —ı niyâz 627; kalem-i —ı râstî-beyânları 734; —ı râz-ı hakîkat 879; —ı Rûmî 166; nebtîz-i —ı sertîzi 519; —ı Şeh-zâde-i 'âlî-şân 738; —ı şerî'at 675; —ı şerîf 899; —ı tâzî 87; —ı te'essüf 632; darb-ı —ı tahzîr 926; —ı top 485, 1500; —ı tüfeng 485, 1500; kat'-ı —ı ürcûfe-feşân 1263; —ı zemân 58, 442, 668, 763, 1133, 1146, 1350, 1386; kendi —iyle 1427; —lar 152, 332, 345, 775, 826, 859, 1218; —larına rağbet 721, 728; —larınca 1462; —ları üzere 1025; — mutâvı' olmayacak vücûhla 1467; — perver 784; — ta'lîmiyçün 973
Litvanya/Litvenya 991; — Büyük Hatmanı 1001; — dâ'ireleri 991; — erâzîsi 999; — hudûdu 992; — semtleri 1000; — Memleketi 551
livâ/livâ' 122, 133, 186, 601, 975, 1341, 1371; hezz-i — 1178; mânend-i — 1405; ref'-i — 1341; rekz-i — 91, 887, 1268; —i menkûs 1271; —i mezkûr mutasarrıfı 297; Râfi-i — u'l-'adli ve'l-ihsân 1297; —y-ı 'azîmet 66; —y-ı felek-fersây-ı Sipehsâlârî 551; —y-ı fîrûzî-iltivâ 1143; —y-ı hayât 558; —y-ı hayâtlarını ley 1394; zîr-i —y-ı 'ibret-ihtivâ 204; —y-ı i'tîlâ 475; —y-ı isti'lâları 424, 702; —y-ı isti'lâsı 43; —y-ı iştidrâc-ı câh 794; —y-ı istidrâc-ı celâlleri 794; —y-ı istîlâları 1341; —y-ı kelimetullâhı i'lâ 23; zîr-i —y-ı mağfiret-iltivâları 1503; 'akd-i —y-ı ma'iyyet 254; zîr-i —y-ı Mansûr 205; —y-ı nusrat-iltivâları 1207; —y-ı şehâmetleri 443; —y-ı şevketleri 443; 'akd-i —y-ı şikāk 1274; —y-ı tetâvül 475; —y-ı zafer-iltivây-ı şevketleri 1230
Livây-ı şerîf/sa'âdet 566n, 1141, 1234; —i ekrem 456; —ihtivâ 1250; —ihtivây-ı hazret-i Fahru'l-'âlemîn sâye-i meymenet-vâyesi 462; zîr-i —iltivâ 456, 921; —i nusrat-redîf 588; —i sa'âdet-redîf obası 537; — istikbâli 1184; — istishâbı 576; — Ser'askerliği 'unvânı 917; — Ser'askerliği nâmiyle 604
livre 1013
liyâkat 25, 37, 181, 234, 241, 246, 467, 690, 899, 1009, 1249, 1320, 1335, 1376, 1434, 1481, 1505; 'adem-i — 922; ashâb-ı — 118, 377, 594; âvâre-i — 909; bezl-i yârây-ı — 1086; dûş-i — 185, 538, 959, 1039; ehl-i — 862; erbâb-ı — 246, 568, 643; ibrâz-i sûret-i — 245; iktisâb-ı — 230; isbât-ı — 239, 247; kābiliyyetinde yârây-ı — 384; kāmet-i bî— 65; kesb-i mâye-i — 246; merd-i sâhib-i — 240; mertebe-i — 899; sâhib-i — 247; sarf-ı yârây-ı — 1330; 'un-

vân-ı berât-ı — 589; süpürde-i 'uhde-i —güster 383; —ı zâtiyye 234, 235, 243; —i Hudâ-dâd 120; —i mâye 910; —im olmadığını 1049; dûş-i —intimâları 887; mevkûl-i 'uhde-i —iştimâlleri 925; —i zâtiye 1273; —ler 332; 'adem-i —leri 742; rakabe-i —leri 690; zîver-i kāmet-i —leri 1236; dûş-i — nâ-pûşu 391; dûş-i —pûşları 588

Liza Nehri 1018

Lobosno (لوبوسنو = Lopuszno, Krakow Varşavya arasında) postası 983

lodos 481; — denizi gibi cûşân 821; — denizi gibi içinden galeyânları 926; salıntısı kalmış — deniziyle hem-hâl 1436; — deryâsı gibi 485, 790; — deryâsı gibi munkalib 1473

Lofça menzili 1028

Logoş [=Lugoj] Kasabası 197, 199, 969

lokma 48, 988; —i beşî'a gibi 494; —i efvâh-ı istinkâr 339; —i efvâh-ı kadh 339; —i hârre vü hamîme 877; —i hoş-güvâr gibi 1457; yek- —i çâşt 1033; —ı nâ-hoş-güvâr 779

Lom 967; — Kasabası 967; — menzili 1028

Londra 381

Lonovil [=Lunéville] 'Ahid-nâmesi 1022

Lorparmot/Loryamot [=Lord Yarmouth, İngilterelüler'den, kavalîr) vâsıtasıyla 381, 392

Loson Nehri 1018

lostarya 1025, 1028; mu'avven —lar 979; muhteşem —lar 979; mükellef —lar 979

Lotarya (ta'bîr eyledikleri kumarbâzi ve lu'b) 998, 999; — mukâta'aları 998

Lu'î (Fransa Kralı VII. Louis) 1026

Lublin 994; — Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi') 991

lugat/lugāt 137, 652; —ı 'Arab 48; —ı âyât 1049; —ı ehâdîs 1049; —ı Ermeniyye 345; —ı kadîme 1343; —i İslâmiyye 135; —lerini tahsîl 721, 728

Lukezini [=Lucchesini, Prusya Elçisi) 340, 398, 403, 567n, 568n, 578, 579; — lisânından 394

lûle; —i duhân 1155; zebân-ı — ile îmâ/işrâb 1364; —i şemşîr-i bâtır 42; —keşân 1154

Lumyasto (لومياستو =Nowemiasto, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Lût (Hz.) 'aleyhi's-selâm 1458

Lutfiyye (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin manzûmelerinden) 1509

Luyis (Sir, Ceneral) 209

Luyis/Lu'îs (=Louis Bonaparta, Felemenk Kıralı) 394, 853

M

mâ/mâ'; garik-ı — 389; kesret-i — 75; kıllet-i — 144; kat'-ı — mâddesi 1427; tahsîl-i — 641; teksîr-i — 641; —i cârî furûhtu 360; —i hayâtını kat' 1427; —i müsâ'ade cereyân 1364; —i müvâsâtı cereyân 1364; —i râkid gibi 157; —i sâfî 144

ma'âzallah 63, 619, 622, 911; —i Te'âlâ 41, 43, 128, 135, 214, 218, 224, 227, 299, 313, 326, 484, 524, 583, 647, 714, 718, 753, 764, 897, 1029, 1059, 1087, 1147, 1153, 1154, 1155, 1173, 1227, 1228, 1240, 1252, 1263, 1267, 1275, 1294,1318, 1400, 1413, 1420, 1432, 1466

ma'bed; —i münîr 111; —i münîr-i ferah-bahşâ 1223; —i Müslimîn 852; —i Sübhânî 111

Mâbeyinci 533, 749, 801, 806, 807, 847, 865, 869, 894, 898, 1313, 1428; —ler 1304

Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü münâfık 1237

Ma'bûd; bk. Allah (Hz.)

Macar 222; — Altûnu 984, 999, 1000, 1013; — derûnu 1134; — Hükûmeti 970; —ı zîr u bâlâ 542; —istân 96, 163, 971; —istân umûru 973; — Kıralı 854; — kıralları 972; — Kırallığı vekâleti 972; —lu 568n, 579; — mu'âmelesinde 999; — tâ'ifeleri 972; — tâ'ifesi 972; — Ülkasi 979

Macar Kal'ası 907; —'ndan toplar atup 902; — neferâtının sergerde-i füccârı 902

mâ-cerâ 1033, 1060, 1075, 1364; 'arz-ı — 94; i'lâm-ı — 1506; nakl-i — 1027, 1174; sûret-i — 1168; tehvîn-i — 554; tevsît-ı — 735

ma'cûn 918, 1508; —i bür'ü's-sâ'a-i tedbîr 228; —i garîb 1420; —i herze 433; —i hezeyân 433; —larına cüz'-i mukavvim 1392

Maçin 200, 215, 221, 569n, 580; — Sahrâsı 215

mâdde/mevâdd 164, 392, 395, 399, 400, 401, 411, 420, 421, 422, 473, 485, 495, 499, 532, 554, 558, 564, 573, 576, 578, 584, 593, 595, 653, 661, 683, 723, 731, 732, 735, 746, 753, 755, 770, 775, 778, 781, 782, 783, 787, 797, 803, 831, 836, 843, 846, 877, 886, 890, 903, 905, 911, 914, 923, 935, 946, 956, 1003, 1006, 1014, 1036, 1040, 1055, 1056, 1058, 1064, 1075, 1076, 1078, 1085, 1086, 1087, 1089, 1090, 1092, 1093, 1103, 1105, 1107, 1117, 1118, 1129, 1138, 1139, 1155, 1172, 1182, 1194, 1198, 1212, 1232, 1237, 1243; asl-ı — 653, 1182; esâs-i — 394; îrâd-ı — 281, 282, 289; isbât-ı — 289; istihsâl-i — 725; kat'-ı — 579, 1427; meş'ûm — 723; muzırr — 533; müzâkere-i — 1013; tehvîn-i — 560; teshîlât-ı — 805; teshîl-i — 564, 693, 789; —ı 'adîde-i kerîhe 581; —i âtiyetü'l-beyân 1329; —bemâdde 535; —i âhar 823; —i asliyye-i serkeşî 474; —i asliyye-i şerr 483; —i asliyye-i şûr 483; —i asliyye-i te'annüdî 474; —i 'azîme 1096; —i Bağdâdiyye 1070; —i bedîhiyye 1357; —i bî-ma'nâlar 1094; —i cesîme 401, 403; —i cüz'iyye 89, 394, 797; —i dîvâniyye 32; mevâdd-ı — 1159; —i galeyân 738; —i gayz 413, 1417; —i hâdise-i Âsitâne 1431; —i

hafiyye 964, 1399; —i halel 1159; —i hayât 589, 1390; —i hayât-ı habâset-simâtı 1075; —i heyûlâniyye 189; —i hırs-ı devlet 958; —i husûmetleri 413; —i i'âde-i cülûs 1191; —i 'ibret 1152; —i ihtiyâli 1163; —i hırs-ı ikbâl 958; —i isti'câb 826; —i istibdâd 417; —i istilâları 726; mevâdd-ı — 641; —i katl 1094; —i kerîhe 1095; —i kerîhe-i ma'hûde 1478; —i kesîre 403; —i kuvveti inbâ 679; —i kuvveti ta'rîf 679; —i külliyye 556; usûl-i — 75; —i ma'deniyyet 189; —i ma'dûde 396; —i ma'lûme 709, 1212; —i mahsûsa 1107, 1175; —i mastûra 420; —i matlûbe 1237; —i mazbûta 1049; —i me'âş 247; —i medd 738; —i medîde-i mukarrere 641; —i me'mûre 1123, 1237; —i me'mûriyyet 984; —i me'mûriyyet-i hâdise 289; —i me'mûriyyet-i kadîme 289; —i mesârıf 690; —i mevâ'îdleri 1004; —i mevhûme 677; —i muharrere 885; —i mukarrere 1193; —i musanna'a 1355; —i muzmerre 805; —i mübâgaza 890; —i mühimme 89, 688; —i mühimme-i musâlaha 1444; —i mülkiyye 32; —i münferide 1446; —i münkire-i bed-simât 1356; —i müstahîletü'z-zuhûr 1073; —i müstebidde-i mihnet 729; —i müstebidde-i nasb 729; —i müstekrehe 289; —i müz'ice 1072; —i nâ-sipâs 685; —i nâ-sütûde 366; —i nâçîz 489; —i nâdde 802, 844; —i nâdde-i mekrûhe-i mesrûde 502; —i nizâ' 365; —i nizâm 1328; —i refâhı istikmâl 688; —i remy 680; —i sâ'ire 401; —i sâ'ire-i mülkiyye 1330; —i şecâ'at 239; —i şenî'a 314; —i şevket 641; —i şevk-ı müsta'iddîn 355; —i şûrûr 1086; —i ta'assub 476; —i ta'lîm 684; —i tahrîr 1229; —i ticâret 344; —i 'uhûd 1086; —i 'uhûdları 1004; —i vâkı'a 1374; —i vekâyi' 32; —i yesîre 1127; —i zâhire 1035, 1058; muzır —ler 1084; —ler 502, 534, 668, 801, 1023, 1086, 1088, 1092, 1103, 1141, 1240; — müzâkeresi 1006; —nin hakîkati 585; —nin tehaddüsü 480; hal' —si 502, 655, 1059; —teyn-i mezkûreteyn 401; —ye hasbihâl 735; —yi i'zâm 885

ma'den 188, 945, 946; cevf-i — 190; rahm-i — 189; eski — gibi tecemmülât 978; mizâc-ı —î 189; sehâ —i 744; —i cevâhir-i zevâhir-i hüner/kemâl 879; —i cevher-i kemyâb-ı Şehenşâhî 142; —i filizzât-i fesâdât/şurûr 1421; —i sulb-i peder-i vâlâ-güher 590; —i tibr-i iclâl 521; —i tibr-i kâm-rânî 521; heyûlây-ı/mâdde-i — iyyet 189; —i zâ'ib 190; —ler 186, 189; — kömürü 991

Ma'den; — Emîni 758, 1235; — havâlîsi 1434; — ler 1077; —ler ilhâkıyla 114; — Mukāta'acılığı 1430, 1512; — Mukāta'acılığı Vekâleti 1512; — semtleri 1077; — tarafları 1369

mâder 1075; rahm-i — 976; ser-rişte-i nâve-i rahm-ı — 676; —ler 316; isti'dâd-ı —zâd 181; isti'dâd-ı —zâdî 1007

Mâdir (Hilâl b. 'Âmir b. Sa'sa'a oğullarından, cimriliğe örnek) 525, 1470, 1501

Madrid 1341; — Şehri (İspanya Dâru'l-hükûmesi, makarr-ı Kıral) 1132, 1148, 1149, 1341

maglata 94; kâlây-ı tâze-tarh-ı — 1163; —âmîz tahrîrât 346; — cümlesinden 798; —i vücûdu 1374; — pâyesine tenzîl 1129; —perdâz-ı er-âcîf 1176

mağlûb 48, 81, 95, 405, 1054, 1163, 1255, 1324, 1377, 1395, 1479; düşmen-i — 1067; —âne 217; —en 550; —i bîm 491; —i dest-bürd-i nâ-bûdî 1421; —i dest-i satvet 662; —i hirâs 491; —i igtilâm 1359; —i keyf 1462; —i şehvet 1359; beher nevbet —iyyet 679; humâr-ı —iyyet 206; mübtelây-ı maraz-ı —iyyet 254; —iyyet 93, 166, 224, 343, 990, 1169, 1327, 1480; —iyyet-i fâhişe 342; —iyyet-i mutlaka 94; —iyyetler 69

Mağnîsâ 1130, 1235, 1283, 1423; — Sancağı mutasarrıfı 139; — Şehri 311

mâh 1510; nev-resîde — 1457; istifâza-i —âsâ 124; —ı cihân-ârâ gibi 697; —ı münîr 134; —i nev gibi ufuk-ı âsümân-ı şühûdu tenvîr 677; —ı ramazân 1375; —ı sıyâm 433, 1402, 1497; —ı tâbân bedeli, mihr-i dırahşân 1232; —i sîmyâ-kamî-i nahşeb gibi 820

mahabbet 7, 39, 45, 299, 341, 352, 502, 655, 728, 770, 806, 959, 979, 1073, 1100, 1217, 1231, 1378, 1454, 1487; 'akd-i — 502; bünyân-ı — 1172; da'vây-ı — 749, 1127; ehl-i — 668; germî-i tennûr-i — 770; ism-i — 634; isticlâb-ı — 220; merbût-ı habl-i metîn-i — 257; mu'âtât-ı kü'ûs-i — 1185; muhavvel-i — 219; müdde'âyı — 367; nitâk-ı 'alâka-i — 1177; samîmî — 1468; müdde'ây-ı —i hâlisâne 353; —i kâmile 367; —i mahsûsaları 368; —i sâdıkâları 618; —i samîmiyye 820; —i tabî'î 766; —i zarûrî 766; —ler 911, 985; —nâmeler 1027; — ü hıltatlarına mecbûr 721

mahal/mahâll 60, 62, 67, 75, 79, 80, 88, 102, 107, 128, 130, 132, 135, 138, 140, 144, 154, 163, 176, 184, 192, 208, 249, 255, 276, 308, 311, 319, 325, 328, 329, 345, 359, 367, 372, 378, 385, 400, 402, 403, 407, 410, 414, 421, 424, 427, 433, 435, 439, 448, 453, 459, 460, 461, 466, 478, 480, 481, 482, 494, 495, 503, 506, 513, 514, 520, 526, 530n, 537, 551, 566n, 567n, 568n, 571, 573, 575, 579, 577, 607, 610, 612, 630, 650, 663, 691, 698, 734, 735, 737, 739, 742, 753, 759, 806, 807, 812, 814, 815, 818, 820, 828, 896, 910, 921, 922, 924, 926, 928, 935, 937, 943, 946, 948, 951, 962, 966, 968, 969, 970, 972, 975, 981, 1001, 1003, 1005, 1010, 1012, 1014, 1019, 1023, 1044, 1047,

1069, 1075, 1076, 1089, 1091, 1111, 1114, 1117, 1118, 1119, 1142, 1143, 1149, 1150, 1223, 1242, 1262, 1299, 1307, 1321, 1323, 1332, 1335, 1346, 1349, 1354, 1363, 1367, 1374, 1384, 1394, 1395, 1399, 1401, 1402, 1412, 1421, 1425, 1431, 1434, 1438, 1442, 1447, 1449, 1455, 1457, 1463, 1464, 1465, 1473, 1487, 1490, 1507, 1513; alarga — 329, 438, 1030; dar — 725; hâlî — 244; iktizây-ı — 229; ismim yâd olan — 1384; mahfî — 1506; me'men — 608, 1264; mütercem olan — 1042; —bemahal 1280; —e çıkmamak 1445; iktizây-ı —e göre 670; —e münâsebeti 1462; —e tezbîr 1449; —gûy 1350; —i 'adîde 1357; —i âhar 1011, 1318, 1348; —i âhara intikāl 1393; —i ba'îde 1368; —i bast 1048; —i beyân 1048; —i cem'iyyet 987; —i ceres 726; —i cesîme 373; —i dil-firîb 240, 690; —i düşvâr 1043; —i fevkānî 147; —i havâdis 54; —i hıtâb 1387; —i hudûd 1332; —i i'tibâr 1358; —i ikāmetleri 417; —i inkâr 509; —i kābil 1474; —i kadîm 941; —i karâr 243, 579; —i layık 1306; —i ma'iyyet 1205; —i ma'lûm 805; —i ma'reke 108; —i mahsûs 1328; —i masdar-ı satvet 1249; —i mazîk 817; —i me'mûr 63, 195, 1077, 1122; —i me'mûriyyetleri 934; —i me'mûrları 170, 1137; —i merhamet 35; —i mestûr 819; —i metîn 468n; —i mevsûk 843; etrâf-ı —i mezbûr 457; —i mu'avvel 843; —i mu'ayyen 1205; —i muhrize 1422; —i muhsana 748; —i muhtefâ 820; —i mükâleme 210, 936, 960, 1431, 1440, 1443, 1492; —i mükâleme tahsîsı 1085; —i mülâkāt 1005; —i münâsib 75, 460; —i mütehâlife 1456; —i nâkūs 726; —i re'fet 1052; —i sâ'ire 349, 351, 507n, 1089, 1219, 1451, 1464; —i tabur 196; —i teveccühleri 249; —i vâsi' 298; alarga —ler 1397; ba'îd —ler 1384; berrî olan —ler 732; kenâr —ler 1398; mecâmi'-i nâs olan —ler 1416; mecma' —ler 1030; mecma'-ı nâs olan —ler 775; muhâtaralu olan sâ'ir —ler 460; münbit —ler 249, 691; taşra —ler 969; —ler 47, 74, 75, 84, 90, 136, 152, 179, 183, 229, 235, 299, 303, 306, 311, 313, 344, 353, 363, 368, 373, 400, 402, 419, 456, 459, 468n, 483, 498, 523, 531, 566n, 575, 598, 620, 625, 663, 669, 688, 703, 709, 731, 739, 748, 762, 775, 836, 852, 858, 968, 973, 979, 987, 1048, 1069, 1074, 1076, 1086, 1091, 1106, 1109, 1112, 1128, 1133, 1142, 1187, 1189, 1223, 1305, 1318, 1331, 1387, 1464, 1500; —ler inşâ 1222; —inde iş'âr 1471; —line îsâl 864; —siz yerler 864; — tahsîsi 1439

mahalle 152, 322, 568n, 1216, 1271; ehâlî-i — 508; temâmî-i — 1228; vücûh-i — 1412; — araları 977; —i belât-ı dagal 862; —i belât-ı hîle 862; sâkin-i —i hâmûşân 1154; sekene-i —i hamûşân 123; —i hâmûşân 1497; — imâmı 506, 655; —i mu'allâ-bünyân 111; kenâr —ler 512, 1379; İmâm-ı — ma'rifetiyle 1391; — ler/mahallât 128, 144, 1255, 1266, 1270; e'imme-i —t 486; etrâf-ı —t 1321; sekene-i —t 1368; —t arasında 359; —t-ı ba'îde 1469

Mahalletü'l-kübrâ (Mısır'da bir yer) 726

mahbes 1007; —den âzâd 1380

mahbûb 1226, 1508; mahtûbe-i —e 720, 727; —e-i 'âşık-keş-i Şâhî 862; —e-i 'âşık-keş-i şevket 862; —e-i nâzik-terînleri 1359; —e-i ra'nâ 1414; —i dil-ârây-ı Kırım 558; —i kulûb-i hâss u 'âmm 45

Mahbûbiyye (kasr-ı cedîd) 750

mahbûs 511, 1007, 1097; ihtilâs-i — 903; tahliye-i —ân 636; —en 901; —i resen-i lihâza-i nezâret 1268; —lar 143, 902, 904; —ların zevrakı 902

mahdûm 1262; —âne 123, 151; —-i civân 912; —i de'bî 817; —i ferişte-siyer 1490; ma'a—ihî 1423; —i melek-nihâd 1262; —i müşârun ileyh 1469; —lar 189, 338, 956, 1037, 1316, 1393, 1424

mahfaza; sırma —lar 974; —i gûş-i bî-hûşu 1198

mahfil 664; —ârây-ı hükûmet-i şer'iyye 375; —i 'adn 517; —i edeb 217; —i hatîr 110; —i hayât 555; —i hümâyûn 60

mâhî; — gibi bahrânî 1320; —-i nişân-ı Bihzâd 979; —i nişân-ı Mânî 979; —i tâbe-fîkende gibi 387, 1284; —i tâbe-i inkılâb 702; —i tâbe-i telâş 702

mâhiyye 448, 460, 517, 723, 768, 866, 869, 912, 975, 1508; ziyâde-i — 717; —ler 717, 909; — sohbeti 651

mahkeme 110, 522, 527, 530n, 612, 653; —i kübrâ 789; —i ruvât-ı sikāt 1029; —sinin baş-kâtibi 119

mahkûm 262, 547; —ân 540; —iyyet sûreti 280; 'adem-i —iyyet 160; vâsıl-ı derece-i —iyyet 1164

mahlas 596, 780; —ı güzergâhlar nâ-bûd 1388; —ı râşîdîsi 1452

mahlûl 226, 235, 686, 859; —ât 230, 860, 1335; —ât-ı 'akārât gibi 1335; —ât-ı mukāta'ât gibi 1335; müddet-i —e 81, 130; müddet-i —e-i mezbûre 130; — olan gediği 1319

Mahmûd (Cellâd, Tebdîl Hasekîsi) 208

Mahmûd; makām-ı — 780— ism-i şerîfleri 1290; Makām-ı — kelimesi 1277; — kelimesi 1277

Mahmûd I. (Sultân, cennet-mekân) 144

Mahmûd Ağa (Bostâncı-başı) 1430, 1483

Mahmûd Ağa (Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı) 1140

Mahmûd Bey (Koca Yûsuf Paşa-zâde, Havâss-ı refi'a Kadısı) 142

Mahmûd Çavuş-zâde (Sadr-ı Rum-i esbak Şemseddîn Efendi'nin babası) 1467

Mahmûd Dürrî Efendi (Rûznâmçe-i Evvel) 210
Mahmûd Efendi ('İmâd-zâde, Seyyid, Şâm Kadısı) 597, 598
Mahmûd Efendi ('Osmân Efendi-zâde, Seyyid, İzmir Kadısı, Kazây-ı Edirne) 1483
Mahmûd Efendi (Gediklüler Kitâbeti) 155
Mahmûd Efendi (Hudâvend-i sâbık hazretlerinin Vâlide-i mâcideleri Kahveci-başısı) 1313
Mahmûd Efendi (İngiliz, Re'îs-i sâbık, tabya inşâsına me'mûr) 778, 780, 846
Mahmûd Hân II. (Sultân, 'âlim ü 'âmil, ârâyende-i nihâlistân-ı zarâfet, ârâyende-i tâc ü dîhîm, 'ârif ü kâmil, A'zam-ı selâtîn-i ümem, bâ'is-i hayât ve bereketimiz, bâlâ-nişîn-i erîke-i Dârâyî, Bânî-i Câmi'u'l-Hidâye, Bâsıt-ı bisâtu'l-emni ve'l-emân, bâyeste-i dîhîm-i Saltanat, Behmen-haşem, ber-güzîn-i halefü's-sıdk-ı hânedân-ı 'Osmânî, Burhânü'l-havâkîn, câmi'-i envâ'-ı mehâsin ü mehâ'il, Câmi'u's-sûreti'l-melikiyyeti ve's-sîreti'l-melekiyyeti, Cemâl-i çehre-i İslâm, Civân-baht-ı güzîde-i nesl-i 'Osmânî, cûdî-i cûd ü sehâ, dâdende-i 'atâyây-ı ashâb-ı fazl ü makâl, dânende-i mekâdîr-i erbâb-ı dâniş ü kemâl, Dâver-i Cemşîd-menkabet, Dâver-i dâd-âver-i Dârâ-haşem, Dâver-i dâd-âver, Dâver-i Dârâderbân, Dâver-i deryâ-dil, Dâver-i devrân-ı Hıdîv-i hande-rû, Dürre-i beyzây-ı dürc-i Cihânbânî, Dürre-i dürcü'd-dürri ve'l-bürri ve'l-ifzâl, ebr-i nîsân-ı ihsân ü 'atâ, Ecellü mülûk-i 'âlem, Efdalü selâtîn-i ümem, el-Gâzî fî sebîlillah, el-Mücâhidü fî dîn-i Rasûli'l-İlâh, Emîru'l-Mü'minîn, Erîke-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ, Erîke-pîrây-ı mecd ü menkabet, erîke-pîrây-ı Saltanat-ı 'uzmâ, Erîke-pîrây-ı saltanat, evreng-ârây-ı Hılâfet-i kübrâ, evreng-i mümehhid-i Hılâfet, evreng-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ, Evreng-pîrây-ı Hılâfet, Fârûk-'adâlet, Fârûk-ma'delet, Ferîde-i sadef-i Cihân-bânî, Fermân-fermây-ı kişver-i 'adâlet, Fermân-fermây-ı tavâyif-i ümem, Fermâyende-i heft-iklîm, gevher-i 'âlem-behây-ı sadef-i sü'ûd, Gurre-i burcu'l-'izzeti ve'l-iclâl, Gurre-i garrây-ı burc-i Hükümrânî, Gül-i sadberg-i gülistân-ı behcet ü behâ, Hâdim-i deyru'l-gavâye, Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn, Hâ'izü'lhikmeti'l-Lokmâniyyeti ve'l-hükûmeti's-Suleymâniyye, Hâkân-ı Ferîdûn-ferr, Hâkân-ı Hûşeng-hûş, Hâkân-ı Mahmûdü's-siyer, Hakân-ı memdûhu'l-eser, Hâkân-ı memdûhu'l-fi'âl, Hâkân-ı memdûhu's-serîre, Hâkân-ı merza's-seciyyeti Murtazaviyyü's-serîre, Halîfe bi'l-hakk, Halîfe-i bî-hılâf, Halîfe-i bi'l-hakk olan sahîh veliyy-i ni'metimiz, Halîfe-i hazret-i Nebiyy bi's-seyfî kâtı'u usûli'l-cevri ve'l-hayfî, Halîfe-i Peygamber-i Yezdân, Halîfe-i Rasûlullah Pâdişâh-ı dil-âgâh, Halîfe-i Seyyidü'l-Mürselîn, Halîfe-i Sıddîk-safvet, Hân, hâvî-i asnâf-ı mehâmid ü hasâ'il, Haydar-şecâ'at, Hidîv-i 'âdil, Hidîv-i Ferîdûn-ferr, Hidîv-i memleket-i 'adl ü insâf, huceste-gevher-i şeb-tâb-ı dürc-i dûdmân-ı Hâkânî, Hudâvend-i kerîm ü kâmil, Hudâvend-i sütûde-evsâf, Hudâygân-ı 'adl-ittisâf, hulâsa-i dûdmân-ı şeref-'unvân-ı Hâkânî, Hulâsa-i hânedân-ı 'Osmânî, Hulâsa-i nesl-i nesîl-i 'Osmânî, Husrev-i hûrşîd-tal'at, Husrev-i İskendertüvân, Hümây-ı bî-hemtây-ı evc-i Hılâfet, İmâmü'l-Müslimîn, İnsân-ı kâmil, irsen ve istihkâken mâlik-i ehakk, İskender-haşem, Ka'be-i harîm-i muhterem-i şer'-i mübîn, Kā'ân-ı İskender-zafer, Kāli'-ı erkânü'z-zulmi ve'l-'udvân, Kāmi'-i bünyânü'l-bagyi ve't-tugyân, kâmil ü 'ârif, kân-i cevâhir-i me'ârif ü 'avârif, Kehfü'l-emân, kerâmetlü, Kevkeb-i huceste-tâli'-i zâyiçe-i bahtiyârî, Keyhusrev-hadem, Kulzüm-i bî-gerân-ı rüşd ü sedâd, Kurratü'l-'ayn-i Mü'minîn, Kutb-i 'âlem, Gavs-i a'zam, Kuvvetü'z-zahr-i Muvahhidîn, Kürsî-serîr-i Şehriyâr-ı kâmkâr, Mâhî-yi merâsimü'l-cevri ve'l-hayf, Mahmûd Hân-ı 'Adlî-i Sânî, Mahmûd-i 'adl-âyîn, Mahmûd-i Ahmedî-sîret, Mahmûd-i Muhammedî-sîret, Mahmûd-i Muhammediyyü's-sîre, Mahmûd-i Muhammediyyü'ş-şiyem, Mahmûdi'ş-şiyem, Mahmûdu's-sîre, Mahmûdü'l-fi'âl-i nîk-nû, Mahmûdü's-serîre, Mahmûdü'ş-şiyem, Matmahu enzâri'l-lâhût, Matrahu envâri'l-melekût, Melâz-i dergeh-mendân, memdûhu'ş-şân, mesned-i müşeyyed-i Saltanat, Muferrık-ı cumû'u'd-dalâli ve'l-fesâd, Muhammediyyü'l-hulk, Muhammediyyü's-serîre, muhibb-i 'ulemâ', Muhyî-i merâsim-i dîn-i İslâm, Muhyi'ş-şerî'a, Murtazaviyyü's-serîreti, Murtazaviyyü's-sîre, Murtezâ-sîret, Mutahhiru'l-beledeyni'l-mükerremeyn, Mutahhiru'l-Haremeyni'l-muhteremeyn 'an-ehli'l-küfri ve'l-ilhâd, Mü'eyyid-i de'â'imü'd-devleti ve'd-dîn, mü'eyyid-i kavâ'im-i dîn-i Muhammedî, mü'min-i muvahhid, Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i enâm, Müceddid-i kavâ'idü'ş-şer'i'l-mübîn, Mücrî-i levâzım-ı şer'-i Seyyidü'l-enâm, Müctemi'-i furûku's-salâhi ve's-sedâd, Mükemmil-i erkân-ı İslâm, Mümîtü'ş-şenî'a, mürebbî-i fudalâ', Müsahhır-ı dâru'l-cihâd, müşeyyid-i kavâ'id-i şer'-i Ahmedî, Nâzım-ı menâzımü'l-memâliki bi'l-kalemi ve's-seyf, Necmü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i bahtiyârî, Necmü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i Cihândârî, Nokta-i merkez-i dâ'ire-i dîn-i mübîn, Nukâve-i asl-ı asîl-i Hâkânî, Nukâve-i dûdmân-ı Selîm ü Süleymânî, Nûr-i 'ayn-i 'âlemiyân, Nûr-i 'ayn-i ehl-i îmân, Nûr-i dîde-i ehl-i îmân, Nûr-i dîde-i İslâmiyân, Nûr-i Hudâ, 'Osmân-hayâ, 'Osmân-sehâvet, 'Ömeriyyü'l-'adl, Pâdişâh-ı 'âdil, Pâdişâh-ı 'âlem, Pâdişâh-ı a'zam ü ekrem, Pâdişâh-ı a'zam, Pâdişâh-ı âgâh, Pâdişâh-ı âsümân-taht, Pâdişâh-ı cihân, Pâdişâh-ı ekrem, Pâdişâh-ı heft-iklîm, Pâdişâh-ı İskender-hadem, Pâdişâh-ı İslâm, Pâdişâh-ı Mahmûdü'l-hısâl, Pâdişâh-ı

Mahmûdü's-siyer, Pâdişâh-ı Mahmûdü'ş-şiyem, Pâdişâh-ı Muhammedü's-sîre, Pâdişâh-ı rûy-i zemîn, Pâdişâh-ı zemân, Pâdişâh, Pâdişâhımız efendimiz, Pîr-i tedbîr, Râfi-i livâ'u'l-'adli ve'l-ihsân, revnak-bahşây-ı serîr-i felek-mesir-i mecd ü şevket, re'y ü tedbîr ve seyf-i 'adû-tedmîr ile tesviye-sâz-ı mesâlih-i dîn ü devlet, Rûh-i 'âlem, Rûh-i beden-i ehl-i îmân, Rûh-i cesed-i 'âlemiyân, Rûh-i cesed-i cihâniyân, Rûh-i ebdân-ı İslâmiyân, sabây-ı mehebb-i lutf u merhamet, Sâhib-i vech-i vecîh-i şer'-i Seyyidü'l-enâm, Sâye-i Hudâ, Sâye-i vâhibü'l-eltâf, sâye-i Yezdân, Serîr-ârây-ı mecd ü menkabet, Serîr-ârây-ı Hılâfet, Serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ, Serîr-ârây-ı saltanat, Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat, Serv-i sehî-kadd-i ravza-i 'izz ü 'azamet ü 'ulâ, sezâvâr-ı serîr-i Hılâfet, Sıddîk-sadâkat, Sultân Mahmûd-i Muhammedî-sîret, Sultân Mahmûd-i Muhammediyyü's-sîre, Sultân Mahmûdü's-sîre, Sultân Mahmûdü's-siyer, Sultân-ı Ferîdûn-fer, Sultân-ı Mahmûdü'l-hışâl, Sultân-ı memdûhu'l-eser, Sultân-ı zemân, Sultânu'l-mücâhidîn, Sultânü's-selâtîn, Süleymân-ı zemân, sünnî ve mu'tekıd, Sürûr-i selâtîn-i ümem, Şâh-ı bâ-intibâh, Pâdişâh-ı dil-âgâh, Şâh-ı civânbaht, şâyeste-i makām-ı İmâmet, Şeh-zâde, Şeh-zâde-i civân-baht, Şeh-zâde-i mes'ûd, Şeh-zâde-i mükerrem ü mes'ûd, Şehinşâh, Şehinşâh-ı 'adl-ittisâf, Şehinşâh-ı 'âlem-penâh, Şehinşâh-ı ekrem, Şehinşâh-ı key-nişîn-i dergâh, Şehinşâh-ı Mahmûdü's-serîre, Şehinşâh-ı memdûhu'l-haber ve'l-mahber, Şehinşâh-ı mu'azzam, Şehinşâh-ı pür-'adl ü insâf, Şehinşâh-ı Sikender-haşem, Şehinşâh-ı şihâb-tîg ve Süreyyâ-'alem, Şehinşâh-ı zemân, Şehriyâr-ı 'adl-ittisâf, Şehriyâr-ı Ferîdûn-hadem, Şehriyâr-ı gerdûn-taht, Şehriyâr-ı heft-kişver, Şehriyâr-ı munsıf u mu'tedil, şevketlü, ta'vîz-kerden-i şerî'at-i semhâ', tâcdâr-ı dîn-perver, Tâcdâr-ı mekremet-nisâr, Tâcdâr-ı pîr-dâniş, taht-nişîn-i 'izz ü Hilâfet, Temîme-i bâzûy-i millet-i beyzâ', 'ummân-ı zekâ ve zehânet-i Hudâ-dâd, üsve-i silsile-i nesl-i nebîl-i 'Osmânî, vâlâ-nişân-ı mu'allâ-mekân-ı memleket-ârâyî, Vâris-i serîre-i eslâf, veliyü'n-ni'am-ı 'âlem, Veliyy-i ni'am-ı 'âlemiyân, Veliyy-i ni'metimiz Pâdişâhımız efendimiz, Yektâ-güher-i sadef-i Saltanat, Zıllullâhi 'ale'l-enâm, zîb-efzây-ı dîhîm-i übbehet, Zîbende-i hadîka-i letâfet, Zînet-bahş-ı taht u dîhîm, ziyây-ı şefak-ı meşrık-ı rikkat ü şefekat) 7, 8, 28, 30, 76, 137, 324, 362, 503, 504, 508n, 616, 663, 664, 665, 777, 798, 837, 898, 1046, 1051, 1175, 1201, 1202, 1207, 1209, 1230, 1232, 1248, 1277, 1281, 1286, 1290, 1295, 1297, 1301, 1302, 1306, 1309, 1311, 1356, 1366, 1422, 1434, 1449, 1503; cülûs-i dâfi'u'l-bu'ûs-i hazret-i —î 1300; devr-i —î 1418; firûzî-i ferhunde-rûzî-i Saltanat-ı hazret-i —î 1346; ism-i sâmî-i cenâb-ı —î 1295; âfîtâb-ı 'âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân —i mülk-ârâ 1293

Mahmûd Hasekî 209

Mahmûd Paşa (Kara, Arnabûd, İskenderiyyeli); — hikâyesi 1238; —'nın 'ısyânı 300, 353

Mahmûd Paşa (Kilislü) 510

Mahmûd Paşa (Mutasarrıf-ı Livây-ı Bâyezîd) 186

Mahmûd Paşa (Sadr-ı vakt, mürebbî-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mürevvic-i erbâb-ı hüner ü ma'rifet) 569, 571

Mahmûd Paşa (Üsküb mutasarrıfı) 149

Mahmûd Râ'if Efendi (Büyük Rûznâmeci Vekîli, Re'îsülküttâb) 97, 135, 46

Mahrec 1135, 1324; takdîm-i — 909; — i'tibâriyle 86; —'le ihrâcları 725; — rütbe-i seniyyesine ısʻâd 1073

mahrem 506n, 1055, 1079; —âne 277, 281, 285, 980, 990, 1350, 1444; duhûl-i —âne 1351; — âne olarak müzâkere 281; —ân-ı vâsika 1179; kendü —i 764; —i cümle-i esrâr 819; —i esrâr 1249, 1360; —i hâssı 828; —-i mûmâ ileyh 501; —i râz 674, 748, 1183; —i serâ'ir 532; —i serâ'ir-i Saltanat 572; —i serâ'ir-i umûr 592; —i serâ'irleri 1436; —i serîretleri 748; —i umûr 519; —i yediyle 1473; 'arz-ı —iyyet 282; —iyyet 1443; bî-teklîf olan —ler 501; —leri 1358, 1379; —leri lisânından 768; — olmak 776

mahsûl 992; —ât 93, 1021; —ât eseri 548; —ât-ı mîriyye 1153; —dâr 991; —dâr erâzî 1020; —dâr tîmârlar 247; —i diyârları 1002; —i hayât 536; —i Sadâret 1482

mahşer, nümûne-nümây-ı — 1267; rûz-i — 1241; rûz-i —den nümûne 1205; —i ecnâs 1379; — gâh olmak 'âdet 1138; —gâh-ı cem'iyyet 322; —gâh-ı gulû 322; —i nev'-i benî Âdem 362

mahv 39, 285, 399, 543, 682, 753, 848, 1095, 1151, 1163, 1176, 1450, 1498; dest-zede-i — 1474; hakk ü — 1344; —ı esâmîleri 818; — kabûlü 1498

mahzar 17, 35, 52, 70, 77, 85, 209, 216, 921, 1095; 'arz-ı — 467, 468n; —ı ma'hûd 216; —ı mahtûm 217; —lar 206, 320, 843, 1242; vücûh —ları 425; zâbitân —ları 425

mahzen 245, 795, 1200, 1257, 1264, 1317, 1388, 1389, 1391; bâm-ı — 1389; derûn-i — 1390; etrâf-ı — 1264; kârgîr — 1388; metîn bir — 1388; — derûnu 1407; lutf —i 744; —i âmâlini mâlâmâl 1456; —i emvâl 1322; —i esrâr-ı divel 291; —i hümâyûnları 1306; —i sîm 1070; —i temellükü 1465; —i zer 1070; — ler/mehâzin 241, 323, 858, 947; —ler derûnu 970

ma'îşet 86, 873, 1045, 1227, 649, 651, 655, 873; dâ'ire-i — 82; güster-i vüs'a-i — 242; tevsî'-i dâ'ire-i — 691; tevsî'-i himyân-ı — 209; tevsî'-

i — 242; bedel-i hukūk-ı 'ulemâ' olan —ler 650; cihet-i —ler 652; esbâb-ı —ler 238; levâzım-ı —ler 232; nemâdâr —ler 650; —ler 522, 909, 910; maslahat-ı —leri 229; — minneti 760; — nâmiyle 651; — tevcîhi 1045

ma'iyyet 34, 81, 95, 100, 108, 132, 134, 139, 148, 162, 176, 178, 194, 209, 216, 223, 226, 228, 233, 248, 274, 302, 309, 461, 477, 490, 517, 530n, 550, 601, 603, 606, 610, 687, 704, 731, 988, 1008, 1039, 1043, 1050, 1090, 1140, 1158, 1168, 1184, 1187, 1196, 1241, 1255, 1274, 1369, 1421, 1442, 1494; 'akd-i livây-ı — 254; bi'l— 371, 381, 552, 570, 575, 588, 759, 803, 888, 906, 1011, 1061, 1178, 1196, 1259, 1274, 1304, 1315, 1326, 1472, 1482; cem'-i — 178; hâzır bi'l— 1196; mahall-i — 1205; ruste-i rişte-i — 1283; şirâ'-güşây-ı — 260; teklîf-i — 193, 1257; zîr-i — 471; mevcûd-i —i 231, 1176, 1341; —i düstûrâneleri 1242; —i iltizâmları 1325; —i müşîrâneleri 134; —inde olanlar 527; —i Ser'askerî 1494; —i yümn-i teveccüh-i Cihân-bânî 301; —ler 162, 179, 237, 431, 441, 458, 599, 609, 901, 1066, 1178, 1243, 1272; hıdmet-i —leri 527; me'mûr-ı —leri 228; — şartı 1092

makāl 119, 161, 364, 431, 455, 485, 561, 573, 580, 582, 693, 828, 865, 1355, 1500; âverde-i mecâl-i — 1342; âverde-i zebân-ı — 1263; bast-ı — 1104; darb-ı — 506n, 699; demsâz-ı — 1498; feth-i bâb-ı — 1326; fezleke-i — 506n; hatm-i füsûn-nâme-i — 1345; hatm-i kıbâle-i — 455; hatm-i — 393; hatm-i müzevvir-i — 426; hulâsa-i — 432, 712, 862, 1073, 1215, 1246, 1436; huluvvü'l— 959; îrâd-ı — 282, 1440; letâyif-i — 86; mâ-hasal-i — 301; makāma münâsib — 626; minvâl-i — 1498; muhassal-i — 1098; müttefiku'l— 884; nakd-i hulâsa-i — 1399; netîce-i — 110; pâymâl-i sütûr-i — 292; serd-i — 1176, 1199; tasdîk-ı — 1378; serd-i — ât 561; —ât 55, 63, 116, 270, 400, 719, 921, 1167, 1382; —ât ihdâsı 746; —ât-ı dil-firîbâne 1086; —ât-ı kesîre 162; —ât-ı mekr-âyât 427; —ât-ı meşhûre 766; —ât-ı mühimme 276; —ât-ı müzevvire 1164; —ât-ı nush-âyât 700; —ât-ı tâkat-fersâ 1198; hatm-i kabâle-i —e 342; —e 155, 289, 397, 569n, 580, 582, 625, 696, 744, 786, 824, 945, 956, 1037, 1041, 1059, 1066, 1198, 1239, 1345, 1383, 1424, 1449, 1498; —e darb 1323; —e-i âteş-feşânı güş 1059; —e-i âtiye 1243; —e-i bî-tâ'ile/mekr-âmîze mağbûn olmayup 897; —e-i cân-sûz 1059; —e-i cân-sûzu güş 1059; —e-i dil-nişîn 681, 1401; hatm-i kabâle-i —e-i isâbet-me'âb 1475; bast-ı —e-i iştikâ 1042; —e-i kalenderî 1217; —e-i mesrûde 342; —e-i müşkile ihdâs 282; bast-ı —e-i renciş 1042; tarh-ı —e-i yemm-i nâ-pezîr 485; medh —esi 1045; bî-ma'nâ serd-i —i bî-me'âl 319; —i hakîkat-me'âl 119; tasdîk-ı —i hizâm 763; —i mekîdet-me'âl 167; —i müzeyyef tefevvühü 1382; —i nâ-mühezzeb 805; —i sahîfü'l-me'âl 1195; —i şeytanet-iştimâlleri 158; karâ'in-i —iyyeleri 317; dürüst—ler 1075; râst-gûy —ler 1075

makām 116, 117, 340, 467, 503, 534, 547, 606, 612, 739, 780, 795, 861, 887, 920, 929, 1069, 1078, 1080, 1143, 1144, 1154, 1417, 1437, 1454, 1483, 1486, 1509; ber-âverde-i — 360; bi-hasebi'r-rütbe ve'l— 540; ihtiyâr-ı — 1421; büyük —a muttasıl 1437; —a münâsib dâstân/hikâyât/makāl 626; —-ârây-ı İmperatoriyyet 212, 253; —ât 596, 1510; —âtın tebeddülü 794; —da îrâdı 1414; —dan makāma 1044; —ı bülend-i'tibâr 379; —ı dil-ârâm 269; —ı Fetvâ (İmâm-ı a'zam mesnedi olan) 573, 581n, 653, 656; —ı hıdmeti 1312; —ı Hılâfet-i 'uzmâ 538; —ı hısâm 166; —ı imtisâl 478; —ı 'inâd 646; —ı intikām 1172; —ı istikbâr 126; —ı istiklâl 1363; —ı istikrâr 188; —ı itâ'at 1453; —ı Kā'im-makāmî 878, 957, 1050, 1081, 1434; —ı kadîm 1249; —ı lâzimü'l-ihtirâm 333; —ı Mahmûd 780; —ı Mahmûd kelimesi 1277; —ı me'mûriyyetleri 695; —ı menî'a 136; —ı Meşîhat 333, 1053; —ı mu'allâ 1235; —ı mu'âraza 365; —ı mu'azzam 523; —ı muhâvere 1472; —ı mukāvemet 1394, 1493; —ı mübâhase 1472; —ı müdâfa'a 1394; —ı mümâşâta tahvîl 1420; —ı pîr-i mugān 1215; —ı refî' 94; —ı rızâ 478; —ı rûbâ-cûyî 894; —ı Riyâset 135, 290, 341, 346, 1097, 1099, 1346, 1368, 1431; —ı Ruhâ 519; —ı Sadâret 59, 108, 113, 293, 339, 467, 572, 573, 716, 919, 1332, 1337, 1347, 1352, 1434, 1462, 1472, 1486; —ı Sadâret-i 'uzmâ 60, 68, 77, 735, 1331; —ı Sadrıa'zamî 65; —ı Sâlârî 919; —ı Ser'askerî'de kā'im/müştagil 1407; —ı serkeşî 126, 308; —ı Silahdârî 841, 915; —ı sitîz 646; —ı ta'assub 308; —ı tahkīk 497; —ı 'ubûdiyyet 1499; —ı vâcibü'l-ihtirâm 1280; —ı vâlâ-ter 534; —ı Vekâlet 333, 407; —ı Vekâlet-i kübrâ 335; —ı Vekâlet-i mutlaka 1331; —lar 408, 555, 568, 581n, 595, 1500; —larına i'âde 450

Makāmât (Harîrî'nin eseri) 1488, 1510

makbere 505; —nin pîş-gâhı 505

makbûz 871

makrame; boğazına — bağlayup 217

maktûl 32, 50, 85, 97, 210, 311, 758, 816, 817, 869, 915, 934, 1139, 1181, 1398, 1470; —i mahzûl 1075, 1123; —i mahzûlün hevâdârları 310; —-i mesfûr 467; —i müşârun ileyh 1465; —ler 807, 865, 869, 1102, 1160

mâl 47, 55, 74, 101, 430, 435, 485, 497, 576, 628, 713, 893, 895, 998, 1000, 1021, 1033, 1306, 1422, 1456, 1501; behâne-cûy-i tahsîl-i — 757; bezl-i — 101, 482; bilâ— 627; celb-i — 84,

323, 846; cem'-i — 628, 713, 1377, 1481; cûyende-i semt-i selâmet-i — 436; dil-sîr-i nevâle-i — 876; emniyyet-i — 1033; harîm-i — 849; hubb-i — 909; iddihâr-ı — 305, 1153; istihsâl-i — 661, 804; mâ-melek ıtlâk olunan — 1248; mazanne-i — 313; muhârese-i — 352; rabb-i cem'-i — 1456; selâmet-i — 167, 201; tahsîl-i — 74, 1377; taleb-i — 757; tebzîr-i — 630; tefahhus-ı — 628; tevfîr-i ecnâs-i — 1495; tevfîr-i — 1456; zeyl-i tâhir-i — 849; cem'-i —a harîs 892; cem'-i —a magrem 892; —-â-mâl-i nevâl-i vazîfe 245; iktisâb-ı —a meyyâl 626; kabz-ı —a mü'ekkel küttâb/ümenâ' 865; cem'-i —a mükibb 1465; istihsâl-i — gā'ilesi 661; — hammâlı 819; — havfı 313; tahsîl-i —i bî-gerân 701; sarf-ı —i bî-şümâr 1099; —dâr 783, 998, 1000, 1456; —en 1049, 1330; mâlik-i —i bîkıyâs 1323; —ı bî-şümâr 1456; —ı eytâm 1275; —ı ganîmet 258; —ı Kārûn 93; —ı kesîr 1456; —ı menhûb 712; —ı mîrî 316, 1090; —ı mu'accel 73; tevfîrât-ı —ı mu'ayyen 628; —ına müdâhale 1000; —ına ta'arruz 848; cem'-i —ı pür-vebâl 1359; —-ı vefîr 78; tedâbîr-i —î 18; —i halâl-âsâ nâdirü'l-mevcûd 151; —î hıdmet-i Saltanat-ı seniyye 1375; —i i'ânetleri 1341; —î imdâd 488; —î imdâdları 1341; —i mevfûr 38; —lar 212, 735; —larına sâhib çıkup 348; — ü bâl-ı endûz-i bî-şümârı 1478; — ve neşeb 323

Malagos (مالاغوس = Malogoszcz, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Mâlâkî (ta'bîr olunur yeşil somâkî ve leylâkî renglerinde iki 'aded havz kâsesi, Rusya erâzisine mahsûs nevâdirden) 1342

Malatya 599, 1248; — cânibleri 323, 1077; — havâlîsi 1434; — Kazâsı 1242; — tarafları 1247, 1369

mâlikâne 226, 686, 993; ashâb-ı — 159; der-'uhde-i — 758; — gibi 723; — Halîfesi 955; — Halîfesi-yi sâbık 1512; ashâb-ı —ler 160; —ler 686; — olarak 992; — 'uhdeleri 758; — vechiyle 997

Mâlik bin Dînâr 870

Mâlikî 'ulemâsı 54

Mâlik Paşa (Sırp üzerine ta'yîn) 149

Mâlikü'l-mülk; bk. Allah (Hz.)

Mâliyye; garâmât-ı — 84; — Tezkireciliği 465, 1512; — Tezkireciliği Pâyesi 45; — Tezkireciliği Vekâleti 1512

Malta 96, 396, 499, 507n, 1439, 1485; — Adası 373, 396, 1008, 1283; — cânibi 1446; — Cezîresi 733; — semtleri 1128

Maltepe 486, 1482

maltız ocakları 243

mâ-melek 323, 467; 'âmme-i — 1322; bakıyye-i — 1426; cümle-i — 1465; — ıtlâk olunan mâl 1248; —i 'aklı 1179, 1359; —i ıstıbârı 1359; —i idrâk 1179; dest-efşân-ı —i sâz u sâmân 104; —leri 1238

ma'nâ 279, 286, 315, 321, 391, 414, 433, 449, 484, 505n, 509, 528, 561, 565n, 568, 572, 580, 596, 634, 641, 681, 748, 804, 874, 899, 908, 1009, 1016, 1035, 1038, 1043, 1063, 1069, 1073, 1080, 1082, 1128, 1130, 1139, 1170, 1212, 1290, 1356, 1441, 1454, 1463; âsân — 715; bî— 319, 430, 563, 624, 1403; ekāvîl-i bî— 392; garîb — 307; ibrâz-i çehre-i — 1413; sevk-ı — 1181; tereddüd-i bî— 959; vâkıf-ı — 554; —'-i imzâ 1025; —lar 505n, 668, 718, 785, 1024, 1186, 1334; —ya zâhib 1412; —y-ı âhar tırâş eylemeyesiz 423; —y-ı bihbûd 694; —y-ı lafz-ı nesebi 518; —y-ı latîfi 1212; —y-ı mevhûm-i teşe''ümleri 956, 1037; —y-ı mu'tenâ 325; —y-ı müdde'â 1381; —y-ı münîfleri 836; —y-ı nâmu'tenâ 1334; —y-ı nâdiru'l-vukū' 762; —y-ı şekl-i ra'nâsı 1024; —y-ı şerîf 843

manastır 493

Manastır 1508; — mansıbı 1508

manevîhik 680; ahcâr-mânend — 195

mânde 758, 760, 1157; — behânesi 1444; —i mersây-ı hazariyyet 242

Mânî; mâh-ı nişân-ı — 979

mansıb 58, 59, 64, 87, 89, 92, 112, 118, 125, 128, 131, 148, 154, 181, 357, 408, 890, 950, 959, 1039, 1071, 1073, 1082, 1122, 1241, 1319, 1350, 1393, 1418, 1452, 1504, 1508; asıl — 758; ihsân-ı — 838; tebrîk-i ibkāy-ı — 920; münâvebe —ı 689; —ı âhar 1049; —ı celîl 63; —ı Cidde 61; —ı eşrâf-ı memâlik-i Bağdâd 628; —ı evvel 340; —ı fenâ 1479; —ı hayât 200; —ı Kitâbet 244; —ı mevhûm 1466; —ı münâsib 459; —ı Riyâset 250; —ı sâbık 1366; —ı sâbıkları 918; —ı Sadrıa'zamî 1318; —ı vâlâ 335, 599; —lar 58, 154, 155, 315, 318, 384, 567, 692, 717, 871, 909, 1429; —sız 1456

Mansûr (Hadîs-i i'câz-tahdîsinde olan, Şeyh) 204; ârzû-yi mu'asker-i — 205; tezelzül-i — 1464

Mansûr Halîfe ('Abbâsî Halîfesi) 1357

mantîk 950

Manya; — Adası 184; — Başbuğu 184

manzûm; —e-i bedî'atü'l-elfâz 125; —e-i nâmevzûn 312; —e-i recâ 488; —eler tanzîm 1509; — güftârı 1503; — me'âsir-i fezâ'il-mahsûrları 1041; — mülâtafât 1509

Manzûme-i Şâhidî; — ta'lîm 880; —'ye nazîre 1509

mâr; mânend-i — 386; —ı 'akreb-girdâr 882; —ı âheste-hazîde 875; —ı esved 1056; hem-reng-i —ı münakkaş-nümâ 445; —ı munakkaş-nümâ 770; —ı sermâ-dîde gibi 1054, 1372; —ı sermâ-dîde-sıfat 270, 1164; —tıynet 537; —tıynetân-ı müstakıllü'ş-şekā 1272; günâm-ı — u

mûr 696; havâle-i — u mûr 771; menba'-ı — u mûr 1006; — u mûr-âsâ 183, 1362, 1478; — u mûr-i gurûr 528; — u mûr-i vücûd 528

Mar'aş 58, 375, 599, 1064, 1239, 1241; — Beylerbeyisi 99; — ehâlîsi 58; — Eyâleti 124, 146, 168, 189, 375, 945, 1429; belde-i —ı dil-keş 1503; — Kazâsı 739; — Mutasarrıfı 124, 146 , 319, 758, 1243; — Vâlîsi 189 , 1479

Mare [=Maret, Sır Kâtibi) 1346

ma'reke 46, 67, 88, 136, 444, 509, 644, 737, 799, 895, 948, 1280, 1396; bahr-ı — 1341; mahall-i — 108; medhal-i tengnây-ı — 1367; —ârây-ı 'arsa-i me'âlî 1378; —ârây-ı ma'iyyet 222, 544; —gâh 196; —gâh-ı dâr u gîr 1412; —gâh-ı 'ilel-i nâ-ma'dûd 877; —gîr âhengîler 1362; —gîr-âsâ 1054; — hengâmesinden nişân 1469; —ı kübrâ 42; —ı tehâsum ü terâzî 150; ru'esây-ı —ı verrâs 834; — mahalli 46; —per-dâz 95; —perdâz-ı izdihâm/şûriş 1295; —ler 509, 688, 1398; —nin cihân pehlevânı 499

ma'rifet 118, 159, 160, 161, 171, 291, 383, 844, 1056, 1320, 1370, 1419, 1490; bürehne-i kisve-i — 909; ehl-i — 535; inzımâm-ı — 263; kâbil-i — 547; kesb-i — 990, 1007; mâlik-i nisâb-ı — 1052; mâye-i — 1508; mest-i silâf-ı sâf— 879; mürevvic-i erbâb-ı — 569; nisâb-ı — 713; sevâd-ı — 1449; sûr-i Sultânî-i — 1504; —e rağbeti/teveccühü efzûn 1211; —i bendegânemle 965; —i Kā'im-makāmî 796; —i müşîrâne 33; —i şer' 359; —ı tevârîh 11; 'adem-i —ler 546; —ler 858; tahsîli 87, 1496; istihsâl-i — tarîki 1488

Mârikîn ve Hâricîn fırkası 55

Marimot [=Marymont, Varşova Şehri'nin kurb-ü civârında) 989

Markarolos [=Margrave] 854

Marmara 506n, 1272; Bahr-ı — 501, 505, 506n, 747, 772; Bahr-ı — hâdisesi 587

Marşal 279, 280, 1005

Maryaklif (ماریاکف = Mikulov?, Beç-Krakow arasında) Karyesi 981

Maryanbuh Kazâsı 1013

masar mevâcibi 138

mashara; —lık 525; — makûlesi kâselîs 749

maskat-ı re's 1241; —i 1464; —i pür-be'si 177

maslahat 62, 75, 95, 109, 164, 176, 178, 182, 187, 189, 212, 284, 383, 399, 403, 413, 451, 456, 471, 602, 620, 662, 694, 713, 732, 738, 746, 753, 785, 803, 823, 829, 849, 876, 880, 914, 923, 947, 1030, 1038, 1057, 1081, 1155, 1165, 1168, 1169, 1173, 1193, 1199, 1252, 1259, 1331, 1345, 1347, 1351, 1379, 1398, 1426, 1440, 1443, 1445, 1464, 1493; akdem-i erkân-ı — 460; ashâb-ı — 1191; 'azîm — 241; ba'de ikmâli'l— 1396; ba'de itmâmi'l— 834, 1501; ba'de temâmi'l— 1235; bâ'is-i te'hîr-i — 1093; berây-ı — 59, 471, 495, 1364, 1447; ber-muktezây-ı — 268; dâmen-i — 47; der-dest olan — 769, 1365; derece-i — 282; erbâb-ı — 361, 395; esâs-ı — 187; ferîza-i — 1089; furû'-i — 1029; geysûy-ı perîşân-şude-i — 1177; hasbe'l— 269, 560, 819, 1378, 1426, 1442, 1468; hasbe'l-vakt ve'l— 1451; hasm-i (حسم) rişte-i — 857; heyûlây-ı — 1160; hıtâm-ı — 402, 833; 'ırk-ı — 1174; iktizây-ı — 178, 182, 289, 1085; irâ'et-i semt-i — 1167; itmâm-ı — 253, 1440, 1481; kâffe-i ashâb-ı — 1495; karâr-ı — 453; lâzime-i — 1368; merci'-i 'âmme-i erbâb-ı — 869; merci'-i 'âmme-i — 866; muktezây-ı — 1344; münâfî-i mecrây-ı — 1194; mürevvic-i — 1237; mütemmim-i — 1462; müzâkere-i — 1432; pîş-kadem-i — 1189; pîş-kadem-i tarîk-ı — 1477; pîş ü pes-i — 449; salâh-ı — 1476; serîre-i — 1179; ser-rişte-i — 695; sûret-i — 384; şedd-i 'adud-i — 1481; şîrâze-i — 165; şurû'-i — 1440; tabi'at-i — 84, 228, 1374, 1254; ta'cîl-i — 164; tahdîş-i — 352; târ u pûd-i — 383; tekeffül-i 'akd-i/hall-i — 1406; teshîl-i — 384; teşvîş-i — 102; tetimme-i — 179; 'ukde-i saht-bend-i rişte-i — 1426; 'umde-i — 780; usûl-i — 385, 403, 1029; üss-i esîs-i — 1315; vesâtat-i câsûs-i — 1014; —a halel 936; —a ikdâm 1396; —a mübâşeret 282, 289; —a sâlih 1440; —ı devlet 47; —ı Devlet-i 'aliyye 281; —ı Ekrâd-ı mersûme 1369; —ı eşkıyâ' 177; —ı görüp savuşması 1018; ashâb-ı —ı hafiyye 1193; —ı hâliyye 358; —ı Haremeyn 82; —ı hayriyye 218; —ı hayriyye-i musâlaha 1443; —ı ma'işetleri 229; —ı ma'kûlesi 1466; —ı mahsûsa 1325; —ı maksûdesi 1145; —ı me'mûreleri 382; —ı melhûzaları 603, 916; —ı musâlaha 1344, 1407; —ı musammeme 1196; —ı mühimme 62, 1081; —ı mülkiyyelerinin nizâmı 251; —ı nâfi'a 73; —ın husûlü 1024; —ın mevsimi 281; —ı ra'iyyetdârî 641; —ı Saltanat-ı seniyye 1085; —ı uzatmak 1250; —ı vakt ma'nâsına 757; —ı zımnıyye 506n; —perdâzî-i ra'iyyet 641; —ı Saltanat-ı seniyye 1085; —perdâzî-i sipâh 641; der-dest olan — lar 341; tanzîm-i —lar 1096; —lar 212, 223, 271, 295, 341, 496, 497, 1080, 1165, 1354; 'akd-i —ları 1278; bünyân-ı —ları 919; hall-i —ları 1278; in'ikād-ı güsiste-târ-ı —ları 257

Maslahatgüzâr 276, 280, 291, 342, 354, 733, 1344, 1345, 1346, 1349, 1451; —lar 765; —lık 273, 1351, 1373; mizmâr-ı —î 1081, 1165

masraf/mesârıf 156, 227, 305, 316, 689, 1053; defter-i — 245; ebvâb-ı — 1047; gayr-ez— 1090; kesret-i — 127; mevâdd-ı — 690; güzîde-i — cümlesinden 721; —ı mübâşeret-i tanzîm 225; —ı Şehriyârî 148; —ı Şehriyârî Kitâbeti 954; — keffesi girân 768; — Kitâbeti 1430; — Kitâbeti Vekâleti 955

mastaba; — ihdâsı 360; —lar 1387; —nişîn-i meskenet 651; —pîrây-ı hengâme-i 'îş u nûş 1216; —yı tefrîş 527
Ma'sûm Gāzî (Mîr, Buhârâ Hânı Feyzullah Hân'ın Vezîr ve dâmâdı) 104
matbah; —ârây-ı refâhiyyet 237; — Emâneti 1430, 1466, 1477, 1495; — Emîni 1477; —ı 'âmire Emâneti 954; —ı 'âmire Emîni 173; —ı 'inâyetleri 1229; —ım mesârıfı 760; edevât-ı —ıyye 243; — tahsîsı 245
mâtem; gark-âb-ı lücce-i — 1232; müstağrak-ı bahr-ı — 1306; zımn-ı — 1232; icbâr-ı hâme-i —gîr 1229; — şîvesine iştigâl 821; —zede 743; —zede-i efsûs 436; —zede-i telehhüf 436
matlab 95, 97, 102, 705, 730, 798, 921; e'azz-i — 903; her hevesden gûnâ-gûn — 803; intâc-ı mukaddime-i — 1058; kazıyye-i şartıyye-i — 695; mahz-ı dest-yârî-i husûl-i — 1174; müterakkıb-ı husûl-i — 1247; —ı a'lâsı 1199; —ı mahtûm 270; —ı mezkûrları 720, 727; —ı mumzâ 270; —ı Mülûkâne 62; —ı müntehâ 93, 269; —ına nâ'il 990; —lar 289, 736, 839, 893; —ları vâhid 1081; —larına muvâfik 872
mâ'ü'l-basal-sıfat 1411
Mâverâ'unnehir 1511; 'âzim-i — 1511; —ülkeleri 103
*mavna*lara süvâr olup 837
Mavrayani (Eflâk Voyvodası, zimmî) 309
Mayence/Mayençe [=Mainz]; —tarafı 405; —tarafları 404
mayna verüp 1436
mayor 91
Mayorka [=Majorque, İspanya Kıralı'nın zîr-i hükûmetinde) Cezîresi 395
mazanne 1385; peyk-i — 813; remy-i — 484; —den ba'zı zevâta intisâb 597; —-i emvâl-i bî-nefâd 1436; —i hücûm 1440; —i isticâbet-i du'â 1076; —i Kadr 1385; —i kerâmet 518; —i kirâme 900; —i mâl 313; —i şerr 1372; —i şikâk 1372; — olan reh-güzerler 1464
mazarrat 258, 281, 378, 488, 505n, 565, 569n, 732, 1087, 1158, 1432, 1451; berhem-zede-i — 98; bî-şâ'ibe-i külfet-i — 1407; da'vet-i — 563; îcâb-ı — 1328; îsâl-i — 1373; müntic-i netîce-i — 288; müstelzim-i envâ'-ı — 1182; müstelzim-i — 1194; mûcib-i — 584; şerâre-pâş-ı — 1280; uhrevî — 526; —ı 'â'ide 1372; —ı âtiyenin def'i 408; —ı kesîre 566n, 576; —ı kesîre müşâhedesi 1340; —ı melhûza 1440; —ı meşhûde 283; —ı muhakkaka 555; —ı mülkiyye 164, 280; —ı mütekâribe 343; —ı nâgeh-zuhûru 282; —lar 183, 500, 508n, 645, 748, 1220; izâle-i —ları emrinde 946; —larının def'iyle 1480; —larının ref'iyle 1480; —vukū'u 1432
mazbata 280, 364, 1101; —lar 1006
Mâzenderân piyâdesi 91
mazı 685
mazlûm 665, 760; gerden-i —âne 1262; dîde-i —âsâ 83; —keşler 1064
ma'zûl 45, 86, 125, 131, 136, 154, 602, 606, 749, 799; i'âde-i nasb-ı — 886; 'adem-i —iyyetler 692; —ler 803; — ricâl-i devlet 453
me'âdin 186, 187, 189, 945, 946, 947; hâlıs-'ayâr — 187; umûr-i — 187; —ı seb'a 189; Emîn-i —i hümâyûn 1479; —i hümâyûn 1480; —i hümâyûn Emâneti'ne Kā'im-makām 1479; —i matlûbe 188; —i sâ'ire 188, 190; —i Şirvân 186; —leri 947; — sûretleri 190; — umûru 1435
me'ânî 572, 765, 861; —i dostî 164; —i hafiyye 695; —i kemâliyyesi 1288; —i lâyihası 1288; — istinbâtı 1117; —i vifâk 164
me'ârif 24, 152, 1223; ehl-i — 725; erbâb-ı — 529n, 1052; güzîde-i — 728; tahsîl-i — 160, 245, 547, 1503; verziş-i — 123; verzişkâr-ı —aye-i — 582; erbâb-ı —e dil-beste 744; —-i cüz'iyye 676, 762; —i cüz'iyye ashâbı 1219; —i nefise 1488; ; kavâbil-i ehl-i —ifin vücûdu 1049; ehl-i —le ülfet 845; — nukūşundan sâde-levh-i fu'âd 1497; müsta'idd-i — olanlar 996; gürûh-i — pûjûh 152; — râgıbı 1221; — tahsîli 986
me'âl 218, 224, 455, 660, 785, 987, 988, 1028, 1073, 1091, 1138, 1157, 1239, 1301, 1325, 1326, 1339, 1347, 1359, 1388, 1420, 1476, 1489, 1498; bî— 1199; hulâsa-i — 608, 1104; kāsıye-i — 1490; minvâl-i sahîhu'l— 582; netîce-i bî— 1348; sebîke-i — 110; teşvîş-i — 1382; yek— 431; kāsıye-i —e intikāl 1393; —i hâle intikāl 1363; —i hâli 1153; —i hâline işâreti müş'ir 816; —i mebhas-i hâli 1122; —i mütehallikān-ı ahlâk-ı Rahmân 540; —-i vesîka 1334; —ler 271, 1409
me'âş 226, 229, 232, 236, 238, 242, 244, 248, 687, 786, 912, 1045, 1335; cihet-i — 531, 1230; dağdağa-i — 1051; defter-i — 244; mâdde-i — 247; medâr-ı — 107, 225, 655, 685, 1045, 1235; murâd-ı — 229; mübtelây-ı zîk-ı — 649; müktesib-i vüs'at-i — 235; sebîke-i — 242; senevî — 670; tevfîr-i esbâb-ı — 641; vech-i — 760, 1229; zîk-ı — 760; —ı cihâniyân 173; esbâb-ı zâhire-i —ımız 1229; cihet-i —ı nâçîzâne 119; —ı tekā'üd 230; — kaydında olan fukarâ' fırkası yakışmaz 769; medâr-ı —lar 243, 691, 723; —lar 226, 242, 245, 664, 687, 691; dâ'ire-i —ları 232; emr-i —ları 243, 769; icrây-ı —ları 248; — ta'yîni 957, 1335, 1422; — tertîb 1227
mebâliğ 63, 73, 93, 127, 140, 176, 225, 227, 239, 565n, 575, 685, 707, 871; —-i bî-hadd ü ahsâ 1156; —-i mağsûbe 871; —-i vefîre 97

mebhas 476, 806, 1408, 1420, 1448; asl-ı — 1474; tasdîk-ı — 1172; te'yîd-i — 1172; —-i hâlleri 786; —-i ma'hûd 1347; —-i makāle 299
meblağ 63, 72, 92, 121, 127, 128, 532, 724, 725; karâr-dâde olan —a iblâğ/îsâl 1383; —-ı 'akıl 673; bâlig-ı —-ı bâlâ 691; —-ı kemâl 99; —-ı reviyyetleri 332; —-ı rüşd 332
mecâlis 94, 158, 519, 529n, 775, 1129, 1470; 'akd-i — 1326; devr-i — 881, 1424, 1496; in'ikād-ı — 93; —-i 'adîde 110, 567n, 578; —-i 'îş ü 'işretleri 1255; —-i kibâra mülâzemet 1503; —-i kübrâ 1381; —-i mukarrebîn 1169; bast-ı —-i mübâsetat 604; —-i mükâlemât 1446; —-i mükâleme 1085; —-i mükâlemeler 1088; —-i mükâlemeye me'mûr 936; —-i müte'addide 'akd 1330; —-i müte'addide 162, 306; —-i müzâkerât 1330; dâ'ir-i —-i şerîf ü hakīr 1354; —-i şûrâ 1119, 1129, 1467; —leri 1467
mecelle 267n, 269, 276, 411, 631, 661, 673, 674, 846, 851, 913, 962, 1051; —-i 'ibret-nümâ 1084; —-i âtiye-i mahsûsa 1233
meclis 44, 96, 208, 271, 308, 327, 506n, 527, 529n, 535, 596, 750, 789, 860, 878, 884, 890, 894, 904, 906, 999, 1006, 1027, 1038, 1044, 1045, 1097, 1130, 1169, 1183, 1250, 1263, 1273, 1320, 1328, 1345, 1348, 1352, 1354, 1355, 1376, 1418, 1440, 1451, 1468, 1475, 1488; 'akd-i — 95, 104, 125, 140, 149, 399, 487, 562, 971, 1023, 1115, 1344, 1493; 'âmme-i ehl-i — 1469; ashâb-ı — 1184; a'yân-ı — 1049; câm-ı — 1384; dâhil-i — 1370; def'-i — 110, 528, 781, 1254, 1356, 1374; ehl-i — 125, 151, 750, 860, 1182, 1197; hasbe'l— 87; hâzır bi'l— 574, 581n, 781, 794, 833, 1044, 1062; huzzâr-ı — 62, 95, 110, 595, 652, 1063; izdihâm-ı — 475; kā'im bi'l— 789; karâr-ı — 563; kıbâle-i — 454; letâ'if-i — 1355; miyân-ı — 455; müzdehim — 367; nüsha-ı — 457; ru'esây-ı — 217; rükn-i — 911; sâhib-i — 1467; sebük-mağzân-ı — 218; sûret-i — 907; —ârâ 519, 529n; —e faysal 1014; —e hıtâm 1106; —e iltimâs 1096; —e mümâşāt 1356; hâzır bi'l— gürûhu 1326; —-i âhar 1446; —-i âtî 1050; def'-i —-i a'yân 1028; —-i 'azîm 652; —-i dîğer 1179; —-i evvel 1444; —-i evvel ashâbı 1328; —-i evvel mükâlemeleri 1329; —-i evvel mülâkātları 1445; —-i hatîr 829; —-i hümâyûn 1270; tarh-ı —-i ihtisâs 780; —-i kebîr 1129; —-i ma'kūd 475, 1182; —-i ma'kūd-ı ma'hûd 906; —-i ma'kūdları 156; —-i mahsûs 1329; —-i melâ'ik-mecâlisleri 570; —-i menkabet-nisâbları 949; tertîb-i —-i meşveret 1175; —-i meşveret 187, 216, 459; —-i mûmâ ileyh 1424; —-i müdârese 171; —-i mükâleme 392, 1085, 1098, 1319, 1347, 1447, 1487; —-i müşâvere 286; tertîb-i —-i müzâkerât 575; —-i Sadr-ı'zamî 1335; —-i sâlislerinde 1446; —-i sânî mükâlemeleri 1329; def'-i —-i süferâ 1028; —-i şer'-i enver 842; —-i Şûrâ 454, 462, 563; —-i şûrây-ı kübrâ 1049; —-i va'z inkızâsı 527; —-i Vezîr 1355; dest-i âhır-ı —-i zindegânî 1200; —-ler 649, 881, 1356, 1370, 1379, 1503, 1508
mecnûn 529n, 956; — gibi sersem 662; —-i lâ-yu'kal 179, 1403; —-i memsûhu'l-likā' 1462; —-i mutbık 869; — nevbetin 1175
Mecûsî; — gibi 729; —-nijâd 1303; asker-i —-nişân 41
medâris; dâ'ir-i devâ'ir-i — 1467; devr-i — 86; sekene-i — 143; —-i 'ulûm 627; — pîş-gâhları 753; — sekeneleri 362
meddâh; —lar 1380; — lisânı 484; — sikletlerinden ignâ 1467
Medenî Efendi (Seyyid İbrâhîm 'Ismet Beyefendi'nin hocalarından) 591
Medenî ve (Mekkî) 1035
medfen 506
Medhî Efendi (Teşrîfâtcı) 1512
Medîne 614, 742, 1031, 1033, 1035; ehâlî-i — 145, 377; hâric-i — 612; Kazâ'-i — 81; kurb-i — 822; niyâz-mendî-i ehâlî-i — 1032; vücûh-i — 1035; civârı —-i münevvere 609; hâric-i —-i münevvere 287; Kazâ'-i —-i münevvere 123; Muhâfız-ı —-i münevvere 376; —-i münevvere 57, 82, 145, 610, 612, 1308, 1310; —-i münevvere ehâlîsi 61; —-i münevvere Kadısı 111, 136, 607; —-i münevvere Kazâsı 81, 130, 133, 873; —-i münevvere menşûru 608; —-i münevvere muhâfazası 377; —-i münevvere'nin fethi müjdesi 1309; — Kadısı 72, 956, 1032; — muhâfazası 377, 1234; — Müftîsi 1033; —'nin dervâzesini tahsîn 1033; —'nin hisârını tahsîn 1033; bk. ayrıca Tîbe-i Tayyibe
medrese 320, 711, 725, 825, 986, 1061; ehâlî-i — 1061; fünûn-i şettâya mahsûs kati — 974; pîş-gâh-ı — 650; takdîm-i — 909; — ehâlîsi 1061; terfî'-i rütbe-i — himmeti 1230; —-i pâyedâr 520; —-ler 996, 1062; —-ler inşâsı gibi 546; —-nişîn olan talebe-i 'ulûm zümresi 485; —-nişîn zümresi 1244; — ru'ûsu 86, 1227
mefâhir 291, 692; mazhar-ı — 1048; mazhar-ı ni'am-i — 594; nâ'il-i dest-mâye-i — 1504; —-i hasebi 590; —-i nesebi 590
mefharet 949; bâ'is-i ibtihâc-ı — 1178; bâ'is-i — 1049; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1040; kesb-i nümâyiş-i — 389; ser-nâme-i defter-i — 243
mefrûşât-ı girân-mikdâr 1471
mefsedet 886, 1041; hayâl-bâz-ı şu'bede-gâh-ı — 287; kal'a-i katrân-ı — 1303; müheyyic-i kâr-ı — 1315; müheyyic-i ser-i — 1315; neşr-i hargele-i — 1366; —-i cem'iyyet 1379; kâr-ı — ine revâc 846; —-kârân 1401; kâr-ı —-mesâk 183; derûn-i —-meşhûn 59; —-pîşegân sürbesi 1286; —-pîşeler 1090

megāra 662, 961; boş — 1382; — kurbu 662; vahşî —ları 623
Megāribe; — makūlesi 762; — tâ'ifeleri 817; — tâcirleri 189
megāza; medha şâyân —lar 1010
megāzî; küşâyende-i ebvâb-ı — 640; kütüb-i — 20; pîş-rev-i sufûf-i — 640; şîr-i pîşe-i — 185
mehâbet 113, 527; zirve-i zeberîn-i — 115; vak'-ı — 1354; velvele-bahş-ı — 712; velvele-endâz-ı — 304, 1480; — sâhibi, 710
Mehâdiye 195, 567n, 969; — Kal'ası 195, 199; — tarafı 577
mehâfil 504, 523, 775; —i kibâr 1044
mehâret 78, 87, 235, 243, 304, 903; bulûğ-i menzil-i — 683; iddi'ây-ı — 979; iktisâb-ı — 191, 243, 691; istihsâl-i — 695; izhâr-ı — 1007; kesb-i — 234, 245, 248, 688; sâ'id-i — 237; —i kâmile 52; —i külliyye 676; —i tâmme sâhibi 1480; kemâl-i —leri 1260
mehâzîr 361, 564, 565n, 723, 1172, 1305; ısnâd-ı — 822; mûcib-i — 341; mutazammın-ı — 739; — beyânı 1130; —i 'adîde 685; müstelzim-i —i bî-gāyât 584; —i bî-şumâr 103; —i dîriyye 901; —i kesîre 104; —i melhûza 554; —i merkūme 244; —i mevhûme 1128; —i müstelzim 725; —i şenî'a 1309
Mehdî; — hazretleri 1357; — hurûcu 485; mülâkāt-ı —i sâhib-i zemân 1294; —i sâhib-i zemân 1357
Mehmed 'Âbid Efendi (Nûrullah Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ-i Yenişehir-i fenâr) 1483
Mehmed Ağa (Altıkulac-zâde, Kastamonu Mütesellimi) 134
Mehmed Ağa (Başbâkī-kulu) 83
Mehmed Ağa (Dağdeviren-zâde, Edirne Bostancıbaşısı, mevc-i kûh-endâz-ı bahr-ı fesâd ü fiten) 305, 708, 1421
Mehmed Ağa (el-Hâc, Ser-segbânân-ı sâbıkā) 834
Mehmed Ağa (el-Hâc, Teke Mütesellimi) 1363, 1464, 1465
Mehmed Ağa (Eyyûb Ağa-zâde, Seyyid, Sultân 'Osmân Mâbeyincisi, Silahşor-i hâssa, Mîrahûr-i Kebîr, Cizye Başbâkī-kulluğu) 954, 1197, 1304, 1430
Mehmed Ağa (Karslı, Segbân-başı, Yeniçeri Ağası) 1266, 1430, 1466, 1485
Mehmed Ağa (Seyyid, Hazîne Kethudâsı) 1312
Mehmed Ağa/Bey (Seyyid, Seferli Kethudâsı, Silahdâr, Kapucular Kethudâsı) 1311, 1312, 1428, 1430
Mehmed Ağa/Paşa (el-Hâc, Vezîr, Kapucu-başı, Bostancı-başı, Deryâ Kapudanı) 120
Mehmed 'Ali Ağa/Paşa (Ser-çeşme-i Arnabûd, Kāyim-makām, Bölük-başı, Bin-başı, Vezîr, Mısır Vâlîsi, Selânik Sancağı, 'Ali-sîret, Kerrârmenkabet, celâdetlü, şecâ'atlü) 98, 130, 132, 141, 357, 358, 500, 508n, 615, 1280, 1306, 1429
Mehmed 'Ârif Ağa (Segbân-başı, ser-halka-i zümre-i tavâgiyyet, fettân ü mekkâr, muhtâl ü mugtâl, 'ayyâr, mürtekib ü cesûr, tama'kâr, gammâz, zemîm ü le'îm) 834, 870, 1323
Mehmed 'Ârif Bey/Efendi (Halîl Hamîd Paşazâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı, Mekke-i mükerreme Kazâsı) 615, 873, 1483
Mehmed 'Ârif Efendi; bk. 'Ârif Efendi/Molla ('Arab-zâde, Sadr-ı Rûm-i esbak, Meşîhat)
Mehmed 'Ârif Efendi ('İrfân-zâde, hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti) 843, 954, 1437, 1456
Mehmed 'Ârif Efendi (Ganem Mukāta'acılığı) 1430
Mehmed 'Ârif Efendi (Yeniçeri Kâtibi, Çavuşbaşı, Riyâset) 464, 929, 952
Mehmed 'Ârif Paşa (Seyyid, Ordu-yi hümâyûn Konakcısı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Akşehir) 945
Mehmed 'Atâ Efendi (Elçi 'Abdülkerîm Efendi hafîdi, Çavuşlar Kâtibi, Çavuşlar Kitâbeti Vekâleti) 155, 464
Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Mollacık-zâde Mehmed, Sadr-ı Anadolu, bâ-Pâye-i Rumeli) 111, 1262, 1271, 1355, 1399, 1401
Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Seyyid, Kethudâ Kâtibi, Haremeyn Mukāta'acılığı Pâyesi, Piskoposluk Mukāta'acılığı, Piyâde Mukābeleciliği) 1315, 1461, 1512, 1513
Mehmed 'Atâ'ullah Efendi; bk. 'Atâ'ullah/'Atâ Efendi (Şerîf-zâde, Seyyid, Nakībü'l-eşrâf, Sadr-ı Rûm, Şeyhulislâm)
Mehmed 'Avnî Efendi (Şıkk-ı Sânî Defterdârlığı) 1430
Mehmed Bey ('İzzet Paşa-zâde, Silahdâr) 841, 915
Mehmed Bey (Baş-çukadâr) 892
Mehmed Bey (Feyzî Bey-zâde, Defter Emîni Vekîli, Tevkī'î, Âsitâne ricâlinden, dîvâne) 465, 599, 758
Mehmed Bey (Küçük Ali-zâde Halîl Paşa'nın oğlu) 99
Mehmed Bey (Mâtîsî [=Kütayisî]) 206
Mehmed Bey (Mûsâ Paşa'nın birâderi) 788
Mehmed Bey (Niş muhâfazasına me'mûr, Gusine [=Gusinje] Mütesellimi, Mîr-i mîrân) 172
Mehmed Bey (Vezîr İbrahîm Paşa'nın mahdûmu, Vezîr, Haleb Eyâleti) 37, 76
Mehmed Bey Mescidi (Eyyûb civârında) 144
Mehmed Bey/Paşa (Çapar-zâde Süleymân Bey'in oğlu, Vezîr, Sivas Eyâleti) 112, 121

Mehmed Bey/Paşa (İnce, Dergâh-ı 'âlî kapucubaşılarından, Bahr-ı siyâh Boğazı Nâzırı, Livâ'-i Koca-ili, Tersâne ser-âmedlerinden) 516, 1255, 1376, 1397, 1404, 1421, 1463

Mehmed Celâleddîn Efendi ('Ömer Vahîdzâde, Üsküdar Kadısı, Mekke-i mükerreme Pâyesi, Pâye-i İstanbul) 956

Mehmed Celâleddîn Paşa (Diyârbekir Vâlîsi, Sivas Eyâleti) 1124

Mehmed Dervîş Bey/Paşa (Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Mîr-i mîrân, Van vücûhundan, Van Eyâleti ve Muhâfızlık) 515, 1429

Mehmed Efendi ('Abdülkerîm dâmâdı, Şıkk-ı Sâlis) 1430

Mehmed Efendi ('Alâ'iyyeli Kadı-zâde, Havâss-ı refî'a Kadısı, Edirne Pâyesi) 172, 1488

Mehmed Efendi ('Osmân-pazarlı, Havâss-ı refî'a Kadısı) 89

Mehmed Efendi (Dimetokalı, Seyyid, Mekke-i mükerreme Pâyesi, Burusa Kadısı, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 465, 536

Mehmed Efendi (Fodula Kâtibi, Vâlide Sultân hazretlerine Kethudâ) 840

Mehmed Efendi (Hâfız, Galata Kadısı) 90

Mehmed Efendi (Hatîb-zâde, Seyyid, Edirne Kadısı, Kazâ'-i Mekke-i mükerreme) 130, 608, 611, 612, 613

Mehmed Efendi (Karahisârî, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir-i fenâr Kazâsı) 617

Mehmed Efendi (Kırımî, Kuds-i şerîf Kazâsı) 1438

Mehmed Efendi (Musûlî, Filibe Kadısı, Halebü'şşehbâ Kazâsı) 409, 1071, 1072, 1073

Mehmed Efendi (Seyyid, Burusa Kazâsı, Emîn-i Fetvâ, Mekke-i mükerreme Pâyesi) 173

Mehmed Efendi (Seyyid, Nâzır-ı Darb-hâne-i 'âmire, Anadolu Boğazı Defterdârlığı) 787, 797, 807, 1144

Mehmed Efendi (Seyyid, Nüzül Emîni) 1444, 1448

Mehmed Efendi (Seyyid, Yazıcı, Baş-muhâsebecilik Vekâleti, Haremeyn Muhâsebeciliği) 465, 953

Mehmed Efendi (فرنجا, Seyyid, 'Arabacılar Kâtibi, Vekîl-harc, Bârût-hâne Nâzırı) 465, 871

Mehmed Emîn Ağa (Kilar Kethudâsı, Silahdâr) 1428

Mehmed Emîn Ağa (Ocak Kethudâsı, Topcubaşı) 1430

Mehmed Emîn Behîc Efendi bk. Behîc Efendi (Ruscugiyyü'l-asıl, Seyyid, hâcegândan, Kapu Kethudâsı, Baş-muhâsebe Pâyesi'yle Sevâhil-i Nehr-i Tuna Mübâya'acısı, Defterdâr-ı Şıkk-ı Sânî ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti, Baş-muhâsebeci, Baş-defterdâr)

Mehmed Emîn Beyefendi (Emîn Paşa-zâde, İstanbul Kadısı, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu) 108, 266

Mehmed Emîn Efendi ('Abdullah Efendi-zâde, es-Seyyid, Yenişehir-i fenâr Kadısı, Burusa Kadısı) 85

Mehmed Emîn Efendi ('Ali-zâde, İslâmbol Kadısı, Anadolu Sadâreti) 1126

Mehmed Emîn Efendi (Cizye Muhâsebecisi) 1430

Mehmed Emîn Efendi (furû'-i Feyziyye'den, Seyyid, Burusa Kadısı, Mekke Pâyesi) 873

Mehmed Emîn Efendi (Haffâf-zâde, Galata Mevleviyyeti, Pâye-i Mekke-i mükerreme) 841, 892

Mehmed Emîn Efendi (Haremeyn Muhâsebecisi) 60

Mehmed Emîn Efendi (Seyyid, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 944

Mehmed Emîn Efendi (Tâhir Ağa-zâde, Şıkk-ı Evvel Defterdârı, Matbah-ı 'âmire Emâneti) 954, 1466

Mehmed Emîn Efendi (Torun-zâde, Haleb Kadısı, Şâm-ı Kazâsı) 1135, 1350, 1352

Mehmed Emîn Efendi (Veliyyüddîn Efendizâde, el-Hâc, Sadr-ı Rûm) 149

Mehmed Emîn Efendi (Zimmet Halîfesi, Şıkk-ı Evvel Defterdârı) 953

Mehmed Emîn Paşa (el-Hâc, hâmil-i mühr-i Vekâlet) 1487

Mehmed Emîn Vahîd Efendi (Seyyid, Nişâncılık Pâyesi, Mevkūfâtî, Defter Emîni, Fransa Sefîri, Sefîr-i İngiltere, Riyâset Vekâleti, 'abd-i 'Âciz/'abîd) 410, 962, 964, 1440, 1512

Mehmed Es'ad Efendi (Havâss-ı refî'a Kazâsı) 1438

Mehmed Es'ad Medhî Efendi (Teşrîfâtcı Kîsedârı, Teşrîfâtcı) 1461

Mehmed Gālib Efendi (Seyyid, Tezkire-i Evvel, Re'îs) 155, 354, 408, 464

Mehmed Hafîd Efendi ('Âşir Efendi-zâde, Anadolu Sadâreti) 617, 833

Mehmed Hafîd Efendi (Kalyonî-zâde, Halebü'şşehbâ) 1438

Mehmed Hakkı Paşa (el-Hâc, Vezîr, Girid Vâlîsi, Eyâlet-i Karaman, Boğaz Ser'askerliği, Erzurum Vâlîsi, Karaman Vâlîsi, Diyârbekir Vâlîsi) 944, 1124, 1168, 1335, 1429, 1437, 1439, 1442, 1447, 1451, 1483, 1502; — ma'iyyeti 951

Mehmed Hâmid Efendi (Moravî-zâde, Mûsıla-i Süleymâniyye, Gevher Hân Sultân Müderrisi, Galata Kazâsı) 955

Mehmed Hamîd Paşa (Haleb Vâlîsi, Cerde Başbuğluğu, Mar'aş Vâlîsi) 124, 189

Mehmed Hamûd Paşa (Nâblusî Vezîr İbrâhîm Paşa-zâde, Haleb Vâlîsi, Vezîr, Mar'aş Eyâleti, Rakka Eyâleti, Orta Kol Sürücülüğü şartıyla) 146, 168, 1513

Mehmed Hân (Ebu'l-Feth, Sultân, Gāzî, Ebu'l-Feth ve'l-megāzî, Fâtih-i Kostantıniyye, memdûh-i hazret-i Rasûl-i Hudâ) 245, 557, 569, 856, 901, 908, 1222, 1223, 1289, 1409

Mehmed Hân (Kal'a-i Revân muzâfâtına müstevlî olan) 90

Mehmed Hân-ı Râbi' (Sultân) 974, 1191

Mehmed Hasîb Bey (Büyük Rûznâmçe Vekâleti) 955

Mehmed Hibetullah Efendi (Halebü'ş-şehbâ Pâyesi, Bağdâd Kadısı, Filibe Kazâsı, Şârihu'l-Eşbâh, muhaddisînden) 617

Mehmed Hidâyetullah Efendi (Nûrullah Efendi-zâde, Medîne Kadısı, İstanbul Kazâsı) 956

Mehmed Husrev Paşa (Mısır'dan ma'zûl Hanya Vâlîsi, Vezîr, Selânik ve Kavala sancaklarına mutasarrıf, Diyârbekir Vâlîsi, Bosnâ Vâlîsi, Selânik ve Kavala sancakları, Eyâlet-i Silistire ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş, Tuna Ser'askerliği) 35, 125, 131, 180, 182, 296, 382, 1065, 1101, 1350, 1461

Mehmed 'İzzet Bey/Beyefendi (Beyhekî, Murahhas-ı Sâlis, ecille-i 'ulemâ'-i vâkıden, târîh düşüren şâ'irlerden, ehl-i tenahnuh, pürgûy, bî-bâk) 464, 593, 756, 780, 795, 796, 807, 1207, 1302, 1319, 1329, 1366, 1383, 1391, 1430, 1431, 1432, 1457, 1471, 1492; — in târîhi 890, 926, 1209

Mehmed Kudsî Efendi (Seyyid, Edirne Pâyesi, Mekke-i mükerreme Kazâsı, Mahrec Pâyesi ile Erzurum Kazâsı) 81, 176, 518, 522

Mehmed Mekkî Efendi (Şeyhulislâm) 1236, 1489

Mehmed Murâd Efendi (Murâd-zâde, Seyyid, Mekke-i mükerreme Kadısı, İstanbul Kadısı, zalûm ve cehûl) 376, 792, 804, 805, 829, 833, 872, 886, 956, 1187, 1477

Mehmed Münîb Efendi (Şeyhulislâm Hâcesi, İzmir Kadısı, Bilâd-ı erba'a Pâyesi, Mekke Pâyesi, İstanbul Pâyesi, İslâmbol Kadısı, Anadolu Pâyesi, Ser-çeşme-i cumhûr, mükâlemeye ta'yîn, Hâce-i büzürgvâr, Ahûnd-i Kebîr, dâbbetü'l-arz şeklinde, ferkadeyn mesâbesinde) 334, 337n, 696, 786, 799, 800, 803, 816, 829, 833, 835, 860, 838, 872, 886, 890, 948, 957, 1052, 1080, 1129, 1130, 1187, 1189, 1319, 1423, 1462

Mehmed Münîf Efendi (Teşrîfâtcı, Cebeciler Kitâbeti) 464, 1430

Mehmed Nâ'ilî Efendi (Seyyid, Ganem Mukāta'acılığı) 1461

Mehmed Ni'metullah Efendi (Hâmise-i Süleymâniyye, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Üsküdar Kazâsı) 410, 947

Mehmed Nûreddîn Efendi ('Ali-zâde, Seyyid, Sadr-ı Anadolu) 1187, 1478

Mehmed Nûrî (Arkeoloji Müzesi, nr. 371'deki nüshanın sâhibi) 741n

Mehmed Nûrî Paşa (Battâl Paşa-zâde, Seyyid, Mîr-i mîrân) 319, 320, 511, 1241; — mâddesi zımnında 510

Mehmed Paşa (Baltacı) 551, 552n

Mehmed Paşa (Cidde Vâlîsi) 97

Mehmed Paşa (Ebû-merâk, Eyâlet-i Şâm) 128, 188

Mehmed Paşa (el-Hâc, Kapudân-ı deryâ) 153, 355, 390, 1470, 1486

Mehmed Paşa (Hâfız, Seyyid, Hanya Muhâfızı, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Livâ'-i Resmo ve Muhâfızlığı) 379, 515, 1483

Mehmed Paşa (İvranyalı, Çırmen mutasarrıfı) 108, 149

Mehmed Paşa (Kara, Vezîr, Silistire Eyâleti, Hotin Muhâfızlığı, Eğriboz ve Karlu-ili sancakları) 112, 379, 408, 428, 431, 433

Mehmed Paşa (Mar'aş Vâlîsi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Ser'askerî-i Cânib-i Şark) 1479, 1480

Mehmed Paşa (Melek, Bal-bıçağı, Sadrıa'zam) 533, 554, 577

Mehmed Paşa (Mora Vâlîsi-zâde, Mîr-i mîrân, Livâ'-i Delvine) 1429

Mehmed Paşa (Pilaslı, Vezîr) 122

Mehmed Paşa (Seyyid, Şerîf, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Midillü Muhâfızı, Eyâlet-i Diyârbekir) 1429, 1461

Mehmed Paşa (Seyyid, Vanlı, Mora Vâlîsi, Vezîr, Hanya Muhâfızı, Eyâlet-i Girid ve Muhâfaza-i Kal'a-i Kandiye, İnebahtı Muhâfızlığı) 125, 131, 155, 180

Mehmed Paşa (Vekîl-harc, Cidde Eyâleti) 139

Mehmed Paşa (Vezîr, Kars) 616, 855

Mehmed Paşa (Vezîr, Sivas Vâlîsi) 36

Mehmed Paşa (Vezîr, Tokad, Cidde) 61, 62

Mehmed Râgıb Efendi (Mâlikâne Halîfesi, Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti, Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı, Defter Emâneti Vekâleti ilhâkıyla) 955, 1512

Mehmed Râgıb Efendi/Paşa (Şâmlı, Vezîr, Karaman Eyâleti) 602, 787, 798, 848, 1455, 1504

Mehmed Rahmî Efendi (Çerkes Bey-zâde, Mîr, Yenişehir-i fenâr Kadısı, Burusa Kadısı) 955, 1135, 1486

Mehmed Râşid Efendi (Defterdâr Emîni, Büyük Rûznâmcılık) 155, 1430

Mehmed Râşid Efendi (Hammâmî-zâde, Şâm Kadısı, Mekke-i mükerreme) 176
Mehmed Ra'ûf Bey (Ma'den Mukāta'acılığı) 1430, 1512
Mehmed Ra'ûf Bey (Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî, 'Ulûfeciyân-ı Yemîn Kitâbeti ve Gurabâ'-i Yemîn ve Yesâr ve 'Ulûfeciyân-ı Yesâr kitâbetleri) 1513
Mehmed Reşîd Efendi (Humbaracı ve Lağımcılar Kitâbeti) 1461
Mehmed Reşîd Efendi (Kastamonî, Seyyid, Süleymâniyye Müderrisi, Üsküdar Kazâsı) 177
Mehmed Reşîd Efendi (Kevâkibî-zâde, Dâru'l-hadîs Müderrisi, Selânik Kazâsı) 142
Mehmed Rızâ Efendi (Mektûbî-zâde, Mûsıla-i Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ'-i Filibe) 1484
Mehmed Rüşdî Efendi (Nişâncı) 1430
Mehmed Sâdık Efendi (Kâtib Kethudâ, Pâye-i Muhâsebe-i Evvel, Tob-hâne'ye Nâzır) 841
Mehmed Sâdık Efendi (Vâlide Kethudâsı-zâde, Sadr-ı Anadolu, Rumeli Pâyesi) 36, 1462
Mehmed Sa'îd Bey (Çavuş-başılık Vekâleti) 954
Mehmed Sa'îd Bey (Halîl Paşa-zâde, Baş Kapucu-başı, Mîr-i 'Alem) 1483
Mehmed Sa'îd Efendi (Konevî, İmâm-zâde, Seyyid) 1438
Mehmed Sa'îd Efendi (Şeyh-zâde, Erzurum Kadısı, Galata Pâyesi, Bosna Kazâsı) 617
Mehmed Sa'îd Efendi (Torum-zâde, Haleb Kazâsı) 89
Mehmed Sa'îd Efendi (Yahyâ-zâde, Hâmise-i Süleymâniyye, ile Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kazâsı) 955
Mehmed Sa'îd Gālib Efendi (Seyyid, Tevkī'i, Murahhas, Riyâset) 935, 940, 1430
Mehmed Sa'îd Paşa (Prizrinli Tâhir Paşa-zâde, İskenderiyyeli İbrâhîm Paşa'nın diğer dâmâdı, Mîr-i mîrân, Prizrin Sancağı) 172
Mehmed Sâlih Efendi; bk. Sâlih Molla (Şeyhulislâm-zâde, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi) 133, 1324, 1360, 1393, 1424
Mehmed Sâlih Efendi (Şeyhulislâm-ı sâbık) 150
Mehmed Sâlim Paşa (İsakcı muhâfazasma me'mûr, Mîr-i mîrân, Livây-ı Akseray, Livâ'-i Akşehir) 945, 1429
Mehmed Sıddîk Efendi (Tevfik Efendi hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne) 1324; —'nin dâ'iresi 1324
Mehmed Sü'adâ Bey/Beyefendi (Hakîm-oğlu 'Ali Paşa hafîdi, Mîr, Mısr-ı Kāhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 177, 607, 608, 611, 613, 614, 615; —'nin hasbihâl-nâmesi 1032
Mehmed Sürûrî Paşa (Halebli, Eyâlet-i Şehbâ, Ordu-yi hümâyûn'a Çerkacı) 1513
Mehmed Tâhir Efendi ('Âtıf-zâde, Edirne Kadısı) 410, 597, 598
Mehmed Tâhir Efendi (Çavuşlar Kitâbeti) 1430
Mehmed Tâhir Efendi; bk. Tâhir Efendi (Köstendilî, Mısır Kadısı, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi, İslâmbol Kadısı)
Mehmed Tâhir Paşa (İbrâhîm Paşa-zâde, Vezîr, Arnavud İskenderiyyesi Sancağı) 1513
Mehmed Tahsîn Efendi (Baş-halîfe, Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-başısı, Mektûbcu, Defterdâr, a'yân-ı zemândan) 339, 408, 464, 894, 1140, 1158, 1159, 1194, 1258, 1260, 1323, 1391; —'nin hânesi 1259
Mehmed Tayfûr Efendi (Kethudâ Bey Kitâbeti, Tophâne Nâzırı) 954, 1483
Mehmed Vehbî Efendi (Sünbül-zâde, Ser-âmed-i hayl-i şu'arâ', Sultân-ı sâhib-i dîvân-ı devlet-i bülegā', hâtimetü'ş-şu'arâ', zümre-i ehl-i nazm ü inşânın ser-bülendi) 1458, 1503, 1505, 1507, 1508, 1509, 1510; — dûdmânından 1503
Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi (Celebi-zâde hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi) 172
Mehmed Zihnî Efendi (Muhzır-zâde, Üsküdar Kadısı) 169
mehtâb; zevrak-rân-ı safây-ı — 327; — giceleri 749; —lar 755; — safâsı 328; — seyri 328, 1214; — vesîlesi 1214
mehter 248; —başı 229, 794, 795; —hâne 1402; usûl-i —hâne-i âmâlleri 230; —-hâne-i velvele-fermâ 173; — sürer gibi matrûd/mühân 1410
mekteb 434, 1339, 1465; cihâbeze-i kâr-hâne-i — 1324; dâne-pâş-ı — 770; mukaddimât-ı — 1177; nokta-i habîse-i safha-i — 1317; semîr-i zamîr-i pür— 1148; —e mebnî 734; icrây-ı bedâyi'-i —i gûnâ-gûn 875; câzibe-i hıbâl-i — leri 773
mekkâr 416, 774, 784, 885, 1165, 1315, 1323, 1453, 1481; 'adû-yi — 287; âlûde-i levs-i — 552; şahs-ı — 733, 895; —ı tebeh-kârlar 167; —lar 729, 799
Mekke (=Ümmü'l-kurâ) 49, 86, 1035, 1285; Bathâ'-i — 610; Emîr-i — 49; Kazây-ı — 81, 86, 611; Şerîf-i — 53, 97; Şeyhu'l-Haremlik-i — 1429; — Fethi 20, 1289, 1290; kilîd-i —i mükerreme 46; şürefây-ı —i mükerreme 376; —i mükerreme 49, 53, 86, 145, 176, 377, 518, 609, 612, 619, 1285; —i mükerreme harîmi 376; —i mükerreme Kadısı 52, 376; —i mükerreme Kazâsı 86, 130, 523, 608, 615, 873, 1477; —i mükerreme Nâkībi 611; —i mükerreme Pâyesi 173, 536, 841, 956, 1135, 1486; — Kadısı 81, 85, 518, 608, 610; —i mükerreme rütbesi 1469; — Mollası 611; — Pâyesi 133, 150, 171,

591, 873, 948, 1135, 1324, 1476, 1489, 1491; — Pâyesi istihsâli 1324

Mekkî Efendi; bk. Mehmed Mekkî Efendi (Şeyhulislâm)

Mekkî-oğlu (huccâcı târâc edenlerden) senesi 128

Mekkî-zâde Efendi (Şeyhulislâm Samânî-zâde 'Ömer Hulûsî Efendi'nin dâmâdı) 885

mekr 371, 422, 426, 434, 436, 483, 620, 734, 894, 1077, 1194, 1339, 1465; ahker-i mestûr-i — 420; 'alem-i — 102; beliyye-i — 746; câzibe-i hıbâl-i — 773; cihâbeze-i kâr-hâne-i — 1324; dâne-pâş-ı — 721, 728, 770; dârû-yi — 433; ebu'l-cânn-ı — 1315; eczây-ı — 445; enbân-ı — 774; esnâf-ı — 40; fenn-i — 285, 1421; firîfte-i — 481; gulgule-sâz-ı çârsû-yi — 1349; hatve-rîz-i — 427; hayâl-bâz-ı şu'bede-gâh-ı — 287; hissî — 772; ilkāy-ı — 376; i'mâl-i sanâyi'-i — 875; ma'nevî — 772; melâ'în-i pür- — 445; mukaddimât-i — 1177; nisâr-ı tohm-i — 548; nokta-i habîse-i safha-i — 1317; pây-endâz-ı — 551; pür- — 731, 733; rû-pûş-i — 1081; sebîke-i — 549; semîr-i zamîr-i pür- — 1148; ser-geşte-i — 785; şahs-ı hâmil-i — 841; şîrîn-kârî-i — 747; şu'bede-bâz-ı hayâl-hâne-i — 273; şu'le-feşân-ı âteş-i — 50; tâ'ife-i pür- — 729; tevlîd-i âbisten-i — 1174; uhde-i — 1099; zîrgâh-i — 775; makāle-i — âmîze mağbûn olmayup 897; makālât-ı — âyât 427; gürûh-i mekrûh-i — âyîn 722, 728; melâ'în-i — âyîn 167; mel'ûn-i — endîş 635; — fenninde câhil olduklarını i'tirâf 1189; — i düşmen 435; — i Kā'im-makām Paşa-yı vezr-inüma 801; — ine şîfte 553; âteş-nihâd melâ'în-i — i'tiyâdlar 731; — lerine sûret 1351; firîfte-i — u âl 720, 727; i'mâl-i edevât-ı — u âl 1008; kılâde-i câzibe-i — u âl 907; — u âl 99, 537; — u âl ihdâsı 426; — u âllerine 412; envâ'-i — u dagal 161; — u firîb 71; ashâb-ı — u meblese 304; — u nîreng-sâzî 1353; ejreng-i — u reng 878

meks 131, 351, 430, 436, 445, 448, 450, 463, 469, 482, 499, 517, 549, 583, 585, 601, 613, 789, 943, 971, 1004, 1337, 1363, 1387, 1431, 1482, 1503, 1507; mevkūf-i dâmgâh-i — 1375; mütebassırâne — 1421; pâ-beste-i visâk-ı — 549; tâb-âver-i — 732; —e irzâ 1445; —in 'âlemi 1475; — ü istibtâ 1393

mekteb 144, 973, 986, 1007; fünûn-i şettâya mahsûs kati — 974; hademe-i — 143; hakk-ı hâce-i — 1478; — hazîresi (Hâlid (Hz.) civârı, Vâlide Sultân'ın müceddeden binâ eylediği) 534; —i latîf 111; —i mu'allâ 143; —i münîf 143; — ler 973, 982, 1349; — pîş-gâhı 650, 1467

mektûb 53, 99, 101, 106, 381, 397, 407, 467, 468n, 753, 828, 965, 1004, 1015, 1023, 1081, 1095, 1114, 1165, 1174, 1218, 1307, 1308, 1309, 1368, 1446, 1506; hâmiş-i — 1308; ihtitâf-ı — 1307; nüvâzişlice bir — 1028; sûret-i — 1432; —ât 1503; —cu 894, 1158, 1481; —cu Kalemi'nde Kâtib 1351; —culuk 339, 408, 464; — gemisi 395; hulefâ'-i —î 135; kudemây-ı hulefây-ı —î 340; Ser-halîfe-i —î 1487; Vekîl-i Ser-halîfe-i —î 855; —î 155, 339, 537; —i âhar 1308; —i mahsûs 1368; —i mersûl-i Hakîrâne 1309; —i muhteviyyü'l-kürûb 436; —i resmî 1442; — irsâl 1004, 1355; —i ruh-sat-üslûb-i mezkûr 1174; —i Sadrıa'zamî 366; —i Sâmî 366; —lar/mekâtîb 33, 134, 1016, 1337, 1352; hurûf-i ma'hûde ile — tahrîr 1506; — tahrîr 1307; — terkîm 1454; —u îsâl 1507; —u kırâ'et 1309

Mektûbât-ı Fârûkî 752

Mektûbî; — Efendi 1483; —i Âsafî Baş-halîfeliği 464; —i Defterî 465, 953, 1512; —i Defterî Baş-halîfesi 465; —i Defterî-yi esbak 465; —i Defterî-yi sâbık 465; —i Sadr-ı 'âlî 1512, 1513; — Kalemi 1419

me'kûlât 208, 255, 494, 768, 984, 1443, 1446

mel'anet 33, 66, 78, 101, 344, 453; 'aynü'l-kīr-i — 1303; esnâf-ı — 40; hissî — 772; icrây-ı lâzi-me-i — 1260; icrây-ı — 100, 193, 551; i'mâl-i mu'âdil-i — 1264; irtikâb-ı — 1252; küffâr-ı pür- — 1153; ma'nevî — 772; neşr-i ahkâm-ı — 250; ser-işte-i icrây-ı — 548; şöhret-i kâzibe-i — 1271; şu'le-feşân-ı âteş-i — 50; ta'lîm-i ders-i — 210; tevsen-süvâr-ı — 209; zehr-i kiyây-ı — 739; zîrgâh-i — 775; melâ'în-i — endîş 167; — ibdâsı 1136; — ilkāsı 1136; —ler 161, 772; revâc-ı —leri 159; —pîşeler 326; hem-hâbe-i zamîr-i —semîr 371, 413; zamîr-i —semîr 1099; sahîfe-i zamîr-i —semîrleri 558

Melâmiyye 528; — ile müte'ârif şîve 528

Melatara tarafları 459

melek 850; sayha-i — gibi 319; —iyyü's-sıfât 660

Melek Mehmed Paşa (Babay-ı 'Âlem, Vezîr-i a'zam) 1235

meleke 880, 956; —i ihsân 540; —i isti'dâd 61, 75; —i liyâkat 61; —i merhamet 540; tahsîl-i —i sür'at 248

melhame 544, 1280, 1284; —i 'uzmâ 42; —i mu'azzama-i müstatîle 538; — mahalli 509; merdân-ı —pîrâ 1254

mellâh; sandal sandal —ı hiyel ü dagal 'amelleri 773; suya rîzân olan —ân 482

Memak Köprüsü 1142

memâlik 36, 39, 97, 212, 215, 225, 251, 275, 345, 393, 418, 450, 456, 463, 548, 620, 709, 727, 731, 739, 937, 942, 989, 1017, 1088, 1218, 1344, 1352, 1369, 1371, 1405, 1492; ahvâl-i — 877, 1295; aktâr-ı — 629; 'âmme-i — 504, 659; a'yân-ı — 1332; bâ'is-i 'umrân-ı — 212; def'-i ihtilâl-i — 335; ebdân-ı aktân-ı — 637; ehâlî-i her — 158; eknâf-ı — 341; etrâf-ı — 254, 341; fermân-fermây-ı — 22; havze-i — 504, 508n;

hudûd-i — 1047, 1492; ihtilâl-i — 103; istihsâl-i mesâlih-i — 629; kâffe-i — 251, 257; mâlik oldukları — 343; muharrib-i — 1218; serâ'ir-i ahvâl-i — 656; sugūr-i — 1047, 1492; tahrîb-i — 101; şu'ûnât-ı ahvâl-i — 656; tanzîm-i — 161, 710; tasarrufât-ı — 635; tasarruf-i — 1415; temâmî-i emvâl-i — 627; temâmiyyet-i — 257, 1018, 1085, 1086; tevsî'-i — 415, 543; vücûh-i — 1332; zamîme-i — 91; taşra — hânedânları 1329; — hânedânları 1331; divel-i —i ma'mûre 270; — muhâfazası 543; —i Avrupa 1380; —i Boğdan 211; —i Bosna 222, 299; —i Cermanya'da serîr-ârây-ı hükümrânî 213; —i Devlet-i 'aliyye 75, 260; —i Devlet-i ebed-müddet 73; —i Devlet-i seniyye 277; —i Eflak 211; —i Firengistân 511; —i garb 1146; —i Hâkāniyye 644, 1066, 1237, 1282, 1330; —i Hakāniyye sükkânı 422; —i kadîme 997; —i kulûb-i şeyh u şâb 1217; —i küffâr 709; —i Leh 991; —i mağsûbe 295, 497, 772; —i magsûbe-i Devlet-i 'aliyye 964; —i mağsûbeyi istirdâd 307; —i mahmiyye 1288; —i mahmiyyeleri 1078; —i merkūme ehâlisi 263; —i mevrûse-i Pâdişâhî 708; —in ahvâli 1011; —i Nemçe 1463; —ini tanzîm 1463; —i Pâdişâhâne 1091; —i Pâdişâh-ı rub'-meskûn 598; —i Pâdişâhî 723; —i Rumeli 77; —i Rusya 205, 253, 584; —i sâ'ire 161, 343, 566n, 576, 842, 1139; —i sâ'ire-i Nasârâ 157; —i Saltanat-ı seniyye 1091, 1154; —i seniyye 1156, 1482; —i Sırp 542; —i şark 1146; mesâlih-i —i şimâliyye 1133; kâffe-i —i vesî'atü'l-mesâlik 852; —i vesî'atü'l-mesâlikin İmperatoru/Pâdişâhı 851; —ler 1281; kürsî-i —leri 1148

Memâlik-i İslâmiyye/mahrûse/'Osmâniyye 40, 43, 64, 73, 75, 91, 96, 102, 113, 174, 205, 212, 226, 249, 255, 258, 262, 294, 316, 347, 417, 423, 425, 438, 445, 449, 452, 470, 487, 496, 498, 502, 504, 507n, 553, 558, 560, 563, 570n, 586, 599, 620, 623, 644, 660, 683, 685, 700, 739, 755, 763, 787, 847, 852, 949, 1002, 1003, 1032, 1052, 1055, 1066, 1089, 1092, 1102, 1138, 1153, 1155, 1162, 1206, 1220, 1280, 1306, 1325, 1327, 1328, 1337, 1363, 1375, 1407, 1415, 1425, 1454, 1494; 'âmme-i — 1153, 1410, 1435; a'sâb-ı — 701; çârsûy-i — 339; hudûd-i — 294; mebânî-i — 319; sekene-i — 768, 846, 1223; serhaddât-ı — 462; sevâhil-i — 185; silsile-i — 275; sügūr-i — 106, 433; temâmî-i — 43; tesviye-i umûr-i — 1433; umûr-i müteşettite-i — 1328; 'urûk-ı — 701; — a'yânları 1358; — hudûdları 398; — 'idâdı 517; —i Mülûkâne 616; — iskeleleri 563; —i Şâhâne 684; — mahsûlü 348; —'nin muhâresesi 599; —'nin Şehinşâhı 264; — nizâmı 709; — ser-i kârları 877; — umûru 757

memât 1265, 1290, 1390, 1495; efgende-i hâviye-i — 1349; râdde-i — 1390; sadme-i sarsar-ı — 558

Memiş Ağa (Tuzcu-zâde, Kapucu-başı, Livâ'-i Gönye) 1430

Memiş Efendi (Anapa Kal'ası muhâfızı Köse Paşa'nın defterdârı) 209

Memiş Efendi (Arpa Emîni, Şıkk-ı Râbi' Defterdârı, Nezâret-i Hubûbât) 384

Memiş Efendi (Sadr-ı sâbık sa'âdetlü Yûsuf Paşa hazretlerinin Kapucular Kethudâsı, Sipâh Kitâbeti) 170, 465

Memiş Efendi (Selânikî, Duhân Gümrükcüsü, Hubûbât Defterdârı, Kethudâ Vekîli, Kethudây-ı Rikâb) 602, 787, 796, 847

Memiş Efendi/Paşa (Arnabûd, Çavuş-başı, Vezîr, Kā'im-makām, Sadr-ı 'âlî) 1265, 1261, 1323, 1404, 1421, 1423, 1433, 1479

Memiş Paşa (Lâz, Mehâdiye'nin muhâfazasına ta'yîn) 194, 197

memleha 339; — mahsûlü 998

memleket 11, 66, 76, 94, 95, 104, 163, 220, 281, 345, 551, 568n, 581n, 653, 708, 727, 924, 971, 1089, 1106, 1240; ahvâl-i — 1427; âşinây-ı tabâyi'-i ehâlî-i her — 1479; a'yânân-ı — 1454; 'azrây-ı — 261; bâdî-i âbâdî-i — 546; bâdî-i berbâdî-i — 1152; büyük — 727; dahîl-i erkân-ı ratk u fetk- — 638; dâmen-i — 1401; derûn-i — 74; ehâlî-i — 104, 766, 1011, 1484; gelanterân-ı — 35; gerden-i dûşîze-i — 261; havâyic-i — 74; hükkâm-ı — 852; idâre-i — 419; ihtilâl-i — 1365; kazâyây-ı umûr-i — 337; kürsî-i — 163, 1149; mesâlih-i — 1474; mesârifât-ı — 100; mizâc-ı — 701; muhârese-i — 92; müşîr-i mutlak-ı — 629; müteneffisân-ı — 84; nik ü bed-i ahvâl-i — 649; nizâm-ı — 34, 1090; rık'a-i — 633; ru'esây-ı — 1345; rûh-i beden-i — 755; sekene-i — 643; tabî'at-i — 74; takrîr-bünyân-ı — 641; tedvîr-i dolâb-ı — 272; tevsî'-i dâ'ire-i — 222, 253, 772; tevsî'-i devâ'ir-i — 543; tevsî'-i hıtta-i — 547; 'ulemâ'-i — 104; umûr-i — 35, 346, 636, 730; vikâye-i temâmiyyet-i — 253; vücûh-i — 261, 989, 1000; zabt-ı — 65; — boyarları 1090; —e vâfî 1116; —eyn kadı'askeri 650; —güşâ 730; —i Ahısha vâlîleri/zâbitânı 220; —i cesîme 417; —i Cihân-bânî 64; —i Eflâk 199; —i fesîha 163; —i fesîha-i Berkā 542; —-i İslâmiyye 287, 772; —i Mısır 736; —i 'Osmâniyye 254; —i 'Osmâniyye'nin temâmiyeti 257; —i vâhide hükmü 1132; —ler 72, 74, 169, 231, 246, 463, 566n, 576, 620, 720, 727, 854, 982, 1148, 1371; kendü —leri 766, 992; nizâm-ı dâhiliyye-i —leri 262; —leri harâb 913; mesâlih-i — ru'yeti 1425; — talebi 1345; — ticâreti 346; — umûru 346

Memleketeyn 280, 380, 419, 420, 451, 937, 1086, 1089; — ehâlîsi 1347; — idâresi 1088; —'in şurût-ı kadîmesi 281; — şurûtu 1090

memşâ 1469, 1471; derûn-i — 1469; rahne-i dîvâr-ı — 272; — havzası 1075

me'mûr 3, 26, 32, 37, 43, 45, 56, 60, 63, 66, 68, 74, 77, 78, 84, 87, 88, 92, 100, 111, 125, 127, 133, 139, 175, 176, 177, 179, 181, 188, 194, 211, 216, 226, 229, 231, 233, 244, 297, 301, 303, 306, 307, 318, 335, 352, 357, 382, 384, 387, 391, 392, 398, 403, 410, 421, 426, 434, 447, 455, 461, 463, 468n, 478, 490, 505n, 532, 538, 548, 568n, 579, 585, 592, 606, 633, 661, 665, 678, 687, 736, 778, 827, 830, 836, 848, 863, 902, 920, 935, 937, 944, 946, 962, 963, 964, 980, 993, 1001, 1006, 1007, 1008, 1019, 1021, 1028, 1029, 1039, 1043, 1049, 1082, 1097, 1103, 1122, 1144, 1241, 1265, 1315, 1343, 1366, 1369, 1371, 1381, 1400, 1432, 1440, 1451, 1457, 1483, 1494, 1501, 1505, 1508; bâdbân-güşây-ı sûy-i — 358; mahall-i — 63, 195, 1077, 1122; savb-ı — 457; hıdemât-ı — e 515; mevâdd-ı —e 1123, 1237; mühâmm-r —e 383; maslahat-ı —eleri 382; —en 823, 906, 1028, 1180, 1432, 1451, 1455; mesâlih-i —eleri 920; —i ârâm 214; —i âsâyiş 1252; —i huzûr 1335; —i hücûm 204; —i ikâmet 1365; —i inşâları 1060; —i inşây-ı tabya 778; —i irvây-ı asâkir-i cedîde-i Sultân-ı âşumân-evreng 230; —i istîsâl 206; —i itfâ 1267; —i ma'iyyetleri 228; —i mahsûs 1057; —i mükâleme 591; âmed-şud eden —în 1406; beyle'l— în 178; emr-i —în 153; eyâdî-i —în 93; kâffe-i —în 176; sevk-ı —în 382, 384; —în 383, 418, 463, 481; —i Nezâret 244; —în-i Devlet-i 'aliyye 182; —în-i sâ'irîn 481; —i ta'lîm 1252; —i terkîm 247; —i tevakkuf 214; —lar 68, 92, 102, 108, 176, 203, 212, 241, 325, 360, 382, 537, 690, 742, 936, 965, 968, 996, 1013, 1027, 1039, 1080, 1136, 1354, 1447; cânib-i —ları 1189; cihet-i —ları 1423; divel —ları 136; mahall-i —ları 170, 1137; savb-ı —ları 447, 1189, 1370; —lar ta'yînî 303; —ları istishâb 1369; — ların dahi kesâletleri 56; emr-i —u 1494

me'mûriyyet 46, 62, 66, 69, 74, 77, 78, 84, 87, 89, 97, 134, 148, 153, 156, 174, 176, 179, 194, 203, 207, 250, 298, 302, 370, 399, 410, 455, 477, 480, 488, 490, 568n, 578, 601, 661, 735, 770, 778, 787, 823, 899, 919, 929, 934, 946, 984, 989, 1003, 1005, 1007, 1016, 1018, 1023, 1029, 1049, 1084, 1088, 1128, 1140, 1331, 1341, 1363, 1369, 1439; 'azm-i cânib-i — 1159; ba'de edâ'i'l— 1111; ber-muktezây-ı — 215, 311; bi-hasebi'l— 1308; bünyân-ı — 599, 705, 1283; cihet-i — 779; dâ'ire-i usûl-i — 1339; dakîka-i — 277; edây-ı — 366, 566n, 583, 823; esâs-i — 1029, 1086; furû'-i — 989; hamûle-i — 1107; hasbe'l— 1109; ibtidây-ı — 1023; icrây-ı lâzime-i — 207; icrây-ı — 384, 46, 75, 84, 1048, 1245, 1386; îfây-ı — 1018; îfây-ı muktezây-ı — 1086; infâz-ı — 1075; ketm-i mâdde-i — 412; keyfiyyet-i — 174; merkez-i — 929; mevâdd-ı — 984; muktezây-ı — 207, 422, 452; müstezâd-ı manzûme-i — 236; müteferri'ât-i — 156; re's-i mes'ele-i — 1086; savb-ı — 301, 410, 825; ser-nâme-i menşûr-ı — 378; sûret-i — 946; suver-i — 63; tahsîl-i mâ-lezime-i — 246; tetmîm-i mübtegây-ı — 237; 'uhde-i — 899; usûl-i — 276, 989, 1087; — emri 176, 303; —i bendegâne 1005; —i cedîde 1347; —i Devlet-i 'aliyye 292; mevâdd-ı —i hâdise 289; —i hafiyye 372; mevâdd-ı —i kadîme 289; —i kadîmeleri 919; —i mahsûsa 1444; icrây-ı —i mühimme 47; —i müstakille 377; bünyân-ı — ini tarsîn 1370; —i sâ'ire 333; —i sâbıka 1018, 1084, 1100; —ler 422, 1007, 1315; bünyân-ı —leri 134, 1066; dâ'ire-i —leri 228; furû'-i —leri 1024; icrây-ı —leri 1058; mahall-i —leri 934; makām-ı —leri 695; muktezây-ı — leri 1090; sefîne-i —leri 153; usûl-i —leri 1024

menâfi' 998, 1047, 1177, 1237, 1353, 1379; celb-i — 830; cerr-i — 579; ebvâb-ı — 75; mazhar-ı ni'am-i — 594; vücûh-i — 106; celb-i —den mütekâ'id 1459; zerre-i —i nefsiyyesi 1480; —i 'azîme 1048; —i bî-şümâr 99; —i dünyeviyye 1456; —i kesîre 1176; —i küllîyye 1177; —i me'lûfeler 496; —i mesâlih-i hâlî ve'l-me'âlî 18; —i nümûdâr 1418; — istihsâl 1456; tahsîl-i —i zâ'ide 689

menâkıb 529n, 661, 1190; cümle-i — 132, 530n; gubâr-ı kisvet-i — 630; —ı celîle 664; —ı celîle-i cenâb-ı Mustafavî 125; —ı cemîle 21, 692; —ı Devlet-i 'aliyye 1207; —ı fezâ'il-âsâr 652; —ı harb 1354; —ı melâhim 1354; —ı Nasreddîn 151; şütür-gürbe —ı rengînleri 1314; serd-i —ı sâzkâr 1497; —ı 'uzmâ 1281; —ı seniyyeleri 661; —lar 526; cânib-i celiyyü'l—ları 1218

menâre 145; —lerin taşları 1321; — müşâhedesiyle 1028

menâsıb 120, 155, 181, 239, 408, 465, 532, 958, 1041, 1220, 1424, 1430; ashâb-ı — 1484; celâ'il-i — 105; deverân-ı — 1480; devr-i — 59; dil-beste-i — 1189; ehl-i — 746; erbâb-ı — 116, 161, 1169; hıla'-ı — 181; mükibb-i — 1321; neyl-i — 1467; tefvîz-i emânet-i — 567; tevcîhât-ı — 1428; — ciheti 1456; — furûhtu 909; —ı 'âliye 1050; —ı 'âliye-i 'adîde 589; ecell-i —ı câhî 541; —ı celîle 1066; —ı Dîvân-ı me'âlî-erkân 154; —ı Dîvâniyye 154, 953; —ı 'ilmiyye 803; —ı kuzât 113; tehâlük-i —ı nâ-mübârek 528; —ı refî'a 533; —ı sâ'ire 1241; —ı vüzerâ'-i 'izâm 1428, 1483; —ı

zâhireleri 1471; —lar 292; müneccez sitte —ları zabt 1508; — tahsîli 525; — zabtı 1234

menastır; — huddâmı 1148; — sedenesi 1148

menav 1387, 1411, 1417; — habîsleri 1411; — îmânsızları 1411

menâzil 1002, 1091, 1269; kat'-ı — 600; medha şâyân — 1010; tayy-ı — 774; kat'-ı —i dûr u dirâz 1002; —i 'ibâd-ı Müslimîn 1267

menfâ 825, 1128, 1131, 1258, 1454, 1466, 1476; cihet-i —ları 1476; hafîf-i ilhâz-ı —ları 1235; râh-ı —ları 1476; — olan efendiler 1189

menfa'at 255, 273, 529n, 567n, 568n, 1413, 1433, 1440, 1494; 'â'ide-i — 1468; 'ayn-ı — 1336; bî— 1313; celb-i — 1472; cerr-i — 861, 1096; kişver-i pür-— 727; mahz-ı — 683, 1179; — dîde 784; kendü —i 989; tahsîl-i —i zâ'ide 239; cerr-i —ler 846, 913; —ler 645; —lü hıdemât-ı dîvâniyyeler 1456

menfî 119, 1319; —yyen 391, 524, 1318; —yyen mukîm 1424, 1470

menkabe/menkabet 65, 132, 439, 569, 571, 594, 663, 724, 745, 1291; celîle-i — 116; emâmepeyvend-i sübha-i — 660; kevkebe-nümây-ı — 121; mâye-i — 1179; mâye-i vecâhet-i — 589; mertebe-i — 152; Vezîr-i vâlâ—377; —ârây-ı zuhûr 1513; —i bî-hadd 158; —i dilârâsı 1504; —i nâdiru'l-vukū' 713; —i vâlâ-mertebe 1284; hârik-ı 'âde —ler 665; mevkib-i —leri 112; cân-fedâlık —si 1385

Mensûhât Aklâmı 686

menşûr 93, 762, 1350; —i câhi 1406; —i cân u vicâheti 177; —i cedîd 448; —i eyâlet 130; —i haysiyyet 109; —i hümâyûn 358; —i i'tibâr 199, 226,592, 687, 1406; —i me'âlinüşûr 409; —i mefharetleri 112; —i nâşiru's-sürûr 617, 956, 1071; —i nâşiru's-sürûrları 1461; — irsâli 953, 1066, 1479; —i ruhsat 218, 253; —i sa'âdet-nüşûr-i Sipehsâlârî 922; —i savlet 872; —i şân 140, 604; —i şân-ı müşîrâne 917; —i şöhret 604; —i tesallut 872; —i Vezâret 61, 130, 468; —lar 856

Menteşa Mütesellimi 954

menzil 10, 128, 208, 759, 894, 1041, 1207, 1234, 1366, 1470, 1476; ârâm eylediği — 1318; arayata — 1189; — atları 633; — bârgîri 1410; — be-menzil 1507; —et 36, 54, 88, 140, 841, 909, 917, 1326, 1466; celb-i terakkī-i —et 949; çemen-zâr-ı —et 593; ihrâz-i firâz-i —et 389; mehce-i râyet-i —et 1236; merkez-i mu'allâ—et 589; muhâfaza-i —et 305; rif'at-i —et 1364; 'ulüvv-i —et 525; —et-i nefsiyye 594; —gâhlar 1354; —geh 479; —hâne-i 'ulemâ' 1189; —i maksûd 288; —i mu'allâ 574; —in damı 815; —i necât 896; —i rıdvân 896; —i şe'âmetnâzil 611; kâm-res-i —i vâlâ 910; —ler 608, 611

Menzil-hâne (İstanbul'da Şeyh Vefâ Meydânı'nda) 144

mer'â; hargele-i cüyûşuna — 548

mer'î 211, 213, 219, 251, 852; kā'ide-i ma'hûde-i —yye 1070; sûret-i —yye 1249; suver-i —yye 418; —yyü'l-hâtır 784

Merahu'l-Me'âlî fî Şerhi'l-Emâlî (nâm Manzûme-i Emâlî şerhi, Muharrir-i Hakīr'in) 895, 897

merâkib 242, 546, 630, 1253, 1373, 1374, 1497; müzeyyen — 819; —i bahriyye 252; —i bahriyye-i 'azîmeleri 680; —i harbiyye 255; —i sâ'ire tüccârı 254; —i sagīre 259; —i Şâhâne 107

merâm 383, 798, 876; ber-vefk-ı — 710; hulâsa-i — 312, 1328; husûl-i — 159; ifâde-i — 136; mahz-ı — 306; pür-sâz-ı kırbe-i — 233; sermest-i mey-kede-i — 1359; silâh-pûş-i neyl-i — 229; sûret-nümây-ı — 1262; tevsî'-i milket-i kısvây-ı — 90; —ı Şâhâne 1239; gāyet-i —ları 270; 'umde-i —ları 1127; —ları 893

merankoz 237

merâsim 365; akdem-i — 10; ta'yîn-i — 550; safvet —i 1451; —i ceşn 105; —i devlet 23, 1455; —i dîn 23; —i hacc 49; —i hazm 174, 199; —i ihtiyât 199; —i ikrâm 105; —i iltifât 105; —i istikbâl 1352; —i küffâr 757; —i merhabâ 785; —i mu'tâde 925; —i musâhabât-ı mülûk 118; —i pürsiş-i hâlleri 1442; —i pürsiş-i hâtırları 1442; —i sem' u tâ'a 110; —i ta'zîm 547; —i te'allüm 547; —i tebassur 174; —i tekrîm 1370; —i tevkīr 1370; —i zıyâfet 105

meratib 1041, 1424; dil-beste-i — 1189; kat'-ı — 1467; muhibb-i — 1321; müntehây-ı — 468; tahsîl-i — 59; dimâğında hevây-ı — cây-gîr 98; — ciheti 1456; —i a'dâd-âsâ 304; —i 'aliyyeye ıs'âd 725; —i a'yân 118; —i 'ilmiyye 23, 648; —i 'ilmiyye pâyeleri 725; —i Devlet-i 'aliyye 1039, 1503; —i ecnâs-i leşker 1251; —i ecnâsları 1336; —i ekâbir 118; —i erkām-ı 'aded 1033; —i erkām-ı beyân 1033; —i fusûl 1336; —i muhâvere 365; —i mukannene-i mu'tebereleri 697; —i Ocağıyye 1374; —i refi'a tahsîlleri 707; —i seniyye 757; —i seniyyeler 803, 883; —i zâhireleri 1471; — tahsîli 525

mercân 1110; — raht 1110; — sitâm 1110; — tesbîh 185

Mercân Ağa (Hâzin-i Hidîv-i devrân) 516

mercimek 243

merd 919; nâ— 1285; çille-keş-i —ân 879; —ân 56, 1082; —âne 196, 444, 644; —ânegî 543; — ânelik dâdı 442; —ı ceng 206; —ân-ı melhame-pîrâ 1254; —ı Meydân 805; —efgen 440; —i 'azîz 52; —-i âgâh 880; —i bâz-gûn

1452; —i behâdır 605; —i bî-'ayb 1273; —i cânî 931; —i ciğer-dâr 1267; —i dânâ 1393; —i dirâyet-disâr 784; —i dirâyet-mend 424; —i felâket-zede-âsâ 288; —i gayûr 205, 605, 1045; —i hamiyyet-ittisâm 614; —i hüner-ver 246; —i kâr-âzmâ 695; —i kâr-güzâr 486, 1336; —i kârzâr 125; —i le'îm 1253; —i methûm gibi 1189; —i meydân 1477; —i meydân-ı ceng 1268; —i meydân-ı şîrgîrî 1500; —i mezmûm 107; —i mü'eddeb 246; —i müdebbir 1250; —i mütekaşşif 1244; —i neberd-azmâ 916, 1250; —i pâkîze-zebân 1418; —i râst-zebân 786; —i sadâkat-fercâm 206; —i sâhib-i liyâkat 240; —i sâhib-i şu'ûr 582; —i şecî' 168; —i yegâne 388; —lik 383

Merdavic/Merdvayic [=Miloradowitsch, Cener-al, Sergerde-i sürbe-i düşmen-i hızlân-me'âl] 598, 1067

meremmât 253; —cı 238, 247

merg; pâdâş-ı — 1261; sadme-i — 546; ser-pençe-i — 637; —zâr-ı nâzik 646

merhamet 59, 662, 1243; cevâz-dâde-i mezheb-i — 246; mahall-i — 35; —i Mülûkâne 1478; —ine nihâyet yok 744; —i Şâhâne 44; —kîş 828

merhem 1308; bir yâresine em ve bir derdine 862; nâ-pezîrây-ı —i bihbûd 288; —pezîr-i iltiyâm 449; —sâyî-i cerhî 235

Merîc 68; — Nehri 67

merkad/merâkıd; —i münevverler 856, 1285; —i ecdâd-ı bihişt-me'âdları 1311; —i evliyâ' 627; hazâ'in-i dürr ü güher-i —i mutahher'i 1032

merkeb 663

Merkebciler Kapusu (Sultân Bâyezîd civârında) hizâsında 1425

Merkez Efendi merhûmun türbe ve câmi'i (Mevlevî-hâne-i Yeni-kapusu hâricinde) 145

mermer; — ma'denleri 1020; a'lâ — ma'denleri 982

mersâ; ittihâz-ı — 548; —bend 489; Mersây-ı Mısır 131

mersiyye 309

Merzbûm; —i Rûm 640; —i Rûm hey'et-i sâlife 1041

Mesâbîh (**el-Begavî**'nin eseri) 1510

mesâcid 55, 135; — hademesi 1105

mesâlih 103, 345, 371, 804, 875, 957, 1009, 1078, 1085, 1197, 1250, 1280, 1314, 1335, 1363, 1425, 1494, 1495; akdem-i 'âmme-i — 669; 'âmme-i — 1157; celâ'il ü kalâ'il-i — 1481; erbâb-ı — 1354, 1462; hasbe'l— 1004; idâre-i — 160; istinbây-ı aslah-ı — 456; kâffe-i — 845; merci'-i erbâb-ı mesâlih 748; mesâ'il-i — 1166; ratk u fetk-ı — 159, 911, 1434, 1452, 1482; tezkîr-i esâlîb-i — 1350; umûr-i — 1077; 'uyûn-i — 1157; ümenâ'-i — 173; ta'tîl-i — gibi 136; te'hîr-i — gibi 136; —i 'âlem 10; —i 'âmme 327; —i 'azîmeler 528; sı'âb-ı —i cumhûr 124; —i 'ırkıyye 115; —i 'ibâd 637, 650, 820, 1452; —i askeriyye 925; —i bâliga-i sâ'iga 1458; —i bilâd 637; —i cesîme 1163; müte'addiyân-ı hall ü 'akd-i —i cumhûr 1356; —i cumhûr 23; —i dâhiliyye 115; —i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye 1086; —i devlet 114, 338, 876, 1169; —i Devlet-i 'aliyye 878, 1078; —i Devlet-i ebediyyü'l-karâr 667; —i Devlet-i seniyye 277; —i devletin erkânından olan sanâdîd-i ocakluyan 1470; —i devletleri 659; —i enâm 108, 118; —i hâriciyye 115, 956; —i hâriciyyeleri 1393; —i huccâc 127; teceddüd-i —i kevniyye 756; —i me'âş-i insânî 10; —i memâlik-i şimâliyye 1133; —i memleket 1474; —i memleket ru'yeti 1425; —i me'mûreleri 920; —i mevcûde 159; —i milket 1096; —i millet 754, 1418; —i mücâzâtları 1304; —i mühimme 1349, 1405; —i mülk 754, 1418, 1470; —i mülkiyye 1362; —i mülkiyyede isti'mâl 1370; —i müşkile-i mün'akıde 1490; —i müteferrika-i Saltanat 114; —i nâmûsiyye 115; —in eri 1456; —i sâ'ir 753; —i sâ'ire 139; —i sâlihaları 832; —i Saltanat 181, 1179; —i Saltanat-ı seniyye 1006, 1086; —i seniyyeleri 1344; —i serhad 61; —i şer'iyyeleri 1399; —ler 271, 1106, 1344; sâfâyih-i —leri 531; —leri semti 301; —müzâkeresi 906

mesâlik 697, 709, 716, 1241; kat'-ı mesâlik 101; te'mîn-i — 710

mesârif 36, 127, 132, 230, 241, 245, 706, 858, 1177, 1241, 1476; vefret-i — 127; vesîle-i — 1459; kâffe-i —ât 1025; —ât 63, 75, 121; —ât-i memleket 100; —i âlât 316; —i askeriyye 316; —i bî-şümâr 704; —i cerâ'id-i mu'ayyene 227; —i cihâdiyye 226; —i edevât 316; —i gâliye gâ'ilesi 1411; —i hâliye 230; —i inşâ'iyyeleri 1092; —i kesîre 173; idâre-i —ı lâzime 156; —i lâzime 247; —i mîrî 47; —i mîriyye 227; —i mu'ayyene 997; —i mühimme 1047; —i sâ'ire 687, 1004; —i seferiyye 467, 471, 1091; —i Tersâne 226; —i Vidin 710; —i zâ'ide 156; —i zarûriyye 1090; —ler 145

mesâvî 532, 714, 717, 817, 821; envâ'-ı — 1030; mecmû'a-i — 1471; —i fırâvân 572; —lerini zikr edenleri 926

mescid; —e i'tizâmları 745; —i câmi' 320; —i şerîf 145; — müşâhedesiyle 1028

mesel 23, 37, 53, 58, 69, 105, 110, 170, 334, 337n, 555, 645, 760, 782, 817, 858, 872, 932, 956, 1024, 1060, 1070, 1076, 1212, 1250, 1275, 1384, 1426, 1427; darb-ı — 705, 721, 727, 989; eski — 304, 447, 701; fi'l— 1354, 1404; muvâfık-ı — 981; —i meşhûr 919; rîş-i gâv — ine ma-sadak 961; —i sâ'ir 551, 1465, 1476;

—i sâ'ir gibi 93, 574, 1503; —i şâyi' 634; fuhşiyyâtı küfriyyâta makrûn —ler 525; — vefkınca 438

mes'ele/mesâ'il 845, 1296, 1498; re's-i — 281, 1086; 'umde-i — 1485; —i dîniyye 52; —i efkâr-ı sâkıbe 69; —i ikrâh 1082; —i ma'hûde 333, 806; —i matviyyesini istihrâc/istinbât 1473; —i mesâlih 1166; —i meşhûre 475; —i salât 1244; —i savm 1244; —i tahlîl 1187; — i terk-i cihâd 205

meserret 870, 1230; fart-ı — 925, 1307; izhâr-ı — 918; mûris-i — 888; nâ'il-i — 849; nakdîne-i — 87; neşve-mend-i silâfe-i — 920; —bahş-i kâffe-i enâm 213; —i bî-nihâye 852; ser-i — leri 1404

Mesîh; devr-i — 1145; hıdmet-i 'azîme-i dîn-i —â 1341; Muhtâru'l-küberâ'i'l-fihâmi'l—iyye 851; millet-i —iyye'den teberrâ 721

mesîre 989, 1362; —i dil-güşâ 1213, 1215; —i dil-güşâlar 124; —ler 105, 748, 978, 1019; — olarak 987

mesken 359, 796, 869, 943, 992, 1227, 1317, 1509; ittihâz-ı — 220; —i aslî 895; —i hâss 1219; —i pür-fitenleri 49; —ler 749

meslek 95, 166, 278, 417, 732; isbât-ı tegayyür-i — 337; kat'-ı — 68; sedd-i — 1180; mazâ-mâ-mazâ —i 77; —i bâhiru'l-butlânları 47; —i dalâlet-âğîn 376; meslek-i —e mugâyeret îrâsı 279; —i Devlet-i 'aliyye 278, 1344; —i hakkâniyyet 416; —i hîle 205; —i kisb ü iktinâ 710; —i ma'hûd 1381; —ine zehâb 95; —in nihâyeti 804; —i ta'lîm 683; —i yefâdârî 416

mesmû' 598, 1343, 1348, 1352, 1354, 1360, 1371, 1386, 1395, 1399, 1402, 1416, 1421, 1422, 1426, 1436, 1463, 1476, 1484, 1498; —ât 57, 735, 1306, 1338; —i bende-i kelîle 556; —i Bende-i râstî-beyân 119; —i enâm 1295; —i Hakîrâne 663; —i hazret-i Cihândârî 1502; — i hazret-i Pâdişâhî 444; —i hümâyûnları 1228; —i kemterânem 661; —i Muharrir 652; —i Muharrir-i bî-nevâ 1392, 1479; —i Muharrir-i bî-vücûd 1506; —i Muharrir-i Hakîr 555, 724, 750, 863, 894, 1301, 1360, 1370; —i Muharrir-i nâ-kâm 710; —i Muharrir-i nâ-tüvân 1505; —i Muharrir-i pür-kusûr 900; —i Muharriru'l-makâl 1396; —i Râkımu'l-kitâb 698; —i Şâhâne 1041; —i Şehriyâr-ı zemâne 338; —i Tâcdârî 469; —i vükelây-ı umûr 731; —ları 1309, 1367

mesned 117, 1452; —ârây-ı evreng-i saltanat-ı Cihân-bânî 1210; —ârây-ı kazâ 523; —ârây-ı Meşîhat 1080; —ârây-ı Rûm 150; —ârây-ı Sadâret-i 'uzmâ 113; —ârây-ı Vekâlet-i kübrâ 199, 1234; —ârâyân-ı pâkîze-râyân-ı ta'ayyün ü imtiyâz 117; — dîvânesi 1153; —i Anadolu 267, 1491; —i Cem 1301; —i Fetvâ 334, 883, 885, 911, 1333; —i Hânî 104; —i hayât 868; —i Hilâfet 806; —i İftâ 1303; —i iftihâr 171; —i 'izz 171, 1236; —i Kā'im-makāmî 774, 878, 912, 913, 957, 959, 1472; —i Kapudânî 1423; tenzîl-i —i Kapudânî 390; —i Kethudây-ı Sadâret 408; —i Kethudâyî 1454; —i Meşîhat 337n, 1098, 1236, 1481; —i mu'allâ 136, 1462, 1472; —i müşeyyed-i Hılâfet-i kübrâ 1298; —in sâhibleri 568; —i Riyâset 25, 354, 1077, 1376, 1439, 1446; —i Sadâret 119, 335, 564, 574, 713, 918, 927, 944, 1125, 1130, 1235, 1407, 1434, 1436, 1479; —i Sadâret-i 'uzmâ 335; —i Segbân-başı 903; —i Serdârî 927; —i Sipehsâlârî 199, 918; —i şân 1236; —i şeref-ittisâfı 336; —i vâlâ 123, 1372; —i vâlây-ı Riyâset 135; —i Vekâlet 118; —ler 339, 567; —lerine ku'ûdlarında 1333; —nişîn-i hükümrânî 1408; —nişîn-i istiklâl 1408; — nişîn-i Kethudâyî 1314; —nişîn-i Riyâset 165, 1048; —nişîn-i temellük 1408; —nişîn-i Vekâlet 1347

Mesnevî 374; —hân 145; —i şerîf kıra'et 145; — i şerîf tedrîsi 880; — ve Ma'nevî buhûrunda gavvâs 880

mest 327, 427, 729, 1253, 1349, 1388, 1405; bed— 310; ser— 750; ser—ân 1214; nerre-şûr — âneler 329; —i bâde-i ikbâl 525; —i bî-pervâ ârâm/huzûr 716; —i gaflet 1387; —i gurûr 467, 1387; —i ikbâl-i zemâne 1364, 1405; —i lâ-yu'kal 1405; —i mağrûr 310, 754; —i mey-i ikbâl 522; —i ser-endâz 1373; —i silâf-ı sâf-ma'rifet 879; —i silâfe-i sürûr 931; —i şeker-hâb-ı dimâğ-ı âlây 1390; bed—ler 768; —ler 327; —lik 783; — ü medhûş 171, 768; — ve papuc 768

Mestân Ağa (Gümülcine A'yânı) 78

meş'al/meşâ'il 1155; —eciler hâbda 1155; —eler iltihâbda 1155; —i hidâyet-i hazret-i Mûsılu'l-matlab-ı Rabb 493; —i himmet-i müşârun ileyh 520; —i 'iş ü 'işreti iş'âl 1377; —i vücûdu 704; —i zihn-i hadîdi 1173

meşâyih 657, 709; turuk-ı — mukallidleri 1424; —ı cevâmi'-i selâtîn 466; —ı Ehl-i Sünnet 54; —ı esnâf 1372; —ı hânkāh 656, 762, 892, 1219, 1371; —ı hânkāh zümresi 892; efâzıl-i —ı İslâm 1051; —ı İslâm 574, 1236; —ı İslâmiyye 574, 581n; —ı kirâm 142; —ı kudât 1337; —ı şedîdü'ş-şekîme 46; —ı tarîk 1337, 1371; —ı 'Urbân 46, 63, 132, 250; —ı vâlâ-cenâb 1215; —ı zevâyâ 466

meşgale/meşâgil 505, 660, 1213; ehemm-i — 1435; hengâm-ı tezâhüm— 1070; indifâ'-ı — 180; itmâmi'l— 1497; —i cesîme 632; —i Ekrâdiyye behânesi 1435; —i garbiyye 658; —i hâ'ile 732; —i hâriciyye-i Devlet-i 'aliyye 362; —i külliyye 294; —i mütehaddise 188; —i Riyâset 529, 1049; —i Saltanat'dan

inkıtâ'ları 624; —i şevâgil-i seferiyye 56; —i şevkı/zevkı ış'âl 1255; —i şimâliyye 658
Meşhed-i İmâm 'Ali 1367; — tüccârı 1505; — züvvârı 1505
Meşîhat 123, 336, 890, 1079, 1080, 1273, 1489; câme-i Fetvây-ı — 1236; ferve-i beyzây-ı — 1187; i'âde-i — 1163; idâre-i emr-i — 887; ihrâz-i makām-ı — 1404; makām-ı — 333, 336n, 1053; mesned-ârây-ı — 1080; mesned-i — 337n, 1098, 1236, 1481; murabba'-nişîn-i mesned-i — 1080; Sadr-ı — 725; tebeddül-i — 337; zemân-ı — 655; —i İslâmî 116; —i İslâmiyye 1333; — istihsâli 1130; tebdîl-i — kıssası 1078; — mesnedi 568
meşîme; — ahvâli gibi sâ'ir şeyler dekāyıkıyla/hakāyıkıyla tersîm ve tashîh 976; —i kader 1217; —i kazâ 1217; —i mâder-i dehr-i bî-vefâ 743; —i Ümmü'd-dünyâ 32, 286
meşk 20, 305, 545, 554, 659, 688, 1134, 1222, 1320; müştâkāne — 1076; sebk-i — 670; terk-i meşk 657; —ı âlât 1382; —ı esliha 1382; —ı hatt 151; —ı hatt-ı ta'lîk 1488; —ı kārzār 193; —ı sâde-rûyân 518; —ı şîve-i kitâbet 44; —ı zerk-ı sinân 38; —leri 304; — suları 555
meşlah (Araplar'ın giydiği bir libâs-ı nâ-sipâs) 610
meşreb 1436, 1506; âlûfte— 518; 'avâm— 1350; bed— 882, 1072, 1454; cennâr— 1360, 1497; cuvâlıkī— 1467; dürüşt— 714; garîb — 1476; hasûd— 535; levend— 1497; mahzûl-i bukalemûn— 1096; nâzik— 1392; saht— 1474; şûh— 1382; teng— 532; ter— 1475; tûz— 1124; münâfî-i —i munsrîfâne 624; —ler 1364, 1391, 1405
meşrûbât 208, 255, 1361; —lar 494, 1443, 1444
meştâ 228, 236, 724, 943; —lar 1143; — olacak mahaller 670; —y-ı cedîd 1274; —y-ı Edirne 1140; —y-ı Ordu-yi hümâyûn 1028; —y-ı Rus-cuk 198
meşveret 61, 159, 206, 218, 595, 1038, 1176; 'akd-i dâ'ire-i — 903; 'akd-i encümen-i — 191, 215, 228, 357, 359, 563, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324; 'akd-i meclis-i — 971; 'akd-i — 431; ashâb-ı — 566n, 1182; encümen-ârây-ı — 209; encümen-i — 860; erbâb-ı — 62; 'ırk-ı — 1168; halka-bend-i encümen-i — 1326; halka-bend-i — 453; istifdâh-ı kaddâha-i — 217; lâzi-mü'l— 110; meclis-i — 187, 216, 459; savâb-dîd-i ehl-i — 576; tertîb-i encümen-i — 141; tertîb-i meclis-i — 1175; tertîb-i mukaddime-i — 922; —gâh 424, 734; —gâh-ı kâr-bendân-ı umûr-i enâm 1047; —gâh-ı zevât-ı kirâm 475; —i 'âmme 454, 595; —i 'umûmî 'akdi 1250; resm-i —leri 780; — zımnında 1470
metâ' 73, 1092; celb-i — 74; —ı 'âlem-behây-ı 'ırzları/nâmûsları 850; —ı ârâmları 553; germ-sâz-ı dâd-ı —ı demâr 1274; —ı gayret 83; —ı ikdâmları 83; —ı iştihâr 93; —ı kes-me-har 1038; —ı pûsîde 1038; —ı pûsîde-i nâ-râyici 957; —ı sabrları 553; —ı te'ayyün 93; —ı zindegânîleri 200; ehl-i hiref —ları 748
metânet 38, 88, 600, 658, 963, 1433, 1450, 1451, 1452; çehre-i meziyyet-behre-i — 1446; esbâb-ı — 1033; kesb-i — 706; teklîf-fermây-ı — 201; —i fi'l 1474; —i kavl 1474; —i kulûb 1493
meteris 429; — cengi sûretinde 1062; — hafri 67, 196, 245; — içinde 510; —ler 968, 1246, 1394, 1401; —ler hafri 1011; —ler pîş-gâhı 217; — maslahatı 67; — misillü elzem şeyleri 967; — nişîn olanlar 512; — yollu kârgîr dîvârlar 973
metin/metn 381, 924; —i âşûb 1474; —i fesâd 1474; —i ittifâk-nâme 162; —i kitâb 736; —i müsâleme 591; —i şurût 418; —i tahrîrât 47; —i usûl 1510; — ve şerh 53
Metrepolid 183
me'ûnet 1050; bî— 720, 727; —i beytiyye 535; —i lâzime 1050; —i mühimme 1050
me'vâ 140, 796, 1241, 1502; nüzhet-seray-ı — 780; —lar 749, 943; — olan bî-kâr odaları 358; — olan hânlar 358; —y-ı 'ulemâ' 1041; —y-ı dil-ârâları 151; —y-ı ma'mûr 147; —y-ı me'nûseleri 892
mevâcib 43, 112, 175, 194, 324, 537, 587, 725, 771, 860, 930; akdem-i — 118, 680, 1051, 1194; ihrâc-ı — 138, 1040, 1053; ihtilâl-i — 161; iki kıst — 952; kıst — 148, 242, 657, 691, 696, 755, 1141; tedârük-i — 225; teshîl-i — 685; tevzî'-i — 952; —i kısteyn 148; —i mu'ayyeneleri 324; —i mukanneneleri 702; —i neferât 934; —i neferâtları 1105; —ler 175, 300, 926, 931; kılâ' mustahfızlarının —leri 352; — nâmiyle 657; — vakti 724
mevâ'îd 56, 110, 157, 269, 820, 1425, 1493; cerb-i — 1339; tarh olunan — 1156; —i 'adîmetü'l-incâz 372; — 'arz ederek 1339; —i bî-gerân 784; firîfte-i —i bî-incâzları 1487; —i celîle 805; —i cezîle 444, 1200; —i cezîle va'd ederek 1067; —i dil-firîb 411; —i dil-şikâr 738; —i dûr-ez-vefâ 392; —i ebleh-firîbâne 134; —i hafiyye 92; —-i hıred-fersâ 778; —i kesîre 1059, 1145; —i lâhiye 1341; —-i nah-siyye-i felekiyye 942; —-i nakd ü nes'e 1058; —i sâbıka 870, 1136; —i Sultânî 1082; —i şâmileleri 269; —i 'urkūbiyye 271, 1139; —i 'urkūbiyyesine meftûn 412; —i vefîre 1506; mevâdd-ı —leri 1004
mevâlî 475, 615, 717, 792, 806, 807, 1185, 1205, 1467; a'yân-ı — 1469; bakıyye-i — 793; e'âlî-i — 894; ismâ'-ı sergerde-i mevâlî 1227; sa'âdet-bahş-ı eydî-i — 1204; sudûr-i — 1355; —den 210, 378, 1432, 1477, 1488; —-i Devriyye 86; —-i eslâfdan 1462; —-i kirâm 52, 454, 588; —-i sâ'ire 910; —-i 'ulemâdan 1431; — tahsîsi 1351; — tarafları 881
mevâşî 323, 662

mevc; mânend-i — 1031, 1191, 1214, 1324; —ân-ı bahr-ı fazîlet-mendî 476; — gibi ihtılât 1179; —engîz-i ihtilâl 1485; —engîz-i şûriş 1397, 1485; —engîz-i telâşî 1397; —mevc-i gayret 1041; —en-mevc-i hurûş 790; — gibi mümâzecet 1179p —i kûh-endâz-ı bahr-ı fesâd/fiten 1421

meveddet 1100, 1419, 1487; 'akd-i — 985; 'arz-ı — 1447; fart-ı — 728, 734, 1086; ferîza-i zimmet-i — 963; ibrâz-ı — 1468; ibrâz-ı sûret-i — 251; zülâl-i — 279

mev'iza 526, 1378; —-i ehl-i yakîn-i hikmet-rehîn 13

Mevkūfâtcı/Mevkūfâtî 964, 1376, 1440; Pâye-i — 296; —lık 1512; — Vekîli 1512

Mevlâ 934, 1207, 1209, 1253, 1294, 1302; fazl-ı — 83; 'ibâdet-i — 12; —yı müte'âl 1280; bk. ayrıca Allah (Hz.)

Mevlânâ türbeleri (Hz., Konya'da) 144

Mevlevî-hâne 1217; —i Yeni-kapusu hârici 145; —ler 143

Mevleviyyet 87, 111, 663, 803, 804, 1469; deşt-reş-i dâmen-i — 86; —ler 910

Mevlid/Mevlûd; —i münîf kırâ'eti 1137; 'akd-i meclis-i —i Nebevî 125; —i Nebevî ikrâsı 144; hânendegân-ı —i şerîf 60; —i şerîf 60, 125, 1137; —i şerîf kırâ'ati 144, 145; —i'n-Nebî 'aleyhi's-selâm kırâ'ati 143

mevsim 279, 280, 1215, 1508; hulûl-ü — 185; —e göre boğçacıklar 756; maslahatın —i 281; —i şitâ 138, 199; —i şitânın şiddeti hengâmı 1431; —ler 99, 277

mevsûk 852; mahall-i — 843; —u'l-kelim mücâhidîn 509; —u'l-kelim zât 894

mevt 99; 'âlem-i — 715; huddâm-ı — 817; hulûl-i — 637; maraz-ı — 529, 677; —e muzâf 760; — hâli 715; —î-i kadem-i şûm 424

mey 1508; sebû-yi — 881, 1362, 1496; zekât-ı — 1464; câm-ı — gibi 161, 310; —i bî-renc-ı humâr tenâvülü 1060; —i ikbâl 1379; —kede 959; hem-reng-i —kede-i bed-mestân 918; —kede pîş-gâhı 1216; —kede-i mahabbet 1217; —kedeleri sedd 1362; murâkıb-ı nevbet-i devre-i —nâb 1215; varil varil —nâb 1362; —zebânlık 525

Meyâncı 1351

meydân 41, 56, 541, 722, 802, 806, 867, 868, 872, 882, 919, 1038, 1142, 1203, 1205, 1272; fâtih-i — 1362; fesîhat-i — 874; fürce-i — 1413; huluvv-i — 722, 1029; îsâl-i — 816; merdân-ı — 805; merkez-i — 1272; râh-ı — 795; sernümây-ı — 1400; tengî-i — 127; tevsî'-i — 449, 694, 749; vüs'at-i — 1155, 1361; —a irsâl 796; beni —a koyup 793; küşt-gîr-âsâ —a pertâb 804; —a vâsıl 807; —a zuhûru 1475; — bulmayup 270; — bulup 559; — cengi 216; — cıklar 977; — dilâveri 32, 1396; —ıssısız 'arsa-i vesî'ası 901; —ı âsümân 802; —ı 'aşk 919; —ı basîret 268; —ı beyân 302, 321; —ı cem'iyyet 792; —ı devlet 754, 816; —ı devlet kendülerine kalmak 1055; —ı dilîrî vü şecâ'at-in cihân pehlevânı 439; —ı dûr u dırâz 815; —ı emel gibi 460; —ı emn 746; —ı fitne 875; —ı hıyânet 1275; —ı hisse-gîrî 268; —ı husûl 547; —ı husûlde cilveger 964; 'ucb-i vüs'at-i —ı insâf 1436; —ı 'izz 754; —ı kadh 40; —ı kârzâr 1267; —ı kelâm 1508; —ı mecâl 659; —ı merdânegî 1268; —ı mezemmet 40; —ı muhârebe 342; —ı mukâbele 67; —ı mukâvemet 659; —ı mümâşâtda çehrenümâ 286; —ı mümâşâtda ıtlâk-ı zimâm 763; —ı münâza'a 1008; —ın eri 286; —ın kahremânı 499; —ı rahmet gibi vâsi' 640; —ı sühûlet 963; —ı şekâvet 1265; —ı tafsîl 302; 'alem-efrâz-ı —ı tegallüb 1163; —ı ümniyyet 746; cân-sipârân-ı —ı yakîn 440; —ı yüsr 963; —lar 987; —neverd 196; —neverd-i hısâm/intizâ' 231; —neverd-i tek ü tâz 193; — ricâlinin iclâları 1188; — ricâlinin nefyleri 1188; — ricâlleri 764; — 'ulemâları 890; — 'ulemâsı 1126; dâmenleri — ustalarının ellerine girmekle 800; — verilmek 1238; — vermek 654

Meydân-ı Lahmı 125, 655, 657, 787, 793, 799, 815, 839, 883, 885; — a'yânı 1188; — efendileri 1187; — huzârı 1356; — mâddesi 801; bk. ayrıca Et-meydânı

meyhâne; 'â'id-i — 527, 529n; reh-i — 1362; —i ikbâl 171, 310, 754, 768;

Meylî (Haleb kurbunda vâki' Kilis ehâlîsinden, şâ'ir-i pâkîze-zebân) 1504

meymûn; topa tutulmuş — gibi 495; — gibi 1417

meyve; dere içlerinde/yol kenârlarında güzel — ağacları 1021; —çîn-i nev-nihâl-i mültemis 519

meyyit; —en 1274; —i müteharrik 200, 878; —in rûhuna fâtiha değil 1477

mezâd 1047, 1505

mezâlim 36, 48, 59, 463, 709, 847, 947, 1192; 'arsa-i — 722; cihât-ı — 872; envâ'-ı — 846; ihdâs-i — 636; irtikâb-ı — 318; mutazammın-ı — 696; ref'-i — 1333; şuyû'-i — 769; —dîde 316; — îcâd 913; —i gûnâ-gûn 571; —i kesîre 830; —i muhdese 305

mezâr 506, 534, 760, 1311; —lar 621

meze; —den müberrâ 1417; bî— etmeyeceği 1449; —i encümen-i hem-künân 331

mezellet 351, 494; efgende-i hâviye-i — 646; hâk-i — 1260; ilkāy-ı türâb-ı — 1262; mûcib-i — 887; rânde-i dûr-bâş-i — 1197; serpîç-i dünbâl-i — 270

mezheb 50, 54, 127, 376, 610; bed— 328, 511, 884, 1481; bî— 1032; inkâr-ı gā'ile-i — 159; mel'ûn-i bed— 1096, 1098; min ciheti'l— 50;

râfızî-i bed— 889; —den berî eşhâs 817; —i bâhiru'l-butlânları 47; müntehil-i —i bâtıl 50; —i bed-terîn 55; —-i felâsife 158; —-i Hanbelî 52; Ser—imiz 888; —i mürüvvet 244; —i nâ-müzehheb 49, 52; —i nâ-savâb 52; —i takıyye gibi 1196; tahkîk-ı —le iskât 377; —ler 158; teng— müteşahhısân 511

mezrû'ât 323, 1248

Mığalgara 67; — A'yânı 461; — cânibi 67; — Kazâsı 461

mıhbere ihzârı 1499

mıknâtîs 991; — gibi 1465; — kârgâhları 1002

mıkrâz/mikrâs; — gibi dü-zebân 24; bürîde-i —ı 'adâvet 584; bürîde-i —ı halel 686; bürîde-i —ı infısâm 686; bürîde-i —ı hevân ü ibtizâl 24; —ı lisânı 330; —ı redd 1263

Mısır/Mısr (Ümmü'd-dünyâ ve Kinâne-i Hudâ ve hasretü'l-vüzerâ' olan) 32, 33, 35, 38, 46, 50, 56, 81, 97, 130, 131, 132, 166, 180, 189, 257, 272, 286, 352, 357, 373, 522, 523, 527, 528, 530n, 576, 609, 614, 711, 720, 727, 734, 739, 759, 960, 1008, 1217, 1289, 1299, 1306, 1307, 1456; 'aceze-i sükkân-ı — 736; Çerâkise-i — 1368; çeşm-dâşte-i — 1033; derûn-i — 132, 141; diyâr-ı — 271, 569n, 595; Eyâlet-i — 32, 97, 130, 357; hâk-i — 38; havâlî-i — 97; hıtta-i hatîre-i — 127; hıtta-i — 82, 652, 733, 1070, 1299; iklîm-i — 174, 221, 249, 542; kutr-ı — 98, 132, 141, 161; mehâkim-i — 652; Memleket-i — 736; Mersây-ı — 131; Milket-i — 35, 41, 56, 141, 161; rekb-i — 134; sekene-i — 132; ümerây-ı — 34, 735; —'a ik'âdları 357; —'alâkaları 1439; — cânibi 35, 64, 97, 127, 141, 522, 1128, 1307, 1425; —'da Molla efendiler 527; — Defterdârı 46, 155; — Defterdârlığı 45; — fethi 1228; — gâ'ilesi zâ'il 737; — ganâyimi 759; — güherçilesi 992; — hâdisesi 496; — hâdisesini ihdâsları 414; — Hazînesi 35, 82; — hükûmeti 528; —ı 'azîzü'l-menâl 355; ferâ'ine-i râ'ine-i —ı dûzah-masîr 2; istîlây-ı —ı Kâhire 249; Kazâ'-i —ı Kâhire 1483; —ı Kâhire 33, 35, 181, 250, 607, 720, 727; —ı Kâhire Kadısı 177; Milket-i —ı nâdiretü'l-'asr 36; —ı nâdiretü'l-'asr Kazâsı 130, 617; —'ın mâlik-i fermân-fermâsı 820; Mûseviyyet'le —'m münâsebetleri 357; töre-i —ıyân 38; müzeyyen dil-keş-endâm —îler 327; — istîlâsı 1235; ahvâl-i —iyye 98, 278, 358; cânib-i —ı zâtü'l-Ehrâm 390; Kādî-i —ı zâtü'l-ehrâm 1306; —î esb-i dil-ârâm 1110; a'mâl-i —iyye 127; asâkir-i —iyye 97; diyâr-ı —iyye 126, 165; erâzî-i —iyye 357; fellâhân-ı —iyye 618; gā'ile-i şâgile-i —iyye 56; istihlâs-ı diyâr-ı —iyye 250; mecmû' iklîm-i —iyye 250; selâtîn-i —iyye 726; sevâhil-i —iyye 259; turuk-ı —iyye 1281; ümerâ'-i —iyye 735; ümerây-ı —iyye 56, 355, 357; ümerâ'-i —iyye-i bed-tıynetân (Ye'cûc-sîretân ve Me'cûc-sıfatân olan) 121; — Kadısı 81, 133, 527, 530n, 615, 652, 873, 1307; — Kazâsı 522, 1135; — mâddesi 772; — Mollası 652; — seferi 38, 113, 135, 521, 827, 1158, 1479; — seferi hılâli 57; — seferleri 1479; — senesi 708; — Ser'askerliği 1235; — Su-başısı 82; — tarafı 42, 102, 270, 1369; — Tevliyeti 34, 35, 130, 286, 357, 1429; — Ülkasi/Ülkesi 131, 282, 522, 726, 727, 729, 733, 736; — vak'a-i kerîhesi 269; — Vak'ası 251, 268, 297, 301, 351, 353, 423, 488, 496, 502, 506n, 592, 618, 737, 758, 770, 1227, 1236; — vâkı'ası 286; — Vâlîsi 32, 63, 81, 97, 130, 172, 352, 355, 377, 508n, 615, 735, 1235, 1236, 1280, 1306, 1307, 1310, 1351

mısır buğdayı 1021

Mısır Târîhi; müdevven —'nde tafsîl 733

mısrâ' 1012, 1301, 1302, 1309, 1450, 1508; haşv-i — gibi 1351; —ı berceste 22; —ı berceste gibi 1503; —ı bercesteleri 1457; —ı meşhûru 1403; —ı târîh 593

mıtrâb 1416

mi'ber-i 'âriyet 972

mi'de; havsala-i — 1404; —i devletin bulanmasını mü'eddî 888; gasyân-ı — gibi 780; —i fâside gibi cûşân 271; —i fâside-sıfat 700; —i huzûrlar 433; —i tehammüle güvâr 298; —leri mütegayyer 713

Midillü Muhâfızı 1461

Midye 459; — A'yânı 459

mîfâh 276, 1200, 1304; hurûf-i ma'hûde —ı 276

mihaffe 610, 612

Mihalic 739, 1476; — Kasabası 1476, 1502; — Voyvodası 89

Mihal Voyvoda (Bükreş'te) 1090

mihen 1230; mübtelây-ı 'umûm-i — 1133; nâ'ire-i — 93; sûhte-i âteş-i — 1267; —i seyr u sefer-i cân-güzâr çekerek 877

mihmân 668, 800, 1004, 1363, 1464; dâ'iresinde — 1427; mahatt-ı — 529n; nevâle-hâne-i ikrâmlarında — 1259; —dâr 965, 1040; —dâr-ı hazret-i Seyyidü'l-ahyâr 389; kā'ide-i — nüvâzâne 124; levâzım-ı —nüvâzî 1442; resm-i —nüvâzî 129, 1242; ri'âyet-i kā'ide-i — nüvâzî 1140; rusûm-i —nüvâzî 434; şerâ'it-ı —nüvâzî 1159; icrây-ı levâzım-ı —nüvâzîye ri'âyet 212; mebît-i — olan hücre 1464

mihnet 449, 768, 910, 1217, 1230; efşürde-i mengene-i — 657; gavta-hâr-ı bahr-ı — 412; girdâb-ı — 436, 958; giriftâr-ı dü-şâha-i — 159, 520; giriftârî-i — 1355; görilecek çehre-i — 1407; hezâr — 611, 663; kemend-i saht-peyvend-i — 287; kenâre-gîr-i dâ'ire-i — 878; mazîk-ı — 377; pür— 760; sadme-hâr-ı — 118; sepend-i nâr-ı — 644; serbâr-ı — 768; tendâde-i visâde-i — 518; üftâde-i hılâb-ı — 927;

—den bî-tâb 1064; —den mihnet 413; —efken 1177; nâzile-i —endûz 1151; teb ü tâb-ı —e mübtelâ 926; —i bî-pâyân 454, 569n; —i cângâh 636; dûçâr-ı envâ'-ı —i hıred-fersâ 288; —i hicrân 1481; —in nihâyeti olmayup 576; —i rûz-merre gibi 1094; —i sefer 773; — kapusu 564; — mevcesi başdan aşdı 794; — ü 'anâ 15, 332

mihr 39, 1213, 1229, 1231, 1419, 1454; izhâr-ı — 878; levh-i — 1510; nitâk-ı 'alâka-i — 1177; nümâyiş-i — 445; —i cihân-ârâ gibi 124, 1298; mânend-i —i enver 360, 1210, 1302; — i enver-i tîğ-i furûğ-ı tâbende-gevher 802; —i münîr-âsâ 1305; —i münîr gibi 676; —i sipihr-i 'izz ü 'alâ 142; mânend-i —i tâbdâr 1287; —i tabî'î 766

mihrâb; —ı püşt ü penâhları 665; —ı zahr-ı istinâd 523

Mihrişâh Sultân (Vâlide-i Şâh-ı cihân, Belkīs-i zemân, Âsiye-i devrân, ümmü'l-Mü'minîn, mâder-i Pâdişâh-ı ehl-i dîn) 142

Mikelson [=Michelson, Ceneral, Rusya askeri sefgerdesi, Murahhas, Ceneral-i mel'anet-irtisâm) 423, 452, 939, 1103

mîl 1019, 1022, 1348, 1349; — hisâbı 1020; —i Alaman 1019; —i mikhele 861; —i sâ'at 677; — mesâfe 1348; — ücreti 1019

Milan muhârebeleri 1007

milh; resm-i — misillü 1089; —u't-ta'âm makāmında 104;

millet 119, 127, 156, 161, 194, 341, 371, 453, 547, 744, 750, 754, 821, 1287, 1300, 1471; 'âmme-i — 744; beyne ehli'l— 1347; bünyân-ı — 1418; cem'iyyet-i — 156, 161; düşmen-i dîrîne-i — 1260; ehl-i — 10; gayret-keş-i — 754; gümrehân-ı bî— 412; hall ü 'akd-i umûr-i — 159; hâric ez-heme— 511; hâric ez— 1341; hâric ez— 49; hem— 1347; ıttırâd-ı — 115; kavm-i bed— 552; levâzım-ı — 23; menfûr-i cemî'-i — 429; mesâlih-i — 754, 1418; mizâc-ı — 11; mühim-sâzî-i — 641; nâmûs-i — 750; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 911, 1434; rişte-i umûr-i — 503; sâhib-i — 10; sefâyin-i —i bed-millet 1029; selb-i 'alâka-i — 159; te'allüm-i ahkâm-ı — 709; tesdîd-i ham-şude-i menâzım-ı — 683; umûr-i — 332, 333; 'urûk-ı — 119; tesallub-i millet de'âvîsi 377; zimâm-ı umûr-i — 629; —i 'âlî-şân 728; şe'â'ir-i —i beyzâ 658; —i beyzây-ı Ahmedî 1329; kendi —i gibi 1094; —i İbrâhîmî 19; —i İslâmiyye 222, 462, 624, 729, 1334; —i kâfirâneden teberrâ 728; —i Mesîhiyye'den teberrâ 721; —i muhâlif tabîb isti'mâli 748; —i müteceddideleri 636; —i rezîle 545; —i sâlife 1139; —i semhâ 721; —i 'Osmâniyye 623; —i yebâniyye 621; Bâtınî ta'bîr olunan —i zâyiga-i zâ'ife 40; bed—ler 719; kâr-şinâsân-ı —ler 159; 'uzamây-ı —ler 160; —ler/milel 40, 114, 156, 159, 240, 254, 415, 544, 618, 621, 623, 983, 990, 1009, 1034; kendü —leri 327; a'dây-ı —leri elinde 1020; — leri tarafından 996;

milliyyet; hasbe'l-milliyye 690; rakabe-i — 158

mi'mâr 459; dest-i — 197; meded-kârî-i —ân-ı çîre-destân 111; —başı 359; —başılık 1430; — halîfeleri 459; —ı himmet 247; —ı Sinimmâr-ikbâl 825; —î-i harbî fenni 246; fenn-i —î-i harbî lâzimesi 247

mînâ-kârî kutular 74

minber/menâbir 504; pâye-i — 30; —i münîrleri 1032; —i şâdmânîde hutbe-hân 130; —i şeref-me'âsiri 852

Ministiro [=Ministre] 284, 364, 372; — cenâbları 368; —lar 366, 392

Minorka [=Minorque, İspanya Kıralı'nın zîr-i hükûmetinde) Cezîresi 395

Mi'râc; Şeb-i —ı pür-ibtihâc 1048; şeb-i —ı pür-ibtihâc-ı hazret-i Fahru'l-'ibâd 26

Mirahur 97, 438, 867, 1197, 1312; Küçük — 1271; — Ağa 1098; —i esbak 1313; —i Evvel 334; —i Evvel Pâyesi 439, 468n, 603, 916; —i Kebîr 724, 954, 1130, 1276, 1304; —i sâbık 756, 866; —i Sânî 64, 82, 130, 133, 140, 141, 203, 357, 358, 391; —i Sânî Vekîli 301; —i sânîlik 391; büyük —ları 1006; Büyük —luk 915, 1430; Küçük —luk 954, 1430

Mîrâhûr Câmi-i (Samadya kurbünde) 145

Mîrâhûr Köşkü 1335

Mîr-'alem, 728, 1483; —lik 1430

mîrâs 998, 1000; harâm-zâdesine — 1465; kadîm — 620; — gibi 723; elsine-i kıssa-hânân-ı — hârânı insâ 1457; sâmi'a-i —hârlar 1477; — hârlar 1478; bizâ'a-i —hôrân-âsâ 1305; —i hânümân-ı fezâ'il-bünyânları 1503; — ü bestat 862

mir'ât; —i hâl-i cânibeyn 1492; —i hâl-i vehâmet-me'âli 1496; cilve-ger-i —i nazar-ı sâdıkānem 968; —i matlab-ı bizzâtları 1169; —i musavvire-i Şehriyâr-ı İskender-iktidâr 458; —i sâf-sıfat 644; —i tasavvur 1440; —i tehayyülde 'aks-endâz 303; —ü's-safâ 896

Mir'ât (**Molla Hüsrev**'in bir eseri) 1510

Mîr Haydar (Gāzî, Pâdişâh, Nesl-i Cengîz, Âl-i peygamber, 'Azîz-i mısr-ı câh, Hân-ı hânân-ı Buhârâ Feyzullah Hân'ın nebîre-i ercümendi, sâdât-ı Hüseyniyye'den, Vâris-i ma'sûm) 104

mîrî 100, 157, 687, 862, 1189, 1476; cânib-i — 72, 74, 127, 170, 173, 230, 275, 347, 517, 646, 683, 858, 1040, 1047, 1335, 1426, 1465; emvâl-i hazîne-i — 226; emvâl-i — 11; Hazîne-i — 58, 227, 687; mesârif-i — 47; mütevellî-i emvâl-i — 1495; sefâyin-i — 263; taraf-ı — 87, 230, 1501; vâridât-ı — 227; — asker 217; cânib-i — îden müdâhale 1457; — Hazînesi 226; —

Hazînesi gibi 687; —ler 630; — mübâşirler 630; — nâmiyle 999; — sefâyin 102; — tarafından zabt 1391; — vâridâtı olan yerleri 997; —yi sıyânet 1372; —yi soyup 1456; emvâl-i —yye 41, 859; erâzî-i —yye 992, 998; mesârif-i —yye 227; usûl-i vâridât-ı —yye 225, 685

Mîr-i mîrân 67, 88, 92, 98, 140, 146, 168, 172, 180, 186, 319, 409, 440, 472, 515, 599, 616, 855, 945, 946, 953, 1065, 1070, 1350, 1429, 1430, 1438, 1463, 1480, 1483, 1513; dâhil-i silsile-i — 1241; sebt-i cerîde-i — 186; —ı kirâm 66, 101, 186; rütbe-i —î 97, 138, 172, 459, 515, 826, 1438; tevcîh-i —î 1376; —î 138; — 'idâdına ilhâk 140; —lık 71, 82, 83, 210, 1438; —lık emr-i 'âlî-şânı 82; —lık rütbesi 38, 1421

Mîr-i mîrân Medresesi (İstanbul'da) 816

Mîrlivâ 712; —lık 100

Mirrîh; Sadr-ı —'amel 1324

Mîru'l-Hâc; bk. hac/hacc

Mîrzâ-zâde (Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi, Şeyhulislâm) 1489

mis/misk 1361; —i fetîk 1246; —iyyü'l-hıtâm 457; — ticâreti 1039

mîsâk 1383, 1438; 'akd-i — 699; nakz-ı — 206; nitâk-bend-i — 634; nüvişte-i sahîfe-i — 250; rabt-ı nitâk-ı — 1386; rabt-ı peyvend-i — 593; rabt-ı rişte-i — 1334; rişte-i — 162; şedd-i rişte-i — 577; terfî'-i râyât-ı — 1265; tesdîd-i bâzûy-i — 1053; —lar 1474

Misivri; Kasaba-i — 1313

miskab; envâ'-ı — 975

mismâr; — ihzâr 1469; —lar ile kapuyu bend/sedd 1469

misvâk; belde — 1192

mîşe 712; —i ocakları 904; —zâr 460, 961, 1464

Mişkât (Hatîb et-Tebrîzî'nin eseri) 1510

miyâh 75; mezânn-ı — 75; —ı 'azbe 1151; —ı evdiye gibi akışup 787

Mîzâb'ı yerinden iktilâ' içün 49

mizâc 62, 518, 578, 919, 1198; âlüfte— 519, 1350; bed— 1072, 1284, 1496, 1499; dîvâne— 909; i'tidâl-i — 754; medkûku'l— 814; muktezây-ı — 1213; münharifü'l— 523; nâzik— 520; sahîhu'l— 969; sû'-i — 44; şikeste— 636; —a muvâfık 621, 1076; —âşinâ 45, 875, 1352; —gîr 171, 1467; —gûy 1124; —ı 'âdilâne 17; —ı 'âlem 113; —ı askerî 922; ta'lîl-bahş-ı —ı cerh u ta'dîl 227; —ı dehr 157, 692, 922, 1097, 1250; —ı dehre vâkıf 109, 1358; —ı devlet 171, 228, 566n, 575, 1159, 1453; —ı dîn 11; —ı garîb 1152; muvâfık-ı —ı girift 895; muktezây-ı —ı hâl 884; —ı hasm-ı dagal-'amel 1445; —ı hümâyûn 713, 755; —ı 'iffet-imtizâc 142; —ı imtizâc 174; —ı ittifâk 174; —ı ma'denî 189; —ı memleket 701; —ı millet 11; —ı mu'tedil gibi 646; —ı muktezâsı 594; —ı nâ-dürüst 1355; hısn-ı hasîn-i —ı nâzik-terîn 354; —ı nâs 789; —ı Saltanat 357, 754; —ı Saltanat-ı ebediyyü'l-ittisâl 182; —ı Saltanat-ı seniyye 390; —ı şehr 157, 561, 692, 922, 1097, 1250; —ı şehre vâkıf 109, 1358; —ı şerîfleri 764; muvâfık-ı —ı şikâr 895; muktezây-ı —ı vakt 884; âşinây-ı —ı zemân 126; —şinâs 182, 784; —şinâslıkda tûl-yâ'î 384; —lar/emzice 15, 109, 158, 681, 1360, 1286; hılâf-ı —ları 94

mizâh 845; —ı hande-fermâ 151; —ı mizâc-güşây 1497; —ı nâ-murtebıt 520

mîzân 505n, 1070; keffe-i — 819, 1373; keff-i — 762; ta'dîl-i — 108, 667; keffe-i — gibi 1411; —ı 'akl 343; —ı esbakından ezyed 1418; —ı hakkāniyyet 369; —ı hikmet 343, 908; —ı ihtibâr 1078; keffe-i —ı i'tibâr 931; —-ı nass-ı 'adâlet-makrûn 648; —ı şer'-i münîre tatbîk 896; —ı şerî'ate tatbîk 504; —ı şerî'atın iki keffesi olan Kur'ân ve Hadîs 649; —ı tesviyeleri 755

Mogol 626; âyîn-i — 39, 628

Mogra Karyesi 513

Mohavcski (=Malachowski?, Leh ümerâsından) 1001

Mokân Şehri 636

Molla 'Aşkî Câmi'-i şerîfi (Salma-tomruk kurbünde) 387

Molla 150, 910, 1098; — karının zevci 1138

Molla Ahmed ('Ayntâb'da medrese-nişîn zümresinden garîbü'l-asl bir kimse) 320, 1244

Molla Gûrânî; — Câmi'i hazîresi 879; — Câmi'i ittisâli 879; — civârı 145

Monitor Gazetesi (ya'nî Fransa vükelâsının izinleriyle tab' olunan gazete) 351, 369, 400

Mora 131, 222, 262, 409, 515, 542, 1348; dîvân-ı — 183; — Cezîresi 183, 226, 299, 620, 686, 1104, 1348; — ehâlîsi 1348, 1349; — Eyâleti 125, 181, 384, 472, 560, 616, 871, 1429; —lu 220; — mâddesi 1066n; — Memleketi nizâmı 384; — sulârı 185; — tarafları 708; — Vâlîsi 125, 131, 183, 616, 1123

Moravya Eyâleti 622, 981; — derûnu 163

Morik [=Murg] Nehri üzerinde 1021

Morlavya; — Nehri 1010; — Nehri suyu ile memlû 1010; — Suyu 1010

Moroz/Morozi Bey-zâde (Boğdan Kıralı/Voyvodası) 406, 638; —'nin birâderi 328, 330; —'nin harem-i muhteremleri 328; —'nin haremi 332

Moskov/Moska 192, 502, 505n, 549, 552, 620, 698, 1280; asâkir-i — 207; mevrid-i sefâyin-i — 486; muhârebe-i — 1017; — askeri 208, 551, 619, 621, 967; — cânibi 549; — Cenerali 217; — Çârı 550, 551; — Çârîçesi 556; — Devleti 620, 621; — diyârı 105; — donanması

507n, 620; — Elçisi 96; — esîri gibi 760; — gemisi 513; — hîlekârları 1492; — İmperator-içesi 583; — kâfiri 1145, 1370; — keferesi 56, 438, 462, 509, 914, 1280; — Kıralı 164; —lu (kâfir-i bed-semîr, hınzîr) 91, 149, 169, 191, 198, 201, 203, 205, 209, 215, 223, 294, 300, 325, 341, 353, 445, 447, 462, 484, 499, 505n, 548, 550, 558, 560, 563, 568n, 586, 591, 595, 598, 605, 619, 623, 659, 682, 727, 747, 803, 963, 967, 990, 993, 998, 1053, 1066, 1502; —lu gibi 554; —lu keferesi 1394; —luluk 209; — lu'nun hîlesi 205; —lu sefâyini 620; —lu tarafı 216, 579; —lu zabtında 1000; — memâlikine zıll-efgen-i hükûmet 261; — 74, 105; — Milleti 619; — nâmı 217; — Şehri (Çâr nâmına olan kıralların ikâmet-gâhları bulunan) 546, 548, 1135; — tâ'ifesi 545; — taburu 513; — tarafı 204

Moyto Kokola; bk. Konte Kokola (=Comte de Raimond Montecuccoli, Nemçe cenerallerinden)

mu'âdât 1365; iştidâd-ı — 719; izhâr-ı — 495; se-beb-i aslî-i — 633

mu'âfiyet 1090; dâhil-i dâ'ire-i — 262; emr-i — 219

mu'âhaze 72, 219, 473, 533, 633, 744, 828, 830, 1090, 1100, 1155, 1340, 1404, 1463; mübtelây-i — 239, 689; ser-pençe-i — 1323; 'urza-i — 166; —den sâlim 61; —i mâ-lâ-yanî 1471

mu'âhede 96, 220, 253, 264, 345, 399, 403, 569n, 580, 936, 938, 1100, 1105; 'akd-i — 344, 348, 411; 'akd olunacak — 403; 'akd olunan — 349; ber-mûceb-i — 935; ber-vech-i — 723, 905; hasbe'l— 1090; mevâdd-ı — 251; mûktezây-ı — 399; tedâfu'î — 251; — 'akdi 1118; —i 'aliyyeleri 963; —i münferide 255; —i sâbıka 1386; —ler/mu'âhedât 349, 935, 1016, 1273, 1431; ribka-i mu'âhedeleri 886; sûret-i mu'âhedeleri 1271; — şurûtu 296, 583, 1445

Mu'allâ; — cânibi 611; —'da vâki' 610

Mu'allakāt-ı Seb'a; sâmin-i — gibi 1371; —'ya ûlâ 1507

mu'allem 228, 643, 669, 679; — asâkir-i Şâhî 108; — asker 66, 109, 112, 121, 315, 670, 682, 737, 774, 997, 1341; — askerine mukābil 669; — askerler 669; — asker tahrîri 172; — asker tertîbi 304, 547; — süvârî askeri 977; — topcular 772, 1222; — tüfengciler 772

mu'allim 157, 590, 776; — Bölük-başı 248

mu'âmelât 10, 66, 174, 380, 1123, 1355, 1364, 1398, 1404, 1446; berrânî olan — 1320; dekāyık-ı — 182; ihtilâl-i — 10; irbâh-ı fâhişe ile — 701; merci'-i ashâb-ı — 1373; sevâbık-ı — 1329; şîve-i — 268; tahvîlât-ı — 1461; terk-i — 799; —ı bây ü gedâ 993; —ı bâz-gûne 927; —ı dîniyye 1398; —ı dostî 936; tesviye-i —ı ehl-i kâr 1030; tesviye-i —ı ehl-i kisb 1030; —ı garîbe 1126, 1462; tartısız —ı girân-bâr 819; —ı hakîmâne 179; —ı harbiyye 1396; —ı hâtır-şikâr 773; —ı infi'âl-engîz 1069; —ı muhâlesat 849; —ı nâs 526; —ın dilâveri 783; —ı Rabbü'l-mücâzât 153; —ı râbihalar 484; —ı rediyye 1097; —ı sâbıka 408; —ı safvet 849; —lar 819, 1359

mu'âmele 231, 256, 268, 273, 277, 283, 285, 404, 410, 414, 416, 427, 482, 492, 577, 712, 733, 782, 799, 817, 844, 859, 910, 1045, 1095, 1101, 1117, 1118, 1127, 1217, 1240, 1348, 1374, 1397, 1411, 1425, 1452, 1454, 1463, 1465, 1473; dûn — 594, 655; ehl-i — 755; lâ-ubâliyâne — 1365; sû'-i — 1098, 1112; — bi'l-misl şîveleri 1341; — bi'l-mücâmele 105; — bi's-sükût 481, 528; —i âzâr 1453; —i bâride 1015; i'mâl-i —i dâd ü sitâd 1404; —i dâd ü sitâd 201; —i Dâverâne 118; —i dostâne 261, 1006, 1117; —i dostî 174, 849; —i dürüştâne 788; —i esnâf 137; —i Firengiyâne 1375; —i gayurâne 278; —i habâset-ittisâf 137; —i harb 164; —i hısâm 164; —i igmâz 927; —i kâmrân 1477; —i kemâl-i dostî 167; —i kemâl-i velâ 167; —i mu'âf 494; —i muhâlesat 174; —i mukābele 1500; —i musâfât 543, 849; —i musâfâtı tahkîm 1485; —i mücâmele 167, 294, 391, 1078; —i mücâmele-i maza-mâmazâ 337; —i müdârât 1476; —i Mülûkâne 1344; —i muta'assıbâne 1407; —i mütehakkimâne 586; —i nâ-be-hemvâr 1373; —i nâ-behemvârı agyâr 1236; —i nâ-fercâm 1399; bâd-ı burût-i —i nâ-güvâr 931; —i nâ-hencâr 1253; —i nâ-hoş-güvâr 274; —i nâ-sâz 1415; —i nefsânî 1238; —i politika-âmîz 707; —i sâbıkayı fesh 1070; —i sebb 1453; —i sulh 543; —i sûriyye 1375; —i şedîde 789; —i tahkīr 718; —i tehakküm 281; —i ticâret 547; —i ülfet 721, 728; —ler 1340; huşûnet — si 1108; şiddet —si 846; — vukū'u 1012, 1439

mu'ammâ; mânend-i mu'ammâ 1413; — gûne 1443

mu'ammerîn 1505

mu'âraza 47, 563, 861, 1250, 1447; bi-tarîkı'l— 343; makām-ı — 365

mu'ârefe 378, 1168, 1437; 'alem-efrâz-ı — 258; hasbe'l— 1419; —i kadîme 1419; —i sâbıka 1308; —i tâmme 1319

Mu'ârız tarafı 461

mu'asker 206, 255, 304, 926, 1186; —i hümâyûn 195; —i nusrat-eser 287; —i Şâhî 91

mu'âşeret 519, 1319; germî-i — 721, 728; güzelce — 1392; hılâl-i germî-i — 749; hüsn-i — 338; tahsîl-i — 1163; te'sîs-i mebânî-i — 1097; —ler 1070

Mu'attıla 898

mu'âvenet 296, 947, 1393, 1443, 1507, 1513; i'mâl-i câriha-i — 1304; menût-ı hem-rikābî-i

çâpük-süvârân-ı — 963; va'd-i — 1128; —i cesîme 724; —i dostân 634

Mu'âviye (ser-levha-i hükümdârân-ı Emeviyye) 20, 745, 1408; —tü'bnü Ebî Süfyân 20

mu'âyede 952, 1457; — merâsimi 608

mu'cize 680; —i bâkıye-i hazret-i Fahru'r-rusül 850; —i bâkıye-i hazret-i Muhammedî 56; —i hazret-i Muhammedî 1309; —i müncize-i Muhammediyye-i şâmiletü'l-âsârları 1285

Muçin [=Mlociny?, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989

Mudanyalı-zâde'nin hânesi 1073

mudârâ 285; — ile güzâr 1074; — mesleki 268, 416

mudârabe mu'âmelâtı 895

muhâbere 34, 61, 69, 80, 86, 90, 135, 178, 187, 251, 254, 257, 292, 373, 392, 404, 497, 937, 1028, 1077, 1096, 1117, 1119, 1345, 1347, 1433, 1440, 1442; bilâ— 94; —i münferide 1338

muhaddisîn 1278; ma'lûm-i 'ulemây-ı — 288; [illegible] den 617

muhâfaza 64, 115, 126, 163, 166, 170, 197, 213, 215, 225, 228, 235, 253, 257, 260, 262, 276, 302, 309, 321, 332, 353, 443, 468n, 481, 483, 490, 505n, 567, 582, 584, 598, 623, 944, 984, 1021, 1118, 1119, 1141, 1144, 1225, 1241, 1245, 1258, 1261, 1271, 1330, 1365, 1494, 1513; emr-i — 262, 439, 481, 490, 944, 1035; esbâb-ı — 428; etrâfı — 1365; hüsn-i — 606; îcâb-ı tahsîl-i esbâb-ı — 233; kuvve-i — 1072; mehâmm-ı — 460; şerâ'it-ı — 459; —askeri 1444; — emri 1192; —i câh 305, 763; —i Dâru's-saltana 801; —i devlet 653, 802; —i dîn 653; —i etrâf 108; —i etrâf-ı Üsküdar 1261; —i evlâd 352; —i Haremeyn 377; —i havme-i İslâm 224; —i 'iyâl 352; —i kal'a 430, 444; —i Kal'a-i Kandiye 155; —i kaviyye 526; —i mekân 763; —i menzilet 305; —i mülk 1340; —i mülkleri 256; —i nâmûs-i devlet 218; —i nâmûs-i dîn 218; —i nâmûs-i şerî'at 1252; —i nüfûz 176; —i satvet 176; —i Seray-ı hümâyûn 1261; —i sugûr-i İslâmiyye 702; —i şehzâdegân 803; —i şurût-ı sadâkat 262; —i taraf-ı Saltanat 318; —i vücûd-i hümâyûnlariyçün 1268; —lar 804; — larına nezâret 802; —sı emrinde 967; — şartı 515

Muhâfız 163, 199, 201, 209, 212, 428, 433, 445, 499, 507n, 704, 1365; kılâ'-ı mezkûreye — 1376; —ân-ı Kal'a-i İsmâ'îl 439; — dervâzeleri 166; kal'a-i mezbûre —ı 231, 1493; —ı Belgırad 141, 148; —ı Kal'a 440, 513, 1513; —ı Medîne-i münevvere 376; —ı müşârun ileyh 425, 427, 1501, 1513; —ı nâmûs-i savb-ı Saltanat 1076; —lar 437, 481, 488, 505n, 598; berü yaka —ları 492; öte yaka —ı 492; —ların müsâmahaları 482; —lık-ı Kal'a-i Hanya 1429; —lık-ı Kal'a-i Kandiye 515, 1429; —lık-ı Kal'a-i Vidin 1429; —lık nâmı 378, 508n; —lık 'unvânı 461; — olan kurenâ/mukarrebîn 750; — Paşa 429, 433, 436, 443, 1493, 1500; — paşalar 437

muhâlefet 39, 94, 159, 195, 348, 476, 791, 827, 842, 881, 1084, 1117, 1119, 1122, 1219, 1258, 1330, 1331; ashâb-ı — 636; dâ'ire-i — 94; i'lây-ı livây-ı — 1282; iş'âr-ı — 158; lücce-i — 738; müşâhede-i sûret-i — 1257; sûret-i — 887; terk-i — 78; ednâ —den mütecânib 1082; —i cumhûr 1072; —inden mübâ'ade 881; —i rızây-ı hazret-i Rabb 1299

muhâlif 279, 866; bilâ— 1091; —ân-ı devlet 85; —i Ehl-i Sünnet 54; —i kānûn-i edeb 194; —i menhec-i şerî'at 1269; —i meslek-i besâlet 1264; gürûh-i —în 1265; zümre-i —în 1266; —în 83; —i resm 1324; —i rızây-ı hazret-i Hudâ 890; —i rızây-ı hümâyûn 1453; —i rızây-ı İlâhî 1269; —i şer' 573; —i şerî'at 1269; —ler 825; — ocakların sefâyimi 263

muhâlefât 27, 92, 93, 101, 102, 153, 170, 823, 859, 1470, 1501; bedel-i — 100; kâffe-i — 1317; kesret-i — 100; katâr katâr emvâl-i — 1465; —a müstevlî 758; — Defteri 92; —ı bî-gâyât 1319; vâris-i —ı bî-şümâr 1425; —ı küştegân 1305; —ı mahmûle-i meclûbe 863; —ı sâ'ire 824; —ı vefîresi 1495; —lar 865, 1156; —mâddesi 795

Muhammed (Hz., Muhammedü'l-Emîn, Muhammedü'l-Mustafa, Fahru'l-evvelîn, Fâtiha-i mushaf-ı hılkat, Hâtemü'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn, Hâtime-i risâle-i risâlet, Peygamber-i mahmûd-i memdûhu's-siyer, Mübtedây-ı mu'ahhar, Mukaddemü'l-haber, 'Unvân-ı elûke-i âferînîş, İmzây-ı kabâle-i güzînîş, Hüküm-fermây-ı hıtta-i levlâk, Dâver-i mülk-i ve mâ-erselnâke, Fahru'l-'ibâd, Fahru'r-rusül, Mahrem-i sırr-ı sürâdık-ı ev-ednâ, Hâvî-i fehvây-ı mes'ele-i mâevhâ, Nokta-i dâ'ire-i kevn ü mekân, Ka'be-i kerûbî-metâf-ı harîm-i imkân, Ârâyiş-i çârsûy-i nâsût, Pîrâyeş-i kârgâh-ı melekût, Habîb-i Hakk, Habîb-i Kibriyâ, Hayru'l-enâm, Nebiyy-i mutlak, Delîl-i râh-ı hüdâ, Nebevî, Dîbâce-i nüsha-i mevcûdât, Evvelîn-i hılkat ve Âhırîn-i bi'set, Fahru'l-'âlemîn, Fahru'r-rusül, Habîb-i Hudâ ve Şefî'-i rûz-i cezâ, Hâtimetü'l-enbiyâ', iki cihân güneşi, iki cihân serveri Peygamberimiz, Kalem-rev- milket-i Levlâk, Mefharu'l-enbiyâ' ve senedü'l-asfîyâ', mefharu'l-mevcûdât, mevâhib-i kâmile-i bî-gâyât, nesak-perdâz-ı şu'ûnât-ı mülk ü dîn, Pâdişâh-ı kişver-i Nübüvvet, Rasûl-i Hudâ, Risâlet-penâh, sâhib-i dîn ü şerî'at olan sebeb-i rî'atimiz, Sâhibü'l-mu'cizât, Sâlâr-ı serâyây-ı seriyye-i enbiyâ', Seyyid-i 'âlem, Seyyidü'l-ahyâr, Seyyidü'l-'âle-

mîn, Seyyidü'l-ebrâr, Seyyidü'l-enâm, Seyyidü'l-Mürselîn, Seyyidü'l-vücûd ve senedü'l-mevcûd, Seyyidü's-sâdât, Sipehsâlâr-ı hayl-i Risâlet, Sultân-ı serîr-ârây-ı ve mâ erselnâke, Sultân-ı serîr-i Risâlet, Şâri'-i a'zam, Şehinşâh-ı hıtta-i Risâlet, Şehinşâh-ı sipâh-i enbiyâ' ü mürselîn, 'Unvân-ı şeref-i mahlûkât) 7, 11, 26, 55, 56, 82, 104, 120, 192, 287, 288, 321, 322, 389, 454, 462, 504, 507n, 539, 588, 639, 647, 674, 719, 777, 462, 830, 850, 851, 896, 898, 915, 923, 1029, 1036, 1207, 1212, 1234, 1277, 1281, 1285, 1287, 1289, 1290, 1293, 1309, 1329, 1330, 1409, 1458, 1459, 1472, 1491; dîn-i —î 504, 721, 728; Ümmet-i — 128, 202, 321, 479, 512, 612, 636, 664, 729, 743, 787, 915, 923, 1154, 1245, 1415, 1460; Âl-i — 104; — hazretlerinin hâtem-i mükerremleriyle mahtûm 20; devr-i —î 1145; devr-i Ümmet-i —î 1408; menâkıb-ı celîle-i cenâb-ı —î 125; nâm-ı —î 542; nûr-i —î 1035; şer'-i —î 1409; vücûd-i kemâl-i neş'e-i —î 19; zîr-i 'Alem-i —î 588; nesh-ı dîn-i —i 'Arabî 1145; 'akîde-i dîniyye-i —iyye 753; devlet-i hazret-i —iyye 1408; Devlet-i —iyye 292, 538, 1357; hükûmet-i —iyye 1278; saltanat-ı —iyye 1329; şerî'at-i —iyye 539, 1408; Şerî'at-i semhâ'-i —iyye 455; Ümmet-i —iyye 1289; —iyyü'l-hulk 503; —iyyü's-sîre 1248; — rûhâniyyeti 441; bk. ayrıca Peygamber, Rasûl

Muhammed Mansûr (Şeyh, Çeçen Kabîlesi meşâyihinden) 204

Muhammed Rızâ Hân (Mîrzâ, Fransa'ya 'Acem Şâhî Sefîri) 64, 411, 980, 1004, 1339

Muhammed Şefî' Hân (İran Şâhı'nın Mu'temedü'd-devlesi) 106

Muhammed Yûsuf (İş Muhammed'in birâder-zâdesi, Korucu-başı, İkinci Elçi, Büyük Elçi) 104, 105

muhârebe 66, 80, 83, 90, 91, 96, 106, 134, 141, 169, 174, 184, 196, 216, 219, 253, 258, 272, 296, 317, 343, 382, 400, 405, 407, 419, 444, 513, 565n, 575, 578, 609, 622, 680, 851, 926, 938, 997, 1012, 1021, 1030, 1067, 1069, 1087, 1097, 1145, 1247, 1282, 1284, 1289, 1291, 1338, 1341, 1380, 1393, 1396, 1399, 1401, 1438, 1451; 'alem-efrâz-ı — 257; bâb-ı — 96; bisât-ı — 478; emr-i — 591; eyyâm-ı — 234; fenn-i cedîd-i — 106; hareket-i mezbûhâne ile — 1388; hengâm-ı — 1103; istînâf-ı — 1129; kazıyye-i — 64; mevkı'-i — 1485; meydân-ı — 342; müddet-i — 1063; tanzîm-i edevât-ı — 1221; vukû'-i — 62; zemân-ı — 255; — hengâmesi 1402; —i 'azîme 1367; —i âteştâb-ı pür-iltihâb 1284; —i Françe 1017; —i Moskov 1017; —i müşterek 253; —i Prusya 1017; —i seyf ü senân 103; —i şedîde 59; — ler/muhârebât 96, 160, 222, 300, 353, 469, 544, 707, 732, 968, 1017; — mâddeleri 1053; — sûretleri 341; — vü müşâcere 170; —ye kıyâm 1438, 1494

muhârib 95, 164, 185, 273, 279, 283, 566n, 575, 1087, 1484; — hükmü 1440; divel-i —în 419; — olan asker 1011

muharrer 229, 460, 498, 653; ber-vech-i — 371, 444, 471, 489, 491, 498, 501, 512, 525, 644, 651, 693, 706, 847; 'alâyim-i —e 478; —-i defâtir-i karâr 246; —i defter-i ihtisâsı 260; —i kalem-i tenmîk 253; —i sahîfe-i 'uhûd 264

Muharrir; 'Abd-i — 168; gûş-zed-i — 1447; kîse-i — 1306; mesmû'-i — 652; — bendeleri 1306; hâtır-ı — gibi 1217; ma'lûm-i —i bî-nevâ 1479; mashûb-i —i bî-nevâ 1490; mesmû'-i —i bî-nevâ 1392, 1479; telvîs-i sâmi'a-i —i bî-nevâ 638; —i bî-tâb 319; gumûm-i —i bî-dînâr u direm gibi 306; mesmû'-i —i bî-vücûd 1506; mütâla'a-kerde-i —i bî-vücûd 750; —-i Fakîr 326, 378, 411, 414, 506n, 507n, 509, 510, 565n, 596, 759, 1209, 1224, 1226; —-i Fakîr gibi bî-kes ü nâ-kâmın 910; gûş-zed-i —i Hakîr 1358, 1383; mesmû'-i —i Hakîr 555, 724, 750, 863, 894, 1301, 1360, 1370; —i Hakîr 412, 528, 651, 665, 713, 750, 759, 788, 797, 801, 821, 840, 863, 895, 1042, 1306, 1378, 1415, 1424; sem'i —i Hakîr'e resîde 797; —-i Hakîr miyânında 289; garaz-ı sahîh-i —i hâlisu'l-cenân 268; —i kemîn 1384; —i kitâb 1216; resîde-i sem'-i —i makâl 842; yakîn-kerde-i —i makâl 628; sâmi'a-güzâr-ı —i mahrûmu'n-nişâb 687; zebân-zede-i —i mütehayyirü'l-bâl 891; mesmû'-i —i nâ-kâm 710; sâmi'a-res-i —i nâ-kâm 307; sâmi'a-zed-i —i nâ-murâd 638; hîta-i kalb-i —i nâ-tüvân 504; mesmû'-i —i nâ-tüvân 1505; —i nâ-tüvân 891, 1247; mesmû'-i —i pür-kusûr 900; gûş-zed-i —i sâdıku'l-beyân 496; ma'lûm-i —i sâdıku'l-beyân 739; meşhûd-i 'ayne'l-yakîn-i —i sâdıku'l-beyân 1232; bk. ayrıca 'Âsım Efendi

muhâsama 95, 222, 239, 258, 544, 546, 575, 935, 1133, 1372, 1438; âgâz-ı — 1060; bâb-ı — 591, 681; bisât-ı — 1234; ebvâb-ı — 218; hüsâm-ı — 201; ilkāy-ı silâh-ı — 220; izhâr-ı reng-i — 1166; mûcib-i — 1451; sedd-i dervâze-i — 586; sûret-nümây-ı müşterek-i — 257; terk-i — 250, 732; tûmâr-ı — 558; bed'-i mu'âmele-i —t 470; ifrâğ-ı âlât-ı —t 231; ilkāy-ı 'asây-ı —t 554; —t 381

muhâsara 38, 59, 61, 170, 198, 209, 231, 270, 444n, 601, 977, 1007, 1113, 1268; —i Kal'a-i 'Akkâ hengâmesi 772

muhâsebe 153, 219, 566n, 576; —i Cizye 841; —i Evvel 840, 1141; Pâye-i —i Evvel 841; —i Evvel Vekâleti 841; —i Evvel Vekâleti ilhâkıyla 1512; —i nefs 876

Muhassıl 83, 759; —lık 61, 68; —lık vazîfesi 170; — tarafı 83
muhâvere 35, 87, 96, 110, 178, 274, 528, 573, 1044, 1354, 1378, 1419, 1442, 1446; fenn-i — 86; makām-ı — 1472; merâtib-i — 365; müdâvele-i kü'ûs-i — 455; müdâvere-i — 318; —i 'âmme 799; —i hısâm 591; —i kīl ü kāl-i bî-tâ'il 783; —i lisân 103; —i şedîde 301; — ler/muhâverât 151, 166, 160, 268, 314, 596, 924, 1052, 1370, 1469, 1471; — meclisleri 1346; — mihneti 805
muhayyem-gâh 607, 1067; —ı guzât 195; —ı hümâyûn 193, 195; —ı me'âlî-iktirânları 314; —ı sipâh-ı zafer-penâh 1125; —ı Silistire 941; —ı Sultânî 1102
muhâzarât; — semti 518, 596; — tahsîli 626
muhdesât 660, 696, 739, 856; — ibdâ'ı 693; —ı cedîde 473; —ı fâside-i nâ-şenîde 326; —ı icârât 1252, 1372; —ı Nizâm-ı Cedîd 702; — ları taz'îf 768
Muhibb 'Abdurrahîm Efendi (Seyyid, Tezkire-i Sânî, Nişancılık Pâyesi'yle Fransa'ya Büyük Elçi) 165, 176, 267, 271, 273, 276, 288, 298, 351, 363, 370, 392, 402, 407, 408, 410, 412, 619, 846, 1019, 1084, 1099, 1100, 1102, 1107, 1109, 1117, 1346, 1368, 1432, 1439
Muhsin-zâde (Sadâret, hayr-hâh-ı dîn ü devlet) 555
muhtâc 244, 267n, 827, 964, 1230; bir alay — 1156; zümre-i merkūma — 1046; —ı 'ilāc 111, 636; —ı 'imâret 240, 689; —ı devâ 111; —ı i'tizâr 224; —ın siperi 877; —ı sarf-ı nakdîne-i makdûr 223; —ı ta'mîr 253, 967; —ı ta'rîf 1089; —ı tecdîd 253
Muhtâr Efendi (Sadr-ı Rûm) 804
Muhtâr Paşa (Tepedelenli-zâde, Tırhala Mutasarrıfı, Livâ'-i İnebahtı, Mora'ya asker eylemek şartıyla) 409
Muhtesib 1362; — tutmaz 1031
Muhzır 1337; — Ağa 835, 1326, 1372; — Ağa Yazıcısı 835; —lar 1469; — Vekîli 905
Mu'izz ism-i şerîfleri 1299; bk. Allah (Hz.)
mukābele 68, 129, 188, 191, 194, 196, 202, 206, 212, 217, 222, 228, 239, 258, 279, 282, 286, 343, 366, 369, 397, 404, 416, 427, 463, 479, 512, 544, 546, 554, 568n, 578, 596, 602, 655, 695, 700, 731, 766, 788, 800, 985, 1045, 1067, 1105, 1112, 1132, 1141, 1144, 1148, 1169, 1176, 1216, 1243, 1256, 1260, 1265, 1284, 1331, 1344, 1447, 1492, 1498; bî-külfe-i — 436; bi'l— 257, 341, 374, 394, 1042, 1132, 1411, 1452; evtâd-ı — 253; meydân-ı — 67; misliyle — 1448; mu'âmele-i — 1500; pâ-ber-cây-ı — 428; sevk-ı cânib-i — 1260; silâh-pûş-i — 1266; ye's-âver-i — 1261; yevm-i — 1216; esbâb-ı — bi'l-misl 225; — bi'l-misl 225, 261, 280, 305, 307, 659, 681, 696; — bi'l-misl iktizâsı 1256; — bi'l-misl mu'âmelesi 304, 1328, 1394; — bi'l-misl şerîtası 1433, 1451; — bi'l-misl tarîkası 1380; —i a'dâ 207, 231, 1284; — i dü-bâlâ 182; —i dürüstâne 788; —i düşmen 200, 214, 216; —i düşmen-i dîn 218; —i düşmen-i rûbeh-şiyem 1327; —i hikmet-eseri 486; —i misliyye 1345; —i rezânet 628; —i rûhâniyyenin vücûbu 512; —i sâhte 481; —i tabur-i düşmen 196; 'adem-i —ler 669; —ler 1011; —ten 279, 575, 1091
mukarreb 1456; sâde-dilân-ı —ân 1164; —ân 1194; —ân-ı dergâh-ı Saltanat 823, 927; —ân-ı fitne-endûz 1400; —ân-ı sâde-zamîr 885; —ân-ı Saltanat 1158, 1162; —ân-i Mustafavî 1156; dûr-endîş olmayan —în 846; ehass-ı —în 1194; emânet-kîş —în 1218; kulûb-i —în 1173; mecâlis-i —în 1169; nigeh-dâr olan —în 750; teng-zarfân-ı —în 746; —în 746, 749, 846, 862, 867, 1162, 1186, 1191, 1424, 1434; —în-i Saltanat 483, 847; —în tarafları 1236; —ler 693, 745, 817, 844, 1162; —leri lisânı 668
mukāseme 986; hîn-i — 993; — dâ'iyesi 1414; — ye karâr 297
mukāta'a 226, 665, 685, 757, 758, 959, 1505; ber-vech-i — 319; cesîm — 521, 1048; sâhib-i — 759; —ı 'Ayntâb 758; — ihdâsı 227; —lar 226, 718; kîse akca fâ'izlü bir sehlü'l-me'haz — mahlûlü 1504; —i mîriyye 226; — mültezimleri temessükleri 359; — sâhibi 758; kerem — sı 1505; ashâb-ı —t 159, 707; emvâl-i —t 38; rusûm-ı —t 1089; yedlerinde olan —t 707; —t 113, 230, 474, 599, 687, 709, 739, 859, 876, 958, 1047, 1089; —t fâ'izi 227; —t-ı cedîde 226; —t-ı mahlûle 227; —t-ı mahlûleleri 1047; —teyn-i mezkûreteyn 1048; mahlûlât-ı —t gibi 1335; —tın idâresi 226; —tın kalemiyyeleri 227; —t mâddesi 1048
mukātele 128, 479, 680, 1069, 1160, 1267, 1284, 1492; âheng-i — 732, 1067; idâre-i âsiyâb-ı — 81; igāze-i — 217; irâ'e-i rûy-i — 1265; îrâ'-i zenâd-ı — 602, 1149; —i 'azîme 623
mukāvele 201, 774, 1089, 1445; evtâd-ı — 256; hasbe'l— 1193, 1404; rişte-i — 203; sahîfe-i — 213; —i sâbıka 1095
mukāvemet 80, 135, 306, 397, 544, 546, 554, 864, 1063, 1145, 1380, 1433, 1440, 1500; hem-dest-i — 1347; kûre-i — 1394; makām-ı — 1394, 1493; meydân-ı — 659; selb-i yârây-ı — 791; tâb-âver-i — 129, 568n, 578, 1067, 1395; ümmiyye-i — 1416; yârâ-yı — 1061, 1167; — behresi 772; dâd-ı —i icrâ 1500; 'adem-i —ler 669; —ler 294, 679; a'sâb-ı —leri 1426; endîşe-i —leri 428
mûm 822; — gibi güdâhte-i lehîb-i ihtiyâc-ı müzeyyebü't-tâka 650; — gibi nerm 604; — gibi pezîrây-ı telyîn 1495

Munik [=Münih, şehr-i dil-ârâ) 1020
murâbaha 156
Murâbıt ocakları; sefâyin-i — ocakları 262
Murad (Brans, Felemenk Kıralı) 1131, 1132, 1148
Murâd Efendi bk. Mehmed Murâd Efendi (Murâd-zâde, Seyyid, Mekke-i mükerreme Kadısı, İstanbul Kadısı)
Murâd Molla-zâde (Murahhas-ı Sânî) 1492
Murâd Paşa (Kuyucu); — gibi 710; — dâstânları 711
Murâd Paşa (Mîr-i mîrân, Muş Mutasarrıfı, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi'yle Diyârbekir Eyâleti) 186, 187, 945, 946
Murâd-ı Râbi' (Sultân, Sâhibü'z-zemân) 1154; — hazerâtının meşrebleri üzere 755; — gibi 821
Murâd-ı Sâlis Hân (Sultân, II. Selîm Hân'ın oğlu) 571
Murâd-zâde (Şeyh, hânvâde-i kadîm) 521
Murahhas 374, 412, 425, 434, 592, 613, 935, 940, 980, 1013, 1084, 1085, 1087, 1088, 1103, 1107, 1376, 1381, 1432, 1439, 1442, 1445, 1451; mahsûs — 1084; — cenâbı 1448; — Efendi 1442, 1448; — efendiler 569n, 580, 1501; — Elçi 342, 412, 964, 983, 1003, 1103; — elçiler 1438; —ı Evvel 162, 591, 1431, 1432, 1492; —ı Sâlis 1432; —ı Sânî 162, 213, 591, 1115, 1431, 1432, 1492; —ı Vezâret 624; — lar/murahhasân 210, 213, 219, 568n, 579, 936, 1086, 1431, 1438, 1444, 1446, 1447, 1492, 1501; tarafeyn —ları 1448; —lar ma'rifetleri 261; —lar ta'yîni 1085; —lık 1432
murassa' 530n; — âlât 701; murassa'; — ât isti'âre edüp 960; — elbise ile pîrâste 1359; — esliha 701; — hintolar 327; — hüliyyâtla pîrâste 1359; — raht 881, 1360; — setâm 881, 1360; — taht-ı revân 1352; — târîh 1491
Murtazâ Efendi (Rumeli Kadı'askeri Şemseddîn Efendi'nin kāym-pederi) 1470
Mûsâ (Hz., cenâb-ı Kelîm) 357, 960; 'asây-ı —'dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ 1327; — sünnet-i seniyyeleri 643; münâsib-dîd-i —viyan 913
Mûsâ Ağa ('Ayntâb Mukāta'ası) 758
Mûsâ Paşa (Kûse, Yeni-şehirli, Seyyid, Kadıköyü'nde Muhâfız, Kā'im-makām, Sâhir-i Sâmirî-nihâd, musavvir-i fitne-i mücessem-fesâd, bakıyye-i Benî İsrâ'îl-i pür dâll ü dalîl, cüz'-i a'zam-ı terkîb-i devlet ve Tarâmûn-i Hıtâyî-i iksîr-i saltanat, menba'-ı şûrâbe-i şerr u fesâd, şeytanet-i'tiyâd, İblîs-i muhakkak, üss-i esîs-i maslahat, asl-ı asîl-i fitne vü fetret, mürevvic-i bâzâr-ı şeytanet, müheyyic-i ser ü kâr-ı mefsedet, memsûhıyyü's-sûre, Sâmiriyyü's-sîre, bakıyye-i 'Amâlika, fuzâle-i ferâ'ine vü Celâlika, Sâmirî-seciyyet, Kıbtî-tabî'at) 490, 536, 785, 789, 833, 874, 875, 911, 912, 956, 957, 960, 1055, 1165, 1315, 1316, 1318; — meskeni 1318; —'nın birâderi 788
Mûsâ Paşa (Seyyid, Vezîr, İnebahtı, Selânik ve Kavala sancakları, Tevliyet-i Mısır) 180, 357
musâdere 36, 84, 184, 316, 614, 717, 758, 828, 947, 1235; ; min gayr-i — 114; pençe-i — 1437; vaz'-ı engüşt-i — 1456
musâfaha 612; —i iftirâk 613; — merâsimi 613; — resmi 612
musâfât 505n; 'akd-i — 558, 1094, 1113, 1338; 'arz-ı — 1341; bâb-ı — 255; esâs-ı — 220; feth-i dervâze-i — 577; kar'-ı bâb-ı — 498; kat'-ı resen-i — 1438; kat'-ı rişte-i — 470, 495; mu'âmele-i — 543, 849; müdde'ây-ı — 298; münâfî-i resm-i — 1119; râbıta-bend-i — 852; rabt-ı nitâk-ı — 1431; ser-rişte-i fesh-ı — 452; tahvîl-kerde-i — 1485; 'akd-i —ı kadîme 1432; mu'âmele-i —ı tahkîm 1485
musâhabet 985, 1162, 1354, 1419, 1424; hılâl-i — 570, 1047; 'ulûma müte'allık — 1073; leb-be-leb —e âgāz 1380; —i letâ'if-güster 1044; — ler 1076, 1417; tedâvül-i kü'ûs-i —i letâ'if-ihtivâ 715
Musâhib 843; —în zümresi 844
musâlaha 95, 205, 215, 217, 220, 252, 256, 258, 273, 277, 347, 380, 381, 392, 395, 397, 401, 406, 412, 498, 505n, 551n, 565n, 567n, 575, 577, 580, 1014, 1016, 1018, 1027, 1083, 1086, 1088, 1092, 1100, 1103, 1105, 1116, 1124, 1127, 1141, 1170, 1213, 1308, 1337, 1342, 1346, 1368, 1375, 1394, 1432, 1438, 1441, 1446, 1449, 1451, 1487, 1492; 'akd-i meclis-i — 1023; 'akd-i — 164, 295, 392, 404, 552, 567n, 577, 934, 937, 1084, 1115, 1338, 1368, 1376, 1431, 1438, 1487; 'akîb-i — 1447; 'arz-ı — 1432, 1451; ba'de'l— 203, 219, 231, 531, 568n, 576, 579, 1016; ba'de tekmîli'l— 256; berây-ı 'akd-i — 1375; berây-ı — 1431; emr-i 'asîr-i — 1449; emr-i — 221, 403, 497, 552, 578, 581, 1129, 1177, 1338, 1347, 1407, 1448; esâs-ı — 1014; hîn-i — 937; 'ilâve-i — 417; in'ikād-ı — 252, 1338, 1432; kable'l— 1113, 1442; maslahat-ı hayriyye-i — 1443; maslahat-ı — 1344, 1407; mevâdd-ı mühimme-i — 1444; mukaddimât-ı — 1102; rişte-i — 544; sahîfe-i — 1342; sened-i — 1087; ser-rişte-i fesh-ı — 452; ser-rişte-i — 1177, 1338; sûret-i — 404; tanzîm-i — 1084; tecdîd-i — 297; te'kîd-i — 563; tervîc-i — 396; vakt-i — 231, 937; — 'ahid-hâmesi 1084; hayırlu — 'akdi 1085; şânlu — 'akdi 1085; — 'akdi 1015, 1124, 1136; — 'arzıyla 1452; şart-ı — erkânından 451; — fevâ'idi 1119; — fikri 343; — hayâli 343; — husûsu 344, 1406; —i 'âmme 281, 289, 406, 1452; —i 'âmme in'ikādı 1451, 1452; —i hayriyye 212, 936; râbıta-bahş-i —i hucestekarâr 1441; —i İngiliz 1438; tecdîd-i —i

kadîme 1451; —i ma'kūde 1441; —i meşhûre 1441; —i mezbûre in'ikādı 394; —i mübâreke 1103; —i mücerrede 269; dervâze-i —i mü'ebbede 681; —i mün'akıdeleri 270, 1447; —i münferide 281, 289, 1126; —i nâ-çârîleri 166; —i Saltanat-ı seniyye 1086; —i tâ'ife-i İngiliz 1449; in'ikād-ı — lakırdısı 1308; hîn-i —lar 1017; —lar 446, 1008, 1014, 1016, 1398; — mâddeleri 1053; 'akd-i — mâddesi 1119; — mâddesi 1083, 1133, 1136; — maslahatı 1341; — mu'âhedesi 403; — mukaddimâtı 1345; — murahhasları 937, 940, 1088; — mütârekesi 395, 402, 568n, 579, 1085, 1113, 1368, 1439; —nın tehakkuku 281; — senedâtı 1447; — senedi 397, 403, 1448; elli iki târîhi —sı 380; — sohbeti 1309; — sohbetleri 1014; — şerâ'itı 281; — şurûtu 169, 212, 395, 1085; —ya karâr 1438; —ya me'mûr elçisi 1342

Mushaf-ı şerîf (Bağdâd tarafında yazılmış) 974

Mûsıla-i Sahn 1489

Mûsıla-i Süleymâniyye 409, 955, 1489; Müderrisi 1484

mûsikī; — âvâzı safâsı 1215; —şinâs 844; — ta'lîmiyçün 986

Muslî Mehmed Efendi (Filibe Kadısı) 536

Muslî vak'aları 656

musluk 979; —lu fuçı mahalli haber 980

Mustafa (Kazgâncı, Hacı, Kapucu-başı, Gümüşhâne Emîni, sunnâ'-i çîre-dest, hirfet-i fend ü hiyel, , gulgule-sâz-ı çârsû-yi mekr u dagal, sunnâ'-i çîre-dest, hirfet-i fend ü hiyel, ocağın eskisi, müte'ayyinlerin yenisi) 1038, 1039, 1349

Mustafa Ağa (Ağa-babası, el-Hâc, Vezîr Şerîf Paşa'nın yakınlarından) 44

Mustafa Ağa (Baş-çavuş Vekîli) 834, 871

Mustafa Ağa (Cüce, Hidîv-i sâbık müte'allikātından) 1337

Mustafa Ağa (Çukadâr Ağa) 64

Mustafa Ağa (Dergâh-ı 'âlî Yeniçeri Ağası) 86

Mustafa Ağa (Hasköy A'yânı) 1258, 1260, 1261

Mustafa Ağa (Hayrabolulu, Muhzır Vekîli) 905

Mustafa Ağa (Kabakcı, Kılâ'-ı tis'a Nâzırı, Tumacı-başılık Pâyesi, Boğaz Nezâreti, Sergerde, it ta'bîr olunan ol gürûh-i mekrûhun kerâhet-i tahrîme ile ekrehleri olan, gürâz, kedûy-i mezbele-i habâset, kemer-başı-ı fırka-i 'afârît, şahs-ı nâ-fercâm, sergerde-i hâss-ı ehl-i fesâd ve sükāta-i nev'-i kedd ü üftâd) 834, 838, 839, 883, 884, 907, 1039, 1169, 1170, 1175, 1180, 1181, 1314, 1323, 1326; — mâddesi 1182, 1186, 1190; —'nın sanî'ası 886

Mustafa Ağa (Kassâb-başı) 124

Mustafa Ağa (Lağımcı-başı) 1430

Mustafa Ağa (Mi'mâr-başı) 1430

Mustafa Ağa (Otuz Bir Bölük Oda-başısı, Yeniçeri Ağası) 1257, 1372

Mustafa Ağa (Segbân-başı) 901, 1169, 1253, 1374

Mustafa Ağa/Beşe/Paşa ('Alemdâr/Bayrakdâr, Ruscuk A'yânı, Pâye-i Mîrahûr-i Evvel, Kapucu-başı, Silistire Vâlîsi, Tuna Ser'askeri, Vezîr-i a'zam) 31, 311, 319, 423, 439, 444, 448, 458, 467, 468n, 479, 503, 513, 514, 517, 587, 601, 602, 603, 914, 915, 917, 923, 926, 927, 930, 1057, 1083, 1102, 1128, 1125, 1140, 1158, 1164, 1171, 1174, 1178, 1180, 1184, 1187, 1188, 1190, 1193, 1200, 1202, 1205, 1249, 1295, 1303, 1307, 1311, 1345, 1347, 1363, 1364, 1391, 1398, 1405, 1413, 1415, 1417, 1426, 1427, 1428, 1432, 1437, 1476; — berekâtı 1411; bk. ayrıca 'Alemdâr

Mustafa Ağa/Paşa (Çelebi, Seyyid, Segbân-başı, Edirne Ağası, Vezîr, Anadolu Eyâleti, Boğaz Ser'askeri, Anadolu Vâlîsi, Sadrıa'zam/Vezîr-i a'zam, İsma'îl Başbuğu, Eyâlet-i Silistire ve muhâfaza-i Kal'a-eş, Livâ'-i Koca-ili, İsma'îl muhâfazasmda) 515, 922, 925, 927, 928, 929, 939, 940, 1126, 1190, 1196, 1429, 1483

Mustafa 'Âsım Efendi (Mekkî Efendi-zâde, Galata Kadîsı, Mekke Pâyesi, Kazâ'-i Dâru's-saltana) 1476

Mustafa Bey (Kara Halîl Paşa-zâde, silahşorândan) 1109, 1110

Mustafa Çavuş (Kahveci-oğlu, Yirmi Beş Bölüğün, Çavuşu, Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu) 1252, 1253, 1373, 1374; — gibi 1374

Mustafa Efendi (Burusevî, hâcegândan) 1313

Mustafa Efendi (Dârendeli Müftî-zâde, Seyyid, Hâfız, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir-i fenâr Kadısı) 1071

Mustafa Efendi (Debbâğ-zâde, Kazây-ı Mısır) 522

Mustafa Efendi (Dürrî-zâde, Şeyhulislâm-ı vakt) 1488

Mustafa Efendi (Eğinli, el-Hâc, Kethudây-ı Rikâb-ı şevket-'unvân) 878, 1082

Mustafa Efendi (el-Hâc, Süvârî Mukābelecisi, Baş-muhâsebeci) 63

Mustafa Efendi (el-Hâc, Zahîre Nâzın, Defterdâr-ı Şıkk-ı Râbi', Hubûbât Defterdân) 384, 602

Mustafa Efendi (Hacı, Tezkire-i Evvel Vekîli, Rikâb Kethudâsı, Nişancılık Vekâleti) 951, 955

Mustafa Efendi (Hâfız, Ağa-yı Bâbü's-sa'âde) 1313

Mustafa Efendi (Hammâl-oğlu, herze-vekîl) 786

Mustafa Efendi (Malatyavî, Süleymâniyye Müderrisi, Kuds-i şerîf) 176

Mustafa Efendi (Seyyid, hulefâdan, 'Arabacılar Kitâbeti Vekâleti) 465

Mustafa Efendi (Şerîf-zâde hafîdi, Seyyid, Burusa Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı) 130
Mustafa Hân III. (Sultân, Hâkān-ı zemân, cennet-mekân) 56, 516, 554. 556, 557, 624, 659, 675, 677, 828, 1210, 1400, 1456, 1487, 1503
Mustafa I. (Sultân) 861, 1413
Mustafa II. (Sultân) 1076
Mustafa IV. (Sultân, Şeh-zâde-i 'âlî-nijâd, Şeh-zâde-i safvet-ihtivâ, Şeh-zâde-i bâ-safâ, Sultân, Şehriyâr-ı 'adâlet-şi'âr şevketlü kudretlü mehâbetlü 'azametlü Pâdişâhımız efendimiz, vâris-i serîr-i Saltanat, Şeh-zâde-i pâkîze-tıynet, Erîke-pîrây-ı taht u iclâl, Revnak-efzây-ı şevket ü ikbâl, şevketlü mehâbetlü kudretlü 'azametlü Pâdişâhımız efendimiz, serîr-ârây-ı taht-ı 'âlî, baht-ı 'Osmânî şevketlü kudretlü veliyy-i ni'metim Pâdişâhım efendim) 738, 786, 798, 801, 802, 807, 809, 810, 812, 823, 831, 832, 848, 857, 927, 1027, 1051, 1152, 1161, 1175, 1207, 1250, 1270, 1295, 1402, 1413; hazretlerinin ba'de'l-cülûs vâlideleri Kahveci-başısı 786, 802; — tebe'aları 802; devr-i —vî 1054, 1256, 1413, 1473; hal'-ı —vî 1250; kurb-i saltanat-ı —vî 913; mukarrebân-i —vî 1156; tarafdârân-ı —vî 1250
Mustafa Mazhar Efendi (Âmedci, Tezkire-i Evvel, Tezkire-i Evvel Vekâleti) 464, 951, 954
Mustafa Münîf Efendi (el-Hâc, Süvârî Teşrîfâtcısı, Koca Yûsuf Paşa Teşrîfâtcısı, Şıkk-ı Râbi' Defterdârlığı, Hubûbât Nezâreti) 154, 155
Mustafa Nâfiz Efendi (Seyyid Selîm Efendi-zâde, Seyyid, Mûsıla-i Süleymâniyye, Cedîde-i el-Hâc Beşîr Ağa Müderrisi, Kudüs-i serîf Kazâsı) 409, 597, 598
Mustafa Nazîf Efendi (Yıldırım Bâyezîd Mütevellîsi, Top-hâne-i 'âmire Nezâreti) 954
Mustafa Paşa (Beylanlı, Mîr-i mîrân, Livâ'-i Beyşehr) 1429
Mustafa Paşa (Cezâ'ir-i Garb Beylerbeyisi) 185
Mustafa Paşa (Gözüm, Şâh Sultân merhûmenin zevci) 1314
Mustafa Paşa (Hâfız, Muhâfız-ı Belgırad) 141, 148, 170; —'nın hazînedârı 149
Mustafa Paşa (Kā'im-makām-ı vakt) 1241
Mustafa Paşa (Kadı) vak'ası 965
Mustafa Paşa (Kara) 564, 570n, 977n, 978n
Mustafa Paşa (Köse, Divrikli/Divriği, Haleb Vâlîsi) 77, 319, 510, 1243; — dâ'iresi 511
Mustafa Paşa (Köse, Trabzon Vâlîsi, Muhâfız) 206 207, 209
Mustafa Paşa (Nişlü, Hâfız, Vezîr) 125, 703
Mustafa Paşa (Seyyid, Vezîr, Bosna Vâlîsi) 180
Mustafa Paşa (Seyyid, Vezîr, Kā'im-makām-ı esbak) 884; — ma'tûhunun bi-hûde teşdîdât-ı şenî'ası eseri 886
Mustafa Paşa (Şinik-zâde, Vezîr, Belgırad Vâlîsi, ba'zı muhdesât-ı Nizâm-ı Cedîd'in icrâsı) 68, 702
Mustafa-paşa (İstanbul'da semt) 143
Mustafa Paşa menzili (Rumeli'de) 1028
Mustafa Refîk Efendi (Mektûbî, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, delîl-i dıllîl, re'îs-i ehl-i telbîs, nîreng-i 'ucâb) 155, 339, 408, 464, 467, 468n, 505n, 894, 920, 929, 930, 951, 952, 1081, 1082, 1083, 1160, 1162, 1165, 1166, 1168, 1174, 1177, 1178, 1189, 1194, 1195, 1196, 1258, 1259, 1260, 1303, 1355, 1356, 1368, 1391, 1419, 1430, 1437, 1452; —'nin çehresi 1419; — şîvesi 1169; — sanâyi'i 1194
Mustafa Resmî Efendi (Çavuşlar Kitâbeti) 464
Mustafa Reşîd Efendi (Yağlıkcı Emîn Paşa'nın kâyımı, Ocak Nezâreti, Îrâd-ı Cedîd Defterdârlığı, Şıkk-ı Evvel Defterdârı, 'arabacılara dâir nezâret, Tersâne Emâneti, Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa ma'iyyetine Boğaz Defterdârlığı) 125, 155, 226, 229, 339, 670, 826, 828, 848, 951; — merhûmun beytü'l-kasîd-i sulb-i sa'îdlerinden 1503
Mustafa Safvet Efendi (hâcegândan, Kîsedâr) 1144
Mustafa Şecî' Efendi (Hâfız, Mektûbî-i Defterî Baş-halîfesi, Piyâde Mukābeleciliği, Cebeciler Kâtibi, Sipâh Kitâbeti) 465
Mustafa Tâhir Efendi (Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden, Kapucular Kethudâsı) 954
Mûsul 599, 1507; — Beylerbeyisi 1438; — Vâlîsi 531
Mûsulî Efendi; bk. Mehmed Efendi (Mûsulî)
Muş 947; — mutasarrıfı 186, 946
muta'assıb 334, 522, 714, 884, 1074, 1380; ru'ûnet sâhibi — 563; mu'âmele-i —âne 1407; —âne 158, 1465; —âne şîve 1454; —ı nâ-merd 1064
mutasarrıf 38, 80, 112, 122, 408, 409, 521, 598, 617, 648, 783, 855, 871, 873, 944, 955, 993, 1135, 1429, 1472, 1479, 1483, 1486, 1512; kuvve-i —esi 1481; —ı Livây-ı Bâyezîd 186; —ı muhtâr 1299; —ı mülk-i 'Osmânî 873; —ı umûr-i ra'iyyet 751; —ı umûr-i sipâh 751; —în-i etrâf kapuları 1243; etrâf —ları 1243
Mutavvaka (sergerde-i kebûterân) 634
Mutavvel; — dersi 1488; — dersi gibi 1381
mutâyebe 1411, 1462, 1476; fenn-i — 86; — ciheti 1189; —ât 1470, 1474; —ât-ı edîbâne 1503; — ât-ı mudhikelerine gāyet 1509; —âtdan ma'dûde 1468; —âtı rezîlâne 1497
Mu'tezıd billah zemânı (hulefây-ı 'Abbâsiyye'den) 48

mutlu 622; gayr-i — 622
Muton; — ehâlîsi 1349; — Kasabası 1349
mutrıbân; nevây-ı —ı hoş-âheng 658
mutrıkalar 791
muvâfakat 263, 341, 650, 791, 1165, 1446; 'adem-i — 1263; 'akd-i 'ahd-i — 1358; 'akd-i — 552; ber-muktezây-ı şurût-ı — 259; bünyân-ı — 1160; erbâb-ı — 636; hem-zebân-ı — 1158; husûl-i — 263; ibrâz-ı — 1447; icrây-ı kā'ide-i — 1148; imzâ-nüvîs-i — 262; izhâr-ı — 1085; nigâşte-i sahîfe-i nâme-i — 257; râbıta-bend-i — 251; râbıta-i — 584; rû-nümây-ı — 1059; ser-fürû-bürde-i — 1089; tedâfu'î — 253, 254; — 'arsasında 563; —i hüsn-i niyyetleri 370; —i külliyye 1338; —i tâ'ifeteyn 66; —i tâmme 625; —i yârân 634; —leri 381, 1448; —nümây-ı cüyûş 791
muvahhidîn; asker-i — 195; cünûd-i — 41, 458, 479, 601, 615; guzât-ı — 1500; ser-rişte-i galebe-i cünûd-i — 972; şu'â'-ı şemşîr-i cünûd-i — 602
muvâza'a 505n, 605, 737, 775, 789; sûret-i — 499; —ten nemâza beraberce durup 1471
muzâyaka 153, 176, 277, 323, 508n, 556, 910, 1398, 1399; bâ'is-i — 358; çâre-cûy-i derd-i — 241; hasbe'l— 1433; —i a'dâ 1407; —i evkât 18; —i gā'ile-i sefer 1456; —i hâl 1441; şiddet-i —i hâl 1465; —i Havârıc 82; —i hengâm 1245; —i İslâm 1216; —i müterettebe 1216; —i tâmme 1426; —i vakt 1441; şiddet-i —i vakt 1465; —i zemân 1400; emr-i —lar 242; —ya dûçâr 500; —ya giriftâr 1493
Muzlinika [=Mogielnica, Kraków Varşavya arasında) postası 983
mübâdele 182, 213, 221, 264, 393, 398, 565n, 575, 873, 939, 1015, 1088, 1106, 1169, 1447, 1448, 1485; ba'de'l— 935, 1084; icrây-ı resm-i — 253; yevm-i — 211; — günü 399; — sûreti 568n, 579; —i tasdîk-nâme resmi 162; —ten 220, 558, 939
mübâhase 52, 87, 460, 799, 888, 1445, 1448; hîn-i — 282, 289; makām-ı — 1472; tasvîr-i — 957, 1038; — güzerân 888; —i 'ilmiyye 596; —ât 1119
Mübâşir 83, 100, 169, 170, 712, 713, 1121, 1315, 1454, 1506; —ân 211; —ân-ı Bâb-ı 'âlî 813; —ân-ı devlet 38; —ân-ı Devlet-i seniyye 717; — havâlesi 1197; —i cedîd 1317; —i ceng 258; —i cidâl 1264; —i harb 1260; —i husûmet 258, 1264; —i i'dâm 825; —i katl 1304; —i mahsûs 119, 139, 1506; —i şenî'a-i kasd 1304; —i şenî'a-i katl 1304; —ler 707, 712, 756, 758, 1063, 1180, 1254, 1425; —ler ta'yînî 756; —ler vaz' 756; — ta'yînî 905; — yediyle 37
mübâya'a 612, 947, 995, 1001, 1013, 1363; 'akd-i — 610; dâmen-bûs-i — 1205; —cı 308; —cılar 176; — merâsimi 613; — vechiyle ferâgat 737; —t-ı 'âmme-i nâs 104
mübtelâ 1130, 1478, 1490, 1512; — olduğu 'illetden 1494; —y-ı belây-ı gûnâ-gûn 1020; —y-ı belây-ı gurbet 412; —y-ı bî-tâbî 660; —y-ı cerâhat 230; —y-ı derd-i fâka 225; —y-ı derd-i pâ 1494; —y-ı fütûr 660; —y-ı hasâret 303; —y-ı hevân 222; —y-ı hırâş-i cân 1166; —y-ı ıztırâb 183, 760, 1165, 1253; —y-ı i'câb 1490; —y-ı 'ilel ü 'âhât 243; —y-ı kalak 760; —y-ı keyf 1401; —y-ı maraz-ı mağlûbiyyet 254; —y-ı mazîk-ı cem'iyyet 1268; —y-ı mu'âhaze 239; —y-ı mu'âhaze-i töhmet 689; —y-ı nahvet 1490; —y-ı nekbet 239; —y-ı rahne 183; —y-ı renc-i bî-şümâr 1492; —y-ı renc-i humâr 524; —y-ı samem ü herem 804; —y-ı savm-ı visâl 1397; —y-ı şereh 1472; —y-ı ta'b-ı bî-şümâr 1492; —y-ı teb ü tâb-ı bîm 1284; —y-ı teb ü tâb-ı ıztırâb 1284, 1460; —y-ı teb ü tâb-ı ru'b 1460; —y-ı teb-lerze-i bîm 1194; —y-ı teb-lerze-i havf 1194; —y-ı teb-lerze-i hirâs 429; —y-ı teb-lerze-i ıztırâb 1500; —y-ı teb-lerze-i ru'b 429, 1500; —y-ı tef ü tâb-ı ıztırâb 1373; —y-ı tef ü tâb-ı telehhüf 1373; —y-ı telâşî 660; —y-ı telehhüf 1253; —y-ı tereddüd 580; —y-ı teşvîş 580; —y-ı 'umûm-i humûm 1133; —y-ı 'umûm-i mihen 1133; —y-ı zîk-ı me'âş 649; —y-ı züll 232
mücâdele 997, 1169, 1447; âmâde-i neberd-gâh-ı — 1268; idâre-i sükkân-ı merâkib-i — 259; terk-i — 221; ye's-âver-i — 1261; —-i bî-ma'nâ 205
mücâhede 458; emr-i — 1407; fart-ı — 892; —sâhibi 320; —ler 1308
mücâhid 724, 1244; —i bî-bâk 977n; esîrlikden kurtulmuş —i mütecerrid gibi 615; kantara-i tîğ-i —în 577; —în 1512; — pâdişâhlar 908
mücâmele 1447; izhâr-ı sûret-i — 257; mu'âmele-i — 167, 294, 391, 1078; — ile mu'âmele 1112; —ı hâlisâne 1006; mu'âmele-i —i maza-mâmazâ 337
mücânebet 888, 1012, 1192, 1393; harf-endâzlığmdan — 881; hılâfına hareketden — 629; ızrârdan — 1392
mücâzât 910, 1316, 1437, 1497; mülâzeme-i hükm-i — 1324; üftâde-i seylâb-ı — 1270; — bi'l-hark 1418; —ı külliyye 645; mesâlih-i —ları 1304
mücevher 1093, 1110, 1323, 1335; kıymetli — 984; — 'asâ 978; —ât 346, 978; —ât nakli 346; — elbise ile pîrâste 1359; —en târîh 1289; — esb takımı 185; — esliha 185; — girân-kadr hançer 795; — hançer 102, 327, 605; — hüliyyâtla pîrâste 1359; — iğneler ile memlû bir pîş-tahta 865; zî-kıymet — ile pîrâste 1188; — kutu 162, 596, 863; — kutular 863; — nigîn 1099; — otağa-i dil-pezîr 588; — raht 1110; — sâ'at 185;

— setâm 1110; — şemşîr 588; — tâc 978; — takımlar 1109; — zarf 982; — zarflu fincânlar 1099
müctehid 883; — fi'z-zulm 758; câ-nişîn-i —în 763; e'imme-i erba'a-i —în 55; —ik iddi'âsı 53
mücûn 525, 528; hatve-rîz-i — 427; —ât 526; erbâb-ı — levâzımı 87
müdâfa'a 49, 96, 293, 320, 328, 364, 453, 458, 475, 482, 498, 500, 505n, 789, 1061, 1063, 1066, 1116, 1148, 1183, 1194, 1246, 1340, 1382, 1398; âlât-i — 428; çâre-cûyî-i — 782; emr-i — 46, 376, 430, 439; hüsn-i — 282; kulle-i bârûy-i — 435; kuvve-i — 1211, 1218; makām-ı — 1394; rûy-i — 1439; zîr-i hâkister-i — 1256; — beliyyesi 414; —i a'dâ 444; —i düşmen-i menkûb 460; —i eşkıyâ 166; —i hakîmâneleri 694; —i hücûm-i küffâr 479; —-i leyyine 1074; —i mezârrlarına i'tinâ 849; —-i sefâ'in-i İngiliz 489; — kaydı 346; —lar 508n, 789, 1078, 1327; kuvvet-i —ları 746, 821, 1212
müdâhale 220, 280, 289, 345, 417, 419, 629, 829, 832, 937, 1086, 1090, 1123, 1163, 1169, 1179, 1331, 1357; 'adem-i — 220, 886; — mâddesi 282; 'adem-i — şartı 553; —i bidâ'a-i şan'at 783; —i bidâ'a-i ticâret 783; —i re'y 338; —i umûr 546, 1159; —i umûr-i devlet 1403; —i umûr-i devletden mütebâ'id 884; —ler 1088, 1091
müdâhene 521, 525, 532, 556, 693, 803, 804, 827, 933, 980; ibrâz-ı müdâhene 931; dil-nişîn müdâhenât 1355; — fenninde ârif 1467; — gibi 782; —ler 450; —lüce mücâvebesi 1443
müdârâ 1112; reh-rev-i tarîka-i — 249; sedd-i bâb-ı — 1265; semt-i — 191; — bilmez 1097, 1474; — gibi 782; mu'âmele-i —t 1476; sarf-ı nakdîne-i —t 603; —t 827
müdâvât 1402; dârû-yi — 681; —a müsâra'ât 764
müdde'â 57, 319, 347, 653, 786, 895, 1050, 1160, 1240, 1243, 1380, 1381, 1462; hılâf-ı — 319; isbât-ı — 721, 1379, 1447; saded-i — 805; sebt-i cerîde-i — 1273; tasdîk-ı — 326; te'kîd-i — 1081; te'yîd-i — 1178; —lar 802, 905; —mıza sened gibi 568; —sını isbâta kādir 318; —y-ı Havâric 377; —y-ı inkıyâdları 1271; —y-ı intimâ 727; —y-ı ittihâd 727; —y-ı mahabbet 367; —y-ı mahabbet-i hâlisâne 353; te'yîd-i —y-ı mel'anet-'unvân 1164; —y-ı meşrûhu 55; —y-ı musâfât 298; —y-ı müstedlel 114; —y-ı sâlife 716; —y-ı şecâ'at 469
Müderris 110, 555, 695, 816, 886, 910, 1467; ru'ûs-ı — 909; cerîde-i —în 150; dâhil-i zümre-i —în 956, 1037; zümre-i —în 86, 819, 1050; —în 87, 588, 908, 1371, 1457, 1488, 1495; — înden 881, 1042; —în gürûhundan ta'dâd 1031; —în-i kirâm 83, 1052; —în 'indlerinde 753; — ismîleri 910
müdîr 115, 813, 1336; —ân-ı umûr 927; —ân-ı umûr-i devlet 546; —i 'aklı 1249; —i müdebbir 1249; —i müsteşârı 1249; —în-i devlet 156; —i ordusu 1308; —i umûrları 254
Müdîrân-ı Hamse 271, 272; — ma'rifetleriyle 271; — nâmiyle 730; — usûlleri 1008
mü'ezzinler mahfili 1062
Mü'ezzin 'Osmân (gayret-keş-i İslâm) 618, 619
müfessirîn; ahbâr-ı — 20
müflis; —ân zümresi 769; kîse-i — gibi/misâl 1205; keff-i — gibi tehî-mâye 1070
müftereyât 55, 286, 1173; —ı 'âtıla 54; —ı bedendîşân 116; isnâd-ı —ı durûğ-âmîz 419; — ilkāları 1243
Müftî 425, 430, 433, 512, 525, 532, 573, 581n, 613, 654, 803, 1033, 1078, 1198, 1319, 1355; câhil — 656; — Efendi 533; —i 'akl-ı selîm 560; —i dîn 885; hâne-i —'l-enâm 475; —'l-enâm 533, 653, 890, 956, 1037; —'l-enâm cenâbları 44; —'l-enâm hazretleri 1379; —'l-enâm ıtlâkı 911; —'l-verâ' 475; —i ma'zûl 886; —i muhtî 873; —i müşârun ileyh 655, 1074; —i vakt 655; —ler 610
Mühendis 458, 731, 754, 1022, 1071; erkām-ı —în 864; üstâd —ler 537; —ler 733
mühimmât 62, 82, 84, 127, 176, 225, 240, 243, 274, 316, 378, 404, 428, 435, 459, 463, 565n, 568n, 575, 579, 598, 599, 685, 690, 705, 757, 937, 946, 969, 975, 1068, 1091, 1102, 1243, 1370, 1421, 1447, 1484, 1492, 1493, 1499; 'âmme-i — 1505; irsâl-i — 917; ma'a'l— 494; medd-i eyâdî-i sirkat-i — 690; mikdâr-ı vâfî — 378; mukaddimât-ı — 461; müstevfâ — 457; sevk-ı — 965; sirkat-i — 241; tanzîm-i — 629, 1178; techîz-i — 448; tertîb-i — 437, 1325; tetmîm-i — 192; — cânibi 199; —ı 'azîme 477; —ı asâkir 732, 927; —ı asker 927; —ı bahriyye 1372; —ı bâkıyeleri 600; —ı bî-hisâb 320; —ı ceng 417, 1146; —ı cidâl 1146; akdem-i —ı cihâdiyye 241; —ı dîniyye 19; —ı donanmayı nusrat-irtisâm 1283; —ı harbiyye 185; —ı harbiyyesini tertîb 1463; —ı harbiyyesini tetmîm 1463; —ı kaviyye 403; —ı külliyye 127, 587; tertîb-i —ı lâzime 139; —ı lâzime 130, 459, 678, 730, 1066, 1352; —ı mağsûbe 569n, 580; —ı matbah 880; —ı milletleri 659; —ı mukteziyye 602; —ı mukteziyyeler 431; —ı mükemmele 1513; —ı mülkleri 659; —ı mürettebe 1493; —ın envâ'ı 970; —ı piş ü pesine 1454; —ı sâ'ire 179; —ı seferiyye 198, 463, 587; tedârük-i —ı seferiyyeleri 1494; —ı Tersâne 241, 690; —ı vefiyye 428; —lar 149, 152, 245, 671, 688, 1011, 1239, 1242; — Nâzırı 465, 924; — Nezâreti 879, 1140; — tanzîmi 1437
mühimme; maslahat-ı — 62, 1081; mesâlih-i — 1349, 1405; mesârif-i — 1047; mevâdd-ı — 89, 688, 1444; —i lâzime tesviyesi 1421; —-i me'mûresi 1338; edevât-ı — tertîbi 1372

mühür/mühr 336, 535, 913, 925, 1277, 1363, 1470; derd-i mihr-i — 1473; —dâr-ı Kā'im-makāmî 841; —dârlar 69; —dârlık hıdmetleri 45; —i cedîd 566n, 576; —i cedîd-i Sadâret 913; —i hümâyûn 113, 199, 200, 567n, 577, 578, 914, 922, 1126, 1196, 1433, 1480; —i Sadâret 203, 577, 921, 925, 927, 1434, 1435; —i Sadâret'i tahsîl 1423; dem-beste-i —i samût 596; —-i Süleymânî-i Sultânî 1435; nez'-i —i Vekâlet 1400; —i Vekâlet 561, 569n, 580, 1415, 1472; —i Vekâlet ihsânı 1303; —i Vekâlet-i mutlaka 335; —i Vekâlet-i Pâdişâh-ı ra'iyyet-nüvâz 1235; —i Vekâlet-i Sultânî 1481; —ler 218, 799; —ünü fekk 836; —zen-i hüsn-i rızâ 210; —zen-i leb 1166; —zen-i leb-sükût 218

müjde 885, 1238, 1308, 1310, 1455; —i nâgehâni 1296; —res 1450

mükâfât 401, 910, 1279, 1451; deyru'l— 882, 1392; hüsn-i — 1414; kantara-i — 1270; mazhar-ı — 375; ni'am-i ni'me'l— 324; şedâ'id-i rûzgârın —ı 387; mazhar-ı —-ı seniyye 1168; —ı tabî'at-ı felekiyye 356; —kasdiyle 1324; — mâddesi 401

mükâleme 65, 93, 162, 210, 250, 272, 277, 290, 363, 406, 418, 486, 532, 565n, 568n, 575, 579, 592, 595, 650, 664, 872, 949, 1003, 1006, 1014, 1021, 1044, 1052, 1095, 1170, 1319, 1438, 1441, 1447, 1451; âgāz-ı — 608; 'akd-i encümen-i — 1445; 'akd-i meclis-i — 562, 1115, 1344; 'akd-i — 407, 569n, 581, 1344, 1440, 1442; berây-ı — 591, 1389; bî'l— 936; hulâl-i — 664; kat'-ı rişte-i — 1446; mahall-i — 210, 936, 960, 1431, 1440, 1443, 1492; mecâlis-i — 1085; meclis-i — 392, 1085, 1098, 1319, 1347, 1447, 1487; mefhûm-i — 1345; me'mûr-i — 591; müdâvele-i ke's-i — 839; nakz-ı — 1481; Nâzır-ı — 581; netîce-i — 1442; perîşân eczây-ı nüsha-i — 1052; şifâhen — 1025; — 'arsası 1052; —i 'âmme meclisi 1007; —-i Hidîvâne 663; —-i mevâd 1444; —i mezkûre meclisi 1021; —i nihânî 802; germiyyetli —ler 1006; mecâlis-i —ler 1088; —ler/mükâlemât 136, 165, 276, 277. 1004, 1085, 1370, 1446; meclis-i evvel —leri 1329; — mahalli 1442, 1443; — maslahatı 481; — mazbatası 290; — meclisleri 595, 1013, 1346, 1450; — mevki'i 579, 580; — şerefî 1323; mahall-i — tahsîsı 1085; mecâlis-i mükâlemeye me'mûr 936; —ye me'mûr 250, 1319; —ye mu'ayyen efendiler 1473; —ye ta'yîn 1052, 1319

mükâtebe 252, 373, 392, 1023, 1117, 1348, 1352, 1433, 1440, 1446; tabakāt-ı celâliyye/sadriyye mertebesinde — 572; —i münferide 1119; — ler 1025

mülâhaza 129, 283, 357, 373, 384, 449, 454, 459, 584, 843, 904, 962, 994, 1024, 1029, 1039, 1055, 1084, 1088, 1097, 1192, 1247, 1327, 1337, 1413, 1435, 1451, 1464, 1475, 1476, 1480; 'adem-i — 224; bi'l— 269, 905, 1480; dâ'ire-i — 1393; —dan ba'îd 284; —-i 'ayyârâne 759; —-i encâm 1258, 1271; —-i encâm-ı kâr 1020; —-i gayret-i câhiliyyet 305; —-i gürîz 796; —-i hayr 1475; —-i ihtifâ 796; —-i makām 320; —-i mekîdet-me'âb 475; —-i sahîha 1476; —-i şer 1475; —t 303, 399, 1056; —t-ı dûran-dûr 555; —t-ı sâ'ire 84

mülâkāt 65, 119, 131, 219, 274, 298, 314, 363, 567n, 577, 608, 785, 821, 899, 982, 985, 1003, 1004, 1009, 1011, 1016, 1025, 1039, 1042, 1045, 1050, 1059, 1076, 1086, 1102, 1128, 1159, 1239, 1327, 1339, 1342, 1346, 1357, 1419, 1426, 1440, 1444, 1453, 1487, 1492; ba'de'l— 363, 568n, 578, 1185; emr-i — 364; ibtidây-ı — 1043, 1440; kable'l— 1102; lede'l— 566n, 575, 663, 1005, 1087; mahall-i — 1005; ma'raz-ı — 900; mukaddime-i — 1002; nihâniçe — 1392; sebükbâr — 364; ta'yîn-i rûzi — 1042; tehî-dest — 364; —-ı elçiyân 1027; —-ı Mehdî-i sâhib-i zemân 1294; —-ı müstakille 1431; —lar 566n, 611, 899, 1076, 1131; çigûnegî-i —ları 1431; meclis-i evvel —ları 1445; 'unfuvân-ı —ları 959; sağlıkla — ni'meti 615; — ümniyyesi 1478

mülâyemet 601, 612, 766, 1094, 1347; izhâr-ı rûy-i — 1045, 1127; izhâr-ı vech-i — 467, 468n; sukāta-ı —i — 473; —-i Firengâne 770; —-i tab' 827; —-i tab'-ı kirâmîleri 744; —-i zâhirîsi 537; —mu'âmelesi 1097; —nümây-ı liyâkat 590

mülâyene 521, 827, 1476; izhâr-ı — 933

mülâzemet 44, 171, 243, 345, 626, 683, 879, 1324, 1326, 1354, 1381, 1386, 1424, 1503; mecâlis-i kibâra — 1503; zehâb ü iyâb-ı —leri 749; —kâr 625; — şerefî 358

Mülâzım 229, 230, 238, 233, 242, 245, 573, 691; Baş— 245; beşinci — 245; dördüncü — 245; İkinci — 242; üçüncü — 245; —ân 243; —-ı dergâh-ı felek-'unvân-ı Şâhâne 751; —lar 230, 242, 686; cerîde-i zîb-i zümre-i —în 1488

mülhid/melâhid 511, 751; —âne âdâb 1373; kör — gibi 1246; kör — gibi teng 640; —-i bedmezheb 1033; —-i gümrâhlar 753; —-i Kalenderî tâ'ifeleri 817; haşerât-ı —în 1033; ilzâm-ı —în 897; —-i za'îfü'l-îmân 893; — tâ'ifesi 898; —ye i'tikād 752

mülk 119, 212, 417, 419, 423, 485, 632, 637, 649, 744, 750, 754, 821, 866, 869, 876, 993, 1101, 1207, 1209, 1287, 1300, 1302, 1495; 'âlem-i — 1286; 'âmme-i — 744; âşinây-ı hakāyık-ı umûr-i — 114; bîşe-i — 1206; bünyân-ı — 1418; cümletü'l— 533, 820, 828, 1363, 1405; düşmen-i dîrîne-i — 1260; gayret-keş-i — 754; ıttırâd-ı — 115; idâre-i — 271; kānûn-i — 10; levâzım-ı — 23; mesâlih-i — 754, 1418, 1470;

muhâfaza-i — 1340; mü'eyyid-i — 1355; mühim-sâzî-i — 641; nizâm-ı — 1186; mücib-i devâm-ı — 641; muhârese-i — 352; muhıll-i — 747, 1434; nâmûs-i — 750; noksâniyyet-i — 252; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 911; rişte-i umûr-i — 503; tanzîm-i mühimmât-ı — 629; tegayyürât-ı — 566; temâmî-i — 269, 1338, 1438; temâmiyyet-i — 257, 261, 446; tesdîd-i ham-şude-i menâzım-ı — 683; tevsî'-i dâ'ire-i — 222; umûr-i — 332, 333; 'urûk-ı — 119; zimâm-ı umûr-i — 629; cevâz-dâde-i mezheb-i 'irfân-ı —dârî 199; ehemm-i mehâmm-ı —dârî 246; muktezây-ı —dârî 1090; —en 563; tedâbîr-i —î 18; —i 'adem 312; 'âzim-i —i câvidânî 1225; —i cihân 1450; —i mahsûs 418; dâmen-i mahtûbe-i —i mazbûta 261; —i mevrûsu 1089; —i müste'âr 1299; —i rakabe-i a'dây-ı dîn-i bed-millet da'vâsı 1046; —i sâde 1408; —i Saltanat-ı seniyye 1330; kıvâmü'l-mülki ve'l— 629; —i yemînleri 870; 'avârızât-ı —iyye 27; hukūk-ı —iyye 620; idâre-i —iyye 1089; kavâ'id-i siyâsiyye-i —iyye 280; levâzım-ı zarûriyye-i —iyye 425; mazarrat-ı — iyye 164, 280; mesâlih-i —iyye 1362; mevâdd-ı —iyye 32; mevâdd-ı sâ'ire-i —iyye 1330; muvâzene-i —iyye 253, 254; umûr-i —iyye 95, 115, 326, 1008; vâcibât-ı —iyye 70; vücûb-i maslahat-ı —iyye 420; de'âvî-i sâ'ire-i —iyyeleri 263; envâr-ı ahkâm-ı —iyyeleri 1357; mesâlih-i —iyyede isti'mâl 1370; erâzi-i —iyyeleri 264; menâzım-ı umûr-i —iyyeleri 676; umûr-i —iyyeleri 264; maslahat-ı —iyyelerinin nizâmı 251; dâmen-i —leri 251; muhâfaza-i —leri 256; ser-rişte-i —leri 1217; tâmmiyyet-i —leri 254; kendi —ü 352; kendü —ünde olan bed-hâhlar 765; —ün serveri 771; — ü menâl 628

Mültezimlik 345

mülûk 583, 629, 630, 963; merâsim-i musâhabât-ı — 118; nişânde-i tavâyif-i — 270; tavâ'if-i — 319, 739, 824, 1237, 1415, 1454; tavâ'if-i — âsâ 738; —i 'âlem 324; —i cihân 23; —-i fermân-fermâ 639; —i Fransa 156; tavâ'if-i — 'idâdında 1408; —i 'izâm 22; —-i kirâm 766; —i 'Osmâniyye 1414; —i sâ'ire 270; —-i sâlife 1029; —i sütûde-sülûk 852, 1029; —ler 156; — vâdîsinde 525

Mülûkâne 22; 'âfiyet-i — 504; 'atebe-i 'ulyây-ı — 1481; âteş-i gazab-ı — 1173; 'avâtıf-ı 'aliyye-i — 35, 384, 468n; birr-i — 1478; cânib-i bülend-menâkıb-ı — 1233; cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı — 1158, 1173; cânib-i — 1271; çâkerân-ı — 880; çîre-destî-i himmet-i — 240; dârât-ı — 1422; dârû-hâne-i himmet-i — 228; debdebe-i — 60; dest-i kerâmet-peyvest-i — 1499; dest-i kudret-peyvest-i — 503; dest-yârî-i himmet-i — 236; elbise-i — 1508; eltâf-ı — 494; emr-i — 1397, 1453; enzâr-ı i'tibâr-ı — 643; enzâr-ı teveccüh-i — 643; hân-ı yağmây-ı — 1170; hâtır-ı fâhir-i — 1179; hedâyây-ı — 277, 1110; hıla'-ı fâhire-i — 914, 923; hil'at-i hâss-ı — 923; hil'at-i hâssa-i — 914; himâye-i — 211; himmet-i kûh-endâz-ı — 225; himmet-i vâlâ-nehmet-i — 1206; huzûr-i me'âlî-mahsûr-i — 120; huzûr-i mehâbet-mevfûr-i — 1270; huzûr-i mevâhib-mahsûr-i — 105; huzûr-i — 458; 'inâyet-i — 1478; hüsn-i zann-ı — 333, 336n; ısrâr-ı — 1397; iktidâr-ı — 1195; iltifât-ı — 570; irâde-i — 370; i'timâd-ı — 1086; 'izz-i — 1204; karîha-i sabîha-i — 922; kelimât-ı hakîkat-âyât-ı — 678; kevkebe-i — 698, 1422; lutf-i — 664; ma'rûz-i pâye-i serîr-i — 683; manzûr-i — 878; matlab-ı — 62; matlûb-i — 777; merhamet-i — 1478; mertebe-i teveccüh-i — 717; mertebe-i hüsn-i zann-ı — 717; miyân-ı — 857; mu'âmele-i — 1344; mübârek desthatt-ı hümâyûn-ı — 504; nazar-ı iksîr-eser-i — 1160; nâme-i nâmî-i — 162; nezd-i ferd-i — 240; nezd-i — 444, 689, 861, 950; nüvâziş-i — 1404; 'ömr-i — 504; Rikâb-ı müstetâb-ı — 850; ruhsat-nâme-i — 1440; selâm-ı selâmet-ittisâm-ı — 835; siklet-endâz-ı savb-ı — 1482; sulb-i asâlet-ihtivây-ı — 1460; şevket-i — 504; taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i — 832; taraf-ı eşref-i — 1401; taraf-ı — 213, 215, 839, 899, 1479, 1507; temkîn-i — 1301; tenbîh-i ekîd-i — 346; tenbîh-i — 1453; terhîb-i — 570; teveccühât-ı 'inâyet-âsâr-ı — 124; teveccüh-i — 663, 664; vaz'-ı — 1301; vekār-ı — 1204, 1301; vücûd-i bihbûd-i — 1303; zât-ı şevket-simât-ı — 1330; zemân-ı meyâmin-iktirân-ı — 324; — kelimât-ı tâmme 1335

mümâna'at 333, 505n, 629, 938, 1219, 1258, 1387, 1400; havâle-i dûr-bâş-ı — 1180; kâr-bend-i sedd-i — 307; perde-keş-i — 298; pes-perdeden — 927; seng-endâz-ı — 434; sûret-i — 482, 877, 1184

mümârese 695, 1503; terk-i — 657; —i muhâfaza 459; —i muhârese 459; —ler 304, 1222

mümâşât 693, 804, 1056, 1087, 1107, 1158, 1168, 1352, 1392, 1439, 1476; makām-ı —a tahvîl 1420; dem-zen-i — 1448; dil-nişîn — 1355; hey'et-i — 1184; izhâr-ı çehre-i — 1107; sühûletle — 1214; sûret-i — 269, 1132; meydân-ı — da çehre-nümâ 286; meydân-ı —da ıtlâk-ı zimâm 763; — mesleki 171; — vâdîsi 1347

mü'min 40, 896; hamlü'l— 'ale's-salâh 528; dil-i — gibi 144; 'akīde-i — gibi sâf 711; kalb-i — gibi pâk 644; kalb-i — gibi sâf 434; 'akīde-i — gibi tevsîk u tarsîn 293; —i kâmil 660; mu'tekıd —i muvahhid 900; —i muvahhid 503; —-i sâfî-nihâd 898; Emîru'l—în 321, 766, 1230, 1333, 1356, 1362, 1409, 1422; ed'iye-i — în 1455; ekâbir-i —în 54; ekl-i luhûm-i —în 128; ihvân-ı —în 526; kulûb-i —în 443; mecma'-ı —în 852; ulu'l-emr-i 'âmme-i —în

1427; Ümmü'l—în 146; zümre-i —în 42, 643; —în tâ'ifesinde ru'yâlar mütekessir 866; —ler 867
münâdîler 610, 787, 797, 1295
münâfese 532, 707, 720, 727, 738, 810, 880, 890, 927, 1060, 1192, 1236, 1243, 1365, 1375, 1391, 1509; gubâr-ı — 496; iştidâd-ı — 1083; menşe'-i — 1126; şâ'ibe-i — 481, 1479; tasvîr-i — 957, 1038; —i 'azîme 1505; —i câhiliyye 133; —i dünyeviyye 890; —i külliyye 1077; —i sâbıka 890, 1196, 1483; —i tâmme 1095, 1474; —i tarîk 1080; imtidâd-ı —leri 1127; — ve hısâm 720, 727; — vukū'u 1069
münâfık 777, 869; dü-rûy-i — 866; Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü — 1237; 'adâvet-i —āne 1099; — āne 1364; kānûn-i —ānesi 1158; derûn-i — gibi 711; kalb-i — gibi 524; — habîs 821; te'lîf-i — în 963; —în poliçesi 499; —lar 638; — sâhtesi 1474; —sîret 802, 1313; — tercemânlar 290
münâkaşa 52, 738, 927, 1375, 1446; güzâriş-i —ât 314; müdâvere-i —ât 318; temhîd-i —ât 365; —i düşmenâne 496; —i hisâb behânesi 1322
münâza'a 95, 164, 299, 576, 679, 1086, 1326; fesh-ı mâdde-i — 716; meydân-ı — 1008; sebeb-i — 422, 452; terk-i — 164; —t 160, 394, 396, 404, 1119; —t-ı lafziyye 94
münâzara 888; de'b-i — 486; hakîmâne — 318; kā'ide-i — 573, 1445; kānûn-i — 569n, 580; rişte-i — 596; — güzerân 888
müneccim 754, 1044, 1369; —başı 676; —i hikmet-âşinâ 1043; —i Sânî 678
münhezim 207, 209, 661, 1341, 1367, 1370, 1388, 1395, 1396, 1416, 1502; —en 1275, 1513; —en 'avdetlerine mufzî 931; gürûh-i —în 1397; —ler 1395; —ü's-sufûf 1416
Münîb Efendi (Ser-segbânân-ı sâbık) 848
Münîb Efendi; bk. Mehmed Münîb Efendi (Şeyhulislâm Hâcesi, İzmir Kadısı, Bilâd-ı erba'a Pâyesi, Mekke Pâyesi, İstanbul Pâyesi, İslâmbol Kadısı, Anadolu Pâyesi)
Münîf Efendi; bk. Mehmed Münîf Efendi (Teşrîfâtcı, Cebeciler Kitâbeti)
münker 1278, 1305; hudûd-ı —ât 19; —ât müşâhedesi 893
münşî 1496, 1510; —i hakîkat-ifşâ 22; —'-i kâmil 25; üstâz-ı ma'nevî-i zümre-i —yân 571
Müntefik 'Aşîreti Şeyhi 46
müntemiyân 1480; ehass-ı — 1437; —ı dûdmân-ı Bektâşiyân 1163; —ı hânedân-ı pâkize-nijâdlar 542; —ı savb-ı sa'âdetleri 1369; hâdis/kadîm —ları 1427
mürâyî 866, 873, 1465; — ve ezrak 1313
mürd 982; —e 67; zümre-i —egândan ma'dûde 1387; —e şekli 662
mürettebât 428; kâffe-i — 176; —ı lâzime 144; —ı mîrî 78; —ı musammeme 1193, 1335; —ı tabî'iyye 659
mürşid; etvâr-ı —âne 897; —âne 1366; —i kâmil 879; —i kâmile mukārenet 1419; —în 709
müsâ'ade 116, 277. 279, 351, 788, 818, 905, 1032, 1050, 1165, 1171, 1271; bâdî-i — 467, 468n; irâ'e-i sûret-i — 1252; kâlây-ı — 694; ma'raz-ı — 1350; ni'met-i — 876; nüvişte-i kabâle-i — 263; rû-gerdân-ı — 883; —i 'aliyye 114; —i 'aliyye-i Pâdişâh-ı cihân 793; —i baht-ı Pâdişâh-ı İskender-cenâb 1306; —i Cihân-bânî 184; —i devlet 92; —i hâl 1030; karîn-i —i hümâyûn 44; —i hümâyûn 35, 792; —i ıtlâk 1355; —i ikbâl 1066; —i ikbâl-i Pâdişâh-ı İskender-cenâb 1306; —i kadîme 246; —i neyyir-i hayyir-i baht-ı Hâkānî 1346; —i Pâdişâh-ı Aristo-şu'ûr 185; —i Pâdişâh-ı gayûr 576; —i rıfk 1454; —i seniyye 344, 522, 1401; —i sühûlet 1454; —i Şâhâne şeref-sudûr 410; —i şâmile 327; —i şurta-i tevfîk-ı Rabbânî 1307; —i tâli' 1066; —i vakt 1030; sûret-i —i zarâfet-şi'ar 1447
müsâfir 169, 275, 433, 712, 981, 1260, 1276, 1412, 1463, 1464, 1501, 1505; salât-i — 26; — dervîş 1464; —en mukīm 1393; salât-i — gibi 76; ekâbir-i —în 1027; gürûh-i —în 1417; — iyyetlerine ri'âyet 1443; —ler 1469; — odası 326, 366, 563
müsâleme 95, 732, 1447, 1492; 'akd-i — 550, 1085; 'akd-i peyvend-i — 1170; 'akd-i rişte-i — 1210, 1442, 1487; dest-i — 1234; feth-i bâb-ı — 586; gerden-dâde-i — 569n, 581; kâr-bend-i râbıta-i — 591; levâzım-ı — 849; merkez-i — 849; metn-i — 591; mübeddil-i — 935; şerâyit-ı — 64; tetmîm-i — 1085
müsâmaha 56, 63, 68, 113, 119, 210, 270, 267n, 360, 705, 746, 789, 927, 1035, 1108, 1155, 1211, 1330, 1335, 1394, 1496; havze-i — 1237; ser-i mû — 1344; sûret-i — 877; terk-i — 78; —da ifrât 745; ednâ —dan mütecânib 1082
müsâra'at 902; ber-vech-i — 1070; dest-zen-i — 1316; hâmûn-pûy-i — 1167; hatve-cünbân-ı müsâra'at 1374; hervele-nümây-ı — 1462; ıtlâk-ı 'inân-ı yek-rân-ı — 410; ıtlâk-ı licâm-ı — 1068; sevk-ı hecîn-i — 1033; sevk-ı semend-i — 600; sevk-ı sevâd-ı — 383; teşmîr-i sâ'id-i — 1325; tevcîh-i bâdbân-ı — 482; tevcîh-i semend-i — 1393
Müseylimetü'l-kezzâb 50
müskirât 998
müsleye giriftâr 627
Müslim 10; tabîb-i — 748; erkân-ı dîn-i —ân 1285; hâlis —ân 635; —ân 154, 289, 412, 504, 751, 1368, 1416; düşmen-i cân-ı —ânân 636; —ân'ın hâlisi 635; ahkâm-ı —ânî 895; tekâlîf-i —ânî 895; —anlar 217, 255, 330, 619, 621, 623; 'âmme-i —în 514, 831, 1501; beytülmâl-i —în 235, 238, 1252, 1331; cemâ'at-i —în 111, 1455; emvâl-i —în 1267; ferîza-i zimem-i —în 924;

guzât-ı —în 493, 1513; huccâc-ı —în 49, 62, 1033, 1036, 1281; 'ibâd-ı —în 664, 566n, 742; İmâmü'l—în 321, 476, 766, 897, 1230, 1240, 1245, 1281, 1333, 1356, 1362, 1422, 1460; ma'bed-i —în 852; menâzil-i 'ibâd-ı —în 1267; tabakât-ı —în 55; İmâmü'l—în emriyle 1269; İmâmü'l—în hazretleri 698; ekbâd-ı 'ibâd-ı —'i dâğdâr 736; 'âmme-i selâtîn-i — lisânları 1036; —nümây-ı Kıbtî-nihâd 913

müstahfız 231; —lar 46, 300

müste'men 345

müstevlî 90, 215, 897, 1077, 1367, 1389, 1465; —i devlet 655; —i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl 717; —i enâm 1477; —i Enderûn 474; —i hazâ'in-i Hâkânî 873; —i Memleket-i İran 625; —i mesâlih-i cumhûr 1358; —i umûr-i cumhûr 571; —ler 1378; a'yân nâmına olan memleket —leri 1237; — olan zorba beyleri 736; zümre-i —yân 765; —yân 760, 1490; vaz'-ı —yâne 821; —yân müte'allikātından 758; —yân-ı dâ'ire-i devlet 898; —yân-ı devlet 713, 736, 819, 1152; —yân-ı devlet olacak yâdigârlar 713; —yân-ı Devlet-i 'aliyye mezâlimi 316; —yân-ı kâfir-nijâdân 723; —yân-ı sâbıka 919; —yân-ı Saltanat 806, 1218; —yân-ı umûr 574, 705

müsvedde; —i mastûre 1049; yevmî —ât 1277; —ât 27, 353, 1277; —ât-ı vekāyi' 27

müşâ'are 987; — gûne 1044

müşâcere 210; âmâde-i neberd-gâh-ı — 1268; idâre-i sükkân-ı merâkib-i — 259; şakka-güşây-ı — 257

müşâhede 467, 481, 488, 492, 501, 510, 527, 563, 576, 805, 895, 976, 1202, 1388, 1413, 1425, 1440, 1448, 1451, 1468, 1497, 1499; —i sûret-i muhâlefet 1257

müşârun bi'l-benân 222, 959; — a'yânı 1250

müşâvere 110, 118, 149, 156, 165, 183, 573, 1252, 1376; 'akd-i meclis-i — 104, 1493; encümen-sâz-ı — 906; hâtır-ı erbâb-ı — 96; meclis-i — 286; müdâvere-i kü'ûs-i — 790; tarh-ı encümen-i — 1176; —i ahvâl 85; —-i zâhire 781; dîne nâfi' mesâlih-i hayriyye —si 1326

müşîr 1456; dârât-ı —âne 530n; dest-yârî-i himmet-i —âne 118; kemâl-i nüfûz-i —âne 706; kevkebe-i —âne 528; şân-ı —âne 390; yed-i —âne 33; cânib-i —âneleri 603; kifâyet-i —âneleri 1337; —i Aristo-fikr 70; dest-yârî-i himmet-i —îleri 915; —i mutlak-ı memleket 629; —i müşârun ileyh 101, 184; —i şîr-i savlet 712

müşrikîn; gürûh-i — 658; kāsıme-i kılâ'-ı zindegânî-i — 616; kilâb-ı — 185; mehâzîl-i — 427; târîkî-i sevâd-ı — 602

müşterî 979; her lokmasına hezâr — 1138

mütâba'at 258, 830; 'adem-i — 1368; emrlerine — 537; gerden-dâde-i — 1206; hey'et-i — 1184; izhâr-ı sûret-i — 1352; rû-nümây-ı mütâba'at 305; ser-fürû-bürde-i makām-ı mütâba'at 1303

mütâla'a 164, 166, 267n, 284, 359, 480, 519, 597, 650, 724, 731, 739, 861, 910, 976, 1043, 1216, 1220, 1240, 1368, 1425, 1433, 1439, 1472; ba'de'l— 532, 764; bi'l— 278, 958, 1087; — güzâr 1233; —güzârân 268; —i âsâr 875; gavta-hâr-ı —i dûran-dûr 1044; —-i tevârîh 18, 875; —i 'ulûm 591; imlâl-i tab'-ı —kârân 743; —kerde-i Muharrir-i bî-vücûd 750; —t 187, 279; —t-ı ser-i kârân 100; —t-ı vâride 282, 284

mütâreke 175, 215, 218, 252, 256, 576, 934, 935, 939, 943, 1007, 1014, 1029, 1092, 1128, 1175; 'akd-i — 215, 1083, 1100, 1338; 'akd-i ribka-i — 935; ba'de 'akdi'l— 941; ba'de'l-— 1089; ber-mûceb-i şart-ı — 1102; ber-muktezây-ı mu'âhede-i — 1029; emr-i — 935, 943; esâs-ı — 215; fesh-i — 1481; hasbe'l— 1030; müddet-i — 1103, 1113, 1136, 1141, 1338; müzâkere-i — 1087; netîce-i — 1103; — 'akdi 215, 669, 940, 1084, 1087, 1092; — haberi 1091; — hıdmeti 531; —i hayriyye 937; — in'ikādı 937, 1406; — mâddesi 940; — mevâddı 935; 'akd-i — müzâkeresi 1087; — müzâkeresi 568n, 579; — rabt 1084; — senedi 936. 939, 1086, 1088, 1103, 1108; — senedi imzâ 1007; — senedinin imzâsı 937, 1101, 1103; — sobbetleri 1014; — şurûtu 935, 940, 1084, 1087, 1090, 1438; — şurûtu müzâkeresi 579, 1093; — tanzîm 1084

müte'allikāt 63, 155, 438, 564, 565n, 566n, 576, 629, 784, 817, 822, 861, 862, 1039, 1090, 1106, 1362; 'âmme-i — 828; ehass-ı — 1131; —lar 275, 327, 407, 627, 775, 1354, 1404; hâdis —ları 1427; ; kadîm —ları 1427

müte'ayyin 411, 1325, 1350, 1452; —ân 305, 525, 839, 1404; —ân etbâ'ları 1463; —ân-ı Âsitâne 346; —ân-ı belde 531; —ân-ı cumhûr-i mel'anet-mahsûrdan 161; —ân-ı dâ'ire 1428; —ân-ı devlet 148; —ân-ı Devlet-i 'aliyye 63, 757; —ân-ı huccâc 128; —ân-ı ricâl-i ordu 1056; —ân-ı sanâdîd-i Ocak 217; —ân-ı 'ulemâ 1043; —ân-ı zemân 1456; — hâce efendiler 1371; —ler 167; —lerin yenisi 1038

mütecessisân; üftâde-i dest-i — 807; — zümresi 815

mütedeyyin 713, 750, 754, 1225

müte'ehhil 234; —în odaları (mahallât arasında) 359; — olmayup 1484

Müteferrikalık 724

mütegallibe 126, 708, 758, 1173, 1193, 1250, 1399; —ân/mütegallibîn 76, 159, 416, 930, 1173, 1282; a'yân nâmına olan ba'zı — 77; bakıyye-i — 1191; bir alay — 769; def'-i — 1192; eyâdî-i 'âdiye-i — 1171; eyâdî-i — 141; eydî-i — 161; gürûh-i — 1403; yed-i — 270;

—i Enderûn 958; —i enderûn u bîrûn 762; bir alay —i herzelây 1169; —i Rumeli 737; —i vükelâ 1190; —lerin beliyyesi 1399; — sûretinde 1468; — tâ'ifesi 709
mütehayyiz 1325; —ân 647, 1335; —ân-ı asker 440; —ân-ı erkân 678; —ân-ı etbâ'ı 467; —ân-ı kavm 160; —ân-ı ricâl 1168; —ân-ı ricâl-i devlet 240; —ân meclisleri 1380; —ler 1399
mütekā'id 230, 1423; —en 189, 1265, 1455; tarîka-i kesbden — 1459; rüste-i silsile-i —în 355
Mütesellim 125, 180, 379, 516, 651, 712, 723, 950, 1039, 1315, 1465, 1513; nasb-ı — 709; — Ağa 1316; — ile zabt etmek şartı 1429; — ile zabt eylemek 1483; —ler 1155; —lik 511
mütevellî; câmi'e — 184; —i emr-i Vekâlet 1436; —i emvâl-i mîrî 1495; —i kâr 774; —i umûr 1358; —i vakf 359; —i yâr 774; yirmi beş bölüğün —si 783; —yân 1372
müttefik 181, 191, 270, 282, 342, 400, 407, 417, 420, 469, 481, 495, 559, 569n, 580, 1014, 1018, 1057, 1108, 1112, 1163, 1438; ahlas-ı — 623; kadîm — 370; ma'nevî — 316; samîmî — 771; —ân-ı maslahat-ı hafiyye 1250; —ân-ı Ruscuk 1251; — devletler 284; — donanması 181; hükmünde 282; —ı devlet şâyi'ası 983; —in 1194; —ler 94, 95, 96, 162, 165, 189, 279, 283, 285, 998, 1166; —u'l-'ibâre 833; —u'l-imzâ 1250; —u'l-kelime 456; —u'l-mekāl 884
müvâlât 75, 502, 1338; 'akd-i — 1386; istirdâd-ı nazar-ı — 487; kasr-ı bî-kusûr-i — 422; kat'-ı rişte-i — 471; kazıyye-i sâdıka-i — 163; mü'essis-i kavâ'id-i — 852; —in merâsimi 852; —ı tâmme 936; — ü müvâsât 722, 728
Müvellî 83; — gürûhu 1131
Müverrih 40, 651; kıssa-i — 1415; li'l— 1302; vatan-ı aslî-i — 758; zebân-zede-i yerâ'a-i —i bî-bidâ'a 593; —i bî-mikdâr 319; —i bî-nevâ 126; —i bî-nevâ-âsâ 76; —i Fakīr 56, 97, 146, 424, 608, 866, 952, 1238; —i Françe 582; —i Hakīr 291, 319, 596, 844, 850, 1073, 1131, 1135, 1412; —i Hakīr ve nâ-tüvân 119; cihet-i ma'îşet-i —i nâ-tüvân 873; niyâz-ı —i nâ-tüvân 664; târîh-i —ı perîşân-edâ 30; — olan üstâzımın 1307; bk. ayrıca 'Âsım Efendi
müzâhame 880, 1376; —i duhândan sersâm 1063; —i gaddâre 807; —i hancer 807; —i renc-i gurbet 1355; —i rûsbiyân 1506; —i süyûf 795; —nümây-ı müsâbakat 1258
müzâkere/müzâkerât 61, 63, 87, 90, 110, 178, 251, 254, 257, 282, 372, 385, 392, 420, 453, 463, 497, 565n, 567n, 577, 579, 936, 971, 1012, 1014, 1023, 1025, 1085, 1092, 1108, 1169, 1176, 1242, 1330, 1355, 1432, 1438, 1451; 'akd-i — 497; bi'l— 377, 383, 463, 1330, 1333; idâre-i kâ'isât-i — 183; imtidâd-ı — 403; mecâlis-i — 1330; şifâhen — 1025; —i erbâb-ı şûrâ 179; —i hafiyye 1362; —i harb 258; —i kesîre 165; —i maslahat 1432; —i mevâdd 1013; —i mütâreke 1087; —i silm 258; —i şeytânî 802; —i şurût-ı ittifâk 162; — meclisleri 1450; dîne nâfi' menâhic-i hayriyye —si 1326; —sine girmek 1087
müzâyede 686, 1047; istîmâl-ı — mâddesi 1047
müzekkire 453, 1504; — i'tâ 1346

N

nâ-bekâr 365, 430, 887, 902, 1398, 1419; —lar 1304
Nâbî merhûmun hânesini iştirâ 520
Nâbiga; bâliğ-i mebâliğ-i — 88
Nâblus/Nâblûs; Eyâlet-i — 1429; — havâlîsi 62; — Memleketi 1352; — Sancağı 129; — tarafı 140
nabz; —ân 1256; —ân-ı 'ırk-ı mürüvvet 164; —âşinâ 171; —âşinây-i mizâc-ı eşhâs-ı nâs 1495; —gîr-i reğ-i i'tibâr 109; —gîr-i reğ-i imtihân 109; —gîrlik 'ilminde fâkıd-ı misl ü müdânî 625; —gîrlik şîvesi 748
nacak 975
nâdân 37, 320, 571, 653, 752, 996, 1038, 1131, 1287, 1324, 1391, 1427, 1467, 1478; 'âmî — 1355; bir alay — 546; mağrûr-i — 819; zümre-i —ı behâyim-sîretân 1146; —-ı mağrûr 416; —ı nâ-temyiz 1245; mertebe-i —î 1458; —î 1377, 1462, 1466; — makūlesi 696
Nâdir Şâh'ın kılıcı 1342
nağme/nağemât 1214, 1301; —i ahbâr-ı eslâf 22; —i bî-âheng-i a'zâr-ı vâhiyeye şu'beler ziyâde 1003; izdiyâd-ı —i bî-usûl 646; —-i hicâzîsi 1309; —i nâ-râst-ı tranpete 441; —-i nâ-râst-i çegâne-i çengâne-i lâf u güzâf 933; —-i râhatü'l-ervâh-ı zindegânî 1503; perde-birûn — ler 321; —senc-i terâne-i hâtır-gûşâ 269; —serây-ı gülşen-i beyân 910; —yi ziyâd birle 804
nahıl alayı gibi 1360
nahs; —-i ekber 1056, 1304; mahz-ı —i ekber 480; —i sermed 1056
nahvet 528, 956; ebhıre-i rediyye-i — 1364; kemâl-i nahvet 980; leb-rîz-i çirk-âb-ı — 416; ünf-i şâmih-ı — 1497; —lerine rehâvet 1372; —lerine vehn 1372
Nahviyyûn 904
nahv u sarf 151
Na'îmâ (Hakîm-i müverrihîn) 525, 1414, 1416
Na'îmâ Târîhi 336n, 543, 769, 844, 1192, 1370, 1436
nakd/nakdîne 63, 92, 157, 471, 859, 1111, 1306; 'ayn-i — 1426; — akca 860; —en 92, 252, 519, 529n, 556, 1336, 1445; —en i'tâ 1335; —gerân-ı 'asr 87; —gerân-ı devlet 171, 707; —gerân-ı erkân 125; —gerân-ı kurenâ 1079; —gerân-ı zemân 818, 1352; —gerânlar 898; —i

'atâyâ 1505; —i 'atıyye-i müşîrâne 119; —i cân 104, 127; —i cânları 471; —i devlet 73; —i haber 426; —i hızâne-i 'ömr 1123; —i hulâsa-i makāl 1399; —i ikbâlleri 1306; —i 'ilm 426; —i meserret 87; —i nâsere-i cübn ü bed-dilî 139; —i nâsere-i kelâm 1182; —i nâsere-i re'y 1182; —i nisâr-ı nigâh 856; —i nukra 1189; —i 'ömr 119, 796, 1306; —i sayrafî-i tasavvuru 105; mihakk-i 'ayâr-ı —i serîret 1215; —i şevketleri 1306; —i vücûd 959; — maslahatı 497; —nisâr-ı mâ-hasal-i kudret 1172; —şumâr-ı rişvet 690

Nakīb 336, 530n, 593, 833; — Efendi 1188; — üleşrâf 90, 104, 332, 829, 857, 1236, 1399, 1404; —üleşrâf Baş-çavuşu 835

nakkāre 975; —zen 230

Nakkāre-zen Çayırı (Bor Kasabası kurbunda) 1154

nakl 15, 49, 54, 122, 204, 212, 223, 236, 276, 289, 389, 396, 424, 430, 435, 437, 448, 499, 500, 526, 529n, 544, 563, 565n, 571, 576, 661, 663, 714, 759, 776, 801, 805, 815, 840, 855, 863, 866, 868, 889, 895, 898, 900, 960, 986, 993, 1001, 1032, 1033, 1042, 1044, 1045, 1059, 1066, 1069, 1075, 1080, 1087, 1093, 1127, 1155, 1207, 1227, 1247, 1272, 1306, 1341, 1370, 1375, 1378, 1386, 1399, 1402, 1418, 1424, 1426, 1440, 1443, 1476, 1498, 1500, 1502, 1506; bâdbân-güşây-ı —1006; cakcaka ve taktaka ile mücâhereten —1381; — bi'l-musattar 1487; —en 519, 556; —i asâkir 1106; —i âsârları 509; —i bâr-hâne-i 'azimet 917; —î berâhîn 1380; —i cevâb 1347; —i edille 1380; —i eşyâ 1258; —i eşyâları 220; —i evlâd ü 'iyâl 1228; —i haber 652; —i harem külfeti 523; —i hatevât 1198; —i hatveye kudretimiz meslûb 662; —i havâdis 1041, 1095; —i hıyâm-ı satvet 604; —i hümâyûn 145; —i kâr u bâr-ı külfet-i rıhlet 1106; —i kelâm 805; —i kıssa-i âtiye 'arsası 1240; —i mâ-cerâ 1027, 1174; —i meclis-i i'tibâr 201; —ine göre 805; —i sahîhleri üzere 561; —i ser-encâm 1392, 1419; —i sevâd 1374; —i sûretleri 509; — mevsimi 140

nakş 1485; pezîrây-ı — 1165; —-bâz-ı köhne-per-end-i eslâf 1078; — ber-âb 96; —beste-i zemîn-i imlâ/sebt 414; —ı âsâyiş 1030; —ı bukalemûn 159; —ı bukalemûn izhârı 1338; —ı dehen 1511; —ı garîb 1054; —ı harîr-ifâde 534, 1211; —ı harîr-tahrîr 534, 913, 1048, 1083, 1211; —ı hud'a-kârî 1164; —ı kitâbe-i tâk-ı tahlîd 145; —ı kitâbe-i vasf-ı hâl-i icmâli 869; —ı kitâbesi 1364; —ı nâ-çesbân-lar 1194; —ı nev-zemîn-i sahîfe-i imlâ 286; —ı nigâr-hâne-i eser-i 'ibret-nümâ 834; —ı nihâlî-i safha-i tahrîr 1479; —ı sahâyif-i sutûr 363; —ı sahâyif-i zamâyir 73; —ı sahîfe-i 'ibret 461, 1276; —ı sahîfe-i imlâ 130, 270; —ı sahîfe-i şu'ûr 1058; —ı sahîfe-i tahrîr 1247; —ı sekîne 1030; —ı sikke-i 'ilm 590; —ı sikke-i kemâl 590; —ı zemîn 1064; —ı Ziyâd 633; —i kitâbe-i vasf-ı hâli 1476; —i kitâbe-i vasf-ı icmâl 865; —pezîr-i zîb ü sü'ûd 1301; —zemîn-i ifâde 822

Nakşî (II. Mustafa'nın Musâhibi) 1076

Nakşibendî; — tarîkası 525, 529n; pîrân-ı —yye 879

Nakşibendiyye Tekyesi (Çınar'da) 143

na'l; —bâz gûne 1194; —bend 237; —bend dükkânı 359

nâle 316, 388, 505, 662, 1194, 1195, 1417; hazîn — 505; hem-râhî-i — 825; —i mazlûmîn 374; — ler 759; — vü eyvâh 524; — vü zâr 507; —ye âgāz 507

nâm 199, 473, 819, 1131; bî— 818; hem-— 440, 764; ibkāy-ı — 189; ibkāy-ı nîk— 1504; kesb-i — 821; tahsîl-i — 308, 1354; tahsîl-i nîk— 928; —dâr 41, 94, 469, 695, 877, 1115, 1373; ser-i kârân-ı —dârân 1325; —dârân-ı hıd-metkârân 1317; —dârlar 170; —dârlık 712; — dâr vezîr 711; —dâr vüzerâ' zuhûru 723; —ı bâgī 711; —ı bedî'i 444; —ı dâgī 711; —ı habâset-ittisâmlar 201; —ı hayât 35; —ı kemînem 899; —ı Muhammedî 542; —ı nâmî-i cenâb-ı Pâdişâh 1032; —ı nâmî-i Pâdişâh-ı kirâmî 1244; hem-—ı nâmîleri 861; —ı nâmîlerine tertîb-i dîvân 1507; —ı nâmîsi 711; —ı Padişâhî 320; —ı Segbân 1336; — sâhibi kapudanlar 1285

nâ-mahrem 1246; — 'add olunacak ağyâr 1372; — ıdâdından ma'dûd 748

-nâme 64, 105, 162, 364, 411, 612, 854, 1088, 1338, 1487; nüvâziş-nâme 58, 68, 141; —ber 1342; nüvâziş—i gayret-engîzleri 928; resmî —i hümâyûn 1084; takdîm-i —i hümâyûn 364; — i hümâyûn 165, 273, 363, 364, 366, 369, 372, 407, 850, 855, 965, 1005, 1028, 1040, 1100; — i hümâyûn iblâğı 962; —i hümâyûn-i iltifât-makrûn 277; —i hümâyûn-i mülâtafet-makrûn 852; —i hümâyûnları 367; —i ikbâl 339; —i isti'lâm 187; —i ittifâk 250; —i mahsûs 280, 295, 407, 1018, 1086, 1342; —i mahsûs-ı hümâyûn 372; —i mahsûs-ı Şâhâne 1005; —i mahsûsa-i Şâhâne 1027; —i mahsûslar 1085; —i mahsûslar maglatası 963; —-i mersûl-i Şâhâne 1114; —i nâmî-i hazret-i Cihân-bânî 1369; —i nâmî-i Mülûkâne 162; —i Pâdişâh-ı Cihân-bânî 366; mahsûs —i Pâdişâh-ı İskender-serîr 296; nuhustîn-i —i Pâdişâhî 1025; —i Şâhâne 1113; —i Şâhî 1041, 1053, 1140; —ler 277, 280; —nüvîslik 1227

nâmûs 413; bî— 873; harîm-i — 849; hetk-i — 1265, 1267; rişte-i — 1323; —i 'izz-i Saltanat 1187; —i câmi' 1063; —i devlet 215, 216,

228, 750; —-i Devlet-i 'aliyye 828; —-i devleti muhâfaza 332; —-i dîni muhâfaza 332; —-i Harem-i muhterem 49; —-i Hilâfet-i seniyye 1036; —-i İslâm 154; —-i millet 750; —-i mülk 750; —-i şer'-i şerîf 574; —-i tarîk 910; mesâlih-i —iyye 115; —iyye-i nâmûs-i Rus 343; metâ'-ı 'âlem-behây-ı —ları 850; — muhâfazası 332; terk-i — ü 'âr 62

nân 154, 229, 232, 235, 245; cân-dâde-i yek-pâre-i — 862; cem'-i — 154; perverde-i — 1400; —-behâ 248; —-ı 'azîz 153, 232; —-pâre-i hûnîn 760; ellerinde olan —-pâreleri 1255; —-pâreye muhtâc 1237

Nansi [=Nancy] Kasabası 1022

Napoli 402, 1132; — Kıralı 373, 394, 854, 1132; — Kırallığı 373

Napolyon Bonaparta (Evvelki, Ceneral, Fransa İmperatoru, Fransa Pâdişâhı, İtalya Kıralı, behâdır, bi'l-cümle Milletlerin Hâmîsi, Fransa ve ana tâbi' memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin İmperatoru ve Pâdişâhı, haşmetlü, miknetlü ulu dostumuz, Kevkeb-i eşi''a-i Milleti'l-Mağribiyye, Kıdvetü'l-ümerâ'i'l-Mesîhiyye, Kıdvetü'l-ümerâ'i'l-Milleti'l-Mesîhiyye, Mağrib Tarafının Yıldızı, Muslihu mesâlih-i cemâhiri't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü delâ'ili'l-mecdi ve'l-i'tibâr, Sâhibü ezyâli'l-haşmeti ve'l-vekār, 'Umdetü'l-küberâ'i't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye) 250, 271, 272, 277, 278, 279, 280, 294, 340, 363, 364, 365, 367, 369, 370, 371, 394, 470, 487, 507n, 617, 623, 851, 963, 1006, 1012; —ın İmperatorluğu 272; — 'unvânı 273, 364

nâr 1301; ilkāy-ı — 1264; lehbgâh-ı — 759; şerâre iken kûre-i — 704; mecma'u'n— eyn 1402; —ı 'âr-ı teslîmiyyet 1389; —-ı cehennem 159, 1460; —-ı gayzların ihmâd 825; —-ı gazab-ı evliyây-ı devlet 85; üftâde-i —-ı ihtirâk 1275; —-ı mu'sade 388; —-ı sa'îr 153; —-ı sûzân 41; —iyân ve nûriyân 1389

na'ra 1237; —-i bülend 1403; —-i emr 499; —-i hâyâ-hây ile 1469; —-i Rüstemâne ile kahremân gibi 1063; —-i sâmi'a-fersâ 1417; —-i siyeh-mestân gûş-zede 1215; —-i tehakküm 499; —-i tenbîh 499; —-zen 42, 959; —-zen-i nidâ 1317; —-zen-i savlet 1197

Na'ra-burunu 482, 494; — semtleri 1444

Narev Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000, 1018

Narfeka Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

narh; —-ı cârî gibi rişvet 909; —-ı mu'ayyen 803; —-ı mukarrer 1373

nâs 48, 70, 87, 136, 152, 157, 159, 160, 345, 506n, 528, 636, 647, 694, 711, 713, 770, 808, 838, 868, 882, 956, 1082, 1129, 1212, 1397, 1406, 1408; âhâd-i — 159, 306, 491, 560, 657, 692, 697, 702, 766, 767, 769, 843, 895, 1244, 1434; ahvâl-i — 647; 'alâ mele'i'n— 450, 533, 881, 1374, 1381; 'âmme-i efrâd-ı — 1414; 'âmme-i — 307, 339, 765, 768, 805, 837, 1386, 1404; a'râz-ı — 1373; a'sâb-ı — 660; a'yün-i — 113, 115; beyne'n— 392, 483, 535, 842, 1063, 1220; bezl-i esâfil-i — 1497; bî-gâne-i efvâh-ı — 824; bir alay husâre-i — 1054; cemî' — 458; cem'iyyet-i — 1379; devâ'ir-i 'uyûn-i — 304; eclâf-ı — 65; ecnâs-i — 157, 527, 626, 787, 849, 1030, 1203, 1307, 1335, 1354, 1382, 1418, 1479; efrâd-ı — 486, 657, 1203, 1362; ekser — 509, 737, 1325; elsine-i âhâd-i — 1460; elsine-i — 154, 956, 1465; emvâl-i — 36, 1373; emzice-i ecnâs-ı — 109; erâzil-i — 627; esâfil-i — 1167; fudâle-i — 1337; gulgule-i hamd-i — 1420; gulgule-i sipâs-i — 1420; güft-gûy-i — 1398; hazele-i — 110; hıfz-ı — 697; infâk-ı esâfil-i — 1497; kâffe-i — 98; kat'-ı erzâk-ı — 685; kulûb-i mer'ûbe-i — 337; kulûb-i — 39, 43, 71, 110, 157, 423, 523, 526, 630, 631, 896, 1217, 1402, 1412; manzara-i ecnâs-ı — 745; manzara-i — 494, 1471; ; mecma'-ı ecnâs-i — 749; mecma'-i — 1379; miyâne-i — 121, 333, 778; mizâc-ı — 789; mu'âmelât-ı — 526; rezele-i — 110; sâmi'a-i — 749; siklet-i — 895; tab'-ı — 763, 1350; tahvîl-i 'akāyid-i — 161; tecemmu'-i ecnâs-i — 361; teşhîs-ı — 86; tezâhüm-i — 147; tıbâ'-ı — 78; 'umûm — 429; 'urûk-ı — 660; üsve-i âhâd-i — 647; zâhir-bînân-ı — 320; zebân-zede-i 'âmme-i — 341; —a göstérüş eylediği 1471; dağdağa-i —dan âsûde-i sérâğ 821; izdihâm-ı — gā'ilesi 897; izdihâm-ı ecnâs-i —-ı nâ-mahsûr 1203, 1205; kulûb-i —-i nâ-sipâs 113; efvâh-ı —ın bend-i zebânları 1380; —ın bildiği 528

Nasârâ 978; divel-i — 66, 174, 344, 622, 977, 997; fırka-i — 1289; memâlik-i sâ'ire-i — 157; umûr-i milel-i — 66; — âyînlerine mahsûs 1342; — ebniyesi 359; savm-ı — gibi 63, 1169; divel-i — kavâ'idine ircâ' 831

nasb 36, 38, 47, 48, 59, 69, 71, 80, 82, 86, 89, 92, 97, 102, 111, 121, 132, 136, 141, 148, 157, 173, 179, 184, 193, 200, 209, 225, 229, 239, 241, 249, 266, 272, 293, 296, 301, 308, 327, 332, 344, 354, 359, 375, 376, 379, 382, 384, 386, 390, 394, 406, 407, 410, 411, 419, 439, 453, 459, 462, 465, 480, 489, 522, 527, 530n, 536, 538, 548, 551, 556, 562, 566n, 573, 575, 581n, 589, 598, 599, 604, 612, 620, 641, 643, 655, 670, 676, 683, 685, 690, 709, 724, 729, 731, 795, 822, 834, 840, 856, 883, 891, 905, 916, 921, 924, 944, 954, 964, 990, 997, 1008, 1031, 1032, 1037, 1040, 1048, 1067, 1077, 1082, 1106, 1112, 1125, 1132, 1141, 1144, 1148, 1170, 1242, 1247, 1250, 1261, 1263, 1271, 1275, 1336, 1341, 1349, 1371, 1421, 1433, 1473, 1483, 1486, 1512, 1513; hîn-i — 655; ibtidây-ı — 1333; mâdde-i müstebidde-i — 729; ni'me'l-halef —ı 1078; —-ı dîde-i intizâr 327; —-ı füstât-ârâm 604; —-ı hıyâm 200, 612; —-ı

hıyâm-ı ikāmet 141; —ı hıyâm-ı karâr 916; —ı hıyâm-ı nüzûl 916; —ı hıyâm-ı savlet 551; —ı Mütesellim 709; —ı nefs-i gayret 1492; —ı nefs-i ihtimâm 301; —ı seng-i şikāk 1275; —ı ser-zemîn-i şerr/şûr 1271; —ı şebeke-i fend 548; —ı şebeke-i ihtiyâl 548, 823; —ı vüzerâ' 573; —ı yemîn-i ragabût 239; —ı zamîr 551; —lar 242, 691

nasbe; —i felekiyye gibi mansûb 1479; —i matlûbe 676; —i zâyiçe-i şevketleri 673; —ler 556

nâsıye; —i hâl 101, 120, 1393; —i hâlinden müstebân 1490

nasîhat 48, 50, 178, 201, 529n, 766, 1311; mîtîn-i metîn-i — 700; sâbûn-i — 53; —i fâside 371; —i selâse 539

Nasr; Sûre-i — 1290; Sûre-i — evveli 1288

Nasrâniyyet 159; duhûl-i millet-i — 220; Muslihu mesâlih-i cemâhîri't-tâ'ifeti'n— 851; — âyînleri 727; — âyînlerini ilgā 721; —ü'l-milel 263

Nasreddîn Hâce 1417, 1478; menâkıb-ı — 151; —'leri gibi ('Arab'ın Cuhâ dedikleri) 1468; —si (encümen-i mutâyebe ve letâ'ifin) 715

nass; mîzân-ı —ı 'adâlet-makrûn 648; —ı celîlü'şşân 1329; delâlet-i —ı kātı' 842; —ı kerâmetfassı 831; —ı metîn 20, 507n, 639; ıtlâk-ı —ı mübîn 679; —ı mübîn 48, 507n, 1409; —ı münîr 1458; —ı sarîh 1154; —ı şerîf 118, 502, 728, 1288

Nasûh Paşa (cânib-i Hicâz'a me'mûr) 62

Nâ'ib 83, 109, 110, 651, 719, 909, 1316, 1508; taraf-ı —âne 819; — Efendi 1316; —i'lâmı 359; — irsâli 651; —i 'azâzîl-i fitne 807; —i hâ'ib 110; —i Kaban 825; —i menâb 841, 1175; —i menâb-ı İmâm-ı 'azam 574; —i şeytân 774; —i Tekfûrdağı 109; —ü'l-Harem 608

nâ'ire; —i 'azm 557; —i 'udvân 474; —i buğz 474; —i fesâd 620; —i fesâdın ıhmâdı 357; —i fiten 738, 1472; —i fitne 172, 620; —i gavgā 562; —i gazab 583; —i harb 59; —i husûmet 1492; —i ısrâr 557; —i ıztırâb 93; —i ihtilâl 172, 738; —i ikdâmlarını ış'âl 306; —i kârzâr 82; —i kıtâl 59; —i kîn 1492; —i mihen 93; —i sâmân-sûz-i fesâd 311; —i sâmân-sûz-ı şerr 311; —i sûz-i fesâd 644; —i sûz-i fitne 644; —i şekāvetleri 1241; —i şerr 319, 337, 1152; —i şerrleri 1241; —i şevklerini iş'âl 306; —i şûr 1152; —i şûriş 337; —i şûrişin ıhmâdı 357; —i şûrlar 319; —i tesallut-ı 'âlem-sûzları 1163

na'ş; —ı mağfiret-nakş 142; —ı mağfiret-nakşları 1207; —ı şehâdet-nakş 389

Navar; — Bransı 1148; — ehâlîsi 1148

Navarin 1348

nâvdân gibi 893

nazar 317, 704, 803, 897, 1403; 'adem-i — 1190; bed-— 1395, 1415; havâle-i dûrbîn-i — 259; imâle-i — 733, 1481; im'ân-ı — 446, 669, 896, 1420; 'inde-ehli'n— 671; kec— 1352; keşide-i silk-i — 674; matmah-ı — 282, 419, 1249; medd-i târ-ı — 1111; merbût-ı silsile-i — 445; sû'-i — 425; şâhbâz-ı — 880; —endâz-ı 'ibret 241; —gâh-ı Şehinşâhî 588; —ı 'adâvetleri 338; —ı âfitâb-eser-i Pâdişâh-ı yemm-i nevâl 697; pîş-gâh-ı —ı bed-terleri 1114; pîş-gâh-ı —ı eş'ab-şi'ârları 861; —ı gayret-i Şâhâne 225; —ı Hudâvend-i sâbık 1159; bereket-i —ı iksîr-eserleri 1508; —ı i'tidâd ü istiş'âr 781; mazhar-ı —ı iksîr-eser-i me'âlî-nüşûr 358; —ı iksîr-eser-i Mülûkâne 1160; —ı iltifât 1093; —ı iltifâtı müntakıs 1400; 'atf-ı —ı im'ân 996; —ı kîmyâ-eser-i devlet 168; —ı resîde 843; —ı Sâmirî 960; —ı şer' 1305; —ı umûr-i hâriciyye 878; —ı Veliyyü'n-ni'amî 116; matmah-ı —ları 718, 720

Nâzır 232, 234, 236, 246, 248, 688, 984, 1008, 1048, 1336, 1354, 1501; — Ağa 1493; —ı Bahreyn 480; —ı Bahriyye 1271, 1272; —ı Darb-hâne 797, 807, 868, 1144; —ı Darb-hâne-i 'âmire 1144; —ı Hubûbât 121, 153; —ı Kal'a-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh 1180; —ı mûmâ ileyh 986, 1013; —ı Mühimmât 924; —ı Mükâleme 569n, 581; —ı Umûr-i Bahriyye 1323; —lar 248; — Paşa 459

nazm 519, 1223, 1504, 1507; keşîde-i rişte-i — 1301; rişte-keş-i — 1208; safha-zîb-i — 1490; sahîfe-zîb-i — 1449; silk-i — 1209; sûret-i — 1503; —a muktedir 1366; —a sâhib-i selîka-i iktidâr 1449; —en 879, 1229; —en li'l-bilâd 117; —ı celîl 843; —ı eş'âr 1223; —ı eş'âr vâdîsi 535; zümre-i ehl-i —ın ser-bülendi 1503; delâ'il-i — u nesr 87; — u nesr kelimât 182; kasîde — ü inşâ 638

nebât; —ât 982, 992; —âtın neşv ü nemâsı 1137; —i bîş gibi kıtâl 740

Nebaven [=Benévent] Ülkasi'nin (İtalya'da kâ'in) Hükümdâr Prenci 984

Nebiyy; Halîfe-i hazret-i — 1311; — bi's-seyf 1409; asl-ı asîl-i —i nebîl 1409; ehâdîs-i —i rahîm 1305; — ü 'aleyhi's-salâtü ve's-selâmü 1279; fütûh-i hazret-i —vî 1147; Hâdim-i âsâr-ı —vî 204; Halîfe-i —vî 31; lisân-ı ahadiyyet-i cem'-i —vî 1409; ahbâr-ı —viyye 19

necât 128, 806, 1260, 1426; dâru's-selâm-ı — 153; dest-mâye-i — 817; fürce-i — 1389; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1048, 1422; menâfiz-i — 388; mûcib-i — 1466; neyyir-i — 762, 817, 1219; pâ-nihâde-i sâha-i — 552; sâhil-i — 491; semt-i — 321; vâye-mend-i behre-i — 1160; zerî'a-i — 1260; — bulmayacağını tefattun 1389

Necid/Necd 53; halef-i Şeyh-i —î 1032, 1366; — diyârı 1366; — Ülkesi 48, 740; Havâric-i — iyye 1234; Havâric-i —iyye husûsu 1073

necm; —i dünbâle-dâr 941; tulû'-i —i gîsûdâr-ı 'âtıfet 119; tulû'-i —i mezkûr 941; —i sa'âdet 130; —i sâkıt gibi 816; —ü's-sa'âde-i intizâm/nesak 1345; —ü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i bahtiyârî 1286

Necmü's-selâtîn (III. Mustafa'nın ünvânı) 675

nedâmet 39, 637, 1029; izhâr-ı — 293, 1055, 1391; karîn-i — 988; mü'eddî-i — 1172; müstevcib-i — 1194; ser-dâde-i — 1161; —i bî-pâyân 33; —i fahîmeye mü'eddî 1473; —i vaz'-ı şekāvetkârî 178

nedîm; —i Pâdişâhî 86, 519; —ler/nüdemâ (na'l der-âteş-i emel-i câh u iclâl olan) 525, 692

nefer 61, 63, 195, 197, 205, 218, 227, 232, 242, 258, 260, 262, 271, 293, 301, 305, 312, 316, 344, 366, 372, 381, 396, 404, 419, 428, 433, 435, 459, 471, 487, 491, 513, 527, 537, 547, 578, 609, 643, 660, 662, 669, 670, 682, 699, 713, 724, 737, 774, 793, 804, 810, 883, 887, 901, 910, 967, 984, 997, 1004, 1013, 1021, 1030, 1036, 1058, 1060, 1061, 1068, 1076, 1094, 1097, 1105, 1107, 1111, 1119, 1131, 1144, 1181, 1190, 1214, 1216, 1241, 1285, 1304, 1322, 1342, 1346, 1348, 1360, 1374, 1388, 1408, 1413, 1417, 1476, 1487, 1489; bir işe yarar — 235; — asker 497; a'dâd-ı kalîle-i —ât 1372; beyne'n-—ât 1383; bir alay kâse-i dimâğları mağz-ı şu'ûrdan hâlî —ât 684; cem'iyyet-gâh-ı —ât 932; efrâd-ı —ât 1255; haşerât-ı —ât 1445; mükemmel —ât 457; piyâde —ât 1017; perâkende —ât 500, 509n; Elli Altı —âtı 902, 903; sağ/sol —âtı 230, 671; tahrîr-i —ât 695; teksîr-i —ât 303; —ât 69, 179, 218, 228, 234, 237, 243, 248, 258, 293, 303, 404, 419, 482, 491, 606, 644, 661, 688, 730, 773, 832, 847, 901, 920, 930, 932, 934, 1017, 1021, 1143, 1259, 1274, 1316, 1330, 1378, 1387, 1397, 1421, 1447; —ât-ı askeriyye 848; —ât-ı cedîde 699, 1376; müsellah —ât-ı ejdehâ-kirdâr 807; —ât-ı haşerât 179; —ât-ı kadîme 247; —ât-ı kalîle 678; —ât-ı kılâ' 248, 1181; — ât-ı me'mûre 1318; —ât-ı mevcûde 303; —ât-ı mu'alleme 305; —ât-ı mürettebesi 547; —ât-ı nefret-âyât 932; —ât-ı nüfûr-i yeniçeri 1308; — ât-ı Ocak 229, 670; —ât-ı sâ'ire 1422; —ât-ı topcu 233; tahrîr-i —ât mâddesi 419; —ât ta'yînı 262, 435; —ât terfîkı 1021; — dilâver 491; — eşhâs 1485; — etbâ' 1004; — hıd-metkârlar 344; —i mu'allem 227; —i muhar-rerin sâhibleri 316; —i müzevvir 1264; — kahbe 1407; ta'lîm-i — mâddesi 666; —ler 800; evâ'il-i —liği 1190; — müfsid 887; — nâ-bekâr 887; emr-i —perverîde 605; — süvârî 661, 1242; — tercemânımız 1005; — yamak 197

nefes; dîk-ı — 'ârızâsı 877; intikāl-i — gibi 715; —i masdûr-âsâ 1283; —i vâpesîn 539; —i vâpesîn-i muhtazar gibi 1446; medd-i —i zindegânî 1294

Nef'î (Şâ'ir) 500, 508n

nefîr; —i 'âmm 776, 1133; —i 'âmm fermânı 661; —lerini çalarak 429

nefret 1073, 1295, 1377, 1408; bâdî-i — 1255; izhâr-ı çehre-i — 793; mûcib-i — 1377; — hâ-leti 737; müstelzim-i —i 'amîm 637; gubâr-ı — severân 927

nefrîn 1155, 1498; seng-i felâhun-i — 824; — et-medik kimse 838; —i 'avâm/havâss 890

nefs 868, 1361, 1363, 1390, 1418, 1436, 1468; âbiyyü'n— 39, 1372, 1474; bi'n— 80, 1392; fedây-ı — 333; garka-i muhâsebe-i — 880; ır-gām-ı — 530n; ilkāy-ı — 79; itlâf-ı — 72; 'izz-et-i — 318; kerîmü'n— 1392; menî'u'n— 1115; muktezây-ı — 1213; selâmet-i — 167, 201; tavtîn-i — 84, 95; tayyibü'n— 660; tu-ma'nînet-i — 97; tekdîr-i — 1474; teslîm-i — 1389; agrâz-ı —ânî 1353; gevher-i nutk-ı —ânî 671; hevây-ı —ânî 1506; iddi'ây-ı —ânî 1041; infi'âl-i —ânî 578, 810; mezâkk-ı —ânî 1075; mu'âmele-i —ânî 1238; mübtegāy-ı hamiyyet-i —ânî 1421; tâb-âver-ı —ânî 1401; —ânî 931; —ânî hareketi 924; mahz-ı mezâkk-ı —ânîleri 1238; mezâkk-ı —ânîleri 717; hevây-ı —ânî tahrîkiyle 581n, 1074; bahr-ı bî-gerân-ı zevk-ı —âniye daldırup 1359; agrâz-ı —âniyye 1400; havâtîr-ı —âniyye 573; kemend-i maslahat-ı — âniyye 271; melhûzât-ı —âniyye 1436; müstelezzât-ı —âniyye 306; müşteheyât-ı —ân-iyye 647; müstelezzât-ı —âniyyeleri 713; def'-i —âniyyet 1329; eser-i —âniyyet 1128; fart-ı — âniyyet 338; izhâr-ı kîne-i —âniyyet 286; izhâr-ı —âniyyet 1039; küşte-i tîğ-i —âniyyet 1158; mâye-i —âniyyet 577; —âniyyet 134, 320, 323, 890, 926, 1102, 1331; —âniyyeten 1332; —ân-iyyet hâlâtı 1329; dîk-i —âniyyetleri 698; hevâ-cis-i —âniyye 65, 130; hevâcis-i —âniyye istîlâsı 1473; agrâz-ı —âniyyeler 555, 831, 1295, 1406; hâhiş-i —âniyyesi 1427; agrâz-ı — âniyye tekāzâsı 1414 ;müstelezzât-ı —âniyyeye gavs 1358; kendi —i 1428; —i Bosna re'âyâsı 174; —i Calînûs 748; —i Dâru's-saltana 419, 1376; —i Devlet-i 'aliyye 560; ; menbitü's-sû'-i —i deniyye 383; —i emmâre 561, 885, 1074, 1391; —i emmâre-sıfat 894; —-i Felemenk er-âzîsi 394; —i habîse 654; —i habîsleri 1269; isticmâm-ı —i hayrân 1057; —i hazret-i Pâdişâh 776; —i İstanbul 359; —i kâfir-i halvâ-şîrîn iştihâsmca 1057; —i müdebbire-i vücûd-i Saltanat 755; ırgām-ı —i nâ-fercâm 528; kesr-i —i nâ-fercâm 528; —-i nâ-fercâm 309; —i nâtıka merkezinde 755; —inde 'âkıl 828; —inde celâde/gayret/hamiyyet/şehâmet

sâhibi 821; —i nefâyis-hâhı 1481; —i nefîs-i Pâdişâh-ı rûy-i zemîn 1060; —i nefîs-i Şâhî 765; kethudây-ı —i nefîsleri 795; —i nefîsleri 810; —ine gayr-i mütemâlik 1424; —i Nemçe toprağı 394; —ni halâs 1264; —ni incâ kaydına düşüp 812; —i serserîsine istiksâr 1390; müşteheyât-ı —iyye 1362; —i zûd-res-i merdân-ı Hudâ 310; —ler 565, 844, 1439; —lerine dâ'ir ahvâl/umûr 1387; —ü'l-emr 911, 1503

nefy 36, 271, 480, 550, 759, 787, 798, 801, 820, 825, 828, 842, 848, 880, 890, 891, 892, 895, 905, 1037, 1077, 1082, 1121, 1129, 1130, 1159, 1175, 1188, 1224, 1233, 1235, 1249, 1251, 1313, 1314, 1323, 1324, 1337, 1372, 1400, 1437, 1452, 1454, 1466, 1475, 1495, 1496, 1502; felâhun-kârî-i — 520; semt-i sehm-i hisse-i — 1355; — belâsına giriftâr 1131; —i ehl-i nifâk 1413; —i harf-i vâhid 1233; —i mâddesi 1365; —i 'ulemâ' 1175; — sehmi 1159; — siyâsetleri 1356; — ta'zîri 842; — ü iclâ 119, 121

nehb 48, 52, 78, 98, 322, 512, 802, 824, 1021; dest-dirâz-ı — 713; dest-zede-i — 323; giriftâr-ı eydî-i — 1156; ma'nevî — 500; nâvek-i — 717; rûfte-i cârûb-i — 1179; rûz-i pâzâr-ı — 876; — i emvâl ü eşyâ 49; —i emvâl-i berâyâ 183; —i huccâc-ı Müslimîn 128

neheng; mânend-i — 441; —i bahr 259, 484

nehir/nehr 936, 1000, 1091, 1142; —en 1001; eyn-i mezkûreyn 1010; —i 'azîm 1142 —i güzâr 200; —i kebîr 971; kenâr-ı —i mezbûr 1142; —i müvâlât 452; —i nâ-pâk 1023

Nehr-i 'Âsî; — gibi pür-hurûş 701; —i 'imâdları 1404; —i tuğyânları 1404; —sıfat 790

nehy 65, 526, 527, 529n, 612, 719, 765, 766, 1059, 1074, 1139, 1278, 1331, 1467; kâffe-i — 1331; —i 'ani'l-münker 1279; —i hazret-i Bârî 1278; —i münker 832, 1252, 1256; —i münker vâdîsi 1381; —i Pâdişâhî 1331; —i Şâhâne 361; —i şer'îden bî-tehâşî 1390; —lerine mütâba'at 537

Nekâbet 336, 593; şeref-i câh-ı — 589; şeref-i — 593; —i eşrâf 336, 1404; —i Şehbâ 521, 522

nekbet 1253; bâ'is-i — 305; evâ'il-i devr-i — 1368; furû-mâye — 1374; herze-derây-ı — 1269; mugaylân-zâr-ı — 1393; rû-be-kafây-ı — 1035; — gâh-ı şe'âmet-âşiyâne 1471; 'illet-i —leri 1405

Neker (=Jacques Necker, Umûr-i Mîriyye Vekîli) 156, 157

Nelson (İngiliz amirali Horatio Nelson Vikont) 260

nemâ 74, 862, 961; esbâb-ı — 743; kesret-i — 75; —dâr arpalıklar 650; —dâr ma'îşetler 650; 'unfuvân-ı —lar 692

nemâz 919, 1240; âgāz-ı — 111; a'mâl-i — 320; bî- — 1471; edây-ı — 145, 150; ikāme-i ef'âl-i — 1471; kasr-ı — 54; nâfile — 54; şe'â'ir-i — 1245; muvâza'aten —a beraberce durup 1471; —a ibtidâr 1471; —a kıyâm 1470; —ı cum'a 110; —ı 'îd 953, 1422; —ı sahîh olmayacağı 1240; edây-ı —ı subh 663; — içün kazâ 54; bilâ-vuzû' — kılmak 1471; — makūlesi 55; — mes'elesini ta'lîm 897; — mes'elesini te'allüm 897

Nemçe 192, 199, 212, 219, 271, 507n, 559, 584, 591, 1022; kürsî-i Memleket-i — 163; ricâl-i — 980; taht-gâh-ı — 1487; — asâkiri 1492; — askeri 163, 424, 983; — Baş-tercemânı 565n, 575; — Baş-vekîli 274; — ceneralleri 222, 544; — Çâsârı 559, 584; — Devleti 210, 223, 275, 545, 568n, 578, 583, 622, 993; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministirosu 347; — diyârı 498; — Elçisi 60, 192, 351, 564, 565n, 566n, 568n, 576, 579, 1340, 1463; — erâzîsi 447; — esîri gibi 760; — hudûdu 274, 425, 1463, 1484; — hükümdârları 65; — İmperatoru 94, 158, 163, 195, 253, 272, 582, 994, 1020, 1346, 1484, 1492; — İmperatoru-yi esbak 977; — keferesi 576; — Kıralı 163, 164, 854, 1346; —lü 69, 96, 149, 164, 166, 174, 191, 199, 202, 210, 213, 223, 272, 274, 297, 303, 343, 347, 351, 379, 401, 470, 472, 502, 545, 552, 558, 566n, 569n, 575, 581n, 584, 586, 591, 622, 659, 731, 968, 969, 975, 983, 990, 991, 999, 1007, 1008, 1017, 1019, 1021, 1107, 1112, 1338, 1340, 1463, 1484, 1492; —lü âteşlere yanup 990; —lü erâzîsi 174; —lü hudûdu 578; —lüler 1021; —lü Musâlahası 569n, 580; —lü tâcir 347; —lü taraf-gîrleri 772; —lü üzere 'azîmet 576; ta'assubla meşhûr —lü yâdigârları 977; —lü yedine geçmekle 972; —lü zabt 983; — lü'nün mu'âmelesi 999; —lü'ye tâbi' 991; —'nin makarr-ı hükûmeti 549; — memâliki 96, 163, 1022, 1340, 1463; — memâlikinin hükümdârları 1021; — Memleketi 96; — menzilleri 969; — murahhasları 591; — mükâlemesi 591; — seferi 455; — tâ'ifeleri 972; — tarafı 212, 216; nefs-i — toprağı 394; — tüccârı 566n, 576; — vükelâsı583

nemek; bî-— 339; — be-harâm 1242, 1313, 1395, 1471; — be-haramlık 1255; —den müberrâ 1417

nemîka 364, 834; bâ'is-i — 940; târîh-i — 1281

Nemrûd 321, 862; sûret-yâb-ı nâr-ı — 1267; — makūlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri 1245

nerd 633

nerdübân; kademe-i zeberîn-i — 1062; pâye-i — 466; sahn-ı — 465, 466; ser-i — 575; — başları 985; —ı 'aşk 123; — kademesi 652; —lar 1354

Nergisî (merhûmun evâ'il-i Hamse'si) 114

Nerîmân; dest-bürd-i —e 1284; ehrimenler duramaz —e-heybet 1205; —e-heybet 1203; dilîr-i —gırîniş 440

neseb 594; redâ'et-i — 95; ta'yîn-i — 37

nesl 76, 156; kesret-i — 120; —i bed-asl Yehûdî 635; —i Cengîz 104; —i Cengiziyân 103; —i ercümendleri 1409; —i Hâşimî meziyyeti 1284; —i nesîl-i hânumân-ı 'Osmânî 1454; — inin vücûdları 1460; —leri 1281

nesnâs 869; ecnâs-i — 1436; mânend-i — 1054; bir alay kâbûs-hılkat —lar 814

nesr 1504; —e muktedir 1366; —en 879, 1229; —i güftâr 1223

neşât 1345, 1417; âb ü tâb-ı — 1481; 'alâyim-i — 1413; bâ'is-i — 489; fart-ı — 1044; izhâr-ı — 1422; maskale-i — 1176; reşha-pâş-ı — 1214; —bahş-ı kulûb-i müstemi'în 1497

Neş'et Efendi (Topcular Kitâbeti, Teşrîfâtcı Vekîli) 465, 1512

Neş'et Süleymân Efendi (Fârisî Hâcesi, neş'e-dâr-ı rahîk-ı hakîkat, mest-i silâf-ı sâf-ma'rifet) 879, 880

neşîde 375; —i bî-hemtâ 1507; —i henûz-şenîde 442

neşr 369, 371, 417, 423, 450, 453, 624, 683, 736, 817, 848, 1002, 1137, 1306, 1425, 1464; mugayyiru'z-zunûn e'âcîb-i hurâfât — 1380; muhayyiru'l-'ukūl e'âcîb-i hurâfât — 1380; —i 'adl ü dâd 79; —i ahkâm 64; —i ahkâm-ı mel'anet 250; —i aktâr 618; —i bâdbân-ı i'tizâm 1423; —i cenâh-ı himâyet 260; —i cenâh-ı isti'câl 1412; —i çirkâb-ı küdûret 1417; —i debdebe-i savlet 302; —i ecniha-i himâyet 1192; —i erâcîf 1255; —i erâcîf-i ârâm-fersâ 1397; —i erâcîf-i mûdhişeleri 775; —i evâmir 64, 212, 457; —i evâmir-i 'âlî-şân 563; —i evâmir-i 'aliyye 1337; —i eyrâk-ı hezeyânâtları 161; —i fünûn-i nâfi'a 86; —i hargele-i mefsedet 1366; —i hargele-i şerr 1366; —i hargele-i şûr 1366; —i haşerât-ı fitne 453; —i haşerât-ı şikāk 453; —i havâdis 1424; —i havâdis-i Hicâz 523; —i râyât-ı fesâd 1259; —i râz 764; —i şerâre 1198; —i şerâre-i hasâr 423; —i şerâre-i şerr 423; —i şerer-i şûr u şekā 127; —i şirâ'a-i i'tizâm 1485; — olunan beyân-nâme sûretleri 415; — u işâ'a 158; — u işâ'at 52

neşv 862, 961; esbâb-ı — 743; 'unfuvân-ı — 692; — ü nemâ 99, 1338, 1359, 1407, 1467, 1481; — ü nemâ-kerde 1436

nevâ; bî— 1253; kesb-i — 952

nevâhî 184, 189, 293, 539, 1058, 1280, 1352, 1368, 1400; cümle-i — 1363; —i Devlet-i 'aliyye 168; —i dîniyye 766; —i hazret-i Kird-gâr 573; —i-i İlâhî 756; —i kulûb-i dostân/düş-menân 480; —i mer'iyye 1239; —i Pâdişâhî 641; —i Şâhâne 1310; —i şerî'at 709; —lerine itâ'at 1279; — sükkânı 1396; — teblîgi 899

Nev-behâr Hatun Mahallesi (Molla Gürânî civârında) 145

nevbet 281, 533, 783, 804, 1362, 1387, 1393, 1400, 1408; rüste-i katâr-ı — 706; —i dâ'ire-i felâket 882; —i devletleri 1408; —i iclâl 640, 666; —i nâ'ibe 1404; —i Saltanat 640, 666; —i seferleri 1373; —i sohbet 1027; —zen-i kös-i ibtihâc 1170; —zen-i kös-i te'ayyün 1170; —zen-i necdet ü mecdet 1365

Nev'î Efendi ('Atâyî'nin babası, Anadolu Kadı'askeri) 572, 725

Nevrûz Bey (Vâlî-i Horasân) 633

*nevrûz*dan mukaddemce 565n, 575

ney nevâları 1214; nigeh-endâz-ı kec-bînî-i —zen 698

nezâfet 977; —âbâd 1360; — ashâbı 986

nezâket 267n, 289, 986, 1420, 1443; rîş-sefîd-i mahalle-i — 1370; —den bî-behre 535; kâlây-ı — den hâlî 291; — eseri 534; —i tabî'at 596; —i tabî'atleri 1221; derûn-i —makrûnlar 809

nezâret 125, 148, 153, 187, 194, 239, 240, 246, 248, 263, 451, 517, 689, 871, 1123, 1173, 1333, 1363, 1427, 1455; havâle-i nigâh-ı pür-intibâh-ı 461; me'mûr-i — 244; mevkıf-i şeşder-i — 361; minzâr-ı — 241, 690; süpürde-i 'uhde-i — 1376; ciheti 1048; —i âmme 1048; —i Bahriyye 148; —i Hubûbât 384, 856; —i maslahat-ı Hubûbât 154; —i Rusya mâddesi 446; —i seniyyeleri 1333; zîr-i —inde vâki' 517; —leri maslahatı 1456

Nezâret-hâne (Nemçelü'nün Hırşova [=Orşova] nâm mahaldeki) 968, 969, 1020; — mahalli 1019

Nezâret Kal'ası 199

Nezîr Ağa (Hazîne Vekîli, herze-vekîl-i kâ'inât, habîs ü gaddâr ve la'în siyehkâr, 'aynü'l-kīr-i mel'anet ve kal'a-i katrân-ı mefsedet, kâfirî-ni-hâd, Mecûsî-nijâd, zıkk-ı menfûh-ı şerr u şeyn, muttasıf-ı sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn, hınzîr, hınzîr, hınzîr-ı pür-degā) 1054, 1056, 1058, 1059, 1102, 1123, 1163, 1169, 1184, 1195, 1199, 1303

nezîr-i 'uryân; hem-hâl-i — 1303

nezle; 'ârıza-ı — 123; insıbâb-i —i hâdde-i hayret-fersâ 524

nezr 72, 101, 765; taleb-i — 72; —i girân 83, 184, 711; —i girâna kat' 101; —i girân şerâ'itı 293; —ler/nüzûr 55, 83, 628, 753

nidâ 55, 572, 787, 797, 889, 1266, 1389, 1411, 1450; a'lâ — 858; çâksâz-ı hancere-i — 1272

Nide Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

nifâk 24, 78, 1096, 1329; hisse-i — 1078; icrây-ı — 1078; ilkāy-ı — 159; nefy-i ehl-i — 1413; ref'-i şâ'ibe-i — 1328; remy-i — 1099; teşmîr-i zeyl-i — 1165; tohm-efşân-ı — 499; mel'ûn-i —endîş 1099; —endîş 50; —ı şikāk-engîz 418; —lar 706

nigeh-bân 379, 1420; —lar 798

nigîn 150; fass-ı —âsâ 1473; mücevher — 1099; —i ferruh-terîn-i Sadâret 1480
Niğbolu 472; Livâ'-i — 1429; — Mukāta'ası 474, 703; — mukāta'ātı zamîmeleri 1238; — Sancağı 472, 478
Niğde; Livây-ı — 1429; — Mutasarrıfı 1429; — Sancağı 180, 515, 1513; — Sancağı'na mutasarrıf 180
nikâh 956; emr-i — 956, 1037; —ı sahîh olmayacağı 1240
Nikolaki (Dîvân Tercemânı) 748
Nikotin [=Negotin]; — Kazâsı 968; — Palankası 968
nikris 'illeti 1494; —ne mübtelâ 1509
Nîl; — gibi cûybârlar 1150; — Nehri 81, 1008; Nehr-i —i deryâ-feyezân 121
ni'met/ni'am 12, 803, 1153, 1232, 1289, 1400; a'zam-i — 116; bezm-ârây-ı kısmet-i — 242; güster-i — 244; güzîde-i — 116; izhâr-ı küfrân-ı — 209; küfrân-ı — 201, 657, 1462, 1471, 1486; lehîb-efrûz-i teczîf-i — 202; mahz-ı — 916; müstağrak-ı — 1314; perverîde-i — 520; sükāta-çîn-i — 794, 1170; süpürde-i hıdmet-i — 1466; şükr-i — 1486; tenâvül eylediğimiz elvân-ı — 1059; tertîb-i — 1185; vücdânında 549; dâhil-i —gede-i behişt-beriin 1048; hûrde 1324; —hûrde-i hân-ı bî-imtinân-i Saltanat 1461; —i 'ayş 242; —i Devlet-i 'aliyye 1255; —i fâhire 1151; —i gayr-i müterakkıbe 925; —i gayr-i müterakkıbe-i hafiyye-i hakkıyye 1294; —i hayât 553; —i müsâ'ade 876; —i pür-bereket 1046; —i Şehiyye 770; —i zaferden me'yûs 342
Ni'metullah Efendi (Şeyh) 597
nîm-ten 237; mâ'î çuka — 230; göğez ve arkaları fistıkī çuka —ler 234; —ler 234
nîreng 416; —i 'ucâb 1165; —i bî-reng-i turfa-âsâr 775; —i desîse 1164; —i İblîsî 353; —i maksûd 196; —lerine i'tikād 762
Nis [=Nice] nâm kasaba 1007
nisvân/nisâ 39, 49, 146, 209, 431, 436, 438, 446, 454, 661, 983, 987; 'aceze-i — 445; kisvet-i ser-i —a mahsûs 865; — gibi 647; —ı İslâmiyân 431; — kısmı 1138; —lar 484, 662, 703, 987
Niş 141, 167, 170, 176; belde-i — 148; — cânibinin muhâfazası 149; — etrâfı 149, 169, 1502; — Gümrükcüsü 385; — Kal'ası 61, 170; — kurâsı 37; — muhâfazası 170, 384, 472; — muhâfazasına me'mûr 172; — Muhâfızı 600; — Müteselimi 61; — Sahrâsı 383; — Sancağı 148; — vücûhu 125
nişân 310, 607, 1069, 1131, 1142, 1183, 1205; babullukdan — 1506; bî— 711, 1374, 1426; sihâm-ı melâma/ta'na — 844; vaz'-ı — 1253, 1373; —de-i dest-i ihtiyâr/tedbîr 764; —de-i kavâri'-i savlet 1269; —de-i kûşe-i ferâğ/gaflet 903; —de-i sadr-ı Vekâlet 1249; —de-i seng-i 'ibret 825; —de-i tavâyif-i mülûk 270; miyâne-i efrâd-ı sübhada —e 1354; nişâbe-i şemâtetlerine —e 1036; sihâm-ı tedâbîr-i nâ-sezâlarına —e 1211; —e 928, 934; —e-i kurşuna tutup 699; — e-i mühre-i nefrîn/ta'n 773; —e-i mühre-i tüfeng 1062; —e-i rîh-i 'Âd 510; —e-i ta'ne-i düşnâm 202; —e-i ta'ne-i harb 202; taşdan masnû' dürlü dürlü —eler 977; —eler 1385; —gâh dîvârları 1397; —gâh-ı hadeng-i nigâh-ı dîdesi 299; sûret-i —ı hümâyûn 1025; girîbân-ı libâslarına otuz bir ortasının —ını şi'âr eylemek 721; —ı nişânde-i eyâdî-i şekâvet 1254; —lar 330, 1254, 1266, 1374; —larını açup 1448; — mefkūd 1464; — nâ-bûd 1068; — uranlar 193
Nişâncı; —lık 155, 465, 599, 929, 964, 1140, 1430; —lık lafzı 1024; —lık Pâyesi 267, 273, 410; — lık Vekâleti 955; — Pâyesi 165
nîşter; — gibi ecvâf-ı 'urûkuna hulûl 1163; —i zebânından 529n; —i zehr-âlûd zebâniyle 1497
niyât 35, 44, 101, 106, 114, 134, 153, 179, 184, 186, 313, 314, 414, 446, 450, 487, 510, 522, 606, 615, 627, 664, 681, 705, 712, 724, 735, 766, 822, 972, 1003, 1024, 1031, 1129, 1139, 1192, 1239, 1247, 1263, 1295, 1296, 1339, 1386, 1399, 1468, 1499; bast-ı — 725; bî— 681, 1223; Dâver-i dâd-ger (Hz.) dergâhından — 1495; direm-nisâr-ı — 820; kar'-i halka-i bâb-ı — 878; kemâl-i — 724; lisân-ı — 627; şâhid-i —i 1350; hâk-i —a yüzümü sürerek 503; — bâbı 705; bâb-ı —ı bâz 1076; —ı müştemendâne 1206, 1287; niyâz-ı Müverrih-i nâ-tüvân 664; —ı sâdık 292, 1230; —ı vâsık 504, 1046; kendi —ıyla 959; —kâr 316, 874, 1096; —lar 35, 551, 887, 1271; —larına mebnî 1497; —larına müsâ'ade 494; —mend 101, 105, 1228, 1401; —mend-i 'âtıfet-i Husrevânî 44; —mend-i dergâh-ı Rabb-i ekrem 1501; — mend-i dergâh-ı Rabbu'l-enâm 1455; —mend-i safh-ı cemîl 356; —mendî-i ehâlî-i Medîne 1032; —nâme 129, 134, 169; — ü istircâ 34; — ü lâbe 450
Niyemen Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000, 1001; — kenârında 1014
niyyet 35, 79, 284, 337n, 380, 546, 569n, 580, 759, 787, 950, 1004, 1006, 1015, 1262, 1323, 1345, 1418, 1504; 'akd-i — 1166; 'aks-i — 1418; hulûs-ı — 370, 1296; i'dâd-ı hazâ'in-i — 225; isbât-ı tegayyür-i — 337; istirâk-ı — 284; kümeyt-i — 963; sıdk-ı — 1280, 1444; sû'-i — 33, 278, 279, 559; takrîr-i — 40; tasmîm-i — 477, 621; teşmîr-i sevâ'id-i — 1160; —-i fâside 846; —i gazâ 1387; —i hafiyyesi 1132; —i hâlısa 144, 624, 831, 936, 1240, 1472; —i hasmâne 1119; —i hayriyye 456, 581n, 1329; —ı rediyye 279; —i sâdıka 428; —i tertîbi 688;

sû'-i —ler 427, 734, 1502; —ler 258, 710, 1327, 1386, 1401, 1443; câme-i —leri 413; — leri derkâr 1025; hüsn-i — sünûhu 935

nizâ' 154, 319, 1448, 1462; bilâ— 833; def'-i — 1383; ibrâ'-i zenâd-i — 1157; i'lây-ı livây-ı — 197; isâre-i gubâr-ı — 886; kat'-ı — 1462; kat'-ı rişte-i — 576; mâdde-i — 365; muktazıyye-i — 247; nâ'ire-i — 562; rişte-i pîçâ-pîç-i — 1463; terk-i — 732; tertîb-i 'udde vü 'atâd-i — 488; — ihdâs etdirmemek 1444; esâs-i —ları 381; — u kârzâr 317

nizâm 10, 15, 30, 33, 60, 68, 71, 74, 79, 81, 83, 87, 100, 122, 137, 141, 162, 173, 178, 183, 224, 227, 234, 246, 255, 262, 348, 403, 461, 463, 544, 548, 583, 711, 756, 1054, 1092, 1106, 1149, 1171, 1249, 1328, 1330, 1333, 1363; 'adem-i — 193, 216; akdem-i şurût-ı — 234; akvây-ı esbâb-ı lâzime-i — 1171; bâ'is-i perîşânî-i — 1179; ber-muktezây-ı — 348; dâhil-i defter-i — 229; devâm-ı — 248; esâs-ı — 358, 1331; esbâb-ı — 99, 926; evtâd-ı — 245; eyvân-ı beyt-i ma'mûr-i — 1285; hâbl-i metîn-i — 234; habl-i — 242, 691; hılâf-ı — 184; hüsn-i — 106, 544, 545, 831, 1345, 1363; istihsâl-i esbâb-ı — 228; itâ'atden gerden-pîç-i müteşettitü'n— 547; karâr-gîr-i — 1263, 1274; karîn-i — 570n, 580; muhtellü'n— 1418; nüvişte-i defatir-i — 233; mekrûhât-ı bî— 1417; mevâdd-ı — 1328; netîce-i mukaddimât-ı re'y olan — 223; perîşân-sâz-ı — 241; perîşân-sâz-ı şîrâze-i — 690; pezîrây-ı hüsn-i — 710; râbıta-bend-i — 60; râbıta-pezîr-i — 263; rabt-ı veşîka-i — 1371; rîhte-i kalbüd-i — 238; sahâyif-i — 245; sarf-ı endâz-ı — 1256; sebeb-i butlân-ı — 755; sebîke-i — 261; silsile-bend-i — 643; sûret-bahş-ı — 241; sûret-i — 71, 292, 689, 1091; sûret-i musammeme-i — 547; sûret-pezîr-i — 497, 1213; sûret-yâb-ı — 552, 726; sûret-yâfte-i — 565n, 575; şerâ'it-ı — 359; şîrâze-i eczây-ı — 1329; şîrâze-i — 303; taht-ı — 237; taht-ı râbıta-i — 346; tehyi'e-i — 1380; usûl-i — 1331; şâyeste-i ıtlâk-ı —âbâd 688; —a bend 344; —a mugâyir a'mâl 360; dekâyık-ı —ât 363; hakâyık-ı —ât 363; —ât 1158, 1250; intizâm-ı esbâb-ı —ât emrine 1030; —ât-ı 'aklıyyeleri 721, 728; —ât-ı bâkıye 101; mecârî-i —ât-ı berriyye 326; —ât-ı dâhiliyye 269; —ât-ı kadîmesi 1373; —ât-ı medeniyye 1123; —ât-ı muhdesenin ihdâsı 846; —ât-ı nevîn 418; şâne-i —âver 1177; — bulmak 393; —dâden 710; — günü 1202; —ı ahvâl-i enâm 1481; —ı 'aklî 719; —ı 'aklîye igrâ 722, 728; —ı asker-i İslâm 545; —ı askeriyye 1008; —ı aslîsi 1206; —ı âtî 160; —ı Avrupa 223; —ı Barut-hâne 689; —ı belde 74; —ı beldeleri 263; —ı dâhil 281; —ı dâhilî 418; —ı dâhiliyye-i memleketleri 262; —ı dâhiliyyeleri 262, 264; —ı dahl ü harcını buldurmuş âdem 768; —ı devlet 16, 1096, 1163, 1355; —ı Devlet-i 'aliyye 1475; —ı devletin muhâfazası 1331; —ı devletleri 160; —ı dil-pezîr 1328; —ı donanma 241; —ı donanmanın vikâyesi 258; cümle-i muhsenât-ı —ı ebediyyü'l-kıyâm 235; —ı ebniye 358; tanzîm-ı —ı ecnâd 191; —ı ecnâd 223; şîrâze-i —ı hâl 930; —ı hâl 87, 99, 171; —ı hasen 17; rişte-i —ı ma'hûd 545; habl-i —ı ma'hûd 223; —ı ma'hûd 232; —ı ma'kūd 1353; —ı memleket 34, 1090; —ı mevcûdları 157; —ı mezkûrun şîrâzesi 344; —ı mu'tebere 184; —ı mukarrer 633; müstevcib-i —ı mühâmm-ı devlet 641; —ı mülk 1186; —ı müstahsene 227; —ın icrâsı/ihdâsı esbâbı 1008; —ı Pîç-hâne 996; —ı ra'iyyet 534; karârdâde-i —ı rasînü'l-bünyân 688; —ı re'âyâ 344; —ı re'âyây-ı devlet 350; —ı sipâh 1186; —ı Tersâne 241, 1372; —ı topcuyân 688; —ı tüccâr 344; —ı zahîre 249; a'mâl-i —iyye 1467; defâtir-i —iyye 227, 230; şerâ'it-ı —iyye 348; defâtir-i —iyyeleri 248; sûret-i —iyyeleri 106; rabt-ı şerâ'it-ı —iyyeleri 251; bî—lar 196; —lar 222, 236, 238, 244, 683, 1435; bekâyây-ı —ları 246; bünyân-ı üstüvâr-ı —ları 303; eczây-ı —ları 246; hil'at-ı —ları 236; nüsha-i —ları 245; sahîfe-i —ları 691; şîrâze-i —ları 686; tanzîm-ı —ları 1222; —ların kaydları 359; — larının tafsîli 1002; binây-ı —ları tarsîn 248; — müşâhedesi 1492; muhıll-i — olan sûretler 654; —pezîr 33, 1092; —pezîr-i husûl 273; —yâften 68

Nizâm-ı Cedîd 110, 227, 677, 684, 693, 698, 709, 714, 738, 792, 798, 804, 814, 827, 846, 848, 914, 1273, 1324; düşmen-i — 737; habl-i — 226; Kānûn-i — 227, 687; muhdesât-ı — 702; Ocak-ı — 787; vâhime-i — 332; — askeri 453, 505n, 709, 765, 772, 776, 798, 848, 914, 1134; — askeri tertîbi 797; — beliyyesi 746, 787; — Defterdârı 818, 1323; ceyş-i —'e müdebbir 1326; ceyş-i —'e sâlâr 1326; — eseri 305; — esvâbı 779; — gā'ilesi 1407; — hengâmesi 1210; — hey'eti 1255; — husûsu 1325; — icrâsı 704; — ihtirâ'ı 677; —'in revnakı 769; —'in teksîri tarîkı 737; —'in tervîci tarîkı 737; — kerîhesi 1217; — kisveti 777; — kisvetleri 776; — mâddesi 306, 763, 848, 965; — mesâlih-i külliyyesi 813; — mesleki 828; — muhdesâtı 1238; — mülâbesesi 783; — mürettebâtı 473; — mürevvicleri gürûhuna girmiş 818; — Ocağı 695, 797, 826; — Ocağı ihdâsı 771; — Ocağı'nın mahsûs müdîri 826; — râddesi 1365; — ricâli 791; — ta'bîri 830; — tertîbi 1213; — 'ünvânı 1251

Nizâmü'l-mülk; — tafrası peydâ 1190; —ü'l-mülk'ün 'akl ü şu'ûru perîşân 911

nize 680

Nizker (نيزكر=Nyeryes?] Postası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973

Nordos (نوردوس = Nesmuhl?] Postası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973
Norjon Nehri 1018
Normandiya Dukası 160
Norvecya; — Kıralı 854; — vârisi 853
Novi [=Novi Grad?, Bosna serhaddâtından) 174
Nûh (Hz., Neciyyullah) 322, 1150; keştî-i — 1122, 1284; sefîne-i hazret-i —sıfat 909
nuhâs 190, 991
nuküd 45, 72, 99, 191, 417, 523, 534, 627, 712, 804, 839, 860, 864, 870, 893; bîrûn-i havze-i hadd ü şumâr — 1467; ecnâs-i — 93; envâ'-ı — 858, 876; fıkdân-ı — 860; irsâl-i — 707; mâlâmâl-i — 105; mahtûm — 864; mikdâr-ı vâfî — 378; mukaffel — 864; müctema' olan — 761; pür-— 148; silâf-ı sâff-ı — 226; fıkdân-ı — husûsu 1444; ecnâs-i —i ba'îdü'l-menâl 862; —-i bî-şümâr 58, 180; —-i bî-ta'dâd 859; —-i ceyb-i kerîm gibi 1205; —-i ecânib 73; —-i fırâvân 334; —-i hayâtları 46; —-i hazîne-i devletin fıkdânı 1480; —-i mevcûd 194; sarf-ı —-i mevcûde 984; —-i mevcûde-i mektûme 997; —-i nâseresi 1030; kîse kîse —-i telattufât-ı müyessiretü'l-emânî 1082; kıllet-i — sebebiyle 1493
Nu'mân Efendi (Debbâğ-zâde hafîdi, Filibe Kadısı, bâ-Mahrec, Mısır Kazâsı) 1135
Nu'mân Efendi (Ser-etıbbâ') 171
Nu'mân Efendi (Tezkire-i Evvel, Baş-muhâsebeci) 1143
Nu'mân Sâbit Efendi (kudemây-i hulefây-i Mektûbî'den, Kethudâ Kitâbeti, Ordu-yi hümâyûn Mevkûfâtcılık Vekâleti, Anadolu Muhâsebeciliği) 340, 464, 465, 1430
nûr 504; mahz-ı — 1211; mesâbe-i — 7288; pür-— 517; vâ-mânde-i — 1345; —ânî 565; —-bahş-ı 'uyûn-i ehibbâ 240; —-i 'akl-ı evvel-âsâ 1300; —-i 'ayn-i 'âlemiyân 1297; —-i çeşm-i cân-ı/dil-i ehl-i îmân 1461; —-i dîde-i cân 1481; —-i dîde-i dest-i ecel-i mev'ûd 1072; —-i dîde-i dest-i tuğyân 737; —-i dîde-i dil 1481; —-i dîde-i ehl-i îmân 1277; —-i dîde-i İslâmiyân 1232; —-i fırâset 1475; —-i gîtî-fırûz-i Nübüvvet 639; —-i hidâyet-misâl 644; —-i Hudâ 1297; —-i hulûs 516; —-i îmân gibi 440; —-i ma'nevî-i Rabbânî 360; —-i Muhammedî 1035; —-i mücessem 1230; —-i sâfî gibi 1368; —-i salâh 516; —-i semâvî 1368; —-i tecellîsi 1205; —-pâş-i 'âlem-i şühûd 1210; —un 'alâ nûr 1227; — u zulmet mesâbesinde 722
Nûrî Efendi (İmâm-ı Sânî, Sadâret-i Anadolu) 1187
Nûr-i 'Osmânî; — Medresesi Müderrisi 947; — Müderrisi 410, 955
Nûrî Paşa; bk. Mehmed Nûrî Paşa (Battâl Paşa-zâde, Seyyid, Mîr-i mîrân)
Nûrullah Efendi (Şâm Kadısı, Mekke Kadısı) 81
nusrat 42, 141, 194, 197, 786, 1280, 1288, 1290; bârika-i — 1502; behre-i — 601; bî-nasîb-i nisâb-ı — 556; dil-sîr-hân-ı lezîzü'n-nevâl-i — 207; du'ây-ı — 186; eser-i — 513; istinzâl-i rahmet-i — 466; müstetba'-ı envâ'-ı — 1501; nâ'il-i nevâle-i — 1291; şâhid-i — 1067; — beşâreti 1289; haber-i —eser 479; —-ı bî-'adîl 439; —-ı Dîn-i mübîn 455; şârika-i —-i fârika 479; —-ı İlâhiyye 462; —larına mübâderet 1279
nusûs; —-ı kātı'a 842, 895; —-ı merkūme 1459
Nûşirvân; tercemân-ı de'b-i — 24
nutfe; sükūt-ı — 676; sükūt-ı — tâli'i 676
nutk/nutuk 364, 365, 368, 519, 619, 661; berzede-i — 595; erbâb-ı — 1159; kırâ'et olunacak — 364; mâlik-i — 1158; — eseri 508; —-ı hümâyûnları 1212; —-ı mahlût 369; —-ı mezbûr varakası 364; —-ı mersûm 370; —-ı münîf 899; — kağıdı 367; madrab-ı —ları 1147
nübüvvet 50; emr-i — 635; nûr-i gîtî-fırûz-i — 639; Pâdişâh-ı kişver-i — 851; Şehinşâh-ı kişver-i — 899; vedî'a-i bedî'a-i — 639
nücûm 941; 'alâ hılâfi'n-— 942; âşinây-ı fenn-i — 943; dekāyık-ı fenn-i — 1044; fenn-i — 556, 675; Sevâhûye'n-— 942; — gibi 942; —-i semâ'-i hüdâ 1285; Lâyiha-i —iyye 941; —-i zâhire-i dürriyyâtlarıyla 504; — makūlesi 1488
nüfûs 128, 365, 739, 971, 978, 981, 986, 994, 1010, 1020, 1022-1026, 1302, 1397, 1400; çâre-cûy-i tahlîs-ı — 793; dânâ-yı fenn-i celb-i — 895; ilâf-ı — 70; mâlik-i — 315; müzekkî-i — 21; tayyib-i — 1392; —-i askeriyye 998; —-i beşeriyye 543; —-i evliyây-ı devlet 70; —-i İslâmiyye 759; —-i kesîre 77, 106, 135; ashâb-ı —-i kudsiyye 51; —-i mevcûde 997; —-i mihnet-me'nûsları 445; —-i şedîde 858; —-i vefîre 380; bir alay —-i zâ'ide 753; —-i zâ'ide 910, 1326, 1372, 1395; —-i zâ'ide hükmünde 930; —-i zâ'ide hükmünde ma'dûd 1335; —-i zâyi'a-i bî-fâ'ide gibi 754; —-i zekiyye 46; — sâhibi 1020; —un kesreti 358
nüfûz 113, 178, 186, 305, 383, 711, 713, 804, 1163, 1329, 1338, 1345, 1438; bestat-i — 1435; ehl-i — 303; kesb-i — 1179; muhâfaza-i — 176; sâhib-i — 303, 819; sermâye-i — 232, 688; tahsîl-i — 846; —dan dûr 717; —-i emr 1472; —-i emr-i ma'hûd 704; —-i i'tibâr 80; —-i kelime 62; —-i mâ-lâ-kelâm 967; —-i sehm-i kelâm 473; —-i tâmm 106; emr-i kat'iyyü'n-—ları 1367; —ları 710
nükte 66, 677, 908, 965, 1023, 1216, 1459; —dân 744, 1076, 1185, 1370; —dân efendiler 1328; —güzâr 1424; —-i dakîka 680; —-i mukarrere 501; —-i sâbıka-i kisvet 796; —şinâs-i mezâyâ 554

nümâyiş 304, 1294, 1300, 1312, 1358, 1361, 1377, 1383, 1436, 1456, 1483, 1504; 'arz-ı — 295; dürüst— 875; medâr-ı — 413; cünbiş-i câh —i 1483; —i Firengâne 272; —i küdûreti 1436; —i mihr 445; —i rûy-i dil-i ikbâl-i lâ-bekā 932; —i şefekatleri 445; —i tîz-güzâriş 850; —lü şâl-ı girân-kıymetle ârâste 1377

nümûne 229, 535, 631, 975, 1034, 1422, 1432; ber-ây-ı — 1457; —i arz-ı beyzâ' 147, 1120; —i âteşdân 112; —i âteşgede 1473; —i âteşîn-deryâ 1395; —i dâru's-selâm 1280; —i gırbâl 932; —i haşr-gâh 154; —i haşr-gâh-ı enâm 1360; —i Havernak-serîr 865; —ı hısn-ı hasîn 149; —i kânûn olup 1420; —i kasr-ı Havernak 869; —i merhem-i Sührâb 1402; —i müzde-himgâh-ı 'Arasât 1354; —i sipihr-i mükevkeb 145; — kasdiyle 1509; —nümây-ı 'arsa-i kıyâ-met 1258; —nümây-ı lâne-i bûm 1443; —nümây-ı mahşer 1267; —nümây-ı rûz-i rustâhîz 1267; —nümûn 1306; — olmak üzere 670

nüsha 631, 683, 1045; —i hâl 1078; —i hikmetü'l-işrâk-ı 'akl-ı Felâtûnî 1379; —i kâ'inât 554; —i matlab şîrâze-gîr-i husûl 372; —i meclis 457; —i nizâmları 245; —i pâk 1510; —i şân 1078; —i şûrîde-i kīl ü kāl 315; —i zâbıta-i mezkûre şîrâzesi 416; —i zât-ı hamîdetü's-sıfâtları 1233; —lar/nüsah 157, 518, 618, 1488; — tab' 624

Nüzül; — Emâneti 602; — Emâneti maslahatı 1444; — Emîni 141, 170, 179, 601, 602, 1283, 1444, 1448

O

oba 58

Ober Dubaye [=Aubert Dubayet, delifişek kâfir-i bî-şekk) 731

Obreşkof [=Obreskof, Rusya Elçisi) 557

Obun [=Obuvnoy?] 207; — nâm mahal 207

obüs topu 233

Ocağ/Ocak 112, 193, 228, 229, 232, 234, 246, 475, 670, 688, 698, 790, 807, 905, 907, 1059, 1161, 1253, 1268, 1273, 1328, 1336, 1374, 1386, 1398, 1400, 1403, 1416; ber-muktezây-ı kā'ide-i — 907; dâmen-i 'ırz-ı mevhûm-ı — 1261; ehâlî-i mevcûde-i — 907; ehâlî-i — 1172, 1263; erkân-ı — 389; esâs-i kā'ide-i — 303; fedây-ı uğur-i — 699; gayret-i — 647; hılâf-ı — 779; kā'ide-i — 185, 848; mahsûs — 700; muhıll-i nâmûs-i — 647; müstakıllen — 1371; müte'ayyinân-ı sanâdîd-i — 217; neferât-ı — 229, 670; pîrân-ı nâ-bâliğ-i — 217; ricâl-i — 783; sanâdîd-i — 215, 807; sâye-i — 1253; sek-iz — 1336; Ser-kâtib-i — 834; sühan-şinâsân-ı — 217; şecâ'at ü menâ'atleri müsellem olan — 700; 'umde-i — 702; —a eğri bakan 1374; — ağaları 60, 218, 454, 465, 769, 921, 1141, 1329; — Ağalığı rütbesi 230; — Ağası 1275; — Bâzergânı 1322; — berekâtı 1422, 1364; — cânibi 1326; — Cehûdu 1374; —cı 238; — çavuşları 537; — Çavuşu 244; —daşlar 819; — Defterdârı 185; hâric ez— eşhâsın cezâları 1335; — gayreti 810, 902; — halkı 907; —ı Bektâşiyye 308, 389, 783; —ı cedîd 305, 697, 698, 1371; —ı cedîd neferâtı 698; —ı cedîd-i Cihâdiyye 1371; —ı Cezâ'ir-i Garb 185; —ı kadîm dilâverleri 699; —ı mahsûs 1371; —ı merkūm neferâtı 245; —ı muhterem 646; —ı mu'teber 646; —ın ehâlîsi 1269; —ın feyzi 918; —ın kerâmeti 918; —ımıza düşmen-i cân 1259; yedi —ın ağaları 1371; yedi —ına sâmın 1371; —ın âteşine yanmak 1417; yedi —ın bellü başlıları 1371; —ın ibkāsı 1398; —ın izâlesi 1263; —ın eskisi 1038; —ı Nizâm-ı Cedîd 787; —ın kaldırılması 1332; —ın ref'i 1400; —ı Pâdişâhî 887; —ı sâ'ire tuğları gibi 1371; —ıtlâkının sırrı 908; —ı yıkılmış 990; sâhibsiz — iddi'âsı 772; yerlü — ihtiyârları 1141; — ihtiyârları 216, 1141; merâtib-i —iyye 1374; âb-rūy-i gayret-i/nâmûs-i —iyyeleri 1394; — Kât-ibi 670; — kethudâları 244, 537; — Kethudâlığı 230; — Kethudâsı 1430; — kokorosları 1252; kadîm —lar 1274; muvazzaf —lar 222, 544; — lar 217, 225, 235, 463, 644, 682, 685, 700, 702, 870, 908, 930, 1142, 1156, 1241, 1255, 1323, 1330, 1332, 1376, 1383, 1466, 1494; —lara bahşiş 1870; garaz-ı aslî-i vaz'-ı —ları 657; kendi —ları 1372; —ları Baş-kethudâsı 1437; —ları ehâlîsi 225; —ları gayreti 1383; —ları kethudâsı 1483; —ları uğuruna 769, 1269, 1385; —larım ricâli 462, 914, 923; —ların ağaları 807; —ların sergerdegânı 920; —larına dâ'ir ahvâl 1387; —larına dâ'ir umûr 1387; — larına mahsûs 1385; —larına rîzân olan şikestegî hâletleri 1383; —larına rîzân olan vehn hâletleri 1383; —larına rîzân süstî hâletleri 1383; —larına su konmuş 1377; —larının itfâsı 682; ber-vech-i —lık 946; —lılar 831; defterlü —lu 1335; —lu 110, 217, 316, 456, 463, 475, 477, 490, 499, 506n, 704, 784, 787, 801, 803, 846, 871, 883, 886, 887, 888, 906, 918, 926, 1056, 1059, 1078, 1083, 1160, 1162, 1173, 1179, 1190, 1246, 1261, 1270, 1323, 1325, 1364, 1382, 1416, 1430, 1473; —lu cânibi 1058; —lu derûnu 747; —lu fuzûlâtı 1415; —lu habîsleri 316; —lu işi 1474; —lu Kâtibi 1335; —lular 463, 1190; —lu ma'rifeti 1038; —lu mülhakātından 819; —lu müteşahhısân 1055; —lu'nun gayretkeşi 1473; —lu sanâdîdi 498; — lu şehbâzları 1427; —lu ta'bîrinin sırrı 1403; — lu tâ'ifesi 919, 1058, 1159, 1164, 1474; —lu tarafı 317, 1313, 1326, 1365, 1383, 1403, 1412; —lu taslakcıları 709, 1412; —lu Taslakcılığı hâssası 1405; bî-dimâgân-ı —luyân 747; evrâk-ı

esâmî-i —luyan 1335; furû-mâyegân-ı —luyân 1421; mesâlih-i devletin erkânından olan sanâdîd-i —luyan 1470; sanâdîd-i —luyân 876; —luyân 563, 798, 860, 918, 1058, 1123, 1182, 1374, 1392, 1473, 1494; —luyân tarafgîrliği 1380; —luyân taslakcıları 1123; —luyân-ı şirret-ihtivâ 1153; —lu zümresi 904, 1169, 1326, 1480; — Nezâreti 228, 229, 670; — ricâli 86; — sâyesi 1374; yedi — sergerdeleri 1328; — sırrından istigâse/istincâd 1386; — ta'bîri 644; — tarafı 197, 823, 1081, 1165; — uğuru 1265; sâmine-i — vaz'ıyla 1334; — zâbitânı 485, 1416; — zâbitleri 789, 799

Ocağ-ı 'âmire 335, 831, 833, 1263; kā'ide-i — 832; — ağaları 831; — gibi 1371; — neferâtı 831; —'nin ehâlîsi 1263

Ocak-ı Seb'a 1371; — gibi 1371

oda 245, 366, 367, 450, 803, 805, 904, 974, 985, 1026, 1110, 1190, 1201, 1316, 1443; kebîr — 976; —başı 217, 232, 234, 236, 683, 1190, 1256, 1382, 1389; —başılar 234, 237, 892, 1404; —başılık 234; — derûnu 501, 1317; — mukaffel — dolabı 865; — hârici 1317; — kapusu 985; mahsûs —lar 1364; taş döşemeli ahşâb —lar 979; —lar 112, 996, 1387, 1425; üstâd —ları 976; —nın ortası 985, 1263; — pişgâhı 1317, 1354; oturacak bir —sı 1443; büyük — tâ-be-sakf 865; — yeniçerileri 218; — zamîmesi 359

odun; yakmak içün — 1348; —u çok 1349; —u vâfir 1349

Odyan [=Orient, ismiyle müsemmâ Fransız gemisi) 259

ofiçyal/oficyal 255, 479, 1005, 1009; bölük topçu askerine oficyal 1007; —ler 1095, 1100

oğlan 487, 1390; —lıkdan türemiş 1045

Ohri; Livâ'-i — 1429 —Sancağı 122

Okanof [= Ouchakov, Amiral) 259

Oklids; resm-i —pesend 1502

Okinski (=Michael Kasimir Oginski, Litvanya Büyük Hatmanı) 1001

Oksburg [=Augsburg, Münih'in kazâlarından) Kazâsı 1020

okur-yazar 959, 1077

Okyânûs (Terceme-i Kāmûs-i Muhît) 26, 1471

Okyânûs 555, 727, 1132; —'dan revân olmak 720

Oldenburk [=Oldenburg]; — Hükümdâr-ı bâ-i'tibârı 853; — Kontesi 853

Olmuc [=Olomouc, Beç-Krakow arasında) Kal'ası 981

olta; sürtme — gibi enselerinde devvâr/seyyâr 1215; ayak —sı ederek 1419; —zen-i ikdâm 213

On-başı 230, 247, 643

Ongurus 1343; — diyârı 1343

Onuncu Bölük Kışlası'nın Sergi Odası (Et-meydânı'na nâzır Yeni Odalar'dan) 112

Ordokya 628

ordu 67, 91, 204, 208, 217, 304, 308, 471, 510, 512, 568n, 578, 580, 605, 625, 706, 775, 860, 919, 925, 927, 933, 952, 1048, 1068, 1080, 1102, 1121, 1125, 1140, 1157, 1159, 1165, 1167, 1168, 1173, 1175, 1176, 1179, 1183, 1307, 1319, 1326, 1351, 1355, 1358; a'yân-ı — 920; erkân-ı — 921; kulûb-i ehâlî-i — 1125; müte'ayyinân-ı ricâl-i — 1056; vücûh-i — 1308; — a'yânının muvâfakatları 1057; — ahvâli 927; — alayı 1250; — bakıyyesi 1068; — cânibi 1068; — cengi hey'etinde 1062; —da vekāyi' tahrîri 1048; — Defterdârı 176; — ehâlîsi 193, 209, 607, 917, 926; —gâh 1068, 1196; — halkı 1068; — Kā'im-makāmı 856; — Kadısı 465; — Kassâb-başılığı 954; — Kazâsı 592, 1508; —lar 220, 588, 1308; —luk 1066; — luk asker 1480; —luk asker-i mu'allem 782; — luk asker ta'yîn 1066; —luk leşker-i cerrâr 1354; — muhârebesi 1370; —nun ihtilâli 921; — ricâli 522, 567n, 577, 578, 604, 884, 926, 927, 1102, 1176, 1365; müdîr-i —su 1308; — tarafına havâle 1056; — verâsı 1068; —ya lîcâm-girây-ı kufûl 1165; —ya tefrika-resân-ı ihtilâl 669; —yi 'Alemdârî 1196; —yi 'azîm 732; —yi düşmen 201; —yi Hânî'de mülâzım 625; —yi hasm 209; —yi İlhânî 633; istikbâl-i —yi İslâm 208; —yi İslâm 194, 208; —yi İslâmiyye 224; —yi küffâr 1500; —yi münhezim gibi 891; —yi müşârun ileyh 477, 1082, 1121; —yi nusrat-bûy-i hümâyûn 600, 1136; —yi redâ'et-pûy 433; —yi zafer-hûy-i hümâyûn 606

Ordu-yi hümâyûn 26, 39, 45, 58, 76, 127, 131, 135, 192, 195, 197, 199, 202, 206, 218, 221, 227, 275, 456, 462, 522, 531, 536, 554, 565n, 566n, 575, 576, 578, 587, 599, 600, 602, 607, 658, 669, 679, 759, 773, 776, 845, 856, 877, 913, 915, 919, 921, 925, 926, 930, 935, 941, 943, 951, 1039, 1048, 1053, 1055, 1082, 1083, 1088, 1108, 1125, 1136, 1140, 1143, 1157, 1159, 1175, 1178, 1182, 1184, 1186, 1190, 1234, 1241, 1308, 1392, 1400, 1410, 1427, 1512; Defterdâr-ı — 1125; hareket-i — 587; ihtilâf-ı ehvâ'-i — 933; kâr-bendân-ı — 933; levâzım-ı — 603; meştây-ı — 1028; perdebîrûn sâmi'a-hırâş-ı ricâl-i — 933; ric'at-i — 521; ser-i kârân-ı — 919; sûret-i hareket-i — 1182; —'a sıdk-ı hıdmeti 1427; — cânibi 944; — Çarkacısı 944, 1513; — Çerhacılığı 516; — Çerkacısı 538; — dâstânı 1080; — Hazînesi 275, 1053; kavâ'id-i muttaride-i —i nusrat-makrûn 538; —i nusrat-makrûn 1136; —i zafer-makrûn 463; — Kā'im-makāmı 921, 945; — Kadısı 436, 944; — Kassâb-başısı 1140, 1512;

— Kazâsı 536; — Kethudâsı 929, 1040, 1082; — Konakcısı 945; — ma'iyyeti 531, 592, 599, 1049, 1326; — Mevkūfâtcılık Vekâleti 465; — Ser'askeri 914, 923

Orhân Gāzî (Sultân, dîbâce-i kitâb-ı şâhî, 'unvân-ı sahîfe-i Pâdişâhî) 539, 640, 642, 908

Orkob nâm karye (Nehr-i Turla'nın öte yakasında) 425

orman 979, 992; fevâ'id-i — 1001; —a şebîh 646; —lar 979, 1001, 1026; —lar kerastesi 1002; — lu 1349

Orsburg [=Würzburg?, Münih'in kazâlarından) Kazâsı 1020

orta 112, 121, 229, 232, 233, 235, 457, 587, 670, 683, 688, 902, 1144, 1241; müretteb olan beş — 236; — aşcıları 907, 1257, 1259, 1386; — boylu 1008; — elçiler 213; — gavgâsı nâmiyle 701; — kokonosları 770; — kuşak 1360; —lar 233, 839, 1144; —lığı ılılâ 1389; —lığın Köse Kethudâsı 1421; — mansıblar 532; — neferâtı 237; — sarrâfı 839; —sı kubbe 974; —şının oda-başısı 1389; —sız kerte nâdir 644; —topcu 141

Orta-kapu 588, 1197, 1311; — pîş-gâhı 588

Orta Kol Sürücülüğü şartıyla 1513

Orta-köy 1361

'Osmân (Hz.); —sehâvet 1297

'Osmân Ağa (Ser-segbânân-ı sâbık) 834

'Osmân Ağa (Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından, Ziyâ Paşa Kethudâsı, Vezîr, Erzurum Eyâleti) 945

'Osmân Ağa (Hasekî-başı birâderi, baltacılardan, Sekā-başı, fermeson, bî-mezheb) 1032

'Osmân Ağa (Kahveci-başı, Kethudây-ı Kilâr) 1313, 1428

'Osmân Ağa (Kapucu-başı, Kassâb-başı, Arpa Emâneti) 954, 1430

'Osmân Ağa (Kelleci, Zağarcı-başı, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 121, 193, 335

'Osmân Ağa (ocakları Baş-kethudâsı, Cebeci-başı) 1437, 1513

'Osmân Bey (Hâdım-zâde, Muhâfız) 461, 1283

'Osmân Bey (Menlikli) 85

'Osmân Bey (Saçlı/Saçlu, Mısır'daki eşirrâ'-i ümerâdan) 81, 141

'Osmân Bey (Sadrıa'zam ağalarından) 108

'Osmân Efendi (Defter Emâneti, Ser-çavuşân, Şıkk-ı Evvel Defterdârı) 155, 340, 408, 465, 599, 860, 1124

'Osmân Efendi (Hacıoğlu-pazarî, Seyyid, Şâm Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 111, 130

'Osmân Efendi (Moravî, Süleymân Penâh Efendi-zâde, Kethudây-ı Sadrıa'zamî, Kethudây-ı Ordu-yi hümâyûn, Esmâ' Sultân cenâblarına Kethudâ, 'ulemây-ı ricâlden) 340, 476, 486, 522, 1039, 1057, 1082, 1314, 1424, 1476, 1507

'Osmân Efendi (Tevkī'î-i Dîvân-ı hümâyûn, Kethudâ) 929

'Osmân Efendi (Yenişehirli, e'âzım-ı ricâl-i devletden) 1503

'Osmân Gāzî/Hân (Sultân, besmele-i mushaf-ı İmâmet ve fâtiha-i furkān-ı hükûmet, besmele-i sûre-i Saltanat ve fâtiha-i Mushaf-i ferr u menkabet, piş-rev-i sufûf-i megāzî, ser-levha-i şevket ü şân) 539, 640, 900, 1409

'Osmân II. (Sultân, merhûm, şehîd) Vak'ası 723, 1059, 1400

'Osmân III. (Sultân) 915, 954

'Osmânî/'Osmânlı/'Osmânlu 196, 983; âfitâb-ı saltanat-ı — 496; ahvâl-i memâlik-i — 1295; baht-ı — 1027; bekāy-ı Devlet-i — 583; bergüzîn-i halefü's-sıdk-ı hânedân-ı — 1297; bidâyet-i devr-i — 862; bidâyet-i saltanat-ı — 771, 821; bîm-i şemşîr-i cünûd-i — 545; darb-ı şemşîr-i — 1343; dâ'ire-i mülk-i — 1282; de'b-i dîrîn-i Devlet-i — 1512; erzîde-i hânumân-ı — 1418; evtâd ü etvâd-ı memâlik-i — 724; Fermân-fermây-ı Memâlik-i — 367, 369; hâcib-ı mühr-i saltanat-ı — 565; hânedân-ı asâlet-bünyân-ı — 1286; hânedân-ı me'âlî-bünyân-ı — 900; hânedân-ı selâtîn-i — 821; havf-ı şemşîr-i cünûd-i — 223; Hulâsa-i hânedân-ı — 1286; imkzây-ı Devlet-i — 1203; ittikâ-pîrây-ı çâr-bâliş-i taht-ı — 1210; matla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı — 889, 1305; muhibb-i hânedân-ı — 610; mutasarrıf-ı mülk-i — 873; nesl-i nesîl-i hânumân-ı — 1454; resm-i dil-ârây-ı saltanat-ı — 952; resm-i dirîn-i — 587, 1205; resm-i kadîm-i — 600; resm-i kadîm-i selâtîn-i — 1184; resm-i ma'hûd-i — 1190; revnak-ı Saltanat-ı — 667; serîr-i saltanat-ı — 1210; Şehinşâh-ı Memâlik-i — 259; Şehinşâh-ı milket-i — 251; şeref-bahş-ı taht-ı — 1232; taht-ı 'âlî-baht-ı — 852, 1301; taht-ı — 848, 914, 1202; tulû'-i âfitâb-ı Saltanat-ı — 1399; tulû'-i tebâşîr-i subh-i saltanat-ı — 480; — askeri 937; — Devleti 450; — Elçisi 985; — gemileri 1103; — maslahatı 1014; — nâmının eseri 619; —lar 938; 'ahd-i 'Osmânî 761

'Osmâniyye 1409; 'âmme-i Memâlik-i — 682; asâkir-i şecâ'at-me'âsir-i — 544; asâkir-i zafer-me'âsir-i — 223; devletân-ı — 257; Devlet-i kaviyy-i şevket-i — 963; Devlet-i Muhammediyye-i — 1357; Devlet-i seniyye-i — 487; Devlet-i seniyye-i sünniyye-i — 538; Devlet-i — (Devlet-i Muhammediyye olan) 23, 222, 292, 295, 300, 544, 583, 621, 623, 820, 1153, 1171, 1347, 1383, 1385, 1409; diyâr-ı — 226; efrâd-ı selâtîn-i — 1357; eslâf-ı hânedân-ı Hılâfet-i — 362; hânedân-ı Hılâfet-bünyân-ı selâtîn-i İslâmiyye-i — 1231; hânumân-ı şeref-

bünyân-ı — 699; havsala-i Devlet-i — 820; hazâ'in-i — 1156; merâtib-i seniyye-i — 725; Millet-i — 623; muhâfaza-i sülâle-i — 799; kā'ide-i kādîme-i selâtîn-i — 1207; kā'ide-i — 1152; kalem-rev-i saltanat-ı — 1161; kavânîn-i — 848; Memâlik-i — 258, 449, 569n, 739, 949, 1002, 1003, 1032, 1162, 1206, 1325; Memleket-i — 254; mu'zam-ı memâlik-i — 1351; mülûk-i — 1414; nevâl-i nâdirü'l-misâl-i Devlet-i — 957; pîrâye-bahş-ı taht-ı — 557; rüteb-i 'azîze-i — 724; Saltanat-ı — 1355; selâtîn-i güzîn-i — 1035; selâtîn-i 'izâm-ı — 571, 1216; selâtîn-i — 361, 674, 1236; serîr-ârây-ı saltanat-ı — 262; sevâhil-i — 258; sikke-i hasene-i — 982; şân-ı selâtîn-i 'izâm-ı — 565; tevârîh-i — 565, 901; tevârîh-i sâlife-i — 654; tulû'-i tebâşîr-i saltanat-ı — 1375; üslûb-i mergûb-i selâtîn-i — 1078; Devlet-i — ehâlîsi 222; Devlet-i —'nin mü'eyyidi/müceddidi 478; — Mütevellîsi 954; sevâhil-i memâlik-i —'nin lîmânları 258; Memâlik-i —'nin Şehinşâhı 264; Memleket-i —'nin temâmiyeti 257

'Osmân ismine gûyâ 478

'Osmâniyye Câmi'i menâreleri 1321

'Osmân Molla Efendi ('Abdullah Molla-zâde, Seyyid, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu) 111, 122, 1489; — gibi 555

'Osmân Paşa ('Alâ'eddîn Paşa birâderi, mîr-i mîrân, Anadolu'da Karâsi Livâsı) 1438

'Osmân Paşa (Diyârbekir Vâlîsi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Trabzon Vâlîsi, Şark Ser'askeri) 1064, 1065, 1070, 1124

'Osmân Paşa (Gürcü) 57

'Osmân Paşa (Halebî Melek Ahmed Paşa-zâde, Hanya Muhâfızı, Haleb Eyâleti, Medîne muhâfazasma ta'yîn, Cidde Vâlîliği, Habeş Eyâleti Vâlîsi, Rakka Eyâleti) 51, 378, 379, 609, 945; — ma'iyyeti 378

'Osmân Paşa (Pâsbân-zâde, Dergâh-ı 'âlî Kapucubaşısı, Vezîr, Vidin Vâlîsi) 68, 305, 472, 473, 474, 479, 703, 708, 967, 1238; —'nın Hazînedârı 472

'Osmân Paşa (Seyyid, Cebeci-başı, Selânik ve Kavala sancakları mutasarrıfı, Vezîr, Mora Vâlîsi, Rumeli Vâlîsi, Ser'asker, Selânik ve Kavala sancakları) 125, 131, 183, 384, 472, 616, 871, 966

'Osmân Paşa (Seyyid, Vezîr, Limni Muhâfızı, Trabzon Vâlîsi, Vezîr, Eyâlet-i Anadolu) 1429

otağ/otak 1142; —ı Ser'askerî 195, 196; —ı Serdâr 193; —ı Sipehsâlârî 192, 1141; —ı gerdünnitâk 1155; —ı Sadâret 925; —ı Serdârî 925

Otakcılar semti 505

otluk; — basmış seyrek seyrek şelgam gibi 1354; — destelerini koltuklayup 1387; —lar 1387; —ları ber-ser 1387; — yığınları 1387

Otuz Bir Bölük Oda-başılığı 1257

Otuz Bir Ocağı'nın nişânesi 727

ova; düz — 972, 981, 1010; kusûr yerleri düz — 991

oyuncaklar (abanosdan oyma ufak tefeng tuhaf) 978; şîr-i mâhîden oyma ufak tefeng nâdir/tuhaf — 978

Ö

'öd; tebhîr-i — 144

Ödemiş 1048; — Mukāta'ası 1048

Öküz Limânı semti (Üsküdar'da) 1336

'Ömer (adamın katırının birine verdiği ad) 889

'Ömer (Hz.) 732, 888

'Ömer Ağa (Kapu Kethudâsı)'nın sâhil-hânesi 950; —'nın kâtibi 1040

'Ömer Ağa (Kul Kethudâsı) 121

'Ömer Ağa (Müderris, Üsküdar yakasında olanlara Sergerde) 695

'Ömer Ağa (Seyyid, Baş-çukadâr) 843, 1083, 1312

'Ömer bin 'Abdül'azîz hazretleri 1408

'Ömer Efendi (Kütahyalu, Mekke Kadısı) 81, 85

'Ömer Efendi (Muhassıl-zâde, Haleb Kadısı, Haleb Vâlîsi) 169, 536

'Ömer Hulûsî Efendi (Samânî-zâde, Anadolu Kadı'askeri, Şeyhulislâm) 150, 522, 885, 890

'Ömeriyye; belde-i 'Ömeriyye 759; — Câmi'i ('Ayntâb'da) 1244

'Ömer Paşa (Bağdâd Vâlîsi) 1505, 1506

'Ömer Paşa (Çelebi, Vezîr) 538

'Ömer Paşa (Mar'aş Mutasarrıfı, maktûl) 510, 758

'ömr 76, 310, 508n, 530n, 665, 843, 1046, 1206, 1250, 1450, 1509, 1511; behre-hor-i nevâle-i — 1131; eyyâm-ı — 530; hüccet-i — 841; ilâ âhırı'l— 1505; kâlây-ı girân-behây-ı — 817; kāmet-i — 81; mücib-i kasr-ı — 637; müddet-i — 342, 1288; müddetü'l— 483, 569n, 580, 814, 1324, 1359; nakd-i hızâne-i — 1123; nakd-i — 119, 796; nakdîne-i — 1306; sinîn-i — 1224, 1508; sinn-i — 39; tûl-i — 120, 616; vâhibü'l— 844; —i 'azîzleri 1205; —i ebedî 16; muhtevî sicill-i —i mukadder 536; —i Mülûkâne 504; —i nâzenîn 308; —i nâzenînleri 1210; —i sa'idleri 1298; —i şerîf-i mukadderleri 843; serhadd-i —i tabi'îye mütenâhiz 1121; bünyân-ı —leri 759; devâm-ı —leri 1270; —leri 218; — ü şevket 138

ördek; — gibi dalup çıkmamağla 979

'örf; —en 321, 729, 858, 1481; —en 'ulemâ' ıtlâk olunanlar 152; resm-i —î 648; vaz'-ı —î 652; —î 108, 591; —i İslâm 573; —i şer' 896; 'âmme-i menâsıb-ı —iyye 23; îfây-ı levâzım-ı —iyye 123müddet-i —iyye 36, 90, 111, 136, 147, 266, 944, 1126; tenvîrât-ı —iyye 1178;

müddet-i —iyyesi nâ-temâm 1462; — ve üst saçaklu 588
Örken [=Örkény] Karyesi 971
örümcek misillü 322
'öşr 686; — misillü 999
Özbek; fermân-fermây-ı memâlik-i —iyân 104
Özi 198, 581n; — ehâlîsi 562; — Gölü 562; — Kal'ası 198, 566n; — Kırı 561; — muhâsaması 206; — önleri 198; — Suyu 559
'özr 1471; bilâ— 692; bî— 295; derpîş-i — 1338; rû-pûş-i —i kavî 957; —i kavî 497; —i leng 196, 208, 305, 633, 679; —i ma'kūl 980, 1049; —i mesrûd 1050
özünü urmak 1339

P

Pâdişâh 104, 113, 117, 166, 195, 276, 370, 489, 499, 505n, 506n, 507n, 572, 649, 655, 661, 721, 727, 742, 745, 750, 755, 762, 765, 766, 770, 775, 777, 787, 789, 793, 797, 799, 803, 810, 812, 817, 821, 828, 830, 836, 839, 848, 851, 856, 861, 866, 869, 873, 876, 887, 898, 914, 923, 1027, 1029, 1036, 1046, 1154, 1171, 1172, 1182, 1240, 1250, 1270, 1279, 1399, 1414, 1415, 1474; 'atâyây-ı hazret-i — 688; dil-hâh-ı hazret-i — 358, 1082; hıdmet-i pür-mefhâret-i cenâb-ı — 116; ikâmet-güzîn-i rikâb-ı hazret-i — 463; ittikâ-güzîn-i taht-ı cihân-bânî olan — 1298; manzûr-i hazret-i — 1099; nâm-ı nâmî-i cenâb-ı — 1032; nefs-i hazret-i — 776; şevketlü — 1076, 1171, 1401; Vekîl-i hazret-i — 751; — a lâyık tuhfe 1301; igbirâr u inff'âl-i —âne 567n; irâde-i hayriyyet-ifâde-i —âne 228; mazhar-ı inkisâr-ı —âne 1270; memâlik-i —âne 1091; müstefîz-ı ebr-i midrâr-ı 'âtıfet-i —âne 7; nesîm-i lutf u ifdâl-i —âne 1046; makbûl-i — âne 830; ni'am-i mevâ'id-i şâbâş-ı —âne 153; şemşîr-i Cihân-gîr-i —âne 914, 923; turaf-ı ten-bîhât-ı —âne 925; —ân-ı bahtıyâr 641; —ân-ı me'âlî-şânân 114; —ân-ı tarafeyn 253; —ân-ı zemân 654; Dîvân-ı mu'allâ-erkân-ı —ârâ 103; — hazretleri 372; memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin —ı 851; taraf-ı —ı 'adâlet-şi'âr 573; —ı 'âdil 503; teveccüh-i —ı 'adl-âyîn 181; rikâb-ı —ı âfâk 694; —ı 'âlem 1229, 1311, 1356; —ı 'âlem-penâh 39, 489, 750, 848, 898, 1287, 1398; —ı 'âlem-penâh hazretleri 372; —ı 'âlem-penâh-ı sipihr-ihtişâm 1236; 'arz-ı dergâh-ı —ı 'âlî-cenâb 1504; hılâf-ı rızây-ı —ı 'âlî-cenâb 355; münâfî-i rızây-ı —ı 'âlî-cenâb 189; —ı 'âlî-menkabet 1399; huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i —ı 'âlî-menzilet 793; —ı 'âlî-menzilet 817; —ı 'âlî-mikdâr 766; şevketlü —ı Âl-i 'Osmân 985; —ı 'amîmü'n-nevâl dergâhı 492; —ı a'zam 324, 1051, 1248, 1328, 1422; —ı âfâk 1078; —ı âgâh 564, 660, 793, 1277; rikâb-ı —ı 'âlî-cenâb 578; rikâb-ı hazret-i —ı 'âlî-mikdâr 566n; —ı Âl-i 'Osmân 370, 612, 963; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i —ı Aristo-dirâyet 236; 'arz-ı südde-i —ı Aristo-râ 162; müsâ'ade-i —ı Aristo-şu'ûr 185; şeref-mend-i huzûr-i —ı Aristo-şu'ûr 306; mi'yâr-ı i'tibâr-ı —ı 'âlî-tebâr 950; —ı âsümân-taht 1297; —ı bâ-intibâh 899; —ı bâhiru'l-iclâl 118; —ı bahr u berr 103; me'mûl-i —ı bende-nüvâz 391; muhâtabât-ı —ı bende-nüvâz 959; şemşîr-i siyâset-i —ı bülend-ikbâl 1427; munkād-ı cân-ib-i —ı celîlü'l-mefâhır 1238; —ı celîlü'ş-şân 1162; —ı Cem-câh 742; hedâyây-ı —ı Cem-hadem 364; Dergâh-ı —ı Cem-haşem 1040; 'atâyây-ı —ı cihân 155; emr-i —ı cihân 1261; irâde-i hazret-i —ı cihân 410; irâde-i —ı cihân 1261; müsâ'ade-i 'aliyye-i —ı cihân 793; rûy-i dil-i —ı cihân 605; —ı cihân 119, 324, 899, 1036, 1076, 1310, 1461; meşhûd-i bâsıra-i hazret-i —ı cihân-güşâ 489; ruhsat-ı —ı cihân-mutâ' 1235; —ı cihân-penâh 1399; meşgūl-i du'ây-ı —ı dâd-ittisâf 957; —ı Dârâ-derbân 367; ma'rûz-ı südde-i —ı Dârâ-dîhîm 182; makbûl-i —ı Dârâ-gulâm 162; —ı Dârâ-sipâh 1454; —ı deryâ-dil 129; müsted'î-i 'in-âyet-i —ı devrân 1505; müştagıl-i du'ây-ı —ı devrân 333; —ı devrân 1334; —ı dil-âgâh 51, 317, 616, 873; rızây-ı hazret-i —ı diyânet-iht-ivâ 1398; —ı diyânet-penâh 225; 'atıyye-i —ı düşmen-şiken 588; —ı Edhemî-seciyyet 198; tasmîm-kerde-i —ı Eflâtûn-râ 233; —ı Eflâtûn-neviş 228; —ı Eflâtûn-şu'ûr 231; ma'rûz-ı dergâh-ı —ı Eflâtûn-vukūf 227; emr-i —ı enâm 486; 'atâyây-ı cezîle-i —ı Felâtûn-ferheng 514; —ı ehl-i dîn 142; —ı ekrem 665, 775, 1051, 1287; 'atâyây-ı behiyye-i —ı enâm 770; 'avâtıf-ı —ı enâm 109; teşvîş-i kalb-i —ı enâm 715; —ı enâm 60, 765; pîş-gâh-ı hazret-i —ı encüm-sipâh 588; —ı felek-bârgâh 487, 821; —ı felek-câh 571; —ı felek-destgâh 788; ma'lûm-i —ı felek-menkabet 475; huzûr-i —ı felek-rif'at 1150; —ı Ferîdûn-câh 488; —ı Ferîdûn-haşmet 1184; yakīn-kerde-i hazret-i —ı Ferîdûn-ihtişâm 1462; ma'lûm-i —ı Ferîdûn-şükûh 1078; mazhar-ı gazab-ı —ı gayûr 490; mazhar-ı teşrîfât-ı seniyye-i —ı gayûr 314; müsâ'ade-i —ı gayûr 576; re'y-i —ı gayûr 576; 'atâyây-ı —ı gerdûn-cenâb 408; teveccühât-i —ı geyvân-mahal 683; —ı hadîdü'z-zihn 116; —ı hâl-i âgâh 1495; —ı halîm 624; fuyûzât-ı —ı Hâtem-hısâl 533; —ı Haydar-güher 1481; hatt-ı hümâyûn-i —ı heft-iklîm 1404; rikâb-ı müstetâb-ı —ı heft-iklîm 1344; —ı heft-iklîm 1230; mazhar-ı teveccüh-i —ı İskender-âyîn 181; taraf-ı —ı İskender-âyîn 448, 599; müsâ'ade-i baht-ı/ikbâl-i —ı İskender-cenâb 1306; —ı İskender-cenâb 899; —ı İskender-haşem 508n; dest-yârî-i —ı İskender-menkabet 1418; dergâh-ı hazret-i —ı

İskender-nişân 1328; dem-i şemşîr-i —ı İskender-serîr 713; dil-hâh-ı —ı İskender-serîr 121; mahsûs nâme-i —ı İskender-serîr 296; zamîr-i ilhâm-semîr-i —ı İskender-serîr 1480; rızây-ı —ı İskender-simât 120; —ı İskender-tüvân 369; ber-mûceb-i fermûde-i —ı İslâm 434; dest-bürd-i satvet-i —ı İslâm 1310; manzûr-i —ı İslâm 1077; şevketlü —ı İslâm 423; —ı İslâm 74, 205, 321, 364, 552, 1024, 1041, 1046, 1245, 1279, 1400; hayr-hâh-ı —ı İslâm-penâh 963; —ı kadr-şinâs 888; ikdâm-ı hazret-i —ı kaviyyü'l-ihtimâm 600; hüsn-i teveccüh-i —ı kerâmet-ihtivâ 1445; zihn-i —ı kerâmet-intimâ 386; —ı kerâmet-ittisâf 660; emr-i hazret-i —ı kerâmet-nisâb 576; ma'rûz-i huzûr-i —ı kerâmet-'ünvân 564; 'arz-ı dergâh-ı —ı kerîm 1194; irâde-i hazret-i —ı kerîm 338; irâde-i —ı kerîm 494; mazhar-ı pesend-i —ı kerîm 1507; —ı kerîm 743; irâde-i —ı kerîmü's-sıfât 1428; cânib-i —ı kerîmü's-simât 768; nâm-ı nâmî-i —ı kirâmî 1244; himmet-i kûh-endâz-ı —ı kişver-güşâ 685; irâde-i —ı kişver-güşâ 179, 461; sencîde-i mîzân-ı zihn-i —ı kişver-güşâ 477; —ı kişver-güşâ 286; —ı kişver-i Nübüvvet 851; —ı ma'delet-ârâ 1234; mehâsin-i —ı mahlû' 1158; —ı mahlû' 958, 1172; —ı Mahmûdü'l-hısâl 503, 1232; ehass-ı havâss olan —ı me'âlî-ihtisâs 649; 'âtıfet-i hazret-i —ı mekādîr-âgâh 1441; —ı mekārim-destgâh 746, 799; ma'rûz-ı 'atebe-i —ı mekârim-mevfûr 178; —ı melek-hüner 1420; —ı melek-menkabet 1420; münâfî-i rızây-ı merâhim-âlûd 308; —ı merâhim-destgâh 1252; —ı merâhim-destgâh dergâhı 1248; taraf-ı hazret-i —ı merâhim-ifşâ 1397; —ı merâhim-fıtrat 1305; —ı merhûm 1471, 1508; sâmi'a-res-i —ı mes'ûd 950; —ımız 120, 137, 1163, 1344, 1400; —ımız efendimiz 831, 832, 837, 1046; 'arz-ı huzûr-i —ı muhalledü'l-ikbâl 423; —ı muhalledü'l-ikbâl-i Cem-câh 371; —ı Muhammedü's-sîre 1230; —ı mü'eyyed min 'indillah hazretleri 503; —ı mü'eyyedü'l-ikbâl 716; —ı mükerrem tarafı 321; Lala-yı hazret-i —ı mülk-ârâ 1312; hablü'l-metîn-i himâyet-i —ı Müslimîn 972; rızâ-cûy-i —ı Müslimîn 148; —ı müşârun ileyh 573, 673, 675, 724, 745, 766, 821, 948, 1508; —ı müşfik 142; ibtidây-ı cülûs-i —ı nev-câh 1159; —ı nev-câh 812, 861, 927; —ı nev-câh-ı hılâfet-penâh 1263; —ı nev-reste 861; —ın hazînesi 1342; —ı pâkîze-tıynet 810; mühr-i Vekâlet-i —ı ra'iyyet-nüvâz 1235; 'atıyye-i —ı rub'-meskûn 1121; hediyye-i —ı rub'-meskûn 1121; memâlik-i —ı rub'-meskûn 598; —ı rub'-meskûn 762, 1082, 1402; mûcib-i teveccüh-i —ı rûy-i zemîn 293; nefs-i nefîs-i —ı rûy-i zemîn 1060; —ı rûy-i zemîn 1281; —ı sâdık-nüvâz 118; —ı sâf-serîret 762; irâde-i —ı safvet-intimâ 840; —ı safvet-penâh 823, 856, 869, 876, 1179, 1181, 1192; hâk-i pây-i —ı sa'îd 140; karîha-ı sabîha-i —ı Selîmü'l-bâl 359; —ı Selîmü'l-bâl 692, 714, 739; —ı Sıddîk-siyer 1481; mazhar-ı tekrîm-i hazret-i —ı Sikender-âyîn 591; mekârim-i —ı Sikender-âyîn 355; huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender-serîr 952; —ı Sikender-serîr 124; —ı Sikender-sîret 140; meded-kârî-i ikdâm-ı —ı sipihr-ihtişâm 461; huzûr-i —ı sipihr-irtifâ' 185; ma'lûm-i —ı sitâra havâşî 249, 691; —ı sitâre-mevâkib 1434; dergâh-ı hazret-i —ı sitâre-sipâh 314; —ı Süleymân-mekân 724; medâr-ı umûr-i —ı şevket-ihtivâ 115; kudûm-i —ı şevket-mahsûr 1150; taraf-ı —ı şevket-mahsûr 1179; etvâr-ı nâ-behencâr-ı —ı vakt 1306; —ı vakt 1236, 1400; —ı veliyy-i ni'metim 370; nazar-ı âfitâbeser-i —ı yemm-i nevâl 697; gazab-ı —ı zafer-mev'ûd 133; himmet-i vâlâ-nehmet-i —ı zafer-mev'ûd 180; te'sîr-i nefs-i —ı zafer mev'ûd 311; emr-i —ı zemân 1050; irâde-i —ı zemân 1050; ism-i Sâmî-i —ı zemân 1025; ma'lûm-i —ı zemân 148; —ı zemân 56, 118, 565n, 1046, 1075, 1237; —ı zî-şânın mahremi 725; ahkâm-ı —î 1331; 'atebe-i gerdûn-mertebe-i —î 359; bâ'is-i güşâyiş-i tab'-ı —î 1179; cânib-i —î 767; dergâh-ı felek-destgâh-ı —î 1130; du'ây-ı tezâyüd-i fer-i/şevket-i —î 1023; emr-i —î 110, 208, 822, 1331; erzân-kerde-i —î 697; evâmir-i —î 641, 1331; fermân-ı —î 720; gazab-ı —î 1272; hılâf-ı rızây-ı —î 166, 719; hoşnûdî-i —î 115; huzûr-i —î 803; hüsn-i teveccüh-i hazret-i —î 1330; ısrâr-ı —î 501; iclâs-i —î 1462; irâde-i hazret-i —î 1031; itâ'at-i —î 1245; kâffe-i emr-i —î 1331; kâffe-i nehy-i —î 1331; kal'a-i —î 59; kalb-i —î 1078; kemâl-i teveccüh-i —î 710; kurb-i —î 789; ma'lûm-i hazret-i —î 444; Memâlik-i mevrûse-i —î 708; memâlik-i —î 723; menfûr-i kalb-i hazret-i —î 1395; mesmû'-i hazret-i —î 444; mugāyir-i irtizây-ı —î 1269; münâfî-i rızây-ı hazret-i —î 1400; nâm-ı —î 320; nedîm-i —î 86, 519; nehy-i —î 1331; nevâhî-i —î 641; nezd-i —î 243, 718, 803; nüvâziş-i —î 1335; Ocak-ı —î 887; sa'âdet-vâye-i hazret-i —î 117; serhadd-i —î 68; seyf-i siyâset-i —î 101; sikke-i —î 1189; su'âl-i —î 828; takrî'-i —î 828; tarafdâr-ı savb-ı —î 805; taraf-ı eşref-i —î 1018; taraf-ı —î 124, 321; telattuf-i —î 1335; teveccüh-i —î 184; 'unvân-ı sahîfe-i —î 640; huddâm-ı dergâh-ı hazret-i —î gürûhu 725; devlet-i —î-i dîndâr 1285, 1287; devlet-i —î-i dîndâr ve müteşerri' 1286; — lafzı 66; mücâhid —lar 908; veliyy —lar 908; —lar 566, 695, 755, 1237; kendü —ları 766; —ları aldatmak 803; —lık 273, 821; —lık tehniyeti 364; — ma'nâsı 66; — nefesine uğramak 662; — ta'bîri 66; —lık ülka 1237; — 'unvânı 166, 364

palamarlar 501, 506n
palanka 170, 211; kulleli taşdan bir — 968; —lar 149, 166, 169, 174, 199, 203
Palanka (Tatarpazarı-İhtiman arasında) 966
palan üzere duramaz 1469
palas pâresi 850
pâle; meslûlü'l— 328; —i hûn-pâlâsı 821
Pançova tarafı 567n, 577
Papa 161; —larını ihlâk 721, 727
papas 982, 1097, 1148; —larını ihlâk 721, 727
Papas-karası şerâb 1362
Papaslı (Hasköy-Filibe arasında) 966
pâpûc/pâpûş 768; — hırsızını câmi'e mütevellî 785; — uğrusu 184
pâre 225, 242, 245, 685, 768, 844, 997, 999, 1253, 1373, 1411, 1417; onar — 999; — gelmek ihtimâli 760; —lik 1253; ufak — misillü 999; şükrâne —/pul saçmak 1014; —ye bey' 1411; — yerine geçer 999; — zannı 1047
Parga (Arnabûdluk civârında vâki') 263; — mahallî 1118
Paris 43, 66, 95, 164, 268, 273, 275, 277, 284, 289, 298, 340, 341, 351, 363, 365, 372, 381, 391, 394, 397, 403, 407, 730, 734, 750, 846, 979, 982, 983, 1007, 1015, 1019, 1023, 1028, 1083, 1099, 1100, 1102, 1104, 1105, 1111, 1113, 1123, 1127, 1136, 1177, 1338, 1340, 1342, 1346, 1348, 1375, 1431, 1439, 1492; râh-ı — 1019; — 'Ahid-nâmesi 281; — Cebe-hânesi 975; —'de sefâretle ikâmet 1084; — havâlîsi 1019; — karıları libâsı 987; — komadyeleri 1346; — Kumandanı 1106; — sekenesi 1023; — sokakları gibi 987; — Şehri (dâru'l-mülk) 156, 275, 288, 392, 618, 1001, 1132, 1338; — Şehri kurbü 1148
parlamento (ta'bîr etdikleri cem'iyyetler) 156; baş direğinde — bayrağı açar 1443; sefîne-i mezkûrenin —su 1442; baş direğinde — ta'bîr olunur beyâz bayrak küşâdı 1442
Parma 1340; — Eyâleti (İtalya'da) 1340
parmak/barmak 677; —larıyla dervâze-i gûşunu sedd 320, 1244; —larıyla düm tek-nüvâz 501, 506n; üc — mikdârı 132; — şerha şerha doğranarak 1138
Parmak-kapu (Dîvân-yolu'nda) 1367, 1368, 1416; — kitâbesi 1396; — verâsı 1395
partal; —derûnundan —ı atılmağla 1372; —lar atılup 361
pâs; —dan müte'affin 1470; — ekl 1343
pâsbân/pâsdâr 459; —ân 798, 1258, 1388; —ı rûh-i revân 474, 476; — lafzının galat-ı meşhûru 473; —lar 1388
Pâsbân-oğlu/zâde; bk. 'Osmân Paşa (Pâsbân-zâde, Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başısı, Vezîr, Vidin Vâlîsi)
Paskalya günü 427
Paşa 102, 194, 201, 320, 372, 511, 512, 789, 960, 1199, 1203, 1316, 1366, 1464, 1471; — cenâbları 1473, 1475; — hazretleri 1320; — kulları 1172; —lar 437, 1393, 1395, 1398, 1401, 1403; —larm ikdâmları 1394; Beşe ta'bîri —'ya munkalib 311; —yı hıyânet-intimâ 209; —yı makhûr 102; —yı mekr-endîş 101; —yı mûmâ ileyh 34, 35, 67, 108, 169, 186, 187, 319, 372, 459, 946, 947, 1066, 1070, 1096, 1241, 1242, 1244, 1245, 1246; —yı mükerrem 1319; —yı müşârun ileyh 430, 738, 786, 946, 1241, 1471; —yı şerrîr 102; —yı şûriş-efşâ 957
Paşa-kapusu 43, 1257, 1386, 1396; — gibi 748; — haremi 1257; — nâ'iresi 1402
Paşa Mahallesi (Beşiktaş Nâhiyesi'nde) 842
patates 992
patente 350, 1089; — kağıdının ahzı 349; — kağıdları 349, 417; —ler 350, 419; — mâddeleri 350
patiska 995
Patorona/Patrona/Patorana 242; — Kapudanı (Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğu olan) 1444; — Mülâzımı 242; —'nın sâlyâneleriıne zamîmeler 691; — vak'aları 656
Pavli/Pavlo Petrovic [=Pavel I] cenâbları (Rusya İmperatoru, Moskov memâlikine zıll-efgen-i hükûmet olan, pic oğlu pic harâm-zâde) 251, 261, 1091, 1135
pây; ikişer — 1373; — ahzı 1489; — alarak 1253
Payas 72, 98, 1239; — Kal'ası 71; — tarafları 71; — yolu 99, 591
pâye 44, 756, 911, 949; bülend— 172; takdîm-i — 909; terfî'-i — 521; —dârlar 724; — furûhtu 909; —gâh-ı hâcet-mendân 949; —hâ 172, 1324; —hâ-yı 'ilmiyye 43; —hâ-yı resmiyye-i 'ilmiyye 1486; —i Anadolu 1491; —i 'ilmiyye 173; —i İstanbul 956; —i Kâlgâyî-i Bucak 469; —i medâric 123; —i Mekke 1491; —i Mekke-i mükerreme 841; —i mevhûmu 1125; —i Mevkūfâtî 296; —i minber 30; —i Mîrahûr-i Evvel 439; —i Mîrahûr-i Sânî 140; —i Muhâsebe-i Evvel 841; —i nerdübân 466; —i Rum 1491; —i Rumeli 140, 1262, 1491; —i Sadr-ı Anadolu 123; —i Saltanat 887; —i serîr-i a'lâ 461; —i serîr-i Saltanat 651; hem—ler 949; —ler 595, 724, 739; —res-i rütbe-i isti'lâ 269
pây-i taht 361, 548, 682; —ı memleketlerin küberâsı 980; —ı mînâ-baht-ı hümâyûn 1457; —ı saltanat 63; —ı şevket-karâr 314; —larından 663
Paysi-baza/bazi [Pay-Bas=Hollanda]; — ehâlîsi 583; —'nin ihtilâli 584
pâzâr 359, 606, 701, 979, 1265; devr-i — 1030; fesh-ı — 414; pîrâste seyr-i — 1255; —a âmed-şud tarîkını sadd 1120; —a irsâl 132; evdeki — çârşûya uymaz 1024; — eylemek 561; —ı

fesâdı tervîc 1168; —ı iltihâmları 1037; —ı iltiyâmları 1037; —ı imtizâcı tervîc 1160; —ı Sadâret 1435; — küşâd 1404; —lık 1183; — olunup 979

pâzeng; —i sanî'a-i müzevvir 1391; pây-müzd-i —îsi 1351; —lik 1346

Pâzvând nâmiyle (pâsbân lafzının galat-ı meşhûru) 473

peder 49, 87, 99, 121, 152, 181, 316, 466, 473, 745, 760, 766, 1075, 1107, 1342, 1366, 1424, 1456, 1459; câ-nişîn-i — 745; kayın— 819, 1470; mevrûs-i — 1423; —i bed-güheri 50; câ-nişîn-i —i dûzah-masîr 546; —inden bâlâ-ter 1490; — inden mukaddem 1424; —ine terfîkı 1424; is'âd-ı —i nîkû-nihâd sevkıyle 1488; ma'den-i sulb-i —i vâlâ-güher 590; —i vâlâ-güherleri 1457; —i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde 1207; —ler 150, 152, 589, 590, 650, 666, 828, 1290, 1488; —leri lisânından 677

pehlevân 605; ser-bâzân-ı cihân—ân-vâr 186; — gibi pertâb 388; ma'rekenin cihân —ı 499; meydân-ı dilîrî vü şecâ'atin cihân —ı 439; — menkûb gibi 343; —ı meydân-ı taklîb-i devlet 1477; —lık dâdı 933; — lisânı 524; — yakısı gibi her derdine dermân 1237

Pehlevân Ağa; bk. İbrâhîm Ağa (Pehlevân, Yeniçeri Ağası, Başbug)

Pehlevî mâr-âsâ 555

peksemât; kuru — 243

peleng; hem-hûy-i — 1268; ke-nâm-ı — 1249; mânend-i — 441; pîşe-i — 646; —âsâ 320; — ân 1354; —âne 185; —efgen 1382; — gibi 667; —mânend pertâv edüp 1420

Pelezans [=Piacenza, İtalya'da) Eyâleti 1340

pellûş; havâle-i — 815; —sürüyüp 701

penbe 74, 226, 685; resm-i — 226; rişte-i — 685; Rusûm-ı — 226; —der-gûş 694; —der-gûş-i gaflet 1377; —der-gûş-i gurûr 1377; —der-gûş-i i'tibâr 1035; —der-gûş-i isgâ 1035; rişte-i —i çarh-ı sanî'a-i şenî'aları 286; —i mînâ 467; — kumaş 995; — makûlesi eşyâ 74

Penbe-hâre şarkısının gûyende ve mürekkibi (Sa'dullah Ağa) 844

pencere/pençere 505, 1062, 1389; derîçe-i — 574; — câmlarını rahnedâr 826; — pîş-gâhı 501, 1389

pençe 1506; —efşân-ı zernâb 1320; —i berrân 872; —i derende 872; —i eşrâr-ı bidâ'a-i mevt-i murdâr 1274; -i istîlây-ı — 198; —i isti'mâli 1437; —i mu'âhaze 1437; —i mu'âhazeye giriftâr 1322; —i musâdere 1437; —i saht-gîr-i âzâr 591; —i saht-gîr-i merg-i nâ-gürîz 637; pençe-i şikence 722; —i tegallüb 65, 474, 1482; —i tesallut 636; — pençe dînârlar 1323; —zede-i îsâr 1305; —zede-i isrâf 1305; —zede-i tebzîr 1305; —zen-i âlât-ı rezm 435; —zen-i âzâr 1237; —zen-i dâmân 1382; —zen-i ekbâd-ı 'ibâd 1478; —zen-i ezyâl-i muslihîn 1399; —zen-i fatk-ı umûr 823; —zen-i girîbân 1367, 1382; —zen-i ibtidâr 383; —zen-i istîlâ 165, 298, 660; —zen-i mesâlih-i bâlâ vü pest 638; —zen-i ratk-ı umûr 823; —zen-i sa'y 383; —zen-i tegallüb 1175; —zen-i tesallut 298, 660, 1237, 1364; —zen-i umûr-i devlet 1160; —zen-i zafer 802

pend 312, 356, 503, 766, 795, 1074, 1213, 1239, 1335, 1383, 1387, 1481, 1499; sâbûn-i — 179; — gûne 634; –i bihterîn 13; efsûnkârî-i —i hayr-hâhânesi 603; —nâme 527, 530n

Pend-nâme-i 'Attâr ta'lîm 880

Perakin [=Paraćin]; — Kasabası 141; — Palankası (Niş etrâfında vâki') 169

perçem-i pür-ham misâl 1075

Peres (muhayyel tabîb isimlerinden) 748

perese 494, 1396

pergâr-ı himmet-i merdâne-i Mülûkâne 1282

Pergoklad (برغ وقلد) memâliki 402

perhîz; sâhib-i vera' u — 51; —kârân 1452; — ü i'râz 14

perî; —çehregân 328; —peyker cevârî 1359; — peyker cevârî-i hisân 1390; —peyker kenîzek-i nâzenîn 1188

perr; —i meges gibi 1127; u bâl-i murg-ı ârâmları/huzûrları 692

Pertev Efendi (Ordu-yi hümâyûn'da Vekāyi'-nüvîs, Bönükât-ı erba'a Kitâbeti) 25, 27, 465, 1048, 1049

pervâne 811; —gânın inkılâb-ı hâlleri 816; — gibi dâ'ir 894; mânend-i —i şem'-i tâbân 142; —ler 811

Perverdigâr (Hz.) 322, 1460; âb-yârî-i rahmet-i — 144; bârika-i 'inâyet-i — 479; bi-'avn-i hazret-i — 443; bi-tevfîk-ı cenâb-ı — 1285; bi-tevfik-i — 348; ebr-i seccâc-ı 'inâyet-i — 607; ilhâm-ı hazret-i — 432; istigâse-i imdâd-ı —î 457; mugâyir-i rızây-ı — 1253; perveriş-i âfitâb-ı feyz-i — 590; Yâverî-i hazret-i — 1042; yâverî-i meded-i — 141; yâverî-i — 275; 'avn-i hazret-i —î 1431; tesyîr-i —î 1150; te'yîd-i hazret-i —î 1431; 'unvân-ı menşûr-i meded-i —î 675; 'unvân-ı menşûr-i yârî-i —î 675; bk. ayrıca Allah (Hz.)

pesaport/pesaporta 350; ıslâh-ı — 534; — kağıdı 349, 1021, 1028; —lar 350

Peşte 971, 972; — Kal'ası 971; — Şehri 971; — tarîki 274

Petersburg/Petreburk/Petroburg 157, 162, 164, 206, 341, 393, 397, 418, 498, 505n, 558, 569n, 581, 582, 585, 596, 986, 1103, 1105, 1108, 1340; — Kābinotosu 398; — Şehri 550; — Tersanesi 555

Petri [=Péteri, Peşte öncesi) Karyesi 971

Petric [=Petarch, Sofya'dan sonra) Karyesi 967
Petro (Deli, Rusya Çarı) 547, 552, 553, 555, 619; — karısının hud'ası 620; —'nun kız karındaşı 549
Petro (Rus Kıralı Todor'un küçük birâderi) 546
Petro (Sırplar'm 'umde-i sergerdegânı) 141
Petro Filipo (Nemçe Devleti tarafından dahi müsteşâr-ı devletleri) 210
pey verüp yazılmış var ise 999
peyâm 170, 354, 363, 422, 453, 482, 536, 601, 944, 1033, 1189, 1338, 1462, 1467, 1473, 1478; irsâl-i — 1194; itâre-i hammâm-ı — 778; — âverler 805; —ı bârid 448, 110, 1193; iblâğ-ı —ı beşâret 1274; —ı dil-ârâm 514; —ı dil-güşâ 713; zülâl-i —ı hoş-güvâr 121; —ı in'idâm 934; —ı meserret 1499; —ı meserret-irtisâm 852; —ı meserret-semîri 513; —ı nâ-be-mahal 127; telhâbe-i —ı nâ-fercâm 433; rişte-keş-i —ı nihânî 1196; irsâl-i —ı satvet 133; —ı sürûr-encâm 314; kāri'a-i —ı teham-mül-endâz 313; irsâl-i —ları 805
Peygamber (Hz.) 718; —den utanmaz 1170; taraf-ı hazret-i —î 718; —i 'Arabî 635; bir alay — ne-dân 1036; — ne-dân 627, 757, 1219; — ne-dân haşerât-ı bî-emân 512; — ne-dân haşerât-ı bî-rahm 512; —i âhıru'z-zemân ve âl ü ashâb-ı a'vânına 962; —i bî-müdânî 900; mefhar-i 'âlem —i ekrem 1046; —i ekrem 50, 502, 718; mütemessil-i huzûr-i hazret-i —i güzîn 960; iki cihân serveri —imiz 830, 851; Halîfe-i —i Yezdân 1046; bk. ayrıca Muhammed (Hz.)
peyke ihdâsı 360
peymân 287, 416, 562; bed— 161, 445; hâ'in-i bed— 636; kavm-i bed— 268; nakz-ı — 415, 454; tâ'ife-i bed— 130, 721; tecdîd-i — 164; tevsîk-ı — 99, 770, 884; —fikenlikleri 721, 727; süst—lar 414
peymâne 1349; dâ'ir-i devr-i — 527, 529n; leb-rîzî-i —i ferr/nahvet 635; —i hâfıza 426; —i istidrâcı 934; —i sâmi'a 426; —i şân 1284; —i şöhret 1284; —i 'ütüvv 934; —leri dol-dukda 769
pezeveng; safâ —i 1214
Pınar-hisârı 178, 459; — Kazâsı 179
Pıravadi Kazâsı 916
Pıravadi Yeni-bazarı (Rumeli'de) 873
Pıravd (Fransız Elçisi Ceneral Sebestiyani tara-fından Mihmândâr nâmiyle teslît olunan) 965
Pîcâc (Bosna serhaddâtından) 174
pîç; nizâm-ı —hâne 996; —hâne 996; —hâneler 995, 996; —ler 996
pilav 244; — tabhı 827
Piliçe/Piliçya [=Pilica]; — Eyâleti 991, 1001; — Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000; — Suyu 1001; — Suyu boğazı 991
Pinsk Eyâleti (Moskovlu zabtında olan) 1000, 1001
pîr 216, 813, 1356, 1401; köhne— 1435; cism-i za'îf-i —ân 681; cumhûr-i —ân 886; zîr-i dest-i —ân 879; bünye-i —ân-âsâ 303; —ân-ı dûd-mân-ı Bektâşiyân 906; —ân-ı nâ-bâliğ-i Ocak 217; —ân-ı Nakşibendiyye 879; —ân-ı ricâl 1238; —dâniş 1163; 'ârıza-i —î 534; eyyâm-ı —î 1508; —î 354, 529, 681, 1355; —i bed-sîret 894; —i bu'l-fuzûl 813; —i civân-cünbiş 440; —i dânây-ı sipihr-i serâ'ir-âşinâ 1151; — i dilîr 138; —i ebâlise olan İblîs 371; —i halka-i zarâfet 1370; makām-ı —i mugān 1215; —i mûmâ ileyh 608; —i mübârek-dem 518; —i nâ-bâliğ 1465; hâdim-i —i nâ-tüvân 912; —i nâ-tüvân 1355; —i perişân 1131; —i perverde 804; —i piş-kadem-i tâ'ife-i fuzûl 932; —i post-pîrây-ı Bektâşî hükmünü icrâ 932; —i sâl-hûrde 189; —i tarîkat-i Bek-tâşiyân 1038; huşk ü ter-dîde olan sakalı ağarmış —ler 1121; —liğine mürâ'âten 1235; —lik takrîbi 230; dâ'ir-i elsine-i — u bernâ 574; mu'lûm-i — u bernâ 62; merci'-i — u bernâ 1129; sâmi'a-der-i — u bernâ 1231; —zen 505, 1373, 1411
pirinc/pirinç/birinc 243, 500, 508n, 1113
Piskopos 1508; —lar 982; — Mukāta'acılığı 112, 1513; — Mukāta'acılığı Vekâleti 1513; — Mukāta'acısı 112
pister; —güzîn-i seng-i reh-güzer 1367; —i huzûrda gunûde 1387; —i sefer-i mihnet-güster 669; —nişîn-i emn 625; —nişîn-i ferâğ 625
pişkeş 721, 723, 728, 865, 1188, 1359, 1485; katâr katır makūlesi — 1242; nâ'il-i hızâne-i — 925; tertîb-i — 105; —gâh-ı âşinâ 893; —gâh-ı bîgâne 893; —i dil-keş sâhibi 1188; —i mukarrereleri 718; —keşân 1360; katâr katâr —ler 1358; —ler 1339
pîş-tahta 865, 1070; —i ketm ü ihfâ 109; —lar 1065
pişlov atılmaksızın 850
pîşvâ 526, 1398; —ları olan havenenin itâresi 1407; —y-ı a'mâl 539; —y-ı cemâ'at-i kâmkârî 803; —y-ı cemâ'at-i Müslimîn hazretleri 699; —y-ı cemâ'at-i servet-mendân 803
piyâde 66, 82, 179, 233, 245, 256, 323, 439, 488, 512, 662, 682, 695, 737, 814, 1030, 1033, 1039, 1076, 1443, 1500; hâzır-cevâblık vâdîsinde — 1498; ser u pâ-bürehne — 759; sevk-ı — 965; şâkiyyü's-silâh — 1186; güzîde — asker 47; — asker 930; — asker-i cerrâr 302; — ecnâd ta'bi-yesi 196; — Humbaracı 245; —i 'arbede-kâr 609; — leşker 256; — mu'allem asker-i cerrâr 307; — Mukābeleciliği 465, 1512; — Mukābelecisi 1143; — neferât 1017; tebdîlen —revlik 1076; — sipâh-ı bî-şümâr 1367; — yürümeğe alışmamış 814; —revlik 1076

Piyâle Paşa (eslâfda) 1284
Piyango (ta'bîr eyledikleri kumarbâzî ve lu'b) 998
Piyemont Eyâleti 401
Pizani (İngiltere Tercemânı) 1443
Plevne menzili 1028
Po [=Pau] Şehri (İspanya erâzîsi hizâsında olan) 1149
Podolya (Rusyalu'ya tâbi') 991; — Eyâleti 991, 1002; — toprakları 992; — Ülkesi 554, 556
poliçe 505n, 1242; — etdirmek 759; — olunan meblağı 1242; yoldaşları —si 778
politika 97, 413, 747, 794, 1106; dest-gâh-ı — 1078; fenn-i — 135, 446; icrây-ı — 1487; mu'âmele-i —âmîz 70; —cı fettânları 502, 507n; —cı muhtâlleri 502; fenn-i —dan bî-haber 754; —dan bî-haber eşhâs 1119; — deyerek şu'bede-i sîmyâ-kârîlikleri 736; — erkânı 413; — fenni kā'idesi 1009; — icrası 414; —i Firengâne usûlü 371; — kabîlinden 769; — kā'idesi 1003; —lar 353, 412, 413, 502, 507n; ricâlin —ları 708; —larına mebnî 1127; —larına muvâfık olan vâdî 301; —larına münâfî 764; —larına nâ-muvâfık 724; — olmak üzere 983; kendü —sı 294; kendi —sı muktezâsınca 270; kendü talebi 838; — ta'bîri 325, 413; — ta'lîmi 973; — te'allümü 721; — tohmu 722, 728; —yı âhar 1341; —yı Efrencî 757; —yı Firengâne 40, 720, 727, 728; —yı Firengiyye 1375; —yı kâfirâne 285
Poloçika/Poloçka/Poloçya batakları 1000; — dâ'ireleri 991; — gölleri 1000; — semti 1000, 1001
Poltava (Leh muzâfâtından Ukranya Eyâleti'nde) 550
Poltos [=Polotsk] semtleri 1017
Ponyatovski/Po[nya]teski [=Poniatowski, Lehlü Bey-zâde, Der-i devlet-medâr'a ba's ü israâ) 550, 553
Porozi Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
Portekiz 396, 727, 1106, 1111, 1131, 1341; — cânibi 1106; — ehâlîsi 158; — Elçisi 1106; — Eyâleti 400; — Kıralı 1106; — Kırallığı 1112; — ordusu tesmiyesi 1106; — Ülkasi 1131
Portolongo 1348; — Adası 1349
post; yek— 340; —i pûsîde sâhibi 1364; —i pûşîde-i zindegânî 1303; —nişîn-i müctehid-i akdem 574; —nişîn-i sadr-ı soffa-i oda-başıyân 1038; —pîrây-ı irşâd 879
posta 1019
Potemkin (Ceneral, Rusyalu Sergerdesi, la'în-i pür-kîn ü habâset-âğîn) 198, 206, 561, 562, 569n, 581, 583, 585
potur; ayaklarına — 230; mâ'î çuka — 234, 237
Poyraz Lîmânı (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247, 248
Pozen [=Posen/Poznan]; — Eyâleti 1004; — nâm memleket 406
Pozoroski [=Prosorowski, Rusya Feldmerşali, dûzah-me'âl) 1431, 1432, 1347, 1499
Praga Karyesi köprüsü 967
Praslo (Rusyalu'ya tâbi') 991
Pravadi Kasabası 604
Prens/Prenc 342, 380, 395, 1148; müstakil —ler 1148; —ler 731, 1148; —lik 380, 562; —lik sûretleriyle 380
Preveze (Arnabûdluk civârında vâki')260, 263, 297, 1106; — mahalli 1118
Prizrin; — mutasarrıfı 149; — Sancağı 172
Proşte Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
Prusya 94, 402, 405, 498, 507n, 578, 583, 731, 997, 1012, 1014, 1017; muhârebe-i — 1017; — 'ahid-nâmeleri 342; — asâkiri 622; — askeri/askerleri 396, 1011, 1014, 1017; — Devleti 74, 210, 253, 341, 406, 568n, 578, 993, 997, 999, 1017; — Devleti dâ'iresi 996; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministrosu 347; — Elçisi 340, 394, 398, 399, 403, 569n, 580, 583; — hudûdları 404; — ittifâkı 567n, 577; — kılâ'ı 1017; — Kıralı 158, 223, 340, 403, 545, 558, 568n, 578, 854, 994, 998, 1008, 1011, 1018; — Kıralı'nın makarrı 412; — Lehi 998, 1004, 1017, 1018; —lu 215, 223, 340, 394, 396, 404, 412, 502, 545, 559, 567n, 568n, 577, 578, 584, 622, 990, 997, 1010, 1026, 1340; —lu ittifâkı 578; —lu tarafı 579; —lu türâbı 405; —lu vaktinden fenâ 998; — memâliki 622, 1002; — Memleketi 74; — Taleri 997; — toprağı 405
Puhacef [=Pugatscheff, sâhib-i hurûc) 558
Pûlâd Ağa (Kara 'Osmân-zâde, Mağnisevî, (Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından, Mağnîsâ Sancağı mutasarrıfı, meşâhîr-i ağniyâdan) 139, 170, 311, 739, 877, 1237, 1325, 1371
Purunî [= Proti) 1348
Purut/Burut; Nehr-i — 619; Nehr-i — kenârı 551
pusula 1093; küçük — 864; — tertîb 1356
pûşî; üzerine İstânbul-kârî — 234
Put-başı nâm mahal (Nehr-i Turla civârında) 425
Putrinto/Butrinto/Bocnor/Bohboz [=Butrinto] 260, 263, 297, 1119; — mahalli 1114, 1118
püser 152, 1424; re'fet-i —i 765
püşte 972, 981, 1067; verây-ı — 1067; —i rüşteye söygünür 1411; küçük —ler 991; — üzere 1067

R

Rab [=Raab/Győr] Kal'ası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973
Rab/Raba [=Raab] ve Raybinc [=Rabnitz] isimleriyle müsemmâ bir nehir 223, 544, 973

Rabb 508n, 528, 565n, 673, 1296, 1398, 1412; hidâyet-i hazret-i — 590; mebgūz-ı hazret-i — 415; meş'al-i hidâyet-i hazret-i Mûsılu'l-matlab-ı — 493; muhâlefet-i rızây-ı hazret-i — 1299; âteş-i kahr-ı —ânî 1400; 'avn-i —ânî 1407; bi-tevfîk-ı —ânî 1441; delîl-i hidâyet-i —ânî 1296; i'lâm-ı —ânî 680; 'ilmî-i —ânî 17; irâde-i 'aliyye-i —ânî 1150; tevfîk-ı — 961; dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i —ânî 1485; dergâh-ı icâbet-penâh-ı —ânî 56, 1490; dergâh-ı —ânî 137; feyz-i —ânî 1418; gayret-i —ânî 636; intâk-ı —âni 1300; kelâm-ı kadîm-i —ânî 20; kutb-i —ânî 1024; mahz-ı fazl-ı hazret-i —ânî 1472; mahz-ı rahmet-i —ânî 1297; mahz-ı tevfîk-ı hazret-i —ânî 1472; mehbit-ı envâr-ı füyûzât-ı —ânî 111; müheyyic-i gayret-i —ânî 528, 530n; müsâ'ade-i şurta-i tevfîk-ı —ânî 1307; mütehammil-i Hılâfet-i Resûl-i —ânî 541; nûr-i ma'nevî-i —ânî 360; rızây-ı hazret-i —ânî 143; savn-ı —ânî 1076; şurta-i 'avn-i — ânî 1284; seyf-i kahr-ı —âni 533; şifâ-hâne-i mağfiret-i —ânî 172; tahlîf-i —ânî 427; teshîl-i — —ânî 1248; tevfîk-ı —ânî 654, 668; te'yîd-i — ânî 1407; ufuk-ı tevfîk-ı —ânî 496; vedî'a-i — ânî 335, 726; yâverî-i hazret-i —ânî 179; zuhûr-i gayret-i —ânî 722, 1054; zuhûr-i ravh-ı 'in-âyet-i —ânî 1294; 'âdet-i 'aliyye-i —âniyye 152; ahkâm-ı —âniyye 20; irâde-i ezeliyye-i — âniyye 39; kudret-i —âniyye 976; nebtüz-i gayret-i —i 'azîz 934; —i celîl 34; 'atıyye-i —i cevâd 1458; niyâz-mend-i dergâh-ı —i ekrem 1501; dest-güşây-ı dergâh-ı —i Gafûr 313; yâverî-i —i Gafûr 601; va'd-i sahîhu'l-in-câz-i —i Gayûr 455; rahmet-i —i Hamîd 186; vâbeste-i tevfîk-ı —i 'izzet 961; vedî'a-i —i 'izzet 766; hıfz-ı —i Kadîr 1420; irâde-i bî-'il-let-i —i Kadîr 1152; irâde-i —i Kadîr 202; nigâh-ı —i Kadîr 1420; saht-ı —i Kahhâr 718; fazl-ı —i Latîf 84; yâverî-i —i lâ-yezâl 517; bi—i'l-Ka'beti 714; bi—i'l-Meş'ari'l-harâm 714; te'yîdât-ı —i Mecîd 1421; —i Mecîd 43; müstevcib-i teşekkür-güzârî-i dergâh-ı —i ma'bûd 934; teşekkür-gûy-i dergâh-ı —i Mennân 1071; —i Mennân 1232; —i Mennân dergâhı 1232; mevâhib-i —i min'âm 540; fazl-ı hazret-i —i mu'în 70; dergâh-ı —i Mu'în-i Lâ-yezâl 1500; te'yîd-i —i mücîb 1310; teysîr-kerde-i —i Mücîb 1431; dergâh-ı —i müste'ân 46; efrâşte-i dergâh-ı —i Müste'ân 1461; irâde-i —i Müste'ân 1308; müteveccih-i dergâh-ı — i Müste'ân 1246; secde-güzâr-ı dergâh-ı —i Müste'ân 1151; yârî-i 'inâyet-i —i Müste'ân 131; ilhâm-ı —i müte'âl 710; —i Müte'âl 175; —u'l-'âlemîn (Hz., mâliku'l-mülk-i hakîkī) 452, 504, 1299, 1330; teysîr-kerde-i —i Nasîr 466; dergâh-ı —i Samed 75; kûy-i dil-cûy-i mahbûb-i —i vedûd 1033; yâverî-i hazret-i —i zi'l-minen 314; mahz-ı lutf-i/re'fet-i — ü'l-'âlemîn 1293; nâ'il-i nevâle-i rahmet-i — ü'l-'âlemîn 541; vâsıl-ı rahmet-i —ü'l-'âlemîn 534; isticlâb-ı fevz-i/nusrat-ı —ü'l-'âlemîn du'âsı 463; celiyye-i —ü'l-beriyye 1294; dest-yârî-i 'avn-i —ü'l-enâm 461; dest-yârî-i tevfîk-ı —ü'l-enâm 461; niyâz-mend-i dergâh-ı —ü'l-enâm 1455; yâverî-i idrârât-ı gaybiyye-i —ü'l-erbâb 1306; —ü'l-'izze hazretleri 650; vedâyi'-i —ü'l-berâyâ 115; —ü'l-berâyâ (Hz.) 1232; 'avn-i hazret-i —ü'l-enâm 1207; 'avn-i —ü'l-enâm 1207; tevfîk-ı —ü'l-enâm 1207; —ü'l-enâm 76; havâle-i takdîr-i —ü'l-erbâb 1446; mağfiret-i — ü'l-erbâb 143; mes'ûl-i bârgâh-ı cenâb-ı —ü'l-erbâb 1407; zuhûr-i gayret-i —ü'l-erbâb 1309; rahmet-hâh-ı dergâh-ı —ü'l-'ibâd 388, 581n; eltâf-ı —ü'l-Menûn 147; 'ibâdet-i —ü'l-Menûn 152; mu'âmelât-ı —ü'l-mücâzât 153; bk. ayrıca Allah (Hz.)

râbıta 380, 545, 1017, 1092, 1116; bî— 627; şîrâze-gîr-i — 246; taht-ı — 218, 246, 1090; —bahş-i musâlaha-i huceste-karâr 1441; —bend 287, 997; —bend-i hüsn-i hıtâm 1083; —bend-i intimâ 707; —bend-i musâfât 852; —bend-i muvâfakat 251; —bend-i nisbet 707; —bend-i nizâm 60; —bend-i sulh 852; — bulmak 1057; —i cedîde 417; —i hasene 293; —i haseneye peyvend 359; —i hem-destî-i i'tizâdlar-ı'âvünleri 1328; —i ittifâk 559; —i kaviyye 1332; —i muvâfakat 584; taht-ı —i nizâm 346; —i temahhuz 1231; —i ülfet 470; —i üstüvâr-ı emniyyet 770; —i zâbıta 415, 645; —lar 1330; bünyâd-ı —ları 246; heyûlây-ı —ları 243, 691; —lu 'ummâle/nuzzâra tavsıye 975; —pezîr 112, 579, 935; —pezîr-i encâm 243; —pezîr-i ihtisâs 721, 727; —pezîr-i intizâm 258; —pezîr-i ittifâk 257; —pezîr-i nizâm 263; —pezîr-i sûret 256; —pezîr-i temşiyet 236, 248; — verilmek 730, 1092; — vermek 412, 579; —zen-i târ u pûd-i umûr-i 'âlemiyân 671

Râbi'a; sâniye-i — (rızây-ı hazret-i Rabbânî'de) 143; —i devrân 1312

ra'd; — âvâzı 1321; —ı şedîd 1321

Radom; — semtleri 1002; — Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi') 991

Radoziş [=Radoszyce, Krakow Varşavya arasında) postası 983

*raflar*a dizdirilmiş 976

Râgıb Efendi (Barut-hâneler Nâzırı, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı Vekâleti) 464

Râgıb Efendi (Cezzâr Paşa'nın muhallefâtını tasfiyeye me'mûr) 93, 101, 102

Râgıb Efendi (Rikâb Defterdârı, Riyâset-penâh, Hâtem-i zemân, Bermekiyy-i devrân, kadr-dân, sâ'id-i müsâ'id-i hünermendân) 1031, 1504, 1505

Râgıb Paşa (Koca) 'illetin söyler 1191

Râgıb Paşa; bk. Mehmed Râgıb Efendi/Paşa (Şâmlı, Vezîr, Karaman Eyâleti)
rağbet 279, 676, 853, 854, 1009, 1353, 1468; 'adem-i — 256; 'akd-i zünnâr-ı — 209; berzede-i dâmân-ı — 210; imâle-i rûy-i — 1172; izhâr-ı — 261, 1025, 1347, 1432; kat'-ı nazar-ı — 1326; mazhar-ı — 670; medd-i târ-ı nazar-ı — 858; mevki'-i — 557; sermâyedâr-ı — 240; teveccüh-nümây-ı veche-i — 1027; kemâl-i —leri 1223; —leri 988, 1336; hüsn-i — sünûhu 935
râh 42, 122, 179, 200, 208, 213, 290, 346, 523, 564, 565n, 589, 791, 965, 1015, 1041, 1110, 1260, 1431, 1444, 1505; 'azm-i râh 967, 1180; bermuktezây-ı — 127; hem— 712, 825, 1034, 1053, 1417, 1425; hılâl-i — 79, 432, 527, 528, 530n, 609, 630, 633, 822, 1159, 1337, 1352, 1378, 1385, 1393, 1417, 1506; nîm— 528; rûbe— 445, 463, 1143; sedd-i — 365; seng-i siyâh-ı — 138, 927; ser-i — 756, 1388; su'ûbet-i — 84; tertîb-i sâz ü berg-i — 1454; —ı 'adl 766; —ı 'adle irşâd 803; —ı 'asîr 150; —ı 'azîmet 663; —ı Boğaz 1128; —ı cihâd 542; —ı dalâlet 177; —ı devlet 658; —ı dîn 644, 658; —ı fesâdda yoldaşı 902; —ı ficâc 126; sedd-i —ı fırâr 1061; —ı fırâr 1397, 1513; —ı fırârları 193; —ı gazâ 542; sedd-i —ı gürîz 308; sedd-i —ı gürîz 732, 1064; pey-siper-i —ı hezîmet 207, 550; —ı gürîzleri 193; —ı gürîzlerini sedd 179; —ı Hakk 53; —ı hayât 585; —ı hayâtlarını teng 1500; —ı Hicâz 127; sedd-i —ı husûmet 108; —ı huzûrları 684; —ı i'tidâl 118, 137; —ı ihsân 766; —ı insâfa irşâd 803; —ı menfâları 1476; —ı meydân 795; —ı mugaylan-zâr 693; —ı münîr 910; —ı Paris 1019; —ı rızâ-cûyîde 604; —ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilme 754; —ı rızây-ı Şehriyârî 119; —ı rüşd 1339; —ı savâb 1339; —ı tuğyânda yoldaşı 902; —ı vürûd-i zehâyir 308; —ları 644, 958; bîrûn-i — u reviş 366; — u reviş 1353; — u reviş-i vükelâ'-i devlet 1344
râhat 335, 341, 363, 478, 656, 664, 708, 716, 1035, 1169, 1235, 1456, 1497; âsûde-nişîn-i hayme-i — 252; âsûde-nişîn-i neşîmen-gâh-ı — 220; âsûde-nişîn-i neşîmen-i — 585; âsûde-nişîn-i sâyebân-ı — 1170; bâ'is-i insilâb-ı huzûr-i — 585; bî— 1497; endîşe-i — 751; esbâb-ı — 703; gunûde-i pister-i — 906; îcâb-ı terk-i — 1166; iltizâm-ı — 625; medâr-ı — 261; mûcibe-i — 1458; mûcib-i insilâb-ı — 1480; mütevaggil-i — 543; reftâr-ı — 222; terk-i hâb-ı — 82, 615; terk-i hurd u hâb-ı — 1481; terk-i — 457; üftâde-i gül-i pister-i — 223; visâde-güzîn-i — 1425; —dan mehcûr 764; —ı cihân gibi 1167; —ı hazar 773; —ı Hudâvend 119; —ı ricâl 1437; —i hazret-i Cihân-bânî 1172; —lar 287, 1047; hemây-ı —ları 1217; insilâb-ı —ları 1080; —ları ber-taraf 769; —larını mefkûd 1101
râhatü'l-ervâh; nağme-i —ı zindegânî 1503; — perdelerinde terânhây-ı dil-keş-nevây-ı kasâ'id/tevârîh inşâdı 1301; — usûlü 151
râhib 239; —ler 493
Rahmân; bahr-ı bî-pâyân-ı rahmet-i — 1512; cünd-i — 441; deryây-ı bî-pâyân-ı rahmet-i — 528; 'uhde-i bahr-ı bî-girân-ı rahmet-i — 388; âşiyân-sâz-ı ravza-i rahmet-i —î 879; 'ayn-ı 'inâyet-i —î 1297; ferec-i —î 636; ilhâm-ı —î 1300; me'âl-i mütehallikân-ı ahlâk-ı — 540; mevdû'a-i —î 103; tecellî-i —î berekâtiyle 1418; — ism-i şerîfleri 1299; bk. Allah (Hz.)
rahne 343, 577, 1335, 1441; celb-i — 1415; gayr-i kābil bir — 1195; îsâl-i — 1487; mübtelây-ı — 183; îsâl-i hazân-ı — dâ'iyesine 1201; —dâr 481, 494, 1269, 1500; —dâr-ı hasâr/zarar 783, 868; —dâr-ı ziyân 783; ser-dâde-i —dârî 647; —efgen-i fütû/kesr 382; —i dîvâr-ı memşâ 272; masûn-i —i kesr 1369; —i küllî 524; — îsâl 1485; —i sâriye 1384; —i seng-i siyeh 467; masûn-i —i tansîf 1369; —i yesîr 492; pezîr-i hirâs/ru'b 1269; —res-i hasâr 1372; —sâz-ı nüfûz-i savb-ı Saltanat 887; —ver 704; — vukū'u 886
Rahova; — menzili 1028; — Muhâfızı 567n, 578
rahţ; lâcverdlü — 1110; mercân — 1110; murassa' — 881, 1360; mücevher — 1110; —ı zerrîn 588; lâcverdlü —lar 1110
Râ'if İsmâ'îl Paşa (Nakîbü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm 'Ismet Beyefendi'nin babası) 589
Râ'ik Efendi (Seyyid Mehmed Kudsî Efendi'nin kayınpederi) kerîmesinin hânesi 524
ra'iyyet 166, 219, 262, 325, 630, 717, 726, 746, 766; 'âmme-i — 773; ecnâs-i — 262; dâ'ire-i — 175, 188; hılâf-ı tavr-ı — 382; himâye-i — 65; hükm-i — 380; kabûl-i — 212; kılâde-i — 296; mâlik-i ezimme-i — 677; maslahat-perdâzî-i — 641; mugâyir-i resm-i — 345; muktezây-ı sadâkat-i — 494; mutasarrıf-ı umûr-i — 751; nizâm-ı — 534; resm-i — 69; ri'âyet-i — 641; tervîh-i — 1123; zîr-i — 1279; maslahat-ı —dârî 641; — gürûhu 755; âhâd-i — 'idâdı 348; —i Devlet-i 'aliyye 240; taht-ı —i sâbıkaları 301; rakabe-i —leri 972; sunûf-i — leri 1000; taht-ı —leri 997; kavânîn-i —perverî 18; intizâm-ı ahvâl-i — şîrâzesi 1090
Rakīm; ashâb-ı — 1247; — rûhâniyyetleri 322
Rakka ('Ayntâb civârında) 702; — cânibleri 323; — Eyâleti 155, 518, 953, 945, 1429, 1513; —lu 758; — tarafları 1247; — Vâlîsi 155, 188, 945, 1241
rakkās; —e-i duhterân 1346; bed-kîş —lar 574; bî-hayâ —lar 574, 581n; —lık 528
raks 329, 530n, 574, 581n, 785, 1359; —a âgāz 527; —dan gayri hıffeti 925; — etmek 987; sıra —ları 329; — ta'lîmiyçün 986; — u semâ' 151

ramazân/sıyâm 433, 1384, 1385, 1402, 1440, 1442, 1443, 1463, 1487, 1489, 1497; evâ'il-i — 1383, 1431; eyyâm-ı mübâreke-i — 1356, 1256; eyyâm-ı mübâreke-i şehr-i — 952; leyâlî-i — 1379; mâh-ı — 1375; mânend-i — 184; serpençe-i tekarrub-i — 1377; şehr-i — 30, 436; — harclıkları 952; —ı şerîf 144, 424, 1255, 1257, 1432; — şeytânı gibi 'amelden/dagalden mehcûr 1093

Râmiz 'Abdullah Beyefendi/Efendi/Paşa (Seyyid, Baş-muhâsebe, Vezîr, Silistire Eyâleti, Kapudân-ı deryâ, 'Alemdâr Paşa'nın müdebbir ve müsteşârı, Ruscuk yârânından, ferîd-i zemâne ve dühât-i yegâne, dühât-i zemâne ve 'ulemây-ı yegâne, şecî'u'l-vüzerâ, eşca'u'l-vükelâ) 340, 465, 1159, 1174, 1188, 1196, 1222, 1249, 1249, 1250, 1252, 1261, 1265, 1268, 1270, 1271, 1272, 1318, 1319, 1320, 1324, 1351, 1372, 1463; —'nın kitâbcısı 1251

Râsih-ı pâkîze-edâ (ağayân-ı Enderûn'dan) 1312

Rastad [=Rastatt] Şehri 1007

Rasûl 267n; 'ahd bi'r— 1333; cümle-i fermâde-i — 539; —i bî-hemâl (Hz.) 1460; —i ekrem 54, 680, 1147, 1357; —i ekrem hürmetine 615; Halîfe-i —i güzîn 766, 897, 1245; —i güzîn (Hz.) 1460; memdûh-ı hazret-i —i Hudâ 569; —i Rabbânî 900; —uhu'l-Emîn 292; âsâyişgâh-ı hazret-i —ullah 1310; cîrân-ı —ullah 1035; Halîfe-i —ullah 616, 1278, 1398; hubb-i —ullah 336, 593; sırr-ı hazret-i —ullah 896; —ullah (Hz.) 896, 1279; 'ahd-i —ullah'ı tekrâr/yâd 832; —ü'nun halîfeleri 1280; bk. ayrıca Muhammed (Hz.)

Râşid Efendi (Hammâmî-zâde, Mekke-i mükerreme Kazâsı) 608

Râşid Efendi (Küçük, Defter Emîni, Kethudâ, nâ-müsterşid) 1323, 1437, 1452

Râşid Efendi (mülakkab bi'n-Nakīz, Re'îs-i vakt, Mîr-'alem, sergerde-i ehl-i dalâl, müstevliyân-ı devletten, sergerde-i zümre-i süfehâ') 292, 474, 532, 574, 581n, 728, 729, 736, 1238

Râşid Efendi (zümre-i müderrisînden, Vekâyi'-nüvîs, şâh-beyt-i kasîde-i ricâl) 87, 1050, 1051

Raşin (راشين Nadarzyn, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Raştad [=Rastatt, Morik {=Murg} Nehri üzerinde) 1021

Râtib Efendi ('azîzü'l-vücûd, nazîri nâ-mevcûd, zât-ı sadâkat-nümûd) 736; — gibi 736

râtibe; —hâr 625; —i 'inâyetleri 651; —i mu'ayyenesi 232

Ra'ûf Bey/Beyefendi (Mektûbî-i Âsafî Baş-halîfesi, Süvârî Mukābeleciliği) 339, 464, 1512

Ravza; —i mutahhere 54, 145, 615; ziyâret-i —i mutahhere 612, 1031, 1032; —i mükerreme 1033; —-i rıdvân-makar 7; kubbe-i —-i şerîfe 1032

Ravzatü'l-Ebrâr ('Abdül'azîz Efendi'nin *Târîh*'i) 1154

râyic 1000; —i vakt 997, 1000; —i üzere 947; —i üzere tedârük 249, 692; —ü'l-vakt hisâbına tatbîk 864

râyiha 1130; —i barut 560; —i kerîhe gibi 1469; —i muhâlefet 59; —i mübâyene 1480; —i reviyyetden sâde 1453; —i rüşdden sâde 1453; —i salâh istişmâm 941; —i silm istişmâm 941

Rayşenbaş [=Reichenbach, Silezya'da) 568n, 579; — Mu'âhedesi 569n, 580

râz; havz-ı — 371; hem-— 903, 1080; ibrâz-ı — 1055; keşf-i — 292, 613; mahrem-i — 674, 748, 1183; neşr-i — 764; vâkıf-ı — 311; —i dehşet-endâz 427; müşkil-i —i feleği 1413; — i meknûn-i devlet 749; —i mektûm 678; —i nihânları 290; —i serbeste 672, 748, 1057, 1200; vâkıf-ı —nâme-i dehr 772; vâkıf-ı — nâme-i sipihr-i devvâr 556; serîre-dân-ı — nâme-i zemân 1054; —nâme-i dehr/zemân-âşinâlarından 1392; —i dehr-i dâhirden gāfil 693; hem-—ları 1427

Razfa Palankası [=Razanj?, Niş etrâfında) 169

re'âyâ 11, 40, 59 60, 69, 74, 76, 101, 115, 175, 184, 212, 253, 264, 277, 296, 374, 380, 406, 417, 423, 463, 562, 567n, 577, 605, 622, 630, 641, 701, 702, 707, 716, 967, 992, 995, 1017, 1087, 1089, 1090, 1237, 1332; 'aceze-i — 183; âhâd-i — 413; alınup satılan 'aceze-i — 992; âsâyiş-i 'âmme-i — 256; asdıkāy-ı — 183; cizye-güzâr — 299; esnâf-ı — 345; himâye-i — 1089; istishâb-ı — 419; itâ'at-i — 60; izâm-ı — 344, 350; sufûf-i — 183; ta'fîn-i edmiga-i — 420; tahsîl-i âsâyiş-i kâffe-i — 250; tefrika-i — 630; — bîçâreler 994; — fukarâsı 1089; — makūlesi 218; —nın tekâlîfleri 1332; — vü berâyâ 69; —y-ı bed-'uhûd 431; —y-ı cezîre 100; —y-ı Devlet-i 'aliyye 348, 350; —y-ı mersûmûn 61; —y-ı mesfûre 59; —y-ı Rusya 256; bâ'is-i âsâyiş-i — y-ı tarafeyn 853; — zümresi 427

Rebâh [=Calatrava]; Kal'a-i — 1291

Rebî'a a'mâli 630

Rebnin [=Repnin] Ceneral 215

recâ 101, 234, 243, 246, 287, 522, 725, 822, 886, 1024, 1033, 1042, 1075, 1168, 1192, 1212, 1263, 1270, 1295, 1339, 1365, 1394 1399, 1401, 1412, 1468, 1480, 1499; ashâb-ı — 235; beyne'l-havfî ve'r-— 654; dâmen-i — 169, 552; def'iyyelere himmetlerini — 765; dest-i — 106; direm-nisâr-ı — 820; — gûne iş'âr 1337; —lar 1037; —mend 100, 398; —y-ı istimdâd sevdâsı 324; —y-ı sâdık 504, 1036, 1046; —y-ı teşrîf 1262; —y-ı vâsık 1230

Receb Paşa (Ordu'dan ayrılıp Anadolu'ya 'avdet edenlerden) 58

recm 956; — mâddesi 843

redd 278, 279, 393, 396, 402, 406, 565n, 569n, 745, 1356, 1373, 1435, 1465, 1468, 1481, 1494; erbâb-ı — 86; havâle-i dest-i — 1261, 1268; sîlîhor-i — 1035; —i cevâb 1055, 1080, 1432; — i furû-mâyegân kā'idesince 1190; —i kazâ kasdı 1061; —i küllî 380; —i teklîfât 280

refâh 335, 358, 363; 'alem-efrâz-ı — 236; hâmecünbân-ı safha-i — 533; iltizâm-ı — 625; kesb-i — 664, 688; müktesib-i — 1254; müttekâgüzîn-i — 1315; sukāta-çîn-i — 1170; —ı hâl 341, 641, 884; —ı hâle nâ'il 1351; —î 12; matbah-ârây-ı —iyyet 237; tuğrây-ı —iyyet 242; 'alem-efrâz-ı —iyyet-i inti'âş 235; cihet-i —ları 691; — vâdîleri 586

Refî' Efendi (Seyyid, Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan, Âmedî, Pâye-i Mevkūfâtî, Sefîr-i İran) 147, 293, 296, 855, 1040, 1501

Refî' makülesi şu'arây-ı zemân 1508

refîk 633 , 1041, 1099, 1110, 1155, 1390, 1403; —a 908; —ı tarîkı 1040; —ı vefîk 1296; — ler/rufekā 613, 908, 1185, 1189, 1370, 1417, 1423, 1464, 1472; —lerine irâ'et 1061

Refîk Efendi; bk. Mustafa Refîk Efendi (Mektûbî, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı)

Regā'ib/Regâyib; Leyle-i — 148; yevm-i — 1504

rehâbîn/rehâbine 160, 212; melâ'ine-i — 159; zümre-i — 160; Fransalu himâyesinde olan bu makūle —in himâyeleri 351; —tâ'ifesi 159, 161; — vâridâtı olan yerleri 997

rehn tarîkı 72, 1020

reh-zen; —ân 1241; —ân makülesi 303; — harâmîler 712; —ler 713; —lik 710, 1239, 1283; —likden türemiş 725

Re'îs 250, 290, 292, 408, 474, 532, 574, 581n, 728, 787, 796, 797, 835, 846, 920, 1088, 1096, 1114, 1238, 1368, 1392, 1431, 1438, 1499, 1503, 1505; Baş— 243; bir alay ehl-i telbîse — 951; Vekîl-i — 796, 1338; —i 'ahd 911; — Efendi 65, 66, 94, 217, 290, 346, 450, 454, 475, 566n, 575, 577, 734, 834, 836, 885, 887, 891, 1344, 1362; — gibi 691; vaktin —i 272; —i ehl-i telbîs 1165; —i Havâric 609; —i Karâmıta 48; —i Karâmıta-i bed-âyîn 49; —i Rikâb 847, 1077, 1095, 1430; —i sâbık 529, 778, 929, 1117, 1119, 1127; —i Serdengeçdiyân olan Ağalar Ağası 1374; —i vakt 97, 354, 531, 567n, 574, 577, 581n, 1333; — Kîsedârı 465, 1143, 1512; —ü'l-etıbbâ' 171; —ü'l-münâfikîn 287; —ülküttâb 65, 135, 155, 162, 210, 354, 591, 796, 1259, 1432, 1488, 1492; —ülküttâb Efendi 107, 965; — Vekîli 796, 834, 838, 848

rencberlik 994

resâ'il; irsâl-i — 546; irsâl-i — ile hak ve bâtılı bildirmek 962; —-i mahsûsalarında muharrer 995

resm 52, 115, 118, 159, 164, 166, 189, 320, 353, 359, 484, 559, 565n, 569n, 575, 796, 985, 1104, 1316; bi-hasebi'r— 580; bîrûn-i — 366; düstûr-i — 362; hâric ez— 399; hasbe'r— 1319, 1352; ism-i sa'âdet— 852; min-gayr-i resm 65, 277, 280; münâfî-i — 1119, 1453; sûret-bend-i — 1359; — alınmamak 344; —en 274, 282, 300, 340, 346, 352, 364, 393, 396, 406, 585, 849, 984, 1003, 1012, 1023, 1065, 1085, 1089, 1172, 1255, 1438, 1442, 1451; —en ifâde 364, 421, 1098; —en işrâb 1446; —en teslîm 1104; takrîr-i —î 1433; tarîk-ı —î 525; —î 1012; —i 'âdî 1140, 1477; edây-ı —i bey'at 917; —i cehâlet 1261; —i dâr u gîre mübâderet 932; —i devlet 166, 564, 565n; —i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 1150; —i dil-ârây-ı saltanat-ı 'Osmânî 952; —i dil-pezîr 240; —i dîrîn-i 'Osmânî 587, 1205; —i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn 1137; —i dîrîn-i selâtîn-i pîşîn 1311; —i dîrînleri 657; —i ecdâd-ı emcâdları 856; —i ganem misillü 1089; —i gümrük 347; —i gümrükler 347, 348, 349; —i Haccâc-ı zâlim 759; —i hamr misillü 1089; —i hazm 233; — i ihtirâm 1355; —i ihtiyât 233; tarîk-ı —î-i ilmî 1467, 1483; edây-ı —i itâ'at 485; —i kadîm 575, 608; —i kadîme münâfî 366; —i kadîm-i 'Osmânî 600; —i kadîm-i Devlet-i 'Osmâniyye 1080; —i kadîm-i Saltanat-ı seniyye 849; —i kadîm-i selâtîn-i 'Osmânî 1184; —i kitâbet 1031; —i la'l-i leb 1511; —i ma'hûd-i 'Osmânî 1190; edây-ı —i ma'hûd 1050; —i maksûd 684; —i mergūb 107; —i meşveretler-i 780; —i mihmân-nüvâzî 129, 1242; —i milh misillü 1089; —i mukarrer 698, 1193; —i mü'esses 695; —i münîr 1511; —i nâme-i hümâyûn 1084; —i nev-bedîd 677; —i Oklids-pesend 1502; —i 'örfî 648; —i penbe 226; —i ra'iyyet 69; —i rızâ-cûyîye murâ'âtı bilme 754; —i ri'âyet-i lâyıka 1005; edây-ı —i sem' 485; —i siyâset 83; îfây-ı —i tahiyyet ü dürûd 107; —î takrîr 985, 1018, 1028, 1340; —i ta'ziye 1270; —i tarîk 522; —i tarziye 1098; îfây-ı —i teşekkür-güzârî 1044; edây-ı —i teşyî' 1185; —î tezkire tahrîri 1440; —i yapağı 226, 685; eşref-i turuk-ı — iyye 909; firâz-ı süllem-i merâtib-i —iyye 1490; tarîk-ı —iyye 648; tekellüfât-ı —iyye 161; 'ulemâ'-i —iyye 718; 'ulemâ'-i —iyye tarîkını ilgâ 1380; —ler 184, 527, 530n, 644, 881, 958, 987, 1089, 1317

Resmo; Livâ'-i — 515, 1429; Muhâfaza-i Kal'a-i — 1429; —Muhâfızı 379, 515

Reşîd Efendi; bk. Mustafa Reşîd Efendi (Yağlıkcı Emîn Paşa'nın kāyını, Ocak Nezâreti, İrâd-ı Cedîd Defterdârlığı)

Reşîd Gümrüğü 121

Reşîd Mustafa Efendi (Rikâb Kethudâsı) 951, 1421

revâc 1381; hey'et-i — 292; mâye-i bahş-ı — 707; —bahşâ 1359; — bulmuş 826; —gâh-ı bizâ'ati

1375; —gâh-ı emti'a-i âmâlleri 1485; —gâh-ı tefârîk-ı fezâ'il 1503; —gâh-ı ticâret 1375; —ı dil-furûzu 698; —ı mel'anetleri 159; —ı metâ'-ı ısrârları 964; —ı nakd-i hüner gibi 627; —ı umûr 483; —ları 1394

revâfiz; —ı bed-millet 888; müt'a-i —la müte-metta' 1506

Revân 91; — Hânı 91; — Kal'ası 91; — Kal'ası tarafları 90; — kurbü 91; Kal'a-i — muzâfâtı 90; — semti 90

Revâncık (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

revâtib 146, 228, 685, 933; defter-i — 245; istîfây-ı — 657; ta'yîn-i — 839; tedârük-i — 225; —i iltifât 195; —i mukarrere 644, 697; —i sâ'ire ta'yînâtı 688; —i seniyyeler 803; —i şevk-âver 'inâyeti 1049; —ler 926; — ta'yînı 1222

revgan 243, 768; —ı sâde 243, 244, 247; —ı şem' 1002; —ı zeyt 243, 768, 1087

Revzen semti 368

re'y 34, 177, 230, 318, 384, 404, 472, 502, 532, 537, 548, 629, 632, 650, 665, 676, 696, 747, 748, 827, 884, 914, 923, 946, 950, 956, 1023, 1037, 1047, 1048, 1056, 1058, 1078, 1142, 1184, 1192, 1195, 1251, 1283, 1325, 1328, 1339, 1365, 1372, 1467; erbâb-ı — 1159; feyâ-let-i — 319, 723, 1405, 1462; hulâsa-i — 95, 1250; inzımâm-ı — 263, 1089; kitâb-ı — 1490; mahrûm-i — 692; mevki'-i — 649; muktezây-ı — 179; mulka'r— 1048; müdâhale-i — 338; nakd-i nâsere-i — 1182; netîce-i mukaddime-i — 545; sahîhu'r— 318; sâ'ib-i — 118; savâb-dîd-i ârâ'-i erbâb-ı — 303; sebîke-i — 74; sebt-i cerîde-i — 96; za'f-ı — 33, 93; —i ciheti 338; —e'l-'ayn 1219, 1237; —e'l-'ayn manzûru 883; —e'l-'ayn meşhûdumuz 1328; —e'l-'ayn mu'âyene 926; —e'l-'ayn müşâhede 510; — e'l-'ayn tahkîk 926; — eylemeleri 407; süstî-i bâzû-yi —i 1485; —i ahîr 682; —i dil-nişîn 1168; kâr-bend-i —i dil-pezîr 959; —i evvel 62; —i fâsidleri 177; —i hakîmâne 61, 69, 593; —i hıred-fersâ 764; — iktizâsı 179; —i isâbet-iktirân 70; —i kabîhleri 927; kabâle-i —i kat'iyyü'l-müfâd 1336; —i kec 1056; —i kerâmet-me'âsir 616; —i musîb 1130; savâb-dîd-i —i müşârun ileyh 917; —i müşârun ileyh 604; —i müte'affînleri 725; —i nâ-dürüstü 1379; —i nâ-dürüstü gibi 1473; —ine muvaffak 431; —ine mütâba'at 1338; —i Pâdişâh-ı gayûr 576; kâr-güzârî-i —i pür-isâbetleri 1233; —i râst 115, 682; —i reviyyet 1251; dâmen-i —i rezîn 1165; —i rezîn 70, 97, 357, 440, 628, 732; —i sâ'ib 456, 1159; —i Sadâret-penâhî 1331; —i savâb 95; —i sav-letleri 1310; erbâb-ı —i sedîd 230; istizâ'e-i —i sedîd 1173; —i sehâfetleri 1251; —i şenî'i 784; münâsib-dîd-i —i şeytanet-şi'ârları 445; —i vukûfları 1310; —ler 326, 507n, 636, 649, 710, 957; inzımâm-ı —leri 159, 256; se-fîne-i —leri 1070; erbâb-ı — makûlesi 1398; es-er-i — ü 'ameli 1456; — ü irâde 61; — ü re-viyyetler 184; — ü te'ayyün 65

Reyhânlu Ekrâd 'aşâyiri 58

Reyn [=Rhein]; — Nehri 1022; Ümerâ'-i Mütte-fika-i — 1021; —Nehri'nin berü yakası 1022; Nehri'nin öte yakası 1022; — ümerâ'-i mütte-fikasından 1020

Reynal (Fransa'dan menfâ feylesof-i nâ-fercâm) 158

rıhtım 1456, 1471

Rızâ Efendi (Murâd Molla-zâde, mevâlî-i 'ulemâdan, Edirne Pâyesi, Murahhas-ı Sânî) 1431, 1432

Rızâ Hân; bk. Muhammed Rızâ Hân (Mîrzâ, 'Acem Şâhı Sefîri)

ri'âyet 210, 227, 234, 256, 258, 261, 263, 280, 283, 294, 318, 348, 353, 416, 529n, 573, 827, 830, 856, 885, 916, 939, 980, 1115, 1117, 1185, 1270, 1274, 1305, 1331, 1375, 1394, 1427, 1486, 1496; 'adem-i — 40, 174, 582; cihet-i vâdet kā'idesine — 1335; düstûr-i dest-i — 1377; fart-ı — 1392; ifâde-i — 1415; kā'ide-i 'adâlete — 212; kā'ide-i behiyyesini — 952; kâmilü'r— 517; kemâl-i — 1239; lihâza-i — 974; müstemirru'r— 435; nisâb-ı — 1345; süpürde-i zimmet-i — 374; taraf-ı hâtırlarına — 1177; —i hakk-ı rahm 317; —i hâtır 1099; —i hâtır merâsimi 1094; —i hâtırlarına i'tinâ 1098; —i hukûk tarîkı 498; —i Husrevâne 1402; —i kā'ide-i mihmân-nüvâzî 1140; resm-i —i lâyıka 1005; —ine i'tinâ' 1496; —i rabt-ları 641; —i ra'iyyet 641; —i revâbıt-ı vifâk 251; —i zabtları 641; —ler 278, 874, 887; — lerinden neş'et 887; —lerine himmet 766; — lerini îcâb eder hâlât 983; — mu'âmelesi 1072

ribh 1471; —i mütefâvit 864

ricâl 39, 45, 47, 49, 118, 119, 124, 146, 147, 209, 335, 446, 463, 475, 505n, 529n, 566n, 563, 647, 657, 707, 781, 793, 796, 799, 801, 806, 807, 815, 840, 855, 860, 916, 918, 977, 983, 987, 992, 1009, 1027, 1126, 1141, 1154, 1158, 1169, 1179, 1205, 1258, 1273, 1303, 1330, 1331, 1332, 1350, 1361, 1365, 1395, 1451, 1467, 1471, 1497; 'aceze-i — 152; 'amel-mândegân-ı — 226, 687; 'âmme-i — 776, 789, 1185; asl-ı bünyân olan — 1391; 'atâyây-ı — 87; dâhil-i 'urûk-ı — 171; dakîka-şinâsân-ı — 1125; dev-let-i — 1437; devr-i ebvâb-ı — 1035; duhât-i — 505n; ecille-i — 104, 109, 687; esâs-i bünyân olan — 1391; himmet-i — 1505; hüsn-i zann-ı — 138; iksîr-i himem-i — 529n; kâr-güzârân-ı — 1329; kevâkib-i mevâkib-i — 1293; ledg-ı kulûb-i — 1496; mevki'-i — 769; mütehayy-izân-ı — 240, 1168; müteşahhısân-ı — 181; pîrân-ı — 1238; râhat-ı — 1437; ecille-i —i devlet 689; e'izze-i — 1470, 1502; kulûb-i

sâde-dilân-ı — 892; kuvvet-efzây-ı kulûb-i — 207; rakz-ı — 818; ser-i kârda olan — 1057; sîga-i muhtelife-i efrâd-ı — 113; şâh-beyt-i kasîde-i — 87; tarîk-ı — 1496; teng-zarfân-i — 746; 'ukalây-ı — 118; 'uzamây-ı — 215; vâcibe-i zimem-i — 410; zümre-i — 1351; —âne 1351; — dâ'ireleri 87; — dedikleri eşhâs 1058; — haklarında 345; diyâr-ı şimâliyye —i 1256; tabaka-i sâlife —i 881, 1047; tabaka-i sâniye — i 795; —i 'âlem 1361; —i 'asr 1470, 1496; —i bâb 155, 466; —i Bâb-ı 'âlî 450, 491, 566n, 575, 698, 1051; —i Bîrûn 754; kulûb-i —ı devlet 93, 1072; küberây-ı —i devlet 1056; miyân-ı —i devlet 1052; muhavvel-i 'uhde-i —i devlet 1273; —i devlet 120, 149, 193, 216, 227, 232, 239, 334, 453, 454, 456, 505n, 519, 564, 565n, 689, 692, 773, 781, 832, 836, 847, 1016, 1143, 1158, 1162, 1175, 1255, 1273, 1331, 1437, 1444; —i Devlet-i 'aliyye 463, 520, 831; —i Devlet-i ebed-bünyâd 60; —i Devlet-i ebed-intimâ 176; —i Devlet-i ebed-makrûn 830; —i Devlet-i me'âlî-nisâb 249; —i e'âlî 1469; —i erba'îne iltihâk 1031; —i küberâları 1467; —i küştegân-ı güzeştegân 1152; —i ma'hûde 819, 839, 1354; —i ma'hûde şu'belerinden 933; —i ma'nevî 51; —i mutevassıta 778; —i Nemçe 980; —in politikaları 708; —i Ocak 783; —i ordu 567n, 578, 604, 1102, 1176; —i Rikâb-ı müstetâb 1178; —i sâ'ire semtleri 819; küberây-ı —i Saltanat 486; —i Saltanat'a luhûkù 725; —i Tersâne 107; —i vakt 532, 1314; —i zemân 523; —ler 159, 1005, 1355; vücûh-i — mecâlisi 1381; mekâdîr-şinâsân-ı — meclisleri 1503; rûz-i —sûz 828; — tarafları 1236; kalb-i —ül-lah 51; —ullah 1291; du'ây-ı —ullah gibi 1063; —ü'l-gayb 1074; — zümresi 1319

ric'at 46, 49, 192, 195, 197, 243, 258, 523, 604, 610, 612, 1067, 1376, 1397, 1464, 1500; 'âr-ı — 195; menâhis-i felekiyye gibi — 1416; mütenekkiren — 1463; sükkân-girây-ı — 1485; —e icbâr 1199; —i nizâmı 1399; —i Ordu-yi hümâyûn 521; —ler 1412

ric'-i kahkarî 407, 512, 789, 802

rîh 183, 1147; —i 'âtî 510, 1147; —i şedîd 1147

rikâb 338, 530n, 566n, 835, 855, 881, 924, 1056, 1360, 1439; a'yân-ı — 1055; hasbe'r— 884; seng-i — 334, 745, 1320; takbîl-i — 1190; tevcîhât-ı — 855; — ağaları pâyesi 1360; — Çavuş-başısı 1430; —dâr 880; — Defterdârı 1031, 1124; — Defterdârlığı 45; Kethudâyî-i —ı devlet 1314; — günü 44; —ı 'âlîleri 764; pâ-der—ı 'avdet 1358; —ı Cihân-bânî 944; —ı Hânî 626; Kā'im-makām-ı —ı hümâyûn 833; —ı hümâyûn 276, 291, 954, 1108; —ı hümâyûn ağavâtı 301; —ı hümâyûn vükelâsı 1136; —ı kamer-tâb-ı Şâhâne 189, 219; —ı kamer-tâbları 1048; —ı kirâmîleri 1076; 'arz-ı —ı me'âlî-me'âb 670; —ı mülûk-i pesendîde-âyîn 699; 'arz-ı —ı müstetâb 181; 'azm-i —ı müstetâb 570; hıdmet-i —ı müstetâb 358; Kā'im-makām-ı —ı müstetâb 536; ricâl-i —ı müstetâb 1178; tasdî'-i —ı müstetâb 694; —ı müstetâb 63, 567n, 536, 577, 788, 910, 921, 927, 943, 1047, 1050, 1150, 1180, 1184, 1455, 1474; —ı müstetâb-ı hazret-i Şehriyâr 575; —ı müstetâb-ı Hidîv-i Dârâ-Gulâm türâbı 563; —ı müstetâb-ı Mülûkâne 850; —ı müstetâb-ı Pâdişâh-ı heft-iklîm 1344; —ı Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb 578; —ı Pâdişâh-ı âfâk 694; —ı Saltan-at-makrûn 26, 568n; pâ-der-—ı semend-i i'tizâm 1042; —ı şâhâne 300, 352; —ı Şehriyâr-ı âfâk 962; —ı Şehriyârî 922, 1142; —ı şevket-ihtisâs 1075; —ı Şevket-masîr 273; —ı şevket-me'âb-ı hazret-i Şehriyârî 1475; Kethudây-ı —ı şevket-'unvân 1082; tevcîhât-ı —iyye 1512; —larında 807; — Kethudâsı 602, 847, 878, 951, 955; — ricâli 1056

Rim/Papa 1340; —lar 160

rind 595; —âne 1508; —âne meşreb 45; —i deryâ-dil 1350; —nihâd 1497

Rinimlik [=Rymnik/Rimnic] Nehri 200

risâle 33, 52, 53, 55, 133, 610, 618, 624, 696, 1002, 1029, 1381, 1498; zeyl-i sahâyif-i — 1029; —i 'Arabiyye 619; —i a'cebü'l-'acâ'ib 618; —i agrebü'l-garâ'ib 618; —i bî-nazîr 232; —i müstakille 53; ekser-i —te 1029

Risâlet-penâh, bk. Muhammed (Hz., Muhammedü'l-Emîn, Muhammedü'l-Mustafa)

rişte 226; —bend-i intisâb 531; —bend-i ittisâl 1351; —bend-i karâr 779; —bend-i kavl 779; —bend-i teshîr 734; —endâz-ı fîrîb 1163; —endâz-ı safsata 1163; —i 'ahd 162; —i 'azî-metleri 1165; —i 'ırz 1323; —i bahs 1446; —i bâryek-i ümniyyeleri 1018; —i cidâl 1446; —i cihet-i vahdet-i fesâd 902; —i emn 721, 728; —i emniyyet-i mevhûmeleri 737; —i i'timâd 721, 728; —i idâre 380; —i inkıyâd 773; —i istiklâl 115; —i kasd 1165; —i kīl ü kāl 715; —i mîsâk 162; —i mukâvele 203; —i musâlaha 544; —i münâzara 596; —i nâmûs 1323; —i nizâm-ı ma'hûd 545; —i penbe 685; —i penbe-i çarh-ı sanî'a-i şenî'aları 286; —i pîçâ-pîç-i cidâl 1463; —i pîçâ-pîç-i nizâ' 1463; —i râbıta-i vifâk 174; —i saltanatları maktû' 673; —i ta'arruz 1383; —i temellükleri 353, 1237; —i teslîm 773; —i umûr-i 'ibâd 1414; —i umûr-i hükûmet 161; —i umûr-i millet 503; —i umûr-i mülk 503; —keş-i beyân 1208; —keş-i esrâr 748; —keş-i nazm 1208; —keş-i peyâm-ı nihânî 1196; —sâz-ı istikrâr 659; —tâb-ı 'akd 911; —tâb-ı hall 911

rişvet 40, 630, 723, 759, 877, 909, 1188; açıkdan — 725; ahz-ı — 690; isticlâb-ı — 804; istiğrâk-ı

— 747; nakdîne-şumâr-ı — 690; narh-ı câri gibi — 909; sarsar-ı — 241; yed-i — 819; zebân-ı nakdîne-şümâr-ı — 241; 'arz-ı dest-âvîz-i — edenlere liyâkat/münâsebet 958; — kapusunu küşâd 803; katâr katâr —ler 1358; —ler alarak 803; — mâddesi 1467; —-resân 1360

rivâyet 54, 204, 1278, 1288; sebt-i sahîfe-i — 888; ta'yîn-i — 144; —-i mâzıyye 32; 'alâ —in 1288; —-i sahîha 1341

riyâ/riyâ' 595, 1192, 1245, 1471; bî-şâ'ibe-i — 1287, 1300; şâ'ibe-i — 106; —-furûş 48; fırka-i —-fürûşân 1215; —y-ı dil-firîbinden 635

Riyâle 242; — Mülâzımı 242; —'nin sâlyânelerine zamîmeler 691

Riyâset 135, 534, 929, 951, 952, 1082, 1430; câh-ı — 534, 1165; hasbe'r— 1392; istiklâl-i — 521; makām-ı — 135, 290, 341, 346, 1097, 1099, 1346, 1368, 1431; mansıb-ı — 250; merkez-i — 1421; mesned-i — 25, 354, 1077, 1376, 1439, 1446; mesned-i vâlây-ı — 135; mesned-nişîn-i — 165, 1048; meşgale-i — 529, 1049; murabba'-nişîn-i mesned-i — 589; Vekîl-i — 1432; vesîle-i kesb-i — 648; — dîvânesi 1153; — hıdmeti 464, 1512; eyyâm-ı —i müşârun ileyh 1504; —ler 292; — mâddesi 1424; makāmı 1453; — mertebesi 1083; —penâh 1505; taraf-ı —penâhî 966; — Vekâleti 807, 1077, 1431, 1512

riyâzat 320; kesret-i —e mukārin müdâvemet/rusûh 892; — sâhibi 320

riyâzıyye 52; —ûndan 941

Rizenberh Kasabası 1004

Ro [=M. Roux, Fransa Baş-vekîli ma'iyyetinde, meb'ûs, harc-ı muglimân) 165, 272, 276

Robert Ader; bk. Ader [=Robert Adair, İngiltere Ministerosu, Murahhas ve Elçi)

Rodos 260, 1507; — Adası 35; — Kazâsı 1507

Roma İmperatorluğu'nun Baş-kameraryos'u [=Kamerari] 854

Romancof [=Romanzoff, Rusya Baş-vekîli) 275, 1346

rûbeh; —hû 784; —kirdâr 904; —kîş 1480; —meniş 134, 446, 957, 1456; —vâr gûş-dâr 129

rub'iyye 982

*rub'-meskûn*un ticâreti 395

ru'esâ 67, 159, 429, 434, 1377; 'âmme-i — 1182; helâk fi'l-mülûki ve'r— 942; ihtilâf-ı kelime-i — 202; sudâ'-ı — 685; —'-ı mi'în 1251; —'-ı ulûf 1251; —lar 544,1396; —y-ı akvâm 208; —y-ı 'âlî-cenâb (mahzen-i esrâr-ı divel) 291; —y-ı asâkir-i Şâhâne 81; —y-ı asker 67,706; —y-ı askerî 83; —y-ı askerî mecâlisi 1381; eyâdî-i —y-ı emânet-kârân 175; —y-ı eş'ab-tabî'at 199; —y-ı gavgā 1265; —y-ı hezâr 1275; —y-ı kabâ'il 208; —y-ı kavm 208; —y-ı ma'reke-i verrâs 834; —y-ı meclis 217; —y-ı memleket 1345; —y-ı mi'ât 1255, 1275, 1336; —y-ı ulûf 1255, 1275; —y-ı ulûfları 1336

Rufen [=Ruffin, Âsitâne-i sa'âdet'de Maslahatgüzâr, Elçi, Konsolos, Sır Kâtibi, pür-mekr u fenn, şahs-ı mekkâr) 273, 276, 280, 290, 342, 364, 365, 733; —'in oğlu 354, 393, 397, 399

ruh; keskîn —lar 976

rûh 1415; dâru'r— 1414; kabz-ı — 1386; sakīlü'r— 1284; asker-i —ânî 661; devây-ı —ânî 15; enmüzec-i ba's-i —ânî 1287, 1300; iktisâb-ı neşve-i —ânî 1214; mahz-ı ilkāy-ı —ânî 511; teveccüh-i —ânî 900; —ânî 765; —ânî mu'âlecât 764; zâ'ika-i —âniyye 336n; dûrbîn-i dîde-i —âniyyet 660; —âniyyet 60; —âniyyet-i Dedezâde 1490; —âniyyet-i Habîb-i Kibriyâ 504; mukābele-i —âniyyenin vücûbu 512; —âniyyetleri 857; —âniyyetlerine bi't-tevessül 1461; —a tâbi' 1414; istifâza-i envâr-ı —âniyyet 857; cevher-i — gibi pinhân 1300; —-i 'İmâd 149; —-i beden-i ehl-i îmân 1297; —-i beden-i memleket 755; —-i cesed-i 'âlemiyân 1232; —-i cesed-i ehl-i îmân 1231; —-i cesed-i 'âlem 114; —-i ebdân-ı İslâmiyân 1286; mazhar-ı nefha-i —-i hayât-güster 676; cilve-gâh-ı —-i hayât-resân 961; —-i hayvânîsi 524; —-i izâfî 887; —-i izâfîsi mesâbesi 887; —-i izâfîsi mesâbesinde 1480; —-i kudsî-imtizâcları 1048; —-i mahz 1211; —-i mükerrem 744; —-i müşârun ileyh 1417; —-i nâ-pâk 1303; —-i nefsânî 540; —-i pür-feyz 1147; —-i pür-fütûhları 152, 573, 1211, 1413; —-i revân 123, 143, 637, 716, 1201, 1230, 1481, 1501; tâ'ir-i —-i revân 1036; verkā'-i bülend-pervâz-ı—-i revân 879 , 1402; —-i revân gibi 1218; âvîhte-i —-i revhânî 1436; —-i safvet-şi'âr 144; —-i sânî mesâbesinde 1435; —-i şerîfleri 1223; —-i tâbnâkleri 830; eczây-ı —iyye 482; —ları feyz u fütûh bulmakda 594; —larına devâm-ı fütûh ihsân 1499; dâru'r— menzilesinde 1415; — merkezinde 755; — mertebesi 1414; — mesâbesi 200, 1415; cem'-i —u makāmı 1414; —un ka'bı/kadri a'lâ 1414; —un menzileti a'lâ 1414; —unu du'â birle şâd 1505; —unu hayme birle şâd 1505

Ruhâ 520; makām-ı — 519; Medîne-i — (şehr-i Eyâlet-i Rakka) 518; semt-i — 1174; — tarafları 47

ruhbân; —ân 158; —iyyet 159, 161, 1145; Galata'da olan —lar 352; —lar 159, 352, 509, 1145; Kudüs-i şerîf —larının imtiyâzları 351; —lar ta'yîni 419

ruhsat 102, 106, 116, 176, 187, 226, 255, 263, 282, 359, 399, 456, 558, 565n, 581n, 612, 685, 687, 696, 862, 910, 914, 923, 935, 969, 1028, 1061, 1088, 1105, 1134, 1136, 1182, 1425, 1443, 1448, 1454, 1498; bâr-yâfte-i — 1355; bâzdâşte-i — 488; bilâ— 217, 1103; bî-sudûr-i — 1425; dest-res-i — 769; endâzeden bîrûn —

654; feth-i bâb-ı — 1262; hadden bîrûn — 654; hasbe'r— 1381; ibrâz-ı kemâl-i — 574; irâ'e-i — 253; irâ'et-i rûy-i — 1183; irhây-ı 'inân-ı — 1213; irhây-ı— 1171; istid'ây-ı — 215; istihsâl-i — 614; kemâl-i — 339; menşûr-i — 218, 253; nüvişte-i kabâle-i — 263; reh-dâde-i — 163; selb-i müsâ'ade-i — 361; sudûr-i — 1083; sûret-i — 564; tahsîl-i — 899; tecdîd-i evâmir-i — 219; —dâde 581n, 1111; —dâde-i mecâl 521; —dâde-i —i reviyyet/rüşd 296; —hâh 574; —ı 'âmme 704; —ı fursat 422; —ı fûshat-i meydân-ı ecel 1304; —ı güftâr 1379; —ı hümâyun 789; —ı İlhânî 633; muktezây-ı —ı kâmile 1088; tecvîz-i —ı kâmile 1003; —ı kâmile 176, 327, 335, 710, 922, 939, 1005, 1085, 1088; —ı kudret 1398; —ı müş'ir 417; —ı Pâdişâh-ı cihân-mutâ' 1235; —ı Şâhâne 914, 923; —ı takdîm-i 'arz-ı hâl 324; —ı tâmme 136, 411, 1123, 1338; küllî —lar 1223; —lar 658; —nâme 162, 164, 283, 565n, 568n, 579, 1006, 1023, 1084, 1108, 1348, 1439; —nâme mübâdelesi 1444; —nâme-i 'aliyye 1084; —nâme-i Husrevâne 1376; —nâme-i hümâyûn 1085, 1086; —nâme-i Mülûkâne 1440; yedlerinde olan —nâmeler 1108; —nâmeler 210, 399, 1445; — talebi 1003; nihânî — verenler 360; — verilmek 419; — verilmemek 358, 359; — vermek 654; —yâb 1402, 1007, 1019; —yâb-ı 'azîmet 207; —yâfte-i 'avd 1041, 1053; —yâfte-i insırâf 1041, 1053; —yâfte-i istiklâl 118; —yâfte-i tekâ-pû 1240; —yâfte-i tekarrub 1360

Rûhu'l-Beyân (tefsîr-i şerîf) 1321, 1458, 1460

Rûhu'l-emîn/kudüs 988, 1423, 1498

*rukû'*a varır gibi 1027

rukye; —hânâna mürâca'at 764; —tü'l-'akreb 1073; —tü'l-'akreb gibi 1465

Rûm 626, 630, 775; cânib-i — 127; dânişverân-ı — 1043; etıbbây-ı — 764; hıtta-i — 38, 44; Merzbûm-i — 640; mesned-ârây-ı — 150; taraf-ı — 38; tengnây-ı hıtta-i — 640; — Batrıkı 60; Merzbûm-i — hey'et-i sâlife 1041; hıyânet-i —î 386; kîse-i —î 998, 1000; lisân-ı —î 166; revsü'l-bekar-ı hıyânet-i/hubs-i —î 386; —î 385; murdâr —i bed-erevum tâ'ifesi 325; —i bed-erevum tâ'ifesi 638; —i bed-tıynet tâ'ifesi 746; —iyân 331; âyîn-i —iyâne 821; — kapu kethudâları 326; — kapu kethudâları olacak iblîsler 749; — Kapu Kethudâsı lisânından 750; — kapu oğlanları 326; —lar 325; — tâ'ifesi 638, 747, 972, 1096, 1232; — tabîbleri 748; Kayser-i — telakkubu 354; — Ülkesi 715; — Vak'ası 812n; — vüzerâları 1070; — vüzerâsı 1065

Rûm bin 'Ays bin İshak 'aleyhi's-selâm evlâdı 155

Rumeli/Rum 109, 138, 175, 222, 261, 307, 315, 337, 384, 453, 472, 542, 583, 600, 670, 686, 701, 710, 714, 723, 739, 873, 927, 965, 1045, 1116, 1121, 1136, 1162, 1187, 1271, 1336, 1365, 1370, 1415, 1425, 1438; 'âmme-i ehâlî-i — 1407; eşkıyây-ı Rumeli— 66; hevây-ı rûh-efzây-ı — 520; işgâl-i hayyiz-i Sadâret-i — 1461; mustalehât-ı — 309; mütegallibe-i — 737; temâmî-i kutr-i — 710; vüzerây-ı — 1070; — a'yânı 1354; — ahvâli 384; — aktârı 305; — askeri 1346; — askerleri 1191; — a'yânları 113, 178, 305, 308, 384, 423, 704, 706, 716, 738, 1172, 1237, 1319, 1324,331, 1345, 1354, 1362, 1372, 1410, 1427; başlarına — a'yânları gibi şubara vaz'ı 1336, 1380; — Beylerbeyiliği 38; — Beylerbeyiliği Pâyesi 146, 168, 186, 379, 472, 515, 946, 1064, 1065, 1429; — cânibi 34; — çingânesi çengîleri 1359; — Defterdârlığı 170; — diyârı 306; aktâr-ı — ehâlîsi 312; — ehâlîsi 109, 307, 773, 803, 1405; silâh-pûş — erleri 1324; — Eyâleti 138, 383, 384, 616, 871; — hâki 1415; — halkı 138, 316; — hânedânları 1345; — havâlîsi 966; — ihtilâli 89; — ihtilâlleri 1217; — Kadı'askeri 90, 833, 1262; — Kadılığı 725; — kal'aları pîş-gâhları 486; — kaleminden kazâ tarîkı 1503; — kazâları 418; — kazâlarının kuzâtı 423, 453; — kazâlarının zâbitânı 423, 453; — kıyıları askeri 1116; — kurı 723, 1249; — kuzâtı 171; — memâliki 77, 897, 1320; — memleketlerinin her kolları 503; — müstevlîleri 307, 918; — müte'ayyinânı 1418; — mütegallibeleri 308; —'nin aktâr-ı sâ'iresi 316; —'nin erâzili 1359; —'nin evbâşları 1359; —'nin hemân sağ kolu ehâlîsi 315; —'nin her kolu 1425; —'nin mecârî-i cümle-i ahvâli 383; —'nin üçer kolları 798, 1425; — nizâmı 714; — Pâyesi 43, 44, 101, 140, 180, 593, 1136, 1262, 1271 , 1324, 1462, 1490, 1491; — sadâreti 379, 944, 1187, 1461; — sadrı 90, 147, 149, 162, 379, 532, 555, 592, 593, 678, 792, 793, 944, 1052, 1072, 1073, 1187, 1355, 1391, 1403, 1461, 1466, 1488; — Ser'askeri 301, 382; — tarafı 109, 260, 302, 306, 695; — Ülkesi 304, 562, 711, 713, 724, 1325; — Vâlîliği 383; — Vâlîsi 66, 68, 77, 78, 85, 89, 107, 108, 149, 170, 175, 179, 301, 303, 304n, 382, 384, 472, 600, 616, 710, 871, 966, 1428, 1494; — Vâlîsi ma'iyyeti 148, 180; — Vâlîsi ordusu 176, 302; — yakası 56, 122, 302, 520, 709, 737, 786, 818, 1106; — yakasının muhâfazası 458; — yakasının takviyeti 458

Rumeli-hisârı 787

Rumeli-kavağı 247, 248; — 'ulûfesi 248

rumha tahsîsi 680

Rum-kal'a 520

rumûz 706, 986; —âşinâ 786; —âşinâyâna rûşenter 1410

Rus 9, 1450; asker-i —i bed-peymân 90; serhadd-i —i rû-siyâh 424

rûsbî; müzâhame-i —yân 1506; başı açık —ye hem-pâ 748
Ruscuk 198, 311, 448, 468, 917, 927, 952, 965, 1140, 1166, 1171, 1176, 1314, 1347, 1363, 1424, 1426; meştây-ı — 198; müttefikān-ı — 1251; — A'yânı 68, 79, 305, 423, 439, 452, 458, 467, 468n, 1196, 1513; — A'yânlığı 202, 309; — cânibi 604, 927, 1363;— ehâlîsi 603, 468; — havâlîsi 707, 708; —ıyyü'l-asl 916, 1125; — rûstâyîlığı 1405; — sâhili 1363; — semtleri 651, 1308, 1493; — Ser'askeri 965; — Şehri 1421; — takımı 1392; — tarafı 1126, 1158, 1437; — Vâlîsi 915; — yârânı 1080, 1121, 1160, 1169, 1174, 1188, 1250, 1318, 1351; — yârânları 1165
Ruso (feylesof-i bed-kîş ve tabî'iyy-i şerr-endîş) 158
rustâhîz/rustahyiz; nümûne-nümây-ı rûz-i — 1267; rûz-i — 31; hengâme-i —âsâr 323; rûz-i —den nişâne 1231; haşr u neşr-i rûz-i —den nümûne 1388
rusûm 161, 1000; ashâb-ı — 1457; eyyâm-ı — 695; icrây-ı lâzime-i — 1137; müntehây-ı merâm-ı ehl-i — 1461; —ât-ı mu'ayyene 212; —i 'âdiyyeleri 1444; —i âsâr-ı selef 18; —i 'asr 763, 1350; —i kadîme 157; —i mahsûsa 642; —i mihmân-nüvâzî 434; —i mu'tâde-i kadîme 855; —i mu'tâde-i râyika 334; —i mu'tebere 262; —i mukarrere-i Devlet-i sipihr-ihtişâm 536; —i mukāta'ât 1089; —i Penbe 226; —i Saltanat-ı seniyye 848; —i Sipehdârî 641; —i Zecriyye Emîni 685
Rusya 91, 94, 164, 191, 211, 219, 254, 257, 283, 290, 399, 415, 447, 458, 507n, 584, 623, 721, 934, 938, 991, 1018, 1084, 1087, 1092, 1103, 1118, 1431, 1450; cünd-i — 204; melâ'în-i — 1492; zîr-i dest-i tasarruf-i — 251; zuhûr-i nakz-ı 'ahd-i — 414; — 'Ahid-nâmesi 398; — asâkiri 280, 422; — askeri 163, 220, 394, 405, 407, 422, 425, 426, 433, 448, 775, 937, 940, 983, 986, 1101, 1134, 1340; — askeri sergerdesi 423, 452; — askerleri 936, 1011, 1017; — Başvekîli 275, 397, 1346; — bayrağı 350; — bayrağının küşâdı 350; — bilâdı 1487; — Cenerali 935, 1084; — Çarı 619; — Çariçesi 157, 553, 561; — derûnu 1093; — Devleti 155, 162, 166, 174, 182, 185, 219, 250, 251, 254, 257, 259, 261, 280, 421, 434, 452, 458, 561, 582, 583, 585, 935, 936, 937, 940, 990, 1016, 1023, 1084, 1086, 1091, 1118; — Devleti Enşef [=en Chef] Cenerali 936, 939; — Devleti İmperatoru 347; — Devleti memâliki 963; — Devleti murahhası 939; — Devleti re'âyâsı 349; — Devleti vükelâsı 404; — Devleti'nin ministiroları 347; — diyârı 204, 251, 254, 349, 584, 1087; — donanması 256, 258, 259, 260, 938, 1283; — Elçisi 162, 165, 166, 175, 182, 192, 250, 253, 276, 282, 296, 407, 421, 447, 449, 452, 455, 487, 557, 585, 596, 1104, 1108; — Elçisi ta'lîmi 454; — erâzîsine mahsûs nevâdir 1342; — Feldmerşali 1347, 1431, 1432; — gemileri 1283; — İmperatoriçesi 564, 565n, 582; — İmperatoriçesi-yi esbak 986, 993; — İmperatorluğu 562; — İmperatoru 96, 162, 255, 341, 394, 399, 994, 999, 1014, 1015, 1017, 1103, 1112, 1135, 1346, 1431, 1433, 1451, 1438, 1484; — İmperatoru'nun müsteşâr-ı hâssı 935; — ittifâkı 282; — Kıralı 163, 498, 505n, 1346; — kıralları 546; — Konsolosu 341; — Lehi 990; — lîmânları 1484; —lu 66, 90, 95, 106, 161, 164, 175, 201, 203, 206, 220, 268, 273, 281, 283, 287, 289, 294, 295, 298, 299, 303, 340, 353, 372, 374, 379, 392, 407, 411, 414, 416, 419, 425, 427, 429, 434, 444n, 446, 448, 451, 453, 455, 458, 462, 467, 468n, 469, 480, 487, 495, 497, 502, 505n, 507n, 551, 555, 558, 559, 567n, 568n, 575, 580, 581n, 584, 591, 617, 846, 934, 938, 963, 983, 989, 1014, 1016, 1018, 1040, 1069, 1083, 1094, 1100, 1108, 1113, 1115, 1124, 1126, 1128, 1133, 1136, 1139, 1141, 1170, 1175, 1177, 1235, 1282, 1284, 1289, 1308, 1337, 1338, 1340, 1344, 1363, 1368, 1370, 1372, 1406, 1422, 1431, 1438, 1463, 1481, 1484, 1493, 1501; —lu 'aleyhine 1124; —lu bayrağı küşâd 350; —lu Elçisi 96, 1347; —lu hıdmeti 386; —lular 175, 400, 993, 1091; —lular'ın İmperatoru 1015; —lu mâddesi 1126, 1431; —lu mel'ûnları 1482; —lu mu'âhedesi 403; —lu muhâzâtında vâki' 1346; —lu mukābili 1347; —lu musâlahası 393, 1344; —lu mükâlemesi 1273; —lu'nun cem'iyyetleri 91; —lu'nun donanması 282; —lu'nun kelâmı 380; —lu'nun müdâhalesi 1086; —lu'nun Umûr-i Ecnebiyyesi Nâzırı 1340; —lu sefîneleri 499, 534; —lu Sergerdesi 569n, 581; —lu tâ'ifesi 415; —lu taraf-gîrleri 772; —lu tarafı 372, 392, 576, 1348; —lu tüccârı 347; —lu'ya dehâlet 1422; —lu'ya tâbi' 991; nezâret-i — mâddesi 446; — mahmîleri 349, 1089; — memâliki 205, 253, 558, 584, 1135; — memâliki derûnu 498; — memâlikinin Pâdişâhı 264; — me'mûrları 182; — Murahhası 219, 253, 1085, 1086, 1087, 1093, 1103, 1105, 1115, 1346; — murahhasları 1438; — Musâlahası 569n, 580, 1084, 1375, 1439; — Musâlahası müzâkeresi 1088; — Mütekellimi 282; — Mütevassıtı 282; — ordusu 498, 1308; — re'âyâsı 256, 350, 938; — seferi 568n, 578, 1092; — sefîneleri 255, 507n, 513, 563, 938, 1088, 1127; — Sefîri 351; — sınuru 220; — tarafı 192, 261, 566n, 1134, 1438; — tebe'ası 255; — tüccâr gemileri 1087; — tüccârı 220; — vükelâsı 1340
Rûşen Kal'ası 64
ru'ûs 725, 1051; — ihsâni 112; mahsûs —i hümâyûn 1051; —i hümâyûn 1050; —i müderris 909; —i sa'âdet-intimâ 171; —i sa'âdet-

me'nûs 150; — kā'idesi 1051; — Kîsedârı 1081; — tâlibi bir zât 725; —-i tedrîs 590, 909, 1467; —-i Vekāyi'-nüvîs 1052; havâss-i — ü mer'ûs 1217

ru'ûs; —-i a'dâ 493; —-i Bektâşiyân 1382; —-i bürîde 183, 184; —-i bürîde-i 'usât 176; —-i hârende 154; —-i küffâr 195; —-i maktû'alar 70, 80, 85, 101, 138, 141, 183, 796; —-i menhûseler 80

rûy ticâreti 1039

ru'yâ 573, 868; 'âlem-i — 153, 867; düzme musanna' — 895; mevzû'-i — 899; —lar 867; —y-ı 'acîbe 866; —y-ı sâdıka 867

Ruyi nâm şahıs (âmedcileri makāmında olan) 1013

rûzgâr; âsûde-i âsîb-i — 352; ber-muktezây-ı herc ü merc-i — 908; dest-i — 1509; şümürde-i enâmil-i — 1260; — üstünde 214; —-ı gaddâr 520; —-ı şu'bede-kâr 554

Rûznâmçe/Rûznâme; Büyük —cı 155, 953; Büyük —cilik 155, 465, 1431; Küçük —cilik 112, 465; —-i Evvel 45, 210; Büyük — Vekâleti 955; Küçük — Vekâleti 855; — Vekâleti 840, 1512

Rüstem; saff-ı rezminde — 500; lâf ü güzâf-ı — âne 1466; pây-merdî-i tecellüd-i —âne 1284; rezm-i —âne 442; satvet-i —âne 1395; —âne ceng ü cilâd 170; na'ra-i —âne ile kahremân gibi 1063; —âne kârzâr 500, 508n; —âne salâbet 1203, 1205; —heybet 661; nâsih-ı dâstân-ı —-i destân 601; —-i Zâl 239; — vârî 42

Rüstem Ağa (Filibe Şehri'nin 'ayn-ı-a'yânı, 'Arsa-i servet ü yesârın pûr-destânı) 1501

Rüstem Efendi (Enderûn'da Kahveci-başı) 803, 804, 1031

Rüstem Paşa (Prizrin mutasarrıfı) 149

rüşd 591, 1037, 1048, 1085, 1158, 1306, 1328, 1392, 1433, 1445, 1452; ârâ'-i erbâb-ı — 684; ashâb-ı — 306, 1296, 1356, 1385; bî-behre-i — 159; erbâb-ı — 1039, 1051; eşbâh-ı — 1462; feyâlet-i — 1195; rûşenây-ı ehl-i — 695; ehl-i — 575; mâye-i — 1440; muktezây-ı — 1086; muvâfık-ı mezheb-i rüşd 584; râh-ı — 1339; yek-lahza-i — 1475; — ciheti 338; —le muttasıf 754; — sâhibi 126, 844; —ü kâmil 706; — üne mağrûr 729; — ü reviyyet 178

Rüşdî Efendi (Cezzâr Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 92

Rüşdî Efendi (Yeniçeri Kâtibi) 465, 490, 1140

rütbe 83, 130, 235, 256, 547, 724, 803, 909, 911, 956, 1135; ednâ — 547, 725; hem— 366, 1490; ihrâz-i fırâz-ı — 389; ihsân-ı — 838; irtikāy-ı — 86; muktezây-ı — 258; —en 1480; vesîle-i te'azzumu olan —-i 'aliyye 838; —-i 'aliyye 623, 1024; —-i asâlet 130; —-i bâlâ 171; —-i celîle 1312; ihrâz-i —-i evveliyyet 546; —-i fâhişelerini tenzîl 910; —-i hâcegânî 1504; bâlig-i —-i ifrât u îgāl 1212; —-i 'ilmiyye 1072; —-i i'tibâr 266; —-i İmperatorî 367; —-i imtinâ'a resâ 1394; —-i imtiyâz 354; —-i 'izz 266; —-i kadr 592; —-i mevkūf-i re'y-i cumhûr 264; —-i mezkûrenin tehniyeti 370; —-i Mîr-i mîrânî 97, 138, 172, 459, 515, 826, 1438; —-i mübâh 1373; —-i nihâyet-i belâgat 1209; —-i refi'a 964; —-i refi'a-i 'ilmiyye 1467; —-i Saltanat 115; —-i sâmiye-i Sadâret 115; —-i sâmiye-i Vezâret 538; —-i selef 137; —-i Ser-bevvâbîn 1038; —-i sıhhat 1154; —-i şân 309; —-i tahkīk 1154; —-i te'ayyün 309; —-i tehakkuk 956, 1338; —-i vâlâ-yı Vezâret 35, 64, 89, 112, 120, 126, 130, 131, 140, 148, 181, 210, 1160, 333, 391, 444, 468, 472, 515, 560, 589, 606, 616, 945, 1326, 1318, 1479; —-i Vezâret 37, 38, 45, 61, 62, 76, 97, 112, 122, 130, 384, 710, 798, 848, 871, 920, 953, 1065, 1066, 1070, 1249, 1364, 1513; —-i vücûb 1365; —-i 'ulyâ 1478; —-i zîrîn-i hıffet 115; —ler 256, 230, 258, 369, 724, 739, 807; —lü elçi 1107; sâhib-i — müte'ayyinleri 1403

S

sâ'at 1497; köhne — 681; mücevher — 185; —ci 1498; — gibi 839; koynundan bir — ihrâc 839; — iktisâbiyle 1498; —-i mazbûta-i sükūt-ı nutfe 676; —-i mühtâr 465, 1060; —-in birinde tehallüf eseri 1497; —-i nehârî 1490; —-i nücûmî 1062, 1205; —-i sâ'ire 1497; —ler 74; —lerini tanzîm 1497

sâbâş; —-ı firâvân 442; —-ı sad-hezâr 1233

sabr 62, 678, 1354, 1451; berhem-zede-i — 860; berhem-zen-i — 1475; bî— 727; çâk-efken-i girîbân-ı — 860; çâkçâk-i girîbân-ı — 1455; çâksâz-ı girîbân-ı — 1306; dendân-efşür-i — 1463; girîbân-ı — 1171, 1378; güm-kerde-i — 558; hîzem-sûz-i — 699; perde-i — 1200; pîrâhen-i — 438; püşt-dâde-i — 766, 1496; sûhte-i harmen-i — 1356; —-ı 'âşık 862; ihtiyâr-ı —-ı cemîl 1248; —-ı hayr-hâhân 1156; — külfeti 1339; binây-ı —ları 1199; câme-i —ları 201; metâ'-ı —ları 553; sâmi'a-res-i bî—ları 1057

sadâ 506; bî— 695; kat'-ı sît ü — 527, 530n; sît ü — 1200; şakk-ı sûrâh-ı — 1272; —lar 815; sît ü —sı çıkmayarak 1495; —sı yine kendüsüne ma'kûs 1317; —y-ı dehşet-güster 486; —y-ı dil-nişîn 456; —yı kollayarak 506

Sa'd-âbâd 683, 688

sadâkat 55, 140, 141, 184, 1414, 227, 241, 383, 390, 463, 687, 753, 914, 923, 1158; 'arz-ı — 985; eser-i — 1099; hilye-i — 1164; ibrâz-i — 923; îsâr-ı mâ-melek-i — 384; izhâr-ı — 384; muhâfaza-i şurût-ı — 262; rekz-i seng-i — 1268; sermâye-i — 1003; tagyîr-i şîve-i — 690; tagyîr-i vaz'-ı — 241; tathîr-i dâmen-i — 906; zimmet-i — 1329; — 'arz eylemesi 989; —-ı kesîre 636; —-i makbûlesi 293; erkân-ı —

irtisâm 831; bende-i —kîş 426; —kîş 1076; ma'lûm-i —mersûm 335

Sadâret 90, 111, 119, 148, 187, 202, 336, 555, 566n, 576, 581n, 758, 803, 822, 921, 925, 929, 930, 1080, 1190, 1235, 1345, 1462, 1472, 1486; cânib-i — 100; celb-i — 1475; cûyây-ı tahvîl-i — 1474; dâmen-i — 1081; dest-ârây-ı makām-ı — 713; dest-pirây-ı — 1080; emr-i — 187, 1435, 1482; ferve-i — 120; hademe-i bâb-ı — 1256; hâmil-i mühr-i — 1347; hasbe's— 1189; hâtem-i — 115; havf-ı — 763; hil'at-i fâhire-i — 1434; huluvv-i mesned-i — 1404; ibkāy-ı — 577, 845, 918; icrây-ı dâd-ı — 339; ihrâz-ı hayyiz-i — 1080; imtidâd-ı eyyâm-ı — 561; insırâf-ı mühr-i — 928; istihsâl-i esbâb-ı — 1473; istiklâl-i — 1190; işgāl-i hayyiz-i mevhûm-i — 1404; 'izz-i — 1359; kand-i mükerrer-i — 147, 593; makām-ı — 59, 108, 113, 293, 339, 467, 468n, 572, 573, 716, 919, 1332, 1337, 1347, 1352, 1434, 1462, 1472, 1486; mukīm-i makām-ı — 1479; lezzet-i — 338; mahsûl-i — 1482; merbi'-i — 1303; merkez-i — 1307, 1414; mertebe-i — 116; mesned-i Kethudây-ı — 408; mesned-i — 119, 335, 564, 570n, 574, 713, 918, 927, 944, 1125, 1130, 1235, 1407, 1434, 1436, 1479; mühr-i cedîd-i — 913; mühr-i — 203, 577, 921, 925, 927, 1434, 1435; nigîn-i ferruh-terîn-i — 1480; otak-ı — 925; pâzâr-ı — 1435; rütbe-i sâmiye-i — 115; sâdırât-ı — 1472; vâcibe-i 'uhde-i — 199; sevdây-ı — buhâriyle 1475; sûret-i mevhûme-i — 1303; takdîm-i — 909; taraf-ı — 568n, 579, 1421; tebdîl-i — 920, 933; tebeddül-i — 337; tebrîk-i — 1347; tekallüd-i mühr-i — 751; tekerrür-i — 593; tevcîh-i — 573; tezyîn-i mesned-i — 523; umûr-i — 1482; vak'-ı — 333; — delisi 1474; — emri 716; — evci 1467; inhisâr-ı — hevâsı 1436; —i Anadolu 122, 1126, 1187, 1491; —i Anadolu Pâyesi 1489; —i 'ilmiyye 653; — îrâdı 1472; —i Rum (müntehây-ı merûm-i ehl-i rusûm) 1187, 1461; —i Rumeli 944; —i Rumeli Pâyesi 1490; —i sâniye hükmünde 1486; mühr-i —'i tahsîl 1423; makām-ı —i 'uzmâ 60, 68, 77, 735, 1331; mesned-ârây-ı —i 'uzmâ 113; mesned-i —i 'uzmâ 335; —i 'uzmâ 113, 120, 1057; —i 'uzmâ Kethudâlığı 45, 464, 1430, 1512; —i 'uzmâ Kethudâlığı Vekâleti 1512; —i 'uzmâ ümniyyesi 1122; istiklâl-i —'le kâm-rânlık sevdâsı 1190; —ler 656, 1350, 1479; 'ahd-i —leri 113; — mâddesi 581n, 1080; huzûr-i —medâr 95; taraf-ı — medâr 102; — mesnedi 568; ibkāy-ı — müjdesi 1169; —penâh 1056; bârgâh-ı —penâhî 920; dûş-i —penâhî 112; emr-i —penâhî 1331, 1358; Kethudây-ı —penâhî 537; re'y-i — penâhî 1331; sudûr-i evâmir-i cenâb-ı —penâhî 1325; sudûr-i menâhî-i cenâb-ı —penâhî 1325; tahrîrât-ı —penâhî 63, 106; taraf-ı —penâhî 72, 141, 456; dest-yârî-i temşiyet-i —şi'ârî 1319

sâdât 1069; —ı Hüseyniyye 104; —i kirâm 588; —ı Şehbâ 522

Sa'd bin Mu'âz 20

Sa'deddîn (Hâce, efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051

sâde-dil 92, 110, 167, 168, 561, 752, 884, 911, 1169, 1454, 1481; — âdem 479; bir alay —ân 481; mehâdîm-i —ân 894; yeri ve göğü fark etmez —ân 224; zâdegân-ı —ân 648; —ân 48; — ân zümresi 1466; —ân-ı 'ulemâ'-i kabâ'il 205; —ân-ı mukarrebân 1164; —ân-ı ser-i kârân 727; —ân-ı vükelâ 721; mâye-i —î 291; —ler 618, 893; — takımı 316; bir alay — tâlibler 1130

sadef; — gibi gûş-küşâde 676; —i dürr-i girân-kadr-ı Şâhî 142

Sâdık Ağa (Musâhib) 843

Sâdık Bey (Elmâs Paşa-zâde, Küçük Tezkireci Vekîli) 464

Sâdık Efendi (Kethudâ Kitâbeti Vekâleti, Piskopos Mukāta'acılığı Vekâleti) 464, 1513

Sâdık Lebîb Efendi (Mektûbî-i Defterî, Cizye Muhâsebeciliği) 953

Sa'dî 'Abdülkādir Efendi Tekyesi (Kadı Karyesi'nde) 143

Sa'dî gibi 879

Sa'dîler Tekyesi (Hasan Paşa Hânı kurbünde) 143

Sadr; hulyây-ı — 1473; —eyn 653, 787, 792, 829, 1303, 1326, 1328; —eyn efendiler 1197, 1399, 1402; huzûr-i —ı 'âlî 181; Kethudây-ı —ı 'âlî 155; leb-rîz-kün-i —ı 'âlî 525; tûğ-i —ı 'âlî 466; —ı 'âlî 523, 1241, 1326, 1378, 1472; —ı 'âlî-cenâb 1326; —ı 'âlî-i hâliyyü'ş-şu'ûr 1191; —ı 'âlî-kadr 193; —ı 'âlî Kā'im-makāmlığı 181; —ı 'âlî-makām 44, 107, 454, 564, 570n, 1335, 1356; —ı 'âlî Mektûbcusu 1140; tûğ-i hûrşîd-furûğ-i —ı 'âlî-mikdâr 465; —ı 'âlî-mikdâr 119, 306, 476, 1178, 1370; —ı 'âlî müvâcehesi 1196; —ı 'âlî-şân 1482; —ı Anadolu 36, 111, 266, 792, 1187, 1262, 1324, 1399, 1462; —ı bî-intibâh 1176; —ı Boğaz 1283; —ı bülend-ikbâl 1483; —ı bülend-ikbâl hazînesi 1358; —ı bülend-kadr-ı Vekâlet 560, 1235; müstevcib-i tahkīr-i —ı bülend-makām 1462; —ı celîlü'l-'unvân 1369; —ı esbak 123, 203, 516, 527, 569n, 599, 599, 856, 944, 945, 1064, 1065, 1077, 1283, 1350, 1366, 1369, 1428, 1429, 1434, 1483, 1497; —ı felek-'unvân 1179; —ı Fetvâ 336; —ı gayûr 195; gars-i yemîn-i —ı güzin 1326; huzûr-i —ı güzîn 178; —ı İslâm 610; —ı ma'zûl 921; —ı me'âlî-cenâb 566n; —ı meclis 1185; —ı mesned-i 'ilmî 725; —ı mesned-i Vekâlet 716; —ı Meşihat 725; —ı Mirrîh-'amel 1324; —ı mu'allâ-menzilet 576; —ı mu'azzam 456;

huzûr-i —ı mutâ‘ 1320; —ı müşârun ileyh 39, 119, 203, 522, 523, 562, 565n, 567n, 569n, 575, 580, 669, 1303, 1345, 1497; dâmâd-ı —ı pâkîze-nihâd 464; —ı Rum 147, 162, 593, 792, 944, 1073, 1187, 1355, 1391, 1403, 1461, 1466, 1488; —ı Rum-i esbak 532, 555, 592, 1072, 1187, 1466; —ı Rum-i sâbık 149, 793, 1052; —ı Rum-i vakt 678; —ı Rumeli 147, 379; —ı sa‘âdet 843; —ı sa‘âdet-nihâd 523; —ı sâbık 124, 134, 169, 170, 172, 186, 187, 355, 372, 385, 922, 934, 945, 1125, 1418, 1428, 1429; sâmi‘a-i —ı sâde-dil 1355; —ı sütûde-elkâb 44; tahkîk-kerde-i —ı sütûde-menkabet 124; —ı vakt 333, 533, 554, 569, 572, 581n, 654; —ı vâlâ-cenâb 162, 334; —ı vâlâ-kadr-i vekâlet 119; —ı vâlâ-makām 142, 175, 185; çâr-bâliş-nişîn-i —ı Vekâlet 311; —ı Vekâlet 119, 1234, 1235, 1480; tabakāt-ı —iyye gibi 314; tabakāt-ı —iyye mertebesinde mükâtebe 572; --pîrây-ı ‘izz 1057; —pîrây-ı ikbâl 1057; huzûr-i —u's-sudûr 60; —u's-sudûr 107, 178

Sadrıa'zam 39, 47, 51, 58, 124, 127, 129, 147, 191, 194, 197, 202, 206, 216, 218, 227, 307, 332, 333, 338, 453, 456, 475, 490, 523, 528, 533, 564, 574, 578, 585, 588, 604, 678, 724, 764, 775, 776, 845, 913, 915, 917, 918, 920, 925, 927, 930, 933, 1054, 1056, 1058, 1081, 1083, 1102, 1121, 1128, 1130, 1143, 1165, 1168, 1176, 1179, 1184, 1187, 1189, 1192, 1197, 1220, 1234, 1236, 1241, 1242, 1243, 1314, 1320, 1322, 1324, 1328, 1334, 1351, 1354, 1384, 1420, 1432, 1434, 1466, 1473, 1476, 1479, 1482, 1489, 1493, 1494, 1497, 1499; sâyebân-ı — 921; — ağalarından 108; — hazretleri 43, 64, 77, 763; — hazretlerinin Hazînedârı 77; —ı ‘âlî-makām 221; —ı dirâyet-pîrâ 223; —ı mu‘allâ-mekân 129; —'ın vücûdunu istiskāl 930; —ı sebük-ser 338; —ı teng-mağz 338; —ı vakt 574, 652, 764, 1433; cânib-i —î 936, 1167, 1180; dâmen-bûsî-i hazret-i —î 1028; feryâd-ı —î 1194; huzûr-i —î 1326; kalb-i —î 1057; Kethudây-ı —î 1039; makām-ı —î 65; mansıb-ı —î 1318; mashûb-i —î 1354; meclis-i —î 1335; mektûb-i —î 366; savb-ı —î 1128; taraf-ı —î 58, 98, 522, 920, 944, 1040, 1060, 1243; tûğ-i zafer-furûğ-i —î 465; —î 1130; —lar 765, 828; — ma‘iyyeti 1187; — telhîsi 1479; — ‘uhdesinde 1513; — yâdigârı 1194

Sa‘dullah Ağa ibn Ahmed (el-Hâc, vâhibü'l-‘ömr olan) 842, 844

Sa‘dullah Bey/Efendi (hâcegândan, Rumeli Defterdârı, Edirne Serayı ta‘mîri) 170, 824, 1319, 1425

Sa‘dullah Efendi (Çavuş-başı, Çavuş-başı Vekîli) 408, 464

Sa‘düddevle (Murahhas Vezîr, ‘Amîdü'd-devle ve Kıvâmü'l-mülki ve'l-mille, veled-i Sefiyyü'd-devle-i Ebherî, Yehûd-i merdûd) 624, 625, 628, 629, 631, 637, 638, 1322; — kıssası 625; —'nin re'yi 629; —'nin tasarrufu 629

safâ 310, 567n, 748, 1217, 1405, 1478; cilve-gâh-ı ferah-ı — 1230; iktisâb-ı — 857; izhâr-ı — 982; leb-rîz-i — 1477; mânend-i câm-ı ser-furûbürde-i sahbây-ı — 647; nâ-pezîrây-ı — 928; visâde-pîrây-ı müttekay-ı — 1402; zümre-i ehl-i — 1213; —gâh-ı selâmet 666; —lanmış 533; — meydânı 524; — pezevengi 1214; — semtleri 755; —y-ı rûhânî 125; —y-ı vaktine mâlik 1456; —ya istiğrâk 577; —ya mest kāblayan nâzende çelebîler 483

Safed; Eyâlet-i — 1429

Safî Efendi (Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, bî-çâre) 787, 796, 847

safsata; erbâb-ı — 94; giyâh-i — 50; — cümlesinden 798; — pâyesine tenzîl 1129

sâgar; —ı ‘ayş 310; —ı zindegânî 310

sahâbî; ‘asr-ı — 844; isr-i ‘asâbe-i —i kirâm 900

sahbâ; kümeyt-i — gibi 524; zümre-i —keşân 1382; isâle-i —y-ı hoş-güvâr 658; —y-ı mükâfene/tevâzu‘ neş’esi 604

Sahhâflar Şeyhi İmâm ‘uhdesinde 1336

Sâhib Karyesi (İsma‘îl Kal‘ası'na dört sâ‘at mesâfede) 439, 513

sâhib-kırân; —ı ‘âlem 1162; —ı ‘âlem i'tikādı 1428; —ı ‘âmme-i ‘âlem 1299; —ı bî-akrân 643; — olmak i'tikādı 1466

sahîfe; — be-sahîfe 1043; —i ‘âlem 66; —i beyân 224; —i cihân 35; —i derûn 1024; —i hâtır 519; —i hayâl 90, 1087, 1193; —i hestî 1395; —i kabûl 1048; —i muhâlât-i ‘âdiyye 1393; —i muharrere 1229; —i mukāvele 213; —i musâlaha 1342; —i nizâmları 691; —i pesend 1048; —i sahîfe-i kühen-takvîm 1379; serd-i —i sahîfe-i nâ-sipâs 1344; isâbet-nümây-ı —i sünûh 359; —i tahkîk 1184; —i tırâz-âsâr 203; —i tibyân 47; —i ümmîd 1193; —i vâhime 560; —i zamîr-i mel‘anet-semîrleri 558; — pîrây-ı ‘inâyet 220; —pîrây-ı tahrîr 1207; — zîb-i hüsn-i beyân 1207; —zîb-i imlâ 692, 1504; —zîb-i nazm 1449; —zîb-i tahrîr 1449, 1499; —zîb-i teşbîb 1499; —zîb-i vukū‘ 1428

sâhil 129, 214, 493, 666, 1443, 1456; kadem-res-i — 902; zînet-bahş-ı — 236; —gâh-ı bî-hemtâ 597; —gâh-ı İrem-nişâne 1362; —i bahr 812, 1010, 1471; —i Boğaz 1444; —i deryâ 299; —i dünyâ 817; —i fark 1006; —i Halîç 1413; —i İran 1487; —i necât 491; —i Nehr-i Furat 520; —i Nehr-i Turla 210, 433; —i selâmet 1083; —i temyîz 1006; —i tenhâ 813; etrâf —ler 1113; —ler 270; kalem-revinde vâki‘ —ler sükkânı 1465; —nişîn 1361; şûriş-engîz-i sâmi‘a-i —nişînân 1444; —nişînân 1362; — res-i emn 130, 436; —res-i rehâ 538; —res-i selâmet 130, 436; — zâbitleri 1443

sâhil-hâne 114, 524, 707, 804, 813, 826, 950, 1235, 1361, 1425, 1471, 1478, 1498; cennet-âsâ — 803; derûn-i — 813; müferrah — 1362; Şeddâdî — 327; —i bî-behânesi 869; —i bî-hemtâ 749; —i nüzhet-makrûn 328; — ittihâzı 692; —ler 124, 842, 1187
Sahn-ı Semân 150, 1489
sahrâ 208, 209, 589, 600, 755, 981, 1010, 1142, 1247; düz — 970; savb-ı — 1358; —y-ı bî-nihâye 222; —y-ı Dâvud-paşa 600; —y-ı dil-ârâ 1142; —y-ı Edirne 600; —y-ı Heyhât 543; —y-ı idbâra mercûm 1354; —y-ı Silistire 939; —y-ı şâsi'a-i arzullâhi vâsi'a 1463; —y-ı Üsküdar 302; —y-ı zindegânîden mün'adim 1502
sâhte 20, 1122, 1194, 1475; — fesâne 1323; — füsûn-i dil-firîb 1323; —i dest-i tedbîr 1056; —i kârgâh-ı mekîdet 1189; —i kârgâh-ı mekr 1189
sahtiyân; — dest-gâhları 981; — ticâret-gâhları 1020
sahûr; dem-i — 1412
Sâ'ib (Şâ'ir) 1509; — ta'lîmi 880
Sâ'ib Efendi (Re'îs Kîsedârı, Kethudâ Bey Kitâbeti Vekâleti) 1512
Sa'îd; tarîh-ı — 83; — cânibi 82; — tarafı 35, 97
Sa'îd Bey (Kapucular Kethudâsı) 713
Sa'îd Efendi (el-Hâc, Teşrîfâtcı Vekîli, Surre Emîni, Anadolu Pâyesi, Kethudâ Kâtibi) 155, 464
Sa'îd Efendi (Nazîf Kethudâ-zâde, Piskopos Mukāta'acılığı) 112
Sa'îd Hâlet Efendi; bk. Hâlet Efendi (Beylikçi Vekîli, Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, Sefîr)
sâ'ika 1322; —âsâ 1166; — isâbeti 1321; — nüzûlü 1322; —i ru'us-i düşmenân-ı dîn 616; —vâr 415
sâ'il-i cerrâr; def'-i — 453; def'-i — bâbında 512; du'ây-ı — gibi 498; — gibi 533; def'-i sâ'il-i hasm 252; def'-i — kasdı 1075, 1243; def'-i — recâsı 320
sakal; baş —a fedâ 817; — başa fedâ 817; — başını görenler 817; —ı köse 875; —lu ağalarından bir yâdigâr 1428; —lu Ağası 1428
Sakālibe 1380; 'âmme-i memâlik-i — 659
Sakarya Şeyhi 57
Sakız; — Adası 1314, 1434; — Cezîresi 119, 355; — verâsı 1029
sâkī 1379, 1384; —i bezm-i 'âlem-i bâkī 1016; —i sipihr-i nâ-mihribân 1152
Saksonya; —cılar 979; — Herseki 548; — Kıralı 998, 1015n; — memâliki 966; — Serayı (mesîre olarak) 987
sâl; hadâset-i — 1030; —hûrde 1355; —i hayr-iştimâl 609; —i 'Îsâ'da 1011; —i meyâmin-intimâ 1142; —i mihnet-me'âl 1034; —i nuhûset-me'âl 822
Salâhaddîn (Melik, selâtîn-i Mısrıyye'den) 726
Sâlâr; —ı ekrem 775, 1494; —ı mükerrem 1499; makām-ı —î 919
salât 11, 110, 589, 1212, 1239, 1412, 1471; ba'de's— 1245; edây-ı — 526; kable's-— 1420; mesâ'il-i — 1244; târikü's— 1470; vücûb-i — 11; edây-ı —a kıyâm 1471; —a inhimâk 1192; —i bî-gâye 962; —i cenâzeleri 1207; edây-ı —i cum'a 812; —i cum'a 1399; —i 'îd 608, 1399; —i münciyye 1147; —i müsâfir 26; —i müsâfir gibi 76
salb 713, 1356
Salçburk [=Salzburg] semtleri 1020
salıntısı kalmış lodos deniziyle hem-hâl 1436
Sâlih Ağa (Kapucu-başı, Silahdâr Ağalığı) 1430
Sâlih Bey (müsemmâ bi'n-Nakīz, Enderûn müte'ayyinâtından, Hazîne Kethudâsı, Surre Emâneti) 759, 804, 880, 892, 1037
Sâlih Bey/Paşa (Mîrahûr-i Sânî Vekîli, Mîrahûr-i Sânî, Vezîr, Kapudan, Mısır'a me'mûriyyeti) 64, 130, 141, 357, 358, 391, 481, 488, 489, 1265, 1393
Sâlih bin Sâlih (huccâcı Şâm'a götürmeğe me'mûr) 612
Sâlih Efendi (Büyük Rûznâmcı, Mısır Defterdârı, Nişâncı) 155
Sâlih Efendi (Kapu Ağası, Bâbü's-sa'âde Ağalığı) 1313
Sâlih Efendi (Lâleli Mustafa Efendi yeğeni, Cebeciler Kitâbeti Vekâleti) 1512
Sâlih Efendi (müsemmâ bi'l-'Ayn, ketebe-i aklâm zümresinin dâniş ü ma'rifetle mütemeyyiz ve salâh u 'iffetle mütehayyizlerinden) 1419, 1420
Sâlih Efendi (Nâzır-ı Hubûbât, İskenderiyye Sedd-i'nin sedd ü ta'mîri) 121
Sâlih Efendi (Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı Vekâleti) 1512
Sâlih Efendi (Tevkī'î-i sâbık, Mühimmât Nezâreti, Defter Emâneti Vekâleti, Riyâset Vekâleti) 879, 924, 955, 1077
Sâlih Efendi; bk. Cânib Sâlih Efendi (Re'îs-i Rikâb, Tophâne Nâzırı, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzırı)
Sâlihiyye Mahkemesi (Haleb'de) 653
Sâlih Molla (Şeyhulislâm-zâde, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi) 133, 1324, 1360, 1393, 1424
Sâlih Paşa (Vezîr-i sâ'ib-tedbîr, Kastamonu Vâlîsi) 1304
Sâlih-zâde Efendi; bk. Ahmed Es'ad Efendi (Mehmed Sâlih Efendi-zâde, Şeyhulislâm)
Sâlim Ağa (Harem ağalarından) 614
salkım 482; —lar 492
Salma-tomruk kurbünde 387
Saltanat 107, 113, 116, 117, 137, 188, 208, 215, 221, 321, 449, 482, 495, 498, 502, 505n, 517, 535, 542, 581n, 605, 613, 624, 632, 637, 647,

649, 653, 668, 713, 720, 729, 780, 797, 804, 806, 821, 828, 839, 870, 876, 887, 1024, 1046, 1103, 1122, 1166, 1179, 1192, 1220, 1225, 1228, 1239, 1245, 1250, 1265, 1278, 1296, 1297, 1299, 1311, 1327, 1356, 1408, 1414, 1418, 1422, 1441, 1461, 1472; 'ahd-i — 841, 915, 1295, 1503; 'anâsır-ı — 641; 'atebe-i — 824; bâdî-i berbâdî-i — 1152; bâyeste-i dîhîm-i — 1295; ber-keşîde-i dest-i 'inâyet-i — 1480; besmele-i sûre-i — 539; bidâyet-i — 750, 790; câlis-i serîr-i — 669; câmi'-i sırr-ı — 1278; cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı — 1334; cânib-i — 485, 497, 502, 503, 505n, 507n, 522, 531, 572, 578, 654, 655, 709, 717, 720, 737, 743, 747, 749, 810, 829, 1081, 1165, 1167, 1192, 1482; celâ'il-i — 629; cezbe-i mıknâtîs-i cevher-i — 361; civâr-ı — 180, 293, 709; dâ'ire-i — 1054, 1270; dâhil-i 'idâd-ı zîr-i destân-ı — 264; dehşetbahş-ı kulûb-i erkân-ı — 788; dekâyık-ı — 629; delle-i muhtâle-i — 103; dergâh-ı felek-bünyân-ı — 385; dergâh-ı — 535, 579, 694, 887, 927; dest-bürdân-ı — 898; devlet-serây-ı — 339; dest-yârî-i terbiye-i isti'mâl-i hademe-i — 168; devr-i — 926; dûdmân-ı sultân-ı — 873; dürre-i beyzây-ı sadef-i — 1302; emânet-i kübrâ olan — 566; emânet-i — 541; emr-i celâlet-destgâh-ı — 851; emr-i mahsûs-ı — 137; erbâb-ı dîvân-ı — 636; erbâb-ı — 10; erîke-ârây-ı — 51; erîke-i — 1295; erîke-pîrây-ı — 120, 137, 212, 254, 508n; erkân-ı erba'a-i — 755; erkân-ı — 142, 334, 585, 856, 1237; esâs-i — 1329; esrâr-ı — 116; evâ'il-i 'ahd-i — 1505; evâ'il-i — 692; evliyây-ı — 588; evreng-i — 173; evreng-pîrây-ı — 1344; fermân-ber-i cânib-i — 1238; ferr-i — 1331; gavgây-ı — 810; gayret-i — 1265; gevher-bend-i nigîndân-ı — 660; giyâh-ı gülşen-i — 312; gurre-i garrây-ı ufuk-ı — 1422; hademe-i — 1143, 1332; hâk-i pây-ı — 1263; Halîc-i — 1440; hayr-endîşân-ı — 182; hayrhâhân-ı — 278, 1327; hayr-hâh-ı savb-ı — 713; hıdmet-i savb-i — 1436; hıfz-ı mizâc-ı — 15; hılâf-ı rızây-ı — 645, 1183; hil'at-i girân-kıymet-i — 32; hil'at-i zer-dûz-i— 51; huddâm-ı — 185, 725; 'ırk-ı — 483; idâre-i umûr-i — 1273; isticmâ'-ı esbâb-ı — 1290; istiklâl üzere — 1343; iştirâk-i — 821; ittihâz-ı makarr-ı — 361; kalem-rev-i — 766, 1161; kazâyây-ı umûr-i — 337; kıvâm-ı — 1331, 1357; kulûb-i bedhâhân-ı — 107; kurb-i — 714, 913; kuvvet-i kāhire-i — 33, 66; kuvvet-i — 1331; mahrem-i serâ'ir-i — 572; makarr-ı — 178, 181, 358; ma'rûz-ı dergâh-ı — 498; ma'rûz-ı savb-ı — 792; mebânî-i sahîha-i — 647; mehd-i 'ulyây-ı — 842, 855; mesâlih-i müteferrika-i — 114; mesâlih-i — 181, 1179; mizâc-ı — 357, 754; mûcib-i devâm-ı — 641; muhâfaza-i taraf-ı — 318; muhâfız-ı nâmûs-i savb-ı — 1076; muhıll-i — 747; muhıll-i şân-ı — 1163; mukarrebân-ı dergâh-ı — 823, 927; mukarrebân-ı — 1158, 1162; mukarrebîn-i — 483, 847; Müceddid-i âyîn-i — 643; müceddid-i — 693; mü'eyyid-i — 1355; müstevliyân-ı — 806, 1218; nâmûs-i 'izz-i — 1187; nefs-i müdebbire-i vücûd-i — 755; nevbet-i — 640, 666; nezd-i erkân-ı — 229; nezd-i — 186; ni'am-perver-ı — 1268; ni'met-hûrde-i hân-ı bî-imtinân-ı — 1461; pâye-i — 887; pâye-i serîr-i — 651; pâyendân-ı rehîn-i kasr-ı — 746; Pây-i taht-ı — 63; pesendîde-i cânib-i — 184; pertev-i hucestebürûz-i sırr-ı — 639; pîrâye-bahş-ı serîr-i — 1328; rahne-sâz-ı nüfûz-i savb-ı — 887; revnak-ı — 1159; rütbe-i — 115; sandalî-i — 166; sâmi'a-i — 250; savb-ı — 498, 709, 725, 727, 755, 765, 799, 805, 810, 866, 869, 933, 1048, 1053, 1057, 1094, 1137, 1163, 1167, 1169, 1171, 1184, 1186, 1189, 1195, 1199, 1237; savb-ı Sâmî-i — 1436; savb-ı vâlâ-evb-i — 1453, 1462; sem'-i — 36; ser-çeşme-i — 1164; serîr-ârây-ı — 262, 503, 668, 672, 950, 1172, 1400, 1400; serîr-i — 738, 1077, 1210, 1225, 1230, 1287, 1295, 1300, 1327, 1356; serîre-i serîr-i — 639; sühan-tıraş-ı ahvâl-i — 747; süpürde-i eydî-i şürekâ'-i — 1217; şâhid-i dilârây-ı — 861; şeref-i kurb-i — 1472; şürekâ'-i — 113; taht-ı — 667, 677, 1296; taht-nişîn-i — 677; taklîb-i — 884; taklîb-i serîr-i — 805; ta'yîn-i âyîn-i/esm-i — 643; takviyet-i sâ'id-i — 1481; tarâf-ı eşref-i — 567n, 1051, 1110, 1482; tasfiye-i sâha-i — 802; tebâşîr-i subh-i — 1035; tebdîl-i — 1156; tebeddül-i — 738, 920, 950, 962, 1031, 1094, 1125, 1294; tehniye-i dîhîm-i — 810; termîm-i mebânî-i mütehallele-i — 1163; tezâyüd-i kuvvet-i — 1330; vâris-i serîr-i — 1152, 1333; Vekîl-i — 457, 604, 916; vesîle-i tahvîl-i — 858; vükelây-ı — 34, 96, 603, 914, 923; zîb-efzây-ı taht-ı — 253; zînetbahş-ı erîke-i — 974; ricâl-i —'a luhûku 725; tegallüb-i sevânih-i — dâ'iyeleri 958; meşgale-i —'dan inkıtâ'ları 624; kurb-i —'da nüfûzu 803; gayret-i savb-ı — galeyânı 1245; inkılâb-ı devr-i — hengâmı 1471; erîke-nişîn-i —ı âhıret 198; pîş-gâh-ı —ı dest-gâh 1408; mizâc-ı —ı ebediyyü'l-ittisâl 182; —ı Hudâ-dâd 1454; kā'ide-i —ı kavîm 185; —ı Kur'âniyye 538; taraf-ı —ı me'âlî-'unvân 407; —ı metîn 159; ma'rûz-ı dergâh-ı —ı muhalledü'l-ikbâl 453; —ı Muhammediyye 1329; —ı mülkiyye 1408; —ı münferide 1408; —ı müstakille 1352; bidâyet-i —ı 'Osmânî 771, 821; —ı 'Osmâniyye 1355; —ı Selîmî 227; bedenî hıdmet-i —ı seniyye 1375; bidâyet-i —ı seniyye 471, 1395; cânib-i me'âlî-menâkıb-ı —ı seniyye 935; cânib-i —ı seniyye 963, 1085, 1088, 1432, 1442; hademe-i —ı seniyye 846; hıdemât-ı —ı seniyye 293, 848; hizmet-i —ı seniyye 488, 1268; kahr-ı —ı seniyye 34; kalb-i —ı seniyye 1432;

kavânîn-i —ı seniyye 848; kuvvet-i kāhire-i —ı seniyye 382; kuvvet-i —ı seniyye 1330; mâlî hıdmet-i —ı seniyye 1375; maslahat-ı —ı seniyye 1085; matlûb-i —ı seniyye 1085; mehâmm-ı —ı seniyye 914, 923; memâlik-i —ı seniyye 1091, 1154; mesâlih-i —ı seniyye 1006, 1086; mevkib-i —ı seniyye 862; mizâc-ı —ı seniyye 390; muhlisân-ı taraf-ı —ı seniyye 1396; musâlaha-i —ı seniyye 1086; mülk-i —ı seniyye 1330; neş'e-i rahîk-ı 'anber-sahîk-ı —ı seniyye 692; resm-i kadîm-i —ı seniyye 849; şükûh-i —ı seniyye 989; übbehet-i —ı seniyye 984; rusûm-i —ı seniyye 848; sâmi'a-i hayr-hâhân-ı —ı seniyye 312; sâye-i —ı seniyye 385; serbestiyyet-i kâmile-i —ı seniyye 1085; serbestiyyet-i —ı seniyye 1085; ser-i kârân-ı —ı seniyye 520; sıyâneten li's—i's-seniyye 115; südde-i —ı seniyye 823; şân-ı —ı seniyye 182, 984, 989; tanzîm-i mehâmm-ı —ı seniyye 922; taraf-ı —ı seniyye 276, 315, 983, 1440; tesviye-i mesâlih-i —ı seniyye 1251; teşyîd-i bünyân-ı —ı seniyye 1330; tevârîh-i —ı seniyye 908; vükelây-ı —ı seniyye 182; umûr-i —ı seniyye 16, 830, 913; —ı seniyye 162, 177, 187, 218, 278, 458, 963, 1003, 1030, 1054, 1084, 1090, 1109, 1118, 1152, 1329, 1352, 1451; —ı seniyye-i Ahmediyye 542; erkân-ı/huddâm-ı —ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmları 1431; —ı seniyye-i İslâmiyye-i Rahmâniyye 1294; —ı seniyye'nin dostları 849; —ı seniyye'nin mesâlihi 1085; —ı seniyye re'âyâsı 349; —ı Sultâniyye 1153; serîke-pîrây-ı —ı 'uzmâ 1230; serîr-ârây-ı —ı 'uzmâ 616, 898, 1286; serîr-i 'arş-masîr-i —ı 'uzmâ 1298; —ı 'uzmâ 362; sırr-ı nâmûs-ı —ı Zıllullâhî berekâtiyle 1423; —'la Hılâfet'in ictimâ'ı 1286; —lar 1296; âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı —ları 1046; âfitâb-ı —ları 496, 543; eyyâm-ı —ları 674; hal'-ı hıl'at-i —ları 1263; kurb-i —ları 1163; makarr-ı —ları 1415, 1422; serâbistân-ı —ları 1303; şâyân-ı şân-ı —ları 750; şey'û'at-i esrâr-ı —ları 1434; şîrâze-i —ları 161; tâli'-i —ları 674; 'unfuvân-ı 'ahd-i —ları 1218; 'unfuvân-ı —ları 1213; zâyiçe-i —ları 673; zemân-ı —ları 516; hal'-ı — mâddesi 883; rikâb-ı —makrûn 26; taraf-ı —medâr 470; — mülimmesi 304; savb-ı — müte'allikātı zümresi 841; 'âmme-i a'kāb-ı —nisâblar 539; inkılâb-ı — sırrı 610; inkılâb-ı — tarîkası 883

sâlûs 895; —i bî-edeb 320, 1244; —i kâbûsu 1453; —i riyâ-perver 754; —i zerrâk 873

sâlyâne 242, 244, 757, 758; guruş — 670; —i asliyyeleri 243; —i kadîmeleri 241; —i kadîmî 242; —i kadîmleri 690; —ler 242; — tarîkı 707

Samadya kurbü 145

samân 1442; arpalık değil —lık dahi vermameğe müstehak 718

sâmân 187; ahvâl-i berzede-i — 129; berhem-zede-i — 1170, 1295; berzede-i — 423, 447, 885, 1248; firâz-ı — 1437; istihsâl-i — 1253; kesb-i sâz ü — 701; nâ-be— 1228, 1393; sâhib-i — 78, 127; sûhte-i — 1283; tahsîl-i — 159, 664; tekmîl-i — 199; iktisâb-ı —ı bisyâr 1456; —ı hükûmetleri 161; —perdâz-ı kesret-i kafâdâr 723; —perdâz-ı kesret-i yâr 723; —rübây-ı 'akl 555; —rübây-ı şu'ûr 555, 1227; —zede-i 'akl 1057; —zede-i idrâk 1057; —zede-i mu'âmele-i hasâr/zarar 1183

Samânî-zâde Efendi (Şeyhulislâm) 885, 909, 1236; — telhîsiyle 1489

Samedânî; 'avn-i — 901; dâru'l-vikāye-i hıfz-ı — 1232; emr-i takdîr-i — 676; fîrûzî dergâh-ı — 1284; Gavs-i — 1024; hıfz-ı — 1420; kûşe-güzîn-i hısn-ı savn-i — 869; savn-ı — 323, 900, 901; tevfîk-ı — 1296; meclây-ı tecelliyyât-ı tevfîkāt-ı —yye 1294

Sâmirî (Benî İsrâ'îl kabâ'ilinden bir kabîleye, yâhûd bir mevzı'a nisbeti olup, anın dahi ismi Mûsâ, san'at-i zergerîde üstâz-ı bî-hemtâ) 960; nazar-ı — 960; sihr-ı — 1139; —beyân 25; güftâr-ı —esmânına firîfte 893; — kıssası gibi 511, 728; sâhir-i —nihâd 957; —seciyyet 785; Tercemân-ı—simât 424; — ta'bîri 960; —yyûn efsûnlarıyla meshûr 1218; —iyyü's-sîre 1315

Samsoncu 908

sanâdîd 509, 682, 753, 1062, 1274, 1389, 1392, 1421; mecma'-i — 805; —i a'yânân 1184; —i Bektâşî 781; —i Bektâşiyân 1079, 1398, 1416; —i Bektâşiyye 884, 1274, 1324; —i cumhûr 823; —i ehl-i i'tibār 15; —i eşrâr 1466; —i hâzıra 823; —i kavm 804, 1401; —i ma'hûde 769; —i Ocak 215, 807; —i Ocakluyân 876; —i ricâl-i devlet 244; —i ser-i kârân 1399; —i ser-i kârânları 1499; —i 'ulemâ 1191; —i vakt 1319; —i vükelây-ı devlet 773; —ler 1364, 1372, 1474

san'at 1416; izhâr-ı — 239; müdâhale-i bidâ'a-i — 783; sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-i — 1191; tahsîl-i — 237; tahsîl-i re'sü'l-mâl-i — 235; —ı 'ameliyyesi 979; —ı Firenk-pesend 788; —ı harbi te'allüm 1254; —ı hîlede başka çıkmış 875; —ı müzevviresi 1475; kârgâh-ı —ı şu'bede-bâzî 475; —i zergerîde üstâz-ı bî-hemtâ 960; —lar 688; —larını derece-i kemâle iblâğ 231

sanâyi' 160, 237, 578; ashâb-ı — 137; çeşm-bend olacak — 1219; i'mâl-i — 205, 875; pîşe-kârân-ı — 1255; tâb ü tüvân sâhibi pîşekârân-ı — 1376; tahsîl-i — 546; zebân-gîr olacak — 1219; —i 'ameliyye fâ'ideleri 995; —i garîbe 482, 994; —i girân-bidâyi' 25; —i harb 225; —i harbiyye 223, 227, 554; —i harbiyye-i Avrupa 669; —i harbiyyeyi te'allüm 1376; —i kıtâl 225; —i lâzimeyi icrâya kādir 246; hurde-kârî-i

—i mütenevvi'a 160; —-i mütenevvi'a 72; —i sâ'ire 981; envâ'-ı —i sefîne-i sûz 1284; —i şi'riyyeyi hâvî 1507
sancak 59, 146, 486, 975; beyâz — 1443; tuğralı — ımız 1448; —ı şerîf 192, 837, 1250, 1493; —ı şerîf'in sâye-i mübârekesi 623; — Kapudanı 243; — kapudanları 107, 243; —keşî-i îmâ 214; —lar 106; —larımız 1448
sandal 74, 491, 489, 491, 791, 1060, 1421, 1443; büyük — 1404; —a süvâr 129, 491; —-ı zerrîn 1060; —î 450, 547, 550, 1149; — içre balıklayup 1404; —î-i kıralî 354; —î-i Kıraliyyet 548, 550, 1132; —î iskemle (kanapa ta'bîr etdikleri) 985; —î-i saltanat 166; — ile 'ilâc/tîmâr 1404; —î-nişîn-i hubûr/zevk 547; —î pîş-gâhı 367; — lar 482, 492; — sandal mellâh-ı hiyel ü dagal 'amelleri 773; —süvâr-ı fahr 121; —-süvâr-ı firâr 1463; —süvâr-ı haşmet 121
Sandomir (Nemçelü'de olan); — toprakları 991; — Voyvodalığı 991
sandûk 804; memlû —a 863; mukaffel —a-i lebriz 864; —-ı mukaffel 863; kebîr —alar 1470; meşhûn —alar 895; mukaffel —alar 895; —alar 93, 858, 1305
sanem (Nasârâ âyînlerine mahsûs olan) 1342; — hâne 974
Sâniye-i Ayasofya-i kebîr Müderrîsi 409
San Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
Saplincs [=Sapientza) 1349; — Adası yanında 1349
Sârbân-başı Ağa 602
Sarburg [=Sarrebourg] Kasabası 1022
Sardenya; — Eyâleti 401; — Kıralı 401
sargı/sarkı 507; sâde —ları olan estâr 1470
Sarı Kadı Türbesi 146
Sarıyâr 145
sârik 438; — lafzı 438
sarmaşık otu gibi sarmaşup 1076
sarrâf 345, 652, 725, 758, 864, 910, 1065; meşâhîr-i —ân 345; yüğrük —ları 1070
sarsar; mânend-i — 481; —-ı hîz-i fesâd 1473; —-ı 'inâd 887; —-ı kavârî'-i satvet 259; —-ı rişvet 241; —-ı sitîz 887; —-ı tûfân-hîz 1146, 1436
Saruhân Mâliki 1325
Sâsânî-şi'âr 27
satılmak/satmak 850, 876, 1020, 1411, 1417
satranc/şatranc; — dönümü gibi 312; büyût-i — hisâbı gibi 788
sâtûr; —-i hûn-hâr 85; —-i kahr u nekâl 154; —-i kassâb misâl 124; bürîde-i —-i def' 1373; bürîde-i —-i tebâh 1373
satvet 42, 164, 491, 1345, 1398; 'alem-efrâz-ı — 260; âteş-endâz-ı müdâfî'-i — 207; âteş-endâz-ı top-i — 1269; âverde-i zîr-i süyûf-i — 222, 543; bestat-i — 1435; debdebe-i — 633, 715, 1434, 1513; dest-yârî-i şemşîr-i — 1233; eşheb-süvâr-ı — 1167; hecme-rîz-i — 435, 1367; ibrâz-ı — 849; iktizây-ı dûr-bâş-ı — 1265; ilkây-ı gulgule-i — 558; izhâr-ı — 377; kādime-cünbân-ı — 1266; lenger-endâz-ı — 208; maglûb-i dest-i — 662; mahall-i masdar-ı — 1249; muhâfaza-i — 176; nakl-i hıyâm-ı — 604; sarsar-ı kavârî'-i — 259; sell-i hüsâm-i — 382; sell-i seyf-i — 1500; ser-pençe-i — 441; seyf-i — 138; tahrîk-i — 1067; teşmîr-i sâ'id-i — 932; tevcîh-i sükkân-ı — 260; velvele-i — 328; irâde-i seniyye-i —eser 301; —-i devlet 178; —-i kāhire 292; —-i Rüstemâne 1395; —-i tâm 1125; —-i zâbitân 1271; seyf-i —leri 616, 1046; —lerine sevret 1396
savâmi' 135, 1386; sekene-i — 143; —lerini peyveste-i hâk 721, 727
Savari (Ceneral, Petersburg'da) 1103
savaş 41
savlet 43, 79, 365, 644, 713, 824, 1143; gulgule-kâr-ı — 1196; hamle-endâz-ı — 568n, 1370; hısn-ı — 141; ıtlâk-ı zimâm-ı — 512; irhây-ı bâdbân-ı — 1029; itâle-i ser-pençe-i — 1477; menşûr-i — 872; mu'iddât-ı — 1342; neşr-i debdebe-i — 302; pây-kûb-i — 1396; rekz-i livây-ı — 91; sell-i seyf-i — 207; ser-pençe-i kuvvet-i kāhire-i — 1410; sevk-ı ketîbe-i — 382; seyf-i — 716; hevl-i —bâr 1266; hücûm-i —bâr 1266; ser-bâzâne meydân-dârî-i —i 601; —i Haydarâne 1395; —-i İslâmiyân 1067; hecme-rîz-i —-i şîrâne 441; —-i şîrâne 1416; harbe-i —leri 1047; vekūd-i nâ'ire-i —leri 1394
savm 1239; mesâ'il-i — 1244; —a inhimâk 1192; —-ı Nasârâ gibi 63, 1169; mübtelây-ı —-ı visâl 1397
savt 1417; a'lâ — 1411; —-ı bülend 836, 1190, 1307; ref'-i — 484, 1412; ref'-i —-i bülend 1119; —-ı bülend ile kırâ'et 475; —-ı mahsûs-ı cuhûrâne 769; —-ı cuhûrî 714
sa'y 82, 93, 103, 122, 123, 153, 299, 300, 318, 372, 382, 397, 401, 417, 434, 500, 508n, 515, 564, 587, 594, 621, 647, 659, 683, 688, 697, 751, 763, 767, 776, 780, 782, 784, 789, 794, 796, 799, 801, 832, 902, 914, 915, 923, 973, 983, 986, 992, 1012, 1058, 1088, 1098, 1099, 1101, 1130, 1160, 1168, 1174, 1175, 1193, 1241, 1283, 1311, 1316, 1319, 1327, 1330, 1332, 1345, 1351, 1369, 1399, 1400, 1409, 1418, 1432, 1441, 1448, 1500, 1513; âteş-dân-ı — 590; berzede-i dâmân-ı — 426; bezl-i nakdîne-i — 488, 1463; bezl-i — 946, 1493; çevgân-ı — 963; dest-yârî-i — 1080, 1081, 1472; havâle-i esvât-ı — 973; ibrâz-ı mâye-i — 293; îfây-ı hakk-ı — 1067; 'inân-engîz-i — 541; îsâr-ı hazâ'in-i — 742; îsâr-ı mâ-melek-i — 384; micdâfe-zen-i — 780; pençe-zen-i — 383; peyvend-i destgâh-ı — 1372; pîş-kadem-i rehrevân-ı — 1187; sarf-ı enfâs-ı — 289; sarf-ı mâ-

hasal-i — 310; sarf-ı mâ-melek-i — 1375; sarf-ı nakdîne-i — 730; sarf-ı nefes-i — 1164; sarf-ı sühan-ı — 779; semend-i — 649; seng-i râh-ı — 1177; ser-encâm-ı — 1161; sûzen-zen-i — 776; teşmîr-i sâ'id-i — 1325, 1493; sıfat-ı —i 1153; —i 'azîm 1077; —i belîğ 1087; tîğ-zen-i —i bî-dirîğ 643; cilve-gâh-ı —i bî-ferâğ 920; —i bî-gāyât 278; —i bî-girân 676; —i bî-hûdeleri 1386; —i bî-kesel ü taksîrleri 444; —i bî-kıyâs 792; —i bî-kusûrları 314; berçîde-dâmen-i —i bî-nifâk 293; berzede-i dâmân-ı —i bî-pâyân 905; —i bî-sûd 287; —i bî-şümâr 1338; dest-yârî-i —i bî-şümâri 1314; müte'ahhid-i —i cemîl 257; —i cemîl 1220; —i dilîrâne 57; —i esîl 1066; —i eş'abâneler 1153; —i evfâ 98; mukaddimât-ı —i firâvânları 948; —i firâvânları 105, 684; dest-yârî-i —i kârgüzârîsi 603; —i kesîr 1371; —i kişver-gîrleri 640; —i küllî 1488; —i mâ-lâ-kelâm 1451; —i mevfûr 384; —i sâdıkāne 295; —i vefîr 695; kalem-i bedî'u'r-rakam-ı —leri 354; — olunmak ahrâ 1445; — ü gûşiş 547, 562, 626

sayd 77, 876, 1012, 1029, 1283; 'asâfîr-i kulûblarını — 721, 728; — âvâzesi 1166; — behânesiyle 1026

Saydâ; — Eyâleti 37, 38, 40, 58, 92, 101, 1429; — menşûru 92; — suları 101

sâyebân 193, 1046, 1051, 1230; intikāl-i —ı hıyâm 1143; —ı Sadrıa'zam 921

sayf 173, 228, 691, 991; eyyâm-ı — 144, 216, 1133; —en 243; —iyye-hâneleri 1476

sayha 1469, 1475; —i 'âlem-gîrleri 808; —i âfâm-fersâ 1199; —i âsümân-sây ile 1469; —i istimdâd 202; —i melek gibi 319; —i pey-der-pey-i ibrâm 1198; —i pey-der-pey-i teşdîd 1198; —i ra'd-i tâkat-şiken 1231; —i sehm-gîn 1245; —i zehre-şikâf 320; —keş-i iddi'â 354; —keş-i tefâhur 354; —keş-i tehdîd 902; —keş-i terhîb 902; —zen-i isti'vâ 1202; —zen-i şükr-i dergâh-ı hazret-i Hallâk 1374; —zen-i zecr 1403

sâyis 438; ellerinde —hâne üzerinde harbende 867; ellerinde —hâne üzerinde — 867; —i siyâset 769; — makūlesi 1320

sayyâd; dâm-ı — 634; —ân 818; —ı ezel 1078

sâz; berhem-zede-i — 1170, 1295; müstağrak-ı — 699; — âvâzı safâsı 1215; —ı dehr 1510; —ı nâ-sâz 1214; —ı nâ-sâz-ı vaz'-ı küstâhâne 646; —ı sevret 1360; — ü sâmân 597; — ü sâmân-ı insâfı 1156; — ü sâmân-ı kanâ'ati 1156; — ü sâmân-ı mehâmm-ı devlet 1280; — ü sâmân-ı mehâmm-ı mılket 1280; — ü sâmân-ı Vezâret 1319; — ü selb-i hayâtları 441; — ü selb-i huzûr 1167; — ü selb-i sükûn 1167; — ü selb makūlesi levâzım 688; — ü selb-i hayâtı 1123; — ü söz 1214, 1380; — ü söz âlâtı 327; — ve söz bilmezleri nâdirdir 988; — ve sürûd-i dilnüvâz ile 328

sâzende 749, 873; — hengâmeleri 527; —i dilkeş-nüvâz 1214; —i keyd-i rakīk 873; —ler 530n, 574

Sebâ 1174; cürdân-ı Ehl-i —sıfat 1410

Seb'a-i Mu'allaka; bk. Mu'allakāt-ı Seb'a

Sebastiyan/Sebastiyani/Sebestiyan (Ceneral, Der-sa'âdet'de mukīm olan Fransa Elçisi, mâhir-i fünûn-i şerr u şûr, la'în ü le'îm, nâsih-ı dâstân-ı şeytân-ı racîm, kâfir-i siyehkâr, -ı bed-nihâd, ekfer mine'l-Cehûd, erzelü mine'l-Yehûd, kâfir-i mekr-âlûd, gebr-i ma'hûd, la'în-i bed-fercâm, mel'ûn, Firenk-i pür-nîreng, şeytân, mel'ûn, hâ'in ü bed-kâr, kâfir, la'în-i bed-güher, sergerde-i ehl-i küfr u dalâl, şeytân-ı bî-îmân) 94, 298, 364, 392, 393, 406, 407, 411, 413, 449, 470, 483, 488, 497, 505n, 618, 624, 935, 963, 965, 1003, 1018, 1052, 1077, 1083, 1.,091, 1093, 1096, 1097, 1098, 1100, 1107, 1108, 1112, 1113, 1114, 1117, 1136, 1338, 1346, 1439, 1451; — ta'lîmi 497

sebb 1498; âb-rîz-efşân-ı — 1469; ağzına — 1275; —ü düşnâm 1410, 1417; — ü düşnâmın hadd ü hısâbı olmayup 1469

Sebbûh (Hz.) 1284; — nefeslerine rûh 1499; bk. ayrıca Allah (Hz.)

sebîl 143; fürce-yâb-ı — 354; — çeşmeleri 143; —i âb 145; fî —illah 205, 458, 462, 923; fî —illahi Te'âlâ 914; —i tahliye 365, 432, 614, 905, 1007, 1401; —leri tahliye 72, 212, 381, 938; — pîş-gâhı 835

Sebte Boğazı 556, 1111

sebû şikeste— 958; —lar 1217; —yi dil-i pür-yeswâsları 1195; —yi mey 881, 1496; — sebû mey-nâb 1362

sebük-mağzân 696, 919, 1149; —ı Benî İsrâ'îl 961; —ı meclis 218; —ı nâ-şinâsây-ı nîk ü bed-i zemân 319; —ı zemân 48, 109, 1269

sebze; —furûş 1254, 1376, 1417; —i hod-reng-i bî-gâne 646; dere içlerinde —vât 1021; yol kenârlarında —vât 1021; —vât 208, 1411; — vât âsârı 1151; —vât kısmı 1411

seccâde 320, 1244; —nişîn-i ikāmet 320, 1244; —nişîn-i şerî'at-ı mübîn 607; —sine da'vet 320

secde; mânend-i âyet-i — 934; — ber-dergâh-ı Ma'bûd 1471; —güzâr-ı dergâh-ı Rabb-i Müste'ân 1151; —güzâr-ı şükr-i hazret-i Melik-i 'allâm 850; —güzâr-ı şükrân 147

seciyyet; ber-muktezây-ı — 1213; —i razıyyeleri 570; telâ'üb-i —ler 161; —ler 1212; mâye-i seb'iyyet-i —leri 701; — muktezâsı 714

sedd 121, 429, 556, 567n, 676, 1010, 1020, 1112, 1120, 1195, 1197, 1268, 1387, 1441, 1473; muhkem — 1393; tereddüd bâbını — 1033; — gibi 968; —i bâb 581, 1388; —i bâb-ı haşyet 1259; —i bâb-ı hısâm 1127; —i bâb-ı hıtâb 874; —i bâb-ı ihtiyât 1258; —i bâb-ı müdârâ

1265; —i bâb-ı mükâfeha 553; —i bâb-ı teslîmiyyet 1264; —i dehân 596; —i dekâkîn 799; —i derîçe-i gûş 321, 1245; —i dervâze-i muhâsama 586; —i dil-nişîn 144; —i kemend-i tedbîr 1282; —i mecâz 1180; —i meslek 1180; —i râh 365; —i râh-ı fırâr 1061; —i râh-ı gürîz 1064; —i râh-ı husûmet 108; —i ramak 873; —i sedîd 175, 1114, 1406; —i selme 1316; —i Ye'cûc'dan eşedd üstüvâr 1354

Seddülbahr Kal'ası 1442

sedene 111; —i dergâh 116

Sedûm; hatt-ı butlân-keş-i hükûmet-i Kādî-i — 1478

sefâhet 36, 40, 160, 533, 647, 758, 760, 909, 988; başdan kara — 747; esbâb-ı — 1362; fart-ı — 156; —i tab'ı 1495; esbâb-ı —leri 650; icrây-ı —leri 830; istidrâc-ı —leri 718; vaz'-ı —rîz 882

sefâ'in/sefâyin 96, 243, 249, 255, 258, 417, 419, 480, 482, 488, 494, 499, 501, 506n, 560, 730, 993, 1002, 1253, 1283, 1373, 1374, 1441; beylik — 480; derûn-i — 1444; ehâlî-i — 349; ehl-i — 492; icrây-ı — 191; ihrâk-ı — 482; inşây-ı — 1222; makarr-i — 298; müretteb olan — 491; sagīr u kebîr — 730; seyr-i — 281; zuhûr-i eşbâh-ı — 483; muhâlif ocakların —i 263; —i a'dâ 214; —i cesîmeler 680; —i donanma 214; —i Donanma-yı hümâyûn 263, 1269; —i düşmen-i bed-millet 1029; —i ecnebiyye murûru 248; —i hafîfe 254; —i harb 254; —i harbiyye 250, 255; kebîr/sagīr —i hümâyûn 489; —i hümâyûn 1272; —i İngiltere 480; —i İngilterelü 1126; —i kibâr 1254; —i küffâr 198; —i mîrî 263; —i Murâbıt ocakları 262; —i mutevassıta 259; —i mürettebe 1272; —in dümenleri 456; —in gediklüsü 243, 691; —i İslâmiyye 1283; —i nusrat-nümûd 186; —i peykâr 254; —i Rusya 255; —i sâ'ireler 1442; —i sıgâr 1254; —i şu'ûrları 481; —i tüccâr 456

sefâret 64, 74, 135, 176, 273, 351, 410, 532, 846, 962, 985, 1005, 1029, 1040, 1084, 1227, 1343, 1346, 1504, 1505, 1507; edây-ı — 1402; emr-i — 1043; esbâb-ı — 1029; irtikâb-ı külfet-i — 1263; itmâm-ı emr-i — 962; mûcib-i külfet-i — 267; münâfî-i kā'ide-i — 1096; mütehammil-bâr-ı — 1270; seleb-i — 421; teklîf-i — 1263; terk-i dağdağa-i — 1025; —i İran 293; —nâme 274; —nâmeler 979; —nâme siyâkı 962; — takımı 407

sefele; giyâh-ı — 646; herze-gerdân-ı — 902; pâygâh-ı hargele-i — 646; —i 'avâmm-ı nesnâs-iltibâs 110; ehâlî-i —nihâd 201; tâ'ife-i —nihâd 1157; —nihâd 24, 1360; —nin cem'iyyetleri 781

sefer 54, 87, 181, 191, 206, 235, 242, 244, 255, 422, 453, 455, 458, 551, 559, 563, 565n, 566n, 576, 581n, 584, 586, 596, 605, 659, 669, 686, 699, 774, 828, 877, 924, 937, 968, 989, 1007, 1027, 1054, 1066, 1091, 1092, 1093, 1102, 1162, 1210, 1234, 1242, 1438; ahvâl-i — 1176; 'azm-i — 1140; ba'de tekarrurî's— 564, 565n; bed'-i — 586; buhâr-ı — 1436; dervâze-i — 659, 1435; emr-i mevhûm-i — 964; emr-i — 555; erkân-ı — 582; feth-i bâb-ı — 556, 565, 567n; gā'ile-i — 473; halle-çûb-i — 259; hengâm-ı bed'-i — 387; hevdec-rân-ı — 956, 1037; ibtidây-ı — 216, 1089; ihdâs-i — 554; ihtiyâr-ı — 408; îkā'-ı — 551, 585; i'lân-ı — 279; istînâf-ı — 1047; kable's— 213, 219, 568n, 578, 1090; kâr-ı — 543; kazıyye-i — 576; kesret-i — 644; küşâdî-i dervâze-i — 556; levâzım-ı — 191; mihnet-i — 773; muzâyaka-i gā'ile-i — 1456; müntehây-ı — 1037; sebeb-i — 258; şedd-i zeber-teng-i sütûr-i — 1487; takrîr-i emr-i — 918; ta'lîm-i esbâb-ı — 247; tanzîm-i edevât-ı — 658; tavr-ı — 222; techîz-i edevât-ı — 658; tehâlük-i — 543; terk-i gā'ile-i — 558; terk-i — 543, 552, 554, 1015; teşvîş-i miyâne-i ehl-i — 606; tevcîh-i sükkân-ı — 1446; vesîle-i i'lân-ı — 424; vukū'-i — 192, 212; vücûb-i hükm-i — 420; zuhûr-i — 562; — açılmak 564; — ahvâli 1176; — aşhâbı 958; — beliyyesi 97; —ber 242, 243, 364, 686, 1080, 1242; —berlikler 242; — bidâyeti 509; — dervâzesi 1482; —e igrâ 554; —e tahrîk 555; —e tergīb 560; — gā'ilesi 362, 659, 1210; — hâdisesi 1406; — hengâmı 1241; — husûsu 561, 563, 748, 775; müştagil-i emr-i — 1213; —i 'azîm kazıyyesi 858; —i 'azîm vukū'u 1481; meşâkk-ı seyr u —i cân-güzâr çekerek 877; —i fırûzî-eser 26; vâcib olan —i hümâyûn 965; —i hümâyûn 473, 845, 914, 923, 964, 1405; —i medîd gā'ilesi 660; —i menvî 279; —i mevhûm 279; —i muhayyeru'ş-şu'ûr 137; seksan iki —inde 531; bâb-ı —in küşâdı 568; —i nusrat-eser 1039; —in vücûbiyyeti 454; —i Pâdişâhî 705; —i sâbık 191, 274, 1090; havâdis-i —iyye 1083; imdâd-ı —iyye 1305, 1352, 1501; kâffe-i umûr-i —iyye 914, 923; levâzım-ı —iyye 191, 463, 1495; mehâmm-ı —iyye 420, 845; mesârif-i —iyye 467, 471, 1091; meşâgil-i şevâgil-i —iyye 56; meşâkk-ı —iyye 1444; şedâ'id-i —iyye 458; techîz-i esbâb-ı —iyye 1241; tehyi'e-i mehâmm-ı —iyye 560; tehyi'e-i mühimmât-ı —iyye 1494; tertîb-i mehâmm-ı — iyye 224; umûr-i —iyye 225, 925, 997, 1018, 1191; mehâmm-ı —iyye istikmâli 457; kâffe-i mehâmm-ı —iyyeler 477; —iyyet 1143; ejdehâ gibi mesârıf-ı —iyye tekāzâsı 877; —i zafer-eser 1512; —i zafer-tev'em 1501; — lafzı 560; 'âlemi bî-huzûr eden —ler 224; —ler 181, 212, 225, 227, 239, 262, 646, 657, 685, 689, 1023, 1222, 1253, 1392, 1400, 1479; nevbet-i —leri 1373; —ler munkatı' 222; —ler münâsebeti 309; —li Kethudâsı 175, 1311; —li Kethudâsı-

yı sâbık 1430; — mâddesi 560; — merâmı 421; — mesârıfı 1091; — mukaddimâtı 1406; — mülâbesesi 1049; netîce-i ahvâl-i — mülâhazası 1016; —nâme sûreti 608; — olunmak 462; — takrîbi 1045, 1235, 1410, 772; — tedârükü 619; — vukū'u 551, 565n, 1448

seffâk 1365; şedîdü'ş-şekîme —i bî-pâk 311

sefîh 759, 794, 1074, 1123, 1381, 1467; evzâ'-ı — âne 1061; zerî'a-i icrây-ı mezâkk-ı —âne 746; —i bed-kâr 881; —i bî-edeb 882; —i ma'reke-perdâz 1060; —i şerîr 1074

sefîne 101, 135, 243, 260, 407, 480, 482, 489, 491, 501, 506n, 576, 620, 938, 1274, 1274, 1306, 1321, 1442, 1443, 1446, 1484, 1485; derûn-i — 1485; küçük bir — 482; sekene-i — 1447; hıffet [bulmuş] —âsâ 1372; — donadup 1397; sütûn-i — gibi 1423; —i dil-i bî-karâr 613; —i hâl 103; —i hazret-i Nûh-sıfat 909; —i İngiliz 1485; —i kebîre 259; —i korsan 1029; —i me'mûriyyetleri 153; —i mezkûrenin parlamentosu 1442; —i re'yleri 1070; —i Rusya 513; —i sâniye 1485; envâ'-ı sanâyi'-i — 1284; —i tedbîrleri 1070; — kapudânı 1447, 1485; âmed-şud eden —ler 417; —ler 101, 243, 482, 488, 490, 492, 494, 499, 505n, 507n, 508n, 546, 558, 691, 733, 1283, 1375, 1442; beylik —leri 419; — mellâhları 1306; —i misâl 1128; —rân 482; —rân-ı 'azîmet 181; —rân-ı tîrâr 70; — re'îsi 1306; kumandar —si 486, 491; — süvâr-ı isti'câl 950

Sefîr 43, 64, 124, 148, 164, 165, 267, 271, 274, 295, 369, 370, 568n, 579, 812, 855, 1117, 1342, 1439; tevârüd-i —ân 295; —ân-ı Devlet-i 'aliyye 846; — Efendi 1431; — gûne 87; —i Buhârâ 124; —i Devlet-i 'aliyye 1339; —i Françe 65, 93, 962, 1347, 1368, 1432; —i Fransa 363, 1084; —i İngiltere 1512; —i İran 1053, 1501; —i mûmâ ileyh 65, 124, 277, 280, 285, 289, 980, 988, 1004, 1040, 1042, 1117, 1338, 1341, 1370, 1375; —i Mülk-i Buhârâ 103; —i Sünniyân 1506; —i zebân 1505; — ler 494, 1494

seg; sürbe-i —ân 1416; tu'me-i —ân 824; hervele-i —âne 902; ittifâk-ı —âne 'akdi 295, 1139; ittifâk-ı —âne mâddesi 295; — be-sahrây-ı 'azîmet 421; —i bed-semîrin 'av'avasına kā'il 1057; —i bî-gâne-sıfat 440; —i dîvâne-misâl 908; —i merkūmun 'av'avası 1113; —i şikârî gibi 814

segbân 85, 461, 908, 1176, 1251, 1254, 1258, 1274, 1336, 1394; Ağa-yı Ocağ-ı — 1275; asker-i — 1261; ism-i — 1251; dilîrân —ân 1416; tâ'ife-i —ân 1416; mesned-i —başı 903; —başı 216, 515, 776, 781, 789, 792, 800, 803, 807, 818, 822, 829, 834, 835, 837, 865, 869, 870, 886, 901, 903, 1062, 1169, 1182, 1253, 1323, 1374, 1466; —başı Ağa 835; —başı-ı cedîd 906; —başı-i Sânî 1324; — dilâverânı 1396; — dilâverleri 1063; —ı sebük-pâyân 1396; — lar/segbânân 774, 1259, 1260, 1275, 1374, 1377, 1393, 1397, 1401, 1404; —lar ta'biyesiyle 1393; —ların rucû'ları 1416; —ların verâsı 1395; — nâmı 1336; — nâmına asker-i cedîd ihtirâ'ı 1334; — Ocağı 700, 1255, 1274, 1371, 1377, 1404; — Ocağı hezâreleri 1377; — ocağına yazılmak 1381; — Ocağı ru'esâları 1377; — pehlevânları 1394; — tâ'ifesi 1353; — tahrîri 1371; — tanzîmi 1371; — tarîkasına kā'il 1382; — yeniçerileri 1395; — zümresi 1376

Segirdim; — mahalli (Top-kapu hâricinde) 683; — aşcıları gibi 1394

Segur (Fransa Elçisi, Konsolos, müverrih-i Françe, merd-i sâhib-i şu'ûr) 582, 583, 585

sehâb; —ı 'azâb 439; —ı 'azâb gibi 510; —ı muzlim-sıfat 1308; —ı müterâkim 1321; —ı müterâkim gibi 441

sehm 1510; —e tahsîsi 680; —i sâ'ib-sıfat 879

Seka 230, 233, 237, 245; —başı 1032; —lar 683

Sekā-zâde (Amasya Mütesellimi) 1039

sekene 361, 972, 978, 994, 1026, 1485; —i arz 1293; —i Âsitâne 1181; —i Dâru's-saltana 500, 508n, 556, 906, 1321, 1411, 1441, 1472; —i Dâru's-saltana kulûbları 1325; —i Dâru's-saltanati's-seniyye 335; —i harem 1388; —i İslâmbol 1030; —i İstanbul 358, 801, 1231; —i Leh 994; —i mahallât 1368; —i mahalle-i hamûşân 123; —i medâris 143; —i Memâlik-i mahrûse 768, 846, 1223; —i memleket 643; —i Mısır 132; —i savâmi' 143; —i sefîne 1447; —i semâ 1293; —i varoş 435

sekerât; — hâleti 715; —i mevt hâleti 715; —i mevt 'urûzu 716

Seksoncu-başı Ağa 1144

Seksonya tarafı 1346

Selâcıka 1408

selâm 256, 258, 530n, 589, 612, 919, 1212, 1254, 1262; bed'-i — 256; bî— 1320; bi'l-emni ve's— 377, 1033; du'ây-ı — 186; îstâde-i mevkıf-ı — 698; müterakkıb-ı işâre-i âb-rûy-i — 527; saf-beste-i satr-ı — 1422; —a âgāz 256; —a durup 835; —ı 'âdî merâsimi 1006; —ı bî-gâye 962; —ı işâret 835; —ı selâmet-ittisâm-ı Mülûkâne 335; —ı suver-i ihtirâm 1005; —ı suver-i nüvâziş 1005; —ı Şâhâne 913, 922; başiyle üç def'a — vermesiyle 1028

selâmet 813, 828, 1279, 1391; bâlây-ı cibâl-i — 201; cây-ı — 435; cümle-i — 1414; dest-mâye-i — 817; esbâb-ı — 387, 827; kenâr-ı — 214; kenâre-gîr-i — 1131; kenâre-i — 958; kûşe-i — 484; lenger-endâz-ı — 1284; menâfiz-i — 388; mûcib-i — 1033; rabt-ı lîmân-ı — 243; rabt-ı mersây-ı — 691; reh-girây-ı menzil-i — 878;

reh-nümây-ı meslek-i — 1259; sâha-i — 147, 1122; sâhil-i — 1083; sâhil-res-i — 130, 436; semt-i fûshat-âbâd-ı — 427; semt-i — 492, 964, 1363; şitâbende-i semt-i — 1316; taraf-ı — 431, 1264; vâdî-i — 663; visâde-i — 1374; —gâh 431, 1388; menfez-i —i cûyân 1064; —i hâl 1036; —i mâl 167, 201; —i nefs 167, 201; — ine vesîle 1037; —ini müstelzim 1449; —i vücûd-i veliyyü'n-ni'amî 118; —ler 388; — vâdîsi 1363; — yakası 780; keçesini sudan çıkarup — yakasına geçmek 607, 877

Selâmlık 111, 664, 699, 776, 865, 1422, 1423; câmi'-i mezkûra — eylemeleri 698; — husûsu 699; — mâddesi 699; — odaları 865; — rikâbı 699; — takrîbiyle 1457; — vâki' olan câmi' 1420

Selânik 131, 472, 725, 945, 1438; Livây-ı — 1065; — Barut-hânesi 239, 689; — Kadısı 598, 1135; — Kazâsı (Dâru'l-İslâm) 110, 142, 597, 1071; — Mevleviyyeti 110; — Mutasarrıfı 125, 131, 357, 536; — Sancağı 125, 180, 182, 357, 616, 871, 1350; — sükkânı 910; —iyyü'l-asl 1494; — Yehûd-zâdeleri 803

Selânikî (defter-i tedrîsden isimleri silinenlerden) 910

selâset 88, 1507; —i beyân 596; —i takrîr 27

selâtîn 361, 581n, 648, 714; dest-i — 650; eşrâf-ı eslâf-ı — 1286; makarr-ı — 130, 131; mevkib-i — 699; mevlûd-i — 676; uğur-i — 644; zâyiçe-i — 674; — baş-ağaları (hengâme-perdâz-ı 'arbede vü gavgâ olan) 804, 958; — huzûrunda 633; —i bahtiyâr 15; —i Cengîziyye 469, 624; —i cihân 642; mültezem-i —i dekâyık-şinâsân 1342; —i devlet-yâr 17; —i devrân 23; —i dîrîn hazîneleri 1305; —i enâm 23; 'âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan —i güzîn 1298; —i güzîn-i 'Osmâniyye 1035; —i 'iffet-âyîn yalıları 1413; —i İslâm 653; hıssîsa-i —i 'izâm 1400; —i 'izâm 11, 114, 360, 540, 573, 626, 755, 1076, 1212, 1237, 1240; —i 'izâm efendiler 571; —i 'izâm hazerâtı 360, 566, 1305; —i 'izâm-ı 'Osmâniyye 571, 1216; —i kirâm 744; —i kişver-güşâ 16; —i ma'delet-âyîn-i pîşîn 644; —i Mısrıyye 726; eslâf-ı —in yâdigârları 1342; —i 'Osmâniyye 674, 1236; —i piş-dâdyâna imâme-i sübha-i Saltanat 641; resm-i dîrîn-i —i pîşîn 1311; —i pîşîn hazerâtı 848; —i sa'âdet-âyîn 643; —i sâlife 771; —i sâlife sikkeleri 668; —i sâlife-i 'Osmâniyye hazerâtı 361; Efdalü —i ümem 324; sürûr-i —i ümem 1230; hılâf-ı nzây-ı —i zemân 565; semt-i —i zemân 1236; —i zemân 116, 1342

selb/seleb; mâsivâyı — 1465; perîşân-sâz-ı — 524; pür-sâz ü — 807; —i 'alâka-i dîn 159; —i 'alâka-i millet 159; —i asâkir 79; —i emniyyet 59, 1100, 1338; —i haşerât-ı bî-gâyât 1354; —i mâye-i kuvvet 147; —i müsâ'ade-i ruhsat 361; —i nbka-i rıkkiyyet 149; —i savlet-i erzâl-i asâkir 1158; —i Sefâret 421; —i şu'ûr 1229; —i vücûd 313; —i yârây-ı mukâvemet 791; — makûlesi a'mâl 892

Selcûkıyye; inkızây-ı selâtîn-i — 1455

selef 14, 129, 131, 335, 378, 564, 574, 596, 644, 652, 654, 680, 723, 739, 800, 883, 887, 901, 934, 959, 1046, 1050, 1071, 1107, 1144, 1155, 1187, 1236, 1352, 1465, 1466, 1479; ber-minvâl-i — 683; rütbe-i — 137; tevârîh-ı — 12, 22; — ahvâlleri 1237; — efendi 652; —i eslâf 1380; —ler 153, 555, 613

selem 10

Selîm Ağa (Hazîne Kethudâsı, sakīm) 880, 1163, 1304

Selîm Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 932

Selîm Efendi/Paşa (Vezâret'le Rumeli yakasında, dâhil-i silk-i düstûrân) 520, 525, 529n

Selîm Hân-ı Sâlis (Sultân, Pâdişâh-ı cihân, ibn Sultân Mustafa, cennet-makām, cennet-mekân, Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin Şehinşâh-ı âlî-bahtı, Fermân-fermây-ı Memâlik-i 'Osmânî, Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerîfeyn, Hâkān-ı Felâtûndirâyet, Hâkān-ı halîm, Hâkān-ı sa'îd, Hudâvend-i sâbık, Hudâvendigâr-ı sâbık, Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân, Pâdişâh-ı Dârâ-derbân, Pâdişâh-ı halîm, Pâdişâh-ı İskender-tüvân, Pâdişâh-ı İslâm, Selîm-i behişt-merâbi', Selîm-i halîm, Selîm-i merâhim-şiyem, Selîm-i selîmü'l-bâl, Selîm-i selîmü'l-fıtrat, Selîm-i selîmü'l-hılkati, Selîm-i selîmü't-tab', Selîm-i şehîd, Selîmü'l-bâl ve sâfî-derûn, Selîmü'l-cinân, Selîmü's-serîre, selîmü't-tab', serîr-ârây-ı serverî vü Saltanat, Sultânu'l-berreyn ve Hâkānü'l-bahreyn, Şehinşâh-ı İskender-tüvân, Şehinşâh-ı Memâlik-i 'Osmânî, Şehriyâr-ı halîm, Şehriyâr, şevketlü mehâbetlü 'azametlü kudretlü veliyy-i ni'met, Vâris-i taht-ı devlet, zînet-bahş-ı tac ü dîhîm) 25, 32, 53, 56, 75, 198, 213, 224, 231, 251, 259, 261, 306, 337n, 359, 364, 367, 370, 368, 369, 468n, 502, 507n, 566n, 581n, 610, 612, 624, 638, 666, 669, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 692, 714, 739, 750, 763, 789, 800, 801, 803, 805, 807, 808, 809, 820, 822, 828, 831, 838, 859, 890, 899, 901, 948, 949, 1016n, 1036, 1050, 1054, 1055, 1131, 1152, 1158, 1161, 1171, 1175, 1177, 1200, 1207, 1208, 1210, 1224, 1232, 1233, 1234, 1237, 1239, 1250, 1289, 1295, 1345, 1400, 1419, 1471, 1489, 1507; ashâb-ı 'ukûl-i — 1413; hâssu'l-hâss-ı bendegân-ı —î 1188; yâverî-i himmet-i Sultân — 131; — hazretleri dergâhı 651, 1036; cülûs-i cenâb-ı —î 1250; cülûs-i —î 207, 1250; devr-i —î 52; gars-i yemîn-i —î 869; hal'-ı —î 837; i'âde-i saltanat-ı —î 1295; nezd-i ferd-i —î 467; saltanat-ı —î 227; semm-i muvakkat-i intikām-ı ma'nevî-i —î 1478; tabaka-i —î 1405; taraf-

dârân-ı —î 1160; tîğ-i siyâset-i —î 207; vak'a-i —î 1203, 1251; vücûd-i bihbûd-i —î 1201; vücûd-i —î 1200, 1400; vükelâ'-i 'ahd-i —î 1473; —îler 1395; —'in pederleri 675; şî'a-i —iyye 1323; vak'a-i âtiye-i —iyye 1151; — vak'ası 1202

Selîm Hân-i Evvel ibn Sultân Bâyezîd Hân (Selîm-i evvel, derende-şîr-i ecemm, Fâtih-i iklîm-i/mülk-i 'Arab ü 'Acem, Sâhib-kırân-ı 'âmme-i 'âlem) 117, 1286, 11279, 1357

Selîm-i Sânî (Sultân) 571, 572, 576; müzekkir-i devr-i — 1213; — hazerâtının meşrebleri üzere 755

Selîmiyye 1274; Câmi'-i — 111; Câmi'-i —'nin binâsı (Üsküdar'da) 698

Selîm Paşa (Hamşî-zâde, Vezîr, Eyâlet-i Çıldır) 1429

Selîm Sâbit Efendi (Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ tabyaların bünyâd ü ihkâmına me'mûr, Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti, Masraf Kitâbeti) 778, 780, 955, 1430

Selvi/Servi [=Sevlievo] 122; — Kasabası 122

semâ; ber-ter-i kubbe-i — 1403; cevv-i — 1321; sekene-i — 1293; sevâd-ı — 1232; tahte's— 360; —dan nâzil nass-ı kātı' gibi bir kitâb 1498; nûr-i —vî 1368; 'alâyim-i —viyye 1321; havâdis-i —viyye 147; 'ilel-i —viyye 671; kazıyye-i —viyye 1218; —ya doğru 510

semâ'-hâne 145

semek; —i hınzîr gibi burunu hevâda 1115; —i tâfî 183; —i tâfî gibi 131, 607, 1404; —i tâfî sıfat 114; —ler 1284

semen 201; bilâ— 938; —i bahs 72; —i misliyle 201; —i râyic 253

Semender 167; — gibi hâkister 388; —i âteş-i gayret 388

Semendire 166; erkân-ı rekîne-i Kal'a-i — 167; Hisâr-ı — 167; — Kal'ası 169; — Sancağı 126

semere 343, 507n, 1433, 1451, 1452; a'zam-ı — 370; enfes-i — 623; —i fu'âd 996; —i galebe 1119; —i gālibiyyetleri 980; —i ıhlâs 711; —i kurb-i Sultânî 810; —i müsâlemet 212; —i nâ-mu'teberesi 723; —i nâfi'a 983; —i rahm 129; —i re'fet 129; —i sulh 212; —i tayyibeleri 800; —i vâhide 1225

Semerkand gibi sevâd-ı a'zam 361

semmûr; ferve-i — 140, 162; hil'at-i — 60; ilbâs-i hil'at-i — 1441; pûşîde-i ferve-i — 358; telebbüs-i ferve-i — 105; ferâce-i beyzâya kaplu ferve-i — ilbâsı 588; sevb —i müstevcibü's-sürûr-i Sultânî 914, 923; serâsere dûhte — kürk 588; — kürkler 1150; serâsere dûhte — üst kürkü 688; serâsere kaplu — üst kürkü 232

semt 67, 79, 81, 164, 185, 298, 426, 428, 441, 471, 501, 566n, 575, 731, 733, 839, 940, 959, 982, 994, 1059, 1112, 1130, 1354, 1374, 1397, 1416, 1419, 1463, 1500; —e inhirâf 531; —e insırâf 531; masra'ı —i 1464; —i 'adem 732; —i âhar 805, 1184; —i Âsitâne 1475; —i Bağdâd 47; —i bevâr 443, 1123; —i Buhârâ 105; —i civâr 1105; —i firâr 470; —i fûshat-âbâd-ı emn 427; —i fûshat-âbâd-ı selâmet 427; —i gavâyet 1271; —i hakīkat 879; —i hâl 879; —i halâs recâsı 387; —i hayâl 1175; —i heder 1123; —i Hicâz 880; —i hûlyâ 1175; —i icâbet 1043; —i idbâr 1034; —i idbâr-ı kahr 1132; —i idbâr-ı tebâr 1132; —i inşirâha imâle 344; —i ıtâ'at 1239; —i karârgâhımız 1417; —i ma'hûd 1177; —i ma'küle 681; —i maksûd 713; —i memât 585; —i merâma i'tizâm 434; —i müdârâ 191; —i münâsib 425; —i necât 321; duhûl —ine gidemez 766; —i rehâ 43; —i Ruhâ 1174; —i sâha-i beyân/tezkīr 749; —i sehm-i hisse-i gurbet 1355; —i sehm-i hisse-i nefy 1355; —i selâmet 492, 964; —i selâmete müctâze 1363; —i selâtîn-i zemân 1236; —i sühûlet 92; —i şekâvet 177; —i tebâb 91; —i tecâvüz 71; —i 'ukbâ 81, 86; —i verâsı 510; —ler 569n, 1145, 1360, 1383, 1399, 1462; —lerine varılmak muhâl 1398; —lerini bulmak 1200; — semt 1395

Semûd 321; — makūlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri 1245

Sen (ta'bîr olunduğu nehr-i nâ-pâk) 1023

senâ 6, 438, 466, 566n, 575, 721, 728, 982, 1078, 1150, 1284, 1310, 1344, 1509; takdîm-i — 1455; —hân 756; —hân tedârükü 594; —lar 850, 1045, 1218; — makālesi 1045

Sene Boğazı 215

sened 70, 72, 188, 194, 345, 408, 412, 562, 565n, 568n, 575, 579, 833, 836, 838, 935, 939, 1069, 1090, 1103, 1330, 1333; 'akd-i — 1438; asl-ı — 1333; bi-tarîkı's— 758; imzây-ı — 1451; memhûr — 1252; tenvîr-i — 154, 275, 319, 506n, 716, 721, 727, 1240, 1243, 1380; — ahzı 1003; — alayı 838; mebânî-i —ât 53; —ât 569n, 580, 1347, 1447; ber-vech-i hafî —âta imzâ/rabt 1004; —ât mübâdele olunmak 399; —i akvâ 634; —i hümâyûn 835; ser-rişte-i —i kavî 305; —i kavî 1087; —i ma'kūl 786; —i mevsûk 1333; —i mu'teber 830, 1333; —i musâlaha 1087; —i müdde'â 119; —i mütâreke 936; —i mütâreke imzâsı 937; —i Ocak-ı Yeniçeriyân 833; simâk-i râmih gibi —i sâtı' 1047; —i sâtı' 1074; —i şer'î 833; —i şerîf 835; yer öper gibi —i şerîfî selâmlayup 835; —ler 220, 1050, 1107; —leşüp 1445; hatem-i — mâddesi 1333; —ü'l-asfiyâ' 851

sengistân 195, 460, 520, 662, 824, 946, 977, 1021

Seniyye nâm mahall (hâric-i Medîne-i münevvere'de) 287

Sen Korona Adası [=Saint Croix] 1134

Sen Tomas Adası [=Saint Thomas] 1134

sepet 132; — hurmâ 132; —ler 858
Sepetciler kurbü 1040
ser 438, 1403; bî— 816; derd-i — 172; fedây-ı — 108, 321, 769, 1265, 1383; güzergâv-ı — 1417; havf-ı — 714; kayd-ı — 1317; pûşide— 1443; —âmed-i hayl-i şu'arâ' 1503; —âmed-i hoşnüvîsân-ı zemân 1490; —âmed-i zümre-i fazz u galîz 957; —âmed-i zümre-i fuzalâ' 663; —âmed-i zümre-i süfehâ' 526; —ân 68; —ân-ı asâkir 1308; —ân-ı asker 92, 706; —ân-ı cumhûr 77; —ân-ı leşker 35; —ân-ı sipâh 776; —bâr-ı 'inâdları 333; —bâr-ı 'utüvv 333; —bâr-ı perîşânî-i zamîr 323; saff-ı —bâzân-âsâ 600; —bâzâne meydân-dârî-i savleti 601; —bâzâne meydân-dârî-i şecâ'ati 601; —bâzâne meydâna pür-tâb 321; —bâzân-ı cihân-pehlevânân-vâr 186; —bâzân-ı ma'reke-i dîn 440; —be-ceyb-i ihtifâ 1271, 1398; —be-ceyb-i 'uzlet 1267; —be-girîbân-ı sükût 860; —be-hevâ 312, 931, 1405, 1422; —be-hevâ dâde 520; —be-hevây-ı istibdâd 113; —be-hevây-ı serkeşî 113; —bevvâbîn 140, 1308; rütbe-i —bevvâbîn 1038; —be-zânû-yi hayret 198; —bostâniyân-ı hâssa 248, 777; —cebeciyân 154; —cümle-i 'âlem 30; —cünbân 1188; —cünbân-ı istihsân 1184; —cünbân-ı istinkâr 564; —cünbân-ı istircâ' 564; —cünbân-ı kabûl 920; —cünbân-ı mutâva'at 920; —cünbân-ı taşdîk 884, 1184; —cünbân-ı teslîm-i sûrî 306; —cünbânî-i tasdîk 700; —çavuşân 155; —çeşme 98; —çeşme-i Arnabûd 130; —çeşme-i cumhûr 890; —çeşme-i Saltanat 1164; —çeşme-i tâ'ife-i Celâlî 309; —çukadâr-ı Şehriyâr-ı sâbık 880; —defter 339, 826; —den geçmek 502, 507n; —deste be-destân 1215; —deste be-keff 1061; —deste urmuş 1097; dîde-i —encâm 451; nakl-i —encâm 1392, 1419; —encâm 694, 719, 1121, 1167, 1196; —encâm-ı gûşiş 1161; —encâm-ı güzeştegân 1405; —encâm-ı kâr 397; —encâm-ı kârı mülâhaza 1419; —encâm-ı sa'y 1161; çigûnegî-i —encâm-ı şu'ûnât 958; çigûnegî-i —encâmlar 374; —encâmları 1404; —etıbbâ' 171; —etıbbâ'-i hâssa 142; —fîrâz 1405; —fîrâz-ı 'izz 1489; —fîrâz-ı burc-i tegallüb 703; —fîrâz-ı emâsil 961; —fîrâz-ı eşbâh 961; —fîrâz-ı gülşen-i 'izz ü 'alâ 336; —fîrâz-ı i'tibâr 1489; —fîrâz-ı ihtisâs 690; —fîrâz-ı miyâne-i akrân 1143; —ı sahn-ı dîvân-hâne-i 'izz 1125; —fîrâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i i'tibâr 1125; —fürû 1450; —fürû-bürde-i girîbân-ı i'tirâf 218; —fürû-bürde-i itâ'at 52, 1089; —fürû-bürde-i kabûl 808; —fürû-bürde-i kabûl-i sûrî 338; —fürû-bürde-i makām-ı fermân-berî 1303; —fürû-bürde-i makām-ı inkıyâd 893; —fürû-bürde-i makām-ı mütâba'at 1303; —fürû-bürde-i makām-ı teslîm 893; —fürû-bürde-i muvâfakat 1089; —fürû-bürde-i te'ahhüd 808; —fürû-bürde-i tevsîk 217; —gerdân 339, 1248, 1412; —gerdânîde pâ-dergil 912; —germ-i silâfe-i 'izz 538; —germ-i silâfe-i ihtişâm 538; —geşte-i fîrîb 785; —geşte-i mekr 785; —halîfe-i çâpük-pâ 875; —halîfe-i çîre-dest 875; —halîfe-i Mektûbî 1487; —halîfelik 339; —halka-i zümre-i tavâgiyyet 1323; —hayl-i Bostaniyân 1483; —humbaracıyân 1416; —humbaracıyân Vekâleti 879; —i 'Ali gibi 132; —i 'arbede 1249; —i bî-sa'âdet 1374; fedây-ı —i bî-tâb 1246; —i bürîde 169, 815, 825, 1322; —i bürîdeler 141; —i cisr 194; —i cumhûr-i evbâş 311; —i cumhûr-i evgâd 311; —i cümle 1388; —i deste 1417; —i felâket-eserini bürîde 797; —i gavgā 1170, 1249; —i hızlân-eserleri 908; derd-i —i humâr 1407; —i i'zâz 1027; —i ibtihâcları 1404; —i iftihârı 184, 391; —i kûfte-i sademât 1321; —i kûyünde 1457; —i maktû' 203, 210, 817, 826; —i maktû'ları 184, 847, 1323; —i meserretleri 1404; —i mû 356, 425, 1173, 1240, 1402, 1500; —i mû inhirâf 1414; —i mû insırâf 539; —i mû kusûr 1344; —i mû müsâmaha 1344; —i mû tehallüf 539; —i mûy-i ebdân-ı İslâmiyân 1294; —i nerdübân 575; ez— i nev 447, 682, 688, 713, 888, 1047, 1103, 1223, 1230, 1299, 1336, 1341, 1372, 1473, 1486, 1494; —i nuhûset-eser 1317, 1496; —i tâl 756; —i râhlar mesdûd 1388; —i sa'd-efser-i hümâyûn 368; —i ta'zîm 1027; —i vaktine hücûm 1200; —i vakt-i şehîd-i merhûm 1304; —kâtib-i Ocak 834; —kelle-i hâm-kârân-ı bî-dimâgān 884; —keş 1237; —keşî 84; —keşîde 645; —keşîde-i incirâr 715; —keşîde-i intıkāl 715; —kîse-i ehl-i kerem gibi 1128; —lağımcıyân Vekâleti 879; —ler 85, 672, 1377; derd-i —leri 1404; —levha-i 'ulemâ' olan devletlü 651; —levha-i hükümdârân-ı Emeviyye 745; —levha-i İslâm 649; —levha-i mülûk-i Emeviyye 1408; —levha-i şân 900; —levha-i şevket 900; —levha-i şu'arây-ı devrân 1507; —levha-i tarîk-ı 'ulemâ'-i kirâm 882; —levha-i vüzerâ 1270; —menzil-i kâm-ı cân 879; —menzil-i kâm-ı dil 879; —mest 750; —mestân 1214; —mezhebimiz 888; —nâme-i defter-i mefharet 243; —nâme-i ihsân-ı hazret-i Bârî 675; —nâme-i menşûr-i me'mûriyyet 378; —nigûn 1389, 1414; —nigûn-efgen-i megāk-i tenhâyî 1316; —nigûn-efgen-i megāk-i yektâyî 1316; —nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân 1211; —nigûn-i kedû 958; —nigûn-i kürsî-i zer-enderzer 442; —nigûnî-i terâzû-yi ikbâl/zindegânî 819; —nihâde 708, 1374, 1406, 1453; —nihâde-i seyf-i teslîm 1239; —nihâde-i visâde-i bîmârî 516; —nümâ 702, 1025, 1372; —nümây-ı 'arsa-i te'ayyün 1163; —nümây-ı bâdiye-i hurûc/zuhûr 740; —nümây-ı cevelân 1316; —nümây-ı hudûs 1393; —nümây-ı

hurûc 43; —nümây-ı istirhâ 591; —nümây-ı matla'-ı zuhûr 1457; —nümây-ı meydân 1400; —nümây-ı sâha-i bürûz 1157; —nümây-ı sâha-i zuhûr 293, 614, 1326; —nümây-ı tedennî 591; —nümây-ı ufuk 1293; —nümây-ı ufuk-ı zuhûr 1459; —nümây-ı yek-cânib-i devlet 894; —nümây-ı zuhûr 381, 415, 483, 699, 1102, 1152, 1216; —nümâyî-i münâsebete nigerân 1166; —nümûn 1396; —nüvişt-i hâme-i takdîr 1272; —nüvişt-i levh-i cebînler 1218; —pençe-i gazab-i Şehriyârî 391; —pençe-i gussa-i cân-feşâr 779; —pençe-i havf 1271; —pençe-i hirâs 1271; —pençe-i i'dâm 1365; —pençe-i işkenceleri 1231; —pençe-i kahr 1323, 1325, 1365; —pençe-i kuvvet-i kāhire-i savlet/tegallüb 1410; —pençe-i merg 637; —pençe-i mu'âhaze 1323; —pençe-i nâtıka-i sâdıkāne 925; —pençe-i satvet 441; —pençe-i şehbâzân 443; —pençe-i tekarrub-i ramazân 1377; —pençe-i tetâvül 1325; —piç-i inkıyâd 356; —pûş-endâz-ı 'utüvv/tuğyân 717; —segbânân 834, 901; —segbânân-ı sâbık 834; segbâniyân 807, 870, 1323; —sürbe-i Celâlî 651; —şâr-ı dâstân-ı küffâr 624; ez— tâ-benâhun 795; —tâ be-pây 1387; —tâ-pâ 1505; —tâ-pâ âlâta/eslihaya müstağrak 1324; —tâ-ser 975; —tâ-ser nihân 1150; —ta'lîmci nâmı 683; —turnây-i Ocak 834; — u bâlây-ı Seray 1262; bî— u pâ 58, 1504; — u pâ-bürehne piyâde 759; — u pâ-bürehne yaygaralar ile 497; bî— ü bün 483, 876, 1467, 1475; bî— ü bün hezeyâna âgāz 1183; bî— ü bün jâjhâyân 764; — ü miyânları nümâyişlü şâl-ı giran-kıymetle ârâste 1377; —zede 1376; —zede-i budûs 482, 732, 1425; —zede-i meclây-ı zuhûr 514; —zede-i pehnây-ı zuhûr 1505; —zede-i safhâ-i zuhûr 1503; —zede-i sâha-i meşhûd 1228; —zede-i sâha-i vukū' 1228; —zede-i sâha-i zuhûr 478, 1322; —zede-i sahn-ı vukū' 373; —zede-i sahrây-ı zuhûr 514; —zede-i seyf-i kahr-ı Yezdân 454; —zede-i sudûr 866, 869, 1102; —zede-i tulû' 941; —zede-i vukū' 32, 471, 566, 801; —zede-i zeneb-i kutû' 674; —zede-i zuhûr 303, 453, 473, 496, 509, 544, 549, 576, 578, 626, 706, 1046, 1112, 1182, 1234, 1306, 1377

serâ'ir/serîre 199, 292, 434, 639, 747, 1050, 1054, 1059, 1179, 1194, 1336, 1418; 'âmme-i — 789; ketm-i — 24, 1434; mahrem-i — 532, 572, 592, 748, 1436; vâkıf-ı — 501, 724; —âşinâyân lisânı 1426; 'âmme-i —e mahrem/müsteşâr 326; bitâne-i —i 911; —i ahvâl-i memâlik 656; —i ahvâline âgâh olanlar 895; —i ahvâllerine ıttılâ' 897; —i bevâtınleri 884; —i cevâmi'u'l-kelim-i Furkāniyye 20; —i Devlet-i 'aliyye 532; vâkıf-ı —i hâl 794; vâkıf-ı —i keyfiyyet 1082; —i meknûzeleri 752; vâkıf-ı —în 865; —i zevâhirleri 884

Ser'asker 57, 80, 149, 192, 195, 209, 222, 250, 260, 383, 456, 461, 463, 476, 544, 566n, 576, 598, 599, 600, 1008, 1068, 1093, 1140, 1442, 1447; iltimâs-i — 209; hatb-ı —î 383; şerâ'it-i —î 80; 'unvân-ı —î 176, 1326; —ân 263, 658; ma'iyyet-i —î 1494; muhayyem-i —î 195; Otağ-ı —î 195, 196; makām-ı Ser'askerî'de kā'im/müştagil 1407; —î-i Cânib-i Şark 1479; —i müşârun ileyh 1443, 1448; —i Rumeli 301; —i Sultânî mu'âmelesi 248; —i Tuna 479, 513; —ler 254, 261; —lik 286, 301, 461, 1410; —lik hatb-ı cesîmi 377; —lik rütbe-i celîlesi 38; —lik 'unvânı 377, 384; — orduları 462; — Paşa 195, 604, 1141, 1444

Serav 1271

Seray 128, 804, 1004, 1110, 1275, 1402, 1404, 1433; beden-i hisâr-ı — 1398; derûn u bîrûn-i — 1261; derûn-i — 808, 1388; ebvâb-ı — 1265; hâric-i — 1389; sâha-i — 368, 581n, 1197, 1388; sahn-ı — 1387; ser u bâlây-ı Seray 1262; —dâr 438; — Hâceliği 1423; — havlîsi 581n, 1110; — meydâncığı 977; — meydânı 600; —ı 'atîk 855, 1304, 1305; —ı Beşiktaş 1502; 'azm-i nüzhetgâh-ı —ı câvidânî 1490; —ı cedîd 855; —ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri (nümûne-i Havernak-serîr olan) 865, 869; —ı dil-ârây-ı cism-i nezâket-enîsleri 795; —ı hâslar 627; sahn-ı —ı hestî 704, 1385; derûn-i —ı hümâyûn 1268; dervâze-i —ı hümâyûn 792; dîvân-ı —ı hümâyûn 1258; havze-i —ı hümâyûn 1404; muhâfaza-i —ı hümâyûn 1261; —ı hümâyûn 144, 588, 621, 749, 789, 803, 807, 808, 847, 855, 857, 858, 863, 866, 869, 888, 1031, 1142, 1166, 1182, 1197, 1200, 1263, 1265, 1270, 1390, 1396, 1401, 1419, 1421, 1426, 1463; —ı hümâyûn bostancıları ocağının neferâtı (Edirne'de vâkı') 302; —ı hümâyûn dervâzeleri 1393; —ı hümâyûn havâlîsi 1416; —ı İmperatorî 366, 1026; —ı ma'mûr 574; hademe-i —ı mu'allâ 775; —ı mu'allâ 664, 749, 1324, 1396; —ı mu'allây-ı firdevs-i berîn 1234; —'ın suyu 1398; sahn-ı —ı sâhire-i gabrâ 1321; —ı Sultânî 1264, 1398; —ı sürûr-efzâları 1311

Seray-ı Vize 459; — Kazâsı 459

serbesiyyet/serbestiyyet 159, 160, 220, 396, 753, 1338, 1438; dıraht-hây-ı — 158; tasdîk-ı — 558; — hevâsı 584, 726; şurût-ı —ine mugāyir 416; —i hâhişleri 157; —i kadîmlerinin bekāsı 972; —i kâmile 406, 1084; —i Memleket-i Devlet-i 'aliyye 451; —i kâmile-i Saltanat-ı seniyye 1085; —i Saltanat-ı seniyye 1085; —i ticâretleri 211

Serciyo/Serciyöz/Serço/Serhoda Laskaro/Laşkof [=Général Sergio/Sergius Lascaroff, Rusya Devleti tarafından Murahhas/Sefîr) 219, 568n, 579, 935, 940, 1091

serdâb; —dan beder 1061; — gibi 322; —lar 849, 1200; — tarzında 813
Serdâr 77, 196, 641, 1494; keşîde-i — 1423; otağ-ı — 193; —ı ekrem 39, 127, 193, 228, 462, 473, 578, 580, 588, 724, 759, 828, 845, 913, 915, 917, 921, 922, 1089, 1141, 1234; taraf-ı —ı a'zamî 522; cânib-i hazret-i —ı ekremî 1084; cânib-i —ı ekremî 935, 939; huzûr-i —ı ekremî 1141; Kā'im-makāmî-i —ı ekremî 921; nezd-i —ı ekremî 1169; taraf-ı —ı ekremî 935, 940, 1142; tûğ-i —ı ekremî 588; —ı ekremî 127, 1056; —ı hâm-kâr 1176; —ı Karâmıta gibi 52; —ı murdârları 443; —ı müşârun ileyh 705; —ı vâlâ-makām 538; —ı zümre-i eşirrâ'-i şûriş-fiken 903; dâ'ire-i —î 1142; gayret-i —î 196; hatb-ı hatîr-i —î 580; ibkāy-ı —î 845; mesned-i —î 927; otak-ı —î 925; savb-ı —î 605; serâ-perde-i —î 1142; tûğ-i —î 575; —î-i tâmme 705; —lar 228, 658; kır —ları 293; —lık 569n, 576, 1235; —lık umûru 845
serdengeçdi 1374; — ağaları 1253; — ağalarının re'îsi 1253; — Ağası 1253, 1374; — bayrakları 644; — kavuğuna işâret 1253; —ler 459; — Süvârî Topcu 235; tesliyet-fermây-ı kulûb-i — yân 1374; —yân 77; —yân sürbeleri defteri 1373
seref 40, 160, 647, 760; başdan kara — 747; fart-ı — 156; güm-kerde-i — 1156; hâric-i hadd-i — 1372; ma'raz-ı pâzâr-ı — 243; reside-i mertebe-i — 1252; üftâde-i lücce-i ka'r-ı nâ-yâb-ı — 241, 690; — etdirilmamek 979
Seretân; Burc-i — 168
Sergerde 41, 42, 46, 53, 82, 159, 183, 431, 432, 683, 695, 1327, 1336, 1499; —gân-141, 305, 312, 633, 822, 1327; —gân-ı eşkıyâ 838; —gân-ı sade 138; —gân-ı yamakān 790, 838; —i Arnabûdân 32; —i ehl-i dalâl 612, 728; —i ehl-i tebâh 138; —i eşirrâ 333; —i eşkıyâ 101; —i fi'e-i ma'hûde 1039; —i gürûh-i gümrâh 1180; —i hâss-ı ehl-i fesâd 839; —i Karâmıta gibi 52; —i kebûterân 634; —i melâhide Su'ûd-i merdûd 1032; —i merküm-i 'utüllin ve zenîm 907; —i sipâh 547; —i sipâh-ı küffâr 433; —i sürbe-i düşmen-i hızlân-me'âl 1067; —i Sürh-serân 57; —i süvâriyân 1358; —i şeytanet-ittisâm 93; —i tâ'ife-i Hâricî 1366; —i Vehhâbiyân 87; —i zümre-i süfehâ' 574, 581n; —ler 42, 91, 156, 380, 433, 442, 470, 646, 661, 682, 703, 805, 807, 837, 870, 1283, 1308, 1341; süfûn-i merküme —lerinden 1445; yamaklar beyninde —lik 883; —lik 126, 733; — olan esb-i nâzik-ter 1110
Sergi Halîfesi 226, 687
sergüzeşt 650; çigûnegî-i — 411; —ini imlâ 1421; —ler 661, 1131, 1501
serhadd 68, 69, 424, 425, 428, 473, 1019, 1308; mesâlih-i — 61; civâr-ı —ât 566n, 576; etrâf-ı —ât 566n, 575; —ât 426, 427, 440, 1463; —ât-ı mansûre 61, 702; —ât-ı Memâlik-i mahrûse 462; —ât-ı müte'addide 404; —ât-ı sâ'ire 188; — ehâlîsi 562; —i Basra 46; —i bekā 1189, 1476; —i Belgırad 68; —i gāyât 94; —i hadîd 428; —i Hâkāniyye 478; —i hasîn 428; —i hıtâm 15; —i İslâmiyye 480; resîde-i —i kutû' 673; —i ma'mûre 61; —i mansûr 60, 454; ehâlî-i —i mezkûr 967; —i necât 85; —i 'ömr-i tabî'îye mütenâhiz 1121; —i Pâdişâhî 68; —i pâyân 150; —i Rus-i rû-siyâh 424; —i tis'în 1508; — kal'ası gibi 484; nihâyet-i —ler 711; —ler 64, 92, 166, 425, 445, 463, 702, 975; —liler 237; —li yeniçeri kıyâfeti 977; —lü 562; — müft-hârları 437; — tarafları 220
serhoş; ibkāy-ı Sadâret neş'esiyle — 577; neşve-i rahîk-ı ikbâlden/kâm-rânîden — 870; —âna mahsûs 959; edây-ı —âne 1417; hulûs-ı —âne 749; —luk 'âleminin huzûzu 1075; eski —lukları eseri 524
ser-i kâr 159, 241, 522, 649, 650, 695, 799; dûr-endiş olmayan ba'zı —ân 771; gûş-i —ân 288; ittifâk-ı kulûb-i —ân 1327; ma'lûm-i —ân 1359; mezâk-ı —ân 692; sâde-dilân-ı —ân 727; sanâdîd-i —ân 1399, 1499; sükârây-ı —ân 327; tedâbîr-i hasene-i —ân 647; —ân 71, 734, 755, 784, 1058, 1098, 1328, 1422; —ân-ı 'asr 1437; sükârây-ı —ân-ı bed-râyân 733; —ân-ı Bîrûn 751; —ân-ı dalâlet-vefîk 1303; —ân-ı devlet 638, 727, 916, 1365; —ân-ı Devlet-i 'aliyye 1407; —ân-ı Devlet-i İraniyye 1506; —ân-ı gürûh-i eşrâr 1423; —ân-ı ma'dûde 315; —ân-ı mesâlih-i devlet 326; —ân-ı nâmdârân 1325; —ân-ı Ocak-ı Bektâşiyye 76; —ân-ı Ordu-yi hümâyûn 919; —ân-ı Saltanat-ı seniyye 520; gûş-zed-i —ân-ı umûr 422; —ân-ı umûr 885, 1385, 1465; —ân-ı zemân 77, 694, 1353; —ân olacak yâdigârlar 332; —da bulunan ba'zı gaddârlar 305; —da bulunan sâ'ir vükelâ' 690; — da olan ricâl 1057; —ı umûr 625; —ı umûr olan guffâl/mağrûrlar 776; —lar 156, 491, 659, 695, 714, 782, 926, 1183, 1322, 1405, 1422
serkeş 41, 707; âteş-i — 387, 1228; sürbe-i — 645; vaz'-ı —âne 1238; —âne 102, 877; —âne bagy ü heyecânları 930; —âne heyûlâ 723; harekât-ı nâ-marzıyye-i —âneleri 1455; nezd-i —ânesi 1352; —âne tavr 1365; —ân-ı enâm 635; —ân-ı Havâric 188; bâlâ-yı bâm-ı —î 1327; dühülzen-i nevbet-hâne-i —î 703; i'lây-ı livây-ı —î 658; mâdde-i asliyye-i —î 474; makām-ı —î 126, 308; seng-i siyâh-ı —î 1353; ser-be-hevây-ı —î 113; —î 709, 1154; —î izhâr 1077; —i encümen-i ta'assubu 604; —lik vâdîsinde 1407; —likler 1240; — olan bugāt 1465; —tabî'at 109
sermâye 783, 895, 998; i'tây-ı — 249; —dâr-ı bevâr 1274; —dâr-ı iftihâr 261; —dâr-ı iştihâr 200; —dâr-ı i'tibâr 250; —dâr-ı i'tilâ 229, 670; —dâr-ı 'izz 670; —dâr-ı mübâhât 1276; —dâr-ı

rağbet 240; —dâr-ı servet 1183; —dâr-ı yesâr 1183; —i devlet 995; —i fesâd 1267; —i gınâ 1495; —i hayâtları 200; —i haysiyyet 688; —i husûsıyyet 823; —i intı'âş 102; —i istikâmet 1003; —i i'tıbâr 232, 850, 1178; —i 'ızz 1178; —i nüfûz 232, 688; —i sadâkat 1003; —i servet 1478; —i te'alluk 823; —i teyakkuz 850; —i yesâr 1478

serpûş 1470; —endâz 386, 698; zîr-i —i ibhâm 268; zîr-i —i sütûr 268

serrâc 237

Serrâc-hâne semti 1411

ser-rişte 451, 502, 775, 1016, 1087, 1127, 1129, 1161, 1173, 1218, 1438; —i behâne 427, 473, 562, 709, 746, 1283, 1445; —i dahl 1445; —i devletleri 1217; —i fesh-ı musâfât 452; —i fesh-ı musâlaha 452; —i galebe-i cünûd-i Muvahhidîn 972; —i icrây-ı mel'anet 548; —i iddi'â 1087; —i igvâ 1397; —i istibdâd 1078; —i makāl-i ru'ûnet-me'âl 1257; —i maslahat 695; —i mefâsid 184; —i musâlaha 1177, 1338; —i mülkleri 1217; ser-rişte-i nâve-i rahm-ı — 676; —i sened-i kavî 305; —i serîre 292; —i şekâvet 184; —i temşiyet 785; —i umûr-i mevhûm 449; —i vesîle 613; — verilmamesi 1433

sersem 860, 885, 912; —âne 1064; — gibi 'akldan/idrâkden bîgâne 1075; —misâl 1229; bir alay — ve yeri göğü fark etmez 227

serserî; tîh-i — 52; — beyâbân-ı hızlânda geşt ü güzâr 356; — dâ'ir u câ'il 1199; — geşt-i mıyâne-i bâzâr/şehir makûlesi 1376; — geşt ü güzâr 292, 1000; —güzâr-ı havâlî-i feyzây-ı gaflet 202; —güzâr-ı rûy-i deryâ 214; —reviş 294

Serûcî (İmâm) gibi 526, 529n, 1381

serv/servi; — *ağacı* 1001; —i bâlâ 1510; —i çeman gibi 1205; —i hırâmân 811; —i sehî-âsâ 520; —i sehî-endâm 1402; —i sehî gibi 1204; —i sehî gibi bâlîde 677; —i sehî gibi hırâman 1203; —i ser-sebz-âsâ 336; —i tûbâ-hırâm-ı ravza-i İrem 192; —kad cevârî 1359; —kad mahbûb-ı dil-ârâmlar 574

Server; sâhib-i mesned-i —î 540; serîr-ârây-ı —î 672; serîr-i —î 1390; —i 'âlî-himem 288; —i kâ'inât 1409; —i serâyây-ı asfiyâ 1459; —i serâyây-ı enbiyâ' 679; —i serîr-i hatemiyyet 899; —i serîr-i ıstafâ' 6; —i sütûde-güher 1306; —ler 825, 1390

servet 37, 63, 187, 200, 525, 597, 1465; ashâb-ı — 769, 815; fart-ı — 170; firâz-ı — 1437; istihsâl-i — 804, 1253; i'tây-ı menşûr-i — 229; kesb-i — 720, 727; mâlik-i — 1456; nâ'il-i dest-mâye-i — 870; sâhib-i — 78, 127, 783, 818, 1494; sermâye-dâr-ı — 1183; sermâye-i — 1478; tahsîl-i — 159; tekmîl-i — 199; vücûd-i — 390; mısr-ı —de 'azîz 862; 'arsa-i —in/yesârın pûr-destânı 1501; —ler 995; — ü sâmân 93

Servi [=Sevlievo] menzili 1028

sevâhil 491, 499, 598, 972, 1413, 1441, 1464; kâffe-i — 400; —i Afrika 373; —i Bahr-ı sefîd 181; —i bahriyye 548; —i bahriyye temellükü 548; —i Devlet-i 'aliyye 279, 1451; —i İran 1487; —i Körfez 260; —i memâlik-i 'Osmâniyye'nin îmânları 258; —i Memâlik-i mahrûse 185; —i Mısrıyye 259; —i 'Osmâniyye 258; —i sâ'ire 456; —i Şâm 726, 1307; —i Üsküdar 486; — kâfirleri 1485

sevâhil-i Nehr-i Tuna 467, 468n, 554, 604; — kılâ'ı 195; — muhâfazası 448; — Mübâya'acılığı 468, 603, 1125; — Mübâya'acısı 916; — Ser'askeri 517; — Ser'askerliği 468n, 1370, 1406

sevâmi'; kar'-ı — 844, 1349, 1412; perde-der-i — 891; —i a'dâ 1448; —i erkân-ı devlet 121; tanîn-endâz-ı —i esâfil ü e'âlî 646; —i eviddâ' 1448; tanîn-endâz-ı —i mele'-i 'illiyyîn 466; —i sâmi'în 1367; perde-der-i —i sükkân 1181; —i vükelâ'-i İraniyân 1487; —i vükelâ'-i maslahat 176

sevâyî kumaş 1470

sevdâ/sevdâ' 733, 1132, 1327; — galebesi 764; — lar 560; —ları âşûb u tuğyân 781; maraz-ı —sıfat 1406; —y-ı bâtıl 290; —y-ı bî-encâm 562; —y-ı bî-sûd 1055, 1388; —y-ı lâ-tâ'ili 1436; — y-ı Sadâret buhâriyle 1475; —y-ı sûd 720, 727; —zede gibi 1475

Sevil [=Sevilla] Şehri 1149

sevk 403, 445, 786, 964, 1341, 1356, 1378, 1406, 1439, 1456, 1492; 'ilâve-i — 677; —ı 'acele-i istisrâ' 1493; —ı asâkir 384, 1484; —ı asâkir-i bî-şümâr 1149; —ı asâkir-i nusrat-karîn 1280; —ı asker 382, 401; —ı cânib-i cidâl 1260; —ı cânib-i mukâbele 1260; —ı cüyûş 178; —ı ecnâd 47, 97; —ı fülk-i tehâlük 214; —ı hecîn-i müsâra'at 1033; —ı 'ibâre 579; —ı kader 96; —ı kader-i bî-dermân 1075; —ı kazâ 96, 450, 911; —ı kelâm 1048, 1178; —ı ketîbe-i 'azîmet 292; —ı ketîbe-i mehîbe 705; —ı ketîbe-i savlet 382; —ı leşker 80, 550; —ı leşker-i cerrâr 446; —ı leşker-i müsâra'at 215; —ı ma'nâ 1181; —ı matâyây-ı i'tizâm 221; —ı matıyye 760; —ı matıyye-i 'azîmet 275, 1189; —ı matıyye-i şitâb 1262; —ı me'mûrîn 382, 384; —ı mevkib-i hareket 1493; —ı mevkib-i i'tizâm 1493; —ı mühimmât 965; —ı piyâde 965; —ı râh-ı hidâyet 1481; —ı râhile-i şe'âmet-âlûd 1136; —ı sâ'ik-ı hidâyet 879; —ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i İlâh 1295; —ı sâ'ik-ı tevfîk 879; —ı sâ'ika-i takdîr 561; —ı sâ'ika-i tevfîk 313; —ı sâ'ika-i tevfîk-ı hazret-i İlâh 1309; —ı sâbıka-i tevfîk-ı Kibriyâ 1230; —ı semend-i 'azm 600; —ı semend-i ılgâr 916; —ı semend-i icâbet 1125; —ı semend-i

müsâra'at 600; —ı semt-i dalâlet 747; —ı sevâd-ı 'azm 383; —ı sevâd-ı müsâra'at 383; —ı tabur 207; —ı tabur-ı hızlân-me'âl 432; —ı tabur-i hasâret-encâm 1494; —ı tâziyâne-i tîğ 91; —ı tedâbîr-i dil-nişîn 1129

seyâhat 511, 1380; geşt-i deşt-i — 440; —ler 804

Seydî 'Ali; — Kapudan gibi (selefde) 1465; — sergüzeşti 1437

seyf 35, 42, 68, 70, 184, 321, 443, 466, 493, 500, 552, 602, 725, 780, 1011, 1107, 1138, 1304, 1416; alay-ı tekallüd-i — 856; ehl-i — 755; erbâb-ı — 641; i'mâl-i — 70, 102; kantara-i — 34; meslûlü's— 328, 1388, 1395; sell-i — 491, 514, 614, 847, 1199; tekallüd-i — 856; beyne's—eyn kalup 287; ; muzaffer olan —i 623; —i 'adû-tedmîr 665; sell-i —i 'asûf 218; sell-i —i âteş-bâre 441; 'alev-i —i âteş-pâre-i 'ulvî 1283; küşte-i —i bâtir 34; —i bâtir 468n; küşte-i —i demâr 1263, 1267, 1273; —i behâdırî 369; —i cân-güdâzı 824; —i cezâ 1305; sell-i —i cihâd 200; —i cihâd 170; —i cihângüşâ 500, 508n; —i dâstân 1284; —i devlet 1115; —i Ebû Müslimâne 187; sell-i —i gadr 218; —i gadr 68, 83, 1395; sell-i —i gavgâ 205; —i gayret-i İslâmiyye 206; sell-i —i gazâ 200, 208; —i gazâ 714; sell-i —i husûmet 215; —i hüsn-i tedbîr 1450; dest-yârî-i —i ikdâmları 726; sell-i —i iktihâm 217; —i intikâm 200, 215; —i istîsâl 159; merbût-ı silsîleı —i kâhire 261; —i kahr-ı İlâhî 65, 665; —i kahr-ı kahremânileri 504, 508n; —i kahr-ı Rabbânî 533; —i kahr-ı Sultânî 806; —i kâtı'-i himmet-i Hâkânî 1281; dest-yârî-i —i kerrârîleri 1343; sell-i —i lisân 1035; —i lisânî 1427; sell-i —i lisân-ı ciğer-kâr 1471; dest-yârî-i —i Mahmûdî 1232; dest-yârî-i —i mücâhedeleri 726; dest-yârî-i —i müzîlü'l-hayf-i hazret-i Şehriyârî 1310; bürîde-i —i nekâl 1075; —i sarâmet 469; —i sârim 1335; sell-i —i satvet 1500; —i satvet 138; —i satvetleri 616, 1046; sell-i —i savlet 207; —i savlet 716; —i siyâset 79, 82, 1337; —i siyâset-i Pâdişâhî 101; —i siyâset-i Sipehsâlârî 85; —i siyâset-i Sultânî 1465; —i siyâset-i Şâhî 1403; dest-yârî-i —i Sultânî 1407; sell-i —i sühan 346; tâziyâne-i —i tâbdâr 137; mütekallid-i —i tebâr 609; tu'me-i —i teyyâr 271; teşhîr-i —i 'udvân 703; —i 'udvân 1395; tekallüd-i —i zernigâr 1311; muhârebe-i — ü senân 103

seyirci; — ictimâ'ını müsted'î 1469; —ler 530n, 837; mahsûs temâşâsına —ler gidüp 1508; boş gezen — makûlesi 791

seyl; mânend-i — 58, 1387; bürde-i —âb 308, 607, 1143, 1304; —âb-dâde-i her-çi-bâd-âbâd 520; —âb-ı hûn-i revân 1133; —âb-ı kahr u satvet 1241; —âb-ı kûh-endâz 314; —âb-ı sirişk-i hûn-âlûd 1229; —âb-zede-i ıztırâr 1170; mânend-i —i belâ 779; —i belâ gibi 43, 1243; —i belâ-sıfat 429; katre iken —i bî-gerân 789; —i hâ'ic/ hâyic gibi 441, 514, 805; —i hayl-i 'azîmet 307; —i hayl-i murûr 307; —i kûh-endâz 676, 1387; mânend-i —i münhadir 79; —i münhadir gibi 110; —i nâgehânî-sıfat 558; —i pür-veyl 1151; —i sâ'ir (ثائر) gibi 790; — suyu gibi göz yaşları 1231

Seylü'l-'Arim; — gibi 323, 1197; —fiten 314

seyr 206, 748, 755, 978, 981, 1012, 1024, 1143, 1214, 1324, 1380, 1447; halle-çûb-i — 259; hamûşâne — 769; medâr-ı sühûlet-i — 977; müntehây-ı — 1037; nezzâre-sây-ı — 510; peyk-i serî'u's— 102; rakz-ı tâzî-i — 1166; sebeb-i — 258; sür'at-i — 460; —e duranlar 527; —i âheng 1255; —i âheng-i 'ayş 749; —i âheng-i neşât 749; —i bâzâr 1377, 1378; —i kûçe 1377, 1378; —i medârât 150; —i sefâ'in 281; — tarîkı 985

Seyyid Ağa (merhûm Sultân 'Osmân Mâbeyincisi Ağa-zâde, Silahşorân-ı Hâssa'dan, Büyük Mirahûr) 915

Seyyid 'Ali Paşa (Kapudân-ı deryâ) 1191, 1249, 1251

Seyyid Efendi (hâcegândan, Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı) 1140

Seyyidâ Efendi (Hayrî Efendi birâderi, Âmedî hulefâsından, Beylikci, müderrisînden, tehî-gulûy ve herze-gûy, nefs-i emmâre, bed-mezheb, fettân ü habîs ve müteseyyid ü nigûhîde, encümen-i mutâyebe ve letâ'ifin Nasreddîn Hâcesi, bed-zebân, kende-dehân, had-nâ-şinâs, bed-tıynet) 715, 787, 797, 881, 883, 884, 885, 886, 891, 1314, 1337, 1495, 1497, 1498

Seyyidü'l-beşer; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-enâm; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-mürselîn; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-Mürselîn; bk. Muhammed (Hz.)

Sezâyî (Kutb-i Rabbânî ve Gavs-i Samedânî) 1024

sıbyân 143, 431, 436, 438, 446, 983; 'aceze-i — 431, 445; bâziçe-gâh-ı 'ibret-i — 826; emzice-i — 15; —a kapama ta'bîr olunan libâs iksâsi 144; —dan bir sabî 999; —ı mektebe kapama 144; —ını esîr 49; —larını istihlâs 1403

Sıddîk (Hz.) 1278; Halîfe-i —safvet 1297

sıdk 45, 318, 832, 1396, 1461; izhâr-ı — 720, 727; müsteclib-i — 242; savb-ı — 418; sevâd-ı — 1462; sime-i — 1418; sûret-i — 951; vücûh-i — 572; —a akreb 1475; mehâsin-i —dan hâlî 785; —ı lisân 384; —ı makâl 120, 1476; —ı niyyet 1444; —ı niyyet-i Şâhâne 1280; —ı tâmm 1328; — u safvet 178; 'arz-ı — u sedâdları 762

Sıdkī Efendi (Maslahatgüzâr) 1349

sıfır rakam gibi mühmel 428

sıkt; hakīkī —lar 976; hulkī —lar 976
sıla-i rahm 759, 1228
sınâ'ât/sınâ'iyye 15, 51, 73; erbâb-ı — 755
sınur 623, 991; — başı 969
Sır Kâtibi 133, 274, 276, 366, 474, 505n, 533, 534, 748, 750, 761, 764, 789, 801, 815, 841, 848, 864, 866, 868, 869, 898, 915, 1238, 1346, 1477, 1498; Baş — 1136; —'ne mu'âdil 804; —yi sâbık 801; —lerinin imzâlarıyla mumzâ 1006; —liği 663, 915, 1312; —liği hıdmetleri 731
sırât-ı müstakīm 897; —e da'vet 503; —i Sünnet ü cem'ât 50
Sırb/Sırf/Sırp 166, 182, 385; memâlik-i — 542; — cânibi 149, 1440; — eşkıyâsı 141, 169; — Eyâleti 620; mazbût-ı dest-i tegallüb-i —ı bed-nihâd 1280; —lu 126, 141, 275, 299, 352, 379, 586, 940, 968, 1087; —lu eşkıyâsı 139, 968, 1494, 1502; —lu gā'ilesi 1141; —lu galeyânı 1112; —lu gibi eşkıyâ 968; —lu mâddesi 299, 351, 352, 383; —lu mütârekesi 1087; —lu re'âyâsı 126, 141, 702; —lu Ser'askeri 1502; —lu sergerdesi 274; —lu serkeşleri 382; —lu tâğīleri 1280; —lu tâ'ifesi 380, 1145; —lu 'usât 274, 600; — maslahatı 1175; — re'âyâsı 59, 61, 138, 386, 417, 586; — re'âyâsı eşkıyâsı 89; — Ser'askeri 170; — tâ'ifesi 149, 967, 1145; — tarafları 211, 1003; — 'usât 175, 179, 222, 292, 293, 301, 478; — üstüne 301
Sırık-meydânı (Edirne civârında) 1142
sırr 888, 1286, 1343, 1414, 1496; hâtikü's— 1470; —an 805, 823, 1256, 1330; —ı fu'âd 511; —ı Hacı Bektâş zuhûru 1374; —ı hafī 764; —ı hazret-i Rasûlullah 896; —ı mastûk 1300; —ı meknûn 1291; —ı mesrûd 1415; —ı mu'adda 1300; —ına mazhar 1062, 1080, 1150; —ına mazhariyyet 780; —ı nâmûs-i Saltanat-ı Zıllullâhî berekâtiyle 1423; —ını 'iyân 310; —ı rûhânî 1435; —ı rûhâniyyeti 918; —ı serbeste 427, 1079; —ı ser-beste-i hatar-ihtivâ 1173; —ı setîr 932; —ı süveydây-ı 'abd-i Hakīr'e 503; —ı şerr 881; —ı şûr 881; —ı vahdet-i vücûd 895; —ı vakti 501, 1168; —ı Yesârî sârî 1490
sıyânet 620, 726, 1252, 1332, 1494; ibrâz-ı kabâle-i — 1258; sûret-i — 432; teşbîk-i esâbi'-i — 1192; — behânesi 620; —en 905; —en li'l-'ibâd 800; —en li'l-mîrî 173; —en li'l-mülk 446; —en li's-Saltanati's-seniyye 115; —i harîm 108; —i püserî 765
Sibir; — semtine ib'âd/iclâ 1134
sicill; —ât-ı mehâkim 360; —i hayât 130, 737, 1072, 1465; —i isbât 1029; —i pergel-i fu'âd 872; —i tahkīk 84; —i vücûdlarını tayy 1394
Sicilya/Siçilya; — Adası 373, 394, 395, 401, 1113; — Cezîresi 395, 401, 402; — Kıralı 400, 401
Siçilyateyn/Siçilyeteyn; — Kıralı 395, 396; — Kırallığı 'unvânı 402
sihir/sihr 511, 817; eser-i — 511; i'mâl-i — 509; vukū'-i — 509; — 'âlâmeti 510; — eseri 509, 512; —ı bî-esâs-âsâ 1475; —ı hârûtî-nümûn 1164; —ı kâfirâne 765; — ile gaybet 511; —in te'sîri 509; —in vukū'u 509; —ı Sâmirî 1139; yek-nefes-bend-i — u i'tikāl 1219
sikāt 190, 381, 565n, 630; elsine-i — 900; —i hem-râhân 126; —ı ruvât 561, 661 786; — nakli 1056
sikke 668, 810, 821, 864, 999; safha-i — 30; tecdîd-i — 1337; —i ahvâlleri ma'lûmü'l-'ayâr 670; —i Efrencî filoriler 864; —i hasene-i 'Osmâniyye 982; —i mu'tedile 668; —i Pâdişâhî 1189; lâyık-ı —i sultân-ı tahsîn 590; —ler 1400; selâtîn-i sâlife —leri 668; —sûret 590; —sûret erbâbı 1424; —zen-i nakra-i ikbâl 810; —zen-i nakra-i kâm-rânî 810
sikkîn 1150; —i derd-i cû'-i bî-teskîn 701
siklet; ilkāy-ı bâr u büngâh-ı — 440; ilkāy-ı sevâd-ı — 1432; îsâl-i sevâd-i — 1386; kesâfet-endâz-ı — 486; mahatt-ı rihâl-i — 429; mahz-ı — 1471; ref'-i hargâh-ı — 293; ref'-i — 494; ref'-i —i cüsmân 1375; ref'-i —i vücûd 1263; tahfîf-i — 1070
silâh 228, 568n, 710, 1061; ârâste-i — 791, 1354, 1412; dest-zen-i — 1257; gark-ı — 1386; mukallid-i — 1148; müstağrak-ı — 699, 1412; pür-sâz ü — 1062; pür— 328, 611; şâkiyyü's— 486, 1186; şâkkü's— 228; tarh-ı — 1308; — be-dest kesreti 1398; — çekilüp 1100; ârâste-i —ı merd-i kifâh 1186; —ı terk eyleyecek 406; — isti'mâli 1494; — kullanmamış 198; —lar 1011, 1416; ka'ka'a-i —ları 1317; — teşebbüsüne i'mâl-i sâ'id-i cesâret 1388; bu resme sevâd-ı —pûş 1316; —pûş 486, 904, 1388, 1422; —pûş Rumeli erleri 1324; —pûş-i mukābele 1266; —pûş-i neyl-i merâm 229; — sız 835; — u bisâta el urmamış asker 198
Silahdâr 57, 195, 514, 555, 841, 848, 880, 915, 1242, 1428; — Ağa 44, 888, 1422; — Ağalığı 1430; —ı hazret-i Şehriyârî 887; —ı Hudâvend-i sâbık 841; —ı Hudâvendigâr-ı sâbık 880; makām-ı —î 841, 915; — Kâtibi 1512; — Kitâbeti 464; —lar 1242; —lık 1312; —lık'dan çıkma 664; — ocağı 702, 914 , 1142; — ocakları 645; — ocaklarına dönmüş 1377
Silahşor 1110, 1430; —ândan 1109; —âne 880; — ân-ı Hâssa 915; —ı hâssa 954; —lar 724; —luk 184, 724
Silezya [=Silésie] 568n, 579; — dâ'iresi 1017; — Eyâleti 468, 568n, 578, 579; — Ülkesi 545; —'nın Baş-dukası 854
Silistire 122, 604, 606, 708, 774, 941, 1235, 1363; muhayyem-gâh-ı — 941; — Eyâleti 125, 155, 313, 379, 408, 468n, 1125, 1249, 1251, 1318, 1320; — havâlîsi 943; — Kal'ası muhâfazası şartı 125; — Kazâsı 1125; — kolu 1144; —

mansıbı 460; — mülhakātı 1363; — ordusu 1162; — Sahrâsı 606, 917, 939; — savbı 917; — semtleri 1493; — Vâlîsi 155, 379, 479, 516, 538, 1483; Eyâlet-i — ve muhâfaza-i Kal'a 1429, 1461

Silivri 308, 965, 1184; — A'yânı 308; — ehâlîsi 308; — havâlîleri 1464

Silizma; Ülkay-ı — 223

sille-hâr-ı âzâr/takrî' 1260

silm 425, 508n, 678, 1091; emâre-i — 373; mugâyir-i — 936; mü'essis-i kavâ'id-i — 852; müzâkere-i — 258; nakz-ı rişte-i — 552; rabt-ı rişte-i — 732; sûret-i — 928; şerâ'it-ı — 249; şîrâze-i — 422; tahsîl-i — 219; —en 206, 380; —i kadîm 1451; beşâşet-i/bişr-i — ile mütevessim 1417; — ü musâfât 95; — ü salâh 118

silsile 28, 86; şurût-ı — 243; —bend-i nizâm 643; —cünbân-ı fezâhat 645; —cünbân-ı hevâ 547; —cünbân-ı heves 547; —cünbân-ı küstâhî 645; —i diyâr-ı mağsûbe 709; —i Emeviyye 1408; —i gûsiste-târ-ı cem'iyyetleri 1395; —i itâ'at 298; —i kānûniyyeleri 1466; —i Memâlik-i mahrûse 275; —i mevzû'ları 718; —i şu'ûru 806; —i tahrîr 1069; —i tarîk 230; —i tarîkleri 234, 238

sîm 1359; 'atâyâ-ı — 605; celb-i — 1435; evânî-i — 1111; kallâb-ı — 1030; mahzen-i — 1070; hem-reng-i —âb 1284; katre-i —âb-âsâ 436; leb-rîz-i — 1065; —âb-asâ 488; —âb-ı ıztırâb 140, 702; —âb-ı zucret 140; —endâz mahbûb-i dil-ârâmlar 574; esliha-i —în 1377; levha-i —în 132; —în âlâtlar 1242; esliha-i —în birle pîrâste 1378; —în evânî 1242; levha-i —în gibi sepîd-ter 1120; esliha-i —în-mücellâ 1255; —in nefâyis-i a'lâk u turaf 1093; —în-vücûd 910; — istihsâl 707; —lü şerit 1002; — ma'denleri 991; — mahfazalar 974; haddeden çekilmiş —nâb-âsâ 900; — surâhî gibi tecemmülât 978; — ü zer 41

Simavna; Kādî-i — 57

Sîmurg; feleğe kelek, —'a sinek dimeyen 1390; feleğe kelek ve —'a sinek dimeyerek 716

simyâ'/sîmyâ 511; mânend-i sûret-i — 1030; çeşmbendî-i —ger-i devrân 1361; — gibi bî-asl 502, 507n; — gibi bî-eser 502; —kârî-i müşa'bidâneleri 720; —kârlık 707; —nümây-ı müşa'bidâneleri 727; —perdâzân-ı kârgâh-i fend 1191; —perdâzân-ı kârgâh-i san'at 1191

Simyon (Tınkır-oğlu, meşâhîr-i sarrâfândan) 345

Sinân Paşa (Sadr-ı vakt) 572

sîne; safha-i — 1509; —bend 1342; matmûre-i —i bî-sekîneler 697

sinek/sîneh 716, 1390; —in kanadını kımıldatmağa kādir 1498; çâkçâkî ve şikâfdan at başlığının — liği gibi 1470

Sinimmâr; tarh-ı resm-i zihn-i —î 1221; mi'mâr-ı —ikbâl 825

Sinisko [=Szczekociny, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Sinob 598, 820, 825; — Kal'ası 598; — misillü 598; — Şehri 562

sipâh 11, 85, 195, 848, 1494; 'âmme-i — 773; mâlik-i ezimme-i — 677; maslahat-perdâzî-i — 641; mutasarrıf-ı umûr-i — 751; nizâm-ı — 1186; serân-ı — 776; sergerde-i — 547; sevk-ı — 295; ta'lîm-i — 659; tanzîm-i — 545; teksîr-i — 659; — Ağalığı 1430; — Ağası 1326; —ı a'dâ 1067; —ı âsümânî 661; piyâde —ı bî-şümâr 1367; —ı bî-şümâr 1367; sevk-ı —ı harb 1133; sevk-ı —ı hısâm 1133; —ı İslâm 1280; —ı İslâm cânibi 1327; —ı kîne-hâh 323; sergerde-i —ı küffâr 433; —ı küffâr 1370; müretteb —ı şecâ'at-dest-gâhı 700; —î 500; — Kâtibi 1140, 1437, 1483; — Kitâbeti 170, 465, 1140, 1512; — ocağı 914, 1142; — ocakları 645; — ocaklarına dönmüş 1377

sipâriş 193, 290, 338, 465, 481, 682, 775, 1358, 1427; —ât 1054; —kerde 307, 435

Sipehsâlâr 48, 456, 641, 669, 1435, 1493; eydî-i gümâştegân-ı — 141; kurb-i muhayyem-gâh-ı — 916; makbûl-i hazret-i — 522; vâsıl-ı muhayyem-gâh-ı — 604; —ân 657; dest-i —ı emced 588; —ı hayl-i ahyâr 680; —ı hayl-i Risâlet 454; —ı mikdâm 196; —ı müşârun ileyh 576; —ı nâmdâr 474; hatb-ı cesîm-i —î 202; hatb-ı hatîr-i —î 476; livâ-yı felek-fersây-ı —î 551; menşûr-i sa'âdet-nüşûr-i —î 922; mesned-i —î 199, 918; otağ-ı —î 192, 1141; seyf-i siyâset-i —î 85; taraf-ı —î 1142; —lık 566n, 921

sipeh pey— 1257, 1513; nefsleri — 565; — gibi 486, 968; muhtâcın —i 877; sütresiyle — lenerek 128; — mesâbesi 1092

sirâc; —başı 233; —i ibtihâc 547; —i imtiyâz 547

sirkat 241, 438, 804, 870, 1258; medd-i eyâdî-i —i edevât 690; —i edevât 241; —i kandîl 906; medd-i eyâdî-i —i mühimmât 690; —i mühimmât 241

sirke 244

Sirkeci Mescidi (Galata'da) 144

Siroz 601; — beldesi 1426; — cânibi 1393; — tarafı 708, 1393

Sitanbul; bk. İstanbul

sitâre; —i ma'zûl-vâr 645; —i müstemirru't-tulû' 1230; —i nâmûs 330; —i subh gibi 520; —i süveydâları 338

sitâyiş 713, 1073. 1078, 1284; izhâr-ı —güzârî 1139

sitem 16, 660, 766, 1496; ebr-i — 1338; cümle-i — dîdegân 375; —dîdegân 376; girîbân-ı —dîdegân-misâl sîne-tirâk 1121; —dîde olduklarına merhameten 264; —e âgāz 1094; —i bî-endâze 40; —i zarîfâne 330, 334, 881; —kâr 766; — kârân 722; —ler 1220

Sittî Hatun Medresesi 1489
Sivas 121, 599, 1371; — ehâlîsi 36; — Eyâleti 106, 112, 122, 1064, 1065, 1124; — havâlîsi 662; — Kazâsı 106, 661; — Vâlîsi 36, 1065
siyâset 70, 103, 1212; düstûr-i — 906; efgende-i nat'-ı — 796; emr-i — 375, 746; envâ'-ı — 60; eşedd-i — 59, 1427; hâk-nişîn-ı sâhire-i — 1030; havâle-i seyf-i — 1274; icrây-ı — 72; kānûn-i — 10; lâzime-i tavr-ı — 78; mazhar-ı — 235; resm-i — 83; seyf-i — 79, 82, 85, 101, 1337, 1403, 1465; şemşîr-i — 169, 1427; tâziyâne-i — 1241; tehdîd-i — 706; tertîb-i — 61; teşdîd-i — 788; tîğ-i — 59, 78, 154, 207, 1095, 1454; vukū'-i — 1313; —gâh-ı Şehriyâr-ı felekbârgâh 184; —i fermân-rânî 1407; —i kāhire 137; —i mufrita 38; —ine ikdâm 1062; —i Sultânî 806; —ler 19, 744; tîğ-i —leri 1154; küşte-i tîğ-i — olan bergeşteler 857; —ten âzâde 882
siyeh-mest 339, 959, 1152, 1359; —ân-ı mey-kede-i gaflet 326; —i bâde-i huzûr 782; —i bâde-i ikbâl 782
Siyer; ehl-i/fenn-i — 20; kütüb-i —i mu'tebere 117
Siyer-i Kebîr'i terceme ve takdîm (Münîb Efendi'nin) 948
Siyer-i Nebevî ('Âsım Efendi'nin) 'arz-ı hâlinde 1228
sobalar 74
Sofi (Petro'nun kız karındaşı, kaydâfe-i rûzgâr) 549
sofra; — başında karılar oturup 988; —cılık 894; bast-ı —i 'îş 883; bast-ı —i 'işret 883; —i ziyâfet 880; —nişîn-i ittifâk 245
Sofya 192, 206, 601, 966, 967, 1141, 1280; — cânibi 1144; — Cânibi Ser'askerliği 1494; —un erzâkı/metâ'ı 347; — Ser'askerliği 472, 871, 1428; — Ser'askerliği 'unvânı 616; — tarafı 192, 1144
soğan 244, 1417
Soğucak 218
Soğuk-çeşme kapusu 848, 1422; — pîş-gâhı 1401
sohbet 308, 397, 506n, 519, 770, 828, 867, 980, 997, 1006, 1044, 1057, 1090, 1351, 1363, 1379, 1420, 1428, 1476; âfâkī — 986; der-meyân-ı — 747; dest-keşîd-i âhır-ı — 920; ehl-i — 950; feth-i bâb-ı — 1420; harf-endâz-i — 1027; harîf-i encümen-i — 883; hem-bezm-i — 1016, 1163; hılâl-i — 581n, 715, 949, 1042, 1424, 1469; hoş— 959, 1350; kâr-bend-i — 1213; kûy-i fûshat-âbâd-ı — 1506; latîf— 1424; nâzik— 45; nevbet-i — 1027; şîfte-i — 744; — ayağıyla gelmek dakīkası 281; —den inzivâ birle 1043; —i mu'âmelât-ı nâs 651; —inden teberrük 320; —i rûhânîye havz edüp 1419; —i Sâmî 1076; âfâkī —ler 371, 985, 1444; —ler 764, 990
Sohum; — Kal'ası 169; — tarafı 207
sokak 974; — araları 1252; tenhâ — burgacı 1076; — kapusu 835, 996; —lar 987; —ları dar 977; —ları nazîf 970; —ları zarîf 970; —larının vüs'ati 978; — müsevvidleri 891
Sokrât gibi 748
Soloman (Açıkbaş Hânı) 1368
solugān hayvân gibi 878
sommâ'; sahra-i — gibi 336n, 716; sahra-i —i kalb-i pür-kasvetleri 700; sahra-i —i su'âl 860; sahra-i —i vücûdu 1462
sorguc 368; —lar 368
soytarı gibi sıçrayarak 1469
söğüp sayarak 1469
söz 450, 502, 1287; bî-ma'nî — 1403; kāle gelecek — 1345; râst — 323; sâz ü — 1214, 1380; — açup 1392, 1419; sâz ü — âlâtı 327; — ayağıyla gelmek kûşelerine dikkat olunarak 990; — bilmez 563; saz ve — bilmezleri nâdirdir 988; çok — bilür 959, 1393; — bilür 318, 784; — bulamamak 980; —e âgâz edüp 1344; —e gelüp 715, 789, 804, 806; —e kādir 218; —e karışup 1350; — götürmez 485; çok — istemez 1355; gayr-ı vâhid —ler 488; muhaddiş —ler 1454; söylediği —ler 1471; —ler 283, 498, 507n, 987, 988; —ler îrâd 450; —lerinden çıkmayup 800; —lerine durmaz 496; —lerine râm 1365; —lerini istimâ' 438; —lerinin te'sîri müşâhedesi 801; —leriyle 'amel 887; —leriyle 'amel eden bed-terîn 1407; — söylemek 817, 989; —süzce 1497; —ü anlara söyletmek 281; izhâr-ı — ü güdâz 1171; —ümle 'âmil 1382; —ümü eyüce dinle 1355; —ümüze kā'il 804; soğuk —ün de gerçi 'âlemi olmayup 1121; —ünü esirgemeyüp 1069; — yok 347
su 1348; bir içim — 144; — alan bir iki gemileri 494; bir kaşık —da boğacakları 826; bir kaşık —da boğar 532; her dereden — getürerek 269, 1078; sûy-i sûrgâhlara — gibi akınlar 1214; — gibi cereyân 186; çok — götürür 1364; — hakkı 979; — harîtasına nazar olunsa 1001; bir sovuk — içmek 505n, 877; — içmekden eshel 450; hareket-i müsteviye — idâre 689; — imdâdı 1063; 'âdetden ziyâde — isti'mâl/sarf 979; — lak olan yerlerine kadar 993; —lanması mu'tâd 979; —lar 235, 1001; —larda olan kesret/tuğyân 1431; —ları koğalar ile hâricden getürüp 979; —ları munkatı' 1426; —lann kılleti 75; yollarda suların tuğyânı/vefreti 1492; —lar karardıkda 494, 1316; hücre gibi — maksemi 813; — uyur 1250; tîğî —ya düşdü 1343; —ya gelan küffâr 492; —ya igrâk 1010; —ya rîzân olan mellâhân 482; —yolcu 247; — yolcuları 1426; —yu bile hâricden meclûb 1397; —yu çok 1348, 1349; eski —yuna gelmek 803; — yun akındısına cârî-i ıztırârî 1372; —yun akındısından inhirâf 1338; —yun inkıtâ'ı 1426; —yun ovaya intişârı 1010; —yuna bile yetişe-

meyüp 492; —yunu kat' 1427; —yu vâfir 1349; —yu yine hisâbıyla icrâ 979; —yu yine veznıyle icrâ 979

su'âl 53, 351, 360, 372, 422, 424, 452, 476, 501, 526, 528, 535, 556, 569n, 571, 581n, 585, 649, 654, 663, 724, 817, 867, 902, 1023, 1090, 1106, 1111, 1168, 1173, 1186, 1239, 1253, 1259, 1263, 1291, 1308, 1310, 1321, 1326, 1347, 1355, 1374, 1378, 1388, 1419, 1424, 1428, 1447, 1460, 1464, 1467, 1475, 1497; a'râzlarından — 574; ba'de's— 760, 864; idâre-i — 1326; kat'-ı silsile-i — 1374; keşîde-i ma'raz-ı — 842; müşkilter — 1475; tekrîr-i makāl-i — 1498; — derecesinde istihâne/züll 291; —e âgāz 1027; —e hâcet kalmayarak 290; — eylemeleri 282; —i ahvâl 580; —i âsâr 580; —i 'azîm 860; —i çigûnegî-i keyfiyyet 1068; —i düşvâr 1309; —i hâl 985; —i hâtır 985, 1027; —i mukadder 378, 581n, 745; —i Pâdişâhî 828; —i sâlif 1179; vâhî —ler 1025; —ler 485, 1004, 1045; —ler îrâd 490; — mâddesi 1467; — olunmak 580

suç 1075; — bulma 1355

Sudagabya 243

Sûdân 221, 542

sudûr 454, 475, 566, 792, 793, 799, 803, 806, 807, 819, 1185, 1205; bakıyye-i — 795; ecille-i — 1262; —i 'âlî-mikdâr 1274; —i 'asr 1496; —i devlet 799; —i devletleri 160; —i emr 1083; —i erbâb-ı umûr 926; —i eslâf 1482; —i evâmir-i cenâb-ı Sadâret-penâhî 1325; —i evliyây-ı umûr 174; —i hatt-ı hümâyûn 181; —i işâret-i hıdmet 895; —i 'izâm 142, 588; ecille-i —i kirâm 906; tevâfuk-ı ârâ'-i —i kirâm 357; —i kirâm 216, 453, 456, 789, 799, 1129, 1270, 1318; —i menâhî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî 1325; —i mevâlî 1355; —i mu'allâ-mekân 40; —i mu'âsır 910; —i 'ulemâ/'ulemâ' 1179; —i 'ulemâ' hey'eti 819, 1182, 1262, 1270; —i 'ulemây-ı a'lâm 1273; —i vakit 1503; —i vüzerâ' 571; —i zî-şân 1270, 1273

suffa; —i hayâtdan ihrâc 1190; —lar 1354; küçük — resminde 974

sûfî 320, 321, 1244, 1245; bâ'is-i teneffüs-i —i gāfil 1245; —i sâfî-sîret 1215; ıstılâhât-ı —yâne 897; —yye 597; — kaddine kıyâm 320

sugūr 1463; ıhtilâs-i — 415; nez'-i — 415; tahliye-i — 211; —i Husrevâne 435; muhâfaza-i —i İslâmiyye 702; —i İslâmiyye 61, 422, 434, 545, 562; —i mahrûse 703; —i memâlik 1047, 1492; —i Memâlik-i mahrûse 433; hıfz-ı — u tuhûm 96

sûhte; vak'a-i garîbe-i — 1060; —ce itkān 518; — dil 1317; —endâm 1390; —i âteş-i âlâm 1267; —i âteş-i fakr u fâka 650; —i âteş-i hebâ/heder 1406; —i âteş-i hüzn 1034; —i âteş-i İbrâhîm 795; —i âteş-i inkisâr 1034; —i âteş-i mihen 1267; —i âteş-i sûzân 145; —i âteş-i telehhüf 1047; —i harmen-i karâr 1356; —i harmen-i sabr 1356; —i lehb-i tebâh/tebâr 1410; —i nâr-ı tedmîr 1363; —i nîrân-ı telehhüf 1267; —i sâ'ika-i idbâr 1011; —i sâmân 1283; —i tîğ-ı cân-efrûz 514; —i tîğ-ı ciğersûz 514; —i tîğ-i âteş-tâb 1395; —ler 1382; — lerden isti'âne/istinsâr 1256

sû'-i kasd 278, 279, 317, 411, 416, 421, 427, 435, 439, 462, 485, 551, 562, 583, 585, 598, 714, 759, 929, 1201, 1332, 1386, 1399, 1415, 1418, 1421, 1500; câme-i — 413; — irâdesi 299; — kasdler 734; — kasd niyyeti 434; — kasd tehayyülünde 1059

sû'-i zann 77, 345, 526, 594, 714, 736, 773, 838, 956, 1069, 1199, 1402, 1413; —ı mûris 1385; — makūlesi 1236; — semti 1173

sûkıyye tâ'ifesi 1411

Sûku'l-'Ukâz-ı emti'a-i mefâhir/mehâ'il 1503

sulehâ/sulehâ' 9, 512, 1217,1505; 'aceze-i — 146; mu'tekıd-i — 1239; ziyy-i — 48; —y-ı ahbâb 868; —y-ı ümmet 1192, 1462

sulh 94, 216, 218, 281, 342, 344, 381, 392, 398, 446, 562, 568n, 579, 581n, 586, 1018, 1088, 1170, 1440, 1450, 1463; 'akd-i — 272, 558, 568n, 578, 580, 1308; 'arz-ı — 1432, 1451; ba'de's— 576, 586; cilve-nümây-ı mir'ât-ı — 211; esâs-ı — 584; fesh-ı — 270, 283; feth-i dervâze-i — 567n, 577; hedm-i binây-ı — 582; hılâf-ı — 205; in'ikād-ı — 218, 232, 558; kabûl-i — 216; kâr-bend-i — 551; merâyây-ı — 210; mu'âmele-i — 543; mukaddime-i — 935, 1084; nâhun-i — 1463; râbıta-bend-i — 852; rabt-ı nitâk-ı — 1431; rûz-i fîrûz-i — 1422; semere-i — 212; taleb-i — 1439; talebkâr-ı — 505n, 1438; tecdîd-i — 1451; te'kîd-i — 283, 564; tetmîm-i — 1085; zemân-ı — 416; —a rağbet 216, 258; —a tâlib 1440; — havâdisi 341; beşâşet-i/bişr-i — ile mütevessim 1417; —i musavver 295; —i müsâlemet-encâm 213, 251; —i müstelzimü'l-felâh 852; — in'ikādi 498; —i salâh-iştimâl 1441; — lakırdısı 498; — müzâkeresi 342, 404; sûret-i —nâme 1376; —nâmeler 1441; — recâsı 1375; — semtine nzâ-dâde 343; —un 'akdi 936; —un i'âdesi emri 394; kılâde-i —un in'ikādı 1177; — vukū'u 373

Sultân 25, 32, 51, 53, 56, 75, 108, 137, 144, 198, 213, 224, 231, 251, 261, 306, 324, 337n, 364, 367, 368, 369, 370, 469, 502, 503, 516, 539, 542, 554, 557, 566n, 569, 571, 576, 581n, 612, 616, 624, 640, 642, 643, 651, 659, 660, 661, 663, 665, 669, 674, 675, 677, 683, 724, 725, 755, 777, 786, 798, 801, 802, 805, 807, 808, 809, 810, 812, 820, 821, 822, 823, 828, 831, 832, 837, 838, 848, 856, 857, 890, 899, 900,

901, 908, 915, 927, 948, 954, 970, 974, 1027, 1036, 1045, 1050, 1051, 1054, 1055, 1059, 1076, 1152, 1154, 1155, 1162, 1175, 1202, 1207, 1209, 1210, 1242, 1248, 1250, 1270, 1277, 1281, 1290, 1295, 1297, 1299, 1302, 1343, 1357, 1362, 1400, 1402, 1409, 1413, 1415, 1419, 1456, 1471, 1489, 1503, 1505, 1507; dâhil-i makarr-ı — 1414; hal'-ı — 671, 1191; harekât-ı hurûc 'ale's— 1269; hurûc 'ale's— 319, 1399; irtikâb-ı cünha-i hurûc 'ale's— 1269; tahsîl-i izn-i — 910; tevessül-i rûhâniyyet-i — 664; hurûc 'ale's— gulgulesi 782; —ı 'adl-âyîn 1266; irâde-i mekârim-ifâde-i hazret-i —ı âfâk 1345; —ı 'âlî-menkabet 1278;; me'mûr-ı irvây-ı asâkir-i cedîde-i —ı âsumân-evreng 230 —ı celîlü'l-'unvân 1278; —ı cihân 660; —ı enâm 267n, 649, 885; —ı Enbiyâ 899; —ı Ferîdûn-ferr 1297; —ı fermân-rân 821; ma'rûz-ı rikâb-ı kamer-tâb-ı —ı İskender-cenâb 228; —ı İskender-tüvân hazretleri 1434; —ı İslâm 1286; —ı İslâm hazretleri 1289; münâsib-dîd-i zihn-i —ı kerîm 1334; —ı mahlû' 1172, 1250; —ı Mahmûdü'l-hısâl 1422; —ı memâlik-i Îmân 212; ma'rûz-ı südde-i —ı muhalledü'l-ikbâl 357; —ı sa'îd 1210; —ı sâhib-i dîvân-ı devlet-i bülegâ 1503; —ı sedîdü'l-iz'ân 116; —ı serîr-i Risâlet 852; —ı Sikender-serîr 173; irâde-i —ı sütûde-menâkıb 489; emr-i —ı zemân 944; —ı zemân 1207, 1209; ahkâm-ı seniyye-i —î 1288; ahkâm-ı —î 62, 65; âyîne-i 'âlem-nümây-ı kalb-i —î 572; dâ'ire-i zâhire-i (امره); —î 1303; dem-i cülûs-i dâfi'u'n-nuhûs-i —î 1306; dergâh-ı mu'allâ-bârgâh-ı —î 1480; dest-yâr-ı seyf-i —î 1407; emr-i Sâmi-i —î 458; evâmir-i seniyye-i —î 1288; güher-bend-i nigîndân-ı dîhîm-i —î 1298; hıla'-ı —î 102; 'ikâb-ı —î 828; İmâm-ı Evvel-i —î 44, 1391; irâde-i —î 1122; mâhiyyet-i —î 1334; manzara-i hazret-i —î 1030; mazhar-ı şeref-i hâk-bûsî-i —î 1369; mevâ'îd-i —î 1082; mûceb-i cemâl-i mezâhir-i —î 540; muhayyem-gâh-ı —î 1102; mühr-i Süleymânî-i —î 1435; mütesaddî-yi emr-i —î 1399; pîrâye-bahş-ı evreng-i —î 1295; semere-i kurb-i —î 810; sevb semmûr-i müstevcibü's-sürûr-i —î 914, 923; seyf-i kahr-ı —î 806; seyf-i siyâset-i —î 1465; siyâset-i —î 806; tabakât-ı celâliyye-i —î 1298; tab'-ı nâzik-i —î 1462; takbîl-i kûşe-i bisât-ı Süreyyâ-menât-ı —î 1422; te'sîr-i nefes-i akdes-i hazret-i —î 1499; teşrîfât-ı —î 43; ufuk-ı sulb-i —î 1457; vâsıl-ı sem'-i —î 80, 472, 1424; zât-ı hümâyûn-i —î 1334; eban-'an-ceddin Sultân ibnü's— 1356; — ibnü's-Sultân 1025; tîğ-i —î ile istîsâl 805; zât-ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı — îleri 1356; Ser'asker-i —î mu'âmelesi 248; i'tizâd-ı hukûk-ı —iyye 1344; tahiyyât-ı —iyye 320, 1244; — Kethudâlığı 1083; —u'l-'âdil 1278; —u'l-berreyn 367, 369; —u'l-mücâhidîn 1281; —ü'l-enbiyâ' 287

Sultân Ahmed; — Câmi'-i şerîfi 60, 125, 953, 1137; — Câmi'-i şerîfi semti 1074; — Câmi'i cânibi 1419; — Câmi'i verâlarında olan mahallât 1267;— havâlîleri 1402; — Şeyhi 1271; — tarafları 1266

Sultân Ahmed Vak'ası (merhûm) 313

Sultân Bâyezîd 814; — civârı 1425; — dergâhı 1343; — havlîsi 1258; — hazîresi 524; — tarafı 1395

Sultâniyye 1445; — Dîzdârı 1444

Sultân Mehmed; — Câmi'i 595, 1060, 1256, 1382, 1399, 1411; — Câmi'i devâ'iri 1398; — Kolluğu neferâtından 1060; — semti 1275, 1399; — tarafı 1396

Sultân 'Osmân meterisleri (Koru-altı dedikleri mahalde) 429

Sultân-önü 180; — Sancağı 515; — Sancağı'na mutasarrıf 180

Sultân Selîm-i kadîm civârı 866, 869

sultan 204, 971, 984; beyağı — esvâbı 1005, 1009; Bosna sergerdeleri yedlerinde bulunan —lar 212; —lar 1009; —ları yedlerinde 975

summâkī gibi ebrûli bir nev' taşdan mücellâ 977; yeşil — ve leylâkī renglerinde iki 'aded havz kâsesi 1342

sûr 1217; serser-ı neşve-i — 1457; — da'veti 1031; —gâh-ı sürûr-efzâ 1214; sûy-i —gâhlara su gibi akınlar 1214; —ı pür-meserretler 1214; —ı Sultânî-i 'ilm 1504; —ı Sultânî-i ma'rifet 1504; —ı sürûr 1287; —ı sürûr-i mühâdene 1375; —ı sürûr-i silm 1375; —ı şâdmânî 1287, 1300; —ı vaty-ı elem 1232; —ları 960

sûr 986; —i kal'a 978; —i metîn 378

surâhî 1215; billûr — 976; dâ'ir-i devr-i — 527, 529n; — gibi bâla-dest 1215; — gibi 'îş ü 'işrete üftâde 161; — gibi kelle-germ 604; sîm — gibi tecemmülât 978; taklîd-i kulkul-i — vü mînâ 310

sûrat uğrusu 752; — 'ayyâr 785; — huddâ' 785

Surinâm (Amerika'da, Felemenklü yedinde) 402

Sûrnâ-zen 230

Surre 146; haml-i sakīl-i Emânet-i — 1032; — Alayı 1031, 1032; — alayı gibi alay tertîbi 837; — Alayı tertîb 1031; — Emâneti 120, 822, 880, 892, 1032, 1037, 1242; — Emîni 72, 822, 1032, 1037; — Emîni-yi esbak 155, 340; — emînleri 146; —i dînâr ile meşhûn 1470; —i hümâyûn 89; —i şerîfe 89; —i tasavvurdan bîrûn akca 870; 'atâyâ —ları 1470; hedâyâ —ları 1470; — ler 145, 864, 1371

*susalık marazı*na mübtelâ hayvân gibi 1364

sûsmâr; —-âsâ 79; —hılkat 537

Su'ûd; —cenâbları (Re'îs-i Havâric, merdûd, sergerde-i melâhide) 46, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 1032; huzûr-i —i tebeh-kâr 1033
Sü'adâ Bey/Beyefendi; bk. Mehmed Sü'adâ Bey/Beyefendi (Hakîm-oğlu 'Ali Paşa hafîdi, Mîr, Mısr-ı Kâhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı)
sü'bân; mânend-i — 365; — gibi zehrâbe-feşân-ı düşnâm 932; —ı lisânından âzâd 1497
Sübkî (Ebu'l-hasen, ittifâk-kerde-i a'lâm-ı 'ulemây-ı zemân) 54
süd analar 996; —ın yedine i'tâ/teslîm 996
südde; —i gerdûn-revâk 68; —i sa'âdet 44, 46, 82, 1179; —i sa'âdet-irtisâm 170; —i Saltanat-ı seniyye 823; ma'rûz-ı —i semâ-sîmâ 384; —i seniyye 179, 185, 1125, 1143, 1177; ma'rûz-ı —i seniyye-i sa'âdet-bünyân 553; —i seniyyeleri 487; —i seniyyeleri pîş-gâhı 821; ma'rûz-ı —i 'ulyâ 177
Südlice pîş-gâhı 1321
süfehâ/süfehâ' 330, 1123; hayl-i — 728; ser-âmed-i zümre-i — 526; sergerde-i zümre-i — 574, 581n; — firkası 1394; —i müstevliyân 1363; — istîlâsı 1123; — kısmı 1074; — lisânları 574; —y-ı bed-güherler 901; —y-ı bed-kirdâr 902; —y-ı Bektâşiyye 1241; —y-ı mesnûde 332; —y-ı tebehkârân 1036; —y-ı verese yedlerinde 528
süferâ/süferâ' 392, 495, 1027; beyne's— 373; def'-i meclis-i — 1028; tereddüd-i — 1402; —y-ı sâbıka-i Devlet-i 'aliyye 979
süfün 546; —i harâmiyân 1030; —i ma'hûde 214; —i merkûme sergerdelerinden 1445; —i sa'ire râkibleri 242
sühan; ehl-i — 1355; erbâb-ı — 1509; güzâr-ı — 319; hem— 1421; sell-i seyf-i — 346; yek— 805; bî— âşinâ 879; —dân 1076, 1077, 1159, 1162, 1350; müteşeddikân-ı —fürûşân 1224; serd-i —ı bî-nifâk 314; cerbeze-i —perdâzî 1263; —rân 519, 530n, 1352; tavr-ı —sâzî 1503; —şinâs 519; —şinâs efendiler 1328; —şinâsân-ı Ocak 217; —tıraş-ı ahvâl-i Saltanat 747; —ver 784, 959; hezâr destân-zebân-ı —verân 1301; hezâr-destân-ı lisân-ı —verân 1457; —verân 1209; —-verân-ı zemân 1207; —verân zümresi 1366, 1503; sındîd-i —ver ve gûyâları 1400
Süheyl; mânend-i — 338
Sührâb; nümûne-i merhem-i — 1402
sükkân 170, 275, 316, 500, 946, 1133, 1215, 1397; imâle-i — 481, 1145, 1487; tahrîk-i — 501; vahşet-fîken-i kulûb-i — 1187; —girây-ı ric'at 1485; diyâr-ı şimâliyye —ı 1380; karye —ı 662; —ı 'âlem-i bâlâ 1152; —ı belde 719; —ı belde-i hazret-i Hayru'l-enâm 82; —ı Belgırad 703; —ı Bender 435; —ı Enderûn 1397; —ı hâne 1469; —ı kasaba 737; —ları lâ-ubâlî 709; —resâ-yı ittisâl 950
sükûn 68, 191, 1421; hîzem-sûz-i — 699; lenger-endâz-ı — 1269; mekmûn-i zîr-i hâkister-i — 887; pes-mânde-i verây-ı dîvâr-ı — 1258; pezîrây-ı — 791, 1093; rûz-i fîrûz-i — 1422; sâz ü selb-i — 1167; sûret-yâfte-i — 1403; —et 519, 1164, 1499; —et vukū'u 373; —etler 906; — fî 'ayni'l-hareke 1453; —i nâ-çârî 1372; — peydâ 930; —pezîr-i ilzâm 1274
sükût 1378, 1499; dehânlarına mühür-zen-i — 65; ser-be-girîbân-ı — 860; —i 'azîm 341; —î-meşreb 1166; —i tabî'îsi 885; sûret-i —leri 1155; sûret-i —ü [ve] vüsûbu 1153
sülâle; külâle-i — 103; —i Cengiziyân 1370; —i Cengiziyye 1378; —i dalâlet ve gümrâhîsi 52; —i selîle-i nebîle-i Âl-i 'Osmân 900; —i seniyyeleri 1409; —i tâhire-i silsile-i Nebeviyye 104
Süleymân (el-Hâc, Mütevellî) 834
Süleymân (Hz.); — bî-haber 1388; pîş-gâh-ı —'da kā'im mûr-i bî-vücûd-sıfat 1205; mühr-i —î-i Sultânî 1435
Süleymân (Kapudan, hem-pây-ı râh-ı şekāveti) 838
Süleymân (Tokâdcıklı/Tokadcıklu) 66, 67, 78, 79, 80, 85, — gā'ilesi 78, 85; —'nun yeğeni 85
Süleymân Ağa (Asâkir-i Mu'alleme Ağası, Ocak Ağası, Cemrenü'l-harb [ü] vegā) 834, 1265, 1275
Süleymân Ağa (Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından, Mihalic Voyvodası, Surre-i hümâyûn) 89
Süleymân Ağa (Vezîr, Belgırad'da Muhassıl) 61
Süleymân Ağa/Bey (Evkādlı-zâde, Kapucu-başı, Başbâkī-kulluğu) 879, 1513
Süleymân Bey; bk. Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde
Süleymân Bey (Silahdâr-ı Hudâvend-i sâbık, Ağa-yı Dâru's-sa'âde) 841, 880, 915
Süleymân Efendi (Mîr, Selânik Kadısı, Edirne Kazâsı) 1135
Süleymân Hân (Sultân, Vâzı'-ı kavânîn-i Devlet-i ebediyyü'l-erkân, firdevs-âşiyân, Müceddid-i âyîn-i Saltanat ve Müseddid-i kavânîn-i menkabet, Sâhib-kırân-ı bî-akrân, sâhib-kırân-ı 'âlem, cennet-mekân) 144, 542, 643, 683, 724, 908, 970, 1162, 1286, 1343; kānûn-i —î 1336
Süleymâniyye; — Câmi'i 886, 1269; — Câmi'i menâreleri 1321; — Câmi'i'ne muvâzabet 1488; — Câmi'i'nin cidârları 1397; — Câmi'i'nin kubbeleri 1397; —'de Tıb Medresesi 171; —'de vâki' devlet-hânesi 869; —'de vâki' hânesi 866; — etrâfı 1266; — Müderrisi 176, 177, 617, 1071, 1483; — Tîmâr-hânesi'nden nişân 1183; — Vâ'izi 836; — Vâ'izi Efendi 835
Süleymân Molla (Anadolu Pâyesi) 949
Süleymân Paşa (Cezzâr Kethudâsı, Mîr-i mîrân, Eyâlet-i Safed ve Saydâ ve Beyrût) 92, 93, 102, 1429

Süleymân Paşa (Çıldır Vâlîsi) 205
Süleymân Paşa (Mîr-i mîrân, Bağdâd Kā'im-makāmı, Vezîr, Bağdâd ve Basra ve Şehrizor eyâletleri) 56, 67, 92, 521, 740, 1065, 1070, 1072, 1367, 1429
Süleymân Paşa (Mustafa Paşa-zâde, Köstendil Sancağı mutasarrıfı, Mîr-i mîrân, Bosna Eyâleti'nde vâki' Klis Sancağı, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi) 149, 168, 1136, 1429
Süleymân Paşa (müteveffâ 'Ali Paşa'nın kethudâsı) 1096
Süleymân Paşa Hânı (İstanbul'da) 1267
Sünne Boğazı 938
sünnet 19, 539, 647, 900; ba'de-edâ'i's— 320, 1244; keffeteyn-i Kitâb ve — 896; Muhyi's— 204; —i enbiyâ 1262; —i enbiyâ' ve mürselîn 14; —i seniyye 573; —i seniyye-i hazret-i Mustafâ 322; —i seniyye-i İlâhî 11
Sünnî 503; —i pâk-i'tikād 898; — pâkîze-'akīdet 900; kulûb-i —yân 609; Sefîr-i —yân 1506; — yân-ı İslâm 615
süpürge sapları 662
sür'at 1351, 1416; 'acele-süvâr-ı — 274; def'-i râhile-i — 427; eşheb-süvâr-ı — 925; gerdûne-süvâr-ı — 1492; hırâm-bend-i tekâvür-i — 447; licâm-keş-i bâd-pây-ı — 1168; micdâfe-zen-i — 902, 1214; pây-efrâz-ı — 1323, 1463; rakz-ı tâzî-i — 1166; sebük-rîz-i cinân-ı — 1307; süvâr-ı tekâvür-i — 299; tevcîh-i matıyye-i — 1235; veche-i — 1493; —i 'azîmet 460, 1331; —i hâletleri 689; —i in'ikād 1338; —i isâbet 695; —i kâmil 1507; —i remy 695; —i seyr 460; —i te'sîr-i enfâsları 1467; — topları 64, 233; — toplarının isti'mâli 233; — topu neferâtı 233
Süreyyâ; 'akd-i — 1413; ez-serâ tâ — 1204; mânend-i hûşe-i — 489; mânend-i — 338; —'alem 1311; — gibi müctema' 1189; —'nın muvâsalatı gibi emr-i muhâl 1379; hademe-i Bâb-ı —nıtâk 454; âvîhte-i tâk-ı — olmağa ehakk/evlâ 1507; — sûretinde 1378; sâmi'a-res-i — vü simâk 728
Sürücülük 1241
sürgün avı 1355; — çergesinin efrâdından 1477
Sürûrî Efendi (Târîh düşüren şâ'irlerden) 120, 146, 266, 336, 479, 524, 780, 857, 880, 885, 890, 925, 941, 1207, 1209, 1234, 1302, 1364, 1366, 1457, 1491, 1508; — gibi harf-gîrânları 1508; — makūlesi şu'arây-ı zemân 1508; —'nin târîhi 336, 534, 517, 1319
sütûn; —i sefîne gibi 1423; —lar 1024; —lar üstüne ta'lîk olunan üc memâlik 1024
Süvabya [=Suabia, Nemçelü'nün) dâ'iresi 1021
süvâr 129, 180, 302, 366, 662, 682, 807, 835, 857, 1033, 1039, 1068, 1307, 1354, 1358, 1367, 1393, 1401, 1412, 1420, 1422, 1442, 1446, 1500; nâzende-reftâra — 588; —ı celâdet-şi'âr 170; —ı esb-i devlet 856; —i esb-i sabâ-reftâr 314; matıyye—ı hareket 468n; —i nîze-dâr 609; —i tekâvür-i sür'at 299; —ları 1500; — oldukları kayık 902
süvârî 43, 66, 82, 132, 179, 238, 256, 323, 439, 514, 604, 661, 695, 737, 930, 1181, 1241, 1242, 1326, 1358, 1500; dîvânegân — 759; şâkiyyü's-silâh — 1186; — 'Alemdâr 235; — 'Arabacı 238; mu'allem — asker 977; — asker 256, 686; — askerleri 1017; — Humbaracı 245; — Kapudan 243; — Kapudan ta'yînî 241; —ler 67, 512, 1067, 1242, 1358; — mu'allem asker-i cerrâr 307; — Mukābeleciliği 464, 1512; — Mukābeleciliği Vekâleti 1512; — Mukābelecisi 63; — Serdengecdi Topcu 235; — sergerdesi 1393; — Teşrîfâtcısı 154; — Topcu Serdengecdi Ağası 235; — topu 235; sergerde-i —yân 1358
Süveys/Süveyş 132; Bahr-ı — 250; Bender-i — (a'mâl-i Mısriyye'den) 127, 131; tarîk-ı — 82; — cânibi 82; — İskelesi 608; Bahr-ı — sefînesi 608; — yolu 131
Süyûtî (efâzıl-ı meşâyih-ı İslâm, târîhçi) 1051
Süze-bolu İskelesi'nin muhâfazası 460

Ş

şabdan şekere varınca 880; — ru'yet 753
şa'bede-bâzî 1353; —i e'âcîb 1348
Şadî Hâce (Sefîr) 1342
şâdûrvân-ı şadmânî 142
Şâfi'î 54; İmâm — merkadi 81; — 'ulemâsı
şağîra 526, 766; —ân 145; —i fend 371; —i tedlîs 371; — odaları 976; — tedârükü 594
Şâh/Şeh 11, 111, 411, 694, 723, 763, 1075, 1339, 1342, 1458, 1487; ber-taraf-sâz-ı külfet-i — 1456; makarr-ı — 1486; şîme-i kerîme-i eslâf-ı —ân 870; âb-rîz-i 'âtıfet-i —âne 336n; âlây-ı telattufât şeref-efzâyiş-i —âne 950; asâkir-i nusrat-me'âsir-i —âne 249, 691; asâkir-i —âne 108; asker-i —âne 695; 'atâyây-ı cezîle-i —âne 492; 'atâyây-ı —âne 460; âteş-i hışm u gazab-ı —âne 36; âteşîn kelimât-ı —âne 490; 'azîmet-i —âne 1422; 'avâ'id-i pür-fevâ'id-i mevâ'id-i —âne 533; 'avârif-i seniyye-i —âne 469; cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı —âne 407; cûybâr-ı iltifât-ı —âne 468; çehre-i sa'âdet-behre-i —âne 809; çehre-i şevket-behre-i —âne 1345; dâhil-i dest-i —âne 739; dergâh-ı iltifât-ı —âne 644; desthatt-ı —âne 1219; dest-yârî-i mi'mâr-ı idrâr-ı/lutf-i —âne 1051; dîde-i cihân-dîde-i —âne 1230; deryây-ı gazab-ı —âne 1075; düstûr-i —âne 1495; ebr-i 'âtıfet-i —âne 333; ebr-i birr-i —âne 333; emr-i kazâ-cereyân-ı —âne 1170; emr-i —âne 361, 830; eser-i teveccüh-i —âne 459; eşref-i —âne 162; evâmir-i —âne 1310; fermân-ı kazâ-cereyân-ı —âne 1170; fermân-ı —âne 830; ferr-i —âne 1301, 1422; gazab-ı —

âne 129; gubâr-ı tegayyür-i kalb-i —âne 500, 508n; gülzâr-ı re'y-i/tedbîr-i isâbet-semîr-i — âne 1481; hâk-i pây-ı —âne 1076; haşmet-i — âne 1301, 1422; hedâyây-ı behiyye-i —âne 1186; hedâyây-ı —âne 966; hediyye-i behiyye-i —âne 1109; heyûlây-ı murâd-ı —âne 228; hıl'at-i iltifât-ı —âne 1030; himmet-i —âne 245, 489; hutût-ı iltifât-ı/nüvâziş-i —âne 1158; huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i —âne 950, 1040; huzûr-i —âne 822, 899; huzûr-i şevket-mahsûr-i —âne 1376, 1401; ifrât-ı teveccüh-i —âne 706; 'ilm-i dekāyık-âşinây-ı —âne 1328; iltifât-ı —âne 82; 'inâyet-i —âne 44, 129; infi'âl-i —âne 578; irâde-i kātı'a-i —âne 848; irâde-i seniyye-i — âne 111; irâde-i —âne 106, 689, 1187; irâde-i şâmilü'l-ifâde-i —âne 1335; istihsân-ı —âne 83; istiklâl-i —âne 914, 923; kabza-i iktidâr-ı —âne 1343; kalem-i bedî'u'r-rakam-ı —âne 1299; karîha-i sabîha-i ilhâm-âşinây-ı —âne 503; karîha-i sabîha-i —âne 1480; kurb-i —âne 663; lutf-i —âne 129; makarr-ı saltanat-ı —âne 358; ma'lûm-i —âne 829, 914, 1075; manzara-i — âne 821; manzûr-i —âne 829; matlûb-i —âne 705; mazhar-ı teveccüh-i —âne 337n; meczûm-i —âne 821; mekârim-i —âne 588; me'mûl-i — âne 141, 923; merâkib-i —âne 107; merâm-ı — âne 1239; merhamet-i —âne 44; mesmû'-i — âne 1041; mi'yâr-ı i'tibâr-ı —âne 959; muk tezây-ı emr-i —âne 595; muktezây-ı şân-ı şevket-penâh-ı —âne 762; murâd-ı —âne 468; mülâzım-ı dergâh-ı felek-'unvân-ı —âne 751; müsâ'ade-i —âne 410; müstağrak-ı tevyâr-ı 'in âyet-i —âne 7; mütena"im-i ni'am-ı 'inâyet-i —âne 1229; nâ'il-i 'afv-ı —âne 1270; nâme-i mahsûs-ı —âne 1005; nâme-i mahsûsa-i —âne 1027; nâme-i mersûl-i —âne 1114; nâme-i — âne 1113; nazar-ı gayret-i —âne 225; nehy-i — âne 361; nevâhî-i —âne 1310; nezd-i —âne 116, 244, 831, 1077, 1098, 1434; nüvâziş-i — âne 1094; pesendîde-i tab'-ı —âne 593; rikâb-ı kamer-tâb-ı —âne 189, 219; Rikâb-ı —âne 300, 352; ru'esây-ı asâkir-i —âne 81; ruhsat-ı —âne 914, 923; sâmi'a-zed-i —âne 1455; savb-ı — âne 1182; sâye-i 'âtıfet-vâye-i —âne 1248; sâye-i sa'âdet-vâye-i —âne 616; selâm-ı —âne 913, 922; sıdk-ı niyyet-i —âne 1280; şeh-name-i şevket-'allâme-i —âne 1233; şîme-i —âne 173; şinşine-i —âne 25; taraf-ı eşref-i —âne 1085, 1402; taraf-ı —âne 278, 280, 766, 1045, 1048, 1163, 1326, 1403; taraf-ı vâzıhu'ş-şeref-i —âne 187; tatmîn-i dil-i —âne 1194; tedâbîr-i sâ'ibe-i —âne 17; tehyîc-i kalb-i —âne 497, 567n; teshîr-i kalb-i —âne 762; teşdîd-i —âne 346; teşrîfât-ı cezîle-i —âne 948; teşrîfât-ı seniyye-i —âne 1144; teşrîfât-ı şeref-efzûn-i —âne 925; tevcîh-i sâmi'a-i —âne 116; teveccühât-ı 'aliyye-i —âne 109; teveccühât-ı —âne 1115, 1366; teveccüh-i —âne 82, 153, 822; teveccüh-i —âne berekâtı 1078; tuğrây-ı garrây-ı —âne 368; tuğrây-ı iltifât-ı —âne 199; tünd-bâd-ı şehâmet-i —âne 1047; ufuk-ı sulb-i salâbet-intimây-ı —âne 1455; 'unvân-ı —âne 1301; va'd-i —âne 848; vücûd-i bihbûd-i —âne 32; vücûd-i cihân-sûd-i —âne 504; zât-ı —âne 1218; zihn-i —âne 1048; —âne 'atıyyeler ihsâniyle 1508; zülâl-i birr-i/nevâl-i —âne'lerinden reyyân 1046; —âne nigerân 1204; eltâf-ı —âne şâyân 1507; —ân-ı celîlü'ş-şân 18; evliyâ'-i güzeştegân-ı —ân-ı cihân-ârâ 11; kâr-nâme-i —ân-ı pişîn 642; —ân-ı pîşîn 115; — cenâbları 1139; —enşehî 1303; — hazretleri 1343; —ı 'Acem 411; —ı 'âlî-şân 1302; dest-yârî-i himmet-i —ı cihân 111; dîdâr-ı tâbdâr-ı hazret-i —ı cihân 1420; —ı civân-baht 1297; —ı çınâr-âsâ 757; —ı dervîşân 660; pesendîde-i —ı enâm 1078; müstağrak-ı bahr-ı 'inâyet-i —ı Ferîdûn-şükûh 799; —ı İran 1342, 1487; kurretü'l-'ayn-ı —ı kişver-i ıstafâ' 1461; —ı müşârun ileyh 838; sâmi'a-ı huddâm-ı dergâh-ı —ı sipihr-ihtişâm 718; —ı zâ'id gibi 1373; emânet-i —î 541; hâk-i 'atebe-i —î 107; hil'at-i —î 760; iltifât-ı —î 697; mahbûbe-i 'âşık-keş-i —î 862; ma'lûm-i —î 890; metâyây-ı leşker-i —î 307; mu'allem asâkir-i —î 108; mu'asker-i —î 91; nâme-i —î 1041, 1053, 1140; nefs-i nefîs-i —î 765; piş-gâh-ı —î 1198; sâye-i hirâset-vâye-i — î 1285; seyf-i sıyâset-i —î 1403; taraf-ı —î 106, 115, 822, 1082, 1456, 1487; ni'am-ı —iyye 770; —nâme 1510; —nâme-i dâstânları 1216; —nâme tedvînî 42; — tarafı 91, 1343; — u gedâ 911; —zâde 91, 727, 1139, 626, 633, 721, 1343; —zâdegân 629, 633, 798; —zâdegân-ı 'âlî-tebârân 798, 802; —zâdegân-ı Gāzân 630; —zâde-i 'Acem 91; —zâde-i 'âlî-nijâd 801; lisân-ı —zâde-i 'âlî-şân 738; —zâde-i bâ-safâ 786; —zâde-i bâhiru's-sa'âde 1203; —zâde-i civân-baht 1201; —zâde-i Edhemî-ârâ 810; — zâde-i güzîn 799; —zâde-i İran-zemîn 90; — zâde-i mes'ûd 663, 1202; —zâde-i mükerrem 663; —zâde-i müşârun ileyh 677, 738; — zâde-i müşârun ileyhin lalaları 1201; —zâde-i pâkîze-tıynet 1152; —zâde-i safvet-ihtivâ 738; —zâde-i safvet-intimâ 810

şâhid 795, 899, 1159, 1400, 1506; vâreste-i — 858, 883, 1047; —eyn-i mu'âyene/tecribe 239; —i dil-ârây-ı Saltanat 861; —i feth 42; —i fîrûzî 382; —i galebe 382; —i maksûd 1056; —i niyâz 1350; —i nusrat 1067; ruhsâre-tırâz-ı — i tahkîk 1287; —i vâhid-i mevhûm 1474; —i Vekâlet 116; —i zafer 42, 196

şâhîn; üsküfü alınmış — gibi 1205; — gibi 315; — i dest-yârî-i kuvvetleri 819; —i dest-yârî-i muzâheretleri 819; —i şâhika-i celâdet 493; üsküfü alınmış — misâl 1204

Şâhîn 'Ali Paşa (Mîr-i mîrân, Livâ'-i Çorum) 1429

Şâhin Giray (hânân-ı Kırım'dan) 300, 478; — habâseti 558; — hıyâneti 353; —ı zagan-rây 1507
şâhî topu 233
şâhnişîn 1502
Şâhruh Pâdişâh (Timûr-zâde) 1342
Şâh Sultân merhûmenin zevci 1314
şa'ibe 296; —i gerd-i küdûret 434, 644; —i igbirâr 1345; —i igrâk 1232; —i infi'âl 1080, 1345; —i inkılâb 1495; —i 'irfân 1458; —i kîl ü kâl 566n, 576; —i münâfese 1479; —i münâfeset 481; —i reşâdet 1454; —i reyb 106; —i riyâ 106; —i ruhsat 565n; —i safvet 711; —i şekk 1473; —i şekden âzâde 1482; —i şûr 481; —i şu'ûr 1199, 1458; —i şübhe 578, 1473; —i şübheden âzâde 415, 1482; —i ta'arruz 1389; —i ta'assub 1479; —i tegayyür 1294; —i teklîf 423; —i vehn 1294; —i za'f 1495; —i zarar 1389
şa'îr 173, 201, 247, 1442; behây-ı — 201; —i Istabl-i hâssa Emîni 173
şâ'ir 266, 320, 638, 950, 959, 1044, 1077, 1159, 1244, 1366, 1369, 1496; mübâlaga-i —âne 817; müfâkehât-ı —âne 1503; —i pâkize-edâ 1042; —i pâkîze-zebân 1504; — lisânı 1509
şakalos top 492
şakî 56, 79, 177, 595, 651; —i nâ-pâk 1265; —yy-en-'an-şakıyyin 1054; —yy-i kebîr 591; —yy-i mâder-be-hatâ 71; —yy-i şerîr 708; —yy-i tâlih 759
Şâkir Ağa (Emîn Efendi Tâhir Ağa-zâde'nin büyük oğlu) 1456
Şâkir Ağa (hâcegândan, Emîn-i Binâ, İbrâhîm Paşa askerine müceddeden Nüzûl Emîni) 112, 141, 170
Şâkir Bey (Hasekî Ağa, Bostancı-başı) 355, 777, 787, 796, 847
Şâkir Efendi (Bekir Efendi dâmâdı) 804
şâl 1470; a'lâ — 1342; başlarında fermâyiş — 1255; bellerinde fermâyiş dedikleri — 1360; bellerinde fermâyiş — 1255; zî-kıymet — 760; —ı fâhir 1110; ser ü miyânları nümâyişlü —ı girân-kıymetle ârâste 1377; — kâlîçe 1342; — lar 1111; —pûş-i istitâr 813; —pûş-i tenekkür 813; — yorgân 1342
Şalon [=Châlons] Kasabası 1022
Şâm 50, 63, 126, 127, 128, 440, 521, 612, 713, 739, 740, 1462; bilâd-ı — 49, 132; çeşm-dâşte-i — 1033; hevây-ı — 38; hıtta-i — 129, 1037, 1070; kişver-i — 1353; Milket-i — 37, 127; sevâhil-i — 726, 1307; — cânibleri 1034, 1425; — diyârları 128, 450; — Eyâleti 37, 58, 76, 126, 127, 128, 129, 1429; —ı cennet-meşâm 598; —ı cennet-meşâm hükûmet-i şeref-efzâsı 597; —ı şerîf Kadısı 1135; —ı şerîf Kazâsı 85, 150, 1350, 1352; —ı şerîf Mollası 873; Emîr-i Rakb-i —î 97; rakb-i —î 126; — işi 1037; — iyân 1033; turuk-ı —iyye 1281; — Kadısı 81, 111, 130, 176; — Kapu Kethudâsı 955; — kapusu 612; — Kazâsı 168, 1135; — Memleketi 1352; — tarafı 63, 97, 126, 131, 821, 875, 1369; — tevcîhi 64; — Ülkesi 661; — Vâlîsi 59, 63, 92, 126, 129, 377, 521, 945, 1351, 1352
Şâmât 38, 41, 43, 51, 1280, 1353; diyâr-ı — 221
Şamilov, Aleksandra [=Alexandre de Samoiloff, Rusya Murahhası) 219
Şampani [=Champagny, Fransa'da Baş-vekîl) 985n, 1136, 1023, 1025, 1027, 1028, 1102, 1108, 1110
Şampanya [=Champagne] Eyâleti 1007
şân 35, 62, 95, 98, 126, 132, 148, 158, 160, 169, 199, 333, 335, 397, 413, 444, 472, 496, 500, 515, 594, 597, 605, 628, 687, 692, 713, 725, 927, 1192, 1230, 1326, 1329, 1338, 1406, 1414, 1438, 1450; burcu'ş-şeref-i — 1206; bünyân-ı — 343; celâlet-i — 54; çigûnegî-i — 289; erîke-ârây-ı — 576; gülşen-i — 1402; hâ'iz-i — 273, 956, 1158; iktisâb-ı — 1373; i'tilây-ı — 204; kesb-i — 181, 821, 949, 1253; kesr-i — 338; kevkebe-i dârât-ı — 124; kıssa-i hâl ü — 51; kıvâm-ı — 699; memdûhu'ş— 1232; menşûr-ı — 140, 604; mesned-i — 1236; nakîsa-i — 52, 280, 1273; nev-nihâl-i hadîka-i — 1204; nişha-i — 1078; peymâne-i — 1284; pîrâye-i menşûr-i — 1259; rif'at-i — 1364; rütbe-i — 309; sâhib-i — 824; ser-levha-i — 900; şe'âmet-i — 1318; şeref-mend-i — 570; tahsîl-i — 308; terfî'-i refî'-i — 391; tezâyüd-i — 1018; vak'-ı — 134; Vâlî-i vâlâ— 186, 296; zînet-sâz-ı erîke-i — 1224; —ı devlet 202, 837, 1040, 1119; —ı Devlet-i 'aliyye 615, 1492; —ı Devlet-i me'âlî-şân 358; —ı Devlet-i sermedî-kıyâm 124; —ı Ebû Müslim 1357; lâyık-ı —ı hulûs 257; —ımıza şeyn 1347; menşûr-i —ı müşîrâne 917; —ı Müşîrâne 390; —ına lâyık 1242; —ı Saltanat-ı seniyye 182, 984, 989; —ı selâtîn-i 'izâm-ı 'Osmâniyye 565; lâyık-ı —ı vedâd 257; —ı vâlâ-şân-i Kapudânî 1254; —ı Vekâlet 115; —ı Vezâret 97, 169, 478, 1455; —ı Vezâret'e murâ'î 318; câme-i —ları 630; —ları 1479; —lu musâlaha 'akdi 1085; — sâhibi a'yânân 1325; — sâhibi ağavât 1325; — sâhibi kapudanlar 1285; —/şöhret sâhibi Şeyhu'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr 1066; — sâhibi Vezîr ta'bîrine cedîr 1066; — ü ibtihâc 110; — ü kadr 129
şanslar; atım atım — inşâsı 1011; —inşâsı 1283
şapka/şabka/şebka; başlarında — bulunmak 748; — ilbâs ederim 777; —sını koltuğu altına alup 1027; —sı koltuğunda 1005
Şârihu'l-Eşbâh (Mehmed Hibetullah Efendi'nin) 617
Şark; memâlik-i — 1146; — Cânibi Ser'askerliği 1065, 1350, 1429, 1478, 1479; — seferleri 1479; — Ser'askeri 599, 1065, 1066, 1124; — Ser'askerliği 1066, 1070, 1124, 1513; — u garbdan ecnâs-i müsâfirînle mel'ân 880

şart 78, 342, 409, 458, 567n, 937, 1015, 1048, 1085, 1087, 1091, 1093, 1103, 1274; hılâf-ı — 206, 350, 886, 1332; îfây-ı — 72; lâzime-i — 1090; —an 401; —ı emânet 541; —ı hazm 1474; —ı ihtiyât 1474; —ı itâ'at 1273; —ı ittihâda ri'âyet 1330; —ı kitmân 673, 764; —ı kitmânla kayd 663; —ı mahsûs 394; —ı musâlaha erkânından 451; —ı selâme 810; —ı tayy 1088; —ı vâkıf 54; —ı vesîka 145; — idhâli 1087; — kabûlü 1087; —nâme 758

şâtır; —lar 525; —lık 1468

şâyi' 1425, 1441, 1460, 1482, 1499; —a 157, 279, 483, 1016

Şâzelî 'Abdullah Efendi Tekyesi (Mustafa-paşa, La'lî-zâde ve 'Ali-bey Köyü'nde) 143

Şâzelî Ahmed Efendi Tekyesi (Un-kapanı'nda) 143

şe'âmet 908; mansûbe-i — 957, 1038; sevk-ı râhile-i —âlûd 1136; ilkāy-ı —âmîz 1341; inkâr-ı merkūm —i 1072; —i encâm-ı kâr 718; —ı ihtilâl 1306; nzây-ı —iktizâsı 1487; —ı şânı 1318; —ı şûriş 1306; —ı vücûd-i bed-bûd 1035; —rîz-i kudûm ü huzûr 1095

Şebeş [=Caransebeş] 195, 196; — Boğazı 196; — Kasabası 197, 969

şeb-hûn 81; — sûreti 1190; — tarzında 1400

şecâ'at 42, 43, 91, 222, 239, 441, 442, 468n, 491, 508n, 544, 623, 662, 744, 1221; cevher-i — 440, 1067; ibrâz-ı sûret-i — 234; mâdde-i — 239; müdde'ây-ı — 469; nisâb-ı — 710; tahrîk-i 'ırk-ı — 1268; tahrîk-i silsile-i — 1493; 'ukkâb-ı kulle-i — 493; zebed-efşân-ı — 489; serbâzâne meydân-dârî-i —i 601; —ı zımniyye izhâr 1370; —kirdârlar 469; — sâhibi 473; asker-i —şi'âr 601; — ü menâ'atleri müsellem olan askerî/ocak/yeniçeri 700

şecere 1001; —i 'âtıfet-i Şehinşâhî 129; —i dâlle 138; —i habîse-i Havâric 616; menbitü's-sû'-i —i habîse-i aslıyyeleri/fer'iyyeleri 1280; —i habîse-i vücûd-i bed-bûdu 311; —i mel'ûne 50; —ı mel'ûne-i mazarratları 1369; —i mel'ûne-i tesallutları 1369; —i meş'ûme-i Feyzıyye furû'u 334; —i nesl-i İshak 639; —i sebâtları 1273; —i sulb-i sa'îdleri 1225; —i tayyibetü'l-erûm 640; —i vücûdu 1495

Şecere-i kübrâ (Şeyh-ı ekber'e izâfe olunan eser) 675

Şeddâd (Buzentîn'in cedd-i a'lâsı olan) 1343; — bin 'Âd neslinden 1343; —î binây-ı vücûdu 1390; şedîdân-ı —î-nişânlar 21; —î olduğu 1343; —î sâhil-hâne 327

Şedîd (kabâ'il-i 'Urbân'dan) 608

şefâ'at 234, 243, 246, 818; çehre-fersây-ı ma'raz-ı — 1270; —hâhî 177; — cevelânı 909; dâmen-i —lerine âvîzân 1270; — niyâzı 169

şefekat 694; hasbete'ş— 1290; icrây-ı âyîn-i — 262; izhâr-ı merâsim-i — 263; izhâr-ı — 878; izhâr-ı şive-i — 294; sûret-i — 432; şi'âr-ı — 1090; —en min-ba'd 1139; —i mâderî 765; nümâyiş-i —leri 445

Şefî' Hân (hükümrân-ı memâlik-i İran olan Baba Hân'ın Mu'temedü'd-devle'si) 64

şehâdet 319, 387, 545, 1175, 1207, 1274, 1275, 1276; 'âlem-i — 1286; deryây-ı — 200; izâka-i çâşnî-i — 167; izâka-i semm-i sâ'a-i — 1268; mütelebbis-i libâs-ı gülgûne-i — 214; nâ'il-i rütbe-i — 1276; zebân-ârây-ı — 1275; —leriyle 20; — mesûbâtı 586; elinden câm-ı — nûş 1016; — sevâbı 389

Şehbâ 76; Eyâlet-i — 1513; fetvây-ı — 521; fevâ'id ü 'avâ'id-i — 77; fukarây-ı — 37; Nekābet-i — 521, 522; sâdât-ı — 522; tavr-ı — 76; vücûh-i — 520; bk. ayrıca Haleb

şehbâz 193; hem-cenâh-ı — 729; ser-pençe-i —ân 443; — gāzî 311; —ı cân-şikâr-endâzları 492; itâre-i —ı şehâmet 1166; gulgule-endâz olan — lar 388; —lar 491, 934; teşhîs-ı — mertebesine 530

şehevât 1301, 1405; —ı hayvâniyye 896

Şeh-nâme-i Firdevsî ta'lîm 880

şehîd 59, 108, 389, 1207, 1208, 1234, 1366, 1368; —en 1211, 1224; —i hakīkī 389; —i hükmî 389; —i Kerbelâ' kurretü'l-'ayn-ı Şâh-ı kişver-i ıstafâ' 1461; —i merhûm 57, 1303, 1304; —ler 389

Şehinşâh 508n, 665, 1510; irâde-i hazret-i — 421; dergâh-ı —ı âdil 183; —ı 'adl-ittisâf 777; —ı 'âlem-penâh 1277; —ı Aristo-meniş 228; —ı a'zam 1287; taraf-ı —ı 'azamet-intimâ 221; —ı cihân 963; —ı dil-âgâh 113; —ı ekrem 1328, 1422; 'afv-ı —ı enâm 37; —ı enâm 1046, 1400; ber-vefk-ı dil-hâh-ı hazret-i —ı felek-câh 1376; —ı gayûr 1280; —ı gîtî-sinân 1310; —ı Hılâfet-destgâh 1499; —ı İskender-tüvân 367; ahkâm-ı nâfize-i hazret-i —ı İslâm 1310; emr-i —ı kişver-güşâ 570; tenbîh-i —ı kişver-güşâ 570; —ı kişver-i nübüvvet 899; himmet-i vâlâ-nehmet-i —ı Mahmûdî-sîret 56; —ı Mahmûdü's-serîre 1230; —ı mekârim-tıynet 1305; —ı Memâlik-i 'Osmânî 259; ma'lûm-i hazret-i —ı merâhim-penâh 1478; —ı milket-i 'Osmânî 251; —ı mu'azzam 1248; —ı pür-'adl 1051; —ı pür-insâf 1051; —ı Sikender-haşem 898; 'afv-ı —ı Sikender-serîr 134; —ı şihâb-tîğ 1311; —ı ümem 1229; —ı yemm-i himem 103; ihsân-ı —ı zemân 141; lutf-ı —ı zemân 141; —ı zemân 324; 'atebe-i 'aliyye-i —î 162; dergâh-ı 'âlem-penâh-ı hazret-i —î 1334; dest-yârî-i kuvve-i kāhire-i —î 106; emr-i hazret-i —î 423; hûrşîd-i zât-ı sa'âdet-âyât-i —î 1408; 'ilm-i 'âlî-i hazret-i —î 1502; irâde-i me'âlî-ifâde-i —î 32; irâde-i yümn-ifâde-i —î 1252; ma'den-i cevher-i kemyâb-ı —î 142; nazar-gâh-ı —î 588; pây-i serîr-i —î 1140; şecere-i 'âtıfet-i —î 129; tak-

dîm-i hâk-i pây-i —î 963; taraf-ı eşref-i —î 1404, 1441; taraf-ı —î 166, 261, 1263; 'ulüvv-i himmet-i tab'-ı —î 1502

şehir/şehr 17, 49, 83, 321, 323, 366, 510, 511, 512, 682, 751, 759, 760, 967, 970, 971, 972, 973, 978, 982, 983, 986, 994, 1010, 1012, 1015, 1019, 1021, 1132, 1148, 1149, 1162, 1243, 1246, 1338, 1376; âşinây-ı emzice-i — 1434; civâr-ı — 978; derûn-i — 133, 322, 510, 512, 987, 1247; ehâlî-i — 429, 806, 1398; emniyyet-i — 801; fenâ'-i — 759; hâric-i — 433; kenâr-ı — 83, 510; kurb-i — 978; küçük — 1026; mizâc-ı — 157, 561, 692, 922, 1097, 1250; tabâyi'-i — 171; —âyîn 1014; — derûnu 1010, 1464; — Emâneti 112, 840, 1430; — Emîni 360; — etrâfı 982; mizâc-ı —e vâkıf 109, 1358; hem—î 903, 1399, 1401; ma'lûm-i —î 1482; menâsik-i —î 10; —î 322, 1153; —i 'âlî 971; —i cedîd 122; —i Danska 1013; —i dilârâ 759, 982, 1020; —i dil-ârâm 971; —i dilârây-ı Bender 433; —i Eyâlet-i Rakka 518; —i kimseler 701; —îler 1354, 1467; —i Krakova 982; —i Mağnisa 311; —î mehâdîm tahsîli 518; —i nefîs 430; —in zokâkları 1246; —î Peşte 971; —i pür âb ü tâb 1241; —i ramazân 436; —i sıyâm-ı sa'îd 30; —istân-ı fenâ 151; küçük —i şehîr 1021; —i şehîr 1315; —i şehîr-i 'adîmü'n-nazîr 981; —i Varşav/Varşavya 986, 1016; —iyye 69, 236, 1177; ta'yîn-i —iyye 1424; —iyyeler 69, 1845; —kıyıları 510; —lü 323, 510, 1247; —lü askerine ılgār 512; —lü kavukları 1372; —lüler 1404; bî-kâr geşt-i miyâne-i — makûlesi 1376; — sekeñesi 986; — yağmâsına dest-dirâz 799

şehnâz; teşhîs-ı — mertebesine 530; — perdeleri inde terânhây-ı dil-keş-nevây-ı tevârîh/kasâ'ıd inşâdı 1301

şehnişîn; alçak —ler 360

Şehriyâr (Hz.) 566n, 677, 763, 1397; vaz' u ta'yîn-i kavânîn-i —âne 17; pesendîde-i —ı 'adâlet-nisâb 571; —ı 'adâlet-şi'âr 832, 1207; —ı 'adl-ittisâf 1248; mazhar-ı nüvâziş-i —ı âfâk 592, 1129; mazhar-ı tevecc üh-i —ı âfâk 1129; rikâb-ı —ı âfâk 962; sâmi'a-güzâr-ı —ı âfâk 567n, 577; tîğ-i siyâset-i —ı âfâk 1454; —ı âgâh 1304; fermûde-i —ı 'âlem 124; menfûr-i tab'-ı —ı 'âlî-güher 1031; vücûd-i —ı 'âlî-güher 755; —ı 'âlî-güher 789, 950; —ı 'âlî-mikdâr 764, 777, 788, 1182; —ı 'âlî-neseb 793; ber-mûceb-i fermûde-i —ı 'âlî-tebâr 307; —ı 'âlî-tebâr 822, 1081, 1130; —ı Aristo-şu'ûr 688; —ı 'azîmü'ş-şân 1048; —ı bâ-safâ 953; —ı bî-'adîl-i felek-mikdâr 1233; —ı bî-nazîr 1226; —ı bülend-ikbâl 1434; —ı bülend-iktidâr 1481; —ı celîlü'l-mikdâr 806; irâde-i hazret-i —ı cihân 124; —ı cihân 60, 167, 664; makbûl-i cenâb-ı —ı deryâ nevâl 468n; dil-hâh-ı hazret-i —ı enâm 1030; ma'rûz-ı rikâb-ı —ı enâm 457; —ı enâm 74, 123; siyâsetgâh-ı —ı felek-bârgâh 184; —ı felek-mikdâr 490, 1121; ber-mûceb-i fermûde-i —ı enâm 1187; mazhar-ı kurb-i —ı enâm 1077; —ı Ferîdûn-fer 1137; —ı Ferîdûn-hadem 1302; —ı Ferîdûn-haşmet 1165; ısrâr-ı/ikbâb-ı —ı gerdûn-cenâb 306; emr-i/irâde-i hazret-i —ı gerdûn-menzilet 1184; 'arz-ı dergâh-ı —ı gerdûn-revâk 1178; kalb-i hazret-i —ı gerdûn-vekār 1434; serâbıstân-ı huzûr-i —ı gîtî-sitân 959; irâde-i —ı güzîn 1489; —ı güzîn 169; —ı halîm 743, 1036; —ı hamiyyet-şi'âr 1076; —ı Hılâfet-destgâh hazretleri 1287; irâde-i —ı İskender-âyîn 1431; —ı İskender-âyîn 1335; mir'ât-i musavvire-i —ı İskender-iktidâr 458; —ı İskender-makām 1502; huzûr-i —ı İskender-serîr 1184; —ı İskender-serîr 172; —ı İskender-şi'âr 1197; zamîme-i memâlik-i —ı İskender-kudret 275; cevâz-dâde-i —ı İskender-satvet 215; —ı İskender-tüvân 1170; huzûr-i —ı İskender-vekār 314; —ı kadr-dân 570; Kürsî-serîr-i —ı kâmkâr 1297; —ı kerîm 1228; tarafdârân-ı —ı mahlû' 1159; —ı mekârim-nisâr 492; irâde-i —ı merâhim-nihâd 389; —ı merhûm 1456; —ı mu'tedil 503; —ı munsıf 503; —ı mutâ' 1075; —ı pâkîze-tıynet 1164; taraf-ı —ı rub'-meskûn 325; irâde-i —ı rûy-i zemîn 1039; Ser-çukadâr-ı —ı sâbık 880; —ı sabık nasb-kerdesi 883; —ı safvet-şi'âr 1075, 1323; hâtır-ı 'âtır-ı —ı sâhib-i mefâhir 1514; hatt-ı şerîf-i —ı satvet-mu'tâd 452; —ı selîm 743; irâde-i —ı sipihr-iktidâr 303; —ı sipihr-iktidâr 175, 334n; —ı şefekat-medâr 1076; cânib-i —ı şefekat-şi'âr 1402; —ı şevket-engîz 1205; matlûb-i —ı vâlâ-cenâb 485; biniş-i —ı vâlâ-meniş 1099; —ı zafer-mev'ûd 106; karîha-i —ı zemân 710; mazhar-ı i'zâz-ı —ı zemân 43; mesmû'-i —ı zemân 338; taraf-ı —ı zemân 1178; —ı zemân 714, 1078; âb-yârî-i lutf-i —î 533; 'afv-ı hazret-i —î 1401; 'afv-ı —î 129; asâkir-i hâssa-i —î 179; 'atebe-i 'ulyây-ı —î 185; câygîr-i zamîr-i —î 1194; dest-yârî-i mısbâh-ı feyz-ı —î 25; dest-yârî-i seyf-i müzîlü'l-hayf-i hazret-i —î 1310; dîdâr-ı sa'âdet-medâr-ı hazret-i —î 1178; emr-i hazret-i —î 534; hıdmet-i hazret-i —î 1436; hâk-i pây-i hazret-i —î 488; hâtır-ı fâhır-ı hazret-i —î 1436; hûrşîd-i 'âtıfet-i —î 122; huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i —î 952; huzûr-i hazret-i —î 886; huzûr-i lâmi'u'n-nûr-i —î 358; huzûr-i —î 501, 1198; ıttılâ'-ı zihn-i hazret-i —î 1181; ikdâm-ı —î 501; İmâm-ı Evvel-i —î 456, 1262; 'inâyet-i hazret-i —î 1401; 'inâyet-i —î 129; inşirâh-ı dil-i —î 318; intibâh-ı cenâb-ı —î 350; irâde-i hayriyyet-ifâde-i hazret-ı —î 243; kevkeb-i huceste-tâli'-i zâyiçe-i —î 1286; kuvvet-i tâli'-i —î 1472; ma'lûm-i hazret-i —î

1312; mazhar-ı ikrâm-ı —î 599; mûcib-i igbirâr-ı hâtır-ı —î 68; nezd-i —î 489; perîşânî-i zihn-i —î 765; perverde-i ni'met-i —î 803; râh-ı rızây-ı —î 119; Rikâb-ı —î 922, 1142; rikâb-ı şevket-me'âb-ı hazret-i —î 1475; rîşe-sâz-ı sahn-ı dil-i —î 669; savb-ı —î 203; ser-pençe-i gazab-ı —î 391; şurta-i himmet-i deryâ-nehmet-i hazret-i — î 1485; tab'-ı cenâb-ı —î 122; taraf-ı eşref-i —î 1187, 1501; taraf-ı —î 705, 724, 915, 952, 1077, 1425; tehyîc-i gazab-ı —î 1506; tekmîl-i irtizây-ı —î 832; teveccühât-ı 'inâyet-âsâr-ı —î 104; teveccüh-i hazret-i —î 1128; Vekâlet-i —î 116; yâverî-i baht-ı —î 165; yümn-i hulûs-ı kalb-i —î 1404; yümn-i teveccüh-i kudsî-eser-i cenâb-ı —î 1431; —î 30, 119, 569n, 693, 1168; âsâr-ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i —î berekâtı 1432; pesendîde-i nezd-i —i-i 'âlî-güher 515

Şehrizor 47, 1065, 1070; — a'mâli 87; — Eyâleti 945, 1065, 1429

şehsüvâr; —ân-ı meydân-ı cihâd 514; —ı hûrşîd-i cihân-peymâ-misâl 1282; —ı meydân-ı furûsiyyet 1420; —ı mızmâr-i kârzâr 440

Şehsüvâr Paşa (Alaca-hisâr mutasarrıfı) 149; — ma'iyyeti 293

şehtiye 242; rukûba şâyân — makûleleri 691

şehvet 1506; havz-ı deryây-ı — 1364; mağlûb-i — 1359; pâ-beste-i dâm-ı — 1255; pûyende-i râh-ı — 1377; tu'me-nümâyî-i — 428; —i hayvânî 1359

şekâ; erbâb-ı — 1269; gürûh-i erbâb-ı — 1267; hâşâk-i — 1047; i'ânet-i erbâb-ı — 1258; itâre-i — 709; muhtelit-ı erbâb-ı — 1249; nefr-i şerer-i şûr u — 127; ref'-i livây-ı — 772; reh-neverd-i vâdî-i — 1274; — gûne hıtâb 698; —lar 778

şekâvet 12, 58, 139, 475, 709, 758, 1080, 1123; 'alâmet-i — 1266; 'alem-efrâz-ı — 1237; ashâb-ı — 76, 1273; bâlâ-yı bâm-ı — 1327; çirkâb-ı tesallut-ı erbâb-ı — 1164; dâ'ire-i — 1271; derece-i — 1157; dimâ'-i fâside-i — 178; ehl-i — 1183; envâ'-ı — 81; erbâb-ı — 418; havâle-i dest-i — 1262; havâle-i tîğ-i — 1275; hem-pây-ı râh-ı — 838; îkāz-ı dâhiye-i nâ'ime-i — 906; ikdâm-ı — 194; iltizâm-kerde-i seriyye-i — 1258; ittifâk-ı — 66; îstâde-i makām-ı — 849; izhâr-ı — 968; keff-i yed-i — 292; keşf-i kınâ'-ı — 1265; kulûb-i kāsiye-i ehl-i bagy ü — 80; küşte-i tîğ-i — 201; merkez-i — 1269; râyât-ı — 194; mecrûh-i sikkîn-i — 197; mişvâr-ı — 309; meydân-ı — 1265; münâvele-i akdâh-ı — 1253; nişân-ı nişânde-i eyâdî-i — 1254; râyet-keşân-ı — 1265; ref'-i livây-ı — 1268; şifre-i — 1266; semt-i — 177; ser-rişte-i — 184; şehrâh-ı — 193; şem'-i — 178; ta'lîm-i suver-i — 78; tekmîl-i mâdde-i — 1272; tevcîh-i vechе-i — 1257, 1272; zebân-zede-i erbâb-ı — 1273; zirve-i — 1272; bâdiye-i —de ayakdaşı 902; —kârân 798; nedâmet-i vaz'-ı —kârî 178; —kârlık tarîkı 293; —kîşler 178; âteş-i bâlâkeş-i gayy u —leri 1146; kânûn-i —leri 1269; muktezây-ı —leri 901; nâ'ire-i —leri 1241; târikî-i —leri 791; —ler 138, 1369; dâhil-i dâ'ire-i —leri 81; derûn-i —makrûnları 307; eşkıyây-ı —nümûn 1268; —pîşeler 1304; vücûd-i —simâtları 69; tavr-ı —şi'âr 68; — ü hısâm 149

Şekāyık-ı Nu'mâniyye (Taşköprülü-zâde merhûmun) 569

şeker 74; mânend-i şîr u — 756; şâbdan —e varınca 880; şâbdan —e varınca ru'yet 753; —hâbe 1462; —sitân-ı şetâret/şûhî 520

Şekotşu [=Skoczow) Kasabası (Krakow yolu üzerinde) 982

Şekûr Efendi (Küçük Rûznâmeci, Re'îs Kîsedârı) 465

şelgam; otluk basmış seyrek seyrek — gibi 1354

Şelgam Hâce gibi 1382

şelope 1339

şem' 144, 245, 506, 811, 816, 1294; —i 'asel 144, 1002; —i ikbâl 629; —i ikbâli fürûzân 1031; —i meclis-ârâ 811; —i şekāvet 178

şemâ'il; —e mağbûn olmayup 897; —i cemîle 744; —i pesendîde birle pîrâste 1490; —i pesendîde sâhibi 1221

şemâtet 1105; büzâk-efşân-ı — 814; — izhâri 1131; —ler 1034

Şemento (Sarrâf Yehûdî) 864

Şemir-i la'în gibi 1426

Şemrun [=Schönbrunn, Viyana'da) Bağçesi gibi şöhretlü mahaller 978

şems ezher mine'ş— 732; —i 'âlem-ârâ gibi 1420; —i 'asr-âsâ nâ-pâydâr 1334; mânend-i —i cihân-ârâ 1454; mânend-i —i enver 1481; hamîriyye-i —i enver gibi 900; —i nûrânî 1300; —i tâbân gibi 495; —ü'l-'îd-vâr 1457

Şems/Şemseddîn Efendi (Sadr-ı Rûm, bâzîçe-i irtişânın sâhib-i fendi) 793, 819, 820, 886, 944, 1080, 1129, 1187, 1466, 1471; — gibi 1478; — zimmetinde 820

Şemseddîn Bey (müsemmâ bi'n-Nakīz, Mîrâhûr-i esbak, bed-tıynet, berbâd-sâz-ı dûdmân, bî-bâk, bî-hayr ve bî-menfa'at, bu'l-fuzûl, cehûl, deniyy ü le'îm, dü-rûy-i münâfık, ehl-i tenahnuh, hasûd, hod-bîn ve mu'cib, mahsûfu'l-'akl ve'd-dirâye, mecnûn-i mutbık, muzırr u müfsid ve mürtekib, mümâdık-cibillet, münâfık-sîret, mürâyî ve ezrak, mümârık, nemek-be-harâm, pür-gûy, vîrân-kün-i hânumân, zemîm ü zemmâm) 334, 750, 756, 866, 869, 1313

Şemsü'd-devle (Fars Memleketi, mahsûfu'd-dîn) 630

şemsîr 569n, 713, 913, 914, 923, 1391; âb-ı — 183; darb-ı — 1280, 1343; ferîse-i şîr-i — 514, 1353; ihâle-i seylâb-ı — 645; i'mâl-i — 640; mücevher — 588; şerbet-i — 56; şîr-i — 59, 122, 177;

ta'biye-i ashâb-ı — 642; tu'me-i — 926; zûr-i — 450; gevher-i —âsâ 168; —bâz 479; — bâz-i mümâna'a 1421; —i âbdâr 141; taklîd-i —i 'adüvv-tedmîr 857; —i 'adüv-tedmîrleri 1206; çengâl-i —i bettâr 492; —i beyân 20; —i Cihân-gîr-i Pâdişâhâne 914, 923; —i gadr u hayf 34; sell-i —i garâbet 197; sell-i —i gavâyet 201; sell-i —i ibrâm 1273; —i İslâmiyân 543; —i istiğnâ 735; ferîse-i şîr-i — i kahr 1304; tu'me-i —i kahr 1154; tekallüd-i —i Kişver-gîr 1311; berîk-ı —i sâ'ika-i te'sîr 1369; gezlik-i —i ser-i tıraş 1395; —i siyâset 169; —i siyâset-i Pâdişâh-ı bülend-ikbâl 1427; tuğme-i —i tahsîr 1282; ferîse-i şîr-i —i tebâr 1304; tu'me-i —i tebâr 1154; tuğme-i —i tedmîr 1282; sell-i —i tekāzâ 1273; —i zulm 39; cisr-i hadîd-i —leri 601; —veş 644

Şengel Hammâmı 1402

şenlik 1309; mevlide müte'allık — 1457; — izhârı 1447; — lâmi'ası 1308; — topu 240

şer' 573; ber-mûceb-i — 831; bi-hasebi'ş— 806, 1047; emr-i — 9; hılâf-ı — 702, 832, 900; hükkâm-ı — 109; ma'rifet-i — 359; min ciheti'ş— 656; muhâlif-i — 573; nazar-ı — 1305; 'örf-i — 896; tehvîn-i ahkâm-ı — 722, 728; ümenây-ı — 118; zümre-i hükkâm-ı — 719; —a mugāyir 896; —a muhâlif 1403; —ân 10, 321, 462, 469, 563, 573, 729, 748, 805, 964, 1305, 1432, 1481; tesallub-i — de'âvîsi 377; ahkâm-ı —î 1279; düstûr-i —î 648; mesâğ-ı —i 408, 1432; sened-i —î 833; vâcib-i —î 11; —i 108, 591, 805; vücûb-i —i 453, 684; hükkâm-ı —i 'âlî 719; —i cedîd 696; nehy-i —iden bî-tehâşî 1390; ber-mûceb-i —i enver 617; icrây-ı ahkâm-ı —i enver 90; kıbel-i —i enver 462; meclis-i —i enver 842; müceddid-i kavâ'idü'ş— —i'l-mübîn 1297; —i Muhammedî 1409; —i mutahhar 756; —i mübeccel 366; —i mübîn 11; mîzân-ı —i münîre tatbîk 896; pâydâr-ı merkez-i —i müzehher 504; mesâğ-ı —î olmadığı 1451; emr-i —i şerîf 475; hılâf-ı —i şerîf 507n; hükkâm-ı —i şerîf 83; nâmûs-i —i şerîf 574; —i şerîf 40, 649, 895, 897; —i şerîfe i'tinâ 1408; —i şerîfe mugāyir 'amel 896; zâhir-i —i şerîfe mugāyir 892; —i şerîfe mugāyir vaz' 896; —i şerîfe muhâlif 890; — iyyât 11; kütüb-i —iyye 476; tevhîn-i ahkâm-ı —iyye 1408; ahkâm-ı —iyye 18, 138, 647, 766, 1239; a'şâr-ı —iyye 686; delâ'il-i —iyye 693; fetâvây-ı —iyye 188; hüccet-i —iyye 652, 829, 834; icrây-ı ahkâm-ı —iyye 123, 152, 653; infâz-ı evâmir-i —iyye 1409; mahzûrât-ı —iyye 1362; şe'â'ir-i —iyye 1398; 'ulûm-i —iyye 50, 52; —iyye 389; ahkâm-ı —iyyeden bî-mübâlât 1470; ahkâm-ı —iyyeden gāfil 717; mehâkim-i —iyyede tescîl 833; mesâlih-i —iyyeleri 1399; — mîzânına tatbîk 1355

şerâb 1217; zevrakçe-i câm-ı — gibi 1055; rahîk-ı 'atîk-ı füsûn-i Firengâne —ı 729; —ı ferâğları 713; —ı huzûr 713

şeranpo 1011; —lar 149, 468n

şerâre; neşr-i — 423, 1198; —bâr-ı hasâr 1327; —bâr-ı sirâyet 1327; —feşân-ı Devlet-i ebed-bünyân 1163; —feşân-ı hasâret 1502; —feşân-ı hışm 1303; —feşân-ı husrân 850; —feşân-ı hücûm 781; —feşân-ı kîn 1303; —feşân-ı şerr 781, 908; —feşân-ı şûr 908; —feşân-ı tuğyân 1502; — gibi rîzân 696; —i âteş-âsâ 170; —i âteş-i 'alev-feşân 1403; —i âteş-i derûnlar 457; —i endûh 337; —i eser-i hâssıyyet 644; —i fitne-i çehîde 338; —i istîlâ 1200; —i iştihâr 478; —i keder 337; — iken kûre-i nâr 704; —i mefâsid-i münâze'âtları 296; —i nâr-ı şerr 1441; —i nâr-ı şûr 1441; —i şerr 1200; —i şerr-i şûrları 731; —i tesallut-ı erbâb-ı şer 1426; —i tesallut-ı erbâb-ı şûr 1426; —pâş-ı husrân 1280; —pâş-ı mazarrat 1280; —pâş-ı şerr 193; —pâş-ı şûr 193; —pâş-ı tehdîd 1474; —pâş-ı sirâyet 387; —pâş-i zuhûr 689, 1393; —rîz-i hücûm 496; —rîz-i şerr 496

şerbet; içürdükleri — 748; ol —den içmiş olmalarıyla 1379; münevvem — içmiş gibi 1387; —i fünûn-i —dîniyye 52; —i kannâletü's-sâ'a-i tabîb-i nâdân gibi 1038; —i nâ-'azbi 42; tecri'-ı —i nâ-hoş-güvâr 694; —i nâ-hoşgüvârı 919; —i şehâdet 207; —i şemşîr 56; 'arz-ı —i şîrîn 856; imtihân —lerini içmiş 1435

şeref 18, 1414; ehl-i — 12; evzahu'ş— 33; hâ'iz-i dest-mâye-i — 959; hâ'iz-i — 333, 336n, 542; kesb-i — 1238, 1248; mazhar-ı — 841, 1312, 1369; müktesib-i re'sü'l-mâl-i — 340; şu'be-i — 1374; şürfe-i — 478; taraf-ı pür— 360; — bahş-ı su'ûd-i pür-sü'ûd 1356; —bahş-ı taht-ı 'Osmânî 1232; —bahş-i sâha-i vürûd 334; kesb-i —i bî-gāyât 1041; —i câh-ı Nekābet 589; —i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Husrevâne 1205; —i cülûs-i meyâmin-me'nûsları 1205; —i dest-bûs 1244; —i fetvâ 520; —i hitâba sezâvâr 950; —i izâfet 521; —i kurb-i Saltanat 1472; kesb-i —i müsûl 1401; —i Nekābet 593; —i neseb ü haseb 65; mesned-i —ittisâfı 336; —i velâyet 896; —mend-i huzûr-i Pâdişâh-ı Aristo-şu'ûr 306; —mend-i 'izz 570; —mend-i şân 570; —mend-i zemîn-bûsî-i mübâya'at 1303; —res-i vürûd 292; —rîz-i hayyiz-i zuhûr 1441; —rîz-i safha-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i celâdet-mahsûr 1494; —rîz-i sudûr 277, 301, 357; —rîz-i vukū' 1159; Dürre-i dürc-i — ü asâlet 123; ashâb-ı — ü übehhet 117; —yâb-ı ihtisâsları 241; —yâb-ı imtiyâz 210; —zây-ı sahîfe-i sudûr 907

Şeref Efendi (Dîvân Kîsedârı, Gediklüler Kâtibi) 464

Şeremet Kapudan (Giridli, Kapudâne-i hümâyûn, Ser'asker, nâ-merd) 214, 260, 1285

şergîr 709, 1074, 1498; —i ibrâm 1055; —i şiddet 1055; —liği şedîd 1367; —liklerine bâdî 933
şerh 53, 337n, 369, 629, 744, 951, 1044, 1073, 1240; —den müstağnî 648
şerî'at 10, 205, 573, 581n, 649, 650, 654, 719, 756, 844, 1024; ahkâm-ı — 11; ashâb-ı — 10; cevâz-dâde-i — 288; ehl-i — 753; erbâb-ı — 10; evâmir-i — 709; eydî-i hükkâm-ı — 109; hâric ez-dâ'ire-i — 376; havâle-i 'âlimân-ı kütüb-i — 205; hılâf-ı — 630; hükm-i — 154, 1281; icrây-ı ahkâm-ı — 86; lisân-ı — 675; muhâfaza-i nâmûs-i — 1252; muhâlif-i menhec-i — 1269; muhâlif-i — 1269; Muhyi'ş— 503; nevâhî-i — 709; peyrev-i reh-revân-ı — 900; sâhib-i — 454, 462; şir'a-i 'ulemâ'-i — 718; tahfîf-i — 1405; teblîğ-i emr-i — 529n; vâzı'-ı — 10; vâsıl-ı derece-i — 630; vükelây-ı münharifü'ş- — 286; düşmen-i — cehele/hazele 718; kisve-i —den 'uryân 752; zevâhir-i ahkâm-ı —e 'âlim zât 897; taraf-ı —e mürâca'at 408; —e takviyet 653; mîzân-ı —e tatbîk 504; ahkâm-ı —i 'aliyye 898; ahkâm-ı —i garrâ 23, 658; câdde-i —i garrâ 502; dâmen-i —i garrâ 542; hamele-i —ı garrâ' 898; icrây-ı ahkâm-ı —i garrâ 1035; intihâk-i havme-i —i garrâ 1273; mugâyir-i — i garrâ 1333; —i garrâ 721; —i garrâya hıdmet 1373; —i Muhammediyye 1408; —i Mustafavî 539; ahkâm-ı —i mutahhere 503; merci'-i cemî'-i ehl-i İslâm olan —i mutahhere 1472; mutâbakat-ı —i mutahhere 453; —i mutahhere 118; —i mutahherenin icrâsı 1332; —i mutahhereye ihtidâ 900; seccâde-nişîn-i —i mübîn 607; mîzân-ı —in iki keffesi olan Kur'ân ve Hadîs 649; ruhsat-dâde-i —i reviyyet/rüşd 296; perde-der-i —i semhâ 900; —i semhâ'-i Muhammediyye 455; —i tahkîr eden 719; —i zâhire 832; bekāy-ı —le bâkī 1408; sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı —nisâb 830; hâmil-i — olan 'ulemâ' zümresi 766
Şerîf Efendi (Defterî-i sâbık, Barut-hâne Nezâreti) 240, 689
Şerîf Efendi (Şeyhulislâm) 1489
Şerîf Gālib (Mekke Şerîfi) 97, 376, 608, 609, 610, 611
Şerîf Hasan Paşa (Ruscuk A'yânı, Vezîr, Sipeh-sâlâr) 202
Şerîf Paşa (Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Vezîr, Şark Cânibi Ser'askerliği, Diyârbekir Mutasarrıfı, Kars Vâlîsi, Adana Eyâleti, Çıldır Vâlîsi) 106, 945, 1064, 1124, 1479
Şerîf Paşa (Vezîr, Vâlî-i Cidde) 44, 58
şerîr; bir alay — 903; tâ'ife-i — 702; —ler 101, 708; —u'l-fıtra 1454
şerît; elvân — envâ'ı 1002
şerm 1362; girîbân-ı — 330; sûret-i —den hâlî 1496; — kā'idesi 809; —sâr 907
şerr 9, 51, 138, 139, 183, 215, 370, 378, 450, 498, 656, 709, 1123, 1217, 1220, 1241; 'alev-hîz-i — 887; ashâb-ı — 823; âşüfte-i suver-i — 791; âteş-i — 318; berîd-i — 1462; bî-şerer-i — 1384; buk'a-i — 785; cûşiş-geh-i — 656; def'-i gā'ile-i — 33; dervâze-i nîm-beste-i — 1473; erbâb-ı — 308; eşirrây-ı şerâre-i — 1251; gubâr-efşân-ı — 930; hâşâk-i — 1047; haşr-gâh-ı — 453; hem-sûret-i — 1465; ihdâs-i — 1475; i'lây-ı livây-ı — 645; ilkāy-ı nîrân-ı — 223; ilkāy-ı — 545; itâle-i akdâm-ı — 470; itâre-i — 709; kânûn-i âteş-i — 715; kedûy-i pejmürde-bustân-ı — 1317; kûre-i — 682; mâdde-i asliyye-i — 483; mâhir-i fünûn-i — 963; mazanne-i — 1372; mecma'-ı ehl-i — 1267; me'lûf-i — 1373; menba'-ı şûrâbe-i — 957; mirveha-i kânûn-i — 1377; mişvâr-ı — 309; mülâhaza-i — 1475; müntic-i — 427; müsta'idd-i tevlîd-i — 903; nâ'ire-i sâmân-sûz-i — 311; nâ'ire-i — 319, 337, 1152; nasb-ı ser-zemîn-i — 1271; neşr-i hargele-i — 1366; neşr-i şerâre-i — 423; peyk-i — 1360, 1391; pür-şerer-i —u şûr 57; pür— 633; ref'-i elviye-i — 429; ref'-i livây-ı — 772; sırr-ı — 881; şerâre-feşân-ı — 781, 908; şerâre-i nâr-ı — 1441; şerâre-i — 1200; evbâş-ı —âyât 858; şerâre-i —i şûrları 731; şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı — 1426; şerâre-pâş-ı — 193; şerâre-rîz-i — 496; şererbâr-ı — 439; zıkk-ı menfûh-ı — 1303; — 'ameli 911; haşerât-ı —âyât 312, 428, 785; kallâş-ı —âyât 858; ehven-i —eyn 97; irtikâb-ı ehven-i —eyn 470; ehven-i —eyn ihtiyârı 1440; cûşiş-i bahreyn-i — gā'ilesi 1210; —i küllî 1139; —i mustetîr 1304; —i mütekāribe 343; —inden ihtirâzen 980; —inden istiâ'ze 875; — ine la'net 881; şirzime-i —intimâ 786; âteş-i âsümân-rev-i —leri 1404; def'-i —leri 249; izâle-i —leri 946; muktezây-ı —leri 901; nâ'ire-i —leri 1241; târikî-i —leri 791; isti'dâd-ı — u âşûb 1380; —u'n-nâs 637; — u şûr 1387, 1391; — u şûra magrem 1365; — u şûra meyyâl 1365; — u şûrları 1369
Şevabor Kal'ası (=Sveaborg, Flandırya Eyâleti'nde vâki') 1340
Şevk-engîz (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin manzûmelerinden) 1509
şevket 837, 1329; burcu'ş-şeref-i — 1206; erîke-ârây-ı — 576, 1344; gülşen-i — 1402; hıtta-i dil-ârây-ı — 1163; hûrşîd-i sipihr-i — 1422; mahbûbe-i 'âşık-keş-i — 862; medâr-ı — 699; mevâdd-ı — 641; nev-nihâl-i hadîka-i — 1204; ser-levha-i — 900; —i 'âmme 1379; —i Bektâşiyye 1383; —i Mülûkâne 504; —inin tezâyüdu 1330; —ler 218, 665, 1046, 1206, 1296; gülzâr-ı —leri 862; nakdîne-i —leri 1306; —leri berekâtı 716; —lü Âl-i 'Osmân Pâdişâhı 1110; —lü efendim 1171; —lü efendimiz hazretleri

216, 218; —lü Pâdişâh 1076, 1171, 1401; —lü Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân 985; —lü Pâdişâh-ı İslâm 423; huzûr-i —mahsûr 498, 1078, 1376, 1401; taraf-ı —mahsûrları 1495; 'avâtıf-ı 'aliyye-i —makrûn 472; taraf-ı —masîr 763; 'â'id-i taraf-ı —me'âb 1482; —me'âb 1270; —me'âb efendimiz 1173, 1330, 1333; —me'âb efendimiz hazretleri 217; kenâre-gîr-i dâ'ire-i —medâr 810

Şevket ta'lîm 880

Şeyh 147, 204, 205, 521, 612, 826, 892, 1414, 1464; âmîhte-i vaz'-ı —âne 949; —âne ta'biye-i şîve-i ku'ûd/temekkün 526; — cenâbları 1382; —ı bu'l-fuzûl 1383; —ı Hânkâh 1464; —ı Muhtâr 1359; —ı mûmâ ileyh 204; —ı sahhâfân 111; —i takvâ-şi'âr 205; —i timsâl 338; zebân-zede-i —ı zerrâk 527; —ler 145, 308, 1371; gā'ile-i —ûhet 529; —ûhet 243; zirve-i —ûhet 234; —ûhet kertesi 528; —ûhet sebebiyle 681; —u'l-'ulemâ' ıtlâkına sezâ 152; şân sâhibi —u'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr 1066; —u'l-Harem 608, 614; —u'l-Haremlik-i Mekke 1429; —u'l-vüzerâ' 'unvânı 1436; —u'l-vüzerâ' 'unvânına sezâ 1480; bâ'is-i isti'câb-ı — u şâb 949; bâ'is-i kahkaha-ı — u şâb 1063; merci'-i — u şâb 884

Şeyhayn-i mükerremeyn 889

Şeyh Haydar (Sergerde-i Sürh-serân) 57

Şeyh Mahmûd mahalli 612

Şeyh Vefâ Meydânı (İstanbul'da) 144

Şeyh-ı Ekber (=Muhyiddîn ibnü'l-'Arabî) 675, 1072, 1288, 1357; cifr-i kebîr-i — 693

Şeyh-ı Necdî (=Muhammed b 'Abdülvehhâb) — gibi 50, 483; —'nin nâ'ib-i menâbı 785

Şeyhulislâm 116, 142, 150, 332, 333, 454, 523, 554, 555, 563, 568, 581n, 594, 781, 787, 789, 792, 799, 803, 804, 807, 830, 833, 883, 911, 918, 949, 956, 1040, 1042, 1051, 1058, 1062, 1078, 1128, 1150, 1163, 1166, 1169, 1182, 1185, 1190, 1197, 1205, 1206, 1273, 1303, 1320, 1324, 1326, 1328, 1335, 1378, 1385, 1393, 1401; hâne-i — 1047; işâret-i — 1187; mütesebbit-i — 818; teşnîf-i gûş-i — 1064; vâsıl-ı sem'-i — 1189; — cenâbları 581n, 874, 1481; — Efendi 44, 120, 133, 216, 588, 725, 793, 804, 820, 835, 839, 857, 866, 873, 910, 956, 1037, 1045, 1047, 1050, 1055, 1062, 1119, 1129, 1166, 1185, 1197, 1200, 1482; — Efendi'nin eniştesi 1486; — Efendi'nin menzilleri 869; — Hâcesi 786, 799; — hânedânı 807, 1098; — hazerâtı 44; —ı cedîd 885; —ı esbak 53, 149, 885; —ı esbak-ı şehîd 123; —ı lâhık 336; —ı ma'zûl 887; —ı mükerrem 124; —ı müşârun ileyh 555; Hâce-i —ı sâbık 948; —ı sâbık 818, 1187, 1423; —ı vakt 86, 150, 522, 532, 561, 578, 685, 884, 911, 1073, 1235, 1424, 1488; —ı vakt cenâbları 1477; —ı yek-rûze 887; —ı yek-rûze hazretleri 887; —ı zemân 678, 1470; bâb-ı —î 1045, 1080; cânib-i —î 799, 1043; ehass-ı havâss-ı —î 834; hâne-i —î 829, 860, 922; huzûr-i —î 1451; işâret-i cenâb-ı —î 456; savb-ı —î 808; taraf-ı —î 789, 799, 806, 807, 1049; tebdîl-i —î 884; —î 881; vâsıl-ı sem'-i yakîn-i —î 1081; vücûd-i —î 1078; —lık mesnedi 806; — makāmları 1481; — olmuş zâtlar 804; — tarafı 882; — tebdîli rezîlesi 1314; —zâde 336n, 1360

şeytân 321, 529n, 530n, 1406; halef-i — 483; mânend-i kam-i — 782; nâ'ib-i — 774; — 'akıllu bir âfet 547; envâ'-ı —et 40; icrây-ı resm-i —et 1162; kührâb-ı kûh —et 1339; mâ-hasal-ı vüs'-i —et 772; —et ibdâsı/ilkāsı 1136; makāl-i —et-iştimâlleri 158; —et-i'tiyâd 957; sergerde-i —et-ittisâm 93; bâbet kumâş-ı bed-reng-i —etleri 365; tesvîlât-ı —etleri 161; —etlerine vâkıf 553; tesvîlât-ı —et-nişân 636; — gibi 'urûkuna hulûl 1162; — gibi a'sâbına hulûl 1162; —ı bî-îmân 1093; nâsih-ı dâstân-ı —ı racîm 1136; müzâkere-i —î 802; hiyel-i —iyye 92; hizb-i — 441, 898; — kendüden isti'âze ile gürîzân 774

Şikk-ı Evvel 125; — Defterdârı 125, 155, 226, 227, 339, 599, 1466; — Defterdârlığı 125, 154, 408, 465, 953, 1512; — Defterdârlığı rütbesi 45; — Defterdârlığı Vekâleti 955, 1512

Şikk-ı Râbi' Defterdârlığı 384, 602

Şikk-ı Sâlis 408, 953, 1430, 1512; — Defterdârı 148, 155, 176; — Defterdârlığı 148; — Pâyesi 249, 692

Şikk-ı Sânî 125, 155, 339, 340, 408; — Defterdârı 125, 1259, 1314; — Defterdârlığı 226, 687, 1430; —lik 855; —lik hâssı 226, 687

şiddet 732, 755, 888, 1120, 1150, 1166, 1232, 1243, 1252; âteş-efrûz-i kânûn-i — 1163; ehl-i — 946; esbâb-ı — 704; hecme-endâz-ı — 1196; heyûlây-ı — 467, 468n; irâ'e-i sûret-i — 1260; irâ'e-rûy-i — 1262; izhâr-ı — 1238; kemâl-i — 783; müstevcib-i — 358; —i 'adâvet 1122; —i 'adâvetleri 474; —i bârân 966; —i batş 38; —i berd 966; —i burûdet 147; —i gayzları 474; —i hırs 597; —i humûm-i zemâne gibi 1121; —i ihtirâk 190; —i ilhâh 1428; —i kayz-ı hasedleri 1378; —i kayz-ı hıkdleri 1378; —i muzâyaka-i hâl/vakt 1465; —i nekâl 1122; —i savlet 1246; —i şâdmânî 919; —i şereh 597; bünyân-ı —leri 1325

şifâ'/şifâ 637, 1232; —hâne-i mağfiret-i Rabbânî 172; —sâz-ı derd-i ıztırâb 1231; —y-ı 'alîl 314

şikāk 31, 59, 778, 1096; 'akd-i livây-ı — 1274; bâdî-i iştidâd-ı mâdde-i — 1265; bâ'is-i — 1332; def'-i hâdise-i — 481; def'-i — 1329, 1332; dervâze-i — 1168; ehl-i — 784, 903; erbâb-ı — 1257; gubâr-ı — 549; ihdâs-i — 679; i'lây-ı livây-ı — 645; ilkāy-ı — 159, 473; ilkāy-ı tohm-i — 1165; ittifâk-ı bâz-geşte-i — 1126; masûn-i şâ'ibe-i — 487; mazanne-i — 1372;

muhâceme-nümây-ı — 193; nasb-ı seng-i — 1275; neşr-i haşerât-ı — 453; ref'-i şâ'ibe-i — 1328; sûret-i — 210; tâlan-zede-i eyâdî-i — 1275; tohm-ı — 423; vâkı'a-i — 509; zuhûr-i — 65; — hâlâtı 1329; — ilkâsı 1099; —ı küllî 1243; —ı miyâne-i ehâlî 1226; — u gümrâhî 706

şikâr 492, 507n, 876, 1029; ârzû-yi — 491; hâzır ayağıyla gelmiş — 1250; şebeke-i — 657; — âvâzesi 1166; —a 'azîmet 371; — behânesi 1026, 1167; —gâh 371; üftâde-i pençe-i —ı 812; — sûreti 1166

şikâyet 36, 116, 1055, 1113, 1115, 1117, 1124, 1240, 1253, 1365, 206, 277, 420, 664; bast-ı — 1374; efsâne-i — 1345; —ci tevârüdüne ruhsat vermemek 755; —kâr 1114; 'av'ava-i —ler 1115; —ler 562

Şile; — A'yânı 1325; — Serdârı 460

şîr; hemser-i — 1510; ke-nâm-ı — 1249; pîşe-i — 646; bîşe-i —ân 1354; —âne 185; hamle-i — âne kopardılar 1395; —âne savlet 108, 1416; —dilân-i İslâmiyân 551; —i bîşe-i dilîrî 1500; —i bîşe-i vigâ 1493; —i demân-âsâ 1143; —i garrân-âsâ 1199; —i ner gibi kükreyerek 1403; —i ner mesâbesinde olan ağaları 904; —i pîşe-i megâzî 185; —i pişe-i vegâ 440; müşîr-i —i savlet 712; —i şemşîr 59, 122; —i şemşîr-i kahr 177; —i şemşîr-i tedmîr 177; bir alay —i şerze 1183; —i şerze gibi garrân 821; —i şerze misâl 710; —i şerze-sıfat 1196; —i şütür 1418; —i vahşî 603; —i vegâ 260; — kuvvet hammâl ebtâlları 1376

şi'r 161, 596, 638, 1503, 1508; mükteseb-i mâye-i —i 1503; berâhîn-i —iyye 1178; devâvîn-i —iyye 1224; edille-i —iyye 1164; mukaddimât-ı —iyye-i mevhûme 1078; — tarafı 518; 'Arabî — u inşâ 87; — u inşâ 19, 26, 87

şîrâze 280; —bend-i istişâre 1330; —bend-i vifâk 251; —den çıkmış 1170; —gîr-i in'ikâd 402; —gîr-i râbıta 246; —i ahvâl-i sâbıka 277; —i asliyyeleri 156; —i cem'iyyetleri 67; —i dîvân-ı hayâtı 1509; —i eczây-ı nizâm 1329; —i maslahat 165; —i musâfât 422; —i nizâm 303; —i nizâm-ı hâl 930; —i nizâmları 686; —i saltanatları 161; —i silm 422; —leri müteferrik 1269

*şîr-i mâhî*den oyma ufak tefeng nâdir/oyuncaklar 978

şirket; havme-pîrây-ı — 252; —i 'inân mu'âmelâtı 895

şirret 1077, 1114; ehl-i — 1453; zûr-bâzûy-i —leri 902; —leri 1403; haşerât-ı —'unvân 102

Şirvân; Ma'den-i — 945; me'âdin-i — 186; — beyleri 946; — Kazâsı (Diyârbekir Eyâleti'nde kâ'in) 186; — tarafının enhâsı 945; — tarafının erâzîsi 945; — Ülkesi 1040

Şît 843 (Hz.)

şitâ/şitâ' 76, 173, 216, 228, 691; eyyâm-ı — 1011; hengâm-ı — 249, 691; inkızây-ı fasl-ı — 436; leyâlî-i eyyâm-ı — 1215; mevsim-i — 138, 199; şeb-i — 1321; şiddet-i — 445, 1003, 1110; —en 243; şiddet-i — hengâmı 1492; mevsim-i — nın şiddeti hengâmı 1431; levâzım-ı —iyye 197

şîve 397, 416, 422, 492, 546, 564, 696, 900, 1038, 1063, 1350, 1361; —i betâ'et 157; —i betâlet 435; —i ciğer-güzârân-ı dil-fikâr 1356; —i çep-endâzî-i çarh-ı bukalemûn 1248; —i dil-firîb 1348; —i dil-pezîr 1311; —i dostî 75; — i esterâne 1417; —i hâmkârî 1125; —i harekâtları 958; —i hıred-fersây-ı dehr-i şu'bede-nümâ hey'eti 1175; —i ibkâ vukū'u 931; —i İbn Torun 1350; —i ihmâl 435; —i kader 192, 1218; —i mahviyyet 1043; meş'ûm bir —i mezmûm 1351; —i mu'âmelât 268; —i nâ-be-hemvâr 274; —i nâ-hemvâr izhârı 1420; —i nâ-ma'kūl 924; —i nâgeh-peydâ 1121; —i nâgeh-zuhûr 920; —i nefâz-i hükm 629; —i rehâvet 1055; —i renc 425; —i salâbet 348; —i sekenâtları 958; —i sûrî-i münkirâne 1508; —i ta'zîm 1297; —i takdîr 1218; —i takdîre rızâ 1018; —i tebeddül vukūfu 931; —i teşni' 1297; —i tevâzu' 1043; —i yek-cihetî 1126; musanna' —ler 1364; — ler 1176, 1371, 1392; terâhî —lerini selb 786; telâ'ub —si 1439; —sine mebnî 1037; —siyle revişleri 1396; —ye i'tinâ eylemeyüp 361

şöhret 62, 158, 169, 397, 473, 713, 985, 1192, 1252, 1353, 1465; bî— 818; bünyân-ı — 343; hâ'iz-i — 273; iktinây-ı — 1038; iktisâb-ı — 1373; i'tilây-ı — 204; kesb-i — 181, 1253, 1261; kıvâm-ı — 699; kulle-i — 706; menşûr-i — 604; peymâne-i — 1284; tahsîl-i — 308; — terâ'ğı 1465; —i celâdeti 1354; deryâ deryâ —i kâzibe-i bî-asl/bî-ma'nâ 1466; —i kâzibe-i mel'anet 1271; —ine mebnî 1509; — kesb 1410; —ler 360, 530n; —nümûn 1460; — perest 1506; —pezîr 204; — sâhibi ağavât/a'yânân 1325; — sâhibi Şeyhu'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr 1066; — sâhibi Vezîr ta'bîrine cedîr 1066; —şi'âr 473; —şi'ârlar 489; —yâb 1029

şu'arâ/şu'arâ' 634, 1159, 1223; hâtimetü'ş— 1503; ketîbe-i — 1503; kıta'ât-ı tevârîh-i — 1490; ser-âmed-i hayl-i — 1503; üdebâ'-i — 961; ser-levha-i —y-ı devrân 1507; —y-ı pâkîze-edâ 479; —y-ı vakt 638; —y-ı zemân 1208; —y-ı zemân gürûhu 638; — zümresi 754, 1366

Şu'ayb (Hz.) 'aleyhi's-selâm 1458

şubara (kisvet-i guzât-ı dîn olan) 1382; başlarına Rumeli'ye mahsûs şeşpâre muharrefi — dedikleri altı tereklü baş kisveti 1336; başlarına — geydirmek 1255; başında — kisvesi 1380; — kisvetini ber-ser 1371; —larını ihrâc 1404; başlarına Rumeli a'yânları gibi — vaz'ı 1380

şu'be 1364; —i kavm-i güzeştegân 1165; —i müştemilü'l-lu'be 1380; —i sa'âdet 1374; —i

şecere-i dâstân 1185; —i şeref 1374; —i tahrîrât 1341; —ler 376, 497, 919, 1420

şu'bede 416; deffe-zen-i destgâh-ı — 1163; —bâz 1339; —bâz-ı çerh-ı sîmyâ-perdâz 793; —bâz-ı hayâl-hâne-i fenn/mekr 273; —bâzlar 784; —kâr-ı rûzgâr-ı zûr-i kâr 775; meclây-ı —kârî 552; —kârî-i bâz-gûne 122; siyâk-ı —mesâk 721, 728; şîve-i hıred-fersây-ı dehr-i —nümâ hey'eti 1175; —lerine fırîfte 896; — makūlesi 511; —nümûnluklar 478

şuhûdü'l-hâl 843

şukka; zabt olunmuş — 349

şu'le; —feşân-ı 'isyân 193; —feşân-ı âteş-i mekr u mel'anet 50; —fırâz 698; —fırûz-i nîrân-ı 'inâd 1273; —fürûz-i iştidâd 1271; —i 'âlem-tâb-ı İslâm 542; —i âfâk-gîri 1412; —i âteş-i nâgeh-zuhûr-âsâ 1280; —i cevvâle-âsâ 306; —i cevvâle gibi 708; —i cevvâle gibi cevelân 1193; —i cevvâle-misâl 1316; —i cevvâle-sıfat 109; —i cevvâle-veş 1282; —i felek-res-i tuğyân 1099; —i fiten 606; —i havvâle gibi 1132; —i nâgeh-hîz-âsâ 614; —i şûr 606; —i nümây-ı cevv-i hevâ 1384; —pezîr-i istîkād 1272; —sây-ı künbed-i çarh-ı devvâr 457

Şumnu 567n, 577, 943, 1140, 1427; — A'yânı 1308; — havâlîsi 707, 708; — kurbü 1045; — meştâsı 567n, 577

şûr 450, 656, 1217; ashâb-ı —823; âteş-i — 312, 318; cûşiş-geh-i — 656; def'-i gā'ile-i — 33; erbâb-ı — 308; haşr-gâh-ı — 453; ihdâs-i — 1475; ilkāy-ı nîrân-ı — 223; ilkāy-ı — 545; kânûn-i âteş-i — 715; kedûy-i pejmürde-bustân-ı — 1317; mâdde-i asliyye-i — 483; mirveha-ı kânûn-i — 1377; müsta'idd-i tevlîd-i — 903; nâ'ire-i — 1152; nasb-ı ser-zemîn-i — 1271; neşr-i hargele-i — 1366; ref'-i elviye-i — 429; şâ'ibe-i — 481; şerâre-feşân-ı — 908; şerâre-i nâr-ı — 731, 1441; şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı — 1426; şerâre-pâş-ı — 193; şu'le-i — 606; —an-şûr 740, 877, 1203; —efgen-i fesâd 382; —efgen-i ızrâr 382; cûşiş-i bahreyn-i — gā'ilesi 1210; eşirrây-ı şerâre-i —ları 1251; izâle-i —ları 946; nâ'ire-i —ları 319; —ları 1241

şûrâ; 'akd-i encümen-i — 162, 453, 454; 'akd-i meclis-i — 140; ârâ'-i ashâb-ı — 358; ârây-ı erbâb-ı — 93, 189; ashâb-ı — 286; encümen-i — 187; erbâb-ı — 63, 95, 181, 563; istihsân-ı erbâb-ı — 232, 688; karâr-dâde-i ârây-ı erbâb-ı — 1493; karâr-dâde-i erbâb-ı — 1252; karâr-dâde-i Meclis-i — 477; mecâlis-i — 1119, 1129, 1467; Meclis-i — 454, 462, 563; müzâkere-i erbâb-ı — 179; netîce-i kıyâs-i — 357; meclis-i —y-ı kübrâ 1049; —y-ı ma'kūde-i mezkûre 750

Şûrây-ı Hâssa-i Sultânî 750

şûriş 56, 77, 90, 179, 303, 435, 503, 570, 576, 927, 959, 1070, 1080, 1154, 1257, 1337, 1361, 1386, 1406, 1422, 1434, 1440, 1481; dest-zede-i — 930; dîde-i fiten ü — 64; gubâr-ı — 607; ihdâs-i — 549; kânûn-i — 1474; kîrây-ı — 1203; ma'reke-perdâz-ı — 1295; mevc-engîz-i — 1397, 1485; mûris-i heyecân-ı — 1106; nâ'ire-i — 337; şevâ'ib-i — 1200; —den sâlim 160; hengâm-ı —encâm 426; —engîz-i sâmi'a-i sâhil-nişînân 1444; — hengâmında 1402; —i 'azîm 1197; —i cedîd bedîd 730; —i derûn 1055; —i kıyâmet-nişân 512; —i mesalih-i devlet 1038; nâ'ire-i —in ıhmâdı 357; —i nizâm-ı devlet 921; eşkâl-i —ın ucları görünmeğe başladı 1454; çâr-mevce-i —leri 788; —leri 1391; —nümây-ı mevâki' 296

şurût 162, 213, 296, 408, 422, 446, 685, 887, 939, 1087, 1091; 'akd-i — 1338; hasbe'ş— 1091; hılâf-ı — 1089; icrây-ı — 348; mevâdd-ı — 1086; mugāyir-i — 420; —a idhâli 1087; —ı devleteyn-i mu'âhedeteyn 393; —ı dostî 106; —ı emr-i ticâret 394; —ı kerîhe 1086; hasbe'ş-—ı'l-mazbûta 418; —ı ma'kūde 1338; —ı ma'lûme 1089; —ı mekrûhe 1089; —ı menâfi'-i Boğdan 219; —ı mu'âhede 583; —ı mü'âhede-i kadîme 1445; —ı mukarrere 357; —ı musâlaha 169, 212, 1085; —ı muzırra 1084; —ı mün'akıde 256; —ı mütâreke 935, 1084, 1087; —ı mütareke müzâkeresi 579; —ı sâ'ire 551; —ı selâse 1085; —ı serbesiyyetine mugāyir 416; —ı silm u salâh 64; —ı silsile 243; —ı tedbîrât 107; —ı vâsika 852; —ı vesîka 91; —ı vifâk 257, 259; — in'ikādı 430; — tavsîyesi 1401; —un vikâyesi 415

şu'ûr 22, 128, 546, 575, 580, 662, 1155, 1193, 1203, 1242, 1356, 1474; afyon-i — 1182; ashâb-ı — 1296, 1507; âşüfte— 721, 728; âvâre-i — 859; berzede-i sâmân-ı — 423, 447, 885; berzede-i — 1139, 1248, 1423; bî-gâne-i — 429, 729; çâk-efken-i girîbân-ı — 860; dimâğ-ı — 433; ehl-i — 74, 325, 927, 1195; erbâb-ı — 31, 325; güm-geşte-i râh-ı — 313; gümgeşte-i — 1057; hâdise-i kāsımetü'ş— 1203; hayret-fezây-ı ehl-i — 798; isticmâm-ı — 1307; kemâl-i — 926; kesb-i — 556, 564, 565n, 793, 814, 876, 1380; mâye-i — 1359; merd-i sâhib-i — 582; nakş-ı sahîfe-i — 1058; perîşânî-i dih-i — 1202; perîşân-sâz-ı mâ-hasal-i — 578; perîşân-şude-i sâmân-ı — 1093; sâhib-i — 363, 844; sâlibü'ş— 1413; sâmân-rübây-ı — 555, 1227; savâb-dîd-i ârâ'-i erbâb-ı — 303; sâz u sâmân-ı — 520; selb-i — 1229; sem'-i erbâb-ı — 91; silsile-i — 806; şâ'ibe-i — 1199, 1458; tahsîl-i — 18, 651; vâsıl-ı sem'-i — 448; zağferân-ı — 1194; —dan âvâre 1388; bir alay kâse-i dimâğları mağz-ı —dan hâlî neferât 684; hedâyây-ı girân-behây-ı —engîz 747; —i hayr-hâhânı 1156; perîşân-sâz-ı —i şeyh u şâb 1294; şûrîde—lar 884; —lar 1034; sâmi'a-res-i —ları 1204; sefâyin-i —ları 481; meşmûl-i —u

1244; sâmi'a-zed-i —u 1203; kemm ü keyf farkından —u mu'attal 1401
şühedâ 231; iltihâk-ı zümre-i —'-i sü'adâ' şerefi 388; —y-ı Bedr'e lâhık 1210; —y-ı kirâm zümresi 389; gürûh-i —y-ı sa'âdet-encâm 20; — zümresi 57, 807

T

ta'âm 193, 244, 371, 608, 988; evsâh-ı tabh-ı — 244; —iyye 143; —iyye ta'yîni 145; —lar 980; gündüz —ları 988; ikindi —ları 987; —ların mâ-lezimesi 980; — takımı çanak çömlek 979; — ziyâfeti 987
ta'arruz 48, 56, 61, 280, 289, 372, 650, 703, 723, 829, 998, 1029, 1034, 1091, 1241, 1332, 1369, 1401, 1404, 1501, 1506; 'adem-i — 59; itâle-i enâmil-i — 1404; itâle-i eydî-i — 166; keff-i yed-i — 1033; nâhun-res-i — 1410; nâhun-zen-i — 352; pây-endâz-ı — 294; rişte-i — 1383; sebeb-i — 421; şâ'ibe-i — 1389; vaz'-ı engüşt-i — 1456; vaz'-ı yed-i — 768; —ât 1091, 1331; —dan hâlî olmayarak 1375; —ı ağyâr 277; —ı ashâb-ı dalâl 898; —ı bed-sigâlân 1480; —ı emvâl mâddesi 455; —ı zındîkâne 895; —lar 1089, 1123, 1353; — mâddesi 282; kulâb-endâz-ı — olmak hâtırası 772
ta'assub 126, 476, 1102, 1238; ber-pây-ı mevkıf-ı — 1172; dühül-zen-i nevbet-hâne-i — 703; fart-ı — 783, 1072, 1365; mâdde-i — 476; makām-ı — 308; merkez-i — 474; pây-efşûr-i makām-ı — 804; şâ'ibe-i — 1479; bîşe-i — câneverânları 1410; —ı milliyye 161; —i tînet-i aşliyyesi 1063; —la meşhûr Nemçelü yadigârları 977; — mu'âmelesi 1465; — vâdîsi 1352
tâ'at 130, 143; 'asâbe-i — 624; dâ'ire-i — 188; gerden-dâde-i — 1206; îfây-ı lâzime-i — 918; müştagil-i — 1400; nıbka-i — 141; —e muvâzıb 896; —i İlâhî 1279; —ları 296, 1386
tab' 351, 370, 371, 400, 531, 618, 1212, 1449; hoş— 1496; hubs-i — 179; huşûnet-i — 1284; muktezây-ı — 1449; şiddet-i — 1490; hiddet-i — 1490; nüsha — 624; temerrüd-i — 1466; zınnet-i — 127; —an 114, 321, 729; — etdirdikleri mâdde 351; —ı 'âkılâne 17; —ı Bi-hzâdî-nigâr 143; —ı cenâb-ı Şehriyârî 122; —ı hümâyûnları 744; —ı kavî 87; —ı mekârim-fâşileri 1212; teslîm-kerde-i —ı munsıfâneler 458; —ına âşinâ 875; —ı nâs 763, 1350; —ı nâzik-i Sultânî 1462; —ı nâzikâneleri 1223; —ı selîm erbâbı 1300; —ı şerîfleri 117; —ı tammâ'-ı İlhânî 628; — u neşr 157
tabâbet; fenn-i — 625; —vesîlesiyle 748
tabak gibi tecemmülât 978
tabakāt; —ı celâliyye gibi 314, 528; —ı celâliyye mertebesinde mükâtebe 572; —ı celâliyye-i edvâr 1350; —ı celâliyye-i ezmân 1350; —ı celâliyye-i Sultânî 1298; —ı heşt-bihişt 1336; —ı Müslimîn 55; —ı sadriyye gibi 314; —ı sadriyye mertebesinde mükâtebe 572
tabanca 491, 1061; belde — 1258; i'mâl-i — 1257; isti'mâl-i — 193; isti'mâle el verecek — 975; elinde — bulunan endek sâl 239; — mühresine nişâne 308; — oğlanı gibi 586; yedinde olan — ya küşâd 1061
Taberânî (İmâm) 1278
tabh 244, 980; levâzım-ı — 243; — eylediği ta'âm-ı kalîl 204; —ı ta'âm 244
tabî'at 289, 583, 626, 885, 964, 1286, 1506; bâd-bân-— 1321; ber-muktezây-ı — 1213, 1255, 1274; hâmise-i — 1161; muktezây-ı — 1213; münâfî-i — 813; münzevî— 805; nâzenîn— 520; sâniye-i — 684; televvün-i — 134, 161; —ı dehr 561; —ı sâniye makāmında 1468; —i fesâd 1257; —i hâmisesi 1411; —i kevn 1257; —i maslahat 84, 228, 1374, 1254; televvün-i —i mazanne 746; —i memleket 74; —ında gālib 594; —i be-gāyet mülâyim 744; —ler 908
tabîb; —i Müslim 748; şerbet-i kannâletü's-sâ'a-i —i nâdân gibi 1038; milleti muhâlif — isti'mâli 748; — kısmı 748; — kısmının ismi 748; —ler 625; — mekânları 976; — zümresi 754
Tabî'iyyûn 157; — gibi 1508; — meşrebleri 1436
ta'bir 137, 328, 364, 484, 529n, 569n, 580, 581n, 650, 652, 655, 675, 712, 795, 809, 850, 867, 869, 980, 997, 1012, 1027, 1090, 1093, 1142, 1191, 1237, 1251, 1296, 1359, 1384, 1413, 1417, 1454, 1474; bîrûn-i 'uhde-i — 732; cezâ-let-i — 27; derece-i — 1327; hüsn-i — 26, 1076; kalem-i — 322; terzîk-ı —ât 762; zikri müstehcen —ât 1072; —ât 68, 108, 179, 399, 1328; —ât-ı bî-halâvet 534; —ât-ı bî-meze 534; —ât-ı dil-ârâ 519; —ât-ı Etrâkâne 1417; —ât-ı lâyıkadan bî-haber 1031; —den bîrûn evzâ' 571; —e gelmez türrehât 1417; —e mülâyim 867; —i dil-pezîr 314, 983; —i i'câz-ihtivâsı 1409; —i merâm 1301; —i muhtera' 714; —i nâzikâne 1306; —i şenî'i 502; hâric ez—i gûnâ-gûn 824; —ler 365, 728; —i zebân-sûz 507n; gülşen-seray-ı hüsn-i — u edâ 19
ta'biye 163, 179, 280, 433, 460, 482, 678, 730, 1012, 1284, 1394, 1463; — eylediği 1038; —i ashâb-ı şemşîr 642; —i edevât-ı rezm 705; —i mesâff 133; —i tabur 429
tabl 975; —bâz 1352; —ı beşâret 1307; —ı derîde gibi 643; —zen 230
tabla 132; —furûş 1387; —kâr 1376
tabur 196, 432, 445, 514, 1370, 1499, 1513; mahall-i — 196; müretteb — 209, 435; sevk-ı — 207; ta'biye-i — 429; tesviye-i — 429; —bend 514; —bend-i ihtişâd 163, 930; —bend-i ikāmet 551; —bend-i tecemmu' 163; —bend-i tehazzüb 930; —i âteş-bâr 435; —i düşmen-i

dîn 209; sevk-ı —i hasâret-encâm 1494; sevk-ı —ı hızlân-me'âl 432; —i kavm-i bûr 440; —i küffâr 1500; bünyân-ı —i makhûr 772; —i makhûr 433, 439, 514, 602; —i makhûrları 1500; sağ ve sol —lar 1067; savelât-ı —şiken 644

tabya 460, 468n, 970; çim siperli fıkra fıkra üç takım — 970; me'mûr-i inşây-ı — 778; — inşâsı 846, 1011; — inşâsına me'mûr 846; Bahr-ı Baltık sâhilindeki —lar 1012; —lar 435, 459, 460, 486, 495, 498, 499, 778, 970, 1033, 1448, 1455; metîn —lar 483, 486; musanna' —lar 483; müstahkem —lar 486; tengnây-ı —lar 482; toprakdan —lar 216; üstüvâr —lar 486; —lar inşâsı 459, 1011, 1283; —ları göstürmemek 1443; —ların ahvâli 488; —ların bünyâdı husûsu 778; —ların ihkâmı husûsu 778; — makûlesi mahaller 1493; — mesâbesinde 1010; — misillü elzem şeyleri 967; — tedârükü 490

tâc 1234, 1296, 1303; mücevher — 978; tebeddül-i dîhîm ü — 930; terk-i — 810; —a vedâ' 624; —ber-ser-i hükûmet 1286; —dan dûr 1230; —dan ferâgat 810; —dâr-ı gerdûn-iktidâr 370; —dâr-ı mekremet-nisâr 1297; dest-yâr-ı te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı —dârî 1449; İmâm-ı Evvel-i hazret-i —dârî 803; irâde-i hazret-i —dârî 1401; irâde-i seniyye-i —dârî 165; mesmû'-ı —dârî 469; nezd-i ferd-i cenâb-ı —dârî 1333; ferîcîş-i vücûd-i cenâb-ı —dârî 1420; perver-şikâr-ı feyz-i —dârî 534; taraf-ı hazret-i —dârî 1162; teveccüh-i feyz-i Bârî-i cenâb-ı —dârî 711; zât-ı şevket-simât-ı hazret-i —dârî 1086; — geydikleri 982; —ı pür-ibtihâc-ı ism-i şâmîleri 1224; ârâyende-i — ü dîhîm 566n, 1286; terk-i — ü dîhîm 1152; irsen sâhib-i — ü taht 1201; tırâzende-i — ü taht 1163

tâcir 1343; —ler 347

ta'cîz 270, 279, 1077, 1116, 1118, 1283, 1495; kāzûrât-endâz-i — 1467; —i 'ibâd 85

Tâcüddîn (Ebu'l-hasen es-Sübkî'nin oğlu) 54

tafra 528, 910, 1153, 1155, 1357; —furûş 595, 701, 1428; —furûşân gürûhu 886; —furûş-i 'izz 716, 881; —furûş-i ahkâm 716; —furûş-i dârât 834; —furûş-i fahr 898; —furûş-i i'tibâr 158; —furûş-i i'tizâz 898; —furûş-i iftihâr 158, 881; —furûş-i menkabet 834; —furûş-i nahvet 1303; —furûş-i tehakküm 1303; —i bî-mehâbâne 130; —i hîç-ender-hîç 903; —i nâgeh-zuhûr 44; —lar ibrâz 1094; —nümâ 163, 1485; —nümûn 345; küllî — sâhibi 1350

tâgī 758; —yân 84; etvâr-ı —yâne 473; etvâr-ı — yeleri 926

taglît 1250, 1438; —ı 'avâmm 254

tagrîb 360, 891, 1038, 1130, 1314, 1437, 1454, 1486, 1496; —leri 1400; —le te'dîbi 1425

tagrîr 1453; — siyâsetleri 1356; — zu'muyla 1364

tagyîr 753, 765, 1003, 1251, 1330, 1498; —i ahlâk 806; —i 'akā'id 657; —i 'akā'id-i dîniyye 1408; —i hey'et 514, 1259; —i kalb 1474; —i makāl 1420; —i mecârî-i usûl-i menviyye 1191; —i şîve-i sadâkat 690; —i tarîk 1242; —i usûl-i sâbıka 1344; —i üslûb şîvesi 596; —i vaz' etmeyüp 1058; —i vaz'-ı sadâkat 241; —i ziyy 1259; —leri makûlesi 678

Tâhâ; bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ 1288; —bi-hürmet-i Tâhâ 1310

Tâhir Ağa (Gönüllü Ağası) 170

Tâhir Ağa (Rumeli müte'ayyinânından, 'Alemdâr Paşa'nın müte'allikātından) 1418; —'nın zâde-i sulb-i zâhiri 1456

Tâhir Bey (Vezîr, Râgıb Paşa-zâde, Bârût-hâne Nâzırı) 871

Tâhir Efendi (Çukadâr-zâde, Müderris) 83

Tâhir Efendi (Köstendilî, Mısır Kadısı, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi, İslâmbol Kadısı, mükâlemeye ta'yîn, ser-âmed-i zümre-i fazz u galîz ve seng-dilî) 133, 957, 1037, 1189, 1262, 1263, 1319, 1344, 1360, 1379, 1399, 1402, 1473, 1474, 1502

Tâhir Paşa (Karesi Sancağı, Livâ'-i Akseray, Akkerman muhâfazası şartıyla, Niğde Mutasarrıfı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Resmo ve Muhâfaza-i Kal'a-eş) 79, 409, 1429

tahîyyât okuruz 1511

tahkîk 15, 17, 20, 33, 37, 65, 68, 73, 84, 94, 96, 141, 259, 264, 281, 350, 360, 394, 396, 404, 453, 472, 495, 497, 502, 505, 506n, 544, 554, 566n, 584, 641, 655, 676, 678, 691, 705, 734, 805, 828, 829, 903, 969, 984, 1008, 1010, 1013, 1023, 1057, 1061, 1069, 1089, 1093, 1110, 1125, 1132, 1190, 1304, 1310, 1327, 1330, 1332, 1345, 1365, 1372, 1389, 1391, 1394, 1398, 1425, 1427, 1464, 1499, 1506; 'ale't— 412, 503, 655, 662, 893, 911, 1066, 1204, 1231, 1395, 1403, 1411, 1416, 1420, 1460, 1468, 1472, 1474, 1490, 1506; âverde-i ma'raz-ı — 1122, 1189; ber-vech-i — 609; bi't— 350, 938, 1332, 1466; büzâk-efşân-ı — 884; cilve-nümây-ı meclây-ı — 888; ehl-i — 1410; harf-i — 1290; imâle-i — 1481; im'ân-ı nazar-ı — 896; kalem-i — 1278; kânûn-i — 129; leb-güşây-ı — 286; makām-ı — 497; meşâmm-ı — 886; resîde-i derece-i — 1251; resîde-i rütbe-i — 584, 1232; re'ye'l-'ayn — 926; rütbe-i — 1154; sâhib-i — 804; sahîfe-i — 1184; sicill-i — 84; sübût-kerde-i kilk-i — 1357; tahkîk 'ale't— 1287, 1384; vâsıl-ı derece-i — 1171; vech-i — 554, 693, 1395; vicdânında — 629; —an 156, 776; —ât 66, 1003; —ı 'âcizânemiz 911; —ı beyân 126; —ı mâdde 99; —ı me'âl 1328; —ı mezheble ilzâm 377; —ı mezheble iskât 377; ehl-i — 'indinde 1408; —kerde 565n, 779, 860, 1107, 1346, 1384; —kerde-i 'âcizânem 1017; —kerde-i sâdıkānem 966; —kerde-i Sadr-ı sütûde-menkabet 124

tahkîm 682, 968, 1012, 1022, 1029, 1385, 1493; —i de'âyim-i mesâlih-i memleket kaydında 1407
tahkîr 35, 321, 336n, 651, 719, 824, 874, 881, 890, 909, 1094, 1095, 1097, 1100, 1112, 1245, 1462; ayağına resen-bend-i — 1260; leked-kûpî-i — 524; —ler 586, 817; — mu'âmelesi 885, 1073
tahlîs 286, 482, 527, 552, 578, 636, 822, 905, 1164, 1171, 1220, 1254, 1262, 1264, 1273, 1323, 1482, 1506; irâ'e-i tarîk-ı — 212; nevâ'ibden — 622; ribka-i taklîdden — 897; —ı Belgırad 141; —ı cân 193, 201, 275, 482, 500, 508n, 1228, 1388, 1392; —ı cân recâsı 323; —ı girîbân recâsı 1055; —ı huccâc 72; —ı murg-ı cân 1444, 1507; vesâ'il-i —ını cûyân 1245; —ı ser 1388; —i nüfûs-i bed-'urûk 445
tahliye 201, 244, 260, 263, 297, 298, 393, 401, 456, 900, 937, 1068, 1089, 1090, 1091, 1101, 1169, 1203, 1258, 1338, 1394; 'adem-i — 1103; âteş-endâz-ı — 1260; irâ'e-i sûret-i — 233; —i belde 323; —i büyût 1258; —i mahbûsân 636; —i sebîl 432, 614, 1401; —i sugûr 211; —i Tersâne 691; —i Tersâne-i devlet 243; — mâddesi 1102
Tahmâsb-kuli Hân (İran Hânı) 1156, 1505
tahmîl 1099, 1237, 1466; —ât 694, 763; —ât-ı zâ'ideleri 1157; —âtlar 930; —i bâr-ı girân 709; —i kusûr 277; —i siklet 630; —i töhmet 562; —i vebâl 656; —i yed-i minhetleri 1228
Tahrân (Pây-i taht, makarr-ı Şâh) 361; — Kasabası 1486
tahrîb 199, 316, 537, 759, 787, 1264, 1397; —i bilâd 85, 627; —i diyâr 630; —i memâlik 101
tahrîk 77, 301, 312, 375, 386, 403, 989, 1039, 1067, 1080, 1097, 1280, 1332, 1365, 1400, 1446, 1453, 1502; —i a'lâm 67; —i a'lâm-ı gazâ 197; —i a'lâm-ı satvet 194; —i âb-rûy-i işâret-i Fetvâ-penâhî 574; —i akdâm-ı nuhûset 1275; —i dest-i ihtimâm 559; —i erbâb-ı hased 1330; —i fesâd 172; —i fitne 1486; —i hâme-i mûyeyn-i dikkat 1164; —i hatevât-ı cihâd 205; —i hatevât-ı gazâ 205; —i hükm-i kazâ 813; —i 'ırk-ı şecâ'at 1268; —i ikdâm 247; —i ikdâm-ı akdâm 1266; —i ikdâm-ı hurûc 1266; —i i'lâm-ı ictimâ' 1275; —i 'inân-ı ihtizâz 1137; —i 'inân-ı külfet-i harekât 1268; —i 'inân-ı tevecciih 1137; —i kādime-i 'azîmet 559, 588; —i kādime-i i'tizâm 320; —i kalem-i imzâ 210; —i kâm-i nâ-fercâm 1403; —i kîne-i dil-i cumhûr 1374; —i leb-i mübâderet 1127; —i livây-ı 'azîmet 79; —i pây-ı reftâr 209; —i râyet-i 'azîmet 33; —i râyet-i cesâret 1171; —i rikâb-ı ikdâm 208; —i sarsar-ı fesâd 1282; —i sarsar-ı fitne 1282; —i satvet 1067; —i silsile-i fitne 1191; —i silsile-i şecâ'at 1493; —i sükkân 501; —i sükkân-ı 'azîmet 501; —i sükkân-ı kasd 501; —i tâziyâne-i şevk-engîz 963; —i zebân-ı i'tizâr 1198; —i zebân-ı iltifât 1270; — ü tescîr 1474
tahrîr 20, 25, 30, 35, 39, 42, 46, 51, 59, 65, 68, 72, 74, 76, 79, 82, 90, 93, 95, 97, 102, 106, 108, 112, 121, 126, 141, 147, 162, 165, 169, 172, 175, 179, 182, 187, 194, 197, 206, 209, 213, 215, 218, 223, 228, 233, 235, 237, 243, 246, 253, 261, 267n, 268, 272, 282, 289, 291, 316, 331, 333, 336n, 358, 364, 369, 372, 379, 384, 390, 391, 393, 397, 399, 404, 407, 411, 415, 418, 421, 425, 426, 433, 448, 452, 454, 458, 461, 466, 468n, 469, 480, 490, 495, 500, 503, 507n, 510, 522, 525, 526, 530n, 531, 544, 562, 564, 567n, 569n, 571, 575, 577, 580, 582, 584, 601, 608, 612, 615, 619, 624, 630, 643, 644, 650, 676, 684, 691, 695, 712, 714, 726, 734, 738, 773, 790, 798, 805, 818, 829, 830, 833, 841, 843, 846, 849, 855, 861, 863, 885, 887, 890, 901, 905, 908, 913, 918, 921, 926, 928, 930, 934, 939, 966, 990, 994, 1003, 1006, 1014, 1018, 1023, 1027, 1029, 1040, 1049, 1052, 1073, 1074, 1078, 1080, 1091, 1099, 1103, 1106, 1109, 1112, 1128, 1131, 1140, 1142, 1149, 1158, 1167, 1173, 1176, 1180, 1182, 1207, 1211, 1216, 1227, 1229, 1241, 1251, 1299, 1300, 1306, 1308, 1311, 1317, 1329, 1330, 1334, 1336, 1337, 1347, 1350, 1354, 1362, 1365, 1368, 1369, 1371, 1376, 1381, 1385, 1407, 1416, 1421, 1431, 1434, 1436, 1441, 1443, 1445, 1449, 1454, 1462, 1470, 1472, 1484, 1487, 1493, 1502, 1506, 1509; âverde-i kalem-i — 235; âverde-i zebân-ı kilk-i — 1209; bi't— 407, 422, 583, 1125, 1165; güzâriş-pezîr-i sahîfe-i — 1492; güzâriş-pezîr-i — 402; hâme-i — 292, 602; havze-i — 586; hîn-i — 324; hulâsa-i — 424; ifrâğ-ı kālıb-ı — 224; kalem-zen-i — 582; keşîde-i musattar-ı — 452, 818; kilk-i bedî'u't— 165; leked-hûrde-i kıdem-i kalem-i — 1282; mâdde-i — 1229; mersûm-i harîr— 444; mersûm-i yerâ'a-i — 466, 1319; musavver-i — 1510; nâ-güncîde-i havza-i — 1191; nakş-ı harîr— 534, 913, 1048, 1083, 1211; nakş-ı nihâlî-i safha-i — 1479; nakş-ı sahîfe-i — 1247; pâymâl-i saff-ı sipâh-ı — 1342; safha-zîb-i — 571; sahîfe-pîrây-ı — 1207; sahîfe-zîb-i — 1449, 1499; silsile-i — 1069; takrîr-i emr-i — 30; taksîr-i mesâka-i — 437; târîh-i — 351, 841; tekrîr-i — 994; tırâzîde-i perniyân-ı — 684; yârây-ı mühendis-i kalem-i — 328; zahm-hûrde-i şemşîr-i kalem-i — 934; zebân-zede-i yerâ'a-i — 410; — cihetleri 291; habl-i —e keşîde 691; —en 61, 165, 278, 289, 562, 1086, 1136, 1218; —en taleb 282; —ı 'arz-ı hâl 215; —i asker 644; —i asker-i cedîd me'mûrları 316; —i ecnâd 421; —i hıyânet-engîz 1119; —i kabâle 799; —i kitâb 224; —i kitâb hengâmı 1306; —i kitâb-ı hakîkat-nisâb 935; —i kitâb-ı meyâmin-

nisâb 1329; —i nâme-i icâzet 219; —i neferât 695; —i neferât mâddesi 419; bünyân-ı —ini tahkîm 1506; —i tereke me'mûrları 863; —i tevârîh 1051; —i tevârîh mâddesi 1051; —i vak'a 25; —i vekāyi' 25, 533, 1227; —i vekāyi' husûsu 1049; —i vekāyi' mâddesi 1051; —ler 1439; tıbk-ı —leri 966

tahrîrât 46, 63, 65, 72, 77, 84, 93, 98, 108, 126, 179, 182, 187, 275, 286, 291, 296, 298, 308, 312, 342, 351, 363, 377, 392, 395, 406, 407, 408, 411, 423, 454, 511, 531, 564, 565n, 575, 580, 601, 619, 846, 918, 930, 966, 1006, 1023, 1074, 1100, 1104, 1123, 1143, 1180, 1239, 1241, 1242, 1346, 1347, 1367, 1376, 1439, 1445, 1454, 1487, 1502, 1506; 'arz-ı — 1027; maglata-âmîz — 346; mahsûs — 1421; mefhûm-i — 296; metn-i — 47; muhbir — 619; şu'be-i — 1341; — ahz 1506; — havâdisi 1340; —ı hafiyye 312; —ı hakîmâne 1352; —ı mersûle-i merkûme 1346; —ı Sadâret-penâhî 63, 106; —ı seniyye 61, 60, 1014; —ı vâride-i merkûme 1439; —ın ecvibesi 1369; — irsâli 372, 569n, 1353; —lar 379, 408, 1439

tahsîl 59, 72, 100, 128, 232, 240, 243, 345, 521, 623, 689, 707, 757, 770, 786, 804, 828, 832, 841, 846, 880, 894, 1009, 1012, 1089, 1198, 1331; tarîk-ı — 590; zûr-bâzû — 164; —i âdâmiş 678; —i âsâyiş-i kâffe-i re'âyâ 250; —i bekāyây-ı 'atîka 628; —i bidâ'a 171; —i cür'et 786; —i dâ'iye-i istibdâd 717; —i destmâye-i ihsân 1508; —i dimâğ 586; —i elsine 547; —i emân 260; —i emniyyet 252, 258, 1331; —i emvâl 102, 118; —i esbâb-ı def' 251; —i esbâb-ı istirâhat 253; —i esbâb-ı yesâr 555; —i fünûn 546; —i hüner 160; —i ıttılâ' 158, 281, 1197; —i 'ilm ü fazîlet 51; —i 'ilm-i celîl 590; —i 'ilm-i şerîf 648; —i 'ilme'l-yakîn 90; —i îmân 897; —i imtizâc 1163; —i istihkâm 216; —i itmînân 1331; —i izn-i sultân 910; —i mâ 641; —i mâ-lezime-i me'mûriyyet 246; —i ma'rifet 87; —i maksûd 552; —i mâl 74, 1377; —i mâl-i bî-gerân 701; —i matlab 1250; —i me'ânî-i inbisât 151; —i me'ârif 160, 245, 547, 1503; —i melekât 880; —i meleke-i sür'at 248; —i menâfî'-i zâ'ide 689; —i menfa'at-i zâ'ide 239; —i merâtib 59; —i mesûbât-ı cihâd 205; —i mesûbât-ı gazâ 205; —i mezâk 1381; —i mu'âşeret 1163; —i mukaddimât-i 'ulûm 531; —i musâfât 219; —i müsâ'ade-i Hidîv-i muhalledü'l-ikbâl 339; —i nâm 308, 1354; —i nîk-nâm 828; —i nukūd-ı 'izz 841; —i nukūd-i rif'at 841; —i nüfûz 846; —i re'sü'l-mâl-i hüner 235; —i re'sü'l-mâl-i san'at 235; —i rızâ 92; —i rızây-ı Bârî 832; —i rızây-ı devlet 179, 467; —i ruhsat 899; —i rütbe-i 'izz 1159; —i rütbe-i serbülendî 1159; —i sâmân 159, 664; —i san'at 237; —i sanâyi' 546; —i servet 159; —i silm 219; —i şân 308; —i şöhret 308; —i şu'ûr 18, 651; —i 'ulûm 87, 148, 1503; —i 'ulûm-i ma'kūl ü menkūl 85; medâr-ı —i ümniyye 903; —i vâye-i te'ayyün 171; —i vâye-i te'azzum 171; —i vukūf 102, 218, 241; —i zâ'ika 306; —i zâ'ika-i keyfiyyet 1215; gûşiş-i —i zamîne-i sahâ'if 123; —i zimem 100; — ve istirfâ'-i emvâl 628; — ve te'allüm 135

tahsîn 68, 872, 1261, 1310, 1381, 1387, 1492; 'atf-ı nigâh-ı — 1024; dehân-ı — 1044; karîn-i — 500; müstevcib-i — 61; —i firâvân 1423; —i makāl 1370; —i sad-hezâr 1233; —lerine mest olup 535

Tahsîn Efendi; bk. Mehmed Tahsîn Efendi (Başhalîfe, Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-başısı, Mektûbcu, Defterdâr)

tahsîs 245, 935, 1048, 1336, 1431, 1492; nâmzed-i — 439; —ı gadâ 244

taht 163, 1234, 1296, 1303; terk-i — 810; —a vedâ' 624; —dan dûr 1230; —dan ferâgat 810; —gâh 1020; —gâh-ı Nemçe 1487; —gâhları 584; serîr-ârây-ı —ı 'âlî 1027; —ı 'âlî-baht-ı 'Osmânî 852, 1301; —ı 'Osmânî 848, 914; —ı 'Osmânî'nin sâhibi 1202; murassa' —ı revân 1352; —ı revân 610; —ı Saltanat 667, 677, 1296; —ı tasarruf 374; —ı zerrîn 1205; —nişîn-i izz 665; —nişîn-i Hılâfet 665; —nişîni Saltanat 677; Erîke-pîrây-ı — u iclâl 831

tahta; — basında 1130; — döşemeli ahşâb odalar 979; —ı tâbût 1296; — pâpûşu 1324

tahzîl 731, 1323, 1324, 1365, 1466; —i a'dâ' 1221; —i kefere-i bed-nihâd 643

Tâ'ib İsma'îl Efendi (Erzurûmî, cem'u'l-cevâmi'-i fazl ü kemâl) 590

tâ'ife 34, 39, 41, 46, 48, 50, 54, 73, 82, 91, 161, 165, 177, 192, 195, 203, 287, 299, 305, 325, 330, 331, 417, 490, 496, 505n, 508n, 546, 769, 792, 799, 806, 818, 958, 1082, 1096, 1157, 1241, 1251, 1253, 1255, 1260, 1325, 1356, 1361, 1375, 1384, 1416, 1480; nâ-mübârek — 487; şûm — 487; —i A'râb 132; —i A'râb-ı behâyim-sıfât 127; —i A'râb-ı behâyim-tıynetler 48; —i A'râb-ı nâ-sâz 128; —i Açıkbaş 1368; —i Arnabûd 34; —i askerî 657; —i askeriyye 606, 759; —i bâgıye 926, 1260, 1265, 1275; —i bed-'ahd 130, 268; —i bed-âyîn 268; —i bed-mişvâr 471; —i bed-nihâd 270; —i bednijâd 720, 727; —i bed-peymân 130, 721; —i behâyim-haslet 770; —i Bektâşiyye 682, 773, 826, 1251, 1384; —i bî-dîn 722, 728; —i bîîmân 727; —i cehûl 702; —i ceng-cûyân 645; —i dîvânegân 102; —i düşmen-kâm 776; —i Efrenc 56, 72; —i füccâr 1373; —i füssâk 1373; —i gayr-i hâ'ife 41, 702; —i gayr-i hâ'ife-i yeniçeri 193; —i ha'ife 216; —i halî'u'l-'izâr 1160; —i hâriciyye 1395; —i huşûnet-nihâd 172; —i itâ'at-i'tiyâd 84; —i

Karâmıta-i mezkûre-sıfat 56; —ı küffâr 288; —ı Lâz-ı nâ-sâz 783, 1038; —ı ma'hûde 224; —ı muğtâl 174; —ı pür-mekr 729; —ı pür-vegā 729; —ı rindân 1215; 'âmî —ı saht-dil 709; hod-ser —ı saht-dil 709; —ı sefele-nihâd 1157; —ı segbânân 1416; —ı Sırp 1145; —ı şerîr 702; —ı Tatar gā'ilesi 415; —ı Yehûd 995; —ı Yehûd-i bed-tıynet 630; —ı yeniçeriyân 587; —ı zâ'ife 327; —ı zâ'ika muzâfâtından 1304; —ler 853

Tâ'if Gazâsı 680

tâk; —ı nuh-revâk-ı mînâ 1152; —ı semâ'-hâne 145; tanîn-endâz-i —ı sipihr-i bî-karâr 1284; —ı sofâsı 527; tanîn-endâz-ı — u revâk 1383

takdîm 30, 63, 267n, 399, 565n, 651, 712, 827, 962, 1110, 1140, 1224, 1228, 1242, 1334, 1344, 1431, 1457, 1459, 1464, 1505, 1507; —i cümle-i eşgāl 1050; —i dest-âvîz 1467; —i du'â 1455; —i eymân 770; —i hâk-i pây-i Şehenşâhî 963; —i hatve cür'eti 1199; —i hedâyâ 185; —i huzûr-i fâ'izu't-tekrîme-i 'âlîleri 1226; —i kadem 1387; —i mahrec 909; —i medrese 909; —i nâme-i hümâyûn 364; —i pâye 909; —i senâ 1455; —i şerîta-i ihtimâm 1180; —i tehdîd-i şedîd 1434

takdime 185; talî'a nâmiyle — 637; —i kâffe-i emel 540; —i sevgend 1198; —ler 185

takdîr 246, 508n, 789, 864, 943, 997, 999, 1000, 1162, 1336, 1472; bi-hasebi't— 1038; havâle-i şîve-i — 437, 1446; hükm-i — 919; ibtidây-ı hılkat-i ervâhda — 843; muvâfık-ı kar'a-i — 202; muvâfık-ı nüsha-i — 188; nitâc-ı kazıyye-i — 1272; nüvişte-i levha-i — 662; pes-perde-i — 382; ser-nüvişt-i hâme-i — 1272; sevk-i sâ'ika-i — 561; şîve-i — 1018, 1218; şurta-i — 214; verây-ı perde-i — 95; verây-ı sûrâdik-ı — 448; zuhûr-i şîve-i — 1082; —i bî-tagyîr 675; sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i İlâh 1295; —i Mümteni'u't-tagyîr 1327; —i mümteni'u't-tagyîr-i Rabb-i Kadîr 673

taklîd 40, 326, 530n, 546, 757, 881; erbâb-ı — 10; —ât-ı 'âtılaları 54; —en 544; —i kâfirî töhmeti 696; —i kulkul-i surâhî vü mînâ 310; —i şemşîr-i 'adüvv-tedmîr 857; sûret-i — kabûl eylemez 1370

takrîr 14, 27, 30, 32, 40, 42, 62, 65, 68, 70, 73, 74, 94, 95, 99, 102, 113, 129, 135, 145, 165, 167, 273, 280, 291, 347, 351, 354, 379, 380, 390, 406, 407, 411, 417, 420, 424, 460, 477, 488, 506n, 509, 526, 564, 565n, 571, 575, 587, 598, 609, 610. 670, 733, 789, 829, 849, 885, 897, 907, 917, 935, 952, 959, 962, 984, 1050, 1059, 1074, 1076, 1080, 1085, 1088, 1096, 1100, 1107, 1109, 1112, 1117, 1120, 1121, 1136, 1149, 1160, 1164, 1171, 1174, 1182, 1184, 1191, 1194, 1207, 1237, 1250, 1273, 1306, 1307, 1328, 1329, 1340, 1348, 1356, 1376, 1381, 1394, 1396, 1397, 1404, 1414, 1419, 1424, 1440, 1446, 1450, 1452, 1454, 1474, 1501, 1512; derece-i — 1327; havsala-i — 535; hey'et-i — 641; minhuvât pâyesiyle — 1381; mufassal — 1096; nâ-güncîde-i havza-i — 1191; resmî — 985, 1018, 1028, 1340; süpürde-i 'uhde-i kılk-i sâdıku't— 1149; şifâhen — 1005; yanarak yakılarak — 1194; —ât 846; —ât fezlekesince 1460; —ât-ı hande-fermâ 519; — bünyân-ı memleket 641; — cihetleri 291; —e mâlik 1076; —en 165, 278, 1218; — gûne bir kağıd takdîmi 282; —i 'âlî 454; —i ârâ' 1335; —i âyîn 550; —i bâl 1505; —i câh-ı vâlâ-mekânet-i Vekâlet 113; —i câygâh 1428; —i dil-nişîn-i hakîmâne 628; —i dil-pezîr 74, 358, 1164, 1287; —i ebleh-firîb 392; —i emr-i sefer 918; —i emr-i tahrîr 30; —i evvel 426; —i kelâm 843; —i mersûl 352, 846; —i mesrûd 1506; —i meşrûh 806, 1358, 1396, 1415; —i mûmâ ileyh 1069; —i niyyet 40; —i râst 501; —i resmî 1433; —i reviş 550; —ler 346, 351, 404, 1089, 1097, 1376; —leri mantûku 1431; — leri üzere 512; — u imlâ 145

taksîm 235, 870, 994, 1065, 1070, 1265; bilâ— 211; —i eshâm-ı nekâbet 1159; —i eshâm-ı nekâl 1159; —i evvel tahrîri 995; —i ferahfezâ 151; —i hevâyî 824; —i hevâyî kā'idesi 1065; —i hevâyî zâbıtası üzere 1070

taksîr 256; ber-vech-i — 565n, 575; —ler 252

takvâ 118; erbâb-ı — 896; hilye-i — 152; — şâyi'asi 1465

takvîm; mesâbe-i köhne — 673; sahîfe-i sahîfe-i kühen-i — 1379; köhne — sûretini bulduğu 1449

takviyet 194, 252, 459, 512, 600, 658, 678, 805, 1145, 1146, 1195, 1463, 1493, 1494; esâs-efken-i — 257; esbâb-ı — 456; kemâl-i — 778; kesb-i — 250, 255; lâzime-i — 786; pür-dilâne — 1194; sâ'id-i — 1380; vesîle-i — 683; — bahşây-ı hayâl 1264; —bahşây-ı kulûb-i cesâret 207; —bahşây-ı vehm 1264; —i âlât-ı munâsaba kaydında 1221; —i devlet 1333; —i dîn 1333; —i esbâb kaydı 1221; —i kalb 704, 786; —i kalb-i besâlet 1268; —i kuvây-ı cismânî 1214; —i ma'neviyye eseri 788; —i mizâc-ı devlet 1038; —i sâ'id-i Saltanat 1481; —ler 802, 1395; esbâb-ı —leri 603

takye kapmak zımnında 534

talâk 54; yemîn-i — 54

tâlân 102, 105, 323, 858, 1258, 1426; havâle-i desti — 1269; rûfte-i câhb-i — 1179; leşker-i — ger 1082; —gerân 789; —kerde 323; — kerde-i hûrd u hâb 313; —kerde-i huzûr 313; —zede-i eyâdî-i şikāk 1275; —zede-i metâ'-ı hûş 1059

taleb 587, 890, 902, 1263, 1336, 1451, 1487, 1497; ba's-ı berîd-i — 1168; havâle-i seyf-i — 1273; ibrâz-ı kemâl-i — 1139; mûy-i hâme-i — 651;

tekrîr-i makāl-i — 1498; tîğ-i — 1061; —i emân 177; —i eşkıyâ' 793; —i imdâd 207; —i mâl 757; —i nezr 72; —i rây 177; —i sulh 1439; —kâr-ı rızây-ı Hidîv-i Dârâ-'unvân 554; —kâr-ı salâh 1438; —kâr-ı sulh 1438; —leri meydânında 818

talebe 86, 205, 1062, 1398; ziyy-i —i 'ulûm 1504; —i 'ulûm 486, 491, 1239, 1396; medrese-nişîn olan —i 'ulûm zümresi 485

Taler 997

Taleyran [=Talleyrand, İtalya'da kâ'in Nebaven {=Benévent} Ülkasi'nin Hükümdâr Prençi, Franşe Devleti'nin Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve Baş-vekîli, Nâzır-ı merkūm) 299, 351, 363, 365, 367, 368, 381, 393, 397, 984, 985, 986, 1003, 1006, 1013, 1014, 1015, 1016, 1104, 1105, 1346

Talhak (bezle-kâr) 1468; — vâdîlerinde 1497

tâli' 38, 529n, 556, 675; asl-ı — 676; büyûtda hem- — 674; ber-muktezây-ı — 750; kaviyyü't- — 42, 470; muktezây-ı — 803; ber-mûceb-i —i bâz-gûn 1218; —i cihân-gîrî 1054; —i fırûzları gibi 1457; —i müsâ'id 204; —i saltanatları 674; tesyîr-i —i şevketleri 674; —ler 674; sa'âdet-i —leri 499

tâlib 446, 880, 1061, 1505; —i ilm hey'eti 310; —i 'ilm ziyyi 310; —i nâ-halef 1061; —i nâsâz 1060; —i salâh 554; —i sulh 554; bir alay sâde-dil —ler 879, 1130; —ler 686; —leri tekmîlinde 999

ta'lîk; meşk-ı hatt-ı — 1488; hatt-ı — 149, 1488, 1490; hatt-ı —ı dil-ârâ 1223; ser-âmed-i — nüvîsân 1488

ta'lîm 223, 225, 234, 237, 243, 246, 305, 357, 432, 483, 554, 562, 649, 659, 671, 682, 683, 688, 691, 763, 769, 790, 798, 807, 850, 880, 886, 1078, 1134, 1166, 1182, 1222, 1303, 1325, 1397, 1493; ber-tıbk-ı — 1166; edevât-ı — 683; fezây-ı — 657; hasbe't— 442, 449, 603, 807, 886, 1213; hîn-i — 696; madde-i — 684; me'mûr-i — 1252; merâsim-i — 547; nihâde-i dâru't— 223; tahti'e-i — 769; tekmîl-i — 193; vakt-i — 234, 688; vâye-mend-i — 678; vücûb-i — 1256, 1380; Ser—ci nâmı 683; —ci tüfengcileri 459; —e i'tiyâd 678; —e ictihâd 678; —gâh 1221; —gâh-ı irâdesi 547; —gâhlar 688; —i 'akāyid-i dîniyye 229; —i âlât 1382; —i asker 658, 667, 684; —i asker mâddesi 420; —i âyîn 212; 'add-i mehâsin-i —i cünûd 1256; ta'dâd-i mehâsin-i —i cünûd 1381; —i ders-i mel'anet 210; —i enâm 12; —i esâtize 790; —i esâtize-i cihâbeze 850; —i esbâb-ı sefer 247; —i esliha 1382; —i fenn-i âteş-bâzî 245; ta'dâd-ı mehâsin-i —i iltizâm 1256; — ile perverde olan cerrâhîn 976; — ile perverde olan etıbbâ 976; —i nefer mâddesi 666; —i sanâyi'-i harb/peykâr 193; —i sipâh 659; —i suver-i şekâvet 78; —i turuk-ı teshîlât 56; —i 'ulûm-i lâzime 546; —i 'ulûm-i şettâ 52; —i ümerâ'-i bed-peymân 34; —nâme 59, 174, 268, 274, 285, 1084, 1088, 1442; —nâme-i mersûle 1084; —nâmeler 233, 235, 245; —nâmeleri mûcebince 247; —siz 684; — ü te'allüm 15; — ve neşr u ta'mîm 51

ta'lîmât 33, 65, 164, 165, 182, 282, 288, 290, 296, 412, 1003, 1016, 1084, 1108, 1118,1145, 1348, 1369, 1385; muktezây-ı — 289, 1090; zeyl-i — 289; —ı 'atîka 276; —ı cedîde 276, 583; —ı celiyye 276; —ı hafiyye 273, 276; —ı lâzime 1376, 1440; —ı mahsûsa 384; —ı mufassala 182; —ı mütenevvi'a 272; —lar 1324

talkavukluk 1468

taltîf 213, 334, 463, 469, 782, 862, 915, 923, 994, 1006, 1098, 1158, 1159, 1295, 1355; nisâr-ı selâm-ı — 812; tekellüf-i — 1420; —i kulûb 1392; —ler 444

tama' 323, 344, 359, 416, 595, 948, 1153, 1284; erbâb-ı — 346; itâle-i dest-i — 690; maraz-ı — 152; şiddet-i — 597; —an 1332; fart-ı — belâsı 291; —ı hâm 890, 1433; —ı hâm belâsı 390; perde-i —ı hâm sebebi 451; —ı hâm tehevvürü 449; —ı in'âm 193; — ile mecbûl 793; —kâr 933, 1099, 1323; delâlet-i —ları 431; riş ve burût-i —ları 707; — makūlesi 77; itâle-i —ı tama' u âz 931; medd-i eyâdî-i — u âz 560; nihâde-i himyân-ı — u âz 871; — u âz 824

Taman 219; — ilhâkı 1090

ta'mîr 121, 145, 197, 212, 237, 239, 247, 253, 264, 482, 517, 1223, 1425, 1455, 1456, 1500, 1502; mûcib-i — 247; muhtâc-ı — 253, 967; tehyi'e-i levazım-ı — 1443; —i kenîsa 212; —ler 237, 1425; —leri makūlesi 678

Tannâne Kasîdesi (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin) 1507, 1509

Tanrı 1418; — vergisi 1411; bk. ayrıca Allah (Hz.)

tantana 1038; —engîz-i hevl 1410; —engîz-i heybet 1410; —i bî-edebâne 1096; —i kudûr-âsâ 1349; —i meserret-i pîr u bemâ 1204; —rîz-i neşr 1421; —rîz-i şuyû' 1421

tanzîm 60, 75, 77, 82, 111, 115, 126, 138, 141, 152, 156, 160, 163, 187, 208, 210, 219, 223, 226, 228, 231, 236, 239, 242, 245, 261, 281, 338, 352, 359, 379, 420, 428, 431, 459, 461, 463, 501, 537, 547, 554, 565n, 575, 584, 602, 629, 633, 643, 658, 670, 676, 682, 688, 691, 710, 720, 727, 738, 826, 914, 935, 964, 968, 1003, 1012, 1021, 1040, 1047, 1050, 1077, 1085, 1092, 1110, 1136, 1140, 1145, 1179, 1191, 1193, 1242, 1251, 1255, 1323, 1335, 1336, 1338, 1352, 1375, 1418, 1432, 1476, 1481, 1493, 1495, 1505, 1507; dâhil-i defter-i — 247; der-dest-i — 567n, 577; havâle-i — 261; nihâde-i cendere-i — 225; —i ahvâl 1480; —i ahvâl-i teşettüt-me'âl-i askeriyye 224; —i Bel-

gırad 148; —i bilâd 1328; —i edevât 192, 603; —i edevât-ı ceng 658, 1221; —i edevât-ı muhârebe 1221; —i edevât-ı sefer 658; —i emr-i mezkûr 688; —i es'âr 108; —i maslahatlar 1096; —i mehâmm 1363; —i mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye 922; —i memâlik 161, 710; —i menâzım-ı umûr-i devlet 1407; —i mevâdd 291; —i musâlaha 1084; —i mühimmât 1178; —i mühimmât-ı mülk 629; —ine âlet 1190; —i nizâm-ı ecnâd 191; —i nizâmları 1222; —i sipâh 545; —i umûr 115, 130; —i umûr-i devlet 1163; —i umûr-i mühimme 602; —leri 1325, 1435; — olunan ta'rîfe 349

Tapacı 238

Tarabya 327; — Merşali 330; — tarafı 329

Tarâmûn-i Hıtâyî-i iksîr-i saltanat 912

tard 490, 550, 720, 731, 871, 891, 1015, 1187, 1323, 1372, 1395, 1418, 1466, 1486, 1494, 1497; rânde-i dûr-bâş-i — 440, 1197; kûy-i çevgân-ı — 1353; latma-zen-i — 1373; leked-kûpî-i — 524; — u sebk san'atı 78

ta'rîf 55, 612, 615, 662, 696, 976, 1006, 1012, 1024, 1092, 1159, 1168, 1185, 1202, 1351, 1355, 1380, 1401, 1433, 1448, 1496; hîta-i — 442; mâdde-i kuvveti — 679; muhtâc-ı — 1089; müstağnî-i — 997; —ât-ı mezkûre 1025; —den müstağnî 1433; tanzîm olunan —e 349; —e 1092; —e defteri 349; —e hâcet 1087; —e lafzı 349; —e şurûtu 1092; —enin nizâmı 1092; —enin tebdîli 349; —i izâfî 1496; —ler 1023

târîh 10, 15, 189, 638, 796, 857, 890, 1209, 1234, 1291, 1364, 1450; cümleten — 1289; dürr-i dil-pesend mısrâ'-ı — 1301; fenn-i — 21, 1051; 'ilm-i — 9, 15, 19; kayd-ı sahîfe-i — 911; mısra'-ı — 593; murassa' — 1491; mücevheren — 1289; müdevven — 535; safha-i sahîfe-i — 1284; sâhib-i — 1050; söylediği — 796; söylenan — 1509; —cılık 45; fenn-i —den garaz 510; fenn-i —den garaz-ı aslî 331; —den murâd 268; — düşürmek 1224, 1225, 1277; —e kayd olunacak 1479; —e yazılacak nevâdir-i felekiyye 1121; —e yazılacak sûretler 1508; —gûyâ 1508; ahbâr-ı —gûyân 15; te'diye-i —i dil-ârâ 1312; —i dil-ârâ 524; —i dil-nişîn 120, 146, 1509; —i dil-pezîr 582, 1449; selsâl-i —i hâlet-efzâları 1511; —i hicrî 964, 1090; —i hüccet-i âtiye 841; —i 'Îsevî 1449; —i 'Îseviyye 937; —i letâfet-engîz 1449; —i manzûmu 1233; —i matbû', 535; —i mîlâd 964; —i müverrih-ı perîşân-edâ 30; —i nemîka 1281; —i selef 23; —i tahrîr 351, 841; —i tarâvet-iştimâli 1302; —iyle gûyâ 590; —lerde gördüğümüz 971; —lerde mastûr 973; —lerde mazbût 800, 900; —lerden ma'lûm 1070; kendi —lerinde mastûr 1050; —lerini mutâla'a edenler 1368; güzel —ler nazm 1366; —şinâsân 16; — olur berceste 1012

Târîh-i Na'îmâ; bk. Na'îmâ Târîhi

Târîh-i Vassâf; bk. Vassâf Târîhi

tarîk 71, 128, 148, 160, 239, 249, 336, 529n, 588, 631, 689, 694, 724, 784, 804, 844, 910, 992, 1070, 1082, 1089, 1102, 1111, 1168, 1351, 1409, 1413, 1423, 1505; âzâde-i — 909; bedreka-i — 1296; bi-hasebi't— 1454; erbâb-ı — 525; eslem — 673; hasbe't— 313, 379, 592, 759, 1363; hem— 177, 1177; hılâl-i tarîk 46, 126, 1387; ihtilâl-i — 128, 909; irâ'et-i — 1395; kat'-ı — 78, 101, 150, 1239; kıdem-i — 44; levâzım-ı — 181; meşâyih-ı — 1337, 1371; muktezây-ı — 1351; münâfese-i — 1080; nâmûs-i — 910; resm-i — 522; rîş-hârî-i tefekkür-i — 1183; silsile-i — 230, 234, 238; tagyîr-i — 1242; tebdîl-i — 1134, 1351; tedârük-i — 127; te'mîn-i — 635; teshîl-i — 118, 1079; —a-i bagy 1405; —a-i enîka 137; —a-i enîkalar 350; —a-i hakkāniyyet-nümûn 831; —a-i icrây-ı mezâk 757; —a-i kesbden mütekā'id 1459; —a-i lâyıka 171; —a-i nemîka 753; —a-i tegallüb 1405; mehâmm-ı seniyye —ı 386; ri'âyet-i hukūk —ı 498; tedennî-i revnakleri —ı 883; —ı 'aliyye-i 'ilmiyye 909; —ı 'aşk 1389; —ı 'ilmiyye 591, 643, 910, 1380; —ı âhar 71, 156; —ı âmed-şudegân 1033; —ı Bektâşiyye 1259; —ı dalâlet 107; —ı Devriyye 1072; —ı emn 804; —ı emk 909; —ı evliyây-ı kirâm 1072; —ı garrâ 909; —ı gayr-i mu'tâde 98; —ı gayr-i nâfize 828; —ı Hâc 99, 742; —ı hakkāniyyet 849; —ı hamiyyet 481; —ı hatâ 747; —ı hatt u tirhâl 192; —ı havf ü hadşe 59; —ı hayrât 828; —ı hazm 1172; —ı Hicâz 1031; —ı hidâyet-refîk 21; —ı husûlü 1160; —ı ihtiyât 1172; —ı iktihâmlar 1268; —ı indifâ' 781; —ı mazîk-ı kazâ 1504; —ı metrûke-i kazâ 1507; —ımızın kallâbı 525; —ı nasfet 849; —ından mütenekkib 1351; mekâsib —ında 1456; —ını bilmeyüp 1426; 'ulemâ'-ı resmiyye —ını ilgā 1380; —ı râhat 804; —ı resmî 525; —ı resmî-i 'ilmî 1467, 1483; —ı resmiyye 648; —ı ricâl 1496; —ı risâlet 1029; —ı Sa'îd 83; —ı sedâd 767; —ı sühûlet 109; —ı Süveys 82; —ı tahsîl 590; —ı tedrîs 112, 171, 1496; —ı tegallüb 747; —ı ticâret 349; —ı 'ulemâ 719; levâzım-ı —ıyye 105; —ı zahîrleri 91; berk ü sâz-ı —leri 1476; —lerince 389

tarîkat 1278; ehl-i — 817; —i Ahmediyye 1278; —i Murtazavî 539; —ini te'allüm 897

tarla 662, 981, 992; —lar 992, 1021

tarrâka 868; —hay-ı dehşet-fersâ 1321; —i 'azîme-i mehîne 868; —i fitne 1444; —i nâgeh-şenîd 1057; —i nâgehânı gûş 1485; —i şedîde 1322; —i tuğyân 1444; mânend-i —i zehre-tirâk 1231; —i zehre-tirâk 1389; 'ulemâ'-ı — nâmına olan 'azîzler 756; —sâzî-i

hevl 1397; —sâzî-i heybet 1397; —zen-i dûş-i/rikâb-ı ehl-i 'arbede 1215
Tarsûs 739, 891
tas; altûn — 982
tasarruf 45, 195, 305, 468n, 629, 1241, 1508; âverde-i kabza-i — 733; âvurde-i kabza-i — 1463; der-âgûş-i — 720, 727; kabza-i tasarruf 651, 1363, 1466; nâhun-zen-i — 379; sâhib-i — 723; taht-ı — 374; yed-i — 393, 619, 621, 622, 993, 994, 1408; zencîr-i — 299; zîr-i — 373; —ât-ı eyâlât 635; —ât-ı memâlik 635; —i memâlik 1415; —i umûr-i devlet 958; eyâdî-i —ları 983; zîr-i dest-i —ları 251, 297; —larımı iş'âr 1025
tasavvuf; ekāvîl-i — 597; fenn-i — 880; — kitâblarına mütevaggil 752
tasdîk 37, 66, 129, 131, 136, 165, 253, 259, 262, 264, 273, 278, 286, 342, 345, 352, 370, 373, 396, 399, 403, 427, 453, 496, 502, 506, 530n, 534, 569n, 580, 587, 629, 730, 732, 788, 805, 885, 926, 935, 1050, 1069, 1073, 1084, 1088, 1095, 1103, 1105, 1114, 1159, 1178, 1190, 1260, 1263, 1308, 1327, 1343, 1358, 1381, 1427, 1440, 1451; 'adem-i — 136, 398, 401, 407, 1194; emr-i — 95; erbâb-ı — 636; gûşvâre-i gûş-i — 1287, 1300; hem-reng-i — 729; hem-zebân-ı — 1401; hîn-i — 399; imâle-i — 1398; izhâr-ı sûret-i —1389; mazhar-ı — 571; ser-cünbân-ı — 884, 1184; ser-cünbânî-i — 700; sûret-i — 663; vâki'-i mevki'-i — 631; yek-dehen — 1365; —an lî'l-makāl 939; —ât 395; —ı akvâl-i kefere 205; —ı İmperatorî 470; —ı Kıraliyyet 495; yek-dehen —ı makāl 1328; —ı makāl 1378; —ı makāl-i hizâm 763; —ı mebhas 1172; —ı müdde'â 326; —i serbestiyyet 558; —ı sûrî-i zarûrî 476; —kün-i nutk-ı Hidîv-i Ferîdûn-haşmet 571; —ler 886; 'adem-i — mâddesi 403; — mâddesi 165, 452, 1088; — mesâbesinde 757; —nâme 393, 398, 935, 940, 1449; —nâmeler 94, 162, 213, 221, 253, 264, 394, 558, 1089, 1106, 1485; — nâmelerin mübâdelesi 253, 259; mübâdele-i — nâme resmi 162; — temessükleri 939
tashîh 101, 238, 910, 1008, 1258; — be-dergâh 457, 644; —i 'ayâr-ı dînâr 667; —i 'ayâr-ı dirhem 667; —i devlet 1406; —i garaz-ı fâsidleri 1171
Taslakcı 233
tasnîf 1223; —ât 1041; fenn-i —âtları 1503
tasvîr 20, 285, 484, 823, 876, 1056; a'zâları dahi başka başka — 976; hey'et-i — 641; heyûlâyı — 727; nesîc-i dest-i — 1129; sûret-bend-i — 1359; sûret-yâfte-i — 1325; tâb-dâde-i — 1453; —hâneler 978; —i burhân 353; —i câdde 693; —i derûn 1435; 'amûd üstüne tu[n]çdan rîhte bir esbe süvâr olmuş 'ibret-nümâ —i kebîr 977; —i mübâhase 957, 1038; —i münâfese 957, 1038; —ine kıyâfet verüp 1473; —i nizâm-ı umûr 668; —leri Bihzâd-pesend 1221
taş 490, 662; iki zirâ' boylu yeşil — 1342; ağzına — almış gibi hamûş u epsem 860; —dan ma'mûl sûreti 977; yek-pâre yeşil —dan 1342; —dan masnû' dürlü dürlü nişâneler/suverler 977; — değnekler 662; — döşemeli ahşâb odalar 979; — köprü 1142; —ları fahrî oyması gibi 974
Taşköprülü-zâde (*Şekāyık-ı Nu'mâniyye*'nin müellifi) 569
Tatar 47, 93, 546, 552, 558, 582, 966, 967, 968n, 1069, 1506, 1507; kabâ'il-i — 1093; kavm-i — 546; mahsûs — 966, 1074; — Ağası 308; —âne ılgâr 1370, 1493; —âne müsâra'at 1370; tâ'ife-i — gā'ilesi 415; — gā'ilesi 553; — Hân 550n, 552; —'ın serbestiyyeti mâddesi 558; —lar 106
Tatarbazarı 966
Tatavla 144
tâ'ûn 389, 942
tavâf 610; —gâh-ı zümre-i huccâc 616; —ı Beyt-i 'atîk 1031; —ı Beyt-i 'atîk ârzûsu/şevkı 1032
tavâ'if/tavâyif 623, 1377; —i asâkir 704; —i asker 1122; —i askerî 47, 195; —i askerî-i celâdet-şi'âr 132; —i askeriyye 97, 148, 175; —i Bektâşiyye 792, 829; —i ecnâs 837; —i ecnebiyye 547; —i Ekrâd 1241; —i muhtelife 1091; mesâmi'-i —i müctemi'a 797; —i mülûk 319, 739, 824, 1237, 1415, 1454; —i mülûk-âsâ 738; —i mülûk 'idâdında 1408; —i müte'addide 188; —i sâ'ire 137; —i Terâkime 1241; —i 'Urbân 126; irâha-i —i zîr-i destân 626
tavan arasında 815
tavsıye 140, 677, 837, 920, 924, 1065, 1070, 1303, 1493, 1506; def'iyyelere himmetlerini — 765; hasbe't— 916; râbıtalu 'ummâle/nuzzâra — 975; —i belîg 824, 1115, 1173; —i müstahsenesi 1488; —nâmeler 531, 1072; şurût —si 1401
tavşan; — kanı bâde-i erguvânlar 1362; —lar 1362; âhûların — takımı 574, 581n
tavuk 1442
Tayfûr Bey (Hâne-i hâssa'dan, Nâ'ib, Sır Kâtibi) 841, 915, 1031
Tayfûr Paşa (Muhâfız) 201
ta'yîn 10, 17, 25, 36, 38, 45, 47, 54, 59, 61, 67, 79, 83, 87, 90, 96, 98, 100, 105, 107, 112, 126, 132, 134, 139, 143, 149, 163, 165, 170, 173, 174, 176, 181, 183, 192, 194, 197, 202, 206, 209, 212, 219, 225, 228, 232, 235, 238, 240, 241, 252, 255, 259, 262, 267, 271, 293, 295, 298, 332, 342, 370, 377, 382, 406, 412, 417, 418, 419, 422, 431, 432, 435, 439, 444n, 448, 456, 459, 461, 463, 467, 474, 476, 486, 489, 495, 497, 514, 517, 522, 527, 529n, 537, 550, 566n, 568n, 576, 579, 581, 587, 590, 599, 601, 603,

609, 629, 637, 643, 661, 665, 669, 678, 683, 685, 687, 703, 710, 717, 731, 733, 756, 758, 774, 786, 792, 798, 835, 839, 861, 878, 880, 892, 901, 905, 907, 909, 914, 921, 924, 930, 934, 943, 949, 957, 983, 999, 1003, 1005, 1006, 1008, 1029, 1030, 1032, 1037, 1040, 1042, 1047, 1050, 1052, 1063, 1066, 1084, 1103, 1110, 1118, 1121, 1123, 1129, 1136, 1139, 1142, 1155, 1168, 1180, 1219, 1234, 1251, 1254, 1261, 1265, 1280, 1283, 1315, 1319, 1336, 1346, 1348, 1360, 1368, 1374, 1375, 1376, 1416, 1421, 1425, 1431, 1432, 1437, 1440, 1452, 1464, 1483, 1489, 1494, 1499, 1502, 1513; nâmzed-i — 1499; —behâ 243; meb'ûslar —i 419; —i 'aşâ 244; —i asker 80; —i âyîn-i Saltanat 643; —i karâr 909; —i kavanîn 550; —i kıymet 861; —i leşker 425; —i me'âş 957; —i mekân 1399; —i menât 244; —i merâsim 550; —i mî'âd 1444; —i neferât 435; —i neseb 37; —i regâ'ib 145; —i resm-i Saltanat 643; —i revâtib 839; —i rivâyet 144; —i rûz-i mülâkāt 1042; —i şehriyye 1424; —i vezâ'if 144; — ü tesrîb 1144

ta'yînât 144, 235, 242, 252, 255, 691, 930, 1157, 1444; bedel-i — 244, 246; kat'-ı — 241, 308, 690; tedârük-i — 225; teshîl-i — 685; tevsî'-i — 303; zevâ'id-i/zevâyid-i ta'yînât 1252, 1372; —behâ 984; revâtib-i sâ'ire —ı 688; —i mîriyye 1358; —ı neferât 934; —lar 228, 303, 688; — tertîb 1476

Tays [Theiss/Tisza] nâm nehr-i kebîri 971

Tayyâr Mahmûd Paşa (Canikli Bartâl Paşazâde, Keleş Bey akrıbâlarından, Vezîr, Canik ve Trabzon Vâlîsi, Amasya Sancağı, Kırım Ülkesi'ne tayerân, Kā'im-makām, habîs) 122, 125, 133, 169, 172, 717, 738, 949, 959, 960, 1030, 1050, 1077, 1080, 1082, 1121, 1128, 1129, 1165, 1254, 1365, 1366, 1374, 1470, 1471, 1473, 1480; — vak'ası 739

tayyâre 890; — hevâsına pervâza âgāz 690; —i iktinâ 1435; —i intifâ' 1435; katâr katâr —ât 1358; —ler/tayyârât 451, 684, 758, 819, 823, 877, 893, 1323, 1353, 1471; Boğça-behâ nâmiyle —ler ihdâs 758; —ler itâre 1307; —si dâ'ir 532

Tayyâre nâm kasîde-i mâ-lâ-kelâmı (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin) 1507

tazarru' 313, 507n, 551; leb-güşây-ı — 1147; ref'-i eküff-i — 457; hâk-i —a yüzümü sürerek 503

tâzî-i şikârî gibi 1373

ta'zîm 7, 527, 718, 819, 916, 1036, 1279, 1399; bagal-gîrî-i — 1262; dûş-i — 466; esbâb-ı — 604; kemâl-i — 835, 1409; leb-i — 367; ser-i — 1027; şîve-i — 1297; —en kıyâm 1238; —i bî-gerân 800; —i fazl 634; —i fuzalâ' 634; — leri 1244

ta'zîr 208, 220, 360, 926, 1457; havâle-i sille-i — 1373; icrây-ı — 907; ihâle-i lisân-ı — 194; — den sâde 882; —leri 1496

tazmîn 213, 220, 235, 488, 1091; ber-vech-i — 72

te'addî 191, 260, 452, 458, 476, 502, 563, 719, 768, 836, 1332, 1333, 1480; dest-dirâz-ı — 294, 901, 1040, 1391; itâle-i bâzû-yi — 1373; itâle-i dest-i — 205, 703, 1490; itâle-i eydî-i — 48; itâle-i ikdâm-ı — 1253; itâle-i pây-ı — 424; itâle-i pây-i — 1066; pâ-nihâde-i — 422; pây-endâz-ı — 376; pâ-zede-i — 1280; tezâyüd-i — 458; yed-i — 374; —ler 1008; —yât 847, 1192; — yât-ı ârâm-rübâ 59

te'ahhüd 274, 291, 314, 394, 554, 604, 830, 832, 848, 940, 1049, 1086, 1092, 1118, 1136, 1330, 1331, 1342, 1404, 1406; ser-fürû-bürde-i — 808; —ât 286, 384, 488; —ât-ı dostâne 1086; —ât-ı kaviyye 1344; —ât-ı kesîre 1344; —ât-ı sâbıka 1345; —i sâbıkı 947; —i yârî 917; — kerdesi olan usûl 1089; muktezây-ı —ler 830; —ler 1089, 1438; —lerini ihtâr 1014

te'allüm 234, 243, 555, 691, 695, 696, 728, 817, 1222; kâlbûd-i kemâl-i — 228; merâsim-i — 547; sanâyi'-i harbiyyeyi — 1376; sebk-i — 670; —i ahkâm-ı dîn 709; —i ahkâm-ı millet 709; —i 'ilm-i şerîf 144; —i kârzâr 235; —i Kur'ân-ı kerîm 150; —i san'at-ı âteş-bâzî-i top 247; —i sanʿat-ı âteş-bâzî-i tüfeng 247

te'ayyün 65, 820, 883, 1044, 1130; bünyân-ı — 1072; cûyây-ı — 519; dâ'ire-i — 521; derece-i vâlây-ı — 1125; hâ'iz-i — 807; iktisâb-ı nev'-i — 1496; kemâl-i — 1129; kesb-i — 327, 519, 560, 949, 1038, 1179; mazhar-ı — 1048; metâ'-i — 93; rütbe-i — 309; ser-nümây-ı 'arsa-i — 1163; tahsîl-i vâye-i — 171; terakkī-yâfte-i — 698; vâye-mend-i — 1183; vesîle-i kesb-i — 648; —i mâhiyyât 1042; —i tâm 1125; derece-i —leri 707; fezây-ı —leri 756; — makūlesi 713; — neş'esi 1039; — sâhibi 784

teba'iyyet 127, 212, 228, 261, 419, 558; 'adem-i — 1251; emr-i — 812; îfây-ı lâzime-i — 918; kat'-ı rişte-i — 831; medd-i eyâdî-i — 831; peyrev-i — 193; zîr-i cenâh-ı — 376; —kerde 1245; ikrâr-ı —leri 262

tebdîl 122, 380, 419, 447, 449, 502, 534, 561, 587, 957, 970, 987, 1003, 1019, 1070, 1094, 1100, 1143, 1184, 1320, 1382, 1485, 1494, 1498; mûcib-i — 419; levâyih-i —ât 1461; —ât-ı menâsıb-ı vüzerây-ı 'izâm 1461; —ât-ı mezkûre 451; —en 786, 1075, 1259; —en piyâde-revlik 1076; — Hasekîsi 208, 1180; —i ahvâl 259; —i câh 1428; —i câme 561; —i hevâ 636; —i hey'et 1507; —i karâr 819; —i kıyâfet 794, 1030, 1395, 1413; —i Meşîhat kıssası 1078; —i Sadâret 920, 933; —i Saltanat 1156; —i sûret 657; —i Şeyhulislâmî 884; —i tarîh 1134,

1351; —ler 419, 447, 452, 1030, 1364; —leri mâddesi 424; —leri makūlesi 678

tebe'a 1024; —i Havâric 377; —i pür-tebi'âtları 613; —t 58; —t-ı sâbıka 59

tebeddül 885, 911, 919, 926, 1152, 1333, 1492; hîn-i — 1333; sûret-i — 919; mûcib-i —ât 407; — ât 407, 866, 924; —ât-ı Enderûnî 880; —ât-ı garîbe 881; —ât-i hâl 873; —i ahvâl-i zeman 253; —i dîhîm ü tâc 930; —i hevâ 805; —i Meşîhat 337; —i Sadâret 337; —ı Saltanat 738, 920, 950, 1031, 1125; —i Saltanat mâddesi 1094; —i Saltanat sûreti 1294; —i Saltanat vukū'u 962; —i sûret-i devlet 1482; —i zemân 1333; —i zevât 1333; —ler 427, 451; şîve-i — vukū'u 931

teber 239, 658; küşte-i — 1156

teblîğ 430, 766, 871, 1049, 1401; —i evâmir 573; —i nâme-i hümâyûn 1019, 1505; — u telvîh 1453

tebri'e-i/tebriye-i zimmet 34, 282, 289, 1305, 1367; — emrine ikdâm 755; —i sâdâkat-peyvend 1198

tebrîk 213, 369, 885, 920, 949, 1447; —i cihâd 1500; —i cülûs-i hümâyûn 920; —i gazâ 1500; —i ibkāy-ı mansıb 920; —i Sadâret 1347; —i serîr-i Hılâfet 810

Tebrîz 90, 636

tebşîr 905, 1057, 1202, 1289, 1293, 1309, 1350, 1401; berây-ı — 1308; ehl-i şühûddan —ât 693

tebyîz 276, 531

tecâvüz 66, 91, 220, 263, 423, 453, 940, 967, 1091, 1332; 'adem-i — 263; eyâdî-i — 1257; irâle-i pây-ı — 96; semt-i — 71; —ât 1091; —i 1492; —i 'akd olunan ittifâk 215; def'-i —ler 1112; —ler 453

tecdîd 145, 259, 283, 872, 968, 1221, 1223, 1432, 1500, 1502; 'adem-i — 283; muhtâc-ı — 253; sebeb-i — 282; — eylediği sâhil-hâne 1471; — i 'ahd 164; —i asker 666, 667; —i berât-ı rifâğ 242; —i binây-ı ittifâk 253, 381; —i binây-ı ittifâk-ı devleteyn 253; —i bûriyâ 517; —i bünyâd 1223; —i bünyân 144; —i esâs 1223; —i evâmir-i ruhsat 219; —i eymân 99; —i hutbe 1337; —i îmân 1197; —i İslâm 1197; —i ittifak 162, 270, 481; —i ittifâk dâstânı 155; —i ittifâk müsâ'adesi 284; —i köhne-tırâz-ı me'âlim-i devlet 683; —i me'mûriyyet-i sâbıka-i bendegânemi 1018; —i mu'âhedât 349; —i musâlaha 297; —i musâlaha-i kadîme 1451; —i peymân 164; —i salâh 1451; —i sikke 1337; —i sulh 1451; — i şîve-i âşınâyî 368; — şartı 283; — ü temhîd 1425

techîz 82, 105, 152, 163, 186, 435, 459, 463, 489, 501, 688, 730, 733, 990, 998, 1239, 1368, 1484; pezîrây-ı — 600; —i asâkir 448, 601; —i asker 1175; —i edevât-ı ceng 658; —i edevât-ı sefer 658; —i esbâb-ı seferiyye 1241; —i mühimmât 448; —i mürettebât-ı züvvâr-ı Beyt-i 'atîk 635; —i tavâ'if-i askeriyye 191; —leri 1207

tecribe 426, 908, 997, 1008, 1435, 1452; 'adem-i — 706; ehl-i — 893, 1410; meclây-ı — 209, 218; sâhib-i — 875; —i umûr 157; mazbût-ı —kârân-ı zemân 199; sencîde-i mîzân-ı —leri 1182; —si mesbûk 487; —si mesbûk olmamış 1325; —t-kârlar 1141

tecrîm 846, 1323

tecvîz 456, 565n, 1001, 1087, 1093, 1101, 1250, 1330, 1432, 1448, 1451, 1482; —i 'akl 864; —i katre-i kusûr 387; —i kusûr 1451; —i ruhsat-ı kâmile 1003; —kerde-i sâdıkāne 1014

tedâbîr 382, 747, 789, 1117, 1392; mukaddimât-ı — 1182; —e müsâra'ât 764; sevk-ı —i dil-nişîn 1129; —i dil-pezîr 179, 782, 1078; —i garîbe 905; —i hafiyye 1191; —i hakîmâne 780, 788; —i harbiyyeleri 252; —i hasene-i ser-i kârân 647; —i hayret-resân 1038; —i hikmet-âmîzleri 927; — ilkāsı 793; —i isâbet-pezîr 1276; —i kurenâları gibi 1295; —i ma'kūle 734; —i mâlî 18; —i mesâlih-perver 89; —i muktezıyye 187; —i muzahrafaları 831; —i müdebbirâne ilkāsı 1314; —i müdebbirâneleri 1055, 1153; —i mülkî 18; —i sâ'ibe 1445; —i sâ'ibe-i Şâhâne 17; —i sahîfe 288; —i sahîfeler 333; —i vükelâ' gibi 1295; inzımâm-ı —ler 876

tedâfu'; — bâbında 425, 435; habl-i metîn-i ittifâk-ı —î 256; ittifâk-ı —î 251, 253, 259; ittifâk-nâme-i —î 251, 256; —î 257, 1492; —î hükmü 283; —î ittifâk 251, 253; —î mu'âhede 251; —î muvâfakat 253, 254; ittifâk-ı —inin 'ahid-nâmeleri 250

tedârük 191, 193, 195, 198, 202, 207, 224, 227, 239, 243, 249, 262, 275, 609, 619, 659, 669, 685, 689, 691, 710, 730, 733, 739, 922, 990, 998, 1039, 1105, 1113, 1142, 1214, 1340, 1359, 1445, 1463; küllî —ât 1369; —ât 568n, 997, 1100; —ât-ı 'azîme 403; —ât-ı kaviyye 96, 127, 163, 191, 428, 578, 1102, 1492; —ât-ı küllîyye 609; —ât-ı vefîre 176; —ât-ı zehâ'ir 691; —ât-i kaviyye 733; —ât-i mâ-lezime 984; —i cevâb 418; —i devâbb 1421; —i esvâb-ı Dîvâniyye 807; —i ihtimâ 849; —i levâzım-ı mukābele 1176; —i levâzım-ı tırâd u nizâl 202; —i mâ-fât 224; —i metâyâ 1421; —i mevâcib 225; —i mühimmât-ı seferiyyeleri 1494; —i revâtib 225; —i ta'yînât 225; —i tarîk 127; —i vezâ'if 225; —i zâd 1265; —lerini ru'yet 1494; —lü 659, 828; îrâd-ı merkūm —ü 685; îrâd —ü 225, 685

tedbîr 32, 34, 63, 99, 135, 156, 187, 318, 377, 472, 502, 529, 566n, 593, 634, 636, 649, 665, 676,

694, 704, 765, 774, 781, 788, 806, 877, 950, 964, 1164, 1183, 1184, 1194, 1250, 1316, 1328, 1339, 1379, 1394, 1402, 1433, 1439, 1467, 1507; âb-gîne-i — 383; câdde-i — 1173; cûyây-ı — 1165; dârû-yi — 681; eser-i — 97; feyâlet-i — 33, 1195; furû-mânde-i — 1509; hakîmâne — 473; hârâ— 1474; hüsn-i — 60, 337n, 444, 633, 699, 1442; i'mâl-i — 70, 713, 782; isâbet-i — 632; isâle-i zülâl-i — 645; karâr-dâde-i zamîr-i ehl-i — 682; keşmekeş-i kayd-ı — 1129; kilk-i hüsn-i — 1450; mahrûm-i — 692; makbûl-i nazar-ı — 641; mevki'-i — 649; muglâb-ı — 1038; müştagil-i — 534; müşterek-i mâdde-i — 1379; nişânde-i dest-i — 764; reşâşe-pâşî-i hüsn-i — 318; sâ'ib-i — 118; sedd-i kemend-i — 1282; seyf-i hüsn-i — 1450; sû'-i — 577, 1018; zâhir-i — 665; zencîr-i — 827; şurût-ı — ât 107; —ât-ı ebâtîl 877; — cihetleri 291; —de kusûr 199; —den bi'l-külliyye zâhil 1405; fenn-i —den habîr 959; —i 'acîb 1130; —i çâre 285; —i dakîk 629; —i dil-nişîn 97; dest-yârî-i —i dil-pezîr 319; —i dil-pezîr 95, 357, 489, 669, 1443; eser-i —i dil-pezîrleri 89; —i dürüst 115, 682; —i hikmet-semîr 1423; —i kâmilâne 61; —i kerâmet-me'âsir 616; hüsn-i —i miyânciyân 337; —i mu'avvic 1473; —i nihânîleri 498; kâr-güzârî-i —i pür-isâbetleri 1233; —i sâ'ib ü sedîd 734; âb-ı nâb-ı —i savâb 776; —i tarîka-i imkân 178; —i umûr-i Devlet-i 'aliyye 331, 653; —i umûr-i dîn 653; —i umûr-i hâriciyye 878; —i umûrdan gâfil 848; —i vâkı'a 1393; nâhun-i —i yefîr 118; —i vücûd 1355; —le neşv ü nemâ bulmuş 816; hakîmâne —ler 789; mulkıyân-ı nâkıs-ı —ler 885; —ler 505n, 507n, 532, 649, 710, 747, 827; cümle-i —leri 1384; karâr-dâde-i —leri 1316; sefîne-i —leri 1070; sehâfet-i —leri 723; zamîr-i nâ-dürüst—leri 332; —lerin icrâsı 995; —lerinde müdâhaleti 1399; erbâb-ı — makûlesi 1398

te'dîb 62, 77, 98, 101, 184, 199, 360, 463, 775, 906, 1061, 1123, 1245, 1330, 1332, 1424, 1457, 1467, 1480; âlet-i — 1212; bed-şiyem-i vâcibü't— 819; tâziyâne-i — 1241; —den sâde 882; —ler 68, 901, 903, 1090, 1106, 1496; —leri keyfiyyeti 1249; —lerine gayret 932; —lerine ikdâm 932

tedmîr 49, 183, 297, 474, 600, 619, 622, 791, 824, 926, 1107, 1315, 1401, 1435, 1503; dest-zede-i — 450; kelle-kûb-i — 315; rehberî-i tîğ-ı — 445; şir-i şemşîr-i — 177; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 307, 1171; —i eşkıyâ 138

tedrîs 50, 52, 766, 958, 1072; dâhil-i tarîk-ı — 1496; defter-i — 910; nâ'il-i rütbe-i — 1072; ru'ûs-i — 590, 909, 1467; tarîk-ı — 112, 171, 1496; terk-i tarîk-ı — 1158; —i kütüb-i Fârisiyye 880

tedvîn 27, 276, 1223, 1468; —i âsâr 1041

te'ebbâ mu'âmelesi 1414

te'ehhül; 'adem-i — 234; —mülâbesesi 1181

tefârîk 151, 1156, 1305; —ı behâ vü behcet 103; —ı emti'a 1426; —ı eşyâ/eşyâ' 858, 1426; —ı fünûn 123; —ı girân-behâ 124; esnâf-ı —ı tuhaf 1359; —ı 'ulûm 123

tefekkür 843, 1364; endîşe-i dûran-dûr ile — 876

tefe"ül 331, 454, 1024, 1343, 1402; me'lûf-i — 956, 1037; — bi'l-hayr 466, 1461, 1501; — bi'l-ism 1482; — bi'l-me'mûl 1355; —en 456; —i 'azîm 1300; —i zabt-ı şarkı hûlyâ 259

tefhîm 689, 1006, 1014, 1029, 1100, 1325, 1381, 1403; —i mezâyâ 704, 1403; — mu'âmelesi 1130

tefrika 199, 1134, 1309; bâ'is-i — 1266; gavâ'il-i — 1414; îrâs-i — 707; —bahş-ı miyâne-i İslâmiyân 624; —dâr 553; —endâz-ı şezer u mezer 205; —i e'âdî 634; —i re'âyâ 630; —i şîrâze-i cem'iyyet 58; —lar 905, 1116

tefsîk 842, 1381

tefsîr 526, 529n, 1288, 1458; ders-i — 952; 'ilm-i — 11; kütüb-i — 1458; — ederek 836; —i şerîf 1321; — tahsîli 626

Tefsîr-i Beyzâvî 952, 1488

tefvîz 361, 711, 886, 1074, 1259, 1464; hakîmâne — 1474; şiddet-i — 1464

tegallüb 65, 269, 271, 294, 309, 502, 554, 702, 705, 723, 755, 771, 1078, 1157, 1324, 1480; 'alem-efrâz-ı — 1163, 1169; âverde-i dest-i — 1237; bast-ı yed-i — 553, 707; berây-ı — 702; bî-siper-i ikdâm-ı — 1257; dest-dirâz-ı — 876; dest-i — 126; eyâdî-i — 1253; garka-i tûfân-ı — 1400; girifte-i dest-i — 701; itâle-i eydî-i — 127; izâha-i devâ'î-i — 629; kalem-rev-i — 707; pençe-i — 65, 474, 1482; pençe-zen-i — 1175; ser-firâz-ı burc-i — 703; ser-pençe-i kuvvet-i kāhire-i — 1410; sûret-i — 72, 732, 1400; tarîka-i — 1405; tarîk-ı — 747; tezâyüd-i — 458; zîr-i dest-i — 738, 270, 1454; zûr-bâzûy-i — 1169, 1253; —en 78, 98; —i cünûd-i İslâmiyye 307; —i sevânih-i Saltanat dâ'iyeleri 958; —i zümre-i ümerâ 97; —ler 161, 654, 802, 1159; eydî-i —leri 802; fart-ı —leri 160; itâle-i dest-i —leri 1490; sevret-i —leri zâ'il 926; —nümây-ı fuhûl-i fuzalâ' 519; — sûretleri 295; ehl-i — ü şurûr 65

tegerg; —i belâ gibi 826; —i belâ gibi rîzân 1402; —i idbâr-ı bârîde 1072

teğellemek 1129

tehaffuz 1369, 1480; li-ecli't— 302; — bâbında 435; —î 1492; —i 'akd olunan ittifâk 215

tehammül 62, 1253, 1451, 1496; bîrûn-i havsala-i — 930; bîrûn-i havze-i — 560; dendân-efşûr-i — 1463; der-gerden-i — 899; füshat-i meydân-ı — 739; girîbân-ı — 1171; peyvend-i kesel-i — 1272; pîrâhen-i — 438; püşt-dâde-i — 702, 766,

1496; tecerru'-i zehrâbe-i — 420; yârâ-yı — 958; —den dest-efşân-ı ferâğ 1388; —fersâ 1231; —güzâr-ı erbâb-ı umûr 1157; —i a'bâ'-ı 'acz ü i'yâ 1169; —i girân-bâr-ı külfet-i bisyâr 288; — külfeti 1339

tehayyül 806; tâb-dâde-i — 1453; —ât 561, 1220; —ât-ı fâsideleri 645; —ât-ı nâ-be-câ 764; —i sîmâ 1030; —i şekl 1030

tehdîd 183, 275, 356, 360, 705, 720, 791, 828, 958, 1114, 1183, 1387, 1425, 1453, 1464, 1467, 1481, 1499; şerâre-pâş-ı — 1474; sayha-keş-i — 902; tîşe-i pend ü külüng-i — 704; zehrâbe-feşân-ı — 430; zebân-ı — 110, 137; çirk-âb-ı — ât 1198; —ât 100, 107, 765, 1124; —ât-ı belîga 1487; —ât-ı tehakküm-'unvân 1109; mukrı'a-i —i bî-kıyâs 1199; —i siyâset 706; takdîm-i —i şedîd 1434; —i şedîd 799; —i teşdîd 1220; —leri 1487; — levâzımı 1444

tehniye 276, 885, 1176, 1293, 1308, 1422, 1447; —fermâ 1293; —i 'îd-i sa'îd 952; —i 'îd-i şerîf merâsimi 1422; —i cülûs-i hümâyûn vesîlesi 1139; —i dîhîm-i 'izz 810; —i dîhîm-i Saltanat 810; —i edevât-ı harb/kıtâl 1283; —i kudûm 1174, 1185; kûs-i —t 155; te'diye-i merâsim-i —t 920; —t 367, 1447; rütbe-i mezkûrenin —tı 370; — yollu 1011

tehyi'e 578, 730, 943, 984, 1140, 1319, 1463, 1492, 1493; —i devâbb 1421; —i edevât-ı harb 483, 1033; —i edevât-ı kıtâl 483, 1499; —i edevât-ı sitîz 1033; —i esbâb-ı 'avdet 1095; —i esbâb-ı hadem ü haşem kaydına iştigâl 698; —i esbâb-ı harb 591; —i esbâb-ı i'zâm 1095; —i esbâb-ı mesâff 591; —i levazım-ı ta'mîr 1443; —i mehâmm-ı seferiyye 560; —i meşâyâ 1421; —i mühimmât-ı seferiyyeleri 1494; —i nizâm 1380; —sâz-ı âlât-ı harb/kıtâl 1259

tekâlîf 96, 191, 474, 757, 1085, 1116; âsûde-nişîn-i mazılle-i — 264; ihdâs-i — 156; ta'dîl-i — 1333; tahfîf-i — 630; —den mu'âf 344; —e tâkat gelmamesi 1023; —i 'anîfe îrâdı 279; —i bâride 191, 1085; —i belde 701; —i kâsımetü'z-zahr 586; —i muhdese 156; —i Müslimânî 895; —i müz'ice 585; —i nâ-be-câ 1087; —i sâ'ire 1014; —i sakîle 1492; —i şâkka 59, 74, 87, 96, 1272; —i şâkka-i kadîme 156; kûh kûh —i şâkka-i nâ-güvârları 560; envâ'-ı —i tâkat-fersâ 709; —i tâkat-fersâ 40, 560; ehl-i — külfeti 702; a'bâ'-i şâkka-i —leri 1156; bâr-ı girân — tahmîli 1492

tekā'üd 230, 234, 243, 912; îcâb-ı — 234; me'âş-ı — 230; âdâb-ı —e mugâyir 355; ber-vech-i — 234, 1314, 1486; —e ruhsat 235; — ihtiyârı 235; —lük 841; — 'ulûfesi 235

tekāzâ 805, 1173, 1495; şiddet-i — 1428; —lar 1248; —y-ı eştât-i esbâb 1436; —y-ı guramâ' 323

tekbîr 1371; velvele-i — 441; yek-dehen —gûyâ 1500; —i lihye 758

Teke 1363; — Mütesellimi 1363, 1464

Tekeli Ceneral 206

tekellüf ber-taraf-sâz-ı — 1456, 1487; bî— 706, 1384; kevkebe-nümây-ı — 140; envâ'-ı —ât 303; —ât 806, 1244; —ât-ı 'azîme 1229; —ât-ı kesîre 1067, 1451; —ât-ı resmiyye 161; — bertaraf 932; —i bî-şümar 321, 1245; —i kesîr 1364; —i taltîf 1420; —i teklîfât 1508; —i tekrîm 1420; —ün mebnâsı 1420; tarh-ı — vâdîleri 574, 1351; tarh-ı — vâdîsi 1346

tekellüm 345, 721, 763, 1350, 1355; hamceme-nümây-ı — 1167; talâkat-i — 526; meşy-i mukarmat gibi —de hemhemesi 1073

Tekelü Köşkü 837

tekfîn 152, 1368; —leri 1207

tekfîr 54, 305, 803; — derecesi 1383

Tekfûrdağı 67, 109, 178, 1466; Nâ'ib-i — 109; — halkı 110; — havâlîsi 66; — Kasabası (Bektâşiyye mîşesi olan) 737; — mahsûlü 347; — semti 1422; — semtleri 38, 107

tekîf 136, 283, 305, 349, 366, 737, 899, 1042, 1048, 1085, 1119, 1168, 1197, 1216, 1270, 1347, 1368, 1369, 1432, 1445, 1451; bî— 501, 818, 1471; dâhil-i taht-ı — 212; külfe-i — 1238; muzırr bir — 1085; şâ'ibe-i — 423; bî— âne 819; ta'dîl-i —ât 1442; tekellüf-i —ât 1508; vefret-i — 61; envâ'-ı —ât 1465; —ât 39, 279, 694, 763, 930, 1239, 1446; —ât-ı bâride 1157, 1440; —ât-ı bârideleri 1091; —ât-ı beşî'alar 474; —ât-ı garîbe 1003; —ât-ı şâkka 159; — fermây-ı kıra'et 217; —fermây-ı metânet 201; —i 'anîf-i hareket 1263; —i 'anîfleri 958; —i irtihâl 1126; —i ittifâk 282; —i kıyâm 1197; —i mâ-lâ-yutâk 1256; —i mâ-lâ-yutâklar 1115; —i ma'iyyet 193, 1257; —i nâ-ma'kûl 1059; —i nakl 1126; —i sefâret 1263; —ler 704; —nümây-ı duhûl 1262

tekne 1349; küçük —ler 1348; —ler 1113; zahîre — leri 1113; hurde hurde —ler inşâ 547

tekye 765, 967

tel kafes örme ikişer kapulu 975

telâş 317, 353, 505n, 1067, 1075, 1080, 1217, 1368, 1374, 1412, 1446, 1473, 1475, 1505; bâ'is-i — 747, 1266; efşürde-i mengene-i — 1077; garkâb-ı — 304; gavta-hâr-ı bahr-i — 484; gendûy-i zenâbîr-i — 1195; hücûm-i zıll-ı sakîl-i — 1316; pîçâ-pîç-i nâ'ire-i — 1307; reng-i — 1495; sepend-i âteş-i — 1078; tabîde-i — 387; —efgen-i kihter u mihter 903; —ı âteşîze 888; teb-zede-i —ı cân-hırâş 1473; —ı bî-şumâr 425; —ı hâtır-güzâr 1094; mübtelây-ı —î 660

telef 27, 32, 38, 46, 73, 79, 127, 243, 365, 482, 494, 508n, 528, 700, 701, 862, 1017, 1092, 1156, 1252, 1331, 1372; bâ'is-i — 235; berbâd-kerde-i — 432; beyâbân-ı — 762; beydây-ı — 249, 691; giriftâr-ı dest-i — 241; giriftâr-ı eydî-i —

690; giriftâr-ı — 614; sebeb-i — 1210; 'urza-i nâr-ı — 1403; 'urza-i tîğ-i — 1304; 'urza-i — 739, 1161; üftâde-i girdâb-ı — 198; — etdirilmamek 979; —kerde 488; —kerde bedeli 1372; —kerde-i dest-i hebâ 213; —lerini mûcib 615; — ü zıyâ' 128

Telemsân 221, 542

telhîs 1180, 1190; mü'ekked — 1130; — bâlâsına keşîde olan hatt-ı hümâyûn 1489; —cileri efendi 835; —ı hud'a-üslûb 1081; —ı mekr-üslûb 1165; — kağıdı 146; — u te'sîl 683

te'lîf 136, 222, 544, 618, 650, 696, 949, 1006, 1051, 1223, 1441; ifrâğ-ı kālıb-ı — 232; mûcib-i — 282; sâhib-i — 320, 1244; — 'arz edüp 948; — ât 157, 1041; —ât-ı 'ilmiyye 1224; —i âsâr 1041; —i küffâr 963; —i münâfıkīn 963; —i şerîf 725; mukaddimât-ı —iyye 1086; —kerdeleri 610, 1076; —le iştigāl 1072; — makūlesi eser 949; — takdîmi 949; — ü te'nîs 1497

telkīn 42, 55, 227, 274, 332, 364, 498, 561, 599, 683, 687, 781, 788, 815, 1006, 1122, 1142, 1168, 1262, 1413, 1444, 1499; — bâbında 1057; —i cevâb 1076; —i ser-encâm-ı mâcerâ 704; —ler 1159, 1395

Telli-dalyan Tabyası 248

Telli Tabya 248

telmîh 27, 94, 110, 501, 506n, 596, 839, 1114, 1172, 1257, 1413, 1416, 1448, 1474; âverde-i kalem-i — 216; âverde-i lisân-ı — 674; hüsn-i 'avâkıbı — 763; —an 933, 1459

temâşâ 890, 978, 1009, 1012, 1110, 1214, 1447, 1469; hamûşâne — 769; nezzâre-sây-ı — 510; —cı 1190; —ciyân 891; —ciyân zümresi 698; —gâh 1099; —gâh-ı hayât 1385; miyâne-i sufûf-i —gerân 1420; der-pîş-i nazzâre-i — iyân 824; —kâr 891; —kerde-i çeşm-i basîret 457; mahsûs —sına seyirciler gidüp 1508; 'âmme-i —yiyân 1420; kulûb-i —yiyân 588; kûy-i eydî-i enzâr-ı —yiyân 826; nümâyân-ı nazzâre-i — yiyân 1488; —yiyân 466, 1360, 1469

temellük 90, 249, 343, 397, 723, 1492; âverde-i kabza-i — 294; âverde-i pençe-i — 550; bast-ı yed-i — 373; hazîne-i — 93; kabza-i — 543, 708; mesned-nişîn-i — 1408; zîr-i dest-i — 1463; kallâb-ı —e rabt 1341; —i asâlet iddi'âsı 1299; —i devlet 1359; der-dest-i —leri 1305; havze-i —leri 417; rişte-i —leri 353, 1237; zîr-i —leri 251; kişver-i heft-iklîm —ü 1310; mahzen-i —ü 1465; nihâde-i enbâr-ı —ü 201; yed-i —ü 983; —ü hevâsı 720, 727

temessük 127, 286, 474, 523, 569n, 580, 820, 939 1242; —ât mukaddimesi 568n, 579; — i'tâ 724; —ler 210, 558, 935, 1084; ittifâk —leri 162

Temeşvar (Macar Hükûmeti'nde kâ'in Banat Eyâleti'nin baş-şehri) 969, 970, 971; Kazâ'-i — 970; — Kal'ası 275, 970, 981

temhîr 102, 393, 567n, 578, 921, 1004, 1317, 1334, 1499; —e me'mûr 863

temmâr 133

ten; — be-hâk 1372; —dâde-i visâde-i derd/mihnet 518; —i nâzik-terin 795, 816; —i nâzikterînleri 1059; —perver 483; —perverî 554, 586; —perverlik gā'ilesi 546

tenassur 212, 938

tenbîh 21, 65, 72, 77, 79, 84, 101, 107, 127, 129, 139, 140, 149, 160, 165, 170, 183, 189, 235, 240, 274, 275, 289, 290, 319, 330, 332, 357, 358, 360, 410, 432, 456, 459, 481, 488, 536, 561, 565, 569n, 580, 597, 598, 599, 617, 629, 664, 677, 683, 687, 689, 764, 788, 791, 825, 837, 871, 938, 1043, 1065, 1069, 1070, 1097, 1107, 1142, 1168, 1182, 1183, 1303, 1350, 1358, 1377, 1382, 1392, 1405, 1411, 1425, 1445, 1461, 1484, 1493, 1494, 1499, 1506, 1513; ber-vefk-ı — 1411; ekîd — 1030; engüştzen-i — 476; harf-i — 1224; mü'ekkeden — 945; mü'ekked — 1496; na'ra-i — 499; şedîd — 1030; —ât 79, 84, 182, 296, 565n, 683, 765, 924, 1401, 1410, 1487; —ât-ı 'akliyye 1286; — ât-ı ekîde 564; —ât-ı lâzime 175, 1117; —ât-ı nakliyye 1286; —ât-ı sâ'ire 346; —i âsümânî 1322; —i belîğ 1042; —i ekîd 1062, 1220, 1393; —i ekîd-i Mülûkâne 346; —i firâvân 813; —i Mülûkâne 1453; —i sûrî 1075; —i Şehinşâh-ı kişver-güşâ 570; — kasdıyla 924; — ler 799, 801, 808, 1384; — levâzımı 1444; — nâme 77, 585, 969; —nâmeler 756, 936; — ü îsâl 134, 174; — ü iş'âr 72, 180

tencere ve çömlek çakırdısından gayri lakırdı söylemekden 'âciz u 'âtıl 1038

tencîm; ber-mûceb-i fenn-i — 556; ber-mûceb-i istidlâlât-ı ehl-i — 673

tenkīh 238, 286, 289, 630, 684, 689, 1084, 1087, 1434; ebhıre-i sevdâ'iyyeden — bulmuş 1404

tenkîl 33, 101, 109, 124, 128, 178, 184, 301, 372, 423, 446, 474, 488, 633, 775, 871, 1220, 1324, 1330, 1331, 1332, 1454, 1466; mûcib-i — 203, 907; rânde-i dürbâş-i — 339; sadme-i — 871; — i eşirrâ endîşesi 1221; —ler 82, 178, 292, 901

tennûr; —i hırs u âz 193; —i muhârebe 1068; —i sîneleri 699; —i tefsîde-âsâ 606

tenzû/tenzûh 1342; — misillü hedâyâ 983

Terâkime 1241; — makūlesi 320, 645; — tâ'ifesi 1241, 1243

terakkī 197, 234, 682, 1290, 1324; derece-i — 1492; mütesâ'id-i derece-i — 1503; vesîle-i — 707; —dâr-ı çigûnegî-i encâm-i kâr 867; —i câh 94, 707; —i i'tibâr 94, 707; —i râtibeden mahrûmiyyet 234; —i şehâmet 164; fâhiş pehâlara —lerini mûcib 768; — makūlesi 782; — vaz'ı 909; süllem-i — vü te'allî 181; —yâb-ı iştidâd 958; —yâb-ı rütbe-i 'izz/'unvân 1135;

—yâfte-i bürûz 698; —yâfte-i te'ayyün 698; bey'-i —yyât 684; bî-vech —yyât 646; —yyât 22
terâne 861, 1099, 1392; —bend-i âgâze 1309; —i bed-âgâz 312; —i efsâne 1420; —i isti'fâsı 705; —i nâ-sâz 312; —i niyâzı şedd 1373; her sesden sad —i nâ-sâz heves 803; —sâz-ı nazm-ı dil-sitân 1457
terâzû; — mecrâlarını istiksâ 1426; —nun bir kefesi hafîf 1212; —su gibi siyeh-kelîm 1373; — sunda vezn ile 497; keffe-i —y-i ârzûları 1070; keffe-i —y-i âzmâyişinde 1078
terbiye 62, 233, 642, 678, 690, 775, 901, 926, 961, 963, 986, 996, 1061, 1074, 1284, 1332, 1455, 1507; ber-âverde-i dest-i — 339; izâka-i zehrâbe-i — 825; sûret-i — 241, 690; vâyemend-i — 678; —i ebevân 909; —i esâtize 909; —leri keyfiyyeti 1249; —lerine gayret 932; —lerine ikdâm 932; halka-i kemend-i — tine dâhil 879; —t-kerde-i hânvâde-i zarâfet 1255
Tercemân 66, 136, 182, 274, 348, 366, 368, 369, 424, 425, 429, 612, 690, 1005, 1006, 1023, 1026; Baş— 366; kavl-i — 430; — hidmetkârlığı 345; —ı de'b-i Nûşirvân 24; —ı Dîvân 486, 1041; —ı esrâr-ı ma'rifet 879; —ı maktûl 1095; nefer —ımız 1005; —ı raçîm-kirdâr 426; —ı Sâmirî-simât 424; —ı zamîrleri 1164; — intihâbı 348; baş—lar 182; müfsid —lar 290; münâfık —lar 290; —lar (Bey-oğlu mütemekkinlerinden) 290, 344, 346, 364, 568n, 579, 984, 1446; —ların imtiyâzları 344; —lık 345, 350, 608, 613, 747; —lık Berâtı 345, 348; —lık hıdmeti 345; — ma'iyyeti 486; — ta'yînî 344
terceme 364, 372, 536, 625, 637, 651, 750, 879, 932, 949, 987, 1012, 1015, 1025, 1042, 1044, 1045, 1049, 1365, 1405, 1456, 1467, 1477, 1479, 1494, 1496, 1503; hılâl-i — 1509; sâhib-i — 1406; sûret-i — 1117; —i hâl 473, 516, 518, 530, 589, 1210, 1487; —i kütüb-i evâ'il 546; —i vefâtları 1238; —ler 1439
Terceme-i Fusûs 752
Teregora [=Teregova] Karyesi 969
tereke 596, 860, 863, 1457; tahrîr-i — me'mûrları 863
terfî' 37; —i pâye 521; —i râyât-ı 'ahd 1265; —i râyât-ı mîsâk 1265; —i râyât-i gavgâ 550; —i râyet-i imtiyâz 546; —i râyet-i meziyyet 546; —i refî'-i menzilet 391; —i refî'-i şân 391; —i rütbe-i kazâ 1507; —i rütbe-i medrese himmeti 1230
terfîk 931, 1004, 1007, 1012, 1021, 1040, 1050, 1403
tergîb 920, 1167, 1381, 1506; isticlâb-ı esbâb-ı — 232; —ât-ı fi'liyye 73; —ât-ı kavliyye 73; —ât-ı musanna'a 96; —i cihâd 649; —i gazâ 649; —ler 1439
terhîb 129, 303, 891, 1159; medâr-ı — 906; sayhakeş-i — 902; —i kudûm-i rusûm 1186; —i makdem merâsimi 1176; —i Mülûkâne 570
terk 198, 393, 397, 404, 406, 568n, 649, 861, 1318, 1354, 1374; 'alâ hâlihâ — 576; matrûh-ı zâviye-i — 1468; pes-mânde-i — 658; verây-ı husûf-i — 1345; —i 'âlem-i fânî 593; —i ârâm 41, 274, 457; —i bâr 578; —i cevr u tatfîf 630; —i cidâl 250, 415, 1389; —i dağdağa-ı dâr u gîr-i dünyâ 1501; —i dağdağa-ı sefâret 1025; —i debdebe 163; —i diyânet 250; —i diyâr 571, 633; —i evtân 569; —i gā'ile-i sefer 558; —i gaflet 1340, 1493; —i hâb 485; —i hâb-ı karâr 615; —i hâb-ı râhat 82, 615; —i harb 940; —i harekât-ı hasmâne 940; —i hûrd u hâb 657; —i hurd u hâb-ı râhat 1481; —i hûrd-i hâb u ârâmları 1174; —i huzûr 485; —i Isfahân 361; —i ihmâl 435, 690, 756; —i istirâhat 274; —i kâr 578, 595; —i kâr u bâr-ı hayât 52, 1131; —i karâr 41; —i kesel 384; —i kıtâl 415; —i kıyâfet 1374; —i kifâh 1308; —i kîl ü kâl 879; —i köhne-pûş-i 'abâ 1265; —i kusûr 384, 690, 899; —i meşk 657; —i mezbele-i hevân ü ihtizâl 816; —i mu'âmelât 799; —i muhâlefet 78; —i muhâsama 250, 732; —i mücâdele 221; —i mükâfeha 934; —i mümârese 657; —i münâza'a 164; —i müsâmaha 78; —i nâmûs ü 'âr 62; —i nizâ' 732; —i râhat 457; —i sefer 543, 552, 554, 1015; —i tâc 810; —i tâc ü dihîm 1152; —i taht 810; —i tarîk-ı tedrîs 1158; —i tekâsül 454, 756; —i tereddüd 435; —i tevassut 1348; —i tüvânî 454, 899; —i vatan 220
Terkos Kal'ası 459
termîm 247, 482, 494, 682, 1163, 1456, 1500
Terse; fırka-i — 722, 728; hatt-ı — gibi 646
Tersâne 102, 107, 241, 253, 678, 682, 690, 1060, 1222, 1252, 1272, 1372, 1397, 1404, 1423, 1453, 1482, 1484; ehâlî-i — 1261; Emânet-i — 826, 1477; hademe-i — 242, 691; huddâm-ı — 1485; mesârif-i — 226; nizâm-ı — 241, 1372; ricâl-i — 107; tahliye-i — 691; umûr-i — 1494; ümenây-ı — 248; — ahvâli 148; — Baş Ağalığı 1253, 1373; — Defterdârı 848; —'de vaz'-ı nev-âyîn 690; tahliye-i —ı devlet 243; — Emâneti 148, 826, 828, 848, 953, 1430; — Emîni 352, 1031, 1150, 1430, 1466, 1477, 1494; — hıdmeti 686; ahvâl-i —ı 'âmire 686; Emânet-i —ı 'âmire 1494; —ı 'âmire 107, 148, 153, 186, 600, 686, 690, 1150, 1221, 1271, 1320, 1445; —ı 'âmire Defterdârı 480, 489, 490; —ı 'âmire Defterdârlığı 408; —ı 'âmire donanması hıdmetleri 350; —ı 'âmire Emîni 45, 181; —ı 'âmire ricâli 489; —ı 'âmire'nin 'umrânı 241, 690; —ı Devlet-i 'aliyye 691; —ı divel-i sâ'ire 148; —ı ma'mûre 243; —ı temellükleri 260; —'nin nizâmı 243; — piş-gâhı 484, 1397, 1399, 1401, 1485; — semti 1412; — ser-âmedleri 1376; — tarafı 484, 1146; — umûru 1477; — ümerâsı 1255

tertîb 105, 106, 109, 111, 127, 225, 228, 232, 236, 244, 247, 278, 305, 316, 324, 359, 368, 398, 403, 405, 418, 431, 433, 448, 457, 461, 471, 488, 499, 537, 540, 544, 550, 565n, 568n, 575, 578, 598, 600, 602, 604, 619, 628, 635, 641, 658, 669, 678, 681, 684, 688, 691, 693, 712, 720, 727, 730, 749, 758, 771, 773, 797, 799, 804, 837, 845, 847, 880, 885, 915, 980, 1014, 1031, 1032, 1040, 1050, 1054, 1056, 1107, 1109, 1133, 1142, 1144, 1159, 1162, 1224, 1241, 1251, 1274, 1323, 1335, 1340, 1354, 1356, 1371, 1394, 1407, 1489, 1493, 1499, 1502, 1513; ‘ale't— 245, 367; âverde-i kalem-i — 235; hüsn-i — 544; îcâb-kerde-i — 225; incirâr-ı — 1426; kālıb-ı — 245; lâ ‘ale't— 1027; mikdâr-ı — 689; mûcib-i — 235; netîce-i mukaddime-i — 545; sûret-pezîr-i — 243, 691; şirâ‘-bend-i — 249; vesîle-i — 1179; —ât 178, 304, 965; —ât-ı cedîde 684; esbâb-ı mühimme —i 1372; —i alay 1255; —i âlây-ı ‘azîm 221; —i armağan 105; —i asâkir-i mu‘alleme 684; —i asker 215, 223, 545, 658; —i asker-i cedîd 133; —i askeriyye 198; —i bezm-i ünsiyyet 1057; —i cedîd 91, 678, 681, 684; —i cedîd mâddesi 669; —i cezâ 129, 78, 83, 804, 847, 1309; —i cezâlar 293; —i cezây-ı kâr-ı nâpesend 907; —i cünûd 225; —i cünûd-i menviyye 547; —i dâm-ı igtiyâl 1385; —i dilnişîn 671; —i ecnâd 198; —i edevât 435, 1178; —i encümen-i cem‘iyyet 62, 104; —i encümen-i meşveret 141; —i enyâ-ı edevât-ı ceng ü cilâd 659; —i erbâb-ı tedbîr 642; —i erbâb-ı terbiye 642; —i esbâb 505n, 1325; —i esbâb-ı ‘unvân 1067; —i esbâb-ı haşmet 1067; —i hademe 885; —i ifzâl 540; —i ihsân 540; —i ‘îş u ülfet 1215; —i kazıyye-i ihtişâm 123; —i ketâ’ib 225; —i levâzım 232, 1178; —i levâzım-ı dâ’ire-i Vezâret 950; —i ma‘hûd 224; —i meclis-i meşveret 1175; —i meclis-i müzâkerât 575; —i mehâmm-ı seferiyye 224; —i mukaddime-i meşveret 922; —i musammeme 499; —i müftereyât 116; —i mühimmât 437, 1325; —i mühimmât-ı lâzime 139; —i ni‘met 1185; —i nüzûl 1185; —i pîşkeş 105; —i revâbıt-ı dîn 635; —i revâbıt-ı divel 635; —i sâz ü berg-i râh 1454; —i siyâset 61; —i sufûf 102; —i sufûf-i leşker 118; —i sunûf-i asker 118; —i tabî‘î 727; —i ‘udde vü ‘atâd 421, 429; —i ‘udde vü ‘atâd-i cidâl 488; —i ‘udde vü ‘atâd-i nizâ‘ 488; —i ziyâfet 985, 1026, 1362; —i ziyâfet kā‘idesi 173; —ler 222, 1303; bidâyet-i —leri 908; dîk-i —leri 440; — olunan asâkir 458

tervîc 278; —i ‘ibâd 1328; —i berâtîl 1467; —i kelâm 55; —i maslahat 83; —i musâlaha 396; —i umûrları 1354

terzîler 776

tesallut 52, 61, 161, 451, 702, 763, 768, 772, 821, 872, 876, 1089, 1157, 1168, 1200, 1218, 1280, 1356, 1414, 1415, 1480; ‘âmile-i — 418; âteşgîre-i kânûn-i — 1153; âverde-i kabza-i — 1352; cünûd-i — 207; def‘-i — 281; dest-i — 736; inşâb-ı pençe-i — 1074; kazıyye-i — 162; kemend-endâz-ı — 876; kemend-enzâr-ı — 1040; kesâfet-endâz-ı — 1032; menşûr-i — 872; pençe-i — 636; pençe-zen-i — 298, 660, 1237, 1364; ref‘-i — 160; sûret-hâne-i — 1375; tareyân-ı — 378; zencîr-i — 271; nâ’ire-i —ı ‘âlem-sûzları 1163; —ı bâgıyâneleri 187; —ı gürûh-i ehl-i hevâ 97; —ı havene 331; — kazıyyesi 1368; dest-bürd-i —lar 702; zîr-i serpençe-i —lar 1157; —lar 763, 768; kılâb-endâzı — olmak hâtırası 772

tesbîh; ‘anber — 185; elde — 1192; mercân — 185

teshîr 165, 275, 297, 452, 463, 478, 500, 513, 543, 551, 558, 562, 622, 731, 733, 892, 1132, 1281, 1299, 1310, 1499; âverde-i kabza-i — 209, 294, 500, 508n; bend-i kemend-i — 753, 1352; berâverde-i ‘uhde-i — 1132; dâhil-i kabza-i — 947; hâlide-i — 354; keşîde-i zencîr-i — 893; vâbeste-i katâr-ı — 892; —e/te’hîze dâ’ir 1219; zencîr-i —i 271; —i kalb-i Şâhâne 762; —i Kırım 558; —makūlesi a‘mâl 892

teslîm 7, 30, 90, 102, 112, 115, 163, 167, 201, 208, 211, 219, 227, 255, 256, 260, 262, 274, 277, 297, 300, 303, 325, 326, 337n, 338, 352, 363, 366, 372, 374, 393, 396, 401, 430, 458, 494, 501, 537, 538, 562, 569n, 579, 588, 613, 629, 637, 655, 687, 689, 712, 724, 726, 790, 795, 833, 834, 837, 864, 880, 902, 913, 921, 937, 996, 1011, 1018, 1027, 1043, 1051, 1053, 1089, 1091, 1100, 1109, 1114, 1247, 1260, 1264, 1285, 1287, 1320, 1336, 1369, 1389, 1391, 1445, 1451, 1485, 1497, 1501, 1509; ba‘de't— 245, 1041, 1056; dehân-ı — 1044; gerden-dâdei — 795; gerden-fîrâz-ı — 295, 342; imâle-i gerden-i — 887; istikbâl-kerde-i — 1363; nihâde-i mîzân-ı — 239, 689; rişte-i — 773; serfürû-bürde-i makām-ı — 893; ser-nihâde-i seyfi — 1239; visâde-i — 289; — ashâbı 1300; —i a‘dâ 567n, 577; —i defter 154; —i fermân 1065; —i gerden 1337; —i girîbân 493, 1388; —i kal‘a 201, 430, 435; —i Livây-ı Hadrâ 1234; —i nefs 1389; ser-cünbân-ı —i sûrî 306; —i vedî‘a-i hayât 748; kılâde-bend-i gerden-i —iyyet 1264; —i zimâm 1034; —kerde-i ashâb-ı ‘ukūl 817; —kerde-i ashâb-ı şuhûd 817; —kerde-i erbâb-ı dirâyet 544; —kerde-i erbâb-ı insâflar 544; —kerde-i tab‘-ı munsıfâneler 458; —kerden-i rızâ 917; nâr-ı ‘âr-ı —iyyet 1389; reh-rev-i vâdî-i —iyyet 1260; sedd-i bâb-ı —iyyet 1264

teslît 413, 707; —ı cühelâ’ 719; —ı zaleme 719; — kazıyyesi 414

tesliyet 133, 169, 206, 337n, 592, 665, 700, 813, 1128, 1228, 1284; âsûde-i — 457; bâ'is-i — 1082; batman batman menevân-ı — 820; enhâr-ı safvet-âsâr-ı — 337; eser-i — 501; mazhar-ı — 443; —bahş-ı havâtır-ı karîb ü ba'îd 1385; —e iştigâl 1189; —fermây-ı kulûb-i serdengecdiyân 1374; —fermây-ı yârân 1253; medâr-ı —i hâtır-ı gam-kîn 324; medâr-ı —i hâtır-ı melâl 324; —i huzûr 927; —yâb 1231; —yâb-ı münîb 1259

tesvîl 1370; kālıb-ı — 549; gûnâ-gûn —ât 1406; — ât 1057; —ât-ı dil-nişîn 729; —ât-ı gûnâ-gûn 488; mirveha-i —ât-ı küleh-rübâyân 557; — âtına mağbûn 1407; —ât-ı şevk-engîz 693; — ât-ı şeytanet-nişân 636; —ât-ı şeytanetleri 161; —ât-ı tabî'iyye 1178; —ât-ı vâhiye 116; mirveha-i —âtlar 583; —i mevâ'îd 288

teşebbüh; vâdî-i —den dûr 696; — rezîlesi 326; — töhmeti 696

teşekkür 664, 1344; sûret-i — 1420; —en 813; — gûy-i dergâh-ı Rabb-i Mennân 1071; —güzâr 1406; —güzâr-ı minnet 920; —güzâr-ı sipas 920; îfây-ı resm-i —güzârî 1044; —güzârları 806; bast-ı —i kesîr 1311; îfây-ı —kârî 1229; —nâmeler 1353; —ü hâvî 1435

teşe"üm 1343; — darebâtı 1368

teşrîf 913, 921, 983, 1216, 1238; iksây-ı — 334; mazhar-ı cem'iyyet-i — 1458; sâye-endâz-ı — 848, 1075; —ât 89, 111, 175, 913, 1054; —âtçı 366; —âtcı Kîsedârı 1461; —âtçılar 364, 365; —âtcılık 464, 1430, 1512; —âtçılık hidmeti 1461; —âtcılık Vekâleti 954; —âtcının refakati 366; —ât îsâli 1056; —ât-ı behînker sudûru 872; —ât-ı behiyye 1053; —ât-ı cezîle-i Şâhâne 948; mahsûs —ı dil-pesend 1054; —ât-ı hümâyûn 89; mahsûs —ı seniyye irsâli 599; —ât-ı seniyye 89, 112, 538, 599, 922; —ât-ı seniyye-i Şâhâne 1144; —ât-ı Sultânî 43; —ât-ı şeref-efzûn-i Şâhâne 925; —ât-ı şeref-nümûn 325; — ât-ı zâhire 1335; —âtî 155; —âtî Efendi 835, 1512; —âtî yedinden 835; —i ihtiyâr-ı sırr-ı hıred-fersâ 1296

teşrîh 974; —hâne 976

tetebbu' 798; —i âsâr-ı enbiyâ' 19; —i tevârîh 1237

tevâbi' 70, 264, 542, 712, 775, 805, 1388, 1443, 1475, 1506; 'âmme-i — 1469; —ât 853, 1448; — makûlesi kimseler 804

tevârîh 11, 12, 1457; 'arz-ı — 1503; ferâ'id-i nezâ'id-i — 1301; kütüb-i — 12, 49, 159, 187, 643, 745; ma'rifet-i — 11; mütâla'a-ı — 18, 875; nigâşte-i sahâyif-i — 551; tahrîr-i — 1051; tetebbu'-i — 1237; —âşinâ 959, 1129, 1385; —âşinâyân 1294, 1357, 1413; —âşinâyân-ı kurûn-i mâzıyye-i 'âlem 850; —de mastûr 970; —e mümâreseti 1423; —e yazılacak 652; —ı berceste 1207; —ı dil-pezîr 1457; —ı ensâb 1343; —ı eslâfa âşinâ 1400; —ı eslâf mütâla'ası 1181; —ı fesâhat-'unvân 1208; —ı Kur'ânî 12; —ı mufassala 1409; —ı nâmu'tedde hevâmişi 843; —ına âşinâ olan 1236; —ı 'Osmâniyye 565, 901; —ı pesendîde 1209; —ı sâlife 756; —ı sâlifede mastûr 849; —ı sâlife-i 'Osmâniyye 654; —ı sâlife mütâla'a eden 748; —ı Saltanat-ı seniyye 908; —ı selef 12, 22; — inşâ' 1508; — inşâdı 1301; dânişmendân-ı —intisâblar 640; tahrîr-i — mâddesi 1051; — mutâla'a edenler 654, 724, 1448; — nâtık olduğu üzere 542; — semti 596; — tahsîli 626; — takdîmi 1223, 1508

tevassut 935, 1084, 1102, 1338, 1344, 1347, 1375, 1401, 1438; bî— 1347; icrây-ı hükm-i — 1348; terk-i — 1348; —lar 725; — mâddesi 1347; — mevhûmu 1431; — mu'âmelesi 1402

tevâzu' 1424; şîve-i — 1043; —'an 1027; — ile ittisâf 1279; — mesleki 171

tevbe; eşk-i — 1450; —i nasûh tevfîkı 527, 530n

tevcîh 27, 32, 34, 35, 37, 40, 45, 51, 58, 61, 76, 80, 81, 83, 85, 88, 90, 92, 97, 100, 102, 111, 112, 114, 122, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 133, 134, 138, 139, 140, 142, 147, 155, 161, 168, 169, 172, 173, 177, 180, 185, 186, 187, 189, 225, 229, 231, 234, 236, 238, 240, 243, 246, 286, 357, 375, 377, 378, 379, 384, 408, 409, 410, 463, 464, 468, 469, 472, 474, 478, 482, 487, 490, 498, 508, 515, 522, 536, 573, 575, 597, 602, 607, 616, 628, 640, 650, 684, 689, 705, 776, 782, 797, 798, 803, 826, 840, 848, 855, 871, 878, 944, 945, 948, 953, 958, 997, 1030, 1039, 1045, 1050, 1064, 1065, 1070, 1073, 1096, 1124, 1135, 1140, 1143, 1144, 1185, 1249, 1318, 1320, 1324, 1326, 1350, 1352, 1366, 1393, 1406, 1427, 1429, 1438, 1461, 1465, 1466, 1472, 1476, 1477, 1479, 1482, 1484, 1486, 1512; yevm-i — 177; —ât 27, 45, 63, 89, 125, 131, 154, 168, 172, 182, 337, 354, 374, 379, 408, 464, 602, 797, 871, 878, 915, 928, 944, 953, 1064, 1065, 1071, 1135, 1311, 1313, 1319, 1323, 1350, 1428, 1430, 1437, 1461, 1486, 1512; suver-i —ât 27; —ât günü 181; vüzerây-ı 'izâm —âtı 155; —ât-ı 'âmme 173; —ât-ı Bîrûn 840; —ât-ı cüz'iyye 1140, 1466; —ât-ı Enderûn 840; —ât-ı hıdemât 1461; —ât-ı hümâyûn 463, 953; —ât-ı 'ilmiyye 130, 133, 168, 176, 536, 597, 617, 947, 955, 1071, 1350, 1438, 1483; —ât-ı menâsıb 1428; —ât-ı rikâb 855; —ât-ı rikâbiyye 1512; —ât-ı 'ulemâ' 872; —ât-ı vüzerâ/vüzerâ' 112, 146, 155, 180, 515, 616, 855, 1124, 1135, 1513; —i 'acele-i isti'câl 1431; —i bâdbân-ı müsâra'at 482; —i bâsıra-i i'tidâd 268; —i bâsıra-i vüsûk 268; —i ezhân 508; —i Fetvâ 573; —i fikr-i istibsâr 1153; —i fikr-i itti'âz 1153; —i hıtâb 388, 490; —i 'inân 1187; —i 'inân-ı

tevsen-i i'tizâm 302; —i kādime-i 'azîmet 1043; —i lahazât-ı iltifât 287; —i licâm-ı 'azîmet 640; —i lihâza-i dikkat 199; —i lihâza-i gayret 239, 689; —i matâyây-ı i'tizâm 943; —i matıyye-i 'avdet 1505; —i matıyye-i iltifât 1385; —i matıyye-i sür'at 1235; —i mevkib-i 'azîmet 915; —i mevkib-i 'azm 313; —i mevkib-i itticâh 313; —i Mîr-i mîrânî 1376; —i Sadâret 573; —i sâmi'a-i ısgā 498, 575, 776; —i sâmi'a-i i'tibâr 470, 487, 1474; —i sâmi'a-i i'tidâd 1173; —i sâmi'a-i i'timâd 1195; —i sâmi'a-i iltifât 705; —i sâmi'a-i istinbât 1173; —i sâmi'a-i Şâhâne 116; —i sem'-i ısgā 1115, 1476; —i semend-i müsâra'at 1393; —i sükkân-ı 'azm 1283, 1446; —i sükkân-ı hücûm 214; —i sükkân-ı ihtizâz 1283; —i sükkân-ı satvet 260; —i sükkân-ı sefer 1446; —i sükkân-ı teveccüh 499; —i sükkân-i sefâyin-i gayret 258; —i sütûr-i 'azîmet 1126; —i vech-i bed-terîn 439; —i veche-i 'azîmet 603; —i veche-i hareket 1259; —i veche-i şekâvet 1257, 1272; —i Vekâlet 464; —i zamîr 782; —i zamîr-i i'tibâr 1238; —i zamîr-i mübâlât 1238

teveccüh 104, 609, 828, 1336, 1422; bâdbân-güşây-ı — 390; dehşet-fermây-ı — 1166; gulgule-rîz-i — 1396; hatve-cünbân-ı — 781; hatve-rîz-i — 317; hüsn-i — 185, 603, 916, 1330, 1445; ihsân-dîde-i — 118; istid'ây-ı hüsn-i — 951; kādime-cünbân-ı — 489; ketîbe-rân-ı — 307; mahmil-bend-i — 1031; mazhar-ı — 181, 522; mevkib-i — 127; mevkib-rân-ı — 1184; sebükhîz-i — 785; tahrîk-i 'inân-ı — 1137; feyezân-ı sükkân-ı — 499; veche-i — 523, 1487; velvele-rîz-i — 1183; yekrân-rân-ı — 1473; düzme musanna' —ât 895; —ât-ı 'âliye 98; —ât-ı 'aliyye 729; —ât-ı 'aliyye sudûru 1406; —ât-ı 'aliyye-i Şâhâne 109; —ât-ı 'aliyyeleri 1230; —ât-ı 'inâyet-âsâr-ı Mülûkâne 124; —ât-ı 'inâyet-âsâr-ı Şehriyârî 104; —ât-ı hazret-i Cihân-bânî 1441; —ât-ı kalbiyyeleri 1499; —ât-ı seniyye 180, 1039; —ât-ı seniyye-i Husrevâne 114; —ât-ı Şâhâne 1115, 1366; —ât-i Pâdişâh-ı geyvân-mahal 683; — hâleti 911; —i cenâb-ı Cihân-bânî 179; —i Cihândârî berekâtiyle 1194; —i derûn-i cenâb-ı Cihân-bânî 1472; —i derûnîleri 1215; —i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl 1066; kemâl-i —i derûnîleri 1121; —i feyz-i Bârî-i cenâb-ı Tâcdârî 711; —i hazret-i Şehriyârî 1128; —i idbâr 1509; —i kalb-i hümâyûn 1230; —i Mülûkâne 663, 664; —i Pâdişâh-ı 'adl-âyîn 181; —i Pâdişâhî 184; —i rûhânî 900; —i sâmîleri 823; —i Şâhâne 82, 153, 822; —i Şâhâne berekâtı 1078; —i zarûrî 766; kemâl-i —leri 710, 1223; —leri 1350; —nümây-ı veche-i rağbet 1027

tevessül 322, 441, 454, 612, 1247, 1401; dest-zen-i — 1147; —i rûhâniyyet-i Sultân 664

tevfîk; istid'ây-ı — 768; mazhar-ı — 89, 101; pürsâz-ı şurta-i — 259; sevk-ı sâ'ik-ı — 879; sevk-ı sâ'ika-i — 313; —âtı's-Sübhâniyyeti 1297; —ı Bârî 1043; sevk-ı sâ'ika-i —ı hazret-i İlâh 1309; —ı hazret-i Rabbü'l-enâm 1207; bi—ihî Te'âlâ 1067, 1441, 1447; —ı Hudâ 504, 1449; —ı Hudâ-dâd 363; —ı İlâhî 462; şurta-i —ı 'inâyet-refîk 186; sevk-ı sâbıka-i —ı Kibriyâ 1230; —ı Rabb 961; —ı Rabbânî 654, 668; —ı Rabbü'l-enâm 1207; —ı Yezdân 118

Te'vîlât-ı Necmiyye (**Necmeddîn-i Dâye**'nin) 1289

tevkīf 208, 230, 280, 314, 320, 326, 351, 372, 432, 456, 487, 491, 562, 611, 615, 730, 902, 996, 1068, 1093, 1095, 1173, 1202, 1245, 1250, 1337, 1345, 1353, 1393, 1401, 1420, 1445, 1500; vakt-i merhûna — 1354, 1431; —i gerdûne-i siyâhat 549; —kerde-i Bâb-ı 'âlî 792; —mânde 212

Tevkī'î 599, 940; —î-i Dîvân-ı hümâyûn 929, 935; —lik rütbesi 1024; —i sâbık 879, 924, 955

Tevrât'ın elfâzı 54

tevriye 1234, 1505, 1507; — ve îhâmluca cevâba tesaddî 781; pes-perdeden —yi mutazammın 334

tevşîk 259, 586, 774, 799, 822, 829, 1057, 1330, 1358; —bend-i 'ahd ü sevgend 1059; —ı 'ahd 99, 884, 1399; —ı 'akd-i 'ahd 312; —ı 'akd-i peymân 312; —ı 'uhûd-i ekide 1419; —ı eymân-ı mügallaza 1468; —ı peymân 99, 770, 884; —ı yemîn 1399

tevzî 235, 249, 839, 871, 952, 1141, 1445; —i hıssas-ı 'ukūbet 1159; —i mevâcib 952; —i zehâ'ir 181

teyemmüm ile evkāt-güzâr 980

tezkire 572, 712, 790, 807, 885, 891, 1004, 1026, 1110, 1196, 1310, 1443; bilâ— 711; hâmil-i — 790; mazmûn-i — 1310; memhûr — 454; nushâmîz — 1445; —ciler 1355; Büyük —cilik 464; Küçük —cilik 464; —i cevâz 711; —i Evvel 155, 354, 408, 464, 1143; —i Evvel makāmı 951; —i Evvel menşûru 355; —i Evvel Vekâleti 954; —i Evvel Vekîli 951; —i Sânî 155, 165, 408, 464, 1143, 1165, 1351, 1437; —ler 1454; — Nâ'ibi 1262; — tahrîr 790; resmî — tahrîri 1440

tezlîl 586, 890, 909, 1094, 1112, 1391; ilkā'-i çirkâbe-i — 1314

tezvîc 1037, 1038

tezvîr 102, 371, 921, 1474; mukaddime-i mümevvihe-i — 1173; üftâde-i — 753; —i kelimât 628; —i mevâ'îd 288; —i sûret 898; —lerini gûyâ ki setr 1220; — ve sanî'ları 1220

tezyîn 240, 241, 538, 1224, 1425; der-dest-i — 1448; 'unvân-pezîr-i — 339; —i kelimât 628, 762; —i mesned-i Sadâret 523

Tıb-hâne 974, 976

tıbb; —ı ravhânî 15
tıfl; —ı nev-hâste gibi 1475; —ı razî'ı 387; —i nâ-hânî gürûhu 1379
Tıflî 526
tılsım 1417; ism-i bî-cism ve bî-hâsıl — 633; küşâyiş-i — 1318; — içre pinhân 1202; —ı düşvâr-güşâ 1161; —ı ejdehâ-pîçîde 1356; —ı itâ'at 1237; —ı müşkile 1413
Tınkır-oğlu (sarrâf) 'nun mühtedî hafîdi 910
Tırhala 122; Livâ'-i — 1429; — mutasarrıfı 146, 409; — Sancağı 122, 130; — Sancağı mutasarrıfı 168, 515
Tırnova; — kurâsı 79; — cibâlleri 569n, 580
tıynet 577; bed— 819, 1099, 1313, 1314; behâyim— 736; hem— 903; hubs-i — 72; mâr— 537; —tıynetân-ı müstakıllü'ş-şekā 1272; menşe'-i — 702; münâfî-i — 890; safvet-i —i 597; —i aslî 530; merkûz-i —i asliyyesi 988; —i cibilleti 177; —i zâtiyye 386; —lerinde 692
Tîbe-i Tayyibe 1032, 1034, 1413; dâhil-i — 1234; haber-i beşâret-i — 1309; bk. ayrıca Medîne-i münevvere
tibr 189; —i âmâl 529n
ticâret 96, 212, 219, 220n, 262, 346, 348, 701, 783, 1002, 1255, 1376, 1490; âmîn-i — 263; âsâyiş-i — 212; cihet-i — 74; emr-i — 548; erbâb-ı 1254; kat'-ı rişte-i ümmîd-i — 258; küllî — 1001; meşgûl-i dâd ü sitâd-ı — 262; mevâdd-ı — 344; mu'âmele-i — 547; müdâhale-i bidâ'a-i — 783; revâcgâh-ı — 1375; sâhib-i — 972; sâlimen— 263; şurût-ı emr-i — 394; tarîk-ı — 349; tevsî'-i dâ'ire-i — 546; 'uķūd-i emr-i — 394; umûr-i — 344; — behânesi 417; emr-i — halel târî 1023; — etdirmek 347; —gâh 981; — hıdmeti 978; —i 'azîme 249, 691; —ine iştigâl 1495; —ini tevsî' 395; —i râbiha 720, 727; — ler 348, 349, 496, 558; — mâddesi 547; erbâb-ı — sefâ'ini 1124; erbâb-ı — ü bezâyi' 137; — vesîlesi 350
Tiflîs 90, 91, 1066, 1091; — cânibi 417, 598; — Eyâleti 96; — halkı 91; — Hânı 220; — Kal'ası 91
tîğ 239, 441, 512, 658, 825, 1200, 1317, 1342, 1343, 1390, 1500; dest-yârî-i — 557, 771, 1502; dest-zen-i — 485; gā'ile-i i'mâl-i — 543; i'mâl-i — 713, 1171; kantara-i — 42, 50, 577; küşte-i — 201, 490, 549, 580, 779, 857, 1039, 1156, 1158, 1358; nûk-i — 39; sevk-ı tâziyâne-i — 91; Şehinşâh-ı şihâb— 1311; —der-meyân 1354; cisr-i —i âbdâr 443; elinde —i âbdâr 42; —i âbdâr 69; —i 'alev-hîz 514; havâle-i —i âteş-bâr 200; sûhte-i —i âteş-tâb 1395; delâlet-i —i bâtir 479; 'alef-i —i berrân 91; darb-ı —i berrân 38; küşte-i —i berrân 101; —i berrân 83; zebân-ı —i berrâna ihâle 1387; delâlet-i —i bî-dirîğ 1135; sûhte-i —i cân-efrûz 514; sûhte-i —i ciğer-sûz 514; —i cihâd 635; küşte-i —i demâr 275; küşte-i —i erzâl-i ecnâs 824; —i fermân-ı Selîm Hânî 1239; mihr-i enver-i —i furûğ-ı tâbende-gevher 802; küşte-i —i gadr 1260; —i gadr 1257; —i guzât 195; —i hayâl ile tonluklar kesüp biçerek 1122; —i Haydarî çaldılar ki 1395; —i Haydarî-i zülfekār-âsâr 500, 508n; bâdî-i insilâl-i —ı hısâm 585; —i hısâm der-niyâm 1213; imrâr-ı kantara-i —i hûn-âşâm 776; nâhun-i —i hûn-âşâm 375; tu'me-i —i hûnhârı 719; dûrbâş-ı —i hûnpâş 1395, 1416, 1496; tu'me-i —i ifnâ 322; —i ilhâh 1061; —i iltizâm 551; —i intikām 1304; havâle-i —i intikām-ı Kahhâr 722; —i intikām-ı Muntakım-i Kahhâr 661; berkende-i —i istîsâl 1281; 'urza-i —i kahr/nekâl 1047; —i kahr 1362; küşte-i —i kahr olan bî-çâre 1155; tu'me-i —i katl 322; —i kazâ 795; küşte-i —i nekâl 1260; —i ser-tîz 1199; delâlet-i —i siyâset 466; —i siyâset 59, 78, 154, 1095; —i siyâset-i Selîm Hânî 207; —i siyâset-i Şehriyâr-ı âfâk 1454; —i siyâsetleri 1154; —i Sultânî ile istîsâl 805; —i suya düşdü 1343; havâle-i —i şekâvet 1275; âb-yârî-i —i tâbdâr 908; —i taleb 1061; küşte-i tîğ-i — 933; çîde-i minkār-ı —i tebâr 1304; delâlet-i —i tebâr 637; küşte-i —i tebâr 271, 1358; tu'me-i —i tebâr 1203; 'urza-i —i tedmîr 1194; tu'me-i —i telef 699; 'urza-i —i telef 1304; tu'me-i —i zafer-peyker 1500; —perdâz-ı tesaddî 376; — u tedeng 323; kāsım-ı —zen gibi 444; —zen-i ceng ü kifâh 1148; —zen-i gayret-i bîdirîğ 643; —zen-i sa'y-i bî-dirîğ 643
Tihâme 616, 740, 1280, 1285; reh-bend-i tarîk-ı — 1280
tilâvet 526, 1321; me'sûr ahzâb —i 512; me'sûr âyât-i kirâm —i 512; me'sûr ed'iye —i 512; —i ahvâl-i eyyâm 1256
tilkü; — gibi kollayarak 794; —lükler 876
Tilsit (Niyemen Nehri kenârında) 1015, 1017, 1085, 1100, 1438; Nehr-i — 934; — 'Ahid-nâmesi 1084; — Mu'âhedesi 1176, 1337, 1340, 1375; — Musâlahası 985n, 998, 1102, 1108, 1134, 1135; — Şehri 1014, 1084
tîmâr 231, 246, 529, 593, 636, 686, 694, 1355; ashâb-ı — 231; ehl-i — 1494; erbâb-ı — 106, 149, 686; müştagil-i — 534; sandal ile — 1404; —ât 230; — defâtiri 686; — derdine meşgûl 1494; —la neşv ü nemâ bulmuş 816; mahsûldâr —lar 247; —lar 226, 231, 235, 237, 244, 686; —ları mahlûl oldukca 246; hıdmet-i —larında 142; —lu süvârî 245; — mültezimleri temessükleri 359; — olmayup 245; — tevcîhi 247
tîmâr-hâne; bir alay lâyık-ı — 750; kahkaha-fermây-ı dîvânegân-ı — 1462; kahkaha-fersây-ı sekene-i — 1183; — delisi 1190; hem-hâl-i —i

dîvânegân 918; — dîvânesinden beter 714; — dîvânesine dönüp 1359; zencîr-beste-i —i hayâl 1054; — sükkânı 438; —i hâmûşân 745; —ye yenice konmuş, esrimiş dîvâne gibi 1469

timsâl 288, 484, 548, 1428; hayr —inde 573

timür 244, 991, 1002; ilkāy-ı — 483; —ci 238; — hâne kârgâhları 1002; — ma'denleri 982, 1020, 1021; — üstünde 481

Tîmûr/Tîmûrleng (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) 1009, 1342; — efsâneleri 1410; istîlây-ı — sûreti 323; —'un kılıcı 1342

tîr 34, 679, 680; çekâ-çek-i — 658; hedef-i —i nefrîn 525; yek —i nigeh 1188; —keş sipâhî 500; hedef-i —i ta'n 525

Tirol semtleri 1020

Tirsinikli-oğlu/zâde (Ruscuk A'yânı, Ser-çeşme-i tâ'ife-i Celâlî, evbâş-ı bed-me'âş furû-mâyelerinden, ser-zûrbâyân, Ser-sürbe-i Celâlî) 68, 79, 80305, 309, 311, 439, 707, 708, 1045, 1405, 1406; — muhallefâtının teslîmi 1406; —'nun hükûmet-gâhı 651

tiryâk; —ı fârûk 1420; —î-meşreb 121; mecma'-ı —iyân 1379; mecma'-i —iyân-ı cerb-i zebân 1255; —lar 817

titîr [=titré='unvân] 364; — lafzı 365

Tiyâmera 1408

tiyatro 974n

*tobra*ya vaz' 999

Todor (Rus Kıralı 'Aleksey'ın büyük oğlu) 546, 547

Togān (Şeh-zâde) 633

tohm; keyl — 992; —efşân 739; —efşân-ı nifâk 499; —i fesâd ü tebâh 52; —i fitne 423; —i şikāk 423; kîle — zer' 993

Tokad 62, 189, 1242; — bâzergânları 1242; — câddesi 1242; — havâlîsi 662; — Kal'ası 36; — Kazâsı 106; — Sancağı 106; — vücûhu 1242

Tokadcıklı/Tokadçıklı bk. Süleymân (Tokadcıklı/Tokadcıklu)

Tolon; — İskelesi 730; — Limânı 249, 733, 1007

Tolstoy/Tolştoy/Toloştov [=Tolstoï, Rusya Murahhası, Rusya Elçisi) 276, 1108, 1346, 1347

Tomanbay 1357

Tombasar [=Dubasari] nâm mahal (sâhil-i Nehr-i Turla mukābilinde) 433, 435

top 41, 46, 64, 67, 82, 91, 139, 149, 180, 206, 216, 229, 233, 235, 238, 243, 245, 256, 258, 321, 323, 417, 435, 459, 477, 481, 493, 495, 513, 568n, 579, 586, 598, 601, 680, 705, 937, 1008, 1011, 1091, 1132, 1146, 1181, 1246, 1260, 1268, 1269, 1413, 1421, 1447, 1448, 1485, 1500; âteş-i — 489; dâne-i — 1011; dest-zenî-i — 1492; falyaları çakmaklı bir takım — 1447; gülle atar müte'addid — 179; kavâri'-i — 737; lisân-ı — 485, 1500; nev-îcâd — 688; rucûm-i — 721, 727; sadây-ı — 658; sademât-ı — 214; simsârî-i — 1274; şâhî — 233; şakalos — 492; te'allüm-i san'at-ı âteş-bâzî-i — 247; —top 'âmilleri 493; —a mukābele 680; —a munhasır 679; — 'arabaları 514, 1221; — 'arabalarını idâre 237; boş — atılmak 1442; — atmak/atılmak 1398, 1443, 1447, 1448; — atmakla i'lân 1448; —a tutmak 1397; —a tutulmuş meymûn gibi 495; — cengi 216; — çarhları 975; yüz yirmi —çeker 259; —çeker 259; —çeker on iki kıt'adan 'ibâret bir donanma 254; — dâneleri 46; — enbârı 243; — endâht etdirilerek 968; fenn-i —endâzî 248; — gibi 659; — gibi patlayacak sa'ka-i nâgehânî 776; — gülleleri rîzân 1399; —i düşmen-kûb 688; —i gülle-kûb gibi 1356; —i kal'a-kûp 140, 1397; —i kevkeb 1378; —i kûh-kûp gülleleri 1145; —i pür-âşûb 231; sadây-ı —ı ra'd-âşûb 442; —i ra'd-âşûb velvelesi 1284; —i ra'd-âşûb-i savletleri 616; — isâgası 238; — isti'mâli 235; —keşân bârgîrler 237; atılan —lar 1269; hedef-zen —lar 772; musîb —lar 772; —lar 42, 141, 209, 231, 243, 406, 484, 493, 498, 688, 902, 1033, 1066, 1221, 1261, 1270, 1397, 1401; —lar atmak/atılmak 1412, 1447; —lar ta'biyesi 1011; —lara âteş verilüp 107; —lara fitîl vermek 1012; —ların ahvâli 488; —larını ta'biye 1012; —larını terk 1067; —ların ifrâğı 688; —ların i'mâli 231; —ların indifâ'ı 1401; —ların sadâsı 196; gedikleri —lar ile imlâ/temkîn 483; — makūlesi 307, 587, 680; —ı nâkıs atılmak behânesi 1448; — ortasının yoldaşları 233; — sademâtı 41, 1485; —şenliği 1308; — şenlikleri 918; — tarrâkaları 1181, 1402; — tedârükü 490; çerka —u gibi 1482; —un 'adedi 1448; — ustaları 234; Baş — Ustası 235; — Ustası 229, 233, 248; — ustası mülâzımları 235; — yoluna 799; — ziyâde atılmak behânesi 1448

Topal Deste (Nemçe Baş-tercemânı, şûm-kadem) 565n, 575

Top 'Arabacı; — Halîfesi 236, 229; — ocağı 588, 914; — ocağı neferâtı 457; — ocakları kethudâsı 1513; —başılık 1430, 1513; —lar Kitâbeti 1512; —lar Kitâbeti Vekâleti 1512

topcu 141, 233, 248, 460, 486, 731, 848, 1142; bölük — askerine oficyal 1007; —başı 167, 229, 248, 352, 670, 688, 790; —başı Ağa 790; —başılar 161, 232; —başılık 1430, 1513; — kazgânları 1272; — Kışlası 790; mu'allem —lar 772, 1222; —lar 237, 733, 1095, 1222; —lar Kâtibi 355, 1140; —lar Kışlası 692, 1221; —lar Kitâbeti 465 , 1512; —lara yamak 236; —ların piyâdesi 238; — neferâtı 229, 233, 248, 1265, 1444; — Ocağı 231, 234, 588, 678, 688, 700, 790, 791, 827, 848, 914, 1144; — Ocağı gibi 688; — ocağı neferâtı 457; — ocakları kethudâsı 1513; — ortası 236, 1007; — Tüfeng-endâzî Ustası 233; — üstâdı 140, 460; nizâm-ı —

cuyân 688; —yân 787; — zâbiti 1095; — zâbitleri 1094
Top-hâne/Tob-hâne (İstanbul muzâfâtmdan) 144, 145, 236, 359, 486, 786, 787, 789, 827, 847, 971, 1272; — havâlîsi 1275; — hidmetleri 233; —i 'âmire 1221; —i 'âmire Nezâreti 954; — Nâzırı 841, 1483; — Nezâreti 1430; — sâhası 1261
Top-hâne (Ruscuk sâhilinde bünyâd-efgen-i inşâ) 1363
Top-kapu 140, 501, 1393; — hârici 683; —su 1260; —su yolu 588
toprak; avuc — 762; deniz getürüp —a defn etmiş 1013; —dan masnû' çim siperli metîn bir kal'a 1010; —dan tabyalar 216; —ının bereketi 995; —mm feyzi 995; kıral hâssı olan —lar 994; — lar 991; siyâh —lı olanlar 992; başına — savırarak 1202
Torun İskelesi (Leh muzâfâtından) 559
Torun-zâde; bk. Mehmed Emîn Efendi (Torun-zâde, Haleb Kadısı, Şâm Kazâsı)
Toşkana [=Toscana, İtalya'da) Eyâleti 1340
toz torbası gibi 270
töre 660; —i Efrenc 40; —i Efrencî 135; —i Ervâm 821; —i fesâd 646; —i fitne 646; —i Mısrıyân 38; düşmen-şikenlik —si 706
Trablus 221, 542, 1337, 1497; — Eyâleti 37, 58; —i Garb 1429; — Memleketi 1352; — Ocağı 220
Trablus-Şâm 875, 945; — Beylerbeyisi 375; — Eyâleti 146, 168
Trabzon 135, 209, 598, 783, 959; — Eyâleti 134, 155, 172, 186, 946, 949, 950, 959, 1070, 1429, 1479; —i tarab-efzûn Eyâleti 172; — Kal'ası 598; — mansıbı 1365; — misillü 598; — Vâlîsi 122, 206, 209, 375, 946, 953, 1066, 1429
trampeta/tranpete; nağme-i nâ-râst-ı — 441; — lerini çalarak 429; — makûlesi 316; —nüvâz olmaları 696
traş olur bulunmağla 1470
tûfân 183; mânend-i tennûr-i — 1143; şeb-i — 1228; bahr-ı —dîde gibi 435, 1166; — eseri 511; hubûb-i sarsar-ı —hîz 1146; sarsar-ı — hîz 1436; —ı âteş 1232; —ı bagy 1179; —ı belâ 511; —ı havf u haşyet 43; —ı mezkûr tehaddüsü 512; —ı nâgeh-hîz-i fitne/sitîz 1420; —ı nâgehânî 511; tezkîr-i —ı Neciyyullah 1150; —ı nefsâniyyeleri 1360; —ı tuğyân-ı kıyâmet-hîz 311; —ı vekâhat 1179; — kuvveti 512; deryây-ı —zede-âsâ 1197; keştî-i —zede gibi 315; bahr-ı —zede gibi şûran-şûr 1093; bahr-ı —zede-i fitne 1473; —zede-i gerd-i keder 1056; —zede-i seylâb 1152
Tûfân-ı Nûh (Neş'et Süleymân Efendi'nin fenn-i tasavvufa dâ'ir eseri) 880
tufeylî nâmı 525
tugât 131, 740, 1170; zümre-i — 1261, 1267; —i Bektâşiyân 1393; — nâmını ref' 713
tûğ 112, 321, 565n, 589, 688; gayret-i — 1245; i'tây-ı — 1371; sâhib-i — 1236; —i Âsafî 566n; —i bî-furûğ 1371; mâhçe-i —i fîrûzî-furûğ 466; —i hûrşîd-furûğ-i Sadr-ı 'âlî-mikdâr 465; —i pür-furûğ 1371; —i Sadr-ı 'âlî 466; —i Serdârî 575; —i Serdâr-ı ekremî 588; —i zafer-furûğ 466; —i zafer-furûğ-i Sadrıa'zamî 465; üç—la çırâğ 468; — nasbı 575
*tuğla*dan masnû' 970, 973; — dürlü dürlü nişâneler/suverler 977
tuğrâ; pirâyeş-pezîr-i — 221; —lı emr-i şerîf 651; —lı fermânları 770; —lı sancağımız 1448; —y-ı garrâ 1024; —y-ı garrây-ı Cihân-bânî 1024; — y-ı garrây-ı hazret-i Cihân-bâni 1448; —y-ı garrây-ı Şâhâne 368; —y-ı garrây-ı Vezâret 1406; —y-ı iltifât-ı Şâhâne 199; —y-ı refâhiyyet 242
tuğyân 16, 22, 34, 51, 56, 66, 76, 98, 126, 378, 645, 651, 661, 668, 674, 704, 709, 823, 968, 1143, 1151, 1240, 1382; âheng-i — 926; âlet-i — 1395; âmâde-i — 313; ashâb-ı — 1272; âteş-efrûz-i kânûn-i — 1163; ber-pây-ı merkez-i — 138; cem'iyyet-i erbâb-ı — 1270; dâne-feşân-ı — 1268; ehl-i — 68; gerden-pîç-i — 423; hatab-ı kânûn-i — 193; hevây-ı — 645; hurûş-engîz-i — 1394; hurûş-i — 1485; îkâd-ı âteşdân-ı — 1395; i'lân-ı — 1027; i'lây-ı livây-ı — 658; istâde-i makâm-ı — 802; iş'âl-i nâ'ire-i — 43; itâle-i enâmil-i — 1404; izhâr-ı — 101; keşf-i kınâ'-ı — 1265; lücce-i — 183; medâr-ı — 1314; nefh-ı minfaha-i — 1257; nûr-i dîde-i dest-i — 737; ref'-i livây-ı — 149, 1441; serâyye-i ehl-i — 1262; ser-pûş-endâz-ı — 717; sûret-hâne-i — 1375; şerâre-feşân-ı — 1502; şu'le-i felek-res-i — 1099; tarrâka-i — 1444; zûr-bâzû-yi — 1400; bîşe-i — câneverânları 1410; râh-ı —da yoldaşı 902; — fetvâsı 782; tûfân-ı —ı kıyâmet-hîz 311; —ı safrâ'-misâl hulûl 1168; bünyân-ı —ları 312, 1325, 1397; dimâğ-ı —ları 179; esbâb-ı —ları 139; galeyân-ı —ları 1095; kânûn-i —ları 645; kesb-i yed-i —ları 356; lücce-i şûran-şûr-i —ları 271; vesîle-i galeyân-ı —ları 740; —ları 1403; — ü âşûbları 702
tuhaf 151, 323, 534, 747, 770, 858, 864, 1093, 1109, 1156, 1305; —ı eşyâ' 861; —ı hedâyâ 124, 819; —ı nâ-ma'dûd 93; —ı vesâyâ 925; — makûlesi 975; — takdîmi 1467; — ve tarâyif 185
Tuhfe-i Vehbî 1509
Tul [=Toul] Palankası 1022
Tulca (Rusyalu muhâzâtında vâki') 215, 1346
tulumba 1412; —cıyân 1412; gemiciler beyninde — ta'bîr 1146
tulumba direği parçası şeklinde iki taş 1342

Tuna 191, 195, 216, 605, 972, 973, 1363; kenâr-ı — 195; — balıkcıları 1343; Nehr-i — gibi Ceyhûn-i hünların ihrâk 933; — işlipleri 972n; Vidin Kal'ası'nın — kapuları 967; — Nehri 195, 198, 249, 691, 968, 972, 1020, 1343, 1421, 1440; —'nın berü yakası 566n, 576; —'nın sağ tarafı 937; — Ser'askeri 479, 513, 514, 915; — Ser'askerliği 1461; — sevâhili 195, 439, 448, 467, 468, 517, 554, 603, 604, 915, 916, 972, 1125, 1141, 1370, 1406; — Suyu gibi mebzûl/râygân 918; —'yı karşu geçdikden sonra 973; göçleriyle —'yı murûr 1093

tunbûr 1380

tunc/tunç; 'amûd üstüne —dan rîhte bir esbe süvâr olmuş 'ibret-nümâ tasvîr-i kebîr 977; — ma'denleri 982

Tunca Nehri 1142, 1143

Tûnus 221, 542; Eyâlet-i — 1429; — halkı 35; — Memleketi'nde kâr-fermâ 35; — Ocağı 220

Tûrân; —hânları 1232; cânib-i —zemîn 105

turfa; — bâkûra gibi 1120; —kârlıklar 1468; —nâ-kş-ı destgâh-ı zemân 1122; —şekl olmağla 1370

Turhâl; — Kadısı 1242; — Kazâsı 1242; — vücûhu 1242

Turla 217, 448, 543, 1093; — cânibi 422; — Nehri 210, 215, 424, 425, 433, 569n, 581, 1091; — Suyu'nun boğazı 620

Turla Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Turnacı 218, 459, 908; —başılık 138, 440, 834, 838; —başılık Pâyesi 883; —lık 835

turna katârı 481

turp 1021

Tursun zemânları 1237

turuk 697, 709, 716, 1241, 1325, 1412; te'mîn-i — 1480; —ı bahriyye 1449; —ı indifâ'ı 1081; —ı iyâb ü zehâb 1265; —ı meşâyih mukallidleri 1424; —ı Mısrıyye 1281; —ı sâ'ire 234; —ı Şâmiyye 1281; —ı şettâ 729; — u esâlîb 126; sâlikân-ı meslek-i et—u ilallah 656; —un te'mîni 1241; bk. ayrıca *tarîk*

tut ağacları 74

tûtî; —i hoş-gûy 1504; —i rûh-i kudsî-me'vâları 615; —i şekker-i güftâr-ı hayât 123

Tûtî (muhayyel bir kadın ismi) 1138

tuz 1002; 'araba yükü — 991; temiz — 991; — almak 562; —a varınca 880; —hâneler 997; — lar 1020; — ma'denleri 982, 1020

tuzla 991; — kârgâhları 1002

Tuzla (İstanbul'daki kasabalardan) 101

tüccâr 46, 64, 99, 163, 212, 263, 294, 348, 407, 421, 499, 507n, 576, 720, 725, 727, 755, 1074, 1092, 1108, 1506; âsâyiş-i — 212; mütemevilân-ı — 711, 1359; nizâm-ı — 344; umûr-i — 398; zümre-i — 819; — emvâli 569n, 576; — fermânı 347; — gemileri 350, 1010; Devlet-i İmperatoriyye —ı 211; Nemçe—ı 576; —ı ecânib 1223; —ı hasm 258; —ı İlhânî 630; —ı İslâm 500, 508n; —lar 262, 1485; — ma'rifetiyle tanzîm 1092; — mâddesi 351; — sefâyini 374, 456; — sefînesi 350; — tâ'ifesi 348

tüfeng/tüfek 41, 46, 67, 149, 206, 216, 239, 245, 321, 323, 417, 441, 467, 481, 493, 495, 512, 586, 680, 975, 1008, 1061, 1132, 1146, 1181, 1246, 1421, 1447, 1485, 1500; âteş-i — 489; bedreka-kârî-i dâne-i — 1265; dağlu harâmîsine — 872; dâne-i — 34, 39, 1011, 1257, 1260; dest-zen-i — 485; dest-zenî-i — 1492; elde — 1258; gâ'ile-i i'mâl-i — 543; harbeli birer — 230; i'mâl-i — 102, 1257; isâbet-i dâne-i — 1267; isti'mâle el verecek — 975; isti'mâl-i — 193; lisân-ı — 485, 1500; mühre-i — 493; nişâne-i mühre-i — 1062; rucûm-i — 721, 727; sadây-ı — 658; simsârî-i — 1274; — be-dest 1200, 1388; mu'allem —ciler 772; ta'lîmci — leri 459; te'allüm-i san'at-ı âteş-bâzî-i — 247; —ci makûlesi 321, 1245; —ci-başı 57, 170, 233, 683; — carhları 975; — dâneleri 46, 1270; — der-bâzâ 1063, 1354; — der-dest 1062, 1387; — endâhte 1063; atılan —e bakmayup 1389; —e mukâbele 680; —e munhasır 679; — endâz 166, 233, 688; fenn-i —endâzî 233; — endâz-i müdâfa'a 1421; —endâzlar 234; —endâz neferâtı 230, 233; — funduğu 1389; — gibi 659; —hâneler 975; dâne-i —i bî-dernekleri 1394; —i hoş-dem 310; musâb-ı dâne-i —i kazâ 468n; —i ra'd-âhengler 826; —i ra'd-âsâ velvelesi 1284; zenbûrek-i —i râst-âheng 932; —i râst-güzâr 310; — kundağı 662; —ler 231, 498; mühre-i dürüst-âheng-i —leri 934; — leri tahliye 248; —leri temliye 248; —lerin sadâsı dehşetiyle 1258; — makûlesi 680; — sadâsı 435; — sademâtı 1485; — şenliği 1308; câ-be-câ — tarrâkaları 1412; — tarrâkaları 1181

tümsekler 607

türâb 244, 960, 1501; mestûr-i zîr-i — 209; peyveste-i — 760; taht-ı — 1391; zîr-i — 216; eczây-ı —ı 627; —ı vatan 178; burc-i —î 1467; — mevkı'inde 755

türbe 143; —i hazret-i Hâlid 143; —i hazret-i Hâlid'in ziyâret revzenesi mukâbili 143; —i mu'attara 143; —i mu'attara hizâsı 389; —i mu'attara-i hazret-i Hâlid 856; —ler 55, 143; — ler üzere kıbâb binâ 612; —sine nâzır hâneler 143

türidi; — eşkıyâsı yediyle 585; —ler 318; —likden neş'et 1405; — makûlesi 319; dağlu nâm —ler (Rumeli'de) 1365

Türk 626; —ce/Türkçe 364, 652, 1277> —ce bilmez Firengân içre 289; —î 618, 939; —î 'âşikâne eş'ârı 880; —î elfâz 1006; —î eş'âr

987; —î lisâna terceme 752; —i sütürg 1075; —î'ye tercemesi 619; sûret-i —iyye 618; —iyyü'l-'ibâre 369; —mânî esb-i dil-ârâm 1110
*türkî*sini çağırarak 1075
Türkistân 543, 1358
türrehât 802, 1454; akvâl-i — 54; hâşâk-endâz-ı — 1468; rengâ-reng — 1380; ta'bîre gelmez — 1417; —âmîz kelimât 614; —ı bî-kıyâs 1094; —ı bî-pâyân 795; —ı dil-hırâş 315; —ı gûnâ-gûn 1460; —ı mübersemîn gibi 319; —ı müftereyât 1114; —ı mülhidâne 895; ağzına gelan —ı nâ-ma'kūl 1383; —ı nâ-sezâ 315; remy-i —ı nâ-sipâs 1096; remy-i —ı şûr-engîz 773; — ilkâsı 747; — ve mühmelât 312
Tütün Gümrüğü kurbü 904
tütün; — çubuğu 821; tıkanmış — çubuğu gibi 154; — içmez 334, 336n; — tarlaları 686

U

'Ubeydullah Küşmânî Efendi (diyâr-ı şimâliyye ricâlinden) 1256, 1380, 1381
'ubûdiyyet 48, 143, 497; aksây-ı ârzûy-i — 1178; 'arz-ı — 720, 727, 1186; ber-muktezây-ı — 1058, 1270; cebîn-fersây-ı — 1197; der-'uhde-i — 1232; der-'uhde-i zimmet-i — 1194; ferîza-i gerden-i — 237; hâric-i tavr-ı — 1169; icrây-ı muktezây-ı — 1268; izhâr-ı — 933, 1250; kılâde-i rakabe-i — 1271; lâzime-i — 194; makām-ı — 1499; mazhar-ı 'izz-i — 51; merkez-i — 1458; murâ'î-i hukūk-ı — 262; sûret-i 'arz-ı — 1163; sûret-i — 1171; vâcibe-i 'uhde-i — 1171; zemîn-bûs-i — 571, 1335; —i tâmme 141; —ler 165; vazîfe-i —leri 1058
ucmak 1366
'ûd 1255
udhûke; bâ'is-i — 837; —i 'âmme-i kibâr 907; — i 'âmme-i sıgâr 907; —i her-âşinâ 353; —i kebîr 1382; —i mecâlis-i yârân 331; —i mecânîn 876; —i sagīr 1382
ugru; çâpük — 1475
'uhûd 296, 422, 446, 569n, 580, 1087; 'akd-i — 313; merbût-ı habl-i — 219; mevâdd-ı — 1086; mugāyir-i — 420; muharrer-i sahîfe-i — 264; murâ'ât-ı — 1439; 'ukūd-i — 182; vesâyik-ı — 727; —i ekide 34; vesâ'ik-ı —i eymân 721; —i hîlekârî vaz' 963; —i kadîme 1368; —i muzırra 1084; — in'ikādı 430; —i sâbıka 852; —i silm u salâh 64; mevâdd-ı —ları 1004; — tavsıyesi 1401; —un vikâyesi 415
Uhud Gazâsı 287
'ukalâ/'ukalâ' 10, 12, 17, 191, 313, 554, 634, 736, 838, 859, 990, 1242, 1422, 1439; hande-fermây-ı — 1272; nezd-i — 279; savâb-dîd-i — 178; zümre-i — 328; —i a'yânân 1202; --i 'ulemâ' 956; —i vükelâ'-i Devlet-i 'aliyye 1339; — sûretinde 1195; —y-ı devleti igfâl 736; —y-ı kibâr 118; kıssa-i —y-ı pesendîde-evsâf 15; — y-ı ricâl 118; —y-ı vükelâ 317
'ukbâ 16, 128, 719, 1279, 1366; hıtta-i — 122; minassa-i — semti 956; râyet-keş-i semt-i — 45; reh-rev-i semt-i — 152; semt-i — 81, 86; şatt-ı —ya pervâz 817
'Ukbe; halef-i — 527
Ukranya; — Eyâleti 550, 991; — toprakları 992
'ukūbet; envâ'-ı — 60; eşedd-i — 220, 550; tevzî'-i hısas-ı — 1159; —e istihkākı nümâyân 1507; — ler 101; bakıyye-i —leri 831
'ukūl; emr-i muhayyerü'l— 1154; havze-i — 860; istisvâb-kerde-i ârâ'-i ashâb-ı — 234; muhayyir-i — 711; muhayyiru'l— 762, 801, 1380; sâ'ıka-i bârika-i hârikatü'l— 1321; verâ-y-ı kabûl-i — 49; zevi'l— 1299, 1474; gā'ile-i sâmân-rubây-ı — hey'eti 714; muhayyiru'l—i âyet-i kübrâ 1072; —i beşeriyye 40; —i kāsıra-i insânî 1458; —i sebük-mağzân-ı zâhir-bînân 624; —i şeyh u şâb 227; —i vükelâ' 739; —u sâlib 776; —ünü magşûş 618
Ulâ gâm menzil (Şâm'a 'â'id) 126
ulak; — istîcâr 1454; — kalpağı 1507; —lar 936; — tertîb 1506
'ulemâ/'ulemâ' 9, 52, 142, 146, 168, 320, 323, 409, 456, 462, 463, 512, 518, 563, 570, 588, 608, 611, 648, 650, 653, 655, 657, 681, 709, 723, 753, 754, 758, 783, 789, 798, 799, 800, 803, 818, 819, 836, 860, 883, 890, 896, 909, 911, 1046, 1052, 1069, 1073, 1131, 1159, 1169, 1189, 1217, 1227, 1243, 1256, 1258, 1319, 1330, 1332, 1343, 1355, 1382, 1399, 1400, 1422, 1451, 1467, 1476; 'aceze-i — 146; 'âmme-i — 719; 'arûs-i hacle-pîrây-i — 1273; a'yân-ı — 886, 1042, 1047; beyne'l— 454, 594, 890; cem'-i — 1261; cem'iyyet-i — 789; cins-i — 817, 890, 1360; da'vet-i — 1266; ecille-i — 786; efrâd-ı — 1078, 1190, 1303; ehass-ı — 683; e'izze-i — 1410; erkân-ı — 951; fuhûl-i — 1040, 1223; fukarâ'-i — 952; hakīkī — 649; hibâl-i mesâlih-i — 652; ihânet-i — 718; ihtilât-ı — 1239; kibâr-ı — 1153; mehîn-i — 1481; menzil-hâne-i — 1189; me'vây-ı — 1041; mevâlî-i — 1431; min-beyni'l— 1078; muhibb-i — 1239; müte'ayyinân-ı — 1043; nakīsa-i şân-ı — 1273; rufekāy-ı — 1472; sanâdîd-i — 1191; sürât-i kavm-i — 1261; 'ukalâ'-i — 956; zümre-i hükkâm-ı — 719; nefy-i — 1175; sudûr-i — 1179, 1182, 1262, 1270; tekrîm-i — 634; tevcîhât-ı — 872; 'usbe-i — 1354; 'uzamây-ı — 1129; zümre-i — 595, 656, 898, 1319; — cânibi 1121; — cem'iyyeti 805; — efendiler 476, 1130; — gibi 767; sudûr-i — hey'eti 819; kibâr-ı —i a'lâm 833; —'-i a'lâm 830, 832, 1432; —i 'asr 879; —i belde 1247; —i Devlet-i 'aliyye 1043; —i Ehl-i Sünnet 52, 1285; —i hakīkıyye zümresi 718;

—i hakîkī 650, 719; sâde-dilân-ı —i kabâ'il 205; fuhûl-i —ı kirâm 518; kibâr-ı —i kirâm 119; ser-levha-i tarîk-ı —i kirâm 882; —-i kirâm 60, 118, 152, 766, 835, 1328; —i kirâm akvâli 767; kıdvetü'l—i'l-muhakkıkīn 1052; —i memleket 104; akvâl-i —i râsihîn 540; —i resmiyye 718; —i resmiyye tarîkını ilgā 1380; —i sâlifetü'l-beyân 1372; —i tarîk nâmına olan 'azîzler 756; ecille-i —i vakt 1471; 'örfen — ıtlâk olunanlar 152; —i zemân 725, 844; — kısmı 654; — kulları 896; — ma'îşeti 1228; —' ma'iyyetleri 1436; — meclisi 1356; — nahvine 'atf 1496; — nâmı 723; a'lâm-ı —nın efdali 725; —nın vücûdu 1042; ser-levha-i — olan devletlü 651; taşra —sı 522, 594, 1073; — silsilesi 826; — tarafları 881; — tarîkı (eşref-i turuk-ı Devlet-i 'aliyye olan) 719, 725; — tarîkıne girmiş âdemler 804; —y-ı a'lâm 1273; ittifâk-ı —y-ı 'asr 55; —y-ı 'asr 590; —y-ı 'izâm 52, 846, 848; güzîde-i —y-ı a'lâm 678; —y-ı a'lâm 453, 693, 831, 847, 1267; —y-ı a'lâm hazerâtı 357; —y-ı bî-'adîl 1041; —y-ı eslâf 10; zümre-i —y-ı güzîn 792; —y-ı hâcegân 1066; —y-ı hakîkıyye 719; —y-ı Haremeyn 52; —y-ı hikmet-âşinâ 1029; zümre-i —y-ı kirâm 648; 'uzamây-ı —y-ı millet 228; —y-ı resmî 719; —y-ı ricâl 340; bahş-gâh-ı —y-ı tarafeyn 52; muvâfık-ı fetâvây-ı —y-ı ümmet 225; —y-ı ümmet 900; —y-ı vüzerây-ı 'izâm 313; —y-ı yegâne 340; ittifâk-kende-i a'lâm-ı — y-ı zemân 54; hâmil-i şerî'at olan —zümresi 766; — zümresi 503, 569, 649, 717, 804, 819, 896, 1353

Ulm Kal'ası (Tuna Nehri üzerinde) 1020

'ulûfe 47, 63, 97, 194, 197, 459, 682, 1336, 1445; bî— 720, 727; güzeşte — 58; —ciyân-ı Yemîn Kitâbeti 1513; —ciyân-ı Yesâr Kitâbeti 1513; —hâr 305, 684, 748, 1398; —hârân-ı dergâh-ı muhteşem 11; —i askerîn 163; —i girân 734; —i mukannenesi 625; der-dest olan —ler 1380; güzeşte —ler 1444; —ler 82, 193, 758

ulu'l-emr 215, 709, 739, 1239, 1244; emr-i — 216; havâtır-ı — 1254; te'addüd-i — 1239; — cânibi 1394; — mesnedi 321; —i 'âmme-i Mü'minîn 1427

'ulûm 13, 24, 50, 152, 1044, 1288; âşinây-ı — 86; câmi'u'l— 1072; ehl-i — 147; mukaddimât-ı — 518, 1488; mütâla'a-i — 591; nukūş-i — 151; tahsîl-i mukaddimât-i — 529n, 531; tahsîl-i — 87, 148, 1503; tefârîk-ı — 123; 'ummân-ı — 1073; —a müte'allık musâhabet 1073; —i 'akliyye 50, 51; ferâ'iz ve 'urûz emsâli —i 'âliye 1488; —i âliyye 22; —i âliyye tertîbi gibi mukaddimât/nüsah 880; —i 'Arabiyye 531; —i 'Arabiyye gibi mukaddimât/nüsah 880; —i cüz'iyye 39; —i cüz'iyye te'allümü 981; —i edebiyye 9, 596, 988, 1423; —i evvelîn ve âhırîn 21; —i Felâsife 50; —i Felsefiyye 52; —i garîbe 762; —i garîbe-i hafiyye erbâbı 676; —i İslâmiyye 626; —i külliyye te'allümü 981; ta'lîm-i —i lâzime 546; tahsîl-i —i ma'kūl ü menkūl 85; eşref-i —i müdevvene 11; —i mütedâvile 1488; —i nakliyye 50; —i sâ'ire 24; —i şer'iyye 50, 52; ta'lîm-i —i şettâ 52; '—i şettâ 26; te'sîr-i ebhıre-i —i zâhire 1041; —i zâhire istihsâli 879

'ummâl 241, 689; irsâl-i — 685; perdâhte-i dest-i '— 240; perdâhte-i eydî-i — 689; — ta'yînı 240

'Ummân [=Uma] **Hân** (Dağıstan'da) 205, 221

umûr 103, 115, 118, 137, 271, 307, 326, 345, 354, 372, 462, 490, 504, 804, 820, 836, 957, 1031, 1055, 1088, 1168, 1249, 1280, 1303, 1314, 1331, 1370, 1406, 1425, 1435, 1446, 1467, 1477, 1495; 'akd-i — 1482; 'âmme-i — 363, 1157, 1418; ashâb-ı — 667; âşinây-ı dekāyık-ı — 119; 'avâkıb-ı — 60, 92; a'zam-ı — 1056; bâ'is-i tertîb-i mesâlih-i — 641; berrânî olan — 1320; bitâne-i — 85, 506n, 626; celâ'il-i — 757, 876, 904; celâ'il ü kalâ'il-i — 1481; cemî'-i — 629, 1433; cümle-i — 79; cümletü'l-mülk-i — 828, 1405; cüz'iyyât-ı — 1482; dekāyık-ı — 747, 876; ecnâs-i ashâb-ı — 749; endâzeden hâric — 1163; erbâb-ı — 917; evliyây-ı — 25, 56, 206, 139, 140, 178, 304, 480, 482, 485, 498, 569n, 705, 747, 906, 1023, 1157, 1212, 1273,1371; fetk-ı — 1265; hakāyık-ı — 747; hâll-i — 1482; hayır sandığımız — 572; hibâl-i — 109; ıztırâb-ı erbâb-ı — 149; idâre-i âsiyâb-ı — 271; idâre-i dolab-ı — 878, 957; idâre-i envâ'-ı — 124; idâre-i — 65, 160, 877, 922, 1008, 1250, 1273; kâffe-i — 462, 914, 923; kalâ'il-i — 757, 904; karâr-dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı — 964; karâr-dâde-i evliyây-ı — 246, 250; kâr-bendân-ı destgâh-ı — 885; kâr-bendân-ı — 776, 1047; kar'-ı sevâmi'-i erbâb-ı — 1349; kulûb-i evliyây-ı — 33, 420; lâzime-i zimmet-i evliyây-ı — 1256; mahatt-ı rihâl-i evliyây-ı — 198; mahrem-i serâ'ir-i — 592; mahrem-i — 519; ma'lûm-i erbâb-ı — 871; ma'lûm-i evliyây-ı — 296, 1254; maskale-i dest-gâh-ı — 1031; mazhar-ı teveccühât-ı evliyây-ı — 531; menâzım-ı — 363, 676; mutesaddiyân-ı ratk u fatk-ı — 1356; müdâhale-i — 546, 884, 1159, 1403; müdebbirân-ı — 927, 1308; müdîrân-ı — 546, 927; münâsib-dîd-i evliyây-ı — 538; müstevliyân-ı — 574, 705; müteferri'ât-ı — 176; mütekallid-i kalâ'id-i — 1350; mütesaddiyân-ı — 1376; mütevaggıl-ı keşmekeş-i — 951; mütevellî-i — 1358; nâ-bînây-ı 'avâkıb-ı — 1472; nefslerine dâ'ir — 1387; nezd-i evliyây-ı — 238; pençe-zen-i fatk-ı — 823; pençe-zen-i ratk-ı — 823; pesendîde-i evliyây-ı — 1142; pîş-kârân-ı — 1070, 1065; pîş-nihâd-ı tasavvur-i evliyây-ı — 303; ratk-ı — 1265; ratk u fetk-ı — 1452; revâc-ı — 483; ribka-i — 1358, 1405; ru'yet-i — 113, 272, 489; sâmi'a-i

evliyây-ı — 110, 149, 302; sâmi'a-hırâş-ı evliyây-ı — 130; sâmi'a-zâd-ı evliyây-ı — 1133; sâmi'a-zede-i evliyây-ı — 183; sâmi'a-zed-i evliyây-ı — 390; sem'-i şu'ûr-i evliyây-ı — 164; ser-i kârân-ı — 885, 1385, 1465; ser-i kâr-ı — 625, 776; sı'âb-ı — 148; tanzîm-i — 115, 130, 602, 1163; tasfiye-i da'ire-i — 279; tasvîr-i nizâm-ı — 668; tecribe-i — 157; tedvîr-i devâlîb-i — 1350; tekdîr-i hâtır-ı evliyây-ı — 606; tevellî-i — 65; 'umde-i — 89; 'urûk-ı evliyây-ı — 325; vâcibât-ı — 279; vükelây-ı — 187, 312, 381, 402, 447, 1239; zarûriyyât-ı — 279; zimâm-ı — 627, 637; dekāyık-ı —a dânâ 1158; —âgâh 1351; ma'lûm-i —âşinâ 381; —âşinâ 109, 1319; —âşinâlar 470; —âzmûde 804; —dîde 45, 109, 115, 1141; —i 'âlem 138; merci'-i —i 'âmme 1452; —i 'âmme 649; —i Askeriyye Nâzırı 971; —i asliyye 226; —i asliyye-i mîriyye 687; —i bahriyye 1466; —i Bahriyye Nâzırı 107, 176; —i Bahriyye Nezâreti 155, 408, 826; —i beşriyye 161; —i bilâd 181; —i cedîde 347; —i cezâ'iri ru'yet 261; —i Cihâdiyye 1323; —i Cihâdiyye Nezâreti 1259; kılâde-i —i cumhûr 1326; —i cumhûr 114; bizâ'a-i —i dâhiliyye 561; —i dâhiliyye 137, 343, 553, 1331, 1345; —i Dâhiliyye Nâzırı 971; —i dâhiliyye nizâmı 362; —i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye 1086; —i dâhiliyyeleri 257, 262; —i dâhiliyyeye müdâhale 1096; dekāyık-ı —i devlet 911; pençe-zen-i —i devlet 1160; —i devlet 113, 118, 655, 667, 829, 836, 886, 1179, 1273, 1425, 1434, 1474, 1481; —i Devlet-i 'aliyye 832, 1057; —i Devlet-i Muhammed 913; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i Pâdişâh-ı Aristo-dirâyet 236; —i dîn 118, 1434; —i dîniyye 895; —i dîvâniyye 115, 181; —i Donanma 106; —i dünyeviyye 956, 1386, 1480; —i dünyeviyyede hûşyâr 1494; —i dünyeviyyede mutabassır 1494; —i dünyeviyyede müctehid 1434; —i ecnebiyye kalemi ketebesinin müntehablarından 165; —i Ecnebiyye Nâzırı 984, 985n, 1013, 1086; —i emâret 186; mütekeffil-i —i enâm 744; —i erbıta 627; —i es'âr idâresi 1490; —i garîbe-i hârika 843; —i hafiyye 341; bizâ'a-i —i hâriciyye 561; muhârese-i —i hâriciyye 1340; nazar-ı —i hâriciyye 878; —i hâriciyye 92, 319, 532, 591, 649, 667, 706, 909, 1078, 1096, 1129, 1345; —i hâriciyye-i devlet mükâlemesi 829; —i hâriciyyeden bî-behre efendiyân 876; —i hâriciyyeden bî-behre nev-devletân 876; —i hâriciyyeden bî-haber 1166; —i hâriciyyeden gāfil 1052; —i hâriciyyeden tehî-dimâğ 1169; —i hâriciyyeden zâhil 1189; —i hâriciyyeleri 257, 262; —i hatîre 113; —i Hılâfet 1357; —i Hicâziyye 63, 1036, 1369; —i 'ibâd 181; —i istîfâ 226, 687; —i 'izâm 461; —i kâ'inât 39; —i kal'a-sitânî 1011; dekāyık-ı —i kevniyyeye dânâ 626; —i kitâbet 24; —i külliyye 942; —i külliyyeler 159; —i lâzime 108, 633; mebâdî-i —i lâzimeleri 447; —i lâzimeleri 827, 832; —i lâzimesine mücâhid 1083; —i lâzimü'l-i'tinâ 82; —i me'âdin 187; —i me'mûre 136, 318, 490, 1030, 1085; —i me'mûrları 1358; —i memleket 35, 346, 636, 730; —i menviyyeyi tanzîm 1193; —i mesâlih 1077; ser-rişte-i —i mevhûm 449; âşinây-ı hakāyık-ı —i milel/mülk 114; —i milel-i Nasârâ 66; —i millet 332, 333; —i Mîrî Vekîli 156; —i Mîriyye Vekîli 156; —i mu'azzama 165; —i muhtelife 682; —i muktezıyye 248; —i muktezıyyeleri 1392; —i mühimme 1167, 1303; —i mühimmenin üss-i rasînî 1365; —i mülk 332, 333; —i mülkiyye 95, 115, 326, 1008; —i mülkiyyeleri 264; —i müşkile 1405; —i müte'assire-i Devlet-i 'aliyye 1504; —i müteşettite-i Memâlik-i mahrûse 1328; —i nefsânî 121; —i nefsiyyeleri 769; —i Sadâret 1482; —i Saltanat-ı seniyye 16, 830, 913; —i seferiyye 225, 925, 997, 1018, 1191; envâ'-ı —ı sı'âb 1490; —i siyâsiyye 70; —i Tersâne 1494; —i ticâret 344; —i tüccâr 398; —i vâcibe 658; —i zarûriyye 446; —i zarûriyye-i devletleri 74; —i zarûriyye-i mülkiyye 434; —i zehâyir 153; —lar 262, 538, 765, 848, 1058; bitâne-i —ları 501; dest-hûş-i —ları 1191; itmâm-ı —ları 1097; kâffe-i —ları 831; müdîr-i —ları 254; tervîc-i —ları 1354; —larına tüyende 784; —larını anda ru'yet 1189; samîmî —unu iltizâm 353

Umûr-yeri (Anadolu yakasında) 328, 331

Una Nehri 211, 560

Un-kabanı/kapanı 143, 791, 837, 902, 1384; — kolluğu 902; — pîş-gâhı 1269

'unvân 113, 124, 160, 177, 226, 272, 311, 364, 365, 680, 712, 721, 853, 927, 1040, 1406, 1409; bülend— 133, 173; celb-i terakkī-i — 949; cevher-i iklîl-i — 464; çâr-bâliş-nişîn-i — 1472; fermân-ı isâbet— 189; imzâ-nüvîs-i — 892; kesb-i — 915, 1126; kevkebe-nümây-ı — 140; murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i — 1235; terakkī-yâb-ı rütbe-i — 113; tırâzîde-i zînet-i — 959; —ı 'Alemdârî 1405; —ı berât-ı liyâkat 589; —ı Gāzî 444; —ı kâzib 758; —ı menşûr-i meded-i/yârî-i Perverdigârî 675; —ı nâme-i kirdârı 1029; —ı sahîfe-i Pâdişâhî 640; —ı Ser'askerî 176, 1326; —ı Şâhâne 1301; —ı şâygân 394; —ı târîhe nazar 1233; neyl-i mesned-i me'âlî—lar 516; —lar 114, 652; —pezîr-i hüsn 339; —pezîr-i tezyîn 339

'Urbân 378, 1353; beyne'l— 62; evbâş-ı ahbâş-ı — 81; izdihâm-ı — 612; kabâ'il-i — 608; meşâyih-ı — 46, 63, 132, 250; pûç-mağzân-ı kabâ'il-i — 376; tavâ'if-i — 126; tehî-mağzân — 423; lisânında lüknet-i —e 1072; — eşkıyâsı

62; — tâ'ifesi (behâyim-tıynet, mahrûm-i cevher-i 'akl ü dirâyet olan) 736; —ı Bâdiye 822
urcûfe 699, 1308, 1384, 1413; —i ahlât-ı 'avâmm 694; —i hıred-fersâ 1384; —i murdârı 776; —i mübersemîn 876
'uryân; sülâsî mücerred sâlim sîgası gibi mütecerrid ü — 27, 1050
'usât 188, 382, 385; gürûh-i — 175; ru'ûs-i bürîde-i — 176; —ı Havâric 186; —ı Sırb/Sırp 292, 301; —ı Yezîdiyye 187
Usluc Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
usta 235; —lar 1259; — ta'bîr etdikleri eşhâs 800
ustufe 1111
Ustutgār [=Stuttgart] Şehri 1021
usûl 97, 403, 456, 503, 518, 616, 683, 720, 727, 771, 817, 840, 1007, 1088, 1331, 1372, 1488, 1510; âheng-i bî— 53; âheng-i terâne-i bî— 140; aslu'l— 720, 727, 797, 1329, 1382; evfak-ı — 713; istihsâl-i — 518; kâffe-i —i 'âdile 264; kâffe-i vükelâ' 400; —i Avrupa 757; —i ceng-i harbî 441; —i devlet 772, 1003; —i dîn 19; —i habâset-mevsûl 50; —i hâliyyeden bî-haber 965; —i Havâric-i bed-millet 56; —i hikmet 571; —i hikmet-i 'ameliyye 104; —i hizmetleri 1024; —i kadîme 667; —i kānûn-i insâf 258; —i kānûn 1331; —i mâdde 75; —i maslahat 385, 403, 1029; —i mazbûta 269; —i me'mûriyyet 276, 989, 1087; —i me'mûriyyetler 1024; —i mehter-hâne-i âmâlleri 230; —i mesâ'il-i zâhir-i hâlât 110; —i mu'tena 542; —i mukarrere-i Selîm Hânî'ye ri'âyet 1345; —i müstemire 641; —i nizâm 1331; —i rehbâniyyet 159; —i sâbıka 566n, 575, 1345, 1446; —i sâbıkaya ri'âyetleri 1344; —i sâlifeye ri'âyet 1345; —i vâridât-ı mîriyye 225, 685; — mütebeddel 805; — perde-i dîğere tagyîr 312; — ü fusûller 271; —ün tebeddülü 794, 805; —ünü bir vechile tagyîr 1433; —ünü tashîh etmek gā'ilesi 1016; —ü tebdîl 1101, 1420; — ve furûğ-i felâsifeleri 52
'uşşâk 1317; sîne-i çâk-hûrde-i —âsâ 493
'Utârid 8; —ta'bîr 26
'Uyûn (İbn Kuteybe'nin) 1458
uz; fenn-i sıyâgatde be-gāyet eli — 368
'Uzeyr Sancağı 98, 100; — Mutasarrıfı 71
Uzunca-ova merhalesi 1071
Uzun Hasan (Şile Serdârı) 460
'uzv 1417; —ı derd-i nâgeh 694; —un ağrısı 1418

Ü

üc/üç anbarlu 691, 1113; — gemiler 259; — kapudanı 242
ücret 159, 1411; —i 'amele 73; — ile hıdmet 996
ülfet 554, 603, 626, 722, 728, 818, 827, 828, 875, 901, 989, 1215, 1319, 1320, 1350, 1351, 1406, 1479, 1503; 'âlem-i — 1379; efgende-i dâm-ı — 770; ehl-i — 959; fenn-i — 182; germî-i bâzâr-ı — 883; germî-i — 1453, 1475; germ-sâz-ı kânûn-i — 1163; girîzende-i — 1049; hoşca — 1392; hüsn-i — 818, 985; kemâl-i — 1399; kıdem-i — 1353; mâ'il-i — 744; mu'âmele-i — 721, 728; muhibb-i — 519; muhteriz-i — 806; râbıta-i — 470; sâbıka-i — 289; tedâvül-i sahbây-ı germiyyet-i — 1374; tertîb-i 'îş u — 1215; —den ferâgat 1419; —e âlûfte 1361; —i kadîme 528; —i tâmme 883; —i yârân 518; 'adem-i —ler 546; germî-i —ler 299; —ler 270, 594; ribka-i —leri 884
ülka/ülke 341, 557, 991, 994, 1000, 1020; küçük — 1021; — hâsılâtı 999; —i 'azîm 56; —i cesîme 991; —i Kırım 553; —i Leh 998; —i Mısır 131; —i mu'azzama 161; — tahrîbi 484; —y-ı Asya 249; —y-ı fesîh 720; —y-ı fesîha-i Berka 221; —y-ı mu'teber 720; —y-ı Silizma 223
ümem; erkām-ı ahbâr-ı — 18; fermân-fermây-ı tavâyif-i — 1356; medâr-ı fesâd-ı — 114; medâr-ı salâh-ı — 114; menâzım-i ahvâl-i — 1286; mütetebbi'ân-ı âsâr-ı — 850; Şehinşâh-ı — 1229; —i pîşine hem-'asr 12; —i sâbıka 12
ümenâ/ümenâ' 226, 241, 326, 630, 690, 795, 863, 1375; elsine-i — 1371; mevzû'-i kilar-ı — 244; vâsıl-ı sem'-i — 1040; —i Bâb-ı 'âlî 798; —i cedîde nâmına 858; —i devlet 121, 1327, 1337, 1472; —i Devlet-i 'aliyye gibi 1487; firka-i —i hıyânet-nümâ 1153; —i mesâlih 173; —y-ı câride 858; me'mûl-i —y-ı devlet 390; —y-ı devlet 457, 721, 728, 736, 1048; —y-ı Devlet-i 'aliyye 731, 1115; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-karâr 487; —y-ı mevsûka 146; —y-ı mûmâ ileyhimâ 173; —y-ı şer' 118; —y-ı Tersâne 248; —y-ı vakt 746
ümerâ/ümerâ' 32, 33, 34, 35, 38, 97, 130, 141, 356, 477, 530n, 601, 629, 633, 661, 692, 1077, 1328, 1369, 1435, 1494; bugāt-ı — 98; eşirrâ'-i — 141; eşkıyâ-y-ı — 81; ismini işiden — 711; tegallüb-i zümre-i — 97; tesviye-i umûr-i — 390; —i aktâr şîveleri 1455; —i Arnabûd tâ'ifesi 33; —i/ümerây-ı bed-kirdâr 81, 82; ta'lîm-i —i bed-peymân 34; —i Mısrıyye 735; —i Mısriyye-i bed-tıynetân (Ye'cûc-sîretân ve Me'cûc-sıfatân olan) 121; —i Müttefika-i Reyn 1021; — makūlesi 1428; bekāyây-ı —i şekāvet-nisâb 1307; kabâ'il —sı 208; —y-ı bedrâ' 130; —y-ı deryâ 513; —y-ı kirâm 845, 704, 723; —y-ı Mısır 34, 735; —y-ı Mısrıyye 56, 355, 357; —y-ı şekāvet-semîr 35
ümmet 11, 1279, 1329; âhâd-ı — 1289; aslah-ı — 117; cem'iyyet-i — 457; hakāyık-şinâs-i — 1288; sulehây-ı — 1192, 1462; ta'tîr-i meşâmm-ı — 144; zimmet-i — 7; —i dâlle 895; —i İslâmiyye 1036; —i Merhûme 452; kâffe-i —i

Muhammed 913; —i Muhammed 128, 202, 321, 479, 512, 612, 636, 664, 729, 743, 787, 915, 923, 1154, 1245, 1415; —i Muhammediyye 1289; —i Nâciye 963
Ümmîd Burunu 374, 396
Ümmü'd-dünyâ; bk. Mısır
üns 875, 1215, 1319, 1320, 1351, 1479; germâ-germ — 1453; germî-i tennûr-i — 770; germî-i — 299, 736; harîf-i encümen-i — 883; hılâl-i germî-i — 749; muhteriz-i — 806; rusûh-ı — 532; şîfte-i — 744; —iyyet 989; tertîb-i bezm-i —iyyet 1057; mübâlaga-i —leri 728; germâ-germ-i — ü hıltat 818; — ü ülfet 920, 978
Üsküb; — mutasarrıfı 149; — Sancağı 122
Üsküdar (İstanbul muzâfâtından) 111, 143, 144, 169, 304, 359, 684, 697, 698, 699, 739, 782, 787, 791, 1040, 1042, 1097, 1123, 1137, 1144, 1261, 1265, 1271, 1274, 1336, 1352, 1371, 1393, 1403, 1454, 1506; muhâfaza-i etrâf-ı — 1261; sevâhil-i — 486; — finâsı 1223; — Kadısı 150, 169, 172, 360, 873, 956, 1324, 1404, 1486; — Kazâsı 90, 133, 177, 410, 947; — Kışlası 1251, 1354; — Ocağı 106, 112, 121, 180; — Sahrâsı 302; — sekenesi 1272; — Ustası 1123; — verâsı 597, 737; — yakası 698, 1464; — yakasında olanlar 695
üslûb 528, 813, 1070, 1406, 1509; ekâvîl-i herze- 483; 'ibret— 81; perîşân— 514; —i 'acîb 710; —i bihterîn ü matbû' 1223; —i emr-i me'mûru 834; —i hakîm 782; —i hakîmâne 175, 1306, 1425; —i hasen 688; —i hayret-fermâ 1359; —i hüccet 1329; reng-i —i kadîm 1336; rûy-i —i kadîm 1336; —i mergûb-ı selâtîn-i 'Osmâniyye 1078; —i müretteb 703; —i müstahsen 17; —i sâbık 392, 852; —i zîbâ 1378
üstâd/üstâz 151, 237, 766, 996; hakk-ı — 650; mâhir — 240; —âne 948; —dan ahz 1328; — dan te'allüm 1328; —dan zabt eyledikleri mazmûn-i mihr-engîzi 1076; 'akl-ı şeytânîde —ı 'azâzîl 875; —ı musavvir 18; eyâdî-i — ından yeni çıkmış gibi temîz ve mücellâ 970; 'alâka-i —iyyet 673; mâhir —lar 689; —lar 74, 790, 850; —lar ta'lîmiyle 798; —lar yediyle 788; — mühendisler 537; — odaları 976; — sannâ'lar 546; hakk-ı — te'alluk eylemamiş 894; — topcu 140; —ı ma'nevî-i zümre-i münşiyân 571
üstühân-pâre 473; —i 'atiyye 647; — ihdâsı 1471; —i firîb 907; —i ihsân 647; —i ihtiyâl 907
üştür; —e süvâr 610; —i dîvâne gibi 449, 813, 1197; —i sermest gibi 1143; —i sermest gibi zebed-efşân 1080; bevl-i —vâr 1280
üşüntü ile 815, 1447
üzüm 226
üzüm (İstekalya ta'bîr etdikleri, Mora Cezîresi'nden gelan) 686

V

vâcib 656, 897, 906, 1051, 1194, 1250, 1330, 1333, 1381, 1394; emr-i — 679, 1256; ercah-ı — 1385; —ât-ı mülkiyye 70; —e 279, 476, 485, 804, 899, 1045; —e-i 'uhde-i 'ubûdiyyet 1171; —e-i 'uhde-i Sadâret 199; —e-i hâl 268, 567, 746, 895, 1180, 1435, 1482; —e-i hâl-i bendegâne 364; —e-i inkıyâd 1205; —e-i itâ'at 1205; —e-i zimem-i ricâl 410; —e-i zimem-i vükelâ 410; —e-i zimmet 248, 280, 751, 1049, 1058, 1185, 1245, 1258, 1458; —e-i zimmet-i diyânet 215; —e-i zimmet-i ehl-i îmân 47; —e-i zimmet-i himmet 541; —e-i zimmet-i i'tinâ 541; — e-i zimmet-i ihtisâsı 1461; —e-i zimmetlerini edâ 350; —i şer'î 11; — mesâbesinde 1399; — olan sefer-i hümâyûn 965; emr-i —ü'l-ihtimâm 690; emr-i —ü'l-imtisâl 1328; emr-i —ü'l-imtisâl-i Husrevâne 1110; emr-i —ü'l-i'tibâr 184; —ü'l-izâle 759
va'd 42, 312, 318, 502, 966, 1086, 1096, 1118, 1168, 1243, 1342; envâ'-i — 102; hasbe'l— 707; muhlifu'l— 1470; —i bî-kıyâs 526, 529n; şâne-i —i dil-âvîz 707; âvîhte-i çengel-i —i ferdâ 1338; miskâl-i —i girân-vezn 820; —i İlâhî 1291; —i mu'âvenet 1128; —i mübîn 443, 639; —i sahîhu'l-incâz-i Rabb-i Gayûr 455; —i Şâhâne 848; —i şerîf 455; —lerinde hulf 1271; —lerine mebnî 996; —lerini ihtâr 1014; — ü î'âd-i mazmûnlarını/müfâdlarını câmi' 1335
vâdî 109, 119, 228; ol —de râcil 957; —i dirâyet 580; —i gül-i beyâbân 520; —i gurbet 201; —i gümrâhî 177; sebük-hîz-i —i gürîz 445; —i herze-pâyî 1373; —i hezîmet 82; —i hızlân 203; —i meslûk 240; —i rehâ 78; —i selâmet 663; —i teşebbühden dûr 696; sapa — ler 432; —ler 224, 498, 1238; —lerden gaflet 199
vahdet; cihet-i câmi'a-i — 1073; cihet-i — 721, 728, 1325; hâ'iz-i cihet-i — 834; hırâmende-i semt-i ferâğ-ı — 811; cihet-i — iltiyâmı 414; cihet-i — kā'idesine ri'âyet 1335; sırr-ı —i vücûd 895; cihet-i — zâbıtası 294; cihet-i —i İslâm 124
Vâhibü'l-murâd (Hz.) 190, 665; şükr-güzâr-ı dergâh-ı — 1204; bk. ayrıca Allah
Vahîd Efendi/Paşa (Seyyid, Mevkūfâtî, Sefîr, Murahhas) 410, 412, 812, 846, 851, 1012, 1084, 1375, 1376, 1431, 1438, 1441, 1442, 1450, 1451; —'nin kethudâsı 813
vahşet 337, 424, 447, 1068, 1412; def'-i — 520, 799; esbâb-ı — 704, 723; gubâr-ı — 792; haşr-gâh-ı — 882; hücûm-i ehrimenân-ı — 926;

müstevcib-i — 906; velvele-endâz-ı — 498; —endâz-ı hubûb 1147; —fiken-i kulûb-i sükkân 1187; nâzile-i —hîz 1321; def'-i —i şurûr 1260
vahşî; — câneverler 318; —i remîde 916; — megâraları 623
vahy; —i mübîn 1460; — ü ilhâm-ı İzedî 19
vâ'iz 1382; —âne 836
vak'a 77, 304, 316, 331, 480, 506n, 587, 624, 637, 734, 737, 816, 818, 822, 850, 860, 866, 867, 868, 890, 911, 915, 1160, 1164, 1251; ba'de'l- — 882, 883; ferdây-ı — 329; ibtidây-ı zuhûr-i — 849; kable'l-— 1170; keyfiyyet-i — 1258; mebâdî-i — 480; mukaddimât-ı zuhûr-i — 1259; sûret-i — 1254; tahrîr-i — 25; temâmî-i — 1427; vakt-i vukū'-ı — 1253; zuhûr-i — 850; — esbâbı 625; — güzerânı 655, 1426; — hüdûsu 1399; —i 'Alemdârî 1462; —i 'azîme 337; —i 'ibret-nümâ 1152; —i ahzâb sadmesi 512; —i âti 304; —i âtiye-i Selîmiyye 1151; —i âtiyyü'z-zikr 960; vak'a-i 'azîme 337n; —i ciğer-kâr 1420; —i ciğer-sûz-i hânumân 1229; —i cülûs hâdisesi 1093; —i Edirne-i bî-meymene 332; —i fâkı'a 624; —i garîbe 480, 829; —i garîbe-i sûhte 1060; —i hâ'ile 34, 620; —i hâ'ile-i ma'hûde 1016; —i hal'-i Hudâvend-i esbak 1477; —i inhılâ' zuhûru 1327; —i lâhika 1313; —i Leyletü'l-Kadr 1376; —i ma'hûde 339; —i mastûre-i mestûre 331; —i mesrûde 582; —i nâgeh-zuhûr 1182; —i nâgehânî 1258; —i sâbıka 1156, 1472; —i Selîmî 1203, 1251; —lar 502, 799, 1162; hal' —ları 800; hal' —sı 317; — takyîdi 26
Vak'a-nüvîs 74, 191, 465, 1051, 1240; hil'at-i —î 25; —lik 22, 25, 1051; —lik 'ilâvesi 532; —lik berekâtı 533; bk. ayrıca Vekāyi'-nüvîs
vakf 1162; mütevellî-i — 359; —ı gadr 517; —ı hıyânet 517; —ın rûz-nâmecisi 86; —ı şerîfleri 145; —lar 145
vâkı'a 483, 1075, 1131, 1189, 1443; keyfiyyet-i — 899; mâdde-i — 1374; mebde'-i — 1426; sûret-i — 1258; tafsîl-i — 918; tedbîr-i — 1393; —i Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne 1306; —i âtiye 1126; —i fâci'a 911, 1177, 1231, 1250, 1251; —i fâci'a-i ciğer-sûz 673; —i fâci'a-i hal 327; —i fâkı'a 928, 1147; —i fâkı'a-i Âsitâne 1421; —i fitne 509; —i Mısr-ı Kāhire 1217; —i sâdi'ası 1232; —i şikāk 509; —i 'uzmâ 1034; — mutâbık 1365, 1498, 1506; levâyih-ı —t 32; —t-ı mütedârike 17; — vukū'u 1305
vakıyye 190, 229, 232, 235, 685, 1373, 1411, 1417
Valamber [=Dalembert, meşâhîr-i felâsifeden, şahs-ı bed-güher) 157
Vâlî 33, 36, 46, 93, 117, 122, 133, 189, 384, 467, 468n, 599, 630, 702, 875, 1072, 1249, 1428; —i âhar 77; —i Anadolu 138; —i Bağdâd 84, 129, 1367; —i cedîd 76; —i Cidde 44; —i esbak 77; —i Eyâlet-i Diyârbekir 1479; —i Eyâlet-i Erzurum 1478; —i Haleb 759; —i hıtta-i Ümmü'd-dünyâ 1280; —i Horasân 633; —i Karaman 302; —i Mısır 81, 97, 172, 355, 735, 1306, 1307, 1310; —i Milket-i Mısır 132; —i nâmdâr 186; —i Rumeli 77, 89, 382; —i sâbık 35, 358; —i Sivas 36; —i Şâm 126, 521; —i vâlâ-şân 186; —i vâlâ-şân-ı Bosna 296; —i Vilâyet 1304; şedîdü'ş-şekîme —ler 379; —ler 186, 188
Vâlide 820, 961, 996; — cenâbları 821; —i Hidîv-i sâbık 1305; Kethudây-ı —i Hudâvend-i esbak 1425; —i mâcideleri (Hudâvend-i sâbık hazretlerinin) Kahveci-başısı 1313; —i mâcideleri makāmında hürmet 1305; —ler 821; — lerinin istishâbı 820; — Kethudâsı 286, 820, 855, 858, 1031, 1034, 1498; — Sultân 523, 534, 855, 885, 1496; — Sultân cenâbları 714, 765; — Sultân dâ'iresi 881; — Sultân hazretleri 729, 840; — Sultân-ı 'aliyyetü'ş-şân 142, 146; — Sultân-ı 'aliyyetü'ş-şân (mehd-i 'ulyây-ı saltanat) hazretlerinin Kethudây-ı 'âlî-kadrleri 842; — Sultân Kethudâsı 521, 609, 818; — Türbedârı 1419; dâ'ire-i dîde-i dil-i —yn 150; —yn 828
Van; — Eyâleti 515, 946; — muhâfazası 64; — Muhâfızı 374; — Muhâfızlığı 375, 515; — Vâlîsi 515; Eyâlet-i — ve Muhâfaza-i Kal'a 1429; — vücûdu 515
Vânî Ahmed Efendi Tekyesi (Lâlezâr'da) 143
varak 1277; itlâf-ı — 1471; taklîb-i —ı diğer 290; —ı diğer 1128, 1157, 1193; —pâre 1248; —u'l-hayâl-i fâsûnlar 734; hem-neşve-i —u'l-hayâl 618; —u'l-hayâl-i nîreng 734
vâridât 75, 156, 225, 344, 1088, 1252; —ı bî-pâyân 1352; —ı cedîde 227; —ı Devlet-i 'aliyye'nin muhâfazası 1331; —ı mîrî 227; —ı mukarrere 997, 999; —i Kāyim-makāmî 1472
varil varil mey-nâb 1362
vâris 104, 1285, 1414, 1478; 'âdet-i müstemirre-i —ân-ı bî-insâfân 1477; —i muhallefât-ı bî-şümâr 1425; —i serîr-i Saltanat 1152, 1333; —i tahtı devlet 198, 581n; —i vâhid 1457, 1465
Varna 1365; — muhâfazası 1129
varoş 430, 436, 445, 968, 970, 1010, 1412; mükellef — 972; sekene-i — 435; — etrâfı 1011; — hârici 1011; —i belde 445; —lar 973, 978; —ları etrâfı 978; —u derûnu 981
Varşav/Varşavya/Varşova/Varşovya 967, 979, 982, 983, 984, 986, 989, 994, 998, 1003, 1013, 1014, 1015, 1024, 1487; — ehâlîsi 988; — emîrleri 988; — havâlîsi 986; — kurbü 1017; — Şehri 618, 967, 986, 1002, 1016; — Şehri'nin civârı 989; — Şehri'nin kurbu 989; — Memleketi 412; — tevâbi'âtı 998
Varte Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
Vâsıf Ahmed Efendi (Re'îs, Vekāyi'-nüvîs, Murahhas-ı Sânî, hüner-mendân-ı ricâlin ser-

bülendi, hâce-i cihân-ı riyâzu'l-inşâ', sânî-i Vassâf-ı bedâyi'-ifşâ, edîb-i fâzıl, münşî'-i kâmil) 25, 27, 37, 39, 47, 74, 97, 136, 155, 162, 165, 272, 290, 291, 292, 354, 476, 529, 533, 534, 1048, 1050, 1233

vasıyyet/vasâyâ 137, 165, 182, 268, 278, 302, 303, 306, 375, 460, 539, 540, 542; hatm-i risâle-i — 541; vefka'l— 1173; —i cüz'iyye 540; —i selâse 539; —nâmesi erkânından 553

Vassâf merhûm 735; sânî-i —ı bedâyi'-ifşâ 25; — kalem-i letâ'if-ifşâ 960

Vassâf Târîhi; — gibi 1488; —'nde mersûm 624

vatan 52, 758, 1028, 1122, 1226, 1504; reh-rev-i sûy-i — 128; terk-i — 220; türâb-ı — 178; —ı aslî 319, 510, 621; —ı aslî-i Müverrih 758; kendi —ı semtinden 1122; ; muktezây-ı tabî'a-i —iyyesi 1494

vaz' 293, 348, 390, 404, 421, 473, 633, 645, 683, 693, 696, 706, 712, 719, 729, 733, 766, 795, 803, 863, 865, 909, 976, 1403, 1422, 1476, 1479; bidâyet-i — 908; hüsn-i — 120; şüt-ı gürbe — 1083, 1436; —ı akdâm-ı meşhûre 433; —ı asker 418; —ı âyîn 241; —ı bedeviyyet 543; —ı behîn 671; —ı bî-edebâne 1401; —ı bu'l-'aceb 385, 1244; —ı bünyâd 359; —ı bünyân-ı Ocak-ı Bektâşiyân 1322; —ı cebîn-i iftikâr 1028; —ı cesûrâne 491; —ı Devlet-i 'Osmânî 1324; —ı dil-firîbâne 1336; —ı dilîrâne 489, 948; —ı dil-nişîn 880; —ı düşmenâne 487; —ı ebleh-firîb 728; —ı ebleh-firîbâne 722; —ı enâmil-i kitâbet 234; —ı engüşt-i i'tirâz 696; —ı engüşt-i musâdere 1456; —ı engüşt-i ta'arruz 1456; —ı es'âr 909; —ı esâs 1022; —ı evzâr-ı harb 592; —ı Firengiyâne 1375; —ı gâfilâneleri 1257; —ı gayret-şi'âr 1246; —ı Hâkânî 699; —ı hamiyyet-iştimâl 1427; —ı haml 676, 1455; —ı hâriku'l-'âde 1073; —ı hayret-fezâsı 528; —ı hıyânetkârîleri 496; —ı hıyânet-nümâ 1453; —ı hikmet 185; —ı hurrâs 798; —ı imzâ 1089; —ı insânî 756; —ı kabîh 1373; —ı kadem 311; —ı kadem-i şûm 961, 1464; —ı kadîm 914; —ı kalem-i rızâ 257; —ı kavânîn 159; —ı kavânîn-i devlet 643; —ı kûşe-i bâlîn 1420; —ı küstâhâne 488, 498, 1425; —ı küstâhâne-i nâdir-berâber 321; —ı küstâhâne-i sâbıklar 494; —ı lugavî 652; —ı mahsûs 860; —ı mezmûm 528; —ı muhtıyâne 1397; —ı mûmâ ileyh 521; —ı murdâr 821; —ı mühmel-i tecellüdâne 430; —ı mülevvihü'z-zevâlden mahmî/masûn 1342; —ı Mülûkâne 1301; —ı müstevliyâne 821; —ı nâ-be-hencâr 339; —ı nâ-be-câ 585, 737, 1342; —ı nâ-bercâ 106; —ı nâ-fercâm 427; —ı nâ-hemvâr 425, 433, 485, 745, 901, 1097, 1253, 1419, 1487; —ı nâ-hemvârları 1334; —ı nâ-ma'kûle 498, 1374; —ı nâ-müstahsenleri 1069; —ı nâ-pesend 694; —ı nâ-sâz 1408, 1473; —ı nâ-sâz ü 'anîfleri 1157; —ı nâ-sezâ 372; —ı nâ-şâyân 1343; —ı nâdir-berâber 383, 903, 1436; —ı ndan dil-fikâr 883; —ından dil-gîr 889; —ı nerdübân-ı ictisâr 1264; —ı nişân 1253, 1373; —ı 'örfî 652; —ı pây-i irtikâ 521; —ı sâzkâr 769; —ı sefâhet-rîz 882; —ı sengîn ü garîb 1155; —ı serkeşânesi 1238; —ı şenî'-i nâmühezzeb 1343; —ı yed 1089, 1501; habbe-i vâhidelerine —ı yed etmeyerek 1391; —ı yed-i istîlâ 1319; —ı yed-i ta'arruz 768; —ı zâbitâne 932; — u reviş 151; — u ta'yîn-i kavânîn-i Şehriyârâne 17

va'z 48, 50, 526, 529n, 766, 1256; —ı kavvâl-âsâ bâtıl/bî-hûde 820; meclis-i — inkızâsı 527

vazîfe/vezâ'if 144, 154, 225, 252, 345, 497, 528, 547, 685, 688, 1039, 1095, 1105; ber-vefk-ı — 1355; mâl-â-mâl-i nevâl-i — 245; müsâhim-i — 625; —hâr 714; —i 'ubûdiyyetleri 1058; —i fezâ'il-nisâbları 476; —i hakkâniyyet 280; —i lâyıka 1073; —i mu'ayyene 232, 234; —i mukarrereleri 146; —i vâcibesi 803; —i zimmet 235; —i zimmet-i muharrir-i Hakîr 1207; —ler 145, 1336; —sinden hâric 819; —sinden hâric umûra tesaddî 1331; —sini bilmez 886; — ta'yînî 144, 1189, 1222

vebâ/vebâ' 'illet-i — 1102; mânend-i maraz-ı — 1395; maraz-ı — gibi 706; maraz-ı —misâl 1153; 'araz-ı —sıfat 387; 'illet-i —sıfat 43

vefât 43, 58, 85, 86, 87, 101, 122, 142, 148, 149, 153, 170, 389, 409, 472, 479, 516, 518, 523, 524, 529, 532, 534, 589, 593, 596, 944, 945, 993, 1049, 1071, 1074, 1332, 1366, 1400, 1408, 1432, 1456, 1466, 1470, 1477, 1487, 1494, 1501, 1503, 1509; füc'eten — 1186

vefk 1219; —ı muharrer 911; —ı müselles gibi 1320; —u'l-âmâl 273; —u'l-me'mûl 1345

vehâmet 414, 507n, 1439, 1451; endîşe-i — 1194; ibtidây-ı — 694; müntic-i — 1427; müstevcib-i — 555; netîce-pezîr-i — 1259; serdâde-i — 924; serdâde-i —encâm 427; endîşe-i —'âkıbet 1157; —i 'âkıbet 107, 637, 1444, 1453; mü'eddî-i —i 'azîme 1196; —i 'azîme 1473; —i encâm-ı kâr 718; —i müntic 356; —i müzâvece-i şe'âmet-sereyânlar 480; —i şe'âmet 334, 897; —i ta'affünâtdan âsûde-dimâğ 361

Vehbî Efendi; bk. Mehmed Vehbî Efendi (Sünbülzâde)

Vehbî-i kadîm âsârı gibi 1503

Vehhâbî 1096; — cânibi 126; — dedikleri Hâricî 43; —ler 46, 54, 61; —ler mâddesi 47; — nâm nehhâbî 376; — tâ'ifesi 47, 609; mezânn-ı hücûm-i —yân 47; sergerde-i —yân 87; —yân 46; —yûn 50, 129; —yûn cânibi 128; —yûn ta'bîri 47; —yûn tâ'ifesi 48

vekâlet 248, 354, 464, 465, 599, 1263, 1289, 1423, 1512, 1513; a'sâb-ı — 113; hâmil-i mühr-i — 1487; hatb-ı cesîm-i — 335; hâtem-i — 115, 120, 925, 1126, 1235, 1473, 1480, 1482; havsala-i mesned-i — 1434; hükm-i makām-ı — 561; hükm-i — 118; istirdâd-i mühr-i — 1196; 'izz-i — 1434; kemâl-i ârzû-yi/hırs-ı merkez-i — 1473; ketm-i hâtem-i — 1434; lâzime-i zimmet-i — 199; makām-ı — 333, 407; merkez-i — 113; mesned-i — 118; mesned-nişîn-i — 1347; mühr-i — 561, 580, 1235, 1415, 1472; mütevellî-i emr-i — 1436; nişânde-i sadr-ı — 1249; sadr-ı mesned-i — 560, 716; sadr-ı — 119, 1234, 1235, 1480; şâhid-i — 116; şân-ı — 115; takrîr-i câh-ı vâlâ-mekânet-i — 113; tevcîh-i — 464; 'urûk-ı — 113; yed-i — 1197; —en 1512; hâmil-i mühr-i — gibi 1178; mühr-i — ihsânı 1303; makām-ı —i kübrâ 335; mesned-ârây-ı —i kübrâ 199, 1234; mevkı'-i —i kübrâ 539; —i kübrâ 1404; makām-ı —i mutlaka 1331; mühr-i —i mutlaka 335; tefvîz-i —i mutlaka 115; yed-i —i mutlaka 218; —i mutlaka 914, 922, 939, 1333; —i mutlaka imtiyâzı 119; —i Rûznâmçe-i Evvel 840; mühr-i —i Sultânî 1481; —i Şehriyârî 116; hâtem-i —i Tâc-dârî 922; —ler 465; —penâhî 334n

vekāyi' 20, 27, 30, 47, 175, 267n, 276, 537, 607, 1031, 1052, 1053, 1288, 1307, 1324, 1370, 1375; akreb-i — 414; bidâyet-i — 918; cerîde-i — 93; eslâf-ı — 1385; kavârî-i — 1425; mevâdd-ı — 32; nihâyet-i — 918; sebt-i — 1051; tezbîr-i — 1051; —i Âsitâne 1423; —i âtiye 268; —i dehriyye 6; —i Devlet-i 'aliyye 331; —i dînî 539; —i dünyevî 539; —i Efendi 653; —i garîbe 732, 1306; —i girânbâr 1182; —i kevniyye 1049; —i kevniyye-i âtiye 1288; —i mâzıyyât 18; —i mürettebe 582; zabt-ı —i sâlif ü lâhık 30; —i sinîn-i âtiye 1308; askerî — kâtibleri 835; —ler 849; tahrîr-i — mâddesi 1051; sebt-i cerîde-i —menûn 334; orduda — tahrîri 1048; — tahrîri 25, 533, 1049, 1227; — u âsâr 26

Vekāyi'-nüvîs 1048, 1488; ru'ûs-i — 1052; —lik 1050, 1052, 1378; —lik hıdmeti 1050; —lik mâddesi 1048, 1050; bk. ayrıca Vak'a-nüvîs

vekîl 181; —harc 139, 233, 234, 236, 237, 465, 871; —i 'âlî-cenâb 338; —i hazret-i Pâdişâh 751; —i Kethudâ 787, 796; —i mûmâ ileyh 599, 1003, 1023; —i mutlak 913, 922, 1331, 1354, 1481; —i mutlak-ı sütûde-şiyem 335, 462; —i Re'îs 796; —i Re'îs-i esbak 1338; —i Riyâset 1432; —i saltanat 457, 604, 916; —i Ser-çavuş 834; —i Ser-halîfe-i Mektûbî 855; —i Ser-humbaracıyân 924; —i Ser-lağımcıyân 924; —ler 1348

velâdet 1233, 1457, 1491; 'alâmet-i — 676; çigûnegî-i hâl-i — 676; — ahvâli gibi sâ'ir şeyler hakāyıkıyla tersîm ve tashîh 976; —ler 590, 1459

velâyet 896; iddi'ây-ı — 896; mertebe-i — 565n; nokta-i merkez-i — 660; —furûşlar 897; —furûş olanlar 896

veled 625, 828; — ahvâli gibi sâ'ir şeyler dekāyıkıyla tersîm ve tashîh 976; —i emcedi 725; —i emcedleri 54, 640; —i ünsâ 1460; —i zinâ 996; —i zinâlar 734; —i zinây-ı kavmleri 995

Velî Ağa (Çiftlik-i merkūm Kethudâsı, Kapucubaşı, Levend Çiftliği'nde olanlara Sergerde) 229, 670, 695

Velî Ağa (misâl olarak söz konusu edilen kişi) 527, 529n

Velî Efendi-zâde (şakacılığı ile meşhûr) 594, 1468; — hânesi 1469; — konağı 1468

Veli/Veliyyüddîn Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa-zâde, Vezîr, Delvine Sancağı, Rumeli Beylerbeyisi Pâyesi, Mora Vâlîsi) 472 616, 871, 1123, 1429

Veliksdorf [= Wolkersdorf, Beç-Krakow arasında) Karyesi 981

*velîme*si dernekleri 1026

veliyy-i 'ahd 1139; —ler 539; — şîvesi 677

veliyy-i ni'met 116, 118, 287, 367, 369, 370, 449, 481, 726, 750, 794, 803, 809, 817, 821, 836, 989, 1027, 1046, 1076, 1153, 1329, 1330, 1375; sahîh — 837; —i 'âlem 1051, 1230, 1268, 1330; —i 'âlemiyân 1170; —i ma'nevîleri 1127; kadîmî —imiz 496; —ler 386, 1158, 1170, 1268

Veliyyüddîn Paşa (Pilaslı Mehmed Paşa'nın oğlu, Ohri Sancağı, Mîr-i mîrân, Köstendil Sancağı) 122, 945

Veliyyüddîn Paşa (Vezîr, Rakka Vâlîsi, Eyâlet-i Haleb) 155

Veliyyüddîn/Velî Efendi (Şeyhulislâm) 149, 554, 555

Veliyyü'l-emr 137, 115, 649, 1240; —i 'âlem 1436; —i İslâmiyân 1396; gûş-zede-i —i mutâ' 390; — zemânı 40

velvele 279, 1204; pür— 486; —ârâ dâstânı 1365; —bahş 802, 1455; —bahşâ 711; —bahş-ı bürûz 514; —bahş-ı mehâbet 712; —efgen-i kudûm 1307; —endâz-ı kudûm 1396; —endâz-ı künbed-i gerdûn 1231; —endâz-ı künbed-i mînâ 868; —endâz-ı mehâbet 304, 1480; —endâz-ı şûr u şagb 1247; —endâz-ı vahşet 498; —engîz 1500; —güster 1201; —hîz 1167; —i 'akl-fersâ 1388; —i berk 607; —i feryâd-ı 'âlem-gîrleri 286; —i feryâdları 728; —i gurûr 956; —i iddi'â 956; —i inâbet 526, 529n; —i istiğfâr 526; —i ra'd 607; —i sâ'ika-i cân-sûz 1231; —i satvet 328; —i te'essüfleri 728; —i tekbîr 441; —ler ile 1362; —nâk-i cizlân 1448;

—nâk-i hızlân 1448; —pervâz 1311; —rîz 1385; —rîz-i dehşet 1492; —rîz-i haşmet 559; —rîz-i i'tilâ 559; —rîz-i kudûm 1183, 1354, 1410, 1434; —rîz-i künbed-i esîr 808; —rîz-i teveccüh 1183; —sâz 351, 450; —sâz-ı deyr-i dünyâ 1237; —sâz-ı künbed-i çarh-ı neyl-fâm 653; —sâz-ı künbed-i devrân 715, 760

Venedik 156, 174, 260, 271, 731, 1101, 1349; — adaları 620; — cumhûru 264, 732; — cumhûru himâyesi 393; — Devleti 726; — erâzîsi 175, 296, 300, 353, 1105; — Körfezi suları 1145; — lü 262, 263. 297, 299, 353, 1101; — sefînesi 566n; Bahr-ı — sevâhili 222, 542; — tevâbi'âtı 1101; — Ülkesi 297

Venediko [=Venetiko, Zanta'ya seksan beş ve Koron Kasabası'na üc mîl mesâfede) 1349

verese 866, 869, 1278, 1289, 1495, 1501; hakk-ı — 1465

vesîka 54, 727, 833, 1333, 1334; mazmûn-i — 1333; me'âl-i — 1334; şart-ı — 145; şurût-ı — 91, 852; —i enîka 1329; —i meclis 189; —i meşrûha 1336

Vestfalya/Vesfalya [=Westphalia]; — Eyâleti 405; — Kıralı 998, 1017, 1026; — Kırallığı 1017

vesvese/vesâvis 425, 1195, 1243, 1256, 1446; cây-ı — 460; erbâb-ı — 304; gurka-i — 1200; hücûm-i zıll-ı sakîl-i — 1316; künâm-ı mûr u mâr-ı — 1055; —i gûnâ-gûn 1119; —i hayret-füzûn 1415; —i havâtır 337; —i nâ-sütûde 700; —i şeytâniyye 130, 960, 1473

Veşfûr [=Rochefort] Tersânesi (Bahr-ı muhît sâhilinde) 1484

Vetri [=Vitry] Palankası 1022

Veytate (ta'bîr olunan bâzîçe-gâhlar) 158

Vezâret 35, 45, 59, 61, 62, 64, 88, 92, 106, 121, 122, 125, 126, 129, 133, 139, 146, 168, 189, 199, 241, 390, 444, 460, 467, 468, 472, 477, 507n, 520, 538, 602, 758, 759, 775, 787, 798, 822, 848, 871, 878, 945, 1121, 1125, 1190, 1238, 1249, 1283, 1318, 1319, 1365, 1366, 1370, 1404, 1407, 1429, 1438, 1479, 1483; âb-rûy-i — 209; 'ahd-i — 1504; asl u furûğ-i — 561; ber-muktezây-ı şân-ı — 538; bezm-i — 1435; burc-i — 1366; dâ'ire-i — 202; dâmen-i — 390; defter-i — 36; fâtihatü'l-hayr-i — 132; girânbâr-ı — 384; hânedân-ı — 713; hâssa-i lâzime-i — 1407; havâss-ı — 884; hevây-ı — 64; hısn-ı — 118; hil'at-i fâhire-i — 390; hil'at-i girân-kıymet-i — 1479; hil'at-i — 57; ibkây-ı — 35, 62, 856, 1429; ibtidây-ı — 1455; icrây-ı hükm-i — 1320; 'illet-i tâmme-i — 1352; ism-i — 1237; 'izzet-i — 76; kabûl-i — 603, 1125; kayd-ı — 62, 384; kazıyye-i — 1319; matla'-ı — 97; me'âsir-i — 141; merfû'u'l— 129, 538, 945, 1434, 1486; menşûr-i — 61, 130, 468; merkez-i — 1436; mertebe-i — 311; muhıll-i şân-ı — 945; murahhas-ı — 624; ref'-i — 1121, 1455, 1502; rütbe-i sâmiye-i — 538; rütbe-i vâlâ-yı — 35, 64, 89, 112, 120, 126, 130, 131, 140, 148, 181, 210, 1160, 333, 391, 444, 468, 472, 515, 560, 589, 606, 616, 945, 1326, 1318, 1479; rütbe-i — 37, 38, 45, 61, 62, 76, 97, 112, 122, 130, 384, 710, 798, 848, 871, 920, 953, 1065, 1066, 1070, 1249, 1364, 1513; sâz ü sâmân-ı — 1319; şân-ı — 97, 169, 318, 478, 1455; tertîb-i levâzım-ı dâ'ire-i — 950; tırâz-ı — 1236; tuğrây-ı garrây-ı — 1406; zemân-ı — 1488; zerrîn-i kılâde-i — 690; —'den mütekâ'id 884; — ihsânı 474; —ler 1335; — mâddesi 573; — menşûru 1125; — rütbeleri 855

Vezatme (وزاتمه = Szatymaz] Kasabası 971

Vezîr 32, 36, 37, 43, 44, 60, 61, 63, 66, 68, 69, 80, 84, 100, 104, 106, 107, 112, 116, 118, 119, 120, 122, 124, 125, 129, 138, 139, 140, 146, 155, 168, 170, 172, 175, 180, 183, 188, 206, 301, 302, 375, 379, 384, 408, 409, 433, 444n, 467, 468n, 477, 500, 515, 516, 536, 568, 573, 702, 704, 712, 856, 871, 929, 945, 946, 953, 967, 968, 1064, 1065, 1070, 1135, 1258, 1259, 1263, 1264, 1319, 1335, 1350, 1359, 1363, 1365, 1369, 1384, 1389, 1391, 1393, 1396, 1398, 1417, 1425, 1428, 1429, 1430, 1455, 1461, 1473, 1479, 1480, 1483, 1493, 1513; bâl ü per-i himmet-i — 1372; emr-i — 1393; havâss-ı — 1362; hüzûr-i — 1355, 1367, 1381; kabza-i tasarruf-ı — 1363; kuvvet-i kaviyye-i — 1251; meclis-i — 1355; nâmdâr — 711; sadme-i gülle-kûb-i kahr-ı — 1372; alay-ı —âne 530n; dârât-ı —âne 528; debdebe-i —âne 33; tavr-ı — âne 1407; zîr-i sâye-i —âne 208; —âne 1066, 1320; —âne dârât 527; —âne hadem 527; nüvâziş-i —âneleri 1504; —âne mu'âmele 318; —âne mu'âşeret 318; — cenâbları 1360, 1364, 1367, 1387; —i âhar 209; —i 'âlî-şân 34, 922; —i Aristo-şu'ûr 319; —i Âsaf-nişân 571; —i a'zam 120, 193, 200, 202, 217, 311, 845, 913, 922, 939, 940, 1235, 1355, 1365, 1410, 1474; —i a'zam-ı kaviyyü'l-himem 335, 462; —i 'azîmü'l-visâde 1377; —i bed-tedbîr cenâbları 1363; —i be-nâm 460; —i bî-'adîl 182; gûş-zed-i —i bî-tevfîk 1384; — ibn Vezîr 1077; —i cânî 1358; —i celâdet-semîr 34; —i cesûr 194; —i cihân-güşâ 572; —i dilîr 35, 81, 168, 600, 715; kuvvetlü —i dilîr-i ihlâs-semîr 1172; —i fersûde-tedbîr 1389; —i gâfil 1258; —i gaflet-âyîn 1388; —i gaflet-şümûl 1257; —i gayûr 61; —i güzîn 115; —i hâlisu'l-bâl 116; —i hayr-endîş 120; —i huceste-tedbîr 115; —i istikâmet-kîş 120; —i kâr-âşinâ 126; —i kârdân 115, 318, 383; —i kârdân ü kâmil 70; —i mahrûk 1391; —i mızyâf 193; —i mükerrem 113, 134, 959, 966, 1461; —i müşârun ileyh 35, 38, 68, 115, 118, 132, 149, 169, 182, 186, 286, 296, 302, 304, 306, 314, 320, 355, 424, 426, 430, 444, 472, 500, 508n, 566n, 577,

601, 705, 711, 712, 713, 822, 828, 925, 967, 1067, 1114, 1117, 1118, 1125, 1164, 1169, 1172, 1185, 1190, 1235, 1243, 1283, 1301, 1307, 1310, 1350, 1370, 1407, 1410, 1418, 1426, 1470, 1472, 1474, 1479, 1480, 1506; —i mütedeyyin 114; —i nahvet-semîr 1255; işe yarar bir —i nâmdâr 1192; —i nâmdâr 377, 379, 476, 1065; —i sâ'ib-tedbîr 139, 1304; —i sâde-zamîr 1385; —i sâfî-zamîr 821; taraf-ı —i sâhib-i satvet 1356; —i sâhib-i tedbîr 114; kuvvet-i kāhire-i —i satvet-semîr 1252; —i sermest 1383; —i sütûde-tedbîr 68, 296; —i şecî' 444; —i şûrîde-tedbîr 1389; —i turfa-zebân 1355; —i umûr-âzmâ 383; —i vâlâ-cenâb 1359; —i vâlâ-i'tibâr 1479; —i vâlâ-menkabet 377; —i vizr-âyîn 39; —i vizr-endûd 1263; aksây-ı merâm-ı —i zevi'l-iktidâr 1256; —i zîkudret 199; — Kethudâsı 467, 468n, 1259; — ler 758; —lerin sarrâfları 758; —lik 1417; — mukāra'ası 1412; şân/şöhret sâhibi — ta'bîrine cedîr 1066; —zâde 318

vezn 282, 1078; —edâr 226, 687; —edâr-başı 710; —en be-vezn 1500

Vezneciler Hammâmı hizâsı 154

vicdân 338, 899, 1204, 1419, 1435; —ı huzûr 1414; —ı isâbet-fıkdân 1352; kendi —ında 1435; —ında bedîdâr 1122; —ında ni'met 549; —ında tahkîk 629; —ı sâ'ib 1392; —lar 698, 709; —larında hacer u güher ve zeheb ü meder yeksân ü berâber 1305

Vidin 37, 79, 472, 477, 704, 826, 940, 965, 967, 1028, 1087, 1238, 1492; Livâ'-ı — 1429; mesârif-i — 710; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 1429; — Cânibi Ser'askeri 194; — gā'ilesi 732; — hudûdu 68; — Kal'ası 305, 477, 703, 706, 967; — Kal'ası'nın İstanbul kapuları 967; — Kal'ası'nın Tuna kapuları 967; — mâddesi 710; — Muhâfazası 472; — Muhâfızı 68, 567n, 577, 578, 968; — Muhâfızlığı 474; — Sahrâsı 193; — Sancağı 478; — seferi 704; — Ser'askerliği 567n, 577; — tarafı 708, 967, 968; — tarafı Başbuğu 1308; — üzere 705; — vak'ası 57; — Vâlîsi 472; — yamakları 473; — yolu 966

vifâk 215, 278, 1005, 1326; 'akd-i nitâk-ı — 1049; 'akd-i peyvend-i — 203; 'akd-i râbıta-i — 1345; bend-i çeprâst-i — 1385; bend-i nitâk-ı — 1328; hem-dest-i — 1130; hem-râz-ı — 903; hem-zebân-ı — 314, 430; hem-zebân-ı — 560; hılâf-ı — 206; imzâ-nüvîs-i — 216; mübeddil-i — 935; râyet-bend-i — 254; ref'-i livây-ı — 1263; ri'âyet-i revâbıt-ı — 251; rişte-i râbıta-i — 174; rû-nümây-ı — 210; sûret-yâb-ı — 253; şurût-ı — 257, 259; te'kîd-i — 251; teşmîr-i sâk-ı — 287; sah-keş-i ruk'a-i —ı bî-nifâk 1070; tekme-i girîbân-ı —ları 1168; — u nifâk 24

Vilanova [=Wilanóv, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989

Vilansi Çiftliği 1148

vilâyet 64, 407, 581n, 622, 1418, 1454, 1464; a'yân-ı — 104, 717, 852; dil-güşâ — 621; hall ü 'akd-i umûr-i — 128; Vâlî-i — 1304; vücûh-i — 104; — 'â'idesi 1048; —i hâssa mâddesi 1048; kendi —i semtinden 1122; taşra —ler 1436; —ler/vilâyât 41, 179, 223, 231, 245, 317, 347, 352, 381, 396, 407, 545, 566n, 576, 621, 731, 733, 739, 1148, 1255, 1259; —ler metâ'ı 1014; —tleri semti 691; —lerin Hükümdârı 854; —lerine mahsûs ustufe yollu emti'a 1342; —lerine ric'at 243

Vîrânşehir Voyvodası 134

vire 201; — ile teshîr 1340; — kā'idesi (müstemir-ru'r-ri'âye olan) 435; — tarîkı 195, 1011

virgü; —ler 262, 998, 1001; — mikdâri 264; — nâmı 1089; — tarhı 1089; mikdâr-ı mu'ayyen —ye kat' 380

Vistula/Vistül/Vistüle/Vislufe Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 623, 982, 986, 991, 1000, 1010; — kenârı 1004

Vişu [=Wischau, Beç-Krakow arasında) Kasabası

Viyana 978n; Kal'a-i — 973; —lılar 977n; — muhâsarası 977n; — Şehri (Nemçe'nin makarr-ı hükûmeti olup bizim lisânımızda Bec/Beç denmekle ma'rûf) 549, 973

Viyeper Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Voban [=Vauban, Mühendis) 1022

Volter (feylesof-i bed-kîş ve tabî'iyy-i şerr-endîş) 158

Voyage 297

Voyvoda 380, 420, 448, 1090; —i Boğdan 385, 446, 517; —i cedîd 426; —i cedîdler 422, 447; —i Eflâk 385, 446, 517; —i mûmâ ileyh 426; —lar 406, 419, 421, 448, 517, 1086, 1090, 1155; —ların ibkāları 421; —ların tebdîli 451; —ların tebdîlleri 449; —lık 386, 421; —lık ibkāsı mâddesi 452; —lık i'tibâriyle 991; —lıklar 387, 447, 991; —lık sûretleri 380; —teyn-i mesfûreteyn 447

vukū'; muhtemelü'l— 1161; pezîrây-ı hayyiz-i — 1240, 1458; pîş-ez— 714; sâha-i imkân-ı — 1407; sahîfe-zîb-i — 1428; ser-zede-i sâha-i — 1228; ser-zede-i sahn-ı — 373; ser-zede-i — 32, 431, 471, 566, 801, 1492; şeref-rîz-i — 1159; zarûriyyü'l— 279, 964; —ât 27, 30, 296, 849, 890, 1029; —ât-ı dîvâniyye 27; —ât-ı etrâf 185; —ât-ı hâliye 1003; sâha-i —da cilve-ger 584; —i cülûs-i hümâyûn 845, 849; —ı fetret 779; —i hâl 764; —i harb 1463; —i husûf 71; —i kıtâl 1463; —i muhârebe 62; —i sefer 192, 212; —i sihr 509; —i siyâset 1313; —i vak'a-i şenî'a 1158; —i vâkı'a-i küberâ 1378, 1408; hal' —u 1172

Vulina (Rusyalu'ya tâbi') 991
vuzû/vuzû' 11; bilâ— 1470; nakz-ı — 652, 1417, 1471; nakz-ı — lafzı 1469; bilâ— nemâz kılmak 1471
vücûb 225, 685, 746, 1161, 1353; derece-i — 885, 1363; mesâbe-i — 678; mertebe-i — 216; resîde-i derece-i — 231; resîde-i hadd-i — 386, 688; rütbe-i — 1365; derece-i —a resâ 1139; — ciheti 1192; derece-i —da bir hâlet 434; —i 'azli 1462; —i hükm-i sefer 420; —i maslahat-ı mülkiyye 420; —i salât 11; —i şer'î 453, 684; —i ta'lîm 1256, 1380; —i vücûdları hükmünü nesh 1066; —iyyet 578; derece-i —iyyeti 1433; — rütbesi 858
vücûd 44, 118, 228, 547, 704, 815, 826, 931, 976, 1041, 1161, 1265, 1353, 1389, 1420, 1436, 1470, 1495; 'azîzü'l— 736; bâfte-i deffe-i — 671; baht-i — 1406; bî— 1131; cevher-i sadâkat gibi 'azîzü'l— 151; cevher-i — 152; cilve-rîz-i sâha-i — 1056; cümlet-i mâ fi'l— 1414; çehre-i — 797; def'-i — 78; itlâf-ı — 201; kabâle be-dest-i isbât-ı — 247; kâbil-i sûret-i — 684; kâbil-i — 1160; kal'a-i — 476; kesâfet-i — 1337; kımât-ârây-ı mehd-i — 664; kımât-ı — 123; levs-i — 665; mâr u mûr-i — 528; nakd-i — 959; nokta-i — 66; raht-ı — 1406; ref'-i girân-bâr-ı nuhûset— 1136; ref'-i — 78; ref'-i siklet-i — 1263; sâhib-i — 291, 1243; seleb-i — 313; sevâd-ı — 1319; sûret-pezîr-i — 240; şecere-i — 1495; tedbîr-i — 1355; teneffüs-i — 274; za'fü'l— 877; —i 'acîbü'l-mevcûd-i bî-hemtâ 519; —i 'âlem 508n, 1286; —i 'azîzü'l-vücûd-i tabmâkı 1200; şe'âmet-i —i bed-bûd 1035; —i bed-bûd 275, 473, 548, 610, 720, 875, 1060; zevrakçe-i —i bed-bûdları 1485; —i bed-bûdları 1067; —i bed-bûdları gibi 1417; safha-i —i bed-bûdu 932; şecere-i habîse-i —i bed-bûdu 311; —i bed-bûduyla levs-âlûd 1032; ilkāy-ı —i bed-cibillet 1416; —i bî-hemtâları 1210; —i bî-müdânî 517; —i bihbûd 649, 1151, 1232; —i bihbûd-i 'âlem-ârâları 1202; —i bihbûd-i hümâyûnları 1287; —i bihbûd-i mu'azzam 744; —i bihbûd-i Mülûkâne 1303; —i bihbûd-i Selîm Hânî 1201; —i bihbûd-i Şâhâne 32; —i bihbûdları 798, 1400; menşe'-i —i bî-sûd 140; taşt-ı —i bî-sûd 1349; —i cedîd 637; —i cihân-sûd-i Husrevânî 30, 1301; —i cihân-sûd-i kerîmâne 1287; —i cihân-sûd-i Şâhâne 504; —i denânîr 852; —i derâhim 852; —i devlet 15; levs-i —i e'âdî 260; —i habâset-âlûd 138, 202; —i habâset-âlûdlar 98, 183; nuzzâr-ı —i hâlisu'l-'ayârları 590; —i hazret-i müşârun ileyh 1055; muhâfaza-i —i hümâyûnlarıyçün 1268; —i insân 995, 1414; —i kemâl-i neş'e-i Muhammedî 19; —i kerîmü's-siyer 151; —i mazarrat-âlûd 1400; —i mes'ûdları 1232; —i meş'ûmları 47; —i muhterem 652; —i mükerrem 1230; —i nâ-bûd 878; bünyân-ı —i nâ-tüvân 957; —i nâ-tüvân 131; —i nâdiru'l-mevcûd 526; —i nâdiru'l-vücûd 1226, 1495; —i nâzik-terîn 524; —i pür-cûdları 1210; —i pür-nuhûset 1056; —i selâtîn-i cihân 641; —i Selîm Hânî 1200, 1400; —i servet 390; —i sıgar-ı sâl 546; —i sıgar-ı sinn 546; vücûd-i —ı 'âlî-güher 755; vücûd-i —simâtları 69; —i Şeyhulislâmî 1078; —i tâmm 1436; —i Ümmü'd-dünyâ 56; —i yektâ-güher-i sadef-vücûd 1211; —i yesâr 390; —lar 682, 699, 896, 1056, 1396; hulûd-i —ları 117; izâle-i —ları 847, 1273; kesâfet-i —ları 1360; levs-i —ları 736; dest-mâye-i —larımızı 1247; ref'-i —larının lüzûmu 1057; —larında lem'a-i imtiyâz/te'ayyün ser-nümûd olan kimseler 1372; —larını istiskāl 1035, 1114, 1130; sicill-i —larını tayy 1394; — peydâ edüp 1472; meş'al-i —u 704; zevrakçe-i —u 958; zevrak-ı —u; —u ke'l-'adem 200, 1172; —u mu'allak-zen-i hufra-i nâr-ı bevâr 889; izâle-i —una şeyveste 705; — ve 'ademe kat'â ilişmezler 1391
vücûh 118, 429, 434, 445, 458, 519, 608, 1039, 1325, 1331; hisânü'l— 1359; min külli'l— 1398; muhtelifetü'l— 1081; —i 'adîde 420, 1045; —i asâkir 1303; —i 'atıyye 664; —i bâtına 1288; —i belde 58, 110, 429, 433, 983; —i desâ'is-i musanna'ları 1179; —i ehâlî 431; —i îrâdât 1456; —i ma'nîsinde 866; —i mahalle 1412; —i Medîne 1035; —i memâlik 1332; —i memleket 261, 989, 1000; —i menâfi' 106; —i müstehcene 748; —i müşevveheleri 1373; —i nâfi'a 1279; —i ordu 1308; —i ricâl mecâlisi 1381; —i sâ'ire 1033; —i savâb 572; —i sıdk 572; —i Şehbâ 520; —i vilâyet 104; — mahzarları 425; —un felekiyyesi 673
vükelâ/vükelâ' 116, 124, 156, 160, 182, 224, 241, 399, 411, 413, 437, 451, 498, 507n, 566, 583, 654, 681, 694, 714, 725, 742, 747, 751, 755, 763, 774, 817, 845, 847, 913, 980, 1023, 1036, 1094, 1098, 1112, 1179, 1238, 1331, 1343, 1348, 1375; 'âmme-i — 1182; a'yân-ı — 119, 931; bünyân-ı — 164; cebâbire-i — 803; dâ'ir-i derûn-i — 306; dil-hâh-ı — 384, 1125, 1495; elsine-i — 110; eşca'u'l— 1268; 'inde'l— 1338; kibâr-ı — 1381; kulûb-i — 344, 1039; ma'lûm-i — 446, 591, 1070, 1493; muvâfık — 768; mütegallibe-i — 1190; perde-şikâf-ı sâmi' -i — 1166; sâde-dilân-ı — 721; sâdık — 768; sâmi'a-i — 170, 448, 576; sâmi'a-res-i — 180; sâmi'a-zed-i — 1108; ser-i kârda bulunan sâ'ir — 690; 'ukalây-ı — 317; 'ukūl-i — 739; 'uzamây-ı — 337; vâcibe-i zimem-i — 410; vâsıl-ı sem'-i — 1479; vâsıl-ı sevâmi'-i — 1501; — cenâbları 413, 501, 774, 1377;

— gibi 1295; tedâbîr-i — gibi 1295; —i 'ahd-i Selîm Hânî 1473; —i Devlet-i İran 1343; —i ma'hûde 794; — nâmına olan mağbûnlar 1035; — nâmına olan gaddârlar 803; — nâmına olan müstevliyân-ı mezkûrlar 821; — olacak yâdigârlar 717; Rikâb-ı hümâyûn —sı 1136; — yâdigârları 451; ma'rûz-ı —y-ı 'âlî-cenâb 356; —y-ı 'asr 1239; —y-ı cânibeyn 182; —y-ı cumhûr 1007; —y-ı dehr 1238; açıkdan —y-ı devlet 714; gufelâ'-i —y-ı devlet 1439; ittifâk-ı ârâ'-i —y-ı devlet 684; münâsib-dîd-i —y-ı devlet 1109; râh u reviş-i —y-ı devlet 1344; resîde-i sem'-i —y-ı devlet 375; —y-ı devlet 35, 51, 61, 62, 71, 137, 142, 161, 182, 298, 301, 333, 342, 346, 361, 407, 420, 423, 435, 437, 446, 449, 452, 474, 488, 497, 498, 501, 502, 537, 560, 569n, 579, 596, 605, 643, 650, 684, 703, 733, 743, 763, 770, 773, 781, 783, 793, 832, 947, 1077, 1095, 1101, 1103, 1113, 1124, 1134, 1167, 1329, 1345, 1453, 1482, 1495; —y-ı devlet lisânlarından 391; —y-ı devlet olacak yâdigârlar 1238; —y-ı Devlet-i 'aliyye 296, 421, 568n, 645, 720, 727, 732, 734, 845, 930; —y-ı Devlet-i 'aliyye-i sermediyyü'l-iclâl 268; gûş-zed-i —y-ı Devlet-i ebed-bünyân 381; —y-ı Devlet-i ebed-bünyân 27, 56, 105; —y-ı Devlet-i ebed-karîn 357; —y-ı Devlet-i ebed-kıyâm 185; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-ittisâm 427; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl 908; —y-ı devlet-i encüm-sıfat 359; —y-ı Devlet-i sermedî-ittisâl 140; —y-ı Devlet-i sermediyyü'd-devâm 1328; —y-ı fihâm 830; —y-ı Fransa 1452; —y-ı kirâm 832; —y-ı ma'hûde 775; —y-ı memâlik hânedânları 1333; —y-ı mutlaka-i devleteyn 220; —y-ı münharifü'ş-şerî'a 286; —y-ı nâ-sipâs 1238; —y-ı nigûhîde-hısâl 717; —y-ı ricâl-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 216; dûr-endîş olmayan —y-ı Saltanat 846; küberây-ı —y-ı Saltanat 228; —y-ı Saltanat 34, 96, 603, 914, 923; —y-ı Saltanat-ı seniyye 182; beste-dil olan —y-ı umûr 447; mesmû'-i —y-ı umûr 731; —y-ı umûr 381, 447; —y-ı umûr-i devlet 187, 312, 1239; —y-ı umûr-i Devlet-i 'aliyye 402; terhîs-ı —y-ı vakt 331; —y-ı vakt 271, 379, 506n, 669, 1047, 1125, 1160; hâtır-ı —y-ı zemân 1093; — y-ı zemân 285, 747, 1219; —y-ı zevi'l-ihtirâm 462

vülât 48, 64, 65, 69, 76, 84, 92, 126, 128, 188, 212, 473, 519, 598, 702, 744, 1212, 1352, 1368; ittifâk-ı — 1369; makarr-ı — 109; zaleme-i — 719, 722; —i 'izâm 69; —i İraniyân 106; —i sugûr 106

Vürtemberk [=Wurtemberg]; — dâ'ireleri 1019; —'ın cânib-i garbîsi 1021; — Kıralı 1021; — Kırallığı 1021

vüzerâ/vüzerâ' 116, 125, 131, 168, 182, 202, 218, 244, 248, 319, 372, 374, 379, 462, 463, 477, 588, 609, 661, 665, 692, 739, 845, 860, 918, 923, 944, 1064, 1238, 1240, 1270, 1273, 1330, 1332, 1335, 1435, 1494; güm-nâm-ı ketîbe-i — 377; hasretü'l— 141, 1486; ismini işiden — 711; müteşahhısân-ı — 474; nasb-ı — 573; serlevha-i — 1270; silk-i — 61; sudûr-i — 571; şast-i sudur-i — 114; şecî'u'l— 1268; tevcîhât-ı — 112, 146, 155, 180, 515, 616, 855, 1124, 1135, 1513; zebûn-i — 1231; zümre-i — 1236; — dâ'ireleri 661, 663, 1436; — makûlesi 1428; Şeyhu'l— 'unvânı 1436; Şeyhu'l— 'unvânına sezâ 1480; —y-ı 'âlî-menzilet 1115; —y-ı benâm 704; —y-ı celâdet-şi'âr 40; —y-ı celîletü'l-'unvân 319; hasret-gâh-ı —y-ı güzîn 130; menâsıb-ı —i 'izâm 1428, 1483; tebdîlât-ı menâsıb-ı —y-ı 'izâm 1461; 'ulemây-ı —y-ı 'izâm 313; —y-ı 'izâm 59, 62, 122, 319, 408, 723, 830, 832, 845, 914, 1326, 1328; —y-ı 'izâm hazerâtı 319, 1326; —y-ı 'izâm mevki'leri 725; —y-ı 'izâm tevcîhâtı 155; —y-ı mevcûde 113; —y-ı mu'allâ-mekân 119; —y-ı pesendîde-âyîn 319; —y-ı Rum 1070; —y-ı safârây-ı cümle-i cemîlesi 319; nâmdâr — zuhûru 123

Y

yâdigâr 36, 110, 202, 311, 383, 525, 880, 949, 1081, 1126, 1222, 1263, 1452, 1468, 1470, 1471, 1475, 1496; kemer-başıları olacak — 527, 529n; sakallu ağalarından bir — 1428; —ân 1164; —ân-ı nigûhîde-simât 502; —ân-ı ser-i kârân 412; —ı âbâ' 323; —ı ecdâd 323; —ı müsârım ileyh 1190, 1469; —ı nâ-fercâm 1471; —ı nâ-sütûde-kirdâr 1473; akca dînlü —lar 449; alây erbâbı olan —lar 838; a'yân nâmına olan —lar 1246; hebenneka-i rüzgâr —lar 1054; lâ-ubâlî —lar 1383; müstevliyân-ı devlet olacak —lar 713; sâhib-i ânefet/kibr/'ulüvv olan —lar 894; ser-i kârân olacak —lar 332; vükelâ' olacak —lar 717; vükelây-ı devlet olacak —lar 1238; zî-kıymet —lar 1323; —lar 413, 437, 507n, 655, 824, 858, 1153, 1161, 1343, 1379; vükelâ —ları 451

Yafa 128, 521

yâfte/yafta; —ler 864, 976; —leri merbût 1470; kıymetleri mersûm —lar merbût 865; — üzere ismi mastûr 1470

yagı 633; —lar tehaddüsü 716

yağ; — gibi suyun yüzüne 908; —hâneler 1266; — lu paçavralar 484; —lu yılan dili kayıklar 327

Yağlı-ağac boya damarları 991

yağmâ 98, 108, 194, 197, 218, 322, 656, 1021, 1167, 1258, 1403; bedel-i — 163; berhem-zedei — 926; dest-zede-i — 1246; hân-ı — 1170, 1427; havâle-i dest-i — 1269; itâle-i dest-i — 200, 1261; itâle-i pençe-i — 1267; nâvek-i — 717; rubûde-i dest-i — 859; rûz-i pâzâr-ı — 876; teşvîk-ı — 791; üftâde-i mehleke-i —

1156; baş—cı 861; —ger tâ'ifesi 313; — kasdiyle 323; —y-ı ni'amâ 858; —y-ı ni'amây-ı Devlet-i 'aliyye 1053
yağrı olan kocunur 304, 447, 701
Yahyâ (Hz.) 'aleyhi's-selâm gibi 1458
Yahyâ Efendi (Şeyhulislâm) 1474
Yahyâ Tevfîk Efendi (Şeyhulislâm) 1236
yakamoz gibi şu'le-perdâz-ı havâtır-ı deryâ-keşân 1214
yakmak/yandırmak/yıkmak 485, 661, 712, 760, 1194, 1258, 1348, 1385, 1392, 1465
Yakobin tâ'ifesi 1008
Ya'kūb (Hz., vedî'a-i bedî'a-i Nübüvvet) 639
Ya'kūb Efendi (Müneccim-i Sânî, Ebû Ma'şer-i zemân, Hakîm-i bî-müdânî) 673; — merhûm lisânından 675
yâkūt; —dan zevrak 1232; —i ikyâl 516
yalı 786; — bekcisi 814; selâtîn-i 'iffet-âyîn —ları 1413
Yalı-köşkü 1261, 1272; — kenârı 486
Yamak 229, 233, 670, 688; nefer — 197; fitne-i —ân 901; sâmi'a-i —ân 778; sergerdegân-ı —ân 790, 838; —ān 787; —ān gürûhu 473; —ān-ı Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh 778; — nâm bedbûdlar 703; — nâmına 702; — nâmiyle 702; ehl-i şikāk olan —lar 784; —lar 59, 473, 778, 780, 784, 786, 788, 839; —lar beyninde sergerdelik 883; —lar gürûhu 473; kal'a-i mezbûr ları 59, 1413; —ların hevâları 781; —ların ıslâhları 60; —ların te'diblerî 60
yan çizmek; tarafımızdan — 1016
Yanko bin Madyan (Şeddâd bin Âd neslinden, mahmiyye-i Kostantıniyye'nin bânî-i evveli) 1343
Yanya; Livâ'-i — 1429; — Sancağı 297; — Vâlîsi 418, 1100
yapağı; resm-i — 226, 685; — ticâret-gâhları 1020
yapışkan otu gibi 355
yâr 295, 309, 332, 504, 659, 777, 901, 904, 1192, 1250, 1285; bî— 1250, 1258, 1481; her husûsda — 1188; mütevellî-i — 774; sâmân-perdâz-ı kesret-i — 723; hâtır-ı —ân 1474; hem-dâstân olan —ân 1178; hem-pây-ı tarîkı olan —ân 1196; mutâbakat-ı —ân 634; tesliyet-fermây-ı —ân 1253; udhûke-i mecâlis-i —ân 331; —ân 527, 529n; —ān-ı çîrekârân 1359; — ān-ı fitne-nümâ 1180; —ān-ı gaflet-masîr 1255; —ān-ı ma'hûd 1177; —ān-ı mârân 1167, 1179; —ān-ı mârânları 1060; —ān-ı râst-güftâr 201; —ān-ı Ruscuk 1250; —ān-ı sühan-verân 1468; —ān-ı sühandân 1471; —dan geçmek 502, 507n; —ı gār 322, 1247; —ı sadîk 1507$ — ânlar 1166; —î nümûdâr olmayup 1338; şedd-i 'adud-i —î 1146; —î-i 'inâyet-i Rabb-i Müste'ân 131; —î-i hazret-i Bârî 42, 61, 176, 302, 1067; —î-i lutf-i Bârî 164; —î-i nusrat-i hazret-i Bârî 441; bî— u yârâ 1161
yara/yâre; — lerime tîmâr 663; bir —sine em ve bir derdine merhem 862; — yerleri 1370
yararlık/yarlığ/yârlık 316, 463, 478, 647, 871, 977, 1472, 1481; ber-mûceb-i — 628; —ı istiklâl 629
yâs şîvesine iştigāl 821
yasakcılar 346
Yâsîn; bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ ve — 1288; bi-hürmet-i — 1310
Yâsin Ağa (havâss-ı Vezîr) 1362
Yaş 219, 251, 426, 1347, 1493; — 'Ahid-nâmesi 256, 1090, 1091; — Kasabası 220, 448, 569n, 581, 592, 1347, 1431, 1492; — Mu'âhedesi 1347
yâver 292, 295, 309, 332, 462, 777, 901, 1192, 1285, 1303, 1449, 1495; bî— 1229, 1258, 1481; —î-i baht-ı sâz-kâr 560; —î-i baht-ı Şehriyârî 165; —î-i hazret-i Bârî 711; —î-i hazret-i Hayru'n-nâsırîn 127; —î-i hazret-i Perverdigâr 1042; —î-i hazret-i Rabb-i zi'l-minen 314; —î-i hazret-i Rabbânî 179; —î-i himmet-i Sultân Selîm Hân 131; —î-i idrârât-i gaybiyye-i Rabbu'l-erbâb 1306; —î-i meded-i Perverdigâr 141; —î-i Perverdigâr 275; —î-i Rabb-i Gafûr 601; —î-i Rabb-i lâ-yezâl 517; —î-i sa'âdet 824; —î-i sa'y-i Cihân-bânî 1407; —î-i tedbîr-i Cihân-bânî 1407; —î-i teshîl-i hazret-i Bârî 1449; —î-i tevfîk-ı hazret-i Bârî 1449; —î-i yârî 115$ —î nümûdâr olmayup 1338; —likler 494
yaygara; — basarak 1423; —lar 1095; ser u pâ-bürehne —lar ile 497
yaymacı mahfazaları gibi câmdan masnû' sandukalar içine 976
Yazıcı 683, 835; Baş— 835; —ı esbak 465, 953; —ı sâbık 841
yebân 587; —î hâlinden çıkdığı 619; merdümân-ı —î makūlesi 661; ehl-i —îsi 621; ekālîm-i — iyye 621
Yeban Sekûrcî 628
Ye'cûc; sedd-i —'dan eşedd üstüvâr 1354; — sîretân ve Me'cûc-sıfatân 121;
yed 448, 523, 567n, 568n, 569n, 579, 633, 711, 759, 835, 858, 1001, 1003, 1024, 1043, 1048, 1061, 1235, 1422; bast-ı yed 373, 445, 553, 702, 707, 1352; kâr-beste-i kesb-i — 714; kasr-ı — 245, 247, 759; keff-i — 292, 373, 552, 565n, 575, 998, 1033, 1091, 1438; mâ fi'l— 1508; vaz'-ı — 768, 1089, 1319, 1501; —en-bi-yedin 712, 1018; —en-bi-yedin teslîm 1005; —i a'dâ 203; —i 'âdî 1323; —i âhar 276; —i 'âmile 118; —i berîd 447; —i emânet 277; —i emânetleri 921; —i Fetvâ-penâhî 793; —i gālibe 1168; —i gāsıbasından istirdâd 871; —i hamiyyetleri kāsır 669; —i irâdeleri 752; —i irtişâ' 747; —i istibdâdları 1057; —i istiklâli 160, 1020, 1481; —i istîlâsı 983; —i Kā'im-

makāmî 1078; —i kudret-i İlâhiyye 1370; —i küffâr 203, 209; —i mazlemeleri 1360; —i menhûsları 1162; —i minneti 427, 1046, 1351; —i mü'eyyedleriyle 588; —i mürta'iş gibi 534; —i müsrifesi 710; —i müşîrâne 33; —i mütegallibe 270; emâneten —inde kalup 580; —i rişvet 819; —i tasarruf 393, 619, 621, 622, 993, 994; —i tasarrufları 1408; —i te'addî 374; —i temellükü 983; —i temşiyeti 627; —i tetâvül 374; idârede ibrâz-ı —i tûlâ 375; sâhib-i —i tûlâ 875; ibrâz-ı —i tûlâyı mechûd 945; ibrâz-ı —i tûlâyı sa'y 945; —i vâhid 758; —i vekâlet 1197; —i vekâlet-i mutlaka 218; —i zabtı 994; —i zâlimeleri 260; —i zulmü 804; —ler 194, 568n, 687, 1110, 1141, 1254, 1270; emâneten —lerinde kalup 578; —lerinde mevcûd 1112; —lerinde olan mukāta'ât 707; —lerinde olan ruhsat-nâmeler 1108; —lerinde zuhûr eden hârik-ı 'âde kerâmetleri hakk 896; —lerine giriftâr 1260, 1274; —lerine verilecek berât-ı 'âlî-şân 1252; bk. ayrıca *el*

yedek; — cekdirmek 687; — çekmek 226; murassa takımlu müte'addid —ler 530n; —ler çekilmek 1360; —lerinde keşide 1485; müzeyyen —ler keşide 1352; —leyüp 482

Yedi-kulle 192, 455, 486, 557, 563, 565n, 1323

Yedinci Cemâ'at Oda-başısı 1382; — Ağa 1256

Yehûd 431; bî-devletân kavm-i — 631; erzelü mine'l— 298; fırka-i — 1289; hem-hâl-i devr-u'l— 610; te'arbud-ı —âne 365; akîde-i —âsâ 20; — ebniyesi 359; —hâne-i desâyis 798; —hâne-i vesâvis 798; nesl-i bed-asl — 635; —i 154, 624, 628, 629, 633, 634, 635, 638, 864, 978, 986, 994, 1322; —i bed-bûd 287; kulûb-i —i bed-kîş 5; tâ'ife-i —i bed-tıynet 630; —i Hayber 20; —îler 331, 995; —i merdûd 625, 637; —i merdûd-i habâset-âğîn tâ'ifesi 1036; —î-i Ocak 1322; sûku'l—i mekrin/mel'anetin mâlik-i nisâbı 785; —î tâ'ifesi 638; —î-tıynetler 127; kasîde-i —iyye 638; — kısmı 331; — tâ'ifesi 995, 1232

yel değirmeni gibi hevâ ile idâre 285

yelken 1070; — bezi 1002; —ci 243; —ci gibi 691; bir —de 484, 502, 507n

yem 235, 237

Yemâme; hâk-i — 50; kutr-i — 51; — Şehri 48; — Ülkesi 1281

Yeman (Hacı, Oda-başı) 217

yemek; gice —leri 988

Yemen 50, 51, 56, 542, 942; hudûd-i — 51; — tarafları 52, 56

yemîn 770, 1173, 1385, 1389; 'akd-i — 826; aksâm-ı bedî'a ile — 714; keffâret-i — 54; tevsîk-ı — 1399; — edebilürüm 1356; — ile te'kîd 759; —i mugallaza 801; —i mugallaza ile tevsîk 789; —i mugallaza serd 870; —i mü'ekked 506n; nasb-ı —i ragabût 239; —i Saltanat 1115; —i talâk 54

Yemiş İskelesi 791

Yena nâm mahal 1017, 1026

Yenbu' 97, 614; — cânibi 614; — İskelesi 63, 82, 83, 97, 608

yeniçeri 217, 317, 320, 643, 702, 775, 920, 1162, 1254, 1256, 1383, 1494; neferât-ı nüfûr-i — 1308; şecâ'at ü menâ'atleri müsellem olan — 700; tâ'ife-i gayr-i hâ'ife-i — 193; tevfîr-i — 644; 'usbe-i — 669; zümre-i — 657; — Ağalığı 335, 1257, 1430, 1485; — Ağalığı hıdmeti 335; Hâssa — Ağası 490; — Ağası 86, 147, 154, 167, 332, 333, 360, 387, 388, 389, 453, 465, 466, 490, 498, 505n, 587, 605, 773, 775, 845, 914, 920, 923, 931, 932, 1058, 1141, 1160, 1186, 1235, 1243, 1326, 1372, 1386, 1422, 1466, 1485, 1494; — askeri 217; — dilâverleri 217; — erleri 699; — Kâtibi 464, 480, 490; — kazgânları 1272; — kısmı 776; serhadli — kıyâfeti 977; — Kitâbeti 465, 1140, 1430, 1512; — Kitâbeti Vekâleti 955; — kokorosları 1261; — koltuğu 143; — kulları 830, 845; —ler 217, 1257, 1265, 1389; —lik 'ârızası 1161; —lik nâmı 701; — muhayyem-gâhı 1143; — neferâtı 920, 930; — ocağı 505n, 645, 697, 700, 771, 914, 922, 1119, 1143, 1184, 1256, 1258, 1336; — ocağını ilgâ 771; — ocağını ref' 771; — ordusu 193, 920, 1142; — ortaları 791, 1259, 1336; — sûfehâları 322; — şehbâzları 193; — tâ'ifesi 587, 1255, 1387; bugât-ı —yân 1268; esâmî-i —yân 1251; gulû-yi —yân 931; kudemây-ı Ocağ-ı —yân 903; sened-i Ocak-ı —yân 833; zümre-i —yân (hatab-ı kânûn-i tuğyân) 193, 1271; —yân 457, 1254, 1258, 1374, 1391; —yân semti 1392; — zümresi 192, 197, 605, 643, 683, 1241, 1256, 1266

Yeni-hân; —'da odalar 345; —merhaleleri (İhtiman sonrası) 966

Yeni-kal'a (Karadeniz'de) 558

Yeni-kapu 486, 506n, 847; — aralıkları 1384; —'da Muhâfız 501; — dervâzesi 501; — Mevlevî-hânesi 145; — semti 1321

Yeni-köy 144; — semtleri 785; — sınuru 788

Yeni-odalar (Et-meydânı'na nâzır) 112; — pîşgâhı 1272

Yeni-pazar; — Muhâfızı 515; — Pravadi Kazâsı 723

Yenişehir 169; —i fenâr 1071; —i fenâr Kadısı 85, 130, 955; —i fenâr Kazâsı 617, 1483

Yeni Türk harfleri 1277

yepağı 1002

yer elması 992, 1021; —nı âteşde kebâb edüp yerler 993

Yergoz [=İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi olan Burgos?] nâm mahal (Bayon [=Bayonne] Şehri'ne semt olan) 1341

Yergöğü 935; — civârı 1083; — Kal'ası 468n, 601, 937, 1493, 1513; — Kal'ası havâlîsi 939; — Kal'ası Muhâfızı 1493; — Muhâfızı 1513; — semti 600
yesak/yesağ 610, 694, 696; ekîd — 1030; şedîd — 1030, 1412; Baş-—cı 903; —cı 346, 907; Baş-—cı dâ'iresi 905; baş-—cılara mahsûs oda 904; —cı Pâyesi 967; —cıları hıdmetinde pîşkâr 770; —ı ekîd 799; —ı şedîd 1362, 1379
Yesârî ('İmâd-ı Rûm) 1488; sırr-ı — sârî 1490; sânî-i — ıtlâkına istihkāk 1488
yevmiyye 229, 232, 235, 244, 303, 984, 991; —i mu'ayyeneleri 234; —ler 237; sebîke-i —leri 238; —lü neferât 245; kūt-i —sini tedârükden kāsır 1504
Yezdân 1207, 1209, 1302; celâlî ve cemâlî-i esmâ'-i mütekābile-i hazret-i — 1299; dergâh-ı kibriyâ-penâh-ı — 1287; sâye-i — 1356; ser-zede-i seyf-i kahr-ı — 454; tevfîk-ı — 118; 'inâyet-i —î 541; refâkat-i 'avn-i cenâb-ı —î 301; bk. ayrıca Allah (Hz.)
Yezîd; — dahi 1427; — gā'ilesi 187; —i bedter 745; 'usât-ı —iyye 187
Yezîdî (ta'bîr olunan 'usât-ı Havâric) 186, 946; — Ekrâdı 1435; — tâ'ifesi 946; — tâ'ifesi eşkıyâsı 946
yılan; —a ağu veren dedikleri cânever gibi 184; — hikâyesi 224; düşmeni içinde, —ı koynunda bir devlet 777; —ı küçük iken öldürmek 782; semm-i —ı zehre-tirâk 203; deve boynu gibi —ları 1498
Yıldırım Bâyezîd Hân 566, 1216
Yıldırım Bâyezîd Mütevellîsi 954
yıldırım gibi 1017
yıldız altûnu; hâlis — 552n, 863
Yılık-oğlu (Kā'im-makām, furû-mâye-i mâder behatâ, esâfil-i nâs ve furû-mâyegân-ı bî-asl u esâsdan) 708, 709, 1166, 1167, 1168
yiğit; delikanlu yiğit 1076; delikanlı —ler 623; garîb —ler 244
yoğurd damlası 1047
yoklama 246; — hıdmeti 234, 688; — zemânı 246
yol 194, 206, 827, 1446; — açmak 203; refâkatle — a gitmek 1452; — bulamamak 203; — bulmak 1123; —daş 561, 1399; başımız berâberi — daşımız 1259; —daşlar 193, 194, 217, 459, 836, 1123. 1264, 1422; —daşları poliçesi 778; — emri 273; — fermânları 1095; — kenârlarında güzel meyve ağacları 1021; — kenârlarında sebzevât 1021; —lar 228, 404, 902, 1028; —larda suların tuğyânı/vefreti 1492; —larda tecemmu' eden eşhâs galebeliği 985; —lardan revâne 1231; —ları bozuk 984; —ları muntazam ağaclık 987; —unda cân-fedâ 1268; — verilmeyeceği 96
yonga parçaları gibi 1013
Yorgâki (muhayyel tabîb isimlerinden) 748
yorgān; şâl — 1342; ayağını —ı kadarınca uzatmak mikdârına ri'âyet kılmaz 819; bir pire içün bir —ı yakdılar 477
Yorgi (Kara, Prens, Sergerde) 380
yortu günleri 491, 979
yosma takımları 1405
Yozef/Yozepo (=Joseph II., Nemçe Çâsârı/İmperatoru) 559, 583; — sûreti 977
Yozgād Kasabası 1337
yulaf 992
yumurta 1442
Yunan cumhûrları 583
yurd/yurt; —lar 361; kendi —larında 992; bervech-i —luk 946
Yûsuf (Hz.); dâmen-gîr-i —i Ümmü'd-dünyâ 1456; —'un dâmânı 521
Yûsuf Âgâh Efendi (Penâh-zâde, Tersâne Emîni, Şıkk-ı Sânî, Rikâb Defterdârı, Emîn-i Binâ, e'izze-i ricâlden) 855, 1031, 1124, 1502
Yûsuf Ağa (İsmâ'îl Ağa'nın oğlu, Latîf Paşa 'unvâniyle, Darb-hâne Emîni, Vâlide Kethudâsı, belki Ümmü'd-dünyâ'nın mâlik-i fermân-fermâsı, müstevliyân-ı devletten, nâfizü'l-kelim şüfe'â, fâzıl-i katâr-ı kibâr-ı 'asr) 286, 521, 523, 525, 528, 532, 609, 714, 715, 729, 761, 764, 768, 801, 804, 820, 826, 841, 842, 858, 860, 863, 864, 948, 1031, 1034, 1035, 1240, 1425, 1437, 1496, 1498; —'nın meclisi 715; —'nın muhallefâtı 863; —'nın selmânü'l-beyti 378; — tarâfı 522
Yûsuf Ağa-zâde (taferât-ı mufrıta ile kâm-res-i menzil-i vâlâ olan) 910
Yûsuf Efendi (Mektûbî-i Defterî, Mevkūfâtcı, Mâliyye Tezkireciliği Vekîli, Top 'Arabacılar Kitâbeti) 465, 1512
Yûsuf Efendi (Şehir Emâneti) 1430
Yûsuf Paşa (Genc, Şâm Vâlîsi, Cerde Başbuğluğu, Trablus-Şâm, Vezîr, Rakka Eyâleti, Emîru'l-hâcc, Kudüs ve Nâblus) 530n, 945, 953, 1033, 1352, 1429
Yûsuf Paşa (Kapu Kethudâsı, Kalyoncu, ümmî ve 'âmî levend) 560
Yûsuf Paşa (Koca, Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem) 199, 203, 206, 227, 473, 569n, 669, 1234, 1241; — Teşrîfâtcısı 154
Yûsuf Paşa (Mîr-i mîrân, Trablus-i Garb) 1429
Yûsuf Paşa (Yemenici, Seyyid, Vezîr, Anadolu Vâlîsi, Eyâlet-i Silistire, Livâ'-i Hotin) 139, 155, 379
Yûsuf Ziyâ Paşa (Sadrıa'zam, Serdâr-ı ekrem, Canik Muhassılı, Ma'den Emîni, Karaman Eyâleti, Erzurum ve Trabzon Vâlîsi, Bağdâd ve Basra ve Şehrizor eyâletleri ilhâkıyla, Şark Ser'askeri, Sadrıa'zam, Haleb Vâlîsi, Mısır

Ser'askeri, müctehid fi'z-zulm) 113, 119, 124, 127, 134, 169, 170, 172, 186, 372, 375, 527, 580, 599, 758, 759, 764, 945, 1064, 1065, 1066, 1070, 1077, 1235, 1366, 1369, 1429, 1434, 1473, 1480
Yûşa' Tabyası 248
yuvayı dişi kuş yapar 1459
yük 227
yün 1002
yüreğ; ne saht olur —i 1195; —im yâreleri 449, 1463
yürüyüş 67, 195; —ünce 1358
yüz; kimse kendüden — bulmaz 817; tarafımızdan — çevirmek 1016; aslâ —leri gülmez 1395; aslâ —ü gülmez 817; bir ferdin —üne bakmaz 816
Yüz-başı 230, 643; —lık 229; — Mülâzımı 230
yüzlük (sikke) 1189
yüzük; elmâs — 185

Z

zabâb; —ı esved gibi 510; —ı muzlim gibi 1499
zâbıta 295; ber-vefk-ı — 695; râbıta-i — 415, 645; taht-ı — 547; —i askeriyyenin i'mâli 303; —i hasene 303; —i hazm 343; —i ihtiyât 343; —i kaviyye 293; —i kaviyye ile zabt 1328; —i nizâm 1327; —i sedîde 417; —i tavâ'iyyet 188; —i tebassur 427; —i tehaffüz 427
zâbit 194, 216, 264, 658, 670, 688, 695, 996; darbe-i —ân 1215; gayr ez—ân 247; havf-ı —ân 1271; inkıyâd-ı —ân 233, 657; kulâb-ı —ân 1030; rüste-i katâr-ı —ân 305; satvet-i —ân 1271; —ân 68, 78, 101, 229, 243, 335, 433, 473, 530n, 691, 801, 803, 832, 835, 848, 852, 906, 1143, 1447; —âna inkıyâd 1404; —âna itâ'at 1404; vaz'-ı —âne 932; —ân-ı Bektâşî 813; —ân-ı devlet-i ebed-kıyâm 830; —ân-ı hamiyyet-şi'ârları 833; —ân-ı hâzırân 430; —ân-ı sadâkat-menzilet 832; —ân-ı zevi'l-ihtirâm 832; —ân mahzarları 425; —ler 247, 330, 332, 508, 651, 697, 795, 830, 848, 906, 969, 1061, 1074, 1327, 1404, 1443; —lerine 'asabiyyet 1391; —lerine itâ'at 1391; —lik 103, 245; —lik zâbıtası 902; — nâmına olan eşhâs 906
zabt 49, 79, 91, 97, 101, 122, 126, 130, 136, 142, 160, 165, 176, 194, 195, 199, 215, 223, 227, 230, 246, 259, 271, 275, 297, 299, 305, 351, 376, 380, 396, 397, 401, 409, 410, 422, 452, 493, 513, 516, 536, 545, 559, 563, 566n, 569n, 576, 597, 608, 617, 621, 676, 686, 731, 732, 733, 758, 872, 955, 964, 970, 973, 992, 993, 997, 1005, 1007, 1011, 1017, 1022, 1045, 1049, 1052, 1062, 1071, 1076, 1090, 1100, 1103, 1112, 1119, 1123, 1127, 1131, 1132, 1134, 1148, 1222, 1234, 1237, 1253, 1283, 1298, 1338, 1341, 1347, 1348, 1350, 1373, 1388, 1415, 1438, 1464, 1479, 1483, 1484, 1489, 1513; âverde-i kabza-i — 1282; bast-ı yed-i — 373; ber-âverde-i 'uhde-i — 1132; beste-i zencîr-i — 260; havze-i — 417; keşîde-i rişte-i — 354; vâbeste-i katâr-ı — 892; zîr-i dest-i — 297; —a kādir 216; — eylemek 947, 954; yed-i —ı 994; yevm-i —ı 1483; —ı asker 89; —ı askerî 605; —ı Bektâşiyân 1485; —ı bilâd ü sugûr 1008; —ı emlâk 159; —ı erâzî 159; —ı esbâb 1222; —ı kal'a 1011; —ı lisân 1499; —ı memleket 65; zîr-i —ında 1107; yevm-i —ından mu'teber 1135, 1489; —ı vekâyi'-i sâlif ü lâhık 30; —lar 297; eyâdî-i —ları 983; — olunmuş şukka 349; — u rabt 103, 132
zâd 152, 827; tedârük-i — 1265; —ı yevm-i mev'ûd 100; — kaydına pûyân 849; — ü nevâ 1504; — ve kūtsuzluk 1397
zâdegân; asıl — 159; kibâr-ı — 880, 894
zafer 81, 196, 199, 203, 223, 228, 239, 260, 471, 581n, 586; ârzû-mend-i — 772; bî-nasîb-i nisâb-ı — 556; câzibe-i — 1067; dest-mâye-i — 688; dest-res-i — 1500; esbâb-ı — 98; pençe-zen-i — 802; rûzî-i — 1284; sil'a-i — 260; şâhid-i — 42, 196; ümniyye-i — 1416; vesîle-i — 239; ye's-i — 1394; müft-kârâne 'avâ'ide — bulanlar 684; ni'met-i —den me'yûs 342; tûğ-i —furûğ 466; nâ'il-i —i hall/ıtlâk 329; —i küllî 1284; —ler 176, 731; — vukū'u 706; —yâb 43, 310, 412, 415, 687, 727, 842, 1081, 1091, 1398; —yâb oldukları 720; —yâb-ı keşf-i kûşe-i bâb 1413
zağar; — gibi 483; — gibi istişmâm 497, 505n; —cı 908; —cı-başı 121; —cı-başılık 440
Zağra-i atîk menzili 1028
zâhid 320, 1244, 1245, 1359
zâhir-bîn; 'ukūl-i sebük-mağzân-ı —ân 624; —ân 696, 1325, 1454; —ân-ı Enderûn 1192; —ân-ı nâs 320; —leri inandırmış 1465
zahîre 47, 61, 63, 72, 78, 82, 91, 96, 176, 179, 225, 249, 255, 417, 435, 768, 827, 1113, 1275; cem'-i — 79, 91; Emîn-i — 249; hazîne-i — 249; kıllet-i — 249, 383, 691; nizâm-ı — 249; — bey'i 72; — enbarları 972, 986, 1010; — îsâli 63; — ler 47, 61, 82; tarîk-ı —leri 91; — makūlesi 768; — Nâzırı 384; — tedârükü 1126; — tekneleri 1113
Zâhir 'Ömer; — ma'rekesi ('Akkâ'da vâki') 38; — mâddesi 40
zahm 449; mühlik — 662; —dâr 67, 196, 479, 882, 1063, 1138, 1462; —güşây-ı ta'yîr 1382; —güşây-ı teşnî' 1382; —hûrde 67, 882, 1340; —hûrde-i dest-i bî-dâd 305; —hûrde-i dest-i cevr 305; —hûrde-i hadeng-i hezeyân/hezl 523; —hûrde-i şemşîr-i kalem-i tahrîr 934; —ı dil-i bî-çâre 1308; —ı dil-i mecrûh 450; —ı dîrîn-i dil-i nâ-tüvân 1240; —nâk olmuş 484
zâkir 1322

zâlim 37, 117, 260, 321, 415, 571, 665, 720, 758, 759, 766, 794, 872, 1154, 1245, 1478; gerden-i — 310; evzâ'-ı —âne 1455; —i hûnhâr 759; — iyyet 321, 1245; —ler 320, 665, 719, 722, 723, 736, 759

zamân 251, 257, 280, 281, 418, 471, 1330, 1331, 1332; hâme-keş-i — 799; mevkıf-i şeşder-i — 361; müte'ahhid-i — 251, 257, 262; sûret-i — 264; ta'ahhüd-i — 220; zîr-i — 1334; — mâddesi 281; — sohbeti 280

Zanca yoldaşlar 217

Zanta 262, 1348, 1349; — Adası 260; — ehâlîsi 1348

zarâ'at-nâme 378, 455, 477, 1435, 1481; cevâb-ı — 487; —ler 1108, 1140

zarar 41, 77, 96, 99, 175, 220, 255, 257, 413, 414, 449, 497, 500, 508n, 532, 689, 710, 819, 868, 1017, 1159, 1243, 1256, 1283, 1335, 1369, 1480; âlûde-i çirk-âb-ı — 849; bî-şerer-i — 1384; celb-i — 1415; dest-zede-i — 576; i'âde-i — 1413; îrâs-ı — 646; îsâl-i — 400, 556, 661, 1029; küllî — 342; mü'eddî-i — 681, 744; müstelzim-i — 256; müstevcib-i — 1486; rahnedâr-ı — 783, 868; ref'-i — 258; sâmân-zede-i mu'âmele-i — 1183; sâ'ibe-i — 1389; şerer-i — 147; 'ukāb-ı —ı 1077; —ı 'âçile 95; —ı bî-gâye 73; —ı eşedd 926; —ı fâhiş 71; —ı küllî 453; —ı mahz 73; —ı nâ-bercâ 73; isâbet-i — ihtimâli 798; —lar 565, 621, 1157, 1259; — u garâmet 240

zarf, mücevher — 982; mücevher —lu fincânlar 1099

Zarnovic [=Zamowiec, Krakow Varşavya arasında] postası 983

zât 108, 109, 118, 595, 596, 626, 710, 712, 714, 748, 754, 759, 766, 768, 773, 783, 788, 793, 797, 804, 819, 821, 844, 851, 868, 870, 874, 877, 881, 888, 893, 899, 909, 911, 931, 933, 950, 959, 1030, 1031, 1039, 1041, 1062, 1067, 1072, 1077, 1097, 1099, 1129, 1131, 1159, 1166, 1177, 1211, 1240, 1244, 1250, 1253, 1291, 1331, 1333, 1436; bed-— 881; muktezây-ı —ı bed-sirişti 933; —ı ehadiyyet 54, 1288, 1290; —ı fezâ'il-iktirân 1043; —ı garîbetü's-sıfât 475; —ı güzîn 1424; —ı Hılâfet-eser 1285; —ı Hılâfet-me'âb 335; —ı Hılâfet-penâh 914; —ı hümâyûn 1331, 1420; —ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı sultânîleri 1356; —ı hümâyûn-i Sultânî 1334; —ı hümâyûnları 504, 1330; —ı İlâhî 54; —ı kâmil 573; —ı kerâmet-âyât-ı kâm-kârîleri 1282; —ı kerîmü's-sıfât-ı hümâyûnları 1298; —ı me'ârif-simât 534; —ı mahsûs 1240; —ı melekiyyü's-sıfâtlar 1036; —ı müfeyyazu'l-cûd-i rahîmâneleri 1287; —ı nâdiru'l-akrân 87; —ı nasafet-simât 851; —ında 'âmî 1405; —ında gâfil 1405; —ı Nebevî 896; —ı pâkîze-sıfât 1419; —ı pâkîze-simâtları 1231; —ı pür-hengâme 87; —ı pür-sü'ûd-i Hılâfet-iktirân 30; —ı reşâdet-simâtı 944; —ı sadâkat-nümûd 736; —ı safvet-simât 1400; —ı Şâhâne 1218; —ı şerîf 574, 759, 821, 1162, 1256, 1419; —ı şevket-nisâb 794; —ı şevket-simât 1263; —ı şevket-simât-ı hazret-i Tâcdârî 1086; —ı şevket-simât-i Mülûkâne 1330; —lar 509, 1330, 1332

Zator Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi') 991

zâtü'l-'amûd 1418

zâtü'l-cenb 389; maraz-ı —sıfat 894

zâyi' 346, 1367; —ât 213, 1017

zâyiçe 674; kevkeb-i —i bahtı 43; —i felekiyye 556; —i hâliye 1250; —i hulefâ' 674; —i saltanatları 673; —i selâtîn 674; nasabe-i —i şevketleri 673; —i tâli'i 630; —i velâdetleri 673; — nasbı 676

ze'âmet 231, 686; erbâb-ı — 106; — defâtiri 686; —ler 686; — mültezimleri temessükleri 359

zebân 435, 501, 529n, 556, 1504; âteş— 520; âverde-i — 222, 312, 331, 456, 576, 604, 730, 793, 1142, 1158, 1209, 1263, 1271, 1274; âzürde-i mîşter-i — 523; bed— 817, 881, 1337, 1499; bî-âverde-i — 750; beste— 820; cerb-i — 92, 126, 626; girifte— 1171; hall-i 'ukde-i — 1448; hasret-keş-i — 1030; hâyîde— 674; hem— 314, 430, 560, 563, 714, 1158, 1287, 1398, 1401, 1453; ıtlâk-bend-i — 1471; ıtlâk-ı — 301, 1392; ıtlâk-ı zimâm-ı — 476, 625; icâle-i — 353; i'tây-ı — 605; lehce-pîrây-i — 1300; levse-i — 1467; mîş-yâş-i hâyîde— 1307; pâkîze— 1496; râst-gûy — 724; sefîr-i — 1505; şikeste— 864; şîrîn— 45; ter— 696; tetâvül-i — 529n; tîz— 931, 1097; tûtî-i şîrîn— 520; tâze— 1301; tâziyâne-zen-i sütûr-i — 563; vird-i — 966; yek— 436, 477, 714, 1049, 1080; —âlây-ı güftâr 1075; yâve-gûyân-ı — âlây-ı hezeyân 1255; —âlây-ı kelime-i inkâr 1182; —âlây-ı la'n 1170; —âlây-ı nefrîn 1170; cerb-i —ân 1379; ter—ân-ı zemân 638; — ârây-ı şehâdet 1275; bî—âsâ 1378; —âver-i tezkâr 1477; —âver-i yâd 1477; —dân 804; — dânsızlık 1378; —dirâz 525, 1347; —dirâz-ı dahl ü teşnî' 1256; —dirâz-ı istihzâ 158; — dirâz-ı la'n 907; —dirâz-ı şütûm 907; — dirâzlık 881; —gerdân-ı iştigâl 1275; —gîr olacak ef'âl 1219; —gîr olacak sanâyi' 1219; —güzâr 1385; mel'ûnun —ı 1391; —ı 'azbü'l-beyân 880; ter—ı beyân-ı mehâzîr-i nezdîk ü dûrî 306; —ı hâl 627; pîçîde-i —ı îmâ 1256; —ı istinkâr 1471; —ı 'itâb 633; —ı izdirâ 632; —ı levm 633; —ı lûle ile îmâ 1364; —ı lûle ile işrâb 1364; pîçîde-i —ı makāl 1264; —ı nakdîne-şümâr-ı rişvet 241; cerb-i —ı sâhirâne 1352; cerb-i —ı sâhirî 271; bürîde—ı ser-cünbân 1220; —ı şeker-efşân 879; —ı şevket-şi'ârlar 1179; —ı şîrîn-i Fârisî 879;

itâle-i —ı hezeyân 224; itâle-i —ı ihtikâr 1383; itâle-i —ı ta'n 1383; itâle-i —ı takrî' 194; —ı tehdîd 110, 137; —ı tîğ-i berrâna ihâle 1387; —ı zehr-âmîz 882; —ı zemân-ı nefs-i nâ-sâmânları 912; —ı zemâne-i intikâmkâr 374; ledg-ı nîş-i —iyle 522; nîş-i ciğer-i rîş-âzâr —iyle 1453; nîş-i —iyle 1496; nîşter-i zehr-âlûd —iyle 1497; hem—ları 1098; hezârdestân-ı —ları 1503; zimâm-ı yek-rân-ı —ları 407; siyeh—lık 483; edây-ı —rîzî-i hulvü't-terkîb 1163; —zed 438, 562, 904, 1471; —zed-i cevâb-ı lâ 1498; —zed-i fesâne/füsûn 434; —zed-i sûret-i garîbe-i isti'fâ 386; —zede 817; —zede-i 'âmme-i nâs 341; —zede-i a'dâ 819; —zede-i askerî 929; —zede-i ba'zı kesân 1413; —zede-i cehr 1097; —zede-i cumhûr 339; —zede-i enâm 93, 508, 1405; —zede-i erbâb-ı şekâvet 1273; —zede-i eşkıyâ 798; —zede-i güft-gû 576; —zede-i güftâr 1041; —zede-i hâme-i nakl 582; —zede-i hâme-i siyeh-câme 304; —zede-i hâme-i ta'bîr 582; —zede-i hâmil (حامل) ü nebîh 1186; —zede-i hâss u 'âmm 736; —zede-i i'lân 1097; —zede-i iltifât 233; —zede-i iş'âr 1073; —zede-i iştihâr 531; —zede-i kibâr 470, 911; —zede-i kilk-i dürüst-güftâr 703; —zede-i kirâm 1503; —zede-i Muharrir-i mûtehayyirü'l-bâl 891; —zede-i mülhime-şinâsân 1147; —zede-i sıgâr 911; —zede-i sıgâr u kibâr 52, 705; —zede-i Şeh-nâme-gûy-i kilk-i Firdevsî-pesend 267; —zede-i şeyh-ı zerrâk 527, 530n; —zede-i şinâsân-ı esrâr 762; —zede-i şuyû' 249, 373, 823; —zede-i tevsîkleri 472; —zede-i tezkâr 59, 456, 899, 1050; —zede-i Vezîr-i müşârun ileyh 1185; —zede-i yâdları 899; —zede-i yerâ'a-i Müverrih-ı bî-bîdâ'a 593; —zede-i yerâ'a-i tahrîr 410

zebâne; —i âteş-âsâ 57; —i âteş-i fitne 1393; —i hayâl 1316; —i lehb-i nâr-ı zâti'd-dırâm gibi 475; —i şu'le gibi 645; —i vehm 1316; —i zebân-ı nâr-ı ziyânkâr 1403; —i zebân-ı pürziyân 773; —keş-i işti'âl 678; —keş-i zuhûr 1384

Zebîre ismiyle bir risâle tedvîn 1380

zebûn 437, 1324; — âdemler 662; —i pençe-i kudret 675; —i pençe-i kudret-i Kahhâr 675; —i vüzerâ 1231; bir alay —küşler 814; —küşlük irtikâbı 1039; —küşlük vâdîsinde 793

zecr 656, 694, 759, 790, 901, 932, 1308, 1340, 1382, 1387, 1403, 1453, 1467, 1474; medâr-ı — 906; mûcib-i — 907; rânde-i dûrbâş-i — 339, 340; sayha-zen-i — 1403; —en 816; —en li'l-bâyi' 685; —en li'l-kā'idîn 686; —en li'ş-şâribîn 225; —i bâbında 526

Zecriyye Emîni 225

zehâ'ir/zehâyir 62, 63, 97, 127, 130, 152, 154, 176, 208, 243, 252, 274, 296, 299, 603, 685, 692, 704, 915, 927, 947, 969, 993, 998, 1020, 1118, 1265, 1445, 1463, 1490, 1493; celb-i — 153, 457, 1158, 1340; cem'-i — 1222; ecnâs-i — 181, 249, 691, 1117; gayr-ez-a'şâr-i — 999; iddihâr-ı — 1222; irsâl-i — 98; istîfây-ı — 460; kıllet-i — 141; küllî — 732; mevki'-i — 298; râh-ı vürûd-i — 308; tedârükât-ı — 691; tesyîr-i — 601; tevzî'-i — 181; umûr-i — 153; — celbi 1089; ecnâs-ı —i kilâr 173; —i mevcûde 1011; —i mütenevvi'a 277; —in fikdânı 67; —i sâ'ire 1442; —ler 91, 1105; — mâddesi 137; — makūlesi 428; — nakli 249, 691; — Nezâreti (Rumeli Vâlîsi ma'iyyetinde) 148; kıllet-i — sebebiyle 1493; — tedârükü 63; ecnâs-ı — zer' 1348

zeheb 189; —i hâlis 190; kesret-i rutûbet-i —iyye 190; sûret-i —iyyet 190; —iyyet 189; —iyyet rütbesi 189; vicdânlarında hacer u güher ve — ü meder yeksân ü berâber 1305

zehr/zehir 693; eser-i — 1417; —âbe-feşân-ı tehakküm 430; —âbe-feşân-ı tehdîd 430; —âbe-i eser 426; —âbe-i haber 426; —âbe-keş-i devrî 906; —âbe-keş-i kürbet-i gurbet 533; şehd-i — âmîz 919; zebân-ı —âmîz 882; —âmîz 1266; —efşân-ı cehre-i huzzâr 804; —-hand-ı hezl ü tanz 1116; —hand-i dehr-i pür belâ/kahr 932; — ile âlûde 1411; mahz-ı —i muvakkat 1420; —ler 817; —lik vererek 346; —i kātilden istişfâ 412; —i kiyây-ı mel'anet 739; —i mahz 817

zekâ 751, 1328; ashâb-ı — 630, 1222; erbâb-ı — 331, 1159; fart-ı — 1085; hiddet-i — 518; mâlik-i — 1158; sâhib-i — 893

zekât; —ı mey 1464; — makūlesi 55

zelzele-i 'azîme 135; — vukū'u 1288

Zemahşerî 597

zemân 581n, 779, 1449; 'âdet-i ebnâ'-i — 821; agniyây-ı — 650; ahdâs-i — 1097; ahtâr ve ekdâr-ı — 508n; 'âmme-i a'yân-ı — 870; a'yân-ı — 894; âzmâyiş-i — 318; ber-muktezây-ı — 1472; cümle-i mühassenât-ı — 309; dâmen-i âhır— 639; ebnâ'-i/ebnây-ı — 13, 1170; ebnây-ı — gibi 55; hulûl-i — 127; imrâr-ı — 33; imtidâd-ı — 259, 1413; inkılâbât-ı — 1330; kâr-bendân-ı — 1038; kâr-fermâyân-ı — 1181, 1320, 1353; lisân-ı — 58, 442, 668, 763, 1133, 1146, 1350, 1386; minfaha-zenî-i — 1256; muktezây-ı mecrây-ı — 333; muzâyaka-i — 1400; müste'iddân-ı — 1504; müte'ayyinân-ı — 1456; nakd-gerân-ı — 818, 1352; Sâhib-i — 1154, 1334; sebt-i cerîde-i — 1233; sebükmağzân-ı nâ-şinâsây-ı nîk ü bed-i — 319; sebük-mağzân-ı — 48, 109, 1269; ser-âmed-i hoşnüvîsân-ı — 1490; serd-i — 825; ser-i kârân-ı — 77, 694, 1353; tâze-gûyân-ı — 910; tebeddül-i — 1333; 'ulemâ'-i — 725, 844; vükelây-ı — 285, 747, 1219; ferîd-i —e 1159; humûm-i

— gibi 1167; —ı behcet-iktirânları 724; —ı devletleri 762; —ı ferâgat 1419; —ı fetret ıtlâkına liyâkati 838; —ı fetret-iktirân 279; —ı Hâtem 1505; —ı hılâfetleri 569; —ı hükûmeti temdîd 872; —ı istikbâl 18; —ı istîlâsı 692; —ı karâr 416; —ı lâzimesince 259; —ı medîd 1239; —ı Meşîhat 655; —ı mev'ûd 485; —ı meyâmin-iktirân-ı Mülûkâne 324; —ı muhârebe 255; —ı muntazar 485; —ı Sa'âdet 680; —ı sa'd-iktirânları 1226; —ı sâlif 1349; —ı saltanatları 516; —ı sulh 416; —ı Vezâret 1488; —ı yümn-iktirân 664; —ı yümn-iktirân-ı hümâyûnları 1248; —ı yümn-iktirânları 1224

zemîn 147, 1001, 1203; efgende-i rûy-i — 815; Halîfe-i rûy-i — 1427, 1454; heft-kişver — 542; küre-i — 135; nakş-ı — 1064; pâ-nihâde-i rûy-i — 780; rûy-i — 132, 496, 816; sâha-i — 1150; sath-ı — 1120; serd-i zemîn 825; ser— 483, 1106, 1369; vedî'a-i künc-i — 1368; vedî'a-i zîr-i — 524; velvele-i 'arsa-i — 1203; zîr-i — 322; —bûs-i 'ubûdiyyet 571; —bûs-i temennâ 1262; —bûsî-i 'ubûdiyyet 1335; —gîr 1509; —i âhar 280; —i hakîmâne 165; pehnây-ı —i hestî 1263; —i imtisâl 1122; —i inkıyâd 1122; —i istirhâm 1355; —i kulûb-i erkâna zer' 722; ser—i memâlik-i Hâkânî 1407; zîr-i —ler 323; —ler 416; —lik inşâsı 459; —pûyây-ı vesâ'il 1460; — ü âsûmân miyânında kuş gibi mu'allak 867; —vekâr 315

zemm 986, 988, 1073; —âm 1313, 1467, 1470

Zemun (Belgırad hizâsında) 274; —i havâlîsi 274

zemzem; çâh-ı — 49; nûşan-nûş-i —i safâ 523

zemzeme 646, 1204, 1377; —ler 1202

zen; —ân 1074; terkis-ı —ân-ı sîm-tenân 329; —ân-ı Efrenc 1361; —ân-ı Ervâm 1361; —ân-ı nâzenînân 329; —ân-nâme vâdîleri 519; — dostluk 1350; —dost-meşreb 1188; —i hâmil gibi 1238; —pâre-i tebehkâr 1359

Zenâne tâcirleri 189

zenbûrek-i tüfeng-i râst-âheng 932

zencîr 101, 473; der— 605, 1500; esîr-i kayd-ı — 163; lâyık-ı — 103; —beste-i tîmâr-hâne-i hayâl 1054; — çekmek 497; —i esâr 203; giriftâr-ı —i esr 1485; —i esre giriftâr 212; —i ihsân 827; —i itâ'at-i samîmiyye 716; —i tasarruf 299; —i tedbîr 827; —i tesallut 271; —i teshîri 271; —keş-i muhâcezet 434

Zend Kerîm Hân (İran Şâhı) 51, 1505, 1506

zendeka 894

Zengî; mûy-i — gibi derhem 1157; mûy-i — gibi perîşân 1157; geysûy-i —misâl pîçîde 1073; geysûy-i —yân 1420; hem-reng-i — yân 1498

*zenne*ye çıkmış yorgâncı kol-başı gibi 527

zer 305, 1359; 'atâyây-ı — 605; celb-i — 1435; kallâb-ı — 1030; leb-rîz-i — 1065; mahzen-i — 1070; ser-nigûn-i kürsî-i zer-ender— 442; esbâb-ı —dûz-i mutallâ 1255; — ile ârâste 1188, 1359; — istihsâl 707; — ma'denleri 991; bisât-ı —rîn 588; raht-ı —rîn 588; taht-ı —rîn 1205; —rîn âlâtlar 1242; —rîn evânî 1242; —rîn nefâyis-i a'lâk u turaf 1093; —rîn-i kılâde-i Vezâret 690; tavîle-i hâssaya mahsûs —rîn-râht ü setâm 327; —rîn-târ câme-i girân-mikdârları geyüp 1508; girîbân-ı —rîn-târ-ı bâm 1011

zer' 992; —i tohm-i burûdet/infisâl 1099

zerbaft 1470; elbise-i — 1377; — câme-i girân-mikdârları geyüp 1508; — elbise 701, 1377

zerde tabhı 827

zer-hall; — ile tahrîre sezâ 1509; —i şu'â'-i mihr-i münîr 1299

zevâl 54; behâne-hâh-ı — 931; karîn-i — 987; mü'eddî-i — 1122; —i devlet 12; zevâl-i —leri 1368; —leri 1427; —i mâye-i 'asabiyyet 924

zevât 87, 98, 110, 278, 531, 563, 896, 966, 1018, 1056, 1246, 1333, 1471; dânende — 959; gûyende — 959; tebeddül-i — 1333; —ı celîletü's-sıfât 1408; —ı güzîn 466, 574; hâdî-i ümmet olan —ı kirâm 1357; —ı kerîmetü'l-ef'âl 21; —ı kerîmetü's-sıfât 754; —ı kirâm 540, 751, 900, 1185, 1489; —ı ma'hûde 819; —ın lisânlarından 582; —ı pesendîde-şemâ'il 1163; —ı zemîmetü's-sıfât 437

zevâyâ 143; meşâyih-ı — 466; —y-ı devâ'ir-i cenûb 1282; —y-ı devâ'ir-i şimâl 1282; —y-ı erba'a-i 974; —y-ı habâyâ 1398; —y-ı ihtifâda pinhân 897

Zevrâ; hıtta-i — 1070

zevrak; bâdbân-güşây-ı —çe-i 'azm-i zarûrî 906; —çe-i câm-ı şerâb gibi 1055; —çe-i hayâlleri 492; —çe-i tasavvurları 492; —çe-i vücûd-i bed-bûdları 1485; —çe-i vücûdu 958; —çeye süvâr 1417; mahbûsların —ı 902; —ı mahsûs 1214; —ı nefsleri 214; —ı vücûdu 1415; kebîr —lar 1146; sagîr —lar 1146; —lar 492, 1362; —lar ile sedd 497; kulûb-ı —nişînân 1214; —nişînân 1214; —rân 328, 529n; —rân-ı 'azîmet 1376, 1412; —rân-ı bahr-ı kebûd-i 'ayş 749; —rân-ı inhimâk 1360; —rân-ı isti'câl 698; —rân-ı safây-ı mehtâb 327; —rân-ı tevaggul 1360; —süvâr 491, 1476; —süvâr-ı 'azîmet 1361; —süvâr-ı 'azm 814; —süvâr-ı 'ubûr 1265; —süvâr-ı firâr 780; —süvâr-ı ılgâr 329; —süvâr-ı şitâb 329, 814

Zeyl-i Şekâyık (Nev'î-zâde 'Atâyî'nin) 19, 571, 725

Zeyneb Sultân Câmi'i 1422

Zeynel'âbidîn Bey/Paşa (es-Seyyid, birâderi, Mîr-i mîrân, Rumeli Pâyesi, Vezîr, Cidde Eyâleti) 101, 139, 140, 608, 612; — yâdigârı 378

Zeynel'âbidîn Efendi (Çelebi-zâde hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi, Mekke Pâyesi, Nekâbet-i eşrâf) 873, 1404

Zeynü'n-necm 'unvânı (III. Selîm Hân'ın) 675
zeytûn 244; — salatası 244; — yağı 243, 500, 508n, 768, 1087
zıll-ı hayâl gibi bazîçe-i sâhte 850
Zıllullâh 1278, 1398; emr-i cenâb-ı —î 1356; irâde-i cenâb-ı —î 1356; taraf-ı —î 1254; yümn-i teveccüh-i —î 117; —i fi'l-arzı 1333
zındık 511, 752
zifâf; leyle-i —ı şevk 1181; leyle-i —ı tarab 1181
zihn 1031, 1379; hâliyyü'z— 1481; imâle-i — 428, 668, 1435; isticmâm-ı — 1068; isticmâ'-ı tevsen-i — 920; müntehây-ı mecâl-i — 673; sâhib-i — 845, 893; sarf-ı — 47, 118, 156, 554; —i Dâverî 1242; sarf-ı —i dikkat 18; nümâyân-ı —i ehl-i fuhûm 1216; şûrîde olan —i gibi 1473; meş'al-i —i hadîdi 1173; tasmîm-kerde-i —i hümâyûn 488; —i ihlâl 655; sarf-ı —i i'timâd 1173; yakîn-kerde-i —im 498; —ime hutûr 1420; sevânih-i —i müstakîmleri 683; —i müstehâm 1301; —ine bir dakîka hutûr 1131; —ini mâ'il 1160; —i Pâdişâh-ı kerâmet-intimâ 386; isticmâ'-ı —i perîşân 1058; isticmâm-ı —i perîşân-şude 712; münâsib-dîd-i müşîr-i —i reşîd 538; —i sâ'ibleri 1434; mâlik-i —i sâkıb 318; tasmîm-kerde-i —i safvet-şi'âr 488; —i Sâhâne 1048; —i vekkâd 518; muhtere'ât-ı —iyyeleri 1221; —ler 556
zîk-ı sadr 'illeti 1478
zikr 325, 415, 460, 506n, 526, 1085, 1301, 1313, 1348; halka-i — 657; sâlifü'z— 459; — bi's-sû' 806, 1218, 1279, 1472; —i âtî dastân şâhibi 574; —i bi'l-hayr 318; —i hafîye müçâz 597; —i hafîye mülakkan 597; —i cârî 459; —i müstehcen 1069; —i müstehcen ta'bîrât 1072; —i müstehcen vaz' 449; mü'eddî-i —i zemîm 637; —leri 1356; —leri müştagil 1379; —ullah 1322
Zile 135
zillet 910, 1463; kedûy-i mezbele-i — 1180, 1281; —den tahlîs 244; —den zillet 413; 'amel-i — engîzi 1448; —i ehl-i hüner 1511; —i kıllet 1349; —i tâkat-güzâr 1512; —i tehammül-engîz 1512; — ü havârî 702
*zilzen-başı*lar 230
zimmet 100, 821, 1090, 1351, 1467, 1478; dûş-i — 110; ehl-i — 325, 417, 1232; ferîza-i — 225, 658, 766, 804, 963, 1239, 1469; gerden-dâde-i ribka-i — 746; ifrâg-ı — 1235; lâzime-i — 199, 239, 255, 264, 275, 482, 488, 567, 721, 727, 832, 933, 1364, 1447; mûcib-i tebri'e-i — 906; mütehattem-i — 899; vâcibe-i — 47, 215, 248, 280, 410, 541, 751, 1049, 1058, 1185, 1245, 1258, 1458, 1461; vazîfe-i — 235, 1207; ehl-i — evlâdı 643; — Halîfesi 226, 687, 953; —i hâme-i bî-nevâ 1049; —i himâyetleri 799; —i himmet-i yerâ'a-i bâhiru'l-berâ'alarına ihâle 1049; —ine vâcib 118; —i sadâkat 1329; —i ümmet 7; rakabe-i —leri 141, 764; vâcibe-i —lerini edâ 350
zimmî 154, 309, 347, 408, 813; gâv-ı — 1492; — hânesi 794, 807, 847; —i hıyânet-hurûş 154
zinâ; mûle'-i — 1361; veled-i — 996; —kârlık merâsimi 1506; veled-i —lar 734; veled-i —y-ı kavmleri 995
Zindân Yazıcısı 904
zînet 647, 881, 977, 1031, 1491; irâ'e-i sûret-i — 1255; pür— 367, 504, 537; —bahş-ı erîke-i saltanat 974; —bahş-ı sâhil 236; —bahş-ı tâc ü dîhîm 213; —bahş-ı taht u dîhîm 1230; —dâr 1039; —dih-i dîhîm-i Cihân-bânî 1232; —i insân 160; —nümûn 606; —pûş-i hıl'at-i 'izz 600; —pûş-i hıl'at-i iftihâr 600; —sâz-ı erîke-i şân 1224; —sâz-ı erîke-i şevket 1224; — sohbetleri 1009; — vermek 1014; —yâb-ı hıl'at-i tavîlü'z-zeyl-i Kā'im-makāmî 1265; —yâb-ı imzâ 221
zirâ'at 242, 815, 817, 975, 1342
zirâ'at 995, 1349; ehl-i — 356, 755
zîr u zeber 450, 477, 1059, 1067, 1101, 1146, 1220, 1390
Zıştovi 569n, 580; — cibâlleri 580; — Kasabası (sâhil-i Nehr-i Turla'da) 210, 568n, 579, 591
zîver; pür— 504; —i dest-i i'tibârları 880; —i gayret 1164; —i hamiyyet 1164; —i hazâ'in-i şehriyârân-ı ahlâf 1342; —i kāmet-i liyâkatleri 1236; — ile ârâste 1188, 1359; —i nâm-ı nâmî-i hümemleri 1301
Zîver Efendi vâdîlerinde 1497
Ziyâd; nakş-ı — 633
ziyâfet 124, 608, 980, 1107; emr-i — 1107; mahsûs — 1044; merâsim-i — 105; müstakıl — 980; sofra-i — 880; tertîb-i — 985, 1026, 1362; —i 'azîme 574; tertîb-i — kā'idesi 173; büyük — ler 988; hasab u rehâ—ler 1411; —ler 819, 988; —lerden nasîbleri 988; — meclisi 980; — meclisleri 980; — ve ikrâ 124
ziyân 257, 507n, 566, 868, 1243, 1283; âlûde-i çirkâb-ı — 849; küllî — 345; rahnedâr-ı — 783; îsâl-i —ı nâ-ma'dûd 499; sûd ü — 683; —kâr 815; —lar 458
Ziyâ Paşa (Haleb Vâlîsi, Bağdâd Eyâleti, Eyâlet-i Habeş ve Livâ'-i Cidde ve Şeyhu'l-Haremlik-i Mekke, Sadrıa'zam) 1064, 1066, 1070, 1071, 1096, 1122, 1429, 1479, 1482; — Kethudâsı 945
ziyâret 54, 501, 594, 982, 1043, 1419, 1470, 1476; li-ecli'z— 982; —i Beyt-i İlya 212; —i Haremeyn şerefi 519; —i Hırka-i şerîf 952; —i kubûr 55; hasbîce —ime gelmeyüp 1468; —i Ravza-i mutahhere 612, 1031, 1032; —i şerîfeleri 857; —ler 326; —lerine âmed-şud 1043

Zobof (Rusya İmperatoriçesi-yi esbak Katerina'nın dahl ü harcı yed-i tasarrufunda olan, şahs-ı benâm) 993
zokāk; — başları 484, 1394; — iskelesi 813; —lar 505n; şehrin —ları 1246
zorba 318, 759, 1163, 1238, 1263, 1399; müstevlî olan — beyleri 736; — furû-mâye 487; — ıtlâk 850; —lar 620, 1389; —lık 194, 197, 1237, 1239; —lık şîvesi 1237; — makūlesi 319; — tâ'ifesi 731; ser—yân 309
zu'afâ/zu'afâ' 77, 98, 109, 143, 159, 722, 846; musâderât-ı — 947; nefekāt-ı — 1490; vedî'a-i Rabbânî olan — 726; vedî'atullah olan — 184; —y-ı 'ibâd 316; —y-ı akviyâ-nümâ 1166
zu'amâ 141, 149, 686; a'yân-ı — 1154
Zuhal 8
zulm 16, 36, 40, 69, 85, 230, 627, 665, 739, 758, 766, 768, 791, 803, 1008, 1220, 1332, 1333; ref'-i — 160; —en habs içre 389; mesâbe-i — 72; şemşîr-i — 39; ebr-i —ânî 1300; mânend-i —et 543; —et-gâh-ı dûzah 1303; —et-gâh-ı iddbâr 542; —et-gâh-ı küfr 542; dervâze-i —i biendâze 374, 757; —i sitem 852; —i zulm 852; —i 'azîm 1254; —i sarîh 69, 230, 1373; envâ'-ı —iyye 771; —ler 760; yed-i —i 804; — ü âzâr 766; — ü i'tisâf 77; — ü siyâset 76; — ü te'addî 160; — ü te'addîleri 166
zücâc; — gibi 190; —ı mizâcı sâime-i seng-pâre-i 'illet 1048
zühd 48, 320, 595, 1244; —i husûsî 1465
zühre-i zehrâ gibi 1457
zükûr 938, 1149; — evlâdları 986; — u inâs 235; — üzere tegallübü 1138
zülâl; sîr-âb-ı — 468; —i birr-i/nevâl-i Şâhâne'lerinden reyyân 1046; —i iltifât 473; —i mevedded 279; —i pâkîze-nihâd i'tikādları 900; —i peyâm-ı hoş-güvâr 121
Zülâlî (dervîş-i Buhârî) 1511
Zü'l-celâl (Hz.) 649, 1499; mazhar-ı kahr-ı cenâb-ı — 1499; bk. ayrıca Allah (Hz.)
Züleyhâ; dest-i — 521; mânend-i — 1456
Zülfekār Ağa; Hind Elçisi ile —'nın meclisini nesh u insâ eylediği (Na'îmâ'da yer alan bir bilgi) 1370
Zü'l-karneyn; mânend-i — 1299
zülüflüyân ocağı 144
zümre 698, 1038, 1041, 1160, 1161, 1188, 1223, 1372, 1383, 1391, 1400; —i 'anâ-çeşân 672; —i ağayân-ı zühal-mahall 516; —i ahyâr 1356; —i Bektâşiyân 197, 453, 645, 1322, 1377, 1395, 1472; —i Bektâşiyye 678, 700, 871, 926; —i Bektâşiyye ile akrıbâ/âşinâ/hemşehrî olmalarıyla 317; —i Bostâniyân 810; —i cedîde 699; —i cühelâ' 909; —i ehibbây-ı Hudâ 640; —i ehl-i 'ilm 649; —i ehl-i 'irfân 649; —i ehl-i dilân 334; —i ehl-i inşânın serbülendi 1503; —i ehl-i nazmın ser-bülendi 1503; —i ehl-i safâ 1213; —i eşirrâ 786; —i eşkıyây-ı bed-nihâd 138; —i eşrâr 473, 839, 1453; —i gümrâhân 894; —i Hâcegân 1437; —i Hâcegân'a dahîl 1165; —i haşmet-iktirân 724; —i hayr-hâhân 1218; —i hod-kâm 657; —i hûşmendân 776; —i hükkâm-ı 'ulemâ' 719; —i hükkâm-ı şer' 719; —i hüner-mendân 744; —i İslâm 618; —i İslâmiyân 1457; —i kâr-bendân 1070; —i kuzât 1081, 1351; —i küttâb (nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan) 291, 296, 1354, 1381; —i küttâb-ı havâs 734; —i Lâzân-ı nâ-sâzân ref' 1376; —i merkūma muhtâc 1046; —i merkūma mürâci' 1046; —i mu'tekıdîn 898; —i muhâlifîn 1266; —i Muvahhidîn 643; —i Mü'minîn 42; —i müderrisîn 86, 819, 1050; —i mürdegândan ma'dûde 1387; —i müsevvidîn 889, 891; —i müstevliyân 765; —i nâdân-ı behâyim-sîretân 1146; ma'lûm-i —i nâ-temyîzân 1421; —i rehâbin 160; —i ricâl 1351; —i sahbâ-keşân 1382; —i sühan-verân 1503; —i şühedâ 57; —i teşnegân 1223; —i tugât 1261, 1267; —i tüccâr 819; —i 'ukalâ' 328; —i 'ulemâ 595, 656, 898, 1319; —i 'ulemây-ı güzîn 792; —i 'ulemây-ı kirâm 648; —i vüzerâ 1236; —i yeniçerî 657; —i yeniçeriyân (hatab-ı kânûn-i tuğyân) 193, 1271; —ler 1425; —nin mütesallibi 910
zünbûr; —ân-ı mevânî' zâ'il 1360; —i belâ 203; —i belâ gibi başına üşecekleri 1097; —i cângâh 1417
zünnâr 1024; —bend-i îtilâf 553; —bend-i tehâbb 553; —ı ittifâklar 584; 'akd-i —ı rağbet 209
zürrâ' 662
zürriyyet 76, 1460; kesret-i — 120; min-ciheti'z— 1225; kayd-ı —den mütecerrid 1458; —i derârî-nisâbları 639
züvvâr 64, 291, 612, 655, 891, 895; merci'-i erbâb-ı — 748; 'âmme-i 'avvâd ü —ı 1453; —ı 'ulüvvü'l-mikdâr 326; —ı bî-der-âmedeler 1468; —lar 294

EKLER

ANTEPLİ MÜTERCİM SEYYİD AHMED ÂSIM ve TÂRÎHİ İLE İLGİLİ BAZI BELGE ve GÖRÜNTÜLER

1.Asım Efendi'nin Nümûne-i Edebiyât'ta (s.89) kendisine ait olmadığı kuvvetle tahmîn edilen resmi; bk. İbnülemîn, *age,* I,59; Köprülü, I,668.

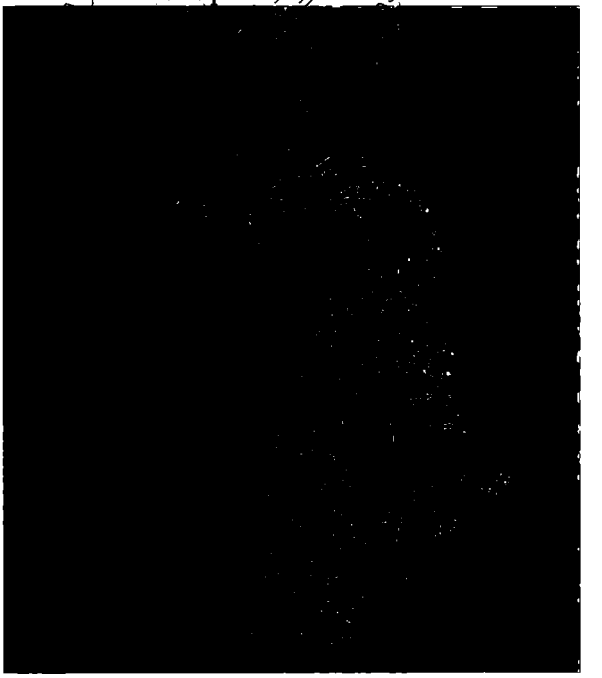

2.Âsım Efendi'nin Nümûne-i Edebiyât'taki resminin Ahmet Koyunoğlu tarafından yapılmış bir kopyası; Necmeddin Şahiner, *Türk Dili'nin Mimarı Antebli: Mütercim Seyyid Ahmed Âsım,* Gaziantep 2013.

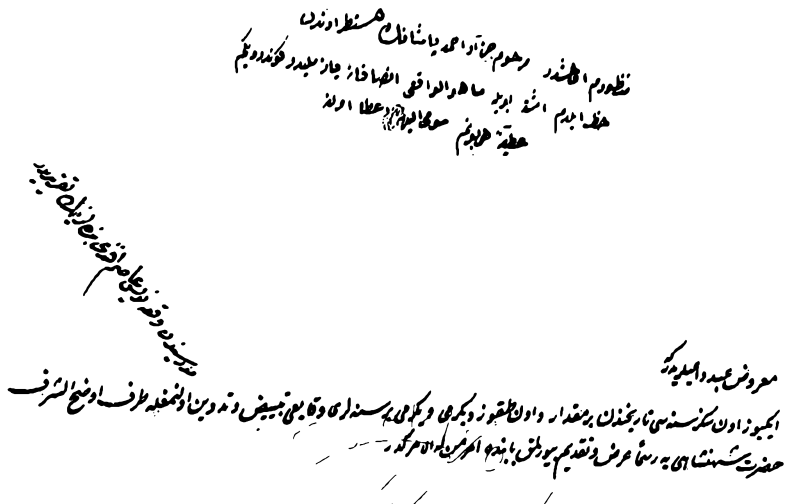

3.Târîh'inin 1218 senesinden bir mikdârının ve 1219, 1220, 1221 senelerinin tebyîz edilip huzûra takdîmi, II. Mahmûd'un bundan, özellikle Cezzâr Paşa ili ilgili yazdıklarından memnûniyyetini bildiren ve atiyye verilmesini isteyen hatt-ı hümâyûnu; bk. *BOA*, Hatt-ı hümâyûn, nr. 746 (29 Z 1221?)

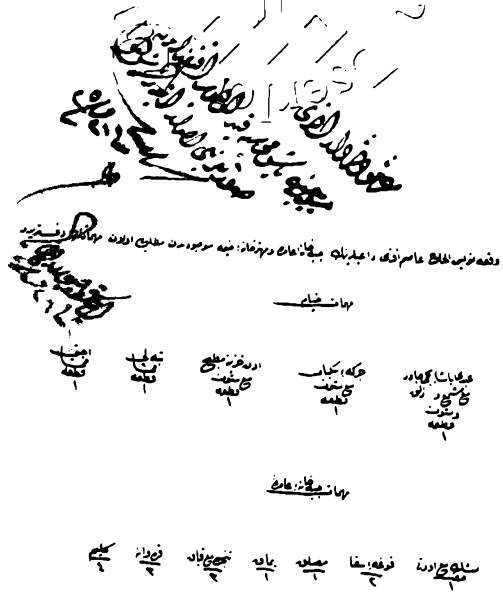

4.Âsım Efendi'ye Cebe-hâne'den verilen çadır mühimmâtı; 21-26 Receb 1225 (22-27 Ağustos 1810); *BOA*, Cevdet, Dâhiliye, Hazîne-i Evrâk, nr.3138.

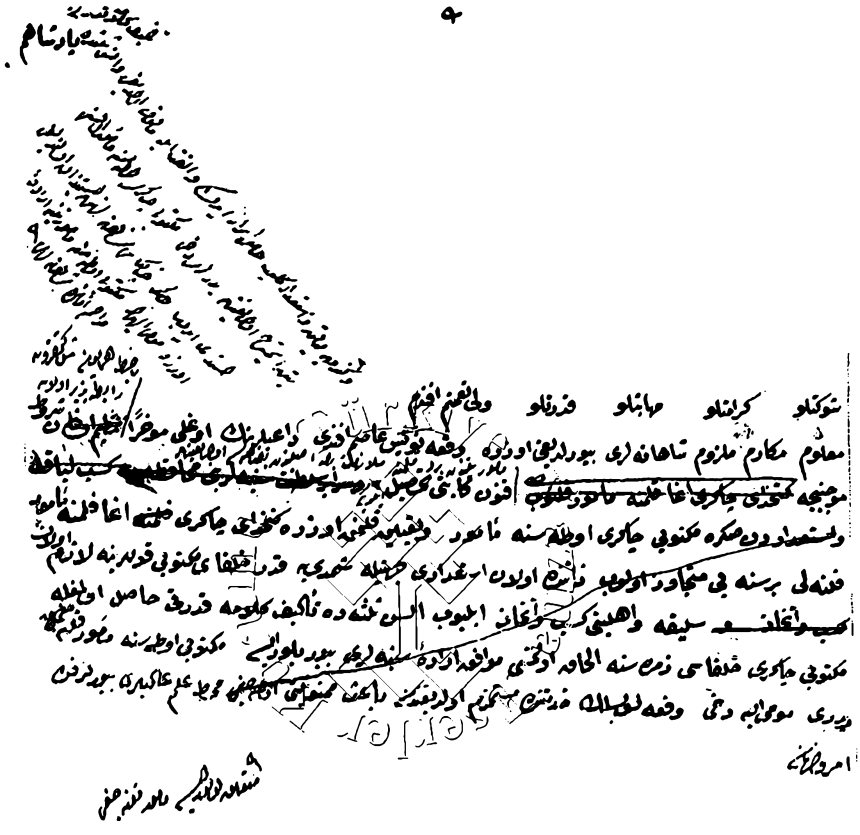

5.Sadâret Kethudâ Kalemi'nde bir seneyi aşkın görev yapan Vak'a-nüvîs 'Âsım Efendi'nin oğlunun, babasının da isteği üzere Sadâret Mektûbî Kalemi Hulefâlığı'na tayînini Pâdişâh II. Mahmûd'dan isteyen bir yazı; bk. *BOA*, Hatt-ı hümâyûn, nr.243 (28 S 1227/12 Şubat 1812)

6.Âsım Efendi'nin mührü; bk. Güzelbey, *Cenaniler*, s.131.

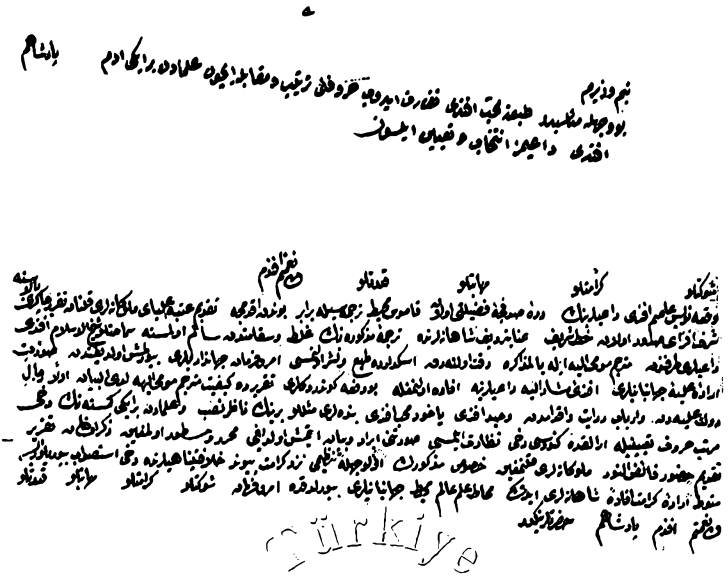

7.Kâmûs Tercümesi'nin basılmasına Muhib Efendi'nin nezâreti ve dizgisi için ulemâdan birkaç kişinin tayinine dair hatt-ı hümâyûn; bk. *BOA*, Hatt-ı hümâyûn, nr. 305 (29 Z 1235?)

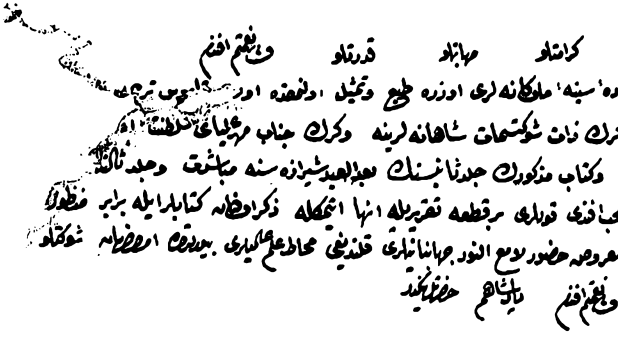

8.Kâmûs Tercümesi'nin birinci cildinin basıldığına, ikinci cildine bayramdan sonra başlanacağına II. Mahmûd'un memnûniyyetini bildiren Hatt-ı hümâyûnu; bk. BOA, Hatt-ı hümâyûn, nr. 283 (1234)

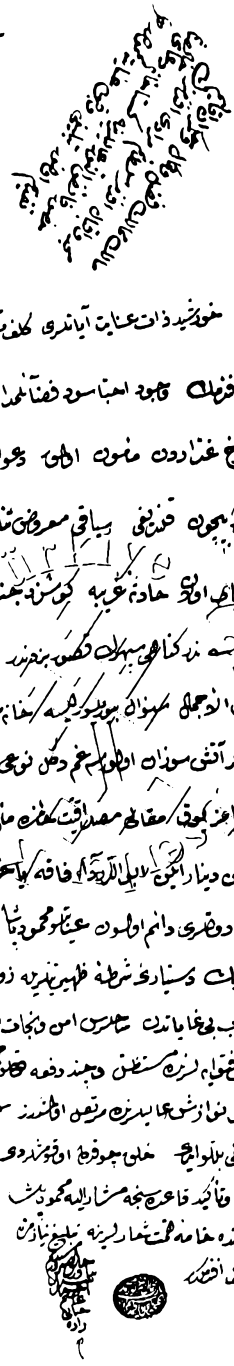

9.Asım Efendi'nin Pâdişâh'tan yardım isteğinde bulunduğu bir arzıhâli; bk. *BOA*, Cevdet Dahiliye, nr.17416

10.Âsım'ın kardeşine yazdığı bir mektûbu; bk. Güzelbey, *Cenânîler*, s.131.

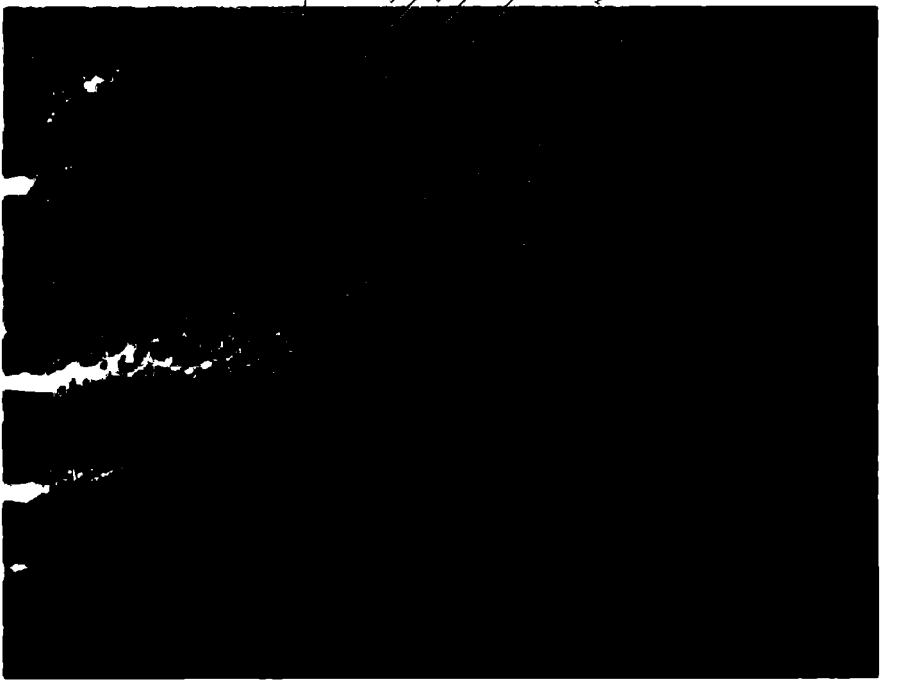

11.Âsım Efendi'nin *Târîh*'inden ve kendisinden bahsettiği N1'in numarasız ilk sayfası; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018.

12.N1 nüshasının ilk sayfası; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018, vr.1b

غلیان اینکه بشلدی ایکی طرف دخی اوجاقلودن نشئت ایلمش فقط غلیظ
اولوب حلدار مصطفی پاشانک زمبخره دوم ایلی به حکمدارلق استقلالی
وصدر اعظملک دخی ایلهٔ معلا مسند صدارت وسرداری شان واجلالی یکدیگره
مصادم اولمغله سلطان مصطفی حضرتلری ایکی مصطفی پاشاسی بری برینه
دوشمک کرهٔ تسنه سرداده وبو جهتله اردو احوالی شورش واختلاله
رؤنهاده اولمغین بو منافسه ومناقشه دن اردوده بولنان اهل شعور
افتادهٔ خلجان محنت واضطراب واستیلا ده اولان مدیران امور
انگلنده ملکنه ضجرت وانقلاب اولدیلر کرچه کرک اردو ورجالک
بعض مرتبه تدابیر حکمت آمیز کری ورکاب مستطابدن بیدریغ توارد ایدن
نوازشنامه غیرت انگیزلرک تأثیریله بنومیانه لرینه عارض اولان کردورت
منسلب واولدقجه صورت حلم وصفوته منقلب اولوب لکن
، کنده ایتمک بینه عیب شکاف کاسه باقیدر و نشانه سی وزره طرفیک
ضمیر لزده اثر نقار ودلکیری تاپذیرای محو و
، جثتی علی وائتی علیه ، وفی القلوب ضغائن ، کبیه سی قرار یافته صدور
بهرد و مصطفا اولوب باآخره اولا باقدات انصراف مهر صدارت وثانیاً
بالعرض صدر اعظم ایله بیلرنده کندان ایدن سردی ومباینت نه کونه
واقعهٔ فاقعه ظهوریه منوط اولدیغی انشاء الله تعالی محلنده تحریر واطلاع
اولنمق درعهدهٔ قلم راست اوامزدر

بعض توجیهات اردوی همایون

13.N1 nüshasının sonu; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018, vr.252a

بعض توجیهات اردوی همایون

اناطولی ایالتی جلبی مصطفی پاشانک صدارتی تقریبیله منحل و ملغین سابقا
قره حصار صاحب سنجاغنه متصرف اولان وزیر علاء الدین پاشایه
توجیه و احسان اولندی وماه جمادی الاولینک اون بشنجی کونی
رفیق افندی اردوی همایونده کتخدا لقدن معزول وتوقیع عثمان افندی
اول مقامه موصول اولوب جاوشباشی سابق محمد عارف افندی یه ده یاسا
ویکن ابراهیم اغایه جاوشباشیلق ورئیس سابق غالب افندی یه تحقیق
سزا دهریری مرکز مامور ایدوب بارجا اولدی رفیق افندی کذشتکان
کروهندن بتخصیص ابراهیم کتخدانک اخص خواصندن اولمق جهتیله
سوء قصدایله زبانزده عسکری اولمغین چند روز مرورنده اولاد وعیالنی
کورمک خواهشیله صدر اعظمدن بده ستیدان بعض تحریراتله آستانه
طرفنه روان اولدی

احوال حرب واهتمام

چون کذار شیدر اولدیغی اورزه محمد پاشا تخلف صدر صدارت
سبیله وکلای دولت علیه یه جهره نمای انفعال ویاکران دل غیظ
آلودی اولان صدر اعظمک وجودی استعفا ایلمک سبیله اردوی
همایونده بیرازه نظام حالی دیسرزه کشورش واختلال اولوب
وبرطرفدن بیدتدیرو اوجاقلرینک قلع وازالهسی اندیشه سبیله منکنه رعب
واضطرابه افسرده وغموس زائده حکمنده اولدقلرنی تیقن برله
دماغ دل وجانلری بر درد وخدشه وانقلابه افسرده ایکن تبدل
دیهیم وتاج سبیله یکه باللر وبام استدراج اولوب فاتحه هائله
دردیکری زائله املغله امن وسکون پیدا ودولت علیه عسکرینی
کافی لاسبق کندیلردن عبارت اولمق رونما اولمغین قلعه لی یاغچه سنده
بندلن قورتلمش آیولر سرپه سی کبی ایلک وهروا اطراف واکناف
غبار افشان شر وشقا اولدقلرنی غلیانلری ومواجب
وتعیینات وسائر حالاتده سرکشانه غلیانلری برون حوصله تحمل

14.N2 nüshasının başı; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018, vr.1b

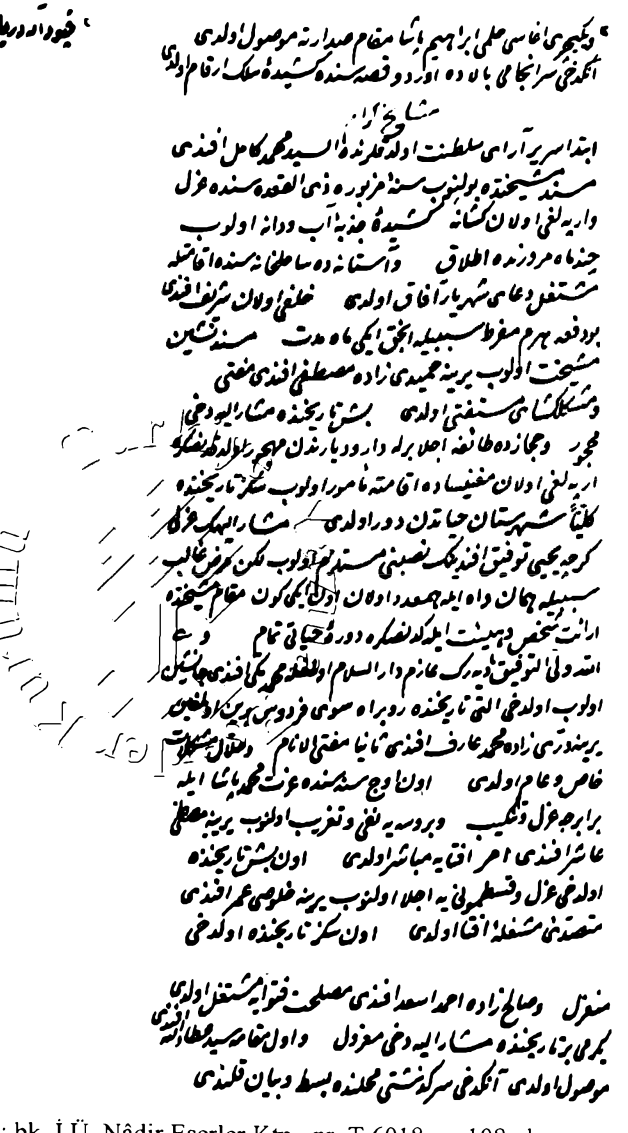

15.N2 nüshasının sonu; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018, vr.108a-b

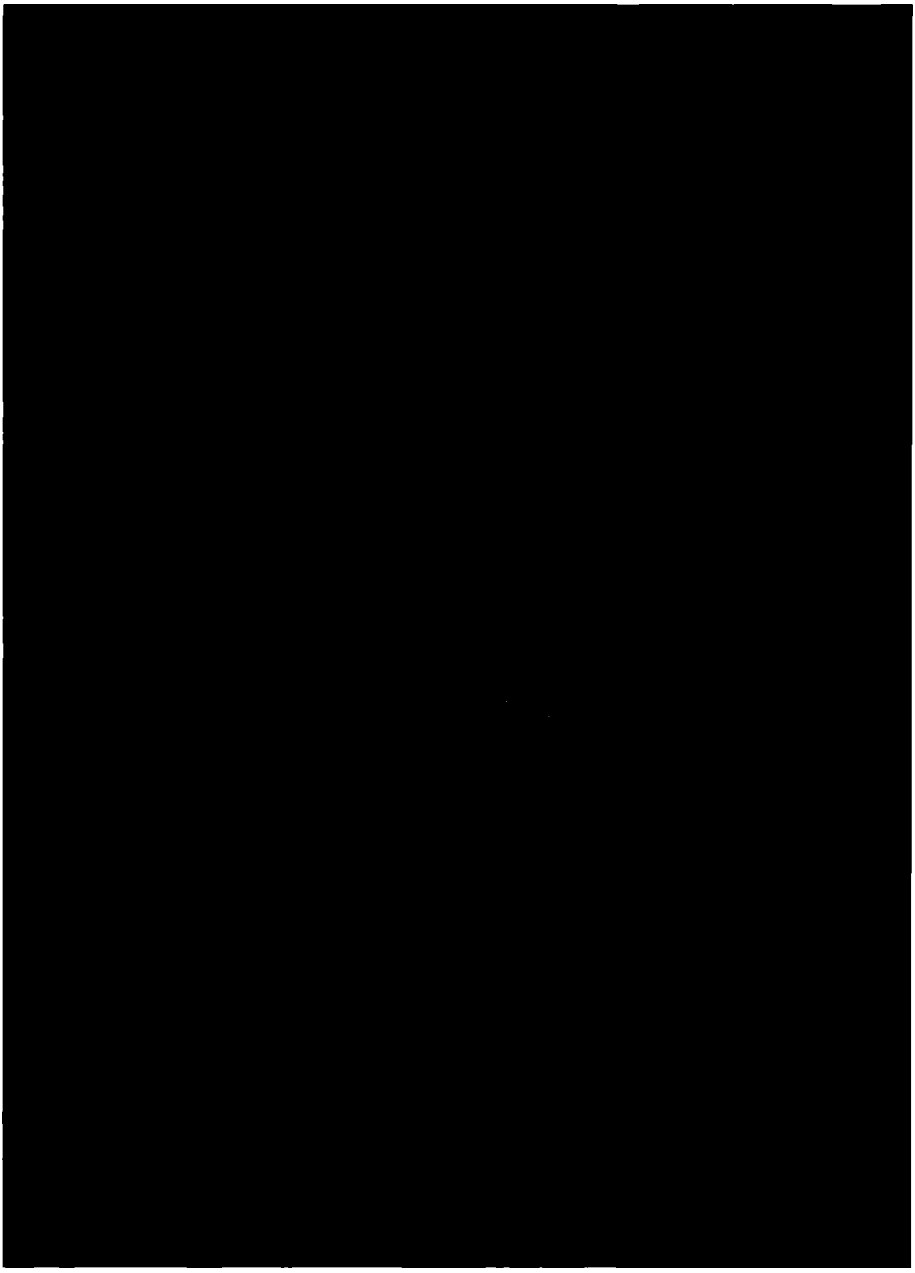

16.N3 nüshasının ilk sayfası; bk.Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp, nr.877; vr.1b.

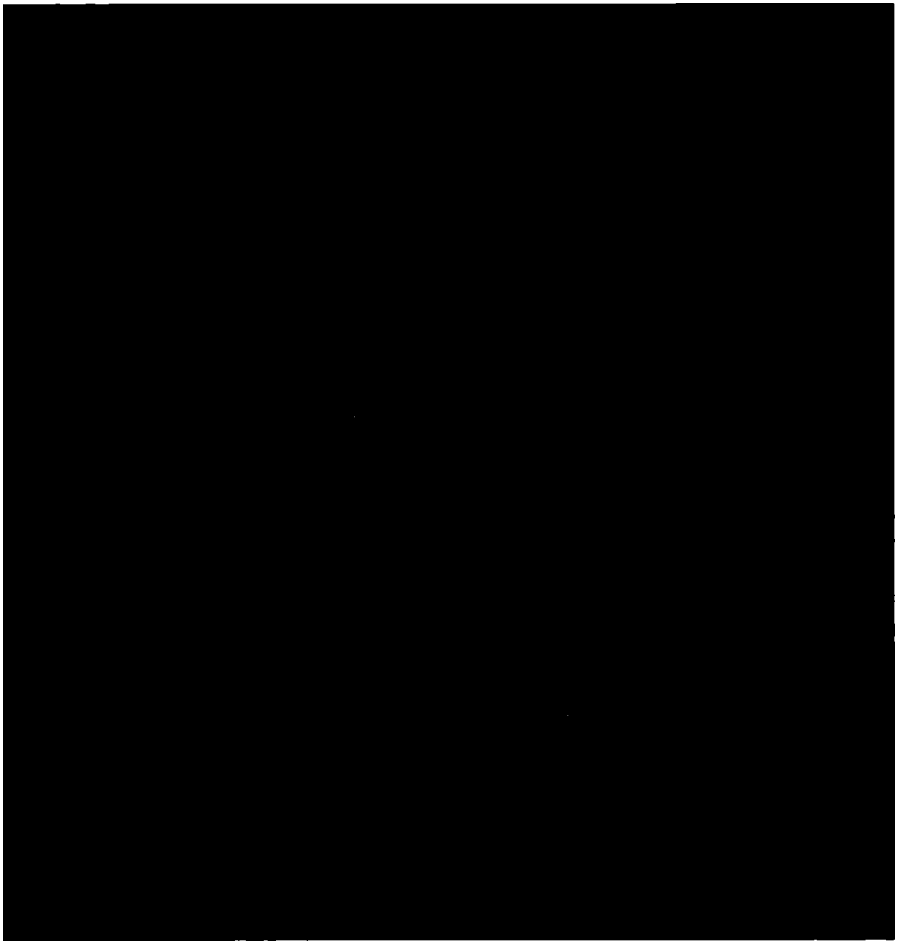

17.N3 nüshasında aradan bir sayfa; bk.Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp, nr.877; vr.4a.

18.N3 nüshasının son sayfası; bk.Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp, nr.877; vr.18b.

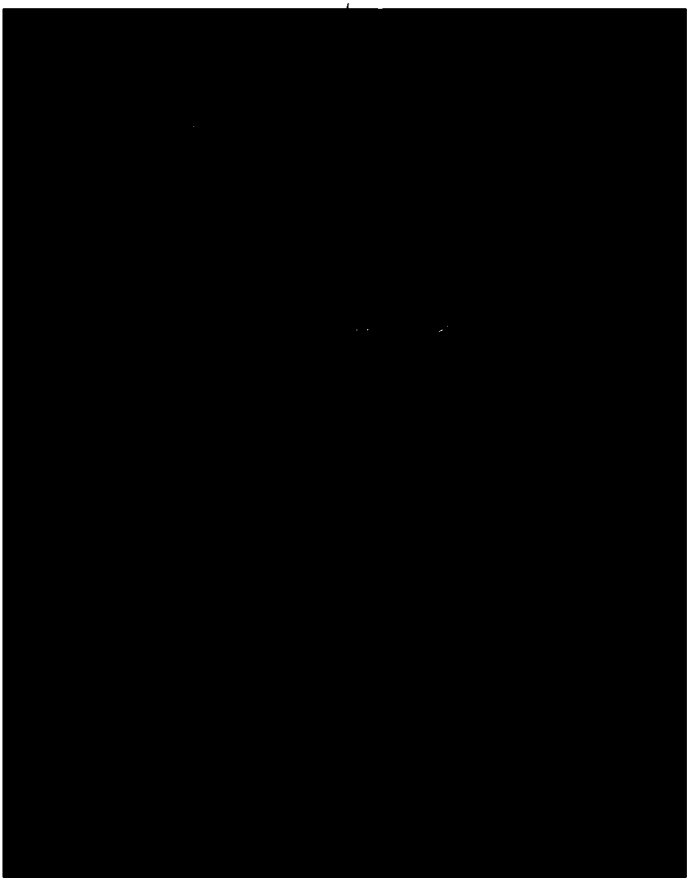

19.N4 nüshasının ilk sayfası; bk. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, nr.SR_000342, vr.1b

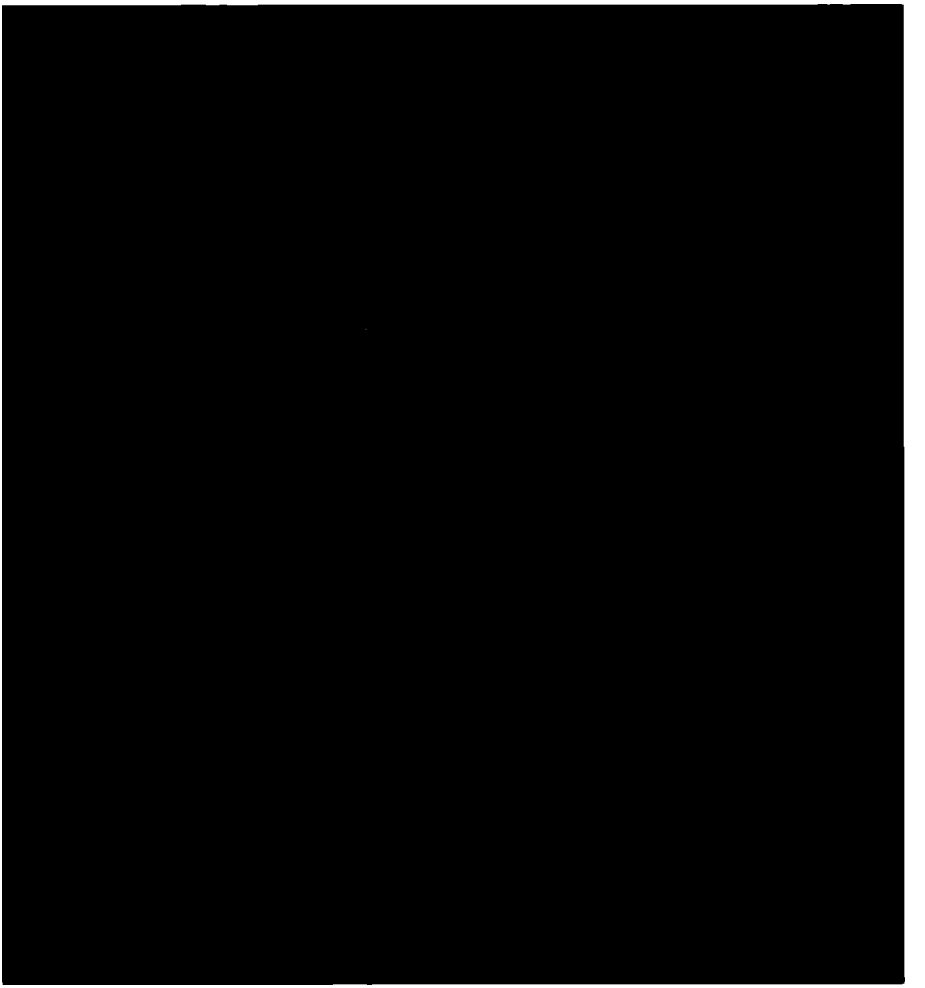

20.N4 nüshasının son sayfası; bk. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, nr.SR_000342, vr.145b.

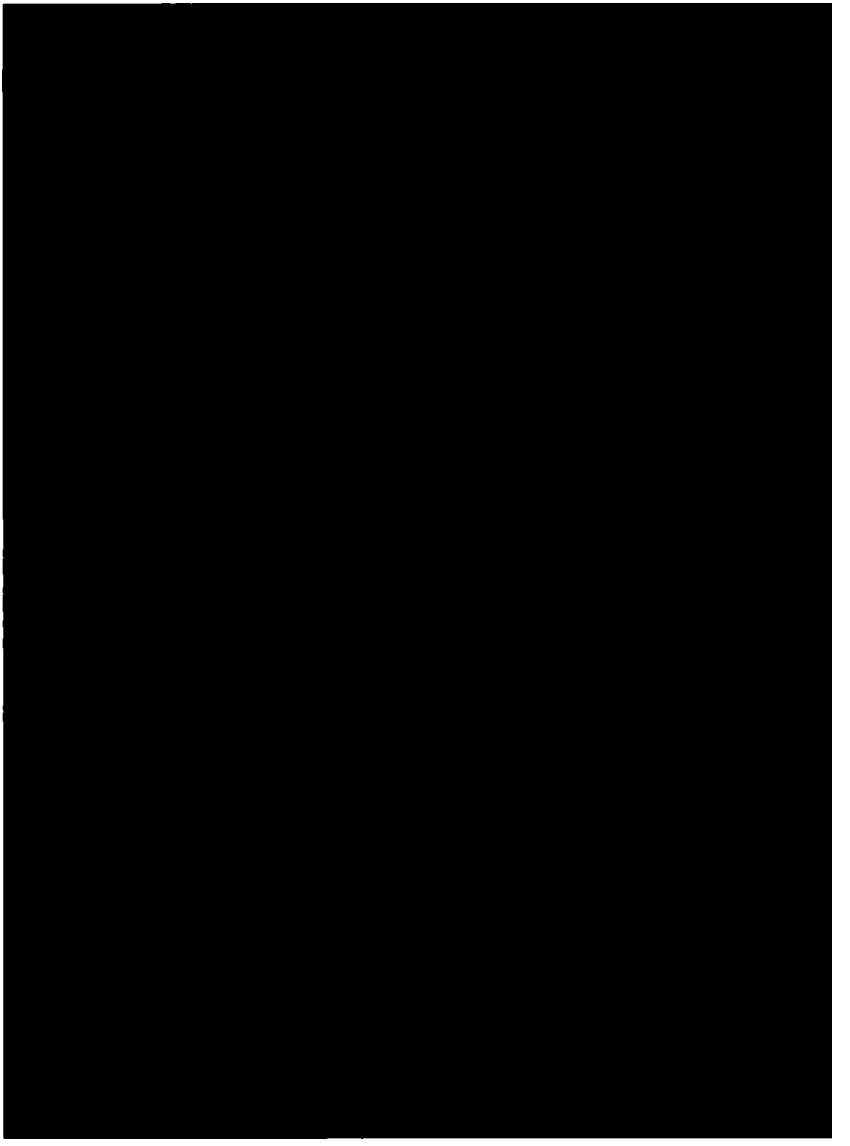

21.A1 nüshasının ilk sayfası; bk. İstanbul Arkeoloji Ktp., nr.357, vr.1b.

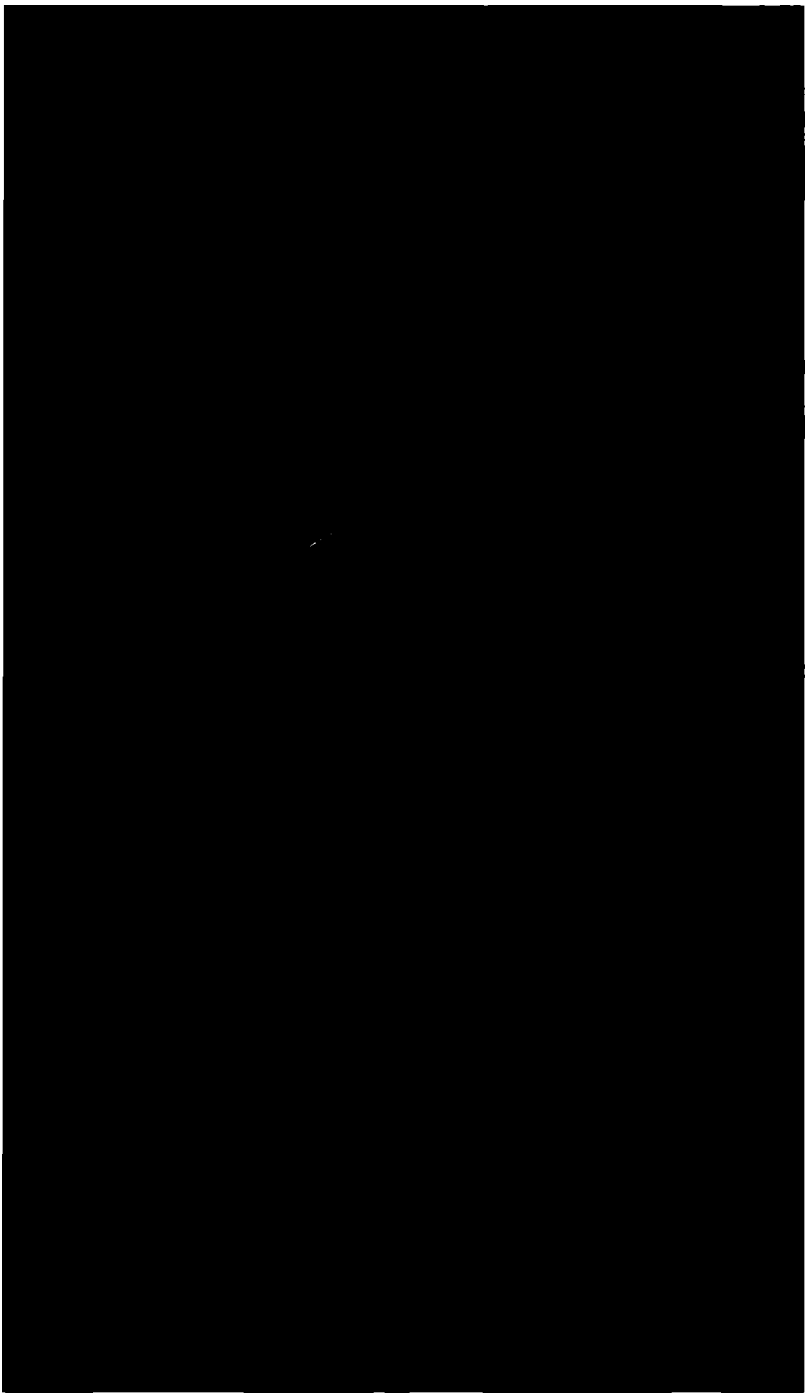

22.A1 nüshasının son sayfası; bk. İstanbul Arkeoloji Ktp., nr.357, vr.190a.

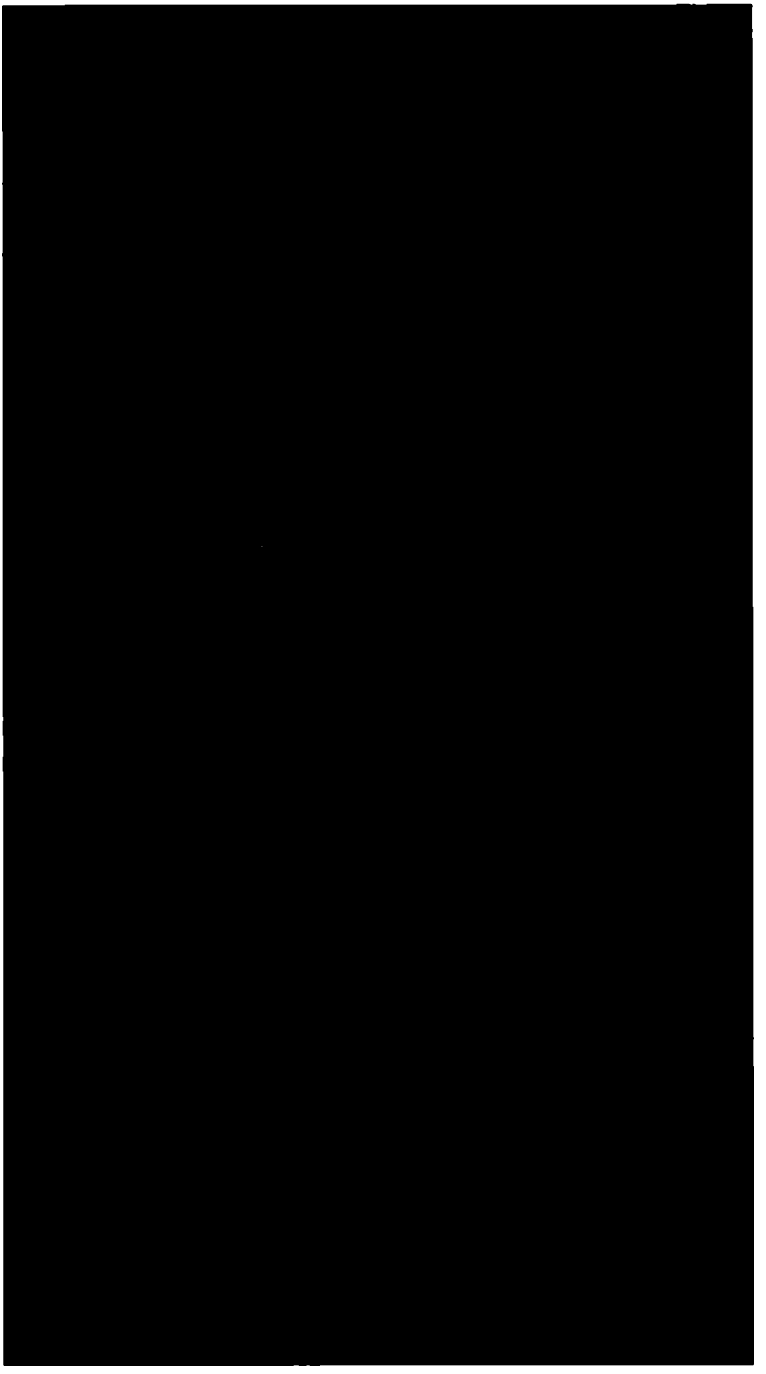

23.A2 nüshasının numarasız ilk sayfası; bk. İstanbul Arkeoloji Ktp., nr.371, vr.1b.

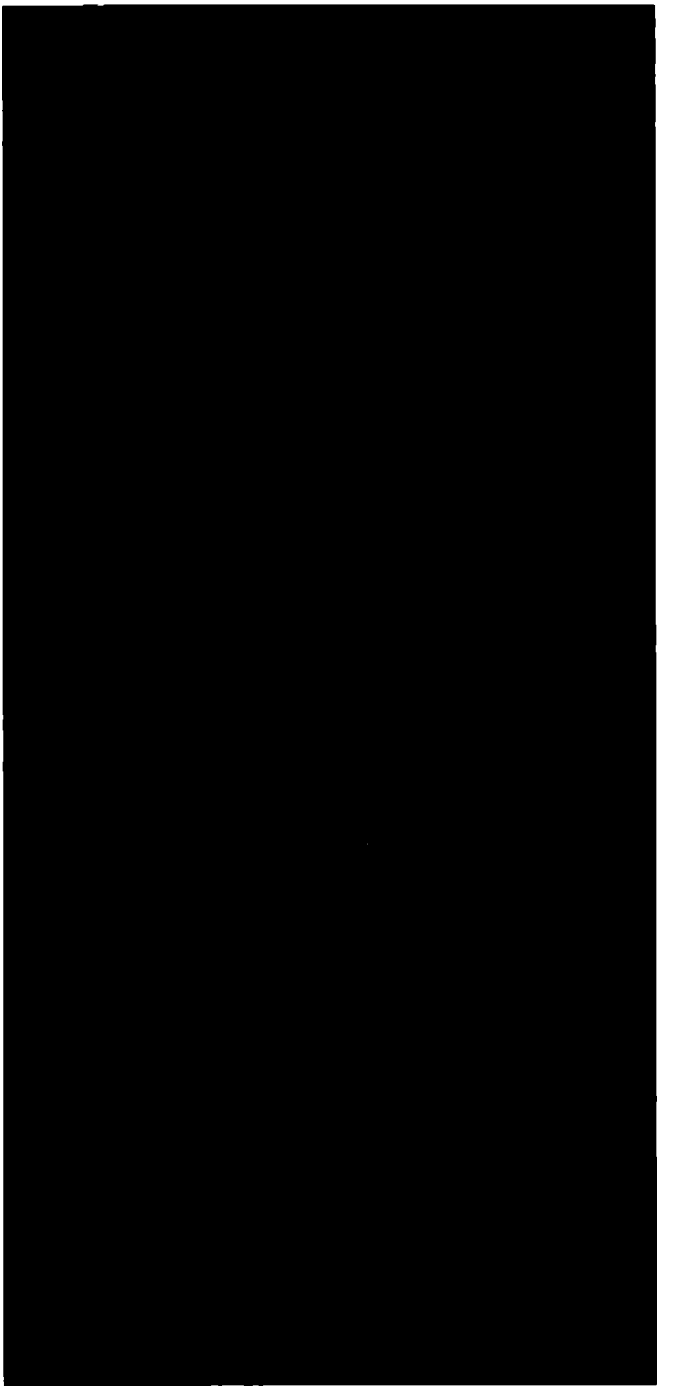

24.A2 nüshasının son sayfası; bk. İstanbul Arkeoloji Ktp., nr.371, vr.138a.

عاصم تاریخی

حکمت حضله برطرفدن مسقولو خارج یارای قدرت تکالیف بارده ایله اعصاب
صبره مورث رخاوت و برطرفدن نجمه اور دخی مضاغات بغداندن بوقانیه
قطعه سنه مدایادیٔ طمع و آز وطونه نك اوته یقه سنده اولان اماکن و بقاعه
دیدهٔ حرص و شرهی باز و مسقولو کبی رجحرینده اجرای سفاین دعواسنه
آغاز ایلدیکی اندام سکون وارامه تزلزل نمای حیرت اولغله ارکان دولت عقد
انجمن مشورت ایدوب نجمه لوایله روسیه متفق و هرقتیسنه اعلان حرب اولنسه
آخرك رفع لوای خصومت ایده جکی متحقق اولوب بو یله ایکی دشمنه بردن جواب
تدارکات قویه یه محتاج ایدوکی بی ارتیاب اولغله ترتیب لوازم سفریه و تجهیز
طوائف عسکریه یه وفا ایده جك نقودك موجود اولدیغی مشهود اولدیغندن
قطع نظر وفاداریٔ عسکر اقدم لوازم سفر اولوب سفر سابقده ایسه عسکرك
حالی مضبوط و پای مقابله و ثباتلری سلسلهٔ قرارایله مربوط اولدیغی مطوم
ودشمنلرك اجناد اطاعت اعتیادلری کوندن کونه فن حریده اکتساب
مهارت ایلدکلری مجزوم اولغله شمدیلك سمت مدارا مسلوك و بعنایة الله تعالی
اخذ انتقام خصوصی تکمیل عده و تنظیم نظام ایدنجه یه قدر متروك

25. *Âsım Efendi Târîhi*'nin matbû birinci cildinin ilk sayfası

ایلی اعیانلرینه و بکاشیه اوجاغنه تسییر ایلمکله برجانبدن مروحهٔ آتش طغیان
ولجهٔ لجاج وتصدر بنه مادهٔ مدد غلیان اولورایدی حتی جبارزاده نظام جدید
تحریر بنی تقبل والتزام ایدوب جانیکلی طیار پاشامومی الیهه اماسیه خصوصنه
مبنی منافد ومناقشه سنی وسیلهٔ احجاب ایلمکله مصلحت مرقومه یی اجرادن
قدمکش اقدام اولمغین اول اوانده سابق الذکر فرصتجویان متعلقان پاشای
مشار الیه جانبنه دهٔ علی الاتصال دوزمه جه کاغدلر ارسال ایله اشعال نارهٔ فتن
واختلال ایلدکاری دخی کوشکذار اولوب حتی تبدیل سلطنت عقبنده طیار
پاشانك بلا امر والتماس خود بخود قریمدن استانهٔ سعادته عودت وورودی
کذارش بولان آمیزشه مبنی اولدیغی بیدار اولدی وبردفعه ذکر اولنان
اوراقدن بریسی برتقریبله پادشاه سلیم البال حضرتلرینك افتادهٔ دست معالی
پیوست شاهانه لری اولدقده بعد المطالعه ینه ختم وکتم ایله محلنه ایصال ایلدکاری
بعض ثقاتدن مسموع تحریر مقالکدر ومشار الیه طیار پاشا وقعه سی دخی فتنهٔ
عظیمه اولمغله طرفیندن قتی واخر نفوس واموال عرصهٔ تلف اولوب هله نه حال
ایسه اول غائله دخی برطرف اولدی لکن روم ایلی جانبی صورت اخره متحول
واولوالامر ودولت علیه نزد والارنده عدم مزالسنه متنزل اولوب اول داهیهٔ
داهیا هنوز مرکزنده پابرجا وچاره وتدارکندن عقلای وکلا پادرکل عجزواعیا
ایکن فرانسه لونك مصردن جزیرة العرب خاکنه تخم افشان اولدیغی زهر
کای مامنك بنات النعش کبی قتال ودلریش اولان حاصلاتی جله سندن
اولمق اوزره بلاد نجددن درعیه خوارجی سرنمای بادیهٔ خروج وظهور
وبالاده بیان قلم درست افاده اولدیغی اوزره شامده جزار پاشانك
وبغدادده سلیمان پاشانك عالم هستیدن مفقود اولمری موادتکثر
طغیانلرینه مدار وجود اولمغله وقت قلیلده حجاز تهامه یی
وجله جزیرة العربی شوارشور ایلدیلر
تم الجلد الاول

26. *Âsım Efendi Târîhi*'nin matbû birinci cildinin son sayfası

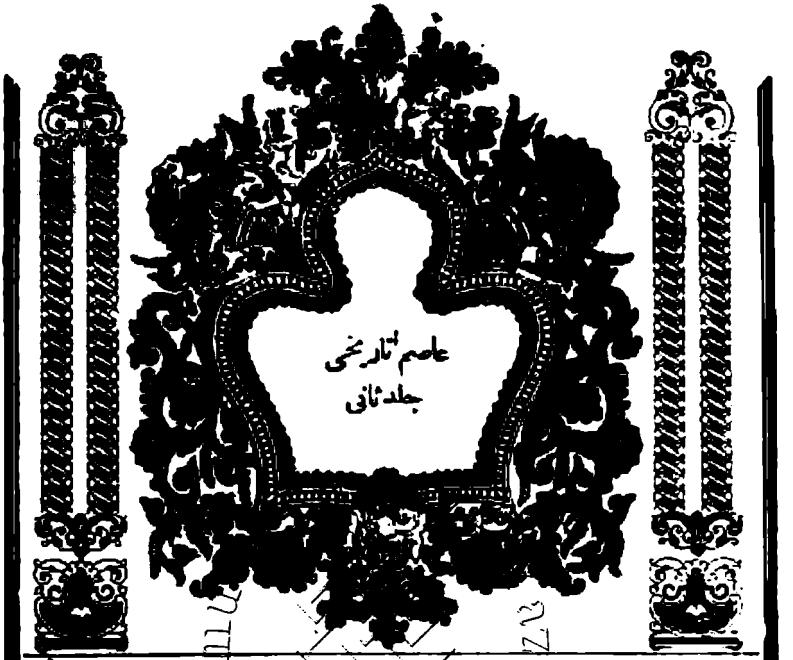

پادشاه جم جاه حضرتلری هرنه کلوب اولبابده اظهار جوهر غیرت وایثار خزانن
سعی وحیت ایلش ایسه ده مأمور لرك عدم لیاقتلری وو کلانك اول صوب معالی
اوب عالیه قلت مبالاتلرندن مبنی بعض مرتبه تهاون ورخاونلری سبیله قطر
حجاز خوارج فاسده قبضه سنه کرفتار و بالاخره طریق حج مسدود اولغله عامهٔ
اهل قبله اول درد دلفکارایله داغدار اولدی بوحادثهٔ شنیعه سائر حوادث
بشیعه یه سربار اولوب جمیع امت محمدی ماتمزده وشیونکداز ودیده لریی خونبار
ایلکله وکلای دولت طرفندن سوء ظن وجهله غیظ وکینه لری مزداد وجانب
سلطنته دخی من حیث لایشعر خاطر مانده وشکسته فؤاد اولدیلر (ازهمه سو
ءظنهای فتنه بکشاده دهن) بالجمله بوکیفیات سامانریای مشیهٔ مادوددهر یوفادن
سرغماوله حق موالیده حوادث عال واسباب نیشوونما اولمشدر (ع) (تنوعت
الاسباب والداء واحد) و پادشاه کریم وشهریار حلیم وسلیم حضرتلری ایسه
طینت اصلیهٔ اصیله وفطرت ذاتیهٔ نبیله لری مقتضاسنجه بالطبع حلیم وحیم
ورؤف وکریم وشفیق ورفیق بسرالعطف سهل المأخذ رقیق القلب زمخوی تنك

روی

27. *Âsım Efendi Târîhi*'nin matbû ikinci cildinin ilk sayfası

اطرافنده اولان بیوت ودکاکینی احراق وبعده میدان خیامه نصب مسلك شقاق ایلدیلر

﴿ شهادت اغای اوجاغ سکبان ﴾

جرمالحرب وغا اوجاق اغاسی سلیمان اغا مدمة تیغ جویندکان غزوغا اله افتادهٔ خون الوده تیه وغا اولوب سائر رؤسای الوف ومأت کرفتار دست حشرات اولدقجه حوالهٔ شمشیر غدر وآلای اهل اسلامی اعدام اله تشنهٔ صدر ایلدیلر

﴿ شهادت یکباشی ازسکبانان ﴾

رؤسای هزاردن بریجاره سلطان محمد سمتنده افتادهٔ ایادی بغاة غداره اولدقده عدم خلاصنی تفطن وکشتهٔ شمشیر غدر اوله جغنی تیقن ایلدکده کلمان مبارکانه زبانکردان اشتغال وخنجکاری تهلیل اله خاکه زیب دفتر اعمال اولوزایکن برکشتنی بدمذهب نه سو یلدیرسکز شوکاوری لفظیله هتك پردهٔ ادب ومعاذالله تعالی کلمهٔ مستهجنه اله اغزینه شتم وسب ایدرك حوالهٔ تیغ شقاوت ودردمندی زبان الای شهادت اوله رق نائل رتبهٔ شهادت ایلدکلرینی کورن ادم نقش صحیفهٔ عبرت اولمسنی محول عهدهٔ قلم ابادی

﴿ شهادت حاجی احمد زاده ﴾

اناطولی خانه اتندن دائرهٔ اکفاءة الاعمال ودردست تدابیر اصابت پذیرك اجراسنه اعمال اولنه جغلردن استانهٔ سعادتده اقامت وکوشه نشین مسافرت اوزره اولوب درکاه عالی قپوجی باشیلغیله سرمایه دار مباهات وبیوك میرآخور لق پایه سیله طویله بندالتفات اولان حاجی احمد اوغلی کرفتار ابادیٔ قوم مشؤم وحوالهٔ بوآرغدر ایله دائرهٔ هستیدن معدوم اولدی

رحمة الله علیهم اجمعین

۴۴

۴

(جریدهٔ حوادث مطبعه سنده طبع اولنمشدر)

28.*Âsım Efendi Târîhi*'nin matbû ikinci cildinin son sayfası

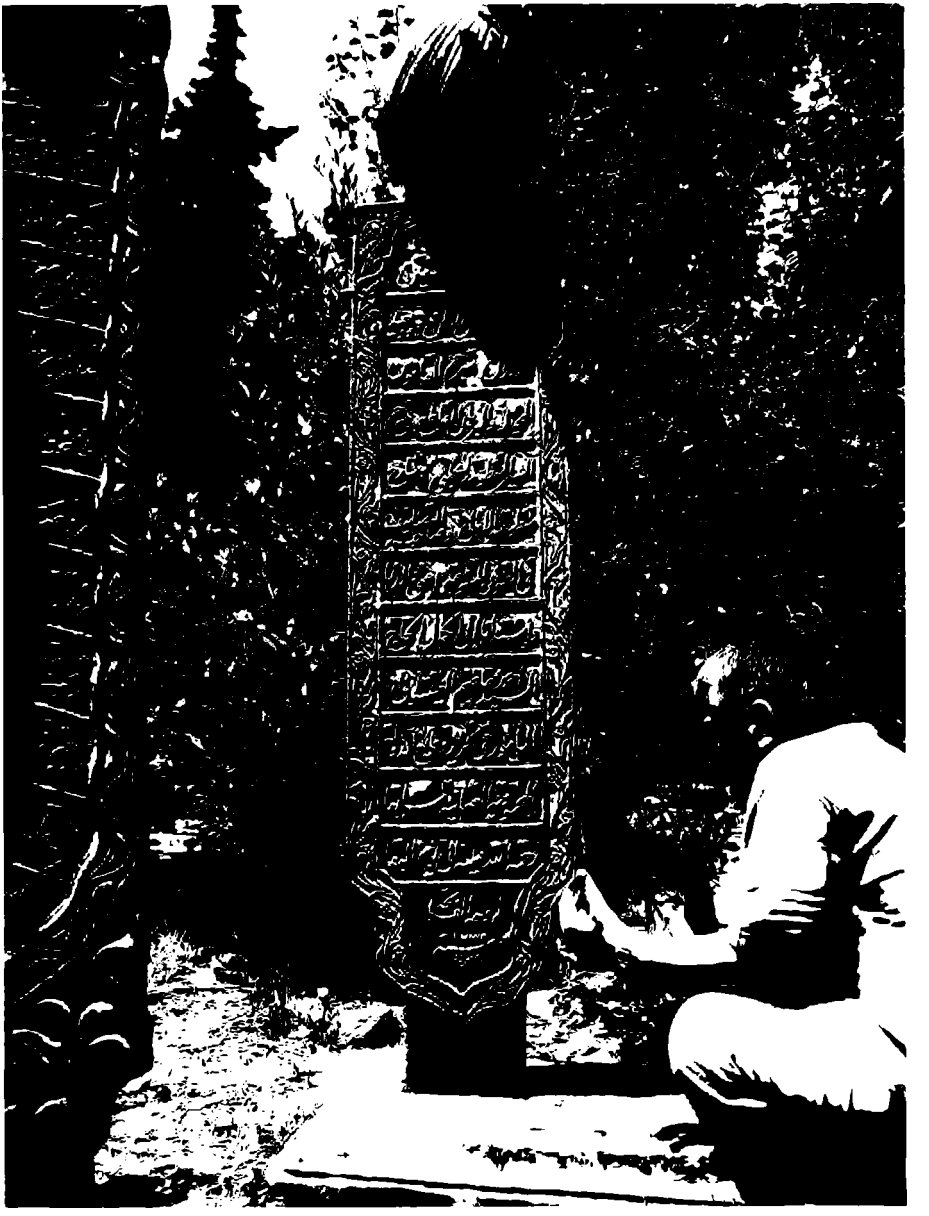

29.Âsım Efendi'nin İstanbul Karacaahmet Mezârlığı'nda bulunan âile hazîresindeki şâhidesi

30.Âsım Efendi'nin aile hazîresinin biraz uzaktan topluca görünümü

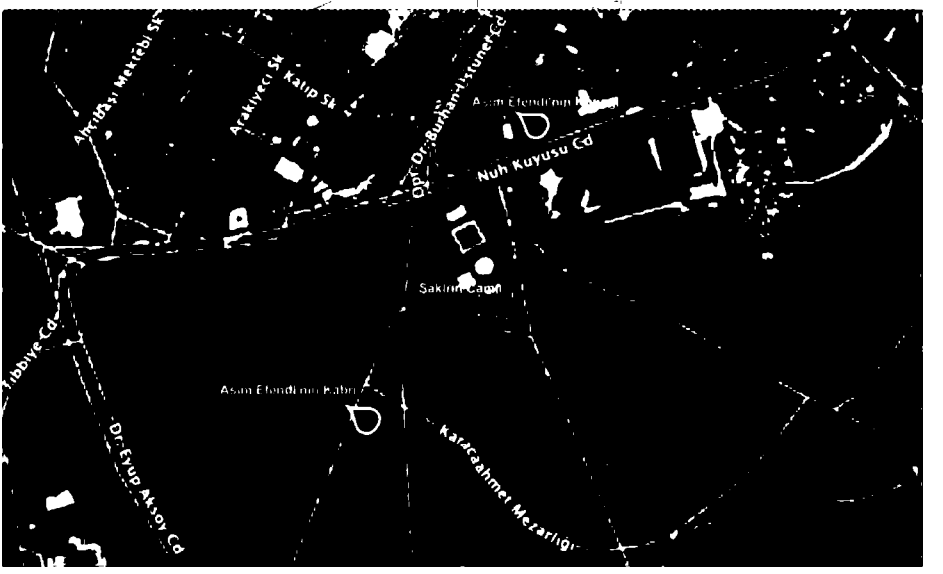

31.Asım Efendi'nin kabrinin ve Dağlıoğlu'na göre son zamanlarında yaşadığı konağının bulunduğu yer

32.İstanbul'da Mütercim Âsım Sokağı'nın tabelası

33.İstanbul'da Mütercim Âsım Sokağı'nın aşağıdan yukarıya görünüşü

34.Gaziantep Şehitkamil İlçesi'nde Mütercim Asım adını taşıyan ilk ve ortaokul

35.Gaziantep Şehitkamil İlçesi'nde Mütercim Asım adını taşıyan İmam Hatip Okulu

36.Asım Efendi'nin Târîh'inin birinci cildinin çıktığının ve ikinci cildin çıkacağının ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.648, 5 Muharrem 1284/9 Mayıs 1867, s.2592.

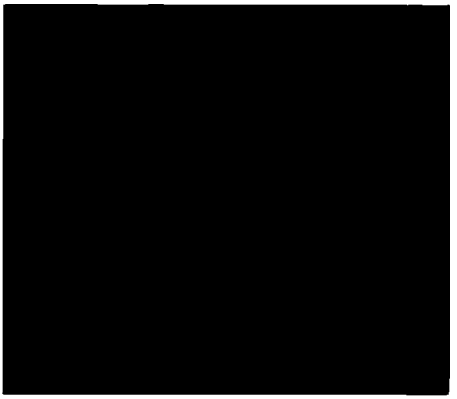

37.Asım Efendi'nin Târîh'inin ikinci cildinin çıktığının ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.753, 10 Cumâdelâhıre 1284/9 Ekim 1867, s.3012.

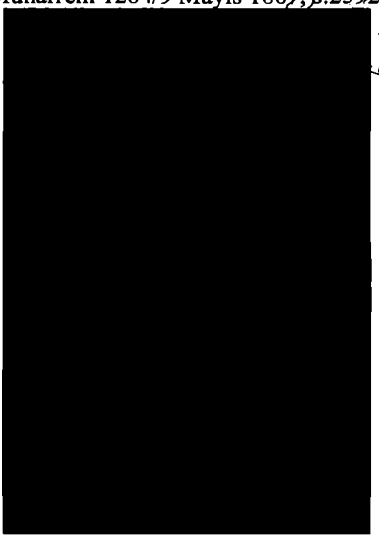

38.Asım Efendi'nin Târîh'inin her iki cildinin çıktığının ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.759, 18 Cumâdelâhıre 1284/17 Ekim 1867, s.3036.

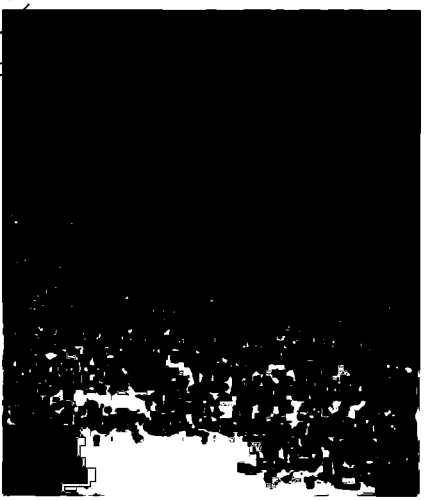

39.Asım Efendi'nin Târîh'inin ilânının en sonunda aldığı şekil; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.991, 30 Cumâdelûlâ 1285/18 Eylül 1868, s.3964